M. KÖZGAZ...
S... 5/943019/2

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

1948

Új folyam III.

Szerkesztőbizottság:

Elnök: *dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettes: *dr. Beck Salamon* e. rk. tanár. A bizottság tagjai: *dr. Auer György* kúriai tanácselnök, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* min. osztályfőnök, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Feri Sándor* közjegyző, *dr. Hajdu Gyula* államtitkár, *dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Marton Géza* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Nagy László* min. osztálytanácsos, *dr. Nagy Miklós* a budapesti itélőtábla elnöke, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Schultheisz Emil* e. tanár, *dr. Szabó Imre* min. tanácsos, *dr. Szászy István* e. tanár, *dr. Szebenyi Endre* államtitkár, *dr. Tóth László* ítélőtáblai tanácselnök, *dr. Tury Sándor Kornél* e. tanár, *dr. Világhy Miklós* min. tanácsos, *dr. Weltner Andor* ügyvéd, *dr. Zalán Kornél* min. osztályfőnök Felelős szerkesztő: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd

Tartalommutató
a Jogtudományi Közlöny 1948. évfolyamához

I. Általános tárgyu közlemények

Cikkek

Lap

1848—1948. — *Dr. Szladits Károly* 1
»A gazdasági struktura változása és jogrendszerünk elmaradása.« — *K. M.* 101
A Magyar Dolgozók Pártja és az igazságügy. — *Dr. Ries István* 137
Az elmélet tisztaságáért. — *Dr. Szebenyi Endre* .. 201
Adalékok az új magyar földbirtokreformhoz. — *Dr. Blaskovits Zoltán* 250
Közjog — magánjog — szakjogok. — *Dr. Eörsi Gyula* 253
Demokratikus szervezetek országos jogvédelme. — *Dr. Vadas György* 268
Jog és állam. — *Dr. Ries István* 326
Jogfejlődés a népi demokráciában. — *Dr. Hajdu Gyula* 329
»Az elmélet tisztaságáért.« — *Dr. Feri Sándor* .. 379
1848—49 és a nemzetiségi jogok. — *Dr. Szabó Imre* 393
A marxista jogszemlélet előkérdéseihez. — *Dr. Szabó Imre* 439
Az érdekkutató jogtudomány mai jelentőségéről és szerepéről. — *Dr. Túry Sándor Kornél* 450

Szemle

A magyar jogászok és a 3 éves terv. — *Dr. Hajdu Gyula* 15
A jogszabályok pontos szövegezése. — *K. M.* 18
A papiros mindennapi életünk nélkülözhetetlen eszköze 136
Az Országos Törvénytár megjelentetéséhez 312
Az új jogszabályok terjesztése. — *K. M.* 426
A Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem jog- és közigazgatástudományi karának határozata a „Mindszenty" ügyben 468

II. Magánjog

Cikkek

Tilos-e a kosztügylet. — *Dr. Móra Imre* 9
Magánjogi törvényhozás Romániában. — *Dr. Kiss Géza* 45
Örökjogi kérdések. — *Dr. Ludvig Rezső* 51
A vércsoport meghatározás családjogi jelentősége. — *Dr. Karay Pál* 53
Örökléstudományi bizonyítás gyermektartási és apaság megállapítási perekben. — *Dr. Mecsér József* 58
A Szovjetúnió magánjogi törvénykönyve és a magyar kodifikáció. — *Dr. Szladits Károly* 65
A szerzői jog reformjai. — *Dr Alföldi Dezső* 70
A szovjet kártérítési jog az elméletben és a gyakorlatban. — *Dr. Pap Tibor* 93
A gazdasági struktura változása és magánjogunk fejlődése. — *Dr. Szászy István* 101
A Kúria örökösödési jogi gyakorlatáról 1946—1947. — *Dr. Sándorfalvi Pap István* 124
A visszaható erő kérdéséhez. — *Dr. Beck Salamon* 130
A magánjogi törvény visszaható ereje. — *Dr. Weltner Andor* 132
A szerződésen kívüli kártérítés szabályai a szovjetjogban. — *Dr. Szladits Károly* 141
Akaratbiányok a megegyezéses házasságfelbontás esetében. — *Dr. Nizsalovszky Endre* 143
Tárgyi felelősség átvett dolgok őrizetéért. — *Dr. Marton Géza* 146
A törvény visszaható erejének kérdése. — *Dr. Szászy István* 152
Szerzői jog a Szovjetunióban. — *Dr. Vigyázó Aladár* 168
A bírósági vércsoportmeghatározások eddigi eredményei. — *Dr. Rex-Kiss Béla, dr. Budavári Róbert* 175
Házasság és család a szovjet jogban. — *Dr. Pap Tibor* 185
A névviseléshez és a nőtartáshoz való jog kérdése a 6.800/1945. M. E. számú rendelet alapján indított perekben. — *Dr. Karay Pál* 189
Módosítandó-e a hitvestársi öröklés? — *Dr. Baár Tibor* 194
A szociális magánjog fogalmi köre. — *Dr. Cziglányi Aladár* 195
Fejezetek a szovjet polgári törvénykönyvből. — *Dr. Ábrahám Mózes, Dr. Tardy Lajos* 213, 296, 383
A távollevő megbizottjának képviseleti jogköre. — *Dr. Scholtz Kornél* 225
Visszaélések a megegyezéses házasságfelbontási eljárásban. — *ifj. Dr. Nagy Dezső* 245
A földmíves mostohaanyák özvegyi jogáról. — *Dr. Gröber Aladár* 255
Közszerzemény? — *Dr. Markó István* 258
A vércsoport meghatározások jelentősége a jogszolgáltatásban. — *Dr. Rex-Kiss Béla* 265
Másodrendű állampolgárok az 1946 : XXIX. t.-c. nyomán. — *Dr. Móra Imre* 271
Közszerzemény és közöröklés. — *Dr. Szladits Károly* 288
Két kérdés a kizsákmányoló ügylet tanaiból. — *Dr. Beck Salamon* 294
Tulajdonjog a dolgozók államában. — *Dr. Mecsér József* 308
Magánjogunk fejlődése. — *Dr. Nagy Miklós* 339
Kit kell ma háborús távollevőnek tekinteni? — *Dr. Nagy László* (tvszéki bíró), *Dr. Scholtz Kornél* 381
Kétoldali turpitudo és visszakövetelési igény. — *Dr. Beck Salamon* 400
Szemelvények a törvényen alapuló tartási kötelem köréből. — *Dr. Karay Pál* 407
A végleges nőtartásdíj kérdése a házasság vétlen fel-

Lap

bontásával kapcsolatban. — *Dr. Kisvárday Papp Tibor* 412
A törvényes öröklés korlátozásairól. — *Dr. Mándi András* 415
A névviseléshez és tartáshoz való jog elenyészésének kérdéseiről. — *Dr. Karay Pál* 447
Egyneműség, mint beszámítási előfeltétel. — *Dr. Nizsalovszky Endre* 481
Magánjogpolitika 1948-ban. — *Dr. Barton György* 483
A jogügyleti tipusok igazi jelentősége. — *Dr. Brachfeld Dezső* 502
Közszerzeményi igény az örökösödési eljárásban. — *Dr. Krenner Zoltán* 511

Szemle

A megbízó felelősségének kérdéséhez. — *Dr. Kálmán György* 64
Struktura változások a jogban. — *B. S.* 84
Struktura változások a jogban. — *Dr. Eörsi Gyula* 205
A megszálló hadseregtől szerzett tulajdon. — *Dr. Mecsér József* 207
Egyszerre elhalt házastársak közszerzeménye. — *Dr. Vági József* 230
Egyszerre elhalt házastársak közszerzeménye. — *Dr. Vincenti Gusztáv* 310
A házmagántulajdon új szabályozása a Szovjetunióban. — *T. L.* 311
A megegyezéses házasságfelbontás kérdéséhez. — *Dr. Nizsalovszky Endre* 386
Struktura változások. Törvényi kötbér. — *B. S.*.. 515

III. Gazdasági jog

Cikkek

Hiteljog 1947. — *Dr. György Ernő* 80
Hiteljogi követelmények. — *Dr. Túry Sándor Kornél* 104
A nemzeti vállalat problémája. — *Dr. Világhy Miklós* 105
A K. T. 40 §-a és az államosított vállalatok. — *Dr. Klein Andor* 170
A szövetkezeti üzletrész. — *Dr. Géczy Miklós* 274
A földmívesszövetkezetekről szóló 8.000/1948. Korm. sz. rendelet. — *Dr. Kisfaludi Imre* 290
A gazdasági jog legújabb fejlődése. — *Dr. Világhy Miklós* 342
Gazdaságjogi kérdések, agrárjogi vonatkozások. — *Dr. Túry Sándor Kornél* 344
Az egyes agrárjogi kérdésekhez. — *Dr. Vas Tibor*.. 346
Szövetkezeti kérdések. — *Dr. Kisfaludi Imre* 348
Szövetkezetek egyesülése. — *Dr. Martos Pál* 376
A nemzeti vállalat és a csendestársaság. — *ifj. Dr. Nagy Dezső* 396
Földmíves munkaszövetkezetek Bulgáriában. — *Dr. Kisfaludi Imre* 418
A termelőszövetkezetek egyes kérdéseiről. — *Dr. Kertai Tibor* 421
Új feladatok a kereskedelmi jogban. — *Dr. Csanádi György* 454
Izrael állam agrárszövetkezeti rendszere. — *Dr. Kisfaludi Imre* 465

IV. Polgári peres és perenkívüli eljárás

Cikkek

Polgári perjogi kérdések. — *Dr. Bacsó Ferenc* 103
Jogviták államosított üzemek között. — *Dr. Vági József* 107
A végrehajtható kiadmányokról. — *Dr. Dolánszky Ferenc* 222
Családi bíróság. — *Dr. Takács József* 262
Megvalósítandó reformok a telekkönyvi eljárásban. — *Dr. Csertő Károly* 272
Választott bíráskodás és tervgazdálkodás. — *Dr. Danyi Dezső* 306

Lap

A szovjet gazdasági és társadalmi szervek közötti perek eldöntésének szabályai. — *Dr. Rosner Tibor* 401
A 9.830/1948. Korm. sz. rendelettel létesített Egyeztető Bizottságok. — *Dr. Kálmán György* 406
Felfolyamodás az ügyvédi díj megállapítása iránti eljárásban. — *Dr. Habermann Gusztáv* 494
Jogerősen megítélt követelések valorizálása iránti perekben a res iudicata problémája. — *Dr. Szigligeti Viktor* 504
A közszerzeményi igény az örökösödési eljárásban. — *Dr. Krenner Zoltán* 511
A közjegyzői eljárás egyes kérdései a kitelepítettek hagyatékainak tárgyalásán. — *Dr. Skorka György* 513

Szemle

A 3.060/1946. M. E. sz. rendelet .1 §-a. — *Dr. Kálmán György* 64
Családi bíróság .— *Dr. Mocsy Ába* 230

Joggyakorlat

Szemelvények a budapesti törvényszék gyakorlatából

Összeállította: Dr. Szigligeti Viktor

Lakbérmegállapítási ügyek

Bérleti szerződés szerint az adókat a bérlő tartozott fizetni. E kötelezettséget nem szünteti meg a 8.000/1946. M. E. sz. rendelet 517
Bérmegállapítási külön eljárás jogerős befejezéséig a bér iránti per fel nem függeszthető 469

Örökösödési eljárás

Közjegyzői díjat azok kötelesek megfizetni, akik az eljárásra okot adtak 518
Örököstársak által osztályra bocsátott vagyontárgyak értéke a közjegyzői díj megállapításánál figyelmen kívül marad 518
Ügygondnoki díj előlegezésére az örököstárs csak akkor kötelezhető, ha az ügygondnokoltnak nincs kielégítési alapul szolgáló vagyona 518

Telekkönyvi eljárás

Elkobzott ingatlan tulajdonjogának juttatás címén való bekebelezésével kapcsolatban a székesfőváros javára feljegyzett tulajdoni korlátozás nem törölhető, de az annak biztosítására bekebelezett jelzálogjogot törölni kell 519

Végrehajtási eljárás

Kért kielégítési végrehajtás helyett a bíróság nem rendelhet el biztosítási végrehajtást 208
Tilos önhatalommal elfoglalt lakás kiürítésére vonatkozó végrehajtás foganatosítása nem tartozik a lakásügyi miniszteri biztos hatáskörébe 208
Ugyanazon ítélet alapján, de külön-külön kérvényben beadott biztosítási és kielégítési végrehajtási kérelem a költségmegállapítás szempontjából nem tekinthető egy kérelemnek 208

V. Anyagi büntetőjog és bünvádi eljárás

Cikkek

A fiatalkorúak feletti bíráskodás reformjához. — *Dr. Baranyai Károly* 2
A munka büntetőjogi védelméről. — *Dr. Cenner Gyula* 4
Az 1948. évi amnesztia. — *Dr. Kádár Miklós, Dr. Kálmán György, Dr. Szabó Imre* 21
Új büntetőtörvénykönyv alkotásának szükségessége. — *Dr. Olti Vilmos* 108

Lap

A büntető eljárási perorvoslat kérdéséhez. — *Dr. Sarlós Márton* 110
A kuruzslás büncselekménye, mint jogi probléma. — *Dr. Kovács István* 174
A bűnvádi jogorvoslat reformja. — *Dr. Vas Tibor* 203
Biztonság, vagy gyógyítás? — *Dr. Schäfer István* 219
Az új büntetőnovella és a fiatalkorúak. — *Dr. Goltner Dénes* 220
Büntetőjog és alkoholizmus. — *Dr. Schubert Ignác* 228
A kényszermunka és az elévülés. — *Dr. Szücs János* 248
Az új büntetőnovella elmeorvosi szempontból. — *Dr. Horányi Béla* 300
A büntetőjog általános alapelveiről. — *Dr. Kádár Miklós* 337
A genocidium kérdéséhez. — *Dr. Hajdu Béla* 378
Az új büntetőnovella és a gondatlanságból elkövetett bűncselekmények. — *Dr. Szűcs János* 416
A bűncselekmény fogalma a szovjet büntetőjogban. — *Dr. Schultheisz Emil* 477

Szemle

Az új katonai büntetőtörvénykönyv javaslata. — *Dr. Tóth László* 134
A honvédbíráskodás köréből. — *Dr. Tóth László* .. 277
Hozzászólás a m. Kúria 1948 július 2-án kelt B. I. 2208/1948. sz. határozatához a 39. sz. büntető jogegységi döntvény érvénye szempontjából. — *Dr. Cenner Gyula.* 426
Jogegységi tanácsülés. 427
Katonai titok 427
Jogegységi tanácsülés elhalasztása 469
Befolyással üzérkedés a budapesti ítélőtábla döntésének tükrében. — *T. I.* 516

VI. Népbíróság — Igazolás

Cikkek

Bírói bizonyosság a népbírósági ítélkezésben. — *Dr. Kocsis Mihály* 116
A NOT. jogegységi tanácsának határozatai és a favor defensionis. — *Dr. Berend György* 176

VII. Munkajog

Cikkek

A munka büntetőjogi védelméről. — *Dr. Cenner Gyula* 4
A 6.620/1947. M. E. sz. rendelet és az azzal kapcsolatos jogszabályok kritikája. — *Dr. Kallós Tibor* 12
A munkajog alapelvei. — *ifj. Dr. Nagy Dezső*.... 74
A munkaszerződés fogalmának kérdéséhez. — *Dr. Brachfeld Dezső* 171
A nemzeti vállalatok alkalmazottainak jogi helyzete. — *Dr. Nagy László* 347

Szemle

Az alkalmazottak védelme a magángazdaság dezertőrjeivel szemben. — *Dr. Vadas György* 387
Végelbánással való visszaélés. — *Dr. Vadas György* 467

Joggyakorlat

Szemelvények a budapesti törvényszék gyakorlatából

Összeállította: Dr. Szigligeti Viktor

Alperesnek az az érvelése, hogy felperesnek nem jár 3 havi felmondási idő, nem alapos, mert a munkaadó az általa közölt felmondási időre eső járandóságot megfizetni tartozik akkor is, ha

Lap

több felmondási időt adott, mint amennyi az alkalmazottnak jogszerint járna 471
A 9.210/1946. M. E. sz. r.-nek a felmondási időt, illetve járandóságokat korlátozó rendelkezései nem alkalmazhatók a rendelet hatálybalépése előtt eszközölt elbocsátással megszünt szolgálati viszonyra 87
Azonnali hatállyal 1946 augusztus 1. előtt megszüntetett szolgálati viszonyból eredő felmondási és végkielégítési járandóságokra mikor és mennyiben nem alkalmazható a 9.540/1947. Korm. sz. rendelet szerinti számítás. 279
B-listára helyezés nem joggal való visszaélés, ha az azonnali hatályú elbocsátásnak az alkalmazott kérésére történt hatálytalanítása után nyomban eszközölték 86
B-listázás, mint előkérdés 429
Egyeztetőbizottság határozatának felülbirálása a bíróság részéről 85, 86
Egységes szolgálati viszony 43
Fizetéses szabadság 427
Határozott időre kötött szolgálati szerződés 470
Hatósági kirendelés alapján működő gyógyszertárkezelő felmondási illetménye 42
Háborús kényszerhelyzet szükségszerű folyományaként kapott ideiglenes beosztás 44
Házfelügyelőként alkalmazott házastársak közül az egyik ideiglenesen eltávozása lakóhelyéről .. 428
Igazolóbizottság által állásvesztésre ítélt munkavállaló szolgálati jogviszonya mikor szűnik meg 429
Igazolóbizottság által vezető állásra alkalmatlannak minősített alkalmazott illetményei nem csökkenthetők 85
Illetmény jellegűnek nem tekinthető a két alkalommal történt juttatás 85
Kiküldetési pótlék nem rendszeres illetmény 85
Kollektív szerződés szerint járó bértétel a munkavállalót a kollektív szerződés hatálybalépése napjától kezdve illeti meg .....
Közölt felmondási időhatár eltelte után a munkavállaló nem tartozik tovább szolgálatot teljesíteni, de jogosult követelni az őt törvény szerint megillető hosszabb felmondási időre járó illetményeket 232
Lemondás a felmondási illetményről 43
Nem cégszerűen aláírt felmondás hatálytalanságára hivatkozás 232
Próbaidőn túl a szolgálat folytatása 43
Rendszeres illetmény figyelembevétele a felmondási idő ki nem töltése esetén 44
Reprezentációs költség a tényleges szolgálatot nem teljesítő alkalmazottnak nem jár 44
Szolgálati viszony fennállása alatt nem kifogásolt fizetési kategóriába besorolás helytelensége címén a szolgálati viszony megszünte után illetménykülönbözet nem követelhető. 232
Tartaléki szolgálatra behívás a szolgálati viszonyt nem szünteti meg, a bevonulás tartama alatt a szolgálati viszony felmondással meg nem szüntethető 279
Üzemi bizottság elnökével vagy tagjaival szemben elkövetett becsületsértés 233
Üzemi bizottsági tagnak a tagság megszünésétől számított 2 éven belüli elbocsátása..... 233
Üzemi bizottsági elnöknek a szakszervezet által elmozdítása, az üzemi bizottság által elbocsátása 278
Üzemi megbízott (bizalmi) helyettesével szemben a felmondás nincs korlátozva 428
Végkielégítés szempontjából a katonai szolgálat tartama 280
Vissza nem vett alkalmazott szolgálati viszonya felmondás nélkül is megszünt, ha visszavételét az Egyeztető Bizottságnál nem kérte 86

VIII. Valorizáció

Valorizációs bírói gyakorlat. — *Dr. Vági József*.. 303

IX. Közjog, közigazgatási jog, pénzügyi jog és nemzetközi jog

Cikkek

Lap

Az állampolgársági jog reformja.— *Dr. Sátor György* 6
Az új bolgár alkotmány. — Dr. *Egyed István*.... 89
Gondolatok az elsődleges és másodlagos jogforrások megkülönböztetésével kapcsolatban. — *Dr. Scholtz Kornél* 126
Az új csehszlovák alkotmány. — *Dr. Danyi Dezső* 181
Az új és régi bolgár alkotmány. — *Dr. Beér János* 198
A jogi felsőoktatás újjáalakítása és a közigazgatási reform. — *Dr. Harrer Ferenc* 237
Magyar közjog. — *Dr. Beér János* 334
A lakásügyi közigazgatás szervezeti fejlődése. — *Dr. Benedek Jenő* 460

X. Bíróság, ügyészség, ügyvédség, közjegyzőség és jogi oktatás

Cikkek

Jogi felsőoktatás a Szovjetunióban. — *Dr. Pap Tibor*..... 39
Demokratikus elvek a Szovjetunió bírói szervezetében. — *Dr. Névai László* 67, 120
A jogi felsőoktatás újjáalakításának kérdéséhez. — *Dr. Beér János, Dr. Szabó Imre* 98
Feladataink a jogászképzés terén. — *Dr. Szabó Imre* 107
Az államügyészségek demokratikus nevelése. — *Dr. Bajor László* 112
A bírói szervezet kérdéséhez. — *Dr. Eörsi Gyula* 113
Ankét a jogi oktatás reformjáról és a jogászság jövőjéről. — *K. M.* 154
[illegible] jogi oktatás reformja és a jogászok jövője. — *Dr. Hajdu Gyula* 155
[illegible]szképző kollegiumról. — *Dr. Eckhardt Ferenc* 154
Demokratikus jogászképzés. — *Kéri József* 156
A jogászi működés elméleti alapjairól. — *Dr. Szebenyi Endre* 157
A tanterv és vizsgarend reformja. — *Mohácsi László* 159
A jogászság j[illegible]éről. — *Dr. Szabó Imre*..... 160
Közigazgatási [illegible]szok jövője. — *Tőkés Ottó*.... 163
Az ügyvédség [illegible]je. — *Dr. Nagy László*..... 165
A bírói funkció szerepe a jövő társadalmában. — *Dr. Ortutay Ulmos*..... 166
A román bírósági szervezet reformja. — *Dr. Mikis László* 217
A jogi felsőoktatás ujjáalakítása és a közigazgatási reform. — *Dr. Harrer Ferenc*..... 237
A jogi oktatás reformja. — *Dr. Brachfeld Dezső*.... 240
Bíráskodás és bírói szervezet Svájcban. — *Dr. Habermann Gusztáv* 242
Családi bíróság. — Dr. *Takács József*..... 262
Jogászok a béke szolgálatában. — *Dr. Kádár Miklós* 285
Hévizi jogászvándorgyűlés. — *K. M.* 309
A szovjet ügyvéd. — *Dr. Rosner Tibor*..... 321
A magyar népi demokrácia jogászainak 1948. évi vándorgyűlése. — *K. M.* 325
Igazságügyi szervezetünk. — *Dr. Sztodolnik László* 350
Jogászképzés a népi demokráciában. — *Dr. Feri Sándor* 351
A jogászképzés feladatai. — *Dr. Szabó Imre*..... 354
Jogászképzés az Egyetemen. — *Dr. Benkő Gyula* 356
A közigazgatási jogi oktatás reformja. — *Dr. Martonyi János* 358
A jogászképzésről. — *Dr. Aczél György, Ingusz János, Mohácsy László* 359
A Magyar Jogász Szövetség szervezete. — *Dr. Kovács István* 361
A Magyar Jogász Szövetség és a jogtudomány fejlődése. — *Dr. Szebenyi Endre*..... 363
A Magyar Jogász Szövetség és a Magyar Jogászegylet. — *Dr. Móra Mihály*..... 365
A Magyar Jogász Szövetség és az Egyetem. — *Dr. Marton Géza* 367

Lap

Bírák és ügyészek feladatai. — *Dr. Böszörményi Imre* 368
Az ügyvéd. — *Dr. Joanovich Emil*..... 370
Az ügyvédség az államszervezetben. — *Dr. Sváb Miklós* 371
Új fegyelmi szemlélet az ügyvédség körében. — *Dr. Reznyák László*..... 372
Az ügyvédi munkaközösségek. — *Dr. Vadas György* 374
A Magyar Jogász Szövetség a jogtudomány szolgálatában. — *Dr. Kádár Miklós*..... 437
Felfolyamodás az ügyvédi díj megállapítása iránti eljárásban. — *Dr. Habermann Gusztáv*..... 494
A közjegyzői eljárás egyes kérdései a kitelepítettek hagyatékainak tárgyalásán. — *Dr. Skorka György*..... 513

Szemle

A bírák áthelyezésének és végelbánás alá vonásának szabályozásáról szóló törvény körül. — *Dr. Hajdu Gyula*..... 60
A Budapesti Ügyvédi Kamara tisztújító közgyűlése. — *K. M.* 134
Az államügyészség újjászervezése Bulgáriában.... 134
A laikus bíráskodás elvének kiterjesztése. — *K. M.* 178
A jogászképzés. — *K. M.* 229
Az International Law Association 75 éves. — Association International des Juristes Démocrates 276
A legfelsőbb bíróság új szervezete Romániában 277
Ügyvédi szolgálati szerződés megszüntetése. — *B. S* 309
A jogi felsőoktatás. — *Sz. I.* 386
Megalakult a Magyar Jogász Szövetség. — *W. A.* 515

XII. Jogirodalom

Michail Lipecker : A tulajdonjog a Szovjetunióban. — *Dr. Eörsi Gyula* 193
Ember Győző : Az újkori magyar közigazgatás története Mohácstól a török kimenéséig. — *Dr. Degré Alajos* 87
Dr. Rudolf Loránt : Az új magyar szövetkezeti jog. — *G. B.* 178
Dr. Vági József és Dr. Fábry Sándor : Pengővalorizáció. — *Dr. Barton György* 179
Lord Chorley : Law of Banking. — *ifj. dr. Szladits Károly* 180
Dr. Keszy-Harmath Zoltán : Közellátási rendeletek gyüjteménye. — *W. A.* 208
Sir John Salmon: Jurisprudence. — *ifj. dr. Szladits Károly* 209
Dr. György Ernő : A hitel biztosítékai. — *S.* 209
G. W. Patton : Text-book of Jurisprudence. — *ifj. dr. Szladits Károly* 23
Hauf Hans : Die Schranken der Verfassungsrevision. — *Dr. Scholtz Kornél* 234
Dr. Soproni János és Dr. Bikácsi László : A demokrácia kézikönyve. — *H.* 281
Dr. Eörsi Gyula : A tulajdon átszállás kérdéséről. — *B. S.* 312
Kelsen Hans : General Theory of Law and State. — *Dr. Scholtz Kornél* 314
Kelsen : »Tiszta jog tana«. — 388
Jessup O. Philipp : A modern Law of Nations. — *Dr. Scholtz Kornél* 430
Stone, Julius : The Province and Function of Law. — *Dr. Scholtz Kornél* 471
René Davis (avec la collaboration de H. C. Gutteridge et de B. A. Wortley) Introduction a l'étude du droit privé de l'Angleterre. — *ifj. dr. Szladits Károly* 471
K. P. Gorsenyin : Az államügyészség a Szovjetunióban. — *Dr. Timár István* 519

Lap

XIII. Külföldi jog

Cikkek

Jogi felsőoktatás a Szovjetunióban. — *Dr. Pap Tibor* 39
Magánjogi törvényhozás Romániában. — *Dr. Kiss Géza* 45
A Szovjetúnió magánjogi törvénykönyve és a magyar kodifikáció. — *Dr. Szladits Károly* 65
Demokratikus elvek a Szovjetunió bírói szervezetében. — *Dr. Névai László* 67, 120
Az új bolgár alkotmány. — *Dr. Egyed István* 89
A szovjet kártérítési jog az elméletben és a gyakorlatban. — *Dr. Pap Tibor* 93
A szerződésen kívüli kártérítés szabályai a szovjet jogban. — *Dr. Szladits Kóroly* 141
Szerzői jog a Szovjetunióban. — *Dr. Vigyázó Aladár* 168
Az új csehszlovák alkotmány. — *Dr. Danyi Dezső*.. 181
Házasság és család a szovjet jogban. — *Dr. Pap Tibor* 185
Az új és régi bolgár alkotmány. — *Dr. Beér János* 198
Fejezetek a szovjet polgári törvénykönyvből. — — *Dr. Ábrahám Mózes, Dr. Tardy Lajos* 213, 296, 383
A román bírósági szervezet reformja. — *Dr. Mikis László* 217
Bíráskodás és bírósági szervezet Svájcban. — *Dr. Habermann Gusztáv* 242
A szovjet ügyvéd .— *Dr. Rosner Tibor* 321
A szovjet gazdasági és társadalmi szervek közötti perek eldöntésének szabályai. — *Dr. Rosner Tibor* 401

Lap

Földmívesszövetkezetek Bulgáriában. — *Dr. Kisfaludi Imre* 418
Izrael állam agrárszövetkezeti rendszere. — *Dr. Kisfaludi Imre* 465
A bűncselekmény fogalma a szovjet büntetőjogban. — *Dr. Schultheisz Emil* 477

Szemle

Az államügyészség újjászervezése Bulgáriában 134
A legfelsőbb bíróság új szervezete Romániában 277
A ház magántulajdon új szabályozása a Szovjetunióban. — *T. L.* 311

XIV. Személyi közlemények

Új szerkesztőség — *B. S.* 42
A szerkesztőbizottság új összetétele 309
Vámbéry Rusztem halálára 425

XV. Törvények és rendeletek

1948 július 1-től 1948 julius 15-ig 210
1948 július 16-tól 1948 julius 24-ig 235
1948 július 25-től 1948 augusztns 9-ig 281
1948 augusztus 10-től 1948 augusztu 31-ig 316
1948 szeptember 1-től 1948 szeptember 20-ig 389
1948 szeptember 21-től 1948 szeptember 30-ig 430
1948 november 1-től 1948 november 30-ig. 472
1948 december 1-től 1948 december 15-ig 521

Nevekszerinti mutató a Jogtudományi Közlöny 1948. évfolyamhoz

A számok az évfolyam ama lapját jelölik, melyen az illető szerző cikke talá

Dr. Aczél Endre 359.
Dr. Alföldi Dezső 70.
Dr. Ábrahám Mózes 213, 296, 383.
Dr. Baár Tibor 194.
Dr. Bacsó Ferenc 103.
Dr. Bajor László 112.
Dr. Baranyai Károly 2.
Dr. Barton György 179, 483.
Dr. Beck Salamon 42, 184, 130, 294, 309, 312, 400, 515.
Dr. Benkő Gyula 356.
Dr. Beér János 98, 198, 334.
Dr. Benedek Jenő 460.
Dr. Berend György 176.
Dr. Blaskovits Zoltán 250.
Dr. Böszörményi Imre 368.
Dr. Brachfeld Dezső 171, 240, 502.
Dr. Budavári Róbert 175.
Dr. Csanádi György 454.
Dr. Csertő Károly 272.
Dr. Cenner Gyula 4, 426.
Dr. Cziglányi Aladár 195.
Dr. Danyi Dezső 181, 306.
Dr. Degré Alajos 87.
Dr. Dolánszky Ferenc 222.
Dr. Eckhardt Ferenc 154.
Dr. Egyed István 89.
Dr. Eörsi Gyula 19, 113, 205, 253.
Dr. Feri Sándor 351, 379.
G. B. 178.
Dr. Géczy Miklós 274.
Dr. Goltner Dénes 220.
Dr. Gröber Aladár 255.
Dr. György Ernő 80.
Dr. Habermann Gusztáv 242, 494.
Dr. Hajdu Béla 378.
Dr. Hajdu Gyula 15, 60, 155, 329.
Dr. Harrer Ferenc 237.
Dr. Horányi Béla 300.
Ingusz János 359.
Dr. Joanovich Emil 370.
Dr. Kallós Tibor 12.
Dr. Karay Pál 53, 189, 407, 447.
Dr. Kádár Miklós 18, 21, 101, 134, 154, 178, 229, 285 309, 325, 337, 426, 437.
Dr. Kálmán György 21, 64, 406.
Dr. Kertai Tibor 421.
Kéri József 156.
Dr. Kisfaludi Imre 290, 348, 418, 465.
Dr. Kiss Géza 45.
Dr. Kisvárday Pap Tibor 412.
Dr. Klein Andor 170.
Dr. Kocsis Mihály 116.
Dr. Kovács István 174, 361.
Dr. Krenner Zoltán 511.
Dr. Ludvig Rezső 51.
Dr. Martos Pál 376.
Dr. Markó István 258.
Dr. Marton Géza 146, 367.
Dr. Martonyi János 358.
Dr. Mándi András 415.
Dr. Mecsér József 58, 207, 308.
Dr. Mikis László 217.
Dr. Mocsy Aba 230.
Mohácsi László 159, 359.
Dr. Móra Imre 9, 271.

Dr. Móra Mihály 365.
Ifj. Dr. Nagy Dezső 74, 245, 396.
Dr. Nagy László 165, 347.
Dr. Nagy László (tszéki bíró) 381.
Dr. Nagy Miklós 339.
Dr. Névai László 67, 120.
Dr. Nizsalovszky Endre 143, 386, 481.
Dr. Olti Vilmos 108, 166.
Dr. Pap Tibor 39, 93, 185.
Dr. Reznyák László 372.
Dr. Rex-Kiss Béla 175, 265.
Dr. Ries István 137, 326.
Dr. Rosner Tibor 321, 401.
Dr. Sarlós Márton 110.
Dr. Sándorfalvi Pap István 124, 209.
Dr. Sátor György 6.
Dr. Schäfer István 219.
Dr. Scholtz Kornél 126, 225, 234, 314, 381, 430, 471.
Dr. Schubert Ignác 228.
Dr. Schultheisz Emil 477.
Dr. Skorka György 513.
Dr. Sváb Miklós 371.
Dr. Szabó Imre 21, 98, 107, 160, 354, 386, 393, 439.
Dr. Szászy István 101, 152.
Dr. Szebenyi Endre 157, 201, 363.
Dr. Szladits Károly 1, 65, 141, 288.
Ifj. Dr. Szladits Károly 180, 209, 233, 471.
Dr. Szigligeti Viktor 42, 85, 208, 232, 278, 427, 496, 504, 517.
Dr. Sztodolnik László 350.
Dr. Szücs János 248, 416.
Dr. Takács József 262.
Dr. Tardy Lajos 213, 296, 311, 383.
Dr. Timár István 516, 519.
Dr. Tóth László 134, 277.
Dr. Tőkés Ottó 163.
Dr. Tury Sándor Kornél 104, 344, 450.
Dr. Vadas György 268, 374, 387, 467.
Dr. Vas Tibor 203, 346.
Dr. Vági József 107, 230, 303.
Dr. Vigyázó Andor 168.
Dr. Világhy Miklós 105, 342.
Dr. Vincenti Gusztáv 310.
Dr. Weltner Andor 132, 208, 515.

Új folyam III. 1—2. szám Budapest, 1948 január 20

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

5.a.29.816

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:
IV. ker., Eskü-út 5
Telefon: 189—755

Kiadóhivatal:
V. Alkotmány-u. 12
Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* e. rk. tanár, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Bibó István* e. tanár, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szebenyi Endre* államtitkár, *dr. Szent-Iványi József* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla elnöke.
Felelős szerkesztő: *dr. Kádár Miklós* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Egy hóra .... F 13·—
Negyedévre... F 36·50

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:
Egy hóra .... F 8·—
Negyedévre... F 22·—
Egyes szám ára F 6·50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Szladits Károly:* 1848—1948. — *Dr. Baranyay Károly:* A fiatalkorúak feletti bíráskodás reformjához. — *Dr. Cenner Gyula:* A munka büntetőjogi védelméről. — *Dr. Sátor György:* Az állampolgársági jog reformja. — *Dr. Móra Imre:* Tilos-e a kosztügylet? — *Dr. Kallós Tibor:* 6620/1947. M. E. sz. rendelet és az azzal kapcsolatos jogszabályok kritikája. — *Szemle:* I. *Dr. Hajdu Gyula:* A magyar jogászok és 3 éves terv. — II. A 15.730/1947. Korm. sz. rendelet (K. M.) — *Jogirodalom: Dr. Eörsi Gyula:* Michail Lipecker: A tulajdonjog a Szovjetunióban.

1848—1948

Az 1848-as szabadságév centenáris jubileuma az 1948-as évet ünnepi évvé avatja a magyar jogászság számára is.

Az 1848 márciusi eseményeknek és következményeiknek jelentőségét nem kell hosszasan méltatnom, hiszen a polgári egyenjogúság, közteherviselés, népképviselet, parlamentáris felelős kormányzat, sajtószabadság, valamint a jobbágyfelszabadítás mindannyiunk előtt ismeretes vívmányai a magyarságnak, különösen pedig a magyar jogászságnak, mert mindezek elsősorban jogászi teljesítmények.

Sajnos, 1848 dicső alkotó munkája és ezzel a demokrácia továbbfejlődése hamarosan megtorpant, mert közbeékelődött a liberális kapitalizmusnak az a korszaka, amelyet a nagybirtok és a nagytőke hajtott uralma alá. A magyar jogászság azonban hű maradt Március Idusának szelleméhez ebben az átmeneti korszakban is azzal, hogy kialakított olyan méltányossági jogfejlődést, amely a szociális demokrácia felé vezetett. Ebből a munkából jogtudományunk, törvényszerkesztésünk és bírói gyakorlatunk egyaránt kivette részét s ennek szolgálatában állott már kezdettől fogva a Jogtudományi Közlöny is. Ezen a téren elég, ha rámutatunk Balog Arnold szívós harcára az ipari culpáért való felelősségnek, valamint a bíró és törvény viszonyának kérdésében, utóbb pedig Vámbéri Rusztem őrtállására a reakció elleni küzdelemben.

A munkásmozgalom megerősödése és két világkatasztrófa robbantotta ki végül 1945-ben azt a szociális forradalmat, amely a szociális demokráciát s ezzel az 1848-as eszmék továbbfejlesztését már nyiltan hirdeti. A sors csodálatos alakulását látjuk abban, hogy az 1848-as év centenáriuma éppen olyan harc közepette éri a magyarságot, amely nem más, mint egyenes folytatása a 48-as küzdelmeknek. A magyar jelen visszahajlik a száz év előtti multba, hogy az akkori nagy reformnemzedék nemes idealizmusából és az akkori magyar népi erők tettrekész

Mellékelve: Perjogi-, Büntetőjogi- és Népbírósági döntvénytárak 1946-1947. évi tartalom- és betűsoros tárgymutatója

lendületéből friss erőt merítsen a magyar jövő kialakításához; ez teszi a centenáris évet a jelen, a mult és a jövő hármas találkozásává.

A demokratikus jövő kialakításában a haladó magyar jogászság is szerepet vállalt. A Jogtudomány Közlöny 1946-ban megindult Új folyamával bekapcsolódott az új demokrácia kiépítésébe s már akkor leszögezte törekvéseinek célját és irányát. Nyugodt önbizalommal és megelégedéssel tekinthetünk vissza lapunk Új folyamának első két évére s az elért eredményekért elsősorban szerkesztőinknek tartozunk őszinte köszönettel és elismeréssel.

Munkánkat a centenáris évben 1848 szellemében fokozott lendülettel kívánjuk folytatni és a haladó magyar jogászságot a jogrendszer minden ágára kiterjedő építő munkára akarjuk egyesíteni. Módszerünkben továbbra is hűek maradunk az 1946-ban kitűzött úthoz; eszközeink: konstruktív bírálat és a szabad demokratikus eszmecsere, amely legjobb módja a kölcsönös megértésnek. Feladataink természetesen nem teljesen azonosak az 1848-as feladatokkal. Míg ugyanis 1848-ban a szabadságjogok alapját vetették meg és ezeket a jogokat igyekeztek a lehetőség szerint megvalósítani, addig a mai szociális demokrácia, amely a szabadságjogokat már mintegy megalapozva kapta, elsősorban a méltó emberi megélhetéshez való jog biztosításának keresztülvitelén fáradozik. Ezen a téren egyik főfeladatunkat éppen abban látjuk, hogy a mult és jelen összekapcsolásával, jogrendszerünk eszmei tartalmát kiteljesítve, hozzásegítsük a demokratikus jogfejlődést a szabadságjogoknak és a szociális jogoknak harmóniájához.

A szociális demokrácia kiépítése természetesen kemény küzdelemmel jár. Nekünk jogászoknak pedig őrködnünk kell afelett, hogy a rend és a szabadság, a szigorú jog és a méltányosság e küzdelem során kellő egyensúlyban maradjanak.

A Jogtudományi Közlönynek a centenáris évben megjelenő első számát azon reményem kifejezésével indítom útjára, hogy lapunk, mint eddig, ebben az évben is teljesíteni tudja majd a demokrácia kiépítésében vállalt, nem könnyű feladatot. *Dr. Szladits Károly.*

A fiatalkorúak feletti bíráskodás reformjához

Igaz örömmel kell köszöntenünk e reformtörekvést, melynek külön sen demokráciánkban nagy időszerűségét, valamint égető szükségességét, joggal hisszük, hogy mi, a fiatalkoruak bírái érezzük leginkább, — amikor céltalan papiros intézkedéseinkkor, úgyszintén alkalmas eszközök és intézmények hiányában minduntalan, szomorúan kell tapasztalnunk, hogy a legtöbb esetben, intézkedéseink, bíráskodásunk csak felszínes, alaki — tehát igazi értéknélküli, hogy minden jóigyekezetünk dacára csak intézkedünk, ítélkezünk, — segíteni azonban nem tudunk!

Sokszor igyekeztem a hiányoknak igen nagy számára, idevonatkozó sok törvényes intézkedésünknek hiábavalóságára, célravezető reformok sürgős szükségességére rámutatnom. Nem óhajtok ismételni, egyszerűen csak hivatkozom különösen éppen a Jogtudományi Közlöny 1929. évi április 1-i számában megjelent Reformgondolataim a fiatalkorúak feletti bíráskodás körül (63—65. old.); továbbá Bírák és Ügyészek Lapja 1938 márciusi számában (9—13. old.): Bajok és hiányok a fiatalkoruak feletti bíráskodás körül; Miskolci Jogászélet 1929 okt. számában (8., 9. old.): A fiatalkorúak feletti bíráskodás a gyakorlatban; Gyermekvédelem Lapja 1929 febr., márc., júl,. aug., dec. havi; Kath. Tudósító 1929 márc. 15-i, nov. 15-i., Kath. Ösvény 1930 márc. 15-i., Ref. Egyh. Értesítő 1939 jún. 24-i, a Genfben megjelenő Revue Internationale de l'Enfant 1929 szept., ill. 1930. febr.-i, októberi számaiban megjelent értekezéseimre.

E helyen azoknak mintegy összesítését óhajtom csak egybefoglalni:

a fiatalkorúak, gyermekek, árvák és foglyok feletti intézkedéseket, — tehát *e körbe tartozó minden bírói, közigazgatási és szociális* tevékenységet *egységesíteni* kell, emellett az egész eljárást *külön szervre:* az elnevezés mellékes, a lényeg a fontos — mondjuk például Patronázs vagy Szociális stb. elnevezésű törvényszékre bízni. Semmi értelme annak, hogy e feladatok megoldása ma egészen szétszórva kíséreltetik meg, jórészt terv- és célszerűtlen, szinte ötletszerűen — hol a közigazgatás, hol pedig a bíráskodás körében és ennek vagy annak feladataiként — itt-ott elszórva. A helyes megoldást ott kell keresni és megtalálni, hogy e feladatoknak azt a részét is, amely lényegében szintén *bírói*, perenkívüli funkció, vagy egyéb ily közigazgatási bíráskodást is, ne más, hanem arra hivatott bíróság végezze, — amikor azt a közre is megnyugtatóbban, *magasabb képzettségű* bíró, a *bírói függetlenség* — tehát *kettős garancia* mellett végezhetné. Ennek megfelelően az egységesítés elve követelné meg, hogy a vármegyei és városi árvaszékek, ez új bíróságba beleolvadjanak — legfeljebb a vármegyei és városi árvaügyek, külön-külön osztályban nyerjenek elintézést; bíró elnöklése alatt alakuljanak az árvák ügyeiben eljáró tanácsok.

A szervezetnek pótolhatatlan része volna, különösen a gyermekek, fiatalkorúak züllésének *megelőzésére külön nyomozóknak* a bírósághoz beosztása, akiknek kötelessége volna ilyeneknek felderítése, bíróság elé állítása.

A fiatalkorúak bíráinak cél- és értéknélküli a puszta bíráskodása, ha célirányos intézkedései-

vel *segíteni* nem tud. 24 éve vagyok fiatalkorúak bírája, de még azelőtt is, mint pedagógus is, elméletben és gyakorlatban is, éveken át foglalkoztam ily problémákkal. E sok évi tapasztalataim alapján állítom, hogy a fiatalkorúak bírái csak akkor járnak el helyesen, ha intézkedéseik *legalább 80%-ban*, nem bíróiak, nevelő, óvó, egyéb közigazgatásiak.

A segítésnek legfőbb és legbiztosabb módja, alapja a nevelő intézmények : *fiú-* és *leányotthonok*, melyek hiányában a kérdés egyáltalán meg nem oldható. Amint 25 leányt nevelt Leány, — 38 fiút nevelő Átmeneti Fiú Otthonunknak sok évi nagyszámú gyakorlati példájával is igazoltnak látom, ez otthonainkban gondos nevelés, csaknem 100%-ban, nemcsak ugyanazt az eredményt hozta meg, mint amit a nehézkesebb, sokkal költségesebb, *egyéni* nevelésre minden növendékkel, saját külön adottságai szerinti foglalkozásra kevésbbé vagy egyáltalán nem képes, lényegükben mégiscsak szabadságvesztésszerű javítóintézetek, míg nevelőintézeteink sokkal jobb, több és maradandóbb eredményeket értek el.

Az ember szabadságra született lény, azaz egyik legszebb és legjellemzőbb alapjoga, kár őt ettől, még zsenge éveiben megfosztani és szolgai lelkületre, arra szoktatni, hogy csak ettől, szinte a legszentebb emberi jogától megfosztás tudja csak emberré nevelni. Emellett azonban egyúttal kiáltó igazságtalanság az, hogy azok a szerencsétlenek, akiknek egyedüli bűne a szerencsétlen rossz helyre való születés, szeretetlen vagy éppen bűnös környezet, mely erkölcsi fejlődésükre veszélyt jelent, ugyanolyan sorsot érjenek, mint akár az igazi, nagy bűnösök, a visszaesők, stb.-ek, ami erkölcsileg is, ismét csak romboló, mert a gyermeklélek az igazságtalanság tudatára eszmélve, talán egész életére kihatóan meghasonol.

Javító intézetek csak néhány iparágra kiképzésre nyujtanak lehetőségeket, amikre éppen az eszközök rendelkezésre állanak, esetleg kényszerítve a fiatalkorút, hogy ezt tanulja meg, mégha arra se kedve, se képessége nincs, míg a kedve szerinti mesterségben úgy magának, mint a társadalomnak hasznára lehet.

Javítóintézetekben sok a romlott fiatalkorú, ezek megrontják, bűnre kitanítják a romlatlan ártatlanokat.

Tehát, csak a nevelő otthonokban meg nem javíthatókat volna szabad csupán elkerülhetetlen szükség esetén, lényegében már valóban szabadságvesztés jellegű javítóintézeti nevelésre utalni.

Szinte nevetségszámba vehető, céltalan intézkedéseket, dorgálást az ellenőrizhetetlen házifenyítést és hasonlóakat el kellene törülni.

Az ügyek természete és a tettes jellege szerint, azokat *vagy egyesbíró* intézze *vagy hármas tanács*, melyben *bíró elnöklése alatt, nevelő* (hivatásos pedagógus) is részt venne. Ha azonban a gyermek vagy fiatalkorú, terhelt, korlátolt vagy bármiféle szellemi gyenge vagy beteg, ezeknek mértékéhez képest *gyógypedagógus* vagy szükség esetén éppen *szakorvos* vegyen részt az intézkedés meghozatalánál. A szakértői vélemény azonban nem pótolhatja magában az eljárásban való részvételt.

Perorvoslatnak csak fogházbüntetés esetén legyen helye. Felső és végső fokon, egy *központi tanács* ítélkezzék bírói és pedagógus tagok részvételével. Ily patronázs törvényszékek felett a *felső tanács*, valamint a *helyi tankerületi főigazgatóság*, úgyszintén az *igazságügyminisztérium illetékes ügyosztálya* gyakorolna felügyeletet.

Az *eljárási szabályokat* is egyszerűsíteni és észszerűsíteni kellene. Kevés, de viljgos és célszerűekre volna szükség, *összevonni, egységesíteni* az Fb. és az I. Bn.-nak a fiatalkoruakra (gyermekekre) vonatkozó rendelkezéseit. Gyakorlatból tudjuk, hogy a túlokoskodás sok rendelkezésében, nemcsak helytelen, hanem egyenesen a fiatalkorúaknak sérelmére igazságtalan is, mert ezekfolytán esetleg a fiatalkorú súlyosabb elbánásban részesül, mint a bűnösebb, éretteszű és elhatározóképességű nem fiatalkorú. Igy a fogházi őrizet be nem számítása : 15 napnál kevesebbt artalomban ki nem szabható szabadságvesztés.

Ezek mellett nyomban az *ítélkezést is egyszerűsíteni* kellene. Míg felnőtteknél is, amint a gyakorlat általában az, hogy jogerős ítéleteknél, nagyon helytelenül, jegyzőkönyv felvétele mellőzhető, minden ügyben épp elegendő lenne egyszerűen azoknak a törvényszakaszoknak a felhívása, melyek alapján a bíróság meghozta végzését, illetve ítéletét [illegible] annak tagjai aláírnának. A perorvoslat[illegible] indokolása is felesleges, mint azt ismét épp a Jogtudományi Közlönyben megjelent, különösen két értekezésem rendén részletesen indokoltam (1928 november 1-i, 1930 május 15-i, Bírák és Ügyészek Lapja 1932 január—márciusi számaiban), mert a felsőbíróság is jogismerő, elébe kerül az egész anyag, tehát látnia s tudnia kell, hogy az alsóbíróság mi alapon hozta meg határozatát, legfellebb az elsőbíróság húzza alá a vallomásoknak ama részeit és egyéb bizonyító anyagot, amelyekre alapította határozatát.

A szükséges egyszerűsítések lehetővé tennék a jó ítélkezéssel, intézkedéssel szinte egyenlően fontos gyorsaságot is ; felette kívánatos, hogy a fiatalkorú lássa és érezze, nyomban érik az intézkedés vagy éppen a büntetés, hátrányai, emellett oknélkül ne álljon az eljárásfélelme gyötrelme alatt. Ez nyomban foganatosíttassék vele szemben a védő- és nevelőintézkedés, mely felesleges percet se enged neki az el- vagy tovább züllésre.

Vidéki pártfogó intézményt is szervezni kellene. Egészen helytelen, hogy az eljárás, a védelem, városban és vidéken, más és más legyen. Azért, vidéken is szervezni kellene alkalmas pártfogókat, akik értelmes és olyan környezettanulmányokat készítsenek, melyek alapján a bíróság máris meg tudná hozni célravezető határozatát, továbbá betölteni tudná a másik nagy pártfogói jogkört, lelkiismeretesen és szakértelemmel ellenőrizni a próbaidő alatt a próbabocsáótottakat.

De *közigazgatási* szervezésnek is egyaránt szüksége van, szükséges *megelőzés* céljából el kell követni mindent, hogy a fiatalkorúaknak lehetően ne kerüljön útjába olyan, ami erkölcsi

fejlődését veszélyezteti. Figyelemmel kellene kísérni különösen az irodalmat, mozit, hogy ne mételyezze a fejlődő gyermeklelket, büntetés terhe alatt el kell tiltani ily könyveket, iratokat, képeket és darabokat, meglevőeket elkobozni és viszont egyenesen gondoskodni olyanokról, amelyek lelkiépülésekre valók

Amennyiben csak ha lehet, ne hagyjuk magára, de engedjük szabadjára a gyermekeket, ellenben, gondoskodjunk azoknak lehető állandó elfoglaltságáról.

A szervezendő törvényszékhez volnának utalandók általában a *patronázs* feladatok: a fiatalkorúakról szociális gondoskodás.

Végül odautalnám értelemszerűen a *rabsegélyezést* is, foglyok és hozzátartozóik pártfogolása. Ügyes-bajos dolgaik intézését, szórakoztatásukról gondoskodást, részükre megfelelő olvasmányok biztosítását (foglyok könyvtára), a fogházmissziót, lelki épülésükről állandó gondoskodást, szabadulásuk esetén munkába elhelyezésüket, megsegítésüket, azutánra is, pártfogolásukat, állandó figyelemmel kísérésüket.

A kérdés megoldható, csak arravalóság és szív kell hozzá, helyes reformok, gyors és alapos szervező munka, melyek biztosan meg fogják hozni áldásos gyümölcseiket!

Dr. Baranyay Károly

A munka büntetőjogi védelméről

A munka készülő törvénykönyve egységbe foglalja a különböző jogterületen (magánjog, perjog, közigazgatási jog) elszórtan meglévő munkajogi szabályokat, de ezzel ma már nem érhetjük be. A jogfejlődésnek minden tekintetben az élet követelményei szerint kell alakulnia; ahogyan a kereskedelmi jog kivált a magánjog területéről és külön szakjoggá lett az élet követelményeihez képest, úgy — nézetünk szerint — a [illegible]aügyi jogszabályok is ki fognak válni a[illegible] szakjogként teremtik meg a ma már [illegible]atalmas anyagot magába foglaló munkajogot. Ez a szakjog azonban nemcsak a magánjog, [illegible]jog és közigazgatási jog területére terjed ki, hanem a büntetőjogéra is.

A munka társadalmi hatásában szolidáris jellegű, mert minden munka egyrészt az egyén gazdasági érdekét, létfenntartását és boldogulását szolgálja, másrészt azonban a közösség célkitűzéseit mozdítja elő. Ezért jogi szabályozását sem lehet teljesen a magánrendelkezés (és a magánjog) körében meghagyni, amint azt már az eddigi fejlődés is megmutatta, hanem kényszerítő szabályokkal kell biztosítania a közösség célkitűzéseinek megvalósíthatását. A kényszerítő szabályok pedig nem lehetnek szankció nélkül. Feltétlenül szükséges tehát előbb vagy utóbb büntetőjogszabállyal a munkajog határait átlépve, annak érvényt szerezni.

A törvényhozás a gazdasági liberalizmus korában minden államban a tőkés érdekeltségek kezén lévén, a munkával kapcsolatosan a bérharc idején a kollektív fellépést, a sztrájkjogot vagy a munkabeszüntetését büntetik és más téren is alaposan megnyirbálják a munkások szerződési szabadságát.

A Magyar Törvénytárnak is volt számos ilyen — a munkavállalók egyéni szabadságát és emberi méltóságát sértő — törvényhelye, melyeket csak nemrégiben az 1946. XIX. t.-c. helyezett hatályon kívül, de nem volt s ma sincsen komolynak nevezhető munka-jogvédelem büntetőjogunkban.

Különbséget kell tennünk munka-jogvédelem és munkás jogvédelem között. Ez utóbbi a szocialista mozgalmak eredményeképpen századunkban, mint szociális jog mindjobban helyet kapott jogrendszerünkben.

I.

A munkások büntetőjogi védelmét számos törvényhely szabályozza, melyek büntetőszankciói túl enyhék, hiszen a tőke korlátlan uralmán alapuló gazdasági rendszer törvényhozása alkotta azokat — valljuk be — inkább csak szociális porhintésképpen.

A munkajogvédelem a szocializmus terjedése nyomán a német jogterületen hódított először és vívmányaiként üzemvédelem, munkaidő- és bérvédelem voltak első intézkedései, de ezek csak a magánjog körén belül nyertek szabályozást.

Kiegyezés utáni — és német minták szerint induló — jogrendszerünkben hasonló fejlődés mutatkozik. Mégis a századforduló körül, főként az ipari dolgozók érdekében felállított munkaidő és munkaerő kihasználási szabályokat ezek a törvények is védik büntetőszankcióval. Igaz, hogy ezek legtöbbnyire még visszaesés esetére is csak pénzbüntetéssel büntetendő kihágások, mégis haladást jelentenek és a közösség érdekében korlátozzák a szerződési szabadság elvét is.

Ilyen munkásvédelmi intézkedéseket tartalmaznak a munkavállalók alsó korhatárát megállapító törvényhelyek (1884 : XVII. t.-c. 115. §, 1907 : XLV. t.-c. 3. §, 1914. XVII. t.-c. 5. §, 1923 : XV. t.-c. 1. §, 1928 : V. t.-c. 4. §), melyek általában megtiltják a 10 éven aluli gyermekeknek bármilyen munkára való alkalmazását, 12 éves korhoz kötik a cselédkönyv kiadhatását, az iskolaköteles korban lévők alkalmazását szabályozzák és a sütőiparban 14. évben állapítják meg az alsó korhatárt.

Munkabérvédelmi intézkedéseket a tanulatlanabb, szervezetlenebb és főleg terményekben fizetett mezőgazdasági munkavállalók érdekében tartalmaznak törvényeink. (1898 : II. t.-c. 32., 56. §-ai; 1899 : XLI. t.-c. 17., 18., 19. §-ai;

1900 : XXVIII. t.-c. 15. 16., 17. §-ai ; 1907 : XLV. t.-c. 21., 25. §-ai stb.)

A munkaidő védelmére vonatkozólag a fentebb idézett törvényeken kívül az 1923 : XV. a sütőipari munkáról, az 1928 : V. t.-c. az iparban foglalkoztatott fiatalkorúak és nők védelméről, valamint az 1923 : XVI. t.-c. az éjjeli ipari munka korlátozásáról szóló törvények tartalmaznak szabályokat. Ezek szerint pl. a 14 éven aluli gyermekkek napi 8, a 16 éven aluliak napi 10 óránál hosszabb időn át nem foglalkoztathatók. A munkavállaló testi erejét meghaladó, egészségét veszélyeztető munkával nem foglalkoztatható. Megállapítják az idézett törvényhelyek a napi munka közben járó szabad- és éjszakai nyugvásidőt is.

Meg kell emlékeznünk az ipari és gyári alkalmazottaknak baleset elleni védelméről szóló 1893 : XXVIII. t.-c.-ről is, mely az alkalmazottak életének, testi épségének és egészségének megvédését tűzi ki célul. Ebben a tárgyban számos rendelet is látott napvilágot és a munkabiztosítási jog fejlődése szintén kedvezően alakult.

Valamennyi idézett törvényhelynek van büntetőrendelkezése, de igazán elmondhatjuk, hogy mindezek a szabályok igen nevetségesen hatnak ma és kijátszásra sem érdemesek. A büntetéstől való félelem egyáltalán nem visszatartó motívum, már csak azért sem, mert a kihágásként szabályozott cselekmény miatti elítéltetéshez a büntetőjogon kívüli szabályok nem fűznek hátrányos jogkövetkezményeket.

Legfőbb ideje ezeknek a büntetőszabályoknak a munka törvénykönyvben vétségként való megállapítása, mert ezt követeli a szociális munkaszervezés, de a munkásság érdekvédelme is. (Erre vonatkozólag egyébként a munka törvénykönyvének előkészítő bizottságához javaslatot terjesztett a Magyar Jogászok Szabad Szakszervezete.)

A munka büntetőjogi védelmének azonban túl kell ezen mennie. Meg kell teremtenünk végre a kontár-törvényt, akár beledolgozva az új munkajogi kodexbe és valóban védelmet kell nyujtanunk a munkának is, nemcsak a munkásnak.

II.

A munka büntetőjogi védelme nálunk még ezektől a gyermekcipőben járó munkásvédelmi intézkedésektől is messze elmaradt. Láttunk ugyan már kísérleteket, különösen egyes szakfoglalkozások rendtartásaiban azok részére büntetőjogi védelmet biztosítani, de ezen rendelkezések aránylag csekélyebb jelentőségűek. Még talán az egyébként a 2550/1945. M. E. sz. rendelettel hatályon kívül helyezett 1936 : I. t.-c. (az orvosi rendtartásról) 51—53. §-aiban adott büntetőjogszabályok közelítik meg legjobban az általunk is érintett kérdést.

Az idézett szakaszok miniszteri indokolása kimondja, hogy »régen érzett hiányt szüntet meg a javaslat az orvosi hivatás fokozottabb büntetőjogi védelmével . . .« A részletes indokolás pedig kifejti, hogy »a javaslatnak ez a rendelkezése kettős érdeket véd, egyrészt a beteg egészségügyi, másrészt pedig az orvosok kari és erkölcsi érdekeit«. Ez a kettős cél lebegett a jogalkotó szeme előtt, de az orvosi rendtartás a jogosultságot kamarai tagsághoz kötvén, előállott az az eset, hogy orvosi képesítéssel rendelkező, de nem kamarai tag orvos ellen is »kuruzslás« címén indulhatott eljárás. Az minden józanul gondolkodó ember előtt világos, hogy ez az abszurd helyzet nem volt fenntartható, de ha a törvény szövegébe »jogosultság« helyett »képesítést« vennénk, a közérdek sérelmet nem szenvedne e két tényálladék további büntetőszankcióval való védettsége esetén sem. A köz érdeke nyilvánvaló, de világos egy kollektív testület érdeke is, sőt tegyük hozzá : a készülő új munkajogi kodex is csak hasznát látná, ha a tanult munkát most — amikor a tanulás lehetősége mindenki előtt egyformán megnyílt — a törvény teljes szigorral védené.

Nem is egészen új vagy ismeretlen jogunkban egy hivatáshoz tartozók ilyen kollektív érdekvédelme. Elég itt utalnunk az ügyvédi kart és annak tekintélyét védő 1934 : III. t.-c.-ben meghatározott »zugírászat« vétségére. De az 1923 : XVII. t.-c. a mérnöki rendtartásról is tartalmazott 67—68. §-aiban büntető rendelkezéseket. Elsősorban a mérnöki cím használatát illetően. Itt is tisztán áll előttünk a kar érdekvédelme, mert a mérnöki címhasználat a közzel szemben aligha olyan magatartás, amelyhez a tárgyi jognak okvetlenül büntetőjogi hatást kellene fűznie.

Ugyanígy a gyógyszer jogosítvány nélküli kiszolgálása is a Kbtk. 92. § 2. pontja szerinti kihágás. Ez a cselekmény nézetünk szerint, minthogy a közösségre nézve nagyobb veszéllyel jár, szintén vétségi szabályozást kívánna korunkban.

Az itt fentebb felsorolt eseteken kívül a anult munkát csak néhány, jórészt elavult, kihágást megállapító rendelkezés védi. Igy az 1879 : XL. t.-c. (Kbtk.) 71. §-a. Ennek megvalósításához iparkönyv, cselédkönyv vagy képesítvényi, vagy igazoló bizonyítvány készítése vagy hamisítása — tehát az okirathamisítás egy szubszidiárius tényállása — szükséges éspedig abból a célból, hogy az elkövető a hatóság vagy magánszemély félrevezetésével alkalmazást találjon, segélyt nyerjen.

Ipartörvényünk novellájának rendelkezése szerint (1922. XII.) kihágást követ el, aki e törvény rendelkezései ellenére — vagyis képesítés igazolása nélkül a képesítéshez kötött iparoknál — valamely ipar gyakorlását megkezdi vagy valamely ipart önállóan űz.

A céhek mult századbeli eltörlésével az úgynevezett iparszabadság elvének törvénybe iktatásával (1872. VIII.) az állam szinte korlátlan teret nyitott a mindenfajta kontároknak s ez az egyre terjedő áramlat lassan már a tisztességes iparosok munkájába vetett bizalmat is aláássa. Legfőbb ideje lenne a munkajog kodifikálásával egyidejűleg a szakmunka minden fajtáját, nemcsak az egyetemi végzettséghez kötött orvosi, ügyvédi, mérnöki hivatást, de a képesítést, előképzettséget kívánó minden szakmunkát büntetőjogi védelemben részesíteni. A jogegyenlőség

elve megköveteli, hogy a tanult munkát, szakmunkát, bármilyen fokon kell is azt tanulni, a törvény teljes szigorával védje és adja meg a jogot a szakmai ipartestületeknek és szakszervezeteknek, hogy a szakma védelmében éppúgy, mint a köz nevében a kontárok ellen sértettként felléphessenek.

Kontár az, aki az 1922. XII. t.-c.ben, illetve az e törvény alapján kiadott rendeletekben a képesítéshez kötött iparok csoportjában megnevezett iparok bármelyikét az előírt képesítés kimutatása, illetve iparigazolvány nélkül gyakorolja. (Dr. Dános Árpád meghatározása.)

A jogosulatlan iparűzés leküzdéséről szóló 81.161/1928. K. M. sz. rendelet a jogosulatlan iparűzést folytatólagos bűncselekményként határozza meg, de amennyiben a kontár a marasztaló elsőfokú ítélet után tovább folytatja tevékenységét, úgy ellene újabb kihágási eljárás megindítását rendeli el. Erre a rendelet szerint az eljáró rendőri büntetőbíró az eljárás alá vont személyt figyelmeztetni tartozik. A jogosulatlan iparűzést pedig kényszer útján, karhatalommal is be kell szüntetni. Ez a rendelet még azt is elrendelte, hogy a jogosulatlan iparűzés miatt folyamatba tett kihágási ügyekben eljáró rendőri büntetőbíróságok az illetékes ipartestületet, mint szakképviseletet a tárgyalásra minden esetben hívják meg és az illetékes ipartestülettel az eljárás folyamánhozott határozatukat minden esetben közöljék.

Ez a rendelkezés már haladást jelent a szakmai szervezetek felé, de mivel a rendelet megjelenése óta a szakaszervezetek működése elé semmiféle akadály nem tornyosul, meg kell adnunk nekik azt a jogot, hogy az őket kollektíve sértő kontárok ellen indítvánnyal léphessenek fel éppúgy, mint az esetleg más módon sérelmet szenvedett egyén. A szakmunka védelmét ki kell terjeszteni a szakmunkás, mester elnevezés védelmére is (ez utóbbit védi ugyan az 1930 : III. t.-c. 83. §-a) és mindazokat büntetéssel vélem sujtani, akik munkájukért ellenszolgáltatást követelnek, kötnek ki vagy fogadnak el, de meg azokat is, akik enélkül végeznek rendszeresen más számára szakmunkát képesítés nélkül. Csak a más számára végzett munka lehet büntetendő. Saját maga számára mindenki azt a munkát végezheti el, amihez kedve van, amire szüksége mutatkozik. Ez a közzel szemben nem káros, tehát nem is vonható általánosságban büntetés alá.

A tényálladékot a fentiek szerint így tudnám megfogalmazni:

»Vétséget követ el és ..... fogházzal büntetendő, aki mást mestersége gyakorlatára jogosultsága tekintetében tévedésbe ejt és jogosultság nélkül szakképesítést kívánó tevékenységet ellenszolgáltatásért vagy ellenszolgáltatás nélkül, de rendszeresen más számára végez.

A kísérlet büntetendő.

A cselekmény a sértett indítványára üldözendő. Sértettként felléphet a szakmai szervezet vagy az illetékes ipartestület is.«

Ez a büntetőjogi védelem egyrészt a szakma kollektív érdekvédelmét, másrészt azonban a magántulajdoni jogelvek legmesszebbmenő érvényesülését jelentené. A tanult munka — nézetünk szerint — az egyénnek quasi eszmei magántulajdona. Ez az elv érvényesült az 1923 : V. t.-c. 15 szakaszában meghatározott versenytilalmi rendelkezésekben is, amikor csak törvénybe vagy jóerkölcsökbe ütköző módon megtudott üzleti vagy üzemi titoknak verseny céljára való felhasználását tiltja. Ha az alkalmazott szerződésszegés nélkül jutott valamely üzleti vagy üzemi titok birtokába, azt még volt munkaadójával folytatandó verseny céljára is felhasználhatja, kilépése után. (V. ö. dr. Szegő I., A tisztességtelen verseny 234., 239. o.) Ezzel is azt kívánja elismerni a törvény, hogy az alkalmazottnak az az energiája, amellyel bizonyos munkaterületen tudását fokozta, megtérüljén azáltal, hogy ezt a többlet-tudást a saját számára gyümölcsöztethesse, kihasználhassa. A munka védelme így némileg közel kerül felfogásunkban az eszmei javak védelmi rendszeréhez, hiszen ez is, az is a személyiség teljességéből fakadó jog, csak míg az előbbi kollektív s ezért bizonyos fokig mindenki által — tanulás, gyakorlás útján — elérhető, addig az utóbbi egyéni, alapja az egyén kivételes képessége s ezért mind a szerzői, mind a szabadalmi jogban bizonyos ideig kizárólagos tulajdoni jogosítványt ad. A védelmi idő eltelte után az addig kizárólagos egyéni jog is kollektívvé alakul és a dolgozók közkincsévé lesz.

A munka büntetőjogi védelmével korántsem kívánjuk vissza az iparszabadság előtti céhrendszer állapotát. A haladást kívánjuk szolgálni akkor, amikor a jelenleg érvényben lévő kollektív szerződések rendszerében magasabb munkabérrel jutalmazott szakmunkát kívánjuk büntetőjogi védelemben is részesíteni és reméljük sikerül olyan szabályozást adni a munkavédelemnek, amely a dolgozók jogos igényeit is kielégítheti.

Dr. Cenner Gyula.

Az állampolgársági jog reformja

Az állampolgársági jognak az 1879 : L. törvénycikkel történt rendezése óta a gazdasági és társadalmi fejlődésnek olyan forradalmi változásokban bővelkedő korszaka telt el, s a két világháború az emberi jogok értékelésének olyan új normáit alakította ki, hogy a hetven esztendővel ezelőtt alkotott törvény rendelkezései immár nem szabályozzák kielégítően az állampolgári hovatartozás kérdését. A külföld modern törvényalkotásai útmutatásul szolgálhattak, miképpen kellene a külföldi törvényalkotásokkal a mi állampolgársági jogunkat összhangba hozni. Az

1930. évi hágai kodifikációs konferencia alapelvei mindenesetre lerögzítették azokat az általános elveket, amelyeknek alkalmazásával a nemzetközi összeütközések csökkenthetőknek és a nemzeti államok féltve őrzött szuverenitásából eredő, az emberi alapjogok egyik legjelentősebbjét érintő kérdések rendezhetőnek mutatkoztak.

A hágai konferencia elméleti megállapításait azonban az egyes államok gyakorlata nem valósította meg, sőt a retrograd intézkedések és gyakorlat e téren is súlyos jogfosztásokat eredményezett.

A magyar állampolgársági jog gyakorlatában is mindinkább olyan irányzat érvényesült, amely még a törvény rendelkezéseinek szándékos félremagyarázásától sem riadt vissza, az állampolgársági jogegyenlőség megszüntetésének célját tartva szem előtt. Az 1879. évi törvény, amelynek megalkotásakor annak jóhiszemű szerzői még el sem tudták volnaképzelni a jogszabálymagyarázatnak azt a dilatórius módszerét, amelyet — késői, egyáltalán nem méltó — utódaik alkalmaztak, nem törekedett arra a világosságra és egyértelmű rendszerezésre, amely például az állampolgársági jog egyik modern példaképét, az 1927. évi augusztus hó 10-i francia törvényt jellemzi. Ez a hiányosság tette lehetővé, hogy az állampolgársági jogegyenlőség elve alapján készített törvényt éppen a jogfosztások egyik legalkalmasabb eszközéül használhatták fel.

A magyar állampolgársági jog a *ius sanguinis* elvén épült és a ius soli csak a törvény 19. §-ában — és ott is csak praesumptio iuris formájában — érvényesül. Már az első világháború után a nemzetközi jog rendelkezései cogens erővel a területi elvet érvényesítették és bizonyos opciós lehetőségeket meg is hagyván, a leszármazás jogával a *ius soli* elvét állították szembe. A területi változások, elcsatolások, visszacsatolások, újabb elcsatolások, népszavazások, opciók stb. szövevényes helyzeteket teremtettek, amelyekben az 1930-as hágai konferencia által olyannyira elítélt *kettős állampolgárság* és *hontalanság* hátrányos jelenségei mind gyakrabban jelentkeztek.

A régi törvény elavultsága, a joggal való visszaélésre felhasználható volta, az általános nemzetközi elvekkel sok tekintetben ellentétben álló rendszere mind olyan szempontok, amelyek indokolják a magyar állampolgársági jognak új jogszabállyal való rendezését. Olyan a külföldi törvényhozásokkal összhangzó rendezésre van szükség, amely az 1946 : I. törvénycikk bevezetőjének a szellemében *az embernek ezt a természetes és elidegeníthetetlen jogát* a magyar köztársaság területén maradéktalanul biztosítja.

Megállapítandónak mutatkozik első helyen a magyar állampolgárság megszerzésének módja.

A *leszármazás* változatlanul alapvető szerzésmód. Magyar állampolgár leszármazottjától, ha külföldön született is, a magyar állampolgárságot elvitatni: egyet jelentene a természetes és elidegeníthetetlen emberi jogától való megfosztással. Hiszen nem minden külföldi állam alkalmazza a ius soli elvét és így a ius soli merev alkalmazása esetén a magyar állampolgár külföldön született gyermeke hontalanná válhatnék.

A *területi elv* azonban a leszármazás mellett lényeges kisegítő szerzésmódot állapíthat meg. A francia törvény mintájára indokoltnak mutatkoznék olyan rendelkezés felvétele, amely szerint a születési hely jogán is megszerzettnek minősül a magyar állampolgárság, — viszont biztosítandó a nagykorúságot követő egy év alatt az állampolgárság visszautasításának joga. Mindenesetre olyan megszorítás — mind gyakorlati megfontolásból, mind a külföldi minták alapján — indokoltnak mutatkozik, hogy a ius soli elve csak akkor alkalmaztassék, ha legalább *egyik* szülő szintén az ország területén született.

A leszármazás elvének alkalmazása minden állampolgársági jogban csak valamely kiindulási fikció felvétele mellett lehetséges. Gyakorlatilag nem követelhető meg, hogy az állam alakulásának időpontjáig igazoltassék a leszármazás. A modern jogok itt a ius soli elvét alkalmazzák kiegészítésként és ez mutatkozik a mi helyzetünkben is a legcélszerűbbnek. Ki kell azonban egészíteni a területi elvet az 1879 : L. tc. 48. §-ának analógiájára azzal a rendelkezéssel, hogy aki a korábbi jogszabályok alapján magyar állampolgárságot szerzett és ezt az állampolgárságát a törvény hatálybalépéséig el nem vesztette (idetartoznak természetesen az 1946 : XV. törvénycikk értelmében áttelepülés folytán magyar állampolgárságot szerzett személyek is), vagy a történelmi Magyarország területén született és az 1945. évi április hó 4. napjától a törvény hatálybalépéséig megszakítás nélkül a jelenlegi Magyarország területén tartózkodott, — magyar állampolgárnak tekintendő.

A leszármazásnak, mint állampolgársági szerzésmódnak vizsgálatánál felmerül a kérdés, hogy csak az atya, vagy pedig bármely szülő magyar állampolgársága esetén kell-e a leszármazottat magyar állampolgárnak tekinteni. E kérdésnél célszerűnek látszik a szovjet-orosz állampolgársági jog méltányos rendelkezésének átvétele, amelynek értelmében *bármely* szülő magyar állampolgársága esetén a gyermek leszármazása alapján magyar állampolgárnak volna tekintendő.

Ilyen rendelkezés megszüntetné a házasságon kívül született gyermeknek az állampolgársági jog területén még mutatkozó hátrányos helyzetét, mert ha a külföldi anyától házasságon kívül született gyermeket elismerő természetes atya magyar állampolgár, a gyermek leszármazás alapján — az anya külföldi állampolgársága ellenére. — magyar állampolgárnak volna tekintendő. A jelenlegi rendelkezések szerint viszont az anya külföldi állampolgársága a házasságkötés által szünvén meg, a születendő gyermek csak a szülők házasságkötése esetén válnék magyar állampolgárrá ; már pedig a házasságon kívül született gyermek jogállásának eddigi rendezésével az ilyen jogfosztás összeegyeztethetőnek nem mutatkozik.

A *törvényesítés*, mint szerzésmód csak olyan módosítás mellett látszik alkalmazhatónak, hogy a magyar állampolgárnak külföldi nőtől született

gyermeke az *atyai elismerés* által is megszerzi a magyar állampolgárságot.

A házasságkötés befolyása az állampolgárságra egyik főoka a kettős állampolgárság vagy a hontalanság áldatlan állapota bekövetkezésének. Ha a külföldi nő házasságkötése által megszerzi a magyar állampolgárságot, anélkül, hogy eredeti állampolgárságát elvesztené, beáll a kettős állampolgárság esete; ha magyar állampolgárnő nem magyar állampolgárral köt házasságot, elveszti a magyar állampolgárságát és esetleg mást sem szerez, — így hontalanná válik. Ez a kettős irányú káros hatás indította a hágai konferenciát a következő alapelvek lerögzítésére:

»8. cikk. Ha a nő saját államának törvényei szerint külföldivel való házasságkötése folytán állampolgárságát elveszti, e jogkövetkezmény csak akkor áll be, ha a nő a házasságkötése által férje állampolgárságát megszerzi.«

»9. cikk. Ha a nő saját államának törvényei szerint azért veszti el állampolgárságát, mivel férje állampolgárságot változtatott a házasság tartama alatt, az elvesztés csak akkor következhetik be, ha a nő is megszerezte férje új állampolgárságát.«

Ezeknek az alapelveknek a figyelembevételével indokoltnak látszik annak megállapítása, hogy külföldi nő házasságkötése által csak akkor szerzi meg a magyar állampolgárságot, ha hazájának törvényei szerint házasságkötése által korábbi állampolgárságát elvesztette, vagy ha korábbi állampolgárságának elvesztése nem is a törvény rendelkezése folytán, — ipsa lege — hanem más intézkedés folytán következett be. Az állampolgárságnak házasságkötés útján megszerzése a fenti előfeltételek esetén ipso facto — külön kérelem nélkül — következnék be s így a hontalanság hátrányos állapota még átmeneti időre — a kérvény elintézésének tartamára — sem állna be.

A magyar állampolgárságnak külföldivel való házasságkötése folytán történő elvesztése ugyanígy csak akkor következnék be önműködőleg, ha az eredetileg magyar állampolgár nő házasságkötése által megszerezte férje állampolgárságát.

Az *eljárási jogban* indokoltnak mutatkoznék az állampolgárság megállapításának kérdésében *panaszjogot* biztosítani a közigazgatási bírósághoz. Midőn jogunk *az illetőségi jog* tekintetében is megadja ezt a jogot, úgy az állampolgár számára sokkal jelentősebb *állami* hovatartozás kérdésében legalább oly szükségesnek látszik független bírói fórumra ruházni az állampolgárság helyes megállapításának jogát.

Más a helyzet természetesen a *honosítás* teknitetében, amelynél feltétlenül el kell ismerni az állami szuverenitásból folyó azt a jogot, hogy az állam maga állapítsa meg, kit óhajt új honpolgárként befogadni.

A belügyminiszteri honosításnak vagyoni cenzushoz kötése, úgyszintén a községi kötelékbe való előzetes felvétel, végül pedig az adózók lajstromába öt éven át folyamatos bevezetés ténye, mint honosítási előfeltétel törlendőnek látszik. Ezzel szemben az a külföldi, aki az ország újjáépítése és demokratikus átalakulása körül érdemeket szerzett, az egyébként kötelező legalább öt évi itt tartózkodás előfeltétele alól is mentesíthető volna.

A kettős állampolgárság kiküszöbölése céljából az állampolgárság megszerzését kizáró okként indokolt felvenni a még fennálló külföldi állampolgárságot.

Az *illetőségi jognak* az állampolgársági jogtól való teljes elkülönítése indokolt. A községi hovatartozás az állampolgárság megszerzése és fennállása szempontjából teljesen közömbös.

*

Az 1879 : L. törvénycikk értelmében megszünik az állampolgárság *elbocsátás útján*. Indokoltnak látszik e vonatkozásban azt a nemzetközileg elfogadott elvet alkalmazni, amely szerint az elbocsátás csak akkor válik joghatályossá, ha az érdekelt az elbocsátó okiratban megjelölt záros határidőn belül igazolni tudja, hogy új állampolgárságot szerzett.

A *távollét* önmagában nem mutatkozik az állampolgárság elvesztése indokolt okának. Helyenvalónak csak az a rendelkezés mutatkozik, hogy amennyiben a távollevő más állampolgárságot szerzett, *ipso facto* elveszti magyar állampolgárságát. Ha azonban nem tudott, vagy nem akart más állampolgárságot szerezni, teljességgel indokolatlan pusztán a távollét okából őt hontalanná tenni.

Már a fentiek értelmében helyesnek látszik az 1939 : XIII. törvénycikknek az a rendelkezése, amely szerint a honosítás útján külföldi állampolgárságot szerzett személy — tekintet nélkül arra, hogy távol van-e — magyar állampolgárságát elveszti. Folyik ennek a rendelkezésnek a helyessége abból a másik alapvető nemzetközi jogi elvből, hogy viszont mindenkinek csak egyetlen állampolgársága legyen.

Az *állampolgárságtól való megfosztás* büntető jellegű intézkedését nem látszik indokoltnak fenntartani. Ha magyar állampolgár olyan cselekményt követ el, amelynek következménye a jelenlegi jogszabályok értelmében az állampolgárságtól való megfosztás lehetne, a cselekmény poenalizálásánál sokkal célravezetőbb eszközei állhatnak rendelkezésre. Az állampolgárságtól való megfosztás intézménye egyébként is éles ellentétben áll a *hontalanság* elkerülésére irányuló nemzetközi alapelvvel és az elidegeníthetetlen emberi jogok egyikének elvonását jelentené.

Mivel ilykép az állampolgárság megszünése az elbocsátás, a más állampolgárság megszerzése és a házasságkötés eseteire korlátozódnék, a *visszahonosítás* kérdése is egyszerűbbé válik.

Tekintve, hogy az alkotandó jogszabály alapelve: a »mindenkit megillet valamely államhoz tartozás joga« lenne, *kötelező visszahonosítás* látszik indokoltnak, ha a volt magyar állampolgár elvesztette külföldi állampolgárságát.

*

A fentiekben foglaltak csak általános irányelvek. A törvényjavaslat szerkesztésénél, a részletek kidolgozásánál számos nagyjelentőségű kérdést kell még megoldani. A gyakorlat azt mutatja, hogy a jogszabály helyes fogalmazása gyakran jelentőségteljesebb a törvény alkotóját vezető szándéknál. Bizonyítéka ennek éppen az állampolgársági joggal való visszaélésnek az 1919. évtől az 1944. évig terjedő negyedszázados, szomorú emlékű korszaka! *Dr. Sátor György*

Tilos-e a kosztügylet?

Jogászkörökben az utóbbi időben gyakran felmerül a kérdés, mi a helyzet a kosztügyletek terén. Tilos-e a kosztügylet és ha nem tilos, lehet-e ilyen követeléssel a bírósághoz fordulni? Nem fogja-e a bíróság kizsákmányolásnak, uzsorának, vagy jó erkölcsökbe ütköző cselekménynek minősíteni. Sokan felvetik azt a kérdést is, vajjon csak magának a kosztkamatnak a követelése tilos, vagy pedig a kosztkamatkikötés érvénytelenné teszi-e az alapügyletet is.

Hogy ezekre a kérdésekre válaszolhassunk, először tisztán kell látnunk a kosztügylet fogalmát. Gazdasági oldalról nézve a kosztpénz adása, illetőleg felvétele nem tartozik a normális gazdasági élet funkciói közé. Csodálatosképpen a kosztügyletek egyaránt elburjánzanak infláció és defláció idején. Az inflációs kosztügyletek azonban lényegesen különböznek a defláció idején keletkezettektől. Inflációban a felszámított magas kamat reális mértékkel mérve tulajdonképpen nem magas, hanem elsősorban a pénzhigítás által előállott tőkeveszteséget hivatott kiegyenlíteni. Deflációban akkor keletkeznek ilyen természetű ügyletek, ha a pénzérték megszilárdításával együtt jár a hitelek korlátozása vagy megvonása. Ilyenkor a normális mértéket meghaladó kamat valóban magas, mert az a pénz, amelyben fizetendő, egyúttal szilárd értékmérő.

Sokan nincsenek tisztában azzal, hogy a kosztügyletek az eseteknek igen jelentős százalékában ráfizetéssel végződnek; a kosztba adó igen gyakran elveszíti tőkéjét, de a jobbik esetben sem találja meg az eredeti számítását. Ennek oka az, hogy inflációban maga a kölcsönadott tőke észrevétlenül, de rohamosan elértéktelenedik s ezt a kamat sem tudja ellensúlyozni; deflációban és az ezzel gyakran együttjáró baisseben pedig az szokott előfordulni, hogy az értékpapírfedezet értéktelenedik el és ha az adós fizetőképessége megrendül, a hitelező nem találja meg a kielégítési alapját.

A kosztba vevő (kosztpénzadós) a pénzt legtöbbször maga is tovább adja vagy azt olymódon gyümölcsözteti, mely vélekedése szerint több hasznot hoz, mint a kosztkamat. Ez a cél lehet normális gazdasági cél, vagy pedig ezen kívülfekvő, spekulatív törekvés. A kosztügylet azonban rendszerint feltételez egy vagy több mögöttes ügyletet.

Jogi oldalról nézve a dolgot, a kosztügylet közönséges hitelügylet, melynek fedezetéül rendszerint ingó dolgok (értékpapírok, áruk,valuta, arany, ékszer) adatnak át kézizálogul, de köthető fedezet nélkül is. Mindenkor különös jellegzetessége a magas kamat, mely szokás szerint hetenként esedékes és az első hétre eső kamat a tőkeösszegből előre levonásba kerül. Megjegyezzük, hogy a kosztügylet szónak eredetileg más az értelme. Tőzsdei nyelven kosztügyletnek nevezik az ú. n. halasztó ügyletet (report, deport ügylet), amely az Értéküzleti Szokások 20. és köv. §§-ban van szabályozva. Az alábbiakban azonban nem erről az ügyletről lesz szó.

Miután megismerkedtünk ezeknek az ügyleteknek a természetrajzával, lássuk, hogyan állunk a rájuk vonatkozó jogszabályokkal és a bírói gyakorlattal. Mindkettőből igen keveset találunk.

Az alábbi ítéletek a koronaromlás idejéből valók:

Heti kamatot csak kifejezett megállapodás alapján lehet felszámítani. (J. H. I. 838.) A Kúria ítélete a heti legnagyobb kosztkamatot a következő indokolással ítélte meg: »Minthogy a megállapított tényállás szerint kereskedelmi szokás, hogy a tőkeszegény, pénzszükségletét a piacon fedező másod-harmadrendű hitelező cég, amilyen felperes is, az alperes által nyujtott gyenge fedezet mellett a hivatalosan jegyzett heti kosztkamat maximumát számíthatja fel: helyesen döntött a fellebbezési bíróság, amikor alperes terhére a heti kosztkamat maximális összegét vette számításba.« Ez a kúriai ítélet 1928-ban kelt. (J. H. II. 216.)

A II. 570. szám alatt közölt ítélet megállapítja, hogy a kosztkamat azért számítható fel, mert az a pénzromlás ellenértékéül szolgál. Ez állandó bírói gyakorlat — mondja az ítélet, amely egyébként a kosztkamatot az 1923. XII.—1924. III. közötti időszakra ítélte meg. Általában kosztkamat címén felszámított követelés bírói jogsegélyben csak annyiben részesíthető, amennyiben annak összege a korona értékcsökkenésének megfelelő valutáris értékkülönbözet és a törvényes kamatok együttes összegét meg nem haladja. (C. IV. 4928/1925. K. J. 197/37.) Megítéltetett a kosztkamat, mert alperes a fellebbezési bíróság előtt kifejezetten hozzájárult ahhoz, hogy a kölcsönügylet egész tartamára 2% heti kamat számíttassék. (C. VII. 1851/1927. H. D. 1929/3.)

Figyelmet érdemel egy 1927-ben kelt kúriai ítélet:

Felperesi bank rt.-nál alperesek tőzsdei ügyleteket bonyolítottak le. Felperes alperesek ellen keresetet indít *kosztkamatok és ezek kamatai* iránt

is. A kúria megítéli az *egész követelést*, mert: »Abból a tényből, hogy felperes értesítéseiben nemcsak a heti kosztkamatot számította fel alperesek részére, hanem a kosztkamatoknak még a kosztkamatát is, továbbá abból a tényből, hogy alperesek ez ellen nem emeltek kifogást — alperesek olybá veendők, mint akik a kosztkamat kamatának felszámításához is hozzájárultak (C. VII. 7685/926. J. H. I. 604.) Csak látszólag ellenkezik a fenti ítélettel a I. 750. szám alatt közölt ítélet, melyben felperes az egyenleg valorizálását és a kosztkamatokat kéri; A Kúria az egyenleget átértékelés nélkül ítéli meg, és ezen felül a kárkamatot, mert a pénzromlás következményeinek az adósra való hárítását az utóbbi már magában foglalja. (C. IV. 5401/926.)

A felszabadulás óta keletkezett bírói gyakorlat tekintetében utalhatunk a Jogtudományi Közlöny 1946. évi 9—10. számára; az ott közölt ítéletek azonban úgynevezett *inflációs* kosztügyletekre vonatkoznak.

A fentidézett ítéleteket analizálva, arra az eredményre jutunk, hogy azok mindegyike valószínűleg a bevezetőben említett első kategóriába, vagyis az inflációs kosztügyletek sorába tartozik, ennélfogva szorosan véve a mai helyzetre nem volnának alkalmazhatók. Mégis — úgy hisszük — figyelmet érdemel az a körülmény, hogy azok 1926/27-ben, sőt 1928-ban keltek, vagyis már a korona stabilizálódása és a pengő bevezetése után. Ennek tekintetbevételével lehetetlen fel nem ismerni bennük bizonyos liberálisabb felfogást, különösen, ha arra gondolunk, hogy még kosztkamatos-kosztkamatot is megítélt a Kúria. Ennél is aktuálisabb a II. 216. szám alatt közölt ítélet, amely világosan levonja annak a konzekvenciáját, hogy voltak cégek, melyek másképp, mint kosztkölcsön útján nem szerezhettek hitelt. Ez ma is így van.

A stabilizáció óta nem tudunk olyan kúriai, törvényszéki, vagy tőzsdebírósági gyakorlatról, amely a kosztügyleteket kifejezetten megengedhetőknek ismerte volna el, de ellenkező állásfoglalásról sem.

Ki kell tehát indulnunk a fennálló jogszabályokból. Ezek részint megengedők, részint tiltók. Elsősorban kell említeni az 1877. évi VIII. t.-c. 9. §-át és az azt kiegészítő 5610/1931. M. E. rendelet 5. és köv. §§-ait. Ezek köztudomás szerint a bíróilag megítélhető kamat maximumának megállapítását az Orsz. Hitelügyi Tanácsra bízzák olykép, hogy az a Nemzeti Bank hivatalos váltóleszámítolási kamatlábát legfeljebb felével haladhatja túl. Ez a mérték jelenleg 11%. (Az Orsz. Hitelügyi Tanács 3/1947. számú határozata; közzétéve a 12.680/1947. Korm. sz. rendeletben.) A bíróság azonban ezt a kamatot csak akkor fogja megítélni, ha a felek között külön kikötetett. Kereskedelmi ügyleteknél írásos kikötés nem kell! (K. T. 286. §.) Ez az intézkedés azonban később annyiban módosult, hogy a törvényes kamatmaximumot meghaladó kamat sem közjegyzői okiratban ki nem köthető, sem bíróilag meg nem állapítható, sem telekkönyvi előjegyzés vagy bekebelezés által nem biztosítható, sem biztosítási, vagy kielégítési végrehajtás tárgya nem lehet. (1877. évi VIII. t.-c. 1., 3., 4. §§. — 5610/931. M. E. sz. rendelet 8. §.) »Olyan mértékű kamatot, amely a bírói úton érvényesíthető legmagasabb kamat mértékét is meghaladja, az egyes jogszabályokban (pl. 5600/1931. M. E. r. 5. § (3) bek.) meghatározott kivételektől eltekintve, a bíróság írásbeli kikötés alapján sem ítélhet meg.« (JH. DT. V. köt. 155. o.) Nincs akadálya azonban annak, hogy kereskedők, sőt magánosok egymás közt ennél magasabb kamatot számíthassanak és fizethessenek, azonban a 11%-ot meghaladó kamat bírói jogsegély hiányában csak naturális obligáció marad. A felszámítható kamat legmagasabb mértékének határt szab azonban az 1932. évi VI. t.-c. tilalma is. Minthogy a kosztügyletek általában évi 11%-nál jóval magasabb kamatláb kikötése mellett jönnek létre, a *magánosok* között létrejött, vagy nem bejegyzett kereskedő, mint hitelnyerő fél által kötött ilyen ügyletek esetleg beleütköznek az uzsoratörvény tilalmába, ha a szerződés egyébként uzsorás. A magas kamat egymagában nem elegendő az uzsora megállapítására, bár van olyan kúriai ítélet is, hogy a törvény által meghatározott szorult helyzetre egymagából a magas kamatból is következtethet a hitelező. Szerintünk indokoltabb az az álláspont, hogy »nem állapítható meg a szorult helyzet akkor, ha a kölcsönvevő működési körének, üzletének kibővítése, nagyobb nyereség elérésének reménye, azaz nem a status quo fenntartása, vagy süllyedésének megakadályozása, hanem a nem éppen szükséges vagy megokolt terjeszkedés gondolata ösztönözte az adóst a kölcsön felvételére. Aki üzérkedés, valamely valószínű nyereség biztosítása céljából vesz fel kölcsönt, — bár feltünően aránytalan ellenszolgáltatás fejében — az nem szorult helyzetben, tehát lelki kényszer hatása alatt vállalja az aránytalan terhet, hanem kockáztat. Ám a kockázatvállaló csak a legritkább esetekben igényelhet védelmet.«*

Az 1932: VI. t.-c. 11. §-a az uzsorás-ügyletek sorából minden esetre kiveszi a bejegyzett kereskedő, mint hitelnyerő által kötött ügyleteket, a kizsákmányoló ügyletek sorából pedig a bejegyzett kereskedőknek kölcsönös kereskedelmi ügyleteit.

Tételes jogszabályaink szerint tehát bejegyzett kereskedővel, mint hitelnyerővel szemben elvileg bármily magas kamat kiköthető büntetőjogi következmény nélkül és 11% erejéig bírói jogsegélyt is nyerhet. A kamatmaximumot meghaladó kamat kikötése sem teszi ilyenkor az alapügyletet érvénytelenné. Mégis — nézetünk szerint — ez esetben is határt szab és az alapügylet érvénytelenségét is maga után vonhatja az ügyletnek a jó erkölcsökbe ütköző volta. Természetesen ez mindenkor egyénileg bírálandó el és kölcsönös turpitudó esetén az adós erre nem hivatkozhat sikerrel. Elvileg tehát azt lehetne mondani: a bíróság esetről-esetre vizsgálja meg,

* Angyal Pál: Az uzsora és hitelsértés. 38—39. o.

vajjon az adós a kapott kölcsönt normális gazdasági cél megvalósítására használta-e fel vagy kívánta felhasználni és csupán azért volt kénytelen kosthitelt igénybe venni, mert a hitelmegszorítás folytán másképpen nem juthatott pénzhez, avagy a hitelt valamely fentemlített spekulációs célra használta fel. Ez természetesen a bíróságot igen nehéz feladat elé állítja.

A napilapok szerint készülőfélben van egy törvénytervezet, mellyel a kormány a kosztpénzfrontot olykép kívánja felszámolni, hogy az ezután kötendő ügyleteket jó erkölcsökbe ütközőknek nyilvánítja és tőlük a bírói jogsegélyt megtagadja, a már megkötött ügyletek tekintetében pedig olykép rendelkeznék, hogy bizonyos, az illető üzletágban szokásos kamatmaximumon túl törlesztett kamat a tőkébe számít be.

Az igazságügyminisztérium információja szerint a törvényelőkészítő osztály még nem foglalkozik ilyen rendelettel. Mindenesetre alaposan átgondolt rendeletnek kellene lennie, ha egyáltalán kibocsátásra kerül, mert tudjuk, hogy a gazdasági helyzet által alá nem támasztott korlátozások gyakran az ellenkező hatást szokták elérni. A gazdasági életnek is meg vannak az iratlan törvényei. Megfontolandó volna ellenben az 5%-os törvényi kamatlábnak, sőt a 11%-os bíróilag megítélhető kamatmaximumnak a felemelése is, (gondoljunk az 1923. XXXIX. t.-c.-re!) hiszen köztudomású, hogy a hitelnyujtó bankok hivatalos jóváhagyással költség, jutalék, stb. címen felszámítanak bizonyos összegeket, melyek együttvéve a kamatot 11% fölé emelik. Az 5610/1931. M. E. rendelet maga is módot ad a felemelésre.

Bizonyos irányban egyébként is korlátozza a kosztügyleteket tulajdonképpen a 8400/1946. M. E. rendelet és a 10.820/1946. M. E. számú rendelet 1. §-a, amely szigorú büntetés terhével megtiltja külföldi fizetési eszközöknek, aranynak, aranyékszereknek fedezetül adását és az ilyen ügyleteket érvényteleneknek nyilvánítja. Nem szabad emellett elfeledkeznünk, hogy vannak még ezen kívül is tiltó jogszabályok, ha ugyan országos viszonylatban jogszabálynak lehet nevezni a Nemzeti Bank 1946. évi Bo. 3. számú és Bo. 2520/1945.—22. számú körleveleit, melyek az autorizált pénzintézeteknek megtiltották először az arany- és az értékpapírlombardot, később a lombardügyletet egyáltalán.* Ezeket a körleveleket a tőzsdetanács is közhírré tette hirdetmény formájában és ilyen ügyletek kötését fegyelmi vétséggé minősítette. E körlevelek és hirdetmények azonban csak pénzintézetekre, bank- és pénzváltóüzletekre vonatkoznak. Homályban marad emellett az a kérdés, hogy a fegyelmi vétség elkövetésén kívül az ilyen ügyletek az érvénytelenséget is önmagukban hordják-e. Azt hisszük, hogy a jelenlegi jogszabályok szerint nem.

Végezetül a teljesség kedvéért nem hagyhatjuk figyelmen kívül a Gazdasági Rendőrségnek a kosztügyletek tekintetében elfoglalt álláspontját sem. A Gazdasági Rendőrség maga is tisztában van azzal, hogy kereskedők között kölcsönösen létrejött kereskedelmi ügyletek uzsora címén a tételes jogszabályaink szerint nem üldözhetők. Azonban arra az álláspontra helyezkedik, hogy kosztügyleteknek nagyobb arányban való kötése a gazdasági életre nézve feltétlenül káros tevékenység és mint ilyen, közigazgatási úton esetleg megtorolható. Kiindul abból a feltételezésből, hogy a mai szigorú árszabályozás idején nem igen van olyan normális gazdasági tevékenység, amelynek keretébe a kosztkamat terhe beleférne. Olyan legális üzlet kevés van, amelynek hasznából a súlyos kosztkamat könnyen kifizethető volna és még amellett az üzlet is nyereséges maradna. Ilyenkor tehát a vádhatóság képviselői és a revizorok azt vizsgálják, hogy az a mögöttes ügylet, amelynek céljára a koszthitel igénybevétetett, a gazdasági helyzet által indokolt és megengedhető-e és ha szerintük nem az, nem egy esetben eljárnak a hitelező ellen is, aki a tiltott gazdasági tevékenységet tudva elősegítette.

Visszatérve már most a bírói »vonalra«, a koszthitelek bírói érvényesítésének legfőbb gyakorlati akadálya, hogy a koszthitelezőnek rendszerint semmi bizonyítéka nem áll rendelkezésére a magas kamatkikötés tekintetében, de legjobb esetben is csak egy bon van a birtokában, amely szokás szerint az első heti kamattal növelt tőkeösszegről állíttatik ki. Ebből a kamatláb nem tünik ki, de még a tulajdonképpeni tőkeösszeg sem. Amíg ezen a téren újabb jogszabályozás nem történik, nézetünk szerint a kereskedelmi bonok jogcímét a bíróságnak az eddig követett gyakorlathoz híven, nem szabad vizsgálnia. Más a helyzet a *magánjogi* kötelező jegyeknél, ahol a bíróság a jogcím vizsgálatába belemehet.

* A körlevelek a Gazdasági Főtanács határozatán alapulnak.

Az alábbi táblázat áttekintést nyujt a jelenlegi helyzetről:

Kamatláb	magjánogi	kereskedelmi	a polgári	a büntető
	ügyleteknél		bíróság	
0—5%	ki kell kötni szóval is lehet	kikötés nélkül jár	megítéli	nem büntetheti
5—11%	írásos kikötés kell	szóbeli megállapodás elég	megítéli	nem büntetheti
11%-on felül	írásos kikötés kell	szóbeli megállapodás elég	nem ítéli meg, naturális obl. végrehajtani sem lehet	bünteti, ha uzsorás szerződésben köttetett ki, kivéve, ha a hitelnyerő bej. ker.

Röviden összefoglalva tehát a mondottakat, megállapítható, hogy: *a)* kereskedők között létrejött koszthitelügyletek fennálló jogszabályaink szerint érvényesek és nem tilosak; *b)* az ilyen ügyleteknél a tőketartozás perelhető, kivéve, ha az ügylet jó erkölcsökbe ütközik; *c)* a kamat évi 11% erejéig feltétlenül perelhető, ha a felek 11%-os vagy ennél magasabb kamatban állapodtak meg, kivéve, ha az alapügylet maga jó erkölcsökbe ütköző.

A bírói érvényesítésnek azonban további elengedhetetlen előfeltétele, hogy felperesnek a per során *sikerüljön* is a kosztügylet létrejöttét és a kamatláb mérvét bizonyítani. Az utóbbi tekintetében esetleg okirati bizonyíték és hivatalos árjegyzés híján olykép lehet felperes segítségére sietni, hogy hivatalból beszerzett szakvélemény vagy a bíróság hivatalos tudomása alapján ellehet fogadni az illető szakmában a kérdéses időben uralkodó kamatlábat; mindenkor szem előtt tartva a 11%-os maximumot.

Dr. Móra Imre

A 6620/1947. M. E. sz. rendelet és az azzal kapcsolatos jogszabályok kritikája

Részlet a Jogászegylet Civiljogi Szemináriumán 1947 november 10-én megtartott »Magánalkalmazotti nyugdíj« című előadásból.

I.

1. A R. (értve továbbiakban ezalatt a 6.620/1947. M. E. sz. rendeletet) 3. § 15. pontja szabályozza a szerződésileg, megállapodással, vagy egyébként elvállalt nyugdíjak kiszámításának módját, s eszerint jelenleg ezt a juttatást az alapjövedelemhez képest olyan arányban kell megállapítani, mint amilyen arány volt az eredeti megállapítás időpontjában az akkori tényleges javadalmazás és az eredetileg megállapított szolgáltatás között. Ezt az arányosítási módszert a R. valószínűleg a már megjelenése előtt kialakult bírói gyakorlatból vette át, s így multja van. Mégis, már a R. tervezet ismeretében rámutattam a Jogtudományi Közlöny 1947. évi 9-10 számában, hogy ezen tervezet-résznek jogszabállyá válása súlyos méltánytalanságokat és aránytalanságokat fog eredményezni. Abban az esetben ugyanis, ha 2.000 pengős aktiv javadalmazás mellett 1.000 pengő volt a szerződéses nyugdíj, úgy a jelenlegi alapjavadalmazás 50%-a a jelenlegi nyugdíj. Abban az esetben viszont, ha 1.000 pengős eredeti javadalmazás mellett 1.000 pengő volt a szerződéses nyugdíj, a jelenlegi javadalmazás 100%-a. Nem lehet vitás viszont, hogy a R. átértékelési célzatára tekintettel nem lehet tökéletes jó módszer az, mely azonos összegű nyugdíjaknál 100%-os eltérést ad, annak ellenére, hogy az eredeti egyező 1.000 pengős összegű nyugdíjakat a nyugdíjat fizető nem azzal a célzattal, vagy elgondolással állapította meg, hogy azok az eredeti javadalmazás valamilyen százalékát fejezzék ki, hanem mindkét esetben egy bizonyos vásárlóerőt kívánt a nyugdíjas részére biztosítani. E kérdés részletesebb kifejtése egyébként már idézett cikkemben megtalálható. A régi jog-mondás ezuttal is bevált: »Minima non curat praetor«, a rendeletből mégis csak jogszabály lett.

Az eredeti elgondolással szemben mindenesetre két korrekciót tartalmaz ez a rendelkezés. A R. egész rendszerében az egyedüli hely, ahol a beszámítható javadalmazás közbeiktatása elesik, s nem ebből, hanem az alapjavadalmazásból indul ki a számítás. A másik korrekció, hogy amennyiben a nyugdíjas 1945 január 1-ét megelőző időben élvezett javadalmazása a havi 3.200 pengőt meghaladta, az ezt meghaladó részt az arányszám kiszámításánál figyelmen kívül kell hagyni. Mindkét korrekció a nyugdíjas javára szól, mégis az aránytalanságot és méltánytalanságot csak enyhíti, de nem szüntette meg.

2. A R. 7. § 3. pontja szerint, ha nincs is alapszabályban az eltűnés esetére előírás, mégis a hadifoglyok, vagy kényszerrel elhurcoltak házastársa és gyermekei részére özvegyi nyugdíjat, ill. nevelési járandóságot kell folyósítani. A nevelési járandóság folyósításának tartamára nincs korhatár előírva. Ott, ahol alapszabályszerű intézkedés van, ez a korhatár 16 év szokott lenni és tartási ügyekben is a bírói gyakorlat a 16 éves korig állapítja meg a gyermektartás kötelezettségét, úgy, hogy analógia bőségesen áll rendelkezésre, mégis helyes lett volna a kérdést kifejezetten szabályozni.

3. A R. 3. § 6. pontja szerint annál a nyugdíjazottnál, akit tényleges szolgálata alatt származása, vagy baloldali magatartása miatt alacsonyabbrendű munkakörbe osztottak be, az alapjavadalmazást a hátrányos beosztást megelőzően utoljára betöltött állásának megfelelően kell számítani. Eszerint tehát *pozitiv* cselekvéssel bekövetkezett joghátrány a nyugdíj kiszámításánál orvoslásra kerül, nincs azonban szabályozás arra, ha a joghátrány *negativ* magatartás következtében valósult meg, vagyis a reakciós idők üldözöttje, az egyébként jogos előléptetésben, vagy fizetésemelésben mellőzve lett. Ilyen eset rendkívül sok volt, emlékezzünk csak vissza az 1939:IV. tc., s az azt követő »jogalkotás« arányszámaira. E tekintetben az elvárható korrekcióval szemben két ellenálláspont hozható fel, éspedig: 1. nagyon nagy a köre azoknak, akik mind azt állítanák, hogy üldöztetés következtében nem léptek elő, márpedig mind a bizonyítás,

mind az ellenbizonyítás nehéz; 2. az akkori üldözöttek, ha aktiv szolgálatba visszaléptek, szintén nem részesültek ilyen rehabilitációs korrekcióban, amivel szemben, mint ellenérv felhozható, hogy az aktiv szolgálatot teljesítő nagyobb illetményre, vagy előlépésre való jogosultságát munkájával és tehetségével még be tudja bizonyítani, a nyugdíjasnak viszont már erre nincs lehetősége.

4. A kényszernyugdíjazást a R. 3. § 16. pontja szabályozza, mégpedig olymódon, hogy kimondja: »Akinek nyugdíjjogosultsága *nem* 1. rokkantság; 2. teljes szolgálati idő betöltése; 3. öregségi nyugdíj korhatár elérése, vagy 4. a nyugdíjszabályzatnak a szolgálatból önhibáján kívül álló okból kiváló jogosultra vonatkozó rendelkezés alapján nyílott meg...« Ez a szabályozás mindenekelőtt érthetetlen, mert nem fedi már csak megjelenési formájában sem azt a fogalmat, illetve célzatot, amelyet a jogszabály megalkotó elgondolt. Ez a pont ugyanis azokra vonatkozik, akiket igazolóbizottsági határozattal kényszernyugdíjazásra ítéltek, vagy például az üzemi bizottság, politikai magatartásuk folytán nyugdíjazásra terjesztett elő a munkáltatóhoz. (dr. Beck Salamon összefoglaló elnöki hozzászólásában megjegyezte hogy ezen szabályozás arra emlékeztet; mintha a biztosítótársaságok az életbiztosítási kötvényekben a kifizetési kötelezettséget kizáró öngyilkosságot úgy írnák körül: az életbiztosítási összeg nem kerül kifizetésre, ha az elhúnyt *nem* betegség, *nem* baleset következtében, *nem* háboruban, stb. halt meg.)

Kifogásolható ezen nehézkes fogalmazáson kívül maga a korlátozó rendelkezés is, annyi fajta komponenst hív fel ugyanis a számítás elvégzéséhez, s olyan módszert jelöl ki, amelyet csak biztosítási matematikusok tudnak elvégezni, s így a nyugdíjas ellenőrzési lehetőségét is erősen megnehezíti. Sokkal egyszerűbb lett volna a kérdés olyaténképpeni szabályozása, hogy a kényszernyugdíjazottak részére az egyébként R. szerinti nyugdíjnak valamilyen százalékszerű összege jár (például 25—50%).

5. A nyugdíjfizetésre kötelezett az általa kiszámított nyugdíjat, illetve a beszámítható javadalmazás összegét a nyugdíjassal írásban közölni tartozik, aki az ellen 15 nap alatt felszólalással a döntőbírósághoz fordulhat. A tényleges helyzet az, hogy a nyugdíjasok túlnyomó része nincsen tudatában annak, hogy ilyen jogorvoslati lehetősége van és hogy az záros határidőhöz van kötve. Helyes volna tehát annak jogszabályi kimondása, hogy amennyiben a vállalat által kiküldött értesítés erre való figyelmeztetést nem tartalmaz, úgy az joghatályosnak nem tekinthető, illetve a nyugdíjas felszólalásra vonatkozó jogáról nem késett le.

6. A kollektiv szerződés hatálya alá tartozó nyugdíjasoknál, amennyiben a kollektiv szerződés alsó és felső határösszeget és szolgálati évekhez fűződő korhatárt állapít meg, az alsó határösszeget kell alapul venni, ha a nyugdíjazás 1946 augusztus 1. napja előtt következett be. 1946 augusztus 1. után nyugdíjazottaknál viszont a nyugdíjazás időpontjában folyósított javadalmazásból kell kiindulni. Ez a kettősség ugyancsak méltánytalan megkülönböztetésre vezet. A stabilizáció időpontja előtt nyugdíjazott személyeknél ugyanis ezekszerint ki kell keresni, hogy állásánál, ill. annak fogalmi meghatározásánál fogva a koll. szerződés melyik kategóriájába tartozik, s csak ennek alsó határából lehet kiindulni, annak ellenére, hogy amennyiben a már megelőző kollektiv szerződések idejében is aktiv szolgálatban állott, esetleg nem az alsó értékhatár volt tényleges illetménye, vagy ha a koll. szerződés életbelépése előtt töltött be utolsó állást, de bizonyítani tudja, illetve a vállalat is tudatában van annak, hogy kiváló képességeire tekintettel a megengedhető maximális javadalmazást élvezte. Ha tehát a nyugdíjazásra 1946 augusztus 1. előtt, akár csak a legrövidebb idővel is sor került, úgy a

Sajtó alatt és ez év március havában megjelenik:

1947. ÉV HATÁLYOS JOGSZABÁLYAI

Törvények, kormány- és szakminiszteri rendeletek című gyüjteményes munka két kötetben kötve

Szerkesztik:

Dr. BACSÓ FERENC miniszteri osztályfőnök az Igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztály vezetője

Dr. MIKOS FERENC kúriai bíró

Dr. NÉMETHY LÁSZLÓ miniszteri osztályfőnök

Dr. SZABÓ IMRE miniszteri tanácsos

Dr. SZABÓKY JENŐ miniszteri osztályfőnök

az Igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályának tagjai

KÉSZÜL

A MAGYAR IGAZSÁGÜGYMINISZTER HOZZÁJÁRULÁSÁVAL

A munka két kötetben, nagy alakban sűrűn szedve kb. 1.200 oldal terjedelmű lesz.

A KÉT KÖTET KEDVEZMÉNYES ELŐJEGYZÉSI ÁRA KÖTVE 240 FORINT. A BOLTI ÁR MAGASABB LESZ

A munka egyenes folytatása a már megjelent »Két év hatályos jogszabályai 1945—1946« c. gyüjteményes munkának. Annak rendszerét megtartotta, de azt még a szakminiszteri rendeletekkel bővítette. **Igy a munka tartalmazza az 1947. évben kihirdetett törvényeket, az összes kormány- és szakminiszteri rendeleteket,** a pusztán átmeneti jellegű vagy gyakorlati szempontból csekélyebb jelentőségű rendeletek kivételével. Ez utóbbiaknak is feltünteti azonban a címét és azt, hogy a rendelet a Magyar Közlöny melyik számában, illetve a Rendeletek Tárának melyik lapján jelent meg és azt is, ha esetleg egy későbbi rendelet hatályon kívül helyezte, vagy módosította.

A mű tartalmazza a szükséges magyarázatokat és utalásokat is

Kimerítő betüsoros tárgymutató

Részletes jogszabálymutatók

Minden jogász, közület és hatóság számára nélkülözhetetlen.

MEGRENDELHETŐ HAVI 30.— FORINTOS RÉSZLETRE IS:

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja"

Jogi, bel- és külföldi szépirodalmi és ifjúsági könyvek

BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-U. 12

TELEFON: 120-034 TÖRVÉNYSZÉK MELLETT

nyugdíjas esetleg 25%-os veszteséget szenved, ennyi lehet ugyanis a különbözet az alsó és felső értékhatár között.

A R. fenntartja a 410/1946. M. E. sz. rendelet 10. pontját, amely a magánalkalmazotti nyugdíj döntőbizottságot állítja fel. Ennek következtében az alábbiakban sorolom fel a döntőbizottsági eljárás fogyatékosságait:

1. A döntőbizottságnak az alapjavadalmazás, illetve a beszámítható javadalmazás kérdésében döntést kimondó határozata végrehajthatósággal nem bír, vagyis, ha az összegszerűség tisztázása ellenére a nyugdíjas a nyugdíjat ténylegesen nem kapja meg, polgári peres eljárásra van szüksége. Ilyen körülmények között a külön lefolytatandó döntőbizottsági eljárás, mint a per megindulásának előfeltétele (a bírósági állandó gyakorlat szerint a beszámítható javadalmazás megállapításának hiánya pergátló, illetve legalábbis perfelfüggesztő hatállyal bír) a nyugdíjas részére tulajdonképpen időveszteség és így hátrányt jelent, amivel szemben a döntőbizottsági eljárás kétségtelenül előnyöket nyujt a nyugdíjas részére. Ezek: 1. Egységes elbírálás, annak következtében, hogy a döntőbizottságban szakmai kiküldöttek vesznek részt, mind a munkavállalói, mind a munkáltatói részről, ezek rendszerint a szakérdekképviselet tagjai s így a szakmát s annak sajátságait jól ismerik, ez pedig döntő szempont lehet az alapjavadalmazás megállapításánál, illetve a kategóriába való sorolásnál. 2. A munkavállalók részére a rendelet előjogokat tartalmaz, amennyiben ugyanis a döntőbizottság határozata nem egyhangú, úgy a nyugdíjas igényével a polgári bírósághoz fordulhat. Ugyanez a jog a munkáltató részére nincs megadva. Így tehát amennyiben a másik két döntőbizottsági tag szavazatához a munkáltatói érdekképviselet által kiküldött tag szavazatával nem járul hozzá, ez is csak a nyugdíjas részére ad magasabb megállapításra, a polgári bíróság révén, lehetőséget, mert hiszen a munkáltatói jog orvoslásának kizárása folytán vele szemben a szótöbbséges döntőbizottsági határozat, ebben az esetben ítélt dolog erejével bír.

2. Szabályozás hiányában a döntőbizottság ezt a gyakorlatot folytatja, hogy amennyiben a nyugdíjfizetésre kötelezett a nyugdíj jogalapját is tagadja, úgy a beszámítható javadalmazás kérdésében a döntést a polgári bíróságnak a jogalapot megállapító jogerős ítéletéig felfüggeszti. Ez az álláspont azt eredményezi, hogy ilyen esetben 3 peres és nem peres eljárást kell végigfolytatni a nyugdíjasnak, amíg végrehajtható ítélethez jut. 1. Jogalapban marasztaló ítélet, 2. döntőbizottsági eljárás a beszámítható javadalmazásra, 3. összegszerű marasztaló és végrehajtható ítélet. A helyes szabályozás az volna, ha a döntőbizottság ezekben az esetekben a beszámítható javadalmazás összegét megállapítaná, ami után a nyugdíjasnak módjában állana a polgári peres eljárást a jogalapra és az összegszerűségre együttesen lefolytatni.

Az az ellenszempont, hogy a döntőbizottság olyan esetben is megállapítaná a beszámítható javadalmazást, amikor az esetleg jogalapban elutasító döntés folytán tényleges kifizetésre sor nem kerül, alig lehet helytálló, mert a döntőbizottság többletmunkája egyrészt nem áll arányban a nyugdíjast ért hátránnyal, másrészt, ha a döntőbizottsági eljárás lefolytatása a munkáltatói részre jelent is esetleg felesleges munkát, végeredményben a R. egész szellemével egyezően elsősorban a nyugdíjas érdekeinek védelmét kell szem előtt tartani.

3. Bírói jogok hiánya: esketési jog, tanuk megjelenésének kikényszeríthetősége, bírságolás és elővezetés útján. Az esketési jog hiánya orvosolható a bizottság mérlegelésével, a tanu megjelenésének kikényszeríthetősége azonban elsősorban a nyugdíjasra hátrány. Gyakran fordul elő ugyanis, hogy az általa kihallgatni kért tanuk a munkáltatóval függőségi viszonyban állnak s így ezt a kényes kérdést azzal oldják meg, hogy egyszerűen nem jelennek meg. Helyes volna esetleg a bírói jogokat bírói képesítéssel rendelkező tag bevonásához kötni. Másik helyes megoldási módozat volna a választott bíróság szabályozásával egyezően megkeresési lehetőséget nyujtani a polgári bírósághoz az eskü kivétele és elővezetés iránt.

4. Az ügyvédi költséget a döntőbizottság a felszólaló nyugdíjas ügyvéde részére és a nyugdíjfizetésre kötelezett terhére akkor sem állapítja meg, ha a felszólalás sikerre vezet. Általában helytelen és ügyvédellenes ez a hiány és okvetlen orvoslandó volna, mégpedig nem elsősorban az ügyvédi kar érdekében, hanem a védeni kívánt nyugdíjas érdekében. Mivel a nyugdíjas ügyvédjét marasztalás hiányában nem a munkáltató honorálja, ez munkájának ellenértékét a nyugdíjastól kéri és kapja meg és így a munkáltató

Sajtó alatt:

Népbírósági alaki és anyagi jog

1945: VII. t.-c., 1946: VII. t.-c. és 1947: XXXIV. t.-c. teljes szövege, miniszteri indokolással, magyarázattal és joggyakorlattal

Irták:

Dr. RIES ISTVÁN
igazságügyminiszter

Dr. SZÜCS JÁNOS
országos népfőügyész, államtitkár

Dr. BAJOR LÁSZLÓ
igazságügyminiszteri tanácsos

Dr. OLTI VILMOS
a budapesti népbíróság különtanácsának elnöke

A könyv terjedelme kb. 400—500 oldal

Előjegyezhető:
bármely könyvkereskedésben

elutasító magatartása a nyugdíjas által viselendő ügyvédi költség következtében az egyébkénti hátrányokon kívül többlethátrányt jelent a nyugdíjas részére.

III.

1. A 3100/1947. sz. magánalkalmazotti rehabilitációs rendelet valamennyi érdekelt részére lehetőséget ad arra, hogy a baloldali magatartás vagy származás miatt elszenvedett hátrányok plus nyugdíjévek beszámítása útján orvosoltassanak. Ebből a lehetőségből a rendelet kizárja azokat, akik 1919-es magatartásuk miatt kerültek elbocsátásra és az elbocsátás időpontjában már nyugdíjjogosultsággal rendelkeztek.

Ezen kérdés részletes taglalását lásd már idézett cikkemben.

2. Az 9540/1947. sz. rendelet devalorizáló intézkedései a nyugdíjasokra is kihatnak. A rendelet számos hibájára már széles körökben rámutattak, így ezúttal részletesebb kifejtésüket mellőzöm, csupán a főbb ellenérveket sorolva fel, ezek: 1. változó értékek, 2. a kulcsszámok kisebbek, mint a Tábla által összeállított átszámítási kulcsok, 3. a rendelet a rosszhiszemű adóst jutalmazza, míg a jóhiszemű és a multban már teljesített adóst bünteti, 4. lényegileg a 4800/1945. M. E. sz. rendelet (visszavételi kötelezettség) célzatát meghiúsítja, 5. végül indokolatlan nagy munka a számítások elvégzése.

A 9540/1947. sz. rendelet megjelenését megkönnyítette a már precedensként szolgáló 4260/1947. M. E. sz. rendelet, amely az igazolási eljárás következtében felfüggesztett munkavállalók elmaradt illetményeit 10%-ban valorizálja. Amennyire indokolt azonban az a devalorizációs intézkedés a politikailag kifogásolható munkavállalóknál, annyira indokolatlan, hogy a politikailag kifogásolhatatlan munkavállalók és főképpen a nyugdíjasok, ugyanolyan elbánásban részesüljenek. Ha már az eddig fennálló gyakorlattal szemben a szolgálati illetményeknél a teljes valorizációtól a jogszabályalkotó el akar térni, úgy az igazolás alá vontak 10%-os valorizációjával szemben magasabb és egységesen meghatározott kulcsot kellett volna megállapítani, kimondván, hogy az infláció ideje alatti szolgálati illetmények a jelenlegi mérv 25—30%-ában volnának fizetendők.

Nem szigorúan nyugdíjas kérdés, de különösen méltánytalan, hogy a R. a végkielégítést is devalorizált összegben állapítja meg kifizetendőnek, ha ennek esedékessége az infláció idejére esett. A Kúria más vonatkozásban (felfüggesztés kérdése) kifejtette, hogy a végkielégítés tulajdonképpen nem a szolgálati viszony megszüntekor esedékes annak következtében, hogy azt a munkavállaló hosszú időtartamú, esetleg 20—30 éves működésével érdemelte ki. Ugyanezen okfejtés alapján indokolatlan méltánytalanság, hogy ha véletlenül a szolgálat megszűnésének időpontja koincidál az infláció idejével, úgy a munkavállaló 20—30 évi munkával kiérdemelt végkielégítése helyett csupán ennek 6—8 %-át kapja, míg, ha a végkielégítés esedékességének időpontja 1945 március 31. előtt vagy 1946 augusztus 1. után áll be, úgy ezen összegnek 100%-át, vagyis a devalvált összegnek kb. 10—12-szeresét kapja. Helyes volna a 9540/1947. sz. rendeletnek e tekintetben vonelláris módosítása, amelynek hiányában bíróságaink legfeljebb törvényrontó gyakorlatot folytathatnak.

Dr. Kallós Tibor

SZEMLE

I.

A Magyar Jogászok és a 3 éves terv

Dr. Hajdu Gyula igazságügyi államtitkár előadása a magyar jogászok szabad szakszervezetének 1947. évi decemberében tartott kongresszusán.

Tisztelt nagygyűlés, tisztelt kartársak!

Engedjék meg, hogy megköszönjem az üdvözlést, de engedjék meg egyúttal, hogy korrigáljam azt. Az elnök úr úgy üdvözölt, mint vendéget, már pedig mint olyan egyén, aki 40 év óta dolgozom az ügyvédi, illetőleg a jogi pályán, bár ebből 25 éven át a politikai üldözés külföldre szorított, mint ezen Szakszervezet tagja, úgy vélem, jogom van azt mondani, hogy itt otthon vagyok.

Éppen mint jogászban bennem is felmerült a kérdés, hogy az a reform, az a terv, amely Magyarország gazdaságát, közéletét, és a magyar politikát új vonalon, új irányban, új területre van hívatva vezetni, a tervgazdálkodás és a 3 éves terv miként aránylik a jogászokhoz, ügyvédekhez, köztisztviselőkhöz. Mi is a 3 éves terv? Mi a tervgazdálkodás?

Az egész jogászság a multban, iskolai tanulmányai és közéleti szereplése alapján a liberalizmus emlőin táplálkozott és nőtt fel. Semmiféle más szakmában nem vert annyira gyökeret a liberalizmus, mint éppen a jogászokban és éppen ezért kérdi aggódva éppen a jogászság, mit hoz neki, mit jelent neki a liberalizmus ellentéte, a tervgazdálkodás.

A liberalizmus támogatta a gazdasági téren az egyéni kezdeményezést, az egyéni vállalkozást. Az egyéni érdek töltötte ki a termelés tartalmát. Azt kívánták, hogy a közületeknek, az államnak, a városoknak mentül kevesebb beleszólása legyen a gazdálkodásba. A közületeknek, az államnak, törvénykezési, vagy bármiféle más hivatalnak a beavatkozása egyáltalán nem volt kívánatos. Ezzel ellentétben most azt hirdetjük, a tervgazdálkodás az, amely országunkat, és az emberi társadalmat előre viheti.

Itt ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy a liberalizmus, a liberális gazdálkodás tévedés volt. A liberalizmus helyes volt. A liberális gazdálkodás helyénvaló volt, eredményeket teremtett, a mi Magyarországunk is a liberális gazdálkodás nyomán nagyon lényeges, döntő fejlődést ért el. De mai szemüveggel nézve, a mai kor adottsága szerint a liberalizmus nem lenne helyes. De nem szabad a liberalizmusnak a maga

idejében üdvös tevékenységét a mai eredmények szerint megítélni. Éppen úgy, mint hiba lenne, ha azt a kérdést, hogy ma, a mi korszakunkban mi a jó, mi vezet a fejlődésre: — a tegnapi gondolkodás, a liberális elvek szerint ítélnénk meg.

Nem törünk mi tehát pálcát a liberális korszak és a liberalizmus iránya felett, mert 100 esztendővel ezelőtt a gazdasági fejlődés lehetőségeit igenis a liberális gazdálkodás biztosította. De nem tudná biztosítani ma, amikor a technikának radikális megváltozása, amikor a rohamos fejlődés során előállot új gazdasági rend más körülményeket teremtettek, mint a 100 évvel ezelőttiek voltak. Ma a liberalizmus nem fejlesztő, hanem gátló körülmény lenne.

Háború után vagyunk, amely háborúban elpusztultak az országnak legjelentékenyebb értékei. Fel van dúlva, össze van törve gazdasági struktúránk egész szervezete. Ezt a lerongyolt országot talpraállítani csak a dolgozóknak a segítségével, önmegtagadó, önfeláldozó munkájával lehet. Márpedig mi sem természetesebb, hogy ezek a dolgozók, akik évtizedes, öntudatra ébresztő harcok nyomán eljutottak fejlettségük mai fokára, — a régi rend által tönkretett országot nem hajlandók a régi rend urai részére, hanem csak a maguk részére talpraállítani.

Ez pedig annyit jelent, hogy nem lehet arra gondolni, hogy az ország helyreállítása az egyéni spekuláció, egyéni érdek alapján történjék, hanem a köz érdekében — vagyis tervszerűleg.

A másik nagy szempont pedig az: hogy a liberális rend, amely nagy eredményekkel dolgozott a kapitalista korszak kezdő évtizedeiben, későbbi fejlődése során ezen rendszer elmaradhatatlan velejáróját, a kríziseket, nem tudta kiküszöbölni. Minden ember előtt, aki gazdasági problémákkal foglalkozott, ismeretes, hogy a kapitalista rendszernek, a liberális gazdálkodásnak a periódikusan fellépő krízisek elmaradhatatlan velejárói. Az utóbbi időben ezek már nem voltak konjukturális jellegűek. 1912-ben a munkásság százezrei lettek munkanélkülivé. 1929-ben a kapitalista világ egész területén 45 millió munkanélküli jelezte a krízis mélységét. Ezekből a krízisekből nem volt más kiút, mint a háború. Ami azt jelentette, hogy ez a krízis már nem a hanyatló konjuktúrának, hanem magának a kapitalista rendszernek a válsága. Azt jelentette, hogy a kapitalista rend eljutott oda, hogy saját bérmunkásait nem tudja többé munkához, keresethez, élethez juttatni. Márpedig a rendszer, amely 45 millió embert intézményesen és nem átmenetileg taszít ki az életlehetőségéből, — ez a rendszer fenntartani magát nem tudja. Ebből kifolyólag nyilvánvaló, hogy ezen rendszerrel és a liberalizmussal szemben — ami a rendszer lényege — olyan gazdasági rend útján kell a felépítést megteremteni, amely nem egyéni spekuláción és törekvéseken alapszik. Nem olyan módon, amely kríziseket krízisek után termel ki magából. Ez tehát annyit jelent, ha nem akarunk újabb háborút, akkor olyan gazdálkodó berendezést kell teremteni, amely az egyéni kapzsiság kikapcsolásával, a jövedelemelosztásnak megmásításával módot ad arra, hogy a technika fejlődésének megfelelő óriási produkciót el tudjuk helyezni a dolgozók között most és a fejlődésnek még további fokain is. Amely mellett nem akad meg a termelés. A technikának megadjuk a módot, hogy teljes kapacitással termeljen, a dolgozóknak megadjuk a módot, hogy a fokozott termelést maguknak megszerezni tudják és így a krízist kikerüljük.

Ez tehát a második és döntő indok arra, hogy tervgazdálkodásba kell kezdeni.

De mit jelent az, tervszerűen termelni, tervszerűen gazdálkodni? Tervszerűen dolgozik a mérnök, amikor épít — akár fegyházat, akár szanatóriumot akar létesíteni. Amikor mi tervszerűen gazdálkodunk, tudnunk kell mit akarunk csinálni? Tudnunk kell, hogy mi a célja a tervnek? Mit akarunk csinálni ebből az országból? Fegyházat vagy szanatóriumot? A háborús gazdálkodás is tervgazdálkodás, de ez a fegyház terve.

A mi lerongyolt országunkban nem lehet arra gondolni, hogy szanatóriumot építsünk. Olyan terven kell elkezdenünk, amely nyugodt, békés otthont biztosít nekünk. Ezen terv és cél nyomán építjük ki a magunk tervgazdálkodását. Ha pedig tudjuk, hogy nyugodt, békés otthont akarunk kiépíteni, ez annyit jelent, hogy a tervnek célja és tartalma a dolgozók életszínvonalának emelése. Nem azért emeljük az ipari termelést, hogy nagyobb legyen az ipar. Nem azért állítjuk át a mezőgazdálkodást, hogy modern kultúrával dicsekedhessünk, hanem azért kell nagyobb ipar, azért kell jobb agrikultúra, azért kellenek tökéletesebb közlekedési eszközök, hogy mindezek útján a dolgozók életszínvonala emelkedjék.

Ez a tartalom. Ez a cél. Ez az értelme a tervgazdálkodásnak.

És most azt kérdezzük: a tervgazdálkodáshoz és a terv gazdálkodás szellemében megépített három éves tervhez hogyan viszonylanak a jogászok?

— Ez a jogászoktól függ!

Ha ők a dolgozók sorába tartoznak, besorozzák magukat a dolgozók közé, akkor ez a terv az ő életszínvonaluk emelését is jelenti. Ha nem, akkor a jogászság alkonyát, hanyatlását jelenti. Mert nem attól függ a boldogulás, és nem attól függ az életszínvonal, hogy milyen iskolát végzett valaki, hanem attól, hogy részese-e a dolgozóknak.

Igy fogva fel a dolgot, meg kell értenünk a jogászok aggályát a tervgazdálkodás vonatkozásában.

Az egyik aggály az, hogy a jogászi foglalkozást és elsősorban az ügyvédi foglalkozást a dolgozók felfogásában mint nem tökéletesen erkölcsös, nem tisztes foglalkozást tekintik. Sokszor becsmérlik, lenézik, ócsárolják. Nem lehet letagadni ezt a tényt, és kétségtelen, hogy az ügyvédi, de általában a jogászi tevékenység a dolgozók előtt, a dolgozók tudatában úgy szerepel nem egyszer, mintha a dolgozók szempontjából nem lenne kívánatos.

Miért van ez? Azért van, mert a jogászok között vannak olyanok, akik okot adnak arra, hogy az ő tevékenységüket nem kívánatosnak és a dolgozók szempontjából üldözendőnek tekintsék. Nagy hiba, hogy általánosítás történik és ezen kivételes egyének munkáját az egész jogásztársadalomra viszik át, de ez az emberi természet, hogy a kirívókat, az előtérben állókat látja, akiknek a munkája provokáló és ennek következtében ezen kivételes, meg nem engedett és kifogásolandó emberek munkája bélyegzi meg a többit is.

Ha átgondoljuk azt, hogy a köztudatban keringenek hírek, valóságos hírek ügyvédekről, akik 100.000

forintos honoráriumokért vállalnak kegyelmi kérvényeket, amivel el akarják hitetni, hogy korrupcióval dolgoznak, vesztegetési pénzeket osztogatnak, ha átgondoljuk, hogy uzsoráskodó ügyvédeknek egy bizonyos kategóriája árdrágítóknak, politikai bűnösöknek és a legveszedelmesebb parazitáknak védelmében lép fel *óriási honoráriumokért*, amellyel ők maguk igazolják, hogy ilyen honoráriumot csak tisztességtelen, meg nem engedett munkáért lehet szedni, amikor ilyen tények köztudatszerűen keringenek a dolgozók körében, akkor ne csodálkozzanak azon, hogy bizony nem a legjobb reputációnak örvend az ügyvédi munka.

Rajtunk áll, hogy ezt a köztudatot megváltoztassuk. A mi tevékenységünkön, a mi munkánkon, a mi erkölcsi felfogásunkon és a mi cselekedeteinken áll, hogy a dolgozók körében megerősítsük azt a tényt, hogy a jogász, az ügyvéd maga is dolgozó, maga is hasznos a társadalomra és a többi dolgozókra. Szükséges munkát végez olyan módon, hogy beleilleszkedik a dolgozók egységébe erkölcsileg kifogástalan és hasznos módon és akkor ez a rossz reputáció és az ügyvédek, jogászok elleni tévhit tökéletesen meg fog szűnni.

Remélem és hiszem, hogy ha a szakszervezet ilyet megtud, retorziót gyakorol. A szemetet ki kell vetni a partra.

A másik aggály pedig, amely a jogászság között fennáll a hároméves tervvel kapcsolatban az, hogy vajjon az új Magyarországban, az új társadalmi rendben, amelyik most már nem is születőben, hanem fejlődésben, kialakulásban van, vajjon az új társadalmi rendben lesz-e megfelelő helye a jogászoknak? Találnak-e megfelelő megélhetési lehetőséget?

Ez az aggály természetes.

Minden ember gondolkodik azon, hogy ő, az ő foglalkozása hogyan illik bele, mire tarthat számot ebben a gazdasági rendben, amelynek természetével még nincsen egészen tisztában.

Nem hisszük azt, hogy a legkisebb mértékben is indokolt lenne az aggály, hogy a tisztesen dolgozó és magát a dolgozók osztálya részének érző, a demokratikus társadalmi renddel, a népi demokrácia politikájával magát azonosító jogásznak a legkisebb aggálya is lenne, hogy az ő munkájára, személyére, tevékenységére ennek az új rendnek, az új Magyarországnak ne lenne szüksége. Igaz, hogy az a praxis, amit az ügyvédek eddig űztek, az a terület, mely az ügyvédeket eddig foglalkoztatta, sok tekintetben megszűnt. Más lesz az ügyek természete. A társadalmi osztályok, a gazdasági érdekek, amelyek eddig az ügyvédeket foglalkoztatták, részben háttérbe kerülnek. Az ügyvédi gyakorlat területe megváltozik, módosul. De ez nem azt jelenti, hogy megszűnik. Más lesz a terület, a klientéla, a praxis. De klientéla marad, mert jogállamban élünk, jogviszony rendezi az emberi életet. Ameddig jogdifferenciák vannak, jogsegély kell, tehát a jogászi munkára szükség van.

Téves az a felfogás, mintha jogászokra az új rendben nem lenne szükség. Igenis szükség van az új rendben fellépő gazdasági egyedeknek nyujtandó jogsegélyre. Egész új területeknek új rendezésére van szükség. A munkajog, a kereskedelmi jog, a közigazgatás reformja sürgős szükségesség, a paraszti birtoklás és tulajdon temérdek kérdése rendezés után kiált. Hogy eddig mindez nem lett végrehajtva, egyedüli oka, hogy a népi demokrácia oly rengeteg feladatot tartalmaz, hogy minden feladatot egyszerre megoldani nem tud. De ezek sorra jönnek. Ezek száma mérhetetlen nagy. Új törvények, új berendezések, új szervezetek szüksége lép fel. És mindezek gyakorlásában ott kell hogy legyenek a jogászok.

A népi demokrácia, természetéből kifolyólag, a laikus bírákat fogja fokozottabb mértékben az igazságszolgáltatás szervévé tenni. De a védelemnek, az ügyvédi tevékenységnek itt még fokozottabb szerepe van. Ez a körülmény tehát nyilvánvalóan a jogászi és ügyvédi tevékenység nagyon erős fokozását fogja jelenteni.

Egy másik terület, amely a 3 éves terv nyomán előtérbe lép, az állami üzem. Tudjuk azt, hogy a szénbányászat, a nehézipar, az erőgazdálkodás állami kezelésbe került. Nagy és kis szervezeteknek egész sora születik meg, amelyek részére nemcsak jogszabályokat kell fundálni, hanem ezeket működésbe kell hozni és működésben tartani. Ehhez fokozottabb tudás, fokozottabb jogi gondolkodás és tételes jogi ismeret szükséges. Nyilvánvaló tehát, hogy ezek az állami üzemek a jogászok előtt egy eddig nem ismert bőségű területet nyitnak meg.

A mi demokráciánknak egy nagyon lényeges területe, a magyar népi demokráciának legjelentékenyebb fundamentuma a földreform. Az az intézkedés, amely kivette a magyar földet a nagybirtokos, a mágnás kezéből és parasztokat juttatott földtulajdonhoz. Amikor arról beszéltünk, hogy az ügyvédi foglalkozás nem nagyon népszerű a dolgozók köztudatában és a népi demokrácia korszakában még fokozottabban népszerűtlen lett, ennek forrása egyes jogászoknak, egyes ügyvédeknek a földreform során kifejtett tevékenységében keresendő. Jogászok jelentékeny része nem tudott beleilleszkedni a magyar földreform tételes jogi intézkedésébe. A magyar ügyvédek egy bizonyos száma a földhözjutottakkal és jussukat kereső parasztokkal szemben a régi reakció embereit támogatta. Igy történt, hogy amikor egy alföldi városban a nyugatról visszatért földtulajdonos érdekében egyik ügyvéd a perek százait indította, hogy kifárassza a birtokosokat, 2000 főből álló tömeg jelent meg előtte és azt mondták, hogy nem nagyon egészséges foglalkozás velük szemben a grófi érdeket képviselni. A figyelmezetésnek megvolt az eredménye.

Nem kívánatos, hogy ilyen eszközökkel térítsenek ügyvédeket a helyes útra, de a jogászok ismerjék fel, hogy mi a tartalma a mai időnek és a tevékenységüket ehhez alkalmazzák. Igyekezzenek a kor szellemében a dolgokat előbbre vinni, a földhözjutottak ügyét megkönnyíteni és szolgálni, ne pedig azt megakasztani. Nyilvánvaló, hogy az új birtokosok, ha 1—2 jó termés segít — rossz termés dacára is a legtöbb helyen már nagyon rendesen prosperálnak — a maguk ügyesbajos dolgaiban jogsegélyre szorulnak. Nem a gróf és a régi birtokosok letűnt korának a szolgálata az, amelynek a keretében a jogászok jó és hasznos munkát fejthetnek ki. Az új birtokosok és általában a parasztok érdekének védelmében a demokráciának jó szolgálatot tesznek és saját anyagi érdeküknek igen jó előmozdítói lehetnek.

Én azt hiszem, hogy ha megértjük mindezt, úgy az ügyvédeknek, jogászoknak nem kell attól tartaniok,

hogy őket erkölcsileg alacsonyabb színvonalunak tekintik, mint a dolgozók többi rétegeit és nem kell attól tartaniok, hogy leszorulnak a 3 éves terv folytán megélhetésük lehetőségéből.

A hároméves terv azt várja a jogásztól, hogy megértve a terv jelentőségét, megértve a változás súlyát, megértve a szellemet, amely abban kifejezésre jut, megértve a törekvéseket, amelyet a magyar népi demokrácia magáénak vall és az érdeket, mely minden dolgozót érint, hogy mentül nagyobb legyen a siker, hogy ezen szellemtől áthatva alkosson és dolgozzék.

De nemcsak azt várja, hogy dolgozzék, hanem dolgozzék olyan értelemben, hogy kezdeményező is legyen. Legyen ő az, aki a hároméves terv és a népi demokrácia szellemében a dolgoknak megindítója, intézmények proponálója, szervezésnek rendbehozója legyen. Az ügyvédi kamarák, amelyek ellentétben más foglalkozások kamaráival működhetnek, vajjon állottak-e már elő javaslatokkal a 3 éves terv érdekében? Az ügyvédi rendtartásra vonatkozólag van kezdeményezés, az ügyvédi speciális érdekekre vonatkozólag, de nem erről van szó. A magyar gazdálkodás, a magyar demokrácia kiépítésében az ügyvéd necsak arra gondoljon, hogy az ő fegyelmi eljárása, az ő nyugdíjellátása milyen legyen, hanem arra is, hogy mit tud ajánlani, mivel tud segíteni a demokrácia emelésében és fejlődésében intézményeinek megszervezésében. A régi rend idején, a táblabírák idején, a Horthy-időkben, annak a rendszernek a szellemében kik dolgoztak a legerősebben? A jogászok! Hol van a jogászság a maga kezdeményezésével, tudásával, tapasztalataival, hogy ennek a magyar demokráciának méltó szolgálója legyen?

Ha ezzel megmondtuk, hogy mit vár a magyar hároméves terv a jogászoktól, mondjuk meg azt is, hogy mit várhatnak a jogászok a hároméves tervtől?

Várhatják tőle elsősorban azt, hogy tökéletesen konszolidált Magyarország fog itt létrejönni. Hogy a zavar, bizonytalanság, a bajok, melyeket a háboru és a pusztítás előidézett, — meg fog szűnni. Erős Magyarország létesül.

Azok a bizonyos ügyvédek, akiket a köztudat, mint a dolgozók ártalmas élősdieit könyveli el, azok a zavarosban halászók. Nekik nem a rend, nekik a bizonytalanság kell. Ők azt a szerepet játsszák, mint a piócák a pocsolyában. De a becsületesen dolgozó, a maguk és a társadalmuk érdekét szívükön vivő bírák és ügyvédek a konszolidációt és a tisztaságot szeretik. Mert ebben tudják és ebben fogják konszolidálni a maguk becsületes, tisztes exisztenciát.

A magyar jogászok várhatják tehát ettől a hároméves tervtől az ország konszolidálását, gazdasági emelkedését és ennek keretében természetesen saját karuknak, érdeküknek emelését.

Az ügyvédek el fogják érni azt, hogy ők a dolgozóknak nem ellenségei gyanánt tekintetnek, hanem a dolgozóknak jogsegélyt, tanácsot nyujtva, a dolgozók intézményeit adminisztrálva, a dolgozók segítő társai, a dolgozók körébe tartozó morálisan egyenértékű, tudásuk és tapasztalatuk által vezetésre hivatott dolgozók lesznek.

A kamarai autonómiára erős éllel és szilárd szavakkal hivatkoztak és hivatkoznak nem egyszer a kamarákban vezető ügyvédek. Nem ritkán nem a dolgozók érdekét, nem az ország demokratikus tanainak szem előtt tartását, hanem a reakciót lopták be ezzel a magyar közéletbe. Tudok ismeretes esetet, amikor népbíróság által elítélt ügyvédet, akit 1945-ben, a felszabadulás után lehetetlen volt elgondolni mint embert, aki mégegyszer a forumon megjelenjék, — az ügyvédi lajstromba újból beiktatták.

Beiktatták és mivel a kamarai ügyész nem támadta, meg a határozatot, azt korrigálni is alig lehet.

A kamara nem arra való, hogy a demokráciával szemben a reakciót segítse, az autonómiának csak akkor van értelme, ha a demokrácia szellemében és érdekében, annak törekvéseit érvényesíti.

Amikor tehát azt kérdezzük, mit hoz a hároméves terv a jogászoknak, akkor mondjuk meg az ügyvédeknek, meghozza a konszolidált ország fejlődő gazdaságában a becsületes, tisztes megélhetést annak ellenében, hogy az ügyvédek szolgálják a demokrácia ügyét.

A bíráknak a dolga az, hogy igazságszolgáltatók legyenek és mint igazságszolgáltatók segítsék a demokrácia rendjében a jogkeresőket. Ámde előbb mondottam, hogy a magyar demokrácia a maga óriási gazdasági, politikai és kulturális feladatainak végzése közben nem tudott még minden téren teljes munkát produkálni. Nem lehet átgyúrni és új törvényteret teremteni rövid néhány esztendő alatt. Hézagok vannak az új törvényekben, melyek szükségszerűen sebtiben születtek. Bajok vannak a régi törvényekkel, melyeket az elmult rend urainak érdekében alkottak. A bírói szellemnek, a szabad mérlegeléssel dolgozó bíráknak kell ezeket a hézagokat áthidalni. Nem a törvény betűje, a törvény szelleme szerint, a kor szelleme szerint kell itélkezniök. A bírónak tudnia kell azt, hogy ő a magyar dolgozók népi demokráciájának a bírája. Nyilvánvaló tehát, hogy a törvény alkalmazásában erről megfeledkezni nem szabad.

II.

A jogszabályok pontos szövegezésének még csak nem is kényes ízlésre valló igényével e lap hasábjain már nem egyszer jelentkeztünk. A jogszabályban kifejezni kívánt akaratot nem hűen tartalmazó rendelkezés önálló életét és túlhajtását is már jellemeztük.

Különösen zavart okozó a rendeleti jogalkotás körében az ilyen szerkezetű jogszabály, mert nem tartozván hozzá indokolás, a szövegezési hiányosságok vagy pontatlanság eredményezte kételyek eloszlatására a támpont még bírói gyakorlattal sem pótolhatóan hiányzik.

A 15.730/1947. Korm. sz. rendelet a felmondási járandóságok és a végkielégítés érvényesítésének ideiglenes korlátozása tárgyában kényszerít ezúttal a szövegezési pontatlanság szóvátételére.

E rendelet 1. §-a szerint:

> »Ipari vagy kereskedelmi vállalatokkal szemben — ideértve a pénzintézeteket is — szolgálati viszonyból kifolyólag hat hónapnál hosszabb időre felmondási járandóságot, továbbá négy havi illetményt meghaladó összegű végkielégítést az 1950. évi július hó 31. napjáig bírói úton nem lehet érvényesíteni«.

A 2. §. két bekezdésből áll. Az első bekezdés az életbeléptetés iránt intézkedik és az olvasóban nemcsak a megszokott jogalkotási forma okából, hanem, mert a logika szabályai szerint is így helyes, azt a gondolatot kelti, hogy a jogszabály rendező

része be van fejezve, ugyanis a 2. §. (1) bekezdése így szól:

»(1) A jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba; rendelkezéseit alkalmazni kell a *végkielégítés* megfizetése iránt már folyamatban lévő perekben is«.

A valóság azonban nem ez, hanem a hatálybaléptető rendelkezést követően folytatódik a rendező tartalom. A második és egyben utolsó §. (2) bekezdésében éspedig így:

»(2) Olyan jogerős bírói ítélet vagy egyezség alapján, amely a jelen rendeletben megállapított mértéknél magasabb összegű *végkielégítésben* marasztal, 1950. évi július hó 31. napjáig csak a jelen rendeletben megszabott mértékig van helye végrehajtásnak.«

Bármilyen nagy is volt a sietség (ez a legjobb akaratú feltételezés), ez a szerkezeti hibának szolgálhat csak magyarázatául.

Ezzel szemben: az 1. §. szóhangzatából arra kell helyesen következtetni, hogy mind a hat hónapnál hosszabb időre szóló felmondási járandóság, mind négyhavi illetményt meghaladó összegű végkielégítés, a rendeletben írt határidőig a rendelet hatálybalépésétől, tehát a Hivatalos Közlönyben történt megjelentetésétől, nem ítélhető meg. Más szóval: a rendelet hatálybalépte előtt, az ott megjelölt jogcímű járandóságok iránt ha per indult, akkor abban 1950. július hó 31-ig ítélet nem hozható. Az »érvényesítés« fogalmába ugyan beletertozik nemcsak az igénynek bírói ítélettel történő elismerése, hanem mind az a korábbi jogcselekmény is, amely az ítélkezésnek előfeltétele, azonban a rendelet kiadásának — tartalmából következtethető — célzata csupán azzal látszik elérhetőnek, ha a bírói kötelezésre kiszemelt peres fél az egyébként jogos igénnyel fellépő munkavállaló számára sem kényszerül a tőkét a termelésből elvonni, mégis anélkül, hogy a rendelet 1. §-a különbséget tenne a bírói úton történő érvényesíthetési tilalom tekintetében a felmondási járandóság és a végkielégítés között, a 2. §. (1) bekezdése az első mondat után, amellyel a rendeletet hatálybalépteti, az ekként a szöveg egymásutánja szerint már élő és hatályos rendelkezést a *végkielégítés* iránti igényekre látszik korlátozni. Ebből arra kell következtetni tehát, hogy a felmondási járandóság tekintetében különböztetni kell, vajjon a rendelet hatálybalépte előtt folyamatban volt-e már a per a felmondási járandóság iránt, vagy sem. (*Az* újabb kérdés, hogy elegendő volt-e a keresetindítás a rendelet hatálybalépése előtt ahhoz, hogy a felmondási járandóság címén érvényesített követelés mégis megítélhető legyen, vagy az »érvényesítés« alatt a litis contestatio utáni szakot, avagy a már meghozott jogerős ítéletet kell-e érteni?) Ha még tisztázott is lenne az »érvényesítés« kifejezés mögötti fogalom, ezúttal ez elhomályosul, mert az 1. §. rendelkezése nyilván nem azt a lehetőséget akarja megadni, vagy egyenesen azt a kötelezettséget előírni, hogy 1950. július hó 31. napjáig is keresetek terjesztessenek elő, perek induljanak, amelyekben a bíróság csupán a felfüggesztésre vonatkozó intézkedéseket tehesse meg, hanem a magánjogi hatályok *nyugtatásával*, ezekkel az igényekkel való fellépés időpontját a tilalmi dátum elérkeztéig kívánja kitolni.

A 2. §. (1) bekezdésének második mondata szövegezési pontatlanságban még fokozatot jelent, mert az abban jogcím tekintetében leszűkített igények tekintetében is a rendelet alkalmazhatóságát per folyamatbatételétől teszi függővé, a jogelmélet szempontjából nyitvahagyván azt a lehetőséget, hogy a keresetlevél benyujtása és a per folyamatba léte közötti — nem is finom — különbség tekintetében a jogalkalmazó a jogalkotói szándék felől találgasson.

A szövegezési pongyolaság koronája végül a rendelet 2. §.-ának utolsó bekezdése. Eszerint ugyanis a rendeletben meghatározott mértéknél magasabb összegű végkielégítésben marasztaló *nem* jogerős bírói ítélet, stb. esetében a szóhangzat szerint van helye biztosítási, sőt esetleg fellebvitelre tekintet nélküli végrehajthatóság kimondása esetén, kielégítési végrehajtásnak is. Ez ellen nem igen lehet azzal érvelni, hogy az előző bekezdés a folyamatban lévő és e körbe tartozó jogcímen indult perekben is alkalmazni rendeli a jogszabály intézkedéseit, mert ha az 1. §-nak az az intézkedése, amely érvényesítési tilalmat tartalmaz, azt akarta volna kifejezni, hogy az igény kielégítéséhez gyakorlatilag nem lehet eljutni a rendeletben megállapított időpontot megelőzően, akkor vajjon miért volt szükség a rendelet 2. §-ának (2) bekezdésére?

Abban az esetben pedig, ha akárcsak biztosítási végrehajtási jogot is lehet szerezni, amely jog alkalmazásának elhárítására a követelésnek bírói letétbehelyezése szolgál, a rendelet nyílvánvaló célját elvesztette.

Készségesen elismerjük, hogy a 2. §. ha önálló és az 1. §-tól független rendelkezés lenne, akkor megfontolás eredményeképpen akként kerülhetne csak helyesen alkalmazásra, ha a végkielégítés iránt már folyamatban lévő perekben akár nem jogerős ítéletig is eljutván, az igény érvényesíthetetlensége mindennemű végrehajtási cselekmény alapjául szolgáló bírói határozatot kizárna, viszont ez esetben a (2) bekezdés ártalmas superfluumként jelentkezik, mert az 1. §-nak érvényesítési tilalma azt minden esetre és kétségtelenül kifejezi, hogy a követeléshez 1950. július hó 31. napjáig a jogosítottat nem kívánja hozzájuttatni.

Az a véleményünk, hogy e rendelkezés a legnagyobb megközelítéssel állíthatóan kivétel nélkül jogi képzettség nélküli érintettjei számára, tehát azok számára, akiknek jogait korlátozza, sokkal érthetőbb és világosabb, pontos szövegű jogszabályként lett volna megalkotandó.

K. M.

JOGIRODALOM

Michail Lipecker:
A tulajdonjog a Szovjetunióban
(Szikra 1947. 60. old.)

A kiadói előszóból kitünően a mű lefordításának célja az volt, hogy »azt a sok tévedést és nagyfokú tájékozatlanságot« ami a szovjet-orosz tulajdonjogot illetően »a magyar közvéleményben általános, eloszlatni igyekezzék.« E célt a tartalom összefoglalásával kívánja szolgálni:

»A közösségi és személyes érdek elvének összeegyeztetése az alapvető gondolata a tulajdon szovjet rendszerének«. (58) Kiindulópont: a közösség, az állam. »Az állami tulajdonjog tárgyainak köre korlátlan. Jogilag kivétel nélkül minden vagyontárgy állami tulajdon lehet.«

(22) Ebből következik, hogy uratlan jószágot a szovjet jog nem ismer: az uratlan jószág, akárcsak az uratlan hagyaték, állami tulajdon lesz.

Állami tulajdonban azonban csak azok a javak maradnak, amelyeknek állami tulajdonban léte a nemzetgazdasági terv érdekében indokolt. »A közgazdaság minden uralkodó magaslata állami tulajdon. E magaslatokról az állam befolyást gyakorolhat a szövetkezetek, sőt az egyes polgárok gazdasági tevékenységére«. (11).

Közelebbről: csak állami tulajdon lehet a föld, a föld mélye, erdő, víz, vasút, külkereskedelem és biztosítás monopóliuma. Egyéb termelő- eszközök tekintetében az egyszer megszerzett állami tulajdon meg nem szüntethető.

Az állami tulajdon gyakorlásának három módja van: jogi személyiséggel nem bíró államkincstár, önállóan gazdálkodó állami vállalat által való gazdálkodás és kihasználásra átengedés állami vállalatnak, szövetkezetnek, magánegyénnek. Az önállóan gazdálkodó állami vállalat állótőkét csak kiutalásra kaphat és a terv rábízott részét köteles elvégezni. Ennek módozatait maga állapítja meg, forgótőkéjéről is maga gondoskodhat, szerződéseket önállóan köthet. A kihasználást földek, erdők, vizek, bányák hasznosítására engedik át állami vállalatnak (szovhoz), szövetkezetnek (kolchoz), társadalmi szervezeteknek, polgároknak, és pedig időbelileg korlát nélkül. Az átengedés visszavonására csak rendeltetésellenes használat esetén kerülhet sor.

Szövetkezeti tulajdonban bármely vagyontárgy lehet, ami nem állami monopoltulajdon, de az egyes szövetkezetek tulajdonjoga »csak olyan vagyontárgyakra terjed ki, amelyekre működési szabályzatukban megszabott tevékenységük kifejtésére szükség van.« (35) Ezekkel a vagyontárgyakkal azonban »a szövetkezetek alapszabályaik korlátain belül szabadon birtokolhatják, használhatják... és szabadon rendelkezhetnek velük«, de a kollektív gazdálkodás tervszerűségére ügyelniök kell. »A szövetkezetek önkéntes jellegűek« (36); tagjaiknak vissza nem téríthető belépési díjat kell fizetniök pénzben és kilépéskor visszatérítésre kerülő részesedési díjat esetleg terményekben. »A szövetkezetek szövetségei ugyancsak szövetkezeti típusú szervezetek, amelyeknek tagjai az egyes szövetkezetek.« (36)

A *személyi tulajdon* »tárgyainak köre korlátozott. Nem lehet a polgárok tulajdonában föld, erdő, bányavasút, olyan vállalat, termelőeszköz és felszerelés, melynek kihasználása csak bérmunka alkalmazásával lehetséges, továbbá törvényileg tiltott iparok és foglalkozások szerszámai és felszerelése.« (42) Ehhez képest pl. a »magángazdasági munka azzal a feltétellel van megengedve, hogy személyesen, bérmunkások alkalmazása nélkül gyakorolhassák.« (14) A személyi tulajdon terjedelme azonban korlátlan, védelme a lehető legteljesebb. »Semmiféle szervnek vagy személynek nincs joga elvenni vagy kényszer útján elidegeníteni — még ellenérték fejében sem — az egyes polgárok vagyonát, sem bármilyen más módon megszüntetni vagy korlátozni a személyi tulajdonjogot.« (44) Egyedüli kivételek: rendkívüli, (pl. háborús) állami szükséglet, büntetőbírósági ítélet és a végrehajtás alól mentes vagyontárgyak kivételével: adóbehajtás. »A polgároknak joguk van vagyonukat szabadon birtokolni, használni, rendelkezni velük. Semmiféle szerv... nem írhatja elő nekik, hogy valamely meghatározott módon birtokolják és használják ki vagyonukat.« (46) »Összegezésül: a magántulajdon joga csak annyiban van korlátozva, amennyiben ez a munkanélküli jövedelem szerzésének és mások munkája kizsákmányolásának megakadályozására, valamint az olyan vagyontárgyak épségének és legjobb kihasználásának biztosítására szükséges, amelyeknek különösen fontos közgazdasági jelentőségük van.« (47)

Fontos szektora a személyi tulajdonjognak a korlátlan *örökösödési jog*. A törvényes öröklés érdekes jellemvonása a munkaképtelenek védelme. Igy pl. a három törvényes örökösödési osztály legelsejébe tartozik az örökhagyó által legalább egy éven át eltartott munkaképtelen egyén, ha nem is volt rokona az örökhagyónak. Ugyanezt tükrözi a mellőzhetetlenség szabályzása: csak a kiskorú és munkaképtelen törvényes örökösök mellőzhetetlenek, tekintet nélkül a rokonsági fokokra. A végrendelkezési szabadság is teljeskörű: bankbetét bárkire hagyható, egyéb vagyon törvényes örökösök létezése esetén csak ezekre hagyható, de az örökhagyó tetszése szerinti mértékben és arányban, törvényes örökös nemlétében teljesen szabad a végrendelkezés.

Magyar szempontból különösen érdekes a házassági vagyonjog rendezése. »A házastársak közös tulajdonának számít a házasság folyamán szerzett vagyon«, (52) így pl. a házvagyon akkor is, ha csak az egyik házastárs nevén van nyilvántartva. Hasonló ez a mi közszerzeményi közösségi rendszerünkhöz, de mégsem azonos azzal. A közösség ugyanis »elsősorban abban nyilvánul meg, hogy a házastársak vagyonuk minden jövedelmével és hozadékával közösen gazdálkodnak.« (53) A házasság megszűnése esetén pedig megegyezés szerint történik a vagyon elosztása. Egyenlő megosztás csak akkor kötelező, ha egyikük vagyonrésze ellen kényszerbehajtást rendelnek el, vagy azt elkobozzák. Egyébként a bírói megosztásnál »azt kell szem előtt tartani, hogy a házasfelek milyen mértékben vesznek részt a közös gazdálkodással járó munkában. Részvétel alatt nemcsak azt a munkát értik, amely keresettel jár, hanem a háztartás vezetését, gyermekek nevelését, stb. is.« (54)

Az egyénileg gazdálkodó és kolchozbeli parasztoknál ennél tágabbkörű tulajdonközösség a *parasztudvar* közössége. Tagjai az egy háztartáshoz tartozók, ha netán csak távoli rokonok is, vagy egyáltalán nem rokonok. Közösségük tárgya közös gazdálkodásuk eszközei és eredményei, míg »az egyénileg használt fogyasztási tárgyak és kultúreszközök, az egyénileg kapott ajándékok, jutalmak, prémiumok az illetők egyéni tulajdonai.« (55)

A kapitalisztikus tulajdonjog az egyénből indult ki és a termelés társadalmasodása során egyre növekvőbb mértékben volt kénytelen a liberalisztikus értelemben vett »egyéni szabadság«-ot állami korlátozásokkal megnyirbálni. A szocialista rendszer felismeri a termelés társadalmi voltát és levonja az abból önként adódó következményeket kiindulópontul a közösséget választja és e társadalmi termelésen kívül szektorokra szabadságot engedélyez. Az eltérés nem csupán fogalmazásbeli: utóbbi felel meg a mai gazdálkodás elemi követelményeinek, utóbbi alkalmasabb oly közszellem teremtésére, mely a közösségi feladatok megoldására képes.

Dr. Eörsi Gyula.

Írkap- Szaklap és könyvkiadó r. t. Felelős: Dr. Kádár Miklós. 477969. — Athenaeum, Budapest VII., Miksa-u. 4—6. Felelős: Gorszky T. igazgató

Új folyam III. 3—4. szám Budapest, 1948 február 20

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség: IV. ker., Eskü-út 5 Telefon: 189—755

Kiadóhivatal: V. Alkotmány-u. 12 Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* e. rk. tanár, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Bibó István* e. tanár, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szabó Imre* min. tanácsos, *dr. Szebenyi Endre* államtitkár, *dr. Szent Iványi József* min. tanácsos, *dr. Tóth László* itélőtáblai tanácselnök, *dr. Tury Sándor Kornél* e. tanár, *dr. Világhy Miklós* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla elnöke, *dr. Weltner Andor* ügyvéd.
Felelős szerkesztő: *dr. Kádár Miklós* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Egy hóra .... F 13·—
Negyedévre... F 36·50

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:
Egy hóra .... F 8·—
Negyedévre... F 22·—
Egyes szám ára F 6·50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Kádár Miklós — Dr. Kálmán György — Dr. Szabó Imre:* Az 1948. évi amnesztia. — *Dr. Pap Tibor:* Jogi felsőoktatás a Szovjetunióban. — *Szemle:* I. A Jogtudományi Közlöny új szerkesztősége. (B. S.) II. *Dr. Szigligeti Viktor:* A budapesti törvényszék munkaügyi gyakorlatából.

Az 1948. évi amnesztia

I.

1948: VI. TÖRVÉNYCIKK ÉS MAGYARÁZATA a magyar köztársaság megalapításának és az 1848/49. évi szabadságharc és forradalom emlékére engedélyezendő közkegyelemről

1. §. (1) A magyar köztársaság megalapításának második évfordulója alkalmából a demokratikus államrend immár bekövetkezett megszilárdulásának ezen a kiemelkedő állomásán, amikor a magyar nép örömteljes büszkeséggel tekint vissza az 1848/49-es szabadságharc és forradalom dicsőséges eseményeire és vívmányaira is, a törvényhozás elérkezettnek látja az időt arra, hogy a megbocsátás szellemében járjon el azokkal szemben, akik menthető okból vagy enyhébb fokban vétettek a jogrend ellen. Evégből közkegyelemben rendeli részesíteni azokat, akiktől méltán remélhető, hogy a reájuk nehezedő bűnvádi eljárás, vagy az őket ért büntetés súlyától mentesülve, teljes odaadással fogják szolgálni Magyarország újjáépítésének és demokratikus felemelkedésének ügyét.

(2) A közkegyelemnek a fent meghatározott irányban való megvalósítása céljából a törvényhozás a közvetlen rendelkezés helyett ezúttal a köztársasági elnököt jogosítja fel arra, hogy a közkegyelem terjedelmének és egyéb részletes előfeltételeinek megállapítása tárgyában a szükséges intézkedéseket megtegye.

2. §. A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba.

Az 1948: VI. t.-c. a magyar köztársaság megalapításának második évfordulója alkalmából elhatározott közkegyelemmel foglalkozik.

Eddig a közkegyelem Magyarországon államfői elhatározás alakjában bocsáttatott ki, most történt először, hogy a közkegyelemről törvény intézkedik. Erre azért volt szükség, mert az 1946: I. t.-c. 12. §-a a köztársasági elnök kegyelmezési jogát — szemben a király és a kormányzó kegyelmezési jogával — az egyéni kegyelemre korlátozza azzal, hogy általános kegyelmet csak a nemzetgyűlés, illetőleg az 1947: XXII. t.-c. szerint az annak helyébe lépett országgyűlés adhat.

Az országgyűlés a kegyelem tárgyában megalkotott 1948: VI. t.-c.-ben azonban nem határozza meg annak feltételeit és terjedelmét, hanem csak annak irányát, amennyiben igénybe venni rendeli a Btk. által ismert mindkét kegyelmi eszközt, az abolitiot (pertörlést) és az adgratiatiót (büntetés elengedését) és egyben meghatározza — bár tág keretekben és elmosódó határokkal — a személyeknek azt a sorát, akik kegyelem-

Mellékelve: A Magánjogi döntvénytár 1946—1947 évi tartalom- és betűsoros tárgymutatója

ben részesíthetők azzal, hogy az 1. §-ban a következőképpen rendelkezik:

»... Végből közkegyelemben rendeli részesíteni azokat, akiktől méltán remélhető, hogy a reájuk nehezedő bűnvádi eljárás vagy az őket ért büntetés súlyától mentesülve, teljes odaadással fogják szolgálni Magyarország újjáépítésének és demokratikus felemelkedésének ügyét.«

A kegyelem feltételeinek pontos meghatározására a törvény a köztársasági elnököt jogosítja fel, aki az országgyűléstől átruházott jogkörben, az alább részletesen ismertetendő államfői elhatározás formájában intézkedett.

A törvény miniszteri indokolása a következő:

A magyar köztársaság megalapításának második évfordulója a demokratikus államrend olyan mértékű megszilárdulását jelzi, amely lehetővé teszi a törvényhozás számára, hogy a megbocsátás fátylát borítsa a bűncselekmények bizonyos csoportjaira. Időszerűvé teszi a közkegyelem engedélyezését az 1848/49 évi szabadságharc és forradalom évszázados jubileuma is, mert méltó, hogy abból a büszke örömből, amely a magyar népet ebből az alkalomból eltölti, azok is kivehessék részüket, akik bűncselekményük következményeit kénytelenek viselni.

Ezekből a megfontolásokból kiindulva a javaslat 1. §-ának (1) bekezdése általános kegyelmet rendel. A kegyelemben való részesülés tekintetében a javaslat két főszempontot emel ki, nevezetesen azokat rendeli kegyelemben részesíteni, akiknek bűncselekménye emberileg menthető indokból fakadt, úgyszintén azokat is, akiknek cselekménye tárgyi súlyánál fogva érdemel méltányos elbírálást. A bűncselekmények e két csoportjának kíván e javaslat kegyelmet engedélyezni, mégpedig mind a folyamatban lévő bűnvádi eljárás megszüntetése, mind a jogerős határozatban kiszabott büntetés elengedése útján.

Az 1946 : I. t.-c. 12. §-ának (1) bekezdése értelmében általános kegyelmet csak az országgyűlés adhat. Ezt az elvet a javaslat is fenntartja, éppen ezért az általános kegyelem engedélyezését és annak legfőbb szempontjait maga a javaslat foglalja magában. A szabályozás egyszerűsítése céljából azonban az 1. § (2) bekezdése — a részletek közvetlen szabályozása helyett — ezúttal a köztársasági elnököt jogosítja fel arra, hogy a közkegyelem terjedelmének és egyéb részletes előfeltételeinek megállapítása tárgyában a törvényjavaslatban foglalt szempontoknak megfelelő szükséges intézkedéseket megtegye.

Amidőn a fentiekben ismertetett javaslatot alkotmányos tárgyalás végett az országgyűlés elé terjesztem, annak a reményemnek adok kifejezést, hogy a kegyelemben részesítendő személyek — átérezve a törvényhozás nagylelkű elhatározásának jelentőségét — azzal az odaadással fogják szolgálni Magyarország újjáépítésének és demokratikus felemelkedésének ügyét, amelyre a közkegyelem engedélyezésére alkalmul szolgáló két nagyjelentőségű évforduló az egész magyar népet buzdítja.

II.

A magyar köztársaság elnökének 1948. évi január hó 31. napján kelt elhatározása a közkegyelem tárgyában

A demokratikus magyar köztársaság megalapításának második évfordulója és az 1848/49. évi szabadságharc és forradalom évszázados jubileuma alkalmából az 1948 : VI. törvénycikk rendelkezéseinek megfelelően kegyelemben részesülnek a jelen elhatározás által megszabott keretben azok a személyek, akiknek büntetőtörvénybe ütköző cselekménye emberileg menthető indokból fakadt vagy egyéb oknál fogva méltányos elbírálást érdemel.

Az államfői elhatározás alapelvei a következők:

Az I. fejezet értelmében kegyelemben részesülnek azok, akik a letűnt politikai rendszer háborús vagy népellenes ténykedései miatt keletkezett felháborodás hatása alatt vagy abban a meggyőződésben, hogy a demokratikus átalakulás ügyét szolgálják, az 1946. évi augusztus hó 1. napjáig bezárólag követtek el bűncselekményt. Az ország demokratikus átalakulása során elkövetett azokra a bűncselekményekre, amelyek mind az elkövetés oka, mind annak motívuma alapján a most említett körbe esnek, a kegyelem kiterjesztése kétségkívül indokolt, különös figyelemmel arra, hogy elkövetésük a demokratikus átalakulás kezdeti szakában a jogrend átmeneti meglazulásának idejére esett, amikor a büntetőjogszolgáltatási szervek működésének szünetelése miatt a törvény rendes útjának igénybevételére alig nyílott lehetőség és az embereket a szenvedélyek is jobban hatalmukban tartották, meggondolatlan cselekményekre ragadták.

A II. fejezet értelmében kegyelemben részesülnek a népbírósági rendelet 17. §-ának 1., 3., 4., 5. vagy 7. pontjában meghatározott népellenes bűntett vagy az ezekkel kapcsolatban elkövetett bűnpártolás miatt két évnél nem súlyosabban elítélt egyének, úgyszintén azok, akik ellen ilyen bűncselekmény miatt kell eljárást indítani vagy folytatni. A most említett bűncselekmények a népellenes bűncselekmények körében a legkevésbbé súlyosak s a kegyelmezés körébe vonásuk a kisebbfokú alanyi bűnösség mellett annak megfontolásán alapszik, hogy a szóbanlévő személyek túlnyomórészt feltehetőleg csekélyebb műveltségük folytán vagy a propaganda hatása alatt követték el tettüket.

A III. fejezetben szabályozott kegyelem, amely a legszélesebb körre terjed ki, négy kategóriát ölel fel.

Kegyelemben részesülnek mindazok, akik az 1945 április hó 4., illetve 1946 február hó 1. napja előtt elkövetett bűncselekmény miatt két, illetőleg egy évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésbüntetésre vagy pénzbüntetésre ítéltettek, vagy akik ellen öt évnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt kell eljárást indítani vagy folytatni,

kegyelemben részesülnek büntetésük fele részére az 1945. évi április hó 4. napja előtt elkövetett bűncselekmény miatt öt évnél, illetőleg az 1946.

február hó 1. napja előtt elkövetett bűncselekmény miatt két évnél nem súlyosabban elitélt egyének,

kegyelemben részesülnek továbbá a gazdasági bűncselekmények (árdrágítás, közellátás érdeke ellen irányuló bűncselekmények, fizetési eszközökkel elkövetett visszaélések) miatt elítéltek, mégpedig ha cselekményüket 1945. április hó 4. napja előtt követték el, a büntetés mértékére tekintet nélkül, ha pedig cselekményüket 1946. augusztus hó 1. napja előtt követték el, abban az esetben, ha a kiszabott büntetés három évet meg nem halad,

kegyelemben részesülnek végül az elhatározás kelte előtt elkövetett, u.n. fegyverrejtegetés bűncselekménye miatt elitélt vagy emiatt eljárás alatt álló egyének abban az esetben, ha az igazságügyminiszternek a belügyminiszterrel egyetértő megállapítása szerint a kegyelemre érdemesnek mutatkoznak.

Ugyanezen fejezet tartalmazza végül a kegyelemben részesülést kizáró okok felsorolását is.

I. FEJEZET.

Az ország demokratikus átalakulása során elkövetett bűncselekmények.

(1) Kegyelemben részesülnek azok, akik a demokratikus átalakulás előtt uralmon volt politikai rendszer háborús vagy népellenes ténykedései miatt keletkezett felháborodás hatása alatt vagy abban a meggyőződésben, hogy a demokratikus átalakulás ügyét szolgálják, az 1946. évi augusztus hó 1. napjáig bezárólag bűncselekményt követtek el s emiatt jogerősen elítéltettek, úgyszintén azok is, akik ellen ilyen bűncselekmény miatt kell eljárást indítani vagy folytatni.

Nemcsak az 1945 : VII. t. c. által törvényerőre emelt 81/1945. és 1440/1945. M. E. sz. rendeletekben meghatározott háborús vagy népellenes bűncselekmények miatt keletkezett felháborodásban elkövetett cselekmény, hanem bármely olyan cselekmény kegyelem alá esik, amelyet bár a háborús vagy népellenes bűncselekmény tételes jogi fogalmát ki nem merítő, de jellegében, irányában és hatásaiban népellenes vagy háborús egyéni vagy kormányzati ténykedés által felidézett felháborodásban követtek el.

A háborús vagy népellenes ténykedésekhez sorozhatók az 1918/19 évi forradalmak leverésére, valamint az 1919—1945 évek közötti időben a demokratikus mozgalmak meghiúsítására irányuló ténykedések is.

A demokratikus átalakulás szolgálatának meggyőződésében elkövetett cselekménynek az tekinthető, amelyet tettese vagy részese a demokratikus átalakulás folyamatának meggyorsítása s az ezzel szemben álló vagy ilyennek vélt erők leküzdése végett követett el.

Példaképpen sorolhatók fel az e §. alá eső cselekmények közül a következők :

Háborús, vagy népellenes bűncselekmény vagy ilyen ténykedés önhatalmú megtorlása ;

a demokratikus átalakulás előtt uralmon volt politikai rendszer következtében szenvedett vagyoni sérelmek önhatalmú jóvátétele ;

a háborús, vagy népellenes bűncselekmények és ténykedések megtorlására irányuló eljárásban törvényben meghatározott ténykedés túllépésével elkövetett hivatali bűncselekmények ;

A demokratikus átalakulást célzó jogszabályok — pl.: a földmíves nép földhözjuttatásáról szóló törvényerőre emelt rendelet végrehajtása során a meghatározott keretek túllépésével akár közhivatalnok (1940 : XVIII. t. c. 3. §.), akár magánszemély által elkövetett cselekmény ;

a demokratikus rendszer hatalmi szerveinek működéséhez szolgáló dologi felszerelés bűncselekmény útján történt megszerzése.

A kegyelmi elhatározás intézkedése és a 320/1946. M. E. sz. rendelet 1. §. (1) bekezdés a) pontjában meghatározott, a bűnvádi eljárás folytatását kizáró ok között lényegében az a különbség, hogy amíg az idézett rendelethely hatálya alá eső cselekmény csak a felszabadulás előtt volt elkövethető, addig a kegyelmi Elhatározás eljárás I. fejezetének (1) bek. 1. tétele tehát a felháborodás hatása alatt elkövetett cselekmény mind a felszabadulás előtt, mind azután elkövethető volt, és közömbös, hogy a cselekmény államhatalmi szervek, közegek vagy pedig magánszemélyek ellen követtetett el ; a kegyelmi elhatározás I. fejezete (1) bek. második tételében meghatározott cselekmény pedig csak a felszabadulás után volt elkövethető.

(2) Jogerős elítélés esetében a kegyelem kiterjed a mellékbüntetésként kiszabott pénzbüntetésre, továbbá a hivatalvesztésre és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére is, nem terjed ki azonban az ítélet egyéb rendelkezéseire ; az ítélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények — az 1940 : XXXVII. törvénycikkben megszabott hatállyal — megszűnnek.

Jogerős elítélés esetében kiterjed a kegyelem a főbüntetésként meghatározott büntetésre, a mellékbüntetések közül a pénzbüntetésre, a hivatalvesztésre és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére.

Nem terjed ki azonban a kegyelem a következő mellékbüntetésekre :

a) az elkobzásra,

b) a viselt hivatal vagy állás elvesztésére,

c) a kiutasításra,

d) a kitiltásra.

A többi mellékbüntetések (foglalkozástól való eltiltás, iparengedély vagy iparigazolvány elvonása, cégtörlés, üzlethelyiség igénybevétele, közszükségleti cikkekkel kereskedéstől való eltiltás) olyanok, amelyek a kegyelmi elhatározás e részében meghatározott indokokból elkövethető bűncselekményekre amúgy sem voltak kiszabhatók.

Nem terjed ki a kegyelem az ítéletnek a bűnügyi költségekre és a magánjogi igényre vonatkozó rendelkezéseire sem.

Természetszerűleg pertörlés (abolitio) esetében e mellékkövetkezményeknek ítéletileg történő kimondása végett, a járulékos jellegnél fogva, az eljárás nem folytatható. Az eljárásnak a kegyelmi elhatá-

rozás folytán történő megszüntetése esetén a bűnügyi költségek az államkincstárt terhelik.

Abban az esetben, ha az eljárás a kegyelmi elhatározás I. fejezete alá eső és azzal anyagi halmazatban álló, de a kegyelmi elhatározás egyik rendelkezése alá sem vonható bűncselekmény miatt folyik, az eljárást a kegyelmi elhatározás alá eső bűncselekmény tekintetében meg kell szüntetni, más bűncselekmény miatt pedig tovább kell folytatni.

Ha ilyen anyagi halmazat esetében nem jogerős ítélet keletkezett, a fellebviteli bíróság az eljárást a kegyelem alá eső bűncselekmény tekintetében az első- vagy másodbírói ítélet vonatkozó rendelkezéseinek megsemmisítése mellett, megszünteti, a kegyelem alá nem eső cselekmény tekintetében pedig folytatja.

Jogerős ítélettel kiszabott összbüntetés esetében a közkegyelmi elhatározás alkalmazásának módjáról a végrehajtási utasítás 4. §-a intézkedik. (l. ott.)

Az ítélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények az 1940 : XXXVII. t.-c.-ben megszabott hatállyal szűnnek meg.

(3) Azt, hogy a kegyelemnek a jelen fejezetben meghatározott feltételei adott esetben fennforognak-e, az igazságügyminiszter, katonai bíróság hatáskörébe tartozó cselekmény tekintetében pedig a honvédelmi miniszter állapítja meg.

Minthogy a kegyelmi elhatározás feltételeit az (1) bekezdés olyan tágan határozza meg, hogy annak alkalmazása egymástól eltérő gyakorlatra vezethetne, az elhatározás (3) bekezdése akként intézkedik, hogy az igazságügyminiszter, illetőleg katonai bíróság hatáskörébe tartozó cselekmény tekintetében a honvédelmi miniszter állapítja meg, hogy a kegyelem feltételei az adott esetben fennforognak-e.

Abban az esetben, ha a kegyelmi elhatározás alá eső cselekmény terheltjét nem jogerős ítélettel a bíróság felmentette, az eljárás a felmentő ítélet jogerőre emelkedése végett nem folytatható.

Ugyancsak nem folytatható az eljárás akkor sem, ha az elítéltet a kegyelmi elhatározás alá eső bűncselekményben bűnösnek kimondó ítéletet az újrafelvételi eljárás során a bíróság nem jogerős ítélettel hatályon kívül helyezte és a terheltet felmentette.

A) Eljárás a kegyelmi elhatározás I. fejezete alapján. Végrehajtási utasítás (11400/1948 I. M. sz. rendelet 1-5. §§.)

1. §. Az elsőfokon eljárt államügyészség (népügyészség) köteles mindazoknak a terhelteknek és elítélteknek ügyében, akiknek cselekménye megítélése szerint az elhatározás I. fejezete alapján kegyelem alá eshetik, a bűnügyi iratokat a kegyelem feltételeinek fennforgása tárgyában hozandó döntés végett az igazságügyminiszterhez haladéktalanul felterjeszteni. Járásbíróság előtt folyamatban levő vagy folyamatban volt ügyekben a bűnügyi iratok felterjesztése a járásbíróság, felsőbírósági elintézés alatt lévő ügyekben pedig a főállamügyész (népfőügyész), illetőleg a legfőbb államügyész feladata. A büntetőintézetekben szabadságvesztésbüntetésüket töltő elítéltek ügyét az intézet vezetője vizsgálja meg és az elhatározás I. fejezete alá vonható esetekről az ügyben elsőfokon eljárt államügyészséget (népügyészséget) a bűnügyi iratok felterjesztése végett késedelem nélkül értesíti.

Azokban az ügyekben, amelyekben a vádhatóság érdemleges határozatot még nem hozott, az iratokat az igazságügyminiszterhez fel kell terjeszteni.

A törvényszék előtt folyamatban lévő bűnügyek iratait az államügyészség az igazságügyminiszterhez való felterjesztés céljából beszerzi. Hasonlóképpen jár el az ítélőtábla, illetőleg a Kúria előtt lévő ügyekben a főállamügyész, illetőleg a legfőbb államügyész.

Jogerős ítélettel befejezett ügyekben az államügyészség hivatalból vagy a büntető intézet átirata alapján tesz felterjesztést az igazságügyminiszterhez a szükséges iratoknak a bíróságtól való beszerzése után.

2. §. (1) Az igazságügyminiszter a felterjesztett ügyeknek a kegyelem feltételei szempontjából való megvizsgálására háromtagú bizottságot alakít és döntését ennek meghallgatása után hozza meg.

(2) Az igazságügyminiszter a kegyelem feltételeinek fennforgása tárgyában hozott döntését az iratok visszaküldése kapcsán közli a felterjesztő hatósággal. Ha az igazságügyminiszter a kegyelem feltételeinek fennforgását megállapította, a bíróság a kegyelem feltételei szempontjából az ügyet nem vizsgálhatja.

Az (1) bek. szerint alakítandó bizottságnak csak tanácskozási joga van, az igazságügyminiszter döntése független a bizottság véleményétől.

Az igazságügyminiszternek a kegyelem feltételei tekintetében hozott döntése a bíróságokra nézve kötelező és ha a feltételek fennforgását az igazságügyminiszter megállapította, a bíróságnak az eljárást meg kell szüntetnie.

3. §. (1) Ha az igazságügyminiszter a kegyelem feltételeinek fennforgását megállapítja,

a) jogerősen elítéltek ügyében az államügyészség (népügyészség), illetőleg a járásbíróság határozatban megállapítja, hogy a kegyelem a Btk. 117. §-ának 2. pontja értelmében az elítélt büntetésének vagy hátralévő részének végrehajtását kizárja, határozatát közli az elítélttel és feljegyzi az elítélt büntetését nyilvántartó iratokban, egyúttal a büntetését töltő elítéltet azonnal szabadlábrahelyezi, illetőleg szabadlábrahelyezése iránt határozatának megküldése mellett a büntetőintézet vezetőjét azonnal megkeresi,

b) nyomozási szakban lévő ügyekben az államügyészség (népügyészség) a nyomozást a kegyelemre hivatkozással saját hatáskörében megszünteti és az esetleg letartóztatott terheltet azonnal szabadlábra helyezi,

c) a bíróság előtt folyamatban lévő ügyekben az államügyészség (népügyészség) megfelelő indítványt tesz az ítélőbíróságnál, amely a bűnvádi eljárást a Btk. 105. §-ának 2. pontja alapján végzéssel megszünteti és az esetleg fogvalévő terhelt szabadlábrahelyezését is elrendeli.

ad a) Az elítélt szabadlábrahelyezése csak akkor következik be, amikor az igazságügyminiszter a kegyelem feltételeinek fennforgását már megállapította és ennek folytán az államügyészség, illetőleg járásbírósági hatáskörbe tartozó ügyekben a járásbíróság határozatot hozott arra nézve, hogy az elítélt büntetésének további végrehajtását a kegyelem kizárja.

ad b) A nyomozás megszüntetése a Btk. 105. § 2. pontjára való hivatkozással a Bp. 101. § 1. pontja alapján történik.

ad c) Bíróság előtt folyamatban lévő ügyben az előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogságban lévő terhelt szabadlábrahelyezésének csak az eljárásnak az igazságügyminiszteri határozaton alapuló államügyészi indítvány folytán történt megszüntetése után van helye.

(2) Járásbírósági ügyekben az államügyész tennivalóit a büntetőügyekben eljáró bíró, felsőbíróságok előtt elintézés alatt lévő ügyekben pedig a főállamügyész (népfőügyész), illetőleg a legfőbb államügyész látja el.

(3) Bűncselekmények halmazata esetében [(1) bekezdés *b)* és *c)* pont] az elhatározás I. fejezete alá eső bűncselekményen felüli másik (vagy többi) bűncselekmény tekintetében — kivéve ha az az elhatározás III. fejezete alapján szintén kegyelem alá esik — azeljárást tovább kell folytatni, ez a körülmény az elhatározás I. fejezete alá eső bűncselekmény tekintetében a kegyelemben részesülést nem akadályozza.

ad (3) bekezdés. A kegyelem alá eső és az Elhatározás rendelkezése alapján közkegyelem alá nem eső bűncselekmények halmazata esetén:

4. §. Ha az elítélt büntetése összbüntetés és az elhatározás I. fejezete alá vonható valamelyik bűncselekmény tekintetében a kegyelem feltételeinek fennforgását az igazságügyminiszter megállapította, az államügyészség (népügyészség) a következőképen jár el:

a) Bűncselekmények halmazata alapján kiszabott összbüntetés (Btk. 96. §) esetében az összbüntetés szétbontása és annak megállapítása iránt, hogy az összbüntetésből mennyi esik a halmazatban álló egyes bűncselekményekre, az államügyészség (népügyészség) indítványt terjeszt a bíróság elé; az ítélőbíróság az indítvány tárgyában végzéssel határoz. A szétbontás után az államügyészség (népügyészség) az elhatározás I. fejezete alá eső bűncselekmény tekintetében a kegyelemben részesülést határozatban megállapítja, a másik (vagy többi) bűncselekményt pedig megvizsgálja abból a szempontból, hogy nem esik-e az elhatározás III. fejezete alapján kegyelem alá s amennyiben a kegyelemnek a III. fejezetben meghatározott feltételei megvannak, a kegyelemben részesülést határozatában erre a bűncselekményre nézve is megállapítja. Ebben az esetben a büntetését töltő elítéltet azonnal szabadlábrahelyezi, illetőleg szabadlábrahelyezése iránt a büntetőintézet vezetőjét megkeresi. Ha az elhatározás I. fejezete alá eső bűncselekményen felüli másik (vagy többi) bűncselekményre nézve az elítélt nem részesült kegyelemben, ez a körülmény az elhatározás I. fejezete alá eső bűncselekmény tekintetében a kegyelemben részesülést nem akadályozza: ebben az esetben az összbüntetés tartama a kegyelemben részesült bűncselekményre eső szabadságvesztésbüntetéssel csökken.

b) Összbüntetés utólagos kiszabása (Bp. 517. §) esetében az államügyészség (népügyészség) az összbüntetés alapjául szolgált ítéletekkel kiszabott szabadságvesztésbüntetések közül arra nézve, amelyik az elhatározás I. fejezete alá esik, a kegyelemben részesülést határozatban megállapítja, a másik (vagy többi) szabadságvesztésbüntetést pedig az elhatározás III. fejezetében engedélyezett kegyelem szempontjából veszi vizsgálat alá és megfelelő esetben a kegyelemben részesülést erre nézve is megállapítja. Ebben az esetben a büntetését töltő elítéltet azonnal szabadlábrahelyezi, illetőleg szabadlábrahelyezése iránt a büntetőintézet vezetőjét megkeresi. Ha az elhatározás I. fejezete alá eső bűncselekményen felüli másik (vagy többi) bűncselekményre nézve az elítélt nem részesült kegyelemben, ez a körülmény az elhatározás I. fejezete alá eső bűncselekmény tekintetében a kegyelemben részesülést nem akadályozza; ilyen esetben az államügyészség (népügyészség) az összbüntetést kiszabó ítélet hatályonkívül helyezése és — ha erre szükség van — új összbüntetést megállapító ítélet hozatala iránt indítványt tesz a bíróságnál.

ad a) A rendelet a következő eljárást írja elő:

A bíróság államügyészi indítvány folytán vizsgálat tárgyává teszi az általa már ítéletileg elbírált bűncselekményeket és azok súlya alapján végzéssel megállapítja, hogy a jogerős ítéletben összbüntetésként, tehát egységesen kiszabott szabadságvesztés — büntetésből mennyi esik az anyagi halmazatban álló egyes bűncselekményekre. A bíróság végzése alapján az államügyészség a terheltet szabadlábra helyezi és határozatilag megállapítja a kegyelemben részesülést abban az esetben, ha az összbüntetés alapjául szolgáló többi bűncselekmények az Elhatározás III. fejezete alapján kegyelem alá esnek. Ha az összbüntetés alapjául szolgáló többi bűncselekmények az Elhatározás egyik fejezete alapján sem esnek közkegyelem alá, az összbüntetéssel kiszabott szabadságvesztés — büntetés tartamát annyival csökkenti ugyancsak határozatilag, amennyit az összbüntetésből a bíróság végzése a kegyelmi rendelkezés alá eső bűncselekményre kiszabottnak nyílvánít.

Nincsen akadálya annak, hogy a bíróság a végzésében megállapítsa, hogy az egymással anyagi

halmazatban álló és az összbüntetés alapjául szolgáló bűncselekmények egyikére olyan tartamú szabadságvesztés-büntetés esik, amely az illető szabadságvesztés-büntetési nem általános minimumán alul marad. Pld.: a Btk. 99. §-a alapján két bűntett miatt kiszabott 13 hónapi börtönbüntetés esetén a bíróság e végzésében megállapíthatja, hogy az egyik bűntettre nyolc, a másik bűntettre öt hónap börtön esik.

ad b) Utólagosan kiszabott összbüntetés esetében, amennyiben az Elhatározás I. fejezete alapján közkegyelem alá eső bűncselekményen kívül az összbüntetés kiszabásának alapjául szolgáló többi bűncselekmény az Elhatározás III. fejezete alapján kegyelem alá nem esik, az államügyészség indítványt terjeszt elő a bírósághoz új összbüntetést megállapító ítélet hozatala iránt. Az indítvány alapján a bíróság a kegyelem alá nem eső bűncselekmények tárgyában hozott egyes ítéletek alapján új összbüntetést állapít meg.

5. §. A kegyelemben részesülést megállapító határozatban az államügyészség (népügyészség) a jogerősen kiszabott mellékpénzbüntetésnek és a hivatalvesztésnek és a politikai jogok gyakorlata felfüggesztésének kegyelemből történt elengedését, úgyszintén az ítélethez fűződő hátrányos jogkövetkezményeknek az 1940:XXXVII. törvénycikkben megszabott hatállyal történt megszűnését is megállapítja.

II. FEJEZET.

Népellenes bűncselekmények.

(1) Kegyelemben részesülnek azok, akiket a népbíróság a jelen elhatározás keltének napját megelőzően elkövetett az 1945: VII. törvénycikkel törvényerőre emelt 81/1945. M. E. számú rendelet 17. §-ának (az 1440/1945. M. E. számú rendelet 12. §-ának) 1., 3., 4., 5., vagy 7. pontjában meghatározott népellenes bűntett vagy a felsorolt bűncselekmények valamelyike tekintetében elkövetett bűnpártolás miatt két évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésbüntetésre jogerősen elítélt, úgyszintén azok is, akik ellen ilyen bűncselekmény miatt kell eljárást indítani vagy folytatni, kivéve ha a folyamatban lévő eljárás során a népbíróság még nem jogerős ítélettel két évet meghaladó tartamú szabadságvesztésbüntetést szabott ki.

E fejezet alapján kegyelemben részesül az, — feltéve, hogy a reá kiszabott szabadságvesztés-büntetés két évet nem halad meg:

aki a Nbr. 15. §. 2. pontjában meghatározott cselekmények elkövetését megakadályozni nem igyekezett, bár ez törvényes hatáskörében módjában állott volna (17. §. (1) pont),

aki — a Nbr. 11. § 6. pontjának, illetőleg a 15. § 4. pontjának esetét ide nem értve — nyomtatványban (bármilyen módon sokszorosított iratban), gyülekezet előtt, rádió útján vagy egyébként nyilvánosan népellenes vagy demokráciaellenes intézkedések meghozatalát sürgette, vagy a meghozottakat feldícsérte (Nbr. 17. § (3) pont),

aki kényszerű szükség nélkül a nép- vagy demokráciaellenes hírverés szolgálatába szegődött (Nbr. 17. § (4) pont),

aki magatartásával fasiszta (nyilas-, német-, háború-) ellenes vélemény nyilvánítását akadályozta (Nbr. 17. § (5) pont),

aki tudomással bírt arról, hogy valaki a 11. § (5) pontja alá eső cselekménnyel kapcsolatos kivégzésnek vagy kínzásnak tettese vagy részese és ezt a hatóságnak haladéktalanul fel nem jelentette (Nbr. 17. § (7) pont),

aki a fenti cselekményekre nézve a Btk. 374. vagy 375. §-ában meghatározott bűnpártolást követte el.

Nem részesül azonban kegyelemben:

aki Nbr. 17. § 2. pontjában meghatározott népellenes bűntettet követte el, vagy aki a Nbr. 11., 13. vagy 15. §-ába, vagy a Nbr. 17. § 2. pontjában meghatározott bűncselekményre nézve követett el bűnpártolást.

Abban az esetben pedig, ha az ekként kegyelem alá eső bűncselekmény tekintetében a népbíróság nem jogerős ítélettel két évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztés-büntetést (börtönbüntetést) szabott ki, az eljárás pertörlés folytán megszűnik.

Azokban az ügyekben, ahol elsőfokú ítéletet még nem hozott a bíróság, az eljárás nem indítható meg, illetőleg nem folytatható.

Abban az esetben, ha az eljárás az Elhatározás rendelkezése szerint kegyelem alá eső és más, kegyelem alá nem eső háborús, vagy népellenes bűncselekmény miatt folyik, az eljárást a kegyelem alá eső cselekmény tekintetében is folytatni kell és az csak akkor eshetik kegyelem alá, ha a kegyelem alá nem eső bűncselekmény miatt folyó eljárás nem végződik a terhelt elítélésével.

(2) Ha a népbíróság ily cselekmény miatt még nem jogerős ítélettel két évet meghaladó tartamú szabadságvesztésbüntetést állapított meg, az eljárást tovább kell folytatni s abban a kérdésben, hogy a terhelt kegyelem alá esik-e, a jogerősen megállapított büntetés mértéke az irányadó.

Abban az esetben, ha a népbíróság az elhatározás szerint kegyelem alá eső bűncselekmények miatt még nem jogerős ítéletben két évet meghaladó tartamú szabadságvesztés-büntetést állapított meg, az eljárás folytatandó s a terhelt csak abban az esetben esik kegyelem alá, ha a NOT a kiszabott büntetést két évet meg nem haladó tartamban állapítja meg. Természetes, hogy ha a népügyész vagy a népfőügyész az általa bejelentett perorvoslatot visszavonja (más perorvoslat e bűncselekmények esetén az ötévi börtönben megállapított legmagasabb büntetési tétel folytán, a II. Nbr. nov. 21. §-a értelmében nem használható) a terhelt nem esik kegyelem alá.

A Nbr. 17. §-ában meghatározott bűncselekmények tekintetében tehát, e rendelkezésből kivehetően, a kegyelmi elhatározás csak akkor alkalmaz-

ható, ha a népbíróság a büntetést a Btk. 91. §-a vagy Nbr. 5. § Nbnov 2. § ötödik bekezdése alkalmazásával állapította meg, ugyanis e bűncselekményekre a Nbr. 18. §-a 2—5 évig terjedhető börtönbüntetést állapít meg. A kegyelmi elhatározás feltétele e minimum vagy az ennél is kisebb mértékű büntetés kiszabása, ami csak a Btk. 91., illetőleg a Nbr. 5. § (5) bekezdése alkalmazásával lehetséges.

(3) A kegyelem hatályát veszti és a büntetést vagy ki nem töltött részét végre kell hajtani, illetőleg a bűnvádi eljárást meg kell indítani vagy tovább kell folytatni, ha az elítéltet (terheltet) öt éven belül elkövetett bűntett miatt jogerősen elítélik.

Hatályát veszti az adgratiatió és végrehajtandó a büntetés, illetőleg annak ki nem töltött része, abolitio esetén pedig az elévülés esetét kivéve, folytatandó az eljárás, ha a terheltet öt éven belül elkövetett bármilyen — tehát nemcsak népbírósági hatáskörbe tartozó, hanem köztörvényi bűncselekmény miatt is — jogerősen elítélik. Ez az ötéves határidő, minthogy a kegyelmi elhatározás e bekezdése — szemben a III. fejezet (9) bekezdésével — eltérő rendelkezést nem állapít meg, a kegyelmi elhatározás keltétől számítandó.

Az ötéves határidőt még abban az esetben is a kegyelmi elhatározás keltétől kell számítani, ha az eljárást a (2) bekezdés értelmében folytatni kellett és a kegyelem deklarálása csak a jogerős ítélet meghozatalakor állott be. Ugyanis a kegyelmet nem a deklarálással, hanem az elhatározás hatálybalépésével kell gyakoroltnak tekinteni.

(4) Jogerős elítélés esetében a kegyelem kiterjed a mellékbüntetésként kiszabott, de behajthatatlan pénzbüntetést helyettesítő szabadságvesztésbüntetésre is, nem terjed ki azonban az ítélet egyéb rendelkezéseire.

Jogerős elítélés esetében a kegyelem a főbüntetésen kívül a mellékbüntetésként kiszabott, de behajthatatlan pénzbüntetést helyettesítő szabadságvesztés-büntetésre is kiterjed.

Nem terjed ki tehát a Nbr. 3. §-ában (Nbnov. 1. §) meghatározott következő mellékbüntetésekre:

1. az elítélt vagyonából vagy keresetéből behajtható pénzbüntetésre;

2. a vagyonelkobzásra;

3. az állásvesztésre vagy foglalkozástól való eltiltásra;

4. a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére.

Ugyancsak nem terjed ki a kegyelem az ítéletnek a bűnügyi költségekre vonatkozó rendelkezésére sem.

(5) Nem részesülnek kegyelemben

a) akik népbírósági hatáskörbe tartozó és az (1) bekezdésben nem említett bűncselekmény miatt jogerősen elítéltettek, vagy akik ellen ilyen bűncselekmény miatt kell eljárást indítani vagy folytatni, — az utóbbi esetben azonban akkor, ha a megindult vagy a folyamatba teendő eljárás nem végződik a terhelt elítélésével, a terhelt az (1) bekezdésben megjelölt bűncselekmény tekintetében kegyelemben részesül,

b) akik Magyarország területét a felszabadulás előtt elhagyták és a jelen elhatározás keltének napjáig az ország területére vissza nem tértek,

c) akik abból a célból, hogy magukat a bűnvádi eljárás vagy a büntetés alól kivonják, külföldre vagy ismeretlen helyre távoztak.

ad a) Nem részesülnek kegyelemben az Elhatározás pozitív rendelkezéseiből következően, akiket a népbírósági hatáskörbe tartozó, de a Nbr. 11., 13., 15. §-aiban, a 17. § 2. pontjában, vagy az 1946 : VII. t.-c.-be ütköző bűncselekmények miatt, illetőleg a Nbr. 11., 13., 15. §-ai és 17. § 2. pontjára vonatkozó bűnpártolás miatt ítéltek el, vagy e cselekmények miatt állnak eljárás alatt, az Elhatározás kizáró rendelkezései alapján pedig, akiket népbírósági hatáskörbe tartozó, de jelen elhatározás folytán kegyelem alá nem eső bűncselekmény miatt jogerősen már elítéltek, vagy akik ellen ilyen bűncselekmény miatt kell az eljárást megindítani vagy folytatni. Természetszerűleg, ha a megindult bűnvádi eljárás a terhelt felmentésével vagy az eljárás megszüntetésével végződik, úgy a kegyelem hatálya beáll.

Ha a büntetés kegyelmi elengedése vagy a pertörlés után indult a kegyelemben részesült személy ellen bűnvádi eljárás, úgy a kegyelem hatályát veszti, a büntetést vagy annak hátralevő részét végre kell hajtani, avagy az eljárást folytatatni kell, hacsak az elévülés nem szolgál ennek akadályául.

Az elhatározás e rendelkezése folytán nem részesül kegyelemben az sem, akit a Nbr. 11. és 13. §-ában meghatározott háborús, vagy 15. §-ában meghatározott népellenes bűntettekkel a Btk. 96. §-a szerint anyagi halmazatban álló, a Nbr. 17. § 1., 3., 4., 5., 7. pontjába ütköző népellenes bűntett miatt összbüntetésre ítéltek. A büntetés megfelelő részének kegyelmi elengedése az 1947 : XXXIV. t.-c. 30. §-a alapján adható egyéni kegyelem útján következhetik be.*

ad b) Nem részesülhetnek kegyelemben azok, akik Magyarország területét elhagyták és a jelen elhatározás keltéig az ország területére vissza nem tértek.

Az elhatározás e rendelkezése érvényesítésének szempontjából nem kellék az, hogy a cselekmény terheltje az ország területét a nyilasok és németek által 1944. év őszén eszközölt, ú. n. kiürítése folytán nyugat felé hagyták volt el, hanem kizárja a kegyelmet már az a körülmény is, ha a terhelt a cselekmény elkövetése után bármikor, tehát akár az 1944. évet megelőzően is, az ország területét bármely irányban elhagyta és eddig még vissza nem tért.

A kegyelmi elhatározásnak a visszatérő hadifoglyokra való kiterjesztése az 1947 : XXXIV. t.-c.

*) Lásd alább!

30. §-a alapján adható egyéni kegyelemmel gyakorolható.

ad c) Nem részesülnek kegyelemben azok sem, akik külföldre vagy az ország területén ismeretlen helyre távoztak abból a célból, hogy magukat a bűnvádi eljárás alól kivonják. Ismeretlen helyre távozottnak tekintendő az, akinek az ország területén bejelentett lakása nincsen, illetőleg fel nem található.

E rendelkezés alkalmazása szempontjából közömbös, hogy az ismeretlen helyre távozás a felszabadulás előtt vagy után következett be. Külföldre távozás az előző pont rendelkezéseivel való egybevetés alapján csak a felszabadulás után történhetett, mert ellenkező esetben a kegyelmi elhatározás alkalmazását nem e rendelkezés, hanem az (5) bekezdés b) pontjának rendelkezése zárja ki.

A távozásnak nem a bünvádi feleletre vonás meghiusítására irányuló célzata tekintetében a bizonyítás az elitélt vagy a bűnvádi eljárás alá vont személyt terheli. Exculpatiós kötelezettség fennállását, tehát a jogszabály rendelkezésének kétség esetén nem a terhelt javára, hanem a terhére való alkalmazását az indokolja, hogy a kegyelem a törvény rendes alkalmazását kizáró kivételes eljárás, ezért az arra való alkalmasságot kétség esetén a terheltnek kell bizonyítania.

B) Eljárás a kegyelmi elhatározás II. fejezete alapján. Végrehajtási utasítás (11400/1948 I. M sz. rendelet 6 8 §§.)

6. §. (1) Annak vizsgálata, hogy népbírósági hatáskörbe tartozó bűncselekménnyel terhelt vagy emiatt elítélt valamely személy az elhatározás II. fejezete alapján kegyelemben részesült-e, a népügyészség feladata.

(2) Ha az elsőfokon eljárt népügyészség megállapítása szerint valamely terheltre vagy elítéltre nézve a kegyelemnek az elhatározás II. fejezetében meghatározott feltételei megvannak,

a) jogerős elítélés esetében a népügyészség határozatában megállapítja, hogy a kegyelem a Btk. 117. §-ának 2. pontja értelmében az elítélt büntetésének vagy hátralévő részének végrehajtását kizárja, határozatát közli az elítélttel és feljegyzi az elítélt büntetését nyilvántartó iratokban, egyúttal a büntetését töltő elítéltet azonnal szabadlábrahelyezi, illetőleg szabadlábrahelyezése iránt határozatának megküldése mellett a büntetőintézet vezetőjét azonnal megkeresi,

b) nyomozási szakban levő ügyekben a népügyészség a nyomozást a kegyelemre hivatkozással saját hatáskörében megszünteti és az esetleg letartóztatott terheltet azonnal szabadlábrahelyezi,

c) a népbíróság előtt folyamatban lévő ügyekben a népügyészség megfelelő indítványt tesz a népbíróságnál; a népbíróság a népügyészség indítványa felől végzéssel határoz s ha úgy találja, hogy a kegyelem feltételei megvannak, a bűnvádi eljárást a Btk. 105. §-ának 2. pontja alapján megszünteti és az esetleg fogvalévő terhelt szabadlábrahelyezését is elrendeli. A Népbíróságok Országos Tanácsa előtt folyamatban lévő ügyekben a népügyészség tennivalóit a népfőügyész látja el.

(3) A nem jogerősen két évet meghaladó tartamú szabadságvesztésbüntetésre elítéltek ügyét a kegyelemben részesülés szempontjából a népügyészség a bűnvádi eljárás jogerős befejezése után vizsgálja meg.

ad (2) bekezdés c) Népbíróság előtt folyamatban lévő ügyekben a népügyészség és a népbíróság is vizsgálja, hogy a kegyelem feltételei fennforognak-e vagy sem. A népbíróság csak a népügyészség megfelelő indítványa alapján járhat el. Ha a népügyészség hivatalból nem tesz indítványt, a népbíróság azonban mégis úgy látja, hogy az elhatározás alkalmazásának feltételei fennforognak, az iratokat megfelelő indítványtétel végett átteszi a népügyészséghez.

A népbíróság nincs kötve a népügyész indítványához abban a tekintetben, hogy a közkegyelem alkalmazásának feltételei fennforognak-e. Ebből következik, hogy a népügyész a népbíróságnak az eljárást megszüntető végzése ellen jogorvoslattal élhet.

7. §. (1) Az elhatározás II. fejezetének (5) bekezdésében felsorolt kizáró okokra tekintettel a népügyészség (népfőügyész) a 6. §-ban megjelölt intézkedések megtétele előtt — ha a rendelkezésre álló adatok ezirányban kellő felvilágosítást nem nyujtanak — annak megállapítása céljából, hogy az elítélt vagy terhelt népbírósági hatáskörbe tartozó más bűncselekmény miatt nem volt-e már jogerősen elítélve, illetőleg hogy ellene nyomozólevél vagy elfogatóparancs nincs-e kibocsátva, az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivataltól kér sürgős értesítést, azt a körülményt pedig, hogy nincs-e folyamatban ellene népbírósági hatáskörbe tartozó más bűncselekmény miatt eljárás, a népügyészség rendelkezésére álló adatok alapján vizsgálja.

(2) Az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal értesítésének megérkezése előtt — kivéve ha a rendelkezésre álló adatokból kétségtelen, hogy az elítélt más népbírósági bűncselekmény miatt büntetve még nem volt — a büntetését töltő elítélt ideiglenes szabadlábrahelyezését csak abban az esetben lehet elrendelni, ha a szabadságvesztésbüntetés hátralevő része az egy hónapot meg nem haladja, ellenkező esetben az értesítés megérkezéséig a szabadlábrahelyezést függőben kell tartani.

(3) Ha a népügyészség megállapítása szerint az elhatározás II. fejezetének (1) bekezdésében megjelölt bűncselekmény miatt jogerősen elítélt ellen népbírósági hatáskörbe tartozó más bűncselekmény miatt újabb eljárás van folyamatban, annak megállapítását, hogy az elítélt kegyelemben részesült-e, ezen újabb bűnvádi eljárás jogerős befejezéséig függőben kell tartani. Ebben az esetben, ha az elhatározás alá vonható bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztésbüntetés hátralévő része az egy hónapot meg-

haladja, az elítélt szabadlábrahelyezésének kérdésében az igazságügyminiszter dönt, akihez az iratokat véleményes jelentés kíséretében az illetékes népügyészség terjeszti fel.

(4) Ha az elhatározás II. fejezetének (1) bekezdésében megjelölt bűncselekmény miatt bűnvádi eljárás alatt álló terhelttel szemben valamely népbírósági hatáskörbe tartozó más bűncselekmény miatt is folyik eljárás, annak megállapítását, hogy a terhelt kegyelemben részesült-e, a bűnvádi eljárás jogerős befejezéséig függőben kell tartani.

ad (1) bekezdés. Arra nézve, hogy az elítélt vagy terhelt népbírósági hatáskörbe tartozó más bűncselekmény miatt nem volt-e már jogerősen elítélve, illetőleg hogy ellene nyomozólevél, vagy elfogatóparancs nincs-e kibocsátva, a rendelkezésre álló adatok csak akkor adhatnak kellő felvilágosítást a népügyészségnek, illetőleg népfőügyészségnek az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal megkeresése nélkül, ha a terheltet ugyanaz a népbíróság, amely mellé a népügyészség rendelve van, már elítélte, vagy pedig a terhelt beismerése szerint is ellene más népbíróság előtt is van eljárás folyamatban, vagy őt más népbíróság jogerősen elítélte.

Abban az esetben, ha a népügyészség megállapítása kizáró okok fennforgása tekintetében a rendelkezésre álló adatok alapján negatívnak mutatkozik, az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal minden körülmények között megkeresendő, mert a népügyészség nem bírhat hivatalos tudomással arról, hogy az ország többi népügyészsége, illetőleg népbírósága előtt az elítélt ellen n i n c s e n eljárás folyamatban.

Ha közkegyelem alá eső, népbírósági hatáskörbe tartozó bűncselekmény miatt elítélt vagy eljárás alatt álló személlyel szemben más, népbírósági hatáskörbe tartozó bűncselekmény miatt is van eljárás folyamatban, a 6. § alkalmazására, tehát a kegyelem tárgyában a népügyészség által hozandó határozatra, akkor kerül sor, ha a bűnvádi eljárás jogerősen befejeződött.

Ha az elítélt hátralevő büntetése az egy hónapot nem haladja meg, a népügyészség, ha pedig a büntetés hátralevő része az egy hónapot meghaladja, az igazságügyminiszter elrendelheti az elítélt szabadlábrahelyezését.

8. §. (1) Ha az elítélt az elhatározás II. fejezetének (1) bekezdésében megjelölt több bűncselekmény miatt ítéltetett el és a kiszabott összbüntetés (Btk. 95. §) tartama a két évet meghaladja, a népügyészség az összbüntetés szétbontása és annak megállapítása iránt, hogy az összbüntetésből mennyi esik a halmazatban álló egyes bűncselekményekre, indítványt terjeszt a népbíróság elé, amely az indítvány tárgyában végzéssel határoz. A szétbontás után, ha valamennyi bűncselekményre két évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésbüntetés esik, a népügyészség a 6. § (2) bekezdés *a)* pontja rendelkezéseinek megfelelően jár el. Ha valamelyik bűncselekmény büntetése két évet meghalad, ez a körülmény a két évnél nem súlyosabb büntetésű bűncselekmény tekintetében a kegyelemben részesülést nem akadályozza: ebben az esetben az összbüntetés tartama a kegyelemben részesült bűncselekményre eső szabadságvesztésbüntetéssel csökken.

(2) Az elhatározás II. fejezetének (1) bekezdésében megjelölt bűncselekmények miatti többszörös elítélés folytán utólag kiszabott összbüntetés (Bp. 517. §) esetében a népügyészség az alapítéletekkel kiszabott szabadságvesztésbüntetések tekintetében, ha azok egyikének tartama sem haladja meg a két évet, a 6. § (2) bekezdés *a)* pontja rendelkezéseinek megfelelően jár el. Ha valamelyik alapítéletben kiszabott büntetés két évnél súlyosabb, ez a körülmény a két évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésbüntetés tekintetében a kegyelemben részesülést nem akadályozza; ilyen esetben a népügyészség az összbüntetést kiszabó ítélet hatályonkívül helyezése és — ha erre szükség van — új összbüntetést megállapító ítélet hozatala iránt indítványt tesz a népbíróságnál.

ad (1) bekezdés. A népügyészség indítványára a népbíróság végzéssel határoz abban a tekintetben, hogy e g y ítéletben megállapított összbüntetés esetén a kiszabott büntetésből mennyi esik az egymással anyagi halmazatban álló bűncselekmények mindegyikére.

Természetesen erre csak akkor kerül sor, ha az egymással anyagi halmazatban álló bűncselekmények mindegyike közkegyelem alá esik, mert közkegyelem alá nem eső népbírósági hatáskörbe tartozó bűncselekmény miatt történt elítélés az Elhatározás II. fejezete (5) bekezdésének a) pontja értelmében a közkegyelemben részesítést kizárja.

Ha a bíróság végzése szerint egy bűncselekmény miatt kiszabott büntetés sem haladja meg a két évet, az egész büntetésre nézve megállapítja, hogy a kegyelem annak végrehajtását kizárja.

Ha az egyik bűncselekményre a végzés szerint két évet meghaladó tartamú szabadságvesztés-büntetés esik, a kiszabott összbüntetés részben végrehajtható, tartama azonban a jogerős ítéletben megállapított büntetés tartamához viszonyítva annyival csökken, amennyi a bírósági végzés szerint a közkegyelem alá eső bűncselekményre megállapított büntetés.

ad (2) bekezdés. Utólag kiszabott összbüntetés esetében a közkegyelem alkalmazhatósága az egyes alapítéletekkel kiszabott büntetés tartamától függ. Ha ezek egyike sem haladja meg a két évet, a közkegyelem az egész büntetés végrehajtását kizárja, ha egyikük a két évet meghaladja, ez nem zárja ki, hogy a büntetések közkegyelem folytán elengedtessenek. Ebben az esetben a népügyészség az összbüntetés hatályonkívül helyezése iránt indítványt terjeszt elő a népbíróságnál. A népbíróság az indítvány folytán az összbüntetést megállapító ítéletet hatályon kívül helyezi és ha több kegyelem, alá eső, alapítéletileg megállapított büntetés maradt fenn, új összbüntetést állapít meg.

III. FEJEZET.

Egyéb bűncselekmények.

A jelen fejezet 1—3. bekezdéseiben foglaltak nem vonatkoznak a népbíróság elé tartozó, továbbá a nemzeti gazdálkodás rendjét sértő, a külföldi fizetési eszközökkel, arannyal, külföldi követelések, vagyontárgyak kivitelével elkövetett bűncselekményekre, végül a »fegyverrejtegetésre« ugyanis az ilyen bűntettesek felöl az (5), (6); illetőleg (8) és (9) bekezdések külön rendelkeznek.

(1) Kegyelemben részesülnek azok,

a) akiket az 1945. évi április hó 4. napját megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt a polgári, katonai vagy rendőri büntetőbíróság — ideértve a jövedéki büntetőbíróságot is — jogerősen két évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésbüntetésre vagy főbüntetésként pénzbüntetésre ítélt,

b) akiket az 1946. évi február hó 1. napját megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt a polgári, katonai vagy rendőri büntetőbíróság — ideértve a jövedéki büntetőbíróságot is — jogerősen egy évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésbüntetésre vagy főbüntetésként pénzbüntetésre ítélt,

vagy akik ellen az 1946. évi február hó 1. napját megelőzően elkövetett olyan bűncselekmény miatt kell eljárást indítani vagy folytatni, amelyre a törvény öt évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésbüntetést vagy főbüntetésként pénzbüntetést állapít meg,

c) akiket az 1946. évi február 1. napja és az 1946. évi augusztus 1. napja közötti időben vagyon ellen elkövetett vétség miatt vagy az ugyanebben az időben vagyon ellen elkövetett olyan büncsekmény miatt, amely kizárólag a szolgálati viszony alapján minősül büntetté, a polgári vagy katonai büntetőbíróság jogerősen egy évet meg nem haladó tartamu szabadságvesztésbüntetésre vagy főbüntetésként pénzbüntetésre itélt,

vagy akik ellen az 1946. évi február 1. napja és az 1946. évi augusztus hó 1. napja közötti időben elkövetett ilyen bűncselekmény miatt kell eljárást indítani vagy folytani.

Az a) pont az ország teljes felszabadulása előtt elkövetett és akár polgári, akár katonai vagy rendőri büntetőbíróság hatáskörébe tartozó bűncselekmény miatt kiszabott, két évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztés-büntetésre, vagy főbüntetésként kiszabott pénzbüntetésre vonatkozik.

Idetartozik a jövedéki büntetőbíróság hatáskörébe tartozó bűncselekmény is.

A b) pont szerint az 1946. február hó 1. napját megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt polgári, katonai vagy rendőri büntetőbíróság (ideértve a jövedéki büntetőbíróságot is) hatáskörébe tartozó bűncselekmény miatt jogerősen kiszabott büntetés esetében akkor van helye kegyelemnek, ha a kiszabott szabadságvesztés-büntetés az egy évet meg nem haladja, illetőleg a bíróság azt pénzbüntetésben állapította meg.

E bekezdés különbséget tesz az adgratiatió és az abolítió között. Ugyanis adgratiatiónak két, illetőleg egy évet meg nem haladó büntetés esetében van helye, pertörlésnek viszont akkor is helye van, ha az eljárás alapja öt évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztés büntetéssel fenyegetett bűncselekmény, illetőleg ha főbüntetésként pénzbüntetés szabható csak ki.

A büntetés-elengedés és a pertörlés feltételeinek e különbsége látszólagos. Ratiója, hogy a bírói gyakorlatban az esetek túlnyomó többségében az öt évet meg nem haladó szabadságvesztés-büntetéssel fenyegetett bűncselekményekért kiszabásra kerülő büntetés nem haladja meg a két esztendőt.

Ha a terhelt ellen az eljárás e rendelkezések szerint kegyelem alá eső és e rendelkezések által nem érintett cselekmények anyagi halmazata miatt folyik, az eljárást a kegyelem alá eső bűncselekmény tekintetében meg kell szüntetni, a többi bűncselekmény tekintetében pedig folytatni kell.

Ha az előbbi bekezdés szerinti, egymással anyagi halmazatban álló bűncselekmények miatt a bíróság nem jogerősen büntetést szabott ki, a fellebbviteli bíróság az ítéletnek a kegyelem alá eső bűncselekményben való bűnösséget megállapító és a büntetés kiszabására vonatkozó részét megsemmisíti, az eljárást a kegyelem alá eső bűncselekmény tekintetében megszünteti, az ezzel anyagi halmazatban álló bűncselekmény tekintetében pedig ítéletet hoz.

Ennek az álláspontunknak a magyarázata a következő:

e bekezdések alkalmazhatását nem zárja ki az a körülmény, hogy a terhelt büntetett előéletű, illetőleg ellene eljárás van folyamatban, következésképpen az sem akadálya az elhatározás vonatkozó intézkedései alkalmazásának, ha a kegyelem alá eső s az alá nem eső bűncselekmények ugyanannak az eljárásnak tárgyai. Az e fejezet szerint adott közkegyelem csak a megrögzött bűntettesekre nem terjed ki. (Elhatározás III. fej. (10) bek. a) pont) illetőleg arra, akit 1941 augusztus 1 napja után elkövetett bűntett miatt jogerősen elitéltek (III. fej. (10) bekezdés c) pont). Csak az Elhatározásnak a népbírósági hatáskörbe utalt bűncselekmények tekintetében adható közkegyelemről rendelkező II. fejezete (5) bekezdésének a) pontja zárja ki a kegyelemből azokat, akik ellen kegyelem alá nem eső, ugyancsak népbírósági hatáskörbe utalt bűncselekmény miatt is folyik eljárás.

Arra az esetre azonban, ha az előbbi bekezdések szerinti, egymással anyagi halmazatban álló bűncselekmények miatt jogerősen szabott ki a bíróság összbüntetést, a kegyelmi rendelkezés nem vonatkoztatható és a büntetés részbeni elengedése csak az egyéni kegyelmezési jog (Btk. 119. §) gyakorlásával érhető el.

Ha az eljárás egymással anyagi halmazatban álló és kegyelem alá eső bűncselekmények tekintetében folyik, a kiszabandó büntetés azonban a Btk. 97., 98. és 99. §-ai szerint az öt évet meghaladja, a pertörlés még akkor sem eszközölhető, ha az anyagi

halmazatban álló bűncselekményekre külön-külön az (1) bekezdés b) *pontjának második tétele alkalmazható volna.*

(2) Kegyelemben részesülnek szabadságvesztésbüntetésük fele részére, vagy ha abból eddig már többet kiállottak volna, szabadságvesztésbüntetésük hátralevő részére nézve azok, akiket a polgári vagy katonai büntetőbíróság — ideértve a jövedéki büntetőbíróságot is —

a) az 1945. évi április hó 4. napját megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt jogerősen öt évet, illetőleg

b) az 1946. évi február hó 1. napját megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt jogerősen két évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésbüntetésre ítélt.

Minthogy e bekezdés a pertörlésre nem tartalmaz rendelkezést, nem részesülhetnek kegyelemben még azok sem, akiket az 1945. év április hó 4. napját megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt öt évet, illetőleg az 1946. évi február hó 1. napját megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt két évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztés-büntetésre jogerősen a kegyelmi elhatározás kelte után ítélnek el. Lényegében tehát azok a terheltek, akik ellen a bűnvádi eljárás a kegyelmi elhatározás kelte előtt fejeződött be, e rendelkezés értelmében előnyben részesülnek azokkal szemben, akik ellen az eljárás a kegyelmi elhatározás keltéig be nem fejeződött.

(3) Jogerős elítélés esetében a kegyelem kiterjed a mellékbüntetésként kiszabott, de behajthatatlan pénzbüntetést helyettesítő szabadságvesztésbüntetésre is, nem terjed ki azonban az ítélet egyéb rendelkezéseire.

A kegyelem terjedelme itt szűkebb, mint az I. fejezetben meghatározott bűncselekmények esetében. E kegyelem a mellékbüntetések közül kizárólag a behajthatatlan pénzbüntetést helyettesítő szabadságvesztés-büntetésre vonatkozik.

Nem vonatkozik azonban a behajtható pénzbüntetésre, a hivatalvesztésre, a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésére, a viselt hivatal vagy állás elvesztésére, a foglalkozástól való eltiltásra, a cégtörlésre, az iparigazolvány elvesztésére, bizonyos kereskedés vagy ipar folytatásától való eltiltásra, kiutasításra, kitiltásra, elkobzásra, az ítéletnek hírlapi közzétételére, valamint az ítéletnek a bűnügyi költségek és a magánjogi igény tekintetében rendelkező részére.

(4) Az előző bekezdések rendelkezései nem nyernek alkalmazást sem a népbíróság hatáskörébe utalt, sem az alábbi (5), (6) és (8) bekezdésekben megjelölt bűncselekmények tekintetében.

Az Elhatározás III. fejezete (1)—(3) bekezdéseinek rendelkezései nem nyernek alkalmazást akkor, ha az eljárás a nemzeti gazdálkodás rendjét zavaró vagy fizetési eszközökkel, arannyal, külföldi követelésekkel vagy vagyontárgyak kivitelével elkövetett bűncselekmények, népbírósági hatáskörbe utalt bűncselekmények és a lőfegyverek be nem szolgáltatásával elkövetett bűncselekmények tekintetében folyik vagy folyt.

(5) Kegyelemben részesülnek azok, akik a nemzeti gazdálkodás rendjét zavaró vagy fizetési eszközökkel, arannyal, külföldi követelésekkel, vagy vagyontárgyak kivitelével (1920 : XV. törvénycikk, 1939 : II. t.-c. 206. §, 1940 : XVIII. t.-c. 5.-8. §., 1941 : X., 1944 : VI., 1922 : XXVI., 1931 : XXXII., 1939 :XIV. t.-c. 7160/1945. M. E. számú rendelet)

a) az 1945. évi április hó 4. napját megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt jogerősen szabadságvesztésbüntetésre ítéltettek, úgyszintén azok is, akik ellen ilyen bűncselekmény miatt kell eljárást indítani vagy folytatni,

b) az 1946. évi augusztus hó 1. napját megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt jogerősen három évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésbüntetésre ítéltettek, úgyszintén azok is, akik ellen ilyen bűncselekmény miatt kell eljárást indítani vagy folytatni, kivéve ha a folyamatban levő eljárás során a bíróság még nem jogerős ítélettel három évet meghaladó tartamú szabadságvesztésbüntetést szabott ki; ha a bíróság még nem jogerős ítélettel három évet meghaladó tartamú szabadságvesztésbüntetést állapított meg, az eljárást tovább kell folytatni s abban a kérdésben, hogy a terhelt kegyelem alá esik-e, — a jogerősen megállapított büntetés mértéke az irányadó.

E bekezdés rendelkezései a következő törvényekben meghatározott bűncselekményekre vonatkoznak:

1920 : XV. t.-c. »Az árdrágító visszaélésekről«;

1939 : II. t.-c. 206. §-a »A közszükségleti cikk vagy a hadviselés céljára szolgáló anyag jogellenes elvonásáról«;

1940 : XVIII. t.-c. 5—8. §-a »Közszükségleti cikk készletének megsemmisítéséről«;

1941 : X. t.-c. »A közellátás érdekeit veszélyeztető cselekmények büntetéséről«;

1944 : VI. t.-c. »A nemzeti gazdálkodás rendjét zavaró egyes cselekmények szigorúbb büntetéséről«;

1922 : XXVI. t.-c. »A fizetési eszközökkel elkövetett visszaélésekről«;

1931 : XXXII. t.-c. »Külföldi fizetési eszközök és követelések bejelentéséről, valamint a kivitt vagyontárgyak ellenértékének beszolgáltatását biztosító kötbérről«;

1939 : XIV. t.-c. »A fizetési eszközökkel, külföldi követelésekkel és vagyontárgyak kivitelével elkövetett visszaélések hatályosabb megtorlásáról«;

a 7160/1945. M. E. sz. rendelet »Ft külföldi fizetési eszközök és értékpapírok, továbbá az arany bejelentése és rendelkezésre bocsátása tárgyában.«

Bár a felsorolásban nem szerepel, mégis kétségtelenül kiterjed a kegyelem azokra a cselekményekre is, melyek miatt az eljárást oly rendelet alapján kellett vagy kell folytatni, amely a felsorolt törvé-

nyekben kapott vagy egyéb felhatalmazás alapján adatott ki ugyane tárgykörben. Ilyen pl. a 12.400/1945. M. E. rendelet. mert ha nem egy lenne akkor ezekre az III. fejezet (1) bek. a)—b) pontjai vonatkoznának.

ad a) Az e jogszabályokba ütköző és az 1945. évi április hó 4. napját megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztés-büntetés kegyelmi elengedés, az e jogszabályokba ütköző és a fenti időpont előtt elkövetett bűncselekmény miatt folyó eljárás pedig pertörlés alá esik, tekintet nélkül a kiszabott vagy a törvényben az illető bűncselekményre megállapított büntetés tartamára.

E kegyelmi elhatározás folytán a demokratikus átalakulás előtt, illetőleg az ország teljes felszabadulása előtt az ország gazdasági rendje ellen elkövetett bűncselekmény nem torolható meg, de a mellékkövetkezmények fennmaradnak.

E rendelkezés lényegesen tágabb keretű, mint a 320/1946. M. E. sz. rendelet 1. § (1) bekezdésének b) *pontja, mert e jogszabály csak akkor zárja ki a bűnvádi eljárás megindítását, illetőleg folytatását, ha a cselekmény csekély súlyára és a gazdasági viszonyokban bekövetkezett változásra tekintettel, a megtorlást a közérdek nem teszi szükségessé. Az előbbiekből következik, hogy a kegyelem alkalmazása szempontjából a cselekmény súlya jelentőséggel nem bír.*

ad (b) A forint bevezetése és az ország pénzügyi helyzetének stabilizációja előtt, de az 1945. évi április hó 4. napján vagy azt követően elkövetett gazdasági bűncselekmények miatt kiszabott büntetés kegyelmi elengedés alá esik, ha a három évet nem haladja meg.

Abban az esetben, ha ilyen bűncselekmény miatt a bíróság még nem jogerős ítélettel három évet meghaladó tartamú szabadságvesztés-büntetést állapít meg, az eljárást tovább kell folytatni és a jogerős ítéletben megállapított szabadságvesztés-büntetés három évet meghaladó vagy meg nem haladó tartamától függően kerül az (5) bekezdés b) *pontjának rendelkezése alkalmazásra.*

Abban az esetben, ha a bíróság ilyen bűncselekmény tekintetében elsőfokú ítéletet még nem hozott, az eljárás nem folytatható, illetőleg nem indítható meg, tekintet nélkül arra, hogy a bűncselekményre jogszabályban megállapított, illetőleg az előreláthatólag kiszabandó büntetés nagysága három évet meghalad-e vagy sem.

E rendelkezéskkel a kegyelmi elhatározás azt a körülményt kívánja méltányolni, hogy azok a jogi és gazdasági érdekek, amelyek a stabilizáció előtt elkövetett gazdasági bűncselekmények üldözését indokolták, az ország gazdasági helyzetének megszilárdulása folytán ma már az állam büntető igényét elenyészették.

Az (5) bekezdés alá eső bűncselekménnyel anyagi halmazatban álló és annak rendelkezése alá nem eső bűncselekmény miatt kiszabott összbüntetésre az I. és III. fejezet (1)-(3) bek.-hez fűzött magyarázat az irányadó.

A nem jogerős felmentő ítélet tekintetében, valamint a marasztaló jogerős alapítéletet hatályon kívül helyező, nem jogerős felmentő ítélet esetében utalunk az I. fejezettel kapcsolatban elmondottakra.

(6) A főbüntetésként kiszabott pénzbüntetést behajthatatlansága esetében helyettesítő szabadságvesztésbüntetés tekintetében kegyelemben részesülnek azok is, akiket az (5) bekezdésben megjelölt, az 1946. évi augusztus hó 1. napját megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt főbüntetésként pénzbüntetésre jogerősen elítéltek.

Az elítéltre jogerősen főbüntetésként kiszabott pénzbüntetés kegyelem alá csak akkor esik, ha az behajthatatlan (vagy ez okból az átváltoztatás már megtörtént).

(7) Az (5), illetőleg (6) bekezdésben említett jogerős elítélés esetében a kegyelem kiterjed a mellékbüntetésként kiszabott, de behajthatatlan pénzbüntetést helyettesítő szabadságvesztésbüntetésre is, nem terjed ki azonban az ítélet egyéb rendelkezéseire.

Az (5), illetőleg (6) bekezdésekben meghatározott kegyelem csak a mellékbüntetésként kiszabott, de behajthatatlan pénzbüntetést helyettesítő szabadságvesztés büntetésre terjed ki, nem terjed ki azonban a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére, a hivatalvesztésre, a vagyoni elégtételre, a cégtörlésre, az iparigazolvány (iparengedély) elvesztésére, a közszükségleti cikkekkel kereskedéstől való eltiltásra, bizonyos kereskedés vagy ipar folytatásától történt eltiltásra, továbbá a kiutasításra, kitiltásra, elkobzásra és az ítélet hírlapi közzétételére.

(8) Kegyelemben részesülnek azok, akiket lőfegyver (lőszer) tekintetében a jelen elhatározás keltének napját megelőzően elkövetett, a 7.150/1946. M. E. számú rendelet 2. §-ának (1) bekezdésében meghatározott bűncselekmény miatt jogerősen szabadságvesztésbüntetésre ítéltek, úgyszintén azok is, akik ellen ilyen bűncselekmény miatt kell eljárást indítani vagy folytatni, feltéve hogy az igazságügyminiszternek a belügyminiszterrel egyetértő megállapítása szerint a kegyelemre érdemesnek mutatkoznak.

A kegyelmi elhatározás keltét megelőzőleg lőszer vagy lőfegyver be nem szolgáltatásával elkövetett bűncselekmény miatt jogerősen szabadságvesztés-büntetésre ítéltek kegyelemben részesülnek, tekintet nélkül arra, hogy a szabadságvesztés-büntetést a rögtönítélő bíróság vagy a rendes bíróság szabta-e ki.

E bűncselekmény miatt eljárást folyamatba tenni vagy folytatni nem lehet, feltéve mindkét esetben, hogy az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértően közigazgatási rendelkezésben megállapította, hogy az elítélt, illetőleg a terhelt kegyelemre méltó.

Abban az esetben, ha fegyverrejtegetés bűntettével anyagi halmazatban álló más bűncselekmény miatt is folyik az eljárás, a fegyverrejtegetés bűntette tekintetében az eljárást a kegyelmi pertörlésre való utalással meg kell szüntetni abban az esetben, ha az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértően a kegyelemre érdemességet megállapítja.

Ha ilyen halmazat esetén nem jogerősen összbüntetést állapított meg a bíróság és az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértően a terheltet kegyelemre érdemesnek tartja, a fellebbviteli bíróság az ítéletnek a lőfegyverrejtegetés bűntettében bűnösséget megállapító és büntetést kiszabó részét megsemmisíti, a fegyverrejtegetés bűntette tekintetében az eljárást megszünteti és a kegyelem alá nem eső bűncselekmény tekintetében ítéletet hoz.

(9) A (8) bekezdésben említett jogerős elítélés esetében a kegyelem kite jed a mellékbüntetésként kiszabott, de be nem hajthatatlan pénzbüntetést helyettesítő szabadságvesztésbüntetésre, továbbá a hivatalvesztésre és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére is, nem te jed ki azonban az ítélet egyéb rendelkezéseire.

A kegyelem terjedelme tekintetében utalunk a (7) bekezdéssel kapcsolatban elmondottakra.

(10) A jelen fejezet alapján nyert kegyelem hatályát veszti és a büntetést vagy ki nem töltött részét végre kell hajtani, illetőleg a bűnvádi eljárást meg kell indítani vagy tovább kell folytatni, ha a bíróság az elítéltet (terheltet) három éven belül elkövetett bűntett miatt szabadságvesztés büntetésre jogerősen elítéli. Ezt a határidőt jogerősen elítéltekre nézve szabadulásuk napjától, egyébként pedig a jelen elhatározás keltének napjától kell számítani.

Az Elhatározás III. fejezet (1), (2), (5), (6) és (7) bekezdései alapján nyert kegyelem hatályát veszti, a büntetést vagy annak ki nem töltött részét végre kell hajtani, vagy a bűnvádi eljárást meg kell indítani, — feltéve hogy mindezt az elévülés nem gátolja, — ha a bíróság a terheltet három éven belül elkövetett bűntett miatt jog rősen szabadságvesztés büntetésre ítéli. E határidő a II. fejezetben megállapított határidőtől eltérően a jogerősen elítélteknél nem a kegyelmi elhatározás keltétől, hanem szabadulásuk napjától számítandó. Abban az esetben, ha a jogerősen elítélt büntetését nem kezdte meg, tehát az Elhatározás következtében nem szabadul, ezt a 3 éves határidőt annak a határozatnak a keltétől kell számítani, amely reá nézve a a kegyelem beálltát megállapítja.

(11) A jelen fejezet alapján nem részesülnek kegyelemben

a) a megrögzött bűntettesek (1928 :X. t.-c. III. fejezet),

b) akik abból a célból, hogy magukat a bűnvádi eljárás vagy a büntetés alól kivonják, külföldre vagy ismeretlen helyre távoztak,

c) akiket az 1946. évi augusztus hó 1. napja előtt öt éven belül elkövetett, a jelen elhatározás értelmében kegyelem alá nem eső bűntett miatt jogerősen elítéltek,

d) akiket népbírósági hatáskörbe tartozó bűncselekmény miatt jogerősen elítéltek, — kivéve, ha a népbírósági hatáskörbe tartozó bűncselekmény a jelen elhatározás értelmében szintén kegyelem alá esik,

e) akik Magyarország területét a felszabadulás előtt elhagyták és az ország területére a jelen elhatározás kelténck napjáig nem tértek vissza.

ad a) Megrögzött bűntettes az, aki az élet, a szemérem vagy a vagyon ellen különböző időben és egymástól függetlenül legalább három bűntettet követ el, ha az utolsó és az azt közvetlenül megelőző bűntettet öt éven belül követte el és ha a bűncselekményeket üzletszerűen követi el, vagy azok elkövetésére állandó hajlamot mutat és ezért őt a bíróság határozott tartamú szabadságvesztés-büntetés helyett szigorított dologházba utalta.

Ha az 1928 : X. t.-c. 36. §-ában említett bűntettek egy eljárás rendjén kerülnek elbírálásra, kegyelem alá még abban az esetben sem esnek, ha a három bűntett mindegyike önállóan a III. fejezet valamelyik rendelkezése alá esik, mert a három egymással anyagi halmazatban álló bűntett a Btk. 99. §-a folytán öt évnél súlyosabb büntetéssel van fenyegetve, tehát a III. fejezet (1) bekezdése b) pontjának második tétele szerint a kegyelmi rendelkezés alá nem vonható.

ad b) Ezzel kapcsolatban utalunk a II. fejezet 5/c) pontjával kapcsolatban elmondottakra.

ad c) Nem vonatkozik a III. fejezetben meghatározott kegyelem arra sem, akit 1941. augusztus hó 1. és 1946. július hó 31. között elkövetett és a kegyelmi elhatározás folytán kegyelem alá nem eső bűntett miatt a kegyelmi elhatározás kelte előtt jogerősen elítéltek; ha azonban ilyen bűntett miatt az eljárás még nem indult meg, vagy jogerős ítélettel még nem fejeződött be, csak a folyamatba tett vagy folyamatba teendő eljárás jogerős befejezése után állapítható meg hogy a terhelt kegyelemben részesül-e, vagy sem.

Abban az esetben, ha a terhelt az előző bekezdésben említett időn belül elkövetett bűncselekmény miatt hozott jogerős ítélet ellen már újrafelvételi kérelemmel élt, de az ítéletet az újrafelvételi eljárás során hatályon kívül még nem helyezték, a terhelt az elhatározás értelmében kegyelemben még akkor sem részesül, ha utóbb a vonatkozó ítéletet az újrafelvételi eljárás során hatályon kívül helyezik és a terheltet jogerősen felmentik. Ebben az esetben az újrafelvételi eljárásban hatályon kívül helyezett ítélethez a kegyelem elmaradása folytán közvetetten fűződő hátrányos jogkövetkezmény az egyéni kegyelmezési jog gyakorlásával hárítható el.

ad d) Nem részesül kegyelemben az, akit a kegyelmi elhatározás megjelenése előtt közkegyelem alá nem eső, népbírósági hatáskörbe tartozó bűncselekmény miatt jogerősen elítéltek. Ha közkegyelem alá nem eső népbírósági hatáskörbe tartozó bűncselekmény miatt eljárás van folyamatban az eljárás jogerős befejezése után lesz megállapítható, hogy a terhelt kegyelemben részesül-e vagy sem.

ad e) Utalunk a II. fejezet (5) bek. b) pontjával kapcsolatban elmondottakra.

(12) A jelen fejezet rendelkezései nem nyernek alkalmazást a német tulajdonban volt vagyontárgyak forgalmának korlátozása és zár alá vé-

tele tárgyában kiadott 528/1945. M. E. számú rendeletben meghatározott büneselekményekre.

A német tulajdonban volt vagyontárgyak forgalmának korlátozása és zár alá vétele tárgyában kiadott 528/1945. M. E. sz. rendelet 4. §-a a következő büntető rendelkezést tartalmazza:

»*sikkasztásnak tekintendő és a Btk. 359. §-a szerint büntetendő az, aki a rendeletben írt bejelentési kötelezettségének szándékosan vagy súlyos gondatlanságból eleget nem tesz, vagy aki az 1. §-ban írt vagyontárgy birtokbantartását eltitkolja vagy ahhoz másnak segítséget nyujt.*«

Bejelentendők voltak a területileg illetékes pénzügyigazgatóságnál a német állam, német állampolgárok tulajdonában lévő, illetőleg azok az ingatlan és ingó dolgok, amelyek tulajdonosai Németország területén állandó jelleggel laknak.

C) *Eljárás a kegyelmi elhatározás III. fejezete alapján Végrehajtási utasítás (11400/1948. I. M. sz. rendelet 9—12 §§.)*

9. §. (1) Az elítélt büntetésének végrehajtását nyilvántartó hatóság (államügyészség, járásbíróság, büntetőintézet vezetője) haladéktalanul megvizsgálja a szabadságvesztésbüntetésüket töltő elítélteknek, úgyszintén a jogerős büntetésüket még meg nem kezdett vagy félbeszakítás folytán szabadlábon levő elítélteknek ügyét abból a szempontból, hogy a büntetés nem esik-e az elhatározás III. fejezetének (1), (2) vagy (5) bekezdésében engedélyezett kegyelem alá s ha megállapítja, hogy a kegyelem feltételei megvannak, határozatban megállapítja, hogy a kegyelem a Btk. 117. §-ának 2. pontja értelmében az elítélt büntetésének vagy hátralévő részének végrehajtását kizárja, határozatát közli az elítélttel és feljegyzi az elítélt büntetését nyilvántartó iratokban. Az említett hatóság késedelem nélkül megvizsgálja a szabadságvesztésbüntetésüket töltő azoknak az elítélteknek ügyét is, akik az elhatározás III. fejezete (2) bekezdésének *a)* és *b)* pontjaiban meghatározott tartamot meg nem haladó szabadságvesztésbüntetésre ítéltettek, abból a szempontból, hogy kitöltötték-e már büntetésüknek azt a részét, amelyet az elhatározásnak most megjelölt pontjai a kegyelem feltételéül megállapítanak.

(2) Az elhatározás III. fejezetének (11) bekezdésében felsorolt kizáró okokra tekintettel a büntetés végrehajtását nyilvántartó hatóság a kegyelemben részesülést megállapító határozat meghozatala előtt — ha a rendelkezésre álló adatok ezirányban kellő felvilágosítást nem nyujtanak — sürgős értesítést kér az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivataltól.

(3) Az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal értesítésének megérkezése előtt — kivéve, ha a rendelkezésre álló adatokból kétségtelen, hogy kizáró ok nem forog fenn — a büntetését töltő elítélt ideiglenes szabadlábrahelyezését csak abban az esetben lehet elrendelni, ha a szabadságvesztésbüntetés vagy annak hátralévő része az egy hónapot meg nem haladja, ellenkező esetben az értesítés megérkezéséig a szabadlábrahelyezést függőben kell tartani.

(4) Ha a rendelkezésre álló adatokból az tűnik ki, hogy az elítélt az elhatározás alá vonható bűncselekményen felül az 1946. évi augusztus hó 1. napja előtt öt éven belül büntettet vagy az elhatározás kelte előtt népbírósági hatáskörbe tartozó s az elhatározás II. fejezete értelmében kegyelem alá nem eső bűncselekményt követett el és ezek tárgyában még jogerős ítélet nem hozatott, annak megállapítását, hogy az elítélt kegyelemben részesült-e, az e bűncselekmény miatt folyamatba tett vagy folyamatba teendő bűnvádi eljárás jogerős befejezéséig függőben kell tartani. Ebben az esetben, ha az elhatározás alá vonható bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztésbüntetés vagy annak hátralévő része az egy hónapot meghaladja, az elítélt szabadlábrahelyezése kérdésében az igazságügyminiszter dönt, akihez az iratokat véleményes jelentés kíséretében az illetékes államügyészség terjeszti fel.

(5) Ha az elítélt büntetése összbüntetés és az elkövetés időpontja alapján valamennyi bűncselekmény kegyelem alá eshetik, az államügyészség a következőképen jár el:

a) Bűncselekmények halmazata alapján kiszabott összbüntetés (Btk. 96. §) esetében az összbüntetés szétbontása és annak megállapítása iránt, hogy az összbüntetésből mennyi esik a halmazatban álló egyes bűncselekményekre, az államügyészség indítványt terjeszt a bíróság elé, amely az indítvány tárgyában végzéssel határoz. A szétbontás után, ha a büntetés mértéke alapján valamennyi bűncselekmény kegyelem alá esik, az államügyészség a kegyelemben részesülést határozatban megállapítja s a büntetést töltő elítéltet azonnal szabadlábrahelyezi, illetőleg szabadlábrahelyezése iránt a büntetőintézet vezetőjét megkeresi. Ha valamelyik bűncselekményre nézve az elítélt nem részesült kegyelemben, ez a körülmény a másik (vagy többi) bűncselekmény tekintetében a kegyelemben részesülést csak akkor zárja ki, ha a kegyelem alá nem esett bűncselekmény bűntett és azt az elítélt 1946. augusztus hó 1. napja előtt öt éven belül követte el [elhatározás III. fejezet (11) bekezdés *c)* pont],

b) Összbüntetés utólagos kiszabása (Bp. 517. §) esetében az államügyészség megvizsgálja az alapítéletekben kiszabott szabadságvesztésbüntetéseket s ha a büntetés mértéke alapján azok mindegyike kegyelem alá esik, a kegyelemben részesülést határozatban megállapítja és a büntetését töltő elítéltet azonnal szabadlábrahelyezi, illetőleg szabadlábrahelyezése iránt a büntetőintézet vezetőjét megkeresi. Ha valamelyik bűncselekményre nézve az elítélt nem részesült kegyelemben, ez a körülmény a másik (vagy többi) alapítéletben megállapított bűncselekmény tekintetében a kegyelemben részesülést csak akkor zárja ki, ha a kegyelem alá nem esett bűncselekmény bűntett és azt az el-

ítélt 1946. évi augusztus hó 1. napja előtt öt éven belül követte el [elhatározás III. fejezet (11) bekezdés *c)* pont].

ad (1) *bekezdés. Az elítélt büntetésének végrehajtását kizáró határozatot csak az államügyészség, illetőleg a járásbíróság hozhat, a büntetőintézet vezetője legfeljebb a felülvizsgálatot teljesíti és annak eredményét az illetékes államügyészséggel vagy járásbírósággal közli.*

ad (2) *bekezdés .Az államügyészség, illetőleg járásbíróság rendelkezésére álló adatok a kizáró okok tekintetében kellő felvilágosítást csak akkor adhatnak, ha az államügyészség, illetőleg a járásbíróság a saját nyilvántartása alapján a kizáró ok fennforgását megállapíthatja, vagy a kizáró ok fennforgására nézve az elítélt beismerést tesz. Egyéb esetekben az Országos Bűnügyi Nyilvántartóhivatal megkeresése feltétlenül szükséges még akkor is, ha az iratoknál olyan erkölcsi bizonyítvány áll rendelkezésre, amelynek kiállítása óta az elítélt letartóztatásban van, mert ez a körülmény nem zárja ki, hogy letartóztatása idején egy ellene már korábban hozott, nem jogerős ítélet jogerőre emelkedjék.*

ad (4) *bekezdés. Ha a terhelt ellen 1941. augusztus hó 1. napja után elkövetett, vagy az elhatározás kelte előtt elkövetett, népbírósági hatáskörbe tartozó bűncselekmény miatt eljárás van folyamatban, a közkegyelem alkalmazhatóságát az eljárás jogerős befejezése után állapítja meg az ügyészség, illetőleg a járásbíróság. Ebben az esetben, ha a hátralévő büntetés egy hónapot nem halad meg, az államügyészség vagy a járásbíróság, egy hónapot meghaladó tartamú hátralevő szabadságvesztésbüntetés esetében pedig az igazságügyminiszter helyezheti az elítéltet ideiglenesen szabadlábra.*

ad (5) *bekezdés. Utalunk a (4) bekezdéshez fűzött magyarázatra.*

10. §. (1) Az elhatározás III. fejezete (1) bekezdésének *a), b)* és *c)* pontjában engedélyezett kegyelem keretében a főbüntetésként jogerősen kiszabott pénzbüntetés, ha a kegyelem egyéb feltételei megvannak, kegyelem alá esik arra való tekintet nélkül, hogy behajtható-e vagy sem.

(2) Gazdasági bűncselekmény esetében a főbüntetésként jogerősen kiszabott pénzbüntetés az elhatározás III. fejezetének (6) bekezdése értelmében csak abban az esetben esik kegyelem alá, ha behajthatatlannak bizonyult.

(3) A mellékbüntetésként jogerősen kiszabott pénzbüntetésre a kegyelem — akár az elhatározás III. fejezete (1) bekezdésének *a), b)* vagy *c)* pontja, akár (5) bekezdése alá eső cselekményről van szó — csak akkor terjed ki, ha az behajthatatlan.

(4) Az a körülmény, hogy az elhatározás kelte idején már jogerősen kiszabott fő- vagy mellékbüntetés csak utóbb — esetleg csak a pénzbüntetés egy részének megfizetése után — vált behajthatatlanná, a kegyelemben részesülésnek nem akadálya. Ha az elítélt a pénzbüntetés egy részét már megfizette, a kegyelem a pénzbüntetés hátralékos összegének megfelelő szabadságvesztésbüntetésnek az elengedésére szorítkozik.

ad (1), (2) és (3) bekezdés. Köztörvényi (nem gazdasági és nem népbírósági hatáskörbe tartozó) bűncselekmény esetében a főbüntetésként megállapított pénzbüntetés behajthatatlanságára való tekintet nélkül kegyelem alá esik.

Gazdasági bűncselekmény esetében a főbüntetésként kiszabott pénzbüntetésre a kegyelem csak abban az esetben terjed ki, ha behajthatatlan és ennélfogva annak szabadságvesztésbüntetésre való átváltoztatása iránt kellene intézkedni.

Mellékbüntetésként kiszabott pénzbüntetésre a kegyelem bármely bűncselekmény miatt történt kiszabása esetében csak akkor vonatkozik, ha behajthatatlan és ennélfogva annak szabadságvesztésbüntetésre való átváltoztatása iránt kellene intézkedni.

ad (4) bekezdés. Ha az elítélt részben megfizette a pénzbüntetést, annak hátrálékos része azonban behajthatatlan, kegyelemben részesül a pénzbüntetés hátrálékos részének megfelelő tartamú szabadságvesztésbüntetésre nézve.

11. §. (1) Azoknak a terheltęknek ügyében, akiknek cselekménye az elhatározás III. fejezete (1) bekezdésének *b)* vagy *c)* pontja vagy (5) bekezdése értelmében kegyelem alá esik, az államügyészség,

a) ha bírói eljárást még nem tettek folyamatba, a nyomozást a kegyelemre hivatkozással saját hatáskörében megszünteti és az esetleg letartóztatott terheltet azonnal szabadlábrahelyezi,

b) ha bírói eljárás már folyamatban van, megfelelő indítványt tesz az ítélőbíróságnál; az ítélőbíróság az államügyészség indítványa felől végzéssel határoz és ha úgy találja, hogy a kegyelem feltételei megvannak, a bűnvádi eljárást a Btk. 105. §-ának 2. pontja alapján megszünteti és az esetleg fogvalévő terhelt szabadlábrahelyezését is elrendeli.

(2) Járásbírósági ügyekben az államügyész tennivalóit a büntetőügyekben eljáró bíró, felsőbíróságok előtt elintézés alatt levő ügyekben pedig a főállamügyész, illetőleg a legfőbb államügyész látja el.

(3) Az államügyészség az (1) bekezdés *a)* és *b)* pontjában megjelölt intézkedések megtétele előtt az elhatározás III. fejezetének (11) bekezdésében felsorolt kizáró okokra tekintettel a terheltre vonatkozólag — ha a rendelkezésre álló adatok ezirányban kellő felvilágositást nem nyujtanak — sürgős értesítést kér az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivataltól. A 9. § (4) bekezdése első mondatának rendelkezéseit a jelen § alá eső ügyekben is megfelelően alkalmazni kell.

(4) Bűncselekmények halmazata esetében a halmazatban álló mindegyik bűncselekmény tekintetében külön kell megállapítani, hogy arra nézve a terhelt az elhatározás értelmében kegyelemben részesült-e vagy sem. Ha mindegyik cselekmény kegyelem alá esik, a jelen § rendelkezéseinek megfelelően kell eljárni. Ha valamelyik bűncselekmény kegyelem alá eshetik, egy vagy

több azonban nem vonható az elhatározás alá, annak megállapítását, hogy a terhelt — figyelemmel az elhatározás III. fejezete (11) bekezdésének *c)* pontjában meghatározott kizáró okra — kegyelemben részesült-e, a bűnvádi eljárás jogerős befejezéséig függőben kell tartani; az ítélet jogerőre emelkedése után a 9. § (5) bekezdés *a)* pontja rendelkezéseinek megfelelően kell eljárni.

(5) A gazdasági bűncselekmény miatt nem jogerősen három évet meghaladó tartamú szabadságvesztésbüntetésre elítéltek ügyét az államügyészség az elhatározás III. fejezete (5) bekezdésének *b)* pontjában foglalt rendelkezésre tekintettel a kegyelemben részesülés szempontjából a bűnvádi eljárás jogerős befejezése után vizsgálja meg.

ad (1) bekezdés. Bíróság előtt folyamatban lévő eljárás esetében az ítélőbíróság nincsen kötve az államügyészség indítványához és az eljárás megszüntetése iránti államügyészségi indítványt elutasíthatja, ha a maga részéről a kegyelem feltételei fennforgását nem találja megállapíthatónak. Az eljárás megszüntetését az ítélőbíróság is kezdeményezheti, ebben az esetben az iratokat a kegyelem feltételei fennforgását észlelő bíróság teszi át indítványtétel végett az államügyészséghez.

ad (3) bekezdés. Utalunk a 7. § (2) bekezdésével kapcsolatban elmondottakra.

ad (4) bekezdés. Bűncselekmények halmazata esetében mindegyik bűncselekményre nézve önállóan kell eldönteni, hogy az kegyelem alá esik-e vagy sem. A kegyelem alá eső bűncselekmény tekintetében az eljárás megszüntetendő, a többi bűncselekmények tekintetében pedig folytatandó. Ha a kegyelem alá nem eső bűncselekmény bűntett és azt a terhelt 1941. augusztus hó 1. napja után (tehát 1946. augusztus hó 1. napja előtt öt éven belül) követte el, annak megállapítását, hogy a többi bűncselekményre nézve a terhelt kegyelemben részesül-e, a bűnvádi eljárás jogerős befejezéséig függőben kell tartani.

Ha a folyamatban lévő eljárás során hozott jogerős ítélet az elítéltet bűntettben mondja ki bűnösnek és őt bűntetti büntetéssel sujtja, a kegyelem a többi bűncselekményre nézve nem alkalmazható.

Ha azonban a jogerős ítélet a Btk. 92., 72. vagy 66. §-a alkalmazása folytán a törvény szerint bűntettként minősülő cselekményre vétségi büntetést állapít meg, ez a kegyelem alkalmazását a többi bűncselekményre nézve nem zárja ki, mert az Elhatározás III. fejezete (11) bekezdésének c) pontja szerint nem a bűntett elkövetése, hanem a bűntett miatt történő elítéltetés zárja ki a kegyelem alkalmazhatóságát.

ad (5) bekezdés. 1945. év április hó 4. napja után, de 1946. év augusztus hó 1. napja előtt elkövetett ú. n. gazdasági bűncselekmény miatt, ha abban elsőfokú ítéletet még nem hoztak, az eljárást folytatni nem lehet, hanem e § (1) bekezdésének b) pontja alapján azt meg kell szüntetni, ha azonban ilyen cselekményért nem jogerős ítélettel 3 évet meghaladó tartamú szabadságvesztésbüntetést szabtak ki, az eljárást a jogerős befejezésig tovább kell folytatni. Ha a jogerős ítéletben kiszabott büntetés a három évet nem haladja meg, az közkegyelem alá esik, ellenkező esetben végrehajtandó.

12. §. (1) Az elsőfokon eljárt államügyészség köteles mindazoknak az elítélteknek és terhelteknek ügyében, akik az elhatározás kelte előtt elkövetett, a 7.150/1946. M. E. számú rendelet 2. §-ának (1) bekezdésében meghatározott bűncselekmény (lőfegyver vagy lőszer bejelentésének vagy beszolgáltatásának elmulasztása, lőfegyver vagy lőszer engedélyrélküli előállítása, beszerzése, birtokban vagy rendelkezés alatt tartása, másnak átadása vagy forgalombahozatala) miatt jogerősen szabadságvesztésbüntetésre ítéltettek, vagy akik ellen ilyen cselekmény miatt kell eljárást indítani vagy folytatni, a bűnügyi iratokat az elítélt vagy terhelt kegyelemre érdemességének elbírálása végett az igazságügyminiszterhez haladéktalanul felterjeszteni. A büntetőintézetben szabadságvesztésüket töltő ilyen elítéltekről az intézet vezetője késedelem nélkül a büntetés végrehajtására vonatkozó adatokat tartalmazó kimutatást küld az államügyészségnek.

(2) Az államügyészség a bűnügyi iratokat abban az esetben is felterjeszti, ha az elítélt büntetése összbüntetés (Btk. 96. §. Bp. 517. §.), illetőleg a terhelt a fentebb említett bűncselekményen felül azzal halmazatban álló más bűncselekménnyel is vádolva van.

(3) Az államügyészség a bűnügyi iratok felterjesztése előtt az elhatározás III. fejezetének (11) bekezdésében felsorolt kizáró okokra tekintettel az elítéltre, illetőleg terheltre vonatkozólag — ha a rendelkezésre álló adatok ezirányban kellő felvilágosítást nem nyujtanak — sürgős értesítést kér az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivataltól és az értesítést csatolja az iratokhoz. Az iratok felterjesztésekor jelentést tesz arról is, hogy olyan adat, mely szerint az elítélt vagy terhelt ellen az 1946. évi augusztus hó 1. napja előtt öt éven belül elkövetett bűntett vagy az elhatározás kelte előtt elkövetett népbírósági hatáskörbe tartozó s az elhatározás II. fejezete értelmében kegyelem alá nem eső bűncselekmény miatt bűnvádi eljárás van folyamatban, az államügyészségnek rendelkezésre áll-e vagy sem.

(4) Az igazságügyminiszter a kegyelemre érdemesség tárgyában hozott döntést az iratok visszaküldése kapcsán közli az államügyészséggel. Ha az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértőleg a terhelt kegyelemre érdemességét megállapította, a bíróság a kegyelemre érdemesség szempontjából az ügyet nem vizsgálhatja.

(5) Ha az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértőleg azt állapítja meg, hogy az elítélt vagy terhelt érdemes a kegyelemre,

a) jogerősen elítéltek ügyében az államügyészség határozatban megállapítja, hogy a kegyelem a Btk. 117. §-ának 2. pontja értelmében az elítélt büntetésének vagy hátralévő részének végrehajtását kizárja, határozatát közli az elítélttel és feljegyzi az elítélt büntetését nyilvántartó

iratokban, egyúttal a büntetését töltő elítéltet azonnal szabadlábrahelyezi, illetőleg szabadlábrahelyezése iránt határozatának megküldése mellett a büntetőintézet vezetőjét azonnal megkeresi,

b) nyomozási szakban lévő ügyekben az államügyészség a nyomozást a kegyelemre hivatkozással saját hatáskörében megszünteti és az esetleg letartóztatott terheltet azonnal szabadlábrahelyezi,

c) a bíróság előtt folyamatban lévő ügyekben az államügyészség megfelelő indítványt tesz az ítélőbíróságnál, amely a bűnvádi eljárást a Btk. 105. §-ának 2. pontja alapján végzéssel megszünteti és az esetleg fogvalévő terhelt szabadlábrahelyezését is elrendeli. A felsőbíróságok előtt elintézés alatt levő ügyekben az államügyészség tennivalóit a főállamügyész, illetőleg a legfőbb államügyész látja el.

(6) Ha a terhelt ellen az elhatározás III. fejezetének (8) bekezdésében megjelölt bűncselekményen felül azzal halmazatban álló más bűncselekmény (bűncselekmények) miatt is folyik eljárás, az igazságügyminiszter az elhatározás III. fejezetének (8) bekezdésében megjelölt bűncselekményre vonatkozólag a kegyelemre érdemesség tárgyában hozandó döntést a bűnvádi eljárás jogerős befejezéséig függőben tarthatja és az ítélet jogerőre emelkedése után az államügyészséget az alábbi (7) bekezdésnek megfelelő eljárásra utasíthatja.

(7) Ha az ítélet büntetése összbüntetés (Btk. 96. §), az elhatározás III. fejezetének (8) bekezdésében megjelölt bűncselekményre vonatkozólag a kegyelemre érdemesség tárgyában hozandó döntés előtt az igazságügyminiszter utasíthatja az államügyészséget, hogy az összbüntetés szétbontása és annak megállapítása iránt, hogy az összbüntetésből mennyi esik a halmazatban álló egyes bűncselekményekre, terjesszen indítványt a bíróság elé. A bíróság az indítvány tárgyában végzéssel határoz. A bíróság határozata után az államügyészség az iratokat újból felterjeszti az igazságügyminiszterhez. Ha az elhatározás III. fejezetének (8) bekezdésében megjelölt bűncselekmény tekintetében a kegyelemre érdemességet az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértőleg megállapította, az államügyészség e bűncselekmény tekintetében a kegyelemben részesülést határozatban megállapítja; ugyanígy jár el a halmazatban álló másik (vagy többi) bűncselekményt illetően, ha az az elhatározás III. fejezetének (1) bekezdése értelmében kegyelem alá esik. Ha nem esik kegyelem alá, az összbüntetés tartama az elhatározás III. fejezetének (8) bekezdésében megjelölt, kegyelemben részesült bűncselekményre eső szabadságvesztésbüntetéssel csökken.

ad (1) bekezdés. Bíróság előtt folyamatban lévő ügyekben az államügyészség a bűnügyi iratokat a törvényszéktől beszerzi. Ha az államügyészség részéről ezirányban nem érkeznék a bírósághoz megkeresés, az Elhatározás III. fejezete 8. §-ában foglalt eljárás lefolytatása végett a bíróság változatlanul megküldi az iratokat az államügyészségnek.

ad (2) bekezdés. Az iratok felterjesztése még abban az esetben is megtörténik, ha az elítéltet összbüntetésre ítélték, vagy a fegyverrejtegetéssel anyagi halmazatban álló más, esetleg a fegyverrejtegetésnél törvény szerinti minősítés folytán súlyosabb bűncselekmény miatt, vagy ilyen anyagi halmazat miatt ellene eljárás van folyamatban.

ad (3) bekezdés. Utalunk a 7. §. (1) bekezdésével kapcsolatban elmondottakra.

ad (6) bekezdés. Ha a terhelt ellen ú. n. fegyverrejtegetés bűntettével anyagi halmazatban álló más bűncselekmény miatt is folyik eljárás, az igazságügyminiszter a fegyverrejtegetés tekintetében adandó kegyelem tárgyában hozandó döntését fenntarthatja az eljárás jogerős befejezéséig.

ad (7) bekezdés. Az összbüntetés szétbontására irányuló eljárással kapcsolatban utalunk a 4. §-szal kapcsolatban elmondottakra.

Az igazságügyminiszter döntése akkor történik meg, amikor az ítélőbíróság megállapította, hogy az összbüntetésből az egyes bűncselekményekre milyen tartamú szabadságvesztésbüntetés esik.

IV. FEJEZET.

Végrehajtási rendelkezések.

(1) A jelen elhatározás végrehajtásáról az igazságügyminiszter, a belügyminiszter és a honvedelmi miniszter gondoskodik.

D) Vegyes rendelkezések.
Végrehajtási utasítás (11400/1948. I. M. sz. rendelet 13-17. §§.)

13. §. Az elhatározás III. fejezete (1) bekezdésének *c)* pontjában engedélyezett kegyelem arra az esetre is vonatkozik, amikor az elítélt a törvény szerint bűntettnek minősülő bűncselekményt követett el, azonban cselekményét a bíróság a Btk. 92., 72. vagy 66. §-ának alkalmazásával a Btk. 20. §-a alapján vétséggé minősítette.

Az 1946. évi február hó 1. napja és az 1946. évi augusztus hó 1. napja közötti időben vagyon ellen elkövetett vétségre vonatkozólag az Elhatározás III. fejezetének (1) bekezdése c) pontjában foglalt pertörlést, illetőleg büntetéselengedést tartalmazó rendelkezések akkor is alkalmazandók, ha a cselekmény törvény szerinti minősítése bűntett ugyan, azonban az ítélőbíróság a Btk. 92., 72. vagy 66. §-ának alkalmazásával vétségi büntetést szabott ki.

Az Elhatározás e fejezetének alkalmazásánál tehát a súly- és nem a jelleg-következmény hatályosul.

14. §. A jogerősen elítélt vagy terhelt maga is kérheti annak megállapítását, hogy az elhatározás alapján kegyelemben részesült. A kérelem tárgyában a jelen rendelet rendelkezései szerint kell eljárni.

Az elítélt, illetőleg a terhelt maga is kérheti annak megállapítását, hogy az Elhatározás alapján kegyelemben részesült. A kérelmet a következő hatósághoz kell intézni:

Az I. fejezet alapján jogerős elítéltetés esetében az I. fokon eljárt államügyészséghez, illetőleg járásbírósághoz.

A folyamatban lévő eljárás esetében a járásbírósághoz, illetőleg az eljáró bíróság mellett működő vádhatósághoz.

A II. fejezet alapján jogerős elítéltetés esetében az I. fokon eljárt népügyészséghez, folyamatban lévő eljárás esetében ahhoz a vádhatósághoz, amely mellett az éppen eljáró bíróság működik (tehát a népügyészséghez, illetőleg a népfőügyészséghez).

A III. fejezet alapján jogerős elítéltetés esetében az I. fokon eljárt államügyészséghez, illetőleg járásbírósághoz, folyamatban lévő eljárás esetében a járásbírósághoz, illetőleg az eljáró bíróság mellett működő vádhatósághoz.

15. §. Ha utóbb kiderül, hogy arra az elítéltre vagy terheltre nézve, akiről az eljáró hatóság megállapította, hogy kegyelemben részesült, nincsenek meg a szükséges feltételek, vagy utóbb merül fel olyan ok, amely a kegyelem hatályát megszünteti, a kegyelem tárgyában hozott korábbi határozatot hatályon kívül kell helyezni és a bűnvádi eljárást meg kell indítani vagy tovább kell folytatni, illetőleg a büntetésnek vagy hátralévő részének végrehajtását el kell rendelni, ha csak az elévülés azt ki nem zárja.

A büntetés végrehajtását, illetőleg az eljárás folytatását az a hatóság rendeli el, amelyik az eljárás megszűntetését vagy a büntetés végre nem hajthatóságát megállapító határozatot hozta.

Az iratokat fegyverrejtegetés bűntette esetében sem kell az igazságügyminiszterhez felterjeszteni, hanem az ítélet végrehajthatóságát, illetőleg az eljárás folytatását ebben az esetben is az államügyészség, illetőleg a törvényszék saját hatáskörében rendeli el.

16. §. Az elítélt kegyelemben részesüléséről kegyelmi lapot kell küldeni a Országos Bünügyi Nyilvántartó Hivatalnak.

17. §. (1) A kegyelemben részesült személyekről az ügyben elsőfokon eljárt államügyészség (járásbíróság), illetőleg népügyészség kimutatást készít. A kimutatásban külön rovatban kell feltüntetni, hogy az elhatározás I. és II. fejezete, továbbá III. fejezetének (1)—(2) bekezdése, (5)—(6) bekezdése, illetőleg (8) bekezdése alapján hány személy részesült kegyelembeu.

(2) A főállamügyész, illetőleg a népfőügyész összesítő kimutatást készít az államügyészségek, illetőleg népügyészségek kimutatásaiból és azokat az 1948. évi július hó 1. napjáig felterjeszti az igazságügyminiszterhez.

III.

Az 1947: XXXIV. t.-c. (II. Nbnov.) 30. §-a és magyarázata a kegyelmezésre vonatkozó rendelkezések a népbíráskodás és az igazolási eljárás körébe tartozó cselekmények tekintetében.

30. § (1) A köztársasági elnök a kormánynak az igazságügyminiszter javaslata alapján tett előterjesztésére a Nbr. 7. §-ában (a Nbnov. 3. §-ában) meghatározott korlátozásokra tekintet nélkül egyéni kegyelemben részesítheti azokat, akik a népbíróság hatáskörébe tartozó bűncselekmények miatt elítéltettek vagy akik ellen ilyen bűncselekmény miatt kell eljárást indítani vagy folytatni.

(2) A köztársasági elnök a kormánynak az igazságügyminiszter javaslata alapján — a honvédségi igazoló bizottságok által elbírált ügyekben pedig a honvédelmi miniszter javaslata alapján — tett előterjesztésére egyéni kegyelem útján elengedheti az igazoló eljárás során megállapított joghátrányokat is.

(3) Az igazoló eljárás során kimondott feddéshez, áthelyezéshez, előléptetésből kizáráshoz és vezetőállásra alkalmatlanná nyilvánításhoz fűződő joghátrányokat a kormány az illetékes miniszter előterjesztésére, a határozat jogerőre emelkedésétől számított három év eltelte után elengedheti.

ad (1) Az 1947: XXXIV. t.-c. 30. §-a szerint az 1945: VII. t.-c.-kel törvényerőre emelt Nbr.-be, az 1946: VII. t.-c.-be ütköző és a Nbr. 20. §-a alapján népbírósági hatáskörbe utalt cselekmények esetén helye van egyéni kegyelemnek.

A kegyelem egyező a köztörvénybe ütköző ügyekben az államfő által a Btk. 119. §-a szerint adható kegyelem terjedelmével.

Ezek szerint a kegyelem mind a fő-, mind a mellékbüntetésre kiterjed, külön rendelkezés nélkül azonban nem vonatkozik az elkobzásra, az eljárási költségekre, magánjogi igényre. Kiterjed tehát a Nbr. 3. §-ában felsorolt valamennyi mellékbüntetésre. Az 1947. XXXIV. 30. §-a alapján gyakorolható kegyelem terjedelme tágabb, mint az 1948: VI. t.-c. alapján kibocsátott államfői elhatározás II. fejezetében adott kegyelem terjedelme.

A kegyelmezési eljárás a köztörvényi kegyelmezési eljárástól eltérő, mert az igazságügyminiszternek nincsen közvetlen előterjesztési joga a köztársasági elnökhöz. Ez a jog a miniszter tanácsot illeti meg. A minisztertanács előterjesztési jogát az igazságügyminiszter javaslata alapján gyakorolja.

ad (2) A törvénynek az igazolási eljárás rendjén elszenvedett joghátrányra vonatkozó rendelkezése újszerű, mert közigazgatási eljáráshoz fűződő joghátrányokat küszöböl ki, s ezzel lehetővé teszi, hogy a köz- vagy a magánalkalmazás elnyerésének kellékéül szolgáló igazolás alól a köztársasági elnök az e bekezdésben meghatározott jogával élve, felmentést adjon, lényegében és természetében tehát a kegyelmezési jognak nevezett államfői jogkör az 1946: I. t.-c. 12. §-ában foglalt, a törvényes akadályok alól az államfő részéről adható felmentési joggal állítható párhuzamba.

Az igazoló eljáráshoz fűződő joghátrányok elengedése nem jelenti azt, hogy a kegyelemben részesült személy visszanyeri az igazoló eljárás során hozott határozat folytán elvesztett állását, hanem csak annak viselésére válik újból megfelelő kellékekkel rendelkezővé.

A köztársasági elnök ezt a jogát ugyancsak a minisztertanács előterjesztése alapján gyakorolhatja. A minisztertanács az előterjesztési jogot az igazságügyminiszter, a honvédségi igazolóbizottság által elbírált ügyben a honvédelmi miniszter javaslata útján gyakorolja.

ad. (3) Az igazoló eljárás során kimondott enyhébb joghátrányok elengedésénél, a felmentési joghoz hasonlítható kegyelmezési jogot — jogunkban egyedül állóan — a kormány gyakorolhatja az illetékes miniszter előterjesztésére.

A jog gyakorlásának előfeltétele, hogy a joghátrányt megállapító határozat jogerőre emelkedése óta három év eltelt legyen.

Amennyiben az e joghátrányokat kimondó határozat ellen az igazolás alá vont a 4080/1945. M. E. sz. rendelet 21. § (2) bekezdés a)—g) pontjai értelmében alaki okokból felebbezéssel élt, a három év attól az időponttól számítandó, amikor a népbíróság igazolási felebbezési tanácsa a joghátrányt kimondó határozatot jogerőre emelte.

Dr. Kádár Miklós Dr. Kálmán György Dr. Szabó Imre

Jogi felsőoktatás a Szovjetunióban

Valamely feladat megoldásának mikéntje mindig az adott keretekhez és az elérni kívánt eredményhez igazodik. Ha a szovjet felsőoktatás rendjének tanulmányozásakor tapasztaljuk, hogy az lényegesen eltérő a nálunk alkalmazott megoldási formáktól, úgy figyelemmel kell lennünk arra, hogy egy kétszázmilliós nép törekszik a proletárforradalom által meghatározott úton haladva értelmiségének megteremtésére. A Szovjetunió népességének nagy száma az azonos problémák, változatlan alakban visszatérő életviszonyok oly sokaságát eredményezi, hogy az egyes foglalkozási ágakon belüli messzemenő specializálódás nemcsak lehetségesnek, de szükségesnek is mutatkozik. Tapasztaljuk ezt nem csak a jogi, de más, különösen technikai főiskoláknál, egyetemeknél és egyéb tanintézeteknél, melyek főleg gyakorlati ismeretek továbbadására hivatottak.

A proletárforradalom első évétől kezdődő hosszas kísérletek, a tanítási elvek módosítása, gyakorlati tantervváltozások előzték meg egy végleges szemlélet kialakulását s csak számos nehézség leküzdése után fejlődött ki a szovjet jogi felsőoktatás mai alakja. Mindezek a különböző próbálkozások azt célozták, hogy a tanintézetek, egyetemek a szovjet állam részére tudományosan képzett, a változatos életviszonyokban biztos judiciummal eligazodni tudó jogászokat neveljenek.

Ma a Szovjetúnió 29 egyeteme közül kilencen van jogi fakultás s szolgálja így a jogászképzést, ugyanakkor 9 jogi »Institut« (jogi intézet) is működik. Jövő évben még hat egyetemen van jogi kar létesítése tervbevéve, míg az intézetek száma hárommal gyarapodna. Elvi különbség az egyetem és institut között nincsen, tanrendjük azonos s mindkettő nyolc szemeszter elvégzése után bocsát államvizsgára. Míg azonban a jogi intézet inkább bírói és ügyészi pályára készít elő, az egyetem jogi kara megalapozottabb ismereteket nyujt s szélesebb látókört ad hallgatóinak. Az egyetem és institut mellett alacsonyabb képzettséget igénylő kisegítő állásokra a kétévfolyamos jogi középfokú iskola képesít. A jogi továbbképzés szolgálatában tanfolyamok létesülnek, a magasabb vezető bírósági, prokuratúrai (ügyészségi) és igazságügyi tisztviselők részére. Ugyancsak tanfolyamok gondoskodtak 1947-ben a népi bíróságok és körzeti prokúrorok jogi kvalifikációja emeléséről. E célra Moszkvában, Leningrádban, Karkovban, Taskentben, Minszkben, Szverdlovszkban és Bakuban kilenchónapos tanfolyamok nyílnak, melyek középiskolai végzettséget kívánnak.

Míg ma egyetem és intézet teljesen egyenrangú intézményekként állanak egymás mellett, a multban ez a viszony változatosan alakult. A forradalom után a leningrádi egyetemen — mely azonban példaként szolgálhat — a jogi kar továbbra is folytatta működését s csak a tanrend változott az új követelményeknek megfelelően. Az 1930/31-es tanévben a jogi kar megszűnt, hogy átadja helyét a jogi intézetnek. Ez az igazságügyi népbiztosság felügyelete alatt működött. Ezt az időszakot jellemezte az a szempont, mely az egyetemes tudományok háttérbe szorításával csak szigorúan specialistákat kívánt nevelni. A következő években az intézetek jellege többszöri változáson ment keresztül, míg 1937-ben megszűnt a csak specialista-képzés s helyette az intézet feladatául a jogászképzést tekintette. 1944-ben újra megnyílt a leningrádi egyetem jogi kara, s az a különbség, mely ma egyetem és institut között elvben ugyan nem, de gyakorlatban fennáll, a jövőben törvényileg is elismerésre talál. A jövő tanévtől kezdődően az intézet továbbra is nyolc szemeszteres marad, míg az egyetem jogi kara tíz szemeszter után bocsát államvizsgára.

A különböző nézetek közötti ellentétet azonban nemcsak valamely szervezeti egységnek — egyetem, institut — előtérbe helyezése jellemezte, de lényeges befolyással volt ez az eltérés magára a tanrend alakítására és az előadás módjára is. Külön jelentőséggel bír itten, és így feltétlenül említést érdemel az egyetemi oktatás kettős, ú. n. »előadásos« és »szemináriumos« rendje. Míg az elsőnél egy teljes évfolyam együttesen hallgatja professzorának előadását valamely tárgyból, addig

hallgatói több kisebb csoportra osztva docensek = magántanárok) vezetésével veszik át az anyagot. Míg a forradalom előtt az orosz egyetemeken csak ez előadásos rendszer volt ismeretes, 1918 után fokozatosan tértek át a szemináriumos oktatás rendjére. Megnehezítette az átmenetet, hogy ez utóbbi a tanerők és tantermek jóval nagyobb számát igényelte, másrészt a diákok részéről is fokozott figyelmet és szorgalmat kíván, melyet mód van így hatásosan ellenőrizni. Míg egy előadó régebben ugyanazon teremben egyszerre többszáz diáknak tarthatott előadást, a szemináriumos rendszerben tízszer annyi előadó és tanterem vált szükségessé a hallgatók változatlan számának foglalkoztatására. Ezért a szovjet felsőoktatás első éveiben csak a legalapvetőbb tárgyakat adták szemináriumi keretben elő. Idővel az arány a szemináriumi előadások javára változott, de kitűnt, hogy egymagában ez a módozat sem felel meg a szabott követelményeknek. Tekintve a kisebb egységet, az előadást vezető átfogóbb képet nyer ugyan hallgatóinak szorgalmáról és képességeiről s a diáknak többször nyílik a szemináriumi foglalkozás keretében alkalma felvilágosításért az előadóhoz fordulni, az adott témakörben önállóan dolgozni, másrészt nehezebb ezen rendszer mellett a tananyag egyeséges előadásának biztosítása, bár az összes felsőoktatással foglalkozó szovjet tanintézetek a felsőoktatási minisztérium által jóváhagyott és részletesen kidolgozott egyöntetű tanterv szerint dolgoznak.

Ezen fejlődés eredményeképp ma a leningrádi egyetem jogi karának négy évfolyamán a hallgatók évfolyamonként nyolc-nyolc csoportra vannak osztva a negyedik, utolsó évfolyam kivételével, mely csak három csoportra tagozódik. A csoportok átlagban 25—28 hallgatót foglalnak egybe, nem többet mint egy közepes létszámú középiskolai osztály. Egy ilyen csoport összetetele az évvégi vizsgák eredményei által meghatározott kiesésektől eltekintve, nagyjából változatlan marad hat szemeszteren keresztül. A negyedik évfolyam hármas tagozódása már részben más, specializálódási célokat is szolgál. Az első évfolyam tananyaga még túlnyomórészt szemináriumi előadások tárgyát képezi, s heti tizennégy óra mellett, mely mind a nyolc csoport részére azonos, tizenöt órában a hallgatók csoportokra osztva foglalkoznak vele. Ezen órák jelentős részét idegen nyelv oktatása, főleg pedig a latin nyelv elsajátítása veszi igénybe. A második évfolyamon a szemináriumi órák száma már kilencre csökken, míg az általános előadások huszonkét órával szerepelnek a heti tanrendben. A harmadik és negyedik évfolyam tanterve e tekintetben nem mutat számottevő eltérést.

Az előadások és szemináriumi foglalkozások ezen kettős rendjével van szoros összefüggésben a tanszékek sajátos szervezete és a professzori és előadói kar ennek megfelelő nagy létszáma. A leningrádi állami egyetem jogi karának tíz tanszékén (állam- és jogelmélet, állam- és jogtörténet, államjog, nemzetközi jog, magánjog, polgári per, büntetőjog, büntetőper, munkajog, kolhoz jog) 40 professzor és előadó működik, míg a jogi institut 55 tanerővel rendelkezik. A hallgatók száma egyik intézményben sem haladja meg a 750 főt. Minden tanszék egy vezető professzor intenciói szerint működik, aki az évfolyam összes hallgatói részére tart előadásokat, tekintet nélkül ezek csoportbeosztására. A mellé beosztott vagy alárendelt többi tanár, docens és asszisztens, a szemináriumi foglalkozásokat vezeti csoportokként, melyek látogatása azonban éppen úgy kötelező, mint a professzor előadásáé. Külön évfolyammegbízott ellenőrzi a hallgatók pontos megjelenését az órákon. A mulasztásokat írásban kell minden egyes esetben igazolni.

Fentiek figyelembevételével, a tanrend a következőkép alakul: Az első évfolyamon: állam- és jogelmélet 102 óra, ebből 68 általános előadás és 34 szemináriumi foglalkozás. Általános állam- és jogtörténet 102 óra (86 + 16) a Szovjetúnió népeinek állam- és jogtörténete 100 óra (78 + 22), marxizmus-leninizmus alapjai, kétéves tárgy, összesen 236 óra (124 + 112), politikai gazdaságtan, kétéves tárgy, 270 óra (158 + 112) elméleti statisztika 80 óra (62 + 18), ehhez járul 102 gyakorlati óra, latin nyelv és három éven keresztül egy nyugati nyelv, összesen 350 gyakorlati órában, természetesen szemináriumi foglalkozás keretében.

A második évfolyam a már említett marxizmus-leninizmus alapjain és a politikai gazdaságtanon kívül a következő tárgyakat hallgatja: A Szovjetúnió államjoga 102 óra (78 + 24) külállamok közjoga 68 előadás, közigazgatási jog 102 óra (68 + 34); római jog 102 előadás; büntetőjog 152 óra (96 + 56), magánjog 92 óra (68 + 24); logika 60 óra (50 + 10), pszichologia 48 előadás.

A harmadik évfolyam tárgyai: Büntetőjog 118 óra (82 + 36), büntető eljárás 134 óra (67 + 67), magánjog 202 óra (142 + 60), polgári peres eljárás 170 óra (68 + 102), pénzügyi jog 48 előadás, földbirtokjog 48 előadás, kolhozjog 80 óra (50 + 30) munkajog 102 óra (60 + 42). Az egyetemen, szemben az instituttal, a harmadik évfolyamon filozófia is szerepel a tanrendben.

A negyedik évfolyam a következő tárgyakat hallgatja: Törvényszéki orvostan 40 előadásban, bírósági pszichiátria 48 előadásban, a politikai tanítások története 60 előadásban, nemzetközi közjog 96 előadás, nemzetközi magánjog 48 előadás, kriminalisztika 136 óra (20 előadás és 110 szemináriumi foglalkozás). Az egyetemen ehhez még a következő két tárgy járul: külállamok magán- és kereskedelmi joga, valamint a nemzetközi kapcsolatok története 40—40 előadásban. A negyedik évfolyamon tehát, eltekintve a kriminalisztikától, szemináriumi foglalkozás egyáltalán nem szerepel.

Az első három évfolyam összesen 360 órában kötelező testnevelésen és katonai előképzésen vesz részt.

Az egyetemi oktatásnak fentebb már említett tíz szemeszterre való kiterjesztése nem annyira új tantárgyak rendszeresítésére vezethető vissza, mint inkább a főbb tárgyak óraszámainak emelésére és arra a szándékra, hogy ezáltal a

hallgatóságnak több alkalma nyíljék önálló dolgozatok elkészítésére, behatóbb tudományos munka folytatására.

Mind a jogi institut, mind pedig a jogi kar első évfolyamára azok kérhetik felvételüket, akik középiskolájuk végeztével a megkívánt felvételi viszgát sikerrel megállták. Vizsga nélkül csak középiskolájukat aranyéremmel, azaz kitüntetéssel végzett diákok nyerhetnek felvételt. A felsőoktatás a Szovjetunióban elvben nem ingyenes, de azáltal, hogy minden diák hivatalból ösztöndíjban — stipendium — részesül s indokolt esetben a tandíjak fizetése alóli felmentését kérvényezheti, a szülők részére gyermekeik taníttatása nem jelent komoly anyagi megterhelést. A stipendiumok összege általánosságban havi 300 rubel, míg az évi tandíj 400 Rubel, mely két részletben fizetendő. Azok a hallgatók, akik vizsgáikat kitüntetéssel tették le, tehát a második évfolyamtól kezdődően, felemelt stipendiumra tarthatnak igényt, ennek összege havi 350—400 R. Kiváló képességű tanulók, akik tudományos érdeklődést mutatnak s a közösségi munkában aktív részt vesznek, erre a célra létesített különböző ösztöndíjakat nyerhetnek el. Igy a Stálin-ösztöndíjat, az egyetem 125 éves fennállásának emlékére alapított ösztöndíjat stb., stb. Ezek összege az egyszerű stipendiumok kétszereséig is felmegy. A leningrádi egyetem jogi karának 700 hallgatója közül tizen részesülnek ilyen különböző ösztöndíjakban, tizen pedig Stálin ösztöndíjasok. Azt a hallgatót viszont, aki rendszertelen munkájával s vizsgái elhanyagolásával a tantervben felállított követelményeknek lényegükben nem felelt meg, komoly figyelmeztetés után a dékán részéről a kari tanács tanulmányai további folytatásától eltilthatja. Amennyiben a mulasztás enyhébb természetű, csak az ösztöndíj elvonását vonja maga után. A leningrádi egyetem jogi karán az 1944/45. tanévben fenti okok alapján 15 hallgatót tiltottak el tanulmányai további folytatásától.

Az egyes szemeszterek végeztével a hallgatók kollokviumokon és beszámolókon adnak számot végzett munkájukról. Az ú. n. »konzultáció« pedig arra szolgál, hogy a diákok a nehezebben érthető részletek felől előadójuknál vagy professzoruknál behatóan érdeklődhessenek. Míg az előbb említett vizsgák nyilvánosak, a tanév végén megtartott »examen«-eken csak vizsgáztató és vizsgázó vehetnek részt. Szóban vagy írásban a főtárgyakból kell ezeken megfelelni s a tanév végi vizsga, valamint az »évfolyamdolgozat« eredményétől függ a hallgató további előmenetele. Eredménytelenség esetén minden vizsga kétszer ismételhető, másodszor azonban külön erre hivatott bizottság előtt kell a jelöltnek megjelenni. Az évfolyamdolgozatot minden hallgató az őt különösen érdeklő tárgyból a szemináriumot vezető magántanárral történő megbeszélés és együttesen elkészített terv alapján dolgozza ki. A mélyebb tudományos munkára, az ú. n. »tudományos körökben« nyílik alkalom, melyek a nálunk ismert proszemináriumokra és szemináriumokra emlékeztetnek. Ezeken a részvétel, természetesen, nem kötelező.

A harmadik évfolyamot végzett hallgatók csak tízhetes joggyakorlat kitöltése után kezdhetik meg hetedik félévüket. Elhelyezésükről a bíróságoknál, ügyészségeken, ügyvédi, jegyzői és vállalati irodákban a dékáni hivatal gondoskodik, ide futnak be az illető intézmény vezetőjének jelentései is az ifjú jogászok munkájáról, gyakorlati ismereteikről. A jövőben ez a joggyakorlat a negyedik évfolyam után a kilencedik szemeszter elején lesz esedékes. A negyedik, illetve a jövőben ötödik, évfolyamon a hallgatók hajlamaiknak és kívánságuknak megfelelően a mindenki számára kötelezően előírt előadások hallgatása mellett messzemenően specializálhatják magukat a jog különböző disciplináiban. A bírói pályára készülő jogászok külön civilista-kriminalista cikluson (előadássorozaton) a magán- és büntetőjog kérdéseivel foglalkozhatnak részletesen. Az arbitrázs (állami üzemek, vállalatok és intézmények egymás közötti vitás ügyeinek elbírálására hivatott egyesbíróság) körébe vágó problémák a jövő vállalati ügyészeit és arbitrázs-bíráit érdeklik. A jövő évben külön ciklusokat fognak rendszeresíteni a közigazgatási jogból, melynek alapos tudása az állami hivatalnokok részére elengedhetetlen, a nemzetközi jogból és elméleti jogpedagógiai kérdésekből. Ez utóbbi a tudományos elmélyülést kívánja par excellence lehetővé tenni, ezenkívül a középiskolai jogi ismeretek oktatására szakemberek képzését tűzi céljául.

Az utolsó szemeszter lehallgatása után kerül sor a tanulmányokat lezáró államvizsgára, melynek hat tárgya a következő: a marxizmus-leninizmus alapjai, állam- és jogelmélet, anyagi büntetőjog és büntető eljárás, magánjog és polgári peres eljárás. A vizsgabizottság tagjait a kari tanács jelöli ki s a felsőoktatási minisztériumtól nyernek hivatalukban megerősítést. A bizottság elnökét a minisztérium küldi ki. Mind az évvégi vizsgák, mind pedig az államvizsga díjmentesek.

Az egyetem elvégzése és megfelelő felvételi vizsga letétele után mindenkinek módjában áll aszpiránsként további tudományos tanulmányokat folytatni. Az aszpirantúra megkezdése előtt a törvény kétéves joggyakorlatot ír elő, a tanintézetek azonban, tekintettel a nagy szükségre, tudományosan képzett szakemberekben, nem tartják magukat szigorúan e szabályhoz, ha a jelölt aszpiránsi felvételi vizsgáját jeles eredménnyel tette le. Az aszpiránsi tanulmányok tartama általánosságban három év. Ezalatt a jelölt professzora vezetésével szabadon választott témát dolgoz ki. Az öt tárgyból álló kandidátusi vizsga, a kandidatszkij minimum és a tudományos disszertáció elfogadása után az aszpiráns a következő felsőbb, ú. n. kandidátusi fokozatot nyeri el. A disszertáció megvédése nyilvános ülésben történik, két hivatalos opponens, rendszerint professzorok, taglalják a dolgozatot, de bárkinek jogában van a jelöltet tudományos vonalon támadni. Az aszpiránsok, csakúgy, mint az egyetemi hallgatók, rendszeres stipendiumban

részesülnek, mely azonban a diákok fizetését jóval meghaladja. Egyéb gazdasági könnyítések is járnak e fokozat elérésével. A doktori fokozat, mely a tudományos hierarchia csúcsát képezi, ugyancsak disszertációhoz, a doktori munka elkészítéséhez és megvédéséhez van kötve, Tervbe van véve a kandidátusi és doktori fokozat közé egy újabb, ú. n. magiszteri fokozat beiktatása s egyéb szigorítások bevezetése. (Igy a kandidátusi fokozat elnyerése is öt tudományos munka megírásához lenne kötve.) Kandidátusmár kaphat egyetemi előadói, magántanári megbízatást. Egyetemi professzorrá az egyetemi tanács javaslatára a felsőoktatási minisztérium nevez ki. Az egyetemi professzúra tudományos munkásságtól függ és nincs formális előfeltételhez kötve.

Nem lenne teljes a szovjet jogi felsőoktatásról nyujtott vázlat, ha nem emlékeznénk meg a rendkívüli hallgatókról és a rendkívüli aszpirantúráról. Azok részére, akik a gyakorlati életben már megtalálták működési területüket, de tudományos vonalon is tevékenykedni kívánnak, a moszkvai rendkívüli jogi intézet nyujt lehetőséget a továbbképzésre. A rendkívüli hallgatók stipendiumban nem részesülnek külön, egyébként azonban ugyanolyan feltételek mellett végzik tanulmányaikat, mint az egyetem vagy valamely intézet hallgatói. Jelen tanévben a moszkvai intézet a bíróságok és ügyészségek ambíciózus tagjai részére lehetővé teszi az aszpirantúra rendkívüli úton való végzését is. A moszkvai institut révén a jogi felső oktatás bizonyos mértékig függetlenül az egyetemek és jogi institutok székhelyeitől.

A cári oroszországban 1914-ben az értelmiség nagy része az uralkodó osztályok soraiból került ki s ennek megfelelően a joghallgatók közel 60 százaléka arisztokrata és kiválasztott gazdag polgárifjakból állott. A forradalom után az arány lényegesen megváltozott. Igy az 1931/32. tanévben a moszkvai jogi intézetben a hallgatók 64·3 százaléka munkás- és parasztcsaládok gyermekeiből került ki, a harmincas évek végétől pedig az új szovjet intelligencia adja a joghallgatók zömét.

Dr. Pap Tibor.

SZEMLE

I.

A **Jogtudományi Közlöny** mai számával új szerkesztőség jelentkezik. Dr. Szirmai Zsolt és Dr. Villányi Pál két éven át betöltött szerkesztői tisztükről lemondottak. A lap újra indítása, szellemi és technikai kereteinek kiépítése körül a két szerkesztőnek igen nagy érdemei vannak. Szerkesztőbizottságunk a köszönet meleg érzéseivel vesz búcsút — azzal, hogy reméljük, hogy csupán szerep változásról van szó és a szerkesztői gondoktól mentesülve, őket mint munkatársakat, cikkrókat üdvözölhetjük majd lapunk hasábjain.

A szerkesztő bizottság a szerkesztői munkálatok teljesítésére nyolctagú kollegiumot küldött ki. Dr. Beck Salamon vezetésével, Dr. Kádár Miklós, Dr. Szabó Imre, Dr. Tóth László, Dr. Tury Sándor Kornél, Dr. Váli Ferenc, Dr. Világhy Miklós és Dr. Weltner Andor személyében. A felelős szerkesztői tisztet továbbra is Dr. Kádár Miklós látja el.

A Jogtudományi Közlöny nem 1945. óta szegődött a demokrácia hívéül. Ösztönzéssel, a helyzet szükségleteihez mért enyhébb, vagy élesebb kritikával, gondolatok, ötletek felvetésével mindenkor a szociális haladás ügyét képviselte. Nem a napi politika, hanem az eleven élet körülményeivel mindenkor számoló, azt értékelő jogászi dialektikával. Harmoniát kíván teremteni az igazság és a jogtételek között a honeste vivere és a suum cuique ősi mondatának szellemében. A Jogtudományi Közlöny armalistája, birtoknélküli nemese volt a demokráciáért folyt harcnak. Fayer László és Vámbery Rusztemtől átvett miszszióját kívánja a lap továbbra is hűségesen szolgálni.

B. S.

A budapesti törvényszék munkaügyi gyakorlatából

Hatósági kirendelés alapján működő gyógyszertárkezelő a gyógyszertárhaszonélvezőjétől felmondási illetményt nem követelhet.

»A nem vitás tényállás szerint a budapesti személyjogú«... gyógyszertár« jogosítványa az alperesnek 1944. évben eltünt férjét illette meg. Ugyanebben az évben a belügyminiszter a gyógytárat más keresztényvallású gyógyszerészre ruházta át. 1945. évi április hó 12. napján a peres felek a gyógytár használatára szerződést kötöttek, de a miniszter a haszonbérletet nem hagyta jóvá és Budapest Székesfőváros polgármestere az 1945. évi június hó 8. napján kelt ....határozatával a gyógytár hatósági kezelőjéül a felperest rendelte ki.

A népjóléti miniszter ..szám alatt kelt és alperessel 1945. évi december hó 7. napján közölt határozatával elismerte az alperesnek a gyógytárra vonatkozó haszonélvezetét, erről a felperest is értesítette.

A 10.480/1945. M. E. sz. rendelet 1. §-ának első bekezdése értelmében a felperesnek a polgármestertől nyert hatósági kezelői megbízása a rendelet hatálybalépésével lejárt és a felperes a gyógytárban az 1945. évi december hónapban megtartott leltározás után működését be is szüntette.

A felperes keresetében hat havi felmondási illetmény címén 5220 Ft-t követel az alperestől.

Minthogy a felperes nem az alperessel létesített szolgálati szerződés, hanem a fentebb idézett polgármesteri határozat szerint hatósági kirendelés, tehát közmegbizatás alapján működött, javadalmazását nem az alperestől, hanem az általa mint hatósági megbízott által kezelt gyógyszertár jövedelméből kapta és működése nem az alperes részéről történt felmondás folytán, hanem az idézett rendelet értelmében szűnt meg, s ekként az alperessel semmilyen vonatkozásban jogviszonyba nem került.

Az alperestől erre vonatkozó törvényes intézkedés hiányában felmondási járandóságát nem követelheti és e tekintetben nincs döntő jelentősége annak sem, hogy az alperes maga hozta javaslatba a felperes személyét a hatósági kezelői kirendelésnél.

Minthogy végül a felperes személyes meghallgatása alkalmával maga adta elő, hogy az alperes haszonélvezetének a miniszter által történt elismerése után egyebet, mint a köteles leltározást, nem végzett, sőt az alperes megtagadta azt a kérését, hogy felelős vezetőnek jelentse be a hatóságnál, s ekként hatósági megbízásának lejárta után a felperes részére semmiféle tevékenységet már ki nem fejtett, a törvényszék az elsőbíróság elutasító ítéletét a fenti okból helybenhagyta.« (1947. V/13. Ï5. Pf. 732/1947./16.)

A szolgálati viszony egységes akkor is, ha az alkalmazott a munkaadó különféle vállalkozásai részére teljesít munkát.

»A felperesnek az a perbeli álláspontja, hogy az alperes üzletében alperes egy más vállalkozásával kapcsolatban délután végzett munkáját külön szolgálati viszonynak minősíti, jogi alappal nem bír. Ugyanazon munkaadóval egyidőben az alkalmazottnak két külön szolgálati viszonya nem lehet. Két személy közt fennálló szolgálati viszony mindig egységes akkor is, ha az alkalmazott a munkaadó különféle vállalkozásai részére teljesíti munkát. Az alkalmazott munkaköreinek megszabása pedig megegyezés tárgyát képezi. Felperes tehát külön kifejezett megegyezés hiányában az alperes szeszüzleti vállalkozásában végzett munkája után utólagosan sem külön díjazást, sem külön felmondást és szabadságmegváltást nem igényelhet.« (1947. V/6. 15. Pf. 678/1947/10.)

A szolgálatnak a próbaidőn túl való folytatása megállapítására nem alkalmas az alkalmazottnak a munkaadó irodájában több ízben történt megjelenése és a jelenléti ív aláírása. Annak sincs jelentősége, ha a munkaadó szánalomból bizonyos összegeket folyósít és kérelemre betegutalványt ad ki.

»Próbaidő lejárta után a szolgálati viszony csak akkor alakul át határozatlan tartamúvá, ha erre vonatkozóan a felek megállapodnak, vagy enélkül is, ha az alkalmazott szolgálatát tovább folytatja.

Ennek bizonyítása az alperes tagadásával szemben a jelen esetben a felperest terhelte.

Minthogy a felperes sem ilyen megállapodást, sem pedig azt, hogy a próbaidő letelte után szolgálatot teljesített az alperesnél, nem bizonyította,

mert ezt a kérelmére kihallgatott tanuk egyike sem igazolta,

egymagában pedig az a tény, hogy a felperes a kórházból való elbocsájtása (VII/18.) után júliusban és augusztusban többízben megjelent az alperes irodájában és itt az alkalmazottak részére szóló jelenléti ívet aláírta, aminek körülményeiről a tanuknak nincs tudomásuk, — a szolgálatnak a próbaidőn túl való folytatása megállapítására nem alkalmas,

a fellebbezési bíróság megállapítja, hogy a felperes alkalmazása a próbaidő lejártával megszűnt és ezért a felperes sem az ezt követő időre elmaradt illetményeket, sem felmondást nem követelhet.

Annak viszont, hogy az alperes 1945. évi július hó 31-e után többízben folyósított bizonyos összegeket a felperesnek és hogy részére még 1945. évi november hó 23. napján betegutalványt állított ki, azért nincs döntő jelentősége, mert X. Y. tanu vallomása szerint az alperes a pénzt a felperesnek nyomorára és betegségére hivatkozó levelei folytán a közte, valamint B. alperesi vezérigazgatóval és a cég többi tisztviselőjével fennállott régi barátságra figyelemmel, a betegutalványt pedig a felperes erre irányuló kérésére küldötte.« (1947. V/20. 15. Pf. 817/1947/10.)

Abból, hogy a felmondás nélkül eszközölt elbocsájtás után az alkalmazott nem ajánlotta fel további szolgálatait, és nem követelte azonnal a felmondási járandóságokat, nem lehet a felmondási illetményekről való lemondásra következtetni.

Az alperes (építési vállalkozó), mielőtt a felperes (építésvezető) 1946. október 14-én az elszámolás megejtése végett nála jelentkezett, levélben közölte a felperessel, hogy miután a munka megszűnik, megszűnik az ő alkalmaztatása is,

»helyes az elsőbíróságnak 9700/1945. M. E. számú rendelet 3. §. (2.) bekezdésére alapított az a megállapítása, hogy a felek közti szolgálati szerződést határozatlan időtartamúnak kell tekinteni, amely csak rendes felmondással szüntethető meg.

Téves azonban azon az alapon hozott elutasító döntése, hogy a felperes azon magatartásával, hogy az elszámolás után nem ajánlotta fel további szolgálatait, hozzájárult ahhoz, hogy a szolgálati viszony a felmondási illetmények kifizetése nélkül megszünjék,

téves pedig azért, mert az alkalmazottat a felmondási járandóságok erre irányuló külön jogfenntartó nyilatkozat nélkül is kötelező jogszabály alapján megilletik, egymagában abból a tényből viszont, hogy azokat nem nyomban elbocsájtásakor, hanem pár héttel utóbb követeli, kifejezett lemondás nélkül az azokról való joghatályos lemondásra következtetést vonni nem lehet.

Megilleti tehát a felperest munkaköre tekintettel a hó végével lejáró három havi felmondás, adott esetben három és fél hónap.« (1947. V/27. 15. Pf. 901/1947/8.)

A főváros ostroma után visszavételét kérő alkalmazott, ha a munkaadó részéről állásának elfoglalására történt felhívásnak nem tett eleget, felmondási illetményeket nem követelhet.

»A nem vitás tényállás szerint felperes 1930. április hónapjától 1941. június 30-ig mint önálló magyar és német levelező állt az alperes szolgálatában. A főváros ostroma után szolgálatra jelentkezett az alperesnél, aki őt 1945. április 23-i levelében visszafogadta, bár ebben az időben még foglalkoztatni nem tudta.

Megállapítja továbbá a fellebbezési bíróság, a kihallgatott .. ..tanúk egybevetett vallomásából, hogy a felperes a visszavételét közlő levél vétele után még áprilisban kijelentette H. A.-nak, az alperes helyettes vezetőjének, hogy május 1-én egy eszpresszót nyit. Ezt követően az alperes 1945. májusában felszólította a felperest, hogy vegyen részt a .....-i úti telep romeltakarítási munkálataiban, ennek a felhívásnak azonban a felperes nem tett eleget. 1945. november 16-án az alperes levelet intézett a felperes-

hez, amelyben arra szólította fel, hogy 48 órán belül foglalja el állását, mire a felperes megjelent ugyan az alperesnél, de ott arra hivatkozott, hogy az eszpresszót nem hagyhatja ott, állását nem foglalta el.

Szolgálati illetmény csak annak jár, aki szolgálatot teljesít, vagy legalább is azt ellátni hajlandó és rendelkezésre áll.

Minthogy a felperes a megállapított tényállás szerint visszavétele óta szolgálatot nem teljesített, a romeltakarításban felhívás ellenére nem vett részt, holott köztudomású, hogy az egész országban az összes alkalmazottak, hivatali beosztásukra és munkakörükre tekintet nélkül a háború és az ostrom által előidézett pusztítások során keletkezett romok eltakarításában, munkaadójuk felhívására kötelességszerűen résztvettek,

hanem önálló üzletet nyitott, majd később a hivatala elfoglalására történt felhívásnak sem tett eleget,

a fellebbezési bíróság felperesnek ebből a magatartásából azt állapította meg, hogy a szolgálati viszonyt már visszavétele után ő maga [illegible] tette meg, miért is úgy a megszü[illegible]gált, mint felmondási illetmények iránti keresete alaptalan és elutasítandó.« (1947. VI. 3. 15. Pf. 996/1947./10.)

A csupán a háborús kényszerhelyzet szükségszerű folyományaként kapott ideiglenes beosztás alapján az alkalmazott nem minősíthető fontosabb teendőkkel megbízott tisztviselőnek.

Tényként megállapítható, hogy az alperes miskolci fióküzletében, ahol a felperes alkalmazva volt, egy üzletvezető és egy üzletvezető helyettes volt, akiknek felügyelete és irányítása mellett végezte felperes az elárusítói és a szükséges írásbeli üzleti irodai teendőket, tehát mint beosztott tisztviselő, nyilvánvalóan nem volt fontosabb munkakörben alkalmazva. 1944. október 10-én azonban a helyettes üzletvezető állását a háborús események hatása alatt elhagyta és az üzletvezetőt 1944. október 11-én katonai szolgálatra behívták, ekkép felperes egyedül maradva, vezette tovább a miskolci fióküzletet, az alperes által X. alatt csatolt levélben foglalt utasítás értelmében, a felmondási idő alatt is, ameddig szolgált, minthogy S. üzletvezető csak 1945. novemberben foglalta el újra állását és akkor felperes szabadságidőt kapott. Felperes ezen 1944. október 11-én kezdődött utolsó munkaköre alapján igényel, mint fióküzletvezető, hat havi felmondási időt, azonban a fellebbezési bíróság úgy találta, hogy minthogy felperes ezen utolsó beosztása csupán a háborús kényszerhelyzet szükségszerű folyománya volt és nyilvánvaló, hogy az akkori köztudomású háborús viszonyok között számbavehető üzleti forgalom nem lehetett és így komoly üzleti tevékenységre sem volt szükség, felperesnek nem is volt senki alárendeltje, lényegileg csak fenntartotta és őrizte az üzletet, ennélfogva ő ez alapon fontosabb teendőkkel megbízott tisztviselőnek nem tekinthető, következésképpen őt csupán három havi felmondási idő illette meg, amit alperes megadott.« (1947. V. 17. 15. Pf 2246/1946/21.)

A csupán a tényleges munkát kifejtők részére engedélyezett rendszeres illetmény a felmondás és végkielégítési illetmények kiszámításánál akkor is figyelembe veendő, ha az alkalmazott a munkaadó elhatározása folytán a felmondási idő alatt szolgálatot nem is teljesített.

»Az a körülmény, hogy az osztályvezetőhelyettesi pótlékot az igazgatóság csak tényleges munkát kifejtők részére engedélyezte, nem lényeges, mert ez a pótlék kétségtelenül rendszeresen élvezett illetmény volt, az alkalmazottnak pedig felmondási és végkielégítési illetményei kiszámításánál azt a rendszeresen élvezett illetményt kellett alapul venni, amit ő szolgálata idején ténylegesen kapott és e tekintetben közömbös, hogy az alkalmazott a munkaadó elhatározása folytán a felmondási idő alatt szolgálatot nem teljesített.« (1947. VI/17. 15. Pf. 1661/1947/13.)

Reprezentációs költség a tényleges szolgálatot nem teljesítő alkalmazottnak nem jár.

»A kihallgatott N. Ö. és V. K. alperesi igazgatók egybevetett vallomásai szerint a bankfiókvezetők részére 1944. év végéig fizetett reprezentációs költségek meghatározott céllal adott és kiadásokkal járó juttatások voltak a fiókvezetőknek, a bank üzlete érdekében ennek ügyfeleivel kávéházban, klubban vagy egyéb helyeken való együttlétük alkalmával felmerülő költségek fedezésére, így tehát ez a felperest 1945. évre, amely időben szolgálatot már nem teljesített, de amely időben az alperes fiókvezetőknek ilyen költséget már nem is folyósított, — nem jár.« (1947. VI/19. 15. Pf. 673/1947/14.)

Összeállította: Dr. Szigligeti Viktor.

A Jogtudományi Közlöny 1947. évi tartalommutatóját a március havi számunkhoz mellékeljük.

Megrendelhető már a
JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
Bekötési táblája
az 1947. ÉVI II. ÚJ FOLYAMHOZ
ÁRA 12.— FORINT

Megrendelhető továbbá a
JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
DÖNTVÉNYTÁRÁNAK
Bekötési táblája
az 1946—1947 ÉVI (I—II) ÚJ FOLYAMÁHOZ
ÁRA 12.— FORINT

A FENTI ÁRAKBAN A FORGALMIADÓ, CSOMAGOLÁS ÉS SZÁLLITÁSI KÖLTSÉG IS BENNFOGLALTATIK

MEGRENDELHETŐK A KIADÓHIVATALBAN, (Budapest, V., Alkotmány-utca 12)
a mellékelt befizetési lap felhasználásával az összeg előzetes beküldése mellett

POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZÁMLASZÁM: 41—41

Hírlap- Szaklap és könyvkiadó r. t. Felelős: Dr. Kádár Miklós. 477970. — Athenaeum, Budapest VII., Miksa-u. 4—6. Felelős: Gorzsky T. igazgató

Új folyam III. 5—6. szám Budapest, 1948 március 20

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:
IV. ker., Eskü-út 5
Telefon: 189—755

Kiadóhivatal:
V. Alkotmány-u. 12
Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* e. rk. tanár, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Bibó István* e. tanár, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szabó Imre* min. tanácsos, *dr. Szebenyi Endre* államtitkár, *dr. Szent-Iványi József* min. tanácsos, *dr. Tóth László* itélőtáblai tanácselnök, *dr. Tury Sándor Kornél* e. tanár, *dr. Világhy Miklós* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla elnöke, *dr. Weltner Andor* ügyvéd.
Felelős szerkesztő: *dr. Kádár Miklós* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Egy hóra .... F 13·—
Negyedévre... F 36·50

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:
Egy hóra .... F 8·—
Negyedévre... F 22·—
Egyes szám ára F 6·50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Kiss Géza:* Magánjogi törvényhozás Romániában. — *Dr. Ludvig Rezső:* Örökjogi kérdések. — *Dr. Karay Pál:* A vércsoportmeghatározás családjogi jelentősége. — *Dr. Mecsér József:* Örökléstudományi bizonyítás gyermektartási és apaság megállapítási perekben. — *Szemle:* I. A bírák áthelyezésének és végelbánás alá vonásának szabályozásáról szóló törvény körül (Országos Bírói és Ügyészi Egyesület állásfoglalása, — *Dr. Hajdú Gyula).* II. A budapesti ítélőtábla okirat megsemmisítési gyakorlatából. III. A 3060/1946. M. E. sz. rendelet 1. §-a. IV. A megbízó felelősségének kérdéséhez *(Dr. Kálmán György).*

Magánjogi törvényhozás Romániában

Az alábbiakban a romániai magánjogi törvényhozás jelenlegi állásának rövidre foglalt és vázlatos áttekintését adjuk, különös tekintettel a volt magyar területeken érvényben lévő jogrendre.

I. *A román polgári törvénykönyv és módosulásai.*

A román magánjog gerince: a polgári törvénykönyv (röv.: Ptk.), amely Óromániában (Régi Királyság) 1865. december 1.-én lépett életbe.[1] Mintája: a *Code Napoléon* (röv.: Cod. Nap.) 1807. szeptebmer 7.-i szövege, azokkal a módosításokkal, amelyeket ezutóbbin a francia törvényhozás egészen 1864-ig bezárólag foganatosított. Ezzel a szöveggel szemben a Ptk.-ben eredetileg csak kevés lényegbevágó eltérés volt; így pl.: az előnyös (privilegizált) jelzálogjogok, a birtok és elbirtoklás, a családjog személyi része, a házassági vagyonjog szabályozása tekintetében; ezenfelül néhány szövegezési módosítás.[2]

Mindezektől eltekintve: a Ptk. eredeti szövege túlnyomó részben a Cod. Nap. szószerinti fordítása.[3]

A közel 150 éves Cod. Nap. román verziója azonban ma már maga is közeledik a centenáriumhoz. Csak természetes tehát, hogy eredeti szövegén úgy a törvényhozás, mint a jogelmélet és joggyakorlat sokat változtatott. Az itt következőkben csupán a legfontosabb módosításokat jelezzük:

1. »*Személyjog*« (Első könyv.) Ebből a joganyagból véglegesen *kiesett* az első és második címnek főként *közjogi* jellegű anyaga: a polgári jogokat ma már az 1923.-i *Alkotmány* (Constitutie; röv.: Alk.), az állampolgárság körébe

[1] Korábbi nevezetesebb magánjogi törvények (u. n. »Pravilá«-k), amelyek fennmaradtak: Moldvából *Vasile Lupu* (1646), Hunténiából pedig *Matei Basarab* fejedelem »Pravilá«-ja (1652); majd *Ypsilanti* törvénygyűjteménye. (1776) Teljesebb codex-ek voltak: *Scarlat Calimach* (Moldva) és *Caragea* (Munténia) törvénykönyvei; mindkettő a Ptk. életbeléptéig volt érvényben. Végül a *Kisseleff* orosz tábornok-kormányzó által 1832-ben kihirdetett u. n. »*Regulamentul Organic*« is számos fontos magánjogi szabályozást tartalmazott. Mindezeknek ma már csupán jogtörténelmi jelentőségük van; a Ptk.-re alig voltak befolyással.

[2] V. ö. *Jonascu* Traian, La famille et la propriété Paris 1933.

[3] A szövegben közöltekre nézve közelebbről l. *Kiss Géza*, Bevezetés a román magánjogba. (Különlenyomat Balanescu-Sachelarie-Nedelcu »A román magánjog vázlata« c. m. magyar ny. kiadásából, Bucureşti, 1947., 37. és köv. old.)

Mellékelve: A Jogtudományi Közlöny 1947. évi tartalommutatója

tartozó kérdéseket pedig a vonatkozó szaktörvények szabályozzák.

a) Új rendezést nyert az *anyakönyvi* jog, (1928. február 1.-i Anyakönyvi törvény.) a novellára főleg a magyar anyakönyvi törvény volt hatással. Hasonlóképpen kiegészítést nyert a *távollét* és *holttányilvánítás* joganyaga. (1941. március 4.-i, 1944. május 23. és 1946. augusztus 2.-i törvények.)

b) Lényeges módosítás történt a *férjhez ment nő* magánjogi helyzetének jogi szabályozása tekintetében.

Ismeretes a Cod. Nap. elmaradott álláspontja, mely szerint a férjes nő éppoly mértékben cselekvőképtelen, akárcsak a kiskorú, vagy a gondnokság alatt álló. Ezt az álláspontot foglalta el a Ptk. is, míg be nem következett az 1932. április 20.-i törvény gyökeres újítása: a feleség teljes magánjogi *egyenjogúságát*, (tehát korlátlan cselekvőképességét) ismervén el.[4]

c) Fontos változtatást jelent a *házassági jog* keretében az 1943. június 23.-i törvény, amely az addigi igen nehézkes *különleges* eljárás helyébe a *válóperekre* nézve is a *rendes* polgári peres eljárást hozza be, ami által a házasság felbontását az u. n. »meghatározott« válókok (vétkesség) alapján lényegesen megkönnyíti; ezzel szemben továbbra is érvényben maradtak a *kölcsönös megegyezés* alapján történő elválásnak rendkívüli módon megnehezített formaságai és érdemi előföltételei, annyira, hogy a házasság felbontásának ez a módja hova-tovább a *desuetudo* sorsára jut.

Az 1943. június 2.-i törvény — szemben a Ptk. tilalmával (277. sz.) — megengedi, hogy a jogerősen elvált felek *újra házasságra léphessenek* egymással.

d) Igen jelentékeny — bár még mindig korántsem kielégítő — reform jött létre a *házasságon kívül született gyermek* helyzetének szabályozására vonatkozóan. Az 1943. július 9.-i törvény a Ptk. kirívó igazságtalanságát enyhíti, amikor az *apasági kereset tilalmát végre eltörli*.[5] A törvény ezzel kapcsolatban részletesen szabályozza úgy az elismerés, mint az apasági kereset megindításának és érvényesítésének módozatait. (A természetes gyermek törvényes öröklési jogának újabb szabályozásáról alább lesz szó.)

e) Végül a Ptk. személyjogi részének érezhető hézagán segített a törvényhozás a *jogi személyek* kérdésének szabályozásával, ami t. i. a codex eredeti szövegéből — csak úgy mint a Cod. Nap.-ból — teljesen hiányzott. A szóban forgó szabályozást az 1924. február 5.-i és 1927. április 22.-i törvények tartalmazzák, természetesen az akkori liberális törvényhozás irányvonalának megfelelő »polgári szabadság« szellemében, a valóságban a szervezkedés szabadságát nagyon is megbénítva. A népi demokrácia követelte reformot azóta sok tekintetben már meg is valósította az 1945. január 21.-i *szakszervezeti törvény*.

2. *Dologi jog.* (Második könyv: »a dolgokról és a tulajdon különböző módosulásairól«.)

a) Legelső sorban is az *ingatlanra* vonatkozó magántulajdonjog szociális funkciójának fokozatos érvényesülését kell kiemelnünk. Már maga az Alk. nagyfontosságú elvet mondott ki az *altalaj*-ra vonatkozó magántulajdon lényeges megszorításával, illetőleg korlátozásával kapcsolatban. Az elvnek gyakorlati megvalósítását a későbbi u. n. bányatörvények, amelyek a tőkés termelés szempontjainak, sőt részben a nemzetközi monopol-kapitalizmus érdekeinek alapulvételével jöttek létre (1924. és 1937.-i bányatörv., 1942.-i petroleumtörvény) még nem viszik keresztül. A közeljövő törvényhozására hárul a feladat a megfelelő nacionalizálást megvalósítani.

b) Sokkal jelentékenyebb szociális előhaladást jelentenek a *földtulajdon* és *földjáradék* társadalmi rendeltetésének érvényre juttatása tekintetében a *földbirtokreformtörvények*.[6] Elsősorban és legfőképpen az 1945. március 22.-i törvény, amely a nagy problémát őszintén és gyökeresen oldja meg, amikor — szabály szerint — az egy személy tulajdonában megmaradható mezőgazdasági ingatlan területének maximumát 50 hektárban állapítja meg és így a *nagybirtokot teljesen megszünteti*. Még tovább megy egy lépéssel az 1947. június 27.-i agrártörvény, amely a mezőgazdasági ingatlanok forgalmát és jogi helyzetét rendezi. E törvény értelmében mezőgazdasági ingatlant ezentúl csak olyan *román állampolgár* szerezhet, aki vagy *kizárólagosan mezőgazda*, vagy pedig az *illető községben* (t. i. ahol a megszerzendő ingatlan fekszik) lakó *kishivatalnok*; de még az ilyennek sem lehet vétel címén szerzett ingatlana (az egész ország területén) nagyobb kiterjedésű, mint *15 hektár* (az újonnan szerzettet is beleszámítva). Mindezt kiegészíti az a rendelkezés, melynél fogva bármely tulajdonátruházás esetében (mezőgazdasági ingatlant illetőleg) az *államnak elővételi joga van*.

Az agrártörvénynek a *munkaviszonyokra* gyakorolt hatásáról alább lesz szó. (I. 3. c.)

c) Szociális tekintetben kevésbbé jelentős, de jogszerkezeti szempontból figyelemreméltó újítást hoz be az 1927. március 27.-i törvény, amely elismeri az *emeletekre*, illetőleg egyes *lakásokra* vagy *lakosztályokra* (appartement) szorítkozó *kizárólagos tulajdonjogot*.

[4] V. ö. *Stanesco* Basil, La capacité civile de la femme mariée en Roumanie aprés la nouvelle loi du 20. Avril 1932. Paris, 1937.

[5] A román bíróságok joggyakorlata már azelőtt — megfelelő törvényhozási szabályozás hiányában is — összeszedte minden leleményességét, hogy segítsen úgy az anya, mint a gyermek sorsán — ha másként nem lehetett, úgy kerülő úton, a Ptk. egyéb rendelkezéseinek kiterjesztő értelmezésével. Főleg a Ptk. 998. sz.-ából indult ki, mely szerint »mindenki köteles megtéríteni az általa másnak okozott kárt«.

[6] A korábbi (1921)' földbirtokrendezési törvények, amelyek különben sem feleltek meg a kitűzött célnak (l. alább, I. 3. c.), az új, gyökeres, rendezés következtében tárgytalanokká váltak. Ezek nem egységesen rendezték a kérdést: külön törvénye volt a régi királyságnak (1921. jun. 17.), Bukovinának (1921. július 30.) és Erdélynek s kapcsolt részeinek (1921. július 23.).

d) Végül — ebben a tárgykörben — különösen ki kell emelnünk a *telekkönyvi intézménynek* az egész ország területére szóló kiterjesztését. Ezt elvben már az 1938. április 27.-i törvény kimondotta. A tényleges foganatosítás, amelyet a csakhamar bekövetkezett világháború megakasztott, most már újból folyamatban van.

3. *Kötelmi és örökösödési jog.* A Ptk. avult szisztematikája szerint besorozott utolsó *harmadik könyv* a »tulajdonjog megszerzésének különböző módjait« tartalmazza.

a) A *kötelmi jog* terén mindenekelőtt azokról a törvényhozási kísérletekről kell megemlékeznünk, amelyek — bár a tőkés termelési rendnek megfelelő jogi felfogás szellemében — de mégis igyekeztek némileg gátat emelni az *uzsorás kizsákmányolás* lehetőségének és ebből a célból eszközöltek bizonyos módosításokat a Ptk. eredeti szövegén.

Ilyen már az 1879.-i u. n. *uzsoratörvény*, amely a kötbért és a kamatos-kamatot szabályozza (1089. sz. új bekezdése). Ezt később más kamatszabályozó és uzsoraellenes törvények követik; így az 1931. március 31.-i és az 1935. május 4.-i törvények. Az előbbi ezenfelül betiltja az u. n. *antichresis*-tipusú zálogszerződést (Ptk. 1697. sz.). Az 1931. április 2.-i törvény pedig érvénytelennek nyilvánítja a *visszavásárlás* kikötését tartalmazó adás-vételt, mint ugyancsak uzsoráskodást burkoló jogügyletet.

Ugyanebbe a kategóriába tartoznak az u. n. *konverziós* törvények (1932—1934.), amelyek lehetővé tették bizonyos (főleg mezőgazdasági jellegű) adósságok felszámolásának az adósra nézve kedvező feltételek között való lebonyolítását, részint a tartozás összegének csökkentése, részint a törlesztés módozatainak enyhítése révén.

b) A gazdasági érdekharcok tűzvonalába került más joganyag: a *»bérleti« jog.*

A Ptk. a római jognak — úgy érdemi, mint szisztematikai szempontból ma már avult — hármas beosztása alapján a *dolog*-bérletet (locatio conductio rei), a *»munka*-bérletet« (l. c. operarum) és a *vállalkozást* (l. c. operis) különbözteti meg.

a) A *dologbérlet* körén belül a *lakásbérlet* keretében a háztulajdonos (bérbeadó) tulajdonjogának jelentékeny megszorítását láthatjuk a periodikusan (rendszerint évenként) visszatérő *lakbértörvények*, valamint a lakáselosztás érdekében foganatosított *lakásrekvirálások* módozatait szabályozó törvények és törvénypótló kormányrendeletek alapján. A bérleti időtartam lejárata tekintetében hatályon kívül helyezettnek tekinthető a Ptk.-nek az a rendelkezése (1436. sz.), hogy meghatározott lejárati határidő kitűzése esetén a szerződés *ipso iure megszünik.* Egyelőre ennek ellenkezője áll: a lakbérleti szerződések hatálya *ipso iure továbbra is fennáll* a törvényben megállapított feltételek mellett.

A *haszonbérleti* jog kérdésében súlyos megszorítást tartalmaz a földmívelésügyi minisztériumnak 1947. március 3-án kelt törvénypótló rendelete, amelynek értelmében *művelhető mezőgazdasági föld* (szántó, kaszáló, rét, legelő, szőllő, zöldséges kert, stb.) *sem haszonbérletbe, sem pedig u. n. részes* (»dézsma-rendszer« szerint) *művelésbe nem adható.*

b.) A *munkaszerződés* szabályozásának a Ptk. (ugyanúgy mint a Cod. Nap.) alig néhány lakónikus rendelkezést szentelt; akárcsak a mintául vett *római jog*, amely utóbbinak szűkszavúsága azonban magától értetődik annak következtében, hogy az ókor társadalmának gazdasági életében ez a szerződési típus (a »homo iber«-ek között megkötött »locatio conductio operarum«) egészen jelentéktelen szerepet játszott; a *termelés munkájának 99%-át a rabszolgák végezték el.* A szabad ember munkavállalása tehát ebben a társadalomban, mint gazdasági tényező úgyszólván tekintetbe se jött s ezért ennék a jogi intézménynek tökéletes kiépítésére szükség sem volt.

Ezzel szemben a termelési viszonyok terén különösen a 19. század folyamán megindult nagyszabású fejlődési és átalakulási folyamat olyan fordulatot idézett elő, amely a »munkaadó« és »munkavállaló« szerződésének új irányt, tartalmat és jelleget adott. Ehhez képest a Ptsz. hiányos rendelkezései nemcsak *elégteleneknek* hanem a társadalmi élet támasztotta követelményekkel egyenesen *ellentéteseknek* kezdtek bizonyulni. A tőkés termelés tökéletesedésével egyre nyilvánvalóbbá lett a »szabad« munkás gazdasági kiszolgáltatottsága a »munkaadóval« szemben s emellett mind jobban kidomborodott a termelés keretében a munka *kollektív* jellege. Ennek az evolúciónak következményeit vonta le a törvényhozás, amikor felismerve a munkaszerződésnek életbevágó jelentőségét, azt nemcsak külön törvényben, hanem önálló és részben *közjogi* jellegű munka-kódexben szabályozza, minden részletre kitérő pontossággal. (Már az 1929 április 5-iki törvény és különösen az 1945 óta bekövetkezett rendelkezések.)

Azonfelül az individuális munkaszerződés mellett elismeri az új munkatörvényhozás a *kollektív szerződés* típusát, megadja a munkásnak a *társadalmi biztosítást*, a rendszeres orvosi segélyt és nyugdíjat s mindezeket összefoglalóan gondoskodik arról, hogy a törvényhozás által elismert *munkás-szakszervezetek* (l. fent, I. 1. *e.*) pont) őrködjenek a munkás érdekeinek megvédése érdekében.

c) A »bérleti jog« keretében érvényesülő módosulások kapcsán kell megemlékeznünk a hűbéri jog maradványainak teljes felszámolásáról a *földbirtokjog* terén.

A Ptk. (a Cod. Nap. mintájára) *formailag* végzett ezen a téren a hűbéri joggal s annak maradványaival. A »munkabérlet« tekintetében kimondotta a szerződés »időhöz kötöttségét« s ezzel egyszer- s mindenkorra eltörölte s a közrendbe ütközőnek minősítette az örökös lekötöttséget létesítő megállapodást. (1471. sz.) A dologbérlet keretében pedig eltörölte az örökhaszonbérletet (emphyteusis, embatic, besman) intézményét (1415. sz.), továbbá nem tűri az olyan

megállapodást sem, amely szerint valamely dolog mindenkori tulajdonosától a jogosított bizonyos *tényleges* szolgáltatást (»tevés«, »facere«) követelhetne valamely, a felek között konstituált *ius in re aliena* alapján.

Mindezek dacára, a földbirtokrendszer gazdasági strukturája Romániában olyan tényleges állapotokat hozott létre, sőt visszahatásként — a Ptk. rendelkezéseinek szellemével ellentétben — olyan szaktörvényhozási intézkedéseket erőszakolt ki, amelyek *kerülő úton* a jobbágyrendszer számos csökevényét tartották továbbra is életben. Igy pl. — egyidejűleg a Ptk. életbelépésével — a mezőgazdasági munkát szabályozó rendelkezések a munkást a legdrasztikusabb kényszereszközökkel (»mann militari«) és önkényesen rájuk diktált »szerződésekkel« kötelezték arra, hogy a földesúr (vagy bérlő) földjét akkor és oly feltételek között dolgozza meg, amikor és ahogyan ez parancsolja, úgy hogy *de facto* a föld műves a faluja mellett elterülő nagybirtokhoz továbbra is oda volt kötve.[7] Ez az állapot az idők folyamán kétségtelenül enyhült ugyan, de a teljes és tényleges felszabadulás e féljobbágyi rendszer alól még sem következett be, sőt az 1921-iki földreform sem hozta meg ezt az eredményt, mert a régi rend *tényleges* érvényesülésének lehetőségét : a nagybirtokot megóvta.[8] Ezért kell azt a megállapítást tennünk, hogy a hűbéri rend maradványainak az *élő jog* szempontjából való hiánytalan felszámolását csak a már említett (I. 2. b.) 1945-iki agrártörvény vitte keresztül, azáltal, hogy a formailag és elvben már a Ptk. által is eltörölt jogrend *gazdasági alapját* is megszüntette.

d) Nem *törvényhozási* úton, hanem a *bírói jog* teremtő erejének eredményeként alakult ki a kártérítési jogra nézve a *tárgyi felelősség* elméletének érvényre jutása.

A Ptk. eredeti szövegének rendelkezései értelmében (1001—1002. sz.) a dolog tulajdonosa (ha nem épületről vagy állatról van szó) csupán akkor volna felelősségre vonható a dolog használata kapcsán bekövetkezett kárért, ha saját vétkessége bebizonyosodik ; a bizonyítási teher a károsultat éri.

A Semmisítőszék belátva, hogy ez az álláspont a mai forgalmi élet követelményeit nem elégíti ki, a Ptk. 1000. sz.-ának merész *kiterjesztő értelmezésével* segített magán annak alapján, hogy »felelősök vagyunk az őrizetünk alatt álló dolgok következtében beállott kárért« (1. bek.), kimondta, hogy »aki olyan dolog használatát veszi igénybe, amely másnak kárt okozhat, a beálló kárért felel, vétkességre való tekintet nélkül.«[9]

e). Az *örökösödési* jog keretében nagyjelentőségű az 1921. január 28-iki törvénynek az a gyökeres újítása, amely (szemben a Ptk. eredeti szövegével, mely szerint az oldalrokonok egészen a 12. fokig bezárólag örökölhetnek *ab intestato*) az oldalrokonok törvényes öröklési jogcímét a 4. fokra (elsőfokú unokatestvérig bezárólag) korlátozza. (Az új törvény szerint tehát az *unokatestvér gyermekének* már nincs törvényes örökösi jogcíme.)

Az időközben hatályon kívül helyezett (1927) reformot az 1944. június 10-iki törvény újból életbe léptette.

Ez utóbbi törvény további nagyjelentőségű újítást hozott a *túlélő házastárs* törvényes örökösödési jogának rendezésével.

A túlélő házastárssal (nemre való különbség nélkül) a Ptk. a lehető legmostohább módon bánt el : csak abban az esetben adott neki törvényes öröklési jogot, ha az örökhagyó után még 12. fokú oldalrokon sem maradt hátra. De még ekkor sem tekintette őt »szabályszerű« örökösnek és a hagyatékhoz még így is csak leltár és biztosítékadás mellett juthatott.

Az emlitett törvény szakít ezzel az ósdisággal és a házastársat köteles részre is jogosult (rezervator) rendes törvényes örökösnek minősíti, aki $^1/_4$ részben örököl, ha az örökhagyó gyermekeivel, $^1/_3$ részben, ha az örökhagyó (egy vagy mindkét) szülőjével *és* (egy vagy több) testvérével, $^1/_2$ részben, ha az örökhagyónak *vagy* csak szülőivel (szülőjével), *vagy* csak testvéreivel (testvérével), és $^3/_4$ részben, ha távolabbi rokonokkal konkurál ; ha pedig a 4. fokig (első unokatestvér) bezárólag nincs oldalrokon, akkor őt illeti meg az *egész* örökség.

Az 1943. július 10-iki törvény a *házasságon kívül született gyermek* örökösödési jogi helyzetén is javít : megadja neki természetes atyja után az ab intestato örökösödési jogcímet, de csak abban az esetben, ha elismertetése *önként* (tehát nem peres úton kikényszerítve) történt.

[7] Ezt a helyzetet, amelynek elmérgesedése ismételten vezetett parasztlázadásokra (legjelentékenyebb volt az 1907.-i), nevezték a román társadalomtudományi írók *»új jobbágyság«*-nak. *Dobroganeau-Gherea* szocialista író (1855—1920) híres munkája (Neoiobaghia, Bukarest, 1910.) nyomán (V. ö. ugyanőtőle : A szocializmus az elmaradt országokban, magyarra ford .: *Ehrenfeld* Béla, Bukarest, 1935., 19. s. k. o.). Valóban, az 1864.-i u. n. »földosztás«, gyakorlatilag *reformatio in peius*-t jelentett a paraszt rovására ; »tőkés jobbágyság«-ot, amely a földesúr számára biztosította a jobbágyrendszer és kapitalizmus előnyeit, míg a parasztot mindkét rendszer hátrányaival sújtotta. A kérdésnek igen gazdag és magas színvonalon álló román szakirodalma van ; v. ö. legújabban *Pătrăşcanu* Lucretius, Un veac de frământari sociale (»egy évszázad szociális surlódásai«, Bukarest, 1945.) és Problemele de bază ale României (»Románia alapvető problémái«, Bukarest 1946., 3. kiadás ; u. ott kimerítő bibliográfia). E kutatások során tett megállapítások tanulságos összehasonlításra adnak alkalmat a sok tekintetben analog magyarországi viszonyokkal, úgy amint azok az 1945-ös földreformot megelőzően fennállottak.

[8] V. ö. *Pătrăscanu*, Probleme, stb. id. m. 84. sk. o., aki rámutat arra, hogy ennek a földreformnak pozitív eredménye csak oly értelemben volt, hogy elősegítette a tőkés termelési viszonyoknak az agrárszektorba való behatolását. A nagybirtok részben (a törvény kijátszása, stb. folytán) megmaradt, részben pedig csak gazdát cserélt (a bekövetkezett gazdasági válság következtében a tönkrement parasztság földecskéit a földesurak és bankok szerezték vissza).

[9] A francia jogra nézve v. ö. *Marton* Géza kitünő munkáját, Les fondements de la responsabilité civile, Paris, 1938., 44., 51.,54—55., 60., 67. old.

Végül módosítást szenvedtek az örökség felosztása tekintetében érvényben volt jogszabályok: az 1943. szeptember 9-iki törvény jelentékenyen egyszerűsíti az erre vonatkozó eljárást.

* * *

A fentiekben a Ptk. eredeti szövegének kezdettől fogva felmerült legfontosabb módosulásait ismertettük. Ezek között még csak kis számban szerepelnek olyan gyökeresebb reformok, amelyek a mai népi demokrácia jogalkotásának eredményei.[10] Ez utóbbiakra a közeljövő törvényhozásának keretében fog — az igazságügyminiszter legutóbb tett bejelentéséhez képest — mielőbb sor kerülni; ezekről beszámolni: külön cikk feladata lesz.

II. *A magánjogi törvényhozás egységesítése.*

1. Az első világháború utáni impériumátvétel alkalmával a román törvényhozás a volt magyar területeken érvényben volt magánjogi szabályozást *en bloc* átvette; így szűkebb ért. vett) Erdély területén az *osztrák Ptk.* — az 1867 — 1918. évek között közbejött módosításokkal — az átcsatolt többi részekben pedig a kodifikálatlan *magyar magánjog* rendelkezései maradtak érvényben. Csupán egyes magánjogi részletkérdések és bizonyos szakjogok terén történt egységesítő szabályozás.[10]

2. Az egész általános magánjog egységesítésének előkészítése azonban mindjárt az impériumváltozás után megindult és ennek eredményeként készült el a harmincas években az a törvény: tervezet, amely azután 1939-ben törvényerőre is emelkedett s a hivatalos lapban kétízben is (utóbb bizonyos módosításokkal) közzététetett.

Az alapjában véve értékes törvényhozási munkálat megérdemelné a részletesebb méltatást. Hogy ettől mégis el kell tekintenünk, ennek az az oka, hogy a törvénykönyv soha nem lépett életbe.

Az 1923-iki Alk.-nak 1938-ban államcsíny útján történt eltörlése után ugyanis Románia három fasiszta típus diktatúrát volt kénytelen átszenvedni, amelyek folyamán nem lehetett szó (alkotmányos értelemben vett) törvényhozásról, hanem csupán *de facto* rendelkezésekről. Ilyen alapon emelkedett »törvényerőre« az *első* (II. Károly-féle) diktatúra idején a szóban forgó törvénykönyv is; ámde az 1940 szeptemberében tényleges hatalomra jutott *második* (vasgárdista) diktatúra a törvénykönyvet »hatályon kívül helyezte«, még mielőtt az életbeléphetett volna; a *harmadik* (Antonescu-féle) diktatúra pedig a *román Ptk-nek hatályát terjesztette ki az egész országnak* (akkoriban ténylegesen román impérium alatt álló) *területére* 1943 szeptember 15-én kezdődő hatállyal (1943 június 22-iki, ú. n. »kiterjesztő törvény«, röv.: Kit. törv.)

3. Az országnak a fasiszta diktatúra (1944 augusztus 23) után ismét visszahelyezett legális román államhatalma az általános magánjog egységesítésének kérdésében szintén arra az álláspontra helyezkedett, hogy *román Ptk-et terjesztı ki az ország egész területére* és ezért az illegális fascista kormány fenti intézkedését nem helyezte hatályon kívül, tehát a *Kit. Törv. érvényben maradt* és az 1945 április 4-iki törvénnyel *Észak-Erdélyre is kiterjesztődött.*

Ezzel a román Ptk. az egész országban érvényes magánjog egységes kútfeje lett. Mindazonáltal egyes joganyagok tekintetében Erdélyre és a többi volt magyar jogterületekre nézve az addig érvényben volt jogrend, mint helyi (partikuláris) jog, továbbra is hatályban maradt.

4. Az 1944. október 10-iki és (Észak Erdélyre nézve a már említett) 1945 április 4-iki törvények értelmében a Kit. Törv. II. fejezetének rendelkezése szerint a következő magyar törvények maradnak életben:

a.) A *gyámság és gondnokság* joganyagára nézve a magyar 1877. évi XX. és 1885. évi VI. törvénycikkek, a későbbi módosításokkal; hasonlóképpen más törvények oly rendelkezései, melyek a fentiekkel közvetlen és szükségképi összefüggésben vannak.

b.) Mindazok a törvények, rendeletek és végrehajtási utasítások, melyek a *telekkönyvekre*, úgyszintén a vaspályákra és csatornákra vonatkozó *központi telekkönyvekre* vonatkoznak (osztrák telekkönyvi rendtartás, az utóbb eszközölt módosításokkal.)

c.) A *közjegyzőkre* vonatkozó 1847. évi XXXV. és 1886. évi VII. (magyar) törvények, a későbbi változásokkal egyetemben.

d.) Az *örökösödési eljárásról* szóló (magyar) törvény 50—89. és 98—106. (bezárólag) §§-ai.

e.) Az ingatlan javakra vezetett *árverésre* és *biztosítási végrehajtásra* vonatkozólag, a magyar végrehajtási törvény 1881. LX. törvénycikk 132, 135, 213, 220 és 221. §§-ai, módosítva az 1912. évi LXIV. törv. cikkel.[11]

5. Az idevonatkozó területközi (interritoriális, interprovinciális) vonatkozású szabályok a következők:

a.) Az érvényben maradt helyi jog azokra a *személyekre* nézve nyer alkalmazást, akiknek lakóhelye e (helyi) jog hatályának területén van és azokra a *dolgokra*, amelyek e (helyi) jog hatályterületén találhatók.

[10] E cikk tárgykörén kívül estek azok az *átmeneti jelentőségű* és *alkalmi* törvényhozási intézkedések, amelyek a (román és magyar) fasiszta uralom alatti terror kapcsán foganatosított *tulajdonátruházások*, illetőleg *elidegentiő ügyletek érvénytelenítésének* előfeltételeit és módozatait szabályozzák. (1945. évi 607. és 645. sz törvények, a későbbi módosításokkal.)

[10] V. ö. *Ujlaki* Miklós, A magyar magánjog módosulásai Romániában c. tanulságos munkáját. (Budapest, 1934.)

[11] A Kit. Törv. a szövegben felsoroltakon kívül még a *túlélő házastárs törvényes örökösödési jogára* vonatkozólag is fenntartotta a helyi jogrendszerek (Erdély osztr. Ptk., többi részek: magyar magánjog) hatályát (3. pont, 2.). Mint azonban fentebb (I.3. e.) láttuk, a Kit. Törv. életbelépte után 9 hónapra (1944. jun. 10.), ennek a joganyagnak *egységesítése* következett be, az ismertetett új szabályozás útján, tehát ez a pont a fenti felsorolásból kiesik.

b.) Az *örökségekre* vonatkozóan az örökhagyó *utolsó lakóhelyének* törvényei nyernek alkalmazást, tekintet nélkül arra, hogy maguk a hagyatéki javak hol vannak.

c.) A *jogügyletek* és más jogcselekmények alakszerűségeire nézve a *kiállításuk helyén* érvényben levő jogrend irányadó. (»locus regit actum« elv szigorú alkalmazása.)

6. Az *időközi magánjog* szempontjából felmerülő kérdések:

a.) A Kit. Törv. értelmében »a kiterjesztés *életbelépte* (1943 szeptember 15.) *előtt* létrejött jogügyletek és egyéb cselekmények *érvényességük, joghatályuk* és a rájuk vonatkozóan alkalmazható *bizonyítási eszközök*[12] szempontjából ama jogszabályok szerint lesznek elbírálandók, amelyek létrejöttük időpontjában érvényben voltak; a Kit. Törv. ugyanezt az elvet még megismétli külön az »élők közötti és halál esetére szóló ügyletekre« s a »kért előidéző cselekedet ekre«.

Ebből következik, hogy a jogalkalmazás a jövőben még igen sokáig és sok esetben fogja az azelőtt érvényben volt jogrendszereknek a *többi* (a fenti 4. p. *a)-e)*, alatt felsoroltakon kívül álló) *joganyagra vonatkozó szabályait* is figyelembe venni.

b.) Mindazonáltal, ha az említett jogügyletek *joghatása* csak 1943 szeptember 15. *után* következik be, e joghatások megitélésénél már a *román Ptk.*-nek mindazon jogszabályait is alkalmazni kell, amelyek közrendi (ius cogens) természetűek.[13]

c.) ÉszakErdélyre vonatkozólag két fontos intézkedés jön tekintetbe.

Egyrészről az 1944 október 10-iki és 1945 április 4-iki törvények az 1940. augusztus 30. utáni magyar törvényhozást *általánosságban* hatálytalannak nyílvánítják. Másrészről azonban az utóbbi törvény azt a rendelkezést is tartalmazza, hogy az 1940 augusztus 30-a és 1944 október 25-e között véghez vitt *jogcselekmények* és *szerzett jogok tiszteletben tartandók és az impériumot gyakorló hatalom által életbeléptetett jogszabályok szerint ítélendők meg*, hacsak románjogi közrendi jellegű jogszabályokkal nem ellenkeznek. (2. szakasz).

Ebből következik, hogy a közeljövőben még ezzel a *többlet-joganyaggal* is számolni kell. A kérdés a gyakorlati jogalkalmazás szempontjából azért bír igen nagy jelentőséggel mert 1941-ben a *magyar magánjog* hatályát Észak-Erdélyre is kiterjesztették; ennélfogva a fentjelzett intervallumon belül felmerült jogi tényeket nem az osztrák Ptk., hanem a magyar magánjog alapján kell megítélni. (Pl. az ebben az időszakban megnyílt örökségekre, a magyar magánjog törvényes öröklési rendje, a házasságokra vonatkozóan a magyar házassági vagyonjog rendszere lesz alkalmazható, stb.)

d.) Felmerül azonban a kérdés: *quid iuris* az *1944. október 25-e után* (a fasiszta uralom alól való *tényleges* felszabadulás időpontja) és *1945 április 4.* (a Ptk. hatályának életbelépte) között felmerült tények, jogügyletek, stb. megítélése tekintetében.

Mint láttuk, a két idevágó törvény az 1940 augusztus 30. és 1944 október 25. közötti intervallumról beszél, ezzel szemben az utóbbi terminus utáni időszakra nézve semmi intézkedést nem tartalmaz. Melyik jogrend nyerjen hát alkalmazást?

A joggyakorlat feladata lesz a kérdést eldönteni. Kétségtelen, hogy *szabály szerint* — a fentidézett törvények rendelkezései értemében — az 1940 augusztus 30-a előtt közvetlenül hatályban volt jogrendet kell visszaállítottnak tekinteni, mert *szabályként* a magyar törvényhozás intézkedései *érvényteleníttettek* s csak *kivételképpen* vonták ki e rendelkezés alól az 1940. aug. 30. és 1944 okt. 25. közötti jogcselekményeket, stb. Ez utóbbi *kivételjogi* szabályt tehát nem lehet *kiterjesztően* — a törvényszövegben megjelölt időtartamon túlmenőleg — értelmezni, miért is a kérdéses tények az *osztrák Ptk.*-nek Erdélyben 1940 augusztus 30-án érvényben volt szövege szerint lesznek elbírálandók. Mindazonáltal a *jogügyleti cselekmények* tekintetében (s különösen a jogügyletek *alaki kellékeit* illetően) figyelembe veendő az a körülmény, hogy az 1941-ben életbelépett magyar magánjog hatályát a felszabadító vörös hadsereg parancsnoksága továbbra is érvényben hagyta, egészen addig, míg — egy félév múltával — a román állam a főhatalmat át nem vette; az ügyletkötő felek tehát ebben az időszakban — jogi tanácsadóik (ügyvéd, közjegyző) utasításai értelmében — a *magyar magánjog* szabályaihoz tartották magukat s a bíróságok is ezt a jogrendet alkalmazták. Ennek a joganyagnak körén belül tehát úgy az aequitas, mint a *tempus regit actum* elve a *magyar magánjog* alkalmazását követeli.

e.) Sajátságos helyzet áll elő az *1943. szeptember 15-e* és *1944. június 10-e közé eső félév* folyamán megnyílt *örökségekre* nézve a *túlélő házastárs* törvényes örökösödési joga szempont-

[12] A Ptk. — eltérően az osztrák Ptk.-től és a magyar magánjogtól — számos olyan rendelkezést tartalmaz, amelyek a bírót a bizonyítási eszközök tekintetében *kötik*, úgy hogy részben még fenntartja a *kötött bizonyítási rendszer* avult elméletét: a bizonyítási eszközök taxativ felsorolását adja (1170. sz.) s bizonyos joganyag keretében kötelezően állapítja meg az igénybe vehető bizonyítási eszközt. Erre az eltérésre utal a szövegben közölt rendelkezés.

[13] A közrendi (ordine publică) jelleg alatt a *ius cogens*-t kell érteni. A szövegben közölt jogszabály azt jelenti, hogy az egyébiránt a helyi jog szerint érvényesen megkötött ügylet joghatása a Ptk. életbelépte után már nem áll be, ha annak tartalma a Ptk. kényszerű rendelkezésébe ütközik. Pl. ha a kolozsvári ügyvéd 1943. szept. 15.-e előtt engedményeztette magára valamely ügyfelének oly követelését, amely a helyi Tábla kerületébe tartozó bíróság előtt per tárgya, ez a jogügylet úgy az osztrák Ptk., mint a magyar magánjog szerint érvényes, mert ezek közül egyik jogrend sem tiltja azt; ellenben a román Ptk. *kényszerű* (cogens) rendelkezése értelmében *érvénytelen* (1309. sz.). Ha tehát a joghatás bekövetkezésére csak a fent jelzett időpont *után* kerülne a sor, akkor ez már nem lesz lehetséges, a Ptk. 1309. sz.-ának *cogens* szabálya következtében. V. ö. *Negrea* Camil cikkét az erdélyi közjegyzők nagyszebeni folyóiratában. (Notariatul Public, VII 1—2. sz. 9. old.)

jából a volt magyar magánjogi hatályterületeken.

Ebben az időszakban ugyanis (a Kit. Törv. eredeti szövege értelmében, l. fent, II. 3. p. 10. jegyz.) a magyar magánjog törvényes öröklési rendje volt érvényben (egészen az 1944 jún. 10-iki törvényig, l. fent, I. 3. e.); de csakis a *túlélő házastársra* vonatkozólag, mert *minden egyéb tekintetben már a román Ptk. öröklési rendje lépett életbe.*

A házastárs mostmár — lemenő örökösök hiányában — aszerint örököl, hogy a hagyaték *szerzett* vagy *ági* vagyon-e? Szemben állunk tehát azzal a furcsasággal, hogy az ági öröklési rendszer egész struktúrájával számolni kell, annak dacára, hogy a felmenő és oldalági rokonok örökösödése teljesen a román Ptk. szerint történik, amely pedig az ági öröklést nem is ismeri; ami más szóval annyit jelent, hogy *van ági öröklési rend — ági örökösök nélkül.* Miután pedig az ágiságot a hivatott ági örökösöknek kell bizonyítani (úgy a vagyon provenienciáját, mint saját minőségét), másrészt azonban akárhány esetben ez nem az ő, hanem *más* örökös javára fog gyümölcsözni, el lehet képzelni, hogy minő bonyodalmas helyzetekhez vezet az 1943-iki fasiszta »törvényhozó« felületessége, amely két egymással össze nem férő örökösödési rendszert kapcsolt össze. Szerencsére — mint láttuk — ez a fonák helyzet csak 1944 június 10-ig tartott, úgyhogy csak a fent említett félévi intervallumon belül megnyílt örökségek egyike-másika keretében merül majd fel nem egy súlyos komplikáció, amely a bíróságnak komoly fejtörést fog okozni.

Dr. Kiss Géza

Örökjogi kérdések

A polgári jogi határozatok tárába 226. és 227. szám alatt felvett — 1911-ben hozott — két határozat, véleményem szerint, két egymástól eltérő elvi álláspontot foglal el.

A 226. számú határozat szerint ági vagyon az is, amit a gyermek szüleitől ezek életében viszteher nélkül kap. A kiházasításul adott ingó ági vagyon.

A 227. számú határozat értelmében viszont: ha az atya a fiának olymódon vesz ingatlant, hogy annak tulajdonjoga közvetlenül a fiú javára kebeleztetik be, ági értéknek a vételárként kifizetett összeg és nem maga az ingatlan tekintendő. Indokolás: az ingatlan nem az atyjáról szállott az örökhagyóra, azért a Kúria úgy találja, hogy az atyjáról az örökhagyóra szállott vagyonértéket nem az ingatlan természetben, hanem annak az atya által kifizetett vételára képezi s az atyának öröklési igénye az id. törv. szab. 10. §-a értelmében csupán az általa kifizetett pénzösszeg erejéig terjedhet.

Véleményem szerint a 227. sz. E. H. az id. törv. szab. 10. §-ára tévesen hivatkozik, de állásfoglalása nem is oly határozott (»úgy találja«), hogy a P. H. T.-ba fel lett volna vehető.

Az id. törv. szab. 10. §-a értelmében ági vagyon az, amely a szülőktől vagy águktól az örökhagyóra hárult. *Dr. Szladits Károly* Magyar magánjog VI. k. 79. old.: ági vagyon az, amit az örökhagyó a szülőktől vagy águktól öröklés folytán vagy ajándékba kapott. Az ági vagyon minősítés tehát nem azon fordul meg, hogy az elől vagyonából mi vált ki, az elől a maga vagyonából mit adott ki, hanem azon, hogy az örökhagyó az elődtől mit kapott, mi hárult reá. A vagyon ági vagyonná nem az elől vagyoni körében minősül — ajándékozás esetén nem az ajándékozó áldozathozásától függően — hanem az örökhagyó, a megajándékozott vagyoni körében. Az a kérdés, mit kapott az örökhagyó atyjától, pénzt vagy ingatlant, amit ő kapott, az az ági vagyon. Ami kor az ingatlant nem az örökhagyó vette, nem ő szerezte, hanem kapta, az szerzeményének nem tekinthető, szerzeménye akkor, ha az atyjától kapott pénzen ő maga vette, szerezte meg magának.

Ági vagyon a 226. számú E. H. szerint az is, amit a gyermek szüleinek ezek életében viszteher nélkül kap. Viszteher nélkül kapja az atya által neki vett ingatlant is. Ági vagyon a kiházasításra adott ruha, ékszer (VI. k. 80. old.) nyilván akkor is, ha azt az eladótól közvetlenül maga a gyermek veszi át és a szülő arra előzőleg tulajdonjogot nem szerzett, azt birtokába soha sem vette. Ági vagyon (VI. k. 115. old.) a sorsjegyre esett nyeremény, mert a nyeremény a sorsjegy megszerzésével nyert jogalapon nyugszik. A nyereményösszeg sem volt soha az elől tulajdona, ha pedig az előzetes tulajdonszerzés itt nem fontos, miért fontos a 227. számú E. H. esetében, talán mert az utóbbi esetben ingatlanról van szó? Ági vagyon (VI. k. 85. old.) az ági ingatlan után kiosztott legelőjárulék, mert a jog, amelynek alapján az örökhagyó hozzájutott, nem az ő szerzeménye volt. Hasonló az ú. n. überlandos föld elbírálása. Az 1848 előtt meghalt jobbágy elől közös törzs lehetett ági öröklésnél, noha csak a felszabadulás adott a jobbágynak tulajdonjogot. Egyik esetben sem volt az elől ingatlantulajdonos, ha pedig az irányadó, hogy a jogalap honnan származott (VI. k. 85. old. ut. előtti bek.), úgy a 227. számú E. H. elvi álláspontja nyilván téves, mert az ingatlan tulajdonának megszerzéséhez a jogalapot ebben az esetben is az atya szolgáltatta, az tőle, az ingatlan vevőjétől származott, az örökhagyó tulajdonszerzése az ingatlanok reá iratását megelőző jogalapon nyugszik. Jogalap az ingatlan eladására létrejött megegyezés, ez pedig nem az örökhagyó ténye volt; a tulajdonjog bekebelezése csak alaki követelmény.

Amennyiben az atya az ingatlant előbb a maga nevére iratja és csak azután gyermekére, úgy az nem vitásan ági vagyon, míg ha közvetlenül gyermekére iratja, úgy a 227. sz. E. H. szerint szerzeményi vagyon. Az ingatlan ugyanaz, vevője, megszerzője és juttatója is, ági vagyon minősége az ahhoz nem szükséges alakiságtól — előzetes tulajdonjog bekebelezéstől — függővé nem tehető. Ha az anya a neki ajándékozott ékszert annak birtokba vétele nélkül tovább ajándékozza leányának és az ékszerésztől közvetlenül a leányának küldeti meg, az ékszer a leány hagyatékában — nem vitásan — ági vagyontárgy lesz, ha pedig az ajándék tárgya ingatlan, akkor ez már előzetes telekkönyvi tulajdonszerzés nélkül szerzeményi vagyon ?

Az ági vagyon helyes meghatározását a két határozat körül a 226. számú E. H. adja, míg a 227. számú határozatban foglalt elvi kijelentés az id. törv. szab. 10. §-ára nem alapítható, téves.

A 227. számú E. H.-tal kapcsolatos az a döntés is (VI. k. 86. old.), amely szerint a szülőknek gyermeküknek részére kölcsön pénzen történt ingatlanvásárlás esetén, amennyiben a kölcsönt értékében csökkent pénzzel fizették vissza, ági vagyon csak az, amit a szülők a kölcsönre fizettek, mert ezt adták ki vagyonukból. Csakhogy ági vagyon nem az, ami az adományozók vagyonából kiválik, hanem ami a gyermek vagyonába bekerül, oda pedig az ingatlan jutott és nem a kölcsön visszafizetésére fordított összeg ; az, amit a szülők kölcsönre fizettek, a gyermek vagyonába, tulajdonába soha sem ment át, azért ági vagyonná soha nem is válhatott.

Dr. S. Pap István álláspontjának megfelelően abban az esetben, ha az ingatlan eladója utóbb a kölcsönt a szülőknek (nem a gyermeknek) elengedi, vagy annak visszafizetése teljes elértéktelenedése folytán tárgytalanná válik, úgy az ingatlan teljes egészében szerzeményi és nem ági vagyon, mert a szülők semmit sem adtak ki vagyonukból. Az ingatlant azonban mégsem az örökhagyó szerezte, hanem szüleitől kapta, az ingatlanszerzés jogalapja a szülőkhöz vezet vissza akkor is, ha a szülők semmit sem költöttek rá vagyonukból, a szülők jogán ingyen kapott ingatlan pedig ági és nem szerzeményi vagyon.

Osztom *dr. S. Pap Istvánnak* azt az álláspontját, hogy az ú. n. reálelméletnek megfelelően ági vagyon az örökhagyó által adóssággal túlterhelten örökölt ingatlan, ellenben nem osztom azt a vélemányét (VI. k. 91. old.), hogy ha az örökhagyó az atyjától annak életében kap ily túlterhelt ingatlant, akkor az nem ági vagyon, mert az örökhagyó az adósság átvállalásával teljes ellenértéket adott, tehát semmit sem kapott. Az a kérdés, mi volt a felek megegyezése. Amennyiben ellenértékes vagyonátruházásra irányult és az örökhagyó az adósságot az ingatlan ellenében kifejezetten átvállalta úgy, hogy atyja az adósságnak visszafizetési kötelezettsége alól felszabadult, úgy ellenértékes a vagyonátruházás, nincs ági vagyon. Amennyiben ellenben az örökhagyó adósságátvállalás nélkül kapta a túlterhelt ingatlant, adomány tárgya a reálelmélet szerint nem az érték, hanem az ingatlan lévén, az ingatlan — ha túlterhelt is — éppen úgy ági vagyon, mint öröklés esetén. A vagyon ági minősége független attól, hogy az örökhagyó azt az atyjától annak életében kapta-e avagy örökölte atyja után, a két eset eltérő elbírálására (VI. k. 92. old.) az id törv. szab. 10. §-a nem nyujt alapot. A szerzeményi örökös kedvéért esetenként reálelméletről értékelméletre áttérni nem lehet. A túlterhelt ági ingatlan is kívánatos lehet a szerzeményi örökösnek, esetleg értékének emelkedése, vagy terheinek pénzérték csökkenéssel kapcsolatos könnyebbülése miatt. *Dr. S. Pap Istvánnak* a m. magánjogi törv.- jav. 1795., 1796. és 1808. §-aira vonatkozó észrevételeit osztom. Ági öröklés tárgya a meglevő vagyontárgy és nem annak értéke, érték csak a természetben már meg nem levő vagyontárgy helyett jár.

Dr. S. Pap István és az általa ismertetett újabb bírói gyakorlat szerint a megsemmisült, elajándékozott és eltékozolt ági vagyont nem kell pótolni a hagyatékból. A m. magánjogi törv. jav. (1806. §) az elpusztult, veszendőbe ment ági vagyontárgyakat ugyancsak figyelmen kívül hagyja és csak az érte esetleg járó megtérítést veszi számításba. Az ajándékozásról a javaslat (1809. §) már csak annyiban rendelkezik, hogy az örökhagyó által az ági örökösnek juttatott vagyon annak ági örökségébe beszámítandó, hacsak az örökhagyó beszámítását el nem engedte. Más ajándékozás esetében tehát az elajándékozott vagyontárgy helyett annak értéke az ági öröklés tárgya s ugyanaz a javaslat által az ági vagyonnál meg sem említett tékozlás esetén is.

Eltérők a javaslatnak a házassági vagyonjog körébe eső rendelkezései, itt érvényesül az az elv, hogy aki pazarol és tékozol, az a maga és nem házastársának vagyonát apasztja (148. §). A saját vagyonát apasztja az ági öröklés szempontjából is az örökhagyó, csakhogy elsősorban a saját szerzeményét és csak azután az ági — családi — vagyont. Ahol a házastársak dolgoznak és takarékoskodnak, örököl a túlélő házastárs az ági örökös mellett is szerzeményi vagyont, akiknek pedig a munka nem kenyerük, hanem mások szerzeményén élősködnek, öröklési igényeikben nem érdemelnek támogatást.

A m. magánjogi törv.- jav. nem veszi át az 567. sz. E. H. álláspontját sem, amely szerint a közös elődtől származó s egyik leszármazóról a másikra (örökhagyóra) háruló vagyon hitvestársi örökléssel szemben ági öröklés alá csak annyiban esik, amennyiben törvényes öröklés esetén is az örökhagyóra hárult volna — a javaslat 1795. §-a a vagyon ági minősüléséhez a leszármazók között törvényes öröklési kapcsolatot nem kíván. Az 567. számú E. H. egyébként is csak hitvestárssal szemben nem ismeri el az ági öröklési igényt, tehát más szerzeményi örökössel szemben azt nem zárja ki, az id. törv.- szab. 10. §-ának rendelkezései azonban ily megkülönböztetésre támpontot nem nyujtanak.

A 8.169/1929. számú ítéletnek a VI. k. 100. oldalán foglalt kivonatos közlése, amely szerint a

kk. örökhagyó házának gyámhatósági jóváhagyással történt eladása esetén a vételár elértéktelenedéséért az örökhagyó anyja (szerzeményi örökös) nem felelős, akként is értelmezhető, mintha a 8.169/1929. számú ítélet az anyának mint szerzeményi örökösnek a felelősségét bírálta volna el, holott az anyának mint t. és t. gyámnak a felelősségéről volt szó a perben és nem a szerzeményi örökös felelősségéről. Az eladott ági ingatlan vételárának elértéktelenedésére vonatkozik a Kúria 2.042/1932. számú ítélete (tanácselnök *Pap István*): az örökhagyó ági vagyona nem értékpapírokból, hanem ingatlanokból állott, maguk az örökölt ingatlanok nem semmisültek meg, az azokért befolyt vételárral folytatott gazdálkodás kedvező vagy kedvezőtlen eredménye pedig az ági vagyon minőségén, s illetve értékén nem változtat és így a megtérítési kötelezettséget sem szünteti meg.

A hiányzó ági vagyonért a szerzeményi vagyon, annak örököse egyébként sem felel, jogutódi minőségben sem, mivel maga az örökhagyó ági vagyonát megtartani nem volt köteles; egyáltalán nem felelősségről, hanem arról van szó, hogy a hagyatékból először az ági vagyon különítendő el és a hiányzó ági vagyon értéke pótolandó s amennyiben ez az érték a szerzeményi örökösnek átadott hagyatékban bennfoglaltatik, úgy a szerzeményi örökös köteles azt kiadni. Felelős tehát a kiadásáért, de nem magáért az ági vagyonért.

Dr. S. Pap Istvánnal folytatott vitatkozásomnak befejezéseül megjegyzem még, hogy az ő alapos, mély jogi tudásának, örökjogunk fejlesztése terén szerzett kiváló érdemeinek teljes elismeréssel adózom. Fejtegetéseim célja az ági vagyon megvédése, a *dr. S. Pap István* kúriai működésének (VI. k. 101. old.) tartamára eső bírói gyakorlat nyesegetéseitől mentesítése.

A jobbágy második felelségének özvegyi jogát szabályozó 1840 : VIII. t.-c. 18. §-ának alkalmazhatása kérdésében a Kúria mostanában nem határozott.

Az öröklési jog elbírálására általában az örökhagyó halálakor hatályban lévő jogszabályok mérvadók. Kétségtelen, hogy az örökhagyó annak megfontolásánál végrendelkezzék-e, az akkor érvényes jogszabályokat veszi figyelembe, és amennyiben azoknak rendelkezései az ő végakaratával egyeznek, a végrendelkezést, mint szükségtelent mellőzi. A nemesek — honoráciorok különleges vagyonjogi helyzetét megszüntető 1946. évi XII. törvénycikk hatálybalépéséig az 1840 : VIII. t.-c. 18. §-a az addig követett bírói gyakorlat alapján hatályban levőnek volt tekinthető, azért az 1946. évi XII. törvénycikk hatályba lépése előtt meghalt örökhagyó hagyatékának átadásánál — amennyiben volt jobbágy leszármazott második feleségének özvegyi joga bírálandó el, — az említett 18. § alkalmazásának mellőzése nem indokolt. Az 1946 : XII. törvénycikk hatályba lépése után ellenben az örökhagyók — legalább is elenyészően kevés kivételtől eltekintve — nyilvánvalóan abban a tudatban voltak és vannak, hogy nemes és jobbágy leszármazott jogai és jogviszonyai között vagyonjogi téren többé rendi különbségen alapuló eltérés nincs és a rendi különbségen alapuló 18. § sem hatályos többé. A 18. § ennek megfelelően az 1946 : XII. törvénycikk hatályba lépése után megnyílt hagyatékban már nem alkalmazható.

dr. Ludvig Rezső

A vércsoportmeghatározás családjogi jelentősége

A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvénynek (az alábbiakban : Törvény) hatálybaléptetése és a polgári törvénykezés körében való végrehajtása tárgyában kiadott rendelet (az alábbiakban : Rendelet) 25. §-a hivatalosan is elismerte bizonyítékként a vércsoportvizsgálat eredményét. Nem mondható ez újításnak. A bírói gyakorlatban ily bizonyítási indítvány már a multban is nem egyszer előfordult és volt rá eset, hogy a bíróság azt el is rendelte, eredményét mérlegelés tárgyává tette s annak alapján ítélt.

A vércsoportvizsgálat a Pp. III. címének XII. fejezetében szabályozott szakértői szemle útján való bizonyítás körébe tartozik. Ily bizonyítást a bíróság kérelemre, de hivatalból is elrendelhetett (Pp. 340. §.) és megvolt a lehetősége, hogy a feleket vagy harmadik személyeket a véradás tűrésére kötelezze, az előbbieket a Pp. 342., az utóbbiakat pedig a Pp. 345. §-ában foglalt jogkövetkezmény terhével.

A multtal szemben újítás a Rendeletben azt hogy a szakértői szemlénél a bíró közreműködésénem követeli meg, — hogy a vérvétel és vércsoportvizsgálat foganatosítását kizárólag a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem törvényszéki orvostani intézetére bízza, — hogy vérvétel tűrésére az oly tanut is kötelezi, aki a tanu, ságtételt megtagadhatja (Pp. 345. §., 3. bek.) végül — hogy ellenszegülés esetében úgy a felekkel és mellékbeavatkozóval, mint a tanukkal szemben a Pp. 296, illetve 303. §-ának alkalmazását rendeli, vagyis mind a megnemjelenés, mind a vérvétel megtagadása esetében költségben való marasztalást és pénzbüntetést, ezek mellett pedig elővezettetést, illetőleg letartóztatást és elzárást enged.

Ezek a rendelkezések arányban állanak a bizonyítási eszköz nagy jelentőségével. Általános megnyugvást kelthet az, hogy a Rendelet a vérvételt és vércsoportvizsgálatot az ország első törvényszéki orvostani intézetére bízta. Aggály leg-

feljebb amiatt lehet, mert a Rendelet — szemben a Pp. 360. §-ával, illetve 711. §-ának első bekezdésével — a szakértő bevezetésénél, — és itt főleg a vérvétel alá eső egyének személyazonosságára gondolunk, — a bíró közreműködését nem írta elő. Éppen a statuszperekben irányadó 711. §., — amely a 720. és 723. §-ok eseteiben is alkalmazandó, — megköveteli, hogy a bíró a szakértői szemlénél legalább egy ízben jelen legyen. A miniszteri indokolás szerint ez a szakasz az eljárásnak egyik legfontosabb szabályát tartalmazza s a bíró jelenlétét biztosítékként teszi feltétlenül kötelezővé. Márpedig erre a biztosítékra ezúttal is szükség volna abban az irányban, hogy a szemle tárgyában, — nevezetesen a vértadók személyében tévedés vagy megtévesztés elő ne fordulhasson. A Rendelet ugyan nagy súlyt helyez a személyazonosság megállapítására, a feleknél mégis a legnagyobb megnyugvást a független bíró közreműködése jelentené.

A multban előfordult s vércsoportvizsgálat elrendelésére irányuló bizonyítási indítványok tárgyában bíróságaink általában elutasító álláspontot foglaltak el. Ezt röviden azzal indokolták, hogy az orvostudomány mai állásában a vércsoportvizsgálat eredménye nem fogadható el oly megnyugtató bizonyítékul, amelyre bírói ítéletet lehetne alapítani. Ezt az álláspontot foglalta el kezdetben a Kúria is. De már 1941-ből találunk — egy a férj részéről a gyermek származásának megtámadására irányuló perben kelt kúriai határozatot (P. III. 4671/1941.), amely mélyebben foglalkozott a kérdéssel s ennek eredményeként arra a megállapításra jutott, hogy a bizonyításnak ez a módja családjogunk mai rendszerébe, — amely az apaságot a nemi érintkezés tényéből vezeti le, — be nem illeszthető.[1]

A határozat indokolása szerint: családjogunk az apaság kérdését vélelemmel oldja meg: Az apa az, aki az anyával a fogantatás időszakában nemileg érintkezett. Élő jogunk szerint tehát az apaság kérdése kizárólag azon dől el, érintkezett-e nemileg a férfi a fogantatás időszakában az anyával vagy sem? Ehhez képest a perben a nemi érintkezés kizártságát kell bizonyítani, márpedig a vércsoportvizsgálat eredményéből, — bármi legyen is az, — a nemi érintkezés kizártságára következtetni nem lehet.

A Kúria ebben a határozatában a vércsoportmeghatározásnak, mint bizonyítási eszköznek jelentőségét elismerte s annak igénybevételét mégis mellőzte, hivatkozással a családjogra, amely nemi érintkezés esetében az apaság vélelmét — mintegy objektív — felelősségkéntalkalmazza. A vércsoportmeghatározás szószólói tulajdonképpen nem is a bírói álláspontal, hanem magával a családjoggal kerülnek szembe, amikor azt vallják, hogy *érintkezett bár nemileg a fogantatás időszakában a férfi az anyával akárhányszor, ha az anya, a férfi és a gyermek mindegyikének vércsoportja más, a gyermek ezekből a nemi érintkezésekből nem származhatott.*

A Kúria családjogi tanácsa elé az elmult 15 év alatt — tudomásom szerint — csak egy olyan per került (P. III. 1607/1943.), amelyben a bíróság vércsoportmeghatározást foganatosíttatott s eredményét mérlegelés tárgyává tette.

A pert az anya, mint t. és t. gyám indította az időközben elhalt vélelmezett apa oldalági örökösei ellen szerződés teljesítése iránt. A férfi a gyermek születése után az anyával egyességet kötött, amelyben a gyermek tőle való származását »egyelőre« ugyan el nem ismerte, mégis a nemi érintkezés ténye alapján fennálló jogi kötelezettségéből folyóan tartásdíj fizetésére kötelezte magát, ezen túlmenően pedig abban állapodott meg az anyával, hogy a gyermek leszármazásának kétségtelenné tétele végett három hónapon belül alávetik magukat egy tudományos értékű, úgynevezett vérvizsgálatnak s ha a gyermeknek a férfitól való természetes leszármazása az orvosi tudomány eddigi módszereivel *kétséget kizáróan* megállapítható lesz, erre az esetre a férfi a gyermekről való további gondoskodást ígért, amelyet 2—3 kat. hold középminőségű föld forgalmi értékében jelölt meg. A vérvizsgálat perenkívül megtörtént, eredménye szerint az anya és a gyermek az A, a férfi pedig a B vércsoportba tartozóként jelentkezett s a szakértők véleménye szerint bármely férfitól, tehát a vélelmezett apától is származhatott.

A vélelmezett apa időközben elhalt, oldalági örökösei pedig a szerződés teljesítését megtagadták azzal az indokolással, hogy a feltétel be nem következett, a vérvizsg lat eredményéből ugyanis az apaság kétségtelenül meg nem állapítható.

A perben a bíróság törvényszéki orvos meghallgatását rendelte el, aki az anyán és a gyermeken a vérvizsgálatot megismételte és az állapította meg, hogy az anya az A, a gyermek ellenben a B, vagyis a férfi vércsoportjába tartozik. A gyermek vércsoportjában mutatkozó eltérés okát a törvényszéki orvos abban jelölte meg, hogy a gyermek a korábbi vércsoportvizsgálat idejében csak 7 hónapos volt, viszont a gyermek vércsoporttulajdonságainak kifejlődéséhez bizonyos időre — úgynevezett serológiai érésre van szükség, amely körülbelül másfél évet tesz ki s nagy átlagban két évig terjed.

Az alsóbíróságok arra utalással hogy a vércsoportvizsgálat eredménye egy bizonyos férfitól való leszármazás bizonyítására nem alkalmas, a feltétel tehát lehetetlen, a keresetet elutasították, ezzel szemben a Kúria a vércsoportvizsgálat eredményéből arra a meggyőződésre jutott, hogy a feltétel a felek akaratához mérten beteljesült s ez alapon a kereset jogalapját megállapította. Indokolásában kifejtette, hogy a feltétel csak az egyezség szavai szerint látszik lehetetlennek, a felek valódi akaratát tekintve azonban nem az. A szövegezést illetően a gyermek kijátszására irányuló szándékot kizártnak találta, abból a körülményből pedig, hogy a szakértők szerint a felek a perenkívül foganatosított vércsoportvizsgálatot

[1] Ebben a határozatban lényegileg ugyanaz a gondolat nyilvánul meg, mint amelynek Leonhardt tanácselnök a berlini jogásztársaságban 1928. évben kifejezést adott. (Magyar Jogi Szemle 1931. évi XII. évfolyam 336. lap.)

abból a célból kérték, vajjon a vizsgálat eredménye alapján nem zárható-e ki a férfi apasága, arra a következtetésre jutott, hogy a felek valódi akarata szerint a férfi a gyermek elismerésének és a róla való további gondoskodásnak feltételeként apaságának jogi vélelmén túlmenően a vérségi kapcsolat bizonyosságának azt a legnagyobb fokát kívánta meg a vérvizsgálat eredményétől, amelyet az orvostudomány ezidőszerint nyujtani tud. Ebben az értelemben pedig a feltétel beteljesült, mert a gyermeknek a férfitól való származását már a perenkívül foganatosított vércsoportvizsgálat sem zárta ki; a törvényszéki orvos részéről megismételt vizsgálat eredménye pedig jelentősen valószínűsítette azt, amennyiben e szerint a gyermek a férfi B. vércsoportjába tartozik, amely csoport aránylag ritkábban, — főleg nálunk magyaroknál csak 20%-on alul fordul elő. Vagyis, a Kúria nemcsak mérlegelés tárgyává tette ebben az esetben a vércsoportvizsgálat eredményét és az erre alapított szakértői véleményt, hanem ezek alapján döntötte el a pert.

Az igazságügyminiszter a vércsoportvizsgálat gyakorlati használhatósága tárgyában már 1929. évben véleményadásra hívta fel az Igazságügyi Orvosi Tanácsot abból a célból, vajjon indokolt volna-e arra a bíróságok figyelmét felhívni. A Tanács az 1930. évi február hó 4. napján kelt véleményében[2] ezt indokoltnak nem találta. A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény előkészítése során az azóta eltelt hosszabb időre tekintettel az igazságügyminiszter a felhívást megismételte, amire a Tanács — hivatkozással az időközi tudományos eredményekre — annak a véleményének adott kifejezést, hogy a vércsoportmeghatározás adatai az igazságszolgáltatás közegeinek értékes segítségül fognak szolgálni. Ennek folytán az igazságügyminiszter a vércsoportmeghatározás adatainak felhasználhatóságára a bíróságok polgári ügyekben eljáró bíráinak figyelmét köriratban felhívta[3].

A vércsoportmeghatározás tudományos ismertetése a szakértők feladata, ezért csak utalunk az I. O. T. 1930. és 1946. évi most érintett véleményére, — dr. Beöthy Konrád: »Megbízhatók-e a vércsoportmeghatározás eredményei apasági keresetekben«.[4], — dr. Jankovics László: »Helyes-e a vércsoportmeghatározás alkalmazása az igazságszolgáltatásban.«[5], — végül dr. Rex-Kiss Béla: »A törvényszéki vércsoportvizsgálatok állása Magyarországon«[6] és »A vércsoportokról«[7] — című dolgozatára. Ezekből a bíró világos képet alkothat magának a vércsoportvizsgálat mibenlétéről és a tudományos kutatások eredményéről.

Az alaptétel az, hogy az ivadék szülőinek vércsoporttulajdonságait a Mendel-féle szabályok szerint örökli, tehát vagy az anyjának vagy az apjának vércsoportjába tartozik.

I. Ha a gyermek az anya vércsoportjába tartozik, úgy az alaptétel szerint anyjának vércsoporttulajdonságait örökölte. Ebben az esetben a vércsoportvizsgálat eredményéből az apára következtetni nem lehet, bármely férfi lehet az apa.

II. Ha a gyermek nem az anya vércsoportjába tartozik, úgy az alaptétel szerint az apjának vércsoporttulajdonságait örökölte. A vércsoportvizsgálatnak ilyetén eredménye az apát illetően már tájékoztatást nyujt: a gyermek apja csak olyan férfi lehet, aki vele azonos vércsoportba tartozik.

III. Ezekből nyilvánvaló, hogy, — *amennyiben az előrebocsátott alaptétel csalhatatlan igazság*, — az anyával a fogantatás vélelmezett időszakában nemileg érintkező férfi apasága ki van zárva, ha a gyermek nem az anya vércsoportjába tartozik s vércsoportja a férfi vércsoportjával sem azonos. Egyben nyilvánvaló az is, hogy ily esetben a gyermek más, vele azonos vércsoportba tartozó férfival történt nemi érintkezésből származott.

Ugyanez a helyzet akkor is, ha a nő és férfi vércsoportja azonos, a gyermek ellenben más vércsoportba tartozik.

A vércsoportvizsgálat eredménye tehát:

az I. esetben közömbös;

a II. esetben bizonyíték arra, hogy a gyermek milyen vércsoportba tartozó férfitól származott;

a III. esetben pedig bizonyíték arra, hogy ki nem lehet a gyermek apja, de egyben bizonyíték arra is, hogy az anya a fogantatás időszakában más férfival is érintkezett nemileg, illetve — feleség esetében, hogy a házastársi hűséget megszegte.

Mindez a bíró előtt teljesen világos, gondolkodóba csak egy kérdés ejtheti: *vajjon az alaptétel valóban csalhatatlan igazság-e?*

Az Igazságügyi Orvosi Tanács az 1930. évi véleményében e tekintetben még határozott bizalmatlanságot juttatott kifejezésre, de bizonyos kétség kiérzik az 1946. évi véleményéből is, amikor hangsúlyozza, hogy óvakodni kellene olyan beállítástól, amely a vércsoportmeghatározást a bizonyítékok között *egyeduralkodóvá* tenné s azt az igazságszolgáltatás közegeinek csak értékes *segítségül* ajánlja.

A természet sokszor megtréfálja az embert. Olvastuk, hogy a leszármazók néha nem a szülők, hanem távolabbi felmenőik valamelyikének jellemző tulajdonságait öröklik. A bölcseségfog egyeseknél csak a meglett korban nől ki, vagy ki sem nő. A Kúria elé került s fentebb ismertetett perben foganatosított vérvizsgálat eredménye nem egyezett a perenkívüli foganatosított vizsgálat eredményével. A szakértő ezt kellően megindokolta a serológiai éréssel, amit azonban az I. O. T.

[2] Magyar Jogi Szemle 1931. évi XII. évfolyam 1—13. lap.

[3] Bacsó—Mikos: A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946: XXIX. törvénycikk magyarázata 212—214. lap.

[4] Magyar Jogi Szemle 1931. évi XII. évfolyam 129—135. lap.

[5] Magyar Jogi Szemle 1931. évi XII. évfolyam 334—344. lap.

[6] Magyar Jogi Szemle 1943. évi XXIV. évfolyam 395. lap.

[7] Bacsó—Mikos: A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946: XXIX. törvénycikk magyarázata 214—219. lap.

1930. évi véleményében egy évben[8] jelölt meg, viszont a perben meghallgatott törvényszéki orvos átlag két évre tett. Vajjon ezzel a serológiai éréssel nem fordulhat-e elő az, ami a bölcsességfoggal? Minderre a jövő megadja talán a biztos választ. Ezidőszerint a bírónak tudomásul kell vennie, hogy a tudományos kutatások során, — ha elenyészően csekély százalékban is, — eltérések előfordultak. A szakirodalomból az látszik, hogy ezt a vércsoportmeghatározás tudósai általában elismerik, ellentét közöttük csak annyiban van, amennyiben egy részük az eltérést az átöröklés törvényszerűsége alóli kivételnek tekinti, míg másrészük műhibának tulajdonítja. Hogy melyik álláspont a helyes, az az igazságszolgáltatás szempontjából egészen közömbös, lényeges csak az, hogy eltérés van.

Az I. O. T. az 1930. évi aggályoskodó véleményében kiemelendőnek találta, hogy az emberiség összlétszámához viszonyítva aránylag nagyon kisszámú emberen végeztek vércsoportmeghatározást, amivel szemben dr. Jankovics László idézett dolgozatában arra hivatkozott, hogy ezek a vércsoportmeghatározások »stichpróbák«-nak tekintendők. A bírót azonban éppen az inti a legnagyobb óvatosságra, hogy az eltérések a »stichpróbák«-nál mutatkoztak.

Mindezeket figyelembevéve úgy látjuk, hogy a vércsoportmeghatározás adatainak felhasználása a családjogi perekben, — hogy úgy mondjuk, — forradalmi változást előidézni nem fog. A bíró ezekben a perekben rendszerint apát, — eltartót keres a gyermeknek, nem az érdekli tehát, hogy ki nem lehet az apa, hanem, hogy ki az apa. A vércsoportmeghatározás eredményei, — ha szolgálják is az anyagi igazságot, — ebben a kérdésben nem jelentenek pozitív segítséget a bírónak. A vita súlypontjában továbbra is a fogantatás időszakában történt nemi érintkezés kérdése marad. E részben a perek többnyire ugyanazt a képet mutatják. A nő állítja, a férfi tagadja, közvetlen bizonyíték pedig nincs. Csak mellékkörülmények: udvarlás, enyelgés, bizalmas együttlét, gyakori találkozás, mások előtt tett kijelentések, stb. nyernek megállapítást, döntő bizonyítékul a feleknek eskü alatt tett vallomása szolgál, amely rendszerint homlokegyenest ellenkező, de amelyre mindegyik peres fél hajlandó az esküt letenni. Nézet nk szerint a vércsoportmeghatározás eredménye a legértékesebb segítségét abban a nehéz lelkiismereti kérdésben fogja nyujtani a bírónak, hogy ebben a helyzetben a feleknek melyikét bocsássa eskűre s fogadja el esküvel megerősített vallomását ténymegállapításának alapjául.

De nézzük az eseteket egyenkint:

I. *A gyermek vércsoportja azonos az anyáéval.* Ily esetben apaként bármely férfi szóba jöhet, a vércsoportmeghatározás eredménye tehát a per menetében a multtal szemben semmi változást nem eredményez.

II. *A gyermek vércsoportja azonos az apaként állított férfi vércsoportjával.*

Ily esetben bármely, — ugyanebbe a vércsoportba tartozó férfi apaként szóba jöhet, a vércsoportmeghatározás ilyetén eredménye tehát már értékes segítségére lesz a bírónak éppen az érintett lelkiismereti kérdésben, hogy melyik felet bocsássa esküre? Ha ugyanis a gyermek és a férfi ugyanabba a vércsoportba tartozik, ez nemcsak nagymértékben valószínűsíti a nő vallomását (Pp. 371. §. 1. bek.), de sőt a per egyéb adataival együttesen esetleg oly »más« bizonyítékul (R. 24. §, 4. bek.) szolgálhat, amelynek kiegészítéséül a nő eskü alatt kihallgatható és megeskethető lesz arra, hogy a fogantatás időszakában a férfival nemileg érintkezett.

III. *A gyermek vércsoportja sem az anya, sem az apaként állított férfi vércsoportjával nem azonos.*

Ez a legnagyobb jelentőségű eset, de egyben a legkényesebb is, mert nemcsak az apaságot, hanem a nő erkölcsiségét, illetve a feleség hitvestársi hűségét is legközelebbről érinti, vagyis a családi állás kérdésén túlmenő, súlyos házasságjogi kihatása is van. Ha ugyanis a bíró a vércsoportvizsgálat ilyetén eredménye alapján a férfi apaságát kizárja, ezzel egyben (implicite) megállapítja, hogy az anya a fogantatás időszakában más férfival is érintkezett nemileg, illetve, — ha feleségről van szó, — hogy a házastársi hűséget megszegte, ami a házassági jogban azt vonja maga után, hogy a bontóper bíróságának a házasságot a feleség hibájából házasságtörés miatt minden további nélkül fel kell bontania, ha a gyermek vércsoportja a házastársak egyikének vércsoportjával sem azonos. Ehhez — nézetünk szerint — törvényes rendelkezés kell, de a bírói gyakorlatban ily jogszabály fel nem állítható, mert a fent érintett alaptételtől eltérés van, a bírónak pedig minden lehetőséggel számolnia kell, tehát azzal is, hogy éppen az eldöntendő esetben van eltérés. Ehhez képest nem lehet csupán a vércsoportvizsgálat ilyetén eredménye alapján arra az álláspontra helyezkedni, hogy nyilvánvalóan lehetetlen, hogy a gyermek a férjtől (T. 4. §.), illetve az anyával együttélő, vagy nemi viszonyt folytató férfitól (T. 17. §. 2. bek.), avagy nemi érintkezésből (T. 32. §. 2. bek. *a)* pont) származik. Amíg tehát törvény másként nem rendelkezik, a vércsoportvizsgálat ilyetén eredménye esetében az apaság kizártsága lehet a perben orvosszakértői vélemény, de azt a bíró, — hogy az I. O. T. 1946. évi véleményének szavaival éljünk, — egyeduralkodó bizonyítékul el nem fogadhatja, hanem, mint más szakértői véleményt, a per minden egyéb adatával egybevetve a Pp. 270. §-a értelmében mérlegelni s álláspontját az okszerűség követelményeinek megfelelően, meggyőzően megindokolni tartozik.

Mégis úgy látjuk, hogy a vércsoportvizsgálatnak ilyetén eredménye fogja a vonatkozó családjogi perekben a legértékesebb segítséget nyujtani a bíróságnak.

Ha ugyanis a fogantatás időszakában történt nemi érintkezés nem vitás, vagy a bizonyítás eredményéből megállapítható, a vércsoportmeghatározás ilyetén eredménye alapján a férfi apa-

[8] Magyar Jogi Szemle 1931. évi XII. évfolyam 11. l.

sága megnyugvással kizárható lesz, ha az ugyanebben az időszakban történt nemi érintkezés alapján egy vagy több más olyan férfi jöhet apaként szóba, akinek vércsoportja a gyermekével azonos. Sőt, a körülményekhez képest kizárható lesz akkor is, ha ilyen férfi ugyan nincs, de a bizonyítás eredménye alapos következtetést enged arra, hogy a nő a fogantatás időszakában más férfival vagy férfiakkal is érintkezett nemileg. Ha ellenben az érintett eseteknek egyike sem forog fenn, a fogantatás időszakában az anyával nemileg érintkező férfi apaságát egyedül a vércsoportvizsgálat eredménye alapján kizárni alig lehet, már csak annálfogva sem, mert az alaptételtől eltérés lehetséges.

Más a helyzet akkor, ha a fogantatás időszakában történt nemi érintkezés vitás. El kell ismernünk, hogy ilyen esetben a vércsoportmeghatározásnak ez az eredménye több, mint valószínűsítő adat, sőt határozottan olyan »más« bizonyíték, amelynek kiegészítéséül a férfi eskü alatt kihallgatható és megeskethető arra, hogy az anyával a fogantatás időszakában nemileg nem érintkezett (R. 24. § 4. bek.).

Meg kell jegyezni, hogy eljárási jogszabályaink szerint ilyen esetekben szó sem lehet arról, hogy a bíró az anyát eskü alatt kihallgassa és megeskesse arra, hogy a fogantatás időszakában más férfival nemileg nem érintkezett, mert a vércsoportmeghatározás ilyetén eredménye állítását nemcsak valószínűtlenné teszi, de szinte annak cáfolataként jelentkezik. Nem fordulhat tehát elő az a Németországban megtörtént eset[9], hogy az erre esküt tett anyát a büntetőbíróság hamis eskü miatt elítélje.

Előfordul, hogy az anya a fogantatás időszaka alatt többekkel is érintkezik nemileg. Ilyen esetben a szóbajöhető férfiak közül a bírónak kell majd kikeresni az apát, illetőleg az eltartót.

Ha a bíró tanukkal szemben is elrendeli a vércsoportvizsgálatot, megeshetik, hogy annak eredménye szerint több férfi is jöhet szóba apaként, sőt, hogy éppen csak az alperesként perbevont férfi nem jöhet szóba.

Volt és lesz rá eset, hogy az ágyasságban élő nő ugyanakkor más férfival szerelmi viszonyt folytat, vagy más férfiakkal is érintkezik nemileg. (Törvény 17. §.)

Tekintettel arra egyrészt, hogy a mindenkivel szemben hatályos ítélet is csak a perben álló felek jogviszonyát döntheti el, illetően lesz ítélt dolog (res iudicata), másrészt, hogy az ily jogviták gyors és végleges elintézése közérdek, éppen a vércsoportmeghatározás eredményének tökéletes perbeli felhasználhatása szempontjából kívánatos volna, hogy minden, annak eredménye szerint apaként szóba jöhető férfi perben álljon. A tapasztalat szerint az anya ilyen esetekben rendszerint a legtehetősebb férfi ellen indítja meg a pert. Nem elég tehát, ha csak a felperesnek lesz joga az apaként szóbajöhető férfiak perbevonásához, hanem meg kell adni az alperesnek is a jogot arra, hogy a kívüle apaként szóbajöhető férfiakat a perbe alperesként perbehívhassa. Minderre a Pp-nak a pertársaságról szóló rendelkezései módot nem adnak. A kérdést rendeletileg kellene szabályozni, mert a bírói gyakorlatban aligha lesz megoldható.

A vércsoportmeghatározás perbeli jelentősége szükségképpen fel fogja vetni az úgynevezett ellenőrző szakértő alkalmazhatásának kérdését. Van bírói ítélet, amely a Pp. 350., 711., 720. és 723. §-ainak egybevetéséből azt állapítja meg, hogy a polgári perrendtartás keretében ellenőrző szakértő alkalmazásának helye nincs. Nagy kérdés azonban, vajjon a felhívott szakaszokból nem az ellenkezőt kell-e kiolvasni. A Pp. az ellenőrző szakértő kifejezést valóban sehol sem használja, de nem is a legszerencsésebben megválasztott szó az, mert bizonyos felsőbbséget fejez ki, mint aki a bíróilag kinevezett szakértőt ellenőrzi, holott az ellenőrző szakértő alkalmazásának megengedése alatt azt értjük, hogy a felek szakközegük útján a szemle foganatosításába és a szakértői vélemény megalkotásába befolyhatnak. Ezt pedig a Pp. 350. §-a teljes mértékben lehetővé teszi, amikor előírja, hogy a feleket a szakértők személyére és számára meg kell hallgatni s ha a felek egy vagy több szakértő személyében megegyeznek, a szakértőket a felek javaslatához képest kell kinevezni. Ez a rendelkezés a gyakorlatba akként ment át, hogy a felperes is, alperes is megnevezett egy-egy szakértőt, akik mellé kinevezett a bíró

[9] I. O. T. 1930. évi véleménye. Magyar Jogi Szemle 1931. évi XII. évfolyam 8. lap.

Most jelent meg!
A GAZDASÁGI REND ÉS A HÁROMÉVES TERV BÜNTETŐJOGI VÉDELME
(árdrágítás, közellátási bűncselekmények, forintrontás, szabotázs)
Függelék: Az uzsorabírósági különtanácsokról (munkásbíróságról) szóló törvény
8.800/1946. M. E.; 680/1948. Korm., 1947 : XVII. t.-c., 8.530/1947. Korm., 10.520/1947. M. E., 15.221/1947. M. E., 10.070/1947. Korm., 14.200/1947. Korm., 2.140/1948. Korm., 1947 : XXIII. t.-c., 70.000/1947. I. M.
Összeállították és a bírói gyakorlatot felölelő magyarázatokkal ellátták:
DR. SZABÓKY JENŐ miniszteri osztályfőnök
DR. ZALÁN KORNÉL miniszteri osztályfőnök
A munka felöleli az árdrágításra, a közellátási bűncselekményekre és általában a gazdasági bűncselekményekre és a forint értékállandóságát veszélyeztető cselekményekre vonatkozó joganyagot. A hároméves gazdasági terv büntetőjogi védelmére vonatkozó jogszabályokat a mű ugyancsak magábanfoglalja és tartalmazza a munkásbíróság tárgyában kibocsátott jogszabályokat is.
Mindezeket a törvényeket és rendeleteket a munka beható magyarázatokkal kommentálja, amelyeknek keretében bőségesen feldolgozza a legutóbbi évek bírói gyakorlatát is.
Ára: 28.— forint.
MEGRENDELHETŐ 5 FORINTOS HAVI RÉSZLETRE IS
Feldmann-féle könyvkereskedés „Ügyvédek boltja"
Budapest, V., Alkotmány-utca 12. Telefon: 120-084

egy harmadikat, vagyis a peres felek mindegyikének megvolt a — mondjuk — ellenőrző szakértője.

A Rendelet — szemben a Pp. 350. §-ával — a vérvételt és vércsoportmeghatározást kizárólag a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem törvényszéki orvostani intézetére bízza, de ellenőrző szakértő alkalmazhatóságáról nem szól, sem meg nem engedi, sem ki nem zárja. Tekintve, hogy a demokratikus jogszolgáltatással az inkvizitorikus eljárás össze nem egyeztethető, — úgy véljük, — nem lehet a feleket elzárni attól, hogy a vérvétel és vércsoportvizsgálat foganatosításához — természetesen saját költségükre — alkalmas szakközegük útján befolyjanak. A törvényszéki orvostani intézet — ismerve annak szellemét — a bíróság ily irányú megkeresésére ez elé akadályt gördíteni előreláthatólag nem fog.

Ezen túlmenően számolni kell azzal is, hogy a törvényszéki orvostani intézet véleménye mellé a feleknek egyike vagy másika, vagy mindegyike azzal ellentétes vizsgálati eredményt vagy véleményt fog becsatolni a perben. A Rendelet erről sem szól. Tekintve, hogy a bíró a per minden adatát mérlegelni köteles, az ily véleménnyel is foglalkoznia kell s ha az benne kételyt támaszt, nem lesz mellőzhető az Igazságügyi Orvosi Tanács felülvéleményének kikérése. Ha ilyen esetben a vérvizsgálat megismétlése válik szükségessé, valóban célszerű és megnyugtató volna, ha azt olyan szakértő végezné, akinek az előző vizsgálatok eredményéről tudomása nincs.[10]

Kérdés: mikor rendeljen el a bíró vérvizsgálatot?

A vizsgálat eredménye teljes mértékben csak akkor érvényesülhet, ha mindhárom főszereplő: anya, férfi és gyermek vércsoportja meghatározható. Ha az anya vércsoportjának meghatározására mód nincs (halál, távollét stb.), a vizsgálat eredményének jelentősége korlátozódik arra az esetre, ha a férfi és a gyermek vércsoportja azonos, ebben az esetben ugyanis a férfi lehet az apa. Ha ellenben nem azonos, ebből a férfi apaságának kizártságára következtetni nem lehet, mert nem tudható, nem lenne-e azonos a gyermek vércsoportja az anyáéval, amely esetben pedig apaként bármely férfi szóbajöhet. Ha akár a férfi, akár a gyermek vércsoportja ismeretlen, a vizsgálat eredményének semmi jelentősége nem lesz.

Különös figyelmet követel, hogy a gyermek vércsoportjának kifejlődéséhez bizonyos időre, úgynevezett serológiai érésre van szükség, amely az I. O. T. 1930. évi véleménye szerint egy évre, a fentebb ismertetett perben meghallgatott törvényszéki orvos véleménye szerint pedig átlag két évre tehető. Erre való tekintettel célszerű lesz először az egyéb bizonyítás lefolyatni, ami azzal az előnnyel is jár, hogy a bíró tájékozódást szerez atekintetben, hogy a perbenállókon kívül szükséges-e a vércsoportvizsgálatot más oly férfival szemben is elrendelni, aki apaként szóbajöhet.

A vércsoportmeghatározásnak főleg valamely férfi apaságának kizártsága kérdésében van jelentősége, tehát rendszerint a férfi indítványára és érdekében rendelendő el. A Rendelet 3. §-a alá eső perekben a bíróság hivatalból is figyelembe veszi a bizonyítékokat (R. 23. §. 1. bek.), ez azonban nem jelenti azt, mintha a bíró ily perekben minden esetben köteles volna vércsoportvizsgálatot elrendelni. Erre csak akkor kerülhet sor, ha a per egyéb adatára tekintettel attól valamely irányban a per eldöntésénél felhasználható eredmény várható.

A vércsoportmeghatározásnak valódi jelentőségét a gyakorlat fogja majd megmutatni. A bíró feladata ebben az, hogy előítélettől mentesen, fontosságához mért odaadással foglalkozzék ezzel az újszerű bizonyítási eszközzel és ne befolyásolja az a sokszor hangoztatott panasz, hogy az ily perekben történik a legtöbb igazságtalanság. A nemi érintkezés tényét homály fedi az életben s könnyen lehet azt még jobban elhomályosítani a perben. Amíg akad tanu, aki hamisan vall, amíg lesz peres fél, aki tudva valótlan tényt állít, illetve való tényt tudva letagad és vallomására a bíróság előtt szemrebbenés nélkül esküt tesz, addig az igazságtalanságot kiküszöbölni nem lehet. A vércsoportmeghatározás a legértékesebb segítséget éppen az ilyen — a bíró félrevezetésére irányuló törekvések leleplezésében fogja nyujtani, alkalmazásában mégis különös gondot kell fordítani arra, hogy ne válhassék igazságtalanság. újabb forrásává. A bíró nyugodt lelkiismerettel nem foszthatja meg a gyermeket jogaitól, — nem sütheti az anyára a kicsapongóság, — a feleségre a házasságtörés bélyegét, ha a vércsoportok átöröklésének törvényszerűségétől eltérés csak egy esetben is lehetséges. Ha pedig ez teljes lehetetlenség, a családjogi vélelem helyébe lép a tudás, jönnie kell tehát a törvényes rendelkezésnek, de ezzel a kérdés egyben meg is szűnik bírói mérlegelés tárgya lenni.

Dr. Karay Pál

[10] I. O. T. 1930. évi véleménye. Magyar Jogi Szemle 1931. évi XII. évfolyam 9. lap.

Örökléstudományi bizonyítás gyermektartási és apaság megállapítási perekben

Az örökléstudomány megállapításai a 30.000/1947. I. M. sz. rendelet alapján bevonultak az igazságszolgáltatás csarnokaiba is.

Egyelőre ugyan csupán a vércsoport-jelleg öröklésének vizsgálatát teszi lehetővé szakértői bizonyítás alakjában a rendelet, előreláthatő azonban, hogy e tudomány fejlődése további olyan eredményeket fog létrehozni, amelyeket a perek anyagában célszerűen lehet majd értékesíteni.

A vércsoport-jelleg öröklésére vonatkozó, immár kétségbe nem vonható, tudományos bizonyosság az, hogy 4 vércsoportja van az embereknek, hogy továbbá minden gyermek atyja vagy anyja vércsoportját örökli.

Ebből pedig következik, hogy abban az esetben, ha az anya és a nemzőnek állított férfi (a továbbiakban apajelölt) vércsoportjai olyanok, hogy azoktól a gyermek nem örökölhette saját vércsoportját, abban az esetben kétségtelen, hogy a gyermeknek nem az apajelölt volt a nemzője, hanem valamely más olyan férfi, akitől a gyermek örökölhette az olyan jellegű vércsoportot, amilyen vércsoporthoz ő tartozik.

A négy vércsoportot a tudomány A, B, AB és O betűkkel jelöli meg.

A négyféle vércsoporthoz tartozható nő és ugyancsak négyféle vércsoporthoz tartozható férfi között 10-féle variációban történhetik az egyesülés (A—A, A—B, A—AB, A—O; B—B, B—AB, B—O, AB—AB, AB—O és O—O), ezért — ha minden egyesülés mind a négy vércsoportú gyermeket eredményezhetné, a lehetséges eredmény 10 »A«, 10 »B«, 10 »AB«, és 10 »O«-vércsoportú gyermek lenne — a vércsoport vizsgálat pedig használhatatlan volna.

Van azonban 16 olyan egyesülési variáció, amikor az egyesülésből nem mind a négy vécsoportú gyermek származhatik. Ezek az esetek a következők:

1—2. »A« vércsoportú gyermek, ha az anya »B«-vércsoportú, csakis »A«- vagy »AB« vércsoportú apától származhatik, mert abban az esetben, ha az apa is »B«-vércsoportú, a gyermek csakis »B«-vércsoportú, és ha az apa is »O« vércsoportú, a gyermek ugyancsak csakis »B« vércsoportú lehet — tehát »A«-vércsoportú gyermek és »B«-vércsoportú anya esetén sem a »B«-sem az »O«-vércsoportú apajelölt apasága nem állapítható meg.

3—4. »A«-vércsoportú gyermek, ha az anya »O«-vércsoportú, ugyancsak csakis »A«- vagy »AB«-vércsoportú apától származhatik, mert »O« és »B« egyesülés »B«-, »O«- és »O«-vércsoportot eredményezvén, ez esetben sem lesz a »B«- vagy »O«- vércsoportú apajelölt apasága megállapítható.

5—8. Ugyanez áll a »B«-vércsoportú gyermekre az esetekben, ha az anya »A«-, vagy »O«-vércsoportú, azzal a különbséggel, hogy ezekben az esetekben csakis »B«-, vagy »AB«-vércsoportú lehet az apa, az »A« vagy »O« apajelöltek apasága kizárt tehát.

9—13. »AB«-vércsoportú gyermek, ha az anya »A«-vércsoportú, csakis »B«- vagy »AB«-vércsoportú apától származhatik, az »A«- és »O«-vércsoportú apajelöltek apasága tehát kizárt;

ha pedig az anya »B«-vércsoportú, úgy csakis »A«-, vagy »AB«-vércsoportú apától származhatik, a »B«- és »O«- vércsoportú apajelölt apasága kizárt, végül

ha az anya is »AB« vércsoportú, úgya gyermek csakis »A«-, »B«-vagy »AB«- vércsoportú apától származhatik, az »O«- vércsoportú apajelöltek apasága kizárt.

14—16. »O«- vércsoportú gyermek, ha az anya »A«-, »B«- vagy »O«- vércsoportú, minden ugyancsak »A«,- »B«- vagy »O«- vércsoportú apától származhatik, mindhárom esetben kizárt azonban az »AB«- vércsoportú apajelöltek apasága.

Az örökléstudomány e megállapításai alapján eszközölt szakértői vércsoportvizsgálat eredménye tehát alkalmas lehet arra, hogy a bíróság tényként álapíthassa meg, hogy adott esetben az apajelölt nem lehetett a gyermek nemzője és elutasíthassa a gyermektartásra, vagy apaság megállapítására irányuló keresetet.

A szakértői vércsoportvizsgálat eszerint csakis az apajelölt alperesnek áll érdekében, aki erre irányuló bizonyítási kérelmét helyesen aképpen terjesztheti elő, hogy azt annak bizonyítására kéri, hogy vércsoportja olyan, hogy annak és az anya vércsoportjának egyesüléséből semmi esetre sem származhatott az adott vércsoportú szóbanforgó gyermek, ennek tehát más férfitől kellett származnia.

E bizonyítás alapján tehát sohasem állapítható meg, hogy atyja-e valaki valamely gyermeknek, hanem bizonyos esetekben csupán az, hogy valaki semmi esetre sem lehetett a gyermek nemzője.

Kapható már a

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Bekötési táblája

az 1947. ÉVI II. ÚJ FOLYAMHOZ

ÁRA 12.— FORINT

Kapható továbbá a

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
DÖNTVÉNYTÁRÁNAK

Bekötési táblája

az 1946—1947 ÉVI (I—II) ÚJ FOLYAMÁHOZ

ÁRA 12.— FORINT

A FENTI ÁRAKBAN A FORGALMIADÓ, CS MAGOLÁS ÉS SZÁLLITÁSI KÖLTSÉG IS BENNFOGLALTATIK

MEGRENDELHETŐK A KIADÓHIVATALBAN, (Budapest, V., Alkotmány-utca 12)
az összeg előzetes beküldése mellett

POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZÁMLASZÁM: 41—41

E bizonyítás eredménye abban az esetben, ha nem eredményezi az apajelölt apaságának kizárt voltát, a per eldöntésére teljesen közömbös, még csak a legcsekélyebb valószínűsítő adatot sem jelenti, mert száz és százezer az apajelöltével azonos vércsoportú férfi van még s ezek vizsgálata mind ugyanerre az eredményre vezetett volna, ha bármelyikének vércsoportját vizsgálták volna meg.

Nem tartom kizártnak, hogy az örökléstudomány fejlettsége lehetővé teszi a szakértői bizonyítást pozitív irányban is, ha nem is teljes bizonyíték szolgáltatására, de az apajelölt apaságának valószínűsítésére oly mértékben, hogy az anya eskü alatti kihallgatása és megesketése lehetővé s ezen az alapon az apaság megállapíthatóvá váljék.

Örökletes tulajdonságait a gyermek a női és a férfi ivarszervének e tulajdonságokat hordozó »gén«-eknek nevezett, molekulacsoportjaitól kapja, tehát örökletes tulajdonságai vagy az anyától, vagy az apától, vagy mindkettő vegyülékéből keletkeznek.

Ebből következik, hogy az anyáéval *nem* egyező, de az apajelöltével azonos örökletes tulajdonság — igen nagy valószínűséggel — az apajelölttől öröklött tulajdonsága a gyermeknek.

Ha pedig több ilyen örökletes tulajdonság és különösen ritkán előforduló örökletes tulajdonság (hatujjúság, összenőtt ujjúság stb.) egyezik, a gyermek apajelölttől való származásának valószínűsége egyre nő és kellő egyezések adott esetben annyira valószínűsíthetik az apajelölttől származást, hogy az az anya esküjével kiegészítve tényként is megállapítható.

Dr. Mecsér József.

SZEMLE

I.

A bírák áthelyezésének és végelbánás alá vonásának szabályozásáról szóló törvény körül.

Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület az ítélőbírák áthelyezéséről és végelbánásáról szóló törvényjavaslatra az igazságügyminiszterhez adott emlékiratából és észrevételeiből közöljük a következőket:

»A javaslat, ha törvény lesz, súlyos anyagi és erkölcsi sérelmet okoz majd bírótársainknak, sőt előidézője lesz egyéni tragédiáknak. Ámde nem a bírói egyéni érdeke, hanem az igazukat kereső néptagok és testületek igényein keresztül a köz java kívánja a pártatlan és félelemmentes igazságszolgáltatás fenntartását, mely nyilvánul a jogsértések és jogveszélyeztetések zavartalan, közmegnyugvást keltő elintézésében, továbbá az alkotmányos képviseleten nyugvó népuralom állam- és társadalomrendjének, valamint szociális haladás eszméinek fokozottabb védelmében.

Az O. B. Ü. E. a magyar bíró szemével, tárgyilagos szellemével, az igazságszolgáltatás jövő sorsáért aggódó érdeklődéssel és ebből folyó fokozott lelkiismeretével tanulmányozta a kényszeráthelyezésből és nyugdíjazásból fakadó új helyzet lényegét, s kötelességének ismeri pontról-pontra kimutatni, hogy miért ellenzi s a szellem, valamint a meggyőzés fegyverével miért száll síkra a javaslat ellen.

A magyar közélet bölcse, Deák Ferenc mondá egykor, hogy »a társadalom első és legfontosabb hivatása a független bíráskodás« és igaza volt.

Az O. B. Ü. E. szilárd meggyőződése szerint, nincs semmi, ami jobban veszélyeztetné a bíráskodás szabadságát, mint a miniszter kizárólagos akaratától függő, s előzetes fegyelmi vagy ehhez hasonló érvényű eljárás nélkül történő végelbánás- és áthelyezésjog.

Az áthelyezhetőség és nyugdíjazhatóság puszta lehetősége is alkalmas arra, hogy az ítélőbírót megfélelemlítse, állandó zaklatásszerű állapotban tartsa, a hivatalos eljárásban szükséges biztonságérzetét elveszítse.

Miként ítélkezzék szabadon a bíró kényes természetű politikai büntető, vagy polgári ügyekben, ha mint lehetőség állandóan fönnforog, hogy áthelyezhetik, nyugdíjazhatják. Nem lesz-e a bíró hajlamos arra, hogy az eléje vitt ügyben ne csupán a jogszabályokat tekintse zsinórmértékül, hanem más, tilos területre is elkalandozzék figyelme és érdeklődése. Már pedig a bírói eljáráshoz és az ítélkezés pártatlanságához fűződő közjogi érdek szempontjából a gyanú látszatát is kerülni kell, nehogy az ítélőbíró aggályt kelthessen maga iránt.

A bírói függetlenség és a törvényhez kötött ítélkezés egyetemes érvényű.

Az új életformák és módosult életviszonyok alapján kialakult s egységes főhatalmat létesített Szovjetunió alkotmányának 112. §-a is ezt az elvet iktatta be, kimondva, hogy »A bírák függetlenek és csak a törvénynek vannak alávetve.«

A magyar bírói kar nem szolgáltatott okot ilyen rendkívüli jogszabályra. Ha elvétve akad is ítélőbíró, aki a demokrácia szempontjából megfeledkezett, ez kisebb baj, mintha támfalában rendítik meg a bírói függetlenség alkotmányos szabadságot, rendet, békét, biztonságot, szociális megértést tükröző épületét.

Az O. B. Ü. E. jogos önérzettel és testületi büszkeséggel mutat arra a tényre, hogy amíg a bíróság, az ítélőbírák és a bírói függetlenség burkolt, valamint nyílt vádak pergőtüzében áll, ugyanakkor a más államfeladat valósítását intéző hatóságok 122 ítélőbírót, köztük igen sokat szervező- és vezetőállásban alkalmaznak nyilván azért, mert magukkal vive az átlagot messze meghaladó képzettségüket, kötelességérzetüket, fokozott lelkiismeretüket, s második énjükké vált pártatlanságukat, kifogástalanul és példamutatóan látják el új munkakörüket is.

Az O. B. Ü. E. elismeri, közérdek, hogy az ítélkezés szabadságának palástja alatt a bírói függetlenség nem változhat át felelőtlenséggé.

Kétségtelen, a jogkereső java, de az államé is, hogy a jó törvényt jó bírák oltalmazzák és alkalmazzák.

A felelőtlenség kikapcsolható megelőzéssel akkor, ha a kiválasztás elvét helyesen, következetesen és befolyásmentesen úgy alkalmazzák, hogy a képzettségen, a tudományon és gyakorlati fölkészültségen fölül meggyőződnek a folyamodó jellemszilárdságáról és demokratikus érzületéről is.

Egyébként nem vagyunk elfogultak, amikor azt mondjuk, hogy a felelőtlenség igen kis körét érinti a bíráknak. Hibájuk jól és hatásosan kiküszöbölhető anélkül, hogy áthelyezést, nyugdíjazást kellene ellenük alkalmazni, mert erre módot nyujtanak hatályos jogszabályaink.

A bírák közhivatalnok minőségben elkövetett bűncselekményei a törvény rendes útján üldözhetők és megtorolhatók a Btk. XLII. fejezete, s az ezt kiegészítő és módosító jogszabályok alkalmazásával.

Azok a mulasztások és tudatlanságok pedig, melyek a bírák hibás, hiányos pervezetése és jogsértő értékeléssel hozott ítéletei következtében érhetik a jogkeresőt, az esetek túlnyomórészében elháríthatók rendes vagy rendkívüli perorvoslattal, alanyi szempontból viszont a mulasztó vagy kötelességszegő bíró ellen alkalmazható felügyeleti intézkedéssel, vagy fegyelmi büntetéssel. A Fgyt. 15. és 59. §-ban foglalt rendelkezések lehetővé teszik azt is, hogy a fegyelmi bíróság az igazságszolgáltatás érdekével össze nem egyeztethetően működő bírót — büntetés kiszabásával vagy anélkül, — a törvényszéknél és járásbíróságnál működő bírákat pedig fegyelmi eljáráson kívül is, — de szabályszerű előzetes eljárás eredményeként áthelyezheti a közszolgálat érdekében. A Fgyt. 60. §-a pedig szabályozza a korhatár betöltése előtt történő nyugdíjazás föltételeit az 59. §-ban foglalt előzetes eljárás alkalmazásával.

Nem lekicsinyelhető ellenfék a felelőtlenség megakadályozására a tárgyalások nyilvánossága és a szabad sajtó is.

Az O. B. Ü. E. lelkiismeretesen vizsgálta a javaslat korszerűségét abból a szempontból is, hogy a bírói függetlenségvédte bírák és bíráskodás szelleme, valamint föladatkör̈e összhangban áll-e az alkotmányos képviseleten nyugvó népuralom eszméivel és szociális törekvéseivel.

Összhangban áll.

Az O. B. Ü. E. elsősorban kiemeli, hogy az igazoló és létszámcsökkentő eljárás rendén már eltávoztak a testület kötelékéből azok a bírák, számszerint 304-en, akiknek politikai magatartását kifogásolták az erre kijelölt hatóságok. Azok pedig, akik a kettős szűrőn átestek, megfelelnek a demokratikus szellem követelményeinek. De nem vethető gáncs rájuk azért sem, mert a bűnügyi adatok szerint az úgynevezett régi bírák ellen csupán elvétve indítottak politikai természetű bűncselekmények miatt bűnvádi eljárást.

Az Új-Magyarország célul tűzte megvalósítani az alkotmányos népuralmat és szociális államot.

Főelv a törvénykötöttség. Ebből folyik, ha az államrend s ezzel a jogrend megváltozik, az ítélőbírónak alkalmazkodni kell az alkotmányosan keletkezett joghoz. Ezt annál könyebben teheti, mert beléidegződött kötelessége, hogy keresse, kutassa és ítélkezésében kifejezze az alkalmazott törvény szellemét és a törvényhozó valódi akaratát is.

Az O. B. Ü. E. emelt fővel állítja, hogy a bírák a törvénytiszteleten kívül is készek védelmezni és alkalmazni az új jogszabályokat.

Készek támogatni a jogegyenlőséggel összehangolt, s szociális igazságként jelentkező gazdasági egyenlőség létesítésére irányuló törekvéseket, hisz köztudomású, hogy a bírói tisztség holtig tartó szegénységet jelent, mert tételes törvényeink tiltják el attól, hogy ajándékot, jutalmat, mástól származó javadalmazást fogadjon el, hasznot hajtó mellékfoglalkozást folytasson, vagy viseljen ilyen tisztséget (1869 : IV. tc. 9., 12., 13. §§). Szolgálata alatt lehet választott bíró (1925 : VIII. tc. 20. o), s a megszorítás annyira megy, hogy szolgálattól megválása után még korlátozzák az ügyvédi gyakorlat folytatásában is. (1930 : XXXIV. tc. 131. §).

Nem változott a bírák és a bíróság feladatköre sem. Az új jogszabályok rendjének biztonsága nélkül a társadalom és az államszervezet nem élhetne tartós életet. A rend biztonságának alapföltétele, hogy legyen független bíróság, mely a támadókkal és veszélyeztetőkkel szemben érvényesíti a jogos igazságot. Hogy érvényesülhet-e a jogos igazság, az elsősorban attól függ, minő az állam társadalmi, jogi és gazdasági rendjét őrző ítélőbírák jogi állása fölfelé és lefelé.

Egyedül a törvényekhez kötött légkörben fejlődhetik a bíró hivatástudata olyan rajongó szeretete, mely képesíti arra, hogy a jogot, az igazságot és az életet összehangoló ítéleteit lelkikényszer nélkül kialakuló meggyőződése szerint, s letett esküjéhez híven szabadon, valamint tárgyilagosan a nép érdekeinek megfelelően hozhassa meg és hirdethesse mindenkivel szemben.

Azért, hogy a fönnálló törvények nem alkalmasak az állam- és társadalom új rendjének gyors kialakításához, nem okolható a bíróság, nem rosszalható a bíráskodás szabadsága.

Kétségtelen az országgyülésnek nincs ideje arra, hogy a jogterület minden részére új törvényeket hozzon. Azt azonban megtehetné, hogy általános elintéző irányelveket törvényesítsen. Olyanokat, melyek nemcsupán fölhatalmazást jelentenek az ítélőbíró számára bizonyos kérdések megoldására, amelyeket a régi törvények megoldatlanul hagytak, hanem átmenetileg azt is megengedné, hogy a jog és az élet, az élet és a törvény ellentéte esetén a mérlegelés szabadságát kiterjesztő megoldást kereshessen és találjon, amely megfelel az alkotmányos népuralom szükségletének, jogérzetének, a kor jellemének és világnézetének.

Fölsoroltuk érveinket és aggályainkat, melyekre tekintettel ellenezzük a tervezett javaslatot.

Miként független emberi és közületi élet nem lehet el bírói függetlenség nélkül, úgy alkotmányos szabadság sem képzelhető az ítélkezés szabadsága nélkül.

A független bíró nyujt igazi oltalmat a dolgozóknak és egyesüléseiknek, védi a gyengét az igaztalan elnyomás ellen, megfékezi a haragost, bünteti az erőszakoskodót és biztosítja az élet, testi épség és vagyonbiztonságot.

Egyedül a bíráskodás szabadsága esetén alakulhat boldog és egyensúlyozott társadalom, mert a bírák nem csupán igazságot szolgáltatnak, hanem megnyugtatják a feleket, hogy könyebben feledjék a perlekedés keserűségeit, s szívesebben nyujtsanak egymásnak békejobbot.

* * *

A bírói függetlenség általánosan elismert biztosítéka a jó igazságszolgáltatásnak, a tárgyilagos, befolyásmentes s a nép széles körében megnyugvást keltő ítélkezésnek.

A nép minden tagját csak annak tudata elégítheti ki, hogy az esetben, ha jogsérelem éri, ha jogsértés címén felelősségre vonják, a bíróság az ügyét a törvény és törvényerejű jogszabályok értelmében fogja eldönteni.

A bírói függetlenség ekként előfeltétele a demokratikus jogrend megszilárdulásának.

A kormány most — a benyujtott javaslattal — egy más cél érdekében szükségét látja átmenetileg a bírói függetlenség felfüggesztésének.

A kormányt abban, hogy a most készült javaslattal a bírói függetlenséget egy meghatározott átmeneti időre fel akarja függeszteni, az a cél vezeti, hogy egyes bírák a demokrácia szempontjából kifogásolható ítélkezést ne folytathassanak, s hogy a magyar bírói igazságszolgáltatásnak a demokratikus elvekkel való összhangja mennél jobban biztosíttassék.

Ebből a szempontból azonban csak oly megoldás lehet indokolt, amely a bírói függetlenséget egy arra feltétlenül megkívánt időre csak annyiban függeszti fel, amennyiben azt a demokratikus szellemben való ítélkezés megvalósítása mulhatatlanul szükségessé teszi.

A lehetőség szerint enyhíteni kell a bírói függetlenség felfüggesztésével járó azt a hátrányt, amely szerint a bíró bizonyos időn át állandó bizonytalanságban és félelemben lesz, attól tartva, hogy ítéletét demokráciaellenesnek fogják minősíteni, ami reá nézve súlyos következménnyel jár. Ez a bírákat sok esetben habozóvá fogja tenni és nem ritkán késleltetni fogja az ügyek elintézését.

A bírói függetlenség felfüggesztése tehát csak az elkerülhetetlenül szükséges mértékben lehet indokolt.

Ha a bíró abban az ügyszakban, amelyben működik, a demokrácia szempontjából kifogás alá eső ítéleteket hozott, akkor az a cél, hogy ily működést ne folytasson, más bírósághoz való áthelyezés helyett — legtöbb esetben — elérhető lesz ugyanannál a bíróságnál más ügyszakba való beosztással is; például az a bíró, akinek a munkaügyi ügyszakban hozott ítéletei nem felelnek meg a demokrácia követelményeinek, célravezető módon lesz a telekkönyvi vagy örökösödési ügyszakban foglalkoztatható, — vagy a büntető ügyszakban meg nem felelőnek bizonyult bírót be lehet osztani polgári ügyszakba, stb.

Ezért indokolt lenne a megalkotandó törvényben kimondani, hogy *áthelyezésnek nincs helye, ha az áthelyezés helyett a célt ugyanannál a bíróságnál más ügyszakba való beosztással is el lehet érni.*

Azt a célt, hogy a bíró milyen más bírósághoz helyeztessék át, el lehet érni akkor is, ha kimondatnék a törvényben, hogy az *ítélőtábla ítélőbíráját csakis az ítélőtábla székhelyén levő törvényszékhez vagy járásbírósághoz lehet áthelyezni, a törvényszéki bírót a lehetőséghez képest a törvényszék székhelyén levő járásbírósághoz, törvényszék székhelyén működő járásbírót a lehetőséghez képest az ugyanottani törvényszékhez kell áthelyezni.*

Ha ugyanis a lehetőse forog fenn annak, hogy a bíró ugyanazon a helyen levő más bírósághoz helyeztessék át, akkor elsősorban ezt a lehetőséget kell kihasználni.

Ez a lehetőség az ítélőtábla bírájára kétségkívül fennáll, mert az ítélőtábla székhelyén mindenütt van törvényszék és járásbíróság, — az ítélőtábla bírájának a helybeli törvényszékhez, vagy járásbírósághoz való áthelyezése pedig *mindenkor* nehézség nélkül lesz keresztülvihető, mert mindig akad a törvényszéknél vagy járásbíróságnál olyan ítélőtáblai szolgálatra alkalmas bíró, aki hajlandó az ítélőtáblához áthelyezését vagy kinevezését kérni.

A törvényszék bírájára rendszerint fennforog a lehetőség arra, hogy a helybeli járásbírósághoz helyeztessék át és fordítva.

Szükség lenne annak kimondására is, hogy *ha más helyre való áthelyezés szüksége merül fel, a családos bíró csak olyan helyre helyezhető át, ahol gyermekeinek iskoláztatása ugyanolyan tanintézetekkel biztosítva van.*

A családvédelemnek ugyanis a demokratikus államban különös jelentősége van, s így indokolt, hogy a hozandó törvény olyan legyen, amely nem sujtja elviselhetetlen módon a családot.

Miért ne kereshetne a javaslat olyan megoldást, amellyel a cél ugyanúgy elérhető, de a méltányosság szempontjának megóvásával.

A javaslat az átmeneti időt 1949. évi december 31-ig terjedően túl hosszú időben állapítja meg.

A szükségesnek mutatkozó áthelyezések és végelbánás alá vonások foganatosítására hat hónap, — de minden esetre az *1948 december 31-ig terjedő idő elegendő lenne.*

Már pedig csak az elkerülhetetlenül szükséges időre lenne indokolt a bírói függetlenségből a népközösségre háruló előnyöktől eltekinteni.

Amidőn a javaslat 2. §-a az ítélőbíró előzetes meghallgatásáról rendelkezik, indokolt lenne a rendelkezés kiegészítése azzal, hogy az *ítélőbíróval egyidejűleg a tervbe vett intézkedés oka is közlendő*, hogy ezzel az ítélőbírónak a védekezés előterjesztésére lehetőség adassék.

A javaslat 2. §-ában megszabott *55 éves korhatár túl magas.*

Sok esetben a bírót családi és egyéb körülményei annyira helyhez kötik, hogy áthelyezése elviselhetetlen helyzetbe hozná. Meg kell tehát adni neki a lehetőséget, hogy áthelyezés helyett végelbánást kérhessen.

E tekintetben figyelmbe veendő továbbá, hogy más pályán való elhelyezkedés a mai viszonyok között mily nagy nehézséggel jár már a fiatal koron túl.

Ezért legrosszabb esetben kérjük, hogy az 55 évi korhatár 40 évre szállíttassék le, vagy pedig kimondassék, hogy aki 15 évi szolgálattal rendelkezik, az áthelyezés helyett végelbánást kérhet.

Kérjük végül a következő rendelkezés felvételét:

Ha a családos bírót e törvény értelmében más helyen levő bírósághoz helyezik át, a bírónak igénye van arra az időre, amíg családja az új állomáshelyére át nem költözik, — de legfeljebb hat hónapra — a hivatalos kiküldetéssel járó napidíjra.

Ily rendelkezéssel kellene ugyanis elejét venni annak, hogy a bíró addig is, amíg családja át nem költözik, a családjától való különélésből eredő számottevő költségtöbblet következtében el ne adósodjék.

Az is a népközösség érdeke, hogy ne eladósodott bírák lássák el az igazságszolgáltatást.«

Az igazságügyi államtitkár az ítélőbírák áthelyezéséről és végelbánás alá vonásáról szóló törvénnyel kapcsolatban az alábbiak szerint foglalt állást:

DEMOKRATIKUS BIRÓI KART kíván megteremteni az a törvény, melyet a napokban szavazott meg a magyar országgyűlés. Nincs ennek a törvénynek semmiféle más célja, de viszont ezt a célt meg kell valósítania, mert összhangba kell végre hozni az új Magyarország állami berendezését annak tükörképével, az igazságszolgáltatással.

Ez az összhang még hiányzik.

Nagyon sok ítélet hangzott el, mely nem vetett számot azzal, hogy

más ország a parasztbirtok és az állami tulajdonba került nagyipar országa, mint az, amelyik a mágnásoké és a nagytőkéseké volt. Ha pedig megváltozott az ország gazdasági szerkezete, megváltozott kormányzati rendszere, meg kell változni szükségszerűleg a jognak, meg kell változni az igazságszolgáltatás szellemének is.

Csak kevés elavult törvényt tudtunk eddig újakkal pótolni. Nem lehetett természetesen a jogélet minden területét három év alatt új szabályokkal elérni. A jogalkalmazásnak kellett volna ezt a feladatot ellátni vagy legalább kiegészítésekkel megoldani. A bíráknak kellett volna ítéleteikkel a hézagokat betömni. De ez nem történt meg. Ellenkezőleg. A réseken át a mult szellemének nyultak, hogy abból merítsenek. Sok bíró van, aki nem tudta megérteni, hogy az új idő új tartalma szerint kell dolgoznia. Vannak olyanok is, akik nem is akarják ezt megérteni.

A kihirdetés előtt álló új törvény tehát egy új, általános B-listát, tömeges bírói elbocsátást céloz?

Szó sincs róla!

Felrázni akarjuk a bírákat, hogy ébredjenek a valóság tudatára. Találják meg végre az érintkezést az igazi élettel. A paragrafusok felhívásával ne azt a szellemet próbálják megszolgálni és visszaidézni, melyen társadalmi berendezkedésünk már messze túlhaladt és amely csak multbeli emlékek kongó visszhangja lehet, hanem építsenek régi és új törvényeink alapjaira olyan határozatokat, melyek népi demokráciánk jogi szükségleteinek megfelelnek.

Ha akadnak, akik még mindig tétovázнak vagy éppen visszautasítják azt, hogy e népi demokratikus rend jogi felfogásának adjanak kifejezést, ezekkel szemben természetesen fel kell lépni az igazságügyi kormányzatnak. Kötelessége ezt megtenni új berendezkedésünk szilárdsága és összhangja érdekében. Teljesíteni is fogja ezt a kötelezettséget éppen olyan határozottsággal, mint amilyen határozottsággal jelentheti ki azt, hogy nem kell semmiféle zaklatástól sem tartania egyetlen olyan bírónak sem, akinek tevékenysége a dolgozók társadalmának gazdasági szükségleteivel számol és a népi demokrácia célkitűzéseiben olvad fel.

Az új törvény módot ad — elhatárolt időszakban — a bírák áthelyezésére és végelbánás alá vonására. Reméljük, hogy csak szórványos esetekben kell e rendszabályokat alkalmazni. Mert reméljük, hogy országunk felszabadulása óta eltelt három esztendő megtanította a bírákat arra, hogy nem múló rendszerváltozásról van szó, hanem egyre jobban szilárduló, egyre döntőbb sikereket elérő új világ született meg, egy új Magyarország, melynek felépítésében éppen úgy ki kell venniök részüket, mint a mezők parasztjainak, a gyárak és bányák munkásainak, az orvosok, mérnökök és más értelmiségiek minden kategóriájának. Részt kell ebben venniök úgyis, mint kötelességteljesítő jó bíráknak, kik esküt tettek, hogy ítéleteiket a nép érdeke fogja vezetni és úgyis, mint jó magyaroknak, akik nem maradhatnak le abban a munkában, mely letiport, kifosztott országunkat felemelni, fejleszteni és naggyá tenni van hivatva.

Nem maradtak el természetesen az olyan hangok, hogy ez a törvény sérti a bírói függetlenséget. Igaz ez? Semmiesetre sem!

A bírói függetlenség nem annyit jelent, hogy a bíró fel van jogosítva arra, hogy fittyet hányva azon társadalom igényeire, melyben működik, elutasítva magától a kor szellemét, melynek bírója — egy elkorhadt, kimúló rendszer kifejezője legyen. A függetlenség nem is a bíró, hanem a társadalom garanciája. Az igazságában berendezkedő társadalom részére szolgáló biztosíték arra nézve, hogy a bíró befolyásolástól mentesen döntheti el az eléje terjesztett jogi kérdéseket. Ne engedjen tehát a mult időket feltámasztani igyekvő szellem befolyásának sem.

Az új rend a jog demokratikus szellemben való alkalmazását kívánja a bírótól. Ezen túl, konkrét ügyek mikénti eldöntésének kérdésébe nem avatkozott be és nem fog beavatkozni.

Ki tagadhatná, hogy igazságszolgáltatásunk tekintélye érzékenyen szenvedett azáltal, hogy a dolgozók egészséges jogérzéke és egyes bírák korhadt szellemből táplálkozó paragrafus-igazságmérése között ür támadt. Mert az egyre erőteljesebben megnyilatkozó valóságos élet és az egyre erőteljesebben penészedő paragrafusok idejét mult értelmezése nem egyeztethető össze. Ennek az állapotnak véget kell vetni. Vissza kell állítani az igazságszolgáltatás érinthetetlen tekintélyét. De a népi demokrácia országában csak demokratikus bíráskodással érhetjük ezt el.

Ennek megteremtése tehát az ország érdeke.

De érdeke minden gondolkodó, lelkiismeretes bírónak is.

Dr. Hajdu Gyula.

A fentiekben megvilágított törvényjavaslatnak törvényerőre történt emelése után az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület közli:

»Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület a bírák áthelyezésének és végelbánás alá vonásának szabályozásáról szóló törvényjavaslatra vonatkozóan az igazságügyminiszterhez intézett emlékiratában aggályainak adott kifejezést.

Egyúttal a törvényjavaslat egyes rendelkezéseinek enyhítése tárgyában részletes javaslatot terjesztett az igazságügyminiszterhez.

Ezek az előterjesztések eredményre nem vezettek.

Most, hogy az országgyűlés a törvényjavaslatot elfogadta, mi sem áll távolabb az Országos Bírói és Ügyészi Egyesülettől, mint hogy a törvényhozás akaratával szembehelyezkedjék.

Az Egyesület hite és meggyőződése szerint a bírák minden tőlük telhetőt el fognak követni, hogy a törvény alkalmazására okot ne szolgáltassanak.

A bírák remélik, hogy az igazságügyminiszter úr a törvényben részére biztosított kivételes hatalommal csak a mulhatatlan szükségszabta keretek között és a méltányosság szempontjainak messze menő figyelembevételével fog élni.«

II.

A budapesti ítélőtábla értékpapírmegsemmisítési gyakorlatából.

A 270/1946. M. E. sz. r. 1. §-ának 3. bekezdése szerint, ha a kérelmezők között a 4090/1946. M. E. sz. r. 1. §-ának 1. bek-ében megjelölt és az ugyanezen rendelet 3. §-a alá tartozó személy is van, az utóbbi javára a semmissé nyilvánításnak csak abban az esetben van helye, ha a 2. § alá tartozó kérelmező igazolja, hogy az értékpapír nem jogtalanul került ki az idézett rendelet 1. §-ának 1. bek.-e alá eső kérelmező birtokából vagy őrizetéből.

III.

A 3060/1946. M. E. sz. rendelet 1. §-a lehetővé teszi, hogy a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok vagy baloldali magatartás folytán elvesztett üzlethelyiség, berendezés vagy árukészlet visszabocsátására igényjogosult helyett törvényes képviselője (gondnoka), hozzátartozója érvényesítse a 7590/1945. M. E. sz. rendeleten alapuló igényt, ha maga az igényjogosult ebben elháríthatatlanul akadályozva van. E jogszabály nyilvánvaló célja többek között az is, hogy a deportáltak üzlethelyiségének visszaigénylését a holttányilvánítási és hagyatéki eljárás befejezése előtt is lehetővé tegye. A rendelet alapján a győri ítélőtábla illetékességi területén több olyan visszaigénylési eljárás indult, ahol az elmult rendszer üldözése következtében elveszített üzlethelyiségek visszaigénylése végett az igényjogosult gondnoka lépett fel igénylőként. Ezek az eljárások rendre azzal az eredménnyel végződtek, hogy az ítélőtábla aktoratus hiányában az igénylőket kérelmükkel elutasította. A győri izraelita anyahitközség az Országos Izraelita iroda útján felirattal fordult e sérelmek orvoslása végett az Igazságügyminiszterhez, aki T. 3719/1947. sz. leiratában a következőképpen foglalt állást:

»A győri izraelita anyahitközségnek az Országos Iroda útján hozzám felterjesztett panaszára értesítem az Országos Irodát, jogy a kívánt felügyeleti intézkedésre okot fennforogni nem lát, mert a határozatok ellen felmerült kifogások alaposssága a jogszabályok értelmezésében való állásfoglalástól függ, e tekintetben pedig a bíróságok az indokolási kötelezettségüknek eleget tettek.

Nem tarthatom indokoltnak egyébként a kérdésnek új jogalkotással való szabályozása iránti kérelmet sem, mert a kifogásolt határozatok ellenére sem lehet kétséges, hogy a 3060/1946. M. E. rendelet 1. §-ának (2) bekezdése a gondnok részére is kereshetőségi jogot biztosít, még pedig anélkül, hogy a különböző jogalapon kirendelt gondnokok között bármiféle megkülönböztetést tenne.«

* * *

Vajjon indult-e fegyelmi eljárás a jogszabály félreérthetetlen szövege ellenére ítélkezőkkel szemben?

IV.

A megbízó felelősségének kérdéséhez

A megbízónak az általa kirendelt (megbízott) személy által a megbízás teljesítése körül okozott kárért való felelősségét a Mtjav.-nak a gyakorlatban is alkalmazott 1135. §-a, illetőleg a 84. T. Ü. H. szabályozza.

E szabályozás szerint a megbízót kimenthetetlen felelősség terheli képviselőjének, illetőleg a teljesítéssel általa megbízott személynek a teljesítés körüli vétkessége folytán a hitelezőnek okozott kárért (Mtjav. 1135. §) egyéb (tehát nem valamely kötelem teljesítésével kapcsolatos) esetekben viszont mentesül a harmadik személyeknek a megbízott által okozott kár viselésének felelőssége alól annak bizonyításával, (kimentő bizonyítás), hogy a megbízott kiválasztása, felügyelete, utasításal való ellátása körül a szükséges gondosságot kifejtette (84. T. Ü. H.).

A megbízott vétkességéhez tehát a megbízó személyét érintő joghatás a diligentia in eligendo, inspiciendo esetén nem fűződik. A 84. T. Ü. H. e rendelkezése világos harmadik személynek okozott kár esetén.

Kártérítési jogunk másik világos és határozott rendelkezése, hogy a veszélyes üzem üzembentartója felelős a veszélyes üzem körében másoknak okozott kárért. E tárgyi kárfelelősség alól csak annak a kimentő bizonyításnak sikere esetén mentesül, hogy a kárt erőhatalom vagy a károsult kizárólagos gondatlansága okozta.

A gyakorlatban e két jogtétel kollíziójának érdekes esete merülhet fel. Felróható-e a megbízónak a megbízott vétkessége culpa in eligendo hiánya esetén, illetőleg azonosítható-e a megbízott vétkessége a megbízó vétkességével akkor, ha egészben vagy részben e vétkesség következtében érte *a megbízót* veszélyes üzem körében kár, másként fogalmazva: mentesül-e egészben, vagy részben a veszélyes üzem üzembentartója a tárgyi kárfelelősség alól annak bizonyításával, hogy a kár a megbízót az általa, bár kellő gondossággal kiválasztott s felügyelt személy vétkessége következtében érte.

A megbízott, illetőleg kirendelt vétkessége a tárgyi kárfelelősség kimentése szempontjából a megbízónak, illetőleg kirendelőnek felróható. A 84. T. Ü. H. csak az ügy ellátására kirendelt személy által harmadik személynek jogellenesen okozott kárra alkalmazandó s nem a megbízónak okozott kárra. Annak a kérdésnek eldöntésénél pedig, hogy a veszélyes üzem üzembentartójának tárgyi felelősségét egészben vagy részben kizáró ok fennforog-e abban az esetben, ha a károsult által megbízott vétkességéhez fűződik a káreset, nem harmadik személynek, hanem a megbízónak okozott kárról van szó. A megbízottnak, illetőleg annak a személynek, aki a károsult rendelkezése folytán volt abban a helyzetben, hogy kellő gondossággal a kárt elháríthatta volna — gondatlansága a veszélyes üzem üzembentartójával szemben akkor is a megbízó vétkességével egyenlő elbírálás alá esik; ha a megbízó terhére nem róható gondatlanság a megbízott megválasztása, felügyelete és ellenőrzése körül.

Erre az álláspontra helyezkedett a Kúria legutóbb P. I. 1946/1947. sz. elvi jelentőségű ítéletében, amikor is a vétekarányos kárfelelősség elvének alkalmazásával megosztotta az oly baleset folytán veszélyes üzem körében bekövetkezett kárt, melynek bekövetkezte körül a károsult kellő gondossággal kiválasztott megbízottja *is* vétkes volt.

Dr. Kálmán György

Legközelebbi számunktól kezdődően rendszeresen adunk:

Magánjogi, perjogi, hiteljogi, (munkajogi), büntetőjogi és népbírósági döntvénytári mellékleteket

Hírlap- Szaklap és könyvkiadó r. t. Felelős: Dr. Kádár Miklós. 480732. — Athenaeum, Budapest VII., Miksa-u. 4—6. Felelős: Gorszky T. igazgató

Új folyam III. 7—8. szám Budapest, 1948 április 20

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:
IV. ker., Eskü-út 5
Telefon: 189—755

Kiadóhivatal:
V. Alkotmány-u. 12
Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* e. rk. tanár, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Bibó István* e. tanár, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szabó Imre* min. tanácsos, *dr. Szebenyi Endre* államtitkár, *dr. Szent-Iványi József* min. tanácsos, *dr. Tóth László* itélőtáblai tanácselnök, *dr. Tury Sándor Kornél* e. tanár, *dr. Világhy Miklós* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla elnöke, *dr. Weltner Andor* ügyvéd.
Felelős szerkesztő: *dr. Kádár Miklós* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Egy hóra .... F 13·—
Negyedévre... F 36·50

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:
Egy hóra .... F 8·—
Negyedévre... F 22·—
Egyes szám ára F 6·50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Szladits Károly:* A Szovjetunió magánjogi törvénykönyve és a magyar kodifikáció. — *Dr. Névai László:* Demokratikus elvek a Szovjetunió bírói szervezetében. — *Dr. Alföldy Dezső:* A szerzői jog reformjai. — *ifj. Dr. Nagy Dezső:* A munkajog alapelvei — *Dr. György Ernő:* Hiteljog 1947. — *Szemle:* I. Strukturaváltozások a jogban (B. S.) — *II. Dr. Szigligeti Viktor:* A budapesti törvényszék munkaügyi gyakorlatából. — *Jogirodalom: Dr. Szigligeti Viktor: Ember Győző:* Az újkori magyar közigazgatás története Mohácstól a török kiűzéséig.

A Szovjetunió magánjogi törvénykönyve és a magyar kodifikáció

— Elnöki székfoglaló a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság jogi szakosztályában.

TISZTELT SZAKOSZTÁLY!

... Mi, haladó magyar jogászok e Szakosztály körében hozzá akarunk járulni erőnkhöz képest ahhoz a kulturális munkához, amely a magyar és a szovjet jogi művelődés kölcsönös megismertetésére és méltatására irányul. Emberek, épúgy mint nemzetek közti félreértéseket elsősorban az egymás nem ismerése és ennek következményeképpen az egymás félreismerése okozza. Nekünk jogászoknak tehát más nemzetekkel való kapcsolatban arra kell törekednünk, hogy saját jogunkat velük megismertessük, viszont az ő joguk megismerésére törekedve, azt érdeme szerint méltassuk, vagy ami ezzel egyértelmű, a *két jogrendszert összehasonlítóan tanulmányozzuk.* Ehhez az utóbbi feladathoz kíván adalékot nyujtani mai előadásom, amelyben *Szászy István* kedves barátom, szakosztályi főtitkárunk nyomdokain haladva — aki először ismertette magyar nyelven a szovjet magánjogot, — közös érintkezési pontokat kívánok kimutatni a magyar és a szovjet magánjogi törvénykönyv között.

Mielőtt azonban e hasonlóságokra áttérnék, fel kell hívnom a figyelmet a két törvény közt fennálló alapvető *különbségekre.* A szembeszőkő alapvető különbség a két törvénykönyv *terjedelmében* van. A Szovjet magánjogi kódex *435* §., az Mtj. pedig 2170 §, tehát több mint ötször annyi. Ennek a nagy különbségnek egyik oka, hogy a szovjet törvényhozás helyes érzékkel külön törvénykönyvekbe foglalta egyrészt a családjogot, másrészt a munkajogot, mert mind a kettő modern fejlődésében olyan vegyes szakjog, amely ma már mondhatni túlnyomóan közjogi jellegű. De hozzájárul a terjedelmi különbséghez az a körülmény is, hogy az orosz kódex *dologjogi* része a szovjet gazdasági struktúrájának megfelelően lényegesen összezsugorodik. A földtulajdon nacionalizálása folytán az orosz jogban szoros értelemben vett ingatlan magántulajdon nincsen, mert ingatlanon magánosnak csak használati jogosítványa lehet. Ezzel tehát a mi törvénykönyvünknek az ingatlantulajdonra vonatkozó

Mellékelve: Büntetőjogi-, Népbírósági-, Magánjogi-, Perjogi- és Hiteljogi döntvénytárak

része a szovjet jogban csaknem teljesen hiányzik, a telekkönyvezés pedig csak építményjogok regisztrálásra szorítkozik. A szovjet kódex csak három dologi jogot ismer: a tulajdont, az építményi jogot és a zálogjogot. Tulajdonjogot csak ingó dolgon és már kész épületen, amelyet a közület magánosra átruház, ami tehát lényegileg szintén nem más, mint építményi jog, annak csupán technikailag más válfaja. Az egész dologi jog az orosz kódexben nem több, mint 54 §.

De a szovjet kódex *kötelmi joga* is meglepően csekély terjedelmű, különösen, ha számbavesszük, hogy ebben a kötelmi jogban bennefoglaltatik a kereskedelmi jog túlnyomó része is. Az általános kötelmi jogra marad összesen 276 §, a mi törvénykönyvünknek 810 §-ával szemben. A szovjetkódex kötelmijogi részének rövidségét az okozza, hogy az lényegileg az alapelvek kiemelésére szorítkozik, viszont a részleteket átengedi az eseti döntésnek, tehát a bírói mérlegelésnek.

Általában a kötelmi kódexek szövegezési módszere vagy *kazuisztikus*, részletező, vagy pedig *elvileges*, az alapelvekre szorítkozó. Az újabb törvénykönyvek közül az előbbinek jellegzetes képviselője a német BGB, amely gazdag absztrakt kazuisztikájával az akkori individuálkapitalista jogrend bibliája lett. A másik típust a svájci kötelmi jog képviseli, könnyed, világosan érthető, a részleteket lehetőleg leegyszerűsítő előadásmódjával. A kettő között áll a magyar Ptk. tervezetének Thirring Lajos, a nagy kodifikátor által szerkesztett kötelmi joga, amely gazdag tartalmával már a szociálisabb méltányossági jog felé halad és voltaképpen már első közzététele óta uralkodóvá lett a magyar jogéletben, noha csak az 1928-ban megjelent Mtj.-ben nyerte Szászy Bélának aranyjánosi formatökélyű átdolgozásában jelenlegi alakját.

A Szovjet kódex kötelmi joga rövidségében messze túlmegy a svájci kötelmi jogon is és valójában csak a legszükségesebb és legegyszerűbb alapelvek kifejezésére szorítkozik. Ez a rövidség azonban nem esik sem az érthetőség, sem a rendszeri összefüggés rovására. A szovjet kötelmi jog szerkesztője igazi virtuozitással végezte feladatát és a kötelmi jog legnehezebb problémáit is néhány mondatban tudta világosan megoldani. Ez a szerkesztési módszer minket, magyar jogászokat élénken emlékeztet a zseniális Szászy Schwartz Gusztáv szövegezési művészetére, amely olyan jellegzetesen mutatkozott a Ptk. 1. tervezetének általa szerkesztett öröklési jogában.

A kétféle szerkesztési módszer mindegyikének megvannak az előnyei. Az Mtj. részletessége talán jobban szolgálja a formális jogbiztonságot, viszont a Szovjet kódex a legszükségesebbre szoritkozva, több teret enged az eseti méltányosság érvényesülésének.

Különben is a kódex 1. §-a a bírói döntések irányvonalát is megszabja, annak kijelentésével, hogy: a törvény a magánjogokat csak abban az esetben részesíti védelemben, ha gazdasági és társadalmi rendeltetésükkel ellentétes irányban nem gyakorolják azokat. Ez voltaképpen nem más, mint annak az alapelvi doktrinának kifejezése, amelyet a francia jogelmélet az alanyi jogok viszonylagosságának, relativitásának nevez, amely tehát az alanyi jog feltétlensége helyébe annak *célhozkötöttségét* helyezi.

Áttérve most már a magyar és a szovjet kötelmi jog *hasonlóságaira*, azok elsősorban a kötelmi típusok egybevágóságában nyilvánulnak, amely voltakép a dolog természetéből folyik, mert hiszen a magánélet jogi nyilvánulásai nagyjából mindenütt egyformák és csak részleteikben térnek el. Feltűnő az orosz kötelmi jogban az *ingyenes szerződések* elhanyagolása. Az ajándékozás csak egyetlen egyszer fordul elő a kódexben, a 138. §-nak az okirati kényszerről szóló rendelkezései során. Eszerint a 10.000 aranyrubel értéket meghaladó ajándékozás semmis, az 1.000 és 10.000 aranyrubel közti ajándékozások pedig közokirati alakhoz vannak kötve. Nem tudom, hogy a 10.000 rubel feletti ajándék semmissége ma is fennáll-e még, mert ugyanezt az értékkorlátot tartalmazza a kódex 416. §-a a hagyatékokra is, ezt azonban hamarosan eltörölték és talán ezzel együtt az ajándékozási értékkorlátozás is megszűnt. Az okirati kényszerről szólva meg kell jegyeznem, hogy ez az 500 aranyrubelt meghaladó értékű mindennemű szerződésre vonatkozik magánokirat alakjában, éspedig a francia, még a nagy Colbertre visszanyúló módszer szerint, mely ilyen ügyekben csak okirati bizonyítást enged. Kölcsönre nézve az okirati kényszer értékhatára már 50 aranyrubel.

A magyar és orosz jog hasonlósága a kötelmi jogban általában az intézmények belső tartalmára is kiterjed, persze csak az alaptételek tekintetében. Egészen meglepő, hogy lakonikus rövidségében mennyire plasztikus a többi közt az orosz kódexben az adós és hitelezőkésedelem, a nemteljesítés következményeinek szabályozása, az engedmény és tartozásátvállalás, stb.

Ott is, ahol a két jogrendszer közt eltérések vannak, azok nem lényegbevágók. Igy például a harmadik személy javára szóló szerződésben a Szovjet kódex a kedvezményes aktorátusát értesítése előtt is elismeri, viszont a szerződő felek rendelkező jogát már a kedvezményes elfogadó nyilatkozata is megszűnteti. Közben persze találunk helyeket, amelyek a közérdek védelmét a mi jogunknál erőteljesebben hangsúlyozzák. Igy például a 147. § szerint a tilos, vagy pedig világosan az állam károsítására irányuló szerződés esetén a teljesítés visszakövetelésének nincs helye, viszont az, aki ily módon jogalap nélkül gazdagodott, ezt a gazdagodást az államnak köteles kiadni.

Ehelyütt csak néhány kérdést óhajtok közelebbről megvizsgálni az *adós felelősségének mértéke* szempontjából. Általában mondhatni, hogy a magyar jog e felelősség tekintetében szigorúbbnak, a szovjet jog pedig egyes esetekben enyhébbnek mutatkozik. Igy például határozatlan lejárat esetében a magyar adós a hitelező felszólítására azonnal teljesíteni tartozik, míg az orosz jog az adósnak ilyenkor 7 napi kíméleti haladékot enged. (Mtj. 1090. §, Szovjet kódex 111. §.) Általános enyhítési lehetőséget nyujt a Szovjet kódex

123. §-a, mely szerint a késedelemből vagy nemteljesítésből eredő kártérítés szolgáltatásának módját a bíró az adós vagyoni helyzetének figyelembevételével határozhatja meg, például haladék vagy részletfizetés engedésével. Ez azonban — úgy látszik — nem terjed ki a kárösszeg eredeti megállapítására, vagyis erészben nem érvényesül a 411. §., mely szerződésen kívüli károkozás esetén a bírót arra utasítja, hogy minden esetben vegye figyelembe a kárösszeg kiszabásában mindkét fél vagyoni viszonyait. Ez tehát szigorúbbnak látszik, mint a Mtj., amely az 1111. § 2. bek. szerint az előre nem láthatott rendkívüli kár tekintetében a bírónak méltányos rendezést enged. Ez ugyan a Szovjet kódex szerint nem gyakorlati, mert a szovjet jog a közvetett kárra a felelősséget amúgy sem terjeszti ki, hanem ilyen esetben az oksági láncolatot megszakítja.

Érdekes különbség, hogy a Mtj. 1149. §-a az adós nemteljesítése, vagy kötelemszegése esetében az adóst elvileg a *hibáján kívül* bekövetkezett kárért is felelőssé teszi, de csak a méltányos kármegosztás mértékében. Ez a Mtj-ben egybevág az 1737. §-ban foglalt vétlen károkozás szabályával. A szovjet jogban erről nem lehet szó, mert az adós exculpálása esetén felelőssége egyáltalán nem áll fenn (129. §, 118. §), egyébiránt a Mtj. 1149. §-a sem ment át a bírói gyakorlatba és így a méltányossági felelősségnek ez az alakja ezidőszerint csak teoretikus tétel.

Ellentét mutatkozik a magyar és szovjet jog közt az úgynevezett *gazdasági lehetetlenülés* kérdésében. Erre a kérdésre nagyon értékes felvilágosításokat kaptam *Névai László* kedves barátomtól és a továbbiakban az ő adataira támaszkodom.

Annyi kétségtelen, hogy a szovjet jog elvileg nem ismerheti el a *gazdasági lehetetlenülésnek* azt az alakzatát, amely a Mtj. 1150. § 1. bek.-ében nyilvánul. Ez a szakasz az általános gazdasági viszonyokban beállott előreláthatatlan változások esetéről szól, tehát valójában válságjogi természetű. A szovjet tervgazdálkodás azonban ilyen válságokat nem ismer el és így tulajdonképpen a szovjet jogban a Mtj. 1150. § tényállása elő sem állhat. Van azonban a gazdasági lehetetlenülésnek egy másik alakja is, amelyet a Mtj. meg sem említ. Ez nem más, mint amit már régóta a kötelem *túlnehezülésének*, illetőleg a betöltési vagy érdekbeli lehetetlenülés esetének szoktunk nevezni. Ez pedig mint egyéni lehetőség mindenütt és minden jogrendszerben előfordulhat, így a lengyel kötelmi jog az úgynevezett gazdasági lehetetlenülést éppen az ilyen egyéni megszorult helyzetek esetére szabályozza és ismeri el. Névai barátom felhívta figyelmemet arra, hogy a szovjet jog jelenlegi hivatalos tankönyvében *Agarkov* professzor a kötelemnek lehetetlenülés miatti teljes vagy részleges megszűnését az ilyen esetekre is kiterjeszti a következőképpen: Kizártnak kell tekinteni a reális teljesítés lehetőségét, ha megengedhetetlennek mutatkozik a szocialista nemzetgazdaság érdekeinek szempontjából, vagy rendkívül nehéz az adósra nézve. Igy például a szovjet bíróságok az adósnak a háborús események okozta vagyoni romlását máris ilyen lehetetlenülési oknak fogadták el. Ezek szerint azt kell mondanunk, hogy a gazdasági lehetetlenülést a szovjet jog is figyelembe veszi, viszont úgy látom, hogy a Mtj. 1150. §-ának 1. bek.-e bizonyos revízióra szorul az úgynevezett egyéni túlnehezülés kérdésének figyelembevételével.

Egyik legtanulságosabb tárgya a két jogrendszer összehasonlításának kétségkívül a *szerződésenkívüli károkozás*, amely a szovjet kódex kötelmi jogának utolsó fejezetében egészen újszerű feldolgozást nyert az objektív kártérítési felelősség lényeges kiterjesztésével. Ez a téma azonban már meghaladja mai előadásom kereteit és azt különben is a mult évben tartott előadás-sorozatunkban volt szerencsém részletesen ismertetni.*

Mint e futólagos áttekintésből is kitűnik sok érdekességet és tanulságot találhat a magyar jogász a szovjet kódexben és sok értékes felvilágosítást meríthetni a szovjet jogtudósok műveiből. Sajnos, a nyelvi nehézségek e tekintetben nagy akadályt jelentenek. Ezért jogi szakosztályunk törekvése a következő munkaévben előadássorozatunk mellett elsősorban arra fog irányulni, hogy a szovjet jog szabályait és lehetőség szerint egyes tudományos műveit is magyar fordítások útján hozzáférhetővé tegye. E cél érdekében szakosztályunk máris érintkezésbe lépett a M. Tud. Akadémiával és a magyar igazságügyminisztériummal és reményünk van arra, hogy ezek segélyével célkitűzésünk sikerre is fog vezetni. Ehhez a munkához kérem Szakosztályunk tagjainak tevékeny támogatását.

Dr. Szladits Károly

* Ezt az előadást lapunk egyik legközelebbi számában közöljük.

Demokratikus elvek a Szovjetunió bírói szervezetében

I.

Az elmult év júliusában ült össze másodszor a demokratikus jogászok nemzetközi kongresszusa Brüsszelben. Ez a kongresszus, mely »*A jog a világbéke szolgálatában*« jelszóval hivatott össze, több igen fontos határozatot hozott. Kiemelkedik közülük jogtudományi és politikai jelentőségénél fogva a kongresszus következő határozata:

»A jog a világbéke szolgálatában« néven 1947 július 16-tól 19-ig lefolyt brüsszeli kongresszus, a kongresszuson képviselt küldöttségek jelentéseinek meghallgatása után, megismerkedvén a nem-jogászoknak az igazságszolgáltatásban való részvételét megvizsgáló bizottság döntéseivel,

egyhangúlag megállapítja, hogy az ilyen részvétel *a korszerű demokrácia megvalósulásának egyik formája*

és ezért ajánlja ezt a formát mint hatásos eszközt arra, hogy a demokratikus igazságszolgáltatás fejlődhessék hivatásos jogászok és nemjogászok együttműködése útján.«

A kongresszusnak ez a határozata nem csupán azért érdekes számunkra, mert Brüsszelben 16 vezető nemzet élenjáró demokratikus jogászai gyűltek össze, hanem azért is, mert a *laikus bíráskodás problémája egész bírói szervezetünk alapvető kérdésévé vált.* Nem véletlen, hogy az ország demokratikus fejlődése lehetőségének megnyiltával az Ideiglenes Nemzeti Kormány egyik legelső ténykedése a népbíráskodás életbeléptetése volt. Azt kell mondani, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány általában véve szerencsés kézzel nyúlt hozzá a kérdés megoldásához. Tisztában volt azzal, hogy a fasiszta és háborús bűncselekmények gyors megtorlására van szükség s erre legalkalmasabb eszköznek kínálkozott nem valami újonnan létesített hivatalnokbíróság, hanem a demokratikus közvéleményt képviselő pártokból megalakított bírói tanács. Ennek a bíróságnak nagy tekintélyt kölcsönzött az a tény, hogy mögötte állottak a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjai. A politikai helyzet további fejlődésének felelt meg az az intézkedés, mely a tömegbázisnélküli Polgári Demokrata Párttól megvonta a bíróküldés jogát (1947. évi XXXIV. t.-c. 12. § (2) bekezdés). A népbíráskodás ilyen állapotában természetesen még korai lett volna arról beszélni, hogy a magyar bírói szervezetbe benyomult a laikus elem. A népbíráskodás különleges eljárás, a népbíróság speciális bíróság. A laikus elemeknek *a rendes bírói szervezetbe* való benyomulásáról csupán az uzsorabírósági különtanácsokat, az ú. n. munkásbíróságokat megalakító 1947. évi XXIII. t.-c. kapcsán beszélhetünk. Ezeknél, ha bizonyos sajátos formában is, de mód nyílik már nem-jogászelemeknek az igazságszolgáltatásban való részvételére. Szép, múlhatatlanul szükséges és merész intézkedés volt ez (hogy mennyire merész, azt mutatta a vele szemben tanusított makacs ellenállás), de a demokratikus jogász előtt világos, hogy *a munkásbíróság csak első lépés a magyar bírói szervezet demokratizálása terén s azt minél előbb követnie kell további erőteljes intézkedéseknek.*

A brüsszeli kongresszusi határozat azért is rendkívül érdekes számunkra, mert egyértelműen foglal állást a szakszerű vagy népies bíráskodás kérdése körül folyó sokévtizedes vitában. A mai politikai helyzetben, a magyar demokrácia mai fejlődési fokán ez a vita majdnem hogy anakronisztikusnak látszik: nyilvánosan most már aligha akad ellensége a népies bíráskodásnak. Aki azonban magánbeszélgetésbe elegyedik polgári gondolkodású, legjobb jogászaink némelyikével, meglepetéssel fogja tapasztalni, hogy a kizárólagos szakbíróság gondolata még mindig kísért és polgári jogászaink idealisztikus jogszemlélete még egyáltalán nem szenvedett döntő vereséget. Ezzel az igen messzevezető kérdéssel ez alkalommal részletesebben nem foglalkozhatom, bár el kell ismernünk, hogy ezen a téren, a haladószellemű jogfilozófia népszerűsítése terén, még igen sok tennivalónk van, mondhatnám azt is, hogy majdnem semmit sem csináltunk.

Álljunk meg azonban a bíróságoknál. Ismeretes, mennyi hipokrita elméletet állított fel a polgári jogtudomány csak azért, hogy a bíróságokat, az állam formájában megszervezett tőkés hatalmi rendszer e leghatékonyabb elnyomó eszközeit, idealizálja, a tömegek előtt az igazságosság megvalósítóivá magasztosítsa, valójából kiforgassa. Nem szükséges történelmi visszapillantást vetnünk pl. az úriszékre s nem is kell segítségül hívnunk külföldi példákat, elég, ha bemegyünk Kúriánknak valamelyik tanácstermébe és végignézünk az ország bíráinak a maga nemében lenyügözően hatásos, ódon arcképsorozatán, hogy rájöjjünk: a bíróság mindig az uralkodó osztály leghatékonyabb fegyvere volt. Ez természetes is. A feudális arisztokrácia is, a tőkésosztály is saját törvényeinek az alkalmazását saját bíráira bízta. Az uralmon lévő osztály, természetesen, mindig értett ahhoz, hogy a bíróságoknak ez az osztályjellege el legyen homályosítva s a nép babonás tisztelettel nézzen a bíróságokra. És itt nem csupán az egyes nyugati országokban dívó, theatrális, tekintélyt és tiszteletet gerjesztő *külsőségeire* gondolok a bírói eljárásnak, hanem azokra az *elvekre* is, melyekkel a bíróságok megközelíthetetlenségét és tárgyilagosságát a polgári jogtudománynak meg kellett alapoznia. Ilyen a bírói függetlenség, elmozdíthatatlanság, a törvény előtti egyenlőség stb. elve. Lehet-e független a polgárság bírája saját osztályhelyzetétől és ebből folyó előítéleteitől? Vagy van-e értelme a bírói elmozdíthatatlanság elvének akkor, amidőn úgyis azokat nevezik ki bírákká, akik a legszigorúbb képzettségbeli (velejáró anyagi), erkölcsi és politikai cenzusnak megfelelnek. Az Egyesült Államok annyi nimbusszal övezett legfelső bírósága pl., mely megalakításakor a legnemesebb alkotmányos garanciának volt szánva, ma engedelmes eszköz az amerikai monopoltőke kezében s így nincs mit csodálkozni munkás- és szakszervezetellenes határozatain.

Tagadhatatlan tény, hogy *a polgári demokrácia nagymértékben demokratizálta a feudális igazságszolgáltatást s azt elmaradottságából magas elvi és technikai színvonalra emelte.* A polgári demokráciának mindezek a maguk korában forradalmi vívmányai azonban elvesztették valódi hivatásukat akkor, amidőn a polgárság már biztosan megszerezte magának a hatalmat. Ettől fogva ezek az elvek, amelyek a polgárságnak az uralomrajutásához jelentékeny segítséget nyujtottak, üres jelszavakká változtak, melyeknek feladata a dolgozók félrevezetése lett.

Nézzük meg pl. *az esküdtbíróságot,* a polgári igazságszolgáltatásnak ezt a legdemokratikusabb intézményét. A polgárság felemelkedése idején az esküdtbíráskodás bevezetése rendkívül alkalmas volt arra, hogy a régi rendből megmaradt hivatalnokbírák mellett a polgárság saját osztályából választott esküdtek bevonásával irányítsa az igazságszolgáltatást. Ez az intézmény a pol-

gárság szemszögéből nem vesztette el garanciális jellegét akkor sem, amikor már a hivatásos bírák is a polgárság köréből kerültek ki. A hatalom megszerzése után azonban ez a garanciális jelleg lefelé, a proletariátus irányába, áleződött ki: a vagyoni cenzus megfelelő biztosítékot nyujtott arra, hogy csak megbízható elemek kerülhessenek az esküdtek közé. A fasizmus, természetesen, a demokratizmusnak még ezt a formáját sem tűrhette meg s az esküdtbíróságokat kiküszöbölte. Mindenesetre azt kell mondanunk, hogy az esküdtbíróság intézménye a legleleményeseb s egyszersmind igen jellemző képmutató eszköz volt arra, hogyan lehetett demokratikus, népies jelleget adni s ez által a néptömegek előtt nagy tekintélyt kölcsönözni a polgárság bíróságainak. Érdekes felidézni ezzel kapcsolatban *Engels* szavait az angol esküdtbíróságokról: »Az esküdtbíróság lényegileg nem jogi, hanem politikai intézmény; miután azonban minden jogi intézmény eredeténél fogva politikai természetű, valódi jogi elem jelentkezik ebben is; így az angol esküdtbíróság, mint a maga nemében a legtökéletesebb, a jogi hazugság és erkölcstelenség betetőzése«. (Anglia helyzete. — Az angol alkotmány.) Ezek az erős szavak pillanatnyilag disszonánsan hangzanak a mi fülünkben, akik 5 évvel ezelőtt Magyarországon az esküdtszékek működésének visszaállítását hallatlanul nagy demokratikus vívmánynak tekintettük volna. Ma már azonban túljutottunk ezen s nem húnyhatjuk be szemünket az esküdtszék hibái felett.

II.

Milyen képet mutat ezzel szemben a Szovjetúnió bírói szervezete? A szovjet bíróság mai formájában megmutatja, hogyan érvényesülnek valódi demokratikus elvek az igazságszolgáltatásban. A Szovjetúnióban megvannak az előfeltételei annak, hogy a tőkés államrendszerek bírósági szervezeteinek hibái ne ismétlődjenek meg s a bíróságok ne az osztályelnyomás eszközei legyenek, hanem az igazságszolgáltatásé. A Szovjetúnióban ma már nincsenek egymással ellentétes érdekű osztályok.

A cári Oroszország bíróságaitól a fiatal szovjet köztársaságnak a bíróságokról szóló 1917 november 24-i I. sz. dekrétumáig s attól a bírói szervezetről szóló legújabb, 1938. évi törvényig természetesen hosszú út vezet.

A cári rendszer bíróságait még a polgári demokrácia értelmében sem lehetett modern bíróságoknak nevezni. Jellemző képét adja *Lenin* a multszázadvégi cári hivatalnokbírónak egyik kevéssé ismert cikkében, melyben a némely nyugati államban intézményesített üzemi bíróságokról szól. »A hivatalnokbírák — mondja Lenin — nagyon gyakran a legkegyetlenebb és értelmetlenül kegyetlen ítéleteket hozzák munkások ügyeiben. A hivatalnokbíráktól soha nem lehet várni teljes igazságosságot ... Ezek a bírák a polgár osztályhoz tartoznak és előre elfogultak: mindent elhisznek a gyárosnak és semmit sem hisznek el a munkásnak. A bíró belenéz a törvénybe: szolgálati szerződés ... És neki teljesen mindegy, kit alkalmaz a gyáros: mérnököt, orvost gyárigazgatót vagy napszámost ...« »A hivatalnokbírák mindenekfölött azzal törődnek, hogy az ügy símá legyen elintézve papír szerint: csak az ügyiratokban legyen minden rendben, semmi egyéb nem érdekli a hivatalnokot, aki csak arra törekszik, hogy megkapja a fizetését és érdemeket szerezzen a feljebbvalói előtt.« (Az üzemi bíróságokról, 1899. Lenin összes művei. IV. orosz kiadás, 1946. 4. kötet 276.)

A cári bíróságokat nem lehetett megreformálni, teljesen el kellett törölni őket.

Az 1917. november 24-i I. bírósági dekrétum megsemmisítette az egész bírósági szervezetet, eltörölte az összes polgári-földesúri bíróságokat és megalkotta a szovjetbíróság első típusát. Ezt a bíróságot *helyi* bíróságnak nevezték, mely az ügyeket 3 tagú tanácsban intézte. Egy állandó bíróból és két népi ülnökből állott, akiket széles demokratikus alapon kellett megválasztani. A választások lefolytatásáig ideiglenesen a bírákat és az ülnököket a munkás-, katona- és paraszti tanácsok küldöttei választották. Az I. bírósági dekrétum tehát már *közvetlen* választásokat írt elő, csupán ideiglenesen, a közvetlen választások megtartásáig került alkalmazásra a közvetett választás az említett tanácsok útján. Jellemző, hogy az egyesbíráskodással szemben már az első dekrétumban érvényesül a kollegiális döntés demokratikusabb formája.

Az 1918 március 7-én kiadott II. bírósági dekrétum már a részletekbe menően szabályozza a bírósági eljárást. Ez a dekrétum, mint az előző is, megengedte a régebbi törvények alkalmazását annyiban, amennyiben azok nem helyeztettek hatályon kívül a központi végrehajtóbizottság és a népbiztosok tanácsa dekrétumai által és nem mondanak ellen a szocialista jogszellemnek. (36. §.) Ugyanez a § megtiltja a törvény betűinek bürokratikus, formalisztikus alkalmazását: »A polgári bíróság, meg nem elégedvén a formai törvénnyel és mindig az igazságosság követelményei szerint ítélkezvén, elutasíthat bármilyen hivatkozást az elévülési vagy másféle határidők elmulasztására vonatkozóan és ilyen formális természetű, vagy egyéb ellenvetések ellenére is megítélhet nyilvánvalóan igazságos követeléseket.«

Az egységes népbíróságokat az 1918 november 30-i rendelet alkotta meg és ezzel kiküszöbölte a helyi bíróságok bonyolult rendszerét. Az ülnökrendszer természetesen megmaradt azzal a kiegészítéssel, hogy az ügyek másodfokú elbírálásra a népbírák kollégiuma elé kerültek, mely 5 tagú tanácsban határozott.

Az ügyeknek tanácsban való eldöntése némely jogászkörökben heves ellenzésre talált, a szovjetjogászok III. kongresszusa azonban 1920 júniusában úgy döntött, hogy a kollegiális rendszert fenn kell tartani.

A következő jelentős lépés a Szovjetorosz Föderatív Tanácsköztársaság bűnvádi és polgári eljárásjogi kódexeinek kiadása volt. Az előbbi

1923. február 15-én lépett hatályba, az utóbbi 1923. szeptember 1-én. Ezek a törvények már részletesen kifejtik azokat a demokratikus alapelveket, melyek később kiteljesülést nyertek az 1936. évi alkotmányban s az ezt követő 1938. évi augusztus 16-i törvényben, mely a Szovjetúnió bírói szervezetének alaptörvénye.

Az 1936. évi alkotmányig nem volt egységes törvényhozás a Szovjetúnióban sem a bírói szervezet, sem a polgári és bűnvádi anyagi és eljárásjog tekintetében. Az egyes szovjet köztársaságoknak külön-külön törvénykönyvei voltak. és túlnyomórészt vannak még ma is. A sztalini alkotmány 14. §-a elrendeli az összes alapvető jogágazatak egységesítését és így összszövetségi hatáskörbe utalja többek között a bírósági szervezetre és bírói eljárásra vonatkozó törvényhozást is. Az első ilyen összszövetségi törvény, mely az 1936. évi alkotmányban elrendelt jogegységesítés eredményeként jött létre, éppen az említett 1938. évi törvény a bírósági szervezetről. Más jogterületen azóta összefoglaló új törvénykönyv még nem adatott ki, de megjelentek egyes kisebb kérdéseket tárgyaló összszövetségi törvények. A Szovjetúnió Legfelső Tanácsának 1947. februárjában megtartott ülésszaka elrendelte Törvényelőkészítő Bizottság alakítását. Ennél a bizottságnál jelenleg is munkában vannak mind a büntetőjog, mind a polgári jog anyagi és alaki törvénykönyvei. Ennek a törvényelőkészítő bizottságnak a munkájáról a Szovjetúnió nagy napilapjai állandóan beszámolnak, s a nagyközönség, valamint a munkában közvetlenül részt nem vevő jogászok részéről állandóan érkeznek be javaslatok az előkészítés alatt álló egyes törvénytervezetekkel kapcsolatban. A Szovjet Tudományos Akadémia Jogtudományi Osztálya, valamint az Igazságügyminisztérium Jogtudományi Intézete széleskörű ankétok rendezésével ad módot a hozzászólásra minden érdeklődőnek. A Szovjetúnióban az ilyen nagyjelentőségű törvények előkészítése és megszerkesztése is demokratikus módon történik. Az egész polgári és bűnvádi anyagi és alaki jogot szabályozó kódexek elkészítése természetesen nagy munkát igényel; de jellemző, hogy a bírói szervezetről szóló törvényt, mely *Visinszkij* közlése szerint *Sztálin* közvetlen irányítása alatt készült el (*Visinszkij: A bírósági bizonyítékok elmélete a szovjetjogban*, 1946. 16. oldal), a szovjet parlament minden egyéb igazságügyi reformnál fontosabbnak és sürgősebbnek tartotta s az új alkotmány kiadása után, mint legelső igazságügyi tárgyú összszövetségi törvényt, életbe is léptette.

Dr. Névai László

(A legközelebbi számban folytatjuk.)

A szerzői jog reformjai

A mult év végén a kérlelhetetlen halál kiragadta az élők sorából dr. Balás P. Elemért, az országos hírű jelen jogi professzort, a magyar jogélet egyik büszkeségét.

Számos igen értékes munkával gazdagította jogi irodalmunkat és hervadhatatlan érdemeket szerzett főképp a törvényelőkészítés terén.

Idevonatkozó munkái között különös figyelmet érdemel a »Törvényjavaslat a szerzői jogról« cím alatt a mult évben megjelent nagyszabású műve, amely fokozottabb jelentőséget nyert annak következtében, hogy újabban mindinkább előtérbe lépett a szerzői jog reformjának kérdése.

A belga kormány ugyanis a mult évben ismét elérkezettnek látta az időt, hogy az 1928. évi római szerzői jogi egyezmény módosítása tárgyában már régebben tervbe vett nemzetközi értekezletet mielőbb összehívja, s ezzel kapcsolatban többek között a magyar kormánytól is újabb véleményt kért az Únió berni irodájával együtt annakidején készített s még 1936-ban közölt javaslatára. A magyar kormány a belga javaslatra észrevételeit ez év január havában meg is küldte.

A szerzői jog reformját időszerűnek találta a Magyar Jogászegylet is és éppen ezért 1947. tavaszán kiadta Balás P. Elemérnek »Törvényjavaslat a szerzői jogról« című művét, amely különben még 1934-ben készült el.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter pedig a mult év végén ezt a szerzői jog kimerítő kodifikálását tartalmazó művet véleményadás végett megküldte a szerzői jog közismert művelőinek és a szerzői jog tekintetében érdekelt szaktestületeknek.

Meg kell még említeni, hogy a magyar igazságügyminiszter a napokban bejelentette a magyar kormánynak a szerzői jog reformjára irányuló elhatározását.

Mindezeknél fogva a legnagyobb mértékben időszerű, hogy Balás szóban lévő törvényjavaslatával foglakozzunk, kiterjeszkedvén e cikk keretéhez képest annak ismertetésére, méltatására és bírálatára.

Balásnak 108 §-ból álló törvényjavaslata s a hozzáfűzött kimerítő indokolás nagy alapossággal, kiemelkedő jogi tudással és éles jogászi elmeéllel alkotott magas színvonalú munka.

A mű igen értékes anyagot nyujt egyes szerzői jogi kérdések tisztázásához, szerzői jogi értekezletek vitáihoz, a szerzői jog tudományos műveléséhez, s kétségtelenül jótékony hatással lesz a bírói gyakorlat fejlődésére is. A mű kitűnő alkalmat ad arra, hogy mennél behatóbban foglalkozzunk az egyes szerzői jogi problémákkal és mennél eredményesebben készítsük elő a talajt a majdan megalkotandó szerzői jogi kódex számára.

Balás P. Elemér a törvényjavaslatában a szerzői jogot az általános magánjogi értelemben vett személyiségi jog kiágazásának tekinti.

Ehhez képest átveszi a Magyarország magánjogi törvénykönyvének 107. §-ban foglalt általános magánjogi szabályt s azt a szerzői jogra alkalmazva, a Törvényjavaslat 1. §-ában alapvető tételként kimondja, hogy: »A szellemi alkotás szerzőjének joga van a törvény és mások jogainak korlátai között arra, hogy személyiségét alkotására vonatkozóan szabadon érvényesíthesse és hogy ebben őt senki se háboríthassa.«

Balás ekként a szerzőnek úgy szellemi érdekeinek jogi védelmét (a római egyezmény 6/a cikke) mint vagyoni érdekeinek oltalmát éppen a szerző személyiségi joga alapján általános szabállyá teszi és a szerzői jog szabályozásának feladatául — egyfelől az összesség érdekében, másfelöl magánérdek szempontjából szükséges korlátozások felállítását jelöli meg.

Ez azt jelenti, hogy a szerző joga az ő alkotása tekintetében a szabály, a korlátozás pedig a kivétel.

A megoldásnak ez a módja azzal a kétségtelen előnnyel jár, hogy a törvényben nem szabályozott kérdéseket a bíró a szerző méltányos érdekeinek figyelembevételével külön törvényes intézkedés hiányában könnyebben döntheti el, s ezzel elkerülhetővé válik, hogy a nagy erővel fejlődő technika haladásához képest újabb és újabb törvények hozassanak. Önként értetődik, hogy a jogeset eldöntésénél a bírónak gondosan kell figyelembe venni mindenkor a népközösség érdekeit.

A Törvényjavaslat a beosztás tekintetében is lényegesen eltér a hatályban lévő Szjt.-ünktől, amennyiben mellőzi a szerzői jogi oltalom alatt álló művek különbözőségére alapított felosztást. Mindaz, amit a Törvényjavaslat a szerző jogának terjedelméről rendel, kiterjed minden szellemi alkotásra, s ha felállított szabály módosul a művek bizonyos fajára, azt külön kiemeli.

A törvényjavavaslat erendszerérek előnye az, hogy feleslegessé teszi a számtalan utalást, amelyet a mai Szjt-ünk foglal magában, amikor az egyes alkotásfajokat külön-külön tárgyalva utalni kénytelen azokra a szabályokra, amelyek elől az írói művekre vannak megállapítva.

Ez a jogszabályok áttekinthetőségét emeli és a törvény könnyebb kezelését teszi lehetővé.

Ami a Törvényjavaslat beosztását közelebbről illeti, az első fejezet általános rendelkezéseket tartalmaz, a második fejezet a szerző jogainak korlátozásairól szól, a harmadik a szerzői jog megsértésének magánjogi következményeit, a negyedik a szerzői jogi pert szabályozza, a hatodik a büntető rendelkezéseket, a hetedik végül a vegyesrendelkezéseket foglalja magában.

A Törvényjavaslat a szerzői jog tárgyát illetően a *mű* szó helyett mindenütt a »*szellemi alkotás*« szavakat használja.

A Törvényjavaslat ugyanis — az indokolása szerint — ezzel kerülni kívánja azt a látszatot, mintha a szerzői jog tárgya csak testi tárgy volna, holott a védelem alatt álló alkotás a testi tárgytól függetlenül, szellemi vonatkozások összege, amelyeknek vagyoni jelentőségük is van. Utal az előadásokra és beszédekre, amelyek mint ilyenek részesülnek védelemben.

Ezzel szemben nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a szerzői jog általános európai fejlődésében a *mű* szó (a francia oevre, a német Werk) szerzői jogi oltalomban álló szellemi alkotást jelent.

E részben elég utalni arra, hogy a szerzői jogi törvények a védelem alatt álló művek között említik a nyilvánosan elhangzott beszédeket, szónoklatokat, így a magyar Szjt. 6. § 2. és 6. pontja, a római egyezmény 2. cikke.

Nem lenne tehát indokolt a kifejtettek szerint a szerzői jogban különleges értelmet nyert s világszerte elfogadott »mű« szót a készülő magyar törvényben más kifejezéssel helyettesíteni.

Most jelent meg!

1947. ÉV HATÁLYOS JOGSZABÁLYAI

I. kötete

Törvények, kormány- és szakminiszteri rendeletek című gyüjteményes munka két kötetben kötve

A munka II. kötete rövidesen megjelenik

Szerkesztették:

Dr. BÁCSÓ FERENC miniszteri osztályfőnök
az Igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztály vezetője

Dr. MIKOS FERENC kúriai bíró

Dr. NÉMETHY LÁSZLÓ miniszteri osztályfőnök

Dr. SZABÓ IMRE miniszteri tanácsos

Dr. SZABÓKY JENŐ miniszteri osztályfőnök

az Igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályának tagjai

KÉSZÜLT

A MAGYAR IGAZSÁGÜGYMINISZTER HOZZÁJÁRULÁSÁVAL

A munka két kötetben, nagy alakban sűrűn szedve kb. 1.200 oldal terjedelmű.

A KÉT KÖTET KEDVEZMÉNYES ELŐJEGYZÉSI ÁRA KÖTVE 240 FORINT. A BOLTI ÁR MAGASABB LESZ

A munka egyenes folytatása a már megjelent »Két év hatályos jogszabályai 1945—1946« c. gyüjteményes munkának. Annak rendszerét megtartotta, de azt még a szakminiszteri rendeletekkel bővítette. **Igy a munka tartalmazza az 1947. évben kihirdetett törvényeket, az összes kormány- és szakminiszteri rendeleteket,** a pusztán átmeneti jellegű vagy gyakorlati szempontból csekélyebb jelentőségű rendeletek kivételével. Ez utóbbiaknak is feltünteti azonban a címét és azt, hogy a rendelet a Magyar Közlöny melyik számában, illetve a Rendeletek Tárának melyik lapján jelent meg és azt is, ha esetleg egy későbbi rendelet hatályon kívül helyezte, vagy módosította.

A mű tartalmazza a szükséges magyarázatokat és utalásokat is.

Kimerítő betüsoros tárgymutató

Részletes jogszabálymutatók

Minden ügyész, közület és hatóság számára nélkülözhetetlen.

MEGRENDELHETŐ HAVI 30.— FORINTOS RÉSZLETRE IS:

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja"

Jogi, bel- és külföldi szépirodalmi és ifjúsági könyvek

BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-U. 12

TELEFON: 120-034 TÖRVÉNYSZÉK MELLETT

Találó e Törvényjavaslat 2. §-ában az a meghatározás, amely szerint szellemi alkotás a szellemi tevékenységnek eredetiséget mutató s ehhez képest egyénien újszerű eredménye. Kimondja továbbá a magyar Kúria álláspontjának megfelelően, hogy a szellemi alkotás tekintetében közömbös szellemi értékének vagy eredetiségének foka. A belga javaslat is kifejezésre kívánja juttatni a római egyezmény 2. cikkében a művek felsorolásánál azt, hogy a megemlített művek, bármi legyen is értékük (mérite) vagy rendeltetésük, az Únió összes országaiban védelemben részesülnek.

A Törvényjavaslat 5. §-a szerzői jogi védelemben kívánja részesíteni a *színrehozatal* módját is. A színrehozatal ugyanis igen érdekesen — a gyűjteményes művek mintájára — úgy fogja fel, hogy az a díszletek, jelmezek és a színi előadás egyéb eszközeinek összeválogatásával, egységes egésszé összefoglalásával olyan szellemi alkotást juttat kifejezésre, amely mint a színműtől különböző szellemi tevékenység szerzői jogi védelmet érdemel.

Vannak, akik a színrehozatalban megnyilvánuló rendezői tevékenységet nem tekintik szellemi alkotásnak, mert a színrehozatal célja csupán valamely színműnek a szemléltetővé tétele.

Bár kétségtelen, hogy a színrehozatalban megnyilvánuló rendezői tevékenység egymaga — eltérőleg a mozgófényképészeti mű *létrehozásához* szükséges rendezői tevékenységtől — nem jelent új vagy más irodalmi mű alkotását, mégis a színrehozatal módjában, különösen az elsőrangú szinházaknál, oly magas színvonalú újszerű szellemi alkotás nyilvánul meg, amely indokolttá teszi a színrehozatal módjának az irodalmi művekkel egyenlő védelemben részesítését s ily értelemben külön szabályozását.

Balás szabatosan meghatározza azt is, hogy ki a szerző: »Szerző az, aki szellemi alkotást saját szellemi tevékenységével hozott létre.« (7. §.) Gyüjteménynél a szerkesztő, a színrehozatal módjára nézve a rendező a szerzőt illető védelemben részesül, közvetett elsajátításnál az elsajátítót szerzőnek kell tekinteni.

Állást foglal a Törvényjavaslat abban a szerzői jogban vitás kérdéssel is, hogy ki a mozgófényképészeti mű szerzője?

A Törvényjavaslat szerint üzleti vállalat körében előállított mozgófényképészeti műnél azt kell szerzőnek tekinteni, akinek vállalkozói tevékenysége a képszalagot létrehozta.

Ez az álláspont eltér a Kúria állásfoglalásától, amely a P. I. 1684/1934. sz. alatt hozott elvi jelentőségű itéletében jut kifejezésre.

A Kúria ebben az ítéletében kimondta, hogy »azoknak a szerzői joga, akik a mozgófényképészeti mű létrehozásán közreműködnek (dramaturg, rendező, fényképész, stb.) a filmvállalatra száll már annak a szerződésnek folyamányakép, amellyel kötelezettséget vállaltak a mű előállítása iránt s csupán a mozgófényképészeti műhöz felhasznált írói és zenei művek szerzői joga száll csak átruházás folytán, az átruházás korlátai között a vállalkozóra«.

A Kúria álláspontja tehát — szemben a Törvényjavaslatéval — megóvja azt a szerzői jogi alapelvet, amely szerint szerzői jog csak annak személyében keletkezik, akitől az eredeti szellemi alkotás ered.

De a Kúria álláspontjának gyakorlati jelentősége is van, mert — mint minden átruházásnak — csak értékesítésére vonatkozó jogok szállnak át korlátlanul és kizárólagosan a vállalkozóra, míg a filmmű létrehozása körül szellemi munkájukkal közreműködő személyeknél maradnak továbbra is a szellemi érdekeiket védő jogok, nevezetesen a nevük megjelölésére és teljesítményeik megváltoztatására vonatkozó jogok.

Amellett, hogy a Kúria ekként a közreműködő szerzők érdekeit biztosítja, egyúttal számol a költséget és kockázatot viselő vállalkozó érdekeivel is, amennyiben módot ad neki a mű kizárólagos hasznosítására, értékesítésére, ami a filmmű létrehozásán közreműködők anyagi érdekeit is szolgálja.

A Kúria álláspontja inkább felel meg a szociális szempontoknak is, mert a szellemi munka alkotóit jobban védi meg a tőkét képviselő vállalattal szemben.

A Kúria álláspontjának helyességét mutatja az is, hogy ugyanoly értelmű szabályozást tartalmaznak az 1936. évi osztrák szerzői jogi törvény 38—40. §-ai.

A Törvényjavaslat élesen megkülönbözteti a szerző szellemi érdekeit védő jogokat a szerző vagyoni érdekeinek védelmére vonatkozó jogoktól. Az előbbiek szorosan a szerző személyiségéhez fűződő elidegeníthetetlen jogok, míg a vagyoni érdekű jogok éppen a szellemi alkotás értékesítése céljából tárgyai az átruházásnak.

A Törvényjavaslat a szerző szellemi érdekű jogai között mint a szerző legszemélyibb jogát említi azt a jogot, amely szerint a szerző határozza meg azt, hogy létrehozza-e és nyilvánosságra hozza-e alkotását (10. §).

Alapvető tétele ugyanis a szerzői jognak, hogy a szerző elhatározásától kell függnie annak, kívánja-e művét a nyilvánosság elé vinni s ha igen, mikép.

A Törvényjavaslat választ ad arra a kérdésre is, van-e helye valamely mű nyilvánosságra hozatalának akkor is, ha a szerző azt életében nyilvánosságra nem hozta.

A 21. § 2. bekezdése szerint ugyanis »a szerző életében nyilvánosságra nem hozott alkotást a szerző halála után mindaddig nem szabad nyilvánosságra hozni, amíg le nem telt az az idő, melyre a szerző végrendeletbe foglalt tilalma vonatkozik«.

Ez azt jelenti, hogy a szerző halála után azt életében nyilvánosságra nem hozott művek ezt végrendeleti tilalom hiányában — nyilvánosság elé lehet vinni.

Kétségtelenül helyes az az álláspont, hogy a szerző halála után a szerző nyilvánosságra nem hozott műveinek nyilvánosságra bocsátását meg

kell engedni. Áll ez különösen azokra a művekre, amelyeket a szerző életében már nem tudott befejezni, így azok az írói művek, melyek csak mint töredékek maradtak fenn, vagy festmények, amelyek csak a vázlat stadiumáig jutottak. Módot kell adni arra, hogy a nyilvánosságra hozatallal ezek a befejezetlenségükben is gyakran értékes szellemi alkotások a közösség közkincseivé váljanak.

A nyilvánosságra hozatal tilalmát azonban a Törvényjavaslatban említett végrendeleti rendelkezés helyett indokoltabb lenne a szerző elhatározásától függetleníteni s minden műre vonatkozóan bizonyos időre, pl. a szerző halálától számított 10 évre korlátozni.

A Törvényjavaslat a 11. §-ban foglalkozik a szerző szellemi érdeke szempontjából a szerzőnek azzal a jogával, amely a római egyezmény 3/a. cikke alapján a szerző személyiségi joga (a franciában droit moral) néven ismeretes. A szerzőnek ez a szellemi érdekű joga azt foglalja magában, hogy egyfelől jogosult annak elismerését követelni, hogy ő a mű szerzője s ehhez képest művén szerzői neve feltüntettessék, — másfelől jogosult tiltakozni művének eltorzítása és minden oly megváltoztatása ellen, amely hírnevére hátrányos, érdekeire sérelmes.

Figyelemreméltó a Törvényjavaslatnak az a rendelkezése (20. §), amely szerint a szerző szellemi érdekét védő jogát halála után a végrendeletben megjelölt személy, ilyennek hiányában legközelebbi hozzátartozói érvényesíthetik s az eltorzítás ellen a vallás- és közoktatásügyi miniszter által e célra kijelölt szerv is felléphet.

Az aligha lehet kétséges, hogy ha valamely műre a védelmi idő lejárt, akkor megszűnik a műre vonatkozóan mindenféle szerzői jog, tehát megszűnik a szerző szellemi érdekeit védő jog is; következőleg a védelmi idő lejártával a szellemi érdekű jogok érvényesítése címén a végrendelettel kijelölt örökös s a hozzátartozók többé fel nem léphetnek.

A maradandó művek eltorzítása miatt a védelmi idő leteltével csak a kormány által kijelölt szerv lehet hivatva eljárni, de tulajdonképpen már nem a szerzőnek a műveihez fűződő szellemi érdekének védelme címén, hanem a mű sértetlen fennmaradásához fűződő közérdekből. Ilyen értelemben kívánja a római egyezmény 6/a. cikkének kiegészítését a belga javaslat — a köztulajdonba jutott művek, különösen az általános közbecsülésben álló mesterművek tiszteletben tartásának megfelelő rendelkezéssel való biztosítása céljából.

Ez a kérdés a megalkotandó törvény szempontjából még további megfontolásra szorul, s idevonatkozóan is indokolt lesz a belga javaslat folytán tartandó nemzetközi értekezlet eredményét bevárni.

A törvényjavaslat a szerző vagyoni érdekeit védő jogát a tekintetben, hogy minő módon értékesítheti a szerző a művet, a 13. §-ban részletes és gondos felsorolással írja körül.

A szerző a vagyoni érdekű jogát élők között vagy halál, esetére korlátlanul vagy korlátozva átruházhatja (22. §), az ily átruházás hiányában pedig törvényes örökösre száll (21. §).

A Törvényjavaslat átveszi a mai Sztj.-ünknek azt a rendelkezését, amely szerint az uratlan hagyatékra fennálló háramlási jog nem terjed ki a szerző jogára.

E helyett mégis helyesebb lenne a megalkotandó törvényben kimondani, hogy a szerző joga örökös hiányában — a védelmi időre kiterjedő hatállyal az államkincstárra száll.

Nem szól ugyanis elfogadható ok amellett, hogy a szerzői jog az örökös halálával már annak folytán, hogy örökös nincs, megszűnjék és az, akire a szerző valamely művének a jogát átruházta, az átruházásból eredő vagyoni szolgáltatás (jogdíj) kötelezettségétől megszabaduljon s ezzel egy merőben esetleges tény (örökös nem léte) folytán indokolatlan s gyakran igen jelentős vagyoni előnyhöz jusson.

Szociális tekintetek is indokolttá teszik, hogy a szerző halálával, örökös nem létében, a szerzői jogok átruházásból eredő vagyoni természetű kötelezettségek az államkincstárral mint a szerző általános jogutódjával szemben teljesíttessenek. Az államkincstár az ekként kezéhez befolyó jövedelmet az arra rászoruló szerzők támogatására fordíthatná.

A Törvényjavaslat a szerző vagyoni érdekű joga tekintetében az újabb jogfelfogásnak megfelelően a nyilvános előadás tilalmát minden írói műre (nyelvi alkotásra) terjeszti ki, s így — szemben a mai helyzettel — nem lenne megengedve a szerző engedélye nélkül költemények nyilvános elszavalása, elbeszélések nyilvános felolvasása stb.

A Törvényjavaslat megengedi az előadást, ha az házi vagy iskolai körben megy végbe (63. §). Idevonatkozólag megemlítjük, hogy a magyar kormánynak a belga javaslatra adott véleménye a házi és családi körön kívül csak az iskolai *oktatás* körében végbemenő előadást tartja megengedhetőnek, mert már nyilván sérelmes lehetne a szerzőkre, ha műveiket nemcsak a tanulók oktatása alkalmából, hanem az iskolák által rendezett ünnepélyeken is szabad lenne előadni, amelyen a tanulók hozzátartozói s más vendégek is — bár belépési díj nélkül — vesznek részt.

A Törvényjavaslat a 14. §-ban a római egyezmény 11/a. cikkének megfelelően külön rendelkezést tartalmaz a tekintetben, hogy a szerzőnek van kizárólagos joga az alkotásának rádió vagy fémvezetékes készülék (távíró, távbeszélő) útján közlése (rádióközvetítés), továbbá a rádióközvetítésnek hangszóró, vagy más ily műszaki berendezés útján nyilvános terjesztése.

A belga javaslatnak és a magyar kormány arra adott véleményének megfelelően indokolt lenne továbbá felvenni oly értelmű rendelkezést, amely szerint »a rádióközlésre adott engedély nem foglalja magában a rádión közölt műnek a hangot vagy képet megrögzítőkészülékre való átvitelét, kivéve, ha a rádióvállalat a közlésre átengedett művet kizárólag rádiódiffusió céljára kívánja későbbre halasztott egy ízben való leadás

céljából lemezre (viaszlemezre) felvenni és a szerző ezt kifejezetten meg nem tiltotta«.

A Törvényjavaslatnak az a rendelkezése, amely szerint a mű előadására adott engedély kétség esetében kiterjed a rádióközvetítésre is (23. § ut. bek.) — egész érthetetlen módon került a javaslatba. Nem egyeztethető össze a szerzők jogos érdekével.

A nyilvános előadástól ugyanis élesen el kell választani a rádióközvetítést. A nyilvános előadás színházban, hangversenytermekben, szórakoztatóhelyiségekben stb. többé-kevésbbé korlátozott számú hallgatóság előtt megy végbe, míg a rádió szinte korlátlan számú hallgatóság előtt teszi érzékelhetővé a művet. A szerző jogos és igen fontos érdeke fűződik tehát ahhoz, hogy a nyilvános előadásra átengedett műve csak az ő *külön* engedélyével legyen rádió útján közölhető, hogy ezzel a rádióközvetítéssel járó jelentékeny külön ellenérték részére biztosíttassék.

A római egyezmény is azért biztosította kifejezetten és külön a szerző számára a rádióközléshez való jogot, mert azt a nyilvános előadóra vonatkozó jogtól egész különálló jognak tekintette.

A Törvényjavaslat nálunk is meg akarná honosítani — egyes nyugati országok mintájára — a kényszerengedély intézményét (41. § és 42. §), amely szerint hanglemezek előadásra vagy rádióközvetítésre való felhasználását, nemkülönben a rádióközvetítésnek hangszóró útján való terjesztését a szerző engedélye nélkül is lehetővé teszi *pótdíj* fizetés ellenében.

A kényszerengedély intézménye azonban nem örvend általános helyeslésnek. A belga javaslat nem tartja kívánatosnak a meghonosítását.

Mindenesetre e kérdésben csak az érdekelt szakkörök és egyesületek meghallgatásával, a hazai viszonyok gondos figyelembevételével lehet majd döntenünk.

A Törvényjavaslat 60. §-át illetően aggály merülhet fel a tekintetben, hogy a zenei alkotások szabad előadásának köre nincs-e a szerzők jogos érdekeinek sérelmére túl tágan megvonva. Megengedni például valamely mű előadását bármely ünnepség alkalmával, ha belépti díjat nem szednek, igen messze menne.

A szabad előadások körének megvonása tehát további beható megfontolást igényel.

A Törvényjavaslat fenn akarja tartani mai Szjt-ünknek azt a rendelkezését, amely szerint a védelmi idő a szerző halálától számított ötven évre terjed (45. §).

Több oldalról merült fel újabban is a kívánság, hogy a védelmi idő leszállíttassék éspedig 30 évre.

A védelmi idő leszállítása nem a szerzők érdeke, mert a szerző mennél hosszabb időre óhajtja alkotásainak gyümölcsét családjának biztosítani. Viszont a közösség érdeke, hogy a mű mielőbb a nép közkincsévé válhassék.

E tekintetben figyelembe veendő, hogy az írói és művészeti művek nemzetközi forgalma szempontjából nagyon fontos, a védelmi időnek az egyes országok között egyöntetű módon való szabályozása.

E tekintetben is be kell tehát várnunk a megtartandó nemzetközi szerzői jogi értekezlet eredményét.

A Törvényjavaslat indokolásából kitetszően a bitorlás vétsége tárgyában az eljárás a büntetőbíróság elé tartoznék, ami mélyreható különbséget jelentene a mai jogállapottal szemben, amely szerint a polgári bíróság jár el a bitorlás megbüntetése tekintetében is.

Balázs P. Elemér elgondolásának kétségkívül van tetszetős indoka, mégis megfontolandó, nem lenne-e helyesebb a mai Szjt-ünk megoldását tartani.

Balázs P. Elemér megoldása a szerzőkre azzal a hátránnyal jár, hogy teljes elégtétel szerzése végett két eljárást kell lefolytatniok, egy polgárit és egy büntetőt, ami több utánjárással és költséggel jár.

De a kettős eljárásból bonyodalmak is származhatnak, ha ugyanabban a jogesetben a polgári és a büntetőbíróság eltérő — esetleg ellentétes döntést hoz — más-más tényállást látva bizonyítottnak vagy ugyanazon tényállásra vonatkozóan különböző a jogi felfogásuk a bitorlás fennforgását illetően.

Ez a rövid cikk nem adhat teljes képet arról, hogy a szerzői jogban mennyi a vitás kérdés, a szerzői jog reformja tekintetében mily különféle kívánságok várnak döntésre, s mily ellentétben álló érdekek szorulnak kiegyenlítésre. Kétségtelen azonban, hogy Balázs P. Elemér szerzői jogi munkája a szerzői jog végleges szabályozása alkalmából igen becses szolgálatot fog teljesíteni.

Dr. Alföldy Dezső

A munkajog alapelvei

Magánjogunkban és hiteljogunkban mindenütt érdekellentétes pozíciókat és érdekellentétes személyeket találunk. Más az érdeke az eladónak mint a vevőnek, a kölcsöntnyujtó hitelezőnek mint a kölcsöntvevő adósnak, a biztosító társaságnak mint a biztosított félnek. Az érdekellentétes pozíciók egy-egy oldalán az azonos érdekű személyek gazdasági helyzete nem ugyanaz. Amíg a gazdaságilag erősebbek érdekeik megvédése céljából már régen képviseletekbe tömörültek, addig nem igen hallottunk arról, hogy a gazdaságilag gyengébbek, például a vevők, a kölcsönadósok vagy a biztosított felek hasonló célból szervezkedtek volna. Ennek egyik magyarázata, hogy az utóbb említett jogügyleti felek a vertikálisan tagozódott társadalom minden osztályában feltalálhatók, de önálló osztályt nem alkotnak. Nincs a vevőknek, a kölcsönadósok-

nak vagy a biztosított feleknek külön társadalmi osztályuk. Egészen más a helyzet a szolgálati jogviszony ellentétes érdekpozicióiban egymással szembenálló felek között. A munkások és a munkáltatók osztályokat alkotnak: a munkaviszonyban nemcsak egyedek állanak ellentétes érdekpoziciókban, hanem egész társadalmi osztályok néznek egymással farkasszemet.

A tudomány megállapítása szerint a jog az élettel funkcionális viszonyban van, vagyis adott életjelenségek jogot keletkeztetnek, jogot módosítanak és jogot megszüntetnek. A demokratikus jogrendnek tehát fel kellett számolnia azt a reakciós álláspontot, amely az osztályok létezését és főleg azok érdekellentéteit tagadta vagy ezeket a szociológiai tényeket erősen ködösíteni igyekezett. Hiszen volt még olyan filozófus is, aki az osztály fogalmát egyszerűen fikciónak tartotta. Ha viszont a jogrendszer elismeri, hogy a társadalom osztályokra tagozódik, hozzá kell fognia ezen társadalmi alakulatoknak jogi rendezéséhez is.

Kétségtelen, hogy az osztály fogalma egyike a legnehezebb és legvitásabb társadalomtudományi kérdéseknek. Ezúttal a legnagyobb nehézségre, jelesül arra a jellemzőjére utalunk, hogy az osztály: a társadalom szerkezetének e legnagyobb egysége egykönnyen nem észlelhető. Létezését leginkább tevékenysége s cselekvései bizonyítják.[1]

Leghelyesebb, ha *Marx* osztályelméletéből indulunk ki. Ennek az elméletnek az a jellegzetessége, — mondja *Justus Pál* — hogy az egyes osztályhoz tartozást bizonyos objektív helyzetből — pontosabban egyéni akarattól, sőt egyéni tudatformáktól független — helyzetből, a termelőfolyamatban betöltött szerepből vezeti le. Az egy osztályhoz tartozók tudatára nagyjából azonos — legalább is társadalmi síkon azonos — erők hatnak, ennélfogva *osztálytudatossá* válva, egyazon irányban cselekszenek.[2]

Igaza van *Szalai Sándor* egyetemi tanárnak, amikor megállapítja, hogy *Marx Kapitalja* éppen ott szakadt félbe, ahol *Marx* az osztályfogalom szociológiai analízisét kívánta megadni. Ezt a hiányt *Lenin* pótolta, amikor az osztály fogalmát logikai vonatkozásban tette vizsgálat tárgyává. *Lenin* az osztály lényegét viszonyban (relációban) ismerte fel. Ez a viszony társadalmi viszony az az emberek bizonyos csoportja között. Az osztályfogalom alapelemeihez tartozik még *Lenin* szerint az embercsoportok viszonya a termelőeszközökhöz, szerepük a munka társadalmi szervezésében és viszonyuk a javak elosztásához.[3]

Marx és *Lenin* definicióinak magva az azonos társadalmi helyzetben lévők érdekközössége. Már pedig a kapitalista társadalom legkiválóbb magánjogászai is — elég ha *Oertmannt* és *Gierkét* említjük — elismerték, hogy nemcsak közös jogból, hanem azonos érdekhelyzetekből és szociális összefüggésből is keletkezhetnek magánjogi közösségek. A tételes jog persze még nem tart ott, hogy egy társadalmi osztályt jogintézménynek, pl. jogközösségnek ismerne el. Minden szociológiailag képzett jogásznak azonban tárgyilagosan meg kell állapítania, hogy egy-egy termelési ágban a munkások és munkáltatók osztályba tömörülése, osztályuk érdekeiért társadalmi és politikai téren folytatott elkeseredett harcuk kiemeli jogviszonyukat az individualisztikus magánjog köréből. Nem adós és hitelező állanak itt egymással szemben, hanem öntudatra ébredt osztályok.

Az osztályöntudat egységesebben és világosabban jelentkezik a munkások, mint a munkáltatók oldalán. Ez természetes is. A munkaviszonyt létesítő szolgálati szerződés u. i. a munkás szempontjából nem közönséges kötelmi jogügylet. Amig a naponta előforduló adásvételek vagy kölcsönügyletek kisebb-nagyobb jelentőségű szükségleteik kielégítését célozzák, addig a szolgálati szerződés ennél sokkal nagyobb gazdasági jelentőséggel bir reájuk nézve. A munkás ezt a jogügyletet a saját és családja eltartása céljából köti meg; egy életben talán egyszer. A szolgálati szerződés tehát reá nézve vitális jelentőségű, az esetek túlnyomó részében a munkás egész életét sorsdöntően determinálja és ezzel osztályhelyzetét tudatosítja.

Mindezekből az adottságokból okszerűen következik, hogy a munkajognak nemcsak egyedek, hanem egymással szemben álló osztályok jogviszonyait is kell rendeznie. Minthogy pedig az egyik oldalon, a munkások oldalán milliós tömegek állnak szemben az ugyancsak jelentékenyszámú munkáltatókkal, az individualisztikus magánjog egy sovány szegmentuma, a kötelmi jog néhány szakasza egyáltalán nem alkalmas arra, hogy a két osztály egymásközti jogviszonyát szabályozza: gazdasági és társadalmi küzdelmüket jogi mederbe terelje.

Csak egyetlen példára hivatkozunk: mily fonák a helyzet, ha az individualisztikus jogrend szabályaival akarnánk rendet teremteni az osztályok harcában. A század elején a Magyar Jogászegyletben »*A sztrájk jogalapja*« kérdésében lezajlott vitában az egyik felszólaló a sztrájk jogellenességének bizonyítása céljából az ipartörvény 159. §-ára hivatkozott, amely jogi lehetőséget nyujtott ahhoz, hogy azt a gyári munkást, aki munkájából jogtalanul kilépett, az iparhatóság visszahozathatta, kötelessége teljesítésére szorithatta, azonfelül még 20 forintig terjedhető pénzbüntetéssel is büntethette.

A sztrájk az individualisztikus magánjog szempontjából kétségtelenül pozitív szerződésszegés. De még a letünt korszakban sem volt semmiféle iparhatóságnak akkora hatalma, hogy a jobb, emberségesebb megélhetése végett sztrájkoló, tehát pozitíve szerződésszegő munkások tömegét kötelessége teljesítésére tudta volna szorítani. A Kúria 1927-ben fel is ismerte e jogszabály tarthatatlanságát. A szolgálati jogviszonya fennállásának kimondása, egyben a szolgálati szerződés teljesítése iránt perlő kovácsmunkást keresetével elutasította, de a paritás kedvéért egyúttal azt is kimondotta, hogy a

[1] *Rézler: Bevezetés a szociológiába.* 178 old.
[2] *Justus Pál: A szocializmus útja.* 49.
[3] *Fogarasi: Marxizmus és logika.* 98—99.

munkavállaló sem kényszeríthető és ítélettel sem kötelezhető a szolgálati viszonynak akarata ellenére való folytatására. (785 E. H.)

Mindebből következik, hogy a munkajog szabályozása ma már csak átfogó törvénykönyvvel történhetik és hogy nem kimerítő e joganyag jellemzője, ha azt csak szakjognak nevezzük. A munkajognak szociális feladatai is vannak, a munkajog társadalmi osztályok egymáshoz való viszonyát is rendezi, a munkajog nemcsak szakjog, hanem egyben *osztályközi magánjog* is.

A munkajog *osztályközi jellegéből* folynak különleges sajátosságai. A munkajog mindinkább eltávolodik a magánjog szférájától és mindjobban közeledik a közjogéhoz. Ez a magyarázata annak, hogy a szerződő felek diszpozitív joga mind szűkebb körre szorul és az egész joganyag uralkodó elve lesz a kényszerítő erő : a *cogencia*. A munkajogi kodex megvalósulása után törvényszó fogja kimondani, hogy nem szabad a munkást a minimális bérén alul dolgoztatni, nem lehet jogairól lemondatni, még a szolgálati jogviszony megszűnése után sem. A szakszervezeti tanács és a szakszervezetek, amelyek már ma is bizonyos vonatkozásban a munkásosztály törvényes képviselőinek tekinthetők, — lesznek a kodex szerint hivatottak arra, hogy a munkások elidegeníthetetlen jogai fölött éberen őrködjenek és e jogokat még a munkások akarata ellenére is megvédelmezzék.

A munkajog *osztályközi jellegéből* következik, hogy a szakszervezetek mellett gondoskodni kell kisebb munkáscsoportok megszervezéséről és azok képviseletéről. Ezt a szabályozást az ú. n. üzemi alkotmányok fogják tartalmazni.

Az *osztályközi jellegből* folyik továbbá, hogy a törvényhozónak társadalomlélektani tényezőkkel is számolnia kell. Még az egyszerű kötelmi viszonyok ellentétes érdekpozícióiban lévő személyekről : a hitelezőről és az adósról sem mondhatjuk, hogy nagyon szokták egymást szeretni, a szociológia azonban már régen felismerte azt a társadalmi jelenséget, hogy a kapitalista termelési rendben a munkások és a munkáltatók egymással szemben erős ellenérzéssel viseltetnek, ami nem ritkán gyűlöletté fokozódik. Ez az ellenérzés a munkások részéről lélektanilag érthető és megmagyarázható. A munkáltatók az uralkodó osztályhoz tartoznak, a munkások pedig az elnyomotthoz. Az elnyomás lélektani reakciója: a gyűlölet. A gyűlölet fűti az osztályharcot is, amely lépten nyomon a munkabéke megbontására vezetett. A szocializmus felé haladó társadalomnak olyan jogintézményre van tehát szüksége, amely ezt a gyűlölködést levezeti és a termelés folyamatosságát biztosítja. Ez a jogintézmény a *kollektív szerződés*.

Az iparban és a gyárüzemekben az egyedi munkaszerződéseknek úgyszólván egész tartalmát az ú. n. munkarend szövege foglalta magában. A munkarend tartalmának egyetlen korlátja volt, hogy nem tartalmazhatott semmi olyat, ami a törvény rendelkezéseivel ellenkezik. A törvény azonban a letűnt korszakban, sajnos, nem igen rendelkezett valami jelentősebbet a gazdaságilag gyengébb munkás javára. Igy a munkarend, mint az ipari munkásság egyedi szerződéseinek egyetlen látható írásba foglalt tartalma, tipikus és feltétlen bizonyíték az individualisztikus munkaszerződés egyoldaluan érdekvédő jellege mellett. A kollektív szerződést azonban a munkások részéről nem egyedek, hanem osztályuk képviselői, a szakszervezeti tanács, illetve a szakszervezetek kötik meg; ezek pedig ma már egyenrangú tárgyaló félként ülnek le az asztalhoz a munkáltatókkal. A kollektív szerződések egy bizonyos szektorban — főleg a munkabér kérdésében — az osztályharc időleges szüneteltetését célozzák s így szociológiai szempontból a két osztály fegyverszüneti egyezményének tekinthetők. A kollektív szerződés szerintünk egyik kétségbe nem vonható bizonyítéka a munkajog osztályközi jellegének. Ezt a jogügyletet u. i. nem egyedek, hanem lényegében osztályok kötik egymással, a kollektív szerződés tehát *osztályközi szerződés*.

A kollektív szerződés elvisz az egész munkajog centrális kérdéséhez : a *munkabér* fogalmához. Mindkét osztályt — a munkásokat és a munkáltatókat egyaránt — a munkaviszony egész jogi szabályozásából a munkabér s főleg annak mennyisége érdekli a legjobban. Természetesen a szocialista mozgalomnak is legfontosabb programja s a modern szocializmus elméletének is legjelentősebb problémája a bérkérdés helyes szabályozása. A munkabér kérdés vizsgálatánál a tudományos szocializmus megalapítójának, *Marxnak* tanításából kell kiindulnunk.

Marx munkaértékelméletében a munka helyébe a munkaerőt tette. Szerinte a munkának nincs is értéke, hanem egyedül csak a munkaerőnek.[4] A munkás a munkaerejét adja el a tőkésnek. Marx szemében a munkaerő áru és a munkás adásvételi szerződést köt a tőkéssel, amikor vele szolgálati viszonyba lép.[5] Ezt az álláspontját fenntartja a *Kapital* I. kötet tizenhetedik fejezetében is, ahol a munkaerő árának munkabérré átalakítását fejtegeti. Itt ismét hangsúlyozza, hogy a munkaerő eladása épp úgy történik, mint más árucikké, sőt hozzáfűzi még az ismert jogi formulát is : do ut des, do ut facias, facio ut des és facio ut facias.

Marx zsenialitására vall, hogy az erőfogalom *dologias (materialista)* szemléletével évtizedekkel megelőzte a tételes jog fejlődését. Hazánkban például csak a hazai ipar fejlesztéséről szóló 1907 : III. t.-c. helyezte az előállított villamos áramot és a technikai célokra értékesíthető minden egyéb erőt (energiát) ugyanazon büntetőjogi védelem alá, mint az ingó dolgokat. A villamos energia fejlesztéséről szóló 1931 : XVI. t.-c. 72. §-ának rendelkezése szerint pedig a *villamos energiát* és — amennyiben a dolgokra vonatkozó jogszabályok reájuk illenek — a joguralomnak alávethető *egyéb energiákat is általában dolgoknak* kell tekinteni.

[4] *Das Kapital.* V. kiad. 499 old.

[5] *Das Kapital.* 129. old. Kauf und Verkauf der Arbeitskraft.

Ha e törvény szemléletét összevetjük Marx elméletével, megállapíthatjuk, hogy a törvény a villamos energia szolgáltatására irányuló jogügyletet épp úgy adásvételnek tekinti, mint Marx az emberi erő átengedését. Ez következik abból is, hogy e törvény a fogyasztó által fizetendő ellenértéket — épp úgy mint Marx a munkás bérét — *árnak* nevezi. *Marx* adásvételi szemlélete azonban a leglényegesebb kérdésben különbözik a most említett törvény konstrukciójától. Marx tétele a következő: a munkás a munkaerejét elhasználásra, fogyasztásra engedi át a tőkésnek és az elidegenítés ellenére azért nem veszti el felette tulajdonjogát, mert az átengedés csak átmenetileg, csak egy meghatározott időre történik.[6]

Vizsgáljuk e tétel helyességét. Lássuk előbb: mit ért *Marx* munkaerő alatt? *Marx* a munkaerő fogalmát a *Kapitalban* akép definiálja, hogy az mindazoknak a fizikai és szellemi képességeknek összessége, amelyek egy ember testiségében, élő személyiségében léteznek s amelyeket mozgásnak indít, valahányszor valami használati értéket kíván produkálni.[7] A *Bér, ár, haszon* c. tanulmányában pedig még lapidárisabban határozza meg a munkaerő fogalmát, mondván:

»*Egy ember munkaereje nem más, mint élő személyisége.*«[8]

Marx tehát a villamosenergia-törvénnyel ellentétben nem a termelt energiát vagyis a munkát, hanem a munkás munkaerejét, más szóval az emberi energiának *forrását* tekinti a munkaviszonyban a kötelem tárgyának. *Marxnak* erre az alapgondolatra értéktöbblet-elmélete felépítése végett volt szüksége. Tudvalevőleg *Marx* elméletének az a kiindulási pontja, hogy a munka következtében a munkás izmainak, idegeinek és agyvelejének egy meghatározott mennyisége elhasználódik és elsősorban ezen elhasznált mennyiség pótlásáról, az úgynevezett reprodukcióról kell gondoskodni. A reprodukciót szolgáló létfenntartási költség (az úgynevezett szükséges munkaidő) a munkaerő ellenértékének első és alapvető ártényezője. Ami a reprodukcióra szükséges munkaidőn felül van, az az ingyenmunka, az termeli az értéktöbbletet. *Marx* tudományos érdeme annak kifejtése, hogy a látszat szerint az egész munkaidő meg van fizetve, hiszen a meg nem fizetett munkaidőtöbblet semmiben sem különbözik a reprodukcióhoz szükséges megfizetett munkaidőtől. Ebből az okból tart ki következetesen ama felfogása mellett, hogy a munkás nem a termelt energiáját, nem a munkáját, hanem *energiaforrását* adja el a tőkésnek.

A kapitalista jogrend jogászai *Marx* levezetését jogászi szempontból kritizálják és arra hivatkoznak, hogy értéktöbblet-elméletének jogi indokolása a tételes magánjog szabályaival semmiképpen sem egyeztethető össze. Érveik a következők:

Ha igaz az a megállapítás, hogy a munkás munkaerejét elhasználásra, fogyasztásra engedi át, fogalmilag van kizárva, hogy munkaerejének elhasznált, elfogyasztott része felett a tulajdonjogot fenntarthasson. Ez még akkor is ki van zárva, ha az átengedés korlátozva — mint *Marx* mondja — csak átmenetileg, egy meghatározott időre történik. Amit elhasználtak, elfogyasztottak, az u. i. nem létezik, ami pedig nincs, afelett a tulajdonjog sem tartható fenn.

A jogászok e vonatkozásban kétségtelenül félremagyarázzák *Marx* érvelését, mert nem férhet kétség ahhoz, hogy *Marx* a tulajdonjogfenntartást nem az elhasznált, hanem a megmaradt munkaerőre, vagyis a megmaradt energiaforrásra értette.

A másik ellenvetésük, hogy az ember élő személyiségében létező fizikai és szellemi képességek nem lehetnek adásvétel tárgyai. Ezek a képességek az oszthatatlan személyiségi jog oltalma alatt állanak. A magánjog alapvető tétele, hogy a személyiség joga elidegeníthetetlen. Ezt az elvet a Magánjogi Törvénykönyv javaslatának 107. §-a is deklarálja azzal, hogy a személyiség jogáról lemondani nem lehet. Ebből következik, hogy azt adásvétel útján sem lehet — még átmenetileg sem — átruházni.

A kapitalista gazdasági rend jogászai nem ismerték fel vagy nem akarták felismerni *Marx* értéktöbblet-elmélete tudományos értékének a *súlypontját*. *Marxot* merőben lényegtelen ponton kritizálják. Olyan ponton, ahonnan intézett támadásnak semmi jelentősége nincs, még akkor sem, ha ez a támadás a magánjogi dogmatika szempontjából valóban helyes és ki nem védhető. *Marx* tudományos levezetésében u. i. nem a jogi minősítés, nem a jogi nomenklatúra a lényeges, hanem — ha mindenáron jogászi szempontból akarjuk értékelni elméletét — az a tény, hogy ő állította szembe a munkás és a tőkés szolgáltatásait, ő mérte le exakt pontossággal a két szolgáltatás közti értékkülönbözetet, jogászi nyelven szólva: ő tárta fel a legmélyrehatóbban és mutatta meg a legvilágosabban a munkaviszonyban jelentkező *synallagma aránytalanságát*.

Márpedig *Marx* által tudományosan megalapozott ezt a közgazdasági igazságot eddig még senkinek sem sikerült megdöntenie; s elmélete értékelésénél egyedül ennek van jelentősége.[9]

A jogtörténetben az adásvétel mellett még egy másik, sokkal régebbi, mondhatnók, ősrégi szemlélettel is találkozunk. Ez a szemlélet a szolgálati jogviszonyt *bérletnek*, a római jog kifejezésével élve locatio-conductio-nak tekinti. Már a római jogi XII. táblás törvény említi az igásmarhák bérbeadását. Az igásmarhát felállították a vásáron (locare) és aki azt bérbe vette, elhajtotta (conducere). A rómaiaknál az emberi munkaerőnek átengedése is ilyen elgondolás alapján és bér ellenében történt (locatio-conductio opera-

[6] *Das Kapital.* I. 130.
[7] *Das Kapital.* I. 130.
[8] *Marx válogatott művei.* 275 old. Szikra kiad.

[9] Ime az egyik *hasadás*, amely a marxista jogszemlélet és a Magyarországon uralkodó polgári jogszemlélet között fennáll s amire oly találóan mutatott rá *dr. Szabó Imre* a *Jogtudomány és marxizmus* c. nagyértékű előadásában. (A Tudományos intézmények marxista akadémiájan 1947 nov. 28-án tartott előadás.)

rum). A bérleti szemlélet évezredeken keresztül fennmaradt és átkerült a pandektajogba is, amelyben a szolgálati szerződést Dienstmiethe-nek nevezték.[10] Azonban már a polgári törvénykönyvünk első tervezete elejtette a bérleti szemléletet azzal az indokolással, hogy az ellentétben áll az emberi erő nemesebb természetével. A jogtörténeti hagyományok nyomai azonban még ma is megvannak. A közgazdászok a *munkabérrendszert* analizálják, a szakszervezetek *bérharcot* folytatnak és agazdasági életben is lépten-nyomon *bérmunkáról* hallunk. Sőt, még a fenntebb említett villamosenergia-törvény sem tudott teljesen szabadulni a bérlet gondolatától. Abban az esetben u. i., amikor a fogyasztó csődbe jut vagy kényszeregyezségi eljárást kér, bizonyos vitás kérdésekben a törvény rendelkezése szerint nem az adásvétel, hanem a *bérlet* jogszabályai az irányadók. »*Bérmunka*-eljárást« ismer a Magyar Nemzeti Banknak a magyar-szovjet áruforgalom tárgyában kibocsátott körlevele is.[11]

A munkajogi kodex szerkesztői a munkás és munkáltató jogviszonyát nem minősítették adásvételi szerződésnek, de elejtették a római jogi és a pandektajogi bérleti szemléletet is. A bérlet tárgya u. i. el nem használható dolog, márpedig sem az ember energiaforrása (munkaereje), sem munkája dolognak nem minősíthető. Az ember lealacsonyítása volna az ember bármely képességének kibérlése. Az 1931 : XVI. t.-c.-ben a villamosenergia mellett említett és joguralomnak alávethető egyéb energia alatt tehát minden más energia érthető, csak az emberi energia nem. Ezért küszöbölték ki a szerkesztők a munkabér kifejezést is és a munkajogi kodex tervezetébe azt a rendelkezést vették fel, hogy minden munkást — testi és szellemi munkást egyaránt — nem munkabér, hanem *munkadíj* illet meg.

Egyébként a munkás és munkáltató viszonyát a modern jogfejlődésnek megfelelően sui generis jogviszonynak minősítették, amelyet a modern korszellemnek megfelelően nem szolgálati, hanem alkalmazási szerződésnek neveztek el.

Egyébként a munkajogi kodex szerkesztőinek a munkadíj tárgyában két rendkívüli fontos kérdésre kellett feleletet adniok. Az egyik az volt, hogy fenntartható-e a Magánjogi Törvénykönyv javaslatának a *munkadíj-mennyiség* meghatározása tárgyában elfoglalt álláspontja, a másik pedig az a fogas kérdés : vajjon törvényileg biztosítható-e a jog a munkásnak munkája teljes eredményéhez.

A munkadíj-mennyiség kérdésében a Magánjogi Törvénykönyv javaslatát a legteljesebb szerződési szabadság : a laisser-faire elve hatja át. A javaslat szerkesztői annak idején a manchesteri iskola ideológiájában fogalmazták meg a vonatkozó jogszabályt, ami azt jelenti, hogy a munkadíjmennyiség szabad egyezkedés tárgya. A javaslat u. i. mindössze azt a rendelkezést tartalmazza, hogy ha a munkadíj mennyiségét sem megállapodás, sem hatósági díjszabás nem határozza meg, az a helyi szokás szerint igazodik (1550. §, ut. bek.). A javaslat akkori szerkesztőit tehát — híven a kapitalista jog és gazdasági rend szelleméhez — egyáltalán nem érdekelte, vajjon a kikötött munkadíj elegendő-e legalább a munkás és családja megélhetésének biztosításához.

A szociális munkajog szerkesztőinek legelső feladatuk volt, hogy egy ily reakciós felfogást a kodexből maradéktalanul kigyomláljanak. A munkadíj-mennyiségét illetően a felek szerződési szabadságát megszorították és az 1946 : I. t.-cben foglalt emberi jogok egyikét kívánták a munkásságnak biztosítani. Ezért az idevágó szabályt úgy fogalmazták meg, hogy a munkás munkájáért a munkáltatótól *olyan munkadíjat követelhet, amely teljesített munkájának értékéhez képest néki méltó emberi életet és nélkülözéstől mentes megélhetést biztosít.*

A szerkesztők tisztában voltak azzal, hogy a munkadíj-mennyiség meghatározásának ez a fogalmazása nem olyan norma, amit a bíró ítélethozatalánál — különösen a mai kötött gazdálkodási rendben — a logikai syllogismus segítségével gépiesen alkalmazhatna. Ez a fogalmazás inkább általános irányelv, instrukció a munkáltató és a kollektív szerződést megkötő feleknek : mi legyen a zsinórmérték, amikor a szerződésekben a munkadíj-mennyiségének meghatározására kerül a sor.

Gondolni kellett arra is, hogy a most idézett alapelvre való hivatkozással a munkadíj törvényes mértéke megsértését vitató perek a bíróságot el ne árasszák. Ennek a peráradatnak azzal vélték elejét venni, hogy kizárták annak a munkadíjnak kifogásolását, amelyet kollektív szerződés vagy döntőbizottság, illetve hatóság jogszerűen megállapított. Azonban egyúttal kötelezően előírták azt is, hogy az utóbb említett szervek tartoznak tiszteletben tartani a legkisebb és a legnagyobb munkabérre vonatkozó előírásokat.

A munkadíj mennyiségének a teljesített munka értékéhez való viszonyítása s az emberhez méltó és a nélkülözéstől mentes megélhetés biztosítása természetesen még távol van a teljes munkaeredményhez való jogtól. Márpedig ennek a jognak elismerése vagy megtagadása az a metszőpont, amelyen a szocialista s a kapitalista gazdasági rend eszméi és törekvései a legélesebben keresztezik egymást.

Anton Menger bécsi egyetemi tanár, a mult század 80-as éveiben egész könyvet szentelt egyedül annak a kérdésnek : mennyiben illeti meg a munkást a jog munkája teljes hozadékához.[12] *Menger* azt fejtegeti, hogy a modern szocializmus inkább a szó *negatív* értelmében ismeri el ezt a jogot, jelesül annyiban, hogy a munkanélküli jövedelem ellen küzd s annak eltörlését követeli. A munkás által termelt többletérték a tőkésnek munkanélküli jövedelme s így annak eltörlése vezet e jog megvalósulásához.

Pozitív alakban először az 1869. évben Eisenachban megtartott német szociáldemokrata

[10] *Windscheid : Lehrbuch des Pandektenrechts* VIII. kiad. 692 old.

[11] B. o. 7/1946. sz.

[12] *Das Recht auf den vollen Arbeitsertrag.*

munkáskongresszus követelte, hogy a jelenlegi termelési rendszer töröltessék el s az úgynevezett szövetkezeti munka révén biztosíttassék a teljes munkaeredmény minden egyes munkás számára. Ennek a döntésnek még erősen utopisztikus íze van.

Látszólag tudományosan az 1875. évi »Gothai programm« fogalmazza meg a teljes munkahozadékhoz való jog tartalmát éspedig a következőképpen :

»*A munka eredménye a társadalom összes tagjait illeti, egyenlően, minden levonás nélkül.*«

Egy másik pontban pedig a munkaeszközöknek a társadalom köztulajdonává felemelését, az összmunkának szövetkezeti szabályozását és a munkahozadék igazságos megoszlását követeli.

Marx »*A gothai programm kritikájában*« ízekre szedi szét ezeket a követelményeket. Kifejti, hogy a szerkesztők teljesen figyelmen kívül hagyták és nem vonták le a teljes munkahozadékból :

1. a társadalom fenntartásához szükséges általános kiadásokat, így először a kormány és rajta csüggők követeléseit ;

2. a termelési és az azzal kapcsolatos költségeket ;

3. az úgynevezett szociális kiadásokat.

A gothai programm ama kitételét, hogy a munka eredménye a társadalom összes tagjait illesse, üres szólamnak minősíti s gúnyosan kérdezi : vajjon a társadalom összes tagjai alatt a nemdolgozókat is értenünk kell-e? Felhívja a figyelmet, hogy a szövetkezeti alapon s a termelőeszközök közös tulajdonán nyugvó társadalomban — ahogy ezt a gothai programm elképzeli — a termelők nem cserélik ki termékeiket, a termékre fordított munka tehát nem jelentkezik a termék értékeként, tulajdonságaként és így a munkahozadék szó elveszti minden tartalmát.

Egyébként *Marx* a gothai programm szövetkezeti elgondolását a kommunista társadalom első fázisának tekinti, amelyben az emberek különbözősége és munkájuk egyenlőtlensége miatt a jogegyenlőség meg nem valósítható. Itt találkozunk híres megállapításával :

»*A jog sohasem lehet fejlettebb a gazdasági szervezetnél s a társadalomnak ezáltal meghatározott kultúrfokánál.*«

Marx tehát gyökeresen szakított azzal a régebbi ideológikus szocializmussal, amely állandóan a joggal és igazságossággal igyekezett alátámasztani a szocializmus igazát és szükségességét.

Lenin fenntartás nélkül elfogadja *Marx* kritikáját és »*a teljes hozadékot a munkásnak*« jelszót *Lassalle* ködös, zavaros közhelyének minősíti.[13]

Menger idézett könyvében egész fejezetet szentel *Marxnak*, de a teljes munkahozadékhoz való jog kérdésében most ismertetett álláspontját még csak meg sem említi. Ennek nyilván az a magyarázata, hogy *Menger* könyve megírásakor még nem ismerte »*A gothai programm kritikáját*«. Ez a kritika u. i. először csak 1891-ben jelent meg hírlapi közlemény alakjában, még hozzá meglehetősen szűk publicitás mellett. *Menger* a korabeli kapitalista magánjog alapján vizsgálja a felvetett problémát. Természetesen nem találjuk meg nála a kérdés olyan mélyreható boncolását sem, mint a szigorú történelmi materializmus elvén álló *Marxnál*, de *Menger* is arra az eredményre jut, hogy a teljes munkahozadékhoz való jog a korabeli magánjogi rendszer alapján meg nem valósítható.

Hozzátehetjük : a mai magánjog alapján sem. Mert, amíg jogrendszerünk tűri, elismeri, sőt sokszor egyenesen adományozza a munkanélküli jövedelmet, időelőtti erről a jogról beszélni. Márpedig különösen a letűnt reakciós rendszer favorizálta és intézményesítette a munkanélküli jövedelmeket. S most nemcsak a legkülönbözőbb hivatali sinecurákra gondolunk, hanem arra a jogpolitikára is, amely az első világháború után nem engedte valorizálni az ingatlant terhelő jelzálogos követeléseket s ezzel a föld- és házbirtokosokat sok százmillió aranykorona munkanélküli jövedelemhez juttatta. Majd az 1931. évi bankzárlat után hasonló nemzeti ajándékot nyujtott át a földbirtokosoknak az ú. n. gazdamoratórium alakjában. De teljesen eltekintve az uralkodóosztályok egocentrikus jogpolitikájától, mindaddig, amíg a magánjog ismeri a kamatozó kölcsön, a bérlet és haszonbérlet jogintézményét, legális munkanélküli jövedelemmel naponta találkozunk kamat, bér és haszonbér alakjában. Egy ilyen gazdasági és jogi berendezkedés mellett tehát jogi alapon nem állítható, hogy az a többletérték, az a profit, amit a tőkés a munkaviszony révén megszerez, jogalapnélküli gazdagodás vagy pláne jogellenes cselekedet volna.

A mai magánjogból tehát, amely a kapitalista termelési rend felépítménye, a teljes munkahozadékhoz való jogot levezetni nem lehet. Ez az igény a fennálló gazdasági és jogi berendezkedés egész ideológiájával diametrális ellentétben áll.

Indokolt tehát annak a kérdésnek felvetése : melyik hát az a korszak, amelyben a munkást a teljes munkahozadék meg fogja illetni.

Leninnel együtt nyiltan meg kell mondanunk : ez a korszak még nem érkezett el, bár mérföldes léptekkel közeledik felénk. *Lenin* azonban hangoztatja, hogy a további fejlődésnek nem is ez a korszak a végcélja, hanem az a társadalmi képlet, amelynek jelszava lesz :

»*Mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint.*«

Az az út, amelyen nemcsak hazánk, hanem más kultúrállamok (Szovjetúnió, Csehszlovákia, Anglia, Lengyelország stb.) e célt elérni törekszenek : az *államosítás*. Az államosítás, természetesen, történelmi fordulópontot jelent a munkajog fejlődése terén is. Pontos adataink vannak Csehszlovákiáról, ahol még a közelmultban beállott nagy politikai fordulat előtt az iparnak 70%-a került államosításra s az ipari munkaerőnek 62%-a van az államosított üzemeknél foglalkoztatva. A hazai államosítás hivatalos adatai még nincsenek feldolgozva, de nyilván nálunk is hasonló eredmények fognak mutatkozni.

[13] *Lenin : Marx, Engels, Marxismus.* 329 old.

Az államosításnak ez a tempója odavezethet, hogy a jövőben el fog tűnni a tőkés munkáltatók osztálya s a munkásság végül egyetlen munkáltatóval, az állammal fog munkaviszonyban állani.

Az államot, magától értetően, nem szabad a közönséges munkáltatóval egy kalap alá venni. Az állam mint munkáltató ebben a minőségében ú. n. jogi személyként jelentkezik. Ám az állam jogi személyiségének elméleti kutatói már régen felvetették azt a kérdést: vajjon csupán jogi személyek-e az államok, vagy pedig őket a jog felett állóknak, a világtörténet nagy drámája főszereplőinek kell tekintenünk.[14] Az államnak ez a jogfelettisége egy bizonyos mértékben a munkaviszonyban is éreztetni fogja hatását. A szociális elveken felépülő állam a legmagasabb fokú erkölcsiség megtestesítője. Ez a jellemzője megköveteli, hogy az állam a vállalatainban ne közvetlenül jelentkezzék munkáltatóul, hanem az egyes államosított vállalatok vezetése céljából külön e célra létesítendő jogi személyek alakjában. Az államot természetesen egészen más törekvések is vezetik vállalkozásaiban, mint a magánvállalkozót.

Az állami vállalatok alkalmazottainak munkaviszonya az állammal mint háttérben maradó munkáltatóval szemben két sajátságot tüntet fel. Az állam is csak úgy tud észszerűen és gazdaságosan gazdálkodni, ha a munka vezetése és irányítása az ő kezében marad. Tekintettel arra, hogy az állami gazdálkodás nem magánérdekeket szolgál, ebben a munkaviszonyban még szigorúbb munkafegyelmet lehet megkövetelni, mint a magángazdálkodásban. Meg fog tehát maradni a munkások *subordinációja*, természetesen mérsékelve az üzemi alkotmányban számukra biztosított jogokkal.

Egész más lesz a helyzet azonban a jövőben a *munkadíj* kérdésében. Az államtól mint munkáltatótól mi sem áll távolabb, mint a munkások kizsákmányolásának gondolata. Az állam is nyereségszerzésre törekszik vállalkozásaiban. Annak az értéktöbbletnek azonban, amit az állami vállalatok munkásai produkálnak, más a közgazdasági rendeltetése, mint a magánkézbe került profitnak. Ezt az értéktöbbletet az állam az egész dolgozótársadalom javára használja fel, de természetesen csak akkor, ha az államhatalom is a dolgozók kezében van. Ellenkező esetben az államosítás merő államkapitalizmust jelentene. Ezen a ponton válik a munkadíj kérdése politikummá. A munkásságnak tehát eminens érdeke, hogy az államhatalom a dolgozók kezébe kerüljön és abban is maradjon. Mert csak ekkor azonos a munkáltató állam érdeke a dolgozó munkásságéval, ekkor törnek együttesen azonos cél felé és ekkor kerül a munkás a munkadíj kérdésében *koordinátl* viszonyba új munkáltatójával, az állammal.

Ezen az úton fog elérkezni a fejlődés az a fázisa, amit *Lenin* az »*Állam és forradalom*« c. tanulmányában a jövendő társadalom ugyan felsőbb, de még mindig nem végső szakaszának nevez, amikor »*Az egész társadalom egy iroda és egy gyár lesz, ahol egyenlő a munka és egyenlő a fizetés.*«[15]

Ehhez a felsőbb célhoz a szocializmus fog minket elvezetni.

Befejezésül a magyar nemzet nagy ünnepe alkalmával vessünk egy futó pillantást a márciusi ifjak gondolatvilágára és hallgassuk meg, hogyan vélekedett közülük a legszélesebb látókörű államférfi, *Kossuth Lajos* a szocializmus eszméjéről. *Kossuth* a reakció ellen folytatott vitájában gúnyosan kritizálja a magukat fontolva haladóknak nevező konzervatívokat, majd így érvel:

> »*Ezt nevezik ők fontolva haladásnak; míg ellenben a nép fia, kit századokon át halmozott arányban nyom minden teher, a nyomorult proletariatus, aki csak az életét a keserves munka, a holnapi lét bizonytalansága s az éhség oldaláról ismeri, s kiről mégis az európai civilizátio nem gondoskodott ezredéven át, azt tartja a legokosabb, legfontoltabb haladásnak, mely élte terheitől minél többet minél gyorsabban leveszen, a sanyargatottnak minél nagyobb jólétet, minél biztosabb életet és minél gyorsabban nyujt.*«[16]

Most elérkeztünk ahhoz a nagy történelmi fordulathoz, amikor — *Kossuth* szavaival érve — feladatunk és kötelességünk az európai civilizáció évezredes mulasztásának sürgős és maradéktalan jóvátétele.

ifj. Dr. Nagy Dezső

[14] V. ö. *Hold-Ferneck* és *Hans Kelsen* vitáját *Der Staat als Übermensch.*

[15] *Marx, Engels, Marxismus* 338. old.

[16] *Révai József: Marxizmus, népiesség, magyarság.* 136—137. olda.

Hiteljog 1947.*)

I.

Azok a mélyreható változások, amelyek gazdasági és társadalmi életviszonyaink alakulásában újabban végbementek, önkéntelenül is ráterelik a figyelmet arra a kérdésre, hogy *ezek a változások jogrendszerünkben hogyan tükröződnek, erre gyakorolt hatásuk miként jelentkezik?*

A felvetett kérdés megválaszolása első sorban a jogászt, de — tegyük mindjárt hozzá — nemcsak a jogászt érdekli. Az a társadalom- és gazdaságszervező feladat, amely a jognak egyik legmagasabbrendű hivatása, a mindenkori termelési viszonyok által kijelölt adottságokhoz igazodik, a legszorosabb kölcsönhatásokban áll a gazdasági élet jelenségeivel s egyben azok alakulását is megfelelően befolyásolja.

E fejtegetések közvetlen alkalmául az szolgált, hogy a Magyar Jogászok Szabad Szakszervezetének felkérésére a hiteljog 1947. évi alakulását ismertettem. Az elibém tűzött feladatot helyesen megoldani úgy vélem, ha az aktualitások felvázolásán túlmenőleg a jogélet jelenségeit *azok-*

nak a mélyreható szerkezeti változásoknak a szemszögéből vizsgálom, amelyek életviszonyaink egyébkénti alakulásával párhuzamosan itt is jelentkeznek. E változások problematikájának közelebbi vizsgálata világíthatja meg e jogterület újabb fejlődési irányvonalát s nyujt tájékoztatást a jövő alakulására nézve is.

Az alábbiakban előadásomnak csak töredékes részletét tartalmazó fejtegetések inkább példaszerűen utalnak az itt felmerülő nagy jelentőségű problémakörre, amelynek további kimunkálása és napirenden tartása a magyar jogászi közvélemény számára a jövő egyik legfontosabb feladataként jelentkezik.

II.

Elsősorban az a kérdés merül itt fel, hogy azok a mélyreható, a termelés rendjét, a gazdasági és társadalmi élet egész szerkezetét alapvetően érintő változások, amelyek a felszabadulás óta s erőteljes ütemben éppen az 1947. év során mentek végbe, hogyan jelentkeznek jogi kihatásaikban? Amikor erre a kérdésre keresünk választ, Hilferdingnek, a szocialista közgazdasági irodalom standard-művében, a Finanzkapitalban kifejezésre juttatott arra a megállapítására kell gondolnunk, hogy az emberi termelési közösség elvileg két alapon alakítható ki. Lehet *tudatosan szabályozott*, mint a kezdetleges autarchikus, patriarchális család körében, vagy magasabb fejlődési fokon a szocialista társadalomban. A termelési rend másik módja a tudatos szabályozás rendszerét mellőzi. E körbe eső tevékenység az egymástól független magánszemélyek autonóm elhatározása szerint alakul. Ezeknek termelése nem köz-, hanem magánügy.

A tudatosan szabályozott gazdasági rendszerben a termelés és áruelosztás szükségszerűen a központi ellenőrzés irányítása alá esik. A gazdálkodó alanyok egymás közötti viszonya, mint a magánautonómia köréből kiemelt társadalmi kapcsolat jelentkezik. A gazdasági élet jelenségeinek legfontosabb megnyilvánulásaiban, első sorban a termelés körében a szabályozás és a központi akaratnyilvánítás szempontjai érvényesülnek. Ez a szembeállítás világosan kifejezésre juttatja a jogász számára is a termelési rend körében végbemenő változásoknak a jog egész problematikájára gyakorolt kihatását. A termelő eszközök társadalmasítása, a tervszerű gazdálkodás szempontjainak érvényesítése, a gazdaságforgalomnak központi irányítás alá vonása, a korábban a magánautonomia körébe tartozó, csak nagy vonalaiban körvonalazott ügyletek helyébe az egységes irányítás szempontjainak megfelelő szabálytömeget helyezi. A magánautonómia túlnyomóan diszpozitív szabályai helyébe a túlnyomóan kógens jellegű szabályok lépnek.

A gazdaságjog e rendszerbeli átalakulása a valóságban természetesen nem mindig érzékelhető olyan világosan, mint ahogyan arra az elméleti megfontolás utal. A természeténél fogva konzervatív jog rendszerint a fokozatos, lassú átalakulás képét mutatja. A változások, bár igen széles körben, közvetlenül az egyes részletkérdéseknél jelentkeznek s ezeknek valamilyen szintézisbe foglalása tetőzi be és teszi mindenki számára áttekinthetővé a rendszerbeli lényeges változást. Bonyolultabbá teszi e kérdést, hogy az erőteljes változás időszakát jelentő 1945/47 években s ezidőszerint is a gazdasági életben a társadalmasított és a magángazdasági szektor egymás mellett áll fenn — a termelés különböző ágaiban egymástól lényegesen eltérő arányszámokkal. A tervszerű gazdálkodás és az ezt érvényesítő irányítás is egyenlőtlenül jelentkezik a gazdasági és társadalmi funkciók különbözőségéhez képest. Igy a szabadságnak és a tudatos szabályozásnak szempontjai keveredtek s megfelelő kölcsönhatások gyakorlásával egymás mellett érvényesülnek. Abban a jelentékeny szektorban, amelyet a magángazdasági tevékenység jegyében folyik le s amelynek körében rendszerint a társadalmasított és a magántulajdonban álló vállalatok egymás közötti gazdasági kapcsolatai is lebonyolítást nyernek, mellőzhetetlenül szükség van arra a a jogszabályanyagra, mely a forgalom-lebonyolítás rendszerének megfelelő funkcionálását biztosítja.

Emellett azonban már a termelésnek és gazdaságforgalomnak tudatosan szabályozott részében az új szervezési és eljárási módozatok szabályanyaga is jelentkezik s — a tényleges szükségletnek megfelelően — a gazdaságjog körében, egyre fontosabb szerepet tölt be.

Az 1947. év során életrehívott — hiteljogi vonatkozásokban is — figyelmet érdemlő jogszabályoknak jelentős része még mindig az a válságjogi anyag, amely részben a háborús romeltakarítással, részben a háborút követő különböző válságjelenségekkel (pénzleromlással, inflációval stb.) áll szoros összefüggésben. E jogszabálytömeg jelentős része a német megszállás megszűnése és az 1946 június 25 közti időben keletkezett *követelések érvényesítésének felfüggesztése* az államkincstárral, valamint az állami érdekeltségű üzemekkel, vállalatokkal szemben.

E korlátozások a kötelezettségek teljesítésében s az ügyletek lebonyolításának rendjében szükségképpen oly fennakadásokra vezettek, amelyeknek jogi szempontból való méltánylása

Felhívás

t. előfizetőinkhez!

Felkérjük, t. előfizetőinket, hogy jelen lapszámunkkal egyidejűleg az előfizetési díjhátralék beküldése céljából megküldött befizetési lapon, *a hátralékos előfizetés díjat haladéktalanul beküldeni, illetve a kiadóhivatalban (Bp. V., Alkotmány-u. 12.) kiegyenlíteni szíveskedjenek.*

Kiadóhivatal

elől — azok továbbgyürűző hatásánál fogva — elzárkózni nem lehetett. Ez a megfontolás vezetett azután a 6290/1947. M. E. sz. rendeletben foglalt azon jogszabály életrehívására, amely szélesebb körben biztosított moratoriális jellegű halasztásokat azon vállalatok részére, amelyek követeléseiket az állammal, vagy egyéb közületi vállalattal szemben érvényesíteni nem tudták. Ha figyelembe vesszük, hogy illetékes helyről elhangzott megállapítások szerint az itt említett kategóriába eső, huzamosabb idő óta és ezidőszerint még mindig nem érvényesíthető követelések összege 800 millió forint nagyságrendet jelent, úgy e kérdés gazdasági jelentőségénél fogva is indokoltnak mutatkozik a lebonyolítás valamelyes, állampénzügyi lehetőségeinkkel összhangban álló rendjének megállapítása. Mint átmeneti jellegű, egyes részeiben azonban a fejlődés további megalapozása szempontjából jelentőséggel biró jogszabálynak tekinthetjük az 1947. év január 1. napjával készítendő forintmérlegről rendelkező 1790/1947. M. E. sz. rendeletet.

Társasági jogunk területén a K. T. szabad rendszerével szemben — az újabb jogi szabályozás következményeképpen — a megkötöttségek számos vonatkozásban érvényesülnek. Nagyrészt válságjogi szabályokkal állunk itt is szemben, amelyek nyílvánvalóan *ideiglenes* jellegűek. Ilyen szabálynak kell tekintenünk a közgyűlések megtartásának engedélyhez kötését, amelynek indokoltsága a háborút követő események folytán számos vonatkozásban teljes mértékben fenn is forgott, amely azonban az időközben végbement változások, így a tömeges értékpapír-megsemmisítések lefolytatása után, ma már semmiféle érdek védelmében különösebben szükségesnek nem mutatkozik. Nemcsak válságjogi rendelkezésnek, hanem ezen túlmenően gazdaságjogunk szerkezeti változásával szervesen összefüggő, az irányítás szempontjait érvényesítő jelenségnek tartjuk azokat a jogszabályokat, amelyek az igazgatóság és felügyelőbizottság járandóságainak, valamint az osztalékok korlátozására irányulnak. E rendelkezések egyébként szoros összefüggésben állnak a jövedelemelosztás szabályozásával is. Hatásuk, a vezető állású tisztviselők járandóságainak korlátozása tekintetében fennálló rendelkezéseket is figyelembe véve, azt jelenti, hogy a részvénytársasági alakban működő, rendszerint nagyobb gazdasági jelentőségű vállalatoknál a részvénytulajdonos és egyben esetleg igazgatóként is tevékenykedő tőkés sem fizetés, sem igazgatósági tantieme, sem osztalék alakjában az előírt vagy a külön eljárások keretében engedélyezett juttatásokat meghaladó összeget *vállalatából ki nem veheti.*

Gazdaságjogi szempontból is megkülönböztetett jelentőséget kell tulajdonítani a hároméves terv életrehívásának, az Országos Tervhivatal ezzel összefüggő működésének, így különösen a 10.070/1947. korm. sz. rendeletben foglalt jogszabályoknak. A hároméves terv végrehajtása és az ennek érvényesítésére hivatott Tervhivatalnak életrehívása döntő jelentőségű lépést jelent a szabad magángazdálkodás vonaláról a tervgazdálkodás felé, s így az ország gazdasági szerkezetének megváltoztatása szempontjából is különleges figyelmet érdemel. Az általunk itt elsősorban figyelembe vett kereskedelmi jogi vonatkozásokból ez az új szabályozás főleg két szempontból bír érdekességgel. Az egyik inkább szervezeti jellegű s a vállalatok életébe, mint fontosabb hatáskörrel biró szervet kapcsolja be a tervmegbízottat, aki, mint az Országos Tervhivatal bizalmi közege tartja fenn az összeköttetést ez intézménnyel és szolgáltatja mindazokat az adatokat, amelyek a terv kialakítása és végrehajtásának ellenőrzése szempontjából jelentőséggel bírhatnak.

A vállalatok működését a hároméves terv végrehajtásával kapcsolatban lényegesen érinti az a rendelkezés, mely szerint a *200.000 forintot meghaladó beruházásokhoz a Tervhivatal előzetes hozzájárulása szükséges.* E rendszer kihatásai a vállalatok működése szempontjából mind tőkeképzési, mind termelési vonatkozásokban messzemenő korlátozást s az egyébként tulajdoni viszonyaiknál fogva a magángazdasági szektorba eső gazdasági alanyokra nézve is a közületi tervgazdálkodásba való szerves beágyazást jelentenek.

III.

Az 1947. év hiteljogi anyagában mélyreható változásokról adnak számot azok a jogszabályok, melyek a hiteléletnek a közületi irányítás körébe való vonásáról a hitelszervezetnek ellenőrzéséről, majd legfontosabb elemeinek államosításáról rendelkeztek.

Ha a hitelélet alakulásának a közületi irányítással való összefüggéseit vizsgáljuk, itt is azt állapíthatjuk meg, hogy a teljes magángazdasági autonómia e vonatkozásban már régen nem érvényesül. A Jegybank kamat- és hitelpolitikája a legszabadabb magángazdaság korszakában is a pénzgazdálkodás egyik legfontosabb irányítója. Az újabb közgazdasági irodalom az e körbe eső intézkedéseknek a konjunktura-politika terén megkülönböztetett jelentőséget tulajdonít. Mint adósvédelmi rendelkezés a be nem jegyzett kereskedők tekintetében a bíróilag érvényesíthető kamat törvényes korlátozása érvényesül. Jogszabályaink értelmében a betét- és a kihelyezési kamatok megállapítására az Országos Hitelügyi Tanács jogosított. Mind e korlátok azonban csak a szabályozás általános kereteit szabják meg s a hitelnyujtás szempontjából hatásukat is csak közvetve érvényesítik. Bár jogosan tehető fel, hogy a jegybankkamatláb felemelése a hitel igénybevételére korlátozólag hat, ez a hatás nem jelentkezik szükségképpen minden egyes lebonyolításra került ügyletnél, aminthogy bizonyos esetekben a kamatszempontokon kívüleső megfontolások is szerepet játszhatnak a hitelügylet létrejöttében.

A hitelügyletek létrejöttének legközvetlenebb befolyásolását jelentik már a harmincas évek végén a Magyar Nemzeti Bank által érvényesített, gyakorlati kihatásaikban a pénzintézetek szempontjából jogszabály jellegével biró *szelektív*

hitelpolitikai előírások. A kamatnagyság inkább mennyiségi kihatású befolyásolásán túlmenőleg itt már a közvetlen irányítás a nyujtott hitelek minőségi korlátozását tartotta szem előtt. Negatív vonatkozásokban nyert körülírást az ügyleteknek az a köre, amelyeknek hitellel való táplálását az arra illetékesek kívánatosnak nem tartották.

Főképpen spekulatív jellegű, a tőzsdei forgalommal kapcsolatos ügyeleteknek a pénzintézeti hitelnyujtások köréből való kizárása bírt e részben jelentőséggel, különösen a háborús időkben, amikor pénzgazdálkodásunkban úgyis erős inflatorikus hatások jelentkeztek. De még ez a negatív irányú körülírás sem jelentett itt egyebet, minthogy a pénzintézetek bizonyos típusú hitelnyujtásoktól tartózkodjanak. Annak megállapítása, — pozitív irányban — hogy a szelektív hitelpolitika szempontjai által nem korlátozott körben a pénzintézetek kinek nyujtanak hitelt, lényegében az ő elhatározásuktól függött. E részben a helyes ügyvezetés szempontjainak érvényesítése mellett nyílvánvalóan a bonitás és likviditás szempontjai játszották a döntő szerepet, melyek a visszleszámítolásnál a Magyar Nemzeti Bank szempontjából is elsődleges jelentőséggel bírtak.

Alapvető jellegében változott meg a hiteléletnek a felszabadulás óta végbement irányítási rendszere. Az a körülmény, hogy első sorban az inflációs időkben, de jelentős részben még a stabilizációt követőleg is, a hitelnyujtások forrása első sorban a Magyar Nemzeti Bank maradt, csak egyik indoka annak, hogy a hitelek rendelkezésre bocsátásában az egyes pénzintézetek elhatározó képessége a háttérbe szorult.

Természetes, hogy abban az esetben, amikor a hitel nyujtásánál az egyes pénzintézet nem saját eszközeire, hanem a M. Nemzeti Bank által rendelkezésre bocsátott hitelekre támaszkodik, fokozottabb mértékben kell a valóságos hitelnyujtó intencióihoz alkalmazkodni. Az irányitás és a tervgazdálkodás előrehaladtával azonban nemcsak ez a meggondolás játszott már döntő szerepet a hitelélet irányításában. A termelés és az egész gazdálkodás tervszerű kialakításában a hiteleknek akár a forgótőke céljaira való rendelkezésre bocsátása, oly nagy mértékben befolyásolja a termelést és a gazdaságforgalom további alakulását, hogy az a gazdasági rendszer, amely e kérdéseket irányitása körébe kívánja vonni, ennek megfelelő befolyását szükségszerűen a hiteléletben is érvényesíti. Ez vezetett arra, hogy a felszabadulás óta szervesen kiépült a tervszerű hitelgazdálkodásnak az a rendszere, amely a pénzintézetek által nyujtott hiteleket — csaknem azok teljességében — irányításának körébe vonta.

Az így kialakult rendszer szerint a hitelnyujtások havi kereteinek megállapítása a legfelsőbb gazdasági irányító szervnek a Gazdasági Főtanácsnak hatáskörébe tartozik. A tervhitelek tekintetében az Országos Tervhivatal elhatározása érvényesül. A megállapított keretek között az egyes hiteligények konkrét elbírálása a szintén hatóság jellegével biró Tárcaközi Hitelvéleményező Bizottság hatáskörébe tartozik. A meghatározott rendeltetésű hitelek megfelelő felhasználásának ellenőrzése tekintetében a Pénzintézeti Központ bír fontos hatáskörrel. Az irányításnak és tervszerű gazdálkodásnak ez a rendszere nemcsak azon hitelek tekintetében érvényesül, amelyeket végső soron a Jegybank bocsát a hitelszervezet rendelkezésére, hanem a pénzintézetek saját eszközeiből folyósított hitelek túlnyomó része is — az e részben érvényben lévő konstrukcióknak megfelelően — ugyancsak az itt vázolt módon nyer megállapítást. Mindennek figyelembevételével megállapíthatjuk, hogy a pénzintézetek saját eszközeikből folyósított hiteleknek egészen szerény hányada és a hitelszervezet körébe nem eső, az utóbbi idők folyamán egyre szarényebb körre korlátozódó magánhitelnyujtások köre az, amely a közületi tervgazdálkodáson kívül magángazdasági célokra rendelkezésre áll. A hitelszervezet körében természetesen ezekre a közvetlen irányítás alá nem eső hitelekre is érvényesülnek a szelektív hitelpolitika általános korlátozó rendelkezései.

Az irányítás szempontjai azonban a hiteléletet terén nemcsak ügyleti vonatkozásban érvényesülnek. Az 1947-es év során léptek életbe azok a fontos jogszabályok, amelyek a hitelszervezetet első sorban annak legfontosabb szerveit szervezetileg is közvetlenül az állami gazdálkodás körébe vonták. E folyamat kezdőlépése a P. K. I. kúriájába tartozó nagy pénzintézeteknek állami ellenőrzés alá vonása volt. Az ellenőrzésre kirendelt miniszteri biztosok pontos és messzemenő hatáskörrel rendelkeztek s a teljes üzletvitelre kiterjedő közvetlen ellenőrzést gyakoroltak. E rendszer lényegében előkészítője volt e pénzintézetek belföldi részvényeinek államosításáról rendelkező 1947 : XXX. t.-c.-nek, mely egyben a M. Nemzeti Bank belföldi részvényeinek államosítását is előírja s ezáltal a pénzgazdálkodás szempontjából oly fontos hivatást betöltő Jegybankot is közvetlenül az állami szektor körébe vonja. A magyar gazdasági és hiteléletben oly nagy szerepet betöltő pénzintézetek belföldi részvényeinek átvétele után végbement államosítása itovábbmenő hatását érvényesíti a nagy pénzintézetek érdekkörébe tartozó ipari és kereskedelmi jellegű vállalatok tekintetében is. Az e részben időközben napvilágot látott vonatkozó jogszabályok az érdekeltségi vállalatok tekintetében korlátozás nélkül érvényesülnek.

Az 1947. évi XXX. t.-c. rendelkezései által érvényesített bankrészvény államosítás gyakorlati kihatásaiban a hitelszervezet csaknem teljes államosításával egyértelmű — (az államosítás köréből egy-két külföldi érdekeltségű, egyéb közületi jellegű, valamint a kisebb, főleg vidéki pénzintézetek maradtak ki). — Az államosítás e széleskörű érvényesítése a jogász számára gazdaságjogunk szerkezeti változásának alapvető fontosságú problémáját, *az államosítás jogi vonatkozásait állítja előtérbe.* *Dr. György Ernő*

SZEMLE

I.
Strukturaváltozások a jogban

I. A Polgári Jog 1933. évfolyamban e címfelirattal szólottam hozzá dr. Kende Ernőnek »Gazdasági struktúra változás-struktúraváltozás a jogban« címen a Civiljogi szemináriumban megtartott előadásához. A téma termelési rendünk alapvető változása folytán a mindennapi élet problémája lett. A nagy átalakulás tövében egy zajtalan forradalom megy végbe jogrendünkben nem egy hirtelen, máról-holnapra feltörő eruptivitással, nem egy preconcipiált programm nagyméretű tudatosságával, hanem esetről-esetre haladva, sokszor elszigetelten, minden elvi összefüggéstől kiszakítottan konkrét feladatok konkrét megoldását hozó szabályokkal. Tartalmukat, technikai kiépítésüket tekintve ezek a szabályok nem is jelentkeznek merő újításként, a multtal való teljes szakításként; igen sokszor a régi tömlőbe kerül az új bor. Intézmények, jogi elgondolások, érdekrendező megoldások, amelyeknek már történeti előzményei vannak, jelentkeznek újra — de statista szerepkörükből hőssé bontakoznak ki. Marx a történelmi materializmus híres vázolásában (a Zur Kritik der politischen Oekonomie előszavában) írta, hogy a régi termelési rend helyébe nem lép az új termelési rend, amíg a régi rend kebelében ki nem fejlődnek az új társadalmi rend feltételei. E marxi tétel értelmében a jogásznak feladata, hogy a termelési rend változásával szükségszerűen velejáró jogi átalakulás számára keresse meg az új jogrend »ősök galériáját«.

A szerkesztőség visszatérően kíván foglalkozni az e témakörbe eső jelenségekkel. Ezúttal két a maga konkrétumával nem nagy dimenziójú új szabályra mutatunk rá. Mindkettőt a Magyar Közlöny ápr. 7-i számában közzétett 5.000/1948. korm. rendelet tartalmazza.

II. A rendelet 3. §-a kimondja, hogy az üzlethelyiséget csak olyan iparosnak, vagy kereskedőnek szabad bérbe vagy használatba adni, aki az iparhatóság tanusítványával igazolja, hogy érvényes iparjogosítványa van. A rendelkezés ellenére kötött bérleti szerződés a 2. bekezdés szerint semmis és a semmissé nyilvánítás és egyszersmind az üzlethelyiség kiürítése iránt a polgármester utasítására a tiszti főügyész is indíthat keresetet. Néhány év előtt dr. Goltner Dénes egy tanulmányában foglalkozott a közhatóságnak magánjogi ügyletekbe a közérdek védelmére való hivatottságának kérdésével összehasonlító jogi alapon. Nálunk az ingatlan elidegenítő ügylet írásbafoglalását rendelő 4.420/918. sz. rendelet elvi szélességben adja meg a tiszti főügyésznek a jogszabályba ütköző telekkönyvi bejegyzés megtámadására a jogot. Az actio popularis, az egyes polgár által a közérdek védelmére indítható kereset már a római jogban ismert intézmény volt (Szentmiklósi: Római jog 121. lap). Az 1937 : VI. (városrendezési) törvény ugyancsak ismeri a tiszti ügyész megtámadási jogát. De amint Ságí János, érdemes telekkönyvi jogi írónk már röviddel a rendelet megjelenése után aggályoskodva írta meg, hogy a telekkönyvi »közérdekű jogorvoslat« kitűnő intézmény — volna, ha valójában érvényesülne az életben. Az actio popularisnak egy másik alakja a gazdasági érdekképviseleteknek a versenytörvényben biztosított actoratusi jog (1923 : I. t.-c. 24. §) már elevenebb élethez jutott. Az új rendelet a bérleti jog területén biztosít a közérdek védelmére actio publica révén lehetőséget.

III. A rendelet 5. és kiegészítőleg a 14. és 18. § a magyar »kereskedelmi tulajdon«-nak a fővárosi lakbérszabályrendelet 23. §-ában elindított kísérletét egy nem jelentéktelen lépéssel előbbre viszi. A lakbérszabályrendelet megalkotása idején a törvényhatósági bizottság tárgyalásán rögtönzésként került be a szabályrendelet 23. § 1. bekezdésébe az a rendelkezés, hogy aki utcára nyíló ipari vagy kereskedelmi célra helyiséget bérel, a bérletet rögtöni hatállyal felmondhatja és kárának megtérítését követelheti, ha a bérbeadó az ő írásbeli hozzájárulása nélkül szakmájához tartozó ipar vagy kereskedés gyakorlására ugyanazon épületben ugyanarra az utcára nyíló helyiséget ad bérbe. A bérlőnek nyujtani szándékolt védelem a rögtönzéssel tulajdonképpen csak elméleti védelmet jelentett és gyakorlatilag meddő maradt. Az a lehetőség, hogy a bérlő rögtöni hatállyal felmondhat, nem hatékony fegyver a bérlő kezében és a felmondási jog aléltságát vajmi kevéssé támasztja alá a felmondási joggal együttjáró kártérítési igény, amely egy szigorú kártérítési gyakorlat mellett értékkel bírna ugyan, de mindenképpen már csak a második vonalon nyujtana védelmet és nem védi a bérlőt éppen a bérlemény konkurrencia által nem zavart tovább folytatásában. A 23. § e születési gyöngesége folytán a gyakorlatban sem kapott erőre. Most a rendelet 5. §-a jelentékenyen megerősíti a bérlő védelmét, amennyiben kimondja, hogy a bérlő hozzájárulása nélkül jogellenesen megkötött szerződés semmis. Még ez a rendelkezés sem jelentene a bérlő számára valóságos védelmet, ha a rendelet egy további, az eddigi jogelméleti felfogással szembehelyezkedő rendelkezést nem tartalmazna. A tilalmazott bérleti szerződésnek ugyanis alanya a háztulajdonos és ama másik bérlő — a tilalmi rendelkezéssel védett korábbi bérlő a szerződéskötésnek nem alanya. Erre a korábbi bérlőre az új bérleti szerződés »res inter alios acta« (amely vonatkozásra még visszatérek). Abból a körülményből viszont, hogy a korábbi bérlő a tiltott szerződésnek nem alanya, következik, hogy ő, mint kívülálló extraneus, a szerződés semmiségére nem hivatkozhatnék abból folyó jogokat nem érvényesíthetne. A két személyes magánjogi szemlélet — amelynek szükségszerű átalakításával e sorok írója ismételten is foglalkozott — világában nincs tér a szerződésen kívülálló fél számára, hogy a szerződés ügyébe beleszóljon, noha abban közvetlenül érdekelve van. Az extraneitásnak ezt a hatását küszöböli ki a rendeletnek az a tételes intézkedése, amely a korábbi bérlőnek megadja a jogot, hogy az új bérlővel szemben indított »közvetlen keresettel« maga léphessen fel az üzlethelyiség kiürítése iránt. Az 1930 : XVI. t.-c., amelynek 39. §-a a közhasználatú gépjárómű vállalatra az engedély kiadását ahhoz köti, hogy valamely belföldi biztosító társaságnál a balesetekből kifolyólag reá háramló kártérítési kötelezettség fedezetéül biztosítási szerződést köteles kötni, még nem ment el addig, hogy a károsultaknak a biztosító társasággal szemben közvetlen kereseti igényt biztosított volna. A Törvényhozót ez alkalommal is még a kétszemélyes szemlélet

bűvköre tartotta vissza a szerződésen kívülálló fél közvetlen igény érvényesítésének elismerésétől. (E témára lásd bővebben szerző értekezését »a közvetlen kereset a magyar jogban« címmel a »Négy értekezés« című kötetben). A rendelet tehát szakít a tirannikus egyeduralmat gyakorló, sok vonatkozásban már elavult elméleti követelménnyel, amikor a korábbi bérlő közvetlen kereseti jogát a vele szerződéses kapcsolatban nem álló új bérlővel szemben elismeri. A rendelet 5. §-ának érdekvédelmi gondolatát egy udvarral — védelmiövezettel — veszi körül a 14. szakasznak az a rendelkezése, amely hatósági igénybevétel esetén a hatóság kezét is megköti a tilalommal. A szakasz, de a rendelet további része sem, nem tartalmaz oly rendelkezést, amely a tilalom ellenére történt hatósági igénybevétel esetén a korábbi bérlőnek a közvetlen kereseti jogot megadná, nyilván azon feltételezéssel, hogy a hatóság nem fog a tilalommal szembeálló igénybevételt elrendelni. Adott esetben a joggyakorlat bizonyára a hézagot a közvetlen kereseti jog elismerésével fogja e részben is kitölteni. A rendelet 18. szakasza albérletbeadás esetére terjeszti ki a szabályt és a korábbi bérlőnek az albérlő ellen itt is biztosítva van a közvetlen kereseti jog.

IV. A fentiekben már utaltunk az új jogszabály elméleti hátterére, a kétszemélyes szemlélettel való összefüggésre és az ugyancsak a kétszemélyes szemlélet felfogását sürítő res inter alios acta közmondására. A közmondás még azt vallotta: res inter alios acta tertiis nec nocere nec prodesse potest. Az élet adottságai alapján a helyzet azonban a közmondás ellenére ténylegesen az, hogy a két idegen fél között kötött ügyletnek, vagy egyéb ténykedésnek a kívülálló harmadikra lehetnek és vannak »átnyúló hatásai«, a harmadik idegen érdekeltre való »kisugárzása«. A közmondás nem ennek a ténynek életbeli létét kívánja tagadni, hanem csak azt kifejezésre juttatni, hogy a kívülállóra, a kívülálló jogi helyzetére a mások között létesült ügylet (általában jogcselekmény) kihatással nem lehet. Azzal a valóságos helyzettel szemben, hogy az idegen ügyködés a harmadik érdekeltre nem közömbös, a jog mégis közömbösnek tekinti. A joghatás megtagadásában, paralizálásában, megmutatkozó ez a passzivitás ma már az érdekhelyzetnek sokszor nem igazságos, nem észszerű elrendezése. A res inter alios acta tétele tehát áttörést szenved, a maga tekintélyi erejéből veszít. A tárgyalt jogszabálynak ezt a jelentőségét, mint a régi közfelfogás, a közfelfogást irányító paroemiák csökkenő értékesíthetőségének egyik esetét kívántuk alkalomszerűleg kiemelni. *B. S.*

II.

A budapesti törvényszék munkaügyi gyakorlatából

Két alkalommal történt juttatás illetmény jellegűnek nem tekinthető.

»Egy-egy havi fizetésnek megfelelő őszi segélyt az alkalmazottak csupán 1943—1944. évben kaptak, a két alkalommal történt juttatásból viszont az, hogy az őszi segély illetményjelleget öltött, meg nem állapítható.« (1947. VI/19. 15. Pf. 673/1947/14.)

»A kiküldetési pótlék mint nem rendszeres illetmény, a felmondási járandóság kiszámításánál nem vehető figyelembe.« (1947. V/27. 15. Pf. 901/1947/8.)

A gépgyár öntődéjét vezető mérnököt nem egy évi, hanem csak hat havi felmondás illeti meg.

»Felperesnek arra irányuló fellebbezési érvelését, miszerint őt egy évi felmondási idő illeti meg, a fellebbezési bíróság alaptalannak találta, mert egy gépgyárban az öntőde, akármilyen nagy is, nem tekinthető a vállalat önálló ágának és habár felperest, mint szakértőt, ténylegesen fellebbvalói nem tudták ellenőrizni, azonban egyébként fellebbvalói voltak a műszaki igazgató és üzemfőnök, tehát felperes önálló vezetőnek sem minősíthető, helyes ezért az az elsőbírói döntés, hogy felperesnek csak hat havi felmondás jár.« (1947. VI/17. 15. Pf. 998/1947/11.)

Az igazoló bizottság által vezető állásra alkalmatlannak minősített alkalmazott illetményei nem csökkenthetők.

»...alperesnek az az érvelése, hogy felperes a vezető mérnökök kategóriájába azért nem sorolható, mert az igazoló bizottság vezető állásra alkalmatlannak minősítette, azért alaptalan, mert minthogy az igazoló bizottság határozata illetménycsökkentést nem foglal magában, ily címen az alkalmazott járandóságait csökkenteni nem lehet.« (1947. VI/17. 15. Pf. 998/1947/11.)

A bíróság nem bírálhatja felül az Egyeztető Bizottságnak azt a határozatát sem, amellyel az alkalmazott visszavételére kötelező korábbi határozatát hatályon kívül helyezte.

»A fellebbezési bíróság a tényállást kiegészíti azzal, hogy az alperes által a fellebbezési tárgyaláson csatolt és a felperes által alakilag vitássá nem tett irat alapján tényként állapítja meg azt is, hogy a 4800/1945. M. E. sz. rendelet alapján létesített egyeztető bizottság 1947. április 22-én ..szám alatt hozott véghatározatával az I. sz. egyeztető bizottság ..számú véghatározatát mellyel elrendelte felperesnek állásába való visszahelyezését és alperest kötelezte, hogy felperest 1947. szeptember 1-i hatállyal megfelelő munkakörben alkalmazza, hatályon kívül helyezte.

Az ekképen kiegészített tényállás alapján a fellebbezési bíróság felperes kereseti követeléseit teljesen alaptalanoknak találta, mert abban a kérdésben, hogy a 4800/1945. M.E. sz. rendelet értelmében alperes köteles volt-e az ostrom után felperest szolgálatába visszavenni vagy sem, a rendelet alapján létesült egyeztető bizottság van hivatva dönteni, döntésével szemben a rendelet értelmében minden jogorvoslat ki van zárva, fellebbezési bíróság tehát azt, hogy az egyeztető bizottság döntése jogszerűen helyes-e vagy sem, vizsgálat tárgyává sem teheti. A fellebbezési bíróság álláspontja szerint, minthogy a 4800/1945. M.E. sz. rendelet alapján létesült egyeztető bizottság azt a határozatát, mellyel alperest a felperesnek 1945. szeptember 1-i hatállyal való visszavételére kötelezte, hatályon kívül helyezte s mert a fenti jogi álláspontja mellett az egyeztető bizottságnak azt a döntését sem bírálhatja felül, hatálytalanná vált a felek közt a hatálytalanított határozat alapján létesült szolgálati szerződés is, minthogy a szerződés létrejöttének alapja vált semmissé, ehhez képest felperes ezen szolgálati szerződés alapján teljesített szolgálata után szolgálati viszonyból és szolgálati viszony megszüntetéséből

származó járandóságokat egyáltalán nem ígényelhet jogszerűen, hanem csak a ténylegesen teljesített munkájának az ellenértékét követelheti. Minthogy a per adatai szerint alperes a felperes szolgálati idejére általa megállapított és felperes által akkor nem kifogásolt munkabért kifizette, felperesnek a szolgálati viszonyon alapuló kereseti követelései alaptalanok, miért is felperest keresetével teljesen elutasítani kellett.« (1947. VII/5. 15. Pf. 2611/1946/22.)

A bíróság az Egyeztető Bizottság határozatának azt a részét sem bírálhatja felül, amellyel a visszavételt valamely feltételhez kötötte.

»A fellebbezési bíróság kiegészítő a tényállást a nem vitás F/1. alatti egyeztető bizottsági határozat alapján azzal, hogy a bizottság a felperesnek állásába való visszahelyezése mellett fizetését a kollektiv szerződés megfelelő rendelkezésének figyelembe vételével havi 350 Ft-ban állapította meg.

Felperes az alapon, hogy az alperes 1947 március hó 1-től május hó 30-ig megszolgált illetményeit 350 Ft-jával fizette, holott őt előző szolgálati idejében betöltött munkakörére tekintettel havi 700 Ft., illette volna meg, erre a három hónapra további 350—350 Ft., valamint hat havi felmondási időre 4200 Ft., végeredményben tehát 9625 Ft. illeti meg, az alperest ezen összeg megfizetésére kérte kötelezni. Az elsőbíróság a felperes keresetének teljes egészében helyt adott és az alperest ennek értelmében a kereset szerint marasztalta.

Az alperes fellebbezésében az elsőbírói ítéletet csak annyiban támadta meg, hogy felperest a bizottság döntése szerint csak havi 350 Ft. fizetés illeti meg és az elsőbírósági ítéletet kizárólag 4800 Ft-ot meghaladó részében kérte megváltoztatni.

A fellebbezési bíróság az elsőbíróságtól eltérően úgy döntött, hogy a felperes az egyeztető bizottság által megállapított javavadalmazáson túlmenően az alperestől magasabb fizetést nem követelhet.

A 4800/1945. M. E. sz. rendelet 8. §-a értelmében az alkalmazott visszavétele kérdésében bírói út kizárásával az egyeztető bizottság dönt és a határozata ellen az idézett rendelethely kilencedik bekezdése szerint jogorvoslatnak helye nincs.

Már pedig ha a visszavétel tárgyában ily módon való döntés az egyeztető bizottság hatáskörébe tartozik, nyilvánvaló, hogy amennyiben a visszavételt valamilyen feltételhez köti, az esetben, amint a bíróság nem teheti bírálat tárgyává a visszavétel törvényes előfeltételeinek fennforgását, éppúgy nem vizsgálhatja a határozatnak azt a részét sem, amellyel a visszavételt valamely feltételhez kötötte, következésképp azt meg sem változtathatja.« (1947. VII. 5. 15. Pf. 2104/1947/9.)

A jelentkezéskor vissza nem vett alkalmazott szolgálati viszonya felmondás nélkül is megszünt, ha visszavételét az Egyeztető Bizottságnál nem kérte.

Felperes 1941. évi június hó 1. napjától kezdve állt az alperes szolgálatában. Foglalkoztatása a főváros ostroma miatt 1944. év végén megszakadt. A felperes a felszabadulás után szolgálatra jelentkezett, de az alperes nem vette vissza és 1945. évi június hó 26. napján kézbesített levéllel a felperesnek hat hónapra felmondott anélkül, hogy ehhez a vállalat tárgya szerint illetékes miniszter hozzájárulását kikérte volna.

A felperes az alapon, hogy a felmondás a 4.800/1945. M. E. sz. rendelet 12. §-a értelmében érvénytelen és hogy ő az állását csak 1946. évi október hó 31. napjától kezdve tekinti csak felmondottnak, amikor az alperes kijelentette, hogy szolgálatára nem tart igényt, felmondási időre járó illetményeket és öt év 11 havi szolgálati idő után őt megillető végkielégítést követelt az alperestől.

Az elsőbíróság alperest felmondási járandóság megfizetésére kötelezte, a végkielégítés iránti igényével azonban a felperest elutasította.

Az itélet elutasító része ellen felperes fellebbezett a törvényszék az elsőbírói ítéletnek a végkielégítésre vonatkozó elutasító részét, helyben hagyta. Indok:

»Annak folytán, hogy az alperes a felperest ennek saját kereseti előadása szerint, az ostrom után történt jelentkezésekor nem vette vissza, sem szolgálatba nem állította, továbbá, mert a felperes annak ellenére, visszavételét a 4.800/1947. M. E. sz. rendelet 8. §-ában szabályozott egyeztető bizottságnál sem kérte

úgy szolgálati viszonya, mint foglalkoztatása 1945. évi július hó 26. napján a vele szemben e napon feleslegesen közölt felmondás nélkül is megszünt és felmondási járandóságai is egyidejüleg esedékessé váltak.

Minthogy tehát a felperes szolgálati ideje nem éri el az öt évet, még a hat havi felmondási idő hozzászámítása esetén sem, a végkielégítés iránti igénye alaptalan.« (1947. V/13. 15. Pf. 779/1947/6.)

Az azonnali hatályú elbocsátásnak az alkalmazott kérésére történt hatálytalanítása után nyomban eszközölt B.-listára helyezés nem joggal való visszaélés.

»Felperes fellebbezési érvelését a bíróság alaptalannak találta, mert felperes elbocsátása. a 8660/1946. M. E. sz. rendelet alapján történt és azt a m. igazságügyminiszter tudomásul vette. Ennek érvényességét felperes nem vitathatja, tételes jogszabály hiányában pedig a bíróság felül nem bírálhatja, annak érvénytelenségét ki nem mondhatja.

Csupán olyan esetekben, amikor a 8660/1946. M. E. sz. rendelet alapján olyan alkalmazott bocsáttatott el, akinek szolgálati viszonyát a munkaadó már korábban megszüntette, állapíthatja meg a bíróság azt, hogy az alkalmazottnak a korábban megszüntetett szolgálati viszonyából származó járandóságok járnak, mert egy későbbi rendelkezés alapján történő újabb elbocsátás külön törvényes rendelkezés hiányában nem szüntetheti meg az alkalmazottnak az általános magánjog szabályai szerint már megszerzett jogos igényeit. Jelen esetben alperes a felperest 1946. évi augusztus hó 10-én elbocsátotta ugyan a szolgálatból, de felperes ezen intézkedés hatálytalanítását kérte és alperes ennek folytán 1946. évi augusztus hó 21. napján felperes elbocsátását hatálytalanította is. Ily körülmények között az általános magánjog szabályai szerint felek között a szolgálati viszony nem szűnt meg, felperesnek az 1946. évi augusztus hó 10-én történt elbocsátása tárgytalanná vált, ennélfogva a bíróság nem is vizsgálhatja azonnali hatályú elbocsátás okait,

hanem minthogy felpe resnek a 8660/1946. M. E. sz. rendelet alapján történt elbocsátása időpontjában alperessel való szolgálati viszonya fennállt, így nem volt korábban szerzett igénye, ezért az elsőbírósági döntés megváltoztatására nincsen törvényes alap.

Felperes hivatkozott arra is, hogy a rögtöni hatályú elbocsátást alperes kizárólag azért hatálytalanította, hogy jogai kijátszása céljából őt B.-listára helyezhesse.

A szolgálati viszonynak érvényes jogszabály alapján történt a megszüntetése, a rögtöni hatályú elbocsátást a felperes A/4. alatti levele alapján helyezte alperes hatályon kívül, joggal való visszaélésnek ez a tény nem minősül.« (1947. IV./29. 15. Pf. 682/1947. 8.)

(A döntés nem teljesen megnyugtató. Ha ugyanis az azonnali hatályú elbocsátás adott esetben jogos ok nélkül történt, az elbocsájtás időpontjában az alkalmazottnak jogos követelése keletkezett a munkaadóval szemben a szolgálati viszony jogtalan megszüntetése esetén, törvény, esetleg szerződés szerint járó illetményekre (felmondási járandóság, végkielégítés, esetleg nyugdíj). Az alkalmazott szóbanforgó korábban szerzett jogaitól az elbocsátás hatálytalanítása nélkül — a törvényszék álláspontja szerint is — nem lett volna megfosztható a 8.660/1946. M. E. sz. rendelet alapján. Ilyen körülmények között aligha lett volna mellőzhető annak tisztázása, hogy az azonnali elbocsátás alapos okból jogszerűen történt-e vagy sem, s hogy a rögtöni hatályú elbocsájtást alperes valóban csak azért hatálytalanította-e, hogy a felperest szerzett jogaitól megfosztva, B-listára helyezhesse vagy sem. Ha ugyanis a rögtöni hatályú elbocsátás nem volt jogszerű, és alperes az elbocsájtást felperes kérelmére nem a szolgálati viszony továbbfolytatásának szándékával, hanem csak azért hatálytalanitotta, hogy felperes a jogtalan elbocsátásból eredő jogos igényei érvényesítésének lehetőségétől megfosztassék, ez esetben alperes eljárása a joggal való visszaélés valóságos iskolapéldájának lenne minősíthető.)

A 9.210/1946. M. E. sz. rendeletnek a felmondási időt, illetve járandóságokat korlátozó rendelkezései nem alkalmazhatók a rendelet hatályba lépése előtt eszközölt elbocsátással megszűnt szolgálati viszonyra.

A felperes javára a szolgálati szerződésben 12 havi felmondási idő volt kikötve. Az alperes 1946. március 29-én kelt levelével a felperesnek 1946 április 1-jével felmondott és elbocsájtotta. A felperes április 1. napjától szolgálatot többé nem is teljesített. A felperes keresetében a szerződés alapján 12 havi felmondási időre járó fizetést követelt. Az alperes csupán 6 havi felmondást ismert el és a szerződéssel szemben hivatkozott a 9210/1946. M. E. sz. rendeletre, amely szerint a felperes felmondási ideje 6 hónapnál hosszabb nem lehet. Az elsőbíróság az alperest 12 havi felmondási járandóság fizetésére kötelezte. A törvényszék ezt helyben hagyta. Indok:

Abból a tényből, hogy az 1946 április 1-jével a felperest a felmondás közlésével egyidejűleg szolgálatából elbocsátotta, megállapítja a fellebbezési bíróság, hogy a felek közti szolgálati szerződés a most megjelölt napon megszűnt, felperesnek a felmondásból eredő összes járandóságai esedékessé váltak, ez okból tehát a 4 hónappal utóbb, 1946 augusztus hó 1. napján hatályba lépett 9210/1946. M. E. sz. rendelet az adott esetben nem nyerhet alkalmazást, mert ennek rendelkezései az idézett rendelet 3. §-a értelmében csak a rendelet hatálybalépésekor fennálló szerződésekre vonatkoznak.«

(1947. V/3. 15. Pf. 675/1947/12.)

Összeállította: Dr. Szigligeti Viktor.

JOGIRODALOM

Ember Győző: Az újkori magyar közigazgatás története Mohácstól a török kiűzéséig. Magyar Országos Levéltár kiadványai III. 1. sz. Budapest, 1946. 627 l.

Az újkori államelméletek az állam céljául a polgárok jólétéről, anyagi és szellemi felemeléséről való gondoskodást tűzték ki. Ezzel az állam feladatköre megduzzadt, ennek ellátására nagy közigazgatasi szervezet vált szükségessé és a megoldandó közigazgatási kérdések a többi jogi kérdések többszörösére dagadtak. Ezzel a régi, központilag magánjogi, majd a XIX. század közjogi érdeklődése helyébe századunkban a jogi érdeklődés központjába a közigazgatás különböző vonatkozásai kerültek. A mult század közjogias gondolkozású közigazgatástudománya megelégedhetett a közigazgatás jogszerű ségének biztosításával, ma azonban a főprobléma a közigazgatás célszerűsége kell legyen. Hogy valamely szabályozás célszerű legyen, azaz a kívánt eredményt a legrövidebben és legolcsóbban biztosítsa, számolnia kell a szabályozás alá vont emberek egyéni és nemzeti gondolkozásmódjával, a jogszabályokkal szembeni állásfoglalásával. Ezt pedig legjobban a jogi népszokásokból és az összehasonlító jogtörténetből ismerhetjük meg. Ez utóbbiból tűnhet ki, hogy az általános európai jogi eszmeáramlatok milyen módosulásokkal érvényesültek nálunk a multban, hogy e módosulások mennyiben vezethetők vissza a más országokétól eltérő gazdasági és társadalmi viszonyokra és mennyiben a jogi gondolkozásmód különösségére.

Ezért ma, a magyar közigazgatás reformja előtt különösen időszerű Ember Győző könyve. Feladatául az eddigi kutatás eredményeinek összefoglalását és rendszerezését, valamint a megoldásra váró kérdések feltüntetését jelöli meg (600, 604 l.), de ezen túlmenően nemcsak európai összehasonlító anyagot ad, az uralkodó közigazgatási eszmeáramlatok kifejtésével, hanem sok helyen, ahol eddig a vázlatos alapot sem ismerjük, önálló kutatást végzett, így a szepesi kamara, a körmöci bányaigazgatás és az erdélyi központi kormányhatóságok vizsgálatánál.

Legnagyobb érdeme a problémafelvető készsége, amellyel meglátja és kimutatja azoknak a kérdéseknek hosszú sorát, amelyeknek kidolgozása az újkori hivataltörténet szempontjából fontos volna. Ezzel kapcsolatos dicséretes eljárása az a szinte nyers őszinteség is, amellyel majd minden oldalon beismeri, hány közhatóság működésének tudjuk csak vázlatos kereteit megvonni a törvények és felsőbb utasítások alapján, de, hogy az illető hatóság valójában hogy működött, azt még homály fedi.

Megdöbbentő, és nem a szerzőnek, hanem egész jogtörténeti irodalmunknak felróható mulasztás, menynyivel inkább a sajátságosan magyar intézményekre borul ez a homály. Legrészletesebb tudósítást az alsóausztriai kamara, tehát teljesen idegen irányítás alá rendelt körmöci bányaigazgatásról kapunk, melynek alkalmazottai megjegyzés nélkül vették tudomásul azt a megállapítást,

hogy ők »osztrák hivatalnokok« (299—300 l.). De még a XVI—XVII. századi erdélyi bányaszervezetből is legtöbbet a Habsburgok átmeneti uralmáról ismerünk, pedig tudjuk, hogy ezek utasításai vagy sohasem valósultak meg, vagy legfeljebb 1—2 évig érvényesültek. Ezzel szemben Bethlen Gábor és a Rákócziak gazdálkodásáról csak annyit hallunk, hogy »valószínűleg bérbeadták« a bányászatot, vagy »feltehetjük, hogy a bányászat fokozatosan hanyatlott« (504, 508 l.). Pedig Erdélyben a vázlatos összeállítás is sok eredeti jellegzetes vonást tüntet fel. Ilyen az újkori hivatalrend egyik vezetőeszméjének a kollegialitásnak (szakhivatalnokok által testületileg való határozathozatal) mellőzése, a fejedelmi kancelláriának szakhivatali államkormányzati szerepe (411—4121.) a harmincadügy büntetőjogi részének nem a pénzügyi felsőbb hatóságok, hanem a rendes bíróság hatáskörébe való utalása (454 l.), ami ellentétes a Habsburgok magyarországi gyakorlatával (365 l.) és ami a bíráskodás és közigazgatás elválasztásának csirája lehetett volna.

A könyv sorra ismerteti az összes közigazgatási hatóságokat. Előbb a bécsi udvari hivatalokat, majd a magyar királyi közigazgatás központi és vidéki szerveit, az erdélyi fejedelemség közigazgatási hatóságait, végül a rendek — főleg vidéki, önkormányzati hatóságait, a vármegyei, városi és különleges (székely, szász, kun) szervezetet. Kidomborítja azt a szakadékot, amely a törvények rendelkezései és az irányítást mindinkább kezükbe kaparító udvari hivatalok által a király nevében kiadott utasítások között fennállott, és amely oly messzire ment, hogy a felsőmagyarországi főkapitány részére még abban az esetben sem a magyar kancellária, hanem az udvari haditanács állította ki az utasítást, ha e tisztet a nádor látta el. (256 l.). Rámutat azonban arra is, hogy az instrukciók nem mindig érték el az udvari hatóságok által óhajtott teljes függést. Sajnos, nem tudja ezt minden vonalon részletesen megvizsgálni, de pl. a szepesi kamaráról megállapítja, hogy az az utasítások ellenére hosszú ideig nem játszott alárendelt szerepet a pozsonyi magyar kamarával szemben (158 l.).

Teljes objektívitással nem egyoldalú, bécsi elnyomásról panaszkodik. Nem titkolja el az országgyűlések közönyét sem olyan kérdésekben, amelyek a nemességet közvetlenül nem érintették. Pl. a király 1548-ban az úgynevezett alsómagyarországi (körmöci) bányaigazgatást az alsóausztriai kamara alá rendelte, és ez ellen a rendek sem akkor, sem később nem tiltakoztak (299—300 l.). Pedig ezzel nagy jövedelem csúszott ki a magyar igazgatás alól, és került teljes német kezekbe (312 l.). Nem csoda, hogy a magyar kamara nem tudta a megmaradt jövedelmekből a végvárakat és a katonaságot kielégítően ellátni.

Alkalmasint túlzás azonban a magyar tanács (az egykori királyi tanács újkori alakja) elsorvadásának főokát abban látni, hogy a tanács I. Ferdinánd királynak rendkívüli adót kívánó leiratára kitért az állásfoglalás alól azzal az indoklással, hogy az adómegajánlás az országgyűlés katáskörébe tartozik (81—82 l.). Helyesen állapítja ugyan meg, hogy e válasz következtében a király nem látott többé használható testületet a tanácsban, de a tanácsból a király kívánságának teljesítése esetén sem válhatott volna szakhivatal, hisz erre — tagjai másutt is elfoglalt feudális nagyurak lévén — összeállításánál fogva alkalmatlan volt.

Szerző a jól szervezett kollégiális szakhivatalokban látja a kor igényeinek megfelelő közigazgatási szervezetet, és álláspontjának helyességét kitűnően illusztrálják azok az ügyek, amelyeknek nem volt szakhivatala, hanem a rendek eseti-esetre intézkedtek felőlük. Így a XVI. században az országgyűlések szinte évenként szabályozták az adókezelést, mindig az előzővel ellenkező módon (királyi rovók — megyei kezelés, kamarai igazgatás — rendi kincstartó). Ez a bizalmatlanság az országgyűlési tárgyalásokból kitünően is bizonytalanságra és valószínűleg állandó zűrzavarra vezetett. (238—244 l.). Vajjon mi derülne ki, ha az adókezelők zárszámadásait és a panaszok részleteit is ismernénk.

A kollegialitással kapcsolatban felmerül az a kérdés, miért vált ez a testületi, tanácsban való közigazgatás európaszerte népszerűtlenné, és miért váltotta fel azt a francia forradalom, majd a XIX. század reformjai során a személyes felelősség melletti közigazgatás. Ma már bizonyítva van ugyanis, hogy pl. Franciaországban, nagyszámú életképes és jól működő kollégiális közigazgatási szervezet pusztult el a nagy forradalomban, (Olivier Martin) és századunkban, ha egészen más alapon is, újból megindult a közigazgatási hatóságoknak tanács alapon való szervezése.

A könyvből érdekes példáját olvashatjuk annak, hogy közigazgatási reformok az alsófokú hatóságoktól is indulhatnak ki, amiket a központi hatóság helyesnek találva átvesz és országszerte egységesen bevezet. Városaink ugyanis már akkor gondoskodtak olyan közigazgatási feladatok ellátásáról, mint a köztisztaság, árszabályozás, stb., amikor ennek gondolata a központi kormányszerveknél még fel sem merült, de később amikor a kamara a városok, irányítását lépésről- lépésre kezébe kaparintotta, a XVIII. században maga is gondoskodott e teendők szabályos ellátásáról. Jellemző egyébként, hogy az adószedés ellenőrzése milyen hatékony eszköznek bizonyult a kamara kezében a városok valóságos (nem formai) irányításának megszerzésére (547 és köv. l.).

Az itt kiragadott kérdések halvány képet adnak csak arról, mennyi érdekes kérdést vet fel Ember Győző, mennyire teljes a közigazgatási hatóságaink történetéről végzett forráskutatásoknak az összeállítása, és mekkora haszonnal forgathatják a könyvet mindazok, akik közigazgatási hatóságaink újjászervezésének gondolatával szívesen foglalkoznak. A könyv azonban nem adja a teljes közigazgatástörténetet. Szerző csak »a hatásógok szervezetével és működésével, a tisztviselők jogi és társadalmi helyzetével« (600 l.) foglalkozik. A közigazgatás feladatairól, az eljárásról, azok fejlődéséről és főként a közigazgatási anyagi szabályokról nem hallunk, legfeljebb valamint az egyes hatóságok hatásköre kapcsán. Jellemző erre, hogy a besztercebányai bányaigazgatás kapcsán részletesen beszámol az erdészek kinevezéséről, felelősségéről, az egyes alkalmazottak munkaköréről és az ügyvitel rendjéről, de egy szóval sem említi az erdőkitermelési tervet, újraültetési kötelezettséget, erdővédelmi szabályokat stb., pedig beszámol arról, hogy volt erdőrendtartási szabályzat. (361—362 l.). A könyv így is érték, de helyes címe az Újkori magyar közigazgatási *hivatalok* története volna.

Degré Alajos.

Hírlap- Szaklap és könyvkiadó r. t. Felelős: Dr. Kádár Miklós. 480733. — Athenaeum, Budapest VII., Miksa-u. 4—6. Felelős: Gorsky T. igazgató

Új folyam III. 9—10. szám Budapest, 1948 május 20

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:
IV. ker., Eskü-út 5
Telefon: 189—755

Kiadóhivatal:
V. Alkotmány-u. 12
Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* e. rk. tanár, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Bibó István* e. tanár, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szabó Imre* min. tanácsos, *dr. Szebenyi Endre* államtitkár, *dr. Szent-Iványi József* min. tanácsos, *dr. Tóth László* itélőtáblai tanácselnök, *dr. Tury Sándor Kornél* e. tanár, *dr. Világhy Miklós* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla elnöke, *dr. Weltner Andor* ügyvéd.
Felelős szerkesztő: *dr. Kádár Miklós* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Egy hóra .... F 13·—
Negyedévre... F 36·50

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:
Egy hóra .... F 8·—
Negyedévre... F 22·—
Egyes szám ára F 6·50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *dr. Egyed István:* Az új bolgár alkotmány. — *Dr. Pap Tibor:* A szovjet kártérítési jog az elméletben és a gyakorlatban. — *Dr. Beér János, Dr. Szabó Imre:* A jogi felsőoktatás újjáalakításának kérdéséhez. — *K. M.:* »A gazdasági struktúra változása és jogrendszerünk elmaradása.« — *Dr. Szászy István:* A gazdasági struktúra változása és magánjogunk fejlődése. — *Dr. Bacsó Ferenc:* Polgári perjogi kérdések. — *Dr. Tury Sándor Kornél:* Hiteljogi követelmények. — *Dr. Világhy Miklós:* A nemzeti vállalat problémája. — *Dr. Vági József:* Jogviták államosított üzemek között. — *Dr. Szabó Imre:* Feladataink a jogászképzés terén. — *Dr. Olti Vilmos:* Új büntetőtörvénykönyv alkotásának szükségessége. — *Dr. Sarlós Márton:* A büntető eljárási perorvoslat kérdéséhez. — *Dr. Bajor László:* Az államügyészségek demokratikus nevelése. — *Dr. Eörsi Gyula:* A bírói szervezet kérdéséhez. — *Dr. Kocsis Mihály:* Bírói bizonyosság a népbírósági ítélkezésben. — *Dr. Névai László:* Demokratikus elvek a Szovjetúnió bírói szervezetében. — *Dr. Sándorfalvi Pap István:* A Kúria örökösödési jogi gyakorlatáról 1946/1947. — *Dr. Scholtz Kornél:* Gondolatok az elsődleges és a másodlagos jogforrások megkülönböztetésével kapcsolatban. — *Dr. Beck Salamon:* A visszaható erő kérdéséhez. — *Dr. Weltner Andor:* A magánjogi törvény visszaható ereje. — *Szemle:* I. *K. M.:* A Budapesti Ügyvédi Kamara tagjainak. II. Az államügyészség újjászervezése Bulgáriában. — III. *Dr. Tóth László:* Az új katonai büntetőtörvénykönyv javaslata.

Az új bolgár alkotmány

Bulgária felszabadítása csak a berlini kongresszuson 1878-ban és csak a bolgárok egy részére: a régi Moesiára következett be; e területre is a szultán fennhatósága formailag megmaradt. 1885-ben Bulgáriához csatolták Kelet-Ruméliát, de függő kérdés maradt a szintén bolgárok által lakott Trácia és Macedónia.[1]

A berlini szerződés szerint a bolgár autonóm fejedelemség (Principauté autonome) maga állapíthatja meg szerves szabályzatát (Réglement organique). Az új alkotmányt 1879 februárjában Tirnovóban tartott 231 tagú gyülekezet (ú. n. notabilitások gyülekezete) állapította meg. Hivatalból tagok voltak e gyülekezetben a bolgár függetlenségi küzdelmeknek az emigrációból visszatért vezetői; azonfelül a tagokat részben a nép választotta, részben az ideiglenes kormányzatot a berlini kongresszus határozata alapján vezető orosz megbízott nevezte ki. Az elfogadott és áprilisban kihirdetett alkotmányszöveg lényegesen eltért a gyülekezet elé terjesztett orosz tervezettől, nevezetesen lényegesen demokratikusabb jellegű; mintául leginkább az akkori belga és szerb alkotmányok szolgáltak.[2]

[1] Bulgária politikai fejlődésére és gazdasági életére érdekes adatokat tartalmaz a Kárpátmedence c. folyóirat 1943 októberi, ú. n. bolgár száma, 577—671. 11.

[2] Dr. Molnár Gyula azon állítása, hogy »a bolgár alkotmány minden ízében utánzat« (Városi Szemle 1939. évf. 694. lap), már csak azért sem lehet helytálló, minthogy a bolgár nagy nemzetgyűlés intézménye teljesen különleges alkotás.

Mellékelve: Magánjogi-, Perjogi- és Hiteljogi döntvénytárak

Az 1879. évi bolgár alkotmány mit sem szól a berlini kongresszus által megállapított török fennhatóságról és az új bolgár államot teljesen függetlennek építi fel; ezt a függetlenséget a porta azután 30 év mulva, 1909-ben szerződésileg kifejezetten is elismerte.

Az 1879. évi alkotmány államformává az örökletes monarchiát nyilvánította, de a cár jogait alkotmányos irányban erősen korlátozta és a népakarat érvényesítését minden irányban biztosította. Az alkotmány 44. és 45. cikke szerint a törvényeket a nemzetgyűlés alkotja s azokat a cár szentesíti; a szentesítés megtagadásának lehetőségét azonban az alkotmány nem is említi és az államfőnek még halasztó vagy felfüggesztő vétójogot sem ad. A bolgár közjogászok egyértelmű állásfoglalása szerint a cári megerősítés csak a monarchikus államformából folyó formaság volt.

Az 1879. évi bolgár alkotmány erősen demokratikus jellegét domborította ki az is, hogy az akkor Európában általánosan elterjedt kétkamarás rendszer helyett az egykamarás nemzetgyűlés alapjára helyezkedett. E rendszer elfogadását az alkotmány készítésekor a tiszta népuralom szempontjaival indokolták, de az elfogadásnál nyilván döntő szerepet játszott az is, hogy Bulgáriában a hosszú török elnyomás a felsőbb és középosztályokat teljesen megsemmisítette s a népet társadalmilag egységes jellegűvé alakította.[3]

Az 1879. évi bolgár alkotmány különlegességeihez tartozott, hogy a törvényhozás munkájára tisztán a nép képviselőiből szervezett, ú. n. közönséges nemzetgyűlés (Obiknoveno Narodno Sabranie) mellett ismert egy ú. n. nagy nemzetgyűlés (Veliko Narodno Sabranie) nevű testületet, amely szintén a nép által, de kétszeres számban választott képviselőkből alakult. Ennek feladata volt az alkotmány módosítása, az államterület megváltoztatása, a cár vagy kormányzó-tanács választása, végre a más állammal való unió létesítése tárgyában való határozás; ez a nagy nemzetgyűlés csak a szükséghez képest az említett rendkívüli esetekben gyült össze.[4]

Az 1879. évi bolgár alkotmány az állam szervezetét egyébként a parlamentáris kormányzat szellemében építette fel. A végrehajtó hatalmat a nemzetgyűlés és király felügyelete alatt a miniszterelnökből és eredetileg hat miniszterből álló minisztérium gyakorolta. Az alkotmány a cárnak szükségrendeleti jogot is biztosított, de ez a 48. cikk szerint nem terjedt ki az adókra és más állami bevételekre, azonfelül a 47. cikk szerint az ily rendeletet az első nemzetgyűlésnek be kellett mutatni. A 106. cikk a képviselők interpellációs jogán felül minden állampolgárnak peticiós jogot biztosított a nemzetgyűléshez. Az alkotmány külön szabályozta a bolgár görögkeleti egyház közjogi helyzetét (37. cikk). Viszont a helyi önkormányzatokra az alkotmány még elvileg sem tért rá.

Az 1879. évi alkotmány az 54—84. cikkekben sorolta fel az állampolgárok jogait. Ebből a fejezetből érdekes megemlíteni az 58. cikket, amely már akkor tilt minden nemesi címet; a 78. cikket, amely az elemi oktatást ingyenessé és kötelezővé nyilvánítja; a 80. cikket, amely a vallásos iratokra a szentszinódus cenzuráját engedélyezi; a 82. és 83. cikket, amelyek szerint a gyűlés és egyesülés joga nincs előzetes hatósági engedélyhez kötve; végre a 84. cikket, amely az állampolgároknak általános panaszjogot biztosít.

Az 1879. évi bolgár alkotmány az első világháborúig háromszor (1887., 1893., 1911.) ment át a lényeget nem érintő kisebb módosításokon.[5] E módosításokat az uralkodócsaládban beállott változás, a miniszteri állások szaporítása, a fejedelmi elnevezésnek cár-rá való átkeresztelése, stb. tették szükségessé. Az első világháború után az alkotmány ismételten nagy megrázkódásokon ment át, de formailag érvényben maradt; államcsínyek többször ismétlődtek, a katonaság ismételten beleszólt a közügyekbe, az alkotmány egyes alapelveinek betartását többször mellőzték és rövidebb-hosszabb kísérletek valósultak meg (1934) a tekintélyi kormányzat rendszerének megvalósítására.[6] Az 1934. évi közigazgatási reform a bolgár közigazgatást német mintára alakította át az önkormányzat jelentékeny visszaszorításával.[7] E fejlődéssel ma már felesleges bővebben foglalkozni.

Bulgária jelenlegi alkotmányát az 1946 októberében megválasztott nagy nemzetgyűlés alkotta meg. A nagy nemzetgyűlés elé az ú. n. bolgár hazafias arcvonal nemzeti bizottságának tervezete került. A nagy nemzetgyűlés 55 tagú bizottságot küldött ki az új alkotmány kidolgozására, amely bizottság szakemberek bevonásával, ankétek tartásával végezte feladatát; e bizottságok javaslata került azután a nagy nemzetgyűlés elé, amely több módosítást határozott el és 1947 december 4-én megalkotta Bulgária új alkotmányát, amely 11 fejezetben összesen 101 cikkből áll. Bulgária új alkotmánya így formailag a régebbi alkotmányban megállapított módon létesült.[8]

Érdemben természetesen annál nagyobbak az eltérések. Bár az 1879. évi alkotmány is erősen demokratikus jellegű volt, mégis az abban az az időben érvényben volt nyugati demokratikus

[3] Dr. Molnár Gyulának az az állítása, hogy Bulgária felszabadulása után azonnal bevezette a kétkamarás francia parlamentáris rendszert (Városi Szemle 1939. évf. 692. lap), természetesen téves.

[4] A bolgár népképviseletre l. bővebben dr. Mosche M. Guéron: Die Volksvertretung in Bulgarien. Leipzig, 1934. 61. lap.

[5] Az 1928. évben érvényben volt szöveget közli a Dareste-gyüjtemény (Les constitutions modernes) az I. kötet 371—393. lapokon.

[6] E kísérleteket részletesebben ismerteti Petko Stainov a Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart 1937. évi 24. kötetében a 251—265. lapokon, v. ö. Egyed István: Az új államrendszerek és a magyar alkotmány (Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok III. évf. 1935.).

[7] L. bővebben dr. Molnár Gyula: Bulgár közigazgatás és városfejlődés. Városi Szemle 1939. évf. 691—719. lapok.

[8] Az 1947. évi bolgár alkotmány teljes szövege francia fordításban megjelent a La Bulgarie Nouvelle c. szófiai lap 1947. december 17-i 48. számában.

államberendezések szolgáltak mintájául, míg a 68 évvel később alkotott új alkotmány az orosz szovjet-alkotmány kétségtelen hatását mutatja.[9]

Az új alkotmány alapelveit az első fejezetbe foglalt öt cikk állapítja meg. E cikkek szerint Bulgária képviseleti kormányzatú népköztársaság, amely a bolgár népnek a monarchikus-fasiszta diktatúra ellen 1944 szeptember 9-én végrehajtott győzelmes felkelésével alakult meg és rendezkedett be (1. cikk). Bulgáriában minden hatalom a néptől ered és a népet illeti; a nép e hatalmát szabadon választott képviseleti szervek és népszavazás (referendum) útján gyakorolja; minden képviseleti szervet a polgárok választanak az általános, egyenlő és közvetlen választójog alapján titkos szavazással (2. cikk). Választó és választható minden polgár nemre, nemzetiségre, fajra, vallásra, tanultságra, foglalkozásra, társadalmi eredetre és vagyoni helyzetre tekintet nélkül betöltött 18. életévétől, kivéve azokat, akiktől e jogot megvonták; vagy akik polgári és politikai jogaik elvesztésére vannak ítélve; a népi hadseregben tényleg szolgáló katonák ugyanoly jogcímen választók és választhatók, mint más polgár (3. cikk). A nép képviselői minden képviseleti szervben felelősek választóiknak; a megválasztottat megbízása lejárta előtt vissza lehet hívni (4. cikk). A népköztársaságot pontosan és szigorúan az alkotmány és az ország törvényei szerint kell kormányozni (5. cikk).

Az alkotmány ismertetett alapelvei közül külön kell kiemelni a választott szervek visszahívására és a népszavazás (referendum) rendszeresítésére vonatkozó rendelkezéseket, amelyek annak biztosítására szolgálnak, hogy a nép a választással még időlegesen se adja ki a hatalmat kezéből. De nagyon jellemző az a rendelkezés is, amely az alkotmány és törvények szigorú betartását írja elő és ezzel a jogállam gondolatát hirdeti meg. Az alkotmány azonban ezeknek az elveknek következetes keresztülvitelére a részletes rendelkezéseket már nem tartalmazza. A 4. cikk a választási eljárásra és a választottak visszahívására vonatkozó rendelkezéseket külön törvényre utalja; a referendumra az alkotmány csak annyit mond, hogy annak elrendeléséről a nemzegyűlés határoz (17. cikk 10. pont). A törvények szigorú betartása felett való őrködést a 62. cikk a nemzetgyűlés által 5 évenként választott legfőbb államügyész hatáskörébe utalta, de a megfelelő eljárás az alkotmányban nem nyert megállapítást; az alkotmánytervezetben említve volt közigazgatási bíróságról az alkotmányszöveg már külön nem szól.

Az új alkotmány a köztársasági államformát vezeti be, de ennek az államformának nem a nyugateurópai államokban elterjedt és nálunk is elfogadott formában van, hanem a szovjet alkotmány rendszerében. Az alkotmánytervezet szerint az állam élén »a népköztársaság elnöke« állt volna, akit az önkormányzati testületek (megyei és kerületi tanácsok) választottaival kibővített nemzetgyűlés 4 évenként választott volna. A végleges alkotmányszöveg 33. cikke szerint az államfői teendők ellátására a nemzetgyűlés elnöksége hivatott, amely elnökség 1 elnökből, 2 alelnökből, 1 titkárból és 5 tagból áll; ez az elnökség a nemzetgyűlésnek felel, bármikor visszahívható és működése a nemzetgyűlés megbízásának letelte esetében az új elnökség megválasztásáig meghosszabbodik (34. és 36. cikkek).

A nemzetgyűlési elnökség fontosabb jogai a 35. cikk szerint: 1. a nemzetgyűlés összehívása, 2. a nemzetgyűlési választások kitűzése, 3. a nemzetgyűlési törvények kihirdetése, 4. a törvények kötelező magyarázata, 5. rendeletek (ukázok) kiadása, 6. a kegyelmezési jog gyakorlása, 7. kitüntetések alapítása és adományozása, 8. a köztársaság nemzetközi képviselete, 9. a nemzetközi szerződések ratifikálása és kihirdetése, 10. a nemzetgyűlés együtt nem létében a hadiállapot elrendelése, 11. a mozgósítás elrendelése, 12. a nemzetgyűlés együtt nem létében a kormány részleges megújítása, 13. a törvénytelen kormányhatározatok megsemmisítése, 14. a nemzetgyűlés által elrendelt referendum időpontjának kitűzése, 15. a hadseregfőparancsnok kinevezése és felmentése, stb. E jogok egyrészét az elnökség a kormány, illetőleg kormányelnök előterjesztésére gyakorolja; a kiadott rendeleteket az elnök és titkár írja alá.

Az új alkotmány nem ismeri az u. n. nagy nemzetgyűlés intézményét. Az alkotmánytervezet a köztársasági elnök megválasztása céljából ilyenfélét (nemzeti választótanács elnevezéssel) javaslatba hozott, de a terv nem nyert elfogadást. Igy ezidőszerint csak egy nemzetgyűlés (Narodno Sabranie) van, amely a folyamatos törvényhozás ellátásán felül dönt az alkotmánymódosítás, elnökségválasztás, kormányalakítás, területváltoztatás, a költségvetés és gazdasági terv megállapítása, az államosítás, hadüzenet és békekötés, közkegyelemadás, népszavazás elrendelése kérdéseiben (17. cikk). A tervezet szerint a nemzetgyűlés állandóan ülésezett volna, az elfogadott szöveg szerint két rendes ülésszak van, amelyek november 1-én és február 1-én kezdődnek, de a tagok harmadának vagy az elnökségnek kívánságára rendkívüli ülésszakot kell összehívni (19. cikk). A nemzetgyűlés tagjait 4 évre választják, de a nemzetgyűlés mandátuma lejárta előtt feloszlottnak nyilváníthatja magát; a felosztástól számított 3 hónapon belül új választást kell tartani. Minden 30 ezer lakosra kell egy képviselőt számítani. A tagok esküt tesznek többek között az alkotmány szentségére és sérthetetlenségére. A törvénykezdeményezés joga a kormányt vagy a képviselők ötödét illeti meg. A képviselőket mentelmi jog illeti és tiszteletdíjat kapnak. Az igazolást és választási bíráskodást a nemzetgyűlés bizottsága végzi.

A kormány áll a miniszterelnökből, helyetteséből, a tervbizottság, ellenőrző bizottság és kul-

[9] A szovjet alkotmány hiteles szövege magyar fordításbag megjelent Moszkvában 1947-ben »A szovjet szocialista köztársaságok szövetségének alkotmánya (alaptörvénye)« címmel. A szövetségi államszerkezetre vonatkozó rendelkezések a bolgár állam alkotmányának megalkotásánál természetesen figyelmen kívül maradtak.

turális bizottság elnökeiből, továbbá 17 szakminiszterből; a miniszterek számát a sabranie megváltoztathatja. A kormányt a nemzetgyűlés választja és menti fel; a minisztereknek nem kell képviselőknek lenniök; a nemzetgyűlés előtt tesznek esküt és annak felelnek. Az interpellációkra válaszolni kötelesek. Az alkotmány és törvények megsértése esetében, valamint hivatalos minőségben elkövetett bűncselekmény miatt büntetőjogilag és az okozott károkért magánjogilag felelnek külön törvényben megállapítandó eljárás szerint (38—46. cikkek).

Az alkotmány külön fejezetet (az V.-et) szentel az államhatalom helyi szerveinek s ezeket az önkormányzati rendszer alapján építi fel. Az államterület közigazgatási szempontból községekre és járásokra oszlik, de lehetővé van téve nagyobb egységek (megyék, kerületek) alakítása is. A község és járás alapszerve a néptanács, a helyi lakosság által háromévenként választott tagokkal. E tanácsok vezetik az önkormányzati háztartást, szabályokat alkothatnak, irányíthatják a közigazgatást a törvények értelmében, stb. Évenként legalább egyszer számot adnak választóiknak működésükről. A községtanácsok havonként rendes ülésszakot tartanak. A tulajdonképpeni közigazgatás ellátására irodát választanak, amely elnökből, alelnökökből, titkárból és tagokból áll; az irodák a közigazgatás ágai szerint osztályokra tagozódhatnak. Az irodák természetesen a néptanács ellenőrzése alatt működnek, de alá vannak vetve a megfelelő magasabbfokú irodának és a szakminiszternek; hogy e kettős alávetettség esetleg kialakuló ellentétei hogy oldódnak meg, arról az alkotmány nem emlékezik meg (47—55. cikkek).[10]

Az alkotmány VI. fejezete szól a népbíróságokról. Az 56. cikk szerint a bíróságok a törvényt szigorúan és egyformán alkalmazzák minden állampolgárra; a bírák függetlenek és csupán a törvény alapján ítélkeznek, az ítéletet a nép nevében hozzák. A bírói szervezet választott népbírákból áll, a választás részben közvetlen a nép által, részben a helyi tanácsok, részben a nemzetgyűlés által időnként történik. Külön bíróságokat csak törvény állíthat fel. Mindenfokú és természetű bíróság felett a legfőbb felügyeletet a népköztársaság legfőbb törvényszéke gyakorolja; ennek tagjait ötévenként a nemzetgyűlés választja. A törvényeknek a kormányzati és önkormányzati hatóságok részéről való pontos betartását a legfőbb államügyész ellenőrzi; különös feladata az állam függetlenségét és szuverénitását, valamint az egyetemes államérdeket sértő cselekmények üldözésének és megbüntetésének ellenőrzése. A legfőbb államügyészt a nemzetgyűlés választja és csak attól függ; a többi ügyészt ő nevezi ki és azok az ő utasításai szerint működnek.

A nemzetgyűlés elnöke hatályon kívül helyezheti a kormánynak minden törvényellenes határozatát; a minisztertanács viszont hatályon kívül helyezhet minden törvénybe és miniszteri rendeletbe ütköző más határozatot. A kormány és hatáskörükben a kormány tagjai megsemmisíthetik a helyi hatóságok minden törvénytelen és szabálytalan határozatát; a felsőbb helyi hatóságoknak ugyane joguk van az alsóbbakkal szemben, a néptanácsoknak pedig a saját irodájukkal szemben. A miniszterek és a felsőbb hatóságok fel is függeszthetik az alsóbb hatóságok határozatát és a megsemmisítést a nemzetgyűlés elnökénél indítványozhatják. A nemzetgyűlés elnöke és a felsőbbfokú néptanács feloszlathatja az alsóbbfokú néptanácsot és új választást rendelhet el, ugyanazok elbocsáthatják az alsóbbfokú néptanács irodáját és elrendelhetik új iroda választását (65—70. cikk).

A népköztársaság társadalmi és gazdasági szervezetéről szól az alkotmány II. fejezete. E fejezet szerint a termelési eszközök lehetnek az állam, szövetkezet, más jogi személy vagy egyes egyén tulajdonában. Az állam tulajdonában vannak a természeti kincsek, ásványok, erdők, vizek, energiaforrások, vasutak, légi közlekedés, posta, távíró, távbeszélő és rádió. A szövetkezetek állami támogatást élveznek. A törvény védi a magántulajdont, a magánörökösödést s a gazdasági életben a magánkezdeményezést; a tulajdont azonban nem lehet a közérdek rovására gyakorolni. Magánmonopoljellegű megállapodások: trösztök, kartellek, stb. tilosak. A magántulajdon korlátozása vagy elvonása csak közérdekből, csak az állam részéről és igazságos kártalanítás fejében történhetik. Az államnak joga van államosítani, nacionalizálni egyes ipari, kereskedelmi, közlekedési és hitelvállalatokat. A föld azé, aki megműveli; a törvény határozza meg a birtok legnagyobb megengedett mérvét, továbbá nem földművelők birtokképességét. Az állam, szövetkezetek és magánvállalatok gazdasági tevékenysége egységes gazdasági terv szerint történik. A be- és külkereskedelem irányítása és ellenőrzése az állam joga. Az állam kizárólagos jogot adhat a nemzeti gazdaság és közszükségletek szempontjából különösen fontos cikkek gyártására. A munka az állam által elismert fő termelési és társadalmi tényező; az állam a munkások — földmívelők, kézművesek és értelmiségiek — részére minden segítséget megad közvetlenül vagy szövetkezetek útján (6—14. cikkek).

Az állampolgári alapjogokat és kötelességeket tárgyaló VIII. fejezet egyenként sorolja fel a polgárok alapjogait. A 71. cikk mondja ki az állampolgári jogegyenlőséget, nemzetiségi, származási, vallási és vagyoni különbség nélkül; egyúttal büntetni rendeli a nemzeti, vallási vagy faji gyűlölködés keltését. A 72. cikk a nők egyenjogúságát biztosítja, de egyúttal a munkában részükre — különösen az anyák részére — különleges védelmet biztosít. A 73. cikk a munkára való jogot és kötelességet, továbbá a munkának a mennyiség és minőség alapján való díjazását jelenti ki. A 74. cikk a pihenésre, munkaszünetekre, fizetéses szabadságra ad törvényes igényt,

[10] Szófia, a bolgár főváros önkormányzatát ismerteti dr. Márffy Ede: »A világvárosok önkormányzata« c. tanulmányában (Városi Szemle XXXII. évf.).

A 75. cikk a nyugdíjat, betegségi, baleseti, munkanélküliségi és öregségi segélyt biztosítja. A 76. cikk a házasságot és a családot az állam védelme alá helyezi, a polgári házasságkötést kötelezővé teszi és a házasságon kívül született gyermekek egyenlő jogállását biztosítja. A 78. cikk a lelkiismereti és vallásszabadságot, valamint a vallásgyakorlat szabadságát deklarálja; az egyház el van választva az államtól, önkormányzatukat és segélyezésüket külön törvény szabja meg. A 79. cikk szerint minden polgárnak joga van a művelődésre, az elemi oktatás azonban kötelező és ingyenes; a nemzetiségi kisebbségek anyanyelvükön tanulhatnak, de a bolgár nyelv tanítása kötelező. Az iskolák az államéi, a magánosok által a törvény értelmében állított iskolák állami felügyelet alá tartoznak. A 82. cikk a személyes szabadságot és sérthetetlenséget mondja ki: senkit sem lehet a törvényes bíróság elől elvonni, bírói vagy ügyészi határozat nélkül 48 órán túl letartóztatásban tartani, törvénnyel megállapított bűncselekmény híján büntetni; a büntetés csak egyéni lehet és arányos a bűncselekménnyel; a vádlottnak joga van a védelemre. A 84. cikk szerint külföldi állampolgárok Bulgáriában menedékjogot élveznek, ha őket demokratikus elveik vagy a szabadság védelme miatt üldözik. A 85. cikk a lakás sérthetelenségét mondja ki; magánlakásban kutatást csak a törvény által megállapított esetekben lehet folytatni. Az alkotmány biztosítja még a levéltitkot (86. cikk), egyesülési jogot (87. cikk), a sajtó, gyülekezés és tüntetés szabadságát (88. cikk), végre a felszólalási és panaszjogot (89. cikk). Utóbbi cikk a köztisztviselők törvénytelen eljárása esetén magánjogi kártérítési igényt és bűnvádi feljelentési jogot ad.

Az állampolgári alapjogokat illető fejezetben — amint látjuk — a bolgár alkotmányt gyakran jellemzi az általános elvek megállapításán túl a szabadságok közelebbi tartalmának meghatározására való törekvés. Ha pedig ezt a fejezetet a korábbi bolgár alkotmány megfelelő részével vetjük össze, kétségtelenül megállapítható az alapjogok jegyzékének jelentékeny kibővülése, az u. n. új szabadságjogokkal (jog a munkához, pihenéshez, nyugdíjhoz stb.) való kibővítése és a formális jogegyenlőség biztosításán túl az egyenlő gazdasági helyzet elérésére való törekvés.

Az új bolgár alkotmány — amint láttuk — a törvényalkotás jogát kizárólag a nemzetgyűlésnek tartja fenn (16. cikk). Magát az alkotmányt módosítani csak a kormány vagy a képviselők negyedének javaslatára és a nemzetgyűlés kétharmad szótöbbségével lehet (99. cikk). A törvények kihirdetése és hiteles magyarázata a nemzetgyűlés elnökségének a joga (35. cikk). A törvények felfüggesztésének lehetőségét az alkotmány nem említi és így az alkotmánynak a polgári alapjogokra vonatkozó rendelkezései sem függeszthetők fel még válságos időkben sem, tehát az 1897, évi alkotmány 47. cikkében a cárnak biztosított u. n szükségrendeleti jogot az új alkotmány nem ismeri. Az alkotmány a rendeletek (ukázok) kibocsátásának jogát nem a minisztériumnak, hanem a nemzetgyűlés elnökségének biztosítja, de a rendeletkibocsátási jogkör határait nem vonja meg (35. cikk); így ez a jog természetesen csak a törvények korlátai közt érvényesülhet.

Összefoglalva és befejezve ismertetésünket, bátran állapíthatjuk meg, hogy a két bolgár alkotmány összevetése híven tükrözi azt a hétévtizedes fejlődést amelyen Európa ezen idő alatt társadalmi és gazdasági tekintetben átment és egyúttal mutatja az Európa ezen részében elfogadott eszmék kisugárzásának új irányát.

Dr. Egyed István

A szovjet kártérítési jog az elméletben és a gyakorlatban

Az Orosz Szocialista Szövetséges Szovjetköztársaság civilkodexének[1] a kártérítési jogot szabályozó 403—415, szakaszai már a törvény megalkotásakor irodalmi vitákra adtak alkalmat, s most az új Össz-Szovjetuniói kódex előkészítésével kapcsolatban nem lesz érdektelen visszatekinteni erre a szabályozásra, nyomon kísérni a fejlődés menetét. Jelen dolgozatban, az uralkodó szovjetjogi felfogásra támaszkodva, ismertetjük az élő jogot és adjuk egyben az új kódex szerkesztése során felmerült egyes reformjavaslatokat, ahogyan az irodalomban kifejezésre találtak. Rámutattunk a rokonvonásokra, melyek esetleg a szovjettörvény és a nyugati jogalkotás között találhatók, egyben kiemeljük azon alapvető ellentéteket, melyek a szovjetjog szocialista természeténél fogva mutatkoznak.

Alapvető nézeteltérésekre adott okot a kezdő szakasz fogalmazása, melynek első mondata általánosságban kimondja, hogy az okozó felel az okozott kárért. Egyes szerzők ennek alapján arra a következtetésre jutottak, hogy a 403. szakasz a magánjogi felelősséget az okozási elv alapjára helyezi.[2] Védelmében felhozták, hogy »a vétkességi elv alapján elbírált felelősség a magánjogba ennek természetével nem egyező szubjektív elemeket visz be, s hozzátették, hogy a szovjetjog

[1] 1923 óta érvényben, példájára alkotva a többi szövetséges köztársaságok kódexei is. Következőkben röviden: civilkódex.

[2] K. M. *Varsavszkij* 1929-ben megjelent tanulmányában (Objazatelsztva voznyikajuscsie vszledsztvie pricsinjenia drugomu vreda, Moszkva) írja, hogy a szovjet irodalomban »máig is alighanem uralkodó a 403. szakaszról alkotott az a nézet, mely szerint ez az adós felelősségét a puszta okozás tényére alapítja.« »A civilkódex alkotói ... a szerződésenkívüli kár és

általában az objektivizmus felé törekszik mindennemű szubjektív elem kiküszöbölésével.« *Agarkov*[3] a ma már általánosan elfogadott nézetnek adva kifejezést, ezzel szemben megállapítja, hogy ez azon a vulgaris felfogáson alapszik, mintha az objektivizmus az emberi pszichikum ignorálását követelné, ... a magánjog azonban nem ignorálhatja az embert a maga sajátságaival s következetesen pszichikumával.«[4] A vétkességi elv védelmében filozófiai alapokból merítve[5] kifejti, hogy »az okozási elv alkalmazása a szovjetjogban a felelősségtudat csökkenésére vezetne a szovjet állammal és a polgártársakkal szemben.«[6] A szovjettörvény azonban, szerinte, nemcsak hogy nem áll az okozási elv alapján, de a 403. szakasz második mondatában a bizonyítási teher megfordításával felállítja a vétkesség preszumpcióját.[6a] A civilkódex 405. szakasza, mely mentesíti a cselekvő-, tehát vétőképteleneket a felelősség alól, szintén a vétkesség principiuma mellet bizonyít.

Törést látszik jelenteni a vétkességi elv következetes keresztülvitelén a nagyvállalatok (veszélyes üzemek) károkozási felelősségének elbírálása a törvényben, »ami speciális vizsgálat tárgyát kell hogy képezze ... az indokok nem nyujtanak azonban elegendő alapot a vétkességi elv mint általános principium elvetésére.«[7] »Az okozási elv elfogadásának ezen a speciális területen megvannak a maga külön okai, de ennek célszerűsége távolról sem dönti el alkalmazása kívánatosságának kérdését a károkozási felelősség minden esetére.«[8]

»Ha a károkozó mentesülni kíván a felelősség alól, bizonyítania kell elsősorban, hogy szándék és gondatlanság nélkül cselekedett (hogy nem tudta megelőzni a kárt)«.[9] Beható vizsgálat tárgyává kell itt tennünk a gondatlanság fogalmának minőségi elbírálását. Hiszen nem közömbös, hogy a bíró ennek megállapításánál az adós személyes képességeihez mért mulasztást vesz-e tekintetbe, vagy pedig valami tipikus bonus pater familias mintájára mért mulasztást: szubjektív vagy objektív kulpát. *Agarkov* gondatlanság alatt a »cselekvőtől megkövetelt előrelátás hiányát« érti s a továbbiakban kifejti: »A bíró az ember magatartását meghatározott kritérium szemszögéből köteles értékelni, melynek mértékéül az embernél megkövetelt előrelátás szolgál. Ezt a kritériumot semmiféle megjelöléssel sem lehet világosan meghatározni, nem lehet egyforma minden esetben. A szovjet bírónak minden ügyben el kell döntenie a kérdést, hogy az előrelátás milyen mérvét lehet megkövetelni azon adott személytől az adott körülmények között. A bíróságnak figyelemmel kell lennie az iskolázottság fokára, speciális tudásra, a fél helyzetére. Ha pl. halaszthatatlan segélynyujtás alkalmával balesetnél hibás intézkedés következtében valaki kárt szenved, úgy nem közömbös, orvos nyujtotta-e a segélyt, vagy pedig orvosi képzettséggel nem rendelkező személy. Orvossal szemben magasabb követelményt kell támasztani. Minden foglalkozás részére kell hogy legyen a gondosságnak egy külön mértéke a szaktevékenység kifejtése körében. A bíróság a foglalkozáson kívül más konkrét sajátszerűségeit is figyelembe kell hogy vegye az egyes eseteknek. A megkövetelt előrelátás megállapításánál a bíróságnak a szocialista közösségi élet szabályaira[10] kell tekintettel lennie.«[11] Míg tehát *Agarkov* eleinte szubjektív kulpára látszik utalni, a szocialista közösségi élet szabályainak bevonásával és egy sajátos professzionális kulpa fogalmának felemlítésével objektív elemeket visz bele a vétkesség kritériumának meghatározásába. Hasonlóan *Varsavszkij*, aki a »rendesen cselekvő absztrakt alanyt« tartja szem előtt s csak a 411. szakasz egyidejű alkalmazásával látja a szubjektív momentumokat is értékelhetőknek.[12] De lege ferenda *Agarkov* egyébként szükségesnek tartaná statuálni, hogy vétkes magatartás állhat nem csak tevésben, de nemtevésben is.

Mentesül a törvény szavai szerint a felelősség alól továbbá, akinek »jogában állt a kárt okozni«. *Agarkov* a magánjog tankönyvében részletes felsorolását adja azon eseteknek, midőn az okozónak törvényes hatalma volt a kárt okozni. Idetartozó esetek: 1. kötelességteljesítés, 2. jogérvényesítés, 3. a sértett beleegyezése (szocialista állami vagy szövetkezeti tulajdont ért kár esetében ez kizárt), 4. önvédelem, 5. végszükség. De lege ferenda azonban szükségesnek tartaná a jogellenesség fogalmát már a főszabályban definiálni.

[3] A magánjog tankönyve. *Genkin* szerkesztésében. Moszkva 1944. Kötelmijogi rész *Agarkovtól*. I. 323. o.

[4] U. o. 324. o.

[5] »A szovjet civiljog az akarat szabadságáról szóló marxi-lenini tanokból indul ki. A marx-leninizmus elutasítja mind az indetreminizmust, mind a mechanikus determinizmust. Az indeterminizmus tagadja az emberi akarat okozati szükségszerűségét. A mechanikus determinizmus az emberi akaratot külső okokáltal látja meghatározottnak. Az akarat szabadságát tagadva fatalizmushoz vezet« Majd Lenint idézi: »a determinizmus eszméje megállapítva az emberi cselekedetek szükségszerűségét, elutasítván a szabad akaratról szóló képtelen meséket, a legkevésbbé sem semmisíti meg az ember bölcsességét, becsületét és cselekedeteinek értékelését. Teljesen ellenkezőleg: csak a determinista szemlélet esetében lehetséges a szigorú és helyes értékelés, nem pedig minden elképzelhetőnek a szabad akaratra való hárítása.« *Agarkov* i. m. 324. s köv. o.

[6] *Agarkov* cikke: Objazatelsztva iz pricsinjenjie vreda. Problemi szocialsticseskoho prava, 1939. No. 1. 560.

[6a] *Agarkov* még a culpa preszumpciót is súlyosnak tartja az adós részére, mert »a bíróságon távolról sem mindig lehet teljességgel kideríteni az adós vétkességét«. Problemi stb. 59. o.

[7] *Agarkov* i. m. I. 325. o.

[8] *Varsavszkij* i. m. 77. o.

[9] *Agarkov* i. m. 326. o.

[10] A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének alkotmánya 130. cikkely: »A SzSzKSz minden polgára köteles megtartani a SzSzKSz Alkotmányát, teljesíteni a törvényeket, megőrizni a munkafegyelmet, becsületesen eleget tenni társadalmi kötelezettségének és tiszteletben tartani a szocialista együttélés szabályait.«

[11] *Agarkov* i. m. 326. o.

[12] *Varsavszkij* i. m. 87. o.

Az okozó mentesül tehát cselekedetei következményei alól, ha bizonyítja vétlenségét, vagy hogy törvényes hatalma volt kárt okozni. Módosító hatással van továbbá felelősségére a sértett magatartása is. A törvény értelmében az adós mentesül a felelősség alól, ha a kár a sértett dolózus vagy súlyosan gondatlan[13] magatartása következtében állt be, — ennek enyhe gondatlansága ellenben a kártérítés mérvére nincsen befolyással. Említett esetekben a törvény az adóst teljesen mentesíti az okozott kár megtérítésének kötelezettsége alól. Az elmélet és a bírói gyakorlat ebben a kérdésben más nézetet vall. A törvény hiányosságát már a bírói gyakorlat igyekezett orvosolni, megállapítván a közös felelősséget, — itt azonban tehnikai meggondolásokból sablonos fele-fele kárviselést szabván ki.[14] *Agarkov* a Szovjet Legfelsőbb Bíróság 1943-as döntésére támaszkodva kifejti, hogy »a 403. és 404. szakaszok fogalmazása nagyon szűkkörű, csak az adós teljes mentesítését veszik figyelembe. A teljes mentesítés azonban csak azon esetekben lehetséges, ha az okozati összefüggés az ő cselekedete és az okozott kár között nem tipikus, a gyakorlatban meg nem állapítható . . . A sértett vétkessége csak a felelősség csökkentésére vezethet. A bírói gyakorlat is ilyen értelemben magyarázza a 403. és 404. szakaszokat, — nem tulajdonítván jelentőséget a törvény használta kétféle terminológiának (403 : gondatlanság, 404 : hanyagság). — Olyan kár esetében, melyet a károkozó és sértett közös tevékenysége eredményezett, a 403. és 404. szakaszok megkövetelte feltételek esetében a kárviselés megoszlik a felek között vétkességük fokának megfelelően.«[15],[16] A fejlődés szépen példázza a jogtudománynak a gyakorlatra kifejtett hatását.

A 410. szakasz értelmében a kár — damnum emergens vagy lucrum cessans — kiegyenlítése az eredeti állapot helyreállításában, vagy az okozott veszteség megtérítésében áll. A törvény szövege in natura térítésre látszik utalni, a gyakorlat azonban inkább hajlik a pénzbeli térítés megítélésére, annál is inkább, mivel a szovjet bírónak nem áll módjában az adóst pénz- vagy szabadságvesztésbüntetéssel természetbeli restitucióra kötelezni.[17] A kártérítés összegszerű megállapításánál a bíróság a megokolt és tényleges veszteség nagyságához igazodik ; a közvetett károk térítésre igényt nem tarthatnak.[18] De lege ferenda *Agarkov* szükségesnek ítéli rámutatni arra, hogy szándékos károkozás esetében a teljes kár, tehát a közvetve okozott is megtérítendő.[19]

Saját úton halad a szovjet-törvényhozás a személyiségen esett kár megtérítésének elbírálásában. »A szovjetjog nem ismer pénzbeli térítést nemvagyoni kárért. A bíróság nem ítélhet meg a sértettnek pénzösszeget fizikai vagy erkölcsi szenvedésért (pl. fájdalom okozásáért, arc elcsúfításáért).[20] Ennek csak kivételesen lehet helye.[20a]

A 409. szakasz értelmében a sértett halála esetében járadék élvezésére joguk van mindazoknak, akik a sértett eltartásában éltek s nincsen más megélhetési forrásuk. Általános szabály értelmében (412. sz.) biztosított személy a biztosítási eset bekövetkezte esetében a biztosító szervtől kap kielégítést. A kártérítés mérve függeni fog attól, hogy az okozót terhelte-e a sértett biztosítási járulékainak fizetése (414. sz.) vagy sem (413. sz.). Első esetben a sértett csak a biztosítási járulékokat kapja a biztosítótól, míg ha az adós kívülálló harmadik, úgy a sértett nem teljes kártérítés esetében az adós ellen a járadékösszeg és a teljes kárösszeg közti különbözet kielégítésének igényével léphet fel. Ha az adós nem volt kötelezve biztosítási járulék fizetésére, vagy fizetett ugyan, de a kár vétkes gondatlansága vagy mulasztása következtében állt be, a biztosító regresszussal élhet ellene a kifizetett járadékösszeg erejéig. A bírói gyakorlat, kiterjesztően magyarázva a 413. szakaszt, tendenciát mutat a vállalkozó vétkes gondatlanságának megállapítására, viszkereseti jogot adván így a biztosítónak, ami *Agarkov* szerint de lege lata lehet ugyan vitatható, »de nem lehet tagadni, hogy a bíróság de lege ferenda helyes úton jár.«[21]

Az eddigiek során ismertettük, mikor vonható felelősségre az adós, ill. mely esetekben mentesül a kártérítés kötelezettsége alól, és milyen szempontok vezetik a bírót a kártérítés mérvének megállapításánál. A 406. és 411. szakaszok ezzel szemben módot nyujtanak a bírónak az okozó kötelezésére azon esetben is, ha a törvény értelmében egyébként mentesülne, ill. ellenkezőleg felelőssége mérvének az általános szabályoktól eltérő csökkentésére, ha erre szükség mutatkozik.

[13] »A törvény különbséget tesz súlyos és enyhe gondatlanság között, mivel nem tartja lehetségesnek ugyanazon mérték alkalmazását a károkozóval és a sértettel szemben. A törvény figyelembe veszi, hogy a sértettnek nincsen ideje cselekedetei megfontolására. Általában kedvezőtlenebb helyzetben van a szükséges körültekintés kifejtésére, mint a károkozó. A sértett gondatlanságának megállapításánál a bírónak figyelemmel kell lennie az ügy összes körülményeire, meg kell állapítania a körültekintés azon mértékét, melyet a sértettől meg lehetett volna követelni s ilymódon megjelölni, mi volt adott helyzetben a súlyos gondatlanság.« *Agarkov* i. m. I. 345. o.

[14] »Ma a gyakorlat a kártérítés mértékének megállapításánál hajlandó egy meghatározott sablonhoz ragaszkodni : vagy a kár teljes megtérítése, vagy — kölcsönös vétkesség esetében — a felelősség egyenlő arányú megosztása. A felelősségben való részesedés jelen mechanikus megoldására azonban semmi szükség.« *Vasavszkij* i. m. 111. o.

[15] *Agarkov* i. m. 344. o.

[16] »Ezért a bírói gyakorlatban nem találkozunk lényegileg szükségtelen kísérletekkel a súlyos és enyhe gondatlanság közötti különbség általános megfogalmazására.« *Agarkov* i. m. I. 345. o. — »Nem szükséges az az éles kettéválasztása a kölcsönös jogoknak és kötelességeknek, mint a szerződéses jogviszonyok szférájában.« *Varsavszkij* i. m. 106. o.

[17] *Varsavszkij* i. m. 116. o.

[18] Az esetleges vagyonnövekedést, mely problematikusnak bizonyul, melyre bizonyossággal számítani nem lehet, a bíró nem köteles figyelembe venni. *Agarkov*, i. m. I. 329. o.

[19] Problemi stb. 71. o.

[20] *Agarkov* i. m. 330. o.

[20a] A munkaképesség időleges vagy állandó elvesztéséért, ill. csökkenéséért természetesen járadékot (és csakis járadékot) állapít meg a bíró. L. alább.

[21] Problemi stb. 72. o.

A 406. szakasz emlékeztet a német javaslat (II. Entw. 752. §) szövegezésére s a mi Mtj-unk 1737. §-ával rokon méltányossági felelősséget statuált melynek alapján a gazdaságilag erősebb okozó akkor is felelősségre vonható, ha a kár megtérítésére törvény értelmében egyébként nem lenne köteles. A bírói gyakorlat azonban csak vonakodva tette magáévá ezt a szabályt, s az elmélet sem tartja ma figyelembevételét szükségesnek. Jog- és szociálpolitikai szerepe, mely az osztályok közötti kirívó gazdasági ellentétek orvoslására tette volt hivatottá, a szocialista társadalomban elvesztette jelentőségét. Idézzük *Agarkov* okfejtését: »A szovjet-alkotmány biztosítja a polgárok jogát munkára. Nem munkából eredő bevétel általános szabály szerint nálunk nem megengedett. Ezért a 406. szakasz alkalmazásának előfeltételei csak kivételesen fordulhatnak elő.[22] A felsőbíróságok gyakorlatából számos esetet ismerünk, ahol a bíróságok eltekintettek ezen szakasz alkalmazásának lehetőségétől.«[23]

De ettől eltekintve is, már 1926-ban a Szovjet Legfelsőbb Bíróság arra az elvi álláspontra helyezkedett, hogy minden esetben, ahol az adós állami szerv, a 406. sz. alkalmazásának helye nincsen. Ezzel erősen szűkült a 406. sz. alkalmazhatóságának szférája.

A 411. sz. alkalmazási köre a fentiekhez hasonló meggondolásból nem lehet túl tág, »de a bíróságok még ritkábban vették figyelembe, mint szükséges«.[24] Eleinte a szerződéses felelősség körében a bérlő érdekeit védték rá való meg nem okolt hivatkozással a gazdaságilag erősebb szerződőféllel, a bérbeadóval szemben.[25] A gazdasági fejlődés azonban a szocialista társadalmi rend megvalósulása során ezen funkciójától is megfosztotta. A bírói gyakorlat, a 406. sz. analógiájára, sértett állami-, kooperatív- vagy társadalmi szervezet esetében mind egyöntetűbben zárkózott el alkalmazásától, mígnem a Szovjet Legfelsőbb Bíróság plénuma 1943-ban elvként mondotta ki, hogy a nevezett esetekben a 411. sz. nem alkalmazható.

Mint láttuk mindkét szakasz azonos alapokból indul s célja a méltányosság gondolatának érvényesítésével, a gazdaságilag gyengébbnek mutatkozó fél segítségére sietni a törvény által előre nem rendezhető kirívó esetekben. Igy természetesnek tűnik fel, hogy a fejlődés folyamán sorsuk alakulása hasonló.

Külön csoportba foglalhatjuk a törvény azon szakaszait, melyek harmadik személyek cselekedeteiért állapítanak meg felelősséget. Idetartoznak a szülők és gondnokok, a jogi személy, az állam és a veszélyes üzem felelősségének esetei. Ez a csoportosítás azonban csak külső ismérven alapulhat, mert míg a 405. sz. esetében a cselekvőképtelen személyekért a vétkesség principiumából következőleg felelnek ezek gyámjai vagy gondnokai, a jogi személyek és veszélyes üzem felelősségének megkonstruálásánál komoly probléma hárul a szovjet jogelméletre.

Utaltunk már arra, hogy cselekvőképtelen személyek (kiskorúak, lelkibetegek és gyengeelméjűek) nem felelnek cselekedeteikért. Helyettük szüleik és gyámjuk lesz kötelezve, míg a 14 éven felüli kiskorú okozóval ezek együttesen felelnek. A 405. szakasz is felállítja tehát a vétkesség preszumpcióját, amit itt szemben az általános szabállyal az elmélet is helyesnek tart. A törvény hiányosságának tudja azonban be, hogy a törvény a cselekvőképtelenért felelős egyénekre nem alkalmazza a 403. sz. enyhítését, megfosztván őket ezáltal vétlenségük bizonyításának lehetőségétől. »Nincs azonban alapja az általános szabály ki nem terjesztésének rájuk is (s a bírói gyakorlat is ezen irányba halad.)«[26] A bíróság a vétkesség elvéből folyó egyéb konzekvenciákat is levonta s a sértett kiskorú esetében is vizsgálat tárgyává tette a felügyeleti személyek mulasztását. Ezen az alapon az együttes felelősség elvéből kiindulva csökkentette az adós felelősségét. Ez az interpretáció in pejus azonban ellenkezéssel találkozott a jogtudomány részéről.[27]

Ugyanezen meggondolás, a cselekvőképtelen személy érdekeinek védelme motiválja azt a nézetet, mely a gyengeelméjűség fennforgásának elbírálását esetenként a bíró judiciumára kívánja bízni, »mivel távolról sem minden gyengeelméjű van megfelelő eljárásban ezzé nyilvánítva.[28] Ez természetesen a contrario a lucidum intervallum fogalmát vinné be a szovjetjogba, amit a törvény eddig nem ismert. A 14 éven felüli beszámítható fiatalkorúval a szülők és gondnokok szolidárisan felelnek, de viszkereseti joguk támad a vagyonnal rendelkező okozó fiatalkorúval szemben.

A civilkódex nem rendelkezik általános szabályban a jogi személyek felelősségrevonásáról. A 404., 407., 407a és 413. szakaszok csak a leggyakoribb esetekre vonatkoznak. A bírói gyakorlat ezzel szemben általánosságban elismeri a jogi személy felelősségét a 403. sz. értelmében[29] (de

[22] *Agarkov* i. m. 342. o. Még pregnánsabban *Varsavszkij* i. m. 170. o., ki utal arra, hogy a liberális irodalomban nagy jelentőséget tulajdonítottak a társadalmi egyenlőtlenségek ilyetén kiegyensúlyozásának, mely azonban »szemet húnyt a szerződésen alapuló tömeges és tipikus károkozás előtt ... mely csak kivételes esetekben vonható az uzsoraügyletek fogalma alá.« Hasonlóan H. I. *Schwarcz:* Znacsenije vini v objazatelsztvah iz pricsinjenije vreda. Sovjetszkaja Juszticija 1938. No. 22. 13. o. Ezzel szemben *Kleinman:* »A szocializmus győzelmének feltételei mellett a »mindenkitől képességei szerint, mindenkinek munkája után« elv teljes megvalósulása mellett nincs még teljes vagyonegyenlőség; egyesek jobb, mások rosszabb anyagi körülmények között élnek. Miért mondjunk le ezen szakaszról, midőn egy dolgozó a másiknak kárt okozott, s az okozó jobb körülmények között van, mint a sértett. A térítés jogáról, melyet ez a szakasz foglal magában, nincs elég alap lemondani« u. o. 15. o. Hasonlóan *Pereterszkij* u. o.

[23] *Varsavszkij* i. m. 170. o.

[24] *Varsavszkij* 177. o.

[25] *Varsavszkij* 126. o.

[26] *Agarkov.* Problemi stb. 61. o.

[27] *Agarkov,* Sowjetszkoje Goszudarsztvi i Pravo 1940. No. 3. 70. o.

[28] Problemi stb. 60. o. — »A szovjet törvény értelmében a gyengeelméjűség az említett eljárástól eltekintve, nem képezheti vizsgálat tárgyát.,

[29] *Agarkov* i. m. 323. o. — A civilkódex 16. szakasza a jogi személy felelősségét szerveiért és képviselőiért azok szerződéskötéseiből kifolyólag állapítja meg.

lege lata csak szerveiről és képviselőiről lehet itten szó), míg munkásaiért és alkalmazottaiért csak culpa in eligendo és in custodiendo esetében). Nem adta azonban eddig a bíróság általános megfogalmazását a felelősségrevonás alapjának, pedig különös jelentősége van ezen probléma helyes megoldásának a szocialista társadalom számára, »mely minimumra csökkenti az önállóan gazdálkodó fizikai személyek számát és elősegíti a jogi személy minőségben jelentkező állami és társadalmi szervezetek létesítését.«[30]

A szovjet jogirodalomban a nyugati törvényhozásokkal szemben, melyek a gazda felelősségének analógiájára alkotják meg a jogi személy felelősségét munkásaiért és alkalmazottaiért, a kérdés ilyetén megoldását nem tartják lehetségesnek, mivel a szocialista társadalom nem ismeri a magánvállalkozást.

A szovjet jogelmélet az általános elvekből következőleg kizárólag a vétkesen cselekvőt tartja felelősségrevonhatónak, míg a jogi személy elvben csak másodlagosan, ezek fizetésképtelensége esetében felel. Igaz ugyan, hogy a törvény (407. sz.) a fizetésképtelenség védelmével élve a felelősségrevonás (egyáltalán megengedett) eseteiben a jogi személy ellen ad a sértettnek kereseti jogot, fenntartva számára a viszkeresetet. Ez azon a meggondoláson alapszik, hogy a jogi személy szervei révén jelentkezik a gyakorlatban. Ezek vétkes cselekedetei azonban a jogi személy létezéséből, ennek érdekében adódnak, tehát megokoltnak látszik a cselekvő fizetésképtelenségének rizikóját a jogi személyre hárítani.[31] Itt tehát a jogi személy és a vele jogviszonyban kerülő harmadik személyek érdekeinek kölcsönös védelmét és méltányos szembeállítását látjuk.

A 407. sz. az állam felelősségét funkcionáriusai cselekedeteiért csak kivételesen statuálja, ha azok jogellenessége[32] az illetékes bírói- vagy adminisztratív szervek által megállapítást nyert. A törvény alkotása idejében bizonyos mértékben még kapitalista elemek is részt vettek a forgalomban, s célszerűnek látszott az állam érdekeit fokozott védelemben részesíteni.[33] A fejlődés során ez a szempont vesztett jelentőségéből, s a bírói gyakorlat fokozatosan szélesítette ki a 407. szakasz alapján felelősséget alapító cselekedetek körét. Bátorítólag hatott ezen tendenciára a hasonló információjú törvényhozási aktusok egész sora is. Ezen fejlődés eredménye a 407a. szakasz is, mely később közbeiktatva tágabb körben engedi az állam felelősségrevonását, nevezetesen a hatóságnál történt vagyoni letétek tekintetében.

A vétkességi felelősség eddig tárgyalt esetei mellett a szovjet-törvény a vétlenül okozott kár térítésének is helyt ad a 404. szakaszban, mely a veszélyes üzem okozta kár térítését szabályozza. Itt a közösség érdekeit tartja szem előtt, midőn a sértettet nemcsak az okozó vétkességének bizonyítása alól mentesíti, de magát az okozás tényét veszi felelősségalapítónak. *Agarkov* ugyan nem mulasztja el megjegyezni, hogy ezen szakasz is gyakorlatilag csak kivételes esetekben tesz a vétlen okozásért felelőssé, mivel az okozó mulasztása, ha nem bizonyíthatóan is, legtöbbször mégis fennforog (»Beweisnotstand«), s a vétkesség vélelmének fentebb kifejtett teóriáját továbbfejlesztve a 404. sz. esetében a vétkességről alkotott presumpcio juris et de jure-t lát fennforogni[34], mely így csak gyakorlati megfontoláson alapuló kivételt képezhet az általános szabály alól.

Ezen gyakorlati megfontolás alapjául azonban sem az érdek, sem a rizikó-elmélet nem szolgálhat, mivel a szocialista gazdaságban a társadalom a maga egészében lép fel az állam személyében s nem egyes magánvállalatok érdekéről vagy rizikójáról van szó. Az üzem, mely a vele érintkezésbe kerülőkre fokozott veszélyt jelent, a vele foglalkozóktól fokozott figyelmet igényel. A törvény feladata ezen figyelemre stimulálólag hatni.[35] Igy tulajdonképpen a veszélyes üzem szigorú felelősségrevonásának alapgondolata a társadalom fokozott védelme (prevencióelv).[36]

További problémát képez a vis major helyes elbírálása. Nem osztja *Agarkov* (hasonlóan *Varsavszkij*) *Exner* nézetét, mivel ennek alapján a veszélyes üzem minden általa okozott kárért felelős, mert ha a kárt »külső ok« idézte elő, nem tekinthetjük azon cselekmény által okozottnak, amely a környezet részére fokozott veszedelmet jelent. A vis major fogalma feleslegessé válik. Nehezen látja továbbá megkülönböztethetőnek a külső és belső okokat természetes személyek esetében. *Goldschmidt* elmélete viszont végsősorban a vétkességi elven alapszik, míg a 404. sz. kétséget kizáróan puszta okozásra alapítja a felelősséget. A vis major *Agarkov* fogalmazásában: »olyan esemény, melyet semilyen eszközzel elhárítani nem lehet«,[37] »kvalifikált véletlen«.[38] Az esemény az adott közösség részére egyáltalán elháríthatatlan kell legyen, tehát nem elegendő az elhárítás szubjektív lehetőségének hiánya.

A törvény szövege ma részben elavult. Mint már kiemeltük, alkotása óta megváltoztak a gazdasági és társadalmi előfeltételek. Igy jelentőségüket vesztették azon kitételei, melyek magánosok kereskedéséből származó fokozott felelősségét állapították meg, mivel ma magánosok nem kereskednek. Másrészt a bírói gyakorlat kiterjesztően magyarázta a veszélyes üzemek törvényi felsorolását. A törvény az üzemnek vét-

[30] *Varsavszkij* i. m. 66. o.

[31] Problemi stb. 62. s köv. o.

[32] Az irodalom ilyen értelemben magyarázza a törvény használta »jogtalan« kifejezést. *Varsavszkij* 206. o.

[33] *Varsavszkij* i. m. 182. sk. o.

[34] »Vannak esetek, ahol messzebb kell menni, megállapítván a kulpa preszumpciót az ellenbizonyítás kizárásával.« Problemi stb. 67. o.

[35] *Agarkov* i. m. 336. o.

[36] Expressis verbis nem találkozunk említésével, de talán ezt a gondolatot tükrözi: »A kár megtérítésének kötelezettsége a felelősség egyik formája, mely nem csak a sértett érdekeit szolgálja, de az egész szocialista társadalomét összességében.« Problemi stb. 56. o.

kesen eljáró szervei ellen, mint harmadik személyekért való felelősség eseteiben, általában, viszkereseti jogot ad.

A szovjet jog kivételesen ismeri a vis majorért való felelősséget is. Így speciális törvény rendelkezik a légiforgalmi társaságok felelősségéről utasaik élet- és vagyonbiztonságáért.[39] A társaság csak akkor mentesül a kártérítés kötelezettsége alól, ha bizonyítja, hogy a kár a sértett szándéka vagy súlyos gondatlansága következtében állt be.

A szovjet törvény tehát a vétkességi alapra épült, amint ezt a tudomány a törvény szokatlan[40] szövegezése által előidézett rövid ingadozás után egyöntetűen megállapította. A bírói gyakorlat is erre az álláspontra helyezkedett s következetes keresztülvitelével, mint láttuk, néha még az okozás principiumát oly határozottan elutasító elmélet ellenkezésével is találkozott. Annál egyszerűbb volt tehát a szovjet bíró számára a méltányossági felelősség esetében, mely a vétkességi elv korrekciójaként jelentkezett, a 406. és 411. szakaszok alkalmazásától eltekinteni. A Szovjetúnió szocialista társadalmi rendjében azonban valóban nem mutatkozott szükségesnek ezen rendelkezések figyelembevétele, s a bíró jogosan vélte alkalmazásukat szükségtelennek. (Bár ezzel ellenkező vélemények is elhangzottak.) Valóban a méltányossági elvnek lényegében, a magángazdálkodás és a tőkés termelési rend alapján álló társadalmakban van az igazi jelentősége, hol a gyengébb fél védelmét célzó méltányossági felelősség minél szélesebbkörű alkalmazása kívánatosnak mutatkozik. A szovjet állam gondoskodott a termelési eszközök társadalmi tulajdonba vételével a polgárok vágyoni viszonyainak arányos alakulásáról s arról, hogy ne keletkezhessenek olyan kirívó ellentétek gazdagok és szegények között, melyek mint azt Nyugaton látjuk, joggal váltják ki a tudomány részéről a méltányosság elvének érvényesítése iránt támasztott követelést. A szovjet alkotmány biztosítja a polgárok jogát a személyes szükségletek kielégítését szolgáló ingó- és ingatlan vagyontárgyakra, munkából eredő jövedelmükre. Éles vonalat von így a személyes tulajdon meghatározott köre és az egyéni cselekvés területe, valamint a termelőeszközök társadalmi tulajdona és az állami funkciók szférája között. Ez a társadalmi tulajdon azonban nem öncélú államkapitalizmus, hanem az adott lehetőségeknek a közösség érdekében történő legcélszerűbb felhasználását jelenti, s csakúgy, mint az állam, egész tevékenysége a közjó emelésére irányul.

Az állam ezen szerepének értékeléséből következik tehát az a fokozott védelem is, melyben őt a jogrend részesíti. Testet ölt ez a gondolat magában a kódexben is (így pl. midőn a 30. szakasz kimondja, hogy érvénytelen az állam károsítására, a törvény ellenében vagy megkerülésével kötött ügylet), s különösen pregnáns kifejezésre talál a kártérítési jog körében, ahol, mint láttuk, a 407. sz. csak kivételesen engedélyezi az állam felelősségrevonását. A bírói gyakorlat is ennek az elvnek szerez érvényt a 403. (a sértett szocialista szervezet hozzájárulása nem oldja fel a cselekedet jogellenességét), 406., 411. és 413.[41] szakaszok megfelelő interpretációja útján.

A kódex alkotása óta eltelt negyedévszázad, a kapitalista elemek időközi teljes kiküszöbölése egy fordított irányú folyamatot is megindított. Ma a bíró az egyén érdekeit is figyelmesebb vizsgálat tárgyává teszi, mint azt a 405. és 407. szakaszok tárgyalása során tapasztaltuk.

A fejlődés során felvetődött problémák, valamint az eddigi fejlődési folyamat lezárását fogja jelenteni az új szovjet civilkódex, mely az egész Szovjetúnió területén bír majd érvénnyel, s melynek előkészítése fokozott ütemben halad a befejezés felé. *Dr. Pap Tibor*

[37] *Agarkov* i. m. 340. o.

[38] Problemi stb. 67. o.

[39] A német Luftfahrgesetz-hez és a Mtj. vonatkozó rendelkezéséhez hasonlóan. Míg azonban a Mtj. 1741. §-a és a 10.270/1922. sz. ME. rendelet diszpozitív normát tartalmaz és szerződéses viszonylatban engedélyezi a felelősség korlátozását, a szovjet légiforgalmi kódex 85. szakasza kógens természetű és érvénytelennek minősít minden olyan megállapodást a vállalat és utasai között, mely valamelyik fél felelősségének csökkentését célozza. Isztocsnyiki szovjetszkovo grazsdànszkovo prava. Jurizdat Moszkva, 1938. II. 243. s köv. o.

[40] *Agarkov* szerint »nem precíz« Problemi stb. 66. o.

[41] A 413. szakasza a biztosító érdekeit védi, mely ebben az esetben közvetlenebbül képviseli a társadalmat egészében, mint a szocialista üzem.

A jogi felsőoktatás újjáalakításának kérdéséhez

A magyar társadalom demokratikus népi átalakulása szükségképpen felveti a magyar felsőoktatás újjászervezésének kérdését is. A nevelésügy ugyanis egészében társadalmi kérdés: célkitűzéseiben, alapelveiben, módszereiben egyaránt. Ezért került a felsőoktatás ügye ma az érdeklődés középpontjába. Különösen sürgető és halaszthatatlan ennek a problémának a megoldása azoknál a tanulmányoknál, amelyeknek anyaga a társadalmi és gazdasági rend alakulásának elválaszthatatlan függvénye, amelyekben a világnézeti jelleg döntő súlyú. Így kell felvetnünk a kérdést a jogi felsőoktatás vonalán is.

A jogi felsőoktatás megoldásánál azonban nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a magyar jogászképzés válsága nem új keletű. Több, mint 50 éve foglalkoztatja a jogász közvéleményt a jogi oktatás reformjának ügye, amely megismétlődő periodusokban visszatért az egymást követő igazságügyminiszterek programm-

beszédeiben, az egyetemi karok ülésein, jogászgyűléseken, jogászegyleti vitákon, mindig anélkül azonban, hogy a megmozdulások bármelyike komoly eredményt hozott volna. Joggal írja a Jogtudományi Közlöny 1933-ban egyik szemléjében: »amíg nem sikerül a tudományos bürokráciát a jogászképzés egész rendszerében az eleven tanítással pótolni, addig a fakultások presztizs-küzdelme csupán érdektelen tünete a jogi oktatás reménytelen formalizmusának«.

Mégis, a reform mai tárgyalásánál világosan kell látnunk a kérdés lényegének döntő változását: határvonalat kell húznunk a régi reformtörekvések és a mai szükséglet között. Félreérthetetlenül fel kell ismernünk, hogy most elsősorban nem a régi szellemű jogi oktatás korszerűtlen módszereinek megreformálásáról van szó, hanem egy alapvetésében új, a népi demokrácia társadalmi követelményeire alapított oktatási rendszer kiépítéséről. Értékesítenünk kell tehát a mult tapasztalatainak tanulságait, a lényeg azonban mégis az — és ez határozza meg a reform irányát, — hogy olyan jogászi oktatást kell szerveznünk, mely a népi demokrácia számára nevel jogászokat.

A jogi oktatás 1946-os »reform«-ja (a 60.000/1946. VKM. sz. rendelet a jog- és államtudományi karok tanulmányi és vizsgarendjének módosításáról — valamint a 67.000/1946. VKM. számú rendelet a tudományegyetemek jogi- és államtudományi kari doktorátusának szabályozásáról) egyáltalában nem jelentett haladást. De nem is jelenthetett, hiszen a reform előkészítői nem is tervezték javaslataikat gyökeres átalakításnak. Módosító javaslataik az *1936* december havában tartott országos felsőoktatási kongresszus tárgyalási anyagára vannak felépítve, mert alapelgondolásuk 1946-ban is az volt, hogy »az eddigi jogi oktatási rend jól bevált és csak ennek továbbépítésére és egyes hibák és visszaélések megszüntetésére van szükség« (Magyar Felsőoktatás II. kötet 1936.).

A régi jogrendszer a félfeudális és nagykapitalista Magyarországnak volt a jogrendszere. Feladata tehát csak ennek a rendszernek a megvédése, továbbépítése és biztosítása lehetett — mégpedig mind az igazságszolgáltatás, mind a közigazgatás vonalán. Ezt a feladatot töltötték be a jogászok a törvényalkotásban, az igazságszolgáltatásban és a közigazgatásban egyféleképpen. Nevelésük is erre a célkitűzésre volt reáállítva.

A jog mai feladata a népi demokrácia jogrendszerének kiépítése, az új arculatú igazságszolgáltatás és közigazgatás megteremtése és megvalósítása.

Ennek a fordulatnak kell realizálódnia a jogi oktatás reformjában.

A jogi oktatás reformjának ügyében véleményt kell mondani a magyar jogásztársadalomnak. Cikkünknek az a célkitűzése, hogy a vitát elindítsa.

A megoldás tárgyalásánál számos részlet fog felmerülni, az alapvető kérdések megítélését azonban éppen el kell választani ezektől a részletektől, nehogy azokon keresztül a főtéma elmohályosodjék, a kérdésfeltevés határozottsága elmosódjék. Ezért a jelen cikk keretén belül csak a legdöntőbb csomópontokat akarjuk kiemelni és megjelölni.

1. Az egyetemi jogi oktatás tengelyében a magántulajdonnak a kapitalista világszemlélet képére formált jogintézménye áll. A magánérdek szférájából kiindulva magyarázza a jogrendszert (elméleti és gyakorlati vonalon is individualista szemléletre nevel). Még akkor is, ha látszólag megközelíti a közérdeket, azokra az igényekre van ráépítve, amelyeket a joggal és jogásszal szemben a tőkés társadalmi és termelési rend támasztott. Jellegzetessége, hogy az élő jogot is belekényszeríti a római jog magánjogi rendszerébe és egyenesen arra szorítja a hallgatók többségét, hogy megmerevedett és korszerűtlen sémákban gondolkodjék. Az egyetemi jogi oktatás a jogászatot öncélúvá teszi s a kapitalista rendszer biztosítására a jogot társadalmi vonatkozásaitól elkülönítve, kiemelve, mint belsőleg zárt rendszert tárgyalja, amely rendszer azonban öröknek és a társadalmi osztályoktól függetlennek tünik. A jogász, aki egyetemeinken tanul, a jog belső logikáját talán megérti, a jogi intézmények keletkezésének társadalmi — gazdasági vonatkozásait azonban nem. Az egyetemeken kapott jogi képet az életben elhelyezni nem tudja. Ezért gyakorlati jogászi munkára a szó teljes értelmében képtelen, a mechanizmust ismeri, de a miért-et, a keletkezés okait és az elmúlás erőit nem. A jogot képtelen a társadalom szükségleteinek megfelelően alkalmazni, áldozata a kapitalista jogszemlélet aszociológikus voltának. A reform első feladata ennek a téves beállításnak felszámolása és az ideológiai alapvetésnek a megváltoztatása. A jogászi gondolkodás motorjává is a társadalomtudományi és gazdasági ismereteket kell tenni. A jogász fejlődésében és funkciójában ismerje meg a jogot. A tudományos igények biztosítása mellett már a tanulás éveiben nőjjön össze az elmélet a gyakorlattal és a reális adottságok megismerésével. Ilyen szempontok szerint kell a régi tantervet átvizsgálni, az új tantervet kialakítani és a tanítás módszereit meghatározni.

2. Az elmúlt rendszer a közigazgatás munka területén is a jogászi szemléletet állította a középpontba. A jogászi oktatás biztosította nemcsak a jogalkotás és az igazságszolgáltatás, de a közigazgatás részére is az utánpótlást. A reform elgondolásában elsősorban ezt a kérdést kell megválaszolni, helyes-e ennek a módszernek a fenntartása: azonos módon kell-e előkészíteni a szakismeret vonalán az igazságszolgáltatás és a közigazgatás szakembereit.

A jogászi és közigazgatási képzés együttartása vagy szétválasztása régi vitás kérdés. A fejlődés egyre inkább azt mutatja, hogy a közigazgatás mindinkább bővülő feladatkörében elkülönülnek a speciális jogászi problémák. Félreérthetetlenül jelentkeznek a további specializálódás követelményei. Jog és közigazgatás a társadalmi élet különböző vonatkozásait jelen-

tik, nemcsak eltérő munkaterületet, de más szempontokat is. Elsősorban az alapos elméleti képzés szükségességének felismerése teszi tehát indokolttá a jogászi és közigazgatási képzés elválasztását. A mesterséges együttartás mindkét irányban egészségtelen félmegoldásokhoz vezet.

A közigazgatási feladatok eredményes elvégzéséhez az általános jogi ismereteken felül egyéb tanulmányokra is feltétlenül szükség van. A jogászok képzésének keretében pedig a rendelkezésre álló időt a jog elméleti alapvetésének kimélyítésére és a jogászi munka gyakorlati igényeinek előkészítésére kell felhasználni.

A most megvalósítandó reform keretében ezt a szétválasztást az egyetemek jogi karán belül lehet megoldani, külön osztályok létesítésével. A jogi és közigazgatási képzés tanulmányi ideje egységesen 8 félév lehetne. Ebből az első 4 félév teljesen közös. A bifurkálás az 5. félévtől kezdődően, vagyis a 3. és 4. évben valósul meg. Ebben az utóbbi időben is lehetnek közös tárgyak, de a túlsúly a speciális oktatásra esik. A szétválasztás folytán arra is gondolni kell, hogy a tanulmányok utolsó idejében még a különvált jogi és közigazgatási oktatáson belül is lehet bizonyos szakosítást megvalósítani, legalább a melléktárgyakkal. A különválasztás után a jogi képzettség az igazságügyi és kodifikációs szolgálatra adna képesítést (bíró, ügyvéd, ügyész, igazságügyminisztérium, általában törvényelőkészítő osztályok), a közigazgatási végzettség pedig az igazgatás minden vonalán.

3. A jogi és közigazgatási oktatás szétválasztásából kiindulva, a közös két esztendőben az általános társadalmi és jogi alapvetésre kell a fősúlyt helyezni. Ide kell beilleszteni a társadalomtudományt, a kiszélesített közgazdaságtant és gazdaságtörténetet, általános statisztikát, a jog általános elméleti tárgyait és az általános jogtörténetet is.

A jogi oktatás keretében külön tárggyá kell tenni a munkajogot, a szövetkezeti jogot, az államosított üzemek jogviszonyait, az igazságügyi szervezés kérdéseit, az itélkezés módszerét és elméletét. A római jogot és egyházjogot a jogászok számára is jogtörténeti síkon és csak az eddiginél szűkebb keretben kell előadni.

A közigazgatási oktatás keretében külön tárgyként kell felvenni a gazdasági földrajzot, a közigazgatás szervezését, Magyarország statisztikáját, a haladó országok közigazgatásának ismertetését, a közalkalmazottak jogállását, az állami és közösségi gazdálkodást, a közigazgatási eljárást, az ügykezelést, stb.

Általában meg kell követelni a jogi és közigazgatási hallgatóktól azt, hogy legalább egy külföldi nyelvet az egyetemi képzés ideje alatt elsajátítsanak.

4. A jogászi és közigazgatási képzettség elméleti és gyakorlati vonatkozásai elválaszthatatlanok. A jogász, a közigazgatás szakembere, csak akkor lehet igazán szakember, ha tudásában az elméleti alapvetés biztonsága a gyakorlati megoldások realitásával párosul. A tanterv összeállításánál, az oktatás módszereinek kidolgozásánál, a vizsgarendszerek kiépítésénél ezt a kettősséget sohasem szabad szem elől téveszteni. A népi demokrácia egyetemei csak azok számára adhatnak képesítést, akik rendelkeznek az elmélet biztos iránytűjével és képességük van arra, hogy az elméletet a gyakorlatba is átültessék.

Nem jogász, aki csak a tételes törvényt tudja, de nincs érzéke az élet zárt paragrafusokba nem szorítható, előre felmérhetetlen változásaihoz, — meddő az a közigazgatás, amelynek »szakemberei« biztonsággal járnak ugyan a szabályok útvesztőiben, de hiányzik belőlük a nép napi problémáinak ismerete, az emberek munkáját összefogó szervezőképesség.

Gondolkodni kell megtanulni az egyetemen, gondolkodni annak az anyagnak a formájában, amely az életben a hallgatóság munkaterületét fogja jelenteni. Határozni és cselekedni kell megtanulni az egyetemen. Dönteni azokban a kérdésekben, amelyeket a hétköznapok termelnek.

Világossá kell válnia a hallgatóságban a társadalom mozgása, változása és a jogszabályok közötti szétválaszthatatlan összefüggésnek. Meg kell ismerniök a társadalmi valóságot, meg kell tudniok különböztetni a lényeget a lényegtelentől.

Mindehhez azonban az kell, hogy tanárjaik ne csak »előadjanak«, de neveljenek. A nevelés nélkülözhetetlen alapeleme pedig a személyes emberi kapcsolat.

Akkor fog minden más változáson tul valójában megvalósulni az egyetemi reform, ha megbeszélő órákon, szemináriumokon, közös munkán keresztül ez a nevelő munka megvalósul.

5. Mai vizsgarendszerünk nagyrészben csökevény maradványa a régi osztrák rendszer felemás átvételének. Csak ez magyarázza (bár távolról sem indokolja) az alapvizsgák és szigorlatok egymást keresztező tárgyait.

A vizsgarendszert úgy kell kialakítani, hogy a hallgatóság minden kötelező tárgyban feltétlenül adjon számot az elért eredményről.

Az alapvető tárgyakból szigorlatokban, a melléktárgyakból kollokviumokban bizonyítsák be a hallgatók tudásukat. Évenként rendszeresítsen a reform 1—1 szigorlatot, félévenként tegye kötelezővé minden felvett tárgyból a kollokviumokat azzal, hogy a szigorlati tárgyakból a szigorlat időszakában nem kell kollokválni.

6. Az egyetemi oktatás és a doktori fokozat tudományos jellege feltétlenül szükségessé teszi a disszertáció mai rendszerének megváltoztatását. Az 1946. évben életbeléptetett rendszer szerint a jelölteknek módjuk van a doktori értekezést zárt helyen, megadott téma alapján, kb. 6 óra alatt kidolgozni. Ezek a feltételek önmagukban rácáfolnak a tudományos igényekre és az egész doktori fokozatot középiskolás nívóra süllyesztik. A minimális igény, hogy a jelölt legalább 1 évig vegyen részt valamelyik szemináriumi munkájában, az utolsó szigorlat után készítse el disszertációját a szemináriumi tárgyköréből, az általa szabadon választott téma keretében és ennek zárt anyagából tegyen külön doktori szigorlatot.

7. A jogi oktatás problémái nemcsak a hallgatók, de az előadók személyében is jelentkeznek. Ez azt is jelenti, hogy az új egyetemi rendszerben biztosítani kell az előadók utánpótlását, biztosítani kell, hogy az előadók ne csak tanítsanak, de neveljenek is és biztosítani kell végül azt, hogy az előadók az oktatási munka mellett tudományos munkát is tudjanak végezni.

Mindezek az igények szükségessé teszik a tanársegédi intézmény megvalósítását, úgy azonban, hogy a tanársegédek tudományos képzettségüknél fogva alkalmasak legyenek az előadók munkájába való bekapcsolódásra.

Szükségszerű a rendkivüli tanári és magántanári intézmény reviziója. Az egyetemi tanárság semmilyen formában nem lehet csak cím, tartalom nélkül. Ezt elsősorban a magántanári kérdés vetületében lehet kiértékelni. Az egyetemi magántanári képesítés az 1892. évi szabályzat szerint sem lehetett üres keret, csak később vált azzá. A magántanár vagy vegyen részt az egyetem tanítói munkájában, vagy végezzen tudományos kutatást. Az egyetemi karok feladata, hogy ennek a ma is élő és helyes szabálynak állandósultan valóban érvényt szerezzenek.

Az oktatás rendszerében helyet kell kapniok a jog és közigazgatás tudományosan képzett azon szakembereinek is, akik az államvezetés gyakorlati munkájában vesznek részt. Az ő nevelő munkájuk fogja szervesen összeépíteni a tudományos nevelést a fejlődő életből kinövő problémákkal.

8. Meg kell oldani a tudományos igényű és gyakorlatilag használható tankönyvek rendszeres kiadását. A tankönyveknek átfogóan magukba kell foglalni mindazt, amire a hallgatóknak a tárgy megtanulásához szükségük van. A tankönyv elsősorban nem tudományos munka, hanem gyakorlati eszköz a tudományos képzés elindulásához. Helyes lenne, ha az egyes tantárgyak tankönyvei kollektiv munkamódszerekkel készülnének, az összes, a tárggyal foglalkozó előadók közreműködésével.

9. A tudományos továbbképzés nem fejeződhet be az egyetemi oktatással, vagy a doktori fokozat elérésével. Mindez csak alapját adhatja meg a tudományos továbbképzésnek. Az egyetemeken belül meg kell oldani azt, hogy: a tudomány műhelyei, a tudományos intézetek az egyes tanszékek mellett kialakuljanak. Az általános képzés feladatain túl itt nyílik meg a lehetőség arra, hogy a rátermett hallagtóság szakképzett irányítással, szakkönyvtár segítségével, kollektiv munkamódszerekkel a tudomány mélyebb rétegeit is felszántsa.

Dr. Beér János
Dr. Szabó Imre

„A gazdasági struktúra változása és jogrendszerünk elmaradása"

Ez a címe a Magyar Kommunista Párt tudományos folyóiratában, a Társadalmi Szemlében annak a tanulmánynak, amely rendszerbe foglalta és érintette az ország gazdasági szerkezetének fejlődéséből folyó, mostmár — megvalósításukat illetően — halaszthatatlan követelményeket. A gazdasági alap szerkezete megváltozott, ehhez képest *gyökeresen* átalakítandó jogrendszerrel kell az új alapot harmónikus egységbe foglalni. Szebenyi Endre dolgozatában felvetett kérdések alább következő megvitatásától termékenység, a kezdeményezést követő eredmény alaposan várható.

K. M.

A gazdasági struktúra változása és magánjogunk fejlődése

A Társadalmi Szemlében »A gazdasági struktúra változása és jogrendszerünk elmaradása« címen legutóbb megjelent, igen érdekes, gondolatokban gazdag, bizonyára sok termékeny vitára alkalmat adó tanulmányában Szebenyi Endre azt igyekszik bizonyítani, hogy jogalkotásunk és jogalkalmazásunk nem tartott lépést hazánk gazdasági struktúrájának megváltozásával. Ennek oka — szerinte— egyrészt az, hogy a jogszabályok fejlődése általában nem előzi meg, hanem nyomon követi a politikai, és gazdasági változásokat, másrészt az, hogy a koalíció gyakorlata megnehezítette az igazságügyi jogalkotás útját, végül az, hogy igazságügyünk nélkülözte a központi irányítást és inkább ötletszerű volt, mint tervszerű.

Teljesen osztom azt a véleményét, hogy jogalkotásunk fejlődése elmaradt gazdasági életünk változásai megett. Ez különösen áll a magánjogunkra. A jog változása — mint Karl Rennes kifejtette — két fázisban történik. Az első fázisban a jogszabály formailag változatlan marad s csak tartalma, szerepe változik meg. A második fázisban maga a jogszabály is megváltozik. Mind a két fázisban a jog megváltozása lassan történik. Különösen áll ez a magánjogra, amelynek természetéből folyik, hogy fejlődése sokkal lassúbb, mint más jogágazaté, pl. a közigazgatási jogé, a perjogé vagy a büntetőjogé.

A magyar magánjog átalakulása, amely már a század elején megindult és a felszabadulás óta

sokkal gyorsabb tempóban halad, különösen két irányban jut kifejezésre: *magánjogunk egyrészt mind közjogiasabbá válik*, mert mind jobban szövik át magánjogunkat közjogi elemek, az állami beavatkozás mind jobban háttérbe szorítja a kezdeményezés szabadságát, az egyéni szabadság átalakul szociális funkcióvá (Duguit); *másrészt közjogunk is mind magánjogiassabbá válik*, mert az 1948: XXV. t.-c. óta, amely az ipari, kereskedelmi és közlekedési vállalatok legnagyobb részét államosította és így a magánjog területéről kivonta, közjogi intézményekké alakította át, még sem kívánta elvileg megszüntetni az állami tulajdonba vett vállalatok jogi önállóságát, hanem azoknak életét egymásközti és a magánosokkal szemben fennálló viszonyukban a magánjog szabályai szerint kívánta rendezni. Amit tehát a magánjog elvesztett a réven, visszanyerte a vámon!

Hogy a magánjog milyen lassan követi a gazdasági és politikai változásokat, az kitűnik már abból a tényből is, hogy a világ minden magánjogi rendszere, kivéve az angolszász jogokat, és bizonyos vonatkozásban a skandináv jogokat de ideértve a Szovjetunió jogát ma is a régi római jogi alapokon nyugszik. Ezt bizonyítja az is, hogy a feudális Európában, habár annak gazdasági, politikai és szociális struktúrája a XVI—XVIII. századok alatt erősen különbözött a császárkori Rómának a rabszolgagazdálkodáson nyugvó gazdasági, politikai és szociális rendjétől, mégis lényegileg ugyanaz a magánjog, a római pandektajog volt érvényben, mint amely az ókorban Rómában érvényben volt. A Szovjetunió Ptk-e is 1922-ben lépett életbe a Nep-korszak kezdetével és bár a Nep-korszak 1928 felé már befejeződött s a Szovjetunió egészen más gazdaságpolitikai rendszert vezetett be birodalmába, a Ptk. ott még mindég érvényben van. Érdekes ez azért, mert számos intézmény, amelyet a kódex még részletesen szabályozott, a Szovjetunióban teljesen megszűnt, pl. részvénytársaságok, korlátolt felelősségű társaságok már nincsenek, s a kódexnek ezeket a társasági formákat szabályozó rendelkezéseit még sem helyezték hatályon kívül. Úgy tudom, hogy most készítik a Szovjetunióban az új kódexeket, s úgy tudom, hogy egy új magánjogi kódexen is dolgoznak. Kétségtelennek tartom, hogy ez fog utoljára életbelépni az új kódexek között.

Hogy a magánjog milyen lassan követi a politikai, szociális és gazdasági változásokat, azt bizonyítja a Szovjetunió Ptk-e és a nyugati nagy kódexek közötti feltűnő hasonlóság is, amit Szladits Károly is kiemelt egyik érdekes előadásában. A főkülönbség e kódexek között nem is a kódex szerkezetében, felosztásában vagy egyes rendelkezéseiben található, hanem az általános rendelkezések két §-ában, amelyekben egészen más alapgondolatok jutnak kifejezésre, mint a nyugati kódexekben. Az első ilyen általános jellegű szabályt az 1. § tartalmazza, amely kimondja, hogy a magánjogok nem részesülnek védelemben, ha gazdasági és társadalmi rendeltetésükkel ellentétes irányban gyakorolják azokat. A másikat a 4. § tartalmazza, amely kimondja, hogy a jogképesség a magánosokat csupán az ország termelő erőinek fejlesztése érdekében illeti meg.

E két §. mutatja a magánjog fejlődésének szabályait. Ezek általános keretszabályok, blanketta-szabályok és a magánjog fejlődése éppen ezeknek a keretszabályoknak elszaporodásában és új keretszabályok kialakulásában jut kifejezésre. E keretszabályok jelentősége már a századforduló óta növekedőben van, igazán nagy jelentőségre azonban csak most, a nagy gazdasági és társadalmi átalakulással tettek szert. A két világháború között Hedemann és társai meg is ijedtek bő alkalmazásuktól és a »Flucht in die Generalklauseln«-től a jogrendszer »elpuhulását« féltették. Pedig kétségtelen, hogy a keretszabályok elszaporodása és jelentőségük fokozódása a nagy társadalmi és gazdasági átalakulások szükségképpeni következménye. Ezeknek a keretszabályoknak a segítségével símul a magánjog a változott viszonyokhoz, nem pedig a részletes jogszabályok megváltoztatásával.

Igaz az tehát, hogy a felszabadulás óta a magánjog terén eddig alkotott reformok inkább kisebb jelentőségűek, a jogrendszernek csak egy-egy kis részletét ölelik fel s nem egy egységes nagy reformgondolatnak megnyilatkozásai. Ez azonban nem jelenti azt, hogy magánjogunk átalakulása csak ezekben a részletreformokban jut kifejezésre. Magánjogunk ezen látható átalakulásán kívül *egy láthatatlan átalakuláson ment át*, amely éppen ezeknek a keretszabályoknak az elszaporodásában és új, nagyjelentőségű keretszabályok észrevétlen kialakulásában jut kifejezésre. A magánjogtudománynak szép feladata lesz ezeknek az új keretszabályoknak a megvizsgálása.

Más kérdés, kívánatos volna-e most egy új, átfogó magánjogi kódex alkotása? Szebenyivel egy véleményen vagyok abban, hogy nem. Erre az idők nem alkalmasak, mert még nem alakultak ki elég szilárdan azok az alapelvek, amelyekre egy ilyen kódex felépülhetne. Igaz, hogy a nagy kódexek, mint a Code civil vagy az Optk. is forradalmi időkben keletkeztek, akkor azonban a forradalom már mégis bizonyos mértékben stabilizálódottnak volt tekinthető. A jelenlegi fejlődő és átalakuló idő nem kedvez egy nagy kódex alkotásának, az nyugodtabb időket, nagy előkészítést kíván. Nincs is rá szükség, mert a Mtj. kitűnő tervezete kellő segítséget nyujt még mindig jogalkalmazóinknak. Éppen Szebenyi mutat rá, hogy a szövetkezeti törvény, amely mint az 1947: XI. t.-c. a mult évben lépett hatályba, már nem kielégítő s ezért kívánja annak módosítását, egy új, egészen más alapon nyugvó törvénnyel való helyettesítését. Magánjogi kódexet csak hosszú időre lehet alkotni, nem lehet azt folyton változtatni, módosítani. Ez pedig elkerülhetetlen lenne, ha most egy új kódexet alkotnánk.

Nézetem szerint tehát új, egységes magánjogi kódexet most nem kellene alkotni. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy már most nem lehetne az előkészítéssel foglalkozni és hogy már

most nem lehetne a magánjog egyes nagy részterületeit kodifikálni. Így készülőben van a munkajog, a nemzetközi magánjog kodifikációja, s nem volna akadálya a kötelmi jog egységes kodifikációjának sem, ami annyival is könnyebb volna, mert a Mtj. kötelmi jogi része bizonyos módosításokkal életbe is volna léptethető.

Kétségtelen, hogy az államosítás jogi előkészítése és keresztülvitele sok kívánni valót hagy hátra. Itt a jogalkotásra még nagyon nehéz és komoly jogi problémák várnak. Sok új részletszabályra van szükség más területeken is. A törvényhozóra tehát a magánjog területén is nagy és igen fontos munka vár. Azt hiszem azonban, hogy az egységes, nagy kódex megalkotásának most nincs itt az ideje és hogy a magánjog átalakulása szempontjából a törvényhozó által alkotandó írott jognál sokkal nagyobb jelentősége van ma annak a latens átalakulásnak, amely új keretszabályok kialakulásában és általában a keretszabályok elszaporodásában jut kifejezésre.

Dr. Szászy István

Polgári perjogi kérdések

Szebenyi Endre tanulmánya számos problémát vet fel a polgári perrendtartás reformjának köréből is. A felvázolt reformkívánságok közül egyesek (így a bírói szervezet átalakításának követelménye — ideértve a laikus elemnek a bíráskodásba való fokozottabb bevonását is, — a perek gyors lefolytatásának biztosítása, a kétfokú bíráskodás bevezetése, a fellebbviteli bíróság jogkörének korlátozása) nagyban és egészben közöseknek tekinthetők mind a bűnvádi, mind a polgári perrendtartást illetően, nagyban és egészben tehát azonos vezető szempontok és hasonló technikai módozatok mellett oldhatók meg mind a két eljárási jog körében. Ezekre nézve az igazságügyminisztériumnak a közelmultban tartott, a bűnvádi perrendtartás novelláját előkészítő ankétsorozata már olyan konkrét megoldási terveket eredményezett, amelyek — mutatis mutandis — a polgári törvénykezés reformja terén is jól értékesíthetők lesznek.

Merülnek fel azonban a polgári perrendtartás reformjával kapcsolatban olyan problémák is, — s egyebek közt ilyenekre is utal Szebenyi tanulmánya — amelyek a polgári per speciális sajátosságaiból folynak, az annak körében érvényesülő jellegzetes alapelvekkel függenek össze. Így elsősorban arról van itt szó, hogy mennyiben kell és lehet a tárgyalási és a rendelkezési elv érvényesülésének körét a jelenlegiektől eltérő — szűkebb — határok közé szorítani s illetőleg ez alapelvek rovására a bírónak a polgári perben is az eddiginél nagyobb szerepet biztosítani. Erre céloz Szebenyi, midőn arra mutat rá, hogy »a bírót ki kell emelni eddigi elefántcsonttornyából«, »a bírónak meg kell szerveznie a pert és ... biztosítani kell a felek közötti egyenlőtlenség áthidalását és az anyagi igazság érvényrejuttatását«. Ennek, a modern perjogi tudomány körében is már régóta emlegetett problémának Szebenyi tanulmánya annyiban kölcsönöz újszerűséget, hogy az ő szemlélete szerint a bíró szerepének ilyen átalakítására kifejezetten a *gyengébb fél* védelme, tényleges helyzetének egyenlősítése érdekében volna szükség.

Nehéz kérdés, hogy mily módon lehetséges ennek a szerintem is megszívlelendő követelménynek sikeres valóra váltása.

A nehézség abban áll, hogy az officialitás elvének generális érvényrejuttatása a polgári per keretében elképzelhetetlen volna. Amíg ugyanis a jogi szabályozás elismeri a magánjogokat, amelyek túlnyomó részben diszpozitív rendelkezéseken alapulnak, amíg van az anyagi magánjognak olyan területe, amelyen cogens szabályok csak szórványos kivételként jelentkeznek, addig ezen a területen az alanyi jogok essentiális függvényének kell tekinteni az érvényesítésüket illető szabad rendelkezés lehetőségét is a jogosult részéről, mert az ellenkező megoldás közvetve — perjogi eszközökkel — a jogok magánjogi jellegének vagy egyenesen maguknak az alanyi jogoknak a megszüntetését jelentené. A diszpozitív szabályon nyugvó alanyi jogok érvényesítése szempontjából tehát feltétlenül meg kell óvni a rendelkezési elvet, amely a Pp. 394. §-ában jut legpregnánsabban kifejezésre s ezt szem előtt tartva kell eszközöket találni a gyengébb fél hivatalból való megvédésére. Ezt a bizonyító eszközök alkalmazása során — a hivatalbóli intézkedés lehetőségének biztosításával — már a Pp. is érvényesülni engedi, megfontolandó, hogy a tárgyalási elvnek ezt a megszorítását lehetne-e és mennyiben a jogilag járatlan fél érdekében a jogvédelmet megalapító tények megjelölése tekintetében is alkalmazni. Ugyancsak a tárgyalási elv megszorításaképpen felvethető volna egy olyan kiegészítő rendelkezés beiktatása a perrendtartásba, amely nemcsak megengedi, de a szükséghez képest kötelezővé teszi a bírónak, hogy a jogban járatlan felet a rendelkezésére álló eszközök felől megfelelő felvilágosításban részesítse s őt a per sorsára kihatással bíró cselekmények lehetőségének beálltára kötelességszerűen figyelmeztesse. Szóba jöhetne a keresetváltoztatás tilalmára vonatkozó rendelkezések módosítása is, mégpedig olyan formában, hogy ezt, bizonyos esetekben, ha az ellenfél jogainak lényeges sérelmével nem jár, bár annak beleegyezése nélkül, a bíró is megengedheti. Általában a polgári perben is fokozni lehetne tehát a hivatalbóliság érvényesülését addig a határig, ameddig az *alanyi jog* feletti rendelkezés elve sérelmet nem szenved. Természetesen nem lehet figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy az újítások olyan

formában oldassanak meg, amely a bíró pártatlanságát még látszólag sem érinti. Ami egyébként a gyengébb fél védelmét illeti, ennek közvetett előmozdítására a szegényjogra vonatkozó szabályok reformja is alkalmas volna. A Szebenyi által megjelölt célt lehetne továbbá közvetve előmozdítani azzal is, ha a perrendtartási reformmal párhuzamosan a magánjog tételei is revízió alá vétetnének abból a szempontból, hogy mely területeken lenne indokolt a cogens szabályok megszaporítása.

Dr. Bacsó Ferenc

Hiteljogi követelmények

1. A Társadalmi Szemlének f. évi 4—5. számában Szebenyi Endre tanulmányt közöl, amelyben annak az alaptételnek előrebocsátása után, hogy a jogrend lényege az uralkodó gazdasági szerkezet kifejezése és hogy ennek megfelelően a népi demokrácia jogának fejlesztése az államhatalom változásából folyó következményeken túl a gazdasági alapok változásának kifejezését foglalja magában, — a jogélet különböző területeire kiterjedő vizsgálat tárgyává teszi azt a kérdést, vajjon a népi demokrácia eddig elért gazdasági eredményeinek és jogéletünk eddigi fejlődésének egybevetése alapján mondhatjuk-e azt, hogy jogalkotásunk átlépte a népi demokrácia küszöbét, s ha nem, mi az elmaradás oka és mik a teendők ebben az irányban, hogy a jog ne legyen a haladás akadálya.

Fejtegetéseinek konklúziójához, amely szerint jogalkotásunk általánosságban nem tartott lépést a gazdasági élet struktúrájában bekövetkezett változásokkal, mert a kétségtelenül jelentős nagyszámú újabb jogszabályaink nem tekinthetők a népi demokrácia gazdasági rendjét különlegesen és jellegzetesen visszatükröző jogalkotási termékeknek — csupán a hiteljogot érintő vonatkozásában óhajtanék hozzászólni. Minthogy azonban a jognak egyetlen — éppen a gazdálkodás rendjével legszorosabban összefüggő ágát — nem lehet a maga izoláltságában szemügyre venni, — mondanivalóimban nem mellőzhetem a kérdés általános vonatkozásait sem.

2. A jog végeredményben a gazdasági erők és érdekek küzdelméből kialakult egyensúlyi helyzet fenntartására és oltalmazására van hivatva. Nyilvánvaló ebből, hogy csak az oly jogalkotás — de ugyanez áll a jogalkalmazásra is — lehet a jog céljával összhangban, amely biztosítja a jognak érintett hivatását. Igaza van tehát a cikkírónak, mikor azt mondja, a társadalmi vonatkozások és a gazdasági szerkezet változásaival meg kell változnia azok jogi kifejezésének is.

Tény az is, hogy jogalkotásunk — és elsősorban hiteljogi rendszerünk mai helyzetében korántsem tükrözi vissza azokat a nagy változásokat, amelyeket a népi demokrácia különösen a nagybirtokrendszer megszüntetésével, a Nemzeti Bank és a P. K. első kúriájába tartozó pénzintézeteknek, ezzel a nagyipari üzemek jórészének, legutóbb pedig (az 1948. évi XXV. t.-c.-kel) egyes ipari vállalatoknak állami tulajdonba vételével valósított meg.

Valóban : igazságügyi jogalkotásunk ma még nélkülözi azokat a szabályokat, amelyek a magánjog, de különösen a hiteljog és általában a gazdasági jog területén gondoskodnának annak az új gazdasági helyzetnek védelméről és megerősítéséről, amely az imént említett »elsődleges rendező jogszabályok« folytán állott elő s így a népi demokrácia gazdasági rendszerét kifejező és azt különlegesen szolgáló alkotásoknak lennének tekinthetők.

3. Főként kereskedelmi jogunk, csődjogunk és kényszeregyezségi jogunk alig-alig tüntet fel lényegesebb változásokat szemben a kapitalista gondolkodás multbeli jogrendszerével. Elég e tekintetben arra utalnunk, hogy hiteljogunknak alapja ma is az a kereskedelmi törvény, amely az individuális liberalizmusnak megalkotása idejében teljes fénykorát élő eszmekörében született meg, amelynek elvi alapjául az a szemlélet szolgált, hogy a gazdasági életet egyéni erők mozgatják és irányítják, ami önmagában biztosítván a közérdeket, feleslegessé, de egyben károssá is teszi az államhatalom beavatkozását. Már önmagában ez a tény nyilvánvalóvá teszi, hogy a gazdasági háttérnek gyökeres megváltozása, főként a magántőkének egyre szűkebb térre szorítása, addig is, amíg kereskedelmi és csődjogunk teljes újjáalakítása meg nem történhetik, elkerülhetetlenné teszi, a cikkíró által is postulált számos oly részletszabály megalkotását, amelyek alkalmasak a szóbanlévő jogágaknak teljes átalakulását elősegíteni és biztosítani.

Különösen az államosításnak előttünk lefolyó menetével összefüggésben szükséges — a Társadalmi Szemlében felvetett problémákon túlmenőleg is — az alkalmas vállalati formának, az állami és a rokonvállalatok irányításának és ellenőrzésének és főként annak a viszonynak rendezése, amelyben az ily vállalatok az állami igazgatással lesznek.

4. De főként a szocialista gazdálkodás irányába haladó gazdasági rendszerünkben a munka jogának kiépítése az, amely elsőrendű feladatként vár jogalkotásunkra. Hiszen tudvalevő, hogy a szocialista gazdaság egyik legjellemzőbb vonása az emberi munka szerepének és jelentőségének alapvető átalakulása. A kapitalista gazdálkodás a munkában nem lát mást, mint közönséges árut, amelyet a tulajdonosa elad a termelőeszközök tulajdonosának. Szocialista gazdálkodásban ily viszonyról nem lehet szó. És míg a kapitalista társadalom alacsonyabb rendű embernek tartja azt, aki dolgozik, abból indulva ki, hogy a dolgozó terhes kötelesség gyanánt teljesíti csupán a munkát azért, mert termelőeszköz hiányában kénytelen eladni egyetlen vagyonát, munkaerejét, addig

a szocialista gazdálkodásban — minő a Szovjetunióé — a munkát és a munkást becsület és dicsőség övezi. Bár aligha vonható kétségbe, hogy a felszabadulás után jogalkotásunk jelentékenyen járult hozzá ezen szempontok érvényesítéséhez — elég legyen itt utalnom az 1.150/1948. korm. sz. rendeletre, amely annak folytán, hogy bár az alkalmazottaknak csak egy kategóriája tekintetében megoldja a joglemondásnak bírói joggyakorlatunkban annyira félreértett és helytelenül felfogott problémáját, valósággal fordulópontot alkot munkajogunk fejlődésében — mégis úgy vélem, nem mellőzhető követelmény a munka jogviszonyainak egységes szemléleten nyugvó átfogó szabályozása.

Szövetkezeti törvényünkről külön azt jegyezem meg, hogy a törvény fogyatékossága és részben meghaladottsága tekintetében vallott állásponthoz szintén csatlakozni tudok. De némileg túlzottnak tartom a törvény ellen emelt azt a vádat, mintha azt a szövetkezetben a különböző vállalkozási formák egyikét látná csupán. Ennek a törvénynek voltak, sőt vannak tévedései, hibái (bizonyíték az 1948. évi XXXI. t.-c. az 1947 : XI. t.-c. újabb módosításáról és kiegészítéséről) ; de azt aligha lehet tőle elvitatni, hogy tudatosan ismerte fel, hogy a szövetkezet nemcsak a kereskedelmi társaságok egy fajtája, nemcsak jogi konstrukció, hanem ennél több, társadalmi jellegű intézmény, amelynek feladata nem csupán gazdasági, hanem ideologiai és társadalmi céloknak elérésére is. Pl. a törvény 2. §-ának indokolása maga a törvény forradalmi újításaként emeli ki azt a rendelkezést, amely szerint a szövetkezeteknek gondoskodniok kell arról, hogy tagjaikat közösségi szellemben neveljék, továbbá, hogy tagjaik közgazdasági és társadalomtudományi tájékozottságot szerezhessenek.

5. Ha az említettekhez képest általában helytállónak és mélyre tekintő szemléleten nyugvónak is tartom a cikknek jogrendszerünk és főként hiteljogi jogrendszerünk elmaradottsága tekintetében kifejtett állásfoglalását, ennek az elmaradottságnak nem igazolása, de indokolása, illetőleg menthetősége tekintetében szükségesnek tartom egy szempontnak a kiemelését. Maga a cikk utal arra, hogy a jogrendszernek a demokrácia fejlődésétől való elmaradásának oka — egyebek között — az, hogy a jog fejlődése rendszerint nyomon követi csupán a gazdasági élet változásait.

Ebből a szempontból nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a felszabadulást követő évek gazdasági rendjének kiépítése a dolog természetének megfelelően nem egyszerre, hanem csak lépésről-lépésre, tehát fokozatosan következett be. Voltaképpen csak a hároméves terv az, amely a népi demokrácia gazdasági alapjait lerakta és amelyet éppen ezért a gazdasági alapok megerősítése terveként könyvelhetünk el. Főként az állami és szövetkezeti szektorok kiépítése, a válságoktól mentes fejlődés lehető biztosítása és a jövedelem új megoszlása azok a megoldások, amelyekkel a hároméves terv célkitűzéseit megvalósítani kívánta.

Míg a szövetkezeti szektornak elsősorban a földreform folytán kialakult új mezőgazdasági struktúrában van jelentősége, mint olyannak, amely a parasztság felemelkedésének útját van hivatva biztosítani, addig az állami szektor megerősítése a hároméves tervnek alapvető és egyben általános célkitűzése. Mégis : bár a bányászat, kohászat és nehézipar állami kezelésbe vétele, a nagybankok és az 1948. évi XXV. törvénycikk hatálya alá eső ipari vállalatok államosítása az állami szektor kiszélesítését eredményezte és habár a szocialista gazdaságot a kapitalista gazdaságtól éppen az különbözteti meg, hogy nem ismeri a termelő eszközök magántulajdonát és az ezzel járó kizsákmányolást, koránt sem állíthatni, mintha a hároméves tervnek célja lett volna a kapitalista termelési rend alapjának, a termelési eszközök magántulajdonának *általános* megszűntetése.

Mindez a jogrendszert érintő vonatkozásában abból a szempotból bír jelentőséggel, hogy a jogrendszernek gyökeres, a termelési és társadalmi rend változásaival számot vető reformja mindaddig szükségképpen nélkülözte a tervszerűséget, amíg a gazdasági életnek, mint »alapépítménynek« körvonalai több-kevesebb határozottsággal ki nem alakultak.

Ám bizonyos az is, hogy most, midőn részint a hároméves terv alapján, részint a Magyar Dolgozók Pártja programmnyilatkozata alapján nemzeti gazdálkodásunk útjának iránya adottnak vehető, valóban elérkezett immár az idő arra, hogy a népi demokráciánk gazdasági eredményei és jogrendszerünk, főként hiteljogi rendszerünk mai helyzete között kétségtelenül fennálló szakadéknak eltüntetéséhez, a cikkíró által javaslatba hozott módszerekkel minél előbb és minél eredményesebben hozzákezdjünk és ezzel jogrendszerünk, elsősorban hiteljogi rendszerünk demokratikus irányú teljes kiépítését biztosítsuk.

Dr. Tury Sándor Kornél

A nemzeti vállalat problémája

1. A jogi rend fejlődésének elmaradása a gazdasági szerkezet változása mögött nem új jelenség azok számára, akik a gazdasági élet és a jogi rend összefüggéseit tanulmányozzák. A jogrendszer általában nehézkesebb, lassabban alakuló valami, mint a gazdasági élet s a jogszabályok néha csak vontatottan követik ez utóbbi változásait. A jogrendszer ágazatai között is különbség van azonban abból a szempontból, milyen fokú rugalmassággal képesek követni a gazdasági

szerkezet alakulását. A leggyorsabban alakuló jogágazat megítélésem szerint a büntetőjog. A gazdasági szerkezet változása mindig a társadalom hatalmi viszonyainak változásával párhuzamos, a hatalom új birtokosa pedig új értékítéleteket, új védelmi igényeket hoz magával, amelyek nyomban büntetőjogi kifejezésre törnek. A büntetőjoggal csaknem egyidőben jelentkezik a változás igénye a gazdasági jogban, abban a sokrétű, vegyes jellegű jogágazatban, amely a gazdálkodás szervezetére és működésére vonatkozó szabályokat foglalja össze.

Mai gazdasági jogunk kétségkívül erős elmaradottságban van a gazdasági élet változásával szemben. Állami gazdálkodásunk kifejlődése olyan gazdasági tény, amellyel gazdasági jogunk eddig alig számolt. A megoldásra váró kérdések közül a legsürgősebbek közé tartozik az állami gazdálkodás szervezetének kiépítése. Eredményes gazdálkodás csak világos, rugalmas szervezetben képzelhető, olyan szervezetben, amely teljesen alkalmazkodik a gazdálkodás igényeihez. Az állami gazdálkodás sejtje az állami vállalat, elsősorban ennek számára kell tehát megfelelő szervezetet kiépítenünk. A tapasztalatok nyomán nem lehet kétséges, hogy erre a célra mai kereskedelmi jogunk egyetlen vállalati formája sem alkalmas. Meg kell teremtenünk tehát az állami vállalat sajátos szervezetét: a *nemzeti vállalatot*. A nemzeti vállalat problémája abban áll: olyan vállalati formát kell szerkesztenünk, amely egyfelől teljesen kifejezi a gazdálkodó egységek tulajdonában az állam javára végbement változást, másfelől pedig alkalmas az állami gazdálkodás sajátos igényeinek kielégítésére.

2. Állami gazdálkodásunk eddigi fejlődése során kétféle vállalati típus alakult ki, amelyben az állami gazdálkodó törekvése érvényesüléshez juthat. Az egyik típusba azok a vállalatok tartoznak, amelyekben az állam tulajdona teljes és kizárólagos, amelyekben tehát nem állami tulajdonos érdeke egyáltalában nem jelentkezik. A másik típust azok a vállalatok teszik ki, amelyekben az állam tulajdona nem teljes ugyan, de legalább a vállalat felére vagy annál többre terjed. A kétféle vállalatcsoportnak megfelelően a nemzeti vállalatnak is kétféle típusát kell kialakítanunk.

Az első típus esetében az állam rendelkező hatalma teljes lévén, nincs szükség arra, hogy az államnak az érvényesen létrejött vállalati jognyilatkozatokért való felelőssége korlátoztassék. Ebből folyik, hogy nincs szükség határozott összegű vállalati tőkére, alaptőkére, mert ez csupán a hitelezők biztosítására szolgál abban az esetben, ha a vállalkozó felelőssége korlátolt. A korlátlan felelősségből eredő veszélyeket pedig az »ultra vires« elv bizonyos mértékű érvényre juttatásával kell kiküszöbölnünk úgy, hogy bizonyos jogügyletek érvényességéhez kormányhatósági jóváhagyást kívánunk meg. — A másik vállalati típus esetében a helyzet egészen más. Nyilvánvaló, hogy az állam nem vállalhat korlátlan felelősséget olyan vállalatért, amelyben rajta kívül másnak is van tulajdoni érdekeltsége. Ennek viszont az a következménye, hogy itt határozott összegű vállalati tőkére van szükség, továbbá, hogy az állam felelősségét ebben az esetben a vállalati tőke reá eső részének rendelkezésre bocsátására kell korlátoznunk.

A vállalatvezetés megszervezésének kérdésében annak a ténynek a jogi következményeit kell levonnunk, hogy az állami akarat érvényesítésére — a tulajdoni hányad többségére tekintettel — mindkét esetben mód van. A vezetés tekintetében tehát a kétféle nemzeti vállalat között nem lehet különbség. A vállalatvezetés érdemét illetően érvényesítenünk kell azt az elvet, amely a korszerű gazdálkodás fejlődése során az államosítástól függetlenül is kialakult: az egyéni vezetés elvét. Amint a nagy részvénytársaságokban a vezetés súlypontja a jogszabályban legtöbbször nem is említett vezérigazgatóra tolódott át, úgy a nemzeti vállalat vezetésével járó tennivalókat is a vállalat vezérigazgatójának kezében kell összpontosítanunk. Az egyéni vezetés ellentétele a teljes személyes felelősség. A felelősség megfelelő szankcióit magánjogi és büntetőjogi síkon egyaránt ki kell építenünk. Nagyobb vállalatok esetében helyes lesz a vezérigazgató mellé intézményesen tanácsadó testületet, ügyvezetőséget szervezni, mely a vállalatvezető tisztviselőiből állana. Az ügyvezetőség semmiképp sem korlátozhatja a vezérigazgató egyéni vállalatvezetői jogkörét s ebből eredő személyes felelősségét. Ehhez képest az ügyvezetőség a vezérigazgatónak utasítást nem adhat, a vezérigazgatónak azonban a fontosabb ügyekben az ügyvezetőség véleményét meg kell hallgatnia. — A vállalatvezetéshez hasonlóan egységes szabályozást igényel a nemzeti vállalat két típusa az ellenőrzés tekintetében is. A kialakulóban lévő állami ellenőrzési gépezet hatáskörének a két típusra egyaránt ki kell terjednie.

Igen kényes és fontos kérdés a nemzeti vállalat második típusában részes magánérdekeltet megillető jogkör határainak kérdése. Abból, hogy a vállalatvezetés tekintetében a kétféle nemzeti vállalatnál nem lehet különbség, vagyis hogy a vezetésbe a magánérdekeltségnek nem lehet beleszólása, az következik, hogy az állami és nem állami érdekeltség viszonya lényegileg csendes társasággá alakult át. A nem állami érdekeltség a vállalatban pusztán vagyonilag részes anélkül, hogy ez a vállalat vezetésében is kifejezésre jutna. A puszta vagyoni érdekeltség folyományaképp a nem állami vagyoni betét tulajdonosával elsősorban a vállalati mérlegeket kell másolatban közölni. Biztosítani kell továbbá a mérleg s az ügyvezetés tekintetében egyaránt a felvilágosítás kérésének jogát, valamint panaszjogot a vállalat működéséért felelős miniszterhez. Gondolni lehet végül arra is, hogy a komolyabb (pl. legalább 20%-os) nem állami érdekeltség részére a mérleg ellenőrzésében való közreműködés jogát is meg lehetne adni.

3. A nemzeti vállalat szervezetének fentebb vázolt alapvető kérdéseivel természetesen távolról sem merülnek ki azok a problémák, amelyeket a

gazdasági jog területén az állami gazdálkodás vet fel. Az állami gazdálkodás szervezete nem csupán a vállalatokból és az ezek ellenőrzésére hivatott szervekből áll, hanem azokból a hatóságokból is, amelyek a vállalatokat irányítják. A vállalati forma kiépítésével párhuzamosan az irányító szervezetet is meg kell teremtenünk. A szervezeti problémák után a közeljövő távlatában feltűnnek az anyagi jog átalakításának problémái. A jogfejlődés arra tanít, hogy az új szervek új elveket követelnek s alig képzelhető, hogy az állami gazdálkodás ténye kereskedelmi jogunk alapgondolatait érintetlenül hagyná. Az alapgondolatok változása természetesen igen sokszor csak huzamosabb fejlődés eredményeinek mérlegelése után tűnik ki. Ezt a fejlődést azonban éppen azok a szervezeti változások indítják meg, amelyeknek egyik láncszeme a nemzeti vállalat problémája.

Dr. Világhy Miklós

Jogviták államosított üzemek között

»A gazdasági struktúra változása és jogrendszerünk elmaradása« címen a Társadalmi Szemlében (1948. 316.) néhány szóval érinti Szebenyi Endre az államosított üzemek egymás elleni követeléseinek érvényesítését. Álláspontja szerint »a rendes bírói út kizárásával döntőbíróságokat kell a viták eldöntésére az egyes minisztériumokon belül, vagy más állami szerv hatáskörében sürgősen megszervezni«. »Nézetem szerint az ily jogviták természetüknél fogva ugyanolyanok, mint két más magánfél közötti jogvita.« Természetüknél fogva: ez nem filozófiai kategóriát jelent, hanem jelenti azt, hogy a felek akaratának vizsgálata, a jelentős tények megállapítása, az ellenérdekű felek vitatkozási és észrevételezési joga célszerűen és igazságosan annak az eljárásnak a rendjén érvényesülhetne, amelyet pernek nevezünk és amely helyesen bíróság előtt kell hogy lefolyjék. A bíróság nem jelent szükségképpen rendes bíróságot. Helyesebbnek látszik a választott bíróság intézményének módosításokkal való átvétele. Nem egészen az a megoldási mód lebeg ugyanis szemem előtt, amelyet a Pp. választott bírósági fejezete tartalmaz. A választott bírák nem minden egyes adott esetben külön-külön volnának megnevezendők, hanem az egyes szakmák arra alkalmas, nem jogász vagy jogász volta dacára is a kérdések műszaki és gazdasági részét teljesen ismerő dolgozóit kellene listákba foglalni és a peres felek a maguk bíráit a névjegyzékbe felvettek közül választanák. A másik eltérés abban állana, hogy fellebbviteli bíróságok is volnának szervezendők ugyancsak szakemberekből összeállított névsorok alapján. Elnök gyanánt azonban nem gazdasági szakember hanem jogász alkalmazását tartanám kívánatosnak, elsősorban hivatásos bírót, de más jogászok (ügyvédek, egyetemi tanárok) ugyancsak figyelembe jöhetnek. Közeledést mutatna ez a forma a bíróságoknak laikusokkal való kiegészítéséhez oly laikusokkal, akik szakismereteik révén a felmerülő kérdések eldöntésére alkalmasak.

Dr. Vági József

Feladataink a jogászképzés terén

Amidőn a magyar demokrácia be akarja hozni azt a hátrányt, amellyel jogi fejlődésünk elmaradt gazdasági fejlődésünk mögött, nem feledkezhetik meg arról, hogy a tennivalók nemcsak a jogszabályok megváltoztatásában, hanem új jogászgeneráció nevelésében is jelentkeznek s ennek során a működő jogászok közül is a feladatok ellátására alkalmassá kell tenni mindazokat, akik hajlandók és képesek a népi demokrácia mellé állani.

A tulajdonképeni jogászkérdés, tehát az új jogászoknak megfelelő szakképzettséggel való felvértezése természetszerűen az egyetemek jogi karainak feladata. Minthogy azonban az igazságügyminiszter a jog és a jogászság minden ága felett szinte főfelügyeletet van hivatva gyakorolni, az igazságügyi kormányzat feladatai közé tartozik az is, hogy megfelelő módon hidat kíséreljen verni a jelenlegi tudományos oktatás elméleti jellege és a népi demokrácia mindennapi munkájához megkívánt gyakorlati szemlélet között. Ez a probléma elsősorban az egyetemi oktatás ügyével függ össze.

A jogászkérdés másik nagy feladatköre az úgynevezett jogászi továbbképzés. Gyakorlati jogászaink jó-rossz tudományos felkészültségüket olyan főiskolákon szerezték és gyakorlati képzettségükről rendszerint olyan vizsgabizottságok előtt tettek tanuságot, amelyek alig voltak tekintettel a népi demokrácia kívánságaira s így különösen nem szerezhettek olyan jogi szemléletet, amely a jog társadalmi-gazdasági függőségeit és társadalmi szerepét velük megláttatta volna, de alig volt módjuk arra is, hogy a népi demokrácia állam- és jogszemléletét megismerjék s gyakorlati működésükhöz megfelelő politikai irányelveket szerezzenek. Minthogy tervszerű elméleti és gyakorlati képzésük általánosságban az egyetem befejezésével lezárult, még a teljes jóindulat esetében sem lehetnek — néhány egyéni esetet ki-

véve — alkalmasak arra, hogy a jogi és a jogászi átalakulás teljes értékű cselekvő tényezői legyenek. Éppen ezért meg kell szervezni e jogászok és az igazságszolgáltatás munkájába a jövőben bekapcsolódó jogászok megfelelő általános és szakmai továbbképzését.

Az igazságszolgáltatásban és az igazságszolgáltatás körül szabad pályán működő jogászok szakmai és szociológiai továbbképzése olyan feladat, amelynek elvégzésére csak az igazságügyminisztérium mutatkozik alkalmasnak: az igazságügyminisztérium feladata az igazságszolgáltatás objektiv tényezői mellett a szubjektív tényezők kielégítő voltáról is gondoskodni. Ennek a gondoskodásnak, tehát a jogászi továbbképzésnek nézetem szerint elsősorban a bírák, ügyészek, illetőleg a bíráskodásban, valamint az igazságügyminisztériumban foglalkoztatott fogalmazók körére kell felsőoktatásszerű gyakorlati továbbképzésként kiterjednie, másodsorban az igazságügyi szerveknél foglalkoztatott segédhivatali alkalmazottak felé kell mintegy középfokú oktatásként fordulnia; ez utóbbiak felé többek között azzal a céllal is, hogy a segédhivatali alkalmazottak közül kiemelhetők legyenek azok, akik alkalmasaknak látszanak a felsőfokú jogi oktatásba való bekapcsolódásra és a fogalmazói, illetőleg bírói karba való átvételre. Harmadsorban gondolni kell azoknak a laikus bíráknak megfelelő jogi tájékoztatására, akik egyre fokozódó mértékben kapcsolódnak be az igazságszolgáltatás munkájába. Irányító szerepet kell játszania az igazságügyminisztériumnak végül a szabad pályán működő jogászok általános és szakmai továbbképzésében is.

Ennek a többirányú munkának megfelelő formát kell találni s ugyanakkor, amikor a tervszerűség és határozottság a munkaprogramból nem hiányozhatik, a továbbképzésnek mégis megfelelő rugalmassággal kell történnie, éppen az érintettek sajátos feladatkörére és arra való tekintettel, hogy a továbbképzés iránt a jogászoknál feltehetően mutatkozó érdeklődés módot nyujt az önkéntes kezdeményezések termékeny felhasználására. Az általános szociológiai és politikai, valamint elméleti és gyakorlati jogi előadások tartása, az egyes szerveknél máris működő munkacsoportok tevékenységének tervszerűvé tétele és irányítása, a különböző helyen működő és különböző munkakörben foglalkoztatott jogászok tapasztalatainak kicserélése s e jogászok egymáshoz való közelítése, megfelelő és a továbbképzést összefogó jogi irodalom kiadása: mindezek az eszközök szerepelhetnek a továbbképzés kelléktárában, úgy azonban, hogy az igazságügyminisztérium mindezekben központi szerepét, elgondolásait és célkitűzéseit egységesen érvényre tudja juttatni.

Ezek a tervek és feladatok talán messzemenőknek és túlméretezetteknek tünnek; valójában azonban távolról sem azok és szükséges voltuk alig tagadható, hiszen a jogászság jelentős része maga is hiányát érzi az ilyenirányú munkának és a nem annyira oktatás-, mint inkább munkaközösség-jellegű továbbképzés lehetőségével megteremtését maga is várja. Nem térhetünk ki az elől, hogy elkészítsük végre az igazságügyminisztériumnak a jogászképzésre és a jogászi továbbképzésre vonatkozó tervét, egyben pedig megtegyük a kezdeti lépéseket az igazságügyminisztérium mellett mindeme feladatok ellátására létesítendő tudományos intézet felállításához.

Dr. Szabó Imre

Új büntetőtörvénykönyv alkotásának szükségessége

I.

A történelmi fejlődés ama szakaszaiban, amikor a fejlődés üteme meggyorsul, különösen szembetűnővé válik az az ütemkésedelem, amelyik a változó gazdasági és társadalmi szerkezet, valamint az azt rendezni hivatott jogrendszer között — az életviszonyok dinamikus és a jogszabályok statikus természetéből folyóan — mindenkor fennáll.

A gazdasági struktúra változása a különböző jogvidékek közül a gazdasági jog mellett a büntetőjogot érinti a legközvetlenebbül. Itt élesednek ki legelőször a változott életviszonyok és a változatlan büntetőjogrendszer közötti ellentmondások.

A Társadalmi Szemlében »A gazdasági struktúra változása és jogrendszerünk elmaradása« címen írt tanulmányában Szebenyi Endre külön fejezetet (IV. rész) szentel büntetőjogunk fejlődésbeli elmaradása kimutatásának; az orvoslás útjára is rámutatván, úgy látja, hogy — szemben az eddig érvényesülni látszó felfogással — nem novelláris foltozgatások vezetnek célra, mert ilyenkor »legtöbbször nem arról van szó, hogy a régi gazdasági alapon létrejött ideológiájú kódexet szétzúzzák és helyette újat tegyenek, hanem arról, hogy a hiányosságainak kiküszöbölésével még biztosabbá és egységesebbé tegyék a régit — nemcsak elérkezett az ideje, hanem késedelemben is vagyunk a büntetőkódex megalkotása tekintetében«.

Miután a megváltozott életviszonyok és a mozdulatlan büntetőjogi rendszer közötti ellentmondásokból adódó ütközéseket ma már büntetőjogunk mind elméleti művelői, mind gyakorlati alkalmazói egyaránt látják, az ellentétek mielőbbi kiküszöbölésének szükségességét egyaránt vallják. Eltérőek azonban a felfogások a kiküszöbölés módja tekintetében. Vannak, akik a magyar büntetőjog 70 éves klasszikus épületének, a népi demokratikus fejlődés irányának megfelelő, *teljes átépítését* sürgetik, míg mások — különböző meg-

fontolások alapján — hasznosabbnak tartják az épület elavult részeinek *novelláris tatarozását*. Eddig ez az utóbbi felfogás látszott túlnyomónak. S miután az igazságügyminisztérium törvényelőkészítőosztálya is csupán novelláris »Törvényjavaslat«-ot készített, mely címéből is kitűnően a »büntetőtörvények egyes fogyatékosságainak megszüntetéséről és pótlásáról« kíván rendelkezni, arra kell következtetnem, hogy hivatalos igazságügyi politikánk is eddig a novelláris javítgatás elvét vallotta. A Jogász Szakszervezet büntetőnovella-tervezete (közzétéve Magyar Jog III. évf. 7. szám 110—112. l.) is arra mutat, hogy a szélesebb jogásztársadalomban is a novelláris módosítást látják az egyelőre járhatóbb útnak.

A Társadalmi Szemle-beli tanulmány három pontban foglalja össze a csupán novelláris módosítást vallók kódexellenes érveit és oly meggyőző érveléssel mutatja ki az új büntetőtörvénykönyv alkotása körüli aggodalmak alaptalanságát, hogy nem tartanám meglepőnek, ha az érvelés nyomán a súlypont a novellát vallók táboráról áttolódnék az új kódexet sürgetők táborára.

II.

Minthogy a magyar gazdasági és társadalmi szerkezet fejlődése a *szocializmus felé* vett irányt, tanulságos történelmi példát nyujt a *szovjet-orosz büntetőjog* fejlődése. A nagy októberi forradalom például a gazdasági és társadalmi struktúra gyökeres megváltoztatása után az életviszonyok és az 1903. évi orosz büntetőtörvénykönyv közötti ellentmondások kiküszöbölését nem novelláris tatarozásokkal kísérelte meg, hanem Lenin érvelésének megfelelően az 1917. november 24-i dekrétummal hatályon kívül helyezték az *egész* cári tételes büntetőjogot, mert nem felelt meg »a forradalmi lelkiismeretnek és a szocialista jogérzéknek«. E szemléletet tükrözi az 1922. november 11-én kiadott Polgári Törvénykönyv bevezető rendelkezéseinek 6. §-a is: »E törvénykönyv rendelkezéseit tilos a megsemmisített rendszer törvényei alapján, avagy a forradalom előtti bíróságok gyakorlata alapján értelmezni«.

A szovjet-orosz fejlődést tehát a régi cári rendszer jogának *teljes* (abszolút) *tagadása* jellemezte. Az Összoroszországi Tanácsok IX. kongresszusának 1921 december 31-én hozott határozata szerint:

»Az újonnan létrejött viszonyok *nyerjenek kifejezést a törvényekben* és találjanak védelmet a bíróságoknál!«

III.

A Magyar Dolgozók Pártjának programmnyilatkozata is a tatarozás helyett azt vallja (IV.): »A Párt síkraszáll az igazságszolgáltatás és a jogrend gyökeres reformjáért a termelési és a társadalmi rend változásainak megfelelően . . . A Párt szükségesnek tartja a népi demokrácia alaptörvényének megalkotását, hogy az állampolgárok jogait és kötelességeit az állami, gazdasági és társadalmi rend alapvető változásait, a magyar köztársaság népi jellegét a törvény erejével alkotmányban szentesítsük.«

A büntetőtörvénykönyv akkor és addig tölti be hivatását, amikor és ameddig a *gazdasági és társadalmi szerkezet fejlődését szolgálja*. A büntetőjog *eszköz* a társadalmi fejlődés szolgálatában, miért is — hogy céljának megfelelhessen — mindenkor híven kell *követnie* a gazdasági és társadalmi struktúra változásait. E követelményeknek a hazai büntetőjogalkotás ezideig nem igen felelt meg. Az 1878. évi V. törvénycikkbe iktatott büntetőtörvénykönyvünket szervesen csak az 1908. évi XXXVI. törvénycikkbe iktatott első büntetőnovella módosította és egészítette ki. A büntetőjogrendszer *három évtizedes* mozdulatlanságát még a századvég gazdasági és társadalmi szerkezetének fejlődésében beállott lassúbbodás sem indokolhatja. Büntetőtörvénykönyvünk további szerves módosítására ismét *húsz esztendőt* kellett várakozni (az 1928. évi X. törvénycikkbe foglalt II. Bn.). Igaz ugyan, hogy a novellák közben s főleg azokat követően — legtöbbnyire a gazdasági helyzet konjunkturális fejlődését tükrözve — alkottunk néhány ú. n. melléktörvényt, ezek azonban csupán szűkebb körre szorítkoztak s csak korlátozottan érintették, illetve egészítették ki a büntetőkódexet.

»A bűnügyi esetek zömében az ítélkezés változatlanul az 1878. évi V. törvénycikk és annak a Horthy-rendszerbeli kiegészítései alapján történik«, mutat rá Szebenyi, pedig időközben a gazdasági, politikai és a társadalmi szerkezet s ennek kapcsán a szemlélet is gyökeresen megváltoztak s a fejlődés gyors üteme miatt az *ellentétek* nap, mint nap jobban *élesednek*. Éppen a fejlődés gyors üteme az, mely sokat visszariaszt új kodifikációtól. »Helyes tehát az, hogy a jog harci eszköz és aki nem akarja a harci eszközt a jövő küzdelmeinek a megvívására is alkalmassá tenni, nem akarja céljai érdekében újjáalakítani, az lemond a küzdelemről, mulasztásával opportunistává válik és kizárja magát a fejlődésből.«

De az érvek súlya mellé hadd állítsunk itt is *történelmi példát:* 1922. január 1-én lépett hatályba az Oroszországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság (R. Sz. F. Sz. R.) első büntetőtörvénykönyve. Az életviszonyok forradalmi lendületű fejlődése azonban nem hagyta a szovjet büntetőjogászokat megpihenni: A Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottsága 1924. október 31-i ülésén elfogadta »A Szovjetúnió és a szövetséges köztársaságok büntetőtörvényhozásának alapvető elveit«, ami az alig háromesztendős kódex általános részét érintette. Ez alapelvek feldolgozásával készítették el a második szovjet-orosz büntetőtörvénykönyvet, melyet az Únió Központi Végrehajtó Bizottsága 1926. november 22-én elfogadott el és 1927. január 1-én életbe is léptetett. Az életviszonyok folytonos változása azonban alig *két hónap mulva* újabb szabályozást tett szükségessé: az Únió Központi Végrehajtó Bizottsága 1927. február 27-i ülésén elfogadta és hatályba léptette »Az állam elleni (ellenforradalmi) és a Szovjetúnióra különösen veszélyes kormányzatellenes

bűncselekmények«-et szabályozó törvényt, amely a a Kódex Különös részébe első fejezetként mint 58.[1] §—58.[14] §, illetve 59.[1] — 59.[13]§ nyert beillesztést. Igy folytathatnám a kódex szinte negyedévenkénti folytonos módosításának, kiegészítésének bemutatását, amit nem a szovjet jogszerkesztők kevésbbé alapos munkája magyaráz meg, hanem éppen ellenkezőleg : a szovjet büntetőjogalkotás mindenkor híven igyekszik követni a gazdasági és társadalmi szerkezet fejlődését.

IV.

A jogterületek közül a büntetőjog tükrözi mindig leginkább a jogalkotó és a jogalkalmazó *világnézetét*. Kiáltó e síkon is az ellentét a mult század utolsó negyedében készült s a Horthy-rendszer alatt restaurált *Btk-nak* érdekszemlélete és *népi demokráciánk* érdekszemlélete között, mert »ez a büntetőjogi rendszer köztudomásúan a liberális korszak individualista szemléletén épült. Korának megfelelően érzéketlen mindazzal szemben, ami a közösséget érinti«.

Tehát mindenekelőtt büntetőjogunk alapfogalmait kell *átértékelnünk*. »A bírói gyakorlat demokratikus biztosítása érdekében egyelőre elegendő lenne — mint ahogy ez Jugoszláviában is történt — csak a büntetőjog általános részének az elkészítése és törvénybe. iktatása«. E helyes álláspontot is magamévá tudom tenni.

Új büntetőtörvénykönyvünknek már külső *logikai felépítéséből* is tükröződni kell a népi demokratikus érdekszemléletnek. A *közületi érdek* primátusát *formálisan* is ki kell hangsúlyozni az egyes bűncselekményi tényálladékoknak a védett jogtárgyak *értéke szerinti* egymásutánjában. Miután minden bűncselekményi tényálladék súlypontja a büntetőjogszabállyal védett *érdek* s az egyes érdekek milyen körben és milyen súlyú jogkövetkezménnyel való védelme *világnézeti kérdés*, nyilvánvaló, hogy új büntetőkodexünk oly érdekeket is büntetőjogi oltalomban kell hogy részesítsen, amelyeket a liberalizmus eszmevilágában fogant büntetőtörvények oltalomra érdemesnek nem tartottak, illetve nem olyan hatályú védelemben részesítettek, mint amilyet a *népi demokrácia fejlődési érdeke* megkíván. Az új kódexben nyilván egészen más kell hogy legyen az aránya a *közületi érdekeket* és az *egyén* személyi, valamint vagyoni *érdekeit* védő jogszabályoknak. A szovjet-orosz büntetőtörvénykönyv 205. §-ából pl. az egyén személyét sértő bűncselekményekkel csupán a VI. fejezet 25. §-a, vagyoni érdekeit sértő bűncselekményekkel pedig a VII. fejezet 16. §-a foglalkozik, ez utóbbi nagy hányada is azonban a közületi tulajdont sértő cselekményekkel szemben nyujt védelmet. A helyesen értelmezett közérdek oltalma egyben az egyes polgárok jogos és méltányos érdekeinek védelmét is jelenti.

Dr. Olti Vilmos

A büntető eljárási perorvoslat kérdéséhez

Az idei esztendő néhány hónapja megérlelte az igazságügyi reformok sorrakerülését. A *Társadalmi Szemlében* — a Magyar Kommunista Párt tudományos folyóirata legutóbbi számában jogrendszerünk elmaradásáról megjelent, — az egész jogéletet átfogó tanulmány a bűnvádi perorvoslat tekintetében két alapvető reformkérdést vet fel. Az egyik az, hogy a fellebbviteli bíróságnak csak megsemmisítő hatásköre legyen, de semmiesetre se tárgyalhassa újból az ügyeket, a másik az, — nem kellene-e olyan legfelső bíróságot létesíteni, amely csak az állam életére döntő ügyekben határozna, esetleg I. fokon is — de fő feladata abban nyilvánulna meg, hogy a fennálló törvények keretein belül a változott gazdasági helyzetnek megfelelően a bíróságoknak útbaigazítást ad.

Az egyfokú perorvoslat eszméje már a felszabadulás előtti időben is gyökeret vert (1938 : XVI. tc., 7070/1941. M. E. sz. rend.) Az utolsó hónapokban különböző jogászi szervezetekben, bizottságokban az egy fokú perorvoslat kérdését bőven tárgyalták és a jogászi közvéleményben általánosnak mondhatjuk azt a felfogást, hogy a büntető jogszolgáltatás szerint az egy fokú perorvoslat bevezetésére kell áttérni.

Hogy ez a megsemmisítő hatáskör mennyiben legyen kizárólag jogkérdésekre korlátozva, amint ezt az 1947. XXXIV. tc. 19. és 20. §-a a népbíráskodás során meghatározta, vagy pedig mennyiben közelíthessen a tényállás elleni semmiségi panasz tekintetében a perorvoslat a Bp. illetve a II. Bn. 33. §. rendszeréhez, — az még vitatható kérdés. Mindenesetre — ha megvalósulásra kerül az az elgondolás, hogy elsőfokon hármas tanácsban két népbíró bíráskodnék egy szakbíró elnöklete alatt — ennek szükségszerű következményeképp a felsőfokú bíráskodást a legmerevebben a jogkérdésekre kell szorítani, a ténybeli panasz kizárásával.

A két népbíró közvetlen észlelés alapján dönt, viszont az esetleg ellenkező álláspontón lévő szakbíró szövegezi a jegyzőkönyvet és az ítéletet. Csak a ténybeli panaszok teljes kizárásával lehet elkerülni, hogy másodfokon papirosítélet ne hiusítsa meg az alsófokú ítélkezés lényegét.

Az említett egyfokú fellebbviteli eljárásnak szabályai teljes újjáépítésre szorulnak. Már a háború előtt büntető perorvoslati rendszerünket szomorú állapotban lévőnek jellemezte dr. Degré Miklós, a budapesti ítélőtábla volt elnöke. Valóban, a teremtő géniusz tökéletes távolmaradását kell éreznünk a büntető jogalkotás terén, ha végignézünk azon a toldozás-foldozáson, amit a bűnvádi perorvoslat szabályozása körül az

1907. XVIII. tc.-től kezdődően végig az összes eljárási novellák és egyéb eljárási jogszabályok véghezvittek és azon az eredményen amit létre hoztak. Jogtudományi és gyakorlati szempontból egyaránt megbukottnak kell tekinteni egy olyan perorvoslati rendszert, amelynél a legfelsőbb bíróságban komoly szakemberek azon kénytelenek vitatkozni, hogy egy semmiségi panaszt *el-* vagy *vissza* kell-e utasítani — *ítélettel* vagy *végzéssel* kell-e határozni. Olyan hivatott szakférfiú, mint dr. *Finkey Ferenc* koronaügyész írta meg annak idején, hogy alig van tárgyalási nap, amikor a Kurián kisebb-nagyobb vita ne állna elő a tanácsok tagjai között a felett, hogy mikor kell a semmiségi panaszt, mint törvényben kizártat visszautasítani és mikor mint alaptalant, elutasítani. Igen gyakran megesett — Finkey szerint, — hogy az *el-* vagy *vissza*utasítás feletti vitatkozással több időt töltött el a Kuria tanácsa, mint amit az ügy érdemi felülvizsgálatára fordított. Indiszkréciót ezzel nem követett el az egykori koronaügyész, mert ezeket a kulissza titkokat föltárta a joggyakorlat is. Jogegységi határozattal kellett dönteni egyik esetben arról, hogy nem végzéssel, hanem ítélettel kellett volna elutasítani a semmiségi panaszt (7070/1941. M. E. sz. rend. 5. §. alapján; J. E. 1914. sz.), — másik esetben viszont az volt a hiba és az volt a törvénysértés, hogy helybenhagyó *ítélettel* határozott a tábla visszautasító végzés helyett. (1907: XVIII. tc. 1. §. esetében B. H. T. 214. sz.). A hídépítő munkást a Duna fölött aligha lendítette volna előre a roham-szegecselésben, ha tudta volna, hogy az odalátszó palotaablakok mögött olyan kérdések körül folyik ádáz jogászi vita, hogy: *El* vagy *Vissza? Itélet*, vagy *Végzés?* Mialatt a Bp. jogorvoslati rendszerén a 40 éves toldozgatás folyt, egy pillantás a polgári perjog birodalmában képet adhatott volna arról, hogy lehet egy reviziós eljárás szabályait röviden és világosan is összefoglalni.

Az az új gondolat, hogy a legfelsőbb bíróság csak kivételesen, állami jelentőségű ügyekben ítélkezzék, egyébként pedig az alsófokú bíróság irányítására szorítkozzék, szinte szükségszerűen következő láncszemet alkot a reformokban ha, az egyfokú perorvoslat bevezetése megvalósul. A törvényszékek és járásbíróságok fenntartását a jogszolgáltatás gyakorlati igényei szükségessé teszik. A tábláknak a bírósági szervezetből való kikapcsolása azzal a következménnyel járna, hogy az elsőfokú törvényszéki ügyek tömege kerülne a legfelsőbb bírósághoz. Gyakorlati szükségesség tehát a táblák fenntartása is, mint II. fokon ítélkező bíróságoké — ami pedig kétségtelenül az egységes jogterület széttöredezését jelentené. Az államhatalmi változáshoz az egész termelési rendszerben beállott változás is járult, aminek már a meglévő jogszabályok alkalmazásában is változásokat kell maga után vonnia. Ha meg is van a multtal való szakítás és a mai renddel való teljes azonosulás minden ítélőbíró gondolkodásában — akkor is az utolsó 25 esztendő légkörében nevelkedett és abból kilépni nem tudó — kellő társadalomtudományi tájékozottságtól a rendszer nevelése által eddig jórészt elzárt bírák ítélkezésében szükségszerűen előállanak olyan zökkenők, amelyeket csak a legfelsőbb bíróság

KÖNYVUJDONSÁGOK!

ANTALFFY—IFJ. NAGY—UJLAKI: Magánjogi döntvénytár 1946—1947 ..... 32.— Ft
ANTALFFY M.: Perjogi döntvénytár 1946—1947 .. 18.— Ft
GALLIA B.: Hiteljogi döntvénytár 1946—1947 ... 20.— Ft
AUER—BOJTA—BAJOR: Büntetőjogi döntvénytár 1946—1947 ..... 16.— Ft
(A fenti döntvénytárak ára egybekötve 106.— Ft)
ALTORJAY S: Teljes magyar anyagi büntetőjog 2 kötetben ktve ..... 240.— Ft
AUER GY.: A hatályos bűnvádi eljárási jog szabályai 50.— Ft
BACSO—MIKOS—NÉMETHY—SZABÓ—SZABÓKY: 1947. év hatályos jogszabályai I—II. kötve előjegyzési ár ..... 240.— Ft
BACSO—MIKOS - SZABÓKY—SZABÓ—TAKÁCS—NÉMETHY: Az 1947. évi jogszabályok mutatója 45.— Ft
BENEDEK-PONGRÁCZ-IZSÁK-GELLYÉN-MURÁNYI: Lakáskodex ..... 40.—Ft
BERECZ S: Az új népbirósági törvény egységes szerkezetben a hatályos népbirósági rendeletekkel ..... 15.— Ft
CORPUS JURIS (Magyar Törvénytár) 1947. (barna, fekete és bordó kötésben) kötve..... 72.— Ft
CSÜRÖS—GABÁNYI—WINDISCH: Az üzleti mérleg 40.— Ft
DIENES L: Bevezetés a közgazdaságtanba..... 25.—Ft
EGYED I.: Iparjog ..... 40.— Ft
FEHÉRVÁRY J.: Magyar váltó- és csekkjog ..... 32.— Ft
FEHÉRVÁRY J.: Magyar csődjog vázlata a csődönkívüli fizetésképtelenségi eljárásokkal ..... 32.— Ft
GERÉNYI T.: A magyar-csehszlovák lakosságcsereegyezményre és a csehszlovákia magyar vagyonra vonatkozó rendelkezések ..... 25.— Ft
HERMÁNYI—KISS—MÁNDY: A rendőri büntetőeljárási jog szabályai ..... 22.— Ft
HEGEDÜS J.: Jövedéki büntetőszabályok és a jövedéki bűnvádi perrendtartás ..... 50.— Ft
KÁDÁR—KÁLMÁN—SZABÓ: Az 1948. évi amnesztia ..... 12.— Ft
KERESZTESSY—FEKECS—FEJÉR: Illetményadó és illetménytöbbletadó ..... 36.—Ft
KERESZTESSY—TAKÁCS—FEKECS: Együttes kereseti és jövedelemadó, társulati és tantiémadó, nyereségtöbbletadó..... 60.— Ft
KESZY—HARMATH Z.: Közellátási rendeletek gyüjteménye ..... 180.—Ft
MAGYARORSZÁGI RENDELETEK TÁRA (hivatalos kiadás) 1944. évf. IX—X. füzete, tárgymutatókkal.. 27.— Ft
MAGYARORSZÁGI RENDELETEK TÁRA (hivatalos kiadás) 1945. évf. VII—XII. füzete ..... 112.— Ft
MÁTHÉ I.: Társadalombiztosítási jogszabályok és útmutató ktve ..... 70.— Ft
NAGY—SZÜCS: Jövedelemtöbbletadó ..... 50.— Ft
SÁNDORFY K.: A részvényjog bírói gyakorlata 1940—1947. ..... 40.— Ft
SIMOR A: A házasság felbontását módosító 6.800/1945. M. E. sz. rendelet és az annak nyomán kialakult joggyakorlat ..... 18.— Ft
SZABÓKY—ZALÁN: A gazdasági rend és a hároméves terv büntetőjogi védelme ..... 28.— Ft
SZÁSZY I.: A magyar magánjog általános része, különös tekintettel a külföldi magánjogi rendszerekre II. 50.— Ft
VADÁSZ L.: Tételes magánjogunk 1946—47. évben négy esztendő bírói gyakorlatával ..... 18.— Ft
VÁGI—FÁBRY: Pengővalorizáció..... 36.— Ft
VÁRADY K.: Magyarország közigazgatási helységnévtára 1948. évre ..... 50.— Ft
ZÖLDY—ZALÁN—LEE: A Kúria büntetőjogi gyakorlata ..... füzve 180.— ktve 200.— Ft

Részletre is megrendelhetők:

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja"

Budapest, V., Alkotmány-utca 12. szám

Telefon: 120—034 Törvényszék mellet

irányító döntéseivel lehet elkerülni és elhárítani. A mai rendszer is ismeri az alsóbíróságokra kötelező erejű jogegységi döntvényt és teljes ülési határozatot, — a büntetőjogi határozatok tárába felvett és nem kötelező, hanem csak »irányadó« elvi határozatot és Bp. 442. §. alapján hozott jogegységi határozatot, — továbbá mint harmadik kategóriát a B. H. T.-be fel nem vett jogegységi határozatot, amelynek csak a konkrét ügyben van a Bp. 442. §-ában körülírt hatálya. Az új felsőbírói irányítás céljára ez a rendszer nem célszerű és nem is alkalmas, de eddig sem járt eredménnyel. Már a felszabadulás előtt is elhangzott olyan bírálat, hogy helytelen a Bp. 442. §-ának a vádlott javára szóló egyoldalú álláspontja, mert az »anyagi« igazsággal a bűnösnek törvénysértéssel való felmentése éppen úgy ellentétes, mint az ártatlannak elítélése. A Bp. 442. §. szerinti jogegységi határozatoknak a B. H. T. 738. és 739. sz. J. E. határozataiban körülírt azt a célját és keretét, hogy a jogegység érdekében használt perorvoslat jogi alapja csak általános jelentőségű, elvi súlyú törvénysértés lehet, amelynek meghagyása a jogszolgáltatás egységét veszélyezteti és amelynek megszüntetése nélkül az igazságstzolgáltatás téves irányokba terelődik — a gyakorlatban hallgatagon már régen áttörte az a tény, hogy ezideig több mint kétezer jogegységi határozat keletkezett — sokszor kisjelentőségű kérdésekben. A felállítandó legfelsőbb irányító tanácsnak kellene dönteni mindazokban az ügyekben, — bármely bíróság hozta is a jogerős határozatot, — amelyeket a legfőbb államügyész evégből előterjeszt és azokban az elvi kérdésekben, amelyeket az igazságügyminiszter, vagy a bíróság elnöke előterjeszt. A konkrét ügyben hozandó határozat szólhatna a vádlott javára és a vádlott terhére egyaránt, úgy amint azt a népbírósági eljárásban a II. Nb. nov. már bevezette. Ugy a konkrét ügyben, mint az előterjesztett elvi kérdésben meghozott döntés minden alsófokú bíróságra kötelező legyen mindaddig, amíg új döntés azt hatályon kívül nem helyezi.

Ez a rendszer biztosítaná a jogegységet és biztosítaná azt is, hogy a jogalkalmazás terén is érvényesüljön a régi rendszerrel történt szakítás és a gazdasági szerkezet átalakulásának szempontja.

Dr. Sarlós Márton

Az államügyészségek demokratikus nevelése

A Társadalmi Szemlében »A gazdasági struktúra változása és jogrendszerünk elmaradása« címen tanulmányt írt Szebenyi Endre, melyben az igazságügyminisztert az ügyészségekkel szemben megillető utasítási joggal is foglalkozván vallja, hogy »az ügyész a változó, fejlődő politikai és gazdasági helyzetnek megfelelően utasítható és utasítandó«, — szóval a büntető jogszolgáltatás területén az annyira óhajtott demokratizálást ezzel legalább részben, ha nem is biztosítani, de minden esetre előmozdítani lehet.

Érdemes tehát ezt a kérdést közelebbről megnézni.

A ma is hatályban lévő 1871 : XXXIII. t.-c. 5. §-a szerint az ügyészség a bíróságtól független és közvetlenül az igazságügyminiszternek van alárendelve. Az igazságügyminiszter tehát — a legfőbb államügyész kivételével — az ügyészségekkel szemben feltétlen utasítási jog illeti meg. Az 1945 : VII. törvénycikk által törvényerőre emelt 81/1945. M. E. sz. népbírósági alaprendelet 25. §-a szerint a népügyészség is utasítható. Az utasítás tárgyában kibocsátott 4.600/1899. I. M. sz. rendelet és a közel 60 éven át kialakult gyakorlat nem hagy semmi kétséget aziránt, hogy ez a jog nem merült ki a multban és nem merül ki ma sem formális ügyviteli és ügykezelési utasításokban, hanem az igazságügyminiszter mint *legfőbb ügyész* a központi vezetést jórészt az utasítható ügyészségeken keresztül valósíthatja meg.

Különösen nagy, döntő jelentősége van e törvény biztosította jognak napjainkban, amikor a kialakuló szocialista gazdasági és politikai rend büntetőigényét javarészt az az 1878 : V. törvénycikk védi, amely liberális korszaknak individualista szemléletén épült fel. Soha nagyobb szükség nem volt e joggal való élésre mint manapság, amikor jogászaink, bíráink, eltekintve a népi demokráciával szembeni ellenérzésüktől, a bírói függetlenség körül a multban, a letűnt uralmi rendszer alatt kialakult »misztikus« ideológia alapján amúgyis hajlamosak a *formális* igazság keresésére. A demokratikus büntetőjogi reform megalkotásáig tehát az ügyészségek utasítása az egyetlen út és mód, hogy az irányító államhatalom megszabja azokat a szempontokat, amelyek figyelembevételével a jogalkalmazást az államhatalom általában instruálja.

Kétségtelen, hogy egyrészt demokratikus nevelésű jogászi utánpótlásig, másrészt átfogó, korszerű jogalkotásig igazságügyi politikánk legégetőbb kérdése, hogy az ellenforradalmi szellemben nevelkedett jogászainkkal miként értessük meg, hogy a régi jogszabályok formális kötöttsége mellett a népi demokráciának a szocializmus felé irányuló harcában a változott társadalmi viszonyok felismerésével lehet és kell új tartalmat adni. Ennek megvalósítása érdekében a tanulmányban felvetett kitűnő elgondolás mellett az utasítási jognak — nézetem szerint — minden más megoldás előtt elsősorban van létjogosultsága. Amikor ugyanis a csúcsszerv, tehát az igazságügyminiszter, valamely bűncselekmény hathatós, vagy kevésbbé hathatós megtorlására, vagy éppen a bűnvádi eljárás megindítására vagy mellőzésére ad utasítást, a puszta utasításon

kívül elhatározásának indokait kifejtheti, a politikai és társadalmi viszonyok változásaira és a fejlődés irányára, az igazságszolgáltatás és a közvélemény egyetakarásának a szükségességére, a népi demokrácia alapvető szempontjaira rámutathat, szóval: nevelhet és taníthat. A sok közül legyen szabad a következő példára hivatkozni. Az 1946 : VII. t.-c. 1. §-ának szóhangzata szerint a törvény által védett jogi tárgy: az 1946 : I. törvénycikk által megalkotott demokratikus államrend és köztársaság. Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy az 1946 : I. törvénycikk lényegében csak kerettörvény, amely megalkotta a köztársaságot és példálózó felsorolással deklarálta az emberi alapjogokat. Helyes politikai szemléletből fakadó törvénymagyarázat kérdése tehát, hogy a köztársasági államformán belül mi az az uralmi rendszer, amit meg kell védeni. Nem utolsó sorban a népügyészségeknek az említett értelemben történt állandó és következetes tájékoztatása nagyban hozzájárult ahhoz, hogy népbíróságaink felismerték a keretet megtöltő helyes tartalmat, nevezetesen azt, hogy nekünk a dolgozók köztársaságát kell védenünk, minthogy ebben a rendszerben a dolgozók vannak uralmon.

Népbíróságainkat — eltekintve a demokratikus szervezeti alkalmasságuktól — a háborús és népellenes, valamint az 1946 : VII. törvénycikkbe ütköző bűncselekmények helyes szemléletű megítélésénél nagy mértékben támogatják a központi utasítás folytán készített és a Bp. 255. §-át is helyes tartalommal kitöltő új rendszerű vádiratok. E vádiratok ugyanis — minden jelentős ügyben — a törvényi, felsorolt kellékeken felül politikai helyzetképet is adnak, elsősorban a népi demokrácia nézőszögéből kiértékelik a bíróság elé vitt tényállásokat. Meggyőződésem, hogy például a »fegyverrejtegetési« ügyekben közvéleményünket helyes irányban világosíthattuk volna fel, ha az államügyészségek a száraz tényállás előadása mellett rámutattak volna arra is, hogy a népi demokráciában miért esik más megítélés alá például egy, a földreform hatálya alá esett volt nagybirtokos, akinél »rókavadászat« céljából tartott golyósfegyvereket találtak, mint egy újgazda, akinek a földjén a szalmakazal alatt rozsdás, hasznavehetetlen vadászfegyver feküdt.

Addig, amíg a Társadalmi Szemlében felvetett — a jogidöntéseknek e célt is szolgáló intézetben történő feldolgozása, jogi és politikai építő kritikája megvalósítható lesz: az utasítási jog keretében a kezdő, a bevezető lépéseket azonnal meg kell tenni. Nincs annak akadálya, hogy egy nem kielégítő bírói döntést az igazságügyminiszter jogi és politikai szempontból bírálat tárgyává tegyen, észleleteiről, a döntésből levont következtetéseiről az ügyészségeket tájékoztassa. Elvégre már az 1871 : XXXIII. t.-c. 1. §-a megállapítja, hogy az ügyészség »az állam közérdekeit képviseli«. Azt is érdemes megfontolás tárgyává tenni, hogy az ügyészségek részére kiadott rendelkezéseket tájékoztatás végett nem lenne-e célszerű a bíróságoknak is megküldeni. Nézetem szerint igen.

Az utasítási joggal való élésnek van azonban másik oldala is. Alkalmas arra, hogy az ügyészi szervezetben túlzott centralizálást fejlesszen ki, az alsóbb szervek önállóságát csökkentse. Ez nem lenne helyes, mert a demokráciának nem olyan közhivatalnokra van szüksége, aki minden lépésnél a felsőbb hatóság utasítását várja. Éppen ellenkezőleg, önálló, gyors és a nép érdekét szolgálóra van szüksége. Az utasítási joggal való élés és a most kiemelt szempont mégis összhangba hozható. Az utasítási jog keretében — eltekintve egyes szükségszerű esetektől — csak elvi szempontokat, ideológiai magvakat vélek feldolgozandóknak, amelyek irányításul szolgáljanak. Abban az esetben, ha a főfelügyeleti hatóság azt tapasztalná, hogy a kiadott utasításoknak a jó hatásai már jelentkeznek, az utasításokat szűkebb keretekre lehet majd fogni és emellett a jól végzett önálló munkát dícsérettel és jutalommal kitüntetni, ami az önnállóságra való törekvésben ügyészeink számára nyilván komoly hajtóerő lesz. *Dr. Bajor László*

A bírói szervezet kérdéséhez

1. Egy jogásztársaság nemrégiben vitatta meg a bírói szervezet elkerülhetetlen reformjának alapelveit. Az a körülmény, hogy az itt elhangzott megállapítások egybevágnak Szebenyi Endrének a Társadalmi Szemlében megjelent vonatkozó megállapításaival, ha nem is perdöntő bizonyítéka, de indiciuma annak, hogy ezek a különböző forrásokból eredő megállapítások helyesen értékelik az új gazdasági, társadalmi, politikai berendezkedésből folyó követelményeket.

2. Igazságszolgáltatásunknak a népi demokrácia követelményeivel való összhangbahozatala nem kizárólagosan az ítéleteket kimondó bíró jogi szaktudásán, szociológiai képzettségén, politikai érettségén múlik, hanem igen nagy mértékben függ attól is, hogy vajjon a bíróságok szervezeti felépítése alkalmas-e a népi demokrácia jogigényeinek kielégítésére; alkalmas-e arra, hogy a népi demokráciát szolgáló bírákat befogadja, azok működése elől a nehézségeket elgördítse, a kerékkötő bírákat pedig kebeléből kivesse; alkalmas-e tehát a szociális igazságért vívott harcban való részvételre. A szervezet, mint formai elem elősegíthet és hátramozdíthat, lehetőségeket nyujthat és lehetőségeket vonhat el; lehet gyors folyást biztosító meder és lehet megnyomorító Prokrustes-ágy. A bírói szervezet akkor lesz előmozdítója a népi demokráciának, akkor lesz biztos medre a demokratikus jogéletnek, ha a népi demokrácia struktúrájához alkalmazkodik:

ha a folyó másfelé viszi útját, új mederre van szükség, ha a gyermek kinövi ruháját, új ruhára van szükség, ha a gazdasági struktúra megváltozik, megváltozik a jogfelfogás, megváltoznak az anyagi jog szabályai, az új jogszabályoknak új szellemben való alkalmazását pedig intézményesen csak új igazságszolgáltató gépezet biztosíthatja.

3. A bírák nevelésének és demokratikus bírák munkábaállításának problémája és az igazságszolgáltatás reformjának kérdése nem választható széjjel. Ha a szervezeti berendezkedés a nép felé nyitott olyan értelemben, hogy magába tud fogadni olyan elemeket, akik par excellence a népi demokrácia hívei és akik osztályhelyzetük által meghatározottan a szociális érdeket szolgálják, a bírói szervezet reformja ebben a vonatkozásban a bírói kar demokratizálását jelenti, míg a többi vonatkozásokban nyujthatja a megváltozott gazdasági struktúrában szükséges új jogszolgáltatás-technikai berendezést.

A laikus elem bevonásának első indoka tehát a bírák és az utánpótlásra hivatott joggyakornokok meglehetősen nagy részének tartózkodó, vagy éppen ellenséges lelkiállapotából és abból a körülményből fakad, hogy még a jószándékú és segíteni kész bírák sem mindig alkalmasak az új szellemben való ítélkezésre, mert nevelésük távoltartja őket a tisztánlátástól, politikai képzetlenségük pedig egyenesen akadályozza őket a társadalmi érdekek felismerésében. Ezért volt az, hogy — Szebenyit idézem — »ahol állami életünk leglényegesebb érdeke forgott kockán, ott a megfelelő szervezeti formát megalkottuk«: a népbíróságokban és munkásbíróságokban.

4. Ha azonban a laikus elem bevonásának egyetlen célja az volna, hogy az igazságszolgáltatásnak a népi demokrácia szellemében való működését az értetlen szakbírákra gyakorolt nyomással, az ellenséges bírák helyettesítésével biztosítsuk, a laikus elem szerepe az igazságszolgáltatásban átmeneti jellegű volna. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a jogásztársadalomnak ma még tartózkodó vagy ellenséges elemei is előbb-utóbb vagy hordozói lesznek a népi demokrácia szellemének, vagy kirekesztődnek a jogásztársadalomból és akkor nálunk is egységes, a népi demokrácia érdekeiért harcoló, a szociális érdekek védelmére alkalmas szakbírói kar fog működni, amelynek ilyen demokratizálásra szüksége már nem lesz. Ekkor már nem lesz arra szükség, hogy a laikusok a reakciós bírákkal szemben a progresszív felfogást érvényesítsék, hogy az elavult jogszabályoknak formai okokból való érvényre juttatására irányuló jogászkodással szemben a nép által újra és újra alkotott, tételes szabályt lerontó demokratikus tartalmú szokásjogot érvényesítsék, mert a szakbírák is demokratikusak lesznek és a tételes jogszabályok is.

Ebben a megváltozott helyzetben kerül előtérbe a laikus bíráskodásnak a mai akut jellegű követelmények mellett kevésbbé hangsúlyozott legfőbb feladata. Arról kell a laikus bíráknak gondoskodni, hogy ne távolodhasson el a jogalkalmazás a gyakorlati élettől és ne váljanak a jog formulái kiürült logikai burkokká. A laikus bírák a gyakorlati élet kérdéseit és gondjait, a műhelyek és földek jogi kategóriákkal meg nem ragadható légkörét érvényesítik az új népi demokratikus állam jogászi meggondolásai, jogi technikája és fogalmai mellett és nem azokkal szemben. A szakbíró és laikus bíró nem szemben álló elemei lesznek az igazságszolgáltatásnak, csak részben más-más, de céljukban azonos szempontok hordozói annak keretében.

Ezért nem aggályos Szebenyinek arra irányuló indítványa, hogy a kizárólag jogkérdésekkel foglalkozó másodfokú bíróság tagjai legalább is túlnyomó részben szakbírák legyenek. Ha a szakbíró és laikus bíró egy fronton dolgozik, akkor elesik az a kifogás, hogy »hiába lesz nekünk laikus többségű elsőfokú bíróságunk, ha a másodfok jogászai döntenek végső fokon«. A ténykérdésekkel túlnyomó részben a gyakorlatias laikus demokraták foglalkozzanak, a jogkérdésekkel pedig túlnyomórészben a demokratikus hivatásos bírák, akiknek sorait valóban sürgősen meg kell erősíteni a munkástanfolyamok, népbíróságok, munkásbíróságok legjobbjaival.

5. A laikus bíráskodásnak ez az új feladata a laikus bíráskodás újfajta berendezését kívánja meg. Az említett politikai célra megfelelnek a termelő munkából teljesen, vagy félévre kiszakított bírák, mert a népi demokrácia szellemének szolgálatára képesek és hajlandók. A jogszolgáltatás és gyakorlati élet közti kapcsolat szorosabbra fűzésére, a mindennapi szempontok érvényesítésére azonban kevésbbé alkalmas a népbíróságok és munkásbíróságok mai berendezése, mert ezekben a bíróságokban a laikus bírák hosszú ideig *csak* bíráskodással foglalkoznak és nagymértékben kicsöppennek az üzemek és földek légköréből.

A laikus bíráknak tehát meg kell maradni termelő munkájuk mellett. A leghelyesebbnek a mondott szempontból az látszanék, ha az év során arányosan elosztva csak meghatározott számú napon át bíráskodnának a megválasztott laikus bírák. Ez a megoldás feltételezi anyagi jogunk és eljárásjogunk alább érintendő egyszerűsítését és szükségessé teszi az ügyeknek a szakbírák által való alapos előkészítését, úgy, hogy az ügyek a polgári eljárásban is lehetőség szerint egy napon — főtárgyalásszerűen — legyenek letárgyalhatók: szükséges volna az intézményes előkészítő eljárásnak a Szebenyi által is említett hivatalbólisággal kapcsolatos bevezetése a polgári eljárásba is.

6. A nép érdekében folytatott tervgazdálkodásnak a demokratikus centralizmus felel meg. A laikus elemek részvétele nemcsak a gyakorlatias jellegű szempontoknak az igazságszolgáltatásban való intézményes érvényesítését jelenti, hanem — különösen a szakbírói működésnek is választáshoz, nem pedig kinevezéshez kötésével párosulva — magasrendű demokratikus elv megvalósulása is: a nép nem bízza az államhatalom által kiemelt szűk kasztra érdekeinek az igazság-

szolgáltatás során való megvalósítását, hanem az önkormányzat elvéhez híven a maga sorai közül maga választja azokat, akik a termelési-, szociális- és az ezek által meghatározott magánérdekek érvényesítésére a jogszolgáltatás terén hivatottak.

Mindez a demokrácia követelményét biztosítja. Biztosítani kell azonban a centralizmus elvének érvényesülését is, »gondoskodni kell a központi egységesítésről«.

Ma a bírák ellenőrzését — kizárólag fegyelmi síkon és elégtelenül — az igazságügyminisztériumnak két osztálya is végzi: az elnöki és felügyeleti osztály. A jogalkalmazás irányításáról a Kúria döntvényalkotási jogköre volna hivatva gondoskodni: Szebenyi helyesen mutat rá, hogy erre a fejlődés mai iramában képtelen. Ezenkívül az igazságügyminisztérium magánjogi osztálya ad hivatalosan, de senkire sem kötelezően jogi véleményeket a hozzá tetszésük szerint forduló társminisztériumoknak. A bírák jogi, szociológiai és politikai képzésével senkisem foglalkozik.

Fel kell ismerni, hogy ennek az erőtlen, szétszórt és bátortalan rendnek vagy inkább rendetlenségnek elvi indoka, a függetlenség elve nem a bíró kényelmét, nyugalmát, de a nép érdekét hivatott szolgálni és ahol ebbe az alapvető szempontba ütközik, létjogosultsága elvész. A függetlenség elvét tehát az őt megillető helyre kell utalni és a demokratikus centralizmus elvének megfelelően a fenti fórumokat központosítani kell és működésüket hatásossá kell tenni. Intézményesen meg kell oldani a szakbírák és laikus bírák ellenőrzését, útbaigazítását, ítéleteik bírálatát és oktatásukat.

7. A laicitás szűkebb értelemben a gyakorlati élet emberének az ítélkezésbe való bevonását jelenti. Tág értelemben azonban azt is jelenti, hogy akinek jogi ügye van, ne legyen kiszolgáltatva azoknak, akik a tolvajnyelvet, csapóajtókat, zegzugos folyosókat ismerik, ne érezze azt, hogy egy olyan gépezet kerekei közé került, amely idegen, félelmetes, közömbös.

Ezen egyfelől az segít, hogy nagymértékben emelkedni fog az általános műveltség és ezen belül a jogi műveltség színvonala a legszélesebb rétegekben. Másfelől azonban a tervgazdálkodás által a gazdasági életbe hozott rend az átalakítással járó munkálatok lecsillapodása után a jogrendszer egyszerűsödésével jár. Ez megkönnyíti a laikus jogalkalmazók munkáját és megteremti a lehetőségét annak, hogy a jogi ügyekben a laikus jogkeresők is kiismerhessék magukat. Ezt a lehetőséget pedig valóra váltja az eljárásjog egyszerűsödése és célszerűbbé tétele.

A jogi viták nagyrészének a bírói szervezeten kívül kell elintéződni. Érdekképviseletek előtt, egyeztető bizottságok előtt, társadalmi szervezetekben, ügyvédi kollégiumokban, stb. végrehajtható egyességek útján. Ha ez nem sikerül, ne kelljen »komoly jogászi szakképzettség« »annak megállapításához, hogy valamely keresetet hol kell megindítani.« (Szebenyi.) Csak kivételes és a közösséget közvetlenül érintő szempontok indokolhatják speciális elsőfokú bíróságok szervezését. Minthogy pedig akárhány fok közbeiktatása sem változtathat azon, hogy a legfelső bíróság is tévedhet, a jogrendszer pedig egyszerűbbé fog válni, a »több fórum többet lát« elve oly csekély nyomatékkal képes képviselni a háron fórum követelményét, hogy a gyors lebonyolítás és a takarékosság követelményének súlya a két fórum következetes keresztülvitele javára billenti a mérleget. Elegendő egy ténymegállapító és egy jogi felülbírálást végző fórum. A legfontosabb biztosítéka pedig annak, hogy a jogkereső közönség közelebb kerül az igazságszolgáltatáshoz, annak a felfogásnak a megszűnése, hogy a bíró feladata abban kimerül, hogy a pulpituson meghallgassa a két felet és ítéljen. Szebenyi ezen a téren felfogását részletesen kifejti; én csak idézem vele a szovjet polgári perrendtartásnak utat mutató 5. §-át: »A bíróság minden tekintetben köteles a dolgozók jogos igényeit és kölcsönös kötelezettségeit kideríteni.« Ahogy Szebenyi írja, »a bírónak meg kell szerveznie a pert és leszállván a két küzdő fél fölé emelkedő jelképes trónról, biztosítani kell a felek közötti egyenlőtlenség áthidalását és az anyagi igazság érvényrejuttatását.«

8. A bírói szervezetnek a demokratikus centralizmus elvei szerint való kiépítésében tükröződni kell annak a felfogásnak, hogy a bíróságoknak nem »pártatlanok«-nak kell lenni, hanem a bírói eskühöz híven a nép érdekeit kell szolgálni. A »pártatlanság« már régóta illuzió csupán. Létjogosultsága csak a kapitalista társadalomnak abban a rövid szakaszában volt, amikor a pártatlanság a hűbéri hatalom elleni küzdelmet jelentette, a származásból folyó megkülönböztetések elleni harcot, amikor tehát a »pártatlanság« jelszava szolgálta a nép érdekeit. A »pártatlanság« jelszava helyénvaló lett volna a faji üldözés korában, amikor széles kategóriák szorultak volna védelemre az államhatalom akkori barbarizmusával szemben. Ehelyett azonban a kapitalizmus életében azt jelentette, hogy a bíró maradjon passzív és csak alkalmazza az uralkodó osztályok jogát, ezzel engedjen útat a nagyobb gazdasági erő nyomásának, hagyja érvényesülni a nagyobb furfangot: a »pártatlanság« jelszava leplezte a nagyobb erejét érvényesítő osztályuralmat. Ekkor már ez a jelszó nem a nép érdekeit szolgálta, tehát létjogosultsága is megszűnt.

A szervezett társadalmi termelés korában a termelési érdek, a közérdek szinte minden jogviszony mögött ott követeli a maga jussát. A jogszolgáltatásnak állást kell mellette foglalnia, mert ma ez és nem a pártatlanságnak üressé vált szólama jelenti a nép érdekeinek szolgálatát. Talán soha ezen a téren olyan könnyű dolga nem volt a lelkiismeretes bírónak, mint a népi demokrácia rendszerében. Régen, ha a nép érdekeit szolgálta a bíró, összeütközött az államhatalommal, ha az államhatalom intenciói szerint ítélkezett, működése népellenes volt. Ma azonban szolgálhatja a nép érdekeit anélkül, hogy az államhatalommal összeütközésbe kerülne. Most először

segíti elő tevékenyen a nép érdekében végzett munkát az államhatalom, először kíméli meg ennek a hatalomnak a működése a népéért dolgozni akaró bírót a lelkiismereti válságok és a kenyérféltés gondjainak konfliktusától. A mai konfliktussal: a neveltetése és az elébe szabott követelmények konfliktusával könnyebb leszámolni, mert ebben a konfliktusban az állam ereje és a bírói hivatásérzetből fakadó lelkiismereti követelmények egy és ugyanazon a fronton állanak.

Dr. Eőrsi Gyula

Bírói bizonyosság a népbírósági ítélkezésben

1. A büntetőjog rendeltetésének akkor felel meg, ha a törvényes szabály alkotójának eleve megvitatott és tételezett elgondolásához híven, a közösségi életet gyakorlatilag irányítja. A büntetőjogszabály ezt az irányítást szolgálja egyrészt azzal, hogy puszta létezésében rejlő értelmével mint fenyegetés visszatart a bűncselekmény elkövetésétől, de másrészt irányít úgy is, hogy a büntetésnek, mint rossznak valóságos alkalmazásával a multért egyéneket megtorol, és ezzel a jövőre nézve egyénileg is, közösségileg is visszatart.

A büntetőbíróság ítélkezése a jogszabály e második irányító jelentésének területén helyeződik el. Lényege az, hogy a bíró egész szellemi beállítottságában az eleve tételezett jogszabály érvényesülésének tendenciája feszül, tehát a bíró a jogi szabály értékelő érvényével telített. Ez a feszültség az emberi történések ezer változata közül válogat és elkülönít. Azok a magatartások, melyek a jogi értékelés érvényén kívül esnek, érdektelenné színtelenednek, viszont azok, melyeken a jogszabály alkotója eleve leszögezett megítélésének konkrét szimptomái meglelhetők, jogilag jelentős magatartásokká szilárdulnak.

Éppen ezért, a bírói ítélkezés belső természete szerint, elsősorban az emberi magatartásban megteljesedett mult történésének visszaállításában, rekonstruálásában, újjáteremtésében áll. Ezen épül fel aztán a második funkció, annak felismerése, eldöntése, hogy a jogszabály, vagyis a törvényalkotó eredeti véleménye illik-e a tényre, vagy nem.

Ennek az ítélkezésben tömörített bírói aktivitásnak szembeötlő sajátossága (péld. a rendőri és ügyészi, de más ezernyi szellemi erőfeszítéssel szemben is), hogy ez végleges, döntő, végérvényes. És mert a bírói ítélet a bírónak a legszemélyesebb teremtménye: ebből a véglegességből szükségképpen következik, abban alkatilag benne van az, hogy a bírónak véglegesnek, aggálytalannak, bizonyosnak kell lennie azokban a kérdésekben, melyekben teremtett: véleményt alkotott, döntést hozott. Tanulmányunk tárgya ennek a bizonyosságnak egy szűkebb körben, a népbíróság ítélkezésének körében való tüzetes vizsgálata.

Ennek a bizonyosságnak a bűnper minden lényeges részére vonatkoznia kell. Tehát a ténykérdésre; a bűnösség felismerésére; a jogi keretre, azaz a minősítésre; végül a büntetésre.

2. A bizonyosság általános megjelöléssel olyan lelkiállapot, elrendeződés, mely legjobban a meggyőződés szóval jelölhető meg. Két iránya van: a pozitiv, mely azt jelenti, hogy a bíró a meggyőződésének tartalmát önmagában valónak, értelmesnek, szilárdnak tartja; negative pedig azt jelenti, hogy a meggyőződésével szemben nincs aggálya, vagyis a tartalomból eléje táruló meggyőző erővel szemben támasztható ellenvetések nem ingathatják meg a szilárdságban, ezek az ellenvetések alaptalanok.

A jogiság lényege kettősség: az eleve elrendezettnek keresése az adott esetben.

A bírói ítélkezés valóban nem más, mint folytatni a törvényhozó munkáját és mintegy annak a helyére lépve, azt keresni, hogy a törvényhozó véleménye mi lenne az előtte fekvő konkrét esetben. A döntés akkor helyes, ha ennek az eleve elrendezésnek, eleve megvitatásnak és szándéknak teljesen megfelel. Ha már most azt az alaphelyzetet rávetítjük a fennforgó kérdésre, annak a felismerésnek a valóságára kell jutnunk, hogy a bírói bizonyosság lényege az, hogy a bíró szilárdan meggyőződik arról, hogy az adott eset egyezik a jogszabály alkotójának eleve teremtett elgondolásával. Vagyis meggyőződött a bíró arról, hogy a két realitás egyezik. A ténykérdésben ez a kettősség más értelmet kap, de a lényeges hasonlóság ott is fennáll. Nevezetesen a ténykérdésben a bizonyosság elemét az adja, hogy a bíró meggyőződött arról, hogy a saját tényképzete és így tényállása egyezik a való tényekkel. Az eleve-történtség és a konkrét megállapítottság kettősségének találkozása az, ami mint egyezés, meggyőződést szül.

3. *A ténykérdésben.* A bűncselekményt-tevő emberi magatartás, a cselekmény a közönséges emberi élet, az emberi társadalom jelensége. A külvilágnak, tehát a mások észleletének, szemléletének alávetett világnak a változása. Térben, időben lejátszódó konkrétum. Az ítélkező bíróra nézve mindig mult valami. Éppen ezért az ítélőbírónak mindig vissza kell nyúlnia a multba. A cselekmény, mint külvilági változás annak idején megragadt, megtapadt az őt körülvevő világ élő és élettelen tárgyain, eszközein, személyein vagy személyeiben. Amikor az ítélőbíró a multat rekonstruálja, nem tesz mást, mint ezekért a maradványokért, üledékekért, nyomokért nyúl vissza. Ezek az u. n. bizonyítékok lehetnek tárgyiak: dolgokon, anyagokon levők: de lehetnek személyekben rejlők, vagyis az eseményeket annak idején látó és halló, tapintó, szagló emberek képzeteiben elraktározódott emlékkép.

Amikor ezeken a bizonyítékokon levő meggyőző adatok, emlékképek az ítélőbíróra hatnak, nem történik más, mint az ítélőbíró a közönséges élettapasztalatára figyelemmel azt nézi, hogy az a történés mint eshetett meg vagy mint lett volna lehetetlen. A meggyőződését valamely irányba az a más, emberi viselkedések terén szerzett tapasztalati bizonyossága dönti el, hogy belátja saját tapasztalata alapján a történés valóságát.

Ha pedig személyi bizonyítékról van szó, tehát tanuvallomásról vagy a terhelt ténybeli előadásáról, akkor a bíró az előbb említett sajáttényű tapasztalatán kívül annak az ugyancsak sajáttényű tapasztalatának hisz, hogy az épérzékű és épszervű ember képes az érzékszervein keresztül a külvilággal képzetei útján kapcsolódni, továbbá, hogy benyomásait jelentő képzeteit képes időkön át híven megőrizni és szóval, vagy más jelekkel másokkal közölni. De ezen a sajáttényű tapasztalaton kívül hisz az ítélőbíró annak az *erkölcsi* tapasztalati ismeretének is, hogy az annak idején érzékelő ember (tanu, terhelt), képes a képzeteket egyrészt a valóságuknak, elraktározódásuknak megfelelően előadni; de az ítélőbíró azonnal korrektivummal övezi körül ezt az erkölcsi bizonyítékot azzal, hogy részben szellemi fogyatékosságból, részben erkölcsi defektusból a tanu, terhelt nem úgy adja elő a képzeteit, vagy kifejezésbeli nehézségei miatt nem úgy tárja elé a képzeteit, amint azok bensejében elraktározva vannak.

A kifejlés teljessége akkor áll be, amikor az anyagi igazság elvének ama első követelményének eleget tesz, mely szerint a bíró ítélkezését az a tény képezheti, mely tény annak idején a tér és idő objektiv világában megvalósult.

A magyar népbíróság *bíróság*. A szó legteljesebb értelmében. Ez nem szólam, de közjogi realitás. E közjogi valóságnak lényege az, hogy nem elég, hogy a bíró a fentiekben vázoltak mellett meggyőződik valamely tény valóságáról vagy valótlanságáról; neki a magyar jogrendszer ama alapvető szabályának is meg kell felelnie, hogy meggyőződéséről számot kell adnia. A ténykérdésnél reá is vonatkozik a Bp. 324. §-ának az a rendelkezése, hogy a bizonyítás eredménye felett a bíróság a bizonyítékoknak egyenkint és összefüggésükben való gondos mérlegelésével határoz és a 328. §., illetve Te. 112. §-a, mely szerint — többek között — ki kell fejteni megfelelő esetben, hogy miért *nem* tulajdonított bizonyító erőt a bíróság valamely bizonyító eszköznek; továbbá, ha a ténykérdés bonyolult, részletesen ki kell fejteni, hogy a bíróság mily okból tartja bebizonyítottnak a tényállást.

Erészben a népbíró ugyanazon lelki folyamatoknak hisz, mint a szakbíró, vagyis hisz a fentiekben keretezett értelemben sajáttényű tapasztalatának vagy pedig a jelzett erkölcsi tapasztalati igazságoknak.

Hogy itt elmarad-e a szakbíró mögött? Talán nincs akkora gyakorlata, de viszont a népbíró, mint laikus elem javára szól az, hogy a népbíróság rendszerint politikai bűnök felett ítélkezik. A népbíró a politikai élet tapasztalataiban rendszerint inkább járatos, mint a szakbíró. Már pedig, ha a cselekmények politikai környezetben, helyzetben esnek meg: akkor alig lehet vitatni azt, hogy a »politikus« laikus bíró nagyobb tapasztalattal megy neki már a tények kiválogatásának, felismerésének, szelektálásának, mint az e téren kevésbbé tapasztalt szakbíró.

Itt kettőt kell hangsúlyoznom. Az első az, hogy a most mondottaknak sokkal nagyobb az elvi, de gyakorlati fontossága is, mint sem első látásra gondolnánk. Ugyanis: a politikai bűncselekmények rendszerint, szinte abszolut többségükben, szóbeli események, a szóbeliség ezernyi szálai közé beleszőtt, szinte alig észrevehető rejtőzködéssel elbújt megnyilatkozások. Nem olyan, mint a legtöbb crimen: eszközzel, fegyverrel, a bűnjelek ezernyi változatával. Nem, hanem a legtöbbször hatalmas intelligenciával elbujtatott megnyilatkozásokról kell dönteni, kell azokat már a tények vonalán is észrevenni.

A másik pedig az: ez korántsem jelenti azt a sokszor elterjedt nézetet, illetve annak helyeslését, hogy a politikailag orientált, mert jól tájékozott népbíró olyant is való ténynek láthat, ami nem valóság. Oh nem! A politikai rutinja csak arra jó, hogy a tények között a politikailag jelentős tényeket nagyobb gyakorlattal látja meg. De a *nincset* semmiféle politikai gyakorlat mellett sem veheti valónak, mert ennek akadálya a fent kiemelt tételes eljárási szabály.

Ha összegeznénk a ténykérdésben elmondottakat, azt kellene mondanunk, hogy ebben a vonatkozásban alig találunk a jogi szabályokat alapulvéve eltérést a szakbíró bizonyossága és a laikus népbíró bizonyossága között. A tények felismerésének könnyebbsége pedig mintha a népbíró politikai gyakorlottabb volta mellé jelezne némi előnyt.

Az már nem elvi, de gyakorlati realitás, hogy a népbírák meggyőződését indokoló vezető bíró mint éri utól a népbírák eszejárását, mint fogja meg azok lelki, sokszor erkölcsi törvényszerűségeinek folyamatait. Joggal mondhatjuk, hogy itt sem igen lehet látni elvi eltérést a szakbírói tanács ítéletszövegezőjének és a vezetőbíró szövegezésének értelme, avagy nehézségei között.

4. *A bűnösség kérdésében.* A bűnösség az általános erkölcsi rosszhiszeműségnek a büntetőjog területére alkalmazott szigorúbb alakja. Lényege az, hogy a tettes előtt felmerül a lehető vagy leendő bűncselekmény előrevetített eredményképzete, mely a tettest a cselekvésre motiválja, a tettes belátja, hogy a bekövetkezhető vagy bekövetkezendő eredmény társadalomellenes, közösségellenes, népérdekellenes és *bár hatalmában van*, ez ellen a motiváció, ez ellen az indíték, vonzás ellen nem védekezik, de a cselekményt annak népérdekellenességének belátása mellett is elköveti.

Nem elég tehát az, hogy a cselekmény az objektiv történés rendjében a népérdek sérelmével járjon, de kell az is, hogy a tettes ennek

belátása mellett cselekedjék. Következésképpen az ítélőbírónak ezt is fel kell ismernie, azaz meggyőződést kell szereznie arra nézve, hogy a tett elkövetése idején a tettes ennek a belátásnak valóban a birtokában volt.

A bűnösség kérdésében való bírói bizonyosságot sem elvileg, sem gyakorlatilag nem igen vizsgálták. Ez a kérdés vagy a legkönnyebbek közé tartozik, ha t. i. a szokásos, a normális, a a közönséges szellemi, erkölcsi képességekkel megáldott tettest veszik alapul, mi sem könnyebb, mint azt mondani és azt felismerni, hogy tettes eme normális állapota mellett nyílván felismerte azt, hogy tette társadalomellenes, népérdekellenes ; vagy pedig az egyik legnehezebb kérdéssé fontosul, ha arra igyekezünk konkrét feleletet, indokot adni, hogy mi szól amellett, hogy a tettes annak idején valóban belátta tette népérdekellenességét, vagyis amikor a bíró az ebbeli meggyőződésének, bizonyosságának indokát akarja önmaga előtt megszövegezni vagy mások által elhihetővé tenni. — Nem hinném, hogy tévedek akkor, amikor azt mondom, hogy ez a kérdés inkább negativ irányban szokott terjedelmet és kidolgozást kapni, nevezetesen akkor, ha a tettes terhén valamilyen szellem-erkölcsi hiányosság, defektus adata, állítása merül fel és ennek a defektusnak kérdésénél kell valóban a pozitivumot is megvilágítani. Egyebekben a normális, szokásos szellem-erkölcsi ember belátó, felfogó, megragadó képességeire történik tudatos hivatkozás vagy történik tudatalatti megérzéskialakítás.

A népbíró e tekintetben is ugyanazon írott, helyesebben iratlan szabályok alatt áll, mint a szakbíró. Megvizsgálható azonban a kérdés abban a megvilágításban, hogy a népbíró vagy akár annak egész tanácsa ebben a kérdésben milyen novumot hozott a magyar igazságszolgáltatásba, vagy hogy ez az intézmény, annak emberei milyen nehézségekkel küzdenek, esetleg milyen előnyökkel indulnak.

A bűnösség belátásának megérzése, vagy ennek a belátásnak tudatos megragadása, avagy észokokkal való kifejtése annak, hogy a volt belátás felismerése bennünk bizonyossággal kialakult : nem jogszabály, sem erudició, tanulmány eredménye, ez az emberrel született szellem-erkölcsi adottság, mely kétségtelenül megvan mindenkiben, mely aztán fejleszthető, mélyíthető, terjedelmesebbé tehető. De ez a bővítés nem tanulmány, sem valamely tapasztalat alapján erősödik, hanem annak a közvetett útján, hogy az ember mily módon fogékony a közösségi élet, a közösségi életérdekek iránt. Éppen ez azon jogi kérdéseknek egyike, melynél azt a különösséget kell látnunk, hogy a népérdekellenességet azok, akik nem szakbírák ugyan, de a közérdekkel, a közügyekkel inkább foglalkoznak, és akiknek ezért a közösségi értelemre szemmértékük van ; inkább látják a tettes szellem-erkölcsi beállítottságát a társadalom ellenében, a közösség rovására, mint az az esetleg jogászilag szakember, aki a szabályok és részletek ezernyi adalékától elnyomva, a népérdek és a tett összefüggésének magasabb szempontjait nehezebben fedi fel, és annak a bűnösségnek a lényegét adó rosszhiszeműségét jelentő lelki visszfényre nehezebben pillant, tapint rá.

Ha már most ezeket a sémákat rávetítjük arra a realitásra, hogy a népbíróság kiválólag politikai ügyekkel, bűnügyekkel, tehát a népérdek eminens bántalmaival foglalkozik ; továbbá arra a realitásra, hogy a népbíró rendszerint politikailag járatos, abban kitűnően iskolázott egyén : alig lehet kétséges, hogy a politikai élet útvesztőiben a jót a rosszal, tehát a népérdeket szolgálót a népérdeket sértőt magatartással szándékosan összekeverő magatartások szövedékében a népbíró bizonyos könnyebbséggel ismeri fel a bűnösséget jelentő közösségellenes rosszhiszeműség szimptomáit és jut bizonyosságra ennek a bűnösségnek a kérdésébe. Sőt éppen eme jártasságánál fogva, inkább van abban a helyzetben, hogy ebbeli bizonyosságát önmaga előtt megszövegezze és azt mások előtt elfogadható mértékben és módon indokolja.

A népbírói bizonyosság gyökere lesz tehát egyrészt a sajáttényű tapasztalat a közönséges élet ezernyi tapasztalatából, másrészt, sajáttényű tapasztalata a politikai élet szokásos jelenségeiből, a politikai személy életének és cselekményének a területéről.

5. *A minősítés kérdésében.* A minősítéssel jelzett bírói funkció lényege az, hogy a bíró az általa megállapított tényeket jogi keretbe helyezi, illetve beilleszti az általa megállapított tényeket valamelyik törvényes fogalomba. A jogiság kettőssége itt domborodik talán ki a legjobban, szinte matematikai pontossággal. A bíró ugyanis nem tesz mást, mint a törvény fogalmában benne levő ismérveket sorba veszi és azokat felfedezi az általa megállapított tényállásban. Az ítélő szakbíró bizonyosságát adja itt mindkét vonalon a saját értelmi evidenciájában eléjetáruló valóság. Vagyis, az általa tanult, tanulmányozott, megismert jogszabályi tétel, annak egész értelme, másrészt az általa megismert tényállás egyes adatainak tartalmi valósága. Joggal mondhatjuk, hogy a bizonyosság mindkét vonalon a sajáttényű evidencián alapul.

A népbíróság ítélkezésében ebben a kérdésben kell látnunk a legnagyobb eltérést a szakbírói ítélkezéstől. A népbíró nem foglalkozott jogi tanulmányokkal, azokból nem merítheti tehát nemcsak a jogszabályok tételeinek tartalmát, amit egyébként egy-két törvényről lévén a népbírói eljárásban szó, a laikus ember is megtanulhat, de nem merítheti jogi okfejtéseit abból a hatalmas jogi adattárból, amit bírói magyarázatnak, bírói gyakorlatnak, tapasztalásnak, szellemnek nevezünk. Itt a népbíró a vezetőbíró jogászi felkészültségére van szinte kizárólag utalva. A bizonyossága itt elsősorban az a bizalom, melyet a vezető bíró jogászi értéke iránt táplál : ebben az összjogászi értékben nemcsak annak a paragrafusnak az ismeretét, sem annak a gyakorlatnak az interpretációját kell értenünk, hanem annak a vezető bírónak egész emberi értékét, benne elsősorban jóhiszeműségét a demokratikus renddel

szemben, egész beállítottságát a felelősségérzet, az emberiesség, a realitás-érzék irányában, de nem utolsó sorban beállítottságát maguk a népbírák iránt, mely minden hízelgéstől mentesen a komoly jogászi alap és emelkedett szellem elismeréséből és önzetlen, hűséges szolgálatából áll.

De messze járnánk az igazságtól, ha ebben a bizalomnak nevezett attitüdben látnánk a népbíró bizonyosságának lényegét ebben a kérdésben. A vezető bírónak ugyanis kötelessége megmagyarázni az alkalmazható jogszabályokat. Ebben a kötelességben benne van az, hogy a népbírók értelmiségéhez, érzékenységéhez, fogékonyságához mérten pontról pontra meg kell magyaráznia, ha kell igenis a joggyakorlat és »bírói szellem« adatainak is a szorgos elétárásával azt, hogy valamely szabály miért alkalmazandó, vagy miért nem. Vagyis, ha a vezető bíró hivatása magaslatán áll, vagyis megfelel a vonatkozó törvényes rendelkezés feltételeinek : akkor a népbíró bizonyosságát ebben a kérdésben is közel vihetjük a sajáttényű belátás bizonyosságához, azt egészen el is érhetjük.

Ebben az esetben tehát a népbírói bizonyosság a saját belátáson, saját felismerésen alapul és azonos lesz a szakbíróéval.

6. *A büntétes kiszabása kérdésében.* A bűnösség kérdésére vonatkoztatott esetleges fejtegetések, vagy a minősítés kérdésére vonatkozó esetleg még oly magas röptű, avagy elmélyedő csodás jogászi munkálatok majdnem kizárólag a »szabályembert« érdeklik, a tett, a realitás emberét ezek szinte érzéktelenül hagyják. A realitás emberét kettő érdekli : az, hogy a tettet ki, a vádlott követte-e el, és mi annak a büntetése a ténykérdés igenlegessége esetében.

A magyar népbíróság elsősorban a realitás bírósága. A közjogiság szilárd bázisán épül fel, de mégis a megtörtént tett és az azért esetleg járó rossz, a büntetés érdekli elsősorban. Azt hiszem, hogy egészen közeljárok az igazsághoz, ha úgy látom, miszerint a bűnösség kérdését is abban a fordított logikai sorrendben pillantja meg a népbíró, hogy az illető magatartást szó, azaz büntetés nélkül lehet-e, vagy kell-e hagyni, avagy azért büntetés jár-e. Tehát a büntethetőségnek ebben a különös alakban való »előzetes« döntése az, ami a bűnösség kimondásához, felismeréséhez vezet.

Ebből nemcsak következik, hanem ezzel párhuzamos az a másik valóság, hogy a népbírót elsősorban az érdekli, hogy ki a tettes és mit követett el a tettes és mi annak a büntetése. A közbenső kérdés, tehát leginkább a tett jogi minősége, minősítése reá nézve egészen másodlagos fontosságú.

A szakbíró bizonyosságát a büntetés kérdésében eddig nem igen fejtették ki. Nem hagyom figyelmen kívül, hogy a bírói gyakorlatban és valójában minden egyes adott büntető ügyben a súlyosbító és enyhítő körülmények ezernyi árnyalata van feldolgozva, lesz kifejtve. Mindez azonban mégsem az, amire itt célozni szeretnék. Nevezetesen nem lett eddig elvi alapon felfedve, széles tudományossággal legalább is magyar nyelven kifejtve az, hogy a büntető bíró mily bizonyossági alapon áll meg péld. a 3. és nem a 4. vagy több év mellett. Hangsúlyozom, hogy a tett tárgyi súlyára való hivatkozás, illetve a tárgyi súly még oly tüzetességgel kifejtett méltatása nem az, amire itt céloznom kell. Ugyanis látni kellene azt, hogy mi kelti a bíróban a bizonyosságot a mértéket illetően. Erészben csak rámutatok arra, hogy ugyanaz a bíró, különösen pedig ugyanaz a tanács a tett azonos objektív súlya és az alanyi színező körülmények azonossága, és illetve a tettes személyes körülményeinek azonossága mellett is egészen más tartalmú büntetést szab ki. Az eltérés elvi és konkrét okaira gondolok én, legyenek azok jellembeliek, pszichológikusak avagy esetleg a hatalmiság, vagy legalább a hatalomérzet területéről eredettek.

Az azonban tény, hisz a törvény szilárd tételéből ered, hogy a törvényi latitüdön belül a mértékre nézve a tett súlya és a tettes személyes körülményei, ekörben is leginkább a bűnösséget színező körülmények azok, amelyek irányadók.

E vázlatot a népbíráskodásra alkalmazva, arra kell rámutatnom, hogy a népbíráskodás témái politikai tettek, a tettesek politikai személyek, ha mindjárt nem is a szószoros értelmében, de a szóbanforgó megnyilatkozásaik kétségkívül politikai értelműek. Ha pedig a népbíró inkább tájékozott a politikai élet tetteiben és a politikai személy kiismerésében és megértékelésében ; közeljárunk a valóság által elénktárt igazsághoz, ha azt mondjuk, hogy az ilyen népbíró inkább közel áll a helyes büntetés kiméréséhez szükséges adottságok helyes értékeléséhez, mint a politikailag tájékozatlanabb szakbíró.

Hogy mi lesz itt a népbíró bizonyossága? Az a sajáttényű tapasztalata, melyet a politikai életből elsajátított, melynél fogva inkább képes felmérni a politikai tett népérdekellenes súlyát, veszedelmet jelentő jellegét vagy a már bekövetkezett kárt is; de inkább tudja annak a politikusnak avagy politizáló »laikusnak« is az egész »politikai bűnözési« értékét felmérni.

Bizonyossága tehát a sajáttényű tapasztalatával való összemérés, összehasonlítás.

7. *A vezető bíró helyzete.* A népbírósági törvény helyes értelme az, hogy a népbíróság laikus elemei döntsenek minden kérdésben. A fenti fejtegetéseim is ezt a döntő helyzetet veszik alapul. Azonban előforduló esetekben a törvény provideált arról, hogy a holtpontra jutott tanácskozást ezen a ponton át a vezető bíró szavazata döntse el. Lényeges azonban, hogy — az ú. n. közönséges, nem ötös tanácsi — népbírósági eljárásban, a vezető bírónak csupán valamelyik népbírói szavazathoz van joga járulni, viszont nem alkothat egy harmadik változatot, tehát a vezető bíró kénytelen esetleg a saját nézetével ellentétes valamelyik nézethez csatlakozni. Vagyis a bizonyosság kérdéséhez ennek az lenne a jelentése, hogy a vezető bíró szavazatával érvényre jutott döntésben olyan elem is van, amely semmiféle okkal sem magyarázható ki.

Erre a helyzetre is szeretnék csak pár gondolattal rámutatni.

Nem szabad észre nem venni, hogy a vezető bírónak ez a helyzete nem más, mint amikor a szakbíró a tanácsban kisebbségben marad. Az ottani meggyőződése sem jut a bizonyosság kérdésében érvényre. A visszásság sokak szerint nem is ez, hanem az lenne, hogy a laikus elem véleménye lesz az, ami mellett a jogászi szakembernek meg kell hajolnia. Anélkül, hogy megismételném azt, amit fent mondottam, miszerint sok vonalon ez a szakszerűség a laikus elem javára állapítható meg; csupán azt emelem ki — ugyancsak a szakbírói életből merített példával, — hogy a szakbíróságnál is előfordul, hogy a kitűnő, jogászi felkészültség és arravalóság dolgában messze kimagasló bírót szavaz le két, vagy több egészen »kis« bíró, akik alig haladják meg a »kiváló« bíróval való egybehasonlítás esetén a »laikusság« mértékét. Ezek a sokszor nehéz és keserves kérdések szorosan összefüggnek a tanácsi ítélkezésben kifejezésre jutó bírói bizonyosság alkati kérdésével, amelyre e helyen a kérdés általános értéke miatt, ebben a részletmunkában nem térhetek ki.

De ezen a hasonlóságon kívül van magából a témából merített megvilágosító szempontom is. Ez pedig abban áll, hogy a vezető bíró tartja kezében a bűnper lényegét tevő ténykérdés ezernyi adatát, a jogkérdésnek szinte minden lényeges vonatkozását. Azt hiszem nem térek le a törvényesség szigorú útjáról, ha azt mondom, hogy bőven van módja arra, hogy a helyes és egyedül helytálló nézet mellett szóló érveket felhozza és nem hinném, hogy a törvényből meríteni lehetne olyan tilalmat, hogy a vezető bíró akkor, amikor a szavazategyenlőség esetén véleményét kifejezi, ne volna elsősorban bírálati joga a szerinte helytelen mindkét nézetre és ne volna jogilag helye annak, hogy a helyesre rámutasson, nem is szólva arról, hogy ha ez az általam nem tiltott ajánlásnak nevezett bírálata elfogadásra nem talál, és a fellebbezés ki van zárva, ne mondhatná meg a saját nézetét az előterjesztésnek nevezett iratában.

8. Összegezve azt mondhatnám, hogy a népbíróság, mint novum a büntetőjogszolgáltatásunkban, a bizonyítás kérdésének egyik leglényegesebbikében, a bizonyosság kérdésében megállja a tárgyilagos jogászi bírálatot, és korántsem tartalmaz olyan törést, ami aztán ennek a szemléletnek a méltatásánál eredendő fogyatékosságra mutatna. Éppen ellenkezőleg, a politikai ügyekben fejlesztése helyeselhetőnek mutatkozik.

Dr. Kocsis Mihály

Demokratikus elvek a Szovjetúnió bírói szervezetében

(Bef. közl.)

A Szovjetúnió bíróságainak demokratizmusát 3 vonalon figyelhetjük meg a legjobban. Megnyilatkozik ez a bíróságok demokratikus *szervezetében*, a bírói munka *módszereiben* és a bíróságok *feladataiban*.

a) A szovjet bíróság *népies* bíróság a szó legjobb értelmében. A népiesség megnyilvánul először is magában a bíróság összetételében és a bíróság megalakulási módjában.

A Szovjetúnió összes bíróságainál az ügyek elbírálása mind első, mind másodfokon hármas tanácsokban történik. A hármastanács elsőfokú elbírálás esetén egy hivatásos bíróból és két népi ülnökből áll. Másodfokú elbírálás esetén a tanácsnak 3 hivatásos bíró tagja van. Csak mellékesen említem meg, hogy a szovjet bíráskodás fórumrendszerében csupán egyfokú fellebbvitel van s az sem fellebbezési, hanem kasszációs-reviziós jogorvoslat. Emellett a rendszer mellett helyes és indokolt is az, hogy a másodfokú elbírálás kizárólag hivatásos bírákból álló tanácsban történik, miután a másodfok csak felülvizsgálja az elsőfokú ítéletet és vagy helybenhagyja, vagy megsemmisítéssel visszaküldi az elsőbírósághoz, de maga megváltoztató ítéletet nem hoz, hanem azt az 1 szakbíróból és 2 népi ülnökből álló elsőbíróságra bízza. A Szovjetúnióban egyébként szervezetileg a mi 4 fokozatú bírósági rendszerünknek megfelelő bíróságok működnek, melyeket leegyszerűsítve a következőképpen nevezhetünk: népbíróságok, megyei bíróságok, a szövetséges köztársaságok legfelső bíróságai és a Szovjetúnió legfelső bírósága. Miután pedig a hatásköri szabályozás folytán valamennyi bíróság szerepelhet bizonyos ügyekben elsőfokú bíróságként is, népi ülnökök valamennyi bíróság mellett működnek. A járásbíróság kivételével azonban, az előbb említetteknél fogva, valamennyi többi bíróságnál vannak szervezve kizárólag hivatásos bírókból álló felebbviteli tanácsok is.

Mind a hivatásos bírák, mind a népi ülnökök nem kinevezés, hanem *választás* útján nyerik el tisztségüket. Bírákká és népi ülnökökké mindazok a polgárok megválaszthatók, akiknek van általános választójoguk. A járásbíróságok (népbíróságok) bíráinak és népi ülnökeinek megválasztása az egyébként érvényben lévő általános, közvetlen, egyenlő és titkos választói jog alapján ugyanolyan eljárás mellett történik, mint a legfelső tanács küldötteinek (képviselőinek) a megválasztása. A választás 3 évre szól és a választási körzetek területe megfelel az illető járásbíróság (népbíróság) illetékességi területének.

A törvény következetes demokratizmusára jellemző, hogy még *képesítési cenzust* sem állít fel nemcsak a népi ülnökök, hanem a hivatásos bírák részére sem. A törvénytervezet megvitatásakor felmerült ilyen javaslat, de azt elvetették, mert módot kívántak nyujtani a népnek arra, hogy saját belátása szerint, minden korlátozás

nélkül azokat választhassa meg bíróvá, akiket éppen alkalmasnak tart. E mellett természetesen a bírák és népi ülnökök jogi képzettségének fokozására az igazságügyminisztérium állandóan tanfolyamokat tart.

Az ülnökrendszer gyakorlatilag természetesen azt jelenti, hogy a szakbíró véleménye csak akkor emelkedik határozattá, ha legalább az egyik ülnök azt támogatja. Mindenesetre ki kell emelni, hogy a népi ülnökök rendszerének a Szovjetunióban nincs meg az a garanciális jelentősége, mint amilyen lenne ilyen módszer szerint lezajló választások esetén valamely polgári államban, ahol a népi ülnökök jelenléte biztosíthatná a bíráskodás demokratikus voltát. A Szovjetunióban a szakbíró megválasztása éppen úgy történik, mint a népi ülnököké s ellentétes érdekű osztályok hiányában a bíróságnál sem jelentkezhetnek osztályellentétek. Csupán arról lehet szó, hogy a hivatásos bírák 3 évre választatnak, s ez alatt funkciójukat állandóan gyakorolják, míg a népi ülnökök a 3 éves megválasztottság ideje alatt évente legfejlebb 10 napra hivatnak be, jegyzék szerinti sorrendben. Ilyenformán pedig, miután a hivatásos bíró a dolog természeténél fogva rendszerint újólag is megválasztásra kerül és fennállhat nála bizonyos túlzott eljogásziasodás veszélye, — a rendes foglalkozásukból behívott és a mindennapi élettel állandóan szoros kapcsolatot tartó népi ülnökök jelenléte a bíráskodás jóságának és élettel telítettségének mégis megbízható biztosítéka. A törvényszékeinknek megfelelő megyei stb. bíróságok bíráit a megyei tanácsok választják. A megyei tanácsok szintén általános, egyenlő, közvetlen és titkos választójog alapján alakulnak meg. A szövetséges köztársaságok legfelső bíróságait, melyek a mi ítélőtábláinknak felelnek meg, a szövetséges köztársaságok legfelső tanácsai választják. A Szovjetúnió legfelső bíróságának tagjait, mind a bírákat, mind a népi ülnököket a Szovjetúnió Legfelső Tanácsának a tagjai választják meg. Mind a Szövetséges Köztársaságok Legfelső Tanácsai, mind a Szovjetúnió Legfelső Tanácsa szintén általános, közvetlen, egyenlő és titkos választójog alapján állnak össze. Ilyenformán tehát a járásbíróságainknak megfelelő népbíróságoknál *közvetlen*, a magasabb fokú bíróságoknál *közvetett* választás útján történik a bírák megválasztása.

De nemcsak a bíróságok megalakulása folyik le ilyen demokratikus elvek alkalmazása mellett, hanem a bírák működésének esetleges időelőtti megszüntetése is. A szovjet bírót tisztéből elmozdítani megválasztottságának ideje alatt kétféle módon lehet: visszahívás útján és bírói ítélettel. A bírákat vissza lehet hívni; ugyanazok hívhatják vissza őket, akik delegálták, vagyis a választók. A visszahívás ugyanolyan módon történik, mint a választás, tehát szavazás útján, többséggel. Bírói ítélettel is el lehet mozdítani a bírót, de ezt már különösebb garanciákkal övezi a törvény, amidőn kimondja, hogy a népbíróságok, megyei bíróságok és a Szövetséges Köztársaságok Legfelső Bíróságainak bírói csak a Szövetséges Köztársaság ügyészének javaslatára, a Szövetséges Köztársaság Legfelső Tanácsa jóváhagyása mellett indított bűnvádi eljárás alapján mozdíthatók el. A Szovjetúnió Legfelső Bírósága bíráira nézve az a szabály, hogy csak a Szovjetúnió főügyészének javaslatára, a Szovjetúnió Legfelső Tanácsának jóváhagyásával indított bűnvádi eljárás alapján lehet őket elmozdítani. Igy valósul meg a bírák ellenőrzésének mindkét formája: nemcsak a felsőbb hatóság, hanem maga a nép is ellenőrizheti a bírák működését s ha nincs velük megelégedve, visszahívhatja őket.

A visszahívás egyébként a szovjet demokráciának egyik általánosan alkalmazott alapelve. Mint ismeretes, a választás útján nyert valamennyi tisztség betöltőit, közöttük a Szovjetúnió Legfelső Tanácsának tagjait is visszahívhatják választóik ugyanolyan eljárással, mint ahogyan megválasztották őket. Ez teljes és következetes, demokratizmus, mely nem áll meg a képviselői mandátum kiállításánál s nem teszi a képviselőt függetlenné a néptől, hanem módot nyujt arra, hogy a megválasztott képviselő, ha választói úgy találják, hogy nem méltó többé képviseletükre, visszahívható legyen. Ez az az ellenőrzési mód, melyet *Sztálin* 1937-ben úgy jellemzett: »alulról való ellenőrzés, amikor a tömegek, a vezettettek ellenőrzik vezetőiket, rámutatnak hibáikra és megmutatják a hibák kiküszöbölésének az útját.« (Vö. Poljanszkij: Igazságszolgáltatás a Szovjetúnióban. Budapest, 1946.) Érdekes megemlíteni ezzel kapcsolatban, hogy az 1946. január 21-i jugoszláv alkotmány 121. §-a szerint szintén visszahívhatók választóik által a bírák.

Ilyen szervezési forma mellett megvalósul *Leninnek* az az elképzelése, mely szerint: »A polgárok valamennyien kell hogy részvegyenek a bíróságok munkájában és az ország igazgatásában.« (XXII. kötet 354. III. orosz kiadás.)

b) A szovjet bíróságok *működése* szintén következetes demokratizmust tükröz. A szovjet bíróságok mentesek mindennemű bürokratikus formalizmustól és jogásziaskodó skolaszticizmustól. Nem kell hosszasabban beszélni a modern bíráskodás alapelveinek, a törvény előtti egyenlőségnek, a nyilvánosságnak, a szóbeliségnek a szovjet rendszerben való érvényesüléséről. Mindezek nem képmutató módon, csak papiroson, hanem a valóságban érvényesülnek. Csupán arra kívánok rámutatni, hogy pl. a szovjet alkotmány 110. §-a és a bírósági szervezetről szóló törvény 7. §-a szerint a bírói eljárás a szövetséges vagy autonom köztársaság, vagy autonom terület nyelvén folyik. Tehát nincs államnyelv, melyet a bíróságnak alkalmaznia kell, és aki ezt a nyelvet nem érti, az csak tolmács útján érintkezhetik a bírósággal, hanem éppen fordítva: minden szövetséges és autonom köztársaságban, vagy autonom területen a bíróság az ottani lakosság nyelvét használja. Ezek közül a klasszikus elvek közül csupán egyet szeretnék kiemelni: *a nyilvánosságot.* A bírói tárgyalások a Szovjetúnióban

is természetesen nyilvánosak, bizonyos személyi természetű ügyek kivételével. Ez a nyilvánosság azonban nem *formalisztikus*, mint nálunk pl. a polgári ügyekben s nem is redukálódik a *szenzációéhség* kielégítésére, mint pl. nálunk a bűnvádi ügyekben. A nyilvánosság elvének érvényesülése garanciája a közvélemény állandó ellenőrzése alatt álló és ezért mindig korszerű, jó ítélkezésnek s ez által irányító befolyást gyakorol a bíróra, hozzásegíti, hogy élettel telítődjék meg bíráskodása. Az ilyen érvelés igen heves ellenzésre találna a mi polgári jogászaink körében, akik könnyen megfeledkeznek arról, hogy a jogászi megkövesülés veszélye fenyegeti azt a bírót, aki nem halad együtt a mindennapi élettel. Bíróságaink nem egy ítélete erre mutat példát: a bíróságok a valóság felett »lebegnek«.

c) Az említett körülmény azonban csak egyik oldala a nyilvánossági elv érvényesülésének. Rendkívül fontos, az előbbinél még jelentősebb a másik oldala a nyilvánossági elvnek: *nevelő hatása* a nép irányában. A bírói szervezetről szóló szovjet törvény 3. §-ának (2) bekezdése szószerint a következőket mondja: »A bíróság egész működésével neveli a szovjet polgárokat a hazáért és a szocializmus ügyéért való önfeláldozás szellemében, a szovjet törvények pontos és hajthatatlan végrehajtásának, a szocialista tulajdon gondos védelmének, a munkafegyelemmel, az állammal és a társadalommal szemben fennálló kötelességek becsületes teljesítésének és a szocialista együttélés szabályai tiszteletbentartásának szellemében.« Ilyen ünnepélyes, emelkedett kijelentésekkel a mi törvényeinkben ritkán találkozunk. Mindenesetre bizonyítéka ez annak is, hogy a szovjet törvényhozás milyen magasra értékeli a bíróságok jelentőségét s milyen magas feladatokat ró rá. A bíróságoknak ezt a rendkívüli nagy jelentőségét hangsúlyozta ki pl. *Kalinin* a Szovjetunió Legfelső Bírósága 10. évfordulóján tartott beszédében: »A bíróságnak rendkívül nagy hatása van mindazokra, akiket felelősségre von, mind a jelenlévőkre ... A bíró valóságos agitátor és propagandista. Propagátora a mi törvényeinknek, harcosa a törvények végrehajtásának, az állami fegyelem megőrzésének. Ilyen *lehet* a jó bíró és ilyennek is *kell* lennie.« Valóban: a bíró elsőrangú agitátor. Lehet agitátora a reakciónak, de lehet agitátora a fejlődésnek is. Különösen rendkívül fontos szerepe van e téren a büntetőbírónak. A helyes bírói ítélet valósággal mozgósítja a közvéleményt a bűncselekményhez hasonló egyéb cselekmények megvetésére, a bűnösök elszigetelésére. A Szovjetunió gazdasági helyzetéről szólván *Sztálin* így jellemezte a bíróságnak ezt a szerepét: »Ez a szerep abban áll, hogy a tolvajok körül meg kell teremteni a közvélemény általános morális bojkottjának és gyűlöletének az atmoszféráját. Ez a szerep abban áll, hogy olyan kampányt kell indítani és olyan morális atmoszférát kell teremteni a munkások és parasztok között, mely kizárja a lopás lehetőségét, mely lehetetlenné teszi a közjavak tolvajának és sikkasztójának életét és létezését.« (A Szovjetunió gazdasági helyzetéről, 16—17. oldal, oroszul.) A meggyőző ítélet a bírósági eljárást az állam nevelő munkájának egy sajátos formájává teszi.

A bíróságoknak ezt a nevelő munkáját nem lehet eléggé becsülni, különösen akkor, ha mellévesszük még azt a nevelő hatást, amit az *ülnökre nézve* a bírói munkában való részvétel jelent. Az a sok százezer ülnök, akiket minden egyes ciklusban megválasztanak, érzi és látja, hogy a bíráskodásban, az államnak ebben a rendkívül fontos funkciójában résztvesz, rá nagy felelősség hárul s valójában részesévé válik az államhatalom gyakorlásának közvetlenül is, nem csupán közvetett formában, a képviselőválasztások alkalmával. Ez hallatlan módon növeli a polgárok felelősségérzetét s tudatosítja bennük azt, hogy a szovjet állam az övék, s maga a nép intézi saját ügyeit.

Mindezek az elvek a szovjet bíróságok valódi demokratizmusát mutatják: a bíróságok népiesek, a bírói rendszer népies a szó legjobb értelmében, szervei alulról felfelé mind szoros kapcsolatban állnak a néppel, a nép választja őket és a nép akaratát hajtják végre.

III.

Hogyan értékesítették a Szovjetunióval szomszédos népi demokráciák a szovjet bírói szervezet tapasztalatait? Milyen tanulságokat vonhatunk le ezekből az elvekből a magyar bírói szervezet megreformálása kapcsán?

A magyar demokrácia az utóbbi hónapokban hatalmas léptekkel haladt előre. Gazdasági életünk szerkezete jelentékenyen megváltozott, *a gazdálkodás állami szektora* mind súlyban, jelentőségben, mind mennyiségszerűen *rendkívül megnövekedett*, egyes területeken túlnyomóvá, sőt kizárólagossá vált. Az energiaszolgáltatás és bázisai, továbbá a legfontosabb alap-iparágak, valamint a hitelélet túlnyomórészt állami tulajdonba vagy kezelésbe, de legalább is állami irányítás alá kerültek és, ami a legfontosabb: emellett *ugyanakkor a politikai hatalom is döntő módon a dolgozók kezébe került.* Lényegesen megváltozott tehát az ország gazdasági és politikai hatalmi berendezkedése: Magyarország (Gerő Ernő szavaival élve) átlépte a Rubikont, népi demokráciává lett s elindult a szocializmus útján.

Vajjon lépést tartott-e ezzel a hatalmas gazdasági, társadalmi és politikai átalakulással jogrendszerünk átalakulása is? Nyilvánvalóan nem. A gazdasági rendszerrel kapcsolatos jogi felépítményünk változott meg a legkevésbbé, sőt azt mondhatnók: a legtöbb jogterületen még ma is a régi jogszabályok formális uralmának vagyunk szemtanúi. Demokratikus jogászaink a felszabadulás óta látják azt a veszélyt, amit a jogrendszer átalakulásának ilyen késedelmeskedése jelent s ezért azt az irányvonalat szabják meg a jog alkalmazóinak, hogy »telítsék meg új tartalommal a régi jogszabályokat, alkalmazzák azokat az új idők szellemében korszerű módon.« Ez az iránymutatás kétségkívül helyes, mert

a szükséghelyzet arra kényszerít, hogy így cselekedjünk, de be kell vallanunk, hogy rendkívül nehéz feladatot rovunk a bíróra akkor, amidőn ahelyett, hogy új jogszabályokat adnánk a kezébe, arra késztetjük őt, hogy a régi jogszabályok kereteit próbálja megtölteni új tartalommal. A régi jogszabály az új életviszonyok közepette már valóságos spanyolcsizmaként szorít és hogy várhatnók régi jogszabályainknak új tartalommal való megtöltését azoktól a bíráktól, akik maguk is a régi rendszer neveltjei, sőt legtöbbször nemcsak neveltjei, hanem hívei is?! Az ilyen kísérlet a legtöbb esetben hajótörésre van ítélve: nemcsak hogy őszinte alkalmazkodást nem várhatunk a régi rendszer egyes, fejlődni nem képes bíráitól, hanem egyenesen annak vagyunk tanúi, hogy a reakciós bírák a régi jogszabályoknak új, demokratikus módon való alkalmazása helyett még azt a néhány új, demokratikus jogszabályt is reakciós, formalisztikus, skolasztikus módon próbálják alkalmazni s keresik a kibúvókat. (Lásd a földbirtokpereket, lópereket, árdrágítási, fegyverrejtegetési ügyeket stb.) Hogyan tudhatnák betölteni a mi régitípusú bíróságaink azt a magasztos nevelő szerepet, melyet a szovjet jog oszt ki a bírónak, midőn még maguk sem nevelődtek meg a demokrácia szellemében? Ahhoz, hogy a bíró nevelhessen, először saját magának kell megnevelődnie. A bírónak ismernie kell a nép akaratát, a demokrácia kormányának szándékát.

A bíráknak szigorúan tudniok kell, hogy mi az a népi demokrácia. Mindezen körülmények figyelembevétele mellett sem lehet azonban elhallgatnunk, hogy demokráciánk mai fejlődési fokán, amidőn gazdasági és társadalmi rendszerünk már lényeges *minőségi* változáson ment keresztül és a szocializmus útjára lépett, a régi jogszabályok demokratikus módon való alkalmazását célzó utasítás nem eléggé gyakorlatias és önmagában véve nem is elégséges. Ahhoz, hogy a jogalkalmazás és végrehajtás emberei (bírák, közigazgatási tisztviselők stb.) a régi jogszabályokat demokratikus szellemben alkalmazhassák, mindenek előtt szükség van az ő demokratikus szellemű átnevelésükre (s ezen a téren még igen sok a teendő). A jogszabály azonban olyan keret, melynek tartalmát bizonyos határon túl értelmi magyarázatokkal nem lehet módosítani. *A fejlődés jelenlegi fokán régi jogszabályaink jelentékeny része erőszaktétel nélkül már nem alkalmazható demokratikus szellemben. Itt már új, demokratikus jogszabályokra van szükség.*

Hajlandó lennék elismerni annak az ellenvetésnek jogosságát, hogy demokráciánk mai gyors fejlődése nem engedi meg és nem is teszi kívánatossá nagyobb méretű kodifikáció gyors megvalósítását. De mégis, lehet-e elégségesnek tartanunk az igazságügyminisztériumnak egy olyan munkatervét, melyet az appropriációs vitában a miniszterelnök úr ismertetett? (A büntetőtörvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosítása, a becsület védelméről szóló jogszabályok szigorítása, új jogszabályok a sajtóbűncselekmények tekintetében, a bírói és ügyvédi vizsga rendszerének reformja, a nemzetközi magánjogi törvénykönyv és az új katonai büntetőtörvénykönyv javaslatának benyujtása.) Ezek a reformtervezetek mind igen szépek, s távolról sem akarnám őket bagatellizálni, de meg kell állapítani, hogy nélkülözik azt az átfogó tervszerűséget, melynek az új jogalkotást összhangba kellene hoznia demokráciánk fejlődésének a követelményeivel.

A jognak a gazdasági fejlődéstől való ilyen elmaradása nem újkeletű dolog. A gazdasági helyzet és a jog viszonyának taglalásakor *Engels* Conrad *Schmidthez* írott, 1890. október 27-i levelében rámutat arra, hogy: »A modern államban a jog nemcsak az általános gazdasági helyzetnek felel meg, nemcsak annak a kifejezése, de *önmagában véve is összefüggő* kifejezésnek is kell lennie, amely belső ellenmondásokkal nem csapja önmagát arcul. S ez csak azáltal érhető el, hogy a gazdasági viszonyokat mind kevésbbé híven tükrözi vissza. Ez annál inkább van így, minél kevésbbé fejezi ki valamely törvénykönyv nyersen, kímélet nélkül, hamisítatlanul valamely osztály uralmát... Igy a »jogfejlődés« menete legnagyobb részt csak abban merül ki, hogy először azokat az ellenmondásokat igyekszik kiküszöbölni, amelyek akkor adódnak, ha a gazdasági viszonyokat közvetlenül jogi nyelvre fordítják le s ezen az úton harmonikus jogi rendszert igyekeznek létrehozni, azután pedig a gazdasági továbbfejlődés hatása és kényszerítő ereje mindég újra meg újra áttöri ezt a rendszert és új ellenmondásokba keveri azt (itt egyelőre a polgári jogról beszélek). Szükségképpen tótágast áll a gazdasági viszonyoknak jogi elvek alakjában való visszatükröződése is. Ez a visszatükröződés végbemegy anélkül, hogy a résztvevőkben tudatossá válnék, a jogász azt képzeli, hogy a priori tételekkel dolgozik, pedig csak gazdasági reflexekről van szó — s így minden tótágast áll. És azt hiszem magától értetődik, hogy ez a fejetetejéreállítás, amely, amíg nem ismerjük fel, azt képezi, amit *ideológiai felfogásnak* nevezünk, a maga részéről visszahat a gazdasági alapra és bizonyos határok között módosíthatja azt.«

Engelsnek ez a nagyszerű meglátása, mely a marxizmusnak vulgárisan, nem helyesen ismert tételeinél lényegesen többet mond és bizonyítéka annak, mennyire mélyrehatóak és nem szimplista módon általánosítóak a marxizmus jogelméleti fejtegetései, tulajdonképpen két gondolatot tartalmaz. Az egyik: a jog, annálfogva, hogy önmagában véve is bizonyos rendszer, összeütközésbe kerülhet, sőt kell hogy kerüljön a fejlődő gazdasággal. A másik gondolat szerint a jog éppen a maga rendszermivoltánál fogva visszahat a gazdasági alapra és bizonyos határok között módosíthatja is azt.

Távol áll tőlem annak a feltevése, mintha félnünk kellene, hogy jogrendszerünk mai formájában fékezőleg hathatna az ország gazdasági fejlődésére. Ennyire nem akarnám túlbecsülni jogrendszerünk tehetetlenségi erejét és alábecsülni a

népi demokrácia áttörő képességét. De azért semmiesetre sem árt óvatosabbnak lennünk s jogilag is jobban felkészülnünk a demokrácia fejlődése által ránkrótt feladatok megoldására. Látjuk, hogy egy-egy újabb javaslat milyen ellenállást vált ki a régi rend védelmezőiből. Ezt tudomásul kell vennünk s ennek megfelelően kell megszabnunk munkánk irányát is. Aki jelen volt pl. a Budapesti Ügyvédi Kamara Törvényelőkészítő Bizottságának mintegy öt hónappal ezelőtt megtartott egyik ülésén, melyen többek között az uzsorabírósági különtanácsoknak, az ú. n. munkásbíróságoknak a felállításáról szóló törvénytervezetet bírálták, láthatta, hogy még a legjobbhiszemű és magukat minden körülmények között demokratikus szelleműeknek tartó ügyvédek is milyen erélyesen foglaltak állást a munkásbíróságoknál akkor még csak tervbevett ülnökrendszerrel szemben. És így van ez összes olyan szerveinknél, melyeknél a demokrácia új törvényei kerülnek megvitatásra. Azt hiszem, komoly eredményeket ezen a téren nem érhetünk el mindaddig, amíg az idealista jogelmélet bilincsei alól fel nem szabadítjuk jogtudományunk művelőit.

Gyakorlati teendőink között legelsőnek venném a bírói szervezet átalakításával kapcsolatos reformokat. A személyi és tárgyi nehézségek, természetesen rendkívül nagyok ezen a téren de vannak bizonyos reformok, melyeket mégis halaszthatatlanul keresztül kell vinnünk. Gondoljunk elsősorban arra, hogy ha nem is mindjárt a polgári bíráskodásba, de a büntetőbíráskodásba minél sürgősebben be kell építeni az ülnökrendszert. Az ülnökök megválasztásának demokratikus módon kell megtörténnie. A közvetlen választásokat átmenetileg mellőzhetnők, de kétségkívül később arra is sor fog kerülni. Példát mutatnak nekünk e tekintetben a szomszédos népi demokráciák. Igy pl. *Jugoszlávia*, melynek bírói szervezeti rendszerében a járásbíróságok és törvényszékek bíráit és ülnökeit, a legújabb alkotmány szerint, a járás vagy megye nemzeti bizottságai választják. A legújabb *lengyel* törvényhozás szintén bevezette az ülnökrendszert. Az ülnökök a különleges bíróságoknál a nemzeti bizottságoktól való kinevezés, a rendes bíróságoknál a nemzeti bizottságok által való választás útján nyerik el tisztségüket. A választás az illető terület 30 éven felüli írni-olvasni tudó lakossága sorából történik. (V. ö. 1946. január 22-i, 1944. szeptember 12-i, 1946. június 13-i és 1946 február 22-i dekrétumok.)

Ami általában a nemjogászoknak az igazság szolgáltatásba való bevonását illeti, érdekes kísérleteket látunk Németországban és Lengyelországban. Németország szovjet zónájában a bírói munkába bevonnak igen sok aktív antifasisztát jogi képzettség nélkül is és számukra jogi tanfolyamokat rendeznek. (L. Manykovszkij : A német bírósági rendszer újjászervezése. Szovjetszkoje Goszudarsztvo i Pravo, 1946. I. 68. l.) Lengyelországban a bírói és ügyvédképzés megkönnyítésére szolgáló rendelkezéseken felül az 1946 január 22-i dekrétum megengedte azt, hogy bírákká kinevezhetők legyenek felsőbb jogi képzettség nélküli személyek is.

A felhozott példákból láthatjuk, hogy a népi demokráciákban a bírák és ülnökök választása a közvetett választás rendszerében folyik le : *a közvetlen választás útján létrejött népi szervek választják meg a népi bírákat és népi ülnököket.* Ilyen népi szervek nálunk is vannak : a nemzeti bizottságok. A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front várható szervezeti változásai nyilván élénkítően fognak hatni e bizottságok munkájára.

Úgy gondolom, hogy bírói szervezetünk demokratikus átalakítása egyik legsürgősebb feladatunk s ennek megvalósításánál nem mellőzhetjük a szovjet bíráskodási szervezet és a szomszédos népi demokráciák bírói rendszerének tapasztalatait.

Dr. Névai László

A Kúria örökösödési jogi gyakorlatáról 1946—1947

A Jogtudományi Közlöny magánjogi döntvénytára van előttem, mely a Kúria joggyakorlatát tünteti fel az 1946. és 1947. évekből. Feltűnik, hogy az örökösödési jog terén a Kúria joggyakorlata milyen sovány a többi jogterületekhez hasonlítva. Nem csodálkozom, ismerjük ennek az okát.

A törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930 : XXXIV. t.-c. (Te) intézkedései a Kúria ítélkezését az örökösödési jog terén annyira megszorították, hogy örökösödési perek igen kis számban kerülhetnek a Kúria elé.

Tudjuk, hogy az örökösödési perek az 1868: LIV. t.-c. szerint a törvényszék elé tartoztak. A Sommás eljárásról szóló 1893 : XVIII. t.-c. ezekből a kisebb értékűeket a járásbíróság elé utalta ; az érték meghatározására pedig azt rendelte, hogy a hagyatéki vagyon értéke a terhek levonása nélkül irányadó a per tárgya értékének megállapításánál. — A Pp. 6. § 5. p. is így rendelkezik.

Igen helyes, indokolt és bölcs intézkedés volt, nem szükséges erről bővebben beszélni.

A Te. tervezetében sem volt idevonatkozó változtatás. A tervezet felett tartott ankéton került bele az a változtatás, ami aztán a törvénybe is átment, hogy örökösödési jogot tárgyazó perben a keresettel érvényesített jognak

az értéke irányadó a per tárgya értékének megállapításában.

Ekként módosította a Te. 4. §-a a Pp. 6. §-ának 5. pontját. A másik rendelkezés pedig a *felülvizsgálati értékről* szóló 37. § (a Pp. 52. § módosítása), mely azt rendeli, hogy a fellebbezési bíróság ítélete ellen a felperes nem élhet felülvizsgálattal, ha a fellebbezési bíróság ítéletével elutasított követelésnek vagy követelésrésznek, az alperes pedig nem élhet felülvizsgálattal, ha a fellebbezési bíróság ítéletével megítélt követelésnek, vagy követelésrésznek értéke (felülvizsgálati érték) nem haladja meg a .....pengőt.

Előre lehetett látni, hogy ez a két rendelkezés a Kúriához érkező örökösödési perek számát nagyon le fogja szállítani. A következmények igazolták ezt. A Te. életbe lépése után a Kúriához érkező örökösödési perek száma fokozatosan csökkent, és nem hosszú idő mulva az örökösödési tanács (I. polg. tanács) abba a helyzetbe jutott, hogy pereinek csak kisebb részét tették ki az öröklési perek.

Ez az oka, hogy az 1946. és 1947. évi határozattárban aránytalanul kisebb számban találkozunk az öröklési jogra vonatkozó kérdésekkel.

Nem kívánok most arról szólni, hogy ez a helyzet milyen visszás, hogy éppen azokban a perekben van elvágva a Kúria ítélkezése, irányítása, jogfejlesztése, amely perekben a bírói döntés legtöbb esetben generációkra hat ki. Csak azt említem meg, hogy a Budapesti Ügyvédi Kamara már 1930. évi jelentésében rámutatott erre a visszás helyzetre, s kérte a minél előbb való változtatását.

A Jogtudományi Közlöny döntvénytárában foglalt esetekből (mindössze 19 eset van benne) azt látjuk, hogy a Kúria ítélkezése általában a régi vágányon halad s jog fejlesztésénél is a kipróbált, elfoglalt régi alapokon épít tovább.

Az elhasznált vagy elidegenített ági ingókat a hagyatékban maradt egyéb ingók nem helyettesítik (P. I. 539/1945.)

A férj a feleség özvegyi jogát csak annak törvényes mértékéig korlátozhatja; megilleti az özvegyet a lakás, és az a körülmény, hogy az özvegy nyugdíjat kap, nem szüntetheti meg az illő tartás iránti igényét (P. I. 916/1946.). Míg az özvegyi jog felől keletkezett vita perben eldöntve nincs, az özvegy haszonélvezete az egész hagyatékra kiterjed s azt biztosítani kell. (P. I. 2682-1946.)

Nem alkalmas végrendeleti tanu az, aki csak a többi jelen volt tanuktól szerzett tudomást az örökhagyó személyazonosságáról. (P. I. 149-1946.)

De alkalmas tanu lehet az, aki ugyan csak a végrendelkezésnél látta először az örökhagyót, de annak személyazonossága felől kétsége nem lehetett. (P. I. 1542/1946.) Önként értendő, hogy ennek fennforgását a bíróság az eset körülményei alapján állapítja meg.

A magánvégrendelet érvénytelen, ha az írni nem tudó végrendelkező kézjegye mellől hiányzik nevének az egyik tanu által való aláírása. (P. I. 1352/1946.)

Kiváltságos végrendeletnél a Kúria a törvényen túlmenő enyhítést nem fogad el. (P. I. 1564/1946. P. I. 3349/1946.)

A kellékhiányos végrendeletet érvényesnek tekinteni akkor sem lehet, ha ez meg is felel az örökhagyó akaratának, s az örökhagyó azt elfogadta, aláírta. (P. I. 329/1945.)

A végrendelet megtámadása magában foglalja a megtámadott végrendeletre tekintettel létrejött osztályegyezség megtámadását is. (P. I. 217/1945.)

Hálátlanság esetében mind az örökösödési szerződés, mind a kölcsönös végrendelet az egyik fél halála után is felbontható. (P. III. 2528/1944.)

Osztályegyesség esetén az ügyletnek írásba foglalása még ingatlanokra vonatkozóan sem érvényességi kellék. (P. V. 103/1946.)

Örökösödési szerződésnél mindegyik felet csak azok az intézkedések kötik, amelyeket a másik félre való tekintettel tett. (P. I. 1493/1946.)

L. a korrespektiv végrendeletek hatályáról írt cikkemet — Kolozsvári Bálint emlékkönyvében (1939).

Két esetet találtam a gyüjteményben, amelyre néhány megjegyzést kívánok tenni.

Az egyik az 1840 : VIII. t.-c. 18. §-on alapuló gyermekrész kérdése. A P. I. 231/1946. sz. ítéletnél az volt az eset, hogy az örökhagyó vagyonának jelentékeny részét már életében ingyenesen második feleségének juttatta. A Kúria kimondja, hogy a gyermekrész haszonélvezete nem illeti meg az özvegyet, mert tulajdonul többet kapott, mint amennyit a gyermekrész jelent; indokolja azzal, hogy a törvény célzata szerint ilyen esetben nem illeti meg feltétlenül a gyermekrész, mert a kötelesrészre jogosult leszármazók sérelmével annál többet kapott; a törvénynek ez a célzata pedig következik abból, hogy az özvegynek nem jár gyermekrész az örökhagyóval együtt szerzett vagyonból, amelynek felét közszerzemény címén amúgy is megkapja.

Ebből a rendelkezésből azonban — nézetem szerint — nem lehet a törvénynek arra a célzatára következtetni, amelyre az indokolás az ítéletet alapítja, mert ennek a rendelkezésnek csak az az alapja, hogy az özvegy ebből a vagyonrészből nem kap gyermekrészt, mivel abból (közszerzeményből) felerészt kap. Ezt a rendelkezést nem lehet vonatkozásba hozni azzal az esettel, amelynél az örökhagyó juttat vagyonából élők közt vagy halála esetére a feleségének.

Ez a juttatás ugyanis az örökhagyó férj szabad rendelkezésén alapszik, míg a gyermekrész (özvegyi jog) a törvénynél fogva illeti meg az özvegyet. Ezt tehát nem lehet elvonni csupán azon az alapon, hogy az özvegy a férjétől tulajdonul többet kapott; hanem nézetem szerint a *beszámításra* vonatkozó szabályok alapján kell a kérdést megoldani. Ezek szerint pedig be kell számítani az özvegyi jogba, amit a férj erre a célra adott, sőt azt is, amit ilyen cél megjelölése nélkül adott, *kivéve* azt, amit ajándékul

adott, mert az ajándékul való juttatás magában foglalja a beszámítás elengedését (2289/1910.). Megfelelően kell alkalmazni ezt a végrendelet útján tulajdonul való juttatásra. A 659/1929. sz. ítélet szerint az özvegy a hagyatékból tulajdonul is kapott, de ezt nem lehet beszámítani, mert nincs adat arra, hogy azért kapta, hogy özvegyi joga kevesebbre terjedjen.

Hasonló jogszabály van a közszerzeményre vonatkozó P. H. T. 10. számú határozatban. Van olyan ítélete is a Kúriának, amely a gyermekrész kielégítését állapítja meg azon az alapon, hogy az özvegy annál többet kapott ajándékba. (4836/1929.) Ez azonban ellentétben áll az ajándékra vonatkozó szabállyal és a most említett P. H. T. 10. sz. elvi határozattal.

Megjegyzem, hogy a beszámítás kérdésében nincs különbség a teljes özvegyi jog és a gyermekrészben meghatározott özvegyi jog között.

Ismerve a Kúriának az életviszonyok adottságait és a per összes körülményeit mérlegelő bölcs gondosságát, meg vagyok győződve, hogy ítélete az adott esetben az igazságot juttatta érvényre.

A másik eset, amelyről szólani kívánok, az 1564/1946. sz. ítélet. Ebben azt mondta ki a Kúria, hogy »a hagyatéki tárgyaláson a végrendeletnek az érvénytelenségi okok megjelölése nélkül történt megtámadása nem tekinthető olyan ráutaló magatartásnak, amely a felperesnek bármely érvénytelenségi oknak perben érvényesítéséről való lemondására irányuló akaratát juttatta volna kifejezésre.«

A végrendelet megtámadásának kérdésével foglalkoztam a Jogtudományi Közlöny 1932. évi 48. számában. A Kúria gyakorlatát ismertettem, amely szerint a végrendeletet csak azzal szemben lehet érvénytelennek nyilvánítani, aki megtámadta és csak annyiban, amennyiben megtámadták. (L. a megtámadás kérdéséről: Teller: Grill-féle Magyar Magánjogban Öröklési jog 377. lap. Vinczenti: Szladits: Emlékkönyv 295. lap. Szirmai: Jogt. Közl. 1933. évf. 40. l. Zalán Kornél: A végintézkedések kellékei 528 s köv. l.

Most a Kúria fentebb idézett ítélete azt a kérdést veti elénk: hol van a végrendelet megtámadásának helye.

Nézetem szerint a megtámadás helye a per.

A hagyatéki tárgyalás csak a hagyaték rendezésére irányuló peren kívüli eljárás. De az ott tett nyilatkozat is kötheti a felet abban az esetben, ha a végrendeletet elfogadja, mert az elfogadást nem lehet visszavonni. (3621/1929. sz.)

Ha a megtámadásra jogosult érdekelt a végrendeletet megtámadja a hagytéki tárgyaláson, helyesebben: kijelenti, hogy nem fogadja el, ettől természetesen eltérhet, mert az eltérés a végrendeleti örökös javára esik.

Ha megtámadja az érvénytelenségi okok megjelölése nélkül, ez nem zárja el őt attól, hogy a perben bármely érvénytelenségi okra alapíthassa megtámadását. Ilyen esetről szól a Kúria ítélete.

Hogy áll azonban a kérdés akkor, ha az érdekelt fél a hagyatéki tárgyaláson felhoz egy-két érvénytelenségi okot, megtámadhatja-e a perben egy másik ok alapján? Pl. felhozza, hogy nem olvasták fel és nincs meg a kijelentés (nuncupatio), ellenben nem hozza fel, hogy egy tanu hiányzik, pedig láthatta a végrendeletet. Nézetem szerint ilyen esetben sincs elzárva attól, hogy ezt az okot vagy bármely más okot érvényesíthessen; mert a hagyatéki tárgyalás csak előkészítő eljárás, a megtámadás helye a per. A hagyatéki tárgyaláson a fél sokszor még nem is lehet abban a helyzetben, hogy jognyilatkozatot tehessen, mert nincs jogi tanácsadója (a közjegyző jogi tanácsot nem adhat), vagy valamely más ok miatt nem tehet nyilatkozatot.

Dr. Sándorfalvi Pap István

Gondolatok az elsődleges és a másodlagos jogforrások megkülönböztetésével kapcsolatban

I.

Az uralkodó felfogás.

1. Az elsődleges és a másodlagos jog. Közismert a jogtudomány megkülönböztetése elsődleges (primär) és másodlagos (secundär) belső jogforrás között.

Az elsődleges jogforrás — *Moór* Gyula szerint — a legerősebb társadalmi hatalom, amikor saját maga alkot jogot. Az általa alkotott jog: az elsődleges jog.[1]

A másodlagos jogforrás ezzel szemben: ». . .az elsődleges jogalkotó hatalom szerve, jogforrási minősége a legerősebb társadalmi hatalom akaratán, felhatalmazásán alapszik.«[2] Az általa alkotott jog: a másodlagos jog.

2. A keretkitöltő jog. Szintén közismert az a tétel, hogy minden jogszabály: keretszabály, ami azt jelenti, hogy csak általánosságban, nagy vonásaiban határozza meg a jog címzettjeinek kötelességét, de az előírt magatartásokat részleteikben nem szabályozza.

Ezeknek a kereteknek a kitöltése: a jogalkalmazó szervek feladata. Amikor a jogalkalmazó meghozza a *generális* jogszabály keretei között a konkrét döntést, megalkotja az *individuális* jogi normát: jogalkotó funkciót végez.[3]

A generális jogszabályok kereteit kitöltő jogot nevezik keretkitöltő jognak.

3. A keretkitöltőjog mint másodlagos jog. A generális jogszabályok keretei között a konkrét jogszabályokat, a keretkitöltőjogot, másodlagos jogalkotó szervek alkotják meg. Ennek a következménye az, hogy az általuk alkotott keretkitöltő jogszabályokat a jogtudomány — véleménykülönbség nélkül — *másodlagos jogszabályoknak* tekinti.

Az alábbiakban — ezzel az uralkodó felfogással szemben — megkíséreljük az ellenkező megoldási lehetőség jogosultságát kimutatni és azt bebizonyítani, hogy *a keretkitöltő jognak van olyan típusa is, amely — bizonyos vonatkozásban — elsődleges jog.*

Állításunk igazolása céljából vegyük közelebbről szemügyre először az elsődleges és a másodlagos, majd pedig a keretkitöltő jog fogalmát.

II.

Önálló vizsgálat.

1. Az elsődleges és a másodlagos jog fogalmának a tisztázása. Annak ellenére, hogy az elsődleges és a másodlagos jog egyike a jogtudomány legalapvetőbb megkülönböztetésének, a közelebbi vizsgálat mégis azt mutatja, hogy e terminus technikusok jelentése tisztázásra szorul. Az »elsődleges« és a »másodlagos« jog elnevezéseknek a következő jelentéseire mutathatunk rá.

a) *Az elsődleges jog a legerősebb társadalmi hatalomtól ered, a másodlagos jog viszont olyan társadalmi hatalomtól, amely a kérdéses társadalomban nem a legerősebb.*

Általában a következő jogforrásokat szokták megkülönböztetni: az alkotmányt, a törvényt, a rendeletet, a döntvényt, a közigazgatási intézkedést, a bírói ítéletet, a jogügyletet és a szokásjogot. Az, hogy a fenti meghatározás alapján a jogforrások közül melyik elsődleges és melyik másodlagos jog' attól függ, hogy mit értünk legerősebb társadalmi hatalmon. A nélkül, hogy e kérdést részleteiben vizsgálnánk, a következőkre mutatunk rá.

Két lehetőség van: vagy azonosítjuk a legerősebb társadalmi hatalmat a törvényhozó hatalommal, vagy pedig — a demokratikus felfogásnak megfelelően — azt mondjuk, hogy az *igazi* legerősebb társadalmi hatalmat a törvényhozó hatalom *mögött* kell keresni. Az igazi legerősebb társadalmi hatalom: a nép, a nagy tömegek, akiknek felhatalmazásán a törvényhozó hatalom ereje nyugszik.

Az előbbi nézet alapján a törvényhozó hatalom: elsődleges jogforrás és minden általa alkotott jog — így az alkotmány, a törvény és a konkludens faktumaiban megnyilvánuló szokásjog: elsődleges jog. A többi, most felsorolt jog forrás pedig mind másodlagos jogforrás.

Ezzel szemben — alapulvéve a második megoldási lehetőséget — a törvényhozó hatalom époly másodlagos jogalkotó szerve az igazi legerősebb társadalmi hatalomnak, mint amilyen másodlagos jogalkotó szervek, pl. a közigazgatási vagy bírói hatóságok. Ez esetben tehát a törvényhozó hatalomtól eredő alkotmány, törvény és szokásjog másodlagos jogszabály. Elsődleges jogforrás csak a népnek a választásokban vagy egyébként megnyilvánuló akarata.

E meghatározás legfőbb hibája, hogy nem számol azzal a lehetőséggel, hogy az alsóbbfokú jogforrások illegitim jogot alkothatnak. E meghatározás alapján az alsóbb fokú jogforrásokból származó illegitim jogszabályok is másodlagos jogszabályok lennének. Ez pedig nyilvánvaló önellentmondás, minthogy az illegitim jog fogalmilag nem lehet másodlagos jog.

b) A fentivel rokon a következő meghatározás: *az elsődleges jogforrás: a legmagasabb államszerv, a törvényhozó hatalom, a másodlagos jogforrások: a többi államszervek.* Eszerint az alkotmány, a törvény és a törvényhozó hatalomtól származó szokásjog: elsődleges jog, minden más jog pedig: másodlagos jog lenne.

E meghatározás egyik hibája azonos az előzővel. Másik hibája az, hogy a jogforrásokat elválaszthatatlanul az államhoz kapcsolja. E meghatározás tévesen azonosítja a jogot az állam akaratával. A hibának — kérdésünk szempontjából — az az egyik következménye, hogy e meghatározás a magánosoktól származó jogügyletet vagy kénytelen kirekeszteni a jogforrások közül, vagy pedig a magánosokat is államszerveknek kell tekintenie.

c) Az elsővel rokon meghatározás a következő: *az elsődleges jogforrás a legerősebb társadalmi hatalom közvetlen akarata, a másodlagos jogforrás pedig azoknak az akarata, akiket az elsődleges jogforrás jogalkotó hatalommal ruházott fel.*

Ez a megkülönböztetés — aszerint, hogy mit értünk legerősebb társadalmi hatalmon — az *a)* alattival azonos eredményre vezet, egy lényeges eltéréssel. Ez az eltérés az, hogy e meghatározás helyesen beleviszi a másodlagos jogforrás fogalmába a legitimitás követelményét. Másodlagos csak az a jog lehet, amelynek megalkotására a legerősebb társadalmi hatalom a másodlagos jogforrást felhatalmazta. Ennek a meghatározásnak tehát — az *a)* alattival szemben — az az értéke, hogy kizárja az »illegitim másodlagos jog« önellentmondó fogalmának lehetőségét.

Hibája viszont az, hogy nem tudja megmagyarázni az alkotmányon kívüli illegitim jog létét. A fenti meghatározás alapján ugyanis az alsóbbfokú illegitim jogszabályok típusa teljesen kimarad a jogforrások sorából. A fenti meghatározás szerint az illegitim rendelet, közigazgatási intézkedés, bírói ítélet, döntvény, magánjogi jogügylet: egyáltalában nem is jogforrás. Ezek az illegitim jogszabályok nem lehetnek elsődleges jogszabályok, mert nem a legerősebb társadalmi hatalom közvetlen akaratkijelentései, de ugyanakkor nem lehetnek másodlagos jogszabályok sem, éppen mert illegitimek.

Az alsófokú illegitim jogszabályok kérdését többen — így pl. *Somló* Bódog — a *hallgatólagos jóváhagyás gondolatával* akarták megoldani.[4] *Somló* szerint valahányszor a másodlagos jogforrás az elsődleges jogforrás felhatalmazása nélkül jogot — tehát illegitim jogot — alkot, ezt a

jogalkotást az elsődleges jogforrás utólagos, hallgatólagos jóváhagyása legitimálja. Az, hogy az elsődleges jogforrás eltűri, hogy másodlagos jogalkotószerv — az ő felhatalmazása nélkül — jogot alkosson és az, hogy ennek a jognak az érvényesüléséhez a szükséges szankciót a másodlagos jogforrás rendelkezésére bocsátja, olyan konkludens faktum, amelyből az elsődleges jogi hatalom beleegyező akaratára lehet következtetni.

Ez a felfogás tehát úgy oldja meg a »másodlagos illegitim« jog problémáját, hogy a hallgatólagos jóváhagyás gondolatával megszünteti annak az *illegitimitását.*

Szerény nézetünk szerint a hallgatólagos jóváhagyás : erőltetett konstrukció, lényegében fikció. A legerősebb társadalmi hatalom hallgatását és tűrését, azt, hogy engedi akaratának alsóbb jogforrások által történő megsértését, csak erőltetve lehet a legerősebb társadalmi hatalom akaratának feltüntetni. Ez a hallgatás nem az erőnek és az akaratnak, hanem a gyengeségnek és a belenyugvásnak jele. Lényegében azt jelenti, hogy ezekben az esetekben az ú. n. »legerősebb« társadalmi hatalom : nem legerősebb.

Szerény nézetünk szerint »az illegitim másodlagos jog« problémájának nem az a helyes megoldása, hogy annak kétségtelenül meglévő illegitimitását kíséreljük meg eltüntetni, hanem az, hogy felismerjük elsődleges jogi jellegét a látszólag másodlagos külső mögött.

E nézetünk további következményeképpen el kell ismernünk azt, hogy kivételesen másodlagos jogalkotó szervek is alkothatnak illegitim elsődleges jogot, amikor e szervek — ebben a vonatkozásban — természetesen elsődleges jogalkotó szervekké válnak. E nézetünk további következménye az, hogy az ú. n. legerősebb társadalmi hatalom közvetlen kifejezője nem egymagában a törvényhozó hatalom, hanem — kivételesen bár — de egyéb tényezők is. E tényezők ereje épúgy a nagy tömegek felhatalmazásán nyugszik, mint a törvényhozó hatalomé.

d) A másodikkal rokon a következő meghatározás : *az elsődleges jog a törvényhozó hatalom közvetlen akarata, a másodlagos jog pedig a törvényhozó hatalom felhatalmazása alapján az alsóbb fokú államszervektől származó jog.*

E meghatározás bírálata tekintetében utalunk a *b),* illetve a *c)* alatt mondottakra.

e) A helyes meghatározás nézetünk szerint az, *amelyik az elsődleges jogot az eredeti, originárius, a másodlagos jogot pedig a származékos, derivatív joggal azonosítja.* Az originárius jog az, amelyik nem más, magasabb jogszabályoktól nyeri érvényességét, hanem közvetlenül a hatalomtól. A derivatív jog pedig az, amelyiknek az érvényessége más, magasabb jogszabályokon alapszik.

Ez a meghatározás lényegében azonosítja az elsődleges jogot az illegitim, a másodlagos jogot pedig a legitim joggal. Valóban e megjelölések alapjában véve egy fogalompárt jelölnek. A legitim és a másodlagos jog fogalmai teljesen egybeesnek. Az elsődleges és az illegitim jog között azonban van különbség : mert bár minden illegitim jog elsődleges, de nem minden elsődleges jog illegitim. A történeti első jog és egy jogrendszer legmagasabb jogszabályai kétségtelenül originárius-ak, de nem illegitimek.[5] A történeti első jog azért nem illegitim, mert nincs olyan *korábbi* jogszabály, az alkotmány pedig azért nem illegitim, mert nincs olyan *magasabb* jogszabály, amelynek szempontjából illegitim lehetne.

Ezt a meghatározást véve alapul, elsődleges jog : az alkotmány és az illegitim jogszabályok (az illegitim törvény, rendelet, döntvény, közigazgatási intézkedés, bírói ítélet, jogügylet és szokásjog). Minden egyéb jog (tehát a legitim törvény is)[6] másodlagos jog.

E meghatározással kapcsolatban a következőkre kell rámutatnunk. Egy szabály akkor jogszabály, ha megvalósítja mindazokat a fogalmi elemeket, amelyekből a jog áll. Elsősorban tehát akkor, ha tényleg érvényesül és érvényesülését — szükség esetén — fizikai kényszer biztosítja. Egy szabály jogi jellege — tekintet nélkül arra, hogy a kérdéses szabály elsődleges-e vagy másodlagos, illegitim vagy legitim — kizárólag ettől függ. A másodlagos jogszabályt sem a legitimitása, hanem a tényleges érvényesülése teszi joggá.

2. A keretkitöltő jog fogalmának tisztázása. Tegyük ezek után vizsgálat tárgyává a jogszabályok keretszerűségének, az ezzel kapcsolatos határozatlanságának és a keretkitöltő jognak kérdését.

A jogszabályok keretszerűségének — nézetünk szerint — két, egymástól lényegesen különböző forrása van.

a) A keretszerűség első forrása : a jogalkotó hatalom akarata. Ez a helyzet akkor, amidőn az elsődleges jogszabály csak főbb vonásaiban szabályoz egy kérdést és a részletszabályozást a másodlagos jogforrásokra bízza.

A keretszerűségnek ez a típusa tételesjogi jelenség, minthogy létezése a jogalkotó hatalom akaratától függ. Az elsődleges jogforrás akarata dönti el azt, hogy egy kérdést csak általánosságban vagy pedig részleteiben is szabályoz.

b) A keretszerűség másik forrása lényegében a logikai osztályfogalomnak azzal a tulajdonságával azonos, hogy az több osztálytagot tartalmaz. Amint a logikai osztályba több osztálytag, úgy a keretszabály alá több emberi magatartás sorolható be. Nincs, és tekintettel a fogalmak generalitására, nem is lehet olyan jogszabály, amely egymagatartást akkora részletességgel szabályozna, hogy a szabályozás alá csak *egyetlenegy* konkrét magatartást lehetne vonni. Minden jogszabály egy magatartásnak kevesebb fogalmi jegyét tartalmazza, mint ahány fogalmi jegyből a konkrét magatartás *kimerítő* fogalma áll.

A keretszerűségnek ez a forrása a jog fogalmával adva van. Nem a jogalkotó hatalom akaratán múlik az, hogy kiküszöböli-e a jogszabályoknak a konkrét emberi magatartásokkal szemben mutatkozó generalitását vagy sem. A jog logikai határaiba ütköznék és ezért keresztülvihetetlen lenne, a jogalkotó hatalomnak az a törekvése, hogy a *konkrét* magatartások és a jogszabály-

tartalmakban *leírt* magatartások között tátongó űrt áthidalja.[7]

A jogszabályok keretszerűségének a következménye az a *határozatlansági momentum*, amely — többé-kevésbbé — minden jogszabályban megvan.

Annak a határozatlanságnak, amivel a jogalkalmazó a jogmagyarázatnál mindig szembenáll — fentieknek megfelelően — két típusa van: *a)* a kiküszöbölhető és *b)* a kiküszöbölhetetlen keretszerűséggel járó határozatlanság.

c) A határozatlanság e két típusához harmadikként csatlakozik az, amely annak a következménye, hogy *a jogszabályok keretei is határozatlanul vannak megvonva.* A jogszabályok szavakból állanak, a szavak pedig sohasem képesek egy fogalom körét teljes egyértelműséggel megvonni. Ezért a jogszabályok határai többé-kevésbbé mindig elmosódottak.

Ez más szavakkal azt jelenti, hogy mindig vannak olyan határozatok, amelyeknél vitás az, hogy azok egy jogszabály alá vonhatók-e vagy sem. A határesetek sorsát a jogértelmezés dönti el. A kiterjesztő vagy megszorító értelmezéstől függ, hogy a jogszabály vonatkozik-e a kérdéses határesetekre vagy sem?

A nyelv határozatlansága olyan szociológiai tény, amin a jogalkotó hatalom sem tud változtatni. Bármennyire törekedjék is az elsődleges jogforrás arra, hogy akarata egyértelmű és határozott szövegben nyerjen kifejezést, ezt a célját sohasem érheti el olyan mértékben, hogy a határesetek lehetősége teljesen ki legyen zárva.

3. A keretkitöltő jog, mint elsődleges jog. A határozatlanság három fajtájának az azt eloszlató konkrét jogalkotás három típusa felel meg. Éspedig: a konkrét jogszabályok megalkotása a generális jogszabályok szándékos keretein belül, a jogszabályok elkerülhetetlen keretein belül és a jogszabályok kereteinek az elmosódottsága következtében. Nevezzük a továbbiakban a keretkitöltő jog e három típusát: *a)* delegált keretkitöltő jognak, *b)* delegálhatatlan keretkitöltő jognak és *c)* határeseteket eldöntő jognak.

Az eddigiek előrebocsátása után áttérhetünk tulajdonképpeni feladatunkra, annak kimutatására, hogy van olyan keretkitöltő, másodlagos jogalkotó szervektől eredő jog, amelyik — bizonyos vonatkozásban — nem másodlagos, hanem elsődleges jog.

ad *a)* Kétségtelen, hogy a delegált keretkitöltő jog kizárólag másodlagos jog, mivel megalkotása az elsődleges jog felhatalmazásán alapszik.

A keretkitöltő jog e típusának a létezése kizárólag tételesjogi kérdés.

ad *b)* és *c)* Nézetünk szerint más a megoldás a delegálhatatlan keretkitöltő jogra és a határeseteket eldöntő jogra vonatkozólag.

Kétségtelen ugyanis, hogy a legerősebb társadalmi hatalom nem »akarhatja« azt, aminek az ellenkezőjét sem akarhatja. Nem képes kiküszöbölni a jogszabályok elkerülhetetlen keretszerűségét és határozatlanságát. Ezek akaratától függetlenek. Tehát: nem is rendelheti el a jog kereteinek kitöltését, illetve határozatlanságának eloszlatását.

Ezek szerint — ha a másodlagos jogforrás jogalkotó hatalmát az elsődleges jog akaratából, felhatalmazásából származtatjuk, — akkor — önellentmondás nélkül — sem a delegálhatatlan keretkitöltőjogot, sem pedig a határeseteket eldöntő jogot nem tekinthetjük másodlagos jognak, hanem csak elsődleges jognak.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a kérdéses jogszabályok csak elsődlegesek a nélkül, hogy egyben illegitimek is lennének. Illegitim a jogalkotásnak csak a tételesjogilag szabályozható része lehet. A tárgyalás alatt álló kérdés azonban tételesjogilag szabályozhatatlan. *A delegálhatatlan keretkitöltő jog és a határeseteket eldöntő jog tehát: csak originárius, de nem illegitim.*

Rá kell még mutatnunk arra, hogy a valóságban *csak egy egységes* konkrét keretkitöltő jogszabály van. A delegálható, a delegálhatatlan és a határozatlanságot eloszlató keretjog *csak elméletileg* választhatók el egymástól. A valóságos keretkitöltő jogban a fenti vonások együttesen mutatkoznak.

A tényleg élő keretkitöltő jog akkor és abban a vonatkozásban másodlagos jog, amikor és ami lyen vonatkozásban a generális szabálynak a jogalkotó hatalom akaratán nyugvó keretszerűségével áll szemben és akkor és abban a vonatkozásban elsődleges jog, amikor és amilyen vonatkozásban a generális szabálynak kiküszöbölhetetlen keretszerűségével, illetve egy határesettel áll szemben.

III.

Konklúziók.

Fejtegetéseink során — az uralkodó felfogással szemben — az alábbi gondolatokat vetettük fel:

a) A legerősebb társadalmi hatalom nem azonos a törvényhozó hatalommal. *b)* Az ú. n. másodlagos jogforrások is alkothatnak illegitim jogot. *c)* Az ú. n. másodlagos jogforrások is alkothatnak originárius jogot. *d)* Az ú. n. keretkitöltőjog bizonyos vonatkozásban lehet originárius jog.

Dr. Scholtz Kornél

1. Bevezetés a jogfilozófiába. 1923. 221. l.
2. I. m. 222. l.
3. Arra vonatkozólag, hogy a jogalkalmazás egyben jogalkotás is lásd: *Moór* Gyula: Creazione e applicazione del diritto. Riv. Int. di Filosofia del diritto. Róma. 1934. 653 és köv. ll., valamint Adolf *Merkl*: Die Lehre von der Rechtskraft. Wiener Staatswissenschaftliche Studien. XV. 2. Leipzig. 1923. 181—228. l.
4. Hasonló ehhez a *Kelsen*-nél és *Merkl*-nél szereplő »Fehlerkalkül« gondolata. Lényegében szintén nem egyéb, mint az ú. n. jogi lépcső alsó fokain mutatkozó illegitimitások legitimálása.
5. Amint később látni fogjuk, a keretkitöltő jog is bizonyos vonatkozásban csak originárius, anélkül, hogy ugyanakkor illegitim lenne.
6. A törvény másodlagos jellegére az alkotmánnyal szemben *Moór* is rámutat. (A magánjogi jogügylet mint jogforrás. Különlenyomat a »Szladits Emlékkönyv«-ből 2. l.)
7. A jogalkotó hatalom határairól lásd *Moór* Gyula: A természetjog problémája. 1934.

A visszaható erő kérdéséhez

I. A törvény — és amint *Grosschmid* erre helyesen utal, minden kútfő — legerősebb jellemzője annak kötelező volta. E kötelező erő révén nyeri el kútfői minőségét. »A kútfő fogalmában«, amint mondani szokás, benne rejlik a kötelező, erő.« (Jogszabálytan, 774. l.)

A törvény kötelező erejének azonban fokozatai vannak. Törvény például a Deák Ferenc emlékét törvénybe iktató törvénycikk is. Ez azonban csak törvény formájában öltöztetett állami megnyilatkozás, nem állami parancs, nem állami rendelkezés. De még a szorosabb értelemben vett állami rendelkezést, állami parancsot enunciáló törvény kötelező erejében is vannak eltérések. Amikor Verbőczy a törvények fajtáit felsorolja, ekként ír: lex quendoque imperat. Nem véletlen, hogy a parancsoló törvény idői korlátoltságot kapott, hogy a törvény *néha* parancsol, ami szinte arra utal, hogy a parancsoló törvény kivételes. A jogszabályok kettéosztása cogens és dispositiv tételekre ugyancsak a törvényi parancs szigorúbb (elháríthatatlan) és enyhébb (elmellőzhető) erejére utal. A dispositiv tétel — ha a felek máskép nem állapodtak meg — a bíróval szemben kötelező parancs abban az értelemben, hogy a bíró a jogszabályt alkalmazni tartozik, de már a felek felé tekintve, a jogszabály nem parancs, amelyet a felek betartani, amelyhez alkalmazkodni kötelesek. A dispositiv szabály lefaragja a maga szigorát, az ily törvény nem az állam által a felektől megkívánt engedelmesség okából, nem föltétlenül, megalkotottsága önnön tényén keresztül kötelező, hanem csak, ha a felek önmaguk nem szabályozták a kérdést, a contractus ius facit inter partes közmondása értelmében.

II. A törvény visszaható ereje lényegében a törvény azon kettősségén alapul, hogy a törvény egyaránt fordul az állami hatóságokhoz és az állampolgárokhoz, helyesebben, — minthogy a törvény a nemzetközi jogi szabályok alapján külföldiekre is irányadó lehet — a felekhez. A felek ténykedése és a hatósági intézkedés, elbírálás időben különválik. Ha a felek ténykedése a törvény meghozatalát megelőzi, de ennek a törvényt megelőző ténykedésnek hatósági elbírálása már a törvény meghozatala utáni időben történik, vetődik fel a visszaható erő kérdése, vajjon a törvény előtti ténykedés is a később meghozott törvény szerint bírálandó-e el, e ténykedés joghatásai az új törvény szerint vonassanak-e le.

Az ekként értelmezett visszaható erő kérdését egyetlen — mindenesetre érvényes — elv vonalán eldönteni nem lehet. A válaszadást több szempont befolyásolja és még az azonos szempont sem vezet mindig azonos megválaszolásra. Megkíséreljük, hogy néhány, a válaszadást befolyásoló szempontra, e szempontok változó intenzivitása erejére rámutassunk.

III. A cogens jogtétel megalkotásával az állam azt juttatja kifejezésre, hogy a törvényben megadott szabály feltétlen érvényesülését kívánja. A cogens jogtétel az állam »így legyen« akaratát szólaltatja meg. Az állam parancsa mögött az a meggondolás rejlik, hogy a szabályozás törvénybeli módját szükségesnek, igazságosnak véli. Ez esetekre — ha csak a törvény az »életbeléptetést« el nem halasztja — a törvényben kibocsátott parancs számára az azonnali engedelmességet, alkalmazást igényli. Az állam felemeli a jövedelmi adó kulcsát: az új fölemelt adókulcs annak a jövedelemnek a megadóztatására is irányadó, amely jövedelem megszerzése a törvény előtti időben történt. Grosschmid példája: a katonai kötelezettség bevezetése esetén az is köteles katonai szolgálatot teljesíteni (vagy legalább is sorozásra megjelenni), aki a törvény előtti időben született. Így kívánja ezt az állami szükségesség, amely a törvény megalkotására vezetett. Az állami szükségesség nagyobb nyomatékkal lép fel, mint az igazságosságnak egy új törvényben kifejezésre jutott követelménye. Az ú. n. szerzett jogok védelmének szempontja erősebben lazít az új törvény azonnali föltétlen alkalmazásán, mint az állami szükségszerűségből megszületett törvénynél. De csak erősebben — az új törvény kimondja, hogy foszforos gyufa nem gyártható. A rendelkezés egyképpen kihat arra, hogy a már létező foszforgyárak sem folytathatják foszforgyufa gyártási tevékenységüket. De egyrészt, ha a tilalom »visszahatónak« is érvényesül, a régi foszforgyárak kártalanítást kapnak, másrészt — nem is biztos, hogy a törvény visszamenően is alkalmazásra kerül. Az 1876: XIV. t.-cikk 33. §-a kimondotta, hogy reáljogú gyógyszertárak a jövőben nem adományozhatók, de ugyanekkor a már fennálló reáljogokat érintetlenül hagyta, fenntartotta. (130. §.)

Büntetőtörvényünk 2. §-a is ilyen hasadást, kétféleséget mutat az új büntetőjogszabály visszaható erejére. A súlyosbító jogszabály nem hat vissza — az enyhítő jogszabály visszahat. Irányadó szempont: az in dubio mitius elve.

Elvi postulatum az is, ha a törvény valamely új jogszabályt megalkot, amely az igazságosságot tökéletesebben, jobban valósítja meg — az új jogszabály azonnal kerüljön alkalmazásra: a felismert igazság érvényre juttatásával szemben nincs halasztás.

De ez is csak elvi postulátum, nem a törvénynek szabálya, hanem csak a törvényhozásnak irányítója. A tökéletesebb igazság, az erkölcsi önsúly igényességével lépett fel az 1946: XXIX. t.-cikk, amely a házasságon kívül született gyermek jogállását kívánta egyenlősíteni, vagy legalább közel hozni az egyenlősítést, a házasságon belül született gyermekével. Ahogyan a munkabéremelés nagyobb karéj kenyér juttatása nem szorítkozhatik az ezentúl belépő munkásra, hanem kihat a már munkában (szerződési kötelékben) álló munkásra is, azonképpen nem lehet az igazság nagyobb karéját megtagadni azoktól sem, akik már a törvény megalkotása előtt látták meg a napvilágot. A törvény szükségszerűen »vissza-

ható«. A törvény a 17. paragrafusa szerint az atyaság megállapítása iránti keresetre kimondja, hogy ez a jog azokat illeti, akik a törvény életbeléptetésekor még nem érték el nagykorúságukat. A visszaható erő korlátolásának oka kézenfekvő: quieta non movere — nagyobb súllyal lép fel. (Újabb adalék, hogy a jog kettős feladata: az igazság és a rend szolgálata mint bírkózik egymással.)

A jogszabálynak néha a tartalmát egyenesen a visszahatás — a jogszabály megalkotását megelőző magatartás, helyzet jogkövetkezményeinek az új jogszabály alá helyezése — teszi ki. Valamelyik gazdasági évben egy természeti csapás a termést megsemmisíti, nagy mértékben apasztja, rendeleti jogszabály mondja ki, hogy a haszonbérmérséklés az elmúlt gazdasági évre akkor is igényelhető, ha a szerződés a mérséklést kizárja. A jogszabály csak »visszahatóan« hatályosul, — a visszahatás megtagadása a jogszabályt vakszabállyá tenné, megsemmisítené.

Az ad hoc — alkalmi — jogszabályok feladatukat, hivatásukat a visszahatással töltik be. Ilyenkor már fennálló jogi helyzetnek az új jogszabály alá vonása a jogpolitikai célkitűzés. Ilyen nagyarányú ad hoc törvény volt a valorizációs törvény is, amely a korona pénzrendszer uralmi idején belül keletkezett gyakorlattal indult el, tehát akkor a jövőben keletkező követelésekre is kihathatott, de a törvény már csak pro praeterito, a már születése előtt fennállott követelésekre hathatott ki »fogalmilag«.

Az előbb említett haszonbérmérséklést engedő rendelet ki is éli magát a visszaható alkalmazással, hiszen »tényállása« az illető évbeli rossz termés. A rendelet csupán a konkréten megjelölt esztendőre szólt. Az idői elemet tartalmazó törvényi tényállás szabálya esetleg viszont a visszahatás kérdését kirekeszti.

A béke idején megalkotott »háború esetére« szóló törvény meghozatalát megelőző, tehát békebeli tényállásra egyszerűen tárgytalan. De a háború szakára szóló tényállást föltételező törvénynél is felmerülhet a visszahatás kérdése, ha a háborús törvény már a háború alatt keletkezik, mint ahogy fel is vetődött az 1915: XIX. t.-c.-kel kapcsolatban, ami azonban büntetőjogi területre esvén, kívül marad e cikk keretén.

A valorizációs törvény visszahatása aktuálissá teszi azt a kérdést, vajjon az a körülmény, hogy egy követelés bizonyos időpontban már fennáll, minden utóbb megalkotott szabály alá csak a visszaható erő révén eshetik-e? A jog szabálya a teljes tényállást bírálja el, — amelynek csak egyik része, hogy a követelés mikor keletkezik. Erről a kérdésről alább külön emlékezünk meg. Az »ad hoc« jogszabálynak értéke azonban nem merül ki mindig a visszahatásban. Ha valamely alkalmi ok is váltotta ki a jogszabály megalkotását, a szabályozás alá vont tényállás a szabályozás után is keletkezhetik, ismétlődhetik; a születési okára alkalmi szabály a jogrend állandó szerves szabályává válik.

IV. Igen lényeges közreható szempont a visszaható erő vonatkozásában, hogy a jogszabály a felek multbeli ténykedését mily mértékben irányította. Erősen megmutatkozik ez a szempont az alakszerűséget előíró jogszabályoknál. Ha a fél végrendeletet alkot, ennek alakszerűségére a fennálló szabály az irányadó. A fél nem tudhatja, hogy a jövőben esetleg minő új — esetleg szigorúbb — alakszerűséget ír majd elő az új jogszabály — lehetetlenség megkívánni a féltől, hogy ahhoz előre alkalmazkodjék. — A »tempus regit actum« logikai követelmény. És mégis — az 1876: XVI. t.-c. 37. § kimondja, hogy a korábban alkotott végrendelet — ha az új törvény rendelkezéseinek meg nem felel, csak akkor érvényes, ha az örökhagyó egy éven belül meghal, vagy bizonyítást nyer, hogy az egy év lejártától a haláláig újabb végrendeletet nem tehetett, vagy a végrendeletet egy éven belül a közjegyzőnél leteszik. A szabály indokolt — a féltől nem lehet megkívánni azt a próféciai erőt, hogy megsejtse és pontosan betartsa, — később megalkotandó alakszerűségi szabályt — de azt el lehet várni, hogy alkosson — most már az új szabályoknak megfelelő — »új testamentumot«. Az új alakszerűség nagyobb garanciális értéke (rendszempont is egyúttal) kiköveteli a szabályt. A jövőbeli cselekvés lehetősége, az új jogszabályhoz való alkalmazkodás lehetősége érvényesül az elévülési idő megrövidítését tartalmazó új jogszabály megalkotásánál is. Ha az új jogszabályban meghatározott rövidebb elévülési idő valamely követelésre már letellett volna, nyilvánvaló méltánytalanság lenne, ha a hitelezőtől azonnal elvonatnék az érvényesítés lehetősége, a jogszabály ilyenkor még bizonyos időt enged a régi követelések érvényesítésére, — amiben az új jogszabályhoz való utólagos alkalmazkodás adottsága teremti meg a visszahatás — vissza nem hatás között a kiegyenlítést. — Mind a végrendeletnél, mind az elévülés esetén, — a jogérvényesítésnél a fél egyoldalú ténykedéséről van szó — amelyet a fél egyéni elhatározásból foganatosíthat. Nehezebb a helyzet szerződésnél, szerződésen kívül is, amikor az új jogszabályokhoz való alkalmazkodás már nem csak egy személyen múlik. A 4.420/1918. számú rendelet behozta az ingatlan elidegenítő ügyletekre az írásbeliséget. Jogvesztéssel járna, ha azonnal megkívánnók, hogy csak az írásbeli alakban létrejött szerződés érvényét ismerjük el. A két fél egyetértése esetén nincs semmi akadálya, hogy írásba foglalják a korábban szóbelileg létesített megegyezést — ami egyébként a telekkönyvi bekebelezés érdekében már a régi jogszabály idején is szükséges volt. De mi történjék, ha valamelyik fél vonakodik az írásbeli szerződést megkötni? Ennek figyelembevétele érvényesül az 1876: XVI. t.-c. 38. §-ában, amely az örökösödési szerződést — ellentétben a végrendeletre adott 37. §-beli szabállyal — a keletkezése idején érvényes jogszabályok szerint rendeli elbírálandónak. A 4.420/1918. számú rendelet — noha itt is szerződésről, tehát két fél megegyezéséről van szó — az írásbeliség érvényességi kellékét az

1. §. 3. bekezdésben a korábbi szerződésekre is kiterjeszti, illetve az írásbeliség szabálya alól a korábbi szerződéseket csak azon esetben vonja ki, ha a jogügyletet jóváhagyásra, illetékkiszabásra, földadókataszterkiigaztásra az illetékes hatóságoknál bejelentették, vagy ha a szerző fél birtokba lépett, vagy a pert már korábban megindította. Ha a feltételek nem forognak fenn — az új alakszerűségi szabály a korábbi szerződésre is visszaható erejű.

V. Érdemes megvizsgálni a visszaható erő vizonyát a clausula rebus sic stantibus elvéhez. A clausula egykori dogmaként tisztelt elve tekintélyi súlyából igen sokat vesztett. A tényállásbeli eltolódások jogviszonyt formáló, befolyásoló ereje egyre növekedőben van. Ez a fejlődési folyamat a jogszabály változásának, mint egyik tényállásbeli változásnak az erejét, — jelentőségét nem veheti el. A clausula elvi szigorúságának feloldása a jogszabály-változás terén is kihat. Kétségtelennek tartom, hogy szerzői jogi törvényünk 3. §. 2. bekezdésének az a szabálya, hogy a jövőben alkotandó minden mű szerzői jogának átruházására hoszszabb időre történt elkötelezést tartalmazó szerződés — csak úgy, mint az MMT 1.574. §-ának a munkaszerződésre vonatkozó hasonló tartalmú rendelkezése — öt év után felmondható — a jogszabály életbelépése előtt kötött szerződésekre is visszahat.

VI. Visszatérünk egy fentebb már érintett kérdésre. A jogviszonyok mindig komplexek — összetett tényállásúak. A tényállások életbeli jelentkezése időbelileg szétválik. Mi a helyzet, ha két tényállás-rész keletkezése közötti időszakba ékelődik az új jogszabály megalkotása, életbelépése? A váltókiállítás a régi jogszabály alatt keletkezik — az óvásfelvétel oly időben eszközlendő, amikor az óvás felvételére új jogszabály van érvényben. Alig lesz komoly szempont, amely az óvási új jogszabályok alkalmazása ellen szólna. Az új jogszabály alkalmazása nem is jelent visszaható erőt. A kihatás nem mindig jelentkezik ilyen tisztasággal, amely a visszaható erő problémáját egyszerűen közönbösíti, de ilyenkor is a successiv tényállás a visszahatás elbírálásának kérdését megkönnyíti.

A successiv tényállás körében érdemel megemlítést néhány újabb rendelet eddig szokatlan szabálya. A visszaható erő is megtorpan az ítélet jogereje előtt. A Jogtudományi Közlöny Új folyam I. 11—12 számában néhány megjegyzést közöltem az »Áljogerő«-re. Ennek az áljogerőnek újabb megnyilvánulási formáját mutatják azok az intézkedések, amelyek ítélethozatal után is belenyúlnak a jogviszonyokba, az ítélet végrehajtását megakasztják. A »Curia locuta« nem jelenti a változást nem tűrő megdermedést. Korábban a tényállás a jogerős elbírálással végleg lezárult, — az elbírálás a tényállás körén már kívül esik, nem tartozik hozzá, de hozzátartozik az ügyálláshoz. A reális lebonyolításig az ügy még »függő« — az új rendeleti szabályok minden esetre áttörték azt a felfogást, amely a jogerős ítéletet az utolsó szónak tekintette.

VII. A visszaható erő kérdésébe olykor beleszól a politika is. A »szerzett jog« jelszava körüli viták: is politikai jellegüek. Fentebb említettük: a magánjogász Grosschmid jellemző példája a szerzett jogok túlzott védelem — igényére, hogy aki oly időben született, amikor még nem volt meg az általános hadkötelezettség, nem vonhatja ki magát a katonai szolgálat, vagy legalább is a sorozáson való megjelenés kötelezettsége alól. Politikai jellegű volt a visszaható erőnek a már említett 1915 : XIX. t.-c.-ben történt szabályozása.

A jogfejlődésben is vannak temperamentumbeli fokozatok. A jogfejlődés operálhat a »kihalási rendszer«-rel, — a régi jogviszonyok vivunt antique iure, leélik életüket a régi szabályok által kormányozottan. Amikor azonban az elhajlás erős, — a jogfejlődés türelmetlenné válik, lehető teljes uralmat kíván a maga számára. A jelenség vizsgálata a szociológusra tartozik — a jog a felsőbb parancs végrehajtására kirendelt szerv szerepét játssza.

VIII. Csak néhány elnagyolt ecsetvonással kísérleteztünk, már ezekből is nyilvánvaló, hogy a visszaható erő kérdésében nincs merev egyoldalú álláspont. Sem a visszaható erőt kizáró, sem a mindenképpen való visszahatást postuláló álláspont a jogéletben nem nyer igazolást. Mindenképpen helytelen — amint ezt a Code Napoleon híres szakasza kijelenti ; — la loi n'a pas l'effet de retroactivité« — a törvény visszaható erejét állítani a tengelybe. Amiről szó van : az mindig az egyes jogszabály visszaható ereje még akkor is, ha a jogszabályoknak egy törvényben universitássá formált csoportjára elvileg volna kimondva az állásfoglalás a visszaható erő kérdésében. Ezen a helyzeten nem változtat az sem, ha teoretikusan régi törvény szabályának alkalmazását nem a régi törvény uralmára, akaratára, hanem az államnak új, mai érvényű akaratára vezetjük is vissza.

Dr. Beck Salamon

A magánjogi törvény visszaható ereje

Első kérdés az, hogy *lehet-e* visszaható ereje a törvénynek ?

Ezután kerülhet csak sor arra a második kérdésre, hogy — amennyiben a visszahatás lehetséges — *helyes-e*, hogy a törvénynek visszaható ereje legyen? A visszahatás kérdése csakis a törvény fogalmából kiindulva dönthető el.

Csodálatos finomsággal boncolja Grosschmid a törvény fogalmát »Jogszabálytan« című munkájában. A 77-ik oldalon kifejti, hogy ». . . a tör-

vény tekintélyénél fogva, helyesebben jogalkotó erejénél és parancsoló hatalmánál fogva érvényes és kötelező . . . A törvényhozást abban, hogy a jogszabályt miként alkossa meg, senmmi sem korlátozza.« Hozzáteszi azonban, hogy »e korlátlansága a törvényhozói hatalomnak csakis az emberi hozzáalkalmazkodás, s illetőleg miheztartás szempontjából áll.« Ezt Grosschmid úgy érti, hogy egyfelől a törvény sem tartalmazhat fizikailag lehetetlen cél megvalósítására irányuló parancsot. Másfelől — és ez már csak követelmény a jogalkotó felé — »minden törvény felől elsősorban az teendő fel, hogy csakis a helyeset, igazat és észszerűt akarja.«

Alkotmányjogi szabály tehát az, hogy a törvényben foglalt jogparancs kötelező. Viszont: gazdasági, társadalmi, politikai és ebből kifolyólag jogpolitikai *követelmény* az, hogy a jogparancs gazdaságilag stb. helyes legyen. Ebből látszólag az a következtetés vonható le, hogy követelmény ugyan az, hogy a jogparancs helyes legyen, de ha a törvény egyszer már létrejött, úgy feltétlenül kötelező abban az esetben is, ha összeütközésbe kerül, a gazdasági stb. követelményekkel, tehát összeütközés esetén a törvény alkotmányjogi-alaki fensőbbsége címén győzedelmeskedik a követelmény felett. A magyar jogrendszer azonban nem így oldja meg az összeütközés kérdését, hanem visszanyúl ahhoz a valóságos alaphoz, amelyen a törvény tartalmi és alaki ereje nyugszik: a néphez. A törvénnyel egyenlő erejű ugyanis a szokásjog. Ha a bírói gyakorlatban megnyilvánuló közmeggyőződés elérkezik arra a pontra, hogy a mennyiségből minőség lesz, vagyis az egyes ítéletekből szokásjog, akkor ez a szokásjoggá izmosodott közmeggyőződés lerontja a gazdasági stb. követelményeknek meg nem felelő törvényt.

Mi idézi elő azonban azt, hogy egyszerre csak a törvény fölé kerekedik a törvényrontó szokásjoggá vált közmeggyőződés? Ha a törvényt mint történelmi és társadalmi jelenséget vizsgáljuk, akkor elsősorban abból kell kiindulni, hogy a törvény — éppúgy mint minden más társadalmi jelenség — létrejön, betölti a maga rendeltetését, és megszűnik, ha ellentétbe kerül az őt életre hívó gazdasági, politikai, társadalmi visznnyokkal és az azokból folyó követelményekkel. A megszűnés formája pedig vagy egy új törvény, vagy törvényrontó szokásjog kialakulása. Minden törvény egy bizonyos ellentmondást rejt önmagában. Az ellentmondás egyik forrása az a követelmény, hogy a törvény mint írott kútfő — a szokásjoggal ellentétben — tartós rendezést nyujtson, a jogbiztonság alapja legyen. Az ellentmondás második forrása az a követelmény, hogy a törvény a mindenkori gazdasági, társadalmi és politikai követelményeknek a helyesség szempontjából megfeleljen. A gazdasági stb. viszonyok — lassabban vagy gyorsabban, békésen vagy forradalmi úton — állandóan változnak. A törvény tartalma, amely egy adott történelmi időszak és gazdasági helyzet szüleménye, szükségképpen elavulttá és ezáltal helytelenné válik, ha egy későbbi történelmi időszak megváltozott gazdasági stb. viszonyainak mások a követelményei. A törvény tehát állandóan harcban áll a változó viszonyok helyességi követelményeivel. Ha a viszonyok változása lassú, akkor a jogalkotás nyomon tudja követni az életet. Ha a változás gyors, sőt ugrásszerű, akkor a jogrendszerben is forradalmi jelenségek játszódnak le. Rendszerint ilyen forradalmi jelenség a törvény visszaható erejének alkalmazása, bár Grosschmid is már több olyan törvényt sorol fel, amelyeknek nem forradalmi időszakban visszaható erejük volt. Mindenesetre kétségtelen az, hogy a visszahatás követelménye különösen olyankor szokott felmerülni, amidőn a megelőző történelmi korszak mesterségesen elnyomta, megakadályozta a fejlődés gazdasági és politikai kibontakozását és az ennek megfelelő jogalkotást. A visszahatás ilyenkor csak orvosolja azokat a hiányokat, amelyek annak következményei, hogy a jogalkotás nem tudta nyomon követni az életet és pedig vagy azért, mert a fejlődés szükségszerü irányát nem ismerte fel, vagy azért, mert nem is akarta felismerni. A visszahatás tehát lényegében helyességi kérdés, épúgy mint minden olyan új törvényé is, amely teljesen új, eddig még nem szabályozott életviszonyt rendez.

Ugyancsak a »Jogszabálytan«-ban ír Grosschmid »a törvények ú. n. vissza nem hatásáról« (949—953. oldalak). Szerinte »mihelyt valamely törvényszabály hatályba lépett, az egyedül és kizárólag irányadó mindazon tényállások tekintetében — legyenek azok bármely időből valók és eredendők, — amelyek . . . a szabálynak alája illenek . . . Az új törvényjog igenis kizárhatja a régi törvények alkalmazását, szóval igenis visszahathat, ha neki úgy tetszik.« Kétségtelen tehát, hogy formailag és az alkotmányjog szempontjából kizárólag a törvényen múlik az, hogy vissza akar-e hatni vagy nem. Más kérdés azután az, hogy az adott esetben helyes-e az, hogy visszahasson és hogy milyen mértékben. Minthogy alapvető követelmény az, hogy a törvény gazdasági stb. szempontból helyes legyen, — a visszahatás helyességének és mértékének kérdésében is az az irányadó, hogy az adott esetben a gazdasági, társadalmi és politikai követelmények kiértékelése milyen eredményre vezet. Gyakran előfordul az, hogy a visszahatás ú. n. szerzett jogokat sért. Ilyen esetben a leggondosabban kell mérlegelni azt, hogy vajjon az új törvényt szülő követelmény fontosabb-e, mint a szerzett jogok védelme. Bizonyos azonban, hogy nincs olyan jogrendszer, mely a történelmi fejlődés során ne nyúlt volna egyes esetekben még a szerzett jogokkal szemben is a visszahatás eszközéhez. Kétségtelen az is, hogy ha az adott esetben helyes az, hogy a törvény visszahasson, úgy ennek dogmatikai, jogrendszerbeli akadálya nincs.

Dr. Weltner Andor

SZEMLE

I.

A Budapeti Ügyvédi Kamara tagjainak — a minap megtartott tisztújító közgyűlésén történt szavazás eredményéből megállapíthatóan — közel kilenc tizedrésze fenntartás nélkül csatlakozott a kommunista ügyvédek kezdeményezte programmhoz, ahhoz, hogy a magyar ügyvédség forduljon arccal a népi demokráciát továbbfejlesztő dolgozók élcsapata felé; zárkózzék fel e csapathoz és vegyen részt az ország újjászervezésében. Működésével, kezdeményezésével legyen ott, ahol képzettségénél fogva is az országépítés dicső munkájában reá nélkülözhetetlenül szükség van, legyen tehát a dolgozó nép érdekeinek és csakis annak szószólója, a dolgozó nép életrendjét szabályozó jogalkotás és jogalkalmazás megbecsült közreműködője, fejlesztője.

A Budapesti Ügyvédi Kamara a magyar ügyvédség túlnyomórészének a szervezete. Tagjainak félreérthetetlen állásfoglalása jelentős. Döntővé akkor fog válni, amikor a deklarációt tettek követik. Ez lesz az az időpont, amikor a dolgozó nép, és az ügyvéd között a rés betelik, amikor az ügyvédségnek a minden dolgozót megillető társadalmi megbecsülés már nem követelménye hanem természetes része lesz.

A társadalomban megvan a megbecsülés megadásának a készsége; a törvényhozás az 1948 : XXIX. t.-c. megalkotásával ezt ki is fejezte. Az ügyvédség régi követelése vált valóra a törvényben. Önkormányzata teljessé lett! Míg eddig a fegyelmi bíráskodást felsőfokon a nem ügyvédi többséggel alakított Kúriai Ügyvédi Tanács gyakorolta, addig a Törvény e felsőbíráskodást az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottságának többségében ügyvédtagokból alakítandó tanácsaira bízta és a modern államok jogfejlődésével összhangban lehetővé tette, hogy az igazságügyminiszter a többségben lévő ügyvédtagok mellé laikus bíró tagot is kinevezzen.

Bizonyos, hogy az ilyen összetételű fegyelmi felsőbíróság jelentékeny- és instrukcionális hatású ítéleteivel gyorsítani fogja annak teljessé tételét, hogy a magyar ügyvéd maradéktalanul a magyar nép ügyének és csakis annak legyen a védője.

A népi elemnek a *bírói* fegyelmi bíráskodásba történő hasonló bekapcsolása sem kecsegtet kevesebb eredménnyel.

(K. M.)

II.

Az államügyészség újjászervezése Bulgáriában

Az új alkotmány alkalmazásaként az államügyészség újjászervezésére is törvény készül. Ennek főbb rendelkezései szerint a főügyészt a parlament választja és ő az államban a törvények őre. A főügyész nevezi ki saját helyetteseit és a törvényszékek mellett működő, neki alárendelt ügyészeket. A főügyésznek széleskörű jogai vannak. Minden igazságtalanul letartóztatott polgár szabadlábrahelyezését elrendelheti. Az ügyészek minden állami alkalmazottra felügyelnek. Feladat a törvényesség és a rend megőrzése. A vizsgálóbírák az államügyészség szervezetéhez kapcsolódnak. A reformtól az eljárás légyeges meggyorsítását várják.

III.

Az új katonai büntetőtörvénykönyv javaslata

Vajjon szükség van-e új katonai büntetőtörvénykönyvre?

Amíg a háborúk lehetőségének elvi kizárása sem történik meg és még kevésbbé a háborúk gyakorlati kirekesztése, addig katonaságra, honvédő seregre s a különös katonai szempontokat érvényesítő külön katonai büntetőtörvénykönyvre is szükség van.

Más kérdés az, vajjon ma, amikor a törvényelőkészítés és a törvényhozási munka alig-alig tud lépést tartani a sürgősnél-sürgősebb feladatokkal, helyénvaló-e éppen az új katonai büntetőtörvénykönyv megalkotásával lefoglalni törvényalkotó szervezeteinket?

Nem kétséges, hogy a honvédség jelenlegi alacsony létszáma s a tulajdonképpeni katonai munka időleges összezsugorodása az új jogszabályalkotást nem mutatják túlzottan sürgősnek, de az is vitathatatlan, hogy a mai katonai büntetőtörvénykönyv — helyenkinti kétségtelen modernsége mellett — a demokratikus szemlélettel össze nem egyeztethetően a régi osztrák példakép után igazodik, rövidlátóan militarista szellemű, így tehát egyáltalán nem volna kívánatos, hogy a most újjáépítendő honvédségben ez a szellem — akár csökevényesen is — tovább éljen.

A megalkotandó új Btk. szempontjából pedig különös fontossága van az új katonai büntetőtörvénykönyvnek, nevezetesen az, hogy bár a jelenlegi Btk. mellé készül el, azonban úgy, hogy az elkészítendő új mellett is megálhassa a helyét. Ekként az új Btk.-nek elvi előfutárja és szállascsinálója.

Szerkezeti megoldás tekintetében a javaslat a lex generalis-hoz, a magyar anyagi büntetőjoghoz simul mint lex specialis. Ezért veszi át annak beosztását is: általános és különös része van. Az elsőben az általános rendelkezések, a másodikban pedig a katonai bűncselekmények meghatározásai és a büntetésitételek kapnak helyet.

A most érvényben levő katonai büntetőtörvénykönyvtől eltérően a javaslat

a »határvédelmi zavarok«-at, illetve az »ország belső békéjét súlyosan veszélyeztető lázadást«-t nem említi fel oly eseményként, amikor is a háború idejére szóló különös rendelkezéseket alkalmazni kellene, lehetővé teszi a szigorított dologházba utalást,

mellőzi a szabadságvesztésbüntetéseknél a multban alkalmazott u. n. »súlyosítás« — okat (böjt, kemény fekhely, magánzárka),

ellenben különleges és új mellékbüntetésként az eddig is alkalmazott lefokozáson kívül behozza a »rendfokozatban visszavetés«-t, az »előléptetésből kizárás«-t, a »magasabb beosztásra alkalmatlannak nyilvánítás«-t és az »áthelyezést« is.

A rendfokozatban visszavetés mellékbüntetésének bevezetése a bíróságok ítélkezésének javulását eredményezheti.

Gyakran előfordult, hogy azokban az esetekben amikor a lefokozás a bűncselekmény jellege s a vádlott alanyi bűnössége alapján esetleg kimondható lett volna, a bíróság visszariadt az alkalmazásától azért,

mert a Btk. 55. §-ához képest a hivatalvesztésre és lefokozásra ítélt egyén nyugdíját is elveszti: az ítélet tehát anyagi vonatkozásaiban egyrészt túlságosan súlyosnak mutatkozott volna, másrészt pedig a hozzátartozók személyében nem bűnösöket is sujtott volna. Ez az új mellékbüntetés a cselekménnyel arányban álló, helyes büntetések eltalálását határozottan megkönnyníti.

Az igazoló eljárások joganyagából átvett előléptetésből való kizárás már aggályosabb. A fentebb tárgyalt rendfokozatban visszavetés kétségtelenül a lefokozásnak egy enyhébb formája s annál a vádlottnál, akit a bíróság ezzel a mellékbüntetéssel is sujt, további tényleges szolgálatról nem igen lehet szó. Annál azonban, akinek a bűnösségi foka csak akkora, hogy vele szemben az enyhébb capitis deminutio-t sem lehet alkalmazni, további tényleges szolgálatra is számítani kell. A visszavetett ember soha sem elégedett, hivatásával magát nem azonosítja, beosztásában tehát nem hasznos, elkeseredési góc. Ilyenek termelését el kell kerülni.

Egészségesebb az az elgondolás, hogy a büntetés uno ictu következzék be s a tettesnek a büntetés elszenvedése után nyíljon meg a lehetősége arra, hogy fokozott ügybuzgalommal teljesített szolgálata révén mindazt a hátrányt behozza, amit a bűnügy révén szenvedett.

Az ugyancsak mellékbüntetésként tervezett magasabb beosztásra alkalmatlannak nyilvánításnál az előbb elmondottak fokozottan állanak. Az áthelyezéssel, mint új mellékbüntetéssel szemben pedig felmerül az az aggály, vajjon hadműveletek közben ez a mellékbüntetés egyáltalán érvényesülhet-e? Már pedig a katonai büntetőjognak éppen a komoly helyzetekben kell leghatékonyabban érvényesülni és éppen ilyen helyzetekben kétséges, hogy a katonai parancsnokságok ezt a büntetést foganatba veszik-e olyan esetekben, amikor a hadvezetési katonaszempontok az áthelyezés ellen szólnak.

A fiatalkorúak tekintetében — nyilván a népbírósági tapasztalatok alapján — a javaslat a jelenlegi megítélésnél szigorúbb álláspontra helyezkedik. Az a fiatalkorú, aki katonának jó, nem számíthat a fiatalkorúakat egyébként megillető enyhébb elbánásra és minden cselekményéért felnőttként felel. Megszűnik tehát az a mai suta helyzet, hogy a fiatalkorú kétféle felelősséggel tartozzék aszerint, hogy a cselekmény közönséges vagy katonai bűncselekmény.

Az eddigi szabályozással szemben a javaslat arra az álláspontra helyezkedik, hogy bűntett csak szándékos cselekmény lehet. Meghatározza, — igen helyesen — hogy a különös részben a »súlyos eset«-re megállapított büntetési tétel alkalmazásának akkor van helye, ha akár a bűnösség fokára, akár a jogsérelem súlyosságára, akár az elkövetés helyére, idejére vagy egyéb körülményeire figyelemmel a megsértett jogrend helyreállításának vagy biztosításának érdeke a súlyos esetre megállapított büntetési tétel alkalmazását teszi szükségessé.

A javaslat második részében szembeötlő, hogy békeállapotban katonai bűncselekményre halál büntetés nincs.

A különös rész tartalmazza az eddigi, immár klasszikus bűncselekményeket szabatos, világos fogalmazásban és a demokratikus kívánalmaknak megfelelő alakban. Ezeknek a kívánalmaknak megfelelően az alárendeltek fokozottabb védelméről kielégítőnek mutatkozó gondoskodás történik. Új bűncselekményként jelentkezik az »alárendelt gyötrése«. Ezt az a katona követi el, aki alárendeltjével jogellenesen testi vagy lelki gyötrelmet okozó cselekvést végeztet. Ugyancsak új a »részrehajló bánásmód« bűncselekményként felvétele is. Ez utóbbit pedig az a katona követi el, aki alárendeltjét részrehajlásból a többiekhez képest előnyösebb vagy hátrányosabb bánásmódban részesíti. Mindkét intézkedés alkalmas a lelkiismeretlen parancsnokok túlkapásainak fékezésére.

Új bűncselekmény az »áskálódás« is. Ezt az a katona követi el, aki bajtársa ellen közös elöljárójuknál áskálódik. Az áskálódás lényegére vonatkozóan az indokolás is szükszavúan csak azt tartalmazza, hogy ez a gyakorlatban nyilván többnyire gyakoribb időnként visszatérő cselekvőség alakjában jelentkezik majd és valamely személy hibáira való ismételt figyelem felhívásban áll. Nem lehet kétséges, hogy az itt körülírt magatartás az áskálódásnak csak egyetlen, — lehet hogy leggyakoribb — esete. A bírói gyakorlatra vár az idetartozó dús színskálának megállapítása.

A szolgálati szabályzat eddig is hangsúlyozta, hogy »... a bajtársak egymást az élet minden helyzetében kölcsönösen támogassák ...« A bajtársi segítség elmulasztása fegyelmi kihágásból vétséggé lépett elő a javaslatban, mert büntetendőnek mondja ki azt a katonát, aki bajtársát válságos helyzetben cserbenhagyja, vagy neki segítséget nem nyujt, amennyiben ezt maga, vagy hozzátartozója súlyos hátránya nélkül megtehetné.

A gyakorlati katonajogász örömmel üdvözli a javaslat 122. §-át, amely kimondja, hogy azt a katonát, aki kincstári vagyon kezelésével, gondozásával vagy felügyeletével van megbízva, ha ebben a minőségben szolgálati kötelességét súlyosan megszegi és e kötelességszegésből az államnak jelentős kára származott, öt évig terjedhető fogházzal, ha pedig a cselekményt abból a célból követte el, hogy magának vagy másnak jogtalanul vagyoni hasznot szerezzen, vagy pedig a cselekményt háború idején követte el, öt évig terjedhető börtönnel kell büntetni, ha pedig a cselekményt gondatlanságból követték el, a büntetés egy évig, háború idején három évig terjedhető fogház.

A második világháborút követő időben katonák által elkövetett anyagi hátterű bűncselekmények jó része a hűtlen kezelés lobogója alatt vitorlázott. Igen gyakran megállapítható volt a súlyos kötelességszegés, valamint az okozatiság vonalán a kötelességszegésből eredt jelentékeny kár is, azonban a megfelelő megtorlás szükségszerűen elmaradt, mert a kötelességszegés bizonyíthatóan csupán mulasztásból állott és így a tudva és akarva károkozás mint tényálladéki elem hiányzott. E javaslatnak most tárgyalt rendelkezése annyira hiánytpótló, hogy számot tarthat a megalkotandó új Btk. szerkesztőinek figyelmére is.

Hiányként észleli a javaslatban a gyakorlati katonajogász a jelenlegi katonai büntetőtörvénykönyv 120. §-ának*) megfelelő rendelkezés elmaradását.

Dogmatikailag vitatható, hogy a beszámíthatatlan tettes megbüntetése nem helyes. A honvédbíráskodás azonban olyan objektív érdekeket véd, amelyeknek kedvéért a dogmatikus megállapítások kompromisszumos megsoványítása mutat-

kozik kívánatosnak. Kétségtelenül után fest, hogyha az öntudatlanságig részeg polgári egyén egy ugyanilyen állapotú honvéd egyénnel összeverekszik s egymás rovására a súlyos testisértés bűntettét követik el, akkor — a mai szabályozás alapján — a polgári egyént fel kell menteni, a honvédet pedig el kell ítélni.

De nem szabad szem elől téveszteni azt sem, hogy a katona hivatásszerűen fegyelmezett. Értve ezalatt nemcsak a katonai célok elérése érdekében kifejtett ténykedések alatt tanusított magatartását, hanem azt is, hogy magatartására, a közösség többi tagjával való viselkedésére állandóan oktatják, nevelik, ellenőrzik. Az ilyen egyén részéről súlyos megítélés alá eshetik már magában az a tény is, hogy lerészegszik.

Rá kell mutatni még arra is, hogy a katona szükségszerűen válogatott tagja a közösségnek: szakszerű egészségügyi vizsgálat és állandó felügyelet gondoskodik arról, hogy testileg lelkileg ép egyének teljesítsenek szolgálatot, tehát olyanok, akik cselekményeik horderejével, magatartásuk következményeivel számolni képesek. El nem hanyagolható szempont még az is, hogy a társadalom a a katonától mindenkor rendezett, fegyelmezett viselkedést vár el s ez a kívánalom nem is alaptalan, mert felfegyverzett (géppisztoly-kézigránát!) egyének fegyelmezetlen viselkedése, lerészegedése a társadalom többi tagjaira nézve fokozott veszélyt jelent.

A hadműveletek során a magasabb érdekek védelmét jól szolgálhatta volna a javaslatból ugyancsak kimaradt az a rendelkezés, amely szerint »... a szolgálati kötelességnek minden szándékos, vagy gondatlan megszegése, amely a jelen törvény külön rendelkezése vagy más súlyosabb rendelkezés alá nem esik, szolgálati bűntett, ha háború idején követték el és abból a szolgálatra hátrány származott.«

Háborúban minden kötelességmulasztás fokozott súllyal jelentkezik, hatásaiban sokszor átláthatatlan és kiszámíthatatlan. Ezt a hadsereg minden tagjának tudnia kell és ha ehhez még ismeri a fentebb közölt törvényhelyet, nyilván kevesebb kötelességszegéssel kell számolni, mint ilyen rendelkezés nélkül. Ez a rendelkezés teszi lehetővé az egyébként könnyen elburjánzó és a csapat ütőképességét veszélyeztető cselekménysorozatok (katonai szabotázs) elfojtását. (Pl. a katona a gépkocsik tömlőit este elfelejti megvizsgálni, reggelre a tömlők leeresztettek, indulni csak késedelemmel tudnak. A mulasztásos cselekmény büntetése a fentebb körülírt rendelkezés nélkül jelentéktelen, pedig a késedelem esetleg az egész hadműveletre döntő kihatású lehet, vagy elharapódzik az önlövés, bizonyítani azonban csak a zárócsapó nyitvahagyását lehet. A fenti rendelkezés nélkül a büntetés itt is jelentéktelen marad és a szabotázs-sorozat vigan folyhat tovább.)

A javaslat határozott haladás. Hiányosságai könnyen pótolhatók, értékei időállók. A demokratikus honvédség felépítésében teherbíró pillér s egyben a szellemi újjáépítés jelentős határköve.

Dr. Tóth László.

*) Azt a katonai egyént, aki szolgálaton kívül annyira megittasodik, hogy öntudatlan állapotba jut s ebben az állapotban oly cselekményt követ el, amely különben bűntett gyanánt volna büntetendő, egy hónaptól hat hónapig, súlyos esetben hat hónaptól egy évig, háború esetén pedig két évig terjedhető fogházzal kell büntetni. Ha pedig a megittasodás szolgálatban történt: a büntetés hat hónaptól két évig terjedhető fogház, háború esetén három évig terjedhető börtön.

A cselekményt az előbbi bekezdésben tett megkülönböztetés szerint akkor is büntetni kell, ha a megittasodás gondatlanságból történt.

IV.

A papiros mindennapi életünk nélkülözhetetlen eszköze. A sajtó, irodalom, az iskola, az adminisztráció, az ipar és kereskedelem egyik ága sem tud papír nélkül működni. Papírgyártásunk a felszabadulás óta ugyan rohamos mértékben emelkedett, azonban a nyersanyaghiány miatt még mindig nem tudja a kívánt mértékben a papirosszükségletet fedezni. Éppen ezért minden körülmények között szükséges, hogy mindenki a legmesszebbmenően takarékoskodjék a papirossal. A papirossal való takarékoskodás egyrészt abból áll, hogy a meglévő papirosmennyiséget gazdaságosan használjuk fel, nyomtatványokat a legkisebb méretekben készítsünk, levelezéssel, csomagolóanyaggal, dobozokkal a lehető legnagyobb mértékben takarékoskodjunk, másrészt pedig mindent kövessünk el, hogy papirosgyártásunkat a papírhulladék megfelelő gyüjtése révén nyersanyaggal ellássuk. A papiroshulladék értékes nyersanyagot képez, amelynek minden kis darabjából új papiros készül, s ennek révén jelentős devíza megtakarítás válik lehetővé.

A papiroshulladék gyűjtésére jelentékeny akció indult, mely akciónak már megvannak az igen szép eredményei. Mindez azonban nem elég, úgyhogy szükséges a közönség figyelmét felhívni a papiroshulladék fokozottabb gyüjtésére. A papírhulladék mindenütt előfordul, hivatalokban, üzemekben, háztartásokban, üzletekben, iskolákban, áruházakban, irodákban.

Nem árt, sőt egyenesen szükséges és ajánlatos, hogy mindenki átnézze levelezését, irattárát, könyvtárát, stb. és a szükségtelen, vagy többé fel nem használható iratokat, leveleket, könyveket, stb. kiselejtezze és összegyüjtse.

A papírhulladék átvétele a már bevált módszer szerint történik, a hulladékgyüjtő kereskedőkön keresztül, amelyeknek címét Budapesten minden kapualjban kifüggesztett plakáton megtalálhatja a közönség.

A papirostakarékosság és a hulladékpapiros gyüjtése a *három éves tervnek is fontos részét képezi* és nagy mértékben járulhat hozzá az ország papírellátásának javításán keresztül az életszínvonal emeléséhez és *a magyar demokrácia erősítéséhez.*

Hibaigazítás 7—8. számunkban a »Tartalomjegyzék« Ember Győző könyvének ismertetőjét tévesen jelölte meg. A cikk írója helyesen: *Dr. Degré Alajos.*

A Jogtudományi Közlöny III. új folyam 5—6. számában Dr. Kiss Géza kolozsvári egyetemi tanárnak »Magánjogi törvényhozás Romániában« c. tanulmányát közöltük. E tanulmány megírása (1947 vége) és megjelenése között eltelt időben létrejött az új román »Alkotmánytervezet«, amely már-már hatályos törvény. A változásokat — amint azt az említett tanulmány is jelzi (J. K. III. új folyam 49. oldal I. hasáb (2) bekezdés.) a közeljövőben adjuk. (Szerkesztő.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Szerkesztősége:

IV., Szabadsajtó (Eskü)-út 5.

Telefon: 189—755.

Kiadóhivatala:

V., Alkotmány-utca 12.

Telefon: 120—034.

Hírlap- Szaklap és könyvkiadó r. t. Felelős: Dr. Kádár Miklós. 483223. — Athenaeum, Budapest VII., Miksa-u. 4—6. Felelős: Gerzsby T. igazgató

Új folyam III. 11—12. szám Budapest, 1948 június 20

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:
IV., Szabadsajtó (Eskü)-út 5
Telefon: 189—755

Kiadóhivatal:
V. Alkotmány-u. 12
Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári számla száma: 41-41

A szerkesztőbizottság elnöke: *Dr. Szladits Károly* egyet. tanár, elnökhelyettesei: *Dr. Beck Salamon* egyet. rk. tanár, *Dr. Teller Miksa* ügyvéd.
Felelős szerkesztő: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Negyedévre... 40·— Ft

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:
Egy hóra.... 10·— Ft
Negyedévre... 25·— Ft
Egyes szám ára 8·— Ft

Megjelenik havonta kétszer

Tisztelt előfizetőinkhez és olvasóinkhoz!

A Jogtudományi Közlöny és a Magyar Jog a demokratikus magyar jogszolgáltatás tudományos folyóiratai, f. évi július havától egyesülnek. E két szakirodalmi lap helyett ezentúl egy jelenik meg. Címe továbbra is:

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Egy-egy lapszám terjedelme meg fogja haladni az egybeolvadó két lap eddigi, együttesen számított oldalainak számát. A két folyóirat előfizetési ára ezideig negyedévenként 36·50 Ft + 22·50 Ft, összesen 59 Ft., kedvezményes előfizetési ára pedig negyedévenként 22·— Ft + 13·50 Ft., összesen 35·50 Ft volt, ezután az előfizetési ár negyedévenként 40·— Ft, ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak pedig ugyancsak negyedévenként összesen 25·— Ft. Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület tagjai részére az előfizetés díja változatlan. Ezzel az előfizetési árat lényegesen leszállítottuk. Ezentúl tehát a Magyar Jog előfizetői is a Jogtudományi Közlönyt kapják a döntvénytárakkal együtt. A Jogtudományi Közlöny célja a továbbiakban is a jogalkotás, a jogszolgáltatás, a jog élet kérdéseinek tudományos megvitatása, feladatai közé nemcsak a jogfejlődés ismertetése, hanem kritikai méltatása és a demokratikus magyar jog fejlesztése tartozik. Döntvénytára ezután a demokratikus magyar jogalkalmazás kiépítésének szellemében a felsőbírósági határozatok tudományos eszközökkel történő bírálatát is tartalmazni fogja és bővülni fog a közigazgatási és pénzügyi jogi döntvénytári anyaggal. A külföldi jogalkotásunk szemléje új mellékletként fogja a tartalmat kiegészíteni és a terjedelmet gyarapítani. A Jogtudományi Közlöny a demokratikus magyar jogász számára nélkülözhetetlen tudományos folyóirat és gyakorlati kézikönyv.

TARTALOM: *Dr. Ries István:* A Magyar Dolgozók Pártja és az Igazságügy. — *Dr. Szladits Károly:* A szerződésen kívüli kártérítés szabályai a szovjet jogban. — *Dr. Nizsalovszky Endre:* Akarathiányok a megegyezéses házasságfelbontás esetében. — *Dr. Marton Géza:* Tárgyi felelősség átvett dolgok őrizetéért. — *Dr. Szászy István:* A törvény visszaható erejének kérdése. — *K. M.:* Ankét a jogi oktatás reformjáról és a jogászok jövőjéről. — *Dr. Hajdu Gyula:* A jogi oktatás reformja és a jogászok jövője. — *Dr. Eckhart Ferenc:* A jogászképző kollégiumról. — *Kéri József:* Demokratikus jogászképzés. — *Dr. Szebenyi Endre:* A jogászi működés elméleti alapjairól. — *Mohácsy László:* A tanterv és vizsgarend reformja. — *Dr. Szabó Imre:* A jogászság jövőjéről. — *Tőkés Ottó:* Közigazgatási jogászok jövője. — *Dr. Nagy László:* Az ügyvédség jövője. — *Dr. Olti Vilmos:* A bírói funkció szerepe a jövő társadalomban. — *Dr. Vigyázó Aladár:* Szerzői jog a Szovjetunióban. — *Dr. Klein Andor:* A K. T. 40. §-a és az államosított vállalatok. — *Dr. Brachfeld Dezső:* A munkaszerződés fogalmának kérdéséhez. — *Dr. Kovács István:* A kuruzslás bűncselekménye mint jogi probléma. — *Dr. Rex-Kiss Béla, Dr. Budvári Róbert:* A bírósági vércsoportmeghatározások eddigi eredményei. — *Dr. Berend György:* A N. O. T. jogegységi tanácsának határozatai és a favor defensionis. — *Szemle: K. M.:* A laikus bíráskodás elvének kiterjesztése. Jogirodalom: *G. B.: Dr. Rudolf Lóránt:* Az új magyar szövetkezeti jog. — *Dr. Barton György: Dr. Vági József és Dr. Fábry Sándor:* Pengővalorizáció. — *Ifj. Dr. Szladits Károly: Lord Chorley:* Law of Banking.

A Magyar Dolgozók Pártja és az Igazságügy

A felszabadulás időpontjában Magyarországon egy feudális elemektől teljesen átszőtt jogrendszert és a negyedszázados reakció által átitatott igazságügyi szervezetet örököltünk.

A földreform összetörte a nagybirtokrendszert, a földet a dolgozó parasztságnak juttatta, s ezzel megszüntetve a feudalizmus gazdasági alapjait, elvette a nagybirtokosoktól a politikai hatalmat is. Bármilyen nagy változást jelentett is ez a magyar politikai és gazdasági életben, nem változtatta meg Magyarország társadalmi struktúráját s azt mondhatnók, hogy ez csak első nagy lépés volt a népi demokrácia felé, de nem jelentette a népi demokrácia kezdő fázisát sem, mert hiszen ezzel csak a dolgozók egy része jutott a gazdasági és politikai hatalom birtokába, de a mezőgazdaság területén megmaradt a középbirtoknál nagyobb birtok és a kivételezettség revíziója előtt nagyon

Mellékelve: Magánjogi-, Hiteljogi- és Büntetőjogi döntvénytárak

sokan voltak, akiknek 100—300 hold földjük maradt. Ezen felül érintetlen maradt az ipari és a hitelszervezet.

Döntő lépést jelentett a népi demokrácia felé az államosítások megkezdése, amelynek segítségével a gazdasági és politikai hatalom döntő szektora került a dolgozó nép államának kezébe. Egészen a legutolsó államosítások keresztülviteléig a magyar gazdasági élet döntően nagy része a magántulajdon alapján állott.

Ez alatt az idő alatt azokon a jogszabályokon, amelyek egy magántulajdonon alapuló gazdasági rend jogszabályai voltak, alig lehetett döntő változást eszközölni. Ha Magyarországon forradalom söpörte volna el a régi állami és társadalmi szervezetet és forradalmi úton tudtuk volna a romokból felépíteni a népi demokráciát, akkor természetesen ezzel egyidejűleg nem állítottuk volna vissza a régi jogot, mert hiszen annak nem lettek volna gazdasági alapjai, hanem egyidejűleg alkottuk volna meg azokat a jogszabályokat, amelyek a népi demokrácia jogrendjét gazdasági és politikai téren egyaránt szabályozzák.

Az a nagy forradalmi átalakulás azonban, amelynek eredményeit most látjuk, fokozatosan és békés úton ment végbe. Az állami élet vezetői nagy körültekintéssel vigyáztak arra, hogy a régi rendszer rombolását ne folytassák, hanem tervszerűen építsék át az egész magyar életet a népi demokrácia alapján. A jogalkotásnak ezzel kellett lépést tartani. Nem rohanhatott előre, mert könnyen kaoszt idézhetett volna elő, amint hogy sehol a népi demokratikus országokban nem előzte meg a jogalkotás a gazdasági változásokat, mert, ha ez történt volna, akkor ez a jog egy a levegőben lógó valami lenne, amelyik lehet, hogy kifejezéseiben a népi demokráciához alkalmazkodnék, de lényegében a népi demokrácia fejlődését akadályozná. A jog felépítmény jellegénél fogva követi a gazdasági alapépítmény fejlődését s a gazdasági élet fejlődése viszi előre a jog fejlődését és nem megfordítva. A kölcsönhatás a jogrendszer részéről annyit jelent, hogy a gazdasági élet fejlődési irányához alkalmazkodik, a fejlődést könnyebbé teszi és eltávolítja azokat az akadályokat, amelyek a gazdasági élet fejlődését akadályoznák.

Az elmúlt három évben a jogalkotásnak az volt a feladata, hogy jogrendszerünkből kigyomlálja azokat a gazokat, amelyeket a régi rendszer itthagyott, eltávolítsa az útból azokat az akadályokat, amelyek a fejlődést gátolták és különösen feloldja azokat a kötöttségeket, amelyek a magyar nép lelkének a népi demokrácia irányába való fejlődését akadályozták.

A földreformról már fentebb szóltam, de ezt a célt szolgálták az örökjog reformjáról, a házasságjog reformjáról, a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvények és rendeletek is. A népbíróságokról és a munkásbíróságokról más vonatkozásban fogok beszélni. Nem kétséges azonban, hogy örökjogunknak azok a rendelkezései, amelyeket még 1945. évben hoztunk, örökjogunk legkirívóbb feudális rendelkezéseit szüntették meg s a törvényes öröklés körének megszűkítése is a magántulajdonból folyó jogoknak egy bizonyos irányú megszorítása volt. A házassági jogról szóló rendelet magát a házasságot teljesen a felek szabad akaratának rendelte alá. Aki tudja azt, hogy mit jelentett a házasság felbontásának néha majdnem lehetetlenné tétele a házasfelekre és mit jelentett az, az emberek gondolkodására gyakorolt hatásában, az tudjai gazán értékelni ezt. A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény pedig nemcsak elviselhetőbbé tette a házasságon kívül született gyermek életét, hanem annak deklarálásával, hogy ennek jogállása azonos a házasságból született gyermek jogállásával, egy olyan igazságtalanságot szüntetett meg, amelyre csak a nép akaratát visszatükröző állam képes.

Nem szabad elfelejteni azt, hogy a törvényeknek nem kis mértékben van nevelő hatásuk, s ha egy törvény régi reakciós bástyákat bont le, az iránymutatóul szolgál a népnek a haladás útján. Különösen fontos ez ott, ahol — mint fentebb már említettem — nem egy forradalom elsöprő ereje, hanem békés fejlődés alakította át az állami és társadalmi életet. Nem mellékes az, hogy a néppel megértessük azt, ami történik. Elégtétellel állapíthatjuk meg azt, hogy Magyarország dolgozó népe nemcsak megnyugvással, de igen gyakran lelkesedéssel fogadta azokat a rendelkezéseket, amelyeket a törvényhozás és a rendeletkibocsátás alapján tettünk és nem a reakciónak jobb belátásra térése, hanem a tömegek egyhangú akarata szavazta meg pl. a kormánynak a rendeletek kibocsátására vonatkozó felhatalmazást. Az igazságügyi kormányzat tevékenysége azonban nemcsak az igazságszolgáltatás vonalán jelentkezett, hanem a népi demokrácia kiépítésének majdnem valamennyi területén. A gazdasági élet hiénáira a gazdasági rendőrség éberségén kívül az első halálos csapást a gazdasági bűncselekményekre vonatkozó rögtönítélő bíráskodás adta, amelyet később betetőzött a munkásbíráskodás felállítása. De ott volt az igazságügyi kormányzat az államosításoknál, a földreform befejezése is igazságügyi feladat volt. Nem született meg döntő jelentőségű intézkedés a népi demokratikus Magyarország felépítése területén, amelyben az igazságügyminisztériumnak része nem lett volna, s mindezeket a feladatokat megoldotta a koalíciós kormányzat néha nagyon keserves periódusában és olyan apparátussal, amely egy olyan időből maradt itt, amikor ez az apparátus pontosan az ellenkezőjét csinálta annak, amit most csinálnia kellett.

Sajnos: az igazságügyi intézkedéseknek van egy hátrányuk az állami élet minden más területével szemben. Ezek az intézkedések kifelé nem mutatósak, azt mondhatnám, hogy még ha oly nagy dolgot csinálnak, akkor is bürokratikus munkának látszanak. Meg vagyok győződve róla, hogy a laikus elemeknek még nagyobb mértékben való bevonása a bíráskodás körébe nemcsak közelebb hozza a tömegeket az igazságszolgáltatáshoz, hanem azt jobban megismerve, egész másként fogják értékelni az igazságügy munkáját a népi demokrácia fejlődése szempontjából is.

A népi demokrácia fejlődésének döntő szakaszában, nagy örömmel üdvözöljük a Magyar Dolgozók Pártja programnyilatkozatának követelését az igazságszolgáltatás és a jogrend gyökeres, demokratikus reformjáért, a termelési és társadalmi rend változásainak megfelelően. Soha klaszszikusabban még nem foglalták össze azt, hogy mi lesz a népi demokráciában az igazságügyi kormányzat feladata, s magának a programnyilatkozatnak ebből a kitételéből következik az is, hogy az átalakulás ideje csak most következett el, mert eddig inkább csak előmunkálatokat, s ha szabad ezt a kifejezést használnom, úttisztítómunkát végezhettünk.

Nem akarom azt állítani, hogy nem tudtunk volna talán nagyobb és eredményesebb munkát végezni, ha a reakció kevésbbé tudott volna érvényesülni az elmúlt koalíciós kormányzás idején és minden bátor lépésnél nem kellett volna olyan szempontokra is figyelemmel lenni, amelyeknek a demokráciához semmi köze nem volt. Lehetne arról is beszélni, hogy vajjon a bíróságok működését mennyiben befolyásolta az, hogy az igazságügyminisztérium felügyeleti hatáskörben tett intézkedéseit reakciós oldalról ellensúlyozták és biztatást adtak, hogy az addigi szellemben dolgozzanak tovább.

A Magyar Dolgozók Pártjának megalakulásával ezek az akadályok eltünnek és szabaddá válik az út az igazságügy minden területén, hogy az igazságügy is a népi demokráciának megfelelően alakuljon át.

Szeretnék egy pár fontosabb területről beszélni, amelyen a munkálatokat azonnal meg kell kezdeni, s illetőleg az eddig már elvégzett előkészületi munkálatok alapján a szükséges törvényalkotásokat befejezni.

Az első, amiről szólni kell, a népi demokratikus Magyarország alkotmánya. Amikor az 1946. évi I. t.-c.-t megalkottuk, akor az a maga nemében kifogástalan törvény volt, az ország akkori helyzetének meg is felelt, s be tudta tölteni azt a hivatást, hogy az ország fejlődését a népi demokrácia irányába biztosítsa. De minden elfogultság nélkül meg kell állapítanom, hogy ez a törvény nem felel meg a népi demokratikus Magyarország szükségletének, most már egy végleges és teljes alkotmánytörvényre van szükség, amelyik nemcsak kereteket állapít meg, de tényleg szabályozza a népi demokratikus állam egész szerkezetét és szervezetét, a jogokat és kötelességeket, s nemcsak kereteket állít fel, hanem mindennek a lényegét is adja úgy, hogy minden állampolgár az alkotmánytörvény ismeretében hazájának helyzetét és abban a saját helyzetét pontosan ismerje. Ezt a törvényt nagy körültekintessel, de lehetőség szerint minél sürgősebben el kell készíteni.

Általában az a felfogásom, hogy a szomszédos államok jogrendszerét összhangba kell hozni, s különösen áll ez az egyforma ideológiai alapokon felépült államokra. Vonatkozik ez elsősorban az alkotmánytörvényre, de a jogélet egész területére, s ezért, amikor reformokat hajtunk végre, mindig figyelemmel kell lenni az esetleg előttünk járó népi demokratikus országok jogrendszerére es itt én elsősorban a Szovjetunióra gondolok, amelynek alkotmánytörvénye egyedülálló alkotás az egész világon, s amelynek jogintézményei más területeken is kiállták a tűzpróbát. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy törvényalkotásainknál elhanyagoljuk a magyar nép sajátos szükségleteit és bizonyos intézményekről alkotott felfogását.

A magánjog területén a legsürgősebb a földreformmal kapcsolatos magánjogi szabályok elkészítése. Dologi jogunk minden intézkedésének a kisember védelmét kell szolgálni. Meg kell akadályozni azt, hogy a törpe- és kisbirtokosok kezéből a föld akár ügyleti úton is átcsússzék olyanok kezébe, akiknek már van annyi földjük, amelyet saját maguk megművelni képesek. Örökjogi téren meg kell akadályozni, hogy a kisbirtokosok földje annyira felaprózódjék, amely már az ország gazdasági érdekeinek rovására megy. Természetesen ezenkívül egész örökjogunkat, s a tulajdonviszonyokra vonatkozó jogszabályokat el kell készíteni.

Teljesen új alapokon kell a magánjognak a dolgozókat legjobban érdeklő részét, a szolgálati viszonyt szabályozni. Általában, míg a kapitalizmus korában a közjog is át volt szőve magánjogi elemekkel, addig a fejlődés mindinkább afelé halad, hogy a magánjog is közjogiasodik. Hogy ezzel kapcsolatban a munkajog területén maradjak: az államosított szektorokban a munkaadó állam és a munkavállaló közötti viszony többé nem magánjogi, hanem közjogi viszony. A kapitalista termelési rendben a munkásság küzdelme következtében az állami beavatkozás a munkajog területén azt jelentette, hogy az állam bizonyosfokú »védelmet« nyujtott a munkásnak, természetesen csak annyit, hogy az a kapitalisták érdekét ne sértse. A népi demokráciában az államosított üzemekben a munkás saját államának dolgozik és munkájának eredményét — ha nem is kizárólag munkabér formájában, de ő maga élvezi. A modern munkajogban tehát a munkavállalónak a közösséggel szembeni kötelességeit is szigorúbban kell körülírni, mert e kötelességek megszegése a közösség érdekeit sérti, amelynek maga a munkás is tagja. Külön szabályozást fog igényelni az a szolgálati viszony, amely a magánmunkaadó és a munkavállalója között áll fenn.

A büntetőjog területén nemcsak most foglalkozunk a büntetőtörvénykönyv reformjával, illetőleg egy új büntetőtörvénykönyv elkészítésével. Hosszú ügyvédi pályámon meggyőződtem arról, hogy büntetőtörvénykönyvünk nemcsak reakciós, de még jogelméleti szempontból is elavult és rossz. Nem csodálatos tehát, hogy amint igazságügyminiszter lettem, azonnal megkezdtem e kérdés tanulmányozását, s rövid idő mulva kineveztem minisztériumi és minisztériumon kívül álló büntetőjogászokból egy bizottságot az új büntetőtörvénykönyv előmunkálatainak elvégzésére. Ez a munka folyamatban van, s ha az egész kódexet hamarosan elkészíteni nem is

tudjuk, az általános rész még ebben az évben az országgyűlés elé kerül.

Az új Btk. elkészítésének egyik jó előiskolája volt a népbírósági törvény elkészítése, azok a tapasztalatok, amelyeket a népbíráskodás körében szereztünk. Nem vitás, hogy egyik nyugati államban sincs úgy szabályozva a népbíráskodás, mint nálunk. Döntő különbség, hogy míg a nyugati államokban — beleértve a nürnbergi nemzetközi bíróságot is — a népbíráskodásról szóló törvények és a nürnbergi alapokmány is csak általánosságban jelölik meg, hogy a bíróság elé állítottakat milyen alapon vonják felelősségre, addig a mi népbírósági törvényünk megállapítja a bűncselekmények tényelemeit, s ezáltal a népbíráskodásnak határozott irányt szab. Nem is beszélve arról, hogy a büntetés kiszabásának terén egészen új irányelveket állapított meg.

Bármennyi kifogást emelhetünk a népbíráskodással szemben, meg kell állapítani, hogy néha meglepően érdekes jogelveket hoztak felszínre, amelyeket a népi demokratikus, új büntetőtörvénykönyv megalkotásánál figyelembe lehet és kell venni. Hogy többet ne mondjak, ilyen például magának a bűncselekménynek a megállapításánál, de különösen a súlyosbító és enyhítő körülmények mérlegelésénél a közérdek éles előtérbe helyezése.

Az új büntetőtörvénykönyv alapelve nem lehet más, mint a dolgozóknak és a népi demokráciának védelme. Míg az érvényben levő büntetőtörvénykönyv nem vitásan az elnyomó osztály érdekeit védte a feltörekvő munkásosztállyal szemben, addig az új büntetőtörvénykönyv sokkal magasabb erkölcsi alapon fog állni, mert hiszen amikor a dolgozót és a közérdeket védi, ezzel az egész népet védelemben részesíti. Igy megvalósul az a nagy elv, hogy bűncselekményt csak az emberek együttélése, s a közösség érdeke ellen elkövetett cselekmény képez és hogy a büntetés kiszabásánál és a büntetési módoknál figyelemmel kell lenni arra, hogy a tettes ne kirekesztessék a társadalomból, hanem munkájának felhasználásával a közösségnek munkás tagja legyen. Ebben az irányban nagyszerűen felhasználhatók azok a tapasztalatok, amelyeket a büntető bíráskodás és a büntetőjog területén a Szovjetunióban szereztek. A felszabadulás óta minden megnyilatkozásomban hangoztattam annak szükségességét, hogy a bíróságokat demokratizálni kell és a költségvetési vita folyamán rámutattam arra is, hogy a laikus elemeket a bíráskodás egész területére be akarom vezetni, s egyszersmind a bíráskodást is egyszerűbbé óhajtom tenni.

Köztudomású az állami életben résztvevők előtt, hogy ezeknek a kérdéseknek a megoldása majdnem lehetetlen volt addig, amíg a magyar politikai életben a reakció bármilyen erőt is képviselt. Most a Magyar Dolgozók Pártjának, mint a magyar politikai élet stabil ereje képviselőjének megalakulása, ezen a területen is szabaddá teszi az utat s a helyzet a Függetlenségi Front megalapításával csak erősödni és javulni fog. De még egy alap van, amelyik ezt a reményt táplálja s ez a hároméves tervnek gyorsabb tempóban való megvalósítása, ami annyit jelent, hogy az ország gazdasági élete meg fogja engedni a tágabbkörű igazságügyi költségvetést is.

Politikai téren: egy évvel ezelőtt még gondolni sem lehetett volna az 1948: XXII. tc. megalkotására. Sem az igazolás, sem a B. listázás nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket és a bíróságokban nagyon sok reakciós elem maradt benn. Gazdasági téren: költségvetési okokból lehetetlen volt kivülről új bírókat bevinni.

De ne áltassuk magunkat és tegyük fel őszintén a kérdést: vajjon a nem bíró jogászok között olyan fölösszámmal vannak a demokratikus elemek? Viszont olyan laikus elemeket nálunk nem lehetett találni és még ma sincsenek, akik helyettesíteni tudnák a szakbírót.

A bíróságok demokratikus felvilágosítása érdekében a Jogászok Szabadszakszervezete az előadások egész sorát tartotta. Ugyanezt tette a két munkáspárt is, sőt ilyen célt szolgált az igazságügyminisztérium kiadásában megjelent »Népbírósági Közlöny«, amely a fejlődőben lévő népi demokrácia szempontjából legfontosabb ítéleteket ismertette és bírálta: az államellenes és gazdasági bűncselekmények tárgyában hozottakat. A jogászság demokratizálását szolgálja az egységes ügyvédi és bírói vizsgákról az országgyűlésen nemsokára benyujtandó törvényjavaslat is. Ez az egész kérdéskomplekszum azonban szorosan összefügg a jogásznevelés kérdésével, amelyet a közoktatásügyi minisztériummal együtt kell megoldani. S ennek keretében minden erővel meg kell valósítani a munkásságnak és dolgozó parasztságnak bevonását a jogászképzésbe. Mindettől eltekintve a bíráskodás egész területébe be kell vinni a laikus elemeket. Nem tartozik ennek a cikknek a keretébe mindazon előnyöknek a felsorolása, amelyet a laikus elemek részvétele jelent. Ebben a tárgyban már több előadást tartottam. Ehelyütt csak két körülményt szeretnék kiemelni. Az egyik, hogy a laikus bíráskodásban a nép egészséges jogi megérzése jut kifejezésre s másodszor a nép a bíráskodás területén is érezni fogja, hogy az állam egész területe, tehát a bíráskodás is az övé.

A népbíráskodás s a gazdasági bűncselekmények területén a munkásbíráskodás bevezetése annyit jelentett, hogy az állami élet szempontjából majdnem legfontosabb bűncselekmények a laikusokból alakított bíróságok hatáskörébe kerültek, s a bíráskodás jövő útjára vonatkozó felfogásomat illetően elég legyen hivatkoznom arra a beszédemre, amelyet a munkásbíráskodás bevezetéséről szóló törvény parlamenti tárgyalásán tartottam. A munkásbíróságok működése a kételkedőkkel szemben nekem adott igazat s én ennek le is vontam a konzekvenciáit.

Még a múlt év novemberében megbízást adtam az új bűnvádi perrendtartás elkészítésére. Alapelv: laikus bíráskodás a büntetőperek egész területén s a büntetőeljárás egyszerűsítése.

Két hónappal ezelőtt az igazságügyminisztériumban értekezletet hívtam össze, amelyen

külső jogászok bevonásával is letárgyaltuk az alapelveket, amelyről annakidején a napilapok is bőven írtak, hogy a laikus bíráskodást a büntetőperekben nemcsak az első fokon, hanem a fellebbezési szakon is bevezetjük, hogy ezentúl csak egyfokú fellebbezésnek lesz helye, hogy a fellebbezési bíróság kb. olyan hatáskörben jár el, amilyen a népbírósági novella értelmében a NOT-t illeti meg, s egyben külön fogjuk szabályozni a legfelső bíróságnak a joggyakorlatot irányító tevékenységét is. A megállapodást most törvényjavaslat formájában készítjük el s az a legrövidebb időn belül letárgyalható lesz. Ebben a törvényjavaslatban már szabályozva lesz a különböző, azonos fokú bíróságok egységesítése is.

A laikus elemek bevonását a büntetőperekbe nyomon fogja követni a laikus elemek bevonása a polgári bíráskodásba is és én meg vagyok győződve arról, hogy nagyon nagy segítségünkre lesznek azok az elvtársak, akik a munkástanfolyamokat elvégezték és így a polgári bíráskodásnak néhol komplikáltabb processzusába is nagyszerűen bele fognak illeszkedni.

Az igazságügyminisztérium felügyeleti hatáskörében eddig is igyekezett odahatni, hogy a bírákat a demokratikus jogszolgáltatásra megtanítsa. Az természetesen csak általános útbaigazítás lehetett. Most a kormány megteremtette az anyagi előfeltételeket ahhoz, hogy az ország egész területére kiküldünk demokratikus felfogású jogászokat, akik konkrét ítéletek kapcsán megbeszélik azokat a hibákat, amelyeket a bírák leggyakrabban elkövetnek és jogesetek kapcsán megbeszélik közvetlenül a bírákkal a népi demokrácia követelményeit.

A fentebb elmondottak csak azokat az irányelveket akarták leszögezni, amelyeken haladva az igazságszolgáltatás is a marxizmus-leninizmus elvi alapján átalakul a nép demokratikus államjogává és jogszolgáltatásává. Sok mindenről nem beszéltem, mert hiszen egy cikk kerete korlátozott. Egy azonban bizonyos, az igazságügyi kormányzat minden erejével a Magyar Dolgozók Pártjának programját és a népi demokratikus Magyarország felépítését és megerősítését fogja szolgálni éspedig nem kötelességérzetből, hanem meggyőződésből és lelkesedéssel.

Dr. Ries István

A szerződésen kívüli kártérítés szabályai a szovjet jogban

A szovjet magánjogi kódex XIII. fejezete, amelynek címe: »*Másnak okozott kárból származó kötelmek*« — igen sok érdekes és tanulságos problémát vet fel.

I. Már maga a szovjet kártérítési jog alapjellege is vitás. Egyesek (Hoichbarg, a szovjet kódex egyik szerkesztője és Szászy István) tárgyi felelősségnek tartják. Tager szerint (Eliatchewitch, Nolde-Tager: Traité de droit civil et commercial des sowiets, Paris, 1930) a francia veszélyelmélet (théorie du risque) található meg benne. (CC. 1384.) Marton Géza szerint (Les fondements de la responsabilité civile) a XIII. fejezet lényegileg vétkességi alapon áll, de a vétkességnek ama objektívista felfogása szerint, amely nem az egyéni vétkességet állítja fel zsinórmértékül, hanem valamely általános gondossági mértéket (pl. jó családapa, rendes ember, rendes kereskedő stb.) A szovjet kódex alapelve látszólag a tárgyi felelősség, valójában azonban vegyes rendszert követ. Erre mutat a bevezető jellegű 403. §, amely szerint az, aki másnak személyében, vagy vagyonában kárt okozott, a kárt köteles jóvátenni (objektív felelősség). Ugyanez a § azonban ezen kardinális kijelentés értékét erősen devalválja azzal a további rendelkezéssel, hogy »A kártevő mentesül e kötelezettsége alól, ha bebizonyítja, hogy a kárt nem háríthatta el, vagy jogában állt a kárt okozni, vagy, hogy a kárt a károsult szándékosan, vagy súlyos gondatlanságból okozta; a tárgyi felelősség tehát a vétlenség bizonyításával exkulpálható *(exkulpációs felelősség)*. A bizonyítási tehernek ez a megfordítása mindenesetre igazságosabb, mint a középeurópai jognak az az alapelve, hogy magánjogi tiltott cselekmény esetében a sértettnek kell bizonyítania a kártevő vétkességét, noha az ő személyes körülményeit nem ismerheti. Ezért nagyon helyes az orosz kódex álláspontja, amely e részben a szerződési és szerződésen kívüli felelősség tekintetében egyaránt az exkulpáció elvi alapján áll. A 403. § gondolatmenetében megtaláljuk a marxista dialektikus ideológia hármas tagozatát: 1. tézis: vétkesség; 2. antitézis: veszélykockázat; 3. szintézis: méltányos tárgyi felelősség, kármegosztás és kárcsökkentés elve.

Hogy a szovjet bírói gyakorlat a szerződésen kívüli kártérítés kérdését mennyire liberálisan kezelte, arra mutat a Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága plenáris ülésének 1943. június 10.-én hozott határozata, amely a XIII. fejezethez kapcsolódó bírói gyakorlat kérdéseiben foglal állást és ad utasítást az alsóbíróságoknak. Kitűnik nevezetesen ebből az utasításból, hogy a szovjet bíróságok a fejezet rendelkezéseit, amelyek csak szerződésen kívüli viszonylatban alkalmazhatók, átvitték a szerződés nem vagy nem kellő teljesítéséből eredő kár, valamint a szolgálati jogviszony területére is és a jogviták elbírálása tekintetében ezeknél is alkalmazták. Az 1943-as utasítás ismét visszaszorítja a XIII. fejezet szabályait a szerződésen kívüli kártérítés körére.

II. »*Kár*« a szovjet kódexben és általában az orosz felfogásban csak *vagyoni* kár. Tager szerint régi orosz tradició az erkölcsi értékek felbecsülhetetlensége, aminek folytán azok sérelméért pénzbeli elégtétel nem járhat.

A szovjet kódex az *oksági kapcsolat* tekintetében a Code Civil-t követi (CC. 1147 és 1150.),

amennyiben mentesíti a kártevőt az olyan kár helyreállítása alól, amit más idegen tényező (cause étrangère) okozott, — vagyis a felelősséget csak az ú. n. *közvetlen okozatra* korlátozza és a felelősségi láncolatot megszakítja attól a ponttól, amelyen idegen tényező hatása érvényesül. Igaz, hogy míg az enyhítés a CC. szerint csak szerződési kárnál érvényesül, addig a szovjet gyakorlatban csak szerződésen kívüli esetekben. Nem felel tehát a kártevő a szovjet gyakorlat szerint akkor, ha a kárt nem közvetlenül ő okozta; ha részben rajta kívül álló okok következménye volt a kár, akkor csak jogi okozatosságának mérve szerint felel (így pl. tűzvész okozása esetén a tűzvész gyors terjedésének oka; a házak zsúfoltsága és az oltóeszközök hiánya). Ugyanígy közös felelősség áll fenn causa concurrentia esetében, a jogi okozatosság mérve szerint.

III. A 415. § értelmében a 14 éven aluli kiskorú jogilag nem beszámítható és ezért az általa vétkesen okozott kárt a 403. § alkalmazásával a szülő vagy gyám köteles megtéríteni; a 14 éven felüli kiskorú az 1943-as utasítás 3. pontja értelmében az általa okozott kárt szülőjével (gyámjával) egyetemlegesen köteles megtéríteni. (408.)

IV. Újszerű és érdekes része a XIII. fejezetben az *üzemi objektív felelősség* szabályozása. Az 1943-as utasítás értelmében s hasem az alkalmazott, az üzemi munkás felelős, hanem mindig az üzem tulajdonosa. A 404. § értelmében ugyanis: »Azok a személyek vagy vállalatok, melyeknek működése környezetükre fokozott veszéllyel jár, ... felelőssek azért a kárért, amelyet a veszélyt fokozó tényező okoz, hacsak be nem bizonyítják, hogy a kár erőhatalom, vagy a károsult szándékossága, avagy súlyos gondatlansága következtében állott elő.« Az alkalmazottak kirívó vétkessége esetében mégis a vállalkozó (üzemtulajdonos) annyiban van fedezve, hogy kárát a társadalombiztosító intézet megtéríti, amely utóbbi viszont visszkereseti igényt érvényesíthet a súlyosan vétkes munkás ellen.

V. Ha a károkozó szerződésen kívüli kár esetében elvileg nem is köteles a kárt megtéríteni, a 406. § szerint a kár megosztása mégis bírói mérlegelés tárgya, a felek vagyoni viszonyaira tekintettel, kivéve, ha a sértett súlyosan vétkes. Ez az ú. n. *méltányossági felelősség* azért igazságos, mert két vétkes fél között a kár viselését méltányosabb a vagyonosabb félre hárítani. Ugyanez az alapelv a *károsökkentés* tekintetében is (411. §), mert a bíróság a kártérítés terjedelmének megállapításánál köteles minden esetben figyelembevenni a károsultnak és a kár okozójának vagyoni helyzetét. A bíró a károkozó kártérítési kötelezettségét ezen az alapon nem emelheti fel, csak csökkentheti (v. ö. svájci Ptk. 44. § ut. bek.-el, amely utal arra, hogy amennyiben a szándékos, vagy durván gondatlan károkozó a kár megtérítése következtében szükséghelyzetbe kerülne, úgy a bíróság ezen a címen is mérsékelheti a kártérítési kötelezettséget.

Nem alkalmazható a 411. § rendelkezése azokban az esetekben, amikor sértettként állami, szövetkezeti, társadalmi intézmények, vállalatok vagy szervezetek szerepelnek.

VI. Az állami tisztviselők szabálytalan eljárásai esetében csak *igazgatási* teendők körében okozott kárért indítható kártérítési kereset (407. §). Ez a kereset csak a szabálytalanul eljáró állami hivatalnok ellen irányulhat és csak akkor, ha a sértett a hivatali személy szabálytalan határozatát megfellebbezte és ez a szabálytalanság illetékes bírói vagy közigazgatási szerv által el van ismerve (1943-as Ut. 4. p.).

Az *állam* általában csak külön, speciális jogszabály alapján vonható felelősségre a tisztviselő eljárásáért (ilyen jogszabályok pl. a központi végrehajtó bizottság és a népbiztosok tanácsa 1927. III. 28-i rendelete a rekvirálásokról; az állami tengerészekről szóló rendelet 7. §-a). Gazdasági vagy műszaki teendők körében a hivatali személy felelőssége a 403. § alapján van megállapítva (1943. Ut. 4. p.).

VII. A szovjet kódex XIII. fejezete és a magyar Mtj. különösen a tárgyi felelősség kérdésében sok *hasonlóságot* tüntet fel. Nem lehet ugyan szó arról, hogy a Mtj. 1928-as javaslata a szovjet kódex hatása alatt keletkezett, mert a vétlen felelősség szabályai már az 1912-es, második magyar szövegben az 1928-assal egyezően voltak felvéve; viszont a szovjet jog sem a magyar jogból, hanem a német doktrinából merített.

A Mtj. általában részletesebb és gondosabb felépítésű és így az ítélőbírónak több tárgyi támpontot ad az ítélkezésre, a szovjet kódex azonban — ha hézagosabb is — jóval rugalmasabb. A károsökkentés (411. §) elve szociális meggondolásoktól áthatva sokkal nagyobb mértékben van kiépítve a szovjet kódexben, mint a Mtj.-ben, amelynek 1111. §-a a károsökkentést csak szűk korlátok közt ismeri. Viszont — mint fentebb láttuk — a Mtj. a vétlenül okozott kár tekintetében a méltányos kármegosztás elvét egyenletesebben alkalmazza mind a szerződésen alapuló, mind pedig a szerződésen kívüli kártérítés eseteire, mint a szovjet kódex.

A szovjet kártérítési jog kérdésével magyar oldalról legbehatóbban *Marton Géza* professzor foglalkozott, egyfelől francia nyelven a magánjogi felelősség alapjairól írt »Les fondements de la responsabilité civile« című nagyszabású monográfiájában, másfelől a szerkesztésemben megjelent nagy magyar magánjognak a kártérítésről szóló mélyenszántó fejezeteiben (III. kötet 25. §, IV. kötet 62—76. §). Ő egyébként a Magyar Szovjet Művelődési Társaság jogi szakosztályában is külön foglalkozott a szovjet kódexnek a szerződésből, valamint a szerződésen kívüli károkozásból eredő felelősségre vonatkozó szabályainak összehasonlításával, miért is jelen előadásom kiegészítéséül, mint legkimerítőbb magyar forrásra, az ő fejtegetéseire utalhatok.

Dr. Szladits Károly

Akarathiányok a megegyezéses házasságfelbontás esetében

A közös megegyezéssel történő házasságfelbontás kérdéséről a Jogtudományi Közlöny 1947 decemberi számában Dr. Simor Antalnak az intézmény lényegét jól megvilágító és azt sok megszívlelést érdemlő megjegyzéssel kísérő cikke után a gyakorlati életben immár három év óta alkalmazott új házasságfelbontási eszközt nem a Simor Antal gondolatainak továbbfűzésével, hanem más oldalról kívánom az alábbiakban szemügyre venni.

I. A házasság felbontására irányuló alapos kereset előterjesztése eddigi jogunkban az anyagi jog szempontjából — amint ezt különösen Almási Antal világította meg élesen — jogviszonyt alakító jog, hatalmasság gyakorlása. A bontóperbeli; cselekvések tehát — éppen úgy, mint a megtámadó perbeliek — egyszersmind magánjogi jogcselekmények is.

Ugyanez a helyzet a 6.800/1945. M. E. sz. r. (az alábbiakban: Hr.) két új bontó oka esetében azzal a hatalmasság lényegét nem érintő eltéréssel, hogy az alakító jog keletkezését az egyik fél oldalán nem a másik fél vétkesnek minősített cselekvése, hanem objektív tényállás keletkezteti.

Lényegesen más a helyzet azonban a Hr. 6. §-a esetében. A házasságkötéstől számított két év elteltével ugyanis nem keletkezik hatalmasság egyik házasfél javára sem a házasság bírói felbontásának kezdeményezésére, hanem arra nyílik módjuk, hogy a Hr. által megszabott alakszerűségek megtartásával hatályosan létesíthessenek megegyezést a házasság felbontása tekintetében.

A Hr. a feleknek a házasság felbontásában való megegyezését nem ruházta fel közvetlenül kötelező erővel olyan értelemben, hogy az előzetes megegyezés alapján mindkét fél követelhetné a másiktól, hogy a felbontáshoz szükséges nyilatkozatot a bíró előtt megtegye. Nyilván éppen úgy semmis lesz az előzetes megegyezés megszegése esetére szóló kötbér kikötése, mint a Hr. 2. §-a értelmében az eljegyzés esetében. Az is világos, hogy az egyik fél nem követelheti egy kötendő másik házasság céljából pl. az első tárgyalási határnap után teljesített költekezésének megtérítését a másiktól pusztán azért, mert az előzetes kötelezettségvállalása ellenére a második tárgyalási határnapon nem jelent meg, vagy megjelent, de kijelentette, hogy nem akarja a házasság felbontását. Nem tartom kétségesnek azt sem, hogy a bontásban való megegyezés visszavonása semmi körülmények közt sem minősülhet magánjogi kártérítési kötelezettséget eredményező tiltott cselekménynek sem, nem is szólva arról, hogy a bontásba magát beleélő, de végül mégis »kötve« maradó házasfél kedélybántalom címén sem követelhet ahhoz hasonló erkölcsi kártérítést, mint az elhagyott jegyes a jegyszegő vőlegénytől.

Meg kell tehát állapítanom, hogy ha az eljegyzés szabályozásában a »matrimonia libera esse debent« elv érvényesül, a Hr-ben is érvényesül a favor matrimonii és a bontásban való előzetes megegyezés, mint visszájára fordított jegyesség, jogkövetkezményei tekintetében a »divortia libera esse debent« elv fokozott mértékben uralkodik.

Ez azonban nem változtat azon, hogy a megfelelő formában és módon kifejezett, a házasság felbontását eredményező megegyezés nemcsak bíróság előtti eljárásjogi (nem éppen perbeli) cselekmény, hanem szerződés is.

II. Ha azonban szerződés, akkor abban a felek jogilag jelentős, valóságos akaratának kell kifejezésre jutnia éppen úgy, mint a házasság megkötésekor. Csakhogy míg a Ht. a házasságkötés esetére szólóan az akarathiányokkal nagyonis számotvet, sőt szinte túlságos aggodalmaskodással építi ki az akarathiányok következményeit, addig a Hr. 6. §-ában erre a kérdésre még alluziót sem találunk.

Nézzük tehát, mi lehet mégis a megoldás a megegyezéses bontásnál közbejött akarathiányok esetén.

1. Nem lehet kétséges, hogy a cselekvőképtelen házasfélnek a házasság felbontására irányuló akaratkijelentéséhez jogi hatás nem fűződhetik. Elég, ha a házasfél eszének használatától csak a két bíróság előtti kijelentés egyike alkalmával volt megfosztva. Azt, ha csak a közös kérvény előterjesztésekor volt a felek valamelyike cselekvőképtelen, nem tudnám hasonló módon értékelni, mert a megfelelő tartalmú kérvény csak az eljárás megindításának előfeltétele, a bontás igazi alapjául pedig nem a kérvény, hanem a bíróság előtt tett kétszeri egyező akaratkijelentés szolgál.

Kérdés mármost, vajjon a megegyezéses bontásra irányuló eljárásban alkalmazható-e a Ht. 87. §-a? Ebből a szempontból érdekes, hogy a Hr. 7. §-ának (4) bekezdése a Pp.-nek a bontóperekre vonatkozó szabályait a megegyezéses bontás esetére kiterjeszti, a Ht. hasonló természetű rendelkezéseit azonban nem. Nézetem szerint abból, hogy a Hr. 6. §-a a megegyezéses bíró előtti személyes kijelentését kívánja meg, éppen úgy ahogy a házasság megkötéséhez is személyes kijelentés kell, a cselekvőképtelen személyes kijelentéséhez pedig joghatás nem fűződhetik, világosan következik, hogy az elmebeteg házastárs nevében törvényes képviselője a gyámhatóság felhatalmazásával sem teheti meg a bíróság előtt a felbontáshoz szükséges akaratkijelentéseket. A cselekvőképtelen számára tehát a megegyezéses bontás igénybevehetetlen intézmény.

2. Viszont a korlátolt cselekvőképesség a megegyezéses bontást nem gátolja. A Ht. 86. §-a értelmében a cselekvőképességében korlátolt házastárs a házasság felbontása végett indított perben perképes. Ehhez képest jogha tályosan gyakorolhatja az eddigi jogunk által a másik fél vétkessége esetében javára biztosított kötelék-

alakító hatalmasságot. Nehéz lenne tehát tőle megtagadni a megegyezés létesítésére vonatkozó szabadságot. Ezzel szemben lehetne ugyan amellett érvelni, hogy a Ht. a cselekvőképességében korlátolt házasfelet csak a másik fél vétkességével szemben nem akarta védtelenné tenni, illetőleg a védelemben a törvényes képviselő akaratának alárendelni, a megegyezéses bontás azonban inkább a házasságkötéshez hasonlít, mint annak contrarius actusa, ha tehát a jogszabály hallgat, inkább a házasságkötésnek a törvényes képviselő beleegyezését megkívánó szabályát kell alkalmazni, mint azt a szabályt, amely kizárólag a vétkességen alapuló bontást tartotta szem előtt, és arra is figyelemmel volt, hogy a bontóok meglétének megállapításában a bírónak jelentős szerepe van, míg a megegyezéses bontásnál az assistentiája passiv.

Ez az érvelés azonban, nézetem szerint, nyilvánvalóan ellenkeznék a Hr. szellemével. Ha ugyanis a Hr. a cselekvőképességükben korlátoltak tekintetében a megegyezéses válás könnyelmű elhatározásával szemben ahhoz hasonló védelemről akart volna gondoskodni, amilyenről a Ht. a könnyelmű házasságkötések megakadályozása érdekében gondoskodott, nyilván elsősorban a 20 éven aluli házasfelek tekintetében tette volna meg a megfelelő intézkedést, amire a Ht. 129. §-a mutatott volna utat. Ahhoz nevezetesen, hogy a 20 éven aluliak a megegyezéses bontást ne vehessék igénybe a törvényes képviselő hozzájárulása nélkül, elsősorban a házasságkötés nagykorúsító hatálya alól kellett volna kivételt tenni, ez pedig a Ht. 129. §-án túlmenően sem a Hr-ben sem a 10.470/1945. M. E. sz. rendeletben nem történt meg.

Az elmondottakból az is következik, hogy a megegyezésen alapuló bontást a fejletlen korú házasfelek is kérhetik.

Érdemes megjegyezni, hogy a francia forradalom jogalkotásával bevezetett megegyezéses bontás egyik korrektívumaként a Code civil megkívánta mindkét házasfél szülőjének beleegyezését, ez azonban a forradalomelőtti és utáni házassági jogban a szülőknek biztosított, a mi jogunkban nem ismert, erőteljes befolyással van okozati kapcsolatban.

3. Lehetséges azonban, — és ez a lehetőség adja a Hr. hallgatása folytán a legnehezebbben eldönthető kérdéseket — hogy a megegyezéshez szükséges jognyilatkozatot a bíró előtt valamelyik fél kényszer, tévedés, vagy megtévesztés hatása alatt tette meg, vagy hogy a bontóítélet meghozatala után derül ki valamelyik fél cselekvőképtelensége.

A kényszer alól felszabadult, a tévedését vagy megtévesztését felismerő házastárs a már meghozott bontóítélettel szemben teljesen védtelen marad? Ha igen, ez a védtelenség nem fog-e erős ösztönző erőt adni arra, hogy a házasságuktól szabadulni óhajtó felek a fenyegetés és megtévesztés eszközeivel gyakran éljenek? Vajjon elegendő védelmet szolgáltat-e, ha az egyik házasfél fenyegetése vagy megtévesztése magánjogi tiltott cselekményként vagyoni kártérítési kötelezettséget eredményez, nem is szólva arról, hogy a tévedés rendszerint még kártérítési alapul sem alkalmas?

III. A Hr. 7. §-ának (4.) bekezdéséből világos, hogy a Pp.-nak a bontó perekre vonatkozó szabályai sorában a megegyezés alapján hozott ítéletre is alkalmazni kell a 682. §-nak a bontó ítélet elleni perújítást kizáró rendelkezését. Hogy ez nem zárja ki az ítélet abszolút semmisségét abban az esetben, ha az ügyvédek és a bíró félrevezetésével az eljárásról mit sem sejtő egyik házasfél helyett a szükséges nyilatkozatokat strohmann teszi meg, más lapra tartozik, illetőleg a bontás többi eseteivel azonos tekintet alá esik.

Tekintettel azonban arra, hogy a megegyezéses bontó ítélet a bírói egyességhez hasonlóan magánjogi szerződést is takar, felmerül a kérdés, nincs-e lehetőség a megegyezés alapján bontó ítéletnek akarathiány okából új keresettel való sikeres megtámadására?

A bírói egyesség hasonló új keresettel való megtámadhatósága kérdésében a bírói gyakorlat és az irodalom nem egységes. A Pp. előtt a bírói gyakorlat elismerte az új keresettel való megtámadhatóságot. A Pp. hatálybalépése után azonban az ellenkező álláspont jutott túlsúlyra. »A Pp. életbelépése előtt, — mondja a Kúria — amikor a bírói egyesség elen perújításnak nem volt helye és a bírói egyesség semmiségi keresettel is csupán néhány semmiségi okra korlátozottan volt megtámadható, a bírói gyakorlat — a törvény és a perjog elvei ellenére — megengedte a bírói egyesség új keresettel való megtámadását. A Pp. életbeléptével azonban ennek az elvnek az alkalmazhatósága megszűnt, mert a Pp. 563. §-a a bírói egyességnek perújítással való megtámadását megengedte. A ma érvényben lévő eljárási szabály szerint tehát a bírói egyesség csak perújítási keresettel támadható meg.« (P. V. 6065/1926.—P. Dt. XIII. 20.)

Ha mármost az idézett határozat mindenben helytálló is lenne, akkor a megegyezés alapján hozott ítéletnek perújítással való megtámadhatatlanságából éppen az új keresettel való megtámadhatóság létjogosultsága következik. És ez nem rejtene magában veszélyt a többi bontó ítéletek tekintetében, mert a többi ítéleteknek nem magánjogi megegyezés szolgál az alapjául, hanem a bírónak a nyomozóelv alkalmazásával megállapított tényállása.

Persze az új keresettel való megtámadhatóság elismerése külön szabályozás nélkül ugyanazokra a visszásságokra vezetne, amelyeket a perújítás kizárásával a Pp. el akart kerülni. Előállhatna pl. az érvényes kettős házasság esete, ha valamelyik fél a bontó ítélet alapján új házasságot kötne és az ítéletet érvénytelennek kimondó újabb ítélet a korábbi házasságot is fennállónak jelentené ki. Ezen viszont lehetne segítene. Pl. tévedés címén ki lehetne zárni az ítélet megtámadását, ha a másik fél már új házasságot kötött, viszont a kényszerítő vagy megtévesztő házasfélnek az ehhez képest rosszhiszeműen kötött új

házasságát lehetne a régi felélesztésével semmisnek nyílvánítani. A Ht. 57. §-ának analogiájára határidőt is lehetne szabni a bontóítélet megtámadására.

Kérdés azonban, hogy mindez beleillenék-e a Hr. rendszerébe illetőleg összhangban lenne-e annak szellemével. Nézetem szerint a Hr. felfogásától semmi sem esik távolabb, mint az, hogy az egyszer már felbontott köteléket visszaállítsa olyanok között, akik közül az egyik nem akarja a házassági életközösséget. Ha viszont mindketten akarják, a bontóítélet után is köthetnek új házasságot, hiszen ez nem ütközik olyan akadályba, aminőt a francia jog ismer. Egy a kétoldalú tévedés felismerése előtt kötött új házasság ugyan nehezen elhárítható akadály lehet, de odáig menni, hogy tévedésből felbontott korábbi házasság címén az 54. § f.) pontjának analogiájára a későbbi házasság megtámadását engedjük meg, túlmenne a Ht. eredeti aprólékosságán is.

Alig marad tehát más hátra, mint a belenyugvás abba, hogy a megegyezéses bontás esetében is a bírói ítélet bont és ez az ítélet egyszersmind orvosolja az ítéletet megelőző akarathiányokat, a cselekvőképtelenséget is ideértve. Nem orvosolhatja azonban a strohmann nyilatkozata következtében érvénytelen bontást, aminek a valószínűségét a kötelező ügyvédi képviselet és a meghatalmazás hitelesítésének megkívánása amúgyanis nagy mértékben csökkenti.

IV. Nézetem szerint azonban az akarathiányok méltánytalan követelményeinek kiküszöbölésére mégis rendelkezésére áll két preventív eszköz.

A feleknek az eljárás során tett nyilatkozatához fűződő súlyos magánjogi következmények folytán nem lehet vitás, hogy a bíró csak a felek *valódi* egyező akarata alapján köteles a bontó ítéletet meghozni. Ha tehát azt észleli, hogy valamelyik házasfél meg van félemlítve, tévedés vagy megtévesztés hatása alatt teszi meg a nyilatkozatát, nem állapíthatja meg, hogy az ilyen nyilatkozat az illető házasfél alaposan megfontolt akaratát fejezi ki. A két tárgyalás éppen arra ad a bírónak alkalmat, hogy az akarat fogyatékosságáról tudomást szerezhessen. Ha a tárgyaláson e tekintetben gyanúja támadt, nyilván joga lesz ennek a lényeges körülménynek a tisztázására, sőt, ez a házassági ügyekben, a házasság fenntartása érdekében alkalmazandó nyomozóelvnél fogva (Pp. 669. és 670. §), amely a megegyezéses bontás esetére is ki van terjesztve (Hr. 7. § 4. bek.), kötelessége is. Az ítélkező bíró ebben az eljárásban sem lehet tisztán mechanikus funkció végzésére hivatva.

A másik orvosló eszköz az államügyész részvételének lehetősége. Ha ugyanis az államügyésznek jut tudomására, hogy akarathiány fordult elő, módjában áll az ítélet vele való közlését kérni (Hr. 8. §) és az ellen fellebbezéssel élni azon az alapon, hogy a felek között valódi akarat, megegyezés nem volt (Te. 55. § 1. bek.). Az az új rendelkezés, hogy a határozatokat az államügyésszel nem hivatalból, hanem csak erre irányuló kívánsága esetében kell közölni, megkönnyíti az államügyész beavatkozását, mert az ítélet közlése nélkül a fellebbezési határidő reánézve nem is kezdődhetik el.

Az akarathiányok utólagos érvényesítését talán jobban biztosította volna, ha a Hr. a megegyezéses bontást valóban a házasságkötés contrarius aktusaként szabályozta volna, és ehhez képest a házasság megszüntetésére irányuló akaratkijelentéseket — egyébként a Hr. szabályainak lényegileg megfelelően, de esetleg valami kihirdetésfélének a közbeiktatásával is — az anyakönyvvezető előtt kellene megtenni, amivel harmóniában állana mind a bontás megtámadásának

Most jelent meg!

IGAZSÁGÜGYI ZSEBTÖRVÉNYTÁR

VI. javított és bővített kiadás — bibliapapiron

Hatályban lévő igazságügyi törvények, rendeletek egységes szerkezetben, kiegészítve a Kúria elvi, jogegységi és teljesülési határozataival (P. H. T. és B. H. T.)

Összeállították és jegyzetekkel ellátták:

Dr TÉRFY GYULA ügyvéd — Dr TÉRFY BÉLA miniszteri osztályfőnök

A legutolsó kiadással szemben kb. 2.500 új jogszabály került feldolgozásra.

2.026 oldalon:
kb. 210 törvény
kb. 340 rendelet
kb. 2.300 határozat

Szám- és betűsoros tárgymutató:
törvényekhez
rendeletekhez
határozatokhoz

Ára kötve 320·— forint
és 50·— forintos havi részletekre is megrendelhető.

A fenti munka megrendelőitől Térfy: Igazságügyi zsebtörvénytár c. munka korábban megjelent kiadásait visszavesszük az alábbiak szerint:
Az 1940. és 1941. évben megjelentet 50·— Ft-ért
Az 1936. évben megjelentet ..... 30·— Ft-ért
Bármely korábbi kiadást ..... 20·— Ft-ért

Feldmann-féle könyvkereskedés
„Ügyvédek boltja"
Budapest, V., Alkotmány-utca 12. szám
Telefon: 120-034 Törvényszék mellett

elismerése, mind annak a házasságkötés megtámadásához hasonló határidőhöz kötése. Sőt, a házasság megszüntetésének megtámadhatóságát orvosló körülményeket is ahhoz hasonlóan lehetne megállapítani, ahogy a megtámadhatóságot elhárító körülményeket a Ht. szabályozza. Ilyen lenne minden esetre annak a házasfélnek az új házasságkötése, akinek az oldalán az akarathiány felmerült, de tévedés esetében a jóhiszemű másik házasfél új házasságkötése is.

V. Tulajdonképpen a Hr. túl erős eszközzel dolgozott, amikor a házasság megegyezéssel való megszüntetéséhez is bírói ítéletet kívánt. Ebben a vonatkozásban feltehetőleg bizonyos érzelmi szempontoknak is volt szerepük. A jogalkotó a megegyezéses bontás elismerésének radikális lépését és a régi felfogástól való eltérés élességét ezzel kissé tompítani igyekezett. Igaz viszont az is, hogy a névviselés és nőtartás kérdésében a felek megegyezésének megerősítését is nehéz lenne az anyakönyvvezetőre bízni, ami azután az eljárás széttagolására vezetne, pedig Simor Antal idézett cikke már azt is kifogásolja, — szerény véleményem szerint, nem egészen helytállóan — hogy a gyermekek elhelyezése kérdésében nem a bíró határoz. A Ht. 97. §-a értelmében ugyanis ebben a kérdésben a gyámhatóság utóbb a bírói határozattól eltérően is intézkedhetik, e mellett a megegyezéses bontás esetében a felek viszonyai nem tárulnak — és az eljárásnak a Hr. intencióival ellentétes késleltetése nélkül nem is tárulhatnak — fel a bíró előtt olyan mértékben, hogy megnyugtató határozatot hozhatna.

Nem érdektelen kérdés az sem, hogy a megegyezésen alapuló bontás esetében a bírónak a tartásra vonatkozóan a felek megegyezése értelmében tett rendelkezése ellen olyan körben van-e helye perújításnak, mint a bírói ítélet, vagy mint a bírói egyesség ellen. Nézetem szerint, inkább az utóbb említett megoldás a helyes.

Dr. Nizsalovszky Endre

Tárgyi felelősség átvett dolgok őrizetéért

A Kúria IV. polg. tanácsa 1946 június 17-én hozott ítéletével, melyet egy vegytisztító ellen a miatt indított perben hozott, hogy a tisztításra adott felöltőt az üzlethelyiségből éjjeli betörő tolvajok ellopták, megállapította az alperes kártérítési kötelezettségét, kimondván:

»Jogszabály, hogy aki üzletében keresetforrásként, tehát haszonszerzés céljából idegen ingó dolgok megőrzésével, jókarba helyezésével (tisztításával) vagy átalakításával foglalkozik és ilyen célból ingókat másoktól átvesz, de azokat vissza nem adja vagy visszaadni nem tudja, minden kárért, mely az átvett ingóságokban az átvételtől a kiszolgáltatásig elveszés vagy más sérülés folytán előállt, — a vis major és harmadik személy ellenállhatatlan cselekményének esetét kivéve — felelős még akkor is, ha őt az ingók megőrzése körül vétkesség vagy gondatlanság nem is terheli, mert vállalkozásának természeténél fogva az idegen ingók átvétele folytán a veszély viselésének kockázata reá háramlik át.« (P. IV. 652/1946. — Jogt. Közl. Hiteljogi Döntvénytára 1946. 64. sz.)

Ez a szürkének látszó döntés messze kiható újítást jelent, melyet igaz örömmel kell üdvözölnie mindenkinek, aki ismeri felelősségi jogunk utolsó félszázadi fejlődésének történetét, és ismeri azt az előkelő szerepet, melyet e fejlődésben a Kúria gyakorlata játszott.

Ez a fejlődés, rövidre fogva, abban állott, hogy a régi patriarchális, primitív eszközökkel dolgozó termelési, gazdálkodási redszerre szabott, állítólag római (legfeljebb azonban csak bizánci) eredetű vétkességi felelősséget, mely egyébként teljes kizárólagossággal soha, sehol sem érvényesült, a változott viszonyok nyomása alatt, mint mindenütt a világon, nálunk is a tárgyi felelősség külön-eseteinek bevezetésével tágítani, kiegészíteni kellett — elsősorban és leginkább a nagyipari, nagyvállalati üzemek felelőssége terén, de az élet egyéb viszonylataiban, a mindennapi élet tevékenykedési körében is. Ennek a szükségletnek megértése és első megvalósítása mutatkozik Kúriánk ítélkezésében már a mult század utolsó évtizedében az 1893. évi XXVIII. tc. 37. §-ára támaszkodó ú. n. »ipari kulpa« tanának kifejlesztésében, mely lényegében már igazi objektív felelősséget hozott be egy hamis terminus köpenye alatt az ipari vállalatok tulajdonosaira az üzem körében bekövetkezett balesetekért — a vélelmezett vagy inkább fiktív vétkesség ürügye alatt.

Az I. Tervezet megjelenése (1900.) után a Kúria e helyett a mesterkélt és mégis hiányos elvi expediens helyett nyíltan magáévá tette a Tervezetnek elvi álláspontját, mely tudvalevőleg — *először a világon* — szakítva az addigi kódexek elbújtató rendszerével, elvi öntudatossággal gyűjtötte össze a vétlen felelősség eddig ismert eseteit egy külön fejezetbe, s kiegészítve ezeket a veszélyes üzemek újonnan deklarált tárgyi felelősségével, állította ezt a kivételes, de rendkívül nagy fontosságú felelősséget szembe a vétkességből folyó, normális felelősséggel. A »veszélyes üzemek« tárgyi felelőssége hamarosan élő joggá lett a Kúria bátor, megértő gyakorlata révén a magyar jogban — ismét *először a világon*. Annyira, hogy mikor 13 év mulva a II. Tervezet (Javaslat) ehhez a most már otthonossá lett objektív kivételes felelősségi rendszerhez — megint *elsőül a világon* — hozzácsatolta a kétféle (vétkes és vétlen) felelősséget összekötő méltányossági felelősséget, melynél a bíró, most már nem *kivételesen*, de *minden esetben*, mikor az eset körülményei szerint helyénvalónak látja, kiterjesztheti a felelősséget a vétlen okozás eseteire is: a Kúria ezt a valóban merész lendületű, teljesen újszerű, addig még ki nem próbált felelősségi gondolatot is meglepő gyorsasággal (egy éven belül a II. Tervezet megjelenése után) magáévá tette és — tegyük hozzá — teljes sikerrel, minden ellenállás nélkül, sőt — egy negyedszázad távolá-

ból mondva — közmegelégedésre vitte át jog életünkbe.

A Kúriának ez a Tervezet és Javaslat nyomán megvalósított gyakorlata jelzi ma is a világfejlődés tetejét. Ezt az alapot tette magáévá — és nem ment túl rajta — a szovjetorosz magánjogi törvénykönyv éppúgy, mint — csodálatos egybehangzással — a tervbevett német nacionálszocialista Volksgesetzbuchnak 1940-ben közzétett kártérítésjogi tervezete is.[1] Az utóbbi csak tervezet maradt; az előbbinél pedig, az ottani társadalmi és gazdasági berendezés mellett sem a veszélyes üzemek felelőssége, sem a méltányossági felelősség nem bír azzal a nagy praktikus jelentőséggel, mint ami az individualista gazdasági rendszerben a tárgyi felelősségnek jut.[2] De kétségtelen, hogy az idézett két törvénymű, az utóbbi évtizedek legjelentékenyebb törvényalkotása, mégis bízvást tekinthető a haladás irányát jelző megnyilatkozásnak. Ez a felfogás megerősítést lel abban a hatalmas eszmemozgalomban is, mely a kontinens harmadik nagy jogrendszerében, a franciában játszódott le az utolsó három évtizedben, hol a *risque créé* tana ugyanazt a rendszeri kiegészítést vitte bele a felelősségi szabályozásba, melyet a veszélyes üzemeké valósított meg a középeurópai jogokban és a szovjetjogban.

Ugyanez a kettőssége a felelősségnek: vétkességi felelősség kiegészítve egy kisegítő méltányossági felelősséggel, ismétlődik jogunkban — szintén a Kúria hathatós közreműködésével — a szerződésenbelüli felelősség területén is. A II. Tervezet idevonatkozó rendelkezését a Kúria — híven és következetesen — magáévá tette és szintén átvitte — teljes megelégedésre — az életbe. — Ezen a téren egyébként speciális tárgyi felelősségi esetek régebb idő óta voltak ismeretesek hazai jogunkban, így a kereskedelmi törvényből a fuvarozóé (különösen a vasúté) és közraktáré, az általános magánjogból is a szállodásoké, vendéglősöké az osztrák ptkv. nyomán, még mielőtt a Tervezet ezt az esetet is felvette volna az objektív felelősségi esetek fejezetébe. A meglepő éppen az, hogy az ezen a nyomon való továbbfejlődés miért akadt meg éppen itt, hol a legtöbb fogódzkodó pont kínálkozott a kiterjesztésre. Hiszen, ha a fuvarozó, közraktáros, vendégfogadós (valamennyien műbérlők: conductores operis) tárgyi felelőssége egyszer már begyökerezett egy jogba, akkor igazán joggal merül fel a kérdés: miért éppen csak ezek legyenek a szigorúbb tárgyi felelősséggel megróva és miért ne kerüljenek hasonló elbírálás alá a többi műbérlők, pl. azok, kik — szintén haszonszerző foglalkozásuk folyamányaképp — egy dolgot javításra, megmunkálásra (mint a Kúria mostani esetében: tisztításra) átvesznek? És miért ne legyen alávetve ugyanennek az elvnek a dologbérlő, a kézizálogos hitelező, kik a dolgot szintén a maguk érdekében kapják kézhez, vagy éppen a haszonkölcsönbevevő, a haszonélvező, kik pláne a másik fél minden érdeke nélkül, ingyen, egyenesen a másik szívességéből, jóindulatából kapják a dolgot?

Erre a kérdésre alig lehet más felelet, mint hogy az egyetlen ok itt a tradició, a római (bizantinus) mintakép kritikátlan követése. Ahol a recepció előtalált a jusztiniánuszi könyvekben a klasszikus eredet látszatával hitelesített tárgyi felelősségi esetet, azt átvette skrupulus nélkül, nem is gondolkozva annak rációján, sem azon, hogy miért nem alkalmazza ugyanezt a felelősséget más teljesen azonos esetekre. Mert ki hiszi el manapság, hogy a hajós (fuvarozó) és fogadós súlyos felelősségének most is az az egyedüli oka, amit Ulpianusnak a Digesztákban olvasható töredéke (D. 4. 9. 3. 1.) Pomponius szájába adva ezeknek az embereknek fejére olvas: hogy t. i. a praetora szigorú keresettel egyszerűen ennek a »gonosz emberfajtának« üzelmeit akarta volna megfékezni!

Viszont arra a rejtélyre, hogy miért találunk a római forrásokban eltérő rendezést egyrészről a hajós-fogadós, másrészről a többi műbérlő esete közt, a feleletet megadta a római jog modern interpolációkutató tudománya. Pontosan 41 évvel ezelőtt jelent meg *Seckel* berlini professzor kis cikke, mely — előző téves tapogatódzások után — először kiáltotta világgá azt a felismerést, hogy a hajós-fogadós esete a klasszikus jogban nem egyedül álló kivétel volt, hanem egész sereg hasonló eset követte, melyben nemcsak egyéb műbérlők, de általában oly adósok, kik egy certa res visszaadásával tartoznak, melyet a maguk érdekében vettek őrizetükbe (*custodia*, — ezt teszi a hajós is: »salvum fore recipere«), e kötelezettségük elbírálásánál nem a bonus paterfamilias rendes gondosságával mért diligentia-mérték szerint feleltek, de feleltek minden vétkességi mérlegelés nélkül — csupán a vis major bizonyításával mentesülve. Ez a kitétel: *custodiam praestare* a klasszikusok nyelvén jelentette az ú. n. alsó balesetért való felelősséget és terhelte *Seckel* szerint a klasszikus jogban — csak a főbb eseteket említve — a kommodatáriust, a dologbérlőt, műbérlőt (az átvett megdolgozandó tárgyakra nézve), a raktárvállalkozót, a kézizálogos hitelezőt, az eladót (az átadásig őrizetében maradt dolgokra nézve), a dologi jogosultak közül a haszonélvezőt. — Ezt a klasszikus tárgyi felelősséget, csupán a digesztaszerkesztők rendszeres interpellációi takarták el a Digesztákban olvasható szövegekben. Ők igyekeztek — a kor felfogásának megfelelően — szövegmódosításokkal ezt a tárgyi felelősséget bepréselni a normális diligentiakötelezettség alá olyképpen, hogy ahol a klasszikusok objektiv *custodiae praestatio*-ról szóltak, ott ők *diligentia* (illetőleg *culpa*) *in custodiendo*-t írtak. Ez a törekvésük nagyjában sikerült is; de maradtak mégis érintetlenül hagyott forráshelyek. Ezek, összhangban a Digesztákon kívül fennmaradt szövegekkel, és szembeállítva az átírt forráshelyeknek

[1] Mindkettő ismeri úgy a veszélyes üzemek felelősségét (még szövegében is majdnem egyezőleg a mi Javaslatunkéval), mint a méltányossági felelősségfelemelést. Az óvatosabb lengyel kötelmi törvény (1933.) és az olasz fasiszta kódex (1941.) csak az elsőt fogadta be, az olasz pláne csak a bizonyítási teher megfordítása erejéig.

[2] V. ö. *Pap* Tibor érdekes cikkét: Jogt. Közl. 1948. 93. lap.

legtöbbször zavaros, bizonytalan, gyakran ellentmondó, rossz latinságú döntéseivel, teszik kétségtelenné a tudatos és rendszeres szövegváltoztatást, melyből — bizonyára a tradició hatása alatt — éppen csak a hajós-fogadósra való döntések menekültek, melyekre külön prétori ediktum volt, amelynek rendelkezését, éppen a nevezett emberek rossz híre miatt, úgy látszik, a digesztaszerkesztők is fenntartandónak vélték.

Seckel tana nagy feltűnést, mondhatnám, konsternációt keltett magában a római jogtudomány köreiben is. Az új tan valóban a régi felelősségi felfogás alapjait rendítette meg. Érthető, hogy még neves írók is vagy passzivitással viselkedtek e felfogással szemben, vagy egyenesen ellene fordultak, mint *Mitteis*, ki pedig maga is segített lebontani a jusztiniánuszi felelősségi rendszer klasszikus voltának hitét. Mikor én először 1924-ben referáltam e kérdésről a magyar olvasóközönségnek,[3]) a vita még erősen forrongásban volt. Az azóta eltelt negyedszázad irodalma azonban kétségtelenül döntött a kérdésben, még pedig *Seckel* értelmében. Ha még van vita, az csak egyes részletkérdések körül forog (az egyes custodia-kötelezettek körül), vagy pedig éppen a körül a pont körül, hogy *Seckelt* túlhaladva nem kell-e még messzebbmenő interpolációs változtatásokat is felvenni a jusztiniánuszi szövegekben, nevezetesen abban a tekintetben, hogy még a bonus paterfamilias mértékére szabott culpa-felelősség is nem a bizantinusok műve-e.

Ne kövessük most ezeknek a nézetem szerint túlzóan kétkedőknek útját, ami elvonna bennünket tárgyunktól, s nem is érint bennünket, mert ezek a kételyek, mint mondtuk, nemcsak nem vonatkoznak a custodia problémájára, de éppen a másik irányba akarják eltolni a klaszszikus felelősség határait. E helyett nézzük meg röviden azokat a sarkalatos forrásszövegeket, melyekből még a nem szorosan szakképzett olvasó is rögtön ítéletet formálhat a *Seckel*-féle tan helyességéről.

A fixpont *Gaius*, kinek közvetlenül ránk maradt Institúciókönyve körülbelül interpolációmentesnek tekinthető, így hiteles tanú.

Gaius pontosan arról a kérdésről szól tankönyvében (3.205—207.), melyről a Kúriának kellett dönteni a szóbanforgó esetben: mi történjék akkor, ha a fullo-tól (ruhatisztító) vagy a sarcinator-tól (foltozó szabó) ellopják a neki tisztításra, javításra átadott ruhát. Kit illessen a tolvaj elleni *büntető* kereset, mely a kétszeresre (esetleg háromszorosra vagy négyszeresre) ment, így az alperes fizetőképessége esetén a meglopottra jelentékeny nyereséget jelentett, miután tudvalevőleg a privátbüntetés a sértettet illette: a tulajdonos indíthassa-e ezt a nyereséges keresetet, vagy a fullo, sarcinator? — Az általános szabály az volt, hogy azé a kereset, aki a lopással járó veszteség kockázatát viseli: *cuius periculum, eius commodum*. Nézzük csak Gaiust, mit ír a keresetjogosultságról:

Ha a fulló a tisztítás, a sarcinator a feldolgozás végett megállapított bérért átvett ruhát lopás folytán elveszti, őt illeti a lopási kereset, nem a tulajdonost, mivel a tulajdonosnak semmi érdeke nem fűződik azok elvesztéhez, miután ő locati actio-val megkapja a magáét a fullótól, illetőleg szabótól, — föltéve, hogy ezek fizetésképesek; mert ha nem azok, akkor mivel a tulajdonos tőlük nem szerezhet elégtételt, őt illeti meg a furti actio, mivel ez esetben őt érinti a dolog elveszte. Ugyanezt kell mondani a commodatariusról; mert míg az előbbiek azáltal, hogy bért kapnak, magukra veszik a custodia-kötelezettséget, úgy emez is annak fejében, hogy a használat előnyét megkapja, hasonlóképp felelős lesz custodiaért. Ellenben az, akinél egy dolog letétbe helyeztetett, custodiaért nem felel, csak azért, ha valamit ő maga dolózusan mível. Ennélfogva ha a dolgot tőle ellopták, mivel annak megtérítésére a depositi actio-ban nem marasztaltatik, nem is perelhet a tolvaj ellen, hanem a kereset a tulajdonost illeti.

Szembetűnő, hogy Gaius fel sem veti a kérdést, hogy a fullo, sarcinator, commodatarius hibás volt-e az adott esetben vagy nem; pedig nyílván felvetné, ha ettől függene a döntés sorsa, mint ahogy felveti azt a másodlagos tényállási körülményt is, hogy ha a fullo stb. fizetésképtelen, akkor visszaszáll a kereset a tulajdonosra. Gaius csak azon a tényállási mozzanaton nehézkedik az esetsorozat mindegyik tagjánál, hogy az őrizetbentartó a maga érdekében tartja-e magánál a dolgot (díjért, használati előnyért), mert ez az *érdekmozzanat* az, mondja, ami megalapítja a custodiensnek a tulajdonossal szemben való felelősségét, ez viszont a furti actio-ra való keresetjogosultságát. A fullo-sarcinator érdekelt, mert bért kap; a haszonkölcsönbevevő szintén, mert élvezi a dolog ingyenes használatát: tehát felelnek feltétlenül, vétkességük kutatása nélkül a tulajdonosnak, így ők perelnek a tolvaj ellen. Ellenben a depozitárius, ki ingyenszolgálatot teljesít saját érdek nélkül, nem felel a lopásért, így nem perel a tolvaj ellen sem. (Ő csak dólusza miatt felelne a letevővel szemben, ekkor azonban éppen dólusza miatt elesik a furti actio-tól).

Egy más helyen (D. 4. 9. 5. pr.) Gaius egyenesen a hajóssal-fogadóssal hasonlítja össze a fullo-sarcinator kötelmét, s egyben megjelöli a felelősség természetét, mint az alapkötelem velejáróját:

A nuta, caupo és stabularius nem a custodiáért kapják a bért, hanem a nauta, hogy elszállítsa az utasokat, a caupo, hogy fogadójában helyet adjon nekik, a stabularius, hogy megengedje az állatok bekötését istállójába: mindazáltal custodiae nomine felelnek; mert hisz a fullo és sarcinator sem a custodiáért, hanem a teljesítendő munkáért kapják a bért, mégis custodiae nomine felelnek a bérletből kifolyólag.

Ugyanez az összehasonlítás ismétlődik Ulpianusnál (D. 47. 2. 14. 17.), ki azt a kérdést tárgyalva, hogy a küldönc, kire egy levél elvitelét bízták, perelhet-e tolvaj ellen, ki tőle a levelet ellopta, úgy dönt, hogy perelhet, ha mint custodia-köteles felelt a levél elvesztéséért, vagy mert külön vállalta, vagy mert bért kapott az elvitelért, s ez esetben, mondja, »hasonló lesz esete a hajós-foga-

[3]) M. Jogi Szemle 1924. évf.: »Felelősség custodiáért.« (Különlenyomatban is M. J. Sz. könyvtára, 31. sz.)

dóséhoz, kiknek szintén megadjuk a furti actio-t, ha fizetőképesek, mivel a veszélyt ők viselik«).[4]

Ime ez a néhány világos forráshely, melyet e kevésbbé világosoknak (mert interpoláltaknak) egész serege követ, szembetűnően mutatja, hogy a klasszikusoknál a tárgyalt objektív custodia-felelősség széleskörű jelenség volt, melynek a hajós-fogadós esete csak egyik speciesze volt.

Hogy mi volt az a ráció, melyre támaszkodva a klasszikus jogtudomány ezt a felelősségi fokozatot kifejlesztette, arra nézve az idézett helyekből is már annyit tudunk, hogy azzal az elvvel hozták kapcsolatba a jogtudósok, melyet a mai elmélet is a tárgyi felelősség egyik sarkalatos elvéül ismer: *cuius commodum, eius periculum,* azaz az érdekelvvel. Csak az a custodia kötelez e súlyos felelősségre, mely a custodiens érdekében jött létre. Lám a depozitárius (és a mandatárius is), bár nála van a dolog, nem felel nemcsak a casus minor-ért, de a culpa levis-ért sem, csupán a dolus-ért és culpa lata-ért (utóbbi e viszonylatban egyenértékűnek tekintetvén a dolus-szal nézetem szerint nemcsak a jusztiniánuszi jogban, de már klasszikus fejlődés kezdetén is). Az érdekelvnek ez az erőteljes, egészséges sugallata, hogy a megfizetett (jutalmazott) adóstól többet várunk, mint az ingyenteljesítőtől, feltétlenül klasszikus gondolat. Tanu rá Gaius és még más kétségtelen forráshelyek. Ezt elvitatni akarni a klasszikusoktól, mint ahogy erre kísérlet történt, a felelősségi gondolat meg nem értését árulja el az elvitatni akaró részéről. Ellenkezőleg ennek a tiszta, meggyőző elvnek megzavarása, ötletszerű áthágása, mint ez a Digesztákban tapasztalható, az, amit a bizantinusoknak kell tulajdonítanunk.

De az érdekelv csak az egyik oldalát adja ki a custodia-felelősség motívumainak. Ez a súlyos felelősség nem egyedül az érdekből, de a custodia tényéből is ered. Az érdekelt adós is csak akkor felel így, ha a dolgot a maga *kizárólagos őrizetébe vette.*

Mit jelent ez az őrizet? Micsoda jelentősége van annak a felelősség intenzitására nézve, hogy az adós a felelősség tárgyát őrizetébe veszi?

Az érdekelt adóstól a klasszikusok, láttuk, a magasabb felelősség mértékeként a bonus paterfamilias diligentia-jának megfelelő eljárásmódot kívánták meg. Ez a mérték praktikusan azonban csak akkor alkalmazható, ha az adós magatartása a hitelező ellenőrző szemlélete alá esik. Ekkor láthatja, hogy az adós úgy járt-e el, mint ahogy egy bonus paterfamiliashoz illik. De mit csináljon a hitelező, ha az adós elviszi magával a rábízott dolgot, és neki semmi lehetősége nem maradt, hogy ellenőrizze, mit csinált és főleg mit nem csinált az adós a dologgal, mely aztán megrongálva vagy egyáltalán nem került vissza? Hol az a szem, mely belásson egy tagadó, kibuvót kereső adós manipulációiba, műhelytitkaiba? Mit ér itt a bonus paterfamilias egyébként is ingatag, problematikus mértéke, ha lehetetlenné vált, hogy az adós eljárását vele összevessük? — A klasszikusok a maguk erőteljes, reális érzékével megtalálták erre a feleletet. A bona fides, melynek égisze alatt az egész felelősségi fejlődés lezajlott, ilyenkor azt kívánta szerintük, hogy az adós feleljen *minden* pusztulásért, amelyről nem tudja ad oculos kétségtelenné tenni, hogy az egy emberileg abszolúte és prima facie elháríthatatlan elemi erejű beavatkozás (vis major) eredménye. (Eredetileg, a fejlődés kezdetén, úgy látszik, még a mentőbizonyításnak ez a kedvezménye sem volt meg pl. a hajós részére a prétori kereset körében. Ulpianus arról értesít, hogy csak Labeo volt, aki e címen excepciót adott neki). A bizonyítási szükséghelyzet, mely a felperes terhére beállott, éppen az ő érdekében történt őrizetbevétel folyománya: ő kell, hogy viselje ennek hátrányos következményeit. Azaz a két elem: érdek és kizárólagos őrizetbevétel a belőle folyó bizonyítási szükséghelyzettel, együtt adja ki a magasabb felelősséget.

Ez az eredmény a klasszikusoknál nem ütközött semmiféle megrögzött felfogásbeli nehézségbe, mivelhogy ők még, a fejlődés kezdetén, teljesen az ősi tárgyi felelősségi szemlélet álláspontján álltak, ami a rómaiaknál is, mint minden ősnépnél, a kiindulópont volt. Még a bonae fidei judiciumokban sem úgy volt felvetve a kérdés: *vétkes* (szándékos vagy gondatlan) volt-e az alperes eljárása, hanem úgy, hogy *tisztességesen* viselkedett-e vagy sem. Ez pedig lényegesen más dolog. A tisztességtelenség (az eredeti értelemben vett dolus, azaz fidesellenség), mint már láttuk, még az ingyenadósnál is túlmegy a későbbi értelemben vett dolus (tudva rosszakaratú eljárás) fogalmán és felöleli a durva gondatlanságot (a későbbi culpa lata-t) is; a megfizetett adósnál pedig túlmegy a bonus paterfamilias diligentia-mértékén azokban a homályos esetekben, melyekben ez a mérték a másik fél kisemmizésére nyujtana alkalmat. Az utóbbiakban a tisztesség követelménye az, hogy az adós ne élhessen vissza a rá nézve kedvező bizonyítási helyzettel, de vegye magára ennek kockázatát és feleljen mindaddig, míg kézzelfoghatóan nem tudja igazolni ártatlanságát egy vis major-eset kimutatásával. Ez a kockázat sokkal inkább őt kell, hogy terhelje, aki a nála levő dolog megmentése érdekében

[4] Gaius és Ulpianus ekként már 1700 évvel előre megadták a választ arra az okfejtésre, melyet a Kúria ítéletének egy névtelen kritikusa (Magyar Jog II. évf. 15. l.) hoz fel a döntés ellen. A kis cikk írója különbséget tesz a tisztító felelőssége és a veszély viselése között. Az első, mondja, csak a szerződés tárgyára terjed ki, ez pedig maga a tisztító munka, melynél a felvállaló csak a rendes gondosság szerint felel; ami ezután jön, az már a veszélyhez tartozik, ez pedig a tulajdonos terhére megy. A ruhák csak a jogügylet teljesítése végett kerülnek át a tisztító kezébe, ki megőrzésükért tehát csak a rendes gondossággal felel. Nyilvánvaló petitio principii: a felelősség csak vétkességből eredhet; ami ezen túl van, az már veszély! Holott ha egyszer tényleges jogszabály kötelességévé teszi az őrzést az átvevőnek fel a vis majorig vagy az elháríthatatlan külső behatásig, akkor az ő felelőssége csak itt szűnik meg s csak ezután jön a tulajdonost illető veszély. Az őrzés éppoly kötelessége az adósnak, mint a tisztítás. S valóban helyes rendezés szerint mindkettőért egyformán (az épp most említett határig) kell felelnie, mert eddig a munkának is, az őrzésnek is ránehezedik a veszélye.

tudott is, tartozott is mindent megtenni, mint ellenfelét, aki mindettől — épp az adós érdekében keletkezett birtokhelyzet folytán — el volt zárva.

A bizonyítási helyzetnek ez az elsődleges befolyása a felelősség kialakulására nem jut kifejezésre a római jogtudósok írásaiban, így sokáig felismeretlenül maradt az utánuk induló pandektajogi elméletben is. Csak a mult század végén, mikor a tárgyi felelősség erőteljes térhódítása kezdte magára vonni az elmélet figyelmét, fejtette ki először *Exner*, a kiváló bécsi tudós, a vis majorról szóló tanulmányában[5]) annak a kényszerhelyzetnek nagy jelentőségét, melybe a hitelező a vétkes felelősség rendszerében léptennyomon beleesik, mikor ellenfelének vétkességét, ezt a nehezen megfogható, mert belső, eszmei tényállási elemet kell bizonyítania, neki, akinek sokszor módja sincs azokat a külső tényeket ismerni, melyekről ez a minőség leolvasható. Ezt a kényszerhelyzetet, melynek minden előnyét az alperes élvezi, minden hátrányát a felperes szenvedi el, nevezte *Exner* találóan *Beweisnotstand*-nak. Ez a kényszerhelyzet szorította a törvényhozásokat arra, hogy a bizonyítási rend logikája ellenére kénytelenek legyenek megfordítani a bizonyítási terhet a szerződés nemteljesítéséből származó perekben, hol ez a kényszerhelyzet mindennapos. (Ezen a logikátlanságon az uralkodó tan észrevétlenül siklik át!) Tegyük hozzá, még ez a rendszabály sem elégséges arra, hogy teljesen kiküszöbölje a még mindig fennálló visszaélési lehetőséget. Ez a lehetőség csak akkor tűnik el, ha az adós mentekező bizonyítása a kézzelfoghatólag nem tőle eredő tényezők beavatkozásának igazolására van szorítva. Ezen a ponton viszont a modern elmélet és gyakorlat egy lépéssel tovább ment a római álláspontnál: nemcsak a vis major jellegével bíró abszolut erejű beavatkozás kat ismeri el mentesítőknek, de elismer kisebb kaliberű, azonban az adós cselekvési, rendelkezési, felügyeleti körén *kívülről eredő*, az *adóstól idegen* beavatkozó okokat is, ha az adós bizonyítja róluk, hogy az adott esetben rá nézve (tehát nem abszolute, de relative) elháríthatatlanok voltak. A kívülről jövő behatásért ugyanis az adóst nem lehet felelőssé tenni. Ezért feleljen az ok gazdája — ha van ilyen. (Ha nincs, akkor nincs felelősség sem). Ezzel a külső behatással szemben az adós legfellebb az elhárítás elmulasztásáért vonható felelősségre, ha ugyan az elhárítás a saját erői, képességei szerint módjában volt. (Az exkuzálás is az ő dolga!) E külső októl eltekintve az adósnak felelnie kell mindenért, ami az ő tevékenységi körén, üzemén belül történt. Ezt fejezi ki *Unger* plasztikus jelszava: *Handeln auf eigene Gefahr!*

Az itt kifejtett eszmemenetet teljesen megerősíti a legmodernebb magánjogi elméletnek az a felfogása, mely szerint a szerződési kötelemnél az adós kötelezettségének tárgya korántsem az adós igyekezete, erőkifejtése, diligenciája lesz az igért szolgáltatás előállítása érdekében, hanem közvetlenül maga ez a szolgáltatás, mint kész eredmény (Erfolgleistung, obligation de résultat — szemben az obligation de diligence-szal vagy obligation de moyens-nel). A kötelem csak akkor érte el célját, akkor van leróva, ha ez az eredmény előállt: a hitelező megkapta azt, ami neki jár. Ha ez nem történt meg, hiába volt meg a legnagyobb erőkifejtés, a kötelem célja nem valósult meg. Igaz ugyan, hogy a kettő: erőkifejtés és eredmény, együtt jár: az eredmény elsősorban az adós erőkifejtésének folyománya. De nem mindig. S erre tekintettel az eredményen s nem az erőkifejtésen van a hangsúly. Ha az eredmény beállt, ha mindjárt nem az adós erőkifejtése nyomán is, (pl. más teljesített helyette), a kötelem teljesedésbe ment, az adós szabadult. Viszont, ha az erőkifejtések dacára az eredmény kimaradt, a kötelem nincs teljesítve, az adós tartozása továbbra is fennáll, mert az eredménykimaradás rizikóját neki kell viselnie, aki a szolgáltatást — a maga érdekében — vállalta s ezzel a maga feladatává tette, melyről tehát neki, az egész világon egyedül neki kell gondoskodni. Tehetetlen, gyáva, igazságtalan és gazdaságilag is káros rendezés volna az, mely ezt az egészséges szemléletet elejtve módot adna az adósnak, hogy saját tehetetlenségének ürügye mögött megbújhass n a bizonyítási szükséghelyzet adta lehetőség felhasználásával. s ezzel a hitelező jó jogát kijátszhassa. Ne feledjük itt, hogy az alkalom szüli nemcsak a tolvajt, de a rossz adóst is. A rossz adós pedig van akkora csapás a társadalomra, mint a tolvaj, mert a rossz adós elszaporodása a gazdasági élet depravációjára vezet. Az egészséges rendezés alapja az, hogy az adós tudja, hogy az eredmény kimaradása, ha csak külső legyőzhetetlen okot nem igazol, az ő fejére hullik vissza. Ez fogja őt egyrészről a legnagyobb erőfeszítésre serkenteni, másrészről az egyáltalán elkerülhetetlen károk ellen biztosításra rászorítani, ami a modern kárrendezésnek szintén nélkülözhetetlen kiegészítő része.

De mindentől eltekintve, ha a felelősségnek ilyetén rendezése kétezer év óta bevált és a mai jogban is jól funkcionál a hajósnál (fuvarozónál), fogadósnál: miért ne lenne helyénvaló egyéb vállalkozóknál, kik más dolgait őrizetükbe vették keresetfoglalkozásuk folyományaképp, sőt általában mindazoknál a saját érdekű őrizetbentartóknál, kikre a klasszikus jog az objektiv őrizeti kötelezettséget kiterjesztette? Az üzem kicsiny vagy nagy, veszélyes vagy veszélytelen volta itt nem változtat a ráción. A nagyüzem esetleg maga is elbírja a kockázatot, a kisüzem biztosítással fedezheti magát, a veszélyes üzemnél meg éppen elengedhetetlen, hogy az üzem gazdája biztosítással gondoskodjék az itt különösen várható károkról. A nem üzemszerű őrizetbevevő, ha saját érdekében vette a dolgot magához, szintén viselni tartozik az alsó baleset kockázatát, mint ahogy a klasszikus jogban is viselte.

Végül még egy perjogi (bizonyítástechnikai) szempontot! A Kúria álláspontja szerint a bizonyítás kérdése egyszerű és tiszta: az alperes bizonyítja az őt mentő külső okot vagy vis majort.

[5]) Grünhuts Zschr. 10. (1883.) 550. sk. l.

Ezt könnyen teheti, mert ha van ilyen ok, arról neki (embereinek) közvetlen tudomása van. (Ha nincs, már ez is baj, mert a kellő őrizet hiányát mutatja). — Másként van az ellenesetben, a régi felelősségi beosztás szerint. A bizonyítás ugyan itt is az alperest fogja terhelni a törvénynek fent már kiemelt (logikátlan) bizonyításmegfordító szabálya szerint (Mtj. 1159. §); — de mit bizonyít ez az alperes? Azt a *negativumot*, hogy ő nem volt hibás az elveszés, rongálás körül. Ezt pedig csak annak a *pozitivumnak* bizonyításával tudja tenni, hogy ő mindent megtett, ami egy rendes vállalkozótól (tisztítótól stb.) tellett. De ki mondja meg, hogy mi ez a *minden?* Ki mondja meg, hogy az eset körülményei szerint mi mindent lehetett volna még megtenni, amiről csak az alperes tud, de van esze, hogy nem mondja? Szóval itt van előttünk az a Beweisnotstand, ami minden vétkességi felelősség rákfenéje s amelybe ütközve a bíró is legtöbbször kénytelen beérni a felperes által inszcenált látszattal, mert a valódi tényállásba ő sem láthat bele.

Ime ez a háttere a Kúria elől idézett döntésének, melynek nagy hordereje s egyuttal belső igazsága is a mondottakból — remélem — teljesvilágossággal kitűnik. Ez a belső igazság teszi, hogy a döntést a józan laikus jogérzet is teljes mértékben jóváhagyja. Jóravaló, az elsődleges önzés nyűgeitől felszabadult ember a maga belső morális és jogi érzéke sugalmaként azt tartja becsületes dolognak, ha a maga érdekében őrizetébe vett idegen dolgon esett kárt szó nélkül — ha lehet, úgy, hogy az érdekelt ne is tudjon róla — helyrehozza. De ugyanezt követeli mástól is. Feltétlenül így van ez keresetfoglalkozásképt átvett dolgoknál, de nem kevésbbé az ezen kívüleső őrizetbevételeknél (haszonkölcsön, zálog, dologbérlet). A laikus embernek eszébe sem jut olyasmi, hogy ha a kölcsönkönyvtárból kivett (kibérelt) könyvet elveszti, ne tartozzék annak árát megfizetni.[6]

Ehhez képest a döntésnek a következő általánosabb, szélesebb formulázását merném javasolni:

»Jogszabály, hogy aki idegen ingó dolgot a maga előnyére őrizetébe fogad, különösen aki kereseti foglalkozása folyományaként ily dolgokat megőrzés, megmunkálás, feldolgozás vagy egyéb célok kedvéért átvett, felel minden kárért, mely az átvett dologokban az átvételtől a kiszolgáltatásig elveszés vagy más sérülés folytán keletkezett, hacsak nem bizonyítja, hogy az elveszés vagy rongálódás vis major vagy az őrző által el nem hárítható külső, idegen ok behatásából, vagy a dolog kívülről fel nem ismerhető belső hibáiból állott elő.«

Szükséges volt a fentieket elmondani, mert a döntés nyomán máris hangzott el a régi felfogásból fakadó, jóindulatú, de teljesen téves elgondoláson nyugvó ellenző vélemény (fent 4. j.), sőt mintha maga a Kúria is némileg meginogni látszanék egy hasonló esetben hozott későbbi határozatában előző állásfoglalásával szemben.[7]

Nagyon nagy kár volna, ha a Kúriának ez a legújabb kezdeményezése téves ellenokokon vagy éppen merő konzervativizmuson megakadna. Szomorú megtörését jelentené annak a merészen szárnyaló kezdeményező lendületnek, mellyel a Kúria gyakorlata, mint a cikk elején vázoltam, az osztrák polgári törvénykönyv nyomdokain jelentéktelen szürkeségben ballagó mult századi kártérítési jogunkat — közmegelégedésre — modernizálta, sőt egyenesen a világfejlődés élére emelte.

Ezzel a döntéssel és főként annak a fentiekben javasolt általánosításával, ismét egy jelentékeny lépéssel vinné előre felelősségi jogunkat világviszonylatban is, mikor elsőül segítené új érvényre azt a klasszikus-római custodia-felelősséget, melyet a római jog legmodernebb tudománya ásott ki másfél évezredes feledés homokja alól; s hozzá ez a lépés legalább akkora mértékben emelné jogszolgáltatásunknak belső igazságosságát és társadalmi helyességét, mint amekkorában növelné a magyar jogalkotás tekintélyét kifelé.[8]

A fogódzó pontok a kiterjesztésre rég megvannak. Jogunk az utolsó félszázadban letagadhatatlan határozottsággal haladt az objektiv irányú felelősségi fejlődés útján mind a törvényhozás, mind a bírói jogképzés terén. A kiterjesztésre tehát bőven megvannak a támpontok akár speciális törvényekben (analogia legis), akár az egész törvényhozás szellemében (analogia iuris). Csak a lendület, a nyílt szem az élet igényeinek felismerésében, vagy a kezdeményező bátorság a felismert igazság megvalósításában hiányoznék?

Ha a Kúriának volt elég nyílt szeme és bátorsága a mult század vágén, a vétkességi elvnek még úgyszólván rendületlen uralma idején, oly merész lépésre, minő az ipari kulpa objektív

[6] E laikus jogérzetre nézve érdemesnek vélem itt megemlíteni azt a kísérletemet, melyet — külföldi példák után — egy ízben magam is lefolytattam elsőéves hallgatóimmal a tanév legelején, mikor még jogérzetük a tanultaktól nem volt befolyásolva, a felelősségi tan főbb kérdéseit illetőleg. (L. *Kísérletek a laikus jogérzet kipuhatolására a tárgyi felelősség kérdéseiben*, Miskolci Jogélet 1932. évf. Különlenyomatban is. Rövidebb összefoglalásban *Les fondements de la resp. civile* c. munkám függelékében.) Kérdéseket adtam fel nekik, melyekre belső jogérzetük szerint kellett felelniök, rövid megokolással. Az idevonatkozó kérdésre: »tartozik-e kártérítéssel az, aki a barátjától kölcsönkapott színházi látcsövet összetörve adja vissza, mert egy narancshéjon elcsúszva elesett?« — 97 szavazat közül 92 esett a felelősség mellett.

[7] P. IV. 1150/1946. (Magyar Jog I. 220. sz.) »... a felperes késedelmének kezdetével a kárveszély viselésének kockázata, *még ha az addig az alperest terhelte volna is*, a felperesre hárul.«

[8] Arra, hogy a felsőbíróság jár az élen a felelősség elobjektívizálásában, ill. az objektív felelősség elszélesítésében, külföldön is van példa. Legszembetűnőbb ilyen eset a francia Cour de cassation-é, mely közel három évtizedes küzdelemmel valósággal úgy erőszakolta ki az ellenálló alsóbíróságokkal és az ellenséges elmélettel szemben a »risque créé« tanát — szintén az őrizet alatt tartás (garde) velejárójaképp felfogott őrizeti kötelezettség jelszavával. — A svájci Tribunal fédéral objektívizáló munkájáról l. *Oftinger*, Travaux de l'Association H. Capitant, II. (1946.) 266. lap. *Sécrétan* (lausannei prof.) u. o. 278—280.

értelmezése volt ; ha volt bátorsága ezt a kezdetleges tant a Tervezet vezetésével a »veszélyes« üzemek« tárgyi felelősségévé elszélesíteni ; ha volt még nagyobb bátorsága és lendülete a II. Tervezet még újszerűbb, addig sohasem hallott újítását, a méltányossági felelősséget meghonosítani : akkor bízvást meg lehet most is a bátorsága ehhez az újabb, tartalma szerint igen jelentős, de az előzmények után már messze kevésbbé kockázatos és újszerű kiterjesztő lépéshez. Biztos lehet benne, hogy a jogélet ezt a belső igazságnak megfelelő újítást is époly megértéssel fogja felkarolni, mint ahogy az előző, meglepőbb változásokat fogadta.

Nekünk pedig, kik világviszonylatokra is tekintettel vagyunk, szolgálni fog akkora büszkeségünkre Kúriánknak ez az új »önrekord«-ja, mint úszóinknak és vívóinknak olimpiai babérjai.

Dr. Marton Géza

A törvény visszaható erejének kérdése

A magánjogi irodalomban uralkodó felfogás szerint a törvénynek a magánjog területén általában visszaható ereje nincs. Ez azt jelenti, hogy az új törvénynek csak két feltétel fennforgása esetében szabad visszaható erőt tulajdonítani : 1. ha a törvény kifejezetten kimondja, hogy visszaható erővel kíván alkalmazást nyerni (a visszaható erő alaki feltétele); 2. ha a jogérzet, vagy célszerűségi okok a visszaható erőt kivételesen indokolják (a visszaható erő anyagi feltétele). E két feltétel hiányában nem az új törvényt, hanem a régit kell alkalmazni, ami azt jelenti, hogy általában a vissza nem hatás elve érvényesül a magánjog területén.

Véleményem szerint a magánjogi irodalomban uralkodó ez a felfogás három okból nem helyeselhető :

1. Először is nem áll az, hogy az új törvény, vagy helyesebben az új jogszabály, mert a visszaható erő kérdése nemcsak a törvényi, hanem más, pl. szokásjogi szabálynál is felmerül, általában nem hat vissza. Az új jogszabály legalább is *formai szempontból* mindig visszahat. A visszaható erő tehát nem egy kivételes, csak különös feltételek fennforgása esetén meglevő tulajdonsága az új jogszabálynak, hanem a jogszabály fogalmából következő általános immanens sajátsága. Ezt — amint arra Szebenyi Endre helyesen rámutatott — a büntetőjogászok már régen felismerték, a magánjogászok azonban még ma sem akarják elismerni.

Formai szempontból az új jogszabály mindig visszahat, mert a régi jogszabály alkalmazása esetében is az új jogszabály akarata érvényesül, amennyiben a bíró a régi jogszabályt csak azért alkalmazza, mert az új jogszabály így rendelkezik. Az új jogszabálynak tehát ennyiben ugyanaz a jelentősége van, mint a lex forinak, a bíróság hazai jogának a nemzetközi magánjogban, mert a külföldi jogot a bíró a hazai jogának, a lex forinak akaratából alkalmazza. Ebből következik, hogy amint a nemzetközi magánjog lényegileg nem egyéb, mint a territorialitás elvével szemben fennálló kivételeknek a rendszere, úgy formailag az intertemporális jog sem egyéb, mint azoknak a kivételeknek a rendszere, melyek az új jog retroaktivitásával szemben állanak fenn.

Az új jogszabály a saját időbeli alkalmazásköret természetesen *anyagilag* korlátozhatja. En nek az önkorlátozásnak több foka lehet. *a)* Legkevésbbé korlátozza a jogszabály a maga időbeli hatályát, ha kimondja, hogy a multban bírói egyességgel vagy bírói ítélettel jogerősen elbírált tényállásokra és jogi hatásokra (causae finitae, nem kíván alkalmazást nyerni *(ez a visszahatás rendes, szabályszerű alakja). b)* Még erősebben korlátozza a jogszabály a maga hatályát, ha megáll oly tényállások és jogi hatások előtt is, amelyek bírói egyességgel vagy ítélettel jogerősen még nincsenek elbírálva, de amelyeknek tárgyában már polgári per van folyamatban (causae pendentes) *(ez a visszahatás mérsékelt alakja retroactivité moderée). c)* Még erősebben korlátozza a jogszabály a maga hatályát, ha szabályozza ugyan a multban keletkezett tényállások létrejövetelének és megszűnésének feltételeit, a multban létrejött jogi hatásokat azonban tiszteletben tartja *(ez a visszahatás enyhitett alakja, retroactivité tempérée). d)* Még nagyobb a jogszabály önkorlátozása, ha a multban létrejött tényállások érvényességét és a multban előállott jogi hatásokat is tiszteletben tartja és csak a jövőben felmerülő jogi hatások szabályozását vonja érvényesülési körébe *(ez az új jogszabály azonnali hatása, effet immédiat). e)* A legnagyobb az új jogszabály önkorlátozása végül akkor, ha a multban létrejött tényállásoknak a jövőben, a régi jogszabály hatályán kívül helyezése után felmerelő jogi hatásait is érintetlenül hagyja s csupán a jövőben felmerülő új tényállásokat vonja szabályozása körébe (*ez a régi jogszabály továbbhatásának elve, la survie de la loi ancienne).*

2. Másodszor nem tartom helyesnek a magánjogi irodalomban uralkodó felfogást azért, mert az idő nem két szakaszra : multra és jövőre, hanem három szakaszra bontható fel : multra, jelenre és jövőre. Ennek megfelelően logikai szempontból a jogszabályok az időben nem — mint az uralkodó felfogás tanítja — kétféle módon, visszaható hatállyal és visszaható hatály nélkül, hanem háromféle módon érvényesülhetnek ; ha a jogszabályt a multra visszamenően alkalmazzuk, visszaható erőről, retroaktivitásról beszélünk (Rückwirkung, effet rétroactif de la loi nouvelle) ; ha a jelenben azonnali hatállyal

alkalmazzuk, azt mondhatjuk, hogy a jogszabálynak azonnali hatálya van, (effet immédiat de la loi nouvelle); végül, ha a jövőre nézve, a hatályon kívül helyezése utáni időre is alkalmazzuk, a jogszabály továbbhatásáról (survie de la loi ancienne) beszélhetünk.

A jogszabálynak *visszaható ereje* van, ha a multban befejezett tényekre és jogi hatásokra (facta praeterita) nyer alkalmazást, vagyis: *a)* ha a hatálybalépése előtt felmerült tények létrejövetelének, vagy a hatálybalépése előtt megszűnt tények megszűnésének feltételeit kívánja szabályozni; *b)* ha a multban felmerült tényeknek a jogszabály hatálybalépése előtt felmerült jogi hatásait kívánja szabályozni; *c)* végül, ha érvényességi feltételeiben vagy a multban felmerült jogi hatásaiban visszamenően kívánja szabályozni a multban létrejött önálló jogi jelentőséggel bíró elemeit az olyan tényállásnak, amelynek a létrejövetele (mint pl. az elévülése vagy elbirtoklása) hosszabb időt vesz igénybe, és amelynek a létrejövetele az új jogszabály hatálybalépésének időpontjában folyamatban van. Ennek megfelelően az új jogszabály visszaható ereje kettős alakban jelentkezhetik: vagy érvénytelenítő, annulatorikus, vagy megerősítő, konfirmatorikus hatálya lehet; amennyiben érvénytelennek nyilváníthat a multban létrejött oly tényállást, amely a régi jogszabály szerint érvényesen jött létre, vagy megfordítva, jogi hatállyal ruházhat fel a multban létrejött oly tényállást, amelynek a régi jogszabály szerint nem volt jogi hatálya.

Azonnali hatálya van az új jogszabálynak, ha a hatálybalépésekor folyamatban lévő jogviszonyokra (facta pendentia) vonatkozik, vagyis: *a)* ha csak az életbelépése után létrejött tényállások létrejövetelét, vagy az életbelépése után megszűnt tényállások megszűnését kívánja szabályozni; *b)* ha megsemmisíti vagy módosítja, növeli vagy csökkenti az új jogszabály életbelépése előtt létrejött tényeknek az új jogszabály életbelépése után felmerülő jogi hatásait; *c)* ha retroaktivitás nélkül, vagyis tiszteletben tartva a tényállásnak önálló jogi jelentőséggel bíró elemeit, a régi jogszabálytól eltérően szabályozza az életbelépésének időpontjában kialakulóban lévő tényállások (pl. az elévülés, elbirtoklás) létrejövetelét vagy megszűnését; *d)* végül, ha jogi hatállyal ruház fel az időben huzamosabb ideig tartó oly tényeket (faits durables), vagy oly állapotokat (états), amelyek a jogszabály életbelépésének időpontjában folyamatban vannak és amelyeknek a régi jogszabály szerint nem volt jogi hatályuk.

Végül *továbbhat* a régi jogszabály, ha az új jogszabály a multban felmerült tényeknek az új jogszabály életbelépése után létrejött jogi hatásait sem kívánja szabályozni, hanem ezekre is a régi jogszabályt tekinti irányadónak.

A jogszabályoknak ez a háromféle időbeli hatálya a következő példákkal szemléltethető.

Tegyük fel, hogy 1924-ben házastársak között létrejött egy kölcsönszerződés, amelynek értelmében az adósnak évenként 8%kamatot kell fizetnie, vagy ugyanakkor létrejött egy olyan megállapodás, amelynek értelmében az adósnak 1000 pengő tartásdíjat kell fizetnie. 1926-ban életbelép egy új törvény, amely a kamatmaximumot 5%-ra szállítja le és amely leszállítja az 1000 pengő tartásdíjat is. Ha az új törvény kimondja, hogy csak a közokiratban létrejött kölcsönszerződés érvényes a házastársak között, s ha az említett 1924. évi kölcsönszerződésről közokiratot nem állítottak ki, az új törvénynek *visszaható ereje* van abban az esetben, ha előírja, hogy ezt a rendelkezését az 1926. év előtt kötött szerződésekre is alkalmazni kell. Hasonlóképpen *visszaható ereje* van az új törvénynek, ha a kamatmaximumra vonatkozó rendelkezéseit az 1924. évről az 1926. évig esedékessé vált kamatokra is kiterjeszti, vagy ha az ezen idő alatt esedékessé vált tartásdíj-összegeket is visszamenően leszállítja. Ezzel szemben *azonnali hatálya* van az új jogszabálynak, ha nem érinti az 1924. évi kölcsönszerződés, vagy tartási megállapodás érvényességét és az 1926. előtt esedékessé vált kamatok vagy tartásdíjak nagyságát, hanem csupán az *1926 után* esedékessé váló kamatokra és tartásdíjakra kíván alkalmazást nyerni. Végül a régi törvény *továbbhatásáról* beszélhetünk, ha az új törvény az 1924. évi szerződés alapján fizetendő, 1926 után esedékessé váló kamatokra és tartásdíjakra sem kíván alkalmazást nyerni.

3. Harmadszor nem tartom helyesnek az uralkodó felfogást azért sem, mert — nézetem szerint — oly esetben, mikor az új jogszabály nem mondja meg kifejezetten, hogy az időben miképpen kíván alkalmazást nyerni, azt a kérdést, hogy anyagi szempontból melyik jogszabályt kell visszaható hatállyal alkalmazni és melyiket nem, nem lehet oly egyszerű felelettel eldönteni, mint ahogy az uralkodó elmélet teszi.

Hogy az új jogszabály alkalmazásánál a visszahatás elve, az azonnali alkalmazás elve, vagy pedig a továbbhatás elve nyerjen-e alkalmazást, az több körülménytől függ:

a) az *új jogszabály céljától, tárgyától, szerkezetétől;*

b) az *elbírálás tárgyát* képező tényállás és a tényállásból folyó *jogi hatások időbeli elhelyezkedésétől, összetételétől és tartalmától;*

c) a *törvényhozó általános jogpolitikai irányától,* ami alatt, természetesen, nem a napi politikát, hanem a törvényhozónak az egész jogrendszer szellemében megnyilatkozó *jogpolitikai alapfelfogását* kell érteni. Magától értetődik ugyanis, hogy a konzervatív jogpolitikai irányt követő állam bírája inkább hajlik a továbbhatás elvének alkalmazása felé, viszont a radikálisabb jogpolitikai irányt követő állam bírája az azonnali hatás elvének alkalmazása felé.

Más helyen[1] kifejtettem, hogy mely jogszabályok azok, amelyeknek céljából, szerkezetéből és tárgyából meg lehet határozni a jogszabály

[1] A magánjogi jogszabályok időbeli hatálya: a törvény visszaható erejének problémája (kísérlet egy új elmélet felállítására). Magyar Jogászegyleti értekezések. 1938. januári szám.

időbeli alkalmazási körét. Ott igyekeztem kimutatni azt is, hogy a voluntáris tényállások, amelyekben az emberi akaratnak a jogi hatások meghatározásának szempontjából semmi szerepe nincs (természeti tények, tiltott cselekmények quasi-delictumok, quasi-contractusok) jobban bírják el a visszahatást, mint a voluntáris tényállások, amelyekben az emberi akaratnak a jogi hatások meghatározásának szempontjából szerepe van (jogügyletek), s ez utóbbiak között is a heteronóm ügyletek (például a dologi, családi jogi ügyletek) jobban, mint az autonóm ügyletek (például a kötelmi és öröklési jogi ügyletek). Itt csak arra akarok rámutatni, hogy *a törvényhozó jogpolitikai irányának a jellege a visszaható erő kérdésével szoros kapcsolatban van.* A magyar törvényhozó ma egy radikális, haladó jogpolitikát követ, természetes tehát, hogy a visszaható erőnek különböző formáit és fokozatait, valamint az új jogszabály azonnali alkalmazásának elvét sokkal tágabb körben alkalmazza, mint a régi jogszabály továbbhatásának elvét, amely egy konzervatív jogpolitikai irányú jogrendszer alapelve.

Dr. Szászy István

Ankét a jogi oktatás reformjáról és a jogászok jövőjéről*

Az egyetemek demokratikus hallgatóifjúsága tudományszakok szerinti népi kollégiumokba tömörült. Ezzel tulajdonképpen megvalósult az egyetemi oktatásnak, a szellemi dolgozók magasabb képzésének átalakulóban lévő társadalmunk kívánalmaihoz idomuló első, egyben irányt mutató reformja. E kollégiumokban kell a hallgatóknak elsajátítaniok azokat a társadalomtudományi ismereteket, amelyekkel felvértezetten kritikai fogadtatásban tudják részesíteni mindazt, amit a még a mult emlőin táplált tanítóiktól tanként kapnak, egyuttal a hazánkban csak most elterjedő filozófia eszközeivel szerzett megismeréseken keresztül kell kívánniok, követelniök, hogy tudományként ne dogmákat, hanem olyan igazságokat tanulhassanak, amelyek a jelenségeket a fejlődés soha nem szűnő ütemében, az összefüggéseikben és egymásra gyakorolt kölcsönös hatásaikban vetíti szellemüknek, agyuknak tükrére, hogy azok onnan visszaverődve, a fejlődés irányát nem tévesztve, a tudomány előbbrevitelének célját szolgálhassák.

A haladó jogászifjúság kollégiuma Hajnóczy Józseftől vette nevét, attól a Hajnóczy Józseftől, aki Martinovics titkos szövetségének egyik kimagasló vezetője volt és akit a »Dissertatio de regiae protestatis in Hungaria limitibus« és »De comitiis regni Hungariae« című munkái miatt bűnvádi eljárás alá fogott az osztrák imperialista önkényuralom, halálra ítélte és 1795 május 20-án lefejeztette.

Hajnóczy József élete az ügyvédkedésen, a vármegyei közigazgatási tisztviselőségen át vezetett a forradalmár-jogász mártirhalálához.

Az első ilyen magyar-jogászkollégium Hajnóczy József neve mellé jelmondatul felírta a szabadságharc hősének, Vasváry Pálnak szavait: »Világnézeteket kell szereznünk, melyek iránytűül szolgáljanak az események hullámai között!«

Ennek a jegyében történt meg a Hajnóczy József jogászkollégium felavatása és a felavatás rendjén a jogi oktatás reformjáról és a jogászok jövőjéről tartott ankét az »iránytűül szolgáló világnézet« megszerzésének útját-módját egyengette.

Dr. Hajdu Gyula, az igazságügyminisztérium államtitkára, jelölte ki bevezetőjében az ankét tárgyát és a vita irányát.

Ortutay Gyula kultuszminiszter és Dr. Eckhart Ferenc, a budapesti egyetem jog és államtudományi karának prodékánja, felszólalásai után Dr. Ries István igazságügyminiszter, majd Dr. Beér János tisztifőügyész a jogi oktatás reformjáról tartották meg előadásaikat. Megkülönböztették a régi tanítás alapjától, amely csak a tételes jog pontos megismerésére törekedett, — összefüggéseknek, az élettel, s a társadalommal való kapcsolatnak elemzése nélkül, — a szerintük új oktatási rend alapját, amely a jogintézmények rendeltetésének, a mozgásban lévő jognak a vizsgálatából kell, hogy álljon.

Állást foglaltak a tanár és hallgató közötti kapcsolat szorosabbátételének szükségessége, a tanítás-tanuláson kívül a nevelés-neveltetés szükségessége, tehát tanár-hallgató intenzív, közös munkája mellett; az elméletnek a gyakorlattal szoros összhangbahozatala mellett; jogtudományi kutatóintézetek felállítása, a magánjogias szemlélet helyett a közjogosodásnak megfelelő szemlélet helyessége, a munkás-paraszt származásúak felső oktatásban részesítésének szükségessége és az egyetemi tanárság szociális helyzetének megjavítása mellett.

Az ankét egyes dolgozatainak közreadásával kívánjuk a gyakorlati pályán működő magyar jogászságnak is a kérdések iránti érdeklődését felkelteni és a megvitatásukban való résztvételt lehetővé tenni.

Nyilvánvaló, hogy sem a jogi oktatás reformját — a dolgozatok terjedelmének szűk korlátai miatt egyfelől; a kérdések felvetése óta eltelt rövid idő folytán lehetetlen elmélyülés okából másfelől, beható tárgyalásban részesítettnek tekinteni épp úgy nem lehet, mint ahogy a jogászság jövője tárgyában alant következő tanulmányok is a kérdés érintését és az érdem szerinti széleskörű megvitatáshoz a lehetőséget jelentik. *K. M.*

*-gal jelölt közlemények aHajnóczy József jogászkollégium felavatása alkalmából tartott jogásznapokon hangzottak el.

A jogi oktatás reformja és a jogászok jövője*

E két kérdés felvetése mutatja, hogy a joghallgatók és jogászok nagy tömegét tájékozatlanság, kétkedés, ingadozás, bizonytalanság tölti el. Mi lesz az ifjúság sorsa? Mi lesz a jogászok sorsa?

De nemcsak ők tépelődnek tapogatózva, bizonytalanul. És nemcsak magyarországi tünet ez. Szerte a világban nagyon sok a habozó, a kishitű ember, számos ország keresi és nem találja meg, vagy nem akarja felismerni a kivezető utat.

Honnét ez a bizonytalanság?

Egyet kétségtelen bizonyossággal lát mindenki. A régi világ, a háború előtti berendezkedés nem térhet vissza. Sem most. Sem soha. Az a világ, mely két ízben a dolgozók sok milliónyi tömegének munkanélküliségét jelentő válságába vitt és amely ezekből a válságokból nem talált más kiutat, mint országokat pusztító háborúkat, — nem támadhat fel többé.

A negatívum tehát kétségtelen. De nem kétséges a pozitívum sem; a kialakuló, a kiépítendő társadalmi rend. Nemcsak körvonalait látjuk ennek, de teljes berendezkedése már a megvalósulás stádiumában van. Népek egész sora építi a fejlődés felismert szükséglete szerint a népi demokrácia gazdasági és állami rendjét, hogy ezen keresztül eljusson a szocializmushoz.

Ha azonban el van temetve végleg a mult és felismerve a kiépítendő jövő szervezete, miért a tépelődés és bizonytalanság? Azért, mert a mult rendszer kiváltságoltjai és haszonélvezői szednek össze minden rendelkezésre álló erőt, hogyha már világukat feltámasztani nem lehet, az abban élvezett előnyöket mentül hosszabb időre megnyujthassák. Ezek az egyének és ezek az erők tartják állandó hullámzásban és tétovázásban a hitetleneket és kishitűeket. A mult visszatérő kísértetei borzongatják a babonásokat.

Vannak országok, melyekben immár tudatossá vált, mi a jövő helyes útja, mások ellenben elzárkóznak ezen felismerés elől, ezekben a visszatérő kísértetek kormányoznak. A tényleges helyzet nagyszerű bizonyságát adja, melyiknek van igaza. A népi demokráciát építő országok kiegyensúlyozott életet élnek, munka, termelés folyik bennük, gazdálkodásuk fejlődik, helyzetük állandóan javul. Az ingadozók, a tétovázók nem bíznak saját erejükben, külföldi támogatást koldulnak, bizonytalanság és félelem martalékjai, helyzetük állandóan rosszabbodik.

Magyarország az elsők csoportjába tartozik. Felismertük a követendő út helyességét és azon haladunk. Hogy helyes volt ez az elhatározás, mutatják elért sikereink. Hogy a magyar nép akaratából fakad a népi demokrácia építése, mutatja a Függetlenségi Frontba tömörült pártok és elemek nagyszerű nemzeti összefogása. De ennek dacára nálunk is tevékenykednek a letünt világ lovagjai, nálunk is aktív még a reakció. Az ő munkájuk eredménye, hogy a népi demokrácia kiépítésében nem egyenletes a fejlődés. A gazdasági fundamentum és a politikai berendezkedés megszilárdulásával különösen két területen maradtunk el: a tanítás és a jogszolgáltatás vonalán. Ezért fontos, hogy a jogászi oktatás, mely mindkét területet érinti, összhangba jöjjön a demokrácia követelményeivel és egyetemes berendezkedésével, úgy amint összhangba kell ezzel jönni az egész jogi életnek, a jogalkotásnak és a jogalkalmazásnak is.

Ha a jogi oktatás reformjáról beszélünk, akkor azonban nem arról van szó, hogy egyes tantárgyak óraszámát megnyirbáljuk, másokét kibővítsük. Az egész rendszert kell átformálni. Ne paragrafusokat tanítsanak, hanem demokratikus jogászi gondolkodásra neveljék a tanulókat. Értsék meg végre jogászaink, hogy a jog nem holt betűk kijegecedett szakasztömege, hanem változik és fejlődik. Nem önmagában létező, s az élet egyetemes területétől független valami, hanem a társadalmi berendezkedés tartozéka és függvénye. Nem az a jog feladata, hogy a mult intézményeit és előjogait konzerválja, hanem az, hogy a fejlődésbe bekapcsolódva, ennek szükségleteinek megfelelően alkossa és alkalmazza a szabályokat és ezáltal maga is a fejlődést előbbrevivő tényezővé váljék.

Az ilyen értelemben képzett és dolgozó jogásznak ne legyen aggálya a jövő iránt. A nagy szervező munka, mely népi demokráciánkra vár, eddig nem ismert perspektívát nyujt a jogászság erkölcsi és anyagi érvényesülése számára. De természetesen teljes tudatossággal és munkakészséggel kell az alkotás szolgálatába állnia. Munkások, parasztok egymással versenyezve igyekeznek a termelést emelni, ezáltal népünk jólétét fokozni, a háborúban meggyötört és letört hazát erőssé tenni. Hozzájuk társulva és velük versenyezve kell a jogászoknak a munkában résztvenni Kishitűség, tétovázás, bizonytalanság nélkül. Igy lesznek odaadó dolgozók. Igy lesznek jó magyarok.

Dr. Hajdu Gyula

A jogászképző kollégiumról*

Mikor néhány hónappal ezelőtt először hallottam a Jogászképző Kollégium tervéről, örömmel üdvözöltem a jog- és államtudományi kar nevében ezt a gondolatot, tudva azt, hogy a szakképzés elmélyítésének nincsen jobb módja, mint ha ugyanazzal a tudománnyal foglalkozó ifjak egymást támogatva, egymás közt versenyre kelve, megfelelő szakkönyvtár felhasználásával készülnek jövő pályájukra. Ebből a jogi műveltség csak nyerhet és ilyen kollégiumból nemcsak kitűnő jogászok, hanem a jogtudomány különböző ágainak tudósai is kinevelődhetnek. Ilyen szakkollé-

gium hivatva lehet az egész kari ifjúság szellemi befolyására és példaadó lehet tanulmányi eredményeivel. Elég itt a bölcsészeti kari, immár félszázada működő Báró Eötvös József Kollégiumra utalnom. Aligha van olyan ága a bölcsészeti karon tanított tudományoknak, amelynek elismert tudósa ne nevelődött volna ki az Eötvös-Kollégiumban. Működését követendő példaként tartsa szem előtt az új Hajnóczy-Kollégium!

Méltán választotta az új Kollégium patrónásául Hajnóczy Józsefet. Ő, aki 1750-ben született, annak a forrongó kornak gyermeke és legműveltebb politikai gondolkozója, amely a francia forradalom »emberi jogait« össze akarta egyeztetni a rendi alkotmánnyal. Ő ennél jóval tovább is ment és forradalmi elveket vallott magáéinak.

A királyt szerinte a néppel olyan szerződés köti össze, amelyet minden nemzedéknek jogában áll megváltoztatni. A történeti fejlődést tehát alkotmányos téren figyelembe sem vette. Követelte a nemesség adófizetését. A királynak a jogát csak veto-ra akarta korlátozni. Az egyháziakat ki akarta zárni az országgyűlésből. Helyüket a jobbágyság foglalná el, amelytől nem lehet adót követelni, amíg maga nem vesz részt annak megszavazásában. Ő, a jobbágycsaládból eredő ügyvéd, nem felejtette el soha származását. A nemesek szabadságjogait ki akarta terjeszteni az ország minden lakójára, a jogegyenlőséget megvalósítani és végcélként a jobbágyot felszabadítani. Mindezzel két nemzedékkel megelőzte az 1848-as nagy vívmányokat. Mivel tudta, hogy mindez nem valósítható meg alkotmányos úton, csatlakozott Martinovics mozgalmához és vele együtt lett »Justizmord« áldozata 1795 május 20-án. A demokrácia első vértanui egyikének szelleme vezesse az új kollégiumot sikerről-sikerre!

Dr. Eckhart Ferenc

Demokratikus jogászképzés*

A magyar társadalom szerkezetében a felszabadulást követő három évben döntő változás történt. Megváltozott az ország gazdasági szerkezete, a föld a szegény parasztok kezébe került, a gyárak mind nagyobb része képezi a dolgozó nép tulajdonát.

A dolgozó néposztályok politikai uralma megszilárdult. Ezen a tavaszon a munkásosztály, a hároméves harc vezető ereje, döntő és irányító tényezője megtalálta az egyesülés útját.

A politikai fejlődés ilyen iránya tette lehetővé, hogy a Magyar Kollégiumi Egyesület és a Dolgozók Kollégiumainak Országos Szövetsége visszatérjen a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének kötelékébe.

A kollégium hatvan jóeszű és szegényszármazású joghallgatónak biztosít tanulási lehetőséget. A jogásznapok megrendezésében vállalt kezdeményező szerepünkkel komolyan hozzájárulunk jogász ifjúságunk perspektivájának kialakításához. A későbbiek folyamán is szoros kapcsolatot tartunk fenn a jogász ifjúsággal és megteszünk mindent, hogy a jogász ifjúságnak jó munkával megbecsülést szerezzünk.

Szigorú felvételi vizsga, a későbbi szelekciós lehetőségek segítésével azt akarjuk, hogy a legjobb eszű szegény paraszt és munkás származású joghallgatók legyenek kollégiumunk tagjai. Messze túl akarjuk szárnyalni az egyetem mai nívóját.

Olyan jogászokat akarunk, akik a népi demokrácia igazság iránti igényeit érvényesítik, akiknek szent a demokrácia védelme, de látják és elősegítik a további fejlődését is. Komoly munkára van azonban szükség ahhoz, hogy ezt elérhessük.

A társadalom bonyolult kérdéseiben csak az a jogász tud eligazodni, aki alapos ideológiai felkészültséggel rendelkezik. Nincs ma már tudomány a dialektikus materializmus ismerete nélkül. Mi jól el akarjuk sajátítani ezt a tudományt. Szakunk tudományos kérdéseit, ezzel az irányelvvel akarjuk vizsgálni, mert tudjuk, hogy ez az egyetlen tudományos elmélet, amely kiállta a világtörténelmi jelentőségű harcok próbáját.

A mi szakunk erősen világnézeti szakma. Helytelen volna, ha a demokrácia negyedik évében még mindig csak a kollégium adna olyan nevelést, amely a népi demokráciának megfelelő képzést jelent.

Ezért várunk gyors változást középiskolai oktatásunk és egyetemi oktatásunk területén. Szükségesnek tartjuk, hogy minél előbb megvalósuljon iskoláinkban az egységes nevelés, középiskoláinkból tájékozottan, a demokrácia kérdéseinek ismeretével kerüljenek fel az egyetemre diákjaink. Az egyetemi oktatás területén is döntő változásoknak kell történnie, mert Egyetemünk ma is a kapitalizmus követelményeinek megfelelően oktatja és neveli ifjúságunkat.

Több professzorunk forgalomban levő könyvéből vagy jegyzetéből nem a demokrácia ideológiáját tanulja meg a jogász, hanem sokszor egészen reakciós álláspontot kénytelen elsajátítani.

Mi az egyetemmel csak akkor tudunk szoros kapcsolatot kiépíteni, ha ott a mi kívánságainknak, a népi demokrácia kívánságainak megfelelő oktatást kapunk.

Mi nem a mai jótanuló, magoló jogászt tartjuk ideálunknak, aki az élet kérdéseit nem ismeri. Kollegistáinkat széles látókörű, művelt emberekké akarjuk nevelni.

Jól tudjuk, hogy a jogász kollégiumnak kemény munkát kell végeznie a demokratizálódás terén. Hisz az állam-aparátus szervei között ezen a területen a legerősebbek a mult marad-

ványai. Meg fogunk tenni mindent, hogy minél több szaktudásuk tökéletesítésével és a társadalom helyes ismeretével felszerelt kollégistánkat tudjuk, minél előbb népi demokráciánk jogi aparátusának rendelkezésére bocsájtani.

A Hajnóczy kollégiumból kikerült jogászok az egész magyar nép felemelkedésében akarnak segítséget nyujtani népi demokráciánknak.

Kéri József
a Hajnóczy Kollégium diák-igazgatója

A jogászi működés elméleti alapjairól*

A köznevelés, művelődés és közerkölcs terén a Magyar Dolgozók Pártja programmnyilatkozata szerint — és e tekintetben nyilvánvalóan azonos véleményen lesz a Függetlenségi Front többi pártja is — az általános műveltség, a szaktudás, a haladó nemzeti és emberi kultúra kincseit hozzáférhetővé kell tenni a dolgozó nép legszélesebb rétegei számára, megszüntetve a vagyonos osztályok műveltségi monopóliumát. És e cél elérésére a megjelölt egyik követelés: a népi kollegiumok legmesszebbmenő támogatása, a kollegiumok széles hálózatának és az ösztöndíjrendszernek a kiépítése.

A feladatok így világosak: az általános műveltség megszerzése és ezzel a haladó nemzeti kultúra elsajátítása, a szaktudás megszerzése és ami mindehhez nyilvánvalóan hozzájárul: a szerzett tudás felhasználásának biztosítása a dolgozók érdekében.

A jogászok térfelén — nyilvánvalóan éppen annak következtében, hogy az uralkodó osztályból kerültek ki és az uralom szabályait érvényesítették — a haladó kultúra megszerzése, a haladó elmélet biztosítása, az elmélet és a gyakorlat egymást kiegészítő szerepe, a dolgozó nép érdekében való eljárás alig-alig jelentkezett.

Az ifjú jogászok feladata tehát az, hogy elsősorban a jogi működés keretén belül megt eremtsék az elméleti alap biztonságát és már egyetemi éveik alatt végzett különböző tanulmányaik útján elérkezzenek jogi téren a tudományos kutatás küszöbéig. Tudományos kutatásaikhoz biztos elméleti irányítást kell kapniok, el kell sajátítaniok a marxizmus-leninizmus alapjait. Ezt az irányítást, a marxizmus-leninizmus ismeretének alapjaiban való átadását az egyetemek jogi kara még nem adja meg. Tehát egyelőre az egyetem jogi karán kívül, saját szervezetükben, kollegiumukban kell hozzájutniok.

Tudományos szakvizsgálataik előtt feltétlenül fel kell adniok azt az elvet, amely a tudomány történetfeletti álobjektivitásához vezet, amely a semleges tudomány fogalmát becsüli és amely a tudományt a kiváltságosok vitaterületévé kívánja korlátozni.

Fogarasi Béla fogalmazta meg élesen (Tudomány és demokrácia, Társadalmi Szemle II. évfolyam 7—8. szám) az elméleti kutatók irányítására, hogy »semleges tudomány, amely ne foglalna állást a haladás és a reakció küzdelmében, csak adatgyüjtésre szorítkozhat, részletkérdéseket dolgozhat fel, kitaposott malomban őrölhet, de nem vezethet gondolkodásunkat átalakító, látókörünket bővítő, világképünket átformáló, a technikát, a nevelést mélyen befolyásoló felfedezésekhez. Az igazi teremtő tudomány szembeszáll az uralkodó előítéletekkel, a tévhitekkel, a baconi idolumokkal, a megcsontosodott konzervativizmus, a sablon, a rutin szellemével. Ilyen értelemben Galileitől Darvinig és Marxig a nagy tudományos újítók mindig a haladás pártjának képviselői voltak.«

A tudomány feladata és így a jogtudomány feladata is, hogy a társadalmon belül az átalakulás örök folyamatának mozgási törvényeit kutassa és a megismerés lehetőségével az igazságot megközelítse.

Az elméleti képzés alapfeltétele annak megértése, hogy a tudomány fejlődése térben és időben zajlik le és fejlődését a társadalmi szükségletek határozzák meg. De előfeltétele az elméleti képzésnek, a tudományos képzésnek magának az elmélet nélkülözhetetlenségének a tudata is. Szálljanak szembe a fiatal jogászok mindazokkal, akik a tudomány ellen foglalnak állást. Az elméleti tudomány szükségességének tagadója a megismerés tagadója is egyúttal. Hivatkozzanak Engels állítására: »Akármennyire is lenéz valaki minden elmégondolkozást, e nélkül mégsem lehet két természeti tényt egymással összefüggésbe hozni, vagy fennálló összefüggéseket belátni.« (A természet dialektikája, 70. lap.)

Az elmélet elsajátítása igen komoly munkát kíván meg. Mint erre már hivatkoztam, jogászifjúságnak mindenekelőtt és feltétlenül birtokába kell jutnia annak az elméletnek — tekintet nélkül még szaktudományára — amely korunk társadalmi átalakulásának kifejezője és harci eszköze és ennek a tudásnak birtokában kell a saját szorosabb értelemben vett működési területükön, a jogtudomány területén továbbvinni és ahol nincs, felépíteni a megfelelő elméleti alapot.

Az első döntő lépés tehát a marxizmus-leninizmus vértezetének a megszerzése. De nem jelenti ez azt, hogy munkájukhoz megfelelően hozzáláthatnának anélkül, hogy a jogelmélet nem marxista kutatóit megismernék. Nagy elméleti tanulásra hívom fel tehát valamennyiüket. Ennek az elméleti tanulásnak része legyen Herakleitostól Aristotelesen, Platonon, Sokratesen, a stoikusokon és a skolasztikusokon keresztül Austinig, Hobbesig, Kantig, Hegelig, Kelsenig mindazoknak a tanulmányozása, akik több-kevesebb ideig uralkodó álláspontot adtak — koruk társadalmi viszonyainak megfelelően — a jogelmélet kutatásához. A marxizmus-leninizmus elsajátítása után mind-

ezeknek az ismerete feltétlenül szükséges ahhoz, hogy keményen és határozottan meg tudjanak küzdeni ezeknek az elméleti kutatóknak az álláspontjával. A mult jogelméleti kutatóinak tanulmányozásai során nem azok egyenrangúságát kell leszögezniök, hanem meg kell tanulni valamennyiök álláspontját azért, hogy kérlelhetetlen és elvi alapot tisztázó harcot lehessen folytatniok ellenük.

Óva intem a tudománnyal most ismerkedőket attól — mintahogy Zsdanov tette azt Alexandrovnak »A nyugateurópai filozófia története« című könyvével kapcsolatos vitában »hogy minden filozófusban mindenekelőtt hivatalbeli szövetségest lássanak és csak azután ellenfelet.« Talajt kell találni az elmélet területén és erről a talajról megújuló harcot kell vívni a más elméleti álláspontokat képviselők ellen és azokat elméleti fegyverekkel meg kell semmisíteni. Ehhez természetesen tudomásul kell venni azt is, hogy éppen úgy, mintahogy a történelem sem a királyok története, a jogelmélet sem egyes nagy kutatók egyszerű produktuma, hanem a korabeli szükségletek kifejezője és az elméletekben a lezajlott küzdelmek és osztályerőviszonyok tükröződnek.

A biztos elméleti talaj meg fogja óvni az ifjú jogászokat attól, hogy saját szaktudományukat elszigetelten munkálják és formális különálló módszerrtanok útján zsákutcába jussanak. A szaktudományok szigorú és merev elválasztása a kapitalista tudományelméletek komoly veszélye és különösen megmutatkozott ennek eredménye a jogelméleti kutatás területén. Lukács György a polgári filozófia válságáról szólva ezekre a szemportokra jellemző álláspontként idézi az újkantianus Kelsen jogfilozófiáját »a törvényhozás, vagyis a jogi tartalom létrejötte problémájával vívódva — mely problémát jól-rosszul a korabeli szociológia, mint saját szakproblémáját tudta tárgyalni — arra a következtetésre jut, hogy a jogi tartalom létrejötte a nagy misztikum a jogtudomány számára. Minden ilyen misztikummá válik viszont a jog formálás révén a polgári ökonomikusok számára stb., stb.«

A tudományok közös alapja világos: Az egységes gazdaságilag meghatározott társadalmi fejlődés.

Korunkban a tudomány és a nép viszonya merőben megváltozott minden más korszakkal szemben. A tudomány a kivételesek helyett a tömegek fegyverévé vált és a tömegek adták meg az erőt a tudomány felszabadításához. Volgin a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának alelnöke állapította meg: »Lenin az igazi tudomány minden fegyverével küzdött a dolgozók felszabadításáért és ugyanakkor a dolgozók erejével szabadította ki a tudományt korlátaiból.«

A tudomány felszabadításához tartozik az elmélet maradéktalan világivá tétele. Ezen a ponton semmilyen irányban nem lehet engedményt tenni. Igaz az, hogy az inquizíció égette meg Giordano Brunot, de ugyanezt tette Kálvin Servettel. Persze a skolasztikusok, teologusok és az idealisták nem tudták azt, hogy a föld akkor is a nap körül forog és nem megfordítva, ha az emberi tudatban másképp is merül fel, mert a jelenségek az emberi tudattól függetlenül létrejönnek.

Erős elméleti fegyverrel kell tehát felvenniök a jogelmélet terén a harcot az új természetjogirányzat, a teológia, a neokantianizmus, az exisztencializmus és a mindezeket sokszor metsző polgári szociológia ellen. És ezekkel együtt az ellen a jogelméleti harmadik út ellen, amelynek filoózfiai próbálkozásait a közelmultban utasítottuk határozottan vissza.

A tiszta észt és a gyakorlati észt nem lehet különválasztani. Elméleti tisztaság nélkül nincs haladó gyakorlati munka. A jogszabály az állandóan változó világnak egy bizonyos időpontban való nyugalmi felvázolása, a jogalkalmazás a törvénynek az állandóan változó valóságra való alkalmazása. Nyilvánvaló, hogy ennek a munkának a megvalósítása az egyetemes jelentőségű társadalmi kérdések ismerete nélkül, a társadalmi fejlődés tanulmányozása nélkül, az elméleti műveltség nélkül meg nem oldható.

Felmerül a kérdés, minderre a munkára miért tartjuk mi elsősorban azokat a jogászifjakat alkalmasnak, akik a népi kollégiumokból kerülnek ki. Elsősorban is azért, mert a NÉKOSz eddigi működése biztosíték arra, hogy elméleti alapvetésében helyes világnézeti síkon mozog. Gyakorlatában pedig a népi kollégiumok szakosítása után az eddiginél is jobb eredményt fog felmutatni a szaktudományok elsajátítása terén.

Tardos András a MEFESz oktatási osztályának vezetője a közelmultban statisztikát közölt az egyetemi hallgatók 1946—47. tanévbeli vizsgaeredményéről. (Egyetemeink színvonaláról, Valóság, 1948. 251—255 l.) Ebből kitűnik, hogy a bölcsészkaron egyes szakcsoportokban 38·2%, más szakcsoportban 44·9%, ismét más szakcsoportokban 37% sikertelenül végzett. Az orvoskaron és az agráregyetemen még nagyobb a sikertelenül végzettek százalékaránya. A népi kollégisták vizsgaeredményei az 1946—47. tanévben a most közölt általános adatokhoz képest jóval kedvezőbbet mutatnak. Kitűnő és jeles 35·3%, jó 41·9%, elégséges 21% és elégtelen mindössze 1·8%. Természetesen ezeknek az eredményeknek a megállapítása nem azt jelenti, hogy a NÉKOSz diákjai szaktudományaikat szigorú mértékkel mérve jól végezték, hanem mindössze azt, hogy általában a NÉKOSz-ban tömörült hallgatók jobb eredményt értek el, mint a NÉKOSz-ban nem tömörült hallgatók. És ennek a megállapításnak a relatív tartalma önmagában biztató.

A NÉKOSz-ban az első években bizonyos mértékig a második helyre kerültek a szaktanulmányi kérdések. Ha azonban felvetjük a kérdést, hogy ez helyes volt-e, a válasz szerintem az, hogy igen. Az ifjúság nevelése megkívánta azt, hogy a társadalmi munkában, a közösségi forma kialakításában, a helyes politikai világnézet megszerzésében tűnjenek ki először ifjaink, hogy azután így alapjaiban megszerezvén a további működéshez való eszközöket, határozottabban fordulhassanak szakfeladataik felé. Le kell azonban szögez-

nem, hogy a szakfeladatok végzésének, a szaktanulmányok fokozott elsajátításának, a hangyaszorgalmú napi munkának az ideje vitátlanul elérkezett. Nem kétséges előttem az sem, hogy társadalmi előképzettségük után a kollégium tagjai — igen helyesen — nem fognak mindenben egyetérteni azzal, amit az egyetemek jogi karán tanulnak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy mindazt, amivel nem értenek egyet, nem kell megtanulniok. Tanulják meg azért, hogy nyomban és következetesen felvegyék a harcot azok ellen a tanok ellen, amelyek így tudomásukra jutnak, amelyek jelenlegi jogi életünkben még sok vonatkozásban irányítóan fennállnak és amelyek nyilvánvalóan tudatosan, vagy részlegeiben esetleg tudattalanul az imperialista kor filozófiájának és a Horthy-Magyarország szükségleteinek a következményei.

Végezetül ne felejtsék el, hogy a mai jogászifjúság jó munkájának — mint az első olyan generáció munkájának, amely a népi demokráciában nevelkedik — az eredménye lesz az öregebb jogászok szemléletének lehető átalakítása és a népi jogszolgáltatás : jogalkotás és jogalkalmazás keresztülvitele.

Ehhez a munkához kívánok sok sikert és azoknak a jogászoknak a nevében, akik sajnos már a kollégiumnak egyetemi hallgatóként tagjai nem lehetnek, ígérek erőnktől tellő segítséget.

Dr. Szebenyi Endre

A tanterv és vizsgarend reformja*

Négy lényeges tételbe lehet összefoglalni azokat az alapvető hibákat, melyek miatt jogi oktatásunk nem felel meg a mai kor követelményeinek :

1. A mai magyar jogi oktatás elméletileg is, gyakorlatilag is individualista szemléletre nevel ; olyan szellemben neveli a jövő jogászait, amely általában a tőkés termelési és társadalmi rend igényeinek felel meg.

2. Még mindig sok a tételes jog csupasz ismeretének követelése. Nem a jogi gondolkodásra való nevelés, jogszabályok lényegének és értelmének megértetése a cél.

3. A beiratkozott hallgatók nagy többsége nem vesz részt az órákon, s így nem tudja elsajátítani a rendszeres tudományos gondolkodást, nem kap gyakorlati képzést, nem kényszerül elmélyülő tudományos munkálkodásra. E kérdés a másik oldalról szemlélve azt jelenti, hogy rossz a szemináriumi, rossz a kollokviumi és rossz általában a vizsgarendszerünk.

4. A jogi kar eddig általános jogi, államtudományi és közigazgatási képzést adott. Ma már azonban mindenki előtt világos, hogy ezen tudományágak mesterkélt együtt-tartása az oktatásban mindegyik irányban egészségtelen félmegoldást jelent.

Ezek alapvető hibák felismerése után a következő reform-javaslatunkkal állunk a nyilvánosság elé :

Mindenekelőtt szükségesnek tartjuk a jogi és közigazgatási képzés különválasztását. Szerintünk ugyanis a közigazgatási feladatok eredményes elvégzéséhez az általános jogi ismereteken kívül egyéb tanulmányokra is szükség van.

Itt kell megemlítenem azt, hogy e szempontok gyakorlati megvalósítása érdekében mi kardoskodunk a vidéki jogakadémiák megszüntetéséért. Az akadémiák csökevény intézmények, szigorlatozni az akadémiákon nem lehet.

A tanulmányi rend, a tantárgyak beosztása kérdésében meg kell állapítanunk, hogy ezen a téren különösen sok és lényeges átalakításra van szükség. Jelenlegi rendszerünk a történeti tárgyakkal kezdi az oktatást. Ezeknek tanítása súlyos pedagógiai nehézségekbe ütközik. Az egyetemre felkerülő kezdő joghallgató mindjárt első tanulmányul az ősmagyarok rég kihalt társadalmának jogintézményeit, a rómaiak jogalkotását kapja. Az élő jog ismerete híján megtanult római jogi doktrinák azután szinte bilincsként nehezednek a joghallgatóra, nem tud a római jogi kategóriáktól elszabadulni : a későbbi évek folyamán is a római jog magánjogi rendszerének megmerevedett sémáiban gondolkozik.

De mik legyenek akkor a jogi oktatás első részének tantárgyai?

Szükség van mindama tárgyak intézményszerű megismertetésére, melyek a mai jogrendszer fundamentumait alkotják, tehát külön egyéves magánjogi, közjogi és büntető jogi kollégiumokra.

Az elsőéves hallgató ismerkedjék meg a társadalomtudományi, közgazdasági szemlélettel és a jogi matéria alapelveivel.

Az új oktatási rendben mi sokkal nagyobb szerepet kívánunk adni a jogfilozófia tanításának, mint ez a multban volt.

Javasoljuk továbbá, hogy a munkajog, tervgazdálkodás, szövetkezeti jog, népi demokráciánk jogrendszere, az igazságügyi szervezet és szervezés kérdései, jogalkotás, jogalkalmazás kérdései, mint kötelező kollégiumok feltétlen kapjanak helyet a tanrendben.

Szükségesnek tartjuk egy idegen nyelvnek négy éven keresztül való kötelező tanítását, vagy legalább is egy idegen nyelv tudásának követelését.

A tantárgyak kereteit demokratikus szemléletű oktatással kell kitölteni. Ma már a történelem kereke annyira elől jár, hogy nyugodtan hangoztathatjuk : a munkásosztály mozgalmának és ideológiájának ismerete, sőt elfogadása nélkül nincs tudomány. Különösen áll ez az úgynevezett világnézetibb színezetű tárgyakra. Mind a nyolc féléven át kötelező szemináriumi munkálkodást kívánunk minden hallgatótól. Félévenként minden

lehallgatott tárgyból legyen kötelező a kollokválás, kivéve természetesen azt az időszakot, amikor az évvégi kollokviumot pár héten belül úgyis komolyabb vizsgálat követi ugyanabból a tantárgyból.

Helyes intézkedés lenne az alapvizsgák és szigorlatok összevonása. Arra kell törekednünk, hogy mindegyik év végén helyesen összeválogatott tárgyakból mindenki alapos szigorlati vizsgán essék át. A negyedik szigorlat sikeres letételét követő abszolutórium után kerülne sor azután a doktori cím megszerzésére. A zárószigorlat után a jelölt szabadon választott tárgyterületből tudományosabb igényű dolgozatot szerkesszen, disszertációját nyilvános ülésen adja elő, álláspontját vitában védje meg. Aki ezeket a doktori vizsgálatokat sikeresen kiállja, már elnyerheti a doktori címet.

A mi oktatási tervünk megvalósulása esetén nagyobb feladat hárulna a magántanárokra és előadókra, mint eddig volt. A magántanárok tartanának speciális kis kollégiumokat és irányítanák a most már kötelezővé vált szemináriumi munkálatokat. A meghívott külső előadók pedig elsősorban a gyakorlatibb tantárgyakat adnák elő. A valódi tanársegédi intézményt a mi karunkon is be kell vezetni. Mégpedig olyan formában, hogy tanársegéd csak szakmájában alapos jártassággal rendelkező, végzett jogász lehessen, aki szükség esetén a professzort előadásában is tudná helyettesíteni és a szemináriumok munkaközösségének komoly, önálló vezetője lenne.

Szorosan összefügg oktatásunk problematikája a hallgatóság nagyrészének szociális kérdésével. Amíg a szociális problémák kielégítően meg nem oldódnak, nem lehet teljes oktatásunk olyan mérvű reformja, amilyet mi szeretnénk. Amíg a hallgatóság tekintélyes százaléka még külső állások elvállalására szorul, nem lehet pld. kizárás terhe mellett kötelezővé tenni az órák látogatását. Nagyon üdvösnek tartanók, ha az állam az egyetemi tankönyvek kiadása területén is rendet teremtene. Olcsó, állami könyvkiadó, vagy a MEFESZ által kiadott tankönyvek és jegyzetek nagy mértékben segítségére lennének a tanulni vágyó ifjúságnak. Ellenben szükségtelennek és káros hatásúnak tartjuk a különböző külső jogi szemináriumok fennállását.

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége keretén belül alakult jogász kollégiumnak komoly szerepe és nagy jövője van a tudományos képzés területén.

A MEFESz Budapesti Jogász Köre és a vidéki kari csoportok a jogi oktatás reformját az elmondott szempontok alapján akarják végghezvinni. Befejezésül hadd ismételjem el azokat a döntő alapelveket, melyeket oktatásunk reformjának elkészítésénél állandóan szem előtt tartottunk: haladás a kor követelményeinek megfelelően, észszerű tanterv és vizsga-rend, komolyabb, több és jobb tanulás!

Mohácsy László
III. éves joghallgató
a MEFESz Jogász Körének főtitkára

A jogászság jövőjéről*

A jogászság jövőjéről jogásznak szólni: bizonyos fokig annyit jelent, mint önmaga fontosságát, jelentőségét hangoztatni s önmaga szerepének valaminő megörökítéséről álmodozni. A jogászok rendszerint bele is esnek ebbe a hibába s azokban az időkben, amikor — forradalmi jelentőségű átalakulások közepette, a jogrend éles változásaikor — a jogászság szerepe háttérbe szorul, rendszerint önmaguk és a társadalom előtt a jogászság rendkívüli jelentőségét igyekeznek bizonyítani. Van azonban a jogászságnak egy része, amely az ilyen par excellence jogászellenes korban önmaga is beáll a jogászellenesek sorába s »ki velünk!« jelszóval a jogászok fejét követeli, vagy legalább is a jogászság alkonyát jósolja. A jogászság körében ma is fellelhető két csoport között a józan középutat megtalálni igen nehéz s nem hiszem, hogy ezt éppen egy jogász tudná megtenni. A jogász, ha szereti foglalkozását — s ha tényleg jogász, szeretnie kell — némileg elfogult a jog iránt; de éppen erre a nem túlnagy mértékű elfogultságára van szükség, hogy jogászi munkáját lélekkel, kedvvel végezze. Ezzel az elfogultsággal fogok magam is a jogászság jövőjét illető fejtegetésekhez hozzá.

Van-e jövője a jogásznak? — teszik fel nyugtalanul a kérdést a fiatal joghallgatók és az idősebb gyakorló jogászok. A kérdés szerintem így túl általános és rosszul feltett. Miért *ne* lenne jövője a jogásznak, ha van jövője a jognak? Miért ne lenne szüksége a társadalomnak jogászra, a jog értőjére, szakemberére, ha szüksége van a jogra? Az, hogy a kérdést mégis így teszik fel s nem a jog sorsa, hanem a jogászság sorsa iránt érdeklődnek, az elsősorban azzal a közismert és mindenütt érezhető jogászellenes közhangulattal indokolható, amely egyébként ma már fokozatosan szűnőben van, illetőleg visszaszorítódik megfelelő mértékre és egyre inkább nem a jogászság, mint egész, hanem csak egyes jogászok ellen irányul.

Hogy a felszabaduláskor és az azt közvetlenül követő időben a jogászellenes és jogellenes közhangulat erősen érezhető volt, azon nincs mit csodálkoznunk. Magyarország társadalmi és államformája megváltozott s megindult egy folyamat, amely nemcsak a személyek kicserélődését jelentette, hanem az ország gazdasági, szociális, politikai és jogi struktúrájának fokozatos átalakulását is. Ennek az átalakulásnak során félre

kellett tenni mindannak nagy részét, amit a jog elvont fogalma a mult gyakorlatában jelentett, mindazt a jogi intézményt, a jogszabályoknak sorát, amelyek egytől egyig egy feudális-kapitalista állam kereteit és biztosítékait jelentették. A multnak ezt a jogrendjét nemcsak azok védték, akik a joggal együtt a letűnt rendszert igyekeztek valamiképen megmenteni vagy a régi jog fenntartásával visszacsempészni, hanem védték maguk a jogászok is, akik alig tudtak elképzelni más jogrendszert, más jogi szemléletet s akik számára a jog többé-kevésbbé éppen ezt a letűnésre, kicserélésre ítélt tételes jogot jelentette. Ebben az alakuló, harcokkal telitett állapotban a haladó Magyarország a jogban nem a jogot támadta s jogászellenességével nem a jogászi funkciót értékelte le, hanem egy meghatározott jog és egy meghatározott jog védelmében, érvényesítésében jelentkező jogászi magatartást ítélt el. Sajnos, mi a felszabaduláskor nem tudtunk akkora határozottsággal eljárni, mint például a jugoszláv nép, amely még 1946-ban hozott törvényével nemcsak a megszállás idején hozott minden jogszabályt, hanem még a megszállást megelőző időben keletkezett jogszabályokat is hatályon kívül helyezte, illetőleg azoknak csak bizonyos mértékben és a népi demokrácia célkitűzéseivel egyező módon való alkalmazását engedte meg. Nálunk a mult és a jelen között jogi vonatkozásban nem húztunk ilyen határozott választóvonalat s ez is egyik oka annak, hogy a magyar népi demokrácia küzdelme a mult joga ellen a jog elleni küzlem látszatát öltötte magára. Minthogy azonban e múlt jogot, sajnos, igen sok jogászunk képviselte és törekedett életben tartani, a mult joga elleni küzdelem a mult szellemét hirdető vagy megőrizni akaró jogászok elleni küzdelem formájában is megjelent. Amilyen mértékben sikerült a népi demokráciának a mult jogát visszaszorítani s helyébe a népi demokrácia jogrendszerét ültetni, amilyen mértékben váltotta s váltja fel a negatív küzdelmet a pozitív, építő jogi munka, olyan mértékben csökkent és csökken a jogellenes hangulat és nyeri vissza a jog az őt megillető — hangsúlyozom : az őt megillető, tehát sem előnyösebb, sem hátrányosabb — helyet.

Természetes, hogy a jog- és jogászellenes közhangulat nemcsak ebből a forrásból táplálkozott. A nép széles rétegei jog- és jogászellenesek, mert számukra a multban a jogot a kapitalista társadalom elnyomó joga és a jogászt az uralkodó osztályt kiszolgáló jogász jelentette ; a jogra gondolva, nem tudnak — különösen a kezdeti időkben — elvonatkoztatni azoktól az emlékektől, amelyek szerint a jogászság, mint egész, az elnyomók oldalán állott s nekik a jog ellen és a jogászok ellen kellett küzdeniök. Ez az ellenszenv joggal és jogásszal szemben olyan mértékben csökken, amilyen mértékben sikerül a régi jog helyébe új jogot tennünk, illetőleg a régi jogot új tartalommal megtöltenünk s amilyen mértékben a nép felismeri, hogy a jogászok mellette állanak s a nép segítségére óhajtanak lenni. Ezen az úton szűnik meg a jog- és jogászellenes hangulat s ezen az úton jutunk el a válaszhoz, amelyet a mai ankét címében elrejtett kérdésre adhatunk : hogy ugyanis van-e a jogászságnak jövője?

A kérdésre adható első és legspontánabb válasz természetszerűen adva van. A magyar népi demokráciában nincs jövője annak, akár jogász az, akár más a foglalkozása vagy hivatása, aki a népi demokrácia elveivel, célkitűzéseivel és rendszerével szembehelyezkedik, aki munkáját nem a népi demokrácia erősítésére, hanem gyengítésére fordítja. Ezeket az embereket — akár jogászok, akár nem azok — a népi demokrácia egyszerűen és kíméletlenül kiveti magából. Ebben a tekintetben itt nemcsak a jogászság kérdéseiről van szó, hanem mindenki kérdéséről : aki ma nem a nép ügyét szolgálja, annak a népi demokráciában nincs helye. Ezt a tételt tanulják meg a jogászok is.

A jogászság — s még a jóindulatú, becsületes jogászság jelentős része is — azonban e tétel elfogadása után is aggodalmakkal van teli ; attól tart, hogy a népi demokrácia leértékeli a jog jelentőségét, nem kíván szilárd jogrendet, politikai fegyvertárából kihagyja a jogot s nem hajlandó jogbiztonságot teremteni. Még a jóindulatú, polgári jogászokat is elfogó ez az aggodalom az elmondottak szerint alaptalan, mert a régi jog tagadása nem jelenti a jog szükségességének tagadását s a régi jogrend leváltása során mutatkozó jogi nehézségekből nem lehet a jog megtagadására következtetni. A Magyar Dolgozók Pártja a napokban teljes állami és kormányprogrammot adott és ebben célul tűzte ki »a népi demokrácia érdekeinek és jogelveinek érvényesítését az igazságszolgáltatásban«, »az igazságszolgáltatás és a jogrendszer gyökeres demokratikus reformját a termelési és társadalmi rend változásainak megfelelően« és »a népi demokrácia alaptörvényének a megalkotását.« A tömören, célkitűzéseiben jelzett ez a jogi programm, amelyben a népellenes elemeknek a jogi életből való kiküszöböléséről is szó van, választ ad az aggodalmakra, amelyek a szociológiai tájékozottsággal rendelkező jogászokban fel sem merültek : a népi demokrácia államrendszere a jogot sem nélkülözheti ; a történelmi fejlődés e stádiumában szüksége van a jogra, de már egy más, demokratikus jogra. »Ha nem akarunk utópiákba esni — mondja Marx, — akkor nem szabad a dolgot úgy képzelnünk, mintha az emberek, megdöntve a kapitalizmust, egyszerre elkezdenének a társadalom érdekében minden jogi szabályozás nélkül dolgozni . . . « A magyar népi demokrácia a Magyar Dolgozók Pártjának programmjával jogi programmot is adott s a jogászoknak, akik e népi demokrácia mellett állanak, nem a jog veszélyeztetettségén és a jogászok kilátástalan jövőjén kell elmélkedniök, hanem a jogászság jövőjét éppen a kijelölt feladatok elvégzésében kell látniok. Éppen a népi demokrácia nyujt messzemenő lehetőségeket a jogászok számára, hogy most már teremtő energiájukat ne egy tőkés kisebbség egyéni érdekeinek szolgálatába, hanem az egész dolgozó társadalom szolgálatába állítsák s ezzel a népi demokrácia

és a jogászság jövőjét is építsék. A népi demokrácia előtt álló közigazgatási és igazságszolgáltatási feladatok elvégzésére jogászokra van szükség és egyenesen érthetetlen azok előtt, akik a fejlődés útját nem ismerik, hogy a jogászság mai aggódása közepette a Dolgozók Pártja jogászhiányról — természetesen demokratikus jogászok hiányáról — panaszkodik.

A kérdés magva tulajdonképpen itt van s a jogászság jövőjét illetően feltett kérdés mögött éppen ez a probléma húzódik meg : demokratikus jogászokra van szükségünk. Ahhoz pedig, hogy valaki demokratikus jogász legyen, nem elegendő a népi demokrácia szolgálata és célkitűzéseinek igenlése, hanem az egész eddigi jogászi magatartás gyökeres megváltoztatására van szükség. Ennek a jogászi magatartásnak megváltoztatásánál és a jövő jogászi magatartásnak kialakításánál különösképen a következőkre kell figyelemmel lennünk.

Engels egyik tanulmányában a jogászi világszemléletet a burzsoázia klasszikus világszemléletének nevezte, amelyben a vallási dogma helyét a jogi dogma foglalta el. A kapitalista társadalomban szinte feltétlen határozottsággal a társadalmi viszonyok jogviszonyok képét öltötték magukra ; a termelés, a munka viszonyai jogi problémák alakjában jelentkeztek. Ebben a társadalmi rendszerben a jogászok a társadalom felkent papjainak érezték magukat s az elformalizálódott jog kizárólagos értőiként maguk számára megkülönböztetett társadalmi szerepet is kívántak. Az elmechanizálódott jogi életben, melyben a formai elem egyre uralkodóbbá vált, a kapitalisták és kereskedők által megkívánt és kikalkulálható jogbiztonság a jogszabályok sokaságára és bonyolult összeszövődésére vezetett. Esmein, a kitűnő francia közjogász, gúnyosan jegyzi meg egyik tanulmányában, hogy ha a társadalom bizonyos rétege a multban biztonságot akart, azt csak ezen az áron vásárolhatta meg : a jogszabályok sokasodó tömegével egyre inkább eltávolodott a népi jogtól és igazságszolgáltatástól. »A jog technicitása és különösen a formalizmus — mondja Esmein — visszaélésekre vezet, ha a jogászok túlnagy szerepet játszanak a társadalomban.« Nos, ez következett be a multban s ennek a túltengő formalizmusnak áldozatai a mult jogászai, akik egyre inkább eltávolodtak az élettől. Jacques Chardonne, francia író panaszkodik egyik művében a laikusok nevében, hogy ha perünket a bíró elé visszük, ott rögtön olyan vita támad, melynek jogi nyelve előttünk érthetetlen ; elvesztjük vagy megnyerjük perünket bizarr indokoknál fogva, melyeknek semmi kapcsolata nincsen ügyünk valódi tartalmával. Ebben a panaszban benne foglaltatik a multbéli jogászi magatartás két olyan hibája, amelyből a mi jogászainknak ki kell vetkőzniök.

Mindenekelőtt tisztában kell lennünk azzal, hogy a népi demokráciában nem a formai elemek által dominált jognak, hanem a jog tartalmi elemeinek lesz döntő jelentősége. Ennek folytán a jogászi gőg, az értőknek, a per öncélú fínomságait és a jogi formalitásokat ismerőknek bizonyos fokú önteltsége célját és értelmét veszti. A jogászoknak be kell látniok, hogy a kapitalista társadalomban viselt megkülönböztetett, kiemelkedő, úgyszólván elsőrendű szerepük megszűnik. A népi demokráciának nem a jogászok a felkent papjai s a társadalomban, a társas érintkezésben számoljanak le azzal a multból megmaradt illúzióval, hogy ők alkotják a társadalom egyik lényeges fenntartó erejét. A népi demokráciában a jog elfoglalja az őt megillető helyet s ugyanezt teszik a jogászok is ; szakemberei a jognak, de ezért nem kapnak jutalmul olyan megkülönböztetett bánásmódot, mint a kapitalista társadalomban, hanem meg kell elégedniök a szakembereknek kijáró megbecsüléssel. Már pedig ez nem kevés ; nem kevés az elismerés, amely kijár minden értelmiségi embernek, aki a maga szakmai képességét a népi demokrácia rendelkezésére bocsájtja ; de nem szabad ezért külön elbírálást kérnie s nem szabad önmagában a jogászi szerep különös voltának és az ezért kijáró különös, más szakembereknél nagyobb megbecsültségnek hitét ápolnia. Ha úgy akarják, ez a jogászi szerep csökkenését jelenti, valójában azonban nem azt, hanem a jogászságnak a jogászi szerep betöltésére való visszaszorítását és a jogászi szerepen felül igényelt, külön társadalmi irányító szerepnek elhagyását.

A kapitalista társadalom jogának a már említett formaisága, az alaki elemek túltengése és az alaki elemekkel, perjogi lehetőségekkel való visszaélés a jogászok jelentős részénél oda vezetett, hogy megfeledkeztek a jog valódi tartalmáról : az anyagi igazság helyett a formális igazságot keresték. A népi demokrácia jogászainak, a népi demokrácia célkitűzéseinek megfelelően, az anyagi igazságot kell keresniök s nem elégedhetnek meg a formailag hibátlan megoldással. Az ügyeket, a jogeseteket nem szabad formai ellentétekre bontottan látnunk, hanem mögöttük meg kell ismernünk az egységet, az értelmet, a társadalmi összefüggéseket, a jog szociális funkcióját, a célt, melynek elérésére a népi demokrácia tör s amelynek során a szó teljes, szocialista értelmében vett jogászra is szüksége van. A jogászságnak be kell kapcsolódnia abba a munkába, amelyet a népi demokrácia szervei végeznek, amely a jogásztól is szociológiai szemléletet kíván s amelynek tartalma jogászi nyelven a népi demokrácia anyagi igazságának keresése, az ügy érdemei elintézése, a közösség érdekében s ezen keresztül az egyén, az ügyfél érdekében is.

Új jogászi magatartásra van szükség tehát. Minthogy pedig a népi demokrácia nem jogellenes, hanem ellenkezőleg : egyre fokozódó mértékben építi ki a maga jogrendjét, jogászokra szüksége van, — de csak olyanokra, akik a népi demokráciában megkívánt jogászi magatartást ismerik és magukévá teszik. A jogászság jövője így végeredményben attól függ, felismeri-e a népi demokrácia társadalmi és jogi célkitűzéseit, melléjük áll-e és sikerül-e kialakítani magában azt az új jogászi magatartást, amely egyedül mutatkozik alkalmasnak arra, hogy a jogászt a népi demokrácia hasznos munkásává tegye.

Dr. Szabó Imre

Közigazgatási jogászok jövője*

Minden társadalmi átalakulás felveti a kérdést, mi lesz az értelmiség szerepe, hogyan viszonylik ahhoz, milyen helyet foglal el az új társadalom szerkezetében ?

A felszabadulás előtti Magyarországon nem egyszer beszéltek hivatalos és nem hivatalos fórumok a jogászság szerepéről, jövőjéről. Ezek a konferenciák, ankétok azonban szükségszerűen nem tudtak perspektívát nyujtani a jogászság számára. A perspektívát a társadalom szerkezete, annak félfeudális, kapitalista jellege szabta meg. A rendszert hűen tükrözte vissza az államhatalom. Az államhatalom célja a fennálló félfeudális, kapitalista társadalmi rend védelme volt. Ez szabta meg közigazgatásának jellegét is. Hogy feladatomnak eleget tudjak tenni és a jogászság szerepét a népi demokrácia közigazgatásában megvilágítsam, szükséges egészen röviden rámutatni a felszabadulás előtti Magyarország közigazgatásának jellegére, *elhatárolni a multat* rámutatni arra a változásra, amely a társadalom gazdasági és politikai szerkezetében, magában az államhatalomban a felszabadulással végbement.

Közigazgatási jogászaink társadalmi rendszerektől függetlenül határozzák meg a közigazgatás feladatát, ami abban foglalható össze, hogy a közigazgatás a közérdek és közcélok megvalósítása. Vajjon a régi államhatalom, melynek feladatait a fentiekben a fennálló gazdasági és társadalmi rend, tehát a nagybirtokosok és kapitalisták uralmának védelmében, annak biztosításában jelöltem meg, *rendelkezett-e azokkal az eszközökkel,* amelyek a közérdek, a közcélok megvalósítását szolgálják ? Az államhatalom feladatából szükségképpen mutatkozik, hogy nem rendelkezett. *A közérdek szolgálatának hangoztatása csak kendőzése volt uralmi jellegének.* A közigazgatás lényegében azokkal az erőforrásokkal, amelyek hivatva vannak a közérdek és közcélok megvalósítására, semmiféle kapcsolatban vagy összefüggésben nem volt. A termelés, a gazdálkodás, nagyban és egészében az államhatalom közreműködése nélkül a kapitalizmus törvényei szerint, annak anarchikus volta mellett szabadon folyt. A közigazgatás a gazdasági élettel kapcsolatot nem tartó, idegen test volt, tartalmát tekintve: bürokratikus viszonyok tömege, formalitások, adminisztráció. Míg a termelés fejlődése a kapitalizmus szabályai szerint többé-kevésbbé biztosítva volt, addig a közigazgatás zárt forma, megmerevedett keret volt, amely kifejezte a meglévő gazdasági és politikai rendszer jellegét és biztosította annak fennmaradását.

Milyen felkészülés, milyen tanulmányok voltak szükségesek ahhoz, hogy valaki a közigazgatási apparátusban helyet foglalhasson? Röviden, milyen volt a jogi oktatás a Horthy-rendszer egyetemein. *Nem lehetett más, csak olyan, amely ehhez a közigazgatáshoz szállította a megfelelő garnitúrát.* Jogi egyetemeink szakemberségre való nevelése nem lehetett más, mint ennek a különálló idegen testnek, az apparátusnak, bürokráciának megismertetése. Ez vonatkozott annak szervezetére, mechanikus működésére stb., lényegében itt a szakemberré nevelés a paragrafusokban való eligazodás képességét jelentette. Míg az orvosi, mérnöki fakultások hallgatói és e karok oktatási rendszere inkább lépést tartott a tudományok fejlődésével, felhasználta az új eredményeket és ez a fejlődés a további pályáikon is nyitva állt előttük, addig a jogi és közigazgatási oktatásunk a meglévő jogi anyag, jogrendszer különféle variálásában merült csak ki. A régi közigazgatás szükségleteihez szabott jogi oktatásunk ily kötöttsége miatt a közigazgatásban dolgozó jogászok nem is léphettek ki a meglévő keretekből, ha nem akarták magukat szembetalálni az államhatalommal. *És rendszerint nem akarták.* Ezek a keretek mozdulatlanok voltak, *ezeket csak forradalmi erők mozdíthatták meg.* Lényegében tehát nemcsak a fennálló rend kiszolgálásában és biztosításában töltöttek be szolgai szerepet, hanem a tudományok terén is ezeknek fejlődése, haladása, az elért újabb tudományos eredmények felhasználása tekintetében is tétlenségre, maradiságra, szolgai szellemre voltak kárhoztatva. De az a jogászfiatalság, amely a Horthy-rendszer közigazgatásában *való elhelyezkedésre számíthatott,* — aki vármegyei főtisztviselő, alispán, főszolgabíró lehetett — *nem is kívánta a fejlődést, a haladást szolgálni.* A hivatallal járó tekintélyre volt csak szükség, hogy azon keresztül saját érdekeiket érvényesíthessék.

Ha megvizsgáljuk az elmúlt rendszer közigazgatásában vezető szerepet betöltő személyek szociális származását, megállapíthatjuk, hogy ezekre a vezető helyekre csak uralkodó rétegek húsából és véréből való egyedek kerülhettek. A vármegyék ú. n. történelmi családjai a vármegyei *vezető állásokat hitbizománynak tekintették.* Az alispánság úgy szállt apáról fiúra, mint törvényes örökség. A nép fiai, a parasztok és munkások, kisemberek, értelmiségiek gyermekei, még véletlenül sem kerülhettek ilyen állásokba. Nem a tudás, nem a szellemi képesség, hanem jó származás, rokonság, összeköttetés biztosította csak az elhelyezkedést. Vagy, ha kisszámban be is kerültek, csak úgy érvényesülhettek, ha osztályuk árulói, janicsárok lettek. A Horthy-rendszer közigazgatása és tisztviselő apparátusa, amelynek *tekintélyét* a dolgozó népet elnyomó *hatalom* adta meg, soha nem lehetett kedvelt a dolgozók széles rétegei — munkások és parasztok szemében, mert *sajátossága éppen az volt,* hogy biztosítsa a nagybirtokosok és tőkések uralmának fennmaradását, *melynek pedig megdöntése* a dolgozó nép, munkások és parasztok boldogulásának, felemelkedésének egyetlen *kiinduló pontja volt.* Ez a közigazgatás tehát, ha egyedeiben itt-ott a jószándék mutatkozott is, egészét tekintve népellenes volt ; tisztviselőit a dolgozó nép ellenségnek tekintette, az uralkodó osztályok elnyomó hatalmának megtestesítőit látta bennük. A közigazgatási apparátus nem is fukarkodott,

élt is ezzel a hatalommal ; és közben nem vette észre, hogy ez a hatalom csak *látszathatalom*, mert az nem az övék volt, hanem az uralkodó nagybirtokosoké és nagytőkéseké. Csak kiszolgálói voltak ezek érdekeinek.

Ez volt a közigazgatás jellege és a jogászság perspektívája az elmúlt rendszer közigazgatásában.

A felszabadulással és az azóta történt fejlődéssel az ország gazdasági és politikai szerkezetében alapvető változások történtek. *A gazdasági élet döntő ágait immár az állam irányítja.* Azt a tevékenységet, amelyet eddig a magángazdálkodás végzett, maga az állam végzi el. Ez az állam nem más, mint a dolgozó nép szervezete. Az állam tulajdonosa a termelő erőknek. Azok az eszközök tehát, amelyek a közigazgatás feladatai, a közcélok és közérdek megvalósításához szükségesek, rendelkezésére állanak az államhatalomnak. Ennek megfelelően a közigazgatásnak is megváltoztak a feladatai olyan mértékben, amilyen mértékben az ország gazdasági és politikai jellege megváltozott. A közigazgatás : az állam cselekvő élete, tehát konkrét tartalmat kapott. A közigazgatásnak eddigi zárt kötöttsége és deffenzív jellege megszűnt és feladata egyre inkább *személyek és dolgok igazgatása helyett magának a termelésnek az igazgatása.* Ez jelenti azt, hogy a közigazgatás az eddigi mechanikus, üres, lélekölő tevékenységből alkotó munkává válik. Amilyen mértékben növekednek az ország termelő erői, ahogyan fejlődnek ezek, úgy változik, módosul, lesz tartalmasabb, sokoldalúbb maga a közigazgatási munka és *viszont* a termelés növekedését, az ország gazdasági fejlődését döntő módon befolyásolja az ország közigazgatásában *résztvevő személyek tevékenysége.* Ez a kölcsönhatás biztosítja a közigazgatási munka alkotó jellegét, az egyéni kezdeményezést, a fejlődést. Azt a fejlődést, amely a régi rendszerben lehetetlen volt, a népi demokráciában pedig követelmény.

Mit jelent ez a gyakorlatban ? Az ország termelő erőinek szaporítását célzó feladatokat a gazdasági, kultúrális, szociális tevékenység kereteit a hároméves terv és majdan az öt- és tízéves tervek szabják meg : a közigazgatás van hivatva ezt a keretet kitölteni. A közigazgatás tevékenysége egyre bővül — társadalmi életünk valamennyi területére kiterjed. Döntő szerepet kap a gazdálkodás, mert csak ez tudja nyujtani az életszínvonal emeléséhez *szükséges anyagi alapot.* Ez tudja a kulturális, szociális, közegészségügyi problémák megoldásához szükséges bázist megteremteni.

A közigazgatási apparátusban dolgozókon múlik döntő módon, hogy működési területükön mit, hogyan és milyen anyagi eszközökkel, mennyi idő alatt valósítanak meg. Ez a tevékenység valóban a nép érdekeinek szolgálatát, a közcélok és közérdek megvalósítását jelenti. *Ebben a tevékenységben nem idegen érdeket* lát, a dolgozó nép, saját *érdekeit ismeri fel benn* és maga *is egyre jobban kapcsolódik be a közigazgatásba.*

A közigazgatási tisztviselők régi rendszerbeli *hatalmonelnyomáson alapuló tekintélyét* felváltja egy magasabbrendü megbecsülés, amelynek súlyát a nép érdekében végzett munka adja meg. A dolgozó nép nem ellenséget fog látni a közigazgatási tisztviselőkben, nem idegen érdek szolgálatát, hanem saját erejének megnyilatkozását. A közigazgatási tisztviselőt mint saját állama tevékenységének végzőjét magáénak tekinti. A megbecsülés pedig oly erős, amilyen erős az összeforrás a dolgozó néppel.

Mivel az államhatalom és a közigazgatás jelleg a népi demokráciában ily alapvetően megváltozott, *szükségképpen másképpen kell felkészülni a közigazgatási pályára induló jogászfiatalságnak is.* Az ország *gazdasági és politikai jellegében, az államhatalomban történt változások felismerését* és ennek következtében a *jogászfiatalság uj feladatai megszabásának szükségességét külön bizonyitani nem kell.* A jogászfiatalság látja, hogy az az oktatás, amelyet jogi egyetemeink ma biztosítanak, nem adja meg azt a felkészültséget, amelyet a népi demokrácia igényei támasztanak. Mivel a közigazgatás lényegében a termelés, a gazdálkodás igazgatásává válik, tehát az állam nemcsak igazgat, hanem *döntő módon gazdálkodik is és egyre inkább ez képezi főfeladatát,* a közigazgatásban dolgozó tisztviselőknek elengedhetetlenül szükséges a gazdálkodással, a termeléssel foglalkozó ismeretek elsajátítása. Szükséges *a társadalom szerkezetének, fejlődési törvényeinek ismerete,* állam és jogelmélet helyes értékelése. Ezeknek az ismerete teszi csak képessé a közigazgatásban dolgozókat arra, hogy a jövőben alkotó munkát végezzenek, a népi demokrácia igényeinek megfeleljenek.

Közéletünk felelős tényezői többízben félreérthetetlenül leszögezték a népi demokrácia álláspontját az értelmiség felé. A közigazgatás nemcsak, hogy nem nélkülözheti, de egyenesen megköveteli a demokratikus szakértelmiséget, a demokratikus jogászokat. Akkor, amikor a szakmai tudást kihangsúlyozzuk, ezalatt magasabbrendű szakmai tudást értünk, amely fel van vértezve a fentemlített ismeretekkel. E szakmai tudás *ma nem a paragrafusokban való jártasságot,* az ezekben való eligazodási képességet jelenti. Hiszen e jogszabályok nagy részét önmagától megsemmisítette népi demokratikus átalakulásunk egyrészt, *másrészt pedig az átalakuló gazdasági és társadalmi rend messze megelőzte a jogalkotást.* A jogszabályok ismerete tehát önmagában még nem biztosítja a szakképzettséget. A szakszerűség és a feladatok helyes ellátása ma azt követeli meg, *hogy tisztában kell lenni a megtörtént átalakulással, annak irányával és ezt követőleg elősegíteni az átalakulást.* A jogszabályokat tehát nemcsak alkalmazni, hanem azokat szellemükben, *tartalmukban is elfogadni, helyeselni kell.* Ez pedig csak úgy lehetséges, *ha maradéktalanul elfogadjuk azt a társadalmi és államrendet, amelynek céljait a jogrendszer szolgálni kívánja.*

Az elmondottaknak helyes megértése önmagában már biztosítja azt a demokratikus készséget, amely származástól, összeköttetéstől függetlenül, egyedül biztosítéka a *közigazgatásban való érvényesülésnek.*

A népi demokrácia tehát a közigazgatásban elhelyezkedni kívánó jogászság számára ledönti *a korlátokat, felszabadítja a szellemi munkát és megnyitja a lehetőséget az alkotó munkára.*

A közigazgatás nemcsak, hogy nem nélkülözheti, de egyre sürgősebben várja a népi demokrácia céljait megértő, azt szolgálni kész értelmiséget.

Mindehhez a belügyminisztérium a maga részéről is hozzá kíván járulni. Élő kapcsolatot kíván kiépíteni a demokratikus jogászfiatalsággal, hogy felkészülésük a közigazgatási pályára ezáltal is konkrétebb és a közigazgatás szükségleteit maradéktalanul kielégítő legyen. Az egyetemek tanulóköreit a jogi és közigazgatási népi kollégiumokat bele kívánja kapcsolni abba a munkába, amely egyre sürgősebbé válik : közigazgatásunk szerkezetének, a népi demokrácia követelményének megfelelő gyökeres átalakulásának munkájába.

Ezt a követelményt a Magyar Dolgozók Pártjának programnyilatkozata a következőkben jelöli meg :

»A Magyar Dolgozók Pártja síkra száll az államgépezet teljes demokratizálásáért, a közigazgatás olyan reformjáért, amely végleg megszünteti a feudális maradványokat, tanyaközpontok teremtésével bevonja a tanyai lakosságot az állami és kulturális életbe, megerősíti az önkormányzatokat, egyben biztosítja a demokratikus központi hatalom irányító szerepét : népi jellegűvé teszi közigazgatásunkat. Munkásokat és parasztokat minél nagyobb számban kell bevonni a központi és helyi közigazgatásba és gondoskodni kell a szakszínvonal állandó emeléséről. A Párt küzd a népellenes elemek, a bürokratizmus teljes kiküszöböléséért az államgépezetből«.

Ismétlem, a közigazgatási pályára készülő jogászfiatalság számíthat a belügyminisztérium támogatására, mert a belügyminisztérium is számít azokra a demokratikus jogászokra, *kiknek gyakorlati munkájukhoz az alapot tudományos, elméleti felkészültségük adja meg.*

Új távlatok nyilnak meg a jogászfiatalság előtt a jövőt illetően, a professzoroktól nem kismértékben függ, be tudja-e tölteni a jogászfiatalság a jövőben rá váró feladatokat.

Tőkés Ottó

Az ügyvédség jövője*

Ma igen sokat beszélnek a jogászság problémáiról. És elsősorban a jogászság körében. Ez a sok beszéd, sok vita már egymagában azt mutatja, hogy itt valami baj van. De legtöbb a vita, legerősebb a válság híre az ügyvédség körében. Az ügyvédség az, amelynek körében a jogászság problémái a legélesebben megmutatkoznak.

Mi az oka ennek? Egyrészt az, hogy az ügyvédség a jogászság többi ágai közül a leginkább építette létét az elmúlt kapitalista rendszerre, — természetesen itt nem beszélek az egyes kivételekről, — sőt a magasabb kereset, vagyongyüjtési lehetőség folytán egyes egyedeiben a kapitalista uralkodó osztály tényleges tagjává is vált. Ennek a rétegnek szereplése azután a dolgozók előtt magának az ügyvédnek, ügyvédségnek a szerepét ellenszenvessé, az új rend szempontjából feleslegesnek tűnővé tette. Másrészt a háborúokozta gazdasági leromlás, a gazdasági kényszerűségek okozta moratóriumok, perfelfüggesztések az ügyvédség működési területét igen súlyosan érintették, s minthogy az az új terület, illetve, területek amelyek a kiesést hivatva vannak pótolni, jórészt csak most alakulnak ki, vagy legalább is, mint ügyfelek még kevésbbé jönnek számba, az ügyvédség azon részében is, mely nem tartozott a kapitalisták, illetve ezek elsőrendű segítői közé, elég erős pánikhangulat lett urrá. Előmozdította azt természetesen a sok — reakciós — rémhír is.

Indokolt-e a válságról való vita? Van-e szükség ügyvédre?

Szabó Imre dolgozatában kimutatta, hogy jogra, jogászra szükség van. Ha pedig van jog, lesznek jogviták, akkor nemcsak olyan jogászra van szükség, aki a jogszabályokat megfogalmazza vagy alkalmazza, hanem olyanra is, aki jogkeresőknek tanácsot ad, útbaigazítja őket. Ügyvéd tehát kell.

Az a terület, amelyen az ügyvéd működését kifejti, alapjában megváltozott. Az úgynevezett »nagy kliensek« megszűntek. Nincs többé ügyfél, akitől tíz és százezreket lehet tiszteletdíjként kapni. A nagyvállalatoknál fizethető díjazás is maximálva van. (Megjegyzem, ez az ügyvédség egyeteme szempontjából nem is olyan nagy veszteség, mint sokan gondolnák, mert ezek a »nagy kliensek« az adóstatisztikából kitűnőleg igen csekély számú ügyvéd kezében voltak.) E kliensek helyébe léptek azonban a kliensek tízezrei : az új gazdák, az új szövetkezetek, az állami vállalatok. Ezek lehet, hogy nem fognak óriási jövedelmet biztosítani egyes ügyvédeknek, de biztosítani fogják a tisztességes megélhetést az ügyvédség minden tagjának. És ez a tisztességes megélhetést jelentő jövedelem oly mértékben fog emelkedni, ahogy az új egzisztenciák, új intézmények, az egész ország gazdaságilag megerősödnek. Az ügyvédségnek e téren nincs oka aggodalomra. A lehetőségek adva vannak. De hogy ezek a lehetőségek valóra váljanak, ahhoz az ügyvédségnek is kell tennie valamit. Meg kell változnia.

A változás kétirányú : meg kell változnia az ügyvédi etikának és szükség lehet bizonyos szervezeti változásokra.

Itt természetesen rögtön felvetődik a kérdés : van-e, lehet-e külön ügyvédi etika? Ha ezt arról az oldalról tekintjük, hogy meg van-e engedve az ügyvédnek e minőségében olyan magatartás, amely más állampolgárok számára tilos — ez

volt egyébként az ügyvédi etika eddigi felfogásának főjellemvonása — akkor azt kell mondanunk, külön ügyvédi etika nincs. De ha arról az oldalról tekintjük, hogy az ügyvéddel szemben — éppen foglalkozására tekintettel — szigorúbb követelményeket kell támasztanunk, mint másokkal szemben, akkor — azt kell mondanunk — van ügyvédi etika.

De ahhoz, hogy ügyvédi etikáról beszélhessünk, elengedhetetlen annak ismerete, hogy mit is kíván a népi demokrácia az állampolgároktól, hiszen alap nélkül nem tudunk tovább építeni. A magyar ügyvédségnek tehát magáévá kell tennie a népi demokrácia elveit, célkitűzéseit, hogy azok szellemében formálhassa saját magatartását. Ennek elérése létkérdés az ügyvédség számára, mert hiszen nyilvánvaló, hogy a népi demokrácia nem fog megélhetést biztosítani azoknak, akik nem annak szellemében működnek. De van ennek egy másik oldala is. Az ügyvédség a maga etikájával példát mutathatna és nevelő hatással lehetne a többi állampolgárokra is, ami az ügyvédség nevét megbecsültté, tiszteltté tenné.

Ezt az ügyvédi etikát azonban nemcsak megalkotni, kifejleszteni kell, hanem ennek élő, ható erőnek kell lennie és azt a legszigorúbban alkalmazni is kell. A multban, de a felszabadulás után különösen, igen sokat olvashattunk különböző gazdasági és politikai bűncselekményeket elkövető, azokat védő ügyvédekről. Ezek rossz híre az egész ügyvédséget befeketítette. Meg vagyok győződve, hogy az ügyvédség túlnyomó többsége mélyen elítélte ezeket az ügyvédeket. Helytelenítette amit tettek, de valami rosszul felfogott kari szolidarításból nem tett ellenük hatásos lépéseket. Pedig az igazi kari szolidarítás azt követeli, hogy azt, akinek magatartása az egész karra rossz fényt vet, a tisztességes ügyvédek érdekében onnan a legsürgősebben el kell távolítani.

Itt érek el egy másik problémához, az autonómia kérdéséhez. Általános volt az ügyvédség körében a rémület: »Megszüntetik az autonómiát!« »Vége a kamarának!« Hát nem lett vége. Van autonómia. Van, de nem azért, hogy mögé bújva az ügyvédségnek módja legyen a népi demokrácia célkitűzéseivel ellentétes magatartást tanusítani, hanem azért, hogy az ügyvédség saját magának kiépíthesse a népi demokrácia szellemében szervezetét, kifejleszthesse az új ügyvédi etikát. Ez nem egyéb, mint a népi demokrácia előlegezett bizalma.

Sok szó esik a »szabad ügyvédség« megszűnéséről, »ügyvéd kolhozokról«. Ez a legkedveltebb rémhírtéma. Hogy állunk ezzel? Ha a szabad ügyvédség alatt azt értjük, hogy az ügyvéd szabadon dönt, hogy valamely ügyet elvállal-e, míg az ügyfél maga választja ki azt az ügyvédet, akit ügyével meg akar bízni, akkor azt kell mondanunk, hogy igazi szabad ügyvédség sohsem volt és a népi demokrácia e téren csak javulást hozhat. Nem volt igazi szabad ügyvédség, mert az ügyvédek legnagyobb részének gazdasági helyzete nem engedte meg, hogy az ügyek között válogasson, hanem el kellett vállalnia minden ügyet, hogy megélhetését biztosítsa. Éppen ez volt az, ami sok esetben az ügyvédi hírnevet lerontotta. Az ügyfél pedig el volt zárva attól, hogy szabadon válasszon ügyvédet, mert hiszen csak oda mehetett akinek tiszteletdíját meg tudta fizetni. A népi demokráciák törvényhozásai sehol sem szüntették meg azt a rendszert, hogy az ügyfél azt az ügyvédet válassza, akihez éppen bizalma van, de ugyanakkor az ügyvédi jövedelem igazságosabb elosztásával az ügyvédnek is módot nyujtott arra, hogy az ügy első bírája legyen.

Arra a kérdésre tehát, válságban van-e az ügyvédség, azt kell felelnem: igen. De nem a népi demokrácia, hanem saját magatartása, helyzetének fel nem ismerése sodorta válságba és ebből adva van a kivezető út, mely a jobb jövő felé mutat és ez: magáévá tenni a népi demokrácia célkitűzéseit, közreműködni annak felépítésében.

Dr. Nagy László

A bírói funkció szerepe a jövő társadalomban*

1.

A felszabadulást követő három és fél esztendő alatt a magyar nemzetgazdaság s a ráépülő társadalom gyökeres változásokon ment át. A forradalmi ütemű fejlődés a szocializmus felé vett irányt.

A gazdasági és a társadalmi szerkezet ily lendületű fejlődése közepett — mi sem természetesebb —, nemcsak egyes egyének, hanem egész foglalkozás-ágak égő kíváncsisággal, nem egyszer fokozódó nyugtalansággal szemlélik a fejlődés irányát és ütemét.

A nyugtalanság felütötte fejét a *bírói karban* is. E nyugtalanság okát — a *távolabbi jövőbe* tekintők — abban az ismeretes marxi tantételben jelölik meg, amely szerint a *jog* és az állam a fejlődés során egykor *»elhal«*, minek következtében a jogászat s azon belül a bírói funkció is fölöslegessé válik.

Vizsgáljuk meg közelebbről a kérdést. *Lenin* pl. »Az állam és forradalom« c. munkájában a következőket mondja:

»Az emberek fokozatosan hozzá fognak szokni az együttélés elemi, örökérvényű szabályaihoz és követni fogják azokat minden erőszak, minden kényszer, minden alárendeltség, minden olyan kényszerítő apparátus nélkül, amelyiket államnak nevezünk. A büntetőjog végleg el fog halni és az utat, mely az igazságosság temploma felé vezet, végül is az elmúlás sűrű gyepe növi be . . .«

Hasonló optimizmus jellemzi a neves moszkvai büntetőjogászt, *Piontkovszkijt* is, aki szerint:

»A szovjet büntetőjog feladata — mellyel a kommunista közösség egyik legfontosabb eszközét szolgáltatja, — az, hogy egyáltalán ne legyen szükség semmilyen büntetőjogra.«

E gondolat tükröződik a szovjetorosz Büntetőtörvénykönyv, (az Ugolovnüj kodex) 6. §-ából is, mely »a kommunista államrend felé vezető *átmeneti időszakra* létesített jogrend«-ről (büntető jogrendről) szól.

Az elmondottakból — értelmezésem szerint — mindenek előtt az tűnik ki, hogy a marxi-lenini elmélet nem a teljes jogrendszer, *nem minden jogi norma* elhalásáról, hanem elsősorban a *büntetőjog* feleslegessé válásáról, másodsorban pedig a jog mögötti *kényszer* fokozatos eltűnéséről szól.

E tanítást Sztalin még tovább fejlesztette, rámutatván, hogy az állam feleslegessé válása a kommunista társadalomban is csak akkor következhetik be, ha a kapitalista környezet teljesen megszűnik.

2.

Mindez természetes is, hiszen az eljövendő kommunista társadalom rendje is olyan szabályossága a társadalmi cselekvéseknek, amely eljárási szerkezet (apparátus) által valósul meg. Bíróra, közlekedési rendőrre, a termelést s a javak szétosztását irányító s ellenőrző szervekre, tehát: igazságszolgáltatásra és közigazgatásra akkor is szükség lesz, ha a jognak való ellenszegülés gondolata bennünk soha többé fel se merülne. Ugyanis fejlett, modern társadalom el sem képzelhető nagyszámú egyénnek bizonyos előírt *magartartás minták* szerinti, ismétlődő *magatartása* nélkül. A termelésben, a javak elosztásában, a pihenésben, a művelődésben s a társas együttélés legkülönbözőbb folyamataiban való *részvétel mikéntjét* ily magatartásminták határozák meg. E megvalósuló konkrét emberi magatartásokban tükröződő magatartásminták túlnyomó többsége pedig magán viseli mindazokat az ismérveket, amelyek a *jog* fogalomjegyei.

De nem is a fogalommegjelölés a lényeges, hanem az, hogy a konkrét emberi magatartásokat rendezni, irányítani hivatott magatartásminták *általános,* mindenkire kiterjedő *érvényüknél* fogva a hozzájuk igazodni szándékozó, egyes egyének részéről *értelmezésre* szorulnak. Az irányadó magatartásminta — amit nevezzünk röviden jogtételnek — *absztrakt* és *általános érvényű,* amivel szemben a hozzáigazodó emberi magatartás *konkrét és egyedi.* Az *absztraktum* és a *konkrétum* között pedig logikai űr tátong. Az általános érvényű jogtétel soha sem fedi pontosan az egyedi jogesetet. Hogy az elbírálandó magatartás az irányadó magatartásminta alá vonandó-e, nyilvánvalóan értelmezés kérdése. Miután pedig az értelmezés *egyedi funkció* s lehet *kiterjesztő,* vagy *megszorító* s akár a kiterjesztés, akár a megszorítás irányában a lehetőségek *nem határoltak,* nyilvánvaló hogy a kötelező magatartásmintáknak a hozzájuk igazodni kötelezettek *más-más értelmet* tulajdoníthatnak, amiből viták (jogviták) keletkeznek.

Pl. a követendő magatartásminta, arra kötelez, hogy: »*Tilos a váróterembe kutyát bevinni!*« Jön azonban egy medvetáncoltató utas elovasván a kötelező magatartásmintát, nem hajlandó azt kiterjesztően magyarázni s vitába száll a teremőrrel, hangoztatván, hogy a tilalom csupán *kutyára* szól. De jön egy további utas, aki elhullott kedvenc kutyáját élethűen kitömetve kíván most hazautazni s belép a váróterembe, de az utasok egyike — ijedős gyermekét féltvén — a tilalmi táblára mutat. Alig indul meg közöttük a vita, egy bundás hölgy közeleg kicsiny, öklömnyi kutyakölyköt rejtegetve a bundája alatt . . .

Tegyük fel, hogy a kötelező magatartásmintához, — a jogtételhez — valamennyi példabeli utas becsülete- sen igazodni szándékozik. Egyik sem akarja a tilalmat megszegni és lám mégis lesznek közöttük olyanok, akik a magatartásmintába ütköző magatartást tanusítják. A medvetáncoltató, ha beviszi a terembe a medvét, nyilván éppen úgy jogellenes magatartást tanusít, amiként a teremőr, is azt teszi, ha pl. az öklömnyi kutyakölyök bevitelét — a jogtétel megszorító értelmezésével — engedélyezi, avagy a kitömött kutya bevitelét — a jogtétel kiterjesztésével — megtiltja.

A jogvitákat azonban el kell dönteni. A *termelés* és a *társadalom biztonsága* nem tűri az érdekütközésekből, vagy az eltérő értelmezésekből fakadó s egymással ellentétes irányban ható cselekvőségeket. Ezt a kapitalista társadalom rendje is kiküszöbölendőnek tartja, mennyivel inkább kiküszöbölendők az ellentétes, egymás lerontására alkalmas magatartások a jövő kommunista társadalom monumentális tervszerűségében.

Az ellentétes értelmezések közül az általános magatartásmintának *konkrét, egyedi értelmét a bíró* hivatott megállapítani.

Az elmondottakból világosan kitűnik, hogy *fejlett termelés* és *társadalom* csak bizonyos *mintákhoz igazodó,* szabályosan ismétlődő, egymást érintő magatartások — tehát *rendszer* — mellett képzelhető el. Az egyes, természetüknél fogva divergenciára hajló magatartásokat pedig a *jog* fogja össze, szervezi rendbe. A *jogszabály értelme* azonban elméletileg mindig, gyakorlatban csupán többnyire *vitás.* A jogszabály értelméhez az *értelmezés* vezet. Az értelmezés jogászi funkció. Az eltérő értelmezésekből folyó vitákat a *jogbiztonság* érdekében megnyugtató módon el kell dönteni. *A jogviták eldöntése a bírói funkció.*

Tehát a jövő kommunista társadalmában is *lesznek jogviták* és lesz szükség bírákra, csupán a megváltozott gazdasági és társadalmi szerkezet szerint más jogvidékek fogják szolgáltatni az eldöntendő eseteket.

3.

De vannak a jogi kultúra s a bírói jövő borulátók között olyanok is, akik nem tekintenek a fejlődés ily távoli síkjára, hanem már *fejlődésünk jelen szakaszán* is szkeptikusan ítélik meg a szakképzett jogász-bíró helyzetét. Ezek aggodalma a népi ú. n. *laikus elemeknek* a bíráskodásba való

bekapcsolódásából ered. Attól tartanak, hogy a laikus elem kiszorítja a szakképzett jogászt a bírói székből.

Ezek aggodalma is alaptalan. A történelem tanusága szerint a földkerekség egyetlen államában sem eredményezte a laikus elem bekapcsolása a bíráskodásba a szakbírák kiküszöbölését. Ami természetes is. Hiszen az ítélkezési funkcióban van olyan művelet — a *jogkérdés eldöntése* — amelyik *jogászt* igényel.

Sőt tovább megyek : tapasztalatból állítom, hogyha a bíráskodásban résztvevő népi elem azt látja, hogy a szakbíró jogi értékelése az ő népi, csiszolatlan, de élő jogi értékítéletét juttatja a jogi kultúra csiszolt eszközeivel kifejezésre, sohase fog előfordulni, hogy a bírói szervben, a tanácsban, esetleg számbeli túlsúlyban lévő laikus elem, akár hangulati, akár más irracionális tényező hatására a szakbírót elnyomja.

A szakbíró helyzete akkor inog meg, ha jogi szemlélete és a széles néptömegek jogi értékelése között *szakadék* keletkezik. Különösen forradalmi lendületű fejlődés idején áll elő a veszély, hogy a statikus természetű jogszabályok világában élő szakbíró elveszíti élő kapcsolatát a dinamikus, fejlődő élettel. A lüktető élet helyett a merev jogszabályok mellé áll. Ezekre a bírákra mondotta a bírói funkcióról írott gyönyörű munkájában *Beradt* :[1]

»Szabadon ítélkeznek, ahol szigorúan és szigorúan ott, ahol szabadon kellene.«

Az ilyen bíró rossz bíró. A rossz bíró pedig a leggyilkosabb méreg a társadalom véredényeiben. Az életviszonyok által messze túlhaladt jogszabályok alá akarja az élő jogviszonyokat gyömöszölni. Az ily bírák pedig — miként a polgári jogszociológia kiváló magyar képviselője, *Horváth Barna* is rámutatott[2] már több mint másfél évtizeddel ezelőtt — nemcsak *maguk alatt* vágják a fát, de az *egész jogi kultúra* törzsét fűrészelik. Aki pedig a *jogi kultúrát* rombolja, az *általános emberi kultúrának* nem ugyan a csúcsait tördeli, de az emberi művelődés égbenyúló boltozatának *alapjait roncsolja*. . . .

Dr. Olti Vilmos

[1]) Beradt : Der deutsche Richter. 1930. 154. l.
[2]) Horváth Barna : Bevezetés a jogtudományba. 1932. 101. l.

Szerzői jog a Szovjetunióban

I.

A Szovjetunió 1918 november 26.-án kelt rendelettel az államosítási rendszert vezette be, amely számtalan mű szerzői jogának kisajátítását és az összes kiadói szerződések érvénytelenítését eredményezte. Egyidejűleg a Központi Kulturális Bizottság vállalta, hogy az írókról gondoskodik.

A Szovjetunió később az 1925 január 30.-i törvénnyel áttért a szerzők kizárólagos jogát elismerő és védelmező rendszerre. Az 1928 május 16.-i és az 1928 október 8.-i törvények pedig még bizonyos javításokat eszközöltek.

Az alaptörvényeket is, a Szovjetunió különböző tagállamaiban kibocsátott speciális törvények követték. Az azóta kibocsátott rendeletek az 1928 évi törvényeket azonban lényegesen nem változtatták meg.

A jelenleg érvényben lévő szerzői jogi törvényből az alábbiakat kívánom kiemelni :

A védelem tárgyairól, vagyis az oltalomban részesített művek kategóriáiról szóló rendelkezések meglehetősen terjedelmes és exemplikatív felsorolásában támasztják alá a törvény szövegét. Minden irodalmi és művészeti alkotás jogvédelemben részesül.

A szerzői jog alanyainak meghatározására vonatkozó rendelkezések alapos jogi felkészültségre vallanak. A szerző személyiségi jogait — droit moral — a szellemi apaság elismerését, úgyszintén a mű megcsonkításának vagy eltorzításának megakadályozására vonatkozó jogokat legtágabb értelmezésben biztosították.

A jogok időtartamát illetően a Szovjetunió törvénye azonban jóval szűkkeblűbb, mint a nyugati államok törvényalkotásai.

A jogvédelmet ugyanis a szerző életén túl elhalálozási évének január hó 1-től számított 15 évre korlátozza. Ezzel szemben a berni Unióhoz tartozó államok, a berni illetve a római Egyezmény 7. cikkének első bekezdése 50 évet állapít meg. Sőt, a mi szerzői jogi törvényünk 88. §-ában foglaltak alapján az 1921 december 31.-e előtt elhalt szerzők oly műveire, amelyeknek a védelmi ideje 1921 december 31.-e előtt még nem járt le, a védelmi időtartamot — a háborús események következtében — 8 évvel hosszabbította meg. Ilyen esetben a védelem időtartama tehát 58 év. A párisi Békeszerződés vonatkozó rendelkezései pedig a művészeti tulajdonjogok rendes oltalmi idejébe a második háború kitörése és a Békeszerződés életbelépése közötti időszakot sem számítja be. Ez tehát még további 8 év meghosszabbítást jelent.

A Szovjetunióban a koreográfia, filmek, fényképgyűjtemények, lexikonok, szótárak jogvédelme még rövidebb tartamú, mindössze 10 esztendős. Egyes fényképek védelme pedig csupán 5 évre szól, a fényképen feltüntetendő, hogy ki és mikor készítette a felvételt.

A Szovjetúnió szerzői jogi törvénye azonban mindenekfölött a kizárólagos jogok hatáskörét illetően tér el a nyugati államok törvénykezésétől.

A nyilvános előadási jog kizárólagosságát igen hatékonyan korlátozza a Szovjetunió. Különféle intézkedéseinek alapvető következménye az, hogy a zenei és színpadi művek nyilvános előadá-

sának kizárólagossági joga nem illeti meg a prózai és zenei színműveket (operákat), zeneműveket, pantomimeket, koreográfiát, valamint a filmeket, mert mihelyt ezek nyomtatásban megjelentek, vagy akár csak egyetlen egyszer is nyilvánosan előadattak, máris szabadon előadhatók, éspedig a szerző, vagy a szerzői jogok tulajdonosának előzetes és külön beleegyezése nélkül is. A szerzőnek ilyen esetben anyagi természetű térítéshez van joga. Ezt az egyes államok törvényei szabályozzák és az illetékes hatóságok — nyilván összegszerűségükben — diskrécionális joggal állapítják meg.

A kulturális, vagy nevelő jellegű közintézmény részéről történt ingyenes előadás esetében térítésnek helye nincs. A művek fordításának, ha az oroszról bármely szovjet nép nyelvére, — az ukránt kivéve — történik, valamint a művek egyéb feldolgozásának és felhasználásának eseteiben sincs térítés. De ha a fordítás bármely szovjet nép nyelvéről oroszra történik, a jogdíjat megfizetik.

A Posta és Távirda Minisztériumnak jogában áll a színházi előadások, hangversenyek és felolvasások díjtalan rádió közvetítését engedélyezni.

Mindezek az intézkedések a szerző számára lényegesen csökkentik a mű gazdasági értékét.

A most előadottakból megállapítható, hogy a Szovjetunió szerzői jogi törvénye nem ismer el bizonyos szerzői jogokat, amelyeket más államok törvényalkotásai a szerző részére feltétlenül biztosítanak.

Igy különösen nem ismeri el, hogy a szerzői jog az alkotót művére vonatkozóan abszolút tejhatalommal ruházza fel, vagyis nem ismeri el, hogy a szerző kizárólagosan jogosult arra, hogy meghatározza művének sorsát.

Mindezek ellenére kétségtelenül megállapítható, hogy a Szovjetunió szerzői jogi törvényeiben foglalt rendelkezésekből feltétlenül kifejezésre jut a szellemi alkotás szociális jelentősége. Az alkotó fejlődését az egyén védelmezésében segíti elő, egyidejűleg azonban nem feledkezik meg a kollektivitás magasabb érdekeiről és a Szovjetunió népeinek kultúrfejlődési igényeiről sem.

A Szovjetunió szereti és megbecsüli íróit, művészeit, szellemi értékeit. Ez a törvényrendszer az író számára feltétlenül előnyös. Jól megszerkesztett és részletes szerződési minták biztosítják az írók jogvédelmét és noha százalékos részesedésük minimális, ezzel szemben a könyvek szinte elképzelhetetlenül nagy példányszáma és műveik más egyéb kiaknázása az író számára nagyon tekintélyes anyagi eredményt jelent.

A Szovjetunióban a szerzői jogok és a szerzők védelmét a művészeti ügyek biztossága, illetve az alája tartozó »Szerzői jogokat védelmező Vezérigazgatóság« látja el.

Ez a Vezérigazgatóság, bizonyos értelemben a sok évtizeddel ezelőtt alapított orosz Szinpadi Szerzők és Zeneszerzők Egyesületének közvetlen utódja.

A szerzői jogdíjaknak a Szovjetunió minden részében való behajtását és a szerzők között való paritásos elosztását ez a szerzői jogokat védelmező Vezérigazgatóság intézi. Szerepe azonos a nyugati államok szerzői egyesületeinek a szerepével, mint nálunk pl. a Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete és a Magyar Szövegírók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezete.

A Vezérigazgatóság szerepe azonban nemcsak a művek törvényes védelméről gondoskodik, hanem saját kebelében könyvkiadással, színpadi és zenei előadások megszervezésével is foglalkozik.

II.

A Szovjetunió szerzői jogi törvénye azonban nem tartalmaz olyan nemzetközi magánjogi intézkedéseket, amelyek külföldi művek szovjetunióbeli jogaira alkalmazhatók volnának.

A törvény kimondja, hogy valamely külföldön kiadott műre vonatkozó szerzői jog csak akkor érvényes, ha a Szovjetunió és az érdekelt állam között, a törvényben imperatíve előírt típusú megállapodások valamelyike a valóságban létrejött. De még ez esetben is csupán maga a szerző vagy örökösei részesülhetnek éspedig csakis a Szovjetunió területén — jogdíjakban.

A Szovjetúnió a multban néhány állammal kezdeményezett tárgyalásokat, hogy a szerzői jogok tárgyában valamelyes megállapodást létesítsen. Tudomásom szerint ilyen kétoldalú megállapodás azonban nem jött létre.

Noha a Szovjetunió a berni Uniónak nem tagja és nem is kötött szerzői jogok tárgyában kétoldalú szerződéseket, némely államokkal a valóságban mégis megállapodott bizonyos kölcsönös jogvédelemben.

Svájc például az orosz művek fordításának jogdíját megfizeti.

A Szovjetunió állami kiadóvállalata is foglalkozik szerzői jogok külföldi vételével és eladásával.

Oroszország és Olaszország között az ilyen természetű kereskedelmi tevékenység az első világháború után igen élénk volt.

A »Confederation Internationale des Sociétés d'Auteurs et Compositeurs«. — Szerzők és Zeneszerzők társaságainak nemzetközi konfederatiója számtalan kisérletet tett, hogy nemzetközi kapcsolatot létesítsen a Szovjetúnió és a többi országok között. Sajnos ezek a tárgyalások eredménytelenek maradtak.

A Confederationnak Londonban 1947-ben tartott legutolsó kongresszusa is — amelyen magam is résztvettem — igen élénken foglalkozott ezzel a problémával. Az a felfogás alakult ki, hogy a Szovjetuniónak soha még nem állott annyira érdekében, hogy műveit világszerte, de főleg Európában terjessze, mint most a háború és annak győzedelmes befejezése után. Ugyanakkor azt is megállapították, hogy az orosz piac is igen fontos és jelentékeny a külföldi irók és kiadók számára.

A téma feltétlenül érdekes, de megoldása az összes, különösen politikai és gazdaságpolitikai szempontok figyelembevételével nagyon is problematikus. Még bonyolultabbá teszi, hogy nagykiterjedésű olyan területeket csatoltak a háború

következtében Oroszországhoz, amelyek azelőtt a berni Unióhoz tartoztak. Kétségtelenül megnehezíti a probléma megoldását az is, hogy a Szovjetunió hathatósan ellenőrzi az egész ország művészeti, valamint a tudományos termelést és tevékenységet. Ezenfelül a Szovjetunió teljesen különleges tárgyaló fél, miután nagyrészt közvetlen vagy közvetett haszonélvezője és producere is a szellemi alkotásoknak, ennélfogva kereskedelmi téren más államokkal szemben közvetlenül ellenérdekű félnek is tekinthető, miután a külkereskedelem állami monopólium, ami a szellemi javakra is vonatkozik.

Teljesen valószínűtlen, hogy a Szovjetunió csatlakozzék valamilyen nemzetközi egyezményhez, mint pl. a berni Unióhoz, amely magánfelek részére irányadó és a Szovjetunió szerzői jogi törvényeivel ellentétes rendelkezéseket tartalmaz.

Egyedül járható útnak látszik ezeknek a kérdéseknek kereskedelmi természetű szerződésekkel való rendezése.

Meg kell még említenem, hogy a Szovjetunió szerzői jogi törvénye a »*domaine payant public*« elve alapján áll, azaz a védelmi idő lejártával közkinccsé vált szerzői művek után is szed jogdíjakat. Tolsztoj, Puskin és Gogol klasszikus művei tehát jogdíjkötelesek és a Szovjetunió ezeket a jogdíjakat, a klasszikusok esetleg még élő leszármazóinak, fiatal és tehetséges íróknak, valamint írói jóléti intézményeknek juttatja.

A Szovjetuniónak ez a törvényes rendelkezése a szerzői jog terén, úgyszólván egyedülálló, mert a francia képviselőház a »*domaine payant public*«-et csak a közelmultban fogadta el, de a felsőház még nem emelte törvényerőre. Ezenfelül a *Magyar Irók Szövetsége* állapított meg ugyancsak hasonló feltételt az írók hatékony jogvédelmét célzó azon Egyezményben, amelyet a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesületével a közeljövőben kötni fog. Ezekből a jogdíjakból megalakítja majd az »Irók Centenáris Szociális Alapját«.

Dr. Vigyázó Aladár

A K. T. 40. §-a és az államosított vállalatok

A 3.500/1948. Korm. számú rendelet 3. §-a értelmében a vállalatvezető kirendelésének tartatama alatt harmadik személyekkel és hatóságokkal szemben a vállalat törvényes képviselője és a 4. § értelmében a céget egyénileg jegyzi olymódon, hogy a cég nevében aláírását csatolja. A jelen rendelet által érintett vállalatok tekintetében a fennálló jogszabályok, valamint a társasági szerződések és alapszabályok eltérő rendelkezései hatályukat vesztik. A cégbíróság a cégjegyzékbe bejegyzi a vállalatvezető egyéni cégjegyzési jogosultságát s egyszersmind feljegyzi azt, hogy a miniszter a vállalathoz vállalatvezetőt rendelt ki.

Az idézett jogszabály következtében a vállalatvezető gyakorolja mindazon jogokat, amelyeket az egyéni cég tulajdonosa, (főnöke) vagy a társascég közkereseti, betéti társaság, részvénytársaság, vagy szövetkezet törvényes képviselői gyakorolhattak — ennélfogva természetesen a K. T. 37. §-a értelmében a cégvezetőnek cégvezetési meghatalmazást adhat. A 3.500/1948. Korm. számú rendelet úgy rendelkezik, hogy a vállalatvezető a vállalati alkalmazott cégjegyzési jogának megadása és megvonása előtt köteles az üzemi bizottságot meghallgatni és a rendelet 4. §-ának utolsó bekezdése értelmében a vállalati alkalmazottak cégjegyzési jogát a cégbíróság a vállalatvezető megkeresésére bejegyzi.

Az idézett rendelet példaadóan rövid és világos és általános meglepetést keltett, hogy az abban foglalt nagy horderejű intézkedések a vállalatoknál és a cégbíróságnál minden fennakadás nélkül történtek meg.

Nem hagyható azonban szó nélkül, hogy a budapesti Törvényszék, mint cégbíróság a vállalatvezető által cégjegyzési joggal felruházott vállalati alkalmazottak cégjegyzési jogának bejegyzésekor kifogásolta, ha azok cégjegyzésüket a K. T. 40. §-a értelmében kívánták gyakorolni és nem fogadta el azokat a cégjegyzési címpéldányokat, amelyekből kitűnőleg a vállalati alkalmazott a céget ppa. toldással kívánta jegyezni.

Ez az álláspont törvénybe ütközik és nyilván a rendelet 4. §-ának 2. bekezdésében foglaltak félreértésén alapul.

Az idézett rendelet a vállalatvezetőt a vállalat tulajdonosát, illetőleg törvényes képviselőit illető minden jog gyakorlásával ruházza fel, tehát ma egyedül ő a vállalat törvényes képviselője. Meghatározza a rendelet azt is, hogy milyen korlátozásokkal rendelkezhet a vállalat és annak vagyontárgyai felett és hogy a miniszter jóváhagyása mely jogügyletek érvényességéhez szükséges. Kétségtelen, hogy a vállalati alkalmazottakat cégjegyzési joggal ruházhatja fel, azonban ebből nem következik, hogy az általa cégjegyzési joggal felruházott vállalati alkalmazott ugyanazon jogokat gyakorolhatná, mint a vállalatvezető maga, hanem kétségtelen, hogy az általa cégjegyzési joggal felruházott alkalmazott azokat a jogokat gyakorolhatja, amelyeket a K. T. hatályon kívül nem helyezett 38. §-a biztosít annak a személynek, aki a K. T. 37. §-a értelmében a kereskedelmi üzlet tulajdonosától egyenesen cégvezetési meghatalmazást nyer, vagy határozottan cégvezetőnek nyilvánítottak, vagy végre arra hatalmaztatik fel, hogy a főnök cégét »per procura« jegyezhesse. A rendelet 4. §-ának 2. bekezdése a kereskedelmi törvényt egyáltalában nem helyezi hatályon kívül, hanem csak azon jogszabályokat, amelyek a vállalatvezető cégjegyzési módjára

vonatkoznak és éppen azért, mert a rendelet természetéből és abból, hogy a rendeletben érintett vállalatokat kizárólag a vállalatvezető képviseli kifelé és harmadik személyekkel szemben érvényesülni kell annak a különbségnek, amely a legtágabb jogkörrel felruházott vállalatvezető és a korlátoltabb jogkörrel bíró, a vállalatvezető által cégjegyzési joggal felruházott vállalati alkalmazott között kétségtelenül fennáll. A cégjegyzés módjából kell kitűnnie, hogy a céget a vállalatvezető vagy pedig általa cégjegyzési joggal felruházott vállalati alkalmazott jegyezte és minthogy a K. T. 40. §-a azért kötelezte a cégvezetőt arra, hogy az aláírásnál a céghez saját nevét a cégvezetésre vonatkozó toldással csatolja, hogy azonnal megállapítható legyen, hogy a céget a tulajdonos (főnök) — tehát részvénytársaságoknál vagy szövetkezeteknél az igazgatóság (K. T. 186. és 241. §) — vagy pedig cégvezető jegyezte. Nem kell bővebben fejtegetni, hogy ez miért fontos, mert hiszen a vállalat tulajdonosa, tehát a vállalatvezető, minden jogcselekvény gyakorlására jogosult, míg a cégvezető csupán kereskedelmi üzlet folytatásával járó ügyletre és jogcselekvényre jogosult és ingatlan javak elidegenítése és terhelésére a cégvezető csak akkor van feljogosítva, ha erre külön felhatalmazást nyert.

Nem változtat azon a kétségtelen tényen, hogy a vállalatvezető által cégjegyzési joggal felruházott vállalati alkalmazott jogköre kétségtelenül szűkebb, mint a vállalatvezetőé, hogy a vállalatvezető által kötött bizonyos jogügyletek érvényességéhez miniszteri jóváhagyás szükséges.

Nem egyszerű kákán csomót keresés tehát, ha a cégbíróság által meghonosítani kívánt új joggyakorlat ellen, amelynek törvényes alapja nincsen, szót emelünk, annál inkább, mert éppen az állami kezelésbe vett vállalatok fontos érdeke kívánja meg, hogy a vállalatvezető és az általa cégjegyzési joggal felruházott vállalati alkalmazottak között ne merüljenek fel olyan hatásköri összeütközések, amelyek későbbi jogviták okozói lehetnek. A cégbíróság gyakorlatának helytelenségét mutatja a fenti sorok írása után megjelent 6.400/1948. Korm. számú rendelet az Állami Áruházak Részvénytársaságról, amelynek a Magyar Közlöny 128. számában mellékletként közölt alapszabályai a 15. §-ban előírják, hogy a cégvezető aláírása mellett »per procura« vagy »pp« toldatot köteles feltüntetni. Semmi értelme sincs tehát annak, hogy az államosított vállalatoknál olyan gyakorlat fejlődjék ki, amilyent a jogszabályalkotó nem is akart.

Dr. Klein Andor

A munkaszerződés fogalmának kérdéséhez

I.

A modern munkajog vezérlő gondolata a munkás védelme. A munka azonban az életben számos jogviszonyban, a legkülönfélébb szerződési formák alapján teljesíttetik, amelyekben a munkára kötelezett gazdasági helyzete nem indokolja azt a fokozottabb védelmet, amelyben a törvény a munkást részesíteni kívánja. A munkajogi törvényhozásnak tehát élesen meg kell vonnia a munkajog alkalmazásának határait, ezért a munkaszerződés fogalmának meghatározása a munkajog kardinális problémáját képezi.

A történelem során az egyes korszakok szerint a mindenkori gazdasági rendszernek megfelelően változott a munkaszerződés fogalma. A római jogtudomány a munkabéri szerződés *(locatio operarum)* fogalmát csak nagyon hézagosan művelte ki. Ennek igen egyszerű oka volt: a rómaiak a munkát túlnyomóan rabszolgák által végeztették, a római ember előkelő életfelfogása szerint a más részére teljesített munkáért pénzt elfogadni tisztességbe ütköző dolog volt és a fizetett munka szabad emberre nézve becstelenséget jelentett. A későbbi jogfejlődés során azonban ez a felfogás mindinkább elhalványult és gyakori jelenség volt, hogy szabad emberek fizetésért vállaltak munkát, minek folytán a munkaszerződés mint a bérleti szerződés *(locatio-conductio)* egyik válfaja bevonult a jogrendszerbe. Ennek megfelelően a munkabéri szerződést így határozták meg: Szerződés, amellyel a munkavállaló munkaerejét munka teljesítésére a munkaadó rendelkezésére bocsátja, utóbbi pedig munkabér fizetésére kötelezi magát.

A rómaiak munkabéri szerződése tiszta értékkicserélési ügylet volt, amelynek keretében a szerződő felek csak a kikötött szolgáltatással tartoztak egymásnak. A munkavállaló nem volt függőségi viszonyban a munkaadóval szemben, viszont a munkaadót sem terhelte gondoskodási kötelezettség a munkavállaló személyével szemben.

A középkorban a helyzet lényegesen megváltozott. A rabszolgaság intézménye mindinkább elvesztette gazdasági jelentőségét, végül Európában — körülbelül a XIV. században — teljesen meg is szűnt. A munkaerők hiánya következtében azonban felmerült annak a szüksége, hogy a munkaadó a szabad munkást is minél erősebb kötelékekkel láncolja magához, ami a munkavállaló fokozott függőségét eredményezte. Hozzájárult ehhez még a korszellemnek megfelelően a hűbéri gondolat is, amelynek vezérlő motívuma a fölé- és alárendeltség volt és amely a munkavállaló személyét teljesen a munkaadó hatalmába adta anélkül, hogy utóbbi annak testi és szellemi jólétéről és általában emberséges életlehetőségéről gondoskodni tartozott volna. A munkaadó a munka feltételeit egyoldalúan állapította meg, a neki nem tetsző munkavállalót önkényesen elbocsáthatta, ellenben joga volt a munkába állani vonakodó vagy a munkahelyét elhagyó nem nemes »szolgát« le-

tartóztatni és bárhonnan, a tizedik vármegyéből is, karhatalommal visszavezettetni.[1]

A középkori munkajognak a hűbéri gondolattal történt telítése következtében vezérlő motívuma tehát a munkaadó érdekeinek egyoldalú védelme volt. A munkavállaló úgyszólván teljesen ki volt szolgáltatva a munkaadó önkényének, amit betetőzött még az a körülmény, hogy jogsérelmek esetén elfogulatlan bíróhoz nem fordulhatott, sőt egyenesen az ellenérdekű félhez kellett jogorvoslásért folyamodnia. A úriszékben — amely nemcsak a jobbágyok, hanem a szolgák polgári és kisebb büntetőügyeiben ítélkezett — maga a földesúr elnökölt, a szavazó bírák kijelölése pedig ugyancsak tőle függött.

A munkaviszonynak ez az egyoldalú felfogása visszatükröződik régi jogunknak a munkaszerződésről megalkotott fogalmában is. Kitűnik ez az egykorú magánjogi tankönyveink meghatározásából, amelyek a munkabéri szerződést a kor felfogásának megfelelően nem külön szerződési típusként, hanem a római jog szerződési rendszerének megfelelően a bérleti szerződés keretében tárgyalják.

Kelemen, akinek könyvét régi magánjogunk klasszikus feldolgozásának tekinthetjük, így definiál:

> Locatio-conductio est contractus nominatus, consensualis de rei non fungibili usus, vel *operis illiberalibus ad tempus*.[2]

Kövy szerint a munkabéri szerződés:

> contractus, quae quis certe mercede *ad certum tempus* credit suarum operarum.[2]

A hangsúly itt nyilvánvalóan azon van, hogy a munkabéri szerződés időre szóló szerződés, amivel a fogalommeghatározás ki akarja zárni a munkaszerződés szabad formáit. Régi jogunk munkabéri szerződése tehát valóságos szolgálati szerződés volt. Akinek eziránt még kételyei volnának, azokat eloszlathatja *Jung*, — aki *Kelemen* művének német nyelven írott gyakorlati irányú synopsisát adta — aki a munkabéri szerződést röviden, de világosan az úr és szolga között létrejött szerződésként határozza meg.[4]

Ugyancsak világos *Szlemenics*, aki a munkabéri szerződést következőképpen definiálja:

> »tartós egyezség, amely által valaki *szolgai munkáját* egyidőre bizonyos bérért leköti.«[5]

A szolgálati szerződés tehát nem új fogalom, megvolt már régi jogunkban is, a diszkrimináció azonban nyilván nem a munkavállaló érdekében (mint az újabb jogfejlődés során), hanem megfordítva: a munkavállaló jogainak minél hatályosabb lekötöttségének, mondhatjuk bátran: a munkás leigázásának céljából történt.

[1] 1715: 101. t.-c. 3. §. A rabszolgaságra emlékeztető rendelkezés, amelynek csökevényei az egyes munkaviszonyokat szabályozó külön törvényekben máig is hatályban voltak, ezeket csak az 1946: XIX. t.-c. helyezte hatályon kívül.

[2] Institutiones iuris privati. 1814. III. 1099.

[3] Elementa iurisprudentiae. 1817.

[4] Darstellung des ungarischen Privatrechts 1818. III. 10.

[5] Közönséges törvényszéki magántörvény. 1923. III. 148.

II.

A francia forradalommal érvényre jutott szabadelvű irányzat szakítva a hűbéri gondolattal, a munkajog terén visszatért a szerződési szabadság elvéhez. Újból életre keltette a római jog idealógiáját, amelyben a munkavállaló szabad emberként állott a szabad emberrel szemben. A jogegyenlőség és az egyéni szabadság jegyében lezajlott társadalmi átalakulás azonban hiába szabadította fel a munkavállalót a munkaadó önkénye alól, mert elmulasztotta megvédeni gazdasági alsóbbrendűségéből eredő kizsákmányolhatóság veszélyével szemben. A munkavállaló ismét egyenrangú ügyletpartnerévé vált a munkaadónak, a törvény azonban nem gyámkodik többé fölötte. Az így előállott helyzetben formális jogegyenlősége dacára a szociális védelemnek még arra a csekély mértékére sem tarthatott igényt, amelyet a hűbéri munkajog — minden egyoldalúsága mellett is — részére bizonyos fokig biztosított. A társadalmi felemelkedés korlátai a dolgozó rétegek előtt lehullottak ugyan, de a nagytőke gazdasági fölénye következtében emberséges megélhetése korlátozva volt.

A korlátlan gazdasági individualizmus uralma alatt a munkajog normativuma ilyenképpen színtelenné és üressé vált. A munkabéri szerződés fejezete, amelyet a XIX. század polgári törvénykönyvei mint a minkaszerződés összes formáit átfogó szerződést szabályoztak, abból a fikcióból kiindulva, hogy a munkavállaló önmaga meg tudja védeni magát és így védőjogszabályokra szüksége nincs, a fogalmi meghatározáson kívül alig tartalmazott jogszabályokat.

Ami a munkabéri szerződés definícióját illeti, visszatértek a római joghoz, átvették annak pandektajogi fogalmát, ami által minden szerződés, amelyben az egyik fél szolgáltatásának tárgyát munka alkotja munkabéri szerződésnek minősült, sőt az Optk. a műbéri (vállalkozási) szerződést is homogenizálta az előbb említett szerződéssel.

Az I. T. SZ. az Optk. érvényét a kötelmi jog terén megszűntette ugyan, a joggyakorlat azonban írott törvény és törvénypótló szokásjog hiányában továbbra is az osztrák jogelveket követte. Az egykorú tankönyvek, amelyek a országbírói értekezlet után jelentek meg, kötelmi jogi részükben nem voltak egyebek, mint egyes osztrák kommentárok sekélyes kompillációi, a munkabéri szerződést az Optk. vagy a pandektajog fogalmazásában határozzák meg.

A munka jogviszonyainak ilyen külterjes szabályozása azonban az élet követelményeit nem elégítették ki. Gondoskodni kellett a fontosabb munkaviszonyok kimerítő szabályozásáról, ami egyes külön törvények útján történt. Ezek a speciális törvények már nem a munkabéri, hanem a kategozchén szolgálati szerződést szabályczzák, bizonyos mértékben gondoskodnak a munkavállaló védelméről, törvényes felmondási időket állapítanak meg, taxatíve felsorolják az elbocsátás és kilépés eseteit, de nem tartalmaznak még kény-

szerítő jogszabályokat és a felekre bízzák, hogy azok alkalmazását mellőzzék, így a felmondási időket megrövidíthetik vagy teljesen kizárhatják.

III.

A XIX. század gazdasági fejlődése következtében az élet követelményei a munkajog terén hatalmas arányokban megnövekedtek. A technika tökéletesedése következtében a munkás mindinkább függő helyzetbe került a tőkével szemben. Anyagi helyzetének inferioritása következtében elvesztette, — ha nem a jogi — de gazdasági értelemben vett személyiségét és öntevékeny munkásból mindinkább akaratnélküli termelési tényezővé süllyedt alá.

A munkás gazdasági alsóbbrendűsége szükségessé tette érdekeinek a társadalom részéről történő fokozottabb védelmét, amely körülmény az államot már a prefasiszta korszakban is intenzívebb jogalkotásra késztette.

A munkajog szocializálása következtében a magánjog rendszerében is változásnak kellett beállani. A szerződési szabadság, amely azon — a maga idejében helytálló — elgondoláson alapult, hogy a szerződő felek gazdaságilag egyenrangú ügyletpartnerek és mint ilyenek a szerződés tartalmát tetszésük szerint szabadon állpíthatják meg, az új gazdasági rendben nem volt továbbra is fenntartható, mert az erőviszonyok egyenlőtlensége következtében a munkaadó és a munkavállaló között a szó igazi értelmében vett szabad negociáció ki van zárva.

A munkavállaló védelmét megvalósító jogszabályok ezért csak úgy érhetik el céljukat, ha azok a felek akaratától függetlenül, sőt ha kell, annak ellenére is érvényesülnek. *Sinzheimer* szerint a szerződés nem lehet többé a felek szubjektív akaratterméke, amely minden egyes szerződésben újra és újra létesül, hanem számos viszonylatban az objektív jogrend alkotórészévé vált, amelyet a felek készen találnak és nem változtathatnak meg.[6] A munkavállaló védelmének hatályossága megköveteli tehát, hogy a védőjogszabályok a munkavállaló terhére a felek közös akaratával se legyenek megváltoztathatók: innen ezeknek a jogszabályoknak kényszerítő *(kogens)* jellege.

A munkajog szocializálása következtében azonban a magánjog szerződési rendszerében is változás állott be. A munkabéri szerződés, amelynek szabályozása a szerződési szabadság elvén épült, nem maradhatott meg továbbra is a munkajog tengelyében, át kellett adni a helyét az újra felélesztett szolgálati szerződésnek, amelynek keretében a felek a szerződési feltételek tekintetében a legtöbb vonatkozásban kötve vannak a törvény rendelkezéseihez, amelyek a munkavállalót nem csupán a munkaadó, hanem önmagával szemben is védelmezik.

A fogalmi átrendeződés szükségképpen fogalomszűkítést is vont maga után. Nem minden munkaszerződést tekintettek szolgálati szerződésnek, a vállalkozási szerződés, a megbízás és általában az átmeneti jellegű munkaszerződések kiestek a szolgálati szerződés fogalmi köréből. A fogalomszűkítés szükségességét annak idején azzal indokolták, hogy nem lehet a szolgálati szerződés normatívumát, — amely a kogens jogszabályok egész tömegével van dotálva és a terhes kötelezettségek egész sorát rója a munkaadóra, — olyan munkaviszonyokra is kiterjeszteni, amelyekben a munkavállaló gazdasági önállósága következtében a fokozottabb védelemre nem szorult rá. Az egyes tekintetbejövő jogrendszerek a szolgálati szerződés fogalmát ugyan eltérően formulázták, (ezeknek külön-külön ismertetésére itt nem térhetünk ki) de mindezek a formulák egyetértenek abban, hogy a szolgálati szerződés a munkaadóval szemben függőségi viszonyban álló munkavállaló munkaszerződése, ellentétben az önálló munkavállaló szerződésével.[7]

Jogrendszerünkben a Mt. — pontosabban már a magánjogi törvénykönyv első tervezete, vezette be a szolgálati szerződést, mint általános munkaszerződési formát. Hogy a szolgálati szerződés mint különjogi szerződési forma már előbb is élt jogrendszerünkben, azt itt figyelmen kívül hagyhatjuk. Minthogy azonban a Mt. a szolgálati szerződés fogalmán kívüleső szerződési alakzatok jogszabályozását mellőzte, az *Indokolás* pedig azokat egyszerűen a megbízás, a vállalkozási szerződés vagy másnemű szerződések jogszabályai alá utalta, a munkaszerződés fogalma körül a joggyakorlatban egy duplicitás keletkezett, amelyben a szolgálati szerződés mellett az ennek a szerződésnek a fogalmából kirekesztett munkaszerződések, — amelyeket átfogó elnevezéssel közönséges munkabéri szerződéseknek is nevezhetünk, — légüres térbe kerültek. A duplicitásból a két egymással rokon szerződési forma konkurrenciája keletkezett, ami nemcsak vészes jogbizonytalanságot eredményezett, hanem a bíróságok szűkkeblűsége következtében, majd később még inkább a fasiszta szellem hatása alatt, egy kimondottan reakciós munkajogi bírói gyakorlatra vezetett.

Az alárendeltségi viszony ismérvének meghatározása ugyanis dogmatikailag megoldhatatlannak bizonyult. A függőség fogalma, mint merő absztrakció bírói kognicióval úgyszólván sohasem állapítható meg megnyugtató módon, a problémának indiciumok alapján, vagy éppen külső formai ismérvének segítségével történő eldöntése (a joggyakorlat túlnyomóan ilyenekkel operált) fölötte aggályos és tág teret nyitott a bírói önkénynek.

Mivel a régi korszaknak az élettől idegenkedő bíróságai a szolgálati viszony adottságát csak igen szűkkeblűen állapították meg, előállhatott az a sajnálatos és a szociális érdeket sértő helyzet, hogy még állandóan alkalmazott munkavállalók,

[6] *Grundzüge des Arbeitsrechts.* 1921. 19. old.

[7] »Les lois sociales ne prennent sous leur protection que les salariés, *á raison de leur dépendence,* tandis que les entrepreneurs sont censés libres de se défendre et *non pas besoin de la protection légale.*« *Savatier-Dalloz,* Nouveau dictionnaire de droit. I. 83.

sokszor egész életen át teljesített szolgálataik ellenére, nem részesültek a szolgálati szerződés jogszabályai által nyujtott védelemben, ami különösen a felmondási perekben vezetett véres igazságtalanságokra. A Mt. kötelmi részének szerkesztője kétségtelenül jót akart, amikor elejtve a munkabéri szerződést, a szolgálati szerződés normativumával a munkavállalót hatályosabb védelemben kívánta részesíteni. A jószándék azonban a joggyakorlat elferdülése következtében a munkavállaló jogainak megnyirbálásához vezetett. Ha valahol, úgy itt találnak Mefisztó gúnyos szavai a törvények gyarlóságairól:

»Bölcs jótét fordul örök bajra.«

Ennek a visszás állapotnak kíván véget vetni a készülő munkajogi törvénykönyv, amely vezérlő gondolatának megfelelően, elejtve a szolgálati szerződés fogalmát, a munkavállaló védelmét többé nem a szolgálati viszony adottságához, hanem már magához a munkaviszonyhoz fűzi és visszatérve a munkaszerződés tágkörű fogalmához, munkaviszonyt vesz föl mindenütt, ahol a munkavállaló a munkáltató rendelkezései szerint munkát teljesít. A demokratikus jogalkotás nagy művének korszakot alkotó újításaként kell üdvözölnünk a kodifikációnak ezt a lépését, amely a dolgozók sérelmeit ebben a vonatkozásban bizonyára gyökeresen orvosolni fogja.

Dr. Brachfeld Dezső

A kuruzslás bűncselekménye mint jogi probléma

A társadalmakban végbemenő forradalmi változások után a jogalkotásnak kétféle útját különböztethetjük meg. Az egyik, a régi jogrendszer következetes felszámolása, az addig hatályos törvények érvénytelenítése. Lerombolása a réginek és az élet minden vonalán új jogszabályok alkotása. Ez történt a Szovjetunióban és Jugoszláviában. Nálunk a probléma megoldásához a másik módon láttak hozzá. Mégpedig az új szükségleteknek megfelelően egyrészt számtalan új forradalmi jogszabályt alkottunk, másrészt a jogviszonyok jelentékeny részében a régi jogszabályok maradtak irányadók és ezeket a jogszabályokat a változott viszonyoknak megfelelően módosítottuk, kiegészítettük, illetve a szükséghez képest megváltoztattuk.

Ott, ahol a forradalmi változások után is érvényben maradnak a régi jogszabályok, a bírákra fokozott feladat hárul. Nekik kell a régi, sokszor elavult jogszabályokat a változott viszonyok követelményeinek megfelelően alkalmazni, illetőleg a fejlődés irányával ellentétes jogszabályok desuetudoját elősegíteni. A bírót helyes megoldáshoz ilyenkor csak demokratikus jogérzéke, a dolgozók akaratának ismerete és a fejlődés irányának a felismerése segítheti hozzá.

Ebből a szempontból rendkívül érdekes helyzet állott elő annak a bűncselekménynek az elbírálásánál is, amit a mindennapi életben kuruzslással illetnek. A kuruzslást eredetileg az 1879. XL. t. c. (Kbtk) szabályozta 92. §-ában. E szerint pénzbüntetéssel büntetendő, aki szabályszerű jogosítvány nélkül fizetésért, vagy jutalomért orvosi, sebészi, fogorvosi teendőket végez. Ezt a rendelkezést utóbb az 1936. évi I. t.-c. (az orvosi rendtartás) hatályon kívül helyezte és a kuruzslás bűncselekményéből a törvény 52. §-ában vétséget kreált.

A felszabadulás után a 2550/1945. M. E. sz. rendelet 1. §-a az 1936. évi I. t.-c.-et (orvosi rendtartás) mint fasiszta törvényt, joggal hatályon kívül helyezte. Ennek következtében a kuruzslással kapcsolatos büntető ügyekben a következő érdekes problémákat kellett eldönteni.

1. Minthogy a 2550/1945. sz. rendelet hatályon kívül helyezte az orvosi rendtartást, kérdés, hogy ennek következtében automatikusan feléledt-e az orvosi rendtartás által hatályon kívül helyezett 92. §-a a Kbtk-nak? Illetőleg jogdogmatikailag megszövegezve a kérdést, a hatályonkívül helyező törvény hatályon kivül helyezésével, feléledt-e az eredeti, hatályon kívül helyezett jogszabály.

2. Ezek után egyáltalában poenalizálható-e a kuruzslás tényálladéka.

Bíróságaink az ügy eldöntésével kapcsolatosan ingadozó álláspontot foglaltak el. Szórványosan voltak olyan alsófokú ítéletek, amelyek az orvosi rendtartás hatályonkívül helyezése folytán a Kbtk. 92. §-át hatályban lévőnek mondották ki és a vádlottat közegészség elleni kihágásban mondották ki bűnösnek és vele szemben pénzbüntetést róttak ki. Volt olyan bíróság, amelyiknek ítélete szerint a kuruzslásnak, mint lex speciálisnak hatályon kívül helyezése folytán, a cselekmény subsidiariusan más tényálladék alá vonható és a konkrét esetben a csalás bűncselekményét látta fennforogni (pécsi büntetőjárásbíróság P. 13425/1947.) A felsőbíróságok azonban kivétel nélkül és túlnyomórészben az alsóbíróságok is, arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a kuruzslás a hatályonkívül helyezés folytán nem poenalizálható (pestvidéki törvényszék Bf. I. 6296/1946., miskolci törvényszék Bf. 5046/1946., kalocsai járásbíróság B. 3320/1947.).

Igénytelen nézetem szerint a bíróságoknak ilymódon kialakult gyakorlata nem helyes. A bíráknak a kérdés eldöntésénél elsősorban a közvélemény jogi meggyőződését kellett volna szem előtt tartaniok és meg kellett volna keresniök a módot a társadalomban mutatkozó azon jogos szükséglet, illetve igény megoldásához, amely annak folytán lépett fel, hogy a kuruzslók kártékony munkája ellen védelmet kell nyújtani.

Ezzel kapcsolatosan nem jogos az az ellenvetés sem, hogy ez törvényhozási feladat, mert a 2550/1945. sz. rendelet megjelenése óta az új orvosi rendtartásnak a közeljövőben várható életbelépéséig, mintegy három esztendő telt el, nyilván azért, mert a törvényhozásnak előbb más, fontosabb elsőrendű problémákat kellett megoldania. Igy a bíróságok helytelen álláspontja következtében ez alatt az idő alatt a kuruzslás büntetlenül maradt, noha a közvélemény a cselekményt nyilvánvalóan büntetendőnek tartja. Ilymódon a bíróságoknak nem célszerű törvénymagyarázata folytán oly állapotot tűrtek, amely egyrészt emberek százainak egészségét veszélyezteti, másrészt a jogérzéket is sérti. A bírónak abból kellett volna kiindulnia, hogy az orvosi kamaráról szóló törvényt mint fasiszta törvényt hatálytalanítani kellett. Azonban a törvényhozó ezzel csak a fasisztajellegű törvényt kívánta hatálytalanítani, nem pedig a kuruzslás bűncselekményét büntetlenül hagyni.

A kérdés helyes megoldását jogelméletileg is meg lehetett volna alapozni. A probléma magja ugyanis, mint fentebb előadtam, az, hogy a hatályon kívül helyező törvény hatályonkívül helyezésével feléled-e a hatályonkívül helyezett eredeti jogszabály, vagy nem. Ez a probléma azonos szerkezetű a novációs magánjogi problémájával. A novációnál is felmerülhet az a kérdés, hogy a nováció érvénytelenné váltával a régi novált kötelem fennmarad, illetve feléled-e. Magánjogunk ebben a kérdésben már régóta pozitív álláspontot foglal el. Hivatkozom Frank Ignác: »A közigazság törvényei Magyarhonban« című munkájára, amelynek idevonatkozó álláspontját Szladits Károly professzor »Magyar Magánjogában« érvényesnek ismeri el és amely úgy szól: hogy: »ha maga az újító szerződés érvénytelen, vagy hatályát veszti, a régi kötelem fennmarad, illetve feléled.« Véleményem szerint bíróságainknak a problémát ezen elv szemelőtt tartásával kellett volna megoldaniok. Egyébként az általam vázolt elméleti probléma mögött zajlott le a fogorvosok és a fogtechnikusok hosszú és elkeseredett háborúja.

Megjegyzem, hogy az új orvosi rendtartás megjelenésével a konkrét kérdés elveszti aktualitását, azonban a probléma magvát képező elvi kérdések nézetem szerint érdekesek és figyelemre méltóak.

Dr. Kovács István

A bírósági vércsoportmeghatározások eddigi eredményei

A multban Magyarországon csak elszórtan végeztek a bíróságok részére vércsoportmeghatározásokat és ezeknek eredményeiről csupán egyetlen, kevés esetre vonatkozó beszámoló jelent meg (Rex-Kiss Béla[1]). A mult év június 1-én hatályba lépő 30.000/1947. I. M. sz. rendelet, amely egyben szabályozta a vércsoportmeghatározásokkal történő bizonyítási eljárás módját, e meghatározások végzésére a budapesti tudományegyetem Törvényszéki-Orvostani Intézetét jelölte ki.[2] E rendelet eredményeképpen az ország egész területén a bíróságok mind több és több peres ügyben rendelték el a vércsoportmeghatározásokat. Az azóta eltelt 10 hónap alatt a különböző bíróságok 206 apasági ügyben küldtek megkeresést az intézethez a vércsoportmeghatározások elvégzésére. Ezekből 62 (30%) budapesti bíróságoktól, a többi a vidékiektől származik. A megkeresések közül a legtöbbet a budapesti törvényszék küldte (szám szerint 37-et), utána a budapesti központi járásbíróság (15) és I—III. ker. járásbíróság (4), a pestvidéki törvényszék (5), a debreceni törvényszék (7), a gyulai törvényszék (3) és járásbíróság (6), a nagykanizsai törvényszék (12), a soproni törvényszék (5), a székesfehérvári járásbíróság (5) és a zalaegerszegi járásbíróság (7) következnek.

A megkeresések közül az intézet a mai napig 100 ügyben fejezte be a vizsgálatokat és adott szakértői véleményt. A vércsoportmeghatározások elvégzése végett a Budapesten és környékén lakó feleket az intézetbe rendeltük be, míg a vidékieknél a törvényszéki vagy hatósági orvosok végezték el a vérvételt és a vett vérmintákat az intézet által rendelkezésre bocsátott tartályokban expressz-postával küldték be az intézetbe vizsgálatra. A vércsoportmeghatározásokat tehát minden esetben az intézetben végeztük el. Az ABC-vércsoportrendszeren kívül minden esetben MN.-vércsoportmeghatározásokat is végeztünk. Az alcsoportok meghatározására nem terjeszkedtünk ki. Három esetben, amelyekben fenti vércsoportok meghatározásával nem sikerült kizárást elérni, megkíséreltük — bár sikertelenül — az Rh- és P-faktor meghatározással is az apaság kizárását. Az ABO-vércsoportok meghatározását saját készítésű emberi agglutináló savókkal, az MN-vércsoportok meghatározását pedig saját gyártmányú anti-M és anti-N nyúl-immunsavókkal végeztük.

A 100 befejezett ügyből apasági kizárást sikerült elérni 19 esetben, vagyis az esetek egyötödében, ami 19·0%-os eredménynek felel meg. A kizárási esetek közül:

ABO-vércsoportrendszer alapján kizárható volt az apaság 7 esetben (7·0%);

MN-vércsoportrendszer alapján kizárható volt az apaság 8 esetben (8·0%);

ABO- és MN-vércsoportrendszer alapján kizárható volt az apaság (kettős kizárás) 4 esetben (4·0%).

A rendelkezésre álló gyér külföldi adatok

[1] *Rex-Kiss Béla*: Jogtudományi Közlöny 1946. 17—18. sz.

[2] *Rex-Kiss Béla*: Orvosok Lapja 1947. 32. sz.

közül megemlítjük *Merkel*[3] statisztikáját, aki öt év (1933—1938) alatt végzett vizsgálataiból 23·67%-ban ért el kizárást. (ABO = 9·5% MN = 12·05%, ABO+MN=2·12%). *Jungmichel*[4] 320 esetből 22·2%-ban ért el kizárást. (ABO=8·75%, MN=11·55% ABO+MN=1·9%). *Thelin Campichl*[5] közleménye szerint a zürichi törvényszéki orvostani intézetben 1931—1939. években végzett 200 bírósági vércsoportmeghatározás közül 20 esetben (10%) sikerült az apaságot kizárni (ABO=10%, MN=4·5%). *Rex-Kiss* 1946-ban közölt 14 vizsgálatából 21·4%-ban ért el kizárást.

Az eddig kivizsgált esetek közül 96-ban csupán egy férfi szerepelt a peres ügyben, ami természetszerűleg csökkenti a kizárás kilátásait. Négy esetben két férfi szerepelt az ügyben. Ez utóbbiak közül egy esetben egyik férfi apaságát sem sikerült kizárni, míg három eset közül kettőben az egyik férfi, egy esetben pedig mindkét férfi apaságát ki lehetett zárni.

A 100 eset közül apasági kereset volt a per tárgya 96 esetben, míg 4 esetben a törvényes házasságból született gyermek apaságának megállapítása iránt adtak be keseretet.

A kizárásos esetek bíróságonként a következőképpen oszlottak meg: budapesti törvényszék 4, budapesti központi járásbíróság, 3 budapesti I—III. ker. járásbíróság 1, pestvidéki törvényszék 1, nagykanizsai törvényszék 1, soproni törvényszék 1, soproni járásbíróság 1, szikszói járásbíróság 1, szekszárdi törvényszék 1, szentesi járásbíróság 1, debreceni törvényszék 1, veszprémi járásbíróság 1, zalaszentgróti járásbíróság 1, kunszentmiklósi járásbíróság 1.

Eddigi eredményeink is megerősítik azt az ismert tényt, hogy a nagyvárosokban rendszerint nagyobb a hamis apasági keresetek és ebből kifolyólag a kizárások száma, mint vidéken. Ugyanis a kivizsgált 36 fővárosi eset közül 9 esetben volt az apaság kizárható, ami 25%-os eredménynek felel meg, szemben a 19·0%-os összesített (budapesti—vidéki) kizárási eredménnyel.

Befejezésül meg kell jegyeznem, hogy a vércsoportmeghatározások ma még nem teszik lehetővé az apa személyének pozitív meghatározását, hanem csupán az apaként szóbajövő (vélelmezett) férfi, ill. a férfiak közül valamelyiknek (esetleg mindegyiknek) a kizárását. Természetesen a kizárás kilátásai abban az esetben, ha csupán egy férfiről van szó, a legkisebbek. Azonban több férfi esetén a férfiak valamelyike kizárhatóságának lehetőségei mér elég nagyok. Igy egyetlen férfi esetén az MN-vércsoportrendszer segítségével az esetek 18·6%-ában, az ABO- és MN-vércsoportrendszer együttes meghatározása segítségével pedig az esetek 33%-ában lehet egy hamisan perbefogott vagy apasággal gyanusított férfi apaságát kizárni. A kizárási lehetőség két férfi esetén a két vércsoportrendszerrel 55·6%, három férfi esetén pedig már 77·8%. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy egyetlen hamisan perbe fogott férfi esetén is minden harmadik, két férfi esetén minden második, három férfi esetén pedig öt közül 4 esetben ki tudjuk zárni szerológiailag az apaságot. Természetesen nem várható és nem is lehetséges az apaság kizárása, ha az anya kijelentése megfelel a valóságnak és az illető férfi valóban nemzője a gyermeknek.

Bár sokak előtt feleslegesnek látszik, de mégis szólnunk kell végül arról, hogy milyen mértékben tekinthetők biztosnak a vércsoportmeghatározások eredményei és azok a törvények, amelyeken a vércsoportmeghatározások eredményei alapján alkotott szakértői vélemények nyugszanak és ebből kifolyólag *milyen mértékű bizonyító értéket kell tulajdonítani a vércsoportmeghatározásoknak.* A tudomány ma már a vércsoportok öröklési szabályait teljesen biztosnak tekinti. A vércsoportok meghatározásának technikája is olyan fokú, hogy a szabályok pontos betartásával végzett vizsgálat eredménye szintén teljesen biztosnak tekinthető. Ebből kifolyólag az öröklési szabályokat jól ismerő és a vércsoportmeghatározásokban kellő gyakorlattal rendelkező szakértő által kiadott vélemény, mint bizonyíték felette áll minden más, nem természettudományi bizonyítéknak. Ez azt jelenti, hogy *azokban az esetekben, amelyekben a vércsoportmeghatározások eredményeképpen egy férfi apasága kizárható, ennek 100%-os bizonyító erőt és biztosságot kell tulajdonítanunk, még akkor is, ha egyéb bizonyítékok — akár a nő esküje is — ezt nem támasztják alá vagy ennek ellenkezőjét látszanak bizonyítani.*

Dr. Rex-Kiss Béla
Dr. Budvári Róbert

[3] *Merkel, H.:* Ziel und Weg 1939. 4. 15.
[4] *Jungmichel, G.:* Ger. Med. Forsch. 1940. H. 1.
[5] *Thelin Campichel, H.:* Annales de Medecin Legale 19. 604. 1939.

A N. O. T. jogegységi tanácsának határozatai és a favor defensionis

A Népbíróságok Országos Tanácsának az 1947 : XXXIV. t.-c. 22. §-a alapján evégből alakított jogegységi tanácsa elbírálta a jogegység érdekében a népfőügyész által előterjesztett első perorvoslatokat.

A törvény azon rendelkezése, hogy a vádlott javára szolgáló törvénysértés esetén a jogegységi tanács jogosult a perorvoslattal megtámadott határozatot megsemmisíteni és az ügyet újabb elbírálás végett az alsófokon eljárt népbírósághoz

utasítani, — számtalan olyan jogi problémát vet fel, amelynek eldöntése az uralkodó jogelmélet alapján sokszor majdnem lehetetlen s így a jogalkalmazónak vagy elméleti kutatónak teljesen új utakon, a régi jogszabályoknak, de a gyökeresen megváltozott életviszonyoknak megfelelően kell haladnia. Ez a súlyos feladat a jogegységi tanács minden egyes tagjától széleskörű elméleti és gyakorlati tudást és az életviszonyok komoly ismeretét teszi szükségessé. Különösen áll ez a tétel a jogegységi tanács előadójára, akinek úttörő munkája sokszor kodifikáló jellegű azon nehézséggel súlyosbítva, hogy a kodifikátor tágabb keretek közé engedett szabad fantáziájának ezúttal gátat vetnek az eredetileg más, elavult életviszonyokra létesített tételes jog érvényben lévő rendelkezései.

Az első jogegységi határozatok azt mutatják, hogy a jogegységi tanács és elsősorban annak előadója, dr. Sarlós Márton e feladatot a fenn: álló jogszabályokkal összhangban és mégis merész újításokkal odotta meg.

Már a 81/1945. M. E. számú rendelet életbeléptetése gyökeresen megváltoztatta az egyes jogintézményekről eddig alkotott fogalmainkat, de az 1947 : XXXIV. t.-c. (II. Nbnov.) által a Népbíróságok Országos Tanácsának adott, — a vádlott terhére is szolgáló — azon jog, hogy jogerős határozatokat is felülvizsgálhat, — egyenesen egyes, a klasszikus jogba gyökeredző jogelveknek elejtésére és új jogelvek létesítésére késztetik a jogalkalmazót és elméleti kutatót egyaránt.

Már az első jogegységi döntvények arról győznek meg bennünket, hogy a favor defensionisnak és a res judicatának eddig lefektetett alapelvei a változott életviszonyoknak és az ennek alapján már megváltozott jogszabályoknak megfelelően revízióra szorulnak.

A II. Nbnov. 22. §-ának (3) bekezdése a népbírósági ítélet jogerőre emelkedésétől számított négy éven belül az elítélt terhére is perorvoslatot engedélyez a népfőügyésznek a jogegység érdekében.

Az eljárásra a Bp. 442. §-ában foglalt rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.

A törvény idézett rendelkezéséből az első benyomás az, hogy a vádlott anyagi védelmét szolgáló favor defensionis komponensei közül népbírósági viszonylatban kiesik az a szabály, hogy a jogegység érdekében használt perorvoslat nem szolgálhat vádlott kárára. A vádlott érdekeit látszik sérteni a Bp. 442. §-ára való hivatkozás is, amelynek első bekezdése szerint a Kúriának a jogegység érdekében tartott tárgyalásán a koronaügyészen — respective a legfőbbállamügyészen — kívül más fél nem idézendő. Ez a rendelkezés a Bp. szerinti eljárás keretében helyes is, mert ennek körébe csak a törvénysértés elvi megállapítása tartozik és ennek vádlottra nézve csak az esetben van kihatása, ha ez a hatás reá nézve kedvező, míg hátrányos konzekvenciák reá ebből nem származhatnak. A Népbíróságok Országos Tanácsának jogegységi tanácsa NOT. Je. 746/1948/6. sz. határozatában tekintettel arra, hogy: »a Bp. 442. §-ával ellentétben a II. Nbnov. 22. § (3) bekezdése értelmében a vádlott javára szolgált törvénysértés esetében a határozat megsemmisítésének és új eljárásnak lehet helye, — az Országos Tanács úgy találta, hogy a Bp. 442. § (1) bekezdésében foglalt tilalom — hogy t. i. a koronaügyészen kívül más fél nem idézendő — merev alkalmazása helyett a vádlott terhére bejelentett jogegységi perorvoslat tárgyalásán az ügyfélegyenlőség elve kell hogy érvényesüljön éspedig a kontradiktórius eljárásnak a Bp. 435. § ötödik bekezdésében megjelölt azon határáig, — hogy a tárgyaláson a vádlott megjelenhet ugyan, de csak ügyvédje emelhet szót.«

A jogegységi tanácsnak ezen, a vádlott érdekeit legmesszebbmenően biztosító rendelkezése eliminálja a törvény azon látszólagos rendelkezését, mintha a jogegység érdekében használható perorvoslatnak vádlott terhére kiszélesítésével a favor defensionis elvén akarna rést ütni.

Mielőtt a Népbíróságok Országos Tanácsának fenti határozati rendelkezését a Bp.-ből folyó egyéb rendelkezésekkel is alátámasztanám, meg kell állapítanom, hogy a vádlott terhére szóló rendkívüli perorvoslat felvétele a törvény által szabályozott életviszonyokban beállott változás diktálta szükségen és egyes bírói ítéleteknek a népbírósági rendelkezések céljaitól és tételes rendelkezéseitől való eltávolodásán kívül ezen vonatkozásban az ügyfélegyenlőséget tette teljessé.

Ha az ügyfélegyenlőség ily vonatkozású érvényesítését a favor defensionis terhére más vonatkozású eljárás tekintetében nem is tudnám osztani, — a népbírósági eljárásra tartozó ügyek tekintetében feltétlenül szükségesnek tartom, mert ezen eljárás keretében oly ügyek nyernek bírói értékelést, amelyeknek sértettje: maga a magyar nép, a bűncselekmény által okozott eredmény: városaink, falvaink, műértékeink pusztulása, honfitársaink százezreinek halála, millióinak kínszenvedése és majdnem országunk végpusztulása volt. A népbíráskodási eljárásban a jogvédett érdeknek és a bűncselekmény jogi tárgyának lényeges változásával állunk szemben. Az individualista felfogás tükröző régi jogszabályainkkal szemben ma már elsősorban a közösség érdekeit védő büntetőszabályok kerülnek előtérbe, amelyek nem annyira az egyént, hanem inkább az emberek bizonyos csoportját, legtágabb értelemben az egész népet és az egyént csak mint ezen közösségnek tagját védik.[1])

A felszabadulás után a forradalmi idők és a kezdet nehézségei közepette született népbírósági ítéletek — melyek lehetővé tették a háború és nép bűnösei egy részének büntetlenségét, vagy bűnükkel arányban nem álló büntetésüket — szigorú formák közé kötött, a vádlott védelmét megfelelően biztosító eljárás keretében, de revízióra szorul.

Terhelt anyagi védelmét szolgálja a törvény azon rendelkezése is, amely a népfőügyész perorvoslati jogát időbelileg korlátozza. Célja, hogy

[1]) Dr. Szabó Imre: A jog változásai és a jogászok változásai. Jogtud. Közlöny. 1946 dec. 25-iki szám 332. old.

az elítélt ne legyen hosszú ideig jogbizonytalanságban.

Az elítélt anyagi védelmének tett eleget a jogegységi tanács akkor is, amikor a védőt azon felhívással idézte, hogy a perorvoslat ellen vádlott védelmében joga van felszólalni.

A jogegységi tanács ezen intézkedése a felhívottakon kívül azért is jogszabályszerű, mert összhangban áll a Bp. 317. §-ának azon rendelkezésével, amely szerint vádmódosítás tárgyában tett mindennemű indítványra vádlott és védője meghallgatandó, — a Bp. 413. §-ával és végül a Bp. 423. §-ának azon rendelkezésével, hogy amennyiben az elsőfokú felmentő ítélet a felmentett vádlott terhére megváltoztatandó, a fellebbviteli tanács köteles őt előzőleg kihallgatni. Ezzel szemben a jogegységi tanács azon rendelkezése, hogy az elsősorban elvi síkon mozgó legfelsőbb bíróság előtt vádlottnak felszólalási joga nincs, megfelel a Bp. 435. §-ában lefektetett jogelvnek.

A vádlott javára használt perorvoslat tekintetében a Bp. vonatkozó szabályai változatlanul irányadók és így azon a védő nem szólalhat fel.

Dr. Berend György

A legközelebbi számunktól kezdve

az újonnan hatályba lépő jogszabályokat — törvényeket, rendeleteket — tárgyuk megjelölésével rendszeresen feltüntetjük

SZEMLE

I.

A laikus bíráskodás elvének kiterjesztése, a népi demokrácia érdekeinek és jogelveinek érvényesítése az ország legnagyobb politikai pártjának igazságügyi programmjába tartozik. Az igazságügyminisztérium vezetői ennek a legnagyobb politikai pártnak, a Magyar Dolgozók Pártjának a tagjai, tehát a célkitűzések méltán tekinthetők kormányprogrammnak.

Ma már a hazai intézmények működésén keresztül is ismerjük a laikus elemnek a törvénykezésben jelentkező előnyös hatását. A bíráskodás e rendszerének kiépítése a modern állam jogéletének nélkülözhetetlen alkotóeleme.

A laikus bíró működése egyáltalában nem jelentheti, de nem is jelenti azt, hogy az állami akaratot, a jogszabályt nem kell ismernie.

A jogszabályban foglalt elvont tényállás és az ahhoz fűzött közkötelező erejű követelmény felől tiszta fogalma kell hogy legyen a jogalkalmazó laikus bírónak. A jogszabály általánosít, nagy feladat tehát a konkrét lehetőségek helyes vizsgálata és értékelése, mert csak ennek árán lehet alkalmazni a jogszabályt.

A jogszabály azonban csak akkor hozható hibamentesen összefüggésbe az elbírálás alatt álló esettel, tehát alkalmazható helyesen, ha fogalmazását illetően világos, szabatos és közérthető.

Jogszabályalkotásunkat az élettől való bizonyos távolság, fogalmazásukat illetően pedig a miszticitásig terjedő homály jellemezte, amely nem utolsósorban az elnyomott osztály tagjai előtt a lényeg elkendőzését célozta, elérvén mindenesetre azt, hogy velük bánni csak e jogi műnyelven értők, egy külön kaszt, a jogászi bürokráciához tartozók — tudtak.

A ma jogszabályait a nép számára kell alkotni — tartalmukat és *fogalmazásukat* illetően egyaránt azért, hogy a nép jól megértse és *mint bíró*, jól is alkalmazhassa. Meg kell tehát teremteni az új, világos, érthető és egyértelmű, jogszabályfogalmazás célját szolgáló jogi műnyelvet.

Az ennek segítségével fogalmazott és helyes tartalmú jogszabály a célbavett gyökeres igazságügyi reform szilárd alapja lesz.

K. M.

A jogászok társadalmi szervezeteit egybefoglaló és alakulóban lévő intézmény megtette az előkészületeket annak a nagyszabású *nemzetközi* jogászkongresszusnak a megszervezésére, amelyre Budapesten e centenaris év november havában kerül sor. Köszönettel fogad — a szerkesztőség címére küldendő idevonatkozó javaslatokat: **a szervezőbizottság.**

JOGIRODALOM

Dr. Rudolf Loránt: Az uj magyar szövetkezeti jog.

A pécsi tudomány egyetem 25 éves fennállásának ünnepléseként kezdte meg az ottani gazdaságjogi szeminárium vezetője: dr. Rudolf Loránt professzor az új magyar szövetkezeti jog rendszeres feldolgozását. Három kötetre tervezett művéből egyelőre csak az első kötet jelent meg, mely a készülő második kötettel együtt egyetemi tankönyv és egyben gyakorlati kézikönyv kíván lenni, míg a harmadik kötet a szövetkezeti jog elméletét fogja tartalmazni. Az I. kötet, mint »Általános Rész« az anyag megismeréséhez szükséges szövetkezetjogi alapelvek rövid vázlatát nyujtja, azután az egyetemi hallgatók igényeihez igazodva, tankönyv alakjában rendszerbe foglalja és elvi alapjaira visszavezetve kommentálja a szövetkezeti törvényt és 1948. évi novelláját. Végül pedig közli az 1947 : XXI. és 1948 : XXXI. t.-cikkek szövegét, még pedig az alaptörvény módosított §-ai helyére a novella megfelelő szakaszait helyezve és mindenütt utalva a kommentár vonatkozó pontjaira; egyúttal közli az illető törvényhelyeknél az azóta megjelent rendeleteket is, úgyhogy a munka az eddigi teljes joganyagot nyujtja. Rudolf professzor könyve az első munka, mely az érvényes szövetkezeti jognak világos és szabatos egyetemi tankönyvét adja és az elmélet és gyakorlat számára egy-

aránt hasznos kézikönyv, mely monografiákban szegény jogi irodalmunkban hézagot pótol. A szerző tisztán látja és ismerteti a törvény hézagait is és előre bejelenti, hogy a II. kötetben foglalt »Különös Rész« már figyelemmel lesz a jogszabályok várható későbbi változásaira és hogy ezeknek a változásoknak szelvényei az I. kötetbe beragaszthatók lesznek. Gyorsan változó jogszabályaink mellett jogszabálygyüjteményeink számára követésreméltó példa volna, mely a gyüjtemények elavulását megakadályozná. (*G. B.*)

Dr. Vági József és dr. Fábry Sándor: Pengővalorizáció

Nemcsak két háborút éltünk meg egy nemzedék alatt, hanem az azokkal összenőtt válságok közt két hatalmas inflációt is, a koronaromlást és a pengőromlást. Ezekkel szemben mind a kétszer fellépett gyógyítási kísérletként a valorizáció.

A koronaromlás ellenében a koronavalorizáció az inflációs évtized (1914—24) vége felé kezdődött és a stabilizáció első éveiben lépett egyre magasabb fokra. Végül is a jogirodalomban dúló harcot és a bírói gyakorlatban fokozatosan megvalósuló mozgalmat a kormányzat két törvénnyel — a nyugdíjátértékelés terén már 1926-ban, általánosságban pedig 1928-ban — formailag szentesítette, érdemileg megállitotta. A törvényi gátakat az átértékelés árja ellenében a Bethlen-kormány többféle gazdaságpolitikai célból emelte, jórészt az akkori nagytőke érdekében. A nyugdíjátértékelési törvény elsősorban a kapitalista nagyvállalatok érdekében nyomta le alkalmazottaik nyugdíjigényeit. Az 1928: XII. törvénycikk a »tiszta pénztartozások« és a jelzálogjogok átértékelésének kizárása által vegyesen védte a bankokat és más nagykapitalistákat és a nagybirtokot, de ugyanakkor a kis- és törpebirtokosokat is és háztulajdonosokat és természetesen a mindenféle adósi pozicióban szétszórtan található egyeseket is, akik nem alkotnak semmiféle gazdasági vagy politikai egységet.

Szociális igazság szempontjából nehéz egyenleget vonni a koronaátértékelési intézkedésekből. A dolgozóknak ugyan mindenkor elsőrangú érdeke volt a jó pénz, az értékállandóság fenntartása s ebből az következnék, hogy érdekük az átértékelés is, amely a pénzromlás hatásainak legalább utólagos és legalább részleges kiküszöbölésére irányul. De valójában a dolgozók legnagyobb részére nézve közömbös maradt az egész 1926—28-as átértékelés. Csak bizonyos pontokon voltak abban egyes, szűkebb rétegeik érintve (nyugdíjak szolgálati jogviszonyból elmaradt fizetések, baleseti járadékok stb.) Amennyiben pedig a koronaromláson elúszott magánvagyonoknak közpénzekből leendő helyreállítása jött volna szóba esetleg (pl. hadikölcsönvalorizáció), ami csak az adóteher fokozása útján lett volna lehetséges, a dolgozók kézzelfogható érdeke ennek a mellőzése volt. Ebből a szempontból tehát a kincstárnak, közületeknek mint adósoknak elvi mentesítése az átértékelés alól helyes volt.

A pengővalorizáció, amelyet Vági (és kisebb részben Fábry) az előttünk fekvő érdekes, gazdag anyagú könyvben tárgyalnak, sok tekintetben emlékeztet a koronaátértékelésre, bár számos más ponton viszont eltér attól. Hogy a leromlott papírpénz neve a második inflációban más volt, amire a könyv címe tömören támaszkodik, az érdemben természetesen nem különbség. De annál inkább különbség az ország, a gazdasági élet rombadőlésének sokkal nagyobb foka, mert hiszen csak a megmaradt értékek és lehetőségek szolgálhatnak az átértékelés számára kiindulásul és fedezetül. Még döntőbb különbség az, hogy a koronaromlás likvidálása, az akkori általános »szanálás«, a pengő bevezetése és ezek mellett a koronavalorizávió is a kapitalista magángazdálkodási rendszeren belül, e rendszer újra-megerősítésének irányában történtek, míg most a célkitűzés és a haladás tényleges iránya éppen ellentétesek.

Nemzetgazdaságilag persze az átértekelés nem tartozik az elsőrangú problémák közé. Éppen azért mellőzhetik a törvényhozás és a kormányzat annak átfogó rendezését és átengedhetik a megoldást a bírói gyakorlatnak. Az évek előtt lezajlott és lezárult pénzromlási folyamat következményeinek teljes kiküszöbölésére nem lehet gondolni. A valorizáció megmarad egyes felek konkrét egyezkedésének és ha perre mennek, a bíróságok egyes határozatainak a körében. Volumenben tehát távolról sem közelítheti meg a pénzromlásnak annakidején volt automatikus, minden pengőkövetelést érintő jelentőségét. Másrészt szociális szempontból is többnyire meglehetősen színtelen az átértékelésnek vagy mellőzésének kérdése. Szociálisan úgyszólván semmitmondók az olyan esetek, amikor az érdekelt hitelező és adós ugyanahhoz az osztályhoz, társadalmi réteghez tartoznak. Pl. ha egy ház eladója és vevője közt vitás a vételár átértékelése; vagy, ha testvérek közti örökösödési perben merül fel a kérdés. Többnyire tehát a pengőátértékelés is csak eseti, méltányossági — magánjogi típusú — kérdés, nem szociális probléma. Ilyenné főleg csak akkor válik, ha munkavállaló kerül szembe kapitalistával (éspedig sokszor hitelezőként, pl. amikor fizetés vagy nyugdíj átértékelését követeli). Lényegileg egyező a kérdés belső, szociális jellege abban a nagyobb tárgyú és első pillantásra egészen eltérőnek látszó esetben, amikor az állam a dolgozók összességének közérdekében például vállalatokat államosít és megszünteti az azokkal szemben még a pengőromlás alatt vagy előtt keletkezett követeléseket (1948: XXV. t.-c. 9. § 1. bek.). Gyakorlatilag ugyanezt eredményezné pengőköveteléseknél az átértékelés megtagadása. Az általános gondolat ebben: az állami akciónak tehermentesítése minden, szociális szempontból nem különösebben indokolt megterheléstől. Ugyanezt jelenti az ellenkép is, hogy t. i. ki vannak véve a megszűnő követelések közül a szolgálati viszonyból eredő követelések, vagyis éppen a szociális szempontból legjelentősebb esetek. (Ugyanott 4. bek.)

Áttérhetünk ezek után a tárgyak szorosabban jogászi oldalára. Hogy a koronaátértékelés centrumában törvény állott, míg a pengővalorizáció körül ilyent csak terveztek, arra vezetett, hogy a bíróságok nagyban-egészben újraalkalmazzák most az 1928-as törvény elveit. Ha pusztán jogtechnikailag, nem jogpolitikailag nézzük: a pénzromlás és orvosszere, az átértékelés lényegileg ugyanaz a probléma maradt egy-két évtizeddel később is, — aminthogy a probléma nagyjából azonos a különböző országokban is, ha azok struktúrája hasonló. (Pl. a húszas években a magyar, osztrák, német, lengyel stb. valorizációk.) Vági első fejezetében is egységesen vonul fel »A magyar valorizáció története«, az

osztrák papírpénz bevezetésétől (1761) kezdve az első világháború pénzelértéktelenedésén keresztül a pengőinfláció boszorkánytáncáig.

Vági, a valorizáció ügyének évtizedes kitűnő ismerője, most szóbanforgó könyvében gazdag irodalmi (Grosschmid, Nizsalovszky és sok más szerző) és döntvénytári anyagot értékesít (mintegy 500 kúriai határozatot). Ezen túlmenve azonban a saját elméleti állásfoglalásait is tömöríti és elmélyíti. Az átértékelés alapját az értékazonossági (identitási) elvben látja, de adósvédelmi alapon, az egész gazdaság »generális csődjére« tekintettel helyesli a valorizáció mérvének mérséklését. Táblázatot is szerkesztett a bírói döntésekben található százalékos átértékelési eredményekről (135. lap, skk.). Tényleg csak a megvizsgált esetek $^1/_7$-ében ítéltek meg $100^0/_0$-ot, egyébként kevesebbet, le egész 15%-ig. Részletesen kifejti a gyakorlatban sok bonyodalmat okozó technikai kérdéseket. Így a stabil értékmérő körül az ügybeli »konkrét kirovókat« (pl. bor, szalonna, »munkabérvaluta valuta«); a búza, az index szerepeltetését; a rendeleti valorizációs kulcsokat.

Különösen érdekes az átértékelés intézményének a gazdasági lehetetlenüléssel (MTJ 1150. §) való szembesítése, amelyet Vági ex asse letárgyal (71. lap, skk.), de amely ezen túl is sokszor jelentkezik.

A praxis számára legfontosabb része a könyvnek a valorizációs gyakorlatot jogcímenként csoportosító fejezete. Konkrét esetben pert vinni vagy egyezkedni fokozott biztonság érzésével lehet az itt pontonként összefoglalt és megvilágított jóganyag alapján (pl. adásvétel, bérlet, kölcsön stb.).

Ebben az összefüggésben áll Fábry Sándornak két gondos tanulmánya a munkabér és a nyugdíj átértékeléséről. Ezekben nemcsak az idevágó sorozatos rendeleti szabályozást találjuk meg, hanem a Kúria judikaturáján kívül a másodfokú bírói gyakorlatot (budapesti törvényszék 15 If.), valamint a nyugdíjügyi Döntőbizottság teljes-ülési határozatait is.

A könyv úgy egészében, mint részleteiben értékes monografiája az elméletileg nagyérdekű, gyakorlatilag nehéz és fontos átértékelési kérdéseinknek.

Dr. Barton György

Lord Chorley: Law of Banking. (J. Pitman & Sons, London, 1947. 2. kiad. 354. old.)

A haladó szellemű jogászság kiváló képviselője, Lord Chorley, a bankjogról írt könyvében oly művet alkotott, amely egyformán kielégíti a gyakorlati bankszakmával foglalkozót és a jogászt. A művet úgy hirdetik mint olyanok számára írt bevezetést, akiknek nem igen van még gyakorlatuk a bankügyekben, és akiknek jogi ismereteik korlátozottak. Talán éppen ez utóbbi szempont teszi a könyvet a kontinentális jogász számára oly hasznossá, mivel nem esik abba a hibába, amely annyi angol jogi könyvnek »eredendő bűne«, hogy t. i. a részletek ismertetése kapcsán elfelejti az alapfogalmak és alapelvek tisztázását. Ez utóbbi ugyan rendszerint a legnehezebb feladat és ezért vállalkozik rá oly kevés jogíró. Lord Chorley e feladatot sikeresen megoldotta.

A munka a szoros értelemben vett bankjoggal foglalkozik, vagyis csak azon ügyletekre terjed ki, amelyek általában az angol bankok ügykörébe tartoznak. Ezért az olvasó hiába keresné benne a váltó fogalmára, etc. vonatkozó jogszabályokat, vagy a kölcsön általános szabályait. Annál hasznosabb olyan fogalmi kérdések tisztázása, hogy pl. mi a számla (account) jogi természete és ezzel kapcsolatban mi a letiltás (attachment) jogi hatása. Első látszatra azt hinné az ember, hogy a bíróság által kibocsátott letiltóvégzés (garnishee order) foglalás alá vonja a végrehajtást szenvedő bankkövetelését. Azonban a perjogi szabályok szerint letiltani csak a fennálló és esedékessé vált (accruing due) követelést lehet; ahol tehát a félnek valamilyen jogcselekményére van szükség (pl. felmondás vagy az ú. n. deposit book bemutatása) a letiltó rendelvénynek joghatálya nincs.

Igen hasznos és világos a meghitelezés szabályainak ismertetése, úgy a kereskedelmi gyakorlat, mint a jog szempontjából, és a csekkforgalom kényes és sokszor nehezen áttekinthető szabályainak megvilágítása.

A mű 14 fejezetre oszlik. Az első fejezet a bankkal és bankügylettel általában foglalkozik, a második fejezet a bankügyre vonatkozó jogszabályokat, a harmadik fejezet pedig a bank és az ügyfél közti viszony jogi természetét elemzi. A negyedik és ötödik fejezet a csekkekre és csekk-kifizetésre vonatkozó szabályokat tartalmazza. A hatodik fejezet a váltó és csekk, beszedés, valamint egyéb forgatható papírral kapcsolatos bankári tevékenység ismertetése.

A hetedik fejezet a bank jogi helyzetét és felelősségét elemzi a különböző forgatható papírok és egyéb okiratok kapcsán, így a váltó (bills of exchange), az osztalékszelvény (divident warrant), a záloglevelek (debenture bonds), postai pénzesutalvány, stb. esetében. A nyolcadik fejezet a bankszámla, a kilencedik a különleges számlák (közös számla, társasági számla, jogi személyiséggel nem bíró egyesületek számlái) jogi természetét és szabályait ismerteti. Igen érdekes a tizedik fejezet, amely a különféle egyéb bankári tevékenység problémáival foglalkozik: így a safe-letét, a meghitelezés, a bankári információ kérdéseivel. A tizenegyedik fejezet a hitelbiztosítékokról szól: a zálogról és visszatartási jogról (lien), amely utóbbi a bank esetében különös szabályozás alatt áll amennyiben a banknak jogában áll a visszatartási jog tárgyát el is adni; foglalkozik a konosszementel és az ingójelzáloggal; ismerteti a kezességi ügylet szabályozását, valamint a jelzáloghitel igen komplikált kérdését is. A tizenkettedik fejezet a bank és ügyfél közti viszony megszűnésének szabályaival foglalkozik, éspedig a közös megegyezés, a felmondás, az ügyfél halála, az ügyfél elmebetegsége és egyik fél csődje esetében. Az utolsó két fejezet a bankszervezet jogi vonatkozásaival és a bank tisztviselőire vonatkozó jogszabályokkal foglalkozik.

A munkát különösen érdekessé teszi az a körülmény, hogy a szöveg kapcsán a fontosabb jogeseteket nemcsak megemlíti, hanem tényállásukat és a döntést is röviden ismerteti. Így, ezen aránylag kisterjedelmű munka egyúttal értékes esetgyüjtemény is.

A függelékben találhatók a bankügylettel kapcsolatos illetékszabályok és rövid iratminta gyüjtemény is.

A mű a bankügylettel foglalkozóknak és az angol jog iránt érdeklődő jogászoknak egyaránt melegen figyelmébe ajánlható.

ifj. dr. Szladits Károly

Hírlap- Szaklap és könyvkiadó r. t. Felelős: Dr. Kádár Miklós. 483626. — Athenaeum, Budapest VII., Miksa-u.4—6. Felelős: Gorszky T. igazgató

Új folyam III. 13. szám Budapest, 1948 július 5

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:
IV., Szabadsajtó (Eskü)-út 5
Telefon: 189—755

Kiadóhivatal:
V. Alkotmány-u. 12
Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári számla száma: 41-41

A szerkesztőbizottság elnöke: *Dr. Szladits Károly* egy. tanár,
elnökhelyettese: *Dr. Beck Salamon* egy. rk. tanár.

Felelős szerkesztő: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd.

Tisztelt előfizetőinkhez és olvasóinkhoz!

A Jogtudományi Közlöny és a »Magyar Jog«, a demokratikus magyar jogászság tudományos folyóiratai, f. év július havától egyesültek. A Jogtudományi Közlöny a demokratikus magyar jogász számára nélkülözhetetlen tudományos folyóirat és gyakorlati kézikönyv.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Negyedévre... 40·— Ft

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:
Egy hóra.... 10·— Ft
Negyedévre... 25·— Ft
Egyes szám ára 8·— Ft

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Danyi Dezső:* Az új csehszlovák alkotmány. — *Dr. Pap Tibor:* Házasság és család a szovjet jogban. — *Dr. Karay Pál:* A névviseléshez és nőtartáshoz való jog kérdése a 6.800/1945. M. E. számú rendelet alapján indított perekben. — *Dr. Baár Tibor:* Módosítandó-e a hitvestársi öröklés? — *Dr. Cziglányi Aladár:* A szociális magánjog fogalmi köre. — *Dr. Beér János:* Az új és a régi bolgár alkotmány. — *Dr. Szebenyi Endre:* Az elmélet tisztaságáért. — *Dr. Vas Tibor:* A bűnvádi jogorvoslat reformja — *Szemle: I. Dr. Eörsi Gyula:* Struktúraváltozások a jogban. (2.) — *II. Dr. Mecsér József:* A megszálló hadseregtől szerzett tulajdon. — *III. Dr. Szigligeti Viktor:* A budapesti törvényszék gyakorlatából. — *Jogirodalom: W. Á: Dr. Keszy-Harmath Zoltán:* Közellátási rendeletek gyüjteménye. — *Dr. ifj. Szladits Károly: Sir John Salmon:* Jurisprudence. — *S: Dr. György Ernő:* A hitel biztosítékai. — *Törvények — Rendeletek.*

Az új csehszlovák alkotmány

A magyar közjogi felfogás mindig idegenkedett a chartális alkotmányoktól. A történeti alkotmányok dicséretében mindig nyitva maradt egy hátsó ajtó, ahol a beálló fejlődés ellenére belopózhatott a jogfolytonosság leple alatt a mult társadalmi és gazdasági rendje. A chartális alkotmányoktól való osztályfélelem közjogi teóriákat szült. »A magyar alkotmány történelmén vezérfonálként húzódik végig a jogfolytonosság elve, amely szerint alkotmányunk módosulása sohasem erőszakos módon, forradalommal, hanem a békés fejlődés rendjén, a meglévő alapok felhasználásával, a fennálló jogszabályok keretei közt ment végbe.« A chartális alkotmányok a történeti alkotmányokkal szemben rendszerint forradalmi, vagy legalábbis gyorsabb társadalmi és gazdasági változások zárókövét jelentik. Azaz: a chartális alkotmányok igyekeznek helyrebillenteni azt a »tótágast«, amelyet már Engels meglátott a fejlődő gazdasági rendszerek és a jogrendszer viszonyában. Az alkotmánylevelek megszületésük pillanatában egy gazdasági és társadalmi harc eredményeit öntik jogi formulába, ennyiben statikusak, azonban dinamikusak is, amennyiben a győzelmet aratott osztályok fejlődésének lehetőségeit tartalmazzák, továbbá mint rendszerek-jogrendszerek, feltétlenül hatnak a gazdasági életre. Ezen az alapon a chartális alkotmányokat általában két osztályba sorolhatjuk. Egyik részükben a beállott változásokat rendezik, ami a »fennálló jogszabályok keretei között« végeredményben nem más, mint egy nagyobbszabású jogszabályrendezés. (Ilyenek a polgári alkotmányok.) Az alkotmányok másik csoportjában a gazdasági és társadalmi forradalmakat öntik törvénybe, lásd a Szovjetunió alkotmányát.

Csehszlovákia alkotmánya nem forradalmi. Csehszlovákia új alkotmányának létrejöttét az államhatalom változása, a gazdasági rend változása és nem utolsó sorban az a tény tette szükségessé, hogy az uralomból kiszorított osztályok a régi alkotmány jogszabályaiba kapaszkodva mentették társadalmi pozíciójukat. Az új csehszlovák demokrácia jogi fejlődése — alkotmányának meghozatala után

Mellékelve: Magánjogi-, Perjogi-, Közigazgatásjogi- és Pénzügyijogi döntvénytárak

— nem maradt le társadalmi és gazdasági fejlődése mögött, ugyanakkor azonban nem ment túl rajta, igazolva Marxot: »a jog nem állhat magasabb fokon, mint a gazdasági rend és a társadalomnak általa meghatározott kultúrfejlődése«.

»A kapitalizmusnak a kommunizmusba való átmenete, természetesen szintén politikai formák hatalmas tömegét és változatosságát kell, hogy nyujtsa«, mondja Lenin. Meg kell most már vizsgálnunk, hogy Csehszlovákia esetében különösen, de általában a népi demokráciákban, milyen különbséget mutatnak az államformák és azok berendezése egyrészt a szocialista, másrészt a kapitalista polgári demokráciákkal szemben.

Mindenekelőtt az alkotmány létrejötténél tapasztalhatunk éles különbséget a polgári demokráciákkal szemben. Az új csehszlovák alkotmánytervezetet nyilvános discussió tárgyává tette a kormány, a legszélesebb néprétegek foglalkoztak az alkotmánytervezet tételes szövegével s javaslataikat a parlamenti tárgyalások folyamán igen sokszor figyelembe vették. A polgári demokráciákban ilyen kollektív törvényalkotás teljesen ismeretlen.

Az új csehszlovák alkotmány nemcsak terjedelmében, hanem beosztásában is különbözik az 1920. évi alkotmánylevéltől. Beosztásában a szokásos preambul, alapvető fejezetek és részletes rendelkezések rendszerét alkalmazza. A praeambul ünnepélyes hangja a csehszlovák népi demokratikus, forradalmi hagyományokat és a közelmult történelmének bírálatát tartalmazza. Az alapelveket tartalmazó rész, ahogy Procházka az alkotmánykészítő bizottság főtitkára mondotta, a népi republika 12 táblás törvénye. A 12 fejezet valóban dióhéjban tartalmazza a részletes rendelkezéseket. Ezentúl azonban az alkotmány beosztásában — eltérve az 1920. évi alkotmánylevéltől — először az egyén jogait és kötelességeit tárgyalja, majd erre építi fel az állam és a közösség szervezetét. Ennek megfelelően az alkotmány első fejezete (a részletes rendelkezéseken belül) az állampolgárok jogait és kötelességeit tartalmazza. Ez az egyik alapvető különbség az első alkotmánnyal szemben, mert nemcsak deklarálja a polgárok jogait, hanem felsorolja a jogok megvalósításának eszközeit is. Az első alkotmány a klasszikus liberális demokrácia szellemében szabályozta az egyenlőség, a személyes és a vagyoni szabadság, a házjog, a sajtó, a gyülekezés, a tan, a lelkiismeret és a véleménynyilvánítás szabadságát, valamint a levéltitok gondolatát. Ezen túlmenően az új alkotmány gondoskodik pl. a művelődésre való konkrét lehetőségekről: »az állam gondoskodik arról, hogy mindenkinek képessége szerint és a nemzet szükségletére való tekintettel műveltséget és kiképzést nyújtson.« (12. §. (2) bekezdés) Míg az első alkotmány a munkások egyesülési jogának lehetőségét formálisan nem zárta ki, addig az új alkotmány a szakszervezetek részére biztosította a gazdálkodás legszélesebb ellenőrzését. Az emberi jogok fejezetének legfontosabb eltérése azonban az ú. n. szociális jog alfejezete. Az alkotmány részletes rendelkezéseiből itt tűnik ki először szellemének »szocialista demokratizmusa.« A népi demokráciák nem elégszenek meg a »velünk született« emberi jogok nemes deklarálásával, mert a múlt tapasztalatai azt bizonyítják, hogy ez semmi más, mint jámbor óhaj. Az új csehszlovák alkotmány bár külön cím alatt tárgyalja az ú. n. szociális jogokat, beosztásában követi a szocialista társadalmak alkotmányait. (L. a Szovjet 1947. febr. 25-én elfogadott alkotmányának 10. fejezetét) Egy-egy paragrafuson belül meghatározza a szociális alapjogok tartalmát, de ugyanitt meghatározza azokat a módokat és eszközöket is, amelyekkel az állam biztosítja e polgári és szociális jogokat. A munkára való jogot a munkaügyi organizáció és a tervgazdálkodás által; az igazságos bérre való jogot a szakszervezetek által; a pihenésre, szabadságra és a biztosításra vonatkozó jogokat pedig a nemzeti biztosításról szóló törvényre való hivatkozással garantálja.

Az első alkotmánylevél 6. fejezete a nemzetiségi jogokról szólt. Az új alkotmánylevélben a nemzetiségekről nem esik szó. Az alapvető fejezet Csehszlovákiáról, mint kifejezetten nemzeti államról, a két egyenjogú szláv nemzet államáról beszél. Meg kell állapítanunk, hogy a csehszlovák népi demokrácia a nemzetiségi kérdés fejlődésében még nem jutott el a többi demokráciák, de különösen a Szovjetunió nemzetiségi rendszeréhez.*

Az új alkotmányszervezet a szociális és gazdasági jogokat eredetileg egy fejezetben tárgyalta. Vitathatatlan, hogy igen sok modern alkotmányban ez a két jogvidék egy, vagy egymást követő fejezetben található (így az 1947. évi jugoszláv alkotmány 4. fejezete, az 1946. évi francia alkotmány). Az új alkotmánylevélben azonban a gazdasági és szociális jogok szétválasztva, külön fejezetben kondifikáltattak. Csehszlovákia első alkotmánya szétszórtan és igen csekély számban tartalmazott ú. n. gazdasági jogokat. Igy a 108. § a letelepedés és a vagyonszerzés szabadságát biztosította. Ennek kiegészítője a kivándorlásról szóló 110. §. Megállapítható, hogy mindkét paragrafus az 1867. évi osztrák alkotmánytörvény szellemében fogant, (Freizugkeit der Person ur d des Vermögens) majd a 109. § a magántulajdon védelméről és a kisajátítási jogról rendelkezett. Ezzel a kevés gazdasági vonatkozású laisse fair alapra berendezkedett jogszabállyal szemben az új alkotmány húsz gazdasági vonatkozású paragrafust tartalmaz. A gazdasági rendszer átalakulásának jogszabályba való öntését az alkotmány szociális jogai is megkövetelik. A munka jogának biztosítása illuzorikussá válna a tervgazdálkodás nélkül. A gazdasági jogszabályokban az új csehszlovák alkotmány a kapitalista gazdasági rendszerektől elfordult és a szocializmus felé haladó, tervgazdálkodó ország gazdasági rendszerének jogszabályait fogalmazta meg. Ennyiben tehát reális, a mai állapotoknak megfelelő. Az új alkotmány nem programm,

* Lásd: *Szabó Imre:* A csehszlovák kisebbségi rendszer változásai. (Valóság c. folyóirat 1946. évi 6—9. számából.)

hanem a mai viszonyok lerögzitését jelenti. Azonban bármennyire is a szocializmus felé halad Csehszlovákia gazdasági rendje, nem lehetett az ország gazdasági rendjének jogi alapjait pl. a Szovjetunió 1947. évi alkotmányának értelmében megfogalmazni. Csehszlovákia 1945. utáni gazdasági élete nemcsak a szociális szektor megnövekedését, a monopolkapitalizmus leépítését jelentette, hanem a közép- és kis magántulajdon megerősödését is. (Lásd a földbirtokreform revízióját, az ipari és mezőgazdasági adókedvezményeket, stb. Tehát a csehszlovák gazdasági életnek megfelelően az új csehszlovák alkotmány a kapitalizmus és a szocializmus között a kompromisszumos megoldásokat választotta. Ennek jellemző példája a 146. §: »a termelőeszközök vagy a nemzet, vagy a szövetkezetek, vagy egyes termelők magánvagyonát képezik.« A gazdasági jogszabályok magukba foglalják az államosítás tényét. Az energiaforrások, erőművek, bányák, kohók, természetes gyógyforrások, bankok, biztosítóintézetek, közlekedési eszközök, posta, távíró, telefon, rádió és film és minden 50 alkalmazottnál több dolgozót foglalkoztató ipari üzem nemzeti vagyon tárgyát képezi. A nemzeti vagyont az állam kezeli. A földbirtokreform revíziója értelmében az 50 ha.-on felüli birtokokat feloszlatták, azonban az alkotmány védelme alá helyezték a legfeljebb 50 ha. terjedelmű mezőgazdasági ingatlant, valamint az 50 alkalmazottnál kevesebbet foglalkoztató kis, vagy középüzemeket, úgyszintén az alkotmány védelme alatt áll a polgárok személyes vagyona, jövedelme, megtakarítások, fogyasztási javak, valamint az ezekre vonatkozó örökösödési jog. Az alkotmány pontos definicióját adja a népi szövetkezeteknek. A 157. § szerint a népi szövetkezetek a dolgozók közös tevékenységével alakult társulások, a tagok és a többi dolgozók életszínvonalának emelésére és sohasem a befektetett tőkék kizárólagos hasznosítására. Az alkotmány megállapítja, hogy az állam gazdasági tevékenységét egységes gazdasági tervek szerint kell irányítani. Az egységes gazdasági tervek előkészítése és törvényerőre való emelése a kormány elsődleges feladatai közé tartozik. Ugyancsak rendelkezik az alkotmány a gazdasági t rvek büntetőjogi védelméről is. A gazdasági jogszabályok tehát meghatározták Csehszlovákia gazdasági rendjét. Ezekszerint Csehszlovákia olyan népi demokrácia, amely a békés utat biztosítja a szocializmus elérésére. Meghatározták a társadalmasított termelés méreteit és formáját; a megengedhető magántulajdon terjedelmét; a népi szövetkezetek szerepét. Ezenfelül alkotmányilag kodifikálták a meghatározott időtartamra szóló tervgazdálkodás bevezetését.

A társadalmi és gazdasági életnek ilyen szerű átalakulása természetesen szükségessé tette a jogalkalmazás (közigazgatás és jogszolgáltatás) rendszerének átalakítását. Már Concha Győző meglátta, hogy a közigazgatás nem más, mint az alkotmány végrehajtása. Ezentúl azonban a közigazgatási rendszerek szoros összefüggése az illető társadalmak gazdasági és szociális rendjével nyilvánvaló. A társadalmi osztályok helyzetében végbemenő változások a közigazgatási rendszer átalakítására vezettek. A nép érdekeire felépített államban a közigazgatást és jogszolgáltatást csak a nép közvetlen szervei láthatják el maradék nélkül. Csehszlovákia abban a szerencsés helyzetben volt, hogy közigazgatása az 1944.—45. évi forradalmak nyomán átalakult. Az ebben az időben keletkezett nemzeti bizottságok végleges formát nyertek az új alkotmánytörvényben. A községi, helyi nemzeti bizottságok már az 1945. máj. 5-én kiadott rendelet értelmében átvették a községi bíró, községi tanács és a községi képviselőtestület jogkörét. A nemzeti bizottságok elnöke, tanácsa és a nemzeti bizottság plenáris testülete léptek fel új szervekként. Körülbelül hasonló volt a változás a járási és a tartományi nemzeti bizottságok felállításával is. Megszünt tehát az önkormányzati és állami közigazgatás kinevezett illetve választott személyi különbsége. Egy és ugyanaz a szerv végzi az állami közigazgatást és képviseli az önkormányzati testületet. Ezzel a közigazgatás közelebb került a néphez s egyszersmind lehetővé vált a laikus elemek bevonása is. A közigazgatás társadalmi funkció lett (Duguit). Eszerint a nemzeti bizottságok hatáskörébe tartozik területükön minden közigazgatási végrehajtóhatalom, kivéve, ha a törvény különös esetekben egyéb szerveket bíz meg. A nemzeti bizottság a népi közigazgatás egyetlen szerve, tagjait a nép választja és bármikor visszahivhatja. Az alkotmánytörvény Csehszlovákiát tartományi közigazgatási rendszerű államma alakította át. Ez a területi reform igen szerencsésen párosul Csehszlovákia jelenlegi közjogi konstruktiójával (lásd alább a csch és szlovák viszonyt). A nemzeti bizottságok kötelesek a nép közvetlen részvételére és kezdeményezésére támaszkodni és a nép közvetlenül ellenőrzi működésüket. Az új csehszlovák közigazgatási rendszer módot nyujt a táji közigazgatás bevezetésére, továbbá a nemzeti bizottságokat a tervgazdálkodásba, ill. a területi tervek elkészítésével kapcsolatos munkálatokba kapcsolja be. Ezzel kapcsolatban meg kell említeni, hogy az alkotmány gazdasági vonatkozású jogszabályai a népi közigazgatás kötelékébe utalnak minden olyan nemzeti vagyont, amely kizárólag vagy főkép egy területegység (község, járás, tartomány) lakosságának érdekeit szolgálja. A nemzeti bizottságok hierarchiája községi, járási és tartományi nemzeti bizottságok felállításán keresztül végleges formát nyert.

A jogalkalmazás másik ágában, a bírói eljárásban az új alkotmánylevél a népbíróságok felállításával tér el az 1920. évi alkotmánytól. A népbírák a nemzeti bizottságok választott bírái, egyenlő jogúak a hivatásos bírákkal. Ez a vonás közös a többi népi demokráciák bírói szervezetével. Meg kell említenünk, bírói szervezetről lévén szó, hogy az új alkotmánylevél, szemben a régi alkotmánnyal, semmiféle rendelkezést nem tartalmaz a közigazgatási bíráskodásról.

Az új alkotmánytörvény többi része kimondottan közjogi vonatkozású. Igy a nemzetgyűlésre, a köztársaság elnökére, valamint a szlovák nemzeti szervekre vonatkozó fejezetek.

A törvényhozó testület a népi demokráciában mindenütt leegyszerűsödött. Az első köztársaság kétkamarás országgyűlésének szenátusa, mint felesleges intézmény megszünt. Ezzel szemben a nemzetgyűlés jogköre kiterjedt. Az új alkotmánylevél alig változtatta meg az 1920. évi alkotmánynak a nemzetgyűlés működésére, a kormányhoz, a köztársasági elnökhöz való viszonyára, a képviselők jogi helyzetére, a törvények meghozatalának módjára vonatkozó rendelkezéseit. Továbbra is a parlamentáris demokrácia konstruktiója maradt fenn Csehszlovákiában. Megváltozott azonban a nemzetgyűlés elnökségének jogállása. Míg az első alkotmánylevélben az alkotmányellenes törvények elbírálása 7 bírói tagból álló ú. n. alkotmánybíróság hatáskörébe tartozott, addig az új alkotmánylevél szerint a nemzetgyűlés elnöksége állapítja meg a törvények alkotmányellenes voltát. Ehhez hasonló intézményt csak a szovjet alkotmány 49. cikkében találhatunk.

A köztársasági elnök jogállása teljesen változatlan maradt.

A cseh és szlovák viszony rendezésében az alkotmány pontot tesz egy fikcióra alapult vita végére. Véglegesen felszámolja az egységes csehszlovák nemzet ideáját. Elismeri az alkotmány az önjogú szlovák nemzetet, de ezentúl célul tűzi ki a két nemzet között jelenleg fennálló gazdasági, kulturális és szociális különbségek eltüntetését, híven a modern alkotmányokhoz nemcsak deklarálja a jogokat, hanem biztosítja is. Szlovákia a jelenlegi közjogi konstruktió szerint, majdnem hogy szövetséges köztársasága a cseh tartományoknak. Különálló törvényhozó, kormányzó és végrehajtó hatalommal rendelkezik. A törvényhozó hatalmat a szlovák nemzeti tanács gyakorolja. Tehát a szlovák nemzeti tanács a szlovák nemzet parlamentjének tekinthető, azzal a különbséggel, hogy nem az állam elnöke hívja össze, oszlatja fel a szlovák nemzeti tanácsot, hanem a kormány elnöke. Törvényei illetve törvényhozó hatalma elsősorban Szlovákia tartományi, nemzeti jellegű, a szlovák nemzet anyagi és szellemi fejlődésével kapcsolatos intézkedések megtételére korlátozódik, kivéve azokat az ügyeket, amelyeknek egységes törvényes szabályozása szükséges. Alkotmányellenességük esetén a kormány elé terjesztendők. A végrehajtó hatalmat megbízottak testülete látja el — a szlovák minisztérium — amely azonban nemcsak a nemzeti tanácsnak, hanem a kormánynak is felelős, amennyiben a kormány megszüntetheti rendeleteit és rendelkezhetik az egész köztársaságot érintő ügyek végrehajtásában a megbízottak testületével. Továbbá: a kormány nevezi ki és menti fel a megbízottak testületét. Egyébként a szlovák nemzeti szervek működésére, tárgyalási rendjére, jogi helyzetére a nemzetgyűlésre vonatkozó jogszabályok érvényesek. Ezzel kapcsolatban meg kell állapítanunk, hogy a közjogi irodalom nem ismer a cseh és szlovák viszonyra terminus technikust. Úgy is mondhatjuk, hogy olyan egységes államra, ahol két törvényhozó és végrehajtó hatalom működött a kettő azonban szubordinációs viszonyban áll egymással, idáig még nem volt példa. Csehszlovákia ezen a téren is mert újat alkotni.

Az új alkotmány életbelépésével az 1920 febr. 29-én kelt alkotmány hatályát vesztette, ugyancsak érvényüket vesztették mindazok az alkotmányi és egyéb törvények, amelyek az új alkotmány és a népi demokratikus berendezkedés alapelveivel nem egyeztek meg. A fenttárgyalt új alkotmánytörvényt a csehszlovák alkotmányozó nemzetgyűlés 1948 május 9-én fogadta el.

A jogalkotók szempontjából mellőzhetetlen tanuságai vannak az új csehszlovák alkotmány megszületésének. A polgári demokrácia hibáit a cseh és a szlovák nép a saját sorsán tapasztalva, belátta megváltoztatásának szükségességét. Az uralkodó osztályok azonban, amikor érdekeit veszélyeztették a megkívánt reformok, szembehelyezkedtek az eddig vallott nézeteikkel. Már-már sikerült az alkotmányozó Nemzetgyűlés leglényegesebb feladatát meghiúsítani, úgylátszott, hogy az alkotmány meghozatala nélkül kell feloszlatni az Alkotmányozó Nemzetgyűlést. A szembenálló érdekek nem tudtak megegyezni az államosítás kérdésében, nem tudták eldönteni az állam szerepét a gazdasági életben, a földreform-revízió és a szövetkezetek kérdésében pedig teljesen összeegyeztethetetlen volt az álláspontjuk. A februári vérnélküli forradalom azonban mindezeket a nehézségeket megoldotta. Az az alkotmánytörvény, amely a politikai pártok harca miatt nem tudott megszületni két év alatt, márólholnapra, úgyszólván két hónap alatt törvénnyé lett.

A csehszlovák alkotmánytörvénynek jelentőségét az alábbi tulajdonságaiban foglalhatjuk össze:

1. reális, azaz a mai csehszlovák társadalmi és gazdasági viszonyoknak megfelel;

2. dinamikus, módot és keretet nyujt a további fejlődésre;

3. sajátos, annak ellenére, hogy a Szovjetúnió és a többi népi demokráciák alkotmányainak hatása felfedezhető, konstrukciójában mégis a cseh és a szlovák nemzet egyéniségéhez alkalmazkodó, annak történelmi hagyományaiban gyökerező jogi mű;

4. európai jelentőségű, nemcsak azáltal, hogy Középeurópában az első alkotmányjogi megfogalmazását jelenti egy tervgazdálkodásra épített, a monopolkapitalizmust felszámoló népi demokráciának, hanem azáltal is, mivel Csehszlovákia az első tíz ipari állam között foglal helyet, s a polgári demokráciák a tervgazdálkodás és az államosítás nyugateurópai próbakövének tekintik.

Dr. Danyi Dezső

Házasság és család a szovjet jogban

A szovjet törvényhozó külön kódexben foglalta össze a családjogi vonatkozású törvényeket, formailag (és időbelileg is) külön szabályozván ezeket az életviszonyokat a magánjog egyéb vonatkozásaitól. A jogirodalomban ez a rendezés sok vitára adott alkalmat. A vita a körül forgott, van-e értelme a családjog különválasztásának a magánjogtól, vagy pedig csak annak ágaként, intézményeként szabályozandó. A felfogások kardinális ellentéte itt is, mint a többi esetben abban mutatkozott, hogy míg egyesek »az egyéni akarat kinyilvánításának kisebb vagy nagyobb szabadságát« vették kritériumnak s a jogviszonyok rendezésének módszere alapján kívánták az osztályozást illetve elválasztást megejteni, addig a másik nézet, melynek A. J. *Visinszkij* adott a XVIII. pártkongresszuson hivatalos kifejezést, a jogi rendezés tárgyának tulajdonított ebben döntő jelentőséget.[1])

A proletárforradalom törvényhozásának a családjogban mindenekelőtt a kizárólagos érvényességgel bíró egyházi házasság rendjének szigorú béklyóit kellett leráznia az állam és egyház szétválasztása elvének megvalósítása során. A válás szabadságának kimondása, a polgári házasság bevezetése, örökjogi vonatkozások új szabályozása, a nő egyenjogúságának alkotmányi biztosítása, a családjogi kódex megalkotása, majd a magzatelhajtás kérdésének a körülmények kívánta rendezése jelentik időbeli sorrendben azokat a radikális lépéseket, amelyek a családjog reformja során a forradalom első éveiben megvalósítást nyertek. Az élet azonban új követelményeket támasztott a törvényhozó elé. Rendezni kellett a gazdasági viszonyok előidézte tényleges együttélés kérdését, amit az 1926-ban elfogadott új családjogi kódex[1a] a törvényes (»regisztrált«) házassággal egyenrangúvá emelt. A nép jólétének emelkedése és a kommunizmus első fázisának, a szocializmusnak megvalósulása új irányt ad a fejlődésnek és lehetővé teszi a szovjet törvényhozó számára, hogy családjogi politikáját új alapokra fektesse. Nem jelent ez természetesen principális változást, csak »a családjog alapelveinek következetes fejlesztését ... melyeket már az októberi forradalom meghirdetett s melyek szoros belső kapcsolatban alakultak a nemzetgazdaság, a társadalmi és kulturális élet általános fejlődésével a szovjet szocialista állam kialakulásának egyes étapjain.«[2] Kifejezést talál ez az 1944 július 8.-i törvényben,[3] mely érvényében az egész Szovjetunióra kiterjedve módosítja a köztársasági családjogi kódexek egyes rendelkezéseit és példázza, hogy a szovjet állam a társadalom egészséges fejlődése fontosságának tudatában a népességszaporulat szükségességét is szem előtt tartva,[4] mindent megtesz a család, mint a közösség alapjának megerősítésére. A Szovjetunió honvédő háborúja is bizonyítékát adta, hogy »minél erősebb lesz a család, annál szilárdabb lesz a társadalom egészében.«[5] Ennek megfelelően az új törvény középpontjában az anya védelme áll, a sokgyermekes anya megbecsülése, ami köré csoportosulnak a törvény egyéb rendelkezései. Ezek a gyermek érdekei védelmének szemelőttartásával az egészséges családi élet megteremtését és biztosítását célozzák. Fő problémái a házasság, a válás és az apaság kérdéseinek rendezése.

Az 1944. évi törvény jogvédelemben kizárólag az állami hatóság előtt érvényesen megkötött házasságot részesíti. Szükség volt ennek kategórikus kijelentésére, mivel életbelépését megelőző időben a különbség törvényes házasság és tényleges együttélés között, de jure nem volt meg, bár a kérdés nem talált egységes rendezésre a különböző Szocialista Szovjet Köztársaságok kódexeiben, s egyes törvényhozások formailag addig is csak a regisztrált házasságot ismerték el. Igy vagy amúgy, azonban az összes köztársaságok kódexei engedélyezték a törvényes házasság mellett a tényleges együttélést is.[6]

Hogy a kérdést lényegében megismerjük, messzebb kell visszamenni. A cári Oroszországban a nő helyzete mint egyéb viszonylatokban is, alárendelt volt. A nő nem ritkán kényszerült materiális meggondolásokból nem óhajtott házasegyüttélésre. A tisztek házassága magas kaució lefizetéséhez volt kötve, s a házasságok adminisztrálása kizárólag az egyház kezében volt. Az új törvények a nő alkotmányilag biztosított egyenjogúságának kívántak érvényt szerezni.[7], másrészt kimondották, hogy csak a hatóságilag regisztrált házasság részesülhet jogvédelemben. Amint *Lenin* mondja: »A szovjet állam, a dolgozók állama már létezése első napjaiban a törvényhozásnak a nőt érintő vonatkozásaiban a leghatározottabb fordulatot eredményezte. Azon törvényekből, melyek a nőt alárendelt helyzetbe állították a szovjet köztársaságban, nem maradt

[1] *Szverdlov:* »O predmete i szisztéme szocialisztycseskoho szemejnoho prava« Szovjetszkoje Guszudarsztvo i Pravo. 1941 No. 1. 57. o.

[1a] Az Orosz Szövetséges Szocialista Szovjet Köztársaság családjogi kódexe. Ehez hasonlóan vele egyidőben más köztársaságok is külön törvénykönyvbe foglalják családjogi törvényeiket.

[2] N. V. *Rabinovics* dolgozata: Novoje zakonodatyelsztvo v oblasztyi szemejnoho i naszledsztvennoho prava. 1945. l. s. k. o.

[3] A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének Rendelete 1944. júl. 8. »Az állami segélyek felemeléséről, terhes, sokgyermekes és egyedülálló anyáknak, az anyaság és a gyermek védelmének fokozására, a megtisztelő »Hős anya« elnevezés alapításáról és az »Anyaság dicsősége« rendjel, valamint az »Anyaság érme« alapításáról.

[4] »A szovjet állam vitálisan érdekelve van a sokgyermekes családok számának növelésében« Szverdlov, »Novoj zakon a matyerinasztve, brake i szemje« Propagandiszt, 1944 No. 10. 22. o.

[5] Propagandiszt 27. o.

[6] *Godesz* A. »Ponjatjie juridicseszkoho i fakticseszkoho braka v dejsztvujuscsemu zakonodatyelsztve SSSR.« Szovjesszkaja Juszticija 1939. No. 19—20. 18. o.

[7] *Rabinovics* i. m. 35. o. »A házasság tartama alatt is jogában áll a nőnek lakóhelyét, foglalkozását és életrendjét saját belátása szerint megválasztani«.

kő kövön.«[8] A világháborút és polgárháborút követő nehéz gazdasági helyzet azonban mind több nőt késztetett a házasságralépés formai rendezésétől eltekintve tényleges együttélés folytatására. Ha az állam megtagadta volna ezen tényleges helyzet elismerését, az egyedülálló anya és gyermeke minden segítség nélkül maradt volna ; másrészt az állam akkor még nem volt olyan helyzetben, hogy széleskörű támogatásban részesítse a gyermek anyját, amint az ma lehetséges.[9] Az 1926-os családjogi kódex tehát a férfi és nő tényleges (nem legalizált) együttélését is jog- és kötelességkeletkeztető hatással ruházta fel, ha az együttélők »kölcsönösen házastársaknak ismerik el egymást, vagy pedig ha kapcsolatuk házasságjellegét a bíróság a tényleges életkörülmények alapján megállapítja« (Kod. 11. szakasz). Lehetővé teszi továbbá a feleknek kapcsolatuk visszamenő hatályú regisztrálását. A törvény a feleknek tehát jogává, nem pedig kötelességévé teszi a regisztrálást, mely így elveszti konstitutív szerepét. Maga a törvény mondja, hogy a regisztrálás »a házasság fennállásának vitathatatlan bizonyítéka«, de később felsorolja a bizonyítás más eszközeit is, minők : az együttélés ténye, az együttélés mellett közös háztartás vezetése, a házasviszony kinyilatkoztatása harmadik személyek előtt levelezésben vagy más iratokban, szintúgy a körülményektől függően kölcsönös anyagi segélyezés, a gyermekek közös nevelése stb.

A kódex értelmében kizárják a házasság regisztrálását : már fennálló érvényes házasság (de a tényleges együttéléssel kapcsolatos nem regisztrált házasságban élés is), gyengeelméjűség és lelki betegség, és meghatározott rokonsági fok a házasulni szándékozók között. Pozitív feltételként megkívánja a törvény, hogy a felek kölcsönösen nyilvánítsák szabad beleegyezésüket, elérték légyen a törvény által megkívánt házassági korhatárt (férfinél 18., nőnél 16. életév betöltése), továbbá megkívánja, hogy a felek aláírásukkal igazolják, miszerint köztük nem forognak fenn az említett regisztrálást kizáró okok, s hogy kölcsönösen értesülve vannak egymás egészségi állapotáról. Az adatok hamis bemondásáért a törvény büntetőjogi felelősséget rendel, s általánosságban módot ad »az anyakönyvekbe bejegyzett adatoknak érdekelt fél részéről bírói úton történő kétségbevonására«. Így tehát a törvény formailag nem lex imperfecta, s a bírói regisztrálási akadály fennforgása esetén ex tunc érvénytelenné nyilváníthatta a házasságot, mégis mint tényleges együttélést jogi elismerésben kellett részesítenie, nem beszélve a kezdettől fogva ilyennek minősülő együttélésről, mely a regisztrált házassággal egyenrangú volt, s melynél még a büntető szankciók sem késztették a feleket a törvényes rendelkezések betartására. Nem véletlenül tulajdonít tehát az irodalom[10] nagy fontosságot az új törvény azon rendelkezésének, hogy csak a regisztrált házaságot ismeri el érvényesen fennállónak, mivel így az államnak módja nyílik nem kívánatos együttélések létrejöttének megakadályozására a regisztrálás megtagadásával.

Az érvénytelen házasság fogalmát ez a kódex a 1918-as törvénykönyvvel szemben nem ismeri. Nem is volt ez szükséges, mivel egyoldalú bejelentés elegendő volt a házasság megszüntetéséhez. Az irodalomban újabban a regisztrált házasság egyedüli elismerésével kapcsolatban az érvénytelenség kérdésének fontosságát is hangoztatják. Így *Szverdlov* kifejti,[11] hogy az érvénytelenség kérdése nem rendezhető a válási eljárás során. Jelenleg hat köztársaság intézkedik az érvénytelen házasságról. Okai lehetnek a házassági korhatár hiánya, meghatározott rokoni kapcsolat a házasfelek között, fennálló érvényes házasság, kölcsönös beleegyezés hiánya, egyik fél külföldi állampolgársága s egyes kódexek szerint a házasfelek közti örökbefogadói és gyámi viszony. Az érvénytelenség kérdését a hatályon kívül helyezett 1918-as kódex és egyes más köztársaságok kódexei szerint felvehetik a házasfelek, azok a személyek, kiknek érdekeit a házasság sérti s az állam képviselője. Tekintettel arra, hogy a szovjet törvénykönyvek nemcsakhogy nem tesznek különbséget a házasságkötést gátló akadályok, semmisséget és megtámadhatóságot eredményező okok között, de az abszolút és relatív megtámadhatóság fogalmát sem tartották szükségesnek szétválasztani és meghatározni,[12] a törvény szavai szerint az érvénytelenség kimondását kérheti bárki azon esetben is, ha nyilván csak az egyik házasfél érdekében és jogában állhat az érvénytelenség kérdésének felvetése. Ezen gondolatmenetből indul ki *Szverdlov* is, s bár egyrészt nem tartja szükségesnek a szovjet jogban különbséget tenni semmis és megtámadható házasság között, igenis szükségesnek ítéli az objektív és szubjektív joghiányok közötti megkülönböztetést, utóbbiakhoz sorolván a tévedés, megtévesztés, fenyegetés és erőszak eseteit, mikor is csak a házasfelek (mégpedig a hibátlan házasfél) jogában állhat az érvénytelenség kérdésének felvetése.[13] A házassági érvénytelenség lényegesen különbözik a közügyleti érvénytelenségtől, s a közös vagyont érvénytelen házasság esetében nem lehet jogalapnélküli gazdagodásnak minősíteni, mikor is az ilyméodon szerzett vagyonnövekedés a civilkódex értelmében az államra szállna. A bíró itt a közszerzeményt a házasfelek között kell, hogy megossza.

A nő törvényi egyenjogúságából következik a szovjet törvények szerint a névviselés rendezése is. »A házasság regisztrálásakor a házasfelek kinyilatkoztathatják akaratukat a férfi vagy a nő nevének közös viselésére, vagy pedig megtarthatják házasság előtti nevüket« (7. sz.). »Ha a szülők közös nevet viselnek, gyermekük is ezt a nevet kapja, ellenkező esetben a gyermek nevében meg-

[8] *Lenin* össz. m. XXIV. köt. 468. o. (orosz kiadás).
[9] Propagandiszt 24. o.
[10] U. o. 25. o.

[11] *Szverdlov* »O nedejsztvityelnosztyi brake« Szocialisztyicseszkaja Zakonnoszty. 1947. No. 8. 12. o.
[12] *Rabinovics* i. m. 32. o. »A mi törvényünk nem választja külön a kötelező és fakultatív bontó okokat, a bíróra bízza, hogy mindenegyes esetben mérlegelje az ellentétes érdekeket és jogokat«.
[13] *Szverdlov*, Szoc. Zak. 1947. No. 8. 12. o.

egyezés útján állapodnak meg. Megegyezés hiányában a gyámhatóság intézkedik a gyermek nevének ügyében« (34. sz.). Míg régebben a válás regisztrálásakor a felek egyben bejelentették, milyen nevet kívánnak a házasság után viselni s vitás esetben házasság előtti neveik viselésére kötelezte őket a bíró, az új törvény a válási eljárás szigorításával kapcsolatban mindig a bíróra bízza a névviselés kérdésének rendezését.

Az általános fejlődésnek megfelelően alakult a magzatelhajtás kérdésének törvényi rendezése is. Bár elvileg első pillanattól fogva helytelenítő értékítélet alá esik, mégis szükségesnek látszott engedélyezése, nehogy ellenőrizhetetlen úton végrehajtva az anya életét veszélyeztesse. Ezért a törvény csak állami kórházakban engedélyezi a műtéti beavatkozást, szigorúan büntetve az ezzel ellenkezően cselekvő orvost. Itt is lényeges változás áll azonban be, midőn az állam minden dolgozni kívánó részére biztosította a munkalehetőséget, másrészt pedig a szülő és napközi otthonok hálózatának maximális kiépítésével magára vállalhatta a csecsemőgondozást.[14] A Népbiztosok Tanácsának 1936-os rendelete[15] kategórikusan betiltja a magzatelhajtást, intézkedik a szülő- és sokgyermekes anyáknak nyujtott segély emeléséről, egyben pedig szigorítja a tartásdíj fizetésének elmulasztása esetére megállapított büntető rendelkezéseket, és emeli a válás regisztrálásának illetékét.

Az új törvény rendelkezéseinek másik fontos csoportja a válás kérdéseit rendezi, bírói útra terelvén és lényegesen szigorítván az eljárást. Míg régebben a házastársak kölcsönös megegyezése vagy az egyik fél egyoldalú bejelentése elegendő volt a házasság megszüntetéséhez és a válás regisztrálásához, s »gyakran a legjelentéktelenebb ok is elegendő volt a válásra, sőt ok nélkül is lehetett válni«, minek következtében »az emberek egybekeltek nem szándékozván hosszabb házastársi viszonyt fenntartani vagy egészséges családot alapítani«,[16] az új törvény értelmében a válás kimondása csak szigorú alaki kellékekhez kötött válóper során történhet meg. Ennek során a felperesnek[17] helyi lapban publikálnia kell válási keresete beadását, s a bíróság mindkét felet megidézve megkísérli kibékítésüket. Ennek sikertelensége esetében másodfokon intézkedik a bíróság a válás kimondásának ügyében. Ha a házasság felbontását szükségesnek találja, a bírónak intézkednie kell a közös vagyon felosztásáról, a házasfelek válás utáni névviseléséről és mindenekelőtt a gyermekek sorsáról. Gyakorlatban az esetek túlnyomó többségében a bíróság a gyermeket (egyébként egyenlő feltételek mellett) az anya gondjaira bízza.[18] Nincs azonban kizárva az anya kötelezése tartásdíj fizetésére és az, hogy a gyermek az apánál maradjon.[19]

Míg tehát a válás alaki kellékei részletes felsorolást nyertek, a törvényhozó nem tartotta szükségesnek ehhez hasonlóan a válóokokat is tételesen rendezni. A felfogás ezen kérdésben nem változott az első forradalmi törvénykönyv megalkotása óta, s a jogelmélet is azt a nézetet vallja, hogy »nem lehet előre meghatározni a válóokokat . . . mindazon motívumokat, melyek fennforgása esetében a bírónak fel kell bontania a házasságot. Minden egyes esetben ezt a kérdést a bírónak az összes körülményektől függően kell rendezni«,[20] »ami az egyik esetben nagyon is nyomós ok lehet a házasság felbontására, másutt más körülmények között elégtelennek bizonyulhat«.[21] A bírót a kérdés elbírálásánál a család és a családi kötelességekkel szemben tanusított könnyelmű gondolkodás elleni küzdelem követelménye vezeti.[22] Ez a gondolat szolgált már az 1936-os rendelet alapjául is, midőn megtiltotta a magzatelhajtást és jelentősen emelte a válás regisztrálásának illetékét. Ugyanezen gondolat következetes megvalósítását jelenti az 1944. évi törvény, mely a vázolt bírói eljárás bevezetésén kívül az illetékösszeget 100—300 rubelről 500—2000 rubelre emeli, ami komoly összeget jelent már. További szigorítás, hogy míg a kódex értelmében csak a válás került a házasfelek személyazonossági irataiban bejegyzésre, az új törvény értelmében a házasságkötést is be kell az anyakönyvi hatóságnak a személyi iratokba vezetni.

Az utolsó évek statisztikája mutatja, hogy az új törvény életbe lépte óta a válások száma radikálisan csökkent. Az esetek kb. 5—6%-ában nem adott helyet a bíróság a bontó kereseteknek, míg háromnegyedrészükben a felek kölcsönös beleegyezése alapján mondotta ki a válást,[23] nem tudván magát még teljesen függetleníteni a válás kérdését teljességében a házasfelek belátására bízó régebbi törvény hatása alól.[24] Pedig itt már nem azon házasságok felbontásáról volt szó, fejti ki *Rabinovics*,[25] melyeket a forradalom előtt vagy röviddel utána, de még nyilván gazdasági kény-

[14] Az 1936. jún. 27.-i rendelet indokolása.

[15] 1936-os Rendelet »Az abortus betiltásáról, a szülőanyáknak nyújtott anyagi segélyezés emeléséről, a sokgyermekes családoknak juttatandó állami segély alapításáról, a szülő- és napközi otthonok, valamint óvodák hálózatának kiszélesítéséről, a tartásdíjak nem fizetésére előírt büntető rendelkezések szigorításáról és a válási törvények némi változtatásáról«.

[16] Propagandiszt 24. o.

[17] »Nálunk a válási keresetet a »vétkes« fél is beadhatja és a bíró kérelmének helyt adhat, ha ez az állami érdekeknek megfelel«. *Rabinovics* i. m. 32. o.

[18] *Rabinovics*. »Obzor Literaturi po voproszam szemejneho prava«. Szov. Juszt. 1941. No. 22, 22. o.

[19] *Rabinovics* előadása a Leningrádi Egyetemen »A szovjet családjog alapelvei« 1947. II. 11.

[20] *V. Tadevoszjan, S. Zagorje:* »Praktika primenenja ukaza po gyelam nasztorozsenyije braka«. Szoc. Zak. 1945. No. 8. 8. o.

[21] Propagandiszt 25. o.

[22] *Tadevoszjan* »Izmenenija szovjetszkho zakonodatyelsztve o brake i szemje« Szoc. Zak. 1944. No. 11. 41. o. »A bírót nem vezetik az egyes személyek különféle óhajai, hanem csak a szocialista közösségi élet szabályainak megfelelő követelmények«. *Rabinovics* i. m. 26. o. — Szoc. köz. élet. szab. (Konstitucio) 130. szakasz.

[23] A. *Masznyikova* az OSzSzK Legfelsőbb Bíróságának elnökhelyettese: »Szovjetszkie zakoni o szemje i braka«. Szovjetszkaja Zsenscsina 1947. No. 1. 49—50. o.

[24] *Tadevoszjan—Zagorje:* »Egyes bírák formálisan teljesítették kötelességüket és valójában csak a válás tényét regisztrálták«, bár »alapjában helyesen döntik el az ügyeket«. Szoc. Zak. 1945. No. 8. 80. o.

[25] *Rabinovics* i. m. 28. o.

szer hatása alatt kötöttek. A szocialista állam lehetővé tette polgárainak, hogy szabad hajlamaikat követve lépjenek házas együttélésre. Az ilyen körülmények között létrejött házassággal szemben viszont az állandóság követelményét is joggal lehet támasztani.

Míg a házasság és válás kérdéseinek szigorított rendezése az egészséges családi együttélés megteremtését és biztosítását célozzák, és ezáltal közvetett befolyást gyakorolnak a gyermek helyzetére, a törvény ezen egyik főfeladata, a gyermek sorsának biztosítása érdekében direkt eszközökkel is hatni kíván. Ide tartoznak az apaságról és gyermektartásról szóló intézkedései. Az 1944 július 8-i törvény értelmében az anyának nem áll jogában keresettel fordulni a bírósághoz az apaság és tartásdíj megállapítása iránt gyermeke részére olyan személytől, kivel nem él regisztrált házasságban. Ez azonban távolról sem jelenti mindennemű támogatás megvonását a gyermek anyjától. Ellenkezőleg: az állam magára vállalja segélyezését havi táppénzek nyujtásával, egyben lehetővé teszi az anyának, hogy gyermekét állami nevelőotthonba adja, amint az már régebben is lehetséges volt. Az apaság megállapításának és tőle tartásdíj követelésének kizárása lényeges fordulatot jelent a szovjet családjogi törvényhozás fejlődésében. Az 1926-os kódex még kötelezte a természetes apát tartásdíj fizetésére, ami a tényleges együttélés elismeréséből önként adódott. Sőt az 1918-as törvény ezen túlmenően kétség esetében, ha az anya a fogamzási időben több férfival állott nemi érintkezésben, ezek bármelyikének, rendszerint a legtehetősebbnek, kötelezését tette lehetővé. Radikális visszahatás volt ez a maga idejében a törvénytelen gyermeket jogaitól megfosztó egyházi házasság rendjére és a házasságon kívül született gyermek rehabilitációját célozta. Mind ez, mind a későbbi kódex mindenekelőtt a vérségi kapcsolatot tartotta rokonságalapítónak, s kimondotta, hogy azon gyermekek, kiknek szülei nem élnek regisztrált házasságban, ugyanolyan jogokkal rendelkeznek, mint az egymással törvényes házasságban élő egyének gyermekei. A gyermek nevét az anya bejelentése alapján vezették be az anyakönyvekbe, lehetőséget adván a feltüntetett apának egy éven belül bíróság előtt kétségbe vonni az anya állításának valódiságát. Az 1944. évi törvény ezzel szemben egyrészt a nuptiae patrem demonstrant elvhez tartja magát, nem zárván ki adott esetben az ellenkezőnek bizonyítását, másrészt megállapítja, hogy házasságon kívül született gyermek az anyja nevét viseli. Utólagos házassággal, ha a férj elismeri apaságát, a gyermek törvényesíthető és az apa nevét fogja viselni az ebből folyó összes következményekkel egyetemben.

Az új törvény azonban még messzebbmenően kíván a szocialista családról gondoskodni, s tovább halad az 1936-os rendelet által mutatott úton. Már ennek »célja volt a szocialista család megerősítése, az asszony felelősségteljes és magasztos feladatának, a gyermekszülésnek és nevelésnek megkönnyítése, és harc a könnyelmű gondolkodással szemben a család és családi kötelességek vonatkozásában«.[26] Ennek értelmében megalapította a sokgyermekes anyáknak nyujtandó segélyt, amit az új törvény még tovább épít ki, s a harmadik gyermektől kezdve jogot ad az anyának rendkívüli állami támogatás élvezésére, míg előzőleg csak a hétgyermekes anyák részesültek hasonló támogatásban. Míg tehát régebben a segélyeket néhány százezer anya kapta, akinek hét vagy ennél több gyermeke volt, s az állam 1936-tól 1943-ig segélyezés címén sokgyermekes családoknak 7 Mrd rubelt fizetett ki: most, midőn a sokgyermekességért járó segély már a harmadik gyermektől esedékes, ezen segélyek összege csak 1945-ben és 46-ban, tehát két év leforgása alatt, 6 mrd rubelt tett ki, amiből kétharmadrész 1946-ban került folyósításra.[27] A segélyezés mérve kétségtelen emelkedő tendenciát mutat. (A törvény ezen segélyeket a gyermek nevelésének feltételéhez is köti.) E mellett a sokgyermekes anya tiszteletének külső jeleként megalapítja az »Anyaság dicsősége« érdemrendet és az »Anyasági érmet«, valamint bevezeti a »Hős anya« megkülönböztető elnevezést.

A szovjet-jogban tehát, mint láttuk, tartásdíj fizetésére a házasfelek — távolról sem csak a férj — csak válás esetében és csak a gyermek érdekében kötelezhetők, míg maga a házasfél tartásra általában jogot nem formálhat. Kivételként mégis a bíró a kódex 15. sz. értelmében munkaképtelen házasfélnek a válástól számított egy évig terjedő időre megítélhet járadékot. Ez a kötelezés nem tételezi fel a fizetésre kötelezett házasfél vétkességét a házasság felbontásában, minek fogalmát a szovjet jog egyébként sem ismeri és semminemű jogkövetkezményeket hozzá nem fűz.

Ezzel szemben a gyermek tartására kötelesek, ha ez szükségesnek mutatkozik, ennek kereső testvérei és a nagyszülők is. Utóbbiaknak viszont joguk van eltartásra, ha a gyermeknek eltartásukról gondoskodni lehetősége van.

A családi vagyonjogi kérdések a szovjet jog szocialista természeténél fogva csak másodlagos jelentőséggel bírnak, és csak annyiban primér fontosságúak, amennyiben a gyermek helyzetére befolyással lehetnek. Ennek megfelelően az új törvény sem tartalmaz — egyébkénti mélyreható reformjai mellett is — kifejezett vagyonjogi rendelkezéseket. Közös vagyonnak a házasság tartama alatt visszterhesen szerzett, munkából eredő vagyon számít. A házasság előtt egyik házasfél tulajdonát képezett vagyontárgyak továbbra is megtartják ezen különtulajdoni természetüket. Problematikussá válhat ellenben a házas együttélés tartama alatti vagyonnövekedések különválasztása. Míg oly kötelezettségek esetében, melyek a szocialista tulajdon elsikkasztása, rablása vagy eltulajdonítása következtében keletkeztek az egyik házasfél terhére, a törvény az egész

[26] *Goihbarg. A.* »Fakticsenszkij brak v szovjetszkom prave«. Szovjetszkoje Goszudarsztvo i Pravo 1941. No. 1. 79. o.

[27] *A. Masznyikova* i. h.

közösvagyont kielégítési alapnak tekinti: egyéb személyes tartozások kiegyenlítésénél nem látszik lehetetlennek az adós részarányának megterhelése már a házasság tartama alatt is. Egyébként ezen részesedés maghatározása a házasság felbontásakor történik.[28]

A fejlődés során tehát világosan rajzolódik ki a családjogi viszonyok rendezésének három különböző fázisa. Ezeket mintegy határkövekként jelzik a kodifikációs munkálatok: az 1918. évi első családjogi kódex, az ezt egészében hatályon kívül helyező 1926. évi törvénykönyv, majd legújabban az 1944. évi törvényi rendelkezés, mely a kódexet lényeges részeiben módosítja. Mindhárom jogalkotás az állami és gazdasági élet fontos szakaszait jelöli. Szoros kapcsolatban állanak a társadalom fejlődésének egyes étapjaival. A törvény mint »Überbau« ezekből fakad, de a maga részéről is befolyást gyakorol az életviszonyok alakulására.

A forradalomnak radikálisan szakítania kellett a régi maradi jogrendszerrel, s az első családjogi kódex ezen követelményt valósítja meg. Nem láthatta azonban előre a törvényhozó a polgárháború és külföldi intervenció következtében előálló nehézségeket, melyekre tekintettel készül már az 1926. évi törvénykönyv. Életbelépésének ideje egybeesik nagyszabású gazdasági átrendezések megvalósításával. Az ország indusztrializálása, majd a mezőgazdasági kollektívizáció hatalmas lépések a szocializmus megvalósítása felé, s következményeikben nem maradhattak hatás nélkül a jogviszonyok rendezésére sem. Nehéz feladat hárult a szovjet törvényhozóra, hogy normái megalkotásában alapelvei következetes betartása mellett az élet követelményeinek meg tudjon felelni. Fontos szerepet töltött be itt a jogalkalmazás, s mint mindenütt, úgy itt is a bíró judiciuma gondoskodott a törvény szellemének helyes megvalósításáról.

A gazdasági megerősödésről és felvirágzásról tanuskodik már az 1936-os rendelet, mely élénken kifejezésre juttatja a társadalmi érdek védelmét és mintegy átmenetet képez az intézkedéseiben még határozottabb, legújabb törvényhez. Ez világosan körvonalazza a szovjet törvényhozó szándékait. Mindenekelőtt a gyermeknek, a jövendő társadalom alakítójának érdekeit védi. Ez az elv a fejlődés egész folyamán vörös fonálként vonul végig. Hogy ezt biztosítsa, a törvényhozó az egészséges család megalkotását és megvédését tekinti fő feladatának.

Dr. Pap Tibor

[28] *Rabinovics*, Szov. Juszt. 1941. No. 23. 25. s. k. o.

A névviseléshez és nőtartáshoz való jog kérdése a 6800/1945 M. E. számu rendelet alapján indított perekben

Három éve annak, hogy az ideiglenes nemzeti kormánynak a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk, valamint az ezzel kapcsolatos eljárási rendelkezések kiegészítése és módosítása tárgyában kiadott 6.800/1945. M. E. számú rendelete életbelépett s a rendelet alapján indított bontóperek száma a Kúria előtt máris csökkenő irányzatot mutat. Ez előrelátható volt. A H. T. szigorú rendelkezései folytán a rendelet életbelépésekor számtalan olyan házasság állot fenn, amely csak jogilag létezett, gyakorlatilag azonban már régen megszűnt, a házastársak állandóan külön éltek, egymástól végleg elhidegültek, egyikük vagy másikuk, esetleg mindegyikük új, törvényen kívüli kapcsolatot létesített, amelyből gyermekek is származtak. A rendelet életbelépésekor a felek siettek a rendeletadta lehetőséget igénybevenni, a 4. § alapján házasságukat felbontani s ily módon törvényen kívüli kapcsolatukat törvényesíteni és az abból származott gyermekeik családi állapotát rendezni. Ezek az akkor tömegesen megindult bontóperek immár befejeződtek. Ez az egyik oka az ily perek csökkenésének. A Kúria az eléjekerült esetekben a rendelet gyakorlati alkalmazása körül felmerült jogvitákat már kezdetben minden irányban tisztázta, a kételyeket határozott állásfoglalással elosztotta s ezzel a bírói gyakorlatnak irányt szabott. Ma már a rendelet 4. §-ával kapcsolatban alig akadhat olyan kérdés, amely még eldöntésre szorul, vagyis csak igen szűk jogorvoslati lehetőség van, ami szintén hozzájárul ahhoz, hogy máris kevesebb ilyen per kerül a legfelsőbb bíróság elé. De a perek megcsappanásának az is lehet egyik oka, hogy a férjek lassankint rájönnek arra, hogy a rendelet 4. §-a nem is olyan jó, mint amilyennek látszott, mert bár ennek alapján a házasságot könnyen fel lehet bontani, de nem lehet ugyanilyen könnyen szabadulni a végleges nőtartástól. Már pedig a bontópereknek főmozgatója a multban is a végleges nőtartás kérdése volt és az a jelenben is. A rendelet 4. §-a az öt évet meghaladó különélést feltétlen bontóokként állítja fel, de viszont a végleges nőtartás kérdésének eldöntését a méltányosságra utalással (4. § 5. bek.) a bíró belátására bízza. A férjek szerint itt van a hiba, pedig a rendelet legsikerültebb és az életnek leginkább megfelelő intézkedése éppen az, hogy ebben a tárgyban merev jogszabály helyett teret adott az esetenkinti bírói megítélésnek.

Ha elmélyedünk a Kúria régebbi, — a H. T. egyeduralma alatt hozott elutasító ítéleteinek tanulmányozásában, ha látjuk a bizonyítékoknak, főleg pedig a feldúltság kérdésében jelentős körülményeknek szigorú, — nem egyszer túlszigorú mérlegelését, ha olvassuk az ítéletek burkolt

értelmű — sokszor erőltetett indokolását, lehetetlen észre nem vennünk, hogy legfelsőbb bíróságunkat a kereset elutasításánál már akkor sem egyedül a házasság fenntartásához fűződő közérdek vezette, hanem — és talán elsősorban a feleséggel szemben gyakorolt méltányosság, amelyet azonban a H. T. 90. §-ának merev és parancsoló rendelkezésénél fogva nem tudott más módon érvényrejuttatni, mint a férj bontókeresetének elutasításával. Ez a bírói gyakorlat a H. T. alapján folyó perekben a rendelet életbelépése után sem változott, sőt újabban a Kúria a feldúltsággal kapcsolatban nyiltan is kifejezésre juttatja a méltányosságon alapuló azt a felfogását, hogy a megállapított bontóokot nem tartja olyan jelentőségűnek, amely miatt a feleséget hosszabb házasélet és a gyermekek küzdelmes felnevelése után hitvestársi jogaitól megfosztani lehetne. Idézetek a Kúria 1948. évi május hó 13. napján kelt ítéletéből: A házassági jogban a demokratikus felfogást a 6800/1945. M. E. számú rendelet juttatja érvényre. Ez a rendelet a Házassági Törvényt lényegében érintetlenül hagyta, ellenben a vétkességtől függetlenül új, feltétlen (absolut) bontóokokat (4. és 5. §) létesített, 6. §-ában pedig a házastársaknak a köteléket illetően rendelkezési jogot adott. Az utóbbi rendelkezésben az az elvi álláspont jut kifejezésre, hogy a házasság családjogi szerződés, amelyet a szerződő felek a törvényes alakszerűségek betartásával nemcsak szabadon köthetnek, hanem kölcsönös megegyezéssel szabadon fel is bonthatnak. Amennyiben azonban a házastársak között ily kölcsönös megegyezés nincs, — amennyiben az egyik házastárs a másik házastárs szerződésszegése, vagyis a Házassági Törvényben megállapított valamely bontóokból szorgalmazza a házasság felbontását, a vétkesség kérdését nemcsak éppoly szigorúsággal kell vizsgálni, mint bármely más magánjogi szerződés megszegése esetében, de sőt még szigorúbban, egyrészt mert ma már függetlenül a vétkességtől a hivatkozott rendelet lehetőséget ad a házasság felbontására, másrészt, mert a házasság fenntartása ma is közérdek, főleg, ha abból — mint ezúttal is — még nevelésre szoruló gyermekek származtak. Fokozott figyelmet követel a bírótól a tényköriilményeknek minden részletre kiterjedő, gondos mérlegelése különösen akkor, ha a feleség vétkességének megállapításáról van szó, mert nem téveszthető szem elől, hogy a nő vétkességének megállapításával a férj a házasságból folyó kötelezettségeitől szabadul, a feleség viszont az abból származó jogait elveszti. Téves az a jogalkalmazás, amely azt a feleséget, aki a család érdekében a házastársi hűség legsúlyosabb megsértését is meg tudta bocsátani a férjének, ily hosszú házasélet és két gyermek küzdelmes felnevelése után megfosztja a házasságból származó minden jogától csak azért, mert férjének újabb házasságellenes viselkedését szónélkül eltűrni nem tudta és meggondolatlan fecsegésével a menthetőség határát túllépte.

Ebben az indokolásban világosan kifejeződik a H. T. 90. §-ával szemben a méltányosságnak túlsúlyra jutása. Erős a meggyőződésem, hogy egészen másként alakult volna legfelsőbb bíróságunk gyakorlata a kötelék kérdésében akkor, ha a 90. § merev rendelkezése helyett a H. T. a hitvestársi jogok tekintetében a nő vétkessége esetén helyett engedett volna a méltányosságnak is. És ha azt nézzük, hogy a H. T.-nek mely rendelkezése szorul módosításra, úgy elsősorban a 90. §-t kell ilyennek tartanunk éspedig oly értelemben módosítandónak, amint e tárgyban a rendelet 4. §-ának 5. bekezdése intézkedik.

A rendelet életbeléptetésével kapcsolatban kifejlődött kúriai gyakorlatot e lap mult évi 8. számában »A nemvétkes különélés mint bontóok a Kúria gyakorlatában« címen részletesen ismertettem. Ezúttal az azóta szerzett tapasztalataimról szeretnék beszámolni, amelyek főleg az ily perekben legnagyobb szerepet játszó kérdésre, — a végleges nőtartásra vonatkoznak.

A kötelék tárgyában elvi kérdés már nem merül fel, a jogviták a 4. § 5. bekezdésében érintett végleges nőtartás, néha a névviselés, nagyritkán a közös kiskorú gyermekek elhelyezése körül folynak.

Az utóbbi tárgyban bíróságaink az intézkedés jogát mindinkább a gyámhatóságoknak engedik át és ez helyes is, mert a házastársak rendszerint már jóval a bontóper megindulása előtt különválnak, a gyámhatóságnak a gyermekek érdekében már a per előtt intézkednie kell, az pedig semmiképpen sem kívánatos, hogy intézkedésébe szükségtelenül a bíróság beleszóljon. Ma tehát szinte általános az a gyakorlat, hogy a bontóper bírósága ebben a tárgyban nem határoz, hanem az intézkedést a gyámhatóságra bízza. Egy esetben fordult elő, hogy a Kúria a fellebbezési bíróságnak ilyértelmű rendelkezését megváltoztatta és a kiskorú gyermeket az anyánál helyezte el. Itt ugyanis a házastársak akként állapodtak meg, ezt a perben bejelentették, a bírói rendelkezésnek tehát akadálya nem volt, mert a gyermek érdeke más elhelyezést szükségessé nem tett.

Nem sok zavart okoz a rendelet alapján indított perekben a névviselés kérdése sem, amint korábban sem játszott ez nagyobb szerepet. Már a multban előfordult, hogy a feleség a házasság fennállása alatt sem volt hajlandó a férje nevét viselni, amit a férj, — mint a H. T. 80. §-ának *a)* pontja alá eső szándékos és súlyos házastársi kötelességsértést, — ellene bontóokul érvényesített. Tudunk esetről, amikor a feleség a bíró kérdésére, vajjon kívánja-e a házasság felbontása után férje nevét viselni, — azzal felelt, hogy a férje nevét nemhogy viselni, de még hallani sem akarja. A rendelet alapján indult perekben, ha a feleség névviselési jogot érvényesít, a férjek ezt a jogát a legtöbb esetben minden további nélkül elismerik, a végleges nőtartáshoz való jogot ellenben úgyszólván soha.

A rendelet mindkét kérdésben ugyanazoknak a körülményeknek mérlegelése mellett a méltányosságot írja elő jogszabályként, a Kúria azonban ezt a méltányosságot mégsem azonos értelemben alkalmazza. Igy oly esetekben, amikor a

házastársak mindegyike a házasság jogi fennállása alatt más személlyel házasságon kívüli életközösségben élt, amely azonban a feleség részén a bontóper idejében már nem állott fenn, tartást ugyan nem ítélt meg a feleségnek, de a férje nevének viselésére feljogosította azzal az indokolással, hogy a különélés alatt a férj is vétett a házastársi hűség ellen, amennyiben egymásután két nővel is tartott fenn kapcsolatot, majd ezeknek egyikével ágyasságra lépett, amelyből gyermek is származott. Ebből a Kúria arra a meggyőződésre jutott,hogy a férj a saját erkölcstelen és házastársi hűséget mélyen sértő magatartását nem tekintette olyannak, amely a nevére szégyent hoz, nem tekintheti tehát ilyennek a felesége hasonló viselkedését sem. (P. III. 2295/1947. sz.). Hasonló esetben hozzátette ehhez a Kúria, hogy ily erkölcsi felfogás mellett nem jelenthet méltánytalanságot a férjre nézve a névviseléshez való jog megadása, viszont annak megtagadása az anyával szemben már csak az ártatlan közös kiskorú leánygyermekükre tekintettel is méltánytalanság volna (P. III. 3233/1947. sz.).

Heves küzdelmek ezekben a perekben csak a végleges nőtartás kérdése körül fejlődtek ki, amelyekben rendszerint a férj maradt alul. Ez teljesen érthető is, mert — amint erre a fentebb idézett cikkemben is rámutattam — a H. T.-nyel szemben határozottan szigorításként jelentkezik a rendelet 4. § 5. bekezdésének az az intézkedése, amely a végleges nőtartás kérdését függetleníti a vétkességtől s irányadóul a méltányosságot írja elő. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy a bíróság, — amennyiben a házasfeleknek mind a házassági életközösség alatt, mind annak megszűnése után tanusított magatartása alapján, az összes körülmények mérlegelése mellett — különös figyelemmel a nőt, a per megindításakor megegyezés vagy bírói határozat alapján már megillető tartásra — méltányosnak találja, az olyan nőnek is ítélhet meg nőtartást és feljogosíthaja férje nevének viselésére, aki a H. T. alkalmazásában bontás esetén vétkesnek lett volna kimondandó, de viszont a H. T. alkalmazásában vétlennek jelentkező feleség tartási igényét is elutasíthatja, ha az a nőre nem méltánytalan, ellenben megítélése a férjre nézve méltánytalanság volna.

Figyelemreméltó tapasztalat, hogy a rendelet 4. §-a alapján bontóperrel általában a férjek lépnek fel. A per indítóoka a végleges nőtartás. Ha a házastársak között ebben nincs vita, akkor a rendelet 6. §-át veszik igénybe. A végleges nőtartás kérdésében megismétlődik az a bizonyítás, amelyet a H. T. alapján indított perekben a felek a vétkesség körül folytatnak le. A per sorsa tehát a bizonyítás eredményén dől el, amely azonban a férjre nézve rendszerint nem kedvező. Kiderül, hogy a férj igyekezett — legtöbbször más nő kedvéért — megúnt vagy megöregedett feleségétől szabadulni, ő szakította meg az életközösséget, viszont csak jelentéktelen sérelmeket szóbeli, vagy tettleges cselekményeket tud felesége terhére bizonyítani, amelyeknek bekövetkezésében a saját viselkedésének is szerepe volt. A méltányosság ilyen esetekben kétségtelenül a feleség oldalán van, s ha a tartásra rászorul és a férj pedig fizetni képes, a méltányosság a marasztalást indokolja.

Más a helyzet akkor, ha a férj súlyosabb jelentőségű cselekményt, a hitvestársi hűség megszegését vagy más erkölcstelen viselkedést bizonyít. A bírói gyakorlat ebben mindig szigorú volt és jelenleg is az. Felmerült esetekben a Kuria hangsúlyozottan mutatott rá arra, hogy méltányos az olyan eljárás lehet, amely mindkét félre tekintettel van, ehhez képest a rendelet 4. § 5. bekezdésének alkalmazásánál változatlanul fentartandó az a jogelv, hogy végleges nőtartásra csak az olyan feleség tarthat igényt, aki arra érdemesnek mutatkozik s az érdemetlenség a rendelet alapján történt bontás esetében is megfosztja a nőt a tartáshoz való jogától, mert az ily nő részére tartásdíj megitélése nemcsak a joggal, hanem a méltányossággal is ellenkeznék. Erre való utalással változtatta meg a Kuria a fellebbezési bíróságnak azt az itéletét, amelyben végleges nőtartásdíjat állapított meg olyan feleség részére, akivel szemben bizonyítást nyert, hogy a házasság fennállása alatt ágyasságra utaló körülmények között idegen férfivel együttélt.

Bíróságaink általában elhanyagolják azt a kérdést, hogy a házastársak mennyi ideig éltek együtt s a feleség mennyiben tett eleget anyai hivatásának? Pedig éppen a méltányosság szempontjából ennek nagy jelentősége van. Egyidőben érkezett a Kúria elé két végleges nőtartásra irányuló per. Megegyezett a tényállás abban, hogy mindkettőben a férj nyugdíjas vasutas volt, a férj hibájából következett be az életközösség megszakadása, s a rendelet 4. §-a alapján a férj eszközölte ki a házasság felbontását. Eltérés volt ellenben abban, hogy az egyikben a házastársak 35 évig éltek együtt, a házasságból 6 gyermek származott, akik közül ötöt a szülők fel is neveltek, míg a másikban az életközösség csak 3 évig tartott, s a házasságból gyermek nem származott. A felebbezési bíróság mindkét asszony részére a férj nyugdíjának 25%-át itélte meg. A Kuria ezt megváltoztatta, az előbbi esetben a felülvizsgálati kérelemhez képest, — mert azon túl nem terjeszkedhetett — a nyugdíj egyharmadát itélte meg, az utóbbi esetben ellenben a marasztalást 20%-ra szállította le. A vonatkozó indokolás esethezmért ugyan, de lényegileg egybenhangzó. A házasság a férfi és a nő kapcsolatában, — az erkölcsiek mellett, — több különböző jogi viszonyt egyebek mellett munkaviszonyt is létesít. A házastársak egyaránt tartoznak a családért dolgozni. A férj munkája általában a házon kívül végzett kereső foglalkozás, míg a feleségé rendszerint a családon belül végzett munka, főleg a háztartás vezetése, a család tagjainak gondozása és ellátása. A gyermekek felnevelésének súlyos terhe is nagyobb részében a feleségre nehezedik. A férj munkájának eredménye a család megélhetését biztosító keresményében, a feleségé pedig azokban a jogokban jelentkezik, amelyeket a családjog erre való tekintettel is a részére biztosít, amilyen elsősorban éppen a tartáshoz való jog, szintúgy

az özvegyi és közszerzeményi jog. Állandó munkavállalás mellett abból jogok származnak, a munkaviszony megszűnése esetére is (végkielégítés, nyugdíj, stb.), amelyeknek terjedelme a munkaviszony időtartamához igazodik. Erre a házastársak viszonyában is tekintettel kell lenni.

Az előbbi esetben ehhez hozzátette a Kúria, hogy a nemvitás tényállás szerint a peres felek több mint 35 éven át éltek együtt, mialatt a feleség állandóan a családnak dolgozott, közben 6 gyermeket szült, akik közül ötöt fel is nevelt. A Kúria megitélése szerint a fennforgó körülmények között a méltányosság szempontjából nézve ennek van a legnagyobb jelentősége. *Az a férj, aki 35 évi házasság és öt gyermek küzdelmes felnevelése után az együttélést lehetetlenné teszi és felesége megbékítése helyett házasságukat az ötévet meghaladó különélés alapján felbontatja, a saját igényeinek legmesszebbmenő leszállítása árán is tisztességesen gondoskodni tartozik feleségéről.* Viszont az utóbbi esetben a Kuria a leszállítást azért látta indokoltnak, mert a felek csak 3 évig éltek együtt s házasságukból gyermek nem származott.

Ugyanebben az esetben, mint a méltányosság keretében figyelembeveendő körülményt emelte ki a Kúria azt a tényt, hogy a *nő tudva* iszákos emberhez ment feleségül, férjének gyógykezeltetése érdekében azonban semmit nem tett, bár erre lehetőség volt. Az indokolás szerint a nőnek, aki iszákos emberhez — ezt tudva — feleségül megy, számolnia kell a következményekkel és fokozott mértékben vállalnia kell azt az általános házastársi kötelességet, amelyet ez az erkölcsi kapcsolat a beteg házastárssal szemben megkövetel. Az iszákosság bénítólag hat az akaratelhatározásra, ami arra kötelezi a másik felet, hogy házastársa helyett cselekedjék és tegyen meg mindent, ami a beteges állapot megszüntetésére alkalmasnak látszik. A férj a MÁV. alkalmazásában állott, tekintettel az ott bevezetett egészségügyi ellátásra semmi akadálya nem volt annak, hogy a feleség orvoshoz forduljon és tanácsát kikérje. Csak ha ebben az irányban mindent megtett volna, akkor lehetne azt mondani, hogy őt házaséletük megbomlásában semmi felelősség nem terheli.

A méltányosság keretében fokozott jelentőséghez jut a feleség életkora és munka- illetve keresőképessége. A H. T. alapján kifejlődött bírói gyakorlat ezt a körülményt rendszerint csak akkor vette figyelembe a végleges nőtartás megállapításánál, ha a nő a házas együttélés alatt is kereső tevékenységet fejtett ki. Viszont a Kúria felmerült esetben kimondotta, hogy a méltányosság azt követeli meg, hogy a bíró úgy a tartásra való rászorultság, mint az összegszerűség kérdésében fokozottan vegye figyelembe a nő munka- és keresőképességét. A fiatal és munkaképes feleség nem támaszkodhatik kizárólag a férjétől járó tartásra, hanem magának is igyekeznie kell munkaerejét hasznosítani. Erre való tekintettel a Kúria a 30 éves feleségnek, aki szüleinek 23 holdas gazdaságában segédkezett, igen mérsékelt tartáskiegészítést itélt meg de csak azért, mert a házastársak közös kisgyermeke az anyánál maradt, annak gondozása és nevelése pedig az anya munkaerejét számottevő részében leköti.

Jönnek azonban a rendelet 4. §-ával kapcsolatban a Kúria elé olyan végleges nőtartási perek is, amelyekre az egyes elvi kérdéseknek már kezdetben történt világos és határozott eldöntése után senki sem számított. A házastársak az életközösséget régen megszakították, a feleség ideiglenes nőtartásért perelt, a bíró jogerősen marasztalta a férjet, aki fizette is a tartásdíjat, de a rendelet életbelépése után a 4. § alapján bontóperrel lépett fel. A feleséget a perfelvételi tárgyalásra a szokásos nyomtatvány felhasználásával,— amely szerint meg nem jelenés esetében a bíróság a kereset értelmében fog ítélni — szabályszerűen megidézték, a nő azonban, — akit a kötelék már nem érdekelt — abban a tudatban, hogy részére a tartásdíjat jogerős bírói itélet biztosítja, a perfelvételi tárgyaláson nem jelent meg. A bíróság ennek folytán a 4. § alapján a házasságot felbontotta, az itélet jogerőre emelkedett, amire a férj az ideiglenes nőtartásdíj fizetését beszüntette. Erre már észbekapott az asszony is, ügyvédhez fordult, aki nem tehetett egyebet, utólag beadta a végleges nőtartásra irányuló keresetet.

A házasság felbontása nem más, mint egy jogviszony végleges felszámolása, amiből önként következik, hogy akinek ebből a jogviszonyból követelése van a másikon, azt a felszámoláskor kell érvényesítenie. A H. T. alkalmazásában a végleges nőtartás, névviselés és a gyermekek elhelyezésének kérdése elválaszthatatlan kapcsolatban áll a vétkességgel, ennek eldöntése egyben eldönti az érintett járulékos természetű kérdések sorsát is. Ez az alapja a Pp. 695. §-ában foglalt annak a rendelkezésének, amely szerint a H. T. 90—96§-aiban említett kérdéseket — vagyis a végleges nőtartás, a névviselés és a gyermekek elhelyezésének kérdését — a felbontó vagy az elválasztó itéletben külön kereset vagy viszontkereset nélkül is el kell, illetőleg el lehet intézni, aminek helyes értelme az, hogy a végleges rendezést jelentő felbontó itéletben el kell intézni a csak átmeneti jelentőségű elválasztó itéletben pedig el lehet intézni. Ezen a parancsoló rendelkezésen rést csak a 411. számú elvi határozat ütött, amikor a köteléki per leegyszerűsítése és sok bonyolult és végül is feleslegesnek jelentkező bizonyítás megelőzése végett megengedte azt, hogy a feleség a végleges nőtartáshoz való igényének érvényesítését kifejezetten külön perre tarthassa fenn. A rendelet a vétkesség elvét elejtette ugyan, de a Pp. 695. §-át nem helyezte hatályon kívül, sőt ezzel áll összhangban a 4. § 5. bekezdésének az a rendelkezése, amely szerint a nő a perben tartási igényét és a férj nevének viselésére való jogát akkor is érvényesítheti, ha a pert nem ő indította. Ezek a szempontok vezették a Kúriát akkor, amikor kimondotta, hogy a Pp. 695. §-át a rendelet alapján indított bontóperekben is alkalmazni kell éspedig megfelelően kell alkalmazni, vagyis a feleség — amennyiben névviselésre és végleges nőtartásra igényt tart — ezekre irányuló kérelmeit a rendelet alapján meg-

indított bontóperben tartozik előterjeszteni s az ily kérelmeket, ha nem is a felbontó ítéletben, de magában a bontóperekben el kell intézni. Amennyiben tehát a bíróság a kötelék kérdésében részítéletet, vagy elkülönített végítéletet hoz, a szóbanforgó igények tárgyában, annak jogerőre emelkedése után az eljárást hivatalból folytatni és a végítéletben dönteni köteles. Nem látta ellenben a Kúria akadályát annak, hogy a 411. számú elvi határozat a rendelet alapján indított bontóperekben is alkalmazást nyerjen. A vonatkozó Kúriai ítéleteket fentebb érintett cikkemben részletesen ismertettem.

Visszatérve a szóbanforgó perekre, alsóbíróságaink azokat a Kúria most ismertetett álláspontjára hivatkozással elutasították. Nyilvánvaló volt, hogy ezeken a póruljárt asszonyokon segíteni kell, amire könnyű lehetőséget adott a Pp. 142. §-ának 1. bekezdése, amely azt írja elő, hogy a felet az idézővégzésben a meg nem jelenés törvényes következményeire figyelmeztetni kell. A szokásos nyomtatványon ez a figyelmeztetés

Felhívás t. Előfizetőinkhez!

A megszűnt »Magyar Jog« legutóbb megjelent számában, valamint az általunk küldött értesítés szerint a

»Magyar Jog« eddigi előfizetői is 1948 július havától a Jogtudományi Közlönyt kapják a döntvénytári mellékletekkel együtt. Felhívjuk tehát az 1948 július elseje után Előfizetőink közé belépettek szíves figyelmét, arra, hogy 1948. január 1. napjával lépett a Jogtudományi Közlöny a felszabadulás óta III., új folyamába.

Az 1948. évfolyam (Új folyam III.) első évnegyedében (január—március) megjelent lappéldányok mellékletekkel együtt korlátolt példányszámban még rendelkezésünkre állanak és az

igénylések beérkeztének sorrendjében módunkban van azokat t. Előfizetőinknek megküldeni

éspedig (az 1948. évi 1—6. számokat) 36.50 forint, ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak 22 forint előzetes beküldése mellett. E lappéldányok mellékletei a korábbi évfolyam mutatóit tartalmazzák.

Az 1948. évfolyam (Új folyam III.) második évnegyedében (április—június) megjelent lappéldányokat a döntvénytári mellékletekkel együtt módunkban van utánnyomatni és t. Előfizetőinknek megküldeni éspedig (az 1948. évi 7—12. számokat) 36·50 forint, ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak 22.— forint előzetes beküldése ellenében. A második évnegyedben megjelent lappéldányokhoz 192 oldal terjedelemben a különféle jogágak (magánjog, hiteljog, [munkajog], perjog, büntetőjog és népbírósági jog)

szerint csoportosított döntvényeket és indokolásaikat tartalmazó mellékletek tartoznak. E megrendeléssel t. Előfizetőink számára a Jogtudományi Közlöny 1948. évi döntvénytára teljessé válik, mert az előfizetők f. év július havától a lappéldányokkal együtt a döntvénytári mellékleteket már kapják. Az év végén részletes tartalomjegyzéket és betűsoros tárgymutatót, valamint védőborítékot külön díjfizetés nélkül küldünk előfizetőinknek. Kérjük, hogy a fentiekre vonatkozó igényeket a megfelelő összegnek — a rendeltetés feltüntetése mellett —

legkésőbb f. év augusztus hó 15.-ig a 41—41. sz. postatakarékpénztári csekkszámlánk útján hozzánk juttatni szíveskedjenek.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY KIADÓHIVATALA

Budapest, V., Alkotmány-u. 12. Telefon: 120-034. Postatakarékpénztári sz. 41—41.

akként hangzik, hogy meg nem jelenés esetén a bíróság a kereset értelmében fog határozni. Ámde a férj részéről a rendelet alapján indított bontóperekben törvényes következmény az is, hogy a feleség, ha meg nem jelenik és névviselést, illetve végleges nőtartást nem érvényesít, az ezekhez való jogát egyszersmindenkorra elveszti. Ez a figyelmeztetés az idézővégzésből hiányzott, ezért a Kúria a jogvesztést kimondhatónak nem találta és a per érdemi tárgyalását rendelte el. Egyidejűleg, az eset fontosságára tekintettel, felkérte az Igazságügyminisztert, hívja fel a felügyeleti hatóságok útján a figyelmet arra, hogy az első folyamodású bíróságoknak ily perekben eljáró bírái, erre, mint törvényes következményre, az alperest a perfelvételi tárgyalására szóló idézővégzésben szabályszerűen figyelmeztessék.

Volt olyan eset is, hogy a bíróság hivatalból állapította meg a jogvesztést, anélkül, hogy az ellenfél azt a perben kifogásként felhozta volna. A Kúria ebben az esetben is az érdemi tárgyalás mellett döntött, azzal az indokolással, hogy lényegileg anyagi jogi elévülésről van szó, amelyet csak az ellenfél kifogása esetében lehet figyelembe venni.

De volt kényesebb eset is. A feleség a bontóperi idézést megkapta, ügyvédhez fordult, aki a tárgyaláson meg is jelent, védekezett és jogorvoslattal is élt, de csak a kötelék kérdésében, ellenben sem névviselést, sem végleges nőtartást nem érvényesített s ezt fenn sem tartotta. Az eredmény jogerős bontóítélet lett, amire a férj az ideiglenes nőtartás fizetését beszüntette. Az ezt követően megindult végleges nőtartási perben már nehezebb volt a helyzet. A féllel szemben figyelembe lehet és figyelembe is kell venni a jogismeret hiányát, valamint a törvényes következményekre való figyelmeztetés elmulasztását, de nem az ügyvéddel szemben. Mégis a Kúria érdemi tárgyalást rendelt el azzal az indokolással, hogy a rendelet új jogalkotás, az azzal kapcsolatos elvi kérdésekben a Kúria csak az 1946—1947. években fejthette ki álláspontját, amely a szóbanforgó bontóper folyamatbanléte alatt a köztudatba még át nem mehetett.

Az ismertetett esetek közül a legnagyobb figyelmet kétségtelenül a legutóbbi érdemli, mert az abban elfoglalt álláspont csak átmeneti lehet. Téves az a felfogás, mintha a rendelet a Pp. 695. §-át, a kötelék és az érintett járulékos természetű igények összefüggését elejtette. Ha ez volt a jogalkotó akarata, úgy az érvénybenlévő jogszabállyal szemben azt a rendeletben ki is fejezte volna és a haladó irányú jogfejlődés szellemének megfelelően ezeknek az igényeknek érvényesítésére rövid elévülési határidőt szabott volna. Ezt azonban nem tette, ellenkezőleg, a méltányosságra utalt. Már pedig a házastársak belső életét még a maga idejében is nehéz bizonyítani, az idők folyamán a bizonyítékok elhomályosodnak, elkallódnak, a méltányossággal tehát homlokegyenest ellenkeznék az, ha a nő a 32 éves általános magánjogi elévülési határidő alatt volt férjét végleges nőtartási perrel bármikor megtámadhatná. Különös gondot kell tehát fordítani arra, hogy a feleség ezeket az igényeket a bontóperben érvényesítse, illetve, hogy a végleges nőtartáshoz való jogát kifejezetten fenntartsa, mert ennek elmulasztásából a félre pótolhatatlan joghátrány, a jogi képviselőre pedig súlyos felelősség hárul.

Dr. Karay Pál

Módosítandó-e a hitvestársi öröklés?

Végrendelet hiányában hitvestársi öröklésnek az országbírói értekezlet 14. §-a szerint akkor van helye, ha szerzeményi vagyonban leszármazó, ági vagyonban pedig akkor, ha sem leszármazó, sem felmenő, sem oldalági örökösök nincsenek.

A hitvestárs tehát, ha az férfi vagy nő, a fenti esetekben örököl, más esetekben azonban nem, ami azt jelenti, hogyha az örökhagyó nő, és utána leszármazók maradtak, akkor ezek örökölnek, a férfi hitvestárs pedig semmit sem fog örökölni.

A hitvestársi öröklés jogunkban kezdetben csak az özvegy nőt illette meg s csak később a fejlődés során lett kölcsönössé (1687 : XI t.-c.), a fejlődés azonban ezzel meg is állott, a magyar magánjognak ez a rendelkezése évszázadokon át nem szenvedett változást, holott az emberi szempontok már régen azt rendelték volna, hogy az örökhagyó feleség után a leszármazók mellett a hitvestárs is örököljön. Ezt különösen indokolttá tette volna az, hogy nem egész Magyarország területén volt érvényben a magyar magánjog, voltak olyan területek, melyeken a jogszabályok a hitvestársi öröklést a magyar jogtól eltérőleg, a férfi hitvestársra kedvezőbben szabályozták.

A magyar jog területén ugyanis sokáig érvényben volt az osztrák polgári törvénykönyv s ez a férfi hitvestársat nem kezelte oly mostohán, mint a magyar magánjog.

Az osztrák polgári törvényönyv 757. §-a a túlélő házastársnak, ha az örökhagyónak három vagy több leszármazója maradt, a hagyatékból törvényes örökösödés jogcímén egy gyermekrésznyi haszonélvezetet biztosít, míg kevesebb leszármazó esetén a hitvestársat a hagyatékból $^1/_4$ rész haszonélvezet illeti meg, — ha pedig az örökhagyó után leszármazók nem maradtak, a 758. § szerint a hitvestársat a hagyatékból $^1/_4$ rész tulajdonjogilag illeti meg, — viszont ha vérrokonok nincsenek, a 759. § értelmében a hitvestársat a hagyaték egészben illeti meg.

A hitvestárs tehát a feleség elhalálozása esetén az osztrák polgári törvénykönyv szerint a hagyatékban mindenképpen érdekeltként jelentkezhetett, s őt az örökösödési eljárásból is kizárni éppen olyan jogellenes lett volna, mint a leszármazókat.

Ezzel szemben a magyar jog a hitvestárs részére a fenti előnyöket nem biztosítja és az örökösödési eljárásban leszármazók hátrahagyásával elhúnyt feleség hagyatékára nézve a férfi hitvestársnak semmi szerepe nincs, az ő mellőzése semminemű jogi szankcióval nem jár. Az örökösödési eljárás 53. §-a taxatíve felsorolja, hogy a hagyatéki tárgyalásra kik idézendők és kik az értesítendők. Ezek között azonban az örökhagyónak férfi-hitvestársa mint ilyen nem szerepel, ha tehát az örökhagyó nő után leszármazók maradtak, a hagyaték a férfi házastárs nélkül szabályszerűen letárgyalható és át is adható, ő a hagyatékból semmit sem kap, sőt ha a hagyatéki tárgyalásról egyébként nem értesül, még közszerzeményi igényét sem jelentheti be s azt csak a törvény rendes útján érvényesítheti.

Kétségtelen tehát, hogy a törvényhozásnak előbb-utóbb rá kell jönnie, hogy a férfi hitvestársnak öröklési jogállását revízió alá kell venni. Ha az 1946 : XII. t.-c. megszüntette a rendi és osztálykülönbséget (nemes és honorácior) s az 1946 : XVIII. t.-c. megszüntette azt, hogy a végrendelet vagy öröklési szerződés esetén kívül az örökhagyó nagyszülője leszármazójánál távolabbi oldalrokon örökölhessen, akkor a fejlődés nem állhat meg a hitvestársi öröklés mai alakjában s ezt a férfira visszás és méltánytalan jogszabályt módosítja úgy, hogy a hitvestársnak megfelelő öröklési jogot biztosít.

A módosítást különösen indokolja az, hogy mai jogszabályaink szerint az özvegy nővel összehasonlításban az egyenlőség elve dacára a férfi hitvestárs kárára hátrányosabb anyagi helyzet adódik, ami a szülőt, ha egyébként vagyontalan, úgyszólván kiszolgáltatja gyermekei kénye-kedvének, ez pedig sem nem humánus, sem nem méltányos s így újabb jogunk szellemével nincs is összhangban.

A hitvestársi öröklés módosítása a legszembetűnőbben a földműves társadalom részére mutatkozik jogosultnak, ott fordul elő, hogy ha a vagyontalan fiatalember egy 10—20 holdas vagy éppen vagyonosabb nővel kötött házasságot, évtizedek után, a házasságból származott nagykorú gyermekek anyjuk halála után mint örökösök az ingatlanokat a fennálló szabályok értelmében nyomban birtokba veszik s a hitvestársnak ezt észrevétel nélkül kell tűrnie. A hitvestárs tehát abban a vagyonban, ahol előbb évtizedekig gazdálkodott, megszűnik gazdasági alany lenni, s ha külön vagyona nincs, vagy nincs más kereseti forrása, gyermekeivel szemben alárendelt helyzetbe kerül s velük szemben munkaképessége esetén semminemű igényt nem támaszthat, ez pedig sok esetben ellenségeskedést, pereket vált ki, ami végül is a családi érzés romlására és az eredeti vagyon csökkenéséhez vezet s ez sem a köz, sem az egyén érdekeit nem szolgálja.

Ilyen körülmények között arra a kérdésre tehát, hogy a hitvestársi öröklés módosításra szorul-e, feltétlenül igenlőleg kell válaszolni.

Dr. Baár Tibor

A szociális magánjog fogalmi köre

A gyakorlati jogászok körében állandóan tapasztalhatjuk az elméleti problémáktól való idegenkedést. Nem látják ezek közvetlen gyakorlati használhatóságát és ezért, úgy vélik, nincs is szükségük az elméleti kérdésekkel való megismerkedésre. Pedig ha nem egyszerű mechanisztikus munkát látunk a jogéleti tevékenységben, akkor mi mást teszünk a gyakorlatban, mint elméletben kialakult és helyesnek elfogadott elveket valósítunk meg? A jogelméletek tehát nem l'art pour l'art művelt elvontságok, hanem a gyakorlatban érvényesülésre hivatott eleven szellemi erőhatások. Hogy mennyire azok, láthattuk a nemzeti szocialista »jogélet« kialakításánál. A fasizmus is szorgosan kimunkált elméletek alapján építgette a maga torz világát a jogélet terén. Jogelméletének alapja a monisztikus jogszemlélet volt. Vagyis az a jogszemlélet, amely nem ismer külön közjogi és magánjogi ágazatot, s amely szerint csak egyféle jog van : közjog. És ez az elmélet gyakorlati hatásában nem kevesebbet jelentett, mint a jogtalanságnak és erőszaknak »joggá« tételét, a deszpotizmus tudományos igazolását, az egyén jogalanyiságának megsemmisítését, és a jogra is kiterjesztett »gleischaltolási« törekvések megvalósítását.

Ennek az elméletnek gyakorlati hatásai nyomán joggal kezdték emlegetni a jogeszme alkonyát. Mert valóban a legsúlyosabb degressziós, *visszafejlődéses folyamat* megindítását jelentette a haladás irányának visszafordítása, egy már megvalósult kulturális fejleménynek : a közjog és magánjog különágazásának erőszakos visszafejlesztése. Ennek nyomán sikerült is visszavinni a jogéletet abba a barbár állapotba, amikor még nem létezett külön közjog és magánjog, hanem csak közjog volt.

Kultúrfokon már így élünk benne a jog világában, hogy van külön közjog és külön magánjog ; el sem tudjuk már képzelni, hogy ez másként is lehetne. Ennek ellenére nem mindig könnyű a magánjognak a közjogtól elhatárolása. Az Ulpianus klasszikus meghatározását követő ú. n. *érdekelmélet* a köz- illetve magánérdekvédelem

nyomán különíti el a közjogot a magánjogtól. És az érdekminőség alapulvétele vitathatatlanul helyes, mert a jog tartalmában ez a leglényegesebb elem. Csakhogy mindenfajta jogban egyaránt szerepel köz- és magánérdek. Éppen e kettőnek állandó poláris feszültségétől van meg a jogban a lüktető dinamizmus, — bár e kétfajta érdek, arányviszonya nemcsak az egyes jogintézmények szerint különbözik, hanem még ugyanannak a jogintézménynek keretében sem állandó, hanem koronként a szükségletekkel együtt ez is változik. Liberális szellemű korokban a fejlődés a magánérdek túlsúlyba jutásának kedvez, erőteljes társadalomszervezés korszakát viszont a közösségi beavatkozás, a közérdek és vele a közjogi elem előtérbe nyomulása jellemzi. Amint a közérdek erőteljesebben benyomul a magánéletviszonyok körébe, ezek jogi tartalmának átalakulása következik be, esetleg a magánjog értékállományának részben leszakítása is és a közjog mezejére átvitele.

A közjog és magánjog elhatárolása tekintetében általában elirányít *a tételes jogi rendezés*, mert ez az egyes jogviszonyokra rendszerint meghatározza, hogy magánjogi (polgári) vagy közjogi bíráskodás (büntető, közigazgatási), illetve közhatósági intézkedés alá tartoznak-e. A joghoz szorosan tapadó szankcióval kapcsolatban rendszerint a bekövetkezett tartalmi eltolódások nyomán nyomban jelentkezik ez a tételesjogi elhatárolás is, mint ahogy pl. a földreformmal kapcsolatban minden magánjogi kérdés kivétetett a polgári bíráskodás hatásköréből és ebben a vonatkozásban a közigazgatási intézkedés jogkörébe, tehát közjogi mezőnyre vitetett át.

Ezen a nyomon haladva a közjog és magánjog elkülönítése egyáltalán nem látszik problematikusnak. A nehézség ott jelentkezik, hogy a magánjogi bíráskodás területén változatlanul megmaradt jogszabályok közt is lépten-nyomon akadunk olyanokra, amelyben a közérdek nemcsak egyszerűen szerepel, hanem mint kiütköző és túlnyomó tartalmi elem feltétlen érvényesülést kíván. Az állam nem mindenkor védi és biztosítja a közérdeket a saját közvetlen beavatkozásával és így a jogszerkezetileg magánjogi szabályok közt is akadnak, amelyek közjogi természetűek.

Úgy látszik tehát, hogy a fejlődés most egy olyan *további fejleményt* igényel, amely a közjogi és magánjogi elágazódáson kívül egy további, *harmadik elágazódáshoz* is elvezet. Ezt a fejleményt és annak igazi természetét úgy értjük meg legjobban, ha a jog életében már eddig is végbement differenciálódási folyamatra visszatekintünk.

A jog a közérdek felismerésével kezdődött. Kezdetben csak akkor vont szabályozási körébe valamely életviszonyt vagy magatartást, ha ezt valamely felismert közérdek így követelte. Később azután, amint a fejlődés előrehaladtával a társadalmi élet mind összetettebb és bonyolultabb lett, kezdték közérdekűnek felismerni az olyan életviszonyok rendezését és biztosítását is, amelyekben a közösségnek saját közvetlen érdeke vagy feladata nem volt ugyan, de ezt tőle a társadalom rendje, működésének, fejlődőképességének és rendjének zavartalansága követelte meg. Így kerültek a magánjogi életviszonyok is a jogi szabályozás körébe, majd utóbb aztán önállósulva a közjogtól el is különültek. A római jogban ez már tudományosan is kimunkált fejlemény volt.

Közérdekűség nélkül tehát nincs jogszabály. (Még az erkölcsi normában és társadalmi szokásban is van mindig valami közérdekűség.) Hiába keresnénk tehát a köz- és magánérdek különbözőségében olyan tartalmi kritériumot, amelynek alapján a magánjog a közjogtól éles elhatárolódással elkülönül akként, hogy ami magánérdeket véd, az magánjog, ami közérdeket véd, az közjog. Mert nincs olyan magánjog, amely minden közérdektől, és nincs olyan közjog, amely minden magánérdektől mentes volna. Az élet nem ismer kizárólagosságokat. Minden egyetlen nevezőre hozottság és tartalmi egyneműségre egyszerűsítés, életellenes. Az élet és *a való életet szabályozó jog változatos, hullámzó, ellentétes elemekből összetevődő.* Éppen tartalmi ellentéteiből nyeri az indítást a fejlődést jelentő mind további *differenciálódás és specializálódás felé*, hogy az életviszonyokban bekövetkező árnyalati változásokat is nyomon követhesse, — ellentétben a primitív sommázó általánosításokkal.

Ha ekként a köz- és magánérdek, mint tartalmi elem kizárólagossága révén nem is jutunk biztos elhatárolási lehetőséghez, mégis annak fokozatos menetében, ahogy a normák a bennük lévő érdek súlya és minősége szerint egymás után következnek, és a köz- és magánérdek arányviszonya szerint különböznek, akadunk elhatárolásra alkalmas *fix pontokra.*

Az első ilyen fix pont ott jelentkezik, ahol a normában vagy a felmerült normaszükségletben a közérdekűség eléri azt az intenzitást, amely a közhatalmat jogszabály létesítésére vagy a már meglévő normának a jogi szabályozás körébe vonására készteti.

Ezzel az általános és legtágabb közérdekrádiusszal megvont körrel a jogélet egész teljességét határoljuk be — mindazt magábafoglalóan, ami *az általános jogrend* követelményeként jelentkezik. Ez a kör tehát kifelé a jogot a jogon kívüli normáktól elválasztó határvonal, befelé pedig mind a közjogot, mind a magánjogot magában foglalja. Itt még a közérdekűség nem rajzolódik ki másban, mint abban az általánosságban, hogy a jog keretet és bizonságot ad mindenfajta társadalmi életműködéshez, mind a közösség saját közvetlen funkcióinak sikeréhez, mind az egyes egyének gazdasági tevékenységéhez, egyéni boldogulásához.

Az általános jogrendhez fűződő közérdekűség szempontjából a magánjogi szabályoknak éppen úgy megvan a jelentőségük, mint a közjogiaknak. A társadalom tagjai közt felmerülő jogviták elintézésével, súrlódások, érdekellentétek feloldásával zavarok megszüntetésével a magánjog éppen úgy szolgálja a jogrend követelményét, mint a közjog. És erre a társadalmi és gazdasági élet rendes menetének biztosítása és az egészséges fejlődéshez szükséges bizalom légkörének megteremtése érdekében éppen úgy szükség van, mint a közjogra.

Gondoljunk csak látszólag egész csekély jelentőségű jogesetekre. Ha pl. rendezetlen maradna, hogy átjárhat-e a szomszéd a másik földjén vagy hídján, vagy tisztázatlan maradna, hol van birtokának határa, ez a gazdálkodás rendjére és menetére, és így közvetve a közérdekre is, nem hatna ki? Vagy ha nem rendeződnék, hogy a haszonbérlő bennmaradhat-e vagy sem a birtokban? Hasonló ügyek függőben léte alatt gyakran hevernek parlagon földek, vagy legalább is nincs meg a gazdának a rendes gazdálkodáshoz szükséges kedve és lelki nyugalma. Vagy elképzelhető-e vállalkozási kedv, kezdeményezés, kereskedelmi forgalom jól és biztosan funkcionáló magánjogi rendezés és jogsegély nélkül?

De a magánjogi szabályoknak ez a közérdekű hatásvonatkozása mégis inkább *csak közvetett és másodlagos*. A magánjogi szabályok elsősorban mégis csak a magánfelek jogviszonyaira irányulnak, magánérdeket védenek, magánérdekösszeütközések kiegyenlítése a feladatuk. Ez a kiindulási alap a magánjogi intézmények szabályozásánál is. Vagyis elsősorban egyéni céloknak és érdekeknek megfelelően telítődik tartalommal a magánjogi jogintézménykeret.

Éppen ezért a magánjogi szabályoknál is. észlelhető (a jogrendi követelményben jelentkező) *általános közérdekűség* szociális hatása még nem jogosít fel bennünket arra, hogy a közösség által is értékelt egyéni érdek, valamint a közvetlen és egyetemes közérdek közt ne lényegbeli, hanem csak fokozati és jogszerkezeti különbséget lássunk, és ezzel a közjog és magánjog közt létező határt elmosódni engedjük, mert az őket elválasztó különbség igenis *lényegbeli*.

Az általános közérdekűségen belül ugyanis mindenkor határozottan kirajzolódik *a speciális közérdekűség* külön köre. És ennek nyomán világosan elkülönül egymástól a közjog és a magánjog. Ez tehát az a *másik fix pont:* az általános közérdekűség körén, vagyis a jogrendi követelményen belül mutatkozó speciális közérdekűség. Ennek a közérdekűségnek fokát, súlyát és eltérő természetét *az államhatalmi közvetlen érdekeltség felismerése* jellemzi, amely aztán a közösségi beavatkozás szükségét is kiváltja. Ezzel létesül a közjogra jellegzetes uralmi helyzet (vagyis hogy a jogviszonyban szereplők itt nem az egymásmelletiség, hanem az egymásnak alá-, illetve fölérendeltség viszonyában vannak). Ezzel szűnik meg a magánjogra jellegzetes attributív vonás (vagyis, hogy az egyes egyén tetszésétől függ, érvényesíti-e jogát). A közérdek biztosítása érdekében beavatkozó lépések történnek, rendszerint közhatalmi funkció intézményes beállításával. Ezzel egyben a jogszerkezeti elkülönülés is nyomban felismerhető.

Ebben az irányban nincs is semmi bizonytalanság. Amely életviszonyra közhatóság ügyel, az kétségtelenül közjogi szabályozás alatt áll. A másik irányban azonban nem ilyen tiszta a helyzet. Mert ezzel szemben mindaz, ami jogszerkezetileg magánjog területén van és polgári bíráskodás alatt áll, *nem mind magánjog*. Állandó folyamat a közjognak a magánjog területére behatolása. De ennek a behatolásnak következtében nem mindig következik be az érintett jogviszonynak a magánjog területéről elszakítása is (ami tiszta helyzetet teremt), hanem igen gyakran enélkül megy végbe, hogy a magánjogi jogviszonyban túlsúlyba jut a közérdek és feltétlen érvényesülést és biztosítást követel. Ezzel pedig a magánjogi szabály *tartalmilag közjogi szabállyá alakul át.*

Az ennek helyén szükségessé vált közérdekbiztosítás történhetik úgy, hogy ez külön szervnek lesz a feladata (pl. gondnoksági perekben az árvaszéki ügyészé, házassági ügyekben államügyészé), de úgy hogy magának a bíróságnak válik feladatává, hogy a jogviszonyban lévő magánérdeket a közösségi cél irányába fordítsa és a közérdekbiztosítás síkjára szorítva engedje csak érvényesülni. Ezzel az *officiálitással* létesül itt a közjogi jogviszonyra jellegzetes *uralmi helyzet* és jut kifejezésre a közakaratban rejlő *többletértékűség*, mutatva, hogy itt a magánjog területén is közjogi szabállyal állunk szemben. Ez következett be pl. a lovak tulajdoni viszonyára vonatkozóan az 5.550/1946. M. E. sz. s a többi idevonatkozóan keletkezett rendelet intézkedései folytán. Mert itt az a közösségi érdek kívánt érvényesüléshez jutni, hogy a háború következtében elkeveredett és meglévő lóállomány ne a régi tulajdon alapján, hanem, a méltányos és arányos elosztás elvét is szem előtt tartva, úgy osztassék meg, hogy az egyes gazdaságok, de különösen az új gazdák tevékenysége zavartalanul folytatható legyen.

Ahol így az alapviszony ezért változatlanul magánjogi természetű maradt, ott nincs kellő oka és szüksége annak, hogy a speciális közérdekűség beékelődése folytán és a meghatározott közösségi érdek megvalósulásának biztosítására az érintett jogszabály jogszerkezeti elkülönítése is bekövetkezzék, a magánjog területéről való elszakítással. Annál kevésbbé, mert normális viszonyok közt az egyéni érdek és a közérdek közt mindig meg kell lennie az összhangnak. Ha az egyén nem csapott a rendetlen, vak önzés, és a közhatalom az önkény szélsőségébe, akkor ami a közösségnek jó, az az egyénnek is javára válik, a közösségi érdekben az egyén a saját érdekét is felismerheti. Tehát az érdekkiegyenlítés lehetősége az elszakítás nélkül is megvan; az érdekkiegyenlítés mérlegén a magánérdek a magánjog és polgári bíráskodás területén is háttérbe szorítható oly fokban, amily fokban ezt a közérdek érvényesülése megköveteli. A közérdekbiztosítás határán belül pedig a jogviszony továbbra is a maga sajátos magánjogi természetének megfelelően hatályosulhat. Mindazt a tartalmi elemét azonban, amely a közérdekkel össze nem egyeztethető, fel kell áldoznia.

*

Felismerhető tehát, hogy a jogszerkezetileg magánjog területén található jogyszabályok közt is vannak közjogi szabályok, amelyekben meghatározott közösségi érdek és cél kíván érvényesülni. Ezek a szabályok tartalmi összetételük és sajátos természetük szerint külön kategóriát alkotnak. Ha ezeket a szabályokat elnevezzük *szociális*

magánjogi szabályoknak és a bennük lévő speciális közérdek kiemelésével egyfelől a többi magánjogi szabálytól, másfelől jogszerkezetileg a többi közjogi szabálytól elkülönítjük, máris megkaptuk a jog harmadik ágazatát: a szociális magánjogot.

Van tehát: *közjog*, amelynek szabályai révén az államhatalom a közérdeket saját közvetlen feladataként közigazgatási intézkedés vagy közjogi bíráskodás révén biztosítja.

Van: *általános magánjog*, amelynek érvényesülését az államhatalom csak a jogrend érdekében biztosítja, de a jogok feletti rendelkezést az érdekelt egyének szabad elhatározására hagyja, — s speciális közérdek ide nem fűződvén, a jogviszonyba közvetlenül nem avatkozik.

És van: *szociális magánjog* (e kettő között), amely a magánjog területén, de abból tartalmilag mégis kiemelkedve köz- és magánérdeket egyaránt véd ugyan, de a közösségi érdek elsőbbségét és feltétlen érvényesülését biztosítja.

A szociális magánjognak, mint sajátos jogterületnek az általános magánjog anyagából kiemelésére és sajátos természete szerint eltérő kezdésére elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt szükség van.

Elméleti szempontból azért, mert a szociális magánjog tartalmilag már közjog, tehát a magánjogtól eltérő természete és tartalmi összetétele van. És mert ezzel a külön, közbeeső kategóriával kiegészülő jogfelosztás mellett már mindenkor tisztán áll előttünk a közjog és magánjog elhatárolódása.

Gyakorlati szempontból pedig a kiemelést *az eltérő kezelés szükségessége* indokolja. Szembeszökő ugyanis az eltérés, amely a közérdekűség vonalán e kétféle és csak szerkezetileg összetartozó szabály közt van. Ezeknek a szabályoknak belső természete kívánja meg tehát (az értékelési szempontok eltérősége folytán) az eltérő kezelést. Az általános magánjog területén ugyanis a közérdek szempontjából csak maga az a tény fontos, hogy a magánérdekű kérdések se maradjanak rendezetlenül, érdekösszeütközés esetén elintézetlenül, de hogy ez az elintézés azután miként történik, az a közérdek szempontjából már *közömbös*. A hitelező, ha akarja elengedheti adósának a teljesítést, ha úgy tetszik egyezségileg módosíthatják a kötelezettséget stb. — a közérdek csak egyet követel, hogy a kérdés valami módon elintéztessék. Ellenben a szociális magánjogi szabály a speciális közérdekűség sarkán további követelmény terhére fordul át, ahol a közösségi cél és érdek a törvényhozó szándékának megfelelő hatályosulást igényel. Pl. a gyermektartási igény szociális magánjogi igény lévén, erről már nem is lehet lemondani, sem pedig azt a gyermek eltartásához fűződő közérdek céljától eltérően módosítani. Míg az általános magánjog területén semmi akadálya annak, hogy a felek egyességgel akár a jogintézmény céljával és tartalmával ellentétes módon létesítsenek megoldást (pl. olyannak is juttathatnak részt az örökségből, akinek ehhez nincs törvényes és érvényes jogcíme), a szociális magánjogi szabály jogpolitikai célja mindig a jogintézmény tartalmának megfelelő érvényesülést követel.

A szociális magánjogi szabályokra vonatkozóan tehát az a jelentkező követelmény jellegzetes, hogy az ilyen jogszerkezetileg magánjogi szabályok is közjogi szabályokként, *hajlékony eszközként szerepeljenek a magánjogviszonyon túlfekvő közösségi célkitűzés érdekében*. Nyilvánvaló azonban, hogy ez a követelmény csak akkor teljesülhet, ha az a speciális közérdek és cél, amely a jogban érvényesülni kíván úgy a jogalkotásnál, mint a jogalkalmazásnál plasztikusan, szembeszökően tudatosítva szerepel, félreérthetetlen határozottsággal és egyértelműséggel. És itt lép előtérbe a megfelelő elméleti tisztázás és kimunkálás gyakorlati jelentősége.

Dr. Cziglányi Aladár

Az új és a régi bolgár alkotmány*

I.

A Jogtudományi Közlöny májusi száma közölte Egyed István cikkét a bolgár népi köztársaság alkotmányáról.[1] Egyed ebben a tanulmányában az 1879. évben létrejött, ú. n. »tirnovói alkotmány«-ból kiindulva ismerteti a bolgár népi demokrácia mai államberendezését.

Megítélésem szerint bármely népi demokrácia alkotmányának helyes jogászi elemzése *ott kezdődik*, ahol az új alkotmányt — jellegzetességeinek kiemelésén keresztül — a régi alkotmánytól elhatároljuk, — ahol tehát a fejlődés történelmi fordulatát le lehet mérni. E nélkül az ismertetés nemcsak nem teljes, de végső eredményében akaratlanul is szinte torzít, mert hiányzik belőle éppen a legjellemzőbb sajátosság értékelése.

Egyed cikke nyomán ezért tartom szükségesnek most ezzel a témával újból foglalkozni, mert ilyen szempontból nézve a bolgár alkotmány ismertetése feltétlenül kiegészítésre szorul.

Egyed hivatkozik ugyan arra, hogy »érdemben« nagyok a régivel szemben az új alkotmányban mutatkozó eltérések, hivatkozik arra is, hogy a két alkotmány összevetése »híven tükrözi« a bolgár fejlődés hosszú útját, mégis a régi és az új alkotmányt mint két demokratikus jellegű jogszabályt állítja egymás mellé és hiányzik írásából annak határozott felismerése, hogy az elvi alapvetésben hol a kettő között a döntő különbség: hogyan fejeződik ki az új bolgár alkotmányban a bolgár gazdasági és társadalmi berendezkedésben bekövetkezett gyökeres szerkezeti változás, amelyre pedig

* Hozzászólás Dr. Egyed István: »Az új bolgár alkotmány« c. dolgozatához.

[1] Jogtudományi Közlöny. 1948. 9—10. szám: »Az új bolgár alkotmány.«

félreérthetetlenül utal maga az alkotmány szöveg is már az első paragrafusban: »Bulgária képviseleti kormánnyal bíró népköztársaság, amely a bolgár népnek a monarcho-fasiszta diktatúra elleni hősies küzdelméből és az 1944 szeptember 9-i diadalmas nemzeti felkelésből született.«

II.

Egyed tévesen értékeli a régi bolgár alkotmány demokratikus jellegét.

A tirnovói alkotmány a maga idejében kétségtelenül hatalmas fejlődést jelentett: kifejezője volt annak, hogy a bolgár állam majd 500 éves idegen (török) elnyomás alól felszabadulva, megkezdte a maga útját járni és elindulhatott a demokratikus fejlődés felé. A multhoz viszonyítva ez az alkotmány valóban komoly lépést jelentett előre. Most azonban, 1948-ban, ezt a régi alkotmányt az 1947. évi új alkotmány mellé állítva demokratikusnak jellemezni már csak azért is hiba, mert ez azt jelenthetné, hogy a régi alkotmány demokratikus elemei csak mennyiségben térnek el az új bolgár alkotmány demokratikus elemeitől, vagyis a két alkotmány demokratizmusa ugyanaz, legalábbis hasonló.

A tirnovói alkotmány lényegét nézve, elejétől végig monarchista jellegű. Az alkotmány 169 paragrafusából $^2/_3$ rész a király jogkörét tárgyalja: a végrehajtó hatalom a királyhoz nyúlik vissza (12. §), a törvényhozó hatalomra a király döntő és elhatározó befolyást gyakorol (10. és 45. §§), a külpolitikát teljesen ő irányítja (17. §), ő rendelkezik az állami jövedelmek felett, még a nemzetgyűlés által megszavazott állami költségvetést is neki kell jóváhagyni (120. §), a bírákat is királyi ukázzal nevezték ki, stb. stb. Ez az alkotmány tehát mindenképpen alkalmas volt arra, hogy annak segítségével elnyomják a népet, amint az a történelmi valóságban évtizedeken keresztül így jelentkezett is! A bolgár nép felett a király és személyes klikkje diktatúrát gyakorolt.

A bolgár haladó erők erősödésével egyidejűleg határozottan jelentkezett a régi alkotmányt támadó kritika és igény új alkotmány iránt. Alexander Sztambulinszky, a bolgárok mártírhalált szenvedett (a reakciósok által meggyilkolt) nagy forradalmára fogalmazza meg a legélesebben e támadásokat a régi alkotmánnyal szemben. Már 1923-ban mondotta egyik beszédében, hogy az alkotmányban »kétértelműségek, lyukak vannak és ez tette lehetővé a nép feletti erőszakos kormányzást«. Rámutat Sztambulinszky arra, hogy ebben a régi alkotmányban »hatalmas jogok vannak azok számára, akik a népet elnyomják, jogok vannak a rablók és kicsapongók részére«.

Ezeket figyelembevéve alig fogadható el helyesnek Egyednek az a megállapítása, hogy a régi alkotmány erősen demokratikus jellegű és hogy az »a népakarat érvényesítését minden irányban biztosította«. Inkább az jellemző, amit Jordan Csobanov ír: »A tirnovói alkotmány a mi híres tudósaink kompetens véleménye szerint teljesen mellőzi a népi szuverénitás fogalmát. Amennyiben a király képvisel valakit és valamit, az államot képviseli, nem pedig a népet«. »A tirnovói alkotmányból a nép hiányzik.«[2]

És ami végül is döntő: a bolgár nép 1879-től továbbra is egészen az 1944. évi felszabadulásig az uralkodó osztály legsúlyosabb elnyomása alatt sínylődött és ennek az elnyomásnak az eszköze éppen az az állam volt, amely pedig — ha sokszor csak formailag is — a tirnovói alkotmányra támaszkodott. A tirnovói alkotmány tehát nem a demokrácia fogalmával nőtt össze a bolgár történelem távlatában.

Alapvetően téves Egyednek az a megállapí-

[2] *Jordan Csobanov*, a Nagy Nemzetgyűlés elnökségének titkára: »A bolgár népköztársaság alkotmánytervezetének motívumai«. (1947.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY DÖNTVÉNYTÁRAI:

MAGÁNJOGI DÖNTVÉNYTÁR (1946—47)

Szerkesztik:

dr. Antalfy Mihály kúriai tanácselnök — ifj. dr. Nagy Dezső ügyvéd

dr. Ujlaki Miklós egyetemi rk. tanár, ügyvéd — dr. Vági József ügyvéd

ÁRA: 32.— FORINT

PERJOGI DÖNTVÉNYTÁR (1946—47)

Szerkeszti:

dr. Antalfy Mihály kúriai tanácselnök

ÁRA: 18.— FORINT

HITELJOGI DÖNTVÉNYTÁR (1946—47)

(kereskedelmi, váltó-, csőd- és munkaügyekben)

Szerkeszti:

dr. Gallia Béla ny. kúriai tanácselnök

ÁRA: 20.— FORINT

BÜNTETŐJOGI DÖNTVÉNYTÁR (1946—47)

Szerkeszti:

dr. Auer György egyetemi rk. tanár

Népbírósági döntvénytári részt szerkesztették:

dr. Bojta Béla államtitkár — dr. Bajor László miniszteri tanácsos

ÁRA: 16.— FORINT

A fenti döntvénytárak ára egybekötve 106.— Ft.

A döntvénytárak az 1946—1947. évre vonatkoznak és közlik a döntvények indokolásait is.

A döntvénytárak használhatóságát a rendszeres tartalommutatók és a betűsoros tárgymutatók nagyban elősegítik.

Kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége

Megrendelhetők 6 havi részletre is!

Jogtudományi Közlöny Kiadóhivatala

Budapest, V., Alkotmány-utca 12 szám

Telefon: 120-034 Törvényszék mellett

tása, hogy »Bulgáriában a hosszú török elnyomás a felsőbb és középosztályokat teljesen megsemmisítette és a népet társadalmilag egységes jellegűvé alakította«. Ez tagadása annak, hogy Bulgáriában az 1944. évi felszabadulás előtt osztályuralom és kizsákmányolás volt. Egyenesen arra látszik utalni, hogy az 1944. évi bolgár nemzeti felkelés a bolgár társadalom szerkezetében nem hozott döntő változást. Minthogy ennek a rövid hozzászólásnak nem lehet célja ezen társadalmi kérdés szélesebb fejtegetése, csak arra az 1918. év szeptemberében megjelent kiáltványra hivatkozom, amelyet Rajko Deszkalov fogalmazott és amelyben többek között ez áll: »A bolgár nép 500 évig volt a török szultánok rabszolgaságában. 32 év óta egy nem kisebb súlyú elnyomás alatt, Abdul Hamid és egy másik vérengző, a Ferdinánd néven ismert diktátor alatt kínlódott.«[3] És tegyük még hozzá, hogy 1923-tól a felszabadulásig nyílt monarcho-fasiszta diktatúra garázdálkodott Bulgáriában.

Ebből a történelmi valóságból kiindulva kell tehát egymás mellé állítani a tirnovói alkotmány demokratizmusát és a mai Bulgária alkotmányának demokratikus jellegét. Ebben az ellentétben kell lemérni azokat a politikai és társadalmi-gazdasági változásokat, melyeknek jogi megfogalmazása az új alkotmány.

III.

Az új bolgár alkotmány az új típusú népi állam alkotmánya. Ez nincs Egyed ismertetésében eléggé aláhúzva. Új típusú állam alkotmánya, melynek demokratizmusa lényegében más, mint a régi alkotmány formális, polgári demokráciája.

A régi bolgár állam a félfeudális és kapitalista elnyomó osztály erőszakszerve volt. A bolgár népi demokrácia első célkitűzése pedig éppen az elnyomásnak, a feudalizmus maradványainak és a kapitalizmusnak felszámolása. A bolgár nép a népi demokrácia útján a szocialista társadalmat építi. Az új bolgár alkotmányban is elsősorban ezeknek kell kifejeződni. Michail Genovszky mondotta az alkotmányvita során: »1944 szeptember 9-ike a társadalmi-gazdasági fejlődés mélyreható változásának kezdetét jelenti, bár ezek a problémák bizonyos vonatkozásban még nincsenek teljesen megoldva, mégis a lényeges belőlük már világosan kirajzolódott és az elkerülhetetlenné tette, hogy mindez jogi visszatükrözést találjon egy új alkotmányban.«

Ahhoz, hogy félreérthetetlenül álljon előttünk az új bolgár alkotmány, ezeknek a szempontoknak az előtérbe helyezésével kell annak tartalmát megvizsgálni. A lényeg elhomályosításához vezet az a szűk és formális szemlélet, amely az egyes fejezetek és paragrafusok tartalmának ismertetésén túl az alkotmányt létrehozó társadalomépítő erőket és törekvéseket nem tárja fel.

IV.

Az alkotmány a mindenkori társadalmi és gazdasági rendnek jogi tükörképe. Az alkotmány elsődleges célja az őt létrehozó gazdasági és társadalmi rend biztosítása, védelme, további kiépítésének megalapozása. Az alkotmány és az alapul fekvő társadalmi-gazdasági berendezkedés tehát elválaszthatatlan fogalmak. Az alkotmány elsősorban az uralmon levő osztály uralmi eszköze. A régi alkotmányok — beleértve ebbe a »polgári demokráciák« összes alkotmányait is — az államnak és az alkotmánynak ezt a tulajdonságát elkendőzni igyekeznek. Ezért a régi alkotmányokból hiányzott is ennek a feladatnak a nyílt meghatározása: hiányzott annak a társadalmi rendnek a megjelölése, amelynek védelmére az alkotmány készült

A népi demokráciák alkotmányai nyíltan vallják az államnak és az alkotmánynak ezt a félreérthetetlen és egységes funkcióját — sőt egyenesen ezt teszik az alkotmány középpontjává. Ez legsajátosabb jellemzője a népi demokráciák alkotmányának és éppen ez határolja el azokat a régi alkotmányoktól.

Az új bolgár alkotmány szintén következetesen alkalmazza ezt az alapelvet, még a szerkezeti felépítés módszerében is. Az alkotmány alapépítménye a II. fejezet: a gazdasági és társadalmi szervezet (6—14. §§), amelyet Egyed teljesen indokolatlanul — szinte mint mellékkérdést — a VI. fejezet után ismertet. Elmosódik tehát a lényeg: az újtípusú állam demokratikus struktúrája, az új típusú alkotmány jellegzetes politikai profilja. Pedig az új bolgár alkotmány megalkotói tudatosan és tudományosan építették fel így az új alkotmány rendszerét: »Kezdődik a társadalmi berendezéssel, azután folytatódik az állam berendezésével, és csak azután foglalkozik a hatalom orgánumaival. Tehát indul az alappal és fokozatosan megy felfelé, a csúcs felé.«[4]

V.

Az új bolgár alkotmány a népi demokrácia szocializmust építő erőinek hatása alatt született: »Többé nem lehet Bulgáriának olyan alkotmánya, melyben a spekulatív és kizsákmányoló magántulajdon elve tükröződjék, hanem olyan alkotmányt kell teremteni, amely védeni fogja a munka által szerzett tulajdont és megerősíteni az állami, községi és szövetkezeti tulajdont. Jogilag kell megfogalmazni azt az elvet, amely a munkát felemeli az állami és gazdasági rend alapténvezőjévé.«[5]

A polgári alkotmányok államszervezési módszerének mindenkor kihangsúlyozott sajátossága az államhatalom megosztásának elve. A hatalom megosztása biztosíték lett volna a központi hatalom önkényével szemben. Lényegében azonban ez a biztosíték csak porhintés volt és mindig akkor mondott csődöt, amikor arra éppen szükség lett volna. Az uralmon levő erők, amennyiben érdekük megkívánta, nem tűrték és nem tűrhették meg az ilyfajta korlátozásokat. Az új típusú alkotmányok és így az új bolgár alkotmány is, félreteszi ezt a megtévesztő elméletet és a hatalmat osztatlanul és egységesen adja a nép kezébe (15. §). Ez az államszervezési módszer nemcsak a legfelsőbb hatalmi szerveknél látható, hanem

[3] Idézve Dr. Michail Genovszky egy. tanár 1947 május 27-én, a nagy alkotmányozó gyűlésen, az alkotmány vitájában tartott beszédéből.

[4-5-6] Lásd Genovszky már idézett beszédét.

érvényesül megfelelő formában az állami élet egész vonalán, le a helyi közigazgatást irányító és vezető népi szervekig, a néptanácsokig.

VI.

A népi demokrácia alkotmányának létrehozatalában a népnek is tevékenyen és közvetlenül kell résztvennie. Igy lesz az alkotmány a nép ügyévé. Hiányolnom kell tehát Egyed cikkében ennek a szempontnak elhanyagolását. Hivatkozik ugyan Egyed arra, hogy az új alkotmány kidolgozása szakértők bevonásával és *anketek* tartásával történt, ez a meghatározás azonban elmossa azt, hogy az alkotmányjavaslat előkészítésében a nép közvetlenül is munkatárs. Az új bolgár alkotmány előkészítésében is közvetlenül érvényesült a nép munkája. A különböző bizottságok és szakemberek által előkészített javaslatot a népgyűléseken részletesen megtárgyalták s megvitatták és a végső javaslat összeállításánál figyelembe vették mindazokat az építő javaslatokat, melyek a nép részéről érkeztek. Ezért mondhatta Genovszky, hogy az alkotmányozó gyűlés elé terjesztett javaslat »nem egy személynek, nem is egy pártcsoportnak, vagy az alkotmányozó bizottságnak a munkája, hanem az egész népnek az akarata, amely előzetesen különböző határozatokban, levelekben, javaslatokban nyilvánult meg«.[6]

Dr. Beér János

Az elmélet tisztaságáért

A Magyar Dolgozók Pártjának tagjai a marxista-leninista elmélet alapján állanak. Tudományos megnyílvánulásaikban céljuk és feladatuk az elmélet továbbvitele, konkrétumokra való alkalmazása és elméleti képzettségüknek minél nagyobb mértékben való átadása a tömegek részére. Ez a munka nagy felelősségérzetet kíván meg. A felelősségérzet jelenti egyrészt, hogy a tudományos cikkek és felszólalások erős önkritika után lássanak napvilágot, de jelenti másrészt azt is, hogy a marxista-leninista igényekkel fellépő cikkekkel, felszólalásokkal szemben azok belső hibáit, tévedéseit nyomban, *idejekorán* felfedjük. Az utóbbi szempont késztet arra, hogy *Olti* Vilmosnak a jogásznapok alkalmával elhangzott és a Jogtudományi Közlöny 11-12. számában (166—168.) megjelent »*A bírói funkció a jövő társadalomban*« című előadásához hozzászóljak.

1. Az előadás 1. és 3. pontja a téma felvetésében és az elméleti magyarázat szolgáltatásában is merőben *téves*. A téma felvetése : a felszabadulás után a bírói kar tagjai között nyugtalanság támadt, »e nyugtalanság okát« — Olti szerint — »a távolabbi jövőbe tekintők abban az *ismeretes marxi tantételben jelölték meg*, amely szerint a jog és az állam a fejlődés során egykor elhal.« Más bírák aggodalma pedig »a laikus elemeknek a bíráskodásba való bekapcsolódásából ered.« Nem lehet a megcáfolhatóság kedvéért olyant állítani, ami a tények világában nem áll meg. A vita kedvéért produkált illuzió a marxista-leninista kutatóknak nem sajátossága. A felszabaduláskor és később napjainkban is a bírák között a nyugtalanság nem azért támadt, mert marxi tételekre gondolnak, nem azért támadt, mert megélhetésüket az állam elhalásáról szóló tanítás által látták veszélyeztetve, hanem azért támadt, mert a Horthy-kornak voltak a bírái, a Horthy-korszaknak megfelelő módon ítélkeztek és ennek következtében indokolt bizonytalanság támadt egyes bírák csoportjában a tekintetben, hogy vajjon az a társadalmi rendszer, amely a Horthy-korszakkal való gyökeres szakítás után alakul ki, igényt tarthat-e, s ha igen : mennyiben a Horthy-korszakbeli hivatalnoki kar és ezen belül elsősorban a honvédség, rendőrség és bíróság tagjainak működésére. A bíróság tagjai között tehát a nyugtalanság nem *a bírói és a jogászi funkció jövője miatt*, hanem a bírói és jogászi funkciót a Horthy-korszak alatt, vagy akár a felszabadulás után, de nem a demokrácia követelményeinek megfelelően végző *egyes jogászi személyek jövője* miatt támadt. Nehéz lenne azt állítani, hogy azok, akiknek bírói állásuk személyi magatartásuk következtében stabil, nyugtalankodnának *a bírói funkció maradandósága* tekintetében.

Az ismeretesnek jelzett marxi tantétel a mi bírói karunk előtt legalább annyira *ismeretlen* volt, mint amennyire *így* nem is marxi tantétel. A mi bírói karunk Marxot, Engelst, Lenint és Sztálint általábanvéve — amin nincs mit csodálkoznunk — az egyetemek ellentétes beállítottságú tankönyveiből és a napisajtó habzószájú ócsárlásaiból ismerte. És ha a Szovjetunió állami szervezetével, a bíróságokkal kapcsolatban valamit hallott, az éppen annak az állítása volt, hogy a Szovjetunióban mindent elnyomó honvédség, rendőrség, bíróság működik, aminek elrettentő példájaképpen vette át a külföldi uszító, jobboldali lapokból és az akkori moszkvai magyar követ jelentése alapján a magyar ellenforradalmi sajtó a valóságnak meg nem felelően a Zinovjev, Kámenyev, Radek, Pjatákov, Jagoda, Tuchacsevszkij perekre vonatkozó tudósításokat. Bírói karunk tehát a 25 éves propaganda hatása alatt nem elhalónak látta a szovjet rendszer bírói funkcióját, hanem kiterebélyesedőnek.

A laikus elem térhódítása nem keltette a bírákban azt a hangulatot, hogy a szakképzett elem *szükségtelenné* válik. De keltett nyílvánvalóan olyan hangulatot, hogy — amint erre Olti is rámutat — a népi elemek részvétele esetén a közvetlen ellenőrzés csak olyan bírót fog megtűrni, aki »a széles néptömegek jogi értékelése«

szerint jár el. A laikus elem bevitele tehát nem a bírák között, hanem csak *azok* között a bírák között keltett nyugtalanságot, akiknek az előbb említett alapból kiindulva a nyugtalanságra nyilvánvalóan megvolt az okuk.

2. Az elméleti magyarázat felvetésének a módja nem tartható. Olti vázolásában a marxi tantétel szerint az állam elhal, ez azonban Lenin és Sztálin szerint csak egy későbbi periódusban következik be és akkor is »nem minden jogi norma hal el«, hanem csak »elsősorban a büntető jog« és »a jog mögötti kényszer«. Erre idézi Lenin »Állam és forradalom« című munkáját. Ahogy Olti a problémát felveti (kitűnik ez *éppen* az »Állam és forradalom« részletes tanulmányozásából), tulajdonképpen (és kétségtelenül akaratlanul) engedményt jelent annak az opportunista szociáldemokrata ideológiának, amellyel szemben való harcot *is* jelenti a marxizmus-leninizmus elvi álláspontjára való helyezkedés. Lenin idézett munkájában (Szikra- kiadás, 15—20. oldal) az állam elhalásának hasonló értelemben való felvetését tekinti »annak a megszokott hamisításnak, amellyel a marxizmust opportunizmussá gyúrják át.« És ezt nem csökkenti a szovjet büntetőkódex »átmeneti« jellegének további magyarázat nélkül való idézése. Az »állam elhalása« előtt még van egy és más társadalmi funkció, amelyet szándékosan azok szerettek kifelejteni, akik bizonyos történelmi helyzetben irtóztak a proletárdiktatúrától és bizonyos történelmi helyzetben nem értenek egyet azzal, hogy a népi demokrácia újfajta államapparátust létesítsen a dolgozók részvételével, átnőjjön a szocializmusba, hogy majd ha a szocializmus maradéktalanul megvalósul, *akkor* lehessen a további kérdésekre irányt venni.

A népi demokrácia tevékeny építőinek — ahová vitatlanul Olti is tartozik — elméleti úton is utat kell mutatniok. A bírói karral kapcsolatban beszélve a valóságos helyzetet *jól* kell felvázolniok és az elméleti kérdés felvetésénél még idő hiánya, vagy helyszűke miatt sem elégedhetnek meg torzító rövidséggel, mert könnyen félrevezető *hatásokat* válthatnak ki.

3. A cikk 2. része, bár nem helytelen eredményt hoz a bírói funkció jövője tekintetében, de tartalmában teljesen távolesik a marxizmus-leninizmus *materializmusától* és egyes vonatkozásaiban dialektikájától is. Ennek eredendő okát nagyon könnyű felismerni. A 2. rész teljes egészében Horváth Barna »Bevezetés a jogtudományba« című, igen használható, de Olti által is »polgári szociológus« munkájaként jellemzett műn alapszik. Valamennyi gondolatán kimutatható Horváth munkájának félreérthetetlen, nyomonkövethető szellemi hatása. A jogalkalmazásnál a problémát az absztraktum és a konkrétum között levő *logikai űr* fennforgásában látja. Megtalálható Horváth összes munkáiban, többek között az Olti által idézett munka 126. oldalán. Erre gyakorlati példa Oltinál »tilos a váróterembe kutyát bevinni«. Megtalálható azonos és részletes kifejtésben Horváth idézett munkájának 127—129. oldalain. Olti szerint a jogszabály értelme elméletileg mindig, gyakorlatilag csupán többnyire vitás. Megtalálható Horváth munkájának 73. lapjától kezdődő második részében igen sok helyen. Olti idézi Beradt munkáját. Ez a munka egyik alapja Horváth könyve bírói funkcióra vonatkozó részének és többek között Olti cikkének befejező részében Beradt mondását Horváth fordításában idézi (101. lap). Végül a jogi kultúra és az általános emberi kultúra viszonyára vonatkozó zárórész az Olti által megjelölt helyen kívül visszatérő részleteiben megtalálható Horváth munkájának 135. és 141. oldalán.

Hiba-e, ha egy marxista-leninista jogász felszólalását más szerző munkájára építi? Semmi esetre sem. Nem is ez, amit kifogásolok. Olti azonban Horváth Barnát — helyesen — polgári jogszociológusnak mondja és ennek kijelentése után leglényegesebb tanainak átvétele és nem kritikai támadása alapján hozza ki cikkének eredményét. Ezzel kétfajta hibába esik:

a) Letér a marxizmus-leninizmus jogi szemléletéről és kibogozhatatlanul *eklektikussá* válik. Nem kívánok minden részletére rátérni. De az absztraktum és a konkrétum közötti logikai űrnek ilyetén szerepeltetése egyértelmű azzal — amit Horváth meg is ír — hogy a jogtétel érték, a jogeset pedig valóság, a kettő két ismerettárgy és a jogalkalmazás jelenti a két ismerettárgy együttnézését és lényegében ez által *a megismerő* szemléletében a jognak a létrehozását. Ez ha tartalmaz is — részletesebb vizsgálat kellene feltárásához — dialektikus elemeket (ami nem csoda, hiszen Horváth Hegelről szóló értekezésében beszél először a synoptikus jogszemléletről) mindenesetre teljesen *antimaterialista* és *a filozófiai idealizmusnak az eredményeit mutatja fel. Tartalmilag Horváthnak kiolvasható álláspontja az, hogy a jog mint a tudattól függetlenül létező nincs, hanem a tudat közreműködésével jön létre. Az igazság tehát nem konkrét valóság, hanem csak konkrét szemlélet. Ez pedig a marxista-leninista elmélet lényeges pontjának, a materializmusnak elvetése.*

b) A másik hiba: Egyes jogászainkról tudják, hogy különböző megnyilvánulásaikban marxista-leninista voltuknak hangsúlyt adnak és cikkeikben sokszor hivatkoznak Marxra, Engelsre, Leninre és Sztálinra. A nem-marxista-leninista olvasó előtt így nyílvánvalónak tetszik, hogy amit a marxizmus-leninizmusra hivatkozók elmondanak, az a marxizmus-leninizmus tanítása. Ez pedig komoly veszély, mert *minden erővel meg kell akadályoznunk azt, hogy a marxista idézetek használata az eklektikus polgári elméletek rehabilitálásának akaratlan kalózlobogója legyen.*

Horváth Barna munkáinak marxista-leninista kritikával való idézését igen helyesnek tartanám. Jogelméleti kutatóink közül úgy vélem Horváth Barna Hegelből kiinduló felfogásának kielemzése és széleskörű megvitatása, az ellentétes álláspontok és marxista-leninista felfogás mellett helytelen álláspontok kielemzése igen termékenyítő hatással lenne jogelméleti kutatóinkra. Olti Vilmos velem és sokunkkal együtt

Horváth Barnának volt a tanítványa az egyetemen és *Horváth* félreérthetetlenül a *haladó* álláspontot képviselte a *Moór* Gyula köré csoportosuló jogászokkal szemben. Éppen ezért lenne alkalmas az állításaival való vita és a szempontunkból való helytelen megállapításainak feltárása a jogelmélet továbbvitelére.

4. Mindez, amit elmondottam, nem Olti munkálkodásának értékét kívánja csökkenteni, hanem éppen ellenkezőleg: a megbecsülés jele és azt szeretné biztosítani, hogy jogászaink komoly tehetségükhöz képest a jogelméletnek *elmélyülő* munkásai legyenek.

Dr. Szebenyi Endre

A bűnvádi jogorvoslat reformja

A bűnvádi jogorvoslat reformja kérdésének vizsgálatánál a jogalkalmazásból kell kiindulni. Minthogy a jogorvoslati eljárás is voltaképpen a jogalkalmazás területére tartozik, e kérdést egységes szempontból csak a jogalkalmazás lényegének megismerése után vizsgálhatjuk.

Hogy mit kell jogalkalmazás alatt érteni, idevonatkozóan különböző felfogásokkal találkozunk. Az egyik nézet szerint a jogalkalmazás tiszta logikai művelet, ahol a jogszabály a főtétel, a konkrét eset az altétel és az ítélet a konkluzió. Ez a felfogás nem ismeri fel a jog igazi lényegét és nem fogadható el.

Egy másik nézet szerint a jogalkalmazás teljesen kötetlen. Voltaképpen nem is alkalmazás, hanem jogalkotás. Ez utóbbi sem fogadható el, mert teljesen figyelmen kívül hagyja a jogszabályoknak a jogalkalmazásnál megnyilvánuló jelentőségét. Az egyik a paragrafus jogászat, a másik nézet végsőleg a bírói önkény megjelenési formája.

A jogalkalmazás lényegében a valóság-megállapított tényállás és norma, — értelmezett jogszabály egybevetése. A jogalkalmazásban van másodlagos tevékenység, — a jog ábrázolása és elsődleges tevékenység, — a jog alkotása.

Minden jogszabályt a jogalkalmazás során értelmezni kell és az értelmezésen keresztül a szabadjog, a jogra legközvetlenebbül ható társadalmi tényezők jutnak jelentőséghez.

A tényállást meg kell konstruálni, a valóságelemeket oly módon kell szelektálni, hogy azok a jogszabályhoz összemérhetők legyenek.

A jogszabály és a tényállás között logikailag át nem hidalható űr van, — valóság és érték között, — ez az elméleti joghézag. Ezt a joghézagot ugyan az irrationalis intuicio tölti ki, a jogalkalmazás mégsem tiszta irrationalis művelet. Ha a jogszabályt értelmeztük, és ha a tényállást megállapítottuk, a kettőből a konklúzió logikailag következik, természetszerűleg azonban az altétel nem következik logikailag a főtételből. Mégis a jogalkalmazás során a jogszabály értelmezését és a tényállás megállapítását olymódon ellenőrízzük logikailag, hogy olyan eredményhez kívánunk eljutni, amellyel szemben a kétely gyakorlatiatlan.

Ezekből következik, hogy a jogszabály még voltaképpen nem jog, csak annak egyik alkateleme. Ugyanígy a tényállás is joggá csak a jogszabályon való szelektálás után, mint jogeset válik. Ebből következik, hogy a tényállás és a jogszabály a jogalkalmazás során a legszorosabb összefüggésben állanak.

A jogorvoslat kapcsán kell még beszélnem a jogerő és a hibaklauzula fogalmáról. A jogerő lényegében azt jelenti, hogy az egymást derogáló joghelyzetek sorozatában eljutunk egy olyan lépcsőfokig, amelyen túl további derogálás nem lehetséges. Beállhat a jogerő egyszerűen olymódon is, hogy felebbezéssel nem éltem. A jogerő fogalmát szervesen kiegészíti a hibaklauzula fogalma, amely a tovább nem derogálható joghelyzetet érvényesnek és létezőnek fogadja el még akkor is, ha mint reprezentáló magatartás nem teljes mértékben felel is meg az előírt magatartásnak. Vagyis, a jog leszámol azzal, hogy a téves ítéletet is bizonyos esetben jogerősnek kell tekinteni. A jogorvoslati képesség az alanyi jog területére tartozik.

A fentiekből következik, hogy a jogorvoslat elintézése során nemcsak a tényállás és a jogszabály, hanem a jog társadalmi vonatkozásai is jelentőséggel bírnak.

Minthogy így nem mindegy, hogy ki alkalmazza a jogot, a jogorvoslati reform elsősorban a bíróság átszervezésével függ össze. Az elsőfokú eljárás során feltétlenül be kell vezetnünk a nem szakjogász elemeknek a jogalkalmazásban való részvételét. Az felel meg az igazi demokráciának, hogy az állampolgárok az igazságszolgáltatásban is részt vegyenek. Különösen láthatjuk ennek jelentőségét, ha elfogadjuk a jogalkalmazásról fentebb kifejtett álláspontot, amely szerint a jogalkalmazásban mindíg van bizonyos fokú elsődleges, tehát jogalkotó tevékenység, — másrészt elismerjük ezenfelül a társadalmi tényezőknek a szabadjogon keresztül a jogalkalmazásra való befolyását. Minthogy láthattuk, hogy nem tény- és jogkérdésről, hanem a tényállás és jogszabály kérdéséről beszélhetünk, amelyek viszont szerves egységet alkotnak, a laikus elemek részvételét Schöpfe-rendszerben tartjuk helyesnek. A régi esküdtszéki rendszer, ahol az esküdtek csak a ténykérdéssel, a szakbíró viszont a jogkérdéssel foglalkozott, nem felel meg a jogalkalmazás fentebb kifejtett felfogásának. A Schöpfe-rendszerben, amely a laikus elem és a szakbíró egyenjogúsága folytán demokratikusabb is, mód nyílik a tényállás és jogszabály helyes egybevetésére, figyelemmel a különböző társadalmi szempontokra is. A bíróság ezen tárgyi értelemben

KÖNYVUJDONSÁGOK!

ALTORJAY S.: Teljes magyar anyagi büntetőjog 2 kötetben ktve ..... 240.— Ft
AUER GY.: A hatályos bűnvádi eljárási jog szabályai 50.— Ft
BACSO—MIKOS—NÉMETHY—SZABÓ—SZABÓKY: 1947. év hatályos jogszabályai I—II. kötve..... 240.— Ft
BACSO—MIKOS—SZABÓKY—SZABÓ—TAKÁCS—NÉMETHY: Az 1947. évi jogszabályok mutatója 45.— Ft
BENEDEK-PONGRÁCZ-IZSÁK-GELLYÉN-MURÁNYI: Lakáskodex ..... 40.—Ft
BERECZ S.: Az új népbírósági törvény egységes szerkezetben a hatályos népbírósági rendeletek... 15.— Ft
BODA NOVY—BAJMÓCZY: Közszállítási szabályzat 1948. kötve..... 60.— Ft
CORPUS JURIS (Magyar Törvénytár) 1947. (barna, fekete és bordó kötésben) kötve..... 72.— Ft
CSÜRÖS—GABÁNYI—WINDISCH: Az üzleti mérleg 40.— Ft
DIENES L: Bevezetés a közgazdaságtanba..... 25.—Ft
EGYED I.: Iparjog ..... 40.— Ft
ERDEI F.: A magyar szövetkezeti mozgalom új útjai 4.— Ft
FEHÉRVÁRY J.: Magyar váltó- és csekkjog ..... 32.— Ft
FEHÉRVÁRY J.: Magyar csődjog vázlata a csődönkívüli fizetésképtelenségi eljárásokkal ..... 32.— Ft
FÜLÖP K.: A szövetkezeti törvény módosítása..... 5.— Ft
HERMÁNYI—KISS—MÁNDY: A rendőri büntetőeljárási jog szabályai ..... 22.— Ft
HEGEDÜS J.: Jövedéki büntetőszabályok és a jövedéki bűnvádi perrendtartás ..... 50.— Ft
GYÖRGY E.: A hitel biztosítékai ..... 30.— Ft
GYÖRGY E.: A gazdaságjog szerkezeti változásai.. 10.— Ft
KÁDÁR—KÁLMÁN—SZABÓ: Az 1948. évi amnesztia ..... 12.— Ft
REMINICZKY K.: Magyarázat a központi fűtő- és melegvízszolgáltató berendezések üzemben tartására 16.— Ft
KERESZTESSY—FEKECS—FEJÉR: Illetményadó és illetménytöbbletadó ..... 36.—Ft
KERESZTESSY—TAKÁCS—FEKECS: Együttes kereseti és jövedelemadó, társulati és tantiémadó, nyereségtöbbletadó ..... 64.— Ft
KESZY—HARMATH Z.: Közellátási rendeletek gyüjteménye ..... 180.— Ft
MAGYARORSZÁGI RENDELETEK TÁRA (hivatalos kiadás) 1944. évf. IX—X. füzete, tárgymutatókkal.. 27.— Ft
MAGYARORSZÁGI RENDELETEK TÁRA (hivatalos kiadás) 1945. évf. VII—XII. füzete ..... 112.— Ft
MÁTHÉ I.: Társadalombiztosítási jogszabályok és útmutató ktve ..... 70.— Ft
NAGY—SZÜCS: Jövedelemtöbbletadó ..... 44.— Ft
RUDOLF L.: Az új magyar szövetkezeti jog..... 28.— Ft
SÁNDORFY K.: A részvényjog bírói gyakorlata 1940—1947. ..... 40.— Ft
SOÓS S.: A kollektív szerződések a gyakorlatban.. 75.— Ft
SOÓS S.: A kollektív szerződések a gyakorlatban I. pótfüzet ..... 8.— Ft
SIMOR A: A házasság felbontását módosító 6.800/1945. M. E. sz. rendelet és az annak nyomán kialakult joggyakorlat ..... 18.— Ft
SCHULTHEISZ E.: A bűncselekmény tana..... 30.— Ft
SZABÓKY—ZALÁN: A gazdasági rend és a hároméves terv büntetőjogi védelme ..... 28.— Ft
SZAKASITS A.: Az új kollektív szerződés és a munkaviszony újabb szabályai ..... 6.— Ft
SZÁSZY I.: A magyar magánjog általános része, különös tekintettel a külföldi magánjogi rendszerekre II. 50.— Ft
SZEPESI—BIRÓ: Adó- és illetékügyi kiskáté. I—II. 22.— Ft
SZÜCS J.: Válasz a népbíróság ellenfeleinek..... 6.— Ft
TÉRFY—TÉRFY: Igazságügyi zsebtörvénytár, ktve. 320.— Ft
Üzemi bizottságok útmutatója..... 11.— Ft
VADÁSZ L.: Tételes magánjogunk 1946—47. évben négy esztendő bírói gyakorlatával ..... 18.— Ft
VÁGI—FÁBRY: Pengővalorizáció..... 36.— Ft
VÁRADY K.: Magyarország közigazgatási helységnévtára 1943. évre ..... 50.— Ft
WELTNER A.: Szövetkezeti jog..... 7.— Ft
WELTNER A.: Munkajog..... 10.— Ft
ZÖLDY—ZALÁN—LEE: A Kúria büntetőjogi gyakorlata ..... füzve 180.— ktve 200.— Ft
ZSIGMOND GY.: A tervmegbízotti feladatkör ellátásával kapcsolatos jogszabályok ..... 5.— Ft

RÉSZLETRE IS MEGRENDELHETŐK:

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja"

Budapest, V., Alkotmány-utca 12. szám

Telefon: 120—034 Törvényszék mellett

vett átszervezésének együtt kell járni a bíróság alanyi vonatkozású reformjával. A laikus elemek bekapcsolása után sem veszít jelentőségéből a szakbíró és éppen ezért a szakbíráink átnevelésére különösen szociológiai síkon kell nagy gondot fordítani.

A jogorvoslati reform ezekután kiterjedhet a jogorvoslati fokozatosság csökkentésére. Vagyis kétfokú jogorvoslat helyett egyfokú jogorvoslat is elégségesnek látszik, ha az elsőfokú jogszolgáltatást a fentebbi értelemben átszerveztük. Kétségtelen ugyanis, hogy a jogorvoslat elintézésében a laikus elemek már nem vesznek részt. Ezt kizárólag szakbírák végzik és így nem lenne indokolt a Schöffe-bíróság kétfokú szakbíróság általi felülvizsgálata. Ezen elméleti megfontoláson felül ezt indokolják az eljárás meggyorsítása, egyszerűsítése és financiális szempontok is.

A jogorvoslati rendszerek egyik alapkérdése a ténykérdés és jogkérdés szétválasztása, illetve mikénti felülvizsgálata. A felebbezés mind a tény-, mind a jogkérdésre kiterjed, a semmiségi panasz viszont csak a jogkérdésre terjed ki. Ezt az elvet azonban bizonyos fokig áttöri a II. Bn. 33. §-a, valamint a gyorsított eljárás során az ötös tanács előtti ügyekben használt jogorvoslat. Véleményünk szerint a ténykérdés és jogkérdés ilyen szétválasztása nem helyes. Amint a jogalkalmazásban ezek egységes jelentőséggel bírnak, éppenúgy a jogorvoslat során sem helytálló az olyan megkülönböztetés, amely kizárná az egységes felülvizsgálat lehetőségét. Történhet tévedés a tényállás megkonstruálásában és a jogszabály értelmezésében, nem lenne azonban helyes a jogorvoslatot egyik vagy másik területre korlátozni. Egyébként is, ha elfogadjuk az egyfokú jogorvoslat lehetőségét, akkor természetszerűleg ennek az elsőfokú jogalkalmazást a maga egészében kell felülbírálni. Bűnvádi perrendtartásunkban az alaki és anyagi semmiségi okok taxatíve vannak felsorolva. A jogorvoslat reformja során feltétlenül szükséges, hogy e taxatív felsorolás helyett a semmiségi okok generális klauzulában nyerjenek jogszabályozást és legfeljebb az egyes fontosabb esetek, mint exemplifikatív felsorolás jussanak kifejezésre. Alaki semmiségi okainknál a 384. § 5. és 9. pontja már erre az irányra mutat.

Vizsgálnunk kell azt a kérdést, hogy a jogorvoslat során létrehozott új joghelyzet (ítélet, végzés) reformatorius vagy cassatorius legyen. Legyen szabad rámutatnom arra, hogy a tényállás megállapítása bármennyire is a bírói szabad mérlegelés alapján történik, ez mégsem jelent teljes bírói szabadságot, mert a bűnvádi perrendtartás 327. §-a, de ezen túlmenően az egész bűnvádi perrendtartás, sőt a jogrendszer egésze korlátokat jelentenek.

Ekként lényegében minden esetben, midőn a jogorvoslat során létrejött bírói határozat a megtámadott határozat helyébe lép, ez a tényállás és jogszabály egybevetésének egységes felülbírálatát jelenti. Ennélfogva a jogorvoslat cassatorius jellegű. El kell döntenünk azonban, hogy a jogorvoslati fórum egyszerűen megsemmisítse az alsófokú határozatot és az elsőfokon eljárt

szervet új határozathozatalra utasítsa, — vagy maga hozza létre az új határozatot? Helyes megoldásnak az látszik, ha bizonyos esetekben megelégszünk a puszta megsemmisítéssel, — más esetekben azokban megengedjük az új határozat hozatalát is.

Az itt kifejtett álláspont kapcsán visszatérhetünk az alaki és anyagi semmiségi okok kérdésére. Megállapíthatjuk ugyanis, hogy az alaki és anyagi jog megkülönböztetése nem fogalmi, nem lényegbeli, hanem csupán szempont-különbség. A bíró szempontjából az anyagi jog ugyanis speciális eljárási jog. Igy az alaki és anyagi semmiségi okok megkülönböztetése sem fogalmi jellegű, tehát módot ad a kérdés egységes, generális klauzulán alapuló szabályozására.

A reform során szabályozni kellene, hogy mennyiben van helye a bejelentett jogorvoslat során a határozat meg nem támadott részének hivatalbóli felülvizsgálatára. Bűnvádi perrendtartásunk értelmében hivatalból is módjában áll a bíróságnak a vádlott terhére fennforgó sérelmet orvosolni. Fennáll azonban a reformatio peius tilalma, amely véleményünk szerint a maga merevségében nem tartható fenn.

Tagadhatatlan ugyanis, hogy a klasszikus büntetőjog az individualista-liberalista világnézetnek volt büntetőjogi megnyílvánulása. Az egyéni érdekek védelmét eltúlozta még esetleg a közérdek terhére is. A jog a klasszikus büntetőjogi irányzatban nem a kölcsönösség irányában fejlődött.

Kétségtelen, hogy a mai jogfejlődés inkább a kölcsönösség irányában halad, ami az egyéni érdek és közérdek, egyéni szabadság és közszabadság összehangolását jelenti. Éppen ezért a reformatio peius tilalmának merev fenntartása, amely még legsúlyosabb esetekben sem engedi meg a vádlott terhére történő hivatalbóli megváltoztatást még akkor sem, ha az elsőfokú ítélet tévedése kirívó, — nem felel meg a mai jogszemléletnek.

Az anyagi büntetőjogban észlelhetjük ezen irányzat érvényesülését, amely párhuzamosan halad a magánjog közjogias jellegének kiterebélyesedésével. Ma oly cselekményeket pönalizál a jog, amelyek régebben nem tartoztak a büntetőjog körébe. Egyre szaporodik azon kötelmi jogi jogsértések száma, amelyek a magánjogi jogkövetkezményeken felül büntetőjogi jogkövetkezményeket is vonnak maguk után. Természetszerűleg ez megfelel a jogmögötti szociológiai tényezők befolyásának, amely a jogot a kölcsönösség, vagyis az egymás feltételeit érintő emberi magatartások relatív legnagyobb szabadsága irányában fejleszti. Ebből viszont következik, hogy a reformatio peius tilalmának klasszikus meghatározása a maga teljes egészében már nem tartható fenn.

Lehet, hogy az eddigiekben kifejtett álláspont látszatra túlnagy hatalmat ad az ítélkező bírónak. Ne felejtsük azonban el, hogy minden egyes ügyben a jog értéke és valósága jelenik meg egyszerre, amely tehát tükörképe még a legsablonosabb esetben is a jogmögötti társadalmi tényezőknek. Ha nemcsak a bírói szervezetet, hanem az egész társadalmat demokratikus irányba tudjuk fejleszteni, a jogalkalmazás és így ennek keretében a jogorvoslati elintézés csak reflexe lesz e demokratikus társadalomnak.

Dr. Vas Tibor

SZEMLE

I.

Struktúraváltozások a jogban (2.)

I. B. S. ilyen címmel közölt egyes megjegyzéseket e lap idei 7—8. számában. A közlemény bevezetésében captatio foglaltatik: azt írja, hogy »a szerkesztőség visszatérően kíván foglalkozni az e témakörbe eső jelenségekkel.«

Alábbiakban vázlatszerűen egy-két jelenségre mutatok rá, amelyek a tulajdonjog körében mutatják az idők változását, a régi jogszabályok és fogalmak lassú hozzásimulását az új gazdasági strukturához.

II. A 175.100/1947. FM-MK. 27. sz. r. értelmében a földművesszövetkezet tulajdonát a *rendes gadza gondosságával* tartozik használni. Nem a szövetkezet szervei kötelesek a szövetkezettel szemben a rendes gazda gondosságára, hanem maga a szövetkezet a közösséggel szemben. A 10.700/1946. KM-MK. 130, 101.570/1947. KM-MK. 132. és 102.840/1948. KH-MK. 121. sz. r.-ek előírják, hogy mindenki köteles gabonáját a *jó gazda gondosságával* elcsépeltetni. Tehát nemcsak az köteles erre a gondosságra, aki terménybeszolgáltatásra köteles, hanem mindenki, akinek gabonája van.

Ezek a rendelkezések a tulajdonos magatartása elé olyan zsinórmértéket szabnak, amelyet a *mások ügyét* ellátó személyek elé szoktak szabni, azok elé, akik valamely ügy ellátásáért másoknak felelősek. A jogalkotó tehát a tulajdont mint idegen ügy ellátásának eszközét kezeli: a tulajdon elsősorban a termelési érdek megvalósítására hivatott, a tulajdonos közügyben tevékenykedik tulajdonjoga gyakorlásakor. A közösség érdekében a jó gazda gondosságával köteles eljárni.

Valószínűleg nem szántszándékkal vette a jogalkotó ezt a tipikusan az ügyellátás körébe tartozó kifejezést a tulajdon tartalmának ezekben az esetekben való meghatározására. Ez azonban csak azt jelenti, hogy itt nem valami elméleti reformer kísérletezéséről van szó, hanem a gazdasági strukturaváltozással már eddig is járt toldozó-foltozó jogszabályok és maga ez a strukturaváltozás olyan jogi légkört teremtett, amelyben már öntudatlanul is ilyen jogi fogalmakban csapódik le az ideológiának az új gazdasági helyzethez való alkalmazkodása. Azt jelenti, hogy ez a kifejezés nem véletlen, mert annak mögöttes tartalma nem elszigetelt jelenség: tömérdek jogszabály kiált ez után az analógia után, habár nem használja az ügyellátásra utaló kifejezést. Hogy csak egy példát említsek: a 234.000/1948. FM-MK. 67. sz. r. a gazdálkodónak *kötelességévé* teszi, hogy a mezőgazdasági munkálatok elvégezhetése céljából a hiányzó igaerő és felszerelés igénybevétele iránt kérelmet terjesszen a termelési bizottság elé. Az ügyellátást annyira előtérbe kerül, hogy a tulajdonos olyan lépéseket köteles megtenni,

amelyek messze meghaladják a régi tulajdonfogalom körét.

A föld megmüvelésének biztosítására irányuló első bátortalan lépéstől: a föld derelicitoja tilalmától a tulajdonjog fogalma eljutott odáig, hogy a tulajdonkorlátozások és kötelező előírások messze meghaladták azt a határt, ameddig a tulajdonjog tartalma a közrendi klauzulával lazított individualisztikus tulajdonfogalomba beleszorítható volt. Azonban nemcsak az individualisztikus, de a *dualisztikus* felfogás is a végét járja.

Az új tulajdonfogalom feloldja a magántulajdon és köztulajdon ellentétét és mind a két fogalmat egyesíti magában. Az ellentétet az individualizmus és az állam, a liberalizmus és a termelés fokozódó társadalmiasodása okozta. A termelés társadalmiasodását követte a gazdasági struktura változása: gazdasági szerkezetünk ma már csaknem megfelel a termelés mai fejlettsége és összeszövődöttsége által megkívánt formának. A tulajdon is ennek megfelelően alakul át: vezérlő szempontja a termelési érdek lesz.

A kapitalizmus kezdetén is a termelési érdek volt a vezérlő szempont; akkor a termelési érdeknek, az iparosodásnak a liberális-individualista tulajdonfogalom felelt meg.

Később ez a felfogás, úgy ahogy fennmaradt a változó gazdasági alapok ellenére, az uralkodó osztályok védelmére. Mindig határai vannak azonban a gazdasági alapok ellenére ható ideológiai megnyilvánulások életének.

Ha ma azt mondjuk, hogy a termelési érdek a vezérlő szempont, akkor ez azt jelenti, hogy minden jószágra vonatkozó tulajdoni viszonyt a jószágnak a társadalmi rendeltetése és használatának módja szabja meg. A termelési érdek szempontja máris tömérdek átmeneti alakzatot hozott létre »köztulajdon« és »magántulajdon« között. Ha a termelési érdek köztulajdonbavételt kíván (pl. a nehéziparban), a köztulajdoni megoldás valósul meg, ha ügyviteli megoldást; (pl. a földmüvelésben) akkor az valósul meg, ha pedig nagyjából a régi értelemben vett magántulajdont kíván, vagy közömbös a termelési érdek szempontjából, (pl. a töltőtollam) akkor a magántulajdoni megoldás valósul meg, stb.

Köz- és magántulajdon tehát az új felfogásban nem ellentétes. A javak társadalmi szerepük által determinált célszerűségi okokból állnak köztulajdonban vagy magántulajdonban. A magántulajdon nem külön tulajdonjogi rendszer, mert annak tartalma, a relative korlátlan szabad rendelkezési jog nem az egyén eredendő privátautonomiája következtében illeti meg őt, hanem azért, mert a jogot alakító erők azt arra a körre vonatkozóan így látták a közérdeknek megfelelőnek és észszerűnek. A javak jogi elrendezését (a tulajdoni viszonyok kialakítását) társadalmi funkciójuk szabja meg: a »tulajdonos« a köz ügyvivőjeként jár el tulajdonjoga gyakorlásában, éspedig a célszerűségi szempontok által meghatározott szabadsággal. A magántulajdon fennmarad, de a maga helyére kerül a jogrendszerben: nem az ember individualitásából fakadó, születéssel kivívott jog lesz, hanem a célszerűség és észszerűség által meghatározott és őrzött szektora az egységes tulajdonfogalomnak.

III. Már régóta folyamatban lévő változás mutatkozik a fődologmellékdolog viszony értelmezésében. A megváltozott helyzetnek megfelelően egy leváló és egy integráló tendencia figyelhető meg.

A dologkapcsolódások fogalma eredetileg a dologkapcsolódásban rejlő gazdasági egység jogi megpecsételésének célját szolgálta. Mivel azonban a gazdasági egység szinte kizárólag együtt járt a fizikai közelléttel, a fizikai közellét külső formális ténye mögött elhalványult a gazdasági egységnek több kutatást igénylő ismérve és a jogi elbírálás egysége a topográfiai kapcsolathoz fűződött. Ezt a folyamatot elősegítette a tulajdonról alkotott individualista felfogás, mely nem a javak rendeltetését tartja szem előtt a tulajdoni viszonyok rendezésekor, hanem egyebek közt azzal is szolgálni akarta az egyén akaraturalmát, hogy valamely jószágon elvileg minden irányban hatalmat adott neki.

Ameddig valóban együtt járt a gazdasági egység és a fizikai kapcsolat, a fizikai kapcsolatra való ez az áttolódás kárt nem okozott. A munkamegosztás kifinomodásával és a gazdálkodás társadalmiasodásával azonban egyre gyakoribbá vált, hogy a fizikai egység többé gazdasági egységet nem jelenthetett: pl. a gazdálkodó földtulajdonos ma már nem bányászhat, csak legfeljebb a mások bányászatának jövedelmét húzhatná földtulajdona révén, rentábilis halászatot nem folytathat, csak legfeljebb annak jövedelmét húzhatja stb. A *leválás* azokon a tereken mutatkozik, ahol a jogi egységnek többé nem a gazdasági egység, hanem a puszta fizikai kapcsolat az alapja. A földtulajdon már nem jelent tulajdonjogot a föld mélyén, felületén és légiterén egyaránt. A bányászatban a leváló tendencia csaknem teljesen befejeződött. A föld felszínén a halászat és vadászat joga már csak kivételesen maradt a tulajdonos kezén és a légiter is lazább jogi kötelékekkel fűződik a felszínhez.

A társadalmi termelés korában a gazdasági egység fogalma jelentőségében óriási módon megnövekedett. Nemcsak zár és kilincs, pipa és pipaszurkáló, óra és óraszíj van gazdasági egységben, hanem hatalmas gyárak és üzemek is, amelyek esetleg egymástól több száz kilométer távolságban is lehetnek. A közös gazdasági cél pedig azonos jogi elbírálást kíván akkor is, ha a térbeli közelségnek pusztán formális ténye hiányzik. A térbeli közelség ugyanis nem oka volt a jogi elbírálás egységének, hanem az esetek túlnyomó részében csak jelezte, hogy ez az ok: a gazdasági egység, a használat egysége fennforog.

Ma ennek a legnagyobb jelentősége az államosítások terén van. A fődolog — az államosított üzem — jogi sorsát osztja a mellékdolog — a vele gazdasági egységet alkotó vállalat. Ezért az ilyen gazdasági egységet alkotó vállalatokat vagy állami kezelésbe vették, vagy — és ez a következetes megoldás — állami tulajdonba vették. Ilyenirányú jogszabályokat a szénbányászat államosításától kezdve valamennyi államosító törvény tartamazott; a leginkább kidolgozottak az egyes ipari vállalatok állami tulajdonbavételéről rendelkező 1948: XXV. t.-c. idevágó rendelkezései. (L. II. B. 2. g.)

Az új szabályozás annak az elvnek a megváltozott körülmények mellett való biztosítását célozza, hogy a gazdasági egységet alkotó dolgok azonos jogi elbírálás alá essenek és világosan tükrözteti, hogy a fődolog-mellékdolog viszonynak döntő kérdése nem a mechanisztikus kapcsolat, hanem a gazdasági egység, az üzemegység.

IV. Gazdasági életünk átrendezését jogi átrendezés fejezi ki, szilárdítja meg és szentesíti: a földreform és az államosítások. Ez az átrendezés pedig nem szoros értelemben vett tulajdonátszállások tömege útján bo-

nyolódik le, hanem a javak és gazdálkodó alanyok viszonyának sui generis újjárendezése révén. Egész iparágaknak állami tulajdonbavétele, a földeknek a földműves nép tulajdonába adása nem puszta summája egyes tulajdonátszállásoknak, a régi és az új tulajdonos viszonya nem a jogelőd és jogutód viszonya, az új tulajdonos szerzése sui generis átmenet az eredeti és származékos szerzésmód között. A cél nem az, hogy egyesektől elvegyenek és másoknak adjanak, a cél kollektív természetű: az, hogy a javak eloszlása és jogi rendje megfeleljen a mai társadalmi és gazdasági szükségleteknek.

Ebből a szemszögből kell nézni a kártalanítás kérdését is. A gazdasági struktura megváltoztatásának a mai termelés mellett elkerülhetetlenné vált ténye a régi tulajdonosokat és dologi jogosultakat a jogi lehetetlenülés analógiájára »*jogi vis major*«-ként éri. A gazdasági változásokat ugyan jogszabályok »hozták létre«, valójában azonban ezek a jogszabályok csak eszközei voltak a feltétlenül érvényesülni akaró gazdasági és társadalmi szükségességnek. Ellenállhatatlan gazdasági és társadalmi erők voltak a strukturaváltozás — ha úgy tetszik a tulajdonátszállások — motorjai. A régi tulajdonosok és dologi jogosultak tehát nem kártérítésre jogosultak, hanem *veszély-viselői* a »jogi vis major«-nak; a kártalanítás őket legfeljebb mint földjük és üzemük helyébe a lehetőség adta keretben lépő *surrogatum* illetheti meg.

Az ipari üzemek, bányák, stb. terén lehetne szólni a magyar nép *specifikáció* útján való tulajdonszerzéséről is. Az 1945. évben romokban heverő üzemeket a munkásság inflációbeli önfeláldozása és az állami hitelek tették üzemképesekké; ebben a magántőkének elenyésző szerepe volt. Ilyen szemszögből tekintve elvileg a romok 1945. évi pengőértéke járna forintértékre átszámítva kártalanítás fejében.

Dr. Eörsi Gyula

II.

A megszálló hadseregtől szerzett tulajdon

Az 1944. év végén és az 1945. év elején orosz megszállás alatt állott Szeged város orosz katonai parancsnoka elrendelte, hogy az elhagyott lakásokban található ingóságok az orosz hadsereg részére igénybevételesenek szállások, hivatalok, üdülők stb. szükségleteinek fedezésére, az erre kirendelt katonák az ily ingóságokat el is szállították, azokért sem készpénzben nem fizettek, sem azokról elismervényt nem adtak, — már csak azért sem, mert az ingók tulajdonosa nem is volt Szegeden.

Kérdés: ha azután a katonai városparancsnok utóbb a csapatok létszámának apadása folytán, vagy egyéb okból feleslegessé vált ingóságokat valaki részére kiutalta és tulajdonul átadta, szerzett-e az illető tulajdont?

Mielőtt erre felelnénk, az igénybevétel jogszerűségének kérdését kell megvizsgálnunk.

A Kúria jogegységi tanácsának 25. sz. polgári döntvényében foglalt jogi álláspont szerint a bíróság döntése tárgyává teheti, hogy a katonai parancsnok által elrendelt igénybevétel az 1913: XLIII. t.-c.-kel törvénybe iktatott hágai egyezmény 52. cikkében említett célra »a megszálló hadsereg szükségleteire« történt-e, vagy sem és kimondja, hogy — ha az igénybevétel nem e célra történt, — úgy az nem jogszerű.

A megszállott hely parancsnokától nyert felhatalmazáson alapuló és a megszálló hadsereg szükségleteinek fedezését célzó igénybevétel esetén s így a szóbanforgó esetben is viszont a bíróság az igénybevétel további jogszerűségét már vizsgálat tárgyává nem teheti.

Nem teheti pedig nemcsak azért, mert nem is áll módjában sem annak megvizsgálása és elbírálása, hogy milyen szolgáltatásokra van a megszálló hadseregnek szüksége, még kevésbbé annak megvizsgálása és elbírálása, hogy e szolgáltatásoknak milyen mennyisége az, amely e szükséglet fedezésére éppen elegendő, hanem azért is és itt jogi álláspontom a Kúriáéval nem egyezik, mert a megszállott hely katonai parancsnoka, mint igénybevételi rendelkezések kiadására jogosult hatóság e hatáskörben kiadott rendelkezésének érdemben való felülbírálata, vagyis annak a kérdésnek az eldöntése, hogy a rendelkezés jogszerű-e és helyes-e, vagy sem, épp úgy nem tartozik egy két fél közötti magánjogi vitás kérdés felett folytatott per bírájának hatáskörébe, mint nem tartozik abba valamely hazai közigazgatási hatósági rendelkezés jogszerűségének és helyességének a felülbírálása, — hanem a rendelkezéssel a két fél között folyó magánjogi perben, mint adott ténynyel kell számolnia, a közigazgatási hatóságnak oly döntése, amely hatáskörébe artozott, a perben res iudicata minőségű.

A megszállott hely katonai parancsnoka annak a helynek egyben legfőbb közigazgatási hatósága is, hatáskörébe tartozó ügyekben hozott rendelkezései tehát már ebből az okból sem vizsgálhatók felül egy magánjogi perben.

Kétségtelen tehát, hogy a szóban forgó esetben az igénybevett ingókra az orosz állam tulajdonjogot szerzett és ezen nem változtat az a tény sem, hogy az igénybevétel foganatosításánál a kiküldöttek sem pénzt, sem elismervényt nem adtak az ingóságokért,

nem pedig azért, mert — nem is tekintve, hogy erre a kiküldötteknek átvételre jogosult hiányában nem is volt módjuk, — ez a mulasztás az igénybevétel tényét és a tulajdonjog megszerzését nem érintette, legfeljebb arra szolgálhatott alapul, hogy az igénybevételt szenvedő a katonai parancsnokságtól utólag kérjen pénzt vagy elismervényt, de nem érintette azért sem, mert köztudomású, hogy hasonló igénybevételek esetén a mi hadseregünk, sőt a többi, a háborúban részt vett hadseregek sem adtak sem pénzt, sem elismervényt, az egyezménynek vonatkozó rendelkezését tehát a gyakorlat viszonosság alapján hatályon kívül helyezte.

Az ellenérték nélkül történt igénybevételekkel okozott egyéni sérelmeket a sérelmet szenvedő sem a megszálló hadsereg államával, sem annak katonai parancsnokával szemben nem érvényesítheti, legfeljebb saját államán keresztül a fegyverszüneti, vagy békeszerződés útján kaphat esetleg orvoslást.

A megszálló hadsereg állama tulajdonjogot szerezvén az ingókra, ezt a tulajdonjogot másra átruházni is jogosult volt és a sérelmet szenvedett ettől, mint jogszerű tulajdonostól volt tulajdonát tulajdonjoga alapján, tulajdoni keresettel vissza nem követelheti.

Az ilynemű jogviszonyokra az alaptalan gazdagodás szabályai sem alkalmazhatók, mert az ingókat megszerzett fél — akár ellenérték fejében, akár ajándékul kapta azokat — nem jogalap nélkül jutott hozzájuk.

Nem tartom azonban helytelennek, ha a bíróság az ily tárgyú keresetekben előadott tényállás kiderítése folyamán az eset összes körülményeit, különösen az érdekelt felek családi és vagyoni viszonyait is felderíti és — ha mindezekre tekintettel méltányosnak tartja — az ingóságok megszerzőjét a véletlen károkozás szabályai szerinti kártérítésre kötelezi,

vagyis csak annyi kárt ítél meg, amennyit méltányosnak talál és ezt a kárt a gyakorlatban nemcsak pénzben, hanem az ingók egy részének természetben való visszaszolgáltatására kötelezés alakjában is megítélheti.

Dr. Mecsér József

III.

A budapesti törvényszék gyakorlatából.

Végrehajtási eljárás.

A tilos önhatalommal elfoglalt, tehát érvényes jogcím nélkül birtokban tartott lakás kiürítésére vonatkozó végrehajtás foganatosítása nem tartozik a lakásügyi miniszteri biztos hatáskörébe.

A lakásügyi miniszteri biztos hatásköre a 100/1943. M. E. sz. rendelet 22. §-a szerint kiterjed nemcsak bérleti, vagy szolgálati jogviszony alapján, hanem bármily címen használatba vett helyiség átadásának, illetve kiürítésének esetére is.

Jelen esetre ez a rendelkezés nem alkalmazható, mert végrehajtást szenvedő jelen jogi helyzetében a birlalt lakást sem bérleti, sem szolgálati jogviszony alapján, sem pedig egyéb más érvényes jogcímen nem bírja.

Kétségtelen, hogy felfolyamodó eredetileg érvényes jogviszony alapján tartotta birtokban ezt a lakást, azonban, amikor ellene a lakás kiürítése tárgyában az előző eljárás során végrehajtás foganatosíttatott, ez a jogviszony megszűnt.

A fellebbezésre tekintet nélkül végrehajthatónak nyilvántott ítélet ténymegállapítása szerint ugyanis a végrehajtást szenvedő előző eljárásban a lakás kiürítésére köteleztetett és ez alapon foganatosított kielégítési végrehajtás során végrehajtató került birtokba.

Ezután a végrehajtás után a lezárt és lelakatolt lakásba végrehajtást szenvedett tilos önhatalommal visszaköltözött. E tény folytán indított sommás visszahelyezés és birtokháborítástól eltiltás iránti keresetet végrehajtató és az e tárgyban hozott elsőbírói ítéleten alapszik a felfolyamodással megtámadott végrehajtást elrendelő végzés.

Minthogy a végrehajtást szenvedőnek a lakás jogosulatlan, tilos önhatalommal történt visszafoglalása nem lehet birtokbantartásnak a bérleti, vagy szolgálati jogviszonyon kívül egyéb érvényes jogcíme sem, helyesen járt el az elsőbíróság, amikor a kért kielégítési végrehajtást nem a lakásügyi miniszteri biztos útján foganatosítandóan rendelte el, mert érvényes jogcím nélkül birtokban tartott lakás kiürítésére vonatkozó végrehajtás foganatosítására a lakásügyi miniszteri biztos hatásköre nem terjed ki. (22 Pf. 1.722/1947.)

Az ugyanazon ítélet alapján, de külön-külön kérvényben beadott biztosítási és kielégítési végrehajtási kérelem a költségmegállapítás szempontjából nem tekinthető egy kérelemnek.

Az első bíróság a 6. sorszámú végzésben az elsőbírósági ítéletben megállapított marasztalási összegnek fellebbvitelre tekintet nélkül végrehajtható része erejéig kielégítési végrehajtást, a 4. sorszámú végzésben pedig a beadott fellebbezés folytán a marasztalási összegnek ezt meghaladó része erejéig biztosítási végrehajtást rendelt el, a végrehajtató kérelmei folytán.

A végrehajtást szenvedő a két végzésben megállapított költségek leszállítását kéri felfolyamodásában, arra hivatkozva, hogy egy kérelemben kellett volna a biztosítási végrehajtás elrendelését kérni, s két külön kérelem esetén is csak együttesen annyi költség jár, ami az együttes kérelemnél megállapítandó volna.

A felfolyamodás nem alapos, mert olyan jogszabály, vagy bírói gyakorlat, amely alátámasztaná a végrehajtást szenvedő érvelését, nincsen, a gyakorlat értelmében lehet egy beadványban kérni a kielégítési és biztosítási végrehajtás elrendelését, mert csak végrehajtás és zárlat együttes kérésének nincs helye, de a gyakorlat nem alakult oly irányban, hogy külön kérelmek beadása esetén azok a költségmegállapítás szempontjából egy kérelemnek legyenek tekintendők. (22. Pf. 3.139/1947.)

A kért kielégítési végrehajtás helyett a bíróság nem rendelhet el biztosítási végrehajtást.

Felperes kielégítési végrehajtási kérelmét az elsőbíróság elutasította, mert alperes az előzetesen végrehajthatónak nem nyilvánított ítélet ellen fellebbezéssel élt. Felperes e végzés elleni felfolyamodásában többek között azt vitatja, hogy mivel a többen benne van a kevesebb is, ha nincs helye kielégítési végrehajtás elrendelésének, akkor nem elutasításnak van helye, hanem biztosítási végrehajtás rendelendő el. A törvényszék a felfolyamodásnak nem adott helyet. Indokolása:

Nincs helye a kért kielégítési végrehajtás helyett biztosítási végrehajtás elrendelésének, mert a kielégítési végrehajtás a biztosítási végrehajtással szemben nem több — kevesebb viszonyban áll, hanem más a kielégítési végrehajtás és más a biztosítási. Mindegyiknek a törvényben meghatározott esetekben van helye és ha volna is helye biztosítási végrehajtás kérésének akkor, amikor nincs helye kielégítési végrehajtásnak, az előterjesztett kielégítési végrehajtási kérelem alapján a bíróság biztosítási végrehajtást el nem rendelhet, mert a rendelkezésére álló adatokból nem kétségtelen, hogy azt, ha helye van is, kérni kívánja-e a végrehajtató, esetleg nincs-e, a követelés megfelelően biztosítva egyébként is, amiért biztosítási végrej hajtásra szükség nincs. (22 Pf. 3.212/1947.)

Összeállította: Dr. Szigligeti Viktor

JOGIRODALOM

Dr. Keszy-Harmath Zoltán: Közellátási rendeletek gyűjteménye, A közigazgatási feladatok számának és jelentőségének megnövekedése a közigazgatási jogszabályok nagymérvű elszaporodására vezetett, különösen azóta, hogy a közigazgatás egyre inkább irányítás alá vonja magát a gazdasági életet is, kialakítván a közigazgatásnak egy új ágazatát: a gazdasági közigazgatást. Ha az életviszonyok egy bizonyos csoportjával kapcsolatban a jogszabály-anyag hirtelen megnövekedik, rögtön felmerül az a jogászi törekvés is, amely az anyag rendszerbe foglalására irányul. Ezt a célt szolgálja az ismertetett 1000 oldalas jogszabály-gyüjtemény is. Ha a nagyszerű érzékkel összeállított gyüjteményt átnézzük, akkor látjuk csak, hogy milyen nagy jelentősége

van — szinte az egész gazdasági életet átszövő — közellátási igazgatásnak, amely a terményekés élelmiszerek forgalmát, valamint az iparcikkek és kereskedelmi áruk árát szabályozza.

A gyüjtemény első része a közellátási igazgatás hatásköri, szervezeti és eljárási szabályaival foglalkozik, második része a forgalmat, harmadik része pedig az árakat szabályozó rendelkezésekkel. A könyv kiváló segédeszköz a hatóságok és a magánosok számára, mert könnyen áttekinthető rendszere gyors útmutatással szolgál. Külön érdeme a gyüjteménynek, hogy az egyes rendeletek végrehajtása tárgyában kiadott fontosabb körrendeleteket és utasításokat is tartalmazza, továbbá azokat a rendeleteket is, amelyek ugyan nem kizárólag a közellátási jogalkotás körébe tartoznak, de közellátási, vagy azzal szorosan összefüggő kérdésekre vonatkoznak.

W. A.

Sir John Salmon: Jurisprudence (10th ed. by Glanville L. Williams, London 1947, XXXI, 548 old.). Salmon műve voltaképpen általános jogtan, amelyben a kiváló jogász a jogról alkotott általános elveit lucidus és bizonyos fokig apodiktikus stílusban adja elő. A tizedik kiadásban G. L. Williamsnak sikerült, anélkül hogy a mű lényegén változtatott volna, a művet »modernizálni«. Salmon könyve elsősorban tankönyv, amelynek célja az angol tételes jog figyelembevétele mellett a jog alapfogalmait tisztázni és az alapvető jogintézmények lényegét megmagyarázni. Folyamatos és kristálytiszta gondolatkifejtése nemcsak a jogtanuló kezébe ad hasznos könyvet, hanem a művelt jogász számára is élvezetes olvasmányt ad. Jogbölcseleti és tantörténeti kitérés alig található e munkában, azonban az angol jogirodalomban elfogadott és oly klasszikussá vált elméleti tételek, mint pl. az angolszász világban Hohfeld által felállított reláció pár: a jog — szabadság — hatalmasság — mentesség és kötelezettség — jognélküliség — alávetettség — jogfosztottság részletes kifejtés tárgyát képezik.

A mű három főrészre oszlik: az első rövid bevezető rész a jogelmélet irányait ismerteti. A második rész a jog mibenlétével és forrásaival foglalkozik, a következő fejezetekre tagolva azt: a jog fajai, a polgári jog, a jogszolgáltatás, az állam, a jogforrások általában, a törvényhozás, a precedens, a szokás. Különösen értékes fejezet a precedensekről szóló, amelyben alig harminc oldalon, a szerző szabatos és rendezett formában ismerteti az angol jognak számunkra egyik legnehezebb elvét: a kötelező erejű bírói döntés tanát. A fejezetben feleletet kap az olvasó nemcsak arra, hogy milyen bírói döntésnek van kötelező ereje, és hogy mi az, ami egy döntésben kötelező, hanem arra is, hogy miképpen szabadul a bíró e megkötöttség alól az esetek »különböztetése« útján. A harmadik részben a szerző a jog alapelemeit vizsgálja; a jog (jogosultság) fogalma, a jogok fajai, a tulajdon, a birtok, a személyek, a jogcím, a felelősség, szándék és gondatlanság, dologi jog, kötelmi jog és eljárási jog fogalmi elemeit fejti itt ki, úgy, ahogy azok az angol bírói gyakorlat figyelembevétele mellett mutatkoznak. Aki e műben absztrakt jogelméletet keres, csalódni fog, aki viszont csiszolt, a gyakorlati angol joghoz simuló alapelveket keres, a művet újból és újból élvezettel fogja forgatni és mintegy »összekötőt« fog benne találni az általános tanok és az angol gyakorlati jog tételei között.

Dr. ifj. Szladits Károly

Dr. György Ernő: A hitelbiztosítékai. Magánjogi irodalmunknak régen érzett hibája a monografiahiány. Átfogó magánjogi tankönyveken és döntvénytárakon túl a tíz ujjunkon is el lehet számlálni a magánjog egyes fontos részletkérdéseibe bevilágító nagyobb tanulmányokat, holott a tudomány korszerűsítése, a forrongó viszonyok állandó szemmelkísérése s a jogrendszerbe az élet új követelményeinek beépítése nem a nagyszabású, évtizedes életre hivatott tankönyvek feladata, hanem a monografiáké. Szinte úgy jellemezhetnők a helyzetet, hogy a Grosschmidek és Szladitsok tankönyvdreadnoughtjai mellett szükség van a tudomány kisebb csatahajóira is, amelyek a legkisebb öbölbe is be tudnak menni s elvégzik a jogi nagytengerek felderítő szolgálatát. György Ernő tanulmányai ezt a felderítő, a mélységekig kutató részletfeladatot végzik és pedig azzal az alapossággal, a tudományos megfigyelőképességnek azzal a kivételes adományával, amely a szerző hiteljogi és gazdaságjogi egyaránt kiemelkedő tudományosságát már régóta jellemzi. Hiteléletünk egészségessé tétele bármilyen gazdasági rendszer mellett is elengedhetetlen jogpolitikai és közgazdasági szükségesség. Az ide vonatkozó problematika köréből a szerző a kezesség, az ingójelzálogjog, a biztosítás mint biztosíték s az engedmény kérdéseit veszi vizsgálat alá és pedig azzal a lelkiismeretes módszerességgel, a legkisebb részlettel is szinte kedvteléssel foglalkozó analitikus készséggel, amely írásműveinek és briliánsan szellemes előadásainak külön zamatot ad. Egy újjáépülő ország jogéletében nem közömbösek, sőt vezérszerepre hivatottak a gazdasági kérdések. Amikor számtalan ügyletért maga az állam vállal magánjogi kezességet, nem közömbös a kezesség jogtanának alapos ismerete. Amikor az ingatlanhitel vajudik, nem közömbös az ingózálogjog találós kérdéseinek összessége. A hitelnyujtás végtelen síkján az életbiztosítási összeg lekötése a hitelező javára mint biztosítékszerzési mód szintén elsőrangú kérdése a hiteléletnek. A kereskedelmi élet nem lehet el engedményezési ügyletek nélkül s kezdve a künnlevőségek átengedményezésétől a jövőbeni követelések cessziójáig a mindennapi élet az engedmény jogi normáinak tisztázását követeli. A szerző mindezeket a kérdéseket elméleti és gyakorlati alapon egyaránt boncolókés alá veszi, teljességre törekszik s ezt el is éri, sőt a mindennapi kereskedelmi élet számára pompás mintatárakat is csatol elméleti fejtegetéseihez, úgy hogy a mű nem csupán a jogi irodalomnak ékessége, hanem a gyakorlati életnek is kiemelkedő szolgálatot tesz. Meghatározásai világosak, fejtegetései a gyakorlati ember által is könnyen érthetőek amellett, hogy a jogtudományi írásművészet magasabb követelményeinek is száz százalékban tesznek eleget. Jogirodalmunknak erős gazdagodása György Ernő könyve, amely magánjogunk sokat vitatott kérdéseibe nagy tudományos felkészültséggel, az éleselméjűség kritikai készségével hatol bele s a jó búvár szerepéhez híven mindent felhoz a mélységből. Elsőrangú szolgálatot fog tenni a hiteljogi bírói ítélkezés területén is.

S.

TÖRVÉNYEK és RENDELETEK

1948. év július hó 1-től

TÖRVÉNYEK

1948. évi IX. törvénycikk a kulturális együttműködés tárgyában Bukarestben 1947. évi november hó 25. napján aláírt magyar-román egyezmény becikkelyezéséről. *(Kiadatott 1948 július 15-én.)*

1948. évi X. törvénycikk a kulturális együttműködés tárgyában Budapesten 1947. évi október hó 29. napján aláírt magyar-bolgár egyezmény becikkelyezéséről. *(Kiadatott 1948 július 9-én.)*

1948. évi XI. törvénycikk a Budapesten 1948. évi január hó 24. napján aláírt magyar-román barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyujtási szerződés becikkelyezése tárgyában. *(Kiadatott 1948 július 6-án.)*

RENDELETEK

MAGÁNJOG

Dologi jog. Legelőbirtokosságok és legeltetési társulatok tagjainak a földreform során igénybevett vagy kitelepítés illetőleg összeköltöztetés folytán a magyar államra (Földbirtokrendező Alapra) átszállt tulajdoni vagy használati illetőségeivel kapcsolatos kérdések. *[146.950/1948. F. M. sz. r. M. K. 156).*

Gyámság. Állami Gyermekmenhelyek kötelékébe tartozó kiskoruak intézeti gyámsága. *(165.550/1948. B. M. sz. r. — M. K. 156.)*

Követelések érvényesítésének korlátozása. A háborús helyzet következtében beszolgáltatott rádiók elvesztéséből eredő kártérítési követelések érvényesítésének kizárása. *(7.120/1948. Korm. sz. r. — M. K. 146.)*

Bűnjelként lefoglalt közszükségleti cikkek szabálytalan értékesítéséből eredő egyes követelések érvényesítésének korlátozásáról szóló *3.360/1948.* Korm. sz. r. kiegészítése. *(7.230/1948. Korm. sz. r. — M. K. 149.)*

MUNKAJOG

Közigazgatás. Védőétel kötelező kiszolgáltatása. *(37.250/1948. sz. O. M. B.-határozat — M. K. 147.)*

Munkaerőgazdálkodás. Közszolgálati alkalmazottaknak állami vállalatokhoz való kirendelése. *(7.260/1948. Korm. sz. r. — M. K. 149.)*

Nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában rendelkező 1948: XXXIII. tc.-nek a Földmívelésügyi Miniszter felügyelete alatt álló iskolák tekintetében való végrehajtása. *(70.400/1948. F. M. sz. r. — M. K. 156.)*

Nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában rendelkező 1948: XXXIII. tc. végrehajtása. *(32.200/1948. K. Sz. M. sz. r. — M. K. 118.)*

Bíráskodás. Munkaügyi bírósági eljárás egyes kérdései. *(70.000/1948. I. M. sz. r. — M. K. 152—153.)*

Államháztartás egyensúlya. Az államháztartás egyensúlyának helyreállítása érdekében kibocsátott rendelkezéseknek a volt méneskar tagjaira alkalmazása. *(7.340/1948. Korm. sz. r. — M. K. 154.)*

Illetmények — normák. Munkakörüknél fogva kollektív szerződés hatálya alá nem tartozó munkavállalók fizetésének megállapításáról szóló *5.690/1948.* Korm. sz. r. módosítása és kiegészítése. *(7.140/1948. Korm. sz. r. — M. K. 147. — Helyesbítve: M. K. 148.)*

Országos Mentőszolgálat orvosai, tisztviselői és egyéb alkalmazottai illetményeinek, valamint ellátási díjainak rendezése. *(6.740/1948. Korm. sz. r, M.K. 154.)*

A 27.643/1948. O. M. B. sz. alatt jóváhagyott építőipari normák módosítása. *(37.768/1948. sz. O.M.B határozat. — M. K. 154.)*

Családi pótlék. Munkások családi pótlékára vonatkozó jogszabályok kiegészítése és módosítása. *(7.220/1948. Korm. sz. r. — M. K. 150.)*

Nyugdíj. A földbirtokreform végrehajtása következtében szünetelő nyugellátások rendezése tárgyában kiadott *6.800/1948.* Korm. sz. r. helyesbítése. *(M.K. 146.)*

Bányanyugbérrel kapcsolatos egyes kérdések szabályozása. *(5.600/1948. N. M. sz. r. — M. K. 147.)*

Társadalombiztosítás. A földadó alanyait az 1948. évben terhelő gazdasági társadalombiztosítási hozzájárulás megállapítása. *(84.200/1948. N. M. sz. r. — M. K. 147.)*

Cséplőmunkások után járó egységes gazdasági társadalombiztosítási díjak lerovása. *(7.160/1948. Korm. sz. r. — M. K. 148.)*

LAKÁSÜGY

Központi fűtő- és melegvízszolgáltató berendezések kezeléséért szedhető díjak megállapítása. *(37.122/1948. O. M. B. — határozat. M.K. 155 — 156.)*

Lakók közös használatára szolgáló helyiségeknek vasár- és ünnepnapon való használata. *(7.550/1948. Korm. sz. r. — M. K. 157.)*

GAZDASÁGI JOG

Államosítás — Állami gazdálkodás. Az 1948. évi XXV. tc. egyes rendelkezéseinek végrehajtása és a részvények bejelentésére vonatkozó egyes rendelkezések módosítása. *(7.080/1948. Korm. sz. r. — M. K. 148.)*

Ipari központok. *(7.210/1948. Korm. sz. r. M. K. 148.)*

Állami intézmények nemzetközi szállítmányozása. *(25/1948. Minisztertanácsi határozat. — M. K. 149.)*

Állami és állami érdekeltségű vállalatok ellenőrzése. *(7.410/1948. Korm. sz. r. — M. K. 152—153.)*

Az Országos Konzervipari Tanács megszüntetése. *(7.150/1948. Korm. sz. r. — M. K. 152—153.)*

A Pénzügyminiszter főfelügyelete alá tartozó ipari igazgatóságoknak az állami vállalatok kezelésével kapcsolatos tennivalói. *(195.567/1948. XX. a. P. M. sz. r. — M. K. 146.)*

Magyar Állami Mezőgazdasági Gépüzem létesítése tárgyában kiadott 4910/1948. Korm. sz. r. egyes rendelkezéseinek módosítása. *(7540/1948. Korm. sz. r. — M. K. 157.)*

Védjegy. A Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetségével a védjegyoltalom terén fennálló viszonosság megállapítása. *(48.137/1948. Ip. M. sz. r. — M.K. 152—153.)*

Biztosítás. Egyes biztosító magánvállalatokhoz vállalatvezető kirendelése. *(7.070/1948. Korm. sz. r. — M. K. 146.)*

Gazdák Biztosító Szövetkezetének szervezete. *(7.130/1948. Korm. sz. r. — M. K. 146.)*

Biztosító magánvállalatokat és biztosító egyesületeket terhelő felügyeleti díjak fizetésének újabb szabályozásáról szóló *24.610/1946.* M. E. sz. r. egyes rendelkezéseinek módosítása. *(7.250/1948. Korm. sz. r.— M. K. 149.)*

Az 1948/49. vadászati idényre vonatkozó baleseti, szavatossági biztosítás legkisebb összegének megállapítása. *(177.430/1948. F. M. sz. r. — M. K. 156.)*

Biztosító magánvállalatok viszontbiztosítási kötelezettsége. *(7530/1948. Korm. sz. r. — M. K. 157.)*

PERES ELJÁRÁS

Munkaügyi bírósági eljárás egyes kérdései. (70.000/1948. *I. M. sz. r. — M. K. 152—153.)*

PERENKIVÜLI ELJÁRÁS

Végrehajtás. Végrehajtásokra vonatkozó veszélykönyv vezetése. *7.300/1948. Korm. sz. r. — M. K. 150.)*

Az 1918. évi XXII. t. c. *8.* §-ának kiegészítése. *(7.310/1948. Korm. sz. r. — M.K. 151.)*

BÜNTETŐJOG

Népbíráskodás — igazolás. Népbíráskodással kapcsolatos egyes rendelkezésekről szóló *1947* évi XXXIV. t.-c. *6.* §-ának utolsó bekezdésében említett külön szakbizottság megalakítása. *(62.043/1948. I. M. X sz. hirdetmény — M. K. 147—148.)*

Katonai személyek igazolásának folytatásáról szóló *10.440/1946.* M. E. sz. r. módosítása. *(7.510/1948. Korm. sz. r. — M. K. 155.)*

KÖZIGAZGATÁS

Belügy. Állami Gyermekmenhelyek kötelékébe tartozó kiskorúak intézeti gyámsága. *(165.550/1948. B. M. sz. r. — M. K. 156.)*

A jogtalan határátlépés és a határon folyó csempészés megakadályozásának előmozdításáról szóló *3.810/1948.* Korm. sz. r. egyes rendelkezéseinek végrehajtása. *(286.970/1948. B. M. sz. r. — M.K. 157.)*

Vadászat céljára szolgáló lőfegyverek és lőszerek vásárlásának és tartásának engedélyezése, valamint a kiadott engedélyek nyilvántartása körüli eljárás újabb szabályozása. *(348.200/1948. B. M. sz. r. — M. K. 157.)*

Építés- és közmunka. Épület vagy épületrész bontásánál statikus mérnök alkalmazása. *(29.600/1948. É. K. M. sz. r. — M. K. 147.)*

Állami Építéstudományi és Tervező Intézet létesítése. *(550/1948. Korm. sz. r. — M. K. 157.)*

A *28.000/1948.* É. K. M. r. helyesbítése. M. K. *152—153.*

Földművelés. Vadászatnak a tógazdaságok területén való gyakorlása. *(177.150/1948. F. M. sz. r. — M. K. 146.)*

Oltóanyagtermelésre használt juhok friss húsának közfogyasztásra bocsátása. *(164.900/1948. F. M. sz.r. — M. K. 147.)*

A kerületi állami lótenyésztési felügyelői szervezet és az állami méntelepek felállításáról szóló *38.201/* 1947. F. M. sz. r. módosítása. *(134.600/1948. F.M. sz. r. — M. K. 147.)*

Gabonaneműek learatása utáni tarlóhántás, valamint az ugarterületek megművelésének kötelezővé tétele. *(242.200/1948. F. M. sz. r. — M. K. 148.)*

Borsó és lencse cséplése. *(242.500/1948. F. M. sz. r. — M.K. 150.)*

Borsó-, lencse- és bükkönyzsizsik elleni kötelező védekezés *(242.550/1948. F. M. sz. r. — M. K. 151.)*

Erdei és feketefenyőfa magvának forgalombahozatala *(184.763/1948. F. M. sz. r. — M. K. 154.)*

Nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában rendelkező 1948. évi XXXIII tc.-nek a Földmívelésügyi Miniszter felügyelete alatt álló iskolák tekintetében való végrehajtása. *(70.400/1948. F. M. sz. r. — M. K. 156.)*

Istállótrágya okszerű kezelése és felhasználása *(242.000/1948. F.M. sz. r. — M. K. 156.)*

Legelőbirtokosságok és legeltetési társulatok tagjainak a földreform során igénybevett vagy kitelepítés, illetőleg összeköltöztetés folytán a magyar államra (Földs birtokrendező Alapra) átszállt tulajdoni vagy használati illetőségeivel kapcsolatos kérdések *(146.950/1948. F.M. sz. r. — M. K. 156.)*

Magyar Állami Mezőgazdasági Gépüzem létesítése tárgyában kiadott *4.910/1948.* Korm. sz. r. egyes rendelkezéseinek módosítása. *(7.540/1948. Korm. sz. r. — M. K. 157.)*

Egyes mezőgazdasági szakérdekképviseletek átszervezése, valamint az egyes mezőgazdasági növények és magvak termelésére vonatkozó szerződésről szóló *3.990/1948.* M. E. sz. r. módosítása. *(7.460/1948. Korm. sz. r. — M. K. 157.)*

Gabona forgalmának szabályozásáról szóló 103.330/1948. K. H. sz. r. módosítása. *(103.630/1948. K. H. sz. r. — M. K. 158.)*

Honvédelem. A *7.000*/eln. hadkieg. — *1948.* H.M. sz. r.-ben szabályozott »Mentesítési kérelem« űrlap központi előállítása. *(26.902/eln. hadkieg. — 1948. H. M. sz. r. —. M.K. 154.)*

Igazságügy. Letartóztatottak munkáltatása és munkájuk jutalmazása tárgyában kiadott *10.600/1926.* I. M. sz. r. egyes rendelkezéseinek módosítása. *(56.800/1948. I. M. sz. r. — M. K. 148.)*

Ipar. Mechanikai berendezésű asztalosüzemek felállítása. *(47.770/1948. Ip. M. sz. r. — M.K. 146.)*

Rendőrségi egyenruhák előállítása. *(47.596/1948. Ip. M. sz. r. — M. K. 149.)*

Kereskedelem. Külkereskedelmi statisztikai adatszolgáltatás során egyes áruk megnevezése és mennyiségének megjelölése. *(31.400/1948. K. Sz. M. sz. r. — M.K. 146.)*

Nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal függő vagyontárgyak állami tulajdonbavétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában rendelkező 1948. évi XXXIII tc. végrehajtása. *(32.200/1948. K. Sz.M. sz. r. — M.K. 148.)*

Budapesti pályaudvarok közelében levő MÁV-konzumüzletek zárórájáról szóló *56.100/1947.* K. Sz. M. sz. r. módosítása. *(31.610/1948. K. Sz. M. sz. r. — M. K. 149.)*

Géphajózási engedéllyel rendelkező hajózási vállalatok működése. *(7.200/1948. Korm. sz. r. — M. K. 152—153.)*

Közellátás. Malomipari vállalati számadások szakmai keretének megállapításáról és kötelező alkalmazásáról szóló *400.340/1948.* K. H. sz. r. módosítása. *(405.130/1948. K. H. sz. r. — M. K. 148.)*

Kenyérgabonavásárlási engedélyek kiadása és felhasználása. *(103.510/1948. K. H sz. r. — M. K. 147.)*

Gabonalapok kiadási határidejének újabb megállapítása. *(103.520/1948. K. H. sz. r. — M. K. 148.)*

Ipari gyapjú forgalma *100.009/1948. A. G.* sz. Az Országos Tervhivatal rendelete. *(M. K. 150. Helyesbítve: 152—153.)*

Feketebors és fehérbors forgalmának újabb szabályozása. *(103.560/1948. K. H. sz. r. — MK. 152—153.)*

Gabona forgalmának szabályozásáról szóló 103.330/1948. K. H. sz. r.. módosítása. *(103.630/1948. K. H. sz. r. — M. K. 158.)*

Búza, rozs, kétszeres, árpa, zab és köles árának megállapítása. *(405.150/1948. K. H. sz. r. — M. K. 147.)*

Irodaszervezési vállalatok által forgalombahozott szervezési (organizációs) árucikkek legmagasabb fogyasztói ára. *(60.452/1948. Á. H. sz. a G. F. főtitkárának rendelete — M. K. 151.)*

Gyapjúfonalak és szövetek újabb árrendezése. *(13.800/1948. G. F. sz. r. — M. K. 154.)*

Zsákok és ponyvák kölcsöndíjának (bérének) megállapításáról szóló *165.150/1946.* Ip. M. sz. r. átmeneti kiegészítése. *(70.650/1948. Á. H. sz. A G. F. főtitkárának rendelete. M. K. 154.)*

Az *1948/49.* évi beszolgáltatási kötelezettség teljesítésére beszolgáltatott hízott sertés árának megállapítása. *(405.320/1948. K. H. sz. r. — M. K. 155.)*

Lenmag árának megállapítása. *(405.460/1948. K. H. sz. r. — M. K. 155.)*

Bab, borsó és lencse árának megállapítása. *(405.330/1948. K. H. sz. r. — M. K. 155.)*

Kukorica árának megállapítása. *(405.340/1948. K. H. sz. r. — M. K. 155.)*

Ecetgyártásra kiutalt szesz kedvezményes egyedárusági eladási árának újabb megállapítása. *(78.860/1948. X. b. P. M. sz. r. — M. K. 155.)*

Vöröshagyma árának megállapítása. *(405.660/1948. K. H. sz. r. — M. K. 155.)*

Jutazsákok legmagasabb fogyasztói árának megállapítása. *(70.660/1948. Á. H. sz. A G. F. főtitkárának rendelete. — M. K. 157.)*

Ipari gyapjú legmagasabb árának újabb megállapítása. *(50.030/1948. Á. H. sz. A G. F. főtitkárának rendelete — M. K. 157.)*

Feldolgozott (konfekcionált) textiláruk legmagasabb eladási árának megállapításáról szóló *104.091/1947.* Ip. M. sz. r. kiegészítése. *(70.687/1948. Á. H. sz. A G. F. főtitkárának rendelete — M. K. 157.)*

Gyógyszerárszabás. (202.100/1948. *N. M. sz. r. — M. K.* 158.)

Népjólét. Nemibetegekre vonatkozó adatszolgáltatás. *(6.190/1948. Korm. sz. r. — M. K. 146.)*

Állami egészségőri tanfolyamok és vizsgák szervezése. *(210.210/1948. N. M. sz. r. — M. K. 147.)*

Egyes közutak államosítása. *(6.900/1948. Korm. sz. r. — M. K. 148.)*

A gyógyszerészetről szóló 1948: XXX. tc. életbeléptetése és egyes rendelkezéseinek végrehajtása. (202.000/1948. *N. M. sz. r. — M. K. 158.)*

Gyógyszerárszabás. (202.100/1948. *N. M. sz. r. — M. K.* 158.)

Pénzügy. A Pénzügyminiszter főfelügyelete alá tartozó ipari igazgatóságoknak az állami vállalatok kezelésével kapcsolatos tennivalói. *(195.567/1948. XX. a. P. M. sz. r. — M. K. 146.)*

Forintos értékcímletű váltóürlapok forgalombabocsátása. *(245.185/1948. XI. a. P. M. sz. r. — M. K. 149.)*

Az *1948.* évi III. évnegyedre érvényes gépjármű adóbélyegek műszaki leírása. *(260.580/1948. VII. P. M. sz. r. — M. K. 156.)*

A Miskolci és a szerencsi állami adóhivatalok területi beosztásának módosítása. *(250.567/1948. Eln. B. P. M. sz. r. —M. K. 157.)*

Vallás és közoktatás. Szabványosított iskolai füzetek és egyéb tanszerek kötelező használatáról szóló 108.231/1938. V. K. M. sz. r. módosítása *(45.900/1948. V. K. M. sz. r. — M. K. 148.)*

PÉNZÜGYI JOG

Földadó. Földadónak búzában kivetéséről és lerovásáról szóló 7.040/1948. Korm. sz. r végrehajtása. *(221 300/1948. VIII. P. M. sz. r. — M. K. 150.)*

Vagyondézsma. Az egyszeri vagyondézsma és az egyszeri vagyoni szaporulati dézsma 1947/48. évrészének megfizetése céljából adható folyószámlakölcsön tárgyában megjelent 117.444/1948. IV. a. sz. »Hirdetmény« módosítása. *(Pénzügyminiszter hirdetménye — M. K. 146.)*

Illetékek. Statisztikai illeték alapjának módosítása. *(31.900/1948. K. Sz. M. sz. r. — M. K. 146.)*

Országos Termelési Miniszteri Biztos vagy megbizottja által pénz- és vetőmaghitel nyujtására és visszafizetésére kötött szerződések illetékmentessége. *(98.700/1948. XI. a. P. M. sz. r. — M. K. 149.)*

Lakóházak építésére és helyreállítására a közületek részére engedélyezett kölcsönök illetékmentessége. *(245.180/1948. XI. a. P. M. sz. r. — M. K. 155.)*

Forgalmi adó. Behozatali és kiviteli forgalomban fizetendő forgalmiadókról, valamint a belföldön előállított és külföldre kivitt árukat terhelő forgalmiadó visszatérítéséről, illetőleg megtérítéséről szóló 200/1947. P. M. sz. r. egyes rendelkezéseinek módosítása és kiegészítése. *(2.500/1948. P. M. sz. r. — M. K. 148.)*

Fogyasztási adó. Fürdőhelyekre szóló italmérési engedélyek után fizetendő szeszesitalforgalmi illeték újabb szabályozása. *(138.386/1948. XV. P. M. sz. r. — M. K. 156.*

Jövedékek — vám. Egyes vámtételek módosítása. *(7.100/1948. Korm. sz. r. — M. K. 146.)*

A mezőgazdasági fejlesztési járulékra vonatkozó 7.090/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(221 400/1948. VIII. P. M. sz. r. — M. K. 155.)*

NEMZETKÖZI JOG.

A Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetségével a védjegyoltalom terén fennálló viszonosság megállapítása. *(48.137/1948. Ip. M. sz. r. — M. K. 152—153.)*

Hirlap- Szaklap és könyvkiadó r. t. Felelős: Dr. Kádár Miklós. 484157: — Athenaeum, Budapest VIII., Mikszá-u 4—6. Felelős: Gorszky T. igazgató

Új folyam III. 14. szám Budapest, 1948 július 20

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség: IV., Szabadsajtó (Eskü)-út 5 Telefon: 189—755

Kiadóhivatal: V. Alkotmány-u. 12 Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári számla száma: 41-41

A szerkesztőbizottság elnöke: *Dr. Szladits Károly* egy. tanár, elnökhelyettese: *Dr. Beck Salamon* egy. rk. tanár.

Felelős szerkesztő: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA: Negyedévre... 40·— Ft

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak: Egy hóra .... 10·— Ft Negyedévre... 25·— Ft Egyes szám ára 8·— Ft

Megjelenik havonta kétszer

Tisztelt előfizetőinkhez és olvasóinkhoz!

A Jogtudományi Közlöny és a »Magyar Jog«, a demokratikus magyar jogászság tudományos folyóiratai, f. év július havától egyesültek. A Jogtudományi Közlöny a demokratikus magyar jogász számára nélkülözhetetlen tudományos folyóirat és gyakorlati kézikönyv.

TARTALOM: *Dr. Ábrahám Mózes, Dr. Tardy Lajos:* Fejezetek a Szovjet Polgári Törvénykönyvből. — *Dr. Mikis László:* A román bírósági szervezet reformja. — *Dr. Schäfer István:* Biztonság vagy gyógyítás? — *Dr. Goltner Dénes:* Az új büntetőnovella és a fiatalkoruak. — *Dr. Dolánszky Ferenc:* A végrehajtható kiadmányokról. — *Dr. Scholtz Kornél:* A távollévő megbízottjának képviseleti jogköre. — *Dr. Nagy László:* A nemzeti vállalatok alkalmazottainak jogi helyzete. — *Dr. Schubert Ignác:* Büntetőjog és alkoholizmus. — *Szemle:* I. *K. M.* A jogászképzés. — II. *Dr. Vági József:* Egyszerre elhalt házastársak közszerzeménye. — *III. Dr. Mocsy Aba:* Családi bíróság. — *IV. Dr. Szigligeti Viktor:* A budapesti törvényszék munkaügyi gyakorlatából. — *Jogirodalom: Dr. ifj. Szladits Károly:* Text-book of Jurisprudence by G. W. Paton. — *Dr. Scholtz Kornél: Haug Hans dr.:* Die Schranken der Vervassungrevision. — *Törvények—Rendeletek.*

Fejezetek a Szovjet Polgári Törvénykönyvből

A második világháború befejezése után bekövetkezett politikai események, a demokratikus átalakulás, magánjogunkra eddig is mélyreható változást hoztak.

A Kormány egymásután adta ki a fontos magánjogi vonatkozású rendeleteit (6.800/1945. M. E. sz. r. a házassági tv. novellája, a 10.470/1945. M. E. sz. r. a Gyt.-novellája, 8.600/1945. M. E. sz. r. a Szovjetunióban kötött házasságokról, 4.700/1946. M. E. sz. r. a holttányilvánításról, 200/1945. M. E. sz. r. a zsidótörvények és rendeletek hatályonkívül helyezése, 9.700/1945. M. E. sz. r. a szolgálati jogviszonyról, stb.), majd a nemzetgyűlés és országgyűlés igen fontos magánjogi törvényeket alkotott (1945: VI. t.-c. a nagybirtokrendszer megszüntetéséről, 1946: IX. t.-c. a telepítésről, 1946: XII. t.-c. a rendi megkülönböztetések eltörléséről, 1946: XVIII. t.-c. törvényes öröklésről módosításáról, 1946: XXIX. t.-c. a házasságon kívül született gyermekek jogállásáról, stb.), amelyek mind igyekeznek egyes magánjogi jogszabályainkat a demokratikus jogrendszerek közé beilleszteni.

Régi magánjogunk részben az ősi hűbéri jogrendszeren alapult, mely a kiváltságos és uralmon lévő osztályt szolgálta ki, részben nyugati szomszédaink jogszabályainak lemásolása volt. Az a gyűlölet, amely hazánkban a fasiszta uralom alatt a Szovjetbirodalom felé áradt, úgyszólván lehetetlenné tette, hogy megismerjük a Szovjetunio jogalkotásait és jogi berendezéseit.

A fejlődés útja csak a szociális haladás lehet s új jogszabályaink megalkotásánál, sőt a bírói gyakorlatunk kialakításánál a Szovjetunió magánjogi jogszabályainak ismerete nélkülözhetetlen alapfeltétel.

Ezért gondoltunk arra, hogy a szovjet ptk. fontosabb fejezeteit lefordítjuk, a hivatalos magyarázatból és a bírói gyakorlatból szemelvényeket ismertetünk s ezeket hazai jogunk rendelkezéseivel összevetjük.

Úgy véljük, hogy ezzel a munkával is szolgáljuk azt a törekvést, mely magánjogunknak a köztulajdon és a munka megbecsülését biztosító átalakításához vezet.

Mellékelve: Magánjogi-, Hiteljogi és Büntetőjogi döntvénytárak

A károsító cselekményekből fakadó kötelmekről.

403. §. „Aki más személyében vagy vagyonában kárt okoz, tartozik ezt a kárt megtéríteni. Mentesül a kártérítési kötelezettség alól akkor, ha bebizonyítja, hogy a kárt elhárítani nem tudta vagy azt jogosan okozta, vagy ha a kárt a sértett szándékos cselekménye vagy durva gondatlansága okozta."

Rokkantságot elszenvedett személynek kártérítéshez fűződő joga a károkozás napjától és nem a kereset beadásának napjától folyik. (A Szovjet Legfelső Bíróság 1938. április 28.-i döntvénye.)

Ez a § a kártérítési kötelezettség klasszikus meghatározását tartalmazza. A Szovjet Ptk.-ben a generális elv a vétkesség nélküli, a tárgyi felelősség[1] A kárt okozó akkor is felelősséggel tartozik, ha őt vétkesség nem terheli. A sérelmet szenvedő félnek csak azt kell bizonyítania, hogy az alperes neki kárt okozott. A sérelmet okozó tartozik magát exkulpálni, hogy a kárt elhárítani nem állott módjában, vagy azt jogosan okozta, vagy ha a kár épen a károsult szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartásának volt eredménye.

Hazai jogunkban a Szovjet Ptk-vel ellentétben a vétkességen alapuló kártérítés a szabály.

404. §. „Ha valamely személy vagy üzem tevékenysége a környező személyekre fokozottabb veszéllyel jár, mint pl. a vasút, a villamos, a gyári üzem, gyúlékony anyagokkal foglalkozó kereskedő, a vadállatok tartója, az építkezések vezetője, felelősséggel tartozik a fokozott veszély forrása által okozott kárért, ha csak nem bizonyítja, hogy a kár ellenállhatatlan erő, vagy magának a sérelmet szenvedőnek szándékos magatartása vagy súlyos gondatlansága folytán keletkezett."

A 403. és következő §-ok, melyek a kötelmi jog utolsó fejezetei, csupán pótlásai a szerződéses kötelmeknek és csak azokban az esetekben alkalmazandók, amikor a kár szerződésen kívül keletkezett. A 403. § tudvalevőleg kivételes jellegű és megszorítólag, de nem kiterjesztőleg alkalmazandó és magyarázandó. Adott esetben a Legfelső Bíróság hatályában fenntartotta azt a döntést, mely elegendő alapnak tartotta a kártérítésre azt, hogy »az alperes cselekménye egyike volt a kár előidézése okainak, ámbár alperes cselekménye önmagában egyáltalán nem volt elegendő a kár keletkezéséhez«. Ez az elgondolás teljességgel ellentmond a Szovjet Ptk. 403. §-ának, mely megkívánja, hogy az alperes cselekménye okozza a kárt és hogy ebből folyóan csak a károkozás mérve erejéig viseli a felelősséget; oly esetekben, amikor néhány vagy több ok folyik össze, a bíróság köteles értékelni az adott kár valamennyi okának jelentőségét és fajsúlyát, hasonlóképen köteles figyelembe venni a károkozás kapcsán magának a sértettnek a részvételét is. (u. n. vegyes felelősség) (Szovjet Legfelső Bíróság teljes ülésének 1926. június 28.-i döntvénye.)

Ez a § a veszélyes üzemek tárgyi felelősségét tartalmazza. Hazai jogunkban a tárgyi felelősséget eredetileg a vaspályák által okozott halál és testi sértés miatti felelősségről szóló 1874 évi XVIII. t.-c. állapította meg, majd a Magyar Kuria 84. sz. teljes ülési határozata terjesztette ki a nagy és veszélyes üzemekre.

A Szovjet Ptk. meghatározása mindenesetre lényegesen kimerítőbb hazai jogunknál, nem hagyván kétséget aziránt, hogy minden személyt vagy üzemet tárgyi felelősség terhel, ha foglalkozása, illetve üzeme másokra fokozottabb veszélyt rejt magában.

A Szovjet Ptk. rendelkezése szerint is megfordul a bizonyítási teher, mert az alperes tartozik magát exkulpálni, hogy a kárt erőhatalom vagy magának a károsultnak szándékos magatartása vagy súlyos gondatlansága okozta.

A szovjet legfelsőbb bírói gyakorlatban is kialakult az u. n. vegyes felelősség, amidőn a kár bekövetkeztében maga a sérült is közrehatott. Ilyen esetben kármegosztásnak van helye. Ez a szabály megfelel a Magyar Kúria 70. sz. jogegységi döntvényében kifejezett jogelvnek.

405. §. „Cselekvőképtelen személy az általa okozott kárért felelősséggel nem tartozik. Helyette az tartozik felelősséggel, aki felette a felügyeletet gyakorolni tartozik. A nemteljeskorúak által okozott károkért a 9. §-ban érintett esetekben a nemteljeskorúak mellett a szülők s a gyámok is felelnek."

A Szovjet Ptk. szerint a tizennegyedik életévüket betöltött nemteljeskorúak törvényes képviselőjük beleegyezésével jogügyleteket köthetnek. Jogosultak azonban önállóan rendelkezni munkabérük felett és ha másoknak kárt okoznak, azért felelősséggel tartoznak.

Ez a szabály a szülő, a gyám, a gondnok kártérítési kötelezettségét tartalmazza arra az esetre, ha a gyermek, a gyámolt, vagy a gondnokolt a kellő felügyelet elmulasztása folytán másnak kárt okoz.

Ez a § lényegesen túlhaladja a Gyt. 3. §-ának rendelkezését akkor, amidőn ezeknek a tizennégy éven felülieknek nemcsak különjogokat biztosít, hanem kötelezettségekkel is terheli őket, mert egyben megállapítja kártérítési felelősségüket arra az esetre, ha másoknak kárt okoznak.

406. §. „Ha a 403—405. §-ok értelmében a kárt okozó személy a kárt megtéríteni nem tartoznék, — a bíróság a kárt okozó és a sérelmet szenvedő anyagi viszonyainak figyelembevételével őt mégis kötelezheti a kár viselésére."

A polgári törvénykönyv 406. §-a alapján csak akkor van helye marasztalásnak, ha a kár és a károsító cselekménye között az okozati összefüggés megvan. Mulasztással okozott kár megtérítését a 406. § alapján érvényesíteni nem lehet.

Állami szervek a 406. §-a alapján kártérítésre nem kötelezhetők.

Ez a § a vétlen kár, — a méltányossági kártérítés szabályának egyszerű és világos megha-

[1] Szladits professzor szerint a szovjet kodex alapelve csak látszólag a tárgyi felelősség, valójában azonban vegyes rendszert követ. (Jogtudományi Közlöny 11—12 sz.)

tározása. Hazai jogunkban a 162. sz. E. H. (MTJ. 1737. §-a) tartalmazza — az állandó bírói gyakorlatnak megfelelőleg, — a vétlen kár, a méltányossági kártérítés szabályait. Előnye a Szovjet Ptk. 406. §-ának az, hogy a méltányosságon nyugvó kártérítés eseteit sokkal egyszerűbben és világosabban adja. Míg nálunk a bíróság vizsgálja, hogy a károsult kára máshonnan nem térül-e meg s hogy a fennforgó körülményekre, különösen az érdekelt felek vagyoni viszonyaira tekintettel mennyiben felel meg a méltányosságnak a vétlen kártokozó marasztalása, addig a Szovjet Ptk. 406. §-a szerint csak a felek anyagi viszonyait kell figyelembevenni. Ezenkívül meg kell emlékeznünk arról a lényeges jogszabályról, hogy amennyiben a bíró vétkesség nélkül, tárgyi felelősség alapján állapít meg kártérítést, a vétlen kár, a méltányosságon alapuló kártérítés szabályait nem alkalmazhatja.

407. §. „Ha valamely intézmény hivatali alkalmazottja szabálysértő szolgálati cselekménye által kárt okoz, az intézmény ezért a kárért csak a törvény által külön szabályozott esetekben felel, feltéve, ha az illetékes bírói vagy közigazgatási hatóság a hivatali személy szolgálati cselekményének szabálysértő mivoltát megállapította. Mentesül az intézmény a felelősség alól, ha a károsult a szabálysértő cselekmény ellen jogorvoslattal nem élt. Az intézmény a hivatali személyt a károsultnak kifizetett összeggel megterhelni jogosult."

Az állami révkalauzok hibájából okozott sérülésekért az állam felelősséggel tartozik, mégis a felelősség megállapításánál az illető kikötő sérülési alapját figyelembe kell venni. A sérülési alap a révkalauz díjösszegének 10%-os levonásából keletkezik.

407/a §. „Felelős az intézmény a hivatali alkalmazottainak szolgálati cselekményeiért, ha ezek hatáskörükben olyan szolgálati mulasztást követtek el, melyekről illetékes bírói vagy közigazgatási hatóság megállapította, hogy azok büntetendő cselekmények vagy törvénytelenek, avagy szabálytalanok, ha a károsult törvényes kötelezettsége, vagy bírói határozat folytán vagy hivatali személynek ezeken, vagy az állami intézmény belső rendjén alapuló rendelkezése folytán vagyontárgyakat (különösen pénzösszegeket) adott át az intézménynek vagy hivatali személynek."

Az Orosz Szovjet Szocialista Tanácsköztársaság perrendtartása 407. §-ának megfelelőleg a munkás, paraszt-milicia szervei polgári felelősséggel tartoznak abban az esetben, amidőn a vagyont a milicia képviselőjének a károsult adta át vagy azt a károsultnál lefoglalták vagy a milicia képviselőjének kezéhez hivatali kötelezettségei teljesítésével kapcsolatosan jutott.

Hazai jogunk szerint a jogi személy közegei által hivatalos minőségben kifejtett eljárások során okozott károkért a jogi személy is felelősséggel tartozik. Ez a kártérítési kötelezettség általában a közületi alkalmazottaknak hivatalos eljárásukban vagy hivatali hatalmuk felhasználásával szándékosan vagy vétkes gondatlansággal okozott károkra vonatkozik arra az esetre, ha a kárt rendes jogorvoslattal elhárítani nem lehet. Így először az 1871. évi VIII. t-c. 19. §-a értelmében az állam közvetlenül felel a bíróság és a bírósági tisztviselők hivatalos sikkasztásáért.

Ugyanezen törvény 1. és 66. §-a értelmében a bírák és bírósági tisztviselők saját személyükben felelnek, ha szándékosan vagy súlyos gondatlansággal kárt okoznak, feltéve, ha a fegyelmi bíróság a fegyelmi felelősséget megállapította. Erre csak akkor nincs szükség, ha a tisztviselő az állásáról lemondott.

Egyéb állami tisztviselők vagyoni felelősségét a bírói gyakorlat fejlesztette ki.

A Polgári Jogi Határozatok Tárába felvett (976. sz. E. H.) elvi határozat értelmében az állami tisztviselők a kárért felelősséggel tartoznak, ha a kárt szándékosan, vagy vétkes gondatlansággal okozták és azt a rendes perorvoslat keretében elhárítani nem lehetett s fegyelmi hatóságuk fegyelmi felelősségüket megállapította.

A törvényhatósági, községi tisztviselők hivatalos eljárásukban szándékosan vagy vétkes gondatlansággal okozott károkért az 1886. évi XXI. t-c., 1886. évi XXII. t-c., 1930. évi XVIII. t-c. értelmében felelősséggel tartoznak, ha a sérelem jogorvoslattal elhárítható nem volt.

A fegyelmi eljárás a kárigény érvényesítésének nem előfeltétele.

Abban az esetben, ha a kár a károsító tisztviselő vagyonából nem hajtható be, a károsult kárigényét a törvényhatósággal, illetve a községgel szemben érvényesítheti.

408. §. „Akik többen együttesen követnek el károsító cselekményt, a károsulttal szemben egyetemleges felelősséggel tartoznak."

A Szovjet Ptk. 408. §-a szerint a munkavállaló, a munkáltató és az általuk kijelölt szociális vezető egyetemlegesen felelnek a károsulttal szemben, ha a munkás balesete akként következett be, hogy a munkáltató és a munkavállaló vagy az általuk kijelölt speciális vezető a biztonsági szabályokat figyelmen kívül hagyták. (Szovjet Legfelső Bíróság 1926. ápr. 19-i 7. sz. határozata.)

A Ptk. 408. §-a értelmében a károsult irányában egyetemlegesen csak azok a személyek felelnek, akik együttes cselekményükkel okozták a kárt.

Akik együtt követtek el büncselekményt (felbujtók, bűnrészesek) az általuk okozott kár megtérítésére egyetemlegesen kötelezendők. (Szovjet Legfelső Bíróság 1926. júl. 19. napján kelt 12. sz. határozata.)

Ez a szabály megfelel a hazai jognak, mégis eltér annyiban, hogy a Kúria állandó gyakorlata szerint, abban az esetben, ha a károsító bűncselekményt csoportosan — tömegmozgalmak — követték el, az egyetemleges kártérítési kötelezettség csak a felbujtókat, vezetőket terheli.

409. § „Ha valaki másnak halálát okozta, azoknak a személyeknek tartozik kártérítéssel, akiket az elhalt személy eltartott, feltéve, ha a károsultak más létfenntartási lehetőséggel nem rendelkeznek. A temetési költségeket azoknak a

részére kell megtéríteni, akik ezeket a költségeket viselték.

Szülő halála esetén a gyermeket nem a családjogi szabályok szerinti korig illeti kártérítés, hanem a nyugdíjakról és a segélyekről, a szociális biztosítás alapjáról szóló határozat 5. cikke értelmében. Eszerint a gyermekeket (köztük az örökbefogadottatt is) 16 éves korig, a tanulmányaikat folytatókat 18 éves korig illeti kártérítés. (Szovjet Legfelső Bíróság teljes ülésének 1929. júl. 23-án kelt 9. sz. határozata.)

A fenti törvényhely szerint kártérítési igényt támaszthat mindenki, akit az elhalt ténylegesen eltartott. Tehát nemcsak a törvényes tartásra jogosultak léphetnek fel ilyen igénnyel. Kétségtelenül igen szociális intézkedés.

Gyakorlati megoldást tartalmaz a temetési költségekre vonatkozó intézkedés is.

Ez a szabály lényegesen eltér a hazai jogunktól. A mi jogszabályaink szerint ugyanis csak az a személy léphet fel kártérítési igénnyel, akit az elhalt, törvény vagy törvényes szabálynál fogva eltartani köteles volt. Bizony sokszor megtörténik, hogy az eltartásra nagyon is rászoruló beteg, munka- és keresetképtelen ágyastárs a legnagyobb nélkülözések közé kerül, mert nem volt anyakönyvvezető előtt s a károsító ilyenkor szabadul kártérítési kötelezettségének következménye alól.

410. §. „A kártérítés az előző állapot helyreállításából s amennyiben ilyen helyreállítás lehetetlen, az okozott kár megtérítéséből áll."

A Szovjet Ptk. a természetbeni kártérítést teszi kötelezőnek s csupán arra az esetre rendel készpénzbeli kártérítést, ha az előző állapot helyre állítása nem foghat helyt.

Hazai jogunkban szabály a pénzbeli kártérítés. A bíróság esetenkint a felek kérelmére és érdekeinek méltányos figyelembevételével kivételesen rendelheti el az előző állapot helyreállítását. Ha a kár ilyen módon meg nem térül, a különbözetet akkor is pénzben kell megtéríteni. Hazai viszonyainknak ez a szabályozás felel meg a legjobban, mert a természetbeni helyreállítás a gyakorlatban sok vitára és súrlódásra vezetne s igen sok esetben az nem is volna lehetséges vagy méltányos.

411. §. „A kártérítés mértékének megállapításánál a bíróság a károsító s a károsított vagyoni körülményeit mindenkor figyelembe venni tartozik."

A Ptk. 411. §-a csak arra az esetre tartja szükségesnek mindkét fél vagyoni körülményeinek a figyelembe vételét, amidőn mindkét fél magánszemély. Abban az esetben, ha a felperes állami vagy szövetkezeti szerv (mint ahogy ennek a kereskedelmi tisztviselők felelősségéről szóló törvény alapján helye lehet) a dolog természete szerint a felek anyagi helyzetének szembeállítása lehetetlen s ez esetben a bíróság csak az alperes vagyoni helyzetéből indulhat ki. (Szovjet Legfelső Bíróság 1928. ápr. 2-án kelt 7. sz. határozata.)

A Ptk. 411. §-a nem alkalmazható azokkal a személyekkel szemben, akik sikkasztást követtek el. Ilyen esetben az egész kárt meg kell téríteni. (Szovjet Legfelső Bíróság 1928. jan. 16. napján kelt 2. sz. határozata.)

Ez a szabály megfelel a M. T. J. 1737. §-ában lefektetett jogelvnek. A bíróság adott esetben a kárt meg is oszthatja. Újabb bírói gyakorlatunk már igyekszik ezt a szabályt alkalmazni. A szovjet bírói gyakorlatból közölt határozatokból a köztulajdon, az államvagyon fokozottabb védelme állapítható meg.

A Szovjet Ptk. 411. §-a alapján a bíróság nemcsak a vagyoni, hanem a nemvagyoni kárt is megítélheti. Etekintetben egyáltalán nem tesz különbséget. A szovjet bíró a törvényhozótól szabadkezet kapott s csupán a károsító és károsított vagyoni körülményeit tartozik figyelembevenni.

Hazai jogunk szerint nemvagyoni kár (elégtételadás) megítélésének helye van pl. akkor, ha a baleset következtében a nő elcsúfult, vagy a rajta elkövetett nemi erőszak miatt férjhezmenési lehetősége csökkent. Az 1914. évi XIV. t.-c. (a sajtóról) 39. §-a és az 1914. évi XLI. t.-c. (a becsület védelméről) 28. §-a értelmében a méltányosság szerint lehet nemvagyoni kárban marasztalni. Az 1921 : LIV. t.-c. a szerzői jogról, az 1923 : V. t.-c. (a tisztességtelen versenyről) rendelkezései is megengedik a nemvagyoni kár érvényesítését.

412. §. „A társadalombiztosítás útján biztosított személy kárának megtérítését, a társadalombiztosító intézettől igényelheti."

Ez a rendelkezés megfelel hazai jogszabályainknak. Az 1927. évi XXI. törvénycikk rendelkezései szerint a biztosított kárának megtérítését az OTI-tól követelheti.

413. §. „Az a személy vagy intézmény, mely a társadalombiztosítás során a károsultért a biztosítási díjat befizette, a káreset bekövetkeztével általában nem köteles a kárt megtéríteni.

Ha azonban a kárt a munkavállaló bűnös cselekménye, vagy mulasztása okozta, a társadalombiztosító intézet — miután a károsultat kielégítette — jogot nyer arra, hogy a munkáltatótól a károsultnak kifizetett segélyt visszakövetelje. (Regressus.)

A 2. bekezdésben említett esetben a károsult — amennyiben a társadalombiztosító intézettől teljes kárát nem kapta meg, — jogosult a különbözetet a munkáltatóval szemben érvényesíteni."

A 403—415 §§-ok szerinti kártérítés megállapításánál a bíróság a károsult javára meghatározott összeget köteles megállapítani éspedig akként, hogy ez a kárösszeg a károsítás napján felmerült kárnak megfeleljen, nem lehet tehát a jövendőbeli károkat figyelembe venni. Ez a szabály a 413. és következő §§-ok szerinti nyugdíjakra is vonatkozik. Olyan marasztalás, amely a nyugdíjnak jövőbeni növekedését állapítja meg, helytelen, mert a megítélt nyugdíjának emelése vagy csökkenése, csak új körülmények következtében, új kereset folytán állapítható meg. (A Szovjet Legfelső Bíróság teljes ülésének 1926. máj. 17-én kelt 8. sz. határozata.)

Olyan esetben, amidőn a sérült személy keresete — aki az előbbi munkahelyén ugyanannál a

vállalatnál maradt, a sérülés után — ténylegesen nem csökkent az előző keresethez, ugyanahhoz a kategóriához tartozó munkások keresetéhez viszonyítva, a vállalatnak jogában áll a bírói határozat folytán a károsultnak juttatott vagyonértéket a bíróság által megállapított kártérítésbe beszámítani. (A Szovjet Legfelső Bíróság 1926. jún. 28. napján kelt 10. számú határozata.)

Ez a szabály megfelel az 1927 : XXI. t.-c. 73. és 91.§§-aiban lefektetett rendelkezéseknek. Abban az esetben, ha a munkáltatót a kár bekövetkeztében bűnösség terheli, ennek kettős következménye van :

a) a társadalombiztosító intézet a munkáltatótól az általa kifizetett összeg visszafizetését követelheti, (Regressus.)

b) a sérült munkavállaló a társadalombiztosító intézettől a kártérítési összeg kiegészítését igényelheti. (A társadalombiztosító intézet százszázalékos rokkantság vagy halál esetén, csak a kár $66^2/_3$-%-át, ha pedig a rokkantság kisebbfokú, akkor arányosan kevesebb százalékát téríti meg.)

414. §. „Amennyiben nem a károsító biztosította a károsult munkavállalót, akkor ha a károsult a társadalombiztosítással kapcsolatban nem kapott teljes kártérítést, a károsulttal szemben a kárkülönbözetet érvényesítheti. Ebben az esetben a társadalombiztosító jogosult a károsult munkavállalónak kifizetett összeget a károsítótól visszakövetelni. (Regressus.)"

A károsító a társadalombiztosító rovására nem gazdagodhat.

Ez a szabály hiányzik hazai jogunkból.

415. §. „Az a károsult munkavállaló, aki nem volt biztosítva, a károsítótól nem jogosult magasabb kárt követelni, mint amekkorát a biztosított a társadalombiztosító intézettől, vagy mint amennyit a 414. §-a értelmében a károsító személytől igényelhetett volna.

Ilyen káresetnél a károsult egyszinvonalba hozandó a munkavállalók megfelelő kategóriájával. A bíróság szabad belátása szerint figyelembe veszi a károsult vagyoni helyzetét és szociális hasznosságát."

Ebből a §-ból is kicsendül a szociális igazságra való törekvés. A nem biztosított károsult munkavállaló semmiesetre sem kerülhet jobb helyzetbe a biztosított munkavállalónál.

Hazai jogunkban egészen más a helyzet. Ha olyan munkavállaló szenved kárt, aki az 1927 : XXI. törvénycikk értelmében nem volt biztosításra kötelezve, minden esetben érvényesítheti teljes kárát a károsítóval szemben s ez esetben a károsító munkáltató bűnösségét sem kell igazolnia.

Dr. Ábrahám Mózes
Dr. Tardy Lajos

A román bírósági szervezet reformja

Az 1947. évi december hó 5-én megjelent törvény a bírósági szervezetről, a szövegben elszórt sok újítástól eltekintve, fenntartja továbbra is a már oly jól bevált négyes fórumrendszert. A régi keretet azonban új szellem hatja át.

Kizárólag elsőfokú bírói hatóságok a bíróságok (járásbíróságok), melyek városiak vagy községiek, illetőleg vegyesek, — a kerületükhöz tartozó községek közigazgatási jellegéhez képest. A törvényszékek a törvény értelmében kizárólag megyeszékhelyeken szervezendők meg és 14 tábla kerületébe vannak szétosztva. Legfelsőbb fokú bíróság a Semmítőszék (Curtea de Casatie = Sour de Cassation), mely egyes ügyekben elsőfokon, mint legfelsőbb igazságügyi bíróság jár el.

Lényeges újítása a törvénynek a népülnöki tisztség bevezetése. Ezáltal igen tág teret nyit a laikus bíráskodásnak, anélkül azonban, hogy a célon túlmenőleg túlzásokba esne.

A (járás)bíróság a törvény értelmében elvileg mint egyesbíróság jár el. Contradiktorius (peres) ügyekben, (tehát nem végrehajtási, telekkönyvi, hagyatéki stb. ügyekben) a bírón kívül két népülnök is részt vesz a tárgyalásokon, de csak a községi, illetve vegyes (járás)bíróságoknál, — a városi bíróságoknál azonban csak bűnügyekben. A törvényszéki tárgyalásokon elsőfokon a népülnökök, — számszerint ketten — szintén csak büntető tanácsokban foglalnak helyet egy bíró elnöklete mellett.

A táblák is csak bűnügyekben ítélkeznek vegyes összetételű (— két bíróból és három népülnökből álló) — tanácsokban. Egyébként a táblák, valamint a törvényszékek fellebbviteli fórumként, két bíró tagból, véleményeltérés esetén három bíró tagból álló tanácsokban járnak el.

A Semmítőszéknél a törvény nem nyitott utat a laikus, a népbíráskodás előtt. Érthető módon következik ez abból, hogy a Semmítőszék nem ténymegállapító bíróság, miért is az egészséges népérzék, az esetleg elvont jogi álláspontok megvitatásánál nem játszhatja azt a közérdekű szerepet, mint pl. a tényállás felderítésénél, vagy a bizonyítékok mérlegelésénél. Viszont az a tény, hogy a törvény a bűnügyekben nagyrészt bevezette a laikus bíráskodást, a legmesszebbmenő garancia a bűnügyek alaposabb kivizsgálása szempontjából, amikor is nem két egyenjogú fél áll egymással szemben, mint a polgári perekben, hanem a bűncselekmény által közvetve sértett köz, a gyengébb féllel, a vádlottal szemben.

A laikus elem bevezetése indokolttá tette azt, hogy az új törvény ne válassza szét a népbíráskodást a rendes bíróságtól. Áll ez az ügyészségekre nézve is, ahol a szakképzett ügyészeken és népülnökökön kívül különleges tanfolyamot végzett népügyészek is eljárhatnak bűnügyekben, valamint egyéb közérdekű ügyekben.

Lényeges megszorításokat hozott be az új törvény a bírói függetlenséget illetően. Míg a társadalommal szemben a törvény gondoskodik az összeférhetetlenségi szabály megszigorításáról, megerősítvén ezáltal a bírói függetlenséget lefelé, addig a bírói függetlenséget felfelé, — az államhatalommal szemben — lényegesen korlátozza. (A törvény egyébként sem tesz különbséget a bírák és az ügyészek között : a »magistrat« kifejezés alatt bíró és ügyész értendő egyaránt. Ennek következtében a törvény rendelkezései minden bíróra és ügyészre egyaránt alkalmazandók, ha csak a törvény külön kivételt nem tesz.)

Az áthelyezhetetlenség tekintetében a bírák és ügyészek a többi közalkalmazottakkal esnek egy tekintet alá (101. §). Az elmozdíthatatlanság elve is törést szenvedett, mivel a törvény életbelépéséig az igazságügyminiszternek jogában állott, többek közt, hogy bírákat, illetve ügyészeket rendelkezési állományba helyezzen, minden előzetes fegyelmi eljárás lefolytatása nélkül (153. §). A törvény életbelépte után (1948 március 1.) azonban az elbocsátás és a rendelkezési állományba helyezés csak, mint legsúlyosabb fegyelmi büntetés alkalmazható.

Az igazságügyminiszternek a törvény egyébként igen széles jogkört ad a felügyeleti, fegyelmi, illetve felülvizsgálati jogot illetően, melyet közvetlenül is gyakorolhat. A fegyelmi büntetések közül pl. a legenyhébbeket (előzetes megintés, dorgálás) közvetlenül is alkalmazhatja (133. §) a Semmítőszék tagjai kivételével : azonban ez utóbbiak ellen is kérheti a fegyelmi eljárás megindítását. Az igazságügyminiszter elnöklete mellett működik a Legfelsőbb Igazságügyi Tanács, melynek hozzájárulásával történik a bírák kinevezése és áthelyezése. A Tanács véleményét az igazságügyminiszter bármely más esetben is kikérheti.

A fegyelmi eljárás szabályozása kapcsán a törvény a fegyelmi bizottságok két kategóriáját különbözteti meg : az első kategóriába azon bizottságok tartoznak, amelyek *a)* a Semmítőszék első elnöke, vagy *b)* a Semmítőszék főügyésze és tanácselnökei, vagy *c)* a magasabbrangú bírósági, illetve ügyészségi tagok fegyelmi ügyeiben járnak el. A második kategóriába a bukaresti tábla mellett működő fegyelmi bizottság tartozik, amely az egész ország törvényszéki és járásbíróinak fegyelmi ügyeiben jár el.

A bíróságok zavartalan működésének biztosítására és működésének ellenőrzése érdekében a törvény bevezette az ú. n. bírósági felügyelői intézményt. A bírósági felügyelőket a törvény két csoportba osztja : 1. a táblák, 2. a többi bíróságok felügyelői karára. A felügyelők megbizatásukat az igazságügyminisztertől kapják, aki a táblák felügyelőit a Semmítőszék tanácsbírái közül, a többi felügyelőket pedig a táblák tanácsbírái közül jelöli ki. (Semmítőszéki felügyelőket a törvény nem ismer.) A bírósági felügyelők jogkörét a törvény részletesen szabályozza. A rövidség kedvéért csak a két leglényegesebb joguk emelendő ki : *a)* a felügyelőknek jogukban áll résztvenni azon igazságügyi hatóság valamelyik tanácsában, amelynek vizsgálatára megbízásuk van. (49. §). A törvény ezáltal alkalmat ad a felügyeleti hatóságnak (elsősorban a felügyelőkön keresztül tehát az igazságügyminiszternek) érdemi utasításra az ügyek tárgyalásánál. *b)* A másik fontos szerepük a jogegység biztosítását szolgálja és ezáltal talán az integracio legjellegzetesebb példáját adják : jelentést tesznek a Semmítőszék főügyészének (legfőbb államügyésznek) azon esetekről, amelyeknél megállapításuk szerint jogegység érdekében teendő perorvoslatnak van helye, valamint akkor, ha a táblák és a törvényszékek, mint fellebbviteli bíróságok ugyanazon jogkérdésben különféleképpen határoztak. (51. §.)

A törvény a bírák és ügyészek kinevezési feltételeinek szabályozásán kívül részletesen ismerteti a népülnökök behívására vonatkozó eljárást. A községek és a vegyes (járás)bíróságok mellett működő népülnököket nyilt szavazás utján, a bíróság székhelyén, a bíróság kerületébe tartozó községek lakossága választja, azok közül, akiket erre az illető községek tanácsai (képviselőtestületei) kijelöltek. A városi bíróságok, törvényszékek, ügyészségek, táblák mellett működő népülnököket a szakszervezetek és hivatásrendek (ügyvédi, orvosi, kamarák stb.) által összeállított névsorban szereplők közül választják. A megválasztott népülnökök közül a törvényszék első elnöke negyedévenként kisorsolja és beosztja őket szükséges számban az illető bírósághoz. Az egy évre megválasztott népülnököknek ez a negyedévenkénti kicserélése, a bíráskodás pártatlanságát óhajtja megvalósítani. Ez azonban azt a veszélyt rejti magában, hogy mire egy népülnök az eljárással tisztába jönne és feladatát szakszerűen betöltené, kilépni kénytelen. Az új népülnök számára sem marad más, mint az ú. n. bírósági légkör megszokásához szükséges idő, mely felemésztheti teljes egészében megbizatásának rövid idejét (ugyanúgy, mint az elődjénél), anélkül, hogy a törvény céljának megfelelően érdemleges — a szakképzett bíró gyámságától független — tevékenységet fejtett volna ki. A népülnöki tisztség 60 éves életkorig kötelező. A népülnökök mezőgazdasági foglalkozásokon kívül más tisztséget nem viselhetnek. Díjazásban részesülnek. Szolgálatbalépéskor a bírákra előírt esküt teszik le. Jogkörüket a törvény a bírák, illetve ügyészekével hasonlóan szabályozza, utalván a vonatkozó szakaszokra.

Az előadottakon kívül a törvény sok más reformtörekvést valósít meg. Figyelemre méltó többek közt a demokratikus érzésnek az a megnyilvánulása, mely szerint a bírák kinevezési feltételei közt szerepel a kisebbségi nyelv tudása is, ha olyan bíróságokhoz kérik kinevezésüket, amelyek területén a lakosságnak legalább 30%-a nem román anyanyelvű.

Ezen új törvénynek nagy érdeme, hogy sikerült egységesen megvalósítania Románia új társadalmi és gazdasági berendezésének megfelelően a bírósági szervezet reformját.

Dr. Mikis László

Biztonság vagy gyógyítás?

Az igazságügyi kormányzat törvényjavaslatot készített »a büntetőtörvények egyes fogyatékosságainak megszüntetéséről és pótlásáról« és ezzel jelenlegi büntetőtörvénykönyvünk legkirívóbb hiányainak gyors orvoslását kívánja megoldani. A javaslat indokolásának bevezetése szerint a közel hetven évvel ezelőtt hatályba lépett büntetőkódexünk, amely hűséges kifejezője az akkori büntetőjogi iskola felfogásának, egyebektől eltekintve már csak a büntetőjog fejlődésére tekintettel is, megérett a revizióra. Az indokolás az ujjáalakítás irányát is megjelöli és egy másik helyén rámutat, hogy a büntetőjog újabb fejlődése annak felismerésére vezetett, hogy a bűncselekmény központjában a tettes személye áll: »a tett büntetőjogának helyébe a tettes büntetőjoga lépett«.

A büntetőjogtudomány művelői közül mindazok, akik hajlandók voltak észrevenni, hogy a társadalmi fejlődés legkezdetlegesebb fokán élő ember büntetőjogától a huszadik század büntetőjogáig a büntettes, a bűncselekmény és a büntetés szemlélete lényegében, az ezekről alkotott felfogás legmélyebb gyökerében alig változott és hogy e fogalmak reálisabb konstrukciója és illetve ennek törvényhozási következményei alapos reményt nyujtanak a kriminalitás mindig emelkedő irányzatának lecsökkenthetésére — különös megelégedéssel fogadhatják a demokratikus igazságügyi kormányzatnak ezt az állásfoglalását. A tettes-büntetőjog hívei a felfogásuknak megfelelő indokolás nyomán így érdeklődéssel vizsgálhatják, hogy a törvényjavaslat valóban értékesítette-e a tudomány újabb megállapításait és tényleg nyiltan és őszintén lépett-e rá arra az útra, amely a kriminálstatisztika eddig lesujtó eredményeinek kedvező változásával biztat.

A törvényjavaslat számos értékes és érdekes rendelkezése közül talán »az elmebeteg bűnözők biztonsági őrizetéről« szóló első fejezet az, amelyik erre a kérdésre a legélénkebb tájékoztatást adhatja. A javaslatnak ez a része ugyanis a tettesbüntetőjog régóta sürgetett egyik követelésének kísérel meg eleget tenni. »Az elmebetegség okából büntetőjogi felelősségre nem vonható személyek helyzetét rendezi « az 1. §-a értelmében akként, hogy »azt a személyt, aki tizennyolcadik életévének betöltése után büntettet vagy vétséget követett el, ha a bűncselekmény beszámítását elmebetegsége kizárja, biztonsági őrizetbe kell helyezni«.

Ismeretes, hogy a klasszikus iskola objektiv szemléletének még kérlelhetetlen hívei sem tagadják már, hogy a büntettes lehetőségű elmebetegnek a felmentő bírói ítélettel további bűnözésükhöz nyert jogosítványa a társadalom rendjére nézve tarthatatlan veszélyt alapít meg. Általánosságban tehát nehezen lesz vitatható ilyen törvény feltétlen létjogosultsága. Aggályok merülhetnek fel azonban abban a vonatkozásban, hogy tényleg a büntettes gyógyítása útján a büntetteslehetőség megszüntetését tűzte-e ki célul ez a javaslat és nem arról van-e főként szó, hogy a társadalom rendjének biztonsága érdekében a bűntevő elmebeteget kiküszöböljék az emberek normális forgalmából. Amilyen örömmel fogadhatja a tettes-büntetőjog az előbbi célt, annyira ellentétben állhat szemléletével az utóbbi gondolat, amely még a tett-büntetőjog rendszerébe is alig illeszthető és a büntetőjog fejlődéstörténetének egy régebbi korszakára emlékeztet.

Hivatalos helyeknek a napisajtóban elhangzott idevágó megnyilatkozásai nem látszanak arra utalni, hogy az elmebeteg büntettesekben a törvényhozás kriminálkurative helyreállítható értéket lát és inkább oda irányozzák a figyelmet, hogy a megtorlás elől menekülni igyekvő büntettes részére alkalmatlan eszközzé tegyék az elmebetegség színlelését. Nem lehet kétséges, hogy a szimulánsok a büntetőjogszolgáltatás igazságos funkcionálását konkrét esetekben megakadályozzák és ezért természetesen megokolt, hogy ez ellen védekezni kell. A büntettes-lehetőségű elmebetegek problémája azonban ettől a kérdéstől merőben különbözik — nem is szólva arról, hogy mégsem lehet minden elmebeteg büntettesről bajának színlelését már előre feltenni. Az elmebetegséget színlelők ügye talán a közokiratthamisítás vagy kódexünk különös részének más fejezete szerint esetenként bírálandó el és legfeljebb — ha az elrettentés volna a cél — a vonatkozó büntetési tételek emelése lehetne törvényhozási intézkedés tárgya. A valóságos elmebetegekkel eszközlendő mikénti elbánás viszont az általános rész körébe esik és nem eseti ügy, hanem a büntetőjogtudomány alakulásának elvi jelentőségű kérdése. De eltekintve is attól, hogy a — látszat szerint nem minden alap nélkül közzétett — sajtókommentárok tükrében az elmebeteg büntettesek problémáját a törvényjavaslat nem a klasszikus, ám nem is az ennek ellenpólusában álló modern büntetőjogi szemlélet, hanem az ilyen tudományos felfogásoktól független, más szempontok alapján irányítja, — annyi feltevést ezek a megnyilatkozások mindenesetre megengedhetnek, hogy éppen a tettesbüntetőjog kívánalmaival a javaslat tulajdonképpeni szándéka nem kongruál.

Ezt a feltevést az is alátámaszthatja, hogy a törvényjavaslat a Magyar Jogászok Szabad Szakszervezetének többek között ugyanezen tárgyban is konstruált — és ebben a vonatkozásban a jelen sorok írója által készített — novellatervezetéből éppen azokat a részeket nem honorálta, amelyek különösen alkalmasok lehettek volna a tettesbüntetőjogi gondolatok félreérthetetlen kidomborítására.

Igy már a címben is szembetűnő, hogy amíg a szakszervezeti tervezet az elmebeteg büntettesekkel szemben teendő intézkedést »gyógyító őrizet«nek nevezi, addig a törvényjavaslat ennek ellenére a »biztonsági őrizet« elnevezés mellett határozott. Ezenkívül, amíg a törvényjavaslat a végrehajtásban követendő irányelveket úgy jelölte meg, hogy »a biztonsági őrizet célja a biztonsági őrizetbe helyezett személy ártalmatlanná tétele, gyógyí-

tása, illetőleg újabb bűntett vagy vétség elkövetésének veszélyével járó állapotának megszüntetése«, addig a szakszervezet tervezete ugyanitt fordított sorrendet indítványozva, a kriminálkurätiv átalakítás gondolatának hangsúlyozása érdekében első helyre tette a gyógyítás célját, sőt azt is hozzáfűzte, hogy »a végrehajtás semmiesetre sem lehet megtorló célú vagy büntetés jellegű«. Mindezek mellett a törvényjavaslat már az intézkedés körébe eső személyek meghatározásánál (lásd előbb a javaslat 1. §-át) sem látszik haladni az indokolásában hangoztatott tettes-büntetőjogi útján, mert amíg a szakszervezeti tervezet csupán az olyan embeteg büntettest szándékolta gyógyító őrizetbe helyezni, akinél »bűncselekményének körülményeiből, addigi életmódjából, valamint elmebetegségének neméből és mértékéből alaposan lehet arra következtetni, hogy a jövőben is bűncselekményt fog elkövetni« — addig a javaslat biztonsági őrizetet rendel egyéb feltételek hiányában is, minden bűncselekményt elkövető elmebeteggel szemben, noha nem szorul magyarázatra, hogy a büntetőjogszabályokba egyszer beleütköző elmebeteg még nem szükségképpen büntetteslehetőségű egyén, sőt közveszélyességének megállapíthatásánál a szimptomatikusan megjelenő bűncselekmény egymagában távolról sem elegendő.

A törvényjavaslat szövegéből, valamint keletkezésének e néhány körülményéből talán nem minden ok nélkül vonható tehát le az a következtetés, hogy az elsőrendű cél kevésbbé a büntetteslehetőségű elmebetegek közveszélyes állapotának megszüntetése, mint inkább az elmebeteg büntettesek ártalmatlanná tétele. Még ha a gyógyítás elemének az intézkedés tartalmába való secundär felvételével kétségtelenül szellőzik is a megtorlás gondolatának nehéz levegője, ez mit sem változtat a javaslatnak olyan konstrukcióján, amelynél fogva az intézkedéssel a bíró elsősorban a büntettes multja miatt és nem a jövője érdekében fog eljárni. A tett-büntetőjog és a tettes-büntetőjog világa között pedig éppen az az egyik legfelismerhetőbb különbség, hogy amíg jogkövetkezményeivel az előbbi a multba tekint, az utóbbi a jövőbe néz.

Ám amennyire aggodalmaskodhatnak a tettesbüntetőjog hívei követeléseik teljesítésének esetleges elmaradása miatt, annyira kevéssé elégítheti ki a javaslat a tett-büntetőjog táborát is. A beszámítási képességnek ugyanis az a klasszikus fogalma, amely a dogmatikus iskolának túlnyomóan indeterminista felfogásából vezethető le és a büntethetőséget, a bünösséget mérlegelni tudó képességhez fűzi, rendszerének jelentős törése nélkül aligha járulhat hozzá a beszámíthatatlan egyének ellenében alkalmazandó büntetőbírói kényszerintézkedésekhez. Az elmebeteg büntettessel, tehát a cselekményének értékelésére képtelen egyénnel való elbánásban ugyanis az ártalmatlanná tétel előtérbe helyezése közel járhat ahhoz az immár elhagyott szemlélethez, amely a büntetés alkalmazhatását pusztán a büntetőjogi cselekvőképességhez kötötte. Ez vezethet azután ahhoz, hogy amilyen kétségesnek tűnik, hogy a törvényjavaslatnak ez a része igazi kriminológikus értelemben vett, valódi biztonsági intézkedést tartalmaz, annyira — a másik irányba nézve — meghaladni látszik a közel két évszázad előtt ujjászületett klasszikus büntetőjognak a megtorlásáról és a büntethetőségről alkotott felfogását.

Büntetőjogi kodifikációnknak mindenesetre felbecsülhetetlen jelentőségű eseménye, hogy a javaslat indokolása nyíltan a tettes-büntetőjogi szemlélet mellett foglalt állást és ezzel a kriminalitás elleni küzdelemnek olyan metódusait vállalja, amelyek e generáció törvényhozásának irányát világszerte illusztrálják. Az elvi kijelentést azonban nem követheti olyan jogszabály, amelynek tartalma az állásfoglalás ellentétének érzését ébresztheti, már csak azért sem, mert végül is ennek következményeként a gyakorlati végrehajtás még messzebb távolodhatik a törvényhozónak a javaslat indokolásában kifejezésre juttatott szándékától.

Dr. Schäfer István

Az új büntetőnovella és a fiatalkoruak

Az igazságügyi kormányzat részéről most beterjesztett új büntetőnovella-javaslat, valamint a fiatalkorúak budapesti törvényszékének felállítása aktualitást ad néhány olyan gondolat felvetésének, amelyek a fiatalkoruakkal kapcsolatos bíráskodás problematikájával függnek össze. Ezek közül egyesek jogalkotási, mások pedig inkább igazságszolgáltatás-igazgatási természetűek.

I.

1. Szükségesnek látszik, hogy a törvényhozás revizió tárgyává tegye azt az állásfoglalást, amiszerint a fiatalkoru fogházi őrizete nem számítható be a fiatalkorura kiszabott fogházbüntetésbe.

Ez az állásfoglalás részint azon az elvi megfontoláson alapult, hogy a fiatalkoru fogházi őrizete *nem előlegezett büntetés*, tehát nincs helye az utóbb kiszabott fogházbüntetésbe való beszámításának. Jogszabályértelmezési érv is látszott azonban szólni e felfogás mellett, mivel a Btk. 94. §-a csak a vizsgálati fogság beszámításáról szól (ezt a Bp. 505. § 2. bek. kiterjesztette az előzetes letartóztatás esetére is), a Fb. (1913 : VII. t.-c.) 21. §-ának utolsó bekezdése szerint pedig a fiatalkoruval szemben a Bp.-ben — és a 94. §-on keresztül a Btk.-ban — szabályozott előzetes letartóztatásnak és vizsgálati fogságnak nincs helye.

Ma azonban már azt kell mondanunk, hogy sem elvi állásfoglalás, sem a jogszabály-értelmezési eredmény *nem meggyőző*.

Igen szép — vagy legalább tetszetős — elméleti érv lehet az, hogy a fiatalkoru fogházi őrizete sem célját, sem lényegét tekintve *nem* azonos a felnőttkorú terhelt előzetes letartóztatásával vagy vizsgálati fogságával, de ezek az elvi különbözőségek — mai tényleges viszonyaink között — gyakorlatilag *teljesen elmosódtak*. Egyrészről a fiatalkoruaknak a második világháború és a főváros ostroma után tapasztalható szociális és értelmi helyzete, másrészt a fogházi őrizetbe vett fiatalkoru befogadására szolgáló intézeteknek különböző szempontokból vett állapota *nem* teszik indokolttá azt, hogy a felnőttkoru terhelt előzetes letartóztatása stb. és a fiatalkoru fogházi őrizete *lényegileg* különböző szabadságkorlátozásnak tekintessék.

Úgy hisszük, hogy a fiatalkoruak bírái túlnyomó többségének felfogását juttatjuk kifejezésre, amidőn azt valljuk, hogy *nem* vagyunk meggyőződve arról, hogy mai fogházviszonyaink között a fiatalkorura kirótt szabadságvesztésbüntetés *javítólag* hat a fiatalkorura, még ha kétségtelennek is tartjuk, hogy bizonyos bűncselekmények esetén és bizonyos értelmi és erkölcsi fejlettség mellett *nem* lehet a fiatalkoruak fogházbüntetése kiszabásának mellőzésére gondolnunk. De ennek a büntetési nemnek problematikus eredményessége esetén meggondolásra kell, hogy intsen az a körülmény, hogy különösen ma, amidőn a fiatalkoruak jogorvoslati bíróságai előtt gyakran folynak oly bűnügyek, amelyekben a fiatalkoru már másfél vagy két év óta van fogházi őrizetben, a bíró sokszor jut abba a kényszerhelyzetbe, hogy vagy szemet huny az intézkedésként alkalmazandó fogházbüntetés mértéke meghatározásánál azelőtt a ténylegesség előtt, hogy a fiatalkoru esetleg már *két éve* szabadságkorlátozásnak van alávetve és az önámítás bizonyos nemével mintegy »aznaptól kezdődő nevelő és megtorló hatállyal« olyan tartamú fogházbüntetést szab ki, aminek következtében a fiatalkoru végeredményében *kétszer* annyit fog fogházban tölteni, mint amennyire elítélték, — vagy pedig a külső szemlélő számára érthetetlenül — és a sértettre »méltánytalanul« — *enyhe* ítéletet hoz: *nem* számítja ugyan be a fogházi őrizetet, hiszen a Btk. 94. és a Fb. 21. §-ának egybevetett értelme ezt megtiltja, de a fogházbüntetés tartamát úgy állapítja meg, hogy — hallgatólag — *figyelembe veszi* a fogházi őrizet tartamát.

Ez a kerülő-ut könnyen hátrányos következményekkel jár: joglogikai szépséghiba is van abban az ítéletben, amely rövidebb tartamú »büntetést« tart csak szükségesnek azzal a fiatalkorúval szemben, akit viszont ítélet nélkül hosszabb ideig a szabadságában korlátozandónak vagy korlátozhatónak tartott, — de könnyen a fiatalkoruak feletti bíráskodás hátrányos megítélésére is vezethet: különösen a nem-jogászi nagyközönség értetlenül fog állani azzal az ítélettel szemben, amely egy súlyos cselekmény fiatalkoru tettesével szemben indokolatlanul »enyhe« ítéletet hozott.

Magunk sem javasoljuk, hogy a fiatalkoru ügyében ítélkező bíró a Btk. 94. §-a megoldása szerint *imperative* kötelezzessék a fiatalkoru fogházi őrizetének beszámítására és nem kívánjuk azt sem, hogy ez a beszámítás *minden* fiatalkoruval szemben helyet fogjon. Szükségesnek tartjuk azonban, hogy legalább bizonyos korhatáron felül, amidőn a fiatalkoru már úgy is kezdi megközelíteni azt a fejlettségi állapotot, amely vele szemben is a felnőttkoruak büntetőjogának alkalmazását teszi indokolttá, vagy olyan esetben, amidőn a fiatalkorban elkövetett cselekmény miatt már felnőttkorban kerül vele szemben a fogházbüntetés kiszabásra, vagy legalább is végrehajtásra, legyen *joga* a bírónak arra, hogy a fogházi őrizetben töltött időt a fogházbüntetés kiszabásánál kifejezetten beszámíthassa, ha azt indokoltnak és a fiatalkoru érdekében valónak tartja.

Utalunk ezzel kapcsolatban arra is, hogy a Fb. 23. §-ának 3. pontja alapján a fiatalkoruval szemben alakszerű tárgyalás és a bűnösség megállapítása nélkül alkalmazott »felügyelet alatt tartás« — vagyis a bíróság hivatalos helyiségében a nappali időszakban legfeljebb 12 óra hosszat az élelmezés korlátozásával vagy elvonásával való visszatartás — kapcsán a Kuria már az 1930-as évek elején — igen gyakorlatiasan — arra az álláspontra helyezkedett, hogy ez a felügyelet alatt tartás tulajdonképpen az előzetes letartóztatás jellegével bír, tehát annak beszámítása iránt a Btk. 94. §-a alapján intézkedni kell (Kuria 6.403/1931., Angyal—Isaák: Anyagi büntetőjog I. 102. lap 5. eset).

2. Zavart és következetlenséget okoz a bírói gyakorlatban a Fb. 32. §-ában írt az a szabály is, amiszerint a fiatalkoru személyére vonatkozó határozatok ellen használt fellebbezésnek a határozat végrehajtására halasztó hatálya *nincs*; a fiatalkorúak bírája azonban, ha az a fiatalkoru érdekében kívánatos, a végrehajtást felfüggesztheti.

Azt csak megemlítjük, hogy az alsófokú bíróságok ennek a szabálynak az alkalmazásától szemmelláthatóan idegenkednek: különösen felnőttkoru terhelttel együtt felelősségre vont fiatalkoru esetében igen gyakran *nem* veszik a fiatalkorun foganatba a nem jogerős szabadságvesztésbüntetéssel járó ítéletet és a fiatalkoru »szabadlábon marad«. Ez ugyanis csak jogszabályalkalmazási hiba; ezzel kapcsolatban azonban valóságos forum-szabályozási hézag is konstatálható.

Különösen abban az esetben, ha a Fb. 9 §-a alapján a fiatalkoru ügye felnőttkoru terheltek ügyével együtt kerül elbírálásra, nincs indokoltsága annak, hogy a fiatalkoruak bírája döntsön abban a kérdésben, vajjon a fiatalkoru ügyében *is* eljáró főtárgyalási tanács ítélete ellen bejelentett fellebbezésnek halasztó hatály tulajdoníttassék-e a fiatalkoru tekintetében. Maga ez a megoldás automatikusan »halasztó hatályt« jelentene, mert a fiatalkoruak bírája — ez a Fb. I. fejezete szerint kijelölt egyesbíró — *nem* szükségképpen, sőt legtöbbször gyakorlatilag sem tagja annak a tanácsnak, amely felnőttkoruakkal együtt a fiatalkorúval szemben is eljár; magát az ügyet a Fb. 9. §-a szerint való hozzájárulás sokszor formális intézkedésén kívül rendszerint nem, — a főtárgyalás

anyagát pedig szinte szükségszerűen *nem* ismeri; a halasztó hatály kérdésében tehát okszerűen csak akkor intézkedhetik, ha a főtárgyalási jegyzőkönyv elkészül és a főtárgyalási tanács azt hozzá átteszi. *Addig* azonban mi történjék a fiatalkorúval?

Ezért a Fb. 32. §-ának második bekezdése olykép volna módosítandó, hogy a fiatalkoru személyére vonatkozó határozat végrehajtásának felfüggesztésére az *adott esetben* a fiatalkorúval szemben eljáró bíróság — vagyis nem a Fb. 1. §-a szerint való »fiatalkoruak bírája« — illetékes.

El kell azonban dönteni azt is, hogy a végrehajtás felfüggesztése alatt értendő-e a még nem jogerős, de a 32. § második bekezdése első tétele alapján már foganatba vett fogházbüntetés *félbeszakítása* is? Etekinteben úgy a bíróságok, mint az igazságügyminisztérium állásfoglalása ingadozó: egyes esetekben a bíróságok maguknak tartják fenn, — más esetekben »a fiatalkoruak bírájá«-nak hatáskörébe utalják a még nem jogerős, de már foganatba vett fogházbüntetés félbeszakításának jogát, de az igazságügyminisztérium is egyes esetekben maga intézkedett, máskor pedig az ügyet az »eljáró« bírósághoz utasította.

Úgy hisszük, hogy ez a kérdés csak úgy dönthető el helyesen, hogy minden esetben az a bíróság legyen illetékes a halasztó hatály és félbeszakítás megadására, amely előtt a fiatalkoru ügye éppen van, legyen az akár elsőfokú, akár fellebbezési fórum. A Fb. 55. §-a fiatalkoru kirótt fogházbüntetés végrehajtását úgyis a »fiatalkoruak bírájá«-ra bízza: ez az állásfoglalás eldönti a vitát a minisztérium és a bíróságok között. A fiatalkoruak bírája azonban *nem* mindig azonos azzal, aki konkréte a fiatalkoru bírája: kettőjük között tehát adjunk a kompetencia odaítélésében jelentkező előnyt annak, aki a fiatalkoru ügyét az előtte lefolyt főtárgyalás adatai alapján ismeri.

II.

A fiatalkoruak törvényszékének felállítása módot ad arra, hogy a bíróság előtti eljárásban — egyelőre legalább csak a fővárosban — a legteljesebb *szervi* garanciák rendelkezésre álljanak abban az irányban, hogy a fiatalkoruak feletti bíráskodás valóban »ifjúságvédő bíráskodás« legyen. Ez a remélhető optimális helyzet annál kirívóbbá teszi azonban azt az állapotot, amely — sajnálatosan sok esetben — olyan ügyek nyomozati eljárásában megfigyelhető, amelyben akár gyanusítottként, akár tanuként vagy sértettként fiatalkoru — vagy mondjuk általánosabban: fiatal személy — van érdekelve. A nyomozati eljárás lefolytatása, a fiatalkoru gyanusítottak és tanúk (szemérem elleni bűncselekményeknél a sértett leánygyermekek!) kihallgatása úgy történik, hogy a — bizonyára jóhiszemű — kihallgató szervnek szemmelláthatólag sejtelme sincs azokról a szempontokról, amelyek a fiatal személyek ügyében való eljárásnál egészen különleges magatartást tennének szükségessé.

Ugyanitt kell megemlítenünk azt is, hogy a fiatalkoruak feletti bíráskodás egyik lényeges segédeszköze — a környezettanulmány — hovatovább teljesen értéktelen »blankettá«-vá fog süllyedni, amelyet sok esetben egy minden (ilyrányú) szakképzettséget nélkülöző nyomozóközeg teljesen gépiesen, a környezettanulmány rendeltetése és fontossága tekintetében szemmellátható tájékozatlanságban »tölt ki«.

Ezekre a szempontokra ez alkalommal csak futólag utalunk, hiszen az itt felmerülő problémák megoldása *nem* jogalkotási feladat. Remélhetőleg az igazságügyi kormányzat megfelelő anyagi eszközök stb. birtokában tanfolyamok rendezésével gondoskodni fog azoknak a szakismereteknek a közléséről, amelyek birtoklása a fiatal személyekkel kapcsolatos ügyek intézésénél nélkülözhetetlen. Szakszerűtlen, kezdetleges nyomozás ugyanis a fiatal személyeknek kifejezett lelki károkat okozhat, az ilyen alapon épülő bíráskodás pedig a fiatalkoruak külön törvényszéke minden igyekvése ellenére is legfeljebb csak féleredményt — ha nem szomorú eredménytelenséget — hozhat.

Dr. Goltner Dénes

A végrehajtható kiadmányokról

A Te. 62. §-a midőn egyrészt az első bekezdésében meghatározza azokat az eseteket, amelyekben a kielégítési végrehajtás céljából végrehajtó kiadmányok kiállítását kell kérni, másrészt pedig a negyedik bekezdésében azokat a kivételeket, amikor ehelyett a kielégítési végrehajtásnak végzéssel való elrendelését kell kérni, olyannak tűnik fel, mintha ezen utóbbi részében a kivételeket taxatíve akként sorolta volna fel, hogy további kivételnek helye nincsen, és így ha belföldi mulasztási ítélet, bírói egyesség vagy fizetési meghagyás alapján kért végrehajtásnál a negyedik bekezdés 1—6. pontjai alá vonható esetek egyike sem forog fenn, úgy csakis és kizárólag az első bekezdés szerint lehetne eljárni.

Ez a felfogás azonban a törvény betűjéhez való merev és indokolatlan ragaszkodást jelentene, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy vannak egyéb olyan esetek is, amikor az érdekelt fél jogának célirányos gyakorolhatása érdekében szükséges az, hogy ugyancsak végzéssel rendeltessék el a végrehajtás s így ez iránt a kérelmet a Te. 59. §-a és a Vht. 8. §-a szerint kell előterjeszteni; a bírói gyakorlat pedig szem előtt tartva az észszerűségi követelményeket, nem zárkózik el az elől, hogy ilyenkor a törvény rendelkezéseit kiterjesztően alkalmazza. Ez áll összhangban a törvényhozó szándékával is, amely a Te. javaslatának miniszteri indokolásában is világosan kifejezésre jutott, midőn a 62. §-sal kapcsolatban rámutatott

arra, hogy csak azokban az esetekben tér rá a végrehajtás elrendelésének a végrehajtható kiadmányok kiállítása alakjában megnyilvánuló útjára, amikor — többek közt — feltehető, hogy a végrehajtás elrendelésén túlmenő intézkedést nem kell tennie a bíróságnak. Már pedig ezen § első bekezdésével szemben való további kivételeknek éppen az az alapja, hogy itt a végrehajtás elrendeléséhez még egy bizonyos plusz járul, amely meg is haladja az illető végrehajtható közokirat tartalmát és így egyúttal oly ténykedést is szükségessé tesz, amely meghaladja a Te. 63. §-ának második bekezdése szerint eljáró, de bírói képesítéssel nem rendelkező hivatalnok hatáskörét és így csakis alakszerű bírósági határozatban juthat kifejezésre.

Szemléltessük ezt azonban néhány példával, bár távol vagyunk attól, hogy minden előfordulható lehetőséget kimeríthessünk.

A peres felek bírói egyességet kötnek, mely szerint alperes 90 nap alatt megfizet felperesnek x forintot; ha azonban ellene közben harmadik személy javára végrehajtást rendelnek el vagy foganatosítanak, úgy az egyességi összeg innen számított 3 nap alatt fizetendő. — Nem lehet kétséges, hogy a 90 nap eltelte után a kielégítési végrehajtás végrehajtható kiadmányok kiállításával rendelhető el és rendelendő el; ha pedig közben pl. harmadik személy javára végrehajtást rendelnek el az alperes ellen, úgy kétségtelen, hogy ettől számított negyedik napon, ezen körülményre hivatkozva, joga van a hitelezőnek végrehajtást kérni; de hogyan? A végrehajtási jog feltételének beálltát bizonyítani kell; ez nem is ütközik nehézségbe, hiszen közokirattal igazolható; de viszont a bíróságnak a végrehajtás elrendelésével kapcsolatban meg kell állapítania, hogy ez megtörtént; ezt a megállapítását végzésben — legalább is a Te. 60. §-a szerinti végzésben — kell kimondania, így magától adódik a következtetés: a hitelezőnek evégből szabályszerű végrehajtás elrendelése iránti kérelmet kell benyujtania, amelyben előadja azokat a körülményeket, amelyek folytán a végrehajtási joga megnyílott. Az pedig a törvénykezésnek nem a Te. által megvalósítani kívánt egyszerűsítését, hanem ellenkezőleg körülményesebbé tételét jelentené, ha a bíróság külön kívánná végzéssel megállapítani a végrehajtási jog feltételének beálltát, anélkül, hogy ugyanebben a végzésben elrendelné a végrehajtást is, hanem emellett külön állítaná ki a végrehajtható kiadmányokat.

A most mondottak irányadók természetesen akkor is, ha bárminő módon feltételtől vagy viszontszolgáltatástól függ a végrehajtási jog, (lásd: Ppé. 35. §-ának utolsó bekezdése), amit vagy a végrehajtó igazol a Vht. 10. §-ában megjelölt okirattal, vagy pedig ezen § szerint meghallgatja a bíróság az érdekelteket és ennek eredménye alapján határoz. (A Vht. itt említett 13. és 15. §-aiban megjelölt esetekben viszont nem is lehet az eljárás módja felől kétség, mert ezek a Te. 62. § negyedik bekezdésének 2. pontjában úgyis előfordulnak.) Rá kell ellenben mutatni arra, hogy ha a végrehajtás elrendelésének alapjául szolgáló mulasztási ítélet vagy egyesség értelmében a végrehajtható viszontszolgáltatása nem kell hogy megelőzze a végrehajtást szenvedő szolgáltatását, hanem azzal egyidejüleg teljesítendő s így ennek előzetes megtörténte nem igazolandó, ilyenkor a végrehajtható kiadmányok kiállításának helye van és csakis ennek van helye; a többi pedig a végrehajtás foganatosításának sorára tartozik. E helyen egyúttal kiemelendő az, hogy a Pp. 591. §-ának 2. bekezdésére tekintettel fizetési meghagyással kapcsolatban az ily eset fennforgása ki van zárva.

Egy másik példa: A hitelező olyan dolog vételára iránti követelést érvényesített, amely a Vhn. 2. §-a alá esik s ezért igénybe kivánja venni a Vhn. 3. §-ában biztosított lehetőséget. Az utóbbi § értelmében a kérdéses dolog lefoglalhatósága vagy a végrehajtást elrendelő végzésben, vagy később külön végzésben mondható ki; ha tehát a végrehajtás végrehajtható kiadmány által rendeltetett el, nincs akadálya annak, hogy a végrehajtató külön beadványban kérhesse a lefoglalhatóság kimondását is; ámde az eljárás egyszerűsítése érdekében módot kell neki adni ahhoz, hogy ne legyen kénytelen ezt külön tenni s így nem lehet őt elzárni attól, hogy összes kérelmeit egy beadványban, a végrehajtás elrendelése iránti kérvényben terjeszthesse elő. Szociális szempontok, a végrehajtást szenvedő iránti méltányosság is ezt indokolják; ilymódon csak egy ténykedés költsége merül fel és állapítandó meg, míg ha a végrehajtatót a bíróság azáltal, hogy ily esetben a végrehajtás elrendelése iránti kérvényét a Te. 62. §-ának harmadik bekezdése alapján elutasítja, arra kényszerítené, hogy okvetlenül külön adja be a Vhn. 3. §-a szerinti kérelmét, ezért az újabb költség megállapítása sem volna mellőzhető; az a bírói gyakorlat ugyanis, amely az ilyen külön kérelemért költséget nem állapít meg azzal az indokkal, hogy ez a kérelem a végrehajtási kérvényben is előadható lett volna, nem nyerhetne alkalmazást olyankor, amikor ki van zárva annak a lehetősége, hogy a végrehajtató végrehajtási kérvényt adhasson be.

A teljesség kedvéért megemlítendő e helyen, hogy annak nincs törvényes akadálya, hogy a bírói egyességbe a felek a Vhn. 3. §-a szerinti lefoglalhatóságra vonatkozó kijelentést is belevegyék, vagy a keresetben a felperes ennek kimondását is kérje, amely esetben a kereseti kérelem szerint meghozott mulasztási ítéletnek ez is tartalmát képezi s ilyen végrehajtható közokiratok alapján kiállított végrehajtható kiadmány alkalmas arra, hogy vele a hitelező az említett célt is elérje; de ha a hitelező fizetési meghagyás útján érvényesíti a követelését, a fizetési meghagyásban, melynek tartalmát a Pp. 592. §-a határozza meg, a lefoglalhatóság kimondása, amely lényegileg tűrési kötelezettséget állapít meg, nem foghat helyt s így fizetési meghagyás esetén csakis az előző bekezdésben mondottak szerint járhat el a végrehajtató.

A Vht. 43. §-ának utolsó bekezdése értelmében késedelmi kamat a teljesítési határidő lejártá-

tól akkor is megilleti a hitelezőt, ha a végrehajtás elrendelésének alapjául szolgáló ítéletben vagy egyességben kamatfizetési kötelezettség nem foglaltatik, s így jogosult a szabatosan megjelölendő kezdőnaptól járó 5%-os kamatok erejéig is a végrehajtás elrendelését kérni; ámde ha mulasztási ítélet vagy egyesség alapján végrehajtható kiadmány kiállítását kívánja, úgy a Te. 62. §-ának második bekezdése szerinti példányokat csak avval szó szerint egyező szövegezésben mutathatja be, (49.000/1930. I. M. sz. rendelet 16.§), mert ha ettől eltérően a kamatokat is belefoglalja, a végrehajtható kiadmány a 62. § harmadik bekezdése értelmében megtagadandó. Mivel pedig a Vht. 43. §-ának utolsó bekezdésében biztosított jogától nem üthető el a végrehajtató, nem lehet kétséges, hogy ilyenkor is helye van annak, hogy a végrehajtásnak végzéssel való elrendelése iránt terjeszthessen elő kérelmet. Ilyenkor tulajdonképpen a Te. 62. § negyedik bekezdésének 2. pontjában megjelölt azon esetnek, hogy a végrehajtást az alapjául szolgáló közokiratban meghatározott marasztalási összegnek csak egy része erejéig kérik, az ellenkezője áll fenn: többre kérik a végrehajtást, mint a marasztalási összeg.

Hasonló a helyzet akkor is, ha a kereset előterjesztésével egyidejüleg vagy utána a felperes a Ppé. 50. §-a alapján biztosítási végrehajtást kért, az elrendeltetett és foganatosíttatott, s a per mulasztási ítélettel vagy egyességgel nyert befejezést, vagy pedig fizetési meghagyás iránti kérelem kapcsán történt — a Te. 84. §-ára tekintettel — a biztosítási végrehajtás kérése és elrendelése, valamint foganatosítása. Az egyességben az alperes által megfizetni kötelezett költségek közé esetleg bevehető a biztosítási végrehajtás kérése és foganatosítása kapcsán felmerült és megállapított költségek összege is, amivel kapcsolatban, későbbi viták elkerülése végett, célszerű erre a körülményre az egyesség szövegében kifejezetten rá is mutatni; a mulasztási ítéletnél és fizetési meghagyásnál azonban erre lehetőség nincsen. Ilyenkor tehát, vagy ha az egyezségben nem az imént említett módon rendelkeztek a felek, ugyancsak meg kell adni a végrehajtatónak a lehetőséget ahhoz, hogy a végrehajtásnak végzéssel való elrendelését kérhesse.

A Te. 62. §-ának negyedik bekezdése arról az esetről sem tesz említést, amikor a mulasztási ítélet vagy egyesség értelmében munka vagy másnemű teljesítésre, valaminek tűrésére vagy abbahagyására van a marasztalt fél kötelezve, s így a végrehajtató a Ppé. 49. §-a szerint jogosult kérelmét előterjeszteni; itt azonban az, hogy a végrehajtható kiadmány nem alkalmas eszköz, annyira kézenfekvő, hogy ezzel bővebben foglalkozni szükségtelen. (Lásd: Sárffy: A végrehajtási eljárás jogszabályainak magyarázata 590. oldal.)

A szerzői jogról szóló 1921: LIV. törvénycikk rendelkezései szerinti eljárásban, tekintettel e törvény 27. §-ára és a 9.800/1922. I. M. sz. rendelet 3. §-ára, szintén megvan a lehetősége annak, hogy az eljárás mulasztási ítélettel fejeződik be; de ha pl. ez az ítélet a törvény 20. vagy 21. §-ai értelmében elkobzást rendel el, vagy egyéb rendelkezések mellett ezt is kimondja: a végrehajtás elrendelésének módjára tekintettel, amelyet a 9.800/1922. I. M. sz. rendelet 8. §-a szabályoz, ugyancsak kézenfekvő, hogy itt is csak végzéssel való elrendelésnek lehet helye, bár a Te. 62. §-ának negyedik bekezdése ezt sem említi meg.

Ehhez hasonló a helyzet akkor is, ha a tisztességtelen versenyről szóló 1923: V. t.-c. 10 §-ában meghatározott intézkedéseket (használhatatlanná tétel, megsemmisítés, megtévesztő eszközök eltávolítása) rendelt el az ítélet, amelyek tekintetében a végrehajtás elrendelését, illetve foganatosításának módját illetően a 6.800/1934. I. M. sz. rendelet 20. §-a tartalmaz rendelkezéseket, s ehhez képest lehet helye a szükséges utasítások kiadásának.

Ha olyan mulasztási ítéletet támadtak meg ellentmondással, amely nem készpénzbeli követelésben marasztal, hanem a Vht. 226. §-ában megjelölt ingóságok bizonyos mennyiségére vonatkozik, úgyszintén nem lehet kétséges, hogy a valószínű készpénzbeli egyenérték erejéig elrendelhető biztosítási végrehajtást, amelynek alapján ilyenkor nem csupán a Ppé. 51. §-a, hanem a két törvényes rendelkezés együttesen képezi, ugyancsak nem lehet a Te. 85. §-a szerint végrehajtható kiadmány alakjában elrendelni. Ez egyébként levezethető a Te. 62. § negyedik bekezdésének 2. pontjából is, mert ha vagylagos marasztalást tartalmaz az ítélet, úgy kielégítési végrehajtás esetén is a Vht. 219. §-a szerint gyakorolnia kell a végrehajtatónak a választási jogát, tehát szükséges, hogy ezt kérvényben adja elő, s a kérelme szerint hozassék határozat; biztosítási végrehajtás esetén pedig, ahol a választási jog ki van zárva, rá is van utalva a végrehajtató arra, hogy csakis a pénzbeli marasztalás összege erejéig kérje a végrehajtás elrendelését.

A felsorolt néhány példa eléggé rávilágít arra, hogy a gyakorlatban a helyes jogszolgáltatás érdekében mennyire ki lehet tágítani a Te. 62. § negyedik bekezdésének csupán látszólag taxatív felsorolású tartalmát és kereteit; egyéb adottságok egyéb helyzeteket is teremthetnek még, ahol ugyancsak be kell látni, hogy a törvény alkalmazója nem szorítkozhatik ezekre a keretekre.

Mindezek megfontolásával az elvi tételt a következőkben rögzítjük le. Minden olyan esetben, amidőn a végrehajtható kiadmány alkalmatlan arra, hogy benne az általa megnyílt végrehajtási jognak egész terjedelmében való gyakorlása lehetővé váljék, vagy általában, ha külön jogszabálynál vagy a dolog természeténél fogva a végrehajtás elrendelésével kapcsolatban oly bírói rendelkezés is szükséges, amely a Te. 63. §-ában és a 49.000/1930. I. M. sz. rendelet 16. §-ában előírt alakszerűségekre tekintettel a végrehajtható kiadmányban kifejezésre nem juthat: a végrehajtás végzéssel való elrendelésének s így szabályszerű végrehajtás elrendelése iránti kérelemnek van helye akkor is, ha a fennforgó eset nem is tartozik a Te. 62. §-ának negyedik bekezdésében felsoroltak közé.

A hivatása magaslatán álló gyakorlati jogásznak mindig meg kell találnia annak a módját, hogy a jogszabályok hézagait — amelyek rendszerint csak látszólagos hézagok — hogyan töltse ki megfelelő tartalommal és alkalmazza azokat úgy, hogy mindenkor megfeleljenek az élet követelményeinek ; aki így jár el, oktalanul nem gáncsoskodik, de a valódi célt sem téveszti el, s ekként hasznosan működik közre a fejlődés útjának kialakításában, az öntudatosan vallhatja, hogy a maga terén részese annak az építő és alkotó munkának, amelyből senki sem vonhatja ki magát, ha a haladó társadalom tagjának kíván számítani.

Dr. Dolánszky Ferenc

A távollévő megbízottjának képviseleti jogköre

Több tanulmány foglalkozott már a Jogtudományi Közlönyben a távollévő *gondnokának* képviseleti jogkörével.[1] Szorosan ehhez kapcsolódik az a kérdés, hogy milyen képviseleti jogköre van a távollévő *megbizottjának*. Az alábbiakban erre a kérdésre vonatkozólag kívánunk néhány gondolatot felvetni.

1. Mekkora a távollévő megbizottjának az a minimális képviseleti jogköre, amely gondnok rendelését kizárja?

A gyámi törvény (1877 : XX. t.-c.) 28. §-ának utolsó bekezdése értelmében a távollét esetében »... gondnokság alá helyezésnek csak akkor van helye, ha a távollevő ... megbizottat nem rendelt ...«

A távollévő megbízottjának képviseleti jogkörét a megbízónak a megbízásban kifejezésre juttatott ügyleti akarata határozza meg. Ebben a tekintetben mindig a konkrét jogügylet irányadó. Az ügyletértelmezés dönti el azt, hogy mire terjed ki és mire nem terjed ki a megbízott jogköre.

A vonatkozó jogszabályok nem határozzák meg kifejezetten azt, hogy mekkora képviseleti jogkörrel kell a távollévő megbízottjának rendelkezni ahhoz, hogy ne legyen helye a távollévő részére gondnok kirendelésének. Abból azonban, hogy a gyámi törvény értelmében a távollévő vagyonát *vagylagosan* vagy megbízott, vagy pedig gondnok kezeli, joggal következtethetünk arra, hogy a távollévő részéről adott megbízás akkor zárja ki gondnok kirendelését, ha a megbízott legalább akkora képviseleti jogkörrel rendelkezik, mint amekkora képviseleti jogkör a távollévő gondnokát is megilletné.

A kiindulópont tehát a távollévő gondnokának képviseleti jogköre. A távollévő gondnoka : vagyonkezelő gondnok, jogköre : a távollévő vagyonának őrzése, kezelése, a távollévőnek vagyona tekintetében perenkívüli és perbeli képviselete, valamint a 10.470/1945. M. E. sz. rendelet[2] 18. §-a értelmében a távollévő ingatlanának és egyéb vagyontárgyainak a gyámhatóság jóváhagyása mellett történő elidegenítése vagy megterhelése feltéve, hogy ez a távollévőt jelentős károsodástól óvja meg.

A fentiek értelmében a távollévő megbízottjának is legalább ekkora képviseleti jogkörrel kell rendelkezni ahhoz, hogy a távollévő részére ne lehessen gondnokot kirendelni.

Meg kell jegyezni, hogy az esetek legnagyobb részében a megbízás köre egészen lazán van meghatározva. Pl. : »intézd minden ügyemet«, vagy »rád bízom mindenemet«. Kétségtelen, hogy az ilyen megbízások megadják a fentiek értelmében szükséges képviseleti jogkört és kizárják a gondnok kirendelését.

2. Mi a helyzet akkor, ha a távollévő megbízottjának képviseleti jogköre szűkebb, mint amekkora képviseleti jogkörrel a gondnok rendelkeznék?

A gyámi törvény célja kétségtelenül az, hogy a távollévő *minden vagyoni* ügye tekintetében képviselve legyen. Abban az esetben tehát, ha a távollévő részéről adott megbízás szűkebb, mint amekkora képviseleti jogkörrel a gondnok rendelkeznék, gondoskodni kell arról, hogy a távollévő képviselve legyen vagyoni ügyeinek arra a részletére vonatkozólag is, amelyre a megbízott jogköre nem terjed ki.

Ilyen gyakorlati eset lehet pl. a következő. A távollévő házastársára bízza lakásának és minden ingóságának a kezelését, fitestvérére pedig ingatlanát. Testvére meghal. A távollévő tehát ingatlanára vonatkozólag képviselet nélkül marad.

A megoldás nyilvánvalóan az, hogy azokra a vagyoni ügyekre vonatkozólag, amelyekre a megbízott képviseleti jogköre nem terjed ki, vagyonkezelő gondnokot kell kirendelni a megbízott *mellé*. Ilyen esetekben tehát a távollévő képviseletét az általa kirendelt megbízott és a gyámhatóság által kirendelt gondnok *együttesen* látják el.

A szükséges feltételek (pl. szakértelem) fennforgása esetében a megbízottat is ki lehet rendelni gondnokul, feltéve, hogy a távollévő ezzel ellenkező akaratának nem adott kifejezést.

3. Lehet-e gondnoka »háborús távollévőnek« annak ellenére, hogy megbízottat rendelt egész vagyona kezelésére kiterjedő jogkörrel?

Háborús távollévő az, akinek a javait az elhagyott javak kormánybiztosa jogerős határozattal elhagyottnak nyilvánította. A 10.490/1945. M. E. sz. rendelet :[3] 3. §-ának (2) bekezdése értelmében nem lehet elhagyottnak tekinteni a távollévő javait, ha »... a tulajdonosnak egyenesági rokona vagy vele együttélt házastársa azokkal

[1] Dr. Habermann Gusztáv és dr. Villányi Pál : Távollevő gondnokának képviseleti jogköre, (Jogt. Közl. 1947. 35. 1.), dr. Kubinyi Ödön : Távollevők gondnokának képviseleti jogköre, (Jogt. Közl. 1947. 177. 1.)

[2] M. K. 168. sz.

[3] M. K. 167. sz.

rendelkezni jogosult.« Ebből az következik, hogy azt a távollévőt, aki olyan megbízottat rendelt egész vagyona kezelésére, aki nem egyenesági rokona és nem is vele együttélt házastársa, »háborús távollévőnek« lehet tekinteni.

A 10.490/1945. M. E. sz. rendelet 15. §-ának (1) bekezdése értelmében: »Háborús távollevő részére gondnok kirendelésének helye van akkor is, ha egyébként a fennálló jogszabályok szerint a távollevő részére nem lehetne gondnokot kirendelni.« Ezekszerint a háborús távollévőnek — a közönséges távollévővel ellentétben — abban az esetben is lehet gondnoka, ha *egész vagyona* kezelésére rendelt megbízottat.

4. Milyen alakszerűségekhez van kötve a házastársak és jegyesek között adott vagyonkezelői megbízás?

A vagyonkezelői megbízás általában nincs alakszerűséghez kötve. Tekintettel azonban azokra a gyakori esetekre, amikor a távollévő hozzá legközelebb álló házastársát bízza meg vagyona kezelésével, felmerül az a kérdés, hogy nem szükséges-e a közjegyzői okiratbafoglalás ezeknek a megbízásoknak az érvényességéhez figyelemmel az 1886 : VII. t.-c. 23. §-ának *a)*, vagy *b)* pontjaira, amelyek a házastársak és jegyesek között létrejött általános és bizonyos különös meghatalmazások érvényességéhez a fenti alakszerűséget kívánják meg.

Nézetünk szerint a gyámi törvény 28. §-ában szereplő vagyonkezelői megbízás nem esik a közjegyzői novella 23. §-ának *a)* pontjában említett »általános meghatalmazás« (helyesen: megbízás) fogalma alá. Az általános meghatalmazás u. i. azt jelenti, hogy a megbízó a megbízottat *minden* olyan ügyének az ellátásával megbízza, amelyben a képviselet egyáltalában meg van engedve. Az általános meghatalmazás tehát a teljes vagyonjogi képviseleten felül megadja a képviseletet tűrő személyi jogi ügyekben is a képviseletet a megbízottnak. A vagyonkezelésre vonatkozó megbízás az 1886 : VII. tc. 23. §-ának *b)* pontjában foglalt különös meghatalmazások között nincs felsorolva. Mindezek alapján kétségtelen az, hogy a vagyonkezelői megbízás a házastársak és jegyesek között sincs a közjegyzői okirat alakszerűségéhez kötve. Ha tehát a távollévő pl. egy tábori levelezőlapon azt írta házastársának: »Ha nem tudnék hazajönni, intézkedj minden ügyemben«, ez olyan érvényes vagyonkezelői megbízás, amely a távollévő részére a gondnok kirendelését kizárja.

Tekintettel azonban arra, hogy a közjegyzői novella 23. §-ának *b)* pontja a házastársak és a jegyesek között az ingatlanvagyon elidegenítésére és megterhelésére adott meghatalmazás érvényességéhez megkívánja a közjegyzői okiratba foglalást, a távollévőnek vagyona kezelésével nem közjegyzői okiratban megbízott házastársa a távollévő ingatlanvagyonának az elidegenítésére, vagy a megterhelésére nem jogosult. Ha tehát a távollévőnek van ingatlana és felmerül az elidegenítés, vagy a megterhelés szüksége abból a célból, hogy a távollévőt jelentős károsodástól óvják meg, a gyámhatóság köteles erre a célra gondnokot kirendelni.

Dr. Scholtz Kornél

A nemzeti vállalatok alkalmazottainak jogi helyzete

A nemzeti vállalatokról alkotott törvény 46. § 4. pontja felhatalmazza a kormányt, hogy »a nemzeti vállalatok munkavállalóinak szolgálati, fegyelmi és nyugdíjszabályzatát rendelettel állapítsa meg«. E rendelkezés kapcsán önkéntelenül is felvetődik a kérdés, mennyiben érinti az államosítás az alkalmazottak jogi helyzetét és, általában véve, lehet-e különbség a nemzeti vállalat és a magángazdasági vállalat alkalmazottainak jogi helyzete között.

Az állami vállalat jogi és közgazdasági életünkben nem ismeretlen fogalom. Már egy 1875. évi kereskedelmi miniszteri rendelet intézkedik az állami kereskedelmi vállalatokról.

Az állam eddigi kereskedelmi vállalatai jórészt olyan célok megvalósítására alakultak, amelyek lebonyolításánál fontos volt az állam ellenőrzése, sőt ajánlatosnak mutatkozott, hogy e feladatokat az egységes intézés érdekében az állam végezze. Igy alakult a vasút, pósta, állami nyomda stb. E vállalatokat tehát, az egyéb kereskedelmi vállalatokkal ellentétben, rendszerint nem egy várható nyereség reménye, hanem a közösségnek bizonyos szolgálatokkal való ellátása hívta életre. Éppen e vállalatok jellege hozta magával szervezetüknek az állami hivatalokhoz hasonló bürokratikus kiépítését, ami a szolgálati viszony jellegére is rányomta bélyegét.

Ekként — bár alaprendelkezésként kimondatott, hogy az állam kereskedelmi vállalatainak alkalmazottai magánjogi szolgálati viszonyban állóknak tekintendők-e munkavállalók szolgálati viszonya lényegében alig különbözik az állammal »közjogi« szolgálati viszonyban álló alkalmazottakétól. (Nem akarok itt most kitérni arra, mert messze túlhaladná e cikk kereteit, hogy a »közjogi« a »magánjogi« szolgálati viszony kifejezés nem helyes. Szolgálati viszony csak egyféle van. A »szolgálat«, — a végzendő tevékenység — természetesen különböző. Lehet, hogy a munkavállaló kereskedelmi tevékenységet fog folytatni, lehet, hogy gazdaságit, lehet, hogy államigazgatási tevékenységet, pl. rendőr, miniszteri tisztviselő. Ez utóbbi az, amit eddig közjogi szolgálati viszony elnevezéssel határoztak meg.)

Az állam kereskedelmi vállalati alkalmazottainak munkaidejére, munkafeltételeire, szabadságidejére, áthelyezhetőségére, büntetőjogi védelmére vonatkozó rendelkezései általában lényegesen különböztek a magángazdasági kereske-

delmi vállalatok munkavállalóira vonatkozó szabályozástól és annyira a közszolgálati alkalmazottakra vonatkozó szabályzataival voltak azonosak, hogy a szolgálati viszony »magánjogi« jellege teljesen elhomályosodott, ami az igények érvényesítésének szigorításában, megszűkítésében is kifejezésre jutott.

Az új állami vállalatok rendeltetése eltérő. A nemzeti vállalat valójában kereskedelmi — kereskedő — vállalat és mint ilyen, elsősorban a kereskedelmi vállalatok szervezetét teszi magáévá. Ennek természetes következménye lenne, hogy a nemzeti vállalatok munkavállalóinak szolgálati viszonya is hasonló legyen a kereskedelmi vállalatok alkalmazottainak szolgálati viszonyához.

Ha azonban ez így van, akkor természetesnek látszanék, hogy a nemzeti vállalatok alkalmazottaira vonatkozó eltérések nagyrészt le is bontandók. Vannak azonban olyan szempontok, amelyek megkívánják, hogy bizonyos eltérő szabályozás mégis fennmaradjon. E szempontok a nemzeti vállalatoknak a közösség szempontjából való nagyobb fontossága, az egységes munkaerőgazdálkodás és végül bizonyos átmeneti jellegű gazdasági követelmények. Ez utóbbiak viszont csak átmeneti, időleges eltéréseket kívánnak meg (felmondás, végkielégítés, csökkentések, stb.) úgy, hogy ezekkel foglalkozni nem is fogok.

Az eltérő szabályozást előidéző okok felsorolásából már önként következik, melyek azok a területek, ahol eltérés lehetséges és szükséges.

A nemzeti vállalatoknak, a közösség szempontjából való nagyobb fontosságára tekintettel feltétlenül alaposabban szabályozandók azok a kérdések, amelyek a termelésre és a vállalat eredményességére lényeges befolyással vannak. Igy elsősorban a munkafegyelemre vonatkozó és a munkaviszonyt szabályozó rendelkezések megszegését tiltó intézkedéseket tartalmazó jogszabályok. Elsőbe a fegyelmi vétségekre és a rögtöni hatályú felbontásra, valamint fegyelmi eljárásra vonatkozó rendelkezések, utóbbiba a büntető rendelkezések tartoznak.

A fegyelmi vétségek problémája általában megoldandó és kodifikálandó kérdés. A nemzeti vállalatoknál azonban nagyobb fontossággal bír, mint a magángazdasági vállalatoknál. Ez esetben ugyanis ide illeszthetők be olyan rendelkezések, melyeket a magángazdasági szektornál az állam a termelés érdekében a tulajdonossal szemben támaszt.

Elengedhetetlen a nemzeti vállalatokra vonatkozó egységes fegyelmi szabályzat elkészítése, mely részletesen meghatározza az anyagi és alaki fegyelmi jogot. Ma csak egyes vállalatoknál találunk fegyelmi szabályzatot és ezek rendelkezései is egymástól teljesen eltérőek.

Nem kívánok e kérdéssel részletesen foglalkozni, de mindenesetre meg kell jegyeznem, hogy fegyelmi vétséget kell képezni mindazon cselekményeknek, melyek a termelést, a munkafegyelmet hátrányosan befolyásolnák, vagy a nemzeti vállalatokba fektetett bizalmat megrendítenék. Ez utóbbiaknál nem az Ipartörvény 95. § *g)* pontjában foglaltakra gondolok, hanem arra az esetre, ha a magatartás a nemzeti vállalati jelleg iránt kelthetne bizalmatlanságot.

A fegyelmi eljárás tekintetében alapkövetelménynek volna felállítható a gyorsaság, mert a hosszabb ideig elhúzódó fegyelmi eljárásnak — aminek példáját az állami vállalatoknál eddig láthattuk — példaadó és javító hatása igen csekély. — Ez két módon is elősegíthető, egyrészt az eljárási szabályok egyszerűsítésével, másrészt a fegyelmi szervek decentralizált, üzemenkénti megszervezésével, ellentétben az állami vállalatoknál eddig szokásban volt központi megoldással.

Szintén e körbe tartozik a fegyelmi szerv által hozott határozat megtámadásának kérdése. Itt két lehetőség mutatkozik: másodfokú fegyelmi fórum beiktatása, vagy a munkaügyi bíróságnál való megtámadás lehetősége. Az eddigi állami vállalatoknál mindkét forma feltalálható, sőt vegyes rendszer is van. A gyorsaság követelményének szem előtt tartása az egyfokú fegyelmi bíráskodást és a munkaügyi bíróságnál való megtámadást mutatja a helyes megoldásnak.

A fegyelmi eljárás szabályozása során még egy kérdést kell rendezni és ez az illetékes miniszter szerepe. Ez csak a magángazdasági vállalatok fegyelmi szabályzata szempontjából jelent újítást, mert az állami vállalatoknál a fegyelmi eljárás során hatásköre eddig is biztosítva volt. Nyilvánvaló, hogy fel kell ruházni a fegyelmi eljárás indításának jogával. Kérdéses azonban, hogy mi legyen a szerepe, a nem az általa elrendelt fegyelmi ügyek során, vagyis a fegyelmi szerv határozata köti-e, illetőleg ami ezzel egyértelmű, megakadályozhatja-e a fegyelmi eljárás lefolytatását. Általános elv, hogy a fegyelmi szerv határozata a munkáltatót köti, ekként az állásvesztésre ítélt munkavállalót köteles elbocsátani, az enyhébb büntetésre ítéltet viszont nem bocsáthatja el. Ezt az elvet a nemzeti vállalat vezetőségére is alkalmazni kell, de elképzelhető volna a miniszter részére a fegyelmi szerv által hozott határozat félretételének, illetőleg a fegyelmi eljárás felfüggesztésének jogát megadni.

A fegyelmi vétségek során meg kell emlékezni még egy külön kategóriáról, a vállalatok vezetői által elkövetett fegyelmi vétségekről. Ezek külön elbírálást igényelnek egyrészt, mert a vállalat vezetőinek a vállalat fegyelmi szerve által való felelősségre vonása nem látszik célszerűnek, másrészt az általuk elkövethető fegyelmi vétségek nagyrészt olyan természetűek, amelyek elbírálására a vállalat fegyelmi bizottsága nem lenne alkalmas. E fegyelmi vétségek elbírálására esetleg a minisztérium kebelében kellene külön fegyelmi szervet létesíteni.

A fegyelmi vétségekkel kapcsolatosan, sőt esetleg azzal egybefoglalva kellene szabályozni a rögtöni hatályú felbontás kérdését is. Az erre vonatkozó szabályozás szintén nem egységes és részben elavult is.

Feltétlen kodifikálandók lennének a büntető rendszabályok. Ez különben az egész munkajog égető kérdése. A nemzeti vállalatoknál különösen büntetendők volnának a munkafegyelmet

sértő és lazító, a munkaeredményt csökkentő cselekmények. Ezt kívánta szolgálni a jelenlegi állami vállalatok alkalmazottai tekintetében kimondott az a rendelkezés, hogy büntetőjogi szempontból közhivataloknak tekintendők. Ez azonban tökéletes megoldást nem jelent, mert büntetőtörvényünk szakaszai nem minden esetben alkalmazhatók az itt elkövetett bűncselekményekre. Gondolok itt a munkafegyelmet sértő egyes cselekményekre, vagy például a gondatlan üzletvezetés folytán bekövetkezett károsodásokra. (A hűtlen kezelésnek gondatlanságból elkövetett alakja nincsen.) A nemzeti vállalatokról szóló törvény 20. §-a gondol a kérdésre, azonban csak a magánjogi részt szabályozza, a büntetőt nem.

A munkaerőgazdálkodással kapcsolatban is adódnak egyes problémák. Igy elsősorban a munkavállalók áthelyezésének kérdése. Itt alkalmazható volna az állami vállalatoknál eddig is feltalálható megoldás, vagyis a munkavállaló — büntetésből történt áthelyezését nem tekintve — ezáltal az eddiginél hátrányosabb helyzetbe nem kerülhetne.

Jelenleg még éppen az áthelyezésekkel kapcsolatosan a nyugdíjkérdés is problémákat okoz, azonban az állami vállalatok egységes nyugdíjintézetének felállítása esetén ez a probléma megoldódik.

A fentiekben igyekeztem rámutatni azokra a fontosabb problémákra, amelyek a nemzeti vállalatok munkavállalóinak szolgálati viszonyaival kapcsolatban adódnak és amelyeknél a magángazdaságban alkalmazott munkavállalókra vonatkozó szabályozástól eltérő megoldást kell választani. Az említetteken túlmenő eltérés, nézetem szerint, nem szükséges, mert a munkaidőre, a munkabérre és egyéb munkafeltételekre vonatkozó rendezések megegyeznek a magángazdaságban alkalmazott munkavállalókra vonatkozó rendelkezésekkel, illetőleg arra kell törekednünk, hogy e tekintetben, ha van is különbség, rövidesen eltűnjön.

A most elmondottak csak a problémák felvetését kívánták szolgálni, de a kérdés végleges megoldása a kormányzat egyik sürgős feladata kell, hogy legyen. *Dr. Nagy László*

Büntetőjog és alkoholizmus

A büntetőjog reformjának gondolatával számos olyan kérdés vált aktuálissá, amellyel a reformált büntetőjogi kódexnek foglalkozni kell.

Kerek negyven esztendeje annak, hogy ezzel a kérdéssel a Jogtudományi Közlöny hasábjain vezércikkben foglalkoztam és csodálatos módon kell megállapítanom, hogy az akkori cikkemben lefektetett gondolatok még a mai napig sincsenek megvalósítva és hogy az ott lefektetett jogelvek mindegyike azonos irányban halad az igazságügyminiszter által tervbevett elgondolásokkal.

Jelenlegi büntetőtörvényünk 76. §-a, különösen pedig a kihágási büntetőtörvénykönyv 84. és 85. §-ai nem alkalmasak arra, hogy a növekedőben levő alkoholizmust s az annak folytán elkövetett bűncselekményeket csökkentsék. A Btk. 76. §-a alapján hozott felmentő ítéletek megelégszenek azzal, hogy a beszámíthatatlanságot okozó öntudatlan állapotot megállapítják, s ezzel a büntetőpernek vége. Azonban azzal, hogy az adott esetben az öntudatlan állapotot okozó részegséget mi idézte elő, vajjon az iszákosságnak vagy alkalmi ivásnak következménye-e, senki sem törődik. S így az iszákos szabadul tette büntetőjogi következményei alól anélkül, hogy a társadalmat az alkoholista bűnös iszákosságban rejlő veszedelemtől megóvtuk volna.

A kihágási büntetőtörvénykönyv 85. §-a is csak ama másik egyént bünteti kihágás miatt, aki mást szándékosan lerészegít vagy azt a szeszes italelárúsításával iparszerűleg foglalkozót, aki részeg embernek még italt ad. Magát a részegeskedőt az alkoholt abnormálisan fogyasztót a törvény semmi irányban sem veszi kezelés alá, vele szemben sem megtorlást nem alkalmaz, sem a társadalomnak nem nyujt oltalmat, ellenben általánosan tapasztalt tény, hogy az iszákosok sokkal inkább veszélyeztetik a jogrendet, mint az alkalmi gonosztevők. Nem elégséges tehát ellenük a büntettesekkel szemben alkalmazott közönséges védekezés mód.

A büntetés célját : a javítást a mai büntetési rendszerek alig vagy nagyritkán érik el, mert az alkalmazott büntetés nem mehet el a bűncselekmény gyökeréig s a baj tulajdonképpeni okát nem szünteti meg.

A vasárnapi balesetstatisztika és az emberek testi épsége és élete ellen az alkohol mértéktelen élvezetének közvetlen hatása alatt elkövetett bűncselekmények azonban világosan utalnak arra, hogy a bajnak, a bűncselekménynek egyik okozója: *az alkoholizmus*. Ha tehát eltávolítjuk a bűnokozót : az alkoholt, akkor a bűncselekmény maga is el fog maradni.

Hogy az alkohol magára az egyénre, annak szervezetére, sőt ivadékaira is nagymértékű káros kihatással van, azt ma már minden elfogulatlan ember elismeri. De nemcsak az egyénre önmagára, hanem a társadalomra, a közbiztonságra is rendkívül veszélyeztető. Az alkohol káros hatásai ellen a társadalmi tevékenység hatékony és eredményes védekezést önmagában nem nyujt. Szükséges tehát, hogy az állam a maga tiltó parancsaival, praeventív intézkedéseivel siessen a védekező társadalom segítségére.

Az iszákostól meg kell védenie önmagát és a társadalmát.

Amíg azonban az alkoholivó önmagára veszélyessé nem válik, míg tiltott cselekmény elkövetésével az államhatalom rendelte jogparanc-

csal szembe nem helyezkedik, az államhatalmi beavatkozás sem foghat helyt. S itt a határt a személyes szabadság sérthetetlenségének dogmája vonja meg.

Ha az iszákos elhanyagolja, megsérti a családjával, hozzátartozóival szemben fennálló kötelezettségét, úgy meg kell vonni tőle az ügyek önálló vitelére a jogképességet. S amint az elmebetegség megállapításánál orvosszakértői vélemény alapján történik a gondnokság alá helyezés, úgy az iszákosság miatt is ez alapon bírói úton kell kimondani a gondnokságot.

Maga az iszákosság azonban, mint ilyen, főleg bűncselekmények elbírálásánál képezheti bírói megállapítás tárgyát.

Ha a bűnper során megállapítást nyer, hogy a tettes a bűncselekményt ittas állapotban követte el, úgy a nyomozás és vizsgálat tárgyává teendő, hogy a bűncselekmény elkövetését a tettes ittassága mennyiben befolyásolta. S ezen vizsgálat eredményéhez képest a bírót fel kellene hatalmazni annak kimondására, hogy az elítélt büntetésének egyrészét vagy a kiszabott büntetést egészben valamely *alkoholszanatóriumban tartozzék eltölteni.* Ezzel kétségtelenül a bűncselekmények nagymértékben való csökkentését fogjuk elérhetni. Különösen, ha a büntetőbíró által megállapított büntetési határidő leteltével vagy annak eltelt e előtt is az iszákosságból kigyógyítottakra nézve behozzuk *a próbára való szabadlábrahelyezést,* amelynek időtartama alatt a szabadonbocsátott gondnoki felügyelet és ellenőrzés alatt marad.

Nagyon természetes, hogy az alkohol, mint bűnokozó ellen való védekezés hatékonnyá csak úgy válhatik, ha az iszákos bűntettesek ellen alkalmazandó javítóbüntetés (helyesebben gyógyítás) alkalmas alkoholszanatóriumban hajtatik végre. Az alkoholellenes mozgalom napirendjén egyidejűleg ott szerepel az alkoholizmusra vonatkozó adatgyüjtés és az alkoholszanatórium ügye. A kitűzött cél tehát biztosítéka annak, hogy nemcsak erre vonatkozó jogszabályok statuálásával óhajtjuk az alkoholizmus terjedését megakadályozni és az alkoholizmus okozta bűnözést csökkenteni, de megfelelő intézmények teremtésével is.

A bűncselekmények előidéző okait számos téren megszüntetni még nem tudjuk s a büntetőjog tulajdonképpeni célja: a bűnös megjavítása javító neveléssel, próbárabocsátással, az ítélet feltételes felfüggesztésével az adott esetben.

Azonban e téren még nincsenek oly kétségbevonhatatlan adataink, mint az alkoholgyógyítás terén, ahol bebizonyított tény, hogy az iszákosság megszűntével a speciális bűnözési hajlam is megszűnik.

Arra kell tehát törekednünk, hogy büntetőtörvényünk az iszákossal szemben való jogszabályok statuálásával kiegészíthessék s különösen, hogy a Btk. 76. §-a esetén is, amennyiben a bűntettest részegség folytán előálló beszámíthatatlanság okából a büntetés alól a bíróság felmenti, úgy módja legyen egyszersmind az irányban intézkedni, hogy az iszákos megjavíttassék s így az iszákosságban rejlő bűnözésre hajló veszedelemtől a társadalmat megmentsük.

Negyven esztendő multával csodálatosan megerősíti elgondolásom helyességét a mentők megállapítása és az *alkoholvérpróba bevezetése.*

Amikor a büntetőjog reformja van a napirenden, nem maradhat el az *alkoholizmus megrendszabályozása.*

Dr. Schubert Ignác

SZEMLE

I.

A jogászképzés — megoldását illetően — egyre sürgetőbben jelentkezik. Az egyetemi oktatás gyökeres megújításának magvai termékeny, érintetlen talajba kerülnek. Az egyetemre igyekvő fiatalság könnyen fog megbirkózni a gazdasági változásra épült új anyaggal.

Az egyetemről már kikerült jogászifjak közül az ügyvédi vagy bírói pályára készülőkről fokozottabb elővigyázattal kell gondoskodni. Náluk a régi egyetemen megszerzett elméleti ismeretekre a struktúrájában megváltozott gyakorlati jogot építeni, a jelenségek helyes megismeréséhez nélkülözhetetlen módszer hiányában kétségek között és bizonytalanságban botorkálókat eligazítani: szerfelett nehéz.

E nehézség csökkentésének célját szolgálóan vetettük fel azt a gondolatot, hogy a bírójelölteket és az ügyvédjelölteket olyan gyakorlati képzésben kell részesíteni, amely egyfelől lehetővé, sőt kötelezővé teszi azt, hogy a bírójelölt bírósági gyakorlatát megszakítva vagy befejezve, ügyvédi irodai gyakorlatot is szerezzen, másfelől pedig az ügyvédjelölt bíróságon is működjék.

A gyakorlati képzés nemcsak a tételes jog területén folyék, hanem szociológiai, biológiai és pszihológiai ismeretek megszerzésére is adjon lehetőséget.

Miként a bírójelöltek foglalkoztatása, beosztása, jogszakonkénti tapasztalatok megszerezhetéséhez a lehetőség nyujtása állami feladat, azonképpen az ügyvédjelölt foglalkoztatása, joggyakorlatra beosztása, a tanviszony célszerű létesítésének — az ügyvéd személyének kijelölésére is kiható — feladata ugyancsak az államra vár. E feladatot az ügyvédi kamarákkal, azok csúcsszervével, az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottságával együtt és akként kell az államnak megoldania, hogy a gyakorlati idő alatt az eligazodás iránytűjéül szolgáló társadalomtudományi ismeretek megszerzése képző- és továbbképző tanfolyamokon megvalósulhasson, mert enélkül a jogászság szemlélete valamint a fejlődött, s a továbbfejlődő berendezkedésnek a jogászoktól követelt funkciója között a szakadék marad, hacsak nem tágul és enélkül még sokáig fogjuk hallani Anatole France tanácselnökének, az öreg zöldségárusra, Crainquebillre, a vádlottra rivallását: »élettörténetére nem vagyok kíváncsi.«

K. M.

II.

Egyszerre elhalt házastársak közszerzeménye

A tipikus tényállás az, hogy az egyszerre elhalt (azonos időponttal holtnaknyilvánított) közszerző házastársak közül csak az egyiknek a nevén áll valamely ingatlan (általánosítva: csak az egyik jelentkezik kifelé jogosultként; más példák; követelés hitelezőjéül, bankbetét jogosultjául). A kifelé jogosult gyanánt jelentkező házasfél felmenő vagy oldalrokona, előző házasságból származó vagy házasságon kívüli, de az 1946: XXIX. tc. 9 §-a alá eső gyermeke vagy végrendeleti örököse magának igényli az egész hagyatékot — mire jelentkezik a másik házastárs oldaláról is hasonló, tehát csak az egyik házasfél oldaláról öröklésre jogosult érdekelt. Az általam ismert esetekben az Országos Zsidó Helyreállítási Alap állott szemben a kifelé jogosultnak mutatkozó házasfél oldalrokonaival. Tehát röviden: *ha az egy időponttal holtnaknyilvánított közszerző házasfelek közül a férj nevén állott pl. valamely ingatlan, ki lehet-e hasítani a közszerzeményt, tehát a fele ingatlant, átvinni a másik házastárs hagyatéki tömegébe és ha igen, minő eljárási formák között?* Az igenlő válasz kézenfekvőnek és természetesnek látszik; meglepő, hogy mennyire ellentétes a bíróságok (jelesül a törvényszékek, mint a hagyatéki eljárás során illetékes felfolyamodási bíróságok) gyakorlata.

Ma sincs véglegesen eldöntve a kérdés, vajjon a közszerzemény a házasság tartama alatt lappangó tulajdonközösségnek a házasság megszűnte utáni realizálódása, — amely esetben a példánkbeli félház *tulajdona* a halál pillanatában a feleség és nem a férj hagyatékává válna — vagy pedig kötelmi igény — amely esetben a feleség hagyatékát *követelési jog* illetné a férj hagyatéka ellen. A bírói gyakorlat ingadozó (P. III. 2943/1941., Jogi Hirlap 1943. 8. egyaránt beszél a »szerzeményi közösségből folyó tulajdonközösség«-ről és a házasság megszűntekori vagyonszaporulat felerésze iránti követelési jogról; l. még az *Almásinál Szladits* hatkötetes magánjoga II. kötete 277—278. oldalain idézett eseteket.) Az irodalom inkább az értéktöbbleti, tehát kötelmi felfogás felé hajlik. *(Szladits:* Vázlat II. 352. és *Almási* id. h.) Elvileg ugyanezen az álláspontón áll a MTJ. 140. §-a is: »... a házasság megszűntekor mindegyik házastársat kölcsönösen felerésze illeti annak, ami vagyonukban közszerzemény. Közszerzemény az a *tiszta vagyonérték...*« Gyakorlatilag azonban a MTJ. azáltal, hogy 155-156. §-aiban elsősorban in natura kielégítést ír elő, nagymértékben csökkenti a két felfogás közötti különbséget: a félház a feleség hagyatékába nem tulajdonközösség megosztása jogcímén, hanem kötelem teljesítéseként jut ugyan, de mégis odajut.

Feleslegesnek tekintem, de mégis előrebocsátok két tételt. Az egyik: a közszerzemény nem örökjogi természetű igény és így nem előfeltétele, hogy az egyik házastárs túlélje a másikat. A másik: A közszerzemény a házasság megszünte után nem legszemélyesebb igény; MTJ. 154. § második bekezdése szerint az átruházás és a végrehajtás alá vonás tilalma csak a házasság megszűnte *előtti* időre áll fenn. Nem lehet vitás, hogy a közszerzemény örökölhető.

Az alább ismertetendő gyakorlat kaleidoszkópszerüen változatos képet mutat. A szombathelyi törvényszék Pkf. 4094/1948. sz. végzése arra a lényegtelennek látszó körülményre támaszkodik, hogy a felfolyamodó csak az örökhagyó ingóinak felerészéről vitatja azt, hogy azok nem tartoznak a hagyatékhoz; már pedig ingóknak a hagyatékhoz tartozása az Öe. 73. §-ának második bekezdése értelmében a törvény rendes útjára tartozó kérdés. A törvényhely nyilván egészen mást akart: azt, hogy egy tehén, vagy egy szőnyeg, tehát *egyedileg meghatározott* ingó miatt ne akadjon meg az egész hagyatéki eljárás. A közszerzemény házassági vagyonjogi fogalma keveredik össze a szerzemény örökjogi fogalmával két döntésben. A miskolci törvényszék Pkf. 2512/1948. sz. végzése szerint »a hagyatéki vagyon közszerzeményi jellege csak túlélő törvényes házastárs esetében bír fontossággal«. Fontossággal bírhat a közszerzeményi jelleg minden olyan esetben, midőn a túl *nem* élő házastárs jogán valaki felléphet; nemcsak az együtt elhalálozás kivételes esetében van ez így, hanem abban a köznapi esetben is, midőn a két házasfél közül egyedül kereső férj marad életben és a gyermekek részére anyjuk jogán ki kell hasítani a közszerzeményt. Félreismeri a kérdést a debreceni törvényszék Pkf. 4094/1948. sz. végzése is: »Felfolyamodó néhai F. H. közszerzeményi jogát vitatja. Ez pedig nem öröklési igény.« Igenis az, ha a hagyatékkal összekevert másik hagyaték éppen csak a közszerzemény igényéből áll és éppen ennek a másik hagyatéknak az elkülönítéséről van szó.

A fenti téves döntések azonban kisebbségben maradnak a jogi helyzetet helyesen felismerő vagy legalább is affelé törekvő döntésekkel szemben. A pécsi törvényszék Pkf.4107/1948. sz. alatt feloldja az elsőbíróság végzését és a tényállás tisztázását rendeli el, ámde jogi álláspontját részletesen nem fejti ki. Alaposan megindokolt végzéseket hoztak azonban a gyulai (Pkf. I. 2540/1948.) és a sátoraljaujhelyi (Pkf. 579. és 991/1948.) törvényszékek. Mindezekben az esetekben az Országos Zsidó Helyreállítási Alap tartott igényt a közszerzeményi felerészből alakult hagyatékra; a gyulai törvényszék és a 991. sz. ügyben a sátoraljaújhelyi törvényszék is kifejezetten elismeri az Alap igényjogosultságát, míg a másik sátoraljaújhelyi végzés az 1946: XXV. tc. 2. §-ára való utalással lényegileg ugyanezt teszi. E végzések szintén feloldó végzések, de világosan elfoglalt állásponttal. Nem egészen következetes, gyakorlatilag azonban kielégítő néhány bíróságnak perreutasító (és pedig mindig az Alapot perreutasító) álláspontja is. A miskolci törvényszék fentemlített elzárkózó végzését nem egészen egy hónappal követőleg hozott Pkf. 2696/1948. sz. végzésével a perreutasítást avval indokolta, hogy az Alap ellenfele van birtokban. A kecskeméti törvényszék Pkf. 1616/1948. sz. végzésével avval indokol, hogy »az igények csak a per során nyerhetnek tisztázódást és nem perenkívüli hagyatéki eljárási ügyben.« Ugyanazon törvényszék Pkf. 2824/1948. sz. végzésével »az összes körülmények figyelembevételével« utasítja perre az Alapot. Evvel az állásponttal szemben felhozható, hogy bármely ritka, vagy annak látszó kérdésről is van szó, az mégis csak tiszta jogkérdés és az abban való állásfoglalásra a perenkívüli bíróság is hivatva van.

Dr. Vági József

III.

Családi bíróság

Társadalmi rendszerünk átalakulása szükségszerűen magával hozza jogi életünk átalakulását is. Már eddig is láttuk a mélyreható és az eddigi jogi életünk sokszor gyökeres

átalakulásával járó változásokat a családjog, a házassági jog terén.

Az alaki jog átalakulása azonban csak lassan követi a jogelvek változását, pedig a jog érvényesítése, éspedig minél gyorsabb és hathatósabb érvényesítése egyik főérdeke a jogkereső közönségnek.

Most csak a családjogi viszonyokról óhajtok szólni.

A családjogi, illetve a férfi és nő viszonyából adódó igények érvényesítése ma a legkülönbözőbb fórumok előtt történik.

A házassági perek, az apaság megállapítása, házasságon kívüli születés megállapítása stb., szóval (a gondnoksági pereket is ideértve) a státusperek a törvényszék hatáskörébe tartoznak.

A nőtartási ügyekben a házassági per megindítása után a törvényszék, a bontóper megindítása előtt a járásbíróság ítél.

A törvényes gyermek és a házasságon kívül született gyermekek egy része az árvaszék joghatósága elé tartozik, míg azok tartási igényei tekintetében, akiknek az apja megállapítva nincs, a járásbíróság dönt. Ekkép háromféle hatóság intézkedik a családjogi kérdésekben.

Előfordul az is, hogy a feleség a férj ellen egyszerre mind a három hatóság előtt kénytelen az igényét érvényesíteni. — Ha a férj elhagyja a feleségét, ez utóbbi a legtöbb esetben minden anyagi támasz nélkül marad, tehát arra van szüksége, hogy a férjét a lehető leggyorsabban a tartási kötelezettségének teljesítésére szorítsa. Kénytelen tehát ideiglenes nőtartási igényét a járásbíróság előtt, gyermektartás iránti követelését az árvaszék előtt érvényesíteni, ha pedig a házasságot is fel akarja bontani, akkor ezirányt a törvényszéknél kell a pert megindítania.

Árvaszék és törvényszék egy megyében rendszerint csak egy van. Az asszony tehát kénytelen esetleg igen messziről több ízben is befáradni a megye székhelyére, hogy ügyében eljárhasson és — a rendszerint mulhatatlan — sürgetéseket is elvégezze. Emellett a nőtartási igényének érvényesítése végett a járásbíróság székhelyét is fel kell keresnie. Hogy ez mennyi költséggel, időveszteséggel jár, azt mindenki tudja.

A törvényszék eljárása a törvénynél fogva lassú. Az árvaszékek előtt pedig a fél, az ügyek túlhalmozottsága miatt, csak hosszú idő után ér el eredményt s emellett, sajnos, tapasztalati tény az is, hogy az árvaszékek nem mindig veszik figyelembe azt, hogy a gyermektartási ügyek, a természetüknél fogva, sürgősek és soronkívül intézendők el.

Kétségtelen, hogy ez a családjogi decentralizáció a gyakorlatban felesleges késedelmeket, a jogkereső fél indokolatlan megterhelését és végeredményben az igények érvényesítésének jelentékeny akadályát jelentik.

Nézetem szerint, semmi szükség sincs arra, hogy ez a perjogi tagozódás, amelynek eddig sem volt sok értelme, továbbra is fennmaradjon.

Az árvaszékek megszüntetése és az odatartozó ügyeknek a bíróság elé utalása már régi követelés. Külföldön a legtöbb helyen az »árvaügyeket« a bíróságok mint gyámhatóságok intézik. Ez nemcsak anyagi jogi szempontból helyesebb, mert a bíróságoknál megvan a garancia az ügyek »jogászi« elintézésére, ami — sajnos — az árvaszékeknél nincs meg mindig, de helyesebb gyakorlati szempontból is, mert így minden érdekelt fél a saját járásbíróságához fordulhat az ügyében és nem kell a vármegye székhelyére mennie.

A továbbiakban mostmár a törvényszékek eddigi kizárólagos hatáskörét kell áttörni a státusperek tekintetében. Szerintem az egyén, illetve a jogkereső közönség érdeke sokkal előbbrevaló, mint egy olyan elv, amelynek ma már semmi komolyabb megindokolható alapja nincs. A státusperekkel foglalkozó törvényszéki egyesbírónak sincs magasabb képesítése, vagy feltétlenül több gyakorlata, mint a járásbírónak. A járásbíróság hatásköre is kiterjed egyes esetekben — a legnagyobb anyagi érdekeket jelentő perek elbírálására úgy, hogy semmi komoly ok nem hozható fel amellett, hogy a státusperekben feltétlenül a törvényszék hatáskörébe kell tartozniok. Figyelembe veendő itt az is, hogy a státusperekben is a bizonyítási eljárást, amely pedig leglényegesebb része a pernek, legtöbbször a megkeresett járásbíróság folytatja le s így az ítélőbíró ezek után tulajdonképpen csak a jogszabályokat alkalmazza, a tanukihallgatással járó közvetlenség előnyeitől pedig teljesen elesik.

Nézetem szerint, a családjogi ügyek — ideértve a házasságon kívül született gyermek ügyeit is — legcélszerűbb és leghelyesebb elintézése az lenne, ha a járásbíróság kebelében, úgynevezett, családi bíróság szervezetnék.

Az idetartozó ügyeket, tehát mindazokat, amelyek elintézése eddig a törvényszék, árvaszék és járásbíróság hatáskörébe tartozott, egy erre külön megbízott bíró intézné ugyanazon elv alapján, ahogy ma a fiatalkorúak bírósága szervezve van. A családi ügyek elintézését mindenesetre komolyabb, tapasztaltabb, képzettebb bíróra kellene bízni.

További kérdés, hogy a bíróság működése esetleg laikus ülnökök bevonásával eredményesebb lenne-e? Én, őszintén szólva, nem rokonszenvezem ezen a területen a laikus bíráskodással. Megengedem azonban, hogy jelentős érvek szólhatnak a laikus elem bevonása mellett. Ez azonban már részletkérdés.

Dr. Mocsy Aba

A JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
kiadásában jelenik meg az
1949. évi ÜGYVÉDI ZSEBNAPLÓ
Tartalmazza: A polgári és büntető illetéktáblázatot, valorizációs táblázatot, peres és perenkívüli ügyvédi díjszabást, polgári és büntető értékhatárokat, betürendben a törvénykezési, okirati, közigazgatási illetékeket stbit.

IV.

A budapesti törvényszék munkaügyi gyakorlatából

A szolgálati viszony fennállása alatt nem kifogásolt fizetési kategóriába besorozás helytelensége címén a szolgálati viszony megszünte után illetménykülönbözet nem követelhető.

Felperes a további felmondás iránti követelésén kívül 1473 Ft 60 f. illetménykülönbözetet követel az alperestől azon az alapon, hogy alperes őt 1946 augusztus hó 1-től kezdve a GyOSz és a MMSzSz közti kollektív szerződés VII. kategoriájába sorozta be és aszerint fizette, holott őt álláspontja szerint a IV. kategóriába kellett volna sorozni. Ezt a különbözetet 1946 augusztus 1-től kezdve követeli 1947 január 31-ig, vagyis az általa igényelt 6 havi felmondási idő lejártáig.

E kérdésben a törvényszék a felek egyező előadása alapján tényként állapítja meg, hogy alperes 1946 augusztus 1. óta valóban a VII. fizetési kategoria szerint fizette felperest, ami ellen felperes a 11. sorszámú észrevételeiben foglalt beismerése szerint a szolgálati viszony megszünte előtt nem szólalt fel.

E tényállás mellett téves az elsőbíróság idevonatkozó marasztaló döntése, mert felperes azáltal, hogy az alperes általi besorozását a VII. fizetési kategóriába nem kifogásolta és az ellen sem az egyeztető bizottságnál, sem a bíróságnál lépéseket nem tett, a besorozáshoz hozzájárultnak tekintendő és az alperes által adott fizetésen felüli követelést e címen utólag nem támaszthat.

Ezért a törvényszék az idevonatkozó marasztaló döntést megváltoztatva, ezt a követelést is elutasította. (15. Pf. 3838/1947.)

Az ú. n. zsidótörvényben előírt arányszám elérése céljából az illetmény csökkentésére nézve létrejött megállapodás a 200/1945. M. E. sz. rendelet 9. §-a alapján megtámadható és a megállapodás alapján az illetményből levont összegek valorizált megfizetése követelhető.

Felperes mint aligazgató évi 16.000 P. illetménnyel állott az alperes alkalmazásában, amikor 1941. június 3-án kelt F/2. alatt csatolt levél értelmében, alperes a felperes évi illetményének összegét 1800 P-vel csökkentette, 1941 április 1-től kezdődő visszamenőleges hatállyal. Az F/2. alattival közölt fizetéscsökkentés akként jött létre, hogy a zsidótörvények életbelépése után alperesnél egy tervezet készült, amely az elbocsátások rendjét tartalmazta. Alperesnél sok rangos tisztviselő esett a törvény hatálya alá, akik megtárgyalták, hogy tovább maradhatásuk érdekében, maguk fogják felajánlani illetményük csökkentését. Az F/2. alatti illetménycsökkentés tehát a zsidótörvényben előírt arányszám elérése céljából felperes kifejezett beleegyezésével történt.

Helyes az elsőbíróságnak az a döntése is, hogy alperes a felperes illetményeiből 1941 április 1-től 1943 június 30-ig terjedő 27 hónap alatt levont összegek értékét felperesnek megfizetni tartozik. Az 1932: VI. t.-c. értelmében semmis az a jogügylet, amellyel az egyik fél a maga vagy harmadik személy javára a másik fél tetemes kárával annak szorult helyzetét vagy függőségét kihasználva, ingyenes előnyt, vagy feltűnően aránytalan nyereséget köt ki.

A 200/1945 M E. sz. rendelet 9. §-a értelmében pedig annak elbírálásánál, hogy a szerződés uzsorás vagy kizsákmányoló, az 1932: VI. t.-c. irányadó azzal, hogy a jelen rendelet hatálya alá tartozás önmagában elegendő a szorult helyzet bizonyítására.

Minthogy pedig a felperes nem vitásan a fentebb idézett rendelet hatálya alá tartozott, a szorult helyzet további bizonyítása nelkül kizárólag az volt vizsgálandó, hogy fennforognak e vele szemben az idézett t.-c. nek a jogügylet semmisségére vonatkozó előfeltételei.

Az elsőbíróság által helyes indokok mellett megejtett számítás szerint, abból a 27 hónapból, amely időre a felperes keresetí igénye irányul, a felperes 6 hónapon át lényegében ingyen teljesített szolgálatot, ami által az alperes a felperes szorult helyzetében ennek kárára feltűnően aránytalan nyereséget szerzett, következésképp a semmisnek tekintendő illetménycsökkentésre vonatkozó megállapodásra tekintet nélkül a felperes jogosan követelheti azt az összeget, amely őt a neki eredetileg járó fizetés alapján megillette volna.

Nem helytálló az alperesnek az az érvelése, hogy a kereset azért is alaptalan, mert a fizetéscsökkentés a felperes kérelmére történt, nem helytálló pedig azért, mert közömbös az, hogy az ügyletet a felek melyike ajánlotta, vagy kezdeményezte, mert a szorultság kihasználásának fogalmához nem szükséges a célzatosság, hanem elegendő a tiltott mértékű előny elfogadása annak részéről, aki a másik félnek szorult helyzetét tudja. Az összegszerűség kérdésében a kialakult bírói gyakorlat értelmében, elmaradt illetményeket a jelenlegi illetményekkel való összehasonlítás útján kell átértékelni. A felperes 1941. évi akkori évi 16000 P illetménye mellett az évi 1.800 P csökkentés 11·25%-os leszállítás volt. Alperes előadta, hogy jelenleg az alperesi vállalat aligazgatóinak havi 1400 F illetménye van, ennek 11·25%-a kitesz 157 Ft 50 f-t, tehát 27 hónapra a felperes levont illetményének ellenértéke 4252 Ft 50 f-re értékelendő, miért is alperest ez összegben és ennek törvényes kamataiban marasztalni kellett. (15. Pf. 211/1948.)

A nem cégszerüen aláírt felmondás hatálytalanságára nem hivatkozhat a munkavállaló, ha emiatt a felmondólevél közlése után haladéktalanul nem tiltakozott.

A felperesnek a felmondólevél nem cégszerű aláírása miatt haladéktalanul tiltakoznia kellett volna.

A M. T. J. javaslatának a képviseletre vonatkozó VIII. fejezetének és különösen 1035. §-ának a jelenleg érvényes magánjoggal egybevágó rendelkezései értelmében a felmondással kapcsolatban, mint minden egyéb harmadik személyhez intézett egyoldalú jognyilatkozattal kapcsolatban, annak a képviseleti jog hiánya miatt hatálytalanságára a harmadik személy csak abban az esetben hivatkozhat, ha a nyilatkozattevő képviseleti jogát a címzett haladéktalanul eszközölt tiltakozására nyomban ki nem mutatja, egyébként a képviselt utólagos jóváhagyása esetén még a nem jogosult nyilatkozattevő rendelkezése is a rendelkezés időpontjára visszahatóan hatálybalép.

Mindezek folytán a felperessel az alperes kereskedelmi meghatalmazottja által, de a megbízásra utaló toldat nélkül közölt felmondás az alperes jóváhagyása folytán akként vált hatályossá, mintha az eredetileg is cégszerűen lett volna aláírva. (23. Pf. 3723/1947.)

A munkavállaló a közölt felmondási időhatár eltelte után tovább nem tartozik szolgálatot teljesíteni, de jogosult követelni az őt törvény szerint megillető hosszabb felmondási időre járó illetményeket.

A felmondás egyoldalú jognyilatkozat, amely a szolgálati viszonyt

a közölt időhatár elteltével a címzett hozzájárulása nélkül is megszünteti. Annak a körülménynek, hogy a munkavállalót a törvénynél fogva a közöltnél hosszabb felmondási idő illeti meg, a szolgálati viszony megszűnése időpontjára kihatása nincs, hanem csupán a felmondási igények mértékére, mert jogsértő felmondás esetén mintegy kártérítésként (de a tényleges kár igazolása nélkül) megilletik a munkavállalót szolgálati járandóságai a törvényes felmondási idő végéig.

Ez az indoka annak az állandó bírói gyakorlatnak, hogy egyrészt a közölt felmondási időhatár elteltével a munkáltató a munkavállaló szolgálatát ennek hozzájárulása nélkül többé nem követelheti, másrészt, hogy a munkavállaló a törvényes és a közölt felmondási járandóság közötti különbözetet a további szolgálat felajánlása nélkül követelheti. (23. Pf. 37/1948.)

Az üzemi bizottság elnökével vagy tagjaival szemben elkövetett becsületsértés nem jogosítja fel a munkaadót a munkavállaló azonnali elbocsátására, de a vállalatvezetővel szemben elkövetett súlyos becsületsértés igen.

Felperes nemcsak az üzemi bizottság elnökének, hanem N. N. vállalati vezetőnek eljárását is lopásnak nevezte.

Az így kiegészített tényállás mellett a törvényszék az alábbi okokból magáévá tette az elsőbíróság elutasító döntését.

Az üzemi bizottság túlnyomórészben munkásérdekképviseleti szerv, amely az üzem munkavállalóinak érdekét elsősorban éppen a munkáltatóval szemben képviseli s ennélfogva az üzemi bizottság a munkaadóval, vagy annak képviselőjével azonosnak nem minősíthető.

Az 55.000/1945. Ip. M. sz. rendelet 6. § 1. bekezdése c) pontjában foglalt általános rendelkezések és a 8. és 9. §-ban írt jogszabályok értelmében az Ü. B.-t a munkavállalóval szemben fegyelmi jog illeti meg. Ha tehát a munkavállaló az Ü. B. ellen fegyelmet sértő cselekményt követ el, ezt megtorolni az előírt módon csakis az Ü. B., nem pedig a munkaadó van jogosítva.

Ennélfogva az Ü. B. elnökével vagy annak tagjaival szemben elkövetett becsületsértés alperest nem jogosította fel azonnali elbocsátására. Minthogy azonban felperes a vállalatvezetővel szemben is hangoztatja a lopás vádját, amely kifejezetten kétségkívül súlyos becsületsértésnek tekintendő, a vállalatvezető pedig nyilvánvalóan a munkáltató képviselője és felperes fölöttese volt, ez okból alperes jogszerűen bocsátotta el felperest az Ipartv. 94. §-ának g) pontja alapján. (15. Pf. 39/1948.)

Az üzemi bizottsági tagot a tagság megszűnésétől számított 2 évre biztosított védettség ellenére történt elbocsátás esetében csak a felmondási időre eső járandósága illeti meg feltétlenül, míg az ezt követő időre eső járandóság csak kártérítésként követelhető.

A törvényszék az elsőbírósággal ellentétesen a szolgálati jogviszonyt megszüntetettnek tekintette azáltal, hogy midőn felperes az alperes vezetőségénél tiltakozott az üzemi bizottságnak őt elbocsátó intézkedése miatt, azt a választ kapta, hogy alperes ugyan nem ért egyet a határozattal és semmi kifogása nincs felperes ellen, azonban az üzemi bizottsággal szemben tehetetlen.

E kijelentés és ama tény folytán, hogy alperes a felperes fizetését is megszüntette, a szolgálati viszony megszüntnek tekintendő, mert jogszabály az, hogy a munkaadó köteles a munkavállalót munkával ellátni s ha ezt nem teszi és a munkavállaló fizetését sem adja ki, a bírói gyakorlat szerint ez a szolgálati viszony megszüntetését jelenti.

Ennek a per szempontjából annyiban van jelentősége, hogy felperest a jogerős részítéletben 1947 július 2-ig esedékes illetményei fejében megítélt követelésen felüli követelése csak kártérítési alapon illetheti meg, mert a szolgálati jogviszonyt megszüntető alperesi kijelentés 1947. évi februárban történt s ennélfogva a felperest, mint munkást megillető felmondási idő 1947 július 2-án már kétségtelenül lejárt.

Már pedig az üzemi bizottsági tagoknak az 55.000/1945. Ip. M. sz. rendeletben a tagság megszűnésétől számított 2 évre biztosított védettség ellenére történt elbocsátása esetében a bírói gyakorlat szerint az így elbocsátott munkavállalót csak felmondási időre eső járandósága illeti meg feltétlenül, míg az ezt követő időre eső járandóság csak kártérítésként illeti meg.

A törvényszék ezt figyelembe véve is magáévá tette az elsőbíróság marasztaló döntését, mert az elsőbíróság által felhozott okokból a törvényszék is arra a meggyőződésre jutott, hogy felperes a kár elhárítására megtehető lépéseket megtette s ői a kár elhárítása körül semmi mulasztás sem terheli.

A törvényszék fent kifejtett azon álláspontja mellett is, hogy alperes magatartása a szolgálati jogviszonyt megszüntette, helytálló az elsőbíróságnak az az álláspontja is, hogy a szakszervezetnek az A/2. alatti levélben közölt állásfoglalása (amely szerint megtagadta felperes visszahelyezését alperesnél elfoglalt állásába) a per szempontjából közömbös. Ugyanis a szolgálati viszony megszüntetésére az üzemi bizottság hatásköre nem terjedvén ki, az általa eszközölt elbocsátásnak jogi hatály nem tulajdonítható s ennélfogva nincs jogi hatálya az üzemi bizottság intézkedésének korrigálását megtagadó szakszervezeti határozatnak sem. A munkaadó alperes pedig nem vitásan nem közölt elbocsátási okot felperessel, sőt éppen azt jelentette ki, hogy felperes ellen semmi kifogása nincs.

Az alperes fellebbezésében felhozott az az állítás pedig, amely szerint felperest az üzemi bizottsági tagságtól 1946. évi január hó 10-én a munkásság összességének döntése fosztotta meg, azért közömbös, mert az üzemi bizottsági tagság csak az 55.000/1945. Ip. M. sz. rendelet 9. § 6. bekezdésében szabályozott eljárással szüntethető meg a rendelet 14. §-ában biztosított védettséget is megszüntető hatállyal, az alperes fellebbezési előadása szerint történt megszüntetés pedig e rendeletben szabályozott eljárásnak nem felel meg. (15. Pf. 987/1948.)

Összeállította: Dr. Szigligeti Viktor.

JOGIRODALOM

Text-book of Jurisprudence by G. W. Paton (Oxford, Clarendon Press 1946, X. 528).

Nehéz szabatosan meghatározni, hogy mit is ért az angol jogirodalom »jurisprudence« alatt. E fogalom nem felel meg az általunk ismert jogbölcselet fogalmának, de nem nevezhető általános jogtannak sem, ahogy azt a »bevezetés a jogtudomány« című tárgykörben nevezni szokták. Az előbbinél szűkebbkörű, az utóbbinál tágabbkörű, nem ugyan a felölelt anyag, hanem a megoldandó problémák szemszögéből nézve. Míg a jogbölcselet a tételes jogra tekintet nélkül a jog legáltalánosabb kategóriáival foglalkozik, addig a »juris-

prudence« a jog általános fogalmait igyekszik megmagyarázni, egyrészt a tételes jog figyelembevételével, másrészt a jogelmélet, jogszociológia és államtan általános tanainak megállapításaira építve.

A most ismertetett mű a »jurisprudence« irodalomba határozottan új szellemet visz be annálfogva, hogy szerzője a korábbi »klasszikus« szerzők, Holland, Salmond, Pollock, Markby felfogásával szakítva, bátrabban és többet ad az olvasónak abból, ami jogfilozófia, mint amazok tették. A könyv ezen új szelleme mellett hű maradt azon angol tradícióhoz, hogy e művek stílusa világos és élvezhető, ami a nem angol olvasó részére is könnyen érthetővé teszi a feldolgozott anyagot az érintett kérdések súlyossága ellenére is.

A mű öt főrészre (könyvre) oszlik. Az első rész »jurisprudence, jog és állam« cím alatt voltaképpen tantörténetet ad és a különféle jogbölcseleti és állambölcseleti irányokat ismerteti: a jogelmélet természete, a jog fejlődése, a jog meghatározása, a jog célja, a klasszifikáció problémája és a közjog elnevezésű fejezetekben. Kelsen tiszta jogtanának ismertetése világosságánál és egyszerűségénél fogva figyelemreméltó. Igen értékes számunkra a klasszifikációról írt fejezet, amelyben a szerző rámutat arra, hogy a látszólag alapvető jogi kategóriák egyes jogrendszerekben (mi talán azt mondanók, hogy az angol jogban, szemben a kontinens jogaival) lényegesen különböznek egymástól.

A második rész a »jogforrásokról« szól. Ez a rész már erősen a tételes jog elveire támaszkodik, bár kiterjed idegen jogok (különösen a francia jog) felfogásának ismertetésére is. A jogforrások kérdésének feldolgozása nem absztrakt, hanem az angol joggyakorlatra alapított »jogszabálytan«. — A harmadik részt a szerző a »jog technikájának« nevezi és abban a problémák két csoportját tárgyalja: egyrészt a jogok és kötelezettségek, másrészt a jogcímek és jogcselekmények kérdéseit. Ebben a részben megismerhető az angol-amerikai jogírók felfogása a jogról és jogcselekményekről, kár, hogy a külföldi irodalomban egyébként jártas szerző más népek jogíróira nem volt figyelemmel, bár ez esetben talán e mű sokat vesztett volna világosságából, nem az ismertető, hanem az ismertetendő elméletek következtében.

A negyedik rész a »jogi alapfogalmak analízise«. Ebben a részben tárgyalásra kerülnek a jogi alapfogalmak és alapintézmények: a jogi személy, a felek akaratában gyökerező jog, a jogszabályból fakadó jog, a jogorvoslati igény, a jog megszűnése, a büntetőjog, a tulajdon fogalma, a birtok fogalma és az eljárási jog. Az itt tárgyalt kérdések különösen annálfogva értékesek, mert miközben a szerző az érintett fogalmakat az angol olvasónak magyarázza, és ennek során utal a római, francia és a német jogra, a kontinentális olvasó abból megismeri, hogy közelíti meg és hogyan világítja meg az angol jogász e problémákat. Igy pl. a birtok fogalmának tárgyalása során kitűnik, hogy az angol jog történeti fejlődése az általunk természetesnek talált birtok fogalomtól eltérő más színezetet adott ezen intézménynek.

Az ötödik részt a szerző a «jog analízise az érdekek alapján» néven tárgyalja. A megkapó cím után azonban túl röviden foglalkozik a szerző a jog által védelemben részesített érdekek kategóriáival és azokat nem kellően fejti ki: a közérdek és a magánérdek felosztásnál megáll és a szociális érdek kérdését már nem érinti, amely voltakép e kettő szintézise lehetne.

A most tett bírálat azonban a könyv értékére nézve nem óhajt kétséget ébreszteni. Paton munkája mindenképpen rendkívüli teljesítmény, amely figyelemreméltó nemcsak a jogbölcsész, hanem az angol jog iránt érdeklődő tételes jogász számára is. A szerző az alig körülhatárolható anyag felett bámulatosan uralkodik, széles látóköre meglepő. A fogalmak boncolgatása élesen kirajzolja, hogy az angol jogi gondolkodás más utakon jár, mint a kontinentális és ezen elméleti művet, ami egyébként száraz fogalomelemzés maradna, a szerző élvezetes stílusa szellemi élvezetté teszi.

Dr. ifj. Szladits Károly

Haug Hans dr: *Die Schranken der Vervassungsrevision* (Betrachtung zum Wiederaufbau einer materialen Rechtslehre) Zürich. 1947. hrsg., von Giacometti u Schindler. 247. l.

A svájci szerző azt a kérdést vizsgálja, hogy milyen magasabb korlátai vannak az alkotmánytörvények módosításának.

A szerző — a válaszadás előtt — a fogalmakat tisztázza. Elveti az *állam* fogalmának azt a régi meghatározását, amely a területtel, a népességgel és a főhatalommal, mint az állam elemeivel határozza meg az állam fogalmát. Szerinte csak a *dialektikus* gondolkodás útján lehet megmagyarázni az állam mibenlétét. Ez azt jelenti, hogy a terület, a népesség, a főhatalom és a jog nem izolált és statikus elemei az államnak, hanem egymással kölcsönhatásban álló dinamikus tényezői.

Az állam *szuvérenitása* dialektikus értelemben azt jelenti, hogy az állam — a kérdéses társadalomban, egy adott helyen és időben — a legnagyobbfokú hatalmi koncentráció. (A szuverénitás = »Zuhöchst-Sein«, 42. l.) Ennek előfeltétele az, hogy az állam monopolizálja a fizikai kényszert. Helyesen mutat rá a szerző arra, — ami egyébként a szuverénitás fogalmából következik — hogy nincs *relatív* szuverénitás, hanem csak szuverénitás van és nem szuverénitás. A szuverénitás szuperlativusz jellege nem tűr semmiféle fokozást, vagy csökkenést.

Az alkotmány a jogi hatalomcsúcsa. Az alkotmány azonban csak hatalmi szempontból a legmagasabb, de az ideális értékmérők az alkotmány felett állanak. Az alkotmányok módosításának ezért a magasabb értéktörvények szabnak határt. Az alkotmánynak igazságosnak kell lenni. Az igazságosság pedig — mint Nicolai *Hartmann* mondja — »a moralitás minimuma«. A szerző szerint a helyes államforma: a demokrácia. Ennek az államformának elengedhetetlen kelléke a hatalmi ágak (törvényhozás, jogalkalmazás és közigazgatás) elválasztása, valamint a föderatív (önkormányzatokon nyugvó) államszerkezet.

Az alkotmánytörvények módosításának legfőbb korlátait az emberi alapjogok jelentik. Ezek a szerző szerint 1. a szabadságjogok (a hit, a szellemi tevékenység szabadsága és a személyes szabadságjog); 2. bizonyos intézményi jogok (pl. a házasság védelme és 3. a gazdasági, a politikai és a szociális szabadságjogok. Minden helyes alkotmánynak tiszteletben kell tartani ezeket az alapjogokat.

A szerző fejtegetéseinek értékét növeli az általa feldolgozott széleskörű irodalom (Stammler, Nef, Kelsen, Burckhardt, stb.)

Dr. Scholtz Kornél

TÖRVÉNYEK és RENDELETEK

1948. év július hó 16-tól

TÖRVÉNYEK

1948: XXXIV. törvénycikk az állami költségvetési év kezdetéről, valamint az államháztartásnak az 1948. évi augusztus hó 1. napjától az 1948. évi december hó 31. napjáig terjedő viteléről. (Kiadatott *1948. július 22-én.)*

1948. évi XXXV. törvénycikk a volt királyi család alapítványi vagyonának állami tulajdonba vételéről. *(Kiadatott 1948. július 22-én.)*

1948. évi XXXVI. törvénycikk a Magyar Nemzeti Bank és a Pénzintézeti Központ I. kúriájába tartozó, részvénytársasági alapon működő pénzintézetek magyar tulajdonban lévő részvényeinek állami tulajdonba vételéről szóló 1947: XXX. törvénycikk kiegészítéséről. *(Kiadatott 1948. július 22-én.)*

1948. évi XXXVII. törvénycikk a nemzeti vállalatról *(Kiadatott 1948. július 28-án.)*

RENDELETEK

MAGÁNJOG

Családi jog. Volt házastárs halálának a házasságkötési eljárás során való igazolása tárgyában kibocsátott 84.800/1946. B. M. sz. körrendelet kiegészítése. *(114.700/1948 B. M. sz. r. — M. K. 161.)*

Dologi jog. Búzazáloglevél kölcsön. *(P. K. hirdetménye — M. K. 160.)*

Követelések érvényesítésének korlátozása. A 2480/1948. Korm. sz. r.-ben megállapított határidő meghosszabbítása. *(7620/1948. Korm. sz. r. — M. K. 160.)*

MUNKAJOG

Munkaerőgazdálkodás. A nemállami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában alkotott 1948: XXXIII. t.-c. végrehajtása. *(11.600/1948. Ip. M. sz. r. — M. K. 159.)*

A Nemzetközi Hálókocsi Társaság magyarországi üzeme egy részének a Magyar Államvasutak által történő átvételével kapcsolatos egyes kérdések. *(7790/1948. Korm. sz. r. — M. K. 162.)*

Társadalombiztosítás. Veszélyességi pótlékban részesülő alkalmazottak és hozzátartozóik kedvezményes ellátása. *(7590/1948. Korm. sz. r. — M. K. 165—166.)*

GAZDASÁGI JOG

Államosítás — Állami gazdálkodás. Az Állami Ellenőrzési Központ szervezetének és ügyvitelének szabályozása. *(7660/1948. Korm. sz. r. — M. K. 160.)*

Az 5490/1948. Korm. sz. r.-ben megállapított határidők meghosszabbítása. *(7780/1948. Korm. sz. r. — M. K. 161.)*

Szövetkezeti jog. Az Országos Szövetkezeti Tanács átalakítása. *(7500/1948. Korm. sz. r. — M. K. 163.)*

Kisipari szövetkezetekről, az Országos Kisipari Szövetkezetről, és az Iparosok Országos Központi Szövetkezetének megszüneséről. *(7830/1948. Korm. sz. r. — M. K. 165—166.)*

Biztosítás. A tűzbiztosítással kapcsolatos illeték. *(7810/1948. Korm. sz. r. — M. K. 164.)*

LAKÁS-HELYISÉG

Az 1946: XV. t.-c.-be iktatott, a magyar—csehszlovák lakosságcseréről szóló egyezmény értelmében Csehszlovákiába áttelepült személyek lakásainak és más helyiségeinek igénybevételéről szóló 12.110/1946. M. E. sz. r. kiegészítése. *(7840/1948. Korm. sz. r. — M. K. 164.)*

Az izraelita hitközségek használatából elvont épületek (helyiségek) visszabocsátásáról szóló 25.000/1946. M. E. sz. r. módosítása. *(7690/1948. Korm. sz. r. — M. K. 161.)*

ALKOTMÁNYJOG

Az 1948. évi XV. t.-c.-kel alapított Magyar Munka Érdemrend és Érdemérem alapszabályainak jóváhagyása. *(4185/1948.* M. K. E. sz. — *M. K. 163.)*

Külföldön tartózkodó egyes személyeknek magyar állampolgárságuktól való megfosztásáról és vagyonuk elkobzásáról szóló 1948: XXVI. t.-c. végrehajtása. *(103.300/1948. B. M. sz. r. — M. K. 161.)*

BÜNTETŐJOG

A m. Kúria jogegységi tanácsának 43. sz. büntetődöntvénye. *(M. K. 165.)*

KÖZIGAZGATÁSI JOG

Belügy. A nemibetegségeket terjesztő személyek egészségügyi felügyelet, illetve szigorított egészségügyi felügyelet alá helyezéséről szóló 454.271/1948 B. M. sz. r. módosítása. *(468.000/1948. B. M. sz. r. — M. K. 159.)*

A kadarkúti és csökölyi rendőrőrsök őrsterületi beosztásának megváltoztatása tárgyában kiadott 286.336/1948. IV/1. B. M. sz. r. helyesbítése. *(M. K. 159.)*

Személyeknek magánhasználatú tehergépkocsin szállítása. *(7400/1948. Korm. sz. r. — M. K. 160.)*

A volt házastárs halálának a házasságkötési eljárás során való igazolása tárgyában kibocsátott 84.000/1946. B. M. sz. körrend. kiegészítése. *(114.700/1948. B. M. sz. r. — M. K. 161.)*

Szomor (Komárom-Esztergom vármegye) községben a testületi hatóságok működésének újból való megkezdése. *(187.521/1948. B. M. sz. r. — M. K. 161.)*

Egyes személyek vagyonának elkobzása. *(7720/1948. Korm. sz. r. — M. K. 162.)*

Ausztriában és Németországban magyar állampolgárok által alaki tekintetben érvénytelenül kötött házasságoknak szabályellenes hazai anyakönyvezése és az említett házasságok megkötésével kapcsolatos anyakönyvvezetői teendők. *(115.440/1948. B. M. sz. r. — M. K. 162.)*

Utalványozás jogának a polgármester hatáskörébe utalása. *(6960/1948. Korm. sz. r. — M. K. 163.)*

A rendőri büntető bíróságok által kiszabott kihágási büntetéspénzek az eljárás folyamán kiszabott pénzbírságok, továbbá az elkobzott és gazdátlan jószágok értékesítéséből befolyó összegek hovafordítása. *(7710/2948. Korm. sz. r. — M. K. 163.)*

Földművelés. A fehér szövőlepke kötelező irtása. *(87.300/1948.* F. M. *sz. r. — M. K. 159.)*

Csillagfürt és a kétéves fehérvirágú somkóró magjának kötelező magfogásáról szóló 240.200 1948. F. M. sz. r. kiegészítése. *(243.200/1948. F. M. sz. r. — M. K. 160.)*

Kendervetőmag kötelező fémzárolásának, valamint forgalmának szabályozása. *(88.730/1948. F. M. sz. r. — M. K. 161.)*

Burgonya beszolgáltatásának és forgalmának szabályozása. *(103.550/1948. K. H. F. M. sz. r. — M. K. 163.)*

Hüvelyesek forgalmának szabályozása. *(103.680/1948. K. H. F. M. sz. r. — M. K. 163.)*

Állattenyésztési ellenőrök képesítése. *(121.839/1948. II. 1. F. M. sz. r. — M. K. 163.)*

Egyes tartósított élelmiszerek előállításának korlátozása. *(240.680/1948. F. M. sz. r. — M. K. 164.)*

Konzerv- és baromfi ipari igazgatóság megosztása. *(244.040/1948. F. M. sz. r. — M. K. 165—166.)*

Igazságügy. Igazságügyminisztérium Gazdasági Igazgatóságának felállítása és működése. *(7700/1948. Korm. sz. r. — M. K. 161.)*

Kényszermunkabüntetés végrehajtásának szabályozásáról szóló 78.000/1946. I. M. sz. r. módosítása. *(71.000/1948. I. M. sz. r. — M. K. 164.)*

Felsőipariskolát végzett tanulók építőipari középiskolai érettségi vizsgálata tananyagának megállapítása. *(5805/1948. Ip. M. sz. r. — M. K. 159.)*

Ipar. Villamos energia felhasználásának korlátozásáról szóló rendelkezések hatályon kívül helyezése. *(10.729/1948. Ip. M. sz. r. — M. K. 159.)*

Nem-állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonbavétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában alkotott 1948 : XXXIII. t.-c. végrehajtása. *(11.600/1948. Ip. M. sz. r. — M. K. 159.)*

Egyes kéményeknek a kéményseprési díjak kiszámítása szempontjából való meghatározása. *(30.303/1948. Ip. M. sz. r. — M. K. 159.)*

Egyes vámolajütést végző üzemek használhatóságának félbeszakítása. *(51.433/1948. Ip. M. sz. r. — M. K. 159.)*

Iparcikkek forgalmának korlátozásáról, valamint árának számlázásáról és feltüntetéséről szóló 10.100/1946. M. E. sz. r. módosítása. *(7760/1948. Korm. sz. r. — M. K. 164.)*

Kereskedelem- és szövetkezet. Magyar Kereskedelmi Kamara szervezése. *(7750/1948. Korm. sz. r. — M. K. 164.)*

Iparcikkek forgalmának korlátozásáról, valamint árának számlázásáról és feltüntetéséről szóló 10.100/1945. M. E. sz. r. módosítása. *(7760/1948. Korm. sz. r. — M. K. 164.)*

Közjóléti szövetkezetek jogi helyzetének rendezéséről szóló 5750/1948. Korm. sz. r. módosítása és a közjóléti szövetkezetek megszünése. *(7770/1948. Korm. sz. r. — M. K. 164.)*

Gyógyszerek és gyógyszerfélék kereskedelmi forgalmáról szóló 21.000/1936. K. K. M. sz. r. módosítása. *(29.900/1948. K. Sz. M. sz. r. — M. K. 164.)*

Nyiltárusítási üzletek nyitási és zárási idejéről szóló 10.200/1948. K. Sz. M. sz. r. újabb kiegészítése és módosítása. *(33.100/1948. K. Sz. M. sz. r. — M. K. 165—166.)*

Közellátás. Búza-, rozs, kétszeres árpa és köles árának megállapításáról szóló *405.150/1948.* K. H. sz. r. módosítása. *(405.670/1948.* K. H. *F. M. sz. r. — M. K. 159.)*

A földmívelésügyi miniszter árszabályozó hatáskörének a Gazdasági Főtanács főtitkárára átruházása. *(7640/1948. Korm. sz. r. — M. K. 160.)*

Burgonya beszolgáltatásának és forgalmának szabályozása. *(103.550/1948. K. H. F. M. sz. r. — M. K. 163.)*

Hüvelyesek forgalmának szabályozása *(103.680/1948. K. H. F. M. sz. r. — M. K. 163.)*

Erős- és gyengeáramú villamos szerelési anyagok, valamint a külső és belső világításhoz való egyszerű világítótestek legmagasabb fogyasztói, viszonteladói- és termelői eladási árának megállapítása. *(50.360/1948. Á. H. G. F. sz. r. — M. K. 165—166.)*

Közlekedés. Engedélyezett rádióműsorvevőberendezések díjmentességére vonatkozó rendelkezések kiegészítése. *(243.800/1948.* Közl. M. *sz. r. — M. K. 159.)*

Személyeknek magánhasználatú tehergépkocsin szállítása. *(7400/1948. Korm. sz. r. — M. K. 160.)*

Légi közlekedésről szóló 10.270/1922. M. E. sz. r. újabb kiegészítése. *(7610/1948. Korm. sz. r. — M. K. 160.)*

Egyes közhasználatú gépjárómű vállalatok gépjárműveinek viteldíja. *(Közl. M. közl. M. K. 161.)*

Állami Mélyépítéstudományi és Tervező Intézet létesítése. *(7740/1948. Korm. sz. r. — M. K. 165—166.)*

Külügy. A 15.600/1947. Korm. sz. r. 4. §-ának (3) bekezdésében foglalt rendelkezések kiegészítése. *(7650/1948. Korm. sz. r. — M. K. 163.)*

Népjólét. Adatszolgáltatás az 1948. évi XXIII. t.-c. végrehajtásával kapcsolatban. *(119.490/1948. N. M. sz. körrendelet — M. K. 161.)*

Testnevelés, egészségügy és a sport-egészségügy, valamint a gyógyító testnevelés. *(204.400/1948. N. M. sz. r. — M. K. 162.)*

Közgyógyszerellátás, illetőleg az államkincstár terhére mintaszerűleg rendelhető gyógyszerek, továbbá a közgyógyszerellátás, illetőleg az államkincstár terhére rendelhető nem hivatalos gyógyszerek, gyógyszerkülönlegességek, szérumok és tápszerek. *(202.110/1948. N. M. sz. r. — M. K. 163.)*

Pénzügy. Kölcsönművelet útján kiegyenlített egyszeri vagyondézsma és vagyonszaporulati dézsma könyvelése. *(194.500/1948. VII. P. M. sz. r. — M. K. 159.)*

Külföldön tartózkodó egyes személyeknek magyar állampolgárságuktól való megfosztásáról és vagyonuk elkobzásáról szóló 1948 : XXVI. t.-c. végrehajtása. *(103.300/1948. B. M. sz. r. — M. K. 161.)*

Egyes személyek vagyonának elkobzása. *(7720/1948. Korm. sz. r. — M. K. 162.)*

Csekkbetétkönyv rendszeresítése tárgyában kiadott *240.250/1948.* I. a. *(P. M. sz. r. — M. K. 164.)*

Vallás és közoktatás. Általános iskola továbbfejlesztése. *(92.000/1948. V. K. M. sz. r. — M. K. 161.)*

Állami Színművészeti és Filmművészeti Vizsgáló Bizottság szervezése. *(215.728/1948. V. K. M. sz. r. — M. K. 164.)*

PÉNZÜGYI JOG

Illeték. Tűzbiztosítással kapcsolatos illeték *(7810/1948. Korm. sz. r. — M. K. 164.)*

Hazatért hadifoglyok illetékmentessége. *(245.267/1948. XI. a. P. M. sz. r. — M. K. 164.)*

Jövedék (vám). Vámjog szabályozásáról szóló 1924 : XIX. t.-c., valamint a jövedéki büntető szabályok egyes rendelkezéseinek módosítása, illetőleg kiegészítése. *(7730/1948. Korm. sz. r. — M. K. 161.)*

Vámjog szabályozásáról szóló 1924 : XIX. t.-c., valamint a jövedéki büntető szabályok egyes rendelkezéseinek módosítására, illetőleg kiegészítésére vonatkozó 7730/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(206.842/1948. XII. P. M. sz. r. — M. K. 161.)* Helyesbítve *(M. K. 165—166.)*

NEMZETKÖZI JOG

A *6620/1948.* Korm. sz. r.-ben meghatározott bejelentési határidő meghosszabbítása. *(7800/1948. Korm. sz. r. — M. K. 163.)*

Hírlap- Szaklap és könyvkiadó r. t. Felelős : Dr. Kádár Miklós. 481360. — Athenaeum, Budapest VII., Miksa-u. 4—6. Felelős : Gorszky T. igazgató

Új folyam III. 15—16. szám Budapest, 1948 augusztus 20

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség: IV., Szabadsajtó (Eskü)-út 5 Telefon: 189—755

Kiadóhivatal: V. Alkotmány-u. 12 Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság elnöke: *Dr. Szladits Károly* egy. tanár, elnökhelyettese: *Dr. Beck Salamon* egy. rk. tanár.
Felelős szerkesztő: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd.

Tisztelt előfizetőinkhez és olvasóinkhoz!

A Jogtudományi Közlöny és a »Magyar Jog«, a demokratikus magyar jogászság tudományos folyóiratai, f. év július havától egyesültek. A Jogtudományi Közlöny a demokratikus magyar jogász számára nélkülözhetetlen tudományos folyóirat és gyakorlati kézikönyv.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Negyedévre... 40·— Ft

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:
Egy hóra .... 10·— Ft
Negyedévre... 25·— Ft
Egyes szám ára 8·— Ft

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Harrer Ferenc:* A jogi felsőoktatás újjáalakítása és a közigazgatási reform. — *Dr. Brachfeld Dezső:* A jogi oktatás reformja. — *Dr. Habermann Gusztáv:* Bíráskodás és bírósági szervezet Svájcban. — *Ifj. dr. Nagy Dezső:* Visszaélések a megegyezéses házasságfelbontási eljárásban. — *Dr. Szücs János:* A kényszermunka és az elévülés. — *Dr. Blaskovits Zoltán:* Adalékok az új magyar földbirtokreformhoz. — *Dr. Eörsi Gyula:* Közjog—magánjog—szakjogok. — *Dr. Gróber Aladár:* A földmíves mostohaanyák özvegyi jogáról. — *Dr. Markó István:* Közszerzemény? — *Dr. Takács József:* Családi bíróság. — *Dr. Rex-Kiss Béla:* A vércsoportmeghatározások jelentősége a jogszolgáltatásban. — *Dr. Vadas György:* Demokratikus szervezetek országos jogvédelme. — *Dr. Móra Imre:* Másodrendű állampolgárok az 1946: XXIX. t.-c. nyomán. — *Dr. Csertő Károly:* Megvalósítandó reformok a telekkönyvi eljárásban. — *Dr. Géczy Miklós:* A szövetkezeti üzletrész. — *Szemle:* I. a. Az International Law Association. — I. b. Az Association International des Juristes Démocrates. — II. A legfelsőbb bíróság új szervezete Romániában. — III. *Dr. Tóth László:* A honvédbíráskodás köréből. — IV. *Dr. Szigligeti Viktor:* A budapesti törvényszék munkaügyi gyakorlatából. — *Jogirodalom: H: Dr. Soproni János* és *dr. Bikácsi László:* A demokrácia kézikönyve. — *Törvények.* — *Rendeletek.*

A jogi felsőoktatás újjáalakítása és a közigazgatási reform

Dr. Beér János és dr. Szabó Imre e folyóirat májusi számában megjelent közös cikkükben felvetik a jogi felsőoktatás reformját és ennek alapszempontjaként a népi demokrácia társadalmi követelményeire alapított oktatási rendszer kiépítését jelölik meg. Ez a jogi oktatást illetően nyilvánvalóan a társadalmi tartalomnak — a tárgyi követeléseknek és a politikai szellemnek — a jogi formával való összekapcsolását jelenti.

A szociológia még gyermekcipőkben járt, a budapesti egyetem jogi kara tudományszaknak sem ismerte el (Hegedüs Loránt habilitálásánál), amikor Pulszky Ágost és Pikler Gyula a jog összefüggését a társadalommal tanították. Magam pedig már 1902-ben megjelent »Közigazgatási jog és szociológia« című értekezésemben ezt írtam: »A közigazgatás a valóságban az állami életet bizonyos társadalom, illetőleg a benne érvényesülő érdekkörök céljai szerint szabályozó tevékenység, amelyet a társadalomnak a célszerűség alkotta különféle szervei és szervezetei végeznek.« Minthogy a magánjog is közjogi eredetű, ez a jog egész területére vonatkozik. Különben, a jognak a társadalmi életből fakadását tudta a legtöbb jogtudós, legfeljebb nem mutatta meg a társadalmi hátteret és evvel egy bizonyos társadalmi rend jogát jogi formává, sőt, ilyenként dogmává segített merevíteni. Ma a jogtanárok tudományszakukban, különösen a speciál-kollégiumokban, a jog társadalmi hátterét többé-kevésbé feltárják. Szükség van azonban a társadalmi élet összes jelenségeinek összefüggésükben, főkollégiumban

Mellékelve: Magánjogi-, Perjogi- Hiteljogi-, és Népbírósági döntvénytár

előadására, aminél a jogi alkotásnál különösen a joggal való viszonyra helyezendő a súly ; erre megfelelő tartalmú és szellemű átalakítással, esetleg jogszociológia címmel, a mai jogbölcseleti főkollégium alkalmas. Szintén csak tartalmi és szellembeli átalakulásra van szükség a társadalomtudomány körében való jelentőségénél fogva a jogi oktatási rendszerben ma is külön szereplő közgazdaságtannál. Ezekkel a megoldásokkal a népi demokráciának az általános társadalomtudományi alapvetést illető követelése a jogi oktatási rendben biztosítva van. A jogi oktatás minden egyéb problémája már magának a jognak a tanítása körében oldandó meg. Hogy miként, az attól függ, milyen jogrendet alakít ki magának a társadalom.

Bármennyire is tudatában vagyunk a társadalmi élet fizikai, lelki és gazdasági törvényeinek és bármennyire is át legyünk hatva a műszaki teljesítmények nagyszerűségétől, tisztában kell lenni azzal, hogy semmiféle társadalom szilárdan és tartósan jogrend — a cselekvéseknek megengedő és érvényesíthető kötelező (vagy tiltó) szabályai — nélkül nem állhat fenn, legalább is nem biztosíthatja a közületi munka kívánatos eredményességét és a társadalom tagjainak lelki egyensúlyát. A jogrend tehát a társadalmi rend alapja. A jogrendre való befolyását is a társadalom — forradalmi helyzet vagy anarchiás állapot kivételével — csak a jogrenden át, vagyis jogi formákban érvényesítheti, amelyeknek megvannak a maguk szerkezeti szabályai.

Mai jogrendszerünk a közjog és a magánjog elvi megkülönböztetésén épült fel, amely fogalmi szükségességen alapul. (Szladits) A közjognak — amelybe szélesebb értelmezésben beletartozik, sőt túlnyomórészét teszi a közigazgatási jog — elve a köz és tagjai fölé — illetve alárendeltségi viszonya, a magánjogé a paritás. A közigazgatás tartalma közfeladatoknak közhatalmi szervek által közhatalommal végzése, egyszóval, közhatalmi tevékenység ; formája pedig — a közigazgatási jog — azoknak a szabályoknak összessége, amelyek a közigazgatást szabályozzák. Elvileg a közigazgatási tevékenység és a közigazgatási jog az egész közhatalmi tevékenységet és ennek jogát öleli fel, egészen a magánjog megalkotásáig. Államszervezeti kérdés e tevékenység, illetőleg jog differenciálása és kezelése az oktatási rendben.

Korunk állami életének legkiemelkedőbb jelensége a közigazgatásnak óriási mértékben térfoglalása, mégpedig nemcsak úgy, hogy a köz a magántevékenység köréből mind több feladatot átvállal, hanem kötelező és tiltó szabályaival bebenyomul a magánjognak eddig sajátlagosnak tekintett szférájába és előidézi, különösen a szűkebb értelemben szociálisnak nevezett tevékenység körében, elsősorban tehát a munkaviszonynál, a magánjogi és közjogi elemeket elegyítő szakjogokat. Ezt az alakulást a kapitalizmus önző és rövidlátó politikája indította el, amikor a magántevékenység körében nem vállalt olyan szükségletkielégítéseket, amelyeket az emberek megokoltan igényelhettek, vagy nem vállalta azokat olyan feltételek mellett, amelyek a kielégítendők igényeinek megfeleltek ; elemi erővel feltörő mozgalommá ezt a fejlődést a két világháború kísérő jelenségei érlelték meg : a gazdasági válságok, a közületeknek az elsőrendű közszükségletek kielégítésére való kényszerű berendezkedése és a tömegeknek jelentkezése fokozottabb igények kielégítéséért s végből a közhatalom birtokáért.

A közigazgatásnak elhatalmasodása és evvel a közigazgatási jognak a jogi élet előterébe kerülése nem maradhatott hatás nélkül a jogi oktatásra. Igy a jogi felső oktatás 1946-os reformja, amely inkább a jogi oktatásnak új tanítási és vizsgarendszer bevezetésével hatásosabbá tételére törekedett, a közigazgatási jog tanításának nagyobb teret nyitott, nem oldotta meg azonban a közigazgatási jog tanítását szervesen még az egyetemen sem, nemhogy beillesztette volna korszerűen a közigazgatási kiképzésnek ezt teljesen átfogó rendszerébe. Erre bevezetése idejében nem is volt módja. A felső oktatásnak, de az egész oktatásnak az állam életrendjéhez kell igazodnia, fokozottabban áll ez a jogi oktatásra és legnagyobb mértékben a közhatalmi szervezetet és működését felölelő közigazgatási jogban való kiképzésre. Állami életünk forradalmi átalakulásának közepette nem volt hova igazodni ; ez az igazodás csak akkor válik lehetségessé, amikor az állam új életrendje jogi formákban már megszilárdult. Ezt az időpontot a közhatalom birtokosai immár elérkezettnek látják és ezért tűzték napirendre a közigazgatási reformot. A megreformált közigazgatáshoz, vagyis az új közhatalmi rendszerhez kell majd igazodnia a jogi felsőoktatás új rendjének, amelynek a társadalmi tényezők hatása alatt kétségtelenül a közigazgatási jog oktatása vált tengelyévé.

A közigazgatás eleinte és sokáig rendőri és rendészeti tevékenységben merült ki, amelyben a jogi forma és a tartalom jóformán összeforrott. Ebben az időszakban a közigazgatást természetszerüleg jogászok végezték, mégpedig vagy főiskolai képesítésüek vagy autódidakszis és gyakorlat útján képzettek, az utóbbiak mellett az előbbiek mint szakértők is működtek. Amikor a közfeladatok szaporodásával tárgyi szakismeretekre lett szükség, különösen műszaki és egészségügyi téren, ezek birtokosai mint szakvéleményezők kerültek az intézkedést tovább is megtartó jogászok mellé. Ez a rendszer, bár a tárgyi szakképesítésűek többé-kevésbé tudtak maguknak intézkedő hatáskört kivívni, lényegében a második világháborúig fennállott ; ehhez igazodott a közigazgatási jognak egyetemi oktatása : kevés tárgyi tartalommal a jogi karon, elemi jogi ismeretek tanításával a műegyetemen; újabban a műszaki és gazdaságtudományi egyetem közgazdasági karának közigazgatási osztálya törekedett a közigazgatásnak formai (jogi) és tartalmi (tárgyi) oktatását együtt nyujtani.

A jogászi prevalenciára felépült közigazgatási rendszer ma két ellentétes oldalról áll támadás alatt, egyfelől a tárgyi szakemberek, másfelől a laikusok részéről, laikusságot itt nem a hivatásossággal, hanem a szakbeli — akár

jogi, akár tárgyi — képzettséggel állítva szembe; az előbbiek a szakszerüség, az utóbbiak a politikai szellem képviselőiként jelentkeznek az intézkedésre való igénnyel és a jogásznak már inkább csak a jogi (formáljogi) szakvéleményezés szerepét szánják. Ez a vita a közigazgatási reform alapvető kérdésévé vált, amelynek megoldása nem maradhat hatás nélkül a közigazgatási jog oktatására.

A kérdés ez: a közigazgatási reform miféle szerepet szán a jogásznak, a tárgyi szakembereknek és a laikusoknak. Nyilvánvaló, hogy a népi demokráciának a közhatalmi feladatok elvégzésénél követelnie kell a tárgyi szakszerűség érvényesülését, nem mellőzheti, hogy ez jogi formák között történjék és biztosítani kívánja a maga politikai szellemét.

A tárgyi szakszerűség és a jogi forma összeegyeztetésének megoldásánál a következők veendők figyelembe: Módjai: *a)* a jogász megszerzi magának a szükséges tárgyi ismeretet; *b)* a tárgyi szakember megtanul annyi jogot, hogy intézkedhessék; *c)* a jogász tárgyi szakértőt vesz maga mellé; *d)* a tárgyi szakember jogász-szakemberrel (ügyvéddel, jogtanácsossal) működik együtt. Az utóbbi két mód általában a magántevékenység körében használatos, bár előfordul közületeknél is, különösen ahol magánjogi formákkal élnek (főleg üzemeknél). A közhatalmi tevékenység, a közigazgatás, sajátlagos kapcsolási módja az első kettő, itt pedig a kérdés úgy alakul: a közigazgatást szakilag képzett jogász vagy jogilag képzett szakember végezze-e, vagyis melyik intézkedjék a kettő közül, mert a szaki véleményezés és a jogi intézkedés teljes szétválasztása gyakorlatilag keresztülvihetetlen és az intézésre hivatottak megfelelő felkészültsége mellett a közigazgatás széles területein felesleges is. A kérdés eldöntésénél különbséget kell tennünk általános és szakigazgatás között. A közigazgatás tárgyilag annyira szétágazó, hogy egysége csak a legfelső fokon teremthető meg, viszont a közigazgatás összeműködése és áttekinthetősége, valamint a kiszolgáltatandók kényelme érdekében a közigazgatást szakilag túlzottan felbontani nem célszerű, sőt ez a közigazgatás minden vonalán, különösen az alsó fokon, állampénzügyileg el sem viselhető. Elkerülhetetlen tehát, hogy a közfeladatok egy tág körére a közigazgatás összevonassék, ez az általános közigazgatás. Ide utalandó mindaz a közigazgatási feladat, amely ebbe mennyiségileg és minőségileg felvehető és amelynek ellátásához az egész tárgykör, bizonyos részét, vagy csak bizonyos működést illetően mélyebben járó különös szakképzettség nem szükséges. Célszerűnek látszik, hogy az általános igazgatásban az intézkedés a közigazgatási jogászt illesse, a tárgyi szakképzettségűnek pedig — amennyiben arra szükség van — a véleményezés legyen a szerepe. A szakigazgatásban fordított legyen a helyzet, magasabb fokon a szakigazgatási intézés a jogász véleményező szerepével megoldható, a szakigazgatásnak az alsófokig való kiépítése esetén azonban az intézkedőnél a jogi alapismereteknek és a saját szaka jogi formalizmusa ismeretének meg kell lenni, amint ez a legalsóbb fokig egyedül kiépített szakigazgatási águnknál, a pénzügyigazgatásban meg is van.

A népi demokráciának az a követelése, hogy politikája szellemének biztosítására a népességnek nem szakképzett eleme is bevonuljon a közigazgatásba. A laikus a magánéletben szerzett általános és különleges ismeretekkel bír, természetes jogérzete és tapasztalata van, továbbá többkevesebb jogismerettel is rendelkezik. Kérdés, milyen szerep jusson a laikus elemnek a közigazgatásban. A közigazgatási reformnak célja nem lehet más, mint politikailag irányított eredményes szakszerű közigazgatás megteremtése. Ebben a laikusoknak kétféle szerepük lehet: vagy merőben politikai befolyás gyakorlása az intéző szervekre, irányító vagy kötelező véleményekkel, mégpedig akár testületileg (tanácsok, bizottságok útján), akár egyedileg (politikai biztosok, bizalmiak útján), vagy résztvesznek az intézésben, akár egyedüli hivatásként, akár más hivatás mellett állandóan, esetleg alkalmilag; az utóbbi szerepük felveti képesítésük problémáját, elsősorban azt, követeltessék-e tőlük egyáltalán valamilyen képesítés s ha igen, milyen?

Az előzőkben vázolni igyekeztem a jogi oktatás összefüggését a közigazgatási szervezettel és így a közigazgatási reformmal. Van más szorosabban idetartozó kérdés is, különösen a kettős — alsóbb és felsőbbrendű — általános közigazgatási képesítés kérdése és a laikusoknak közszolgálatra ismeretekkel felszerelése. Mindezekből a jogi oktatást illetően az összes következtetések levonására, a problémáknak csak feltevésére is e cikk keretében nincs lehetőség. Csak a jogi oktatás problémakörére nézve utalok arra, hogy az a jogkari felső oktatáson túl elnyúlik az egész egyetemi és az egyetemenkívüli oktatásig, sőt, a gyakorlati kiképzésig és a továbbképzésig, de a laikusképzés révén a főiskolákon aluli oktatásra is kiterjed. Mégis, hogy alkalmi cikkem címében jelzett feladatomnak eleget tegyek és azért is, hogy cikkem majdani végkövetkeztetését alátámasszam, megkísérlem a jogi, közelebbről a jogkari felsőbb oktatást illetően néhány reform gondolatot eddigi okfejtésem eszmekörében jelezni.

A közigazgatási tevékenység és a közigazgatási jog egységéből és az általános igazgatásnak ezen egység biztosítására, de a racionálás igazgatás követelései szempontjából is a közigazgatási reform tengelyébe állításának szükségességéből folyik hogy valahol a közigazgatást egészében átfogóan mind formailag, mind tartalmilag a legmagasabb szinten elméletileg tanítani kell. Ez az oktatás legmegfelelőbben az egyetemi jog- és államtudományi karon történhet, illetőleg itt teremthető meg.

Az államszerkezet a közhatalmi és a magántevékenység kettősségére és ennek megfelelően a közigazgatási jog és a magánjog kettősségére van felépítve: ezt az elméleti kettősséget gyakorlati vonalon, az eljárásra vetítve, mint közigazgatást és igazságszolgáltatást szokták kifejezésre juttatni. A kettősség, fogalma szerint, nem elválasztottságott, hanem kapcsolatot jelent; ezért nevezzük a jogi kart — bár fordított sor-

rendben — jog- és államtudományinak. A közigazgatási jog és a magánjog kapcsolata megnyilvánul azonos társadalmi alapjukban, határaiknak változóságában és elemeiknek elegyülésében a szakjogokban, amelyekben a szakigazgatási tartalomhoz igazodva igen változatos jogi normák alakulhatnak. Az alapvetésen túl a bifurkációt a jogi felső oktatásban megokolttá teszi egyrészt a közigazgatási jog fölé-alárendeltségi és a magánjog paritásos elvéből folyó különböző anyagi és alaki jogrendszer, másrészt a jog tartalma tekintetében mutatkozó különböző igény. A magánjogi (igazságszolgáltatási) vonalon a jog tartalma tekintetében tárgyi szakismeretet a jogi oktatás során adni felesleges, mert a jog keresője, illetőleg képviselője (az ügyvéd) ezt magának megszerzi, a jog alkalmazója — a bíró — számára pedig a szaki tájékoztatást a felek saját érdekükben megadják, de a bíró szakértőt is igénybe vehet; politikai szellemű irányításnak pedig azontúl, ami a jogszabályból árad, itt nincs helye. Másként áll a dolog a közigazgatásban. Itt nem jogi vitának felek és szakértők részéről előkészített eldöntéséről van szó, hanem közhatalmi cselekvésről, közfeladatnak esetleg tárgyi szakismeretet feltételező politikailag irányított elvégzéséről. Nem lehet azonban azt a tételt felállítani, hogy a közigazgatásban a tartalom a fontos és nem a jog, mert a közigazgatásban egyenlőtlen erejű felek állanak egymással szemben és a bírói védelem esetleg nem teljes; ezért a közhatalmi tevékenységet nagyon is jogi formába kell önteni, vagyis a közhatalmi jognak már önmagában kell megadnia a jogbiztonság garanciáját. Sőt az általános igazgatás körében a jogásztanár van hivatva a tárgyi szakismeretet is nyujtani, neki kell felszerelődnie a tárgyi szaktudással, de csak addig a határig, ahol ez — mind a jogalkalmazás, mind a jogalkotás szempontjából — a jogi formába öntéshez szükséges; nem kell valakinek teljes képesítésű mezőgazdának, iparosnak vagy építészmérnöknek lennie, hogy e szakmák jogi vonatkozásait intézhesse.

Az előadottak alapján egyetértek Beér Jánossal és Szabó Imrével, hogy az általános közigazgatási képzés az egyetemek jogi karán történjék; abban is, hogy a hallgatók előbb közös tanfolyamon általános társadalomtudomány és jogi alapvetést kapjanak és azután az oktatás bifurkálódjék a közigazgatási és egy másik, főleg az igazságszolgáltatás igényeit szolgáló osztályra, amelyet legszívesebben magánjoginak neveznék el. Ez a szerkezet, természetesen, csak úgy felelhet meg, ha a közös tanfolyam valamely különlegessel együtt biztosít olyan egységes tudományos alapot, mely a választott szakban (közigazgatási jog vagy magánjog) megkívánt képesítés számára önmagában kielégítő és továbbképzéssel, valamint gyakorlati képzéssel teljes értékűvé válhat. Ez azt jelenti, hogy a közös tanfolyamon a közigazgatási osztálybeliek számára megfelelő magánjogi, a magánjogi osztálybeliek számára pedig megfelelő közigazgatási jogi alapot kell adni. De a közös tanfolyam arra is van hivatva, hogy olyan tárgyakat, amelyek ismerete mindkét osztály hallgatói számára fontos — amilyen a pénzügyi jog és a büntetőjog, az utóbbi legalább is általános részében itt adassanak elő. Evégből a közös tanfolyam idejének hosszabbra vétele mutatkozik megokoltnak, amivel párhuzamos előadások tartása volna elkerülhető.

A tantárgyak megválasztásával, tartalmuk meghatározásával és a rendszerben való elhelyezésükkel itt nincs módomban foglalkozni, csak annyit kívánok megjegyezni, hogy az úgynevezett szakjogoknak a közigazgatási, illetőleg a magánjogi osztályba való tartozását általában az van hivatva eldönteni, hogy közjogi vagy magánjogi jellegük van-e túlsúlyban. Még kevésbbé foglalkozom most a jogi felsőoktatás újjáalakításának egyéb kérdéseivel, mert az egész problémát, a közigazgatási jognak a közigazgatási reformtól való függése folytán, nem tartom a közigazgatási reform megalkotása előtt időszerűnek. A jelen cikkemnek épp az a célja, hogy e véleményemnek kifejezést adjak.

Dr. Harrer Ferenc

A jogi oktatás reformja

Hálásak vagyunk a Jogtudományi Közlöny szerkesztőjének, hogy a jogi oktatás reformjáról és a jogászság jövőjéről a közelmultban megtartott ankét anyagát közreadta (f. évf. 11—12. sz.), amivel felkeltette a gyakorlati jogászságnak a felmerült kérdések iránti érdeklődését és azok megvitatásában való részvételét lehetővé tette.

Az előttünk fekvő közlemények főképpen a jogászság jövőjének kérdésével foglalkoztak és a széltében-hosszában elterjedt defetizmussal szemben arra a helyes és megnyugtató megállapításra jutottak, hogy a jogásztársadalomnak nincs oka jövője tekintetében a borúlátásra, mert a jövő jogásza a szociális gazdasági rendben is megtalálja majd működési körét, amelyben a népi demokrácia ideológiájának felvétele mellett hasznos munkása lesz a köznek.

Ezek a megállapításnak a helytálló volta kétségkívül vitán felül áll, nem szorul tehát további megvitatásra.

A szőnyegen lévő kérdéskomplexumnak középponti problémáját nem is annak gazdasági oldala képezi, — amelynek megoldása egyébként is nem jogászi, hanem egyetemes társadalmi feladat, — hanem inkább a jogi szakoktatás reformja és ez az, amivel alábbiakban foglalkozni szeretnénk.

Hogy a jogi szakoktatás reformra szorul, eziránt ma már senkinek sem lehet kétsége.

A jogászképzés érvényben lévő rendszere, amely lényeges pontjaiban még ma is a Mária Terézia által 1777-ben kiadott *Ratio Educationis* elvein alapszik és amely — hozzátehetjük még azt is, — lényegében az 1810. évi osztrák *Studienordnung* tantervét adoptálta, a jelenlegi viszonyok között teljesen elavultnak és túlhaladottnak tekinthető.

Azzal a szembeszökő ténnyel szemben, hogy a többi tudományágak oktatása terén a tudományos kutatás területén az új idők szelleméhez történő alkalmazkodást már régóta tapasztalhatjuk, csodálkozással kell látnunk azt, hogy a jogi szakoktatás rendszerét a szellemi evolució hatása érintetlenül hagyta és nem csupán az oktatás módszere, hanem annak anyaga is a régi maradt.

A tudományszomjas ifjú, — mert hiszen az ifjúság túlnyomó része lelkesedéssel indul a jogi pályára, — aki a megismerés modern módszereinek alkalmazásából a középiskolában már némí ízelítőt kapott, a jogi főiskola falai közé lépve kiábrándulással tapasztalja, hogy a középkor dohos légkörébe jutott.

Általában azt kell látnunk, hogy iskoláinkban túlteng a jogtörténeti studium és régmult korszakok jogi problémáival konzumáljuk a tanuló felvevőképességét akkor, amikor a jognak mint társadalomrendező eszmének alapvető fogalmaival megismerkednie még nem volt alkalma. Az a tény, hogy maga az ifjúság, mint a legközvetlenebbül érdekelt fél is átérezte ennek a visszás álláspontnak a hátrányait, igazolja az, hogy a történeti anyaggal való túlterhelés elleni panaszának az ankét során kifejezést adott (*Mohácsy László:* A tanterv és vizsgarend reformja J. K. 11—12. sz. 159. oldal.)

A római jognak propedeutikus célra történő felhasználása — ezirányt ma már nem lehet kétség, — ellenkezik a római jogról megalkotott megismerés eredményeivel. A római jogintézmények egyrészét a modern jogrendszerek változatlanul átvették ugyan, — gondoljunk különösen a kötelmi jognak a szerződésekre vonatkozó általános jogelveire, — azok legnagyobb része azonban a gazdasági és társadalmi rendszer struktúrájának változása következtében ma már időszerűtlen és érdektelen.

De alkalmatlan a római jog a magánjog bevezető studiumának szerepére már csak azért is, mert a legszélsőbb individualizmus elvén épült fel. A római jogban az egyén érdeke predominál, a közérdek a magánérdek mögött háttérbe szorul. A rómaiaknál a magánjog még a büntetőjog területére is behatol, innen van az, hogy a vagyon elleni bűncselekmények reparációja is magánjogi síkon történt. Ezzel szemben a modern jogfejlődés során a közjog mindinkább bevonul a magánjog területére, a szociális jogrendszerben a közérdek minden vonalon érvényesül a magánérdekkel szemben, amint ezt különösen a munkajog területén láthatjuk.

A római jog tanulását egyébiránt szerfölött megnehezíti az a körülmény, hogy az évezredek során — amelyek alatt az valóságos élő jog volt, a fejlődés számos fokán ment keresztül és jogelvei bizony igen sok, gyakran lényeges változást szenvedtek. A római jog fejlődésének különböző étappejai a kezdő részére az emlékezőképesség oly nagyfokú megterhelését jelenti, amely a studiumnak későbbi fontos időszakában, amikor az élő jog ismeretét kell majd elsajátítania, a tanuló felvevőképességét hátrányosan befolyásolja.

A pedagógiai szempont elsőrendű követelménye az, hogy a kezdő a jogászi gondolkodás elsajátításához szükséges alapismeretekbe bevezettessék, erre pedig kétségtelenül alkalmasabb az élő jog, mint a jogfejlődés statikus eredménye, amely nem ütközik lépten-nyomon a kezdőnek a jogról már korábban megalkotott képzeteivel. Figyelembe kell vennünk itt ugyanis, hogy az érettségizett ifjúnak kétségkívül volt már alkalma saját tapasztalatai révén különböző életviszonyoknak jelenleg érvényben lévő jogszabályozásával megismerkednie, nem fogják tehát őt megzavarni a római jognak netán eltérő megoldásai.

Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a római jog nálunk sohasem volt közkötelezően érvényes jog, mint példának okáért a római szent németbirodalomban és így ezen belül Ausztriában is, ahol a bírák a Corpus Juris szerint voltak kötelesek ítélni, hanem csak tanjog, amelynek elveit a XIX. század elején működött nagy tanítómestereink méltán klasszikusnak mondható kézikönyveikben alkalmaztak.

Korántsem akarjuk a római jogtudomány pedagógiai jelentőségét tagadásba venni, meggyőződésünk azonban, hogy a rómaiak által felvetett jogi és történeti problémákat a maguk teljes jelentőségükben megérteni és a jogászi gondolkodás fejlesztésére a helyes jogfejlődés érdekében felhasználni csak az iskolázott jogász képes. Nem szabad ezért a jogászképzés munkáját a tetőszerkezet felépítésével kezdeni és a kezdő értelmét az egyes problémák megoldásának azzal a komplikált módjával, amellyel a rómaiaknál a régi formákhoz való konzervatív ragaszkodás következtében oly gyakran találkozunk, ok nélkül és károsan megterhelni. Mindezeknél fogva a római jog nem az első tanévben, hanem csak az élő jog után egy későbbi tanulmányszak során volna előadandó, amikor is majd kiválóan alkalmas eszköznek fog bizonyulni arra, hogy a tételes jogot ex asse ismerő tanuló látókörét kiszélesítse és jogászi értelmét kimélyítse.

Az elmondottak érthető okokból még fokozottabb mértékben állanak az európai és hazai jogtörténet studiumára, amelyet ugyancsak az első tanévben adnak elő. Ez a tudományág, amely a középkori jogfejlődést tárgyazza és főképpen a germán hűbérjoggal, úgyszintén a régi magyar nemesi joggal foglalkozik, érdekes olvasmány lehet felnőttek részére, de az élő joggal való kapcsolat teljes hiánya következtében pedagógiai szempontból jelentőséggel nem bír. Itt nem elég a hátrábbállítás, de megfontolás tárgyát kell hogy képezze ennek a studiumnak lényeges megszűkítése, esetleg anyagának a közjog, illetve a büntetőjog keretébe leendő beillesztése.

A tantervnek a fentjavasolt értelemben történt módosítása azzal az előnnyel is fog majd járni,

hogy már az első alapvizsgán olyan tárgyak kerülnének kérdezésre, amelyek a jogászi gondolkozást illetőleg különleges követelményeket támasztanak, ami lehetővé tenné a jogi pályára alkalmatlan elemeknek kiselejtezését, ez pedig végeredményben az alkalmatlanoknak is javára szolgálna, amennyiben módjukban volna nagyobb időveszteség nélkül kellő időben más, képességeiknek megfelelő pályát választani.

Dr. Brachfeld Dezső

Bíráskodás és bírósági szervezet Svájcban

A magyar bírósági szervezet megújítása és a bíráskodás reformja a demokratikus átalakulás egyik kérdése. E folyóiratban dr. Névay László ismertette a Szovjetúnió bírói szervezetében megnyilvánuló demokratikus elveket,[1] mely dolgozat igen alkalmas arra, hogy összehasonlító perjogtudományi vizsgálatok alapját képezhesse.

Ezt a dolgozatot szervesen egészíti ki Eörsi Gyula tanulmánya, amely viszont a hozandó jog szempontjából lesz figyelembeveendő.[2]

A mai modern berendezések mellett egyik állam sem vállalhatja azt, hogy bírósági reformját a már létező berendezések figyelmenkívül hagyásával valósítsa meg akár egyedül kitermelt elvek alapján, akár pedig olymódon, hogy kizárólag elvi síkra helyezkedve teremtsen meg új szervezetet. Nyilvánvaló, hogy az új rendezés nálunk is alapos előtanulmány eredménye lesz, amint ezt a magyar jogászok programjai és ankétjai[3] már eddig is mutatták, s amint erre vall a Magyar Jogászegyletnek e tárgyban összehívandó polgári perrendi ankéntje is. Igy tehát kétségtelen, hogy a hasonló külföldi berendezések ismerete az új szabályok megalkotásánál nélkülözhetetlen lesz.

Az ehhez szükséges összehasonlító perjogi munkához vélünk tehát anyagot szolgáltatni, amikor az alábbiakban röviden ismertetjük Svájc bírósági szervezetét és bíráskodási elveit.[4]

A felvetett kérdésen túlmenően aktuálitást ad ezen ismertetésnek az is, hogy a svájci szabályozás érdekes hasonlóságot mutat a Szovjet bírósági szervezetével és bíráskodásával, annak ellenére, hogy a két szervezet felépítése teljesen ellentétes társadalmi és gazdasági berendezkedés és ellentétes elvi felfogás mellett keletkezett.

Svájc bírósági szervezetének tanulmányozása ezenfelül komoly távlatot is nyujt, mert — amint ismeretes — az ország huszonhat önálló kantonból áll, amelyeknek külön-külön bírósági szervezete és polgári perjogi szabályozása van, úgyhogy minden egyes kérdésben a kantonok külön-külön rendelkezéseit ismerhetjük meg. Ennek viszont az a következménye, hogy amennyiben egy és ugyanazon kérdésben a kantonok, vagy azok többsége azonos elveket követ, akkor ezek az elvek egyidejűleg általánosan elfogadott elveknek is tekinthetők, vagy legalábbis olyanoknak, amelyek hosszú időn át kikísérletezve helyesnek bizonyultak.

Az alábbiakban a svájci bírósági szervezetnek csak a mai magyar szervezettől eltérő rendelkezéseit ismertetjük és az egyező szabályozásra csak akkor térünk ki, ha azok ismertetése az anyag megértéséhez nélkülözhetetlen.

I.

A svájci bíráskodás — ugyanúgy mint a magyar — lényegében állami és választott bíróságok jogszolgáltatásából áll. Míg azonban a magyar választott bíróságok a felek megállapodásától függően mind az anyagi, mind pedig az eljárási jog tekintetében szabadon és függetlenül is eljárhatnak, addig a svájci választott bíróságok — kivételektől eltekintve — a szóbanforgó kanton jogához van kötve.

A választott bíróságok alakításával és igénybevételével kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy Angliában is a polgári bíráskodást túlnyomó részében választott bíróságok bonyolítják le az igen magas törvénykezési illetékek és perköltségek miatt. Miután pedig a polgári bíráskodás magánjog feletti bíráskodás, megfontolandó, hogy nem

[1] Dr. Névai László: Demokratikus elvek a Szovjetunió bírói szervezetében, Jogtudományi Közlöny, Új folyam III., 7—8. szám, 67—70. lap és 9—10. szám 120—124. lap.

[2] Dr. Eörsi Gyula: A bírói szervezet kérdéséhez, Jogtudományi Közlöny, Új folyam III., 9—10. szám, 113—116. lap.

[3] Demokratikus szervezetek országos jogvédelme, Deszjog 1948 március 20—21-iki országos értekezlet perjogi javaslatai, Magyar Jog III. évf. 7. szám, 109. lap, Dr. Hajdu Gyula igazságügyi államtitkár előadása a Magyar Jogászok Szabad Szakszervezetének 1947. évi december havában tartott kongresszusán (A magyar jogászok és a 3 éves terv).

Utalunk továbbá a Deszjog 1948. évi június hó 19—20 napján tartott orszgágos értekezlet tárgyalási anyagára, Dr. Szebenyi Endre államtitkár ott elhangzott »A bírósági szervezet és a perjog reformjának alapvonásai« című előadás tartalmára, nevezett előadónak a Társadalmi Szemlében (1948.évf. 4—5. szám) »A gazdasági sturktúra változása és jogrendszerünk elmaradása« címmel megjelent tanulmányára, annak e lap 9—10. számaiban eredményezett hozzászólásaira és végül a Deszjog közelmultban szétküldött »Jogpolitikai útmutató«-jában foglalt perjogi reformeszmékre és munkálatokra.

[4] Adatainkat Max Guldener: Das schweizerische Zivilprozessrecht I., Schulthess & Co. AG. Zürich, 1947. című könyvéből vettük. A könyv első része a két kötetre tervezett és a huszonhat kanton és a svájci szövetségi perjog teljes egészét felölelő munkának. Az első kötet a perjog átfogó elveit ismerteti, mindenütt utalással az egyes kantonok helyi megoldásaira, a második kötet pedig, amely még ez évben megjelenik, a teljes résszerű anyagot fogja közreadni. A könyvet — amely az utóbbi idők legmodernebb és legérdekesebb polgári perjogi munkájának látszik — más helyen részletesebben fogjuk ismertetni.

helyesebb-e a magánjogi vitákat a lehetőséghez képest választott bíróságok elé utalni.

Ennek nem lehet akadálya az, hogy a magánjogok feletti bíráskodás keretében esetleg olyan kérdésekben is kell bíráskodni, amelyek már bizonyos mértékben közjogi színezetűek is mint pl. a házasság megsemmisítése, felbontása, stb., mert hiszen ezeket a kérdéseket más hasonló, vagy ide sorolandónak vélt kérdésekkel együtt továbbra is az állami bíróságok hatáskörébe lehet utalni. Nem lehet akadály az sem, hogy a perek egy részében a felek kénytelenek szegényjogot igénybe venni. Ha ugyanis a bíráskodást állampolgári kötelességnek nyilvánítjuk, kimondható a választott bíróságokra is, hogy a szegényjogban részesülő felek ügyeit kötelesek díjtalanul letárgyalni. A polgárságnak a bíráskodásban való ilyen széleskörű részvételi joga, a helyes szociális felfogásból következően vonja maga után azt a kötelességet is, hogy szegény felek ügyében díjtalanul is eljárjon a választott bíró.

De illetékjogi problémák sem szolgálhatnak e meggondolás gátjául, mert hiszen semmi akadálya sem lehet annak, hogy ezt az eljárást is illetékkötelessé tegyük és gondoskodjunk arról, hogy a bíróság egyrészt ne tárgyaljon addig, amíg az esedékessé váló illetékek le nem rovatnak; másrészt előírhatjuk, hogy a bíróságok a perek megindulását a kereset egy példányán az ügy tárgyalására választott bíróság hiányában hatáskörrel bíró állami bíróságnak, vagy az illetékes állami adóhivatalnak jelentsék.

Helyesebbnek tartanánk a bíróság értesítését, mert ott az illetékezésnek ma érvényes állami ellenőrzése mellett az az előny is biztosítható, hogy a feltétlenül megengedendő, de esetleg csak súlyos következményű jogszabálysértésre szorítkozó fellebbezés is letárgyalásra kerülhetne.

Az ekként választott bíróságok hatáskörébe utalt magánjogi igények felett keletkezett ítélet ellen egyfokú fellebbezés lenne rendszeresítendő, amelyet egy háromtagú tanács bírálna felül. A tényállás ellen csak iratellenesség címén lenne fellebbezés használható, míg a jogkérdésben a fellebbezés kétirányú lehetne. Ha a felek a bíróságra bízzák, hogy a fennálló anyagi vagy alaki jogot egyáltalán alkalmazza-e, a fellebbezés csak arra irányulhatna, hogy a hozott ítélet az ország közjogi és közrendi szabályait sérti, vagy cogens jogszabállyal, illetve a közerkölccsel ütközik.

Ha pedig a felek akként állapodnak meg, hogy a választott bíróság a fennálló anyagi vagy alaki jog szerint tartozik ítélkezni, akkor a fellebbezés azon az alapon is előterjeszthető volna, hogy az ítélet az anyagi vagy alaki jogot oly súlyosan sérti, hogy emiatt az ítélet hatályon kívül helyezendő. Ha az állami bíróság a fellebbezésnek helyt ad, az ügyet új ítélethozatal végett a választott bíróságnak — az ítélet hatályon kívül helyezése mellett — visszaküldi.

A fellebbezési tanács összeállítása tekintetében irányadóul szolgálhat az, hogy a fellebbezést milyen keretben tartjuk megengedhetőnek. Ha a fellebbezést csak a fenti módon engedélyezzük, akkor a fellebbezési bíróság inkább csak szakbírákból lenne alakítandó. Ha pedig a fellebbezést tágabban, — esetleg a ténykedésre is kiterjedőleg — szabályozzuk, akkor előtérbe lép az a kívánalom, hogy a fellebbezési bíróság részben szakbíróból vagy bírákból, részben pedig laikus bírákból álljon.

Itt ismét utalnom kell az angol állami bírósági szervezetre, amely tudvalevőleg a polgári bíráskodásban is nagyobbrészt juri előtt folyik le.[5] Igy tehát az állami polgári bíráskodásban is tág tere nyílik a laikusok bevonásának a bíráskodásba és e tekintetben mind a szovjet jog, mind pedig az angol jog évszázadok során kipróbált rendszere is szolgálhat értékes adatokkal és példákkal.

II..

A bírói és bírósági személyzet függetlensége Svájcban, sokban a magyar rendezéshez hasonló szabályozás mellett is, lényeges eltérést mutat.

Igy már maga az a tény, hogy a parlamentnek jogában áll a jogszolgáltatást megtagadó, vagy azzal késedelmeskedő bíróságot felügyeleti jogánál fogva eljárásra, illetve az eljárás gyors lefolytatására késztetni, bíróságon kívüli oldalról jövő beavatkozás. Igaz ugyan, hogy a magyar jogban is rendelkezik hasonló jogkörrel az igazságügyminiszter, aki a bírói szervezet keretében szintén mint kívülálló, nem bírói, hanem közigazgatási szerv jár el.[6] A két rendezés között — ha választani kell — talán a svájci a jobb, de helyesebb lenne e joggal felsőbb bíróságokat felruházni.

De nemcsak az egyes bíróságok feletti felügyelet most ismertetett módja jelenti végeredményben a bírói függetlenség bizonyos csorbulását, hanem még sokkal inkább az, hogy a svájci jogban kialakult felsőbírói gyakorlat szerint »elismert és magától értetődő alaptétel, hogy a hivatalnok, aki hivatalára alkalmatlannak, vagy méltatlannak bizonyul, hivatali ideje alatt is elbocsátható legyen.«[7]

Ennek a tételnek a jelentősége csak akkor válik valóban átérthetővé, ha meggondoljuk, hogy a svájci bíró túlnyomórészt nem kinevezés, hanem választás útján jut hivatalába és szolgálatának ideje a tíz évet egyetlen kantonban sem haladja meg. De a leginkább elfogadott rendezés a négyéves időtartam.

A bíróvá választható személyt, vagy a választhatóság kellékével bíró polgárok, vagy a törvényhozás, vagy végül néhány ritka esetben

[5] Mc. Cleary: Wie man in England Recht spricht, Scientia Verlag, Zürich, 1945.: továbbá dr. Csánk Béla: Adalékok az angol törvénykezési joghoz, A budapesti magyar Pázmány Péter Tudományegyetem perjogi szemináriumának kiadványai: 1., Budapest, 1937.

[6] 1891: XVII. t.-c. 1—4. §-ok.

[7] Guldener i. m. 5. lap. 20. jegyzet: »Immerhin ist ausgesprochen worden, es sei ein anerkannter und selbstverständlicher Grundsatz, dass der Beamte, der sich als für sein Amt unwürdig oder unfähig erweise, während der Amtsdauer entlassen werden könne.) A szerző álláspontját az e helyen felhívott felsőbírósági döntésekkel indokolja.

maga a bíróság választja. A választásoknál némely kanton alkotmánya előírja, hogy figyelemmel kell lenni a kisebbségi igények kielégítésére is.[8]

A bírónak bírák által való megválasztása rendszerint a bírósági elnöki szék betöltésénél szokásos.

A megválasztandó bíró nélkülözhetetlen személyi tulajdonságai közé nem tartozik a jogi szakképzettség. Ugyanúgy mint Angliában, itt is a bírósági segédszemélyzet, a bírósági jegyző az, akinek megfelelő jogi szakképzettséggel kell bírnia s aki a hazai jogtól eltérően igen tekintélyes személyisége a laikusokból álló ítélőbíróságnak. Angliában még koronaügyészi testület tagja is lehet laikus, nevezetesen, orvos, a jogászok mellett. Miután ekként a bírósági jegyző az, aki a laikus ítélőbíróságot megfelelő jogi szaktanáccsal látja el, érthetővé válik a svájci jog ama további rendelkezése, hogy a bíróság tanácskozásain a bírósági jegyző is résztvesz, de nem szavaz.

Nem kell külön kifejteni, hogy bírósági személy választása, illetve a bírói szék választás útján való betöltése természetesen, függőséget eredményez a választók viszonylatában, azonban nagy kérdés, hogy ez a függőség nem lényegesen kisebb-e, mint az államhatalmat képviselő jogügyi közigazgatási felső szerv irányában fenálló, esetleg csak törvényen kívüli, de mindenképpen hatásosnak bizonyult függőségi viszony.

A bíráknak a társadalom irányában való függetlenségét a svájci jog nagyjából a miénkhez hasonló módon szabályozza. Mégis megemlítendőnek tartok egy eltérést, amelynek bevezetése nagyon is üdvösnek látszik. A mi jogunk ismeri a bírói elfogultságának esetét harag, vagy erős ellenszenv esetére, de a svájci jog nagyon helyesen megemlíti eme érzések ellenkezőjét is, amikor a bírót kifogásolhatóvá teszi szoros barátság esetében, továbbá akkor is, ha valamelyik peres féllel szemben lekötelezettségi vagy függési viszonyban áll. Jellemző eltérés az is, hogy egyes kantonális jogok szerint a bíró akkor is kilépni tartozik a tanácsból, ha olyan tanuval rokon, aki ellen a felek kifogásokat érvényesítenek. Végül találunk olyan jogszabályokat, amelyek értelmében a bíró azon a címen is kifogásolható, hogy személyi tulajdonságai révén a bírói állás betöltésére alkalmatlan. E címen kifogásolható általában az a bíró, aki a törvény által előírt személyi kellékekkel nem rendelkezik, vagy a meggondoltság és akarati szabad elhatározás feltételeinek nem felel meg, továbbá ha látó vagy halló képessége hiányzik.

Egyes helyeken nemcsak az egyes tárgyaló bírákkal szemben, hanem magával a tárgyaló bírósággal szemben is támasztható kizárási kérelem a nálunk ismert okokon kívül azért is, mert a bíróság a bíráskodással jelentősen, vagy kitartóan késedelmeskedik, vagy a jogszolgáltatást megtagadja.

[8] »Bei den Wahlen wird — bedauerlicherweise — die parteipolitische Zugehörigkeit der Kandidaten weitgehend berücksichtigt.« Guldener i. m. 9. lap. 55. jegyzet.

III.

Áttérve a svájci bírósági szervezet rövid ismertetésére, előljáróban meg kell említenünk, hogy a bíráskodást az egyes kantonokban lényegében a mi járásbíróságainknak megfelelő bíróságok gyakorolják a fentebb ismertetett választott bírákkal, amely bíróságok ítéletei ellen fellebbezésnek van helye felső-, vagy kerületinek nevezett bíróságokhoz.

A polgári ügyekben ítélkező bíróságok egyébként az ú. n. rendes és különbíróságok.

Jellemző, hogy a szövetségi alkotmány szerint olyan kivételes bíróságok, melyeknek az lenne a hivatása, hogy egyes meghatározott esetekben különleges szabályok figyelembe vételével ítélkezzenek, nem alakíthatók, mert az ilyen bíróságok sértik a jogegyenlőség elvét.

A másodfokú határozat ellen irányuló jogorvoslatot és annak eldöntésére hivatott felsőbíróságot csak két kanton ismeri. Az ekként használható perorvoslat, amelyet semmisségi panasznak neveznek, csak abban az esetben használható, ha a panaszolt határozat egészen súlyos jogszabálysértést tartalmaz.

A polgári pereknek pertárgy és természetük szerinti bírói hatáskörbe sorolása lényegében Svájcban is ugyanaz, mint a magyar jogban. Mégis különbségként mutatkozik, hogy a mai helyzet a Pp. eredeti rendelkezéseinek felelt meg, amikor a nagyobb értékű ügyekben, valamint egyes különös igények ügyében (válóper stb.) tanács, a kisebb értékű ügyekben pedig egyesbíró ítélkezik, egyébként rendszerint ugyanazon hatáskörű bíróság keretében. Igy tehát az ügyeknek részben járásbírósági, részben törvényszéki hatáskörbe utalása ismeretlen. Emellett egyes kantonokban ismeretes a polgári perekben, a valamikor a mi válóperes eljárásunkban létezett előkészítő eljárás azzal a változtatással, hogy az előkészítést a járásbíró folytatja le és az ügyet a felső-, kantonális bírósághoz terjeszti fel ítélethozatal végett.

Különbíróságok a kereskedelmi, valamint az ipari bíróságok, mely utóbbiak lényegében a mi munkaügyi bíróságainknak felelnek meg. Az ipari bíróságok a felek foglalkozási ágában dolgozó ülnökök bevonásával ítélkeznek és az elv itt az, hogy az ülnök a saját szakértelmét rendelkezésre bocsátva feleslegessé váljék a további bizonyítás és az ügy ekként gyorsan befejezhető legyen. Ez az eltérés lényeges és megszívlelendő, mert, sajnos, nálunk az ülnökök alkalmazása teljesen elmarad és ha netán szórványosan előfordul egy-egy ilyen tárgyalás, a behívandó ülnök rendszerint nem abban a szakmában dolgozik, amelyből a peres kérdés fakad, a bizonyítás pedig — ha ez egyáltalán lehetséges — még hosszabbra nyúlik, mint az ülnök nélkül letárgyalt perekben.

A svájci bírósághoz behívandó ülnökök száma mind két fél oldalán azonos, de éles szociális meglátásra vall, hogy egy vállalat által beküldött vezető állású tisztviselő (cégvezető, igazgató)

munkáltatónak és nem munkavállalónak számit. Az elnök rendszerint olyan személy, aki egyik fél foglalkozási szakmájához sem tartozik.

IV.

A bírósági szervezet mikénti megalkotásának kérdése részben alkotmányjogi, részben közjogi és csak kisebb részében a perjog keretébe tartozó kérdés. Mégis miután a bírósági szervezet változása magának a peres eljárásnak változását szükségszerűen maga után vonja és mert a bírói függetlenség, pártatlanság, stb. kérdése, természetesen, a polgári jogi igények eredményes érvényesítésének is előfeltétele, magától értetődően vetődik fel a bírósági reform gondolatával együtt a peres eljárás korszerűsítésének kívánalma is.

Ez a kérdés ma annál is inkább időszerű, mert a polgári perrendtartás sok rendelkezése már elavult, más rendelkezéseit az idő és a bírói gyakorlat egyszerűen félretette, úgy hogy létezésükről jóformán csak az elmélettel foglalkozó jogász tud. Emellett megbontotta az eredeti törvény egységét a később megjelent novelláris és rendeleti módosítások tömege. De ami talán a leglényegesebb, a polgári perrendtartás az individualista korfelfogás tipikus szüleménye és ezért a szociális világszemlélet követelményeinek megfelelő átalakítása mellőzhetetlennek látszik. Külön tanulmányban foglalkoztam azzal a kérdéssel, hogy mennyiben felel meg a polgári perrendtartás törvénye az igazság érvényrejuttatása követelményének. Uj szabályozást igényel a fél képviseletének kérdése, s már hosszú évekkel ezelőtt volt alkalmam arra is rámutatni, hogy bírói perenkívüli eljárásaink nélkülözik az egységes eljárási jogi kódex megalkotását. Magának a perrendi reformnak a kérdése persze e helyen már csak helyszűke és a kérdés szétágazó volta miatt sem tárgyalható, de ez talán szükségtelen is, mert értesülésem szerint a közel jövőben a Magyar Jogászegylet ankénten fog ezzel a nagyhorderejű kérdéssel foglalkozni.

V.

Úgy véljük, hogy akkor, amikor az ország a jogalkalmazás új rendje és a szem előtt tartott elvek megvalósítása felé vezető úton a helyes példát és formát megtalálni igyekszik, hasznos volt azoknak a megoldásoknak az ismertetése, amelyeket a svájci huszonhat kanton eljárási jogszabályainak leszűrt elveiből meríthetünk. A svájci perjog tanulmányozása már önmaga is szélesebb körű összehasonlító jogtudományi vizsgálatot jelent, mert hiszen a különböző bíráskodási és eljárási jogi rendszerek végeredményben huszonhat állam felfogását tükrözik vissza. Ugyanakkor azonban a szövetséges legfelsőbb bíráskodás joggyakorlatából és az elméletnek az egész állam jogrendszerére kiterjedő összesítő munkálkodásából egységes elvekként azok az állásfoglalások bontakoznak ki, amelyeket a svájci nép túlnyomó többsége helyesnek tart, amelyeket ekként a svájci jogfejlődés útmutatóiként ismerhetünk fel.

Dr. Habermann Gusztáv

Visszaélések a megegyezéses házasságfelbontási eljárásban

Nizsalovszky Endre a Jogtudományi Közlöny 1948 júniusi számában megjelent nagyértékű tanulmányában[1] olyan kérdéseket vet fel, amelyek igen mélyenfekvőek és a jogelméletben több évtized óta vitásak. Ezek a problémák — szerény nézetünk szerint — meghaladják a magánjogi dogmatika területét és helyesen csak más jogvidékek szabályainak felhasználásával oldhatók meg.

I. A tanulmány kiinduló pontja, hogy a házasság felbontását eredményező megegyezés nemcsak bíróság előtti eljárásjogi (nem éppen perbeli) cselekmény, hanem szerződés is. Ezzel a nézettel nem értünk egyet. A 6.800/1945. M. E. r. (továbbiakban: Rendelet) szabályozott eljárásban a házasfelek jogi helyzetének több fázisa van, mi azonban a házasságfelbontására vonatkozó megállapodást — természetesen a *kötelékre* vonatkozó részében — egyik létszakban sem tartjuk magánjogi szerződésnek.

A közös kérvényben foglalt megegyezés jogi helyzete (első létszak) erősen emlékeztet a bírói egyesség és az azt megelőző megállapodás viszonyára. A bírói egyességet mindig megelőzi a felek megállapodása, még akkor is, ha egységkötési akaratuk a tárgyaláson közvetlenül a bírói egyesség megkötése előtt jön létre. A bírói egyesség mibenlétének analizálása széleskörű irodalmi vitát idézett fel: vajjon az magánjogi vagy perjogi, illetve vegyes ügylet-e.[2] Mi azt az elméleti felfogást tartjuk meggyőzőbbnek, amely ezt az ügyletet perjogi vagyis közjogi jogügyletnek minősíti, mert a bírói egyesség természeténél fogva mindig csak a bíró előtt jöhet létre és az esetek túlnyomó részében a per befejezését célozza. Következésképen a felek előző megállapodása nem minősíthető a bírói egyesség előszerződésének, mert hiszen közjogi ügyletnek magánjogi megállapodás nem lehet az előszerződése. Az előszerződésnek és a szerződésnek azonos nemüeknek kell lenniök. Az előzetes megállapodás alapján tehát annak legfontosabb ügyleti célja: a pernek egyesség útján történő befejezése ki nem kényszeríthető. »*Az egyik peres fél által benyujtott magánegyességet tartalmazó és az ellenfél által megtagadott okirat alapján* — mondja a Kúria — *a per bírói egyességgel befejezettnek nem nyilvánítható.*«[3] A közös kérvényben foglalt megegyezés

[1] *Akarathiányok a megegyezéses házasságfelbontás esetében.*

[2] *Dr. Vinkler: A peregyezség* 105—160. old.

[3] *K. I. 6.077/1905.* M. j. Dt. I. 78.

alapján az ellenfél perbeli nyilatkozata ugyancsak nem kényszeríthető ki.

A közös kérvény benyujtása után (második létszak) sem változik a jogi helyzet, mert bármelyik félnek még a második tárgyaláson is módjában és jogában áll a megegyezést fenn nem tartani.

A harmadik létszak : a feleknek a második tárgyaláson is kijelentett egybehangzó nyilatkozata, azonban — az alábbiak szerint — ez sem létesít közöttük szerződést.

Helyesen állapította meg u. i. *Nizsalovszky*, hogy a megegyezés alapján sem a felbontáshoz szükséges szóbeli nyilatkozat megtétele, sem a megegyezés megszegése esetén vagyoni vagy nemvagyoni kártérítés, illetve netán kikötött kötbér nem követelhető. Mindezek felismerése után erről a megegyezésről — szerintünk — nem állítható, hogy az nemcsak eljárásjogi cselekmény, hanem szerződés is. *Zsögöd* arra tanított, hogy : »*Valami a jogban az-e, aminek állítják, mindig csak azt jelenti : szólnak-e rája azok a szabályok, amelyek az utóbbi felől felállítvák.*«[4] Alapvető szabály, hogy szerződés szükséges a kötelem jogügyleti megalapításához és hogy a kötelem alapján a hitelező az adóstól szolgáltatást követelhet. *Nizsalovszky* fejtegetéseiből viszont az következik, hogy a házasfelek szóbanforgó megállapodása olyan „szerződés," amelynek alapján sem szolgáltatás azaz elsődleges igény nem követelhető, sem megszegése esetén a másodlagos igények (kötbér, kártérítés stb.) nem érvényesíthetők. Vagyis *Zsöjöd* tételének megfelelően nem szólnak rá azok a szabályok, amelyek »a kötelem felől felállítvák«. Az a megállapodás azonban, amely egyáltalán nem alapít meg kötelmet, még az ú. n. természeti (erkölcsi) kötelmet (naturalis obligatiót) sem, másszóval olyan viszonyt létesít, amelynek nincs meg sem az anyagi, sem az alaki kénytetősége, — szerződésnek nem minősíthető. »*Aminek megszegésére* — mondja *Zsöjöd* a Fejezetekben — *a jog a szenvedő alanyt érő következmények semminő megkülönböztetésével elvileg nem válaszol : az nem jogi kötelezettség.*«[5]

De hát ha nem szerződés, vajjon mi ez a megállapodás?

A közös kérvényben foglalt házasság felbontására vonatkozó megállapodás, nézetünk szerint, a házasfeleknek a bírói eljárást előkészítő közös cselekménye. Jogi jelentősége ugyanannyi, mint a megszerkesztett, de a bírósághoz még be nem nyujtott keresetlevélé. A közös kérvény benyujtása: a felek első perjogi cselekménye, de olyan, amely a házassági kötelék tekintetében rendelkezési jogukat egyáltalán nem érinti. A második tárgyaláson tett egybehangzó nyilatkozataikat végül — minthogy a Rendelet ebben az eljárásban a Pp.-nek a házassági bontóperre irányadó rendelkezéseinek alkalmazását írja elő — olyan perbeli cselekményeknek tartjuk, amelyekhez a felek kötve vannak, amelyeket tehát többé vissza nem vonhatnak. Szerződés azonban ekkor sem jön létre köztük, mert a *házassági kötelék tekintetében* most sem követelhetnek a felek egymástól semmiféle szolgáltatást. A második tárgyaláson tett bontási megállapodásukat fenntartó nyilatkozatok alapján mindegyik félnek csak a bírósággal szemben keletkezik igénye, éspedig az a perjogi (közjogi) igénye, hogy házasságukat ítélettel bontsa fel.

Mindebből következik : ha a felek nyilatkozatai (perbeli cselekményei) akarathiányokban szenvednek, azok joghatását elsősorban perjogi síkon kell keresnünk. Nagyon helyesen mutat rá *Plósz*, hogy nemcsak a per, hanem a perben előforduló egyes jogügyletek és más jogcselekmények is lehetnek érvénytelenek és hogy a bíró nemcsak az érdem tényálladékának, hanem a per tényálladékának és egyes cselekményeinek megítélésére is hivatva van.[6]

II. A felek perbeli jogellenes cselekményei régóta foglalkoztatják a jogtudományt. *Franz Klein* »*Die schuldhafte Parteihandlung*« c. híres tanulmányában határozta meg a perbeli delictum fogalmát. Definitiója a legszélesebb körű, mert a feleknek minden olyan szándékos vagy gondatlan cselekményét, amely perjogi szabályokba ütközik perbeli delictumnak tekinti.[7]

Ez a perjogi jogellenesség elsősorban vonatkozik az ellenfél *perbeli cselekvőképességének* vétkes elhallgatására. A megegyezéses eljárásban a rendelet 7. §-a, illetve a Pp. 643. §-a értelmében a házasfelek cselekvőképtelensége tekintetében a házassági törvény (H. T.) rendelkezései az irányadók. A HT. 127. §-ában foglalt cselekvőképtelenségi esetek három kategóriába sorolhatók : 1. a 12 éven alul lévők *(a)* pont.) 2. akik elmebetegség vagy egyéb okból eszük használatától meg vannak fosztva *(b)* pont) és 3. akik röviden szólva : elmebetegség vagy magukat jelekkel megértetni nem tudó siketnémaság miatt gondnokság alá vannak helyezve *(c), d), e)* pontok).

Az életkor miatti cselekvőképtelenség *(a)* pont egyáltalán nem gyakorlati jelentőségű. Az eszük használatától megfosztott, de *gondnokság alá nem helyezett* személyek is csak addig cselekvőképtelenek, amíg ez az állapotuk tart *(b)* pont.) Az ú. n. világos pillanatában tehát ez az elmebeteg is cselekvőképes és ekkor a bíró előtt perjogilag érvényes nyilatkozatokat tehet.[8] Viszont azoknak cselekvőképtelenségét, akik a nyilatkozat tételekor eszük használatától meg vannak fosztva, éppúgy mint a harmadik kategóriába tartozó magukat jelekkel megértetni nem tudó siketnémáknak személyállapotát a nyilatkozat tételekor a bíró prima vista felismerheti.

Érdekes és gyakorlati jelentőségű a harmadik kategóriának az az esetköre, amikor a bíró előtt

[4] *Fejezetek* II. k. 855. old. 30. jegyzet.

[5] *Fejezetek* II. k. 856. old. 31. jegyzet.

[6] *Összegyüjtött dolgozatai : A semmiség fogalma a polgári perjogban* 356—357. old.

[7] »Die Parteischuld umfasst alle überhaupt möglichen Parteihandlungen, welche den Processgesetzen vorzätzlich oder fahrlässiger Weise zuwider sind (processualiches Delict)« 220. o. A perbeli dolus esetét tárgyalja továbbá *Kohler a Vollstreckungsgegenklage und Simulation* c. tanulmányában ; *Bunge : Arglistig herbei eführtes Scheidungurteil* (D. J. Z. 13. 164.) *Szerző : A perismétlés.* A Magyar jogászegyleti értekezések és egyéb tanulmányok. III. 10.

[8] K. III. 2.131/1936. J. H. X. 1.023.

az ellenfélnek *elmebetegség miatti történt gondnokság alá helyezése* el lett hallgatva. Házassági törvényünk értelmében az elmebetegség miatt gondnokság alá helyezett személy sohasem cselekvőképes, tehát még világos pillanataiban sem; a visszaélés lehetőségét pedig felette megkönnyíti magánjogunknak az a szabálya, hogy elmebetegség esetében a gondnokság elsősorban a házassági közösségben lévő házastársat illeti (1877 : XX. t.-c. 40. §). Visszaélés ellen ilyenkor biztosítékot a bíró lélektani tudása és tapasztalatai nyujthatnak, amelyek segítségével felismerheti az elmebetegség fennforgását. Ha nem ismeri fel, nyilván a gondnokság alatt lévő elmebeteg is világos pillanataiban, éspedig két egymástól meglehetős távoli (30—60 napos) időpontban jelentkező világos pillanataiban teszi meg nyilatkozatait. A házasság felbontása természetesen ebben az esetben is törvényellenes lesz, de a sérelmet mindenesetre erősen csökkenti — az uni justum alteri aequum elvén alapuló — az a meggondolás, hogy a törvény a gondnokság alá nem helyezett elmebeteg azonos lelkiállapotában tett nyilatkozatait viszont teljes joghatályúnak ismeri el.

III. A kényszer, tévedés és megtévesztés miatt beállott akarathiány az elé a kérdés elé állítja a törvényhozót, hogy az általános magánjog szabályának analógiájára megadja-e a *Paulus* óta divó in integrum restitutiót, másszóval a bontás megtámadásának elismerését[9] vagy pedig a bontó ítélet érintetlenségének álláspontjára helyezkedjék. Mielőtt e kérdésre felelnénk, vegyük röviden szemügyre a fenti okokból beállható akarathiányokat.

Szerintünk — ellentétben *Nizsalovszky* véleményével — a Rendelet a megegyezéses bontást a házasságkötés perjogi contrarius actusaként szabályozta, csakhogy — mint alább rátérünk — talán még több praeventív szabállyal bástyázta körül mint a házasságkötést. A contrarius actus akarathiányainak perjogi következményei, minthogy a perbeli visszaélések megtorlása mai jogunkban rendszeres és kimerítő szabályozásban nem részesült, elsősorban a magánjog éspedig a házasságjog szabályainak analóg alkalmazásával bírálhatók el.

Annak lehetősége, hogy a felbontásba beleegyező szóbeli nyilatkozat közvetlenül alkalmazott testi erőszak (vis absoluta) hatása alatt tétessék meg épp úgy ki van zárva mint a házasságkötéskor tett nyilatkozatnál, ezért a *kényszernek* csak a HT. 53. §-ában foglalt tényállása : a fenyegetéssel előidézett alapos félelem jöhet figyelembe. Ha a megfélemlített házasfél az eljárásnak alább ismertetendő több szakaszának egyikében sem árulja el kényszerhelyzetét, magára vessen. Ámde a HT. intézkedéseinek analógiájára még abban az esetben sem lett volna helyes a bontás megtámadását megengedni, amelyben a fél a kényszer hatása alól csak a bontás jogerőre emelkedése után szabadul fel. A kényszer hatása alatt kötött házasság érvénytelenné nyilvánítása u. i. csak a jogellenesen kényszerítő másik felet érinti, a felbontott házasság restituálása azonban esetleg a jóhiszemű új házastársat is sujtaná. Ezért nem volt átvehető a HT.-nek az a szabálya sem, amely a megtámadást a házasságkötést követő bizonytalanul hosszú idő eltelte után is megengedi (57. §. második bek. *c)* p.).

A megegyezéses bontás contrarius actusi jellegéből következik, hogy a bíró előtt tett nyilatkozat *tévedés* miatt csak abban az esetben volna megtámadható, ha az egyik házasfél egyáltalán nem akart a bontásba beleegyezni és nem tudta, hogy e kijelentésével a bontásba beleegyezik (HT. 54. §. *a* p).) Ez a tényállás nincs ugyan kizárva a siketeknél, némáknál, siketnémáknál és olyan személyeknél, akik a bíró nyelvén magukat kifejezni nem tudják, de már a H.T. indokolása megjósolta, hogy ezen a címen a házasság megtámadása csak ritkán fordulhat elő. Úgy tudjuk : e jóslat bevált és azt hisszük, be fog válni a megegyezéses bontás esetében is.

A HT. 55. §-a kizárólag a másik házastársnak lényeges személyi tulajdonságaira vonatkozó *megtévesztést* értékeli, a contrarius actus esetében tehát e szabály nem használható. Az általános magánjog pedig a csalárd megtévesztést abban az esetben tartja megtámadási oknak, ha magára az ügylet tárgyára vagy az akaratelhatározás alapjául szolgáló lényeges körülményre vonatkozott. Az első esetben a házasfél a csalárd megtévesztés folytán mást nyilatkozott ki, mint amit akart. Ilyenkor tehát lényegében ú. n. tartalmi tévedéssel (Inhaltsirrtum, Geschäftsirrtum), vagyis ugyanazzal a joghelyzettel állunk szemben, mint az egyszerű tévedésnél. Az indokbeli megtévesztés esetében viszont a fél azt akarta, amit kinyilatkozott, de ha a valóságot tudta volna, a nyilatkozatot nem tette volna meg.[10] Ez a megtévesztés azonban rendszerint vagyoni vonatkozású motivációval — (vagyoni előny igérése a bontásba való beleegyezésért) — történik, jogkövetkezményeinek levonása tehát a Rendeletben foglalt bírói eljárás keretein kívül esik. Indokbeli megtévesztésnél a magánjog kártérítési szabályai nyujthatnak elégtételt, esetleg a büntetőjog területén kereshető a megtorlás.

IV. Az akarathiányokkal való perbeli visszaélés lehetősége a kifejtettek szerint egészen szűk körre van szorítva, gyakorlati jelentősége tehát meglehetősen csekély. Mindazonáltal a rendeletalkotó azzal a bölcs intézkedésével, hogy mindkét házasfelet külön ügyvédnek kell képviselnie és hogy a Pp.-nek a házassági bontóperekre irányadó rendelkezéseit kell alkalmazni az eljárásban, a visszaélések ellen a praeventív biztosítékoknak egész sorát állította fel. Jelesül :

a) az ügyvéd köteles a fél által közölt tényállást írásba foglalni, azt aláiratni, másodpéldányát a félnek átadni (1937 : IV. t.-c. 77. §) ; továbbá tilos néki olyan ügy vitelére vállalkoznia, amely jogszabály rendelkezésének, vagy más jogának kijátszására irányul (i. t. 82. §);

[9] Paulus. Sent. I. 7. §. 2. *g). Savigny : System des heut. röm. Rechts* 7. k. 133. Restitution.

[10] *Szászy : A magyar magánjog általános része.* II. 247—249.

b) az ügyvédnek a házassági per vitelére szóló különös meghatalmazást kell felmutatnia (Pp. 643. §);

c) a meghatalmazáson az aláírásnak vagy kézjegynek bíróilag vagy közjegyzőileg hitelesítve kell lennie (Te. 54. §); a bíróságnak illetve a közjegyzőnek tehát már az eljárás *megindítása előtt* módjában, sőt kötelességében áll a névaláírás valódiságáról (az ügyfél személyazonosságáról), továbbá valódi akaratáról meggyőződést szerezni, bizonyos esetekben pedig fegyelmi felelősség terhe alatt *tartozik a közjegyző a meghatalmazás értelméről és következményeiről a félnek felvilágosítást adni* (1874 : XXXIV. t.-c. 61., 92. §§, 1886 : VII. t.-c. 27. §);

d) a bíró az eljárás folyamán nemcsak a házasfeleket köteles meghallgatni, hanem — ha gyanuja támad — azok törvényes képviselőit és a szülőket, valamint más személyeket is meghallgathat. (Pp. 657. §.) Általában — mint *Nizsalovszky* helyesen mutat rá — a házasság fenntartása érdekében érvényt szerezhet a nyomozati elvnek. (Pp. 669—670. §§.) Erre a Rendelet értelmében két tárgyaláson van alkalma, de szerintünk nincs akadálya, hogy gyanu esetén több tárgyalást is tarthasson. Ha akarathiányt észlel, jogában áll az érvénytelen cselekményt visszautasítani;[11]

e) a Rendelet 7. és 8. §-a módot ad az államügyésznek, hogy ebben az eljárásban is részt vehessen;

f) az ítélet fellebbezéssel megtámadható, tehát az eljárás — ha a felek a fellebbezésről le nem mondottak — csak az írásba foglalt ítélet kézbesítését követő 15 nap mulva nyer jogerős befejezést. (Rendelet 7.§, Pp. 672. § ut. bek.)

A Pp. megalkotója elzárkózott ama lehetőség elől, hogy a felbontott házasság a jogerős ítélet után perújítás révén restituáltassék A törvényszerkesztők tisztában voltak azzal, hogy az esetek túlnyomó többségében a felbontást a házasfelek valamelyikének, esetleg mindkettőjüknek új házasság szokta nyomon követni, nyilván azért nem vették át a német polgári törvénykönyv intézkedéseit, amely a felbontott ítélet ellen is megengedi a perújítást és az új kötés elé a perújítás függésének dilatorius házassági akadályát állítja fel (BGB. 1.309. §). A Pp. indokolása azzal érvel, hogy sem a köznek, sem a feleknek az érdeke egyáltalán nem kívánja, sőt felette visszás és a felekre méltánytalan volna, hogy a felek akarata ellen resituáltassék olyan házasság, amely már az ítélet napján esetleg hosszú időn át nem állott fenn.

A régi bontóperek joggyakorlatának ismerői viszont nagyon jól tudják, hogy az azok zömét tévő ú. n. hűtlen elhagyási perek túlnyomó többségükben a felek titkolt megegyezésén alapulnak. A Rendelet egy csapásra véget vetett annak a szemforgató képmutatásnak, ami a bíró előtt folyt és az őszinteség és igazmondás tiszta levegőjét engedte be a tárgyalótermekbe. A Pp. indokolása a HT. 77. §-án alapuló bontóperi ítéletet is a házasság contrarius actusának tekinti, mennyivel inkább annak kell tartanunk tehát azt az ítéletet, amely kizárólag a házasfelek nyiltan feltárt megegyezésén alapszik. Következésképen, ha ai törvény a burkolt megegyezés esetén nem engedmeg a perújítást, logikusan járt el a rendelet, alkotó, amikor a nyilt contrarius actus esetében is megtagadta annak lehetőségét.

Fentebb igyekeztünk kimutatni, hogy a perbeli visszaélések egészen szűk körre szorítkoznak, viszont a rendeletalkotó a legmesszebbmenő igazságszolgáltatási biztosítékokat állította fel esetleges fennforgásuk esetére. A törvényhozó mindig a normális esetek zömét szabályozza, de természetesen nem hagyhatja figyelmen kívül a rendellenes, az ú. n. pathológiás tényállásokat sem. Ha azonban ezek csak szorványosak, — egy maréknyi kivétel kedvéért nem áldozhatja fel azt a nagy közérdeket, amit bontóperekben a res judicata és a perújítás megtagadása a jogbiztonság és a társadalom nyugalma szempontjából jelent.

ifj. Dr. Nagy Dezső

[11] *Plósz* i. m. 357. ol.

A kényszermunka és az elévülés

A kényszermunka, a népbírósági törvény e speciális büntetési neme tekintetében, a törvény általános része (Nbt. 3. §) a következő szabályt írja elő: »A kényszermunka kiszabható életfogytig vagy határozatlan időre. Ez utóbbi esetben az időtartam és a szabadulás feltételei tekintetében a szigorított dologházra vonatkozó jogszabályokat kell alkalmazni.«

Az Nbt. a különös részben a kényszermunka alkalmazásának feltételeit a következőképpen állapította meg:

»12. § *a)* halál vagy *b)* életfogytig tartó kényszermunka, testi alkalmatlanság esetében életfogytig tartó fegyház, vagy *c)* kényszermunka, amelynek legrövidebb tartama tíz évnél kevesebb nem lehet, testi alkalmatlanság esetében tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyház.

14. § *a)* halál vagy *b)* életfogytig tartó kényszermunka, testi alkalmatlanság esetében élet fogytig tartó fegyház, vagy *c)* kényszermunka amelynek legrövidebb tartama öt évnél kevesebb nem lehet, testi alkalmatlanság esetében öt évtől tizenöt évig terjedhető fegyház, vagy *d)* öt évtől tíz évig terjedhető börtön.

16. § *a)* kényszermunka, amelynek legrövidebb tartama öt évnél kevesebb nem lehet, testi alkalmatlanság esetében öt évtől tíz évig terjedhető fegyház vagy *b.)* öt évtől tíz évig terjedhető börtön«.

Kérdés az, hogy mennyi az elévülési idő a jogerősen kiszabott kényszermunkánál és mennyi idő alatt zárja ki az elévülés a bűnvádi eljárás megindítását, ha az elkövetett bűntettre a törvény kényszermunkát állapít meg.

Figyelemmel az Nbt. fentebb idézett 3. §-ára, kétségtelen, hogy a jogerősen kiszabott kényszer-

munka elévülése, a jogerősen kiszabott szigorított dologház elévülése kérdésében érvényes jogszabályokhoz igazodik. Ámde, ilyen pontos jogszabályok nincsenek. Viszont a Btk. elévülési rendszerének, a II. Bn. (szigorított dologház) céljának és a Btk. javaslat miniszteri indokolásának figyelembevételével megírt két jeles tanulmány (*Zöldy* Miklós: Büntetőjog IV. évf. 1—2. szám és *Geszner* Márton: Jogtudományi Közlöny LXIII. évf. 15. szám) alapján véglegesen kialakult a bírói gyakorlat a jogerősen kiszabott szigorított dologház elévülése tekintetében.

Eszerint:

1. ha a szigorított dologház legrövidebb időtartama jogerősen legalább hét évben és egy napban határoztatott meg, úgy az elévülés, mert a jelzett büntetés végrehajtása, azzal organikusan összefüggő háromévi feltételes szabadságra bocsátással együtt eo ipso tíz évet felül halad, — húsz év elteltével következik be;

2. ugyancsak húsz év elteltével következik be az elévülés a Btk. indokolásában kifejezésre juttatott ama álláspont méltatása mellett, hogy »az elévülési idő hosszabb, ha jogerejű ítéletben mondatott ki a büntetés, mintha az ítélet tárgyát nem is képezte volna«, ha és amennyiben a szigorított dologházi őrizet kiszabásának alapjául szolgáló élet, szemérem vagy vagyon ellen elkövetett különböző bűncselekmények valamelyikére is törvénynél fogva halál vagy életfogytig tartó fegyház (Btk. 106. § 1. pont), illetve tíz éven felüli szabadságvesztésbüntetés van megállapítva (Btk. 106. § 2. pont);

3. de ugyancsak húszévi elévülési idő kell akkor is, ha a szigorított dologházi őrizetben, illetve feltételes szabadságon eltöltött időtartam a II. Bn. 46. §-a esetében együttesen legalább öt évet és egy napot tett ki;

4. a felsorolt esetek kizárásával pedig a szigorított dologházbüntetés egyébként tizenöt év alatt évül el.

Ugyanígy tehát a jogerősen kiszabott kényszermunkabüntetés.

Nem foglalhatott azonban állást a bírói gyakorlat a tekintetben, hogy mennyi idő alatt zárja ki az elévülés a bűnvádi eljárás megindítását (Btk. 106. §), ha az elkövetett bűntettre a törvény szigorított dologházat állapít meg, mert ilyen eset, éppen a II. Bn. rendszerére tekintettel, nincs, hiszen a szigorított dologház az előírt büntetési tétel helyett alkalmazandó. Következéskép ezt a kérdést a kényszermunkával kapcsolatban kell felvetni.

Az Nbt. 12. § és 14. §-ainál — annak ellenére, hogy van kényszermunka büntetési tétel — nem merül fel probléma, mert az elévülés természetesen az első helyen írt halálbüntetéshez igazodik. Ha ugyanis olyan ellen kellene bűnvádi eljárást indítani, aki a Nbt. 11. vagy 13. §-ában ütköző bűntettet követett el, reá halálbüntetés is kiszabható lévén, nyilvánvaló, hogy az elévülés idő húsz év (Btk. 106. § 1. pont.). De annál nyitottabb a kérdés a Nbt. 16. §-ánál, ahol a súlyosabb büntetési tétel kényszermunka.

A Nbt. 9. §-a szerint: »Az elévülés tekintetében a Btk. 106. §-a alkalmazandó.«

A Nbt. 10. §-a szerint: »Az 1878: V. t.-c. első részében foglalt rendelkezések — amennyiben a jelen rendelettel nem állanak ellentétben — megfelelően alkalmazandók.«

Kétségtelen tehát, hogy csakis a Btk. 106. és 120 §-ai, valamint a II. Bn. alapján kialakult bírói gyakorlat szolgálhat a megoldás alapjául.

A Btk. javaslat miniszteri indokolása szerint: »Az elévülési idő hosszabb, ha jogerejű ítéletben mondatott ki a büntetés, mintha az eljárás megindítása záratik ki az elévülés által. Ez indokát találja az ítéletnek, mint a bírói hatóság hivatalos kinyilatkoztatásának jelentőségében és fontosságában, az ítélet élénk benyomást idéz elő a közszellemben s mélyebben bevési a köztudatba a bűntett emlékét, mintha az ítélet tárgyát nem is képezte volna.« Ezért van a bűnvádi eljárás elévülését szabályozó Btk. 106. §-a és a büntetés végrehajtás elévülését szabályozó Btk. 120. §-a között az időtartam tekintetében következetesen öt év eltolódás a Bp. 106. § előnyére.

Mindezekre figyelemmel, nézetem szerint, ha a kényszermunkának

1. a büntetési tételben megállapított legrövidebb és a háromféves feltételes szabadság együttes tartama tíz évet meghalad, de tizenöt éven alul marad — az elévülési idő tizenöt év;

2. a büntetési tételben megállapított legrövidebb és a háromféves feltételes szabadság együttes tartama tíz évet nem halad meg — az elévülési idő tíz év.

Példánkban tehát, a Nbt. 16. §-ánál: a kiszabható minimum öt év és ehhez hozzászámítandó feltételes szabadságként még három év, ez összesen nyolc év, amely a tízéves határon alul maradván, tízéves elévülési időt involvál.

A bűnvádi eljárás elévülésénél tehát a kiszabandó minimumból és nem a kiszabható maximumból kell kiindulni, pl. a Nbt. 16. §-ánál nem abból, hogy itt ki lehet szabni mint legrövidebb időtartamot, még húsz évet is, hanem abból, hogy itt a kiszabandó minimum öt év. Ellenkező álláspont ugyanis azt eredményezné, hogy hosszabb volna az elévülési idő a bűnvádi eljárásnál, mint a kiszabott büntetésnél. Ha t. i. a maximumból indulnánk ki, akkor az elévülés minden kényszermunkabüntetési tételnél, igy pl. a Nbt. 16. §-ánál is — hiszen ki lehet szabni húszévi minimumot is — húsz év lenne és sohasem kevesebb, márpedig a jogerősen kiszabott kényszermunkabüntetés elévülésénél van — mint fentebb láttuk — tizenöt év is. Ha tehát elfogadjuk a Btk. rendszerét, amelyre a Nbt. 10. §-a kötelez, akkor a kiindulási pont csakis a minimum lehet.

Ez a megoldás látszik arányban állónak a Btk. 120. §-ával és ez utóbbi szellemében megoldott, jogerősen kiszabott szigorított dologházi őrizet elévülésével.

Teoretikusan (mert ilyen tétel a Nbt.-ben nincs) elképzelhető az is, hogy a törvényben megszabott legrövidebb kényszermunka idő-

tartama húsz év, de előállhat az az eset is, hogy életfogytig tartó kényszermunka áll a büntetés tételnél első helyen, tehát az elévülés ezekhez a méretekhez igazodik. Nézetem szerint a bűnvádi eljárás itt is húsz év alatt évülne el, mert a maximális elévülési idő a Btk. 120. § 1. pontja szerint a büntetés végrehajtásánál (halálnál és életfogytig tartó fegyháznál) huszonöt év, ennél pedig a bűnvádi eljárás elévülésének feltétlenül kevesebbnek kell lennie.

Mindezek alapján, szerény véleményem szerint, a bűnvádi eljárás (Btk. 106. §) kényszermunka büntetési tételnél elévül

tíz év alatt, ha a kiszabható minimum plusz három év tíz év alatt marad;

tizenöt év alatt, ha a kiszabható minimum plusz három év tíz év fölé kerül, de tizenöt év alatt marad;

húsz év alatt, ha a kiszabható minimum plusz három év tizenöt év fölé kerül, továbbá, ha a büntetési tétel életfogytig tartó kényszermunka.

Dr. Szücs János

Adalékok az új magyar földbirtokreformhoz*

Az új földreformtörvény megalkotása 1945. év folyamán történt, amikor még az egész ország nem is volt felszabadulva. A debreceni kormány készítette el és a Károlyi Mihály-féle földreform szolgált mintaképül. Kihirdetve mint a 600/1945. M. E. számú rendelet 1945 március 15-én lett azzal, hogy azonnal hatályba lép. A nemzetgyűlés összehívása után ugyanez a rendelet törvényként is ki lett hirdetve, mint az 1945: VI. t.-c. A szöveg teljesen változatlan maradt, csak nagyobb tekintély biztosítása céljából foglaltatott törvény formájába.

A bevezető 1. § fontos megállapításokat tartalmaz. Az 1. § szerint »A rendelet célja, hogy az Ideiglenes Nemzetgyűlés szózatában és az Ideiglenes Nemzeti Kormány nyilatkozatában lefektetett elvek és a megadott felhatalmazás alapján a nagybirtokrendszer megszüntetésével valóra váltsa a magyar földmíves nép évszázados álmát és birtokába adja ősi jussát, a földet.

A feudális nagybirtokrendszer megszüntetése biztosítja az ország demokratikus átalakulását és jövő fejlődését, a földesúri birtokok parasztkézre adása megnyitja a politikai, társadalmi, gazdasági és szellemi felemelkedés útját az évszázadok óta elnyomott parasztság előtt.

A földreform végrehajtása életbevágó nemzeti érdek és gazdasági szükségesség. A nagybirtokrendszer megszüntetése után Magyarország mezőgazdasága erős, egészséges és termelőképes kisbirtokokon fog nyugodni, melyek a birtokosok telekkönyvileg bejegyzett magántulajdonát képezik.«

A törvény rövid ismertetése céljából a törvényt felosztható, anyagi részre, alaki vagy eljárási részre és bizonyos átmeneti rendelkezésekre.

A szükséges földterületet a törvény vagy elkobzással, vagy megváltással szerezte meg. A 4. § kimondja, hogy teljes egészében nagyságra való tekintet nélkül el kell kobozni:

a hazaárulók,

a nyilas, nemzeti szocialista és egyéb fasiszta vezetők,

a volksbundtagok, továbbá

a háborús és népellenes bűnösök

földbirtokait. A törvény 5—6. §-ai azt igyekeznek megmagyarázni, hogy kiket kell e fenti megjelölések alatt érteni.

A III. Fejezet a földbirtokok megváltásáról rendelkezik.

A 9. § szerint az 1944 január 1. napján fennálló birtokállapotot kell mindenütt figyelembe venni azzal, hogy egy tulajdonost illető valamennyi mezőgazdasági művelés alatt álló ingatlant egybe kell számítani.

Földhözjuttatás céljára igénybe kell venni a 100 kat. holdon felüli, illetőleg Budapest határában az 50 kat. holdon felüli ingatlanokat 100, illetve 50 holdon felüli részében.

Teljes egészében igénybe kell venni:

1. az 1000 kat. holdat meghaladó mezőgazdasági ingatlanokat,

2. a kereskedelmi törvény és más kereskedelmi vonatkozású törvények alapján létesült összes társas vállalatok, valamint a vállalati nyugdíjpénztárak és társadalombiztosítási intézetek mezőgazdasági ingatlanait terjedelemre való tekintet nélkül.

Tehát ez a § kimondja, hogy 100 kat. hold mentes a megváltás alól. Nagyon fontos rendelkezése a törvénynek az, hogy a 14. § a 200 holdon aluli parasztbirtokokat is kiveszi a megváltás alól. Végül és talán ez a törvény legradikálisabb szakasza, mely szerint az 1939. szept. 1. utáni szerzeményeket 5 kat. holdat meghaladó részben megváltás alá vonta, feltéve, hogy a szerző félnek a földmívelés nem élethivatása.

A törvény nem rendelkezik afelől, hogy kiket kell parasztbirtokosoknak tekinteni. Ezért azután a 185.000/1946. F. M. számú rendelet 37. §-a határozottan kimondja, hogy a törvény értelmében csak az tekinthető parasztbirtokosnak, aki a saját fizikai munkájával is résztvesz a föld megmunkálásában és ennek a megállapításnak a szülei tekintetében is fenn kell állni.

300 kat. holdig mentesül a megváltás alól annak az ingatlana, ki a nemzeti ellenállásban és a németellenes szabadságharcban kimagasló érdemeket szerzett. Ennek megállapítása a Nemzetgyűlés Politikai Bizottságának a feladata.

* A Népszerű Főiskolai Tanfolyamon tartott előadás egyik része.

Az 1946 : IX. t.-c. 22. §-a helytelenítő rendelkezést hoz be, amennyiben az 1944 jan. 1-én fennálló közös tulajdon a megváltás szempontjából egynek számít, ha továbbra is közös kezelésben együttes irányítás alatt maradt az ingatlan.

Az 1946 : IX. t.-c. 17. §-a új elkobzási okot létesít, ugyanis e szerint azok ingatlanai kobzandók el, akik 1944 okt. 15. után önként nyugatra távoztak és azóta nem tértek haza.

A dologi terheket, melyek a megváltott ingatlanokra be vannak kebelezve, az állam fogja átvállalni.

Mindezekből nagyon világosan látható, hogy a törvény bölcs mérsékletet tartott elsősorban a földhözjuttatottak számának megállapításában. Hiszen ha összehasonlítjuk a Károlyi-féle földreformtörvénnyel, azt kell mondanunk, hogy a földigénylőket a jelen törvény alapján 80—90% erejéig ki lehetett elégíteni. Természetesen vannak most is olyan földnélküli parasztok, akiknek nem jutott föld, ezek száma azonban legfeljebb 100.000-re tehető és ezek jórészt a maguk hibájából nem részesedtek a földosztásban.

Itt vannak még a hadifogságban levő parasztok, akiknek ugyan a családjuk igényelhetett annakidején földet, de ha nem, akkor is a még rendelkezésre álló aránylag kisterjedelmű földek az ő részükre vannak fenntartva.

Az igényjogosultak körét a törvény 35—36. §-ai határozzák meg. E szerint:

»A kiosztásra kerülő földekből a kisgazdaságok létesítésére földhözjuttatandók a gazdasági cselédek és mezőgazdasági munkások (továbbá) birtokuk kiegészítésére a törpebirtokosok és olyan nagycsaládú kisbirtokosok nős fiúgyermekei, akiknek földbirtoka várható örökrészükkel együtt 5 kat. holdnál nem több.«

36. § szerint előnyben részesítendő igényjogosult:

»1. Aki a Németország elleni harcban kiváló érdemeket szerzett, elesett vagy megrokkant; aki a partizán-mozgalomban harcolt; aki a reakció és fasizmus elleni belső ellenállásban tevékeny részt vett és ennek során halált, szabadságvesztés büntetést, internálást szenvedett.

Az ebben a pontban meghatározott igényjogosultság átszáll a kivégzettnek vagy elhaltnak házastársára vagy gyermekeire, ezek nem létében szüleire.

2. Előnyben részesítendő továbbá az, aki az 1945. évi gazdasági munkák során példaadó módon elöljárt.

3. Akinek három vagy ennél több háztartásában élő gyermeke van.

Az 1—3 pont alatt felsorolt igényjogosult helyett felesége, gyermeke vagy eltartottja jelentheti be az igényt, ha a jogosult katonai szolgálata (hősi halála, hadifogsága) vagy elhurcolása miatt ezt személyesen nem teheti.

Egyenlő feltételek mellett előnyben részesül az a kishaszonbérlő, aki a felosztásra kerülő ingatlanrészen már 1944-ben gazdálkodott.«

A földhözjuttatás maximális terjedelme 15 kat. hold, illetve azoknál, akik az ellenállási mozgalomban résztvettek, 25 kat. hold. Ez olyan szabály, mely alól kivételt a törvény nem enged és nem is tettek.

A szőlőbirtokoknál és gyümölcsösöknél 3 hold képezi a kioszthatő maximumot. A gyakorlatban azután a szőlőt és a gyümölcsöst ötszörös nagyságú szántóval veszik egyenértékűnek.

A megváltási ár a kataszteri tiszta jövedelem húszszorosa, ami tekintetbe véve, hogy a kataszteri tiszta jövedelem, különösen pedig az uradalmi földeknél nagyon mérsékeltnek mond-

KÖNYVÚJDONSÁGOK!

Az iparvállalatok államosítása

(Az 1948 : XXV. t.-c. és az ezzel kapcsolatos joganyag)

Szerkesztették:

Dr. Világhy Miklós miniszteri tanácsos

Dr. Benárd Aurél MÁVAG-tanácsos

Ára: 50.— forint

Rendeleti tárgymutató

Az 1948. évben megjelent felsőbbhatósági rendeletek mutatója

Összeállította:

Dr. Gerlai Károly közjegyző

Ára: 40.— forint

A jogi személyekről

Irta:

Dr. Kauser Lipót egyetemi ny. r. tanár

Ára: 24.— forint

Gazdasági munkakódex

a mező-, szőlő-, gyümölcs-, kert- és erdőgazdaságot, valamint a földmunkát felölelő hatályos jogszabályok

1. A munkabérek. 2. A társadalombiztosítás. 3. A munkaközvetítés. 4. A munkaerőgazdálkodás. 5. A munkáskönyvek. 6. A munkaszerződés. 7. A munkaviszony jogszabályai. 8. A munkaügyi bíráskodás. 9. Az üzemi bizottság. 10. A munkáskedvezmények. 11. A munkásvédelem. 12. A munkaügyi felügyelet. 13. A tudományos kutatás tárgykörében.

Szerkesztette:

Dr. Nádujfalvy József földm. miniszteri tanácsos

Ára: 84.— forint

RÉSZLETRE IS MEGRENDELHETŐK:

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja"

Budapest, V., Alkotmány-utca 12. szám

Telefon: 120—034 Törvényszék mellett

ható, aránylag nem nagy összeg. Normális forgalmi értéket különben egyetlen földreform sem vett megváltási árnak.

Eddig terjedne az anyagi rész. Az alaki rész arról rendelkezik, hogy ki adja a földet. Elsőfokú hatóságként szerepelt a Községi Földigénylő Bizottság, melynek a működése azonban az 1947: V. t.-c. értelmében már meg is szünt, mert a földosztás befejeződött. Helyette az UFOSz (Új Földhözjuttatottak Országos Szövetsége) lát el bizonyos érdekképviseleti jogokat. Megszünt ugyanezen törvény értelmében a Megyei Földosztó Tanács is, helyette a Megyei Földhivatal vette át az elsőfokú ügyek intézését. Bizonyos esetekben, így a hadifogságból hazatérők részére ma már elsőfokon az Országos Földhivatal oszthat földet.

Vagyis szervezeti tekintetben lényeges módosulást látunk, mert a népi szervek helyét hivatali bürokratikus szervek foglalták el.

A forradalmi újítások lezárása végett szükséges volt elsősorban a kiosztott földekkel kapcsolatos viták lehető gyors lezárása és ezzel a nyugalmi állapot megteremtése. Ennek a célnak a jegyében született meg az 1946 : IX. t.-c., mely kimondotta, hogy az 1946 január 1. napja előtt igénybevett és kiosztott ingatlant a volt tulajdonosnak visszaadni nem lehet.

A népi szervek feladatukat a nagybirtok felszámolásával és kiosztásával befejezték. A földreform még sem tekinthető befejezettnek : hátra volt még a kiosztott földek műszaki felmérése, telekkönyvezése és a földreformmal kapcsolatos pénzügyi kérdések rendezése.

Az 1947 : V. t.-c. életbelépéséig alig volt község az országban, ahol az igénybevett ingatlanok műszaki munkarészei elkészültek és elküldettek volna a telekkönyvi hatóságokhoz. Mivel maga ez a tény is hátráltatta a termelést és a pártok is sürgették a kormányt, a földreform a népi szervek vonaláról teljesen a hivatali szervek vonalára terelődött át. Mivel a juttatottak körében az említett bizonytalanság a termelést nagyban gátolta, a kormány szükségesnek látta a juttatott ingatlanokra vonatkozó műszaki és telekkönyvezési munkálatok sürgős befejezését és ennek időpontját az 1947. év okt. elsejében jelölte meg. Ennek az eredménynek azonban az volt a feltétele, hogy a mérnöki munkában bizonyos engedményeket tegyenek. Ezek az engedmények pedig abban állottak, hogy a térképeket nem készítették el, mert azokban némi elenyésző változás, illetve valótlanság lehetett volna. Igy pl. az 5 holdas juttatás helyett valaki 5 és fél holdat kapott volna. Maximálisan tehát ilyen hibák fordulhattak elő, ami a földosztást lényegesen nem befolyásolhatta. De éppen ezért, mert ilyen hibák előfordulhattak, a telekkönyvi térképeket nem készítették el. A térképek úgysem feltétlen kiegészítői a telekkönyvnek. Történelmi összehasonlításban azt mondhatjuk, hogy a telekkönyvi adatok annyiban hitelesek a jelenben, mint kb. fél évszázaddal ezelőtt voltak a telekjegyzőkönyvek.

Ezen engedmény mellett azután a kitűzött feladatot a földhivatalok várakozáson felüli sikerrel megoldották. A mérnöki felmérés több mint három millió és pedig pontosan 3 millió 300 ezer kat. holdra vonatkozólag 1947. évi október 1-re elkészült és már meg is küldetett a telekkönyvi hatóságoknak. A még hátralevő 300 holdnyi terület magyarországi svábság által visszahagyott terület, ennek a telekkönyvezése — az állandó változásokra is tekintettel — még huzamosabb ideig tart.

Végezetül még a földreform statisztikai eredményére szándékozom kitérni.

A földreform az ország csaknem minden egyes községét érintette. A bármilyen címen igénybevett földek aránya az ország területének 34%-át meghaladja. Számszerűleg pedig azt mondhatjuk, hogy az elkobzás és megváltás útján igénybevett földterületek nagysága 5 millió 599 ezer 645 kat. hold földre terjedt ki. Ebből 9·6% jut az elkobzott, 90·4% a megváltott ingatlanokra. Az elkobzott és a megváltott ingatlanok száma 75.505. Háborús és népellenes bűnösöktől összesen 4.407 birtokot koboztak el 335.000 kat. hold terjedelemben. A volksbund-tagoktól elkobzott birtokok száma 38.838, együttes területük 204.000 hold. Háborús szerzemény címén közel 90.000 holdat váltottak meg.

A földreform címén igénybevett 5,599.645 kat. holdból egyéni juttatások céljaira csupán kerek 3·3 millió hold jutott. Az igénybevett erdőket, legelőket, nádasokat csaknem teljes egészében közületi célokra rendelte a törvény.

A községi földigénylő bizottságok a reform végrehajtása során 730.425 földigénylőt írtak össze, ebből igényjogosultnak minősült 663.359 személy. A házhelyigénylők száma 353.210 volt. A reform során a földjuttatásban tényleg részesült:

261.088 mezőgazdasági munkás,
213.930 törpebirtokos,
109.875 gazdasági cseléd,
32.865 kisbirtokos,
22.164 kisiparos,
1.264 képesített gazda,
1.164 erdészeti alkalmazott.

Összesen tehát a földhözjuttatottak száma több mint 642 ezer volt. Az ingatlanok birtokbaadása megtörtént és az új birtokosok saját területükön gazdálkodnak.

A reform során kiosztott földek egy-egy személyre eső átlagos területe valamivel meghaladja az 5 kat. holdat. A juttatások eredményeképpen a magyar földbirtokmegoszlás lényegesen módosult. Jellemző adat idevonatkozólag, hogy az ú. n. kisparaszti földbirtok (5—10 kat. holdig) százalékos részesedése több mint kétszeresére emelkedett. A reform előtti 9·3%-ról 21·1%-ra ugrott.

A reform az egyéni juttatáson kívül a területek jórészét közületi célra rendelte. Igy elsősorban 1,460.000 kat. holdnyi erdőt juttatott a községek, közbirtokosságok, jórészt pedig az állam kezére. Ezenkívül közületi célra juttatott 422.496 kat. holdnyi legelőt. Az egyházak mint jogi személyek kezén maradt 19.739 kat. hold, végül a tangazdaságok és a kísérleti gazdaságok céljára

59.079 kat. hold. Ezenkívül vannak még kiosztatlanul tógazdaságok, nádüzemek, valamint házhelykiosztás célját szolgáló földek.

A földreform során igénybevették a földön levő kastélyokat, gazdasági épületeket és egyéb gazdasági felszereléseket. Összesen 1509 kastélyt vettek igénybe, melyek jórészét a földmívelésügyi miniszter iskola, kórház, üdülő, gyermekotthon stb. céljaira juttatta.

Fontosnak tartom végül megemlíteni, hogy a volt nagybirtokok területén főleg a Dunántúlon eddig 18 település létesült, amelyhez mint önálló telepes községhez hozzá kell számítani 13 csoportos telepet, így összesen 31 az új települések száma, melyeknek legnagyobb része Fejér megyében van. A telepes községek területe összesen csupán 73.000 holdat tesz ki, vagyis a földek legnagyobb része a már kialakult községek körül osztatott ki, így nem volt szükség új község létesítésére.

A soron következő feladatokról szeretnék még néhány szót szólni. Már most is folyamatban levő és legsürgősebb feladat a kiosztott földek telekkönyvezése. Az említett mérnöki eredménnyel azonban ez is előrehaladott állapotban van, csak a telekkönyvünk most már nem lesz többé olyan hiteles, hanem legfeljebb olyan mértékben valószínű, mint volt a magyar telekjegyzőkönyvek idejében. Megjegyzem, hogy a sváb ingatlanok már sokkal pontosabb felmérések tárgyai, így ezekre valószínűleg a mérnöki térképeket is elkészítik, míg a területileg nem pontos egyéb ingatlanokra vonatkozólag ez a nagy mérnöki munka elmarad. De ez nem jelenti azt, hogy a földek telekkönyvileg nem kerülnek a juttatottak nevére, csak azt, hogy a fentebb említett aránylag lényegtelen hibák előfordulhatnak, de ezek kb. az ingatlan 10%-át nem fogják meghaladni.

Soronkövetkező fontos feladat még a házhelyrendezés, a földhözjuttatottak megsegítése és ezzel kapcsolatban az építkezések nagyobbarányú megindítása, végül a tagosítás.

A földreform befejezéseként és méltatásaként meg kell állapítani, hogy bár nem a legtökéletesebben ment minden, az egész földreformot mégis sikerültnek kell mondanunk. Az adott viszonyok között nagyobb sikerre számítani hiábavalóság lett volna. Ha a következő feladatokat is hasonlóképpen sikerül megoldani, a magyar földkérdés mint évszázados bűn és történelmi szükségesség megoldatott.

Dr. Blaskovits Zoltán

Közjog — magánjog — szakjogok

1. Dr. Cziglányi Aladár e lap f. évi 13. számában »A szociális magánjog fogalmi köre« c. cikkében elméleti kérdések tisztázását sürgeti. Ez indít arra, hogy cikkének egy-két elméleti megállapításával vitába szálljak, annál is inkább, mert az általa felvetett kérdés — az újtípusú vegyesen magánjogias és közigazgatási jogias jogszabályok rendszeri helyének tisztázása — új jogtudományunknak igen fontos kérdése lesz.

2. Alapvetően elhibázottnak tartom a szerző felfogásában a monisztkikus szemlélet feltétlen elítélését és ezzel kapcsolatosan a közérdeknek és magánérdeknek ellentétesen ható erőkként való szembeállítását.

». . . mindenfajta jogban egyaránt szerepel köz- és magánérdek. Éppen e kettőnek állandó poláris feszültségéből van meg a jogban a lüktető dinamizmus . . .«

Nem vagyok egészen tisztában azzal, hogy mit ért a szerző »lüktető dinamizmus« alatt. Ha azonban azt érti, hogy a jogot az viszi előre, hogy a közérdek is érvényesülni akar és a magánérdek is, éspedig egymás ellenében, harcuk állomásai pedig a jogfejlődés állomásai is egyben és ellentétes mozgásaik eredője a jogfejlődés útja, azt hiszem, téved. Helyesen felismert közérdek és magánérdek sohasem ellentétes és jogi szabályozásuk sem lehet ellentétes a gazdasági erőknek megfelelő (társadalomszervezés-jogalkotás) mellett. A »lüktető dinamizmus«-ra vezető poláris feszültség eddig a társadalmi osztályok történelemformáló harcából eredt ; ezt a harcot pedig az uralkodó osztály mindig leplezni igyekezett úgy, hogy az gyakran jelentkezett a közérdek és magánérdek ellentétének formájában.

»Liberális szellemű korban a fejlődés a magánérdek túlsúlyba jutásának kedvez . . .«

A liberalizmus liberális szelleme azért alakult ki, mert az univerzalisztikus, földmívelő hűbérséget felváltó, fejlettebb iparos-kereskedő kapitalizmus termelése a szabadkereskedelmet, szabad iparűzést, korlátlan lehetőségek biztosítását igényelte. Ebben a kezdeti korszakában tehát, midőn a liberalisztikus társadalmi berendezkedés a termelési viszonyoknak még megfelelt, a liberalizmus a társadalom érdeke volt: *a közérdek kívánta a magánérdek előtérbehelyezését,* közérdek és magánérdek párhuzamosan futott.

A termelés fokozódó társadalmiasodása során azután a társadalmat alkotó, termelésben résztvevő egyének érdeke a közérdek előtérbehelyezését kívánta volna meg. Ez azonban ellentétes volt az uralkodóosztály érdekeivel, amelynek a dolgozóosztályok felé az erősebb önkényét biztosító liberalizmus álláspontját kellett védelmezni (pl. meg kellett tagadni a munkások érdekeit szolgáló kollektív szerződések elismerését azon az alapon, hogy azok beleütköznek a munkás »egyéni szerződési szabadságába«). A hatalom fokozottan szembe került a néppel, az állam az egyénnel. Nőtt az

ellentmondás a termelés társadalmiasodása és a termékek egyéni kisajátítása közt; a gazdasági szükségszerűség és a hatalmi helyzet polarizálódó feszültségének jogi téren való egyik megnyilvánulása, *a kapitalizmus belső ellentéteinek egyik megnyilatkozása volt a közérdek és magánérdek »poláris feszültsége«*. A közérdek és magánérdek szembenállása tehát a hatalom népellenes működésének egy bizonyos szakaszán lép fel és azt jelenti, hogy az egyének túlnyomóan nagy száma szemben áll az ő boldogulását elősegíteni hivatott állammal.

»Erőteljes társadalomszervezés korszakát viszont a közösségi beavatkozás, a közérdek és vele a közjogi elem előtérbe nyomulása jellemzi . . .«

Erőteljes társadalomszervezés korszaka sem véletlenül következik be, hanem akkor, amikor a termelési erők olyan formákat hoznak létre, amelyek erőteljes társadalomszervezésben jelentkeznek, akkor, amikor csak ilyenmódon lehet a társadalom létszükségleteiről gondoskodni. A társadalmi termelés korában pl. az egyén csak akkor boldogulhat, ha erőteljes szervezés gondoskodik ellátásáról, csak azáltal szolgálhatja egyéni érdekeit, hogy beilleszkedik. A társadalmi termelés korában a magánérdek a »közérdek« előtérbenyomulását kívánja, mert az egyén boldogulása csak közösségi úton képzelhető el. A helyes társadalomszervezés mellett tehát ismét csak egyirányban hat az egyéni érdek és közérdek.

Világos tehát, hogy ha valamely jogrendszerben magánérdek és közérdek poláris ellentétben van, ott szembenáll az egyén az állammal, ott a hatalom társadalomellenesen működik. Helyes társadalomszervezés mellett egyes egyének természetesen állhatnak szemben az állammal — különösen a társadalom átalakulása és ezzel kapcsolatosan az osztályharc kiéleződése idején — de a magánérdek nem lehet más, mint az általános közérdeknek e közérdek kialakításában tevékeny és alkotó részt vevő alkotórésze.

3. A mondottakból következik, hogy a szerző helytelenül jár el, amikor a fasizmust azon az alapon ítéli el, hogy az a közérdek — magánérdek szemléletében monista volt. A fasiszta jogelméletnek nem monizmusa volt végzetes hibája, hanem *az a fajta* monizmus volt helytelen, amit a fasizmus megvalósított, nem pedig maga a monizmus.

A fentiek szerint a magánérdek a közérdekkel ellentétbe kerül a hatalom népellenes működésének egy bizonyos szakaszában. A kapitalizmus belső ellentétének növekedése során a kapitalista megoldás egy további szakaszában, a fasizmus szakaszában ez az ellentét a magánérdek szempontjának teljes kiküszöbölése által megszűnik, megteremtődik a »monizmus« a nyers erőszak, az egyik faktor mesterséges elfojtásának segítségével. A kapitalista »magánérdek«, a kapitalista mammutszervezetek magánérdeke elnyeli a tömegek magánérdekét (íme egy példa arra, hogy a köz- és magánérdek ellentéte osztályellentéteket leplez), az ellenkező irányban ható gazdasági erők a »Wille zur Macht« egyre leplezetlenebb megvalósítását kívánják, annak az eleve bukásra ítélt kísérletnek a megismétlését, hogy hatalmi szóval szegüljenek ellen a társadalmi erőknek, az imperializmus az individualizmus kietlen durvaságát népekre és fajokra viszi át és ebben az államindividualizmusban az egyének porrá válnak. Az egyéni érdek és közérdek szembenállásában megnyilvánuló ellentmondásnak mesterséges, hiábavaló és erőszakos »megoldása« ez: puszta tagadással akarja kiradírozni a világból az egyéni érdek létét.

»Wir deutschen sind wieder frei geworden vom Kultus des eigenen Ich und der Sorge um die Meinung der Masse, d. h. einer Ichvielheit« írja Schlegelberger náci professzor. A tömeg véleménye közömbös a hatalom előtt, az a maga lényegét, t. i. a vezető réteg érdekeinek mindenáron való szolgálatát egy általa kialakított fiktív közérdek mögé bujtatva leplezi és a többit — az ellenállhatatlan gazdasági erőkkel való szembeszállást — a durva erőszakra bízza.

Nos, ez is monizmus, az erőszak »monizmus«-a. Nyilvánvaló azonban, hogy más az egyéni érdeket elnyelő fasiszta monizmus, amelyben végtelenre nőtt az elfojtott feszültség a magánérdek és a közérdek között és ilyenformán az ellentétek végső kiéleződését mutatja és más a szocialista monizmus, amelyben magánérdek és közérdek éppen úgy egyirányban és egymásra erősítően ható motívumok, ahogy egyirányú a nép és állam, hatalom és gazdasági erők működése, amelyben a »poláris feszültség«-et a társadalmi ellentmondások feloldása megszüntette.

A helyes értelemben vett monizmus tehát a köz- és magánérdek harmóniáját mutatja, felismeri, hogy a mai helyzetben a magánérdeket is csak a közérdek szolgálata biztosíthatja és ezzel a magánérdeket — vagy ha úgy tetszik a közérdeket — szervesen a maga helyére utalja. Ez a felfogás a szerzőtől sem áll távol: felismeri ezt először ott, ahol »magánjogi szabályoknak közérdekű hatásvonatkozásá«-ról szól és kijelenti: »közérdekűség nélkül nincs jogszabály«, de főként az általa felállított új jogterületen, a »szociális magánjog« területén. Ha a népi demokrácia dinamizmusát is a közérdek és magánérdek közti poláris feszültség okozná, vajjon létezhetnék-e egy igen tekintélyes jogszabálycsoport, amely a szerző szerint is »köz- és magánérdeket egyaránt véd«? Ha megvolna ez a poláris feszültség, vajjon ki lehetne-e egymással békíteni, egy rendszeri skatulyába lehetne-e zárni egy olyan jogszabálycsoportot, amely köz- és magánjogi, tehát egymással »poláris feszültség«-ben lévő elemeket tartalmaz, pusztán azáltal, hogy külön elnevezést adunk ennek a csoportnak, amint azt a szerző teszi? Nyilvánvalóan nem lehetne ezt megtenni. Vajjon nem téved-e, aki azt állítja, hogy mai jogunkat is a közérdek és magánérdek »poláris feszültsége« hajtja előre, vajjon nem éppen az jellemzi-e a népi demokratikus jogalkotást, hogy jogszabályai egyszerre képesek szolgálni az egymással harmonizáló közérdeket és magánérdeket?

4. A szerző a közérdek és magánérdek szembeállításával kapcsolatosan hangsúlyozza a közjog

és magánjog szétválasztásának a fontosságát, majd ezután ott erőszakolván a »fejlődés« kimutatását, ahol az valójában önkényes, »harmadik elágazás«-ról szól. Ez a harmadik elágazás pedig nem más, mint egy bizonyos jogterületen a közjogias és magánjogias elemek összevegyítése és külön csoportként való felállítása. Ezért a vegyitésért a szerzőt nem lehet kárhoztatni, mert letagadhatatlan tények kényszerítik erre, csupán ennek a csoportnak sui generis csoportként való felállítása, tehát az A-csoport és B-csoport mellett az AB-csoport önálló harmadikként való felállítása helyteleníthető, különösen miután előzőleg lándzsát tört az A- és B-csoport szétválasztása mellett.

Saját következtetései értékét teszi problematikussá a szerző, amikor igen helyesen rámutat a köz- és magánjogi elemek vegyülésére. Legfeljebb azzal lehetne mondanivalóit kiegészíteni, hogy nemcsak a közjog áramlik be a magánjog területére, de a magánjog is a közjogéba. A közületek fokozódó gazdasági feladatai a gazdasági viszonyoknak par excellence megfelelő magánjogias jogviszonyok, jogintézmények és a magánjogias gondolkozás térhódításával járnak. Egészen teatrális példát nyujt erre a 61.530/1947. F.M. (M.K. 73.) sz. r. 4. §-a, amely a vármegyei gazdasági felügyelőség kötelességévé teszi hogy a jó gazda gondosságával lássa el közhivatalát. Magánjogi zsinórmérték közfunkció ellátásában! A jelzálogjog magánjogi jogintézmény. Közületi kölcsönök biztosítására is szolgál azonban, mert bevált mint dologi biztosíték, de erre a célra az időbeli prioritás rendszerét bizonyos mértékig felváltja benne a minőségi (intenzitási) prioritás rendszere. A köz szükségletére tehát a jelzálogjog intézménye valamennyire átalakul, de megmarad magánjogi jogintézménynek. A nemzeti vállalat a civiljog egyéni cégéből részvénytársaságából kelt életre és működésében magángazdálkodási formákat nem nélkülözhet, stb. stb. Mindezek a szerző által felhozottakkal együtt ugyancsak arra mutatnak, hogy mi sem indokolja többé a magánjogias és közjogias szabályok szigorú különtartását.

Ez nem jelenti a valóban fennálló különbségek megszűnését. A bírói útra terelés vonatkozásában, a szankció bekapcsolására irányuló magánjogosultság terén a különbség változatlanul fennáll. Fennmarad a megkülönböztetés magánéletviszony és közélet között, ha csökken is a szakadék, amelyen amúgy is sok híd ívelt át: pl. a házasság tipikusan magánéletviszony és mégis — különösen a multban — szinte teljesen át meg át szőtték közjogias szabályok. Csupán a jogrendszerben szűnik meg éles szétválásuk és rendszeralkotó erejük: ezt a társadalmi viszonyok messze túlhaladták.

5. A szerző a monizmusban visszafejlődést lát, mert monizmus alatt csak a fasiszta monizmust érti, amely valóban visszafejlődés, mert kiöli az egyik jogi faktor hatását. Fejlődést pedig, igen helyesen, ki akar mutatni és e célból mesterségesen beiktat harmadik csoportot is, holott az egyfelől vegyüléke a meglévő kettőnek, másfelől e meglévő kettő sem szokott tisztán mutatkozni azelőtt sem, hanem többé-kevésbé vegyülten: a szerző által bemutatott harmadik csoport formájában. Sőt: teljesen »tiszta« jogszabály csak elvétve akad; a gazdag árnyalatú átmenetek nem állnak össze suigeneris csoporttá és sok esetükre a »szociális« megjelölés sem illik.

A szerző megoldását helytelennek ismertük fel; nem volna tehát fejlődés? A jognak a közérdek és magánérdek találkozásában rejlő, ha úgy tetszik, az igazi monizmus megteremtésében megnyilvánuló materiális fejlődésének nem felelne meg tehát semminő rendszeri fejlődés? Dehogynem, ezen a téren is van fejlődés, csak más, a mai életviszonyoknak megfelelő vonalon.

Az életviszonyok differenciálódása a jogviszonyok differenciálódásával jár, csakhogy ez a differenciálódás nem a magánjog—közjog tengelyben történik, hanem a *szakjogi* fejlődés irányában. Nem szabad elfelejteni, hogy a római jog uralma idején az akkori életviszonyoknak megfelelően a magánjog és a közjog is szakjogok voltak. Azóta egyre inkább elméleti és pusztán rendszeralkotó kategóriákká váltak, amelyek a valódi életviszonyokat keresztezik. Ezért helyüket ma egyre inkább a mai életviszonyoknak megfelelő szakjogok váltják fel, színes összevisszaságban; pl. az alkotmányjog, gazdasági közigazgatás joga, állami üzemek joga, szövetkezeti jog, agrárjog, személyi jog, munkajog, családi jog, öröklési jog, stb., stb. Ezek a szakjogok természetesen tartalmaznak más és más arányban magánjogias és közjogias elemeket; az arányt pedig az általuk szabályozott életviszonyok szabják meg. Ezért a közjogias és magánjogias szemlélet ismerete nem válik feleslegessé, csak rendszeri alkotóereje csökken nagymértékben: a szakjogok oktatásának továbbra is alapvetően fontos előfeltétele e szemléletek alapos megismerése.

A fejlődést jelentő differenciálódás tehát sokkal nagyobb mértékben van meg, mint azt a szerző cikkében bemutatta: »harmadik elágazódás« helyett szakjogok alakulnak.

Dr. Eörsi Gyula

A földmíves mostohaanyák özvegyi jogáról

Bár a Jogtudományi Közlöny 1947. évi számai (1—2, 15—16 és 19—20) már foglalkoztak ezzel a kérdéssel, azt hiszem, hogy mégsem végzek felesleges munkát, ha erre a témára visszatérek.

Mindenekelőtt csatlakozom a Hirkó Boldizsár, Szladits Károly és Sándorfalvi Pap István ama felfogásához, hogy ez a kérdés is törvényhozási intézkedést kíván, különösen latba esvén itt

Szladitsnak az a közlése, hogy az 1946. évi XII. t-c. szerkesztése (a javaslat előkészítése) alkalmával nem felejtkeztek meg az 1840. évi VIII. t-c. 18. szakaszáról, hanem erre vonatkozó határozást szándékosan későbbi időre tartották fenn. Kérdés maradt azonban, hogy milyen legyen ez a törvényhozási rendezés, kiterjesztessék-e a 18. § pl. 50 holdig minden földmíves, nem mostoha özvegyre is, amint ezt Szladits proponálja és S. Pap István is ajánlja, vagy ellenkezőleg, szünjék meg ez a kivételesség és ezeknek a mostohaanyáknak is éppen olyan (rendes) özvegyi joguk legyen, mint minden özvegyasszonynak van, amint ezt Ludvig Rezső jónak véli és ilyen értelemben már rendezettnek is gondolja, azt tartván, hogy az 1946. évi XII. t-c. a rendi különbséget ebben a tekintetben is megszüntette (Jogtud. Közl. 1947. 19—20).

Mielőtt erre a kérdésre a választ megkísérelném, tisztába kell jönnünk annak a 18. §-nak igazi tartalmával, mert azt állítom, hogy talán egész törvényvtárunkban sincs még egy törvényszakasz sem, amelyet annyira félreértettek, olyan hibásan magyaráztak és alkalmaztak volna, mint ezt. E véleményemet már egyszer részletesen megokoltam a Magyar Jogi Szemle 1942. évi 7. számában. Lényeges tartalmát itt adom.

1. Tévedés a törvény olyan értelmezése, hogy az ilyen mostohaanyának özvegyi joga nem terjed ki férjének vele szerzett közszerzeményi jutalékára, mert a törvény ennek éppen az ellenkezőjét mondja: »Ha pedig a hátrahagyott gyermekek vagy azoknak egy része, atyjoknak előbbi házasságából származtak, az özvegy férjének ősi javaiból és azon szerzeményekből, melyek nem az utolsó házasság alatt szereztetvén, közszerzeménynek nem tekinthethetnek, özvegyi tartás fejében csak egy gyermekrészt követelhet s azt is oly móddal, hogy azon gyermekrész tartására külön szakasztatván, annak egyedüli jövedelmét húzhassa . . . stb.« Tehát nem azt mondja, hogy az özvegyi jog *csak az ősiekre és előző szerzeményeikre,* illetve ezekből egy gyermekrész haszonélvezetére *terjed ki, az utolsó közszerzeményeire pedig nem, hanem azt, hogy az ősiekből és előző szerzeményiekből csak egy gyermekrészt követelhet haszonélvezetűl* (tartására). *Az utolsó férji közszerzeményi jutalék haszonélvezetét tehát nem korlátozza.* Ez a rendelkezés annyira világos, hogy még csak grammatikai magyarázatot sem kíván és csak az »egyedüli jövedelmét« ügyetlen kifejezésmód kíván annyi megjegyzést, hogy ez azt jelenti, hogy a gyermekrész jövedelme egyedül (csupán) az özvegyet illeti meg. Ellenkezik az a hibás magyarázat az idevágó ezzel a szinte banálisan hangzó magyarázati szabállyal is: *ha a törvény valamely szabály kötelező erejét bizonyos határokhoz köti, ezen túl az ellenkező áll.*

De ellenkezik jogérzetünkkel is, mert igazságtalanság az özvegyet éppen annak a jószágnak élvezetéből kizárni, amelyet megszerezni segített. A Kúria érezve a megokolás szükségét, a 234. számú elvi határozatában kimondta, hogy azért nem jár itt özvegyi jog, mert az özvegy abból a vagyonból közszerzeményi jutalékát megkapta. Ez azonban csak megtetézése az előbbi hibának, mert a közszerzemény tulajdonszerzés saját jogon semmi jogcímünk sincs tehát arra, hogy ezt valamilyen módon máshol megfizettessük. Ez sérti a közszerzemény intézményének jogi természetét, ellentétbe kerül tehát jogrendszerünkkel is. Méltán kérdezhetjük, hogy miért nincs kielégítve közszerzeményi jutalékával a többi (földmíves, de nem mostoha) özvegy is, hiszen ők is megkapják közszerzeményi részüket.

2. Még ennél is súlyosabb hiba az a peres gyakorlat, amely az ilyen mostohaanyát a saját édes gyermekei osztályrészén is egy gyermekrész haszonélvezetére szorítja. Mivel a törvény — szerintem nyílván pongyola szövegezés miatt — egyszerűen egy gyermekrészt mond, első gondolatunk nemis lehet más, mint az, amelyet a peres gyakorlat is magáénak vall, hogy t. i. a saját édes gyermekei osztályrészéből is egy gyermekrész haszonélvezete illeti meg az özvegyet. Ha tehát például 2. mostohagyermek maradt és édes gyermek nincs, az özvegy a hagyaték 1/3 részét haszonélvezi, de ha 3 saját gyermeke is származott, akkor más csak a hagyaték 1/6 részének haszonélvezete jár neki, valamennyi gyermek jutalékát egyenlően, tehát az édes gyermekekét is $^1/_6$—$^1/_6$ részben terhelvén. Helyesen mondja erre Ludvig Rezső, hogy a mostohaanya érdeke ellentétbe a kerül itt nemcsak a mostoha, hanem az édesgyermekei érdekével is és hogy a 18. § kiterjesztése a földmíves osztályra, kiterjesztené ezt az ellentétet arra az esetre is, amikor nincs mostohagyermek. Azt is mondja, hogy a 18. szakasz rendelkezése igazságtalan.

Ez így is van, ha gépiesen hajtjuk végre ezt a szakaszt és alaposan át nem gondoljuk és meg nem fontoljuk azt az eléggé bonyolult életviszonyt, ami itt adódik. Két minőség, az édes- és mostohaanyai találkozik itt és a kettőt egymástól elkülöníteni, nempedig egybefogni kellett volna. Ha ez megtörtént volna, nem büntetnének egy asszonyt azért, mert és annál inkább, minél több gyermeket hozott a világra és családi vagyonjogi vonatkozásban nem lett volna mostohává az édesanya is. Az édesanyának ez a megokolatlan korlátozása sérti az édesanya és gyermekei közti viszonyt, ellenkezik az özvegyi jog fogalmával és ezért ellentétben áll a iuris ratióval is. Ezzel harmóniában maradni pedig annál is inkább lehetett volna, mert olyan magyarázatnak, hogy a gyermek-rész csak a mostohagyermekek osztályrészére vonatkozik, semmi sem állott útjában. Az ilyen logikai magyarázatot a iuris ratio még akkor is megkövetelte volna, ha azt a szöveg kétségtelenül kizárja, ha azt t. i. contra legem, mint interpretatio abrogans történik, márpedig itt nem ilyen eset áll előttünk. Bizonyos, hogy a törvény oltalmába kívánta venni a m. gyermekeket, lehetőleg mentesíteni akarta osztályrészüket a gyakran még aránylag fiatal mostoha sokáig tartó özvegyi jogától és javára akart szolgálni a földesuraknak is mert nekik sem állott érdekükben az özvegyasszonyi gazdálkodás, de az is bizonyos, hogy nem akarta az ilyen özvegyi jogot szinte teljesen megsemmisíteni. A legis

ratió márcsak azért sem mehetett a végletekig, mert az 1840 : VIII. t-c. előtt nem volt efféle korlátozás.

Méltán felmerül itt az a kérdés, miként van az, hogy ez a hibás peres gyakorlat nem okozott nagyobb bajt. Ennek sok oka van. Az egyik az, hogy az özvegynek saját kiskorú gyermekei osztályrészén a gyámi törvény alapján úgyis haszonélvezeti joga van, a másik, hogy az a későbbi feleség élők közti ügylettel, vagy férjének végrendelkezésre bírásával többnyire (gyakran túlságosan is) gondoskodott érdekei védelméről, a harmadik, hogy az a szinte teljesen megsemmisített özvegyi jog annyira nem egyezik meg népünk jogérzetével, hogy az édes gyermekek önként nem éltek vele. De minek is éltek volna, amikor úgyis helyébe lépett volna a szülőtartás kötelessége. De van még más is. A fonák helyzetet a közvetlenül érdekelteken kívül éreztük és érezzük mi, közjegyzők is, mint a családi vagyonjogi kérdéseknek hagyatéki tárgyaláson lebonyolítói. A mi jogérzetünkkel sem egyezik meg az a hibás törvénymagyarázat és ezért pl. e sorok írója úgy igyekezett azt a törvényt végrehajtani, amint helyesnek vélte. Megtehette, mert ebben a kérdésben, amelyben a Kúria peres gyakorlatával szemben vele ellentétes igen kiterjedt országos peren kívüli gyakorlat (hagyatéki átadó végzések) van, eddig sem teljes ülési, sem jogegységi határozat nincs, a hagyatéki bíróságnak e gyakorlat ellen nem volt kifogása, az illetékes hevesmegyei Árvaszék pedig egy álláspontom volt vele. Ez így tartott évtizedeken át. Történt azonban egyszer még 1942-ben, hogy a vármegye új főügyészt kapott, aki aztán a fejünkhöz verte a Kúria valamennyi e tárgyú ítéletét (no, nem nagyon sokat, mert nem sok van). Erre az árvaszék alapos érveléssel ellátott és egymásnak ellentmondó hagyatékátadó végzésekkel jól felszerelt kérvényében jogegységi döntést kért, a Kúria elnöke azonban a kérelmet várakozásunk ellenére és az igazat megvallva, minket meg nem győző megokolással legnagyobb sajnálatunkra elutasította és jogegységi ülést nem hívott össze. Ennek folytán az árvaszék a főügyész álláspontjától el nem térhetett és ezért én sem, mégpedig az egységes elbírálás miatt természetesen azokban az ügyekben sem, amelyek nem kerültek az árvaszék elé.

Itt megemlítem, hogy az árvaszék kérelme — az én ajánlásomra is — eltért a gyermekrész kiszámításában a Magyar Jogi Szemlében megjelent cikkemtől, mert helyesen valamennyi gyermeket (+ özvegy) számítja, az osztószámot csak a mostoha gyermekek osztályrészére alkalmazván. Ez felel meg a törvény helyes értelmezésének, mert ha a saját gyermekei osztályrészén rendes özvegyi jog jár az özvegynek, következik, hogy ha minél több az édes gyermek, a m. gyermek örökségének annál kisebb részét terhelje az özvegyi jog, hiszen édes gyermekek származása miatt a m. gyermekek osztályrésze már úgyis kevesbedett. Ha pl. csak egy m. gyermek van (édes gy. nem maradt), az özvegy a hagyaték (ősiek és előző szerzeményiek) felét, tehát a gyermek örökségének felét haszonélvezi, de ha 2 édes gyermek is származott és ezért az özvegy mint édesanya a hagyaték $^2/_3$ részének élvezetére jogosult, nem felelne meg a törvény szándékának és szellemének, hogy az özvegyi jog most is fele részét terhelje a m. gyermek örökségének. Ebben az esetben az özvegy joga a m. gyermek osztályrészének csak $^1/_4$ részét terhelheti, mert 3 gyermek + özvegy = 4, amely osztószám csak a m. gyermek jutalékára alkalmazandó. Nagyon fején találta a szöget az árvaszék, amidőn kérvényében ezt mondta : »Akárhogy variáljuk a példát, csak így fog a mostoha gyermek osztályrésze azonos számú örököst feltéve, az özvegyi joggal azonos mértékben megterheltetni, akár maradt a második házasságból gyermek, akár nem.« A 18. § igazi tartalmára ennél jobban rávilágítani nem is lehet. Ha pl. 5 gyermek maradt és valamennyi mostoha, örökségük $^1/_6$ része jár haszonélvezetül, de ha köztük édes gyermek is van (akárhány, de legalább egy mostohának kell lennie), a m. gyermek vagy m. gyermekek osztályrészét megint csak $^1/_6$ részben bírhatja az özvegy haszonélvezetül.

Most aztán már felvethetjük azt a kérdést, hogy mi történjék azzal a 18. §-sal, megmaradjon, sőt kiterjesztessék-e és ha nem, hát mi jöjjön helyére. Az előadottak alapján állítom, hogy úgy, amint azt ma értelmezik, fenn nem maradhat, de szerény véleményem szerint nem volna fenntartandó úgy sem, ha helyesen értelmezzük. A rendi megkülönböztetésből — amint azt Hirkó és Szladits megállapítják — a Kúriának a változott időkhöz történt bölcs alkalmazkodásával — foglalkozásbeli különbség lett ugyan, de személyi kör tekintetében kellően körül nem határoltan és maga az egész joganyag meglehetősen kaotikus jellegű (Jogt. Közl. 1947. 15—16.). Kétségtelen, hogy a személyi kör, különösen amióta a városlakó földmívesekre is kiterjesztettet, nagyon bizonytalanná vált.

A kivételes szabályozás oka kétségtelenül a mostohaanyai viszony. Hogy ez a kivételezés mégis csak a jobbágyokra vonatkozott, az nem éppen csak azért történt, mert itt jobban előtérbe lép ennek szüksége (a földesurak érdekei miatt is), hanem mert a városi polgárságnak egyrészt nem volt meg az a számbeli és gazdasági jelentősége, mint ma van, másrészt mert magánjogát jórészt statutumok szabályozták. Azt azonban egyáltalán nem állíthatjuk, hogy ha a megszorítás az egyik helyen igazságos, a másikon is ne volna méltányos, sőt inkább nem ok nélkül idézhetjük itt ezt az axiómát : quod uni iustum, alteri aequum. Hiszen nagyonis előfordulhat, hogy egy iparosnak vagy értelmiséghez tartozónak özvegye — adott körülményei miatt — könnyebben elviselheti azt a korlátozást, előző házasságából származó gyermekei pedig jobban rászorultak örökségüknek haszonélvezettől mentes birtokba vételére, mint az átlagos falusi földmíves. Szerintünk a foglalkozás is csak adott körülmény (életviszony) és meg nem okolhatom, hogy kényszerű következményekkel járó feltétellé tegyük, mert ilyennel csak a mostoha-

anyai viszony járhat, nem pedig a foglalkozásbeli állapot. A foglalkozás önként értetődőleg befolyásolhatja a bíróilag kiszabandó mértéket, de csak közvetve, tehát nem azért, mert foglalkozás, hanem a vele járó életviszonyok miatt, amelyek — és ezt erősen hangoztatom — ugyanegy foglalkozás keretén belül is igen különbözők lehetnek, hiszen nem élünk kasztrendszerben! Egyáltalán nem tartanám szerencsés dolognak, ha a javarészt régen megszűnt, maradványaiban féligmeddig elavult, majd utóbb teljesen megszüntetett rendi különbség helyébe kasztok szerinti megkülönböztetést statuálnánk.

A mostohaanyai özvegyi jog korlátozása szerintem ezentúl is szükségesnek látszik, de nem foglalkozások szerint, hanem minden társadalmi osztályra vonatkoztatva egységesen. Hogy milyen legyen ez a korlátozás? Erre némi irányítást adhat a Mtj. 1821. szakasza: »A megszorított özvegyi jog azonban nem érintheti az örökhagyó oly ivadékának kötelesrészét, aki az özvegynek nem ivadéka.« Ez bizony nyakatekert stilizálás, mert a közhasználatú mostohaanya vagy gyermek kifejezés helyett ennek pedáns módon megszerkesztett definitióját adja (az örökhagyó oly ivadéka, aki az özvegynek nem ivadéka), de jogászilag sem állja meg a helyét. Azért nem, mert ha a megszorításnak (az erre irányuló pernek) az a legkisebb eredménye, hogy a mostoha gyermek köteles része mentesül az özvegyi jogtól, ezt (a további megszorítás lehetőségének fenntartásával) ex lege is megadhatná, elkerülve így a sok esetben teljesen felesleges perlekedést.

Dr. Gröber Aladár

Közszerzemény?

Házastársak közös veszélyben ugyanaznap haláloztak el, illetve elhalálozásuk napjául, ugyanaz a nap lett bíróilag megállapítva. Leszármazója egyiküknek sincs, csak öröklésre jogosult oldalrokonaik. Végrendeletet nem hagytak hátra. Egyikük után sem maradt ági vagyon, egyiküknek sem volt külön vagyona, csak a férj által szerzett közszerzeményük. A férj vagyontalanul halt el, a feleség hagyatékát egy ingatlan képezi, melyet a férj közszerzeményi pénzén közvetlenül feleségére iratott, illetve annak tulajdonjoga az adásvételi szerződésben egyedüli vevőként szereplő feleség javára kebeleztetett be. Ez ügylet érvenyessége, dacára a közjegyzői okirat hiányának, a Kúria 733. számú elvi határozata alapján elvitathatatlan. A két hagyatéki ügy tárgyalása egyesíttetvén, a férj örökösei azt vitatják, hogy a feleség telekkönyvi tulajdonát képező ingatlan, miután az a házasság tartama alatt szereztetett, közszerzemény, melynek felerésze a férj hagyatékát képezi. A feleség örököseitől tehát az örökösödési eljárás (Öe) 70. §-a alapján oly okirat kiállítását követelik, amely lehetővé teszi, hogy az Öe 67. §-a alapján a tulajdonjog közszerzemény jogcímén a férj, mint örökhagyó javára telekkönyvileg bekebeleztessék, hogy mint annak ekként megállapított hagyatékában öröklési jogukat érvényesíthessék.

Jogos-e ez a követelés?

Házassági vagyonjogunk női szabadvagyont, hozományt, közszerzeményt és külön vagyont különböztet meg. Mindezen vagyonok tekintetében alapvető tétel, hogy a házastársakat vagyonuk felett szabad rendelkezési jog illeti meg. E szabály alól kivétel a feleség hozománya, amely felett a férjet dologilag kötött hozományi haszonvételi jog illeti meg. Egyébként és egyéb úgy nevezett szabad vagyona felett azonban a feleség szabadon rendelkezhetik.

A továbbiakban az, hogy valamely jószág női szabad, vagy hozományul dologilag lekötött alvagyon-e, a közszerzemény kérdésének tárgyalásánál figyelembe alig jöhet, mert a közszerzemény szempontjából a házastársak vagyonában csak két alvagyont, t. i. közszerzeményt és különvagyont különböztetünk meg, amely két alvagyon a házastársak összes vagyonát kell, hogy magába foglalja. Igy tehát maga a nő szabad vagyona, ha azt a közszerzemény szemszögéből nézem, lehet a nő különvagyona, de lehet közszerzeménye is, viszont dologjogilag kötött hozománya is lehet külön vagyona, de lehet közszerzeménye is, minthogy nincs kizárva, hogy a feleség a házasság tartama alatt hozományul leköti olyan vagyonát, amelyet házasságának fennállása alatt maga szerzett.

Miután házassági vagyonjogunk a feleség részére lekötött, a férj által adott, mondjuk férji hozományt nem ismer, kell hogy megállapítsuk, hogy a férjet vagyona tekintetében és pedig úgy a vagyonában való közszerzeményben, mint pedig külön vagyonában dologi szabad rendelkezési jog megilleti. A férj vagyonában tehát, ellentétben a nő vagyonával, amelyben, mint fentebb láttuk, dologilag is lekötött alvagyonok lehetnek, dologilag kötött alvagyon nincs. A férj vagyonában való közszerzemeny és különvagyon tehát, mint dologilag meg nem kötött számolási alvagyonok jelentkeznek.

Az eddigiekből következik, hogy azon ügyleteknek, amelyeket a férj akár vagyonában való közszerzeményi javaira, akár külön vagyonára, akár feleségével, akár pedig harmadik személyekkel köt, habár azok a férj részéről ingyenesek is, dologi hatályát nem érintheti az a körülmény, hogy azokat a férj felesége hozzájárulása nélkül kötötte. Ugyanez áll a feleségnek dologilag nem kötött vagyonára is.

Ilyen ingyenes ügyleteknek azonban mind a házastárssal, mind harmadik személyekkel szemben kötelmi jogi következményei lehetnek. Harmadik személyekkel szembeni joghatásai tárgyunk

szempontjából elhanyagolhatók, figyelmünket tehát csak a házastárssal szembeni jogkövetkezményekre kell fordítanunk. De még fokozottabb mértékben érdekelnek bennünket a házastársaknak egymásközötti ingyenes ügyletei.

E kérdések vizsgálatánál szemünk elől nem téveszthetjük, hogy akár a házasság fennállása alatt, akár megszünésekor a férj vagyonát a nő vagyonától következetesen el kell különíteni. Vagyis a házasság tartama alatt külön szerez a férj, külön szerez a feleség, külön nő a férj vagyona, külön a feleségé.

A feleség javára a férjnek a házasság tartama alatt szerzett vagyonára és pedig minden különvagyonnak nem minősíthető vagyonszaporulatra már a szerzés pillanatában olyan függő helyzet áll elő, mely rá nézve a szerzés reményét, vagyis várományszerű jogot költ, amely a házasság megszünésével válik realizálhatóvá, vagyis a férj ellen érvényesíthető lejárt kötelmi igénnyé. Ugyanez a váromány illeti meg a férjet feleségének a házasság tartama alatt szerzett minden, különvagyonnak nem minősíthető vagyonszaporulatára. Ez a váromány azonban nem dologilag biztosított váromány, vagyis nem olyan váromány, amely a házastársat a dolog feletti szabad rendelkezést nem biztosító, utóörökléssel terhelt vagyon tekintetében oly módon korlátozhatná, amely az elidegenítő és a várományos jogait sértő ügyletet a rendelkező hatalom hiánya miatt hatálytalanná tenné. Ennélfogva ez a váromány a várományra jogosult házastárs javára csak a házasság megszünésekor realizálható követelést szül az ellen, aki a közszerzemény iránti igényét vétkesen meghiusította, vagy csorbította.

Megszünvén a házasság, mind a házasság fennállása alatt, mind a házasság megszünése után is külön kell választanunk a férj vagyonában való közszerzeményt és különvagyont, s külön a feleség vagyonában való közszerzeményt és különvagyont. Ami a férj vagyonában a házasság megszünésekor különvagyonának levonása után fennmarad, a férj közszerzeménye, melyet feleségével megosztani tartozik. Viszont ugyanez a kötelessége a feleségnek férjével szemben. Mintahogy tehát a házastársak között a házasság tartama alatt nincs vagyonközösség, úgy a házasság megszünésekor sincs akár javakban, akár értékekben való vagyonközösség, melyet minden további nélkül a házasság megszünésekor egyszerűen meg kellene osztani.

Nem tartozik fejtegetéseink körébe annak pontos megállapítása, hogy a házasság megszünésekor az egyes házastárs vagyonából mi különítendő el és mi számolandó el a különvagyon javára és mi a közszerzemény javára, mert bennünket a felvetett jogesettel kapcsolatban csak az érdekel, hogy a házastársnak a házasság fennállása alatti jogügyletei a másik házastárs közszerzeményére milyen hatást gyakorolnak.

Vegyük tehát elsősorban szemügyre pl. a férjnek azon jogügyleteit, amelyekkel harmadik személyek javára ingyenes juttatásokkal apasztotta vagyonát. Ha ezt különvagyonából származó javakból tette, minthogy arra feleségét közszerzeményi igény, tehát várományi jog meg nem illetheti, az ilyen elidegenítesnek a házastársak egymásközötti vagyoni viszonyaira további hatása nem lehet.

Ha azonban az ingyenes juttatás a közszerzeményi javakból történt, amelynek felerészére a feleséget várományi jog illette meg, megszünvén a házasság e váromány lejárt kötelmi igénnyé változik és fordul elsősorban az ellen, aki e várományt rendelkezésével meghiusította, vagy csorbította, tehát elsősorban közvetlenül az adományozó házastárs ellen. Ezen igény kiszámíthatása céljából a férj vagyonában megmaradt közszerzeményi javak értékéhez hozzáadjuk az elajándékozott javaknak adományozáskori értékét. A feleség közszerzeményi követelese ez összesített javak fele, illetve e javak értékének fe e. Ezt a férj tehát vagyonából és pedig akár közszerzeményéből, akár különvagyonából megtéríteni, illetve a nőt ez igényére kielégíteni köteles. Ha ez a férj vagyonából ki nem telik, fordulhat a feleség másodsorban azok ellen, akik az ő várományi jogát közvetve megsértették, tehát maguk a megajándékozottak ellen. Hogy a harmadik személy a férjnek az ajándékozáskor már fennálló, habár még le nem járt kötelezettségeiért felelős, az ajándékozás szabályaiból levezethetjük. Felelős tehát a feleségnek a közszerzeményi szaporulat tekintetében ugyan még le nem járt, de már a szaporulat pillanatában egyidejüleg keletkező várományáért is.

Ha pedig a férj feleségének közszerzeményi igényét, illetve erre vonatkozó várományát meghiusította, vagy csorbította, s abban a harmadik személy tudva közrejátszott, ez utóbbinak a megajándékozottéhoz hasonló kártérítési felelősségét szintén kell hogy levezethessük.

Magától értetődik, hogy a fentiekben körülírt jogok a feleség közszerzeményi javaival kapcsolatban a férjet is megilletik.

Az eddigiekben csak a házastársaknak harmadik személyekkel kötött, a másik házastárs közszerzeményi igényét sértő ügyleteiről volt szó. Lássuk most már ez ügyleteknek ezekkel éles ellentétben álló másik pólusát, vagyis a házastársaknak egymással kötött, másik házastársat kedvezményező ügyleteit. És pedig csak a kedvezményező, nem pedig a viszterhes ügyleteket is, mert amennyiben ezeknél a szolgáltatások és ellenszolgáltatások fedik egymást, a házastársak vagyoni viszonyaiban eltolódás egyik házastárs javára sem történik. Ha pedig a szolgáltatások mérlege ilyen viszterhes ügyleteknél valamelyik házastárs javára billen, a különbözet erejéig egyik vagy másik házastárs javára vagyonszaporulat áll elő és éppen ez a vagyonszaporulat és általában minden vagyonszaporulat, amely a házastársak egymásközti ügyletei következtében áll elő, az, amelyet most vizsgálódásunk tárgyává akarunk tenni.

Vegyük tehát szemügyre az előfordulható következő eseteket.

1. Mi történik akkor, ha pl. a férj közszerzeményéből vásárolt ingatlant fele-felerészben a maga és felesége nevére iratja? A fentebb kifej-

tettekből következik, hogy a férj feleségének e saját közszerzeményi vagyonszaporulata felére vonatkozó közszerzeményi várományi jogát realizálta, mielőtt ebbeli igénye a házasság megszünése következtében lejárt volna. Ez az ügylet a házastársak egymásközti vagyoni viszonyát tekintve tehát, e vagyont illetőleg az által, hogy a férj e vagyonban a feleség közszerzeményi várományát kiadja, s a közszerzeményt megosztja, e vagyonra a további elszámolást lezárja, arra tehát házastársak között további elszámolásnak helye nem lehet, s a feleség közszerzeményi igényt csak a férje által ezután szerzendő közszerzeményi vagyonára támaszthat. Hogy a feleség a férj vagyonában e megosztás után továbbra is bennmaradó közszerzeményre további közszerzeményi, s a fennmaradóra újabb és újabb közszerzeményi igénnyel fel ne léphessen, a Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének Törvényjavaslata (Mtj.) 151. §-ában azzal a fikcióval él, hogy a férjnél maradó félközszerzemény a férj különvagyonává lesz, amelyet feleségével szemben a közszerzemény kiszámításánál levonásba hozhat. Más kérdés azonban, hogy harmadik személyeknek a férj juttatása előtti tartozásai szempontjából ezen ügyletet ingyenesnek kell minősíteni, nemcsak azért, mert a férj feleségének a közszerzemény kiadása iránti követelését annak várománya, tehát függőben levő szerzése utolsó tényálladéki elemének, vagyis a házasság megszünésének bekövetkezte előtt elégítette ki, hanem főleg azért, mert a férjnek a közszerzeményi juttatás pillanatáig fennálló adósságaiért a férj egész közszerzeménye, habár annak felét feleségének ki is adta, feltétlenül felelős.

2. Tegyük fel, hogy a férj egész közszerzeményéből ingatlant vásárol, s azt egyedül a feleség nevére iratja. A férj későbbi közszerzeményére a feleség tarthat-e és mennyiben igényt? Fentebb már kimutattuk, hogyha a férj közszerzeményét harmadik személynek ajándékozza, ez a harmadik a közszerzeményében sértett feleségnek a közszerzeményi szaporulat tekintetében ugyan még le nem járt, de már a szaporulat pillanatában egyidejüleg keletkező várományáért felelős. Ha pedig a megajándékozott nem harmadik személy, hanem maga a feleség, a megajándékozottnak a férj kötelezettsége iránti felelőssége ez esetben sem szenvedhet változást és a közszerzeményét érvényesítő feleség ellen fordul, aki ilyenkor saját, minden betudástól vagy egyéb követeléstől ment tiszta ajándékát, anélkül, hogy azt a férj tényleg visszakövetelhetné, mint számolási értéket férjével szemben közszerzeményi követelésébe betudni tartozik. Mindaddig tehát míg a férj a feleségének ajándékozott vagyonértékével egyenlő újabb közszerzeményi vagyont nem szerez, feleségével szemben betudás jogával élhet. A feleségnek a férj közszerzeménye felére vonatkozó várományi joga pedig csak akkor éled fel újra, ha a férj és feleség vagyonában a fentiek szerint bekövetkezett egyensúlyhelyzet beállta után a férj újabb közszerzeményi vagyont szerzett. (Hogy a Mtj. ugyanezt a célt elérje, a már hivatkozott 151. §-ban azt a vélelmet állítja fel, hogy az esetben, ha a házastárs a házasság ideje alatt valamely vagyontárgyát a másik házastársra ingyenes átruházza, ezt azzal a szándékkal tette, hogy e vagyontárgynak az átruházás idejében volt értékét a közszerzemény kiszámítása végett saját különvagyonához hozzáadhassa).

3. Vegyük most azt az esetet, hogy a férj, mielőtt a házasság tartama alatt szerzett volna, a házasság kötésekor már megvolt különvagyonát feleségének ajándékozza, s a házasság megszűnik, mielőtt még a férj közszerzeményi megosztás tárgyát képező vagyont szerzett volna. A feleség, nem lévén közszerzemény, közszerzemény iránti igénnyel fel nem léphet.

4. A férj, mint az előbbi példában, különvagyonát feleségére ruházza, a házasság további folyamán a férj ugyanilyen értékű közszerzeményi vagyont szerez. A feleség erre közszerzeményi igényt nem érvényesíthet, miután a férjnek a házasság megszűnésekor meglevő vagyonából a házasság kötésekor megvolt vagyonát — különvagyonát — le kell számítani.

5. Vegyük az előbbi példát akként, hogy a férj közszerzeménye kétszer akkora, mint feleségének ajándékozott különvagyona. Például a feleségnek ajándékozott különvagyon értéke 10.000 F, a férj közszerzeménye 20.000 F. Felléphet-e a feleség közszerzemény iránti igénnyel? E kérdést eldönti a Mtj. 151. §-a, amelynek értelmében, ha a házastárs valamely vagyontárgyat a másik házastársra ingyenesen ruház át, kétség esetében e vagyontárgynak az átruházás idejében volt értékét az átruházó házastárs a közszerzemény kiszámítása végett különvagyonához hozzá adhatja. Helye lesz ennek tehát valahányszor az ajándékozási szerződés a betudást kifejezetten ki nem zárja. A fenti példában tehát a férj a közszerzemény kiszámítása végett különvagyonához, a 10.000 Ft-hoz, az ingyenesen átruházott vagyon értékét, vagyis a 10.00 forintot hozzászámíthatja (10.000 + 10.000 = 20.000) s ezt a közszerzeményéből levonásba hozhatja. (20.000 Ft közszerzemény — 20.000 Ft különvagyonérték). Megosztandó közszerzemény tehát nincs és a feleségnek csak a férj ezutáni közszerzeményére lesz közszerzeményi igénye.

6. A házasság megszünésekor a férjnek nincs vagyona, a feleség vagyonát ingatlan képezi, melyet a férj közszerzeményi pénzén közvetlenül a feleség nevére iratott. Tiszta dolog, hogy a feleségnek közszerzeményi igénye nincs.

Eddig a feleség oldaláról néztük a házastársak viszonyát a közszerzeményben és pedig a férj részéről a feleség javára történt elidegenítésekkel kapcsolatban.

Most azonban nézzük a fenti 1—6. alatti ügyleteket az adományozó férj szempontjából és pedig abból a szempontból, hogy van-e neki feleségével szemben közszerzeményi és pedig közszerzeményi visszakövetelési, vagy másmilyen visszakövetelési igénye.

ad 1. Ha a házastársak vagyoni állapota a házasság megszüntéig nem változik, nem változik a házastársak közszerzeményi viszonya sem. Ha ellenben a helyzet úgy változik, hogy a férj vagyo-

nát a megosztás után bekövetkezett rossz üzletmenet folytán az azokból előálló kötelezettségei folytán elvesztette, előállhat-e a férj azzal, hogy a házasság megszűnésekor a feleség megmaradt vagyona közszerzeményi megosztás tárgyát kell, hogy képezze. A feleség azt, hogy ingyenesen jutott vagyonához, s így az közszerzemény tárgyát nem képezheti, ellen nem vetheti, mert hiszen azt közszerzeményi várománya kielégítéseül kapta. Ellenvethető azonban, hogy az esetben, ha a férje által kiadott közszerzeményének felét férjének ki kellene adnia, ez egyértelmű volna a férje és pedig a közszerzemény kiadása utáni adósságaiért való felelősséggel, holott azokért felelősséggel nem tartozik. Ha tehát a férj hitelezői sem követelhetik vissza a feleség által már megszerzett közszerzeményt, még kevésbbé teheti ezt a férj, aki rendelkezésével maga szegte ennek útját azzal, hogy feleségét az átruházáskor még le nem járt, de a házasság megszűnésével esedékessé váló közszerzeményére kielégítette. Ezt teljesen alátámasztja a Mtj. 152. §-a, amely szerint:

»Ha a házastárs a házasság ideje alatt a másik házastársnak közszerzeményi részét ... elismeri, a másik házastárs a házasság megszüntekor az elismert közszerzeményi rész kiszolgáltatását követelheti, tekintet nélkül arra, hogy a valóságban mennyi a közszerzeményi része.«

ad 2. Minthogy e pontban azt a kérdést tárgyaltuk, hogy a feleségnek a már kiadott közszerzeményi vagyonon túl van-e a férj későbbi közszerzeményében és mennyiben közszerzeményi igénye, s e pontban a férj által a közszerzeményét érvényesítő feleség ellen emelhető kifogást részletesen kifejtettük, ismétlésbe bocsátkozni nem kívánunk, s csak azt jegyezzük meg, hogy a közszerzeményét egészen kiadó férj jogi helyzetét az alábbi 6. pont kapcsán fogjuk megvilágítani.

ad 3. A férj különvagyonát ajándékozta oda, s így csak azt jegyezzük meg, hogy ajándéka tekintetében az ajándékozás jogszabályai alkalmazandók (hálátlanság, házassági törvény (Ht.) 89. § csődtörvény 28. § 3. pontja stb.).

ad 4. Nincs megjegyezni valónk.

ad 5. Nincs megjegyezni valónk. A férj feleségével szembeni jogi helyzetét részletesen kifejtettük.

ad 6. E jogesetet illetőleg, miután a fejtegetéseink bevezetésében körülírt tényálláshoz érkeztünk, először tegyük fel, hogy:

a) a házasság az által szűnik meg, hogy azt a bíróság Ht. 77. § *a)* pontja s a feleség vetkessége alapján jogerősen felbontotta s a férj az egész ingatlant a Ht. 89. §-ára támaszkodva, mint ajándékot visszakövetteli. A feleség azzal a kifogással élhet, hogy az ingatlan vételárát a férj a házasság tartama alatt szerezte, tehát akkor, amikor az ingatlan felét nevére iratta, a férj vagyonában beállott közszerzeményi vagyonszaporulat felére vonatkozó közszerzeményi várományi jogát realizálta, az tehát, vagyis az ingatlan fele, férjének nem ingyenes adománya, hanem most már, hogy a bíróság a házasságot jogerősen felbontotta, el nem vitatható jogos tulajdona. Az ingatlan másik felére, minthogy a férj a házasság tartama alatt más közszerzeményi vagyont nem szerzett, s minthogy a feleség más jogcímet, mint a férj részéről való ingyenes juttatást, felhozni nem tud, az ingatlan másik felét férjének természetben visszaszolgáltatni köteles. Ha azonban a férj a házasság felbontásától számított egy éven belül elhalt, s az ingatlan felére vonatkozó visszakövetelés iránti keresetét életében meg nem indította, örökösei az ingatlant már vissza nem követelhetik, miután a visszakövetelési jog öröklés tárgyát csak akkor képezheti, ha a férj a keresetét a házasság felbontásától számított egy éven belül megindította (Ht. 89. §).

b) Vegyük végül az esetet úgy, ahogy azt cikkem bevezetésében vázoltam, vagyis hogy a férj közszerzeményi pénzén vásárolt ingatlant közvetlenül feleségére iratta, a házastársak közös veszélyben egyszerre elhaltak, a házastársaknak leszármazói nem, csak oldalrokonai maradtak, örökhagyók egyedüli hagyatéka a feleség telekkönyvi tulajdonát képező ingatlan, melynek felére a férj oldalrokonai közszerzemény címén igényt támasztanak. Ha a férj közszerzeményi vagyona a férj tulajdonában maradt, vagyis a közszerzeményi pénzén vásárolt ingatlant kizárólag saját nevére iratta volna, a feleségnek az ingatlan felére vonatkozó közszerzeményi igénye, s az ingatlannak a férj hagyatékában maradó másik felerészére vonatkozó hitvestársi öröklési joga kétségtelen volna. Ha viszont a férj életében egész közszerzeményi pénzét feleségének juttatta volna, senki nem vitathatná, hogy a férj a pénzösszeg felére feleségének közszerzeményi várományi igényét, amely most a házasság megszűnésével lejárt és esedékes kötelemmé változott, óhajtotta kielégíteni. De azt vitatni, hogy a közszerzeményi pénz másik felére nem ajándékozás jött létre, hanem azzal a férj felesége még csak ezután születendő közszerzeményi várományi igényét akarta volna

A JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
kiadásában jelenik meg az
1949. évi ÜGYVÉDI ZSEBNAPLÓ
Tartalmazza: A polgári és büntető illetéktáblázatot, valorizációs táblázatot, peres és perenkívüli ügyvédi díjszabást, polgári és büntető értékhatárokat, betűrendben a törvénykezési, okirati, közigazgatási illetékeket, stbi.-t.

előre kielégíteni, amely, ha a férj több közszerzeményi vagyont nem szerez (causa data, causa non secuta) a házasság megszűnésekor a férjnek visszajár, képtelenség, mert ha a férjnek ilyen szándéka, illetve ez a feltétele lett volna, ezt érvényesen kikötni, nem lévén tiszta ajándék, csak közjegyzői okirat formájában tehette volna. Ha pedig a férj közszerzeményi vitás felerészét azzal a titkos fenntartással adta volna feleségének, hogy az átruházás csak színleges, s csak a hitelezők kijátszására, vagy más rejtett ok miatt történt, a titkos fenntartás nem érintheti a nyilatkozat érvényét, mert senki sem hivatkozhatik saját csalárdságára (nemo turpitudinem suam allegans auditur) a férjnek tehát így sincs visszakövetelési igénye. Példánkban azonban a férj többet tett annál, mint azt, hogy a pénzt feleségének adta. Közszerzeményén vásárolt ingatlant feleségére iratta, s ezzel nyilvánkönyvileg köztudomásúvá tette, hogy az, minden fenntartás és korlátozás nélkül a feleség tulajdona, amelyre őt semmiféle visszakövetelési jog nem illetheti. Ennek ellenkezőjét sem anyagi sem alaki akadályba nem ütköző telekkönyvi feljegyzés által, bár nem a vételi szerződés kapcsán, biztosíthatta volna. A feleség azonban férjétől nyilvánkönyvileg is biztosított szabad rendelkezési jogot nyert, s így a férjről fel sem tételezhető, hogy a többféle megoldási mód közül éppen az ő visszakövetelési jogát elszegő megoldást választotta volna. Már pedig ha ilyen visszakövetelési jog a férjet meg nem illeti, nem illetheti meg halála esetén az ő vagyoni személyisége helyébe lépő, kötelesreszre nem jogosult örököseit sem. Ez álláspont helyességét kétségtelenné teszi, ha meggondoljuk, hogy a férj a közszerzeményi ingatlant nem a feleségére, hanem a maga nevére iratja, s ezzel az ingatlannal való szabadrendelkezési jogát megtartva, azt feleségére csak végrendeletileg hagyja. Hogy ez esetben közszerzeményi igénnyel a feleségen kívül a férj oldalrokonai is felléphetnének, senki sem vitathatná.

Álláspontunk helyességének igazolására végül ideiktatjuk Zsögöd Benő Házassági vagyonjogi előadói tervezetének 53. §-ához fűzött indokolását:

»Az ingyenes részeltetést kétség esetében a közszerzeményből kiadottnak kell tekinteni. Ez azon alapszik, hogy minden liberalitás szorosan értelmezendő. Már pedig így értelmezve kisebb az áldozat a részeltető oldaláról. Föl nem tehető a félről, aki pl. a közszerzeményi házát a nejére átírja, vagy bár az öröklött házát, hogy ő emellett a feleségét a közszerzemény iránt teljes jogában meg akarta volna hagyni, éppen úgy, mintha semmit sem kapott volna ... Visszatéríteni a többletet a nő semmiesetre sem tartozik ... Fonákság volna a férj által tett ajándékot úgy értelmezni, hogy amit a férj egyik kezével ád, a másikkal visszavegye. T. i., hogy ő annak felét mint a női közszerzeményből való osztályrészét követelhetné«.

Nem marad tehát más hátra, mint megállapítani, hogy akkor, amikor a férj a szóbanforgó ingatlant egészben felesége nevére iratta, nem tett egyebet, mint azt, hogy az ingatlan felét közszerzemény címén kiadta feleségének, másik felét pedig feleségének ajándékozta. Erre pedig az ajándékozás általános szabályai léven irányadók, a megtámadási jog még a férjet sem, hanem kötelesrész sérelme okából csak ennek leszármazóit illetheti, de az oldalrokonokat semmiesetre sem.

Ha pedig az oldalrokonok a hagyatéki tárgyaláson a fentiek dacára követelesükhöz ragaszkodnának, minthogy azt vitatják, hogy az ingatlan fele nem tartozik örökhagyó hagyatékába, hanem arra élők közötti, s nem örökjogi jogcímen, a férjnek, illetve a férj jogán örököseinek visszakövetelési joga van, tulajdonjogvisszakövetelési igényükkel a törvény rendes útjára utasítandók, s a hagyatéknak a feleség oldalrokonai részére való hagyatékbírói átadását meg nem akadályozhatják. És pedig még zárlat kérésével sem, miután ennek az Öe. 90—92. §-ai szerint csakis perreutasítás esetén van helye.

Dr. Markó István

Családi bíróság

A Jogtudományi Közlöny folyó évi 14. számában dr. Mocsy Aba tollából fenti címen megjelent tanulmány visszhangot kíván.

Szerző a jogkereső közönség érdekében azt látná helyesnek, ha a családjogi ügyek — beleértve a bontópertől kezdve a házasságból és házasságon kívül született gyermekek ügyéig minden jogszolgáltató tevékenységet — a járásbíróság kebelében szervezendő »családi bíróság«-hoz tartoznának. Javaslatának indítékát abban látja, hogy a jogi élet alakulásával nem halad párhuzamosan az eljárási jog és így a jogkereső közönség költséget, fáradságot és időt pazarol el. Azt mondja, hogy »az árvaszékek megszüntetése és az odatartozó ügyeknek a bíróság elé utalása már régi követelés«. Az ügyek helyes intézésének garanciáját a »jogászi« felkészültségben látja.

A gyámügyeknek közigazgatási jellegét kétségtelenül többször tették vita tárgyává. Ez a kívánság azonban sohasem a jogkereső közönség köréből, a gyakorlati tapasztalatokból, vagy a gyámügyi szakemberek részéről merült fel, hanem a gyámügyi igazgatást eléggé nem ismerő, annak speciális jogi természetét nem észlelő egyes, inkább elméleti téren dolgozó jogászok ötleteként.

Jogfejlődésünk története azt mutatja, hogy a gyámság és gondnokság mindig közigazgatási feladat volt és ahol csak találkoztunk gyámügyi rendezési törekvésekkel, azok mindig a közigazgatással kerültek kapcsolatba.

Az első nyomokat Szent Istvánnál találhatjuk meg, későbbi jogfejlődésünk pedig akár írottjogi, akár szokásjogi volt, a közigazgatási jelleget mutatja. E tekintetben az egyetlen törést az első polgári perrendtartás eredményezte azáltal, hogy a gyámügyek intézését a megyei, illetőleg a városi törvényszékre ruházta. Ez az állapot azonban csak rövid ideig tartott, mert az első törvényhatósági

és községi, valamint a székesfőváros megalakításáról szóló és a három várost (Buda, Óbuda, Pest) egyesítő törvény a gyámügyek intézését az önkormányzati helyi hatóságokra bízta, a gyámi törvény pedig a kérdést a közigazgatás javára végleg eldöntötte.

A vita magának a gyámi törvénynek a parlamenti tárgyalása során is igen élénk volt és több felszólaló aggályát fejezte ki a tekintetben, hogy a gyám ügyek intézése a közigazgatási szervek kezébe került.

Az őszinte és tárgyilagos bírálat azonban arra késztet, hogy a gyámi törvény parlamenti tárgyalásának gondos tanulmányozása után se ismerhessük el az elhangzott kritikának meggyőző erejét. Bár azokon a jogászi felkészültség ereje érzik, a mozgató rúgó sokszor az anyagi háttér, az attól való félelem, hogy a közjegyzők és ügyvédek, főként a hagyatéki eljárásnak, részben a gyámhatóság elé való utalása miatt megrövidülnek. Ez a szempont jogi vonalon sem meggyőző, de a gyámügyek szociális természete miatt nagy szépséghibának tekinthető, ha nem is feltételezhetjük a tekintélyes hozzászólók egyrészénél ezt a szándékot. Ezzel szemben kétségtelenül megáll az a régi álláspont, mely szerint a gyámügy egyrészről természeténél fogva nem tartozik bírói hatáskörbe, másrészről célját inkább közelítheti meg, ha mint közigazgatási ügy rendeztetik. A gyámsági jogszolgáltatás keretében az állam nem a polgárai közti vitákat tekintélye által eldöntő, sérelmeiket megtorló hatalmát gyakorolja, hanem olyan legfőbb kötelességének felel meg, hogy a közrend helyes szabályozása által polgári személy- és vagyonbiztonságának veszélyeztetését ne csak megelőzze, hanem lehetővé tegye, hogy mindegyik tagja szellemi tehetségeit fejleszthesse és anyagi jólétét törvényes úton előmozdíthassa. A közigazgatás egyik ágát képezi tehát az öncselekvésre képtelen személyek érdekei feletti legfőbb gondoskodás és felügyelet. Ott is, ahol az állam e hivatás gyakorlatát bírói közegeire ruházza, ezek nem igazságot szolgáltatnak ki az állam nevében, hanem a közigazgatás egyik feladatát teljesítik.

Szladits Károly helyteleníti ugyan a közigazgatási önkormányzati elv érvényesülését a gyámsági ügy terén a bírói hatalommal szemben, azonban fejtegetéseinek lényege nem a közigazgatási ügyintézés ellen szól, hanem csak a bírói függetlenség biztosítékát hiányolja, tekintettel arra, hogy a hivatali függésben levő gyámhatóság nem nyujt kellő garanciát a meg nem felelő határozatok megtámadására, mivel a közigazgatási bíráskodás nem terjed ki a gyámügyekre, a miniszteri felelősség pedig nem elegendő biztosíték az egyéni jogok védelmére.

Kolosváry Bálint a családvédelem történeti fejlődéseinek útját az egyházi jogi rendezésből kiindulva a magánjogon keresztül a közigazgatási jog felé haladónak látja.

Szokolay Leó, a gyámhatósági jóváhagyást tárgyalva megállapítja, hogy annak közigazgatási jellege szembeötlő. »A gyámhatóság a maga általános közigazgatási célú, a testileg, értelmileg gyengébbeket védő közületi tevékenységét gyakorolja a jóváhagyás megadására, vagy megtámadására irányuló funkciójában. Ez a működés — amint a gyámhatósági funkció túlnyomórésze — nem jogvitát eldöntő, nem pártatlan igazságosztó tevékenység, hanem egyoldalúan és kizáróan a kiskorúak és gondnokoltak érdekében kifejtett célszerűségi szempontokat mérlegelő, védő, segítő funkció, amelynek jelentőségét nem homályosítja el az a körülmény, hogy a gyámhatóság ezt a feladatkörét nem teljesen szabad belátása szerint, hanem részben magánjogi jellegű jogszabályok korlátai közt köteles ellátni.« Foglalkozik a közigazgatási tevékenységnek magánjogi hivatásával, amely azonban a funkció közigazgatási jellegén mitsem változtat.

Az elméleti vita terén megnyugvást keltő eredményű volt a gyámügyi tárgyú VIII. közigazgatási továbbképző tanfolyam előadásaiból leszűrt következő konkluzió: A mi jogrendszerünkben a gyámhatósági ügykör igen jól helyezkedett el a közigazgatásban és az aránylag kevés bírósági korrektívummal ebben a rendszerben is kitűnően oldhatja meg feladatait, viszont nagyon kétséges, hogy a bírósági ügykörbe áthelyezve s elvesztve a közigazgatás gyorsabb, mozgékonyabb, agilisabb, kötetlenebb eljárásának előnyeit, nem szenvedne-e helyrehozhatatlan károkat.

Kétségtelen, hogy a gyámügyi igazgatásban nem a jogszolgáltatás elvei (»ius facit inter partes«, »ne bis in idem«, »res iudicata pro veritate habetur«) érvényesülnek elsősorban, hanem a protektív tevékenység a döntő. Maga a gyámi törvény 263. §-a, amely a törvény gerince és a jövő fejlődésének kiindulópontja kell, hogy legyen, ezt elég világosan kifejezésre is juttatja, amikor kimondja, hogy »A gyámoltak és gondnokoltak szellemi és anyagi érdekeinek megóvása és előmozdítása a gyámhatóságnak legfőbb feladata«.

Míg a magánjog jellemzője az, hogy általában diszpozitív jellegű, a gyámi jog tartalmazza a közigazgatási jognak olyan jellemző tulajdonságait, hogy előzetesen állapítja meg a jogviszonyok keletkezését és módjait.

Concha Győző, a közigazgatási bíráskodásról azt mondja, hogy azt nem jelenti a közigazgatássá válást, mert ítéleteit nem abból a célból hozza, amelyet a közigazgatás néz, hanem amely a bírónak feladata. Ebből argumentum a contrario következik, hogy a gyámügy nem bírói funkció, még akkor sem, ha a gyámügyi eljárás következményeként magánjogi kihatások keletkeznek.

A modern törvényhozások a családi viszonyok szabályozását általában a családjogban ölelik fel. Ennek civilis jogi természete alig vonható kétségbe. Nem áll azonban ez a gyámságra és gondnokságra, ahol családi viszony nem létesül. Itt a jóléti gondozás a döntő, ami viszont a közigazgatási intézkedés kritériuma.

Ezeket a fejtegetéseket bírói gyakorlatunk, valamint a legfelsőbb gyámhatóságunk megnyilvánulásai is igazolják. Mutatja a tartási és elhelyezési kérdéseknek protektív jellegükre való tekintettel egyre inkább a közigazgatási hatáskörbe való utalás.

A Kúria számos ítélete azt az álláspontot foglalja el, hogy az anya lemondhat a házasságon kívül született gyermek tartásdíjáról, de csak mint

saját igényéről. Ez a lemondás, ha a gyermek tartásra szorul, nem érinti a gyermeknek a természetes atyjával szemben fennálló igényét. Tehát a diszpozitív jelleg nem érvényesül, hanem a döntő az eltartásra szorulónak protektív érdekvédelme.

Ugyancsak ezt mutatja a harmadfokú gyámhatóságnak az a rendelete, amely kiemeli, hogy a gyámhatóság tartási hatásköre nem terjed ki azokra az esetekre, amikor a törvényes kiskorú gyermeket a tartásra köteles szülő vagy nagyszülő helyett idegen személy vagy intézet tartja és ez a személy a szülővel vagy nagyszülővel szemben támaszt megtérítési igényt. Az ilyen követeléseket nem az árvaszék, hanem a rendes bíróság előtt kell érvényesíteni.

A hatáskörnek ez a megállapítása is rávilágít arra az álláspontra, hogy a gyámügyi tevékenység közigazgatási természetű.

Úgy vélem, hogy az elmondottak eléggé bizonyítják azt a tételt, hogy a magyar helyzet (amelyhez, úgyszólván, csak néhány svájci kanton jogi berendezése hasonlítható), amelyet azonban a Szovjetúnió jogfejlődése is alátámaszt, de amely egyébként különösen a multban egészen speciálisnak volt tekinthető, helyesnek fogadható el és az úgyszólván töretlen magyar jogfejlődés iránya a jövő útjait is kijelöli.

A mult helyzetével szemben azonban még határozottabb a jövő fejlődésének iránya, tekintettel a szociális állam várható kifejlődésére.

Ma ugyanis merő formalizmus lenne afelől vitatkozni, hogy valamely feladat ellátását milyen államhatalmi főtevékenység keretébe utaljuk. A lényeg az, hogy kitűzött céljainkat a lehető legtökéletesebben érhessük el. Egy pillanatra sem lehet vitás, hogy a gyengébbeknek, a rászorultaknak érdekvédelme nem jogvita kérdése.

Visszatérve magára a tanulmányra, annak néhány tévedésére kell rámutatni. Igaz az, hogy jelenlegi rendszerünkben a gyermektartási ügyek általában az árvaszékhez, az ideiglenes nőtartás a járásbírósághoz, a házasság felbontása és az ezzel kapcsolatos jogvitás ügyek pedig a törvényszékhez tartoznak. A törvényszék bontó és a végleges nőtartás kérdésében döntő hatásköre leszállítható lenne a járásbíróságra, de a gyermektartási kérdések azoktól lényegükben különböznek. A gyermekek tartási kérdései a bontástól, sőt az ideiglenes nőtartástól elkülönítve jelentkeznek, mert gyermektartásdíjat a szülők együttélése esetén is lehet igényelni, de gyakran van arról szó akkor, amikor a szülők különválnak ugyan, vagy akár el is váltak, de nőtartásdíj fizetésére nem kerül sor. Azonban még abban az esetben is, ha nőtartásdíj iránt keresetet terjesztettek elő, annak megállapítása előtt a tényállást is más szemszögből kell nézni és a feltételek általában mások. Szomorú lenne, ha a gyermektartásdíj megállapítása iránti igény elbírálása halasztást szenvedne mindaddig, amíg a nőtartás megállapítására sor kerül.

A gyermekek tartása sokkal inkább az elhelyezési és a szülőkkel való érintkezési kérdésekkel jelentkezik együttesen. A megállapított gyermektartási díj végrehajtása sürgősebben rendezendő kérdés és a sürgősséget az is bizonyítja, hogy a végrehajtás közadók módjára történik.

Téves a cikknek az a megállapítása, hogy árvaszék csak egy van egy vármegyében. Először is, minden megyei városnak külön árvaszéke van tehát a nagyobb települési helyeken helyben van másodszor az árvaszékek végrehajtó szervei a községi előljáróságok, ezek útján foganatosít meghallgatásokat, tehát az érintkező szerv minden körülmények között helyi, míg az ország 3.240 községéhez viszonyítva a mintegy másfélszáz járásbíróság szükségképpen rendszerint távol van.

Dr. Mocsy Aba az árvaszéknél a »jogászi« elintézést tartja elsőrendű szempontnak. Vajjon mit érthet a szerző »jogászi elintézés« alatt? Félünk ettől a meghatározástól és a magunk részéről nem is osztjuk. Szerintünk a gyors, célszerű és támogató intézkedés a fontos. Mégis megemlítjük, hogy a jogszabályok megtették a kezdeményező lépést atekintetben, hogy a gyámügyi ügyintézésnél hatósági jogkörben eljáró árvaszéki ülnöknek a lehető legmagasabb elméleti képesítése legyen. Igy a székesfőváros árvaszéknél a jogtudományi doktorátuson felül a gyakorlati közigazgatási vizsga letétele szükséges, amely a legmagasabb jogászi képesítésnek felel meg (608/1936. számú szabályrendelet 12. §). A gyakorlati közigazgatási vizsga általában szükséges a közigazgatás fogalmazási szakán, mindössze a jogtudományi doktorátus az, amely vidéki viszonylatban nincs előírva. Itt más egyetemi végzettség is elegendő. Az időközben bekövetkezett egyetemi szervezeti reformok azonban általában emelik az egyetemi végzettség színvonalát.

A családi bíróságról szóló tanulmány önmagának mond ellent atekintetben, hogy bár egyrészt a jogászi képzettséget tartja fontosnak, másrészt elismeri, hogy a laikus elemek bevonása mellett jelentős érvek szólnak.

Véleményünk szerint nem lehet lekicsinyelni a laikus tényezők közreműködésének jelentőségét, különösen olyan körben, ahol egy nem vitatható jogi helyzet mellett, t. i., hogy az atya gyermekeit eltartani köteles, — azt kell megállapítani, hogy adott ténykörülmények között melyik szülő alkalmasabb a gyermekek nevelésére és hogy vagyoni viszonyai közepette milyen összeg az, amit a szülők erre áldozni kötelesek.

Mindezek a szempontok olyanok, amelyek a jogszolgáltatás területén nem engedik megvalósítani a kereskedelmi életben ismert áruházi elvet: »vásároljunk mindent egy helyen« még akkor sem, ha ez történetesen a felek számára nagyobb kényelmet jelentene. »Salus rei publicae suprema lex est.« Az állam üdve kétségtelenül az, ha a nemzet jövőjét jelentő fiatalság számára az elsőrendű életszükségleteket a lehető leggyorsabban biztosítja.

Az elmondottak, természetesen, nem azt jelentik, mintha a gyámügyi anyagi és alaki eljárási jog a népi demokráciában nem szorulna reformra, azonban ez semmiesetre sem értelmezendő akként, hogy a kérdést elkendőzzük az eljárások tekintetében egy retrográd lépéssel. *Dr. Takács József*

A vércsoportmeghatározások jelentősége a jogszolgáltatásban*

»A vércsoportmeghatározás családjogi jelentősége« és »Örökléstudományi bizonyítás gyermektartási és apaság megállapítási perekben« címmel a Jogtudományi Közlönyv f. évi március 20-iki számában két illusztris jogász foglalkozik a vércsoportmeghatározásoknak a bírósági bizonyító eljárások közé való beiktatásával előállott új helyzettel. Már előljáróban le kívánom szögezni, hogy nem szívesen bocsátkozom vitába. Azonban jelen esetben erre kényszerít az a sok tárgyi tévedés, amely a két — különösen pedig az első — közleményben található. Ezt természetesen én, mint aki vércsoportmeghatározásoknak a jogszolgáltatásba való bekapcsolása érdekében oly számos alkalommal szálltam síkra és aki a budapesti tudományegyetem Törvényszéki Orvostani Intézetében e vizsgálatok végzését vezetem, nem hagyhatom válasz nélkül, annál is inkább, mivel az első cikk szerény közleményeimre is hivatkozik. Tartozom ezzel a tárgyi igazságnak is, de kötelességem ez azért is, hogy a vércsoportmeghatározások hitelét, amelyet a fentiekhez hasonló közlemények alkalmasak megingatni, megvédjem. Természetesen fenti közlemények jogi vonatkozásait — nem lévén jogász — nincsen szándékomban bírálni.

A vércsoportmeghatározások körüli eljárást szabályozó és azok eredményét elismerő rendeletnek (30.000/1947. I. M. sz. r. a vércsoportmeghatározásokkal foglalkozó paragrafusai, szerény véleményem szerint, világviszonylatban is a legjobbak és legkorszerűbbek közé tartoznak éppen ama okoknál fogva, amelyeket *Karay Pál dr.* is említ, és e paragrafusok kidolgozása serologus szakember bevonásával történt. Így pl. o. azon államok közül, amelyekben a vércsoportvizsgálatokat rendszeresen alkalmazzák, eddig mindössze hármat ismerünk, ahol a vérvétel tűrésének kötelezettségét kimondották: Ausztria 1927-ben, Svédország 1933-ban és Németország 1938-ban.

Ami a *bíró közreműködését* illeti a vércsoportmeghatározásokban, ez csak megnehezítené és még körülményesebbé tenné az eljárást, bár ellene egyébként semmiféle érv nem hozható fel. Viszont a bírói közreműködés hiányának ellensúlyozására a rendelet a személyazonosság körüli megtévesztés elkerülése végett szigorú rendelkezéseket ír elő (fénykép, sajátkezű aláírás, ujjlenyomat, felek egyidőben való berendelése stb.). Ezekből a bíróságnak módjában van meggyőződni a tárgyalás alkalmával a személyazonosságról, ill. a vérvételkor esetleg előforduló megtévesztésről.

A hivatkozott (P. III. 1.607/1943.) kúriai esettel kapcsolatban egészen más következtetéseket kell levonnunk, mint ahogyan ez a cikkben foglaltatik. Itt ugyanis arról van szó, hogy az első vércsoportmeghatározás alkalmával az anyánál és a gyermeknél A- a vélelmezett apánál B-vércsoportot határoztak meg. Az ismételt vizsgálat a gyermeknél B-vércsoportot állapított meg. Ez esetben semmiképpen sem lehet igaza a törv. orvosnak, aki a »serologiai érésben« vélte a két vizsgálat eredménye közötti eltérés okát fellelni. Annak ellenére, hogy a »serologiai érés« egyes esetekben az első életév végéig elhúzódhatik, még az első életévben végzett vizsgálat alkalmával sem fordulhat elő olyan eset, hogy az A-nak meghatározott vércsoport később B-vé változzon. Ha ugyanis a héthónapos csecsemőnél az A-jelleget *biztosan* ki lehetett mutatni, akkor ez azt jelenti, hogy a vércsoportjellegek a gyermekben már kifejlődtek. A be nem fejeződött serologiai érés esetében az történik, hogy a vércsoportjelleget nem tudjuk biztosan megállapítani (ennek következtében nem is adhatunk vércsoport-eredményt) és csak egy később elvégzett vizsgálattal lehet a vércsoportot biztosan meghatározni. *A serologiai érés nem jár és nem is járhat a vércsoportok megváltozásával.* A hivatkozott esetben csakis hibás meghatározásról, tévedésről, vagy szándékos félrevezetésről lehet szó! Ezt nem győzöm eléggé hangsúlyozni, mert ezzel a fenti esetből levont következtetések mindegyike alaptalanná válik.

A felhozott bölcsességfog hasonlat, véleményem szerint, még laikusok által sem vonható egy kalap alá a vércsoportokkal, ill. a serologiai éréssel és hozzá távolról is hasonlót nem ismer az immunbiologia. Természetesen, egy elkövetett hibás meghatározás magyarázatára sok mindent fel lehet hozni, azonban a serologiai éréssel a tudomány már tisztában van és erre már biztos választ adott.

Teljesen hibás a szerző által felállított ama »alaptétel«, amely szerint »az ivadék vagy az anyjának, vagy az apjának vércsoportjába tartozik«. Ebből következően tévesek az I., II. és III. számú bekezdések megállapításai is. Ugyanis minden vércsoport két öröklési jellegből (gén) áll (pl. az A-vércsoport összetétele — genotípusa — lehet AA vagy AC, az O-vércsoport összetétele OO, az AB-vércsoporté AB stb.), amelyek közül az egyén egyet-egyet örököl *mindkét szülőtől*. Ebből következik, hogy a gyermek vércsoportja különbözhet az anya és az apa vércsoportjától még abban az esetben is, ha nemcsak az anya, hanem az apa személyét illetőleg sem forog fenn kétség.

Az I. sz. bekezdésben mondottak teljesen helytelenek, mert a gyermek még abban az esetben is az apától örökölte vércsoportjának egyik felét (vércsoport-génjének egyikét), ha vércsoportja egyezik az anyáéval, és az apa személyére nézve igenis következtetés vonható le a vércsoportmeghatározás eredményéből még ezekben az esetekben is. Pl., ha az anya vércsoportja O, a gyermeké O. az apa nem lehet AB-vércsoportú férfi. Vagy

* Hozzászólás Dr. Karay Pál és Dr. Mecsér Józsefnek a Jogtudományi Közlöny f. évi 5-6. számában megjelent cikkeihez.

pl., ha az anya és a gyermek vércsoportja AB, az apa nem lehet O-vércsoportú férfi.

A II. sz. bekezdésben mondottak szintén nem helytállók. Ugyanis, ha a gyermek nem az anya vércsoportjába tartozik, akkor is vércsoportjellegének felét az anyától örökölte, Az ilyen eredményből levonható következtetés azonban nem az, amit *Karay dr.* állít: »a gyermek apja csak olyan férfi lehet, aki vele (t. i. a gyermekkel) azonos vércsoportba tartozik«. Ez ilyenformán egyáltalán nem áll fenn, mert pl. ha az anya AB-vércsoportú s a gyermek A, akkor az apa lehet O-, A-, B- és AB-vércsoportú is. Ugyanez az eset, ha a gyermek pl. B-vércsoportba tartozik. Vagy pl. ha az anya A-, a gyermek O-vércsoportú, akkor az apa lehet O-, A- vagy B-csoportú, de nem lehet AB. stb., stb.

Fentebb mondottak alapján teljesen helytelenek a III. sz. bekezdés következtetései és megállapításai is, mivel az I. és II. bekezdésekben szerző által felállított »alaptételek« egyszerűen nem léteznek.

Ugyancsak téves a cikknek az a megállapítása is, amely szerint minden esetben kizáráshoz vezet, ha az anya és a férfi vércsoportja azonos, de a gyermek más vércsoportba tartozik. Pl., ha az anya és a férfi vércsoportja egyformán A vagy B, a gyermeké lehet O, vagy az anya és férfi vércsoportja egyformán AB, a gyermeké lehet A vagy B, anélkül, hogy nemzőjeként az apa kizárható lenne.

Annak ellenére, hogy szerző megállapítja, hogy »mindez a bíró előtt teljesen világos«, ennek ellenkezőjét kell megállapítanom a cikkből, valamint, hogy lényegbevágó és alapvető tévedések alapján von le téves következtetéseket. Ellenben teljes mértékben megerősítem ama megállapítását, hogy az általa felállított alaptételek valóban nem csalhatatlanok, viszont nem is igazságok.

Téves az a megállapítás is, hogy a tudományos kutatások során *eltérések* előfordultak az öröklési szabályoktól. A vércsoport-serologia őskorában (néhány évtizeddel ezelőtt) sok mindent és mindenről írtak, amiket ma már nincsen módunkban ellenőrizni, de ma már ezeknek az »eltéréseknek« okát ismerjük. Tévedések és rossz meghatározások, természetesen, előfordulhatnak ma is, ezek megakadályozásának azonban megvan az az egyszerű módja, hogy t. i. csakis szakképzett serologus által végzett meghatározások eredményeit szabad elfogadni. A sok millió vércsoport-meghatározás között *egyetlenegy* elfogadott és ellenőrzött eltérés fordult elő eddig (Haselhorst és Lauer-féle eset 1930-ban). A serologusok azonban ennek is magyarázatát tudják adni. Közel 2 évtizede hasonló eset nem fordult elő. Tehát ebből az egy esetből csakis elfogultsággal lehet a cikkíróéhoz hasonló mélyreható következtetéseket levonni.

Mielőtt tovább mennék, rá kell már most mutatnom a cikknek egy fontos, alapvető hiányosságára, nevezetesen, hogy csupán az ú. n. klasszikus (ABO-)vércsoportrendszer jelentőségével foglalkozik és tudomást sem vesz az MN-vércsoport-rendszerről — amelynek pedig jelentősége és szerepe ugyanolyan, mint az ABO-vércsoport-rendszernek — annak ellenére, hogy meghatározása szorosan beletartozik a bírósági vércsoport-meghatározások rendszerébe és amelyeknek alapján ugyanúgy végezhetünk apasági kizárást. Tehát t. k. a vércsoportmeghatározásokban nem is egy, hanem két bizonyítási eljárásról van szó, amelyeknek eredményei egymást kölcsönösen alátámasztják és mintegy egymás ellenőrzőinek is tekinthetők. Ha tehát vércsoportokról ma minden közelebbi megjelölés nélkül beszélünk, természetesen, az MN-vércsoportokat is értjük alattuk. Tehát már ebből kifolyólag sem helytállók a szerző ú. n. alaptételei.

A hiányos ismeretek miatt, úgy vélem, nem lesz felesleges, ha néhány mondatban röviden vázolom a legszükségesebb alapismereteket a vércsoportokról.

A vércsoportmeghatározások, természetesen, csak attól a pillanattól kezdve lettek alkalmazhatók az apaság megállapítására, amint sikerült megállapítani az alábbi alapvető fontosságú törvényszerűségeket:

a) Minden ember meghatározott csoporttulajdonságot mutat.

b) E tulajdonság az emberrel együtt születik és benne nemcsak egész életen át változatlanul marad, hanem bizonyos ideig még halála után is kimutatható.

c) E tulajdonságot sem külső, sem belső behatások nem változtatják meg; tehát, a születéssel kialakult csoport-jelleg egyszer és mindenkorra változatlan marad.

d) A vércsoportjellegek kialakulása nem véletlen műve, hanem meghatározott törvényszerűség alapján öröklődnek.

e) A szabályok pontos megtartásával végzett vércsoportmeghatározások eredményeinek megbízhatósága tekintetében kétség nem merülhet fel.

A vércsoportjellegek közül jogász körökben csupán a klasszikus, ABO-rendszer csoportjai (A, B, AB, O) ismertek általánosan, míg a többi újabban felfedezett vércsoportjellegek már sokkal kevésbbé vagy egyáltalán nem.

A vércsoportvizsgálatoknak a származás megállapítása céljából való felhasználása 1925-ben vette kezdetét. A weimari Németországban már ebben az évben számos vizsgálatot végeztek a serologusok a bíróság felszólítására. 1926-ban *Schiff* 16 esetet közölt, amelyekben a vércsoportok alapján apasági kizárást végzett. A vércsoport meghatározás alapján az első bírói ítéletet a berlini törvényszék hozta 1927-ben, amelyben *az apasági kizárást tisztán ennek eredménye alapján mondotta ki.*

A vércsoportok közül legrégebben alkalmazzák az *ABO-rendszer csoportjainak* vizsgálatát. E rendszer, mint ismeretes, 4 főcsoportot foglal magában. Az ABO-rendszer csoportjainak öröklésmenete az ismert Mendel-féle törvényeknek van alávetve. Alapja a Bernstein-féle elmélet, amely szerint 3 gén: az A, B és O (R) alapján öröklődnek. Ezek közül kettő — az A és B — egyforma értékű és domináns jelleg, a O pedig recessív. A géneket az egyén mindkét szülőtől örökli, mégpedig mindegyiktől egyet-egyet. Vagyis a fenti vércsoportok gén-összetétel (genotipus) szerint jelölve a következők lehetnek: A=AA vagy AO; B=BB vagy BO; O=OO, AB=AB. Ebből következik, hogy az utódok vérében csak olyan jellegek lehetnek jelen, amelyek a szülőkben is megvoltak. Ha tehát valakinek vérében a domináns A- vagy B-jellegek kimutathatók, azoknak a szülők valamelyikének vérében is jelen kell lenniök. Ugyanez vonatkozik a recessíve viselkedő O-ra is, amely azonban csak akkor mutatható ki az utódok phaenotipusában, ha mellette domináns jelleg nincs, vagyis ha mind a két szülőtől csak O-át örökölt.

A vércsoportmeghatározásoknak jogi bizonyítékul való elismerése, amely a 30-as években általánosan bekövetkezett, nem szorítkozott csupán a négy klasszikus vércsoportra, hanem kiterjedt az A-vércsoport alcsoportjaira (A_1 és A_2), valamint a *Landsteiner* és *Levine* által 1927-ben felfedezett M—N-faktorokra is.

Az *MN-vércsoportrendszer* három vércsoportot (phaenotípust) foglal magában: M, N és MN. Tehát O-típus nincsen ebben a rendszerben. Ezek a vércsoportok két génen — az M és N — alapulnak, amelyek 3 genotípust (MM, MN és NN) képeznek. Az MN-rendszer génjei és más vércsoportrendszer vagy öröklődő sajátság génjei között semmiféle kapcsolat nincsen és teljesen függetlenül öröklődnek.

Az MN-rendszer öröklésére vonatkozó ismereteink alapján az alábbi alapvető megállapításokat tehetjük.

a) Az M- és N-jellegek nem jelenhetnek meg az utódok vérében, ha nem voltak jelen egyik vagy mindkét szülő vérében.

b) M-csoportú szülő nem adhat életet N-csoportbeli gyermeknek, és hasonlóképpen N-csoportú egyén sem lehet M-csoportbeli gyermek nemzője.

Az MN-vércsoportok vizsgálatát 1932 óta alkalmazzák a származás megállapításában. Az első apasági kizárást az MN-vércsoportok alapján a hamburgi törvényszék hagyta jóvá 1932-ben.

Ami a vércsoportmeghatározások jelentőségét illeti a bírósági gyakorlatban, egyáltalában nem osztom a szerző szkepticizmusát, ami csak abban az esetben volna jogosult, ha a vércsoportmeghatározásokat a szerző hibás alaptételei alapján vizsgáljuk és bíráljuk. Ezt a kérdést különben úgyis a gyakorlat fogja eldönteni. Én igenis nagy változást várok a vércsoportmeghatározásoknak a jogszolgáltatásba való bevezetésétől, mégpedig már a jelenben, azonban méginkább a közeljövőben. A vércsoportmeghatározások nemcsak az anyagi igazságot szolgálják, hanem — ellentétben a szerző megállapításával — igenis pozitív segítséget jelentenek a bíró számára. Koncedálom, hogy a vita súlypontjában továbbra is a fogantatás időszakában történt nemi érintkezés kérdése marad. És éppen ezért van és lesz a vércsoportmeghatározásoknak döntő szerepe, hiszen ahol erről nincsen szó, ott nem is kerülhet sor az alkalmazására. A természettudományok művelői előtt furcsa, hogy a bíró szemében az eskünek nagyobb a bizonyító értéke, mint egy természettudományi bizonyítéknak annak ellenére, hogy tudott dolog, hogy a hamis eskük száma minden bizonnyal sokszorosa azoknak a hibáknak vagy tévedéseknek, amelyek a vércsoportmeghatározásokban előfordulhatnak! *Biztos vagyok benne, hogy csak rövid idő kérdése, hogy a vércsoportmeghatározások nem maradnak meg a magyar joggyakorlatban sem az értékes segédeszköz, vagy kiegészítő bizonyíték rangján, hanem dominálló, perdöntő jelentőségük lesz, mint ahogyan az külföldön van.* Hiszen elképzelhetetlen, hogy a bíróság olyan esetekben, amelyekben a vizsgálat a vélelmezett apa apaságát kétséget kizáróan kizárja, ne az exakt természettudományi bizonyítékot fogadja el, hanem valamelyik fél vagy a tanuk minden esetben kétes értékű vallomását. Sok éves ezirányú tapasztalataim, valamint az immár két évtizedes külföldi tapasztalatok álláspontomat teljesen igazolják. Mindenütt, ahol a vércsoportmeghatározásokat alkalmazzák a jogszolgáltatásban, igenis elismerik, hogy kizárás esetén a vércsoportmeghatározások által produkált bizonyíték megfelel a »nyilvánvalóan lehetetlen« követelményeinek, hogy a gyermek a férjtől, ill. az anyával együttélő, vagy vele nemi viszonyt folytató férfitól származzék.

Az ú. n. »ellenőrző szakértői« kérdéssel kapcsolatban semmi ellenvetésem nem lehet. Az ellenőrző vizsgálatot a bíróság elrendelheti és bárki végezhet ellenőrzővizsgálatot. A vércsoportmeghatározásoknak ez csak előnyére fog válni. A vércsoportmeghatározás ugyanis nem egyszerű orvosszakértői vélemény, amelyet így vagy úgy mérlegelni lehet. *A szakszerűen és pontosan végzett vércsoportmeghatározás eredménye ugyanis csak egy lehet, akárhány szakértővel ellenőrizteti is a bíróság és ennek következtében a szakértői vélemény is csak ugyanaz lehet, mert annak alapját szigorú, megváltozhatatlan és csak egyféleképpen magyarázható öröklési szabályok képezik.*

A szerző által felhozott lehetőségek mindegyikére a mult év júniusa óta a budapesti Törvényszéki Orvostani Intézetben bírósági megkeresés folytán több mint 100 ügyben végzett vércsoportmeghatározás közül több példát is említhetnék. (Ezeknek eredményéről egyébként közeljövőben be fogok számolni.) Hogy a törvényes rendelkezések lehetővé teszik-e vagy nem, nem tudom, azonban tény az, hogy több olyan eset fordult máris elő, amelyben az alperes férfi által megnevezett tanuknál is végeztünk vércsoportmeghatározásokat.

Valóban az a helyzet, hogy általában az apasági perekben történik a legtöbb igazságtalanság, de ebből én — ellentétben a szerzővel — azt a következtetést vonom le, hogy már csak azért is *minden* apasági kereset esetén a vércsoportmeghatározás elrendelését tartom egyedül célravezető eszköznek az igazságtalanságok kiküszöbölésére, függetlenül attól, hogy az egyéb ténykörülmények azt milyen mértékben látszanak szükségessé tenni. Mondhatnám, ezzel kellene elkezdeni minden ügyet és csak a vércsoportmeghatározás elvégzése után folytatni.

Mecsér dr. közleménye már sokkal szakszerűbben és helyesebben tárgyalja a kérdést. Ennek ellenére már a cikk elején súlyos tévedésbe esik, amikor azt írja, hogy: »A vércsoport-jelleg öröklésére vonatkozó, immár kétségbe nem vonható, tudományos bizonyosság az, hogy 4 vércsoportja van az embereknek, hogy továbbá minden gyermek atyja vagy anyja vércsoportját örökli«.

Ezzel szemben a valóság az, hogy: 1. a bírósági vércsoportmeghatározásban már ma is kötelezően meghatározandó fő vércsoportok száma nem négy, hanem 7 (A, B, O, AB és M, N, MN); ezeken kívül ma már ismeretesek az Rh- és a P-vércsoportrendszer vércsoportjai is. 2. A gyermek nem anyja *vagy* apja vércsoportját örökli, hanem mindkettő 2—2 vércsoportgénje közül egy-egy. Ennek következtében a gyermek vércsoportja nem minden esetben azonos az anya és az apa vércsoportjával.

Téved a szerző az 1—2. eset tárgyalásánál is; ugyanis az általa említett esetben (anya B, apa O) a gyermek nemcsak B, hanem O vércsoportú is lehet. A továbbiakban helytelen a végkonkluzió is, mert az A-vércsoportú gyermek és B-vércsoportú anya esetében nem helyes kifejezés az, hogy a B- és O-vércsoportú apajelölt

apasága nem állapítható meg, hanem az esetben az ilyen vércsoportú férfiak apasága teljes biztonsággal »kizárható«. (Ugyanígy a 3—4-ik bekezdésben is.)

Ugyancsak helyesbítenem kell a cikk utolsó előtti 2-ik bekezdésében egyébként helyes megállapítást olymódon, hogy a gyermek öröklött tulajdonságai az anya *és* (nem *vagy*) az apa megfelelő génjeinek párosodása útján jönnek létre.

Abból a régi tételből kiindulva, hogy a nemzés maga nem bizonyítható, a bíróságok a természetes apa tartási kötelezettségét a nemi érintkezés ténye alapján állapítják meg. A bíróság azt kötelezi a gyermektartásra, aki az anyával a fogamzási időn belül közösült, tekintet nélkül arra, hogy az illető férfi valóban nemzője-e a gyermeknek, ill. egyáltalán lehet-e a gyermek nemzője és hogy származhatott-e a gyermek a vele való közösülésből. Mivel a vércsoportmeghatározások a nemzés tekintetében pozitív bizonyítékot szolgáltatnak (t. i. bizonyos esetben a nemzés lehetetlenségét bizonyítják), szükségszerűen meg kell hogy változzék a tartási kötelezettség elbírálásának szempontja is. A tárgyi igazság is azt követeli, hogy a gyermeket ne idegen, hanem a valódi apa tartsa el. Különösen nagy fontossága van ennek ma, amikor a házasságon kívül született gyermek számára a törvény az apával szemben messzemenő jogokat biztosít. A tárgyi igazság megállapításában nem lehet szempont az, hogy a vércsoportmeghatározás eredménye, ill. annak elfogadása esetleg a nő erkölcstelenségét, vagy a hitvestársi hűség megszegését fogja bizonyítani. Sok esetben a gyermektartásban igazságtalanul elmarasztalt férfi vagy férj esetében ez a tény éppen olyan súlyos erkölcsi és egyéb következményekkel jár, mint a nő számára. Erkölcsi követelménynek kell tartanunk másrészről, hogy *a vérségi viszony legyen az, amelyen a tartási kötelezettség alapul.*

Rá kell mutatnom még arra, hogy szerintünk egyáltalában nem helyes a kérdést oly formában feltenni, hogy »csalhatatlan«-e a vércsoportvizsgálat. Csalhatatlan igazságokat nem ismerünk, hanem csupán azt mondjuk, hogy mai tudásunk és a tudomány mai állása szerint biztos-e, vagy milyen mértékben biztos egy vizsgálómódszer, ill. annak eredménye. A vércsoportmeghatározások eredménye (a vizsgálatot a követelményeknek minden tekintetben megfelelő módon végezve) azzal a biztossággal rendelkezik, amelyet egy természettudományi módszertől ma megkövetelhetünk.

A vércsoportmeghatározásokkal az emberi kutatás egyik jelentős eredménye van a jog szolgálatába állítva. El kell ismerni, hogy ennek a bizonyítási eljárásnak a segítségével már eddig is az emberek ezreit lehetett az ártatlanul elítéltetéstől megmenteni, ill. megakadályozni azt, hogy egyes emberek magukat anyagi és erkölcsi kötelezettségek alól kivonják. Ezzel lényegesen hozzájárult ahhoz, hogy az embereknek *a bíróságokba vetett bizalmát* — azokban az országokban, ahol ezeket a vizsgálatokat elkalmazzák — fokozzák. *A haladás követelményeinek felelnek meg a bírák akkor, amikor a származási ügyekben mindig igen bizonytalan és kétes értékű tanuvallomásokkal és a felek által produkált bizonyítékokkal szemben — előítéletektől mentesen — egy kifogástalan és biztos biológiai bizonyítéknak adnak előnyt.*

Dr. Rex-Kiss Béla

Demokratikus szervezetek országos jogvédelme

I.

A magyar állam és jogrend új felépítése a dolgozó osztályokat is vezetőszerephez juttatta. Megváltozott a dolgozók viszonya és érdekeltsége a termeléshez, a gazdasági- és az államélethez általában.

Ebben a megváltozott helyzetben a jog szerepe, az államrend továbbfejlesztése is a dolgozó osztályok szolgálatába kell hogy szegődjék. Minden sérelem, amely a nép fiát vagy a dolgozó embert éri, egyúttal sérelme az új társadalmi rendnek is. Az egyén sérelmének ez a közösségi jelentősége, másrészt az egyén védelmének szükséges, kollektív megoldása alakította és fejleszti ki a *tömegszervezetek jogvédelmét.*

A tömegszervezetek azzal, hogy jogtanácsosaik útján az érdekvédelem körébe eső ügyekben díjtalan, más ügyekben pedig jelentősen kedvezményes segítséget adnak, a társadalmi nyugalom intézményes biztosítását, a jogi élet jelenségeinek az egyéni szabadságból a közösségi szervezettségbe való átvitelét végzik.

A tömegszervezet jogtanácsosa ugyanis nem egyes perek és közigazgatási eljárások ügyvédje csupán, hanem a tömegszervezetnek a jogi élet posztjára állított harcosa, akinek feladata, hogy a tömegszervezet célkitűzéseit és érdekvédelmét a jogvitákban, a bírói és a közigazgatási gyakorlatban érvényre segítse és a tömegszervezetet a jog területén jelentkező kérdésekről, visszásságokról állásfoglalás és védekezés céljából tájékoztassa. A tömegszervezet jogtanácsosának a szervezeti munka résztvevőjének is kell lennie; nem szabad elszakadnia a szervezet tagságától, nem szabad az életet külön jogi szemüvegen át vizsgálnia, hanem éppen az a feladata, hogy a maga nagyobb és szakszerűbb tudását a tömegszervezet tagságának felvilágosítására, a szervezetten keresett célok megvalósításához szükséges jogérzékének kifejlesztésére fordítsa.

A tömegszervezeti jogvédelemnek a jogászság leghaladottabb, legöntudatosabb és legáldozatkészebb rétegét kell megmozdítania. A tömegszervezeti jogvédelem megerősödésének a demokratikus joggyakorlat rohamos fejlődését kell

eredményeznie. A tömegszervezeti jogvédelem szervezettségének és alaposságának megsemmisítő fegyverként kell érvényesülnie a politikai reakció és a közéleti korrupció kiirtásában.

II.

1.

E lehetőségekhez és kívánalmakhoz képest: a tömegszervezetek jogvédelme eddig sok és helyenként jelentős hiányosságokat mutat személyi, anyagi, politikai és erkölcsi téren egyaránt.

Fel kell tehát állítanunk azokat a gyakorlati szervezési követelményeket, amelyek a tömegszervezeti jogvédelmet hivatásához mérten megerősíthetik.

A személyi megoldás keretében két határt kell megvonnunk. — Az egyik az, hogy a tömegszervezet jogtanácsosának *elegendő kapcsolatban* kell állnia a tömegszervezettel ahhoz, hogy annak munkáját, problémáit, követelményeit ismerje és a jogterület egész szélességében képviselni tudja. — A másik határ viszont az, hogy a jogtanácsosnak *nem szabad a tömegszervezet gépezetében* annyira *elmerülnie*, hogy a jogvédelemmel, tehát ügyeknek hatóságok és bíróságok előtt való rendszeres képviseletével ne foglalkozzék. Az a jogtanácsos, aki a szervezetben csupán ellenőri, adminisztratív, vagy szövegezési munkát végez, kiesik a jogvédelem gyakorlati munkájából és csak alkatrésze, de nem harcos fegyvere lehet a szervezeti munkának.

Anyagi tekintetben is számolnia kell minden tömegszervezetnek azzal, hogy a jogvédelem fontos, szükséges és tetemes munkával járó és kétségtelenül pénzügyi áldozatot is kíván. Az erre fordított beruházás azonban megtérül egyfelől a tagság növekedésében, a szervezet anyagi megerősödésében (csaknem minden tömegszervezet igényel juttatásokat, jogosítványokat stb.), másfelől azokban a megtakarításokban, amelyek más szerveinek tehermentesítésével (pl. panaszfelvétel terén) és a jogi műhibák elkerülésével mutatkoznak.

A jogtanácsosi megbízást vagy éppen alkalmazást csak *politikai és erkölcsi szempontból kifogástalan*, összeférhetetlen helyzetben nem álló *személyeknek* szabad elnyerniök. Kiválasztásánál erre a tömegszervezeteknek módszeres gondot kell fordítaniok.

Ahhoz, hogy a jogvédelem a szervezet életével jobban egybekapcsolódjék, a *jogsegély módját* is megfelelően kell kialakítanunk. A szervezet érdekvédelme és a jogvédelem: nem lehetnek különválasztott és egymással nem érintkező munkaterületek, hanem *a jogsegélynek is mindig a tömegszervezet közbenjöttével*, annak iránymutatása és bírálata mellett *kell lefolynia*.

Éppen, mert a jogvédelem a szervezeti munkától el nem szigetelhető: *a jogtanácsosnak a tömegszervezettel folytonos és szoros kapcsolatot kell fenntartania*. A represszív jellegű jogi képviseleten és védelmen kívül a jogi provenciót, a tömegek jogi nevelését: rendszeres *felvilágosító munkával*, időszakos *tanácsadással, előadások tartásával* kell szolgálnia. Kapcsolatban kell lennie a tömegszervezet felső és középső vezetőivel, s a jogvédelmi vonatkozású kérdések megtárgyalásánál a vezetőségi üléseken, megbeszéléseken részt kell vennie.

A szervezés külsőségein kívül a tömegszervezetnek tartalmában is alaposabban kézbe kell fognia ezt a kérdést. Az eddig sokszor csak szükséges rosszként kezelt *jogtanácsost megbecsülésben és támogatásban kell részesítenie*. — A tömegszervezeti jogtanácsosnak az egyes ügyben sokszor kemény küzdelmet kell rosszhiszemű ellenfelekkel, konzervatív vagy reakciós hatóságokkal, korrupcióval, hibás vagy elmaradott joggyakorlattal folytatnia. Ha ezt a harcot csak egyénileg vívja, ha a szervezet teljes súlyával és tömegerejével nem áll ki munkája mögé, könnyen áldozatul eshetik az elfogultságnak, az idegenkedésnek, a vagyonos, vagy befolyásos ellenfelek bosszú-hadjáratának, vagy — ami nem ritkaság — a lehetőségüket féltő kartársak ellenségeskedésének.

Mondanunk sem kell, hogy a jól és egészségesen megoldott tömegszervezeti *jogvédelemnek az egész országra ki kell terjednie*.

2.

Éppen a tömegszervezeti jogvédelem vidéki hiányosságai vezettek arra az újtípusú kísérletre, amely öt hatalmas, és vidéken csaknem mindenütt érdekelt tömegszervezetnek (FÉKOSz, UFOSz, MNDSz, VHBSz és MOSzK) szövetkezéséből »Demokratikus Szervezetek Országos Jogvédelme« címen megszületett.

Ez az Országos Jogvédelem, miután eleven hiányosságból indult el, hasznosítani igyekezett a tömegszervezeti jogvédelem tapasztalataiból folyó összes tanulságokat.

Személyi megoldásként a vidéken működő demokratikus ügyvédek *közös jogtanácsosként való megbízását* választotta. A megoldás lényege abban áll, hogy a tömegszervezetek közösen kérnek fel és bíznak meg a törvényszéki székhelyeken és ahol lehet, járásbírósági székhelyeken jogtanácsosokat, (az eddigi első megbízások száma már is meghaladja az ötvenet), akik havi *általánydíjazás ellenében a szervezetek érdekvédelmi körébe eső* (pl. munkaügyi, föld, hadifogoly, stb.) *ügyeket esetenkénti munkadíj felszámítása nélkül*, egyéb ügyeket (pl. bontóperek, örökösödési ügyek, büntető ügyek stb.) pedig kedvezményes díjszabás mellett kötelesek ellátni. A megbízással szolgálati jogviszony nem létesül, sőt az eseti ügyekkel kapcsolatban a jogtanácsosnak kifejezett szabadságában áll a megbízás visszautasítása vagy felmondása.

Igen nagy súlyt helyez az Országos Jogvédelem *a személyi kellékeknek, a politikai, erkölcsi és összeférhetetlenségi szempontoknak* a szemmeltartására. A jogtanácsosok megbízása a résztvevő tömegszervezetek helyi szerveinek előzetes javaslata, majd a számbajövő jogtanácsosok adatainak előzetes bekérése alapján történik. A megbízás szabályzatszerű kelléke, hogy az illető jog-

tanácsos érdekellentétben álló közület vagy vállalat szolgálatában vagy megbízásában ne álljon, másrészt a szervezeti élet minimumának biztosítékául: a Jogász Szakszervezetnek tagja legyen. A tömegszervezetek célkitűzésével ellentétes képviseletet, pl. népbírósági-, munkásbírósági-, internálási védelmet, földvisszaigénylési ügyet, stb.-t — szoros kivételtől eltekintve — nem vállalhat.

A jogsegély módját az Országos Jogvédelem hathatósan beépíti a résztvevő szervezetek, ill. helyi szerveik életébe. Az eseti megbízás *jogvédelmi utalványok* által történik, amelyet az érdekelt tömegszervezet helyi kirendeltsége (csoportja) állít ki; a jogvédelmi utalvánnyal megy azután a fél a címzett ügyvédhez. Jogvédelmi utalvány csak a rendes és tagdíjhátralékban nem lévő tagoknak adható. Ilymódon a jogvédelmi utalvány adminisztratív kapocs, amely az érdekelt felet, a szervezetet, s a jogtanácsost egybeköti és amely az egész Országos Jogvédelem ügyforgalmának az alapjául szolgál.

Az ügyek ellátásán kívül a jogtanácsosok kifejezett kötelessége, hogy a szervezetek tanácsadását, a tagok jogi felvilágosítását és tájékoztatását is ellássák; ezenfelül pedig őrködnek a tömegszervezetek érdekének megfelelő demokratikus joggyakorlat és közéleti tisztaság felett.

Mindezeken az országos méretű, szervezeti-, politikai-, erkölcsi-, valamint demokratikus jellegű megoldásokon felül: a szövetkezés legnagyobb jelentősége éppen az *anyagi kérdés* terén mutatkozik.

A Demokratikus Szervezetek Országos Jogvédelme egyik első kezdeményezés az iránt, hogy a demokratikus ügyvédség demokratikus foglalkoztatása és megélhetése intézményesen biztosíttassék. Nem a mozgalmi lelkesedésre és az altruizmusra épül csupán, hanem reális pénzügyi alapokon kívánja egyfelől a jogtanácsosok munkáját (többletmunkáját) arányosan honorálni, másfelől a viselt költséghez mérten a résztvevő szervezetek adminisztratív kiadásait és munkáját tehermentesíteni. Ennek útja, hogy a kezdeti szerény díjazás után a díjazás mértékének a jogtanácsosok felé az ügyforgalom és a kifejtett tevékenység alakulásához kell igazodnia, a szervezetek egymásközti költségviselése pedig az adott megbízások mennyisége és súlya arányában fog eltolódni.

Kétségtelen, hogy sem a szövetkezett tömegszervezetek nem lettek volna képesek egymagukban ily hálózat sikeres kiépítésére, sem az egyes jogtanácsosok nem tudták volna existenciájuknak ilyen, a népi demokráciába természetszerüen beágyazó megoldását megtalálni.

A szükség és a lehetőség pillanatnyi keresztmetszete nem jelenti azt, hogy az Országos Jogvédelem munkaköre és különösen jogtanácsosainak száma: a továbbiak során nem fog — úgylehet rohamosan — kibővülni. A résztvevő szervezeteknek semmiesetre nem céljuk az, hogy a megbízást és a foglalkoztatást csak egyes személyek monopóliumává szűkítsék és az ügyvédség körében holmi új hitbizományi intézményt létesítsenek. Céljuk inkább az, hogy a vidéki ügyvédség demokratikus elitjét foglalkoztassák, és ennek a minőségi hálózatnak a segítségével az egész jogi életet a fejlődés útján előbbre lendítsék.

III.

A Demokratikus Szervezetek Országos Jogvédelme csak első lépés lehet a tömegszervezeti jogvédelem egybenhagolásának és magasabb fokra emelésének. Közeljár és kézenfekvő a lehetősége egy még magasabb fokú szervezeti összeköttetés megteremtésének, amely nemcsak a vidéken messzemenően érdekelt, hanem az összes tömegszervezetek jogvédelme terén: egységesen irányelveket és kiviteli módozatokat fog kialakítani.

A tömegszervezeteknek az eddiginél sokkalta nagyobb mértékben részt kell venniök a jogszabályalkotás előkészítésében, közérdekű igazgatási és szervezési kérdések véleményezésében, helyet kell kapniok a közigazgatásban és a bíráskodásban, mindkettőnek mind szakszerű, mint laikus megoldásában. Az eddig csak kari elkülönülésre és az osztálygőggel rokon, tekintélyre épült ügyvédi szervezeti és fegyelmi formákkal a régi Magyarországra méretezett ügyvédi rendtartással szemben: a tömegszervezeti jogvédelemnek új, erkölcsi magaslatához mért kiváltságos és védett helyzetet kell élveznie.

A tömegszervezetek jogvédelme általában és a Demokratikus Szervezetek Országos Jogvédelme különösen: a jogi élet és a társadalmi élet közeledése felé mutat. Leépül lassan a szüksége annak, hogy minden kérdés és vita jogvitává alakuljon és hatósági vagy bírósági eljárás tárgyává váljék. A tömegszervezeti jogvédelem gyökereinek megerősödése maga után vonja azt — és a Demokratikus Szervezetek Országos Jogvédelme is erre törekszik — hogy az egyszerűbb kérdéseket és vitákat az arra illetékes tömegszervezetek alkalmas szervei rövid és közvetlen eljárás keretében intézzék el (pl. szakszervezeti béregyeztetés).

A tömegszervezeti jogvédelem és egyik tudatosult alakja gyanánt a Demokratikus Szervezetek Országos Jogvédelme jelentős lépés afelé, hogy a népi demokrácia társadalmában a jogi élet és a jogvédelem elsősorban a dolgozó nép felé forduljon.

Dr. Vadas György

A JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

állandó mellékletei a:

Magánjogi-, Perjogi-, Hiteljogi-, Büntetőjogi-, Népbírósági-, Pénzügyijogi- és Közigazgatásjogi döntvénytárak

Másodrendű állampolgárok az 1946 : XXIX. t.-c. nyomán

A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. t.-c. 1. §-a szerint a törvény célja az, hogy az emberi egyenlőség szolgálatában a családi jogállás egyenlőségét is a származástól függetlenül az élet minden vonatkozásában minél teljesebben érvényesítse. Mindenkinek jól emlékezetében van még az az erkölcsi vita, amely a törvény születését megelőzte és követte. Elegendő utalnunk *Szladits* Károly, *Bacsó* Ferenc és *Nizsalovszky* Endre cikkeire a Jogtudományi Közlöny hasábjain.* A hatálybalépés óta eltelt mintegy két esztendő mindenesetre beigazolta hogy a törvény a demokratikus társadalom általános helyeslésével találkozott és a demokratikus jogrend szerves alkotóelemévé vált.

Éppen ezért van fontossága az alább kifejtendő kérdésnek, amely önmagában véve csupán részlet-probléma, azonban szabályozatlanul hagyása veszélyezteti a törvény szerkezeti egységét és elméleti tisztaságát.

Az állami anyakönyvvezetés szabályainak a törvény végrehajtásával kapcsolatban szükségessé vált módosítása és kiegészítése tárgyában kiadott 99.000/1947. B. M. számú rendelet 23. §-a alapján a házasságon kívül született gyermek születése újból anyakönyveztetik. Ennek az intézkedésnek az a célja, hogy a születési anyakönyvi kivonatból egyáltalán ne legyen megállapítható a házasságon kívül történt származás.

Az 1895. október 1. után (ekkor kezdődött az állami anyakönyvvezetés Magyarországon) házasságon kívül születettek az újbóli anyakönyvezés következtében olyan születési anyakönyvi kivonatot kapnak, amelyből nem állapítható meg az, hogy az illető házasságon kívül született.

A rendelet azonban nem intézkedik azokról, akik 1895. október 1. előtt születtek, s ezeknek újból való anyakönyvezése nem történhet meg; tehát hátrányosabb helyzetbe kerültek az 1895. után születetteknél, s így a törvény 1. §-a velük szemben nem érvényesül. Márpedig a törvénynek nem az volt az intenciója, hogy különbséget tegyen ember és ember között aszerint, hogy valaki mikor született. Ezért ad módot a törvény 22. §-a és a Rendelet 23. §-a arra, hogy az anyakönyvezett teljesen új anyakönyvi kivonatot kapjon akár teljes hatályú atyai elismerő nyilatkozat, vagy atyaságot megállapító jogerős bírói ítélet, akár az anya utólagos házasságkötése, vagy a képzelt atyára vonatkozó gyámhatósági határozat alapján. A fent felsorolt esetek közül különösen az első kettő nyujt lehetőséget arra, hogy idősebb, házasságon kívül született személyek újbóli anyakönyvezésüket kérjék. A törvénynek tehát e részben visszaható ereje van.

Nem fér kétség ahhoz, hogy az 1895. október 1. előtt házasságon kívül született, tehát felekezetileg anyakönyvezett személynek — bár az atyai elismerő nyilatkozat a felekezeti anyakönyvben is feljegyeztetik és jogállása ezáltal ugyanaz lesz, mint az állami anyakönyvben anyakönyvezett személynek — a születési anyakönyvi kivonatából a házasságon kívül való születés tényét bárki megállapíthatja s így vele szemben a törvény 1. §-a nem érvényesül maradék nélkül. Azaz, a törvény visszaható hatálya — szándéktalanul — időbelileg 53 évre korlátozódik.

Mi tehát a teendő? A 99.000/1947. sz. rendelet kiegészítése szükséges éspedig oly irányban hogy az 1895. október 1. előtt születettek újból való anyakönyvezése, éspedig állami anyakönyvezése megtörténhessék. A házasságon kívül született gyermeket »pár éves korában a játszótársai kicsufolják, az iskolában rádöbben, hogy még a nevét is másként kapta, mint társai. Amikor felnő és hatóságokkal kerül érintkezésbe, vagy katonasorba jut, a szülei nevét tudakoló kérdésre szégyenkezve kell bevallania, hogy neki csak anyja van.« Igy a miniszteri indokolás, amely azonban úgylátszik, elképzelésében megáll a katonasorba való jutásnál, holott a hatóságokkal idősebb korában is dolga van az embernek. Gondoljunk csak az igazolásokra vagy álláskeresésre; hiszen az 1895-ben születettek csak 53 évesek, tehát szükségük lehet még az anyakönyvi kivonatukra.

Az anyakönyvi utasítás (80.000/1906. B. M. számú rendelet) 65. § (2) bekezdése elrendelte, hogy az 1894 : XXXIII. t.-c. életbelépte előtt történt születéseket, amennyiben azok felekezeti anyakönyvbe be nem vezettettek, állami anyakönyvbe kell bevezetni A fél kérelmére megindítandó utólagos anyakönyvezésről a 67. § intézkedik.

Helye van ezen kívül az AU. 68. § (1) bek. szerint az újból való anyakönyvezésnek »ha valamely egyébként szabályszerűen létrejött születési, stb. anyakönyvi bejegyzésben olyan adat foglaltatik, *mely a felekre nézve megbélyegző vagy sértő, s melyet a törvény a bejegyzésbe felvétetni nem rendel.*«

Minthogy érthető indokoknál fogva az egyházakat nem lehet arra kötelezni, hogy anyakönyveiket utólag igazítsák ki, ezért a fenti rendelkezések szellemében és analógiájára kellene az új rendeletet megalkotni.

Ebben kimondandó volna, hogy az 1895. október 1. előtt született és felekezeti anyakönyvben anyakönyvezett személyek újból való anyakönyvezését is az állami anyakönyvben kell foganatosítani úgy, mintha az nem felekezeti, hanem az állami anyakönyvben anyakönyveztetett volna. Ezzel megszűnnék az a viszás helyzet, hogy a fenti időpont előtt született házasságonkívüli személy születési anyakönyvi kivonatából bárki is megállapíthassa a házasságon kívül való születés tényét és hogy másodrendű állampolgárnak érezze magát nemcsak a törvényes házasságból születettekkel szemben, hanem még a házasságon kívül, de 1895. után születettekkel szemben is.

* Új folyam I. évf. 15—16. sz. 209. és köv. l.,
I. évf. 23—24. sz. 319. és köv. l.,
II. évf. 3—4. sz. 51. és köv. l.

Ellenvetésként elméletileg fel lehetne hozni azt, hogy a különbség így sem szűnne meg, mert hiszen, aki olyan állami anyakönyvi kivonatot mutatna fel, amelyik 1895. előtti születést tanusít, arról nyilvánvaló lenne, hogy házasságon kívül született és csak utólag »rendezte« az anyakönyvi bejegyzést. Ez az ellenvetés nem gyakorlati, mert egyrészt a köztudatban meglehetősen elmosódik az állami anyakönyvezés kezdő időpontja, másrészt fel lehetne tételezni azt az esetet, hogy valakit a felekezeti anyakönyvbe nem vezettek be és az AU. 65. § (2) bekezdése értelmében került az állami anyakönyvbe.

A kérdés tehát megoldható, sőt megoldása kötelesség, »mert a demokráciával a családi jogállás egyenlőtlensége, az embereknek születésükhöz igazodó értékelése összeegyeztethetetlen«. A miniszteri indokolásban kifejeződő annak az elvnek, mely szerint »nem tűrhető tovább, hogy több százezer magyar önhibáján kívül egész életén át szégyenbélyeget hordjon magán, sebzett lélekkel járjon a világban, másodrendű állampolgárnak, másoknál alacsonyabb rendű embernek érezze magát« — maradéktalanul meg kell valósulnia még akkor is, ha immár nem több százezer, csak több száz, vagy akár néhány tucat magyar állampolgárról van szó.

Dr. Móra Imre

Megvalósítandó reformok a telekkönyvi eljárásban

A magyar demokratikus kormányzat a demokratikus pártok egyöntetű akarata folytán siettette a földbirtokreform természetbeni végrehajtása után a kiosztott földek mielőbbi telekkönyvezését. Ezzel hitet tett a telekkönyv intézményének fenntartása mellett.

Tudatában volt annak a demokratikus kormányzat és a pártok, hogy a telekkönyvbe való bevezetés növeli az új birtokos biztonságérzetét, mert csak a telekkönyvi végzés birtokában vallhatja birtokát a magáénak. S itt méltányolnunk kell a földbirtokreform végrehajtásával megbízott szerveknek, köztük a bíróságoknak azt az óriási munkáját, hogy kevéssel több, mint egy év alatt telekkönyveztek több, mint 3 és fél millió kat. hold. területű ingatlant. Azt is hozzá kell tennünk, hogy az ezzel járó hiányosságok ellenére is ezek a most telekkönyvezett ingatlanok közhitelűség tekintetében összehasonlíthatatlanul jobban állnak, mint a régebben telekkönyvezett ingatlanok.

Térjünk ki az egyik, majd a másik ingatlanokra.

A földreform útján kiosztott ingatlanok telekkönyvezésénél nem voltak kifogástalanok az alapul szolgáló rajzok, a községi földigénylő bizottságok torzsalkodásai megmutatták a nyomukat a földkönyveken is, mérnökhiány is volt és a földosztás első idejében szakképzett jogász hiánya is megmutatta hatását, stb., stb. Viszont figyelembe kell venni azt, hogy az országot végig duló vesztett háború nagyon sok kárt tett a kataszteri, telekkönyvi állományban, vesztett háború után kellett a telekkönyvezést végrehajtani. Nem áll egyedül az országban az olyan járásbíróság, mint Tapolca, ahol a teljes telekkönyvtár elpusztult és nem egyedül álló Kecskemét sem, ahol a kataszteri térképek igen nagy százaléka veszett el. Sok olyan hely van, ahol az 1860 körül készített vázlatrajzok alapján dolgozott a mérnök, vagy ha az sem volt, csinálta úgy, ahogyan tudta.

Mégis sokkal jobban fedi ez a munkálat a valóságot, nagyobb a hitelessége, mint a hosszabb idő óta forgalomban levő egyéb telekkönyvi betéteknek és telekjegyzőkönyveknek.

A telekkönyv, mint jogi tanulmányaink során tanultuk, közhitelű nyilvánkönyv. A régi telekkönyveknél mind a kettővel nagyon-nagy baj van. Elsősorban nem közhitelű, másodsorban nem nyilvánkönyv.

Ma kétféle telekkönyvi lapok tartják nyilván az ingatlanokat. A betétlapok és a telekjegyzőkönyvlapok. A betétlapok tartják nyilván a kataszterileg felmért ingatlanokat, míg a telekjegyzőkönyvek alapját nem képezi a kataszteri felmérés.

A telekkönyvi betétek még inkább közhitelűek, mert általában több-kevesebb eltéréssel a valót tartalmazzák, vagy legalább is alapjuk megfelel a valóságnak. Különösen az A. lapon. A B. lap már nem annyira jó : nem mindíg egyezik a tulajdonos, kiskorúsága megszűnhetett, esetleg férjhezment, gondnokság alatt állhat, stb. A C. lap tér el legjobban a valóságtól : itt csoportosan függhetnek oly bejegyzések, amely régen idejüket multák.

A közhitelűség végleg csődöt kér maga ellen, ha a telekjegyzőkönyveket nézzük. Az A. lapon helytelen a dülő neve, területe, a B. lap majdnem használhatatlan, a C. lap pedig lomtára a régiségeknek.

A nyilvánkönyv tehát csak annyiban nyilvánkönyv, hogy bárki megtekintheti, de tájékozódásra nem alkalmas.

A bejegyzések összevisszasága, rendetlensége teljes érthetetlenségre vezet, az aránykiszámítás sok esetben művészetté válik. A sok különféle és nem mindíg szép írás teljesen zavarossá teszi a helyzetet és a telekkönyv nyilvánossága csak tudományos fikció marad.

Betétszerkesztési eljárásunk nehézkes, sok időt igényel, a tényleges birtoklási eljárás költséges, nem szegény embernek való, alapos reform nélkül lényeges változás telekkönyvi viszonyaink rendezettsége tekintetében nem várható.

A jövő fejlődési iránya pedig szükségessé teszi azt, hogy a birtokviszonyok pontosan, területileg, tulajdonilag, annak változásai tekin-

tetében is pontosan részleteiben is megbízhatóan tartassanak nyilván.

Megköveteli ezt az állampolgárok forgalmi biztonsága, továbbá az a tény, hogy szegényedünk. Fokozatosan, évről-évre nő a népszaporulat, a föld marad ugyanannyi. Csak 100 év mekkora változást hozott be, arra illusztrálásul egy példát lehet felhozni: Csongrád és Békés vármegyében 1848 után történt jobbágyfelszabadításkor egy jobbágytelekhez tartozó ingatlanok összesége kb. 30—40 hold között volt. S kimondhatatlan nagyságú uradalmak maradtak. Az eltelt kb. 100 év után a 600/1945. M. E. sz. rendelet pedig — a kivételektől eltekintve — 15 kat. holdban állapítja meg a juttatás felső mértékét, de átlagban a juttatás nem haladta meg a 4—5 kat. hold földet s végül sajnos így sem kapott mindenki. Tehát 100 év alatt a juttatás 1/10-ére csökkent le s ma már minden további földosztás elé tilalmat állít a nincs, mert nincs több ingatlan a 93.000 négyszögkilométeren, amit osztani lehetne.

Tény tehát, hogy a kis embernek minden egyes földdarabkája mindinkább becsessé válik. Be kell következni a mezőgazdasági ingatlanok művelése terén is oly fokú intenzitásnak, amely képes lesz a reá támaszkodó tömegek ellátására.

Ez a mezőgazdaság feladata; a jogszabályalkotás feladata az, hogy a mindinkább értékesebbé váló ingatlanokról minden tekintetben pontos és részletes kimutatást készítsen, oly telekkönyvet szerkessen és vezessen, amely minden tekintetben közhitelű, tehát amelynek minden adata megfelel a valóságnak.

Melyek azok a munkák, amelyek ennek eléréséért elvégzendők?

Elsősorban szükséges az, hogy a kataszteri felmérések az ország egész területén teljes erővel meginduljanak és a lehető legrövidebb időn belül befejeződjenek. Ezeknek a kataszteri munkáknak a lehető legnagyobb pontossággal kell elkészülniök.

Szükséges az, hogy ezeket a kataszteri munkásokat nyomon kövessék a betétszerkesztők, akik a megalkotandó gyorsított betétszerkesztési eljárás szerint működjenek.

Minden szakképzett munkaerő ennek a célnak a szolgálatába állítandó be.

A megalkotott telekkönyvi betétek lehetőség szerint megrövidített és idővel korlátozott felszólalási joggal minél hamarabb a közforgalomnak adandók át.

A technikai feladatok végrehajtása után a közel egy évszázadot megért telekkönyvi rendtartást legjobb lesz nyugalomba, elküldeni, de itt az ideje annak, hogy kellőleg megalapozott modern telekkönyvi rendtartás vegye át helyette az uralmat.

Nem férne el egy cikk keretében az, hogy a telekkönyvi rendtartáson és a jelzálogtörvényeken mi volna az átalakítandó, a mai kornak megfelelően reformálandó, csak röviden az alapelveket szeretném leszegezni, amely szerint az új telekkönyvi rendtartást le kellene fektetni.

A mai telekkönyvi rendtartás legtöbb esetben az ingatlantulajdonosok vagy azon személyek tetszésére bízza, hogy mily bejegyzések eszközölendők a telekkönyvben, akiknek a telekkönyvi tulajdonos ellen jelzálogilag biztosítandó követelésük van.

Közel egy évszázados gyakorlat bizonyítja, hogy ez a felfogás mire vezet. A telekkönyvi tulajdonosok bejegyzési akaratára bízott telekjegyzőkönyvek és telekkönyvi betétek elvesztették azt, aminek a leglényegesebb tulajdonságuknak kellett volna lenni, a közhitelűségüket. A telekkönyvvezetők, különösen telekjegyzőkönyvek tekintetében legtöbbször csak papírmunkát végeznek, nem törődve azzal, hogy munkájuknak a legkisebb köze sincs a valósághoz.

Addig azonban, amíg a bejegyzések csak a telekkönyvi tulajdonos akaratát deklarálják, pontosabban, amíg a tényleges birtokos lesz előnyben a telekkönyvi tulajdonos fölött s egy-egy jogügylet bevezetése attól lesz függővé téve, hogy akarja-e valamelyik érdekelt a bejegyzést vagy sem, addig a telekkönyv nem fogja elérni a közhitelességet, vagyis azt, hogy minden egyes bejegyzése a valóságot tartalmazza.

Jogi szempontból az új telekkönyvi rendtartás alapelvévé kellene tenni, hogy az ingatlan tulajdonosának csak az tekintendő, aki a telekkönyvbe be van jegyezve, a bejegyzett tulajdonjoghoz fűződik a birtokjog, tehát a tényleges birtokos, aki a telekkönyvi bejegyzés megkerülésével jutott az ingatlan birtokába — kivéve a bérleti és haszonbérleti viszonyt — a telekkönyvi tulajdonos birtoklási igényével szemben alperesi helyzetbe szorul.

Ezt kiegészítőleg kimondandó lenne az is, hogy ingatlanra vonatkozó kötelmi vagy dologi természetű igényével csak az léphet fel a telekkönyvi tulajdonossal szemben, aki eziránti jogosultságát, jogát a telekkönyvben kellő időben bekebeleztette, illetve feljegyeztette.

Ha ez a módosítás keresztül vezettetnék, sietne mindenki, ha valamely ingatlanra tulajdonjogot vagy bármilyen jogot szerzett, azt azonnal a telekkönyvbe bekebeleztetni, vagy feljegyeztetni, mert tudná azt, hogy késedelmessége a jogának elvesztését vonja maga után.

Meg kellene adni a telekkönyvi hatóságnak azt a jogot is, hogy bizonyos idő után a bejegyzések fennállása, vagy fenn nem állása felől hivatalból tudakozódjék, e tárgyban feleket meghallgassa s ha arról győződik meg, hogy a bejegyzés idejét multa, vagy egyébként megszünt, a megszünt bejegyzést hivatalból törölhesse.

Természetesen ezen eljárás oly formák között történhetne, hogy senki ezáltal jogaiban sérelmet ne szenvedjen.

Kötelességévé kellene tenni a telekkönyvi hatóságnak, hogy a bejegyzések eszközlése alkalmával, tehát minden egyes bevezetésnél vizsgálja felül a betétet, hogy nem található-e benne oly feljegyzés, amely hivatalból törlendő lenne s ez esetben a telekkönyvi hatóság a hivatalos jelentés alapján a törlési eljárást megindítaná.

Gondoljuk el, hogy mennyi felesleges korona, pengő tartozás, régen megszünt haszon-

élvezeti s egyéb jog kerülhetne törlésre, amellyel az ingatlantulajdonosok mit sem törődnek, legfeljebb egyes alkalmakkor bosszankodnak, ha értük pénzt kell kiadni.

Messzire vezetne annak az elvnek a keresztülvitele, hogy ingatlanra vonatkozó okirat szerkesztésére csak a telekkönyvi hatóság legyen jogosult, ugyancsak az legyen jogosult a hagyatéki eljárások lefolytatására is. A legjobb és legbiztosabb volna a hatóságok és felek érdekében ennek a keresztül vitele olymódon, hogy maga a telekkönyvi hatóság vezetője, illetve az azzal megbízott telekkönyvi bíró volna egyedül jogosult mindennemű ingatlanra vonatkozó élők és halálesetére szóló okirat felvételére, hagyatéki eljárások lefolytatására. A nép érdeke az lenne, hogy az okirat szerkesztése a telekkönyvi és egyéb adatok birtokában levő, szakszerű ismeretekkel rendelkező telekkönyvi bíró feladata legyen, aki a felek érdekét pártatlanul képviselné és részrehajlás nélkül foglalná írásba a felek akaratát.

A telekkönyvi irattárak, a felek fiókjaiban heverő sok visszautasított és elintézetlen telekkönyvi beadvány és okirat tudná megmondani, hogy a sok hozzánemértő okirat szerkesztő, zug rász és telekkönyvileg nem képzett ember mennyi felesleges és hiábavaló költséget okozott és okoz ma is hiányos okiratok szerkesztésével a jogkereső közönségnek.

A fenti főbb elveken kívül, számtalan és csak a szakember által ismert változtatások hosszú sorának részletezésére könyv is kevés volna. Ez nem is volt a célom és ezzel más alkalommal foglalkozom. Remélem, hogy mint gyakorlati, telekkönyvi jogász, a fenti vázlatosan felvetett gondolatokkal is hasznosat tudtam nyujtani azoknak, akik a jövő telekkönyvi rendtartását meg fogják alkotni.

Dr. Csertő Károly

A szövetkezeti üzletrész

A szövetkezeti törvény egyik szakasza sem rendelkezik a szövetkezeti üzletrész jogi fogalmának meghatározásáról és ezért csak az egyes paragrafusokban foglalt különböző rendelkezések egybevetésével és a törvény szelleméből lehet megállapítani az üzletrész jogi természetét.

A szövetkezeti tagság előfeltétele az üzletrésszel való rendelkezés. Az alapítási tervezet aláírásával a tag köteles üzletrészt jegyezni és a már megalakult szövetkezetbe történő belépés esetén is szükséges az üzletrészjegyzés. Amennyiben a belépni kívánó tag természetbeni juttatással kíván a szövetkezet céljához hozzájárulni, az alapítási tervezetbe veendő fel a vagyoni szolgáltatásért adandó üzletrészek száma, későbbi apport esetén pedig az igazgatóság, illetve a közgyűlés dönt az ellenszolgáltatásként adandó üzletrészek száma tekintetében. Szükséges tehát a rendelkezések értelmében, hogy valamennyi szövetkezeti tag üzletrésszel rendelkezzék. Csak az üzletrész birtokában illeti meg a tagot a tagságból folyó jog és kötelezettség. Prima facie megállapítható ezért, hogy az üzletrész elsősorban tagsági papír.

Jelenleg csak az üzletrész jogi természetét kívánjuk meghatározni és az üzletrészből mint tagsági papírból folyó jogokat (részvételi, szavazati, megtámadási, kisebbségi, stb.) és kötelezettségeket (üzletrésznévérték befizetése, stb.) nem tárgyaljuk.

A most említett tagsági jogokon kívül az üzletrész alapján a tulajdonost vagyonérdekű jogok illetik meg.

A törvény elgondolása szerint, a szövetkezetek célja az, hogy a kisgazdasági egyedek vagyoni (gazdasági) boldogulása minél eredményesebben biztosíttassék. Ezt az eredményt a kisgazdasági egyedek szervezett egyesülés útján érhetik el, birtokában lévén a nagyobb szervezettséggel együttjáró előnyöknek. A magasabb szervezet a szövetkezet. Ezért nem lehet a szövetkezet mint szervezet öncél, hanem csak a kisgazdasági egyedek boldogulásának biztosítéka és a tagok vagyoni érdekének védelme. Ezt az elgondolást támasztja alá a törvény szelleme. Az egyes tagok vagyoni érdekének biztosítására vonatkozó rendelkezéseket a törvény 40. és 93. §-ai tartalmazzák.

A törvény 93. §-a szerint az évi feleslegnek egy, az alapszabályokban meghatározott részét a tagok között a szövetkezet munkájában való részvétel arányában fel kell osztani (térítés). Figyelemreméltó, hogy csak a szövetkezet munkájában való részvétel arányában részesül a tag gazdasági előnyben. A személyegyesülési jelleg uralkodik ez esetben is és ezt az elvet az a további körülmény támasztja alá, hogy a fentebbi rendelkezés nem cogens, hanem arra csak abban az esetben kerülhet sor, ha ellenkező alapszabályi rendelkezés a térítés adását ki nem zárja. Tőkeegyesülési jelleget a hivatkozott rendelkezésben nem lelhetünk fel, egyrészt mert a törvényhozó elsősorban az alapszabályokra bízza annak eldöntését, hogy térítés fizetendő-e a tagoknak, másodsorban pedig a térítés a szövetkezeti munkában való tényleges közreműködés arányában oszlik meg. A szövetkezet azonban a tagok gazdasági érdekét hivatott előmozdítani és a törvényhozó abban az esetben, ha ellenkező alapszabályi rendelkezés nincs, megengedi térítés adását. (Arg. a contr. 93. § 4. bek.)

A térítésen felül az üzletrész részesedés alakjában azonban mint üzletrész vagyoni érdeket jelent tulajdonosának. Részesedés esetén ugyanis az egyes üzletrészek után jutó vagyoni hányad feltételként nem kívánja meg a szövetkezeti munkában való közvetlen részvételt, mint azt a térítés fogalmánál láttuk. Alapszabályi rendelkezés alapján ugyanis az évi tiszta feleslegnek a tartalékalap és a térítés kiegyenlítése után fennmaradó

hányada részesedésre fizetendő, de csak abban az esetben, ha a tagok térítést már kaptak. Csak másodsorban hívható fel ez a jogosultság, mert a térítés mindenkor megelőzi ezt, a vagyonegyesülések esetében szokásos osztaléknak megfelelő részesedést.

A részesedés ezekszerint tőkeegyesülési jelleggel bír. Hogyan egyeztethető ez össze a személyegyesülések esetében biztosítandó vagyoni előnyökkel? A térítés és részesedés között azonban a törvény éles jogi megkülönböztetést használ, az alapszabályokra bízván a rendezést, azonban nem úgy, mint térítés esetén, hanem csak kifejezett alapszabályi rendelkezés esetén nyílik meg a tag igénye a részesedésre. Ellenkező vagy hallgatólagos alapszabályrendelkezés esetén a törvény idevonatkozó szakasza fel nem hívható. A részesedés megfelel az osztaléknak, tehát az üzletrésznek vagyonjogi papírjelleget kölcsönöz, mert az üzletrészek darabszáma szerint és nem a szövetkezeti munkában történt tényleges részvétel után jár. Aki több üzletrésszel rendelkezik, nagyobb részesedést élvez. Tőke után járó haszonról van itt szó és ezért nem engedi meg ennek érvényesítését a törvény mindaddig, míg a személyes közreműködés, a munka után járó vagyoni haszon kiegyenlítést nem nyer. Végeredményben a 93. § 2. bekezdése a munka helyes értékelésének kifejezése, mely szerint részesedés csak akkor fizethető ki, ha a tagok térítésben már részesültek.

A tőkével szemben a kisgazdasági egyedeket a törvény védi a részesedés legmagasabb százalékos kulcsának megállapításával. Ez a kulcs a törvény szerint az üzletrész névértékének 5%-a. Magasabb részesedést kifizetni tilos.

Kérdéses, miért volt szükség a részesedés fogalmának bevezetésére. A törvényhozó nyilvánvalóan a tőkét mint termelő-tényezőt vette figyelembe és a termelő-tényező nélkül a szövetkezetek sem tudják hivatásukat hiánytalanul betölteni kellő anyagi rendelkezés hiányában. A részesedés végeredményben nem más, mint a befektetett termelő-tényező, a tőke után járó kamat. Erre utal a részesedés legmagasabb százalékos kulcsának törvényi megállapítása. A törvény 94. §-a értelmében az üzletrész nem kamatozik, a tőkének hozzájárulását pedig biztosítani kellett és így ezzel a közvetítő elgondolással valósította meg a törvény a szövetkezetek részére szükséges tőke biztosítását, részesedést nyujtván a vagyoni hozzájárulás arányában. A befektetett tőke kamata azonban ezen par excellence személyegyesülésnél csak a személyes munka ellenértékének kiegyenlítése után esedékes.

Hogy az üzletrészt mint vagyonjogi értéket meghatározhassuk, szükséges vizsgálnunk a végelszámolás esetét is. Jogosultsági alap itt is az üzletrész. A törvény 40. §-a értelmében a kivált tagnak a szövetkezettel szemben az általa befizetett üzletrész névértékére és az üzleti feleslegből a kivállás napját is magábanfoglaló üzletév végéig esetleg járó térítésre és részesedésre van joga. Abban az esetben azonban, ha a mérleg szerinti üzletrésztőkének a kivált tagra eső hányada az általa befizetett üzletrész névértékét el nem éri, a kivált tagnak csak erre az üzletrészhányadra van igénye. Ez azt jelenti, hogy a tag nem a zárszámadás esetén reá jutó üzletrészre jogosult, hanem maximálisan az általa befizetett tőkét, üzletnévértéket, térítést és részesedést kaphatja meg. Akkor azonban, ha a hányad az üzletrész névértékét el nem éri, a kivált tag igénye csak e kevesebbre nyílik meg. Ez a rendelkezés figyelembe veszi, hogy a szövetkezetet gazdaságilag nem szabad kiválással veszélyeztetni, tőkeészletek kikapcsolásával megdönteni és így közvetve a többi tagoktól a gazdasági boldogulás lehetőségét elvonni.

Az üzletrész biztosította vagyoni jogosultságok teljes képet csak felszámolás esetén mutatnak. Személyegyesülési jelleggel kapcsolatos és párhuzamos tőke jellegű vonások a törvény 109. §-ában felszínre kerülnek. A statikus mérleg szerinti vagyon az üzletrészek arányában aránylagosan felosztandó. Ebben az esetben az üzletrészek teljes kifizetése és nem névérték szerinti kiegyenlítése következik be. Amennyiben az egyes tagra eső tényleges üzletrész kifizetése után van fennmaradó vagyon — és ellenkező alapszabályi rendelkezés nincs — ez a felesleg a tőkehozzájárulás arányában üzletrészenként felosztandó.

A törvény 40. §-ával szembeni rendelkezésnek oka abban rejlik, hogy a szövetkezet működését befejezte, tehát személyegyesülési jellege megszűnt, a fennmaradó vagyontömeg tőkejellegű és ezért szükséges, hogy a tagok a befektetett tőke arányában részesüljenek a közös vagyonból. A megszűnt szövetkezet után maradó tőke felosztása pedig másként, mint a tőkeegyesülések esetén szokásos likvidációs úton nem következhet be. Az üzletrész kizárólagos tőkejelleget megtestesítő papírrá válik, mely körülmény megnehezíti a tagsági és vagyonérdekű jogosultsággal felruházott üzletrészfogalom meghatározását.

Az eddigiekből következtethetünk arra, hogy az üzletrész értékpapír. Ezt a tényt azonban meg kell vizsgálnunk abból a szemszögből is, hogy a jogok gyakorlása kizárólag e papírhoz van-e kötve, azaz, hogy a papír feletti rendelkezés kizárólagos alapja-e a jogok gyakorlásának. Maga a papír testesíti-e meg a jogokat és kötelezettségeket?

Ezekre a kérdésekre adandó válasz negatív. Igaz ugyan, hogy a tag a szövetkezettől kap igazolást ú. n. névreszóló tanusítványt, azonban a tag jogokat csak akkor gyakorolhat, ha a tagnévsorba felvétetett. Végeredményben a törvénynek ezen rendelkezése nem speciális, mert részvénytársaság esetén is találkozunk névreszóló részvénnyel, aholis az átruházáshoz szükséges a bejelentés és a részvénykönyvbe történő bevezetés. A két bejegyzés között azonban nagy különbség van, melyet akkor látunk tisztán, ha az üzletrész forgalomképességét vizsgáljuk.

Kérdéses, hogy beszélhetünk-e forgalomképességről. A törvény 28. §-a szerint igaz, hogy amennyiben az üzletrész átruházhatóságát alapszabályi rendelkezés ki nem zárja, úgy az megengedett. Részüzletrészt, üzletrészhányadot azonban átruházni nem lehet, az ezzel ellenkező alapszabályi rendelkezés érvénytelen. A személy-

egyesülési jelleg kidomborodik ez esetben is, nehezen lehetséges ugyanis, hogy egy üzletrészegységen belül több személy azonos munkában tudjon hozzájárulni a gazdasági cél eléréséhez és ha csak az egyik üzletrész-hányadtulajdonos nem tenne eleget a szövetkezet által reárótt kötelezettségnek, a másik pedig igen, az eleget nem tevő tagot a szövetkezetből ki lehet zárni, de így nyilvánvaló érdeksérelem érné a kizárással kapcsolatban a nem vétkes tagot is.

Egyetlen látszólagos kivétel van a törvény 28. szakaszában foglalt rendelkezés alól, amennyiben a Szt. 39. §-a kifejezett alapszabályi rendelkezés esetében megengedi, hogy az örökösök, amennyiben a szövetkezeti tagokra megállapított feltételeknek megfelelnek, az elhúnytak helyébe lépjenek. Azonban a belépés sem ipsa lege substitució útján történik, hanem az igazgatóság, illetve a közgyűlés dönt a belépés megengedése tárgyában. A 28. §-ban meghatározott üzletrész-egység elve alól azonban ez látszólagos kivétel, mert ha az örökhagyónak több örököse van, úgy ezek kötelesek közös képviselőt kijelölni, aki a jogokat és a kötelezettségeket saját személyében is megvalósíthatja. Akkor, ha valamennyi örökös üzletrésszel rendelkezik, azonban osztatlan üzletrész is tartozik a hagyatékhoz, a törvény rendelkezést nem tartalmaz. Helyes elgondolás szerint ebben az esetben is közös képviselő kirendelésének szükségessége forog fenn, aki az egyik örökös lesz, így biztosítván örökösödés esetében is az üzletrész-egység fogalmát.

Örökösökkel szemben is korlátolt azonban az üzletrész forgalomképessége, mert az igazgatóság, illetve a közgyűlés dönt a felvétel kérdésében, de csak akkor, ha az alapszabály kifejezetten rendelkezik erről az esetről.

A törvény 37. szakasza foglalkozik az élők közötti üzletrész-átruházással. Az átruházhatóság feltétele kifejezett alapszabályi rendelkezés, továbbá személyi körben való meghatározás terén az a tény, hogy csak olyan egyén lehet üzletrészszerző, aki az alapszabályban megállapított feltételeknek megfelel. Több üzletrésszel rendelkező szövetkezeti tag egyes üzletrészeket önállóan is átruházhat.

Az előadottakból kitűnik, hogy azonos feltételeknek megfelelő személyek között az üzletrész forgalomképesnek tekinthető. Ezt a forgalomképességet azonban nagy mértékben csökkenti, hogy a felvétel kérdésében az igazgatóság, megtagadás esetében pedig a közgyűlés dönt. Csak e két körülmény együttes fennforgása esetén beszélhetünk forgalomképességről, ami végeredményben egyenlő új tagság megszerzésével és a tulajdonképpeni forgalomképesség hiányával.

A törvény 29. szakasza, a kisgazdasági egyedek védelme végett, további forgalomképességet kizáró korlátozást vezet be a több üzletrésszel rendelkezőkkel szemben, meghatározva az üzletrészek maximális számát öt üzletrészben, illetve 40%-ban. Ez a tőkeegyesülési jelleget kizáró, forgalomképességet korlátozó rendelkezés megvilágítja, hogy az üzletrész tőkepapírként nem minősíthető, értékpapírnak pedig korlátolt forgalomképessége és nem jogot megtestesítő jellege miatt nem fogható fel.

Megállapítható tehát, hogy az üzletrész összetett jogi jelenség, nemcsak azért, mert jogok és kötelezettségek származnak belőle, hanem azért, mert olyan tagságot igazoló, nagymértékben éppen személyegyesülési jellege miatt alig forgalomképes papír, mely vagyoni jogokat foglal magában, tőkepapírra jellemző tulajdonságok szerint, olymódon azonban, hogy a szövetkezet munkájában személyesen résztvevő üzletrésztulajdonosoknak nagyobb előnyt biztosít a tényleges munkateljesítmény, mint a tőkehozzájárulás esetén.

Dr. Géczy Miklós

SZEMLE

I.

Az International Law Association 75 éves. A mult század második felében jött létre olyan körökben, amelyek azt hitték, hogy az államok egyre élesedő ellentéteit megoldhatják nemzetközi bíróságok és konferenciák. Gyors egymásutánban alakultak meg az egyesületnek az egyes országokban működő nemzeti csoportjai; a magyar csoport 25 évvel ezelőtt Nagy Ferenc, Fodor Ármin és Baumgarten Nándor hathatós közreműködésével. A kétévenként tartott konferenciák igen nagy érdeklődés mellett folytak; tárgyaik főként a bonyolódó kapitalizmus növekvő nemzetközi forgalmának megfelelően a legtágabban értelmezett kereskedelmi jog egységesítése és ezen kívül a háború elkerülése, borzalmainak és következményeinek enyhítése voltak. Az I. L. A. tagjai nem függetlenítették magukat azoktól az adottságoktól, melyek az uralkodó gazdasági rendet tették. A legjobb hírű és legnagyobb tekintélyű jogászok a kongresszusokon elsősorban azokat a kérdéseket vitatták meg kereskedőknek, vállalkozóknak, iparvállalatoknak, pénzintézeteknek, biztosító társaságoknak mint szakértőiknek a bevonásával, amelyek gyakran inkább a kapitalizmus életének a meghosszabbítását, mint a tartós béke feltételeinek a megvalósítását szolgálták.

Az idei, augusztus 29-én Bruxellesben megnyíló jubiláris konferenciának a tárgysorozatán is összebékíthetetlen kettősség mutatkozik. Egyfelől — híven azokhoz a hagyományokhoz, melyek szellemében a genocide problémájával foglalkoztak — tárgyalják az emberi jogok kérdését és egy a háború kikapcsolására hivatott választott bíróság felállításának lehetőségeit. Ezen kívül azonban foglalkoznak a tengerfenék alatt lévő olaj tulajdonjogának a kérdésével, a kamatkérdés nemzetközi rendezésével, a kereskedelmi választott bíróságokkal, a nemzetközi társaságok kérdésével, a védjegyjoggal, bevonván mindezeknek a kérdéseknek a tárgyalásába a szakértő vállalkozókat is. Félő tehát, hogy a béke

ügyével csak elméletben, a kapitalizmus ügyével pedig gyakorlatban foglalkoznak. Ez arra az eredményre vezethet, hogy a 75 éves fényesmultú egyesület ezen a tisztes jubileumán tekintélyéből sokat veszít a haladó jogászok szemében.

b.

Az Association International des Juristes Démocrates, ez a fiatalabb és a haladó jogászoknak talán ezért is kedvesebb, tekintélyében rohamosan gyarapodó, Párizsban székelő egyesület, amely nemcsak a nevében demokratikus, szintén jelentős állomáshoz érkezett. Szeptember 6—9. között Prágában tartja kongresszusát, amelyet harmadízben szentel kizárólag a béke jogi téren való szolgálatának. Ez a kongresszus — mondja a meghívó — jelentőségében olyan mértékben múlja felül az előzőket, amilyen mértékben azóta a békéért folyó küzdelem kiéleződött és döntőbb szakaszába lépett.

Ennek a kongresszusnak a tárgysorozata már félreérthetetlenül a népek békéjét szolgálja. Vegyesen tartalmaz elméletibb és gyakorlatibb jellegű kérdéseket; ezek azonban megegyeznek abban, hogy valamennyien valóban döntő kérdései a fasizmus elleni küzdelemnek és a békének. Ez a kongresszus is foglalkozni fog az emberi jogok kérdésével. Az ebben a kérdésben hozandó határozatával, remélhetőleg, hozzá fog járulni ahhoz, hogy az Egyesült Nemzetek előtt ez a probléma korszerű és demokratikus megoldáshoz jusson. Foglalkozik a kongresszus a nemzetek közötti békés kapcsolatok szétrombolására irányuló sajtó elleni törvényhozási beavatkozás lehetőségeivel. Megtárgyalja a kongresszus a háborús bűnösök és a fasisztákkal együtt működők megbüntetésével összefüggő kérdések állását és végül nyilvános előadást rendez az atomenergia felhasználásának jogi vonatkozásairól. Ez a kongresszus tehát nem aprózza el magát, hanem a béke döntő kérdéseihez nyul, olyan kérdésekhez, amelyeknek megoldása gyakorlatilag lehetséges és amelyeknek helyes gyakorlati megoldása békés légkört jelent és biztosítja a békés továbbfejlődés lehetőségét.

Szovjet, belga, angol, csehszlovák és francia főelőadói lesznek az egyes kérdéseknek, és ez, akárcsak a wroclavi értelmiségi világkongresszus, ékes bizonyítéka annak, hogy a békevágy és a legjobb erőknek a békéért folytatott fáradozása nem ismer vasfüggönyt.

A magyar jogászok is elküldik Prágába képviselőiket, hogy ők is hozzájáruljanak a legjobbak közös erőfeszítéséhez, hogy jogi téren is szorosabbra fűzzük a szálakat a békét akaró jószándékú emberekkel.

II.

A legfelsőbb bíróság új szervezete Romániában

A legfelsőbb bíróság szervezete és működése a tárgya a nagy nemzetgyűlés elnöksége által elfogadott törvényrendeletnek.

Ezentúl Romániában *egy* legfelsőbb bíróság lesz, amelynek élén vezető elnök áll és két osztályra tagozódik. Mindegyiknek elnöke és 18 tagja van. A vezető elnököt, az osztályok elnökeit, valamint a tagokat a nagy nemzetgyűlés elnöksége a kormány javaslatára nevezi ki, amely javaslatot az igazságügyminiszter készíti elő. A bíróság a törvényben előírt esetekben osztályaiban ítéli meg az ügyeket.

Az alkotmány 99. §-a szerint a legfelsőbb bíróság vezető elnökének és a köztársaság főügyészének joga van rendkívüli jogorvoslati kérelemmel minden a törvénnyel ellenkező akár polgári, akár katonai fórum által hozott jogerős bírói döntést megsemmisítés céljából a legfelsőbb bíróság elé vinni. A legfelsőbb bíróság az ilyen ügyeket az érdekelt felek megidézésével, szükség esetén a per érdemébe hatolva dönti el. E rendkívüli jogorvoslattal a megtámadott határozat jogerőre emelkedésétől számított egy éven belül lehet élni.

A semmítőszék egyes osztályai előtt folyó ügyeket a legfelsőbb bíróság büntető, illetve polgári jogi osztályai fogják letárgyalni.

III.

A honvédbíráskodás köréből

A szabadságvesztésbüntetés végrehajtása alatt elkövetett bűncselekmény miatt kiszabott büntetést a korábbi büntetéssel összbüntetésbe foglalni nem lehet, hanem ilyenkor a büntetések egyesítésének van helye. (1880: XXXVII. t.-c. 36. §.)

A magyar Kúria büntető jogegységi tanácsa kimondja, hogy törvénysértés történt.

Indokolás: Az 1. honvéd gyaloghadosztály parancsnokság tábori bírósága az 1946. évi április hó 13. napján kelt H. 490/46—II. számú jogerős ítéletével M. J. őrvezetőt a Btk. 232. §-ába ütköző erőszakos nemi közösülés bűntette, a Btk. 301. §-ába ütköző és a Btk. 303. §-ának első bekezdése szerint minősülő súlyos testi sértés bűntette és a Ktbtk. 132. §-ának második bekezdésébe ütköző szolgálati bűntett miatt két évi és hat havi fegyházra mint főbüntetésre, továbbá öt évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlatának ugyanilyen tartamú felfüggesztésére, valamint lefokozásra mint mellékbüntetésre ítélte.

Az előzetes letartóztatásban volt elítélten — az ítélet jogerőre emelkedésekor — a szabadságvesztésbüntetés végrehajtását foganatba vették.

Az ítélet végrehajtása közben az elítélt az 1946. évi szeptember hó 29. napján a 2. honvéd helyőrségi kórház zárt osztályáról megszökött, de már másnap kézrekerült.

Mivel M. J. őrvezető akkor még tényleges katonai szolgálati kötelezettségben állott, ezért a tettéért őt a pécsi honvédtörvényszék az 1946. évi december hó 7. napján kelt Hb. 469/46/9—I. számú jogerős ítéletével a Ktbtk. 93. §-ába ütköző és a Ktbtk. 94. §-ának második bekezdése szerint minősülő szökés bűntette miatt egy évi és egy havi börtönre, mint főbüntetésre, továbbá három évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlatának ugyanilyen tartamú felfüggesztésére ítélte.

Ezt követően a pécsi honvédtörvényszék az 1947. évi január hó 18. napján kelt Hb. 1/47/5—I. számú jogerős ítéletével az 1. honvéd gyaloghadosztály parancsnokság tábori bíróságának H. 490/46—II. sz. jogerős ítéletének és a pécsi honvédtörvényszék Hb. 469/46/9—I. számú jogerős ítéletének a szabadságvesztés büntetés kiszabására vonatkozó részét hatályon kívül helyezte és az azokban megállapított szabadságvesztésbüntetések helyett M. J. vád-

lottat — a Btk. 96. és 99. §-ai és a Btk. 104. §-ának 2. pontja alapján, az Élt. 39. és 40 §-ai szerint — összbüntetésül három évi fegyházra ítélte.

Ez az összbüntetést kiszabó ítélet törvénysértő annyiban, amennyiben szabadságvesztésbüntetés végrehajtása alatt elkövetett bűncselekmény miatt kiszabott büntetést az előzően kiszabott büntetéssel utólagosan összbüntetésbe foglalt.

Ebben az esetben ugyanis a különböző ítéletekkel elbírált bűncselekmények az anyagi halmazat viszonyában nem állanak egymással, aminélfogva összbüntetés kiszabásának sincs helye, hanem az 1880 : XXXVII t.-c. 36. §-a és a 18. számú büntető teljes ülési határozat szerint a különböző ítéletekkel kiszabott büntetések egyesítendők lettek volna.

A m. Kúria büntető jogegységi tanácsa B. I. 131/1948.

A tanunak vádlói indítvány ellenére történt megesketése, valamint az eskü kivételének vádlói indítvány ellenére történt mellőzése semmisségi panasszal alaposan nem támadható meg. (Kbp. 348. §-ának 3. és 4. pontja, a Kbp. 200. §-ának 4. pontja, a Kbp. 76., 305. és 359. §-ai.)

A magyar Kúria honvédbírósági fellebbviteli tanácsa a vádló semmisségi panaszának nem ad helyt.

Indokolás : Vádló a Kbp. 358. szakászának 3. és 4. pontjára hivatkozással érvényesített semmisségi panaszában azt sérelmezi, hogy indítványa ellenére a haditörvényszék T. N. S. tanut vallomására megeskette, noha a vallomása tárgyát képezett esemény idején volt nagyfokú ittasságára figyelemmel a megesketés a Kbp. 200. §-ának 4. pontjához képest mellőzendő lett volna ; sérelmezi továbbá, hogy ugyancsak indítványa ellenére a haditörvényszék H. Á. és Cs. Sz. L. tanuk megesketését — szerinte indokolatlanul — mellőzte.

Ez a panasz mindkét vonatkozásában meg nem engedett.

Amellett ugyanis, hogy valamely tanunak a Kbp. 200. §-a valamely pontja fennforgása ellenére történt megesketése esetében is csak maga az eskü, nem pedig a tanu vallomása válik semmissé, a haditörvényszék a főtárgyaláson felmerült bizonyítékokat a Kbp. 76. és 305. §-ai értelmében minden vonatkozásban, tehát a tanuvallomásokat is az eskü levagy le nem tételétől függetlenül szabadon mérlegeli, így tehát a sérelmezett közbenszóló határozatok az ítéletre a vád érdekét sértő befolyást nem gyakorolhattak, miért is ezek ellen a Kbp. 359. szakaszának első bekezdése értelmében a jelzett semmisségi okok vádlott terhére nem érvényesíthetők.

A m. Kúria honvédbírósági fellebbviteli tanácsa Bk. 1865/1946.

Jogos védelemhez. (Btk. 79. §.)

A Kúria honvédbírósági fellebbviteli tanácsa a semmisségi panasznak helyt nem ad.

Indokolás : Az ítéleti ténymegállapítás szerint : hangos szóváltás után vádlottat a sértett tettleg akarta bántalmazni, az ez elől elfutott vádlottat kővel dobálta és vádlott ezt megakadályozandó fenyegette meg a sértettet, hogy »belelő«, A Btk. 79. § szerinti jogos védelem fennforgása ez esetben mégsem állapítható meg. A vádlott ellen intézett támadás — a kődobálás — jogtalan és közvetlen volt ugyan, annak elhárítására puskából való lövéssel, mint a támadás veszélyességével arányban nem álló védekezéssel való fenyegetésre azonban annál kevésbbé volt szükség, mert a vádlott — elfutása folytán — akkor már eltávolodott a dobálódzó sértettől, utóbbi pedig csak a már valóban leadott lövést követően futott a vádlott után.

Nem tévedett tehát az elsőfokú bíróság, amikor vádlott javára a jogos védelem fennforgását, sem pedig határainak félelemből, ijedtségből vagy megzavarodásból származott túlhágását meg nem állapította.

A m. Kúria honvédbírósági fellebbviteli tanácsa Bk. 2.379/1947.

A perorvoslat indokolásának határideje. (Kbp. 335. §. Élt. 32. §.)

A perorvoslat írásbeli indokolása nyilvánvalóan elkésett, mert az ítélet július 23-án hirdettetett ki s így figyelemmel arra, hogy vádló a Kbp. 335. §-ának utolsó bekezdésén alapuló jogot igénybe nem vette, az indokok előterjesztésének határideje az Élt. 32. §-ához képest július 31-én járt le, az indokolási beadvány pedig csak augusztus 12-én érkezett be a bírósághoz.

Mit sem változtat a fennforgó késedelmen a bíróságnak az ítéleti másolat megküldése tárgyában augusztus 11-én kelt átirata, mert a vádló a főtárgyalási jegyzőkönyv szerint sem a fellebbezés bejelentésekor, sem ezt megelőzően nem terjesztett elő kérelmet az ítélet írásban leendő kézbesítése iránt (Kbp. 335. §-ának utolsó bekezdése, illetve Élt. 32. §-a), az ítéleti kiadványnak a bíróság részéről történt megküldése tehát perjogi jelentőségnélküli közömbös mozzanat.

A m. Kúria honvédbírósági fellebbviteli tanácsa : Bk. 2.277/1947.

Összeállította : Dr. Tóth László

IV.

A budapesti törvényszék munkaügyi gyakorlatából

A tisztségétől a szakszervezet által elmozdított üzemi bizottsági elnök, akit az üzemi bizottság bocsátott el állásából, az 55.000/1945. Ip. M. sz. rendelet 14. §-a alapján kártalanítást nem igényelhet a munkaadótól.

Az elsőbíróság ítélete ellen a felperes azon az alapon fellebbezett, hogy a rögtöni elbocsátást jóval megelőzően a vállalat és az üzemi bizottság az állítólagos elbocsátási okokról tudomással bírtak, így a vélt elbocsátási jogot elkésetten gyakorolták.

Bizonyítást kért az elbocsátási okok fennforgásának megcáfolására és utalt arra, hogy mint telepőr ma is szolgálatot teljesít, egyéb munkáját azonban a vállalat nem hajlandó igénybe venni.

A törvényszék nem bocsátkozott annak vizsgálatába, hogy a felperes elbocsátása jogos alapon nyugodott-e és kellő időben lett-e gyakorolva, mert felperes nem az elbocsátás folytán esetleg esedékessé váló felmondási vagy végkielégítési illetményeket tette keresete tárgyává, hanem kereseti követelését az képezte, hogy 1947. évi augusztus hó elejéig az üzemi bizottság elnöke volt s így ő 1949. év augusztusáig nem lett volna elbocsátható rögtöni hatályú elbocsátási ok hiányában s így őt illetményei továbbra is megilletik.

Minthogy eszerint felperes a keresetét az 55.000/194. Ip M. sz. rendelet 14. §-ának 2. bekezdésébe szabályozott tilalomra alapítja, a törvényszék azt tette vizsgálat tárgyává, hogy az üzemi bizottságok tagjai részére biztosított kártalanítási jog szempontjából a felperes az adott esetben sérelmet szenvedett-e.

Az 55.000/1945. Ip. M. sz. rendelet az üzemi bizottság tagjait az üzem vezetőjével (a munkáltatóval) szemben kívánta megvédeni, hogy az

üzemi bizottság tagjai e tisztségük gyakorlásából folyóan a munkáltatóval szemben függési viszonyban az elbocsátás kérdésében ne álljanak.

Adott esetben azonban K. J., N. J. és G. L. üzemi bizottsági tagok egybevetett vallomásából kétségtelenül az állapítható meg, hogy a felperest a munkások panasza folytán a szakszervezet váltotta le üzemi bizottsági elnöki tisztségéről azért, mert a munkások elégedetlenek voltak felperes működésével és bánásmódjával szemben.

Nem is volt vitás a peresfelek között, hogy az elbocsátó határozatot az üzemi bizottság hozta meg, a munkáltató külön nem is élt esetleges elbocsátási jogával.

Felperes 1946 augusztus 1. előtt-ről hátralékos felmondási és végkielégítési járandóságok fejében 17.973 Ft 20 f. iránt indított pert. A per folyamán alperes a kereseti követelésre 1946 október 29-én 3.658 Ft 50 f-t fizetett felperesnek. Az ezt követően hatályba lépett 9.540/1947. Korm. sz. rendelet szerinti számítással felperes eredetileg keresetbe vett felmondási és végkielégítési járandósága csak 2.763 Ft 22 f-t tenne ki. Felperes ennek ellenére keresetét 1.587 Ft 18 f erejéig fenntartotta, akként számítván, hogy az alperes által 1946 október 29-én fizetett 3.658 Ft 50 f a kifizetés időpontjában érvényes jogszabályok szerint — az akkori kollektív szerződés bértétele szerint számítva — felperes 5½ havi fizetésének felelt meg, tehát fennmaradt még javára 6 31/36 havi illetmény, mely a 9.540/1947. Korm. rendelet szerinti számítással a leszállított kereseti összeget teszi ki.

A törvényszék a leszállított keresetet elutasította. Indok:

»Felperesnek ez a számítása azonban téves, mert minthogy a 9.540/1947. Korm. sz. rendelet a folyamatban levő perekben is alkalmazandó, ez a rendelkezés a hivatkozott rendeletnek visszaható erőt ad és ehhez képest azt jelenti, hogy felperesnek egyáltalán nincsen igénye ahhoz, hogy követelését a fizetés idején érvényben volt forintbérekre szóló kollektív szerződés tételei számításával értékelje át,

hanem minthogy felperes egész kereseti követelése a 9.540/1947. Korm. sz. rendelet hatálya alá esik, az egész kereseti követelés forintértékét ezen rendelet szerinti számítással kell megállapítani és amennyiben alperes a kereseti követelésre már többet fizetett, mint amennyi felperesnek a 9.540/1947. Korm. sz. rendelet szerinti számítással jelenleg járna,

kereseti követelése a történt fizetés beszámításával teljesen ki van egyenlítve.

Minthogy jelen esetben alperes a kereseti követelésre nyilvánvalóan többet fizetett ki felperesnek, mint amennyit felperesnek a kereseti jogcímeken a 9.540/1947. Korm. sz. rendelet szerinti legkedvezőbb számítással jelenleg járna, felperes az alperessel szemben a kereseti jogcímeken követelést jogszerűen nem támaszthat. *(1948 február 12.—15. Pf. 1972/1947.)*

Az 1946 augusztus 1. előtt azonnali hatállyal megszüntetett szolgálati viszonyból eredő felmondási és végkielégítési járandóságokra mikor és mennyiben nem alkalmazható a 9.540/1947. Korm. sz. rendelet szerinti számítás?

A felek közti szolgálati viszony a felperesnek 1946 július 8-án jogos okból történt azonnali hatályú kilépése folytán szünt meg s ennélfogva felperest felmondási járandóság és végkielégítés illette meg. A felmondási járandóságok és a végkielégítés kifizetése ugyan a szolgálati viszony azonnali hatályú megszüntetésének napján: 1946 július hó 8-án vált esedékessé, a törvényszék azonban e járandóságok kiszámításánál mégsem alkalmazta a 9.540/1947. Korm. sz. rendeletet, mert a m. Kúria joggyakorlata szerint a munkáltató nem juthat kedvezőbb helyzetbe a szolgálati jogviszonynak az ő hibájából történt megszűnése esetében, mint amilyen helyzetben lett volna akkor, ha a szolgálati jogviszony az azonnali megszüntetés napján eszközölt rendes felmondás folytán szűnt volna meg. Minthogy pedig ilyen esetben az egész hathavi felmondási idő 1946 aug. 1. napja utáni időre (1946 aug. 1947 január 31) esik, a végkielégítés kifizetése pedig ez esetben 1947 január hó 31-én vált volna esedékessé, a 9.540/1947. Korm. sz. rendelet szerinti átszámításnak nincs helye. (1948 február 28.—15. Pf. 81/1947/24. Az 1948 január 8-án kelt 15. Pf. 1.550/1947/12. sz. ítélet a jogos ok nélkül történt azonnali hatályú elbocsátás esetében hasonlóképpen döntött és az erre vonatkozó bírói gyakorlat alapjaként a Kúria P. II. 1.575/1947. határozatára utalt.

A tartaléki szolgálati kötelezettség alapján katonai szolgálatra behívott kereskedelmi és ipari alkalmazott szolgálati viszonyát a behívás nem szünteti meg, bevonulás tartama alatt az ilyen alkalmazott felmondással el nem bocsátható.

Felperes az orosz hadifogságból 1947 július 24-én tért vissza, késedelem nélkül jelentkezett szolgálatra munkaadójánál. A munkaadó 1947 augusztus 12-én közölte felperessel, hogy szolgálatba visszavenni nem hajlandó. A törvényszék a felmondási járandóság és végkielégítés iránt indított perben marasztal a következő indokolással:

A 7.777/1938. M. E. sz. rendelet 2. §-a értelmében az ipari vagy kereskedelmi vállalat tisztviselője, ha a katonai hatóság rendelkezése folytán rendkívüli fegyvergyakorlatra vonult be, a munkaadó a bevonulás ideje alatt felmondással sem bocsáthatja el... A bevonulás előtt történt felmondás esetében a felmondás esetében a felmondási idő folyása a bevonulás tartama alatt szünetel... Ha az alkalmazott a rendkívüli fegyvergyakorlatról való elbocsátását követő 8 nap alatt a munkaadónál nem jelentkezik, a munkaadó a szolgálati viszonyt azonnali hatállyal felbonthatja.

Az 1939 szeptember 2-án hatálybalépett 8.260/1939. M. E. sz. rendelet a 7.777/1938. sz. rendelet hatályát kiterjesztette minden olyan személyre, aki tartaléki vagy póttartaléki szolgálati kötelezettsége alapján tényleges katonai szolgálatot teljesít.

A 7.777/1928. M. E. sz. rendelet hatályát az 1939: II. t.-c. hatálybalépte (1939 március 11.) után megjelent 8.260/1939. M. E. sz. rendelet fenntartotta és az a 8.500/1940. M. E. sz. rendelet 1. §-ából kivehetőleg is fenntartottnak tekintendő.

Az 1939: II. t.-c. 72. §-a 1. bek.-e értelmében a kereskedő- és iparossegédet, valamint a gyári munkást akár békében, akár a háború idején teljesített tényleges katonai szolgálata után a munkaadó visszavenni köteles, ha a katonai szolgálatból való elbocsátását követő két hét alatt a munkaadónál szolgálatra jelentkezik. A 2. bek. az 1884: XVII. t.-c. 96. §-át hatályában fenntartja. A 3. bek. értelmében pedig az 1. bekezdésben foglalt rendelkezést alkalmazni kell az ipari vagy kereskedelmi vállalatoknak olyan tisztviselője tekintetében is, aki közvetlenül ka-

tonai szolgálatra való bevonulása előtt legalább egy évig megszakítás nélkül a vállalat szolgálatában állott. Fegyvergyakorlat esetében ezt a rendelkezést a bevonulás előtt a tisztviselői szolgálat tartamára való tekintet nélkül alkalmazni kell.

Az 1884: XVII. t.-c. 96. §-a értelmében megszűnik a munkaszerződés, ha a segéd ujoncállítás alkalmával besoroztatván katonai szolgálat megkezdésére behivatik. Ellenben ha mint tartalékost évenkinti gyakorlatra behívják, ez a munkaszerződést meg nem szünteti.

A fent hivatkozott rendelkezésekből nyilvánvaló, hogy a tartaléki szolgálati kötelezettség alapján behívott ipari vagy kereskedelmi vállalatnál alkalmazott tisztviselővel szemben a behívás nem szünteti meg a szolgálati viszonyt és így az a katonai szolgálat tartama alatt is fennállónak tekintendő.

A munkaadó vállalata, üzeme tekintetében beállott változások nem tartoznak a szolgálati jogviszonyt a felek jogcselekménye nélkül megszüntető külső események közé, miért is az 1939: II. t.-c. 72. §-a 4. bek.-nek azon rendelkezése, hogy a visszavétel kötelezettsége nem terheli a munkaadót, ha vállalata az alkalmazott katonai szolgálatának megkezdése után olyan lényeges változáson ment át, amely munkaadó számára lehetetlenné teszi, hogy az alkalmazottat korábbi munkakörében ismét foglalkoztassa, nem értelmezhető olyként, hogy a munkaadó az általa fenti okból vissza nem vett olyan tisztviselőjének, aki tartaléki szolgálati kötelezettsége alapján vonult be katonai szolgálatra,—a törvényes felmondási időre járó illetményeit és a végkielégítést megfizetni nem köteles.

Az 1942: XIV. t.-c. 20. §-a értelmében legalább 6 havi tényleges katonai szolgálat esetében 10 hétnél rövidebb időre felmondással nem szüntethető meg a szolgálati jogviszony, ha fennálló jogszabályok ennél az időnél rövidebb felmondási időt is állapítanak meg.

A kiméleti idő tekintetében a fent idézett törvényszakaszon kívül nincs oly jogszabály, amely rendelkezést tartalmazna.

A fenti törvényszakasz is helyesen csak úgy értelmezhető, hogy a felmondás csak a kiméleti idő végére szólhat akkor is, ha a törvény ennél rövidebb felmondási időt állapít meg és nem pedig úgy, hogy a felmondás csak a kiméleti idő leteltével eszközölhető.

A kifejtettek szerint felperest csak attól számított törvényes felmondási időre eső járandóság illeti, amikor közöltetett vele, hogy alperesek szolgálatukba visszavenni nem hajlandók, ez a közlés 1947 augusztus 12-én történt meg. *(Pf. 816/1948.)*

A végkielégítés szempontjából a katonai szolgálat tartama mennyiben számítható a szolgálati időhöz?

Az irányadó tényállás szerint felperes 1939. év február hó 5. napján lépett az alperes szolgálatába mint kereskedelmi alkalmazott. A szolgálati jogviszony 1946 március hó 31. napján alperes felmondása következtében szűnt meg, felperes a felmondási időre eső illetményeit megkapta, végkielégítését nem. Ez utóbbit perli.

Felperes szolgálati ideje alatt többízben teljesített katonai szolgálatot: 1940. év december hó 2. napjától 1942. év szeptember hó 30. napjáig tényleges idejét töltötte, 1942. év október hó 1-től 1943. év november 30-ig, 1944. év március hó 28-tól 1945 április hó 30-ig és 1945 augusztus hó 1-től 1945 szeptember hó 3-ig rendkívüli fegyvergyakorlaton volt. A közbeeső időkben alperesnél teljesített szolgálatot.

A per érdemét tekintve, három jogkérdés döntendő el. Az egyik, hogy a rendkívüli fegyvergyakorlat a végkielégítés tekintetében szolgálati időnek számít-e;

a másik, hogy a tényleges katonai szolgálat előtt és utáni szolgálati időt folytatólagosan össze kell-e számítani,

a harmadik pedig, hogy a tényleges katonai szolgálat általi megszakítás tekintetében a 9.700/1945. M. E. sz. rendelet 4. § 3. bek. alkalmazandó-e, vagy az 1939: II. t.-c. 72. §-a és az 1942: XIV. t.-c. 20. §-a.

A törvényszék mindenekelőtt megállapítja, hogy a 7.777/1938. M. E. sz. rendelet 1. és 2. §-a, az 1939: II. t.-c. 72. §-a és az 1942: XIV. t.-c. 20. §-a jelenleg is hatályban lévő jogszabályok, mert nincsen olyan jogszabály, amely azokat hatályon kívül helyezte volna.

A 7.777/1938. M. E. sz. rendelet 1. és 2. §-a értelmében a kereskedősegéd és az ipari, valamint kereskedelmi vállalatok tisztviselője, ha a katonai hatóság rendelkezése folytán rendkívüli fegyvergyakorlatra vonult be, a munkaadó a bevonulás ideje alatt felmondással sem bocsáthatja el. A jelen rendelet hatálybalépése előtt, de a bevonulás ideje alatt történt ilyen elbocsátás is hatálytalan még abban az esetben is, ha azt az alkalmazott tudomásul vette. A bevonulás előtt történt felmondás esetében a felmondási idő folyása a bevonulás tartama alatt szünetel.

Ha az alkalmazott a rendkívüli fegyvergyakorlatról való elbocsátását követő 8 nap alatt a munkaadónál nem jelentkezik, a munkaadó a szolgálati viszonyt azonnali hatállyal felbonthatja.

Minthogy az idézett rendelethely szerint a munkaadó a rendkívüli fegyvergyakorlatra bevonult kereskedelmi alkalmazottat a bevonulás ideje alatt el nem bocsáthatja, sőt a rendelet hatálybalépése előtt, de a bevonulás ideje alatt történt ilyen elbocsátás is hatálytalan, még abban az esetben is, ha az alkalmazott tudomásul is vette, a bevonulás előtt történt felmondás esetében a felmondási idő folyása a bevonulás tartama alatt szünetel és a munkaadó a szolgálati jogviszonyt csak akkor bonthatja fel azonnali hatállyal, ha az alkalmazott a rendkívüli fegyvergyakorlatról való elbocsátását követő 8 nap alatt a munkaadónál nem jelentkezik, s mivel felperes mint kereskedelmi alkalmazott állott az alperes szolgálatában s onnan a rendelet életbe lépése után vonult be több ízben rendkívüli fegyvergyakorlatra, a törvényszék megállapítja, hogy a végkielégítésre igényt adó szolgálati idő szempontjából felperesnek a fegyvergyakorlattal töltött idejét, szolgálati időnek kell tekinteni.

Az 1939: II. t.-c. 72. § 1. bek. szerint a kereskedő és iparossegédet akár békében, akár háború idején teljesített tényleges katonai szolgálata után a munkaadó visszavenni köteles, ha a katonai szolgálatból való elbocsátást követő két hét alatt a munkaadónál szolgálatra jelentkezik.

Az 1942: XIV. tc. 20. § 3. bek. szerint a fennálló jogszabályoknak, illetőleg a szolgálati szerződésnek a felmondási időre, valamint a végkielégítésre vonatkozó rendelkezései szempontjából a Hvt. 72. §-a értelmében visszavett munkavállalónak a katonai szolgálat előtt és a visszavétel után az ugyanannál a munka-

adónál munkaviszonyban eltöltött idejét folytatólagosan össze kell számítani.

Az idézett törvényhelyek szerint tehát a tényleges katonai szolgálatát kitöltött kereskedősegédet, amennyiben a határozott időn belül szolgálattételre jelentkezik, a munkaadónak vissza kell vennie a szolgálatába és az ekként visszavet munkavállalónak a katonai szolgálat előtt és a visszavétel után az ugyanannál a munkaadónál munkaviszonyban eltöltött idejét folytatólagosan össze kell számítani a fennálló jogszabályoknak a felmondási időre és végkielégítésre vonatkozó rendelkezései szempontjából.

Az irányadó tényállás szerint felperes a tényleges katonai szolgálata letelte után folytatólagosan rendkívüli fegyvergyakorlatot teljesített, onnan leszerelése után pedig kellő időben jelentkezett alperesnél szolgálattételre és továbbra is az alkalmazásában maradt,

minek következtében a fenti törvényszakaszok értelmében a végkielégítési igénye szempontjából a tényleges katonai szolgálata előtti és utáni alperesnél töltött szolgálati idejét folytatólagosan össze kell számítani.

Az ekként összeszámított szolgálati ideje 5 év 1 hó és 25 napot tesz ki, amelynek alapulvételével a 9.700/1945. M. E. sz. rendelet 7. §-a alapján a kereset egyhavi és 20 napi időre eső fizetése illeti meg végkielégítés címén.

A 9.700/1945. M. E. sz. rendelet a szolgálati jogviszony egyes kérdéseinek szabályozása tárgyában kiadott általános jogszabály,

míg a 7.777/1938. M. E. sz. rendelet, az 1939 : II. t.-c. 72. §-a és az 1942 : XIV. t.-c. 20. §-a a rendkívüli fegyvergyakorlatot és tényleges katonai szolgálatot teljesítő ipari és kereskedelmi stb. alkalmazottaknak — akik éppen a fenti szolgálatuk miatt kivételes helyzetbe kerültek — szolgálati jogviszonyának egyes kérdéseit szabályozó különös jogszabályok, s mivel a különös jogszabályokat éppen azért alkotja a törvényhozó, hogy a különleges jogi helyzeteket az általánostól eltérően szabályozza,

a törvényszék megállapítja, hogy az ezen perbeli jogvita eldöntésénél a 9.700/1945. M. E. sz. rendelet 4. § 3. bek.-ben foglalt jogszabállyal szemben a 7.777/1938. M. E. sz. rendelet 1. és 2. §-a, az 1939 : II. t.-c. 72. §-a és az 1942 : XIV. t.-c. 20. §-át kell alkalmazni. *(Pf. 1.314/1947.)*

JOGIRODALOM

Dr. Soproni János és dr. Bikácsi László : A demokrácia kézikönyve : Ez a mű voltaképpen tankönyvül íródott a rendőri és rendőrtiszti tanfolyamok számára. Több azonban ennél : a legnagyobb mértékben alkalmas a legszélesebb rétegek felvilágosítására, tájékoztatására, továbbképzésére.

300 oldalon tárgyalja a demokráciának adott helyzetünkben felmerülő, multunkra és jelenünkre vonatkozó problémáit, éspedig két főrészben.

Az első rész címe : »Demokratikus állam- és társadalomszemlélet.« Ez a rész szociológiai, társadalom- és gazdaságtörténeti és elméleti politikai megalapozást nyujt. Egészséges marxista szemléletben tárgyalja a társadalom kialakulását, fejlődését, eközben állandóan alkalmat talál a magyar társadalom, a magyar intézmények bemutatására. Tárgyalja a politika alapelemeit, az állam, nemzet, haza stb. fogalmának kérdését. Az elvontabb fejtegetések mellett és hozzájuk kapcsolódva alkalom nyílik gyakorlatibb kérdések ismertetésére is : a Szovjetúnió vázlatos bemutatására, a népi demokrácia közigazgatásának, nemzetgazdaságunknak a vázolására és végül egy külpolitikai tájékoztatóra, amelynek címe : »Az új Magyarország helye Európában.«

A második rész címe : »A magyar nép története és a világtörténelem fordulópontjai.« Ennek a résznek a bevezetőjéül a szerzők igen értékesen tárgyalják a helyes történelemszemlélet alapjait, a történelmi események megértéséhez vezető és a tanulságok levonásához hozzásegítő marxista módszert. Az ezt elkövető történelmi fejtegetések meggyőzően illusztrálják a marxista szemlélet fölényét a pozitívista és idealista történelemszemlélet felett, alkalmasak a letűnt uralkodóosztályok érdekeit szolgáló régi történelemtanítás által okozott előítéletek ledöntésére. Amennyire a mű célja engedi, igyekeznek a szerzők feltárni az események mögött a mozgató rúgókat és biztos kézzel mutatnak rá az osztályharc történelemformáló szerepére.

A szerzők a tudományos pontosság és a népszerűsítés követelményei összeegyeztetésének roppant nehéz feladatát kitünően oldották meg. A munkába felvett anyag igen nagy mennyisége folytán az előadásmódjuk tömör, de rendkívül világos és kellően élénk. A tudományos pontosság nem társul benne a tudományos nagyképűséggel, sem a tudományos szárazsággal, a népszerűsítő élénkség és világosság nem társul a népszerűsítő hatásvadászattal, népszerűsítő hanyagsággal.

Rendkívül alkalmas tehát a munka a társadalmi problémák iránti érdeklődés felkeltésére. Aki jogász, kezébe veszi, meglepetéssel látja, hogy menynyi érdekes és előtte ismeretlen kérdés megoldásának kulcsát tartja kezében, látja, hogy jogász létére sincs tisztában szakmája nyersanyagának, a társadalomnak természetével. Kötelessége volna, hogy tisztába jöjjön vele, ezért ajánljuk jogászoknak is ezt a könyvet, mint igen alkalmas kiindulópontot, tájékoztatást, áttekintést szociológiai tanulmányok folytatásához. *H.*

TÖRVÉNYEK és RENDELETEK

1948. év július hó 25-től

RENDELETEK

MAGÁNJOG

Kötelmi jog. Kishaszonbérleti szerződések felmondásának átmeneti korlátozása. *(7850/1948. Korm. sz. r. — M. K. 167.)*

Dologi jog. Családi hitbizományokhoz tartozó vagyontárgyak zár alá vétele. *(7930/1948. Korm. sz. r. — M. K. 168.)*

MUNKAJOG

Munkajog. Szesziparban foglalkoztatott munkavállalók munkafeltételei. *(M. K. 167. Hivatalos Értesítője.)*

Papíriparban foglalkoztatott munkavállalók munkafeltételei. *(M. K. 168—169. Hivatalos Értesítője.)*

Közmunkaváltság fizetésével hátralékban lévő közmunkára kötele-

zetteknek a kolorádó- vagy burgonyabogár elleni védekező munkákra való igénybevétele. *(5218/1948. É. K. M. sz. r. — M. K. 168.)*

Közmunkákon és az átmeneti munkanélküliség enyhítésére szervezett munkákon foglalkoztatott munkavállalók munkafeltételeinek és társadalombiztosítási kötelezettségének szabályozásáról szóló 13.860/1947. Korm. sz. r. hatályának meghosszabbítása. *(8350/1948. Korm. sz. r. — M. K. 176.)*

Közszolgálati alkalmazottak illetményeinek és ellátási díjainak megállapítása. *(8250/1948. Korm. sz. r. — M. K. 173.)*

Saját gépkocsival rendelkező alkalmazottak részére fizetett külön térítések megszüntetése. *(26/1948. sz. minisztertanácsi határozat. — M. K. 173.)*

A kollektív szerződésekben meghatározott kiemelési kérelmek előterjesztésének és elbírálásának irányelvei, ezek megállapítása, valamint az eddig hozott kiemelési határozatok bejelentése és újra engedélyezése. *(37.580/1948. O. M. B. sz. határozat. — M. K. 167.)*

Különleges bányászati munkavállalók. *(882/15—1948. O. M. B. sz. határozat. — M. K. 167.)*

Közületi vállalatok (üzemek stb.) alkalmazottainak szolgálati jogviszonyával kapcsolatos egyes kérdések rendezése. *(8260/1948. Korm. sz. r. — M. K. 173.)*

A gazdasági munkavállalók és munkáltatók közötti munkaszerződések kötésének szabályozása tárgyában kiadott 5800/1948. Korm. sz. r. (M. K. 117/1948) helyesbítése. *(M. K. 174.)*

Cement- és mészégető ipari kollektív szerződés helyesbítése. *(M. K. 168—169.)*

Magas- és mélyépítő iparban alkalmazott egyes munkavállalók munkaruhával való ellátása. *(37.966/1948. O. M. B. határozat. — M. K. 168—169.)*

Vállalatok (szövetkezetek) besorolása az 5690/1948. Korm. sz. r. alapján. *(M. K. 178—179.)*

GAZDASÁGI JOG

Állami gazdálkodás. Az államháztartásnak az 1948. évi augusztus—december hónapokban való vitelénél alkalmazandó irányelvek. *(1532/1948. sz. G. F. határozat. — M. K. 167.)*

Hitelszervezet egyszerűsítésével kapcsolatban szükségessé vált egyes rendelkezésekről szóló 6230/1948. Korm. sz. r. kiegészítése. *(7860/1948. Korm. sz. r. — M. K. 168.)*

A Magyar Nemzeti Bank birtokában vagy őrizetében volt értékpapírok semmisnek nyilvánítására irányadó határidő újabb meghosszabbítása. *(7960/1948. Korm. sz. r. — M. K. 168.)*

Magánhasználatú tehergépkocsin személyeknek csoportosan való szállítása. *(E. M. 23. sz. körlevele. — M. K. 171.)*

Egyes pénzintézeti követeléseknek a Magyar Nemzeti Bankra való átszállítása. *(8210/1948. Korm. sz. r. — M. K. 173.)*

Az Országos Hitelügyi Tanács megszüntetése. *(8220/1948. Korm. sz. r. — M. K. 173.)*

A Magyar Nemzeti Bank birtokában vagy őrizetében volt értékpapírok semmisnek nyilvánítására irányadó határidő újabb meghosszabbítása. *(7960/1948. Korm. sz. r. — M. K. 168.)*

A vízügyi feladatok állami ellátásáról és a vízügyi igazgatás átszervezéséről szóló 6060/1948. Korm. sz. r.-ben megállapított egyes határidők meghosszabbítása. *(8280/1948. Korm. sz. r. — M. K. 175.)*

Egyes alapoknak az állami költségvetésbe olvasztása. *(8320/1948. Korm. sz. r. — M. K. 176.)*

Az Árumintavásári és Kiállítási Tanács, valamint az Árumintavásári és Kiállítási Központ megszűnéséről és az Árumintavásári és Kiállítási Tanács Részvénytársaság megszervezése. *(8290/1948. Korm. sz. r. — M. K. 177.)*

Államosított vállalatok egyes jogviszonyainak megszüntetésére megszabott határidő meghosszabbítása. *(8360/1948. Korm. sz. r. — M. K. 177.)*

Az államosított vállalatok egyes jogviszonyainak megszüntetéséről szóló 6390/1948. Korm. sz. r. kiegészítése. *(8370/1948. Korm. sz. r. — M. K. 179.)*

Nemzeti vállalat. A nemzeti vállalatok cégjegyzékének vezetése. *(72.000/1948. I. M. sz. r. — M. K. 173.)*

Állami vállalatok nemzeti vállalattá való átalakítása. *(8230/1948. Korm. sz. r. — M. K. 174.)*

Állami Zálogház és Árverési Csarnok Nemzeti Vállalat létesítése. *(27/1948. M. T. — M. K. 179.)*

Szövetkezet. Megszűnő szövetkezet vagyonának bejelentése, átruházása és iparjogosítványa. *(7980/1948. Korm. sz. r. — M. K. 168.)*

Biztosítás. Életbiztosítási szerződésekből származó igények felértékeléséről szóló 6400/1946. M. E. sz. r. egyes rendelkezéseinek alkalmazása. *(8030/1948. Korm. sz. r. — M. K. 171—172.)*

LAKÁS-HELYISÉG

A szövetséges hatalmak katonai vagy egyéb szervei által kiürített lakások és más helyiségek visszajuttatásáról és igénybevételéről, valamint az ezzel kapcsolatos egyes lakásügyi kérdések szabályozásáról szóló 12.090/1947. Korm. sz. r. kiegészítése. *(8430/1948. Korm. sz. r. — M. K. 180.)*

BÜNTETŐJOG

A magyar forint értékállandóságának biztosítását célzó egyes különleges büntető rendelkezések időbeli hatályának újabb meghosszabbítása. *(7.920/1948. Korm. sz. r. — M. K. 168.)*

KÖZIGAZGATÁSI JOG

Belügy. A rendőri büntetőbíróságok által kiszabott kihágási büntetéspénzek, az eljárás folyamán kiszabott pénzbírságok, továbbá az elkobzott és gazdátlan jószágok értékesítéséből befolyó összegek hovafordításáról szóló 7.710/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(569.100/1948. IV. 5. B. M. sz. r. — M. K. 173.)*

A 125 köbcentiméternél nem nagyobb hengerűrtartalmú (lökettérfogatú) kétkerekű motorkerékpárok közúti forgalma. *(467.280/1948. B. M. sz. r. — M. K. 168.)*

Gyékényes, Magyarboly, Barcs határrendészeti kapitányságok működésének beszüntetése. *(286.329/1948. IV. 1. B. M. sz. r. — M. K. 167.)*

Vadásztársaság alapszabályainak elkészítése és láttamozása végett való felterjesztéséről szóló 291.684/1946. B. M. sz. r. módosítása. *(504.000/1948. IV. 3. B. M. sz. r. — M. K. 167.)*

Marhalevél kiállításáért a 3.620/1943. M. E. sz. r. 5. §-a alapján szedhető különdíj mértékének megállapítása és a beszedéssel kapcsolatos eljárás újbóli szabályozása. *(190.000/1948. B. M. sz. r. — M. K. 174.)*

Somogy vármegyéből Zala vármegyébe átcsatolt egyes községek terü-

letén az elsőfokú rendőrhatósági teendők ellátása. *(287.486/1948. IV. 1. B. M. sz. r. — M. K. 179.)*

Építés és közmunka. Az Állami Építéstudományi és Tervező Intézet létesítésére vonatkozó 5.500/1948. Korm. sz. r. (M. K. 157.) végrehajtása. *(33.300/1948. É. K. M. sz. r. — M. K. 168.)*

Közületi építkezéseknél kötelező építési tervek és költségvetések alkalmazása. *(8.200/1948. Korm. sz. r. — M. K. 173.)*

Magasépítmények körébe tartozó épületek bontásánál balesetelhárítás szempontjából követendő eljárás. *(36.700/1948. É. K. M. sz. r. — M. K. 178.)*

Földmívelés. Burgonyarák és kolorádóbogár, valamint a burgonyatermesztést veszélyeztető egyéb betegségek behurcolásának és elterjedésének megakadályozása tárgyában 84.250/1948. F. M. sz. alatt kiadott rendelet egyes rendelkezéseinek módosítása. *(88.420/1948. F. M. sz. r. — M. K. 168.)*

Terménybeszolgáltatási kötelezettség teljesítésének szabályozásáról szóló 102.150/1948. K. H. sz. r. módosítása. *(103.810/1948. K. H. F. M. sz. r. — M. K. 167.)*

Árpa őrlésének újabb szabályozása. *(104.190/1938. K. H. F. M. sz r. — M. K. 173.)*

Országos Vízgazdálkodási Hivatal és szerveinek tagozódása, továbbá ezek hatáskörének megállapítása. *(207.760/1948. F. M. sz. r. — M. K. 173.)*

Istállótrágya okszerű kezeléséről és felhasználásáról szóló 242.000/1948. F. M. sz. r. egyes rendelkezéseinek módosítása. *(243.700/1948. F. M. sz. r. — M. K. 173.)*

Jegyes buci forgalma. *(104.216/1948. K. H. F. M. sz. r. — M. K. 173.)*

Az állategészségügyről szóló 1928 : XIX. t. c. végrehajtása tárgyában kibocsátott 100.000/1932. F. M. sz. r. marhalevélre és állatforgalomra vonatkozó egyes rendelkezéseinek módosítása. *(164.000/1948. F. M. sz. r. — M. K. 174.)*

Olajosmagvak forgalmának, az olajütésnek és a növényi olaj forgalmának szabályozása. *(103.600/1948. K. H. F. M. sz. r. — M. K. 168.)*

Hagyma forgalma. *(103.540/1948. K. H. F. M. sz. r. — M. K. 171—172.)*

Tej és tejtermékek beszolgáltatásának, forgalmának és felhasználásának újabb szabályozásáról szóló 101.330/1948. K. H. sz. r. módosítása. *(103.800/1948. K. H. F. M. sz. r. — M. K. 171—172.)*

Gabonalapok kiadási határidejének megszüntetése. *(104.240/1948. K. H. F. M. sz. r. — M. K. 175.)*

Az őszi káposztarepce termesztése *(244.700/1948. F. M. sz. r. — M. K. 175.)*

Állami állattenyésztési ellenőrök részére elméleti és gyakorlati vizsga rendszeresítése. *(124.800/1948. F. M. sz. r. — M. K. 178.)*

A Magyar Állami Erdőgazdasági Középiskola ideiglenes szabályzata. *(187.300/1948. F. M. sz. r. — M. K. 178.)*

Kenyér- és lisztfejadag megállapítása. *(104.200/1948. K. H. F. M. sz. r. — M. K. 177.)*

Kenyérgabonabeszolgáltatási kötelezettség újabb szabályozása. *(104.220/1948. K. H. F. M. sz. r. — M. K. 177.)*

Gabona forgalmának szabályozásáról szóló 103.330/1948. K. H. sz. r. újabb módosítása. *(104.310/1948. K. H. F. M. sz. r. — M. K. 178.)*

Hántolatlan nyers rizs forgalma. *(104.250/1948. K. H. F. M. sz. r. — M. K. 180.)*

Gazdaság. Az erős- és gyengeáramú villamosszerelési anyagok, valamint a külső- és belsővilágításhoz való egyszerű világító testek legmagasabb fogyasztói, viszonteladói és termelői eladási árának megállapítása tárgyában közzétett 50.360/1948. Á. H. sz. r. kiegészítése. *(50.790/1948. Á. H. G. F. sz. r. — M. K. 169—170.)*

A 165.700/1946. Ip. M. sz. r. VI. számú mellékletének módosítása. *(71.200/1948. Á. H. G. F. sz. r. — M. K. 171—172)*

Jegyre kiszolgáltatott buci ára. *(80.210/1948. Á. H. G. F. sz. r. — M. K. 171—172.)*

Kenyér legmagasabb ára, valamint a kenyér és sütemény legmagasabb bérsütési díja. *(80.220/1948. Á. H. G. F. sz. r. — M. K. 171—172.)*

Búza- és rozsliszt legmagasabb ára, valamint az őrlés és darálás díja. *(80.230/1948. Á. H. G. F. szr. r. — M. K. 171—172.)*

A Rendeletek Tára 154. számában közzétett 13.800/1948. G. F. sz. r. V. számú mellékleteként megjelent Összesítő kimutatás helyesbítése. *(M. K. 171—172.)*

Belföldön előállított kristályszóda legmagasabb árának újabb megállapítása. *(70.110/1948. Á. H. G. F. sz. r. — M. K. 173.)*

Napraforgómag ára. *(Á. H. G. F. sz. r. — M. K. 178.)*

Töltelékhentesáruk legmagasabb árának megállapításáról szóló 402.510/1948. K. H. sz. r. kiegészítése. *(80.130/1948. Á. H. G. F. sz. r. — M. K. 174.)*

Közszállítási egységárak és a vállalati összeg megváltoztatása. *(30.250/1948. Á. H. G. F. sz. r. — M. K. 175.)*

Etilezett motorbenzin és az etilezett benzin-gazolin motorhajtóüzem anyagkeverék legmagasabb fogyasztói ára. *(71.100/1948. Á. H. G. F. sz. r. — M. K. 175.)*

Korcsmai árak. *(80.270/1948. Á. H. G. F. sz. r. — M. K. 179.)*

Búza, rozs, kétszeres, árpa, zab és köles árának megállapításáról szóló 405.150/1948. K. H. sz. r. újabb módosítása. *(80.330/1948. Á. H. G. F. sz. r. — M. K. 179.)*

Selyemipari fonalkészítő és szövő vállalati számadások szakmai keretének megállapítása és kötelező alkalmazása. *(14.574/1948. G. F. sz. r. — M. K. 177.)*

Növényolaj és szappanipari vállalati számadások szakmai keretének megállapítása és kötelező alkalmazása. *(14.572/1948. G. F. sz. r. — M. K. 178.)*

Textilkészítőipari vállalati számadások szakmai keretének megállapítása és kötelező alkalmazása. *(14.573/1948. G. F. sz. r. — M. K. 179.)*

A tömegtermelő (konfekció) férfiszabó iparban előforduló egyes ruhadarabok elkészítési ideje és a kivitelezés módozatának körülírása. *(M. K. 167. Hivatalos Értesítője.)*

Igazságügy. Nemzeti vállalatok cégjegyzésének vezetése. *(72.000/1948. I. M. sz. r. — M. K. 173.)*

Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia területéről Magyarországra költözött ügyvédek, helyettes ügyvédek és ügyvédjelöltek ügyvédi kamarai bejegyzéséről szóló 14.910/1947. Korm. sz. r. módosítása. *(8380/1948. Korm. sz. r. — M. K. 179.)*

Ipar. Megszűnő szövetkezet vagyonának bejelentése, átruházása és iparjogosítványa. *(7890/1948. Korm. sz. r. — M. K. 168.)*

Olajosmagvak kereskedelmi és vámütésének, valamint cseretelepek működésének szabályozása. *(8010/1948. Korm. sz. r. — M. K. 169—170.)*

Kötelező szabványok megállapítása. *(47.379/1948. Ip. M. sz. r. — M. K. 171—172.)*

Üdülőhelyeken lévő élelmiszer- és bazárüzletek vasárnapi és Szent István-napi nyilvántartása. *(36.600/1948. K. Sz. M. sz. r. — M. K. 171—172.)*

Iparostanoncotthonokkal kapcsolatos egyes kérdések. *(8310/1948. Korm. sz. r. — M. K. 176.)*

Egyes iparjogosítványok kiadásának és meglévő üzlethelyiségen felül új üzlethelyiségek nyitásának újabb szabályozása. *(33.000/1948. Ip. M. sz. r. — M. K. 176.)*

Ipari és mezőgazdasági kiállításokról és árumintavásárokról szóló 1933 : XXI. tc. 10. §-ának kiegészítése. *(8270/1948. Korm. sz. r. — M. K. 180.)*

Kereskedelem és szövetkezet. Üzleti leltár és mérleg készítésénél irányadó szabályok módosítása tárgyában kibocsátott 5650/1948. Korm. sz. r.-nek a szövetkezetekre való alkalmazása. *(8300/1948. Korm. sz. r. — M. K. 177.)*

Nyiltárusítási üzletek nyitási és zárási idejéről szóló 10.200/1948. K. Sz. M. sz. r. újabb kiegészítése és módosítása. *(37.500/1948. K. Sz. M. sz. r. — M. K. 179.)*

Közlekedés. Uj, általános forgalmú postabélyegek kibocsátása. *(248.400/1948. Közl. M. sz. r. — M. K. 167.)*

Magánhasználatú tehergépkocsin személyek csoportosan való szállítása. *(F. M. 23. sz. körlevél. — M. K. 171.)*

Országos Vízgazdálkodási Hivatal és szerveinek tagozódása, továbbá ezek hatáskörének megállapítása. *(207.760/1948. F. M. sz. r. — M. K. 173.)*

Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal megszüntetése és az állami szállodák kezelése. *(150.509/1948. Közl. M. sz. r. — M. K. 177.)*

Külügy. Diplomata útlevelek és külügyi szolgálati útlevelek kiállítása. *(1400/1.—1948. Kü. M. sz. r. — M. K. 174.)*

Népjólét. A gyógyszerészetről szóló 1948 : XXX. t.-c. életbelépése és egyes rendelkezéseinek végrehajtása tárgyában kiadott 202.000/1948. N. M. sz. r. helyesbítése. *(M. K. 168.)*

A gyógyszerárszabásról szóló 202.100/1948. N. M. sz. r. kiegészítése. *(205.330/1948. N. M. sz. r. — M. K. 169—170.)*

Az 1942 : XII. tc. 18. §-ának végrehajtása. *(202.712/1948. N. M. sz. r. — M. K. 175.)*

Országos Gyermek- és Ifjúságvédelmi Tanács felállítása. *(6700/1948. Korm. sz. r. — M. K. 175.)*

Pénzügy. A pénzügyőrség állományának rendezése, valamint a szervezeti és szolgálati szabályok átmeneti módosítása. *(7940/1948. Korm. sz. r. — M. K. 168.)*

Közszolgálati alkalmazottak külföldi hivatalos kiküldetése alkalmával felszámítható napidíjak. *(34.922/1948. II. P. M. sz. r. — M. K. 168.)*

Első segélynyujtás célját szolgáló mentődobozoknak az Országos Egészségügyi Anyagraktár — Rica Magyar Kötszerművek Rt. által történő kizárólagos előállítása és azok forgalma. *(8410/1948. Korm. sz. r. — M. K. 180.)*

Vallás- és közoktatás. Egyetemeken és főiskolákon az 1948/49. és azt követő tanévekben felvehető hallgatók létszáma. *(7870/1948. Korm. sz. r. — M. K. 167.)*

A magyarországi autonóm orthodox izraelita hitfelekezet központi testületi szervei működésének szünetelése folytán szükségessé vált intézkedések. *(34.000/1948. V. K. M. sz. r. — M. K. 169—170.)*

Önhibájukon kívül iskolai képzésben nem részesült felnőtt dolgozók gimnáziumában tartandó érettségi vizsgálatok tárgyában kiadott 66.013/1948. V. K. M. sz. r. módosítása. *(47.937/1948. V. K. M. sz. r. — M. K. 169—170.)*

Az iparügyi miniszter részéről gyakorolt kölcsönös iskolafelügyelet szabályozása tárgyában kiadott *7000/1948.* V. K. M. sz. r. helyesbítése. *(M. K. 169—170.)*

Általános iskolai tanterv módosítása. *(49.000/1948. V. K. M. sz. r. — M. K. 176.)*

PÉNZÜGYI JOG

Földadó és mezőgazdasági fejlesztési járulék címén beszállított búza ára. *(221.777/1948. VIII. P. M. sz. r. — M. K. 171—172.)*

Földadó és a mezőgazdasági fejlesztési járulék pénzben való fizetése esetére a búza átszámítási ára. *(221.778/1948. VIII. P. M. sz. r. — M. K. 171—172.)*

A hitelszervezet egyszerűsítésével kapcsolatban szükségessé vált egyes rendelkezésekről szóló 6230/1948. Korm. sz. r. kiegészítése. (7860/1948. *Korm. sz. r. — M. K. 168.)*

A M. K. 155. számában a mezőgazdasági fejlesztési járulék tárgyában kiadott 221.400/1948. VIII. P. M. sz. r. helyesbítése. *(M. K. 168.)*

Egyes jövedéki kihágásoknak a pénzügyi hatóság hatáskörébe utalása. *(7950/1948. Korm. sz. r. — M. K. 168.)*

A magyar-csehszlovák lakosságcseréről szóló egyezmény alapján kötött csereszerződések illetékmentessége. *(245.415/1948. XI. a. P. M. sz. r. — M. K. 174.)*

Az egyszeri vagyondézsmáról és vagyonszaporulati dézsmáról szóló 10.130/1947. Korm. sz. r. egyes rendelkezéseinek kiegészítése. *(8330/1948. sz. r. — M. K. 175.)*

Az állami, az állami tulajdonba, vagy az állami kezelésbe vett, továbbá az állami érdekeltségű vállalatok köztartozásainak folyószámlakölcsön terhére történő kiegyenlítése. *(8340/1948. Korm. sz. r. — M. K. 175.)*

A nem erjesztéssel előállított ecetsav (ecet) után fizetendő kincstári részesedés és az ecetsavnak részesedésmentes felhasználása esetén fizetendő ellenőrzési illeték újabb szabályozása. *(2751/1948. X. a. P. M. sz. r. — M. K. 175.)*

A belföldi forgalomban fizetendő termelői forgalmi adó, továbbá általános és fényűzési forgalmi adóról szóló 100/1947. P. M. sz. r. kiegészítése. *(2889)1948. P. M. sz. r. — M. K. 175.)*

Kénfeldolgozással foglalkozó kisiparosok, vállalatok, gyárak, üzemek és intézmények adatszolgáltatása. *(161.200/1948. XIII. c. P. M. sz. r. — M. K. 175.)*

Vadászjegy illetékének leszállítása. *(245.477/1948. XI. a. P. M. sz. r. — M. K. 175.)*

A pénzügyminiszter részére illeték- és forgalmiadómentesség engedélyezésére szóló felhatalmazás. *(8240/1948. Korm. sz. r. — M. K. 179.)*

Az Országos Szövetkezeti Hitelintézet taghitelszövetkezetei által lebonyolítandó takarékossági bélyegakció során elhelyezett betétek kamatának illetékmentessége. *(245.457/1948. XI. a. P. M. sz. r. — M. K. 180.)*

A nemzeti vállalat alakulásával kapcsolatos illetékkedvezmények. *(245.459/1948. XI. a. P. M. sz. r. — M. K. 180.)*

Hírlap, Szaklap és könyvkiadó r. t. Felelős: Dr. Kádár Miklós. 481654. — Athenaeum, Budapest VII., Miksa-u. 4—6. Felelős: Gorszky T. igazgató

Új folyam III. 17—18. szám Budapest, 1948 szeptember 20

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:
IV., Szabadsajtó (Eskü)-út 5
Telefon: 189—755

Kiadóhivatal:
V. Alkotmány-u. 12
Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettes: *dr. Beck Salamon* e. rk. tanár. A bizottság tagjai: *dr. Auer György* kúriai tanácselnök, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Feri Sándor* közjegyző, *dr. Hajdu Gyula* államtitkár, *dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Marton Géza* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Nagy László* ügyvéd, *dr. Nagy Miklós* a budapesti Ítélőtábla elnöke, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Schultheisz Emil* e. tanár, *dr. Szabó Imre* min. tanácsos, *dr. Szászy István* e. tanár, *dr. Szebenyi Endre* államtitkár, *dr. Tóth László* ítélőtáblai tanácselnök, *dr. Tury Sándor Kornél* e. tanár, *dr. Világhy Miklós* min. tanácsos, *dr. Weltner Andor* ügyvéd, *dr. Zalán Kornél* min. osztályfőnök.

Felelős szerkesztő: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Negyedévre... 40·— Ft

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:
Egy hóra.... 10·— Ft
Negyedévre... 25·— Ft
Egyes szám ára 8·— Ft

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Kádár Miklós:* Jogászok a béke szolgálatában. — *Dr. Szladits Károly:* Közszerzemény és közöröklés. — *Dr. Kisfaludi Imre:* A földműves szövetkezetekről szóló 8000/1948 Korm. sz. rendelet. — *Dr. Beck Salamon:* Két kérdés a kizsákmányoló ügylet tanából. — *Dr. Ábrahám Mózes—Dr. Tardy Lajos:* Fejezetek a Szovjet Polgári Törvénykönyvből (II). — *Dr. Horányi Béla:* Az új büntetőnovella elmeorvosi szempontból. — *Dr. Vági József:* Valorizációs bírói gyakorlat. — *Dr. Danyi Dezső:* Választott bíráskodás és tervgazdálkodás. — *Dr. Mecsér József:* Tulajdonjog a dolgozók államában. — *Szemle:* I. A Jogtudományi Közlöny szerkesztőbizottsága új összetételben. — II. *(K. M.):* Hévízi jogászvándorgyűlés. — III. *(B. S.):* Ügyvédi szolgálati szerződés megszüntetése. — IV. *Dr. Vincenti Gusztáv:* Egyszerre elhalt házastársak közszerzeménye. — V. *(T. L.):* A házmagántulajdon új szabályozása a Szovjetunióban. — VI. Országos Törvénytár megjelentetéséhez. — *Jogirodalom: (B. S.): Dr. Eörsi Gyula:* A tulajdonátszállás kérdéséről. — *Dr. Scholtz Kornél: Kelsen, Hans:* General Theory of Law and State. — *Törvények — Rendeletek.*

Jogászok a béke szolgálatában

1948 április 17-én Párisban ülést tartott az Association Internationale des Juristes Démocrates. Az ülés az emberi jó megvalósításáért folyó küzdelem jegyében a demokratikus jogász egyesülés III. kongresszusának előkészítését szolgálta; ugyanakkor azonban Európa másik felében, Görögországban az imperialista törekvések eredményeként Beáta Kitsikist éppen halálraítélték. A görög nép nyakán »kormány« elnevezés alatt Athénben székelő társasághoz táviratot küldött az ülésező jogász egyesülés és követelte azt, hogy Kitsikisen a halálos ítéletet ne hajtsák végre.

A népnyúzók — görögök és mások — a halálos ítéleteket sorozatosan hajtották végre azokon, akik háborús üzleti törekvéseik útjába szóval, írásban, felvilágosító tevékenységgel akadályokat gördítettek. Az AIJD-nak azt a követelését, hogy a szabadságjogok érvényesítésének ellenőrzésére jogászküldöttséget engedjenek be Görögországba, szemérmetlenül visszautasították.

Ilyen légkörben született meg az a döntés, amely az emberiség boldogulásának útját kívánván egyengetni, a minap Prágában lezajlott III. kongresszus tárgyalási anyagát határozta meg.

A világ demokratikus jogászai a következő pontokat jelölték ki megvitatásra:

1. az emberi jogok megvédése, azok biztosítékai és terjedelme;

2. milyen jogszabályok alkottattak és minők alkotása vált szükségessé a különböző államok törvényhozásaiban — nemzeti és nemzetközi hatállyal — abból a célból, hogy a nemzetek közötti békés együttműködést akadályozó sajtópropaganda meggátoltassék;

Mellékelve: Magánjogi-, Perjogi- Hiteljogi-, Büntetőjogi- és Pénzügyi jogi döntvénytár

3. a háborús bűntettesek és a háború folytatásában együttműködők megbüntetése körül újabban felmerült problémák megvizsgálása.

Amikor a minap Prágában közel 20 nemzet kiküldötteiből összeült a világ demokratikus jogászainak tudós csoportja, éppen befejeződött Wroclawban az értelmiségi világkongresszus.

A prágai nemzetközi jogászkongresszus ülésezése alatt már megszülettek a wroclawi határozatok, amelyek felhívást tartalmaztak az egész világ értelmiségéhez. Megállapították azt, hogy a világ intellektueljei hatalmas felelősséget viselnek nemzetük felé, az egész emberiség és a történelem felé. Kötelességük és hivatottak a békét megvédeni, a nemzetek kulturális előrehaladását, a nemzetek függetlenségét és a nemzetek közötti barátságot előmozdítani.

Felhívták az emberiséget arra, hogy »valamennyi országban tartsanak nemzeti kulturális kongresszusokat, létesítsenek nemzeti bizottságokat a béke megvédésére azért, hogy minden ország kulturális tényezői a nemzetek között a béke megóvása érdekében együttműködést fejthessenek ki.«

Ezeknek a határozatoknak és felhívásnak megfelelően

»a háborús bűntettesek, kollaboránsok bünhődésének, valamint a fasiszta és más, a demokratikus elméletek akadályainak jogászi eszközzel történő kiirtása iránt,

az egyes országokban a tartós béke megvalósítása céljából, a népi demokratikus szervek védelme, a jognak nemzetközi viszonylatban is a tiszteletbentartása iránt,

a népek függetlenségének nemzeti és nemzetközi jogszabályok segítségével történő biztosítása céljából« folyt Prágában a jogászok vitája.

II.

A prágai nemzetközi jogászkongresszus részletes anyagáról, a résztvevők dolgozatainak tartalmáról lesz még alkalmunk a Jogtudományi Közlöny hasábjain beszámolni.

Ezúttal a cél annak a kimutatása, hogy a népi demokráciák kiküldötteinek kezdeményezésére, élen a Szovjetunió delegátusaival, olyan határozatok születtek, amelyek végrehajtása út a béke megóvásához.

Az emberi jogok védelméről, terjedelméről és biztosítékairól Zeidinnek, a Szovjetunió helyettes igazságügyminiszterének előadásához méltán csatlakozott Dr. Szabó Imre előadása. Ez a Dr. Beér Jánossal együtt kidolgozott téma az AIJD ezen a téren kitűzött céljának megvalósítását alkalmasan mozdította elő.

A háborús bűntettesek és kollaboránsok megbüntetése körüli jogászproblémák vitájában Trajinin, a Szovjetunió moszkvai tudományos akadémiájának tanára, az AIJD alelnöke szólalt fel az elsők között. Előadásából szabatosan derült ki az, hogy a háborús bűntettesek és kollaboránsok megbüntetése — ami nélkül a népek békés együttműködése elképzelhetetlen — a háború befejezését követő negyedik esztendőben nemcsak hogy bevégezve nincsen, hanem a kiemelkedő háborús bűnösök, háborús főbűntettesek Németország területén is fontos és a nép széles rétegeinek tevékenységére és gondolkodására determinálólag hatni alkalmas közállásokban vannak. Az ilyen elhelyezkedettség önmagában az emberiség ellen elkövetett legsúlyosabb bűntett feldícsérésével esik egy tekintet alá.

Dr. Ries István dolgozatában azt mutatta ki, hogy a háborús bűntevők megbüntetésében Magyarország az élen járt, a magyar törvényhozás jogalkotásai a béke megóvásának szolgálatában és a demokratikus büntetőjog fejlesztésében egyaránt jelentékeny tényezők.

Dr. Ečer tábornok, a brünni egyetem jogi karának professzora, a nürnbergi nemzetközi törvényszéknél Csehszlovákia meghatalmazottja, a nürnbergi perek nem egyszer érthetetlen ítéletei nyomán keletkezett tapasztalatok feldolgozását adta beszámolójában.

Andrej Denissov, a moszkvai egyetem jogi karának professzora a kongresszus egyöntetű helyeslése mellett állapította meg azt, hogy a hitleri Németország szellemi penetrációjának leghatékonyabb eszköze a göbbelsi sajtó volt. Drámai hatással mutatott rá arra, hogy a háborús uszítás hírverésének visszaszorítása és ezzel az uszítással szemben alkalmazandó rendszabályok döntő feladatát teszik a világ békeszerető népei jogászainak.

A kongresszus második, — a sajtóra vonatkozó tárgysorozati pontjának megoldása céljából benyujtott és elhangzott előadások alapján a resoluciók szövegezésére alakított bizottságban a Dr. Feri Sándorral és Dr. Zalán Kornéllal együtt kidolgozott magyar állásfoglalást terjesztettem elő. A magyar javaslat tartalma a szövegezésben előkelő helyet kapott. A delegátusok aszerint, hogy a népi demokrácia kiküldöttei voltak-e, teljes egyetértésben járultak hozzá a javaslathoz, megnyugvással kell azonban megállapítani azt is, hogy az iránytű — világnézlet — nélkül, de jó szándékkal közreműködő jogászok meggyőzése nem bizonyult nehéz feladatnak.

Abban a kérdésben tehát, hogy milyen jogszabályok alkottattak és minők alkotása vált szükségessé a különböző államok törvényhozásaiban a nemzetek közötti békés együttműködést akadályozó sajtópropaganda meggátlására — álláspontunk lényegileg a következő volt:

Minden sajtójogi szabályozás alapelve a sajtószabadság. Sajtószabadság alatt a sajtó nyujtotta lehetőségek olyan érvényesítését értjük, amely valóban az emberi haladás célját szolgálja, de nem vezethet azokra a kilengésekre, amelyek végeredményükben magát a sajtószabadságot és az emberiség legfontosabb értékeit semmisítik meg.

A magyar demokratikus jogalkotás a sajtó fegyvereit elvileg csak jogi személyek, tehát testületek, közületek és szervezetek kezébe adja, amelyek a sajtót nem egyéni, vagy egyenesen üzleti érdekek céljaira használják fel, hanem a közérdeket és a társadalom közös érdekét szolgálják. Éppen ezért Magyarországon lapengedélyt rendszerint csak jogi személyek, így különösen demokratikus szervezetek kaphatnak.

Csak az biztosíthatja a reális értelemben vett sajtószabadságot, ha a sajtó demokratikus szervezetek kezében van, mert ezzel az illető demokratikus szervezetek milliónyi tábora valóban megkapja a véleménynyilvánításnak nemcsak jogi, hanem tényleges lehetőségét is.

Azonban ha a sajtó nem a közérdeket szolgáló demokratikus testületek, hanem magánszemélyek korlátlan irányítása alatt áll, könnyen bekövetkezik az a veszély, hogy a sajtó — hivatásának lényegétől eltérve — nem a közérdekü felvilágosítás munkása, hanem egyéni célok hordozójává válik.

A népek békés együttműködését a legnagyobb mértékben veszélyezteti, ha a sajtónak közvéleményformáló ereje olyanok szolgálatában áll, akiknek egyenesen érdekük a népek közötti ellentétek kiélezése és az ezzel járó üzleti lehetőségek kiaknázása.

Minthogy az utólagos megtorlás sohasem teheti jóvá a sokszázezer, vagy millió számban megjelenő hirek mételyező hatását, a megelőzés útjára kell lépni. Ennek pedig egyik legfontosabb eszköze, hogy a sajtó valóban csak közérdeket szolgáló intézmények kezében legyen és, hogy a lapvállalatok anyagi erőforrásai a nyilvánosság leggondosabb ellenőrzése alatt álljanak.

A népek békés együttműködésének biztosítása érdekében Magyarország már a felszabadulást közvetlenül követő időben, tehát a londoni deklarációt hónapokkal megelőzően törvénybe iktatta azt a rendelkezést, amely szerint az 1945 : VII. t.-c. értelmében háborús bűnös az is, aki olyan tevékenységet fejt ki, vagy mozdít elő, amely a népek háború utáni békéjének vagy együttműködésének megnehezítésére vagy megbontására, illetőleg nemzetközi viszály előidézésére alkalmas. Ez a rendelkezés természetszerűen kiterjed a sajtópropagandára, nemkülönben a hírnek minden más technikai eszközzel történő közlésére is. Ugyanennek a célnak a szolgálatában áll a demokratikus magyar törvényhozásnak az a másik alkotása is, amely a Btk. rendelkezésein túlmenően, a nemzetiségi, faji és állampolgári jogegyenlőség elleni izgatást súlyos büntetéssel sujtja. A nemsokára törvényhozás elé kerülő javaslat pedig a nemzeti, nemzetiségi és felekezeti érzületet is védelemben részesíti az azt sértő cselekményekkel és kifejezések használatával szemben. Az utóbb említett két rendelkezés *közvetlenül* az országban élő nemzetiségiek állampolgári jogegyenlősége és nemzeti, illetőleg nemzetiségi érzülete számára biztosít büntetőjogi védelmet. *Közvetve* azonban ez a büntetőjogi védelem a népek nemzetközi békéjét is szolgálja, ugyanis a nemzetközi viszályok igen sok esetben a nemzeti kisebbségekkel szemben tanusított méltatlan bánásmód következményei.

Minden olyan intézkedés tehát, amely a kisebbségi jogokat biztosítja és a kisebbségi önérzetet védi, egyben a népek egymásközötti békéjének egyik biztosítéka. Ha mindazok az államok, amelyek hasonló rendelkezéseket még nem, vagy nem kellő terjedelemben iktattak törvénybe, ugyanilyen intézkedéseket tennének belső, nemzeti törvényhozásuk útján : ez egyúttal igen üdvös nemzetközi kihatást is jelentene.

Ez a követelmény vezet át a nemzetközi biztosítékok kérdésére. Tapasztalati tény, hogy a nemzeti gyűlölködés sok esetben tájékozatlanságnak, a való tények nemismerésének a következménye, amelyet a félrevezető hírverés egyrészt fokoz, másrészt kiaknáz.

Számos állam törvényhozása — közöttük a miénk is — gondoskodik arról, hogy az, akiről az időszaki sajtó valótlanságot, vagy való tényt ferde megvilágításban közölt, az esetleges sajtóper eldöltéig se álljon vádlottként a közvélemény előtt, hanem a helyreigazítás jogával élhessen. Ennek az intézménynek nemzetközi kiépítése kiválóan szolgálhatná a kölcsönös megértést és a józan felvilágosítás munkáját. Kívánatosnak látszik tehát olyan nemzetközi szervezet, amely előtt bármely állam kormánya a valamely más ország sajtója részéről őt ért támadás esetén igazát kifejthesse. Ennek az eszköze a valótlan tény megcáfolása, a valóság közlése és a megfelelő indokok és érvek feltárása lehetne.

Az ilyen nemzetközi sajtóorgánum kellő nyilvánosságot adna minden állam számára álláspontja kifejtésére és lehetővé tenné, hogy annak az országnak a sajtója, amely esetleg téves értesülések hatása alatt valamely más állam intézményeiről vagy népéről valótlan tényeket, vagy való tényeket helytelen megvilágításban közölt, a valóságot felismerve, hozzájárulhasson a népek között felmerülő félreértések tisztázásához és barátságosabb légkör kialakításához. Az ilyen nemzetközi sajtóorgánum hatékonyan előmozdíthatná azoknak a sajnálatos és visszás jelenségeknek a kiküszöbölését, amelyek a népek békés együttműködését a sajtó területén veszélyeztetik.

A felvetett gondolat a népek békés együttműködését gátló sajtópropaganda leküzdésének egyik eszközét jelenti és ezért gyakorlati keresztülvitelének külön megvitatását javasoltam.

A felvetett tárgykörben a rezolucíók lényegileg az alábbiak :

arra való tekintettel, hogy az UNO alapokmányának 1. cikke szerint is a béke és a nemzetközi biztonság szolgálata az UNO főfeladata ;

arra való tekintettel, hogy minden olyan tett, amely a békét veszélyezteti, az UNO alapokmányának szellemét érő sérelmet is jelent ;

arra való tekintettel, hogy a háborús főbűnösök megbüntetésére alakult nemzetközi törvényszék eljárási szabályainak tartalma szerint is bűncselekmény a háborúra való izgatás és ezek között is elsősorban a sajtó útján történő háborúra való izgatás ;

arra való tekintettel, hogy a valótlan tényeknek, vagy való tényeknek helytelen megvilágításban sajtó útján történt közlése a nemzetek együttműködésének gátja ;

arra való tekintettel, hogy ezidőszerint is számos országban intenzív háborús izgatást tartalmazó valótlan hírnek, vagy való hírnek helytelen megvilágításban, a békeszerető, a demokratikus országok népei ellen irányulóan tör-

ténő közlése rendszerré vált, így különösen az Amerikai Egyesült Államok, Görögország, Törökország, Spanyolország sajtója, rádiója, továbbá filmszínházai műsorának egyrészét illetően, a Kongresszus megállapítja,

1. hogy minden akár közvetett, akár közvetlen, sajtó, rádió vagy film felhasználásával történő háborús izgatás nemzetközi bűncselekményt képez,

2. hogy minden, az egyes országok belső viszonyaira, nemkülönben nemzetközi viszonyaira vonatkozó, valótlan ténynek vagy való ténynek helytelen megvilágításban történt közlése a nemzeti törvényhozás és nemzetközi jogszabályok útján egyszer és mindenkorra megtiltandó,

3. minthogy egyes országokban a sajtó tekintélyes része monopolkapitalisták kezében van, akik azt önös érdekekre használják fel, kívánatos olyan rendszabályok megalkotása, amelyek a nép széles rétegeinek véleménynyilvánítását teszik lehetővé.

A kongresszus nemzetközi egyezményt ajánl tehát a következő tartalommal:

a) újból mondassék ki és erősíttessék meg, hogy a háborús izgatás bűncselekmény;

b) minden valótlan ténynek, vagy való ténynek tendenciózus hírverése tiltassék meg, amennyiben azok az egyes országok közötti barátságos viszonynak ártalmára lehetnek;

c) az egyes országok nemzeti törvényhozása a háborúra izgatást, a békét veszélyeztető híranyag közlését minősítse bűncselekménynek;

d) megszorító jogszabályok alkottassanak ama magánvállalatokkal szemben, amelyek a tartós béke és a demokratikus népek baráti együttműködését a sajtó, a mozi és a rádió terén veszélyeztetik;

e) a népek békés együttműködését gátló valótlan ténynek, vagy való ténynek helytelen megvilágításban sajtó útján történt közlésével szemben azok helyreigazítása és visszautasítása lehetővétételét szolgáló módszerek tanulmányoztassanak (nemzetközi sajtóhelyreigazító fórum, nemzetközi sajtóorgánum).

III.

„Monsieur Verdoux" kérdezi:

„fegyvergyártással vagyont szerezni — nem tömeggyilkosság, nem tömeggyilkosság gyanutlan asszonyok és ártatlan gyermekek halálát megszervezni tudományos módszerekkel?"

De igen!

Magasztos jogászi feladat az imperialista háború mészárlására vezető propaganda elfojtásáért ügyködni. *Dr. Kádár Miklós*

Közszerzemény és közöröklés

Kiterjed-e a kincstár öröklése a meghalt házastársat megillető közszerzeményi igényre?

A kérdésre így egységesen nem lehet válaszolni, mert itt két eset közt kell különböztetni. Az első eset akkor forog fenn, ha az egyik házastárs lemenő örökösök nélkül meghalt és a szerzeményi vagyont a másik házastárs örökli, aki azután utóbb végrendelet és törvényes örökösök nélkül hal meg. A másik esetről pedig akkor van szó, ha bizonyítva van, hogy a házastársak közös veszedelemben, egy időben haltak meg, vagy pedig, ha a holttányilvánító határozatban mindkettőjük halálozási időpontja ugyanazon időre van megállapítva.

Vizsgáljuk meg egymásután mind a két esetet közelebbről. Az első esetben, ha az egyik házastárs, pl. a férj, meghalt és nem volt más szerzeményi örököse mint a másik házastárs, vagyis, jelen esetben a feleség, akkor az egész szerzeményi vagyon a másik házastársra, a feleségre száll. Igaz, hogy részben élők közötti jogcímen, — közszerzeményi igény alapján — részben pedig mint örökösre. Ha a feleség azután utóbb végrendelet és törvényes örökösök nélkül halt meg, akkor a hagyatékban található mindkét vagyon rész a kincstárra száll, mert az I. T. Sz. 18. §-a szerint a szent korona ügyvédjének öröklése ott, hol sem törvényes, sem végrendeleti örökösök nem léteznek, minden vagyonra különbség nélkül kiterjed. Ezen szabály alól az egyetlen kivétel az uratlan szerzői jog esete. A szerzői jogról szóló 1921 : LIV. t.-c. 3. §-a u. i. kimondja : »Az uratlan hagyatékra fennálló háramlási jog a szerzői jogra ki nem terjed!«

Máskép áll a dolog akkor, ha a házastársak ugyanazon időpontban haltak meg, vagy azonos időponttal lettek holttányilvánítva. Minthogy a közös veszedelemben elhúnyt házastársakra és rokonokra vonatkozóan a magyar jogban nincsen vélelem és mivel ilyenkor nem állapítható meg, hogy melyik házastárs élte túl a másikat, így egyik sem örököl a másik után. Ellenben a halál folytán a házasság megszűnvén, a közszerzemény megosztásának van helye és így mindegyik házastárs örököse érvényesítheti jogelődjének közszerzeményi igényét a másik házastárs örököse ellen. Ha tehát ilyenkor az egyik házastársnak nincsen más örököse, a kincstár mint szállományi örökös érvényesítheti az örökös nélkül elhúnyt házastársnak közszerzeményi igényét. Egy ilyen esetben az eljáró közjegyző azon a véleményen volt, hogy a szállományi örökös nincsen jogosítva arra, hogy közszerzeményi igényt érvényesíthessen a másik házastárs örökösei ellen. Ez a felfogás azonban nem áll meg. Hiszen az I. T. Sz. idézett 18. §-a alapján törvényes, vagy végrendeleti örökös hiányában a kincstár öröklési igénye kiterjed minden vagyonra különbség nélkül, tehát kiterjed az elhúnyt házastárs közszerzeményi igényére is.

A Mtj. 1794. §-ának 2. bekezdése szerint ugyan az államkincstárt megelőzve, kivételesen az örökhagyó volt házastársának legközelebbi ro-

konai az örökösök abban a vagyonban, amelyet az örökhagyó a házastársától örökölt. Lehet, hogy ezen idézett szakasz alapján helyezkednek egyesek arra az álláspontra, hogy a szállományi örökös mint jogutód nem jogosult arra, hogy közszerzeményi igényt érvényesítsen az örökhagyó házastársának örökösei ellen. A Mtj. idézett §-át azonban bírói gyakorlatunk nem vette át és nem is vehette át, mert ez tételes írott jogszabályba ütközött volna. (I. T. Sz.)

Az eddigi jogállapoton módosulás csak azáltal állott be, hogy az 1946 : XXV. t.-c. 2. §-a az üldözöttek uratlan hagyatékát az államkincstár helyett az Országos Zsidó Alapnak engedi át. Ha tehát az egyszerre elhalt üldözött házastársak közül az egyiknek nincsen örököse, akkor az államkincstár helyébe lépő Országos Zsidó Alap a kincstárhoz hasonlóan a másik házastárs örökösei ellen, mint szállományi örökös, közszerzeményi igényt támaszthat a közszerzeményi vagyon felerészére. Viszont fordítva : a másik házastárs örökösei is érvényesíthetnek közszerzeményi igényt az Alap ellen. Igy pl. ha a közös veszedelemben elhalt házastársak közül csak a férjnek volt vagyona, de nincsen örököse, a feleségnek pedig felmenő vagy oldalági rokonai jelentkeznek mint örökösök, akkor a férj egész hagyatékát a kincstár (Alap) kapja ugyan öröklés jogcímén, (mivel az egyszerre elhalt házastársak egymás után nem örökölnek), azonban a feleség örökösei a kincstár illetve az Alap ellen közszerzeményi igényt érvényesíthetnek, a közszerzeményi vagyon felerészére. Természetesen, ez csak akkor áll, ha a házastársak halálozási időpontja azonos, mert ellenkező esetben a túlélő (később elhúnyt) házastárs, illetve ennek örökösei kapnak minden szerzeményi vagyont.

A kérdés gyakorlati jelentősége különösen a felszabadulás előtti szomorú kor eseményei következtében lépett előtérbe. Sok ezer házaspár pusztult el ebben az időben egyszerre vagy gyors egymásutánban és ez csak fokozta a kérdés bonyolultságát. Az üldözés következtében elhalt házastársak hagyatékainak lebonyolítása során gyakran fordult elő, hogy a korábban elhúnyt házastárs hagyatéka a később elhalt házastárs hagyatékával egyidőben került tárgyalásra ugyanazon közjegyző előtt. Ilyenkor merülhetett fel az a félreértés, hogy a két hagyatéki tárgyalásnak véletlen időbeli coincidentiája nem változtathat a halál időpontjának különbözőségéhez kapcsolódó jogi helyzeten. Ilyen esetben tehát a később elhalt házastárs lett a korábban elhúnytnak szerzeményi örökösövé és így az ő kezében egyesült szerzeményi vagyon az ő örököseire szállt át, más örökös hiányában tehát az államkincstárra, illetve az 1946 : XXV. t.-c. 2. §-a alapján az Országos Zsidó Alapra. Nem is hiszem, hogy ezzel ellentétes bírói gyakorlat keletkezett volna. Dr. Vági József a Jogtudományi Közlöny július 20-i számában megjelent »Egyszerre elhalt házastársak közszerzeménye« című igen érdekes cikkében, amely az idevágó gyakorlatot kimerítően ismerteti, egyetlen olyan esetet sem idéz, amelyben különböző időben elhúnyt házastársakról lett volna szó, csupa olyan esetet regisztrál, amelyben a házastársak azonos időponttal lettek holttányilvánítva, amikor is a fent kifejtettek szerint, a közös veszélyben elhaltakra vonatkozó különleges szabályok nyernek alkalmazást.

Igy áll a helyzet de lege lata. De lege ferenda megfontolást érdemel dr. Teller Miksa kedves barátom részéről felvetett gondolat, hogy a Mtj. 1794. §-ának 2. bekezdésében foglalt elvet novelláris úton tételes jogszabállyá kellene emelni. Az üldözések folytán elhaltak nagy számára tekintettel ma különösen indokolt volna, egy olyan jogszabály, amely kimondja, hogy abban a vagyonban, amelyet az örökhagyó a házastársától örökölt, az államkincstárt megelőzve, a törvényes öröklés rendje szerint, törvényes örökösök legyenek annak a házastársnak a rokonai a nagyszülőkig bezárólag, akitől az örökhagyó mint házastárs a vagyont örökölte. Mert pl. ha a házastársak közül az egyik, a feleség lemenő örökösök nélkül meghalt és a szerzeményi vagyont a másik házastárs, a férj örökölte, aki azután később az üldözések következtében szintén elhúnyt, mégpedig örökösök nélkül, akkor a jelenlegi tételes jogszabályok szerint, végrendelet hiányában az egész hagyatékot a kincstár (Alap) kapja, beleértve azt a vagyont is, amelyet a férj a feleségtől örökölt, noha lehetséges, hogy a feleségnek esetleg testvérei vagy szülei élnek, akik az elhúnyt feleség által a férjre hagyott vagyontól ilyen körülmények között teljesen elesnek. Mint Teller Miksa írta nekem : »Soha sem lesz többé annyira időszerű ez a §, mint ma, midőn tízezrével pusztultak el családok és maradt ez okból örökös nélkül az örökhagyó. Mikor emeljük ezt a §-t törvényerőre, ha nem most?«

A Mtj. most idézett szakasza csak arra az esetre vonatkozik, ha a házastársak nem egyszerre, hanem egymásután haltak meg, és az utóbb elhaltnak nem maradt örököse. De mint tudjuk, az üldözések következtében igen sok házaspár húnyt el egyszerre, vagy legalább is haláluk időpontja a holttányilvánító határozatban igen sokszor azonos napra lett megállapítva. Fentebb már kitértem erre az esetre és kifejtettem, hogy ilyenkor egyik házastárs sem örököl a másik után, hanem mindkét házastárs vagyonát az illető házastárs örökösei külön-külön öröklik. Előfordulhat mármost az az eset, hogy az egyszerre elhalt házastársak közül pl. a férjnek nincsen örököse, de van vagyona, a feleségnek ellenben — aki vagyontalan volt — maradtak testvérei vagy szülei, sőt esetleg korábbi házasságából származott gyermeke is, aki tehát az elhúnyt férjnek mostoha gyermeke, mégis ezek a hagyatékból nem kapnak semmit, mivel ez teljes egészében a kincstárra (Alapra) száll, (kivéve mégis a fentebbiek szerint azt a részt, amelyet a férj vagyonából közszerzeményi igény alapján a feleség hagyatékába kell átvinni). »Nagy igazságtalanság«, — mondja Teller — »hogy a kincstár vigye el, az örökhagyó sógornője, apósa, anyósa, mostoha gyermeke elől a hagyatékot. Számos esetben előfordult, hogy valaki mostoha

gyermekét úgy szerette, mint sajátját, sőt megtörtént, hogy a mostoha felnőtt anélkül, hogy tudott volna az ő mostoha voltáról!« Tehát továbbmenve esetleg a Mtj. 1794. §-a 2. bekezdésének törvénybeiktatását célzó javaslaton, ki lehetne mondani, hogy az egyszerre elhalt házastársak esetében, az örökhagyó házastársának legközelebbi rokonait, a törvényes öröklés rendje szerint, a kincstárt megelőzően öröklési jog illeti meg az örökhagyó vagyonában. A jogosultak körét az örökhagyó házastársának testvéreire, szüleire (esetleg nagyszüleire) és az örökhagyó mostoha gyermekére lehetne kiterjeszteni. Ez utóbbi kérdés azonos okok alapján, legalább annyira aktuális, mit a Mtj. 1794. §-ának 2. bekezdésében foglalt gondolatnak jogszabállyá tétele és az üldözések következtében elhúnytak nagy számára való tekintettel mindkét problémával komolyan kellene foglalkozni.

Hogy az ilyen rendezés megfelel mások igazságérzetének, azt mutatja a pécsi közjegyzői kamara elnökének dr. Siklósi Tamásnak hozzám intézett levele, melyben többek közt ezt írja: »Az igazságérzet is ellene szól annak, hogy ha a két házastárs együtt vesződik, munkálkodik s úgy halnak meg, hogy csak az egyik után marad rokonörökös, akkor ezt a közös vesződséggel megszerzett vagyont inkább a kincstár vigye el felerészben, minthogy megkapják egészben az egyik házasfélnek vérrokonai!« *Dr. Szladits Károly*

A földműves szövetkezetekről szóló 8000/1948. Korm. sz. rendelet

I.

A szocializmus felé haladó gazdaságpolitika a mezőgazdaság átállítását rendszerint két etappra osztja és pedig: először jön a nagybirtok felszámolása és utána a mezőgazdaság termelési és jogi megszervezése.[1] A magyar gazdaságpolitika is ezt a rendszert követi. A 600/1945. M. E. sz. rendelettel (megjelent 1945 március 15-én) megszüntette a nagybirtokrendszert és a földmívesnépet földhöz juttatta, ezzel lényegében felszámolta a magyar feudálkapitalizmust és valóra váltotta »a magyar földmívesnép évszázados álmát és birtokba adta az ősi jussát, a földet«.

Amilyen gyorsan bekövetkezett az ország felszabadulása után a »földbirtokreform« néven ismert első lépés, viszont olyan hosszú idő telt el a második lépés, a mezőgazdasági termelés megszervezése körül. A 131.000/1945. F. M. számú rendelet (megjelent 1945 szeptember 18-án) és a következő kiegészítő rendeletek megkísérelték, hogy a mezőgazdasági szervezést »földművesszövetkezet«-i formában — még az új szövetkezeti törvény megszületése előtt — megvalósítsák azonban ezek a törvényes rendelkezések egyáltalán nem voltak alkalmasak arra, hogy a magyar mezőgazdaság átszervezését döntő mértékben szolgálják. Ezek a rendeletek eredendő hibákban szenvedtek. Azok korrigálása napról-napra annál is inkább sürgetőleg lépett fel, mert a mezőgazdasági élet már ott tartott, hogy a gyakorlat contra legem szokással hatályon kívül helyezte annak egyes rendelkezéseit.[2] Legkirívóbb hibák a következők voltak:

1. A földművesszövetkezetek nem a mezőgazdaság egész vonalára kiterjedő szövetkezetekként alakultak, hanem elsősorban a nagybirtok megszüntetése során földhözjuttatottak termelési és értékesítési szövetkezeteként. Csak másodsorban — a szövetkezet megalakulása után — volt lehetőség más földmívesek belépésére. Ez a személyi és tárgyi korlátozás, továbbá ennek folyamányaképpen jelentkező jogszabályingadozás, illetve bifurkáció (alakuláskori és alakulás utáni tagok) súlyos akadályt jelentett a magyar mezőgazdaság fejlődésében.

2. A földművesszövetkezetekről szóló rendeletek lázasan keresték a dolgozó földműves fogalmát, de a »parasztbirtokos« fogalmába nem tudták belefoglalni az elérni kívánt célt.

3. A földművesszövetkezeti rendelet jogi struktúrájában (különösen az üzemi központ és egyéb csoportok alakítása) olyan mesterkélt formát választott, amely indokoltan hívta maga ellen a jogászi kritikát.[3]

4. Különösen nagy vitára adott alkalmat a 131.000/1945. F. M. sz. rendelet 19. §-a, amely a földművesszövetkezetek ügyleteit nem minősítette kereskedelmi ügyleteknek egyedül azon az alapon, mert a szövetkezet kötötte.[4]

Ez és egyéb hiányok egészen nyilvánvalóvá tették, hogy ez az állapot tovább fenn nem tartható, ezért az 1947: XI. t.-c.-be foglalt új szövetkezeti törvény 186. § r. pontja felhatalmazta a kormányt a földművesszövetkezetek, mint különleges céllal alakult szövetkezetekre vonatkozó rendelet kiadására. Bár a törvény és abban foglalt határidő meghosszabítását jelentő 1947: XXIV. t.-c. záros határidőt szabott a rendelet kiadására (1948. IV. 30.) mégis a feladat oly nagyarányú és felelősségteljes volt, hogy a kormányzat a feladat

[1] A földesúri földek elkobzása első lépése volt az októberi forradalomnak a faluban.... Sztalin, Moszkva, 1947. 108 l.

[2] Üzemi központ és csoportok alakítása. (131.000 1945. M. E. sz. rend. 5. és 9. §§-ai.)

[3] Egyik kritika úgy hangzott, hogy az UNO szervezete nem olyan komplikált, mint a földművesszövetkezeteké.

[4] L. Curia P. IV.972/1946. sz. ítéletét és Dr. Hetényi József felszólalását a Magyar Jogászegylet szövetkezeti ankétjén.

tökéletes megoldása érdekében a határidőt túllépte.

Ebben az időben sokan »új magyar sorskérdés«-nek minősítették a kérdés helyes megoldását,[5] de jelentkeztek olyan felfogások is, amelyek ennek felismerése mellett nyiltan hangoztatták, hogy vannak ugyan megoldásra váró nagy feladatok, de annak megoldására nem vállalkoztak.[6]

Ugyanakkor, amikor voltak olyanok, akik a helyzetet felismerték, de annak orvoslására írt nem találtak, látott napvilágot a magyar hároméves terv. A hároméves terv ezen ingadozó és kivezető utat nem látó felfogással szemben félreértést nem tűrő határozottsággal tűzte ki a mezőgazdaság hároméves tervének céljaként »a virágzó mezőgazdaságot, továbbá a jómódú, művelt megelégedett parasztságot és végül a a parasztság életszínvonalának emelését«. Kimondotta a hároméves terv azt is, hogy a szövetkezetek részére 12.000.000 forint beruházás nyujtásával a földművesszövetkezeteken keresztül óhajtja a magyar mezőgazdaság problémáját megoldani. Ugyanezt az álláspontot foglalta el a Magyar Dolgozók Pártja is, amely a programmnyilatkozatának »gazdasági és népügyi téren« című fejezetében programmjává tette a mezőgazdaság ilyképpen való átszervezését.[7]

További lendületet adott ennek a kérdésnek az, hogy a megoldandó feladat beleolvadt egy nagy, a népi demokráciára nézve átfogó erejű nagy politikai kérdésbe: a falusi kulák-parasztság kapitalista erejének megszűkítése, illetve az egész kulák-parasztság végleges felszámolásába, továbbá abba a nagy kérdésbe, hogy vajjon falun megmaradjanak-e a különböző szövetkezetek, avagy egy univerzális szövetkezet létezzen.

Mindezeket a nagy horderejű kérdéseket oldotta meg a kormányzat a földművesszövetkezetekről szóló 8.000/1948. Korm. sz. rendelet kibocsájtásával. (megjelent a Rendeletek Tára 1948 augusztus 13-i 182-es számában).

II.

A 8.000/1948. Korm. sz. rendelet ismertetése és kritikája kapcsán sorbaveszem azokat a szerkezeti szempontokat, amelyek értékelése a szövetkezet gazdaságpolitikai, közgazdasági és jogi irányvonala szempontjából szükségesnek látszanak.

A) A népi demokrácia politikai szempontjai.

A rendelet elsősorban azt a szociálpolitikai elvet kívánja megvalósítani, hogy a kulák-parasztság kapitalista hatalma felszámolandó és a földművesszövetkezetek a népi demokrácia megerősítésére, továbbá az ipari és a paraszt munkás közeledésére használandó fel. Ezt a célkitűzést két intézménnyel valósítja meg:

a) bár a rendelet egyáltalán nem szabályozza azt, hogy ki lehet a földművesszövetkezet tagja, mégis a szövetkezet vezetését a »dolgozó földműves« tagoknak biztosítja azáltal, hogy kimondja (9. §), hogy az igazgatóság és felügyelő bizottság legalább 4/5 része csak dolgozó földműves lehet«,

b) az ekként alakult földművesszövetkezet részére biztosítja az országos együttműködést azáltal, hogy körzeti választmányokat (26—28 §§), továbbá országos földművesszövetkezeti választmányt (29. §) és végül földművesszövetkezeti titkárságot (30—31, §§) létesít, —

c) azzal a ténnyel, hogy a földművetszövetkezetek csak a MOSZK tagjaként működhetnek (3. §) és ezzel mód van a MOSZK-on keresztül messzemenő felügyelet és ellenőrzés gyakorlására, biztosítja a népi demokrácia kívánalmainak megvalósíthatását. Ebben a vonatkozásban a rendelet odáig megy, hogy a MOSZK-nak jogot biztosít arra, hogy a nem »dolgozó földműves« igazgatósági tagot a cégjegyzékből töröltesse, az ugyanilyen felügyelő bizottsági tagot pedig lemondásra kényszerítse. (12. §)

Mindezek a rendszabályok a legteljesebb mértékben biztosítják, hogy a földművesszövetkezetekben a dolgozó földműves tagok fognak vezető szerepet játszani, a kulák-parasztság pedig teljes egészében elveszti befolyását a mezőgazdaság irányításában, elveszíti lehetőségét a dolgozó parasztság kizsákmányolására.

B) Közgazdasági szempontból.

A rendelet — nyilván általános gazdaságpolitikai szempontok alapján — akként döntött, hogy megvalósítja az univerzális falusi szövetkezetet. Ezért 2. §-ában a földművesszövetkezet célját akként határozza meg, hogy nemcsak a mezőgazdasági termelés vonalát vonja be a célkitűzések közé, hanem a mezőgazdasági termények és termékek feldolgozását, értékesítését, a juttatott vagyon kezelését, továbbá a szövetkezeti nyilt árusítású üzletek árucikkekkel való ellátását is.

Ezzel a nagyvonalu rendelkezéssel a dolgozó földművesek vezetése alatt teljes egészében át akarja fogni a mezőgazdasági élet összes vonatkozásait és egy közösségbe olvasztani a mezőgazdasággal foglalkozókat. Kétségtelen az, hogy a szocializmus felé haladó társadalomnak egy ilyen átfogó erejű közösségbe való tömörítése igen alkalmas a közösségi érzés és tudat kialakítására és ezzel előkészíti a talajt egy magasabb fokú, még szervezettebb közösségi forma kialakítására.

C) Terv- illetve üzem-gazdasági szempontból.

A rendelet abból kiindulva, hogy a szövetkezeti tagoknak biztosítani kell a nagyobb szervezettség, illetve nagyüzem előnyeit, e cél érdekében két irányban intézkedik.

1. Először beilleszti a szövetkezeteket a tervgazdálkodásba és ezzel biztosítja a célirányos

[5] Farkas Ferenc: Új magyar sorskérdés (Válasz VII. évf. 7. sz.).

[6] Dr. Ghyczy Béla: Szövetkezetek a magyar mezőgazdaságban. 9, 10, 36 l.

[7] L. Társadalmi Szemle III. évf. 4—5. sz. 259. l.

és céltudatos szükségletgazdálkodás előnyeit. Ennek érdekében

a) elősegíti a tulajdonban lévő, vagy bérelt ingatlanon a *tervszerű* mezőgazdasági termelést, megszervezi a *gépi* művelést és a *termelési szerződések* megkötését,

b) a szövetkezet tulajdonában vagy bérletében lévő ingatlanokon *tervszerű gazdálkodást* folytat.

2. Üzemgazdasági szempontból — szemelőtt tartva a valódi szövetkezet üzemkiegészítési feladatait — a következőkkel valósítja meg a tag magángazdaságának teljes kiegészítését :

c) tervet ad, — gépi művelést szervez, — termelési szerződésben közreműködik, illetve annak közvetlen létrejöttét előmozdítja termeléshez szükséges beszerzésről gondoskodik,

d) a juttatott földet kezeli, illetve hasznosítja,

e) nyilt árusítású üzletet is biztosít, hogy ezzel a tag minden szükségletének kielégítéséről gondoskodjék.

Azzal a ténnyel, hogy a rendelet a tagoknak biztosítja a tervgazdaság előnyeit, hogy az üzemüket akként egészíti ki, hogy a termelésben és az értékesítésben a nagy szervezettségben rejlő előnyöket biztosítja, kétségtelen, hogy óriási lépést tett a dolgozó parasztság megerősítésére. Ez tartalmilag abban jelentkezik, hogy a szövetkezet, illetve tagjainak biztosítják a szükségtelen közbenső kereskedelmi haszon megtakarítását, továbbá az értéktöbblet megtakarítását. Ez pedig jelentős közlekedést mutat a valódi szövetkezeti forma teljes kialakulásához.

D) Gazdálkodást átformáló szempontok.

A mezőgazdaság átalakítása és egy magasabb termelési formába való átszervezése azon mulik, hogy vajjon mennyiben sikerül a dolgozó parasztot meggyőzni arról, hogy a közösségi forma alkalmas arra, hogy »jómódú, megelégedett« parasztot neveljen. Ennek következtében az ekként alakult földművesszövetkezeteknek kell meggyőzni a parasztot arról, hogy csak a földművesszövetkezetbe való belépés útján tudja megvalósítani saját életszínvonalának emelését. Ilyen meggyőzés árán jut be a paraszt a földművesszövetkezetekbe és azon keresztül tapasztalja a közösségi forma előnyeit. Ezen előnyök közvetlen ismeretében kell, hogy rádöbbenjen arra, hogy ez a szervezet tovább építendő és a további szervezkedés újabb előnyei is megszerzendők.

Igy válik az ekként megszervezett földművesszövetkezet egy, a gazdálkodást is átformáló alakzattá és a következő szervező lépés kiindulópontjává.

E) Társadalomátformáló szempontok.

Ugyanazok a szempontok és érdekek, amelyek a parasztságot a földművesszövetkezetekbe tömörítik és ezzel egymáshoz közelhozzák, kifejlesztik a közösségi érzetet. Ez alkalmas lesz arra, hogy közösségi tudatot neveljenek be és az individualista társadalomszemléletről a közösségi szemléletre vigyék át.

F) Álszövetkezetek létesítésének kizárása.

A rendelet gondot fordít arra, hogy kizárja a földművesszövetkezetek életéből azokat a mozzanatokat, amelyek letérést jelentenek a valódi szövetkezet vonalról és kizárólag profitszerzési célokat, tehát kapitalista érdeket szolgálnak. Ezeket a kirívó eseteket a következőképpen szünteti meg :

1. Az egyes földművesszövetkezetek áru és készpénzhitelkereteit a MOSZK állapítja meg. A földművesszövetkezet köteles az 1.500 forintot meghaladó hitel igénybevételét a MOSZK-nak bejelenteni. A 300 forintot meghaladó összegű és a MOSZK engedélye nélkül igénybevett hitel a szövetkezettel szemben bíróilag nem érvényesíthető. (23. §)

2. Társasviszony vagy alkalmi egyesülés joghatályos létesítéséhez a MOSZK jóváhagyása szükséges. (24. §)

Ez a két rendelkezés nyilván azt a célt szolgálja, hogy a financirozási, illetve kölcsönügyletekkel, valamint társas szerződésekkel ne lehessen kijátszani a földművesszövetkezetek valóságos célkitűzéseit és tőkebefektetéssel munka nélkül ne lehessen a földművesszövetkezet cégére alatt dolgozó parasztot kizsákmányolni.

G) Szövetkezetpolitikai szempontok.

A földművesszövetezetek újraszervezésével a kormányzat nyilván annak a felfogásának ad kifejezést, hogy szakítani akar azzal a holtponton való állomásozással, ami az átmeneti állapotot jelenti.[8] Félreérthetetlenül kiáll a mellett az álláspont mellett, hogy a mezőgazdaság nem a kapitalista termelési rend mellett marad, hanem utat tör a szocializmus felé. Ennek érdekében a rendeletben a következő rendelkezések találhatók :

1. A rendelet sehol nem mondja ki a földművesszövetkezetekbe való belépési kényszert és így az teljes egészében megfelel annak a lenini gondolatnak, hogy a mezőgazdasági szövetkezeteknek nem szabad kényszeren, hanem tökéletes önkéntességen alapulni.[9]

2. Az Szt. 28. §-a kötelezővé teszi az üzletrész jegyzést. Ez ellen a rendelkezés ellen a rendelkezés ellen többrendbeli indokolt észrevétel hangzott el, [10] amely szerint ez egy kapitalista csökevény és nem áll harmoniában a szövetkezet a *kapitalista* mivoltával. Szerencsés lett volna annak a kimondása, hogy ez a földművesszövetkezetekre nem alkalmazható. Lehet, hogy az volt az elgondolás, hogy ez ellentétben lett volna a törvény alapelveivel és így az Szt. 186. §-ban szabályozott felhatalmazás erre nem terjed ki, annak módosítása az új törvény keretében lesz csak orvosolható.

[8] L. Veres Péter és Erdei Ferenc vitáját a »Paraszti Jövendő«-ről a Forum III. évf. 7. és 8. számaiban.

[9] »Nincs ostobább annál, mint csak gondolni is arra, hogy kényszert alkalmazzunk a középparaszt gazdasági viszonyainak területén.« (Lenin) »Csak azoknak a társulásoknak van értékük, amelyeket a parasztok szabad elhatározásukból létesítenek és amelyeknek az előnyükről a gyakorlatban meggyőződtek.« (Lenin)

3. Minthogy a rendeletnek az az intenciója, hogy a dolgozó parasztot a mezőgazdaság és a falusi élet egész vonalán egy közösségbe tömörítse és ezzel az érdekei megvédését egy magasabb szervezettség keretében biztosítsa, nyilvánvaló, hogy az azonos érdekkel összekapcsolt szövetkezeti tagok ezzel azonos érdekükké váltak. Ésszerűnek és következetesnek jelentkezett tehát annak a megállapítása, hogy a tagok azonos érdekük.[10]

H) Szocializmus felé. . . .

Annak a megállapításnak az alapjául, hogy az idézett rendelet még a mezőgazdaság terén is elfordul a kapitalista termelési rendszertől és a szocializmus felé halad, a rendelet következő elvei szolgálnak :

1. a munkát és a dolgozót megillető értékelést, illetve megbecsülést jelenti a rendelet azon rendelkezése (8. §), hogy dolgozó földművesnek csak azt az élethivatásszerűen foglalkozó egyént tekinti, aki a gazdaságában szükséges munkálatokat túlnyomórészt maga, illetve családtagjaival együtt végzi, vagy aki túlnyomórészt mezőgazdasági bérmunka vállalásából él. Miután pedig az ilyen feltételeknek meg nem felelő egyén a földművesszövetkezetekben vezető nem lehet, nyilvánvaló, hogy a mások munkájából élő, kizsákmányoló elem visszaszorítása jelentkezik ebben a rendelkezésben. Miután pedig nincs kizárva az, hogy iparos is tagja lehessen a szövetkezetnek, a túlnyomórészt bérmunkással dolgozó iparosokra is kiterjeszti ezt a vezetőségből kirekesztő rendelkezést.

2. A mezőgazdasági termelésből és feldolgozásból származó tiszta feleslegből való térítést csak az kaphat, aki ezekben személyes tevékenységű munkájával közreműködött. (15. § *d)*).

3. A földművesszövetkezetekben nincs kizsákmányoló és kizsákmányolt, ami a szocialista gazdasági forma egyik jellegzetessége.[11]

J) Jogi szempontból.

Jogi szempontból az kívánkozik értékelésre, hogy a fenti politikai és gazdasági célkitűzéseknek jogi térre való átültetése mennyiben történt helyesen, továbbá, hogy a kormányzati intenciókon kívüleső tisztán jogi természetű rendelkezések mennyiben tekinthetők sikerültnek.

1. A rendelet 2. §. *d)* pontja a szövetkezet tulajdonába, vagy birtokába kerülő javakra vonatkozóan azt a rendelkezést tartalmazza, hogy azt a szövetkezet a »tagjai javára« kezeli és hasznosítja. Ez a szövegezés két okból adhat félreértésre alkalmat, és pedig :

a) ha a juttatott javak minden korlátozás nélkül a szövetkezet tulajdonába mennek át, akkor miért élvezik annak hasznait a tagok és miért nem a szövetkezet, amely térítést és részesedést nyujt a tagoknak ? —

b) ha pedig az a jogi helyzet, hogy annak ellenére, hogy a javak a szövetkezet tulajdonába mennek át, mégis a haszon a tagokat illeti meg, akkor tisztázandó, hogy az összes tagokat avagy csak az apportként behozó tagokat. Ez esetben közelebbről tisztázandó az a jogi konstrukció, ami a tulajdonos és egyben kezelő szövetkezet és a természetbeni betétet nyujtó és a hasznokat élvező szövetkezeti tag között van.[12]

2. A 6. §-ban az Szt. 14. § (2) bekezdésének *f)* pontjára való hivatkozás nyilván téves, mert helyette (1) bekezdés írandó.

3. Örömmel kell üdvözölni a 8. §-nak a dolgozó földműves meghatározását jelentő világos és félre nem érthető definicióját. Nem volt ugyanis a népi demokráciával összeegyeztethető az a felfogás, amely megvizsgálta azt, hogy az illető »földműves-családból« származik-e és hogy ez a feltétel a szülei tekintetében is fenn áll-e vagy sem.[13] Ezek a felmenői ágon való kutatások túlontúl emlékeztetnek a gyászos idejű törvényhozások terminológiájára . . .

4. Ugyancsak igen szerencsés a 9. §-ban szabályozott az a gondolat is, hogy a címpéldányokat a polgármester is hitelesítheti. Az Szt. módosítása során ezt általánosítani kell.

5. Az R. 10. §-a a szövetkezet egyes »ágazatai«-ról beszél. Ez emlékeztet a 131.000/1945. F. M. sz. rendelet csoportjaira. Ez a kérdés tisztázandó azzal, hogy fel kell vetnem a szövetkezet keretén belül lévő »ágazat«-ok egymáshoz való jogviszonyának kérdését. (Erre az igen lényeges kérdésre külön cikk keretében visszatérek.)

6. A 12. §. szerint, ha a felügyelőbizottsági tag nem tekinthető »dolgozó földműves«-nek, a MOSZK a szövetkezetet intézkedés megtételére hívja fel. A felhívás egyenlő a felügyelőbizottsági tag lemondásával. Ez egy kicsit szokatlan és mesterkélt jogi konstrukció. A szövetkezethez intézett felmondás egyenlő értékű a felügyelőbizottsági tag lemondásával? Nem lett volna egyszerűbb az, hogy a MOSZK ezt konstatálja, arról a szövetkezet értesíti és ezzel az értesítéssel a felügyelőbizottsági tagságot megszünteti.

7. A 13. § 3. bekezdés szerint a szövetkezet ügyvezetője az ott meghatározott, kártérítésre alapul szolgáló esetekben egyetemleg felelős az igazgatósággal, kivéve, ha a MOSZK-nál írásban tiltakozik. Ennek a rendelkezésnek többrendbeli jogi nehézségei és zavarai vannak, és pedig :

a) Az igazgatóság tagjai kártérítésre kötelesek nemcsak az R. 13. § (1) bekezdésben megállapított esetekben, hanem az Szt. 73. §. (1) és (2) bekezdésében meghatározott esetekben is. Ezzelszemben az ügyvezető csak a 13. §. (1) bekezdésében meghatározott esetekben.

b) A szövetkezeti igazgatósági tagok felelősségének mértéke »a rendes és lelkiismeretes szövetkezeti tag gondosságát meghaladó gondosság«

[10] Dr. Szebenyi Endre : A gazdasági struktura változása és a jogrendszer elmaradása. (Társadalmi Szemle III. évf. 4—5. sz. 325 l.)

[11] Sztalin : A Leninizmus kérdései. Moszkva 1940. 302. l.

[12] L. Dr. Martos Pál : A földművesszövetkezetekről. Hozzászólás a Magyar Jogászegylet szövetkezeti ankétjén.

[13] 185.000/1946. F. M. sz. rendelet 37. §.

Szt. 73. §. (1). Ezzel szemben az ügyvezető felelősségének mértéke a »rendes kereskedő gondossága (86. § (3). Ez az oka annak, hogy az R. 73. § (2) bekezdését hívja fel, mert az (1) bekezdés nem vonatkozik az ügyvezetőre.

Ez a kérdés két nagy jogi problémát vet fel. Egyetemleges felelősség olyanokkal szemben, akik a gondosság egész más mértékével tartoznak. Nem lesz-e kissé erőltetett, hogy az egyetemleges adóstársak magatartása külön-külön melyik mértéknek felel meg? Mi lesz, ha az egyetemleges adóstársak marasztalás vagy kifizetés esetén egymás ellen fordulnak és a regresszus során kívánják ezt egymással szemben elbíráltatni?

c) Az igazgatóság tagjai az Szt. 74. §-a szerint mentesülnek a felelősség alól, ha tiltakozásukat a felügyelőbizottságnál bejelentik. Ez az ügyvezetőre akként áll, hogy ő a MOSZK-nál tartozik tiltakozni. Az ügyvezető a szövetkezet kereskedelmi meghatalmazottja, a szövetkezethez szolgálati viszony fűzi. A szolgálatadója ellen tartozik a felettesénél bejelentést tenni? Ez összeegyeztethető a szolgálati hűséggel? Mi lesz, ha az ügyvezető egyben igazgatósági tag? Akkor csak a felügyelő-bizottságnál tartozik tiltakozni, vagy még ezenfelül a MOSZK-nál is?

8. Egyúttal megemlítem, hogy a hatályon kívül helyezett rendeleteket nem a 8.000/1948. Korm. számú rendelet tartalmazza, hanem az 58.000/1948. F. M. sz. rendelet 26. §-a.

Ennek magyarázata bizonyára az, hogy a 131.000/1945 F. M. sz. rendelet és az azt kiegészítő rendeletek mind földművelésügyi miniszteri rendeletek és így azok hatályonkívül helyezése csak F. M. rendelettel történhetett.

9. Az Szt. 66. §-a szerint az igazgatóság legalább 3 tagból áll. Szt. 79. §-a szerint a felügyelőbizottság 3, 6, 9 vagy általában a három többszöröséből áll.

Mennyi ezen számoknak a 4/5-e?

III.

A 8.000/1948. Korm. rendelet — ezektől főleg jogi vonatkozású hiányosságoktól eltekintve, — általános politikai, továbbá szövetkezet- és gazdaságpolitikai szempontból igen sikerültnek mondható. Ha valóban valóra váltja a hozzáfűzött reményeket, akkor jöhet a gazdálkodás és annak jogi szervezését jelentő következő lépés!

Dr. Kisfaludi Imre.

Két kérdés a kizsákmányoló ügylet tanából

A kizsákmányoló ügyletnek jogi intézményként való megteremtése, kialakulása szakítás, törés a manchesteri liberalizmussal a szerződésszabadságot szentségként tisztelő elvén; a jogrend simulékonyságának, hajlíthatóságának tünemény az elvi vesszőparipán való lovaglás dogmatikus merevségével szemben; praktice az életbeli követelményeknek, idealiter az igazság eszményeinek tett koncessió.

Az intézmény ezen hajlékonyságának mint az intézmény alapvonásának ez a kiemelése előrebocsátott indokolása, nézőpontja a tárgyalandó két kérdésnek.

I. A kizsákmányoló ügylet semmiségéről szóló jogszabályt nem az 1932 : VI. t.-c. alkotta meg. Ennek a törvénynek 9. §-a szerint »a törvény nem érinti az ilyen szerződésnek a magánjog szabályai szerint való semmisségét« stb. A törvény tehát csak továbbra is hatálybantartotta »a magánjogszabályai szerinti« semmisséget, vagy más körülírással a törvény incorporálta — írott joggá alakította a korábbi szokásjogi — nem írott — jogtételt. A szabály szokásjogi karakterére a szokásjogi tételnek a jogalkalmazás terén való ismert rugalmassága okából — amely nagyobb mozgási szabadságot enged a bírónak, mint az írott jogszabály kötöttebb interpretációja — történt hivatkozás mintegy a bevezető sorok további megerősítéseként.

Mindkét tárgyalni kívánt kérdés a 200/1945. M. E. sz. rendelet alkalmazása során nyert különösebb aktualitást.

Az első téma: a »feltűnően aránytalan nyereség« megállapításához a szolgáltatás és ellenszolgáltatás összemérése vezet el. Egyszerű logikai követelmény, hogy a két szembenálló szolgáltatás egybevetése »értékük« meghatározása ugyanazon időpontra — az ügyletkötés időpontjára vonatkoztassék. Ez a logikai követelmény »hibapont« nélkül érvényesülhet normális időszakokban — a törvény célja is az volt, hogy a szerződéskötés »egyéni okból ne térjen el nagyobb mértékben az értékcsere azon arányától, amely átlagosan objektív (a szerző felek egyéni subjektív körülményeitől elfüggetlenítve) mindkét szolgáltatás iustum pretiumaként kialakult. Az általános gazdasági konjunktúra esélyei változó értékhullámzása figyelmen kívül marad, mint ahogyan az 1932; VI. t.-c.-nek az uzsorás-szerződést szabályozó 1. §-ának indokolása is kifejti, hogy »nem eshetik az uzsora fogalma alá, ha a szerződő fél nem a másiknak egyéni helyzetét, hanem a forgalmi élet tárgyi körülményeit a ránézve esetlegesen kedvező áralakulást, vagy egyéb konjunktúrát aknázza ki«.

A zsidó ingatlanok kényszerű eladása is, amely nem egyesek egyéni helyzetéből alakult ki, hanem a zsidóságot egészében érintette — vajjon szintén oly »konjunktúrának« tekintendő-e, amelynek kihasználása szabad? Közelebbről: az a körülmény, hogy egyszerre tömegesen kerültek zsidó birtokok eladásra — amely elől az érdekeltek nehezen térhettek ki — szükségszerűen leszorította az árakat, amihez még hozzájárult az a tény, hogy földbirtokhatóságaink nyiltan hangoztatott álláspontja volt, hogy csak alacsony vételár mellett

lesznek hajlandók az ingatlan adás-vételéhez szükséges hatósági jóváhagyást megadni. Ez a konjunktúra — bár a túlnyomó kínálat árleszorító tendenciája egyúttal közgazdasági törvény is: nem gazdasági, hanem politikai okokból eredt, oly politikai okokból, amelyek káros hatásainak jóvátétele volt a rúgója a 200/1945. M. E. sz. rendelet hivatkozott ismert rendelkezésének. A politikai helyzet teremtette viszonyok jogtételi honorálása történt meg a 200/1945. M. E. sz. rendelet azon intézkedésében, hogy a rendelet 1. §-ában foglalt jogszabályok hatálya alá tartozás önmagában elegendő a szorult helyzet bizonyítására.

Bizonyára egyszerűbb megoldás lett volna, ha a rendelet nemcsak a szorult helyzet tényállási fennforgását — a tényállás subjektív részét — tételezte volna fel az egyes esetekre, hanem ugyanígy a tényállás objektív részét, az értékcsere inkongruentiáját, az értékegyensúly nagy kibillenését, a »kizsákmányolást«. Ettől az elrendezéstől sejtésszerűen az tarthatta vissza a jogalkotót, hogy lehettek esetek, amikor a szerző fél a normális — a politikai helyzet adta konjunktúrális előnyökről lemondó — ellenértéket nyujtott. De talán helyesebb lett volna az ilyen — egyébként is kevés számú — eseteket szem előtt tartva, az oly elrendezés, amely a bizonyítási teher megfordításával operál és lehetővé teszi a szerző félnek, hogy az ellenszolgáltatás megfelelő voltát ő bizonyítsa. Visszatérve a fölvetett kérdésünk saját magjára: bele kell-e nyugodnunk abba, hogy a szerződéskötés időpontjában kialakult piaci ár mindenkép az a zsinórmérték, amelyben a konkrét ügyletbeli értékcserearány megmérendő, vagy megkorrigálandó-e az a tétel azzal, hogy a zsinórmérték elvesztette mértékalkalmassági jellegét és hogy az értékmérői tisztre való ez az alkalmatlanság azzal a következéssel járjon, hogy az értékmérőül alkalmatlan »értékmérő detronizáltassék« és helyébe más értékmérő kerüljön. (A mértékváltásról, mint jogi jelenségről, egy későbbi cikkben — minthogy ennek elvi tárgyalása ezúttali problémánkat meghaladja, — vissza fogunk térni.) Dr. Haraszti Gábor — a háborús idők forgatagában elhalt kitűnő fiatal jogászunk — a Szladits-szeminárium akkori hallgatóinak Szladits Károly harmincéves tanári működésének ünnepélyére kiadott könyvében foglalkozott az értékbecslés időpontjának a megszabásával. Úgy érezzük, hogy az ügyletkötés időpontjának megmozdíthatatlansága nagy részben megsemmisíti a rendeleti jogszabály jóvátételi intenciójának gyakorlati megvalósítását. Azok a régi párbajok jutnak az eszünkbe, amikor kardot, pisztolyt adtak a párbajsegédek a párbajozók kezébe, de gondoskodtak arról, hogy a kardnak ne legyen éle, a pisztoly pedig csütörtököt mondjon. Erre az életlen (és élettelen) kard szerepére ne süllyesszük a jogszabályt, ne fosszuk meg az elgondolásban helyes jogszabályt a maga eleven erejétől.

Vissza kell térni a normális ingatlan áralakulás keresésére. Ettől nem tarthat vissza az sem, hogy alatt olyan személyek között is bonyolódott le birtokforgalom, akik nem voltak »üldözöttek«. Ez ténybeli ellenvetésként igaz, de érvnek azért nem megfelelő, mert a zsidóbirtokok nyomott ára a zsidóellenes jogszabályok hosszúra nyúlt ideje alakította ki a »piaci árat«. Az így kialakult piaci árnak irányadóul való elfogadása pedig annyit jelent, hogy normálisnak (helyesnek, jogszerűnek) fogadjuk el azt, amit kiindulópontul abnormisnak, nem helyesnek, jogszerűtlennek ismertünk fel. Vajjon mit szólnánk ahhoz, ha a beteg lázállapotát keresve, azt a választ kapnók, hogy a beteg hőmérséklete — összehasonlítva a többi beteggel, eltérést nem mutat, tehát normális. A mi gyakorlatunk pedig állandóan ezt a methodust követi, amikor az ugyanazon időszakban keletkezett szerződésbeli árakat veszi összehasonlító mértékül. Tudomásul kell vennünk, hogy az egész időszak inficiált.

II. A második kérdés: az 1932 : VI. t.-c., illetve a 200/1945. M. E. sz. rendelet alapján csak az eredeti állapot helyreállítására van-e igény, az ügylet félretételével, vagy pedig az ügylet érvényben tartása mellett az ügyleti kikötések bírói módosításával, (rendszerint értékpótlással, kiegészítéssel) orvosolható-e a szenvedett sérelem.

A dogmatikus válasz hamar és könnyen, de tegyük hozzá bizonyos könnyedséggel adódik: az 1932 : VI. t.-c. 9. §-a szerint a kizsákmányoló ügylet semmis — és így semmissége csupán az in integrum restitutióra menő igény alapja lehet, mert ez a semmisség következése, de ki van zárva minden igény, mely a szerződés fennállását (érvényességét) tételezi fel.

A jogfejlődés menete a dogmatikus merevségen túlsegít. A római jog kezdeti szakában — meg nem felelő áruval való teljesítés esetén — egyetlen jogvédelmi eszközként az ügyletet félretevő actió redhibitoriát ismerte; az actio quanti minoris — amely az ügylet fenntartása mellett árleszállítással (amire nem volt a feleknek consensusa) ad védelmet, a szállított árut bár megtartani kívánó, de az árunak gyengébb minőségében sérelmet szenvedő vevőnek — a későbbi jogfejlődésnek, az aedilisi bíráskodásnak terméke. Hasonló, időben sűrítettebb fejlődés volt észlelhető a gazdasági lehetetlenülési gyakorlatban. Itt is eleinte a szerződéses kötöttség feloldása, az ügylet félretétele volt az egyetlen megoldási mód, amíg bírói gyakorlatunk ki nem fejlesztette azt a tételt, hogy a szerződés, amelynek egyensúlyi kibillenését váltotta ki a gazdasági lehetetlenülésként felvonultatott »mélyreható gazdasági változás«, fenntartható a kibillent egyensúly helyreállítására alkalmasnak vélt változásokkal, bírói szerződés módosítással. A bírói szerződésmódosítás elvi kérdésére itt nem térhetünk ki, csak utalunk arra, hogy az eleven jogélet jelenségeként előttünk él a bírói szerződésmódosítás. Csupán a bírói szerződésmódosításnak a mi kérdésünkkel való összefüggésére kell rámutatni. A kizsákmányoló jogügylet elismerése előtt a jogrendek elismerték az ügylet megtámadhatóságát kényszer címén. Kényszer esetén a fél azt a sérelmet panaszolja, hogy a szerződést nem akarta megkötni: a kizsákmányoló szerződés esetén (bár itt is előfordulhat, hogy a szerződéskötési akarat hiányát vitatja a fél) a panasz az, hogy *nem így* akartam a szerződéskötést. A »kizsákmányoló

jelző« is nyilván arra utal, hogy nem a szerződés megkötésében, hanem miként, mily feltételek mellett való megkötésében keresik a hibát. Nem volna-e »adaequatabb« a feltételek körül szenvedett sérelmet a feltételek körül orvosolni, mint a szerződés semmisségével válaszolni. A kizsákmányoló ügyletnek törvényileg semmissé nyilvánítása a jogi architektúra szemüvegén át már azért is kifogásolható, mert a kényszer nem a szerződés semmisségét, hanem csak megtámadhatóságát eredményezheti. Túl messzire vezetne a semmisségnek e megtámadhatósággal való egybevetése, csak a mindinkább terjedő nézetre utalunk, amely a semmisség jogi következését távolról sem látja simplifikáltan mindig azonos egységnek, a szerződés érvényét feltételező minden igényt elvileg kizárónak. A semmis ügylet nyomán keletkező joghatások irodalmi értékelésére utalunk Iheringre, aki szinte kénytelen volt meglátni, hogy a semmis ügyletnek (szabatosítva a semmis ügylet megkötésének) is lehetnek joghatásai, csakhogy ezáltal a negatív interesse megtérítésére irányuló kötelezettségnek megnyissa az utat, amelyet addig (Ihering előtt) eltorlaszolt az a felfogás, hogyha a jogügylet semmis, nem jött létre, annak joghatása sem lehet. Az 1932 : VI. t.-c. indokolása is utal arra, hogy a semmisség következései eltérők is lehetnek. A lényeg: a gyakorlati élet szükségleteinek kielégítése. Ehhez mint irányadó szemponthoz kell igazodni a dogmatikus állásfoglalásoknak, a rendszeri kiképzésnek, az egész teoretikus kiképzésnek. A praxisból azokra az esetekre kell a figyelmet felhívni, amikor az adásvétel tárgyát tevő ingatlanra a vevő befektetéseket, rendszerint építkezéseket eszközölt, amelyek a volt tulajdonos, az eladó számára értéktelenek. (Gyárteleplétesítés, vagy bővítés, új gyári épületek létesítése). Észszerű-e az in integrum restitutio erőltetése ily esetekre? Az idegen telken való építés szabályainak gondolatvilága szinte utal arra, hogy a változást jobb tudomásul venni és a kártalanítási megoldást keresni.

Az értékkiegészítési igény elvi megengedettsége elismerendő. A budapesti tábla bizonyítást rendelő végzése, amelyet egy kiegészítést kívánó kereset ügyében hozott, már ezt a kívánatos felfogást tükrözi vissza. Kúriai állásfoglalás tudtunkkal még nem keletkezett.

Egy komolynak tekintendő ellenvetésre röviden ki kell térnünk. Senki — mondja az ellenvetés — nem szorítható arra, hogy akarata, hozzájárulása nélkül adóssá váljék; a nagyobb tekintélyi súly kedvéért: öntermelte latin stilizálásban: nemo invitus debitor. Ezt követelné a jog úgynevezett szelleme, ezt írják elő különböző jogszabályok, sőt például a bírói haszonbéremelést megengedő rendeleti intézkedés is megadta a jogot a haszonbérlőnek — amely intézkedés a kötelezettségnek bírói határozattal való növelhetőségét elfogadta — hogy elállhat a haszonbérlet szerződéstől, ha a fölemelt haszonbért nem akarja vállalni. A jog szellemére történő hivatkozással szemben utalunk arra, hogy a jogfejlődés már az utolsó évtizedek során — tehát nem 1945 óta — közérdekből olyan kötelezettségekkel terhelte az egyeseket, amelyeket a szerződéssel ő magára nem vállalt. Az »el nem vállalt kötelem« egyre növő kategóriája mutatja, hogy a nemo invitus debitor tétele, amely végeredményben az alku során nagyobb erővel fellépő fél érdekeit szolgálta a gyöngébb fél rovására, nem állhatja útját a közérdek, vagy ideálizáló szóval, az igazság érvényesülését jelentő új szabályozásnak.

Dr. Beck Salamon

Fejezetek a Szovjet Polgári Törvénykönyvből (II.)

DOLOGI JOG.

I. *A tulajdonjog.*

52. §. »Megkülönböztetünk: *a)* állami (nemzeti vagy községi), *b)* szövetkezeti és *c)* magántulajdont.«

Már a fejezet első §-ából, az 52. §-ból kiviláglik, hogy a Szovjet Ptk. elismeri a magántulajdont, de az állami és szövetkezeti tulajdonnak különlegesebb jelentőséget és jogokat biztosít.

Az állami tulajdon a nép vagy közösség vagyona, a szövetkezeti tulajdon a szövetkezeti egyesülések tulajdona.

53. §. »A föld, a föld belseje, az erdők, vizek, közhasználatú vasutak és azok gördülőanyaga az állam tulajdona. Repülőkészülékek azoknak a szerveknek és személyeknek tulajdonát képezhetik, illetve azoknak a szerveknek és személyeknek használatában állhatnak, melyek, illetve akik erre a Szovjetúnió Légügyi Kodexe alapján jogot nyertek.«

A föld, annak méhe, a vizek, az erdők, az ipartelepek, a gyárak, szénbányák, a vasutak a sztálini alkotmány 6. cikke értelmében az államé. Magánszemélyek csak használati jogot nyerhetnek arra. Ez a rendelkezés a szovjet közösségi rendszer alapelvéből folyik. Célja, hogy a föld stb. sohasem lehessen a munkavállalók kizsákmányolásának eszköze.

A Ptk. a szocialista gazdasági rendszer mellett az egyéni gazdálkodást folytató parasztok és kézművesek személyes munkáján alapuló és az idegen munka kizsákmányolását kizáró kis magángazdálkodást megengedi.

54. §. »Az épületek, — községi épületek kivételével — a vonatkozó különös jogszabályokban meghatározott létszámot meg nem haladó bérmunkásokkal dolgozó kereskedelmi és ipari vállalatok, a termelési szerszámok és eszközök, pénz, értékpapír és más érték, mint arany, ezüstérme, külföldi fizetési eszköz, háztartási, gazdasági és személyes szükségleti tárgy és olyan javak, me-

lyeknek adás-vételét jogszabály nem tiltja, valamint egyéb ingó dolog, vagyontárgy, magántulajdonban állhatnak.«

Ez a szabály az ingatlanra vonatkozólag lényegileg az osztott tulajdont intézményesíti. A föld, tehát a telek is, az államé, csak az arra emelt épület lehet magántulajdon.

Kisebb létszámú bérmunkással dolgozó kereskedelmi és ipari vállalatok is állhatnak magántulajdonban.

A hivatalos magyarázat szerint : a tengeri és kereskedelmi hajókra vonatkozó magántulajdont a Szovjetúnió Kereskedelmi Tengerhajózási Kodexe szabályozza, — míg a belvízi kereskedelmi hajózást — a Szovjetúnió Központi Végrehajtó Bizottságának és Népbiztosai Tanácsának 1926 szeptember 24-i rendelete a Szovjetúnió belvizein hajózó kereskedelmi hajók tulajdonjogát, építését, hasznosítását, a Belvízi Igazgatóságnál való lajstromozását szabályozza.

A magántulajdon elismerése különösen kidomborodik abból a szabályból, hogy termelési eszközök, értékpapír, külföldi fizetési eszköz, háztartási, gazdasági és személyes szükségleti tárgy, valamint az olyan ingó dolog, melynek adás-vételét jogszabály nem tiltja, magántulajdonban állhat.

55. §. »Az olyan vállalatok, melyeknél a foglalkoztatott munkavállalók létszáma meghaladja a törvény által megállapított számot, a távíró és rádiótávíró, valamint egyéb állami jelentőséggel bíró felépítmények csak a kormánytól kapott jogosítvány alapján állhatnak magántulajdonban.«

A hivatalos magyarázat szerint a jogosítványt csak az eredeti feltételeknek figyelembevételével lehet átruházni. Enélkül az átruházásra vonatkozó jogügylet érvénytelen s egyúttal a jogosítvány megszüntét eredményezi.

Figyelemmel a Ptk. 55. §-ában felsorolt ingók közérdekű jellegére, ezek a dolgok csak külön engedéllyel állhatnak magántulajdonban.

56. §. »Fegyver és katonai felszerelés, robbanószer, platina és a platinacsoportba tartozó fém, ezek öntvénye és vegyülete, rádium, hélium, a megengedettnél erősebbfokú szesztartalmú anyag és erős hatású méreg csak az illetékes hatósági szervek engedélyével állhat magántulajdonban«.

Ennél a §-nál ugyanazok a szempontok irányadók, mint az 55. §-nál.

A magyar jog szerint nem lehet tulajdonjog tárgya olyan dolog, melynek természeti minősége vagy jogszabály a magánjogi viszonyokkal való kapcsolatot kizárja.

57. §. »A törvényesen működő szövetkezet tulajdona minden olyan dolog lehet, amely magánszemély tulajdonában állhat. A vonatkozó szövetkezeti törvény által megállapított eljárás során szervezett és megszerzett ipari vállalat a szövetkezet tulajdona lehet. Ilyen esetben a vállalat körében foglalkoztatott munkások száma közömbös.«

Ez a §. a szövetkezeti intézmény jelentőségét emeli ki.

58. §. »A törvényes korlátokon belül a tulajdonost illeti meg a vagyontárgy birtoklása, használata és az azzal való rendelkezés.«

A tulajdon kizárólagossági elv a közösség szempontjából fennálló törvényes korlátozások keretei között a Szovjet Ptk-ban is érvényesül.

Hazai jogunk szerint a tulajdonost a törvénynek és mások jogainak korlátai között teljes és kizárólagos hatalom illeti tulajdonának tárgyán. A tulajdonost illeti meg a jog a birtoklásra, a gyümölcsszedésre és egyéb hasznok élvezetére és minden jogosulatlan behatás kizárására. (MTI. 431. §.)

Természetesen hazai jogunkban már korábban is érvényesültek a tulajdon közérdekű korlátozásai, melyek a tulajdon egyeduralmát erősen megnyírbálták. Ilyen korlátozásokat foglaltak magukban a kisajátítási, vízjogi, erdő-, mezőrendőri stb., törvények.

59. §. »A tulajdonos jogosult felkutatni az idegen birtoklásban levő vagyontárgyait, követelheti a rosszhiszemű birtokostól a dolog kiadását és mindazoknak a hasznoknak a megtérítését, melyeket az illető személy birtoklása idején húzott, sőt azokat is, amelyeket húzhatott volna. A jóhiszemű birtokos rosszhiszeművé válik attól az időtől, amikor megtudta, vagy meg kellett volna tudnia birtoklása jogszerűtlen voltát, vagy azon a napon, amikor a tulajdonosnak a dolog kiadása iránti keresetét az idézés kapcsán neki kézbesítették. A birtokos a maga részéről jogosult követelni a tulajdonostól a vagyontárgyra fordított elkerülhetetlen kiadások megtérítését attól az időponttól kezdve, amely időponttól a tulajdonosnak a vagyontárgy bevételei is járnak.

A tulajdonos követelheti tulajdonjoga bármily megsértésének kiküszöbölését, még akkor is, ha azok nem jártak a birtok megfosztásával.«

A hivatalos magyarázat szerint azok a volt tulajdonosok, akiknek vagyonát a forradalmi jog alapján sajátították ki, vagy vagyona 1922 május 22-ig a dolgozók birtokába került — a vagyon visszaadását nem követelhetik.

Az 59. §-ba iktatott szabály megfelel a magyar jog rendelkezéseinek. A tulajdonos a birtokostól a dolog kiadását követelheti. A Szovjet Ptk. a birtokost megillető beruházási igényekre vonatkozólag szükséges és hasznos beruházások tekintetében nem tesz különbséget. Elkerülhetetlen kiadások alatt nyilván csak a szükséges beruházásokat kell érteni.

Ez a § biztosítja a tulajdonosnak a tulajdoni és a tulajdon kizárólagossága iránti kereseti jogát is.

60. §. »A jóhiszemű szerzőtől a tulajdonos csak akkor követelheti vissza a dolgot, ha azt ő veszítette el, vagy azt tőle jogtalanul eltulajdonították. Az állami intézmények és vállalatok jogosultak a dolgot mindenkitől visszakövetelni, ha azt jogtalanul idegenítették el.«

A hivatalos magyarázat szerint a szerző jóhiszeműnek tekintendő, ha nem tudta és nem kellett tudnia, hogy az a személy, akitől a dolgot megszerezte, nem volt jogosult annak elidegenítésére.

Állami és egyéb, a Szovjetúnió területén be-

mutatóra szóló forgalomképes értékpapírok, melyek meghatározott pénzösszeg lefizetésének kötelezettségét tartalmazzák, valamint bankjegyek, nem követelhetők vissza a jóhiszemű szerzőtől azon a címen, hogy azokat korábban elvesztették, vagy ellopták, vagy állami intézményé, vagy vállalaté voltak és azokat valamiképpen törvénytelenül elidegenítették.

Ez a § a jóhiszemű szerzőt védi. A hivatalos magyarázat szerint jóhiszeműnek vélelmezendő az a szerző, aki nem tudta és nem is kellett tudnia, hogy az a személy, akitől a dolgot megszerezte, nem volt jogosult a dolog elidegenítésére. Klasszikusan tömör definíció.

Hazai jogunk szerint a Kt. 299. és 300. §§-ai alapján kifejlődött gyakorlat értelmében a tulajdonos nem indíthat revindicatios keresetet a jóhiszemű szerzővel szemben.

A magyar Kúria 25. számú jogegységi döntvényének indokolása szerint jóhiszeműnek vélelmezzük a szerzést, ha a dolgot valaki közárverésen, boltban, nyilt piacon, vagy raktárban vásárolta és a szerzés jogellenes voltáról nem tudott.

Ugyanez a szabály vonatkozik a pénzre és a bemutatóra szóló értékpapírra. (MTI. 565. o.)

A bírói gyakorlat szerint még az árverési vevő is lehet rosszhiszemű. A magyar Kúria 3. számú jogegységi döntvénye szerint az ingatlan árverési vétel megtámadható akkor is, ha a vevő tudta, vagy kellő gondosság mellett tudhatta volna, hogy az elárverezett ingatlan nem a végrehajtást-szenvedőnek, hanem másnak a tulajdona, vagy arra másnak kétségtelen tulajdoni igénye van.

60/a. §. »Ha a holtnak nyilvánított személy utóbb jelentkezik, függetlenül jelentkezése időpontjától, jogosult bírói eljárás során felkutatni az intézményeknél és személyeknél megőrzött vagyontárgyait. Ily esetben azonban oly harmadik személyektől, akiknek birtokába a vagyontárgy a holtnak nyilvánított személlyel való megállapodás révén jutott, valamint oly személyektől, akik e vagyontárgyat a hivatkozott személy örököseitől szerezték — a vagyontárgy csak abban az esetben vonható el, ha a szerzők tudtak, vagy tudniok kellett volna arról, hogy a vagyontárgy oly személy tulajdona, akit holtnak nyilvánítottak.«

61. §. »A tulajdonjog megillethet két vagy több személyt is, közösen, vagy meghatározott részek arányában. (Közös tulajdon.).«

A közös tulajdon lényege az, hogy a tulajdonostársak között a tulajdonjog eszmei hányadok szerint van felosztva, de a dolog, a tulajdonjog tárgya a tulajdonostársakat osztatlanul illeti meg.

A szovjet bírói gyakorlat kiemeli, hogy a Szovjetunióban a tulajdonközösség leggyakoribb keletkezési formája a családi együttélés és a közös gazdálkodás.

Két ilyen határozatot emelünk ki:

1. A szerződésen alapuló közös tulajdon mellett gyakoribb az a közös tulajdon, mely a család tagjainak együttéléséből és közös gazdálkodásából keletkezik. Igy a házasság felbontásánál a házastársak tényleges vagyoni helyzetét, főkép a házastársak együttélése folytán annak eredményeképpen keletkezett közös tulajdon szerint kell elbírálni. Az ilyen közöstulajdon alapjául a családi és munkaviszony szolgál. (R.Sz.F.Sz.R. Legfelső Bírósága 1927.)

2. Ha tulajdonközösség esetén az egyik tulajdonostárs tulajdoni hányadát eladta, a többi tulajdonostárs keresettel fordulhat a bírósághoz s kérheti a jogügylet érvénytelenné nyilvánítását, valamint azt, hogy a vevőnek a szerződésben foglalt jogai reáruháztassanak. (R. Sz. F. Sz. R. Legfelső Bírósága 1927.)

62. §. »A közös tulajdon birtoklása, használata, a rendelkezési jog gyakorlása valamennyi részes közös beleegyezése útján történik. Ha a tulajdonostársak nem tudnak egymással megegyezni, szótöbbséggel döntenek.«

A magyar jog lényegesen eltér a Ptk. 62. §-ában foglalt rendelkezésektől.

Jogunk szerint minden tulajdonostárs eszmei hányadrésze felett szabadon rendelkezhetik, azt elidegenítheti és megterhelheti.

A közös dolog használati módját, a kezelését a tulajdonostársak közös egyetértésben határozzák el. Ha a társak nem tudnak megegyezni, akkor a tulajdoni hányad szerinti szótöbbséggel döntenek.

Ha valamelyik tulajdonostárs a többiek tudta nélkül a dolgon önkényesen szükséges és hasznos beruházásokat eszközöl, ha jóhiszemű volt, a megbízás nélküli ügyvitel szabályait kell alkalmazni.

63. §. »A tulajdonostársak tartoznak tulajdoni hányaduk arányában résztvenni a közös vagyontárgyat terhelő minden kiadás és adó, valamint a közös vagyontárgy kezelésével és őrzésével kapcsolatos kiadások viselésében.«

Megfelel hazai jogunk rendelkezéseinek.

64. §. »A tulajdonostársat elővásárlási jog illeti arra az esetre, ha valaki közülük részét idegen személynek eladja — kivéve, ha a részt nyilvános árverésen adják el.«

Ez a szabály hiányzik hazai jogunkból. A Ptk. a tulajdonostárs méltányos érdekét kívánja védeni, amikor részére törvényes elővásárlási jogot biztosít.

65. §. »Bármelyik tulajdonostárs követelheti társaitól, hogy közös tulajdonbeli részét adják ki, feltéve, ha ez a kérelem nem ellenkezik a törvénnyel vagy a megállapodással.

Ha a tulajdonostársak nem szabályozták a tulajdonjogi hányaduk kiadásának a módját, akkor a bíróság a dolgot bírói határozattal természetben megosztja s ha ez a dolog gazdasági rendeltetéséhez mért jelentős károsodás nélkül nem volna lehetséges, akkor a kérelmezőnek a közösségben maradó tulajdonostársak terhére méltányos pénzbeli ellenértéket állapít meg.«

Egészen újszerű intézkedés.

A tulajdonközösség megszüntetésének elsődleges alakja megfelel hazai jogunknak, mely szerint a tulajdonközösséget elsősorban természetbeni megosztással lehet megszüntetni. Ha azután a természetbeni megosztás helyt nem foghat, mert a dolgot egyáltalán nem lehet felosztani (egy épületet, egy szőnyeget vagy órát) vagy a természetbeni felosztás nagy értékcsökkenéssel járna, akkor kérheti a tulajdonostárs a dolog elárverezését és a befolyt árverési vételár felosztását.

A közösség megszüntetésének a Szovjet Ptk. 65. §-ában szabályozott másodlagos alakja nálunk teljesen hiányzik. Sok olyan esetet láttunk a gyakorlati életben, amikor a tulajdonközösséget sem természetbeni megosztás, sem árverés útján nem lehetett megszüntetni. Ilyen esetben a Szovjet Ptk. 65. §-ában foglalt szabályozás szerinti megoldás a felek méltányos érdekeinek nálunk is megfelelne.

Itt említjük meg, hogy a házastársak között keletkezett közös tulajdon (a házastársak már a szerzéskor egymás nevére íratták az ingatlant) megosztását a felek bármikor kérhetik, ennek a közszerzemény megosztását időbelileg korlátozó 11. sz. teljesülési határozatban foglalt jogszabály nem akadálya.

66. §. »A dolog tulajdonjogának a megszerzéséhez az átruházó és a szerző közötti megállapodás szükséges. A szerző egyedileg meghatározott-dolgoknál a felek között megkötött megállapodás időpontjában, a fajlagos dolgoknál (amelyek szám, súly, mérték, nagyság szerint vannak meghatározva) a dolog átadásakor szerzi meg a dolog tulajdonát.«

A magyar jog szerint a tulajdonjog megszerzéséhez ingónál minden esetben a dolog átadása, ingatlannál a telekkönyvi bekebelezés szükséges. A Ptk. szerint elég a felek megegyezése.

67. §. »Átadás alatt a dolognak a szerző kezéhez történt átnyujtását kell érteni. Az olyan áru, amelyre vonatkozólag a felek rendelkező okmányt (fuvarlevél, connoissement, letéti bizonylat) állítottak ki s a szerződés más megállapodást nem tartalmaz, akkor tekintetik átadottnak, amikor ezt az okiratot a szerző részére kézbesítették, vagy postára adták, vagy a szerző utasítása szerint harmadik személy címére a fuvarozónak vagy szállítmányozónak átadták.«

Az uratlan dolog az állam tulajdona.

68. §. »Az olyan talált dolog, melynek tulajdonosa ismeretlen, vagy amelynek nincs tulajdonosa, az állam tulajdonába megy át.

A gazdátlan parasztgazdaságok vagyona az illetékes paraszti kölcsönös segélyezési társaságok tulajdona lesz. Az olyan községekben, ahol paraszti kölcsönös segélyezési társaság nem működik, a gazdátlan parasztgazdaságok vagyona az illetékes községtanács rendelkezésére kerül.«

Nyilván azokról a gazdaságokrólvan szó, amelyek tulajdonosait az ellenség a háború idején elpusztította.

68/a. §. »Aki idegen dolgot talál, tartozik sürgősen értesíteni azt a személyt, aki a dolgot elveszítette, vagy pedig bejelenteni és átadni azt a miliciának, vagy a községtanácsnak.«

A magyar jog szerint 8 nap alatt kell a dolgot a hatóságnak átadni. A Szovjet Ptk. szerint ezt azonnal, »sürgősen« meg kell tenni.

68/b. §. »Az autonóm köztársaságok Népbiztosai Tanácsának és a megyei (területi) Végrehajtó Bizottságának a helyi viszonyokkal összhangban álló rendeletei állapítják meg a miliciához és a községtanácsokhoz leadott dolgok őrzésének határidejét. Ez a határidő három hónapnál rövidebb és hat hónapnál hosszabb nem lehet. Ha ezalatt az idő alatt az a személy, aki a dolgot elvesztette jelentkezik, vagy a személyét a hatóság megállapítja, a dolgot részére ki kell adni. A tulajdonos tartozik ebben az esetben az őrzési díjat megtéríteni és a találónak a dolog értékének 20%-át megfizetni. Ha a jutalom mértéke körül a felek között vita támadt, a népbíróság, a községekben pedig ha az igényelt jutalom 50 rubelt nem halad meg, a községi bíróság dönt.«

A hivatalos magyarázat szerint az állam tulajdonát képező dolog megtalálásáért jutalom nem követelhető és nem fizethető.

A Ptk. intézményesítette a találódíjat, a leldíjat. Ennek hiányát régóta sérelmezik nálunk. A magyar Kúria 35. számú E. H.-ban leszögezte, hogy nincsen olyan törvényes szabály, amelynél fogva a találót jutalom illetné meg. Ezen az nomálián kíván segíteni az MTJ. 57. §-a, amely feljogosítja a találót, hogy a tulajdonostól vagy a jogosult személytől költségének megtérítését és találódíjat követelhessen. A Javaslat 576. §-a szerint a találódíj nem lehet kevesebb a dolog értékének 1%-ánál és nem lehet több 5%-ánál. Ha pedig a talált dolognak csak az átvételre jogosultra van értéke, a találó-díj összegét a bíróság állapítja meg a méltányosság szerint.

68/c. §. »A bíróság a felek vagyoni viszonyai szerint jogosult a 68/b. §-ban megállapított jutalom mértékét csökkenteni vagy teljesen fel is mentheti a dolog elvesztőjét a jutalom fizetése alól.

68/d. §. »Ha a 68/b. §-ban megállapított határidő eredménytelenül telt el, a dolog az állam tulajdona lesz. Ebben az esetben a találó az általános szabályok szerint igényt tarthat a jutalomdíjra.«

A találó a talált dologra elbirtoklás útján tulajdont nem szerezhet. A talált dolog a 68/b. §-ban megállapított határidő eredménytelen eltelte után az államé lesz.

68/e. §. »A 68/b. §-ban megállapított határidő azon a napon kezdődik, amikor a dolgot a találó a milicia szerveihez vagy a községtanácshoz beszolgáltatta.«

68/f. §. »Az előbbi §§-ok (68/a—68/e. §§) rendelkezései nem vonatkoznak azokra a dolgokra, amelyeket a találó intézményekben, vállalatokban, közhasználatú helyiségekben, vasutak gördülőállományában, gőzhajókon, stb., talált. Ilyen esetben a találót julatomdíj nem illeti. A talált dolog az illető intézmény vagy vállalat vezetőségének adandó át, mikép azt az illető hivatal vagy intézmény külön rendelkezései előírják.«

Ez a § a köztulajdon hatályosabb védelmét szolgálja. Egyébként is vitatható, hogy a vállalatok helyiségeiben, vasúti várótermekben és hasonló helyen talált dologra lehet-e általában a talált dologra vonatkozó szabályokat alkalmazni. Szerintünk nem, mert ezek a dolgok nem vesztek el, hiszen az ilyen dolgok a vállalat, a vasút birtokában maradtak.

69. §. »A tulajdonos dolgát csak a magánszemélyek és társaságok vagyonának kisajátításáról és elkobzásáról szóló rendeletben szabályozott eljárás során lehet kisajátítani. A tulajdonost kártérítés illeti. A kárt a dolog kisajátítása időpontjá-

ban fennállott piaci középár szerint kell megtéríteni.

Közérdekű kisajátítás esetén a tulajdonos kárának megtérítését igényelheti.

Ez a szabály a főbb elvek tekintetében megfelel a magyar kisajátítási jognak.

70. §. »A tulajdonos vagyonát csak büntető eljárás során, a törvényben meghatározott esetekben lehet elkobozni.

(Hazai jogunkban vagyonelkobzást az 1922. évi XXVI. t.-c., az 1930. évi III. t.-c., 1945. évi VII. t.-c. és az 1946. évi VII. t.-c., valamint a 8400/946. M. E. sz. r., 8800/946. M. E. sz. r., 10.820/946. M. E. sz. rendeletben foglalt jogszabályok állapítanak meg.)

Dr. Ábrahám Mózes
Dr. Tardy Lajos

Az új büntető novella elmeorvosi szempontból

I.

A büntetőtörvények egyes fogyatékosságainak megszüntetéséről és pótlásáról szóló törvényjavaslat I. fejezet 1. §-a a következőket mondja: »Azt a személyt, aki tizennyolcadik életévének betöltése után bűntettet vagy vétséget követ el, ha a bűncselekmény beszámítását elmebetegsége kizárja, biztonsági őrizetbe kell helyezni.« A 3. § kimondja, hogy a biztonsági őrizet tartamát egyelőre egy évben kell megállapítani.

A bűnügyi elmekórtani gyakorlat szerint az elmeorvosszakértők általánosságban a következő esetekben szokták a beszámíthatóságot kizáró elmezavartságot megállapítani.

1. Acut vagy chronikusabb lefolyású valódi elmebetegség kapcsán a betegség lényegéből folyóan elkövetett bűncselekményeknél: pl. acut hasadásos elmezavarban (schizophreniában) szenvedő beteg üldöztetéses téveseszmék hatása alatt a vélt üldözőjét vagy üldözőit megöli vagy bántalmazza. Vagy pl. psychosis maniaco-depressivában (kedélybetegségben) szenvedő beteg a maniás phasisban a betegség lényegéből folyó hyperactivitásában, a kritikai functiók átmeneti hiányos működése következtében, kóros optimizmusában és éntudatemelkedésében hűtlen kezelés vagy sikkasztás bűntettét követi el. Ilyen és ehhez hasonló esetekben a bűntett elmekórtani szempontból, struktúráját illetőleg semmiben sem különbözik a beteg egyéb cselekményeitől, a különbség csupán az, hogy az ú. n. bűntett esetében a beteg cselekménye a társadalom érdekeit sérti. A schizophreniás processus pár hónapi fennállás után sok esetben nyomtalanul eltűnik, a beteg esetleg maradék nélkül meggyógyul. Adott esetben esetleg a beteg egész további életén át mentes marad minden kórlélektani jelenségtől. Ugyanígy a psychosis maniaco-depressiva lezajlik és a beteg teljesen visszanyeri betegség előtti énjét: a beteg az esetek messze túlnyomó részében minden személyiségváltozás nélkül meggyógyul.

Az idézett törvényjavaslat értelmében az ilyen elmebeteg biztonsági őrizetbe helyezendő, amelynek tartama legalább egy év. Ez az intézkedés semmiképpen sem fedi — úgy véljük — sem a társadalom helyes jogigényét, sem az elmebeteg elemi érdekeit. Amennyire helyes és jogos hogy minden szándékosan elkövetett bűntett büntettessék, annyira sérti jogigényünket, ha olyasvalaki részesül büntetésben, aki cselekményét mint egy betegség tünetét követte el és élte meg. A biztonsági őrizet kétségtelenül sok tekintetben büntetőintézeti jelleggel fog bírni, amelyben való tartózkodás a betegre nézve súlyos társadalmi hátrányokkal fog járni. Mint említettük, az elmebeteg a bűntett elkövetése után esetleg már hetekkel teljesen gyógyult lesz és a törvényjavaslat értelmében mégis egy teljes esztendőt kell eltöltenie a biztonsági őrizetben. Nem kétséges, hogy ez az intézkedés a meggyógyult bűntettes elmebetegnél újabb zavartsági állapot kitörését segítheti elő, vagyis a törvényjavaslat intézkedése a betegek ezen kategóriájára nézve semmiképen sem szolgálhatja a törvényjavaslat 2. §-ában foglalt ama célmeghatározást, amely szerint a biztonsági őrizet célja... »gyógyítás, illetőleg újabb bűntett vagy vétség elkövetésének veszélyével járó állapotának (közveszélyes állapot) megszüntetése.« A biztonsági őrizet tehát egyrészt teljesen indokolatlanul társadalmi bélyeget üt a betegsége következtében amúgy is igen súlyos helyzetben lévő elmebetegre, másrészt pedig még elősegítheti betegségének további fennállását, illetve újból való kitörését.

Javasolom ezért, hogy minden olyan esetben, amikor a bűntett elkövetőjénél minden kétséget kizáró módon megállapítást nyert annak elmebetegsége, akkor a bíróság a jelenleg fennálló gyakorlatot folytassa; az eljárás megszüntetése mellett a beteg elmegyógyintézetbe volna utalandó. Az ilyen esetekben a közveszélyesség csupán addig áll fenn, amíg a betegség tart, ennek időtartamára pedig a beteg úgyis elmegyógyintézetben marad. Ilymódon a biztonsági őrizetnek az egyik legfontosabb célja (újabb bűntett vagy vétség elkövetésének veszélye) megoldást nyer. A zárt intézetből való elbocsátás bírói szemle kapcsán történhetne.

2. Az elmekórtani szempontból számításba jövő bűnözők túlnyomó része nem az előző kategóriába (acut vagy chronikusabb lefolyású valódi elmebetegség) tartozik, hanem az ú. n. gyengeelméjűek és abnormis személyiségszerkezetűek közé (ez utóbbiakat az elmekórtan psychopathának nevezi). Ide tartoznak a korlátolt szellemi képességekkel birók, akiknél a lényegmegragadási képesség, az ok és okozati viszonyokba való belátni tudás, a cselekmények következményeinek

előrelátási képessége, az ítélőképesség fogyatékos, a tapasztalatok helyes felhasználása hiányos, viszont mások által való befolyásolhatóságuk kórosan fokozott. Ebbe a csoportba tartoznak az abnormis személyi szerkezettel biró ú. n. psychopathák, akik az átlagosnál erősebb ösztöndynamikájukkal, túlzott én-érvényesíteni akarásukkal, helytelen, célszerűtlen érzelemgazdálkodásukkal, végletes reactiókra való hajlamukkal, a vágytendentiákkal szembeni csökkent ellenállóképességükkel, kóros akarati impulsusaikkal teljesen normálisan fejlett intellektus mellett is gyakran tárgyai a büntetőigazságszolgáltatásnak. Közülük kerülnek ki a hochstaplerek, a nagyzási vágyuk által vezérelt csalók, a dologtalanok, a könnyen élni akarók, a hamiskártyások, a házasságszédelgők, stb. Miután a személyiségszerkezeti anomalia veleszületett idegrendszeri adottságon alapul, rendszerint nem, vagy csak alig befolyásolhatók.

A gyengeelméjűekkel és psychopathákkal szemben — éppen szinte állandó chronikus bűntettes lehetőségük miatt — fontos szempont a társadalom velük szembeni védelme. A tapasztalat szerint a bűnözők eme kategóriája rendszerint újból és újból visszaesik, orvosi vagy paedagógiai befolyásolása csak szük keretek között lehetséges, ellenben gyakran a személyiségben még meglevő szociális-etikai erőket kellően mobilizálni tudja fegyelmező hatás elérésére a hosszabb ideig tartó elzárás. A bűnözők eme kategóriájával szemben helyes a törvényjavaslat ama intézkedése, hogy a bűncselekmény elkövetése után — ha a gyengeelméjűségük vagy psychopathiájuk olyan fokú, hogy az jelentékeny mértékben alászállította szabad akarati elhatározóképességüket — hosszabb időre izoláltassanak a társadalomtól. A magunk részéről nem helyeseljük az e célt szolgáló intézmény nevéül a biztonsági őrizetet. Ez erősebben hangsúlyozza az izolálás tényét, mint pl. az orvosi praeventióét. A nagyobbfokban gyengeelméjű vagy psychopatha bűnözők veleszületett idegrendszeri alkatuknál fogva váltak bűnözőkké. Ezért még velük szemben is méltánytalan, ha a társadalom védelmét szolgáló izoláló intézmény már nevében is értékcsökkenést, társadalmi megbélyegzést jelent. Ezért javasoljuk, hogy a gyengeelméjű vagy psychopatha bűnözők elhelyezésére szolgáló intézmény neve semmit sem praejudicáló legyen, mint pl. »Átmeneti Intézet« (t. i. átmenet a bűnözők társadalmából a nem bűnözők felé). Az átmeneti intézetben való elhelyezés bizonytalan időre szóljon, de legalább egy évre. Az intézetben az elhelyezettek állandó elmeorvosi felügyelet és — ha ez lehetséges — kezelés alatt álljanak.

3. Végül az elmeszakértők számára a legnehezebb annak a kérdésnek eldöntése nagyon gyakran, hogy vajjon szimulációról van-e szó (vagy, legalább is a tünetek eltúlzásáról, ú. n. aggravatióról). A törvényjavaslat egyik legfontosabb célja nyilván annak a lehetetlen állapotnak a megszüntetése, hogy a bűnözők elmebetegséget szimulálva, magukat az igazságszolgáltatás alól kivonhatják. De a szimulálás kérdése jelentékeny mértékben az *elmeszakértők milyenségének* kérdése. Minél jobb az elmeszakértők szakképzettsége és minél magasabb azok etikai magatartása, annál több esetben sikerül a szimulációt mint olyant leleplezni. Véleményünk szerint a szimuláció kérdése csak másodsorban jogi, elsősorban elmeszakértői kérdés. Ha az eljáró elmeszakértők szakértelem és etikai magatartásmód szempontjából magasrendüek, akkor a gyakorlatban két eshetőség szokott megvalósulni: 1. Lehetséges, hogy a szakértők a szimulánsot mint ilyent teljes bizonyossággal leleplezik. Ez esetben nincs probléma, az igazságszolgáltatásnak semmi sem áll útjában. 2. Lehetséges, hogy nem lehet teljes bizonyossággal az elmebetegség lehetőségét kizárni, de a szimuláció lehetőségét is meggondolás tárgyává kell tenni az adott esetben. Ilyen esetben véleményünk szerint a tettes »Átmeneti Intézetbe« volna utalandó, bizonytalan időig tartó megfigyelésre. Ha az intézeti megfigyelés a szimulációt megerősíti, az eljárás szabályszerüen lefolytatható, ha az elmebetegség minden kétséget kizáró módon megállapítható, a tettes mint elmebeteg kezelendő. A tettes mindaddig az átmeneti intézetben tartandó, amíg a kérdés eldöntve nincs. Ha a »betegség« az átmeneti intézetben való tartózkodás ideje alatt »meggyógyul«, mielőtt még a szimulálás vagy betegség kérdése teljes bizonyossággal eldönthető lett volna, az intézet orvosainak valószínű véleményét kell a bírósági eljárás alapjául megtenni. 3. Végül elképzelhető, de a való-

Most jelent meg!

AZ EMBERI JOGOK MAI ÉRTELME

Irta:
Dr. SZABÓ IMRE
miniszteri tanácsos

A könyv részletesen tárgyalja az emberi jogok történetét, valamint közjogi és nemzetközi jogi vonatkozásait. Részletesen foglalkozik az Egyesült Nemzetek közgyűlése elé kerülő és az emberi jogok nemzetközi biztosítására vonatkozó deklaráció-tervezettel.

240 oldal Ára: 26.– forint

*

MEGRENDELHETŐ:

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja"

Budapest, V., Alkotmány-utca 12. szám
TELEFON: 120-034. POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZLA: 5303

ságban csak nagyon elvétve fog előfordulni, hogy a tettes szimulál ugyan, de olyan »szakértelemmel«, hogy a jól képzett szakértők előtt is mint valódi elmebeteg szerepel. Ilyen esetekben természetesen a valódi elmebetegekkel szembeni eljárás volna iránytadó.

Kétségtelen, hogy fenti javaslatok az elmebeteg bűntettesekkel szemben sokkal bonyolultabb eljárást kívánnak, mint a törvényjavaslat, melyet az uniformizáló rövidség jellemez. Ha mi minden elmebeteg vagy elmebetegnek látszó bűntettest legalább egy évre biztonsági őrizetbe helyezünk, lehet, hogy a társadalmat egyes bűntettlehetőségektől megóvjuk. De nem kétséges, hogy eme uniformizáló rendelkezés számos esetben olyan betegeket sújtana, akikkel szemben ez az eljárás semmiképpen sem lenne a helyes jogérzéknek megfelelő. Lehet, hogy a mi javaslatunk alapján egyszer-másszor egy-egy szimuláns megmenekül illetve csak rövidebb ideig tartó intézeti tartózkodás árán szabadul tette következményeitől, ami a törvényjavaslat intézkedésénél nem lehetséges. De mi úgy véljük : ha mi kellő szakértők bevonásával a minimumra csökkentjük a szimulálás lehetőségét, akkor érvényesüljön a BTK szelleme, amely szerint inkább meneküljön több bűnös, mint egy ártatlan szenvedjen. A törvényjavaslat indokolása arról beszél, hogy a törvényjavaslat a tett-büntetőjogról áttérést jelent a modern felfogású bűntettes-büntetőjogra. De ha mi minden elmebeteg vagy elmebetegnek látszó bűntettessel szemben uniformizáltan járunk el, akkor nemcsak nem haladtunk a tettes-büntetőjogi szemlélet felé, hanem ellenkezőleg súlyos visszaesést, regressiót mutatunk azon kor felé, amikor az elmebetegség büntetendő cselekmény jellegét viselte.

Úgy vélem, nem születhetett volna meg a törvényjavaslat szóbanforgó paragrafusa, ha a tárgyalások alatt elmeszakértőket meghallgattak volna. De nincs tudomásunk arról, hogy az Igazságügyi Orvosi Tanácsot, a Magyar Orvosok Szakszervezete elme, ideg és lélektani szakcsoportját vagy nagyobb tapasztalatú elmeorvosokat e tekintetben meghallgattak volna az illetékes igazságügyi fórumok. Nem kívánatos, hogy az új magyar BTK ilyen korszerűtlen és regressiót jelentő rendelkezést tartalmazzon. Ezért tartottuk szükségesnek a fentiekre a figyelmet felhívni.

II.

A benyujtás előtt álló, a BTK egyes hiányosságairól gondoskodó törvényjavaslat 2. fejezetének 11. §-a a következőket mondja : »Aki önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban olyan cselekményt követ el, ami a büntetőtörvények értelmében bűntett vagy egy évet meghaladó fogházzal böntetendő vétség — ha ez az állapota annak beszámítását kizárja — egy évig terjedhető fogházzal büntethető.« Bár a BTK jelenlegi ama rendelkezése, amely szerint az alkoholos öntudatzavartságban elkövetett bűncselekményre nézve teljes beszámíthatatlanság esete forog fenn, nem felel meg az általános helyes jogigényeknek, de a törvényjavaslat fent idézett szövegezése sem fedi az élet által teremtett és teremthető összes szükségleteket. A törvényjavaslat indokolása az önhibáján kívül ittasságba kerülésnek csupán két lehetőségét sorolja fel, nevezetesen : »Aki másnak vétkes cselekménye vagy véletlen következtében ittasodott le«, mentesül a büntetéstől. Az elmekórtani gyakorlat szerint azonban e két lehetőségen kívül még számos más alkoholos ittasságban, de önhibáján kívül elkövetett cselekménylehetséges. Nevezetesen gyakori eset, hogy pl. epilepsiás egyén alkoholtolerantiája olymérvű csökkenést mutat, (esetleg csak időszakosan), hogy az egyébként elenyésző mennyiségű alkohol súlyos brutalitás által jellemzett testi épség ellen elkövetett bűncselekményhez vezetett. Vagy chronikus alcoholismusban szenvedő egyének alkoholtolerantiája valami közbejött megbetegedés (pl. influenza) kapcsán ugyanilyen mérvű csökkenést mutathat. Abnormis személyiségszerkezetű egyének, ú. n. psychopathák gyakran erősebb affektusok által fenntartott állapotban jelentéktelen mennyiségű alkohol hatására súlyos affectushalmozódással, esetleg tudatborulással jellemzett állapotba kerülhetnek, amely állapotok bűncselekmények elkövetésére alkalmasak, de nem olyan fokúak, hogy önmagukban beszámíthatatlanságot jelentenének. Mindezen és hasonló esetekben a bűntettes »önhibájából« és nem mások könnyelműsége vagy véletlen kapcsán jutott ittas állapotba. Amennyire helyes és az általános jogigénynek megfelelő a törvényjavaslat intézkedése az önhibájából ittas állapotba jutott bűntettesek büntetésére nézve, ugyanilyen mértékben méltánytalan volna a büntetés azon esetekben, ahol a tettes kórosan elváltozott idegrendszeri alapon olyan mennyiségű alkohol hatására jutott részegségi állapotba, amely mennyiségek a rendes tapasztalás szerint semmiféle számbavehető változással az idegrendszer működésében nem járnak.

Fentiek alapján a törvényjavaslat olyan értelemben volna megváltoztatandó, hogy az alkoholos állapotban elkövetett bűncselekmény nem von maga után büntetést, ha a tettes azt valamely idegrendszeri betegség talaján kórosan csökkent tolerantia következtében kialakult ú. n. kóros ittassági állapotban követte el. Ennek eldöntése természetesen elmeszakértők meghallgatását tenné szükségessé. Az ú. n. kóros ittasság azonban csak az első alkalommal biztosítson bűntelenséget, visszaesés esetén — ha ez 3 éven belül történt — ellenkezőleg súlyosbító körülménynek számítson. A 3 évi időtartamot azért véljük célravezetőnek, mert az egyszer kóros részegségen átesett egyén 3 év elmultával bizonyos joggal következtethet arra, hogy alkoholelviselő képessége javulhatott.

Az alkoholisták elmeműködésének ismeretében nem célravezető a javaslat azon intézkedése sem, hogy bármily súlyos is legyen az önhibájából eredő ittas állapotban elkövetett bűncselekmény, a büntetés csupán egy esztendő ; az egy évnél kisebb időtartam fogházzal büntetendő cselekményekre pedig az ittasság büntetlenséget biztosít. Mi úgy véljük : az alkoholos állapotban elkövetett bűncselekmények számának csökkenése csak

akkor volna várható, ha a valóban önhibájából eredő ittas állapotban elkövetett bűncselekmények büntetéskiszabásánál ez a körülmény nemhogy enyhítené a büntetés mértékét, hanem még súlyosbító körülménynek számítana. Csak abban az esetben számíthatunk alkoholistáknál bizonyosfokú önfegyelmező activitásra, ha a kilátásba helyezett büntetés nagysága elegendő mértékű. A bíróság által kiszabott szabadságvesztés azonban nem fegyintézetben, hanem erre a célra szolgáló, elmeorvosok által is vezetett intézetben volna eltöltendő, ahol kísérlet történnék a büntettes alcoholismusának meggyógyítására és ilymódon a büntettes lehetőség csökkentésére.

Ilymódon tehát az önhibájából eredő ittasság a büntetés *időtartamának* megítélésénél súlyosbító, a büntetés *nemét* illetőleg enyhítő körülmény volna. Úgy véljük, hogy a kérdés ily természetű rendezése felelne meg a helyes jogigénynek és a bűnügyi elmekórtani tapasztalatnak. *Dr. Horányi Béla*

Valorizációs bírói gyakorlat

A P. I. 3.004/1947. sz. ítélet (MD. 1948. 64.) baleseti járadékkal kapcsolatos perben az *elhatátárolást átértékelés és a 105. JD. között* abban véli feltalálni, hogy a döntvény a kár összegét az esedékesség időpontjában mérve állapítja meg, — míg ha az esedékesség és a bírói ítélet meghozatalának időpontja között áll be az elértéktelenedés, akkor átértékelésnek van helye. A jogegységi döntvény azonban voltaképpen maga is átértékelő jogszabály, amely a meghozatalakor — 1943-ban — uralkodott aranypengő-fikció folytán nem vallhatott színt. A döntvény alkalmazási területén, a baleseti járadékon túl még kevésbbé áll meg ez a jogtétel; ha, tegyük fel, a kölcsön még az esedékesség előtt értéktelenedett el, az orvosszert egyedül az átértékelés nyujtja.

Egyre jobban állandósul az a gyakorlat, amely kirovó gyanánt a *Magyar Nemzeti Bank* ismeretes *indexszámait* veszi. Igy P. IV. 859/1947. és 2.131/1947., MJ. 1948. 82. és 139. A P. IV. 2.131/1947. sz. döntés szerint az »állandóvá vált« gyakorlat a Magyar Nemzeti Bank és nem a statisztikai hivatal indexszámait veszi alapul. Más az eset, amiről alább még szó lesz, ha a felek a stabil értékmérőt szerződésileg kötik ki.

Az átértékelés *mértéke* az újabb gyakorlatban is az eset speciális körülményeihez igazodik. Legmagasabban az alább ismertetendő HD. 1948. 42. valorizál: 80%-osan. Elég sok ítélet értékel át 50% körül. Igy a már fentebb említett P. IV. 2.131/1947. sz. ítélet a felszámolás alatt álló, tehát vagyonilag megrendült kft. ellen érvényesített vételárkövetelést; visszajáró előleget P. IV. 2.561/1947., HD. 1948. 18. mindkét fél behatóan mérlegelt vétkessége alapján, P. IV. 996/1947., MJ. 1948. 36. egyszerűen azon az alapon, hogy a pénzromlás minden következménye nem hárítható át a kötelezettre. Pengőben megítélt dollárkölcsönt és annak $9^1/_4$ évi kamatát P. IV. 3.523/1947., HD. 1948. 41. nem egészen 40%-ra valorizálja. Az államkincstárra nehezedő számos baleseti kártérítési kötelezettség a fentebb már idézett P. I. 3.004/1947. sz. ítélet szerint a valorizációnak 75%-ra való mérséklését teszi indokolttá; ugyanezzel az indokolással P. I. 119/1948., MD. 1948. 73. azonos esetben 70%-osan valorizál. P. IV. 2.921/1947, HD. 1948. 39. a hitelezőt jóerkölcsökbe ütköző magatartása miatt bünteti a valorizáció mérséklésével. A felek viszonyainak beható mérlegelésére példa: P. V. 2.018/1947., MD. 1948. 28.; az átértékelés — kölcsönnél — mintegy 50%-os.

Az 1928 : XII. t.-c. 11. §-ának az a tétele, hogy a feleknek az átértékelést szabályozó *megállapodása* irányadó, elvileg ma is élő jog, de nem minden korlátozás nélkül. A döntések jelentékeny része e szakasz értelmezése körül forog.

a) Az *aranynak vagy külföldi pénznemnek*, mint kirovónak alkalmazása elé a 670/1946. M. E. sz. rendelet perfelfüggesztő rendelkezései gördítenek akadályokat, amelyeket azonban ugyanezen rendelet előlegezésre feljogosító rendelkezései enyhítenek. Ily előleg megállapítására példa P. IV. 3.155/1947., MD. 1948. 54., amely svájci frank alapon valorizált 30.000, esetleg további 15.000 pengő ügyvédi költségkövetelésre 10.000 forint előleget ítélt meg. P. IV. 2.264/1947., MD. 1948. 27. és MJ. 1948. 80. az előleget havi részletekben ítéli meg. A Kúria az előlegek megítélésénél tekintettel van a kötelezett teherbíró képességére és arra is ügyel, hogy az előlegek a teljes követelést ne merítsék ki. Az előlegek után kamat csak a teljesítési határidő lejártától kezdődően jár. A »Pengővalorizáció« c. könyvem 56. oldalán ismertetett P. IV. 1.088/1947. sz. ítélet szerint azok az aranypengőkikötések, amelyek az akkori jogszabályokban az aranypengőre megállapított aranymennyiségeket alkalmazták kirovóul, a felfüggesztő rendelet hatálya alá esnek, — noha kikötésük egy jottával sem volt erősebb, mintha egyszerűen a rendelet szerinti aranypengőre hivatkoztak volna. Helyes P. V. 2.018/1947., MD. 1948. 28. és MJ. 1948. 45., amely ezt a kikötést nem arany kirovó gyanánt megállapításának tekintette, elutasította tehát a hitelezőt előleg iránti keresetével, ezzel szemben érdemlegesen belebocsátkozott a szóbanforgó kölcsönkövetelés valorizációjának kérdésébe és azt 50%-ra értékelte át. Ez a követelés jelzáloggal biztosított kölcsön volt. Fordított pozícióban került ugyanez a kérdés a Kuria elé a P. I. 1.536/1942., MD. 1948. 25. sz. ügyben, ahol ugyanilyen kikötés alapján bekebe-

Rövidítések: MJ. = Magyar Jog; MD., HD., PD.: lapunk magánjogi, hiteljogi, perjogi döntvénytárai.

lezett jelzálogjog törlése forgott szóban. A Kúria szerint az a kérdés, hogy a követelés mennyiben esik átértékelés alá, a törlési perben el nem bírálható, így tehát nem kellett foglalkozni azzal a kérdéssel, hogy az átértékelési igény érvényesítésének a 670/1946. M. E. sz. rendelet 2. §-a mennyiben szolgál akadályául. A már fentebb említett P. IV. 3.523/1947., HD. 1948. 41. sz. esetben az ügylet eredetileg dollárra szólott, mivel azonban pengőre szóló jogerős ítélet keletkezett a felek között, a szóbanforgó tartozás pengőtartozássá alakult át, mert az adóslevél helyébe az ítélet lépett és a dollárkikötés az átértékelésnek, még pedig a teljes átértékelésnek kikötésévé konvertálódik. A bírói gyakorlat szerint — és itt mutatkozik az éles ellentét a régi valorizációs törvény 11. §-ától — az ily kikötéstől el lehet térni, ha az átértékelés kikötött mérve az eset körülményeire tekintettel a méltányossággal ellenkezik.

b) Más értékállandósági kikötések is fordulnak elő. A P. VI. 1.183/1947., MD. 1948. 26. és MJ. 1948. 121. sz. ügyben a felek az ingatlanvételárat villanyenergia mindenkori ellenértékének, mint kirovónak az alkalmazásával valorizálták. A Kúria szerint ez a kikötés érvényes, de a hitelező annak alapján sem követelhet többet, mint az ingatlan jelenlegi értékét. A pénztartozással szembenálló reálérték, mint az átértékelés maximálója más döntésekben is előfordul. Kétszer eladott ingatlannak az első vevő által visszakövetelt vételárát P. V. 1.598/1947., MD. 1948. 11. ugyancsak az ingatlan mai értéke alapulvételével maximálja. Ennek a döntésnek a helyessége a kétszeresen eladó alperes rosszhiszeműsége folytán igen erősen vitatható ; nem meggyőző a Kúriának az az indokolása, hogy »a felpereseknek az ügylethez fűződő vagyoni érdeke az általuk elsődlegesen követelt ingatlan értékénél többre nem tehető és így a kártérítési összeg ezt a vagyoni érdeket meg nem haladhatja.« A visszajáró vételárkövetelés tiszta pénzkövetelés, amelyet az ingatlanhoz hozzákötni nem méltányos. Ámde a maximálásnak ez a módja előfordul áru (gyufa) vételáránál, amelyet P. IV. 1.110/1947., MJ. 1948. 77. az. átszámítási táblázat helyett az alacsonyabb napiár alapulvételével határozott meg. Ha viszont üvegalapon való valorizálással 1.82 P 4.15 Ft-ot, az indextáblázat szerint pedig csak 1.54 Ft-ot adna : P. IV. 2.832/1947., HD. 1948. 42. az utóbbi alapon valorizál, de csak 80%-osan. Gyertyánpallóvaluta bírói elismerésének tekinthető az alább ismertetendő P. IV. 1.744/1947., MJ. 1948. 190. al. közölt eset.

Szerteágazó joggyakorlat fejlődött ki a *búzakikötések* esetében. A MD. 1948. 90. alatt közölt P. V. 3.273/1947. sz. ítélettel eldöntött esetben a felek az 1946 áprilisában foganatosított foglalás során egyeztek meg a búza vagyonváltsági árfolyamának kifizetésében. Az adós a régi árfolyam utolsó napjának délutánján és idő előtt teljesített fizetéssel akarta tartozását kiegyenlíteni. A Kúria ezt joggal való visszaélésnek minősítette. Minthogy azonban a búza ezidőszerinti vagyonváltságárfolyamán való fizetés lényegesen eltér az indextáblázat alapján nyerhető ellenértéktől, a Kúria nem kötötte magát a felek által kikötött átszámítási módhoz és mérsékelt valorizációt alkalmazott. Ugyancsak a régi búzaárfolyam utolsó napján való gyors fizetés szerepel az idézett döntvény jegyzetében említett P. VI. 1.097/1947. sz. ügyben, megállapította az adós haszonbérlők fizetési késedelmét és lényeges szerződésszegését. Egyéb, könyvemben részben már említett döntéseket közölnek MD. 1948. 72. és e döntvény jegyzete. Búzának in natura szolgáltatására vonatkozó kötelmekre kihat a 11.070/1947. Korm. sz. rendelet egyes magánjogi tartozások teljesítésének szabályozása tárgyában.

A bírói letétnek az átértékelés szempontjából bírt jelentőségével több döntés foglalkozik. P. V. 1.001/1947., MJ. 1948. 44. szerint a pénzösszegnek teljesítés végett felajánlása közömbös akkor, ha az adós azt visszautasítás esetén nem helyezi bírói letétbe. Ez az álláspont nem helyes, mert az adósnak a bírói letétbehelyezés nem kötelessége, csak joga. A P. V. 1.598/1947., MD. 1948. 11. sz. esetben az ügyletkötés idején 100 pengő 283 forintnak felelt meg, míg az 1944 május 2-án — tehát még az aranypengőrendeletek hatása alatt — történt bírói letétbehelyezés időpontjában csak 120 forintnak. A Kúria szerint tehát a hitelező a csak számszerű összegben felkínált vételárat, amelyet az I. r. alperes »nem részteljesítésként ajánlott fel«, elfogadni nem volt köteles és így a bírói letétbehelyezésnek kötelemszüntető hatálya nincs. Ez a döntés túlmerev ; a felajánlás alkalmával a hitelező köteles lett volna készségét kijelenteni aziránt, hogy a felajánlott összeget résztörlesztésül átveszi. Hasonló kérdés merült fel a P. V. 2.018/1947., MD. 1948. 28. és MJ. 1948. 45. sz. esetben, midőn az 1945 augusztusában és novemberében bírói letétbe helyezett összegekről — egyebek között — a bírósághoz beadott keresetlevél alapján állapította meg a Kúria, hogy a felajánlás teljes kiegyenlítésül történt.

Nem valorizálhatónak tekinti P. IV. 2.966/1947. a község elleni követelést, minthogy a község ellen valorizációnak csak kikötés alapján van helye és ilyen kikötést a községi bíró és jegyző érvényesen csak képviselőtestületi felhatalmazás alapján írhattak volna alá.

A *jelzálogjog valorizációjának* kérdésében tudatosan éles az eltérés a régi törvénytől. P. V. 880/1948., PD. 1948. 37. ezt az eltérést elsősorban gazdasági érvekkel támasztja alá. Utal arra, hogy az átértékelendő jelzálogjogot követő rangsorban telekkönyvi jogot szerzők jogsérelmének lehetősége igen szűk. Az adott esetben biztosítéki jelzálogjog átértékelése forgott szóban, amely esetben a későbbi jogszerzők a biztosított követelést körültekintőbben kötelesek vizsgálni, különösen ha a követelés aranypengőben van bejegyezve, amely bejegyzési mód utal az értéktartási szándékra. A jelzálogul lekötött ingatlanok tehát az átértékelt követelés fedezetéül is szolgálnak. Konkluziójában azonos ezzel, valamint a fentidézett könyvem 63—64. oldalain idézett korábbi döntésekkel P. 1.536/1942., MD. 1948. 25., amely

aranypengőre szóló keretbiztosítéki jelzálogjogra megállapítja, hogy a jelzálog a keret erejéig az átértékelt követelésért is felel. Ebben az ügyben a per törlésre irányult; ebbe a kereseti kérelembe a Kúria szerint nem értetődik bele az, hogy az alperes a megállapítandó átértékelt összeg ellenében köteleztessék a törlésre. Ha azonban a felperes kereseti kérelmét az átértékelt összeg megállapítására is kiterjesztené és annak fizetését törlés ellenében a perben felkínálná, úgy feltételezhető, hogy a Kúria a törlési perben sem zárkózna el az átértékelés mérvének megállapításától. A még nem közölt P. V. 2.014/1947. sz. ítélet közönséges, tehát nem keretbiztosítéki jelzálogjogra is megállapítja, hogy a bekebelezett követelésben »bennefoglaltatik az esetleges átértékelés folytán előálló követelés is, amely nem új követelés, hanem azonos a bekebelezett követeléssel és csak a változott pénznemben és ennek megfelelő értékben határoztatik meg.« Ez a gyakorlat a védő igény kedvezményezése a támadó igénnyel szemben: nem mondja meg, legalább is pozitíve, hogy mennyit fedez a jelzálogjog és mennyit ítélne meg vagy mennyit sorozna a sorrendi tárgyaláson kielégítés tűrése iránti perben, törlést azonban nem ad, kiindulván abból, hogy még ha akármilyen kicsi is a jelzálogjog által biztosított összeg, az az alapösszegnek és a valorizációs »többlet«-nek legutoljára maradó részét is biztosítja. Helyesebb lenne és jobban szolgálná a gyakorlat érdekeit egy oly világos állásfoglalás, amely megmondaná, hogy a követelés átértékelődésével együtt átértékelődik-e maga a jelzálogjog is; az igenlő válasz összhangban állana a pengővalorizációs gyakorlat eddigi irányával. A budapesti törvényszék 21. Pf. 850/1948. PD. 1948. 45. alatt közölt döntése igen ingadozó elvi kijelentések mellett ad helyt jelzálogjog valorizációja iránti per feljegyzésének. Adótartozás biztosítására szolgáló jelzálogjog nem valorizálható — a 4.270/1948. Korm. sz. rendelet a bekebelezett pengőadóhátralékok törlését rendeli el.

A könyvem 70. oldalának végén említett *fixitas ex lege* újabb példája P. IV. 984/1947. MJ. 1948, 138.; az ítélet az infláció idején (1945 szeptemberében) tanusított fizetési késedelem — nem szerződésszerüen történt pénzátutalás — miatt az eladónak ellátási jogot ad.

A *gazdasági lehetetlenülés* körül kifejlődött gyakorlat az eddigi elveken épül tovább, egyes kérdések tekintetében azonban az ítéletek új jogelveket is mondanak ki. Nem mentesíti az eladót a szállítás alól az a tény, hogy az eladó gyártelepén az ostrom előtt megvolt félkész és készárukészlet elveszett, mert a vétel tárgya *nem egyedi áru* volt (P. IV. 1.138/1947., MJ. 1948. 53.). Ellenkezőleg P. V. 2.365/1947., MD. 1948. 70.: az eladó borkészlete elpusztult a háborús események következtében és erre sikerrel lehet hivatkozni.

A P. IV. 1.138/1947. sz. döntés szerint a vételár előrefizetése esetén is van gazdasági lehetetlenülés akkor, ha a vételárnak az indextabella szerint átértékelt összege és az áru mai ára között jelentékeny eltérés van. Fennforog ez az aránytalanság, ha az átértékelt vételár 7.200 forint, az árunak ítélethozatali értéke 15.000 forint. Az adott esetben a Kúria az eladót a megrendelt áru felemennyiségének szállítására kötelezte. A P. IV. 2.508/1947., MJ. 1948. 101. sz. esetben, amidőn az ítélethozatalkori vételár körülbelül 45%-kal haladta meg az előre lefizetett vételár átértékelt összegét, a Kúria nem állapított meg gazdasági lehetetlenülést és az ügyletet változatlanul hatályában tartotta, utalva arra, hogy a teljesítésben késedelmes eladó a vételárat már négy és fél éve felvette és használja. P. IV. 2.561/1947., HD. 1948. 18. nem gazdasági, hanem közönséges lehetetlenülés gyanánt tárgyalja azt az esetet, amidőn a per tárgyát képező másodosztályú görög gyanta a magyar piacon nem kapható. Az adott esetben a Kúria mindkét felet hibásnak minősítette és ennek alapján az előre fizetett vételárat 50%-os valorizációval ítélte vissza, elzárkózott azonban az elől, hogy az átértékelés mérvének meghatározásánál irányónak magát az árut tekintse. P. IV. 1.330/1947., MJ. 1948. 148. nem teljesítésre marasztal,

Október hó folyamán

A JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

kiadásában jelenik meg az

1949. évi ÜGYVÉDI ZSEBNAPLÓ

Tartalmazza: a polgári és büntető illetéktáblázatot, valorizációs táblázatot, peres és perenkívüli ügyvédi díjszabást, polgári és büntető értékhatárokat, betűrendben a törvénykezési, okirati, közigazgatási illetékeket, közjegyzők díjait stbit,

HÓFEHÉR PAPIRON — MŰBŐR KÖTÉSBEN. ELŐFIZETÉSI ÁRA: 15.— Ft.

A 15.— forintos előfizetési ár a 41—41 postatakarékpénztári csekkszámlánkra fizetendő be.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY KIADÓHIVATALA

BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-UTCA 12 POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZÁMLA SZÁMA: 41—41

hanem minthogy egyik félben sem lát komoly készséget a teljesítésre, a feleket elállásra jogosítja fel akként, hogy az eladót kártérítésre kötelezte, amely kár méltányosan megosztandó akkor, ha a vevő is hibás. Kimondta a Kúria, hogy a bíróság az anyagi jogszabályokat *hivatalból* tartozik alkalmazni és ez a hivatalbóliság kiterjed arra is, hogy a teljesítési igény hivatalból alakul át kártérítési követeléssé. Ha tehát a felperes a fellebbezési eljárásban terjeszt elő másodlagosan kártérítés iránti kérelmet, az nem keresetváltoztatás és nem is új kereset. A még az első világháború idejéből való 641. EH. kimondotta, hogy az a kötelezett, aki elvállalt kötelezettségének saját hibájából nem tehet eleget, nem védekezhetik a teljesítés utólagos lehetetlenülésével. Ez a jogszabály azonban P. V. 2.365/1947., MD. 1948. 70. szerint nem alkalmazható a késedelem alatt bekövetkezett gazdasági lehetetlenülésre akkor, ha a lehetetlenülés az ország egész területére kiterjedő háborús események, tehát oly erőhatalom eredményeként következett be, amelynek a hatása alól senkisem vonhatta ki magát még kellő előrelátás mellett sem. P. IV. 1.398/1946., MJ. 1948. 60. és HD. 1948. 17. szerint az adósnak a gazdasági lehetetlenülésre való hivatkozását az sem zárja ki, hogy a lehetetlenülést előidéző időmulásnak az ő késedelme volt az oka. A Kúria ezt az esetet is olyannak minősítette, amidőn az ügylet a kölcsönös kötelezettségek módosításával sem tartható fenn és megismétli a P. IV. 1.330/1947., fentebb már ismertetett döntésében kifejezett azt a jogelvet, hogy a teljesítési kötelem hivatalból alakul át kárkövetelésssé, még akkor is, ha a felperes ily irányú kérelmet nem terjesztett elő.

A valorizáció szurrogátumai közül a Pp. 413. §-a többi ítéletben szerepel. A P. I. 3.106/1947., MD. 1948. 80. sz. ügyben a balesetet szenvedett a Pénzintézeti Központ revizora volt és ma természetszerűen sokkal nagyobb jövedelmet élvezne, mint az 1946 februárjában megtörtént baleset időpontjában; a baleseti járadékot a Kúria természetszerüen a ma elérendett jövedelemhez idomította. A Kúria azonban feleslegesnek tartotta annak kimondását, hogy a károsultak a revizori jövedelmek további emelkedése esetén új pert lesznek jogosítva indítani, minthogy ez a joguk magából a törvényből következik és a még meghatározhatatlan jövőbeli emelkedéseket megítélni amúgy sem lehetne. Hasonlóképen perjogi kérdést dönt el P. V. 2.580/1947., PD. 1948. 20. is. Az a korábbi ítélet, amely az 1943 július 1-től 1945 július 31-ig napjáig terjedő időre a járadék felemelése iránti keresetet elutasította, nem bír ítélt dolog hatályával valamely későbbi időszak tekintetében megindított perben. A Kúria a korábbi perben hozott és jogerőre emelkedett fellebbezési bírósági ítélettel szemben megállapította, hogy az állandó gyakorlat szerint az ingatlaneladással kapcsolatban létesített életjáradéki szerződés nem biztosítási szerződés, hanem életjáradéki szerződéssel vegyes adásvételi ügylet és így nem az életbiztosítási ügyletek valorizációjára irányadó speciális szabályok, hanem a Pp. 413. §-a alkalmazandó. P. III. 1.273/1947., PD. 1948. 21. szerint a Pp. 413. §-ára alapított per érdemi letárgyalásának nem akadálya az, hogy az alapper iratai elvesztek, mert még a fellebbezési bíróság is köteles az iratokat pótolni, vagy ha ez nem sikerül, akkor a pert újból letárgyalni. Figyelemreméltó az indokolás megállapítása: »Az alakszerűségek merev alkalmazása a népi jogszolgáltatással nem egyeztethető össze.« P. VI. 1.523/1947., PD. 1948. 22. szerint az a körülmény, hogy kártérítésre jogosult több testvér közül egyesek elhaltak, nem alap a Pp. 413. §-ának alkalmazására, mert a gyermekek javára megállapított kártérítés őket nem együttesen, hanem külön-külön illeti meg.

Mellőzi a valorizációt, tehát nem pengőről számít át forintra, hanem közvetlenül forintértékben állapítja meg a balesetet szenvedett keresetét MD. 1948. 78. 1944-ben történt tartozáselismerés alapján. P. IV. 1.744/1947., MJ. 1948. 190. az alperest 21 köbméter gyertyánpallónak, vagy e famennyiség a Gyosz. által megállapított ellenértékének szolgáltatására kötelezte. Magyarázható természetesen ez az ítélet úgy is, hogy az elismert tartozást gyertyánpallónak, mint konkrét kirovónak az alkalmazásával valorizálta.

Az 1.120/1948. Korm. sz. rendelet, tehát jogszabály által megállapított pengőösszegeket (a biztosító magánvállalatok alaptőkéjét és biztosítási alapját) a korábbi rendelet által pengőben meghatározott összegek helyett azok másfélszeresének megfelelő forintösszegben határozza meg.

Dr. Vági József

Választott bíráskodás és tervgazdálkodás

A választott bíráskodás beillesztése a jogi rendbe mindig nehéz probléma volt. Mivel a magánjogi szerződéses jogviszonyok és a közjogi bíráskodás határán fekvő intézményről volt szó, sok elméleti és gyakorlati jogász elutasító álláspontra helyezkedett. A máosdik világháború óta lefolyt társadalmi változások ismét ráterelték a figyelmet a választott bíráskodás intézményére.

Jelentőségének növekedését egyesek praktikus okokkal magyarázzák, mások pedig politikai okokra mutatnak rá. Mind a két ok másodlagos, nem ok, csak okozat. Az a magyarázat, hogy a választott bíráskodás elterjedése fordított arányban áll a törvénykezési viszonyok minőségével (praktikusok), első pillanatban igaznak látszik. A választott bíráskodás kétségtelenül gyorsabb,

símább menetű, mint a rendes bíráskodás, nem áll fenn az a veszély, hogy hiányzik a bírák gazdasági szakismerete. De a XIX. században kodifikált perrendtartások kimerítő intézkedései a választott bíráskodással kapcsolatban a fenti tételt megingatják. Miért volt szükség még külön választott bíráskodás útján is gondoskodni a magánjogi érdek megvédéséről és érvényesítéséről? Nem valószínű, hogy a kodifikátorok a jogszolgáltatás megromlását, lassúbbá válását várták művüktől. Egyébként is ismeretes, hogy a választott bíráskodás intézménye, különösen társadalmi forradalmak, termelési korszakok határán emelkedett nagy jelentőségre. A római császárság nemességét, a középkor feudális rendjeit és céheit, a francia forradalmárokat, a modern kapitalista trösztöket és kartelleket nem az eljárási szabályok minősége, hanem osztályérdekeik késztették a választott bíráskodás fokozott felhasználására. Az a tény, hogy a választott bíráskodás éppen a gazdasági életben örvendett nagy elterjedettségnek és nem pl. a becsületügyekben, nemcsak azt bizonyítja, hogy itt szükség volt a rendes bírói eljárásnál gyorsabb eljárásra, hanem azt is, hogy az uralkodó osztályok által létrehozott jogszabályok — anyagi jogszabályok — a gazdasági viszonyok átalakulása folytán az osztályok helyzetének eltolódása miatt, magára az uralkodó osztályra váltak kényelmetlenné. Amikor — a nagy francia forradalomban — a történelem folyamán először használták fel a választott bíráskodást az elnyomott osztályok, a forradalom leverése után a győztes uralkodó osztályok óvatosságból kiemelték a választott bíráskodást magánjogi jellegéből és lassan proceszualizálták, gondosan vigyázva arra, hogy a választott bíróságoknak módjában álljon nem a fennálló anyagi jog értelmében elbírálni a vitás ügyet. (L. Magyari Géza.)

Összefoglalva meg kell állapítanunk, hogy a választott bíráskodás intézményének az eddigi jogrendszerekbe nehezen beilleszthető volta, továbbá az a tény, hogy a választott bíráskodást az uralkodó osztályok gazdasági érdekében használták fel, azt bizonyítják, hogy a választott bíráskodás mint jogi intézmény egyenes származéka a társadalmakban fennálló osztályellentéteknek, valamint fényesen bizonyítja a marxizmus ama tételét, amely szerint a jog csupán az osztályok törvényre emelt akarata és olyan, amelynek tartalmát az osztályok életfeltételei adják. Nyilvánvaló, hogy a polgári állam választott bíráskodása teljesen átalakult a szocialista tervgazdálkodási rendszerben.

A Szovjetunióban, a klasszikus tervgazdálkodás hazájában már 25 évvel ezelőtt felismerték a választott bíráskodás intézményének jelentőségét. Már 1922-ben felállították az állami választott bíróságokat a legfelsőbb szovjet által kiadott rendelkezések értelmében. A szovjet választott bíráskodás annyira különbözik az eddigi ismert választott bíráskodástól, hogy pl. Abramov professzor szerint nem is bíróság, mivel jogi jellege, szervezete és módszerei különböznek a rendes bíróságokétól. Nézeteinek helyességét bizonyítja, hogy a szovjet rendes és különleges bíróságok szervezetéről szóló törvény valóban említi a választott bíróságokat.

Miben egyezik és miben tér el a szovjet választott bíráskodás általában a bíráskodástól, különösen pedig a választott bíráskodástól? Meg kell állapítani, hogy a szovjet bíróságnak és választott bíróságoknak végeredményben egy céljuk van: meg kell védeni mindazokat a jogokat és törvényeket, amelyeket a szocialista államberendezés, alkotmány és tervgazdálkodás megteremtése során megalkottak. Már a kommunista pártok XVII. összszövetségi kongresszusa is hangsúlyozta a választott bíráskodás nagy jelentőségét a szocialista forradalom törvényeinek megvalósítása terén.

Az 1931. évi 203-as rendelet megállapítja a választott bíróságok céljait és szervezetét. A választott bíráskodás a hivatalok, üzemek és kollektivizált szervek tervgazdálkodásából származó szerződéseinek és anyagi természetű vitáinak eldöntésére hivatott. A rendelet pontosan körülírja, hogy ugyanazon szakigazgatáshoz tartozó szervek, szövetkezetek, állami bankok vitás ügyeiben, valamint 5.000, illetve 3.000 rubelen aluli ügyeiben nem a választott bíróságok döntenek. A választott bíróság szervezetére, egyszersmind jogi jellegére legjellemzőbb állami, állandó, de egyszersmind választott volta. Választott bíróságot állítanak fel:

a) minden helyi szovjet mellett olyan vitás ügyek elrendezésére, amelyekben legalább az egyik fél összszövetségi jellegű;

b) a szövetséges köztársaságok gazdasági szovjetjei mellett oly vitás ügyek elrendezésére, amelyek közül az egyik fél a Szövetséges Köztársaságok központi szerve, vagy összszövetségi jellegű:

c) minden autonom köztársaság népbiztossága mellett, kerületi, vidéki és autonom kerületi végrehajtóbizottságok mellett egyéb vitás ügyek elrendezésére.

Az állami választott bíráskodás választott intézmény. A választást a helyi szovjetek, Szövetséges Köztársaságok gazdasági szovjetjei, az autonom köztársaságok népbiztosságainak szovjetjei végzik. A választott bíróság egy választott bíróból és a felek képviselőiből áll. Abban az esetben, ha nem sikerült megegyezésre jutni, a választott bíró még két további választott bírót hozhat be. A választott bíróság bármely szervtől, hivataltól felvilágosítást kérhet. A választott bíróság amellett, hogy ellenőrzi az üzemek szerződéses teljesítéseit, közvetve ellenőrzi az üzemek és egyéb szervek tervgazdálkodását. Abban az esetben, ha a terv teljesítését veszélyeztetve látja, vagy a szervek elégtelen módon járnak el a terv teljesítése terén, jelentést tesz a megfelelő munkás és paraszti szervekhez, sőt az üzemek igazgatóit, főkönyvelőit elégtelen működésük esetén pénzbüntetéssel sujthatják. Ez az organizációs funkció az, amely miatt kétségbe vonták a választott bíráskodás bírósági jellegét. Organizációs céljainak elérésére a szövetséges és autonom köztársaságok, valamint kerületek jogi osztályain belül működnek.

A választott bíráskodás ítéleteit nem lehet megfellebbezni, ítéleteinek végrehajtását a válasz-

tott bíróság kikényszerítheti s a központi szervek bü ıtetőjogilag is felelősek a választott bíráskodás ítéleteinek végrehajtásáért.

A választott bíráskodás feletti felügyeletet a választó szervek gyakorolják, megváltoztathatják a választott bíróság rendelkezéseit, vagy újbóli elbírálás alá bocsáthatják az ügyet.

A rendelet a Szovjetunió törvényei, rendeletei és az általános gazdaságpolitikai irányelvek betartására kötelezi a választott bíróságokat.

A magyar választott bíráskodás átalakításának, a tervgazdálkodáshoz és az államosításhoz való alkalmazásának problémája ma a legsürgősebben megoldandó jogi kérdések közé tartozik.

E kis ismertetéssel kívántunk hozzájárulni a probléma tisztázásához. *Dr. Danyi Dezső*

Tulajdonjog a dolgozók államában

Az individuál kapitalista államnak a római jog alapján fejlődött magánjoga a tulajdonjog tartalmát akként határozta meg, hogy az : teljes és kizárólagos jogi hatalom valamely dolgon, — amely magában foglalja a kizárólagos birtoklás, használás, valamint a tetszésszerinti rendelkezés (elidegenítés, hasznosítás, vagy nem hasznosítás, megrongálás, megsemmisítés) jogát is.

A tulajdonjognak ez a tartalma magán viseli keletkezésének és céljának ismérveit : a hatalmi oldalnak és a kizárólagosságnak, valamint a tetszésszerinti rendelkezés jogának erős kidomborítását, viszont a közösség érdekeinek teljes figyelmen kívül hagyását ;

mindez nyilvánvalóan a társadalom már vagyonos részének érdekében alakult ki ebben a formában.

Eleinte az ilytartalmú tulajdonjog valóban és teljesen korlátlan hatalom volt a dolog fölött, a termelési viszonyok és a társadalom fejlődése azonban már az individuál kapitalista államokat is kényszerítette, hogy ezt a teljes és kizárólagos hatalmat az állam érdekéből — többé-kevésbbé — szűkítsék.

Ezek a szűkítések azonban nem változtattak a tulajdonjognak azon az alapjellegén, hogy a tulajdonjog elsősorban és majdnem kizárólag jog,

az erre a nézőpontra figyelemmel épült jogrendszerek továbbra is azt a célt szolgálták, hogy a már vagyonosak tulajdonjogát mindenkivel — még az állammal szemben is — megvédjék és a korlátlan további vagyonszaporítást lehetővé tegyék.

A dolgozók állama a tulajdonjogot egészen más szemmel nézi és szabályozza : abból indulva ki, hogy tulajdonjog csakis szervezett társadalomban képződhetik, mert csakis ez tud az egyénnek mások önkényes és erőszakos tényei ellen védelmet adni, — hogy továbbá a szervezett társadalomban az egyéni érdeknek a közösség érdeke mindenkor és mindenben felette áll,

a tulajdonjogot olyan a *közösség* által valamely dolog felett az egyénnek juttatott hatalomnak tekinti, amelynek tartalmát maga a közösség, még pedig saját érdekeinek elsősorban való szemelőtt tartásával és annak is figyelembevételével állapítja meg, hogy minden egyéni tulajdon egyben része a közösség tulajdonának : a nemzeti vagyonnak is.

Ez a tulajdonjog már nem lehet teljes és kizárólagos jogi hatalom a dolgon, hanem csupán olyan hatalom, amelyet a tulajdonos dolgán csakis a jó családapa gondosságának mértéke szerint és a közösség érdekeinek mindenkor való szem előtt tartásával jogosult és köteles gyakorolni.

A dolgozók társadalma nem tűrheti a dolog észszerűtlen használását, az észszerűtlen, hanyag vagy tudatlan gazdálkodást és semmiesetre sem engedheti meg a dolognak — mint a nemzeti vagyon részének — tetszés szerinti, puszta szeszélyből, súlyos gondatlanságból, avagy vaskos tudatlanságból való megrongálását, vagy megsemmisítését sem,

hanem annak fejében, hogy lehetővé teszi, hogy valami valakinek tulajdona legyen, megköveteli, hogy az illető tulajdonos a dolgot a jó családapa gondosságával és az észszerű gazdálkodásnak megfelelően birtokolja, tartsa karban, használja és hasznosítsa, — ezenfelül tartózkodjék minden olyan tevékenységtől és mulasztástól, amely a dolog megsemmisítését, vagy használhatatlanná válását vonja maga után és így a közösség érdekeit is sérti.

Bele kell vinni a köztudatba, hogy a tulajdonjog kötelességgel is jár : a tulajdonos hatalmát a dolgon a közösségtől nyervén, azt csakis a közösség megbízottjaként gyakorolhatja,

tehát saját érdekeit és tetszését csakis a közösség érdekeit nem sértő mértékig elégítheti ki.

Ebből pedig következik, hogy tulajdonának tárgyait a jó családapa gondosságával köteles kezelni, karbantartani, használni és hasznosítani,

és következik az is, hogy senki nem jogosult puszta szeszélyből — kellő gazdasági, vagy egyéb ok és cél nélkül — még saját dolgát sem megsemmisíteni, használhatatlanná tenni, vagy hasznosítatlanul hagyni,

nem pedig nemcsak szándékosan, de súlyos gondatlanságból, vagy vaskos tudatlanságból sem.

Megfontolandónak tartom, nem volna-e célszerű a közfelfogás megfelelő átalakítása céljából ezt az elvet — ha szankció nélkül is —, de jogszabály alakjában kimondani,

sőt — nézetem szerint — szóbajöhetne az is, hogy azokban az esetekben, amelyekben a dolog értéke, fontossága, nehezen pótolhatósága a dolognak a közösség érdekében való fokozottabb védelmét teszik indokolttá, a szabály ellen vétőt megfelelő joghátrány is sujtsa. *Mecsér Jezsef*

SZEMLE

I.

A Jogtudományi Közlöny szerkesztőbizottsága új összetételben jelentkezik ma olvasóink előtt. A változások közül mindenekelőtt nagy sajnálattal tölt el, hogy egyik alelnökünk, Teller Miksa hosszas betegeskedése miatt lemondott tisztéről, mert nehezére esik a szerkesztőbizottság munkájában tevékenyen résztvennie. A Jogtudományi Közlöny barátai jól tudják, mit jelent Teller Miksa lapunknak. Évtizedekig volt lapunk főmunkatársa s az 1946-ban megindult új folyamunknak is egyik fő oszlopa maradt kitűnő cikkeivel és bölcs tanácsaival. Minthogy teljes szellemi frissességében vonult vissza, reméljük, hogy lapunk hasábjain ezentúl is gyakran fogunk találkozni nevével. — Több más értékes munkatársunk is részben másoldalú elfoglaltságára, súlyos betegségére, részben pedig nyugalomba vonulására hivatkozva mondott le tagságáról.

Szerkesztőségünk viszont új erőkkel gazdagodott. Már a Magyar Joggal történt egyesülés alkalmával sikerült megnyernünk Hajdu Gyula igazságügyi államtitkárnak és Nagy László ügyvédnek a közreműködését. A még fennmaradó hézagokat is jeles új munkaerők bekapcsolásával töltöttük ki. Új támaszaink névszerint: Marton Géza professzor, Nagy Miklós, a budapesti Itélőtábla elnöke, Feri Sándor közjegyző, Schultheiss Emil professzor, Szászy István professzor és Zalán Kornél igazságügyminisztériumi osztályfőnök. Ezzel az új gárdával megerősödve eredeti célkitűzéseink szellemében fogjuk folytatni munkánkat: a jogtudomány elmélyedő elméleti és gyakorlati művelését, és ezzel az új demokratikus jogrend kiépítésének elősegítését.

II.

Hévizi jogászvándorgyűlés

A magyar jogászság, a magyar értelmiség számottevő rétege az ország építésében mind fokozottabb mértékben történő részvállalásának beszédes bizonyítékaként, 1948 szeptember 23-tól 26-ig Hévízfürdőn országos jogász-vándorgyűlés lesz. A vándorgyűlés rendezője a Magyar Jogászszövetséget előkészítő bizottság.

Ez az elnevezés jelenti a jogászi képesítésű értelmiségiek újraszervezésének a kezdetét, jelenti azt, hogy a népi demokrácia útján a szocializmus felé haladó országunk megnövekedett és fokozódó, jogászok által kielégítésre váró szükségleteinek biztosítására, a demokratikus jogászság sorait rendezi. Ez a rendezés a haladás irányában, a helyes értelemben vett tudományosság jegyében most már nemcsak lehetőségekkel, hanem eredménnyel is biztat. A Magyar Jogászszövetség, amely hivatva lesz az érdekképviseleti, társadalmi és tudományos jogászszervezeteket egybefogni és ezeket a magyar népi demokrácia célkitűzéseinek megfelelően, az ebben az irányban működő jogászok megérdemelt tekintélyének öregbítése mellett, a jó munkára megszervezni, zászlaját ugyancsak a vándorgyűlésen fogja kibontani és szervezeti kérdéseit, azokat a gondolatokat, amelyek a létrehozás alapját jelzik, a közigazgatási, a tudományos és gyakorlati élet területén működő jogászok fogják kifejteni. A Magyar Jogászszövetség problémáiról a vándorgyűlésen ifj. dr. Kovács István ügyvéd, dr. Szebenyi Endre államtitkár, dr. Marton Géza egyetemi professzor, dr. Móra Mihály kúriai elnöki tanácsos és egyetemi professzor, dr. Sváb Miklós, dr. Joanovich Emil és dr. Vadas György ügyvédek, dr. Böszörményi Imre főállamügyész és dr. Reznyák László ügyvéd fognak szólni.

A vándorgyűlés megnyitó előadását 1948 szeptember 24-én, pénteken dr. Ries István igazságügyminiszter fogja tartani.

A megnyitást követően kerül sorra a gyűlés legnagyobb terjedelmű témája: »*Jogfejlődés a népi demokráciában*«. Főelőadója dr. Hajdu Gyula igazságügyi államtitkár, aki a demokratikus magyar jogászság feladatait már nem egyszer ellenállhatatlan logikával és félreérthetetlen világossággal kijelölte.

A közjogi vonatkozású változásokról dr. Beér János tisztifőügyész számol be, az igazságügyi szervezet átalakulását dr. Sztodolnik László győri ítélőtáblai elnök dolgozta fel, a büntetőjogi kérdésekkel dr. Kádár Miklós ügyvéd, a Jogtudományi Közlöny felelős szerkesztője foglalkozik, a magánjogi problémákat dr. Nagy Miklós, a budapesti ítélőtábla elnöke ismerteti, a gazdasági jog egyes kérdéseiről dr. Világhy Miklós miniszteri tanácsos fog szólni. Dr. Nagy László ügyvéd a munkajogról ad elő. A vitában, amely ugyanezen a napon d. u. következik, dr. Szászy István, dr. Tury Sándor Kornél egyetemi professzorok és dr. Kisfaludi Imre egyetemi magántanár, ügyvéd jelentették be részvételüket. Nemzetközijogi, agrárjogi és szövetkezeti jogi kérdéseket fognak megvilágítani.

Másnap, szeptember 25-én, szombaton dr. Feri Sándor a Magyar Dolgozók Pártja jogügyi osztályának vezetője tart előadást a jogászképzésről a népi demokráciában. Dr. Szabó Imre és dr. Benkő Gyula miniszteri tanácsosok a továbbképzésről és az egyetemi oktatásról szólnak a kérdéshez. Ezt vita követi, amelyben ügyvédjelöltek, munkás-egyetemi hallgatók és a Hajnóczi jogász-kollégium növendékei is részt vesznek.

Szeptember 26-án, vasárnap a Magyar Jogászszövetség problémája körében kerül sor a már ismertetett előadók felszólalásai rendjén az egyes szakonként tényked jogászok közvetlen kérdéseinek a megvitatására is.

Azt mondottuk, hogy a magyar jogászság a népi demokrácia útját járó magyar értelmiség országépítő munkájában fokozódó ütemben és fokozódó eredménnyel vesz részt. E megállapítás tárgyszerűségét mutatja az is, hogy a népi demokrácia jegyében meghirdetett, ezen az első jogász-vándorgyűlésen közel ezren jelentették be részvételüket. A világnézeti megerősödés irányában megkezdett munkának nem szabad lankadnia és a magyar jogászság a demokratikus magyar értelmiség élcsapatában az őt megillető helyet mihamarább el fogja foglalni. *K. M.*

III.

Ügyvédi szolgálati szerződés megszüntetése

Ügyvédi körökben beszéd tárgyát képezi, hogy a 6390/1948. kormányrendelet 7. §-a alapján az államosított vállalatok jogtanácsosaiknak a felmondás közlésétől számított 15 napra felmondottak.

A rendelet kettős irányban rendelkezik és külön szabályozza (1—5. §.) az »egyes szolgálati viszonyok megszüntetését« és külön az »egyéb huzamos szerződések

megszüntetését« (7—8. §.). Az 5. §. kimondja, hogy az 1—4. §-ban nem említett munkavállalók szolgálati viszonyát és az ezen alapuló igényeket az 1948 : XXV. t. c. nem érinti. A szolgálati jogviszonyban álló jogtanácsos szerződése (szolgálati viszonya, igényei) eltekintve attól az elméletileg elképzelhető, de gyakorlatilag talán elő se forduló vagy igen kivételes esettől, hogy a jogtanácsos — »tulajdonos«, vagy azon gyakorlatibb esettől, hogy »részvényes« (1. § 2. bek.) vagy hogy 1500 forintot meghaladó fizetése alapján »vezető tisztviselőnek« minősül (3. § 3. bek.), az államosítással nem érintetett. Természetesen annak nincs akadálya, hogy az ilyen — az államosítási törvény által nem érintett, tehát hatályában fennmaradó jogtanácsosi szolgálati jogviszony — az erre vonatkozó jogszabályok (9700/1945. M. E. sz. rendelet) szabályszerű szokásos felmondással (felmondással kapcsolatos igények kielégítésével) felmondassék. A rendelet ezen intézkedése mellett a 7. § az »egyéb huzamos szerződések« körében tizenötnapos felmondási idővel megszüntethetőnek mondja ki a »jogtanácsosi megbízás«-i szerződéseket is. A 7. §. alapján megszüntethető tehát a szolgálati jogviszony nélkül fennálló jogtanácsosi *megbízás*. A szolgálati jogviszony, még ha a jogtanácsosi teendők ellátására is szól — nem a 7. § alá, hanem az 1—5. §-ok hatálya alá esik és amennyiben a fentemlített kivételes esetek nem forognak fenn, az 5. § értelmében csak a rendes felmondási szabályok szerint szüntethető meg és nem a 7. § alapján. Erre utal külsőben a fejezet címfeliratában az »egyéb« szó is. A rendeleti szabályokkal ellentétes, tehát ha a jogtanácsosi szolgálati szerződést a vállalat a 7. § alapján 15 napra mondja fel — a 9700/1945. sz. rendelet szabályai szerint eszközlendő felmondás helyett.

A jogszabály tartalma, a status iuris tehát az irányban, hogy szolgálati jogviszonyban álló jogtanácsos a rendes felmondási szabályok szerint bocsátható el és hogy csak az a jogtanácsosi megbízás, amely szolgálati viszony nélkül áll fenn, mondható fel a rendelet 7. §-a alapján 15 napra, világos. Az eseti tényállások szempontjából természetszerűen vitássá válhat, hogy vajjon szolgálati jogviszony áll-e fenn, vagy szolgálati jogviszony nélküli, bár hosszabb-rövidebb időre szóló, vagy pedig időtartam tekintetében határozatlan jogtanácsosi megbízás. A Kúria gyakorlata a szolgálati jogviszony ismérveit a jogtanácsos alkalmazásánál meglehetősen tisztázta. Az alkalmazás sokszor kifejezetten szolgálati jogviszonyra szól, máskor az alkalmazotti státusba való beiktatás, ezzel kapcsolatban a társadalombiztosító szervnél történt bejelentés tényállásilag a vitát sokszor eloszlatják és a gyakorlatban az is tisztázott, hogy az a körülmény, hogy az ügyvéd esetleg más felektől is vállal megbízást, a szolgálati viszony fennforgásának épúgy nem akadálya, mint az úgynevezett órakönyvelőnél, aki ugyancsak nem egész munkaerejét és munkaidejét köti le egyetlen munkáltató szá nára. A szolgálati jogviszony ismérvéül tekinti a Kúria gyakorlata azt is, hogy az ügyvéd köteles-e a reábízott teendőket ellátni, vagy pedig fenn van tartva az a joga, hogy maga határozhat afelől, hogy egy-egy konkrét ügy ellátását vállalja-e. Állandó vállalati működés esetén azonban ritka eset, szinte fehér holló, hogy az ügyvéd az ügy vállalása tekintetében szabad kezet tart fenn magának, tehát ez a szolgálati jogviszony minősítési kellék, állandó vállalati működés mellett szinte automatikusan adódik. *B. S.*

IV.

Egyszerre elhalt házastársak közszerzeménye

A fent írt cím alatt dr. Vági József a törvényszékeknek, mint perenkívüli örökösödési ügyekben eljáró felfolyamodási bíróságoknak abban a kérdésben követett gyakorlatát ismerteti és bírálja, hogy a házastársaknak egyidejű elhalálozása, illetőleg azonos időponttal történt holtnaknyilvánítása esetében milyen eljárási szabályok szerint kell elbírálni azt a közszerzeményi igényt, amelyet a házassági életközösség idejében szerzett, de csak az egyik házastárs tulajdonaként telekkönyvezett ingatlan felerészére a másik házastárs örökösei érvényesítenek. A bíróságoknak általa ismertetett, erészben egyező gyakorlatával szemben lehetségesnek és helyénvalónak tartja azt, hogy az ilyen igényt — amely szerinte a tényállásnak kontradiktórius eljárásban történő tisztázása nélkül, tisztán jogi alapon elbírálható — a bíróság *a perenkívüli örökösödési eljárásban* bírálja el és így állapítsa meg, hogy az ingatlan felerésze, mint közszerzemény címén a másik házastársat megillető vagyon, nem tartozik annak a házastársnak a hagyatékához, akinek a nevére telekkönyvezték. Emellett külön is kifogásolja azoknak a bíróságoknak a gyakorlatát, amelyek a vitás kérdésnek peres útra utalását nem az Öe. 86. §-ának megfelelő tartalmú *perreutasító végzésben* mondják ki, hanem a közszerzeményi igényt érvényesítő felet igényével *a törvény rendes útjára* utasítják és a hagyatékot az ekként meginditandó per eredményének a megvárása, valamint a közszerzemény címén követelt ingatlan-illetőség kihasítása nélkül átadják.

A cikkíró álláspontját egyik kérdésben sem osztom.

Az egészben egyik házastárs nevére írt ingatlan felerészére közszerzemény címén támasztott követelés alapos, vagy alaptalan voltának a kérdése sohasem tisztán jogkérdés ; nem olyan kérdés, amelyet a tényállásnak tüzetes felderítése nélkül lehetne elbírálni. Hiszen közszerzeményről csak abban az esetben lehet szó és közszerzemény címén akármilyen igényt csak akkor lehet érvényesíteni, ha a házassági életközösség ideje alatt vagyonszaporulat állott elő, éspedig olyan vagyonszaporulat, amely nagyobb a hiányzó különvagyonnak, vagy különvagyonoknak a szerzett vagyonból fedezendő értékénél. Csak ha már megállapíttatott, hogy van ilyen vagyonszaporulat, csak akkor kerülhet sor a közszerzemény kiadására, ami rendszerint — de nem múlhatatlanul — a házassági életközösség ideje alatt szerzett vagyontárgyaknak természetben megosztása útján történik. (Így Kúria P. I. 5.941/1940, J. H. XV. 469.) Annak az elbírálhatása céljából tehát, hogy van-e közszerzemény, minden esetben meg kell állapítani a tényállást abban a tekintetben, hogy mi volt és mit ért a házastársak vagyona a házassági életközösség megszűnésének az idejében, továbbá, hogy milyen értékű a felek mindenikének a meglevő, esetleg a hiányzó különvagyona ; ezeknek a felderíté-

sére pedig a perenkívüli örökösödési eljárásban nincs mód.

Van ugyan a bírói gyakorlatban olyan állásfoglalás is, hogy a házassági életközösség idejében visszterhesen szerzett ingatlan vagyon felerészének a tulajdonjoga közszerzemény címén a telekkönyvbe tulajdonosként be nem jegyzett házastársat illeti, még ha a házastársak vagyona az együttélés folyamán nem is gyarapodott. Ez az álláspont azonban nehezen egyeztethető össze a cikkíró szerint is túlsúlyban levő azzal a felfogással, amely a közszerzeményben nem a házasság fennállása alatt lappangó és csak annak a megszűnése után érvényesíthetővé váló *tulajdonközösséget*, hanem olyan *kötelmi igényt* lát, amelynek a tárgya éppen a vagyonszaporulat megosztása. Ám ha mégis hely adatnék az ingatlan felerészére támasztott tulajdoni igénynek olyan esetben, amikor vagyonszaporulat nincs, akkor kétségtelen, hogy a közszerzeményi követelést érvényesítő fél ezen az alapon nem tehermentes, hanem a hiányzó különvagyon megtérítésének a kötelezettségével terhelt tulajdonjogot szerezne, a hiányzó különvagyon értékének a megállapítása céljából tehát ebben az esetben is mellőzhetetlen lenne a peres eljárás.

Ami már most a *perre utasítás* kérdését illeti, az Öe. 53. §-a a közszerzeményre jogosult házastársat — ha az csak ebben a minőségében és nem egyúttal mint örökös, vagy özvegyi jogra jogosult özvegy stb. van érdekelve a hagyaték tekintetében — nem sorolja fel azok között az érdekeltek között, akik a hagyaték tárgyalására megidézendők és így ő nem is olyan érdekelt, akinek az egységhez hozzájárulása a 72. § szerint szükséges lenne ahhoz, hogy a bíróság hagyatékátadó végzést hozhasson. Természetesen nem lesz más a helyzet akkor sem, ha a házastárs helyett annak az örökösei érvényesítik a közszerzeményi igényt. Téves Váginak az az álláspontja, hogy ebben az esetben a közszerzeményre jogosult házastárs örökösének az igénye *öröklési igény*. Az ilyen örökös a két házastárs hagyatékával szemben más-más természetű igénnyel léphet fel. A közszerzeményre jogosult házastárs hagyatékával szemben — amely esetleg éppen csak a közszerzeményi követelésből áll — kétségtelenül öröklési igénye van, de nincs és nem lehet ilyen igénye annak a másik házastársnak a hagyatékával szemben, akivel ő nem állott öröklési kapcsolatban. Márpedig ennek a hagyatéknak az átadásáról van szó és így a hagyatékátadó végzés meghozatalát az Öe. 72. §-ának helyes értelme szerint csak azok valamelyikének az egységhez hozzá nem járulása akadályozhatja, akik ebben a hagyatékban vannak a 3. § szerint érdekelve. Az átadásnak ez az akadálya lehet azután alapja az Öe. 84. §-a szerint perreutasító végzés hozatalának.

A perreutasítás kérdésében Váginak az álláspontját támogatja némileg az Öe. 70. §-ának az a rendelkezése, amely szerint egyebek között abban az esetben, ha az örökhagyó tulajdonául oly ingatlan van a telekkönyvben bejegyezve, mely nem az örökhagyót illeti, hanem más, harmadik személyt és a kérdés megegyezéssel nem rendezhető, a hagyatéki bíróság *zárhatáridő kitűzésével* utasítja az igénylőt kereset indítására és az ingatlant csak akkor adja át az örökösöknek, ha az igénylő a kereset megindítását az erre megszabott határidő alatt nem igazolja, vagy ha a megindított peres eljárás az igénylő jogerejű elutasításával végződik. A bírói gyakorlat nem egyöntetű abban a kérdésben, hogy lehet-e ezt a rendelkezést a közszerzeményi jog érvényesítésére alkalmazni. A 8.543/1903. P. sz. kúriai határozat szerint lehet, a 2.288/1904. P. sz. határozat szerint nem lehet. (Mind a kettőt közli Fabinyi: Öröklési jog és örökösödési eljárás, 727. l.) Nézetem szerint a tagadó álláspontot támogatja az Öe. 76. §-ának *b)* pontja, amely a 70. §-ban szabályozott esetek közül olyan esetként, amelyben részleges hagyatékátadó végzés hozandó, — amelyben tehát az egész hagyaték egyelőre nem adható át — csak azt jelöli meg, ha az örökhagyó tulajdonául bejegyzett, *de másnak tényleges birtokában levő* ingatlanra nézve utasította a bíróság a tényleges birtokost igényének a 70. § értelmében való érvényesítésére.

Dr. Vincenti Gusztáv

V.

A házmagántulajdon uj szabályozása a Szovjetunióban

A Szovjetúnió Legfelsőbb Tanácsának és azt követően a Szovjetunió Minisztertanácsának a magántulajdonban álló lakóházak építése és adásvétele tárgyában néhány nappal ezelőtt megjelent, nagy elvi és gyakorlati jelentőségű szabályozása méltán keltette fel a napilapok híradása nyomán a nagyközönség érdeklődését. *Éppen ezért indokolt, hogy a magyar jogásztársadalom közelebbről is megismerkedjen ezzel a nagyfontosságú szovjet jogszabállyal, mely egyúttal arra is alkalmas, hogy a szovjet magántulajdonnal kapcsolatban olykor még tapasztalható téves képzeteket eloszlassa.*

Az alább közölt új jogszabály nem más, mint a szovjet polgárok személyes tulajdonjogának, a sztálini Alkotmány 10. cikkelyében foglalt tételeknek szabatos végrehajtási utasítása az egyik leglényegesebb individuális tulajdonjoggal: a lakóházra vonatkozó joggal kapcsolatban.

A szovjetalkotmány 10. cikkelye a következőképpen hangzik:

»A polgárok személyes tulajdonjogát munkájukból eredő jövedelmükre és megtakarításaikra, a lakóházra és házi mellékgazdaságra, a házi, gazdasági és háztartási tárgyakra, a személyes szükségleti és kényelmi cikkekre, valamint a polgárok személyes tulajdonára vonatkozó öröklési jogot a törvény védi.«

A Szovjetúnió Legfelsőbb Tanácsa 1948 július 26-án kelt törvényrendeletének címe: A polgárok joga saját lakóház vásárlására és építésére. Szövege a következő:

»A polgárok saját (egyéni) lakóházépítési és vásárlási jogát szabályozó törvényhozás egységességének biztosítása céljából a Szovjetúnió alkotmányának 10. cikkelyével összhangban a Szovjetúnió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége a következőket rendeli:

1. A Szovjetúnió minden polgára és polgárnője jogosult személyes tulajdonjogán saját részére egy- vagy kétemeletes lakóházat venni vagy építeni, akár a városban, akár a városon kívül. E lakóházak szobáinak száma egytől ötig terjedhet.

2. A saját lakóházak építéséhez, úgy a városokban, mint a városokon kívül korlátlan időre telkeket kell juttatni a polgároknak.

A polgároknak juttatandó telkek méretét a Dolgozók Képviselői megyei, városi és kerületi Tanácsainak Végrehajtó Bizottságai állapítják meg, összhangban a városok beépítési és fejlesztési terveivel, valamint a Szovjetunió Minisztertanácsa által megállapítandó általános normákkal.

3. A falusi lakosság saját lakóházépítésével kapcsolatos jutta-

tási és a telek terjedelmére vonatkozó jogszabályok továbbra is hatályban maradnak.

A Legfelsőbb Tanács törvényrendeletének gyakorlati alkalmazását a következő minisztertanácsi rendelet szabályozza:

1. A Dolgozók Képviselőinek megyei, városi és kerületi Tanácsai tartoznak úgy a városi, mint a városon kívüli polgároknak egy- vagy kétemeletes, legfeljebb ötszobás saját lakóházak építése céljából telkeket juttatni.
2. A saját lakóházak építésének céljára a városok, települések és az Állami Földalap földjeiből kell telkeket juttatni korlátlan időre és az e telkeken felépített házak az építtetők személyes tulajdonát képezik.
3. A telkek terjedelmét minden egyes esetben a Dolgozók Képviselői megyei, városi és kerületi Tanácsainak Végrehajtó Bizottságai állapítják meg, a ház méreteitől és a helyi viszonyoktól függően, a következő keretek között.:

   városokban: 300—600 m^2

   városon kívül: 700—1200 m^2
4. A telkek használatáért törvényesen megállapított földjáradékot kell fizetni.
5. Az egyéni tulajdonban álló lakóházak e célra alkalmas területeken való építésének összhangban kell történnie a városok, peremvárosok és települések építkezési és fejlesztési terveivel.
6. A saját lakóházak építése típus- és egyéni tervek alapján történik. A Dolgozók Képviselői helyi Tanácsainak Végrehajtó Bizottságai tartoznak gondoskodni afelől, hogy az építtetők számára szükséges típustervek rendelkezésre álljanak.
7. A lakóházak tulajdonosai tartoznak a telek gyepesítése, kellő rendben tartása, a telken belül út létesítése, úgy a telek, mint az azzal határos járdák és átjárások szabályszerű karbantartása felől gondoskodni, összhangban a helyi Tanácsok által kiadott szabályrendeletekkel.
8. A Dolgozók Képviselői megyei és városi Tanácsainak Végrehajtó Bizottságai tartoznak személyzetük állományában állami felügyeletet szervezni az egyéni tulajdonban álló házak karbantartása felett és szigorú ellenőrzést létesíteni azirányban, hogy a háztulajdonosok miként tartják be a házak karbantartását előíró normákat és szabályokat.
9. Az egyéni tulajdonban álló házak karbantartásának ellenőrzését végző állami felügyeleti szerv tartozik:
   a) felügyeletet gyakorolni az egyéni tulajdonban álló ház karbantartása és kellő időben való javítása felett;
   b) ellenőrzést gyakorolni afölött, hogy az ily házak tulajdonosai eleget tesznek-e a Dolgozók Képviselői helyi Tanácsai Végrehajtó Bizottságainak a lakóházak és házkörüli telekrészek rendbentartását előíró határozatainak;
   c) ellenőrizni a házkörüli telekrész gyepesítésével kapcsolatos kötelezettség betartását;
   d) közigazgatási úton felelősségre vonni azokat a személyeket, akik vétkesek a Dolgozók Képviselőinek Tanácsai Végrehajtó Bizottságainak a háztulajdon, a házkörüli telekrészek és járdák rendbentartásával kapcsolatosan kiadott határozatai megszegésében.
10. A Dolgozók Képviselőinek városi (kerületi) Tanácsai jogosultak önkényes építkezés, vagy az építésműszaki szabályok és normák súlyos megsértése esetén arra kötelezni az építtetőt, hogy az építkezést szüntesse be és egy hónap leforgása alatt saját költségén bontsa le az általa létesített épületet vagy épületrészt és állítsa vissza a telek eredeti állapotát. *T. L.*

VI.
Az Országos Törvénytár megjelentetéséhez

Kormányhatósági rendelkezés folytán az Országos Törvénytár a Magyar Közlöny mellékleteként jelenik meg. Ennek az egyesítésnek bizonyára megvoltak a maga racionalizálási indokai, de más vonalon káros eredménnyel járt. A korábbi helyzet szakkörökből szerzett értesülésünk szerint az volt, hogy a törvényjavaslat kinyomatását ugyanaz a nyomda eszközölte, amely az Országos Törvénytár munkáját is ellátta. A javaslat szedése tehát a szükséges korrektúrák elvégzése után az Országos Törvénytár kiadásánál is felhasználható volt, míg a mostani helyzetben azzal, hogy az Országos Törvénytár a Magyar Közlönyhöz csatoltatott és ezzel más nyomdához került, az egész szöveget újból kell szedni, ami természetesen az előállítási költségek jelentékeny megnövekedésével jár. Az új szedés ezenfelül a törvény megjelenési időpontját is kitolta. A reformmal kapcsolatosan megszűnt az a korábbi helyzet is, hogy a könyvkereskedők az Országos Törvénytár eladása után 25% engedményt kaptak.

Különösen méltánytalan ez az új rendszer azokra a többnyire amúgy is szűk anyagi körülmények között élő jogászokra, akiknek csak egyes törvényekre van szükségük és kénytelenek a törvényekkel együtt a velük egyszerre kibocsátott rendeletek árát is fizetni. Közigazgatási vizsgára, bírói és ügyvédi vizsgára, egyetemi vizsgára készülő pl. az 1948: XXXVIII. t.-c.-t 16 fillér helyett már 1·50 forintért kénytelen megvásárolni és így ez alkalommal a a rendeletek árát is meg kell fizetniök, ha a törvényhez hozzá akarnak jutni.

Zavar van a forgalombahozás körül is. Mintegy két hónapja egyáltalán nem lehet hozzájutni olyan fontos törvényekhez, mint pl. az elhagyott javak rendezéséről, a szövetkezetekről, az egyes iparvállalatok államosításáról, a nemzeti vállalatról stb. szóló törvénycikkekhez.

Megszűnt a törvénynek a Magyar Belügyminisztérium hivatalos kiadásában évi gyüjtemény formájában való megjelentetése is.

Az orvoslásra felhívjuk az illetékes hatóságok figyelmét.

JOGIRODALOM

Dr. Eörsi Gyula: A tulajdonátszállás kérdéséről. (A Pázmány Péter tud. egyetem magánjogi szemináriumának kiadványa.)

I. Harminc-negyven évvel ezelőtt a jogi könyvek szemmeltartása körül különös volt a helyzet. Nagy általánosságban törekvő fiatalok írtak befolyásos öregek könyveiről, holott a természetes helyzet azt kívánta volna, hogy a tekintélyes öregek írjanak tehetséges fiatalokról. A könyvről írott publicátió ennek megfelelően nem is »bírálat« volt, hanem »könyvismertetés«. Ennek a homo-

rúnak a domborúja volt, hogy a kezdő író »dedikálta« valakinek a könyvet. Sok haszonnal ez a módszer nem járhatott. Nem is csodálatos, nem a nézetek tisztaságának fejlesztése volt a cél, hanem az egyéni előrejutás keresése.

II. Ez a visszatekintés önkénytelenül váltódott ki Eörsi könyve megbeszélésének előfutárjaként. A könyvhöz Szladits Károly írt előszót és fenntartás nélkül csatlakozhatunk az ő megállapításához, hogy Eörsi Gyulának »tudományos munkássága jogi irodalmunknak olyan erőteljes friss hajtása, mely még további izmosodásra, kivirágzásra és szép tudományos termésre nyujt reményt«. Fokozó célzattal hozzátesszük, hogy a könyv nem egyszerüen »jó könyv«, amely értékesebb a szokásos könyveknél, hanem a könyv jelentősége, hogy új szemléleti mód szülötte, a multból átvett dogmatikus ismereteknek jogszociológiai elmélyítése. A jogszociológiai módszer nem elsekélyesítő általánosságokban mozog, amely a magánjogi mondanivaló hiányát takarná, hanem a társadalmi összefüggések rábocsátása a magánjogi témákra. Amit mond: magánjog, de egyéni megvilágításban. Az »egyéni« távolról se akar utalni valami különcködésre; a fejlődés irányát éppen abban látjuk, hogy ebből a ma még egyéni különállásból — általánossá váló »iskola« nő ki.

III. Szladits előszava igen helyesen utal Eörsinek a szokásos »rendszer«-től való eltávolódására, az egymástól rendszerileg távoleső jogszabályoknak a vizsgált jelenség körül való csoportosítására. Saját magam védekezésre szorultam a szokásos rendszer negligálása miatt; Eörsire is érvényes a mentség: a fűszerkereskedőnél a raktár egybegyűjti a különböző fűszerárukat, vaskereskedő raktára a vasanyagokat — a színházi kelléktáros szakmailag szethulló anyagokat gyűjt össze és az ő »rendszere« a színdarab szükséglete, »It is method«-mondhatjuk Shakespeare-rel, — anélkül, hogy a shakespeare-i mondat teljes idézésétől kellene tartanunk. (»It is foolish, but method is in it.«)

IV. A könyv lényegi tartalmát — figyelemkeltésül, nem beszámolóképp — abban sűrithetjük össze, hogy a szerző a tulajdonátszállást successív folyamatnak tekinti és az átszállás egyes joghatásainak beállását a successív folyamat egyes elkülönülő stádiumához köti. A joghatások beállásának az egymásutánisága, az egyes joghatásoknak a vonatkozó stádiumhoz való fűződésének elemzése a fejtegetés részletes anyaga. A szerzőnek ez a felfogása szükségszerű előzményként feltételezi a dologi és kötelmi jog mai éles szembeállásának letompítását, amelyről e sorok írója megkísérelte annak kimutatását, hogy a tételes intézkedések ezt az éles szembeállást, mint a mai joganyag beosztási rendszer alapkövét erősen alámossák

A tulajdonátszállás tényállásának successivitása, stádiumokra oszlása a joghatásoknak az egyes stádiumokhoz kapcsolódó, tehát elkülönülő bekövetkezése közel hozta szerzőt ahhoz a gondolatmenethez, hogy helytelen ragaszkodnunk a Begriffs iurisprudenz örökségeként ránk maradt felfogáshoz, amely a joghatásokat a (egységesnek, oszthatatlannak vélt) fogalomhoz köti, hanem meg kell látni, hogy az egyes joghatások nem a fogalmaknak logikai erővel fellépő következései; (adva van: a »fogalom«, ergo életre kelnek a hozzájuk csapottnak gondolt joghatások), hanem az egyes joghatások társadalmi szervezési szempont követelményei, kapcsolópontjuk nem a logikai megismerés utján elnyert »fogalom« esetbeli adottsága, hanem a fogalom mögött élő — a mai jogtudomány számára jellemzőbb szóval — meghúzódó gazdasági tény. Szerző világosan felismeri, hogy a joghatások kapcsolópontja nem a tulajdonátszállás successív tényállásának teljes betöltöttsége, hanem már a résztényállásoknak is meg vannak bizonyos »mai« hivatalos szemlélet szerint a teljes tényálláshoz és a »fogalom«-hoz fűződő joghatásai. A tényállás időbeli széttagoltságának és jelentőségének meglátása után már csak egy lépés, hogy a fogalom teljes tényállása, betöltöttsége nemcsak a successivitás révén oszolhatik részekre, saját kedvenc kifejezésem szerint »tényállásdarabok«-ra, hanem az időbelileg egységes fogalommá sűrített tényállás is complex, több darabból való önállóságot mutat és így bizonyos tényállásrészek »leválása« (szerző kifejezése 82. l.), a szokásos tényállás ensemble köréből való kilépése (tehát a normál tényállással szemben »csonka tényállás« — aminek egyik gyakori esetét, a tulajdonjogfenntartását, szerző több vonatkozásban szépen tárgyalja (sőt az ensemblenek egy vendégszereplővel való gyarapodása), aminek e példája a remuneratorius ajándék, amelynél tényállási többlet, hogy az ajándékozási szándék felkeltője a jutalmazási szándék, aminek az ajándék teljes tényállásába »fogalmába« szerep nem jut, a joghatások beállásának a szerző által a successivitás révén jelentkező elkülönülésére ugyancsak támpontul szolgál. A fogalom egységes tényállásának tényállásdarabokra való szakítása, a joghatásoknak a tényállásdarabokhoz való viszonyítása sok oly problémát old meg, amelyek az életkövetelményeket kielégíteni hivatott (de e »rendszerben« fel nem olvasztott) konkrét jogszabályok nyomán ma singularitásként, a szokásos jogrendből kiugró furcsaságként, vagy legalább kivételként nem is annyira élnek, mint inkább életüket csak tengetik). (A recensens személyes megjegyzése: elkerülhetetlen, hogy a bíráló sokszor ne az olvasóközönséget, amelyhez szólani kíván, akihez közvetítőként a szerző gondolatainak eljuttatása az ő tiszte — lássa maga előtt, hanem a szerzőt. A fenti megjegyzések címzettje is elsősorban a könyv írója.)

V. Külön kell kiemelni a könyv gördülékeny eleven stílusát. Kitűnő éreztető erejű, a gondolat kiérleltségére valló hasonlatai vannak (»nem sziami-ikerpár«; az elődöt és jogszerzőt egyidőben megillető jogosultságra: »a stafétabot átadásakor a két fél egy darabon együtt fut«). Olyan írónál, aki újszerű gondolatokkal lép fel az új nézet elfogadtatásának kitűnő propaganda eszköze a stílus kellemessége, bája. A jó stílus a jó gondolatnak a legjobb szállásadónálója.

VI. Egy érdemes kollégánk fiatalkori munkájára egy későbbi könyvében, mint 1907-ben megjelent szociáldemokrata munkájára hivatkozott. A mi szerzőnkből minden ilyen hivalkodás-hivatkozás távol áll, pedig erős társadalmi szemléleti mód áll az írás mögött. De éppen ezen szempontból hiányosnak érzem, hogy az összeütköző érdekek csatájában a jog »intensitására« hivatkozik. Ez az intensitás az érdekeknek a társadalom szempontjából való értékelését, védelemre való érdemességét jelenti, nem pedig valami természetfölötti inhaerenciáját a szóbanforgó érdekeknek. Szerző ezt a könyvből kivehetően látja is, de ennek kifejtése elmaradt.

ami az olvasóra azzal a következéssel jár, hogy szavakba át nem fejtett gondolatot esetleg az író csak sejteti vele, ahelyett, hogy közölné vele. Ugyane forrásból ered az is, hogy a szerző, aki a forgalombiztonság nagy jelentőségéről ismételten is szól, nem is érinti, hogy a forgalom szükségleteinek jogi értékelése is a magángazdasági rendszer háttérbe vonulása folytán gyöngülőfélben van. A kollektivizált termelési rendszernek is kiegészítője lesz az áruk forgalma, de a forgalmi szerzésnek a tulajdonjogot háttérbe szorító ereje gyöngülni fog. Ennek az új megítélésnek látható részeredménye mutatkozik meg az értékpapír megsemmisítési eljárásról szóló rendeletben, amely 1. § 2. és 4. bekezdésében a bizonyítási tehernek az új szerzőre való áthárításával erősebben védi a tulajdonost, a statikus helyzetet, mint az értékpapír forgalmát, az új szerzőt. Ez a téma is a gazdasági struktura változásának jogi visszaverődése, amiről éppen szerző is, e sorok írója is, más részletkérdések kapcsán a J. K. előző számaiban írtak.

VII. Két részletkérdést akarok még kiragadni a nagy anyagot felölelő könyvből. Szerző felfogása szerint a traditio (átadás) nem ügylet. Ugyanezt a felfogást vallja nálunk Szászy is. Dogmatikai szükségesség és életbeli érdek a felfogásnak ellene van. A kereskedő ajándékot küld valakinek; a kifutó a házban lakó hasonnevű úrnak kézbesíti, aki véletlenül ismerőse az ajándékot küldő kereskedőnek. A traditiónak, mint ügyletnek a megtámadhatóságát el kell ismerni. Egyéb ügylethibák is közbecsúszhatnak, ezek orvoslása is az *ügylet* megtámadása útján lehetséges.

A másik részletkérdésnél a hiba az, hogy a szerző noha egyik-másik szélesen tárgyalt témájába (főképpen a kétszeres eladás problémájába) erősen belevág, teljesen figyelmen kívül hagyja a kötelmi jog harmadikok részéről történő megsértését nek a legújabb fejlődés termésekénmegszületett gondolatvilágát. A második vevő, aki tudott az előző szerződésről és az első vevő ebből származó kötelmi jogáról, nyilvánvalóan megsérti a jogot vagy legalább is »segéd« az eladó kötelemsértésében. Ezek az ellenvetések a könyvnek a bevezetőben hangsúlyozott nagy értékéből semmit se vonnak le. A magánjogi szeminárium, amelynek műhelyében fogantatott a könyv, Villányi László könyve mellett méltán büszke lehet legújabb kiadványára. *B. S.*

Kelsen, Hans: General Theory of Law and State. Translated by Anders Wedberg. 20-th Century Legal Philosophy Series. Vol. I. Harvard University Press. Cambridge, 1946. XXXIII. 516 l.

Kelsen kétségtelenül egyike az elméleti jogtudományok legnevesebb képviselőinek. Művei (pl. az *Allgemeine Staatslehre*, 1925., a *Théorie Générale du droit international public*, 1928. és a *Reine Rechtslehre*, 1934.) a jogtudomány kiemelkedő alkotásai. A magyar jogászok is sokat tanultak Kelsen-től. Ez indokolja, hogy az elmúlt szomorú időkben amerikai emigrációba kényszerült szerzőnek a kaliforniai Berkley-ben megírt fenti összefoglaló nagy munkáját a szokottnál részletesebben ismertetjük.

A szerző ismertetendő munkájában lényegében nem módosítja korábbi álláspontját. Munkája azonban mégsem puszta fordítása egy vagy több korábbi könyvének, hanem gondolatainak teljesen új rendszerben való összefoglalása. A szerző célja egyrészt bemutatni a *tiszta jogtan* alapgondolatait, másrészt közelebb hozni az angol-amerikai *Common Law* jogvidékhez az eredetileg a kontinentális jogi felfogás számára készült elméletét.

A könyv két részre oszlik. Az első rész (1—181. l.) a *joggal*, a második (181—391. l.) az *állammal* foglalkozik. Ehhez csatlakozik egy appendix (391—447. l.), amely a szerző *Die philosophischen Grundlagen der Naturrechtslehre und des Rechtspositivismus*, 1929. c. munkájának angol fordítását tartalmazza. Ennek ismertetésére nem térünk ki. A könyvet *Kelsen* műveinek és a vele foglalkozó munkáknak bibliográfiája zárja le (447—465. l.).

Az alábbiakban megkíséreljük röviden összefoglalni a szerző legfontosabb gondolatait.

I.

A jog.

A tiszta jogtan kizárólag a *pozitív jogot* vizsgálja. Nem lép ki a jog világából. Azt akarja tárgyilagosan leírni, hogy *milyen* a jog és nem pedig azt, hogy *milyennek kellene* lennie. Ezért a szerző szerint nem szabad belevinni a jog fogalmába az igazságosság kritériumát, amint azt a természetjogi iskola tette.

A jog *normák* rendszere. A jog—mint minden társadalmi szabály — emberi magatartásokat ír elő. A társadalmi szabályok egyes fajait az a különleges motiváció — a szankció — jellemzi, amely a jog címzettjeit az előírt magatartásra indítja. A jog jellemzője a többi társadalmi szabállyal szemben az, hogy kényszerszabályok rendszere, vagyis nemengedelmeskedés esetére *fizikai kényszer alkalmazását helyezi kilátásba.* A jogszabályok — amelyek lehetnek *generális* és *individuális* normák — hipotétikus ítéletek, amelyek egy bizonyos feltételhez (a jogsértéshez) bizonyos következményt (szankciót) fűznek hozzá. A tényleges kényszeralkalmazás nem tartozik a jog fogalmához.

A jog — mint minden norma — *érvényes*, azaz kötelező ereje van (valadity). Ezzel szemben a jog *tényleges érvényesülése* (efficacy) azt jelenti, hogy az emberek tényleges magatartása megfelel a jog előírásainak. *Kelsen* élesen elhatárolja egymástól ezt a két fogalmat. Ennek ellenére azonban szoros összefüggést is ismer el közöttük. Szerinte u. i. valamely norma csak abban az esetben érvényes, ha egy olyan normarendszerhez tartozik, amely a maga egészében ténylegesen érvényesül (42. l.). Ez az ú. n. *effektivitás* elve.

Foglalkozik az alanyi jog és a jogalany kérdésével. Az alanyi jogot — éppúgy, mint az alanyi kötelességet — magára a jogi normára vezeti vissza. Az alanyi jog egy jogi normának egy olyan egyénnel való kapcsolata, akinek az akaratától függ, hogy a jogi szankció érvényesül-e, vagy sem (87. l.). — A jogalany lehet természetes és jogi személy. A természetes személy *Kelsen* szerint nem biologiai, hanem jogi fogalom. Nem azonos a húsból és vérből való emberrel. A természetes személy nem más, mint a jogi normák egy bizonyos komplexumának a megszemélyesítése. Az ú.n. természetes személy, tehát lényegében jogi személy.

A szerző az eddig tárgyalt kérdéseket *nomosztatika* cím alatt foglalja össze. Ezután *nomodinamika* cím alatt a *jogrendszer* problémájával foglalkozik. Szerinte valamely jogszabály érvényessége mindig más normákon és sohasem a tényeken alapszik (111. l.). Minthogy pedig a regressus ad infinitum lehetetlen, fel kell tételezni, hogy van egy olyan legmaga-

sabb norma, amely érvényes annak ellenére, hogy érvényességét nem lehet más még magasabb normára visszavezetni. Ez az *alapnorma.*

Mindazok a jogi normák, amelyeknek érvényességét *egy* alapnormára lehet visszavezetni, *egy* jogrendszert alkotnak. A jogrendszer tehát a jogi normák *delegációs* összefüggése. Ez azt jelenti, hogy valamennyi jogszabály, amely egy jogrendszerhez tartozik, az alapnorma által előírt *módon*, vagy *tartalommal* jön létre.

Megkülönböztet szokásjogot és olyan jogszabályokat, amelyek nem szokásjogi úton (hanem pl. törvényhozás, bíráskodás, közigazgatási aktus, jogügylet, stb. útján) jönnek létre (statutory law).

A jogszabályok *hierarchiát* alkotnak, alá- és fölérendelési viszonyban állanak egymással. Az a jogszabály, amely előírja egy másik megalkotásának módját, a fölérendelt norma, az pedig, amelyik az előírás szerint jön létre, az alárendelt norma. Egy végrehajtási aktus érvényessége az ítéletben foglalt individuális jogszabályon, az ítéleté egy generális jogszabályon, a generális jogszabályé az alkotmányon, az alkotmányé egy korábbi alkotmányon, azé pedig az alapnormán nyugszik. Az alapnormának tehát nincs egyéb feladata, mint az, hogy a jogalkotó hatalmat adjon az *első* jogalkotónak (116. l.).

Hangsúlyozza, hogy a jogalkotás és a jogalkalmazás között csak relatív különbség van. Minden jogalkotás egyben jogalkalmazás is és viszont — eltekintve az alapnormától és az ú. n. jogi lépcső legalsó fokától.

Vizsgálja az összeütközés lehetőségének a kérdését a jogi lépcső különböző fokain lévő normák között. Nincs pl. akadálya annak, hogy egy ítélet ellentétben álljon azzal a generális normával, amely megalkotásának módját és tartalmát megszabja. Azonban a *res judicata* erejénél fogva az ilyen ítélet is jogszabály. Hasonló konfliktus állhat elő pl. az alkotmány és a generális jogi normák között is. A szerző megoldása a következő. Valamely generális jogszabály vagy megfelel az alkotmány előírásainak, akkor ezokból érvényes, vagy nem felel meg, akkor fel kell tennünk, hogy az alkotmány arra is ad hallgatólagos felhatalmazást a jogalkotó szerveknek, hogy nem az alkotmány által előírt módon is generális jogszabályokat alkothassanak. Ezek a nem-alkotmányszerű úton létrejött jogszabályok tehát ezokból lennének érvényesek. Egyébként — a jogi lépcső többi fokain — valamely jogi norma, amely nem a magasabb norma előírásai szerint jött létre, mindaddig érvényes, amíg az arra illetékes szerv meg nem semmisíti. Az illetékes hatóságnak ez a döntése konstitutív jellegű. A megsemmisítés előtt tehát a jogellenes szabály : jogszabály. *Kelsen* hasonlata szerint: »*Ahogyan minden arannyá vált, amihez Midás király hozzáért, úgy mindaz joggá válik, amit a jog megérint.*« (161. l.) Végeredményben tehát nem lehetnek ellentmondások a jogrendszerben.

Foglalkozik a szerző a *desuetudo* problémájával is. Bár — amint láttuk — élesen elválasztja egymástól a jogi normák érvényességének és tényleges érvényesülésének a kérdését, elismeri, hogy a jogszabályok tartós nem-érvényesülése (desuetudo) megfosztja azokat érvényességüktől.

Végeredményben tehát *Kelsen* így foglalja össze a jogi normák érvényessége és tényleges érvényesülése viszonyának kérdését: »Valamely norma akkor érvényes jogi norma, *a)* ha azon jogrend által előírt módon jött létre, amelyhez tartozik és *b)* ha nem lett megsemmisítve sem a jogrend által előírt módon, sem desuetudo által, sem annak következtében, hogy az egész kérdéses jogrend elveszítette tényleges érvényesülését.« (120. l.)

II.

Az állam.

Az államnak van egy szociologiai és egy jogi fogalma. Az állam szociologiai értelemben a társadalommal, jogi értelemben a joggal azonos. Az állam, mint jogi személy nem egyéb, mint egy bizonyos jogrendszer. Az állam tehát a nemzeti jogrendszer megszemélyesítése.

Az állam természetesen nem tud cselekedni. Cselekedni csak az ember tud. Az állam helyett tehát olyan egyének cselekszenek, akiknek a tevékenységét a jogrend az államnak számítja be. (Zurechnung, imputation.) Ezek az egyének az államszervek.

Foglalkozik az állam *elemeinek* a kérdésével. Az uralkodó felfogás szerint három eleme van az államnak : a terület, a népesség és a hatalom.

Az állam *funkciói* tekintetében elveti a szokott hármas felosztást (törvényhozás, bíráskodás, végrehajtás) és egy kettős felosztást fogad el. A bíráskodás u. i. lényegében szintén végrehajtás. Ezekszerint az államnak két funkciója van: a törvényhozás és a végrehajtás. A törvényhozó hatalom generális, a végrehajtóhatalom individuális jogi normákat alkot és érvényesíti a jogszabályok szankcióit. A tradicionális *háromágú* államfogalom helyébe tehát lényegében az állami jogalkotás és jogalkalmazás fázisainak az elmélete lép (258. l.).

Az államelméletek mindig hangsúlyozták az egyes hatalmi ágak *elválasztásának* a követelményét. A szerző — önmagához logikusan — rámutat arra, hogy ez az elválasztás lehetetlen. A jogalkotás és a jogalkalmazás u. i. — amint láttuk — csak relatíve különböznek egymástól. Ezért nem lehet elérni azt, hogy egyes államszervek *csak* jogalkotással, mások viszont *csak* jogalkalmazással foglalkozzanak.

A *kormányformák* osztályozása lényegében az alkotmányok osztályozását jelenti. A kormányformák különbsége u. i. a törvényhozás megszervezésének a különbségein alapszik. Elveti a *monarchia, demokrácia, autokrácia* hármas felosztását. Szerinte elvi síkon csak két kormányformát lehet megkülönböztetni: az *autokráciát* és a *demokráciát.* A megkülönböztetés alapja a politikai szabadság fogalma. A politikai szabadság azt jelenti, hogy az egyén olyan jogszabályoknak van alávetve, amelyeknek megalkotásában maga is részt vett. A demokrácia és az autokrácia: határfogalmak. A valóságban minden állam vegyes elemeket tüntet fel.

Az organizációnak két eszköze van: a *centralizáció* és a *decentralizáció.* Ez a két szervezési mód szintén a jogrendszer két típusát jelenti. A decentralizáció, a helyi önkormányzatok rendszere demokratikus szervezési mód.

A *nemzetközi joggal* kapcsolatban a következő gondolataira mutatunk rá. A nemzetközi jog forrásai a nemzetközi szokás és a nemzetközi szerződések. A nemzetközi jog alapnormája a szokás, valamint a *pacta sunt servanda* tételének kötelező erejét mondja ki.

A nemzetközi jog az államok egymás közötti kapcsolatait szabályozza. Ennek ellenére tévesnek tartja azt az uralkodó álláspontot, hogy a nemzetközi jognak az egyének nem lehetnek alanyai. A jog végeredményben csak emberi magatartásokat szabá-

lyozhat. Ha tehát azt állítjuk, hogy a nemzetközi jog nem kötelezheti és nem jogosíthatja az egyéneket, ezzel azt mondanánk ki, hogy a nemzetközi jognak egyáltalában nem lehetnek alanyai. A nemzetközi jog is az egyéneket kötelezi, mégpedig az államszerveket, azonban csak közvetve, az állami jogon keresztül. Vannak azonban olyan nemzetközi jogi normák is, amelyek közvetlenül az egyéneket jogosítják, illetve kötelezik, ilyen pl. a kalózkodás eltiltása.

A mű bírálatára, főleg annak az érdekes kérdésnek a vizsgálatára, hogy milyen részletkérdésekben módosult a szerző álláspontja korábbi felfogásával szemben, ehelyütt nem térhetünk ki. Tekintettel arra, hogy a *Reine Rechtslehre* (1934) a maga tömör rövidségében gyakran nehéz feladat elé állítja az olvasót, a szerző jelen művét élvezetes stílusa, világos, részletes és mégis áttekinthető előadásmódja miatt elsősorban lehet ajánlani azoknak, akik *Kelsen* gondolatvilágával részleteiben meg akarnak ismerkedni.

Dr. Scholtz Kornél

TÖRVÉNYEK és RENDELETEK

1948. év augusztus hó 10-től

TÖRVÉNYEK

1948. évi XXXVIII. törvénycikk a Magyar Tudományos Tanács létesítése tárgyában. *(Kiadatott 1948. szeptember 8-án.)*

RENDELETEK

MAGÁNJOG

A mezőgazdasági szerződéses termelés szabályozása. *(8090/1948. Korm. — M. K. 182.)*

A Párisban 1947. évi február hó 10. napján kelt és az 1947 : XVIII. törvénycikkbe iktatott békeszerződés ipari tulajdonjogokkal kapcsolatos rendelkezéseinek végrehajtása, valamint a szabadalmak oltalmi idejének meghosszabbítása. *(8780/1948. Korm. — M. K. 189.)*

Német hitelezőknek magyar adósokkal szemben fennállott egyes követelései. *(8800/1948. Korm. — M. K. 189.)*

Mezőgazdasági szerződéses termelés szabályozásáról szóló 8090/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(51.692/1948. F. M. — M. K. 190.)*

Állam és állami üzemek ellen támasztott követelések érvényesítésének korlátozása. *(8840/1948. Korm. — M. K. 192.)*

Elhagyott javak kérdésének rendezéséről szóló *1948* : XXVIII. t.-c. végrehajtása. *(8920/1948. Korm. — M. K. 192.)*

A mező- és erdőgazdasági ingatlanok forgalmának korlátozása. *(8990/1948. Korm. — M. K. 193.)*

Mezőgazdasági ingatlanok haszonbérlete. *(9000/1948. Korm. — M. K. 194.)*

A mezőgazdasági ingatlanok haszonbérletéről szóló 9000/1948. *Korm. sz. r. végrehajtása. (45.000/1948. F. M. — M. K. 194.)*

LAKÁS-HELYISÉG

A szövetséges hatalmak katonai vagy egyéb szervei által kiürített lakások és más helyiségek visszajuttatásáról és igénybevételéről, valamint az ezzel kapcsolatos egyes lakásügyi kérdések szabályozásáról szóló 12.090/1947. Korm. sz. r. kiegészítése. *(8430/1948. Korm. — M. K. 180.)*

A társbérletek megszüntetése céljából a lakások műszaki megosztásának előmozdítása. *(8650/1948. Korm. — M. K. 188.)*

Állami iparvállalatokhoz tartozó szolgálati lakások kiürítése. *(8850/1948. Korm. — M. K. 190.)*

MUNKAJOG

A kollektív szerződés és az Országos Munkabérmegállapító Bizottság. *(8480/1948. Korm. — M. K. 183.)*

A kollektív szerződések hatálya alá tartozó munkavállalók természetbeni lakására vonatkozó rendelkezések hatályon kívül helyezése. *(8810/1948. Korm. — M. K. 189.)*

GAZDASÁGI JOG

A földművesszövetkezetekről. *(8000/1948. Korm. — M. K. 182.)*

A földműves szövetkezetekre vonatkozó egyes kérdések szabályozása. *(58.000/1948. F. M. — M. K. 182.)*

Az állami tulajdonba vett egyes vállalatok volt tulajdonosai ellen indított csődeljárás korlátozása. *(8530/1948. Korm. — M. K. 183.)*

A megszűnő szövetkezet vagyonának bejelentéséről, átruházásáról és iparjogosítványáról szóló 7890/1948. Korm. sz. r. (megjelent a M. K. — 1948. évi július hó 27-i 168. számában) helyesbítése.

A kényszerfelszámolásra vonatkozó jogszabályok hatályának kiterjesztése és a hitelsértésről szóló 1932 : IX. t.-c. 4. §-ának kiegészítése. *(81.750/1948. Korm. — M. K. 188.)*

Egyes szövetkezetek hirdetményeinek közzététele. *(8770/1948. Korm. — M. K. 189.)*

Magyar Országos Szövetkezeti Központ küldöttgyűlése részére fenntartott jogok gyakorlásának átmeneti szabályozása. *(8790/1948. Korm. — M. K. 190.)*

Értékpapírok mérlegértékét megállapító bizottság Hirdetménye. *(228.365/1948. IV. a. P. M. — M. K. 195.)*

BÜNTETŐJOG ÉS ELJÁRÁS

A rendőri büntetőbíróságok által kiszabott kihágási büntetéspénzek, az eljárás folyamán kiszabott pénzbírságok, továbbá az elkobzott és gazdátlan jószágok értékesítéséből befolyó összegek hovafordításáról szóló 7710/1948. Korm. sz. r. (M. K. — Rendeletek Tára 1948, 173.) helyesbítése. *(ad 569.100/1948. IV/5. B. M., M. K. 180.)*

Kaposvári népbíróság megszüntetése. *(88.100/1948. I. M. — M. K. 191.)*

Népbírák napidíjának újabb megállapítása. *(8860/1948. Korm. — M. K. 191.)*

Budapesti honvéd ügyészség Kossuth Akadémiai kirendeltségének felállítása. *(32.201/1948. H. M. — M. K. 191.)*

KÖZIGAZGATÁSI JOG

Belügy. Személyeknek tehergépkocsin szállítása. *(Bel- és közlekedésügyi min. 467.800/1948. B. M. — M. K. 183.)*

Golyós lőfegyverek forgalmának szabályozásáról szóló 330.300/1948. B. M. sz. rendelet kiegészítése, valamint a golyós lőfegyverekhez szükséges lőszer forgalmának szabályo-

zása. *(354.600/1948. B. M. — M. K. 183.)*

A Magyar Külkereskedelmi Igazgatóság megszüntetése. *(8550/1948. Korm. — M. K. 184.)*

Az 1948. évi augusztus hó 21-napjának munkaszüneti nappá nyilvánítása. *(8700/1948. Korm. — M. K. 186.)*

Fürdőügyi igazgatás szabályozásáról szóló *6010/1948.* Korm. számú rendeletnek a Helyi Bizottságokra és a Központi Bizottságokra vonatkozó rendelkezései végrehajtása. *(219.150/1948. N. M. — M. K.190.)*

A határátlépő állomások kijelölése tárgyában kiadott 275.249/1946. IV. 1. d. B. M. számú rendelet módosítása. *(579.453/1948. IV. 1. b. B. M. — M. K. 191.)*

Országos Filmhivatal létesítéséről szóló 3850/1948. Korm. sz. rendelet módosítása. *(8610/1948. Korm. — M. K. 192.)*

A külföldi rendszámú gépjáróművek részére rendszeresített igazolólap megszüntetése. *(8468.875/. 1948. B. M. — M. K. 196.)*

Földművelés. Közös és közlegelőkön juhok legeltetésére elkülönített legelőterület kijelölése. *(147.753/ 1948. F. M. — M. K. 183.)*

A mezőgazdasági traktorokkal való évi szántási kötelezettség szabályozásáról szóló *99.400/1947.* F. M. sz. r. kiegészítése. *(228.100/1948. F. M. — M. K. 183.)*

A természetes vizek halászatának előmozdításáról szóló *2150/1946.* M. E. számú rendelet módosítása. *(8580/ 1948. Korm. — M. K. 185.)*

Egyes vegyipari gyárak üzembentartásával a környező ingatlanok mezőgazdasági termelésében okozott károk csökkentése. *(8570/1948. Korm. — M. K. 185.)*

Egyes vetőmagvak kötelező tisztítása. *(245.000/1948. F. M. — M. K. 185.)*

A búza- és árpavetőmag nedves csávázása. *(245.200/1948. F. M. — M. K. 185.)*

Az 1948. évi őszi mezőgazdasági munkálatok biztosítása. *(245.300/ 1948. F. M. — M. K. 186.)*

Vetőmag címén megtartható kenyérgabona mennyiségének megállapítása. *104.470/1948. K. H. F. M. —M. K. 188.)*

A termelési szerződés alapján termelt beszolgáltatásra alkalmas terményeknek a termésbeszolgáltatási kötelezettség teljesítésébe való beszámítása. *(Földm. min. 104.370/ 1948. K. H. — M. K. 192.)*

Gazdaság. Az ipari és mezőgazdasági kiállí-tásokról és árumintavásárokról szóló 1933 : XXI. tc. 10 .§-ának kiegészítése. *(8270/1948. Korm. — M. K. 180.)*

Az első segélynyujtás célját szolgáló mentődobozoknak az Országos Egészségügyi Anyagraktár — Rico Magyar Kötszerművek Részvénytársaság által történő kizárólagos előállítása és azok forgalma. *(8410/ 1948. Korm. — M. K. 180.)*

A hántolatlan nyersrizs forgalma. *(Földmívelésügyi miniszter, 104.250/ 1948. K. H. — M. K. 180.)* Helyesbítés *181.* sz.

Az áruk kereskedői forgalma. *(8390/1948. Korm. — M. K. 181.)*

A belföldön előállított szappanfőző, mosó- és tisztítószerek legmagasabb árának megállapításáról szóló 104.018/1947. Ip. M. számú r. újabb módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 71.190/1948. Á. H. — M. K. 181.)*

Liszt szállítására vonatkozó rendelkezések kiegészítése. *(Földmívelésügyi miniszter. 104.330/1948. K. H. — M. K. 182.)*

A gázolaj tankkocsiban kiszolgáltatott és tankjárati árának megállapítása és a 104.029/1947. Ip. M. sz. r. újabb módosítása. *(G. F. főtitkára. 71.350/1948. Á. H.)*

A vetőmagvak és hüvelyesek vásárlása esetén vételi elismervény kiállításáról szóló *102.390/1948.* K. H. sz. r. módosítása. *(Földmívelésügyi min. 104.110/1948. K. H. — M. K. 183.)*

Egyes ipari üzemek részére lúgkő juttatása. *(Földmívelésügyi, keresk. és szövetkezetügyi, iparügyi és a népjóléti miniszterek közös rendelete. 104.360/1948. K. H. — M. K. 183.)*

Típuslábbeliek kereskedői forgalma. *(37.600/1948. K. Sz. M. — M. K. 183.)*

A napraforgómag árának megállapítása tárgyában kiadott 80.280/ 1948. Á. H. számú r. *(Megjelent M. K. 1948. 187. helyesbítése. — M. K. 183.)*

A Rizstermelő és Értékesítő Szövetkezet, mint az Országos Központi Hitelszövetkezet tagja megszűnése. *(8550/1948. Korm. — M. K. 184.)*

A kereskedelmi őrlésre kerülő gabona és kukorica kiőrlési arányának módosítása. *(Földmív. min. 104.4000/1948. K. H. — M. K. 184.)*

Hites könyvvizsgálóknak állami vállalatnál való foglalkoztatásának korlátozása. *(1709/1948. G. F. — M. K. 185.)*

Belföldön előállított vagy külföldről behozott marónátron legmagasabb eladási árának újabb megállapítása. *(G. F. főtitkára 71.220/ 1948. Á. H. — M. K. 185.)*

A cukorral készített gyümölcskonzervek legmagasabb eladási árának megállapításáról szóló 404.440/ 1948. K. H. sz. r. módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 80.260/1948. A. H. — M. K. 185.)*

Távbeszélő előfizetők nevének a távbeszélőnévsorban többszöri felvétele. *(244.700/1948. Közl. M. — M. K. 185.)*

A gyógyászati célokra szolgáló mesterséges édesítőszerek beszerzése. *(285.838/1948. X. a. P. M. — M. K. 185.)*

A malomipari középvállalatok szakmai számlakeretének megállapítása és kötelező alkalmazása. *(Gazdasági Főtanács. 15.002/1948. G. F. — M. K. 186.)*

Az Országos Magyar Tejértékesítő Központ budapesti fióküzleteinek Szent István napján, valamint egyes vasárnapokon történő nyitvatartása. *(38.850/1948. K. Sz. M. — M. K. 186.)*

Egyes vetőmagvak bejelentése és igénybevétele. *(245.800/1948. F. M. — M. K. 187.)*

A kötő- és hurkolóipari vállalati szakmai keretének megállapítása és kötelező alkalmazása. *(15.305/1948. G. F. — M. K. 187.)*

Az önkormányzatok üzemei és vállalatai részére a számlakeretek alkalmazásánál szükséges eltérés szabályozása. *(16.043/1948. G. F. — M. K. 187.)*

A kötelező távbeszélő előfizetési idő megszüntetése. *(251.000/1948. Közl. M. — M. K. 187.)*

A könyvelt postai küldeménynek a felvevő hivataltól írásbeli beadvány nélküli visszavétele. *(251.580/ 1948. Közl. M. — M. K. 187.)*

Az üzleti leltár és mérleg készítésénél irányadó szabályok módosítása tárgyában kibocsátott 5650/ 1948. Korm. számú rendeletnek a szövetkezetekre alkalmazása tárgyában közzétett *8300/1948.* Korm. számú rendelet. *(Megjelent a M. K. 177. számában* helyesbítése.*)*

Vegyipari igazgatóság szervezése. *(20.140/1948. Ip. M. — M. K. 189.)*

A vegyi anyagok, gyógy- és kötszerek jegyzékének (50.000/1946. Ip. M. sz. r. X. számú melléklet) újabb

megállapítása. *(Országos Tervhivatal 100.012/1948. A. G. — M. K. 189.)*

A harangok igénybevételéről szóló 1060/1943. M. E. számú rendelet hatályon kívül helyezése. *(8820/1948. Korm. — M. K. 190.)*

Hazai termelésű cserzési célokra alkalmas gubacs legmagasabb árának újabb megállapítása. *(G. F. főtitkára 61.143/1948. G. F. — M. K. 190.)*

Mezőgazdasági traktorokkal és traktorekékkel való szántási kötelezettség. *(228.700/1948. F. M. — M. K. 190.)*

Gyümölcs, valamint a zöldség és főzelékfélék tehergépjárműven történő szállításának szabályozásáról szóló 40.100/1948. Közl. M. sz. r. módosítása. *(60.100/1948. Közl. M. — M. K. 190.)*

Nyomdaipari vállalati számadások szakmai számlakeretének megállapítása és kötelező alkalmazása. *(14.623/1948. G. F. — M. K. 191.)*

Kender-, len- és jutaipari vállalati számadások szakmai keretének megállapítása és kötelező alkalmazása. *(15.000/1948. G. F. — M. K. 191.)*

Festékgyártóipari vállalati számadások szakmai keretének megállapítása és kötelező alkalmazása. *(15.516/1948. G. F. — M. K. 191.)*

Termény beszolgáltatási kötelezettség teljesítésére beszolgáltatott és a hántolásnál a hántoló malom által visszatartott hántolatlan nyersrizsárának megállapítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 80.480/1948. A. H. — M. K. 191.)*

1948. évi őszi szántási kötelezettségnek a rizs termesztésére használt területekre való kiterjesztése. *(51.700/1948. F. M. — M. K. 191.)*

28/1948. számú minisztertanácsi határozat; film és mozi nemzeti vállalatok létesítése. *(M. K. 192.)*

Állami és állami érdekeltségű vállalatok ellenőrzéséről szóló 7410/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(1831/1948. G. F. — M. K. 192.)*

A vas-, fém- és gépipari vállalati számadások szakmai keretét kiegészítő általános gépgyártó ipari vállalatok szakmai számlakeretének megállapítása és kötelező alkalmazása. *(G. F. 15.001/1948. — M. K. 192.)*

Az elektromos cikkeket gyártó ipari vállalati számadások szakmai keretének megállapítása és kötelező alkalmazása. *(16.042/1948. G. F. — M. K. 192.)*

A belföldön előállított higanyos por és nedves csávázó szerek legmagasabb fogyasztói árának megállapítása. *(71.500/1948. A. H. — M. K. 192.)*

A zománcozott vaslemezedényáruk legmagasabb fogyasztói árának megállapítása tárgyában kiadott 155.199/1946. Ip. M. számú és a zománcozott vaslemezedényáruk legmagasabb fogyasztói árának újabb megállapítása tárgyában kiadott 113.012/1948. Ip. M. számú rendeletek módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 51.052/1948. Á. H. — M. K. 193.)*

A kerékpárokat, kerékpáralkatrészeket és kerékpártartozékokat forgalomba hozó kereskedők által számítható legmagasabb bruttó haszon megállapításáról szóló 155.013/1946. Ip. M. számú rendelet újabb módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára 51.106/1948. A. H. — M. K. 193.)*

A varrógépeket, varrógépalkatrészeket és varrógéptartozékokat forgalomba hozó kereskedők által felszámítható legmagasabb bruttó haszon megállapításáról szóló 114.007/1948. Ip. M. számú rendelet módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 51.107/1948. Á. H. — M. K. 193.)*

A külföldről behozott új író- és számológépeket forgalomba hozó kereskedők által felszámítható legmagasabb nyersköltség (bruttó, regie) és haszonfedezeti kulcs megállapításáról szóló 113.008/1948. Ip. M. sz. rendelet módosítása. *Gazdasági Főtanács főtitkára. 51.108/1948. Á. H. — M. K. 193.)*

A vámőrlésre jogosultak részére házasságkötés és gyermekszülés alkalmával külön vámőrlési engedély kiadása. *(Földmívelésügyi miniszter 104.560/1948. K. H. — M. K. 193.)*

A kenyérgabona vásárlási engedélyek felhasználásának újabb szabályozása. *(Földművelésügyi miniszter. 104.570/1948. K. H. — M. K. 193.)*

Az erős- és gyengeáramú villamosszerelési anyagok legmagasabb fogyasztói-, viszonteladói- és termelői eladási árának megállapításáról szóló 50.360/1948. Á. H. számú rendelet módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 50.940/1948. Á. H. — M. K. 194.)*

A füstcsövek legmagasabb fogyasztói ára. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 51.082/1948. Á. H. — M. K. 194.)*

A csiszolt vaslemezedényáruk legmagasabb egységes fogyasztói árának újabb megállapításáról szóló 113.020/1948. Ip. M. számú rendelet módosítása. *(51.102/1948. Á. H. — M. K. 194. Gazdasági Főtanács főtitkára.)*

A horganyzott bádogáruk legmagasabb egységes fogyasztói árának újabb megállapítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 51.103/1948. Á. H. — M. K. 194.)*

A cukorka, csokoládé, keksz, kétszersült, teasütemény és egyéb édesipari termék nagykereskedői és kiskereskedői haszonkulcsának újabb módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 80.560/1948. Á. H. — M. K. 194.)*

Az ecet legmagasabb árának megállapításáról szóló 53.320/1947. K. M. számú rendelet módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 80.570/1948. — M. K. 194.)*

A vegyesíz legmagasabb eladási árának megállapításáról szóló 404.180/1947. K. H. számú rendelet módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 80.590/1948. Á. H. — M. K. 194.)*

Az egyes főzelék- és gyümölcskonzervek legmagasabb eladási árának megállapításáról szóló 53.380/1947. K. M. számú rendelet újabb módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 80.610/1948 .— M. K. 194.)*

A kenyér- és lisztgazdálkodás szabályozása. *(Földművelésügyi miniszter 104.410/1948. K. H. — M. K. 194.)*

Hatósági jegy nélkül árusítható kenyér és buci forgalombahozatala. *(Földművelésügyi miniszter és Gazdasági Főtanács főtitkára. 104.590/1948. K. H. — M. K. 194.)*

A típus-pamutszövetek legmagasabb fogyasztói árának megállapításáról szóló 114.008/1948. Ip. M. számú rendelet módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 71.680/1948. Á. H. — M. K. 195.)*

Az »Aluminiumérc Bánya és Ipar« Magyar—Szovjet Bauxit-Aluminium részvénytársaság alapszabálya. *(8830/1948. Korm. — M. K. 196.)*

A tűzifa után fizetendő anyaggazdálkodási járulék újabb szabályozásáról szóló 110.013/1948. Ip. M. számú rendelet újabb módosítása és kiegészítése. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 30.850/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

Belföldi előállítású bőrből készült gépszíjak és műszaki bőrcikkek legmagasabb fogyasztói árának megállapításáról szóló 103.049/1947. Ip. M. számú rendelet módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 50.368/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

Az erős és gyengeáramú villamosgépek, készülékek, műszerek és fogyasztásmérők legmagasabb fogyasztói, viszonteladói és termelői eladási árának megállapításáról szóló 103.016/1947. Ip. M. számú rendelet újabb módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 51.110/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A közhasználatú villamosművek által felszámítható legmagasabb villamosenergia árak megállapításáról szóló 155.007/1947. Ip. M. számú, valamint a villamosenergia-árakból nyujtandó árengedmények megállapításáról szóló 155.053/1946. Ip. M. számú és a 103.049/1947. Ip. M. számú, továbbá a 113.027/1948. Ip. M. számú rendeletek egyes rendelkezéseinek módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 51.130/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A készbőr forgalombahozatalával foglalkozó kis- és nagykereskedők legmagasabb bruttó haszonkulcsának megállapításáról szóló 155.074/1946. Ip. M. számú rendelet újabb módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 51.200/1948. Á. H. M. K. 196.)*

A norinbergi és játékáru eladásánál felszámítható regie- és haszonfedezeti kulcsok megállapítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 61.149/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A szikvíz (szódavíz) legmagasabb előállítási ára. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 61.150/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A külföldről behozott fenyőfűrészáru legmagasabb eladási árának megállapítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 61.161/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A belföldi fűrészüzemekben hazai és külföldi származású fenyőgömbfából termelt fűrészáru legmagasabb eladási ára. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 61.163/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A ládaipari termékek legmagasabb eladási árának megállapításáról szóló 170.018/1946. Ip. M. számú rendelet kereskedői haszonkulcsának módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára 61.170/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

Az aprított gyujtósfa, kötegelt puhafa és kötegelt léchulladék legmagasabb eladási árának megállapítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 61.171/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A boksafaszén legmagasabb árának megállapítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 61.172/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A külföldről behozott tűzifa legmagasabb eladási árának újabb megállapítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 61.177/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A belföldi termésű tűzifa, lombos- és fenyőszerfa és az ezekből készült erdei fél- és készgyártmányok legmagasabb árának megállapításáról szóló 170.040/1946. Ip. M. számú rendelet módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 61.183/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A belföldi fűrészüzemekben hazai származású lombos- és fenyőfából előállított fűrészáru legmagasabb eladási árának megállapításáról szóló 170.012/1946. Ip. M. számú rendelet módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 61.184/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A hazai származású tűzifa legmagasabb eladási árának újabb megállapítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 61.225/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A külföldről behozott amóniákszóda legmagasabb eladási árának újabb megállapítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 71.620/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A közérdekű pamutszövetek legmagasabb fogyasztói árának megállapításáról szóló 114.009/1948. Ip M. számú rendelet módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 71.690/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A tervharisnya fogyasztói árának újabb megállapítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára. 71.740/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A szárított tészta legmagasabb árának és bérmunkadíjának újabb megállapítása *(Gzadasági Főtanács főtitkára 80.470/1948. A. H. — M. K. 196.)*

Az állati belek és vér legmagasabb árának megállapításáról szóló (91.600/1946. K. M. számú rendelet módosítása *(Gazdasági Főtanács főtitkára 80.550/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A paradicsomkonzerv legmagasabb eladási árának megállapításáról szóló 53.890/1947. K. M. számú rendelet módosítása *(Gazdasági Főtanács főtitkára 80.580/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A friss gyümölcs,- zöldség- és főzelékfélék eladásánál számítható kiskereskedői haszonkulcsok újabb megállapítása *(Gazdasági Főtanács főtitkára 80.600/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A töltelékhentesárúk legmagasabb árának megállapításáról szóló 402.510 1948. K. H. számú rendelet módosítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkara 80.620/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A fekete- és fehérbors legmagasabb árának megállapítása tárgyában kiadott 54.700/1948. K. H. számú rendelet módosításáról. *(Gazdasági Főtanács főtitkára 80.622/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

Az egyes vetőmagvak legmagasabb tisztítási díjtételeinek, valamint a magtisztító berendezések legmagasabb bérének megállapítása. *(Gazdasági Főtanács főtitkára 80.630/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A szén, brikett és koksz kereskedői forgalmánál számítható haszontételek újabb megállapítása. *(Gazdasági Főtanacs főtitkára 81.150/1948. Á. H. — M. K. 196.)*

A fekete vaslemez egyes méreteinek zár alóli feloldása. *(Országos Tervhivatal 100.014/1948. Á. G. — M. K. 196.)*

A vegyileg tartósított tej forgalombahozatalának szabályozásáról szóló 84.848/1948. F. M. számú rendelet egyes rendelkezéseinek módosítása. *(87.024/1948. F. M. — M. K. 196.)*

Igazságügy. A telekkönyvi betétszerkesztő személyzethez tartozók napidíj- és fuvardíjátalányának újabb megállapítása. *(73.000/1948. I. M. — M. K. 182.)*

A letartóztató intézeti alkalmazottak illetményei és ellátása megállapítása. *(8470/1948. Korm. — M. K. 183.)*

Az állandó bírósági szakértők megbizatásának felülvizsgálására megszabott határidő meghosszabbítása. *(74.000/1948. I. M. — M. K. 196.)*

Iparjog. Az iparhatósági telepengedélyezési eljárás alá eső üzlettelepek jegyzékének közzététele. *(52.600/1948. Ip. M. — M. K. 181.)*

Egyes ipari hatóságok átszervezése. *(20.080/1948. Ip. M. — M. K. 1948. 183.)*

A műkőkészítő iparnak képesítéshez kötéséről szóló 10.131/1947. Ip. M. sz. r. hatályon kívül helyezése. *37.500/1948. É. K. M. — M. K. 183.)*

A hadigondozottaknak az ipardíjfizetés alóli mentesítése. *(44.011/1948. Ip. M. — M. K. 183.)*

Egyes iparjogosítványok kiadásának és a meglévő üzlethelyiségeken felül új üzlethelyiség nyitásának

újabb szabályozása tárgyában kiadott 33.000/1948. Ip. M. sz. r. kiegészítése. *(20.066/1948. Ip. M. — M. K. 184.)*

A 41.700/1948. Ip. M. számú rendelet egyes rendelkezéseinek módosítása. *(20.110/1948. Ip. M. — M. K. 189.)*

Közoktatás. Az 1948/.49 iskolai év szorgalmi ideje és tanulmányi rendje. *(49.400/1948. V. K. M. — M. K. 181.)*

Kisdedóvás. *(8400/1948. Korm. — M. K. 183.)*

Iskolai képzésben nem részesült felnőtt dolgozók középfokú iskolai és középiskolai tanulmányiról szóló 11.130/1945. M. E. sz. r. kiegészítése. *(8520/1948. Korm. — M. K. 183.)*

Általános iskolai tanterv módosítása. *(49.800/1948. V. K. M. — M. K. 183.)*

A dolgozók általános iskolai osztályozó vizsgálatra előkészítő tanfolyamának megszervezése. *(49.600/1948. V. K. M. — M. K. 186.)*

A dolgozók iskoláinak szorgalmi ideje és azzal kapcsolatos kérdések. *(49.700/1948. V. K. M. — M. K. 186.)*

Az iskolai képzésben nem részesült felnőtt dolgozók középfokú iskolai és középiskolai tanulmányairól szóló 11.130/1935. M. E. sz. r. végrehajtása. *(50.100/1948. V. K. M. — M. K. 186.)*

A gimnáziummal, liceummal, tanító(nő)képző intézettel és óvónőképzőintézettel kapcsolatos tanulóotthonba való felvétel. *(48.458/1948. V. K. M. — M. K. 189.)*

Az egyetemeken és főiskolákon, valamint a középiskolákban és a középfokú iskolákban az 1948/49. iskolai évben szedhető tandíjmegállapítás. *(9000/1948. V. K. M. — M. K. 191.)*

Az iparoktatási intézetek 1948/49. iskolai évének szorgalmi ideje és tanulmányi rendje. *(55.596/1948. Ip. M. — M. K. 196.)*

Népjólét. Az első segélynyújtás céljait szolgáló mentődobozok előállítása és forgalmának ellenőrzése. *(223.800/1948. N. M. — M. K. 182.)*

A hadigondozottaknak az ipardíjfizetés alóli mentesítése. *(44.011/1948. Ip. M. — M. K. 183.)*

A sütőipari munka szabályozásáról szóló 1923 : XV. törvénycikk egyes rendelkezéseinek módosítása. *(8620/1948. Korm. — M. K. 185.)*

A hivatásos állományú és abból származó katonai személyek és hátramaradottaik hadigondozása. *(7520/1948. Korm. — M. K. 188.)*

A hivatásos állományú és abból származó katonai személyek és hátramaradottaik hadigondozása tárgyában kibocsátott 7.520/1948. Korm. számú rendelet végrehajtása. *(166.500/1948. N. M. — M. K. 188.)*

A hadigondozás és hadisegély egyes kérdéseinek ideiglenes rendezéséről szóló 81.980/1946. M. E. számú rendelet végrehajtása tárgyában kiadott 139.000/1947. N. M. számú rendelet módosítása. *(171.400 1948. N. M. — M. K. 188.)*

Dolgozó anyák részére egy éven alóli beteg gyermekük ápolásának tartamára táppénz. *(8880/1948. Korm. — M. K. 192.)*

Társadalombiztosítás. Az állami és az állami érdekeltségű közhasználatú gépjárműválalatok baleseti járadékosai járadéka. *8420/1948 Korm. — M. K. 183.)*

Ujjáépítés. A romépületek lebontásának, valamint újjáépítésének előmozdításáról szóló *5630/1948.* Korm. számú rendelet kiegészítése. *(8450/1948. Korm. — M. K. 183.)*

PÉNZÜGYI JOG

Az Országos Szövetkezeti Hitelintézet taghitelszövetkezetei által lebonyolítandó takarékossági bélyegakció során elhelyezett betétek kamatának illetékmentessége. *(245.457/1948. XI. a P. M. — M. K. 180.)*

A nemzeti vállalat alakulásával kapcsolatos illetékkedvezmények. *(245.459/1948. XI. a P. M. — M. K. 180.)*

A *8.270/1945* M. E., valamint a *690/1947.* M. E. számú rendelettel zár alá vett kincstári eredetű vagy a kincstár támogatásával beszerzett anyagok, kész-és félgyártmányok feletti rendelkezés tárgyában kiadott *6.350/1948.* Korm. számú rendelet. *128. sz. (M. K. 128.)* végrehajtásáról *(235.684 1948. XIV. b. P. M. — M. K. 181.)*

Az ipari igazgatóságokhoz, valamint az Országos Munkabérmegállapító Bizottsághoz benyujtott beadványok illetékmentessége. *(245.318/1948. XI. a. P. M. — M. K. 181.)*

Az állami, állami tulajdonba vagy az állami kezelésbe vett, továbbá az állami érdekeltségű vállalatok köztartozásainak, folyószámlakölcsön terhére kiegyenlítéséről szóló 8.340/1948. Korm. számú rendelet. *(V. K. 175)* végrehajtása. *263.000/1948. VII. P. M. — M. K. 180.)*

A *18.600/1945.* II. P. M. sz. rendelet módosítása. *(37.129/1948. II. P. M. — M. K. 183.)*

A mezőgazdaság fejlesztési járulékra vonatkozó *7.090/1948.* Korm. számú rendelet végrehajtásáról szóló 221.400/1948. VIII. P. M. sz. rendelet módosítása. *(222.200/1948. VIII. P. M. — M. K. 183.)*

Az anyaggazdálkodási járulék megszüntetésével és a hátralékos tartozások behajtásával kapcsolatos rendelkezések. *(8.540/1948. Korm. — M. K. 184.)*

Óvadékképes értékpapírok jegyzékének közzétételéről és az üzleti biztosítékul és bánatpénzül elfogadható értékekre vonatkozó rendelkezések újabb megállapításáról szóló 4.260/1929. M. E. sz. r. újabb módosítása. *(8.590/1948. Korm. — M. K. 184.)*

A nagyatádi és kaposvári állami adóhivatalok területi beosztásának részbeni módosítása. *(250.283/1948. eln. B. P. M. — M. K. 184.)*

A házadóból, az együttes kereseti és jövedelemadóból társulati és tantiemadóból Budapest fővárost megillető részesedés kulcsának újabb megállapítása. *(194.328/1948. VII. P. M. — M. K. 186.)*

A nyugdíjintézmények és biztosító egyesülettel kötött biztosítási ügylet illetéke. *(8.600/1948. Korm. — M. K. 187.)*

A nyersolaj, illetőleg az ásványolajtermékek után fizetendő kincstári részesedés újabb megállapításáról szóló 541/1947. P. M. sz. r. módosítása. *(3.148/1948. X. a. P. M. — M. K. 189.)*

A földadóhátralékoknak búzanévértékű államadóssági kötvényekkel kiegyenlítéséből a közületeket megillető részesedés kielégítéséről szóló 7.000/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(261.300/1948. VII. P. M. — M. K. 191.)*

A belföldi forgalomban fizetendő termelői általános és fényűzési forgalmi adó. *(3.400/1948. P. M. — M. K. 193.)*

A városi és községi bor- és húsfogyasztási adó, valamint sör- és szeszfogyasztási adópótlék. *(2.700/1948. I. b. P. M. — M. K. 194.)*

Behozatali forgalomban fizetendő forgalmi adók, valamint a belföldön előállított és külföldre kivitt árukat terhelő forgalmi adók visszatérítése, illetőleg megtérítése. *(3.300/1948. P. M. — M. K. 195.)*

Hirlap, Szaklap és könyvkiadó r. t. Felelős: Dr. Kádár Miklós. 485291. — Athenaeum, Budapest VII., Miksa-u. 4—6. Felelős: Gorszky T. igazgató

Új folyam III. 19—20. szám Budapest, 1948 október 20

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:
IV., Szabadsajtó (Eskü)-út 5
Telefon: 189—755

Kiadóhivatal:
V. Alkotmány-u. 12
Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettes: *dr. Beck Salamon* e. rk. tanár. A bizottság tagjai: *dr. Auer György* kúriai tanácselnök, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Feri Sándor* közjegyző, *dr. Hajdu Gyula* államtitkár, *dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Marton Géza* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Nagy László* ügyvéd, *dr. Nagy Miklós* a budapesti Itélőtábla elnöke, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Schultheisz Emil* e. tanár, *dr. Szabó Imre* min. tanácsos, *dr. Szászy István* e. tanár, *dr. Szebenyi Endre* államtitkár, *dr. Tóth László* itélőtáblai tanácselnök, *dr. Tury Sándor Kornél* e. tanár, *dr. Világhy Miklós* min. tanácsos, *dr. Weltner Andor* ügyvéd, *dr. Zalán Kornél* min. osztályfőnök.

Felelős szerkesztő: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Negyedévre... 40·— Ft

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:
Egy hóra .... 10·— Ft
Negyedévre... 25·— Ft
Egyes szám ára 8·— Ft

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Rosner Tibor:* A szovjet ügyvéd. — *K. M.:* A magyar népi demokrácia jogászainak 1948. évi vándorgyűlése. — *Dr. Ries István:* Jog és állam. — *Dr. Hajdu Gyula:* Jogfejlődés a népi demokráciában. — *Dr. Beér János:* Magyar közjog. — *Dr. Kádár Miklós:* A büntetőjog általános alapelveiről. — *Dr. Nagy Miklós:* Magánjogunk fejlődése. — *Dr. Világhy Miklós:* A gazdasági jog legújabb fejlődése. — *Dr. Tury Sándor Kornél:* Gazdaságjogi kérdések, agrárjogi vonatkozások. — *Dr. Vas Tibor:* Az egyes agrárjogi kérdésekhez. — *Dr. Nagy László:* Munkajog. — *Dr. Kisfaludi Imre:* Szövetkezeti kérdések. — *Dr. Sztodolnik László:* Igazságügyi szervezetünk. — *Dr. Feri Sándor:* Jogászképzés a népi demokráciában. — *Dr. Szabó Imre:* A jogászképzés feladatai. — *Dr. Benkő Gyula:* Jogászképzés az Egyetemen. — *Dr. Martonyi János:* A közigazgatási jogi oktatás reformja. — *a) Dr. Aczél György — b) Ingus János — c) Mohácsy László:* A jogászképzésről. — *Dr. Kovács István:* A Magyar Jogász Szövetség szervezete. — *Dr. Szebenyi Endre:* A Magyar Jogász Szövetség és a jogtudomány fejlesztése. — *Dr. Móra Mihály:* A Magyar Jogász Szövetség és a Magyar Jogászegylet. — *Dr. Marton Géza:* A Magyar Jogász Szövetség és az Egyetem. — *Dr. Böszörményi Imre:* Bírák és ügyészek feladatai. — *Dr. Joanovich Emil:* Az ügyvéd. — *Dr. Sváb Miklós:* Az ügyvédség az államszervezetben. — *Dr. Reznyák László:* Új fegyelmi szemlélet az ügyvédség körében. — *Dr. Vadas György:* Az ügyvédi munkaközösségek. — *Dr. Martos Pál:* Szövetkezetek egyesülése. — *Dr. Hajdu Béla:* A genocidium kérdéséhez. — *Dr. Feri Sándor:* »Az elmélet tisztaságáért«. — *Dr. Nagy László* (tszéki bíró) — *Dr. Scholtz Kornél:* Kit kell ma háborús távollévőnek tekinteni? — *Dr. Ábrahám Mózes* — *Dr. Tardy Lajos:* Fejezetek a Szovjet Polgári Törvénykönyvből (III.). — Szemle: I. *Sz. I.:* A jogi felsőoktatás. — II. *Dr. Nizsalovszky Endre:* A megegyezéses házasságfelbontás kérdéséhez. — III. *Dr. Vadas György:* Az alkalmazottak védelme a magángazdaság dezertőrjeivel szemben. — Jogirodalom: Kelsen »tiszta jogtana«. — *Törvények.* — *Rendeletek.*

A szovjet ügyvéd

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének alkotmánya, valamint az egyes szovjet köztársaságok alkotmányai biztosítják a szovjet állam polgárai számára a bíróságok előtti eljárásában a *védelem* jogát. A védelemnek ezen alkotmányos jogával függ össze az egyes szovjet köztársaságok büntető eljárási kódexeinek az a rendelkezése, hogy minden olyan bírósági büntető eljárásban feltétlenül kötelező a védelem, amely ügyész részvételével folyik. Ügyész részvételével, de védő nélkül lefolytatott büntetőbírósági eljárás és az annak alapján hozott ítélet semmis. Bizonyos esetekben (pl. kiskorúak ügyében) a védő fellépése akkor is kötelező, ha a tárgyaláson az ügyész nem vesz részt.

A védelemnek ezt az alkotmány által biztosított fontos szerepét a *szovjet ügyvéd* tölti be.

Ügyvédi képviselet igénybevétele nemcsak *büntetőügyekben* lehetséges, de — nem kötelezően — lehetséges *polgári perekben* akár a felperes, akár az alperes, vagy a perben szereplő érdekelt harmadik személy részéről, valamint *közigazgatási ügyekben* is. — Az ügyvéd általában a szovjet lakosságot teljes jogsegélyben részesíti; feladatai közé tartozik az említetteken kívül beadványok, okiratok szerkesztése, tanácsadás stb.

Mellékelve: Magánjogi-, Hiteljogi-, Büntetőjogi- és Népbírósági döntvénytár

A szovjet ügyvéd a szovjet államban egyenrangú a szovjet bírákkal és ügyészekkel; valamennyiük feladata *a szovjet törvényesség feletti éber őrködés*, híven a szovjet kormány és a Szövetségi Kommunista Bolsevik Párt törekvéséhez a szocialista törvényesség fenntartására és fejlesztésére.

Ez a most vázolt feladat adja meg *a szovjet ügyvéd munkájának célját* minden egyes meghatározott ügyben. A szovjet ügyvédnek nem lehet az a célja, hogy ügyfele álláspontja feltétlenül érvényesüljön a bíróság vagy más hatóság előtti eljárásban. A szovjet ügyvéd a bírósággal és ügyészséggel karöltve minden egyes ügyben minden ténykedésével arra köteles törekedni, hogy az *igazság* érvényesüljön. Bár a szovjet ügyvéd létezésének anyagi alapját az ügyfelek által fizetett költség képezi, nem lehet a szovjet ügyvéd munkájának főcélja, hogy ügyfele az ügyet megnyerje. A szovjet igazságügyminisztérium illetékes szervei a szovjet ügyvéd feladatairól szóló utasításaikban ismételten rámutatnak arra, hogy a bíróság vagy hatóság előtti eljárás nem játék, amit meg lehet nyerni, vagy el lehet veszíteni. Az igazság megállapításának és érvényesülésének elérése kell, hogy végső célja legyen minden ügyvédi ténykedésnek, minden konkrét ügyben. Ehhez képest az ügyvédi képviselet abból áll, hogy az ügyvéd a szovjet polgárt a szovjet törvények által biztosított jogai elnyeréséhez törvényes eljárás során hozzásegíti. A szovjet ügyvéd tehát nem úgy cselekszik, mint a kapitalista világ ügyvédje, aki teljesen átadja magát ügyfele érdekeinek, minden módon, minden megengedett és meg nem engedett, olykor talán megvetett, de következményekkel nem sujtott eszközzel igyekszik megnyerni az ügyet. A kapitalista világban pl. gyakran előfordul, hogy az ügyvéd a per eldöntését késleltetni igyekszik, mert ügyfele érdekének ez felel meg. A kapitalista bíró legfeljebb nem veszi figyelembe az ilyen ténykedést, sok esetben azonban szinte kénytelen az ügy elintézését az ügyvédi indítvány szerint elhalasztani. A szovjet joggyakorlatban ilyen jelenségekkel nem találkozunk, mert a kizárólagosan az ügyfél önző érdekeinek megfelelő, egyébként alaptalan ügyelhúzási tevékenység az ügyvéd ellen fegyelmi eljárás megindításával és esetleg súlyos, ügyvédi kollégiumból való kizárást is magában foglaló fegyelmi büntetéssel jár.

Fegyelmi eljárást és feltétlenül kizárást von maga után az ügyfélnek és tanunak vallomás céljából való kioktatása is.

Ezzel a két példával óhajtottuk jellemezni azt a nyomatékos törekvést, amely az ügyvédet, aki a kapitalizmusban kizárólag az ügyfél érdekeit szolgálta, *a közösség, a nép érdekeit, a nép igazságát minden körülmények között érvényesítő* harc fontos tényezőjévé emeli.

Az igazság érvényesüléséért folytatott küzdelemben viszont a szovjet ügyvéd tevékenysége *kitartó és következetes*. Az igazság érdekében a szovjet ügyvéd él a rendelkezésére álló rendes és a szovjet jog által biztosított széleskörű, rendkívüli jogorvoslatokkal akkor is, ha ügyfele erre utasítást nem adott, vagy ezért költséget nem fizetett és fizetni nem képes.

Azonban bármennyire az igazság érvényrejuttatásáért küzd is a szovjet ügyvéd, e küzdelme során nem lépheti át a védelem határait, vagyis soha nem válhat ügyfele vádlójává; a vád feladatainak ellátása az ügyészség hatáskörébe tartozik. Nagyon sok szovjet jogviszony azon az alapon kerül bíróság elé, hogy az egyén vétett a közösség ellen. Ily esetekben a szovjet ügyvéd a fent előadottak értelmében a közösség ellen vétő egyént részesíti védelemben. Az ügyvéd azonban ily esetekben sem jelenik meg közösségellenes, antiszociális szerepben, mert a szovjet alkotmány, a szovjet törvények által meghatározott feladatát tölti be.

A szovjet ügyvéd a szovjet jogszabályok szakembere. A szocialista társadalomban, ahol mindenki egyformán a közösség érdekét szolgálja, tudását nem tekintheti saját különleges kincsének. Ebből folyik a szovjet ügyvédnek a jogsegély nyujtása melletti másik feladata: *a szovjet jogszabályoknak a lakosság körében való ismertetése és népszerűsítése*. Minden szovjet ügyvéd köteles havonta legalább egyszer előadást tartani a gyárak, üzemek, intézmények dolgozói előtt. A hivatását komolyan teljesítő és szerető szovjet ügyvéd azonban havonta nem egy, hanem 4—5, vagy még ennél is több előadást tart. Az előadások szervezését, beosztását külön, előadásokat rendező szerv végzi; ennek irányítása mellett állítja össze és olvassa fel az ügyvéd előadásait. Az előadások vagy díjtalanok, vagy pedig megfelelő tiszteletdíjat kap az előadó.

Ezen propagandista tevékenységét a szovjet ügyvéd párttagságára vagy pártonkívüli voltára való tekintet nélkül teljesíti. A szovjet társadalom egységes, osztálynélküli; minden tagját azonos cél hatja át: a szocializmus fejlesztése a kommunizmus felé vezető úton. Nincs különbség párttag és pártonkívüli között. A pártonkívüli ügyvéd is éppen olyan jelentős és tekintélyes felvilágosító tevékenységet fejt ki, mint a párttag ügyvéd.

A szovjet ügyvéd egyéb tekintetben is *a közélet munkása*. Szaktudásával a dolgozók tanácsai — a szovjetek — szerveinek, valamint a szovjet kommunista párt szerveinek rendelkezésére áll és végrehajtja az esetenként kapott feladatokat. Pl. választások alkalmával részt vesz a választási bizottságok munkájában, a választások előkészítésében, a választásokkal kapcsolatos felvilágosító munkában.

A szovjet ügyvédség *szervezete* biztosítja a szovjet ügyvéd előbb vázolt feladatainak végrehajtását, a kollektív együttműködés révén valamennyi szovjet ügyvéd foglalkoztatását, az ügyvédi munka színvonalának emelkedését biztosító együttműködést és az ügyvédek munkájának megfelelő ellenőrzését.

Az ügyvédi szervezet legfelső foka az *igazságügyminisztérium*. A szövetségi és az egyes köztársasági igazságügyi minisztériumok rendeletei szabályozzák az ügyvédi kar működését. A szervezet alapelve az ügyvédi kar teljes önkormányzata.

Az ügyvédség önkormányzati szervei *az ügyvédi kollégiumok*. Minden egyes közigazgatási területnek megvan a maga ügyvédi kollégiuma. A kollégium élén az illető terület ügyvédi karának közgyűlésén választott *elnökség* áll. Az elnökség a maga kebeléből választja meg a kollégium *elnökét, helyettes elnökét, felelős titkárát* és az ügyvédek számához, valamint a szükséghez képest egyéb vezető szerveit.

A kollégium elnöksége határoz az ügyvédek felvételéről és törléséről, gyakorolja az ügyvédek feletti felügyeleti és fegyelmi jogot, ellenőrzi az ügyvédek működését és általában határoz minden ügyvédi adminisztratív kérdésben.

Az elnökség vezető szervei a terület ügyvédeinek számától függőleg megállapított fizetésben részesülnek.

Az elnökség feletti felügyeletet az igazságügyminisztérium gyakorolja; az határoz az elnökségek határozatai ellen benyujtott panaszok felett.

Az ügyvédség tulajdonképpeni egységei, munkaközösségei a jogi tanácsadó irodák, az ú. n. *jogi konzultációk*. A kollégium elnöksége szervezi a jogi konzultációkat, éspedig a helyi viszonyok követelményeinek megfelelő számú ügyvéddel.

A konzultáció élén a *vezető ügyvéd* áll, akit az elnökség nevez ki és aki a konzultáció működéséért az elnökséggel szemben felelős.

Említettük már, hogy a felvétel kérdésében az elnökség dönt. Felvehető az, aki jogvégzett, aki a rendeletekben meghatározott időn át bíróként vagy ügyészként működött. Az utóbbi időben egyre nagyobb súlyt helyez a felvételek tekintetében kifejlődött gyakorlat arra, hogy az ügyvédként felveendő személy előzetesen gyakornokként működött légyen valamely konzultációban. Az ilyen gyakornok a tapasztaltabb ügyvédek irányítása alatt dolgozik, az általa végzett munka költségét nemaz őt nevelő ügyvéd, hanem az elnökség kapja, amely a gyakornoknak meghatározott összegű fizetést juttat. A gyakorlat ideje az illető személy előrehaladásától függ.

A konzultáció vezetője ugyancsak a konzultáció nagyságától, vagyis az abban működő ügyvédek számától függően meghatározott összegű fizetést kap a kollégium elnökségétől, — a vezető ügyvéd egyébként rendes ügyvédi gyakorlatot folytat.

Nagyobb helyeken, általában 15 ügyvédnél nagyobb irodákban, az ügyvédek meghatározott táblázat szerint napi 4—5 órát működnek az irodában, egyébként ügyeiket otthonukban készíthetik elő. Kisebb irodákban minden ügyvéd számára kötelező az irodában eltöltendő 8 órás napi munkaidő, kivéve természetesen az ügyvédi munka ellátása során az irodán kívül eltöltöt időt.

Az ügyek vállalása, felek fogadása szabály szerint a tanácsadó irodában történik. Az ügyvédi megbízásokat a vezető ügyvéd vállalja el. Minden fél látogatásánál a tanácsadó iroda ú. n. feljegyzési lapot tölt ki, amely a fél személyi adatain kívül a megbízás rövid megjelölését is tartalmazza. A vezető ügyvéd a megbízást — figyelemmel a fél valamely ügyvédet megjelölő kívánságára — a tanácsadó iroda valamely tagjának adja ki. Egyidejűleg megállapítja a költséget, feljegyzi az említett lapra az ügyvéd nevét, a költség összegét és aláírja azt ő is, a fél is. A feljegyzési lap magában foglalja tehát a megbízási szerződés valamennyi elemét. Ugyanezen a feljegyzési lapon köteles az ügyvéd ténykedéseit feljegyezni.

A hivatalbóli védőt nem a bíróság nevezi ki, hanem a bíróság megkeresésére a tanácsadó iroda vezetője. A hivatalbóli védő költségét, ha a bűnügyi költségek behajthatók, a bíróság ítéletével megállapítja és a vádlott vagyonából a tanácsadó iroda az eljárt védő javára behajtja. Ha a bűnügyi költség be nem hajtható, az ügyvéd ténykedése díjtalanul történik. Ezzel kapcsolatban rámutatunk arra, hogy a szovjet ügyvéd munkájának kb. 45%-át díjtalanul végzi. E tekintetben a vezető ügyvéd gondosan mérlegeli a fél viszonyait, az ügy természetét és a hivatalbóli védelmeken kívül is sok esetben engedélyezi a jogsegély díjtalan nyujtását.

Megemlítendő az a rendelkezés, amely szerint állami és kooperatív szervezetek a rendes díjszabásnak kb. 50%-át jelentő tarifa szerint kapnak jogsegélyt az ügyvédektől.

A szervezetek rendszerint fixfizetésű jogtanácsost alkalmaznak. Az ügyvédnek a jogtanácsosi alkalmaztatására vonatkozó szerződését a munkaadó szervezet és a tanácsadó iroda vezetője köti meg, az ügyvédi kollégium jóváhagyása mellett.

A kijelölt ügyvéd a megbízást köteles teljesíteni; megokolás nélkül az ügy vitelét meg nem tagadhatja. Bíróságok és hatóságok előtt nem a fél meghatalmazásával, hanem a vezető ügyvéd által aláírt és a tanácsadó iroda bélyegzőjével ellátott kirendeléssel legitimálja magát.

Az eljáró ügyvéd mentesül a költségek felszámítása és a féllel való ilyen irányú tárgyalások alól, mert — mint említettük — az ügyvédi költséget minden esetben a vezető ügyvéd állapítja meg. Sőt az ügyvéd a féltől külön költséget sem kérni, sem felvenni nem jogosult. E szabály megszegése feltétlenül kizárást eredményező fegyelmi eljárással — csalás vagy zsarolás ténykörülményeinek fennforgása esetén pedig büntető eljárással is — jár. A fél a megállapított költséget köteles a tanácsadó pénztárába előre befizetni. Az iroda a költségeket az illető ügyvéd számláján kezeli és azokat az ügyvédeknek csak az egyes ügyek befejezése után fizeti ki.

Minden hónap utolsó napján az ügyvéd havi működéséről a vezető ügyvédnek részletes kimutatást nyujt át, amely a következőket tartalmazza:

a hónap első napján a mult hónapról visszamaradt elintézetlen ügyeket az ügyek száma és a költségek összegének megjelölésével,

a hónap folyamán elvállalt új ügyeket feltüntetve az ügyek természetét és a költségek összegét,

végül a hónap folyamán elintézett ügyek adatait az ügyek természete és a ledolgozott költségek feltüntetésével.

A ledolgozott költségek összegéből áll az ügyvédek havi fizetése. A bruttó összegből azonban 30% levonásra kerül éspedig az elnökség határozata szerint 5—8% a tanácsadó iroda költségeire, 4.4% szociális biztosításra, 5% szabadságpénz címén, a többi pedig az elnökség költségeire.

A szabadságpénzek címén levont összegeket 24 munkanapból álló szabadsága idejére visszakapja az elnökségtől.

Nagyobb ügyvédi kollégiumok elnökségei bevételeikből különböző ügyvédjóléti intézményeket, pl. tengermenti üdülőket létesítettek.

A fenti 30%-os levonáson kívül az ügyvéd jövedelmi adót köteles fizetni az alkalmazottak által fizetett mértékben. Forgalmi és kereseti adót az ügyvéd a Szovjet-Unióban nem fizet.

A megbízások szétosztásánál és költségek megállapításánál a vezető ügyvéd figyelembe veszi az illető ügyvéd képzettségét, rátermettségét. Az ügyvédi díjak tekintetében is érvényesül a szocializmus elve: »mindenkinek munkája szerint«; a jobban dolgozó ügyvéd jobban keres.

A költségek összege tekintet nélkül a tárgyalások, az ügyvédi ténykedések számára, egységes. Ha az ügy előreláthatóan több ténykedést fog igényelni, a költségmegállapítás erre már előzetesen figyelemmel van. A költségmegállapítás után azonban a költség összege és megállapítása már független az ügy elintézésének időtartamától. Másfelől pedig érdeke az ügyvédnek az ügy minél gyorsabb befejezése, mert azelőtt költséget nem kaphat.

Polgári ügyekben a költség az eljárás tárgya szerint 50 rubeltől 300 rubelig terjed. Bonyolult ügyekben a díjszabás kétszerese, tehát legfeljebb 600 rubel számítható fel.

Magánindítványra üldözendő bűncselekmény esetén a díjszabás 100 rubel, egyszerűbb bűnügyekben a dijszabás 250 rubelig, bonyolult büntető ügyekben a díj 500 rubelig terjed. Különösen bonyolult és rendkívüli előkészületet igénylő ügyekben a kollégium elnöksége esetenként 500 rubelnél magasabb díjat is jogosult megállapítani.

A szovjet ügyvédnek, mint általában a Szovjet-Unió minden specialistájának a keresete magasszínvonalú megélhetést biztosít.

Az ügyvédek nem vezetnek *könyveket*. A szükséges feljegyzéseket — az ügyek jegyzékét, az ügyfelek betűrendes névjegyzékét, pénztárkönyvet stb. — az iroda vezeti személyzete által, amely az iroda nagyságától függőleg titkárból, könyvelőből, pénztárnokból stb. áll.

Az ügyvéd adminisztrációs feladata: — mint már említettük — ténykedéseit a feljegyzési lapokon feljegyezni, minden hónap végén kimutatását a vezető ügyvédnek átnyujtjani. Ezenkívül rendkívül fontos kötelessége az ügyvédnek *az iratcsomók* pontos összeállítása. A szovjet ügyvéd dossziéja tartalmazza összevarrva az ügyre vonatkozó összes kijegyzéseket, az egyes ügyvédi cselekmények tervezetét, az ügyvédi beadványok másolatát, a tárgyalásról szóló feljegyzéseket olyan formában, hogy bármely hozzáértő személy a dossziéba betekintve tiszta képet nyerhet magáról az ügyről és arról, hogy mit végzett az ügyvéd az ügyben.

A befejezett ügyek dossziéját az ügyvéd a vezető ügyvédnek adja át, aki azt megvizsgálja és netáni megjegyzéseit közli az ügyvéddel. A befejezett ügyek dossziéi az iroda irattárába kerülnek. Ezek alapján bírálja el *az ügyvédi revizor* az ügyvédi munka minőségét.

A tanácsadó iroda tagjai munkájuk közben állandóan segítik egymást, a tapasztaltabb ügyvédek tanácsaikkal oktatják a fiatalokat. A kollektivitás abban is megnyilvánul, hogy az iroda tagjai havonta legalább egyszer testületi *tanácskozást* tartanak, amelyen a szovjet életben oly jótékonyan érvényesülő kritika és önkritika szellemében megtárgyalják az irodát érdeklő közös kérdéseket, az egyes ügyvédek problémáit, jogeseteit és általában minden, az ügyvédeket érintő kérdést. A tanácskozások jegyzőkönyveit a vezető másolatban a kollégium elnökségének küldi meg.

A vezető ügyvéd minden hó utolsó napján összesített *kimutatást* terjeszt fel a tanácsadó iroda működéséről a kollégium elnökségének, utóbbi pedig az igazságügyminisztériumnak. Ily módon a felettes szervek állandó összesített, ellenőrizhető képet nyernek az ügyvédség működéséről és alkalmuk nyílik arra, hogy a szükséges javító intézkedést kellő időben megtegyék.

Az ügyvédek munkáját a kollégium elnökségének, valamint az igazságügyiminisztérium szerveinek revizorai ellenőrzik. *A revizorok* rendkívül körültekintően felülvizsgálják az iroda ügymenetét, valamint az egyes ügyvédi iratokat. A revizori jelentések nagy súlyt helyeznek az ügyvédi iratok minőségére, kíméletlen kritikával feltárják az összes észlelt hibákat, hogy javítsák, fejlesszék az ügyvédi munka minőségét, de ugyanakkor kiemelik a jó munkát végzők érdemeit is. A revizorok jelentésüket az ügyvédek tanácskozásán beszélik meg.

Tárgyilagos bírálattal megállapíthatjuk, hogy a szovjet ügyvédség szervezete a jogsegélyre rászoruló lakosság és az ügyvédség érdekeinek egyaránt teljes mértékben megfelel.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy valamennyi szovjet ügyvéd hivatása magaslatán áll. Az ügyvédek túlnyomó többsége a szabályoknak megfelelően, becsületesen teljesíti munkáját, vannak azonban ügyvédek, akik a reájuk vonatkozó, általunk most röviden vázolt szabályokat megszegik. Minden egyes szabálysértést a vezető ügyvéd a kollégium elnökségének jelenteni köteles. A kollégium elnöksége az ilyen módon, vagy másképpen tudomására jutott szabálysértés esetén vizsgálatot és szükség esetén *fegyelmi eljárást* indít. A terhelt ügyvéddel közlik a terhelő adatokat, amelyekre ő írásbeli nyilatkozatot ad. Maga a fegyelmi tárgyalás az elnökség előtt nyilvánosan folyik le a terhelt részvételével, akinek korlátlan védekezési lehetősége van. Fegyelmi büntetések: figyelmeztetés, dorgálás, súlyos dorgálás, felfüggesztés meghatározott időtar-

tamra, kizárás. A fegyelmi határozat ellen panasznak van helye az igazságügyminisztériumhoz.

Mindent összefoglalva látjuk, hogy a szovjet ügyvédnek fontos a szerepe a szovjet életben. Nem fizetett szolgája a feleknek, nem a költség utáni hajsza vezeti működésében, hanem anyagilag teljesen biztosítottan, a magántulajdonért folytatott harcot nem ismerve, a közösség érdekében minden ténykedésével az *igazságot keresi*, a szovjet ügyvéd a szovjet törvényesség felett őrködik — a szovjet törvényeket ismerteti, népszerűsíti, — munkáját előnyös összefogást, baráti együttműködést teremtő munkaközösségben végzi amely, mint láttuk, nem csorbítja egyéni képességeit, érdekeit, hanem ellenkezőleg képességeinek fejlesztésére, érdemeinek elismerésére tág teret nyujt.

A szovjet ügyvéd általunk vázolt jogi és közéleti fontos szerepéből folyik az a tekintély, amelyben a hivatását szerető, hivatásának élő, a törvényeket betartó ügyvéd részesül. Elismeréssel, megbecsüléssel, bizalommal tekint a szovjet ember a szovjet ügyvédre, akiről tudja, hogy a szovjet jogszabályok ismerője és a szovjet alkotmány által biztosított szocialista törvényesség betartása felett őrködve mindenkor az igazságot keresi.

Dr. Rosner Tibor

A magyar népi demokrácia jogászainak 1948. évi vándorgyűlése*

Az 1948 szeptember 23.-tól 26.-ig Hévízen tartott jogászvándorgyűlés helyesléssel vette tudomásul, hogy igazságügyi törvényeink és rendeleteink a népi demokrácia politikai fejlődésének vonalát követik és igazságügyi kormányzatunk arra törekszik, hogy jogi téren a fejlődés olyan gyors ütemben következzék be, hogy elérjük népi demokráciánk gazdasági, politikai és kulturális téren már elért fejlődését és azt kívánta, hogy azzal mindenkor lépést is tartson.

Felhívta ezért a magyar jogászságot: bírákat, ügyvédeket, közigazgatási jogászokat, hogy tevékenységüket minden téren a népi demokrácia szellemének és célkitűzéseinek megfelelően fejtsék ki. Kifejezést adott annak a reményének, hogy rövid idő multán nem lesz magyar jogász, akinek munkája e szempontból kifogás alá esik.

A jogélet az egyetemes társadalmi berendezkedés és fejlődés tartozéka, függvénye lévén, csatlakozott a boroszlói értelmiségi kongresszus határozataihoz, azokhoz, amelyek megállapították, hogy a világ értelmiségi dolgozóinak kötelessége a nemzetek kulturális előrehaladását, a nemzetek függetlenségét és a nemzetek közötti barátságot előmozdítani, kulturális kongresszusok tartásával, más alkalmas eszközökkel a béke megvédésén, a nemzetek közötti együttműködés útjain munkálkodni. Csatlakozott továbbá a prágai nemzetközi jogászkongresszus ama határozataihoz, amelyek a magyar jogászokra is kötelességet rónak: szervesen belekapcsolódni abba a nemzetközi jogászmozgalomba, amely őrködik a béke felett s amely jogi téren is felemeli tiltó szavát mindenkor, ha a fasizmus, vagy a hozzá hasonló rendszerek jelei felütik fejüket.

Ehhez képest megállapította, hogy minden magyar jogásznak feladata a demokratikus jogászok nemzetközi szervezetébe kapcsolódva a béke fenntartásán, a haladás és a demokrácia győzelmének előmozdításán tevékenykedni.

Kimondotta a vándorgyűlés, hogy Magyar Jogász Szövetség megalakítását helyesli, ahhoz csatlakozik;

helyesli, hogy a Magyar Jogász Szövetség magábafoglalójává váljék a még működő jogászegyesüléseknek;

felhívta tehát az említettek vezetőit, hogy a Magyar Jogász Szövetség előkészítő bizottságába megbízottaikat küldjék ki;

felhívta végül az előkészítő bizottságot, hogy a Magyar Jogász Szövetség alakuló közgyűlését 1948 november havára hívja össze.

A vándorgyűlés köszöntötte közéletünk vezetőit, akik a magyar népi demokrácia megteremtéséért és megszilárdításáért folytatott harccal országunkat a népi demokratikus államok és az ezek élén haladó Szocialista Szovjetúnió mellé, a béke és haladás útjára vezették.

Ezekben tudtam összefoglalni a Hévizen tartott jogász vándorgyűlés tanításainak és tanulásainak olyan eredményét, amelyhez a közel ezer főnyi résztvevő egyhanguan, őszintén és lelkesedéssel csatlakozott.

Nemcsak biztató jel volt, nemcsak ígéret volt, hanem a népi demokrácia ütemes haladásával egybehangzó menetelés hangjai hangzottak el a hévízi vándorgyűlésen és az alább következő, a mind szakszerűség, mind szemlélet szempontjából még az esztendővel ezelőttihez viszonyítottan is hatalmas fejlődést mutató dolgozatok az együttmenetelés ritmikus lépteit az egész magyar demokratikus jogászságnak a jobb és igazabb jövőért vívott harcban elengedhetetlen rohamlépéseivé erősíteni ígérték.

Egyetemi tanár, ügyvéd és bíró, ügyész, közigazgatási jogász, munkásjogász, rendőrtiszt és joghallgató, tehát a magyar élet legkülönbözőbb helyein ügyködők vizsgálódó, értékelő szavai hangzottak a vándorgyűlésen és az itt következőkből megállapíthatóan adták meg a lehetőségét ama határozatok meghozatalának, amelyek hatalmas lépéssel vitték előre a demokratikus magyar jogászságnak és ezzel a magyar népi demokráciának is az ügyét.

K. M.

**-gal jelölt közlemények az 1948. szeptember 23-26-án Hévizen tartott jogász vándorgyűlésen hangzottak el.*

Jog és állam*

Engels »A család, a magántulajdon és az állam eredete« című művében a következőket mondja az államról: »az állam tehát egyáltalában nem olyan hatalom, amelyet kívülről kényszerítettek reá a társadalomra; épp oly kevéssé az »erkölcsi eszme megvalósulása«, vagy az »értelem képe és valósága«, mint Hegel állítja. Az állam inkább a társadalomfejlődés bizonyos fokának terméke, annak elismerése, hogy ez a társadalom megoldhatatlan ellentmondásba bonyolódott, önmagával kibékíthetetlen ellentétekre szakadt, amelyektől képtelen megszabadulni. Hogy azonban ezek az ellentétek, az egymással ellentétes gazdasági érdekekkel bíró osztályok egymást és a társadalmat meddő harcokban fel ne emésszék, szükségessé vált egy látszólag a társadalom felett álló hatalom, hogy az összeütközést tompítsa és a »rend« korlátai között tartsa. »Ez a társadalomból fakadt, de föléje helyezkedő, tőle mindjobban elidegenedő hatalom: az állam.« Majd később:

»Minthogy az állam abból a szükségből következett, hogy az osztályellentéteket fékentartsa, de minthogy ugyanakkor ez osztályok összeütközésének közepette keletkezett, ezért az állam rendszerint a leghatalmasabb, gazdaságilag uralkodó osztálynak az állama, amely osztály ezáltal politikailag is uralkodó osztállyá válik és eképpen az elnyomott osztályok leigázásának, kizsákmányolásának új eszközeire tesz szert.«

Egy mondatban kifejezve, tehát *az állam, és pedig a bourgeois állam az uralkodó osztályok kizsákmányolásának az eszköze. Ennek az államnak szervezeti szabályzata s egyszersmind saját, tehát az uralkodó osztályok érdekeinek védelmi eszköze az állam jogrendszere. Ez így van mindaddig, míg a proletáriátus az egész államot birtokába nem veszi.*

Az a jogrendszer, amelyet mi, a népi demokratikus Magyarország, a régi Magyarországtól átvettünk, a dolgozókat kizsákmányoló régi Magyarország jogrendszere volt, amelynek teljesen újjal való helyettesítése a demokratikus magyar jogászságnak legfontosabb feladata. Ezt a feladatot könnyebb lett volna megoldani, ha a dolgozó magyar nép a politikai hatalmat forradalommal szerezte volna meg és a burzsoázia erőszakos megdöntésével alapította volna meg uralmát, mert ebben az esetben a proletáriátus összetörte volna a burzsoá állam gépezetét és annak helyébe megteremtette volna a proletáriátus államát a maga jogrendszerével együtt.

A felszabadulás nem hozott azonnal ilyen forradalmi változást s az állami életet demokratikus formák között annak jogrendszere alapján, sőt lényegében ugyanazzal az állami apparátussal folytattuk. Ez úgyan lehetővé tette, hogy a fasiszták által tönkretett országot minél gyorsabban felépítsük és a sokat szenvedett magyar dolgozók további szenvedéseit a minimumra csökkentsük, de viszont állandó harcot kellett folytatnunk a reakció ellen és minden egyes lépésnél, amelyik a népi demokrácia felé vezetett, minden egyes jogszabály megalkotásánál, amelyik a rég feudálkapitalista jogrendszer egyes intézkedéseit akarta eltörölni és a népi demokratikus Magyarországot akarta megerősíteni, nagy ellenállásokat kellett legyőzni. Emlékezzünk a földreformra, a házassági törvény módosítására, az örökjogi reformra, az államosításokra stb. s így sok esetben a törvényhozó munkája abban merült ki, hogy a gazdasági átalakulás és a gazdasági élet stabilitását védő rendelkezéseket hozzon a reakció ellen, amely elsősorban a gazdasági élet átalakulását és a gazdasági stabilitást akarta megakadályozni.

Ha most visszatekintünk azokra az eredményekre, amelyeket gazdasági téren értünk el, amelynek kiemelkedő pontjai a földreform megvalósítása, a stabil pénz bevezetése, az államosítások keresztülvitele, akkor azt kell mondanunk, hogy a törvényalkotás munkája is megtette a maga kötelességét, mert ma ott tartunk, hogy büszkén állíthatjuk: megteremtettük a népi demokratikus Magyarországot, amely ma politikailag és gazdaságilag szilárd és biztosan halad a szocializmus felé vezető úton.

A népi demokratikus Magyarország csak népi demokratikus jogrendszerrel érheti el a kitűzött célt. Ez nekünk, demokratikus jogászoknak annyit jelent, hogy most elérkeztünk legnagyobb feladatainknak megoldhatóságához s ezt minél gyorsabban meg kell oldanunk, törvénytárunkat meg kell tisztítanunk a régi állam itt maradt emlékeitől és jogrendszerünket a népi demokrácia érdekeinek megfelelően a marxizmus—leninizmus szellemében át kell alakítani. Ezt a nagy munkát azonban nem lehet csak a törvényalkotás technikájával megoldani, hanem azt merném állítani, hogy ez az egész magyar demokratikus jogászság szellemi összmunkájának lehet az eredménye. Nemcsak a törvényeket kell megváltoztatni, hanem a régi burzsoá jogi szellemet is, amelynek kísértetei itt járnak közöttünk, sőt néha meglepően jó testi kondicióban. Ez indokolja ennek a kongresszusnak a megtartását, amely le akarja rakni annak a szervezetnek az alapjait, amely a magyar jogászság eddigi széttagoltsága helyett az egész magyar jogászságot egy szervezetbe akarja foglalni és ennek a célnak a szolgálatába állítani. Ennek a szervezetnek a feladata lesz annak a jogászi szellemnek a megteremtése, amelyik meg fogja alkotni a magyar proletáriátus országának, a népi demokratikus Magyarországnak jogrendszerét.

Az igazságügyminisztériumban az új törvények egész sora van munkában s részben már készen is vannak. Meg kell alkotnunk az új büntetőtörvénykönyvet, amelynek alapjai teljesen elütnek a régi büntetőtörvénykönyvtől. Meg kell csinálnunk az új bűnvádi és polgári perrendtartást, és pedig a laikus bíráskodás alapján s ezzel át kell alakítani az egész igazságügyi szervezetet. Hozzá kell lassan fognunk a népi demokratikus Magyarország polgári törvénykönyvéhez és nem utolsó sorban új alkotmánytörvényre is szükségünk van, mert az 1946. évi I. t.-c. már túlhaladott törvény.

Ezek mellett a kiemelkedő törvényalkotások mellett egy egész sora a kérdéseknek vár megoldásra. Bárminő kitűnő is az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztálya, ezt a munkát nem tudja a magyar jogászság összességének támogatása nélkül elvégezni. Előbb már beszéltem a magyar jogi szellem átalakításáról. Ezek a korszakalkotó törvények csak egy ilyen megváltozott jogi szellemnek a termékei lehetnek, másrészről pedig hiába hozzuk a legkifogástalanabb törvényeket, semmit sem fognak segíteni, ha magának a jogászságnak a szelleme nem igazodik a marxizmus—leninizmus ideológiájához.

Erre a megváltozott szellemre van szükség a törvényalkotás sikere, de a jogalkalmazás szempontjából is. A felszabadulás után nagyon sok kifogás hangzott el a bíráskodással szemben, és pedig mondjuk meg nyiltan, nemcsak a régi bíróságok működésével, hanem a népbíróságok működésével szemben is, amelyeknél pedig túlnyomó részben olyan bírák működtek, akik önként vállalkoztak, hogy az új Magyarországot az új szellemben akarják szolgálni. Nemcsak a régi törvények alapján hoztak kifogásolható ítéleteket, hanem a demokrácia szellemében hozott új jogszabályok alapján is. Ennek oka pedig az volt, hogy nem birták a jogászok levetni régi felfogásukat és nagyon nehezen alakult ki a jogászok egy elég kis százalékánál olyan szellem, amelyik a népi demokráciának megfelel. Nem vitás, hogy még a régi törvények alapján is lehetett volna a népi demokratikus szellemnek megfelelő határozatokat hozni. A törvényeknek jósága nemcsak azok szerkesztésének, hanem azok alkalmazásának a kérdése is, sőt talán elsősorban. Ennek a jogászi csúcsszervezetnek lesz a feladata ezen segíteni s a magyar jogászság képzését és továbbképzését egészen új alapokra fektetni. Egyesíteni kell a jogi tudást a szociológiai tudással és a jog tanulmányozását a marxizmus—leninizmus elvi alapjaira kell helyezni. A népi demokratikus Magyarországnak nincs szüksége csak jogászokra, hanem csak olyan jogászokra, akik a társadalmi élet fejlődésével tisztában vannak s a fejlődés gondolatát akarják jogi tudásukkal szolgálni.

Minden foglalkozásnál szükséges az, hogy a foglalkozást űző ismerje azt az anyagot, amelyikkel dolgozik; nem lehet tehát jogász az, aki nem ismeri a társadalmat s annak fejlődési törvényeit. Sokszor felvetik azt a kérdést, hogy mi lesz a jogászság sorsa a szocialista államban, vajjon szükség lesz-e egyáltalán jogászokra. Nos hát megnyugtathatom a kétkedőket és félénkeket, hogy a proletáriátus állama a jogászoknak egész tömegét használja fel az állami életben, de természetesen csak olyan jogászokat, akik az előbb említett feltételeknek megfelelnek. A Szovjetunió egyik delegátusa mondotta el a prágai kongresszuson, hogy a Szovjetunióban milyen nagy súlyt helyeznek a jogászok nevelésére és milyen nagy mértékben emelkedett a jogegyetemek és ezzel természetesen a szovjet jogászok száma is.

Az igazságügyi kormányzat a maga részéről mindent meg fog tenni, hogy a jogászságnak ezt a szervezetét támogassa és nagy munkájának elvégzésében segítse. Lefordíttatjuk a Szovjetunió és a népi demokráciák fontosabb törvényalkotásait, valamint a fontosabb elméleti jogi munkákat is, hogy ezeket a magyar jogászság számára hozzáférhetővé tegyük. Lehetővé fogjuk tenni, hogy a magyar jogászság képviselői mindenütt ott legyenek, ahol nemzetközi jogászösszejövetelek vannak, hogy hirdethessék a világnak a népi demokratikus jog gondolatát és referálhassanak azokról az eredményekről, amelyeket ezen a téren elértünk.

Ennek a meggondolásnak az alapján mentünk el a demokratikus jogászok prágai nemzetközi konferenciájára is, amelynek anyaga és lefolyása megérdemli, hogy itt röviden megemlékezzem róla. Fontos ennek a kongresszusnak megismerése azért is, mert megmutatja, hogy a demokratikus jogászoknak nemcsak az a feladata, hogy a belső jogrendszert kiépítsék és azt alkalmazzák, hanem az is, hogy nemzetközi területen is harcoljanak a jogok érvényesüléséért, őrködjenek a béke felett

A napokban

A JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

kiadásában jelenik meg az

1949. évi ÜGYVÉDI ZSEBNAPLÓ

Tartalmazza: a polgári és büntető illetéktáblázatot, valorizációs táblázatot, peres és perenkívüli ügyvédi díjszabást, polgári és büntető értékhatárokat, betűrendben a törvénykezési, okirati, közigazgatási illetékeket, közjegyzők díjait stbit,

HÓFEHÉR PAPIRON—MŰBŐR KÖTÉSBEN. ELŐFIZETÉSI ÁRA: 15.— Ft.

A 15.— forintos előfizetési ár a 41—41 postatakarékpénztári csekkszámlánkra fizetendő be.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY KIADÓHIVATALA

BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-UTCA 12 POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZÁMLA SZÁMA: 41—41

Ne dobd el a használhatatlan papirost, ujságot, hanem gyüjtsd és add át a hulladékgyüjtőnek!

és felemeljék tiltakozó szavukat, ha a fasizmus vagy imperialista törekvések felütik fejüket s veszélyeztetik a dolgozók jogait. A magyar jogászságnak szervezetten kell beállni a nemzetközi jogászság soraiba, hogy ezeknek a feladatoknak megfeleljen.

A Prágában megtartott kongresszus 3-ik kongresszusa volt az Association Internationale des Juristes Démocratesnak és azt »a jog a béke szolgálatában« jelszó alatt a szervezet csehszlovák tagozata rendezte.

A napirenden három kérdés volt:

1. az emberi jogok védelme, biztosítása és keretei;

2. a népek békés kapcsolatait veszélyeztető sajtópropaganda ellen teendő intézkedések;

3. a háborús bűnösök és kollaboránsok megbüntetésének kérdése.

A legterjedelmesebb vita az emberi jogok kérdésében alakult ki, ami érthető is, hiszen ez a kérdés ma az érdeklődés előterében áll. A szovjet delegáció egyik tagja, Denisov professzor e kérdéssel kapcsolatban kifejtette, hogy az emberi jogok problémája az utóbbi időben kiéleződött és ma a fasizmus maradványai, a háborús veszély és azok ellen az angol és amerikai törekvések ellen kell harcolni, amelyek világuralomra törekvést, a nemzeti önállóság elnyomását és a munkásság és a gyarmati népek jogainak a kapitalista rendszerben való korlátozását jelentik. Ezzel a tényezővel szemben pozitívum a Szovjetunió politikája, amely az emberi jogok megvalósulásához vezetett a szocialista államban, továbbá a népi demokráciák politikája, amely e jogok egyre nagyobb mérvű megvalósítását biztosítja. Magyar részről e tárgykörhöz dr. Szabó Imre szólalt fel, aki kimutatta, hogy az emberi jogok érvényesüléséért folytatott küzdelem a demokráciáért, a haladásért és a békéért folytatott küzdelem.

A kongresszus az emberi jogokra vonatkozó határozatában végül is kifejezést adott e jogok egyetemes jelentőségének; utal arra, hogy az UNO egyik alapvető célja e jogok érvényesülésének biztosítása; e jogok tiszteletbentartását minden országban követelni kell. Másrészről utal a határozat arra, hogy különböző országokban a fasizmus újjászületésének jeleit láthatjuk; így Görögországban és Spanyolországban fasiszta terror uralkodik, az Amerikai Egyesült Államokban imperialista-reakciós körök harcot indítottak az emberi jogok ellen; egyes imperialista államok a gyarmatokkal és a félgyarmati sorban élő népekkel szemben az UNO alapokmányával és a nemzetközi jog alapvető elveivel ellenkező politikát folytatnak. Mindezeknek a körülményeknek figyelembevételével a határozat az UNO Emberi Jogok Bizottsága által készített deklaráció-tervezettel szemben — elismerve annak jelentőségét — bizonyos kritikát gyakorol s ennek során megállapítja, hogy a tervezet nem tartalmazza az emberi jogok rendszerével és a demokratikus alapelvekkel szembenálló fasiszta rendszerek határozott elítélését, a tervezet nem tartalmaz hatásos rendszert az emberi jogok biztosításának érvényesítésére. A határozat hangsúlyozza, hogy olyan politikai, gazdasági, szociális és kulturális feltételeket kell teremteni, amelyek védik az embert minden kizsákmányolás ellen s amelyek az emberi jogok biztosítása mellett az egyes államok szuverénitását és jogokban való egyenlőségét, továbbá a tartós békét s az igazi demokráciát biztosítják. A határozat értelmében az AIJD külön bizottságot küld ki, amely az emberi jogok kérdését fogja vizsgálni, ahogyan az az UNO munkájával kapcsolatban felmerül.

A második napirendi pontnak, a háborúra izgató sajtó elleni védekezésnek időszerűséget az az uszító sajtópropaganda ad, amelynek naponta tanúi vagyunk és amely alkalmas arra, hogy a népek békés jóviszonyát veszélyeztesse. A kongresszus e kérdéssel kapcsolatban az amerikai sajtóorgánumok és egyéb hírközlő szervek veszélyes propagandáját vizsgálta, de figyelmét nem kerülte el a török, továbbá a fasiszta görög és spanyol propaganda sem. Ehhez a kérdéshez magyar részről dr. Kádár Miklós szólt hozzá, aki rámutatott arra, hogy ahol a sajtó nem a közérdeket szolgáló demokratikus testületek, hanem magánszemélyek korlátlan irányítása alatt áll, könnyen előáll az a veszély, hogy a sajtó nem a közérdekű felvilágosítás munkása, hanem egyéni célok hordozójává válik. Javasolta egy bizottság kiküldését, amely megvizsgálná annak lehetőségét, hogy a hamis és rágalmazó hírek helyreigazításának közlésére nemzetközi biztosítékot teremtsenek.

Ezt a javaslatot a kongresszus el is fogadta; a határozat egyébként nemzetközi bűncselekményként fogja fel a támadó háborúra való mindenféle — sajtó, rádió vagy film útján közölt — közvetlen vagy közvetett uszítást, elítéli a hamis, tendenciózus hírek közlését; megállapítja, hogy a sajtószabadság a háborús uszításnak vagy a népek közti gyűlölet keltésének védelmére nem szolgálhat. A határozat rámutat arra a veszélyre, amelyet a sajtónak monopolisták kezében hagyása jelent, végül pedig egyezményt javasol, amely az ilyen propaganda elleni védekezésre vonatkozó elveket érvényre is juttatná.

A harmadik ponthoz Ecser tábornok tartott referátumot, amelyben részletesen ismertette a háborús bűnösök nemzetközi megbüntetésének jelenlegi állását. Magyar részről ehhez a kérdéshez én szóltam hozzá.

A kongresszus határozata megállapította, hogy a németországi angol és amerikai megszálló hatóságok megszegik a háborús bűnösök kiadására vonatkozó nemzetközi egyezményt, az általuk létesített németországi bíróságok határozatai ellentétben állanak a londoni egyezményhez fűzött Charterrel (lásd az I. G. Farben vezetői, Krupp, Flick és társai elleni eljárást); utal arra, hogy a nácitlanítás e zónákban megállt, mert a náci vezetők nevetséges büntetést kapnak, ha ugyan egyáltalán kapnak, rendszerint pedig vezető szerephez jutnak a német iparban, közigazgatásban vagy az angol és amerikai megszálló hatóságok egyéb szerveiben. Mindez — állapítja meg a határozat — annak a változásnak a következménye, amely e hatalmak külpolitikájában

beállott s amely változás a fasizmus és nácizmus támogatásában jelentkezik. A határozat feladatként tűzi ki, hogy 1949 január 1-ig összegyüjtse azoknak neveit, akiket a nemzetközi megállapodás értelmében háborús bűnösökként más országoknak ki kell adni s ellenőrizze, hogy a kiadatás megtörtént-e; feladatként tűzi ki végül, hogy ellenőriztessék, érvényre jutnak-e a háborús bűnösök megbüntetésénél a nemzetközi egyezmények, valamint a nemzetközi jognak a béke és a demokrácia biztosítása érdekében legutóbb megállapított elvei.

Ezenfelül jelentős az a határozat, amelyet a kongresszus a genocide megbüntetésére vonatkozólag hozott, továbbá Spanyolország ügyében, amellyel már korábbi kongresszusok is foglalkoztak. S végül az amerikai delegációk javaslatára foglalkozott a kongresszus az Északamerikai Egyesült Államokban uralkodó állapotokkal is. A kongresszusnak ezekkel a határozataival nekünk még később részletesebben is kell foglalkoznunk.

Ezek azok a nagy elvi szempontok, amelyeket a kogresszus tanácskozásainak megkezdésekor fel akartam vázolni.

Dr. Ries István

Jogfejlődés a népi demokráciában*

Nem egyszer történt sem Magyarországon, sem a világ más országaiban, hogy változás áll be a kormányzásban, az ország vezetésében. Új emberek, új arcok tűnnek fel, új emberek vonulnak be a minisztériumokba az ország ügyeinek intézésére. Új helyek üresednek, új és bizony régi könyökök jelennek meg, új talpak és új meg régi nyelvek. Ezeknél a változásoknál, ezeknél a fordulatoknál alig történik más, mint az, hogy személyek mennek, személyek jönnek. A rendszer, a kormányzás lényege megmarad változatlanul.

A felszabadulás után, midőn a vörös hadsereg győzelme módot adott a magyar népnek arra, hogy új életet kezdjen, Magyarországon is megváltozott a helyzet. De nem az történt, hogy a régi személyek helyét újak foglalták el a miniszteri székekben, hanem fundamentális változás következett be az ország rendjében.

Egész gazdálkodásunk, a gazdálkodásra felépített politikai szerkezet megváltozott és megváltozott az állam rendjének egész területe és ahol a változás még nem következett be, ott ez folyamatban van. Az állam lényegének, a gazdálkodásnak megváltozásával meg kell változni az ország minden berendezkedésének.

Mindennek, tehát a jognak is?

Ez ellenkeznék a klasszikus bölcsességgel, amely szerint — miként ezt egyik professzorunk írja — »a jogot nem foghatjuk fel csupán az emberi élet külső rendjét biztosítani hivatott normák rendszere gyanánt, hanem abban bizonyos változatlan és abszolút értékű igazság tartalmát magában foglaló eszmét kell látni«, és ehhez a megállapításhoz hozzáteszi, hogy »a jog és a vallás elválaszthatatlan kapcsolatban vannak egymással«.

Azt jelenti tehát ez a klasszikus megállapítás, hogy az olympusi istenek vallására épített jogi formának semmi köze sem lehet a keresztény vallási szemlélet alapján kialakult európai polgári jogokhoz. Meg annyit is jelent, hogy a keresztény kultúra idejében kialakult hűbéri jognak azonosnak kellene lenni a keresztény kultúra idejében kialakult kapitalista joggal. Hogy ez nyilvánvalóan nem így van, az a legkevésbé sem befolyásolja azt a professzori igyekvést, hogy továbbra is hirdesse ugyanezt a klasszikus bölcsességet, annak lerögzítését, hogy a jog lényegében változatlan és örök.

Mivel pedig a tényeket mégsem lehet egészen figyelmen kívül hagyni, egy másik tanárunk, a budapesti tudományegyetem egyik professzora kivonultatja az ő igazságát: »a forradalom, a bolsevizmusnak minden létező társadalomfenntartó erőt megsemmisítő dilettantizmusa és cinizmusa sokkal meggyőzőbben tanították meg az embereket arra, hogy mi a jog, mint bármely jogtudós ékeszólása«.

Hogyan, a forradalom jobb tanítómeste, lenne a jogtudósok ékesszólásánál? Pedig ékes szólásban nem volt hiány a magyar jog területén a magyar jogot hirdető és magyarázó tanítók között sem. Avagy nem ékesszóló az a jogbölcsész tanárunk, aki a jog mibenlétét ekként magyarázza: »A jog lényegét az explikatív, logikai és normatív alkotó elemek joggá egyesülése adja meg«. Ha pedig valaki ezt nem tartaná világos, tiszta beszédnek, egy másik sokszor idézett és nagynevű tanára a budapesti egyetemnek még ékesszólóbban tárja elénk, hogy mi az a jogellenesség, kifejtvén, hogy »a jogellenesség a cselekmények jogszempontú helytelenítő értékítélet alá esősége annálfogva, mert a jogcselekménnyel sértett vagy veszélyeztetett érdek a jog által védelmi övvel körülvett érdekek közé tartozik.« Hogy azonban még kevésbé legyen félreértés és még tisztább legyen a magyarázata, egyszerű szavakkal kifejti, a bűnösségnek a fogalmát is, mondván, hogy »a bűnösség szociáletikai rosszalásérdemlőség reális vagy potenciális tudatával átszövött pszihikoetikai kapcsolat a cselekmény és a cselekvő lelkivilága között, — szóval csak az a jogellenes cselekmény bűncselekmény, melynél a cselekmény és a cselekvő tevékenysége és egyénisége, jelleme között oly benső — pszihikai, kauzális, etikai, normatív — összefüggés forog fenn, melynél fogva rosszaló értékítélet alá vonható«.

Ez a jog, amelyet így kell magyarázni, amelynek fogalmai ezzel az ékesszólással vannak tisztázva, ez lenne örökéletű? Ez az a jog, amelyhez hozzányúlni, amelytől eltérni nem lehet?

Szándékosan idéztem ezen mondatokat, hogy rámutassak a mi klasszikusnak nevezett tudományunk teljes dekadenciájára, amely nem jogi fogalmak meghatározását, hanem szavak zűrzavarát tartalmazza.

És mégis ezen magyarázatok között akad egy

amelyik ráhibázott a jognak helyes kiindulására. Az a jogtudósi ékesszólás, amely szerint a forradalom tanítja meg az embereket legjobban arra, hogy mi a jog.

Igen, a forradalom megtanít rá.

Valamely kor intézményei, társadalmi berendezkedései azon kor társadalmának atomjait képezik. Ezen atomok kötőanyaga a jog. Ezen atomok összefogója, összekötője a jogszabályok egyeteme és az egész berendezkedést az illető kor erőszakszervezetének abroncsai tartják össze.

Az atomok bomlása: ez a forradalom. De tudjuk, hogy az atomok bomlása óriási energiák felszabadulását jelenti. Ha a kötőanyag, a jog, amely összeforrasztotta a társadalmi berendezkedés intézményeit, meglazul, mert a társadalmat képező atómok nem tűrik meg tovább a kötőanyag erőszakját, akkor létrejön a forradalom és ez felszabadítja azokat az energiákat, amelyek kötve voltak addig, amíg az atómok egymással összeköttetésben álltak. A forradalom tehát tényleg megtanít arra, hogy mi az a jog. A jog az osztályelnyomás szabályokba foglalt igazolása és megszilárdítása.

Minden társadalmi rendben osztályok alakultak ki és ezek sorában kifejlődött egy elnyomó és egy elnyomott osztály. Ezen osztályok harca töltötte ki a korszak történetét. Az elnyomó osztály a maga hatalmának biztosítására, elnyomó rendelkezéseinek igazolására alkotta meg a jogszabályokat, melyek tehát igazolói és egyben megszilárdítói lettek a társadalmi berendezkedésnek, tényezői ezen berendezkedés további fenntartásának.

Ezen jogszabályok között a leghatékonyabbak, a legerősebbek, a legfontosabbak voltak azok, melyek az illető korszak állami szervezetét teremtették meg. Az állam tehát erőszakszervezet abból a célból, hogy az illető állam kiváltságos osztályának hatalmát nemcsak fenntartsa, hanem akaratát, ha kell, erőszakkal is érvényesítse. Ezen erőszakszervezet akaratnyilvánítása, a jog. Nem pedig nyakatekert szövegek halmaza, amelyekkel klasszikus tudósaink a jog különböző fogalmait érthetetlen szavak tömegével igyekeznek érzékelhetővé tenni.

Bölcs volt tehát tanáraink azon megállapítása, hogy a forradalmak megtanítanak bennünket arra, hogy mi a jog. Ez a tanítás annak megállapítására vezetett, hogy a jog az elnyomó osztály hatalmának biztosítója és a jog forrása az elnyomó osztály erőszakszervezete, az állam akarása. Itt azonban megint ellentétbe kerül a mi »klasszikusainkkal«, akik szerint a mi Magyarországunkban az állam nem erőszakszervezet, a jog forrása nem egy elnyomó osztály akarata, hanem egy misztikus erő. Hogy miben áll ez? Megmondja ezt világosan egyik közjogászunk: »a magyar néplélek vallásos hittel párosult hagyományos érzülete a Szent Korona klenódiumát valóságos egyéni tényezővé emelte«. A magyar néplélek ezen sajátossága folytán »a Szent Korona az államhatalom alanya, övé az egész államhatalom. A korona a megtestesítője a nemzet és a király által alkotott egységes állami korporációnak.«

Ez a Szent Korona tana, amely szerint tehát az államhatalom forrása a Szent Koronából eredő misztikus hatalom, tehát egy fikció. Mivel aztán olyan személyre kellett ezt a hatalmat alkalmazni, akinek fejét a szent korona nem érintette, a hatalom forrása a fikció fikciója lett. Midőn pedig nem egészen önkéntes elhatározásából ez a személy az ország területének búcsút mondott és egy másik úr lett a hatalom gyakorlója, akkor a hatalom forrásává a Szent Korona tana szerint a fikció fikciójának a fikciója vált.

Ez azonban már olyan zűrzavart jelent, amelyet a legékesebb professzori dikció dikciójának a dikciója sem tud eloszlatni.

Éjfél azonban elmúlott már, hessegessük el a kísérteteket, melyeknek járása, úgylátszik, még mindig lenyűgözve tart félénk lelkeket. Dobjuk félre a fikciókat és dikciókat és beszéljünk egyszerű és világos nyelven.

A magyar állam osztályállam volt, mint minden más állam, mert a magyar társadalom osztálytársadalom volt, mint a többi társadalmak. Nyilvánvaló tehát, hogy nem a Szent Korona és nem egy fikció az, amelyből az államhatalom táplálkozott, hanem az uralkodó osztály, a nagybirtokosok és a kapitalisták elnyomása. Ezen elnyomás céljára épült fel az államhatalom. Ez magyarázza, hogy Magyarországon mi történt és ez magyarázza, hogy mi volt Magyarországon a jog.

Nem eszményi igazságok azok, melyeknek elérését az állam céljául kitűzte. Az állam erőszakszervezet. Az állam az uralkodó osztály akaratának érvényesítését és kikényszerítését szolgálja.

És a népi demokrácia állama?

A népi demokrácia állama a dolgozók hatalmi szervezete, abból a célból, hogy megakadályozza, hogy a gazdasági gyökerétől megfosztott elnyomó osztály újból szervezkedhessék az elnyomás feltámasztása és folytatása érdekében.

A népi demokrácia állama tehát kettős vonalon teremti meg a maga jogaszabályait: pozitív és negatív értelemben. Pozitív értelemben oly módon, hogy megteremti a jogszabályokat, melyek az elnyomottak felszabadulását, a kapitalista uralom megdöntését eredményezik. Negatív tartalommal oly módon, hogy leépíti a kizsákmányolás biztosítását célzó és a multban hatékonyan biztosító jogszabályokat.

Ne méltatlankodjanak azok, akik az elmult idők jogi fogalmai szerint tanulták meg a jog, a jogellenesség, a bűnösség stb. fogalamait és úgy érzik, hogy az elmult idők jogszabályai szerint jogellenességet követ el a demokrácia. Nem a jogoktól fosztjuk meg az embereket, hanem az előjogoktól. Az elnyomás jogától igyekszik a népi demokrácia megfosztani azokat, akik gazdaságilag erősebb osztály részeseiként, az elnyomást gazdaságilag, politikailag és társadalmilag folytathatták.

A vagyon felhalmozása tehát nem volt jogos cselekedet? Nem volt jogos a profit, a nyereség,

melyre a vagyonosok tőkéjük felhasználásával szert tettek? Igenis, jogos cselekedet volt — a kapitalista rend korszakában. Éppen olyan jogos volt akkor, mint amilyen jogos most a népi demokrácia korszakában, hogy olyan szabályokat alkossunk, melyek megfosztják a termelőeszközök tulajdonosait annak lehetőségétől, hogy ezen eszközöket profit termelésére használják ki.

Azt jelenti ez tehát, hogy a tulajdon fogalma megszűnt? A népi demokrácia korszakában nincs többé tulajdonjog? Nem, nem ezt jelenti! — hanem azt, hogy a tulajdon intézménye és a tulajdon jogi fogalma átalakul és módosul. A tulajdon fejlődési produktum, mely más volt a multban és más lesz a jövőben.

A kapitalista tulajdon lényege, hogy a termelési eszközök magántulajdonbavételével, ezen eszközök segítségével a tulajdonosok részére hasznot lehessen kitermelni. A népi demokráciában a tulajdon a fogyasztási javak tulajdonát jelenti, illetőleg a fejlődés odavisz, hogy a társadalom ezen javak védelmét biztosítja. Jelenti tehát mindazon javak tulajdonát, melyeket az ember saját jóléte, életszínvonalának emelése, a saját és családjának könnyebb boldogulása céljából megszerzett, vagy megszerezni fog. Ez tehát a szocialista tulajdon, szemben a kapitalista tulajdonnal.

Miért kell azonban a kapitalista tulajdont félretolni és a szocialista tulajdonnak elméletével és tételeivel előrukkolni? Talán valamelyik egyetemen új profeszor tűnt fel, aki nem értette meg az ékesszóló magyarázatokat, melyeknek némely példáját az imént idéztem, elméleti alapon megszületett így ez az új tulajdon és ennek a kedvéért akarunk letérni a kapitalista tulajdon rendszeréről?

Nem így van!

A kapitalizmus lényege az, hogy a termelőeszközök magántulajdonban legyenek. De a kapitalizmus lényegéhez tartozik az is, hogy minél kevesebb ember legyen a termelőeszközök magántulajdonosa, illetőleg, hogy minél több ember legyen ebből a tulajdonból kizárva. Egyik oldalon tehát a kapitalista rend lényegéhez tartozik, hogy magántulajdonban legyenek a termelőeszközök, a másik oldalon, hogy minél nagyobb tömegek részére legyen lehetetlenné téve, hogy magántulajdonhoz jussanak. Hiszen csak akkor termelhet profitot a termelőeszköz, ha vannak, akik ezen termelőeszközökkel dolgoznak, akik tehát a termelőeszközök tulajdonosaihoz munkára elszegődnek, mert ők maguk termelőeszközökkel nem rendelkeznek. A magántulajdon korlátlansága és az emberek többségének a magántulajdonból való kizárása: mind a kettő a kapitalista rendszer gazdálkodásának létföltétele. Kapitalista osztály nem létezhetik, ha nincs proletárosztály. Hiszen hiába van a kapitalista tulajdonában termelőeszköz, ha nincsenek proletárok, akik saját tulajdonban levő termelőeszközök hiányában a kapitalisták termelőeszközeit kiszolgálják.

Akik tehát arról elmélkednek, hogy a kapitalista rendszer biztosította a magántulajdont és mi a népi demokrácia államában és az elkövetkezendő szocialista társadalomban tulajdonelleni lázadást követünk el, jogtalanságot, igazságtalanságot, ne feledjék el azt, hogy a magántulajdon a kapitalizmus rendszerében csak nagyon kevés-

SZOCIALISTA KIADVÁNYOK

A SZOVJETÚNIÓ KOMMUNISTA (BOLSEVIK) PÁRTJÁNAK TÖRTÉNETE	12.— Ft
A SZOVJET SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁGOK SZÖVETSÉGÉNEK ALKOTMÁNYA (ALAPTÖRVÉNYE)..	2.25 Ft
J. S. ALLEN: A monopolkapitalizmus és a béke	fzv 14.—, ktv 18.—Ft
ANDICS: E.: Munkásosztály és nemzet	6.— Ft
ENGELS: A szakszervezetekről — 1881 —	2.— Ft
ENGELS: A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig	1.60 Ft
FOGARASI B.: Tudomány és demokrácia fzv 10.—, ktv	18.— Ft
J. B. S. HALDANE: A Marxizmus filozófiája és a tudományok	10.— Ft
M. I. KALININ: A kommunista nevelésről fzv 10.—, ktv	14.— Ft
KÁLLAI GY.: A magyar függetlenségi mozgalom (1936—1945.)	ktv 30.— Ft
LENIN: A szövetkezetekről	—.30 Ft
LENIN: Marx Károly és Engels Frigyes	2.— Ft
LENIN: A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban	4.— Ft
LENIN: »Baloldaliság« a kommunizmus gyermekbetegsége	4.— Ft
LENIN: A nők helyzetéről	—.50 Ft
LENIN: Állam és forradalom	4.— Ft
LENIN: Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka	4.— Ft
LENIN: A proletárforradalom és a renegát Kautsky..	4.— Ft
LENIN—SZTÁLIN: A szocialista munkáról és munkaversenyről	4.— Ft
M. LIPECKER: A tulajdonjog a Szovjetunióban	4.— Ft
LOSONCZY G.: A középosztály válsága	1.20 Ft
MARX—ENGELS: A történelmi materializmusról	1.60 Ft
MARX—ENGELS: Kommunista kiáltvány	4.— Ft
MARX—ENGELS: Kommunista kiáltvány, díszkiadás	ktv 45.— Ft
MARX: Bér, ár és haszon	2.— Ft
MARX: Osztályharcok Franciaországban (1848—1850).	6.— Ft
MARX: Bérmunka és tőke	2.— Ft
E. N. MEDINSZKIJ: Közművelés a Szovjetunióban	8.— Ft
MIHAJLOV: A Szovjetunió	2.50 Ft
MOLNÁR E.: A szocializmus történetéből	5.— Ft
PLECHANOV: A személyiség történelmi szerepének kérdéséhez	2.— Ft
PLECHANOV: A materialista történelemfelfogásról...	2.— Ft
PLECHANOV: A marxizmus alapvető kérdései	fzv 16.—, ktv 26.— Ft
N. POLJÁNSZKIJ: Igazságszolgáltatás a Szovjetunióban	3.— Ft
PRENANT: Darwin	10.— Ft
RÁKOSI M.: A magyar demokráciáért..	fzv 25.—, ktv 40.— Ft
RÁKOSI M.: A fordulat éve	fzv 20.—, ktv 34.— Ft
RÁKOSI M.: A magyar jövőért	fzv 15.—, ktv 21.— Ft
RÉVAI J.: Marxizmus, népiesség, magyarság f.	14.—, ktv 20.— Ft
RUDAS L.: Marxizmus és természettudomány	4.— Ft
G. SADOUL: Az atom titka és hatalma	12.— Ft
SÁNDOR K.: Idegen szavak marxista magyarázatokkal	fzv 15.—, ktv 25.— Ft
SESZTAKOV: A Szovjetunió rövid története	15.— Ft
SOPRONI—BIKÁCSI: A demokrácia kézikönyve	19.— Ft
SZABÓ Á.: Sokrates és Athén	9.— Ft
SZTÁLIN: A dialektikus és a történelmi materializmusról	2.— Ft
SZTÁLIN: A leninizmus alapjai	4.— Ft
SZTÁLIN: Leninről	ktv 7.— Ft
VAS Z.: 16 év fegyházban	fzv 16.—, ktv 26.— Ft
SZ. I. VAVILOV: Isaac Newton	fzv 10.—, ktv 14.— Ft
VISINSZKIJ: A Szovjet állam	5.— Ft
I. VISSZARIONOVICS: Sztálin rövid életrajza	8.— Ft

RÉSZLETRE IS MEGRENDELHETŐK:

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja"

Budapest, V., Alkotmány-utca 12. szám

Telefon: 120-034

Postatakarékpénztári számla száma 5.303.

számú ember tulajdonát jelentette. A nagy tömegek, az emberek túlnyomó nagy többsége részére a kapitalista rendszer azt jelenti, hogy tulajdona nincs és nem is lehet.

A kapitalista rendnek egyik tendenciája, hogy egyre kevesebb kézbe koncentrálja a termelőeszközök tulajdonát, vagy mondjuk röviden, jelző nélkül, »a tulajdont«. A másik tendenciája, hogy mivel a berendezkedés, az üzemek szervezete egyre nagyobb méreteket öltött, a termelési feladatok egyre inkább megnőttek, a kevés kézben koncentrált tőke nagysága egyre nagyobb és kiterjedtebb legyen.

Ez a növekedési és terjeszkedési folyamat rohamos lépésekkel fejlődött a háború következtében. Addig nem ismert méretű vállalatok létesülhettek és addig nem ismert méretű profitokat értek el. Óriási vagyonfelszaporodást, óriási tulajdon feletti rendelkezést jelentett tehát a háború mindazoknak, akik a világégés kedvezményezettei voltak.

Amikor 1929-ben, az első háború után bekövetkezett az a gazdasági válság, amelyhez fogható méretű krízist a történelem eddig nem ismert, az óriási mértékben megnőtt vállalatok felszerelést, piacot, munkát, termelési lehetőségeket sürgettek. És kihez intézte a kapitalista osztály kiáltó szavát? Az államhoz. Mert hiszen a magántőke nem volt elég erős, hogy rajta segítsen. A mezőgazdasági válságból a kivezető út a boletta volt, az állami támogatás. Az egymásután halomra bukó nagybankok hogyan állhattak talpra? Állami beavatkozással, állami segítséggel. Nemcsak a magyar, de az osztrák, a német, a francia és az angol bankok, mindezen országok vasúti, hajózási társaságai, iparvállalataik legnagyobb része súlyos nehézségekbe zuhant, feltámadásuk érdekében valamennyien állami segítségért kiabáltak és nehézségeiknek végül is az állami beavatkozás vetett véget. Állami eszközökkel, állami szubvenciókkal lehetett csak őket megmenteni attól, hogy munkástömegeiket elbocsássák, hogy maguk ezen kapitalista mentsvárak a válság áldozataivá legyenek.

Az állami beavatkozás döntő segítségét jelentette, hogy az elkövetkezendő háborúnak hirdetésével, rendelésekkel halmozták el az ipart. Így szüntették meg a munkanélküliséget és végül a leghatalmasabb állami támogatás volt a kapitalista rendszer részére maga a háború, amely a gazdasági válságnak véget vetett és a tőkések részére óriási munkalehetőséget és profitot hozott.

A háború során és után jött a pusztulás, a rombolás, az anyagok teljes kimerülése, városoknak és országoknak megsemmisülése. Az üzemek kiürültek. Nem volt nyersanyag. Használhatatlanok voltak a munkaeszközök. Nem volt piac. A termelőgépezet megállt.

Hogyan lehet ezt a gépezetet megindítani? Miként lehet a kiürült raktárakat, feltölteni, a munkaerőt megfizetni?

Az ipari és finánckapitalisták hiába keresték a maguk soraiban azt a gazdasági erőt, amely erre képes lett volna. Nemcsak Magyarországon, de szerte a világon az volt a helyzet, hogy a magántulajdonnal rendelkező kapitalista osztály nem volt képes arra, hogy a termelést mozgásba hozza. Nem volt képes arra, hogy a kapitalista rendszer lényegét képező értéktöbbletet kitermelje, sem Magyarországon, sem egyetlen más országban Európában. Ugyanúgy, mint az első háborút követő válság idején, ismét az állam után kiabáltak, hogy segítsen.

És az államok beugrottak. Megindították az állami szubvencióknak áradatát. Állami költségen gépeket és nyersanyagot szereztek be. Az ipari termelés beindítását állami költségen megkezdették.

És kinek költségére ment az infláció? Az egyetemes gazdálkodás, a dolgozók és a fogyasztók költségére. De az infláció segítségével tudtak az üzemek nem egy helyen beruházásokat eszközölni, berendezést racionalizálni, nyersanyagot beszerezni. A gazdálkodás egyeteme volt az, amely az infláción keresztül megfizette a termelés megindításának árát. Akár szubvenció, akár infláció, akár más módszerek jelentkeztek mint termelési tényezők, mindez az egyetemes gazdálkodás igénybevételét, az állam közbelépését jelentette.

Nem az volt tehát a kérdés, hogy az állam legyen-e az, amely a gazdálkodást megindítja, a termelőeszközöket megfelelő nívóra emeli, a termelést és ezzel az ellátást lehetővé teszi; nem ez volt a kérdés, mert más, mint az állam ezt a szolgálatot el nem láthatta. *A kérdés az volt, hogy kinek a részére végezze el ezt az állam?* Építse-e ki, fejlessze-e ki a gazdálkodást a magánkapitalisták javára, vagy az állam által átfogott dolgozók egyetemének a javára?

Más szavakkal: kétségtelen lévén, hogy a magánkapitalizmus rendszere saját erejéből talpraállni nem tud; az volt a kérdés, hajlandó-e az állam az egyetemesség erejével a magánkapitalista rendszert feltámasztani és újra nyeregbeültetni, vagy az egyetemesség erejét, az államgazdasági és politikai hatalmával feltámasztott gazdálkodást a dolgozók egyetemének gazdaságává képezi-e ki?

Ez a kérdés nemcsak magyar kérdés volt, mert a helyzet azonos volt másutt is.

A háború után nemcsak az európai, de az amerikai gazdálkodás masinériája is megtorpant. Itt is fenyegette az egyre élesebb formában jelentkező válság. Itt is döngette a társadalmi rend kapuit a kérdés, miként foglalkoztathatják termelőeszközök tulajdonából kizárt nagy embertömegeket, miként juttathatják tovább is profithoz a tőkéseket? A döntés annál sürgetőbb volt, mert az első háború óta naggyá és hatalmassá lett egy ország, amely a kapitalista módszerektől eltérően szocialista felépítés során a háború győztese lett. És ennek az országnak gazdálkodását nem fenyegette válság, ennek az országnak dolgozóit nem fenyegette munkanélküliség, ez az ország minden más országokat felülmúló háborús szenvedései dacára megtalálta egyszeriben a felemelkedés, a fellendülés útját. Ennek az országnak a példája magával ragadhatta nemcsak az európai

Takarékoskodj a papirossal!

országok utat kereső dolgozóinak képzeletét, de irányt mutathatna az ameriakai proletáriátusnak is, mely semmiképpen sem óhajtja az első háború után bekövetkezett válság megismétlődését. Szükség volt tehát arra, hogy ettől a példától eltávolítsa Európa és Amerika proletárjainak figyelmét; szükség volt arra, hogy intézkedés történjék az Egyesült Államok részéről, a háború meggazdagodott tőkéseinek országából, nehogy a háború vér- és gazdasági veszteségeitől felzaklatott dolgozók osztálya az orosz útra lépjen és ne az amerikai kapitalisták útját kövesse.

Sürgető szükségesség volt tehát, hogy a háború befejeztével az amerikai termelés meg ne akadjon, hogy a nyersanyagok beszerzését, a termelvények elhelyezését sürgősen megoldják. Ki oldja ezt meg? Tán az amerikai kapitalisták nyujtanak kölcsönt a külső országoknak, hogy termelvényeiket ezen kölcsönök segítségével azoknak eladhassák? Tán az amerikai kapitalisták halmozzák el rendelésekkel a gyárakat, hogy azoknak munkája meg ne álljon? Nem! A gyárak tovább is hadicikkeket gyártanak: az állam számlájára, az állam költségén. Külső országoknak bevásárlási kölcsönöket nyujtanak: az állam költségvetésének terhére, az egyetemlegesség eszközeiből. Ez pedig annyit jelent, hogy az amerikai állam az egyetemes gazdálkodás erejével védi, tartja fenn a magánkapitalizmus rendszerét.

Mi nem akarunk ezen a nyomon járni, nem akarjuk ezt a megoldást választani.

Latba vetjük az államhatalom és az állami gazdálkodás erejének minden lehetőségét. Talpraállítjuk és fejlesztjük mentül magasabb fokra a termelést. Kiépítünk a magyar dolgozók kollektív erejével egy mentül nagyobb hozadékú mezőgazdálkodást, mentül fejlettebb technikájú ipart. De ennek a gazdálkodásnak és ennek az iparnak ne a saját háborúik által letört kapitalisták, hanem a közület egyeteme, az állam legyen a gazdája.

A gazdasági szükségszerűség, a gazdasági fejlődés, a termelőerők fokozásának törekvése váltotta ki tehát a tulajdon fogalmának szükségszerű eltolódását. Azt a törekvést, hogy a termelőeszközök tulajdonát egyre erősebb mértékben kivegyük a magántulajdonosok kezéből és átadjuk azt a dolgozók államának.

Ebben az államban egyre erősbödik tehát a tulajdon új rendszere, a kollektív tulajdon. Ebben az államban egyre nagyobb és nagyobb lesz azoknak a száma, akik a fogyasztási javakból álló javaknak lesznek tulajdonosai.

Így tolódott el a gazdasági szükségszerűség nyomán a tulajdon jogi fogalma is.

A népi demokrácia jogrendjében le kell számítolni azt a történelmi változást, amely a gazdálkodásban bekövetkezett. A jog nem arra való, hogy konzerváló eszköze legyen egy fundamentumától megfosztott, tartalmilag kidőlt rendszernek, hanem arra, hogy segítse kiépíteni azt, melynek tényezői a megváltozott életből nőttek ki.

Ha tehát meg akarjuk állapítani, hogy milyen úton, milyen vonalon, milyen célkitűzésekkel épüljön fel és alkalmaztassék a népi demokrácia joga, úgy a tulajdonnak ezt a változását kell homloktérbe állítani. Ki kell építeni azokat a szabályokat, amelyek rendezik és biztosítják a kollektív tulajdonnak és fogyasztási javak magántulajdonának jogi intézményeit, gondoskodnunk kell azon jogvédelem lerombolásáról, azon jogszabályok kiküszöböléséről, melyeket a kapitalista tulajdon védelmére a kapitalista rend épített ki.

A kapitalista tulajdon elsorvadásra van kárhoztatva. Nem egy kieszelt teória folytán, hanem a gazdasági szükségszerűség és azon megállapítás és meglátás folytán, hogy amit az állam termel, az maradjon az államé. Ne sirassa egyetlen dolgozó ember se a kapitalista tulajdon intézményét, amely a legtöbb ember részére sohasem létezett. A kapitalista tulajdon elsorvad, de egyre erősebb és erősebb mértékben épül ki a szociális tulajdon és a használati javaknak egyre több és több embert felölelő és egyre nagyobb mértékű magántulajdona.

A demokrácia rendszere és a demokratikus jog tehát ezt a tulajdont védi. Védi magánjogilag, közigazgatásilag és büntetőjogilag egyaránt. És a jogászok, akik a népi demokrácia korszakában a jog szolgálatában állnak, szükségszerűleg kell, hogy átállítsák a maguk mentalitását. A jogászok a népi demokrácia korszakában nem a kapitalista, hanem a szociális tulajdon védői.

Magánjogi téren megszületnek a jogszabályok, melyek átállítják a birtokjogot, a zálogjogot, a hagyatéki jogot, sőt a személyi jogoknak egész területét, hiszen pl. a házassági jog is a szocialista tulajdon szolgálatában, annak érdekeit fogja kielégíteni.

A magyar büntetőjog nem személyi, hanem a kollektív érdekek szempontjai szerint épül ki. Az egyén tulajdona, az egyén becsülete, az egyén erkölcsi és anyagi érdekei teljes védelemben fognak részesülni, de ha az egyén érdeke összeütközésbe kerül a közével, akkor úgy, amint azt a bírói eskü előírja, a nép érdeke az, melynek szem előtt tartásával a döntésnek történnie kell.

Az új társadalmi berendezkedés tényezői közül senki sem akarja és senki sem tudná a jogot kiküszöbölni. Az új berendezkedés kötőanyaga is csak a jog lehet, de nagyon téved az, aki a népi demokrácia atomjait kapitalista jog kötőanyagával akarná összefogni.

Vannak azonban még sokan, akik úgy elmélkednek, hogy kár ezt a kapitalista rendszert liquidálni, hiszen kultúránk, technikánk ezen rendszer által lett naggyá. A kapitalista rendszernek sikerült ezt a hihetetlen lendületet, technikai fejlődést biztosítani, aggódnak ők, hogy megsemmisül a kultúra, megbomlik a technikai fejlődés, a kapitalista berendezkedés félreszorul.

Nem a kapitalista rendnek, hanem a fejlődés természetes eredményének kell ezt a lendületet betudni. Senki se féltse sem a kultúrát, sem a technikát. A kapitalista kultúrát követni fogja a sokkal szélesebb alapú szocialista kultúra. A kapitalista profit érdekeitől vezetett technikát

követni fogja a termelés szükségessége és emelése által irányított szocialista technika. Ez a kultúra és ez a technika messze fölül fogja szárnyalni azt, amely nem az egyetemes érdekből, az egyetemes alkotásból, hanem egyes emberek vagyonosodásának céljából táplálkozott.

Senki sem vitatja, hogy a kapitalista rend a fejlődés folyamán szükségszerűleg beállott korszak volt. A fizikai törvények kényszerű következetességével kellett ennek a korszaknak megszületnie, fejlődnie és hatalmas alkotásokat létrehozni. De elértünk oda, hogy a kapitalista rendszer nem képes többé az emberek túlnyomó többsége részére azon technika áldásainak élvezetét biztosítani, amely technikát ő maga fejlesztett ki. Mert a kapitalista rendszer nem engedi meg, hogy a magántulajdonból kizárt embertömegek megszerezhessék azon termelvényeket, melyeket ezen technika előállítani képes. Jöjjön tehát az a rendszer, amelyik módot és lehetőséget ad arra, hogy ezen kultúrának és technikának élvezetét a legnagyobb tömegek részére biztosítsa. A kapitalizmus sok értéket termelt ki. Rendkívüli módon tökéletesítette a technikát. De ezzel ki is élte magát. Most jönni kell a rendszernek, mely ezen új technikát ki tudja használni és tovább tudja fejleszteni.

A kapitalista rendszer, a régi jog haldoklik, — erősödjék, éljen az új jog, a népi demokrácia joga!

A jogászok, a jog kereséséből és alkalmazásából élők régi elhelyezkedése omladozik, — erősödjék, fejlődjék, éljen az új jogászi kar, a népi demokrácia tulajdonát, a kollektív berendezkedést védő és megszervező jogászság!

Dr. Hajdu Gyula

Magyar közjog*

Úgy érzem, hogy mindannyian hatása alatt vagyunk Hajdu Gyula szavainak, amelyeken át kialakult előttünk a magyar jogászság részére kitűzött perspektíva. Állásfoglalása a haladó magyar jogászság állásfoglalása: mi magyar, haladó jogászok nemcsak érezzük, de látjuk és felismertük feladatunkat, vállaljuk azokat. Vállaljuk olyan értelemben, hogy beállítjuk a jogot a szocialista társadalmat építő erők közé.

Én a közjog területéről kiindulva szeretném az általa felvetett gondolatokat továbbfűzni. Természetszerűleg nem tűzhetem célul magam elé a teljességet: az alapkérdéshez akarok én is visszanyúlni, mert az alap lényegében meghatározza a részleteket.

A közjoggal való foglalkozás annál is inkább indokolt, mert éppen a magyar közjog szabályait meghatározó magyar állam struktúrája és jellege az a terület,ahol leggyökeresebben kell megváltoznia a szemléletnek és módszernek is, amelylyel a jog új épületét felemeljük. Fokozott mértékben kell tehát felfigyelnünk arra, hogy nincs még egy jogterület, amelyen a magyar jogtudomány jobban elmaradt volna a népi demokrácia eredményétől, mint éppen a közjog. Fokozott mértékben kell erre azért is felfigyelnünk, mert a közjog területén világosan és félreérthetetlenül érzékelhető a társadalmi valóság és a jogrendszer szerves kapcsolata és nem lehet kétséges hogy a fejlődés eredményével való szembehelyezkedés — és ilyen szembehelyezkedés az elmaradás is — ezen a területen közvetlenül lepleződik le, mint politikum, mégpedig, mint reakciós politikai állásfoglalás.

Haladó jogászok előtt aligha szorul igazolásra az a tétel, — amelyet különben már Ries István és Hajdu Gyula részletesen kifejtettek —, hogy az állam az uralmon levő erők hatalmi szervezete. Ebből pedig nyilvánvalóan következik, hogya népi demokrácia állama és annak cselekvése, a közigazgatás, alapjában más, mint a reakciós, nagytőkés állam és annak közigazgatása.

A tőkés és félfeudális magyar állam a földbirtokosok és tőkések elnyomó szerve volt azzal a rendeltetéssel, hogy biztosítsa — mégpedig minden eszközzel biztosítsa — a tőkés rendszert a feltörekvő új erőkkel szemben. A közigazgatás ennek az elnyomásnak volt a konkrét megvalósítója. Nemcsak a kizsákmányolás védelmezője, de egyenesen annak kiszélesítője.

A népi demokrácia állama ezzel a régi állammal szemben 180 fokos elfordulást jelent. Ez az újtípusú és magasabbrendű állam a nép uralmának megfogalmazása. Annak a népnek uralmát van hivatva biztosítani, amelyet a régi állam a jogokból kizárt. Az új közigazgatás pedig egyenesen eszköz a kapitalizmus lépésről-lépésre való felszámolásához. Eszköz a szocializmus építésében. Építő és szervező erő az új társadalmi és gazdasági rend megteremtéséhez. Most jelentkeznek valójában először őszintén ebben az újtípusú államban az állam új feladatai: a gazdasági szervezés és kulturális nevelés.

Hogy reagált erre a változásra a magyar jogtudomány?

Hajdu Gyula már foglalkozott ezzel a kérdéssel és illusztrációként fel is olvasott néhány idézetet. Hadd egészítsem ki ezt a képet néhány további — úgy érzem jellegzetes — színfolttal.

Aki megnézi azt a jegyzetet, amelyből az ifjúság a pesti egyetemen az 1947—48. tanévben a közjogi vizsgákra készült, a következőket fogja látni:

A jegyzet 100 oldalas. A száz oldalból 30 oldal — tehát majdnem $^1/_3$ része az egésznek — foglalkozik az államfő kérdésével. A 30 oldalból 1½ a köztársasági elnökről szól, 2½ a kormányzó jogi helyzetét tárgyalja, a többi 26 oldalt, vagyis az egésznek $^1/_4$ részét — a jegyzetkészítő a király ügyének szenteli. Megismerjük a Habsburgok házi törvényeit, a dinasztia kérdését, a nádor intézményét, a koronázást, a trónöröklés rendjét stb. Részletesen ismerteti a jegyzet mi a különbség az osztrák és a magyar pragmatika szankció között és így tovább.

A többi fejezet is megtartja ezt a módszert.

A jogszabálytan 7 oldalból áll. Szól a törvény szentesítéséről, a királyi rendeletekről, a királyi kiváltságlevélről stb. És úgy mellékesen az 1946. évi I. tc.-ről is.

Az állam területére 5 oldal jut. Szóbakerülnek »időlegesen önállósult és elszakított részek«, a volt »hűbéres tartományok«. Szinte szerencse, hogy csak Bosznia-Hercegovináig megy vissza az anyag.

Igaza volt Hajdu Gyulának, amikor azt mondotta, hogy kísértetjárás van az egyetemen. Ez a jegyzet is kísértetek háza: a legitimizmus és az irredentizmus káros kísértetei kelnek életre lapjai közül.

Vannak aztán elszórt mondatok, amelyekben ezek a kísértetek a haladó erők álruháját veszik magukra. Nem tartalomban, de szóhasználatban és ez még nagyobb veszélyt jelent, mert megtévesztő.

»Az államon belül — írja a jegyzet — a polgárokat érdekeik kisebb-nagyobb csoportokba tömörítik. Ezek az érdekcsoportok a társadalmi osztályok. A különböző osztályok ellentétes érdekeik kielégítése végett állandó harcot, *osztályharcot* folytatnak egymással. A közjót megvalósító állam az összefogókapocs az ellentétes osztályérdekek alapján álló társadalmi csoportok között.«

Az osztály és osztályharc fogalmát illetően az idézett meghatározás tudománytalan, zavaros és félrevezető. Ennek a közjogi szemléletnek a tükrében az állam természetesen az osztályok felett áll. A további következtetés világos. Nincs osztályállam, a tőkésosztály állama tehát nem volt osztályállam, a tőkésállam a közjónak volt a védelmezője. A cél félreérthetetlen: a rakciós fogalmak szándékos és tudatos átmentése.

Ez a jegyzet pedig nem kivétel, hanem jellegzetes tünet. A magyar közjogi és — tegyük hozzá — közigazgatási tudomány szemléletében és módszerében egyaránt még a régi úton jár: a nagytőkés rendszer kifejezője.

Szontágh Vilmos a debreceni egyetem közjogász — közigazgatás — professzora 1948-ban adja ki »A közigazgatási jogtudomány tankönyve« c. művét. — Az előszóban Tomcsányi Móricot vallja a maga számára példamutatónak, azt kívánja követni. És követi is következetesen abban a szellemben, ahogy Hajdu Gyula idézte, amikor a »szent korona« tanának híveiről beszélt.

1946-ban a jogászegylet ankétot rendez a közigazgatási bíróság reformjának ügyéről. Ezen az ankéton a közigazgatási bíróság ekkori elnöke, Csorba János azért szállt síkra, hogy nemcsak ki kell terjeszteni a közigazgatási bíróság hatáskörét, de alkotmánybírósággá kell kiszélesíteni. Érvei szerint csak a pártok hatóerején kívülálló, tehát fölöjük emelkedő fórum lesz képes »a törvényhozó és végrehajtó hatalomnak egymásközötti egészségtelen viszonyát« helyreállítani. »A legfőbb politikai kérdések pártközi értekezleten dőlnek el, nempedig a nemzetgyűlésen és így kikerülnek a nyilvánosság ellenőrzése alól — mondja felszólalásában Csorba.— A politikai felelősségrevonás jelentősége szinte nulla. Csak pártsajtó van, de nincs pártoktól független sajtó, ennélfogva nincs kialakult tárgyilagos közvélemény, hanem csak pártvélemények vannak.« — »Hiányzik az a tárgyilagos, pártpolitikán felülálló fórum, amely az állami apparátus különböző szektorait összehangolná. A kormány erre nem képes, mert maga is különféle felfogású és pártállású miniszterekből áll. Ez a feladat is a közigazgatási bíróságra vár. Egyedül a közigazgatási bíróság az a fórum, amely képes lenne pártszempontokon felülemelkedve, az egész nemzet egységes érdekét szem előtt tartva, ítéletei és esetleges rendelkezésein keresztül az összhangot biztosítani«.

Kritikátlansága és retrográd elfogultsága olyan messzire sodorja, hogy egyformán értékeli az egészséges haladó társadalmi erőket az éppen azokkal szemben jelentkező nemzetrontó, reakciós erőkkel. A konklúzió, amelyhez eljut az, hogy alkotmányjogi bíróságra azért van szükség, mert ha végignézünk az elmúlt emberöltőn, nemzetünk szörnyű megrázkódtatásainak egész sorát látjuk. »Látjuk a monarchia összeomlását, az októberi forradalmat, a proletárdiktatúrát, az ellenforradalmat, a bethleni konszolidációs időket, a Gömbösféle diktatórikus irányzatot, a nyilas uralmat. Belesodródtunk két világháborúba. Ha valamivel több józanság és meggondoltság érvényesült volna a nemzet vezetésében, sok fájdalmat, sok szenvedést, sok megrázkódtatást elkerülhettünk volna«. Vagyis nyiltabban fogalmazva: alkotmányjogi bíróságot követel most a szociális irányban haladó forradalmi fejlődés elleni védelemként.

Ilyen és hasonló szemléletekből, amelyek teljesen vakon mennek el a fejlődés mellett, amelyek nemcsak nem ismerik fel, de tagadják a társadalmi erők és a jogépület szétszakíthatatlan élő kapcsolatát, nem alakulhat ki a népi demokrácia közjoga.

Míg ezt a közjogi szemléletet teljesen fel nem számoljuk, míg a jogot nem tépjük ki ebből a haladást gátló reakciós béklyóból, még azt sem mondhatjuk, hogy megkezdtük kiépíteni népi demokráciánk közjogi és közigazgatási tudományát Annál kevésbbé, mert az ismertett állásfoglalások nemcsak retrográdok, de lényegükben tudománytalanok is. Tudománytalanok elsősorban, mert éppen reakciós politikai tendenciájuk ködös, áltudományos fogalmakkal való operálásra kényszeríti őket, ahelyett, hogy a tudományos követelményeknek megfelelően a társadalmi valóság, a történelmi tapasztalatok biztos talajáról indulnának el.

Nem lennék azonban tárgyilagos, ha azt állítanám, hogy a közjog területén a felszabadulás óta nem történt semmi. — Nem a tudomány, de a konkrét jogszabályalkotás, a törvényhozás nagy lépésekkel ment előre.

Ries István helyesen utalt arra, hogy az 1946. évi I. törvénycikk: »A magyar köztársaságról« — ma már túlhaladott, pontosabban: kevés. De a maga idejében, 1946 január-februárban a népi demokrácia haladó erőinek döntő győzelmét jelentette a reakcióval szemben. A magyar fejlődés történelmi jelentőségű határköve volt.

1946. február 1.-én ezzel a törvénnyel épült közjoggá a Magyar Köztársaság. Ez a törvény fogalmazta meg közjogi erővel a magyar demokrá-

ciának azt az alaptételét, hogy az államhatalom kizárólagos forrása és birtokosa a magyar nép. Ez a törvény rögzítette tehát le visszavonhatatlanul törvényi erővel a régi államhatalom bukását és jelenti az új államhatalom jogépületének közjogi alapkövét.

Ez a törvény tehát az első helyes lépés az új közjog felépítéséhez.

Az adódó szükséglethez képest születtek meg a következő törvények. Szabályoztuk a demokratikus választójogot, a képviselői összeférhetetlenséget. Tételes közjogunk nemcsak megnyitotta az alkotmány sáncait a nép előtt, de hadállást jelentett a népi demokrácia számára a reakcióval szemben.

Csak egy adatot: Míg a régi választásokban átlagosan alig a nép 25—30%-a vett részt, most az új törvények nemcsak kirekesztették a nép ellenségeit a választójogból, de ugyanakkor arra adtak lehetőséget, hogy a nép kb. 70%-a gyakorolja az államvezetésben való részvétel elsőrendű jogát.

Most kerül a törvényhozás elé az állampolgársági jogrendszer újabb szabályozása, a községi illetőség eltörlése és így tovább ...

Vagyis összegezve: történt kezdeményezés, történtek helyes intézkedések, — a magyar népi demokrácia közjogi törvényhozása mégis csak a kezdet-kezdetén van. A magyar nép történelmi fordulatát ezen a területen sem realizáltuk még. Ezért mondja a ma már egész nemzetünk programjává lett Magyar Dolgozók Pártjának programnyilatkozata: »A párt szükségesnek tartja a népi demokrácia alaptörvényének megalkotását, hogy az állampolgárok jogait és kötelességeit, az állami, gazdasági és társadalmi rend alapvető változásait, a magyar köztársaság népi jellegét a törvény erejével alkotmányban szentesítsük«.

Közeli feladat tehát megalkotni a népi demokrácia alkotmányát, amely bástyája legyen társadalmi és gazdasági rendünknek. Résztvenni ennek az új alkotmánynak az előkészítésében, már önmagában jelenti azt a kötelezettséget, hogy fel tudjuk ismerni az alapvető különbségeket, amely a népi demokrácia alkotmányát elhatárolják a régi alkotmányoktól.

A polgári államok alkotmányai természetesen éppen úgy szervesen hozzánőttek a nagytőkés rendszer társadalmi bázisához, mint ahogy az új alkotmánynak a szocializmust építő mai rendszer valóságából kell kinőni. A polgári alkotmányok azonban elkendőzték az alkotmányoknak a lényeget kitevő tulajdonságát. Nem vállalták nyiltan a célt, amiért alkotóik őket létrehozták, — nem vállalták nyiltan a feladatokat, amelyeknek érdekében közjoggá fogalmazódtak. Nem jelölték meg azt, ami rendeltetésük: kiket és milyen rendszert védenek. Nem is tehették ezt, mert akkor le kellett volna leplezni önmagukat és le kellett volna leplezni azokat, akik éppen azért hozták az alkotmányt tartalmazó törvényeket, hogy a tömegeket félrevezessék. Nem tehették ezt, mert akkor világossá vált volna, hogy ezek az alkotmányok csak látszólagos szabadságot adnak és főrendeltetésük éppen a szabadságmegmozdulásokkal szemben való védekezés. Nem nyúlhattak így őszintén a kérdéshez, mert Lenin klasszikus szavai szerint: »A polgári államformák rendkívül következetesek, de lényegük egy: így vagy amúgy, de lényegében mind feltétlen burzsoá diktatúrák«.

A népi demokrácia alkotmánya nem ködösítheti el a célt, amely őt létrehozta. Éppen az az első feladat, hogy az alkotmányban világosan jelentkeznek mindazok az erők, amelyek azt kiformálják.

A magyar népi demokrácia alkotmányának abból kell kiindulnia, hogy Magyarország már nem kapitalista ország, hanem azon az úton halad előre, amelyen a szocializmus épül. Az új alkotmánynak tehát elsősorban regisztrálni kell mindazokat az eredményeket, amelyeket a magyar népi demokrácia megvalósított. Regisztrálni és jogi formába lerögzíteni, hogy erre, mint megingathatatlan bázisra támaszkodhasson a további fejlődés.

Az új alkotmány középpontjában a nép megerősödött hatalmának kell állania. Az új alkotmányban jelentkezni kell a tulajdon demokratizált fogalmának. Mint alapvető tényezőnek kell kiemelkedni a munka jelentőségének. Az új alkotmányban meg kell találnunk az állampolgárok kiszélesedett jogait, mégpedig nemcsak formálisan deklarálva, hanem új tartalommal megtöltve és kiegészítve azokkal a módszerekkel, amelyek azoknak a megvalósítását biztosítják. Az új alkotmánynak meg kell erősíteni a törvényesség magasabbrendű új fogalmát, amely biztosítja a nép törvényeinek érvényesülését. Éles fegyverré kell tenni a törvényt mindazokkal szemben, akik a nép akaratával szembehelyezkednek, akik megzavarják vagy nehezítik a nép törvényeinek megvalósulását. Az új alkotmánynak félreérthetetlenül és mindenki számára világosan kell elmondani azt, ami a magyar népi demokrácia gazdasági és társadalmi rendjének alapja: milyen berendezkedésű az ország, amelyet építünk. Mi az tehát, amelyet az alkotmány mindenkivel szemben megvéd.

Hiányos lenne ez az alkotmány, ha nem fektetné le az alapját annak is, hogy az országban milyen elvek és módszerek szerint kell kormányozni Az alkotmány egyben az ország közigazgatásának is alaptörvénye. A népi állam közigazgatása csak népi közigazgatás lehet, amely arra épül fel, hogy az állam polgárai folyamatosan, közvetlenül és döntően vesznek részt az ország ügyeinek intézésében. A nép részvétele az igazgatásban nem szorítkozhat a választások idejére és tényére. A közigazgatásnak az ügyintézésben is a népi tömegekre kell támaszkodnia. A személyek jogait intéző igazgatás helyett alakuljon ki az ügyeket intéző igazgatás, amely a dolgozók tömegszervezeteire van építve. A közigazgatásnak nem a néppel szemben, de a néppel egybeépülve kell dolgoznia. A közigazgatás akciói mögött legyen ott a nép egészséges kezdeményezése és a végrehajtást biztosító tömegerő. A nép érezze sajátjának a közigazgatást. Az ellenőrzést is tömegméretekre

kell felfokozni. Ez lesz a védelem a bürokrácia bacillusaival szemben is. Az új módszerek kialakításánál elsősorban abból kell kiindulni, hogy megváltozott a közigazgatásnak és a termelésnek egymáshoz való viszonya. Amíg a multban a közigazgatás és a termelés, az ország gazdálkodása egymástól függetlenül dolgozott és haladt, — a megváltozott gazdasági rendszer: a tervszerű nemzetgazdálkodás a kettőt összeforrasztja, sőt egybeolvasztja. A közigazgatás csak akkor végez jó munkát, ha egyik tényezője a termelés szervezésének.

Annak is le kell vonni elméleti és módszertani konzekvenciáját, hogy a régi viszony és a régi közjog és magánjog között teljesen átformálódik. Különben az elmélet szembekerül a gyakorlattal és a haladás irányában ható erő helyett ellenállásként fog érvényesülni. Közérdek és egyéni érdek a régi jogelmélet felszínes ítéletében szembenálló tényezőként hangsúlyozódott ki. Magasabb értelemben kell értékelni ezeket a fogalmakat és fel kell ismerni, hogy a közérdek egyirányban fut a helyesen értelmezett egyéni érdekkel.

A fentiekben szinte csak egy-egy tört félmondattal érintettem azokat a nagy problémákat, amelyeknek mindegyike külön-külön átfogó tárgyalást igényelne. De a mi feladatunk itt ma nem is a problémák kidolgozása, hanem csak észlelése annak, hogy ezek a problémák itt vannak előttünk. Előttünk épül az új, magasabb típusú társadalom, az új, magasabb típusú gazdasági rend. Előttünk alakul ki az új, magasabb típusú állam. Nagy és szép feladat ennek törvényi kereteit megalkotni. Nagy feladat és jogászi feladat. A jelent élő és jövőt látó jogász feladata. A haladó jogászokra vár annak megvalósítása, hogy ne csak előttünk épüljön ez az új világ, de velünk és általunk is.

Dr. Beér János

A büntetőjog általános alapelveiről*

Büntetőtörvénykönyvünk közel háromnegyed századdal ezelőtt született. Feladata volt a letűnt kapitalista jogrend védelme, feladata volt az uralkodó társadalmi osztály érdekeit a kizsákmányoltakkal szemben fokozottabban védeni. Alkalmazását illetően ízelítőt adott a Kúria egyik elnökének, a Horthy-korszak bírájának székfoglalója, *Sallai* és *Fürst* halálraítélője, a legfőbb bírói székből mondotta, hogy a törvényt úgy kell alkalmazni, hogy az uralmon levőket a feltörekvő társadalmi osztállyal, a munkásosztállyal szemben megvédje.

Ma a helyzet az, hogy a büntetőtörvényalkotásban a szükségletet nem, vagy csak alig fedező módosításokkal az élet után kullogva, a jogalkalmazóra hárul a feladat új, helyes tartalmat adni a valamelyest még formálható, alkalmazható szabálynak.

Kádereink ezen a területen még elégtelenek, nem jók. Ez is sürgetőleg kell, hogy hasson a büntetőjog fejlesztése terén. Új büntetőtörvények megalkotása tehát a feladat. Olyan büntetőtörvények megalkotása a feladat, amelyeknek következetes és szigorú alkalmazása jelenti majd a bírói ítélkezésnek célszerűségét.

Olyan törvények fognak tehát következni a büntető igazságszolgáltatás számára, amelyek az élet változásából folyóan, a változó körülményekhez igazodást, a bírónak a mostaninál sokkal több szabadságot engednek a tényelemek jelenlétének megállapítása terén, sőt ott is, ahol arról van szó, hogy valamely tett melyik rendelkezés alá tartozik.

Még fokozottabb ítélkezési szabadság fog jutni a bírónak a büntetés nemének megállapításánál és a büntetési tétel kiszabásánál.

Hadd hívjam fel azonban a figyelmet arra, hogy olyan bírói szabadság a népi demokráciában el nem képzelhető s meg nem engedhető, amely a jogszabály alkalmazása terén szembehelyezkednék a törvényhozói akarattal, tehát a törvény céljával, más szóval: a törvényalkotó nép felfogásával.

A mi ideológiánk a kifejtettek szerint kizárja azt, hogy a törvényi akarat és a célirányosság egymással szembekerüljön.

Világos, — azt hiszem — hogy a népi demokrácia alkotta törvény alkalmazásáról szólok íly értelemben.

A népi demokráciák, közöttük említem a Szovjetúniót, lényegileg kialakult elvek szerint fejlesztik büntetőjogukat.

Mi sem tétlenkedhetünk már; megvalósultak azok a feltételek, amelyek büntetőjogrendszerünk gyökeres változását nemcsak indokolttá, de szükségessé teszik.

Nem kerüli el a figyelmemet, hogy éppen törvényerőre emelkedés állapotában van az új, a harmadiknak nevezett büntetőnovella. Annak a kiemelése mellett, hogy az elkészült újítás szükséges, meg kell állapítani azt is, hogy rövid életűnek szánták alkotói. Addig szolgálhat csak, addig segíthet csak ki, ameddig a szilárd elveken épült gyökeres újítást jelentő új büntetőkódexunk, amely a mi szemléletünknek maradéktalanul megfelel, — nem lép a toldott-foldott, novelláival együtt elavult, alkalmatlan elveken épült büntetőjogszabályaink helyébe.

Az általánosságban gyakran hivatkozott elvek konkretizálást igényelnek.

Melyek tehát azok a követelmények, amelyekre, mint alapra, az új büntetőjogszabályozás építhető?

A választ két irányban kell megadni.

Egyfelől a pönálizálandó tényálladékokat — szemben az eddigivel — akként kell meghatározni, hogy a magánérdek elhalványodjék s a közösség érdeke, mint valamely cselekmény távolabbi tárgya, másszóval jogi tárgya, részesüljön a fokozottabb büntetőjogi védelemben. Ennek az alapelvi változásnak az indokolása a következő példákban mutatkozik. Ki vonhatná kétségbe a magyar népi demokrácia mai fejlettségi fokán azt, hogy például a géperejű járművek üzemanyagellátását célzó termelést gátló vagy veszé-

lyeztető magatartás sokkalta nagyobb büntetőjogi rosszalást vált ki a közvéleményből, mint például az egyes sérelmére elkövetett — gyakran akár érzékenyen károsító — vagyon elleni bűncselekmény.

A ma formailag érvényben lévő Btk. 422. §-a értelmében pedig ha valaki saját magtárát felgyujtja anélkül, hogy ezzel más vagyontárgyát vagy személyét a tűz veszedelmének kitenné — büntetlenül marad. *Van minősített lopás, amely a Bn. 49. §-a szerint — 10 évigterjedhető fegyházzal büntetendő*, ezzel szemben a Btk. 314. §-ába ütköző élelmiszerahmisítás bűntetése 1 évig terjedhető fogház...

Másfelől új büntetőjogszabályozásunknak azt a célt kell szolgálnia, hogy a népi demokrácia jogrendjét védje, a nagy tömegeknek, a dolgozók széles rétegének jogrendjét kell, hogy megóvja, bárhonnan és bárkik részéről fenyegető támadásokkal szemben.

Ugyanitt kell szólni arról is, hogy az új anyagi szabályozás nélkülözhetetlenné teszi az eljárási reformot is, amely az előtérbe került közösségi érdek, a népi demokratikus jogrend védelmét szolgáló büntetőjogszabályok alkalmazása útján *társadalomnevelő* hatást is kell, hogy eredményezzen.

Nem kétséges előttem, hogy nekünk magyaroknak is hagyományaink vannak, sajátosságaink vannak, amelyek a büntető jogszabályalkotás terén a mi követelményeinknek megfelelő, a mi adottságainkhoz igazodó fejlődést tételeznek fel, igényelnek, azonban fejlődő népi demokráciánk alapvető szempontjai hasonlatosak, sőt legtöbbször azonosak a többi népi demokrácia alapvető nézőpontjaival és az azonos szemléletből folyóan a Szovjetunióéval. Ebből önként következik, hogy büntetőjogszabályalkotásunk a közös szemlélet folytán szoros figyelemre kell, hogy méltassa a környező nagy népi demokráciák büntetőtörvényalkotását annál is inkább, mert nem egy közülük a mi fejlődésünkhöz képest lényegesen elöljár.

A fogalmak tisztázásához tartozik az, hogy rámutassak — hacsak vázlatosan is — arra, vajjon a Szovjetúnió büntetőjogrendszere általában milyen jogtárgyakat tart megvédendőknek és illetve, mely jogtárgyakon esett és büntetést érdemlő sérelmeket részesít büntetőjogi megtorlásban a fennálló jogrendjét érő támadáson kívül.

A vonatkozó alaptörvény 10. szakasza szerint a polgárok személyi érdekei védelemben, tehát az azok elleni támadások megtorlásban részesülnek.

A szocialista gazdálkodás ellen vétők büntetést kapnak, de büntetés a következménye, tehát jogellenesnek minősül, a polgárok személyes tulajdonjogának, munkából származó jövedelmüknek, megtakarított értékeiknek, lakóházaiknak, személyes szükségleti és kényelmi cikkeiknek szándékos megsértése, bármi módon történő elvonása.

Wells-hez írott levelében említi *Sztálin*, hogy csakis a szocialista társadalom nyujtja az egyéniség védelmének szilárd biztosítékát.

A magyar büntetőjogalkotás iránya — úgy vélem tehát — ki van jelölve.

Azok a feltételek, amelyeket gazdasági struktúránk megváltozása folytán bekövetkezetteknek kell tekintenünk, nem teszik lehetővé, hogy akár a klasszikusnak nevezett, akár a pozitívista, az úgynevezett kriminológiai irány, sem az endogén coefficienseket szem előtt tartó antropológiai, végül az exogen elemeket feltüntető kriminálszociológiai irányzat döntő befolyása alatt alkossuk újjá büntetőjogunkat, hanem olyan törvényeket kell hoznunk, amelyek azt teszik lehetővé, hogy a jogszabályokat alkalmazó bíróságok tevékenységükkel a haza iránti odaadásra, a közösségi, a szocialista tulajdon gondos kezelésének, a munkafegyelemnek, az állami és társadalmi kötelességek becsületes teljesítésének szellemében neveljék az állam polgárait.

Az ilyen jogelméleti irányzat megfelel a Szovjetúnió bírósági szervezetéről szóló törvényében lefektetettnek.

Hadd mutassak rá végezetül arra, hogy a munkásbíróságok működése jelentette a legpontosabb felismerését annak, hogy új irányt vett büntetőjogunk fejlődése. Meg kell állapítani, hogy munkásbíróságaink ítéletei az állami és társadalmi kötelességek becsületes teljesítésének elmulasztását az adott esetekben helyesen ismerték fel és döntéseikkel a közösség, a szocialista tulajdon elleni támadást jól verték vissza, a kellő nevelőhatást a bűncselekmények számát mutató grafikon peripetía-szerű visszaesésével jelzetten elérték. Perjogi újításunk körében figyelmen kivül nem hagyható eredmények!

A büntetőjogász feladata tehát az elmélet művelése és a tisztaságáért való küzdelem, a bíróé és ügyvédé a jogalkalmazás terén — addig is, míg a félreérthetetlen új szabály rendelkezésre áll, a joghézag helyes kitöltése.

Dr. Kádár Miklós

MEGJELENT!

A JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY ILLETÉKTÁBLÁZATA

ÁRA: 80 FILLÉR!

Kapható: a Jogtudományi Közlöny kiadóhivatalában, Budapest, V., Alkotmány-u. 12. Telefon: 120-034. Postatakarékpénztári csekkszámla száma: 41-41.

A hulladékpapír gyüjtése fontos nemzetgazdasági érdek!

Magánjogunk fejlődése *

A jognak társadalomrendező feladatából következik, hogy nem maradhat közömbös a kor uralkodó eszméi iránt. Ez ellenkeznék a jog céljával. Az a jogrendszer, amely szabályaiban nem alkalmazkodik korának vezető eszméihez, az élettől elszakad és feladatának betöltésére képtelenné válik. A jognak tehát követnie kell a változó életet. Ha ez megtörténik, akkor meg lehet állapítani a jog fejlődését. Ha azonban a jogalkotás nem tart lépést az élet változásaival, ha nem fejezi ki korának társadalmi és gazdasági átalakulásait, az élettől nemcsak elmarad, hanem azzal ellentétbe is kerül és szabályai megkövesednek.

Ahhoz, hogy megállapíthassuk, vajjon az elmult három év magánjogi jogalkotásai kifejezői voltak-e a demokrácia eszményének, hogy nyomon követték-e a döntő változásokat, meg kell vizsgálnunk az elmult három évnek a magánjogi életviszonyokat rendező szabályait.

Előre kell azonban bocsátani hogy a végbemenő nagy átalakulás a szoros értelemben vett magánjog intézményeit érintette a legkisebb felületeken. A jogviszonyok átrendezésének igazi területe a gazdasági jog, az alkotmányjog s a büntetőjog lehetett. Ezeken a területeken a jog szerkezetének valóban döntő jellegű változásai következtek be. Ezzel szemben a magánjog terén a változások szűkebb körre korlátozódtak, szerkezeti módosulások nem, vagy csak alig történtek.

A családjog körében a demokratikus jogalkotásnak kiemelkedő eredménye a házasságon kívül született gyermek jogállásának rendezése. A törvény minden rendelkezése a demokrácia alapgondolatát jelentő társadalmi és jogrendi igazságosságra való törekvésnek, a mélyseges humánumnak a jegyében fogant. A törvény szövegeben kifejezésre juttatott s a rendelkezésekben a lehetőségekig meg is valósult az a cél, hogy az emberi egyenlőség eszméjének szolgálatában a családi jogállás egyenlőségét is a származástól függetlenül az élet minden vonatkozásában minél teljesebben érvényesítse, vitathatatlanul a jog demokratikus fejlődését jelenti.

A törvény betetőzése annak a folyamatnak, amelyet a házasságon kívül született gyermek jogállásának kedvezőbbé tétele érdekében a bírói gyakorlat kezdeményezett.

A Kúria az 1906. évi november hó 9. napján hozott 79. számú döntvényében »elfogadta ítélkezésének zsinórmértékéül a fejlődés folyamán alakult azt az emberségesebb és engesztelékenyebb irányú közfelfogást, amely a törvénytelen gyermeket jogi tekintetben a törvényesekkel egyenlő elbánásban kívánja részesíteni.«

Ezt az egyenlő elbánást azonban csak az 1946. évi törvényalkotás váltotta valóra.

A házassági törvénynek novelláris módosításáról az 1945. évben alkotott rendelet jelentőségét megmérni és ezt a jogszabályt a fejlődés szempontjából értékelni leginkább akkor lehet, ha tudjuk azt, hogy az 1930 : XXXIV. t.-c.-nek — a törvényhez fűzött miniszteri indokolásban is bevallott — célja a házasság felbontásának megnehezítése volt. Fenntartani akarták — az álerkölcs hamis varázsigéivel — azokat a házasságokat, amelyeknek a tartós különélés ténye következtében a formai jog szempontjából volt csak jelentőségük, az elmebeteg házastárs mellé láncolták elválaszthatatlanul az egészséges házastársat s a bíróságok tudatos közreműködésével játszották azt a hipokrita játékot, amelyet a megegyezéses bontásnak az elhagyásos bontóperbe burkolása jelentett.

Nem hiszem, hogy szükséges lenne fejtegetnem, hogy ez a jogszabály a demokratikus fejlődés jelentős alkotása.

Az 1946. évi XII. t.-c. megszüntette a volt rendi megkülönböztetesekből eredő egyes házassági, vagyonjogi és öröklési jogszabályok hatályát.

A jogfejlődés, amelynek eredménye ez a törvény, száz évvel ezelőtt indult el a nemesi magánjog alapintézményeinek : az ősiségnek és az úrbériségnek megszüntetésével. Az 1848. évi XV. t.-c. a fejlődés további útját is kijelölte. Utasította a kormányt, hogy »az ősiség teljes és tökéletes eltörlésének alapján« készítse el a polgári törvénykönyv javaslatát. Történelmünk közismert eseményei azonban ezt megakadályozták. Az alkotmányellenes uralom az 1852. évi novemberi nyilt paranccsal az 1853. évi május hó 1. napjával hatályon kívül helyezte a magyar magánjognak a királyi adományrendszer, az urbériség és az ősiség megszüntetése után maradt részeit és hatályba léptette az osztrák polgári törvénykönyvet. Az 1861. évben összeült országbírói értekezlet pedig — mellőzve az 1848. évi XV. t.-c.-ben adott utasítást — azt mondta ki, hogy a rendi megkülönböztetésen alapuló törvények a közszerzemény jogintézménye tekintetében továbbra is érvényben maradnak.

Az 1946. évi jogalkotás tehát az 1848. évi polgári forradalomnak a nemesi előjogok törlésére kiadott kötelezvényét váltotta be s a jogegyenlőség alapgondolatának megfelelőleg megszüntette a honorácior és a jászkun férj házassági vagyonjogi különállását, ezenfelül pedig a nemes, a honorácior és a jászkun férj özvegyének az öröklési jog terén elfoglalt kiváltságos helyzetét.

A dologi jog területén első helyen kell megemlíteni a demokrácia egyik legkiemelkedőbb, legnagyobb horderejű művét: a földreformot.

A megvalósító jogszabály szerint a reform jelentősége abban van, hogy a feudális nagybirtokrendszer megszüntetése biztosítja az ország demokratikus átalakulását és jövő fejlődését, a földesúri birtokok parasztkézre adása megnyitja a politikai, gazdasági és szellemi felemelkedés útját az évszázadok óta elnyomott parasztságnak.

Hulladékpapíros gyűjtése jövedelmező!

A földreformnak ez a társadalomformáló radikalitása az 1945. évi földreformot az 1848 évi reformok folytatójává avatja.

A jog formális szemléletében a reform az 1920. és az 1936. évben alkotott földbirtokrendezési jogszabályokkal mutat hasonlóságot. Az 1945. évi jogszabály a földtulajdon jogi szerkezetét ugyanúgy nem változtatta meg, mint az 1920. és 1936. évi törvények. Ezzel szemben az 1848. évi reform azzal a rendelkezésével, hogy eltörölte az adományrendszert, az ősiséget és az úrbériséget, gyökeresen megváltoztatta a földtulajdon szerkezetét.

Az 1945. évi reform tehát nem hozott a jogrendszerbe közvetlen minőségi változást. Más következtetésre vezetnek azonban a huszas, illetőleg a harmincas években alkotott jogszabályok és az 1945. évi reform társadalmi hátterének vizsgálata. Az előbbiek látszatteljesítmények, kompromisszuális engedmények. Ezzel szemben az 1945. évi földreform — akárcsak az 1948. évi — társadalmi és gazdasági forradalmat jelent. A társadalmi és gazdasági helyzet minőségi megváltozását az a mennyiségi változás váltotta ki, amely a földtulajdonosok számának nagymérvű megnövekedésében, s a földtulajdon átlagos terjedelmének nagymérvű csökkenésében jelentkezik. Az 1848. évi polgári forradalom megteremtette a formális jogegyenlőséget, az 1945. évi jogalkotás pedig lerakta a gazdasági jogegyenlőség alapjait. Az 1945. évi jogszabály 33. §-a szerint »egy igényjogosultnak juttatott föld nem lehet nagyobb olyan birtokegységnél, amelyet egy földművelő család a maga erejével meg tud művelni.« Ez a rendelkezés a későbbi fejlődésnek, az új termelési rendre áttérésnek útját jelölte ki.

A társadalom és gazdálkodás szerkezeti megváltozása szükségszerűen a jogrendszer szerkezetének megváltozásával is jár: a földtelenek százezreinek földtulajdonosokká válása, a kisbirtokkal járó termelési rend megszervezése tömérdek társadalmi, gazdasági, nevelési, igazgatási problémát vet fel. Ezeknek csaknem mindegyike megoldhatatlan a jog segítsége nélkül. Igy azután a formálisan csak mennyiségi változást létesítő 1945. évi földbirtokreform — közvetett jogi kihatásaiban — ugyanúgy minőségi változást hoz létre jogrendszerünkben, akárcsak az 1848. évi reformok.

A tulajdonjogra vonatkozó szabályok módosulását jelentik a szénbányászat államosításáról alkotott törvények s a halászati, valamint a vadászati jog államosítását rendelő jogszabályoknak azok a rendelkezései, amelyek folytán az ingatlanhoz kapcsolt ezek a használati jogok különváltak a földtulajdontól.

Az új szabályok a magántulajdon terjedelmének megszűkitését jelentik, mert a földtulajdonos tulajdonjoga már nem terjed a föld mélyéig, a halászati és vadászati jog pedig az eddigi törvények rendelkezésével ellentétben megszűnt az ingatlan elválaszthatatlan tartozéka lenni.

Megszűntnek tekinthető a hitbizomány jogintézménye.

A hitbizományi törvény ugyan ma is törvénytárunkban van, a hitbizományi tulajdon azonban ténylegesen már csak jogtörténelmi emlék, mert a túlnyomórészt mező- és erdőgazdasági ingatlanokból álló hitbizományi vagyonok a földreform során csaknem egészen a földművelő nép tulajdonába jutottak.

A köz javára szóló relatív jellegű elidegenítési és terhelési tilalmak körét az újabb jogalkotás jelentékenyen kibővítette.

A tulajdon szabadságát, a tulajdonnal való rendelkezés jogát, a köz érdekében korábbi jogszabályaink is korlátozták. Az uj korlátozások termelési rendünk szolgálatában állanak s a termelési társadalmiasodásának következményei.

A munkajog terén is alapvető változások történtek. Az 1946 : XIX. t.-c. hatályukat vesztetteknek nyilvánította azokat a jogszabályokat, amelyek szerint a mezőgazdasági munkavállalókat magánjogi szerződésen alapuló szolgálati viszony megkezdésére, folytatására és magánjogi szerződésben vállalt munka teljesítésére hatósági intézkedéssel közvetlenül kényszeríteni lehetett. Hatályukat vesztették azok a jogszabályok is, amelyek szerint a magánjogi szerződésen alapuló szolgálati viszony megkezdésének, vagy folytatásának megtagadása miatt a munkavállalók ellen bűnvádi eljárást lehetett indítani. A törvény tehát kivétette jogrendszerünkből azokat a szabályokat, amelyek a munkavállalók egyéni szabadságát, jogegyenlőségét és emberi méltóságát sértették.

Fejlődést s egyben szerkezeti változást is jelentenek a kollektív munkabérszerződésekre vonatkozó jogszabályok.

A munkabérszerződések kötésénél az ügyletkötés szabadságának a formai jogegyenlőségre alapított elvei érvényesültek. Ezek az elvek arra a hamis illúzióra épültek, hogy a szembenálló felek a gazdasági egyenrangúság helyzetében vannak.

A munkavállaló érdekeinek védelmében olyan szabályokat kellett alkotni, amelyek megszüntették ezeknek a szerződéseknek megánjogias jellegét, kikötéseik a felek akarata ellenére is érvényesülnek, a rendelkezési elv félretételével kényszerítő erővel hatnak s a munkabérszerződéseket a magánjog területéről a közjogba helyezik át.

A törvényes öröklésre vonatkozó jogszabályok módosításáról alkotott 1946. évi XVIII. t.-c. akként rendelkezik, hogy az örökhagyó után végintézkedés hiányában nagyszülője leszármazójánál távolabbi oldalrokona nem örökölhet. Megszűnt tehát a korábbi jognak az a szabálya, amely szerint a rokonságon alapuló törvényes öröklési kapcsolatnak határa nincsen s a hagyaték végintézkedés hiányában is csak abban az esetben száll az államra, ha még oly távoli rokon sem volt, aki törvényes örökösként fellépethetett.

Ennek a törvénynek a jelentősége abban áll, hogy a vagyonjogoknak az örökösödés címén való szerződési lehetőséget szűkebbre vonja.

A magánjogi viszonyok átrendezésének érdekében alkotott azok a szabályok, amelyeknek tartalmát az eddigiekben vázoltam és jelentő-

ségüket a fejlődés szempontjából nagy felületekben ismertettem, nem döntötték meg alapjaiban az individualista polgári magánjog rendjét, de vitathatatlanul szolgálják a demokratikus jogfejlődés eszméjét. Méltatlan és korszerűtlen szabályok tűntek el, az új jogalkotások hol korábban megindult fejlődési folyamatok betetőzéseként, hol pedig a további fejlődés útmutatójaként jelentkeznek. A haladás tehát kétségtelen.

Az eredmények értékelésénél a mindenütt és mindenben kötelező tárgyilagosság rovására esnék, ha elfelednénk, hogy felelősséggel nem könnyű teljesen megbontani s a demokrácia követelményeivel összhangba hozni annak a magánjognak a rendjét, amelyről azt tanítja Szladits Károly, hogy: »erős gyökerekkel ül az emberi lélek mélyén, végsősorban mindíg az egyén érvényesülésére törekszik és ősintézményei szívósabbak, semhogy a korok változása lényegüket érintené.«

És mégis: a jogalkotás fejlődésének az a további útja, hogy az egyéni önzésnek »erős gyökereit« sűrű, kitartó fejszecsapásokkal vágja szét, szabályaival szűkítse a magánautonomiának határait s teljesen a közösségi érdekek felé forduljon.

A dologi jog terén át kell alakítani a tulajdonjognak azt a fogalmát, amely szerint ez a jog korlátlan rendelkezési szabadságot jelent Ennek a szabadságnak a terjedelme nem lehet még elvileg, általánosságban sem határtalan, kereteit a gazdálkodás és a társadalom mindenkori szükségletei szerint kell megszabni.

Általában, a magánjog minden területén érvényesülnie kell a szovjet magánjogi törvénykönyv 1. §-ában megfogalmazott annak az elvnek, hogy a törvény a magánjogokat csak abban az esetben részesíti védelemben, ha a gazdasági és társadalmi rendeltetésükkel ellentétes irányban nem gyakorolják azokat.

Felmerül a kérdés, hogy a magánjogi átrendezésnek ilyen általános szükségessége folytán nem kellene-e megalkotni a magánjogi törvénykönyvet. Úgy vélem, a fejlődésnek inkább ártalmára, mint hasznára lenne az, ha az életviszonyok átalakulásának forrongó, kialakuló idejében a törvénykönyv megalkotása idejében létező helyzeteket szabályokba merevítenők, mert ezzel lényegileg vagy a fejlődés további menetére tennénk zárókövet, vagy pedig alkalmat adnánk arra, hogy jogrendünk szabályait egyre megújuló módosításokkal tegyük bonyolulttá. Helyesebb tehát a tényleg jelentkező szükségletekhez mért részletszabályok alkotása.

Egységes magánjogi kódex hiányában azonban fokozott jelentőséget nyer a magánjogi szabályoknak a törvénykezési gyakorlatban való kialakulása, vagyis az ítélkezés jogalkotása.

A jog fejlődésével együtt kell haladnia a jogalkalmazás fejlődésének. Ezen a téren a fejlődés azt jelenti, hogy a jogszolgáltatás hozzáidomul a népi demokrácia felfogásához és jogfejlődésének irányához. A jogalkalmazás terén a súly az ítélkező bíró működésére esik. Ma még igazabb az a megállapítás, amely szerint »akinek a kezében van a törvény alkalmazása, annak a kezében van a törvény értelmezése s akinek a kezében van a törvény értelmezése, annak a kezében van maga a törvény is.«

A svéd általános törvénykönyv bevezetése szerint a jó és megfontolt bíró többet ér a legtöbb törvénynél, mert mindíg az egyes esetben ítél. Ahol rossz és igazságtalan a bíró, ott a jó törvény sem használ, mert azt a bíró saját felfogása szerint elferdítheti és jogtalanságra hajlíthatja. A törvény alkalmazásánál nyilatkozik meg a bíró egyénisége. A bíró egyéniségének az ítélkezésben való megnyilatkozása nem szakadhat el a fejlődő élettől. Ahhoz azonban, hogy ez a szakadás ne következzék be, kiváltképpen pedig ahhoz, hogy a szakadás ne állandósuljon, szükséges, hogy a bírákkal megismertessük a népi demokráciának a jogszolgáltatással szemben támasztott követelményeit. Megértő és türelmes nevelő munkára van szükség. A bírákkal meg kell ismertetni az új jogszabályokat, a jogviszonyok átrendezésének célját, mert igaza van Szászy-Schwartz Gusztávnak abban, hogy *csak ha tudjuk, mi*

SZOCIALISTA IRODALOM

Engels:
ANTI-DÜHRING
Hogyan »forradalmasítja« Eugen Dühring Úr a tudományt
Ára: fzv. 15.—, ktv. 24.— forint

Lenin—Sztálin:
A SZAKSZERVEZETI KÉRDÉSEKRŐL
Cikkek, beszédek és szemelvények gyüjteménye Leninnek és Sztálinnak a szakszervezetekre vonatkozó műveiből
Ára: fzv. 15.—, ktv. 28.— forint

Lenin:
MATERIALIZMUS ÉS EMPIRIOKRITICIZMUS
Kritikai megjegyzések egy reakciós filozófiáról
Ára: fzv. 30.—, ktv. 43.— forint

Lenin:
MARX, ENGELS, MARXIZMUS
Ára: fzv. 15.—, ktv. 25.— forint

Marx:
A TŐKE
A politikai gazdaságtan bírálata
Ára: fzv. 60.—, ktv. 75.— forint

Sztálin:
A LENINIZMUS KÉRDÉSEI
Ára: fzv. 24.—, ktv. 37.— forint

RÉSZLETRE IS MEGRENDELHETŐK:
Feldmann-féle könyvkereskedés
„Ügyvédek boltja"
Budapest, V., Alkotmány-utca 12. szám
Telefon: 120—034

célból rendel a jog valamit, érthetjük meg igazán, hogy mit rendel s az, aki a jogszabályok célját nem kérdi, nem ismerheti meg a tartalmukat sem.

A jogi szakoktatásnak és a bírói vizsgának reformja elkészült. A bírói továbbképzést az igazságügyminisztérium erre a célra tervezett ügyosztálya fogja irányítani. Ezek a reformok kétségtelenül nagy mértékben fognak hozzájárulni ahhoz, hogy az ítélkezés működését helyes irányba tereljék és hogy a bíróságok iránt megrendült bizalom helyreálljon.

Az bizonyos, hogy a jog fejlesztése, korszerűvé tétele érdekében sok a tennivaló. Ki kell építeni a népi demokrácia jogrendszerét és ennek a jogrendnek uralmát biztosítani kell. Olyan jogra van szükség, amelynek szabályai a haladást szolgálják, elősegítik a társadalmi igazságosságot és a jobb, boldogabb emberi élet megteremtésére irányuló törekvéseket. *Dr. Nagy Miklós*

A gazdasági jog legújabb fejlődése*

1. A jogtudomány fejlődésének mai állapotában a gazdasági jogot érintő minden fejtegetésnek mindenekelőtt a gazdasági jog fogalmának kérdésével kell foglalkoznia. A gazdasági jog nem régi rendszertani kategória, mivolta és határai meglehetősen homályosak, ezért kell minden gazdaságjogi fejtegetés számára a gazdasági jog fogalmának esetenként való meghatározásával szilárd alapot adni. — A gazdasági jog fejlődésének most következő áttekintésében a gazdasági jog fogalmát az a jogterület adja meg, amelyet a hagyományos jogi köznyelv egyfelől a kereskedelmi, váltó- és csekkjog, másfelől a csőd, kényszeregyességi és kényszerfelszámolási jog elnevezéseivel foglal össze. Ez a meghatározás nem tart igényt arra, hogy a gazdasági jog általános érvényű meghatározásának tekintsék — célja csupán az, hogy a most elhangzó beszámolók láncolatában ennek a beszámolónak a tárgykörét lehető szabatossággal körülhatárolja. — Mégis, ha az említett jogterület belső szerkezetét vizsgáljuk, azt kell megállapítanunk, hogy az a gazdálkodás jogi problémáinak nagyobb részét szerencsés csoportosításban foglalja össze. Az első csoportba esnek azok a kérdések, amelyek a gazdálkodó egység, a vállalat szervezetével függenek össze. Kereskedelmi törvényünk rendszerét véve alapul, idetartozik a Kt-nek a kereskedőkről és a kereskedelmi társaságról szóló első része. A második csoportba esnek a vállalat normális működését, mindennapi életét, ügyletkötéseit rendező szabályok: a Kt-nek a kereskedelmi ügyletekről szóló második része, valamint a váltó- és csekkjog. Végül a harmadik csoportot teszik ki a vállalat kényszerkimúlására vonatkozó jogszabályok, a fizetésképtelenségi jog. A gazdasági jog legújabb fejlődését ebben a hármas felosztásban fogjuk vizsgálat alá venni.

2. A vállalati organizáció jogi rendje a felszabadulás időpontjában egy többé-kevésbbé fejlett kapitalizmusnak volt hű kifejezője. Részvényjogunk ugyan megmaradt az 1861-es német eredetiből fordított alakjában, ezt azonban némileg ellensúlyozta a kft. modern szabályozása. Szövetkezeti jogunk a szövetkezetet lényegében kapitalista jellegű magánvállalkozásként fogta fel s így is szabályozta. Ebből a kezdeti állapotból kiindulva gazdasági jogunk új fejlődésének két irányban kellett kifejeznie társadalmi gazdálkodásunk rendjének megváltozását. Egyfelől ki kellett építenie az állami és általában a közületi gazdálkodás jogi szervezetét, másfelől új, a kapitalista szemlélettel szakító szövetkezeti jogot kellett alkotnia. Arra a kérdésre, hogy jogfejlődésünk ennek a kettős szükségletnek megfelelt-e, az első vonatkozásból jórészt igennel, a második vonatkozásban határozott nemmel kell válaszolnunk.

a) Állami gazdálkodásunk szervezetének kiépítése jórészt megtörtént. A nemzeti vállalatról szóló törvény kialakította az állami gazdálkodás igényeivel számoló vállalati formát, az ipari központokról szóló rendelet biztosította az azonos szakmákban dolgozó vállalatok egy-egy csoportjának a korszerű gazdálkodás követelményeinek megfelelő nagyobb egységbe foglalását, végül az ipari igazgatóságokról szóló rendelet kiépítette az állami gazdálkodás közvetlen hatósági irányítására szolgáló közigazgatási gépezetet. A gazdasági jog elmélete szempontjából ezeknek a jogalkotásoknak, de különösen az első kettőnek a jelentőségét abban látom, hogy mindkettő szakított a kapitalista gazdálkodás két alapvető elvével: a korlátolt felelősséggel és a kollektív vezetéssel. A korlátolt felelősség elvével való szakítás az állami gazdálkodás lényegéből okszerűen következik. Ez az elv ugyanis a kapitalista gazdálkodásban éppen annálfogva alakult ki, mert a gazdálkodás elsődleges célja a nyereség; minthogy azonban a veszteség lehetőségével számolni kell, a kapitalista gazdálkodó arra törekszik, hogy a veszteség lehetőségét anyagi vonatkozásban elhatárolja. Ennek a törekvésnek a jogi kifejezése a korlátolt felelősség elve. Az állami gazdálkodásban ezeknek a megfontolásoknak nincs értelmük. Minthogy a gazdálkodás elsődleges célja a társadalmi szükségletek kielégítése, sem a nyereség, sem a veszteség egymagában nem döntő ismérve a gazdálkodás sikerének vagy sikertelenségének. Ehhez képest a korlátolt felelősség elve az állami gazdálkodás célja szempontjából nemcsak szükségtelen, de sokszor akadály is, mert a valóságban létező korlátlan felelősségnek erőszakolt jogi instrumentumok segítségével való érvényesítését teszi szükségessé. Az állam a multban kölcsönt adott az állami részvénytársaságnak, ha működését a veszteség ellenére is szükségesnek tartotta, noha a kölcsön visszafizetésére nem számított s azt nem is igényelte. A valóságban tehát a korlátlan felelősség elve a kölcsön hamis ruhájába öltözve siklott át a korlátolt felelősség korlátain. — A kollektív vezetés elvével való szakítás nem is annyira az állami gazdálkodás, mint általában a modern vállalatvezetés szükségleteiből adódik. A részvény-

jog újabb fejlődése is azt mutatta, hogy a mindennapi vállalatvezetés tennivalói a papíron kormányzó igazgatóság kezéből egyre inkább egyetlen személy, a vezérigazgató kezébe mentek át. Állami gazdálkodásunk szervezetét szabályozó jogalkotásaink tehát a korszerű gazdálkodás belső szükségleteit elégítették ki akkor, midőn az egyéni vezetés elvi alapjára helyezkedtek. — A közületi gazdálkodás szervezetének kiépítésében gazdasági jogalkotásunknak egyetlen feladata van hátra: az állami gazdálkodás szervezetéhez hasonlóan *ki kell építenie az önkormányzati gazdálkodás szervezetét*, meg kell alkotnia az önkormányzati vállalat jogi formáját is. Nem kétséges, hogy a születőfélben lévő önkormányzati vállalat, a községi vállalat szervezetének akapgondolatai a nemzeti vállalatéhoz lesznek hasonlóak.

b) Szövetkezeti jogunk legújabb fejlődése korántsem mutat ilyen kedvező képet. Az elmult évben alkotott szövetkezeti törvénynek az lett volna a célja, hogy egyfelől megszabadítva szövetkezeti jogunkat a kapitalista szemlélettől, kiépítse a szövetkezetnek azt a jogi formáját, amely az új társadalmi és gazdasági rendnek megfelel, másfelől megszüntesse a szövetkezeti jog áttekinthetetlen bonyolultságát. Az első csak részben, a második egyáltalában nem sikerült. Régi szövetkezeti jogunknak a szövetkezet lényegéről vallott felfogását a kötelező vagyonbetét, a vagyonbetéthez igazodó szavazati jog és a vagyonbetéttel arányos nyereség intézményei világították meg. Ilyen szabályozás mellett a szövetkezet valójában éppen olyan tőkeegyesülés, mint a részvénytársaság. Új szövetkezeti jogunk az említett három jellegzetesség közül meghagyta a kötelező vagyonbetétet, megszüntette a vagyonbetéthez fűződő szavazati jogot, de meghagyta a vagyonbetéttel arányos nyereséget, csupán azt részesedésnek nevezte el. Aligha lehet kétséges, hogy ez a szabályozás bár haladást jelent a multhoz képest, semmiesetre sem valósította meg a szövetkezetnek, mint munkára alapított személyegyesülésnek megfelelő jogi kifejezését. Ami pedig az áttekinthetőséget illeti, a helyzet már ma is az, hogy az alig egyéves szövetkezeti törvénynek több novellája van s egy egész sor külön rendelet a szövetkezetek bizonyos csoportjaira nézve visszaállította a Kt. szabályozását. Mindebből le kell vonnunk azt a következtetést, hogy szövetkezeti jogunk mai alakjában nem felel meg társadalmi és gazdasági fejlődésünk fokának s hogy ebben a vonatkozásban alapos, jól előkészített reformra van szükség.

3. Áttérve a gazdasági jog második kérdéscsoportjára, a vállalatok normális működését, mindennapi életét rendező joganyagot kétféle szempontból kell vizsgálat alá vennünk. Át kell tekintenünk az ebbe a körbe eső új jogszabályokat s fel kell ismernünk a régi jogszabályok bizonyos elváltozásait.

a) Az új joganyag terjedelmében igen kicsi, jelentőségében igen nagy. A tervgazdálkodás bevezetésével egyidejűleg annak érdekében hozott jogszabályok a beruházások és a termelés tekintetében központi irányítást valósítottak meg. Az állami vállalatok körében a központi irányítás természetesen az általánosnál nagyobb s kiterjed a pénzgazdálkodás kérdéseire is. Ezek a jogszabályok a dolog természeténél fogva formális-közigazgatási természetűek s korántsem vonták le a tervgazdálkodás s általában gazdasági szerkezetünk megváltozásának következményeit a szorosabb értelemben vett anyagi jog, az ügyleti jog területén. Ezt a területet ma is csaknem érintetlenül azok a jogszabályok rendezik, amelyek 1945. január 1-én hatályban voltak.

b) Természetes azonban, hogy a végbement társadalmi és gazdasági átalakulás ezeket a jogszabályokat sem hagyta érintetlenül s a változás — ha tartalmukban nem is, de egyéb módon kifejezésre jut. A változás lényegét az a jelenség fejezi ki leginkább, amelyet talán a jogintézmények súlyváltozásának nevezhetnénk. Ez a régi joganyag ma úgy fest, mint festhetett a Föld felszíne abban az időben, amikor a belső tektonikus erők még állandóan mozgatták. Hegyláncok süllyedtek mélységekké és síkságokból lett hegyorom. Ugyanígy a régi jogintézmények egész sora veszít a súlyából s noha formailag tovább él, jelentősége elenyészik. Más jogintézmények viszont hirtelen súlynövekedést mutatnak, jelentőségük megnő. Ilyen súlyavesztett jogterületnek tekinthetjük egyre inkább a versenyjogot, ideértve a versenykorlátozó megállapodások jogát, a kartelljogot. Súlyban sokat veszített az értékpapírjog, ideértve a váltójogot is, mert a váltó az ú. n. egyszámlarendszer bevezetésével az állami gazdálkodás körében mint hitel-eszköz alig jön számításba. Az ügyletek közül lényegesen csökkent a bankügyletek jelentősége, a tőzsdeügyletek pedig csaknem eltűntek. Ezzel szemben a készpénzkímélő forgalom szükségességénél fogva megnőtt az ú. n. fizetésszurrogátumok jelentősége, a beszámítás, a giro, a clearing a multnál sokkal szélesebb körben kerülnek alkalmazásra. Rendkívüli mértékben megnőtt az akkreditív jogi jelentősége is.

c) A mult jogintézményeinek ez a súlyváltozása arra mutat, hogy a jogrendszer mélyén hatalmas erők működnek s hogy a formális-szervezeti jogterületek átalakulása után sor kerül az anyagi jog változására is. Egyes fejlődési irányokat már ma is észrevehetünk. A magángazdálkodás jogi rendje pl. egyes vonatkozásokban szigorú formai megkötöttségekkel egyensúlyozta ki a versenyző érdekek harcát. A szavatossági jog megvizsgálási, értesítési és rendelkezésre bocsátási kötelességei, a biztosítási és fuvarozási jog számtalan hasonló szabálya mind ennek a kiegyensúlyozó törekvésnek az eredménye. Az állami gazdálkodásban az e szabályok mögött álló érdekharcok nem jelentkeznek, ezért maguk a szabályok is elhalványodnak. Sokkal nagyobb súllyal lép előtérbe a jóhiszemű kötelembetöltés általános szabálya, mint egy-egy ilyen kasszatórius szabály. Egy másik megfigyelhető fejlődési irányzat a még meglévő monopolhelyzetek fokozatos lebomlása. A cég, a védjegy, a vállalatjelző oltalmának egészen más a jelentősége az állami gazdálkodásban, mint akkor, ha ezek egyben versenyeszközül is szolgálnak. Ezeket és a

többi fejlődési irányokat végigkövetve a gazdasági jogban éppen úgy, mint a magánjogban, eljutunk a civiljog fejlődésének középponti kérdéséhez, a magánautonómia lényegének megváltozásához. A magángazdálkodás jogi rendjének alapjául szolgáló magánautonómia az állami gazdálkodásban nem maradhat fenn, — az eddig abszolut fognak tekintett alanyi jog átalakul a társadalmi gazdálkodás céljának megvalósítására irányuló eljárás szabadságává. A jogi hatást célzó magatartás tehát csak annyiban részesülhet jogi védelemben s érheti el ezt a jogi hatást, amennyiben megfelel a társadalmi gazdálkodás céljának. Ez a civiljog s benne a gazdasági jog átalakulásának legmélyebb elvi tartalma.

4. Végül legyen szabad néhány szóval kitérnem a fizetésképtelenségi jog legújabb alakulására is. Csődjogunk, kényszeregyességi és kényszerfelszámolási jogunk változatlanul régi tartalmában áll fenn. Közülük az első kettő kétségkívül nem felel meg az állami gazdálkodás igényeinek. Szabálytartalmuk szemlélete éppen olyan individualista, mint a régi ügyleti jogé, a vállalatok válságos helyzetét egyedileg, elszigetelten szemlélik és kívánják megoldani. Az állami gazdálkodás igénye ezzel szemben az, hogy a válságba jutott vállalat felszámolása egyfelől intézményesen, másfelől úgy történjék, hogy a felszámolás során felszabaduló javak újból belekerüljenek az állami gazdálkodás szervezetébe. Ezeket az igényeket kezdi kielégíteni az a két újabb rendelet, amelyeknek egyike állami vállalattal szemben a csődöt s a kényszeregyességi eljárást kizárja s csupán a Pénzintézeti Központ közbenjöttével lefolyó kényszerfelszámolást teszi lehetővé, másika pedig a felszámolás során értékesítésre kerülő vagyontárgyaknak újból állami vállalatokhoz kerülését biztosítja. Mindez természetesen ismét formális-szervezeti jellegű kezdet, világosan mutatja azonban fizetésképtelenségi jogunk alapgondolatainak várható átalakulását.

5. Gazdasági jogunk legújabb fejlődését összefoglalva azt kell megállapítanunk, hogy ez a fejlődés gazdálkodásunk szerkezetének változását csak lassan, vontatottan követi. Új jogszabályaink nagyobb része szervezeti, alaki kérdéseket oldott meg, az anyagi jog azonban papíron jórészt változatlan maradt s csak annyiban változott, amennyiben a tények ereje változtatta. Jogfejlődésünk inkább önkéntelen, mint tudatos, inkább szükségszerű, mint tervszerű. Jogunk változott, de nem haladt eléggé.

Dr. Világhy Miklós

Gazdaságjogi kérdések, agrárjogi vonatkozások*

I. Gazdasági jogunk újabb fejlődésének egyes őproblémáiról szólok s ennek keretében megemlékezem annak agrárjogi vonatkozásairól.

Ezt annál inkább megtehetem, mert a gazdasági jogban nem egy tárgyilag vagy személyek szerint körülhatárolható jogmatériát látok, hanem a jognak azt a különleges szemléleti módját, amely a jognak a gazdasághoz való vonatkozását állítván előtérbe, nem szorítkozik a jog egyetlen ágára, ellenkezőleg, átfogja annak egész területét.

A gazdasági jognak imént jelzett fogalma folyik magának a jognak, jogrendnek abból a *végső céljából*, amely szerint a jog végeredményben éppen a gazdasági erők és érdekek küzdelméből kialakult egyensúlyi helyzet fenntartására és oltalmazására hivatott.

Ezt kiemelni azért nem fölösleges, mert egyszeriben nyilvánvalóvá teszi, hogy a gazdasági jog kifejezése mögött meghúzódó és lényegileg egy jogi módszertani irányzatot jelző *szemlélet* egészen más az ú. n. liberális gazdálkodásban és más a tervgazdálkodásban és ennek megfelelően más a gazdasági jognak is arculata az egyikben, mint a másikban. És éppen ez a *szemléleti eltolódás* az, ami az igazi értelemben vett gazdasági jognak kiterebélyesedését a tervgazdaságban és csakis a tervgazdaságban teszi lehetővé.

Gondolok itt arra, hogy a liberális gazdasági rendben a gazdasági jognak állandó küzdelmet kellett folytatnia annak az ellentétnek a kiküszöbölésére, amely egyfelől a magánvállalatok vezetésében predomináló egyéni érdek és önzés, másfelől pedig a jogrend által bizonyos fokig mindig szemelőtt tartott közösségi érdek között volt meg. A liberális gazdálkodás gazdasági joga azzal, hogy egy oly szemléletet vett alapul, amely szankcionálta a korlátokat nem, vagy alig ismerő önzés és kizsákmányolás lehetőségét, — voltaképpen a jogrend végső céljával jutott ellentétbe.

II. Ha valaki a gazdasági jogot a gazdálkodás *szervezetére* és *működésére* vonatkozó jogszabályok összessége gyanánt fogja fel, úgy meg kell állapítania, hogy újabb jogfejlődésünk a gazdálkodás struktúrájában bekövetkezett nagy átalakulás következményeit jórészt immár levonta.

Tette ezt először is azzal, hogy az állami gazdálkodásnak az 1948. évi XXXVII. t.-c.-kel szabályozott *nemzeti vállalatban* oly *szervezetet* adott, amely rugalmasságánál fogva feltehetőleg alkalmazkodni fog tudni a gazdálkodás szükségleteihez. De tette ezt másodszor azzal is, hogy a vállalkozás lényegének, közelebbről: az államosított vállalatok gazdasági és üzemi önállóságának érintése nélkül kialakította az *irányítás* szervezetét is, összpontosítva azt a gazdasági (ipari) igazgatóságokban és ezeken át a tervhivatalban.

III. Agrárvonatkozásban kiemelendő jelentőséggel bír a földmíves szövetkezeteknek a 8000/1948. Korm. sz. rendeletben történt szabályozása, amihez szorosan kapcsolódik — és ezért beszélek itt róla — a mezőgazdasági ingatlanok haszonbérletének a 9000/1948. Korm. sz. rendeletben végbement rendezése.

a) Bár a felszabaduló Magyarország már

1945-ben felszámolta a feudális maradványokat és demokratikus alapokra helyezte a földbirtokmegoszlást, a kis- és középparasztság módszeres megsegítésére a legutóbbi időkig nem kerülhetett sor. Népi demokráciánk helyesen ismerte fel, hogy ezt a fogyatékosságot megszüntetni csak az önkéntességen alapuló mezőgazdasági szövetkezetekkel lehet, amelyek az egyéni tulajdonban álló parasztbirtok érintetlenül hagyása mellett egyfelől megakadályozzák a kis- és középparasztság romlását, másrészt lehetővé teszik az észszerű gazdálkodás bevezetését. Döntő volt ezzel kapcsolatban annak a felismerése, hogy a tervgazdálkodás népi demokráciánk gazdasági életének előfeltétele, a széttagolt kisgazdaságok kezdetleges művelésével nem valósítható meg. Ezért mutatkozott szükségesnek a már korábban életre hívott földmíves szövetkezetek olyan átszervezése, amelylyel lehetővé válik a korszerű célok megvalósítása.

A rendelet kiterjeszti a szövetkezetekről szóló 1947 : XI. t.-c. rendeltetéseit a fdm. szövetkezetekre. Ezeknek is jogi alapja a Szt., — de e szövetkezetek természetének megfelelő eltérésekkel. A fdm. szövetkezet univerzális jellegű szövetkezet, melynek üzemében helyet foghat a mezőgazdasági termelés, értékesítés, beszerzés és elosztás mellett a fogyasztási tevékenység is. Természetesen, a fdm. szövetkezet üzletkörébe tartozik továbbra is a földbirtokreform során juttatott vagyon kezelése és hasznosítása.

A fdm. szövetkezeteknek a mezőgazdasági termeléssel kapcsolatos helyzetére legjellemzőbb az a rendelkezés, amey szerint ily céloknak szövetkezeti formában való megvalósítására csak fdm. szövetkezetet lehet alakítani. Ebből nyilvánvaló, hogy a R. a mezőgazdasági termeléssel és a mezőgazdasági termények és termékek értékesítésével foglalkozó szövetkezetek tekintetében oly rendet kíván teremteni, hogy e szövetkezetek egységes szabályozás alá kerülvén, központkényszer folytán egységes szervezetet alkossanak és így az állami támogatás és irányítás a mezőgazdasági szövetkezet egész területén tervszerűen keresztülvihető legyen.

b) A földmívesszövetkezetekről szóló R. mellett a földreform óta mezőgazdasági vonatkozásban kormányzatunk egyik legjelentősebb lépése a mezőgazdasági ingatlanok haszonbérletéről szóló 9000/1948. Korm. sz. rend. volt. Célja ennek a rendeletnek mezőgazdasági nincstelenek bérlethez juttatása, ami a földmívesszövetkezetek életrehívásával együtt nagy lépést jelent a mezőgazdasági munkanélküliség megszüntetésére. Jelentősége a rendeletnek abban van, hogy általa a kormányzat jogi alapot adott arra, hogy a mezőgazdasági nincstelenek gazdálkodása megindulhasson.

Lényege pedig az, hogy a rendelet életbelépte előtt (1948 aug. 29) mezőgazdasági ingatlanra vonatkozó haszonbérlet tárgyában kötött szerződés alapján előhaszonbérleti jog gyakorlásának van helye, a R.-ben megjelölt igényjogosultak érdekében azzal a hatállyal, hogy a jogügyletben megjelölt haszonbérlő helyébe a kijelölt igényjogosult lép. Igényjogosultak elsősorban az élethivatásszerűen földmíveléssel foglalkozó mezőgazdasági munkások, másodsorban azok a dolgozó családos földmívesek, akiknek bérelt és saját tulajdonukban lévő ingatlanuk területe az 5 kat. holdat nem haladja meg. Harmadsorban azok a dolgozó családos földmívesek, akiknek ingatlanuk területe a 10 kat. holdat nem haladja meg.

Ha az előhaszonbérleti jog gyakorlásának helye van, amit az erre hivatott földbérlő bizottság állapít meg, úgy a haszonbérlet átvételét a rendelet szerint igényjogosultakból már megalakult vagy a haszonbérlet átvételére alakuló földbérlő szövetkezetnek kell felajánlani. Ha a földbérlő szövetkezet nem kívánja átvenni a haszonbérletet, azt földmívesszövetkezetnek az igényjogosult személyekből alakult földbérlő csoportja veheti át. Ha ez sem kívánja a bérletet átvenni, a földbérlő bizottság jelöli ki azt az egy vagy több igenyjogosult személyt, aki beléphet a bérletbe.

Azt hiszem, nem vonhatni kétségbe, hogy az a megoldás, amelyet ipari és mezőgazdasági vonatkozásban érintettem, megfelel ama átmeneti állapot követelményeinek, amely kormányzatunk felfogása szerint is ma nálunk a kapitalizmusból a szocializmusig vezető fejlődés során áll fenn s amely — éppen átmenetiségénél fogva — *egyesíti magában a társadalmi gazdálkodás imént említett mind a két rendszerének jellemző vonásait.*

IV. A felszólalások során már utalás történt arra, hogy a szervezeti problémák megoldása után egyéb feladataink is vannak a gazdasági jog területén. Magam pedig úgy vélem, hogy annak a különleges szemléleti módszernek, amelyben én a gazdasági jog lényegét látom, igazi jelentősége a szervezeti kérdéseken túlmenőleg az *anyagi jogszabályok megalkotása és alkalmazása tekintetében van.* Az érintett szemléletnek ebben a vonatkozásban érvényesítésére legalább is oly mértékben van szükség, mint a szervezeti kérdésekkel kapcsolatban.

Alig lehet ugyanis tagadni, hogy az a gyökeres, szinte forradalmi változás, amely gazdasági életünkben végbement, bizonyosfokú *jogbizonytalanságot* idézett fel abban az értelemben, vajjon egész jogrendszerünk, különösen pedig annak a gazdálkodással kapcsolatban összefüggő ágai, a kereskedelmi, váltó- és csődjog alapelveiben fenntarthatók-e s korántsem megütköztető az egyre inkább tért hódító az a felfogás, amely egész jogrendszerünk gyökeres átdolgozását el nem kerülhető feladatnak vallja.

Elég legyen itt arra utalnom, hogy ma, amidőn a bankok államosítása után vagyunk, de bankrendszerünk még át és át van itatva a kapitalista hagyományokkal, figyelmünket fokozott mértékben kell a bankok és bankjog problémáira fordítani, hacsak azt nem akarjuk, hogy egész bankszervezetünk és bankjogunk a tervgazdálkodás kerékkötőjévé váljék. Az országos hitelügyi tanács megszüntetése (8220/1948. Korm. sz. rendelet), a közületek (állam, törvényhatóság) ezek vállalatai, továbbá, egyes más intézetek,

intézmények, vállalatok fizetéseinek szabályozása (4860/1948. Korm. sz. rend.), továbbá, különösen az állami hitelszervezet racionalizálása tárgyában kiadott rendelkezések (18. sz. minisztertanácsi határozat) stb. mindenesetre jelentős állomásai hiteljogunk fejlődésének, de szintén olyanok, amelyeknek elsősorban szervezeti vonatkozású jelentőségük van. Nem oldották fel és nem is oldhatták fel éppen ezért az e körben éppen úgy, mint az államosítás más területein ma tapasztalható azt a bizonytalanságot, amely onnan ered, hogy az államosítás következtében egyfelől a tényleg fennálló gazdasági viszonyok, másrészt a gazdasági jogrend szabályai között bizonyos ellentmondások állanak fenn.

V. Külön óhajtanék szólni pár szóval jogalkotási feladataink során a *munkajog*ról, amelynek kiépítése valóban kiemelkedő jelentőséggel bír a szocialista gazdálkodás irányában haladó jogrendszerünkben. Hiszen tudvalévő, hogy a szocialista gazdaság egyik legjellemzőbb vonása az emberi munka szerepének és jelentőségének alapvető *átértékelése*. A kapitalista gazdálkodás a munkában nem lát mást, mint közönséges árut, amelyet tulajdonosa elad a termelőeszközök tulajdonosának. Szocialista gazdálkodásaiban ily szemléletről nem lehet szó, a munkát és munkást megbecsülés és dicsőség övezi.

Bár kétségtelen, hogy a felszabadulást követő jogalkotásunk jelentős módon járult hozzá eme szempontok érvényesítéséhez — a részletek közismertek lévén, azokra nem kell ezúttal kitérnem —, mégis nem mellőzhető követelményként kell megállapítanunk a munka jogviszonyának egységes szemléletén nyugvó átfogó szabályozását. Ennek a szabályozásnak *két vezérgondolaton kell nyugodnia. Az egyik az, hogy a munkajogszabályoknak olyanoknak kell lenniök, amelyek megszüntetik, illetőleg lehetetlenné teszik a munkavállalók kizsákmányolását, aminek hatékony eszköze egyrészt az ú. n. kogencian elvének következetes keresztülvitele, másrészt pedig a munkavállalók részére a munkáltatókkal egyenlő szerepnek biztosítása a jogszabályok megalkotásában, azok végrehajtásában és a végrehajtás ellenőrzésében. A másik alapgondolat pedig, amelyen új munkajogunknak nyugodnia kell az, hogy a tervgazdálkodás folyamányaként a munkajog kiépítésében, közelebbről: a munkavállalók érdekeinek* jogi védelmében is *mindig tekintettel kell lenni a termelés érdekeire.* Két okból. Egyrészt azért, mert mai viszonyaink között az ország gazdasági felemelkedését biztosító termelésre kell mindenek felett a súlyt helyezni s a termelés érdekeinek minden más érdeket alá kell rendelni. Másrészt, mert a munkásosztály, amely immár az államhatalom részese, az államosításon keresztül pedig az államosított vállalatoknak mintegy tulajdonosává vált, saját jól felfogott érdekében nem teheti túl magát a termelés szempontjain.

VI. Hogy a jogalkotás mellett a *jogalkalmazásra*, elsősorban a bírói jogalkalmazásra is nagy feladat vár a gazdasági jog kiépítésével kapcsolatban, már abból következik, hogy a bírónak a jog alkalmazásában a legfőbb feladata az állami főhatalom által irányadóként vett érdekhelyzetek vizsgálata. Különösen a multból ránkmaradt jogszabályokkal kapcsolatban, amelyek értelmezése során elsősorban válik problematikussá az állami főhatalom által alapul vett érdekértékelés, ez a feladat semmiképpen nem olyan, amelyet a bíró a mindenkori társadalmi és gazdasági viszonyoktól elvonatkoztatva tehetne megítélés tárgyává.

Az ellenkező eljárás, nevezetesen a multból ittmaradt törvényekből — közvetlenül — kiütköző érdekértékeléshez ma is mereven ragaszkodó jogalkalmazás áthidalhatatlan ellentétbe jutna az állami, a társadalmi és gazdasági új rendjét visszatükröző *élettel*. Ha igaz az — már pedig ezt aligha lehet kétségbevonni —, hogy a jog a gazdasági erők és érdekek küzdelméből kialakult egyensúlyi helyzet oltalmazására hivatott, úgy igaz az is, hogy csak az olyan jogalkalmazás lehet a jog céljával összhangban, amely biztosítani képes a jognak ezt a hivatását.

Ha jogalkalmazásunk ebben az irányban halad, hatékonyan fog hozzájárulni gazdaságjogunk fejlesztéséhez.

Dr. Tury Sándor Kornél

Az egyes agrárjogi kérdésekhez*

Tury Sándor Kornélnak az agrárjog kérdésében elfoglalt álláspontja azt a látszatot keltheti, hogy a jog társadalmi funkciója abban áll, hogy kompromisszumot hozzon létre az ellentétes osztályok között. Tehát a jog mint társadalmi szabály alkalmas lenne arra, hogy a kapitalista és szocialista küzdelem harcát letompítsa. hogy átmenetet hozzon létre a kapitalizmusból a szocializmusba. Hajdu Gyula azonban helyesen mutatott rá arra, hogy a jog harci eszköz, hogy a népi demokráciának olyan jogszabályokat kell teremtenie, amelyek előbbre viszik a harcot és elősegítik a szocializmus építését.

Tehát az agrárjog vizsgálatánál is abból kell kiindulni, hogy az agrárjog is a népi demokráciának egyik harci eszköze, amellyel a mezőgazdaság terén akarja visszaszorítani és korlátozni a kapitalista szektort és erősíteni, építeni a szocialista szektort.

A kapitalizmus és a szocializmus között nem jöhet létre kompromisszum, nincs békés belenövés a kapitalizmusból a szocializmusba, tehát téves a jogot úgy beállítani, mintha éppen ezt a békés belenövést szolgálná. Éppen ellenkezőleg, az osztályellentétek harcában olyan jogszabályokat kell alkotnunk, amelyek támogatják a szocialista szektort és korlátozzák, visszaszorítják a kapitalista szektort a mezőgazdaság területén is.

Az agrárjogot tehát éppen abból a szempontból kellett volna vizsgálni, hogy a felszabadulás után megalkotott jogszabályok mennyiben feleltek meg ennek a feladatnak.

A 600/1945. M. E. sz. rendeletet elsősorban kell megemlíteni, mert ez számolta fel a feudális

nagybirtokot. Megmaradt azonban a falun a zsíros parasztság, a kulákság, mint kapitalista szektor. Míg az ipari szektorban gyorsabban haladtunk előre a szocializmus útján, a mezőgazdaság területén e fejlődés lassúbb volt.

A gazdasági és politikai fejlődés azonban most már elérkezett odáig, hogy a mezőgazdaság területén is felvegyük a harcot a zsíros parasztság jogainak korlátozása irányában. Az agrárjognak tehát legfontosabb feladata jelenleg az, hogy gazdasági rendszerünk továbbépítésének harci eszközévé váljon és olyan jogszabályokat hozzon létre, amelyek a zsíros parasztság jogait korlátozzák. Megemlíthetjük, hogy a kulákság progresszív megadóztatása, az állam elővételi jogának felélesztése, a földhaszonbérlet szabályozása és a földművesszövetkezetekre vonatkozik azok az új agrárjogi jogszabályok, amelyek ennek a feladatnak a megoldását segítik elő.

A zsíros parasztság jogainak korlátozása természetszerűleg segíti a dolgozó parasztságot és ezeknek a jogszabályoknak a végrehajtásánál a jogalkalmazásnak is ezt a feladatot kell megoldani.

Ennek kapcsán említhetjük meg a szövetkezetek kérdését is.

A szövetkezet voltaképpen egy életforma, amely a kulákság elleni harcban a dolgozó parasztság pozitív megsegítését célozza és így szervesen egészíti ki a kulákság jogainak korlátozására vonatkozó jogszabályokat. A szövetkezetbe való tömörülésnek önkéntesnek kell lennie, — viszont az idevonatkozó jogszabályoknak is olyan pozitív tartalommal kell rendelkezniök, hogy a dolgozó parasztság számára észszerű legyen a szövetkezetbe való tömörülés. Az állam elővételi jogának felélesztése mellett a szövetkezetbe való tömörülés fogja megvédeni a dolgozó kisparasztságot attól, hogy a földreform során juttatott földjét elveszítse, ismét nincstelenné váljon, — viszont a kulákság földbirtokát növelhesse.

A szövetkezet egyúttal az az életforma, amely a dolgozó munkásságot és parasztságot közelebb hozza egymáshoz.

Az agrárjog tehát nem elködösíti a harcot, amely a kiélesedő osztályellentét folytán egyre világosabban jelenik meg, hanem a népi demokráciának fegyvere a dolgozók osztályérdekének szolgálásában.

Dr. Vas Tibor

Munkajog*

Egy cikk kerete kevés arra, hogy a munkajog egész területéről, illetve annak fejlődéséről átfogó képet adjak. Ehelyett néhány szempontot szeretnék kiemelni, amelyek e fejlődés legjellemzőbb vonásai.

A munkajog fejlődése terén elsősorban kell regisztrálnunk a magánjog területi és rendszertani változásait. Szinte azt mondhatnánk, hogy munkajog csak most, napjainkban vált nagykorúvá.

Ha végignézzük a felszabadulást megelőző jogi irodalmunkat — egy-két kivételtől eltekintve —a »munka magánjogi viszonyai« és hasonló című könyvekkel, cikkekkel találkozunk és munkajog alatt legtöbben a magánjog kötelmijogi részének egy alfejezetét értik. Ez egyébként nem egészen véletlen, mert hiszen a polgári magánjog elveinek a munkaviszonyra való alkalmazása az uralkodó osztály érdekeinek tökéletesen megfelelt. Bár ma a munkajog önálló szakjog, jellege elfogadott, a munkajog területe még nem elég körülhatárolt.

Ez részben talán abból a szemléletből ered, amely a szakjogokat, mint a magánjog ellentétét fogja fel és ekként abba tartozónak csak a magánjog területéből leszakadt anyagot tekinti. Ez állhat esetleg azokra a szakjogokra, melyek az eredeti jogágakról csak azért váltak le, mert azt a hasonló jogviszonycsoportokra vonatkozó, az eredeti jogág elveitől eltérő jellegű szabályozások száma gyakorlati okokból szükségessé tette. A munkajog önállósulása csak részben vezethető vissza ilyen okokra. Ezenfelül lényeges oka volt az önállósulásnak annak felismerése, hogy az addig a közjogkeretében tárgyalt közjogi szolgálati viszony lényegében azonos a magánjogi szolgálati viszonnyal, másrészt, hogy egyes közigazgatási jogi intézmények és rendelkezések oly szorosan kapcsolódnak a magánjognak munkajoggá önállósult részével, hogy azok rendszertani elválasztása továbbra indokolatlan. Vagyis a munkajog, mint szakjog nem, ill. nemcsak a magánjognak ellentéte, hanem a közjognak is és így területe kiterjed a közjognak az emberi munkát szabályozó területeire is. Itt kénytelen vagyok vitába szállni Nagy Miklóssal is, aki a munkajogot szintén tárgyalási körébe vonja, de annak fejlődését a közjog irányában jelöli meg.

A munkajog önállósulásának jelentősége abban van, hogy ekként mód nyílt oly jogelvek, ill. jogintézmények bevezetésére, amelyeket a gyakorlati élet követelt, de amelyek a magánjogi, illetőleg közjogi alapelvektől, illetőleg intézményektől eltérő voltuk miatt, a jogágak területén nehezebben lettek volna alkalmazhatók.

A kötelmi jogunk alapját képező szerződéses elmélet a munkajog területén tarthatatlan volt és csak az uralkodó osztály érdekeit szolgálta. A tőkés és munkás viszonyában egyenrangú felekről és munkavállalói oldalon szabad akaratelhatározásról beszélni nem lehet. E felfogás eredménye volt például a joglemondás elismerése. Ehelyett az ügyletkötési rendszer helyett olyanra volt szükség, mely a lényeges ügyleti elemeket kötelezően előírja. Ez a kötelező erő — cogentia — a mai munkajog legjellemzőbb vonása, úgyhogy ma — bár a munkajogban is, szerződésről beszélünk — a fogalom, különösen például, ha a munkaerőgazdálkodásról való 3.950/1948. Korm. számú rendelet intézkedéseit figyelembe vesszük, nem fedi a magánjogból ismert szerződés fogalmát.

A kötelező erő tekintetében is fejlődés mutatkozik már az 1945—46-os állapottal szemben is.

A felszabadulás utáni első magánjogi szabályaink a kötelező erőtől a munkavállaló javára eltérést engedtek. Újabb szabályozásunk ezt a kivételt mellőzi. Ez természetes függvénye gazdasági fejlődésünk alakulásának.

Itt kell felemlítenem a közérdek fokozottabb vizsgálatát is: munkajogunk a jogügyletekhez a hatályosságot sok esetben csak akkor adja meg, ha az a közérdek szempontjából helyes. Tehát nem elégszik meg azzal, ha az összes jogi kellékek meg is vannak. Tulajdonképpen ilyen szerepre hivatottak egyes esetekben az üzemi bizottságok és a szakszervezetek is. Jogviszony keletkezése és megszűnése általában az üzemi bizottság hozzájárulásához van kötve, míg egyes speciális esetekben a jogviszony csak a szakszervezet hozzájárulásával szüntethető meg.

Ugyancsak szükséges volt bizonyos jogszabályoknak a közjog területéről a munkajog területére való átvitele azért is, mert egyes közjogi, közigazgatási intézményeknek, melyeknek a munkajogi szabályok kialakítására, végrehajtására befolyásuk van, szerepük helyes betöltése érdekében olyan átalakítása volt szükséges, mely a közjog fejlődése mellett nehezebben volt végrehajtható. Gondolok itt azokra a különböző bizottságokra és döntő szervekre, — kezdve az Országos Munkabérmegállapító Bizottságtól egészen az Egyeztető Bizottságokig és az üzemi bizottságig — amelyek részben paritásos alapon vannak szervezve munkavállaló és munkáltató tagokból, ahol a munkavállaló tagokon keresztül biztosították a dolgozók részvételét a jogszabályok végrehajtásában, ellenőrzésében, azok kijátszásának megakadályozásában és a jogviták eldöntésében, sőt a kollektív szerződéseket és az Országos Munkabérmegállapító Bizottság határozatait tekintve, a jogszabályok megalkotásában. E szervek létrehozása a demokratikus fejlődés egyik alapfeltétele volt. Lényeges ezek működésénél, hogy tagjaik mindenkor az érdekképviseleti szerv kiküldetése, vagy például az üzemi bizottság esetében a munkavállalók választása folytán gyakorolták tisztüket.

Igen lényeges, de tulajdonképpen a munkajog önállósulásából önként következő változás annak a felfogásnak eltűnése, mely különbséget tett magánjogi szolgálati viszony és közjogi szolgálati viszony között. Nincs, csak egyféle szolgálati viszony, akármilyen minőségben jelentkezik is az állam a jogviszony alanyaként.

Jellemzője munkajogunk legújabb fejlődésének egy differenciálódás, amelynek a jogviszony tartalma tekintetében van hatása. Ugyanis sokban eltérnek a jogviszony tartalmára vonatkozó szabályozások — a volt magánjogi területen is — abban az esetben, ha az egyik ügyletkötő félként az állam jelentkezik, azzal az esettel szemben, ha mindkét ügyletkötő fél magánszemély. Ismétlem azonban, hogy abban az esetben csak tartalmi változásról van szó és nem az előbb említett »közjogi« és »magánjogi« szolgálati viszony más formában való jelentkezéséről.

A fentiekben pár vonással kívántam megrajzolni a munkajog fejlődésének legjellemzőbb alakzatait. Ahhoz, hogy a munkajogi jogszabályalkotásunk a továbbiakban a népi demokrácia érdekeit szolgálja szem előtt kell tartani:

1. a munkajog egységesítését,
2. a kizsákmányolás lehetőségének teljes megszüntetését és
3. oly rendszer kiépítését, melyben

a) a dolgozók tevékeny részvétele a jogszabályok végrehajtásában, ellenőrzésében, a jogviták eldöntésében biztosítva van és amely jogrendszer

b) összhangban áll a termeléssel, annak nem akadályozója, hanem lendületben tartója.

Ennek az új munkajognak a felépítése a mai magyar jogászság egyik leglényegesebb feladata.

Dr. Nagy László

Szövetkezeti kérdések*

A szövetkezettudománnyal foglalkozó tudósokat, valamint a szövetkezeti mozgalom vezető egyéniségeit már régóta foglalkoztatja az a gondolat, hogy valójában mi a szövetkezet igazi rendeltetése. Erre az állandóan visszatérő kérdésre az egyik polgári szövetkezeti kiválóság azt válaszolta: »Mi a szövetkezet? Cél vagy eszköz? Ahogy vesszük.«

Kérdés az, hogy vajjon a népi demokrácia válasza azonos-e ezzel a felelettel. Nem! Sem egyik, sem másik irányban. A népi demokrácia a szövetkezetet nem tekinti sem célnak, sem egyetlen eszköznek. A népi demokrácia célja a szocializmus elérése és ennek csak egyik eszköze a szövetkezet. Maga Lenin már 1908-ban, a Stockholmban megtartott szövetkezeti kongresszuson kifejtette ezt a felfogását, amikor tiltakozott az »illuziót keltő szövetkezetek«, azaz a szövetkezeti romantika ellen, az ellen, hogy csak a szövetkezeti mozgalom fogja a társadalmat a szocializmusba átvinni.

Felmerül ezek után az a kérdés, hogy mi a válasza a népi demokráciának a szövetkezet rendeltetését illetően! Nekem az a véleményem, hogy — egy tömör mondatban kifejezve — *a szövetkezet csak eszköz, egy transmissiós szerkezet, amely a kapitalista gazdasági rendből átvisz a szocializmusba!*

További kérdés, hogy ez a hajtóerő miként érvényesül a forgalmi élet különböző területein, különösen pedig a magyar mezőgazdaságban. Ennek a kérdésnek az eldöntéséhez szükséges megállapítani a különböző hatóokokat és tényezőket:

A magyar agrárkérdés tekintetében kiindulópont a sorsdöntő jelentőségű földbirtokreform. A földbirtokreform azonban még nem oldotta meg teljesen a magyar agrárkérdést, csak meg-

teremtette a gazdasági egyenlőség lehetőségét. Ez a lehetőség pedig abban áll, hogy a földbirtokreform során juttatott ingatlanok módot nyujtanak arra, hogy helyes szervezés segítségével a gazdasági egyenlőséget megvalósítsák. A feladat tehát a földbirtokreform által megteremtett lehetőségek megfelelő megszervezése és kiépítése.

Idekapcsolódik a magyar kormányzatnak az a politikája, amely a falusi *kulák*-parasztság hatalmának korlátozására, illetve megszüntetésére irányul. A kormányzat álláspontja szerint ugyanis a kulákság képviseli falun a kapitalista elemet és ezért ennek az »utolsó kapitalista *osztály*«-nak *a megszüntetése és a falusi osztályharcnak kellő irányba való terelése magyar kormányzati agrárpolitikai feladat.*

A 100 munkásnál többet foglalkoztató üzemek államosítása azt vonta maga után, hogy mód van a mezőgazdaságnak megfelelő *technikai felszereléssel* való ellátására és ezzel a mezőgazdaság rekonstruálására. Ennek kettős következménye van. Egy gazdasági és egy szociálpolitikai. Az első annyit jelent, hogy a mezőgazdaságnak gépi erővel való felszerelése alkalmas a mezőgazdaság termelékenységének fokozására és a paraszti életnívó emelésére, de alkalmas a munkás- és a parasztszövetség létrehozására is Ez pedig szintén kormányzati feladat!

Ezen speciális magyar agrárpolitikai célkitűzések keretében jelent meg a földmíves szövetkezetekről szóló 8000/1948. Korm. sz. rendelet. Ez a rendelet kezdő lépés kíván lenni a magyar agrárproblémák megoldására.

A 8000/1948. Korm. sz. rendelet két vonalon tér el a 131.000/1945. F. M. sz. rendelet jogpolitikai konstrukciójától, és pedig személyi és tárgyi tekintetben. *Személyi tekintetben* olymódon, hogy míg a 131.000/1945. F. M. sz. rendelet lényegében csak a földhözjutottakra terjeszti ki a földmívesszövetkezetet, addig a 8000/1948. Korm. sz. rendelet minden dolgozó paraszt, sőt dolgozó iparos részére biztosít helyet a földmívesszövetkezetekben. *Tárgyi tekintetben* pedig a két rendelet abban különbözik egymástól, hogy míg a korábbi rendelet lényegében a földhözjuttatottak egyéni és közös tulajdonát képező mezőgazdaság tekintetében ismeri a földmívesszövetkezeti alakulást, addig az új rendelet a *földmívesszövetkezetek feladatát illetve üzletkörét, a termeléstől az értékesítésig, a falusi életnek úgyszólván egész vonalára kiterjeszti.*

De nemcsak ezen a vonalon, hanem *a népi demokrácia egyéb vonalain* is jelentékenyen különbözik az új rendelet a régi rendelettől. A régi rendelet nem tartalmazott semmiféle korlátozó rendelkezést a földmívesszövetkezet igazgatóságának és felügyelőbizottságának összetétele tekintetében. Ennek az lett a következménye, hogy a szövetkezet népi jellege nem domborodott ki, mert a népi elem csak a tagok között praedominált, nem pedig a vezetők között. Ezen segít az új rendelet oly módon, hogy biztosítja a népi vezetést, mert előírja, hogy *a szövetkezet igazgatóságának és felügyelőbizottságának* $^4/_5$*-e csak dolgozó paraszt lehet.*

De a népi demokrácia szemlélete tükröződik abból a törekvésből is, hogy a tőkés termelés útjáról letérjen és a szocializmus felé haladjon. *A földmíves szövetkezetnek a kizsákmányolás alól* való mentesítése, ami a szocialista gazdasági forma egyik döntő jellegzetessége, megnyilvánul abban az intézkedésben, hogy a földmívesszövetkezet térítést csak személyes tevékenység alapján juttat. A népi demokrácia gazdasági felfogása mellett való kiállást jelent az is, hogy a földmívesszövetkezeti mozgalom segítségére adja a technikai vívmányokat, gépesíti a mezőgazdaságot, mindezt bekapcsolja a tervgazdálkodásba, ami pontos azonosulást jelent a szocialista célkitűzésekkel.

Mindezek előrebocsátása után az a kérdés, hogy a 8000/1948. Korm. sz. rendelet mennyiben oldotta meg a magyar mezőgazdasági problémákat?

Nézetem szerint, a földmívesszövetkezetekről szóló rendelet csak első, de komoly és határozott lépés a magyar mezőgazdaság kérdéseinek a megoldására. Első lépés ahhoz, hogy a földbirtokreform által nyujtott és a gazdasági egyenlőséget célzó lehetőségeknek tartalmat adjon. Ehhez azonban az szükséges, hogy megtaláljuk azt a gazdálkodási formát és azzal kapcsolatos jogi szervezési alakzatot, amely alkalmas megvalósítani ezt a feladatot.

És ez az az időpont, amikor fel kell hívnom a Jogász Kongresszus figyelmét arra, hogy ennek a nagy és átfogóerejű célkitűzésnek megvalósulásához a magyar jogászok segítségére okvetlen szükség van.

A jogászi feladat pedig a következő:

a) A jogászoknak részt kell venni a magyar szövetkezeti mozgalom előbbrevitelében. Elsősorban a közgazdasági jártasságra való tanítást és a társadalomtudományi nevelés nehéz és felelősségteljes munkáját magukra kell vállalni. Ennek keretében nekik kell vállalni azt is, hogy meggyőzik a magyar parasztot a nagyobb szervezettség és a nagyüzemi gazdálkodás előnyeiről és tudatosítják azt a gondolatot, hogy az életszínvonal emelése csak akkor lehetséges, ha a magyar mezőgazdaság egy új formára tér át.

b) A magyar jogászságnak foglalkozni kell azzal a nagy jogi megfontolást igénylő kérdéssel, hogy milyen legyen az univerzális szövetkezetek keretében elhelyezkedő egyes osztályok, illetve szakcsoportok egymáshoz és a szövetkezethez való jogviszonya és személyi összetétele.

c) A mezőgazdák, továbbá az üzemgazdák ki fogják alakítani állásfoglalásukat a gazdálkodási forma miként jéről. Mihelyt ez készen van, a jogászságnak azonnal munkához kell látni, hogy a mezőgazdák és az üzemgazdák által kitervelt elgondolásokat helyes jogászi meglátással magasabb szervezettség jogi rendszerébe iktassa be.

d) Jogászi feladatnak tartom azt is, hogy mindezek felépítésénél félreérthetetlenül felismerést nyerjen az, hogy melyik régebbi intézkedésben, melyik rendelkezésben van kapitalista tartalom, kapitalista csökevény. Ezen felismerés következ-

ményeként jogászi feladat a kapitalista elem és tartalom végleges kigyomlálása.

Ha a jogászság ezt a feladatot vállalja, ezzel 1,900.000 tanulatlan és nem teljesen ellátott család, azaz 5 millió ember megelégedését illetve *boldogulását jelentő kérdés megoldására vállalkozik.* Ennek a magas feladatnak a megoldása azt jelenti, hogy a magyar jogászság tevékeny részese lett a 3 éves terv azon célkitűzésének, amely virágzó mezőgazdaság és megelégedett, boldog parasztság megteremtésére irányul. Ehhez a munkához hívom segítségül a magyar jogászságot és a Jogász Kongresszus résztvevőit!

Dr. Kisfaludi Imre

Igazságügyi szervezetünk*

A jogi fejlődés, mint általában a fejlődés, mindig valami változást jelent éspedig valamely határozott irányban.

Amikor tehát az igazságügyi szervezet, tehát egy társadalmi intézmény fejlődéséről beszélünk a népi demokráciában, akkor meg kell határoznunk az irányt, azt a célt, amelynek elérése, megvalósítása felé halad a társadalom, meg kell mutatni azt az utat, amelyet ezen irányban tettünk, értékelni kell, vajjon megfelel-e a társadalmi haladásnak és ha nem, megmutatni, mit kell tennünk.

Fejlődésről beszélni tehát cselekvő kritikát jelent, vagyis felhívást a tények követelte változtatásra.

A társadalmi cél, mely felé haladunk: a szocializmus megvalósítása éspedig a népi demokrácia útján ; jogi vonalon : a szolidaritásnak, ennek a munkásosztály osztályharcaiban kialakult erkölcsi elvnek társadalomszabályozó, tehát jogi elvvé válása felé.

A népi demokrácia a szocializmus megvalósításának egyik útja, — a szocialista társadalom felépítése, viszonylag békés úton.

Ez nem jelenti a társadalmi harcok, az osztályharc megszűnését, de jelenti annak jogi formák közötti megvívását — és itt lép előtérbe a jog forradalmi, társadalommegváltoztató funkciója.

Éppen a jog forradalmi funkciója követeli meg azoknak az osztályoknak a jogszabályok végrehajtásában való aktív közreműködését, amelyeknek osztályérdeke a jog formájába öntött társadalmi cél megvalósítása.

Forradalmi társadalmi átalakulás nem történhetik meg anélkül, hogy az államhatalom szerveinek személyi összetételében és ezáltal magában a szervezetben is ne következzék be változás.

A fasizmust fel kellett számolni már a fegyverszüneti egyezmény alapján, de kialakuló demokráciánk legelemibb életigénye alapján is.

A fasizmus felszámolása igazságszolgáltatási úton történt. A felszámolást egy e célból alakult népi szerv, a népbíróság végezte el újonnan megkonstruált bűncselekmények alapján. Ugyanezen bírói szervre bízták a köztársaság büntetőjogi védelmét.

A népbíróság összetétele magán viseli a koalíciós jelleget és tipikus példáját szolgáltatja annak, hogy a bíróságon belül is folyik az osztályharc. Akik a népbírósági tanácskozások lefolyását ismerik, számot adhatnak erről, valamint arról is, hogy a tanácsvezető bírák legnagyobbrészt melyik oldalon állottak. Az MKP következetes harca, de különösen a munkásság elenjáró pártjának választási győzelme és a munkásegység megvalósítása, vagyis annak eldőlése, hogy demokráciánk népi demokráciává fejlődik, annak gazdasági alapjai is kiépülnek — lehetővé tette, hogy a kormányzat napirendre tűzze az egész igazságszolgáltatás forradalmi reformját.

Ezen általános igazságszolgáltatási szervezési reform megvalósításához az első lépéseket meg tette a népi demokrácia a NOT-tanácsok átszervezésével, az ú. n. munkásbíróságok felállításával és az 1948.évi XXII. t.-c. megalkotásával.

A munkásbíróságok felállításával a munkásosztály legjobb, legöntudatosabb tagjaiban, a szervezett nagyipari munkásokban szervezkedett bírósággá, hogy megvédje azt a gazdasági rendet, mely már nemcsak a magánhaszon és magánérdek, hanem a közérdek elvén épül. A munkásbíróságok felállítását az tette szükségessé, hogy a szakjogász nem tudta meglátni, hogy különbség van a háborús gazdálkodást védő és a tervgazdálkodást védő törvények megsértői között.

Az 1948. évi XXII. t.-c. folytán pedig megvalósíthatóvá vált a már régóta esedékes átszervezése a bíróságoknak és ügyészségeknek azon természetes elv alapján, hogy a népi demokrácia bírája csak az lehet, aki a népi demokráciának híve.

A népi demokráciákban minden állami szervnek a dolgozók szervének kell lenni és ezen osztályokhoz való tartozásnak kifejezésre kell jutni a bíróságok összetételében és határozataiban.

Hogy ez utóbbi is megtörténjék, a szakbírák átnevelésén kívül szükséges azonban az is, hogy szava legyen a népnek is az ítélkezésben. Erre nemcsak azért van szükség, mert a népi demokrácia el sem képzelhető a laikus elemnek, a népnek a bíráskodásban való bevonása nélkül, hanem éppen a szakbírák érdekében vált szükségessé a bíróságok ilyen átszervezése büntető és polgári vonalon, az alapeljárásban és a felsőfokon egyaránt.

A polgári perek népbírósági tárgyalásának nem lehet akadálya a tényállások és jogkérdések bonyolultsága, sokoldalúsága, mert a perek bonyolultsága mindinkább csökken a földbirtokreform, az államosítások és a nagy vagyonok megszűnése, a tervgazdálkodás bevezetése folytán, valamint a népi szervek, így üzemi bizottságok, szakszervezetek jogvitákat is kiegyenlítő szerepének következtében.

Feltétlenül szükségesnek tartom a női egyenjogúság keresztülvitelét a bíráskodásban : női szakbírák és női népbírák alkalmazását. A női bírák pl. a házassági, atyaságmegállapítási és tartási perekben nagyon beválnának.

A bírósági szervezet felépítése szorosan összefügg a perjogi reformokkal. A népbíráskodás általános bevezetése úgy a Pp., mint a Bp. megreformálását teszi szükségessé.

Lényegbevágó reform készül a perorvoslat terén: két bíróság nem foglalkozhat a tényállás tüzetes felderítésével, aminthogy a Te. óta a fellebbezési bíróságok legtöbbször vissza is küldték az első bíróhoz az ügyet a bizonyításfelvétel kiegészítése végett. De a bizonyításnak megkeresett szakbíró által való felvétele sérti a népbírósági elvet, ezért nem tartanám helyesnek, ha előkészítő eljárás során vétetnék fel a bizonyítás.

A népbíró sokszor laikus kérdése a szakbírónak alkalmat ad arra, hogy más szempontból is meglássa az ügyet, mint saját jogi felfogása. Éppen az is egyik célja a népbíráskodásnak, hogy olyan jogi elgondolások is megszülessenek, amik az egyoldalú jogásznevelés folytán a bírónak fel sem ötlöttek volna.

Egyébként a bíró, akiben megvan az ítélőtehetség, gyors felfogó képesség, jogi és társadalmi ismeret, irányítani fogja a népbírákat — természetesen csak addig, míg a népbíró látja, hogy a szakbíró is meglátja a nép érdekeit.

Egy ideig azonban a népbíró a nép képviselőjeként gyakran fog szembenállni a szakbíróval, akinek szemlélete még jobban benne gyökerezik a polgári gondolkozásvilágban.

Csak egy bizonyos idő eltelte után, midőn a termelési rend átalakulása folytán az új társadalmi erkölcs és jogi rend is kialakul, lesz a bíróság igazi népbírósággá, mint a Szovjetúnióban, ahol a jogászt megbecsülik, mert a nép nagy rétege éppen népbírósági gyakorlata folytán maga is jogásszá vált.

Hogy ez megtörténhessék, a népbírák kiválasztása époly fontos, mint a szakbíráké.

A népbírák lajstromának összeállítását csak oly szervre bízhatjuk, mely bírja a nép bizalmát és az öntudatra ébredt nép képviselője. Ilyen szerv lesz a kialakulóban levő Nemzeti Függetlenségi Front és ilyennek tekinthetők a nemzeti bizottságok.

A népbírák személyének kiválogatásánál ügyelni kell, hogy a népbíró fokozott mértékben legyen a népi demokrácia aktív munkása, mert hiszen feladata a jogalkalmazásba belevinni a népi demokrácia szellemét.

A legfelsőbb bíróságba, mint a legfőbb jogi irányítószervbe szükségesnek tartom azokat a kiváló marxista-leninista jogászainknak a bevitelét is, akik nem a bíróságok és ügyészségek soraiban dolgoznak, hiszen olyan kevesen vannak jogászaink sorában olyanok, akik a marxizmus-leninizmus társadalom-, tehát jogformáló erejének tudatában vannak.

Szükségesnek tartom a törvényhozótestületi, jogügyi bizottsági tagoknak is a bedelegálását, már csak azon marxi-lenini elgondolás alapján is, hogy a törvényhozó testület nemcsak jogszabályalkotó tevékenységet, hanem az állami életben tevékeny munkát is kifejtő testületté kell, hogy váljon. Egyébként is ez a munka részben törvényhozási munka, mert a jog irányító értelmezésére hivatott.

Ilyen határozatok hozatalára a Kúria plénuma volna hivatott, míg egyes konkrét ügyek elbírálására az egyes tanácsok, melyekben laikus bírákként a munkástanfolyamok, népbíróságok, munkásbíróságok azon tagjai volnának kijelölendők, akik legjobban kiváltak. A Kúria konkrét ügyekben való hatásköre biztosítható volna a jogegység tárgyában beadott jogorvoslatokkal és a főállamügyészek, táblaelnökök ú. n. felügyeleti jogorvoslatával, melyet jogerős ítéletek ellen terjesztenek elő, éspedig a főállamügyész nemcsak büntető, hanem polgári ügyekben is. Ugyanis szükségesnek tartom a Szovjetúnióban és a népi demokráciákban általánosan elfogadott azon jogelvnek meghonosítását, hogy a jogerőre emelkedett ítélet ellen is van felülvizsgálatnak helye éspedig nemcsak azon a címen, hogy törvénysértés forog fenn, hanem azon a címen is, hogy a legfőbb törvény, a nép érdeke sérelmet szenvedett. Persze megfelelő cautélák mellett volna helye ilyen felülvizsgálatoknak. Ilyen felülvizsgálati kérelem előterjesztésére indítványozási joguk volna tömegszervezeteknek és népi szerveknek is.

A szakbíró és népbíró a társadalmi életben is találkozni fog egymással. Ez a társadalmi érintkezés megteremti a szakbíró kapcsolatát a tömegszervezetekkel, a bíró a néphez tartozónak fogja érezni magát és a nép is magáénak fogja tartani a bírót, ismerni fogja és módjában lesz dönteni, vajjon megválassza-e újból vagy mást válasszon helyette.

És itt fel kell vetnem a szakbíróválasztás kérdését, mert szerintem a bíróságok demokratizálódása csak akkor fog valóra válni, ha a szakbírákat is a nép választja, mert a bírókiválasztásnak ez az egyedüli módja, melynek alapján megállapítható, hogy a bíró valóban állást foglal-e a nép érdekei mellett.

Dr. Sztodolnik László

Jogászképzés a népi demokráciában*

Jogászképzésről kívánnék szólni, mint már néhányan előttem és nyilván még tenni fogják utánam többen is. Ezúttal nem szakoktatásról, a mindennapi értelemben vett jogászképzésről akarok beszélni. Szeretném nagy vonalakban megmutatni azt az utat, módot, amelyet igénybe kell venni jogászainknak ahhoz, hogy a népi demokrácia jogászaivá képezzék magukat, olyan jogászokká, akik alkalmasak a népi demokráciát teljes értékűen szolgálni. Ez az egyik mondanivalóm.

Megelőzően azonban szeretném megértetni a szükségességét ennek a tanulásnak, ennek a több, mint tanulásnak; a jogászok tudati világának tudatos, mesterséges — ha kell erőszakolt, de mindenesetre erőltetett tempójú — átépítésének. Könnyen érthető, ha a kartársak sokalják a szónoklást az átnevelésről, szellemi világuk újjá-

építéséről és inkább »materialista szemléletnek megfelelően« előbbre vennék a saját materiális bázisuk kiépítésének, megszilárdításának kérdéseit. Előbb a saját anyagi létüket érintő problémájukról kívánnának hallani. Az ügyvédek túlnyomórészének ezer gondtól fő a feje. A magánprakszis folytatása jövőtlennek mutatkozik vagy már most sem jelent szerény megélhetést sem. A jövő bizonytalanságától való félelem, a jelen máris szorító gondjai nehezen engednek helyet a tanulás, átképzés iránti lelkesedésnek. Mégis erről, újból és újból erről kell hallaniok. Ahhoz, hogy egy jogász a népi demokráciában mint ilyen létezhessen, jogászként tevékenykedhessen, meg kell felelnie a demokrácia vele szemben támasztott követelményeinek. Nem arról van ma már szó, hogy a népi demokráciánkban kerülik, mellőzik a jogász munkáját, azért mert a dolgozók bizalmatlanok vele szemben és mert ma sem tudják megbocsátani, hogy a letűnt uralkodó osztályt szolgálták ki. Nem erről van szó, hiszen a többi értelmiségi réteg, valamint a fizikai dolgozók nagy része is ugyanezt tette. A mérnök, az író, művészek és gyári munkások általában tőkés irányítás mellett, tőkés érdekekért dolgoztak. Aránylag igen kicsi azoknak a hősöknek a száma, akik aktívan, tudatosan, sőt azoknak a száma is, akik passzív magatartásukkal szembenálltak az uralmon volt, kizsákmányoló osztállyal. Nem is ezt rójják fel a dolgozók tömegei a jogászoknak. A jogászok akkor hívták ki maguk ellen a demokrácia dolgozóinak indokolt ellenszenvét, bizalmatlanságát, amikor a többi értelmiségi réteg — nem is beszélve a fizikai dolgozókról — a politikai és gazdasági változásoknak megfelelően, átállította magát felfogásában, tetteiben — a jogászság azonban ezt nem tudta vagy nem akarta megtenni. Nem vette tudomásul, hogy más urai vannak ennek az országnak, hogy a megváltozott állami akaratnak megfelelően a tőkés érdek védelme helyett a dolgozók összességének érdekét kell mindenen keresztül szolgálnia.

A jogászságnak ezt az eltérő magatartását némileg megmagyarázza a jogász társadalmi helyzete és funkciója. A jog — amivel a jogász bánik — hatalmas fegyver a mindenkori uralkodó osztály kezében. Az állam és jog szervesen összefüggnek egymással. Az államnak, mint az uralmon lévő osztálynak elnyomó, illetőleg védekező apparátusának egyik leghatékonyabb, legfontosabb része: *a jog és ennek az alkalmazása.* Amikor a letűnt uralkodó osztály a jogot és annak alkalmazását tanította, ugyanakkor a saját politikáját, világnézetét is átültette a jogászok fejébe. A jog tárgyi ismerete mellett meghúzódik tehát a jogász fejében a mult világnézete, társadalomtudata vagy legtöbbször ezeknek a töredékeiből és a demokratikus eszmék egy részéből kialakult *összevisszaság.* Mindezeket fenntartással fogadni, magáévá nem tenni vagy azokat magából utóbb kiirtani csak az a kevésszámú jogász volt képes, aki kellő társadalomtudományi ismereten alapuló öntudattal rendelkezett. A népi demokrácia eredményeitől meggyőzött és általában a demokrácia irányában óindulatúlag hangolt jogászok társadalmi előreláthatásukban, gondolati műveleteikben és így mesterségbeli tevékenységükben a régi ideológiájuk, világnézetük hamis tudati elemeivel operálnak és így persze nem tudnak a nép jogi meggyőződésével, a demokrácia igazi érdekével összhangban álló gondolati és cselekvési eredményre jutni. A most nevelődő jogászság a jog tárgyi ismereteinek megszerzésével, a jognak olyan szemléletét, mibenlétének, céljának olyan értelmezését sajátítja el és egyben olyan világnézetet kap szükségszerűleg, amely megfelel a népi demokrácia szellemének.

A demokrácia azonban nem várhat egy új jogásznemzedék felnövésére. Jogászokra — a demokrácia számára használható jogászokra — egyre sürgetőbb szükség van. Egyik oldalon a nem foglalkoztatott jogászok nagy száma, a másik oldalon pedig kielégítetlen kereslet »megbízható«, azaz a »használható« jogászok iránt. Az akadályt, amely e két oldalt elválasztja, el lehet és el *kell* távolítani. El kell távolítani azért, mert ez most már nemcsak a jogászok érdeke; egy erősebb érdek is parancsolja ezt: *a dolgozók közösségi érdeke.* Ennek az akadálynak az eltávolítását pedig az átképzés, átnevelődés, a népi demokrácia világnézetének elsajátítása jelenti.

Az átnevelés kérdésében éppen a bírákkal kapcsolatban már van egy és más olyan tapasztalatunk, amelyek önmagukban is gyakorlatilag igazolják az idevágó marxista felfogást. A Horthy-érában és előző időkben nem valamiféle légüres térben kalapálták bele a bírák fejébe a jogban, az ahhoz fűzött magyarázatokban rejlő politikát. Mindez megfelelő materiális alapon és háttér mellett történt. A bírói minősítések, előléptetések, vállveregetések, amelyekből végül is gazdasági és »erkölcsi« jobblét fakadt, mind olyan valóságtényezők, amelyek mellett fogékonyabbak voltak a »független« bírák, a Horthy-idők ideológiája és más »örökérvényű« igazságok befogadására. Az igazságügyi kormányzat tapasztalt, marxista szemléletű vezetői — amikor háromévi kérés, fenyegetés nem használt a bírákkal szemben — ugyanilyen gazdasági erejű, bár fordított előjelű intézkedéshez nyúltak. Az 1948:XXII. tc. alkalmasnak bizonyult a demokratikus átnevelés hatékonyabbá tételére. Az a körülmény, hogy a bíró, aki nem képes különbséget tenni a felszabadulás előtti és azutáni állami akarat értelmezésében, illetőleg az azt megtestesítő jogszabály alkalmazásánál, kénytelen elhagyni a bírói széket és olyan foglalkozás után nézni, amelyet »politikamentesen« gyakorolhat, — egyszerre megérttette a bírákkal és ügyészekkel a körülöttük zajló valóságot. Most már értik, vagy elhiszik, hogy az állam és jog nem valami isten kegyelméből a földre származott abszolút és örökérvényű kategóriák, hanem a társadalmi fejlődés termékei, amelyek követik a társadalom reális bázisát jelentő termelési mód változását. Kezdik megérteni, hogy az állam most már a dolgozó népnek, a túlnyomó és mindinkább növekvő többségnek a védekező apparátusa azokkal szemben, akik a régi rendet kívánják vagy törekszenek visszaállítani. Most már kezdik érteni bíráink és ügyészeink, hogy a jogszabályoknak a közösségi érdeknek vonalától

eltérő alkalmazásánál nem hivatkozhatnak ilyen vagy olyan értelmezésre, a dolgozó nép jogi közmeggyőződésétől eltérő saját belső meggyőződésükre. *Aki jogszabállyal bánik — bíró, ügyvéd, jogtudós vagy közigazgatási jogász —, annak tudnia kell, hogy mit akar az állam és hogy mit nem akarhat a dolgozók állama.*

Mindez vonatkozik a jogászság minden csoportjára, tehát az ügyvédekre is. Az ügyvéd is a joggal bánik, közreműködik a jog születésénél, változásánál, alkalmazásánál. Az ügyvédnek is tudnia kell, hogy jog nincsen politika nélkül. Jogot szerkeszteni, alkalmazni annyit jelent tehát, mint politikai tevékenységet kifejteni. *Ebben az országban pedig nem politizálhat másként senki mint ahogyan azt a dolgozó nép érdeke megkívánja* és a dolgozó nép érdekét őrző Magyar Dolgozók Pártja mindenkitől elvárja.

A felszabadulást követő első három évben a jogászok sértődötten vették tudomásul vagy nem vették tudomásul azt a bizalmatlanságot, ellenszenvet, amely velük szemben a dolgozó tömegek részéről megnyilvánult. Amíg csak önérzeti síkon mozgott ez a kérdés, addig elviselték vagy önmaguk előtt is letagadták. Dicső elődeik nimbuszához menekültek, ködös szólamokkal szédítették magukat és egymást. »Az ügyvédség mindig hivatása magaslatán állott« érveltek, amikor a valósággal szembekerültek, amikor fejükre olvasták az »ügyvédi etika« által szentesített olyan magatartást, amelyet a polgári magánélet sem tűrt meg. Most, amikor az ügyvédségnél is exisztenciális kérdéssé vált ez az eddig csak önérzeti kérdés, amikor már megélhetési kérdéssé vált a dolgozó népnek velük szemben táplált jó vagy rossz véleménye, amikor az ügyvédség életében is megjelent az a gazdasági természetű fenyegető valóság, hogy vagy változnak a politikai és gazdasági változások nyomán kullogó joggal együtt, vagy olyan mesterség után kell látniok, ahol a világnézetük rejtve maradhat és mesterségbeli tevékenységük nem árulja el őket — az ügyvédség is ráébredt, hogy itt tenni kell valamit. Be kell állniok a sorba, a haladás irányában menetelő dolgozók sorába. Ehhez azonban világnézetben, etikában, a munka fogalmáról vallott felfogásban és ezzel kapcsolatos kereseti igényük tekintetében át kell nevelni magukat. Csak így válhatnak be jogászalkalmazottakként Nemzeti Vállalatoknál vagy különböző közületeknél. Csak így állhatják meg helyeiket a szabad ügyvédi gyakorlatban, ügyvédi munkaközösségekben.

Meg kell érteni az ügyvédeknek, hogy megfellebbezhetetlen és megkerülhetetlen parancs rájuk nézve is a demokrácia etikájának minden követelménye. Az ügyvédet is kötelezik azok az erkölcsi szabályok, amelyek a demokrácia minden tagjára érvényesek munkahelyükön épp úgy, mint magánéletükben. *A népi demokrácia joga, igazsága nem kerülhet ellentétbe a népi demokrácia erkölcsével.* Tisztában kell lennünk azzal, hogy a népi demokrácia ügyvédei nem lehetnek a bíróságok és ügyészségek — tehát a dolgozó nép érdekeinek őrzésére és a népi demokrácia igazságának felderítésére hivatott — hatóságok munkájának nehezítői, az érdekek hierarchiájában magasabban álló (közösségi) érdek terhére egy kisebb (magán) érdeknek meg nem engedett eszközzel való védelmezői. Tegyen meg az ügyvéd mindent ügyfelének, védencének érdekében álló tényállás felderítésére és váljon ilyen ténykedésével a bíró és nyomozóhatóság mellett az igazságszolgáltatásnak előbbiekkel egyenrangú tényezőjévé. Tegye ezt anélkül, hogy azonosítaná magát az ügyféllel, az ügyfél igaztalan törekvéseivel. Ne lássanak az ügyvédek egy-egy perben olyan játékot, amelynek megnyerésére egymással szemben vagy a közösséget képviselő ügyésszel szemben mindentől függetlenül törekedniök kell.

Jogtudósnak, bírónak, ügyvédnek, közigazgatási jogásznak egyaránt érdeke tehát olyan világnézetre jutni, amely megengedi neki az itt futólag — mondhatnám rapszódikusan — vázolt gondolkozási és cselekvési magatartást. Érdeke közvetlenül sajátmaga miatt és másodszor a közösségi érdeken át jelentkező egyéni érdeke miatt. Ahhoz, hogy erre képessé tegyék magukat, tanulniok kell, át kell magukat nevelni. A tanulásra való lehetőséget mindenkinek megadja ma már a MDP-ja, mint az ország legnagyobb pártja és az ország politikai, gazdasági és kulturális irányítását, a közösség érdekvédelmét biztosan kezében tartó párt. A MDP nemcsak tagjai számára teszi lehetővé a tanulást, hanem az általa irányított könyvkiadás, sajtó, előadások, szakmai továbbképzések mind bő forrásai az átnevelődés lehetőségének. Mindenkinek, legyen az bármely pártbeli vagy pártonkívüli, a mondottak értelmében is — de az általános tájékozottság szempontjából is —, elsőrangú érdeke a párt által közvetlenül irányított sajtó rendszeres olvasása is. A MDP ezekben megnyilvánuló minden irányú állásfoglalása, közlései ma már nem lehetnek közömbösek az itt élni kívánó személyek számára. Meg kell ismerkedni azoknak is a marxi-lenini elméletekkel, akik fenntartással fogadják azokat. *A marxi-lenini tanok megismeréséről senki nem mondhat le ebben az országban, amelynek irányítása ezeknek a tanoknak a jegyében történik.* Aki ettől elzárkózik, az a legelemibb tájékozódási lehetőségtől, a jogász pedig a tevékenykedési — és így megélhetési — lehetőségtől is megfosztja magát.

Láttuk és látnunk kell a bírák esetéből, mennyire nem tudtak boldogulni a legjobb szándékkal eltelt bírák sem, akik nem ismerték az államnak, a jognak marxi-lenini szemléletét, akik ítélkezéseikben a belejük idegződött »egy és örök igazság«, valamint a saját elavult világnézetüktől inspirált lelkiismeretük felé fordultak. Nem lehet jogot tudni és alkalmazni társadalómtudományi ismeretek nélkül, amelynek az előbbi csupán egyik szektora. Nem lehet fülész valaki, anatomiai, illetőleg alap-orvostudományi ismeretek nélkül. A jognak nincs *önálló* története. Nem ismerhető meg a társadalom története nélkül. Társadalomtudományt pedig a magyar népi demokráciában ma már *nem* materiális szemlélettel és *nem* dialektikus módszerrel tanulmányozni, egyenesen az értelmetlenséggel határos. Aki idegen tájra

költözik, saját érdekében igyekszik megismerni új otthonának szokásait, felfogását, életmódját; aki Magyarországon akar élni, dolgozni, annak meg kell ismerni az országot irányító párt ideológiájának legalább az alapjait.

Befejezésül le kell szögeznem, hogy jó uton van a jogászság átnevelődése, ezirányú megértése és igyekezete. Ennek ma már letagadhatatlan jelei is vannak. A demokratikus, haladó szellemű, az itt mondott értelemben *tanuló* jogászok csoportja napról-napra bővül. Az a tény, hogy a sajtó mind megértőbben foglalkozik a jogászkérdésekkel, hogy a kormányzat jogászkollegáink munkáját a legnagyobb kitüntetéssel, élmunkások közé való sorolással értékelte, a jelen kongresszus számbeli és minőségi eredménye és hasonló jelenségek mutatják, hogy a jogászságon belül egy eddig nem tapasztalt erőteljes megmozdulás történt és hogy a dolgozó nép ezt észleli és értékeli. A jogászság merítsen erőt, biztatást a demokrácia bizalmának ebből az első megnyilvánulásából és a kongresszuson megnyilatkozó lehetőségeinek a tudatából.

A magyar népi demokrácia nem mond le arról a hatalmas fegyverről, annak a fegyvernek a használatáról, amelyet a jog jelent számára és elvárja a jogászoktól, hogy ezt a fegyvert sokkal erőteljesebben, lelkesebben forgassák, használják, a népi demokrácia érdekében, a dolgozó nép javára mint azt a multban bárhol és bármikor tették a jogászok.

A jogászokon tehát a sor, hogy ennek a várakozásnak tettekkel feleljenek meg!

Dr. Feri Sándor

A jogászképzés feladatai*

A multban többízben történt kísérlet arra, hogy a jogászi képességet meghatározzák és e képesség vizsgálatára és megállapítására rendszert dolgozzanak ki. Ezek a kísérletek azonban sikertelenek maradtak: sem a társadalmi kívánságokból, sem az adott jogászság képességeiből nem sikerült olyan jellemző szempontokat kiemelni, amelyek alapján a jogászoknak a jogi pályára való alkalmassága megállapítható lett volna. Eszes legyen a jogász, gyorsfelfogású, »schlagfertig« — mindezek általánosságok s mértékül nem szolgálhatnak.

Ez érthető is; érthető, hogy a mult rendszerben komoly képességi kiválasztás nem volt s nem tudták a jogi munkának belső tartalmát meghatározni, hiszen nem is törekedtek arra, hogy a jogászi tevékenység eszmei tartalmat nyerjen. Az a szűk osztályszelekció, amely akkor érvényesült, azokat vitte a jogi pályára, akik az uralkodó osztály érdekeit hajlandók voltak a jog köntösébe bujtatott erőszakkal is szolgálni. Az osztályszelekció ilyen módon való érvényesülése, éppen a jogászi pálya tartalmatlanságánál és intellektuális színtelenségénél fogva, negatív szelekcióval párosult; azok fordultak a jogi tanulmányok felé, akik önmagukban egyetlen pálya iránt sem éreztek különös hajlamot vagy döntő indítékot.

Természetes, hogy a népi demokrácia a jogászok kiválasztásának és kiválasztódásának ezt a rendjét meg kívánja változtatni, ugyanúgy, ahogy a keveset jelentő jogászi képzés helyett teljes társadalmi és jogi képzést akar a jogászok számára nyujtani. Ennek érdekében mindenekelőtt a jogászok kiválasztásának társadalmi szerkezetét kell megváltoztatni: azokból az osztályokból kell feltölteni a mai jogászságot és kialakítani az új jogászságot, amelyek eddig az értelmiségi pályáktól és saját ügyeinek intézésétől el volt zárva. Munkás- és parsztifjakat kell jogi pályára irányítani, hiszen a jogászoknak a dolgozó nép ügyét kell irányítaniok és képviselniök: érthető tehát, ha az új jogászságnak elsősorban a nép sorából kell kikerülnie.

A jogászképzés első feladata: a jogászság társadalmi összetételének megváltoztatása természetesen lassú folyamat s a kívánt változáshoz csak esztendők mulva vezet. Éppen ezért addig is, amíg ez az átalakulás fokozatosan bekövetkezik, a jogászképzés második feladata felé kell különös figyelemmel fordulnunk: most nevelkedő és már gyakorló jogászainkat kell úgy átalakítanunk, hogy képesek legyenek a jogtól és jogásztól ma megkívánt feladatok ellátására.

Mik ezek a feladatok?

A jogásznak, akár közigazgatási jogász, akár bíró, akár ügyvéd, olyan ügyekben kell döntenie vagy állást foglalnia, amelyeknek mélyén mindig egy társadalmi probléma húzódik meg: bármily kicsiny s látszólag bármennyire jelentéktelen, gyakran csak formainak tűnő probléma, de végeredményben mégis olyan kérdés, amely a társadalmat tükrözi. Ezt a társadalmi-közösségi magot kell a jogásznak minden esetben és mindenekelőtt felfednie és ehhez képest kell döntenie.

Hogy hogyan dönt, az felfogásától, társadalmi beállítottságától függ. Kérdés az, hogy a jogász ennek a társadalmi magnak megítélése során vajjon egy kizsákmányoló kisebbség érdekeivel azonosítja-e magát, vagy pedig az egyes, eléje kerülő problémákban is meglátja a széles dolgozó tömegek érdekeit, — a maga apró jogi munkájával is csatlakozik-e a népi demokratikus rendszerhez, amely az osztályellentétek megszüntetésére, a dolgozók boldogulását jelentő szocializmusra tör? Itt a jogásznak már színt kell vallania, méghozzá a jogi kifejeződés mögött társadalmi kérdésben kell színt vallania.

Azt, hogy a jogi kérdések mélyén társadalmi probléma húzódik meg, jól látták a multban is; ennek következetesen kifejezést is adtak, például az osztálytársadalom létérdekeit elsősorban védő 1921:III. törvénycikkel kapcsolatban. Ne feledjük azonban, hogy az emlékezetünkben élő jogrendszer a késői kapitalizmus jogrendszere, azé az időszaké, amikor a kapitalizmusnak egyre hevesebben kellett védekeznie a feltörő osztályokkal szemben és amikor szívesen nyúlt a »tiszta jog

érvéhez— ahhoz a fikcióhoz, mintha a jog csak jog lenne s nem egyben osztályharc is. A jogi formalizmus túltengése a mult rendszer uralkodó osztályának törekvése volt a feltörő társadalmi osztályok igényeinek tagadására és leszorítására.

Ezzel tulajdonképpen adva vannak a jogász képzés elvi keretei s adva van annak központi célja: társadalmivá kell tenni a jogszemléletet.

A mai jogászok rendszerint, felfogásukból is kitűnően a mult rendszer neveltjei. Éppen ezért társadalomtudományi műveltségük igen kevés; nem ismerik a társadalmat, melyben élnek. A jogászképzés első feladata tehát, hogy ezt a társadalmat a jogászsággal megismertesse; megmutassa a szembenálló osztályerőket, megvilágítsa előttük a társadalom fejlődését s ezen az eszmei felismerésen keresztül a haladás irányába állítsa őket. A jogászképzés feladata ennek a szociológiai műveltségnek megadása, a népi demokrácia társadalmi jelentőségének megismertetése és a jogászoknak a népi demokrácia, mint a haladás adott körülmények között egyetlen útja mellé állítása.

A jogászképzés tehát elsősorban általános képzés: társadalmi látásra való tanítás. A magyar társadalomban olyan változások történtek, amelyeknek tudományos felmérését nem végezte el minden ember és minden jogász önmagában. Ehhez a felméréshez eszközként társadalmi-történeti ismeretek kellenek — s az így kapott eszközt, a szociológiai szemlélet iránti készséget a magyar történések felmérésére kell felhasználni. Igy válik a tudományos szemlélet gyakorlativá, így ismerjük meg a magyar világot s fejlődésünk útját.

A társadalmi tények megismerésével, a népi demokrácia lényegének és feladatának megvilágításával és a szocializmus felé haladó társadalmi rendünkből folyó célkitűzések megjelölésével a jogászság olyan iránytűt kap, amelyet a jog alkalmazásánál használhat s amely nélkül a jog világában nem ismerheti ki magát.

A jogászképzés második szakasza az a szakmai képzés, amely lehetővé teszi, hogy a jogászok ne csak általánosságban, hanem részleteiben is megismerjék a jog társadalmi összefüggéseit, szerepét, feladatait: a jog alakulását tehát és alakító hatását is. Ennél a munkánál kitűnő szempontokat és értékes tanulságokat adhat a szomszéd államok, elsősorban a Szovjetúnió és a népi demokráciák társadalmi viszonyainak és az erre épülő jogrendszereknek megismerése és alapos tanulmányozása.

Végül ide kapcsolódik a jogi képzés a szó technikai értelmében: az új jogszabályok megismerése, a jog belső problémáinak megvitatása, a formai jogi kérdések: egyszóval mindaz, ami eddig kizárólagosan jelentette a jogi és jogászi feladatok körét. Természetes, hogy a technikai jogászat művelése csak részfeladat s nem is elsőrendű feladat.

A multban a társadalmi látás hiánya, a jog szerepének fel nem ismerése és a technikai jogászat túltengése odavezetett, hogy a jogászi gondolkodás az élettől eltávolodott, hamis gondolkodássá vált. Joggal mondhatta Marx erre a gondolkodásra, hogy »juristisch, also falsch«. A jogászképzésnek az imént ismertetett keretekben való megszervezése feltehetően hozzájárul ahhoz, hogy új, reális jogi és jogászi szemlélet épüljön.

*

A jogi képzéssel kapcsolatban rá kell mutatni multbeli közigazgatási szervezetünknek a joggal kapcsolatos egyik — nem egyedüli — következetlenségére. A multban a jognak ugyanis a kormányfőhatóságoknál tulajdonképpen nem volt gazdája. Külön hatóság gondozta az elméleti jogászképzést az általános felsőoktatással kapcsolatban: a vallás- és közoktatásügyi minisztérium és külön hatóság: az igazságügyminisztérium irányította a gyakorlati jogi életet. Ha a kettő között volt is kapcsolat, mégis ellentétes szemléletet érvényesítettek, mert az egyik túl elméleti, a másik pedig túl gyakorlati volt. A jognak, mint tudományos és egyben gyakorlati egységnek nem volt központi irányítója.

Részben ezen kívánt segíteni az igazságügyi kormányzat, amikor a törvényelőkészítő osztály mellett tanulmányi osztályt létesített. Ennek az új osztálynak lesz a feladata a jogi és jogászi élet irányítása és ellenőrzése, eszmei vezetése, egyszóval a tudományos és gyakorlati szempontból el nem választható, egységes jogi és jogászi tervgazdálkodás kezdeményezése.

Ebben a körben az első feladat a szorosan vett jogászképzés megindítása és megszervezése, tehát különösen:

a) az igazságügyi státusban lévő jogászok általános, világnézeti-politikai képzése és szakmai képzése előadások, ankétok, tanfolyamok, a képzéshez szükséges anyag összegyüjtése, jogászi tudományos munkára való serkentés útján,

b) segédhivatali alkalmazottak részére ismeretterjesztő tanfolyamok szervezése,

c) a laikus ülnökök (bírák) részére általános jellegű előadások tartása, anélkül, természetesen, hogy jogászokká kívánnók őket tenni,

d) a közönség tájékoztatása egyes közérdekű jogi kérdésekről.

Mindez természetesen az általános feladatokon túl elsősorban csak az igazságügyi alkalmazottak képzését jelenti; a jogászképzésnek ezt a rendszerét ki kell egészíteni a közigazgatás körében tevékenykedő jogászok és szabadpályán működő jogászok megfelelő képzésére irányuló tevékenységgel; az előbbi megszervezése elsősorban a belügyminisztérium, az utóbbi pedig a most alakuló Magyar Jogász Szövetség feladata lenne; célszerűnek látszanék azonban, ha a jogászképzés egységesítése érdekében minden jogászképzés az igazságügyminisztériummal összhangban, esetleg éppen annak segítségével történnék.

Tévedés lenne azonban a jogászképzést csak erre a körre szorítani s alatta csak ezt a képzést érteni.

A jogtudományi munkakörben is egységesíteni és tervszerűsíteni kell a munkát, mégpedig elsősorban jogi munkák kezdeményezésével, a folyóiratok irányának meghatározásával, a jogi könyvkiadás valaminő ökonómikus rendezésével és főleg a tudományos és gyakorlati munkálkodás

összekapcsolásával és közvetítésével; az egyetemek és az úgynevezett gyakorlati jogászok között kapcsolatot kell teremteni s a mindennapi életben dolgozó jogászoknak kell ügyelniök arra, hogy az elméleti, tudományos jogászat ne váljék az élettől távolálló jogászkodássá. Egyetem és fungáló jogászok nem jelenthetnek két külön világot; egyetemi oktatásunk nem maradhat elvont és egyetemi tankönyveink nem lehetnek a jövőben spekulatív, élettől távolálló művek.

Végül éppen a gyakorlat és elmélet egybeolvasztásának, a tudomány gyakorlativá tételének és a gyakorlat tudományos alapokra helyezésének érdekében célszerű bizonyos jogtudományi dokumentáció elkészítése és megfelelő olyan adatok összegyüjtése, amelyek fényt vetnek a jog keletkezésének, alakulásának, elmúlásának és szerepének sokak előtt misztikus voltára. Ez a tudományos dokumentáció gyüjti majd össze a jogszabályok előkészítéséhez szükséges tárgyi adatokat, ez dolgozza fel a jogszabályalkotás adatait, ez tárja fel rendszeresen és tudományosan a jogalkalmazás tapasztalatait; ennek során kell többek között kielemezni a jogi élet mellékhajtásait, az egyes jogszokásokat is. De ugyancsak itt az ideje, hogy tervszerűen feldolgozzuk a jogászokra vonatkozó adatok sorát s a joggal kapcsolatos statisztikai adatokat úgy gyüjtsük össze és dolgozzuk fel, hogy azokból a gyakorlati élet számára is haszon származzék.

*

Ebből a maximális programmból természetesen egyelőre csak a szorosan vett jogászképzés veheti azonnal kezdetét, de egy pillanatra sem szabad azt gondolnunk, mintha a szélesebb, a gyakorlat ismét gyakorlati célokat szolgáló tudományos feldolgozására vonatkozó kollektív munka, amelyet a jogászok összeségének kell elvégeznie, kevésbbé lenne fontos. Maga az alakuló Jogász Szövetség is a gyakorlat és az elmélet embereit fogja majd össze, bebizonyítandó, hogy a kettéválasztás személyi téren sem helyeselhető.

Az intézményes, rendszeres jogászképzés gondolatának már felvetése is bizonyos ellenérzést vált ki, mert a továbbképzés jogászi érzékenységet sért. A jogászságnak azonban a jogi képzésnek és továbbképzésnek már gondolatára is felmerülő belső ellenállást le kell győznie. Lezárt gondolkozású és fejlődésű ember nincsen; a mult változások egyébként is olyan mértékűek voltak, hogy azoknak felmérését csak az összesség tervszerű jogászi munkájával lehet elvégezni. A mai rendszer egészen új jogászi gondolkodást, jogászi magatartást, egészen új embert kíván. A jogászképzés alatt az erre vezető út megkönnyítését, elősegítését értjük, a jogászoknak kollektív erőfeszítését e feladat elvégzésére. A jogászképzést nem tanító és tanítvány végzi, hanem azoknak munkaközössége, akik a történéseket meg akarják érteni s akik vállalják és jól akarják elvégezni a reájuk váró feladatokat. Elengedhetetlen, hogy a jogászság belsőleg is, külsőleg is rendezze viszonyát a népi demokráciához: olyan jogászsággá kell válnia, amely a népi demokrácia számára hasznos, termékeny munkásságot fejt ki. Ezt a célt szolgálja a jogászképzés is, amely új szemléletű és megfelelő módon szakmailag is képzett új jogászságot kíván a régi jogászságból kialakítani vagy annak helyére állítani.

Dr. Szabó Imre

Jogászképzés az Egyetemen*

A jogi képzés reformjának kérdése nem ma foglalkoztatja először a jogásztársadalmat. A jogászság társadalmi szerepében kimutatható hibák, melyek népi demokráciánkban is kiütköztek, nagyrészben az eddigi jogászképzésnek róhatók fel. Ezeknek a hibáknak kiküszöböléséhez nem elég a már kész jogászokkal törődnünk, hanem gondoskodnunk kell arról is, hogy a jövő jogászgeneráció olyan nevelést kapjon, amely biztosíték arra, hogy a felnövő jogászság meg fog felelni mindazoknak a feladatoknak, melyeket a népi demokrácia eléjük tűz.

A jogászreform mégis késett. Mindmáig ezen a téren nem sok történt. Ez a késés magyarázatra szorul.

Népi demokráciánk sürgős jogászi feladatainak megoldásához elsősorban azokat a jogászokat használta fel, akik már a multjukban bebizonyították, hogy ennek a rendszernek a hívei és lassan bevonta a munkába azokat a jogászokat is, akik a felszabadulás óta tettek tanubizonyságot erről. A sürgős feladatok megoldása közepette nem volt idő arra, hogy a későbbi utánpótlásról is gondoskodjunk. Tehát a kész jogászokból alakult ki az a gárda, mely a demokratikus jogászi feladatokat ellátta. Ha aggodalommal néztünk is az utánpótlás kérdései elé, nem maradt idő arra, hogy a jogi oktatás reformjának kérdéseivel mi jogászok behatóbban foglalkozzunk.

A közoktatási tárcának is voltak sürgősebb feladatai a felszabadulás után, mint a felsőoktatásnak és ennek keretén belül a jogi oktatásnak a reformja. Elég, ha ezzel kapcsolatban célzunk az általános iskolákra, melyek nemcsak pedagógiai vonalon jelentettek változást, hanem óriási adminisztrációs, szervezési feladatokat is róttak a közoktatásügyi tárcára, valamint a hasonló nehézségekkel járó dolgozók iskoláira, a dolgozók egyetemeire.

Fentiek alapján érthető, hogy a felsőoktatási reform késett. Tudjuk azt is, hogy ez a kérdés nem minden felsőoktatási vonalon egyforma súlyú és jelentőségű. A mérnöki és orvosi képzés, például, elsősorban szakmai képzés, ezen a téren oktatási reform a beállott világnézeti változásnak megfelelően nem olyan lényeges, mint talán éppen a jogi oktatás vonalán, hiszen — amint azt Feri Sándor kifejtette — a jogász elsősorban politikus. Az a néhány változás, ami eddig a jogi oktatás terén történt, korántsem kielégítő. Nem elég az, hogy a jogegyenlőség alapelvének

megfelelően ma már nők is lehetnek jogászok, valamint az sem, hogy kísérletek történtek az egyetemi hallgatók szociális összetételének megváltoztatására. A jogi oktatásnak gyökerében kell megváltoznia.

Szabó Imre említette a jogi formalizmust, mely a felszaadulás előtti időket jellemezte. Ez a jogi formalizmus volt az oka annak, hogy a jogi kar tanrendjében elsősorban tételes jogi tárgyak szerepeltek. Ezek természetesen nem ismertethettek most, mint a felszabadulás előtti jogrendszerünket, melyre az volt a jellemző, hogy jogegyenlőséget hirdetett, de azt csak a kizsákmányolóknak adta meg. Jellemzője ennek a jogrendszernek az, hogy 1946-ban törvényt kellett hozni arra — az 1946: XIX. t.-c.-t —, hogy a munkásság és parasztság emberi méltóságát, személyes szabadságát stb. sértő jogszabályokat kiküszöböljék. A tételes jogi tárgyakon kívül tanítottak közgazdaságtant, jogbölcseletet és politikát is, azonban olyan tartalommal, mely az élettől teljesen idegen volt, egyáltalán nem ismertette meg a joghallgatókkal azt az alulépítményt, melyen a jogrendszer mint felépítmény kialakult. Nem tanítottak — amint arra Feri Sándor rámutatott — és az akkor dívó világnézet mellett veszélyes is lett volna tanítaniok szociológiát.

Rossz volt tehát a tantárgyak megválogatása és az egyes studiumok tartalma is. De rosszak voltak a jogi karokon tanító egyetemi tanárok is. Hajdu Gyula számos részt idézett jogi kari egyetemi tanárok munkáiból. Ezt az illusztrációt nekem ezek után folytatnom felesleges. Azok a tanárok, akik az idézett részeket írták, legnagyobbrészt még ma is tanítanak. És meg kell mondanunk, hogy nemcsak a felszabadulás előtt készült műveik, hanem felszabadulás utáni magatartásuk miatt is kifogásaink vannak ellenük.

Baj volt mindmáig a diákokkal is. Nemcsak az volt a baj, hogy kis százaléktól eltekintve értelmiségi származásúak voltak, hanem az, hogy szüleik olyan értelmiségiek voltak, akik közül sokan ma is szembenállnak a demokráciával. Ezeknek az egyetemi hallgatóknak egyes csoportjai melegágyai voltak a reakciónak.

A fentiek után természetes az, hogy a magyar egyetemekkel és ezeken belül a magyar jogi karokkal szemben jogos volt az a szemrehányás, melyet a két világháború között kínai diákok tettek egy nyugateurópai újságírónőnek, mikor azt mondották, hogy nem értik, miért nem fellegvárai az európai egyetemek is a haladásnak, ellentétben a kínai egyetemekkel.

Demokráciánk fejlődése a különböző munkaterületeken különböző fázisokban folyt le. Forradalmi változások történtek, de nem volt Magyarországon véres forradalom, amely a maga pusztításaival sok olyat is elpusztított volna, ami demokráciánk fejlődését megmaradásával akadályozta. Ezek kiküszöbölése fokozatosan történik. A marxizmus-leninizmus világnézetében nincs forradalmi romantika. Mi nem kívánjuk a forradalmat, de nem riadunk vissza tőle, ha a jobb és szebb társadalmat másképpen nem tudjuk megvalósítani. A fokozatos fejlődés során elérkeztünk odáig, hogy az a feszültség, mely demokráciánk egyéb téren felmutatott teljesítményei és a felsőoktatás között a mai napig fennállott, nem volt tovább tűrhető. Meg kell tehát valósítani a felsőoktatási reformot és ennek keretében a jogi oktatás reformját is.

A jogi oktatási reform keretében igyekeztünk kiküszöbölni azokat a hibákat, melyek a tanított tantárgyak megválogatásával voltak kapcsolatosak. Itt főleg hiányosságokat pótoltunk. Amint az igazságügyminiszter mondotta, lehetetlen a társadalom rendjét megszabni anélkül, hogy tisztában ne legyünk a társadalom fejlődésének törvényeivel és magával a társadalommal. Felvettük tehát a jogi oktatás tanrendjébe a szociológiát. De lehetetlen megérteni a társadalmi fejlődés törvényeit a társadalmi élet alapja, a gazdasági élet megismerése nélkül. Felvettük tehát az egyetemi tantervbe a gazdálkodás történetét és a gazdasági alapismereteket is. Az elkövetkező tanévben foglalkozni fogunk a többi népek jogrendszerével is. Elsősorban természetesen a minket környező államok jogrendszerét fogjuk ismertetni, melyeknek fejlődése azonos a miénkkel és melyek probléma-megoldási módjainak megismerése segítségünkre lehet saját feladataink megoldásánál.

Más tartalommal fogunk már ebben az évben tanítani közgazdaságtant, jogbölcseletet és politikát. Népi demokráciánk fejlődésének megfelelően más tartalma lesz a kereskedelmi jog helyébe lépő gazdasági jog című studiumnak is.

A jogi oktatás reformja fontos újítást hozott be azon a téren is, hogy a negyedik évfolyamban kettéválasztja a jogtudományi és közigazgatástudományi képzést. A negyedik évfolyam kettéválasztása gondoskodni kíván arról, hogy az eddigi helyzettel szemben a hallgatók komoly jogtudományi és közigazgatástudományi ismereteket szerezhessenek. Megváltozik ezen kívül a vizsgarendszer is. megszünik az alapvizsga, a szigorlatokat az egyes tanévek végén kell letenni.

Jogi oktatásunk reformja nemcsak hogy nem volna teljes, de már előre sikertelennek volna mondható, ha nem vizsgálnók felül az egyetemeken tanító tanárokat is. Azokat a tanárokat, akik a demokrácia ellenségeinek mutatkoztak, vagy akiknek multja bizonyíték arra, hogy a demokrácia felé tett egy-két esetleges lépésük nem lehetett őszinte, el fogjuk távolítani az egyetemekről és ezek a tanárok már ebben az évben nem fognak tanítani. Azok a tanárok pedig, akik eddig a demokráciával szemben passzívan viselkedtek, vegyék tudomásul, hogy kötelességük aktív magatartást tanusítani a demokrácia iránt, melynek igazsága nyilvánvaló és hozzá kell járulniok ahhoz, hogy a felnövő jogásznemzedék betölthesse a maga hivatását.

Minden értelmiségellenes él nélkül, tisztán annak a felismerése folytán, hogy diákságunk szociális összetétele nem felel meg a természetes fejlődésnek, továbbá, hogy az eddigi értelmiségképződés a maga zártkörűségében egészségtelen, már eddig is történtek intézkedések a diákság szociális összetételének megváltoztatására. Ilyen

volt az a rendelet, mely kétkézi dolgozó szülők gyermekei részére lehetővé teszi azt, hogy egyévi különleges tanulmányok elvégzése után egyetemi tanulmányok folytatására képesítő érettségit tehessenek. A közeljövőben új hivatal létesül a közoktatási minisztérium keretén belül, mely egységes kezelés alá veszi a diákjóléti és kollégiumi ügyek intézését. Ennek a hivatalnak is azt a célt kell szolgálnia, hogy a gazdaságilag még ma is gyengébb kétkézi dolgozók gyermekei fokozottabb mértékben kerülhessenek be az egyetemekre. A közoktatási kormányzat a maga részéről mindent meg fog tenni, hogy a diákság eddigi beállítottságát megváltoztassa, de ezen a téren komoly feladat vár a diákautonómiákra is. Feladat vár a diákautonómiákra azonban azon a téren is, hogy a közoktatási kormányzattal együttműködve rámutassanak azokra a hiányokra, amelyek a reform után is fennmaradnak és — amennyiben erre módjuk van — autonóm tevékenységük keretében pótolják is azokat. Feladatuk elsősorban a diákság világnézeti nevelése, de tanulásuk elmélyítése, új tanulmányi módszerek alkalmazása is, minden, ami elősegíti azt, hogy diákságunkból jó, demokratikus szakemberek kerüljenek ki.

A jogi oktatási reform csak kezdő lépés. Reméljük, hogy betölti hivatását és a reform a vele kapcsolatos intézkedésekkel együtt azt fogja eredményezni, hogy jogi karaink fellegvárai lesznek a haladásnak.

Dr. Benkő Gyula

A közigazgatási jogi oktatás reformja*

A jogi oktatás és továbbképzés kérdései természetszerűleg a legközelebbről érintik az egyetemi tanárokat. Én, mint a közigazgatási jog tanára, a közigazgatási tisztviselőknek a formálása és átképzése szempontjából vizsgálom a jogi oktatási reform kérdését. Örömmel állapíthatom meg azt, hogy a közlejövőben megjelenő reformrendelet a közigazgatási jog és általában *a közigazgatástudomány oktatásának az eddiginél szélesebb és megfelelőbb teret* fog biztosítani. Gyakorlatilag nézve ugyanis az eddigi tanulmányi rendet, évtizedeken keresztül az volt a helyzet, hogy a közigazgatási jognak még az általános része sem volt a hallgatókkal megfelelően megismertethető, egyszerűen azért, mert a közigazgatási jog előadása a negyedik, utolsó esztendőre esett, amikor már a hallgatók szinte mind a »mezei« jogászkodásra tértek át, hogy így birkózhassanak meg az egymásután leteendő szigorlatok tanulmányi és anyagi terheivel. Az 1946-os részleges reform már javította a helyzetet azzal, hogy a közigazgatási jog tanítását a harmadik évre helyezte át. De az igazán lényeges lépést a mostani rendelet teszi meg akkor, amikor a közigazgatási jognak a harmadik évben való lehallgatása után a negyedik évben *külön közigazgatástudományi osztályt* nyit meg az ilyenirányú specializálódást választók előtt és ennek tanrendjében kötelezővé teszi a pénzügyi jogon kívül a közigazgatási jog más szakrészeinek az előadását és az ezekből való vizsgázást is. Igaz ugyan, hogy a reform fokozatosan történő hatálybalépése következtében a közigazgatási képzésnek ez az új, igazán alapos rendszere csak két esztendő mulva fog átmenni az életbe, ez a fáziskülönbség azonban szépen áthidalható annak révén, hogy a kultuszminisztérium — mint már eddig is tette — ú. n. *kis- és mellékkollégiumok* keretében ad módot ezeknek a tárgyaknak az előadására a jelenlegi harmad- és negyedévesek számára is. Ilyen speciális kollégiumok tartására a jogi karok a professzorokon kívül az életben dolgozó, jeles tudású és demokratikus szellemű szakembereket értek fel és ezt a módszert fogják a most következő két tanévben is alkalmazni. Nagyon célszerű egyébként az új tanulmányi szabályzatnak az az előírása is, hogy a közigazgatástudományi képzést választó hallgatóknak ugyancsak kell — bár a jogtudományi képzést választóknál kisebb óraszámban — *gazdasági jogot* hallgatniok és így a leendő közigazgatási tisztviselők megfelelően tájékozódhatnak a gazdasági élet jogi problémái felől, amelyek megoldásában majd nekik is részt jut.

Áttérve a továbbképzés kérdésére, azt kívánom hangsúlyozni, hogy az igazságügyminisztériumi tanulmányi alosztály munkaprogrammjának végrehajtásával párhuzamosan *a közigazgatási tisztviselők intézményes továbbképzéséről is gondoskodni kell.* Közigazgatásunk megjavítása céljából szükség lenne mind a régi rendszerben is szolgált, mind a demokratikus kormányzat által alkalmazott tisztviselők tudásának növelésére. A régi tisztviselőknél inkább társadalomtudományi látókörük tágítására, míg az új tisztviselőknél alapos szakmai és ügyviteli ismeretek nyujtására kell a súlyt helyezni. Igazán jó közigazgatási tisztviselő csak az lehet, aki egyesíti magában a politikai és szakbeli tudást; tisztában van azzal, hogy az állam hatalmát gyakorolja a dolgozók érdekében és a kizsákmányolás rendszerét folytatni vagy visszaállítani igyekvőkkel szemben, de feladata nem csupán parancsok kiadása, hanem az is, hogy az életet fogható teljesítmények nyujtásával, konkrét eredmények elérésével alakítsa, mint a tervgazdálkodásnak, a nemzetgazdaság megerősítésének fontos tényezője. A továbbképzés egyes részletkérdései tekintetében utalhatok pl. arra, hogy nagyon kívánatos lenne megtanítani a tisztviselőket *a nép által érthető nyelven való fogalmazás* tudományára. Ez vonatkozik az általános jogszabályokra, amelyeknek a nyelvezete igen gyakran túl bonyolult, de áll a konkrét rendelkezésekre is, amelyeket nagyon sokszor úgy szövegeznek, hogy az emberek tanácstalanul állnak velük szemben, sőt, még jogászok sem tudnak eligazodni rajtuk. A másik dolog *a munka gazdaságos és rugalmas megszervezésére való készség fejlesztése*, ami különösen az adminisztratív és üzemi vezetőállásokban levők-

nél nélkülözhetetlen. Végül nem szabad megfeledkezni a közigazgatási tisztviselők továbbképzésének *erkölcsi momentumairól* sem. A kizárólag a közösség érdekeire tekintő, önzetlen gondolkodásnak a köztisztviselő vérébe kell átmennie. Az ebben a vonatkozásban netán még mutatkozó hibákat az egyes hivatalokon belül komoly önkritika és szigorú felügyelet gyakorlása útján, a megtévedő tisztviselők elleni határozott és kíméletnélküli fellépéssel kell megszüntetni. A tisztviselő legyen megvesztegethetetlen és hozzáférhetetlen, de ugyanakkor érintkezzék előzékenyen, minden régimódi fennhéjázás nélkül a felekkel, segítse és gyámolítsa azokat, akiknek arra szükségük van. Úgy vélem, hogy ezeknek a gondolatoknak a közigazgatási tisztviselők továbbképzése keretében való érvényesítése nagyjelentőségű hozzájárulást jelentene demokratikus intézményeink haladottabbakká, tökéletesebbekké tételéhez.

Dr. Martonyi János

A jogászképzésről*

a)

Az ügyvédjelölti, illetőleg az ennek megfelelő bírósági jegyzői tanulási idő talán a legfontosabb a jogász életében, mert ekkor ébred rá arra, hogy elméletben megismert jogszabályok a valóságban milyen módon nyernek alkalmazást.

A ma is hatályban lévő ügyvédi rendtartás 70. §-a szerint az ügyvédjelölti gyakorlat célja azoknak az elméleti és gyakorlati ismereteknek a megszerzése, amelyek az egységes ügyvédi és bírói vizsga letételéhez szükségesek.

Az ügyvédi rendtartás hivatkozott szakasza a mai helyzetre is érvényes. A második világháború és a felszabadulás óta azonban társadalmi és gazdasági életünkben olyan gyökeres változások mentek végbe, amelyek rányomták bélyegüket jogrendszerünkre, jogászainkra, az ügyvédekre és így, természetesen, az ügyvédjelöltekre és az ügyvédjelölti gyakorlatra is. Ma a jog fejlődésének és a forradalmi haladásnak korát éljük és ilyen időkben különösen fontos az ügyvédjelölti gyakorlat már csak abból a szempontból is, mert az egyetemi oktatás hiányait ennek a során lehet pótolni. A megvalósítandó általános tanügyi reform során jelentős változások készülnek az egyetemek jogi karának tanulmányi vizsgarendjében. Ezeknek a változásoknak célja, hogy új, demokratikus szellemű jogászok kerüljenek az igazságszolgáltatásba és közigazgatásba. Legalább 7—8 év telik el azonban addig, amíg a demokratikus szellemű egyetemre bekerült fiatal jogászból ügyvéd vagy bíró lesz. Ezt a 7—8 éves hézagot pedig át kell valamiképpen hidalni. Szinte önként adódik a megoldás, hogy a kormányzat azokkal a fiatal jogászokkal igyekezzék ezt az ürt betölteni, akiket 1—2 vagy 3 év választ el az ügyvédi-bírói vizsgától.

Ma a társadalom bonyolult kérdéseiben csak az a jogász tud eligazodni, aki alapos ideológiai felkészültséggel rendelkezik. Nincs ma már tudomány a dialektikus materializmus ismerete nélkül. Mi is ezzel az irányelvvel akarjuk szakunk tudományos kérdéseit vizsgálni, mert tudjuk, hogy ez az egyetlen tudományos elmélet, amely kiállta a világtörténelmi jelentőségű harcok próbáját. Ezért örömmel vettük az igazságügyi kormányzat ama tervét, hogy az egységes ügyvédi és bírói vizsgát szabályozó, jelenleg törvényjavaslattervezet stádiumában lévő új törvény kötelező magasabb fokú társadalomtudományi szemináriumot ír elő a joggyakorlati idő alatt.

Hogy azonban ez a szociológiai studium a jelöltek demokratikus átnevelése szempontjából sikeres legyen, szükségesnek látnók, azon szoros viszonyra való tekintettel, mely az ügyvédjelölt és a principálisa között fennáll, hogy párhuzamosan az ügyvédek részére is megfelelő társadalomtudományi szeminárium elvégzésére mód nyíljék. De szükség van erre az új jogászgeneráció eredményes demokratikus nevelése érdekében azért is, mert a jelölt legtöbbet a főnökétől tanul. A gyakorlati tudáson felül főnöke szellemét, politikai beállítottságát sokszor akaratlanul is magáévá teszi. Fontos azonban még az ügyvédek demokratizálása a jelöltek életszínvonalának emelése érdekében is. Bízunk abban, ha az ügyvédek demokratikus szellemben való átnevelése eredménnyel jár, a jelöltek kényszerhelyzetének kihasználása nagymértékben megszűnik és szociális helyzetük javulni fog.

Az egyetemes jogászképzés szempontjából a legmelegebben tudjuk csak üdvözölni azt a tervezetet, amelyik kötelezőleg előírja, hogy mindazok, akik ügyvédjelöltként szerzik meg háromféves joggyakorlatukat, e 3 évből 6 hónapot bíróságnál töltsenek és megfordítva. Ennek gyakorlati megvalósításánál azonban figyelembe kell venni az ügyvédjelöltek exisztenciális érdekeit: e gyakorlatnak az ügyvédjelölti idő végén történő beiktatása ugyanis az ügyvédjelöltet pozíciójából kiemeli és pályájának esetleges törését jelenti. Ezért e gyakorlati idő, lehetőleg az ügyvédjelölti gyakorlat elején legyen letöltendő és ne legyen kötelező a joggyakorlat túlnyomó részét már letöltöttekre.

Ma az ügyvédjelöltek száma Magyarországon kb. 500. Az őket foglalkoztatni tudó ügyvédek száma pedig korlátozódott és még nagyobb arányban korlátozódni fog. Minthogy a demokrácia szempontjából elsőrendű fontosságú a képzett bírói és ügyvédi vizsgával rendelkező fiatal jogászgeneráció képzése, — márpedig ehhez bíróság vagy ügyvédjelölti gyakorlat szükséges — ki kell küszöbölnünk azt a veszélyt, amely az üj. bejegyzési lehetőségét az ügyvédi praxis csökkenése miatt fenyegeti. Ezért célszerű volna az ügyvédi rendtartás olyan értelmű reformja, amely lehetővé tenné, hogy a közigazgatás és általában a közszektorban működő jogászi munkát végzők, bizonyos számú érdemleges jogi munkában eltöltött év igazolása után, bírói és ügyvédi vizsgára legyenek bocsáthatók.

Örömmel közölhetem, hogy az ügyvédjelölti aktuális kérdések az Ügyvédi Kamara mai demo-

kratikus vezetőségénél méltányos meghallgatásra találtak és lehetővé vált az ügyvédjelölti érdekképviseleti szerv megalakulása, amelynek képviseletében tettem meg észrevételeteimet a jogász illetőleg ügyvédjelölt oktatás kérdéséhez. Törekvésünk továbbra is az lesz, hogy azokat a szempontokat és elveket, melyeket a mai értekezlet felvetett, magunk és demokráciánk érdekében maradéktalanul meg is valósítsuk.

Dr. Aczél György
ügyvédjelölt

b)

Általában az emberek 18 éves életkorukban kezdik meg egyetemi tanulmányaikat. A felszabadulás után lehetővé vált, hogy azok a munkás- és parasztszármazású felnőtt dolgozók is beiratkozzanak az egyetemre, akiknek eddig anyagi vagy politikai hátrányuk miatt nem volt módjuk jogi tanulmányokat folytatni.

Én ennek az utóbbi csoportnak nevében beszélek. Mi, munkás-jogászok, a jog tanulásában nem öncélt, hanem eszközt látunk. Eszközt arra, hogy a jog területére, az eddig hermetikusan, paragrafusok által elzárt világba is behatoljon a munkásosztály. Ahogy a tudomány más ágain, úgy a jogtudomány területén is *szűnjék meg a vagyonos osztály kiváltsága, szűnjék meg abból a szempontból is, hogy a jogszabályok a vagyonos osztály érdekei szerint alkalmazhatók.*

Bízunk abban, hogy a demokratikus államhatalom az ehhez szükséges jogszabályokat meg fogja alkotni.

A jogásztársadalom eddigi összetétele nem volt helyes. Mint a többi egyetemi hallgatók között, úgy a joghallgatók között is elenyészően csekély számú volt a munkás- és parasztszármazású hallgatók száma.

Mikor a felszabadulást követően a Pázmány Péter Tudományegyetemen megindult az esti munkástanfolyam, az úgynevezett rendes képesítésűek kétkedve fogadták. Nem hitték, hogy majd komoly jogi tudást szerezhetnek vasmunkások, villamoskalauzok, rendőrök, akik egyrészt egész napon át mással vannak elfoglalva, másrészt nincs meg a kellő középiskolai előképzettségük.

Azonban: a munkásosztály legjobb fiait küldte az egyetemre. Áldozatot hozott a munkásosztály, amikor a más területen is jól felhasználható fiait egyetemre küldte, de áldozatot vállaltak a hallgatók is, amikor egész napi komoly munka után, főleg kezdetben, fűtetlen, ablak nélküli tanteremben kezdték meg a tanulást.

Nem panasz ez részünkről. Hiszen örömmel jöttünk pótolni azt, amit eddig anyagi vagy politikai helyzetünk miatt nem volt módunkban megtanulni. Maguk a professzoraink is kétkedve fogadták a kezdeményezést. Azonban a tanulmányok, vizsgák eredményei meggyőzték őket arról, hogy itt jól felkészült, komolyan tanuló hallgatókkal kell számolniok.

Hadd mondjak néhány számot arról, hányan indultunk neki ennek a tanfolyamnak, hányan tudtunk tovább jutni, míg jelentős számú hallgató közülünk nem bírta anyagilag, mert az a néhány túlóra vagy kevés különmunka, ami helyett előadásokat hallgatott, hiányzott a család megélhetéséhez.

1945-ben 440 hallgató iratkozott be, köztük nagyszámú nő, akik közül első évben vizsgára jelentkezett 220, második évben 120 hallgató, akik evvel be is fejezték a kétéves tanfolyamot, mely tanfolyam képesítő oklevele közigazgatási pályákon jogi képesítésű állások elnyerésére jogosít.

Annak bizonyítására, hogy a munkás-hallgatókban mennyire élt a tanulási vágy, mi sem jellemzőbb, mint az, hogy nem elégedtek meg a kétéves tanfolyam elvégzésével, hanem közülünk 72-en egyetemi alapvizsgákra jelentkeztek és ezek közül 68-an ma már a harmadik alapvizsga előtt állanak. Ugyanez az arány a munkásegyetem második és egyben utolsó évfolyamában is.

Ha összehasonlítjuk az alapvizsgák eredményeit a rendes hallgatók eredményeivel, a mi javunkra mutat rá a statisztika. Látszik ebből a munkásosztály fejlett önkritikája: csak azok jelentkeztek vizsgára, akik annak letételére képesnek érezték magukat.

Azt mondta Hajdu Gyula tegnapi előadásában, hogy a népi demokratikus állam hatalmi szervezet a dolgozók érdekeinek a biztosítására és az elnyomás megakadályozására. Biztosíthatok mindenkit, hogy azok a munkások, akik az államapparátusban dolgoznak, vezérfonalnak tekintik ezt a mondást.

Felhívom az igazságügyi kormányzat figyelmét erre a kis pionir rétegre, hogy vegyen minket számításba akkor, amikor a demokratikus jogásztanpótlás szükségessége mutatkozik.

Vállaltuk a pionirsággal járó nehézségeket abban a biztos tudatban, hogy a munkásifjak a gazdasági és politikai életben elfoglalt súlyuknak megfelelően fognak beiratkozni egyetemi hallgatónak, hogy a munkásosztály érdekében jogi síkon dolgozzanak a szocialista építés szolgálatában.

Ingusz János
joghallgató

c)

Az a megállapítás, hogy a társadalom és a jog elszakadt egymástól, a jog és a jogrendszer fejlődése lemaradt a társadalom fejlődésétől, hogy igen sokan meghamisítva értékelték a társadalom és a jog viszonyát, fokozott mértékben áll az egyetemi oktatásra.

A mai magyar jogi oktatás individualis, magánjogias szemléletre nevel. Azokra az igényekre épül, melyeket a joggal és a jogásszal szemben a tőkés társadalmi és termelési rend támaszt. Sok a tételes jog csupasz ismertetése. Nem a jogszabályok lényegének és értelmének megértetése, illetve egyáltalán a jogi gondolkozásra való nevelés a cél. Sokat foglalkozunk a társadalomtól elvonatkoztatott normatikus, etiológus stb. szemléletekkel. Ugyanakkor semmit sem hallunk arról, hogy mi a jog társadalmi funkciója, hogyan lehet a jog fegyver — ahogyan Hajdu Gyula részletesen

kifejtette — a szocializmust építő népi demokráciák fejlődése folyamán.

Mi, haladó joghallgatók, éreztük az egyetemi oktatás hiányait és próbáltunk a magunk módján megoldást keresni a problémákra. Emiatt bizonyos értelemben oppozícióba is kerültünk az egyetemmel szemben. Ellennevelést, demokratikus nevelést kellett adnunk a népi kollégiumokban, a MEFESz kari szakköreiben és tanulóköreiben. Természetesen ez a megoldás nem lehetett teljes értékű és semmiképpen nem lehet végleges. 1948-ban már nyugodtan követelhetjük a szociológia és a politikai gazdaságtan alapvető tantárgyakként való tanítását, a különféle tudományágak haladó szellemű oktatását. Ezzel kapcsolatban kérjük a kultuszminisztériumot, hogy haladószellemű könyvek és jegyzetek olcsó kiadásával biztosítsa a joghallgatók tanulmányi igényeit. Ugyanakkor határozottan igényeljük, hogy világnézeti tárgyakban csak olyan professzorok oktassanak bennünket, akik a munkásosztály ideológiája, a marxizmus-leninizmus tanai alapján állnak.

Hogy az ifjúság az új, megreformált egyetem tananyagát elfogadja és magáénak vallja, ennek biztosítására mi is résztveszünk az egyetemi felvételi vizsgákban és a szelekció kérdéseibe a magunk szempontjai szerint beleszólunk. Ezzel kapcsolatban ki akarok még térni az úgynevezett »mezei hallgatás« problémájára, melyet az eddigi előadók és hozzászólók nem említettek. Ezt fokozatosan fel kell számolni, hogy ezzel is elzárjuk azokat a hallgatókat az egyetemi studiumoktól, akik Szabó Imre fogalmazása szerint a negatív szelekció folytán kerültek az egyetemre. A »mezeizés« felszámolásának első lépése lehet már ezidén a kötelező szemináriumi munkálkodás és a kötelező kollokviumok követelése.

Eddig a MEFESz kari csoportja a hallgatóknak főleg szociális megsegítésén dolgozott, most azonban már politikai szerv és nevelői intézmény is leszünk, hogy ezzel is elősegítsük a magunk oldaláról az új, öntudatosan demokratikus jogászértelmiség megteremtését.

Mohácsy László
joghallgató

A Magyar Jogász Szövetség szervezete*

Úgy érzem, sohasem állottam még könnyebb feladat előtt, mint most, amikor a Magyar Jogász Szövetség megalakulásáról kell bejelentést tennem. Azt hiszem szerénytelenség nélkül állapíthatjuk meg, hogy a Magyar Jogász Szövetség bemutatkozása voltaképpen már megtörtént. E vándorgyűlés sikeréből, az itt elhangzottakból pontos képet alkothatunk, a Szövetség előtt álló hatalmas feladatokról, de egyúttal láthatjuk azt is, hogy a Szövetség és egyedül ez a Szövetség lesz képes megbirkózni azokkal a problémákkal, amelyeket népi demokráciánk rótt reánk és amelyeket mi önként és szívesen vállaltunk. A marxistákat a más világnézetet valló személyektől elsősorban az különbözteti meg, hogy a jelenségeket nem elszigetelve, nyugvó állapotban, hanem fejlődésükben vizsgálják. Ezért szükséges azokról az előzményekről, okokról és úgyszólván kényszerítő körülményekről szólni, amelyek szükségessé tették e Szövetség életrehívását és működésének biztosítását.

A felszabadulás idején a magyar jogászokat nemcsak ideológiai, hanem szervezeti zűrzavar is jellemezte. A régi egyesületek és szervezetek túlnyomó részben nem voltak alkalmasak arra, hogy azokban a jogászság demokratikus működést fejtsen ki. Megváltozott az alapépítmény, a gazdasági és társadalmi rend, a Horthy-fasizmus útjáról a népi demokrácia építésének útjára léptünk és így a szükség új szervezetek létesítésére késztetett, miközben a meg nem felelő szervezetek elhaltak, hogy helyükbe új és életképes tömörülések lépjenek. Ugyanekkor a jogászság megmaradt régi szervezeteinek új gazdasági, szellemi és személyi tartalommal megtelve kellett volna teljesíteni feladatukat az idők változása során.

Meg kell azonban állapítanunk, hogy ez a fejlődés rendkívül vérszegény módon és nem kielégítő ütemben történt. A felszabadulás előtti számtalan jogászszervezet nagy része ma is, bár kisebb és egyre csökkenő mértékben, még mindig működést fejt ki. A még létező egyesületek közül csak az alábbiakat kívánom felsorolni: Magyar Jogászegylet, Dunai Jogászok, Országos Ügyvédszövetség, Országos Ügyvéd Liga, Független Ügyvédek Társasága, Ügyvédek Reformszövetsége, Ügyvédek Nemzeti Liberális Pártja, Szabad Ügyvédek Pártja, Budai Ügyvédek Egyesülete, Bűnügyi Védők Egyesülete, Országos Bírói és Ügyészi Egyesület és számtalan más, kisebb-nagyobb egyesület. A felszabadulásig e szervezetekben a demokratikus jogászságnak komoly szerepe nem volt. Sajnos ezen a vonalon a felszabadulást közvetlenül követő idők sem hoztak jelentős változást. Demokratikusan gondolkozó jogászaink igyekeztek elhelyezkedni a különböző egyesületekben, azonban nem álltak rendelkezésre a demokratikus jogászság olyan nagyszámú káderei, hogy átvehették volna az irányítást az összes ilyen egyesületben. Igy az történt, hogy azok a jogászaink, akik jó demokratáknak bizonyultak, kénytelenek voltak több különböző ilyen egyesületben szerepet vállalni és természetes, hogy amúgy is óriási elfoglaltságuk mellett ezt a feladatukat teljes erővel ellátni nem tudták. Igy merült fel az a kívánság, hogy megalakuljon végre a magyar jogászságnak az a szervezete, amelyben tökéletesen biztosítható a népi demokrácia követelte eszmék megvalósulása és amely irányítani, vezetni hivatott és alkalmas a magyar jogászélet úgyszólván minden ágazatában. Ugyanilyen szükség hívta életre a Magyar Jogászok Szabad Szakszervezetét is, amely azonban a rendelkezésére állott idő alatt az előbb vázolt feladatokat megoldani nem volt képes. A szakszervezetek üzemi szervezésére való áttérés folytán a Szakszervezeti Tanács

a Jogász Szakszervezet feloszlását kívánta, helyébe tehát most olyan szervezetet kell létesíteni, amely egyrészt megoldja a szakszervezet által végzett összes feladatokat, másrészt kielégíti a népi demokráciánk haladása során felmerülő új igényeket és kívánságokat. Ilyen szervezet kell, hogy legyen az új szövetségünk.

A Magyar Jogász Szövetség elsősorban szakmai, társadalmi és tudományos szervezet lesz, de állandó figyelemmel kíséri tagjainak, a magyar jogászoknak gazdasági érdekeit is, hogy ilymódon e rétegnek hű és megbízható, tekintélyes és erős érdekképviseletévé váljék.

A Szövetség feladatai nagy vonásokban az alábbiak:

1. A jogásztömegek társadalmi síkon való összefogása, számbavétele, hogy ilymódon komoly segítséget nyujtsunk a népi demokráciánkban felmerülő jogászszükséglet kielégítéséhez és a célszerű munkaerőgazdálkodáshoz.

2. A tudományos munka társadalmi úton történő megszervezése. Kiváló jogtudósok előadásainak és jogtudományi ankétoknak a rendezése. A jogászságot érintő tudományos kérdések állandó felszínen tartása és megbeszélése. Haladó jogszabályok társadalmi úton való előkészítése.

3. A szaksajtó irányítása és fejlesztése. Szakkiadványok szerkesztése és kiadása.

4. A külföld haladó jogászaival való kapcsolatok kiépítése és ápolása. Részvétel a külföldi kongresszusokon és a nemzetközi kulturális és jogászbizottságok munkájában.

5. Tudományos ösztöndíjak kitűzése, javaslattétel azok odaítélésében, pályatételek, jutalmak alapítása, a munkásjogászok állandó és szervezett támogatása tudományos és gazdasági vonalon.

6. A népi demokrácia jogi problémáinak társadalmi úton való megvitatása és javaslatok tétele. Részvétel az egyetemek és tudományos intézetek munkájában.

7. Továbbképző tanfolyamok rendezése a szakjogászok, az igazságszolgáltatásban résztvevő laikus elemek, valamint az egyetemi hallgatók és elsősorban a munkás-jogász tanfolyamok hallgatói részére.

8. A jogászok felvértezése a népi demokrácia ideológiájával és e célból sajtótermékek kiadása, előadások rendezése, szemináriumi oktatás megszervezése.

9. A jogászok gazdasági képzésének előmozdítása.

10. Közreműködés a jogászságot érintő rendeletek megalkotásában és

11. Nem utolsó sorban a jogászok gazdasági érdekvédelme és érdekképviselete.

»Ez a mi munkánk és nem is kevés«. Elvégzéséhez szükség van minden rendelkezésre álló jogászi erő összefogására, megszervezésére és felhasználására. A régi egyesületeket be kell olvasztani ebbe az új egyesületbe. Az új szervezetben minden tisztességesen gondolkozó, demokratikusan érző jogásznak helye, megbecsülése és munkalehetősége biztosítva van, tekintet nélkül politikai pártállására. Úgy érezzük, hogy ez az egyesület a jogászság régi igényét elégíti ki.

Az utóbbi időben a jogászok között ismét bizonyos jelei mutatkoznak a csüggedésnek, lehangoltságnak és félelemnek. Nem kevés jogászban merült fel a kérdés ma, mi lesz a mi sorsunk holnap, lesz-e helyünk a népi demokrácia új fejlődési szakaszában, vagyis magyarán mondva lesz-e miből élnünk. Ezeknek azt felelhetjük, hogy a Magyar Dolgozók Pártja kilátásba helyezte a Magyar Jogász Szövetségnek teljes erővel való támogatását. Ha a Magyar Dolgozók Pártja, a magyar népi demokrácia ilyen érdeklődést mutat a magyar jogászság iránt, ha a magyar jogászságnak olyan keretek közt van alkalma vándorgyűlést tartani, mint amilyen ez a hévízi gyűlés, ha a magyar sajtó, — valljuk be — talán sokszor még nem is egészen megérdemelt elismerés hangján beszél a magyar jogászokról, ügyvédekről, ez mind arra mutat, hogy népi demokráciánk a magyar jogászságnak fokozott jelentőséget és fontosságot tulajdonít, értéket lát benne, amelyet nem elsorvasztani, hanem fejleszteni, kivirágoztatni akar.

A napokban elhalt nagy szovjet társadalomtudós és politikus, *Zsdánov* örökszép mondása szerint ma nem azok vagyunk akik tegnap voltunk és holnap nem azok leszünk, akik ma vagyunk. A marxisták tudatában vannak a fejlődés törvényeinek. A marxisták megtanulták azt, hogy minden korszakot az elhaló és fejlődő erők örökös küzdelme jellemez. A marxista-leninistáknak világnézetükből folyó kötelességük, hogy a haldokló erőket pusztulni, a fejlődő erőket kiterebélyesedni segítsék. Képtelenség tehát feltételezni azt, hogy a marxista jogászok vezetői ennyi erőt, időt és energiát pazarolnának a magyar jogélet problémáira akkor, ha nem tudnák, hogy nem haldokló, hanem fejlődő, növekedő erővel számolhatnak. Úgy van, ahogy Feri Sándor mondotta: népi demokráciánkban a demokratikusan gondolkozó jogászságnak eddig még soha nem látott gazdasági és tudományos lehetőségei nyiltak meg.

A Magyar Jogász Szövetség alakuló közgyűlését ünnepélyes keretek között ez év novemberéig meg fogjuk tartani. Kérem a Vándorgyűlést, mondja ki egyöntetüleg, hogy helyesli a Magyar Jogász Szövetség megalakítását és kivétel nélkül csatlakozik a szövetség tagjai sorába. Mondja ki elsősorban a tisztelt Vándorgyűlés, hogy a még működő jogász egyesületek örömmel csatlakoznak a megalakuló új szövetséghez és küldjék ki megbízottaikat a csatlakozás technikai részleteinek megbeszélésére. Ha a jog fegyver, éspedig erős fegyver a népi demokrácia védelmére, a megalakuló új Jogász Szövetség e fegyver hordozója és alkalmazója lesz a népi demokráciánknak a szocializmus megvalósításáért vívott hatalmas harcában. Ehhez a harchoz kívánok sok sikert a t. Vándorgyűlésnek és a megalakuló Magyar Jogász Szövetségnek.

Dr. Kovács István

A Magyar Jogász Szövetség és a jogtudomány fejlesztése*

A Magyar Jogász Szövetség célja, hogy működésében résztvegyen mindenki, aki hajlandó a jogi kérdések megoldásában — a jogi élet bármely területén — a népi demokrácia szellemében közreműködni. Ebben a munkában való részvételre hívom mindazokat, akik valóban a demokrácia jogszolgáltatásában, jogának művelésében munkájukkal részt kívánnak venni.

A Magyar Jogász Szövetség megalakításával kapcsolatban az első kérdés, ami felmerül az, hogy a Szövetség megalakítása előtt volt-e szervezett jogászélet Magyarországon és szükséges-e a Jogász Szövetség megalakítása.

Jelenleg szervezett jogászélet Magyarországon nincs. Az egyes részletkérdések megoldására alakult külön egyesületek, az egyesületeken kívül létrehozott sporadikus ankétok, megkezdett, de folytatás nélkül hagyott aktívák nyilvánvalóan elégtelenek.

Az egyes jogászegyesületek rendkívül szűkreszabott köre exkluzív, sokszor a néptől idegen jogászi működésnek volt a kerete, vagy egyenesen egyes emberek érvényesülésének fedőszerve.

Az egységes szövetséget meg kell teremteni, mert az erők egységesítése jelentheti egyedül csak a jogászok autoritív fellépését, valamennyi jogászra érvényes szempontok érvényesülését, az egyéni érdekek helyett az egyéni érdekeket is magábafoglaló közérdek biztosítását és a jogászi célok eléréséhez nélkülözhetetlen jó munkamegosztást.

Eddig hiányzott a jogászi tömegszervezet típusa. Egyedül a Jogászszakszervezet létesítése igyekezett alapot teremteni az ilyen tömegszervezet felépítéséhez. Kétségtelen, hogy amig pl. a mérnököknek és orvosoknak tekintet nélkül arra, hogy magánalkalmazásban, közalkalmazásban, vagy alkalmazáson kívül működnek, többek között tudományos célok elérésére is, egységes szervezetük létesült, addig a jogászságnál — nyilvánvalóan mélyebb okoknál fogva is — ez hiányzott. A jogászok között élesebb válaszvonal volt a bíró és ügyvéd, a vállalati alkalmazott és közjegyző között, mint bármilyen magánalkalmazásban vagy közalkalmazásban álló orvos között. Ennek politikai oka van. Azok a jogászok, akik a régi rezsím szempontjából megbízhatók voltak, általában közalkalmazásban álltak. Hiszen jog- vagy államtudományi doktorátus kellett az állami és közületi állások nagy részének betöltéséhez és ez alól hosszú ideig még az önkormányzati igazgatáshoz tartozó műszaki, valamint mezőgazdasági állások sem szolgáltak kivételül. Természetesen, a közalkalmazás körébe nem jutottak azok a jogászok, akik akár politikai felfogásuk, akár szociális származásuk miatt megbízhatatlannak látszottak. Ez az elkülönülés végigvonul a divergáló jogászszervezeteken is.

Ha így az egységes Jogász Szövetség megalkotása feltétlenül szükségesnek látszik, joggal vethetné fel valaki a kérdést, miért csak most alkotjuk meg és miért nem alkottuk meg jóval hamarabb, már a felszabadulás után. A válasz egyszerű: hamarabb nem lettünk volna képesek létrehozni. Kérdezem: ha 1945. vagy 1946. évben hirdettünk volna Hévízre jogászgyűlést, elértük volna-e, hogy az értekezlet harmadik napján közel 1.000 jogász hallgassa fejtegetéseinket, vegyen rész tárgyalásainkban és puszta megjelenésével is tanuságot tegyen a népi demokrácia jelene és jövője mellett? Nyilvánvalóan nem. El kellett érkeznie annak az időnek, ami hazánkban a társadalom fejlődésének, a politikai erőviszonyok kialakulásának egy olyan pontját jelenti, amikor jogászaink maguk is helyesnek, maguk is szükségesnek és elódázhatatlannak tartják a szocializmus felé haladó államban az egységes szövetség létrehozását.

Közelebbről felszólalásomnak tárgya az, hogy a most már vitatlanul szükséges Jogász Szövetség, és a jogtudománynak mint a társadalomtudomány egyik ágának művelése, szervezeti szempontból hogyan függ össze.

A jogtudomány művelése szempontjából lényegében ugyanazokat a kérdéseket vethetem fel, amit a Jogász Szövetség szükségessége tekintetében hangoztattam.

Volt-e szervezett jogtudományi munka Magyarországon? Nyilvánvalóan nem. Természetesen számos jogi könyv jelent meg évszázadok óta, kitűnő munkák is láttak napvilágot. A szaktudományok egyes ágában pl. a magánjogban koruk tudományos fejlettségéhez és társadalmi berendezkedéséhez képest egyes szerzők igen magas nívót értek el. De szervezett jogtudományi munka teljesen hiányzott. Ennek okát három tényezőben vélem fellelni: hiányzott általában a tudományos életben az építő tervszerűség, hiányzott a jogtudomány területén az elméletnek és a gyakorlati problémáknak szükséges összekapcsolása és végül jogtudományunk exkluzív jellegű volt, csak a kevés beavatottakhoz szólt.

Meg kell tehát szüntetnünk jogtudományi kutatásaink terén e szembeötlő kaotikus állapotot. Elgondolásunk az, hogy a Jogász Szövetségnek kell egy tudományos szakosztályának lenni, amelyen belül a jogágazatok szerint meg fogják találni helyüket a magánjog, közjog, stb. kutatói.

A csoportok munkáját a csoportban dolgozó jogászoknak tervszerűvé kell tenni. A csoport tagjai egymás közötti vita alapján megállapítják a munkatervüket és ezután a legszélesebb jogásztömegek bevonásával igyekeznek azt megvalósítani. Tehát nem arról van szó, hogy valami felülről oktroált terv végrehajtását kiosztott szerepekkel akarjuk elérni, hanem a magyar állam egyéb problémáiba beilleszkedve, maguk a csoportok készítik el megfelelő előadók kijelölése mellett a munkatervüket és a munka megvalósításában egyrészt résztvesz mindenki, aki akar és tehetsége van hozzá, de másrészt a csoport felelős vezetői gondoskodnak arról, legyenek olyanok, akik a tervet végrehajtják.

A terv készítésénél és végrehajtásánál fokozottan ügyelni kell a csoportoknak arra, hogy munkájuk ne váljék üres tudományos játékká, hanem a valóság által követelt tervet készítsék el. A végrehajtás pedig ennek megfelelő legyen. Ellenkezőjére elég példát láttunk. Részletes ismer-

tetés nélkül elég, ha hivatkozom jogelméleti irodalmunkban kb. 10 évvel ezelőtt lezajlott emlékezetes vitára. Két professzor, — mindkettő a filozófiai idealizmus talaján állva — részleteiben sokszor sziporkázó, de végtelen vitát folytatott atekintetben, hogy a jogtudományt valóban normatív tudománynak kell-e felfogni és ki lehet-e belőle zárni a szociológiai tényezőket.

A vitatkozók egyike annak az elméletnek volt a híve, amely a jogintézmények lépcsőzetes felépítését hirdette és valamennyi jogintézmény definitív alapjául egy meghatározhatatlan, de feltétlenül elfogadott alapformát tartott. Nem nehéz felismerni ebben az alapnormában azt, amit egyesek Istennek neveznek, mások őserőnek, világléleknek vagy hasonlónak. Azok, akik támadják és tagadják a materializmus filozófiai szerepét, egymással való vitáikban is csak olyan álláspontra jutottak el, amely ellenőrizhetetlen elméletekkel megfertőzi a tudományos gondolkodást és elszakítja attól, amelyen épülnie kell, az anyagi valóságtól.

A jogtudomány nélkülözi nálunk a tömegek részvételét. A Magyar Jogász Szövetség tudományos szempontból is tömegszervezet lesz és igyekszik minél több embert e munkában való részvételre rábírni. Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy nem fognak az emberek tízezrei tudományos jogi cikkeket írni, de minél több jogásznak a munkába való bevonásával el fogjuk érni azt, hogy jogi vitáinkat ezrek és ezrek fogják olvasni, meghallgatni és építő módon kritizálni. A Jogász Szövetségnek a munka végzése során részt kell venni jogászkáderek nevelésében, figyelemmel kell kísérni a főiskolára bekerülő ifjút, munkáját segítenie kell, bele kell szólnia a tudományos munka fejlesztése céljából szükséges külföldi ösztöndíjak kiutalásába, biztosítani kell befolyását a szaksajtó tekintetében.

A Jogász Szövetség szélesre kívánja tárni kapuit. Mi elhisszük, hogy azok, akik ennél a Szövetségnél munkára jelentkeznek, készek arra, hogy a népi demokráciát szolgálják. Persze, ez a bizalom utoljára a jelentkezéskor szól és a jelentkezés után az ebből rejlő ígéretet be kell váltaniok. Ehhez elengedhetetlenül szükséges, hogy jogászaink a marxista-leninista ideológiában jártasak legyenek és mind behatóbban foglalkozzanak a történelmi és dialektikus materializmussal. Ha nézzük ennek az országnak a fejlődését a felszabadulás után, ha nézzük a pártok működését és az eredmények kiharcolását, senki előtt sem lehet vitás, hogy a magyar államnak alkotó ideológiája a marxizmus-leninizmus és az alkotásból önmagát zárja ki az, aki nem igyekszik mindjobban elsajátítani.

A tudomány tervszerűsítésével kapcsolatban mindinkább és mind többször felvetik a tudomány szabadságának kérdését. A véleményem az, hogy a kérdés felvetése jogos, mert mindaz, amit mi akarunk, valóban érinti a tudomány szabadságát: olyan szabaddá teszi a tudományt, amilyen szabad a kapitalista rendszerben soha nem volt és nem is lehetett. A magyar nép a magyar állam alapjait jól lerakta. Megteremtette sajátmaga számára a földreformmal, a stabilizációval, a bankok és nagyipari vállalatok államosításával a népi demokrácia gazdasági alapjait és elindult komoly léptekkel a szocializmus útján. Az állam pedig, már a burzsoá elemek jelenléte ellenére is mindinkább a nép állama. Ebben az államban az emberek szabadsága nem 7 vagy 8 ezer embernek gátlásnélküli szabadossága, hanem 7 vagy 8 millió embernek valódi szabadsága. Nem 70 vagy 80 ember, sőt nem is 70 vagy 80.000 ember szabja meg azt, hogy mit kíván a tudománytól, hanem 7 vagy 8 millió ember együttes érdeke szabja meg a tudomány haladásának irányát. Ez pedig nem a szabadság korlátozása, hanem a tudomány korlátainak lerombolása és a tudomány szabadságának biztosítása. A tudomány felszabadítását csak a tömegek bevonásával lehet elérni. A tudomány közreműködik a tömeg felszabadításánál és a tömegek felszabadítják a tudományt osztálykorlátaiból. A jogtudománynak is a maguk szabadságáért küzdő tömegek politikai eszközévé kell válni és szabadságharcot kell hirdetni a tudományon belül is a reakciós elméletek minden fajtája, a fideizmus és szolipszizmus ellen.

Ha ilyen tudományt művelünk, kérdés: nem politizálunk-e a tudományban. Nyilvánvalóan politizálunk. De nem volt még a világon olyan jogtudomány, amely ne politikai tudomány lett volna. Aki tagadja, hogy a jogtudomány politikai tudomány, az végeredményben a multat kívánja konzerválni a tudományban és nem akarja a tudományt a szabadság szellemében továbbfejleszteni. Ha megállapítjuk azt, hogy gazdasági berendezkedésünk a felszabadulás óta teljesen megváltozott, akkor meg kell állapítanunk azt is, hogy ennek következtében jogrendszerünk elavult, tehát alapvető módon kell megváltoztatni egész jogrendszerünket. Ez a megállapítás kétségtelenül politikai megállapítás. Ennek a valóságon felépülő, haladó és így helyes politikának a tagadása az, ha valaki nem veszi észre, hogy a jogszabályoknak alapul szolgáló tények megváltoztak, vagy észrevevén azt, mégis szándékosan gátolni kívánja, hogy ennek a ténynek a következtetéseit a jogszabályok alkotásában és a jogtudományban levonjuk. Politizál az, aki például a jogszabályok döntő megváltoztatását szükségtelennek tartotta és ehelyett az összes alapkérdések változatlanul hagyása mellett figyelmet elterelő részletreformokat javasolt. Politizált, mert harcolt a mai gazdasági berendezéssel ellentétes régi jogi berendezkedés fenntartásáért és ezzel az új gazdasági berendezkedés rombolásáért.

Mi a tudományt valóban szabaddá akarjuk tenni mindenkivel szemben, aki ellensége a haladásnak és szabaddá akarjuk tenni mindenki részére, aki a haladás erőinek munkása.

Szabaddá kívánjuk tenni a klerikális áltudománnyal, az álobjektivitással, a természetfeletti miszticizmussal szemben. Ebből a munkából nem akarjuk kizárni az elmúlt idők jogtudósait sem. Rajtuk áll: felismervén a helyes utat, kritikát gyakorolnak-e multbeli tudományos munkájukkal szemben és új utakon keresik-e, a nép érdekeinek

útján, az igazságot, vagy pedig elsüllyednek a multtal együtt.

A Magyar Jogász Szövetség a jogászság haladó erőinek összefogása. Cél: a magyar nép érdekeinek biztosítása a jogászság és a jogtudomány eszközeivel. Sorainkba várjuk a haladás minden képviselőjét.

Dr. Szebenyi Endre

A Magyar Jogász Szövetség és a Magyar Jogászegylet*

A Magyar Jogász Szövetség megalakulásának érdekesen vázolt és a hallgatóság részéről lelkesedéssel fogadott tervének szempontjából talán nem felesleges, ha a Magyar Jogászegyletnek a demokrácia kívánalmai szerint érdemekben dús működésére egy rövid pillantást vetek, mint magánember, aki azonban egyben a Magyar Jogászegylet ügyeit is némileg ismeri.

A Magyar Jogászegylet az alkalmazott jogtudomány szervezete, amely a haladásért és a magyar jogi kultúra szociális fejlődéséért küzdött hét évtizeden át. Többszázra menő kiadványai könyvtárt töltenek meg és annyira ismertek, hogy ezeket még csak megemlíteni sem szükséges. Nem felesleges-e, ha a mult század végén és e század elején az akkori hivatalos körök véleményével szemben elhangzó előadások közül a házasságon kívül született gyermek, a sztrájkjog, az általános választójog, az esküdtbíráskodás, a kollektív munkaszerződés témakörébe tartozó és a mostoha sorsban levő osztályok érdekében szóló jogászegyleti előadásokra emlékeztetek? Vagy emlékeztessek-e a Jogászegylet egykori elnökének, Vavrik Bélának 1904-ben megtartott közgyűlési beszédére, amelyben éppen a szociológiai alapok hiányát kérte számon jogászainktól, amint ez a mostani előadásokon is elhangzott: »A társadalomtudományok — hirdette Vavrik Béla — a jogászi műveltségnek oly nélkülözhetetlen kiegészítő részei, hogy nélkülük a jogélet számos fontos jelensége meg sem érthető s amelyek nemcsak a büntető, hanem a magánjogban is a gyakorlati kérdések helyes megoldásához elengedhetetlenek«. (Magyar Jogászegyleti Értekezések, 243. sz. 8. l.) A napokban olvastuk, hogy a jogtudományt önmagában és önmagáért létező tudománynak felfogó szemlélet elavult. (Válságban van-e az ügyvédi pálya? F. S., Szabad Nép, 1948. szept. 21. sz., 5. l.) Vavrik Béla is ezen a nézeten volt 1904-ben.

Frissítsem fel a Jogászegylet egykori titkárának, Meszlény Artúrnak jogászegyleti tanulmányait, aki a magánjog társadalomtudományi művelésének volt szószólója, amikor 1909-ben »A svájci polgári törvénykönyvről« írt munkáját a nép életének tanulmányozására alapította, csaknem egyidőben Tissier és Sinzheimer dolgozatával és megelőzve Ehrlichnek a Schmoller-féle évkönyv 1911. évfolyamában megjelent híres tanulmányát? Nagy érdemeit legutóbb Világhy Miklós fejtette ki a jogászság jövőjét a demokráciában megrajzoló emlékezetes beszédében. Még Meszlény előtt Kiss Géza és Nyulászi János figyelmeztetett erre az új szociológiai módszerre. Véletlen-e, hogy 1911-ben Szirtes Artúr teljes határozottsággal tört lándzsát a szociális jogtudomány és a szociográfiai módszer mellett a Jogászegyletben? Kell-e elmondanom, hogy 1912-ben Szászy-Schwarz Gusztáv első szegedi vándorgyűlésünkön »A jövő joga« címen, tudatában az akkori jog szociális elégtelenségének, meleg megértéssel a munkásosztály iránt, szinte prófétai előrelátással cövekelte ki a jövő jogfejlődésének útját? Az életviszonyok, a társadalom ismeretének szükségességére hívta fel a figyelmet a nagy veszteségünkre 1944-ben elpusztult kiváló magánjogászunk, Villányi László: »Minden jogszabály — írta— az életnek valamely kérdésére felel. Nem elég tehát csak a feleletet olvasnunk, hanem ismernünk kell a kérdést is, amelyre a válasz vonatkozik«. (Kolosváry Emlk., 560. l.)

De befejezem ezt a röpke visszapillantást. Ezek a példák talán elégségesek arra, hogy érzékeltessék: a Jogászegylet fennen lobogtatta a szociális haladás zászlóját abban az időben, amikor ez a hivatalos körök szemében népszerűséget egyáltalán nem jelentett.

»A jog formai létezése még önmagában éppen úgy lehet a demokráciának, mint a demokrácia ellentétének pillére« — állapította meg találóan Szebenyi Endre »A jog léte és a demokrácia« c. dolgozatában. (Jogtudományi Közlöny, 1946. 61. l.)

A régi rend pillérének megépítésénél a jogászok közreműködése letagadhatatlan. Ennek az a következménye, hogy a forradalmi idők a korábbi állapotért a törvényt, annak alkalmazásáért a bírót teszik felelőssé s Voltaire-rel kiáltják: »Ha jó törvényt akartok, égessétek el a régieket és csináljatok újakat«. A forradalmak a korábbi jog és a hatalom kapcsolatánál fogva, általában jogászellenes közhangulatot szoktak teremteni.

Szabó Imre 1947 elején egyik kitűnő tanulmányában analizálta, mi az oka a jogászok népszerűtlenségének s arra a következtetésre jutott, hogy a jogászok a jog változásait nem ismerik fel, illetőleg a jog változásainak irányával szembehelyezkednek. (»A jog változásai és a jogászok változásai«, Jogtudományi Közlöny, 1947. 15. l.) Azt hiszem, a mélyenjáró tanulmány írója itt legkevésbbé a jogtudomány embereire gondolt s inkább a jogalkalmazók lebegtek szeme előtt. Azóta sok minden történt. De aligha lehet kétségbe vonni, hogy a magyar jogászságnak volt egy tekintélyes rétege, amely a felszabadulás óta jóakaratúan és a teljes tudását latba vetve igyekezett a demokrácia új pillérének megépítésénél közreműködni. Ezek a Jogászegylet körül csoportosultak, amely az elmult rendszer arizáló tagkizárását nem hajtotta végre, de amely az üldözések és az ostrom folytán tagjainak majdnem felét elvesztette.

A Jogászegylet az elmult ciklus utolsó közgyűlését 1943-ban tartotta, amelynek szónoka a jövő felé fordulva »A jogeszme alkonya« című előadásában igyekezett leküzdeni a lelkekben élő

pesszimizmust, kimutatván, hogy a jogeszme végül mégis győzni fog. 1946. évi közgyűlésünkön a magyar jogászok doyen-je, Szladits Károly elnöki megnyitójában szintén a jövő feladatait vázolta: »Mi, haladó magyar jogászok — mondotta — megértve a nagy idők szavát, teljes odaadással kívánjuk a magyar jogrendszer megújhodását a szociális igazság jegyében szolgálni és jogunk demokratikus átépítésében résztvenni«. Ezért hívta a fiatalokat: töltsék meg az egyesület csarnokát »az új idők dalaival«. Ezért választotta Szladits Károly 1947 tavaszán a szegedi vándorgyűlésen megtartott előadásának szintén »A jövő joga« címet. Ebben az előadásában szembehelyezkedve a reakciós rétegekkel, kifejezte a Magyar Jogászegylet készségét az átépítés munkájára s a konkrét tennivalók között arra is figyelmeztetett, hogy jogi fogalmainkat is át kell vizsgálni az új eszméknek megfelelően, nehogy a tudomány elmaradjon a haladó élet mögött. (Jogászegyleti Szemle, 1947. 4. sz. 24. l.) S aki visszagondol az üzemi bizottság, a béke büntetőjoga, a szénbányák államosítása, adórendszerünk újításai és a stabilizáció, a valorizáció, a forintmérleg, a békeszerződés jogi vonatkozásai, a nehézipari vállalatok állami kezelésbevétele, bűnvádi eljárásjogunk reformja, a gazdasági rend büntetőjogi védelme, a közigazgatási eljárás reformja, a közigazgatás és a demokrácia, az állampolgársági jog, a kollektív szerződés jogi természete, az új szövetkezeti jog, az új illetékjogi kódex, a szerzői jog témájáról tartott, valamint az 1848-as centenáriumról megemlékező jogászegyleti előadásokra, a Jogászegyleti Szemle szovjetvonatkozású cikkeire, beláthatja, hogy elnökünk szavát tettek követték.

Sok feladat hárul jogtudományunkra, amelynek — hogy egy rosszemlékű szóval éljek — »öncélú«, azaz önmagában és önmagáért létező szemlélete helyébe szélesebb távlatokat kell felvenni, hiszen a jogrend csak látszólag »önmagában élő és különös belső törvényei szerint önmagát kiegészítő« valami (Szebenyi: A gazdasági struktura változásai és jogrendszerünk elmaradása, Társadalmi Szemle, 1948, 316. l.), valóságban a társadalmi és gazdasági renddel szoros összefüggésben áll.

Már korábban sem csodálkoztak azon, hogy a hatalmas politikai átalakulások a jogtudomány területén is éreztették hatásukat. A jogtudomány feladatai nemhogy kisebbek lettek volna, hanem inkább kibővültek a demokratikus átalakulás következtében. Szemhatárunkat ki kell tágítanunk olyan irányokban is, amelyekre kevésbbé figyeltünk. Ez vonatkozik pl. a jog és a társadalom kapcsolatára, bár, mint már említettem, ez a szemlélet korábban is jelentkezett jogtudományunkban. A modern jogtörténetben különösen Eckhart Ferenc a társadalomtörténet eredményeit már eddig is hasznosította. Jogtudományunk más területén, mint pl. a büntetőjog tartományában, ezeket a szociológiai vonatkozásokat elég széles körben értékesítették, de másutt, mint pl. az alkotmányjog és a magánjog területén, még sok a tennivaló.

Jogtudományunknak másik feladatbővülése a laikusok jogászi képzettségének emelése terén mutatkozik. A szélesebb körök jogismerési kötelezettsége a jog iránti engedelmességgel kapcsolatos, amely utóbbi viszont minden társadalom fennállásának egyik hatalmas tényezője, sőt pszichikai alapja.

A jogszabályok hatalmas tömege azonban még a jogászok számára is nehezen megtanulható anyag. Azok az elgondolások, amelyek a laikusok jogismeretét bővíteni és a laikusokat a jogalkalmazásban fokozottabban bevonni kívánják, együtt járnak a jog egyszerűsítésére és áttekinthetővé tételére irányuló törekvésekkel. Joggal kifogásolták legutóbb is, hogy a polgári perjogunk mai bonyolult szabályai szerint már a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság megtalálásához is komoly szakképzettség kell, amelyet a nem jogász egyszerű ember nélkülözni kénytelen. (Szebenyi: Társadalmi Szemle, 1948, 321. l.) Shaw ismert megjegyzése szerint, minden tudomány összeesküvés a laikusok ellen s ezt különösen a jogtudományra vonatkoztatták. Ha eddig még nem is vezethetnek a kívánt eredményre eme összeesküvés kiküszöbölésére irányuló törekvések, azon kell lennünk, hogy a jogtudomány eredményei szélesebb körök számára is ismeretessé válhassanak.

A Magyar Jogászegylet a joggal tudományosan foglalkozó, irodalmi hajlamú jogászok csoportja és nem tömegszervezet. Ez azonban mégcsak távolról sem jelentett exclusivitást. Ellenkezőleg, vitáinkhoz bárki hozzászólhatott. A Magyar Jogászegylet jövő évben érkezik el alapításának 70. évfordulójához. E hét évtizeden át önzetlenül működött, sem ingatlant, sem székházat nem szerzett, még csak egyesületi helyisége sem volt és nincs ma sem. Kiadványainak cikkírói szerzői honorárium nélkül írták és írják ma is cikkeiket.

A Magyar Jogászegyletnek vagyona nincs, csak a progresszív multjából megmaradt erkölcsi tőkéje, amelyet szívesen bocsátott és bocsát ma is a demokrácia rendelkezésére. Az előző generációk nem maguknak gyüjtötték a szellemi értékeket s ezeket a mai sem a maga, hanem a magyar nép számára tárolja. A Magyar Jogászegylet részére a zárt jogi kasztszellem olyannyira idegen, hogy a jogászok exisztenciáját illető érdekvédelmi jellegű kérdésekkel sem foglalkozott s ehelyett a nép egészének érdekeit szolgáló problémák felé fordult. A progresszívitás és jogi kultúra elmélyítése a legnemesebb hagyománya és ez ma is értéket jelent. Mint a magyar jogtudomány ápolását célul kitűző tömörülés, örömmel látja a magyar jogtudomány fejlesztését, elmélyítését és előbbrevitelét szolgáló minden intézmény, így a Magyar Jogász Szövetség megalakulását is s meg van győződve arról, hogy ez nem érinti, illetve még nagyobb mértékben lehetővé teszi a Magyar Jogászegylet fent vázolt céljainak ápolását és értékeinek megtartását.

Dr. Móra Mihály

A Magyar Jogász Szövetség és az Egyetem*

Az egyetem és a Jogász Szövetség viszonya két pontban foglalható össze: 1. az egyetem szállítja a Jogász Szövetségnek jövőbeli tagjait és 2. az egyetem közvetlenül részt kell hogy vegyen a Szövetség továbbképző, nevelő munkájában. Az első az általánosabb, fontosabb. Az egyetem keletkezésekor s aztán is még századokon át független társadalmi szervezet volt, melynek semmi köze nem volt az államhoz, tanításának tárgyát és irányát teljesen a maga szempontjai szerint választotta meg. Az államhatalom nem is érezte a szükségét annak, hogy ebbe beavatkozzék. Igy történhetett meg, hogy éppen a jogi tanítás századokon át mellőzte az élő hazai jogot, sőt neveltjeit éppen ennek a hazai jognak lenézésére, megvetésére tanította, szembeállítva vele a fényes ókori mintaképet, a római jogot, amelynek egyedüli művelésére szorítkozott az egyetemi oktatás és a tudomány is egészen a legújabb időkig még azokon az egyetemeken is, melyeket egy-egy messzebb tekintő, a tudományért lelkesedő fejedelem bőkezűsége hívott létre.

Mindez gyökeresen megváltozott azonban akkor, mikor az egyetemek Európaszerte állami tanítóintézetekké alakultak át, melyeket természetesen az öntudatossá vált államhatalom a maga céljai szolgálatába fogott be. Különösen ami a jogtudományt illeti, ennek elsődleges céljává tette az államhatalom az államgépezet személyi szükségletének kielégítését, a közigazgatási és bírói szervezet jövő tagjainak nevelését. Természetes, hogy ennek a nevelésnek mindig a fennálló államhatalom igényeihez kellett igazodnia, s így az államhatalom kezelésmódjában beállott változá-

Rövidesen megjelenik a

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

könyvtára

KIADVÁNYSOROZATÁBAN:

TANULMÁNYOK A SZOVJET JOG KÖRÉBŐL

Közzéteszi a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság Jogtudományi Szakosztálya

Készül az Igazságügyminisztérium hozzájárulásával

Szerkesztik: Dr. KÁDÁR MIKLÓS és Dr. NÉVAI LÁSZLÓ

A »Tanulmányok a szovjet jog köréből« című kiadványsorozat szovjet szerzőktől származó első 12 füzete:

LJEVIN—HALFINA—SZTROGOVICS: Az állam és jog elméletének alapjai. Előjegyzési ára kb. 7.—

LJEVIN—KOTOK—KLEINMAN: A szovjet közjog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 12.—

KOTOK: A szovjet közigazgatási jog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 6.—

MARJACHIN: A Szovjetúnió adórendszere. Előjegyzési ára kb. 7.—

SZEREBROVSZKIJ: A szovjet magánjog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 10.—

PASERSZTNYIK: A szovjet munkajog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 5.—

KAZANCEV: Az ingatlan- és kolhozjog alapelvei a Szovjetúnióban. Előjegyzési ára kb. 6.—

DURMANOV: A szovjet büntetőjog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 6.—

DURMANOV—KLEINMAN: A szovjet bűnvádi és polgári eljárásjog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 6.—

GORSENYIN: A szovjet ügyészség. Előjegyzési ára kb. 7.—

VENEDIKTOV: A Szovjetúnió vállalatainak szervezete és jogi helyzete. Előjegyzési ára kb. 10.—

VISINSZKIJ—ARZSANOV: Az állam és jog elméletének néhány kérdéséről és soron következő feladatairól, Előjegyzési ára kb. 6.—

(Változások előfordulhatnak)

A fenti kiadványsorozatunk 12 füzetének összesen kb. 88.— forintos előjegyzési ára az 1—12 füzet egyszerre történő megrendelése esetén kb. 80.— forint.

Megrendelhető 10.— forintos havi részletre is a

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY KIADÓHIVATALÁBAN

Budapest, V., Alkotmány-utca 12. sz. Telefon: 120-034

sokhoz a jogi oktatásnak is hozzá kellett simulnia. Elképzelhetetlen például, hogy az a szellem, mely az abszolút monarchia alatt uralkodott az egyetemeken Franciországban, ott változatlanul megmaradhatott volna a köztársaság idején is. Ez annyira világos, hogy bizonyítani sem kell. A jogtanításnak az élő jog tanításának kell lennie, melynél a mult csak tanulságul szolgál, de nem cél. Az a tudomány, mely e felismeréstől elzárkózva egy elmúlt világ jogi berendezkedésének tanítására, eszméinek kuluszára szorítkoznék, önmagában holt tudomány, sőt mondjuk ki, céltalan és ostoba konzervatívizmus volna akkor is, ha egyáltalában lehető volna. De nem az. Az a tan, mely a jogot abszolút, örökérvényű és önmagukban érvényes principiumok folyományaként tekinti, nem az élet realitásán alapul. De tudjuk, hogy ez a tan nagyon erősen képviselve volt a mult század tudományában, nemcsak a magyarban, de az európaiban is. Ami belőle nálunk jelentkezett, az éppen ennek az európai (főként német) tudománynak visszhangja volt. Ennek a szemléletnek maradványai azok a manapság valóban komikusan ható idézetek, melyeket az első napi ülésünkön volt alkalmunk hallani. S ennek a jegyében született meg főként a budapesti egyetem egyik kevés eredetiségű tanárának működése folytán az a misztikus szentkorona-tan is, amelyre szintén történt utalás. Bármennyire kedvelt és elterjedt tan volt is ez, nem szabad feledni, hogy ugyanannak a fakultásnak tanárai közül került ki, mégpedig a Horthy-korszak legvirágzóbb éveiben, ennek a tannak a történeti kritika tudományos eszközeivel dolgozó értékelője, aki ma is itt ül soraink között, s akit az akkori vak politikai gyűlölet e tisztán tudományos megnyilatkozásáért lehetetlenné akart tenni. Valamint a jog öncélúságának hirdetői mellett ott voltak már a mi egyetemi éveinkben is, a századforduló körül, más, világosabban és reálisabban látó professzorok is. — Azok a szintén komikusan ható, halmozott, nyakatekert definíciók is, amelyekből szintén kaptunk ízelítőt az első napi előadásban, szintén ennek az elvont irányzatnak kinövései. Ez is divat volt nemcsak nálunk, de külföldön is, még kiváló íróknál is.

Mindez azonban csak részletkérdés, mellékes, bár méltán kifogásolt tünet. A lényeg az, hogy miként viselkednek a magyar jogi karok a jelenlegi politikai és társadalmi változásokkal kapcsolatban? Vannak-e olyan jelenségek, melyek e tekintetben velük szemben aggodalomra adnának okot?

Én nem gondolnám, hogy ilyenre komoly ok lenne. — Az az egy-két ember (aránylag nagyon kevés), aki az előző rezsim dicstelen utolsó szakában exponálta magát, eltűnt a szereplés teréről. A karok a maguk egészében megértő készséggel mentek elébe a kor eszméinek. Az új rendszerben idáig három jelentős újítás történt: 1. a munkástanfolyamok megindítása, 2. a nők felvétele és 3. az új tanulmányi rend előkészítése. Az elsőre a kezdeményezés egyenesen a karoktól indult ki mindjárt 1945-ben, s hogy e tanfolyamok olyan szép sikereket értek el, mint aminőkről itt is bizonyságot tehetek, a hallgatók szorgalmán és odaadásán kívül része volt annak a rokonszenvnek és megértésnek is, mellyel a karok tagjai ezt az intézményt felkarolták és támogatták. A nők bebocsátása a fakultás hallgatói közé szintén a karok helyeslésével ment végbe. És végül a tanulmányi rend előkészítése is a karok részéről (különösen a budapesti kar részéről) indult meg, s e tekintetben is elmondhatom, hogy a kar és a kormányzat kiküldöttei közötti megbeszélések a legnagyobb harmóniában folytak le, sohasem elvi ellentétek, csupán a helyes pedagógiai megoldások körül forgó és kölcsönös megértéssel folyó eszmecserékkel, melyek mind megegyezéssel végződtek.

Én ezek alapján joggal remélem, hogy arra a szélső eszközre, mely a meg nem értő elemek eliminálásában kellene hogy álljon, nagyon kevés esetben lesz szükség.

Ami végül a bevezetésben említett második pontot illeti, amennyiben a Jogász Szövetség már az egyetemről kikerült generációk továbbképzését is programmjába veszi, az egyetemi karok a maguk intézeteinek felszereléseivel és tanáraik munkájával szívesen állanak rendelkezésre.

Dr. Marton Géza

Bírák és ügyészek feladatai *

Magyarország a felszabadulás óta eltelt közel négy esztendő alatt, de különösen a »fordulat évében« s napjainkban mindenki előtt láthatóan és érzékelhetően történelmének legnagyobb fejlődésén ment keresztül. Megváltozott államformája, társadalmi berendezkedése, gazdasági rendszere és meg kellett volna változnia jogászrendszerének és igazságszolgáltatási szervezetének is. Mi marxisták azt valljuk, hogy a jog a gazdasági alapépítménynek egy felépítménye. Ezért valljuk, hogy mind sürgetőbbé válik a kérdés, hogy Magyarországnak az új gazdasági és társadalmi rendnek megfelelő jogalkalmazása és ezt kikényszerítő gépezete: bírósági szervezete is legyen.

Bíróságaink személyzete az ítélőbírák áthelyezéséről, úgyszintén az ítélőbírák és államügyészségi tagok végelbánásának átmeneti szabályozásáról szóló 1948. évi XII. t.-c. megalkotásáig 97%-ban a Horthy-rendszerben is ítélkezett bírákból állt, akiknek nagy része jogászi nevelésük következtében nem tudott elképzelni más jogrendszert, más jogi szemléletet, mint a letűnt rendszer jogrendjét és — minthogy új jogszabályok, amelyek a multtal való gyökeres és határozott szakítást mutatták volna, csak elvétve jelentek meg, — ez a jogi konzervatizmusban és a formalizmus túlzott imádatában nevelkedett bírósági szervezet nagyon sokszor szociológiai és politikai tájékozatlanságában nem az új rend új igazságának szellemében hozta meg ítéleteit.

A népi demokrácia nem tudott eddig a jogi élet minden területén új jogszabályokat alkotni,

hiszen a jogszabályok fejlődése általában csak nyomon követi a politikai és gazdasági változásokat, s minthogy a jogszabályoknak ezt a hiányát a jogalkalmazás iránytmutató ítélkezéseivel nem pótolta, fel kell rázni a bírákat, hogy ébredjenek a valóság tudatára, keressék és találják meg a régi jogszabályok új szellemben való alkalmazásának lehetőségeit is és ezenkívül át kell szervezni a bíróságokat.

A bírói szervezet demokratikussá való átnevelésének kérdése az utóbbi időben az igazságügyi kormányzat vezetőinek Budapesten és vidéki városokban elmondott és iránytmutató megnyilatkozásain kívül élénken foglalkoztatja jogászainkat is, akik a Társadalmi Szemle s a Jogtudományi Közlöny hasábjain állandóan hosszabb tanulmányokban foglalkoznak ezzel a kérdéssel.

A Magyar Dolgozók Pártjának programja ad ezen a téren határozott irányt : »A Párt síkraszáll az igazságszolgáltatás és a jogrendszer gyökeres, demokratikus reformjáért a termelési és társadalmi rend változásainak megfelelően. Küzd a laikus bíráskodás elvének kiterjesztéséért, a népellenes elemek kiküszöböléséért a bírói karból, a népi demokrácia érdekeinek és jogelveinek érvényesítéséért az igazságszolgáltatásban.«

Mindezeket összevetve, határozott formában tudjuk vázolni, hogy milyen legyen a bíró szerepe és funkciója a népi demokráciában. Mindenekelőtt tisztában kell lennünk azzal, amint erre helyesen mutat rá Szabó Imre, hogy a népi demokráciában nem a formai elemek által dominált jognak, hanem a jog tartalmi elemeinek van döntő jelentősége. Ennek folytán a jogászi gőg, az értőknek, a per öncélú finomságait és a jogi formalitásokat ismerőknök bizonyos fokú önteltsége célját és értelmét veszti. A bírót ki kell emelni eddigi elefántcsonttornyából és szakítania kell azzal a helytelen gyakorlattal, hogy csak annak alapján ítél, amit a peresfelek vagy az ügyész és a védő elébevisznek, legfeljebb hozzáteszi még, amiről hivatalos tudomása van, de egyébként az igazság kiderítéséhez nem nagyon járul hozzá. Igy lényegében a per eldöntésénél döntő befolyása van annak, hogy az egyik vagy másik peresfél szellemileg gyengébb, nem tudja előterjeszteni a mondanivalóját, vagy jogi képviselője rosszabb.

A szovjet polgári perrendtartás 5. §-a kimondja : »A bíróság minden tekintetben köteles a dolgozók jogos igényeit és kölcsönös kötelességeit kideríteni.« Ahogyan dr. Szebenyi Endre írja a Társadalmi Szemlében megjelent tanulmányában : »Ennek felderítésénél nem szorítkozik csak a felek előadásaira, nem korlátozhatja munkáját még a kérelem sem és bizonyos esetekben, kérelem nélkül, hivatalból részt kell venni a végrehajtásban is. A bírónak tehát meg kell szerveznie a pert és leszállván a két küzdőfél fölé emelkedő jelképes trónról, biztosítania kell a felek közötti egyenlőtlenség áthidalását és az anyagi, nem formai igazság érvényrejuttatását.«

Az új bírósági szervezet megalkotásáig is tudatosítani kell a bírákkal, hogy a laikus elemnek a bíráskodásba való bevonása azért volt szükséges, mert a szakbírák nagyrésze tartózkodó, sokszor kifejezetten ellenséges magatartást tanusított, a még jószándékú és alkalmazkodni akaró szakbírákra pedig már korábban vázolt nevelésük és politikai képzetlenségük miatt állami életünk leglényegesebb érdekeinek védelmét : a népbírósági és munkásbírósági ügyeket nem lehetett reábízni.

A szakbíró a laikus bírákban ne azt lássa, hogy azok az ő működését szükségtelenné teszik. A laikus bírák részvétele az igazságszolgáltatásban azt jelenti, hogy a gyakorlati élettől ne távolodhasson el a jogalkalmazás és a laikus bírák a »gyakorlati élet kérdéseit és gondjait, a műhelyek és földek jogi kategóriákkal meg nem ragadható légkörét érvényesítik az új népi demokratikus állam jogászi meggondolásai, jogi technikája és fogalmai mellett és nem azokkal szemben. A szakbíró és laikus bíró nem szembenálló elemei az igazságszolgáltatásnak, csak részben más-más, de céljukban azonos szempontok hordozói annak keretében« — írja Eörsi Gyula a Jogtudományi Közlönyben közzétett cikkében. Montesquieu azt mondta, hogy a bíró a törvény szája. A népi demokrácia azt kívánja, hogy a bíró a nép szája legyen és a nép akarata, felfogása jusson kifejezésre a bírói ítélkezésben. Márpedig ez lehetetlen anélkül, hogy ott ne üljenek a népnek azok a tagjai, akiknek teljesen intakt, egészséges a jogérzése és gondolkozása.

A népi demokrácia, mint minden pozitív társadalmi rend, igényt tart saját igazságszolgáltatásának védelmező és továbbfejlesztő eleven erejére. Joga van ahhoz, hogy megteremtse a társadalmi renden belül azt a keretet, amely a bírói függetlenség egyébként érintetlenül hagyása mellett hatályosan biztosítja számára ezt a védelmet, lehetőséget és jogfejlesztő tevékenységet. Természetes, hogy az államhatalom csak olyan bírákat akar a maga igazságszolgáltatási szervezetében foglalkoztatni, akiknek ítélkezési szelleme összhangban van a demokráciának nemcsak írott, de íratlan törvényeivel is. A bírói függetlenség nem annyit jelent, — mondotta dr. Hajdú Gyula igazságügyminiszteri államtitkár — hogy a bíró fel van jogosítva arra, hogy fittyethányva azon társadalom ügyeire, melyben működik, elutasítsa magától saját korának szellemét és egy elkorhadt, kimúló rendszert szolgáljon. *A függetlenség nem a bíró, hanem a társadalom garanciája ;* biztosítéka annak, hogy a bíró befolyásolástól mentesen döntheti el az eléje terjesztett jogi kérdéseket. Ne engedjen tehát a bíró a mult időket feltámasztani igyekvő szellem befolyásolásának sem.

A népi demokrácia bírájától joggal elvárja nemcsak a demokratikus közvélemény, de a dolgozó nép nevében és megbízásából, bizalmából irányító kormányhatalom is, hogy a bírák konkrét formában adjanak támogatást és segítséget a kormányzat célkitűzéseinek minél gyorsabb és minél tökéletesebb végrehajtására. Gondolok itt pl. a gazdasági rend és a 3 éves terv büntetőjogi védelméről szóló rendeletekbe ütköző, a cséplési és beszolgáltatási bűncselekmények miatt indított bűnvádi eljárásokra. Kellő időben, megfelelő mértékben kiszabott büntetés elősegíti az új alapokra épített gazdasági rend sikerét. Ehhez azonban szükséges, hogy a bírák

állandó kontaktusban legyenek a való élettel. Ismerjék és fel tudják ismerni, hogy hol van az a jogi érdek, amely mellett nekik ki kell állni demokratikus meggyőződésükből folyó lelkiismeretük szavára hallgatva. Ezért szükséges, hogy új értelmet kapjon a bírói pártatlanság, ami — ahogy azt Eőrsi Gyula kifejtette — jogosult volt, amikor a hűbéri hatalom elleni küzdelmet jelentette, a származásból folyó megkülönböztetések elleni harcot, amikor tehát a pártatlanság jelentette a nép érdekében való ítélkezést. Nem fogadhatjuk el azonban ma már a Kúria egyik volt elnökének azt a megállapítását, hogy »a magyar bíró magasan felette áll minden társadalmi és minden politikai áramlatnak.«

»A szervezett társadalmi termelés korában a közösségi érdek szinte minden jogviszony mögött ott követeli a maga jussát. A jogszolgáltatásnak állást kell mellette foglalnia, mert ez jelenti ma a nép érdekeinek szolgálatát« — írja Eőrsi.

Dr. Szabó Imrének általában a jogászságra vonatkozóan tett megállapításait maradéktalanul elfogadhatjuk a bírákra vonatkozóan is. A népi demokráciában a bírák szakemberei a jognak, de ezért nem kapnak jutalmul olyan megkülönböztetett bánásmódot, mint a kapitalista társadalomban, hanem meg kell elégedniök a szakembereknek kijáró megbecsüléssel.

A népi demokrácia bírájának nagyon sokat kell még tanulni, gondolkodását, jogi, társadalmi, szociológiai szemléletét át kell alakítani. Az igazságügyi kormányzatnak pedig segíteni és támogatni kell azokat a jószándékú, a népi demokráciáért hittel és lelkesedéssel, tudással és tanulniakarással dolgozni akaró bírákat azzal, hogy az igazságügyminisztériumból és a bíróságoktól kiküldendő központilag irányított előadókon keresztül az egyes jogterületeken jelentkező problémákat iránytmutatóan megmagyarázza, útbaigazítást és tájékoztatást adjon, demokratikus jogi szemléletre neveljen, megmagyarázza az új jogszabályok alkalmazásának módozatait.

Ilyen szemléletű, így dolgozni akaró bírákat vár a népi demokrácia és, ezek lehetnek és reméljük lesznek minél nagyobb számban a most megalakuló Magyar Jogász Szövetségnek a haladást szolgáló harcos tagjai! Karrieristáknak, tartózkodó vagy ellenséges érzületű bíráknak a szocializmus útjára lépett népi demokráciában szerepük nem lehet! Tisztában kell lennünk azzal, hogy vagy valóban demokrata lesz a bíró, vagy joggal kizárják az igazságszolgáltatási szervezetből. Harmadik út nincs!

Dr. Böszörményi Imre

Az ügyvéd*

Van ügyvédi probléma, tehát — foglalkoznunk is kell vele.

Mint az intézőbizottságnak, majd a választmánynak tagja — három és fél évre terjedő időben — résztvettem a Budapesti Ügyvédi Kamara vezetésében és nemcsak néztem, hanem — láttam is.

Legyenek, akik bírálnak, de mi magunk is önkritikával kívánunk élni. És kérdjük, tett-e valamit és mit tett az a vezetőség, amely ez év május havában átvette a Kamara ügyeinek intézését?

Állítom, hogy amióta ez a vezetőség áll a Budapesti Ügyvédi Kamara élén, a Kamara belső és külső életében, tartalmában új képet nyert. Adminisztratív és érdemi rendelkezésekkel szélesre tártuk a kapukat a népi demokrácia előtt. Eredményekről számolhatunk el.

Talán hathatósabban képviselhettük volna a kar anyagi és exisztenciális érdekeit? Erre határozott nemmel felelhetek. Az előttünk alakuló szocialista rend természete és üteme olyan intézkedéseket tett — csak a közelmultban is — szükségessé, amikor az egyének szempontjai háttérbe szorulnak a sokkal magasabb érdekek előtt.

Mondjuk ki, hogy ha az ügyvédek működési területe és tevékenységi lehetősége szűkebb térre szorul és az új világrend lemondást követel tőlünk, úgy lemondással élünk a népi demokráciában. Ámde, mindenki előtt világossá vált már, hogy a népi demokrácia új lehetőségeket kínál az ügyvédek, a jogászok számára az esetben, ha ezekre a lehetőségekre új szellemben és megújult etikával készülünk fel.

Éreztük és érezzük az igazságügyi kormányzat őszinte és teljes támogatását. Értelmes állásfoglalással és szenvedélymentes vitákban sokszor mutattunk rá olyan szempontokra, amelyek alapján a magasabb államérdekekkel összhangzásba tudtuk hozni az ügyvédi kar érdekeit.

Az ügyvédi kar sorsa és az ügyvédség jövője kialakulás, sőt elhatározás előtt áll.

Mielőtt velünk vagy felőlünk a döntés megtörténik, vannak tények, amelyekkel szembe kell nézni.

Az ügyvédi kar létszáma országos és fővárosi viszonylatban egyaránt magas. Magyarország területén 4556, a Budapesti Ügyvédi Kamarában 3011 bejegyzett ügyvéd működik. Komoly probléma e magas létszámú kar tagjainak jövőjét kialakítani és biztosítani.

A megrokkant ügyvédek nyugdíja havi 150.— forint. Bizony alacsony összeg. Tudjuk, hogy élnek közöttünk magas kort elért kartársaink, akik szinte terhei már az ügyvédi karnak, de munkaképtelenségük megállapítását azért nem kérik, mert ilyen összegű nyugdíjjal öregségüket nem látják biztosítottnak. A kormányzat gondoskodása megelégedettekké fogja őket is tenni.

Az ügyvédi kar igen jelentékeny része kétségtelenül elérkezett anyagi teljesítőképességének végső határáig. Igazolja ezt az a tény, hogy az érvényben lévő törvényes rendelkezések alapján a Budapesti Ügyvédi Kamarának 775 bejegyzett

tagja törlendő lenne tagdíj és nyugdíjintézeti járulék fizetésének elmulasztása miatt. A törvényes rendelkezések szigorú alkalmazása esetén tehát a karnak több mint egynegyed része a Kamara tagjainak sorából kirekeszthető lenne.

A Budapesti Ügyvédi Kamarában 316 ügyvéd ellen folyik fegyelmi eljárás. Nem ügyben, hanem ügyvéd ellen. 502 bejegyzett ügyvéd ellen van felügyeleti eljárás folyamatban.

Ezek a nagy számok azonban nemcsak az ügyvédi morál gyengülését mutatják, hanem messzenyúló, mélyebben gyökerező más okokra is visszavezethetők.

Ugyanis még valami nincsen rendben a házunk tájékán. Az ügyvédi kar tagjainak egy része teljes közönyt mutat.

Vannak, akik élet- és világszemléletük folytán ellenségei mindannak, ami *ma* van. Vannak, akik bitorolják az ügyvédi hivatást, mert foglalkozásuk szerint kijárók, befolyással üzérkedők; olyan átutazók, akik soha nem fognak közöttünk letelepedni. Vannak közömbösek, akik a Kamarában nem látnak mást, mint az adókat, a tagdíjakat kirovó és behajtó szervet. Ezek az ügyvédek helyzetük és jövőjük iránt is teljes érdektelenséget mutatnak. Vannak, — és ezek nagyobb része a volt közalkalmazottakból tevődik össze — akik a Kamarával semmi közösséget nem éreznek és érdektelenül nézik és idegennek látják *ezt* a Kamarát. Vannak, akik miután a multban mindig visszatérően jól jövedelmezett megbízásokhoz jutottak és most idejük lejárt, passzív magatartásukkal a legkirívóbban demonstrálnak. És végül, de nem utolsó sorban vannak, akik miután multbeli politikai állásfoglalásuk miatt sem aktív, sem passzív választó joggal nem rendelkeznek, egyszerűen a Kamarán kívül állóknak érzik és tekintik magukat. A Kamara fennállása vagy megszűnése, öröme vagy vergődése nem esemény számukra.

Mindenkit számbavettünk és mindenkit nyilvántartunk!

A népi demokrácia ereje azonban ma már olyan hatalmas, hogy a jószándékúakat, azokat, akik csak tévedtek, vagy csak tájékozatlanságuk miatt élnek távol, beemeli falai közé, hogy átnevelje, hogy felvegye őket sorába. Ezt a Kamara is feladatának tekinti!

Az ügyvédek jövőjének sorsdöntő kialakítása előtt tehát tudnunk kell azt, hogy ki nincs velünk — tehát ki van ellenünk?

Hogy mi lesz az ügyvédség sorsa, ez sokban tőlünk, — ügyvédektől függ. Az ügyvéd képzettségénél, de egyéniségénél fogva is méltó és hivatott arra, hogy a népi demokráciában helyet foglaljon el és az új világrendben szava és súlya legyen.

Tudjuk, hogy az ügyvédi karnak vannak őszinte barátai és ezekre mindig számítunk is, de tudjuk azt is, hogy minden elismerés mindig csak időleges. Az elismerést tehát nekünk biztosítanunk, az irántunk megnyilvánuló bizalmat erősítenünk kell. Én tudom, hogy munka és kenyér fog jutni az érdemeseknek, a demokratikus magyar ügyvédségnek.

A megalakulás előtt álló Magyar Jogász Szövetség szakmai és tudományos síkon az egész jogásztársadalom átnevelését tűzte ki egyik feladatául. Az ügyvédi kar és minden egyes ügyvéd meg fogja ebben az egyesülésben találni úgy erkölcsi, mint exisztenciális érdekeinek védelmét is.

A Budapesti Ügyvédi Kamara teljes erejével támogatja a Magyar Jogász Szövetség határozott célkitűzéseit, annak megalakításában és munkájában részt kíván és részt is fog venni. Teljes hitével és minden erővel!

Dr. Joanovich Emil

Az ügyvédség az államszervezetben*

Kongresszusunk központi témaköre, a jogászság beleilleszkedése a demokráciába, számos oldalról, számos szempontból igen alapos és mélyreható megvilágításban részesült. Nem vitás előttünk, hogy a jogászságnak lelkileg, szellemileg gyors fejlődésen kell keresztülmennie és hozzá kell hasonulnia a népi demokrácia lelki és szellemi struktúrájához. Ez nemcsak a jogászság, de az egész haladó értelmiség központi problémája, és ha talán a jogászságot és ebben is az ügyvédséget elsősorban és legintenzívebben foglalkoztatja ez a követelmény, úgy annak okát abban kell keresni, hogy a társadalmi struktúra megváltozása az ügyvédség, mint politizáló foglalkozás munkaterületeit, az ügyvédség munkaalkalmait sokkal nagyobb mértékben változtatta meg, mint bármely más értelmiségi foglalkozását. Azt hiszem nem kell itt bővebben fejtegetnem, hogy a mérnök, orvos, pedagógus munkaterülete, ha el is tolódik, semmiesetre sem szűkül, hanem határozottan kiszélesedik és ezzel a kiszélesedéssel együttjár a nagyobb társadalmi megbecsülés és ezen keresztül a nagyobb darab és biztonságosabb kenyér. Ezzel szemben az ügyvédség egy része úgy érzi, hogy a társadalmi és politikai struktúra, a termelő viszonyok, jogászilag: a tulajdoni viszonyok változásával az ügyvéd munkaköre, helyesebben mondva, a jól jövedelmező munkaalkalmak száma lényegesen megcsappant.

Az ügyvédség az Ügyvédi Kamara felé tekint és tőle várja a kezdeményezést a kar válságának megoldása terén.

A kamarák vezetőségének pedig természetesen kötelessége ezt a kezdeményezést vállalni és az ügyvédségnek irányt mutatni megfelelő állásfoglalást és magatartást illetően.

Nézetem szerint, a gazdasági struktúra változása folytán elvesztett munkaterület után siránkozni meddő dolog: meddő, mint minden, ami a haladással szembefordul. A magánkézben levő nagy vállalatok véget nem érő jogvitái, a nagytőkések és feudális nagyurak hatalmas örökösödési és egyéb vagyonjogi viszályai és a velük járó hatalmas honoráriumok, amelyek egy ki-

váltságos, kisszámú ügyvédi réteg zsákmányai voltak, a multé. És ez jól van így!

A csökevényként itt maradt, reális alap nélkül torzzá vált társadalmi tudatot el kell dobni és a reális bázist, a társadalmi valóságot kell szemléletünk tárgyává tenni. A horribilis honoráriumok ideje elmult, de az ügyvédség készüljön fel arra, hogy ahelyett méltányos, de biztos megélhetésért, egy része az államosított vállalatok és közületek jogügyeit, másik része pedig a kisemberek millióinak jogügyeit fogja nagy erkölcsi tekintélyt élvező kollégiumokban intézni. Biztos megélhetést, rendes megélhetést fog az ügyvéd a demokráciától kapni. De az ügyvédséggel szemben a demokráciának egyéb követelménye is van. A Magyar Dolgozók Pártjának programmnyilatkozata azt követeli, hogy az államvédelmi szervek megerősíttessenek, mert a demokrácia életének következő szaka az egyre élesebbé váló osztályharc jegyében fog lezajlani és ezért a Magyar Dolgozók Pártjának, de ezen túl is minden demokratikus érzelmű, baloldali gondolkozású embernek fokozott éberségére és harckészségére van szükség.

Én azt hiszem, hogy nemcsak a szűkebb értelemben vett államvédelmi szervekről, a katonaságról és rendőrségről, szóval a karhatalomról van itt szó, hanem az államigazgatás egyéb szerveiről is: a bírói és közigazgatási apparátusról. A régi reakciós tisztviselőket és bírókat, demokráciánk nyilt és alattomos ellenségeit el kell távolítani és helyükbe mind nagyobb számban kell demokratikus és a népi demokráciáért harcolni kész embereket ültetni. E cél érdekében indított akciót a MDP, azért, hogy megfelelő számú, szakképzett értelmiségi utánpótlást kapjunk a munkásságból, a parasztságból és a haladó értelmiségből. Ezt a célt szolgálják a munkástanfolyamok az egyetemeken, a népi kollégiumok és a most felállított középiskolák az ipari munkásságból származó ifjak részére.

Nagy lesz a kereslet megfelelő jogi és közigazgatási képzettségű értelmiségiek iránt, és valóban Ries igazságügyminiszter évek óta panaszolja, úgyszólván minden ügyvédi összejövetel alkalmával, hogy sohasem tud megfelelő számú jelentkezőt kapni az általa betölteni szándékolt állásokra. Sajnos, a szakképzettséget nem lehet máról-holnapra elsajátítani és a munkástanfolyamok, munkásiskolák és kollégiumok növendékeinek megfelelő kiképzése még jó ideig eltart. Igaza van Feri Sándornak: a népi demokrácia nem várhat! A reakciósok kiesése folytán üresen maradt sorok és helyek betöltésére sürgősen szükség van. Az ügyvédségre, az ügyvédségnek egy részére vár az a feladat, hogy az államigazgatásnak ebben az átmeneti, kritikus időben rendelkezésére álljon. Nem lehet sorsunk rosszabbodásán síránkozni és a magunk részéről annak megjavítása érdekében semmit sem tenni. Az ügyvédségnek, a haladó ügyvédségnek káderré kell válni, amelyből a közigazgatási és bírósági apparátus kiegészíthető, hogy a folyton növekvő feladatoknak eleget tehessen. Tudjuk nagyon jól, hogy a köztisztviselő kenyere még nemrég nagyon vékony volt. De ez a darab kenyér szemünk láttára folyton nő, és már közelnek látjuk azt az időt, amikor azok az előkelő posztok, amelyekre magát az ügyvédség tudása, tanultsága, munkaképessége révén kvalifikálja, nemcsak biztos, de elegendő darab kenyeret is fognak jelenteni az ügyvéd és családja számára. Különösen fiatal ügyvédgenerációnk számára igen előnyösnek látszik az államapparátusban való elhelyezkedés, mert ezzel nemcsak közvetve szolgálja a demokrácia megerősítése révén a saját érdekét, hanem közvetlenül is biztos és bőséges megélhetéshez jut éspedig annál hamarább és annál megfelelőbb nívón, minél hamarabb hozzák demokráciánkat abba a helyzetbe, hogy egész erejét csakis az építő munkának szentelhesse.

Nem lehet jobb és aktuálisabb tanácsot adni, különösen a fiatalabb ügyvédségnek, mint hogy minél nagyobb mértékben igyekezzék az államapparátus cselekvő tagjává válni, és nem kétséges, hogy minél nagyobb mértékben vesz majd részt belülről is a társadalomrendezés és a demokrácia megszilárdításának munkájában, annál nagyobb megbecsülésben és annál dúsabb megélhetésben lesz része az egész ügyvédi karnak!

A MDP programmnyilatkozata megállapítja, hogy »az értelmiség zöme egyre inkább rátér a munkássággal és a parasztsággal való együttműködés útjára, segíteni akar a műszaki és gazdasági vezetésben, a közigazgatásban, a művészi, tudományos és nevelő munkában, részt akar venni az új népi Magyarország felépítésében, szolgálni akarja a nemzetet.«

Az ügyvédi kar demokratikus részének az a feladata, hogy bebizonyitsa, hogy a programmnyilatkozatnak ez a megállapítása az ügyvédségre is áll.

Dr. Sváb Miklós

Új fegyelmi szemlélet az ügyvédség körében*

Az a feladatom, hogy az ügyvédi fegyelmi bíráskodást a népi demokrácia követelményeinek megfelelő szempontból ismertessem, azaz meghatározzam, hogy milyen kívánalmai vannak a népi demokrácián épülő társadalmi rendünknek az ügyvédséggel szemben, s milyen módon üldözzük azokat, akik azt megsértik. Az elhangzott előadások és hozzászólások alapján mindenki előtt kétségtelen, hogy az ügyvédségre szüksége van a dolgozó társadalomnak. Nincs szüksége azonban olyan ügyvédekre, akik az ügyvédi kar tekintélyét lerombolták — nincs szüksége azokra, akik individualista, liberális szemléletüktől elszakadni nem akarván —, azt készpénzre olymódon váltják fel, hogy szabad prédának tekintik a tömegeket kitevő gyengébbeket, a jogban járatlanokat, a segítségre szorulókat azért, hogy ebből maguknak hatalmas jövedelmet, vagyont harácsoljanak. Olyan erkölcsű ügyvédekre van szükség, akik foglalkozásukat hivatásként gyakorolják, közösség-

érzetük van, sorsukat a néphez kötik, nem a kapitalista-feudalista rendszer visszaállításán buzgólkodnak, hanem a néppel a népi demokráciáért dolgoznak.

E feladat szolgálatába kívánjuk állítani az ügyvédi rendtartást, — jelesen annak a fegyelmi vétségeket meghatározó 109. §-át, azzal az újszerű, a nép érdekeit szem előtt tartó értelmezéssel, amely az ügyvédi karnak a dolgozók társadalmába való beilleszkedéséhez elengedhetetlenül szükséges.

Az ügyvédi rendtartás 109. §-a szerint, fegyelmi vétséget követ el az ügyvéd, ha:

1. hivatásából folyó kötelességét gondatlanságból súlyosan vagy szándékosan megszegi,

2. ha a magaviseletével az ügyvédi kar tekintélyét súlyosan sérti vagy veszélyezteti.

A bíró s a közigazgatási jogász mellett, az ügyvéd is a népi tömegeknek gyakran nem védelmező eszköze volt, hanem ellenkezőleg, az uralmon lévő tőkésosztály céljai elérésére, még nagyobb jövedelmének biztosítására használta fel az ügyvédséget a néppel szemben. Az ügyvédi hivatásból folyó kötelességek gyakorlásának szenvedő alanya ilyen körülmények között leggyakrabban a nép volt. Helyes fegyelmi gyakorlatot az 1. §-ban meghatározott vétségekben tehát akkor folytatunk, ha figyelemmel vagyunk az ügyvédi rendtartásban megszabott valamennyi kötelességre, ide értve természetesen a büntető jogszabályokba ütköző bűntetteket és vétségeket is. De a bűnösség megállapításának alapjául szolgáló tényállás megkonstruálásánál szem előtt kell tartani a cui prodest elvét. Közérdekből történt-e az egyéni érdek megsértése, a kötelesség megszegése. *A közösségnek*, a nép érdekeinek védelmét kívánjuk a legfőbb kötelességgé tenni, az egyéb érdekek háttérbe szorításával. *Pl.* az ügyvédi rendtartás 82. §-a szerint tilos az ügyvédnek nyilvánvalóan jogtalan igény érvényesítésére vállalkozni. A népi demokrácia szellemének, a változott gazdasági rendnek meg nem felelő magánjogi jogszabályaink akár hányszor expressis verbis kizárják valamilyen igazságos igény érvényesítésének lehetőségét. Az ügyvéd nem követhet el azonban tiltott cselekményt akkor, amikor az igazság érdekében síkra száll az érvényben levő jogszabály ellenére is a közérdekű igény érvényesítéséért s ezzel előmozdítja a demokratikus jogszabály létrejöttét a bírói gyakorlat által.

A fegyelmi eljárás alá kerülő ügyvédek túlnyomó számát az ügyvédi rendtartás 109. § 2. pontjával összeütközésbe kerülő ügyvédek teszik ki. Ide tartoznak mindazok, akik magatartásukkal az ügyvédi kar tekintélyét támadják meg. Irott szabályokban meg nem határozott, de az ügyvédi kar lelkében és hivatási szellemében élő kötelességek szándékos, gondatlan vagy könnyelmű megszegését kell azon a magatartáson érteni, melyet a 109. § 2. pontja fegyelmi vétségnek minősít. Az ügyvéd magatartását úgy magánéletében, mint hivatása gyakorlásában is sokkal szigorúbban bíráljuk, tőlük sokkal különb példát adó magatartást követelünk, mint a más foglalkozási ágban, más hivatást betöltő emberektől.

A fegyelmi bíróságok működésével kapcsolatban különböző rémhírek keltek szárnyra. Azt suttogták, hogy ez lesz az egyik módja az ügyvédi létszám erőszakos csökkentésének.

Valóban történt változás a fegyelmi bíráskodás gyakorlatában. Ez azonban abból áll, hogy *fegyelmi apparátusunk* teljes súlyát *‚kérlelhetetlen szigorát* alkalmazzuk *azokkal* az ügyvédekkel *szemben, akik bűncselekményeiket a közösséggel, a néppel szemben követték el. Kivétel nélkül mindenki elveszti büntetését, aki magatartásával a nép, a dolgozók érdekeit sérti vagy veszélyezteti. Nem véthet senki büntetlenül* az ügyvédi szólásszabadság védelme mögé bújva, *népi demokráciánk közösségi érdekei ellen.* Nem támadhatja senki büntetlenül népi demokráciánkat és intézményeit, általában a népi szerveket. Nem engedjük megtámadni népbíróságaink, munkásbíróságaink tekintélyét, megvédelmezzük az indokolatlan, rosszhiszemű támadásokkal szemben demokratikus rendünk őrét, a magyar rendőrséget! Elveszik büntetésüket a fasiszta, nyilasrendszer haszonélvezői, azok segítő kolomposai és mindazok, akik közreműködtek a fasisztarendszer emberiességet sértő és romboló tevékenységében. Felelniök kell az ország nehéz gazdasági helyzete vámszedőinek, a gazdasági bűnöző spekulánsoknak s azok jópénzért vállalkozó tisztességtelen védelmezőinek a mi fegyelmi szemléletünk szerint. Ezeket kell üldözni elsősorban és velük szemben kell alkalmazni a legszigorúbb büntetést.

A 100.— forintos összegekkel késedelmesen elszámoló, a kisebb egyéni sérelmeket okozó cselekményeket elkövető ügyvédekkel szemben enyhébb büntetés alkalmazandó, mint azokkal, akik a közösség érdekei ellen fordulnak, vele szemben követik el bűnös cselekményüket.

A fegyelmi eljárás lefolytatása a kontradiktatórius elv alkalmazásával a legszélesebbkörű bizonyításfelvétellel történik. Az Ügyvédi Rendtartás és Bűnvádi Perrendtartás szabályai mellett a fejlettebb eljárási szabályokat tartalmazó népbírósági, uzsorabírósági, munkásbírósági eljárást kívánjuk követni; ezzel és a vádlotthoz a felek által feltehető kérdésekkel a védelem lehetőségeit tágítjuk. Mindent biztosítani kívánunk, ami a vádlottnak védelme érdekében szükséges!

Nem engedhetjük meg azonban, hogy az eljárásjogi szabályokkal való visszaéléssel (a fegyelmi tárgyaláson meg nem jelenéssel, nyilvánvalóan alaptalan, e cselekményt nem érintő, nem befolyásoló bizonyítási indítványokkal) a fegyelmi ügyeket elhúzzák. A bűnös cselekményét nyomban követni kell a büntetésnek.

Szólnom kell még a fegyelmi eljárás igen éles fegyveréről, az Ügyvédi Rendtartás 147. §-áról, — a nem fegyelmi büntetésként alkalmazott felfüggesztésről.

Azokat az ügyvédeket, akik olyan cselekményeket követtek el, melyeknél a jogilag védett tárgy a közösség érdeke — s ha a cselekmény elkövetésére vonatkozó bizonyíték rendelkezésre áll —, ezt a preventív eszközt azonnal alkalmazni kívánjuk.

Néhány pillantást még az ezt a fegyelmi gyakorlatot megvalósítani törekvő Budapesti

Ügyvédi Kamara fegyelmi statisztikájára. Mióta az új vezetőség átvette a Kamara ügyintézését, eltelt 3 hónap. Folyamatban van 621 ügy. Elintézést nyert 121 fegyelmi ügy. Az ügyvédi Rendtartás 147. §-a alapján 39 felfüggesztés történt.

A bűnösök kérlelhetetlen üldözése az ügyvédi kar elsőrendű érdekét szolgálja. Azt akarjuk, hogy ily módon megbecsülésnek örvendő s a dolgozó társadalommal együttműködő tekintélyes ügyvédi kar alakuljon ki. Ennek a karnak biztosítani kívánjuk tudományos képzettségéhez méltó, szakismereteinek megfelelő, s végzett munkája alapján őt megillető, tisztességes megélhetést. Életnívónk emelkedése összefüggésben van az ország egész dolgozó társadalma életnívójának emelkedésével. Az ügyvédségnek is részt kell venni ebben a saját életszínvonalát biztosító újjáépítésben. Ez az út szabadon áll minden becsületes, a népért, a demokráciáért, a szocialista renden épülő országért dolgozni akaró ügyvéd előtt.

Dr. Reznyák László

Az ügyvédi munkaközösségek *

Kiindulópontom kiváltképpen Hajdu Gyula három alapvető megállapítása, amelyek a népi demokrácia *államára*, a szocialista tulajdont körülbástyázó új *magánjogra* és főként magára a *jogra*, mint a társadalom kötőanyagára vonatkoztak.

A feltörő, erőre kapott dolgozó osztályok népi demokratikus *államával* kapcsolatban arra szeretnék rámutatni, hogy az nemcsak megfordítása most a kizsákmányolóknak a kizsákmányoltakkal szemben működött hatalmi szervezetének, nemcsak védelmi gépezete a mai dolgozóknak a mult kizsákmányolóival szemben, hanem a közvetlen védelmen *túlmenő feladatok* elvégzésére is hivatott, hiszen ma már szinte a dolgozók országos együttműködését vezeti, — mint erre Beér János rámutatott — a gazdasági életbe egyre jobban bekapcsolódó állami apparátus. Ennek a jogalkalmazásra közvetlen kihatása az, hogy az állam működésének a jogszerűségen kívül a tervekhez és konkrét célkitűzésekhez kell alkalmazkodnia, tehát a jogi képviselőknek is ezekhez az átfogó, az egész társadalom cselekvését megtestesítő *feladatoknak a természetéhez* kell *igazodniok*. Lehetetlen ma olyan ügyvédi munka, amely egyéni magánérdeknek a szolgálatában az országos közigazgatási célokkal szembehelyezkedik. Sőt, a jogalkalmazás munkájának minden erejével szolgálnia, *erősítenie kell* a népi közigazgatásnak, s a nép bíráskodásának öntudatát, működőkészségét, és nem szabad ezek tekintélyét régi értelemben vett jogászi »fogásokkal« meggyengítenie. A jogi képviseletnek az egyes ügyben is széles szociológiai látókörrel a tervgazdaság, az intézményes szociális felemelkedés, a helyes köztehervíselés, a nemzetközi együttműködés céljainak a realizálására kell törekednie.

A *magánjog* területén a szocialista szemlélet szükségszerű követelménnyé teszi a magánjog minden részletében a közérdekű méltányosság gyakorlását. A közérdekű méltányosság azt írja elő, hogy *az ügy vállalása, elbírálása, eldöntése szociális szellemű* legyen. A joggal való *visszaélés tilalma* nemcsak a magánfélre, hanem a jogászra is tilalmat ró : sem az ügyvédnek, sem a bírónak, sem a közhivatalnoknak nem szabad olyan módszereket alkalmaznia, hogy a jogkereső ember eltévedjen a formák között, s hogy a közérdek kijátszása, vagy megrövidítése álljon elő. Ez pedig a *társadalmi és jogi ismeretterjesztés* kötelezettségét teszi mindannyiunkévá. A régi osztálytársadalomnak jogi téren nemcsak az volt a megnyilatkozása, hogy a jogászt a dolgozó nép érdekeitől elválasztotta, hanem az is, hogy a dolgozókat a jog ismeretétől elrekesztette ; ezt a demokratikus jogászságnak fel kell számolnia.

Ha végül a *jogot*, mint az új társadalomnak, a megváltozott gazdasági rendszernek újszerű kötőanyagát tekintjük, fel kell ismernünk, hogy nemcsak *mást*, hanem *másképpen* is köt ma össze, — s így maga a kötőanyag is megváltozik. Ha a mult jog törvényei és jogvitái még elevenen hatnak is közöttünk, be kell látnunk, hogy a jog érvényesítése nem kell, hogy mindig mások meggyengülésével járjon. Ha a kapitalista rendszer valóban az egzisztenciákra törő megkötések és jogérvényesítések területe is volt, s ha ott az ügyvédnek mindebben a vállalkozó szerepe is jutott osztályrészül : ma az építés feladatát gyakorolhatja a jog új, társadalmi, nevezetesen *szervező*, *rendező* és *nevelő* funkcióiban. A jog szervező jellegét a jogász gyakorlati, kollektív — akár politikai, akár gazdasági — munkába való bekapcsolódással valósíthatja meg, rendező, békítő tevékenységét arbitrálással, a felek egyeztetésével szolgálhatja, nevelő hivatását pedig a tömegekkel való érintkezésben, a dolgozók erkölcsi öntudatának növelésével töltheti be.

A közfeladatok öntudatos intézése, az ügyek szociális elbírálása, kollektív gyakorlati munkák végzése fokozottan valósul meg a közigazgatási-, a bírói- és a vállalati jogászi állások területén. A társadalmi jogok erősödő védelme és apparátusa mellett is azonban az egyéneknek, a jogkereső lakosságnak, a dolgozó tömegeknek a jogvédelme : *ügyvédi* feladat marad.

A jogvédelem tipikus és tömeges vonatkozásaiban a tömegszervezeti jogvédelemben nyer megoldást, amely érdekvédelmi és szervezeti jellegével, így elsősorban a laikus jogalkalmazás öntudatának emelésével, a jogi ismeretterjesztés és az erkölcsi nevelés eredményével magaslik ki, — különösen akkor, ha a feladatkörrel összeférhető, politikailag öntudatos jogászok intézik.

A *tömegszervezeti* jogvédelem szüksége a későbbi jövőben az osztályharc eldőltével, a dolgozó tömegek és szervezeteik jogi »udvarképessé« válásával várhatóan visszafejlődik. De aprólékosabb méreteinél fogva fennmarad az *egyének* jogvédelmének mai és holnapi problémája.

Ez a mult ügyvéd-vállalkozói forma helyett új megoldást kíván. Az egyéni jogvédelmet ellátó

ügyvédnek felek, hatóságok és a politikai közvélemény részéről *bizalmat* kell élveznie, a rábízott képviseletet *szakszerűséggel*, és a munkára átépülő dolgozó társadalomban *megfelelő anyagi feltételek* ellenében ellátnia. A bizalom, a szakszerűség és a reális anyagi feltételek követelménye : összetalálkozóan valósul meg az *ügyvédi munkaközösségben*.

Az alábbiakban — a feltételezhető érdeklődés miatt — néhány szóval vázolni kívánom az első magyar ügyvédi munkaközösség gyakorlati vonásait. Előre kell azonban bocsátanom, hogy munkaközösségünk felépítése *sem mintát, sem előírást nem jelenthet*, mert ez a munkaközösség maga is csak kísérlet a jogvédelem időszerű formában való kialakítására.

Ügyvédi munkaközösségünk teljes *önkormányzattal*, a résztvevő tagok demokratikus és egyenlő jogaival működik. Igy pl. a tagfelvétel és a tagságból való kirekesztés, *mindkét esetben* minősített többség előírásával, az összességnek, a tagok teljes ülésének a jogkörébe tartozik.

Munkaközösségünk tagjai *anyagi közösségben* is vannak : a bevételek és kiadások — bár az egyénileg ellátott állások vagy megbízatások jövedelmének, mint minimumnak sérelme nélkül — egyformán illetik őket. Ez a megoldás azonban egyedi, mert nem szolgálhat mintául ott, ahol esetleg nem egyenlő erők vagy teljesítmények találkoznak.

Munkaközösségünk a szakszerűség érdekében fokozódóan kifejlődő *munkamegosztással* dolgozik. A munkamegosztás kétirányú : szellemi, amennyiben a közösség tagjai felosztás szerint egyes jogterületek irányában specializálódnak ; másrészt technikai, amennyiben különösen a sablonmunkák elvégzését, az eljárásokat, de nem kevésbbé az időbeosztást igyekszünk megfelelő tagolással intézni. Igy pl. a fővárosban nagy haszonnal alkalmazzuk az ügyeletes eljárók intézményét, akik napi beosztás szerint a város vagy a hatóságok egy-egy részébe eső eljárásokat ellátják. Az irodai ügyelet megfelelő elosztásával tág időtartamban tudunk az ügyfelek rendelkezésére állni.

Az önkormányzat és a munkamegosztás szervei a közösség *titkárai :* a politikai és az ügyviteli titkár, — valamint a közösség ellenőre. Külön *fegyelmi* bizottság jár el a tagok szigorúan elbírálandó ügyvállalási, vagy ügyviteli szabálytalanságai tárgyában ; az eljárás sajátossága, hogy — éppen hiúsági szempontok tompítására — felmentés nem létezik, hanem a felmentést, másrészt az enyhe megrovást a kérdéses esetnek és tanulságainak a kiértékelése pótolja.

Munkaközösségünk életéhez és programmjához szervesen hozzátartozik *a tagok tudományos, politikai és társadalmi tevékenységének* a kibővítése.

Ha most — az első nyári hónapok kevésbbé figyelembe vehető tanulságai után — a *tapasztalatokról* kell számot adnom : első megállapításként azt tehetem, hogy az ügyvédi munkaközösség intézménye megáll, — megvalósítása és fenntartása semmi lehetetlenséget nem rejt magában.

Anyagi szempontból a meggazdagodási illúziók helyett természetesen nivellált életszínvonalat jelent, ugyanakkor azonban a munkához kapcsolódó díjazást biztosít. Ami például a kartársakat bizonyára érdekli, nálunk, ahol a fél a közösséggel áll szemben, megszűnik a rokonoknak és az ismerősöknek az az ingyenmunkát követelő légiója, amely a magánügyvéd életét sokszor megkeseríti.

Erkölcsi szempontból is igen tanulságos volt a munkaközösség. Őszintén számot kell vetnünk azzal, hogy az individuális gyakorlathoz szokott ügyvédek körében az egységes ügykezelésbe és ügyviteli elvekbe való beilleszkedés komoly nehézséget jelent; de bizony mutatkoznak visszásságok morális téren is, mert a kölcsönös ellenőrzés reflektorfényében hamar kiderül, hogy egyesek nem tudnak a mult ügyvédi stílus maradványaitól egyszeriben megszabadulni. Nem lesz tehát meglepő sem a magunk, sem más megalakuló közösségek esetében, ha a tagok aránylag gyors cserélődését fogjuk tapasztalni.

A munkaközösségek intézményével kapcsolatban több *követelmény* vetődik fel.

Az egyik az ügyvédi munkaközösség *jogi személyiségének* a szabályozása, amit képviseleti, adózási, jelölt-bejegyzési és egyéb szempontok indokolnak.

Szabályozást igényel a közösségi tagok képviseleteinek *összeférhetetlensége* is. A magunk részéről, noha ez még csak egyéni vélemény, nem látjuk elvi akadályát annak a — különösen vidéken könnyen előforduló — esetnek, hogy a munkaközösség két különböző tagja, természetesen a felek tudtával és hozzájárulásával, ellenfelek képviseletét lássa el. Sőt, ez megfelelő, biztonságos szabályozás mellett alkalmat ad az ügyvédi munkaközösség egyik szép lehetőségének, a *békítésnek* és az *egyeztetésnek* a gyakorlására. Felmerül itt a hivatalos érvényű kiegyeztetés szabályozásának szükségessége is : természetesen itt is csak a felek bevonásával és felelős képviselésével létrehozott egyezségekről lehet szó.

Éppen az összeférhetetlenségi kérdések és a szervezett visszaélési lehetőségek tükrében vetődik fel a munkaközösségek fokozott *ellenőrzésének* fontossága. Mi ugyan ilyen ellenőrzésben még nem részesültünk, de éppen a veszélyekre való tekintettel kívánjuk azt, hogy az Ügyvédi Kamarák a munkaközösségek ellenőrzésébe alaposan és szigoruan bekapcsolódjanak.

Ha most végül *a munkaközösségek jövőjéről* kell nyilatkoznom, és arra a szinte hangos kérdésre válaszolnom, hogy alakítsanak-e és minden áron, kartársaim munkaközösségeket : erre csak azt felelhetem, hogy a munkaközösségek kialakulása és elhelyezkedése a jogvédelem területén a vállalati jogtanácsosok, a tömegszervezeti jogvédelem és a magángyakorlat lehetőségeinek és viszonyainak elrendeződésétől, e három ágazat kölcsönhatásától függ. A munkaközösségek kérdését tehát a mindenkori reális szükséghez kell igazítanunk; nem szabad kötelezően keresnünk a munkaközösség mindenáron való megalakulásának lehetőségét.

A közösségeknek rugalmasan, a tagok másirányú elhelyezkedését is nyitva hagyóan, kell megalakulniok és működniök. Türelem és szabá-

lyozó segítség kívánatos itt a kormányzat, erős kollektív öntudat és hatékony erkölcsi kontroll az egész jogászság részéről. Maga az ügyvédi munkaközösség nézetem szerint nemcsak a közösségekben lévő személyektől függ, hanem az összjogászság erős, összefüggő komplexumától. Függ az ügyvédség szervezeteinek hathatós erkölcsi felügyeletétől: ezért üdvözöljük örömmel a megalakuló Jogász Szövetséget, amelyet irányító tényezőnek remélünk, és amelynek a munkájában a magunk erejével részt kívánunk venni.

Dr. Vadas György

Szövetkezetek egyesülése

1. A Kt. szerinti szövetkezetek egyesülésére nézve a Kt. 208. és 253. §-ai alapján — mely utóbbi törvényhely »két vagy több szövetkezet egyesülésére nézve« tesz említést — az a bírói gyakorlat alakult ki, hogy szövetkezet csak szövetkezettel egyesülhet.[1] Az OKH tagszövetkezeteire nézve az 1898: XXXIII. tc. 62. §-ának rendelkezéséből ez a szabály okszerűleg folyik.

A Szt. javaslatának bizottsági tárgyalása során a jelenlegi 113. § szövegét a fenti bírói gyakorlatra utalással módosították. Eredetileg a szakasz címe: »Szövetkezet egyesülése más társasággal« volt és az (1) bekezdése pedig így hangzott: »*Szövetkezetnek más kereskedelmi társasággal vagy szövetkezettel egyesülése* esetében a következő szabályok irányadók:« A bizottsági módosítás folytán a törvény szövege: »*Szövetkezetnek szövetkezettel egyesülése* esetében a következő szabályok az irányadók:«.

Kétségtelen, hogy ez a szövegezés semmiképp nem juttatja kifejezésre, a min. indokolás pedig egyáltalán nem említi meg a bizottsági tárgyaláson a szöveg módosítására vezetett alapvető szempontot. Eltekintve attól, hogy a szabatos szövegezés »Szövetkezetek egyesülése esetében...« lett volna, annak kifejezett előrebocsátása után, hogy »szövetkezet csak szövetkezettel egyesülhet«, — a Szt-ből még csak következtetni sem lehet arra, hogy egy szövetkezet más társasággal nem egyesülhet, hanem inkább arra ad alapot, hogy a 113. § csupán a szövetkezetek egymásközötti egyesülésének módját írja elő és a Szt. az egyéb társasággal való egyesülés szabályait nyitva hagyja. Bár a Szt. 50. §-ának *e)* pontja a közgyűlés kizárólagos hatáskörének megállapításánál »egyesülés más szövetkezettel« szövegezésben utal a 113. §-ra, a feloszlás okainak felsorolásánál (96. §) viszont a bizottság fenti módosítása ellenére is bennemaradt a »más társasággal egyesülés« elhatározásának lehetősége, és így csak a bizottsági indokolásból és egyes kommentárokból[2] következik kétségkívül, hogy a Szt. a fúziót kizárólag a szövetkezetek egymással való egyesülésére korlátozta.

A Szt. 1. §-ának a tagok »közös« és a 6. §-ának ezenfelül a tagok »azonos« gazdasági érdekére való utalása az egyesülések körét kétségkívül még szorosabbra vonja, mert ebből anyagi jogilag következik, hogy általában a *szövetkezetek sem egyesülhetnek egymással feltétlenül, hanem csak akkor, ha az egyesülő szövetkezetek tagjainak érdekei egymással nem ellentétesek.*

Ezenfelül egyes jogszabályok bizonyos szövetkezetekre nézve további korlátozásokat is tartalmaznak; így a hitelszövetkezetekre[3] és a földmívesszövetkezetekre[4] és ha abból indulunk ki, hogy a fúzió adott esetben alapszabálymódosítással is jár, akkor a szövetkezeti központ tagszövetkezeteire.[5]

2. Az univerzális falusi agrárszövetkezetek felépítésének problematikája a szövetkezetek fúziójának a multban elméletileg és gyakorlatilag kevéssé kialakított kérdésének különleges aktualitást ad. A földmívesszövetkezeti tagságra eddig megszabott korlátokat[6] a 8.000/1948. Korm. számú rendelet lebontotta és az egységes falusi szövetkezet kialakítása érdekében megkönnyíti[7] más szövetkezeteknek a földmívesszövetkezetbe való beolvadását, fenntartva természetesen továbbra is a dolgozó parasztság vezető- és irányítószerepét.[8]

3. Közelebbről vizsgálva, meg kell állapítanunk, hogy a Szt. az egyesülés kérdését rendkívül hézagosan szabályozza és ennek kapcsán felmerülő nyitott problémák áthidalására a Szt. 3. §-ának az az intézkedése, hogy »ha e törvény más rendelkezést nem tartalmaz, a szövetkezetekre minden tekintetében alkalmazni kell a kereskedelmi társaságokra vonatkozó jogszabályokat«, — annál kevésbbé alkalmas, mert az egyes kereskedelmi társaságokra idenézve fennálló szabályok nem is tartalmaznak teljesen egyező rendelkezéseket.

A Szt. 113. §-ának az a rendelkezése, hogy a »tagszövetkezet vagyonát nem lehet *kisebb* értékben számbavenni, mint amekkorát a MOSzK megállapít« nyilván a tagszövetkezetnek azt a védelmét célozta, hogy az egyesített szövetkezet üzletrésztőkéjének megállapításánál a tagszövetkezet tagjait ne lehessen megkárosítani. Ámde félúton megállt a Szt., amikor a MOSzK-nak ezt a jogát nem terjesztette ki fúziók esetében a nem tagszövetkezet mérlegének felülvizsgálatára és ugyanakkor elmulasztotta kimondani, hogy ez utóbbi vagyonát viszont nem lehet *nagyobb* érték-

[1] Ellenkező: Kuncz: Magyar Keresk. és Váltójog I. rész 2 fele 498. old.

[2] Fülöp—Boros: A szövetkezeti törvény és magyarázata 113. §, Dr. Rudolf: Az új magyar szövetkezeti jog 44. old.

[3] 12.890/1947. Korm. sz. r. 40. §.

[4] 8.000/1948. Korm. sz. r. 21. §.

[5] Arg. Szt. 134. § és 7.830/1948. Korm. sz. r. 20. §.

[6] 131.000/1945. F. M. sz. r. 4. §.

[7] 8.000/1948. Korm. sz. r. 10., 21. és 33. §.

[8] 8.000/1948. Korm. sz. r. 7., 11., 12., és 27. §.

ben számbavenni, mint amekkorát a MOSzK megállapít.

Emellett a Szt. még azirányban sem tartalmaz rendelkezést, hogy az egyesülő szövetkezetek, kiváltképp a beolvasztott szövetkezet tagjainak a beolvasztó szövetkezetben üzletrészeit hogyan kell megállapítani. Különös bonyodalmakra vezethet, ha a beolvasztott szövetkezet vagyona meghaladja a beolvasztó szövetkezet vagyonát. Gondolunk itt a Szt. 29. §-ának a »nyitott tagság« elvével gyakorlatilag amúgyis rendkívül nehezen összeegyeztethető ama rendelkezésére, ami az egy tag által jegyezhető üzletrészek számát és az összes üzletrészekhez való arányát maximálja és ami odáig vezethet, hogy fúzió esetén vagy a beolvasztó szövetkezet kényszerül üzletrésztőkéjét felemelni, vagy a beolvasztott szövetkezet egyes tagjainak — esetleg akaratuk és a szövetkezet érdekei ellenére — egyes üzletrészeit felmondani.

Minthogy pedig a forintmérleg rendelet[9] módot nyujtott az üzletrészek visszafizetési időpontjának elhalasztására, különös helyzetek adódhatnak itt abból, ha a fúzióban érintett szövetkezetek idenézve az egyesülés előtt eltérő határozatot hoztak.

Mindaz, amit a beolvasztott szövetkezet vagyonának elkülönített kezelésére a Szt. tartalmaz, lényegileg nem jelent új intézkedést, s a Kt. szabta szövegezés[10] szinte szószerinti átvétele. Legfeljebb további elmélkedésre készteti a hitelezőt, hogy vajjon a beolvasztó szövetkezet igazgatóságának az elkülönített kezelésért való *egyetemleges* felelőssége primär, avagy mögöttes felelősség-e, egybevetve mindezt a Szt. 73. § (3) bekezdésének az igazgatósági tagok magánjogi felelősségéről szóló rendelkezésével és másfelől a 87. §-nak azzal az előírásával, hogy a szövetkezet ügyintéző szervei által okozott károkért viszont a szövetkezet felelős.

Vajjon mi indokolná — egészen kivételes, egyedileg meghatározott kötelmektől eltekintve — a kezelő igazgatóság cum viribus felelősségét, ha pro viribus a hitelező az elkülönített kezelés elmulasztása esetében is fedezetet talál a beolvasztó szövetkezet vagyonában, különösen akkor, amidőn a bírói gyakorlat egyébként is hajlott ilyen esetekben az 1908 : LVII. törvénycikknek a kereskedelmi üzlet átruházásából folyó jogi következmények levonására.

Még inkább gondolkodóba ejt azonban a Szt. 113. §-ának *e)* pontja, mely szerint »a beolvasztó szövetkezet tagjai csak akkor *léphetnek* a beolvasztó szövetkezet tagjai sorába, ha a törvény, illetőleg az alapszabály által a tagokra (nyilván a beolvasztó szövetkezet tagjaira!) előírt rendelkezéseknek megfelelnek«.

Ez a szövegezés arra enged következtetni, mintha fúzió esetében a beolvasztott szövetkezet tagjai csak külön belépési nyilatkozat aláírásával válnának tagjaivá a beolvasztó szövetkezetnek.

Ennek viszont elvi síkon ellentmond a Szt. 50. §-ának *c)* pontja, amely szövetkezeteknél is elismeri az egész vagyon átruházásának lehetőségét. Elméletileg pedig a kétféle vagyonátszállás között éppen ott a különbség, hogy a fúziónál automatikusan átmennek az egyesülési határozat erejénél fogva a beolvasztott szövetkezet tagjai is, míg a teljes vagyonátruházás esetében — hacsak külön a felszámolást is ki nem mondják — fennmarad a vagyont átruházó szövetkezet is, tagjaival együtt.

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a beolvasztó szövetkezet kénytelen legyen minden tagot befogadni, contra legem, vagy alapszabályának feltételei ellenére is. Elvi alapon azonban a »léphetnek« helyett helyesebb lett volna a Szt-t így szövegezni: »a beolvasztó szövetkezet tagjai csak akkor *válhatnak* a beolvasztó szövetkezet tagjaivá . . .«, — avagy a beolvasztó szövetkezet részére ezekkel a tagokkal szemben a kizárási jogot biztosítani.[11] Ugyancsak helyes lett volna a beolvadó szövetkezet azon tagjának, aki a fúziót ellenzi a Szt. 33. §-ának (2) bek. szerinti feltételekkel a korlátlan kilépési jogot biztosítani.

A földmívesszövetkezetekről szóló rendelet[12] a Szt. 113. §-ának idézett részét a jogalkotó akként egészíti ki, hogy az ilymódon a földmívesszövetkezetekbe be nem lépett tagok üzletrészük névértékének kifizetését a fúzió bejegyzésétől számított öt év eltelte előtt nem igényelhetik.

Végül rá kell mutatnunk arra a sajnálatos tévedésre, amely a Szt. 113. §-ának (2) bekezdésében foglaltatik, amidőn kimondja, hogy a fúzióra vonatkozó rendelkezéseket — tehát nyilván az elkülönített vagyonkezelést, stb. — megfelelően kell alkalmazni arra az esetre is, ha a közgyűlés a szövetkezet egész vagyonának átruházását határozza el. Szerény nézetünk szerint ezt a clausulát csak az ingyenes vagyonátruházás esetére lehetett volna előírni, — hiszen visszterhes átruházáskor az ellenérték lép az átruházó szövetkezet vagyonának helyébe. Ha pedig a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között aránytalan eltolódás jelentkeznék, a megrövidített hitelező akkor is felléphet az így »megajándékozott« szövetkezettel szemben, ha az átruházott vagyont nem is kezelték elkülönítve.

4. Az előbbiekben vázolt néhány probléma is mutatja, hogy a küszöbön álló nagyszámú beolvadásra tekintettel a szövetkezetek egyesülésére vonatkozó anyagi jogszabályok kielemzése és ugyanakkor a formalizmus merevségeinek a lehetőségekhez mért leegyszerűsítése annyival is inkább kívánatos, nehogy végül a sok fúzióból sok eljárási és egyéb konfúzió keletkezzék.

Dr. Martos Pál

[9] 1.790/1947. M. E. sz. r. 45. §.
[10] Kt. 208. §.
[11] Szt. 35. §. b) pont.
[12] 8.000/1948. Korm. sz. r. 21. § (3) bek.

A genocidium kérdéséhez

Az UNO 1946. decemberi közgyűlésén a gazdasági és szociális tanács utasítást kapott arra, hogy egyezménytervezetet készítsen a kisebbségek rendszeres és tervszerű kiirtásának nemzetközi bűnténnyé való nyilvánításáról. A tervezet most elkészült és Genfben az emberi jogok bizottságának teljes ülésén bemutatták.

A genocidiumnak elnevezett bűntényről szóló tervezet 3 kiváló tudós munkája: az egyik a nürnbergi nemzetközi katonai törvényszék bírája: Prof. Donnedien de Vabres, a másik Prof. Vespasien Pella volt román meghatalmazott miniszter Hágában, végül a harmadik, aki egyben a bűntény megnevezéseül a genocidium kifejezést adta: Prof. Raphael Lemkin.

A genocidium szószerinti fordítása azt jelenti, hogy fajirtás. Ez a kifejezés nem teljesen szabatos; a genocidium nemcsak biológiai értelemben vett fajok kiirtására irányuló törekvések pönalizálására alkotott fogalom, hanem vonatkozik mindazokra a tényállásokra, amelyeknek tartalma az emberek valamely csoportjának kiirtására való törekvés. Ha a tervezetből egyezmény lesz, akkor belekerül a népek törvényei közé, mint az 1886: XIV. t.-c. és a többi törvény a rabszolgakereskedés eltiltásáról, az 1912: XLIX. t.-c. és a többi törvény a leánykereskedés elnyomásáról, az 1933: VIII. t.-c. a kábítószerek forgalmának korlátozásáról, mint a vonatkozó nemzetközi egyezmények becikkelyezései. Jóllehet Magyarország e pillanatban még nem tagja az UNO-nak, de nem lehet kétes, hogy a genocidium kérdése előtérbe kerül nálunk is, mert hiszen itt emberi jogok védelméről van szó és ezt a problémát a magyar jognak is meg kell oldania.

A tervezet a genocidium 3 csoportját különbözteti meg:

Az elsőbe tartozik a faj irtása, vagy olyan helyzetbe juttatása, hogy a halál vagy az egészség súlyos sérelme kikerülhetetlen. Ez a fizikai megsemmisítésre irányul.

A másodikba tartoznak azok az intézkedések, amelyekkel az élet fejlődését akadályozzák és lassú kiirtásra törekednek, mint a sterilizálás, a családok szétszakítása, deportálása, kényszermunkára vitele, vagy a házasságok megakadályozása.

A harmadik tényállás csoport: egy emberi közösség sajátos életének, szellemi és kultúrális jellegének megsemmisítése, ide tartozik gyermekeik elvitele, kényszernevelése, vezető egyéneik elhurcolása (lelkészek, tanítók stb.) művészi emlékeinek, múzeumainak, templomainak, történeti relikviáinak megsemmisítése. (Szembeötlik nyomban, hogy a nácizmus és a nyilas korszak a genocidium teljes fegyvertárát igénybe vette.)

A tervezet a genocidiumra irányuló propagandát is elítéli.

Azzal, hogy nemzetközi bűnténnyé nyilvánítja, minden államban üldözhetővé teszi, még akkor is, ha más állam területén követték el a genocidiumot. Megfosztja politikai jellegétől és ezzel elveszi a tettes ama lehetőségét, hogy idegen államban menhelyet kaphasson.

A tervezetből látható, hogy igyekezett a közelmult bűnhullámát teljesen rendszerbe foglalni és feldolgozni, azonban, sajnos, nincs semmi támpontunk arra, hogy miképpen lehet ezzel az egyezménnyel a jövő genocidiumát megakadályozni. Egy mozzanata van a tervezetnek, amely a propaganda elítélésével preventív lehetőséget ad arra, hogy egy tervbevett genocidium megakadályoztassék. Ez a lehetőség azonban nagyon sovány.

Döntőfontosságú volna valamely akut és folyamatban levő genocidium meggátlása. Ez megoldatlan probléma marad. Még a propaganda elítélése is nagyon labilis, mert nem hagyható figyelmen kívül, hogy a genocidium rendszerint a vezérlő hatalom műve. Hódító politika és vezetésre törekvő erő áll az esetek legtöbbjében mögötte. Ezeket belső erő nem tudja megakadályozni, mert éppen ez a belső erő az, amely a genocidiumot sugallja, irányítja, sokszor, amely a genocidiumot végzi. Ez az állami hatalom önmagát nem fékezi, mert célja eléréséhez látja alkalmasnak a genocidiumot. Ezt tehát csak az államok feletti nemzetközi erő tudja megfékezni, amit a mai nemzetközi helyzetben létesíteni nem lehet. A rabszolgakereskedésről, a kábítószerek forgalmának korlátozásáról stb. rendelkező nemzetközi egyezményeknek azért lehetett nagyobb sikerük — bár ezek az egyezmények is nehezen jöttek létre —, mert ezek erkölcsi talaja megérett és hatalmi kérdést nem keresztezett, de a genocidiumnak, mint legtöbbször az állami hatalom által útnak indított bűnténynek megakadályozása csak ezen állami hatalomnak a megfékezésével történhetik, ami hatalmi kérdés és aminek hatékony megakadályozása maga a háború. Ahhoz pedig még az erkölcsi talaj sincsen meg, hogy egy másik hatalom okvetlen elítélje a genocidiumot végző hatalom eme aljasságát, mert legtöbbször politikai gátlásai vannak. Attól pedig, hogy azért fegyvert ragadjon, mert valamelyik hatalom a saját kisebbségeit legyilkolja, akkor is igen távol van, ha ilyen politikai meggondolások nem is gátolják.

Hogy ez a szomorú helyzet, azt a közelmult náci genocidiumán kívül a néger és örmény mészárlások is teljesen igazolják.

Német-Kelet-Afrikában 1905—1906-ban a wangoni lázadáskor 120.000 négert gyilkoltak le. Német Délnyugat-Afrikában 1903—1904-ben a német parancsnok elrendelte az egész herero törzs kiirtását, amikor is 100.000 bennszülött pusztult el. Senki egy szót sem szólt érte.

1895-ben a török szultán parancsára 80.000 örményt irtottak ki, 1896-ban 6.000 örményt gyilkoltak le a török fővárosban. 1915-ben az örményirtás tervszerűen vitetett keresztül és közel 2 millió örmény veszett el részben közvetlenül, részben a sivatagba deportálással. Ez még a német vezérkart is megdöbbentette, de mégsem tettek ellene semmit, hiszen a török szövetséges volt. A világ a háborús zajban még csak rá sem hederített az ügyre és ha itt-ott említették is, az

már nem volt politikailag kívánatos, hogy ezt a békeszerződésekben is megbélyegezzék.

A náci- és fasiszta bestializmus jóval előbb kezdődött, mint a világháború. A világsajtó még csak megközelítőleg sem volt a tervszerű emberirtás adatainak annyira birtokában, mint ahogyan azokat a diplomácia berkeiben hivatalosan ismerték, mégsem történt semmiféle komoly lépés ennek megakadályozására.

Mindezekből kétségtelen azon következtetés helyessége, hogy a genocidium nem egyes egyéneknek az államok keretén belül való bűnténye, hanem maguknak az államoknak bűncselekménye és így az egyezményi megbélyegzés és becikkelyezés egy hatalmat sem fog eltéríteni attól, hogy, ha az politikailag alkalmasnak látszik előtte, ne irtson ki tervszerűleg útjában álló emberfajtákat. Ha az UNO megelégszik magával az egyezménnyel és annak nemzetközi elfogadtatásával, abból még az emberiségre semmiféle javulás beállni nem fog. Csak a legfőbb sanctió alkalmazása, az azonnali háborús beavatkozás valamennyi tagállam részéről tudná ezt a globális bűntényt megakadályozni, enélkül a genocidium szép helyet fog kapni a nemzetközi jogban és változatlanul tovább fogja szennyezni az emberiség történelmét.

Dr. Hajdu Béla

„Az elmélet tisztaságáért"

A Jogtudományi Közlöny 13. számában Szebenyi Endre »Az elmélet tisztaságáért« c. cikkében »hozzászól« Olti Vilmosnak a jogásznapokon tartott és a Jogtudományi Közlöny 11—12. számában közölt »A bírói funkció szerepe a jövő társadalmában« c. előadásához. Bevezetőben elmondja Szebenyi Endre, hogy a MDP minden tagjának kötelessége a marxista-leninista igényekkel fellépő cikkek hibáit, tévedéseit idejekorán felfedni. Ilyen kötelességet vél teljesíteni Olti Vilmos előadásával szemben.

Ez az egyetlen megállapítás Szebenyi Endre cikkében, amellyel egészében egyetértek. Ezt kívánom követni, mikor rámutatok Szebenyi cikkében olyan hibákra, tévedésekre, amelyek semmiesetre sem segítik elő a címében hirdetett cél szolgálatát.

Olti Vilmos a szóbanforgó előadásában egyetemi hallgatókhoz szólott, akik most vágtak neki a jogászi pályának. Ezeknél igyekezett eloszlatni azt a nyugtalanságot, amely szerinte (és köztudomás szerint) kísért a jogászok soraiban. »E nyugtalanság okát — mondja Olti Vilmos — a távolabbi jövőbe tekintők, abban az ismeretes marxi tételben jelölik meg, amely szerint az állam és jog egykor elhal, minek következtében a jogászat és ezenbelül a bírói funkció is feleslegessé válik.« Majd így folytatja: »De vannak a bírói jövő borúlátói között olyanok is, akik már fejlődésünk mai szakaszán is szkeptikusan ítélik meg a jogász-bíró helyzetét. Ezek aggodalma a laikus elemeknek a bíráskodásba való bekapcsolódásából ered. Attól tartanak, hogy a laikus elem kiszorítja a szakképzett jogászt a bírói székből.«

Szebenyi Endre mindenekelőtt a téma felvetését ítéli tévesnek. Ilyen irányú nyugtalanság — szerinte — nincs. »Nem lehet a megcáfolhatóság kedvéért olyat állítani, ami a tények világában nem áll meg« — mondja Szebenyi. Nyugtalanság valóban van, folytatja Szebenyi Endre, de nem a jogász-funkció maradandósága, vagy a laikus elemek térhódításából folyóan a szakképzett elemek szükségtelenné válása miatt, hanem amiatt, hogy a kialakuló társadalmi rendszer igényt tarthat-e a Horthy-rendszer bíróságának működésére.

Szebenyi Endrének az a kijelentése, hogy az Olti által állított nyugtalanság nem létezik, nem szünteti meg a mégis létező nyugtalanságot. A babona ellen nem úgy küzdünk, hogy a babona létezését erélyesen tagadjuk, hanem mindenekelőtt annak az alapját, eredetének a valódi okait igyekszünk megtalálni és azokat megszüntetni. Olti Vilmos a legifjabb jogásznemzedékhez szólott. Szavai azt intencionálták, hogy ne engedjék közel magukhoz az ilyen nyugtalanítást, ne engedjék magukat a közeli, vagy távolabbi jövő borúlátó felvázolásával bizonytalanná tenni, ambiciójukban fékezni. Kifejtette, hogy ez a nyugtalanság, az állam és jog elhalásáról szóló elmélet, valamint a szovjetorosz büntetőtörvénykönyv ama kitételének a helytelen értelmezéséből ered, amely a »kommunista államrend felé vezető *átmeneti időszakra* létesített jogrend«-ről szól. Ez éppen annyira alapnélküli, mint a laikus elemek térfoglalásától való félelem.

Olti Vilmos valóban felszínes magyarázattal elégszik meg és főleg annak a ténynek a leszögezésére szorítkozik, hogy az ilyen nyugtalanság alaptalan. Kétségtelen, hogy ennek a nyugtalanságnak, helyesebben szólva bizonytalanságnak a mérgező góca, az iránytűt jelentő helyes világnézet nélkül imbolygó jogászgárdának a torz (különösen a mai társadalmi valósághoz képest torz) tudatvilágában keresendő. A Szebenyi-féle magyarázat azonban kézenfekvően téves. Nem igaz, hogy a bírák attól féltek, hogy a demokrácia nem tart igényt a működésükre. A kormányzat hároméves várakozása, türelme, kérő és fenyegető szavai mind ennek az ellenkezőjét igazolták. Éppen, hogy nem féltek. Csak most, amikor látják, hogy a kormányzat az igazságszolgáltatásban sem hajlandó tovább tűrni a régi szellemet és ennek — bár kis százalékban — meggyőző jelét is adja, a bírák is észbekaptak és bár fejcsóválva és lassú szállingózással, ők is beállanak a »békebelinél« jobb országot teremtő, magasabb életszínvonalat ígérő menetelésbe.

Egészen erőltetett az a hang, amelyet Szebenyi e kérdés további fejtegetésénél használ. Indokolatlan, az az elburjánzott gondolatfutam, amellyel

ebbe a témába belecibálja »az akkori moszkvai magyar követ jelentése alapján a magyar ellenforradalmi sajtó a valóságnak meg nem felelő Zinovjev, Kamenyev, Radek, Pjatakov, Jagoda, Tuchacsevszkij perekre vonatkozó tudósítások« mérgező hatását a magyar bírákra. Minek ez? A pusztán ténybeli felsorolások a valóságukban rejlő erőnél fogva sem lesznek alkalmasak egy velük semilyen vonatkozásban nem álló kérdés tisztázására.

Nem szolgálja, inkább zavarja »az elmélet tisztaságát« az a minden magyarázatnélküli nemleges megállapítás, amellyel Szebenyi Endre az állam elhalására vonatkozó utalásra kijelenti, hogy »így nem is marxi tantétel.« Hát mi? Hanem, hogyan?

Olti Vilmos az elismerten jól működő bíró, a gyakorlati jogász, beleszőtte előadásába azokat az alapelméleti ismereteit, amelyek őt átsegítették a Horthy-időkben magábaszívott (jogbölcseleti) ideológiából a demokráciának abba a szellemi világába, amelynek birtokában ma már ő is kiemelkedően hasznos tagja tud lenni a demokráciának. Elmondotta, hogy van egy irányadó magatartásminta — amit nevezhetünk röviden jogtételnek — absztrakt és általános érvényű, amivel szemben a hozzáigazodó emberi magatartás konkrét és egyedi. Az absztraktum és konkrétum között logikai űr tátong. Az általános érvényű jogtétel soha sem fedi pontosan az egyedi jogesetet. Az ilyen űrt, amely jogvita formájában jelentkezik, a bírónak kell kiküszöbölni.

Ez az elmélet szemléltetően tárja a bíró elé tennivalóját.

Csak azt kell még megértetni vele, hogy a joghézag eltüntetéséhez, a jogvita eldöntéséhez szükséges anyagot a bíró a fejéből, a világnézetéből meríti. Demokratikus szellemben tehát csak az tud ítélkezni, akinek demokratikus világnézete van. Mindez egyszerű, érthető. Alkalmas a bírói funkció helyes értelmezésére.

Mit mond erre Szebenyi?

Már előzőleg leszögezte, hogy az állam elhalásáról szóló tétel felvetését nem helyesli, mert »ahogyan Olti a problémát felveti, tulajdonképen engedményt jelent annak az opportunista szociáldemokrata ideológiának, amellyel szemben való harcot is jelenti a marxizmus-leninizmus elvi álláspontjára való helyezkedés«. Nem érthető, hogy miért és mennyiben kívánja Szebenyi az Olti féle előadást, illetőleg az állam elhalására történt utalására vonatkoztatni ezt a lenini megállapítást. »Letér a marxizmus-leninizmus jogi szemléletéről és kibogozhatatlanul eklektikussá válik« állapítja meg Szebenyi Endre a továbbiakban, mert az absztrakt és konkrét jogesetnek és a köztük levő logikai űr elméletének ilyen magyarázatként való felhasználása, »bár nem helytelen eredményt hoz a bírói funkció jövője tekintetében, de tartalmában teljesen távol esik a marxizmus-leninizmus materializmusától és egyes vonatkozásaiban dialektikájától is.« Imponáló szavak! De mit is kíván ezzel mondani Szebenyi Endre? Azt, hogy a jogalkalmazás technikája e szemléltető módjának az elemeit Olti Vilmos, volt közös professzoruktól, Horváth Barnától tanulta. Már pedig a polgári szociológus, Horváth Barna, erre az eredményre nem a materialista szemlélet és dialektikus módszer felhasználásával jutott, hanem »teljesen antimaterialista és filozófiai idealizmusának az eredményeit mutatja fel«. Azután így folytatja Szebenyi: »Tartalmilag Horváthnak kiolvasható álláspontja az, hogy a jog a tudattól függetlenül nincs, hanem a tudat közreműködésével jön létre. Az igazság tehát nem konkrét valóság, hanem csak konkrét szemlélet. Ez pedig a marxista-leninista elmélet lényeges pontjának a materializmusnak az elvetése.«

Horváth Barna általában tényleg távol áll a materialista szemlélettől. Ez azonban nem jelenti, hogy az ő fogalmi műveleteinek más területen hasznosítható eredményeit nem szabad felhasználni, különösen amikor olyan eredményekről van szó, amelyekre mások is már előbb és más utakon eljutottak. Nem lehet azonban elmenni szó nélkül Szebenyi Endrének ama megállapításai mellett, amelyek a Horváth Barna-féle fentidézett tétel merev tagadásából félreérthetetlenül következnek.

Szebenyi Endrének álláspontja ezek szerint tehát a tagadott Horváth Barna állásponttal szemben az, hogy a jog a *tudattól függetlenül létezik*, továbbá, hogy az *igazság konkrét valóság*.

Nem célom ezúttal és ehelyütt Szebenyi filozófiai vonatkozású megállapításaival kapcsolatban egy kiszélesülő vitába fogni. Egyelőre elegendőnek vélem, hogy meztelenül ideállítom őket.

Szebenyi azt mondja cikkében, hogy a jog a tudattól függetlenül létezik. A jog a társadalom reális bázisának felépítményét képezi a politikával, filozofiával, művészettel és az ember egyéb szellemi, gondolati eredményeivel együtt. A jog a társadalmi valósággal, léttel szembenálló ideológiai, tudati világnak egyik szektora. A jog tehát maga is tudat (nemhogy független volna tőle, hanem annak egy része) nem más, mint a valóságos viszonyok, a termelő viszonyok (jogi nyelven tulajdoni viszonyok) visszatükröződése az emberi agyban.

A fentmondottakban kifejezést nyert Szebenyi ama megállapítására vonatkozó tagadó nézet is, hogy az igazság konkrét valóság. Az igazság valamely dolognak, valóságnak a rávonatkozó észleletünkkel való megegyezését jelenti. Tehát az igazság a valóság helyes ismeretét, a valóságnak az emberi agyban való helyes visszatükröződését jelenti. Nem lehet ezek szerint azonos a valóság a saját visszatükröződésével. Az egyik materiális, a másik pedig eszmei kategória.

A jog-tudat-valóság körüli vitát egyelőre szűk területre, éspedig a jogtudomány területére korlátozom. Ezt a kérdést az egyértelműség veszélyeztetése nélkül csak ilyen szűken lehatárolt területen lehet vizsgálni. Ugyankkor legyen szabad nekem is Engelshez és Leninhez folyamodnom, hivatkoznom arra, amit már ők olyan ragyogó világossággal megfogalmaztak. Engels mondja: »Az *igazságnak* és a tévedésnek mint minden poláris ellentétben mozgó *gondolkodási kategóriának* ... csak felettébb korlátolt területen van abszolút

érvényük ... mihelyt a fentjelzett szűk területen kívül alkalmazzuk az igazság és tévedés ellentétét, viszonylagossá és ezzel, pontos tudományos kifejezési módra használhatatlanná válik.« (Antidühring, moszkvai kiadás 132. o.) Folytassuk ezt a gondolatmenetet Lenin szavaival: »... minden egyes tudományos tétel igazságának határai viszonylagosak, mert a tudás további fejlődése hol kitágítja, hol szűkíti őket.« (Empiriokriticizmus. Szikra kiadás, 129. o.)

Bár maga az a tény, hogy Engels most idézett mondatában az igazságot gondolkodási kategóriaként szerepelteti, önmagában kellő támpontot jelentene a Szebenyi-féle megállapításokkal szembeni további vitához, e helyütt azonban le kell erről mondani. Egyébként most lényegileg nem is erről van szó. Olti Vilmosnak az egyszerű, a jog területére tartozó kijelentéseivel, értelmezéseivel szemben, Szebenyi Endre a filozófia széles mezejére lépett és így az a helyzet adódott, hogy onnan más nyelven, megváltozott értelmű fogalmakkal válaszolt, vagy nem is válaszolt. hanem vitte tovább az alaptémától egészen elidegenült gondolatait.

Mi ennek a magyarázata és mi a tanulság belőle ?

Fegyelmezetten tartanunk kell magunkat Engels és Lenin imént idézett mondataiban foglalt tanításaihoz.

Ha világos, elfogadható gondolati eredményekkel állunk szemben, fogadjuk el, ha kell hasznosítsuk azokat a maguk természetes egyszerűségében. Szebenyi Endre, Olti Vilmossal együtt Horváth Barna tanítványa volt és mint jogász abban az ideológiában nevelkedett, amely ellen most érthető túlkompenzáltsággal harcol. Gondolkodási műveleteiben még mindig azokkal a gondolati elemekkel operál és azokat a részletutakat járja, amelyekkel és amelyeken ő annakidején dolgozott és haladt és amelyeket a mai nézőszögéből helytelennek ítél. Aki egyszer kilábalt a polgári filozófia ködös zsákutcáiból, az ne térjen oda többé vissza.

Maradjunk a tárgynál. Arról kell beszélni, amiről szó van. Arról is egyszerűen, pontosan, érthetően mondjuk el a közölnivalónkat. Minek minden második mondatban a marxista-leninista jelzőt használni ? Megfosztja a mondanivalót, a szöveget a magátólértetődöttség belső erejétől.

Még csak annyit. A marxista-leninista kutatóknak nem sajátossága az a mód sem, ahogyan Szebenyi »virágnyelven« megrójja Oltit a Horváth Barna könyvéből vett idézetek nagyszámúsága és az idézőjelek feltüntetésének elmulasztása miatt. Rövidebb, egyszerűbb, egyenesebb lett volna ezt így megmondani a könyv lapszámainak megjelölése helyett, valamint a sűrű vállveregetések helyett.

Dr. Feri Sándor

Kit kell ma háborús távollévőnek tekinteni?

1. Az ú. n. *háborús távollévők* fogalmát a 10.490/1945. M. E. sz. rendelet (M. K. 167. sz.; a továbbiakban : R.) határozza meg. A R. 4. §-ának (1) bek. értelmében háborús távollévő az olyan személy, akinek javait a R. 3. §-a alapján elhagyottnak kell tekinteni. A R. 3. §-ának (1) bek. szerint: »Elhagyott javaknak kell tekinteni mindazokat a javakat, amelyek a háborús viszonyok következtében kikerültek a tulajdonosuknak vagy más jogszerű birtokosuknak birtokából vagy ellenőrzése alól. Ilyeneknek kell tekinteni azokat a javakat is, amelyeknek tulajdonosa, illetőleg jogszerű birtokosa ismeretlen.« (A hiv. § (2) bek. szerint nem lehetett az említett javakat elhagyottnak tekinteni, ha a tulajdonos egyenesági rokona, vagy vele együttélt házastársa azokkal rendelkezni jogosult. A lakberendezési és felszerelési tárgyak tekintetében az említett személyeket rendelkezésre jogosultaknak kellett tekinteni.)

A háborús távollévők gondnokságára az 1877 : XX. tc. (a továbbiakban : Gyt.) 28. §-ának *d)* pontja alá eső távollévők gondnokságától *eltérő* szabályok érvényesek. Ezeket az eltéréseket, — amelyeket a R. 14—17. §-ai tartalmazzák — két csoportba oszthatjuk. Az *egyik* csoportba tartoznak azok a különleges jogok, amelyek a háborús távollévőkkel kapcsolatban az elhagyott javak kormánybiztosát (az 1800/1948. Korm. sz. r. értelmében az 1948. évi január hó 27. napjától a Felszámoló Bizottságot, a 8.920/1948. Korm. sz. r. értelmében az 1948. évi augusztus hó 19. napjától a pénzügyminisztert) illetik meg. Ilyen jogok pl. a R. 14. §-ának (3) bekezdése értelmében a közérdekű jogorvoslat joga bármely olyan gyámhatósági határozat ellen, amely háborús távollévőre vonatkozik, a R. 15. §-ának (3) bekezdése értelmében a javaslattétel joga a gondnok kirendelése, személye és elmozdítása tekintetében, a R. 16. §-ának (1) bekezdése értelmében a háborús távollévő által kötött ügyletek megerősítése mindazokban az esetekben, amikor a kérdéses ügylet, a hatályos jogszabályok értelmében, csak gyámhatósági jóváhagyás mellett érvényes, stb.

Az eltérések *másik* csoportja magára a gondnokság alá helyezésre vonatkozik. Igy pl. a R.15. §-ának (1) bekezdése értelmében : »Háborús távollevő részére gondnok kirendelésének helye van akkor is, ha egyébként a fennálló jogszabályok szerint a távollévő részére nem lehetne gondnokot kirendelni.« Ez a rendelkezés lehetővé teszi tehát gondnok kirendelését a Gyt. 28. §-ának *d)* pontjában megjelölt feltételek hiányában is. Ezek a feltételek a következők : 1. legalább egyéves távollét, 2. ismeretlen helyen tartózkodás, vagy a hazajövetelben, ill. vagyonkezelésben való akadályoztatás és 3. az, hogy a távollévő senkinek sem adott vagyona kezelésére megbízást. A R. alapján tehát gondnokság alá lehetett helyezni vala-

mely háborús távollévőt, annak ellenére, hogy pl. egy évnél rövidebb idő óta volt távol, vagy ismert helyen tartózkodott, vagy vagyona kezelésében nem volt akadályozva, vagy végül vagyona kezelésére érvényes megbízást adott.

2. Az elhagyott javak kérdését legújabban az 1948 : XXVIII. tc. (a továbbiakban : T.) és az ennek végrehajtása tárgyában kibocsátott 8920/1948. Korm. sz. r. szabályozza. A T. — kérdésünk szempontjából — két jelentős változást hozott létre. Az egyik az, hogy a R. értelmében csak távollévő személy javai lehettek elhagyottak[1], a T. 1. §-ának (1) bekezdése értelmében viszont olyan személy javai is elhagyottnak minősülhetnek, aki itthon, ismert helyen tartózkodik. A másik jelentős változás az, hogy míg a R. *általában* nem érintette az elhagyott javak tulajdonjogának kérdését (a R. 9. §-ának (1) bek. csak elidegenítési és terhelési tilalmat állított fel, 13. §-a elrendelte az elhagyott javak hasznainak a kormánybiztos számlájára történő befizetését, 28. §-ának (2) bek. pedig kivételesen, közérdekből felhatalmazta a kormánybiztost e javak elidegenítésére), addig a T. 4. §-ának (1) bek. értelmében az elhagyott javak az államkincstár tulajdonába mennek át.

Ebből a két változásból szükségképpen következik az, hogy — bár az R.-nek a háborús távollévőkre vonatkozó szabályai *formailag* ma is hatályosak — a háborús távollévőnek az 1. pontban ismertetett meghatározása *ma teljességgel használhatatlan*.[2] Ezt a nézetünket az alábbi példák kellőképpen illusztrálják :

a) A háborús távollévőnek az 1. pont alatt kifejtett meghatározása alapján u. i., — amely meghatározás egyébként egyezik az igazságügyminisztérium és a belügyminisztérium állandó gyakorlatával[3] — háborús távollévőnek kellene tekinteni pl. egy olyan *itthon, ismert helyen* tartózkodó személyt is, akinek a javait a pénzügyminiszter a T. 1—4. §-ai alapján elhagyottnak minősíti.[4] *Tehát háborús távollévő lehetne az is, aki nincs távol.*

b) Nem lenne viszont háborús távollévő az a ténylegesen ismeretlen helyen tartózkodó személy, akinek a javai pl. a T. 1. §-a (1) bekezdésének *a)* pontja értelmében baloldali magatartása miatt nem minősülnek elhagyottaknak. *Tehát nem lehetne háborús távollévő valaki, aki kétségtelenül a háborús események következtében ismeretlen helyen távol van.*

c) Háborús távollét címén vagyonkezelő gondnokság alatt maradhatna végül olyan személy is, akinek nincsen itthonlévő vagyona, mint hogy az — mint elhagyott — a T. alapján az állam tulajdonába ment át. *Vagyonkezelő gondnokság alatt állhatna tehát valaki, akinek semmi vagyona nincs.*

A fenti példákból kitűnik, hogy érvényes jogszabályaink nem adnak kielégítő választ arra a kérdésre, hogy kit kell háborús távollévőnek tekinteni. *Kívánatos lenne tehát ennek a kérdésnek jogszabály útján történő rendezése.*

Abban az esetben, ha bizonyos jogpolitikai megfontolások továbbra is kívánatossá tennék a háborús távollét címén történő különleges gondnokság alá helyezés fenntartását, mindenesetre új alapokra kellene helyezni a háborús távollévő fogalmát. A R. értelmében a háborús távollévő fogalma elválaszthatatlanul az elhagyott javak fogalmához kapcsolódott. Ma — a T. hatálybalépése után — ez az összekapcsolás tarthatatlan.

Feltéve tehát, hogy ez a különleges gondnokság alá helyezés ma is fenntartandó lenne, egyszerűen azt kellene háborús távollévőnek tekinteni, aki vélelmezhetően a háborús események következtében van távol, függetlenül attól, hogy javai akár a R., akár a T. alapján elhagyottnak minősülnek-e, vagy sem.

Lehetségesnek tartjuk, hogy a törvényhozás arra az álláspontra helyezkedik, hogy a háborús távollét címén történő különleges gondnokság alá helyezés — amely kétségtelenül *átmeneti*, a háborús eseményekkel kapcsolatos rendkívüli intézmény — ma már felesleges. Tekintettel a háború óta eltelt hosszú időre, ma már nincs szükség a távollét okából történő gondnokság alá helyezésnek a Gyt. 28. §-ának *d)* pontjától eltérő, különleges szabályozására.

Dr. Nagy László
(tszéki bíró)
Dr. Scholtz Kornél

[1] A R. 4. §-ának (1) bek.-ben foglaltak kivételével.

[2] Mint láttuk a R. — ma is hatályos — meghatározása szerint háborús távollévő az, akinek a javai elhagyottnak minősülnek. A lex posterior derogat priori elvéből következik, hogy ma az elhagyottság tekintetében nem a R., hanem a T. vonatkozó szabályai irányadók.

[3] Megjegyezzük, hogy az alsófokú gyámhatóságoknak voltak ezzel ellentétes döntései is, amikor arra az álláspontra helyezkedtek, hogy háborús távollévő az, aki a háborús események következtében távol van, függetlenül attól, hogy javai jogerősen elhagyottá lettek-e nyilvánítva, vagy sem.

[4] Az elhagyott javaknak a R. 3. §-ában adott meghatározása, ill. a javaknak a R. alapján történt elhagyottá nyilvánítása a T. hatálybalépése után is jelentős. A T. 4. §-ának (2) bek. u. i. visszautal a R.-re és kimondja, hogy a T. szempontjából is elhagyottnak kell tekinteni azokat a javakat, amelyeket — bár azok a T. 1—3. §-ai alapján egyébként nem minősülnének elhagyottnak — a kormánybiztos korábban elhagyottá nyilvánított és amelyekre vonatkozólag az érdekeltek nem kérték a T. 4. §-ában meghatározott határidőn belül az elhagyottság megszüntetését.

Fejezetek a Szovjet Polgári Törvénykönyvből (III.)

IV. A JOGÜGYLETEK

26. §. »A jogügyletek, vagyis a felek olyan cselekményei, melyek polgári jogviszonyok létesítésére, megváltoztatására vagy megszüntetésére irányulnak: egy- vagy kétoldalúak lehetnek. (Szerződések.)«

A Ptk-ban foglalt jogügyleti szabályozás nagyban-egészben megfelel hazai jogunk szabályainak.

Egyoldalú jogügyletről akkor beszélhetünk, amidőn a jogváltozás csak egy személyt érdekel. Ilyen pl. az alapítvány, vagy ha a jelzálogos hitelező lemond a jelzálogjogáról,[1] a bérbeadó felmondja a bérleményt.

Kétoldalú jogügyletek a szerződések, melyekben a felek akaratnyilvánítása kölcsönös és megegyező.

27. §. »A jogügyletek szóval vagy írásban köthetők. Az írásbafoglalt ügyletek

1. egyszerűek, vagy

2. közjegyzőileg hitelesített okiratok lehetnek.«

A Ptk. rendelkezései szerint a jogügyletek érvényességéhez általában okirati formára szükség nincsen. Kivétel ez alól a szabály alól az az eset, amikor a törvény a jogügylet érvényességéhez okirati kényszert állapít meg.

A Ptk. az okirati kényszer tekintetében különbséget tesz olyan ügyletek között, amelyeknél elegendő a jogügyletnek egyszeri írásbafoglalása és olyanok között, amelyekhez ezenfelül az aláírásnak közjegyzői hitelesítése is szükséges.

A biztosítási ügyletnek az írásbelíség érvényességi kelléke.[2]

Az építményi joggal kapcsolatos megállapodásokhoz érvényességi kellék a közjegyzőileg hitelesített okirati forma.[3]

Az építkezési jog elidegenítéséhez közjegyzői okirat szükséges és a jogügylet tartalma az illetékes községi hivatalnál belajstromozandó.[4]

A zálogszerződés érvényességéhez, az épület, hasznos ásványok kitermelési jogának elzálogosításához közjegyzőileg hitelesített okirat szükséges.[5]

Az 1.000 rubelnél magasabb összegű ajándékozási szerződésnek érvényességi kelléke a közjegyzőileg hitelesített okirat.[6]

Egy évnél hosszabb időtartamú bérleti szerződés csak írásban köthető.

Az állami és községi üzemekre vonatkozó bérleti szerződés érvényességéhez írásbeli szerződés és az aláírások közjegyzői hitelesítése szükséges.[7]

Az épületek és építményi jogok elidegenítésének a közjegyzőileg hitelesített okirat érvényességi kelléke és a szerződés adatait a községi elöljáróságnál be kell lajstromozni.

Állami szervvel vagy hivatali személlyel kapcsolatos meghatalmazások csak közjegyzőileg hitelesített alakban adhatók, kivéve, ha a jogszabály más meghatalmazási formát ír elő.[8]

Egy 1926. október 4-i törvényrendelet értelmében pénz, csomag és levélküldemények átvételére szóló meghatalmazáshoz közjegyzői hitelesítésen kívül megfelel a népbírósági, járási végrehajtóbizottsági és községtanácsi hitelesítés is.

Társasági szerződés érvényességéhez közjegyzőileg hitelesített okirat szükséges.[9]

A végrendeleten az örökhagyó aláírását közjegyző hitelesíti.[10]

A magyar jogban is az a szabály, hogy a jogügyletek érvényességéhez csak ott kell alakszerűség, ahol jogszabály azt megkívánja. Azt hisszük, nem túlozunk, ha azt állítjuk, hogy az utóbbi évek jogszabályai szerint lassankint az lesz a helyzet, hogy az okirati forma a jogügylet érvényességi kelléke. Igy pl. írásbeli forma kell a következő jogügyletek érvényességéhez:

1. ingatlan elkötelezéséhez, vételi jog kikötéséhez (Opció),

2. öt százaléknál magasabb kamat kikötéséhez,

3. határozott időtartamú szolgálati szerződéshez,

4. ügyvédi jutalomdíj kikötéséhez,

5. az állatszavatosságnál a szavatossági idő (6 hét) megrövidítéséhez, meghosszabbításához vagy kizárásához,

6. a Budapest székesfővárosi lakásbérleti szabályrendelet értelmében az egy évnél hosszabb bérleti szerződéshez.

7. a társasháztulajdonnál az alapító okirat érvényességéhez. (Ennél a jogügyletnél a okiratot bejegyzett ügyvédnek kell ellenjegyeznie.)

A magyar jogban vannak oly jogügyletek is, ahol szigorúbb alakszerűség érvényesül. Ilyen korlátozást foglalnak magukban az 1886. évi VII. t.-c. 21. és 22. §-ai. Ez a törvényhely két irányban tartalmaz megszorítást:

1. Vannak jogügyletek, melyeknek érvényességi kelléke a jogügyletnek közjegyzői okiratba való foglalása. Ilyenek:

a) a házastársak vagy jegyesek között létrejött házassági vagyonjogi szerződések,

b) házastársaknak vagy jegyeseknek egymással kötött fontosabb jogügyletei: adás-vétel, csere, életjáradéki szerződés, kölcsön, a három évet meghaladó ingatlanra vonatkozó bérlet, vagy haszonbérlet, ingatlan elajándékozása, ingó ajándékozás, ha annak tárgyát nyomban át nem adják.[11]

2. Vannak azután olyan jogügyletek, amelyek érvényességéhez forma nem kell, de ha a felek a jogügyletet okiratba foglalták, akkor ezt az okiratot bizonyítékként csak akkor használ-

[1] It. 13. §.
[2] Ptk. 371. 374., 379. §.
[3] Ptk. 72. §.
[4] Ptk. 79. §.
[5] Ptk. 90. §.
[6] Ptk. 138. §.
[7] Ptk. 153. §.
[8] Ptk. 185. §.
[9] Ptk. 265. §.
[10] Ptk. 425. §.
[11] 1886 : VII. t. c. (Kjt. nov. 22. §.)

hatják fel, ha az közjegyzői okirat. Ilyen a házastársak között a hozomány tekintetében létrejött jogügylet.[12]

28. §. »Ha a felek a jogügyletet írásba foglalták, azt azoknak a személyeknek vagy képviselőknek kell aláírni, akik az ügyletet kötötték.

Az a személy, aki írástudatlansága, vagy írásképtelensége (betegség, bénaság) miatt az okiratot sajátkezűleg aláírni nem tudja, rendelkezhetik afelől, hogy helyette más személy írja alá az írásba foglalt ügyleti megállapodást. Utóbbi aláírása kellő módon igazolandó. Ennek kapcsán utalni kell arra az okra, mely a megállapodást kötő személyt a megállapodás aláírásában gátolta.«

A Ptk. szerint a kézjegy nem pótolja az aláírást. Az írástudatlan, vagy az írásképtelen helyett ennek megbízottja írja alá az okiratot.

A meghatalmazás kellő módon igazolandó s egyben fel kell tüntetni azt az okot, amely az ügyletkötő felet az okirat aláírásában gátolja.

Hazai jogunkban a kézjegy pótolja az aláírást. Igy a végrendeleti törvény értelmében a kézjegyet az egyik tanu hitelesíti.[13]

29. §. »A törvény által megkívánt forma figyelmen kívül hagyása az ügylet érvénytelenségét csak abban az esetben vonja maga után, ha maga a törvény állapít meg ilyen jogkövetkezményt.«

Ez a rendelkezés annyiban ellenkezik a hazai jogszabályokkal, hogy nálunk, ha a jogszabály okirati kényszert állapít meg, az okirat hiánya a jogügyletet minden esetben érvénytelenné teszi, tehát a célzott joghatás nem áll be. Ha azonban a felek a jogügyletet teljesítették, a teljesítés rendszerint nem követelhető vissza, kivéve, ha a teljesítő fél kényszer, tévedés, vagy megtévesztés hatása alatt teljesített.

30. §. »A törvény ellen vagy a törvény megkerülésével, valamint az állam nyilvánvaló megkárosítása céljából megkötött jogügylet érvénytelen.«

Ez a szabályozás megfelel a hazai jog rendelkezésének. Contra legem a felek nem köthetnek jogügyletet s ha mégis ilyent kötöttek volna, akkor az semmis.

31. §. »Érvénytelen az olyan jogügylet, melyet teljesen cselekvőképtelen személy köt vagy olyan személy, aki időlegesen olyan állapotban van, hogy cselekvésének jelentőségét helyesen mérlegelni nem tudja.«

A Ptk. szerint teljesen cselekvőképtelen a 14. életévét be nem töltött gyermek, továbbá akit az illetékes hatóság elmebetegség, vagy gyengeelméjűség miatt azzá nyilvánított.[14]

Nálunk teljesen cselekvőképtelenek a 12 éven aluli gyermekek, az elmebetegek és eszük használatától megfosztott személyek, amíg ezen állapotuk tart, az elmebetegek és a magukat jelekkel megértetni nem tudó siketnémák, ha gondnokság alá vannak helyezve[15] és azok a kiskorúak, akik elmebetegség miatt előzetesen gondnokság alá vannak helyezve.[16]

32. §. »Az, aki csalás, fenyegetés, erőszak hatása alatt, vagy képviselőjének az ellenérdekű féllel való rosszhiszemű megállapodása alapján, vagy lényeges jelentőségű tévedés alapján köt ügyletet, — követelheti a bíróságtól az ügylet teljes, vagy részbeni érvénytelenségének megállapítását.«

Ez a § a szabad akarat hiányának eseteit sorolja fel. A jogügyletet megtámadhatja az a fél, aki azt csalás, fenyegetés, erőszak hatása alatt, vagy képviselőjének az ellenérdekű féllel való rosszhiszemű összejátszása, avagy lényeges tévedése folytán kötötte. Az egyes cselekmények tényálladékát a Ptk. nem adja, annak megállapítását a bíróra bízza. Újszerű intézkedés az az eset, amidőn az ügyletet a fél azért támadhatja meg, mert képviselője az ellenféllel rosszhiszeműen összejátszott.

A magyar jogban az akarat hibás voltára vonatkozó bírói gyakorlatból a következő szabályokat emeljük ki:

1. A tévedés csak ténybeli lehet. Jogbeli tévedés alapján a jogügylet csak akkor támadható meg, ha a tévedés a közös jogi képviselő (közjegyző, ügyvéd) magatartására vezethető vissza.[17]

2. Tévedés alapján az ügylet megtámadható, ha az lényeges és mentesítő. A bírói gyakorlat szerint a tévedés akkor mentesítő, ha a tévedést a másik fél okozta, vagy felismerhette, vagy ha a másik félre a szerződésből ingyenes előny vagy aránytalan nyereség háramolnék.[18]

3. Megtévesztés alapján a jogügyletet az a fél támadhatja meg, akit a másik fél csalárdul birt rá a jogügylet megkötésére. Természetesen a megtévesztésnek a szerződés tárgyának lényeges tulajdonságára kell vonatkoznia. Különös ravaszságra, fondorlatra nincs szükség, elég a rosszhiszemű tévedésbe ejtés.

4. Kényszer alapján a jogügylet akkor támadható meg, ha a fél fizikai kényszer hatása alatt kötötte a jogügyletet.

5. A psichikai kényszer csak akkor lehet a jogügylet megtámadásának alapja, ha arra a törvény módot ad.[19]

A jogos követelésnek nem teljesítése miatt a bírói jogsegély igénybevételével való fenyegetés, habár a fenyegetés a bűnvádi feljelentés megtételére céloz, nem tekinthető jogellenes fenyegetésnek, ha az elérni célzott eredmény nem irányul jogtalan előnyre.[20]

33. §. »Ha valaki rendkívüli szükség hatása alatt önmagára nézve nyilvánvalóan előnytelen jogügyletet kötött, a bíróság a sértett fél, vagy az illetékes állami szerv, avagy a társadalmi szervezet kívánságára a jogügyletet érvénytelennek nyilváníthatja, vagy annak hatályát a jövőre nézve megszüntetheti.«

[12] 1886: VII. t. c. (Kjt. nov. 21. §.)
[13] 1876: XVI. t. c. 5—6. §.
[14] Ptk. 8. §.
[15] 1877: XX. t. c. (Gyt.) 28. §. a) pont.
[16] 1885: VI. t. c. (Gyt. nov.) 1. §.
[17] 949. E. H.
[18] M. T. J. 1002. §.
[19] 1894: XXXI. t. c. (H. T.) 53. §., 1932: VI: t. c. (Uzsoratörvény) 9. §.
[20] 452. E. H.

Megfelel az 1932: VI. t.c. 9. §-ában szabályozott kizsákmányoló ügylet fogalmának, mégis azzal a különbséggel, hogy a Ptk. azt nem korlátozza a reálügyletekre és a Ptk. szerint a jogügylet semmissé nyilvánítását állami szerv vagy társadalmi szérvezet is kívánhatja.

34. §. »Érvénytelen az a jogügylet, amely ugyan a felek megállapodásán alapszik, de a felek azt jogi következmény létrehozásának szándéka nélkül — csak a látszat kedvéért — színlegesen kötötték meg.«

35. §. »Amennyiben a színlelt szerződést a felek azért kötötték, hogy az valamely más jogügyletet palástoljon, úgy az akként bírálandó el, mint az az ügylet, amelyet a felek valóban megkötni szándékoztak.«

A színlelt jogügyletnek Ptk-beli szabályozása teljesen megfelel hazai jogunknak.[21]

36. §. »Az érvénytelennek nyilvánított jogügylet érvénytelensége a jogügylet létrejöttének időpontjától folyik.«

A Ptk. nem tesz különbséget semmis és megtámadható jogügylet között: ha a jogügyletnek valamely törvényes kelléke hiányzik, az érvénytelenség ex tunc hat.

A magyar jogban még a semmis jogügyletek tekintetében is van különbség, mert vannak abszolúte semmis jogügyletek, pl. a hatósági ár túllépése és vannak relatíve semmis ügyletek. Ilyenek pl. a vagyonbukott ügyletei, amelyek csak a csődhitelezőkkel szemben semmisek.

Hazai jogunk ismeri az ú. n. sántító jogügyletet is (negotium claudicans). Ennél a jogügyletnél csak az egyik ügyletkötő fél követelhet teljesítést. Ilyen az 1900: XXVII. t.-c. szerinti, a megrendelések gyüjtési tilalmába ütköző adásvételi ügylet. Ennél az ügyletnél csak a vevő követelheti a jogügylet teljesítését.

37. §. »Az ügylet érvénytelen része nem érinti a többi részt, ha feltételezhető, hogy a felek az ügyletet az érvénytelen részek nélkül is megkötötték volna.«

Ez a § a jogügylet részleges érvénytelenségéről intézkedik. Ilyenkor az egész jogügylet érvénytelen lesz, ha csak a körülményekből meg nem állapítható, hogy a felek a jogügyletet az érvénytelen rész nélkül is megkötötték volna.

A részleges érvénytelenség a magyar jogban a szovjet Ptk.-hoz hasonló módon nyert szabályozást.

38. §. »Cselekvőképes személyek ügyleteket köthetnek az általuk megválasztott képviselők útján is, hacsak a törvény ezt nem tíltja.«

A felek a Ptk. szerint is jogosultak képviselőjük útján jogügyleteket kötni. Vannak azonban olyan jogügyletek, amelyeknél a képviselet fogalmilag van kizárva (házasságkötés, végrendelet).

A magyar jog megkülönböztet törvényen alapuló képviseletet (szülői, gyámi, gondnoki képviseletet) és jogügyleten alapuló képviseletet (meghatalmazás). Van a képviseletnek egy harmadik faja is, az ú. n. szervezeti képviselet, amely egy jogi személy szervezetén alapszik (alapítványi gondnok, részvénytársasági igazgató stb.).

39. §. »Azok a jogügyletek, amelyeket a képviselő a képviselt nevében meghatalmazásának korlátai között köt, a képviseltre nézve kötelező erejűek és abból közvetlenül a képviselt lesz jogosítva és kötelezve.«

A dolog természetében rejlik, hogy a képviselő és a harmadik személy között létrejött jogügylet a képviselt és a harmadik személy között megkötöttnek tekintetik s e tekintetben nem tesz különbséget az a körülmény, hogy a képviselő az okiratra saját vagy képviseltje nevét írta alá.

Hazai jogunkban kifejlődött állandó bírói gyakorlat szerint a képviseleti jogkörön belül megkötött jogügylet is érvénytelen akkor, ha a képviselő a harmadik személlyel összejátszik és az ügyletből képviseltje kárt szenved.

40. §. »A képviselő nem köthet ügyleteket képviseltje nevében sajátmagával, sem olyan harmadik személlyel, akinek ő (a képviselő) egyidejűleg képviselője.«

Ez a rendelkezés az ú. n. önszerződést zárja ki. A Ptk. nem akar lehetőséget nyujtani arra, hogy a képviselő adandó alkalommal képviseltje bizalmával visszaélve, annak terhére a maga előnyére kössön jogügyletet, még akkor sem, ha rosszhiszeműség nem forog fenn.

Hazai jogunkban ilyen általános tilalom nincsen. Az önszerződés meg van engedve, hacsak a felek azt eleve ki nem zárták vagy a jogügylet természetéből és a körülményekből ki nem derül, hogy az önszerződés a képviselt érdekeivel ellentétben áll.

41. §. »A jogügylet halasztó hatályú, ha az ügyletben megállapított jogoknak és kötelezettségeknek valame y feltétel beálltával kell bekövetkezniök.

Az ügylet bontófeltétellel létrejöttnek minősül, ha az ügyletben megállapított jogok és kötelezettségek valamely feltétel beálltával megszűnnek.«

A feltétel olyan bizonytalan esemény, amelynek bekövetkeztétől vagy elmaradásától függ a jogügylet hatályának beállta vagy megszűnése.

Vannak azonban olyan jogügyletek, amelyek nem tűrnek feltételt (házasság, örökbefogadás).

42. § »A feltételesen kötelezettnek nem szabad cselekvéseivel a dolgokon olyan változást előidézni, amely alkalmas a feltétel beállásától függő jog sérelmét vagy megsemmisítését okozni. Ellenkező esetben a feltétel beálltával tartozik megtéríteni az okozott kárt.«

A kötelezett fél a dolgon semmiféle változást nem idézhet elő, mert ellenkező esetben az esetleges kárért felel.

43. §. »Amennyiben a feltétel beálltát az a fél, akire nézve a feltétel beállásának elmaradása kedvező, rosszhiszeműen megakadályozta, úgy a feltétel bekövetkezettnek tekintendő.

Ha pedig a feltétel beállásának bekövetkezését az a fél mozdította elő, akire nézve a feltétel beállása kedvező, úgy a feltétel be nem következte állapítandó meg.«

[21] M. T. J. 999. §.

A szerződő feleknek nem szabad a feltétel bekövetkeztét akadályozni, vagy annak elmaradását előidézni.

A magyar bírói gyakorlat szerint, ha a feltétel az egyik szerződő fél hibájából nem mehet teljesedésbe, a feltételt meghiusulása ellenére a nem vétkes fél javára beállottnak,— ha pedig a feltétel bekövetkeztét az a fél, akinek javára szolgál, maga idézte elő, a feltételt be nem következettnek kell tekinteni.[22]

Dr. Ábrahám Mózes
Dr. Tardy Lajos

[22] 451. E. H.

SZEMLE

I.

A jogi felsőoktatás most megtörtént átszervezése csak külső jelekben hasonlít a korábbi, szokványos reformokhoz. Látszatra most is arról van szó, hogy az egyes tantárgyak óraszáma megváltozik, egyes tárgyak más tanévben kerülnek előadásra s átalakul a vizsgarend is. Ám az egyes évek tananyagának módosulása, az óraszámok arányának eltolódása és az új tantárgyak beiktatása most nem egyszerű kozmetikai változtatás, hanem a jogi felsőoktatást illető gyökeresen új szempont érvényesülését mutatja. A tanterv új összeállítása azt bizonyítja, hogy a kormányzat a tananyag új elrendezésével új jogi szemléletet akar kialakítani és újfajta jogászokat akar nevelni.

Az új tanterv lényege mindenekelőtt abban áll, hogy annak keretében megfelelő helyet és alapvető jelentőséget kapnak a társadalmi és közgazdasági ismeretek; ezeknek a jogi felsőoktatás középpontjába állításával elérhetővé válik, hogy a jog a jogászok elképzelésében ne lebegjen megfoghatatlan eszmeként a jogszabályok tömkelege és a társadalom felett. A jogi ismereteknek társadalmi keretekbe állítása mellett a tanterv másik jellegzetessége az úgynevezett elméleti és a gyakorlati tárgyaknak olyan tervszerű egymás mellé állítása, amellyel a jogtudomány és a gyakorlati jog közötti hasadás áthidalható. A tanterv készítői nyilván nem akarnak külön tudományos és külön gyakorlati jogászt nevelni, hanem egységesen, elméletileg és gyakorlatilag egyaránt felvértezett jogászok kiképzésére törekszenek.

Ezt bizonyítja a jogi és közigazgatási oktatásnak a negy dik tanévben tervezett bifurkációja is. A jogi ismeretek az új tanterv szerint nem jelenthetnek többé csak általános ismereteket s a jogász nem maradhat a szó rossz értelmében vett allround-jogász, hanem a jogi egyetem által nyujtott eddigi általános képzés helyett ki kell választani a képzésnek azt a nemét, amely őt az élethivatásul választott pályán valóban szakemberré neveli. A közigazgatási tárgyaknak ez a kiemelése és a közigazgatási képzésnek ez a különválasztása egyébként arra is fényt vet, hogy kormányzatunk közigazgatásunkat szakmailag is egyre magasabb színvonalra akarja emelni.

A jogi felsőoktatásnak ez az újjáalakítása a magyar jogászok életében döntő fordulatot jelent; benne egy új, a népi demokrácia kívánalmainak megfelelő jogászgeneráció nevelésére irányuló első lépést kell látnunk. Remélhető, hogy az újjáalakuló egyetem megfelelő hatással lesz az egyetemről már kikerült és a gyakorlati életben működő jogászokra is és bennük is erősíti az új jogszemléletet és az új jogászi magatartás szükségességének tudatát.

Sz. I.

II.

A megegyezéses házasságfelbontás kérdéséhez

Igaz örömmel olvastam ifj. dr. Nagy Dezső barátomnak a Jogtudományi Közlöny 15—16. számában megjelent széles elméleti alapokra épített dolgozatát, amely azt bizonyítja, hogy az a kérdés, amelylyel a cikkemben foglalkoztam, felkeltette érdeklődését. Még inkább örvendetes rám nézve, hogy a conclusioi de lege lata teljesen megegyeznek az én conclusioimmal és hálás vagyok neki, amiért az általam csak röviden jelzett preventiv biztosítékokat nagyobb részletezéssel mutatta be.

Hogy a kérdéshez mégis újból szót kérek, annak nem az az oka, hogy egyes elméleti alapkérdésekben az enyémmel ellentétes álláspontot foglal el, hanem az, hogy az ellentétes álláspontját szerintem helyt nem álló érvekkel támasztja alá.

A cikkíró álláspontja szerint az a megegyezés, amely a házasság felbontását eredményezi, azért nem lehet szerződés, mégpedig a három egyező akaratkijelentés egyike sem, mert »az a megállapodás, amely egyáltalában nem alapít meg kötelmet ... szerződésnek nem minősíthető«. Ez a megállapítás nyilvánvalóan téves, mert hiszen ha igaz is az, hogy a kötelmek legjelentősebb tömege szerződésből ered, azt hiszem nem kell bizonyítani, hogy van olyan szerződés is, amelyből kötelem nem származik, hiszen ilyen például a feloldó szerződés is, amelynek a hatása éppen a kötelem ex tunc hatályú megszűnése.

Ha a házasság annak ellenére, hogy abból nem közönséges, hanem családjogi viszony származik, szerződésnek tekinthető, akkor nyilvánvaló, hogy szerződés lenne a házasságkötésnek a felek egyező akaratnyilvánításával való megszüntetése akkor, ha ez az egyező akaratgnyilvánítás a bíró közreműködése nélkül idézné elő a házasság megszünését.

Maradjunk meg tehát annál, hogy a jogügylet magánjogi joghatás előidézésére irányuló és azt elő is idéző akaratnyilvánítás, a szerződés pedig olyan jogügylet, amelynek a magánjogi joghatása a két szerződő fél egyező akaratnyilvánításához fűződik, tekintet nélkül arra, hogy ez a joghatás kötelmi viszony keletkezésében vagy másban áll. A kérdés ezekután csak az lehet, vajjon tartható-e az az állásfoglalásom, hogy a feleknek a bíróság előtt tett kijelentése, amely eljárásjogi cselekmény és bírói ítéletre vezet, tekinthető-e egyszersmind szerződésnek, általában jogügyletnek. Az állásfoglalásom

ebben a kérdésben Grosschmid egyik tanításának a továbbépítése, illetve egy új jelenségre alkalmazása és nem hiszem, hogy Grosschmid tanítását félreértettem volna.

Nem lehet kétséges, hogy a jogügyletek megtámadása maga is jogügylet, mert akaratnyilvánítás és eredményezi a megtámadható jogügylet érvénytelenségét. A házasság megtámadásánál az a különlegesség van, hogy a megtámadható házasság érvénytelenségét más módon, mint a bíróságnál előterjesztett keresettel, a megfelelő esetben bejelentéssel nem is lehet elérni. A megtámadási keresetről mondja azután Grosschmid: »Az ily keresetben tehát kettő foglaltatik: megtámadó nyilatkozat, mint kiegészítője a tényállásnak (constitutivum) és a bírói cognitio provokálása. A bíróság azonban itt nemcsak előírt helye a nyilatkozat megtételének, hanem a kereset (provocatio) egyszersmind ahhoz szükséges nyilatkozati mód. (Fej. I. 518. 1.+j.) Nyilván ez a grosschmidi tanítás inspirálta Almási Antalt arra, hogy a házassági bontókeresetben is felismerje a bontást alaposan kérő fél alakító magánjogának gyakorlását. »A Ht.... — mondja — a sértett házasfél részére kötelékalakító hatalmasságokat engedélyez azzal a tartalommal, hogy a gyakorlásuk útján ... a házassági köteléknek a jövőre ható megszünését előidézhesse«. (Szl. Mj. II. 142. 1.) Minthogy ez a jogváltozás »végsőleg az ő egyoldalú akaratnyilvánítása útján« jogokban és jogviszonyokban változást idéz elő, nem lehet kétséges, hogy Almási szerint a hatalmasság keresetindítás útján gyakorlása egyszersmind magánjogi jogügylet is.

Almásinak ezt a felfogását természetesen nem mindenki tette magáévá. Sárffy szerint pl. »Nagyon erőszakosan kellene ragaszkodnunk a megszokott gondolkozási formákhoz, ha ... a házasság felbontására irányuló *magánjogi* jogosultságot akarnánk megállapítani«. Szerinte a bontó okkal sértettnek csak törvénykezési joga van.

Nézetem szerint azonban sem a megtámadó, sem a bontó kereset esetében nem annyira kézenfekvő a perbeli cselekmény mögött a magánjogi jogügyletet felfedezni, mint akkor, amikor a bírói ítélet »provokálására« kizárólag a két érdekelt fél egyező akaratnyilvánítása alkalmas. Persze az, akinek — mint cikkírónak — az a megalapozott véleménye, hogy még a bíróság által csak tudomásulvett egyesség is tisztán perjogi ügylet, ezt az álláspontot nem teheti magáévá olyan esetre szólóan, amikor a bíró ítéletet hoz és ezzel még jobban érzékelhetővé teszi, hogy a folyamat utolsó láncszeme mégsem a felek egyező nyilatkozata. Nem volna célja e a kérdés körül gyakorlati jelentőség nélküli vitát kezdeni. E helyett csak azt jegyzem meg, hogy én a bírói egyesség vegyes természetének elvi alapján állok (Magyary-Nizsalovszky: Magyar polgári perjog. 502. l.), ezzel pedig a házasság felbontására irányuló megegyezés magánjogi szerződés jellegének megállapítása összefér.

Félreértések elkerülése végett arra is utalnom kell, hogy az eljárást megindító kérvény szerződés jellegét én sem állítottam, hiszen azt írtam, hogy a kérvény kiállításakori cselekvőképtelenség nem teszi a bontást fogyatékossá, elég, ha a bíróság előtti kijelentések alkalmával a fél már cselekvőképes. Az első tárgyaláson tett egyező akaratkijelentés is csak csonka tényállása a szerződésnek, amely a megismétléssel válhatik teljessé. A korlátoltan cselekvőképes ügyletének képétől ez abban tér el, hogy a teljessé tevő nyilatkozatot nem másnak, hanem magának az eredeti nyilatkozónak kell megtennie.

Igen ötletesen helyezi mérlegre a cikkíró a házasságkötés megtámadásának eseteit a megegyezés megtámadása szempontjából, nem hiszem azonban, hogy szükségképen ezen a körön belül kellene maradni a kérdés esetleges szabályozása esetében. Minthogy azonban egyező véleményünk szerint ilyen szabályozást a gyakorlat nem igényel, ebben a vonatkozásban is mellőzöm a vitába bocsátkozást.

Dr. Nizsalovszky Endre

III.

Az alkalmazottak védelme a magángazdaság dezertőrjeivel szemben

(a 10.660/1948. Korm. sz. rendelet).

Ismeretes, hogy a kormányzat egyfelől a fasiszta idők kedvezményezett vezető állású tisztviselőinek nyakló nélkül érvényesített (és a bíróságok által akkor még készségesen megítélt) igényeivel szemben, másrészt az állami és a szövetkezeti vállalatok teherbíró képességének védelmére korlátozta a szolgálati jogviszonyból felmerülő felmondási és végkielégítési járandóságok érvényesítését (4500/1948. Korm. sz. rendelet) 1950-ig 6 havi felmondásnál, ill. 5000.— forintot vagy 4 havi fizetést meghaladó végkielégítésnél magasabb végelbánási járandóságot nem lehet érvényesíteni.

Ez a helyzet, noha nyilván nem az ő érdekükben létesült, alkalmul szolgált a magángazdaságban az ország építésével szembehelyezkedő tőkések számára, hogy vagyoni erejükkel, tőkéjükkel »olcsón« kivonuljanak a termelésből. Megszüntették, leépítették vállalataikat, elbocsájtották vagy legrosszabb esetben is újakkal cserélték fel sok évtizedes tisztviselőiket csak azért, hogy most a korlátozás tartama alatt szinte ingyenesen szabaduljanak meg szociális kötelezettségeiktől. Előállott az a helyzet, hogy a sokszor disszidált, még többször nyiltan felszámoló tőkésekkel szemben az alkalmazottak tehetetlenül voltak kénytelenek nézni sok évtizedes munkájukkal kiérdemelt felmondásuk és végkielégítésük megsemmisülését. Az is nyilvánvaló volt, hogy azok a tőkések, akik a szociális gazdálkodást erősítő népi demokráciával nyiltan szembehelyezkednek, nem fogják bevárni az 1950-es esztendőt, amikorra az elbocsájtott alkalmazottak teljes igénye felelevenedik.

Ezen a visszás helyzeten, a gazdasági élet szökevény tőkéseinek az alkalmazottak rovására való nyerészkedésén segít a Magyar Közlöny 235. számában október 20-án megjelent 10.660/1948. Korm. sz. rendelet, amely kimondja, hogy »a felmondási járandóságok és a végkielégítés érvényesítésének ideiglenes korlátozására vonatkozó rendelkezéseit nem lehet alkalmazni az olyan megszünő ipari vagy kereskedelmi vállalatra, amely nem áll állami tulajdonban és amelynél az állam érdekeltsége a 20%-ot nem haladja meg. Ilyen esetben a felmondási járandóságokat és a végkielégítést — a köztartozások kielégítése után — esedékességük idején kell kifizetni«. Ez tehát azt jelenti, hogy a vállalat megszüntetésével nem lehet a tőkét elvonni az alkalmazottak végelbánása elől.

A »gyakorlott« jogász szemében feltűnik, hogy e rendelet nem határozza meg azt, hogy milyen vállalat tekintendő »megszünőnek«. Ha azonban a kérdés mélyére nézünk, azt kell felismernünk, hogy éppen ezzel kívánja a jogalkotó a jogalkalmazás-

ban a szociális szellemű gyakorlati mérlegelést lehetővé tenni.

Mint annyi más kérdésben, a jogviták során most itt sem az alaki ismérv (tehát pl. a társas vállalat közgyűlési határozata, a csőd megnyitása stb.), hanem a tényleges helyzet veendő figyelembe. Majdnem mondhatnók, hogy nem holmi alakszerű megszüntető aktus kellékét kell itt keresnünk, hanem a meg nem szünő, tehát folyamatosan működő vállalat jellemvonásaikból kell kiindulnunk.

Ma, amikor minden vállalattól eleven termelést és működést követelünk, amikor a magánvállalkozásnak is be kell kapcsolódnia az országépítés lendületes folyamatába:

megszünőnek kell tekintenünk mindazt a vállalatot, amely termelésének kapacitását, ill. áruforgalmát az előző időszakokhoz képest észrevehetően (akár hirtelen, akár folyamatosan) korlátozza vagy amely termelési érdek nélkül jelentősebb vagyonrészeit vagy vagyontárgyait elidegeníti vagy amelynek gazdálkodásában észrevehető veszteségesség, a teljesítések késedelme, vagy hiányossága mutatkozik; és különösen azt a vállalatot, amely alkalmazottainak létszámában a rendes (kiöregedésből, betegségből vagy szokványos fegyelmi visszaélésekből adódó) mértéket meghaladó csökkentést vagy (régi alkalmazottakat újakkal felcserélő) felváltást hajt végre.

El kell tehát várnunk jogalkalmazóinktól, különösen pedig munkaügyi bíróságainktól, hogy a magántőke szökevényeivel, gazdasági építésünk hajójának lékverőivel szemben a legszélesebb látkörrel védelmezzék meg a munka hordozóit, az alkalmazottakat. A kormány dialektikus munkaügyi politikája, az adott helyzetben kelt rugalmas meglátása: módot ad nekik erre. *Dr. Vadas György.*

JOGIRODALOM

Kelsen »tiszta jogtana«. A Jogtudományi Közlöny 17—18. számában ismertettük Kelsen: General Theory of Law and State (1946) c. munkáját. Ezután az *ismertetés* után vegyük most egészen röviden *bírálat* alá Kelsen elméletét, a »tiszta jogtant«.

Kelsen gondolatai két vonatkozásban is didaktikai értékűek. Az egyik *pozitív* vonatkozás az, hogy ez a kétségtelenül éleseszű gondolkodó a joggal kapcsolatos bizonyos elavult és alapjaiban helytelen nézeteknek (mint, amilyen pl. a jogalkotás és a jogalkalmazás gyakran hangoztatott egyes különbségei, a közjog és a magánjog szokásos elhatárolásai, a tradicionális szuverénitás-fogalom, a tankönyvről tankönyvre átöröklődő ú. n. »háromágú államfogalom«, stb.) éles kritikáját adta, rámutatva számos belső logikai ellentmondásukra.

Nem kevésbbé instruktív azonban Kelsen elmélete *negatív* szempontból — és mi az alábbiakban éppen elméletének erre a negatív oldalára kívánunk rámutatni — amikor iskolapéldaszerűen mutatja be azt, hogy milyen logikai zsákutcába kerül egy olyan gondolkodó, aki a valóságot meghamisítva, el akarja szakítani a jogot tényleges szociológiai és gazdasági alapjaitól és »önmagában« akarja a jog jelenségeit megmagyarázni.

Kelsen »tiszta jogtanán« a legélesebben vizsgálhatjuk egy metafizikai idealizmusból kiinduló, a szociális realitástól elvonatkozó jogelmélet összes hibáit. Kirívó példája ez az elmélet annak, hogy miként képes a spekulatív szellem a kézzelfogható valóságot, annak tényleges, szociológiai alkatelemeit és szociális-gazdasági törvényszerűségeit annyira »idealizálni«, helyesen: meghamisítani, hogy az elveszítse minden természetes tartalmát.

Kelsennek a *Cohen*-féle ismeretelméleti idealiznusra támaszkodó *alapgondolata* és egyben *alaptévedése* az, hogy a valóság és a normák között nincs és nem lehet kapcsolat. Ezért a jog kizárólag a normatív szférába tartozik, mentes minden szociológiai alkatelemtől és lényegében független minden társadalmi, gazdasági jelenségtől. Kelsen »elméletének tisztasága« minden ideológiai és szociológiai elemtől való »mentességet« jelent. Ezzel azonban Kelsen a húst és a vért is »letisztította« a jogról és csak a *csontvázát* hagyta meg.

Kelsen kiindulásbeli hibája végzetszerűen determinálja egész elméletét. Milyen valóságértéke lehet egy olyan elméletnek, amely nem látja meg a jogban és a jog mögött a szociológiai realitást? amelyik nem veszi észre azt a tényt, hogy a jog maga is reális szociális jelenség és hogy a jog alapjai a társadalmi valóság, a gazdasági tényezők, a társadalmi osztályharc? Amint *Lenin* kiemeli: a törvény (a jog) »a győzelmes és az államhatalmat kezükben tartó osztályok akaratának kifejezése«. (Idézve Szebenyi Endre: A gazdasági struktúra változása és jogrendszerünk elmaradása c. cikkéből. Társadalmi Szemle, 1948. 4—5. sz. 316. l.)

Kelsent — ez a jog társadalmi, közelebbről gazdasági alapjai iránti vaksága — a logikai ellentmondások egész sorába kényszeríti. Ezekkel az ellentmondásokkal tulajdonképpen saját maga bizonyítja be saját elmélete tarthatatlanságát.

A legpregnánsabb példa erre az *alapnorma* konstrukciója. Az alapnorma fikciója segítségével Kelsen magával a joggal akarná megmagyarázni és alátámasztani a jog érvényességét, *Münchausen* módjára hajánál fogva húzza ki magát a lehetetlenségnek abból a mocsarából, amelybe a saját téves kiindulópontja vitte bele. A jog kötelező erejét nem lehet sem magával a joggal, sem pedig egy logikai hipotézissel megalapozni. A jog alapjait — amint erre *Marx* és a történelmi matérializmus továbbfejlesztői rámutattak — a tényleges társadalmi, főleg gazdasági jelenségekben, a társadalmi hatalomban, a társadalmi osztályharcban vezető társadalmi osztály akaratában kell keresni.

Kelsent — tarthatatlan kiindulópontja — további logikai önellentmondásokba sodorja. Igy pl. u. a. a Kelsen, aki a *van* és a *legyen* világának teljes kapcsolatnélküliségét vallja, kénytelen a jog kötelező erejének (validity) kérdésébe bekapcsolni a jog tényleges érvényesülésének (efficacy) a jelenségét. Kénytelen továbbá elfogadni azt, hogy a jogszabályok tartós nem-érvényesülése (a desuetudo) megfosztja azokat normatív érvényességüktől is, ami ismét a kiindulópontjával ellentétes állítás. A forradalmi (általában a jogellenes jog) — szociológiai szempontból könnyen megoldható — problémája újabb önellentmondásba viszi: fel kell tételeznie, hogy az alapnorma a jogsértésre is ad felhatalmazást. Ezáltal akarja az illegitim jogot legitimálni. Általában az alapnormát — kiindulásával ellentétben — a ténylegesen érvényesülő joghoz idomítja, stb. Mindezek a példák — amelyek sorát még számosakkal egészíthetnénk ki — lényegében Kelsen »*szociológiamentes*« álláspontjának a be nem vallott feladását jelenti. Igy Kelsen jogelméletének hézagain győztesen keresztültörnek a jog általa megtagadott szociális, gazdasági faktorai.

TÖRVÉNYEK és RENDELETEK

1948 szeptember 1-től.

RENDELETEK

MAGÁNJOG

Egyes jugoszláviai vagyontárgyak, jogok és érdekek, valamint kötelezettségek bejelentése. *(9080/1948. Korm. — M. K. 198.)*

Honvédelmi célú kisajátítási eljárások során kártalanításul adott egyes ingatlanok tulajdonjogának rendezése. *(8500/1948. Korm. — M. K. 199.)*

A Szovjetunió részére átadott magyarországi német vagyonnal kapcsolatos igényekről szóló 15.720/1947. Korm. sz. r. kiegészítése. *(9180/1948. Korm. — M. K. 200.)*

Vasuti raktárak és irodahelyiségek bérletével kapcsolatos egyes kérdések szabályozásáról szóló 10.270/1946. M. E. sz. r. kiegészítése. *(9230/1948. Korm. — M. K. 203.)*

Az *1945*: VI. t.-c.-vel törvényerőre emelt 600/1945. M. E. sz. r. hatálybalépése előtt végrehajtott birtokpolitikai intézkedésekkel összefüggő, továbbá az Országos Szövetkezeti Hitelintézet ellen támasztható egyes igények érvényesítésének korlátozása. *(9470/1948. Korm. — M. K. 206.)*

Az állam és az állami üzemek ellen támasztott követelések érvényesítésének korlátozására vonatkozó rendelkezések kiegészítéséről közzétett 8840/1948. Korm. sz. r. *(M. K. 192.)* helyesbítése. *(M. K. 206.)*

Igaerővel végzett mezőgazdasági munkáért követelhető ellenszolgáltatás legmagasabb értéke. *(9710/1948. Korm. — M. K. 212.)*

Az 1945/46, valamint az ezt megelőző gazdasági évekről hátralékos egyes haszonbérleti követelések érvényesítésének szabályozásáról szóló 4670/1948. Korm. sz. r. módosítása. *(9030/1948. Korm. — M. K. 198.)*

MUNKAJOG

Állami Vállalatok Központi Nyugdíjpénztára. *(9040/1948. Korm. — M. K. 197.)*

Állami, valamint állami érdekeltségű ipari és kereskedelmi vállalatok munkavállalói elbocsátásának és alkalmazásának ideiglenes szabályozásáról szóló 9530/1948. Korm. sz. r. kiegészítése. *(9010/1948. Korm. — M. K. 197.)*

Állami nevelőintézetek tanügyi és fogalmazási tisztviselőinek illetménye és ellátása. *(8870/1948. Korm. — M. K. 198.)*

Üzemi bizottsági tagok munkabére. *(9220/1948. Korm. — M. K. 200.)*

A magánalkalmazotti jogviszony egyes kérdéseinek rendezéséről szóló 4800/1945. M. E. sz. r. *11.* §-a alapján közölt felmondás hatályának szabályozása. *(9300/1948. Korm. — M. K. 203.)*

Közületi vállalatok alkalmazottainak szolgálati jogviszonyával kapcsolatos egyes kérdések rendezése tárgyában kibocsátott 8260/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(38.680/1948. O. M. B. — M. K. 204.)*

Állami, valamint az állami érdekeltségű ipari és kereskedelmi vállalatok munkavállalói elbocsátásának és alkalmazásának ideiglenes szabályozásáról szóló 3950/1948. Korm. sz. r. egyes rendelkezéseinek módosítása. *(8730/1948. Korm. — M. K. 205.)*

Állami közszolgálatba átvett állami gazdasági munkavállalók illetményeire vonatkozó egyes rendelkezések. *(9250/1948. Korm. — M. K. 208.)*

Üresedésben levő vagy újonnan szervezett közszolgálati, közüzemi stb. állások betöltésével, valamint az alkalmazottak soronkívüli előléptetésével kapcsolatos eljárás újabb szabályozása. *(9510/1948. Korm. — M. K. 208.)*

Hadifogságból visszatért közszolgálati alkalmazottak visszamenőleges illetményeinek rendezése. *(9110/1948. Korm. — M. K. 199.)*

GAZDASÁGI JOG

Állami gazdálkodás. Az iparigazgatóságokról szóló 5380/1948. Korm. sz. r. kiegészítése. *(8930/1948. Korm. — M. K. 197.)*

Állami és közületi (törvényhatósági stb.) tulajdonában, illetőleg érdekeltsége alatt álló üzemek, vállalatok stb. adományozási tilalma. *(33/1948. minisztertanácsi határozat. — M. K. 200.)*

Az állam tulajdonában levő ingó- és ingatlanvagyon állagának, kezelésének, hasznosításának és az ezekben beállott változásoknak központi nyilvántartása. *(9440/1948. Korm. — M. K. 204.)*

Közületi Ingatlan Központ szervezése. *(9390/1948. Korm. — M. K 205.)*

Állami és állami érdekeltségű vállalatok feloszlatása. *(9400/1948. Korm. — M. K. 205.)*

Fürdőügyi igazgatás újabb szabályozása. *(9430/1948. Korm. — M. K. 207.)*

Szállítmányozással és fuvarozással kapcsolatos egyes kérdések szabályozása. *(9600/1948. Korm. — M. K. 212.)*

Nemzeti vállalat. Építőipari Munkaeszköz Kölcsönző Nemzeti Vállalat alapítása. *(30/1948. minisztertanácsi határozat. — M. K. 197.)*

A nemzeti vállalatok iparűzése. *(9020/1948. Korm. — M. K. 197.)*

Film és mozi nemzeti vállalatok létesítéséről szóló 28/1948. sz. minisztertanácsi határozat. *(M. K. 192.)* helyesbítése. *(M. K. 201.)*

Állami Hirdető Nemzeti Vállalat alapítása. *(8900/1948. Korm. — M. K. 202.)*

Állami Hirdető Nemzeti Vállalat létesítése. *(29/1948. M. T. — M. K. 202.)*

LAKÁS-HELYISÉG

A lakásügy ideiglenes rendezéséről szóló 6000/1948. Korm. sz. r. módosítása. *(9270/1948. Korm. — M. K. 203.)*

A romlakások közületi helyreállításáról szóló 5640/1948. Korm. sz. r. kiegészítése. *(9370/1948. Korm. — M. K. 205.)*

ALKOTMÁNYJOG

Jogszabályok módosításának közlése. *(34/1948. A. G. O. T. — M. K. 198.)*

BÜNTETŐJOG ÉS ELJÁRÁS

Pénzbüntetésre és a pénzbírságra vonatkozó rendelkezések módosítása. *(9500/1948. Korm. — M. K. 205.)*

KÖZIGAZGATÁSI JOG

Anyaggazdálkodás. A 8900/1948. G. F. sz. r. módosítása. *(10.013/1948. A. G. O. T. — M. K. 198.)*

Gyapjú forgalmának, felhasználásának és szállításának újabb szabályozása. *(10.015/1948. Á. G. O. T. — M. K. 199.)*

Központi fűtés céljára szolgáló öntöttvas radiátorok használatának korlátozása. *(10.016/1948. Á. G. O. T. — M. K. 203.)*

A tejszín forgalmának korlátozá-

sáról, valamint a sajtkészítés korlátozásáról szóló jogszabályok hatályon kívül helyezése. *(9450/1948. Korm. — M. K. 204.)*

Árszabályozás. Gépi és vegyesüzemi tömegtermelő vállalatok, valamint a kézműipari üzemek által készített típuslábbelik legmagasabb előállítói és fogyasztói ára. *(51.100/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Import felárral terhelt bőranyagokból raktárra készített lábbelik árának újabb megállapítása. *(51.101/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Papiros és papirosáru legmagasabb nagykereskedői árának újabb megállapítása. *(61.250/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)* Helyesbítve: *M. K. 204.*

Mosó- (szín), pipere-, rúdborotva-, kockaborotva- és kálikenőszappan legmagasabb árának újabb megállapítása. *(71.600/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Belföldön előállított ablakkittek legmagasabb árának újabb megállapítása. *(71.610/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Textiláruk legmagasabb viszonteladói és fogyasztói árának újabb megállapítása. *(71.625/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Rézgálic legmagasabb kereskedői és fogyasztói árának újabb megállapítása. *(71.630/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Belföldön előállított vagy külföldről behozott marónátron legmagasabb eladási árának újabb megállapítása. *(71.640/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Belföldön előállított paraffin és keverékmécses legmagasabb árának újabb megállapítása. *(71.650/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)* Helyesbítve: *(M. K. 206.)*

Belföldön előállított szappanfőző-, mosó- és tisztítószerek legmagasabb árának megállapításáról szóló 104.018/1947. Ip. M. sz. r. újabb módosítása. *(71.660/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Paraffin- és keverékgyertya legmagasabb árának újabb megállapítása. *(71.670/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)* Helyesbítve: *(M. K. 206.)*

Belföldön előállított és forgalomba hozatalra engedélyezett, törzskönyvezett gyógyszerkészítmények legmagasabb gyári és gyógyárunagykereskedői eladási ára. *(71.720/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Egyes műselyem szövöttáruk egységes fogyasztói árának megállapítása és a 168.000/1946. Ip. M. sz. r. kiegészítéséről szóló 104.065/1947. Ip. M. sz. r. módosítása. *(71.730/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Jutazsákok legmagasabb fogyasztói árának megállapításáról szóló 70.660/1948. Á. H. sz. rend. kiegészítése. *(71.750/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Egyes hevederek, valamint az egyvégbe szőtt géphajtó kenderhevederek legmagasabb eladási árai. *(71.770/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Gerebenezett kenderből kézierővel készített gazdasági kötelek legmagasabb fogyasztói árának újabb megállapítása. *(71.780/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Gyapjúfonalak és szövetek újabb árrendezéséről szóló 13.800/1948. G. F. sz. r. módosítása. *(71.790/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Közérdekű gyapjúszövetek egységes fogyasztói árának újabb megállapítása és a 7000/1948. G. F. sz. r. hatályon kívül helyezése. *(71.800/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)* Helyesbítve: *(M. K. 209.)*

Közérdekű gyapjúszövetekből konfekcionált férfiöltönyök, férfinadrágok és női kosztümök legmagasabb előállítói és fogyasztói ára. *(71.810/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Belföldön előállított kalaptompok és férfikalapok legmagasabb gyári eladási és fogyasztási árának újabb szabályozása. *(71.820/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Típus pamutszövetből készített (konfekcionált) férfi fehérneműek legmagasabb fogyasztói árának újabb megállapításáról szóló 114.018/1948. Ip. M. sz. r. módosítása. *(71.840/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Sertéshúsból készült téliszalámi árának megállapításáról szóló 54.310/1947. K. M. sz. r. módosítása. *(80.621/1948. Á. H. G. F. — M. K. 197.)*

Cukorka, csokoládé, keksz, kétszersült, teasütemény és egyéb édesipari termékek árának csökkentése. *(80730/1948. Á. H. G. F. — M. K. 199.)*

A 3400/1948. P. M. sz. rendelettel készletmegváltás alá vont kereskedői árukészletek eladási ára. *(40.164/1948. Á. H. G. F. — M. K. 200.)*

A nyersanyag behozatali hozzájárulás mértékének és lerovásának szabályozásáról szóló 114.010/1948. Ip. M. sz. r. újabb módosítása és kiegészítése. *(71.700/1948. Á. H. G. F. — M. K. 201.)*

A Gazdasági Főtanács főtitkára árszabályozó hatáskörének kiterjesztése, továbbá a gyógyszerárszabásról szóló 202.100/1948. N. M. sz. r., valamint az állategészségügyről szóló 1928 : XIX. t. c. és az ennek végrehajtása tárgyában kiadott 100.000/1932. F. M. sz. r. egyes rendelkezéseinek módosítása és hatályon kívül helyezése. *(9130/1948. Korm. — M. K. 199.)* Helyesbítve: *(M. K. 201.)*

Típus pamutszövetek legmagasabb fogyasztói árának megállapításáról szóló 114.008/1948. Ip. M. sz. r. módosítása tárgyában közzétett 71.680/1948. Á. H. sz. r. *(M. K. 195.)* helyesbítése: *(M. K. 201.)*

Közérdekű pamutszövetek legmagasabb fogyasztói árának megállapításáról szóló 114.009/1948. Ip. M. sz. r. módosítása tárgyában közzétett 71.690/1948. Á. H. sz. r. *(M. K. 196.)* helyesbítése *(M. K. 201.)*

Öblös üvegáruk és tükrök, valamint porcellán-, fayence- és kőagyagáruk legmagasabb nagy- és kiskereskedői eladási árának megállapításáról szóló 167.510/1946. Ip. M. sz. r. módosítása. *(61.300/1948. Á. H. G. F. — M. K. 202.)*

Állatorvoslásban használatos gyógyszerkülönlegességek, tápporok és fluidumok legmagasabb gyári és gyógyárunagykereskedői eladási ára. *(71.920/1948. Á. H. G. F. —M. K. 203.)*

Külföldről behozott fenyő-fűrészáru legmagasabb eladási ára. VII. sz. melléklete. *(61.161/1948. Á. H. G. F. — M. K. 204.)*

Belföldi fűrészüzemekben hazai és külföldi származású fenyőgömbfából termelt fűrészáru legmagasabb eladási ára. VI., VII., és VIII. számú mellékletei. *(61.163/1948. Á. H. G. F. — M. K. 204.)*

Nyers ásványolajból belföldön előállított paraffin gyári, viszonteladói és fogyasztói árának újabb megállapításáról szóló 104.003/1947. Ip. M. sz. r. kiegészítése. *(71.390/1948. Á. H. G. F. — M. K. 205.)*

Hatósági jegy nélkül árusítható buci árának újabb megállapítása. *(80.940/1948. Á. H. G. F. — M. K. 205.)*

A Gazdasági Főtanács főtitkára árszabályozó hatáskörének újabb kiterjesztése. *(9410/1948. Korm. — M. K. 205.)*

Feldolgozott (konfekcionált) textiláruk legmagasabb eladási árának megállapításáról szóló 104.091/1947. Ip. M. sz. r. módosítása és kiegészítése. *(71.940/1948. Á. H. G. F. — M. K. 207.)*

Beszolgáltatott burgonya ára. *(81.020/1948. Á. H. G. F. — M. K. 207.)*

Hazai és külföldi származású fenyőgömbfából termelt fűrészáru eladásából a belföldi fűrészüzemeknél előálló bevételi többletek nyilvántartására, bejelentésére, befizetésére és elszámolására vonatkozó részletes szabályok. *(94.325/1948. Á. H. G. F. — M. K. 207.)*

Kukorica ára *(81.000/1948. Á. H. G. F. — M. K. 208.)*

94.325/1948. Á. H. sz. rendelet *(M. K. 207.)* mellékletei.

51.082/1948. Á. H. G. F. helyesbítése *(M. K. 209.)*

Az 51.103/1948. Á. H. G. F. helyesbítése. *(M. K. 209.)*

Szigetelt vezetékek, ólomkábelek, szigetelőcsövek és fémtömlők legmagasabb fogyasztói és gyári eladási árának újabb megállapítása. *(51.290/1948. Á. H. G. F. — M. K. 206.)* helyesbítve: *(M. K. 210.)*

Gyapjúszövetekből feldolgozott (konfekcionált) textiláru legmagasabb fogyasztói árának újabb megállapítása. *(71.960/1948. Á. H. G. F. — M. K. 212.)*

Hántolt rizs legmagasabb árának és a bérhántolás legmagasabb díjának megállapítása. *(M. K. 80.860/1948. Á. H. G. F. — M. K. 212.)*

Igaerővel végzett bérszántás, fogasolás, vetés, hengerelés, lókapálás és gépi műtrágya szórás, valamint a vetőgép használat legmagasabb díja. *(80.970/1948. Á. H. G. F.—M. K 212.)*

Termésbeszolgáltatási kötelezettség teljesítésére beszolgáltatott és a hántolásnál a hántoló malom által visszatartott hántolatlan nyers rizs árának újabb megállapítása. *(81.090/1948. Á. H. G. F. — M. K. 212.)*

Belügy. Az 1935:IV. t.-c. 258. §-ába ütköző erdei kihágási ügyekben a rendőrség budapesti főkapitánysága vezetőjének működése területén eljárásra jogosult rendőri büntetőbíróság kijelölése. *(568.311/1948. IV. 5. B. M. — M. K. 198.)*

A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya középfokú hatósági szervezetének megállapítása és elnevezésének megváltoztatása. *(288.009/1948. IV. 1. B. M. — M. K. 202.)*

Újonnan szervezett anyakönyvi kerületek sorszámának megállapítása. *(110.776/1948. B. M. — M. K. 203.)*

Sérsekszőlős községben a területi hatóságok működésének újból való megkezdése. *(189.903/1948. B. M. — M. K. 205.)*

Torvaj községben a testületi hatóságok működésének újból való megkezdése. *(189.923/1948. B. M. — M. K. 205.)*

Légirendészeti kapitányságok szervezése. *(288.143/1948. IV. 1. B. M. — M. K. 210.)*

Rendőri büntetőeljárásban résztvevő szakképviselők jegyzékének módosítása. *(569.406/1948. IV/5. B. M. — M. K. 199.)*

A 10.070/1945. M. E. sz. r. kiegészítése. *(8910/1948. Korm. — M. K. 197.)*

Állami nevelőintézetek tanügyi és fogalmazási tisztviselőinek illetménye és ellátása. *(8870/1948. Korm. — M. K. 198.)*

Hazatérők beköltözése és gondozása. *(8950/1948. Korm.—M. K. 198.)*

Középítkezések intézése. *(8980/1948. Korm. — M. K. 198.)*

Építés- és közmunkaügy. Építési költségek csökkentése. *(40.500/1948. E. K. M. —M K. 198.)*

Budapest Székesfőváros Építőanyagvizsgáló és Kísérleti Intézetének átszervezése. *(9120/1948. Korm. — M. K. 199.)*

Egyes közületi Tervezési Megbízások. *(9150/1948. Korm. — M. K. 200.)*

Az ország ivóvízellátásának és az ezzel kapcsolatos csatornázásnak rendezése. *(9170/1948. Korm. — M. K. 200.)*

Építőipari gépek és gépi felszerelések bejelentése. *(9190/1948. Korm. — M. K. 200.)*

Állami építéstudományi és tervezőintézet szervezéséről szóló 5500/1948. Korm. sz. r. módosítása. *(9200/1948. Korm. — M. K. 200.)*

Egyes közületi tervezési megbízások rendezéséről szóló 9150/1948. Korm. sz. r. egyes rendelkezéseinek végrehajtása. *(45.300/1948. E. K. M. — M. K. 208.)*

Középítések intézése. *(8980/1948. Korm. — M. K. 198.)*

A 10.070/1945. M. E. sz. r. kiegészítése. *(8910/1948. Korm. — M. K. 197.)*

Földmívelésügy. Csillagfürt cséplésének szabályozása. *(246.100/1948. F. M. — M. K. 198.)*

Őrlésre vonatkozó egyes kérdések szabályozása. *(104.640/1948. K. H. F. M. — M. K. 199.)*

Egyes vetőmagvaknak malomüzemben való tisztítása. *(246.500/1948. F. M. — M. K. 199.)*

Kenyérgabonafelesleg beszolgáltatása ellenében fejadagon felüli vámőrlési engedélyek kiadása. *(104.820/1948. K. H. F. M. — M. K. 207.)*

Szárítóüzemek és szárítógépek bejelentése. *(104.580/1948. K. H. F. M. — M. K. 204.)*

Tej és tejtermék szállítási megállapodások érvényének az 1949. évre történő meghosszabbítása. *(104.780/1948. K. H. F. M. — M. K. 208.)*

Kukorica beszolgáltatásának és forgalmának szabályozása. *(104.830/1948. K. H. F. M. — M. K. 208.)*

Szalicilsav tartósítószerként felhasználása és forgalomba hozatala. *(87.612/1948. F. M. — M. K. 211.)*

Faggyú beszolgáltatásának és forgalmának szabályozása. *(104.630/1948. K. H. F. M. — M. K. 211.)*

Baromfi feldolgozó és hűtőipar igazgatóság megosztása. *(310.850/1948. F. M. — M. K. 211.)*

Földbirtok rendezési műszaki szakvizsga rendszeresítése. *(33.300/1948. F. M. — M. K. 212.)*

Vámőrlésre jogosultak közötti gabonacsere engedélyezése. *(104.920/1948. K. H. F. M. — M. K. 212.)*

Gazdaság. Ipari statisztikai adatszolgáltatás. *(2086/1948. G. F. — M. K. 204.)*

Vállalati számvitel rendjének egységesítése. *(9460/1948. Korm. — M. K. 207.)*

Honvédelem. Beszállásolással kapcsolatos egyes rendelkezések hatálytalanítása. *(21.512/eln. szolgt. — 1948. H. M. — M. K. 198.)*

Hadműveletek során elhagyott robbanó anyagok bejelentése, összegyüjtése és megsemmisítése tárgyában kiadott 10.880/1946. M. E. sz. r. újabb kiegészítése. *(9280/1948. Korm. — M. K. 202.)*

Igazságügy. Bírósági tolmácsokról, valamint a tolmácsi vizsga szabályozásáról szóló 36.000/1942. I. M. sz. r. és a bírósági tolmácsok, valamint a tolmácsi vizsga díjának forint értékben megállapításáról szóló 50.000/1946. I. M. sz. r. egyes rendelkezéseinek kiegészítése és módosítása. *(93.600/1948. I. M. — M. K. 199.)*

Hites könyvvizsgálói képesítő vizsga részei közötti határidő. *(75.000/1948. I. M. — M. K. 208.)*

Ipar. Nemzeti Vállalatok iparűzése. *(9020/1948. Korm. — M. K. 197.)*

Nőiszabó és leányruha készítő iparnak a nehezebben elsajátítható iparok közé sorolása. *(20.270/1948. Ip. M. — M. K. 199.)*

Mozgófényképüzem engedélyezésére vonatkozó egyes rendelkezések kiegészítése és az ezzel kapcsolatos kérdések. *(8940/1948. Korm. — M. K. 200.)*

Bányászat és a bányászati kutatás egységes irányítása. *(9050/1948. Korm. — M. K. 200.)*

Kereskedelem és szövetkezet. Iskolakezdés kezdetén a könyv-, papír- és írószerkereskedések nyitvatartási ideje. *(40.200/1948. K. Sz. M. — M. K. 198.)*

Fodrász-, kozmetikai, manikűr- és pedikűrüzletek zárórája és a fodrászipariban a váltott munkarendszer bevezetése. *(39.500/1948. K. Sz. M. — M. K. 199.)*

Kereskedelmi könyvek vezetése, az egységes kereskedelmi számlakeret bevezetése és a számlázási kötelezettség kiterjesztéséről szóló 1200/1948. Korm. sz. r. végrehajtása tárgyában kibocsátott 7000/1948. K. Sz. M. sz. r. egyes rendelkezéseinek módosítása. *(40.900/1948. K. Sz. M. — M. K. 200.)*

Állami Áruházak Rt. egyes fióküzleteinek zárórája. *(40.800/1948. K. Sz. M. — M. K. 202.)* .

Virágkereskedések 1948. évi szeptember hó 12-iki nyitvatartása. *(41.999/1948. K. Sz. M. — M. K. 204.)*

Iskolánkívüli szövetkezeti szakoktatás. *(119.900/1948. K. Sz. M. M. — M. K. 208.)*

Külkereskedelmi árkiegyenlítés. *(9530/1948. Korm. — M. K. 209.)*

Közlekedés. Menetjegyirodák működése. *(8890/1948. Korm. — M. K. 199.)*

Vasúti Üzletszabályzat egyes rendelkezéseinek módosítása. *(60.800/1948. Közl. M. — M. K. 199.)*

Vasúti kocsi kihasználásának biztosítása. *(9210/1948. Korm. — M. K. 201.)*

Nyári időszámítás megszüntetése. *(64.600/1948. Közl. M. — M. K. 210.)*

Népjólét. Hadigondozás átszervezése. *(9090/1948. Korm. — M. K. 199.)*

Népjóléti bizottságok alakítása. *(9140/1948. Korm. — M. K. 200.)*

Munkások családi pótlékának folyósításával kapcsolatos eljárási szabályok módosítása. *(87.620/1948. N. M. — M. K. 211.)*

Hazatérők beköltözése és gondozása. *(8950/1948. Korm. — M. K. 198.)*

Államrendőrség őrszemélyzetének gümőkór és nemibetegségek szempontjából történő szűrővizsgálata. *(238.442/1948. N. M. — M. K. 203.)*

Vallás és Közoktatás. Országos Sporthivatal (OSH) szervezetének és működésének szabályozása. *(4400/1948. V.K.M. — M. K. 198.)*

Az 1948/39. színi évadra kiadott színigazgatói engedélyek. *(211.779/1948. VII. V. K. M. — M. K. 199.)*

Kereskedelem- és Szövetkezetügyi Miniszter rendelete a vallás- és közoktatásügyi, valamint a kereskedelem- és szövetkezetügyi miniszter részéről gyakorolt kölcsönös iskolafelügyelet. *(167.626/1948. V. K. M. — M. K. 206.)*

Tanítás reggeli kezdetének ideiglenes szabályozása. *(50.996/1948. V. K. M. — M. K. 209.)*

A Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter, a Földmívelésügyi Miniszter, az Iparügyi Miniszter és a Kereskedelem- és Szövetkezetügyi Miniszter rendelete a tanulók minősítése és tanulmányi előrehaladás tárgyában. *(9500/1948. V. K. M. — M. K. 210.)*

Szakérettségire előkészítő tanfolyamok megszervezése. *(51.600/1948. V. K. M. — M. K. 211.)*

A népiskola VIII., illetve a polgári iskola IV. osztályát végzett egyes tanulók gimnáziumi tanulmányai. *(51.700/1948. V. K. M. — M. K. 211.)*

Sport létesítmények felügyelete. *(11.350/1948. V. K. M. — M. K. 212.)*

Vállalati számadások szakmai keretének megállapítása és kötelező alkalmazása. Gázenergiát szolgáltató és koxgyártó vállalatnál. *(17.054/1948. G. F. — M. K. 198.)*

Paszomány-, zsinór-, szalag- és csipkeipari vállalatnál. *(17.055/1948. G. F. — M. K. 198.)*

Ásványolajfinomító ipari vállalatnál. *(15.515/1948. G. F. — M. K. 199.)*

Üveggyártó ipari vállalatnál. *(15.791/1948. G. F. — M. K. 199.)*

PÉNZÜGYI JOG

Kisajátításból eredő egyes követeléseknek a 2480/1948. Korm. sz. rendeleten alapuló bejelentése. *(3350/1948. P. M. — M. K. 198.)*

Az Országos Zsidó Helyreállítási Alap illetékkedvezménye. *(245.365/1948. XI. a. P. M. — M. K. 198.)*

A Magyar Országos Szövetkezeti Központ illetékkedvezménye. *(245.667/1948. XI. a. P. M. — M. K. 200.)*

Földbirtokfelosztások műszaki végrehajtása és ellenőrzése. *(63.500/1948/IX. P. M. — MK. 201.)*

Az Állami Zálogház és Árverési Csarnok nemzeti vállalat által tartott kényszerárverésről készült jegyzőkönyv illetékmentessége. *(245.726/1948. XI. a. P. M. — M. K. 201.)*

A földmívesszövetkezetekről szóló 8000/1948. Korm. sz. r. 34. § (2) bekezdésének végrehajtása. *(222.600/1948. VIII. P. M. — M. K. 202.)*

Az »Adó« felírási vételi jegy ellenében átvett napraforgó magnak mezőgazdaságfejlesztési járulékra elszámolása. *(222.900/1948. VIII. P. M. — M. K. 203.)*

Hadifoglyok és polgári személyek (deportáltak) hazaszállítása ügyében kiállított okirat illetékmentessége. *(245.688/1948. XI. a. P. M. — M. K. 204.)*

A helyközi fuvarozás fogalmának az illetékkötelezettség szempontjából való meghatározása. *(245.731/1948. XI. a. P. M. — M. K. 204.)*

Építésre, valamint az épület használatba vételére jogosító engedélyek, továbbá a középítéssel kapcsolatos beadványok illetékmentessége. *(245.760/1948. XI. a. P. M. — M. K. 204.)*

A volt királyi család alapítványi vagyonának állami tulajdonba vételéről szóló 1948 : XXXV. t. c. végrehajtása. *(3499.1948. Teo. P. M. — M. K. 209.)*

Szabadforgalomba kerülő kedvezményes egyedárusági eladási áru szeszből készült kénaether után fizetendő ellenőrzési illeték. *(81.180/1948. X. b. P. M. — M. K. 209.)*

Szesztermelési időszak módosításáról szóló 9420/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(82.300/1948. X. b. P. M. — M. K. 209.)*

Fémből verhető forintértékre szóló érmék mennyiségének újabb megállapítása. *(232.098/1948. IV. c. P. M. — M. K. 209.)*

Szesztermelési időszak módosítása. *(9420/1948. Korm. — M. K. 205.)*

Az 1948. évi őszi szántási munkálatok biztosítására adott bankhitel folyósításával kapcsolatos illetékmentesség. *(245.737/1948. XI. a. P. M. — M. K. 211.)*

NEMZETKÖZI JOG

Jugoszláviai vagyontárgyak, jogok és érdekek, valamint kötelezettségek bejelentése. *(9080/1948. Korm. — M. K. 198.)*

Külföldi hivatalos szervek magyarországi látogatásával és a magyar hivatalos szervek külföldi utazásával kapcsolatos egyes kérdések szabályozásáról szóló 3400/1948. Korm. sz. r. módosítása. *(9100/1948. Korm. — M. K. 200.)*

A Szovjetúnió részére átadott magyarországi német vagyonnal kapcsolatos igényekről szóló 15.720/1947. Korm. sz. r. kiegészítése *(9180/1948. Korm. — M. K. 200.)*

Hírlap, Szaklap és könyvkiadó r. t. Felelős: Dr. Kádár Miklós. 485912. — Athenaeum, Budapest VI., Miksa-utca 4—6. Felelős: Gorszky T. igazgató

Új folyam III. 21—22. szám Budapest, 1948 november 20

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség: IV., Szabadsajtó (Eskü)-út 5 Telefon 189 755

Kiadóhivatal: V. Alkotmány-u. 12 Telefon 120—034

Postatakarékpénztári számla száma 41.41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettes *dr. Beck Salamon* e. rk. tanár. A bizottság tagjai: *dr. Auer György* kúriai tanácselnök, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* min. osztályfőnök, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Feri Sándor* közjegyző, *dr. Hadu Gyula* államtitkár, *dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Marton Géza* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Nagy László* ügyvéd, *dr. Nagy Miklós* a budapesti Ítélőtábla elnöke, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Schultz Lajos* e. tanár, *dr. Szabó Imre* min. tanácsos, *dr. Szász István* e. tanár, *dr. Szelényi Endre* államtitkár, *dr. Tóth László* ítélőtáblai tanácselnök, *dr. Tury Sándor Kornél* e. tanár, *dr. Világhy Miklós* min. tanácsos, *dr. Weltner Andor* ügyvéd, *dr. Zalán Kornél* min. osztályfőnök.

Felelős szerkesztő: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Negyedévre... 40·— F

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:

Egy hóra .... 10·— Ft

Negyedévre... 25·— Ft

Egyes szám ára 8·— Ft

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Szabó Imre:* 1848—49 és a nemzetiségi jogok. — *ifj. Dr. Nagy Dezső:* A nemzeti vállalat és a csendes társaság. — *Dr. Beck Salamon:* Kétoldalú turpitudo és visszakövetelési igény. — *Dr. Rosner Tibor:* A szovjet gazdasági és társadalmi szervek közötti perek eldöntésének szabályai. — *Dr. Kálmán György:* A 9.830/1948. Korm. sz. rendelettel létesített Egyeztető Bizottságok. — *Dr. Karay Pál:* Szemelvények a törvényen alapuló tartási kötelem köréből. — *Dr. Kisvárday-Papp Tibor:* A végleges nőtartásdíj kérdése a házasság vétlen felbontásával kapcsolatban. — *Dr. Mándi András:* A törvényes öröklés korlátozásairól. — *Dr. Szücs János:* Az új büntetőnovella és a gondatlanságból elkövetett bűncselekmények. — *Dr. Kisfaludi Imre:* A földmíves munkaszövetkezetek Bulgáriában. — *Dr. Kertai Tibor:* A termelő szövetkezetek egyes kérdéseiről. — Szemle: I. Vámbéry Rusztem halálára. — II. *K. M.*: Az új jogszabályok terjesztése. — III. *Dr. Cenner Gyula:* Hozzászólás a m. Kúria 1948 július 2-án kelt B. I. 2.208/1948. sz. határozatához a 39. számú büntető jogegységi döntvény érvénye szempontjából. — IV. Jogegységi tanácsülés. — V. Katonai titok. — VI. *Dr. Szigligeti Viktor:* A budapesti törvényszék munkaügyi gyakorlatából. — Jogirodalom: *Dr. Scholtz Kornél: Jessup C. Philipp:* A Modern Law of Nations. — *Törvények — Rendeletek.*

1948-49 és a nemzetiségi jogok*

Az 1848-as évek nemzetiségi vonatkozású eseményeinek jogi szempontból való elemzése nemcsak azért nehéz, mert a 48-as évek nemzetiségi története nem egyszerű képlet: az erők meghatározása, a történtek helyes értékelése, a mozgató tényezők hierarchikus sorának megállapítása önmagában sem könnyű a történészeket is alaposan próbáratevő feladat. De nehéz az 1848-as évek nemzetiségi problémáinak jogi kiértékelése különösen és főképpen azért mert a jogi gondolkodás és jogászi munka rendszerint az élettől való bizonyosfokú eltávolodást jelent: az életnek a jogi fogalmak Prokrusztesz-ágyába való fektetését, az élő anyagnak egy többnyire spekultatív fogalmi rendszer kereteibe való beleszabdalását. Különösen történelmi események jogi elemzésénél feltűnő ennek a jogi szempontnak a merevsége. A jogász a maga sajátos, jogi világában meg tudja találni a döntő tényezőket, ki tudja emelni a fontosat s el tudja hagyni a lényegtelent. Ha azonban a jogász a történelem kertjében botanizál, a feladatba könnyen belebukik.

A 48-as nemzetiségi események jogi szemléleténél a jogász elsősorban a jog elméleti rendszerében kimunkált fogalmakat keresi s legfeljebb ott tud a szakmája-adta merevségétől szabadulni, ahol maga is történeti szempontokat érvényesít, — ahol nem elégszik meg az egyes jogi jelenségek kihámozásával, hanem az adott korszak jogi jelenségeit és intézményeit összeveti más korok hasonló természetű jelenségeivel s így valamelyest visszakövetkeztet, összehasonlít, ennek során pedig okokat keres és összefüggéseket talál.

Ebből a szempontból nézve a 48-as évek nemzetiségi küzdelmeit, jogászok számára is mellőzhetetlen annak a ténynek emlékezetbe idézése, hogy az egyes negyvennyolcas nemzetiségi mozgalmak jellegükben és értékükben különböztek egymástól. Köztudomású, hogy a negyvennyolcas években maguk a magyarok is nemzetiségi harcot vívtak Ausztriával szemben s e nemzetiségi szabadságharc természetszerűen a kor polgári

*A miniszterelnökség centenáris osztálya által 1948. október 10-én rendezett ankéton elhangzott előadás.

Mellékelve: Magánjogi-, Perjogi-, Hiteljogi-, Büntetőjogi- és Közigazgatásjogi döntvénytár

jelszavait tűzte ki zászlajára. Ennek a küzdelemnek társadalmi képlete egyértelmű és világos; a jelszavak a nyugaton már győztes kapitalizmus fegyvertárából vevődtek s a törekvések olyan rendszer kivívására és megteremtésére irányultak, amely nyugaton, a francia forradalommal az emberi jogokat hangoztatta a polgári egyenlőséget és szabadságot. Jól tudjuk, mit rejtettek e nagy szavak; tudjuk, mivé vált a kapitalizmusban a »szabadság, egyenlőség testvériség« amelynek alapköveit — a magyar felelős minisztérium 1848 június 28-i, a nemzetiségekhez intézett felszólítása szerint — az országgyűlés Magyarországon is letette; de tudjuk egyben azt is hogy e jelszavak s az e jelszavakkal induló mozgalom jelentette akkor a haladás útját, a feudalizmus béklyóiból való szabadulás útját. Bárhová nyúlunk a negyvennyolcas magyar események sorában, bárkinek megnyilatkozásait nézzük, aki e korban a szabadságért harcolt, — mindenütt ott találjuk az emberi jogok meghirdetését, az embernek, az egyénnek felszabadulására irányuló törekvést. »Egyesültünk — olvasható az Egyenlőségi Klub programmjában — az ember és ember, polgár és polgár közti osztályfalakat fenntartó előítéletek ostromlása- és ledöntésére.« Az ember és polgár jogainak megvalósítása: ez volt a cél, melynek kitűzése 1848-ban elérte Magyarországot is. Szemere Bertalan erről beszél a nemzetiségi törvény elfogadása napján tartott beszédében, amikor »a kormányforma megigazítása« után mindjárt második eszmeként »az egyéni jogok biztosítását« említi s a grófi és hercegi korona helyett új koronát ígér mindenkinek: »egy koronát, mely ezen szóban rejlik: szabad polgár és szabad ember«. A multban mondja Szemere, »emberi joga nem volt senkinek: az volt az élő egyének sorsa.«

Ez a felfogás, a korai kapitalizmust nagyon jellemző ez a polgári-individualista szemlélet szabta meg nyilván az 1848-as politikusok nemzetiségi elgondolásait is; a nemzetiségi jogok megadásának erkölcsi alapját az általános emberi egyenlőségben az individuumot megillető jogok megadásában látták és csak később csak a 48-as hónapok végén kezdték megsejteni hogy a nemzetiségnek, mint kollektívumnak, mint egységnek is vannak jogai, — hogy e fogalomnak: nemzet, az egyéni vonatkozásokon és jogokon felül van valamelyes közös tartalma. Ha találkozunk is kezdetben és olykor a nemzetiségnek mint ilyennek elismerésével, ez rendszerint általános jellegű megállapítás marad. Az erdélyi románokról szóló törvényjavaslat szerint »a románok nemzetisége és nyelve elismertetik« és az 1849. évi nemzetiségi törvény 1. pontja szerint is »a magyar birodalom területén lakó minden népiségek nemzeti szabad kifejlődése ... ezennel biztosíttatik«; a keret azonban amelyben ez a biztosítás és elismerés történik, individuális keret, az emberi és polgári jogok fogalma által eleve adott keret. »Minden egyesnek — olvashatjuk Szemere Bertalan emlékiratában az 1848-as nemzetiségi politikáról — tagadhatatlan joga van erőit és tehetségeit szabadon kifejteni. E joggal bír minden nemzetiség és ez az mit nemzeti jogosításnak mondunk. Olyan eredeti jog, melyet egy önálló személyiségtől, legyen az physicai vagy erkölcsi, megtagadni nem lehet, következőleg népnek, mely egy egészet képez, e részbeli joga kétségbe nem vétethetik.« Szemere tehát s vele együtt nyilván a kor legjobbjai és leghaladóbb szemléletű emberei, — akkor, amikor az események — adta tapasztalatok alapján a nemzetiségnek, mint egységnek létezését el is ismeri, egész gondolkodási rendszerét s kora egész felfogását tükrözi akkor, amikor a nemzetiség egész létét és jogainak összességét csak a fizikai személy jogainak analógiájára tudja meghatározni. Jellemző, hogy a legtöbb kísérlet, amely a nemzetiségi jogok tartalmának meghatározását tűzte ki célul, egyedül és szinte kizárólag a nyelvi jogok elismerésénél kötött ki. Ezt bizonyítja a 48-as években elhangzott számos megnyilatkozás, sőt a nemzetiség jogainak elismerését célzó jogszabálytervezetek s maga a 49-es törvény is. Szemere meghatározása szerint a nemzetiség »az a szellemi differentia, mely két vagy több népet állandóan és megszüntethetetlenül és örökké elválaszt egymástól. E differentia pedig nem más, mint és egyedül csak a nyelv«. Érdekes és jellemző, hogy a nemzetiségeknek, mint ilyeneknek elismerése és jogaik biztosítása még az 1849-es nemzetiségi törvényben is a nyelvi jogok elismerésén keresztül történik s a nyelvi jogok elismerése teszi úgyi szólván lehetővé egyes területeknek nemzetiségterületekké alakulását s így a nemzetiségi kifejlődés feltételeinek megteremtését.

A 48-as magyar nemzetiségi politikának ez az értékelése negatívnak tűnik, holott távolról sem az. Negatív, ha a nemzetiségi kérdés megoldásának mai módozatait nézzük; de nem az, ha e felfogást a 48-as korba helyezzük. E korban mindazok a magyarok, akik maguk is harcban állottak egy, a nemzetiséget elnyomó uralommal szemben, természetes, hogy az adott lehetőségek kereteiben és az adott eszmei elképzeléseknek megfelelően fogalmazták meg a nemzetiségek jogait is s progresszivitásuk éppen abban mutatkozott meg, hogy a nemzetiségek ügyét egybe tudták kapcsolni a haladás, a népek szabadságának ügyével: ez szabta meg a megadott jogok körét, ez határozta meg a 49-es nemzetiségi törvény kereteit is. Ne feledjük, hogy abban a korban a magyarországi nemzetiségek legjobbjai is olyan nézeteket vallottak, amelyek különválasztották a nemzetiségek felszabadulásának ügyét a népek belső felszabadulásának ügyétől. A román-magyar megegyezésen munkálkodó Bălcescunak is az volt az álláspontja, hogy »a nemzeteknek előbb közösen kellene kivívniok felszabadulásukat s azután foglalkozni a maguk részleges felszabadulásával«. »Részemről — írja Bălcescu — a nemzetiség kérdését föléje helyezem a szabadságnak«. Nos, a magyar nemzetiségi politika jellegzetessége 48-ban éppen az volt, hogy igyekezett ezt a szétválasztást meg nem tenni, sőt a nemzetiségi jogokat és a szabadságot együtt tartani. Szemere Petőfi szájába adja e tételnek hangoztatását s leírja, hogy 1848 áprilisában, amikor a választási törvény felett vitáztak, hogyan kelt föl egy ifjú, »barna, mogorva s hara-

gos képpel mondá : miképpen a nemzetiség szent, de a szabadság még szentebb s Magyarországban a polgári jogok mindig a nemzetiségre való tekintet nélkül adattak meg«. Helytelen lenne tehát az a szemlélet, amely mai követelményeket és mai felfogást kíván az egykori emberektől, akiknek jelentősége éppen abban áll, hogy a kor jelszavait igyekeztek győzelemre vinni Magyarországon s vállalkozásuk nagyságát, a feladat nehézségét éppen az adta meg, hogy a polgári szabadság-jelszót igyekeztek összeegyeztetni a nemzetiségi törekvésekkel. Ez különösen éppen Szemere felfogásán látszik, aki még az utókor előtt is védekezett az ellen a vád ellen, mintha a históriai jogot alárendelte volna az emberi jogoknak. Hiszen éppen Szemere volt az, aki ismert és már említett, 1849 július 28-án tartott beszédében a 48-as megmozdulás harmadik alapeszméjeként »a nemzetiségek és népiségek szabad kifejlődését« jelölte meg, mégis azzal a nagyon fontos megjegyzéssel, hogy »a nemzetiség nem cél, hanem eszköze a szabadságnak, — mint a szabadság sem cél, hanem eszköze az emberi és polgári tökéletesedésnek !« S ha el is ismeri, hogy »a népiségek kifejlődése iránt még kevés történt az országnak háború-viszonyai miatt«, nyilvánvaló, hogy az elvégzendő feladatnak, a nemzetiségi jogok kifejlesztése szükségességének teljes tudatában volt. Azt sem szabad feledni, hogy az egyes magyarországi nemzetiségek követelményei sem nyerhettek, éppen a kor kötöttségei folytán, határozottabb formát s maga Szemere panaszolta fel, hogy a dunavölgyi nemzetiségi követelmények képviselői »a katonai és a papi osztály« voltak ; érthető hát, ha a nemzetiségi követelmények között kollektív jellegű igényekként elsősorban az egyházak jogai merültek fel következetesen ; a nemzetiségeknek e követelményei azonban nem jelentették és nem jelenthették mindig a nemzetiségi-közösségi jogoknak azt a nemét, amely a haladást szolgálta volna.

Az a stafétabot tehát, amelyet az 1848-as, helyesebben az 1849-es magyarok a nemzetiségi kérdés megoldását illetően az utókornak továbbadtak, magvában és lényegében már magában foglalja a nemzetiségeknek, mint kollektívumoknak elismerését is és a magyar 49 emberei legalább is sejtették, hogy a nemzetiségi törvények keretében a puszta egyéni jogoknál többet kell adni s a nemzetiségeket, mint egységeket kell elismerni s számukra egységekként kell kollektív nemzetiségi jogokat adni. Megtanították erre Szemerééket a negyvennyolcas események, melyekkel ők is együtt fejlődtek s alakultak.

Érdekes, hogy a nemzetiségi kérdésnek, mint jogi kérdésnek ez a vonatkozása, a nemzetiségi jogoknak egyéni vagy kollektív jogokként való felfogása jellemezte a későbbi nemzetiségi vitákat is, különösen a két világháború között s a nemzetiségek törekvése az volt, hogy a nemzetiségeknek a páriskörüli békeszerződésekkel az első világháború lezárásakor adott jogok kiszélesíttessenek s a nemzetiségek, mint kollektívumok, jogilag is elismertessenek. De ugyanez a vita tért vissza napjainkban is, amikor az Egyesült Nemzeteknek egyik bizottsága az emberi jogok deklarációjának megfogalmazásával foglalkozik s e deklarációba a nemzetiségek jogait is fel akarja venni. A nemzetiség jogai szempontjából nem mellékes, hogy a nemzetiség tagjait, mint egyéneket illetik-e meg a jogok, vagy pedig elismerést nyer a nemzetiség, mint egység, mint egész s a jogok hordozójává ez válik-e. Nem véletlen, hogy a nemzetiségi jogok új megfogalmazására irányuló ezek a törekvések az Egyesült Nemzeteken belül rendszerint megelégszenek az egyéni jogokkal s nem ismerik el a nemzetiségi közösséget egységnek ; nem véletlen, hogy az Egyesült Nemzetek keretében jelenleg többségben lévő és az imperializmus célkitűzéseit megvalósítani akaró államok képviselői az Egyesült Nemzetek bizottságaiban is érvényesítik álláspontjukat, amely szerint a nemzetiségi jogoknak már általánosan elfogadott és a nemzetiségek által kivívott keretei helyett a nemzetiségi jogokat visszaszorítják a minimális egyéni jogokra, — amelyek nyilván a valóságban, ezekben az országokban csak írott jogok maradnak, anélkül, hogy a gyakorlatba átmennének. A példák e tekintetben közismertek.

S ez az a pont, amikor a nemzetiségi jogok kérdését illetően el kell hagyni a jog világát. El kell pedig hagyni két oknál fogva is. Mindenekelőtt nyilvánvaló, hogy a nemzetiségi jogoknak jogokként való elismerése is attól függ, milyen az adott ország vagy az országok csoportjának társadalmi berendezése ; hajlandó-e egy fennálló rendszer lehetőséget biztosítani, legalább jogilag, a nemzetiségek fennmaradásának és szabad fejlődésének, vagy pedig egyénekre szabdalva a különben egységes csoportot, valójában már a jogok körének meghatározásával eleve kizárja a fennmaradás és fejlődés lehetőségét ? A nemzetiségi jogok körének meghatározása az adott állam társadalmi célkitűzéseire nézve is jelül szolgál ; az, hogy valamely állam hogyan fogalmazza meg a nemzetiségi jogokat, attól függ, hogy folytat-e az állam olyan politikát, amelyben egyes nemzetiségi csoportok elnyomásával is biztosítja az uralkodó osztály hatalmát és a kizsákmányolás lehetőségét, vagy pedig arra tör-e, hogy az osztályellentétek megszüntetésével az ország minden lakosa és nemzetiségi csoportja számára, nemzetiségre való tekintet nélkül, egyaránt biztosítsa a társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődés és boldogulás lehetőségét ?

De el kell hagynunk a jog világát azért is, mert nyilvánvaló, hogy még a legjobb, leghatározottabban megfogalmazott jogi biztosíték sem képes önmagában elérni a nemzetiségek számára a fejlődésükhez megkívánt körülmények megteremtését. Az alkotmányos biztosítékok és nemzetiségi törvények legfeljebb jelei az adott kormányzat törekvéseinek, önmagukban azonban keveset mondanak ; mellettük meg kell vizsgálni a nemzetiségek valóságos helyzetét is — s elsősorban ezt kell vizsgálni. Gondoljunk csak a Szovjetúnió nemzetiségi politikájára ; már a szovjet alkotmány is biztosítja a nemzetiségek egyéni jogait s ezen felül azok gazdasági és kulturális felemelkedését : a Szovjetunióban azonban ez az alkotmányos megállapítás nem marad üres jogszabály, hanem kiegészül egy olyan határo-

zott, tudatos, őszinte nemzetiségi politikával, amely ebből a jogszabályból s ezekből a jogi kategóriákból valóságot csinál. Ez egyben bizonyíték is amellett, hogy a nemzetiségi jogok valóra válása és teljes érvényesülése csak ott lehetséges, ahol ennek megvannak a társadalmi feltételei. Erre pedig csak a szocialista állam ad módot, amely felszabadítja az egyént és a nemzetiséget, amely egyéneknek és népeknek megadja a fejlődés, boldogulás lehetőségét. Az, hogy a népi demokráciák törekvése a nemzetiségi problémák megoldására őszinte és nyilt, éppen ennek a felismerésnek köszönhető ; a népi demokráciák a nemzetiségi kérdést nem tartják az általános társadalmi fejlődés kérdésétől függetlennek s ezért nemzetiségi politikájuk iránya egybeesik a szocializmusért folytatott harccal.

Dr. Szabó Imre

A nemzeti vállalat és a csendes társaság

A két jogintézmény összefüggésének tárgyalása előtt ki kell térnünk arra a gazdasági jelenségre, mely azokat egymással kapcsolatba hozhatja, jelesül az üzleti nyereségre.

I. Ezidőszerint három olyan jogintézményünk van, amelyek törvényes definitiojában ugyanaz a fogalmi elem szerepel éspedig: a *gazdasági cél.* A korlátolt felelősségű társaság, az új jogszabályok szerint létrejövő szövetkezet és a nemzeti vállalat a törvény értelmében egyaránt gazdasági célra alakul. (1930:V. tc. 1. §., 1947:XI. tc. 2. §., 1948:XXXVII. tc. 1. §.) A törvény tehát a filozófia nyelvén szólva teleologikus alapon állt, midőn mind a három intézmény meghatározásakor a célban jelölte meg az egyik differentia specificat. A cél körülírható különböző módokon. Megjelölhető nagy általánosságban, amint azt a német és az osztrák törvényhozás tette a korlátolt felelősségű társaságaiknál. A német és osztrák kft. a törvény által megengedett minden célra alakulhat. Sőt a német jog célmegjelölése még általánosabb, mint az osztráké, mert ez utóbbi a kft. működési formából kizárja a politikai egyesületet, míg a német jog ezt a korlátozást nem ismeri. A német kft. tehát bárminő ideális célra is alakulhat : működhetik mint jótékonysági, nevelő-, oktatóintézmény, sportegyesület,[1] sőt politikai társaság jellegében is.[2]

A cél — közelebbi megjelölés nélkül — mint fogalmi elem a definitiot nem tölti meg értékes és használható gondolati tartalommal. Semmitmondó annak megengedése, hogy valamely intézmény »minden célra« alakulhat. Hiszen *Jhering* egész elméletét arra a tételre alapítja, hogy semmiféle cselekményünk nem történik cél nélkül.[3] Ha *Jhering* gondolata helyes, amiben nincs okunk kételkedni, mennyivel inkább áll megállapítása a kft.-re, a szövetkezetre és a nemzeti vállalatra, mely szervezetek nyilván szintén valamely meghatározott célból jönnek létre. De nem nyernénk semmit a német és osztrák meghatározásnak hazai jogunkba való teljes átültetésével sem, mert a célnak »a törvény által megengedett korlátok« közé szorítása nékünk mit sem mond. Magánjogunk alapvető tétele u. i., hogy minden jogügylet, tehát egy társaság vagy vállalat alapítása is, csak akkor joghatályos, ha tiltó törvénybe, a jóerkölcsökbe vagy a közrendbe nem ütközik. Gyakorlati szempontokat tartott tehát szem előtt törvényhozásunk, midőn a célfogalom általános kategóriájából a gazdasági célt emelte ki és tette meg a meghatározás egyik fogalmi elemének.

Mi ez a gazdasági cél és a nagy történelmi és szociális változások következtében minő átalakuláson ment keresztül?

A törvényjavaslatok indokolásai nem szolgálnak kellő magyarázattal. A szövetkezeti törvényjavaslaté a gazdasági célt éppen csak érinti, a nemzeti vállalaté pedig még említést sem tesz róla. Egyedül a kft. indokolása mond mindössze annyit, hogy a cél felöleli a vállalkozás egész területét, tehát minden gazdasági tevékenységet, akár az őstermelés, akár az ipar vagy kereskedelem körébe tartozzék az és akár a tagok közvetlen, akár közvetett hasznát szolgálja.

A gazdasági tevékenység azonos lévén magával a gazdálkodással, e fogalom mibenlétét kell vizsgálnunk. A modern közgazdaságtan a gazdálkodásnak két szemléletét ismeri. A primärszemlélet szerint a gazdálkodás nem más, mint az élet anyagi feltételeiről való szakadatlan gondoskodás (szükségletgazdálkodás),[4] a gazdálkodás magasabb foka viszont az a tevékenység, amely nyereség (profit) szerzésére irányul.[5] Ebben a magasabbfokú alakban működik tudvalevőleg az individuális termelési rendszer.

Az individuális szabadgazdálkodás ideológiáját a kereskedelmi jog szabályaiból kellene leginkább megismernünk. Ezeket a jogszabályokat azonban bizonyos álszemérem jellemzi. A kereskedő törvényi fogalmához nem kívánják meg a nyerészkedési szándékot, holott a kereskedő egész tevékenységének ez a vezető és irányító gondolata.[6] A *Code Napoleon*, amely a forradalom utáni

[1] A budapesti ítélőtábla megtagadta a sportegyesület bejegyzését : Sportmérkőzések rendezésére kft. nem alakulhat. P. 6. 11.865/1934.

[2] *Hachenburg : Gesellschaften mit beschränkter Haftung* 1909. 30.

[3] *Der Zweck im Recht* 2.

[4] *Stammler : Wirtschaft und Recht* 160.

[5] »Gegenüber der Wirtschaft zur Deckung des eigenen Bedarfs ist die zweite Art des Wirtschaftens Wirtschaft zum Erwerb : »*Max Weber : Wirtschaft und Gesellschaft* 181.

[6] Téved Nagy Ferenc, amikor 1913-ban azt tanította, hogy az elmélet csak eddigelé tartotta túlnyomóan lényegesnek a nyerészkedési szándékot. Ezt a szándékot u. i. még a későbbi standard-művek is lényegesnek tartják. V. ö. *Ehrenberg : Handbuch des ges. Handelsrechst* 1918. 2. Band. 16.

Franciaország polgári társadalmi rendszerét oly tökéletesen tükrözi vissza,[7] még sokkal őszintébb volt. A *Code* a magánjogi társaságnál sem kendőzi a valódi társulási célzatot: Du contrat de société c. fejezetben több synonimában a nyereséget állítja az u. n. affectio societatis középpontjába. (1832. §: benefice, 1836. §: gains, 1837. §: profits). A francia jog szerint a magánjogi társaságnak ezek a határozmányai állanak a kereskedelmi társaságokra is.[8]

Talán *Goldschmidt* felfogása tükrözi vissza a leghívebben az individuálistikus-kapitalista kereskedelem eszmemenetét. *Goldschmidt* a mult század hetvenes éveiben megjelent, még ma is klasszikusnak tekintett *Handbuch des Handelsrecht* c. művében azonosítja a keresetszerzési szándékot a nyereségszerzési szándékkal és mindkettőt a spekulációval. Szerinte a spekuláció a kereskedelem lényege és minthogy valamennyi kereskedelmi ügylet visszterhes, valamennyi kereskedelmi ügylet spekulációs cselekmény. Hangsúlyozza azonban, hogy a spekuláció nemcsak a kereskedelem sajátossága és jellemzője, mert a földműves, a haszonbérlő, a haszonbérbeadó, a kézműves, az író, a művész, a tanító, az orvos, sőt még a lelkész is ép úgy keresetre törekszik (spekulál), mint a kereskedő. Csakhogy velük szemben a kereskedelem intézményesített spekuláció.[9]

Térjünk át a kapitalizmussal szemben álló gazdasági rendszer, a kollektívizmus nyereségszemléletére. Ennek a rendszernek egyik legilletékesebb magyarázója *Sztálin*, súlyos szavakkal ítéli el a spekuláns kereskedelmet és vele szemben a szovjetkereskedelem fontosságára és jelentőségére hívja fel a figyelmet.[10] A szovjetkereskedelem lényege az élénk áruforgalom, amely azonban *Sztálin* elgondolása szerint pénzgazdálkodási alapon épül fel, ezért szembe száll azokkal, akik a szovjetkereskedelmet termékcsere alapján képzelik el. Ezek — mondja *Sztálin*: »*Nem értik, hogy a pénz a polgári gazdaságnak az a szerszáma, melyet a szovjethatalom a maga kezébe vett és a szocializmus érdekeihez hozzáidomított azért, hogy a szovjetkereskedelmet teljes erővel kifejlessze és ezzel a közvetlen termékcsere előfeltételeit előkészítse*«.[11]

Ám az ipart illetően más elveket hirdet. Az iparban — főleg a nehéziparban és elsősorban a gépiparban — nem elégszik meg az élénk produkcióval, a nagyfokú termelékenységgel, hanem kifejezetten a rentábilitás és az akkumuláció szükségességét hirdeti.

»*S mit kell tenni, hogy ezt elérjük? — kérdi Sztálin — Meg kell szüntetni a gondatlan gazdálkodást, mozgósítani kell az ipar belső erőforrásait, összes üzemeinkben be kell vezetni és meg kell erősíteni a rentabilitás elvét, rendszeresen csökkenteni kell az önköltséget, kivétel nélkül az ipar összes ágaiban erősíteni kell az iparon belüli akkumulációt*«.[12]

A kollektívizmus tehát elveti a spekulációt, ellenben elfogadja, sőt követeli a rentabilitás elvét. A két elv egymáshoz való viszonya rendkívül nagyjelentőségű, különösen hazai jogunkban, amelyben az iparos rendszerint, az ipari vállalat pedig mindenkor és szükségképpen kereskedő. Tárgyunk szempontjából azonban a megkülönböztetés közömbös, fejtegetése tehát elhagyható és csak a rentabilitás elve kíván közelebbi vizsgálatot.

A közgazdaságtan abban ismeri fel a termelés rentabilitását, ha az üzleti együttható, a bevételek és kiadások összemérése az előbbiek javára tevőleges eredményt mutat. *Navratil Közgazdaságtanában* élesen különböztet a termelékenység és jövedelmezőség (rentabilitás) között:

»*Más kívántatik meg ahhoz, hogy a termelés termelékeny és más ahhoz, hogy jövedelmező legyen. A termelékenység elemi, a jövedelmezőség összetett (másodlagos) gazdasági jelenség. Az utóbbi csak a magántulajdoni jogi rend mellett mutatkozhatik*«.[13]

Ez utóbbi tétele azonban már nem állja meg helyét. Az orosz kollektívista termelési rend bizonyíték amellett, hogy a jövedelmezőség nem a magántulajdoni jogi rend sajátja. A magángazdálkodás az egyéni érdek elvén alapszik ezzel szemben az állam nem egyéni érdeket, hanem a társadalom egyetemes érdekeit tartja szem előtt, mégis, helyesebben éppen azért vállalataiban jövedelmezőségre törekszik. Hangsúlyozzuk azonban, hogy az állam közjogi gazdálkozását el kell választanunk az állam magángazdálkodásától. Az ismert megkülönböztetés, mely szerint a közjogi gazdálkodásban a bevételek a kiadásokhoz igazodnak, míg a magángazdálkodásban fordítva: a kiadások igazodnak a bevételekhez, csak a magángazdálkodás primäralakjára az u. n. szükségletgazdálkodásra áll.[14] A jövedelmezőségre (rentabilitásra) irányuló gazdálkodás elve más tényezőkön alapszik. *Werner Sombart Der moderne Kapitalismus* c. művében azt fejtegeti, hogy a nyereségre való törekvés, a kalkuláció, a spekuláció és a gazdasági racionalizmus teszik a tőkés termelési rend psychologiáját és adják meg annak u. n. »kapitalista szellemét«.[15] Ezt a nézetet *Passow* tette beható kritika tárgyává. A »kapitalista-szellem«-et üres jelszónak bélyegzi, ennek *Sombart* által elsőhelyen említett tényezőjéről, a nyereségre való törekvésről pedig kimutatja, hogy az egyáltalán nem sajátos jellemzője a nagy vagyonnak, illetve a gazdagoknak. *Sombart* tételét éppen annak adataival cáfolja. *Sombart* u. i. idézett művében maga utal arra, hogy a kapitalizmust megelőző korban is volt nyereségvágy, hisz az alattvalók adóztatása, a parasztnyúzás, a bűnbocsánattal való üzérkedés és az alchimia eseteiben ugyancsak a profitszerzési vágy volt a hajtóerő.[16] De nemcsak *Sombart*, hanem *Marx* is a *Kapitalnak* »*Az u. n. eredeti felhalmozás*«-ról szóló 24-ik fejezetében figyelmeztet arra, hogy a praekapitalizmus korszakában — amit ő a 16. századot meg-

[7] *Szabó Imre: Az emberi jogok mai értelme* 45.
[8] *Lyon-Caen et Renault: Manuel de droit commercial* 1924. 106.
[9] I. m. 408—413.
[10] *A leninizmus kérdései* 485.
[11] I. m. 486.
[12] I. m. 364—366.
[13] I. m. 121.
[14] *Karel Engliš: Finanzwissenschaft Abriss einer Theorie der Wirtschaft der öffentlichten Verbände* 1931. 35.
[15] I. kiad. I. k. 207.
[1] »*Kapitalismus*« *Eine begrifflich-terminologische Studie* 1908. 98.

előző időre tesz — a hódítások, leigázások, rablógyilkosságok, egyszóval az erőszak különböző formái is nagy szerepet játszottak. Az erőszaknak most említett megnyilvánulásai természetesen szintén nyereségszerzésre irányultak.[17]

A kapitalizmus természetének más kutatói *(Brentano, Schulze-Gävernitz, Fuchs)* a lehető legnagyobb nyereségre, a profitmaximumra való törekvésben ismerték fel a kapitalizmus legfőbb jellemzőjét. A maximális nyereségre való törekvés *Marx* szerint is a tőkésgazdálkodás egyik legfontosabb törvénye. *A tőké*-ben e tendencia jellemzéséül nem is a maga nézetét adja elő, hanem idézi a konzervatív *Quarterly Rewiewer* következő megállapítását:

»*Megfelelő profit esetén a tőke merész lesz. Tíz százalékos biztos haszon és mindenütt alkalmazható; 20 százaléknál élénkké válik; 50 százaléknál kifejezetten vakmerő lesz; 100 százalékért minden emberi törvényt lábbal tipor; 300 százalék és nincsen olyan bűntett, amelyet meg ne kockáztatna, még ha akasztófa fenyegeti is*«.[18]

Fentebb utaltunk arra, hogy a kollektív gazdálkodás is nyereségre (rentabilitásra) törekszik, tehát a két rendszer ebben a vonatkozásban egyirányúnak és azonos természetűnek mutatkozik. Behatóbb vizsgálat után azonban ez a szemlélet felületesnek tűnik fel, mert a két rendszer lényegében éppen nem hasonló, hanem egymással erősen ellentétes.

Első lényegbevágó és mélyreható különbözőség közöttük a nyereség mennyiségének kérdésében mutatkozik. A nemzeti vállalatok mindenkor és szükségképpen tervgazdálkodás keretében működnek, nem úgy mint a magánvállalatok, amelyek csak rendkívüli viszonyok között és csak átmenetileg (háború, válságok stb.). A tervgazdálkodás rendszere egymagában nem jelent ugyan feltétlenül haladást a szabadgazdálkodással szemben, mert a tervgazdálkodás is lehet antidemokratikus pl. az imperialista-háborús-, a kartel-, a trösztgazdálkodás. A nemzeti vállalat gazdálkodásában azonban a szocializmus, mint magasabb eszme megvalósítása a vezérelv.[19] Teleologikus természetének ez a sajátossága kizárja a profitmaximum elérésére törekvő tendenciát. A nemzeti vállalatot éppen önmérséklete jellemzi az individualisztikus-kapitalista vállalatok határtalan nyereségszerzési vágyával szemben. Ez utóbbiak különben nem is gyakorolhatnak önmérsékletet, mert kiegyenlíthetetlen ellentmondásba kerülnének éppen a kapitalizmus alapelvével és lényegével.

Egyébként a nemzeti vállalatoknak nincs meg az a korlátlan nyereségszerzési szabadságuk és lehetőségük sem, amely a kapitalista rendszer vállalatainak megadatott. A tervgazdálkodás, amelyben a nemzeti vállalatok működnek, kötött gazdálkodás, ennek a kötöttségnek pedig egyik legmarkánsabb jellegzetessége az árrendszer kötöttsége. A hatóság részéről megszabott legmagasabb árat túllépő vagy a méltányos hasznot meghaladó nyereséget magában foglaló árnak követelése oly jogszabályokba ütközik, melyek közismerten a legszigorúbb következményekkel járnak.

A kapitalista termelési rendben továbbá az értéktöbblet különböző részekre hasad, részei az emberek különböző csoportjainak jutnak és egymástól függetlenül különböző formákat (profit, kamat, kereskedelmi nyereség, földjáradék) öltenek.

»*A tőkés, aki az értéktöbbletet termeli — mondja Marx — ennek az értéktöbbletnek első elsajátítója ugyan, de semmiképen sem utolsó tulajdonosa. Utólag meg kell osztania azt olyan tőkésekkel, akik a társadalmi termelés egészében más funkciókat végeznek.*«[20]

A nemzeti vállalat viszont a termelt értéktöbbletnek első elsajátítója s egyben utolsó (bizonyos esetekben — 1948 : XXXVII. t.-c. 1. § 2. bek. első mondat — kizárólagos) tulajdonosa. A nemzeti vállalatok éppen azért lettek életrehíva, hogy az értéktöbblet a fennt említett különböző részekre ne hasadjon. Az államnak így módjában áll, de egyben kötelessége is a nemzeti vállalatok által elért nyereségeket socialis-, kultúrális és általános gazdaságpolitikai célokra fordítani. Abban a politikai irányzatban tehát, amely a socializmus megvalósítását tűzte ki végcélként, a nemzeti vállalatok nem törekednek a maximális nyereségre, ellenben az államnak kell törekednie a maximális népjólét megteremtésére. A nemzeti vállalatok üzletvitelében uralkodó rentabilitási elv ezek szerint nem foglal magában önellentmondást, mert nem téríti el a tervgazdálkodást egyetemes socialis céljától.

II. A kollektív gazdaságpolitika jegyében alkotott törvények számolnak is azzal, hogy a vállalatok nyereségszerzésre törekednek.

Szövetkezeti törvényünk (1947 : XI. t.-c.) indokolása megállapítja, hogy úgy a nyugati mint a keleti kultúrállamokban a szövetkezetek erős irányt vettek a szocializmus felé. Ezért a szövetkezést olyan társadalmi és gazdasági mozgalomnak tekinti, amelyben a népalji rétegek küzdenek társadalmi és gazdasági felemelkedésükért és felszabadulásukért. A törvény pedig célmeghatározásában (2. §) a gazdasági cél mellett egyenrangúan értékeli a didaktikus szempontokat : a közösségi szellemben nevelődést, a gazdasági szövetkezeti szaktudást, a közgazdasági, illetőleg társadalomtudományi tájékozottságot. A 3. § értelmében viszont a szövetkezetekre alkalmazni kell a kereskedelmi társaságokra vonatkozó jogszabályokat.

A törvény tehát *a szövetkezetet* a kereskedelmi vállalatnál, többnek, jelesül társadalmi jelentőségű intézménynek tekinti és bár — mint fenntebb kimutattuk — a kereskedő fogalmának nem törvényes eleme a nyereségszerzés, — mégis az lebegett a törvényhozó szeme előtt, hogy

[17] I. m. német kiadás 680—681.

[18] *A tőke* magyar kiad. 822. old. 250 j.

[19] »Amíg a magángazdálkodásban a haszonszerzés célja a szükségletkielégítés által megkövetelt mértéken túlmenőleg is érvényesül, addig az állami gazdálkodást a haszonszerzés célja csupán a szükségletkielégítés mértékéig vezeti, e mérték meghatározásában nem egyes emberek, hanem az államban együttélő nép érdekei az irányadók«. A nemzeti vállalatról szóló törvényjavaslat indokolása.

[20] *A tőke* magyar kiad. 609. old.

egészséges gazdálkodás mellett a szövetkezet eredménykimutatása nyereséggel zárul. Az Országos Kisipari Szövetkezet rendelettel megállapított alapszabályai értelmében az O. K. I. Sz. feladatai közé tartozik a kisipari szövetkezetek okszerű, *eredményes* és a nemzetgazdasági tervhez igazodó gazdálkodásának előmozdítása, irányítása és ellenőrzése. A szövetkezeti törvény nem használja a nyereség kifejezést, hanem azt évi tiszta feleslegnek keresztelte el és noha rendelkezései értelmében annak ú. n. kiöntése nem szükségszerű (93. § ut. bek.), az alapszabályok intézkedései folytán az évi tiszta felesleg esetleg két jogcímen is, jelesül a térítés és részesedés jogcímén osztható fel a szövetkezet tagjai között.

A törvény értelmében *a nemzeti vállalat* tekintetében is alkalmazni kell a hatályos jogszabályoknak a kereskedőkre vonatkozó rendelkezéseit (1948 : XXXVII t.-c. 5. §). Itt is áll azonban, amit a szövetkezeteknél megállapítottunk, jelesül, hogy a nyereségszerzés a nemzeti vállalatnak nem törvényes fogalmi eleme. A törvény e jogintézménynek két alakzatát ismeri : a korlátlan és a korlátolt felelősségű nemzeti vállalatot; a nyereség-felosztás tárgyában okszerűleg csak az utóbbinál rendelkezik. (36. §). Nem lehet kétséges azonban, hogy a korlátlan felelősségű nemzeti vállalatnál is nyereségszerzésre irányuló üzletvitelre gondolt a törvényhozó. Ez következik a 14. §-ból, amely a vállalat eredményes működésének biztosítására szükséges minden intézkedésre feljogosítja az illetékes minisztert, következik a 17. §-ból, mely a veszteségekről tartalmaz részletes rendelkezést, végül a 45. §-ból, amely minta-eredménykimutatás használatát teheti kötelezővé a korlátlan felelősségű nemzeti vállalatnál is.

Egyébként a gyári jellegűnek minősülő minden iparvállalatot, t. hát a nemzeti vállalat jogi alakjában működőket is kötelezi az Országos Tervhivatal utasítása, melynek értelmében gazdaságosabb termelés eredményeképpen a teljes termelési értékből az anyaghányadnak, a bérhányadnak és egyéb költségeknek csökkennie, *a haszonhányadnak pedig növekednie kell.* (7600/1948. O. T. Termelékenységi és önköltségi terv.)

III. A csendes társaságról szóló törvény fogalommeghatározása szerint a csendes társ úgy vesz részt másnak vállalatában, hogy vagyoni betétjét a vállalat tulajdonosának rendelkezésére adni köteles. (1930 : V. t-c. 115. §). A részvétel leglényegesebb eleméről azonban a törvény hallgat. Volt alkalmunk másutt kifejteni, hogy a részvétel a vállalat üzleteredményében való részesedést jelenti.[21] A törvény értelmében a nyereségben való részesedésből a csendes társat kizárni nem lehet, miért is az üzleteredményben, de legalább is a mutatkozó nyereségben való feltétlen részesedést tartjuk a csendes társaság egyik lényeges törvényi kellékének.[22] Csendes társaság ezek szerint csak abban a vállalatban keletkezhetik, amelyben *nyereségrészesedési lehetőség* van. A fenntebb kifejtettekből következik, hogy a socialis jelentőségű szövetkezetben ép úgy lehet csendes társ, mint a nemzeti vállalatban. Más kérdés azonban : mikép egyeztethető össze a socializmus felé haladó gazdasági rend socialis jelentőségű vagy éppen állami tulajdont képező jogintézményeivel a csendes társaság.

Az 1948: XXXVII. t.-c. a nem állami vagyoni betét tulajdonosának eredetileg szerződésen alapuló jogviszonyát törvényen nyugvó jogviszonnyá alakította át. Ezzel jogállása igen hasonló lett a betéti társaság kültagjának jogállásához, amit csak egy lépés választ el a csendes társ jogi positiojától. Egyébként a törvényben nincs rendelkezés, mely tíltaná, hogy a nemzeti vállalatban harmadik személy csendes társként szerződés alapján részt vehessen. Az állam természetesen következetlenségnek tekintené, hogy pénzösszegben nyujtott vagyoni betétet (tőkét) fogadjon el csendes társától. Az állam erre mai pénzügyi helyzetében nincsen rászorulva, azonkívül álláspontja szerint a termelő folyamatba ezen az úton visszahozná a magánkapitalisták ú. n. contans tőkéjét és a tőke ismét megszerezné profitját. A csendes társaság tipikus esetében u. i. a csendes társnak nincsen üzletvezetési jogosultsága és nem is vesz részt az üzlet vezetésében.[23] Ez a jogi forma tehát az esetek túlnyomó részében munkanélküli jövedelem forrása. A szocializmus felé haladó gazdasági rend viszont érthetően nem mozdíthatja elő a munkanélküli jövedelmek keletkezését.

A csendes társaság megengedése vagy eltíltása a nemzeti vállalattal kapcsolatban végeredményben a jövedelemelosztás problémakörébe tartozik. Mint említettük, a nemzeti vállalat a termelt értéktöbbletnek, az egész üzleteredmény szempontjából a nyereségnek első elsajátítója és egyben utolsó tulajdonosa. A korlátlan felelősség esetében pedig utolsó és kizárólagos tulajdonosa. Az állam jövedelemelosztási politikájától függ tehát, hogy kíván-e ebben a nyereségben harmadik személyeket részesíteni vagy nem. A nemzeti vállalatról szóló törvényjavaslat indokolásában azt olvastuk, hogy a betéti társaság és annak rokona a csendes társaság olyan gazdálkodásra épül, amelyben elhelyezkedésre, befektetésre váró tőke létezik. Ám a csendes társnak vagyoni betéte nemcsak pénzösszegben állhat. A vagyoni betét lehet más vagyontárgy, lehet jog, szabadalom, sőt még munka szolgáltatása is.[24] Ezeket a szabályokat szem elől nem tévesztve, úgy véljük, nem ütköznék a kollektív gazdálkodás szellemébe, ha az állam nemzeti vállalatába csendes társként venne be pl. valamely értékes külföldi szabadalom tulajdonosát vagy egy olyan kivételes tehetségű munkást (technikust), akinek az átlagon messze felülemelkedő munkateljesítményét a vállalat nyereségéből kívánja honorálni.

A nemzeti vállalatot a vezérigazgató (igazgató) képviseli harmadik személyekkel szemben és a kereskedőkre vonatkozó rendelkezéseket a nemzeti

[21] *Szerző: A csendes társaság* II. fej. 4. A részvétel a vállalatban 37 old.
[22] *Szerző: A csendes társaság* 9. old.
[23] *Szerző: A csendes társaság* 17. és 49. old.
[24] *Szerző: A csendes társaság* 28—31. old.

vállalat tekintetében is alkalmazni kell. A vezérigazgató (igazgató) hatásköre kiterjed tehát a csendes társasági szerződés megkötésére is, ha csak az alapító levél ezt a szerződést nem jelöli meg mint olyan ügyletet, amelynek érvényességéhez az illetékes miniszter vagy más szerv hozzájárulására van szükség (1948: XXXVII. t.-c. 5., 9., 16. §§). Minthogy álláspontunk szerint csendes társasági szerződés a tárgyalt vonatkozásban nem egyszerű üzletvezetési kérdés, hanem a jövedelemelosztási-politika problémája, célszerű volna annak megkötését a vezérigazgató (igazgató) hatásköréből kiemelni és érvényességéhez az illetékes miniszter vagy más szerv hozzájárulását megkívánni, mint ahogy ezt a földművesszövetkezetekre a vonatkozó kormányrendelet már elrendelte.[25]

ifj. Dr. Nagy Dezső

[25] »A földműves szövetkezet olyan ügyletének érvényességéhez, amely által a szövetkezet társasviszonyt vagy alkalmi egyesülést létesít, a MOSzK előzetes jóváhagyása szükséges, e jóváhagyás hiányában kötött ilyen ügylet semmis«. 8000/1948. Korm. sz. r. 24. §.

Kétoldalú turpitudo és visszakövetelési igény

Bírói gyakorlatunkban kifejlődött jogtétel, amelyet az MMT is tartalmaz, azt tartja (az MMT szövegezését idézzük), hogy »a jóerkölcsbe, vagy a közrendbe ütköző szerződés semmis«. Ennek a tételnek nyomán születtek meg a bírói ítéleteknek olyan kijelentései, hogy a bíróság kétoldalú erkölcstelen ügylettől a jogi oltalmat megtagadja. Főként az MMT 1756. § 2. bekezdésének hatása alatt — kétoldalú turpitudo esetén a visszakövetelési igénynek is helye van bírói gyakorlatunkban, ha ezt »az eset körülményeire tekintettel, a méltányosság megkívánja«.

Ismételten reá mutattunk arra, hogy a tétel olyan formulázása, amely a bírói segély megtagadását említi, dogmatikailag helytelen. Egyrészt nem a »jogsegély megtagadásáról«, hanem egyszerűen a jóerkölcsök megsértése okából érvénytelen szerződésre alapított igény elutasításáról (az igény fenn nem állása miatt) van szó. Másrészt nem helyes az sem, ha a visszakövetelési igényt a (bár érvénytelen) szerződésen alapuló igényként fogjuk fel. A visszakövetelési igény — nem a szerződésen, hanem éppen a szerződés érvénytelenségén alapszik. A szerződéses alap egyenesen gondolatilag rekeszti ki a visszakövetelési igényt, hiszen a teljesítés a szerződéses kötelezettség betöltése; ami pedig solvendi causa adatott (soluti repetitio non est) — ha a kötelezettség fennállott — vissza nem követelhető. (Nem ellentmondás ezzel a tétellel szemben sem a csődbeli, sem az egyéb jogcímen történő megtámadás lehetősége.) A visszakövetelési igény alapja viszont nem (az egyébként érvénytelen, tehát kötelező erő nélküli) szerződés, hanem éppen a szerződés érvénytelensége. Az igény megalapozásához nem tartozik a szerződés léte, sőt, megfordítva, az igény az alapon áll meg, hogy a szerződés nem érvényes. A szerződés érvényességén és a szerződés érvénytelenségén alapuló igényeknek ez a megkülönböztetése általában símán verődik vissza, ha a »szerződés« alaki kellék hiánya miatt nem érvényes — nincs helye a szerződés teljesítése vagy a nem teljesítés miatti kártérítési igénynek, viszont ugyancsak a szerződés érvénytelensége kellő alap a sine causa történt szolgáltatás visszaigénylésére. A jogi helyzetnek ez a símasága zavarossá válik, ha a szerződés érvénytelenségét (semmiségét) a jó erkölcsökbe ütközés váltja ki. Ha egyébként az eredeti állapot helyreállítása a szabály — sőt a 458. sz. E. H. az eredeti állapot helyreállítását rendeli a jó erkölcsökbe ütköző szerződés esetére is — nyilván valamely különös ok kell ahhoz, hogy kétoldalú turpitudo esetén az elvileg fennálló visszakövetelési igény csak méltányosságból ítélhető meg. Ez a különös ok: nézetünk szerint a jogszabály nevelő ereje, e nevelő erő felfokozására irányuló törekvés. E nevelő erő irányának elemzése előtt reá kell mutatnunk az MMT 1756. § 2. bek.-ével kapcsolatban arra, hogy a szakaszban foglalt szabály a jogvédelemnek nem a megnövelése, hanem a csökkentése, korlátolása. A 458. sz. E. H. szabálya elvi szélességben adja meg az eredeti állapot helyreállítása iránti igényt — ezen elvi védelem korlátolódik az 1756. §-ban, a 458. sz. E. H. a visszakövetelési igény tényállási alapjául egyedül a szerződés érvénytelenségét kívánja meg; az 1756. § ezenfelül még azt is szükségesnek tartja, hogy a »visszakövetelést a méltányosság megkívánja«. Ha a méltányosság a visszakövetelés elismerését nem kívánja, úgy a visszakövetelési igény ki van zárva. A jogvédelem csökkentése kitűnik abból a szembesítésből, hogy egy alakszerűtlenség miatt érvénytelen, vagy a jó erkölcsökbe ütközés miatt érvénytelen szerződés nyomán keletkező helyzetet vetjük össze. Alakszerűtlenség esetén — a visszakövetelési igény egyedüli alapja a szerződés érvénytelensége, turpitudo esetén kell még a méltányosság »támogatása« is. Megszoktuk, hogy a méltányosság jogrendi funkciója az, hogy erkölcsi (tételes jogilag el nem ismert) követelményt, desideretumot jogigénnyé fokozzon fel. Az 1756. § szabálya ezzel szemben a méltányosságot még a jogszabályból kisarjadzó igény jogi keletkezéséhez külön megkívánja. A méltányosságnak, mint jogalapbeli többletnek külön kelléke nem egyedülálló jelenség (erről más alkalommal, mint önálló témával fogunk foglalkozni). Visszatérünk a turpitudo sajátképpeni problémájára. Miért ennek a »többletnek« megkívánása. Erre ad feleletet a jogszabályok fentebb érintett nevelő célzata.

Minden érvénytelenségi szabály a jogrend retorziója, valamely szabálytalanság megtorlásaként. A szabály cogens célja, hogy a feleket a

szabályszerű eljárás betartására szorítsa, pl. foglalják írásba a megállapodást, mutassák be a szerződést stb. A turpitudo megtorlására alkotott semmiségi szabály azonban nem pozitív (szabályszerű) cselekvésre akar szorítani, hanem csak negatív magatartásra, turpis ügyletek megkötésétől való tartózkodásra akar szorítani. Ennek a visszatartó célzatnak a megvalósítására egyformán alkalmas lehet a visszakövetelési igény megadása, mint annak megtagadása. Minden jogszabályi retorzió (még helyesebben a retorzió kilátásba helyezése, tehát magának a jogszabálynak a léte, alkalmazásra kerülhetése, tehát nem a konkrét alkalmazása), elsősorban psychikailag, a felek befolyásolásán keresztül hat. Az alakszerűtlenséget semmiséggel megtorló szabály mindkét féllel szemben azonos cselekvésre — az alakszerűség betartására — sarkall. A turpis ügylet semmiségének a felekre való hatása, motiváló ereje a két félre nem azonos, a motiváló hatás iránya szétválik, elkülönül a két szerződő félre. Ez a szétválás kitűnik a visszakövetelési igény megadásával, illetőleg megtagadásával. A visszakövetelési igény megtagadásáról szóló jogtétel arra a félre, aki előre kötötte ki a szolgáltatást, aki tehát a visszakövetelési igény adósa volna, semmiképpen nem hat visszaható erővel, nem veszi el a kedvét a turpis ügylet megkötésétől. Az ő számára a turpis ügylet megkötése révén megszerzett szolgáltatás visszakövetelhetlensége egyenesen »jó üzlet«, amely őt ösztökéli a turpis ügylet megkötésére. A visszakövetelhetlenség az adósi pozicióban nem hogy megvalósítaná a törvény célzatát : a turpis-ügylet megkötésétől való tartózkodást, hanem szinte hajt a turpis ügylet megkötése felé. Ezt a visszásságot még fokozza az, hogy rendszerint az ügyesebb, ravaszabb valami okból a másik féllel szemben előnyösebb helyzetben lévő fél tud a neki járó szolgáltatás előzetes teljesítéséhez hozzájutni — tehát a szabály társadalmi-politikai célszerűtlenségén felül már szokássá vált szövegezésével a méltányosságra utal. A társadalmi érdek aligha indokolhatja, hogy a közellátás érdekeit veszélyeztető vevő (feljogosítás nélkül nagy mennyiségű — 300 q búzát vásárolt) javára a méltányosság megszólaljon. Őszintébb lett volna, ha a fenti megjegyzések értelmében arra történt volna utalás, hogy a vissza nem ítélés az eladót egyenesen a turpis ügylet megkötéséért jutalomban részesítené, ami semmiképpen nem lehet a jog célja.

Dr. Beck Salamon

A szovjet gazdasági és társadalmi szervek közötti perek eldöntésének szabályai

A hazánkban végrehajtott nagyarányú államosítás folytán méltán számíthat érdeklődésre azoknak a jogszabályoknak az ismertetése, amelyek a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségében a szocialista termelés és forgalom szervei, valamint a szocialista társadalmi szervek között felmerült perek eldöntését szabályozzák.

A szovjet törvényhozás e perek eldöntésére különleges szervet létesített, amelynek az »arbitrázs«, az eljáró személynek pedig az »arbiter« elnevezést adta. Magyar fordításban nem tekinthető helyesnek e szerv »választott bíróság« általi megjelölése, ahogyan ezt a Jogtudományi Közlöny 1948 szept. 20-i számában megjelent »Választott bíráskodás és tervgazdálkodás« c. cikk teszi, bár maga a cikkíró, dr. Danyi Dezső megállapítja, hogy »a szovjet választott bíráskodás« annyira különbözik az eddig ismert választott bíráskodástól, hogy pl. Abramov professzor szerint nem is bíróság, mivel jogi jellege, szervezete és módszerei különböznek a rendes bíróságokétól. Nézeteinek helyességét bizonyítja, hogy a szovjet rendes és különleges bíróságok szervezetéről szóló törvény valóban *nem* említi a választott bíróságokat.«[1] Ezek a szovjet ítélőszervek a hatáskörükbe tartozó perekben kizárólagos hatáskörrel bírnak, működésük nem a felek választásától, akaratától függ és maguk az eljáró személyek az alábbiak szerint részletesen kifejtendő kijelölés és nem választás folytán gyakorolják feladatukat. Az orosz nyelv pedig a mi perrendtartásunk által ismert választott bíróság számára a »tretejskij sud« kifejezést használja. Minthogy a szovjet »arbitrázs« elnevezésű intézmény kétségtelenül perek eldöntésére van hivatva, célszerű a magyar fordításban a *»bíróság«* megjelölést fenntartani és a rendes bíróságoktól való megkülönböztetés céljából az arbitrázs intézményt magyar nyelven *döntőbíróság* megjelöléssel illetni.

A szovjet jog az általunk tárgyalt döntőbíróságoknak két faját ismeri : az egyes minisztériumok hatáskörébe tartozó és kizárólagosan egy minisztérium szervei között felmerülő perek eldöntésére hivatott szak-döntőbíróságot és az *általános* hatáskörrel biró ú. n. állami döntőbíróságot.

A szak-döntőbíróság az egy vezetés alatt álló szervek közötti vitát az illető minisztérium rendeletei szerint dönti el. Az egységes vezetés, az azonos felettes hatóság az előfordulható peres kérdések számát és jelentőségét csökkenti, így a szak-döntőbíróság szerepe mögötte marad az állami döntőbíróság jelentőségének.

Az állami döntőbíróságok szervezete és eljárási szabályai az 1931. május 3-án kelt törvényben, valamint a törvény 12. szakasza alap-

[1] A cikk leközölt szövegéből a »nem« szó nyilván kimaradt. A cikk egyéb részei is kiigazításra szorulnak a továbbiaknak megfelelően.

ján 1934. augusztus 10. napján kiadott Utasításban vannak lefektetve.

E bíróság *hatásköre* a kollektív jellegű intézmények, vállalatok és egyéb szervezetek között felmerült perekre vonatkozik. A hatáskör feltétele tehát az, hogy a perben érdekelt mindkét fél a felsorolt kategóriához tartozzon, — e kategóriához tartozó szerv és magánszemélyek közötti perekben a rendes bíróságok járnak el.

Ezen általános hatásköri szabály alól *kivételt* képeznek, tehát nem tartoznak az állami döntőbíróság hatáskörébe a következő perek :

1. az egyazon szakminiszterium szervei közötti perek, amelyek — mint említettük — az illető szakminiszterium döntőbíróságának hatásköréhez tartoznak,

2. az állami bank bankműveletei folytán keletkezett perek, ha az egyik fél az Állami Bank,

3. a vasúti, tengeri, folyami és légi szállításra vonatkozó szerződésekből eredő perek,

4. az adók és egyéb perenkívüli eljárással behajtott tartozások ügyei,

5. a kommunális szolgáltatások használatára vonatkozó szerződésekből eredő perek,

6. a kolchozoknak egymásközti, valamint az állami és szövetkezeti szervekkel folytatott vagyonjogi perei (a föld használatára vonatkozó viták külön eljárásra tartoznak),

7. általában az 1000 rubelnél kisebb értékű perek.

A 2.—7. alatti perek a rendes bíróságok hatáskörébe tartoznak. (Törvény 3. szakasza és Perrendi kodex 24/1 szakasza.)

Az állami döntőbíróság működésének *céljául* a törvény a szerződések és tervek betartásának biztosítását, valamint a gazdasági felelősség fokozását jelöli meg.

E szerv *feladata* nemcsak az általa tárgyalt pereknek eldöntése, tehát nem csupán ítélkezés; az állami döntőbíróságnak *jogügylet alkotó* szerepe is van. Ha ugyanis valamely ügy tárgyalásánál megállapítást nyer, hogy a bíróság elé tárt szerződés nem felel meg a szovjet törvényeknek és gazdasági terveknek, az állami döntőbíróság a felek kérelmétől függetlenül és azt tulhaladóan köteles a szerződés rendelkezéseit a törvényeknek, rendeleteknek és terveknek megfelelően *módosítani*, ha pedig a szerződés módosításával sem érhető el a törvényesség és tervszerűség (ha pl. valamely az illető vállalat tervében meghatározott kiadásokat túlhaladó ügyletről van szó) az állami döntőbíróság köteles a szerződést hatálytalanítani. (Utasítás 2. pontja.)

Az állami döntőbíróság harmadik fontos feladatának forrása az együvétartozás, a közösség minden mozzanatában való kollektív érdekeltség. Az állami döntőbíróság ugyanis köteles az eléje tárt ügyek kapcsán a félként szereplő szervek működése tekintetében észlelt *hibákról, tervszerűtlenségről, visszaélésekről stb.* a felettes hatóságot, komolyabb esetekben a a párt és az állam ellenőrző szerveit, bűncselekmény fennforgásának gyanúja esetében pedig az ügyészséget az észlelt szabálytalanságok leírását tartalmazó jegyzőkönyv másolatának megküldése kapcsán értesíteni. Az így megkeresett szervek, hatóságok intézkedéseikről értesítik a döntőbizottságot, amely a foganatosított intézkedések meg nem felelő volta esetén a megkeresést a megkeresett szerv felettesénél köteles megismételni. (A törvény 9. és az Utasítás 48., 49., 50. pontjai.)

Könyvelési szabálytalanságok megállapítása esetén az állami döntőbíróság a szerv felelős vezetőit, valamint főkönyvelőit azok egy havi fizetéséig terjedhető pénzbírsággal sújthatja. (A törvény 9. szakaszának utolsó bekezdése.)

Az állami döntőbíróság szervei a következők :

A) A SzSzKSz minisztertanácsa mellett működő állami döntőbíróság.

Hatásköréhez tartoznak az 50.000 rubelt meghaladó értékű perek, ha a felek valamelyike össz-szövetségi jelleggel biró intézmény, vállalat vagy szervezet, avagy ha a Szövetség különböző köztársaságainak intézményei, vállalatai vagy egyéb szervezetei között van a per folyamatban,

B) A Szövetséget alkotó *köztársaságok kormányai* mellett működő állami döntőbíróság, melynek hatásköre kiterjed

a) a 25.000 rubelt meghaladó perértékű perekre, ha a felek valamelyike az egész köztársaságra kiterjedő jelleggel biró intézmény, vállalat vagy szervezet, avagy ha a per az illető köztársaság különböző kerületeihez (területeihez) vagy autonom köztársaságaihoz tartozó intézmény, vállalat vagy más szervezet között van folyamatban,

b) az A. alatti perek, ha a pertárgy értéke 50.000 rubelnél kevesebb.

C) a kisebb közigazgatási egységek vagyis : az autonom köztársaságok kormányai mellett, továbbá a kerületi (területi) végrehajtó bizottságok, valamint az autonom területek végrehajtó bizottságai mellett működő állami döntőbíróság, melynek hatásköre kiterjed

a) az összes többi, A. és B. alatt fel nem sorolt perekre,

b) az A. és B. alatt felsorolt perekre azon esetben, ha a pertárgy értéke kisebb, mint 25.000 Rubel, de több mint 1.000 rubel (A Törvény 4. pontja),

A B. és C. alatti esetekben a területi *illetékességet* általában az alperes székhelye határozza meg.

A felek az illetékességet a szerződésben előre meghatározhatják.

Áru minősége miatti perekben az áru érkezési helye szerinti bíróság illetékes. (Utasítás 5. e) pontja.)

A szövetségi állami döntőbíróság az A. alatti perek eldöntését a B. alatti köztársasági állami döntőbíróságok valamelyikére *delegálhatja*, ha ezzel elérhető a pernek a vita keletkezési helyén való tárgyalása és ha mindkét fél az illető köztársaság területén székel.

Analóg feltételek mellett a köztársasági állami döntőbíróság a B. alattiak szerint hatáskörébe tartozó pereket a C. alatti állami döntőbíróságok valamelyikére *delegálhatja*.

Mindkét esetben a delegáló bíróságot az ügy elintézése tekintetében a *felügyeleti* jog illeti meg.

A delegácó hatálya megszűnik és a per az eredetileg illetékes bíróság által döntendő el, ha

1. az alperes az ügy első tárgyalása előtt a pernek a delegáló bírósághoz való visszatételét kéri, vagy

2. ha a tárgyalás során kiderül, hogy az ügyben olyan fél érdekelt, amelynek székhelye az illető köztársaság, illetve más közigazgatási egység határán kívül fekszik.

Ilyen esetekben a per a delegáló bírósághoz küldendő vissza tárgyalás céljából.

Az állami döntőbíróság *állami döntőbírákból* (arbiterekből) áll, akiket személy szerint a Szövetségi minisztertanács, illetve a köztársasági egységek végrehajtó bizottságai neveznek ki. Az egész szerv élén a fő döntőbíró és annak helyettese áll.

Az egyes konkrét ügyeket a fő döntőbíró beosztása szerinti *döntőbíró és a felek egy-egy képviselője* (az intézmény, vállalat vagy egyéb szervezet vezetője, annak helyettese, jogtanácsosa) tárgyalja. A fő arbiter bonyolult esetekben a tanácsba még két további döntőbírót oszthat be.

Valamely fél képviselőjének elmaradása esetén az ügy annak távollétében tárgyalható.

Ha az ügy a költségvetést érinti, a tárgyalásban résztvesz az illetékes pénzügyi szerv képviselője is.

Az állami döntőbíróság *eljárását* a következő esetekben *indítja* meg:

a) az érdekelt fél keresetére,

b) azon közigazgatási szerv utasítására is, amely mellett működik,

c) megindíthatja eljárását hivatalból, saját kezdeményezése folytán a rendelkezésére álló adatok alapján,

d) végül a felettes állami döntőbíróság utasítására (Utasítás 3. pontja).

A keresetlevél mellékletei: 1. oly iratok, amelyek igazolják, hogy a felperes a kereset benyujtása előtt megkísérelte az ellenféllel való közvetlen elintézést, 2. a keresetet megalapító okiratok és számlák, 3. a keresetlevél és összes mellékleteinek az alperessel másolatban történt közlésének igazolása, 4. az egyszeri állami illeték megfizetését igazoló eredeti elismervény.

Postáraadás esetén a keresetlevél a postáraadás napján tekintetik benyujtottnak.

Hibák, hiányok esetén a felperes póthatáridő mellett felhívandó ezek pótlására. Ennek eredménytelen eltelte esetén a keresetlevél mellékleteivel a felperesnek visszaküldendő.

Ha *illetékességének hiányát* az állami döntőbíróság a keresetlevél benyujtásakor észleli, a keresetlevelet a felperesnek visszaadja. Ha az illetékesség hiánya a tárgyalás során derül ki, a döntőbíróság az ügy iratait az illetékes döntőbíróságnak vagy rendes bíróságnak küldi meg.

A szovjet jog rövid *elévülési* időket szabott meg. Állami, szövetkezeti és egyéb társadalmi intézmények, vállalatok és egyéb szervezetek igényei 1½ év alatt évülnek el. Az elévülési határidőt a bíróság indokolt esetekben meghosszabbíthatja. Az állami döntőbíróság az ügy megindításakor köteles az elévülést vizsgálni. Az elévült kereseteket a félnek visszaküldi vagy indokolt esetekben megindítja az eljárást s ebben az esetben az ügy érdemi részével egyidejüleg kerül eldöntésre az elévülési határidő eseti meghosszabbításának kérdése. (Utasítás 11. pontja.)

Az állami döntőbíróságnak a népgazdaság különböző ágainak megfelelő *osztályai* vannak, amelyeket a fő döntőbíró által beosztott döntőbírák vezetnek. (Utasítás 15. pontja.)

Ha fennforognak az eljárás megindításának feltételei, a döntőbíró *tárgyalást* tűz ki, amelyre az érdekelt feleket megidézi azzal, hogy kötelesek az általa meghatározott netáni további okiratokat, bizonyítékokat a tárgyalásra magukkal hozni. (Utasítás 14. pontja.)

Az *alperes* a keresetlevél és mellékleteinek kézbesítése után köteles okiratokkal alátámasztott *válaszirat*át haladéktalanul benyujtani. Ha az alperes nem ismeri el a keresetet és nem adhat nyomban válasziratot, köteles tagadását az állami döntőbíróságnak haladéktalanul bejelenteni és meg nem hosszabbítható határidő engedélyezését kérni indokolt, okiratokkal alátámasztandó válasziratának benyujtására. Ha az alperes válasziratot be nem nyujt és a tárgyaláson meg nem jelenik, az állami döntőbíróság a felperes által bemutatott bizonyítékok alapján dönti el az ügyet. (Utasítás 17. pontja.)

Az alperes válasziratával egyidejűleg *viszontkeresetet* emelhet, amelyet az állami döntőbíróság vagy a keresettel együtt vagy külön eljárásban tárgyal le. Ha a viszontkereset értéke meghaladja a kereseti döntőbíróság hatáskörét, mindkét keresetet a magasabb összegre hatáskörrel biró állami döntőbíróság intézi el. (Utasítás 18. pontja.)

A tárgyalás kitűzésével egyidejüleg a döntőbíró köteles az ügyet megfelelően *előkészíteni*. E célból nemcsak a feleket, de más intézményeket és szervezeteket bizonyítékok, pl. iratok, jelentések stb. beterjesztésére hívhat fel, a feleknél működő hivatalos személyeket előzetes felvilágosításadásra, a feleket számadásra kötelezheti, a felek könyvvitelét felülvizsgálhatja, helyszíni szemlét foganatosíthat. (Utasítás 19. pontja.)

Az áru minőségének megvizsgálására, amire a bíró az Utasítás 16. pontja értelmében különös gondot köteles fordítani, de egyéb indokolt esetekben is *szakértői bizonyítás* foganatosítható a felek közbejöttével. A szakértő írásbeli véleményét a döntőbíróval és a felekkel közli. A szakértői költségek viseléséről a döntőbíró az ügyben hozott ítéletben határoz. — Ha a döntőbíró a szakértői tevékenység körül gondatlanságot észlel, a szakértő elveszti munkadíjára való igényét s e bíróságnál szakértői működésének lehetőségét. (Utasítás 21—29. pontjai.)

A kereseti igény *biztosítását* is elrendelheti a döntőbíró az esetben, ha a kereseti igény behajtása egyébként lehetetlenné válna, vagy rendkívül elhúzódna. (Utasítás 30. p.)

A döntőbíró az ügy tárgyalására köteles megidézni azokat a feleket, akikre *az ítélet folytán kötelezettség vagy jog háramlik*, valamint azokat a szervezeteket, amelyeknek megjelenése az ítélet zavartalan végrehajtásához szükséges (pl. épít-

kezés esetén az illetékes speciális pénzintézet képviselőjét), előzetes szakértői szemle esetén pedig magát a szakértőt is. (Utasítás 33., 36., 37. pontjai.)

A döntőbíró a feleket írásban vagy telefonon *idézi*, (Utasítás 32. pontja), evégből a keresetlevélnek a telefonszámot is tartalmaznia kell.

Bár a törvény és Utasítás szerint az ügyet a döntőbíró és a felek 1—1 megbizottja tárgyalja, a felek képviselői az ügy eldöntésében csak akkor vesznek részt, ha véleményük egyező. Ha a felek képviselőinek véleménye eltérő, *a döntőbíró véleménye* határoz. Sőt még a felek egyező véleménye esetén is köteles a döntőbíró a felek megállapodását félretenni azon esetben, ha »a megállapodás ellenkezik a forradalmi törvényességgel és a szerződésekben és tervekben meghatározott fegyelemmel.« (Utasítás 34. pontja.)

Valamely félnek a tárgyaláson való *megnemjelenése* az ügy tárgyalását nem akadályozza. (Utasítás 38. pontja.)

A tárgyalásról *jegyzőkönyv* készül.

Az *ítélet* a tárgyalási jegyzőkönyv egy része. A mi rendszerünktől eltérőleg a bíróság előbb az ítélet indokait szövegezi meg s ezt követi az ítélet rendelkező része. Ez a szabály érvényes egyébként a rendes polgári, valamint büntető perrendi kódex szerint általában minden ügyre.

Az ítélet rendelkező részében szabatosan feltüntetendő, helyt ad-e a döntőbíróság a keresetnek vagy azt elutasítja. Helytadás esetén a döntőbíróság szabatosan megjelöli a kötelezettség tárgyát, a kötelezett és kedvezményezett szervet, a teljesítés idejét, pénzösszeg megítélése esetén pedig azt a számlát is, amelynek terhére a kötelezett teljesíteni tartozik. (Utasítás 40. pontja.)

A szocializmus szelleméből folyik az a rendelkezés, amely szerint a döntőbíró *nincs kötve a felek kérelméhez* és ítéletében *azon túl haladhat*, ha ezt a tervek és szerződések teljesítése, valamint az ügyben további perek elkerülése megkívánja. (Utasítás 43. pontja.)

Az ítélet a tárgyaláson *hirdetendő ki*, bonyolult esetekben a tárgyalás ítélethirdetésre legfeljebb három napra elhalasztható. (Utasítás 41. pontja.) Az ítélet a feleknek a meghozataltól számított 48 órán belül *kézbesítendő*. (Utasítás 46. pontja.)

A Törvény 10. szakasza szerint a döntőbíróság ítélete végleges, *jogorvoslattal meg nem támadható*.

Ennek megfelelően az Utasítás 44. pontja szerint az ítélet meghozatala napján végrehajtható, ha teljesítési határidőt nem szab meg, ily határidő fennforgása esetén pedig a teljesítési határidő elteltével válik végrehajthatóvá.

A rendes bírósági eljárástól eltérő jogszabályt tartalmaz az Utasítás 45. pontja, amely szerint két esetben az ítélet jogereje és végrehajthatósága a *fő döntőbíró jóváhagyásától függ*. E két eset akkor áll be, ha az ítélet könyvelési szabálytalanságok miatt a vállalat vezetőjét vagy könyvelőjét pénzbírsággal sujtja, avagy ha a kihallgatott szakértőt gondatlansága miatt a döntőbíróság előtti szakértői működésből kizárja.

Bár a Törvény 10. pontja az ítélet elleni jogorvoslatot kizárja, a Törvény is, az Utasítás is módot nyujt az ítéletnek meghatározott felettes szervek által előírt feltételek esetén való megváltoztatására. Ezek a rendkívülinek nevezhető jogorvoslatok a következők :

1. A felek személyében felszámolás vagy más okból beállott *változást* a döntőbíró az ítéletben köteles keresztülvezetni a felek meghallgatása után az előterjesztett okirati bizonyítékok alapján. (Utasítás 47. pontjának 2. bekezdése.) Ezen a formai kijavításon kívül azonban az Utasítás ismeri

2. az *újrafelvétel* esetét az ítélethozataltól számított 1 hónapon belül új bizonyítékok alapján. (Utasítás 47. pontjának 1. bekezdése.)

Az újrafelvételi eljárást az ügyben eljáró döntőbíró folytatja le a felek valamelyikének kérelmére vagy *hivatalból*.

3. A Törvény 12. és az Utasítás 71., 72., 73., 74. pontjai a *felülvizsgálati* hatáskört és eljárást szabályozzák.

A felülvizsgálati hatáskört egymástól teljesen függetlenül

vagy a szövetségi Minisztertanács,
vagy az illetékes köztársasági Minisztertanács,
vagy az autonom köztársaság Minisztertanácsa,
vagy a kerületi, illetve területi Végrehajtó bizottság, tehát az a szerv gyakorolja, amely mellett a döntőbíróság működik,
vagy a fő döntőbíró.

E felülvizsgálat, vagy hivatalból, vagy az érdekelt fél kérelmére történik. A kérelmet az érdekelt fél felettes szerve is előterjesztheti. A felülvizsgálati kérelem előterjesztésének ideje : az ítélethozataltól számított egy hónap.

A felülvizsgálati kérelem közvetlenül a felülvizsgálatot gyakorló hatósághoz nyujtandó be az ítélet és a felülvizsgálatot indokoló okiratok csatolásával. Ha a felülvizsgálati kérelem delegált döntőbíró ítélete ellen irányul, a felülvizsgálati kérelem e döntőbírónál nyujtandó be, aki a kérelemnek vagy helyt ad, vagy pedig véleményével a delegáló döntőbírósághoz terjeszti fel.

A felülvizsgálatot gyakorló hatóság az ügyet az eljárás általános szabályai szerint, de a felek megidézése nélkül tárgyalja.

A felülvizsgálatot gyakorló hatóság az ítéletet vagy megváltoztatja, vagy hatályon kívül helyezi. Hatályon kívül helyezés esetén a végrehajtás felfüggesztésével egyidejűleg az ügy tárgyalását más döntőbírónak adhatja át.

A Törvény 12. pontja felhatalmazza a Szövetségi Minisztertanács mellett működő állami döntőbíróságot arra, hogy a döntőbírósági eljárás tekintetében utasításokat adjon ki, továbbá, hogy a döntőbíróságok működése felett a felügyeletet gyakorolja s hogy a döntőbírákat rendszeres tanácskozásokra hívja össze a közös kérdések megtárgyalása céljából.

A Törvény 11. és az Utasítás 51—68. pontjai részletesen szabályozzák az állami döntőbíróság ítéleteinek *végrehajtására* vonatkozó szabályokat.

Általában a felek kötelesek az ítéletet végrehajtani az illetékes szerveknek fegyelmi és büntetőjogi felelősségének terhe mellett.

Ha a kötelezett önként nem teljesít, az érdekelt fél kérelmére, különleges esetben a végrehajtás biztosítása érdekében már az ítélet meghozatalával egyidejűleg az állami döntőbíró az ítélet végrehajtása céljából rendelvényt ad ki. A rendelvény költségvetés szerint finanszírozott szervezett pénztartozása esetén csakis az ítélet meghozatala után számított 30 nap eredménytelen eltelte esetén adható ki.

A rendelvényt vagy az állami bank, vagy a pénzügyi szervek, vagy pedig a bírósági végrehajtó hajtja végre.

A rendelvényt az állami bank hajtja végre azon esetben,

a) ha a kötelezett állami számadásra kötelezett szervezet,

b) ha a behajtandó összeg a szövetségi költségvetés alapján finanszírozott kötelezett ellen 100.000 rubelnél nem nagyobb,

köztársasági költségvetés alapján finanszírozott kötelezett esetén 25.000 rubelnél nem nagyobb,

s helyi költségvetés alapján finanszírozott kötelezett ellen 5.000 rubelnél nem nagyobb.

Ha a behajtandó összeg a most megjelölt határt túlhaladja, a rendelvényt az illetékes pénzügyi szerv hajtja végre.

Bírósági végrehajtó pedig akkor foganatosítja a végrehajtást, ha általában foglalásról van szó, avagy ha a hitelező a foglalást szükségesnek tartja, mert a kötelezett számláján lévő összeg nem elegendő a követelés fedezésére.

Az Állami Bank és a pénzügyi szerv általi végrehajtás abból áll, hogy a behajtandó összeget a kötelezett számlájáról a kedvezményezett javára átkönyvelik.

A *szak-döntőbíróságok ítéletei ipso facto nem végrehajthatók.* A szakbíróság vagy az illetékes

Rövidesen megjelenik a

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

könyvtára

KIADVÁNYSOROZATÁBAN:

TANULMÁNYOK A SZOVJETJOG KÖRÉBŐL

Közzéteszi a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság Jogtudományi Szakosztálya

Készül az Igazságügyminisztérium hozzájárulásával

Szerkeszti: Dr. KÁDÁR MIKLÓS és Dr. NÉVAI LÁSZLÓ

A »Tanulmányok a szovjet jog köréből« című kiadványsorozat szovjet szerzőktől származó első 12 füzete:

LJEVIN—HALFINA—SZTROGOVICS: Az állam és jog elméletének alapjai. Előjegyzési ára kb. 7.—

LJEVIN—KOTOK—KLEINMAN: A szovjet közjog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 12.—

KOTOK: A szovjet közigazgatási jog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 6.—

MARJACHIN: A Szovjetúnió adórendszere. Előjegyzési ára kb. 7.—

SZEREBROVSZKIJ: A szovjet magánjog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 10.—

PASERSZTNYIK: A szovjet munkajog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 5.—

KAZANCEV: Az ingatlan- és kolhozjog alapelvei a Szovjetúnióban. Előjegyzési ára kb. 6.—

DURMANOV: A szovjet büntetőjog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 6.—

DURMANOV—KLEINMAN: A szovjet bűnvádi és polgári eljárásjog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 6.—

GORSENYIN: Az államügyészség a Szovjetunióban. Előjegyzési ára kb. 7.—

VENEDIKTOV: A Szovjetúnió vállalatainak szervezete és jogi helyzete. Előjegyzési ára kb. 10.—

VISINSZKIJ—ARZSANOV: Az állam és jog elméletének néhány kérdéséről és soron következő feladatairól, Előjegyzési ára kb. 6.—

(Változások előfordulhatnak)

A fenti kiadványsorozatunk 12 füzetének összesen kb. 88.— forintos előjegyzési ára az 1—12 füzet egyszerre történő megrendelése esetén kb. 80.— forint.

Megrendelhető 10.— forintos havi részletre is a

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY KIADÓHIVATALÁBAN

Budapest, V., Alkotmány-utca 12. sz. Telefon: 120-034

kedvezményezett szerv az ügy összes iratainak áttétele mellett az állami döntőbíróságnál kérheti a végrehajtható rendelvény kiadását. A kérelem az állami döntőbírósági eljárásra egyébként előírt illeték alá esik. Az állami döntőbíróság érdemében felülvizsgálja a szak-döntőbíróság ítéletét s csak e felülvizsgálat után dönt a végrehajtható rendelvény kiadása tekintetében. Ily végrehajtható rendelvény az ítélet napjától számított egy év eltelte után nem adható.

Az állami döntőbíróság előtti eljárás *általányilleték* alá esik, Ennek összege a kereset benyujtásával egyidejűleg rovandó le általában a perérték 2%-ának megfelelő összegben. A felülvizsgálati kérelem átalányilleteke ezen illeték 50%-a.

Összefoglalva a fentebb vázolt rendelkezéseket, megállapíthajuk, hogy a szovjet törvényhozás olyan jogszabályokkal szabályozza a szocializmus szervei közötti viták eldöntését, amelyek e viták gyors, bürokráciamentes elintézését és a hozott ítéleteknek gyors végrehajtását biztosítják. A rendelkezések célja: a szocializmus törvényességének, a népgazdálkodás tervszerűségének biztosítása.

Dr. Rosner Tibor

A 9830/1948. Korm. sz. rendelettel létesített Egyeztető Bizottságok

Az 1948. évi XXV. t. c. és az 1948. évi XXXVII. t. c. megalkotásával a gazdasági életben az állam tulajdonában vagy rendelkezése alatt álló szektor a magángazdasággal szemben a gazdasági jelentőség szempontjából túlnyomóvá vált. Nyilvánvalóvá lett, hogy a gazdasági szektor egyes tagjai, mint az azonos gazdálkodó alany egyes alvagyonai között felmerült jogviták eldöntésére a Pp. szerinti bíróságok nem alkalmasak egyrészt azért, mert az állami irányítás alatt álló gazdálkodás gyors dinamizmusa nem bírná el a köztörvényi perek hosszú ideig, átlagosan egy-két évig történő elhúzódásával teremtett jogbizonytalanságot, másrészt azért, mert indokolatlan lett volna, hogy a közös főfelügyelet alatt működő gazdálkodó szervek vitáik eldöntése végett közös főfelügyeleti hatóságok helyett más állami szervhez forduljanak. Olyan szervekre volt szükség, melyek az élettől eltávolodó, egy más gazdasági rendszerben hozott jogszabályokra támaszkodó jogászi dogmatizmustól és perrendi kötöttségtől függetlenül működnek s a gazdasági élet gyors fejlődésének megfelelő ütemben eljárva, ítélkezésüknél elsősorban az állami gazdálkodás szükségleteinek és a méltányosságnak szempontjait veszik figyelembe. Kézenfekvő volt, hogy a vitás ügyek eldöntése a jogvitában álló gazdasági egységek legközelebbi közös főfelügyeleti hatóságának kebelében alakíttassanak megfelelő, az ügyek szakszerű elintézését biztosító, de perrendi kötöttségektől mentesen működő arbitrage jellegű szervek, annál is inkább, mert ezek határozataik végrehajtását külön végrehajtási eljárás nélkül, felügyeleti jogukból folyó utasítással is ki tudják kényszeríteni.

Ezt a célt hivatottak szolgálni a már több mint három hónapja, előbb az 1274/1948 G. F. sz. határozat, utóbb a 9.830/1948 Korm. sz. rendelet alapján a Gazdasági Főtanács titkársága, valamint az államosított gazdasági szektort irányító egyes szakminisztériumok kebelében alakult egyeztető bizottságok.

Jogászkörökben érdeklődéssel kísérték az új s mind nagyobb szerephez jutó jogalkalmazó szervek működését.

A Gazdasági Főtanács titkárságán szervezett egyeztető bizottság elnöke most tette közzé az általa vezetett bizottság első három havi működéséről szóló statisztikát s az egyeztető bizottságok eddigi működéséről szóló tájékoztatót. E statisztika számadatai s a tájékoztatóban közölt elvi jelentőségű és eseti határozatok — az előbbiek követése valamennyi egyeztető bizottságra nézve kötelező — egybevetése beszédesen bizonyítja, hogy lehet gyorsan és határozottan ítélkezni anélkül, hogy az a szakszerűség, az alaposság rovására menne. A Gazdasági Főtanács kebelében működő egyeztető bizottság e három hónap alatt (VII. 1—IX. 30) hozzá beérkezett 121 ügyből kilencvenhármat intézett el, ebből nyolcvanhármat érdemleges, végeldöntést jelentő határozattal vagy egyességgel. A 28 elintézetlen ügy közül 20 a statisztika lezárását megelőző két utolsó hétben érkezett, azok elintézésére tehát technikai lehetőség sem volt. A végleges elintézés átlagos időtartama 27 nap. Üdítő kontraszt a bírósági ügyintézés átlagos időtartamával szemben. Igaz ugyan, hogy az egyeztető bizottságnak egyrészt a legfeljebb más síkon, de mindig azonos érdeket szolgáló feleknek az eljárásban való részvétele, másrészt főfelügyeleti, hatósági jogukból folyó ellenőrzési és vizsgálati joguknál fogva semmit sem, vagy alig kell foglalkozni valótlan vagy rosszhiszemű tényállításokkal, tagadásokkal s az ebből folyó terjedelmes bizonyítási eljárással, mégis köztörvényi perekben a keresetbeadástól számított 27 nap alatt még soronkívüliség s a perfelvételi időköz leszállítása esetén is törvényszéki eljárásban legfeljebb az első érdemleges tárgyalás történik meg.

Az egyeztető bizottságoknak a fejlődő gazdasági élet igényeit kielégítő gyors működése, a határozatokból eredő friss és eleven levegő arra indította a kormányzatot, hogy hatáskörüket a 9.830/1948 Korm. sz. rendeletben az 1.274/1948 G. F. határozathoz képest bővítse s necsak az állam s az egyes állami vállalatok között felmerült

jogvitákra korlátozza, hanem oda utalja a törvényhatóságok, községek, ezek üzemei, a társadalombiztosító intézetek, a szövetkezeti központok s az Országos Szövetkezeti Hitelintézet, mint felek között felmerülő vitás kérdések eldöntését, s lehetővé tegye, hogy az egyeztető bizottságok választott bíróságként a Pp. XVII. címében foglalt rendelkezések betartásával eljárjanak a közületi érdekeltségek és magánfelek között felmerült jogvitákban, ha az utóbbiak az egyeztető bizottság hatáskörének alávetik magukat, kivéve, ha a bizottság az ügyben való eljárást közérdekből nem látja indokoltnak.

A Gazdasági Főtanács kebelében működő Egyeztető Bizottság eddig két olyan elvi jelentőségű határozatot hozott, mely az egyeztető bizottságok részéről kötelezően alkalmazandó.

Az első elvi jelentőségű határozat értelmében az 1948. évi XXV. t.-c. 9. §. (1) bekezdése értelmében az érvényesítésből kizárt, az 1946. évi augusztus hó 1 napját megelőző időben, magánjogi szerződés jogcímén, állami tulajdonba került vállalattal szemben keletkezett követelések, az állam, vagy állami vállalatok javára sem érvényesíthetők.

E határozat indokolása a törvény grammatikai magyarázatán kívül arra a ratio legisre támaszkodik, hogy e rendelkezéssel a bonyolult, a követelés ellenértéke átmentésének s a felek vagyoni helyzetének vizsgálatát igénylő valorizációs kérdések tárgyalása az állami szektoron belül is mellőztessék.

A második elvi határozat kimondja, hogy az 1948. évi XXV. t.-c. alapján állami tulajdonba vett vállalat volt tulajdonosával, társtulajdonosával, társasági tagjával, vagy részvényesével szemben — amennyiben az maga is állami vállalat — a vállalat ügy- vagy üzemviteléből eredő, a 6.070/1948 Korm. számú rendelet 10. §. (1) bekezdése értelmében nem érvényesíthető követelés külön kötelezettségvállalásuk esetén sem érvényesíthetők.

A határozat indoka az, hogy a tulajdonossal (részvényessel stb.) szemben a vállalat ügy- vagy üzemviteléből eredő követelések csak e rendelet korlátai között érvényesíthetők s a kötelezettségnek a vállalat ügy- vagy üzemviteléből eredő természetén a külön kötelezettségvállalás ténye sem változtat, abban az esetben, ha a tulajdonos maga is állami vállalat.

Természetesen a határozat csak a 6.070/1948. Korm. számú rendelet hatálybalépése előtt történt kötelezettség vállalására vonatkozik, elvileg ugyan érdekes volna, gyakorlati jelentősége azonban a jogeset úgyszólván elképzelhetetlen volta folytán nincs, annak a kérdésnek az eldöntése, érvényesíthető-e a külön kötelezettségvállalás folytán a volt tulajdonossal (részvényessel stb.) az államosított vállalat ügy- vagy üzemviteléből eredő követelés, ha a kötelezettségvállalás a 6.070/1948 Korm. számú rendelet hatálybalépése után történt, tehát, hogy az említett jogszabály kogens vagy dispozitív jellegű-e.

A bizottság eseti határozatai közül elvi jelentőségénél fogva három határozat emelkedik ki:

1. 1946. évi augusztus hó 1. napja előtt megrendelt, átvett, de tárolás végett a szállító vállalatnál visszahagyott ingóságok kiadására vonatkozó kötelezettséget az 1948. évi XXV. t.-c. 9. §. (1) bekezdése nem érinti. A bizottság e határozattal megállapítja tehát, hogy letéti viszonyból eredő dologi jogi igények érvényesítését az 1948. évi XXV. t.-c. 9. §-a nem gátolja.

2. Az állami tulajdonban lévő vállalat (pénzintézet) által, a magánszektorhoz tartozó egyenes adósért vállalt készfizető kezesség mindaddig nem érvényesíthető (a bizottság az eljárást felfüggesztette), amíg a magánszektorhoz tartozó adósnak a konkrét esetben bírói egyességen alapuló fizetési kötelezettsége be nem áll.

A bizottság gyakorlatában olyan szempont van kialakulóban, hogy a készfizető kezes állami vállalat kötelezettsége magánszemélyért korlátoztassék, illetőleg a lehetőség szerint fizetési kötelezettsége addig ne álljon be, amíg a magánszektorhoz tartozó egyenes adóssal szemben a követelés behajthatatlansága ki nem tűnik. Az irányzat tehát az, hogy állami vállalatnak más állami vállalattal szemben magánszemélyért vállalt készfizetői kezessége közönséges kezességgé alakíttassék át.

3. A vállalat állami tulajdonbavételével és ezzel összefüggésben, termelés és elosztás racionálisabb megszervezésével kapcsolatban állami vállalatból leváló és önálló jogi személy formájában továbbműködő üzemrésszel vagy üzemágazattal szemben az anyavállalat — külön rendelkezés hiányában — az átadott ingatlan vagy ingóvagyonért térítést nem igényelhet.

Dr. Kálmán György

Szemelvények a törvényen alapuló tartási kötelem köréből

Az egészséges családi élet nem egyedül a család érdeke, hanem egyben a társadalomé is, mert testben, lélekben erős újabb nemzedék felnevelése csak egészséges családi élet mellett remélhető. Mai társadalmi berendezkedésünkben a családi élet intézményes formája a házasság. A házasélet bomlása — ha az nagyobb méreteket ölt — szükségképpen érezteti káros hatását az egész társadalom életében is. A házasság védelme tehát családvédelem, végeredményében pedig társadalomvédelem. A Szovjetúnió első alkotmánya teljesen szabaddá tette a válást éspedig egyoldalúlag is. Ha bármelyik házastárs bejelentette, hogy a házasságát felbontja, ezt elkönyvelték és

ezzel a házasság megszűnt. Ez az állapot azonban nem sokáig tartott. Az újabb családjogi törvénykönyv már csak bírói ítélet alapján engedi meg a válást.

A gazdasági viszonyok hatással vannak a családi élet kialakulására. Viszont a családi élet is visszahat a gazdasági viszonyokra. Általában láthatjuk, hogy az egészséges családi élet a család anyagi megerősödését eredményezi, ezzel szemben annak megbomlása anyagi romlást idéz elő. Ezt — sajnos — leginkább a gyermek sínyli meg.

Hazai jogunk szerint a család eltartása elsősorban a családfőt, — a férjet terheli. Szükségszerű folyománya ez annak, hogy rendszerint a férj az, aki házon kívül kereső foglalkozást folytat, míg a feleség általában a családon belül dolgozik, a háztartást vezeti, a család tagjait ellátja, a gyermekeket gondozza és neveli s a kereső foglalkozásban férjének inkább csak segítőtársa. Nálunk ma is még aránylag kevés olyan házasság van, ahol a feleség önállóan jövedelmező foglalkozást folytat, vagyis a feleség rendszerint tartásra szorul. Ennek hatása nyilvánul meg a családjog idevonatkozó szabályaiban. A tartási kötelem alapja a házastársi viszony és az egyeneságú vérségi kapcsolat.

A tartási perek zöme ideiglenes, vagy végleges nőtartásra irányul. A kettőt gyakran azonos elvek szerint bírálják el, pedig lényeges különbség van közöttük. A házasság jogi fennállása alatt az általános szabály az, hogy a férj a feleségét eltartani köteles, tekintet nélkül arra, van-e a nőnek vagyona, illetve jövedelme, vagy sem? Ez a feleségtartási kötelezettség kérdésében csak kivételesen jön számításba, nevezetesen akkor, ha azt a házastársak eleve kikötötték, vagy ha a családi viszonyban mindenkor követendő méltányosság indokolttá teszi. Végleges nőtartás esetében fordított a helyzet. Ott az általános szabály tulajdonképpen az, hogy a férj volt feleségét nem köteles eltartani. Kivéve, ha a nő az eltartásra rászorul, amit a H. T. 90. §-a akként fejez ki: amennyiben a tartásra a nő jövedelme elégtelen.

További lényeges eltérés, hogy az ideiglenes nőtartásdíjra, — tekintettel arra, hogy a házastársak különélése dacára a házasság fennáll és jogi hatásában érvényesül, — a férj társadalmi állásának emelkedése és anyagi helyzetének javulása befolyással van, ezzel szemben a felbontással a házasság megszűnik, ennélfogva a bontás után a férj társadalmi állásának emelkedése egyáltalában nincs, az anyagi helyzetének javulása pedig csak akkor van befolyással a végleges nőtartás összegére, ha a bontáskori társadalmi állásnak megfelelő, — illő tartás a nő részére a férj akkori kedvezőtlen anyagi helyzeténél fogva megítélhető nem volt.

Bizonyosan érdekelni fogja a feleségeket, de a férjeknek is jó tudni, hogy a Kúria a férj bontáskori társadalmi állását közszolgálati alkalmazottaknál nem abban a fizetési osztályban látja, amelyben a férj a bontáskor volt, hanem abban a munkakörben, amelyet akkor betöltött, ezért a végleges nőtartás felemelésére irányuló perekben az illő tartás szempontjából annak a fizetési osztálynak és fokozatnak illetményeit veszi kiinduló pontul, amelyet az alkalmazott munkakörében átlag rendszerint elérhet.

Az első feleség érdekét szolgálja az a kúriai gyakorlat, amely szerint, ha a férj újból megnősül és házasságából gyermek származik, az ebből eredő újabb tartási kötelezettsége az első feleség tartásdíjának megállapításánál rendszerint figyelembe nem jöhet. A volt férj tetszése szerint köthet új házasságot, de számolnia kell azzal, hogy új házastársát és az ebből a házasságból netán származó gyermekeket az első feleségének járó tartáson felül rendelkezésére álló jövedelméből, esetleg saját igényeiknek leszállításával kell eltartania, s ezt a kötelezettségét közvetve sem háríthatja át volt feleségére. Csak kivételesen és különös méltánylást érdemlő esetben veszi számításba a Kúria az újabb házasság terheit, nehogy az első feleség javára megállapított tartás az újabb házasság folytán tartásra jogosultak megélhetését veszélyeztesse.

Kimondotta viszont a Kúria, hogy bármily nagy legyen is a férj jövedelme, a feleség igénye nem terjedhet túl az illő tartás mértékén. Ezen túlmenően a feleség nem követelheti a férj jövedelmének meghatározott hányadát. Főleg a szabad pályán dolgozókat kívánta védeni ezzel, mert ezek jövedelme akaratukon kívül fekvő okból hullámzásnak van kitéve, betegség és egyéb körülményeknél fogva időszaki teljes kiesések állhatnak elő, emellett a szabad pályán dolgozóknak munkaképtelenség esetére, önmagukról és törvénynél fogva tartásra jogosult hozzátartozóikról előre kell gondoskodniok, vagyis jövedelmük nélkülözhető részét megfelelő alakban tartalékolniok kell.

Érdeklődésre tarthat számot az a kérdés, vajjon a bontáskori állapot, — miként a végleges nőtartásnál — irányadó-e a névviselés kérdésében is? Itéleti döntés e tárgyban nincs. Előfordult, hogy a férj a házasság felbontása után a nevét megmagyarosította, s amikor volt felesége a végleges nőtartás felemelésére irányuló keresetén magát is a magyarosított néven jelölte meg, volt férje ez ellen tiltakozott és azt kérte, hogy a bíróság az ítélet fejezetében az asszonyt a bontáskori néven nevezze meg. A Kúria a kérelmet nem teljesítette, mondván, hogy e kérdés per tárgya lehetne ugyan, de erre irányuló viszontkereset hiányában a peres feleket már az ügykönyvekre tekintettel is a kereseten feltüntetett néven kell megjelölni az ítéletek fejezetében. Az indokolásból kiérzik, hogy a névviselésre feljogosított feleség azt a nevet használhatja és csakis azt használhatja, amelyhez a férjének joga van. Ez pedig a magyarosított név.

Eltérés van a két nőtartás között a biztosítás tekintetében is. Régi bírói gyakorlat volt, hogy az ideiglenes nőtartás az általános magánjog szerint, vagyis veszély esetén biztosítandó. Közben jött a H. T., amelynek 90. §-a a végleges nőtartás biztosítását nem tette függővé a veszély igazolásától. Ez a rendelkezés azonban az ideiglenes nőtartásra vonatkozó korábbi gyakorlatban változást nem hozott és ennek biztosítását

a feleség ma is csak veszély esetén követelheti. Feltűnő, hogy — ellentétben a 90. §-szal — ugyancsak a H. T. a 95. §-ában a gyermektartásdíj biztosítását már veszély igazolásától teszi függővé, jólehet, a gyermek sokkal inkább rászorul a tartásdíjra, mert önmagáról gondoskodni nem tud. A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény (1946 : XXIX. t.-c.) a biztosításról nem rendelkezik, de abból, hogy az ily gyermek jogállását egyenlővé tette a házasságból származott gyermekével, az következik, hogy vele szemben is a H. T. 95. §-a az irányadó, vagyis biztosítás csak veszély esetén követelhető. Ma tehát a helyzet az, hogy a családi viszonyon már kívülálló volt feleség e tekintetben kedvezőbb helyzetben van, mint a legszűkebb család tagjai: a feleség és a gyermek.

A H. T. 90. §-a szerint a nemvétkes nőt, a vétkesnek nyilvánított férj vagyoni helyzetének és társadalmi állásának megfelelően eltartani köteles, amennyiben ily tartásra a nőnek jövedelme elégtelen. Nézetem szerint a helyes utat a H. T. módosításáról szóló 6.800/1945. M. E. számú rendelet követi, amikor ebben a tárgyban a döntést a méltányosságra utalással a bíró belátására bízza.

Ha elmélyedünk a Kúria régebbi, — a H. T. egyeduralma alatt hozott elutasító ítéleteinek tanulmányozásában, észre kell vennünk, hogy legfelsőbb bíróságunkat a kereset elutasításánál már akkor sem egyedül a házasság fenntartásához fűződő közérdek vezette, hanem — és talán elsősorban a feleséggel szemben gyakorolt méltányosság, amelyet azonban a H. T. 90. §-ának merev és parancsoló rendelkezésénél fogva nem tudott más módon érvényrejuttatni, mint a férj bontókeresetének elutasításával. Ez a gyakorlata a rendelet életbelépése után sem változhatott meg, mert az ily perekben továbbra is hatályban maradt a H. T. 90. §-a. Változás csak annyiban történt, amennyiben a rendelet életbelépése óta a Kúria leplezetlen nyiltsággal kifejezésre juttatja a méltányosságon alapuló azt a felfogását, hogy a megállapított bontóokot nem tartja olyan jelentőségűnek, amely miatt a feleséget hosszabb házasélet és a gyermekek küzdelmes felnevelése után hitvestársi jogaitól megfosztani lehetne.

Azt hiszem egészen másként alakult volna legfelsőbb bíróságunk gyakorlata a kötelék kérdésében is akkor, ha a 90. § merev rendelkezése helyett a H. T. a hitvestársi jogok tekintetében a nő vétkessége esetén teret engedett volna a méltányosságnak is. És ha azt nézzük, hogy a H. T.-nek mely rendelkezése szorul módosításra, úgy elsősorban a 90. §-t kell ilyennek tartanunk és pedig oly értelemben, amint ezt a kérdést a rendelet szabályozta.

A 90. § merevsége nemcsak abban nyilvánul meg, hogy a vétkes feleséget feltétlenül megfosztja a végleges nőtartáshoz való jogától, hanem abban is, hogy vétlensége esetében, — amennyiben jövedelme nincs, vagy az tartására elégtelen — körülményekre való tekintet nélkül, kötelezi a volt férjet arra, hogy vagyoni helyzetének és társadalmi állásának megfelelően volt feleségét élete végéig vagy esetleges újabbi férjhezmeneteléig eltartsa. A 90. § útját állta annak, hogy a bíró tekintettel legyen a nő életkorára, munkabírására, a házassági életközösség tartamára, főleg pedig arra, hogy ezalatt a feleség anyai hivatásának mennyiben felelt meg. A rendeletnek a méltányosságra utaló rendelkezése mindezeknek figyelembevételére nem csak módot ad, hanem mérlegelésüket kötelezően elő is írja. Ez a Kúria gyakorlatában híven kifejezésre jut.

Felmerült esetekben a Kúria kimondotta, hogy a rendelet 4. §-ának a méltányosságra utalása gyakorlatilag azt jelenti, hogy a bíróság, — amennyiben a körülmények mérlegelése alapján méltányosnak találja, az olyan nőnek is ítélhet meg végleges nőtartást, — ki a H. T. alkalmazásában bontás esetén vétkesnek lett volna kimondandó, de viszont a H. T. alkalmazásában vétlennek jelentkező feleség tartási igényét is elutasíthatja, ha ez a feleségre nem méltánytalan, ellenben megítélése a férjre méltánytalanság volna. Ezzel kapcsolatban azonban kiemelte, hogy más a helyzet akkor, ha a nő terhére súlyosabb beszámítás alá eső cselekmény, — a hitvestársi hűség megszegése, vagy más erkölcstelen viselkedés nyert bizonyítást. A bírói gyakorlat ily esetekben mindig szigorú volt és jelenleg is az, ezért a rendelet alkalmazásában változatlanul fenntartotta azt a korábbi gyakorlatot, amely szerint az érdemetlenség a rendelet alapján történt bontás esetében is megfosztja a nőt a végleges nőtartáshoz való jogától, mert az ily nő részére tartásdíj megítélése nemcsak a joggal, hanem a méltányossággal is ellenkeznék.

A méltányosság keretében veszi figyelembe a Kúria a nő életkorát, valamint munka- és keresőképességét és pedig nemcsak a tartásra való rászorultság, hanem az összegszerűség kérdésében is. A fiatal és munkaképes nő nem támaszkodhatik kizárólag a volt férjétől járó tartásra, hanem magának is igyekeznie kell munkaerejét hasznosítani és ezzel a tartási kötelezettség terhén könnyíteni. De ily esetekben is mindenkor tekintettel van a Kúria az anyánál maradt gyermekekre, mert azoknak gondozása és nevelése munkaerejét számottevő részében leköti.

Bíróságaink nem egyszer elhanyagolják azt a kérdést, hogy a házastársak mennyi ideig éltek együtt és hogy a feleség ezalatt anyai hivatásának mennyiben felelt meg? Pedig a méltányosság szempontjából ezeknek a körülményeknek nagy jelentőségük van.

Egyidőben érkezett a Kúria elé két végleges nőtartásra irányuló per. Mindkettőben a férj nyugdíjas közalkalmazott volt, az ő hibájából következett be a szakadás és ő eszközölte ki a rendelet 4. §-a alapján a házasság felbontását. Eltértek abban, hogy az egyik esetben a házastársak 35 évig éltek együtt, házasságukból 6 gyermek származott, akik közül ötöt fel is neveltek, a másikban pedig az életközösség mindössze három évig tartott s a házasságból gyermek nem származott. A fellebbezési bíróság nindkét asszony részére végleges nőtartásul a volt férj nyugdíjának 25%-át szabta meg. A Kúria az előbbi esetben a nyugdíj egyharmadát ítélte meg, ellenben az utóbbi esetben a marasztalást 20%-ra leszállította. Az előbbit

indokolta azzal, hogy a házasfelek több mint 35 éven át éltek együtt, mialatt a feleség állandóan a családnak dolgozott, közben 6 gyermeket szült, akik közül ötöt fel is nevelt, már pedig a méltányosság szempontjából nézve ennek kell a legnagyobb jelentőséget tulajdonítani. Az a férj, aki 35 évi házasság és 5 gyermek küzdelmes felnevelése után az együttélést lehetetlenné teszi és felesége megbékítése helyett házasságukat az öt évet meghaladó különélés alapján felbontatja, a saját igényeinek legmesszebbmenő leszállítása árán is tisztességesen gondoskodni tartozik volt feleségéről. Viszont a másik esetben a Kúria a leszállítást azért találta indokoltnak, mert a házastársak csak 3 évig éltek együtt s házasságukból gyermek nem származott.

A 6.800/1945. M. E. számú rendelet hatása a bírói gyakorlatra más vonatkozásban is megnyilvánul. A H. T. elvileg a házasság felbonthatatlanságának alapjára helyezkedett és a bontást csak vétkesség esetén, a törvényben meghatározott okból engedte meg. Ennek alapján alakult ki a bírói gyakorlatban az a jogszabály, amely szerint a bontás érdekében létesült jogügylet erkölcstelen s mint ilyen, semmis. A hivatkozott rendelet a vétkesség elvét elejtette s a kötelék kérdésében a házastársaknak rendelkezési jogot adott, minek folytán az érintett jogszabály elvi alapja megdőlt, a bontás érdekében létrejött jogügylet, tehát ebből az okból ma már erkölcstelennek s mint ilyen, semmisnek nem mondható, mert ha a tételes jog nem tekinti erkölcstelennek a bontásban való megegyezést, a bírói gyakorlat sem tekintheti ilyennek az ezzel kapcsolatos anyagi természetű megállapodást.

Nem hallgathatom el, hogy a H. T. egyeduralma alatt kifejlődött fenti gyakorlat a hozzáfűzött reményeket nem váltotta be, nem javított az erkölcsökön, nem csökkentette a bontásra vonatkozó megegyezéseket, ellenben lehetőséget adott arra, hogy a rosszhiszemű fél jóhiszemű házastársát kijátszhassa. A bontásra törekvő házasfél a beleegyezés elnyerése érdekében házastársának minden kívánságát teljesítette, a közjegyzői okiratot aláírta, a bontóítélet jogerőre emelkedése után pedig, mint erkölcstelent megtámadta a jogügyletet. Erre tekintettel a régi gyakorlaton akkor is változtatni kellett volna, ha nem is jön a 6.800/1945. M. E. számú rendelet.

De változást idézett elő ez a rendelkezés a tartásról való lemondás körül kialakult bírói gyakorlatban is. Ez a gyakorlat a multban a tartásról annak megnyílta előtt történt lemondást, mint a házasság természetével ellentéteset, szintén erkölcstelennek és semmisnek tekintette. A rendelet 6. §-a folytán ez a gyakorlat sem volt fenntartható, mert, ha a tételes jog szerint a házastársakat a szerződési szabadság megilleti a főkérdésben — a kötelék kérdésében, nem lehet ezt megtagadni tőlük a járulékos természetű anyagi kérdésekben sem.

De ez a szerződési szabadság mégsem korlátlan. A Kúria semmisnek tekinti a lemondást — általában a jogügyletet, ha abban kizsákmányolást lát és hatálytalannak akkor, ha a nő szorult helyzetbe jut és létfenntartására képtelenné válik.

A családi viszonyból eredő további tartási kötelem a feleségnek férjtartási kötelezettsége. Ezt a kötelmet a bírói gyakorlat fejlesztette ki, eredete egy kártérítési perre nyúlik vissza, amelyet a vagyontalan és keresetképtelen férj indított a vasút ellen feleségét ért baleset miatt. Itt mondta ki a Kúria a 196. számú elvi határozatában, hogy a vagyontalan és keresetképtelen férjet a feleség anyagi helyzetéhez mérten eltartani köteles, ha tehát a férj ettől a feleségét ért vasúti baleset folytán elesett, úgy a vasút kártérítési felelőssége a baleset alapján a tartás erejéig fennáll. Ez azután állandó bírói gyakorlattá vált s a gyakorlat általában a nőtartás szabályait alkalmazza, de rendszerint csak szűkös tartást ítél meg.

A 6.800/1945. M. E. számú rendelet 5. §-a az elmebetegségnek bontóokként történt megállapításával kapcsolatban intézményesen bevezette a végleges férjtartás kötelezettségét s e tárgyban is a méltányosságra utalt.

Megjegyzem, hogy férjtartási pert 15 éves kúriai működésem alatt alig láttam.

Menytartás is csak elvétve fordul elő. A férj szülei felelnek ugyan a nőtartásért, ha a fiuk az üzletükben vagy gazdaságukban díjazás nélkül dolgozik s nejét beleegyezésükkel hozta a házhoz, de ez a kötelem nem szorosan vett menytartás, hanem járulékos természetű kezesség. A menytartás kizárólag a szülőket terhelő önálló kötelem, amelynek alapja nem a családjogban, hanem a kártérítési jogban gyökeresedzik s a szülők valamely jogellenes viselkedését követeli meg. Ezt a Kúria felmerült esetben a hatáskör kérdésével kapcsolatban emelte ki, amikor az előbb érintett alapon perbevont szülők pergátló kifogásként azt hozták fel, hogy nem ideiglenes nőtartásról, hanem menytartásról lévén szó, a per értékre való tekintettel törvényszéki hatáskörbe tartozik.

A gyermektartás nem okoz sok dolgot a bíróságnak. Ma már az 1946. évi XXIX. törvénycikk életbelépése óta nem csak a házasságból, hanem a házasságon kívül született gyermek tartásának kérdése is a szülőkkel szemben a gyámhatóság hatáskörébe tartozik s per tárgya csupán a törvény 32. §-án alapuló tartási kötelezettség lehet. Az ily perekbe új színt vitt a törvény életbeléptetéséről szóló rendelet 35. §-a, amely szerint a vércsoportmeghatározásra vonatkozó rendelkezéseket ezekben a perekben is alkalmazni kell. Grosschmied professzor még a : »pater est, quem justae nuptiae demonstrant« elvét magyarázta nekünk és hangsúlyozta, hogy bármily öreg is a férj, — legyen bár 70—80 éves — ha házasságából gyermek születik, jogász előtt nem lehet kétséges, hogy ő az apa. De humorosan hozzátette : Azért ne felejtsék el Uraim a közmondást : ahol legnagyobb a szükség, ott van legközelebb a segítség. A vércsoportmeghatározás indiszkréten elárulja, hogy hol volt szükség segítségre.

A vércsoportmeghatározás családjogi jelentőségével részletesen foglalkoztam a Jogtudományi Közlöny folyó évi 5—6. számában megjelent cikkemben. Annak egyik szaktudósa, Rex Kiss Béla dr. most segítségemre jön és a Jogtudományi Közlöny későbbi számában orvosi szempontból foglalkozik cikkemmel és annak szakbeli tévedé-

seit helyesbíti. Őszinte köszönettel veszem ezt és várom a kilátásba helyezett további tájékoztatást, mert nem restellem bevallani, hogy a vércsoportmeghatározás titkaival ma sem vagyok még egészen tisztában. Cikkem megírása előtt szerettem volna azt a gyakorlatból megismerni, ezért a mult év nyarán érintkezésbe léptem a budapesti törvényszéki orvostani intézet vezető tanárával, kaptam is ígéretet arra, hogy ily vizsgálatokhoz meg fognak hívni, de legnagyobb sajnálatomra ez elmaradt. Ezért bocsájtottam előre cikkemben, hogy a vércsoportmeghatározás tudományos ismertetése a szaktudósok feladata, arra nem éreztem hivatottnak magamat.

Engem a mult bírói tapasztalata és a jövő lehetőségei érdekeltek. A multból felemlítettem a Kúria előtt megfordult azt a pert, amellyel kapcsolatban két ízben is történt vércsoportmeghatározás. Az egyik perenkívül — a gyermek héthónapos korában, a másik a perben, bírói rendeletre, a törvényszéki orvos útján, a gyermeknek mintegy kétéves korában. Az első szerint a gyermek az anya vércsoportjába — az A. csoportba tartozik, a második szerint a férfi vércsoportjába — a B. csoportba. A törvényszéki orvos az eltérést a serológiai éréssel indokolta, ami minket — bírákat akkor teljesen megnyugtatott. Rex Kiss Béla dr. most azt írja, hogy a törvényszéki orvosnak semmiképpen sem lehet igaza, amikor a serológiai érésben vélte a két vizsgálat eredménye közötti eltérés okát fellelni s szerinte a hivatkozott esetben csakis hibás meghatározásról, tévedésről vagy szándékos félrevezetésről lehet szó. Ez az, ami alkalmas arra, hogy a vércsoportmeghatározás eredményének megbízhatósága tekintetében bizalmatlanságot keltsen, mert nem hallgathatom el, hogy az itt szóbanforgó első vizsgálatot két szakértő végezte, akiknek mindegyike hatósági orvos volt, a perben eljárt tövényszéki orvos pedig időközben budapesti egyetemi tanár lett.

A jövő lehetőségeit illetően felvetettem azt a kérdést, vajjon a bírói gyakorlat az apaság kizártságának kérdésében tulajdoníthat-e teljes bizonyító erőt a vércsoportmeghatározás eredményének? Ezzel kapcsolatban kellett rámutatnom ennek súlyos házasságjogi kihatására, mert a férj apaságának kizárása egyben a feleség hűtlenségének megállapítását jelenti, ami alapul szolgál a házasság felbontására. Ezért kell a bírónak arra az álláspontra helyezkednie, hogy a vércsoportmeghatározás ilyen eredményét teljes bizonyító erővel csak törvény ruházhatja fel. Ha beválik mint bizonyító eszköz, ez előbb-utóbb úgyis jönni fog. A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény az életbeléptetéssel kapcsolatban széleskörű felhatalmazást adott az igazságügyminiszternek, az életbeléptető rendelet azonban ilyen rendelkezést nem tartalmaz. Egyelőre tehát szabály marad a Pp. 270. §-a, amelynek értelmében a vércsoportmeghatározás eredménye, mint részbizonyíték a per egyéb adataival egybevetve ép úgy mérlegelendő, mint bármely más szakértői vélemény. Ezt a felfogásomat igazolva látom az Igazságügyi Orvosi Tanács 1946. évi jelentésével, amely a vércsoportmeghatározást bíróságainknak értékes segítségül ajánlja, de hozzáteszi, hogy óvakodni kell olyan beállítástól, amely azt a bizonyítékok között egyeduralkodóvá tenné.

Feltűnő, hogy — bár a törvény már közel másfél éve hatályban van — a Kúria elé még nem érkezett olyan per, amelyben az alsóbíróság vércsoportvizsgálatot rendelt el. Ez az idegenkedés indokolatlan, mert a vércsoportmeghatározás értékét és jelentőségét valójában csak a gyakorlatban fogjuk megismerni. A Kúria a törvény életbelépése óta minden olyan esetben, ahol az eredményesnek látszott, feloldotta az ítéletet és elrendelte a vércsoportvizsgálat foganatosítását.

Nagykorú gyermek tartására, — unoka — vagy szülőtartásra irányuló per alig akad, ami népünk helyes erkölcsi felfogására és fejlett családi érzésére vall.

Csak még egy esetről szabadjon röviden szólanom. Szülőtartási per volt. Az elöregedett és munkaképtelenné vált apa perelte 7 gyermekét. A gyermekek azzal védekeztek, hogy az apjuk anyjuknak halála — mintegy 15 év — óta házasságon kívül együtt él egy jómódú nővel, akinek ingatlanán házat is építtetett. Az alsóbíróságok

A JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
kiadásában jelenik meg az
1949. évi HATÁRIDŐ NAPLÓ
Előfizetési ára kötve: 55.— forint (a múlt évi 77.— forintos árral szemben).
A korszerűsített szövegrész tartalmazni fogja — többek között —
Magyarország helységnévtárát is.
Tekintettel arra, hogy az 1949. évi határidőnapló korlátolt példányszámban készül, kérjük az 55.— forintos előfizetési árat beküldeni, mert csak így van módunkban a határidőnapló szállítását biztosítani.
Az 55.— forintos előfizetési árat a 41—41 postatakarékpénztári csekkszámlánkra kérjük befizetni.
JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-UTCA 12 POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZÁMLA SZÁMA: 41—41

a gyermekeket marasztalták azért, mert nincs olyan jogszabály, amely a házasságon kívül együtt élő felek kölcsönös tartási kötelezettségét megállapítaná. A Kúria az ítéletet feloldotta és elrendelte az apával együttélő nő vagyoni és jövedelmi viszonyainak tisztázását. Indokolásában rámutatott arra, hogy a bírói gyakorlat már régen elismerte, hogy a házasságon kívül folytatott életközösség tartama alatt szerzett vagyon — mint az élettársak közös munkájának eredménye — közös vagyon és bár az ily viszonyból csak természetes kötelem — naturális obligació származik, a közös szerzésből eredő igények érvényesítéséhez, a munka megbecsüléseként, méltányosságból bírói jogsegélyt adott. A méltányosságnak azonban — mondja a Kúria — nem csak az ily viszonyból eredő jog, hanem az abból származó kötelesség tekintetében is érvényesülnie kell, ez pedig azt hozza magával, hogy a bíró a viszony tartama alatt a törvénynél fogva tartásra kötelezettekkel szemben fellépő fél anyagi helyzete mellett házasságonkívüli élettársának kereseti és vagyoni viszonyaira is figyelemmel legyen. A Kúriának ez az indokolása lényegileg nem más, mint a házasságon kívül együttélő felek kölcsönös tartási kötelezettségének megállapítása.

Ezekben emeltem ki vázlatosan ennek a jogterületnek nevezetesebb részleteit. A törvényhozás feladata lesz a H. T. 90. §-nak az élet követelményeinek megfelelő módosítása, a tartásdíjak biztosításának egységes rendezése és az ily kötelezettségek teljesítésének hatásosabb büntetőjogi védelme. De nagy feladat vár e téren a népnevelésre is, annak kell a fiatalságot megtanítani a kötelességtudásra, főleg pedig arra, hogy a házasság nem szerelmi kaland, hanem kölcsönös és áldozatos kötelességvállalás. Ez lesz az egészséges családi életnek és ezzel a házasságnak is minden törvénynél hatásosabb biztosítéka.

Dr. Karay Pál

A végleges nőtartásdíj kérdése a házasság vétlen felbontásával kapcsolatban

Az 1946. év elején egy hosszabb tanulmányban foglaltam össze a 6800/1945. M. E. sz. rendeleten alapuló bontóperek új jogszabályainak a házassági törvényen alapuló régi jogszabályokkal való látszólagos és tényleges összeütközéseit és az ezek kiküszöbölésére gyakorlati, vagy törvényhozási úton célszerűeknek mutatkozó módozatokat. Akkoribban a m. Kúriának még nem volt alkalma ahhoz, hogy alsóbírói tapogatódzásaim felett véleményt mondva az új, vétlenségi bontóperekkel kapcsolatban a bírói gyakorlat helyes irányvonalára rámutasson, miért is a mutatkozó ellentétek kiküszöbölésére és a hiányok pótlására vonatkozó javaslataimat akkoriban még nyilvánosságra nem hoztam, hanem csak az akkori Magyar Jogászegyletnek mutattam be az esetleg szükségesnek mutatkozó törvényhozási megfontolás kezdeményezése céljából.

Most azonban — amikor dr. Karay Pálnak a Jogtudományi Közlöny idei 13. számában a nőtartási és a névviselési jogról megjelent részletes cikkéből is kitűnőleg — a m. Kúria e kérdésekben már megnyilatkozott álláspontja — különösen a végleges nőtartásdíj érvényesíthetősége kapcsán a rendelet 4. §-ának a 411. sz. E. H.-hoz való viszonya tekintetében — I. fokon gyakorlatba vett kezdeti elgondolásaimat a magáévá tette, úgy hiszem, hogy a rendelet folytán a végleges nőtartásdíjjal kapcsolatban felmerült általános érdekű kérdések most már egyöntetűleg gyakorlatba veendő alsóbírói megoldásának összefoglalása és e helyütt való közlése időszerűvé vált.

A kiindulópontot természetesen mindjárt a rendelet hatálybalépése után a H. T. 90. §-a és a R. 4. §-ának 5. bekezdése egymáshoz való viszonyának a vizsgálata képezte. Az előbbi jogszabályi rendelkezés ugyanis a végleges nőtartásdíj tekintetében a vétkesség kérdését, az utóbbi pedig a családi jogban mindenkor érvényesítendő méltányosság szempontjait tette döntő jelentőségű tényezővé. A két jogszabály között tehát a különbség lényege az, hogy a R. a nőnek a tartásdíjhoz jutási lehetőségeit a vétkesség korlátain túl a méltányosság legszélsőbb határáig terjesztette ki olyként, hogy a H. T. szerint vétkesnek tekintendő asszony részére is megítélendő a végleges nőtartásdíj, ha az összes körülmények egybevetése alapján ez méltányosnak mutatkozik.

A R. tehát a H. T.-nél életszerűbben a nőtartásdíjat nem a női vétlenség jutalmaként fogja fel, hanem az élethez rugalmasabban alkalmazkodva indul ki, hogy a szükségben szenvedő vétkes nőnek is joga lehet megélhetésének a volt férje általi biztosításához bizonyos méltánylást érdemlő körülmények fennforgása esetén, mint például akkor, ha a nőnek a hitvestársi kötelességekkel és férjével szemben elkövetett vétkei a férj korábbi vétkes magatartásának következményeiként jelentkeztek, vagy ha a férj vétkességénél az asszonyé csekélyebb súlyú és jelentőségű, vagy mindettől függetlenül is akkor, amikor hosszabb időn keresztül az anyai kötelességek lelkiismeretes teljesítésével szerzett az asszony a társadalom érdekeit is érintő családjogi érdemeket.

A H. T. vétkességi elve alapján vizsgált nőtartásdíj kérdéséről teljes mértékben érvényesült az a szigorú családjogi és erkölcsi szabály, amely szerint egyik házasfél vétkessége a másik házasfelet ugyancsak családjogi vétség elkövetésére fel nem jogosítja és a kölcsönös vétkességek egymással nem kompenzálhatók. Viszont a méltányossági elv lehetővé teszi, hogy a bíró a kölcsönös vétkes-

ségek fokát összemérje és a vétkes nő részére is tartásdíjat ítéljen akkor, ha a vétkek egybevetése a férj terhére üt ki.

A nőtartásdíj kérdésének a R. szerinti elbírálásánál döntő jelentősége lehet a H. T. szerint már elévült, vagy megbocsátott vétkeknek is, amennyiben a R. szerinti eljárásban a bíró a férjének számtalanszor megbocsátó asszonnyal szemben nem köteles elfogadni a nőtartásdíj iránti kérelem elutasításának alapjául a férfinak egyszeri megbocsátásra sem hajlandó magatartását.

A H. T. 90. §-án alapuló eljárásban az arra még úgy rászoruló vétkes nőt sem illeti meg a nőtartás, viszont — hogy egészen szélsőséges esetet is említsek — a R. szerinti eljárás során még a vétlen férj is kötelezhető a vétkes asszony részére nőtartásdíj fizetésére, amennyiben a nő önhibáján kívül bekövetkezett kétségbeejtő anyagi helyzete, vagy annak idején a férjnek juttatott jelentős anyagi vagy erkölcsi támogatása ezt indokolttá teszi.

A nő vétkes cselekményébe való beleegyezésnek tekintendő férji magatartás a nőtartásdíj jogalapja szempontjából mindkét eljárásban jelentős tényező; a felek anyagi helyzete pedig általában ugyancsak mindkét eljárásban az összegszerűség kérdésének mérlegelésénél bír döntő jelentőséggel úgyannyira, hogy a férj nőtartásdíjfizetési kötelezettség alóli felmentésének is alapját képezheti. Míg azonban a régi eljárásban irányadó jogszabály szerint a nő nem köteles önfenntartásáról a maga munkájával is gondoskodni akkor, ha az együttélés ideje alatt sem járult hozzá munkájával a közös terhek viseléséhez, addig a méltányosságon alapuló új eljárásban a bírói gyakorlat általánosságban minden más szempontra való tekintet nélkül egyre jobban érvényt szerez annak a jogi és erkölcsi szabálynak, amely szerint minden keresetére utalt, munkaképes személy elsősorban maga köteles munkájával a saját létfenntartásáról gondoskodni, vagyis dolgozni tartozik.

A R. szerinti eljárásban tehát az együttélés ideje alatt teljesen a férje által eltartott és a perben a nőtartásdíjra méltónak talált asszony is csak önhibáján kívüli, vagy a gyermekeivel való teljes elfoglaltsága miatti munkanélkülisége esetén számíthat a teljes, rangszerű nőtartásdíj megítélésére.

Az új bírói gyakorlatnak a nőtartásdíjjal kapcsolatban ezt az elvet érvényesítő irányvonala természetesen a demokrácia munkaelvével, az ország nehéz gazdasági helyzetével és az újjáépítés égető szükségességével áll szoros összefüggésben, de amellett ezek a 6.800/1945. M. E. sz. rendelettel kapcsolatban érvényesülő újabb jogszabályok a jóhiszemű feleségekkel szemben jogfosztó irányzatúnak egyáltalán nem tekinthetők főként akkor, amikor a fentebbiekből is kitűnőleg a mindenkori méltányosságon alapuló újabb bírói gyakorlat a másik oldalon a férjek eddigi kiváltságát is áttörve az új eljárásban kikapcsolta azt a méltánytalan lehetőséget, hogy a tízszeresen vétkes férj is szabaduljon a csak egyszer is vétkesnek talált feleséggel szemben a további névviselés tűrésének és a végleges nőtartásdíj fizetésének kötelezettsége alól.

A tapasztalat szerint a R. 4. §-ára alapított bontóperekben a névviseléssel és a végleges nőtartásdíjjal szemben védekező férjek a méltányossági elv döntő jelentőségű szempontjait szem elől tévesztve a H. T.-nek a R. 4. §-a 5. bekezdésében felhívott 90. §-a szerinti olyan női vétkességekre alapítják védekezésüket, amelyek a méltányossági szempontokkal szemben önmagukban véve a nő jogfosztására alapul egyáltalán nem szolgálhatnak és ezzel gyakran a tárgyalás céltalan elhúzódását és a költségek felesleges felszaporodását okozzák. Ugyanis a legtöbb esetben a férj védekezése csupán azon alapszik, hogy az asszony volt az elhagyó házasfél és így — mint az életközösség megszakítója — a névviselésre és a férj általi eltartásra érdemtelen. Ennek hosszas bizonyítása azután a pert céltalan irányba tereli, mert hiszen a R. 4. §-ának 5. bekezdésében kifejezésre jutó és a H. T. 90. §-ának szempontjain messze túlterjeszkedő méltányossági elv alkalmazása egymagában a jogtalan elhagyás tényének jogfosztó érdemetlenségi okként való figyelembe vételét kizárja.

Érdemetlenség címén ugyanis a nő csak akkor foszthető meg a további névviseléshez és a tartásdíjhoz való jogától, ha a női szeméremérzetet és tisztességet súlyosan sértő vagy egyébként a tartásra köteles férj érdekeit veszélyeztető olyan jogtalan magatartást tanusít, amely a társadalmi közfelfogás és az általános erkölcsi törvények szerint egyaránt súlyos megítélés alá esik.

Viszont tisztán az életközösség megszakítása, illetve az e tekintetbeni vétkesség által az érdemetlenség előfeltételei megvalósultnak semmi esetre sem tekinthetők főként akkor, amikor az elhagyott házastárs sem az elhagyás folytán bekövetkezett különélést a Pp. 648. §-ában szabályozott eljárással megszüntetni nem kívánta, sem ezt a vétkességet bontóokul érvényesítve e miatt a házasság felbontását nem kérte, hanem a beállott hosszú különélésben való megnyugvással a házasság felbontásánál végül is a kölcsönös vétlenség elvét kívánta érvényesíteni.

A tapasztalat szerint sok vita merült fel a R. 4. §-a szerinti bontóperben nem érvényesített végleges nőtartásdíj iránti jog bontóperbeni nem érvényesítésének, de kifejezett fenntartásának a magánjogi hatálya tekintetében is. Az egyik álláspont szerint ugyanis abban az esetben, ha az asszony által a végleges nőtartásdíj iránti igény fenntartására vonatkozólag a bontóperben tett nyilatkozatot a férj minden kifogás nélkül tudomásul veszi, akkor a végleges nőtartásdíj érvényesítése iránt a volt feleség által később folyamatba tett perben már csak az összegszerűség kérdése képezheti a jogvita tárgyát, mert a bontóper során kifejezetten fenntartott és a férj által vitássá nem tett végleges nőtartásdíj iránti igény jogalapja elismertnek tekintendő.

A másik álláspont szerint viszont a bontóperben a nő által bejelentett jogfenntartó nyilatkozatnak a férj általi nem kifogásolása csupán a jogfenntartás egyszerű tudomásulvételét jelenti, de annak semilyen irányú jogelismerő hatályt tulajdonítani nem lehet.

A H. T.-en alapuló perekben ez a probléma természetesen fel nem merülhet, mert ott a vétkesség kérdésének tisztázásával a nőtartásdíj jogalapjának a kérdése is eldől, amennyiben a 411. sz. elvi határozat értelmében a vétlen nő által a perben kifejezett jogfenntartás csupán a vétlen nőt törvénynél fogva megillető végleges nőtartásdíjhoz való jog érvényesítésének a későbbre halasztását jelenti. Viszont a R. szerinti eljárásnál a nőnek a bontásban való és jogszabályi vélelmen alapuló vétlensége folytán a R. 4. §-a szerint irányadó körülmények tisztázása előtt a nőtartásdíj jogalapja is teljesen tisztázatlan.

A 411. sz. E. H. értelmében a nő utóbb sem érvényesítheti a végleges nőtartásdíjhoz való jogát, ha azt a házassági bontóperben nem érvényesítette és e tekintetbeni jogfenntartással sem élt. E jogszabály rendelkezése szerint tehát a végleges nőtartásdíj kérdését — a hivatkozott elvi határozatban kifejtett célszerűségi és szükségességi szempontokból — a bontóper keretében kell eldönteni, ha pedig a bontóper idején ezirányti igényének érvényesítését a nő bármely okból nem tartja időszerűnek, úgy azt jogfenntartás útján későbbre halaszthatja. A később tényleg érvényesített nőtartás iránti perben azonban a kereset jogalapja a bontóítélet előtti okokból már vitássá nem tehető, hanem legfeljebb utólagos érdemtelenség címén, mert hiszen csak a bontásban vétlen nő tehetett a per során hatályos jogfenntartó nyilatkozatot, aki a végleges nőtartásdíj iránti igényét magában a bontóperben is érvényesíthette volna.

Már most ahhoz, hogy a 411. sz. E. H. bölcs elgondolásai, jogbiztonsági és célszerűségi szempontjai a R. szerinti bontóperekkel kapcsolatban is érvényesülhessenek, ahhoz feltétlenül szükségesnek mutatkozik legalább is a végleges nőtartásdíj iránti igény jogalapjának magában a bontóperben történő tisztázása. Ezt kívánja az észszerűség is, mert hiszen csak egy meglévő jog későbbi érvényesítésére vonatkozó jogfenntartásnak van értelme és hatálya, viszont egy csak később megszerzendő jogot előre fenntartani észszerűségi alapon sem lehet.

Ha tehát figyelembe vesszük azt, hogy a házasság felbontásában vétlen nőnek a végleges nőtartásdíjhoz való joga a bontóítélet jogerőre emelkedésével megnyílik és hogy a házasságnak a R. szerinti felbontásában a nő jogszabálynál fogva vétlennek tekintendő, akkor nyilvánvaló, hogy ennek a nőt megillető végleges nőtartásdíjhoz való jognak a férj által a bontóperben nem kifogásolt fenntartása folytán a jogalap kérdése a későbbi érvényesítés során már vitássá nem tehető. Ha azonban a férj az asszonynak a végleges nőtartáshoz való jogát a bontóperben kifogásolja, úgy az asszony jogfenntartó nyilatkozatának csak akkor lesz hatálya, ha a végleges nőtartásdíjhoz való jogát a bíróság a R. 4. §-ának 5. bekezdése szerinti eljárás alapján megállapítandónak találja.

Ennek a jogelvnek az általános bírói gyakorlatba vétele a későbbi jogbizonytalanság kizárása céljából a R. szerinti eljárásban még szükségesebbnek és indokoltabbnak mutatkozik, mint a H. T. szerinti eljárásban, mert hiszen nyilvánvaló, hogy a vétlenségi elven alapuló bontással kapcsolatban — a nő jogszabályon alapuló vétlensége folytán — a férj jogi helyzete sokkal bizonytalanabb. A H. T.-re alapított bontóperek nyertes felperesnőjére nézve ugyanis csak egy törvénynél fogva (H. T. 90. §.) őt megillető jog mikori érvényesítése lehet kérdéses, amely jog fennállásával a volt férjnek további élete mikénti alakításánál mindig számolnia kell, viszont a R. szerinti bontás esetén e mellett az időbeli bizonytalanság mellett a volt férj még — az élete további alakítására esetleg súlyosan kiható — jogi bizonytalanságban is kényszerülne élni akkor, ha a bontóper bírósága az asszony végleges nőtartásdíjhoz való joga fennállásának vagy fenn nem állásának a kérdését magában a bontóperben el nem döntené.

A 411. sz. E. H.-ban kifejezett jogelv tehát kétségtelenül vonatkoztatandó a R. szerinti eljárásra is, mégpedig az újabb jogi helyzet által teremtett szükségszerűségnek megfelelően olyként kiterjesztett formában, hogy a bíróság csak a jogosnak talált végleges nőtartásdíj iránti igény fenntartását állapítja meg ítéletében, ellenkező esetben pedig az asszonyt a végleges nőtartásdíjhoz való joga fenntartásának ítéleti megállapítására irányuló kérelmével elutasítja. Ezt a bírói gyakorlatot a jogbiztonság követelménye feltétlenül szükségessé teszi, mert hiszen a R. szerinti eljárásban a végleges nőtartásdíj szempontjából ugyancsak a férj bontáskori vagyoni és társadalmi helyzete az irányadó, viszont az e tekintetbeni jogalap tisztázása nélkül a volt férj teljes jogbizonytalanságban, sőt az idő múlásával fokozódó joghátrányban lenne, amennyiben a végleges nőtartásdíj iránti igény későbbi érvényesítése során a volt férjnek a jogalappal szembeni védekezése — a reáháruló bizonyítási teher folytán — az időmúlással arányban egyre jobban megnehezülne, a volt férj örököseire nézve pedig esetleg teljesen lehetetlenné válnék.

Tekintettel azonban a kérdés jelentős voltára és a messzeható következményekre, a 411. sz. E. H.-ban lefektetett jogelv teljes mértékű érvényesülése érdekében kívánatosnak látnám a R. 4. és 5. §-ainak például a következő rendelkezésekkel való kiegészítését:

»A nő a végleges tartásdíj iránti igényét utóbb csak akkor érvényesítheti, ha e tekintetben a bontóperben jogfenntartással élt. E jogfenntartó nyilatkozata azonban hatályosnak csak akkor tekinthető, ha a végleges nőtartáshoz való jogát a férj nem kifogásolta vagy a bontóper jogerős ítélete megállapította. Az ilyként hatályosan fenntartott végleges nőtartáshoz való jog későbbi érvényesítése iránt folyamatba tett perben a jogalap kérdése visszamenőleg vitássá már nem tehető.«

Az ilyenszerű teljesen tiszta helyzetet teremtő jogszabály már világos megoldását jelentené annak a kérdésnek is, hogy a R. 4. vagy 5. §-ára alapított házassági per tárgyalásán meg nem jelent alperesnő a házasság jogerős felbontása után a végleges nőtartásdíj iránti igényét utóbb külön perben érvényesítheti-e vagy sem?

A tárgyalásra megidézett és a vétlen bontást nem kifogásoló alperesnő ugyanis rendszerint mel-

lőzi az ügyvédi tanács kikérését és sokszor a tárgyaláson sem jelenik meg, később pedig a vétlenségéhez való bíztában teljes bizalommal indít pert a végleges nőtartásdíj iránt. Már pedig ez a lehetőség — a fentebb kifejtettek szerint — a volt férjére nézve az idő múlásával egyre súlyosbodó, egyben méltánytalan jogbizonytalanságot jelentene, mert hiszen a bontás óta már újból megházasodott és esetleg családossá is lett volt férj méltán hivatkozhatik arra, hogy ha tudott volna volt feleségének a végleges nőtartás iránti igényéről, újból meg sem házasodott volna, mert gyermekei mellett még két asszony eltartására is teljesen képtelen.

Minthogy pedig egyrészt a családi életek feldúlását eredményező, ilyen és hasonló jogbizonytalanságok kiküszöbölése nyilvánvaló közérdek, másrészt viszont roppantul méltánytalan lenne az is, ha a jóhiszemű mulasztás folytán a mulasztó asszony az »általa nem ismert« súlyos jogkövetkezményt örökre viselni kényszerülne, ennélfogva nyilvánvaló, hogy a kérdés a fentebbi jogelv feltétlen fenntartása mellett az utóbbi méltánytalanság kiküszöbölésével oldható meg teljesen megnyugtató módon, ami a fentebbi jogszabálytervezetnek a következőképpen való további megtoldásával általánosan biztosítható lenne:

»Az alperesnőt az idéző végzésben figyelmeztetni kell arra, hogy a végleges nőtartás iránti igényét csak a bontóper keretében érvényesítheti, amennyiben ott e tekintetben jogfenntartással nem él. Az alperes férfit pedig a végleges nőtartáshoz való jog felperesi fenntartása esetén azzal a figyelmeztetéssel kell megidézni, hogy a felperesnek a végleges nőtartáshoz való jogát csak a tárgyaláson kifogásolhatja.«

A kifejtett jogelvnek a gyakorlatba kezdettől fogva ilyként történt bevezetése eredményezte azt, hogy bontóperes bírói ügybeosztásomban külön indított végleges nőtartásdíj iránti perek alig fordulnak elő és azokban is persze csak az összegszerűség kérdése képezi a jogvita tárgyát.

Meg kell még említenem azt az adott esetekben gyakran felvetődő kérdést is, hogy a bontóperben az alperesnő a végleges nőtartásdíj iránti igényét ügyvédi képviselet nélkül is érvényesítheti-e vagy sem?

Ha e tekintetben figyelembe vesszük azt, hogy általában a törvényszék előtti eljárásban (Pp. 96. §.) ,a status-perekben pedig különösen minden támadó jellegű cselekményhez (Pp. 643., 670. stb. §§.) az ügyvédi képviselet kötelezően szükséges

és hogy a végleges nőtartáshoz való jogot önálló perben is csak ügyvédi képviselet mellett lehet indítani és folytatni,

akkor nyilvánvalónak mutatkozik, hogy a jogérvényesítő és így anyagi vonatkozásban kétségtelenül támadó jellegű végleges nőtartásdíj iránti igénynek a bontóperbeni érvényesítése terén sincs ok az általános szabálytól való eltérésre.

Nehéz azonban a demokratikus bíró helyzete olyankor például, amikor a kötelező ügyvédi képviseletre való bírói figyelmeztetésekre a szegénységére és törvényadta jogára hivatkozó alperesnő kijelenti, hogy ügyvédre pénze nincsen, a nőtartást viszont követeli.

Minthogy azonban az ügyvédi képviseletet minden mástól eltekintve a fél legjobban felfogott érdeke ilyen esetekben is indokolttá és szükségessé teszi, az ismételt eredménytelen figyelmeztetés után jogvesztést kimondó bírói határozat pedig félreérthetetlen jogszabállyal való alátámasztás nélkül könnyen nem kívánatos látszatot kelthetne, ennélfogva kívánatosnak látnám a R. 4. és 5. §-ait kiegészítő jogszabályban annak kimondását is, hogy

»a végleges nőtartásdíj iránti igény érvényesítéséhez az ügyvédi képviselet kötelező, viszont az e tekintetbeni jogfenntartás bejelentése a nélkül is hatályos«.

Igaz ugyan, hogy a bejelentett jogfenntartásnak a férj általi kifogásolása esetén a R. 4. §-ának 5. bekezdése szerinti hosszadalmas eljárás következhetik, mégis egyrészt arra való tekintettel, hogy ilyenkor a nő vélelmezett vétlensége folytán a bizonyítás a kifogásoló férjet terheli, másrészt pedig tekintettel arra, hogy a nő jogfenntartásában csak megóvó, nem pedig támadó jelleg mutatkozik, a kérdést egyöntetűen rendező jogszabály fentebbi szövegezése látszik a leghelyesebbnek.

Dr. Kisvárday-Papp Tibor

A törvényes öröklés korlátozásairól

Jelenleg érvényben lévő jogszabályaink a törvényes öröklésnek két korlátozását ismerik és szabályozzák. Ezek közül az egyik generális, a másik speciális korlátozást jelent.

Generális korlátozás az 1946 : XVIII. törvénycikk a törvényes öröklésre vonatkozó egyes jogszabályok módosításáról, mely szerint: a törvényes öröklésre vonatkozó jogszabályok akként változnak meg, hogy az örökhagyó után végintézkedés hiányában nagyszülője leszármazójánál távolabbi oldalrokona nem örököl. Ez a rendelkezés, miután lefelé nem zárja le az örökösök sorát, olyan csekély korlátozást jelent, hogy annak a gyakorlatban szinte semmi jelentősége sincs. Az örökhagyó nagyszülőjének leszármazója ugyanis még a nagyszülő szépunokája is és így adott esetben még ez sincs kizárva az oldalági örökösök sorából. Az örökösödési törvény készülő reformja során azt hiszem nem sértene jogos érdekeket és lényegesen szűkebbre szorítaná az oldalági örökösök körét, ha a korlátozás úgy módosulna, hogy: az örökhagyó után végintézkedés hiányában elsőfokú unokatestvérénél távolabbi oldalrokon nem örököl. Felhozható ugyan egy ilyen korlátozás ellen

az a kifogás, hogy az elhalálozás véletlenétől teszi függővé, hogy a végrendelet hátrahagyása nélkül elhalt örökhagyó vagyonából az élő unokatestvér lemenői — az unokatestvér elhalálozása után — örökölnek, míg az örökhagyó előtt elhalt unokatestvér lemenői ugyanannak az örökhagyónak a hagyatékából nem örökölnek, ezzel szemben azonban egyrészt kétségtelen, hogy az örökhagyónak közelebbi rokona az elsőfokú unokatestvére, mint ennek legközelebbi vagy legtávolabbi lemenője, másrészt, ha az örökhagyó vagyonából ezeket a lemenőket is részesíteni óhajtja, úgy módjában áll ezt a szándékát végintézkedés által megvalósítani.

A másik — a köztudatban kevéssé ismert — speciális korlátozást a földmívelésügyi miniszternek 5600/1945. F. M. számú — a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földművesnép földhözjuttatásáról szóló 600/1945. M. E. számú rendelet további végrehajtása tárgyában — kiadott rendelkezés egyik szakasza statuálja. (Található: Dr. Nemes Nagy József összeállításában és az Országos Földhivatal kiadásában: A földreform végrehajtása során igénybevett és kiosztott ingatlanok telekkönyvezése és a vonatkozó jogszabályok gyüjteménye címen megjelent mű 185. oldalán.) Speciális ez a korlátozás azért, mert az kizárólag az 1945. évi földreform során juttatott ingatlanokra vonatkozik és ezekre is csak egy bizonyos — a juttatástól számított 10 évi — időhatáron belül. Az említett rendelet 21. §-a szerint:

Ha a juttatott a R. 43. §-ában (R.=600/1945. M. E. sz. r.) említett terhelési és elidegenítési tilalomideje alatt meghal, az ingatlant — az öröklési szabályok szerint — házastársa és a kötelesrészre jogosítottak örökölhetik. Más személy sem törvényes, sem végrendeleti örökösödés címén juttatott ingatlant meg nem szerezheti. Az említett örökös hiányában a községi Földigénylő Bizottság az ingatlan újból való juttatása ügyében a 33.000/1945. F. M. számú rendeletben foglalt rendelkezések szerint intézkedik.

Ez a speciális rendelkezés, amely tehát nemcsak a törvényes, de a végrendeleti öröklést is korlátozza, a földreform során juttatott ingatlanok öröklésére nézve szociális szempontból feltétlenül helyes rendelkezést tartalmaz, de — miután kizárólag a juttatott elhalálozása esetére nézve intézkedik — a rendelet intenciójával ellentétes eredmény állhat elő akkor, ha a juttatott örököse is elhal, aki után az öröklés az említett szakasz szerint már korlátozás alá nem esik. Miután pedig kétségtelen az is, hogy abban az esetben, ha a juttatott után annak több lemenője örökölt, ezek közül egynek vagy többnek lemenők hátrahagyása nélkül való elhalálozása esetére testvérei — tehát nem kötelesrészre jogosultjai — lesznek az örökösei, ami a rendelet intencióinak is megfelel, miértis az általam fent vázolt és a rendelet intenciójával ellentétes öröklési eredmény elkerülése és a testvér öröklésére nézve most említett kívánatos eredmény zavartalan elérése végett szükségesnek tartanám a 21. § első mondatát kiegészíteni a következő mondattal: Ugyanez a rendelkezés alkalmazandó akkor is, ha a tilalom ideje alatt a juttatott örököse hal meg, kivéve, ha az örökös után kötelesrészre jogosultak nem maradtak, amikoris jutalékát a juttatott, mint szülő ágából származó oldalági örökösei öröklik.

Szólni kívánok itt még pár szót a második feleségnek e lap hasábjain már többször megvitatott özvegyi jogáról is, melynek korlátozása nem jelent ugyan szigorúan vett öröklési korlátozást, mert az öröklés a hagyatéki vagyontárgyaknak tulajdonjoggal való átszállását jelenti. Erről röviden csak annyit, miszerint teljes egészében osztom Ludwig Rezső véleményét, mely szerint az 1946: XII. törvénycikk a rendi különbségeket ebben a tekintetben is megszüntette, miért is az örökhagyó foglalkozására és az előző házasságból származó lemenők számára való tekintet nélkül, a második vagy harmadik feleséget ugyanaz az özvegyi jog illeti meg, mint az elsőt — esetleges vita esetén pedig alkalmazandó az Öe. 81. §-a, mely szerint: ha csupán az özvegyi jog a vita tárgya: ez a körülmény a hagyaték átadását nem akadályozza; az átadás azonban az özvegynek özvegyi jogát nem érinti s az örökösök csak a törvény útján követelhetik az özvegyi jog megszorítását.

Dr. Mándi András

Az új büntetőnovella és a gondatlanságból elkövetett bűncselekmények

A büntetőtörvények egyes fogyatékosságainak megszüntetéséről és pótlásáról szóló törvényjavaslat 24. §-a a gondatlanságból okozott emberölés és a gondatlanságból okozott súlyos testi sértés büntetési tételét emeli fel. A 20. §-a pedig gondatlanságból is elkövethető (21. §.) új bűncselekményt statuál. A 20. § szerint: »(1) Vétséget követ el és egy évtől öt évig terjedhető fogházzal büntetendő, aki hivatása vagy foglalkozása szabályainak tudatos megszegésével, vagy az azzal járó kötelességek tudatos elhanyagolásával mások életét vagy testi épségét közvetlen veszélynek teszi ki. (2) Egy évtől öt évig terjedhető börtönnel büntetendő az (1) bekezdésben meghatározott cselekmény elkövetője, ha a cselekményből súlyos testi sértés származott vagy azt vagyoni haszon végett vagy ismétlődően, illetőleg folyamatosan követték el, ha pedig a cselekmény a sértett halálát okozta, a büntetés tíz évig terjedhető fegyház.« A 21. § szerint: »Aki a 20. § (1) bekezdésében meg-

határozott cselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedhető fogházzal, aki pedig a 20. § (2) bekezdése alá eső cselekményt követi el gondatlanságból, három évig terjedhető fogházzal büntetendő.«

A gondatlanságból okozott emberölés és a gondatlanságból okozott súlyos testi sértés szigorúbb büntetése a javaslat azon indokán felül, hogy: »e cselekményeket a hatályos büntetőjogunk az eredmény jelentőségével arányban nem álló enyheséggel kezeli« — még azért is indokolt, mert egyáltalán nem elhanyagolható az a kár, amit az emberek gondatlanságból a közlekedési vonalakon, eszközökben, gyári felszerelésben, a munkások és utasok testi épségében okoznak, a magasabb büntetési tétel pedig nagyobb elővigyázatra ösztökél és ez arányban is áll a kormányzatnak a jó közlekedés és eredményes termelés elérése céljából tett erőfeszítésével.

A másik idézet pótlást illetően (21. §), bár egyáltalán nem vitatható annak gyakorlati jelentősége, elméleti szempontból mégis figyelemreméltóbb, mert dogmatikai felépítésében áttöri a Btk. alapelveit. E szakasz szerint ugyanis materiális eredmény nélkül is büntethető a gondatlanság, ami áttérés az okozatosság elvéről a jogellenesség elvére.

Ez alkalmat ad arra, hogy vizsgálódás tárgyává tegyük, különös tekintettel a készülő új büntetőkódexre, az egész szisztémát, amelynek alapján a Btk.-ban a gondatlanságból okozott cselekmények büntethetősége felépül.

Okozatosság, azaz jogsértő eredmény avagy jogellenes magatartás. A Btk. nem foglal kifejezetten állást a mulasztás kauzalitásának vagy jogellenességének kérdésében. Abból a körülményből azonban, hogy a Btk.-ban szabályozott gondatlanságból eredő bűncselekmények megvalósításához — egyetlen eset (Btk. 437. §) kivételével, ahol a veszélyeztetés már elég a bűncselekmény megállapításához — egy bizonyos meghatározott eredménynek kell fűződnie: azt a következtetést kell levonni, hogy a Btk. a kulpózus törvényszegéshez megkívánja a jogellenes eredmény bekövetkezését.

A gondatlanságból származott jogsértő eredmény minősége, valamint foka és a büntethetőség viszonya. Melyek azok a jogsértő eredmények, amelyeknek gondatlanságból való előidézése büntetéssel jár? E tekintetben a Btk.-nak nincsenek határozott alapelvei. Az egyes tényálladékok vizsgálata alapján azonban az alábbi következtetéseket lehet levonni.

Minőségileg figyelembe jön: 1. az érdek és tárgy fontossága (pl hamis tanuzás, emberölés, testi sértés): 2. az eredmény közveszélyessége (pl tűzvészokozás). Fokozat tekintetében viszont a testi sértésen belül van disztinkció, amennyiben csak a súlyos testi sértés büntethető.

Az okozatosság és jogellenesség problémáját tekintve, felmerül a kérdés, hogy a novella 21. §-a most egy második kivételt statuál-e (a Btk. 437. §-a mellett), avagy ezzel is elismeri a jogellenességi elmélet helyességét. A novella indokolásából az utóbbi tűnik ki. A 20. §-hoz (amely a szóbanforgó cselekmény szándékos változatára vonatkozik) fűzött indokolás szerint: »a jelzett szakasz azon a megfontoláson épült, hogy az ilyen kötelességmulasztás már egymagában büntetendő, büntetést hív ki maga ellen akkor is, ha materiális eredmény nem következett be; a forgalmas útvonalon« — mondja tovább az indokolás — »a megengedettnél gyorsabban közlekedő gépjárművezető, a megszabott biztonsági intézkedéseket mellőző ipari munkáltató, a tudomány szabályainak félretételével eljáró orvos, stb. pusztán annál a ténynél fogva, hogy hivatásának, illetőleg foglalkozásának szabályait tudatosan megszegte vagy elhanyagolta és ezzel mások számára közvetlen veszélyt idézett elő, már büntetést érdemel, akár volt magatartásának káros eredménye, akár nem.«

Most jelent meg

a

JOGÁSZEGYLETI SZEMLE

legújabb (1948. évf. 1—2.) kettős száma

Tartalom:

SZLADITS KÁROLY:
Zsögöd-Grosschmid Béni, a magyar jogtudomány szabadságharcosa

HABERMANN GUSZTÁV:
Vallomástételi és igazmondási kötelesség a polgári perben

AZ ÚJ SZÖVETKEZETI TÖRVÉNY

Gallia Béla: Elnöki megnyitó. Kuncz Ödön: Az új szövetkezeti jog alapelvei. Mátéffy József: A szövetkezetek cégjogi vonatkozásai. Martos Pál: A földmivesszövetkezetekről. Molnár Béla: A saját tőke jelentősége és megjelenése a szövetkezet üzemében és számvitelében. Nizsalovszky Endre: A szövetkezet szervei. Szilágyi László: Valódi és álszövetkezet. Glacz Ottmár: Hozzászólás az 1947: XI. t.-c. X. fejezetéhez. Glatz Ede: A szövetkezetek feloszlása. Windisch Ferenc: Gondossági fokok a szövetkezeti törvényben. Hetényi József: A földmivesszövetkezet és a Kúria. Patakfalvy László: Megjegyzések a központ és a tagszövetkezetek kapcsolatához. Fülöp Kálmán: A szöv. törvény néhány vitás kérdése. Gallia Béla: Zárszó.

AZ ILLETÉK ÚJ SZABÁLYOZÁSA

Benkő András előadása: Az illeték új szabályozása. Spiró Dezső, Steinitz Jenő, Barcs Ernő, Antalffy-Zsiros Aladár, Móra Imre és Szabó Lajos hozzászólása.

A KOLLEKTIV MUNKASZERZŐDÉS JOGI TERMÉSZETE

Túry S. Kornél: Elnöki megnyitó. Pap Géza, Beck Salamon, Világhy Miklós, Gallia Béla, Glücksthal Andor, Szilágyi László és Weltner Andor hozzászólása. Túry S. Kornél: Zárszó.

Szemle — Az újabb külföldi és belföldi jogirodalmat ismertető 66 oldalas könyvszemle rovat.

Felelős szerkesztő: MÓRA MIHÁLY egyetemi tanár

A 232 nagy oldalas kötet bolti ára: 80·— forint

KAPHATÓ:

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja"

Budapest, V., Alkotmány-utca 12. szám

Telefon: 120-034

Postatakarékpénztári számla száma 5.303.

Vonatkoztatva most már ezt a 21. §-ra(ugyanez a cselekmény gondatlanságból elkövetve), kétségtelen, hogy az újabb jogfejlődés abba az irányba halad, hogy nem azt vizsgálja elsősorban, hogy van-e okozati összefüggés a mulasztás és az eredmény között, hanem a mulasztás erkölcstelenségét és jogi rosszalhatóságát állapítva meg, azt bűnösnek és így büntethetőnek deklarálja. Ez tulajdonképpen meg is felel a büntetőjog általános alapelveinek. A bűnösség alapja ugyanis abban van, hogy a tettes akaratelhatározása szembehelyezkedik a jogszabályokkal. Ez alapon a gondatlanságból elkövetett cselekményt akkor is büntetendőnek kell tekinteni, ha káros eredmény nem is következett be, hiszen a tettes ebben az esetben is vétett a törvény parancsa vagy tilalma ellen, mert olyan cselekvésre vagy mulasztásra határozat el magát, amelyet a törvény tilt, puszta véletlen tehát, — a tettesen kívülálló dolog —, hogy a káros következmény elmaradt, ellenkező esetben ugyanis a véletlennek van döntő befolyása a büntethetőség kérdésére. *Helyesnek látszik tehát, ha itt nem újabb kivétel, hanem elvi állásfoglalás jelentkezik, aminek különösen az új büntetőkódex megalkotásánál lesz jelentősége.*

A jogsértő eredmény minősége és foka tekintetében a következők képezhetik megfontolás tárgyát:

Ahhoz nem is férhet kétség, hogy a közveszélyes eredmény elsőrendű minőségi megkülönböztetés.

Az érdek és tárgy fontossága szerinti disztinkció viszont — szerény nézetem szerint — hiányosnak mutatkozik. A jogrend követelményéhez képest ugyanis mindenki köteles cselekvőségében megfelelő gondosságot és óvatosságot kifejteni, nehogy mulasztása következtében jogsérelmet idézzen elő. *Egyáltalán nem látszik tehát indokoltnak, hogy itt teljesen hiányzik mások anyagi érdekének védelme.* Vajjon nem éri-e el a büntethetőség fokát annak cselekménye, aki a hivatalszobák ablakainak a hivatalos idő utáni becsukására van hivatva, de ezt gondatlanságból elmulasztja és vihar folytán az ablakok kitörését és az iratok elázását okozza, avagy aki a gyári raktár felügyeletével bízatván meg, a raktár ajtaját nyitva felejti, aminek következtében a gyári felszerelés egy részét ellopják? Ilyen cselekményeknél még az sem távolálló, hogy sértik a közösség érdekeit, amely érdek védelmét a novella indokolásának általános részében hangsúlyozza is.

Végül felmerülhet a kérdés, hogy milyen alapokon nyugszik a Btk.-nak a jogsértő eredmény foka tekintetében elfoglalt álláspontja? Miért nem büntethető a gondatlanságból okozott könnyű testi sértés vétsége? E tekintetben nincs támpont a Btk. indokolásában. De ugyanezt a megkülönböztetést teszi a novella a fentebb idézett 21. §-a is. Az indokolás itt sem tér ki erre a kérdésre. Igaz ugyan, hogy a 21. § visszautal a 20. §-ra, ahol ugyanennek a cselekménynek szándékos változata van szabályozva. Ámde éppúgy magyarázatra szorul az a kérdés is, hogy a szándékos cselekménynél miért csak a súlyos testi sértés esik büntetés alá, különös tekintettel arra, hogy ugyanaz a büntetés fenyegeti azt is, aki a cselekményt vagyoni haszon végett követi el, ebben pedig nem lévén értékhatár, megtörténhetik, hogy tízforintos vagyoni kár esetében van, könnyű testi sértés esetében pedig nincs büntetés, ami a védett érdek és tárgy fontosságát tekintve, aránytalanság.

Feltehető, hogy a Btk. jelzett álláspontja azon a meggondoláson alapszik, hogy kis sérülés kis gondatlanság eredménye. Ez azonban nem mindig így van, mert éppen a mulasztási cselekményeknél az eredmény foka előreláthatatlan lévén, a kis gondatlanság súlyos, a súlyos gondatlanság pedig kis eredménnyel járhat, *az emberek testi épsége viszont van olyan érték, hogy korlát nélkül védelemben részesüljön.* Különösen nem indokolt ez az eredmény-határvonal ma, amikor a novella már a veszélyeztetést is bünteti. Így előfordulhat az, hogy egy gépkocsivezető gondatlanul nem tülköl, ezzel mások testi épségét közvetlen veszélynek teszi ki, tehát büntethető, de ha el is üt valakit és ez csupán 8 napon belül gyó gyuló sérülést szenvedett, csak akkor részesül büntetésben, ha visszamegyünk a veszélyeztetési deliktumra, a többről a kevesebbre (mert hiszen az nyilvánvaló, hogy a sérülés több, mint a veszélyeztetés), eltekintve attól a furcsaságtól, hogy tényleges sérülés esetén veszélyeztetés vétségében fogja a bíróság a vádlottat bűnösnek kimondani.

Szerény nézetem szerint a jogellenességi elmélet elismerése mellett, az anyagi károkozás büntetése és az ember testi épségének korlátlan védelme is szolgálná a jogrend ama követelményét, hogy mindenki köteles magatartásában olyan gondosságot és óvatosságot kifejteni, hogy jogsérelmet ne okozzon.

Dr. Szücs János

Földmíves munkaszövetkezetek Bulgáriában

A magyar mezőgazdaság történelmi fordulóponthoz érkezett A földmívesszövetkezetekről szóló 8000/1948. Korm. sz. rendelet, a falusi univerzális szövetkezetek létesítése, az első nagy lépés a mezőgazdaság átszervezése felé; a második lépés nyilván a termelési, illetve gazdasági rendszer megállapítása és annak jogi megszervezése. A magyar mezőgazdaságnak ép ezen helyzete teszi szükségessé, hogy a gazdaságjogász és üzemgazda áttekintse a népi demokrácia hasonló intézményeit és azokat az állásfoglalása tekintetében számbavegye. A magam részéről úgy találom, hogy ennél a seregszemlénél nem lehet figyelmen kívül hagyni a szovjet, a bolgár, a palesztinai és a mexikói földmívesszövetkezeti mozgalmat és azoknak eredményeit. Megkísérlem tehát, hogy ezeket a földmívesszövetkezeti rendszereket bemutassam. Elsők között a bolgár

földmívesszövetkezeti mozgalom rendszerének főbb jellegzetességeit kívánom megvilágítani.

1. Előzmények.

A szövetkezés előnyei, valamint a föld közös megmunkálásában megnyilvánuló észszerűség már a második világháború és a bolgár felszabadulás előtt nyert tért a bolgár földmívesek körében. Adatok vannak arra nézve, hogy Bulgáriában 1939 évben 32 földmívesszövetkezet, 1944 szeptember havában már 42 földmívesszövetkezet működött. Egyesek figyelmét különösen lekötötte a bolgár kertészek gazdasági kollektívizmuson épülő, de patriarchalis jellegűeknek tekintett szövetkezetei, különösen az, hogy azokat minden írásos megállapodás (alapszabály) nélkül, tiszteletreméltó harmóniával vezették.

A felszabadulás után hamarosan napvilágot látott a népi demokrácia szellemének megfelelő, 1945 április 18-áról kelt és április 25-én hivatalosan közzétett földmívesszövetkezet, illetve a szövetkezeti földmívelési gazdaságokról szóló törvény, amely immár szervezetten indította el a mezőgazdasági termelést.

A földmíves munkaszövetkezetekről szóló fenti törvény nagyobb részében megfelel a mi földmívesszövetkezeti rendeletünknek és az a következőkben ismertetendő rendszert követi.

2. Földmívesszövetkezetek általános helyzete.

Bulgária az egységes falusi univerzális szövetkezet mellett döntött és azt legtöbb esetben a falusi hitelszövetkezetekre építette fel. Az univerzális falusi szövetkezetek megalakulása után a földmívesszövetkezetek kétféle alakzatban kapcsolódtak be a szövetkezeti mozgalomba (T. 4.§.):

a) vagy megalakultak, mint univerzális falusi szövetkezetek külön osztályai, illetve szakcsoportjai;

b) vagy pedig megalakítottak egy új földmívelő szövetkezetet »(földmíves munkaszövetkezet«, »földmíves termelőszövetkezet«).

Forrásmunkák;

Bolgár földmíves szövetkezeti törvény.
Jócsik Lajos: Földmívesszövetkezetek Bulgáriában (Szövetkezés II. évf. 32-36 számaiban)
Degen Imre: Bulgária szövetkezeti rendszere.
Dr. Ihrig Károly: A szövetkezetek a közgazdaságban 1937.

Ha a földmívesszövetkezet önállóan alakult meg, akkor mint önálló jogi személy rendezte a maga jogviszonyait. Ha azonban mint az univerzális szövetkezet egyik osztálya, akkor a jogi helyzete külön szabályozásra szorult. Erre az esetre a T. csak egy *alaki* és egy *anyagi* általános jogszabályt tartalmaz, és pedig 1. mindkét alakzat joghatályos létrejöttéhez a földmívelési és az állami javak minisztériumának előzetes jóváhagyása szükséges; 2. az osztályok pedig »saját számlájukra és felelősségükre gazdálkodnak«, — »fizetésképtelenség esetén a szövetkezet nem vállal anyagi felelősséget és fordítva« (4. §.).

Tekintettel arra, hogy a mezőgazdasági szövetkezetek a magyar konstrukció szerint csak mint az univerzális szövetkezet egyes *ágazatai* jönnek figyelembe, mint különleges jogi konstrukció észrevételezhető az, hogy a földmívesszövetkezeti osztály önálló, független, érte maga a szövetkezet, de viszont az osztály a szövetkezetért nem felel. Arra nézve, hogy a »corpus separatum« jogi konzekvenciái a gyakorlati életben hogyan nyer rendezést, arra nézve a T-ben támpont nincs. (Ez a kérdés a magyar »ágazat« szempontjából külön érdeklődést érdemel.)

3. Földmívesszövetkezetek személyi és gazdasági szervezete.

a) A bolgár földmívesszövetkezeti mozgalom is a lenini elvet követi és így az önkéntes alakulás elve alapján áll (7. §.). Kényszert nem ismer. A szövetkezet a birtokos és vagyontalan, de szakképzett földmívelőkből alakul (2. §.). A földmíves munkaszövetkezetek alakulásához 15 földmívelő gazda szükséges, akiknek tagul való elfogadása felől a *közgyűlés* határoz (8. §.).

b) Ha egy község határán a földek egyesítve vannak és a földtulajdonosok 60 %-a szövetkezeti gazdálkodás alakulását kívánja (más esetben külön szabályok az irányadók), úgy megalakulhat a szövetkezeti gazdaság (13. §.). Ebben az esetben a belépő összes tagok kötelesek a földjüket a szövetkezetnek, illetve az osztálynak átadni (12. §.). Saját maguk használatára csak egy minimumot (0·1 hektár) tarthatnak meg. Ez a minimum alakjában jelentkező »háztáji üzem« magában foglalja a kert és gyümölcsöshöz szükséges földet, továbbá mezőgazdasági élő felszerelésben a szükséges állatokat, egy vagy két tehenet, két-három sertést, tetszés-

Megjelent a
A JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
kiadásában az
1949. évi ÜGYVÉDI ZSEBNAPLÓ
HÓFEHÉR PAPIRON — MŰBŐR KÖTÉSBEN ÁRA: 18.—Ft.
A 18.— forintos ár a 41—41 postatakarékpénztári csekkszámlánkra fizetendők be.
JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-UTCA 12 POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZÁMLA SZÁMA: 41—41

szerinti mennyiségű baromfit, házinyulat, méheket stb. A földek átvétele és becslése egy részletesen meghatározott becslési eljárással történik (13. §.).

A tag magángazdasága nem szűnik meg, a szövetkezetbe bevitt földek továbbra is a tag tulajdonát képezik, de a termés a szövetkezeté (16. §.).

Azon célból, hogy a földmívesgazdaság szervezete fel ne bomoljék, a törvény a következő rendelkezésekkel siet a szövetkezet rendelkezésére:

a) a szövetkezeti tagság a birtokosra legalább 3 évre, a nincstelenekre legalább egy évig kötelező (10. §.), —

b) ha a tag a szövetkezetből kiválik, ingatlana kiadandó, ha azonban veszélyezteti a szövetkezeti blockföld egységét, úgy azonkívül adandó ki egy csereföld alakjában (18. §.). —

c) a szövetkezetnek elővásárlási joga van a szövetkezeti tag ingatlanára, kivéve, ha azt szövetkezeti tag veszi meg (17. §.),

d) a szövetkezeti gazdálkodás egy »szövetkezeti udvar« keretében összpontosul, amelyet rendszerint a község juttat a szövetkezetnek, vagy pedig a szövetkezeti tagok földjéből hasítanak ki (23. §.).

4. Szövetkezetek munkaszervezete és jövedelemelosztása.

A földmívesszövetkezeti munka szervezésének kiindulópontja az, hogy kizárja a kizsákmányolást, ennek következményeként az állandó és ideiglenes idegen erők alkalmazását (24. §.). Ez alól az állandóan alkalmazottak vonalán csak abban az esetben ismer kivételt, ha különleges képességű egyénről van szó, — az ideiglenes munkás k alkalmazása tekintetében pedig akkor, ha a határidőhöz kötött munka a tagok által másként el nem végezhető.

A munka előre kidolgozott terv szerint, akkordban történik. Az ellenérték a közgyűlés által elfogadott munkaszabványon, egységekként jelentkező munkanapon (trudodon) alapszik. A trudodon fokmérője olyan mennyiségű és minőségű munka, amit egy munkás az adott feltételek mellett egy meghatározott időben elvégezhet (norma). A munka elvégzése brigádokban történik, amelyet a »brigadéros« vezet.

A munkateljesítmény kifizetése év végén, a tiszta jövedelemből történik, amelyre a tagok évközben házi szükségl t.ik kielégítésére előlegeket kaphatnak (25. §.).

A jövedelem felosztása (27. §.) különböző formákban történik. Általános elvül az szolgál, hogy először kifizetik a tagoknak a földjeik után járó bért (járadékot), vagy bér helyett a jövedelem bizonyos százalékát (legfeljebb 40%), vagy egy meghatározott munkanap ellenértékét (egy hektár föld bére 30 munkanap). Ezek, valamint a különböző alapokra juttatandó összeg (10 %) levonása után fennmaradó felesleg a munkanapok szerint kerül felosztásra.

5. Szövetkezet szervei.

A szövetkezet szervei (29. §.) a következők:

a) legfőbb ügyintéző szerve: közgyűlés, (a közgyűlésen a tagot még szövetkezeti tag sem képviselheti 9 §.)

b) állandó ügyintéző és képviseleti szerve: igazgatóság (igazgatósági tanács, igazgatóbizottság),

c) ellenőrzőszerv: felügyelőbizottság (ellenőrzőbizottság, felügyeleti tanács).

Ha a földmívelési gazdaság az univerzális szövetkezet osztályaként alakul meg, úgy az osztályt a szövetkezet szervei igazgatják, de az osztálynak külön közgyűlése, igazgatósága és gazdasági bizottsága, sőt ellenőrzőszerve is van. Van azonban lehetőség az osztály teljes elkülönítésére úgy a szervek, mint a jövedelmet illetően is.

Van a szövetkezetnek ezenkívül ügyvezetője (igazgatója) és háznagya (gazda) is.

6. Földműves munkaszövetkezetek kedvezményei.

A törvény a földmívesgazdaságoknak a legkülönbözőbb kedvezményeket juttatja, amelyek a következő formákban nyilvánulnak meg:

a) elősegíti a földmívesgazdaságok részére gép- és traktorállomások létesítését, illetve azzal való kapcsolatot (31—33. §§.).

b) a földmíves munkaszövetkezetek három évig egyenes adót nem fizetnek, gazdasági udvart és a földjavítás eszközeit ingyen kapják, mezőgazdasági ipari vállalatokat létesíthetnek, ármentesítést külön megtérítik, ügyleti illetékek alól mentesek, ingyenes állatorvosi kezelést, építési anyagokat, vetőmagot, tenyészállatot, ültetvényeket olcsóbban kapnak (34. §.), előnyös hiteleket kapnak (35. §.), boltot nyithatnak, heti vásárokon külön engedély nélkül árusíthatnak, közületi jó üzlethelyiségeket és raktárakat olcsón bérelhetnek (36. §.), bíróság és hatóság előtt eljárási külön kedvezményeket élveznek (37. §.).

7. Földművesgazdasági fegyelem, felügyelet, ellenőrzés.

A törvény gondoskodni kíván arról is, hogy akik a fegyelmet megszegik és ezzel a szövetkezet gazdasági érdekei ellen vétenek, megfelelő megtorlásban részesüljenek. Ezek az intézkedések a következők:

a) a közgyűlés vagy gazdasági intéző szerv parancsainak nem teljesítéséért az engedetlenkedő tag öt munkanap erejéig büntethető,

b) épületek, felszerelések stb. szándékos rongálásáért 50.000 leváig terjedhető büntetés szabható ki,

c) végül ilyen és hasonló megtorló rendelkezések találhatók azok ellen, akik jogtalanul használják a gazdaság felszereléseit, azon állami és községi tisztviselők, akik ezen törvénynek nem tesznek eleget stb. (38—43. §§.).

Egyébként a földmívesszövetkezetek egy országos Szövetkezeti Központ ellenőrzése alatt állanak. A központnak a tájegységekhez igazodó 65 tájkörzeti központja van. A központba belépés sem kötelező, de a falusi szövetkezetek rendszerint tagjai a körzeti központnak. A földmívesgazdaságok legfelül a földmíves és az állami javak miniszteriumának felügyelete alatt álla-

nak. Szövetkezeti minisztérium, szövetkezeti bizottság nincs.

8. Átfogó jellemzés.

Mindezekből általánosságban megállapítható, hogy a bolgár földmívesszövetkezetek, illetve földmívesgazdaságok *szocialista* felépítésű alakulatok. Szocialista alakulatok elsősorban azért, mert »mindenki képessége, mindenki teljesítménye« és nem szükséglete szerinti elv alapján állanak. A tagoka munkájuk alapján szerzett jövedelemmel szabadon rendelkeznek, nincs fogyasztási kollektivizmus. Magántulajdonukat megtartják, ismerik a belső üzemkör önállóságát és a háztáji ingatlan tulajdonjogát.

A fenti tények azt bizonyítják, hogy a bolgár földmívesszövetkezeti alakulatok közeljárnak a szovjetnek nem a kommuna, hanem az artel, illetve kolhoz, valamint a jugoszláv földművesszövetkezeti alakulatokhoz, amelyek szintén szocialista és nem pedig kommunista felépítésűek.

Dr. Kisfaludi Imre

A termelő szövetkezetek egyes kérdéseiről

I.

A szövetkezet és tagjai viszonyát rendező és egyéb, a szövetkezetekre vonatkozó, a szövetkezeti tagokkal kapcsolatos jogszabályoknak kifejezésre kell ne juttatniok azt, hogy a termelőszövetkezet tagjai és a szövetkezet között — bár a tag a szövetkezet termelőmunkájában tevékenyen résztvesz — rendszerint nincs szolgálati viszony. A szövetkezetekre vonatkozó jogszabályok sajnos nem állanak egységesen ezen az álláspontón és ez sok kérdésben zavart, jogbizonytalanságot okoz.

A termelőszövetkezet tagjainak a szövetkezethez való viszonyát nem lehet azonosítani más társaság, pl. a kft., az rt. vagy akár más, nem termelő szövetkezet és tagjai közötti viszonyhoz. Ez utóbbi társaságoknál ugyanis a tagok csak tőkeszolgáltatásra kötelesek és ezért, ha a társaság munkájában résztvesznek, ha a társaságnak munkát szolgáltatnak, úgy ezt nem alapszabályszerűen megállapított kötelezettségük folytán teszik, hanem a társasággal való külön megállapodás, rendszerint szolgálati szerződés alapján. Ezzel szemben a termelőszövetkezetek tagjai a Sz. T. (1947. évi XI. tc.) 23. §-a, helyesebben az ilyen szövetkezetek alapszabályának a törvény szerint kötelező rendelkezése alapján vesznek részt a termelésben, teljesítik a szövetkezet részére munkaszolgáltatásukat. Különösen kiemeli a termelőszövetkezetek tagjainak munkaszolgáltatási kötelezettségét a kisipari szövetkezetekről szóló 7830/1948. Korm. számú rendelet, amely a kisipari termelő- és a kispari feldolgozószövetkezeteknél, azok meghatározásánál írja elő, hogy a tagoknak (illetőleg a feldolgozószövetkezeteknél a tagok egyrészének) a termelést együtt, közös műhelyben, bérmunkás alkalmazása nélkül kell végezni. A kisipari termelőszövetkezet tagjai tehát nem a szövetkezettel létesített szolgálati szerződés alapján, hanem tagsági jogviszonyból folyóan vesznek részt a szövetkezet termelőmunkájában, tagsági viszonyukból folyóan kötelesek az üzletrész jegyzésén és befizetésén felül a szövetkezetnek munkát szolgáltatni.

A szövetkezet tagjainak a szövetkezeten belül a termelésben való részvétele, a munkához való joga és egyszersmind kötelezettsége a szövetkezeti alkotmányban biztosított alapjog. A szövetkezeti tag által teljesített munkaszolgáltatás nem kötelmi természetű, még kevésbbé szolgálati jogviszonyból folyó személyjogi természetű jog és kötelezettség.

A szolgálati jogviszony munkáltatót feltételez, aki a munkavállalót saját célja, érdekében bérfizetés ellenében dolgoztatja. Itt azonban a szövetkezet éppen dolgozó tagjainak céljait szolgálja, mely célt a tagok személyes közreműködés nélkül nem is valósíthatná meg.

Az előbbiekből folyik, hogy — legalább is de lege lata — a szövetkezet tagjainak a szövetkezettel való jogviszonyát nem az alkalmazott és a főnök jogviszonyát rendező jogszabályok szerint kell megítélni. A szövetkezeti tag és a szövetkezet közötti munkaviszony a szövetkezeti tagság megszűnésének és nem pedig a szolgálati szerződés felmondásának szabályai szerint szűnik meg. A szövetkezeti tagnak tehát a tagságból folyó munkaviszonyának, illetőleg magának a tagságnak megszűnésekor sem felmondási időre járó illetmény, sem végkielégítés nem jár és reája pl. a szabadságidőre vonatkozó kötelező rendelkezések sem nyernek alkalmazást. Ugyancsak helytelen

Karácsonyra
legszebb ajándék a könyv!
Bárhol megjelent illetve hirdetett szépirodalmi, ifjúsági és képeskönyv, valamint szótárak, nyelvkönyvek
részletre is beszerezhetők:
Feldmann-féle könyvkereskedés
»Ügyvédek boltja«
Budapest, V., Alkotmány-utca 12. szám.
Telefon: 120-034.

egyes szakszervezeteknek álláspontja, ha azt kívánják, hogy a termelőszövetkezet tagjait csak a szakszervezet által való kiközvetítés útján vehetik fel és továbbmenően, nem kötelező, illetőleg nincs helye üzemi bizottságnak sem a tagok által választott igazgatóság mellett.

Az más kérdés, nem lenne-e helyes — de lege feranda — az alkalmaztatásra vonatkozó egyes jogszabályokat a termelőszövetkezetek és tagjai közötti munkaviszonyra is kiterjeszteni.

II.

A termelőszövetkezetek tagjai a szövetkezet termelőmunkájában résztvenni kötelesek. Ezt a munkát a szövetkezet tagjai — bár az előbbiek szerint nem szolgálati szerződés alapján teljesítik — nem végezhetik ingyen. A Sz. T. 95. §-a gondoskodik arról, hogy a tagok üzletrészeik befizetésén kívül minden más kötelező szolgáltatásuk ellenértékét és így munkájuk ellenértékét is, megkapják, még pedig tekintet nélkül arra, hogy az évi mérleg mutat-e ki tiszta felesleget. A tagok munkájának ellenértéke fejében részükre az előbb említett Sz. T. 95. § rendelkezése szerint kifizetett ellenszolgáltatás határozottan megkülönböztetendő a Sz. T. 93. § alapján kifizethető térítéstől. Az előbbi a tiszta nyereségtől függetlenül, mint a szövetkezet termelési költsége fizethető ki és felső határát a tag által szolgáltatott munka ellenértéke határozza meg, az utóbbi, a térítés ezzel szemben a tiszta nyereségből fizethető és bár szintén a szövetkezet munkájában való közreműködés arányában kerül a tagok között kifizetésre, azt a tagok nem a munkájuk ellenértékeként kapják, nagysága sincs meghatározva, lehet nagyobb, de kisebb is a szolgáltatott munka ellenértékénél.

A Sz. T. 95. §-a szerint fizetendő ellenérték nagyságának megállapítására kötelező rendelkezés nincs, az szabad megegyezés tárgya lehet azonban csak addig a határig, míg az a munka ellenértékét nyilvánvalóan nem haladja meg. Leghelyesebb és leggyakoribb a munka ellenértékét a kollektív szerződés rendelkezéseinek figyelembevételével megállapítani. A tag munkája ellenértéke fejében olyan összeget kap, rendszerint hetenkénti kifizetésben, mint amennyit az ugyanolyan munkát végző alkalmazott kap a kollektív szerződés rendelkezései szerint főnökétől. Nincs akadálya természetesen annak, hogy a szövetkezeti tag a munka ellenértékeként megkapja a kollektív szerződésben meghatározott rendszeres juttatásokat is, mint pl. karácsonyi segély, mérlegpénz, szabadság, túlóra stb.

A szövetkezet tagjai között azonban egyesek olyan munkát is végeznek, amely munkát alkalmaztatási viszony esetén a kollektív szerződésben meghatározott fizetésnél magasabban — kollektívon felül — fizetnek. Szerény véleményem szerint, nincs akadálya annak, hogy a szövetkezeti tag, mint munkája ellenértékét, kollektívon felüli összeget kapjon.

Ennél a pontnál merül fel az a kérdés, vajjon a kollektív szerződésben meghatározott összegen felüli kifizetés is az Országos Munkabérmegállapító Bizottság ellenőrzése alá tartozik-e, vagy sem, vagyis hogy a termelő szövetkezetekre is vonatkozik-e az 5.690/1948. Korm. számú rendeletnek, valamint az ezt módosító és kiegészítő 7.140/1948. Korm. számú rendeletnek a munkakörüknél fogva a kollektív szerződés hatálya alá nem tartozó munkavállaló fizetésére vonatkozó rendelkezése. Ezek a rendelkezések ugyanis az alkalmaztatási jogviszonyra vonatkoznak és így az előbbiek megállapítása szerint a termelő szövetkezet tagjaira nem.

Mégis helyes lenne a termelő szövetkezeteket is arra kötelezni, hogy a kollektívon felüli ellenszolgáltatást élvező tagjai fizetését bejelenteni és a Munkabérmegállapító Bizottság határozata alá bocsátani tartoznak. Ezáltal ugyanis a törvény 95. §-a szerint kifizethető ellenérték nagysága minden vitát kizáróan lenne megállapítva.

Minthogy az előbb említett 95. § a mérleg szerinti tiszta nyereségtől függetlenül ugyan, de csak a munkaszolgáltatás ellenértékénél nem nagyobb összeg kifizetését engedélyezi, nem érdektelen annak a kérdésnek a tisztázása, milyen eset áll elő akkor, ha a szövetkezet ennél az ellenértéknél nagyobb összeget fizet ki. Véleményem szerint ez a többlet a mérleg szerinti tiszta nyereség megállapításánál a kiadások közé fel nem vehető, az a mérleg szerinti tiszta nyereséget növeli, a tagra jutó esetleges térítés összegébe beszámítandó illetőleg amennyiben a térítés a többletjuttatást nem éri el, az a tag által visszafizetendő. Egymagában az ellenértéknél magasabb összeg fizetése azonban még nem állapítja meg a tag és a szövetkezet közötti szolgálati jogviszony fennforgását.

Amennyiben a szövetkezeti tag a Sz. T. 95. §-a alapján 1.500 forintnál nagyobb összegű juttatásban részesül, úgy ezután az összeg után nem illetménytöbbletadót, hanem jövedelemtöbbletadót kell fizetnie.

Az újjáépítési közmunkaváltság fizetésével kapcsolatos egyes kérdések szabályozása tárgyában kibocsátott 2.400/1948. Korm. számú rendelet a bizonyos számú munkavállalókat foglalkoztató munkáltatók kötelességévé teszi, hogy munkavállalóik után esedékes közmunkaváltságot a rendeletben részletesen megállapított módon fizessék. A közmunkaváltság ilyen módon való fizetése indokolt és gyakorlatilag helyes lenne a kisipari termelő és a kisipari feldolgozó szövetkezeteknél is. A rendelet 5. §-a azonban kifejezetten a szolgálati jogviszonyból származó kereset alapján fizetendő közmunkaváltság befizetésének módjáról intézkedik.

III.

A szövetkezet tagjainak munkáját az előbb említett 95. § szerint fizeti meg. Kell-e ezen — ha nem is szolgálati szerződés, de — kétségtelenül munkaviszonyból származó juttatás után illetményadót fizetni?

Az illetményadóról szóló 5.560/1948. Korm. számú rendelet 1. § (1) bekezdése szerint illetményadó alá csak a szolgálati jogviszonyon alapuló tevékenységért járó illetmény tartozik.

Ugyanezen § (2) bekezdése módot ad a pénzügyminiszternek arra, hogy egyes munkaviszonyból eredő jövedelmeket az illetményadó szempontjából szolgálati jogviszonyból eredő járandóságnak minősíthesse. A rendelet végrehajtásáról szóló 193.500/1948. VII. P. M. számú rendelet az általam tárgyalt munkaviszonyt nem sorolja fel azon munkaviszonyok közé, amelyből eredő jövedelem szolgálati járandóságnak minősíthető.

Dr. Keresztessy Ernő miniszteri osztályfőnöknek az illetményadóról szóló legújabban megjelent könyve is megállapítja, hogy »a termelőszövetkezetek tevékenységében személyesen közreműködő szövetkezeti tagok — akik az ilyen természetű szolgáltatásra az üzletrész befizetésen kívül kötelezve vannak — részére a szolgáltatásuk értékét meg nem haladó ellenérték (1947 : XI. t.-c. 95. §) fejében fizetett összegek nem tartoznak illetményadó alá«.

A teljesség kedvéért jegyzem meg, hogy nem helyeslem a könyv azon további megállapítását, mely szerint »az ellenérték fizetésének alapja nem a munkaviszony, mégkevésbbé szolgálati viszony, mert a fizetés alapja munkaviszony ugyan, a szövetkezeti tagságból folyó munkaviszony, ami azonban nem változtat azon, az előbbiek szerint, hogy illetményadó alapját nem képezi.

Nem osztom a fenti álláspont azon további megállapítását, mely szerint csak a szolgáltatás értékét meg nem haladó ellenérték nem esik illetményadó alá. Előzőleg már állást foglaltam, hogy az ellenértéknél magasabb összeg kifizetése egymagában nem állapít meg szolgálati szerződést. Az a körülmény, hogy a szövetkezet a szövetkezeti tagoknak a törvény rendelkezései ellenére a megengedettnél nagyobb összegű juttatást ad, a jogviszonyt nem változtatja meg. A többletfizetésnek csak a fent említett következménye lehet, nevezetesen, hogy a tiszta nyereséghez hozzászámítandó, illetőleg esetleg a tag által visszafizetendő. Szolgálati jogviszony fennforgását nem a kifizetett összeg nagysága, hanem a munka minősége állapítja meg. Ha pl. a szövetkezeti tag olyan munkát végez, mely munkát nem lehet szűkebb értelemben a szövetkezet termelő munkájának minősíteni. Szolgálati jogviszony látszik fennforogni, ha az ipari munkás tag a többi tagok megbízása folytán nem az ipari termelésben vesz részt, hanem adminisztratív, üzletszerző, igazgatási tevékenységet fejt ki.

Az előbb idézett munkában a szerző a továbbiakban megállapítja, hogy »a szövetkezeti tagnak az üzletrészeik arányát túlhaladó mértékben végzett munkateljesítményéért fizetett ellenszolgáltatásokkal kapcsolatban azonban már a munkaviszony létrejöttét, esetleg az önálló vállalkozási viszony fennforgását meg kell állapítani«.

Ezt a megállapítást annyiban tartom tévesnek, amennyiben a munkateljesítményt a jegyzett üzletrésszel állítja arányba. A szövetkezeti tag munkakötelezettsége semmilyen arányban nem áll jegyzett üzletrészével. Az egy üzletrészt jegyző szövetkezeti tag ugyanannyira tartozik a termelő munkában résztvenni, mint akár a tíz üzletrészt jegyző. Valószínűnek tartom, hogy a szerző is az

KÖNYVÚJDONSÁGOK!

A hatályos anyakönyvi, házassági és vallásügyi jogszabályok

Összeállította és magyarázta :
DR. BABÓ SZILÁRD
miniszteri osztálytanácsos
Ára : 149.— forint

A NÉPBÍRÁSKODÁS

Irta :
DR. BEREND GYÖRGY
ügyvéd
Előszóval ellátta :
DR. SCHULTHEISZ EMIL
egyetemi tanár
Ára : 80.— forint

A VADÁSZATI, A FEGYVERTARTÁSI ÉS A HALÁSZATI JOG

Irta és magyarázatokkal ellátta :
DR. ÉLTHES GYULA
egyetemi rk. tanár, min. tanácsos
Ára kötve : 45.— forint

KOLLEKTÍV SZERZŐDÉSEK A SZOVJETUNIÓBAN

Irta:
DR. NÉVAI LÁSZLÓ
ügyvéd
Ára : 2.— forint

A KOLLEKTÍV SZERZŐDÉSEK A GYAKORLATBAN

II. pótfüzet
Rendszerbe foglalta :
SOÓS SÁNDOR IMRE
az Országos Munkabérmegállapító Bizottság szakelőadója
Ára : 48.— forint

PÉNZÜGYI JOG

Szerkesztette :
DR. TAKÁCS GYÖRGY
min. tanácsos, egyetemi m. tanár
Ára 2 kötetben : 140.— forint

A GYÓGYSZERÉSZETRE VONATKOZÓ HATÁLYOS JOGSZABÁLYOK

Összeállították :
DR. TIBORCZ ANTAL
népjóléti miniszteri tanácsos
DR. GELLYÉN OTTÓ
népjóléti min. o. tanácsos, a törvényelőkészítő főoszt. vezetője
HATVANI BÉLA
népjóléti min. o. tanácsos, a gyógyszerészeti oszt. vezetője
Ára kötve : 80.— forint

A MEZŐGAZDASÁGI HASZONBÉRLETRŐL SZÓLÓ JOGSZABÁLYOK EGYSÉGES SZERKEZETBEN

Összeállították és magyarázatokkal ellátták:
DR. ZOLNAY KÁLMÁN min. osztályfőnök
DR. TARDY LAJOS min. osztálytanácsos
DR. SÖVÉNYHÁZY ZOLTÁN min. titkár
DR. KONCZ MIHÁLY törvényszéki bíró
Ára: 33.— forint

RÉSZLETRE IS MEGRENDELHETŐK:

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja"

Budapest, V., Alkotmány-utca 12. szám.
Telefon: 120—034.

előző bekezdésemben kifejtettekre gondol és a szolgálati jogviszonyt az alapszabályszerű, vagy törvényes munkakötelezettségen túlmenő munkateljesítmény végzése esetén gondolja megállapíthatónak. Ezt látszik igazolnia következő bekezdése, ahol megállapítja, hogy a tag és a szövetkezet között természetszerűleg létrejöhet szabályszerű szolgálati, vagy munkaviszony, mely esetben az ebből folyóan fizetett javadalmazás illetményadó alá esik.

Az illetményadóról szóló rendelet végrehajtási utasítása az illetményadó alá tartozó munkaviszonynak tekinti a háziiparosnak a háziipari vállalkozóval szemben fennálló kapcsolatát és ennélfogva a háziiparosnak kifizetett járandóság illetményadó alá vonható.

Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy véleményem szerint a kisipari feldolgozó szövetkezet azon tagjai, akik a szövetkezeti termelést saját műhelyükben végzik, ebben a vonatkozásban illetményadó szempontjából akkor sem esnek a fenti rendelkezés alá, ha különben háziiparosi minőségük megállapítható lenne. A nem közös műhelyben dolgozó szövetkezeti tagok is a tagsági viszonyból folyóan végzik a szövetkezet részére a munkát.

A szövetkezeti tag részére a 95. § alapján kifizetett juttatás véleményem szerint nem esik együttes kereseti és jövedelemadó alá sem. Ez a jövedelemforrás nem fér az együttes kereseti és jövedelemadóról szóló 5.890/1946. M. E. számú rendelet 1. §-ának 1—5. pontjai szerinti texatíve felsorolt jövedelemforrások közé és nem vonható a 6. pont alá sem, mert nem tekinthető üzletszerű forrásból származó jövedelemnek. Másrészt ez a jövedelem már egyszer hozadéki adó alá került a szövetkezet nyers bevétele alapján kivetett társulati adó formájában. Hiányolom, hogy az együttes kereseti és jövedelemadó végrehajtásáról szóló 195.000/1948. VII. P. M. számú rendelet (Magyar Közlöny 142—143. szám), amikor az együttes kereseti és jövedelemadóról szóló, előbb említett rendelet 2. §-ának 6. bekezdéséhez fűzött utasítást módosította és az együttes kereseti és jövedelemadó alól többek között a Sz. T. 93. §-a szerinti térítést kivonta, nem említette meg a Sz. T. 95. §-a szerinti juttatást.

IV.

A szövetkezeti tag a szövetkezetnél végzett munkája után társadalombiztosítási kötelezettség alá esik.

Ellentétben ugyanis az illetményadóval, amelynek alapja az előbbiek szerint a szolgálati jogviszonyból származó illetmény, a társadalombiztosításról szóló 1927. évi XXI. t.-c. 3. §-a szerint betegségi biztosításra kötelezettek ... azok akik betegségi biztosítási kötelezettség alá eső vállalatnál ... mint munkavállalók munkabér fejében szolgálatot teljesítenek. A 16. § szerint pedig munkabérnek tekintendő a *munkaviszonyból* származó készpénz, vagy más járandóság. (Ugyanilyen intézkedéseket tartalmaznak az öregségi biztosításról szóló 1928. évi XL. t.-c. 3. §.) Mint ahogy előbb már kifejtettem, a munkaviszony fennállását, ha az szövetkezeti tagságból folyik is, meg kell állapítani.

V.

A kisipari termelő szövetkezeteket érzékenyen érinti az 5.770/1948. Korm. számú rendelet 33. §-ában megállapított nyereségtöbbletadó. A nyereségtöbbletadó kulcsa a kisipari termelő szövetkezeteknél — minthogy azok saját tőkéje rendszerint jelentéktelen — gyakorlatilag 50%. A kisipari termelő szövetkezetek tehát a társulati adó fizetése után fennmaradó tiszta nyereség 50%-át, a nyereség összegszerűségére tekintet nélkül, nyereségtöbbletadó címén tartoznak adóba befizetni. Ez az adó érzékenyen és méltánytalanul sujtja a termelő szövetkezeteket létesítő kisiparosokat, akik különben csak 1.500 forintot meghaladó jövedelmük után fizetnek jövedelemtöbbletadót. Ezek a kisiparosok most, a szövetkezetekbe tömörülés folytán, nyereségtöbbletadó címén fizetnek lényegében jövedelemtöbbletadót, még pedig jövedelmük nagyságára tekintet nélkül. Meggondolandó, nem lenne-e helyes a kisipari termelő szövetkezetek bizonyos, a szövetkezeti tagok számára tekintettel megállapított összegű tiszta nyereségét — a jövedelemtöbbletadó mintájára — a nyereségtöbbletadó alól mentesíteni.

Csak kis mértékben enyhíti a kisipari termelő szövetkezetek sérelmét a 195.000/1948. VII. P. M. számú rendelet végrehajtási utasításainak rendelkezése. A hivatkozott rendelet 38. §-a szerint ugyanis ([4] bekezdéséhez fűzött Ut. [1]) a kisipari termelő szövetkezetek és a kisipari feldolgozó szövetkezetek kollektív műhelyének felállításával kapcsolatos mindennemű kiadást, továbbá az ilyen műhelyekben az üzemszerű termelés érdekében eszközölt minden új beruházásra fordított kiadást nem lehet a szövetkezet vagyonának nagyobbítására fordított kiadásnak tekinteni és ezért ezen összegeket nem kell a mérlegszerű nyereséghez hozzáadni. Kétségtelen, igen nagy jelentőségű kedvezmény ez a termelő szövetkezetek részére. Meggondolandó azonban, hogy a termelő szövetkezetek rendszerint nem saját tőkével dolgoznak. A szövetkezet tiszta nyereségének csak egyrészét fordíthatja a rendeletben említett és kedvezményben részesített kiadásra. Jövedelmének másik és talán legnagyobb részét tartozásának, bankkölcsönének törlesztésére kell fordítania. A szövetkezet saját tőkéjének megerősödése céljából kívánatos lenne, ha ugyancsak nem kellene vagyonának nagyobbítására fordított kiadásnak tekinteni és a tiszta nyereséghez hozzáadni azokat az összegeket, amelyeket a forgótőkéje céljára az *OSZH. vagy tagintézetétől nyert kölcsön visszafizetésére fordított.*

További kedvezményt ad az előbb említett rendelethely (12) bekezdéséhez fűzött Ut. (3) pontja, amely szerint »a kisipari termelő szövetkezeteknek mindazok a térítései, amelyeket azoknak a szövetkezeti tagoknak nyujtanak, akik egy naptári év alatt a közös műhelyben legalább 180 teljes munkanapon át dolgoztak, hogy a szövetkezet a szóbanlévő térítések után illetményadót fizetett, kötelezettségeken alapuló szolgáltatás-

nak minősülnek és mint ilyenek, a mérlegszerű nyereséghez nem számíthatók hozzá«.

Ezt a rendelkezést hiányosnak, nem eléggé érthetőnek és amellett az I. alatt megállapított elvi tétellel ellentétben állónak tartom.

A rendelethely a szövetkezet »térítéseiről« szól. A »térítés« a Sz. T. 93. §-a szerinti terminus technikus. Nem szerencsés ezért a szövetkezet által bármily címen adott juttatást éppen ezzel a szóval megjelölni. Ha viszont a rendelethely térítés alatt csak a Sz. T. 93. § szerinti térítést érti, érthetetlen a kedvezmény megadásának az illetményadó fizetéséhez való kötése. Az előbbiekben részletesen kifejtettem, hogy a szövetkezetnek a tagjai részére adott juttatások rendszerint mentesek az illetményadó alól. Különösképpen áll ez a térítésre. A térítés a szövetkezet tagjait kétségtelenül nem munkájuk ellenértékeként, munkabérként, hanem, hogy úgymondjam, osztalékszerűen, a tagságukból folyóan, a nyereségből illeti meg. Ezután fogalmilag kizárt az illetményadó fizetése. A kedvezménynek az ezen összeg után fizetendő illetményadótól való függővététele a kedvezmény megtagadásával egyenlő.

De ha az előbbi és az illetményadóról szóló idézett munkával azonos megállapításaim helyesek, úgy a szövetkezeti tagoknak a Sz. T. 95. §-a szerinti juttatásai is mentesek az illetményadó alól.

Az idézett rendelethely e szerint az I. alatt kifejtett véleménnyel ellentétes álláspontra látszik helyezkedni és a szövetkezeti tag munkája ellenértékeként fizetett juttatást, mégha az a Sz. T. 95. §-ának megfelelően a munkaszolgáltatás ellenértékét nem is haladja meg, illetményadó alá vonhatónak tartja.

Nem látom indokoltnak, hogy a rendelet a kisipari feldolgozó szövetkezeteket kihagyja a kedvezményezettek sorából. Indokolatlan ez különösképpen a közös műhelyben dolgozó tagok részére fizetett juttatásoknál.

Azt hiszem, helyes lenne és a jogszabályalkotó elgondolásával is egyező az előbb idézett rendelethely alábbi fogalmazása: A kisipari termelő és kisipari feldolgozó szövetkezetek által azon tagoknak nyujtott térítés, akik egy naptári év alatt a közös műhelyben legalább az üzletév fele tartamában teljes munkanap alatt dolgoztak, kötelezettségen alapuló szolgáltatásnak minősülnek és mint ilyenek a mérlegszerű nyereséghez nem számíthatók hozzá.

A rendelet ilyen fogalmazása mellett nagy mértékben korrigálva van az előbb említett panasz, hogy t. i. a szövetkezet tagja, a szövetkezetbe való tömörülés folytán, jövedelmének nagyságára tekintet nélkül, jövedelemtöbbletadószerű adót köteles közvetve, a szövetkezeten keresztül fizetni.

Véleményem szerint felesleges a kivétel között a szövetkezeti tag részére teljesített egyéb juttatásokat, így pl. a már tárgyalt Sz. T. 95. §-a szerint fizetett ellenszolgáltatás értékét megemlíteni, mert hiszen ezt a juttatást kötelezettség nélküli ingyenes juttatásnak semmi esetre sem lehet tekinteni.

Mégkevésbbé lehet kötelezettség nélküli ingyenes juttatásnak tekinteni azokat a juttatásokat, amelyeket a tag a szolgálati szerződés alapján, szolgálati illetményként élvez éspedig függetlenül attól, hogy azután a szövetkezet fizet-e illetményadót, vagy — kétségtelenül mulasztásból — nem.

VI.

Mindezeknek a kérdéseknek rendeleti szabályozása a szövetkezetek helyzetének biztonsága, de a szövetkezeti eszme propagálása céljából is halaszthatatlanul szükséges.

Dr. Kertai Tibor

SZEMLE

I.

Vámbéry Rusztem halálára. A halál elsimítja az öregség, az életalkony teremtette ráncokat . . .

A lapnak ezt a helyét sokszor töltötte be Vámbéry Rusztem írása; most a róla szóló megemlékezésnek szolgál. Több mint egy negyedszázadon át szerkesztője, szellemi vezére volt a lapnak, amelynek beszüntetése is azért történt, hogy Vámbéry Rusztemtől elvegyék fórumát, amelyen az ország haladó lelkiismerete kiáltotta bele a maga szózatait, sokszor Cassandra jóslatait. A kortársak magasztalása őt valójában helytelenül értékelte, csípős, maró gúnyjáért, stílusának penge-pöröly forgatásáért modern Martialisként könyvelték el, holott lényege szerint a maga korának szigorú Catója volt. Harcos tudós volt, akit műveltsége nem szorított resignáltságra, hanem mély humanismusa állandó küzdelmekbe sodorta. Nagyon távol állott a száraz tudós típustól patakzó stílusa, szikrázó elmessége, a mindenfajta maradiság elleni örökös harcban a napi aktualitások katonájává tették. Lelki alkata a csatározásra szorította és mély humanismusának szunnyadó álma volt a béke nyugodt boldogsága mindenki számára. Szava épúgy szúrt, mint tolla. Egyetemi előadásai — a Károlyi kormány ültette csak a katedrára, addig magántanár volt — a leglátogatottabbak voltak és amikor a reakció tanári katedrájától megfosztotta — a nagyközönséget előadásai éppúgy köréje seregéltették, mint korábban diákjait.

Ady Endre panaszolta a nem lélekből folyó, de a kiátkozottsággal velejáró magányosságot. Ez a kényszer-magányosság a szűk baráti körben keres feloldást. Vámbéry is barátai, munkatársai, küzdőtársai egykor oly gyér csapatában volt igazi elemében.

Élete alkonyán a Szabad Magyarország követeként Washingtonban ismét magyar közhivatalnokká lett, nemzete megbecsülése akkor érte, amikor hivatali elődje a zászlót elhagyta, sőt azt sárbatiporta.

Vámbéry Rusztemtől méltán

várta mindenki, hogy ezt a zászlót magasra emeli. Méltán várták ezt tőle, aki minden lépését mint valami sakk nagymester nemcsak jól megfontolta, de ragyogó értelemmel hajtotta is végre. Nos, a nagy játszmában minden lépése megfontolt és helyes volt, egészen az utolsó lépésig, amely utolsó lépéssel — sajnos — minden addigit lerontott és a játszma el is veszett. Érthetetlenül és értelmetlenül otthagyta a zászlót.

Csak a halál simította el az öregség, az életalkony teremtette és a felismerhetetlenségig torzító ráncot.

—

II.

Az új jogszabályok terjesztése

Az Országos Törvénytár és a Rendeletek Tára kiadásáról és árusításáról az 1880 : LIII. t.-c. rendelkezik, amely 2. §-ában a feladatot a belügyminiszterre rójja. »Olcsó kiadású« példányokról kell a törvény szerint gondoskodni. A jogszabály akként intézkedik továbbá, hogy az ország minden részében könnyen beszerezhetővé kell tenni a törvény kiadmányait.

»Ugyancsak a belügyminiszter határozza meg az egyes példányok árát a kiadás minőségéhez képest, de mindenesetre úgy, hogy az Országos Törvénytár és a Rendeletek Tára jutányosan legyen beszerezhető«.

Ennek a rendelkezésnek az a célja, hogy a törvény a legszélesebb rétegek számára is könnyen hozzáférhető legyen, a hozzáférhetőségnek egyik feltétele persze az olcsóság is.

A belügyminiszter gondoskodott is erről a közelmult időkig és egy-egy törvényt néhány fillérért (16—64 fillérért) bármelyik könyvkereskedésben, de legalább is a jogi-könyvkereskedésben, tehát a város legkülönbözőbb helyein, egész nap be lehetett szerezni. A Gazdasági Főtanács racionalizálást célzó intézkedése következtében az Országos Törvénytár-t a Magyar Közlönybe olvasztotta. Ennek az intézkedésnek az lett a következménye, hogy a Magyar Közlöny 1948. évi október hó 6-i, 224. számában hirdetés jelent meg, mely szerint:

»*A Magyar Közlöny a Rendeletek Tárával és az Országos Törvénytárral együtt kizárólag az Állami Lapkiadó r. t.-nál kapható.*«

Az Állami Lapkiadó r. t.-ban csak délelőtt van hivatal. Ez azt jelenti, hogy a város egyetlen pontján és csak délelőtt lehet a kihirdetett törvények szövegéhez hozzájutni. Egy-egy törvény megszerzése legalább 1.50 Ft-ba kerül, de ha történetesen olyan Magyar Közlöny példányban kerül kinyomtatásra, amely terjedelmesebb, akkor ennek az összegnek a kétszeresébe, vagy többszörösébe kerülhet.

Kétségtelen, hogy a könyvkereskedők megvásárolhatják a kiadványokat és árusíthatják üzleteikben ezentúl is, minthogy azonban az imént idézett hivatalos hirdetés szerint az Állami Lapkiadó r. t. kizárólagosságot határozott el a terjesztés tekintetében, a könyvkereskedések nem kapván terjesztési engedményt, azokat továbbadás végett nem szerzik be, hiszen ezt csak ráfizetéssel tehetnék.

A terjesztés hiányosságán lehetne akként segíteni, hogy pl. az IBUSZ árusító helyein is kaphatók lennének azok a lapszámok, amelyekben törvény szöveg is van, azonban ez sem oldaná meg a kérdést teljesen.

A Szovjetunióban a jogszabályoknak a lakosság körében való ismertetése és népszerűsítése külön szervezet feladata. Nyilvánvaló, hogy a jogszabályokat minél szélesebb körben kell ismertté tenni és a hozzáférhetőséget legalább annyira biztosítani kell, mint amennyire ezt az 1880 : LIII. t.-c. is már intézményesítette.

Véleményem az, hogy ezúttal a racionalizálási cél el nem éretett és el nem érhető ilyen módon a felsorolt hátrányokon kívül még azért sem, mert míg eddig a törvényjavaslatok nyomtatását végző nyomda azonos volt azzal, amelyik a megszavazott és kihirdetésre rendelt törvények szövegét nyomdai úton többszörözte, tehát a nyomdatechnika szempontjából nem lényeges változásokon átment javaslat nyomdai szedését az Országos Törvénytár kinyomtatásánál úgyszólván teljes egészében felhasználhatta és felhasználta; addig a nehezményezett és most életben lévő rendszer szerint két nyomda, kétszeres munkával dolgozik, lényegileg azonos szöveg kinyomtatásával. *A Gazdasági Főtanács sürgős közbelépése kívánatos.*

* * *

A Magyar Közlöny 1948. október 23-i, 238. száma közli az igazságügyminiszter 100.000/1948. I. M. sz. rendeletét, amely szerint a különböző felsőbírósági döntvény és elvi jelentőségű határozat »teljes szövege« csak az Igazságügyi Közlönyben tétetik közzé.

Minthogy ezeknek a döntvényeknek és elvi jelentőségű határozatoknak az elterjedése — legalább is jogász körökben — ugyanolyan kívánatos, mint az egyéb jogszabályok, a fentebb kiemelt törvények hozzáférhetősége, a magunk részéről az Igazságügyi Közlöny kizárólagosságát közérdekből akként oldjuk fel, hogy mind a döntvényeket, mind az elvi jelentőségű határozatokat teljes terjedelemben a Jogtudományi Közlönyben közreadjuk. *K. M.*

—

III.

Hozzászólás a m. Kúria 1948 július 2-án kelt B. I. 2.208/1948. sz. határozatához a 39. sz. büntető jogegységi döntvény érvénye szempontjából

A Kúria büntető jogegységi tanácsa 10 éve — 1938. november 11-én — tartott ülésében a következő határozatot hozta:

»*A fizetési eszközökkel elkövetett visszaélés büntette miatt folyamatba tett bűnügyben a törvényszék, mint uzsorabíróságnak az újrafelvétel megengedhetősége kérdésében hozott végzése ellen bejelentett felfolyamodás elbírálása a Kúria hatáskörébe tartozik.*«

A fenti határozatot dr. Zöldy Miklós, dr. Zalán Kornél és dr. Lee Tibor szerkesztésében 1948. évben kiadott: »A Kúria büntetőjogi gyakorlata teljesülési határozataiban, döntvényeiben, jogegységi — és egyéb elvi határozataiban« című gyüjtemény élő jogként ismerteti, jegyzet alatt megjegyezve:

»*A 6.770/1925. M. E. sz. rendelet 2. §-át a 7.070/1941. M. E. sz. rendelet (I. K. 386. lap) 5. §-ának utolsó bekezdése hatályon kívül helyezte. A döntvényben kifejezett szabály azonban a 7.070/1641. M. E. sz. rendelet 5. és 6. §-ai, valamint a 9.060/1941. M. E. sz. rendelet (I. K. 435. lap.) értelmében megáll.*« (Idézett munka 60. lap.)

Ezzel szemben a magyar Kúria immár több határozatában eltért ettől a döntvénytől azzal az indokolással, hogy a később megjelent 7.070/1941. M. E. sz. rendelet 6. §-a szerint »*az ujrafelvételi eljárásban hozott határozatok ellen ugyanazok, ugyanolyan perorvoslatokkal élhetnek, mintha az elsőfokú határozatot a törvényszék tanácsa a rendes eljárásban hozta volna.*« (Magyar Kúria B. I. 2.208/1948. Jogtudományi Közlöny Büntetőjogi Döntvénytára, 1948. 59.

lap.; továbbá B. II. 3.739/1941., B. II. 3.423/1943. B. II. 326/1945. számú határozatok.)

Mi indíthatta a fent idézett gyüjteményt közreadó jogászokat, hogy a 39. számú büntető jogegységi határozatot ma is élő jognak tüntessék fel? Nyilván az a tény, hogy a 7.070/1941. M. E. sz. rendelet 5. §-ával hatályon kívül helyezett Ube. 21. §-a szerint — mely az újrafelvételi eljárásra ugyanúgy a Bp. szabályait írja elő, mint az újabb rendelet 6. §-a — sem volt perjogi akadálya annak, hogy a felfolyamodás tárgyában a Kúria hozzon határozatot. De vezethette az a meggondolás is, hogy a 39. számú büntető döntvényben elfoglalt jogi álláspontot az alsóbbfokú bíróságok az 1912:LIV. t.-c. 75. §-a értelmében mindaddig követni kötelesek, míg azt a Kúria teljes ülése meg nem változtatja. Erre egyébként a budapesti ítélőtábla is hivatkozott B. IV. 455/1945. számú határozatának indokolásában. Ebben az ügyben a Kúria B. II. 326/1945. számú határozata indokolásában arra a következtetésre jutott, hogy a 39. számú büntető jogegységi döntvényt és az ujrafelvételi perorvoslatokra vonatkozó kúriai álláspontot gyakorlati jelentőségétől megfosztotta az utóbb hatályba lépett 7.070/1941. M. E. sz. rendelet 6. §-a s ezért az ítélőtábla által is vitássá tett hatásköri kérdésben az újabb rendelkezés az irányadó.

A vita, mely a budapesti ítélőtábla és a Kúria között kifejlődött, az itt idézett kúriai határozattal koránt sem tekinthető lezártnak. Először is azért, mert a 7.070/1941. M. E. sz. rendelet szövegezése nem ad minden kétséget kizáró olyan eligazítást, amely a 39. sz. Büntető Jogegységi Döntvényt fölöslegessé tenné — sőt újabb problémákat is vet fel, mert a 7.070/1941. M. E. sz. rendelet 6. §-ának olyan értelmezése, amint azt a Kúria a fentebbi határozataiban magáévá tette, a Bp. 462. § 6. bekezdésével áll ellentétben, — másrészt azért is, mert az is vitás, vajjon a Kúriának a döntvénnyel ellenkező álláspontot elfoglaló határozatai teljesülési határozat nélkül elindítói lehetnek-e az új magyarázatot tartalmazó szokásjognak? De mindezek mellett ma is megáll a 39. számú Büntető Jogegységi Döntvény indokolásának az a része, mely szerint: *»Ez a megoldás jobban biztosítja a szóban lévő különleges szaktudást igénylő ügyek végsőfokú elintézésének szakszerűségét, valamint a joggyakorlat egységét, egyben pedig enyhíti azt a visszásságot is, amelyet a perorvoslati fórum kétfélesége, tudniillik a semmiségi panasznak és egyes végzések ellen irányuló fölfolyamodásoknak a m. Kúria elé, más végzések felülbírálásának pedig az ítélőtábla hatáskörébe való utalása jelent.«*

»Ezért kell az újrafölvételnek is a tényleges hatáskörrel és illetékességgel fölruházott bíróság ítélkezése alá kerülnie, annál is inkább, mert azok a nemzetgazdasági érdekek, amelyek megvédésére az 1922 : XXVI. t.-c. irányul, az alappörben, valamint az újrafelvételi eljárásban ugyanazok. Tehát a szakszerűségnek érvényesülnie kell az ugyancsak ténykérdésben döntő újrafelvételi eljárásban is.«

Minthogy a fent kifejtettek szerint az alsóbíróságok a Ppé. szabályai szerint kötve vannak a 39. Büntető Jogegységi Döntvényben lefektetett elvekhez, amelyek»A Kúriai Büntetőjogi gyakorlata teljesülési határozataiban, döntvényeiben, jogegységi és egyéb elvi határozataiban« című munka szerint összeegyeztethetők a 7.070/1941. M. E. sz. rendelet utóbb megjelent szövegével, a Kúriának kell teljesülési határozatot hoznia, hogy a fizetési eszközökkel elkövetett visszaélések miatt folyamatba tett bűnügyekben az újrafelvételi eljárásban hozott visszautasító végzés ellen használható perorvoslat szempontjából a régebbi döntvény, vagy az ezzel ellentétes újabb gyakorlat legyen az alsóbíróságok által követendő.

Dr. Cenner Gyula

IV.

Jogegységi tanácsülés

A m. Kúria büntető jogegységi tanácsa az 1948. évi december hó 14. napjára kitűzött ülésében a következő vitás elvi kérdést fogja eldönteni:

A 7.070/1941. M. E. számú rendelet 6. §-a az uzsorabírósági ügyekre nézve az újrafelvételi eljárás szabályait — úgy az érdemi határozatok elleni, mint az újrafelvétel megengedhetősége kérdésében hozott végzések elleni perorvoslatok szempontjából is — a rendelet hatálybalépte előtt érvényben volt jogszabály megváltoztatásával módosította-e,

s ennek folytán a m. Kúria jogegységi tanácsának 39. számú büntető döntvénye hatályát vesztette-e?

(Vonatkozással a m. Kúriának egyfelől a B. II. 3.739/1941., B. II. 3.423/1943., B. II. 326/1945. és B. I. 2.208/1948., B. I. 2.449/1948. számú, másfelől a B. III. 2.719/1948. számú végzésére.)

V.

Katonai titok

Bírói gyakorlatunk szerint titok az, amit az érdekelt titokban akar tartani, s amit a titoktartásra kötelezett, vagy arra kész egyének zárt körén kívül még senki sem tud; de titok még az is, amit a fentieken túlmenően többen tudnak bár, de ez a több még nem éri el a köztudomás vagy köztudhatás fokát.

(Budapesti Népbíróság I. 3.347/1948.)

A katonai titok fogalmát az 1930: III. t.-c. határozza meg a 60. § 3. bekezdésben aként, hogy katonai titok minden intézkedés, hír, terv, tárgy vagy bármely más olyan tény, amelynek arra nem hivatottak tudomására jutása a honvédelmet, vagy általában az állam biztonságát veszélyeztetheti.

A hivatottak körét gyakran jogszabály adja meg (pl. hivatali titoktartási kötelezettség) és ilyen esetben minden ezen a körön kívül álló személy az 1930: III. t.-c. 60. § 3. bekezdésében említett intézkedés stb. megismerésére nem hivatottnak tekintendő. De ezen túl az Országos Tanács jogi álláspontja szerint az 1930: III. t.-c. 60. §. tényálladéki tartalmának szempontjából a honvédelmet és az állam biztonságát, veszélyeztető bármely ténylegesen akár bárkinek hozzáférhető adat megismerésére hivatatlannak kell tekinteni minden olyan személyt, akinek részéről az adatnak a honvédelmet és az állam biztonságát veszélyeztető felhasználásának lehetősége fenyeget. Igy személyi vonatkozásban az egyébként bárki által közvetlenül hozzáférhető honvédelmet és az állam biztonságát fenyegető adat is az 1930:III. t.-c. 60. §. alkalmazása szempontjából katonai titoknak tekintendő. Ha az ilyen személy a szóban levő adatnak saját közvetlen észlelése útján, akár jogos úton ismeretébe juthat is, a megismeréshez azonban neki bármi módon könnyítést nyujtani már büntetőjogi szankciók mellett tilos.

(Népbíróságok Országos Tanácsa I. 2.154/1948.)

VI.

A budapesti törvényszék munkaügyi gyakorlatából

A szolgálat tartama alatt minden évben rendszeresen kapott fizetéses szabadság akkor is megilleti a munkavállalót, ha a szabadságidőre nézve

a felek között külön megállapodás nem jött létre.

Felperes az 1941. év óta az alperes alkalmazásában állott mint igazgató. Felperes szolgálatbalépése óta évente egy havi fizetéses szabadságot kapott, 1947. évben azonban ezt nem kapta meg. Alperes felperes állását 1947. december 31-re felmondotta és felperes ez időpontig szolgálatot teljesített.

Felperes a kereseti összeget az 1947. évi egy havi szabadság megváltása címén követeli. E tényállás alapján a fellebbezési bíróság helyesnek találta, ehhez képest magáévá tette az elsőbíróságnak marasztaló döntését.

Felperes elismerte, hogy a szabadságidő kérdésében a felek közt külön megállapodás nem volt, a fellebbezési bíróság álláspontja szerint azonban a felperes az által, hogy egész szolgálata alatt minden évben rendszeresen kapott egy havi szabadságot, jogszerű igényt nyert a teljesen leszolgált 1947. évi szolgálata alapján is egy havi fizetéses szabadságra, illetőleg minthogy azt nem kapta meg, szabadságmegváltás címén egy havi fizetése kiadására, mert a kialakult birói gyakorlat szerint, ha a munkaadó hosszabb időn át részesíti az alkalmazottat valamely szerződésileg ki nem kötött juttatásban, úgy ahhoz az alkalmazott a tényleges gyakorlat alapján továbbra is jogot szerez. A jelen esetben felperes több mint három éven át, tehát huzamosabb ideig kapta évente az egy havi szabadságot, ennélfogva az 1947-re elmaradt szabadság megváltása címén a számszerűleg vitássá nem tett 2.150 Ft. kereseti követelése jogszerű. *(15. Pf. 2.153/1948.)*

Az üzemi megbízott (bizalmi) helyettesével szemben a felmondás nincs korlátozva. Bizalminak csak az tekinthető, akit azzá megválasztottak és a bizalmi ebbeli minőségének megszűnése folytán helyettese nem válik automatikusan bizalmivá.

Felperes az alperes szolgálatában állott mint tisztviselő. 1946 augusztus 8-án az alperesi tisztviselők felperest megválasztották üzemi megbízott helyettessé 1946 december 26-án az F/3. alatti levéllel alperes felmondta felperes állását 1947 március 31-re, amely napig felperes szolgálati járandóságait nemvitásan megkapta.

Felperes álláspontja szerint az F/3. alattiban közölt felmondás hatályosnak sem tekinthető, mert az irányadó kollektív szerződés szerint az üzemi megbízott szolgálatát csak a szakszervezet hozzájárulásával lehet felmondani, ilyen hozzájárulás pedig nem történt. Ezért felperes a felmondás lejárat utáni időre esőhavi fizetés megfizetésére kérte kötelezni alperest egészen 1947 október 31-ig terjedő időre, amikor más állásban elhelyezkedett.

A Magyar Kereskedők Országos Központi Szövetsége és a Magyar Magánalkalmazottak Szakszervezete között létrejött, a Magyar Közlöny 1946. évi 250. számában közzétett kollektív szerződés (amely a felek jogviszonyára irányadó) 13. §-a szerint a munkáltató a bizalmi egyént csak az illetékes szakszervezet hozzájárulásával bocsáthatja el a szolgálatból, kivéve az e §-ban felsorolt azonnali elbocsájtásra jogot adó eseteket, amelyek azonban itt nem lényegesek, mert az elbocsátás rendes felmondással, elbocsájtási ok megjelölése nélkül történt.

Az 55.000/1945. Ip. M. számú rendelet 1. § 4. bek. értelmében azokban az üzemekben, ahol a munkavállalók létszáma 20-nál kevesebb, — alperesi üzem nem vitásan ilyen üzem volt — az illetékes szakmai szakszervezetek közreműködésével bizalmit, esetleg bizalmiakat kell választani. Ezeknek számát és választásuk módját az üzem terjedelméhez képest az illetékes szakszervezetek állapítják meg.

A fentidézett kollektív szerződés értelmében tehát a felmondás korlátozása csak a bizalmiakkal szemben áll fenn, de nem terjeszthető ki ez a bizalmi helyettesére, a kollektív szerződés ily értelmű kifejezett rendelkezése hiányában, mert ez a kivételes jogszabály szorosan értelmezendő.

Ennélfogva azt kellett vizsgálni, hogy felperes a felmondáskor 1946 december 26-án bizalmi volt-e vagy csak bizalmi helyettes.

Az elsőbíróság ténymegállapítása szerint az eddigi bizalminak, K. L.-nek ez a minősége az alperestől történt kilépése folytán 1946 december 23-án megszünt és mivel az illetékes szakszervezet az F/4. alatti igazolványt felperes, mint üzemi megbízott részére 1946 december 31-én kiállította, az elsőbíróság álláspontja szerint felperes 1946 december 23-tól kezdve bizalmi egyénnek tekintendő, mert mint helyettes K. L. bizalmi minőségének megszűntével automatikusan annak helyébe lépett mint bizalmi.

Az 55.000/1945. Ip. M. sz. rendelet fentidézett 1. § 4. bek. értelmében a bizalmit választani kell. Nyilvánvaló ebből, hogy a bizalmi helyettese nem válhat automatikusan bizalmivá az által, hogy az eddigi bizalmi egyénnek ez a minősége megszűnt, hanem bizalminak csak az tekinthető, akit az id. rendelet értelmében azzá megválasztottak.

Minthogy pedig felperes azt nem is állította bírósági felhívás után sem, hogy bizalmivá való választása megtörtént volna, ennek hiányát pedig a szakszervezet F/4. alatti igazolványa — amely igazolvány kiállítása különben is a december 26.-i felmondás után december 31-én történt — nem pótolhatta, ennélfogva felperes a felmondás közlésekor bizalminak nem volt tekinthető és vele szemben a felmondás korlátozva nem volt, felperesnek a felmondás lejárta utáni időre eső fizetés iránti kereseti követelése alaptalan. *(15. Pf. 312/1948.)*

Ha a házfelügyelőként alkalmazott házastársak közül az egyik ideiglenesen eltávozik lakóhelyéről, de a másik házasfél ezalatt a házfelügyelői teendőket kifogástalanul ellátja, nincs helye rögtöni hatályú elbocsájtásnak.

Ha a háztulajdonos házaspárt alkalmaz házfelügyelőnek és nyilvánvaló, hogy a házmesteri jövedelemből megélni nem tudnak, tehát az alkalmazás abban a feltevésben történik, hogy másutt vállalt munkából fogják magukat fenntartani, ily esetben az, hogy az egyik házasfél ideiglenesen, kenyérkereset céljából egyideig eltávozik lakóhelyéről, azonnali hatályú elbocsájtás jogos okát magábanvéve nem képezheti, amennyiben a másik házasfél a házfelügyelői teendőket az alatt kifogástalanul el tudja látni és el is látja. Jelen esetben tehát rögtöni hatályú elbocsájtás okát csupán II. r. alperesnek azon mulasztása képezhetné, hogy noha férje távol volt, ő is elutazott Budapestről és ekként néhány napon át egyikük sem végezte el a házfelügyelői teendőket.

A 10.460/1946. M. E. sz. rendelet 6. §-ának 2/a. pontja értelmében a házfelügyelő rögtöni hatállyal elbocsájtható, ha a házfelügyelő teendői (2. §) elvégzését *ismételt* figyelmeztetés ellenére vétkesen elmulasztja. Minthogy a felperes nem igazolta azt, hogy az alperesek már előzőleg elmulasztották teendőik elvégzését s hogy felperes őket emiatt figyel-

meztette, így a II. r. alperes magatartása nem minősíthető ismételt figyelmeztetés ellenére elkövetett kötelesség megszegésének és így a törvény elbocsájtási oka II. r. alperessel szemben sem forgott fenn. *(15. Pf. 1.651/1948.)*

Annak a munkavállalónak szolgálati jogviszonya, akit az igazoló bizottság állásvesztésre ítélt, de fellebbezés folytán a népbíróság szabályszerű elbánás alá vonását rendelte el, az igazoló bizottság vagy a népbíróság határozatának kelte napján tekintendő-e megszüntnek?

Felperes mint tartalékos, 1944. év március hó 19. napjától katonai szolgálatot teljesített, majd hadifogságba esett, ahonnan 1945. év július hó 24. napján szabadult és másnap már jelentkezett szolgálattételre alperesnél.

Távolléte alatt, 1945. év május hó 4. napján az igazoló bizottság állásvesztésre ítélte, fellebbezése folytán azonban a budapesti népbíróság, mint igazolási fellebbezési bíróság a... számú határozatával 1947. év november hó 3. napján az igazoló-bizottság határozatának megváltoztatásával felperesnek az 1.080/1945. M. E. sz. rendelet 20. § 3. pontja alapján szabályszerű elbánás alá vonását rendelte el.

... eldöntendő kérdés, hogy a népbíróság határozatának hatálya visszahat-e az igazoló bizottság határozata kelte napjára, ennek következtében felperes szolgálati jogviszonya az igazoló bizottság vagy a népbíróság határozatának kelte napján tekintendő-e megszűntnek.

Az elsőbíróság ezt a jogkérdést nemlegesen döntötte el, megállapítván, hogy a 333/1946. M. E. sz. rendelet 1—3. §-ai csak azokra vonatkoznak, akik 1944. év október hó 15. napja után szolgálati helyüket nem katonai szolgálat, kötelező munkaszolgálat, közmunkára igénybevétel, vagy fasiszták által való elhurcolás folytán hagyták el, tehát azokra, akik önként hagyták el szolgálati helyüket.

Az elsőbíróság ezen álláspontja azonban téves. A 333/1946. M. E. sz. rendelet 1., 2. és 3. §-ainak hatálya ugyanis a munkavállalók más-más csoportjára terjed ki s az elsőbíróság által megjelölt csoportra csupán az 1. § rendelkezése vonatkozik.

A 3. § hatálya azonban — amely a jogerős igazolási határozatnak visszaható erejéről szól — a szolgálattételre jelentkezett de az 1.080/1945. M. E. sz. rendelet 3. §-ának alkalmazásával szolgálatba nem állított, illetőleg az említett rendelet 4. §-ának 6. bek. vagy 23. §-ának 3. bek. alapján állásától felfüggesztett munkavállalókra terjed ki, akikkel szemben az 1.080/1945. M. E. sz. rendelet 20. §. 2. bek.-ének 3. vagy 4. pontjában említett határozattal nyert az igazolási eljárás jogerős befejezést.

Az ezen csoportba tartozó munkavállalókkal szemben kimondja az id. rendelet 3. §-a, hogy az igazolás tárgyában hozott jogerős határozatot a szolgálati illetmények megszüntetése, illetve a nyugellátás folyósítása szempontjából olybá kell venni, mintha azt a szolgálattételre jelentkezés, illetve az állástól való felfüggesztés időpontjában hozták volna meg.

Minthogy az irányadóul elfogadott tényállás szerint felperessel szemben az igazoló bizottság az állásvesztést kimondta és ezen határozattal az 1.080/1945. M. E. sz. rendelet 23. §-ának 3. bek. értelmében az állásában felfüggesztettnek tekintendő a határozat keltétől, 1945. év május hó 4. napjától kezdődően a népbíróság, mint igazolási fellebbezési bíróság pedig az 1.080/1945. M. E. sz. rendelet 20. § 3. pontja alapján hozott vele szemben szabályszerű végelbánás alá vonást rendelő határozatot, a 333/1946. M. E. sz. rendelet 3. §-a értelmében ezt a határozatot a szolgálati illetmények megszüntetése tekintetében olybá kell venni, mintha azt az állástól való felfüggesztés időpontjában, tehát 1945. év május hó 4. napján hozták volna meg.

Eszerint tehát felperes szolgálati jogviszonya 1945. év május hó 4. napjával tekintendő megszüntnek s a felmondási időre eső illetménye ezen a napon tekintendő esedékessé váltnak. — *(23. Pf. 3.260/1948.)*

Az, hogy a munkavállalót az 5.000/1946. M. E. sz. rendelet alapján nem lehetett jogszerűen B-listázni, mint előkérdés sem vonható a bíróság hatáskörébe.

Felperes 1921. óta állott alperes szolgálatában mint kalauz. 1945. április 13. napjáig teljesített felperes tényleges szolgálatot, amikor megbetegedett. Felperes 1945. április 14. napja óta betegállományban volt, az igazolási eljárás után 1945. április 24.-én vezetőállásra alkalmatlannak minősítették. 1946. november hó 11. napján a B.-lista-bizottság az 5.000/1946. M. E. sz. rendelet 2. §-ának 2. bekezdésének *a)* pontja alapján minden igény nélkül elbocsájtotta.

Felperes keresetében arra kérte kötelezni alperest, hogy neki 1947. évi április hó 1. napjától kezdődően nyugdíjat és gyermeknevelési pótlékot fizessen, azon az alapon, hogy őt az alperesi szolgálati szabályzat értelmében már 1946. évi április hó 14. napján el kellett volna bocsájtani és nyugdíjazni s ez okból őt az 5.000/1946. M. E. sz. rendelet alapján nem lehetett jogszerűen B-listázni.

A kereset jogalapja szerint perbe vett igényt nem lehetett elbírálni annak a kérdésnek vizsgálata nélkül, hogy az 5.000/1946. M. E. sz. rendelet szabályai vonatkoztak-e vagy nem felperesre, mert az előkérdéseként jelentkezik annak az elbírálandó további kérdésnek, hogy alperes jogszerűen tagadta-e meg a nyugdíj és gyermeknevelési pótlék folyósítását.

Annak elbírálása pedig, hogy valamely személy, akivel szemben az 5 000/1946. M. E. sz. rendelet és az ezt kiegészítő jogszabályokban foglalt rendelkezések alapján lefolytatott eljárással elbocsájtást rendelő határozatot hoztak, a rendelet hatálya alá esett-e, a 3.770/1948. Korm. sz. rendelet 1. §-a értelmében, mint előkérdés sem vonható a bíróság hatáskörébe s a rendeletnek ezt az intézkedését a 4. §. 3. bek. értelmében folyamatban levő perekben is alkalmazni kell, ezért a szóbanlevő előkérdés vizsgálatát mellőzve, a keresetet elutasítani kellett. *(15. Pf. 1.829/1948.)*

Összeállította: dr. Szigligeti Viktor

A papiroshiány leküzdésére közel egy évvel ezelőtt erőteljes és eredményes akció indult meg, s sikerült a havi 80 vagónos összegyüjtött hulladékpapiros mennyiségét 160 vagónra fokozni. Az elért eredmény egyben azt is bizonyítja, hogy a hulladékpapírgyüjtés helyes megszervezésével a papirgyárak nyersanyagellátása tovább javítható, így nem szabad megelégedni a jelenlegi állapottal, hanem a gyüjtést valamennyi rendelkezésre álló eszközzel fokozni kell.

»Takarékoskodjunk tehát a papirossal és gyüjtsük a papírhulladékot.«

JOGIRODALOM

Jessup, C. Philip: A Modern Law of Nations. (An Introduction.). Macmillan. New-York. 1948. VIII. 236 l.

A nemzetközi jog hatékonyságát egy nemzetközi organizáció biztosítja. A szerző hangsúlyozza, hogy a jog és a mögötte álló szervezet kölcsönösen függenek egymástól (221. l.). A modern nemzetközi jog nem működhetik megfelelő szervezet és az államok nemzetközi szervezete sem megfelelő nemzetközi jog nélkül. Ezért a nemzetközi jog csak akkor tudja a békét biztosítani, ha kialakul egy nemzetközi kormány, külön törvényhozó, bíráskodó és végrehajtó (nemzetközi rendőrség) szervekkel.

A szerző szerint nemcsak az államok nemzetközi szervezete, hanem — és ez könyvének tulajdonképpeni tárgya — a nemzetközi jog is gyökeres megreformálásra szorul. A második világháború borzalmai után parancsoló szükségét érzi minden gondolkodó ember egy modern, új alapokra fektetett nemzetközi jogrend kialakulásának.

A szerző lényegében *három* gondolatot vet fel a nemzetközi jog megreformálására vonatkozólag.

1. A modern nemzetközi jogban nemcsak az államoknak, hanem *az egyéneknek is nemzetközi jogalanyisággal kell rendelkezniük.* (Egyénen természetesen nemcsak a belső állami jog természetes, hanem jogi személyeit is érteni kell.) Bár az elmélet (lásd például *Duguit, Krabbe, Kelsen* munkáit) régóta hangoztatja ezt a gondolatot, a nemzetközi jog csak egészen kivételesen ismeri el az egyének nemzetközi jogalanyiságát. Általában a nemzetközi jog csak az államokon keresztül gyakorol hatást az egyénekre. Ez a helyzet tarthatatlan. Elég például azokra az esetekre gondolnunk, amikor valamely állam közvetlenül egy egyénnek okoz kárt. A mai nemzetközi jog szerint a károkozó állam, nem a károsult egyénnel, hanem azzal az állammal szemben felelős, amelynek állampolgára a károsult. A felelősség kérdése fel sem merülhet tehát, ha a károsult történetesen nemzetközi hontalan. (A szerző által felhozott érdekes példák közül megemlítjük a Delaware vasútépítőtársaság szerződését Iránnal.. A társaság egy váratlan forradalom miatt nem tud eleget tenni szerződésben vállalt kötelezettségének, hanem késedelembe esik, az iráni kormány pedig ezért megtagadja a fizetést. A régi nemzetközi jog értelmében a társaságnak nincs közvetlen nemzetközi jogi aktorátusa.)

Érdekes problémákat vet fel az a kérdés, hogy magának az Egyesült Nemzeteknek, illetve egyes bizottságainak, van-e nemzetközi jogképessége? Az Egyesült Nemzetek például székhelyére vonatkozólag bérleti szerződést kötött az Amerikai Egyesült Államokkal.

2. A szerző második javaslata az, hogy a nemzetközi jogban a nemzetközi *közérdeknek* kell érvényesülni. A nemzetközi jog tisztelétbentartása a nemzetek jogközösségének pontos érdeke. Régebben a nemzetközi jog megsértését kizárólag azon állam ügyének tekintették, amelyiknek az érdekeit a jogsértés elsősorban csorbította. A nemzetközi jognak ez a felfogása a kártérítési jogra emlékeztet. Ezzel szemben a modern nemzetközi jogban büntetőjogias szemléletnek kell kialakulnia, amely szerint a nemzetközi jog minden megsértése elsősorban a nemzetközi jogközösség érdekeinek a sérelmét jelenti.

3. A bemutatott két elvvel kapcsolatos a harmadik: a tradicionális szuverénitás-fogalom átértékelése. A szerző szerint félre kell tenni az államok abszolut szuverénitásának a gondolatát, amely a háborúk legfőbb tűzfészke. A régi nemzetközi jog alaptétele az volt, hogy az államok «függetlenek« egymástól, a modern nemzetközi jognak arra az álláspontra kell helyezkednie, hogy az államok, mint a nemzetek társadalmának tagjai, kölcsönösen függenek egymástól (interdependencia).

A fentiekben csak a szerző alapgondolatát mutattuk be. Az igen érdekesen megírt munka részleteire (az államok, a hadviselőfelek, a kormányok nemzetközi elismerése, ennek deklarativ vagy konstitutiv jellege, visszaható ereje, egyéneknek valamely állam nemzetközi elismeréséhez fűződő érdeke, a kettős állampolgárság kérdése, az emberi alapjogok nemzetközi biztosítása, a nemzetközi szerződések joga, a legális és az illegális kényszer a nemzetközi életben, az önvédelem és a támadó háború, az Egyesült Nemzetek alkotmányának ezzel kapcsolatos rendelkezései, stb.) nem térhetünk ki.

dr. Scholtz Kornél

TÖRVÉNYEK és RENDELETEK

TÖRVÉNYEK

A Varsóban 1948. évi június hó 18. napján aláírt magyar-lengyel barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyujtási szerződés becikkelyezéséről szóló 1948: XXXIX. t.-c. *217.)*

RENDELETEK

MAGÁNJOG

Haszonrészesedés alapján létesült filmkölcsönzési ügyleteknél a kölcsöndíj legmagasabb százalékos kulcsa. *(9.660/1948. M. E. — M. K. 214.)*

1948 szeptember 21-től

Egyes magánjogi tartozások teljesítése. *(9.930/1948. Korm. — M. K. 216.)*

Mezőgazdasági ingatlanok haszonbérletéről szóló 9.000/1948. Korm. sz. r. kiegészítése. *(10.000/1948. Korm. — M. K. 216.)*

Egyes jugoszláviai vagyontárgyak, jogok és érdekek, valamint kötelezettségek bejelentése tárgyában kibocsátott 9.080/1948. Korm. sz. rendeletben meghatározott bejelentési határidő meghosszabbítása. *(10.030/1948. Korm. — M. K. 218.)*

Mezőgazdasági ingatlanok haszonbérletéről szóló 9.000/1948. Korm. sz. r. újabb kiegészítése. *(10.410/1948. Korm. — M. K. 228.)*.

Dologi honvédelmi szolgáltatások igénybevételéből eredő igények érvényesítésének újabb korlátozása. *(10.420/1948. Korm. — M. K. 232.)*

Mezőgazdasági ingatlanok haszonbérletéről szóló 9.000/1948. Korm. sz. r. újabb kiegészítése tárgyában kibocsátott 10.410/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(49.100/1948. F. M. — M. K. 232.)*

Nemzeti, termelési, földigénylő és egyéb hasonló bizottságok, illetőleg

szervek tevékenységéből eredő egyes követelések érvényesítésének korlátozása. *(10.260/1948. Korm. — M. K. 221—222.)*

Földbérlő szövetkezetek részéről megalakulásuk előtt kötött jogügyletek. *(10.680/1948. Korm. M. K. — 235.)*

Mező- és erdőgazdasági ingatlanok forgalmának korlátozásáról szóló *8.990/1948.* Korm. sz. r. *1.* §-ában megállapított határidő meghosszabbítása. *(10.720/1948. Korm. — M. K. 236—237.)*

Földreform és a telepítés végrehajtása során juttatott vagyontárgyakért juttatási árelőleg fizetése. *(10.750/1948. Korm. — M. K. 239.)*

MUNKAJOG

Igaerővel végzett mezőgazdasági munkáért követelhető munkaellenszolgáltatás legmagasabb mértéke. *(9.710/1948. Korm. — M. K. 212.)*

Tanárok, tanítók, óvónők, továbbá a tanügyi és szabadművelődési fogalmazási személyzet illetményeinek megállapításáról szóló 9.810/1947. Korm. sz. r. kiegészítése. *(9.950/1948. Korm. — M. K. 216. Melléklete: M. K. 217.)*

Fakitermelő munkavállalók társadalombiztosítási helyzetének szabályozásáról szóló 222.000/1947. N. M. sz. r. módosítása. *(87.800/1948. N. M. — M. K. 218.)*

Közszolgáltatási alkalmazottak illetményeinek és ellátási díjainak megállapításáról szóló 8.250/1948. Korm. sz. r. kiegészítése. *(10.060/1948. Korm. — M. K. 220.)*

Munkavállalók részére adható segélyek és előlegek legmagasabb összege. *(10.090/1948. Korm. — M. K. 220.)*

Munkavállalók jóléti céljaira fordítható kiadások egységes rendezése. *(10.100/1948. Korm. — M. K. 220.)*

Társadalombiztosítási egyenérték megállapításáról szóló 11.400/1948. G. F. sz. r. módosítása. *(2.136/1948. G. F. — M. K. 220.)*

Kollektív szerződéseknek és az Országos Munkabérmegállapító Bizottság határozatainak közzététele. *(10.200/1948. Korm. — M. K. 221—222.)*

Állami erdő- és mezőgazdasági üzemeknél, valamint az állami halgazdaságoknál, illetőleg az említettekből alakult nemzeti vállalatoknál alkalmazott személyek természetbeni juttatása. *(52/1948. minisztertanácsi határozat. — M. K. 223.)*

Közszolgáltatási alkalmazottak rendkívüli fizetéses szabadsága. 53/1948. *minisztertanácsi határozat. — M. K. 223.)*

Bányatárspénztárt fenntartó munkáltatókat terhelő baleseti biztosítási járulékok. *(10.020/1948. Korm. — M. K. 224.)*

Állami v állalatok egyes alkalmazottainak nyugellátásáról. *(10.210/1948. Korm. — M. K. 224.)*

Egyes gazdasági munkaszerződések rendkívüli felmondása. *(10.300/1948. Korm. — M. K. 224.)*

Állami alkalmazottak, valamint ezek özvegyeinek és árváinak ellátásáról szóló 1912 : LXV. t.-c. kiegészítése. *(10.310/1948. Korm. — M. K. 225—226.)*

Volt Kolozsvári Tudomány Egyetem alkalmazottai közszolgálati viszonyának rendezése. *(10.140/1948. Korm. — M. K. 227.)*

Magyar-Olasz Bank r.-t. nyugdíjasai nyugdíjának rendezése. *(10.320/1948. Korm. — M. K. 228.)*

Az 1927 : XXI. és az 1928 : XL. t.-c.-en alapuló betegségi és baleseti, valamint öregségi, rokkantsági, özvegységi és árvasági biztosításra vonatkozó egyes rendelkezések módosítása, illetőleg kiegészítése. *(10.450/1948. Korm. — M. K. 232.)*

A Szociális Szakszolgálat szolgálati jogviszonyára vonatkozó egyes rendelkezések újabb módosítása. *(10.470/1948. Korm. — M. K. 234.)*

Felmondási járandóságok és a végkielégítés érvényesítésének ideiglenes korlátozására vonatkozó rendelkezések kiegészítése. *(10.660/1948. Korm. — M. K. 235.)*

Az *1927*: XXI. t.-c.-en alapuló baleseti járadék-igény elévülésére vonatkozó rendelkezések kiegészítése. *(10.670/1948. Korm. — M. K. 235.)*

Magánalkalmazotti nyugdíj-ügyek döntőbizottságának megalakítását és eljárását szabályozó *41.000/1946.* N. M. sz. r. újabb módosítása. *(88.600/1948. N. M. — K. M. 235.)*

Magánjogi szolgálati viszony alapján járó nyugdíjakkal, valamint a vállalati nyugdíjpénztárakkal kapcsolatos egyes kérdések. *(10.610/1948 — M. K. 236—237.)*

Társadalombiztosítási bejelentéssel kapcsolatos késedelem és mulasztás jogkövetkezményeire vonatkozó rendelkezések módosítása és kiegészítése. *(88.300/1948. N. M. — M. K. 236—237.)*

Az államháztartás egyensúlyának helyreállítása érdekében szükséges rendelkezésekről szóló *11.000/1946.* M. E. sz. r. újabb kiegészítése. *(10.710/1948. Korm. — M. K. 238.)*

Nyugellátásoknak az államháztartás egyensúlyának helyreállítása érdekében szükséges korlátozásokról szóló rendelkezések újabb kiegészítése és módosítása. *(10.880/1948. Korm. — M. K. 239.)*

Közszolgálatban álló női alkalmazottak szülési szabadsága. *(10.700. 1948. Korm. — M. K. 240.)*

Egyes alkalmazottak szolgálattételre való átrendelése. *(11.090/1948. Korm. — M. K. 243.)*

A dolgozók által az öregségi (nyugbér) ellátás felemelése érdekében önként felajánlott *1%*-os hozzájárulással kapcsolatos egyes kérdések. *(11.140/1948. Korm. — M. K. 243.)*

Növényi olajok legmagasabb bontási bérmunkadíja. *(50.010/1948. A. H. G. F. — M. K. 243.)*

Erdőgazdasági szakmai kollektív szerződés. *1.322/1948.* (O. M. B. — I. *1.)*

A vagyonőrző vállalatoknál foglalkoztatott munkavállalók (vagyonőrök) munkafeltételei. *(O. M. B. I. 1.)*

A kollektív szerződés hatálya alá tartozó vas-, gép- és elektromosipari műszaki értelmiségi munkakörben foglalkoztatott munkavállalók adatszolgáltatása. *(39.607/1948. O. M.B I. 1.)*

A női fehérneműipari és ágyneműipari normák jóváhagyása. *(O. M. B. 38.939/1948. I. 1.)*

A női ruházati konfekció és női mértékutáni rendelésre készülő szabóipari normák. *(38.940/1948. O. M. B. I. 1.)*

Állami mezőgazdasági gépüzem kollektív szerződése. *(39.290/1948 O. M. B. I. 2.)*

A munkavállalók részére adható segélyek és előlegek legmagasabb összegének megállapításáról szóló *10.090/1948.* Korm. sz. r. végrehajtása. *(39.860/1948. O. M. B. I. 2.)*

A munkavállalók jóléti céljaira fordítható kiadások egységes rendezéséről szóló *10.100/1948.* sz. r. végrehajtása. *(39.859/1948. O. .M B. I. 2.)*

A vállalatok (szövetkezetek) besorolása az *5.690/1948.* Korm. sz. r. alapján. *(39.795/1948. O. M. B. I. 2.)*

A férfi egyenruha-konfekció és a mértékutáni rendelésre készülő polgári férfiszabóipari normák jóváhagyása. *(38.938/1948.* O. M. B. I. *2).*

A *37.580/1948.* O. M. B. sz. határozat módosítása. *(39.542/1948. O. M. B. I. 2.)*

A textiliparban foglalkoztatott üzemfenntartó munkavállalók munkabére. *(39.732/1948. O. M. B. I. 3.)*

A *10.300/1948.* korm. sz. r. alapján felmondásban lévő éves gazdasági alkalmazottak bérfizetése. *(39.870/1948. O. M. B. I. 3.)*

A vidéki pénz- és hitelintézetek újabb besorolása az *5.690/1948.* Korm. sz. r. alapján. *(40.090/1948. O. M. B. I. 3.)*

A Csehszlovákiából áttelepített munkavállalók szabadságideje. *(39.524/1948. O. M. B. I. 3.)*

A rendőrségi, honvédségi és Beszkárt-ingek konfekcióban történő elkészítésénél normák. *(38.939/1948. O. M. B. — I. 3.)*

Vas- és gépipari kollektív szerződés I. függeléke. *(40.248/1948. O. M. B. — I. 4—5.)*

A *37.580/1948.* O. M. B. sz. határozatban megadott határidő újabb meghosszabbítása. *(40.435/1948. O. M. B. — I. 4-5.)*

A rizs cséplésénél alkalmazott gépkezelők és etetők bére. *(40.174/1948. I. 4-5.)*

Ujabb védőtáplálékok engedélyezése. *(39.918/1948. O. M. B. — I. 4-5.)*

A mérték után készülő férfifehérneműekre vonatkozó időértékek. *(40.269/1948. O. M. B. — I. 4-5.)*

GAZDASÁGI JOG

Állami gazdálkodás és államosítás. A Magyar-Amerikai Olajipari Rt. és a MAORT gázértékesítő Rt. állami kezelésbe vétele. *(9.960/1948. Korm. — M. K. 215.)*

Hitelszövetkezetekről és az Országos Szövetkezeti Hitelintézetről szóló 12.890/1947. Korm. sz. r. 67—71 §-aiban foglalt határidők meghosszabbítása. *(9.920/1948. Korm. — M. K. 216.)*

Egyes állami alapoknak az állami költségvetésbe olvasztása. *(9.980/1948. Korm. — M. K. 216.)*

Az 5490/1948. Korm. sz. r.-ben megállapított határidő meghosszabbítása. *(9.990/1948. Korm. — M. K. 216.)*

A földbirtokreform végrehajtása során megváltott, vagy elkobzott ingatlanokhoz tartozó mezőgazdasági ipari üzemek igénybevétele. *(10.010/1948. Korm. — M. K. 218.)*

A Belkereskedelmi Igazgatóság hatáskörének kiterjesztése. *(43.600/1948. K. Sz. M. — M. K. 218.)*

Egyes vállalatok (üzemek) üzemi könyvelésének megkezdése. *(2.267/1948. G. F. — M. K. 220.)*

Közszállítások tekintetében az iparügyi minisztert megillető jogkörnek a Gazdasági Főtanács főtitkárára történő átruházása. *(10.190/1948. Korm. — M. K. 221—222.)*

Egyes közületi szerződések felmondása. *(10.270/1948. Korm. — M. K. 223.)*

Állami követelések megfizetésének biztosítása. *(10.440/1948. Korm. — M. K. 231.)*

Nehézipari vállalatok állami kezelésbe vételének megszüntetése. *(10.430/1948. Korm. — M. K. 232.)*

Állami vállalatok könyvelési hátralékainak f. évi november 30-ig való feldolgozása. *(2.425/1948. G. F. — M. K. 232.)*

Mozgófényképüzemek engedélye által fizetendő 12%-os közérdekű szolgáltatás összegeinek felhasználására vonatkozó rendelkezés módosítása. *(10.650/1948. Korm. — M. K. 235.)*

Mozgófénykép-üzemeket terhelő vigalmi adó és 12%-os közérdekű szolgáltatás összegeinek kiszámítása. *(478.100/1948. Korm. M. K. 235.)*

Magyar rövid filmek díjmentes vizsgálata. *(10.457/1948. M. E. — M. K. 236—237.)*

Ipari igazgatóságok átszervezése. *(10.810/1948. Korm. — M. K. 239.)*

Államosított vállalatok egyes jogviszonyainak megszüntetéséről szóló *6.390/1948.* Korm. sz. r. módosítása. *(10.820/1948. M. K. — 239.)*

Szesz Termelési és Értékesítési Szaktanács megszüntetése. *(10.850/1948. — M. K. 239.)*

Az állami szénbányászat szervezetének újabb megállapítása. *(59/1948. minisztertanácsi határozat. — M. K. 240.)*

A Szocialista Beszerző Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezetek állami tulajdonba vétele. *(57/1948. minisztertanácsi határozat — M. K. 241.)*

Termőföld Termelő, Beszerző, Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezetnek, valamint a Vármegyék Gazdáinak Termelő és Értékesítő Szövetkezetének állami tulajdonba vétele. *(58/1948. minisztertanácsi határozat. — M. K. 241.)*

Közszállítások tekintetében a Gazdasági Főtanács főtitkárát megillető jogkör kibővítése. *(10.180/1948. Korm. — M. K. 243.)*

Nemzeti vállalatok. Marhaértékesítő nemzeti vállalat alapítása. *(39/1948. M. T. — M. K. 215.)*

Sertés- és zsíradékforgalmi nemzeti vállalat alapítása. *(40/1948. M. T. — M. K. 215.)*

Magyar Beruházási Bank nemzeti vállalat cég létesítése. *(43/1948. M. T. — M. K. 213.)*

Marhaértékesítő nemzeti vállalat alapítása. *(44/1948. M. T. — M. K. 215.)*

Csavarárugyár nemzeti vállalat létesítése. *(45/1948. M. T. — M. K. 232.)*

Iparvállalatok 1949. I. 1—1949. XII. 31-ig terjedő időszakra vonatkozó részletterveinek elkészítése. *(18.300/1948. O. T. — M. K. 218.)*

Kereskedelem. Üzleti leltár és mérleg készítésénél irányadó szabályok módosítása és kiegészítése. *(9.770/1948. Korm. — M. K. 213.)*

Az üzleti leltár és mérleg elkészítésénél irányadó szabályok kiegészítése. *(10.550/1948. Korm. — M. K. 234.)*

Szövetkezet. A Magyar Országos Szövetkezeti Központba beolvadó szövetkezetek vagyonának értékesítését szabályozó rendelkezések módosítása. *(10.170/1948. Korm. — M. K. 221—222.)*

Egyes szövetkezetek közigazgatási úton való felosztása. *(10.160/1948. Korm. — M. K. 223.)*

Biztosítás. Állami és állami érdekeltségű vállalatok tűzkár elleni biztosításának egyes kérdései. *(10.380/1948. Korm. — M. K. 228.)*

LAKÁS-HELYISÉG

Üzlethelyiségek bérbeadásával kapcsolatban a szakmai tömörülés megállapítása. *(31.200/1948. K. Sz. M. — M. K. 214.)*

Ipar vagy kereskedés vagy más kereső tevékenység folytatására használt lakás igénybevételének korlátozása. *(10.490/1948. Korm. — M. K. 232.)*

Egyes iparjogosítványok kiadásának és meglévő üzlethelyiségen felül új üzlethelyiségek nyitásának szabályozása tárgyában kiadott *33.000/1948.* Ip. M. sz. r. kiegészítése *(20.570/1948. Ip. M. — M. K. 242.)*

PERES ELJÁRÁS

A mintaügyi peres eljárás szabályainak módosítása. *(20.005/1948. Ip. M. — M. K. 224.)*

PERENKIVÜLI ELJÁRÁS

Az állami és közületi jogviták eldöntésére hivatott egyeztető bizottságok szervezése. *(9.830/1948. Korm. — M. K. 217.)*

Egyes ingóságok elárverezésének az állami zálogház és árverési csarnok n. v. ügykörébe utalása. *(10.250/1948. Korm. — M. K. 223.)*

IGAZOLÓ ELJÁRÁS

Az igazoló eljárások befejezése. *(11.200/1948. Korm. — M. K. 243.)*

BÜNTETŐJOG

A rögtönbíráskodás korlátozása. *(9.700/1948. Korm. — M. K. 218.*

Pénzbüntetésre és pénzbírságra vonatkozó rendelkezések módosításáról szóló 9.500/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(*571.000/1948. *IV. 5. B. M. — M. K. 221—222.)*

Az uzsorabíróság hatáskörére és eljárására vonatkozó rendelkezések kiegészítéséről és módosításáról szóló 3.170/1948. M. E. sz. r. módosítása. *(10.240/1948. Korm. — M. K. 223.)*

Pénzbüntetésre és a pénzbírságra vonatkozó rendelkezések módosítása tárgyában kibocsátott *9.500/1948.* Korm. sz. r. végrehajtása. *(120.000/1948. I. M. — M. K. 241.)*

Büntetőbírósági ítéletek hirlapi közzététele. *(10.630/1948. Korm. — M. K. 234.)*

A *467.800/1948.* B. M. sz. r.-be ütköző kihágási ügyekben az államrendőrség budapesti Főkapitánysága vezetőjének működési területén eljárásra jogosult rendőri büntető bírák kijelölése. *(571.800/1948. kih. B. M. — M. K. 233.)*

KÖZIGAZGATÁSI JOG

Anyaggazdálkodás. Hulladékpapiros forgalmának, gyüjtésének és felhasználásának szabályozásáról szóló 4.400/1948. Ip. M. sz. r. újabb módosítása. *(100.018/1948. A. G. O. T. — M. K. 217.)*

Mosószappan, mosópor és kenőszappan gyártásához használt növényi olajok kötelező bontása. *(100.019/1948. A. G. O. T. — M. K. 217.)*

Insulin gyártására alkalmas állati fehérmáj forgalmának szabályozása. *(100.020/1948. A. G. O. T. — M. K. 217.)*

Egyes fakészletek forgalma. *(100.022/1948. A. G. O. T. — M. K. 238.)*

Szén, brikett és kokszfajták jegyzékének *(50.000/1946.* Ip. M. sz. r. I. sz. mellékletének) újabb megállapítása, valamint e cikkek forgalma és felhasználása. *(100.011/1948. A. G. O. T. — M. K. 239.)*

A *41/1948.* G. F. sz. r. módosítása. *(100.021/1948. A. G. O. T. — M. K. 242.)*

Árszabályozás. Gyapjúszövetekből feldolgozott konfekcionált textiláruk legmagasabb fogyasztói árának újabb megállapítása. *(71.960/1948. A. H. G. F. — M. K. 212.)*

Igaerővel végzett bérszántás, fogatolás, vetés, hengerelés, lókapálás és gépi műtrágya szórás, valamint a vetőgéphasználat legmagasabb díja. *(80.970/1948. A. H. G. F. — M. K. 212.)*

Terménybeszolgáltatási kötelezettség teljesítésére beszolgáltatott és a hántolásnál a hántoló malom által visszatartott hántolatlan nyers rizs árának újabb megállapítása. *(81.090/1948. A. H. G. F. — M. K. 212.)*

Textiláruk legmagasabb viszonteladói és fogyasztói árának újabb megállapítása. *(71.710/1948. A. H. G. F. — M. K. 213.)*

Kötszer és vatta legmagasabb gyári és nagykereskedői eladási árának újabb megállapítása. *(71.950/1948. A. H. G. F. — M. K. 213.)*

Gyapjúfonalak és szövetek újabb árrendezése. *(71.980/1948. A. H. G. F. — M. K. 213.)*

Traktorral végzett bérszántás, tárcsázás és kultivátorozás legmagasabb díjának újabb megállapítása. *(81.070/1948. A. H. G. F. — M. K. 217.)*

Szerződéses kötelezettség teljesítése céljából termelt egyes vetőmagvak termelői ára. *(81.100/1948. A. H. G. F. — M. K. 217.)*

Fehérmáj (prancreas) ára. *(81.140/1948. A. H. G. F. — M. K. 217.).*

Faggyú ára. *(81.300/1948. A. H. G. F. — M. K. 220.)*

A beszolgáltatási kötelezettség teljesítésére átadott kukorica 1948. évi október havi ára, valamint a kukorica árának megállapításáról szóló 81.000/1948. A. H. G. F. sz. r. módosítása. *(81.370/1948. A. H. G. F. — M. K. 221—222.)*

Építőanyagok legmagasabb kereskedői eladási árának megállapításáról szóló 105.024/1947. Ip. M. sz. r. módosítása. *(61.530/1948. A. H. G. F. — M. K. 224.)*

Kisiparosok és háziiparosok által előállított textiláruk legmagasabb eladási árának és bérmunka díjának szabályozásáról szóló 165.800/1946. Ip. M. sz. r. módosítása és kiegészítése. *(72.000/1948. A. H. G. F. — M. K. 224.)*

Mosó- (szín), pipere-, rúdborotva- és kocka borotvaszappan, valamint káli kenőszappan legmagasabb árának újabb megállapítása. *(72.300/1948. A. H. G. F. — M. K. 225—226.)*

Hántolt árpa, hántolt köles és a kölesliszt legmagasabb árának, továbbá az árpa és köles legmagasabb bérőrlési díjának újabb megállapítása. *(80.910/1948. A. H. G. F. — M. K. 225—226.)*

Enyvezett lemezek, bútorlapok, székülőslapok, háttámlák, vakfurnírok és színfurnírozott enyvezett lemezek legmagasabb termelői és kereskedői eladási ára. *(61.270/1948. A. H. G. F. — M. K. 230.)*

Jutazsákok legmagasabb fogyasztói árának újabb megállapítása. *(71.990/1948. A. H. G. F. — M. K. 231.)*

Rizscséplés díja. *(81.460/1948. A. H. G. F. — M. K. 231.)*

Hazai szénbányákban termelt különböző szénfajták legmagasabb termelői, eladási árának újabb megállapítása. *(50.770/1948. G. F. — M. K. 233.)*

Papirosok és írószerek fogyasztói árának megállapításáról szóló *171.650/1946.* I. M. sz. r. módosítása *(61.610/1948. A. H. G. F. — M. K. 233.)*

Tej és tejtermékek árának megállapításáról szóló *53.460/1947.* K. M. sz. r. módosítása és kiegészítése. *(80.160/1948. A. H. G. F. — M. K. 234.)*

Fűszerpaprika legmagasabb nagykereskedői és fogyasztói ára *(81.410/1948. A. H. G. F. — M. K. 234.)*

A Gazdasági Főtanács főtitkára árszabályozó hatáskörének újabb kiterjesztése. *(10.830/1948. Korm. — M. K. 239.)*

A Gazdasági Főtanács főtitkára árszabályozó hatáskörének újabb kiterjesztése. *(10.840/1948. Korm. — M. K. 239.)*

Ipari abrak-takarmányok és egyéb hántolási és őrlési melléktermékek legmagasabb ára. *(61.400/1948. A. H. G. F. — M. K. 240.)*

Közületek által használt szállodahelyiségek használati díjának felülvizsgálása. *(32.380/1948. A. H. G. F. — M. K. 241.)*

Napraforgóolajból előállított zsírsav legmagasabb gyári eladási ára,

valamint a növényi olajok legmagasabb bontási bérmunkadíja. *(52.010./1948. A. H. G. F. — M. K. 243.)*

Kész bőrök kiskereskedői beszerzési árának egységes szabályozása. *(52.140/1948. A. H. G. F. — M. K. 243.)*

Háztartási és világítási célra szolgáló petróleum legmagasabb viszonteladói és fogyasztói ára. *(52.230/1948. A. H. G. F. — M. K. 243.)*

Belügy. A »100 éves a Honvédség« című film kötelező bemutatása. *(9.860/1948. M. E. — M. K. 215.)*

A hazai idegennyelvű kiadványok szövegének felülvizsgálata. *(54/1948. M. T. — M. K. 224.)*

A pénzbüntetésre és pénzbírságra vonatkozó rendelkezések módosításáról szóló 9.500/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(571.000/1948. IV. 5. B. M. — M. K. 221—222.)*

A *467.800/1948.* B. M. sz. r.-be ütköző kihágási ügyekben az államrendőrség budapesti Főkapitánysága vezetőjének működési területén eljárásra jogosult rendőri büntetőbíróság kijelölése. *(571.800/1948. kih. B. M. — M. K. 233.)*

A rendőrségi eskü szabályozásáról szóló *1000/1948.* Korm. sz. r.-nek az állami tűzoltóság tagjaira való kiterjesztése. *(10.870/1948. Korm. — M. K. 239.)*

Építés- és közmunkaügy. A kőműves-, ács- és kőfaragómesteri vizsga. (46.000/1948. É. K. M. — M. K. 214.)

Lakáshelyreállítási hozzájárulás fizetése. *(9.910/1948. Korm. — M. K. 217.)*

A városrendezésről és építésügyről szóló 1937 : VI. t.-c. hatályának Kecel község területére való kiterjesztése. *(42.100/1948. É. K. M. — M. K. 219.)*

A városrendezésről és építésügyről szóló 1937 : VI. t.-c. hatályának Sárospatak nagyközségre való kiterjesztése. *(50.000/1948. É. K. M. — M. K. 230.)*

Kislakásépítés előmozdítása. *(10.400/1948. Korm. — M. K. 238.)*

Magasépítési és városrendezési tervpályázatok tartása. *(10.730/1948. Korm. — M. K. 242.)*

Földművelés. Vámőrlésre jogosultak között gabonacsere engedélyezése. *(104.920/1948. K. H. F. M. — M. K. 212.)*

Tejszín, vaj és sajt forgalmának újabb szabályozása. *(104.840/1948. K. H. F. M. — M. K. 213.)*

Élelmiszerjegyek után fizetett árkiegészítési díj megszüntetése. *(9.800/1948. Korm. — M. K. 214.)*

Hatósági kenyérellátásra jogosultak körének megállapítása. *(105.000/1948. K. H. F. M. — M. K. 214.)*

Terménybeszolgáltatási kötelezettség teljesítésére beszolgáltatott rizs minősége. *(105.040/1948. K. H. F. M. — M. K. 214.)*

Öntöző vízdíjak 1948. évi fizetése. *(52.110/1948. F. M. — M. K. 215.)*

Hatósági jegyek, utalványok és egyéb nyomtatványok kiadásából befolyó térítési díjak befizetése. *(9.940/1948. Korm. — M. K. 216.)*

Kenyérváltójegyek beváltásának szabályozása. *(105.200/1948. K. H. F. M. — M. K. 219.)*

Egyes ipari üzemek részére lúgkő juttatásáról szóló 104.360/1948. K. H. F. M. hatályának meghosszabbítása. *(105.250/1948. K. H. F. M. — M. K. 221—222.)*

Finomliszt fejadag megállapítása. *(105.300/1948. K. H. F. M. — M. K. 221—222.)*

Fejadagon felüli vámőrlési engedély alapján megőrölt kenyérgabonából származó liszt forgalma. *(105.330/1948. K. H. F. M. — M. K. 224.)*

Öntözőberendezések fenntartása és az öntözéses termelés folytonosságának biztosítása. *(52.340/1948. F. M. — M. K. 227.)*

Kenyér- és lisztgazdálkodás újabb szabályozása. *(104.870/1948. K. H. F. M. — M. K. 227.)*

Extrahált napraforgómag, dara legkisebb nyers proteintartalma. *(148.900/1948. F. M. — M. K. 227.)*

Közvetlen (direkt) termő, amerikai szőlőből szűrt bor (must) forgalmának újabb szabályozása. *(249.000/1948. F. M. — M. K. 227.)*

Vízgazdálkodási körzetek és kirendeltségek működési területének, székhelyének és ügykörének megállapítása. *(5.500/1948. F. M. — M. K. 228.)*

Nyúlvadászatra megállapított tilalmi idő módosítása. *(117.978/1948. F. M. — M. K. 229.)*

Magyar Agrártudományi Egyetem tanszéki szervezetének, valamint tanulmányi és vizsgarendjének átmeneti szabályozása. *(77.900/1948. F. M. — M. K. 231.)*

Tej- és tejtermékek értékesítése. *(105.630/1948. K. H. F. M. — M. K. 234.)*

Az *1948.* évben termett kukoricaszár betakarítása. *(249.300/1948. F. M. — M. K. 234.)*

Baromfikolbász előállításának és forgalmának korlátozása. *(105.760/1948. K. H. F. M. — M. K. 235.)*

Hatósági jegy nélkül árusítható buci forgalmának újabb szabályozása. *(105.820/1948. K. H. F. M. — M. K. 235.)*

Országos Vízgazdálkodási Hivatal és szerveinek tagozódása, továbbá ezek hatáskörének megállapításáról szóló *207.760/1948.* F. M. sz. r. módosítása. *(207.830/1948. F. M. — M. K. 238.)*

A földreform, illetőleg a telepítés végrehajtása során juttatott vagyontárgyakért járó szolgáltatások és az évenként esedékes juttatási árelőleg fizetése. *(49.999/1948. F. M. — M. K. 239.)*

Fűszerpaprika termelésének újabb szabályozása. *(10.860/1948. Korm. — M. K. 239.)*

Hatósági élelmiszerellátásra jogosultak csoportba sorolásának újabb szabályozása. *(105.500/1948. K. H. F. M. — M. K. 239.)*

Természetbeni rizsjárandóságok kiszolgáltatása. *(105.900/1948. K. H. F. M. — M. K. 239.)*

Az *1948.* évi őszi méhetetés céljára cukor kiutalása. *(248.234/1948. F. M. — M. K. 240.)*

Hántolatlan nyers rizs szállítására vonatkozó rendelkezések kiegészítése. *(105.990/1948. K. H. F. M. — M. K. 241.)*

Kórházi betegek élelmiszerellátása. *(106.020/1948. K. H. F. M. — M. K. 242.)*

Állami méhészeti felügyelők szakképesítése. *(246.414/1948. F. M. — M. K. 242.)*

Hatósági élelmiszerellátásra jogosultaknak csoportokba sorolása. *(11.110/1948. Korm. — M. K. 243.)*

Igazságügy. Egyes cégbejegyzéseknek a közzétételért fizetendő díjak alóli mentesítése. *(76.000/1948. I. M. — M. K. 213.)*

Hites könyvvizsgáló vizsgára bocsátás feltételeinek kiegészítése, valamint a hites könyvvizsgálókat képesítő bizottság szervezetének módosítása. *(77.000/1948. I. M. — M. K. 214.)*

Bíróságok hatáskörébe tartozó büntető ügyekben szükséges erkölcsi és vagyoni bizonyítványról szóló 10.900/1910. I. M. sz. r. módosítása. *(47.693/1948. I. M. — M. K. 215.)*

Az egységes bírói és ügyvédi vizsgára vonatkozó egyes rendelkezések módosítása. *(80.000/1948. I. M. — M. K. 215.)*

Gige és Rinyakovácsi községek törvénykezési átcsatolása. *(10.220/1948. Korm. — M. K. 221—222.)*

Kósd, Rád és Penc községek törvénykezési átcsatolása. *(10.230/1948. Korm. — M. K. 223.)*

A kecskeméti népbíróság és népügyészség megszüntetése. *(108.672/1948. I. M. — M. K. 224.)*

A szombathelyi népbíróság és népügyészség megszüntetése. *(113.900/1948. I. M. — M. K. 232.)*

Jogegységi és teljesülési határozatok közzététele. *(100.000/1948. I. M. — M. K. 238.)*

Külföldön használandó iratok és okiratok hitelesítéséről külön eljárási költség fizetése. *(117.000/1948. I. M. VII. — M. K. 238.)*

Pénzbüntetésre és pénzbirságra vonatkozó rendelkezések módosítása tárgyában kibocsátott *9.500/1948.* Korm. sz. r. végrehajtása. *(120.000/1948. I. M. — M. K. 241.)*

Bírósági szakértők megbízatásának felülvizsgálása megszabott határidő újabb meghosszabbítása. *(121.000/1948. I. M. — M. K. 241.)*

Igazoló eljárások befejezése. *(11.200/1948. Korm. — M. K. 243.)*

Ipar. Bánya, kohó és mélyfúró ipari középiskola tanulói által fizetendő díjak. *(14.917/1948. Ip. M. — M. K. 223.)*

Mintaügyi peres eljárás szabályainak módosítása. *(20.005/1948. Ip. M. — M. K. 224.)*

A budapesti Állami Általános Vegyipari Műszaki középiskolán szervezett »Érettségizettek egyéves kelme- és fonalfestő tanfolyamá«-án szerzett szakképzettség. *(58.150/1948. II./2. Ip. M. — M. K. 228.)*

Mestervizsgára vonatkozó rendelkezések újabb megállapítása. *(21.000/1948. Ip. M. — M. K. 233.)*

Villamosművek céljaira alapítható használati szolgalom és építményi jog tekintetében a *48.415/1943.* Ip. M. sz. rendelettel megállapított határidő meghosszabbítása. *(20.530/1948. Ip. M. — M. K. 241.)*

Egyes iparjogosítványok kiadásának és a meglévő üzlethelyiségen felül új üzlethelyiség nyitásának szabályozása tárgyában kiadott *33.000/1948.* Ip. M. sz. r. kiegészítése. *(20.570/1948. Ip. M. — M. K. 242.)*

Kereskedelem és Szövetkezet. Üzlethelyiségek bérbeadásával kapcsolatban a szakmai tömörülés megállapítása. *(31.200/1948. K. Sz. M. — M. K. 214.)*

Kereskedők és iparosok által vásárokon, piacokon és búcsúkon folytatott árusításnak eredetiben felmutatott iparjogosítványhoz kötése. *(32.600/1948. K. Sz. M. — M. K. 217.)*

Virágkereskedések október *31*-iki nyitvatartása. *(49.000/1948. K. Sz. M. — M. K. 241.)*

Kereskedők és iparosok által vásárokon, piacokon és búcsúkon folytatott árusításnak eredetben felmutatott iparjogosítványhoz kötése tárgyában kibocsátott rendelet hatálybalépésének elhalasztása. *(49.106/1948. K. Sz. M. — M. K. 242.*

Közellátás. A közellátásügyi igazgatás egyes kérdéseinek újabb szabályozása. *(11.060/1948. Korm. — M. K. 242.)*

Közlekedés. Egyes közutak államosításáról szóló 6.900/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(61.000/1948. Közl. M. — M. K. 219.)*

Feláras bélyegblokk kibocsátása. *(262.700/1948. Közl. M. — M. K. 229.)*

Uj általános forgalmi postabélyeg kibocsátása. *(267.100/1948. Közl. M. — M. K. 229.)*

Emlékbélyeg kibocsátása. *(267.200/1948. Közl. M. — M. K. 229.)*

Új bélyegek kibocsátása. *(262.800/1948. Közl. M. — M. K. 231.)*

Postai express-díjszabás újabb megállapítása. *(262.270/ 1948. Közl. — M. K. 233.)*

Postai ügyekben hatáskéri kérdések. *(272.000/1948. Közl. M. — M. K. 241.)*

Népjólét. Az Országos Társadalombiztosító Intézetnél, a Magánalkalmazottak Biztosító Intézetéről és a Magyar Hajózási Betegségi Biztosító Intézetnél betegség esetére biztosítottaknak összeírásával kapcsolatos adatszolgáltatás. *(88.100/1948. N. M. — M. K. 215.)*

A nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele és az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában alkotott 1848 : XXXIII. t.-c.-nek a nem állami kisdedóvodákra, valamint a szociális és egészségügyi otthonokra vonatkozó rendelkezéseinek végrehajtása. *(129.800/1948. N. M. — M. K. 215.)*

Nagy-Budapest területén működő közforgalmú gyógyszertárak üzemi idejének újabb megállapítása. *(210.000/1948. N. M. — M. K. 223.)*

Magánalkalmazotti nyugdíjügyek döntőbizottságának megalakítását és eljárást szabályozó *41.000/946.* N. M. — sz. r. újabb módosítása. *(88.600/1948 N. M. — M. K. 235.)*

Társadalombiztosítási bejelentéssel kapcsolatos késedelem és mulasztás jogkövetkezményeire vonatkozó rendelkezések módosítása és kiegészítése. *(88.300/1948. N. M. — M. K. 236—237.)*

Népszámlálás. Az *1948.* évi népszámlálás. *(10.800/1948. Korm. — M. K. 239.)*

Az *1948.* évi népszámlálásra, valamint az azzal kapcsolatos összeírásokra vonatkozó részletes szabályok *(11.080/1948. V. K M. — M. K. 243.)*

Vallás- és közoktatás. Iskolai és szabadművelődési előadásokon bemutatásra kerülő oktatófilmek díjmentes vizsgálata. *(9.608/1948. V. K. M. — M. K. 214.)*

Magyar Közgazdaság Tudományi Egyetem létesítése. *(9.160/1948. Korm. — M. K. 215.)*

Tanulóotthoni nevelés és a diákjólétiügyek intézésének egységes irányítása. *(9.900/1948. Korm. — V. K. M. 215.)*

Az *1948/49.* színi évadra pótlólag kiadott színigazgatói engedélyek. *(218.636/1948. VII. V. K. M. — M. K. 215.)*

Budapesti Szabad Akadémia létesítése. *(12.200/1948. V. K. M. — M. K. 216.)*

Műszaki Főiskolára, valamint a Dolgozók Műszaki Középiskoláiba felvehetők létszámának megállapítása és a hallgatók, illetőleg tanulók részére kedvezmény biztosítása. *210.180/1948. Korm. — M. K. 221—(22.)*

Gimnáziummal, líceummal, tanító(nő) képzőintézettel és óvónőképzőintézettel kapcsolatos tanulóotthonba való felvétel. *(51.400/1948. V. K. M. — M. K. 224.)*

A 12.100/1945. V. K. M. sz. rendelettel létesített Országos Szabadművelődési Tanács újjászervezetése. *(12.250/1948. V. K. M. — M. K. 227.)*

Magyar Agrártudományi Egyetem átszervezése. *(10.460/1948. Korm. — M. K. 231.)*

Szülésznőnövendékek felvételére jogosított egészségügyi intézetek kijelölése. *(12.630/1948. V. K. M. — M. K. 232.)*

Magyar népi művelődési intézet megszüntetése. *(12.490/1948. V. K. M. — M. K. 233.)*

Iskolán kívüli nevelés szerveinek újjáalakítása. *(10.640/1948. Korm. — M. K. 235.)*

Szakérettségi ösztöndíjrács szervezése. *(13.200/1948. V. K. M. — M. K. 239.)*

Mozgófényképüzemi üzemvezető- és gépkezelői országos tanfolyam szabályzata. *(10.833/1948. M. E. — M. K. 242.)*

Iskolánkívüli mezőgazdasági szakoktatás. *(10.920/1948. Korm. — M. K. 243.)*

Országos neveléstudományi intézet létesítése. *(11.150/1948. Korm. — M. K. 243.)*

Országos Köznevelési Tanács működésének ideiglenes szüneteltetése. *(11.160/1948. Korm. — M. K. 243.)*

Vállalati számadások szakmai keretének megállapítása és kötelező alkalmazása. Szénbányászati iparvállalatnál. *(2.245/1948. G. F. — M. K. 214.)*

Cérna- és fonalkiszerelő ipari vállalatnál. *(15.644/1948. G. F. — M. K. 214.)*

Vas-, fém- és gépipari, valamint az ezt kiegészítő általános gépgyártó ipari vállalatok szakmai számlakeretének megállapítása és kötelező alkalmazása tárgyában kiadott rendeletek hatályon kívül helyezése. *(2.382/1948. G. F. — M. K. 221—222.)*

PÉNZÜGYI JOG

Tömegáruknak és egynemű áruknak a vámhatáron, a vámhivatali vizsgálat eredménye szerinti vámkezelése, valamint az utalási eljárás egyszerűsítése. *(206.638/1948. XII. P. M. — M. K. 213.)*

Fehérgyarmati és mátészalkai állami adóhivatalok területi beosztásának részbeni módosítása. *(252.543/1948. eln. B. P. M. — M. K. 213.)*

Országos Zsidó Helyreállítási Alap illetékmentessége. *(245.792/1948. XI/a. P. M. — M. K. 215.)*

Vegyes döntőbíróságok mellett működő kormánymegbízottak hivatalának megszüntetése. *(9.970/1948. Korm. — M. K. 216.)*

Állami és közületi jogviták eldöntésére hivatott egyeztető bizottságok előtti eljárás illetékmentessége. *(245.781/1948. XI. a. P. M. — M. K. 217.)*

Dohányárudák zárórája. *(23.210/1948. XIII. P. M. — M. K. 219.)*

Belföldi forgalomban fizetendő termelési általános és fényűzési forgalmó adókról szóló 3.400/1948. P. M. sz. r. egyes rendelkezéseinek módosítása. *(3.900/1948. a. P. M. — M. K. 220.)*

A Magyar Országos Szövetkezeti Központi illetékkedvezménye. *(245.860/1948. XI.a. P. M. — M. K. 220.)*

Az Országos Szövetkezeti Hitelintézet által lebonyolítandó takarékossági bélyegakció során elhelyezett betétek kamatának illetékmentessége. *(245.873/1948. XI. a. P. M. — M. K. 220.)*

Határidőn túl bemutatott vételi jegyek és átvételi elismervények ellenében beszállított terményeknek földadóba való beszámítása. *(10.280/1948. Korm. — M. K. 224.)* — Végrehajtási utasítás : 224.180/1948. VIII. P. M. *(M. K. 227.)*

Az italmérési jövedékre vonatkozó jogszabályoknak az állami érdekeltségű vállalatok, hatóságok, közüzemek és közintézményekkel szemben való alkalmazása. *(10.290/1948. Korm. — M. K. 224.)*

Vagyonadó fizetésére kötelezett vállalatok vagyonadó bevallásának benyujtására vonatkozó határidő meghosszabbítása. *(265.100/1948. VII. P. M. — M. K. 224.)*

Földadónak búzában kivetéséről és lerovásáról szóló 7.040/1948. Korm. sz. r. egyes rendelkezéseinek kiegészítése. *(10.330/1948. Korm. — M. K. 225—226.)*

Izesített népcukor belföldi eladási ára. *(3.960/1948. X.a. P. M. — M. K. 228.)*

Magyar állampolgár Romániában fekvő ingatlanainak román állampolgár Magyarországon fekvő ingatlanával történő elcserélésének illetékkedvezménye. *(245.987/1948. XI/a. P. M. — M. K. 228.)*

Lakáshelyreállítási hozzájárulás fizetéséről szóló 9.910/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(266.000/1948. VII. P. M. — M. K. 228.)*

Pécsett a már működő dohánybeváltó hivatali kirendeltségnek önálló dohányjövedéki szervvé nyilvánítása. *(24.074/1948. XIII. a. P. M. — M. K. 233.)*

Az *1948.* évben fagy és tartós szárazság (aszály) következtében károsult szántóterületek földadójának leszállítása. *(222.336/1948. VIII. P. M. — M. K. 233.)*

Lefoglalt szivarkahüvely és szivarkapapír-készletek értékesítése. *(10.620/1948. Korm. — M. K. 234.)*

Dohánytermelők által *1948.* évben beszállított dohánynak az előirányzott mennyiséggel szemben mutatkozó hiány után fizetendő mérsékelt dohány-fogyasztási illeték. *(24.603/1948. XIII. a. P. M. — M. K. 235.)*

Nyers szesz beváltási árának újabb megállapítása. *(82.900/1948. X. b. P. M. — M. K. 236—237.)*

A szeszfinomítási, víztelenítési és denaturálási árának újabb megállapítása. *(83.800/1948. X. b. P. M. — M. K. 236—237.)*

Földadónak búzában kivetéséről és lerovásáról szóló *7040/1948.* Korm. sz. r. egyes rendelkezéseinek kiegészítésére vonatkozó *10.330/1948.* Korm. sz. r. végrehajtása. *(224.428/1948. VIII. P. M. — M. K. 236.)*

Gépjárművek adókötelezettségéről szóló *5.530/1948.* M. E. sz. rendelet módosítása. *(10.760/1948. Korm. — M. K. 238.)*

Jövedéki kihágási eljárásnál a hatáskör tekintetében irányadó értékhatárok felemelése. *(10.910/1948. Korm. — M. K. 241.)*

Közadók behajtásának egyszerűsítése. *(10.940/1948. Korm. — M. K. 241.)*

Az állam tulajdonában levő ingó- és ingatlanvagyon állagának, kezelésének, hasznosításának és az ezekben beállott változásoknak központi nyilvántartásáról szóló *9.446/1948.* Korm. sz. r. részbeni végrehajtása. *(4.090/1948. XIV. b. P. M. — M. K. 241.)*

Ingatlanok törvényszerű legkisebb értékesítésének újabb megállapítása. *(246.076/1948. XI. a. P. M. — M. K. 241.)*

Társadalombiztosítási járulékoknak, valamint a balesetbiztosítási díjaknak a szolgálati illetmények (munkabérek) után járó adóknak összevont kezelésével kapcsolatban felmerült kiadások megtérítése. *(265.529/1948. VII. P. M. — M. K. 241.)*

NEMZETKÖZI JOG

Egészségügyi világszervezet alkotmányának a Magyar Köztársaság részéről való megerősítése. *(9.740/1948. Korm. — M. K. 218.)*

Bírósági és egyes közigazgatási iratok kicserélése tárgyában Budapesten az 1948. évi augusztus 28. napján kelt magyar-román egyezmény kihirdetése. *(10.340/1948. Korm. — M. K. 229.)*

Egyes jugoszláviai vagyontárgyak, jogok és érdekek, valamint kötelezettségek bejelentése tárgyában kibocsátott 9.080/1948. Korm. sz. r.-ben meghatározott bejelentési határidő meghosszabbítása. *(10.030/1948. Korm. — M. K. 218.)*

Személyforgalom szabályozása tárgyában Budapesten az *1948.* évi augusztus hó *28.* napján kelt magyar-román egyezmény kihirdetése. *(10.350/1948. Korm. — M. K. 233.)*

Hírlap, Szaklap és könyvkiadó r. t. Felelős: Dr. Kádár Miklós. 486533. — Athenaeum, Budapest VII., Miksa-u. 4-6. Felelős: Gorszky T. igazgató

Új folyam III. **23.** szám Budapest, 1948 december 5

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:
IV., Szabadsajtó (Eskü)-út 5
Telefon: 189—755

Kiadóhivatal:
V. Alkotmány-u. 12
Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettes: *dr. Beck Salamon* e. rk. tanár. A bizottság tagjai: *dr. Auer György* kúriai tanácselnök, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* min. osztályfőnök, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Feri Sándor* közjegyző, *dr. Hajdu Gyula* államtitkár, *dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Marton Géza* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Nagy László* ügyvéd, *dr. Nagy Miklós* a budapesti itélőtábla elnöke, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Schultheisz Emil* e. tanár, *dr. Szabó Imre* min. tanácsos, *dr. Szászy István* e. tanár, *dr. Szebenyi Endre* államtitkár, *dr. Tóth László* itélőtáblai tanácselnök, *dr. Tury Sándor Kornél* e. tanár, *dr. Világhy Miklós* min. tanácsos, *dr. Weltner Andor* ügyvéd, *dr. Zalán Kornél* min. osztályfőnök.

Felelős szerkesztő: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Negyedévre... 40·— Ft

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:
Egy hóra.... 10·— Ft
Negyedévre... 25·— Ft
Egyes szám ára 8·— Ft

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Kádár Miklós:* A Magyar Jogász Szövetség a jogtudomány szolgálatában. — *Dr. Szabó Imre:* A marxista jogszemlélet előkérdéseihez. — *Dr. Karay Pál:* A névviseléshez és tartáshoz való jog elenyészésének kérdéséről. — *Dr. Túry Sándor Kornél:* Az érdekkutató jogtudomány mai jelentőségéről és szerepéről. — *Dr. Csanádi György:* Új feladatok a kereskedelmi jogban. — *Dr. Benedek Jenő:* A lakásügyi közigazgatás szervezeti fejlődése. — *Dr. Kisfaludi Imre:* Izrael állam agrárszövetkezeti rendszere. — *Szemle:* I. A Budapesti Egyetem jogi karának tiltakozása. — II. *Dr. Vadas György:* Végelbánással való visszaélés. — III. Jogegységi tanácsülés elhalasztása. — IV. *Dr. Szigligeti Viktor:* A budapesti törvényszék gyakorlatából. — Jogirodalom: *Ifj. dr. Szladits Károly: René David:* Introduction a l'étude du droit privé de l'Angleterre. — *Dr. Scholtz Kornél: Stone, Julius:* The Province and Function of Law. — *Törvények—Rendeletek.*

A Magyar Jogász Szövetség a jogtudomány szolgálatában

December 19-e határköve a magyar jogászság szervezkedésének. Ezen a napon fog megalakulni a *Magyar Jogász Szövetség*, az a tömegszervezet, amely egybefogja a jogászság tudományos és társadalmi tömörüléseit egyaránt. A multban is voltak jogászi szervezetek, ami azonban most életrekél: más. Ennek létrehozását az indokolja, hogy egy megváltozott gazdasági rend jogi strukturájának hatékony szervre van szüksége ahhoz, hogy a jogi téren elért eredményeket helyes irányban továbbfejlessze.

Ahogyan három hónappal ezelőtt megírtuk ezen a helyen: a Jogász Szövetség megalakítása kezdetet jelent; a jogászi képesítésű magyar értelmiségiek újraszervezésének kezdetét.

A Szövetség iránya: a helyes értelemben vett tudomány jegyében az emberi haladás felé mutat.

Célja: egyezik a magyar népi demokrácia célkitűzéseivel.

Alapítója: az ezernyi jogász, aki ez év őszén Hévízre vándorolt és négy napig tartó színvonalas tanácskozását azzal az egyhangú határozattal fejezte be: *meg kell alakítani záros határidőn belül a Magyar Jogász Szövetséget.*

Az új Jogász Szövetség legelsőrendűbb feladata lesz a magyar jogtudománynak rendszerezett ápolása, fejlesztése, terjesztése, helyes irányba terelése.

Hadd hivatkozzunk ismét Anatole *France*-ra, klasszikus szatirájában az »igazság«-ról megfogalmazot tételére, arra az »igazságra«, amit korának irgalmatlan bírái szolgáltattak a szerencsétlen Crainquebille-nek.

— *La justice est la sanction des injustices établies.* Az igazság a megalapozott igazságtalanságoknak a szentesítése.

A Magyar Jogász Szövetség az igazságnak helyes értelmét, a nép jogának beteljesedését, a

Mellékelve: Magánjogi-, Büntetőjogi-, Népbírósági- és Pénzügyi jogi döntvénytár

törvényeknek a népi demokrácia szellemében való megújhodását kívánja előmozdítani.

Azok az igazságtalanságok, amik szélesen elterjeszkedtek a Törvény csarnokában és amikre a Jog alkalmazója ráborította az »Igazság« álruháját: ezek végre elvesztik cifra köntösüket és rút meztelenségükben fognak állni a világ előtt.

S mialatt kialakul az az új társadalmi berendezkedés, melyről Crainquebille alkotója álmodott, ennek a tényezői közül, — amint *Hajdú* Gyula hévizi előadásában megállapította, — *»senki sem akarja és senki sem tudná a jogot kiküszöbölni* s ennek az új berendezkedésnek a kötőanyaga is csak a jog lehet, de nagyon téved az, aki a népi demokrácia atomjait kapitalista jog kötőanyagával akarná összefogni«.

Boroszló, Prága, Hévíz! Ez a háromszög jelöli meg jogászaink számára a fejlődés útját. Hévízen ezernyi magyar jogász színe előtt fejtették ki a Jogász Szövetség megalakítását sürgetők azt a megokolt kívánságukat, hogy a fejlődés jogi téren is oly gyors ütemben következzék be, hogy elérhessük népi demokráciánk gazdasági, politikai és kultúrális téren felismerhető fejlettségét.

Magyarország századokon át dicsekedett azzal, hogy a jogászok hazája. Csakugyan volt számos kiemelkedő jogtudósunk. Megjelent sok kiváló jogi mű is, olyan is, am ly fejlettebb országokban is becsületet szerzett szerzőjének, mégis igaz amit *Szebenyi* Endre Hévízen mondott: három oknál fogva hiányzott nálunk a megszervezett jogtudományi munka: nem volt meg tudományos életünkben az építő tervszerűség; nem kapcsolódott össze kellően az elmélet és a gyakorlat a jogtudomány területén; végül jogtudományunk csak kevés számú beavatotthoz szólt.

Az új Jogász Szövetségnek lesz többek között a feladata, hogy ezen a téren segítsen s a jogtudományi kutatás számára új utakat törjön. Ennek az utóbb említett exkluzivitásnak kell elsősorban véget vetni. Ezen a téren kiemelkedő tevékenységet vállal a Jogtudományi Közlöny. A Jogász Szövetség kapuit a népi demokrácia szolgálatában szélesre kívánja tárni, a hozzáértő, a népi demokrácia útját járó jogászokat és ezenfelül az érdekeltek széles rétegeit kívánja magához vonzani. Felvilágosító, nevelő, meggyőző, ötleteket adó, kiértékelő, bíráló és önbíráló munkájának egyik fontos eszköze e lap lesz.

»Nem 70 vagy 80, még csak nem is hetvenezer vagy nyolcvanezer ember szabja meg, mit kíván a tudománytól, hanem 7 vagy 8 millió ember együttes érdeke szabja meg a tudomány haladásának irányát.«

Ezt az irányt közelről mutatja meg *Szabó* Imre következő és a marxista jogszemlélet előkérdéseiről szóló tanulmánya.

A hévízi vándorgyűlés határozatai nem egy ponton érintkeznek a két nagy nemzetközi tanácskozás kialakult álláspontjával. A boroszlói kongresszus eldöntötte, hogy a világ értelmiségi dolgozóinak kötelessége előmozdítani a nemzetek kulturális előhaladását, függetlenségét és a népek egymás közötti barátságát. Kötelességük a béke megvédésén munkálkodni.

A Demokratikus Jogászok Nemzetközi Egyesülése a prágai jogászkongresszuson felemelte tiltakozó szavát arra az esetre, ha a jog bármely területén felüti fejét a fasizmusnak vagy a hozzá hasonló rendszereknek legkisebb jele.

Boroszló, Prága, Hévíz: e három hely a békének, az igazságnak és a helyes irányú haladásnak az állomása. A Magyar Jogász Szövetség megalapításában résztvevők elégtétellel fogják megállapítani, hogy amit Hévízen a demokratikus magyar jogászok kitűztek, az gyors iramban fog a megvalósuláshoz közeledni és a jogászi eszközök nemcsak a magyar jognak, de a szocializmus felé törő egész magyar népi demokráciának előrehaladásához is szükségesek.

Dr. Kádár Miklós

Megjelent!

Tanulmányok a szovjetjog köréből

kiadványsorozatunk első füzete

K. P. Gorsenyin

AZ ÁLLAMÜGYÉSZSÉG A SZOVJETUNIÓBAN

Közzéteszi a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság Jogtudományi Szakosztálya

Készült az Igazságügyminisztérium hozzájárulásával

A marxista jogszemlélet előkérdéseihez

A Szovjetúnióban, ahol a kapitalista termelési és társadalmi formák felszámolása már megtörtént s ahol már megteremtődtek a szocialista társadalom szilárd gazdasági és társadalmi keretei, a társadalom új formáinak kialakulásával és megszilárdulásával együtt megteremtődtek a szocialista tudomány új alapjai is. Ez egyebek között azt is jelenti, hogy a szocialista tudományos elmélet a Szovjetúnióban már megtalálta a mértéket, a történeti távlatot és a megfelelő magatartást a polgári tudományt illetően; e polgári tudomány meghaladásával kiemelte már abból mindazt, ami a szocialista tudomány építéséhez szükségesnek és hasznosnak látszott s elvetette mindazt,ami benne értéktelen: egyszóval a Szovjetúnióban teremtett szocialista tudomány már megemésztette a polgári tudományt.

Nálunk egyelőre messze vagyunk ettől s törekvésünkben, hogy itt is megteremtsük a szocialista tudomány kereteit, első akadályként előttünk áll a polgári tudománnyal való megbírkózás nagy és nehéz feladata. Könnyű lenne ellenvetni, hogy miért nem vesszük át készen a Szovjetúnióban már kimunkált szocialista tudományt s miért nem kapcsolódunk a szocialista tudomány továbbfejlesztésének a Szovjetúnióban folyó termékeny munkájába. Természetes, hogy fel kell használnunk és felhasználjuk a szovjet tudósok által gyűjtött tapasztalatokat s tanulunk munkáikból; küzdelmünkben rájuk támaszkodunk, segítségüket érezzük; a harcot azonban, melyet a szocialista tudomány hazai begyökerezéséért folytatunk, magunknak kell megvívnunk. A tudomány nem él gyökértelenül s nem teremtődik függetlenül a társadalmi viszonyoktól; egy ország tudományos élete nem haladhatja meg az adott ország társadalmi viszonyait. Igy különösképpen a jogtudomány nem fejlődik légüres térben és nem függetlenítheti magát az adott állam jogától, jogi életétől, jogi tapasztalataitól, jogászi köztudatától. Ahogyan az új magyar társadalom küzd a mult ellen a jövő építéséért, úgy kell küzdenünk nekünk is, hogy legyőzzük a körülöttünk és bennünk is még élő mult tudományát, a polgári tudományt és jogtudományt s egyben építenünk kell saját tapasztalataink figyelembevételével, saját alapunk körülményeire mérve a szocialista tudományt és jogtudományt. Az alapot és légkört, a lehetőséget és a szükséges indítékot mindehhez a tudományos munkához az a társadalmi küzdelem adja, amelynek mindnyájan részesei vagyunk és amelynek eredményei népi demokráciánk gazdasági, társadalmi és jogi rendjének kialakulásában már egyaránt megmutatkoznak. A harc tehát elsősorban nem a tudományban vívott harc; a küzdelmet azonban a tudományos életben is tovább kell vinnie a tudomány iránt fogékony szocialista közösségnek a mult minden képviselője és a bennünk még élő mult ellen is, e mult meghaladásáért és a szocialista tudomány építéséért.

* * *

Ennek az ideológiai csatának jelei mutatkoznak meg ma jogtudományi életünkben és e csata szabja meg természetszerűen feladatainkat is.

Ha e harci körülmények figyelembevételével kíséreljük meg mindjárt bevezetőben meghatározni elméleti kötelességeinket, akkor úgy tűnik, hogy helyzetünk és annak követelményei a tudományos munka felé forduló magyar szocialista jogászok számára a polgári jogtudomány meghaladása és a szocialista jogtudomány megteremtése során, *az ideológiai előkészítés állapotában*, alapjában és elméleti általánosságban, mindenekelőtt hármas feladatot jelöltek ki:

1. meg kell tanulni adott jogi kérdések s az adott valóságos jogrendszernek vagy egy részének analizálása segítségével, jogi monografikus kutatáson keresztül és a polgári jogtudomány részletmegállapításainak átértékelésével felismerni a jog lényegét, a társadalom és a jog összefüggéseinek teljes sokrétűségét, a jogrendszernek a gazdasági szerkezettől való függését és a kettő közötti kölcsönhatást,

2. meg kell ismerni a marxizmus alaptételeit, társadalmi elméletét és ezen belül különösen rendszeresen és összefüggően mindazt, amit a marxizmus alapítói és továbbfejlesztői: Marx, Engels, Lenin és Sztálin a jogról mondottak; a marxizmus e legkiválóbbjainak a tanaiból kell felvázolni a marxista jogszemlélet körvonalait,

3. végül a konkrét, analitikus kutatás eredményeiből és a marxista tanok jogi vonatkozású általános megállapításaiból meg kell teremteni a teljes marxista jogszemléletet, amely az általános mozgási elvek felfedése mellett a jogi élet belső összefüggéseire és részleteire is fényt vet és amely így használható eszközzé válik kezünkben a szocialista társadalom építéséhez.

E feladatokkal kapcsolatban elsősorban arra a kérdésre kell felelnünk, hogy hogyan viszonylanak eddigi elméleti munkásságunk eredményei e feladatokhoz?

* * *

A vázolt ideológiai feladatok, melyeknek egyikét-másikát illetően szocialista jogászaink már bizonyos eredményeket produkáltak, de sok vonatkozásban még adósak a tudományos igényű összeállítással és felelettel, mindenekelőtt *a marxista módszer kérdésének* felvetését teszik szükségessé a jogot illetően is.

A módszer kérdése a joggal kapcsolatban látszólag két síkon jelentkezik: hogyan, milyen módszerrel dolgozzék a marxista jogász a vizsgált jogi jelenség, a konkrét jog tekintetében s milyen módszerrel forduljon a jogtudomány eddigi eredményei és megállapításai felé? A probléma azonban valójában nem kettős, mert megoldásaként csak egyfajta, azonos válasz adható.

A jogász a jog jelenségeit, összefüggéseit, alakulását, fejlődését kutatja. E munka során,

mint minden tudományos munkánál, élesen el kell választani, mondja Marx, a kutató munkát, a részleteknek alapvető vizsgálatát az eredmények összefoglalásától, a kutatás eredményeinek összefüggő előadásától. A kettéválasztás egyben módszerbeli különbséget is kíván. Míg az előadásnál összképet adunk, általánosítunk, egybefoglalunk, addig »a kutatásnak az anyagot részleteiben kell elsajátítania, fejlődése különböző formáit elemeznie és benső kapcsukat felkutatnia«[1]. A kutatásnak és előadásnak kettőssége tulajdonképpen az analizis és a szintézis kettőssége: mindenekelőtt a vizsgált tárgy elemeinek felfedezése és részletes elemzése, azután pedig a megállapításoknak, mint egésznek szintézisben való összegezése, újjáteremtése.[2] A tudományos munka e két fázisának összetévesztése és az általuk megkívánt eltérő szempontoknak felcserélése az első fázisnak, a tudományos kutatásnak eredményességét veszélyezteti. Marx a »Bevezetés a közgazdaságtan bírálatába« című dolgozatában behatóan foglalkozik a közgazdaságtanban alkalmazandó tudományos módszer kérdésével s a módszerre vonatkozó fejtegetései természetszerűen igen tanulságosak általában az egyéb tudományágakat illető módszerre, így a jogtudományban alkalmazandó módszerre nézve is. Marx helyteleníti azt a tudományos kutatást, amely a konkrét totalitásból indul ki, amely az általánosan felfogott egészet veszi vizsgálat alá, mert, mint mondja, »ez az Egész zűrzavaros elképzelése volna és csak újabb elemzéssel jutnék egyszerűbb fogalmakhoz; az elképzelt konkréttól mind szűkebb absztrakcióval végül a legegyszerűbb meghatározásokhoz. Innen aztán visszafelé kellene megtennünk az utat«, míg végül ismét az általánoshoz jutnánk, »... ezúttal azonban nem az *Egész* zűrzavaros elképzeléséhez, hanem számtalan meghatározás és viszonylat gazdag totalitásához.«[3] Marx szerint tehát az egyes jelenségek elemeinek vizsgálatával kell a tudományos kutatást kezdeni s erre maga szolgáltatott ragyogó példát a »Tőké«-ben. »Marx »A tőké«-ben először a burzsoá (árutermelő) társadalom legegyszerűbb, legmegszokottabb, legalapvetőbb, legtömegesebb jellegű, legközönségesebb, milliárd esetben előforduló *viszonyát* elemzi: az árucserét. Az elemzés ebben a legegyszerűbb jelenségben (a burzsoá társadalomnak ebben a »sejtecskéjé«-ben) a modern társadalomnak *összes* ellentmondásait (illetve *összes* ellentmondásainak csiráit) feltárja. A további tárgyalás megmutatja nekünk az ellentmondásoknak és e társadalomnak fejlődését (növekedését *is*, mozgását *is*) egyes részeinek összességében, elejétől végig. Ilyennek kell lennie a dialektika tárgyalási (illetve tanulmányozási) módszerének általában (mert a burzsoá társadalom dialektikája Marxnál csak egy bizonyos esete a dialektikának). Kezdem a legegyszerűbbel, a legközönségesebbel, a legtömegesebb jellegűvel, stb...«[4]

A teljes konkrétumnak, mint a többféleség egységének a gondolkodásban, azaz az összefoglalás folyamatában annak eredményeképpen, nem pedig kezdeteképpen kell jelentkeznie. Ez természetesen távolról sem jelenti azt, hogy a konkrétumot általában feledjük s elmerüljünk az elvonatkoztatásokban; ez nem jelent mást, mint az egyszerű kategóriáktól való elindulás szükségességét s az egyszerűtől az összetett felé való haladásnak a gondolkodás helyes útjaként való megjelölését. Ugyanakkor a marxista kutatás a vizsgált egyszerű (és egyszerűségében konkrét) jelenségnek nemcsak belső ellentmondásaival és állandó mozgásával van tisztában, hanem a vizsgált jelenségek mindegyikének qualitatív eredetiségével, azaz valóságosságával is.[5] Az elvonatkoztatás ilyen előfeltétel mellett nem jelent az élettől és a valóságostól való eltávolodást, hanem csak a valóságos jelenségnek a gondolkodásban való feldolgozását. Másrészről Marx határozottan utal arra, hogy a gondolkodásban teremtendő szintézis során »a társadalom mindig előfeltételként kell, hogy lebegjen az elképzelés előtt...« »... Mint általában valamennyi történelmi társadalomtudománynál, a közgazdaságtani kategóriák fejlődésénél is tudnunk kell, hogy mind a valóságban, mind a gondolkodásban az alany — ezúttal a polgári társadalom — adva van, ennek folytán a kategóriák ennek az alanynak, ennek a bizonyos társadalomnak a létezési formáit, létfeltételeit, vagy csak egyes oldalait fejezik ki. Ezért a közgazdaságtan *tudományosan* sem ott kezdődik, ahol *mint olyanról* beszélnek róla.«[6] A tudományos részletkutatás kezdetekor tehát élnie kell bennünk a konkrét totalitás, az adott társadalmi összefüggés általános képének.

A módszer kérdései természetesen felvetik ismét a feladatok kérdését is és itt visszatérhetünk újból a kezdetben felsorolt feladatainkhoz; a módszer kérdése, a »hogyan« kérdése szorosan kapcsolódik a »mit« kérdéséhez. Jogi vizsgálatainkat ne történelmi összefüggésekből kiszakítva végezzük s ne merüljünk ki általánosságokban. Ha a legszélesebb fogalmat vizsgáljuk, »a jogot«, mint egészt, szemléletünk akkor se oldódjék fel a tárgyi valóságtól távolálló általánosításokban; tudjuk és tartsuk szem előtt, hogy a jog a társadalmi fejlődés meghatározott időszakának jelensége; ne feledjük a különbségeket, melyek az egyes történelmi korszakok jogai között mutatkoznak; tudjuk, hogy melyik jogot vizsgáljuk, melyik társadalmi rendszert, — melyik történelmi időszak, milyen államtípus, stb. joga vizsgálódásunk tárgya. A magyar szocialista jogászok sajátos feladata különben nem a »jog«, hanem elsősorban a magyar jog s éppen az adott jog szemlélete, illetőleg a korábbi magyar jogoknak

[1] Marx: Utószó »A tőke« második német kiadásához. Magyarul Budapest, 1948., 21. o.

[2] L. H. Lefebvre: Marxisme et sociologie, a Cahiers Internationaux de Sociologie 1948. évi IV. kötetében 52. o.

[3] Marx: Bevezetés a közgazdaságtan bírálatába, magyarul Budapest, 1946., 23. o.

[4] Lenin: A dialektika kérdéséhez, — a Marx Engels, Marxizmus c. kötetben, Moszkva, 1947, 270—271. o.

[5] L. Lefebvre, i. h.

[6] Marx: Bevezetés a közgazdaságtan bírálatába, 24. o., 29. o.

is e jog tükrében és a mai társadalmi viszonyok diktálta szemszögből való vizsgálata. Itt példát vehetünk a szovjet jogászokról, akik pontosan tudják történelmi feladataikat és legutóbb éppen amiatt gyakoroltak önmaguk felett kritikát, hogy a szovjet államról és jogról szóló munkáikban, akár általános, akár részletkérdéssel foglalkoznak is azok, még nem mutatták be a megfelelő konkrét anyagon a szükséges teljességgel azokat a változásokat, amelyek a szovjet államban és jogban történtek és történnek a szovjet állam fejlődésének második fázisába lépése óta; e változást — mondják a szovjet jogászok — még nem mérték fel teljes sokféleségében és gyakorlati és elméleti jelentőségében.[7] Vajjon a magyar szocialista jogászok elvégezték-e a nálunk esedékes jogelméleti feladatot, a bekövetkezett alapvető átalakulás jogi értékelését? Vajjon a jogelmélet kérdései felé fordulva, nem merülünk-e el mindnyájan a polgári jogbölcselet által eleve megszabott s attól akaratlanul is átvett, felületesen általánosító, elvont szemléletbe? Tudományos munkánkat, úgy tűnik, a talpára kell állítanunk és a magyar szocialista jogászoknak, mint egységnek, a realitás-adta problémákból és tapasztalatokból kiindulva kell az általánosabb jogelméleti feladatok megoldásához fogniok. A marxista módszer megszabja így egyben a tárgy megválasztását is.

A közgazdaságtanban követendő módszert illető marxi fejtegetéseknek a jogtudományra, mint szintén »történelmi társadalomtudományra« való átvitelénél arra a következtetésre kell az elmondottak szerint mindenekelőtt jutnunk, hogy a kutatást a legegyszerűbb jogi viszonylatok vizsgálatával kell kezdenünk. Marx helyeselte Hegelnek azt az eljárását, hogy jogbölcseletét »a tulajdonnal, mint a személy legegyszerűbb jogi viszonylatával kezdi.«[8] Nekünk is egyszerű, tapasztalati jogi jelenségek monografikus vizsgálatából kell kiindulnunk, méghozzá természetesen úgy, hogy e jelenségeket összefüggésükben és mozgásukban szemléljük. Az ilyen munkák során nyert megállapításokból kell megteremtenünk és újjáteremtenünk marxista jogi szemléletünket: a szintétikus képet, amely az egészre ad választ. De nekünk sem szabad felejtenünk, hogy a jogtudomány sem ott kezdődik, ahol mint olyanról beszélnek róla: előfeltételét, eleve adottságát, alapját: az adott társadalmat és annak viszonyait szemléletünk kialakításánál nemcsak nem szabad figyelmen kívül hagynunk, de annak tudományos előzményként, alapként állandóan a szemünk előtt kell lebegnie.

* * *

A második kérdés, amely a módszerrel összefüggésben jogszemléletünk kialakításánál felmerül, *viszonyunk a polgári jogtudományhoz*, annak eddigi eredményeihez. A kérdés, melyet futólag a bevezetőben már érintettünk, lényegében az, hogy jogtudományi kutatásainknál hogyan viszonyuljunk a polgári jogtudományhoz: számoljunk-e azzal is, mint munkánk egyik tárgyával, vizsgálódásunk egyik elemével, mely felé bírálatunknak irányulnia kell, vagy pedig a nem-marxista, polgári jogtudomány megállapításait mellőzve, azokat szinte figyelmen kívül hagyva, a marxista társadalomtudomány általános szabályaiból dedukáljuk, vezessük le a marxista jogtudomány tételeit?[9] Az utóbbi álláspont nyilván ellenkeznék a marxista módszerrel. Ahogyan a munkásmozgalom nem helyezkedhetik egyszerűen arra az álláspontra, hogy közönségesen tagadja a polgári társadalmi formát és velejáróit, megnyilvánulásait, hanem azokat dialektikusan tagadva, túl kíván rajtuk fejlődni, ugyanúgy a marxista tudomány is arra törekszik a polgári tudomány kritikájával, hogy a bírálattal egyidejűleg egyben meghaladja azt. A marxista tudomány harcos tudomány, amely a polgári tudománnyal folytatott vitájában erősödik és nő naggyá. A polgári tudomány és a polgári jogtudomány, amely alól nálunk egyre inkább kicsúszik a talaj, bizonyos vonatkozásokban még itt él köröttünk, könyvekben és fejekben, sőt egyetemi katedrákon is. Ez ellen küzdenünk kell, küzdenünk a tudományos kritika fegyverével; hogy pedig ezt megtehessük s hogy küzdelmünk ne maradjon a felületen, meg is kell e polgári jogtudományt és egyes irányait ismernünk. »Wer den Feind will verstehen, muss in Feindes Lande gehen: aki ismerni akarja az ellenséget, annak az ellenség országába kell mennie« — olvasható Leninnél.[10] Természetes, hogy itt nagyfokú óvatosságra van szükség, különösen éppen a jogelméletnél, a jogbölcseletnél. Lenin írja, hogy »a politikai gazdaságtan *egyetlenegy* professzorának sem szabad elhinnünk *egyetlenegy* szót sem, mihelyt a politikai gazdaságtan általános elméletéről van szó, bármilyen értékes munkákat képes is adni a tényekkel foglalkozó speciális kutatás terén« s ugyanígy vagyunk azokkal a professzorokkal is, »akik a legértékesebb műveket képesek ugyan adni a kémia, a fizika története speciális területén, de *egyetlenegynek* sem szabad közülük elhinnünk *egyetlen szót sem*, amikor filozófiáról van szó ... Mert a politikai gazdaságtan a modern társadalomban éppen olyan párttudomány, mint az *ismeretelmélet*. A gazdaságtan professzorai nagyjában és egészében csak a tőkésosztály tudós segédei, a filozófia-professzorok pedig a teológusok tudós segédei.«[11] Elmondhatjuk, hogy éppen így párttudomány a jogelmélet is és nem kisebb óvatosságra van szükség a polgári jogelmélet

[7] L. M. A. Arzsanov: Ob ocserednich zadacsach v oblaszti teorii goszudarsztva i prava — a Szovjetszkoje goszudarsztvo i pravo 1948. évi 8. számában.

[8] Marx: Bevezetés a közgazdaságtan bírálatába, 24. o.

[9] Lényegében ez az egyik alapvető kérdés, amely a Szebenyi Endre és Feri Sándor között a Jogtudományi Közlöny hasábjain folytatott vitával kapcsolatban felvethető. (L. a Jogtudományi Közlöny 1948. évi 13. és 19—20. számait.)

[10] V. I. Lenin: Materializmus és empiriokriticizmus, magyarul Budapest 1948., 324. o.

[11] Lenin: Materializmus és empiriokriticizmus, 350—351. o.

művelőit illetően, mint a politikai gazdaságtan polgári professzoraival szemben. Használható, tanulságos anyagot legfeljebb a részletkutató polgári jogászok adhatnak tehát számunkra; az egyszerűnek, az alapjelenségeknek megértéséhez esetleg nyujtanak segítséget, monográfiáik megvilágíthatják a tények egyikét-másikát: összefoglalásuk, az egészről adott képük azonban nyilván hamis, elfogult és torz. Ez azonban nem ment fel bennünket a feladat alól, hogy konstrukcióikat bíráljuk, sőt egyenesen kötelességünkké teszi ezt. Ám ha az egyszerűnek, az alapkategóriáknak vizsgálatánál fordulhatunk is a polgári jogtudomány felé s ha itt kaphatunk esetleg tanulságos segítséget is tőle, — nyilvánvaló, hogy az általuk adott tudományos összképet viszont éppen az egyszerű kategóriák helyes elemzése útján lehet a legeredményesebben és legalapvetőbben megdönteni. Kutatásunknak tehát elsősorban erre kell irányulnia. Hogy pedig e tudományos, a tudomány világában folyó kutatómunkánál a marxizmus által kielemzett társadalmi egységes összkép, melyet a magyar marxista jogászoknak ismerniök kell, szemünk előtt lebeg és jogi részletkutatásainknál előfeltételként, irányelvként és alapként szerepel, az nyilvánvaló.

* * *

A marxista jogszemléletnél a nehézség mindenekelőtt éppen az összkép tekintetében merül fel, azzal kapcsolatban, hogy *hol jelöljük ki a jog helyét a jelenségek sorában?* Bizonyára könnyen megtörténhetnék a kijelölés, ha vizsgálódásunk az egyszerűtől, az alapvető egységek valamelyikéből indulna ki s így jutnánk el az általánoshoz, — ha nem a konkrét totalitás nehezen megfogható fogalmával kezdenők szemlélődésünket; így azonban, az egészt vizsgálva, vitathatóvá válik a kérdés, hogy a jog hogyan és hol helyezhető el abban a képben, abban a rendszerben, melyet a marxizmus a világról, a jelenségekről ad. Más szóval és közelebbről: vajjon a jogot hová tegyük, a lét vagy a tudat világába-e, az anyag vagy a gondolkodás síkján keressük-e?[12] Az erre vonatkozó vita a szovjet jogászoknál már a huszas években lezajlott és jellemző, hogy a kérdés ott is a szocialista jogtudomány építésének kezdetén jelent meg; érthető-hát, hogy a szocialista jogtudomány magyar megalapozásánál a probléma ismét felmerült s egyáltalán nem állítható, hogy a könnyen megválaszolható kérdések közé tartozik. A szovjet jogtudomány példáján jól láthatjuk nemcsak a kérdés megválaszolásának módját, hanem ilyen formában való feltevésének helytelenségét és bizonyos fokú irrealitását, mechanikus voltát is. A Szovjetunió jogászai a jogot illető kérdések feltevésének ezt az általánosított módját, mint a filozófiai kérdéseknek a jogra való átvitelét és mint a polgári jogtudomány metafizikai szemléletének következményét meghaladták s a joghoz — a helyes marxista szemlélethez képest — nem ebből az irányból, nem erről az oldalról nyúlnak. Minthogy azonban a magyar jogászok körében a probléma most felmerült, nem térhetünk ki előle.

A kérdés valójában és természetesen nem a jogtudomány és a jogszemlélet problémája, hanem a filozófiáé és a szociológiáé; a gazdasági alap és a felépítmény, a gazdasági szerkezet és az ideológia viszonyának ügye. Az világos, hogy a gazdasági szerkezetet a termelő viszonyok összessége alkotja és ez az »a reális alap, melyen a jogi és politikai felépítmény emelkedik és amelynek a társadalmi tudat meghatározott formái felelnek meg«.[13] A dialektikus ellentét tehát a gazdasági szerkezet és az ideológiák között feszül. A kettőt azonban nem szabad merev logikai ellentétként szembeállítanunk, hanem közöttük szoros összefüggést, dialektikus kapcsolatot (és egyben ellentétet) kell látnunk. Gondoljunk csak az államra, amely »az első ideológiai hatalom az ember felett«.[14] Ez a hatalom »nemcsak felfegyverzett emberekből áll, hanem dologi függvényekből is, börtönökből és mindenféle erőszakszervekből...«.[15] Nehéz lenne tagadni, hogy e »dologi függvények« az államnak alkotórészei, az állam lényeges elemei. De a jog marxista definiciójának is lényeges része a kényszerítés realitása;[16] a jogi kényszer pedig a dologi függvényeket csakúgy megkívánja, mint az állam. Már pedig a jog biztosítékai: *az maga is jog;* a biztosítékok szintén a jog fogalmához tartoznak. De ugyanígy kétségtelen az is, hogy a jog emberi magatartást szabályoz, emberi cselekvést, amely cselekvés változást idézhet elő az anyagi világban; e változás is »a jog«, mert a jog fogalmához a lehető eredmény, érvényesülésének terméke is hozzátartozik. Igen érdekes ezzel kapcsolatban Lassallenak az alkotmányról tartott előadása, melyben rámutatott arra, hogy az alkotmányt »az országban létező *valóságos* hatalmi viszonyok alkotják ... Ezeket a *valóságos* hatalmi viszonyokat papírra vetik, *írásbeli kifejezést* adnak nekik s miután *leirattak,* már nemcsak *valóságos* hatalmi viszonyok, hanem jog lett belőlük, *jogi* rendszer ... Igy járnak el a *valóságos* hatalmi viszonyoknak e leirásánál, ami által ezekből egyben jogviszonyok is lesznek.«[17] Ha a jognál (és az államnál) figyelmen kívül hagynók azt az elemet, hogy *valóságos* viszonyokat fejez ki és jelent, feltétlenül a polgári pszichológista jogelmélethez és végül a legteljesebb idealista szemlélethez jutnánk, olyan messzire, ameddig még

[12] Ez a kérdés áll a Szebenyi Endre és Feri Sándor között a Jogtudományi Közlöny hasábjain folytatott, már említett vita középpontjában.

[13] Marx: Adalékok a politikai közgazdaságtan bírálatához. Előszó. (Magyarul lásd egyebek között Marx- Engels: A történelmi materializmusról c. kötetben, Budapest 1946., 3. o.)

[14] Engels: L. Feuerbach és a klasszikus német filozófia alkonya, magyarul Budapest 1945., 67—68. o.

[15] Engels: A család, az állam és a magántulajdon keletkezése, magyarul Budapest 1946., 187. o.

[16] L. az Osznovi szovjetszkogo goszudarsztva i prava c. munkában, Moszkva 1947., 13. o., továbbá M. Sz. Sztrogovics: Principi szisztemi szovjetszkogo szocialisztics eszkogo prava, az Izvesztija Akademii nauk SSSR. 1946. 2. számában.

[17] F. Lassalle: Az alkotmányról, 1862.

a kelseni normativ iskola sem jut el. »Vannak egyesek, — írja Kelsen — akik még ma is a cári Oroszország állami rendjét tekintik érvényesnek s azt mondják, hogy mindaz, ami a forradalom óta történt, jogellenes, minthogy a régi rend nem legitim úton változott meg. Ez azonban téves felfogás... bizonyos, hogy nem volna értelme annak, ha olyan állami rendet is érvényesnek tekintenénk, amelyhez az emberek tényleges magatartása semmiféleképpen sem alkalmazkodik«.[18] Ennek valóban semmi értelme nem lenne, de ha egyesek értelmet is találnának benne, az ilyen állami vagy jogi rend a gyakorlatban, a valóságban akkor sem léteznék, állami vagy jogi *rendszerről* nem lehetne szó. A jog tehát nem áll és nem állhat szemben »a társadalmi valósággal, léttel«, ami azonban még távolról sem tagadása annak a tételnek, hogy a jog »a tudat közreműködésével jön létre«.[19]

A nehézséget, amelyben a probléma megoldása áll, jelentős részben az idézi elő, hogy az állam és *a jog fogalmát* többfajta értelemben is használják. Schlesinger szerint a marxista jogelméletnek azért nem sikerült egyértelmű feleletet adnia a jog fogalmára nézve, mert nem sikerült különbséget vonni »a minden gazdasági viszony által felveendő valóságos jogi formák és (az akár törvénykönyvekbe, akár csak kézikönyvekbe foglalt) általános jogelméletek között, mely utóbbiak, mint bármely más ideológia, vagy megfeleltek, vagy nem feleltek meg annak a valóságnak, melynek befolyásolására törekedtek«.[20] Valójában azonban e megkülönböztetésben látszó ellentmondást, amely a kérdésnek egyébként szinte a magva, sikerült és éppen a marxista szemlélettel sikerült áthidalni. Az »állam« és a »jog« fogalmát használjuk először is az állam- és jogelméletre, az állam- és jogfilozófiára, illetőleg ezek megállapításaira, már pedig a filozófia az államnál és a jognál magasabbrendű, tehát »a gazdasági alapról még jobban eltávolódó ideológia«[21]. A jogtudomány Engels felosztása szerint a tudományoknak történelmi csoportjához tartozik, azokhoz a tudományokhoz, »amelyek az emberek életfeltételeit, a társadalmi viszonyokat, *a jogi és államformákat, filozófiai, vallási, művészeti s egyéb eszmei nelépítményükkel* — történelmi egymásutánjukba és jelenlegi állapotukban veszik vizsgálat alá«.[22] Ebből kitűnik, hogy Engels különbséget tesz az elméletek és maga *az adott állam- és jogrendszer* között; nyilván azért, mert az elmélet, a jogtudomány, a jogi felfogás, a jogról alkotott nézetek par excellence olyan ideológikus jelenségek, amelyeket a gondolkodó hamis tudattal visz végbe[23] és amelyeknek kialakulása során »a közjog teoretikusainál és a magánjogászoknál még inkább (u. i. még inkább, mint magának az államhatalomnak és a jogi rendszereknek kialakulásánál) veszendőbe megy az összefüggés a gazdasági tényekkel«.[24] Az állam, amely, mint idéztük, az első ideológiai hatalom, »mihelyt önálló hatalommá vált a társadalommal szemben, csakhamar új ideológiát teremt«, vagyis maga is sajátos ideológikus jelenséget teremtő erővé válik.[25] Az állam- és jogrendszer, valamint az állam- és jogelmélet közötti különbséget tehát nem szabad figyelmen kívül hagynunk. Leválasztva a vitátlanul és csakis tudati jelenségeket, a jogelméletet, a jogi felfogást, a jogtudományt és jogfilozófiát arról, amit általában jognak szoktak tartani, még mindig nem tisztáztuk a »jog« köznapi fogalmának tartalmát. E fogalom alatt értjük általában »a gazdasági viszonyoknak jogi elvek formájában való tükröződését,«[26] tehát a gazdasági viszonyoknak megfelelő jogi elveket is. Ezek a jogi elvek a jogrendszernek kövei, pillérei, ugyanúgy, mint ahogyan a politikai gazdaságtannak alapvető kategóriái az áru, az érték, a csereérték, stb. »Társadalmilag érvényes, tehát objektív gondolati formái ezek — mondja Marx az utóbbiakról — *ennek a tör-*

[18] H. Kelsen: Az államelmélet alapvonalai, magyarul Szeged 1927., 12—13. o.

[19] L. Szebenyi Endrének és Feri Sándornak már említett vitacikkeit.

[20] R. Schlesinger: Soviet legal theory, London, 1946. 19. o., 3. jegyzet.

[21] Engels: Feuerbach, 69. o.

[22] Engels: Anti-Dühring, magyarul Budapest 1948., 85. o. (A kiemelés tőlünk ered.)

[23] L. Engels 1893. július 14-én kelt levelét Franz Mehringhez. (Magyarul A történelmi materializmusról című kötetben, 61. o.)

[24] Engels: Feuerbach, 68. o.

[25] Engels: i. h.

[26] Engels 1890. október 27-én kelt levele Conrad Schmidthez, magyarul A történelmi materializmusról című kötetben, 57. o.

Megjelent a

A JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

kiadásában az

1949. évi ÜGYVÉDI ZSEBNAPLÓ

HÓFEHÉR PAPIRON — MŰBŐR KÖTÉSBEN ÁRA: 18.—Ft.

A 18.— forintos ár a 41—41 postatakarékpénztári csekkszámlánkra fizetendő be.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY KIADÓHIVATALA

BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-UTCA 12 POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZÁMLA SZÁMA: 41—41

ténelmileg meghatározott társadalmi termelői módnak, az árutermelésnek termelő viszonyai számára«[27]. Ugyanilyen objektív, társadalmilag érvényes gondolkodási alakok a jognak különböző jogrendszereken belül megteremtett kategóriái, alapintézményei is, amelyek ugyanakkor, amikor az emberek tudatában jelentkeznek, nem nélkülözik a valóságosságot, az objektív érvényességet. Ezeket a jogi kategóriákat mi jogi fejtegetéseinkben — helytelenül, mechanisztikusan — kiemeljük a jogrendszerből, mint valóságos egészből és részleteiben, elvont eszmeiségében próbáljuk szemlélni, holott a jognak ezek a fogalmi részei nem vizsgálhatók az összefüggéseikből való kiszakítás útján és reális függőségük figyelembevétele nékül. A jogrendszer pedig, mint egész, nyilván szintén realitás, objektív valóság *is*, amely érvényesül, hat, működik, — anélkül természetesen, hogy ez a valóságosság a jogrendszert ideológiai jellegétől megfosztaná.

A jogot illető vizsgálódásainknál bizonyára mindnyájan áldozatul esünk a polgári jogtudománynak és a polgári (jogászi és nem-jogászi) gondolkodásnak, mert a dialektikus szemléletről, a marxi szemlélet lényegéről feledkezünk meg, amikor a jelenségeket — s köztük az ideológiai jelenségeket is — nem a maguk folyamatában, mozgásában, egyéb jelenségekkel, így anyagi jelenségekkel való összefüggésükben és egybekapcsolódásukban szemléljük, hanem be akarjuk azokat szorítani a polgári gondolkodás által teremtett merev keretekbe. A jogról elmélkedve, akarva-akaratlanul eszünkben van a polgári jogtudósoknak a »valóság-érték, valóság-eszme« tekintetében teremtett áthidalhatatlan szembeállítása. Megfeledkezünk arról, hogy az ideológia folyamat[28], amely természetszerűen nem független a gazdasági feltételektől, sőt éppen azok által indított ; de megfeledkezünk arról is, hogy ez a gondolatfolyamat, amely a gazdasági alapra épül, visszahat erre az alapra, még pedig alakítóan hat vissza.[29] Ennek a visszahatásnak során a jog társadalmi viszonylatokat teremt, alakít ki, s mint ilyen, a valóságban maga is *társadalmi* — sajátosan meghatározott társadalmi — *viszonylattá*, termelő viszonyok kifejezőjévé válik.[30] A dialektikus összefüggések felismerésének hiánya s a polgári kategóriák önkéntelen átvétele helytelen útra visz bennünket, amelyen haladva spekulativekké, metafizikusokká válhatunk magunk is, mert elszakadunk a gyakorlati élettől. Feltesszük mereven a lét és a tudat kérdését, a gondolkodás és a jogi gondolkodás valóságosságáról folytatunk elvont vitákat és nem vesszük figyelembe, hogy »az a kérdés, hogy az emberi gondolkodás tárgyi igazság-e, nem az elmélet kérdése, hanem gyakorlati kérdés. Az embernek a gyakorlatban kell bebizonyítania gondolkodása igaz voltát, vagyis gondolkodása valóságát és hatalmát, azt, hogy gondolkodása erről a világról való. Az oly gondolkodás valóságáról, vagy nemvalóságáról folytatott vita, amely elszigetelődik a gyakorlattól — tisztára szkolasztikus kérdés«[31]. Megfeledkezünk arról a marxi megállapításról is, hogy »az elmélet, mihelyt a tömegekbe behatol, anyagi erővé válik«,[32] hogy tehát egyrészről az elmélet, eszme, gondolkodás, jogi kategóriák és általában a jog, másrészről a társadalom anyagi életfeltételei egymást átható, egybekapcsolódó egységet jelentenek, anélkül, hogy ez a jognak ideológiai jellegén, tehát keletkezésének, függőségének, hatásának és elmulásának szekundér jellegén bármit is változtatna. De ugyanígy gyakran megfeledkezünk arról is, hogy az ideológikus jelenségek keletkezésének másodlagos jellegére vonatkozó ez a megállapítás nem jelentheti ezek *jelentőségének* és *szerepének* leértékelését.[33] Nálunk mindezek szerint nyilván a kérdés feltevése helytelen, mert a valóságban nem arról van szó, amiről mi beszélünk, — nem elvont, csak a gondolkodásban élő jogról, tehát »a jogról«, mint fogalomról, hanem *érvényes, ható, működő jogról*, mely ideológiai folyamat útján jön létre s válik a gyakorlatban valósággá. Bizonyára ott vétettük el a dolgot, hogy gondolkodásunkban nem a legegyszerűbből, az alapvetőből indultunk ki, hanem a kevésbbé megfogható általánosból. Lenin azt mondotta, hogy »az állam kérdése a legbonyolultabb, a legnehezebb és a burzsoá tudósok, írók és filozófusok által szinte leginkább összekuszált kérdések egyike.«[34] Alig valamivel kevésbbé összekuszált ennél a jog kérdése s természetes, hogy a polgári tudomány és szemlélet meghaladni akarásánál mindnyájan belebonyolódunk ebbe és gyakran fennakadunk a hálón, melyet a valóság és a tudomány közé a polgári jogtudósok fontak.

* * *

Feltehetően szintén helytelen kiindulási pontunk következménye, hogy a dialektikus materializmus tételeit nem a dolgokban magukban, nem a tárgyban, adott esetben : a jogban, vagy annak meghatározott részében fedezzük fel, hanem kívülről, sőt felülről próbáljuk belevinni a dolgokba; rávetítjük, nem pedig kiemeljük azokat a vizsgált jelenségekből. Ilyen módon a dialektikus materializmust minduntalan felfedezni, bizonyítani és igazolni akarjuk s igazolására nem tárgyi elemzést végzünk, hanem példákat, illusztrációkat keresünk. E hibánkra példát szolgáltat az, ahogyan *a jogot és dialektikát* írásainkban vagy előadásainkban viszonyítani, közelíteni szoktuk egymáshoz, ahelyett, hogy a dialektikát — annak külön hangoztatása nélkül — jogszemléletünk teljességében magunkévá tenni képesek lennénk.

[27] A tőke, 87. o.

[28] Engels idézett levele Franz Mehringhez, i. h. 61. o.

[29] L. Engelsnek Conrad Schmidthez intézett, már idézett levelét.

[30] L. Marx : Adalékok a politikai közgazdaságtan bírálatához. Előszó.

[31] Marx : Tézisek Feuerbachról, magyarul Engels : Feuerbach stb. művének függelékében, 78. o.

[32] Marx : Hegel jogbölcseletének bírálatához, magyarul a Marx és Engels válogatott tanulmányai című sorozat I. kötetében, 311. o.

[33] L. Sztálin : A leninizmus kérdései, 11. kiad., magyarul Moszkva 1945., 572. o.

[34] Lenin : Az államról. A Marx, Engels, Marxizmus című kötetben, 397. o.

A jogról és a dialektikáról szólva nem lehet a kettőt egyszerűen egymáshoz viszonyítani, mert a jognak dialektikus voltát, mozgását, fejlődését, lényegét a *jogból magából* kell kifejteni. Helytelen a mód, amellyel egyesek a jogban mindenáron és erőszakoltan ellentétpárokat igyekszenek felfedezni s ennek során hol a polgári jogtudomány által adott rendszerezésnek, felosztásnak két önkényesen kiválasztott ágát állítják az ellentmondás illusztrálására ellentétként szembe (közjog — magánjog, dologi jog — kötelmi jog, stb.), hol pedig egyazon tőről fakadó, ugyanazon erő által mozgatott s egymástól természetesen nem független jelenségeket vonnak mesterségesen dialektikus egységbe és állítanak ellentmondókként dialektikus ellentétbe (jog és erkölcs, jog és erőszak, stb.). Természetes, hogy a jogban a formai szembenállás kézzelfoghatóan is megnyilvánul (alperes-felperes, ügyész-védő, stb.), ám a szó nyelvtani értelmében vett dialektikát, az egyszerű vitát, a kontradiktóriusságot, a drámát, melyet a per és a jog találkozása teremt,[35] nem szabad azzal a dialektikával összetéveszteni, amelyre a marxizmus hivatkozik. Felperes és alperes nem tézis és antitézis és az ítélet nem szintézis, a vád nem tézis, a védelem nem antitézis s az ítélet, amely igen különböző és a bizonyítás sikerességétől, vagy sikertelenségétől függ, szintén nem szintézis. Ilyen játékok a dialektikával vulgarizálják a dialektikát, annak valódi tartalmához azonban természetesen semmi közük sincsen.

A dialektikának a jogban való keresésénél (már egymagában ez a magatartás is helytelen) rendszerint csak a dialektikának azt az alapvető, de nem egyetlen tételét veszik figyelembe, hogy »... a világon nincsenek elszigetelt jelenségek, ... az összes jelenségek kapcsolatosak egymással és feltételezik egymást«,[36] ami kétségtelenül a dialektikus szemlélet alfája, de — mint arra Sztálin maga is rámutat — nem egyetlen tétele. Többnyire ugyanis megfeledkeznek arról, hogy az egyesek által szinte csak példaként felhozott ellentétpárok csak akkor valóban dialektikusak, ha azoknak mozgása valóban dialektikus: ha bennük ellentmondást, az egységes kettéhasadását és az ellentétek azonosságát lehet felfedezni,[37] — ha olyan ellentétpárokról van szó, amelyek áthatják egymást s egymásban meglétükben és egymásból fejlődésükben a mennyiség minőségbe csap át, — ha tehát azokat illetően dialektikus fejlődésről, a tagadás tagadásáról lehet szó.[38] Vajjon a szokványosan használt, állítólagos ellentétpárok, amelyek némelyikének mesterkéltségére még a normativ iskola is kénytelen volt rámutatni,[39] jeleznek-e egységükben, egymáshoz való viszonyukban és egymásból való fejlődésükben olyan »folyamatokat, melyek természetüknél fogva antagonisztikusak, ellentmondást tartalmaznak ...«, jelentik-e »egy végletnek saját ellentétébe való átcsapását, végül pedig az egésznek magjaképpen a tagadás tagadását ?«[40] Nézetünk szerint nem ilyen ellentmondásról van szó például a jog és az erkölcs szembeállításánál és egységénél, amelyet gyakran hoznak fel a dialektikus szemlélet illusztrálásaként.[41] Vajjon a jog és az erkölcs egysége és ellentéte olyan ellentmondást jelent-e, amely a jogfejlődésre vagy az erkölcs fejlődésére döntően hat s kölcsönhatásukból valamelyikük mozgásának, fejlődésének iránya végső fokon következik ? Kétségtelen, hogy a jog és az erkölcs egyaránt ideológikus jelenségek s mint ilyeneknek, a gazdasági alap, a termelőviszonyok szabják meg az irányát. Az is tagadhatatlan, hogy nem függetlenek egymástól, mert az erkölcs elvei bizonyos esetekben és mértékben átszövődnek a jogba. De melyik erkölcsé ? A kapitalista társadalomnak egyetlen érvényes, uralkodó joga van, a tőkés osztály joga, ezzel szemben többféle erkölcse: annyi, ahány osztálya. Engels szerint a modern (kapitalista) társadalomban háromféle erkölcs él, a feudális erkölcs, mint egy korábbi hívő korszak öröksége, továbbá a burzsoázia és a proletariátus erkölcse.[42] A jog a kapitalista társadalomban többé-kevésbbé egységes, mert mögötte egyetlen osztály kényszerítő ereje, hatalmi apparátusa áll és nyer benne érvényesülést, az erkölcs azonban ugyane társadalomban többféle — s e többféleségen belül az erkölcsök között bizonyos egységet és ellentétet nyilván fel lehet fedezni. Ám a kapitalista jog és — melyik erkölcs között keressük az ellentmondást ? Egyébként is közismert a marxista jogszemléletnek az az álláspontja, amely szerint az erkölcs a jogalakító tényezők sorában a döntő tényezők közé nem emelhető, mert az erkölcsnek a jog alakítására gyakorolt hatása nemcsak hogy nem döntő, hanem helyenkint egyáltalán nem is érvényesül. Az pedig, hogy az uralkodó osztály a maga jogát a kapitalista társadalomban helyenkint erkölccsé kívánja emelni, az erkölcsnek, nem pedig a jogszemléletnek a kérdése. Egyes jelenségeknek ilyen módon való előtérbe állítása és a dialektikus összefüggéseknek ilyenképpen való felvázolása végül is majd könnyen odavezethet, hogy a fejlődést, jelen esetben a jogfejlődést indító és mozgató ellentmondást a valójában bizonyos fokig tényleg összefüggő jelenségek különbségeinek és kapcsolatainak aprópénzére váltjuk fel és a döntő ellentmondást feledjük vagy háttérbe állítjuk.

Hogy a jog fejlődésére, mozgására döntően ható ellentmondást hol kell keresnünk, arra ragyogó példát adott Engels, — aki pedig saját bevallása szerint a jogtudomány terén csak egy dilletáns igényeivel mozgott,[43] abban a híres és

[35] L. Horváth Barna: A géniusz pere, Kolozsvár, 1942., 5. o.
[36] Sztálin, i. m. 565. o.
[37] L. Lenin: A dialektika kérdéséhez, i. m. 269. o
[38] L. Engels: A természet dialektikája, magyarul Budapest 1948., 26. o.
[39] L. Fr. Weyr: Úvod do studia právnického, Brno 1946., 79. o.
[40] Engels: Anti-Dühring, 134. o.
[41] L. például Vadas György: A dialektikus jogszemlélet egyes kérdései című tanulmányát a Társadalmi Szemle 1948. évi október—novemberi számában, 698. o., 704. o.
[42] Engels: Anti-Dühring, 89. o.
[43] Engels: Anti-Dühring, 7. o.

már említett, a marxista jogszemlélet számára alapvető jelentőségű levelében, amelyet 1890 október 27-én Conrad Schmidthez intézett. Engels utal arra, hogy a polgári jognak «önmagában is összefüggő kifejezésnek kell lennie, amely benső ellentmondásokkal nem csapja önmagát arcul.« Ez a polgári (magán-) jog — éppen e benső logikájánál fogva — már úgyszólván megteremtődésekor is ellentmond a gazdasági viszonyoknak ; a jogfejlődés során azután »először azokat az ellentmondásokat igyekeznek kiküszöbölni, amelyek akkor adódnak, ha a gazdasági viszonyokat közvetlenül jogi nyelvre fordítják le s ezen az úton harmónikus jogi rendszert igyekeznek létrehozni, azután pedig a gazdasági továbbfejlődés hatása és kényszerítő ereje mindíg újra meg újra áttöri ezt a rendszert és új ellentmondásokba keveri azt.«[44] Igen jól vizsgálható e tétel a felszabadulás utáni magán-és gazdasági jogunk fejlődésénél ; e jogokban az adott gazdasági viszonyok alapján közvetlenül a felszabadulás után megteremtődött jogszabályok tényleg úgyszólván már megalkotásukkor ellentmondásba kerültek gazdasági viszonyainkkal, melyeknél a fejlődés roppant meggyorsult. Ma az ellentmondás különösképen gazdasági rendszerünk és magánjogunk között feszül, amely utóbbinak alapintézményei s bizonyos fokig egész rendszere meghaladottnak tekinthető és a fejlődést inkább akadályozza, semmint elősegíti. Ez persze csak egyike azoknak az ellentmondásoknak, amelyek egyrészről gazdasági és társadalmi rendünk, másrészről pedig jogrendszerünk s annak egyes részei között fennállanak ; ezeket az ellentmondásokat azonban nem a dialektika illusztrálására kell kimutatnunk, hanem avégből, hogy rámutassunk a jogrendszerünk körében esedékes feladatainkra, melyeknek elvégzése legalább időlegesen és viszonylagosan összhangot teremtene gazdasági és jogi rendszerünk között — s amely feladatok elvégzése vagy elvégzésének előkészítése a magyar szocialista jogászok kötelessége és hivatása.

* * *

Az elmondottak jelentős részükben nem egyebek a magyar szocialista jogászokat foglalkoztató elméleti kérdésekhez fűzött reflexióknál és ennélfogva szerzőjük természetszerűen végeredményben ugyanabba a hibába esett, mint amit látszólag csak másoknál kifogásolt. Ám e kifogások nemcsak bírálatot jelentenek, hanem egyben önbírálatot is, magunk és mindnyájunk felett, akik elmerültünk a szó rossz értelmében vett, tehát gyakorlati eredményre eleve nem vagy csak alíg számítható elméleti kérdésekben, avagy olyan kérdésekben, melyeknek magyar időszerűsége vitatható. Részben e mindnyájunknál kifogásolható elvont szemlélet az oka, hogy még ma is csak *a marxista jogszemlélet előkérdéseinél tartunk* s úgy tűnik, csak készülünk a feladatra, melyet várnak tőlünk s amelynek végzésével egyébként is késedelemben vagyunk. Az új magyar jogrendszer kereteinek és egyes intézményeinek megteremtése elódázhatatlan szükségesség ; ennek a szó új értelmében elméleti, tehát egyben gyakorlati célokat is szolgáló előkészítése a magyar szocialista jogászokra hárul. Megint csak a szovjet jogászokra kell hivatkoznunk, akik e feladatukat — az alapvetést — már régen elvégezték s ma éppen az újrafogalmazás, a szovjet társadalom vívmányai és a forradalmat nem sokkal később követő törvénykönyvek közötti ellentmondás megszüntetésének, tehát új törvénykönyvek szerkesztésének munkájával vannak elfoglalva s akik ma már — érthetően — a jogelmélet viszonylag távolabbi problémáit is vizsgálhatják, úgy, hogy a jogászok egyik jelenlegi főfeladatául a Szovjetunióban a jogi formalizmus elleni küzdelmet jelölhették meg.[45] Bár ez a küzdelem nálunk is fölöttébb kívánatos lenne, a mi legsürgősebb elméleti feladataink még jóval kevésbbé általánosak és közelebb állanak a törvényszerkesztés munkájához, — tanulmányainknak elsősorban és nagyrészt annak elméleti előkészítésére kell irányulniok. Kívánatos lenne, ha következetesen, tervszerűen és rendszeresen nekifognánk ennek s mielőbb felszámolnók elméleti mellékútainkat.

Remélhetőleg a magyar szocialista jogászok fejlődésének a felszabadulás utáni első szakasza lezárult s a második szakaszt a gyakorlat számára hasznosítható elméleti szemlélődés és az ezen alapuló cselekvés fogja jellemezni. E követelmény folytán a jelen tanulmány elején a magyar jogászok számára felvázolt feladatok nem szorulnak kiegészítésre, hanem ez által éppen tartalommal telítődnek meg : mind a részletkutatásoknak, mind a történelmi materializmus általános tételei megismerésének, mind pedig a teljes marxista jogszemléletnek a ma megkívánt gyakorlati feladatok elvégzésének irányába kell állítódniok. Igy válhatik szocialista jogszemléletünkből szocialista gyakorlat és így válhatnak a magyar szocialista jogászokból a szocializmus építői.

Dr. Szabó Imre

[44] L. a történelmi materializmusról, 56. o.

[45] L. Arzsanov már idézett cikkét.

Karácsonyra
legszebb ajándék a könyv!
Bárhol megjelent illetve hirdetett szépirodalmi, ifjúsági és képeskönyv, valamint szótárak, nyelvkönyvek
részletre is beszerezhetők:
Feldmann-féle könyvkereskedés
»Ügyvédek boltja«
Budapest, V., Alkotmány-utca 12. szám.
Telefon : 120-034.

A névviseléshez és tartáshoz való jog elenyészésének kérdéseiről

Az ideiglenes nemzeti kormánynak a házassági jogról szóló 1894: XXXI. törvénycikk, valamint az ezzel kapcsolatos eljárási rendelkezések kiegészítése és módosítása tárgyában 6.800/1945. M. E. szám alatt kiadott rendelete 1945. évi augusztus hó 22. napján lépett életbe. Visszatekintve az elmúlt három évre, megállapítható, hogy bíróságainknak sikerült a Rendeletet — céljának megfelelően zökkenésmentesen — a gyakorlatban érvényre juttatni. Ezzel lehetővé vált számtalan, már régen megszűnt, de a H. alapján megoldhatatlan házassági viszony rendezése és a korábbi helyzetből eredő erkölcstelen kapcsolatok törvényesítése.

A rendelet alkalmazását illetően bíróságaink álláspontja a kötelékre vonatkozóan kezdettől fogva — mondhatni — egységes volt. Bizonytalanság és zavar inkább csak a névviseléssel és végleges nőtartással — főleg pedig a Kúria 411. számú elvi határozatával kapcsolatban mutatkozott.

Az első kérdés itt az : a H. T. alkalmazásában mi az értelme a jogfenntartás megengedésének? Tévedés volna azt hinni, hogy a bírói gyakorlat ezzel kedvezményt akart adni a nőnek. Nem más az, mint a végleges nőtartás kérdésében a *jogvitának alap és mennyiség szerinti elkülönítése.*

A H. T. életbeléptetése óta állandóan érvényesült a bírói gyakorlatban az a felfogás, amely szerint a névviselés és végleges nőtartás kérdése a kötelékkel elválaszthatatlanul összefügg. A H. T. rendszerében ez a felfogás szükségszerű folyománya az abban következetesen keresztülvitt vétkességi elvnek, amely szerint egyfelől ezeknek a jogoknak, másfelől az ezekből eredő kötelezettségeknek alapja a nő vétkessége, illetve a férj vétkessége. Ugyanez a felfogás utóbb tételes törvényben is kifejezésre jutott, nevezetesen a Pp. egy eldugott szakaszában a 695. §-ban, amely szövegezésénél fogva is olyan, hogy még a gyakorlott törvényolvasó figyelmét is könnyen elkerülheti. Ennek a törvényszakasznak helyes értelme szerint a névviselés és végleges nőtartás kérdését a csak átmeneti megoldást jelentő elválasztóítéletben el lehet intézni, a végleges rendezést jelentő felbontó ítéletben ellenben el *kell* intézni. A törvény szavai szerint »kereset vagy viszontkereset nélkül is,« vagyis bontás esetén a bíróságnak ezekben a kérdésekben *hivatalból* kell rendet teremteni. A Pp. 695. §-án ütött rést a bírói gyakorlat a jogfenntartás megengedésével, de nem azért, mintha ezzel a feleségnek valamely előjogot kívánt volna biztosítani, hanem elsősorban közérdekből, másodsorban pedig a felek jólfelfogott magánérdekéből. A bontóper kimenetele ugyanis mindig bizonytalan, viszont a végleges nőtartást illetően az összegszerűség kérdése részletes tárgyalást, rendszerint körülményes és gyakran igen költséges bizonyítást tesz szükségessé, amely mind hiábavalóvá válik akkor, ha a bíróság a bontásra irányuló keresetet elutasítja vagy a felsőbíróság a bontóítéletet megváltoztatja. A jogfenntartás megengedése tehát országos viszonylatban tetemes munka-, idő- és költségmegtakarítást jelent, ami közérdek és magánérdek is egyaránt.

Ez a régi bírói gyakorlat jelentkezik tételesen a Kúria 411. számú elvi határozatában, amelyben tulajdonképpen nem is a jogfenntartás az elvi, hanem az elmulasztásához fűzött joghátrány. Vagyis az összegszerűség kérdése kivételesen is csak akkor lehet külön per tárgya, ha ezt a nő a bontóperben bejelentette és a jogerős bontóítélet ilyen értelemben rendelkezett.

Megjegyzem, hogy a Rendelet alapján folyó perekben más a jogfenntartás jelentősége. Itt ezzel, a tartáshoz való jog alapjának kérdését is kikapcsoljuk a bontóperből, észszerű tehát az volna, ha megengednők azt a névviseléshez való jog tekintetében is, mert ezekben az esetekben mindkét jog alapját a méltányosság szempontjából jelentős tények adják. Az alább kifejtendők szerint ily kiterjesztés nem látszik kívánatosnak.

A 6.800/1945. M. E. számú rendelet a Pp. 695. §-át nem helyezte hatályon kívül, sőt — bár a vétkesség elvét elejtette — maga is elválaszthatatlanul összefüggőnek tekinti a névviselés és végleges nőtartás kérdését a kötelékkel. Világosan kiolvasható ez a 4. § 5. bekezdésének abból a rendelkezéséből, amely szerint a nő ezekre vonatkozó jogait a perben akkor is érvényesítheti, ha a pert nem ő indította, — szintúgy a 6. § 1. bekezdésének rendelkezéséből, amely szerint a megegyezésnek a névviselés és végleges nőtartás rendezésére ki *kell* terjednie, míg a házassági viszonnyal összefüggő vagyonjogi kérdésekre csak ki *lehet* terjeszteni azt. Következik ez ugyanennek a szakasznak 3. bekezdéséből is, amely szerint a felbontó ítéletben a felek megegyezésének megfelelően intézkedni *kell* a névviselés és végleges nőtartás tárgyában is, amely rendelkezés azonos a Pp. 695. §-ával.

A rendelet alapján indított bontóperekben (4. és 5. §) a 411. számú elvi határozatban érintett jogfenntartás szempontjából nézve a helyzet ugyanaz, mint a H. T. alapján folyó bontóperekben. A per kimenetele, — ha nem is olyan nagy mértékben, mint a H. T. alapján folyó perekben, — ezekben az esetekben is bizonytalan, mert bírói megítéléstől függ. A 411. számú elvi határozat alkalmazásának tehát értelme ezekben a perekben is van, de indokoltnak az nem mondható, mert a bírói gyakorlat szintúgy a Kúria is (P. III. 1.000/1946.) a Rendelet életbeléptetésével egyidejűleg arra az álláspontra helyezkedett, hogy a kötelék kérdése a perben a névviselés és végleges nőtartás kérdésétől elkülöníthető és előzetesen dönthető el. Ezzel lehetővé vált a kötelék és az azzal elválaszthatatlanul összefüggő járulékos természetű kérdéseknek egy perben — magában a bontóperben való eldöntése, de egyben teljes mérvű érvényrejuttatása a Rendelet célki-

tűzésének is, amely a gyakorlatilag már régen megszűnt házassági viszonyoknak gyors jogi rendezését kívánta lehetővé tenni, amit a nőtartással, szintúgy a névviseléssel kapcsolatos ténykörülmények tisztázása még jóhiszemű pereskedés esetében is hosszú időre meghiusított volna. Ilyen bírói gyakorlat mellett semmi szükség nincs a jogfenntartás megengedésére.

A H. T. egyeduralma idejében csak elvétve fordult elő olyan eset, hogy a nő a jogerős bontás után lépett fel végleges nőtartási igénnyel. Főleg akkor történt ez, amikor a felek e tárgyban perenkívül, — de nem közjegyzői okiratban egymásközött megegyeztek, a bontás jogerőre emelkedése után azonban a volt férj a megegyezés érvénytelenségére hivatkozással a fizetést megtagadta. A bírói gyakorlat szinte egységes volt atekintetben, hogy ilyen esetekben, — általában a nő jóhiszemű mulasztása esetében — a tartáshoz való jog elenyészése meg nem állapítható. Ezeknek az ítéleteknek indokolása a per anyagához igazodó, alkalomszerű indokolás, az elvi álláspont a 411. számú elvi határozat maradt. A Rendelet alapján indult bontóperekben, — amelyeknek felperese többnyire a férj, — mind gyakrabban előfordul, hogy az ügyvéddel képviselt csak a kötelék kérdésében védekezik, de tartási és névviselési jogot nem érvényesít s az előbbi tekintetében jogfenntartással sem él. Szóval a bontóperben ezekről a kérdésekről a felek hallgatnak, a bontást követően megindított tartási perben azután a volt férj a 411. számú elvi határozatra hivatkozással a jog elvesztését hozza fel. Az ily kifogásokat bíróságaink — a Kúria is — elvetették, de szintén csak eseti indokokból. Beszámoltam erről a Jogtudományi Közlöny folyó évi 13. számában megjelent cikkemben. Az esetek ismétlődése — a kérdés nagy jelentőségére is tekintettel — szükségessé tette, hogy a Kúria elvi álláspontot foglaljon el ebben a tárgyban.

A 411. számú elvi határozat valóban általános szabályként állítja fel, hogy a feleség utólag végleges nőtartást nem követelhet, ha a jogerős bontóítélettel befejezett perben ily igényt nem támasztott és jogfenntartással sem élt, ámde az elenyészés kérdésének eldöntésénél nem ez az egyedüli jogszabály, amelyet tekintetbe kell venni. A Pp. 695. §-ának parancsoló rendelkezése szerint a végleges nőtartás, — szintúgy a névviselés kérdését — a felbontó ítéletben el *kell* intézni és pedig kereset vagy viszontkereset nélkül is, ami lényegileg azt jelenti, hogy a bíróság ezek felől a kötelékkel kapcsolatban a felbontó ítéletben *hivatalból* köteles határozni. Ebből önként következik, hogy — amennyiben a házasságot felbontandónak találja — szükség esetén *hivatalból* is köteles ezeket a kérdéseket a tárgyalás anyagába bevonni. Az érdemleges tárgyalás szabályait a Pp. III. címének VI. fejezete foglalja magában. Ezek közül kiemelkedik a 224. és 225. §, amelyek szintén *officialitást* írnak elő.

Már a Magyar Jogászegylet szegedi vándorgyűlésén tartott felolvasásomban (Jogászegyleti Szemle 1947. évf. 4. sz.) rámutattam ezeknek a szakaszoknak nagy jelentőségére és kiemeltem, hogy azoknak a demokratikus jogalkalmazásban a multnál sokkal fokozottabb mértékben kell érvényesülniök. Ezek a szakaszok a bírót mintegy a felek pátrónusává teszik és úgyszólván teljesen szabad kezet engednek neki nemcsak a per vezetésében, hanem annak kialakításában is, mert ezek alapján mindazt bevonhatja a perbe, amit a szociális igazság érdekében a per eldöntésénél lényegesnek tart.

A 224. § szerint az elnök (egyesbíró) gondoskodni köteles arról, hogy az ügy kimerítő tárgyalásban részesüljön — a 225. § szerint pedig egyebek mellett gondoskodni köteles arról is, hogy a felek *a szükséges kérelmeket és nyilatkozatokat tegyék meg.*

Az elvi határozat rendelkezésének ezekkel a törvényszakaszokkal történt egybevetéséből a Kúria arra a meggyőződésre jutott, hogy a végleges nőtartáshoz való jognak az elvi határozatban érintett elenyészése csak abban az esetben következik be, ha a bontóper bírósága a pert a Pp. 224. és 225. §-ainak betartásával szabályszerűen letárgyalta, gondoskodott arról, hogy a nő a szükséges kérelmet, illetve nyilatkozatot megtegye s mindezeknek eredményében a Pp. 695. §-a értelmében a kötelékkel kapcsolatban felbontó ítéletében a tartás és névviselés felől is határozott. Ezzel válik lehetővé, — mondja a Kúria, — hogy a magát jogaiban sértve érző fél a döntés ellen jogorvoslattal élhessen. Egyedül az ekként létesült és jogerőre emelkedett bontóítélet az, amely a kötelék és az azzal elválaszthatatlanul összefüggő tartás és névviselés kérdésében végleges rendezést jelent s amellyel szemben a kötelékből eredően jogot többé a felek egyike sem érvényesíthet.

A felmerült esetben a tartás kérdése a Pp. 224. §-a ellenére a bontóperben szóba sem jött, a bíróság a 225. § dacára nem gondoskodott arról, hogy a nő a szükséges kérelmet, illetve nyilatkozatot megtegye, bontó ítéletében pedig a Pp. 695. §-ának figyelmen kívül hagyásával a tartás felől nem határozott. A Kúria álláspontja szerint ily körülmények között pusztán a 411. számú elvi határozat alapján a végleges nőtartáshoz való jog elenyészését megállapítani nem lehet (P. III. 2.369/1948. sz.).

Ez a döntés lényegileg azt jelenti, hogy a tartás és névviselés kérdését a perben nem lehet hallgatással mellőzni, a nőnek nyilatkoznia kell, jogait tehát akarata ellenére el nem vesztheti s utólag meglepetés sem a nőt, sem a férfit nem érheti.

Nem tartozik ugyan szorosan a tárgyhoz, de a 411. számú elvi határozattal való kapcsolatánál fogva említést érdemel az a figyelemre méltó eset, amikor a házastársak a Rendelet 6. §-a alapján közös megegyezéssel kérték házasságuk felbontását azzal, hogy a nő férje nevét viselni nem kívánja, tartáshoz való igényét pedig külön perre tartja fenn. A bíróság a közös kérvényt az eljárás alapjául elfogadta, végítéletet hozott, amelyben a házasságot a 6. § alapján felbontotta. Az ítélet jogerőre emelkedése után a nő megindította a végleges nőtartás iránti pert, amelyet azonban az elsőbíróság elutasított lényegileg azzal az indokolással, hogy a Rendelet 6. §-ára alapított »bontó-

perben« a 411. számú elvi határozat nem alkalmazható, vagyis jogfenntartásnak helye nincs, viszont a fellebbezési bíróság az ellenkező álláspontra helyezkedett és belement a per érdemébe.

A Kúria az elvi kérdésben az elsőbíróság álláspontját tette ugyan magáévá, de a per érdemi eldöntését ennek dacára mellőzhetőnek nem találta (P. III. 1.978/1948. sz.).

Indokolásában előrebocsájtotta, hogy a kötelék tárgyában eljáró bíróság intézkedése három irányban is jogszabályt sért. Elsősorban azért, mert a bíróság a 6. § esetében a szakasz 3. bekezdése szerint a házasságot ítélettel és nem végítélettel bontja fel. Másodsorban azért, mert nem rendelkezett a felek megegyezésének megfelelően az 1. bekezdésben megjelölt egyéb (névviselés, tartás) kérdésekben. Harmadsorban és főleg pedig azért, mert felbontotta a házasságot annak dacára, hogy a megegyezés a szakasz 1. bekezdése ellenére nem terjedt ki a nőtartás rendezésére.

Az elvi kérdést illetően kiemelte a Kúria, hogy egyes felmerült esetekben (P. III. 654/1946., 1.000/1946. stb. sz.) kifejezésre juttatott az az álláspontja, amely szerint nem látja akadályát annak, hogy a 411. számú elvi határozat a Rendelet alapján indított bontóperekben is alkalmazást nyerjen, nem vonatkoztatható a Rendelet 6. §-ára, mert az e szakasz alapján lefolytatandó bírói eljárás (így nevezi a Rendelet is) nem per, s az ott hozott ítélet nem bírói döntés, hanem a megegyezéses bontás érvényességének alaki kelléke.

A 411. számú elvi határozatra vonatkozóan tévesnek minősítette a Kúria azt az álláspontot, amely szerint a jogfenntartás a Rendelet 6. §-ában szabályozott bírói eljárásban is helyet foglalhatna. Az indokolás szerint ennek sem értelme, sem indoka nincs, mert ebben az eljárásban jogvita nem lehetséges, a tartás kérdése tehát a bontás kimondását el nem odázhatja, a 6. § világos rendelkezése pedig az elvi határozat alkalmazását egyenesen kizárja annak kimondásával, hogy a megegyezésnek a házasság felbontására vonatkozó megállapodáson felül ki *kell* terjednie a nőtartásnak *rendezésére* is. A jogfenntartás nem rendezés, mert fogalmilag rendezés alatt csak az oly megoldás érthető, amely a felek között minden további jogvitát kizár, már pedig a jogfenntartás ezzel éppen ellenkező eredménnyel jár.

Elvi álláspontja mellett sem találta a Kúria az utólag indított keresetet ebből az okból elutasíthatónak, mert, — amint indokolásában kifejti — ilyen esetekben a bíróságnak számolnia kell a tényekkel. A bontóperben hozott jogerős ítélet a felek házasságát felbontotta oly értelmű közös megegyezésük alapján, amely szerint a nő tartási igényét külön útra tartja fenn. Ez hibás bírói intézkedés ugyan, de ebből a felekre előny vagy hátrány nem származhatik. Az előbbi állapotot helyreállítani nem lehet, más megoldás tehát nincs, mint a felek közös megegyezéséhez képest a — bár szabálytalanul nyitva hagyott — végleges nőtartás kérdésének utólagos bírói eldöntése. A 6. § előírásának betartása mellett ilyen eset elő nem fordulhat, — mondja a Kúria — természetes tehát, hogy errevonatkozóan jogszabály a Rendeletben nincs. Annak szelleméből kiindulva csakis a 4. § 5. bekezdése jöhet alkalmazásba, vagyis az összes körülmények mérlegelésével a méltányosság szerint kell határozni.

A Jogtudományi Közlöny folyó évi 21—22. számában a végleges nőtartás kérdéséről figyelemre méltó cikk jelent meg Dr. Kisvárdai-Papp Tibor tollából. Fejtegetéseivel nagyrészben egyetértek. Kétség sem férhet ahhoz, hogy a H. T. alapján hozott jogerős bontóítélet igenlegesen vagy nemlegesen eldönti a névviselés kérdését és a végleges nőtartás jogalapját, de nem merném ugyanezt mondani a Rendelet alapján hozott bontóítéletről. A Rendelet 4. §-ának 5. bekezdése, — amely az 5. § esetében is irányadó — kimondja ugyan, hogy a felbontó ítéletben egyik házasfél vétkessé nyilvánításának sincs helye, valamint, hogy a névviselés, tartás és a gyermekek elhelyezése tárgyában a bíróság szintén a vétkesség kimondása nélkül határoz, ez azonban csak a H. T. vétkességi elvének elejtését jelenti. A Rendelet a vétkesség kérdésében semleges álláspontot foglal el, s az idézett rendelkezéseivel ezt a kérdését a perből igenlegesen és nemlegesen egyaránt kizárja. A Rendeleten alapuló jogerős bontóítélet tehát csak a köteléket szünteti meg, de a névviselést és tartást illetően nem létesít jogalapot, ezt azok a tények alkotják, amelyeken a méltányosság kérdése dől el.

Érdekes gondolatokat vet fel a cikkíró a 411. számú elvi határozattal kapcsolatban is, a magam részéről azonban úgy vélem, hogy a jogfenntartást nem továbbfejleszteni, hanem visszafejleszteni kellene. Erre az utat megmutatta a Pp. 391. §-a, valamint a Rendelet gyakorlati bevezetésével kapcsolatban a Kúria is, amikor megengedhetőnek találta a bontóper eldöntésénél, a kötelék kérdésének a névviselés és tartás kérdésétől való elkülönítését. A demokratikus jogalkalmazásban nem lehet helyeselni és továbbfejleszteni olyan bírói gyakorlatot, amely egy perből szükségtelenül kettőt csinál és ezzel a férfit a házasság felbontásából folyó kötelezettsége tekintetében a nő tetszésétől függően meghatározatlan ideig bizonytalanságban hagyja. A bírói ítélet fő-

MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉG
alakuló közgyűlése:

1948. december 18.-án este 8 órakor társasvacsora a Gellért-szállóban

1948. december 19.-én d. e. 10 órakor megalakulás VIII., Koltói Anna (Magdolna)-u. 5—7 alatt, a Vas- és Fémmunkások Szakszervezete székházában.

feladata, hogy a perlekedő felek között a szociális igazság jegyében rendet és nyugalmi állapotot teremtsen. A nő, — ha tartásra igényt tart — ezt a törvény (Pp. 695. §) értelmében köteles a bontóperben érvényesíteni, erre tehát szorítani kell, amennyiben pedig az összegszerűség tisztázása azt indokolttá teszi, a bíróságnak módjában van az erre vonatkozó jogvitát a köteléktől elkülöníteni. A jogfenntartás megengedésével elérni kívánt cél a maga teljességében elérhető a kötelék kérdésének elkülönített, — előzetes eldöntésével. Még többet is nyer ezzel a közérdek, mert felesleges perek megelőzhetők lesznek, de nyernek a felek is, mert a bontóper jogerős befejezése után a kötelékből eredően vitás kérdés közöttük függőben nem marad, azzal házassági viszonyuk teljes és végleges felszámolást nyer.

Semmi akadályát nem látom annak, hogy a Rendelet alapján kialakult bírói gyakorlat a H. T. alapján folyó perekben is érvényesüljön. A Rendelet alapján indított perekben annyiban kényesebb volt a helyzet, amennyiben ezekben a jogerős bontóítélet sem a névviselés kérdését nem dönti el, sem a tartáshoz jogalapot nem ad, vagyis ezek a kérdések a maguk egészében elkülönítendők, ami több, mint amit a Pp. 391. §-a megenged. A bírói gyakorlat — a Kúriával élén — mégis belement az elkülönítésbe. Ezzel szemben a H. T. alkalmazásában a férfi hibájából bontó jogerős ítélet egyben nem csak a névviselés kérdését dönti el, hanem megállapítja a végleges nőtartáshoz való jog alapját is, elkülöníteni tehát csak az összegszerűség kérdését kell, ezt pedig a Pp. 391. §-a lehetővé teszi. Csak az ily ítélet elnevezése lehet kérdéses. A H. T. alkalmazásában nem fordulhat elő az az eset, hogy a nő akkor is érvényesíthesse a névviseléshez és tartáshoz való jogát (R. 4. § 5. bek.), ha a pert nem ő indította. Az érintett jogok érvényesítésének értelme csak akkor van, ha bontókeresettel a nő lép fel, vagy viszontkeresetileg terjeszt elő bontásra irányuló kérelmet. Az ily bontóperekben elkülönített végítéletnek (Pp. 387. § 2. bek.) helye nem lehet, mert ezt kizárja a vétkesség egységes elbírálásának elve. Az összegszerűség elkülönítése esetében, — amennyiben a nő kereseti, vagy viszontkereseti kérelme sikerre vezet és a bíróság a házasságot egyedül a férj hibájából bontja fel, — a hozott ítélet a kötelék és a névviselés tárgyában részítélet (Pp. 388. §), a nőtartás tárgyában pedig közbeszóló (Pp. 391. §), — vagyis *rész-, illetve közbenszóló ítélet*. Ezt a megjelölést a bírói gyakorlatban más perekben is láthatjuk, oly esetekben, amikor a bíróság a kereseti kérelmek egyrésze felől végleg dönt, más része tekintetében pedig csak a jogalapot állapítja meg. Ha bíróságaink ugyanerre az útra lépnek a bontóperekben, — a Rendelet alapján folyókban már léptek is, — a jogfenntartás a 411. számú elvi határozattal együtt a bírói gyakorlatból végleg kiküszöbölhető lesz.

Dr. Karay Pál

A érdekkutató jogtudomány mai jelentőségéről és szerepéről*

I. Amiről röviden beszélni óhajtanék, az a kérdés, vajjon a közönségesen »érdekkutató jogtudomány« elnevezése alatt tárgyalni szokott jogi módszertani irányzatnak *gazdasági, állami* és *főként társadalmi berendezésünk alapjainak gyökeres megváltozása* következtében van-e ma *létjogosultsága*, alkalmazhatók-e annak alapelvei a változott viszonyok közepette és szükség van-e — *különös tekintettel hazai jogéletünk jelenlegi állapotára* — azok alkalmazására.

II. Szinte fölösleges annak külön hangsúlyozása, hogy a régi, technikus értelemben vett fogalomelemző jogtudományi irányzatot az utóbbi évtizedekben a jogi módszertannak *teleologikusnak* mondott iránya, a céltudományi vagy érdekkutató módszertani irányzat félreszorította, mint olyan, amely a jog és főként a jogalkalmazás *életszerűbbé* tételének postulátumát írta zászlajára és ezt egyrészt a *fogalomelemzéssel korábban elkövetett visszaélések* kiirtása, másrészt a *bíró szabadabb jogállásának* kiépítése útján kívánta biztosítani.

Már ez az utóbb említett körülmény utal arra, hogy a bennünket most foglalkoztató az a kérdés, hogy tudomány és jogalkalmazás mily szempontok alapulvételével, nevezetesen, mely eljárási módok mellett tárgyalja és kezelje a tételes jogot, nevezetesen a fogalomelemző vagy az érdekkutató vagy — ha úgy tetszik — szociológiai módszer szerint —, a legszorosabb összefüggésben van a ma érdeklődésének előterében álló azzal a nagyjelentőségű kérdéssel, hogy *mily szabadsága legyen a bírónak a jogszabállyal szemben.*

III. Ma már tisztán látjuk, hogy az a támadás, amely *Jhering* részéről az úgynevezett »Begriffsjurisprudenz«-et érte, nem a jogi fogalmak ellen irányult, hanem a jogtartalomnak a tudomány által önkényesen felállított fogalmakból a *Heck* által »inverzios«-nak nevezett eljárás útján végbement dedukálása ellen. Hiszen a fogalmak tisztasága elengedhetetlen feltétele minden tudományos munkának, tehát a jogtudománynak is. Mi jogászok is jogi fogalmakban gondolkozunk és beszélünk. Persze nem azért, mintha ezek a jogi fogalmak uralnák a jog világát. A jogi fogalmakra azért van szükségünk, mert ezek szolgáltatják egyfelől a külső *formát*, amelyben az élő jogot előadhatjuk, feltárhatjuk, másfelől az *eszközt* is, amely megkönnyíti számunkra a joganyag keze-

* A Haladó Jogászok Vitatársaságában tartott előadás.

lését. Csak a jogi fogalmak teszik ugyanis lehetővé, hogy a pozitív jogszabályok mérhetetlen tömegén uralkodjunk. A jogszabályok végtelen tömegét a jogi fogalmak segítségével rövid formulákba öntjük és ezek a maguk összeségében teszik ki az egységes alapgondolaton nyugvó jogrendszert.

Csak egyet nem szabad soha szem elől téveszteni. Ez pedig az, hogy a jogi fogalmakat a *fennálló jogszabályok* tartalmából szabad és kell lefejteni; nem pedig fordítva eljárni, úgy, hogy a jogszabályokat és az általuk szabályozott jogintézményeket igyekszünk minden áron belepréselni az előre megkonstruált fogalom-rendszerbe s ezzel a fogalmakat *jogi normát teremtő erővel* felruházni. Mert: miként már a rómaiak oly bölcsen tanították: non ex regula jus sumatur, sed ex jure regula.

IV. A jogi fogalmaknak *normát teremtő* ezt az erejét tudvalévően az úgynevezett történeti iskola termelte ki a *Hegel*-féle bölcseleti tannak hatása alatt, amely az egész létező mindenséget a fogalom logikai evolúciója gyanánt fogta föl. E tan hatása alatt a nevezett iskola a jogi fogalmaknak is egészen más erőt és jelentőséget tulajdonított, mint amellyel azok a valóságban bírnak. A jogi fogalmak a történeti iskola tanítása szerint *nem az emberi szellem* alkotásai, hanem *a priori* meglevő olyan valóságok, amelyek logikai szükségszerűséggel termelik ki a jogtételeket. Ezen az alapon jutott el azután a történeti iskola a *jogrendszer önmagából való kiegészítésének*, a jogrendszer *logikai lezártságának* elvéhez, amelyből viszont a *jogalkalmazást* illetően azt a végzetes következtetést vonta le, hogy a bírói jogalkalmazás lényegileg semmi egyéb, mint a törvényhozó logikai (gondolati) tevékenységének megismétlése, visszapergetése.

E felfogás szerint a jognak legfőbb követelménye, hogy a lehetőség határai között *biztos* és *határozott* legyen abban az értelemben, hogy függetlenítt essék minden bírói mérlegeléstől, önálló értékítélettől. Ennek a célnak biztosítására pedig a legalkalmasabb eszköz a bírónak a törvényhez való szigorú megkötése. A bíró ne legyen egyéb, mint egy jól funcionáló subsumcios apparátus, amely a hézagnélkülinek képzelt jogrendszer szabályaiból való tisztán logikai következtetés útján minden esetre vonatkozóan megtalálja az annak megfelelő döntést. De éppen ezért a bírónak a törvény magyarázatára (értelmezésére) vonatkozó tevékenységét is — mint amelyet a jogalkalmazás szükségképpen magában foglal — a lehető legszűkebb körre kell szorítani. A porosz Landrecht például annyira ment a bírónak eme gúzsbakötésében, hogy neki még azt is megtiltotta, hogy a törvény-tartalom tekintetében támadt kételyeit önmaga oszlassa el, hanem e végett a törvényt előkészítő bizottsághoz utasította.

V. Annak a felismerését, hogy a jogi fogalmak és a jogszabályok közötti jogviszonynak a technikus értelemben vett Begriffsjurisprudenz szerint felfogott szemlélete mennyire ferde: a mai jogtudomány *Jhering*-nek köszöni, aki annakutána, hogy a jogdogmatika és a jogászi technika elméletével és ezzel kapcsolatban a tételes jogtudományok módszertanával úttörő módon behatóan foglalkozott, »Zweck im Recht« c. művével a konstruáló jogdogmatikával szemben megalapítója lett a jogtudomány teleológikus módszerének, első hangadója a tételes jogtudományokban alkalmazandó úgynevezett szociológiai módszer bevezetésére irányuló törekvéseknek. Ő tette tudatossá az immár közhellyé vált azt a tételt, hogy a fogalmak és jogszabályok viszonyában a priust az utóbbiak alkotják; maguknak a jogszabályoknak, vagyis a tárgyi értelemben vett jognak teremtője pedig nem a fogalom, hanem a cél, az érdek. A jog — történetileg — érdekek harcának produktuma, miért is annak tartalmát nem a tudomány által önkényesen felállított fogalmakból, hanem a jogszabályok céljából szabad és kell levezetni. A jog szabály célja határozza meg a jogi tartalmat, mert a cél ad eligazítást nem csak ama kérdés tekintetében, mely érdekek részesülnek a pozitív jogban jogi védelemben, hanem, éspedig főként arra vonatkozóan is, hogy mi a *határa* annak a jogi védelemnek, amelyre egy konkrét érdek számot tarthat valamely jogrendszerben.

Ennek az elvi kiindulásnak természetszerű folyománya az a további tétel, hogy a jogi védelemnek véget kell érnie ott és akkor, ahol, illetőleg mikor egy más oly érdekkel találja magát szemben, amely a legfőbb államhatalomnak a fennálló pozitív jogrendben kifejezésre jutó, *vagy egyébként benne rejlő* értékítélete szerint inkább érdemes az oltalomra. Ehhez képest természetszerűen annak a kérdésnek a megítélésében, hogy melyik a védelemre érdemesebb a szembeforduló érdekek között: egyesegyedül a fennálló tételes jog, illetőleg az *állami főhatalomnak ebből kiütköző akarata*, nem pedig bárkinek, akár tehát a bírónak subjektiv értékítélete az irányadó. Ebben az értelemben mondta oly szépen *Szászy-Schwarz Gusztáv*, hogy »a jog nem matematika, amely a maga igazát a fogalmak szenvtelen dedukciója útján vezeti le, hanem érdekküzdelem, amelyben a magasabb érdeket kell diadalra vinni az alantjáróval szemben«.

VI. Mindebből az érdekkutató jogtudományi módszert illetően egy nagyon lényeges tanulságot vonhatunk le. Ez pedig az, hogy a szóban lévő módszertani irány korántsem egyértelmű a tudománynak, annál kevésbbé a jogalkalmazásnak a jogalkotástól való függetlenítésével, a bírónak a törvény, a szokásjog fölé való helyezésével. Lényege ugyanis korántsem az, mintha a konkrét eset-

MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉG
tagjainak nélkülözhetetlen szakfolyóirata a
JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
döntvénytári mellékletekkel

ben szembeforduló érdekeknek *egymással való összemérését* s az érdekek egyikének vagy másikának eme összemérés eredménye gyanánt végbemenő *rangsorozását* kívánná meg, miként ezt az iránynak nem egészen szerencsés elnevezéséből következtetni lehetne s amiként ezt a következtetést az irányzat képviselői is nem egyszer levonták.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy amit a szóban lévő módszertani irányzat megkíván, az nem *érdekmérlegelés*, hanem (konkrét) *érdekhelyzeteknek egybevetése*, relációba hozása az állami főhatalom által a törvényben, illetőleg a jogrendszer egészében szem előtt tartott és oltalomra érdemesnek ítélt *érdekhelyzetekkel ;* annak a kutatása, hogy vajjon a konkrét esetben ugyanaz az érdekhelyzet van-e adva, mint amelyet az állami főhatalom is szem előtt tartott, *illetőleg az alkalmazáskori társadalmi és gazdasági viszonyok közepette szem előtt tart.* A bírónak tehát azt kell vizsgálnia, mely érdekek összeütközését döntötte el a jogszabály ; ha úgy látja, hogy az eldöntendő, konkrét esetben ugyanily érdekek ütköznek össze, alkalmaznia kell a jogrendben kifejezésre jutó értékítéletet abban az esetben is, ha ez az értékelés az ő egyéni értékelésével nem vág egybe s még inkább, ha az illető esetet nem lehet fogalmilag a jogszabály alá vonni.

Csak oly esetben, midőn a jogszabály nem nyujt útmutatást az általa értékelt érdeket illetően, vagy — ami ezzel egyértelmű — amidőn semmiképpen nem állapítható meg a jogszabálynak a célja, kerülhet a sor arra, hogy a bírói jogalkalmazás *önálló érdekmérlegelést* foganatosítson. Ily esetre azonban természetszerűen — legalább is normális viszonyokat tartva szem előtt — csak igen kivételes esetekben adódhatik lehetőség. A modern törvények és általában jogszabályok keletkezése manapság általánosságban ismert lévén, majdnem kivétel nélkül megállapíthatók azok a mozgató erők, amelyek a törvényhozást ilyen vagy olyan álláspont elfoglalására indították.

VII. Kérdés csak az, hogy az érdekkutató jogtudomány imént jelzett alapgondolatai, *különösen a bírói jogalkalmazásnak az állami főhatalom által irányadóként vett érdekhelyzetek vizsgálatára és kutatására* való utasítása, hatályosulhatnak-e a társadalmi és gazdasági élet alapjainak megváltozásával járó forradalmi időkben. Vajjon nem vezet-e az érdekkutató jogtudomány célkitűzéseinek ily viszonyok közepette is alkalmazása, vagy arra, hogy a *multból itt maradt törvényekben megállapított érdekértékeléshez* ma *is ragaszkodó jogalkalmazás* áthidalhatatlan ellentétbe kerül az állam, a társadalom és a gazdaság új rendjét visszatükröző élettel ; vagy pedig nem vezet-e a szabadjogi iskola elnevezés alatt ismert és általánosságban elvetett módszertani irányzatnak ahhoz a tévedéséhez, amely a bírót úgyszólván teljesen felszabadítja a törvényhez kötöttség alól, annak folytán, hogy nem a törvényhozás által szem előtt tartott *absztrakt érdeknek* helyesebben érdekeknek, hanem a perben szereplő egyesek *konkrét érdekének* összevetését teszi a bíró feladatává.

Meggyőződésem az, hogy sem az egyik, sem a másik bajtól nem kell tartani. Ellenkezőleg : a helyesen alkalmazott érdekkutató-jogtudomány által postulált módszertani irányzat *egyik legerőteljesebb biztosítéka annak, hogy a megváltozott élethez, főként a gyökerében megváltozott társadalmi és gazdasági rendhez simuló új jogelveknek a bírói jogalkalmazásban a multból itt maradt nagyszámú törvények és jogszabályok formai fennállása alatt is végbemenő kialakulását elősegítse.*

VIII. Az imént érintett kérdésnek ugyanis az ad éppen időszerűséget, hogy a felszabadulás előtti időből fennmaradt valamennyi törvényt és más jogszabályt lehetetlenség lévén újra szerkeszteni, ma a bírói jogalkalmazás a jogélet számos területén azzal a feladattal áll szemben, hogy régi jogszabályokat teljesen megváltozott viszonyok közepette és új életviszonyokra kell alkalmaznia. Ennek pedig nemcsak a következménye, hogy a régi szabályoknak *értelmezése* kíván a bírótól a szokottnál is nagyobb körültekintést és életismeretet, de következménye az is, hogy a *joghézagok*, amelyek korábban elméletileg bármennyire is érdekes, de gyakorlatilag viszonylag mégis csak sporadikus jelenségek voltak — egy csapásra *megsokasodtak*. E hézagoknak kitöltése és ennek folytán az elavult és idejüket mult jogszabályoknak lebontása és a demokratikus népi szellemnek a jogalkalmazásba belevitele éppen az a feladat, amelyet ma bíróságainktól el lehet és el is kell várni.

Csak természetes, hogy ez a körülmény új értelmet és jelentőséget ad a bírói jogalkalmazás *jogot teremtő tevékenységének*. Korántsem abban az értelemben és körben, amelyre gondoltunk eddig is mindannyiszor, amidőn a bíró jogteremtő tevékenységéről beszéltünk. Nevezetesen : hogy bár a bíróság alkotmányunk szerint általános érvényű, már alakjánál fogva kötelező kútfőt nem alkothat, mégis attól nincs és nem is lehet elzárva, hogy a felek közötti konkrét jogvita eldöntésénél bárcsak erre az esetre szorítkozó, de szokássá válás útján általános jelentőségre emelkedhető jogteremtő funkciót fejtsen ki (Szladits). Az ebben a *szűkebb értelemben* vett jogteremtő tevékenység ugyanis szükségszerű következménye annak, hogy az elvont jogszabály és a valóságos eset között mindig bizonyos distancia van, amelyet tisztán logikai eszközökkel áthidalni nem lehet, miért is az elvont jogszabálynak a jogalkalmazás során történő megvalósulása szinte soha sem mehet végbe a bíró önálló, jogteremtő közreműködése nélkül.

Most azonban nem erről van szó. Amiről szó van az, hogy a bíró nem a paragrafusok mechanikus alkalmazója, hanem a mindenkori állami, társadalmi és gazdasági rendnek védője és gondozója lévén, nem tekinthet el ítélkezésében az érdekhelyzetek értékelésében az állami főhatalom részén bekövetkezett attól a nagy eltolódástól, amely a társadalom struktúrájának és gazdasági berendezkedésünk nagy átalakulásának folyományaként a multból itt maradt törvények és egyéb jogszabályok formai hatályban léte ellenére is kétségen felül bekövetkezett.

Az érdekhelyzetnek az állami főhatalom részén bekövetkezett átértékelésének alapja *a társadalmi osztályok hatalmi helyzetében* bekövetkezett lényeges eltolódás. Az állami hatalom, a korábban magántulajdonban volt nagybirtok, az ipari és kereskedelmi vállalatokban elfekvő vagyon és banktőke kiesvén azoknak a kezéből, akiknek a kezében az korábban volt és egyre fokozódó mértékben kerülvén az ú. n. dolgozó osztály kezébe, lényeges eltolódás következett be az *uralkodó osztály* összetételében. Mindennek pedig folyománya, hogy a paraszti, ipari és értelmiségi dolgozók befolyása az, ami ma a gazdasági, politikai és társadalmi életet irányítja.

Első tekintetre is nyilvánvaló, hogy ez a változás nem hagyhatja érintetlenül a bírói jogalkalmazást, különösen abban a vonatkozásban nem, amely bizonyos elveknek következetes alkalmazása folyományaként *szokásjog* kialakulásához vezet. Nyilvánvaló ugyanis, hogy valamint korábban, úgy ma is a szokásjog kialakulásában *a mindenkor uralkodó osztály* felfogása volt, illetőleg lehet az irányadó. Hiszen egy adott társadalom uralkodó teleológiája mindig az uralkodó osztály teleológiája (*Konsztantinov:* Haladó eszmék szerepe a társadalmi fejlődésben.)

IX. Ehhez járul azután az a további szempont, hogy azok az *alapintézmények*, amelyekre a multból ittmaradt régi törvények és más szabályok jórésze felépült, nevezetesen a *szerződéskötési*, a szerződési *tartalom* mikénti *kialakításának* szabadsága, az absolut jogként felfogott magántulajdon — az idők folyamán mind megváltoztak, főként korlátozódtak az egyre inkább előtérbe nyomuló közösségi szempontok által.

Csakhogy ez is mást, vagy legalább mást is foglal magában, mint a közérdeknek a magánérdek fölé helyezésének sokszor hangoztatott elve, amely s vele kapcsolatban a gazdaságilag gyengébb félnek a gazdasági túlhatalommal rendelkező féllel szemben való védelmének gondolata többékevésbbé ismeretes volt korábbi jogunkban is. A mai jogban érvényesülő közösségi gondolat annak folyománya, hogy az *egymástól függetlenített egyedekre tagolt korábbi termelési rendet, amelynek kizárólagos alanya és irányítója az egyén volt, egy oly termelési rend váltotta fel, amelyben az egyén immár nem a maga önállóságában, hanem csak mint valamely szervezet tagja érvényesül a gazdasági életben és fejtheti ki gazdasági tevékenységét* s ez a szervezet az, amely az ő gazdasági tevékenységét irányítja és determinálja. A gazdasági életnek, közelebbről: a termelés rendjének ez az átalakulása természetszerűen érezteti hatását a jogban. Hiszen az élettel lépést tartani óhajtó jog mindenkor visszatükrözi kora gazdasági strukturáját és az ebben megnyilatkozó fejlődési tendenciákat. Míg a második világháborút megelőző jogunk is — *a termelési rendszer alapirányának megfelelően* — individuális jog: az egyéni akarat érvényesülése, a szerződési szabadság elvének uralma jellemzik, intézményei, tételei és fogalmai az egyén öncélúságán épülnek fel és őt akarják gazdasági céljai megvalósításában támogatni, addig mai jogunk az egyének egymásközötti viszonyát szabályozó individuális magánjog helyébe lépő *szervezeti jog* jellemvonásait tünteti fel. az egyes csak a közösséggel való vonatkozásában, kapcsolatában jön a jog szempontjából figyelembe, de jelenti azt is, hogy *a magánjogosultságok csak akkor és annyiban részesülnek jogi oltalomban, ha és amennyiben egyben közösségi érdekeket is realizálnak, vagy legalább is a közösségnek érdekével*, közelebbről: az egyre nagyobb szerephez jutó *termelő társadalmi osztályok közösségi érdekeivel* nem állanak ellentétben.

X. A mai főhatalom által alapul vett érdekhelyzeteknek az érintett szempontok alapján végbemenő figyelembevétele — aminek eredményeként most már a bírónak semmiképpen a korábban viszonylag kevés számú kivételezett javára kell értelmezni és érvényesíteni a jogot, hanem annak a javára, akit a mai állami főhatalom által alapul vett érdekhelyzetre tekintettel a méltányos jog megillet —, a multból ittmaradt és szövegükben változatlan jogszabályok *hatóerejének* és *funkciójának* oly megváltozását eredményezi, amelyről jellemzően mondja *Duguit* tétele a következőket: »a pozitív törvények, törvénykönyvek érintetlenül fennmaradhatnak szigorú szövegezésükben: nem tesz semmit. A szöveg változatlanul megmarad, de erőtlenné és élettelenné válik vagy pedig .... olyan értelmet és jelentőséget nyer, amilyenre a törvényhozó megalkotásakor nem is gondolhatott«.

Számolni kell természetesen, a most említett bírói értelmezéssel és hézagkitöltéssel kapcsolatban felvethető két ellenmondással. Az *egyik* az, hogy a jogalkalmazásnak itt szóban levő módja ellentétben van a *törvény iránti hűség* alkotmányjogi parancsával s az már nem is jogalkalmazás, hanem jogalkotás, amire a bíró nincsen feljogosítva. A *másik* az előbbivel szoros kapcsolatban álló az az ellenvetés, hogy annak folytán teljesen elmosódik a közigazgatás és bíráskodás között lényegbe vágónak gondolt az a különbség, amely szerint míg az előbbiben döntő elem a célszerűségi megfontoláson alapuló új *akaratképzés*, addig az utóbbiban az akarati elem teljesen hiányzik.

Nézetem szerint sem az egyik, sem a másik ellenvetés nem jogosult. Mindenekelőtt mind a két ellenvetésre vonatkozással nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy a jogalkotás és a jogalkalmazás végeredményben egymástól csupán

MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉG
hivatalos lapja
a
JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
Tudományos folyóirat mellékletekkel

quantitativ, de nem *qualitativ* szempontból is elkülönülő fogalmak, miért is azokat éles határvonallal egymástól elválasztani nem lehet.

Ami most már az *első* helyen említett ellenvetést különösképpen illeti, *minden jog a gazdasági erők és érdekek küzdelméből kialakult egyensúlyi helyzet oltalmazására* hivatott. Ebből pedig következik, hogy *csak az a jogalkalmazás lehet a jog céljával összhangban, amely a jognak ezt a hivatását biztosítja.* És ez koránt sincs ellentétben a jogmagyarázatnak és a hézagkitöltésnek a tudományban már eddig is elfogadott alaptételeivel. Az értelmezés és a hézagkitöltés végső célja mindenkor az, hogy a kétes, vagy hézagos törvényszövegnek azt az értelmét állapítsa meg, ahogyan azt az *értelmezéskori viszonyok* figyelembevételével helyesen érteni kell. Helyes pedig — tanítja *Szladits Károly* is — a törvénynek az az értelme, amely a *jelenlegi* egész jogrendszerrel összehangzó és a jogrendszer keretén belül leginkább megfelel az észszerűségnek és igazságosságnak. Hiszen minden jogszabálynak célja az, hogy a mindenkor fennálló társadalmi és gazdasági viszonyokat szabályozza célszerűen és megértően.

Ami pedig a fentebb *második* helyen említett elllenvetést illeti, nem kívánok itt most arról beszélni, hogy közigazgatási funkciónak és bíráskodásnak az akarati elem szempontjából való szembeállítása márcsak azért sem áll meg a maga *merevségében*, mert a bíróságoknak a régi jog uralmának ideje alatt is nem egy olyan megnyilatkozása volt, amelyekben önálló akarati elem jut kifejezésre. Gondoljunk csak az ú. n. konstitutiv hatályú ítéletekre, aminők a tulajdonközösséget természetben való megosztással megszüntető vagy akár az özvegyi jogot megszüntető ítélet. De ide sorakoznak a jogunkban is ismeretes ú. n. *ideiglenes intézkedések*, amelyekkel kapcsolatban az intézkedés érdemi tartalmát illetően a bíróság nem jogszabályt alkalmaz, hanem szabályhoz kötöttség nélkül célszerűségi megfontolások alapján dönt.

Fontosabbnak tartom azonban annak a kiemelését, hogy a jogalkalmazásnak fentebb helyesnek jelzett módja sem kíván a bírótól mást, mint azt, hogy az *állami főhatalomnak a változott viszonyok folytán a régi törvények szövegének változatlansága mellett is kétségtelenül megállapítható akaratát* felismerje és hogy ezzel a helyesen felismert akarattal szemben ne legyen önálló akarata, hanem ahhoz alkalmazkodjék.

XI. Mai jogéletünk egyik főhibájának azt szokták — és nem minden alap nélkül — tekinteni, hogy akkor, amidőn megváltozott az ország gazdasági szerkezete, társadalmi berendezése és kormányzati rendszere, a jognak változása ezzel nem tudott lépést tartani.

Nézetem szerint ez csak részben tulajdonítható annak, hogy eddig aránylag kevés elavult törvényt és más jogszabályt tudtunk újjal pótolni; hiszen azon alig lehet csodálkozni, hogy a jog egész területét nehezen lehet rövid három év alatt megragadni. Az érintett körülmény jó részben inkább tulajdonítható annak, hogy a jogalkalmazás nem tudta a ráháruló feladatot maradék nélkül megoldani és a jogunkban tátongó hézagokat megfelelő tartalommal kitölteni. És én most teljesen kikapcsolom azokat a bizonyára kevés számú eseteket, amelyekben ez a demokrácia célkitűzéseivel *tudatos* szembehelyezkedés volt a jogalkalmazás egyes tényezői részéről.

Azt azonban merném mondani, hogy *ha* az igazságszolgáltatás valóban nem tudott a ráháruló feladatoknak megfelelni, *ha* a multból itt maradt törvények és más szabályok hézagain keresztül a mult szellemét engedték a jogalkalmazásba behatolni, annak egyik — bár nem kizárólagos — oka éppen az *érdekkutató jogtudomány ama elvének figyelmen kívül hagyása*, amelynek értelmében a bírónak az előtte eldöntésre váró érdek-konfliktusokat a legfőbb jogalkotó hatalom által alapul vett érdekhelyzetek szemelőtt tartásával kell eldöntenie; *az a kérdés pedig*, hogy *az állami főhatalom érdekértékelése* micsoda, semmi esetre sem olyan, amelyet a mindenkori gazdasági és társadalmi viszonyoktól elvonatkoztatva lehetne mérlegelés tárgyává tenni.

Ebben az értelemben teszem magamévá azt, amit jogalkalmazásunk egyik avatott bírálója nem régiben akként fejezett ki, hogy a bíró nem lehet feljogosítva arra, hogy fittyethányva azon társadalom igényeire, amelyben működik és elutasítva magától a kor szellemét, amelynek bírája — egy elmult jogi és társadalmi rendszer kifejezője és hangadója legyen.

És ebben az értelemben szeretném azt is hangsúlyozni, hogy a helyesen felfogott érdekkutató jogtudományi irányzat nem kerékkötője, de *elméleti alátámasztója* annak a kívánalomnak, amely a népi demokratikus szellemnek a jogszolgáltatásba bevezetésére irányul s azt foglalja magában, hogy igazságszolgáltatásunk összhangban legyen a népi demokrácia szellemével és célkitűzéseivel.

Dr. Túry Sándor Kornél

A közleményre visszatérünk (Szerk.)

Új feladatok a kereskedelmi jogban*

I. A Jogtudományi Közlöny hasábjain több kitűnő cikk elemezte azoknak a jogos szemrehányásoknak indokait, melyeknek a magyar népi demokrácia a jogásztársadalommal szemben már sokszor hangot adott. A jogászok konzervativizmusa — melyet szeretünk a »jog konzervativizmusának« felelősségcsökkentő palástjába burkolni — azt az egészségtelen helyzetet idézte

* A »kereskedelmi jog« elnevezést azért használom, mert a K. T. második része tartalmazza azokat a szabályokat, amelyeknek reformjáról ez a cikk szól. Helyes: a gazdasági jog elnevezés.

elő, hogy a gazdasági és politikai rendszer átalakulásának gyorsasága között egyfelől, a jogrendszer átalakulásának vontatottsága között másfelől állandóan nagy volt a feszültség, — sokkal nagyobb, mint amelyet a haladó magyar társadalom magától értődőnek tekinthetett volna. A jogászok a nekik feladott leckéket többé-kevésbbé elvégezték és jogszabály alkotásunk igazán döntő lépéseket tett az elmult közel négy év alatt, de a jogászok magatartására mégis az volt a jellemző, hogy nem volt meg bennünk a haladó iniciatíva ; azokon a jogterületeken, ahol kívülről jövő sürgető kívánság nem tette az átalakulás beindítását *elkerülhetetlenné*, változás alig történt. Pedig éppen ezen a mércén mérhetjük le, hogy az 1945 óta bekövetkezett változások valóban felszívódtak-e a magyar jogászság kultúrájába, hogy képesek-e gyakorló jogászaink a jogszabályok közt fennálló réseket haladó tartalommal megtölteni ; vagyis hajlandók-e észrevenni azt, hogy nem egyes részletszabályok változtak csupán, hanem a magyar jogrendszer teljes egészében és hogy a változást tudatosítani, a részleteket kidolgozni a magyar jogászok legfontosabb feladata.

Ebből a szempontból a kereskedelmi jog nagyon elmaradt terület. A nagy strukturális változások meghozták az új szövetkezeti jogot és a nemzeti vállalat jogi alakzatának megteremtését ; de az *ügyleti jog* területén a helyzet lényegileg ugyanaz, mint egy évtizeddel ezelőtt volt. A romeltakarítást az ú. n. befagyasztási rendeletek és az átértékelésnek az 1920-as mintára jól-rosszul kialakított bírói gyakorlata elvégezték ; abban az irányban azonban egy lépés sem történt, hogy akár a kodifikált jog, akár a bírói szokásjog reagáljon arra a változásra, mely az 1875-ben virág-

Rövidesen megjelenik a

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

könyvtára

KIADVÁNYSOROZATÁBAN:

TANULMÁNYOK A SZOVJETJOG KÖRÉBŐL

Közzéteszi a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság Jogtudományi Szakosztálya

Készül az Igazságügyminisztérium hozzájárulásával

Szerkeszti: Dr. KÁDÁR MIKLÓS és Dr. NÉVAI LÁSZLÓ

A »Tanulmányok a szovjet jog köréből« című kiadványsorozat szovjet szerzőktől származó első 12 füzete:

LJEVIN—HALFINA—SZTROGOVICS: Az állam és jog elméletének alapjai. Előjegyzési ára kb. 7.—

LJEVIN—KOTOK—KLEINMAN: A szovjet közjog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 12.—

KOTOK: A szovjet közigazgatási jog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 6.—

MARJACHIN: A Szovjetunió adórendszere. Előjegyzési ára kb. 7.—

SZEREBROVSZKIJ: A szovjet magánjog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 10.—

PASERSZTNYIK: A szovjet munkajog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 5.—

KAZANCEV: Az ingatlan- és kolhozjog alapelvei a Szovjetunióban. Előjegyzési ára kb. 6.—

DURMANOV: A szovjet büntetőjog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 6.—

DURMANOV—KLEINMAN: A szovjet bűnvádi és polgári eljárásjog alapelvei. Előjegyzési ára kb. 6.—

GORSENYIN: Az államügyészség a Szovjetunióban. Előjegyzési ára kb. 7.—

VENEDIKTOV: A Szovjetunió vállalatainak szervezete és jogi helyzete. Előjegyzési ára kb. 10.—

VISINSZKIJ—ARZSANOV: Az állam és jog elméletének néhány kérdéséről és soron következő feladatairól, Előjegyzési ára kb. 6.—

(Változások előfordulhatnak)

A fenti kiadványsorozatunk 12 füzetének összesen kb. 88.— forintos előjegyzési ára az 1—12 füzet egyszerre történő megrendelése esetén kb. 80.— forint.

Megrendelhető 10.— forintos havi részletre is a

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY KIADÓHIVATALÁBAN

Budapest, V., Alkotmány-utca 12. sz. Telefon: 120-034

zását élő szabadgazdálkodást a kötött gazdálkodásba, — a magánvállalkozást pedig egy döntően állami jellegű gazdálkodásba vitte át.

II. Az elvégzendő feladatok nagyrésze a kodifikáció síkjára esik. Mégsem érdektelen megvizsgálnunk, vajjon a felszabadulás óta kereskedelmi jogi bírói gyakorlatunk úgy látta-e el feladatát, hogy a magyar jogi forradalom öntudatos résztvevőjének tekinthessük?

Azok a követelmények, melyeket a bírói gyakorlattal szemben támaszthatunk, részben a jogfejlődés evolúciós periódusában is fellépnek. A magyar bírói gyakorlattól mindenkor joggal volt elvárható, hogy — éppen a magyar magánjog kodifikálatlanságára támaszkodva — a jogfejlődés önálló elemének tekintse magát és ne csak azt érezze hivatásának, hogy a meglévő, akár írásos, akár szokásjogi szabályokat helyesen alkalmazza, hanem hogy új életviszonyok felmerültekor *öntudatosan* törjön új utakat; ne keresse állandóan valamely régebbi jogszabály mankóját. — Másrészt az is mindig világos volt, hogy bírói gyakorlatunk csak úgy látja el jól feladatát, ha nem zárkózik be a jogszabályok elvont világába, hanem *érintkezést tart azzal a valósággal*, amelynek rendezésére hivatott és állásfoglalását ennek a realitásnak gondos ismerete alapján alakítja ki.

Ezekhez az általános követelményekhez a mai helyzetben egy újabb csatlakozik: ismerjék fel bíróságaink, hogy Magyarországon jogi forradalom van, a magyar jogrendszer alapvető intézményeinek, szellemének átalakulása megy végbe. Ennek megfelelően azokat a jogszabályokat, amelyek 1945 óta a magyar jog arculatát átformálták, ne tekintsék »kivételes részletjogszabályoknak«, amelyeket megszorítóan kell értelmezni, hanem ellenkezőleg: az általános jogi átalakulás előfutárainak és ezekben a jogszabályokban megnyilvánuló intenciót tekintsék elsősorban az *élő magyar jog szellemének*.

Bírói gyakorlatunk régi hibáinak elemzése nem tartozik ennek a cikknek keretébe. Az első helyen említett követelmény bírói gyakorlatunknak sohasem volt erős oldala. Akkor is, mikor Kúriánk sokszor tört valóban új útakat, ezt valami hamisan értelmezett törvénytiszteletből ritkán merte a bírói gyakorlat által kitermelt új jogszabálynak minősíteni, hanem rendszerint beleöltöztette valamely régebbi jogszabály köntösébe. Ez azzal a visszássággal járt, hogy érdemben kitűnő döntések születtek meg erőltetett indokolással; ilyen döntések még a PHT-be is belekerültek (lásd a 63. E. H.-t) és minthogy az ítélet »elvi« részét általában az indokolásban keresik, alsóbíróságainkat sokszor helytelen irányban befolyásolta érdemben helyes kúriai ítéletek ferde indokolása.

Alaposan kell megvizsgálnunk azonban azt, hogy megfelelt-e bírói gyakorlatunk a második helyen említett követelménynek, hogy t. i. a jogi álláspont kialakításánál alaposan mélyedjen be annak a jogvitának gazdasági és társadalmi alapjaiba, amelyet ítéletével eldönt. Minthogy nem szeretnék a semmitmondó általános megjegyzések fedezékébe vonulni, két példán ejtem meg ezt a vizsgálatot: *a gazdasági lehetetlenülés* és a *munkabérvalorizáció* gyakorlatán; ha ez utóbbi nem is tartozik a kereskedelmi ügyleti joghoz, az átértékelés mégis elsősorban hiteljogi probléma volt és így a munkabérátértékelés e cikk témájához egészen közel fekszik.

a) A korona-infláció gazdasági lehetetlenülésgyakorlata olyan gazdasági megrázkódtatást tükrözött vissza, melynek jellemzője csaknem kizárólag a pénz elértéktelenedése volt. Ilyen körülmények között természetszerűleg alakult ki az a szokásjogi tétel, hogy a kétoldalú kötelemben gazdasági lehetetlenülésre nem hivatkozhat az a fél, aki a neki járó szolgáltatást előre megkapta. Ezzel szemben a pengő-infláció csak másodlagos kísérőjelensége volt egy oly krízisnek, melynek során a reálértékek pusztulása jelentőségben messze túlhaladta a pénzelértéktelenedést. Ennek ellenére bírói gyakorlatunk két éven keresztül állandóan alkalmazta az előbb hivatkozott szabályt (lásd: *Vági József*: Pengővalorizáció 75. old.); ha attól el is tért, mégis mindig felhívta általános elvi tételként és csak kivételes, méltánylást érdemlő körülmények folytán tért el attól.[1] Nem akarom azt az eszmefuttatást megismételni, amely ebben a kérdésben *Beck Salamon* és *György Ernő* tollából e közlöny hasábjain sokkal hivatottabban látott napvilágot, világos azonban, hogy ha bíróságaink alaposabban megvizsgálják, hogy miről volt szó 1920-ban és miről 1945-ben, akkor helyesen új *elvi szabályt* kellett volna kimondaniuk: az értékpusztulásban való közös kockázatviselés szabályát. Végül is a 3.380/1948. Korm. sz. rendeletnek kellett a bírói gyakorlatot helyes vágányba terelnie és megfogalmazni egy olyan jogszabályt, amelyet a saját lábán öntudatosan álló bírói gyakorlatnak enélkül is ki kellett volna alakítania.

b) Sokkal tanulságosabb megvizsgálnunk bíróságainknak a munkabérvalorizáció kérdésében követett gyakorlatát. Az infláció kezdő szakában, 1945 őszén munkaügyi bíróságaink helyesen alakították ki azt a szabályt, hogy az elmaradt munkabérkövetelést nem az esedékességkori, hanem az ítélethozatalkori névértékben ítélték meg. Helyes volt ez a gyakorlat az infláció idejéből származó munkabérkövetelésekre, minthogy a munkabér kis eltérésekkel végig ugyanazon az alacsony reálértéken mozgott és a viharosan emelkedő névértékek ugyanennek a reálértéknek kifejezései voltak. Már a felszabadulás előtti időről elmaradt munkabérköveteléseknél ez a gyakorlat lényegileg devalorizált, hiszen a munkabérek reálértéke akkor

[1] Sajátságos, hogy a Kúriának ugyanaz a tanácsa két egymás után következő napon két ellenkező elvi alapon álló ítéletet hozott. P. IV. 839/1945. sz. ítélet, ha nem is hangsúlyozott elvi éllel, de megemlíti, hogy a felperesnek valószínűleg nem sikerült volna a leelőlegezett árut teljes egészében átmenteni, ha azt az alperes időben le is szállította volna és ezért csak 50%-os teljesítésre marasztal. Egy nappal később, 911/1946. sz. al. ugyanaz a tanács megismétli és ítélete alapjává teszi a szövegben kifogásolt elvi tételt. — Ez utóbbi ítélet indokolásában egyébként helyesen dobja félre a Kúria a »tőkebőségi vélelmet« (Beck Salamon kifejezése) és megállapítja, hogy nem kötelezhető kárenyhítés címén fedezeti vételre az a vevő, aki a vételárat előre kifizette.

az inflációs munkabérekénél sokkal magasabb volt. A bírói gyakorlat — nézetem szerint — etekintetben is helyes volt, mert indokolatlan lett volna a régebbi munkabéreket magasabban megítélni a folyó munkabéreknél, de helytelen volt az, hogy bíróságaink ezt a töredékes átértékelést nem tudatosan végezték. Egyetlen ítélet sem ismeretes, amelyet a bíróság így indokolt volna meg, hanem az egykori Krone=Krone fikció helyébe a *havibér=havibér* fikcióját helyezték. Az átértékelési gyakorlat tehát kezdett átcsúszni a formalizmusba már akkor, mikor érdemileg helyes döntéseket eredményezett.

Ennek a formalizmusnak káros hatásai a stabilizáció után jelentkeztek. Bíróságaink hűen tartották magukat a havibér=havibér elméletéhez, ami gyakorlatilag annyit jelentett, hogy az infláció idejéről elmaradt és az esedékességkori reálértékben jelentéktelen munkabérköveteléseket a stabilizációs kollektív szerződések szerint ítélték meg, ami nem is átértékelés, hanem valóságos felhatványozás volt. Bíróságaink ezt a gyakorlatot »szociális« meggondolások szólamába burkolták, ami megmutatta teljes érzéketlenségüket az inflációs idők munkabér-politikájával szemben; a magyar dolgozók önként vállalták az alacsony inflációs béreket az ország újjáépítéséért és ha bírói gyakorlatunk »szociális« indokolását komolyan vehetnők, akkor *antiszociálisnak* kellene tekintenünk azt a hatalmas erőfeszítést, amely a stabilizációt és ezzel a magyar dolgozók életszínvonala felemelését lehetővé tette. Arról nem is érdemes külön szólani, hogy ez a gyakorlat nevetséges ellentétet támasztott azok között, akik az infláció alatt munkabérüket esedékességkor megkapták és azok között »a szerencsések« között, akiknek munkabérével munkáltatója az infláció alatt elmaradt. Ismét kormányrendeletnek kellett a bírói gyakorlatban kialakult méltánytalanságot levezetni, a 9.540/1947. Korm. sz. rendelet drasztikus devalorizációs táblázatával oldotta meg ezt a kérdést.

Ennek a rendeletnek hatálybalépése után bírói gyakorlatunk minden eddiginél érdekesebb és jellemzőbb álláspontot foglal el. A rendelet köztudomás szerint az 1945 március 1. után esedékessé vált inflációs munkabérkövetelésekre vonatkozik, nyitva hagyja azonban az 1945 március 1. előtt esedékessé vált munkabérkövetelések átértékelésének kérdését. A bíróságok a rendeletet úgy tekintették és tekintik ma is, mint »kivételes szabályt«, — annak ellenére, hogy az 1946 augusztus 1. előtti időről származó munkabérköveteléseknek legalább 90%-a a rendelet alá esett. A rendelet hatálya alá nem eső régi munkabérköveteléseknél lényegileg ma is változatlanul hatályban van a fent bírált fikción alapuló gyakorlat, éspedig a legújabb ítéletekben is (P. II. 1.819/1948., 1.871/1948., mindkettő október 19-i keltű), ha megemlíti is a Kúria, hogy a magasabb fizetésű kategóriákban ezt a szabályt nem tartja kötelezőnek. Az indokolás most is szociális szempontokról szól, megállapítva ezzel bírói székből az egész inflációs munkabérpolitikaés a 9.540/1947 Korm. sz. rendelet antiszociális voltát. Természetesen azt az abszurdumot is fenntartja a gyakorlat, hogy pl. 600 Ft-ban ítéli meg egy szakmunkás elmaradt havibérét a mai kollektív szerződés alapján, függetlenül attól, hogy ez a követelés 1943-ból származik — ami körülbelül ennek a reálértéknek megfelel — vagy pedig 1945 februárjából, amikor a munkás havibére éppen egy kiló szalonnára lehetett elég.

Ez a gyakorlat mutatja meg végül bíróságaink érzéketlenségét a bevezetőben említett harmadik követelménnyel szemben, hogy t. i. a lényeges új jogalkotásokat tekintse gyakorlatunk az élő jogi szellem elsősorban hiteles megnyilatkozásainak. Az, hogy a 9.540/1947. Korm. sz. rendelet válságjogi szabály, nem lehet mentség, hiszen a munkabérátértékelés bírói gyakorlata is válságjogi anyag; ha gyakorlatunk valóban haladó szellemben, a magyar gazdasági és társadalmi fejlődés átérzése alapján foglalt volna állást, nézetem szerint a fenti rendelettre úgy kellett volna reagálnia, hogy a rendelet hatálya alá nem eső munkabérkövetelésekre is *analogia* útján hasonló elveket alkalmaz: vagyis az esedékességkori *reálértékben*, illetve ennek a reálértéknek mérsékelt, pl. 75%-os átértékelésével ítélné meg a munkabérköveteléseket.

Összefoglalva, bírói gyakorlatunk a gazdasági lehetetlenülés és a munkabérátértékelés döntő kérdéseiben nem felelt meg a jogos követelményeknek. Igazságtalanok lennénk természetesen, ha elhallgatnók, hogy több más területen bíróságaink helyes érzékkel dobták le a merev dogmatizmust és hozták meg döntésüket az életviszonyok gondos kielemzése alapján.

III. Kicsit messzire kalandoztam a bírói gyakorlat kritikája területén, holott nyílvánvaló, hogy a kereskedelmi jog átalakulásának feladata elsősorban a kodifikáció területén vár megoldásra. Azok a »keskenyvágányú jogváltozások« — ismét *Beck Salamon* kifejezésével élek—, melyeket a bírói gyakorlat jó munka mellett, keresztül tudott volna vinni saját hatáskörében, nem tehették volna és nem is tehetik feleslegessé, hogy a kereskedelmi ügyleti jog elavult épületéhez kodifikációs téren is hozzányuljunk. Nemcsak tételes rendelkezések hézagainak haladó szellemű kitöltéséről, nemcsak egyes jogszabályok újszerű értelmezéséről van szó, hanem alapvető jogtételek megváltoztatása és a kereskedelmi jog egész szellemének, egész szerkezetének átalakítása a

MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉG
tagjainak nélkülözhetetlen szakfolyóirata a
JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
Tudományos folyóirat mellékletekkel

feladat. Ez a kodifikációs munka természetesen nem tartozik a magyar jogalkotás sürgős feladatai közé, sőt a gazdasági élet terén jelenleg végbemenő folyamat befejeződése előtt nem is lenne helyes egy nagyigényű kodifikációs munkát elkezdeni de a kérdések felvetése elméleti megvitatás végett talán már ma sem korai és alább utalok majd egy egyszerű kodifikációs megoldásra is.

Kereskedelmi jogunk az élet követelményeinek már az úgynevezett nagypénteki államosítás előtti állapotban sem felelt meg. Nem azokra az anakronisztikus részletekre célzok, melyek ma már csak különlegességeként hatnak, mint pl. a feléntúli sérelem felemlítése — amelynek olvasásakor a vásárra szóló váltó jut az ember eszébe—; a kereskedelmi ügyleti jog egésze egy tökéletes szabadgazdálkodás és túlnyomórészt kisegységű magángazdálkodás légkörét tükrözi vissza és ennek szükségleteit elégíti ki. A gazdálkodás egységeinek szerkezeti változását már az 1930: V. t.-c. jelezte, majd a részvénytársasági jog reformja körül kifejtett jelentékeny jogászi munkák is a felszabadulás előtt. A felszabadulás után pedig egészen új szellemben jött létre új szövetkezeti jogunk és a nemzeti vállalatokról szóló törvény, mely utóbbi a változott viszonyok közt végeredményben a rt. reformja alól is kihúzta a talajt.

Az ügyleti jog terén azonban a K. T. meghozatala óta változás nem történt. A gazdasági fejlődés pedig már régen túlment az 1875-ös állapotokon; különösen a háborús gazdálkodás teremtett olyan helyzetet, amelyben a K. T. néhány alapvető elve teljesen alkalmazhatatlan volt. A felszabadulás után, a tervgazdálkodásra való végleges áttérés olyan igényekkel lép fel a kereskedelmi joggal szemben, melynek a K. T. második része még megközelítően sem tud eleget tenni. Konkrét részletekre alább térek rá, de már itt megemlítem, hogy a legfontosabb cikkekre kiterjedő hatósági árszabályozás a fedezeti vétel jelentőségét a nullára csökkentette. Kereskedelmi jogunk ma körülbelül úgy jellemezhető, hogy ha nem is okoz zavart, mert az élet talál magának érvényesülési lehetőséget az elavult törvény ellenére is, —de nem is jelent komoly segítséget a gazdasági élet rendezésében. Márpedig egy törvénynek az a rendeltetése, hogy a fejlődésnek aktív segítője legyen.

Ha új kereskedelmi jogi kodifikációról beszélünk, először meg kell vizsgálnunk azt a területét a gazdasági életnek, amit ez a jog rendezni hivatva van. A kereskedelmi jog a K. T. létrejötte idején, mint a magánjogból kiszakadt szakjog jelentkezett Európa legtöbb jogrendszerében (érdekes, hogy Svájcban 1883. évi szövetségi törvény óta a kereskedelmi jog a magánjog rendszerébe van beillesztve); ennek a szakjognak vezérelvei a formai kötetlenség mellett a tartalmi szigorúság, a jogi bizonytalanság minimumra csökkentése. A fiatalés a maga idején korszerűen kodifikált szakjog erősen visszahatott a lassan fejlődő magánjogra is és így indult meg az a folyamat, amelyet a magánjog kommercializálódása néven ismerünk és amelynek nyomait a magyar jogban is követhetjük (MTJ. 1158. §.). Az a területe azonban a gazdasági életnek, amelyet a kereskedelmi jog hivatva van rendezni, a felszabadulás óta két szektorra oszlott. A jelentőségében egyre növekvő társadalmosított szektorral szemben a magánszektor jelentősége egyre inkább visszaszorul és ez a folyamat valószínűleg azzal az eredménnyel jár majd, hogy a gazdasági élet magánszektora részére külön szakjogot fenntartani nem lesz érdemes, hanem úgy, mint a szovjet polgári törvénykönyvben és mint a svájci Obligationenrechtben, a magánjog tartalmazza a kereskedelmi jog ügyleti szabályait is.

Fennmarad viszont a szükséglet, hogy a közül ti szektor gazdasági viszonyait megfelelő modern jogi szabályozással segítsük elő. Nem kétséges, hogy az állami vállalatok külön számolási egységek, és ennek nemcsak egyszerű könyvelési jelentősége van; az egymásközti sérelmek orvoslásának fontossága van egyrészt azért, mert hiszen az alkalmazottak erkölcsi érdeke, sőt — a teljesítménybérezés folytán — illetménye is kapcsolatban van a vállalat üzleti eredményével, de különösen azért, mert ilyen orvoslás nélkül az állam sohasem láthatná tisztán, hogy melyik vállalat dolgozik jól vagy rosszul. Az állami vállalatok jogvitáit tehát egészen helytelen lenne az »egyik zsebből a másikba« vulgarizáló elméletével elkenni és akkor, amikor az egyes minisztériumokban és a Gazdasági Főtanács kebelében megalakultak az egyeztető bizottságok, ez is a kormányzatnak azt az állásfoglalását mutatta, hogy a magyar nemzeti vállalatoknak jogsérelem esetén éppen úgy meg kell találniuk az orvoslást az egyeztető bizottságok előtt, mint a szovjet vállalalatoknak az arbitrázsok előtt.

De mi legyen ezeknek az egyeztető bizottságoknak *anyagi joga?* Nyilvánvaló, hogy az első időkben, amíg az államosítás előtti örökség romeltakarításáról van szó, inkább valóban »egyeztetni« fognak, mint ítéletet hozni, de mindenesetre hamarosan rá kell térni arra, hogy megalkossuk a közületi vállalatok egymásközti kapcsolatának »kereskedelmi jogát.« Nézetem szerint az a kereskedelmi jogi kodifikáció, amire az előzőkben már céloztam, nem lenne más, mint egy szolgálati utasítás az egyeztető bizottságok számára, amely nemcsak a K. T. egyes rendelkezéseit változtatná meg, hanem elveiben és felépítésében is új rendszert állítana elénk. Ennek lehetősége már a közeljövőben meglenne és bizonyára az itt kikristályosodott haladó elvek termékenyen hatnának magánjogunk fejlődésére is.

IV. A javasolt szabályzatnak mindenekelőtt kifejezésre kell juttatnia szerkezetében és elvi kijelentéseiben, hogy a jogérvényesítés célja az ország termelőerőinek fejlesztése és a tervgazdálkodás végrehajtásának biztosítása. A konkrét tételes intézkedésekben gondosan végig kell vizsgálni a K. T. ügyleti jogának szabályait; nézetem szerint a következő módosítások az eddigi szabályozással szemben feltétlenül szükségesek, anélkül, hogy példázó felsorolásomnak kimerítő voltára igényt tartanék:

a) Nyilván nem tartható fenn változatlanul a K. T. 263. §-a, csupán az egyik fél jóhiszeműsége esetén. Akkor, mikor a 8.800/1946. M. E. sz. rendelet 2. §-a az iparjogosítvány nélküli haszonfelszámítást pönalizálja és büntetendő cselekmény a tervhivatali jóváhagyás nélküli beruházás: nincs értelme annak, hogy az ügyletet érvényesnek tekintsük akkor, ha a másik fél a szabálytalanságról tud.

b) Az állami vállalatok egymásközti ügyletkötésénél a bürokráciát feltétlenül ki kell küszöbölni. Ezért olyan vélelem felállítását javaslom, hogy amennyiben az ügyletkötéskor az ellenkezője világosan ki nem köttetett, tekintse az egyeztető bizottság *előre megszerzettnek* a nemzeti vállalat alapítólevele folytán esetleg szükséges felsőbb szervezeti (ipari központ stb.) jóváhagyást; ugyanezt a vélelmet tartom szükségesnek az olyan hatósági engedélyekre is (anyagkiutalás stb.), melyeket a szolgáltatást teljesítő nemzeti vállalat megszerezni köteles. A közületi vállalatok és a felsőbb hatóságok közt a kapcsolat oly intenzív, hogy az ügyletkötés biztonsága és gyorsasága végett helyes, ha a vállalatokat lehetőségeik előzetes letárgyalására kényszerítjük.

c) A hatósági árszabályozás felveti a törvényi kötbér szükségességét is. Ennek jelentősége kettős: egyrészt a bíróság a Pp. 271. §-ában biztosított kármegállapítási jogával általában csak akkor él, ha a felperes a kár elemeit ki tudja mutatni, csak az összegszerűség bizonyítása nem sikerül megnyugtatóan. Márpedig olyankor, mikor — mint az esetek igen nagy részében — egy közületi vállalat önköltségi áron ad el, még valószínűsíthető vagyoni kár sem igen mutatható ki; viszont az üzem működésének zavartalansága jelent olyan erkölcsi érdeket, amely közvetve anyagi kárban is mutatkozik. Másrészt a törvényi kötbérnek fegyelmezési jelentősége is lenne.[3]

d) Külön monográfiát igényelne a K. T. legfontosabb szakaszainak: 346—358. §§-oknak átdolgozására tenni alapos javaslatot. A K. T.-nek a kötelemszegésre vonatkozó fenti rendelkezései még modern polgári jogszabályok szempontjából is elavultak; röviden akarok utalni arra, hogy állami vállalatok viszonylatában nem tartható fenn a korlátozás nélküli elállási jog és a hitelezőnek joggyakorlásában tekintettel kell lennie arra, hogy a másik felet is lehetőleg minél kisebb kár érje.

e) A leglényegesebbnek azonban a *vállalkozási szerződés* jogszabályainak kidolgozását tartom. A K. T. létrejötte idején gazdasági életünk elsősorban valóban *kereskedelmi* élet volt; ma már az elosztási szerkezet — különösen közületi vállalatok közt — egészen leegyszerűsödött és az egymásközti kapcsolatok sokkal inkább *ipari, gyártási* kapcsolatok. A vállalkozási szerződésre a K. T. szabályokat egyáltalán nem tartalmaz és bíróságaink az MTJ.-ből vonnak le tételeket, ha ilyen kereskedelmi ügy eléjük kerül; pedig világos, hogy a vállalkozási szerződés ma gazdasági életünk legfontosabb ügylete és annak alapos jogi szabályozása elkerülhetetlen.

Ezeknek a feladatoknak részletes kifejtése természetesen külön cikkek keretébe kívánkozik.

A fenti vázlatos javaslatokkal szemben bizonyára felmerül majd sok kifogás is. Így a *d)* pont alatt említett átalakítással szemben esetleg felhozhatni, hogy ha az egyik állami vállalat a részére K. T. szerint biztosított jogokkal a méltányosság ellenére próbál élni, a felsőbb hatóságok közbelépnek és az egyeztető bizottságok sem fogják a jogok ilyetén gyakorlását védeni. Éppen ez bizonyítja nézetem szerint, hogy a K. T.-nek ezek a szabályai ma már nem élnek; a jogszabályok nem lehetnek olyan bilincsek, melyek félretételére az egész állami apparátus mozgósítását igénybe kell venni. A jogszabályok feladata az, hogy a gazdasági szükségleteket és a társadalmi követelményeket kielégítsék.

Feladatunk éppen az, hogy jogszabályainkat — e kis cikkben tárgyalt jogterületen is — úgy alakítsuk ki, hogy azok a haladás segítő eszközei legyenek. *Dr. Csanádi György*

[3] A cikk megírása után vált ismertessé a G. F. 2779/1948. sz. határozata az állami vállalatok kötelező kötbéréről.

A JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
kiadásában december hóban jelenik meg az

1949. évi HATÁRIDŐ NAPLÓ

Előfizetési ára kötve: 55.— forint (a múlt évi 77.— forintos árral szemben).

A korszerűsített szövegrész tartalmazni fogja — többek között —
Magyarország helységnévtárát is.

Tekintettel arra, hogy az 1949. évi határidőnapló korlátolt példányszámban készül, kérjük az 55.— forintos előfizetési árat beküldeni, mert csak így van módunkban a határidőnapló szállítását biztosítani.

Az 55.— forintos előfizetési árat a 41—41 postatakarékpénztári csekkszámlánkra kérjük befizetni.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-UTCA 12 POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZÁMLA SZÁMA: 41—41

A lakásügyi közigazgatás szervezeti fejlődése

A bérlettel kapcsolatos jogszabályok különleges területét képezi a lakásbérlet. A lakásbérletnek eltérő szabályozását az a különleges jogpolitikai érdek teszi indokolttá, amely a lakásbérletből, mint társadalmi szükségletből természetszerűleg következik. A lakás ugyanis társadalmi szükséglet és ennek a szükségletnek helyes kielégítésére irányuló törekvés a társadalom szociális érdeke. Minthogy a lakáskérdés végsősorban társadalmi kérdés, a lakáskérdéssel kapcsolatos jogszabályok tartalma vegyes, feltalálhatók bennük a társadalompolitikai, a magánjogi és a közigazgatási elemek.

A lakásnak, mint társadalmi szükségletnek kielégítésébe az államhatalom mindaddig nem avatkozik bele, míg gazdasági, politikai vagy társadalmi érdekeit veszélyeztetve nem látja. Mihelyt azonban a gazdasági vagy a társadalmi élet egyensúlya valamely oknál fogva megbomlik, az állam a közérdek biztosításának céljából szabályozza a lakásügyekben jelentkező társadalmi szükséglet kielégítésének módját. Ilyen esetben a lakásügyi jogalkotást a társadalompolitikai szempontok határozzák meg és a cselekvő államhatalom, a közigazgatás, a közfeladatnak nyilvánított szükséglet kielégítését kívánja konkrét intézkedéseivel szolgálni. A szerződéses szabadságnak, a tulajdon feletti szabad rendelkezési elvnek jelentős megszorításában jelentkező közigazgatási beavatkozás indokát a különleges társadalmi viszonyok mellett a lakásügy társadalompolitikai jellege határozza meg, mert a megváltozott gazdasági és társadalmi viszonyok mellett a szociálpolitikai szempontok érvényesülésének biztosítása a döntő szempont. Az államhatalom cselekvő beavatkozása a gazdaságilag gyengébb fél, a bérlő érdekeinek megvédését kívánja szolgálni a gazdaságilag erősebb féllel szemben, ami a szociális védelem elvének felel meg.

Az első világháborút megelőzően a lakásügy a magántulajdon és a tulajdonból folyó szabad rendelkezési jognak elvi síkján épült fel. A szabad rendelkezési jog és a szerződéses szabadság elve alapján a lakásbérletekkel kapcsolatos kérdéseket a felek szabad megegyezése, az érvényben levő lakásbérleti szabályrendeletek és általában a helyi szokás szabályozták. A felek szerződéses szabadsága korlátlan volt a bérlet, a bér és a felmondást illetően is.

Ebben az időben a lakás vagy a bér az általános gazdasági viszonyokhoz igazodott és a lakásszükséglet kielégítése általában a kereslet és kínálat viszonyai szerint alakult.

Az első világháború előtt még a lakásügy területén teljesen hiányzik az állam cselekvő beavatkozása. Ez elsőízben akkor jelentkezik, amikor a világháború kitörésével a gazdasági és társadalmi élet egyensúlya megváltozik.

A következőkben ezeket a változásokat fogom vizsgálat tárgyává tenni és párhuzamot fogok vonni a gazdasági és társadalmi viszonyok megváltozása és az állam cselekvő beavatkozása között. Megítélésem szerint nem lesz érdektelen vizsgálni azokat a fejlődési fokozatokat, amelyek a lakásügy mai állásához, illetve szervezeti formájához vezettek el, mert ebből a jövő fejlődési formáira is okszerűen következtetni lehet.

Az alábbiakban tehát elsősorban a lakásügyi igazgatás szervezeti fejlődését veszem napjainkig vizsgálat alá s ezzel kapcsolatban a gazdasági és társadalmi élet egyensúlyi változásainak a lakásügyi igazgatásra tett hatására leszek figyelemmel.

Az első világháborúban az állam minden gazdasági erejét a háborús termelés szolgálatába állította. Ennek következtében a lakástermelés csökkent, majd a háború harmadik évében megszünt. A lakástermelés és lakásszükséglet egyensúlyi helyzete ennek következtében felbomlott. Lakáshiány állott elő s ez társadalmi nyugtalanságot okozott. Ezért az államhatalom a különleges helyzetből folyó szükségszerűségből beavatkozott a magánjogi jogviszonyok szabályozásába s a lakáshiányon hatósági beavatkozással, kényszerítő jellegű közigazgatási intézkedésekkel, a szabad lakásforgalom korlátozásával, a meglévő lakáskészleteknek közületi szervek által való szétosztásával, a felmondási jog szabályozásával, a kötött lakbérek rendszerének bevezetésével és más, a magántulajdoni elvekre tekintet nélküli intézkedéseivel igyekezett segíteni.

A magyar kormány a szabad lakásforgalom korlátozása terén az első lépést 1916. novemberében tette meg (3.787/1916. M. E. sz. rendelet), amikor felhatalmazta az igazságügyminisztert, hogy a belügyminiszterrel egyetértőleg kiadandó rendeletben a lakás és egyéb helyiség bérletéből eredő kérdések kiegyenlítésére egyeztető vagy választott bíróságként döntő-bizottságot vagy hatóságot szervezhet és az erre vonatkozó eljárást szabályozhatja.

Ennek alapján (1917 februárban a 8.133/1917. I. M. sz. rendelettel) az igazságügyminiszter minden járásbíróság mellett (kivéve a budapesti büntető járásbíróságot) *lakbérleti bizottságot* alakított, amely elnökből és 2 tagból állott. A bizottság elnöke a járásbíróság elnöke, egyik tagja a bérbeadó, másik tagja pedig a bérlők névjegyzékébe felvettek közül az elnök által behívott személy volt. Bár a névjegyzékeket a városi tanács, illetve a közigazgatási járás főszolgabírája állította össze, a lakbérleti bizottságok a közreműködő laikus elemek ellenére is még *bírósági szervként* működtek, ügyeiket a járásbíróságnál vezetett főlajstromba vezették be s a felügyeletre a bírósági felügyeletre vonatkozó szabályok voltak irányadók. Nyilvános szóbeli tárgyaláson végzéssel határoztak s határozatuk ellen jogorvoslat nem volt. A határozatok a feleket kötelezték és a lakbérleti bizottság által eldöntött kérdés perben sem lehetett többé vita tárgya. Határozataik alapján bírói végrehajtásnak volt helye.

A háború negyedik évében a lakásügy terén a kereslet és kínálat viszonya már annyira megbomlott, hogy a társadalom egy része lakásszük-

ségletét saját erejéből, önhibáján kívül kielégíteni egyáltalában nem tudta. Csak a háborús termelésben résztvevő ipari nagyüzemek dolgoztak teljes kapacitással. Mezőgazdasági termelésünk a háborús okok következtében megbénult. Vidékről is a városokba, főleg a fővárosba hajtotta az embereket a munkaalkalom és nagyobb kereset lehetősége. A munkavállalók egy része munkát kapott s a fővárosban igyekezett szálláshoz jutni, másik része anyagi vagy erkölcsi tehetetlensége miatt kiszorult a peremvárosokba, a perifériára s itt jelentkezett lakásigényével, amely a lakások szabad bérbeadása, a bérbeadó és bérlő szabad egyezkedése alapján semmiképpen sem volt már kielégíthető. Ezért az államhatalomnak a maga hatalmi szervezetével közbe kellett lépnie, hogy az indokolt lakásszükségletek kielégítését közérdekből biztosítsa.

A minisztérium az 1917 év októberében (a 4.180/1917. M. E. sz. rendelettel) a lakás és egyéb helyiségek bérletére vonatkozóan kivételes intézkedéseket léptetett életbe.

Elrendelte, hogy a lakosság lakásszükségletéről való gondoskodásnál felmerülő kivételes hatósági tennivalók ellátására olyan városokban és községekben, ahol erre szükség van, *lakáshivatalt* kell felállítani. A lakáshivatal elnökből és bizottsági tagokból állott. Elnökét a városokban a tanács választotta, községekben az alispán jelölte ki a közigazgatási tisztviselők közül. A tagokat a városokban ugyancsak a tanács választotta, községekben azonban a főszolgabíró jelölte ki felerészben a bérbeadók, felerészben a bérlők soraból. A bérlők között a különböző hivatásoknak és foglalkozási ágaknak, ezeken belül pedig a munkaadóknak és a munkavállalóknak arányos képviseletet kellett kapniok. A lakáshivatal 3 tagú albizottságokban működött: elnöke a lakáshivatal elnöke vagy helyettese, tagja egy háztulajdonos s egy lakó volt. Ez a lakáshivatal már *közigazgatási jellegű* szerv volt. Határozata ellen 3 nap alatt halasztó hatályú »előterjesztésnek« volt helye a lakbérleti bizottsághoz, amelynek határozata végérvényes volt s hivatalból sem lehetett felülbírálni. A határozatokat közigazgatási úton hajtották végre.

A fővárosban uralkodó elviselhetetlen lakásviszonyok és a lakásügyi közigazgatási eljárás szükségesnek látszó meggyorsítása arra kényszerítették 1919 januárjában a népköztársaság kormányát, hogy (820/1919. M. E. sz. rendeletével) felállítsa *Budapesten a kerületi és a központi lakáshivatalokat*, valamint megalakítsa a *»lakásügyi felülvizsgálati bizottságot«*. Ennek a jogorvoslati fórumnak elnöke az Országos Lakásügyi Tanács elnöke vagy helyettese volt, tagja pedig a budapesti ítélőtábla elnöke által kijelölt két táblabíró. Ebben az időben az ország területén a közigazgatási lakásjogban kettős rendszer érvényesült: vidéken a lakásügyeket a lakáshivatalok intézték és jogorvoslati hatóság a lakbérleti bizottság volt, Budapesten lakásügyekben a kerületi lakáshivatalok és a központi lakáshivatal intézkedett: felette működött részint első, részint másodfokú hatáskörben a budapesti központi járásbíróság mellett alakított lakbérleti bizottság; míg végső jogorvoslati fórum a lakásügyi felülvizsgálati bizottság volt. Míg elsőfokon a lakásügyben közigazgatási tisztviselők intézkedtek laikus személyek bevonásával, másodfokon bírák határoztak ugyancsak laikus személyek bevonásával: harmadfokon az ügyintézésből a laikus elem ki volt zárva és a szakbíróság elve érvényesült.

A népköztársaság kormánya néhány héttel a budapesti központi lakáshivatal felállítása után (az 1432/1919. M. E. sz. rendelettel) kötelezte a fővároskörnyéki 25 közületet, hogy a budapesti lakásszükség enyhítése érdekében *lakáshivatalokat* állítsanak fel. Ezeknek elnökeit a »községi néptanácsok« javaslata alapján a néptanács tagjai közül nevezte ki az Országos Lakásügyi Tanács elnöke, míg tagjait felerészben a bérbeadók, felerészben a bérlők képviselői adták. Míg eddig a lakásügyi közigazgatásban részvevő laikusok csak férfiak lehettek, ez a rendelet ezt a jogot a nőkre is kiterjesztette.

A proletárdiktatúra idején a Forradalmi Kormányzótanács 1919 márciusában (XV. O. K. T. E. sz. rendeletével) megszüntette az egész országban a lakásügyi közigazgatás valamennyi szervét. Mindezeknek hatásköre átszállott a *Magyar Tanácsköztársaság Központi Lakásbizottságára*, amelynek élén 3 tagú direktórium állott.

A Központi Lakásbizottság a hatáskörébe utalt ügyekben a lakásforgalmat először csak Budapesten és környékén kötötte meg. Budapesten a bizottság központi szervei, a környéken pedig a felállított *»helyi lakásbizottságok«* foglalkoztak a lakásügyekkel. Ezek 3 tagú bizottságban határoztak: elnöke a Központi Lakásbizottság kiküldöttje volt, két tagja pedig a szakszervezeti tanács által kirendelt bizalmiférfi (szervezett munkás) volt.

A proletárdiktatúra megszüntette az ingatlanok magántulajdonát, de ez az intézkedés a lakáshiányon nem enyhített. Ezért a szociális népbiztosság (1919 áprilisában a 62. Sz. N. sz. rendeletével) a lakásforgalmat ismét megkötötte és az ország területén a lakásügyek intézésére új szerveket létesített. Ezek a szervek már *tisztán laikus elemekből* alakultak s az ügydöntésből nemcsak a bírói, de a közigazgatási szakemberek is kizárattak.

Az országos érdekű s általában fellebbviteli lakásügyekben való elvi döntés céljából megala-

MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉG
hivatalos lapja
a
JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
Tudományos folyóirat mellékletekkel

kult az *Országos Lakásbiztosság*, amelynek 11 tagja volt. Elnöke volt a szociális termelés népbiztossága által kinevezett lakásügyi biztos, 2 tagot a munkás- katona- és földmívestanácsok országos gyűlése küldött ki, 2 tagot a budapesti központi munkás- és katonatanács intézőbizottsága jelölt ki, azonkívül tagja volt a szociális termelés népbiztossága, a pénzügyi-, belügyi-, igazságügyi-, a munkaügyi- és népjóléti bizottság, valamint az építési direktórium egy-egy kiküldöttje.

A lakásügyekben eljáró alsófokú lakásügyi hatóságok: a községi-, városi-, kerületi lakásbizottságok mindenütt a munkás-, katona- és földmívestanácsok kiküldötteiből alakultak. Ezeknek a lakásbizottságoknak nagyobb hatásköre volt, mint a proletárdiktatúra előtti lakásügyi igazgatásban eljárt közigazgatási és bírói hatóságoknak együttvéve.

A tanácsköztársaság bukása után a minisztérium (1919 augusztus 19-én kelt 4.040/1919. M. E. sz. rendeletével) a proletárdiktatúra által foganatosított lakásrekvirálások felülvizsgálatát hatósági szervre bízta s *lakásügyi miniszteri biztost* nevezett ki, aki megtehette mindazokat az intézkedéseket, amelyek a proletárdiktatúra lakásügyi szervei által tett rendelkezések felülvizsgálatához szükségesek voltak, ideértve mindazon helyiségeknek és helyiségrészeknek igénybevételét is, amelyek a lakásszükséglet enyhítésére célszerűen felhasználhatók.

A proletárdiktatúra lakásügyi szervezetét a minisztérium már 1919. augusztusában (4.288/1919. M. E. sz. rendeletével) teljesen felszámolta és a lakásügyi közigazgatási eljárást a fővárosban és a vidéken újból szabályozta. Lényegében az 1917. évben működött lakásügyi közigazgatási szervezetet állították fel újra. A lakásügyi eljárási jogot tartalmazó 1919—1920—1921. évi kormányrendeletek alapján ugyanazok a lakásügyi hatóságok működtek, de a gazdasági helyzet alakulásával hatáskörük évről-évre változott. Míg 1919-ben a lakásügyi hatóságok határozatai ellen még jogorvoslatot nem engedett meg a jogszabály (4.288/1919. M. E. sz. rendelet), 1920-ban a jogorvoslatot már megengedte (1.552/1920. M. E. sz. rendelet), 1921-ben pedig a háztulajdonnal kapcsolatban a magánjogi rendelkezés elvei már annyira érvényesülnek, hogy *a bérmegállapítási és felmondási ügyek a rendes bíróságok hatáskörébe kerültek vissza.*

Ezekben az időkben a következő lakásügyi hatóságok működtek:

a) Községi, vidéki lakáshivatalok.

I. Vidéken. 1. *Városi és községi lakáshivatalok.* Elnökét a városban a tanács választotta, községekben az alispán jelölte ki a közigazgatási tisztviselők sorából. Tagjait városokban a tanács választotta, községekben pedig a főszolgabíró jelölte ki felerészben a bérbeadók, felerészben a bérlők érdekképviseleteinek javaslata alapján. A lakáshivatalok 3 tagú tanácsban határoztak. Hatáskörük az igénybevételi eljárásra terjedt ki.

b) Lakbérleti bizottságok.

2. A járásbíróságok mellett újjáalakított *lakbérleti bizottságok* jogorvoslati fórumok, de határoztak az átadási, visszabocsátási s a házfelügyelővel kapcsolatos vitás ügyekben is.

c) Lakbérleti panaszbizottságok.

3. A minden törvényszéknél, esetleg nagyobb járásbíróságnál alakított »*lakbérleti panaszbizottságok*«, melyeket a törvényszék elnöke alakított meg a törvényszék bíráiból, 3 tagú tanácsban határoztak végső fokon az eléjük terjesztett jogorvoslatokban.

II. Budapesten és környékén. 1. *Lakásügyek miniszteri biztosa*, akinek hatáskörében megmaradt a lakásigénybevétel, lakásigazolványok kiadásának joga, végrehajtás a lakásügyekben, a proletárdiktatúra alatt történt rekvirálások felülvizsgálata. A határozatokat bírák hozták.

2. Budapesten a központi járásbíróságnál, az államrendőrség működési területén pedig az erzsébetfalvai és ujpesti járásbíróságoknál újjáalakított *lakbérleti bizottságok.* A bizottságokba az ülnököket a városi tanács és a községi előljáróság jelölte ki.

3. A lakásügyi miniszteri biztos által alakított *lakbérleti panaszbizottság.* Ezt a miniszteri biztos alakította meg a melléje beosztott ítélőbírákból.

A kormányzat (4.421/1920. M. E. sz. rendelet és a 17.900/1921. I. M. rendeletekkel) a budapesti lakásínség enyhítésére külön lakáshivatalt szervezett, amelynek az igazságügyminiszter által kinevezett elnöke a melléje beosztott bírákkal intézte a lakásügyeket. Ezután már a *lakásügyi miniszteri biztos hatáskörébe csak a vidéki lakásügyi közigazgatási hatóságok felügyelete tartozott.* A lakásügyek másodfokon való intézésére hivatott miniszteri biztosi területek száma ekkor 23 volt.

A lakásszükséglet enyhítésével kapcsolatos kormányzati tennivalók ellátása 1921. év októberében (a 8.500/1921. M. E. sz. rendelettel) az igazságügyminiszter hatásköréből a népjóléti miniszterhez került. Ezután pedig a kormány kiadta 5.555/1922. M. E. sz. rendeletét a lakásügy rendezéséről (1922. július 1-én), amely már kihangsúlyozta, hogy »a háborúokozta gazdasági viszonyokból a békegazdaságra átmenet során a lakásügy terén fennálló korlátozásoknak is meg kell szünniök.« Ez a rendelet a *2000 lélekszámot meg nem haladó községekben levő épületekre a tulajdonos szabad rendelkezési jogát visszaállította.* A rendelet a lakásügyi közigazgatási eljárást is újból szabályozta s ez időtől kezdve mindaddig, míg a szabad lakásforgalom az egész ország területén helyre nem állott, a lakásügyekben a következő hatóságok jártak el:

I. Budapesten és környékén az államrendőrség működési területén a lakásügyekben továbbra is az e célra szervezett *állami lakásügyi központi hatóság (lakáshivatal)* intézkedett az oda beosztott bírák és a népjóléti miniszter által kirendelt tisztviselőkkel. A lakások igénybevételét egyéni hatóságokként eljáró bíró mondotta ki, a bérlő

személye kérdésében 3 tagú kijelölő tanács határozott. Másodfokon a lakáshivatal határozatait a »*lakásügyi fellebbviteli tanács*« bírálta felül, amelynek tagjai a népjóléti miniszter által oda kinevezett bírák voltak. A határozatok végérvényesek voltak és főfelügyeleti jogkörben sem voltak megsemmisíthetők.

II. Vidéken a lakásügyekben eljáró elsőfokú lakásügyi közigazgatási hatóságok voltak elsőfokon:

1. Városokban és községekben, ahol *államrendőrség* volt, a kapitányság *vezetője*, vagy az általa kijelölt tag.

2. Más községekben a járás *főszolgabírája*, vagy általa a népjóléti miniszter jóváhagyásával kinevezett személy.

3. Ahol erre szükség volt, a nagy lakáshiány miatt, a népjóléti miniszter által felállított *állami, városi vagy községi lakáshivatalok*, amelyeknek közigazgatási tisztviselő elnökét és tagjait a népjóléti miniszter nevezte ki, illetve erősítette meg megbízatásában. A rendőrség vezetője, főszolgabíró, az állami, városi lakáshivatalok elnökei egyéni hatóságként határoztak; a községi lakáshivatal azonban csak tanácsban határozhatott. Másodfokon és végérvényesen a vidéki lakásügyi közigazgatási hatóságok határozatait a népjóléti miniszter által kinevezett *kerületi lakásügyi miniszteri biztosok* bírálták felül.

Ez a rendelet *a lakásügyet nem szociális problémának, hanem rendészeti kérdésnek tekintette*, (rendőrhatóság, főszolgabíró) és *az eljárásból a laikus elemet* (ülnökök, bérbeadók, bérlők képviselői) *teljesen és végleg kirekesztette.*

Ezután a gazdasági helyzet változásával és mert megszűntek azok a politikai okok, amelyek a háztulajdonnal való szabad rendelkezés felfüggesztését a társadalom nyugalma és a teremlés zavartalanságának biztosítása érdekében szükségessé tették, a kormány gyors egymásutánban adta ki azokat a rendelkezéseit, amelyekben már újból a szerződéses szabadság elve érvényesült.

A minisztérium (2222/1923. M. E. sz. rendeletével 1923. III. 16-án) 1923 május 1-től a tulajdonosoknak a lakásokkal való szabad rendelkezési jogát visszaadta a 4000 lélekszámot el nem érő községekben és biztosította a tulajdonosoknak azt a jogot, hogy a lakások bérletét a magánjog szabályai szerint felmondhassák és a bért szabadon állapíthassák meg. Az üzlethelyiségekre egyformán szabad bérbeadási jogot biztosított mindenkinek az ország területén.

A lakásügyi miniszteri biztosi területek 1923-ban 23-ról 14-re; 1924-ben 8-ra csökkentek, majd megszűntek és a lakásügyi miniszteri biztos hatásköre (az 5100/1926. M. E. sz. rendelet 32. §-a értelmében) csupán Budapesten és másutt a lakásátadások és kiürítésekre vonatkozó jogerős bírói ítéletek végrehajtásának foganatosítására korlátozódott.

A minisztérium (2830/1926. M. E. sz. rendeletével) *1926 május 1-től az ország minden községében* hatályon kívül helyezte a háztulajdont korlátozó kivételes rendelkezéseket s attól kezdve ezekben a helységekben is *a lakások bére és használata tekintetében a magánjog szabályai* nyertek alkalmazást.

További lépés volt a szabad rendelkezési jog visszaállítására a kormánynak az az intézkedése, (5200/1926. M. E. sz. rendelet), amely kimondotta, hogy *a városokban a lakások* bérére a felmondásra vonatkozó korlátozásokat meghoszszabbítja ugyan, ellenben ezeknek *bérbeadását, felhasználását, átruházását korlátozó és igénybevételét kimondó kivételes szabályokat 1926 szeptember 1-ével megszünteti* és a lakásügyi hatóságok is működésüket befejezik.

A kormányzat a 8888/1927. M. E. sz. rendeletében kijelentette, hogy »a magántulajdon sérthetetlenségének elvi alapján áll és célja a tulajdonból folyó szabad rendelkezési jognak teljes helyreállítása« — de még a lakások bérére és felmondására vonatkozó korlátozásokat nem szüntette meg. Ez csak 1929-ben (április 19-én a 4444/1929. M. E. sz. rendelettel) következett be, amikor is a minisztérium felhatalmazta a népjóléti minisztert, hogy a pénzügyminiszterrel egyetértve azokban a városokban, amelyekben a háztulajdont korlátozó kivételes jogszabályok további fenntartására szükség nincsen, a háztulajdon tekintetében a szabad forgalmat hivatalból is helyreállíthassa.

Ezután 10 viszonylagosan békés év következett. A kötött lakásrendszer felszabadítása a lakástermelés erőteljes és gyors fokozását tette szükségessé. Az állam maga is épített kislakásokat, családi házakat; a városok és községek lakásépítési programmját (az 1937. évi VI. t.-c.-kel) minden erejével támogatta, házépítési kölcsönöket adott s állami adómentességek engedélyezésével a magántőkét is lakástermelésre serkentette. Mindezeknek az intézkedéseknek megvolt részben a kívánt hatásuk, mert 10 év alatt mintegy 46.000 lakás épült s a lakósűrűség 3·75-ről 3·48-ra esett.

Azután azonban elkövetkezett a második világháború. A magántőke nagyon érzékeny s a vállalkozási kedv megcsappant. Az állam ugyan kísérletezett (az 1940. évi XXIII. t.-c. kapcsán) még nagyobbszabású építkezési programm lebonyolításával, azonban az elérni szándékolt eredményt, a legszegényebb nagycsaládúaknak lakáshoz juttatását csak elenyészően kismérvben tudta megvalósítani. Az állam a termelés rendjét ismét a háborús célok szolgálatába állította, a

A Magyar Jogász Szövetség tagja minden haladó szellemű magyar jogász!

lakástermelés és lakásszükséglet egyensúlya a politikai és gazdasági viszonyok következtében előállott helyzetben ismét felborult. Az állam ezért a különleges helyzetből folyó szükségszerűségből ismét korlátozta a magántulajdont.

Az 1941. évi (augusztus 1-én megjelent 5.777/M. E. sz. rendelet, az ugyanazon évben (szeptember 19-én) kiadott 6.740/M. E. sz. rendelet, az 1942. évi (január 29-én megjelent) 590/M. E. sz. rendelet s az 1943. évi (január 8-án közzétett) 100/M. E. sz. rendeletben a kormány ismét korlátozta a lakások bérét, a felmondási jogot és a szabad bérbeadással többé ki nem elégíthető lakásszükséglet fedezése érdekében a meglevő lakások, lakrészek igénybevételével, megosztásával a »készletgazdálkodásra« tért át.

Ezek a rendeletek a bérviták és a felmondási ügyek intézését meghagyták rendes *bírói jogkörben.* A lakások átadására vagy kiürítésére vonatkozó végrehajtási ügyek foganatosítását a lakásügyi miniszteri biztosra bízták. Ellenben először csak a közszolgálati alkalmazottak, később pedig közérdekből elhelyezendő más személyek lakásszükségletének kielégítése céljából a lakások igénybevétele és szétosztása tekintetében Budapesten, minden törvényhatósági jogú és megyei városban s mindazokban a községekben, amelyek járási székhelyek, vagy 5000-nél több lakosuk volt, igen kiterjedt hatáskört biztosítottak *a közigazgatási hatóságoknak:* városokban a polgármestereknek, községekre nézve pedig a járási főszolgabíráknak, kiknek határozatai ellen az alispánhoz, annak határozatai ellen pedig a belügyminiszterhez biztosítottak jogorvoslatot. Az igénybevett lakások bérének összegét és a bérlet egyéb feltételeit az elsőfokú közigazgatási hatóságok állapították meg.

A második világháború következményeként az ország területe csökkent, a lakóházaknak egy része a harcok következtében megsemmisült, a városi lakások ijesztően nagy hányada a bombázások miatt lakhatatlanná vált, a rendelkezésünkre álló kevés nyersanyag és a termelőeszközök korlátozott volta miatt a népesség keresőképessége általában csökkent s a munkanélküliség fenyegetett. Mindez jelentős tömeget az eddigi lakóhelyükről való elmozdulásra, belső vándorlásra kényszerített, aminek következtében különösen a városok a lakosság szempontjából a telítettség állapotába jutottak, s a felszabadulás után a lakáshiány még fokozódott.

Minthogy pedig az ideiglenes nemzeti kormány a dolgozók lakásszükségletének kielégítését *közfeladatnak* tartotta s ebből következőleg a lakástermeléstől függetlenül, a tulajdonjogi rendelkezések szükségszerű korlátozásával beleszólni kíván a társadalom rendelkezésére álló mindenkori lakáskészletnek a szociális igazság elvei szerint való szétosztásába, a lakások szabad forgalmát korlátozó 1941 után kiadott valamennyi rendelet hatályát meghosszabbította és a kibombázottak, politikai, vagy faji okok miatt elhurcoltak, valamint a háborús okok miatt lakóhelyükről eltávozott, de visszatért személyek lakásszükségletének kielégítése érdekében újabb rendelkezéseket is tett (34. és 404/1945. M. E. sz. rendelet stb.) s ilyen ügyek intézésére az elsőfokú közigazgatási hatóságoknál *lakáshivatalok* felállítását rendelte el.

A kormány a lakásügyi közigazgatási eljárást később az 1946-ban (március 14-én) megjelent 3.130 M. E. sz. kormányrendelettel újból szabályozta. E szerint *a lakásügyeket elsőfokon* a községekben az előljáróság, városokban a polgármester, Budapesten a kerületi előljáró; másodfokon a községekre és a megyei városokra nézve az alispán, városi törvényhatóságokra nézve a népjóléti miniszter, Budapesten a székesfővárosi lakásügyi döntőbizottság hatáskörébe utalta. Harmadfokon felülvizsgálati fórum a népjóléti miniszter. A 3.130/1946. M. E. számú rendelettel létesített szervezet vegyes jellegű. A vidéki közigazgatási lakásügyek egyéni hatóságok útján, Budapest székesfőváros területén pedig a székesfővárosi döntőbizottságok mint testületi szervezet útján bonyolódnak le. A székesfővárosi lakásügyi döntőbizottságok elnökét a népjóléti miniszter nevezi ki és az elnököknek a 3.130/1946. M. E. sz. rendeletben biztosított előterjesztési jog gyakorlásával a kormányzat elvi szempontjainak érvényesülését kívánta a rendelet ezzel biztosítani.

Az 1948. évi április 9. napján a lakásügy ideiglenes rendezése tárgyában kiadott 6.000/1948. Korm. sz. rendelet a 3.130/1946. M. E. számú rendeletben lefektetett szervezeti formát változatlanul hagyta és lényegében a lakásjog területén szétszórt joganyagot a változott viszonyoknak megfelelő módosítások és kiegészítések keresztülvitelével egységes szerkezetbe foglalta össze, és főleg az anyagi jogszabály rendezésének célját kívánta szolgálni.

A közigazgatási lakásügy területén komoly szervezeti változást jelentett az 1948 szeptember 2. napján kiadott 9.270/1948. Korm. sz. rendelet, amely a lakásügyi közigazgatási eljárást megváltoztatta, a 6.000/1948. Korm. sz. rendeletnek az eljárásra vonatkozó részét módosította és az egész lakásügyi eljárást leegyszerűsítette. A rendelet célja a lakásügyi igazgatás racionalizálása, a bürokratikus ügyintézés leépítése, amely szoros kapcsolatban áll a Magyar Dolgozók Pártja programmnyilatkozatában a közigazgatással kapcsolatban támasztott követelményekkel. A 9.270/1948. Korm. sz. rendelet jelentősége a népjóléti miniszter felülvizsgálati hatáskörének leszállításában és az újrafelvételi eljárás megszüntetésében van. A rendelet értelmében a lakásügyi közigazgatás körébe tartozó ügyekben I. fokon nagy- és kisközségekben a községi előljáróság, megyei városokban a megyei város polgármestere, törvényhatósági jogú városokban, ide nem értve Budapest székesfővárost, a törvényhatósági jogú város polgármestere által megbízott tisztviselő, Budapest székesfővárosban a lakás fekvése szerint illetékes kerületi előljáró jár el. Másodfokon nagy- és kisközségekben, továbbá megyei városokban az alispán, törvényhatósági jogú városokban, ideértve Budapest székesfővárost is, a város polgármestere jár el. A 9.270/1948. Korm. sz. rendelet teljesen közigazgatási síkra viszi a lakásügyet és megszünteti a vegyes rendszert,

mert az ország egész területén az egyéni közigazgatási hatóságok útján bonyolódnak le a jogvitás lakásügyek. A lakásügyi közigazgatási eljárás decentralizálását és egyszerűsítését a népi demokrácia politikai és gazdasági eredményei tették időszerűvé. A tervgazdálkodás, az iparban bekövetkezett társadalmasítás eredményeként az állam mind nagyobb összegeket tud lakástermelés céljára fordítani és ezért indokolt fokozatosan, a gazdasági viszonyokban bekövetkező javuláshoz mérten a készletgazdálkodásról, az igazgatási politikáról a termelési politikára áttérni. A lakásügyi közigazgatás szervezetének egész fejlődéséből azt a következtetést lehet levonni, hogy az igazgatási politika egyedül a lakásínség megoldására nem alkalmas. Egyik szervezeti forma sem volt képes a lakásproblémákat kielégítően megoldani. Meg kell állapítani ezért tehát azt, hogy az igazgatási politika a lakásügy területén csak kényszermegoldást jelent, mert a felmerült jogviták eldöntése, az igazgatási kényszerintézkedések alkalmazása a problémák végső megoldását nem mozdítja elő, csupán csak szükségmegoldás. A lakásügy terén jelentkező feladatok intézményes megoldását, a lakásínség csökkentését csak az egészséges és erőteljes lakástermeléssel lehet megoldani. A szocializmus felé haladó népi demokráciánk központi feladatának tartja többek között ennek a kérdésnek megoldását is. Szilárd meggyőződésem, hogy a szocialista tervgazdálkodás meg fogja oldani ezt a hosszú évtizedek óta megoldatlan feladatot is és be fogja bizonyítani ezen a téren is fölényét a kapitalista termelési rendszer fölött.

Dr. Benedek Jenő

Izrael állam agrárszövetkezeti rendszere

I. Ahhoz, hogy valamely állam mezőgazdasági szövetkezeti rendszerét megérthessük és világviszonylatban a többi államok szövetkezeti rendszerével összehasonlíthassuk, ismerni kell az illető állam *a.)* politikai, *b.)* gazdasági viszonyait *c.)* és a szövetkezetekről alkotott gazdasági- és szociálpolitikai felfogását.

Ez a módszertani vizsgálat még fokozottabb mértékben áll Izrael állam szövetkezeti rendszerére, amelynek politikai, gazdasági és szövetkezetmozgalmi viszonyai még nem eléggé ismeretesek.

1. Politikai viszonyok

1881. évben indult el az első nagy bevándorlási hullám a cári Oroszországból, amely »Cion szerelmesei« névvel létrehozta az első nagy zsidó mezőgazdasági települést. A palesztinai gondolat hordozója, Herzl Tivadar, 1897-ben megalkotja a Cionista Világszervezetet, amely célul tűzi ki a zsidók részére Palesztinában egy új haza alapítását. Az új haza megteremtése érdekében 1901. évben alakul meg a Zsidó Nemzeti Alap, amely hivatva van a zsidó haza megalapításának gazdasági, respektíve a földvásárlás anyagi feltételeit megteremteni. Ennek eredményeként 1909-ben, tehát közel 30 évvel az első település után, alakul meg a »GABONA VIDÉKE« (Dagania A.) nevű nagy település. A települések szaporodása belemegy az első világháborúba, amelynek harmadik évében, 1917. évben hangzik el a hírhedt Balfour-féle deklaráció [1]) amelyben Anglia biztosította a zsidókat arról, hogy elősegíti Palesztinában egy nyugodt és békés otthon létesítését.

Az első világháború után Palesztina angol mandátum-terület lett és azt most kellett az angoloknak elhagyni. A szemünk előtt lefolyt történelmi események szerint Anglia elhagyta ugyan Palesztinát, a zsidók kikiáltották az önálló Izrael állam megalakulását, Anglia azonban nem tartotta be ígéretét, nem ismerte el a zsidó állam megalakulását, hanem háttérből biztatva az arabokat, rávette őket Izrael állam megtámadására. A háború előttünk folyik.

Izrael állam megalakult. Megalakulását a Szovjet, Magyarország és a népi demokrácia többi országai is elismerték. Anglia a mai napig nem ismerte el Izrael államot, ellenben segíti az arabokat azok elleni háborúban, akiknek nyugodt és békés otthont ígért . . .

2. Gazdasági viszonyok

Szövetkezetpolitikai szempontból elsősorban az érdemel különös figyelmet, hogy hogyan alakul egy állam szövetkezeti mozgalma akkor, ha az az ország maga alakítja ki gazdasági viszonyait és ahol a szövetkezeti tagok 56 %-a magasabb nevelésben részesült. Világosabban és lenini szemszögből: ha az illető ország a szövetkezeti mozgalmat, mint a kapitalista gazdasági rend egyetlen használható intézményét, elindítja, de a szövetkezet nem a kapitalista gazdasági rendbe ereszti le gyökereit, valóban megszűnik-e kapitalista kollektív alakulat lenni és egy népi intézménnyé lesz ?

Palesztina zsidó része, illetve Izrael, sohasem volt kapitalista állam.

[1]) *»Őfelsége kormánya örömmel üdvözli a Palesztinai Nemzeti Otthon létesítésének gondolatát és a terv megvalósítását legjobb igyekezettel támogatni fogja« Lowdermilk: Palestine, Land of Promise)*

MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉG
tagjainak nélkülözhetetlen szakfolyóirata a
JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
Tudományos folyóirat mellékletekkel

A zsidók nem kapitalista gazdasági rendből teremtették szövetkezeti rendszerüket, hanem a semmiből, ezért az ő mozgalmuk ment a kapitalista csökevényektől.

A szövetkezeti mozgalom tisztaságának mindíg hátrányára szolgált az, ha a gyökereit kapitalista gazdasági rendbe ereszti le. Épp ennek következtében különös figyelmet érdemel az a szövetkezeti mozgalom, amely már kezdetben szocialista igazságokon épül fel.

3. Szövetkezetpolitikai célkitűzések.

Izrael állam agrárszövetkezeti rendszerének központjában a kibbuc van. Ez a szokásos zsidó agrárszövetkezeti alakzat, a demokratikusan gondolkodó zsidó telepesek életforma-megnyilatkozása, az ő kollektív társadalmi életük tökéletes kiteljesedése. A kibbuc három irányban tér el az individualista életszemlélet, a kapitalista gazdasági rend és végül a szocialista alapelvektől:

a) Az individualista életszemlélet elsősorban a család, mint első társadalmi alakzaton alapul és azt tekinti az emberi élet alapvető formájának. A szövetkezetet legfeljebb a családi élet meghosszabbításának tekinti[2]. A kibbuc életfelfogása szerint a családi formát a kibbuc pótolja[3]. A kibbuci felfogás szerint tehát a kibbuc egy családot is helyettesítő életforma.

b) Az individualista életszemlélet szerint mindenki saját boldogulása érdekében dolgozik és munkájának dinamikai erejét a saját boldogulásának előmozdítása képezi. A kibbuc a demokratikus társadalmi felfogás megnyilatkozása és annak a felfogásnak a kétségbevonása, hogy az ember csak akkor lehet boldog, ha a saját egyéni előnyére dolgozik. A kibbuc a közösségi életszemlélet tudatosulása.

c) A szocializmus alapelve: mindenki képessége szerint, mindenki teljesítménye szerint[4]. A kibbuc kommunista életfelfogás szerint vallja: mindenki képessége szerint, mindenki szükséglete szerint[5]. Ez tehát a munka és a fogyasztás teljes kollektívizmusa.

d) Az a tény, hogy a gyermekek a születésüktől kezdve anyagiakkal el vannak látva, a szülőket leszoktatja a tőkegyüjtésről és a kapitalista gondolkodásmódról.

A kibbuc tehát a célkitűzései között a közösségi életszemléletet, a teljes kollektívista életfelfogást vallja és azt is valósítja meg.

II. Mindezek után az a kérdés, hogy a fentebbi politikai, gazdasági viszonyok mellett, az említett szövetkezetpolitikai célkitűzések szemelőtt tartásával hogyan szervezte meg Izrael a gyakorlati élet síkján a maga agrárszövetkezeteit.

4. Agrárszövetkezeti alakzatok.

Az előbbiekben általánosságban tárgyalt agrárszövetkezeti alakzat a kibbuc vagyis palesztinai zsidó közösségi település, szövetkezeti formában. A régi kisebb kibbuc megtartotta a korábbi »kvutza« elnevezést.

Vannak zsidó gazdálkodók, akik saját földjükön gazdálkodnak egy településben. Ha ezek külön munkaerőt nem vesznek igénybe: mosav. Ha külső munkaerőkkel dolgoznak: mosava. Vannak viszont munkás kisbirtokos települések, amelyek a Zsidó Nemzeti Alap földjén gazdálkodnak szövetkezeti alapon: moshav-ovdim.

Az ismertetettek szerint a kibbucban teljes kollektívitás uralkodik úgy a termelésben, mint a fogyasztásban. Mégis van olyan közösségi gazdaság (mesek situfi), ahol a földet közösen művelik ugyan, de a tagoknak saját házuk és gazdasági udvaruk van (háztáji üzem).

5. A kibbuc alkotmánya.

Az alapszabályoknak megfelelő alkotmány a kibbuc céljaként a szövetkezet tagjai gazdasági és társadalmi érdekeinek a szövetkezeti elvekkel egyező megszervezését tűzi ki. Ezen általános cél megvalósítása érdekében a kibbuc célja az,

a) hogy vezesse a közösségi települést, iparokat szervezzen, rendelkezzen a közösség termelvényeivel, gondoskodjék a szükségletekről, végül a településen kívül vállalkozói, illetve bérmunkát vállaljon (gazdasági érdek),

b) egyrészt a tagokat nevelje, másrészt olyan közösségi szolgálatokat végezzen, amely a »közösségi hatóságokra szokott hárulni« (társadalmi érdek).

A tagságért folyamodni kell. Elfogadás felől az intézőbizottság indokolás nélkül dönt. Ez a döntés azonban csak akkor végleges, ha ahhoz a a közgyűlés $^2/_3$-ad többsége hozzájárul. A döntés egy évet meg nem haladó próbaidőt is kiköthet. Tag nem lehet, aki más kibbucnak tagja vagy más kibbuccal szemben tartozása áll fenn. A tagok jelölteket állíthatnak fel felvételre.

A tag meghatározott esetekben kizárható. A kizárás felől egy választott bíróságnak megfelelő összetételű vizsgáló bizottság dönt.

A társaságnak nincs tőkéje. A haszon legalább 50%-a tartalékalapba kerül.

A tagok egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeznek. A kilépő tag külön írásbeli megállapodás hiányában nem jogosult arra, hogy bármiféle tulajdont vagy pénzt, amit belépésekor a társaságnak átadott vagy a kibbucban szerzett, magával vigyen.

A közgyűlésen minden tagnak egy szavazata van. Helyettesítés nincs.

A kibbuc szervei: a közgyűlés, az intézőbizottság, az általa kinevezett elnök, pénztáros, titkár, valamint a közgyülés által választott számvitel-ellenőrző bizottság, akik egyben tagjai az intézőbizottságnak. A mukhtár képviseli a kibbucot az állam és az arabokkal szemben. Az intézőbizottság működésének, illetve gondosságának zsinórmértéke: »a mindennapi üzletember okos-

[2] *»Une Societé Cooperative est le prolongement naturel de la famille« (Jounne-Fauconnet: L'enfence et la cooperation 13 l)*

[3] *»A multban a család, a jövőben a kibbuc az az állandó menedék, ahova az ember lelke a bomlasztó erőkkel vívott harcában menekülhet.»*

[4] *Szovjet Alkotmány 12. cikk.*

[5] *P. Judin: Az októberi szocialista forradalom és a kommunizmus felépítése a Szovjetunióban. (Tartós békéért, Népi demokráciáért. 1948 XI. 21.)*

sága és szorgalma«. Az alkalmazottaknak sem fizetésük, sem semmiféle előjoguk nincs.

A társaság és tagjai közötti összes vitás ügyekben a Döntőbizottsági Hivatal van hivatva dönteni.

Ahol az alapszabály nem intézkedik, ott az 1933. évi Szövetkezeti Alapszabály rendelkezései az irányadók.

6. A kibbuc szervezete.

A kibbuc, amelynek többsége három nagy föderációhoz tartozik, felöleli az összes termelési fogyasztási és lakásbeli (a közös ebédlőtől a közös fürdőszobáig) gazdasági, forgalmi életfunkciókat. Ez a közösség teljes, mert nemcsak a termelésre, hanem a fogyasztásra is kiterjed. Épp erre való tekintettel a tagok között pénzgazdálkodásra nincsen szükség, minden jövedelem, még az is, amit a tag másutt keres, a közös pénztárba folyik be. A jelszó: egyenlően osztozz.

A kibbuc alaprajzát hivatalos tervező az összes irányadó tényezők figyelembevétele mellett készíti el. Virágágyak, pázsitok stb. tarkítják a tervet.

A kibbucok tagjai, amelyeknek 42%-a 20—30 éves személyekből áll, a következő csoportokra oszlik: *a)* dolgozó tag, *b)* annak gyermeke, *c)* korosabb szülő, *d)* ideiglenes tag (tagjelölt), *e)* próbaidősek, gyakorlók, ideiglenes munkások.

A kibbucok többsége tagja az Általános Zsidó Munkás Szakszervezetnek (Hisztadrut).

A kibbuc feleslege nem kerül felosztásra. Innen fedezik a közösség összes szükségleteit. A kibbucnak közös varrodája és raktára van, innen elégítik ki a tagok ruhaszükségletét. A közös mosoda gondoskodik a ruhák tisztántartásáról. A gyermekek egyforma ruhát kapnak.

A kibbuc lakásbeosztása a következő: a házaspárok egy szobában laknak. Az étkezés közös ebédlőben történik. A gyermekek számára külön gyermekház van, de vannak kibbucok, ahol a gyermekek együtt vannak a szülőkkel. Öt gyermeknek egy szobája van. A gyermekeket már születésüktől kezdve mindennel ellátják.

A kibbuc nem ismer sem betétet, sem bért. Mindenki számára előírják képessége szerint a munkát. Jövedelmezőség mértékegysége egy munkanap jövedelme (jom avoda). A szövetkezeti tag nem kap munkateljesítményéért ellenértéket. Erre nincs szüksége, mert ha pl. más kibbucba megy látogatóba, ellátása ingyenes. Pénzre még betegség esetén sincs szüksége, mert mindenki tagja a Zsidó Munkásbiztosító Alapnak.

A kibbuc napi programmja a következő: Hajnalban szól a csengő. Megreggeliznek. Fél 12-ig dolgoznak. Ismét csengő. Ebédelnek. Ebéd rendszerint leves, esetleg hús, saláta pudding, gyümölcs, két órakor folytatják a munkát, 5 óráig dolgoznak. Fél hétkor vacsora. Vacsora után a kibbuc titkársága által folytatott megbeszélés. Este 11 órakor nyugovóra térnek. A takarítást egyszer egy héten egyszerre végzi mindenki.

A titkárság hetenként kiad egy sokszorosított közleményt a kibbuc gazdasági és társadalmi életéről.

7. A kibbuc gazdálkodási rendszere.

A kibbuc kollektív gazdálkodása tervszerűen folyik. A kibbuc előre elkészíti a maga költségvetését, azt a könyvvizsgálók szervezetének kiküldöttje vizsgálja felül.

ISMÉT KAPHATÓ!

Bortnyik-
Hevesy-
Rabinovszky:

KÉTEZER ÉV FESTÉSZETE

A festői témák története

Pazar gazdagságú képanyag útján, 1106 egyszínű és külön mellékletben 20, részben négy-, részben ötszínnyomatú képen elevenednek meg előttünk a festészet összes nagy korszakai, a katakombák festészete és a bizánci stílus, a román, a gótikus, a renaissance, a barokk, a rokokó és az összes XIX. századbeli stílusok — a klasszicisztika, a romantika, a naturalizmus, az impresszionizmus, a posztimpresszionizmus stb. — és napjaink újító törekvései.

Minden egyes képet világos, szakszerű magyarázat kísér és a legkülönbözőbb szempontokból elemzi a műveket.

ÁRA KÖTVE: 320.— FORINT
amely vételár havi 50.— forintos részletekben is fizethető.

Feldmann-féle könyvkereskedés
„Ügyvédek boltja"
Budapest, V., Alkotmány-utca 12. szám
Telefon: 120—034

A kibbuc gazdálkodása egyrészt mezőgazdaságra, másrészt, különösen újabban, mezőgazdasági iparra (faláda, mezőgazdasági gépek stb. üzem, illetve gyár) terjed ki. Bevétele 43%-ban mezőgazdasági, 22%-ban bérmunkából áll. Az egyes terményeket illetően 22% tejgazdaságból, 25% szemesből, 28% főzelékből és 13% gyümölcsből.

A gazdálkodás alapjául szolgáló ingatlant a Zsidó Nemzeti Alaptól bérlik és pedig 49 évre. Bér fejében az ingatlan vételárának és befektetésének évi 2%-át fizetik.

III. Nem volna teljes Izrael agrárszövetkezeti rendszerének ismertetése, ha összehasonlítást nem eszközölnénk a többi szövetkezeti rendszerekkel.

a) Föld szerepe. A föld az ejidonál községi tulajdon[6], a jugoszláv agrárszövetkezeteknél a házközösség (zadruga) vagy a szövetkezet tulajdona[7] a bolgár szövetkezeteknél az egyén tulajdona fennmarad, a szövetkezetet csak a termés illeti[8]. A szovjet kommunánál a föld teljes egészében az állam tulajdona, a kommuna csak a használatra szolgál. Az artelnél ugyanez a helyzet, mégis azzal, hogy a háztáji ingatlan egyéni tulajdonban a tag használatára szolgál. Mindezekkel szemben a kibbucnál a föld tulajdona a Zsidó Nemzeti Alapot illeti. Az Alap egyesek szerint kisebb szervezet lévén, mint az állam, a kibbuc nem szocializált tulajdon, a kibbuc nem szocialista képződmény[9]. Minthogy pedig a Zsidó Nemzeti Alap a zsidó nép elidegeníthetetlen tulajdonává teszi a palesztinai földet, az államnak és az alapnak ezt a megkülönböztetését és abból levont minősítést tévesnek tartom.

b) Jövedelemeloszlás, elsajátítás. Az ejidonál, a jugoszláv és bolgár földművesszövetkezeteknél, de magánál a kolchoznál is a jövedelemeloszlás döntő tényezője a munkateljesítmény. A kibbucnál a jövedelem elosztása a teljesítmény figyelembevétele nélkül történik.

c) Fogyasztás. Ejido, jugoszláv, bolgár földművesszövetkezeteknél, valamint a kolchoznál a fogyasztás teljesen egyéni. A munkateljesítmény alapján szerzett jövedelem, valamint a háztáji ingatlanon termelt terméssel és annak berendezési tárgyaival a tag szabadon rendelkezik. Ezzel szemben a kibbucban a pénztár közös, a fogyasztás közös és külön vagyonkezelést és külön fogyasztást nem ismernek.

d) Minősítés. A mexikói ejido, a jugoszláv és bolgár agrárszövetkezet és a szovjet kolchoz »mindenki képessége, mindenki teljesítménye szerint« elv alapján nyer felépítést és így azok a szocializmus szövetkezeteinek tekintendők. Ezzel szemben Izrael agrárszövetkezetei: »mindenki képessége, mindenki szükséglete szerint« a termelés és fogyasztás teljes kollektívizmusa alapján kommunista felépítésűnek tekintendők.

e) Utópia? A polgári szövetkezeti tudósok — élén Charles Gide-vel — szembefordultak a kibbuccal. Utópiának minősítették azt, hogy emberek hazát akarnak alapítani igazságra és a szociális rendre[10].

Az idő azonban bebizonyította, hogy ez nem utópia, hanem őszinte akarása annak, amit egy amerikai szövetkező úgy fejezett ki: »megadni a gyermekeinknek az alkalmat egy *jobb holnap* előkészítésére«[11], [12].

Dr. Kisfaludi Imre

[6] *Henrik F. Infield: Cooperative Communities at work 78 l.*

[7] *Jugoszláv fölamívesszövetkezeti törvény 7. §.*

[8] *Bolgár szövetkezeti földmíves gazdaságok törvénye 12 §.*

[9] *Jocsik Lajos: Termelőszövetkezeti típusok a mezőgazdaságban (Gazdaság II. 756 l.)*

[10] *Henrik F. Infeld: Cooperative living in Palestine 9. l.*

[11] *»Let's give our boys and girls chance to prepare themselves to build a better tomorrow« (Spaull-Kay: The cooperativ movement at home and abroad 190 l.)*

[12] *Általában: Edvin Sámuel: A kibbuc.*

SZEMLE

I.

A Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem jog- és közigazgatástudományi kara hosszú idő óta mély sajnálattal és fájdalommal látja egy jelentőségében ugyan egyre csökkenő, de közéletünk békéjét mégis mérgező olyan irányzatnak a megnyilatkozásait, amely a magyar köztársaság alapintézményeivel, népi demokráciánk fejlődési irányával és azokkal a gazdasági, valamint társadalmi eredményekkel, amelyeket a magyar népi demokrácia már megvalósított, ellenségesen áll szemben. Ugyancsak mély sajnálattal látja a kar, hogy ennek a tisztán politikai jellegű állásfoglalásnak bizonyos körök vallási színezetet törekszenek adni és a lelkek békéjének megbontásával annak a feltevésnek engednek teret, mintha az ilyen, népünk alapvető érdekeivel ellenkező politikai állásfoglalás az ország legnagyobb lélekszámú vallásfelekezetéhez tartozásnak követelménye lenne.

Súlyos jelenségnek tartja a kar, hogy az említett, mindenképpen helytelen és nagymértékben káros politikai irányzatnak legfelsőbb irányítójaként a magyar katolikus egyház legmagasabb méltóságát betöltő személyisége, Mindszenty József esztergomi érsek szerepel.

A kar szükségesnek tartja, hogy ez a helyzet az egyház és az állam viszonyának megfelelő alakulása érdekében mielőbb megszűnjék és a vallás gyakorlása, a vallásos érzés ápolása, biztosítása a politikai állásfoglalások zavaró momentumaitól felszabadíttassék és a népi demokrácia törekvéseivel szembehelyezkedő politikai ellenállásnak e maradványa a leghatározottabban és leggyorsabban felszámoltassék.

A kar a kormány erre irányuló törekvéseit helyesli és megnyugvással fogadja; egyben pedig kifejezést ad annak a nézetének, hogy a kérdés sürgős megoldását az ország népének érdekében elengedhetetlennek tartja.

II.

Végelbánással való visszaélés

Szólnunk kell a végelbánási jogkérdések terén egy olyan *joggal való visszaélési* formáról, amely újabban oroszlánrészben a magántulajdonos munkáltatók oldalán jelentkezik. Ez pedig az a tünet, hogy egyes munkáltatók alapos indok nélkül, pusztán formális jogosultságuk alapján ragaszkodnak a felmondás kitöltéséhez oly esetben is, amikor a munkavállalónak módjában állana a felmondás tartama alatt más munkahelyen elhelyezkednie.

A cél ily esetekben nyilvánvaló: a munkáltató a kenyértelenség veszélye elé került alkalmazottat arra akarja kényszeríteni, hogy szolgálati jogviszonyát még a felmondás lejárta előtt felbontsa és ilymódon ne csak a hátralévő felmondási járandóságtól, hanem a végkielégítéstől (mely a bírói gyakorlat szerint a felmondás lejártával esedékes) is elessék. Nézetünk szerint ily esetben, ha a felmondás kitöltéséhez valami nagyon nyomós termelési érdek nem fűződik (pl. az illető alkalmazott a munkahelyen nem helyettesíthető, távozása súlyos kiesést okoz), *végkielégítési igényének sérelme nélkül lehetővé kell tennünk az alkalmazott számára azt, hogy a felmondás időtartama alatt kínálkozó új munkahelyét elfoglalhassa.* Lehetetlen állapot, hogy sokszor több évtizedes alkalmazottak a sokszor már csak névleg működő vagy névleg foglalkoztató magánvállalattal szemben hónapokig holmi jobbágyi röghözkötöttségben álljanak — csak azért, mert ellenkező esetben végkielégítési igényük elenyészik. Ez a munkaerőgazdálkodás folyamatossága ellen szóló mérénylet s ennek elhárítását csak az biztosíthatja, ha a bíróság megfelelő joggyakorlati rendszabályokat léptet életbe. Nézetünk szerint itt a megoldás az, hogy a munkáltató csak az esetben szabadulhat meg a megfelelő (t. i. a kilépés időpontjáig igazodó) végkielégítés megfizetése alól, ha bizonyítja azt, hogy a munkavállaló kilépése az ő számára a végkielégítési érdeket meghaladó mértékű lényeges veszteséget, illetve kiesést okozott, s hogy ő, a munkáltató, a kilépés ellen erre hivatkozással kifejezetten tiltakozott (illetve tiltakozott volna, ha erre az alkalmazott módot ad neki). A munkaügyi bíróságnak tehát jelentősen meg kell szorítania és fel kell adnia azt a joggal való visszaélésekre alkalmat adó formális gyakorlatot, hogy a végkielégítés csak a kitöltött vagy elengedett felmondás nyomán válik igényelhetővé. (Fennmaradhat esetleg az a jogelv, hogy időközi kilépés esetén a végkielégítés esedékességének időpontja a felmondás eredeti lejártánál előbbre nem kerül; noha nézetem szerint az ellenkezője a helyes, azon az alapon, hogy ilymódon a munkáltató amúgyis megszabadul a felmondási járandóság hátralévő és a végkielégítés arányos részétől, a munkavállaló pedig nem kötelezhető a reális munkaviszony megszűntét követő további hitelezésre.)

Dr. Vadas György

III.

Jogegységi tanácsülés elhalasztása

A m. Kúria büntető jogegységi tanácsának 1948 decenber 14-e d. e. 10 órára kitűzött ülését — melynek tárgyául a következő kérdés szerepel: »A 7.070/1941. M. E. sz. rendelet 6. §-a az uzsorabírósági ügyekre nézve az újrafelvételi eljárás szabályait — úgy az érdemi határozat elleni, mint az újrafelvétel megengedhetősége kérdésében hozott végzése elleni perorvoslatok szempontjából is — a rendelet hatálybalépte előtt érvényben volt jogszabály megváltoztatásával módosította-e s ennek folytán a m. Kúria jogegységi tanácsának 39. sz. büntető döntvénye hatályát vesztette-e?« — a legfőbb államügyész indokolt indítványa folytán a m. Kúria elnöke *elhalasztotta* és a fenti határnapot hatályon kívül helyezte.

IV.

A budapesti törvényszék gyakorlatából

Bérleti ügyek.

A bérmegállapítási különeljárás jogerős befejezéséig a bér fizetése iránti per fel nem függeszthető.

Az elsőbíróság a hátralékos lakbér megfizetésére irányuló pert a bérmegállapítási eljárás jogerős befejezéséig felfüggesztette. Bérbeadó felperes felfolyamodása folytán a törvényszék elsőbíróság végzését megváltoztatta, a pert felfüggeszthetőnek nem találta s ezért az elsőbíróságot a per tárgyalására és érdemi véghatározat hozatalára utasította, Indok: Az a nem vitás körülmény, hogy a bérmegállapítási eljárás folyamatban van, az eljárás felfüggesztésére alapul nem szolgál, mert a 8.000/1946. M. E. sz. rendelet 20. §-ának harmadik bekezdése értelmében a bér megállapítása tárgyában hozott határozat jogerőre emelkedéséig a legutolsó lakásadókiszámítási jegyzékből kitűnő bérösszeg alapulvételével kiszámított bért köteles a bérlő megfizetni, mely összeg éppen a jelen per során vár kiderítésre. (26. Pf. 3.043/1947.)

Ha a bérleti szerződés szerint az adókat a bérlő tartozott fizetni, e kötelezettségén nem változtatott a 8.000/1946. M. E. sz. rendelet és az adó megtérítését a bérbeadótól nem követelheti.

... az 1931., illetőleg 1933. években létrejött bérleti szerződésben a felek között a bér akként állapíttatott meg, hogy a 240 P-ben megjelölt határozott összegű bér mellett a felperes kötelezte magát arra is, hogy a bérleményt terhelő adókat és közüzemi költségeket is viselni fogja.

Minthogy mindaz, amit a bérlő a bérleti szerződés értelmében, vagy arra való tekintettel szolgáltat, a külön szolgáltatásokért fizetendő összeg kivételével, bérnek tekintendő, a felperes által vállalt egész szolgáltatás bérnek tekintendő.

A 8.000/1946. M. E. sz. rendelet 1. §-ának 2. bekezdése szerint a rendelet hatálybalépése előtt nem pénzben, hanem egyéb ellenértékben (például terményben, vagy más természetbeni szolgáltatásban, munkateljesítményben, üzleti forgalom alapján) megállapított bér mértékére és fizetésének módjára nézve továbbra is a felek megállapodása az irányadó.

Minthogy a példa szerinti felsorolásban az üzleti forgalom alapján megszabott szolgáltatás is szerepel, amelyet pénzben szokás fizetni megállapítható, hogy a rendeletalkotó nemcsak a nem pénzben fizetendő szolgáltatást akarta idesorozni, hanem mindazt a teljesítményt, amely nem előre meghatározott pénzösszegben van kikötve.

A helyes értelmezés szerint tehát az 1931. és 1933. évi bérleti szerződésekben a bér két részre oszlik: egy határozott összegre és egy előre meg nem határozható összegre. Az előb-

bire a 8.000/1946. M. E. sz. rendelet teljes egészében alkalmazandó, a másik részre pedig a rendelet 1. §-ának 2. bekezdése az irányadó.

Ily körülmények között a bérbeadó csupán a határozott összegű részbérre volt köteles a fenti rendeletben előírt alapbérközlést teljesíteni, a bér határozatlan részére minden külön cselekmény nélkül a régi megállapodás érvényben marad.

Önként következik ebből, hogy a rendelet 18. §-ának esete itt fenn nem forog s minden ebből vonható következtetés téves.

Nem állhat meg a felperesnek a rendelet 2. §-ára alapított érvelése sem, mert ez a rendelethely csupán a pengőértékben megállapított s határozott összegű bérre vonatkozik.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a bérleményre eső adót a bérlő köteles fizetni s így ő az általa fizetett vagy reá kivetett adó megtérítését jogosan nem követelheti. Ezért keresetével el kellett utasítani.« (26. Pf. 1.185/1948.)

Munkajog.

Ha csak az elvégzendő munka van meghatározva, a szolgálati szerződés nem tekinthető határozott időre kötöttnek.

A szolgálat időtartamának az alperes vallomása szerinti meghatározása (hogy a szolgálat addig tart amíg a felperesek a törmeléket a IV. emeletről lehordják), nem tekinthető a 9.700/1945. M. E. sz. rendelet 3. §-ának első bekezdésében megkívánt naptár szerinti vagy más határozott módon való megjelölésnek. *(15. Pf. 3.087/1948.)*

Felperes, mint kőműves segéd állott alperes alkalmazásában. Alperes a felperes állását 1946. év karácsonyára felmondotta és felperes a felmondási időt ledolgozta, ennek letelte után azonban, 1947 január elején felperest alperes tovább alkalmazta és pedig előbb egy állványlebontási munkával és azután egy kéménylebontási munkával foglalkoztatta, majd 1947 február 1-én felmondás nélkül elbocsátotta.

Alperes azzal védekezett, hogy ő felperest határozott időre és pedig három hétre alkalmazta, amely 1947 január 25-én telt le, s ezután az alkalmaztatást egy héttel meghosszabbította. A kihallgatott tanuk szerint azonban a megbízás állvány lebontására és kémény rendbehozatalára szólt, mely munkák kb. 3, illetve utóbbi 1 hétre voltak tervezve, azonban felperes előadása szerint az állvány lebontása csak egy hétig tartott s azután különböző munkákat végeztek, B. tanu vallomása szerint pedig a felperesnek utoljára adott kéményjavítási munka csak pár órai munka volt.

Minthogy határozott időre kötött szolgálati szerződéseknél világosan és határozottan meg kell jelölni a szolgálati idő leteltének napját és a kihallgatott tanuk vallomásából az állapítható meg, hogy felperessel szemben csak a végzendő munka volt megállapítva, melynek munkaideje azonban már nem volt pontosan meghatározható, ez alapon a fellebbezési bíróság alaposnak találta felperesnek 1947 február 1-én megszüntetett szolgálati viszonya alapján emelt újabb felmondási járandóság iránti kereseti követelését. *(15. Pf. 3.166/1948.)*

A kollektív szerződés szerint járó bértétel a munkavállalót a kollektív szerződés hatálybalépése napjától kezdve illeti meg, még akkor is, ha az Országos Munkabérmegállapító Bizottság a bérrendezésnek visszamenőleges hatályt csak későbbi időponttól tulajdonított.

Az irányadó tényállás szerint a felperesek, mint mázolósegédek az alperes vas- és fémipari üzemében tevékenykedtek. 1946. augusztus hó 1. napjától kezdve bérüket az alperes nem a felperesek szakmájának megfelelő építőipari, hanem a saját üzemének megfelelő vas- és fémipari kollektív szerződés szerint fizette. Felperesek panasza folytán foglalkozott ügyükkel a Szakszervezeti Tanács és akként döntött, hogy a felpereseket bérük az építőipari kollektív szerződés szerint illeti meg és döntésében, amelyet az Országos Munkabérmegállapító Bizottság is helybenhagyott, a bérrendezés visszamenőleges hatályát csak 1947. évi január hó 1. napjában állapította meg.

Felperesek keresetét, amelyben a fenti alapon mutatkozó bérkülönbözetet 1947. évi január hó 1. napjától 1946. évi augusztus hó 1. napjáig, vagyis a kollektív szerződések életbelépte napjáig visszamenőleg igénylik, az elsőbíróság lényegében azzal az indokolással utasította el, hogy az Országos Munkabérmegállapító Bizottság, midőn a bérrendezés visszamenőleges határidejét megállapította, mindkét peres félre kötelező határozatot hozott, amennyiben a 15.500/1947. Korm. sz. rendelet 17. §-ának c) és d) pontjaiban meghatározott hatáskörében járt el, vagyis csupán a fenthivatkozott iparági kollektív szerződések személyi határát határozta meg.

Az elsőbíróságnak ez a döntése azonban téves.

Az 1.001/1946. O. M. B. szám alatt közzétett kollektív keretszerződés, amely az id. rendelet 1. § 3. bek. értelmében, az annak lalapján megkötött valamennyi szakmai, iparági stb. kollektív szerződések kiegészítő része, 13. pontjában világosan akként rendelkezik, hogy az olyan szakmunkások stb., akik a saját szakmájuktól eltérő szakirányú üzemben vannak alkalmzva, bér szempontjából a saját szakmájukra érvényes kollektív szerződés hatálya alá esnek.

Ez a rendelkezés pedig a peres felekre a kollektív szerződés hatálybalépte napjától kezdve kötelező és pedig függetlenül a munkabér megállapító bizottság fentebb említett határozatától.

Ami a 15.500/1947. Korm. sz. rendelet 17. §-ának c. és d. pontjára történt hivatkozást illeti, e rendelet szerint valóban a bizottság hatáskörébe tartozik a szakmai és iparági kollektív szerződések személyi és területi hatályának kiterjesztése, illetve a kollektív szerződést pótló határozathozatala. Ezek a rendelkézések azonban nem értelmezhetők a rendelet egész szerkezetéből kiragadottan, hanem csak a rendelet 8., 9. és 12. §-ával összefüggésben, mert ezek a §-ok határozzák meg, hogy mely esetekben hivatott a bizottság a kollektív szerződések személyi és területi hatályát kiterjeszteni, illetve a kollektív szerződést pótló határozatot hozni.

Az adott esetben a kollektív szerződés kiterjesztésére szükség nem volt, mert a rendelet 8. §-a értelmében az építőiopari kollektív szerződés bér tekintetében, a felperesekre a szerződés életbeléptétől, kezdve a keretszerződés erejénél fogva ki terjedt és a rendelet 12. §-a alapján a hiányzó kollektív szerződés pótlása sem vált szükségessé, mert volt a peres felekre és az esetre vonatkozó hatályos kollektív szerződés. Felpereseket az építőipari bértételek az építőipari kollektív szerződés hatálybaléptétől, vagyis 1946. évi augusztus hó 1. napjától kezdve megilletik. *(18. Pf. 2.669/1948.)*

Alperesnek az az érvelése, hogy felperesnek nem jár három havi felmondási idő, nem alapos, mert a munkaadó az általa közölt felmondási időre eső járandóságot megfizetni tartozik, akkor is, ha több felmondási időt adott, mint amennyi az alkalmazottnak jogszerint járna. (15, Pf. 4.558/1947.)

Összeállította: Dr. Szigligeti Viktor

JOGIRODALOM

René David (avec la collaboration de H. C. Gutteridge et de B. A. Wortley): Introduction a l'étude du droit privé de l'Angleterre. (1948. Recueil Sirey pp 477.)

Az összehasonlító jogtudomány irodalmának jelentős eseménye a párisi egyetem összehasonlítójogi intézete által a korunk jogrendszereiről kiadott sorozat, amelynek első kötete René David professzor műve az angol magánjogról «Introduction à l'étude du droit privé de l'Angleterre» címén. A munka bevezetés az angol magánjog ismeretébe és mint ilyen, nem a tételes magánjoggal foglalkozik, hanem e jog általános jellemzését célozza. Ezen általános jellemzés mellett másik célja a műnek, hogy a kontinentális jogász számára, aki a angol jog tanulmányozásával akar foglalkozni, útmutatóul szolgáljon. Ezt a feladatot a mű kiválóan megvalósítja.

A munka négy részre tagolódik. Az első rész az angol jog rövid történeti jellemzését tartalmazza, ismertetve a különböző bíróságok kifejlődését és a Common-law különleges alakulását. Igen kiváló teljesítmény, hogy a szerzőnek sikerült mintegy 100 oldalon az angol jogtörténetet biztos ecsetvonásokkal érthetően és élvezetesen vázolnia, amit az angol írók még vázlatosan sem igen szoktak 400—500 oldal terjedelmen alul megkísérelni.

A második részben a szerző a mai angol jog forrásait és általános szerkezetét ismerteti. Ismerteti a törvény, a szokás, az egészen különleges esetjog helyzetét a jogrendszerben, a kötelező erejű bírói döntés természetét és az equity fogalmát. E második rész utolsó fejezetében pedig az angol jog szellemérőll szól. Ennek kapcsán vannak megállapításai, melyeket minden kontinentális jogász megszívlelhet, aki az angol joggal foglalkozni kezd. A francia jogász, — mondja a szerző — (és ez vonatkozhatnék a magyar jogászra is), aki az angol joghoz közeledik, jól teszi, ha egész korábbi jogi nevelését elfelejti, ha nem engedi magát félrevezetni azáltal, hogy azt képzeli, terminologiai hasonlóság, mint pl. vétkes cselekmény, birtok etc. fogalmilag is hasonlóságot jelenthet a két jogrendszerben, egyszóval, az angol jogot úgy kell szemlélnie, mint egy egészen új tudományágat. Ez és hasonló kritikai meglátások teszik e művet igen értékessé a kontinentális jogász számára.

A mű harmadik része különböző, az angol jog tanulmányozásához feltétlenül szükséges, főleg gyakorlati ismereteket nyujt: a bírói döntéseket ismertető döntvénytárak jegyzékét, az angol királyok kronológiáját, a törvények idézési módját, az angol jogi oktatás rendszerét, az angol büntető- és közigazgatási jog jellemzését, sőt, még Nagy-Britanniára vonatkozó fontosabb statisztikai adatokat is.

A negyedik rész az angol jogirodalomnak kimerítő feldolgozása és ezzel együtt az angol jogról francia nyelven megjelent könyvek és cikkek teljes, tárgyanként csoportosított bibliográfiáját adja.

Ez a könyv egészen elsőrendű bevezető munka, mintaképe annak, hogyan kell egy idegen jogrendszerről általános jellemzést adni. Hiánya, hogy az olvasó a tételes magánjogról úgyszólván teljesen informálatlan marad. De a tételes jog ismertetésétől a szerző szándékosan tartózkodott és így azt csak annyiban kell hiányosnak nevezni, amennyiben sajnálni kell, hogy az angol jog tételes ismertetését nem lehet oly finom elméjű jogász tollából olvasni, amilyennek e könyv elolvasása alapján a szerzőt megismertük.

ifj. dr. Szladits Károly.

Stone, Julius: The Province and Function of Law. (Law as Logic, Justice and Social Control. A Study in Jurisprudence.) Associated General Publications. Sydney. 1946. LXIV + 918 l.

Az ausztráliai szerző a jogelmélet és a nemzetközi jog professzora a *sydney*-i egyetemen.

Terjedelmes munkája — mint a legtöbb angol-amerikai jogelméleti munka — az analitikus iskola megalapítója, J. *Austin* gondolatainak továbbfejlesztését és ugyanakkor kritikáját tartalmazza. Hangsúlyozza, hogy *Austin* egyoldalúan, mint egy logikailag önálló, zárt és autark rendszert vizsgálta a jogot és elhanyagolta a jog értékmérőjének, az *igazságosságnak* és a jog alapjainak, a *társadalmi realitásnak* vizsgálatát.

A szerző a jognak egy teljesebb magyarázatára törekszik. Ezért a jogszabályok logikai vizsgálatán felül — mint könyvének címe is mutatja — bekapcsolja jogelméletébe a jog *értékmérőjének* és a jog*társadalmi alapjainak* a kérdését is.

A bevezetésben (1—55. l.) három főirányt különböztet meg a XX. század jogelméletében: 1. az *analitikus* irányt, amely a jogszabályok logikai szerkezetét, 2. a *szociológiai* vagy *funkcionális* irányt, amely az embernek a jogra és a jognak az emberre gyakorolt hatásait s végül 3. az *etikai* irányt, amely a jog értékmérőjének a mibenlétét, az igazságos jognak a kérdését vizsgálja.

A szerző munkája mindhárom irányt egyesítve, három főrészre tagozódik. Az első rész címe: *A jog és a logika* (55—215. l.), a másodiké: *A jog és az igazságosság* (215—395. l.) végül a harmadiké: *A jog és a társadalom* (391—783. l.).

1. A jog és a logika.

Részletesen foglalkozik *Austin* álláspontjával. *Austin* szerint a jog olyan parancs, amelyet valamely *szuverén* hatalom jogi kötelező erővel ruházott fel azáltal, hogy megsértése esetére szakciót fűzött hozzá. (63. l.) A szuverén hatalom léte tehát — *Austin* szerint — a jog logikai előfeltevése. A szuverén hatalomnak a társadalom tagjai rendszerint engedelmeskednek, anélkül, hogy a szuverén hatalom maga rendszerinti engedelmességet tanusítana más hatalomnak.

Ismerteti Ernst *Roguin* elméletét. Részletesen foglalkozik *Kelsen* tiszta jogtanával. Rámutat arra az alapvető hibájára, hogy — az alapnorma segítségével — *önmagával* akarja a jogot megalapozni, kizárva a jog szociológiai hátterének vizsgálatát. *Ezzel szemben a jog tényleges forrása nem a fiktív alapnorma, hanem a valóságos társadalmi jelenségek.*

Ismerteti *Hohfeld*-nek az olyan jogi alapfogalmakra irányuló vizsgá-

latát, amilyenek pl. a jogosultság, kötelesség, privilégium, hatalmasság stb.

Foglalkozik a formális logikának a jogászi következtetésben való szerepével, lehetőségeivel és ennek korlátaival, majd a francia, a pandekta és az angol jog interpretációs szabályaival.

2. A jog és az igazságosság.

A szerző szerint a jog etikai vizsgálata két kérdésre bomlik: a jog értékmérőjének meghatározására és ennek az értékmérőnek egy bizonyos helyen és időben érvényes jogszabályokra való alkalmazására.

Ismerteti a *természetjogi* felfogást, *Kant metafizikai individualizmusát*, *Bentham*-nek látszólag a *közjón* alapuló, valójában azonban *individualista utilista* álláspontját. (A »legnagyobb szám lehető legnagyobb boldogságának« az elve — mint a jog értékmérője — valójában az egyén legnagyobb boldogságát tekinti a jog értékmérőjének.) Foglalkozik a *szociális utilista* állásponttal, ezzel kapcsolatban *Ihering* érdekelméletével, *Stammler szociális idealizmusával*, amely szerint a jog célja lehetővé tenni a szabadon akaró emberek közösségének létrejöttét, az újhégeliánusok *(Kohler)*, valamint *Duguit* stb. álláspontjával.

A szerző nem dönt a jog értékmérőjének közelebbi meghatározása tárgyában. Rámutat arra, hogy ennek az értékmérőnek a meghatározása a fenti lehetőségek közötti *választásban* áll. Lényegében tehát akarati, illetve érzelmi és nem értelmi állásfoglalás.

3. A jog és a társadalom.

A szerző munkájának ez a *jogszociológiai* része erősen Roscoe *Pound*-nak, a neves amerikai jogszociológusnak hatását mutatja. (*Pound*: Social Control through Law, 1942. c. munkáját az Athenaeum c. folyóirat 1947. évi számának 54. lapján ismertettük.)

A szerző foglalkozik a jogtörténeti iskola *(Savigny* és *Puchta)* nézeteivel s ezek kritikájával, továbbá a társadalom és a jogrendszerek egyes típusaival, illetve ezek korrelációjával.

A jog feladata az érdekösszeütközések elrendezése. Részletesen vizsgálja az egyéni érdekek mibenlétét (pl. a fizikai sértetlenséghez, az egyéni akaratoknak külső kényszertől való mentességéhez, a vallás- és véleményszabadsághoz, a családi élethez stb. fűződő egyéni érdekeket), majd pedig a közérdek mibenlétét (pl. a közbiztonsághoz, a közegészséghez, a családi élet védelméhez, a létminimumhoz, a gazdasági élet ellenőrzéséhez stb. fűződő közérdekeket).

Részletesen taglalja a társadalmi hatalom, a személytelen és a megszemélyesített hatalom, a nyers erőszak, a hatalom önkorlátozása, a társadalmi ellenőrzés (social control) további kiterjesztése kérdéseit.

A széleskörű irodalmat feldolgozó munka érdeme, hogy a jog *idealisztikus*, irreális és valószerűtlen magyarázataival szemben a jog *igazi* alapjainak, a *szociális* és *gazdasági* jelenségeknek kimerítő tárgyalásával a jog *realisztikus* magyarázatára törekszik.

dr. Scholtz Kornél

TÖRVÉNYEK és RENDELETEK

1948. november hó 1-től 1948. november hó 30-ig.

TÖRVÉNYEK

A Magyar Köztársaság és a Lengyel Köztársaság között gazdasági együttműködés tárgyában 1948. évi május hó 13. napján aláírt egyezmény becikkelyezése. *(1948. évi XLI. t.-c. — M. K. 255/1948.)*

Nagy-Budapest területén megválasztott törvényhatósági bizottsági és képviselőtestületi tagok megbízatásának meghosszabbítása. *(1948. évi XLII. t.-c. — M. K. 257/1948.)*

Nőkre nézve a közszolgálat körében és más életpályákon fennálló hátrányos helyzet megszüntetése. *(1948. évi XLIII. t.-c. — M. K. 264.)*

A kulturális együttműködés tárgyában Budapesten, 1948. évi január hó 31. napján aláírt magyar-lengyel egyezmény becikkelyezése. *(1948. évi XX. t.-c. — M. K. 262/1948.)*

RENDELETEK

MAGÁNJOG

A Szovjet-Unió részére átadott magyarországi német vagyonnal kapcsolatos egyes igények érvényesítésének ideiglenes korlátozása. *(11.270/1948. Korm. — M. K. 248/1948.)*

Zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó egyes jogszabályok hatálya alá tartozott magyar állampolgároknak külföldről hazahozott javainak birtokba adása. *(11.310/1948. Korm. — M. K. 248/1948.)*

Hatóság által rendelt védőoltás következtében elhullott állat után járó állami kártalanítás, valamint az általános állatbiztosítás. *(10.900/1948. Korm. — M. K. 257/1948.)*

Robbanások következtében előállott egyes kártalanítási igények érvényesítésének a Magyar Államvasutakkal szemben való korlátozása. *(11.700/1948. Korm. — M. K. 257/1948.)*

Alapítványok bejelentése. *(12.040/1948. Korm. — M. K. 264/1948.)*

MUNKAJOG

Az 1927: XXI. t.-c.-n alapuló betegségi és baleseti biztosításra vonatkozó egyes rendelkezések módosítása, illetőleg kiegészítése. *(11.120/1948. Korm. — M. K. 245/1948.)*

A demokrácia ellen irányuló magatartást tanusító munkavállalók munkaviszonyának azonnali hatályú felbontásáról szóló 6660/1948. Korm. sz. r. kiegészítése. *(11.300/1948. Korm. — M. K. 246/1948.)*

Közszolgálati alkalmazottak nyugdíjának megállapításánál és utalványozásánál követett eljárás egyszerűsítése. *(8708/1948. III. P. M. M. K. 246/1948.)*

Öregségi, rokkantsági, özvegységi és árvasági biztosításról szóló 1928: XL. t.-c. egyes rendelkezéseinek módosítása és kiegészítése. *(11.130/1948. Korm. — M. K. 247.)*

A diósgyőri társpénztár nyugbérbiztosítási ágának megszüntetése és a kómlói társpénztár nyugbérbiztosítási ágának megszüntetéséről szóló 82.600/1948. N. M. sz. r. módosítása. *(87.000/1948. N. M. — M. K. 247/1948.)*

Bánya-nyugbérrel kapcsolatos egyes kérdések szabályozásáról szóló 46.300/1946. N. M. sz. r. újabb

módosítása. *(89.000/1948. N. M. — M. K. 247/1948.)*

Az 1928 : XL. t.-c. és a 6180/1945. M. E. sz. r.-en alapuló öregségi, rokkantsági, özvegységi és árvasági biztosításban a járadék-csoportokra vonatkozó szabályok, továbbá a járadékok megállapítása. *(89.300/1948. N. M. — M. K. 247/1948.)*

A városi orvosi, a községi orvosi és a körorvosi szolgálatról szóló 777/1942. B. M. sz. r. módosítása. *(260.730/1948. N. M. — M. K. 247/1948.)*

Kézierővel végzett szikjavítási munkálatoknál dolgozó munkavállalók biztosítási kötelezettsége. *(11.100/1948. Korm. — M. K. 248/1948.)*

Állami alkalmazottak, azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról szóló 1912 : LXV. t.-c. 51. §-ának, valamint a hadsereghez tartozó hivatásos havidíjasoknak és hivatásos (önként továbbszolgáló) altiszteknek, továbbá az említett személyek hátramaradottainak katonai ellátásáról szóló 1921 : XXXII. t.-c. 47. §-ának kiegészítése. *(11.240/1948. Korm. — M. K. 248/1948.)*

Egyes mezőgazdasági árucikkek igaerővel végzett nem iparszerű fuvarozásáért számítható legmagasabb fuvardíjak. *(81.910/1948. Á. H. G. F. — M. K. 248/1948.)*

Egységes gazdasági, társadalombiztosítási díjak lerovására szolgáló bélyegek értékének megállapítása. *(88.870/1948. N. M. — M. K. 248/1948.)*

Közszolgálat körében alkalmazott altisztek ruha-ellátása. *(11.320/1948. Korm. — M. K. 249/1948.)*

Üzemi bizottsági tagok munkabére tárgyában kibocsájtott 9220/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(20.680/1948. Ip. M. — M. K. 252—253/1948.)*

Államosított vállalatok egyes jogviszonyainak megszüntetéséről szóló jogszabályok módosítása és egységes szerkezetben való közzététele. *(11.590/1948. Korm. — M. K. 254/1948.)*

Az Országos Társadalombiztosító Intézet által kártalanítandó üzemi balesetek és foglalkozási betegségek bejelentéséről és megvizsgálásáról, úgyszintén az e balesetek és betegségek kártalanítására vonatkozó eljárásról szóló 185.500/1932. B. M. sz. r. módosítása. *(88.500/1948. N. M. — M. K. 255/1948.)*

Újonnan szervezett közszolgálati, közüzemi állások betöltésével, valamint az alkalmazottak soron kívüli előléptetésével kapcsolatos eljárás szabályozása tárgyában kibocsájtott 9510/1948. Korm. sz. r. *(M. K. 208/1948)* helyesbítése. *(M. K. 256/1948.)*

Budapest Székesfőváros Egészségügyi alkalmazottai illetményeinek, valamint ellátási díjainak rendezése. *(11.620/1948. Korm. — M. K. 257/1948.)*

Magánjogi munkaviszonyban álló munkavállalók végkielégítésére vonatkozó jogszabályok kiegészítése és módosítása. *(11.720/1948. Korm. — M. K. 263/1948.)*

A dolgozók, a közszolgálati nyugdíjasok, özvegyek és háborús gondozási pénzellátásban részesülők részletfizetési kedvezményben részesítése. *(11.960/1948. Korm. — M. K. 263/1948.)*

A dolgozók, a közszolgálati nyugdíjasok, özvegyek és árvák, a társadalombiztosító intézetek részéről járadékszerű szolgáltatásban részesülők, a hadisegélyben, valamint a hadi, háborús polgári gondozási pénzellátásban részesülők 1948. évi karácsonyi gyermeksegélye. *(11.980/1948. Korm. — M. K. 263/1948.)*

Műszaki újítások díjazásáról és az újítási javaslatokkal kapcsolatos ügyek intézéséről. *(11.940/1948. Korm. — M. K. 264/1948.)*

Társadalombiztosítási egyenértékek megállapításáról szóló 11.400/1948. G. F. sz. r. módosítása. *(2917/1948. G. F. — M. K. 264/1948.)*

Élelmezési, ipari kollektív szerződés. *(O. M. B. I. 6.)*

A munkavállalók részére adható segélyek és előlegek legmagasabb összegének megállapításáról szóló 10.090/1948. Korm. sz. r. végrehajtása az ötvennél kevesebb munkavállalót foglalkoztató hivataloknál. *(40.708/1948. O. M. B. I. 7.)*

A kiemelések előterjesztéséről szóló 37.580/1948. O. M. B. sz. határozat módosítása. *(40.600/1948. O. M. B. I. 7.)*

A közületi vállalatok alkalmazottainak szolgálati jogviszonyával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 8260/1948. Korm. sz. r. végrehajtásával kapcsolatban új összehasonlító kimutatás-minta közzététele. *(40.706/1948. O. M. B. I. 7.)*

GAZDASÁGI JOG

Államosítás — állami gazdálkodás

Közszállítások tekintetében a Gazdasági Főtanács főtitkárát megillető jogkör kibővítése. *(11.180/1948. Korm. — M. K. 244/1948.)*

Magtermelő magánvállalatok ellenőrzése. *(11.220/1948. Korm. — M. K. 245/1948.)*

Magyar Állami Szénbányák Rt. feloszlása. *(10.790/1948. Korm. — M. K. 246/1948.)*

A Magyar Nemzeti Bank egy számlarendjébe csatolt állami vállalatok (üzemek) egyes tartozásainak rendezése. *(11.260/1948. Korm. — M. K. 247/1948.)*

A földbirtokreform végrehajtása során megváltott, vagy elkobzott ingatlanokhoz tartozó mezőgazdasági, ipari üzemek igénybevételéről szóló 10.010/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(50.000/1948. F. M. M. K. 248/1948.)*

A közületi ingatlanok, ingók, jogok és egyéb vagyon birtokjogi viszonyaiban szükséges változások esetében követendő eljárás. *(71/1948. M. H. — M. K. 250—251/1948.)*

A Magyar Nemzeti Bank pénznyomdájának cégbejegyzése. *(11.480/1948. Korm. — M. K. 252—253.)*

Villamosáramot szolgáltató vállalatok tulajdonában lévő berendezések létesítéséhez nyujtott hozzájárulások. *(11.530/1948. Korm. — M. K. 252—253.)*

Az államosított vállalatok egyes jogviszonyainak megszüntetéséről szóló jogszabályok módosítása és egységes szerkezetben való közzététele. *(11.590/1948. Korm. — M. K. 254/1948.)*

Ipari vállalatok üzemi egységének megóvása. *(11.600/1948. Korm. — M. K. 255/1948.)*

Könyvjóváírások kérdésének rendezése. *(2635/1948. G. F. — M. K. 256/1948.)*

Bor forgalmának részbeni korlátozása. *(11.730/1948. Korm. — M. K. 257/1948.)*

»A Magyar Köztársaság 4%-kal kamatozó, értékben megállapított államadóssága« elnevezésű államadóssági kötvények beváltása. *(11.710/1948. Korm. — M. K. 262/1948.)*

Árkiegyenlítés rendszerének egyszerűsítése és az ezekkel kapcsolatos bevételeknek a forgalmiadók rendszerébe való beillesztése. *(11.880/1948. Korm. — M. K. 264/1948.)*

Ipari központok jogi képviselete. *(11.970/1948. Korm.-M. K. 264/1948.)*

Nemzeti vállalatok. Teherfuvarozási N. V.-tal kapcsolatos egyes kérdések. *(11.190/1948. Korm. — M. K. 246/1948.)*

Kereskedelmi jog. Egyes értékpapirok behozatalának eltiltása,valamint a külföldről behozott egyes értékpapiroknak a behozatali engedélykötelezettség alól való mentesítése. *(11.460/1948. Korm. — 250—251/1948.)*

Szövetkezeti jog. A földbérlő szövetkezetekről, továbbá a földmíves szövetkezetekről szóló 8000/1948. Korm. sz. r. egyes rendelkezéseinek módosítása, illetőleg kiegészítése. *(12.000/1948. Korm. — M. K. 247/1948.)*

Földmíves szövetkezetek alapszabálymintájának közzététele. *(122.000 1948. K. Sz. M. — M. K. 247/1948.)*

A Kisipari Szövetkezetekről, az Országos Kisipari Szövetkezetekről és az Iparosok Országos Központi Szövetkezetének megszüntetéséről szóló 7830/1948. Korm. sz. r. 36. §-ának (1) bekezdésében foglalt határidő meghosszabbítása. *(11.430/1948. Korm. — M. K. 250 — 251/1948.)*

Egyes szövetkezetek egyesülésével, valamint a Magyar Országos Szövetkezeti Központ tagszövetkezetei zárszámadásaival kapcsolatos kérdések. *(11.440/1948. Korm. — M. K. 252—253/1948.)*

A Tejtermelők és Tejszövetkezetek Országos Szövetsége megszüntetése és a tejszövetkezetek egyes kérdései. *(11.490/1948. Korm. — M. K. 252—253/1948.)*

Devizajog. A deviza-külföldiekkel kötött egyes ügyleteknek engedélyhez kötése. *(11.790/1948. Korm. — M. K. 260/1948.)*

Szellemi tulajdon. Az irodalmi és művészeti művek védelmére alakult berni Unió egyezményi okmányainak hatálya. *(11.470/1948. Korm. — M. K. 252—253/1948.)*

Védjegyügyi eljárás szabályainak módosítása és egységes szerkezetbe foglalása. *(20.700/1948. Ip. M. — M. K. 259/1948.)*

Műszaki újítások díjazásáról és az újítási javaslatokkal kapcsolatos ügyek intézéséről. *(11.940/1948. Korm. — M. K. 264/1948.)*

Az államnak felajánlott találmányok szerzői jogvédelméről és díjazásáról. *(11.950/1948. Korm. — M. K. 264/1948.)*

LAKÁS — HELYISÉG

A lakásügy ideiglenes rendezéséről szóló 6000/1948. Korm. sz. r. 72. §-a (3) bekezdésének *a)* pontján alapuló bérlőkijelölés tárgyában kiadott 43.623/1948. N. M. sz. r. kiegészítése. *(58.868/1948. N. M. — M. K. 258/1948.)*

PERENKIVÜLI ELJÁRÁS

Az örökösödési eljárásról szóló 43.194/1895. I. M. sz. r. kiegészítése. *(126.000/1948. I. M. — M. K. 255/1948.)*

A védjegyügyi eljárás szabályainak módosítása és egységes szerkezetbe foglalása. *(20.700/1948. Ip. M. — M. K. 259/1948.)*

ALKOTMÁNYJOG

»Közigazgatási számrendszer« bevezetése. *(69/1948. M. H. — M. K. 250—251/1948.)*

Az állami felségjogra utaló elnevezések és megjelölések használatának szabályozása, továbbá az ország címerének magánosok és magánjellegű testületek, vállalatok és intézetek által való használatáról szóló rendelkezések módosítása. *(11.800/1948. Korm. — M. K. 258/1948.)*

BÜNTETŐJOG

Az uzsorabíróság által kiszabott vagyoni elégtétel behajtása. *(11.070/1948. Korm. — M. K. 244/1948.)*

Pénzbüntetésre és pénzbírságra vonatkozó rendelkezések módosításáról szóló 9500/1948. Korm. sz. r. kiegészítése. *(11.520/1948. Korm. — M. K. 252—253/1948.)*

KÖZIGAZGATÁSI JOG

Anyaggazdálkodás. Bánya széldeszka hosszmértéke. *(109.023/1948 Á. G. O. T. — M. K. 248/1948.)*

Egyes vascikkek zár alá vételének módosítása. *(100.025/1948. Á. G. O. T. — M. K. 248/1948.)*

Talpalási utalványrendszer megszüntetése. *(100.026/1948. Á. G. O. T. — 254/1948.)*

Árszabályozás. Magánfordítás, valamint másolás és leírás, továbbá a sokszorosítás legmagasabb díja. *(11.170/1948. Korm. — M. K. 245/1948.)*

A beszolgáltatási kötelezettség teljesítésére átadott kukorica 1948. évi november havi ára. *(81.860/1948. Á. H. G. F. — M. K. 245/1948.)*

Egyes mezőgazdasági árucikkek igaerővel végzett nem iparszerű fuvarozásáért számítható legmagasabb fuvardíj. *(81.910/1948. Á. H. G. F. — M. K. 248/1948.)*

Szerződéses kötelezettség teljesítése céljából termelt egyes vetőmagvak termelői árának megállapítása és a 81.100/1948. Á. H. sz. r. kiegészítése. *(81.920/1948. Á. H. G. F. — M. K. 249/1948.)*

Szaloncukor legmagasabb ára. *(82.010/1948. Á. H. G. F.— 249/1948.)*

Textiláruk legmagasabb viszonteladói és fogyasztói árának újabb megállapításáról szóló 71.710/1948. Á. H. sz. r. módosítása és kiegészítése. *(72.100/1948. Á. H. G. F. — M. K. 250—251/1948.)*

Szappan gyártásánál keletkező aljlúg és a zsírbontásnál keletkező glycerinvíz átvételi ára, továbbá a glycerintermékek ára. *(51.970/1948. Á. H. G. F. — M. K. 252—253.)*

Szabadforgalmú szárított tészta legmagasabb eladási ára. *(81.890/1948. Á. H. G. F. — M. K. 252—253/1948.)*

Mosó- (szín), pipere-, rúdborotva- és kockaborotva-szappan, valamint a kálikenőszappan legmagasabb árának újabb módosításáról szóló 72.300/1948. Á. H. sz. r. kiegészítése és módosítása. *(52.020/1948. Á. H. G. F. — M. K. 254/1948.)*

Kész-bőr forgalombahozatalával foglalkozó kis- és nagykereskedők legmagasabb utó-haszonkulcsának megállapításáról szóló 155.074/1946. Ip. M. sz. r. újabb módosítása. *(52.100/1948. Á. H. G. F. — M. K. 254/1948.)*

Lábbeli javításokért felszámítható legmagasabb díjak. *(52.150/1948. Á. H. G. F. — M. K. 254/1948.) helyesbítve (M. K. 256/1948.)*

Egyes főzelék-, zöldség-, gyümölcs-, hús-, baromfi- és halkonzervek legmagasabb eladási árának újabb megállapítása. *(82.150/1948. Á. H. G. F. — M. K. 256/1948.)*

Egyes zöldség-, főzelék- és gyümölcskonzervek legmagasabb árának újabb megállapítása. *(822.200/1948. Á. H. G. F. — M. K. 256/1948.)*

Burgonyából és kukoricából belföldön előállított keményítő és keményítőtermékek legmagasabb eladási ára. *(81.630/1948. Á. H. G. F. — M. K. 257/1948.)*

Gépi és vegyesüzemű tömegtermelő vállalatok, valamint a kézműipari üzemek által készített típuslábbelik legmagasabb előállítói és fogyasztói árának megállapításáról szóló 51.100/1948. Á. H. sz. r. mellékletének kiegészítése. *(52.000/1948. G. F. — M. K. 260/1948.)*

Napraforgómag árának megállapításáról szóló 80.280/1948. Á. H.

sz. r. kiegészítése. *(82.270/1948. Á. H. G. F. — M. K. 261/1948.)*

Vágómarha, vágóborjú, valamint az ezekből kitermelt hús és melléktermékek árának újabb megállapítása. *(82.100/1948. Á. H. G. F. — M. K. 263/1948.)*

Sertéshúsból készült téliszalámi ára. *(82.180/1948. Á. H. G. F. — M. K. 263/1948.)*

Nyersbőr árának megállapításáról szóló 92.619/1946. K. M. sz. r. módosítása. *(52.570/1948. Á. H. G. F. — M. K. 264/1948.)*

Belügy. Urkut községben a testületi hatóságok működésének újból való megkezdése. *(193.414/1948. B. M. — M. K. 250—251/1948.)*

Kőröstetétlen nagyközség területén az I. fokú rendőrhatósági teendők ellátása. *(287.000/1947. IV. 1. b. B. M. — M. K. 250—251.)*

Betegápolási költség behajtásának céljára kiállítandó hatósági bizonyítvány. *(103.580/1948. B. M. — M. K. 257/1948.)*

Az ország területére Nyugatról visszatért egyének személyes jelentkezéséről szóló 288.551/1947. B. M. sz. r. módosítása. *(287.965/1948. B. M. — M. K. 257/1948.)*

Nagy-Budapest területén megválasztott törvényhatósági bizottsági és képviselőtestületi tagok megbízatásáról szóló 1948 : XLII. t.-c. végrehajtása. *(103.600/1948. B. M. — M. K. 258/1948.)*

Állami Határrügyi Bizottság *(12.030/1948. Korm. — M. K. 263/1948.)*

Építés és közmunka. Építési engedély iránti kérelem mellékletei. *(52.000/1948. É. K. M. — M. K. 252—253/1948.)*

Földmívelésügy. Fűszerpaprika termelésének újabb szabályozása. *(250.600/1948. F. M. — M. K. 247/1948.)*

A földreform végrehajtása során megváltott, vagy elkobzott ingatlanokhoz tartozó mezőgazdasági ipari üzemek igénybevételéről szóló 10.010/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(50.000/1948. F. M. — M. K. 248.)*

Államosított tésztagyárak száraztészta készítményeinek hatósági jegy nélkül való forgalomba hozatala. *(106.170/1948. K. H. F. M. — M. K. 248/1948.)*

Állatorvoslásban használatos bakteriológiai természetű oltó és kórjelző külföldi anyagok, valamint az állatok irtására használatos bakteriológiai természetű külföldi anyagok forgalombahozatalának engedélyezése esetére előírt bírálat díjának újabb szabályozása. *(161.297/1948. F. M. — M. K. 248/1948.)*

Iskolánkívüli mezőgazdasági szakoktatás megszervezése. *(79.900/1948. F. M. — M. K. 249/1948.)*

Rizstermelést előmozdító hozzájárulás, továbbá rizstermeléssel és öntözéses gazdálkodással kapcsolatos egyes kérdések. *(11.450/1948. Korm. — M. K. 250—251.)*

Kenyérvásárlási utalványok térítési díjának módosítása. *(106.370/1948. K. H. F. M. — M. K. 250—251/1948.)*

Szeged thj. városban Állami Állategészségügyi Hivatal létesítése. *(167.700/1948. F. M. — M. K. 250—251.)*

Magyar Állami Hal- és Nádgazdasági Üzemek természetes vízi szakbizottságának megszüntetése. *(295.616/1948. F. M. — M. K. 250—251/1948.)*

Gabonaismertető tanfolyamok részvételi és vizsgadíjának megszüntetése. *(17.179/1948. F. M. — M. K. 252—253/1948.)*

Halászati korlátozás alá eső egyes halak legkisebb méreteinek újabb megállapítása. *(295.566/1948. F. M. — M. K. 255/1948. — Helyesbítve M. K. 261/1948.)*

Ipari abraktakarmány forgalma. *(104.730/1948. K. H. F. M. — M. K. 255/1948.)*

Második ellátási csoportba sorolt fogyasztók élelmiszer ellátása. *(106.340/1948. K. H. F. M. — M. K. 256/1948.)*

Sertéspestis elleni védőoltásnak egyes törvényhatóságok területén kötelezővé tétele. *(165.000/1948. F. M. — M. K. 257/1948.)*

Lóhús forgalma. *(106.600/1948. K. H. F. M. — M. K. 260/1948.)*

Magánfogyasztás céljára levágható sertések száma. *(106.600/1948. K. H. F. M. — M. K. 261/1948.)*

Az 1948/49. évi rizs beszolgáltatási kötelezettség. *(106.720/1048. K. H. F. M. — M. K. 261/1948.)*

Magyar Állami Mezőgazdasági Gépüzem mezőgazdasági gépkezelő tanfolyamai. *(321.820/1948. F. M. — M. K. 263/1948.)*

Igazságügy. Fiatalkorúak budapesti törvényszékéről szóló 1947 : XXIX. t. c. hatályba léptetése és végrehajtása. *(123.000/1948. I. M. — M. K. 248/1948.)*

Közellátás érdekét veszélyeztető bűncselekmények tárgyában hozott bírói határozatoknak az Országos Közellátásügyi Hivatal részére való megküldése. *(121.000/1948. I. M. — M. K. 250—251/1048.)*

A nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában alkotott 1948 : XXXIII. t.-c.-nek a nem állami javító-, nevelőintézetek tekintetében való végrehajtása. *(122.000/1048. I. M. — M. K. 250—251/1948.)*

Állandó bírósági szakértők megbízatásának felülvizsgálására megszabott határidő újabb meghosszabbítása. *(127.000/1948. I. M. — M. K. 264/1948.)*

Ipar. Az iparfejlesztésről szóló 1931 : XXI. t.-c. egyes rendelkezéseinek, valamint az Országos Ipartanácsról szóló 1907 : XLIV. t.-c.-nek hatályon kívül helyezése. *(11.210/1048. Korm. — M. K. 246/1948.)*

A munkaügyi bíróságokhoz ülnökök kijelölésére jogosított egyesületek és testületek jegyzékének módosítása. *(20.590/1948. Ip. M. — M. K. 248/1948.)*

A vájárképzés színvonalának emelése és a segédvájárképzés. *(20.600/1948. Ip. M. — M. K. 248/1948.)*

A Villamos Energia Művek Ipari Igazgatósága elnevezésének megváltoztatása. *(20.720/1948. Ip. M. — M. K. 257/1948.)*

Kereskedelem- és szövetkezetügy. Földmives szövetkezetek alapszabálymintájának közzététele. *(22.000/1948. K. Sz. M. — M. K. 247/1948.)*

Nyiltárusítási üzletek, valamint a fodrász, kozmetikai, manikűr- és pedikűrüzletek zárórája. *(45.500/1948. K. Sz. M. — M. K. 249/1948.)*

Ipari és mezőgazdasági kiállítások rendezésére vonatkozó engedélyek közzétételének újabb szabályozása. *(12.010/1948. Korm. — M. K. 264/1948.)*

A bor forgalmának részbeni korlátozásáról szóló 11.730/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(52.300/1948. K. Sz. M. — M. K. 258/1948.)*

Közlekedés. Közlekedési intézőségek szervezése. *(77.800/1048. Közl. M. — M. K. 247/1948.)*

Távbeszélőállomás átírása. *(274.700/1948. XI. a. P. M. — M. K. 252—253/1948.)*

Közhasználatú gépjárómű vezetési jogosultság kiterjesztése. *(81.400/1948. Közl. M. — M. K. 259/1948.)*

A vasúti üzletszabályzat egyes rendelkezéseinek módosítása. *(81.600 1948. Közl. M. — M. K. 259/1948.)*

Népjólét. A fürdőügyi igazgatás újabb szabályozásáról szóló 9430/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(228.000/1948. N. M. — M. K. 245/1948.)*

A diósgyőri társpénztár nyugbérbiztosítási ágának megszüntetése és a komlói társpénztár nyugbérbiztosítási ágának negszüntetéséről szóló 82.600/1948. N. M. sz. r. módositása. *(87.000/1948. N. M. — M. K. 247/1948.)*

Bányanyugbérrel kapcsolatos egyes kérdések szabályozásáról szóló 46.300/1946. N. M. sz. r. újabb módosítása. *(89.000/1948. N. M. — M. K. 247/1948.)*

Az 1928 : XL. t.-c. és a 6180/1945. N. M. sz. r.-en alapuló öregségi, rokkantsági, özvegységi és árvasági biztosításban a járadékcsoportokra vonatkozó szabályoknak, továbbá a járadékoknak megállapítása. *(89.300/1948 N. M. — M. K. 247/1948.)*

A városi orvosi, a községi orvosi és a körorvosi szolgálatról szóló 777/1942. B. M. sz. r. módosítása. *(260.730/1948. B. M. — M. K. 247/1948.)*

Vérátömlesztés (vértranszfúzió) országos megszervezése és országos vérellátó szolgálat felállítása. *(11.230/1048. Korm. — M. K. 248/1948.)*

Egységes gazdasági társadalombiztosítási díj lerovására szolgáló bélyegek értéke. *(88.870/1048. N. M. — M. K. 248/1948)*

Szülések számonvételéről szóló 183.780/1946. N. M. sz. r. módosítása. *(260.700/1948. N. M. — M. K. 248/1948.)*

A fogműves- (fogtechnikus) iparnak a népjóléti mkniszter felügyelete alá helyezése. *(11.340/1948. Korm. — M. K. 254/1948.)*

Az Országos Társadalombiztosí Intézet által kártalanítandó üzemi balesetek és foglalkozási betegségek bejelentéséről és megvizsgálásáról, úgyszintén a balesetek és betegségek kártalanítására vonatkozó eljárásról szóló 185.500/1932. B. M. sz. r. módosítása. *(88.500/1948. N. M. — M. K. 256/1948.)*

Országos Fürdőügyi Igazgatóság, valamint az Országos Balneológiai Imtézet felállítása. *(11.630/1948. Korm. — M. K. 257/1948.)*

A lakásügy ideiglenes rendezéséről szóló 6000/1948. Korm. sz. r. 72. §-a (3) bekezdésének *a)* pontján alapuló. bérlő kijelölés tárgyában kiadott 43.623/1948. N. M. sz. r. kiegészítése. *(58.868/1948. N. M. — M. K. 258/1948.)*

Népszámlálás. Az 1948. évi népszámlálásról szóló 11.080/1948. N. M. sz. r. kiegészítése. *(11.400/1948. M.E — M. K. 250—251/1948.)*

Vallás és közoktatás. Egyetemek gazdasági igazgatásának szervezete *(11.330/1948. Korm. — M. K. 249/1948.)*

Országos Könyvhivatal létesítése *11.500/1948. Korm. — M. K. 255/1948.)*

PÉNZÜGYI JOG

A vámtarifához kiadott magyarázatok módosítása. *(206.841/1948. XII. P. M. — M. K. 244/1948.)*

Ecetgyártás céljára kiutalt szesz kedvezményes egyedárusági árának újabb megállapítása. *(84.100/1948. X. b. — P. M. 245/1948.)*

Egyszámlarendszerbe kapcsolt egyes vállalatoknak a közadókkal kapcsolatos biztosítéknyujtás kötelezettsége alól való mentesítése és egyes köztartozásainak teljesítése. *(10.390/1948. Korm. — M. K. 246/1948.)*

Egyszámlarendszerbe kapcsolt egyes vállalatoknak a fogyasztási adókkal és a szeszegyedáruséggal kapcsolatos biztosítéknyujtási kötelezettség alól való mentesítése. *(38.653/1948. P. M. — M. K. 246/1948.)*

Közszolgálati alkalmazottak hivatalos kiküldetése alkalmával felszámítható napidíjak. *(34.950/1948. II. P. M. — M. K. 248/1948.)*

A rizstermelést előmozdító hozzájárulás, továbbá a rizstermeléssel és az öntözéses gazdálkodással kapcsolatos egyes kérdések. *(11.450/1048. Korm. — M. K. 250—251/1948.)*

Országos számviteli bizottság előtti eljárás illetékmentessége. *(98.827/1948. XI. a. P. M. — M. K. 252—253/1948.)*

Országos Magyar Ipari Jelzálog Intézet Rt. illetékkedvezménye. *(245.456/XI. a. P. M. — M. K. 252—253/1948.)*

Cukorrépatermelőktől felvásárolt cukor eladásáról a Cukorértékesítő nemzeti vállalat által kiállított számla illetékmentessége. *(245.949/1948. XI. a. P. M. — M. K. 252—253/1948.)*

Földmívesszövetkezetek illetékkedvezménye. *(246.100/1948. XI. P. M. — M. K. 252—253/1948.)*

Külkereskedelemmel kapcsolatos számlák illetékmentessége, illetőleg illetékkedvezménye. *(246.223/1948. XI. a. P. M. sz. r. — M. K. 252—253/1948.)*

A Magyar Országos Szövetkezeti Központ részére bizományosok által kiállított számlák illetékkedvezménye. *(246.284/1948. XI. a. P. M. — M. K. 252—253/1948.)*

Faszesz után kincstári árrészesedés fizetése. *(11.550/1948. Korm. — M. K. 255/1948.)*

Rizstermelést előmozdító hozzájárulás, stb.-ről szóló 11.450/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(268.000/1948. VII. P. M. — M. K. 258/1948.)*

A jövedéki büntetőeljárás során lefoglalt, jogerősen el nem kobzott szivarkahüvely- és szivarkapapír-készletek értékesítése. *(228.320/1948. X. a. P. M. — M. K. 258/1948.)*

Az árukiviteli, behozatali és átviteli engedélyek illetéke. *(11.540/1948. Korm. — M. K. 260/1948.)*

Új számlailletékbélyegek forgalomba bocsátása. *(246.482/1948. XI. a. P. M. — M. K. 260/1948.)*

Törvényhatósági útalapokat megillető részesedési kulcs csökkentése. *(265.096/1948. VII. P. M. — M. K. 260/1948.)*

A vágómarha, a szalámi és a tej után fizetendő árkiegészítési forgalmi adó. *(4700/1948. P. M. — M. K. 263/1948.)*

Egyes vámtételek módosítása. *(12.020/1948. Korm. — M. K. 264/1948.)*

Tanoncotthonba felvétel iránti beadványok illetékmentessége. *(246.516/1948. XI. a. P. M. — M. K. 264/1948.)*

NEMZETKÖZI JOG

A Szovjetúnió részére átadott magyarországi német vagyonnal kapcsolatos egyes igények érvényesítésének ideiglenes korlátozása. *(11.270/1948. Korm. — M. K. 248/1948.)*

Irodalmi és művészeti művek védelmére alakult Berni Unió egyezményi okmányainak hatálya. *(11.470/1948. Korm. — M. K. 252 — 253./1948.)*

Hírlap, Szaklap és könyvkiadó r. t. Felelős: Dr. Kádár Miklós. 487027 — Athenaeum, Budapest VII., Miksa-u. 4-6. Felelős: Gorszky T. igazgató

Új folyam III. 24. szám Budapest, 1948 december 20

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség: IV., Szabadsajtó (Eskü)-út 5 Telefon: 189—755

Kiadóhivatal: V. Alkotmány-u. 12 Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettes: *dr. Beck Salamon* e. rk. tanár. A bizottság tagjai: *dr. Auer György* kúriai tanácselnök, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* min. osztályfőnök, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Feri Sándor* közjegyző, *dr. Hajdu Gyula* államtitkár, *dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Marton Géza* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Nagy László* ügyvéd, *dr. Nagy Miklós* a budapesti ítélőtábla elnöke, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Schultheisz Emil* e. tanár, *dr. Szabó Imre* min. tanácsos, *dr. Szászy István* e. tanár, *dr. Szebenyi Endre* államtitkár, *dr. Tóth László* ítélőtáblai tanácselnök, *dr. Ury Sándor Kornél* e. tanár, *dr. Világhy Miklós* min. tanácsos, *dr. Weltner Andor* ügyvéd, *dr. Zalán Kornél* min. osztályfőnök

Felelős szerkesztő: *Kádár Miklós* ügyvéd

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Negyedévre... 40.— Ft

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:

Egy hóra .... 10.— Ft

Negyedévre... 25.— Ft

Egyes szám ára 8.— Ft

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Schultheisz Emil:* A bűncselekmény fogalma a szovjet büntetőjogban. — *Dr. Nizsalovszky Endre:* Egyeneműség, mint beszámítási előfeltétel. — *Dr. Barton György:* Magánjogpolitika 1948-ban. — *Dr. Habermann Gusztáv:* Felfolyamodás az ügyvédi díj megállapítása iránti eljárásban. — *Dr. Brachfeld Dezső:* A jogügyleti típusok igazi jelentősége. — *Dr. Szigligeti Viktor:* Jogerősen megítélt követelések valorizálása iránti perekben a res iudicata problémája. — *Dr. Krenner Zoltán:* A közszerzeményi igény az örökösödési eljárásban. *Dr. Skorka György:* A közjegyzői eljárás egyes kérdései a kitelepítettek hagyatékainak tárgyalásán.—*Szemle:* I. *W. A.:* Megalakult a Magyar Jogász Szövetség. — II. *B. S.:* Struktura változások. Törvényi kötbér. — III. *T. I.:* Befolyással üzérkedés a budapesti ítélőtábla döntésének tükrében. — IV. *Dr. Szigligeti Viktor:* A budapesti törvényszék gyakorlatából.- Jogirodalom: *Dr. Timár István: K. P. Gorsenyin:* Az államügyészség a Szovjetunióban. *Törvények — Rendeletek.*

A bűncselekmény fogalma a szovjet büntetőjogban

A bűncselekmény a mi büntetőjogtudományunkban közkeletű fogalommeghatározás szerint: *tényálladékszerű, jogellenes és bűnös cselekmény.*

A magyar büntetőjogászok részéről fokozott érdeklődésre tarthat számot annak a kérdésnek vizsgálata, hogy vajjon a szovjet büntetőjog alapján megkonstruálható bűncselekményfogalom eltér-e és ha igen mennyiben a bűncselekménynek imént említett körülírásától.

A Szovjetunió minden tagállamának megvan a maga önálló büntetőtörvénykönyve. E büntetőtörvénykönyvek közül azonban jelentőségénél fogva magasan kiemelkedik az Oroszországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaságnak 1927. évi január hó 1-én életbelépett büntetőtörvénykönyve: az Ugolovnüj kódex. Ez a kódex szolgáltatta ugyanis a mintát az Unió valamennyi tagállama számára büntetőtörvénykönyvének megalkotásánál. *Piontkovszkij*nak, a moszkvai egytem büntetőjogi professzorának megállapítása szerint az Ugolovnüj kódex és az egyes szövetséges köztársaságok büntetőtörvényei között olyannyira elenyésző az eltérés, hogy az előbbi kódex valójában az egész Szovjetunió büntetőjogát jelenti.[1] Ennélfogva a jelen dolgozat tárgyát tevő kérdést az Ugolovnüj kódex (a továbbiakban rövidítve: U. k.) rendelkezései alapján fogjuk megoldani.

A tényálladékszerűség

A mi Btk.-ünk a nullum crimen sine lege elvét juttatván érvényre 1. §-ában ekképen

[1] *Olti Vilmos*: Bevezetés a szovjet-orosz büntetőjogba. Olti Vilmos bocsátotta rendelkezésemre az Ugolovnüj kódexnek egy — az ő közreműködésével készült — magyar nyelvű fordításának kéziratát is.

Mellékelve: Magánjogi-, Perjogi-, Hiteljogi-, Büntetőjogi-, Népbírósági-, Közigazgatási- és Pénzügyi jogi döntvénytárak 1948. évi tartalom- és betüsoros tárgymutatója

rendelkezik: »Bűntettet vagy vétséget csak azon cselekmény képez, melyet a törvény annak nyilvánít.« A Kbtk. 1. §-a szerint pedig csak az a cselekmény kihágás, amelyet a törvény vagy az e §-ban említett más írott jogforrás annak deklarál. E szakaszok következtében nálunk kizárólag az a cselekmény bűncselekmény, amely a jogszabályokban körülírt valamely tényálladék kereteibe beleillik, azaz tényálladékszerű.

Az U. k. már nem helyezkedett a nullum crimen sine lege elvnek az alapjára, hanem miután 6. §-ában meghatározza a társadalomra veszélyesnek tekintendő cselekmény fogalmát, 16. §-ában akként rendelkezik, hogy »Amennyiben a társadalomra veszélyes valamely cselekmény a jelen büntetőtörvénykönyvben közvetlenül meghatározva nincsen, a felelősségrevonás alapja és határai a jelen törvénykönyv azon szakaszai alapján határozandók meg, amelyek leginkább hasonlítanak e cselekményhez.« Eszerint tehát a büntetőjogi visszahatás eszközeinek alkalmazása szempontjából közömbös, hogy a cselekmény megvalósítja-e valamely tényálladék ismérveit vagy sem, a lényeges az, hogy a társadalomra veszélyes legyen. Ha ez a jellegzetessége megvan anélkül, hogy tényálladékszerű lenne, a jogkövetkezmények megállapításánál a bírónak az U. k. azon §-a alapján kell eljárnia, amely leginkább hasonlít az elbírálás tárgyát tevő cselekményhez.

Az előadottakhoz képest az U. k. értelmében *nem fogalmi eleme a bűncselekménynek a tényálladékszerűség.*

Nyomatékosan hangsúlyoznunk kell, hogy a tudományos körökben is elterjedt az a nézet, hogy az U. k. 16. §-a az analógia útján való bűncselekmény konstituálásáról rendelkezik, merőben téves. Az analógia hasonszerűséget jelent és így csak a bűncselekménymegállapításnak azokra az eseteire illik rá, amidőn a bíró csupán a tényálladékokhoz hasonszerű magatartásokat nyilváníthatja bűncselekményekké. Ilyen értelmű intézkedést tartalmaz pl. az 1930. évi április hó 15-én kelt dán büntetőtörvénykönyv 1. §-a. Az U. k. 16. §-a azonban a társadalomnak, az összességnek hatékony védelme érdekében már nem korlátozza a nem tényálladékszerű bűncselekmények körét a törvényi tényálladékokban körülírt cselekményekhez hasonszerű magatartásokra. Csupán a jogkövetkezmények meghatározásánál kell a bírónak analógia útján eljárnia. Előfordulhat azonban, hogy a között a törvényi rendelkezés között, amelynek mint a vád tárgyává tett cselekményhez leginkább hasonlító rendelkezésnek alapulvételével köteles a bíró a jogkövetkezményeket megállapítani és a vád tárgyává tett cselekmény között korán sincsen olyan hasonlóság, mint amilyennek meg kellene lennie az adott esetben akkor, ha az U. k. értelmében is csak analógia útján lennének a cselekmények deliktumokká nyilváníthatók.

A jogellenesség

A magyar büntetőjog szerinti bűncselekményfogalomnak második eleme: a jogellenesség.

Sem a Btk., sem az ezt kiegészítő és módosító jogszabályok nem tartalmazzák a jogellenesség fogalmának meghatározását, csupán egyes jogellenességet kizáró okok találtak helyet ezekben a jogforrásokban.

A jogtudomány művelői régtől fogva komoly feladatuknak tekintették a jogellenesség pozitív megformulázását is. A jogellenes cselekmény alaki (formai) meghatározására nézve létre is jött a teljes megegyezés. Communis opinio, hogy alaki szempontból a jogellenes cselekmény valamely normának (parancsnak vagy tilalomnak) megszegése. De már a tartalmi (materiális) meghatározás tekintetében a legkülönbözőbb körülírásokkal találkozunk. Egyes írók szerint a jogellenes cselekmény tartalmilag valamely jogtárgynak megsértése, mások szerint a társadalom megkárosítása, ismét mások szerint a társadalom életfeltételeinek megsértése stb.

A jogellenesség, nem úgy mint a tényálladékszerűség, a *szovjet büntetőjogban is fogalmi ismérve a bűncselekménynek.* Sőt az U. k. akkor, amikor 6. §-ában körülírja azt, hogy mely cselekményt kell a társadalomra veszélyesnek tekinteni, egyenesen pregnáns tartalmi meghatározását adja a jogellenes cselekménynek. A szóbanlevő § értelmében ugyanis »A társadalomra veszélyesnek tekintendő minden tevékenység vagy mulasztás, amely a Szovjetrendszer ellen irányul, vagy sérti a munkásparaszt hatalom által a kommunista államrend felé vezető átmeneti időszakra létesített jogrendet.« A marxista jogszemlélet a tényleg érvényesülő rendszer tükröződésének tekinti a jogrendet[2]. Nem kétséges, hogy a Szovjetrendszer, illetőleg ennek tükörképe is része a jogrendnek, emellett történt külön kiemelését nyilván fontossága indokolta, mert hiszen egészen bizonyos, hogy a Szovjetrendszer a védelemre utalt értékek (jogtárgyak) között az első helyen áll.

A materiális jogellenességnek az U. k. 6. §-ában történt meghatározása logikus és szükségképeni következménye volt annak, hogy a szovjet törvényhozó sem a tényálladékszerű, sem a tényálladékokhoz hasonszerű cselekményekre nem korlátozta a bűncselekmények körét. Míg ugyanis mind a nullum crimen sine lege elvének alapján álló, mind az analógiát engedélyező Btk.-et alkalmazó bíró, ügyész és védő jól elláthatja hivatását az esetben is, ha teljesen tájékozatlan afelől, hogy mit kell a jogellenességben, mint a bűncselekményfogalom elemén érteni, mert elegendő, ha a cselekmény tényálladékszerűségének, illetőleg tényálladékhoz való hasonszerűségének megállapítása után csupán azt vizsgálja, hogy nem illik-e a konkrét tényállásra valamely jogellenességet kizáró ok, addig a szovjet jogalkalmazóra nézve éppen a jogellenesség fogalmának ismerete jelenti a cselekmény büntetőjogi értékeléséhez szükséges azt a támaszt, amelyet az előbb említett jogalkalmazóknak a tényálladékszerűség, illetőleg a tényálladékokhoz való hasonszerűség nyujt.

Az U. k. két jogellenességet kizáró okot tartalmaz. Az egyik a jogos védelem, a másik pedig

[2] L. *Olti* idézett tanulmányát.

a kisebb értékű érdeknek a nagyobb értékű érdek megvédése végett való feláldozása. Mindkét irányban az U. k. 13. §-a intézkedik.

A 13. § első bekezdése szerint: »A büntetőtörvényekben meghatározott cselekmények miatt a társadalmi védekezés intézkedései egyáltalában nem alkalmazhatók, ha a bíróság megállapítja, hogy a tettes a cselekményt a Szovjethatalom a saját személye vagy joga, avagy egy harmadik személy személye vagy joga elleni támadás elhárítása végett követte el, amennyiben a szükséges védekezés határait nem lépte át.«

A 13. § második bekezdése így szól: »A társadalmi védekezés intézkedései nem alkalmazhatók, ha a cselekményt oly veszély elhárítása végett követték el, amely az adott körülmények között más eszközökkel elhárítható nem volt és az elhárítás kapcsán okozott kár a megelőzött kárhoz viszonyítva kevésbbé jelentékeny.«

Ez utóbbi rendelkezés jelentősége eléggé nem is hangsúlyozható. A büntetőjogi irodalomban világszerte évtizedek óta állandóan vissza-visszatérő kívánalom az, hogy a jogellenességet kizáró okoknak szűk köre megfelelően tágíttassék. A mindennapi életben minduntalan előfordulnak olyan érdekvédő cselekmények, amelyeknek jogellenessé minősítése ellen tiltakozik az egészséges jogérzet. Amidőn az U. k. az érdekek összemérésének elvét a jogellensességet kizáró okok rangjára emelte, követendő példát szolgáltatott minden államnak arra, hogy milyen módon kellene a jogellenességet kizáró okok katalógusát közmegnyugvásra kiegészíteni.

A bűnösség

A bűnösség a cselekmény elkövetője feletti rosszaló értékítélet azért, mert annak ellenére, hogy jogszerűen viselkedhetett volna, mégis végbevitte a jogellenes cselekményt.

A magyar jogfelfogás szerint csak abban az esetben mondható a cselekmény elkövetőjéről, hogy jogszerűen viselkedhetett volna, vagyis hogy bűnös, ha

a) megvolt nála a képesség arra, hogy cselekményének jogellenességét felismerhesse és hogy e felismerésnek megfelelő magatartást tanusíthasson (beszámítási képesség),

b) tudta, vagy legalábbis tudhatta volna, hogy mit csinál (szándéknál és a gondatlanságnál az eredmény előreláthatósága),

c) tudta, vagy legalábbis tudhatta volna, hogy cselekménye jogellenes,

d) az adott eset körülményei szerint elvárható volt tőle, hogy másképpen cselekedjék, mint ahogyan cselekedett.

A szándék a bűnüsség imént ismertetett elemei közül csak egyet, a *b)* alattit valósítja meg, ellenben a gondatlanság magában foglalja szerintünk a bűnösség összes elemeit.

A szovjet büntetőjogban is eleme a bűncselekmény fogalmának az elkövető bűnössége. Azt is mindjárt most meg kell mondanunk, hogy az U. k. alapján megállapítható bűnösségfogalomnak az *a)—c)* alatti mozzanatok a tartalmi elemei.

Itt igényel megemlítést, hogy az U. k. nem használja a büntetés kifejezést. A büntetőjogi visszahatás eszközei: a társadalmi védekezés intézkedései, amelyeknek három kategóriájuk van. Ezek a társadalmi védekezés bírói, javító, gyógyító és gyógypedagógiai jellegű intézkedései. A Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottsága és Népbiztosainak Tanácsa által 1934. évi május hó 8-án kiadott törvény rendelkezése szerint azonban a társadalmi védekezés bírói-javító jellegű intézkedései helyett ezentúl a *büntetés* megjelölést kell használni.[3] Ehhez képest az alábbiakban a kódex rendelkezéseinek idézésénél a társadalmi védekezésnek az U. k. szóhasználata szerinti bírói-javító jellegű intézkedései helyett a büntetés kifejezést használjuk.

Épp úgy, mint a Btk., az U. k. sem határozza meg *a beszámítási képesség* fogalmát, de ennek a bűnösségi feltételnek negatív oldalára 11. §-ában rávilágít, amidőn kijelenti, hogy »Büntetés nem alkalmazható olyan személyekkel szemben, akik a bűncselekményt tartós elmebetegségben, vagy időleges elmezavarban, avagy más beteg állapotban követték el és ennek következtében nem voltak képesek arra, hogy magukat cselekményeikről számot adjanak, vagy azokat irányítsák . . .«[4]

Az, hogy a fentebb *b)* alatt említett körülmény is feltétele a bűnösségnek az U. k. 10. §-ából tűnik ki, amely szerint a társadalomra veszélyes cselekményt elkövető személyre büntetés csak akkor alkalmazható, ha az illető *szándékosan vagy gondatlanul* cselekedett.

A cselekmény jogellenességének tudatáról, illetőleg e tudat lehetőségéről a Btk. és melléktörvényei semminő vonatkozásban nem rendelkeznek. Ezt a mozzanatot a tudományban uralkodó felfogás nyilvánította a bűnösség fogalmi elemévé. Amint láttuk, ez a bűnösségi ismérv nem tartozik a szándék fogalomkörébe, hanem ettől elkülönül. Bírósági gyakorlatunkban még ma sem alakult ki egységes álláspont abban a kérdésben, hogy a cselekmény jogellenességének tudata, illetőleg e tudat lehetősége feltétele-e a bűnösségnek vagy sem.

Az U. k. a leghaladóbb felfogás alapjára helyezkedett, amidőn a jogellenesség tudatát a szándék, a jogellenesség tudatának lehetőségét pedig a gondatlanság keretei közé utalta. 10. §-ában ugyanis akként rendelkezik, hogy azok cselekszenek szándékosan, akik »előre látták cselekményeik következményeinek *a társadalomra veszélyes jellegét*, kívánták e következményeket, vagy tudatosan engedték azok bekövetkezését«, míg gondatlanul azok járnak el, akik »cselekményeik következményeit nem látták ugyan előre, de előre láthatták volna, avagy könnyelműen reménykedtek abban, hogy e következményeket elháríthatják.«

Ez a szabályozás magától értetődő folyománya az U. k. 6. és 16. §-ának. Minthogy a

[3] L. Olti idézett tanulmányát.

[4] Ilyen személyekkel szemben ugyane § alapján csak a társadalmi védekezés gyógyító jellegű intézkedései alkalmazhatók. Azt is kimondja a szóbanforgó §, hogy ennek rendelkezései nem vonatkoznak azokra, akik a bűncselekményt ittas állapotban követték el.

büntetendő cselekmények objektív oldalukat tekintve — a kódex kijelentése szerint — a társadalomra veszélyes cselekmények, az elkövető tudatának át kell fognia a magatartás társadalomra veszélyes jellegét vagy legalább e jelleg lehetőségét; minthogy továbbá az U. k. 6. §-a a társadalomra veszélyesnek tekintendő cselekmény körülírásában a magatartás materiális jogellenességét határozza meg, a most említett tudatnak egyértelműnek kell lennie a cselekmény jogellenességének tudatával.

A mi bűnösségfogalmunknak fentebb *d)* alatt említett elemére : *az elvárhatóságra* nézve már egészen sajátos a helyzet a szovjet büntetőjogban.

Büntetőtörvényeinkben egész sora van az olyan rendelkezéseknek, amelyek azért nem engedik meg a tényálladékszerű jogellenes cselekmény elkövetőjének felelősségrevonását, mert a jogalkotó véleménye szerint az illető a cselekmény véghezvitele idején olyan helyzetben volt, amelyben nem volt tőle elvárható, hogy a jogellenes cselekmény elkövetésétől tartózkodjék.

A jogellenes cselekménytől való tartózkodás el nem várhatósága okából van kizárva a bűnössége pl. annak, aki a Btk. 77. §-ában meghatározott ellenállhatatlan erő, vagy fenyegetés hatása alatt, avagy végszükségben viszi véghez a tényálladékszerű jogellenes cselekményt, aki a jogos védelem határait félelemből, ijedtségből, vagy megzavarodásból lépi túl, aki hozzátartozója javára bűnpártolást követ el, vagy hozzátartozójának feljelentési kötelesség alá eső bűncselekményét nem jelenti fel, aki a Btk. 8. vagy 9. §-a alá eső olyan bűncselekményt követ el külföldön, amely az elkövetés helyén fennálló törvény szerint nem büntethető.

Mindezzel szemben az U. k. nem tartalmaz egyetlen egy olyan büntetlenséget biztostó rendelkezést sem, amelynek alapgondolata a jogellenes cselekménytől való tartózkodás el nem várhatósága lenne. Ennek magyarázata véleményünk szerint az, hogy az el nem várhatóság, mint bűnösséget kizáró ok az individualisztikus eszmeáramlattal van összefüggésben és így nem lehet helye az olyan közösség jogrendszerében, amely a legmagasabbfokú, az önfeláldozásra kész, közösségi érzést kívánja meg tagjaitól és mindent meg is tesz abban az irányban, hogy ez az érzés az emberekben kifejlődjék. Ahol az összességet ilyen érzéstől áthatott egyének alkotják, ott alappal követelhető meg a közösség iránti kötelességek feltétlen teljesítése.

Az elkövető veszélyessége

Amíg a mi bűncselekményfogalmunknak van egy eleme, amely nem ismérve az U. k. alapján megkonstruálható bűncselekményfogalomnak és ez — miként már tudjuk — a tényálladékszerűség, addig ez az utóbbi bűncselekményfogalomnak is van egy olyan eleme, amelyet meg a mi bűncselekménykategóriánk nem foglal magába és ez *az elkövető veszélyessége.*

Az U. k., amelynek minden rendelkezését a társadalom minél hatékonyabb oltalmazásának eszméje hatja át, a felelősség végső alapját nem a bűnösségben látja, mint a mi Btk.-ünk, hanem az elkövető veszélyességében. Veszélyesnek szorintünk azt a személyt kell tekinteni, akinél pszihofizikai egyéniségénél fogva alaposan számolni lehet azzal, hogy a társadalomra veszélyes újabb cselekményt fog elkövetni.

Hogy az U. k. értelmében a jogellenességen és a bűnösségen felül az elkövető veszélyessége is eleme a bűncselekménynek, kétségkívül kitűnik a kódex 8. §-ából, amely úgy rendelkezik, hogy abban az esetben, ha az elkövető cselekményének elbírálása idején a bíróság megítélése szerint már nem tekinthető veszélyesnek, a cselekmény nem vonhatja maga után a társadalmi védekezés intézkedéseinek alkalmazását.

A cselekménynek az a sajátossága, hogy megbüntetése esetén a büntetés céljai megvalósulhatnak

Korábbi tanulmányainkban fejtettük ki azt, hogy a bűncselekményfogalom közkeletű elemei kiegészítésre szorulnak és hogy ehhez képest a bűncselekménynek közismert elemei mellé oda kell illesztenünk, mint új elemet : a cselekménynek azt a sajátosságát, hogy megbüntetése esetén a büntetés céljai megvalósulhatnak. Ebbeli álláspontunkat részletesen meg is indokoltuk. Indokainkat itt nem óhajtjuk megismételni, hanem utalunk e kérdéssel foglalkozó munkáinkra.[5] A jelen dolgozatunkban csupán annak megemlítésére szorítkozunk, hogy a bűncselekménynek ez az új eleme a szovjet büntetőjog bűncselekménykonstrukciójában is fellelhető. Az U. k. is ismeri az elévülést, továbbá a kísérlettől való büntetlen elállást, tehát olyan büntethetőséget megszüntető okokat, amelyeknek indoka éppen az, hogy a cselekményt megfosztják attól a sajátosságától, hogy megbüntetése esetén a büntetés céljai megvalósulhatnak.

Sőt az U. k. 6. §-ához fűzött és ugyancsak törvényi kijelentést képező megjegyzés helyes értelmezése azt mutatja, hogy a bűncselekménynek szóbanforgó eleme a szovjet büntetőjogban még szélesebb alapokon nyugszik, mint nálunk. E megjegyzés szerint ugyanis nem tekinthető bűncselekménynek az a cselekmény, amely bár alakilag kimeríti a büntetőtörvény valamely §-ának tényálladéki elemeit, de nyilvánvalóan csekély jelentőségű és nélkülözi a káros következményeket. Nem igényel indokolást, hogy ilyenkor a cselekmény azért nem bűncselekmény, mert nincsen meg a bűncselekményfogalom negyedik elemét alkotó sajátossága.

Dr. Schultheisz Emil

[5] L. *Szerző :* »A bűncselekményfogalom új eleme« c. jogászegyleti előadását (Jogászegyleti Szemle 1947. évi 1. sz.) és »A bűncselekmény tana« (1948) 74—84. l.

Egyneműség, mint beszámítási előfeltétel

I. A kölcsönös követeléseknek beszámítás útján az egyik fél egyoldalú nyilatkozatával való megszüntetése több szempontból is érdekes jelenség. Nem ok nélkül hivatkoznak rá annak bizonyítékául, hogy a kötelmi jog érvényesítéséhez nem mindig szükséges egy másik személy bizonyos előírt, szükség esetében kikényszerített magatartása és ezért nem lehet a dologi jogok jellegzetességének éppen azt tekinteni, hogy ott a jogosult a maga jogát egyedül a maga cselekvésével, magatartásával (*Sohm* kifejezése szerint: selbsthandelnd) juttatja érvényre. Sok igazság van abban a *Tóth Károly* által képviselt álláspontban is, hogy a beszámítás voltaképpen az önsegéllyel, az önbíráskodással rokon és a magántörvénykezés egyik esete.

Mindenesetre kivétel a kötelmi jog szabályai alól az, ami beszámítás esetében történik. Az adós nem azt szolgáltatja, amire kötelezve van, tehát a magatartása nem kötelemszerű és ez a magatartás mégis a hitelező beleegyezésétől függetlenül kötelmet szüntet. Az adós azonban mégis szolgáltat és a felfogások meglehetősen szétágaznak abban a kérdésben, hogy mit. *Windscheid* szerint a hitelező a beszámítás útján az egyenértékét kapja annak, amivel az adós tartozik azzal, hogy az adós őt a maga tartozása alól felszabadítja. (Pand. 9. — II. 462. l.) Az egyenértékűség okából lenne tehát a hitelező köteles a jogszüntető cselekményt a szolgáltatás helyett elfogadni. *Dernburg* az egyenértékűséget kétségbevonja, hiszen a kötelemszerű szolgáltatás nyilván nagyobb gazdasági hatalmat adna a hitelezőnek, mert azzal, amit természetben kapna meg, szabadon rendelkezve más célt is megvalósíthatna, mint a maga tartozásának megszüntetését. Szerinte a beszámítás két alapja egyfelől az az ethikai alap, hogy a hitelező ne követelhesse annak a szolgáltatását, amit vissza kell úgyis adnia (dolo petit stb.), másfelől, az a gazdasági alap, hogy a beszámítás feleslegessé teszi a szolgáltatás időt és költséget rabló ide-oda küldözését (Bürg. Recht. 2. l. k. 346. l.). *Leonhard* az uralkodó felfogással azért száll szembe, mert ez a beszámításban csak az adós teljesítő cselekményét helyezi előtérbe, holott a beszámítási lehetőséggel élő éppen a maga követelését hajtja be. A követelésem behajtása végett — mondja — az adósom minden vagyontárgyát, ezek sorában természetesen a velem szemben fennálló követelését is értékesíthetem. Bírói végrehajtás alá is vonhatnám, aminek a lebonyolítása egyszerű elszámolás lenne. A bírói eljárást azonban azért lehet megtakarítani, mert az egészen felesleges. A hitelező javára kivételesen az önhatalmú végrehajtás joga van megadva. (Allg. Schuldr. 612. l.) Ezzel magyarázza, hogy bizonyos végrehajtás alá nem vonható követelésekkel szemben az adós beszámítással sem élhet. (i. m. 616. l.). Leonhard tehát lényegileg Tóth Károly álláspontjára jut, de hangsúlyozza, hogy az uralkodó felfogás hibájának ellenkező irányú elkövetését jelentené, ha a beszámításban *csak* az adós behajtási intézkedését látnánk. A beszámítás mindkét irányát: a teljesítési és érvényesítési irányát egyformán figyelembe kell venni (i. m. 613. l.). Érdekes hasonlóságot mutat a Leonhard álláspontjával *Kohler*, aki a beszámításban az adós utalványát látja. Az adósnak a hitelezővel szemben fennálló követelése az a fedezet, amelyre alapítottan az adós a hitelezőt utasítja arra, hogy saját magának fizessen. A jog ilyen esetre úgy rendelkezik, hogy — amennyiben a beszámítás előfeltételei megvannak — a hitelezőnek a saját kezéhez való fizetése elmarad és azt megtörténtnek kell tekinteni. (Lehrb. II. 1.—208. és köv. l.)

II. A példaképpen kiemelt megfejtések mindenikének alapfeltevése, hogy a beszámításhoz a két szembenálló követelésnek a hasonneműsége szükséges. A Dernburg és az uralkodó felfogás ide-oda küldést megtakarító gazdasági szempontja csak akkor érvényesülhet, ha beszámítás nélkül a két szolgáltatást valóban le lehetne bonyolítani ugyanannak a dolognak ide-oda küldésével. A Leonhard-féle megoldásban a pénzzététel csak azért és akkor mellőzendő, ha valóban azt kapom meg a saját tartozásomban, amivel én tartozom. A Kohler-féle utalvány is csak akkor funkcionál, ha a hitelezőm az utalvány alapján azt fizetheti saját magának, amire igénye van. Még a legkevésbbé világos ez a Windscheid megoldásában, ahol egyenértékűségről van szó és úgy látszik, mintha Windscheid ezzel be is érné, ámde éppen ő igen világosan kiemeli, hogy beszámításnak csak akkor van helye, ha az adós a maga kötelezettségének kötelemszerűen tehetne eleget annak a szolgáltatásnak a teljesítésével, amellyel a hitelező tartozik neki. Sőt, ehhez még hozzáfűzi, hogy mindez a beszámítás »fogalmából« következik és ezért a római jogi források ezt kifejezetten ki sem emelik. (I. m. 486. l. 8. j.)

Ebből következik, hogy a beszámításnak az igazi területe az, amikor pénztartozás áll pénztartozással szemben és a pénznem, amelyben teljesíteni kell, azonos vagy a már bekövetkezett extinctiv átszámítás következtében azonossá vált. A beszámításnak ebbe az elsődleges területébe torkolnak bele a nem pénzbeli tartozások is akkor, ha a kötelem életfolyamatában beálló fejlemények folytán pénzre váltódnak olyan értelemben, hogy az adós már csak pénzben teljesíthet, illetőleg azt a tartozását, amelyet beszámítás útján kíván megszüntetni, pénzfizetéssel teljesítheti. Éppen ezért játszhatott nagy szerepet a klasszikus római jogban a perbeli beszámítás, hiszen a marasztalás mindig pénzre szólt és ezért az adós, akinek a hitelezővel szemben pénzkövetelése volt, azt bárminő más tartozás beszámítás útján való megszüntetésére felhasználhatta.

Nem lehet azonban kétséges, hogy beszámításnak nemcsak pénztartozások között lehet helye. *Grosschmid* a hasonneműség megkívánásának általánosabb következményeképpen állítja fel a helyettesíthetőséget, de nem olyan kiter-

jesztő értelemben, hogy a helyettesíthető dolgokból álló szolgáltatások mindig kölcsönösen beszámíthatók lennének, hanem olyan megszorító értelemben, hogy hasonnemű dolgokból álló szolgáltatások sem alkalmasak a beszámításra, ha helyettesíthetetlenek. Pl. ugyanannak a művésznek két »Téli táj« c. festménye, amelyek a táj adottságai szempontjából térnek el egymástól, kétségkívül hasonnemű dolgok, ha azonban a két tulajdonos kölcsönösen megvette őket egymástól, beszámítás útján egyik sem szabadulhatna a szolgáltatási kötelezettségétől. Mégpedig Grosschmid szerint nem azért, mert egyedi kötelemről van szó, hiszen szerinte a fajlagossága a kötelemnek nem szükséges, hanem azért, mert a két festmény a hasonneműsége és esetleges objektiv egyenértékűsége ellenére sem helyettesíthető dolog. (Fej. II. 700. l.)

Grosschmid ezzel az álláspontjával voltaképpen igen messzé megy a beszámítás megengedése terén, mert az uralkodó felfogás szerint az egyedileg meghatározott zsák liszttel tartozó adós ezt a tartozását nem szüntetheti meg fajlagosan meghatározott, bár minőségi szempontból is megfelelő lisztkövetelésének beszámítása útján.

III. A legújabb bírói gyakorlatban azonban egy olyan kúriai döntésre találunk, amely tulajdonképen a Grosschmid-féle tételt a visszájára fordítva lényegileg azt mondja ki, hogy a helyettesíthető dolgok általában hasonneműek is a beszámítás szempontjából. Az viszont nem világos, hogy a Kúria a fajlagosság követelményét is elejtené. A határozat szerint:

»Az adós a hitelezőnek búzából és árpából álló követelésébe a saját takarmányneműekből álló ellenkövetelését beszámíthatja. A Kúria megítélése szerint a búza, árpa és takarmányneműek mind gazdasági termények s mint ilyenek egyneműeknek tekintendők. Mit sem változtat ezen az a körülmény, hogy ezek a gazdasági termények különböző értékűek. Ez ugyanis a beszámításnak azért sem lehet akadálya, mert a takarmányneműeknek mint melléktermények a főterményt tevő búzára vagy árpára becslés útján való átértékelése minden nehézség nélkül keresztülvihető.« (Kúria, P. VI. 3.081/1947. — M. Dt. II. 89.)

Minthogy a »becslés útján való átértékelés« lehetősége egyáltalán nem korlátozható a mezőgazdasági terményekre, hanem mindazokra a dolgokra, tehát ipari termékekre, mint cukor, vasszeg, tégla, mész, rézgálic, műtrágya is áll, amelyeket a forgalomban szám, súly vagy más mérték szerint szoktak meghatározni, a Kúria határozatából logikusan csak az következhetik, hogy a határozat elvi alapjának elfogadása esetében a kölcsönös fajlagos kötelmeket tekintet nélkül a szolgáltatás tárgyának egyébkénti különbözőségére — bármelyik fél egyoldalú beszámítási nyilatkozattal megszüntethetné. Nem is szólva arról, hogy a grosschmidi kiterjesztés mellett annak minden helyettesíthető dolog szolgáltatására irányuló kötelem esetére is állania kellene.

Hogy a Kúria a tételt csak a mezőgazdasági terményekre korlátozottan fogalmazta meg, annak nyilván az a magyarázata, hogy ezeknek a terményeknek az értékaránya jogszabállyal van megállapítva, ez azonban nem lehet logikai akadálya a továbbterjesztésnek, egyfelől mert az ipari termékek árára is elég sok ármegállapító rendeletünk van és így a mezőgazdasági termények körén kívül eső helyettesíthető dolgok egymásra való átszámítása »becslés útjan való átértékelése szintén minden nehézség nélkül keresztülvihető«, másfelől pedig, ha nincs is az értékarány megállapítására felhasználható jogszabály, a bíró azt a bizonyítási eljárás során maga is tisztázhatja.

Sietek ennek a megoldásnak megvizsgálása előtt elsősorban azt megjegyezni, hogy a konkrét esetben nem tartok a perben álló felek egyikének súlyosabb sérelmétől sem. Hogy abban az időpontban, amikor az idézett ítélettel eldöntött ügy megérett a Kúria felülvizsgálati határozatára, mindkét félnek mindegy lehetett, hogy búzát, vagy azzal egyenértékű takarmányt kap, illetőleg tarthat meg magának, azt igen valószínűnek tartom. A bajt abban látom, hogy a határozat jogos magatartás színében öltöztethet olyan súlyos szerződésszegéseket, amelyek a közgazdasági élet zavartalan menete szempontjából sem közömbösek.

A fentiekben már tisztáztuk, hogy a beszámíthatóság elismerése annyit jelent, hogy az adóst feljogosítjuk arra, hogy ahelyett, amivel ő tartozik azt szolgáltassa, amivel a másik tartozik neki. Ha tehát a kukoricával tartozó beszámíthatja a maga szénakövetelését, ez annyit is jelent, hogy aki kukoricával tartozik, az ehelyett szénát is szolgáltathat. Ezzel szemben nem hiszem, hogy lehetne azzal érvelni, hogy ez a kicserélése a szolgáltatásnak éppen csak a beszámítás esetében lehetséges, egyébként nem, mert lényegében a két eset azonos. De maradjunk a beszámítás körében. Jó lesz az, ha valaki, akinek a földjén sok széna termett, úgy biztosítja a sertéshízlaláshoz szükséges kukoricát és árpát, hogy a szomszédtól ezeket megveszi, maga viszont eladja a szomszéd lovai számára a szénáját és arra lesz kénytelen felébredni, hogy a szomszéd — akinek váratlanul magának is elég takarmánya termett, beszámítással él? A Kúria szerint nem érte sérelem, mert nem szenvedett értékveszteséget. Tessék eladni a piacon a szénát és venni a vételáron kukoricát. És ki fizeti a széna piacra szállításának, a kukorica hazaszállításának költségeit? Ki a sertések befogásában beállott egy-kéthetes időveszteségből eredő kárt?

A magánjog szabályai szerint meglenne a felelős személy, ha az ú. n. beszámítással élőt egyszerűen szerződésszegőnek minősítenénk, csakhogy a Kúria kijelentése szerint ő nem szerződésszegő, hanem csak a jogát gyakorolta.

Nem kell sok fantázia a példák szaporításához, különösen, ha a már kiemelt két logikus következményt levonva kilépünk a mezőgazdasági termények köréből és azt, amit a Kúria beszámítás esetére mondott ki, általános értelmében fogjuk fel. Igen nagy baj lehetne abból, ha az így kialakuló széles körben konvertálódnék a más

szolgáltatás felajánlásával szerződést szegő adós joggyakorlóvá és viselné a más szolgáltatás elfogadását megtagadó hitelező a hitelezői késedelem következményeit.

A kötelmi jognak az az alapvető elve, amivel a Kúria ellentétbe került t. i. egyszerüen az, hogy a hitelező a kikötött és a szerződéssel megvalósítani kívánt érdekét szolgáló szolgáltatás helyett nem köteles elfogadni olyan más szolgáltatást, ami az érdekét nem elégíti ki. Ez az elv pedig a beszámítás körében is érvényesülésre hivatott a Windscheid fentebb idézett formulázása nyomán úgy, hogy a hitelező nem köteles elfogadni az adósnak oly beszámító nyilatkozatát, amely a szembenálló szolgáltatásokhoz fűződő érdekek különbözősége — tehát a hasonszerűség hiánya — folytán az érdekét nem elégíti ki. Legfeljebb azzal lehetne ezt a tételt korrigálni, hogy ha viszont a más szolgáltatás a hitelező érdekét éppen úgy szolgálja, annak a visszautasítása a joggal való visszaélésnek minősül, ha a kötelem eredeti tárgyának szolgáltatása az adósra tulságos megterhelést jelentene. És ennek a korrektívumnak is meglenne a beszámítás esetére szóló formája abban, hogy az adós a szolgáltatásnak ilyen egyoldalú módosításával adott esetben az addig nem egynemű szolgáltatásokat egyneműekké teheti és ezzel a beszámítás előfeltételeit megvalósíthatja. Nem merném azonban azt állítani, hogy ez a korrektívum — a hitelező beleegyezése nélküli datio in solutum, illetőleg facultas alternatíva — általános érvénnyel élne a jogunkban, az csak egyes kivételes esetekre szólóan fordul elő.

Ilyen esetet szabályoz a 11.070/1947. Korm. sz. rendelet 1. §-ának (2) bekezdése, amelyre a Kúria a maga döntésének alátámasztása céljából hivatkozik. A rendelet a kikötött természetbeni szolgáltatásokra a taxatíve meghatározott okokból képtelenné váló adóst jogosítja fel más termények, vagy pénz szolgáltatására. Tehát a kötelemszerű szolgáltatás lehetetlenné válásából indul ki, de nem alkalmazza a zárt fajú kötelem vétlen lehetetlenülése esetére az adós felszabadulásának szabályát, hanem a gazdasági lehetetlenülés szabályaihoz hasonló megoldással az adóst más termények szolgáltatására jogosítja fel és azok fejében pénz fizetésére — nyilván bölcsen mérlegelve az elmúlt gazdasági év terméseredményét — csak a hitelező beleegyezésével.

A Kúria határozatában — legalább a közölt szövegben — semmi nyoma sincs annak, hogy az adós tekintetében megvalósultak volna a rendeletben megszabott előfeltételek. De ha megvalósultak volna, akkor is az lett volna az eset megoldása, hogy előbb kellett volna az adósnak az idézett rendeletben biztosított azt a jogát megállapítani, hogy ő búza és árpa helyett takarmány szolgáltatásával is eleget tehet a fizetési kötelezettségének. Ezzel az adós beszámító nyilatkozata folytán a szembenálló kötelezettségek egyneműsége is megállapíthatóvá vált volna.

Azt hiszem, hogy a Kúria határozatának a helyes magját abban az egyébként nem új tételben találhatjuk meg, hogy ha az eredetileg nem egynemű tartozások valamilyen okból — pl. abból az okból, hogy az adósnak a hitelezővel való megegyezése alapján, vagy egyéb alapon joga nyílik a kikötött helyett a maga követelésével egynemű szolgáltatást teljesíteni — utóbb egyneműekké válnak, a beszámítás lehetősége is megnyílik. A Kúria tulajdonképen nem is tett egyebet, mint az adott esetben ezt az adósjogot ismerte el. A határozat közölt részéből azonban éppen az nem tűnik ki, hogy ezt mi alapon tette, illetőleg miben látott alapot az idézett rendelet analogia útján való kiterjesztésére. Ezért nem is foglalkozom azzal a kérdéssel, vajjon mennyiben tűri meg a rendelet a kiterjesztő értelmezést, hiszen a határozat a közölt szöveg szerint éppen a másik végén, a beszámításra alkalmasság kérdésénél fogta meg a dolgot, mint ahol igénytelen véleményem szerint meg kellett volna fognia.

Kívánatos lenne, ha a gyakorlati élet sem tulajdonítana a minden valószínűség szerint igazságos eseti döntésnek olyan elvi jelentőséget, amely a gazdasági életre káros hatással is járhatna. Éppen ennek a célnak a szolgálatához szerettem volna e sorokkal hozzájárulni.

Dr. Nizsalovszky Endre

Magánjogpolitika 1948-ban*

I. A magánjog szerepe az átalakulásban

A felszabadulás óta folyó átalakulás újjáformálja gazdasági, társadalmi, politikai, kulturális életünket. Az átalakulás rohamos, de rendezett; tartalmilag felér egy forradalommal, de keresztülvitele a jogi folytonosság útján halad. Az újító erők birtokában vannak az államhatalomnak s így legfőbb eszközük a törvényi és rendeleti szabályozás.

Habár az átalakulás még teljes folyamatban van, ideiglenes mérleget pillanatnyi tájékozódás céljából már felállíthatunk. Összefoglalhatjuk az eddig megvalósított reformokat, tudatosíthatjuk a még nem történteket, bizonyos fokig tehát elősegíthetjük programmatikus orientálódásunkat a jövő felé.

Alig két hónapja, hogy a hévízi jogász-vándorgyűlésen egyes, az átalakulásban vezető szerepet betöltő jogászok részéről egész sorozata hangzott el, jogáganként tagozásban, az ilyen Janusz-arcú, multba és jövőbe tekintő, összefoglaló előadásoknak.

* Magántanári próbaelőadás a budapesti egyetem jogi karán, 1948 nov. 23-án.

A »magánjogunk fejlődésé«-ről szóló ismertetés[1] arra a megállapításra jutott, hogy

> »a végbemenő nagy átalakulás a szoros értelemben vett magánjog intézményeit érintette a legkisebb felületen. ... a magánjog terén a változások szűkebb körre korlátozódtak, szerkezeti módosulások ... alig történtek.«

Tényleg: ha csak azt nézzük, hogy mennyi az újítás a jogszabályok állományában, a magánjog intézményeinek térképén szinte keresni kell az átszínezett parcellákat. Az egyes reformok nem is egyenlő súlyúak. Akad köztük gyakorlatilag nagy jelentőségű, de akad olyan is, amely csak egy-egy archaikus cirádát törölt el.

Az újítások egy része társadalompolitikai célzatú, a társadalom személyi szövedékét érinti, kötöttségeken enyhít, az egyén szabadságát, méltóságát erősíti. Ide sorolhatók a nagykorúsági korhatár leszállítása[2]; a házasságfelbontások körének tágítása[3]; a házasságon kívül született gyermekek jogállásának megjavítása[4]; annak a hatósági kényszernek eltörlése, amellyel a mezőgazdasági munkavállalókat magánjogilag vállalt munkájuk elvégzésére lehetett szorítani[5]; stb.

A reformoknak egy másik sora még kimondottabban a politikai irány megváltozásának a vetülete. Ilyen a régi rendi világból maradt házassági-vagyonjogi és öröklési rudimentumoknak az eltörlése.[6] Gyakorlatilag a legfontosabb itt a szerzeményi közösségnek kiterjesztése (még a nemesi rang megszüntetése[7] előtt) a nemesekre és honoráciorokra és ezzel egyfelől a korábban vezető társadalmi réteg különálló poziciójának megszüntetése, másfelől e körön belül az esetek túlnyomó részében a nők vagyoni helyzetének erősítése. Ebben az összefüggésben említhető az a rendelet[8] is, amely a Szovjetunióban az ottani törvények alapján polgári tisztviselő előtt kötött házasságok érvényességét, egyébként meglepően óvatos kifejezésmóddal, végre elismerte, szakítva az ily házasságok érvénytelenségét, sőt nemlétezését valló, két évtizedet meghaladó szerencsétlen bírói és közigazgatási gyakorlattal.

A reformoknak egy további sorozata az állami tulajdont terjesztette ki a magántulajdon némi strukturális szűkítésével. Igy a szénjog[9], a halászati[10] és a vadászati[11] jog államosítása. Idevág a törvényes öröklés körének a nagyszülői parentélánál lerekesztése[12] is, minek következtében az ennél távolabbi rokonok helyében, ha nincs végintézkedés, immár az állam örököl.

Ellenben nem látom magánjogi reformnak a földreformot. Ez ugyanis csak a földbirtokosok személyi körét rétegezte át, de mindeddig nem érintette lényegesebben[13] a földtulajdonjog hagyományos tartalmát és megjelenési formáját. Ellenkezőleg ezeket épp változatlanul érvényesítette az újonnan földhözjuttatottakra is, kimondván, hogy:

> »...Magyarország mezőgazdasága kisbirtokokon fog nyugodni, melyek a birtokosok telekkönyvileg bejegyzett magántulajdonát képezik.«[14]

A juttatható birtokegységnek maximálása (annyiban, amennyit egy földmívelő család a maga erejével meg tud művelni)[15] szintén nem magánjogi, hanem közigazgatási szabály: csak a juttatást maximálja, nem a földbirtokot — hiszen ennél nagyobb birtokok nemcsak meghagyattak, hanem a jövőben is szerezhetők úgy élők közt, mint öröklés útján.[16]

A magánjogi változások fölött madártávlatból végzett szemlélődésünk igazolja a bevezetőben idézett megállapítást. Az átalakulás eddig elsősorban a közjogi, büntetőjogi, közigazgatási és gazdaságjogi területeken nyilvánul alapvető erővel s ezekhez képest a szorosabb értelemben vett magánjog viszonylag kevéssé van érintve. Ennek egyik főoka nyilván abban rejlik, hogy a reformszükségletek ugyan megtámadták a tulajdon régebbi faktikus megoszlását, az alanyi magánjogokat, de már a tárgyi értelemben vett magánjogba, a magánjog szabályaiba jóval kevésbbé ütköztek bele, mint egyéb jogágak intézményi falaiba. A fennálló magánjog nem áll akkora ellentétben a jövő magánjogával, mint más jogágakban a multbeli és a kívánt új szabályok. Legalábbis nem oly nagy a magánjogban a feszültség, nem oly sürgető a reformok vágya.

Mindamellett ne higyjük, hogy a magánjog zöme az átalakulás folyamának mozdulatlan partján fekszik, ahonnét a magánjogász semlegesen, mintegy elefántcsonttoronyból nézheti a nagy változásokat.

---

[1] Nagy Miklóstól. Olvasható: J. K. 1948. okt. 20., 339. skk.

[2] 10.470/1945. M. E. sz. r. 1. § (1).

[3] 6.800/1945. M. E. sz. r.

[4] 1946: XXIX. t.-c.

[5] 1946: XIX. t.-c.

[6] 1946: XII. t.-c.

[7] 1947: IV. t.-c.1. § (1).

[8] 8.600/1945. M. E. sz. r. Az 1. § csak a kötés *alakszerűségi* megítélésére (H. T. 113. §) utal, tehát a honi gyakorlatnak csak kezdeti, már amúgy is meghaladott fázisát zárja ki, — de nem fejezi ki, amit voltakép mondania kellett volna avégből, hogy az addigi gyakorlat későbbi fázisát is félreérthetetlenül félretolja: azt, hogy a szovjetorosz házasság *tartalmában* sincs ok érvényességének megtagadására. A rendelet igazi tartalmát inkább csak §-ainak kontextusából (főleg a 4. §-ból), valamint a politikai háttérből lehet kiolvasni.

[9] 1946: XIII. t.-c. (Kártalanítás nélkül: 2. §.)

[10] 6.700/1945. M. E. sz. r. (Kártalanítás mellett 2. § (3) bek.)

[11] 4.640/1945. M. E. sz. r.

[12] 1946: XVIII. t.-c.

[13] A juttatott földbirtokok tulajdonát időleges elidegenítési és terhelési tilalom korlátozza: az 1945: VI. t.-c. által törvényerőre emelt 600/1945. M. E. sz. r. 43. sk. §§. V. ö. 7.700/1945. M. E. sz. r. 2. §. Az elidegenítési és terh. tilalom leteltéig (vagyis 10 éven belül) a juttatott elhalálozása esetében csak házastársa és a kötelesrészre jogosultak örökölhetik a juttatott földbirtokot; más nem, sem ab intestato, sem végintézkedés alapján: 5600/1945. F. M. sz. r. 21. § V. ö. Mándi: András fejtegetéseit, Jogt. Közl. 1948. 416.

[14] 600/1945 M. E. sz. r. 1. § harmadik bek.

[15] Uott 33. §.

[16] Uott 53. §.

Igazából a magánjog nemcsak annyiban érdekelt a változásban, amennyiben annak folytán szabályai változnak. Nem kevésbbé fontos szerepet juttat a magánjognak az, hogy az egyéb jogágak nagy reformjai messzemenően eszközül használják: intézkedéseiket jórészt a magánjog meglévő fogalmi és szabályrendszerének a nyelvén fejezik ki.

Csak egyetlen példát. A földreform alapvető szabályozása, a 600/1945. M. E. sz. rendelet, egyebek közt a következő magánjogi terminusokkal operál: tulajdon, tkvi bejegyzés, tkvi állapot, kisajátítás (kártalanítás melletti igénybevétel), osztatlan közös tulajdonban lévő ingatlannak megosztása, tulajdonostárs, tulajdoni illetőség, szolgalmi jog, telki teherjog, haszonélvezeti jog, jelzálogjog, bekebelezett haszonbérleti jog, tehermentesség, tkvi hitelezők kielégítése, elidegenítési és terhelési tilalom, élők közötti jogügylet, öröklés, stb. Egyszóval a földreform nem a magánjogon kívül, még kevésbbé annak semmibevételével, hanem nagyrészt éppen a magánjog kategóriáiban valósul. Igy a magánjogász feladata kiterjed a reformok keresztülvitelében való részvételre.

De számos jelentős magánjogi probléma merül fel oly vonatkozásokban is, amelyeket az egyes reformok csak szórványosan, mellékesen, olykor egyáltalán nem szabályoznak. Ily kérdésekben nem állhatunk meg az egyes intézmények elkülönített, punktuális vizsgálatánál, hanem az egyes reformok elszigetelt körén túlmenő, azokat egymással egybevető, dogmatikai természetű szinopszisra van szükség. Csak az ilyen induktív természetű vizsgálódás vezethet újabb magánjogpolitikai kérdéseinkben világos tájékozódásra és az irányelvek kimunkálására.

A következőkben néhány ilyen átfogó kérdés feltevését és taglalását kísérelem meg.

II. A vagyoni átrétegezés alapszempontjai

Számos irányban folyik a vagyon mélyreható átrétegezése.

Ez részben a társadalom személyes átrétegezésének a függvénye: kézenfekvő, hogy az eliminált vagy háttérbeszorított csoportoknak, pl. a háborús vagy népellenes bűntetteseknek, kitelepített németeknek, vissza nem tért »nyugatos«-oknak a vagyoni pozicióit is likvidálni kellett.[17]

További tág körben a gazdasági rend demokratizálása igényelte bizonyosfajta vagyonok elvételét és új tulajdonosok kezébe szétosztását, — így különösen a földreform a nagybirtokokét egészben, a középbirtokokét részben. Már a szocializmus eszméje vezetett a szén- és bauxitbányászatnak, a villamosműveknek, a nagybankok részvényeinek, a nagyobb ipari vállalatoknak állami tulajdonba vételére. Politikai és kultúrpolitikai célja van az iskolák államosításának.

Az elvételi célok és okok skálája, amelyet távolról sem merítettem ki, látjuk, széles. Mégis két főkategóriát különböztethetünk meg. Az elsőben a volt tulajdonos személyi magatartásának elítélése, a büntetés (vel quasi) szempontja dominál. A másodikban ellenben a demokratikus újjáalakulásnak politikai, gazdasági, szocialisztikus, társadalmi, kulturális célkitűzései. Az első kategóriában a döntő szempont az *ok*: az, hogy a multbeli helyzetet likvidálni kell; a cél az, hogy a vagyon *ne* maradjon meg eddigi tulajdonosának. A második kategóriánál ellenben a döntő szempont a pozitív *cél*: az, hogy a kérdéses vagyonokat az elérni kívánt új elrendezésre kell fordítani, s az elvétel oka csak az, hogy a célt nem lehet másképen elérni, mint a személyileg nem kifogásolt eddigi tulajdonosok vagyonának az elvétele által. Pl. a kisbirtokrendszert nem lehetett volna általánossá kiépíteni a nagy- és középbirtokok igénybevétele nélkül; a nagyipari termelést nem lehetett volna lényegileg szocialisztikussá tenni a meglevő vállalatok államosítása nélkül. Ebben a második kategóriában tehát a vagyonelvétel nem áll az egyéni megtorlás szempontja alatt, mégha nem is tagadhatni teljesen, hogy kifejezésre jut benne bizonyos fokig az új erőknek a régi feudális viszonyokkal, a finánctőkével, a nagytőkésekkel szemben érzett roszszaló cenzurája is.[18] [18/a]

Csak ha az elvételek miértjének és céljainak szövevényét ilyen módon szálaira bontottuk, világosodik meg, hogy miért rendel a jogszabály az első, a megtorlási kategóriában elvileg teljes

---

[17] Az új állam nem hagyhat vagyont és ezzel hatalmat halálos ellenségei kezében, — akik egyébként maguk sem tartották tiszteletben mások vagyonát (sem életét), és jórészt a saját vagyonukat is a legsúlyosabb törvényszegésekkel szerezték. Rokonjelenség, hogy az ily elemeket állásaikból is el kellett távolítani és súlyosabb esetekben nyugdíjukat is elvesztették (pl. Nbnov. 1. § 8. bek.) — vagy hogy akiket magánalkalmazottként demokráciaellenes magatartásuk miatt bocsátottak el, szolgálati viszonyból származó igényeiket is elvesztik egészben, egyéb esetekben részben (6.660/1948. Korm. sz. r. 3. §: »sem felmondási járandóságra és végkielégítésre, sem nyugdíjra igénye nincs«. — 11.300/19 : 8. »Korm. sz. r. 4. § (3): teljes elutasítás; u. a. § ( ): belátás szerint csökkentett összegre« marasztalás.)

[18] Egyebek közt ezért vett el a földreform olyan területeket is, amelyeket nem oszt ki, hanem megtart államinak: így a nagyobb erdőket (600/1945. M. E. sz. r. 20. §). Részben ugyanez a rosszalás magyarázza a kereskedelmi társaságok birtokainak teljes igénybevételét is »terjedelmükre való tekintet nélkül«, tehát akkor is, ha elég kicsinyek ahhoz, hogy más tulajdonosnak egészben vagy részben meghagyattak volna (600/1945. M. E. sz. r. 11. §) — szintúgy azt, hogy az ezerholdas és nagyobb mezőgazdasági birtokokból semmi sem hagyatott meg a volt tulajdonosoknak (ua. §, kivéve ha őket mint közérdekű közületeket a rosszalás nem éri: törvényhatóságok, községek, egyházak: 12. §), — holott az ezeknél kisebb középbirtokok bizonyos része elvileg meghagyatott (ua. §).

[18/a] A szocializmus szempontjából persze a föld, gyár stb. igénybevétele nemcsak pozitív célt szolgál, hanem egyben azt a negatív célt is, hogy e termelő eszközök *ne* maradjanak magántulajdonban, hogy ezáltal likvidáltassék a nemkívánatos (kizsákmányolásra vezető) eddigi gazdasági helyzet.

vagyonelkobzást,[19] minden kárpótlás nélkül, — s viszont miért korlátozódik az elvétel a második kategória körében elvileg a kitűzött célhoz szükségelt vagyontárgyakra (hogy pl. csak a földbirtok, csak az iparvállalat vétetik igénybe, míg a tulajdonos egyéb, bármekkora vagyona érintetlen marad); és miért nyujt az elvonó állam itt elvileg kártalanítást.

A megtorlás szempontja alatt áll pl. a háborús és a népellenes bűntettesek vagyonának (esetleges[20]) elkobzása a népbíróság által; ugyanezek, továbbá a hazaárulók, a nyilas stb. vezetők, a Volksbundtagok[21], valamint a kimentetlen nyugatosok [22]földbirtokainak a földreform keretébe eső elkobzása[23]; a megbízhatatlanságuk miatt kitelepített németek[24] ingó- és ingatlanvagyonának az államra átszállása[25]; a ki nem mentett »nyugatosok«[26] vagyonának (az »elhagyott javak« nem egészen pregnáns vezérszava alatt elrendelt) átszállása a kincstárra,[27] a pénzügyminiszter[28] vonatkozó határozatai alapján; a jogellenesen külföldre távozott, ott bizonyos bűncselekményeket elkövető, vagy onnan a kormány felhívására vissza nem térő, és ezek miatt magyar állampolgárságuktól megfosztott egyének[29] vagyonának a kormány által elrendelendő elkobzása.[30]/[31] Ebben a körben, mint látjuk, részint bűnvádi, részint közigazgatási úton történik a vagyonelvétel.

Ellenben a nem-büntetőjogi célok szempontja alatt állnak: a földreform során (nem elkobzott, hanem) »kártalanítás mellett igénybevett (kisajátított)«,[32] másszóval megváltott[33] földbirtokok; lényegileg a szénbányák és bauxitbányák is;[34] egyes villamosművek;[35] a Magyar Nemzeti Bank és egyéb nagy pénzintézetek magyar tulajdonban volt részvényeinek államosítása;[36] a nagyipari vállalatoknak 1948. tavaszán kártalanítás ellenében[37] eszközölt államosítása;[38] az államosított iskolákkal »összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonbavétele«.[39]/[40] Ebben a körben mindig közigazgatási eljárásban történik a keresztülvitel.

III. Magánjogi kérdések a vagyoni átrétegezésse kapcsolatban

Ebből az egész vegyes: politikai, büntetőjogi, gazdasági stb. talajból több átfogó, eminenter magánjogi kérdés sarjad ki. Igy pl. ezek:

a) Hol van in concreto a vagyonelvétel határa? Kiterjedhet-e az esetleg az eredetileg célbavett személyeken kívül másoknak a tulajdonára is? Ha igen, mikor, miért, mennyiben?

b) Mi lesz a vagyonelvételt szenvedők hitelezőivel, ill. az elvett vagyonokat terhelő dologi jogokkal?

c) Mennyiben érinti az elkobzások visszaható hatálya az időközi 3. szerzőket?

d) Hogyan alakul maguknak a vagyonelvételt szenvedőknek kártalanítási igénye?[41]

ad a) A vagyonelvétel kiterjesztése 3. személy tulajdonára

Akár megtorló jellegű, akár más célt szolgál a vagyonelvétel, adott esetben mindig egy bizonyos egyén[42] ellen irányul, akinek személyében

---

[19] Enyhébb büntetésként természetesen kimondhatja a bíróság »teljes vagyonelkobzás helyett a vagyon meghatározott hányadának vagy egyes vagyontárgyaknak elkobzását« is (1945 : VII. t.-c. II. melléklete : 1.440/1945. M. E. sz. r. 1. § 7. bek.), — sőt teljesen is mellőzheti a vagyonelkobzás mellékbüntetését (ua. § 3. bek.). Súlyosabb esetekben azonban kötelező a teljes vagyonelkobzás kimondása (1947 : XXXIV. t. c. 1. § (2) bek.).

[20] L. az előző 19. j.-et.

[21] 600/1945. M. E. sz. r. 4. §. — Egyéb áttelepített németekre cf.: 24. j.

[22] 1946 : IX. t. c. 17. §.

[23] Itt csak a földreform keretei miatt korlátozódott az elvétel a földbirtokokra. A jelleg mindamellett megtorlási; épp ezért (nemcsak nincs kártalanítás, hanem) sor került ugyanezen személyek egyéb, teljes vagyonának az elvételére is más (alább jellemzendő) vagyonelvételi intézkedések során.

[24] 12.200/1947. Korm. sz. r. 1. § (1) bek. (A Volksbundtagokon kívül még 3 kategória: akik az utolsó népszámláláson német nemzetiségűnek jelentkeztek; az SS-be (stb.) beléptek; magyarosított nevüket németre visszadisszimilálták.)

[25] és a Földbirtokrendező Alapba utalása (12.200/1947. Korm. sz. r. 10. §.)

[26] Elsősorban *ezt* a tényállást szabályozzák az 1948 : XXVIII. t. c. 1—3. §-ai és kiegészítőleg (szigorítólag) a törvény végrehajtását célzó 8.920/1948. Korm. sz. r. 4. § *a)* pontja (»arra is tekintettel, hogy a tulajdonos az ország területén kívül nem tanusított-e a demokratikus magyar államrend érdekeivel ellentétes magatartást«).

[27] 1948 : XXVIII. t. c. 4. § (1). A büntető jelleget nemcsak a tényállás teszi kézzelfoghatóvá, amely rokon pl. az 1946 : IX. t.-c. 17. §-ával, hanem a joghatás is: az átszállás »minden kártalanítás nélkül« történik.

[28] 8.920/1948. Korm. sz. r. 3. § (1).

[29] Esetleg hozzátartozóik: 1948 : XXVI. t. c. 6. § (2).

[30] 1948 : XXVI. t. c. 6. § (1), 7. § (1).

[31] Távolabbról ide rokonul a volt királyi család alapítványi vagyonának az államra szállása is (1948 : XXXV t. c.). — Fasiszta hírszerző irodák vagyonának elkobzása: 6.770/1945. M. E. sz. r.

[32] 600/1945. M. E. sz. r. 2. §.

[33] Uott, III. fej.; cf. VII. fej.

[34] 1946 : XIII. t.c.; 1948 : XIII. t.c. Különböztetnünk kell egyfelől a szénjog, a szénbányajogosítványok és a bauxit bányajogosítványok közt, amelyekért (nyilván a magán monopoliumként való helytelenítés folyományaképpen) nem jár kártalanítás (1946 : XIII. t. c. 2. §, 6. § (1) 2. m., 1948 : XIII. t. c. 9. § (1) 2. m.), másfelől az egyéb bánya vagyon közt, amelyért kártlanítás jár (1946 : XIII. t. c. 6. § (1) 1. m., 1948 : XIII. 9. § (1) 1. m.).

[35] 1946 : XX. t. c.

[36] 1947 : XXX. t. c. 1. §, 8. § (1).

[37] 1948 : XXV. t. c. 14. § (1).

[38] 1948 : XXV. t. c. 2. § (1).

[39] 1948 : XXXIII., t. c. címe és 3. § (1). — A külön kártalanítást itt nézetem szerint elvileg tárgytalanná teszi az, hogy az átvett iskolai épületek, berendezések stb. a törvény élesen találó kifejezése szerint: »közművelődési célvagyon«, úgyhogy az állam a cél átvállalásával már magáravette azt a terhet, amelyre az aktív vagyon rendelve van — másszóval az addigi tulajdonost ily módon már tehermentesítette s tehát kárpótolta az iskolai aktív vagyontárgyak igénybevételéért.

[40] További eset pl. az »Önkormányzati Testületek Kárpótlási Vagyona« összes vagyonának az államra átszállása (1947 : XII t. c. 1. § (1) bek.). Nemzetközi clearing szempontjából: a magyar-csehszlovák lakosságcsere során kitelepülők ingatlanvagyonának a magyar államra átszállása (1946 : XV t. c. Egyezmény VII. cikk).

[41] Már t. i. amikor van: a nembüntető jellegű esetekben.

[42] Esetleg: jogi személy ...

t. i. az elvétel joghatását eredményező tényállás fennforog. Tehát pl. X. elítélt háborús bűntettes vagy Y. nagybirtokos ellen. Akire a törvényes ok áll, elvételt szenved — viszont akire nem áll, az nem.[43]

Elvileg tehát az elvétel nem terjed ki 3. személy tulajdonára akkor sem, ha az az elvételt szenvedő vagyonával valamilyen kapcsolatban áll, esetleg az ő birtokában is van. Ha pl. az elítélt X. lakásában egy barátjától kölcsönkapott festmény függ a falon, ha Y. nagybirtoka valamely kisgazda földjével határos, vagy azt akár mindenfelől körülzárja: az előbbi esetben a lakásberendezés elkobzása nem vonatkozik a képre,[44] utóbbiban a nagybirtok igénybevétele nem érinti a kisbirtokot.

Sőt előfordul kivételesen az is, hogy magának az elvételt szenvedőnek javai is mentesülnek annak folytán, hogy azokban érdekelve van bizonyos más személy is, aki nem esik az elvételi ok alá. Ilyen eset pl. a kimentetlen »nyugatos« összes javainak meghagyása (bizonyos közelebbi feltételek mellett) azon az alapon, hogy azokat házastársa vagy egyenesági rokona kezeli (tehát birtokolja) meghatalmazásból vagy gondnokként; ez a konstelláció csak akkor bír mentesítő erővel, ha a házastárs, rokon nem esik maga is az ugyanazon törvénnyel sujtott kategóriákba.[45]

Az esetek egy sorában azonban az elvétel mégis kiterjed egyébként elvételt nem szenvedő harmadik személy olyan javaira, amelyek az elsődlegesen elvett vagyontárgyakkal gazdasági konnexitásban vannak, azoknak rendeltetésszerű funkcionálásához hasznosak, vagy pláne nélkülözhetetlenek.

Igy a földreform során »a megváltás alá kerülő ingatlanhoz tartozó élő és holt felszerelést, gazdasági épületeket stb. is igénybe kell venni, tekintet nélkül arra, hogy a megváltást szenvedőnek vagy másnak a tulajdona.«[46] A szénbányászat államosítása során az elsődlegesen állami tulajdonba vett bányajogosítványok[47] mellett ugyancsak államosíttattak a céljaikra szolgáló különböző vagyontárgyak, villamosművek, iparvasútak, külszini ingatlanok stb. is, »tekintet nélkül arra, hogy a ... bányajogosítványok tulajdonosának, birtokosának vagy más személynek tulajdonában állanak-e.«[48] Hasonló rendelkezés áll fenn a bauxitbányászat államosítása körében.[49] Az ipari államosítás kiterjed az elsődlegesen államosított vállalatokkal gazdasági egységet alkotó, esetleg azok által bérelt stb. más vállalatokra is, amelyek egyébként nem estek volna a törvény alá;[50] egyéni cég esetében kiterjed a vállalat céljára rendelt vagyontárgyakra,[51] pl. ingatlanokra, a félhivatalosnak tekinthető kommentár szerint[52] függetlenül attól, hogy e tárgyak nem a cégtulajdonosói, hanem harmadik személyéi; kiterjed továbbá az államosított vállalatok rendeltetésszerű célját szolgáló ingóságokra »akkor is, ha harmadik személy tulajdonában állanak«;[53] végül a vállalat céljára használható szabadalmakra stb.-re is (de csak akkor, ha az elvételt szenvedőhöz közelálló hozzátartozók tulajdonában vagy érdekeltségében vannak).[54] Jogi konstrukcióban ugyan nem, de gazdasági szempontból s tehát lényegileg azonos jelenség az is, hogy megszünnek az államosított vállalattal szemben fennálló bizonyos követelések.[54/a] [54/b] [54/c]

Az elvétel alá priméren eső vagyonokkal kapcsolatos ily szekundér elvételek elvi szükségessége nem igényel külön magyarázatot az ország háború-utáni elszegényedett állapotában s ugyanakkor megnagyobbodott feladatai közt. Az adott helyzetben lehetetlenség lett volna, hogy az állam az ilyen kisegítő, szolgáló értékeket más módon pótolja, pl. máshonnan megvásárolja. Még ha a költség előteremthető lett is volna, a főobjektumok tulajdonában beállott változás után a kise-

[43] Még akkor sem, ha osztatlan tulajdoni közösségben élt az elvételt szenvedővel: 600/1945. M. E. sz. r. 23. § 1—2. bek. — De utóbb: 1946: IX. t.-c. 22. §.

[44] Iskolai felszerelés szétválasztása egyéb ottlevő ingóságoktól: 8.000/1948. V. K. M. sz. r. 9. § (2).

[45] 1948: XXVIII. t. c. 1. § (1) *d)*. Ugyanebben az esetben meghagyatik a házastárs, rokon javára a kisipari üzem, kiskereskedés, lakásberendezés stb.: uott 2. § (1). A szabály szociális célú és erősen humánus. Rokoneset pl.: hogy a földbirtok elkobzásánál is meghagyható a lakóház és kisebb telek »a visszamaradt család számára« (600/1945. M. E. sz. r. 7. § 2. bek.), — sőt 10—15 hold (1946: IX. t. c. 18. §). Hasonló lehetőség a népbírósági vagyonelkobzásnál: 1947: XXXIV. t. c. 1. § (2) végén; az állás és nyugdíjvesztésre ítéltnek ellátatlan családja javára: Nbnov. 1. § 8. bek.

[46] 600/1945. M. E. sz. r. 25. §. Kártalanítás: uott 39. §.

[47] 1946: XIII. t. c. 3. §.

[48] Uott 4. § (1). Kártalanítás: uott 6. §.

[49] 1948: XIII. t. c. 3. § (2).

[50] 1948: XXV. t. c. 1. § b.)

[51] Uott 6. § (1).

[52] Világhy—Benárd: »Az iparvállalatok államosítása«, 32. lap. IV. alatt.

[53] 1948: XXV. t. c. 7. § (1).

[54] Uott 8. § — Kártalanítás az 1948: XXV. t. c. egészénél: 14. § (1).

[54/a] 1948: XXV. t. c. 9. § (1), (3). Ki vannak véve a megszűnés alól, szociális szempontból, a szolgálati jogviszonyból származó követelések (ua. § (4) bek.); v. ö. erre a szempontra alább, 68. j. — Nem szünnek meg, de a vállalattal szemben nem érvényesíthetők bizonyos más követelések (u. a. § (2) bek.). Érvényesíthetők maradnak-e (esetleg: érvényesíthetőkké válnak-e) ezek más személyekkel szemben, például az egyéni cég volt tulajdonosával, vagy a rt. volt nagyrészvényesével szemben, aki saját személyében gazdagodott, de a kötelezettséget a cég neve alatt vállalta, ill. a rt.-gal vállaltatta el? — Kiterjed-e majd a kártalanítás — u. a. tc. 14. § (1) — a megszüntetés formájában igénybevett értékekre? Nézetem szerint igen: v. ö. alább, az 56. j.-nél.

[54/b] Nem vagyonelvétel, csak a birtokállapot megfordítása, vélelmezett sine causa condictio-nak a vállalat javára érvényesítése az, amit u. a. tc. 10. §-a rendel. Ha valójában a felvétek annakidején nem sine causa történtek, hanem volt jogos alapjuk: a birtokonkívül helyezett érdekelt utóbb bírói útra léphet (ua. § (3), 2. m.) — V. ö. alább 82/a j.

[54/c] Csak követelések szűnnek meg, nem dologi igények. Következőleg a letevő igénye nem szűnik meg, mert őt kötelmi igénnyel (actio depositi directa) konkurrálólag tulajdoni igény (rei vidicatio) is illeti. Érdemileg így: A Gazd. Főtanácsnál működő Egyeztető Bizottság elvi jelentőségű határozata. (Közli Kálmán György, Jogt. Közl. 1948. 407. l. alatt.)

gító objektumok harmadik tulajdonosaik kezén jórészt elvesztették volna céljukat és értéküket, — úgyhogy a szekundér elvételek értékrombolást és gazdasági dezorganizációt hárítanak el.

A »primér« és »szekundér« kitételekkel voltaképpen a törvényhozói gondolatok menetét karakterizáljuk. Erőbeli különbség a kettő között nincs, mihelyt egyszer a jogalkotó a szekundér intézkedést meghozta. Mindamellett felállíthatunk bizonyos tételeket a szekundér elvételekre nézve. Nevezetesen :

A szekundér elvétel nem általános ; csak ott áll be, ahol a jogalkotó kimondja. Vagyis nincs olyan jogszabály vagy magyarázati lehetőség, mintha az államosítások során a jogalkotó által kijelölt vagyontárgyak körén túlmenőleg államosítani lehetne egyéb objektumokat is pusztán azon az alapon, hogy utóbbiak az előbbiek használatát szolgálják s így igénybevételük végelemzésben előmozdítaná az államosítás célját.[55]

A szekundér elvétel általában nem megtorló jellegű, ennélfogva elvileg kártalanítás jár érte[56] — olyankor is, amikor a primér elvétel valamilyen okból kártalanitás nélkül történik. [56/a]. Érdekes példák erre a szén- és a bauxitbányászat államosítása, ahol a bányajogosítványokért magukért kártalanítás nem jár, de jár a kapcsolatos vagyon államosításáért.[57]

Megtorló jellegű primér elvétel mellett is előfordul szekundér elvétel. Pl. az elkobzott földbirtoknak harmadikok tulajdonában álló instrukciója ugyanúgy az államra száll, mint a megváltotté.[58]

ad b) A hitelezők és dologi jogosultak kérdése

A teljes vagyon elkobzását mint retorziót korunkban a hazaárulók vagyoni felelősségéről szóló 1915 : XVIII. tc. újította fel.[59] Az 1920 : XV. t.-c. árdrágító visszaélés büntette, az 1922 : XXVI. t.-c. fizetési eszközökkel elkövetett visszaélés büntette, az 1921 : III. t.-c. az állami rend elleni stb. bűntettek, a katonai büntetőtörvénykönyvet életbeléptető 1930 : III. t.-c. több (polgári és katonai) bűntett esetére »az elítélt egész vagyonértékének elkobzásáig terjedhető« vagyoni elégtételt tett lehetővé az államkincstár javára.[60]

Elméletünk az ilyen eseteket mint »az élők közötti vagyonátszállás«[61] példáit theoretice megkülönböztette az örökösödéstől, de lényegileg mégis egyetemleges utódlásnak nézte, amely által az állam mint jogutód »a terhelt kötelezettségeiért is a vagyon erejéig felelős lesz«.[62] Ez volt a Kúria álláspontja is.[63] [64]

Ellenkező felfogás mellett a hitelezőknek csak az elkobzást szenvedő személyével szemben maradna igényük, az pedig gyakorlatilag a legtöbbször eredménytelen lenne. Így az ellenkező felfogás — gyakorlatilag szólva — a retorzió szempontja alá nem eső 3. személyeket is vagyonuk részleges elvesztésével sujtaná, ami értelmetlen és méltánytalan volna. Ez a megfontolás kifejezett jogszabályi rendelkezés hiányában is odavezet, hogy elvileg és általánosságban, legalábbis a jóhiszeműen, visszterhes alapon vállalt kötelezettségek tekintetében, a retorziós vagyonelkobzások újabb fajainál is el kell ismerni az utódló kincstárnak a terhekért (az aktív vagyonérték erejéig való) felelősségét. De a népbírósági vagyonelkobzó ítéleteknek a pénzügyigazgatóságok általi keresztülvitelét szabályozó rendelet kifejezetten ki is mondja : »általános elvül szolgáljon az, hogy a vagyonelkobzás a bűnvádi eljáráson kívülálló személyt ne sujtson«[65] és több részletintézkedése is gondoskodik a hitelezőkről.[66] Miután pedig a népbírósági ügyek közt vannak a retorziós vagyonelvételnek a legsúlyosabb (halálbüntetéses stb.) esetei, a megtorlás szempontja alá eső egyébfajta, már érintett teljes vagyonátszállások tekintetében

---

[55] V. ö. alább 95. j. — Szekundér elvétel korlátozására példák az iskolai vagyon körül : 8.000/1948. V. K. M. sz. r. 8. §. Elvi elhatárolás is (8. § (1) közepén) : »amennyiben az iskola... fenntartójának tulajdona volt«.

[56] Fenti 46., 48., 54 j.-ek.

[56/a] Kivéve ahol a szekundér elvételt ugyanaz szenvedi, aki a primért, és ellene teljes vagyonelkobzás is indokolt. Ilyenkor a szekundér elvétel is megtorló jellegű és nem jár érte kártalanítás. Így hazaárulónak, nyilasvezetőnek stb-nek (»a 4. §-ban felsorolt személyek«-nek) nemcsak földbirtokát, hanem instrukcióját is elkobozták a 600/1945. M. E. sz. r. 39. § (1) bek. alapján.

[57] 1946 : XIII. t. c. 6. §. — Egybevetve ezt a 3. és 4. §-okkal látjuk, hogy szekundér elvételként szerepelhet oly objektumok elvétele is, amelyek magának a primér elvételt szenvedőnek tulajdonában állanak ; — olyankor t. i., amikor a primér elvétel nem megtorló s így nem irányul a teljes vagyonra. — 1948 : XIII. t. c. 9. § (1).

[58] 600/1945. M. E. sz. r. 7. § 1. bek., egybevetve a 25. és 39. §-okkal.

[59] Nem kifejezetten büntetésként, hanem (állítólagosan) kártérítés-féle címén (2. § 1. bek.), amelyet az államnak polgári perrel kellett érvényesítenie (ua. § 2. bek.). — Kiegészítés : 1921 : XLIII. t. c. ; itt is ugyanaz a polgári per (3. § 1. bek.).

[60] 1920 : XV. t. c. 3. § 2. bek. ; 1922 : XXVI. t. c. 1. § 3. bek. ; 1921 : III. t. c. 10. § 1. bek; 1930 : III. t. c. 70. § 2. bek. — Erre az elégtételre (mely »a pénzbüntetéssel esik egy tekintet alá« : 1921 : III. t. c. 10. § 2. bek., 1930 : III. t. c. 70. § 2. bek.) az elítéltet a büntetőbíróság ítélete kötelezheti.

[61] Szladits-féle hatkötetes Magyar Magánjog, VI. k. 7. — Ilyen »élők közötti vagyonátszállás«-nak más típusa például az Önkorm. Testületek Kárpótlási Vagyonának esete (1947 : XII. 1. t. c. § (1) bek.), ahol a jogi személy megszűnése folytán száll annak vagyona az államra.

[62] 1915 : XVIII. t. c. min. ind. — Szladits-féle hatkötetes M. Magánjog, I. k. 256. sk.

[63] L. 1.189/1929. sz. kúriai ítélet : vagyon elkobzása esetén a kincstár, mint a vagyon megszerzője, a jogelőd tartozásáért az átvett vagyon értékéig felelősséggel tartozik. — Ha az elkobzott jog »harmadik személy jogával vagy egyébként korlátolt...«, úgy »ez a jog ugyanazon korlátok közt száll át az államra, mint a felelős személyt illette« (1921 : XLIII. t. c. 1. § 1. bek.) : tehát a 3. személy jogos várománya érintetlen marad.

[64] Az elkobzó állam felelősségét a terhekért a magyar jog évszázadok óta elismerte : Grosschmid, Fejezetek (jubil. kiadás) I. k. 370. lap (45) ; Frank Ignácz, Közigazgság törvénye Magyarhonban, I. k. 257. sk. ; 1723. IX. t. c. 12. § ; stb.

[65] 1.170/1946. P. M. sz. r. »a vagyonelkobzást kimondó népbírósági ítéletek végrehajtása tárgyában«, 1. § (5).

[66] 2. § (11), 5. § (2) *b)* 4—5. — A népbíróság előtti eljárásban a védelmet ellátó ügyvéd honoráriumigényét is kielégíti a pénzügyi hatóság az elvett vagyonból, ha nem is díjlevél szerinti (esetleg túlzott, kijátszásra vezethető) összegben, de mindenesetre a szokásos, esetleg a bíróilag megállapított mérvben.

sincs okunk más eredményt keresni,[67] — hacsak valamely esettípusra a jogszabály kivételesen nem rendel kifejezetten mást. Ilyen kivételesen szigorú elrendezés a kitelepített németek kapcsán áll fenn, kiknek ingó- és ingatlanvagyona »tehermentesen száll« át az államra.[68]

Nehezebb a kérdés a nem-retorziós jellegű, tehát csupán részleges vagyonelvételeknél, éspedig amiatt, mert ezeknél az elvételt szenvedőnek megmaradt vagyonára tekintettel arra is lehet gondolni, hogy maradjon meg a felelősség őrajta. Kifejezett jogszabály hiányában itt több megoldás közt habozhatni. Képzelhető volna pl., hogy az elvett objektumokon csak a zálogjogok és egyéb dologi-jogi terhek maradnak rajta, de a személyi követelések csak az eredeti adóssal szemben érvényesíthetők. Ez különösen oly esetben látszanék helyénvalónak, ha az elvett vagyontárgyak csak kisebb részét tették az összes vagyonnak. Viszont olyankor, amikor az elvett objektumok az elvételt szenvedő vagyonának túlnyomó részét (esetleg egészét) tették ki, plauzibilisebbnek látszik az, hogy a követelésekért való felelősség is átszálljon.[69] Közbenső vonal lenne a res cum onere transit elvének oly alkalmazása, hogy a kötelmi igények közül legalább azok szállnak át az államra, amelyek gazdaságilag felismerhetően az elvett objektumra, pl. földbirtokra vonatkoznak.[70] Lehetne az elvett és meghagyott vagyonrészek arányában való tehermegoszlásra is gondolni. Képzelhető lenne a régi és az új tulajdonos egyetemleges megterhelése is [70/a]. Természetesen kereshetők megoldások is, más amelyek az esettípushoz vagy az egyes esethez akként símulnak, hogy egyrészt ne veszélyeztessék a jogszabály által kitűzött cél elérését, másrészt kielégítsék a magánjog méltányossági követelményeit is.[71]

Általános megoldás itt nézetem szerint nincsen, hanem mindenkor az illető intézmény speciális szabályaiból kiindulva kell igyekeznünk a generális követelményeket is érvényesíteni, amennyire lehet.

Példaként csak egy kört nézzünk meg közelebbről: a földreformot.

Itt a vezérszabály az, hogy »a telekkönyvi hitelezők kielégítése az állam feladata«, mégpedig az igénybevett földbirtokok tulajdonosainak járó, később megállapítandó »kártalanítás« (nyilván mint maximum) »erejéig«.[72] Miután maga a kár-

---

[67] V. ö. alább: az *elkobzott* birtokok volt alkalmazottainak nyugellátása a 6.800/1948. Korm. sz. r. alapján.

[68] »A . . . Németországba áttelepített magyarországi német lakosság által visszahagyott minden vagyon tulajdonjoga tehermentesen a magyar államra száll«: 1946: IX. t. c. 1. §. — V. ö. 12.200/1947. Korm. sz. r. 10. §. — Van azonban olyan nézet is (melyet a törvény min. ind.-ának gondolatmenete támogatni látszik), hogy az átszállás csak oly értelemben »tehermentes«, hogy a volt tulajdonosnak magának nem jár kártalanítás, de például a terhelő dologi jogok fennmaradnak. Igy például a kalocsai járásbíróság mint tkvi hatóságnak jogerőssé vált 5.061/1948. tk. sz. végzése. — A kitelepítendő németek vagyonának zár alá vétele: 12.330/1945. M. E. sz. r. 3. §. A zár alá vett vagyon átszállása az államra: 4.300/1947. M. E. sz. r. 3. § (itt a tehermentesség nincs megemlítve). — V. ö. 10.515/1947. Korm. sz. r. 1. § (2). — A Szovjetuniónak átadott német (birodalmi) vagyon is tehermentesen száll át, bár bizonyos kivételekkel. Kivételesen érvényesíthetők ugyanis az ideeső vállalatok ellen a szolgálati jogviszonyból származó és a nyugdíj-követelések (15.720/1947. Korm. sz. r. 1. §; egy újabb rendelet az előbbiek peres érvényesítését felfüggeszti bizonyos esetekben 1949 június 30-ig: 11.270/1948. Korm. sz. r. 1. §). Az ideeső ingatlanokat (és egyéb jogokat) terhelő tkvi bejegyzések is törlendők, de a telki szolgalmak kivételével (15.270/1947. Korm. sz. r. 4. § (1) bek.)

[69] Külön kérdés, mennyiben beszéljünk a volt tulajdonost liberáló átszállásról (v. ö. alább a 75. j.-nél), — és mennyiben arról, hogy a volt tulajdonos bennmarad az obligóban, tehát ő és az állam egyetemlegesen felelnek.

[70] Igy az iskolák kapcsán a kormány s a református, valamint az unitárius egyházak között létesített egyezmények szövege is: «. . . iskola . . . épülete az 1948. évi május 15. napjáig keletkezett bekebelezett vagy más módon kétségtelenül bizonyított terheivel együtt« megy át az állam tulajdonába. (M. K. 1948. 227.)

[70/a] Éspedig interne arányos megosztással.

[71] Észszerűnek látszik a telki szolgalmak generális meghagyása. Analogia iuris erre: a Szovjetúniónak átadott német vagyonnal kapcsolatos rendelkezés (15.270/1947. Korm. sz. r. 4. § (1) bek.; előző 68. j.).

[72] 600/1945. M. E. sz. r. 39. § 2. bek. — Óvakodjunk attól a tévedéstől, mintha az, hogy az igényjogosultak a juttatást »tehermentes tulajdon«-ukba kapják (600/1945. M. E. sz. r. 28. §), a földreform körében is annyit jelentene, hogy az elvételt szenvedő hitelezői és a dologi jogosultak egyszerűen elvesztik igényeiket. Ebben a körben a kettő nem jár együtt, aminek az a magyarázata, hogy itt kettős utódlás van: első étappként az államé, másodikként a juttatottaké. Csupán az utóbbiak szereznek tehermentesen, csak órájuk nem terjednek ki a harmadikok követelései és dologi igényei. Az utóbbiak persze megszűnnek (a terhelő jogok tkvi törlése: 5.600/1945. F. M. sz. r. 18. §), de azért az állammal szembeni igényként fennmarad a »tkvi hitelezők« kielégítése, a volt tulajdonost illető kártalanítás terhére és erejéig (600/1945. M. E. sz. r. 39. § 2. bek.). Sőt fennáll — bizonyos feltételek mellett, amelyekre rátérek — annak a lehetősége is, hogy a már eredetileg is csak kötelmileg jogosultak ugyancsak az állam ellen fordulhassanak. — A juttatásra nem kerülő erdőingatlanokra a tulajdonjogot az állam javára ugyancsak »a terhek egyidejű törlés mellett« kebelezik be (5.600/1945. F. M. sz. r. 53. § 5. bek.). Ez természetesen nem változtat azon, hogy az állam a törölt tkvi jogosultakat is kártalanítja, az imént jelzett általános szabály (39. § 2. bek.) szerint. Van egyébként olyan messzebbmenő felfogás is, hogy erdőknél 3. személyeknek bizonyos-fajta, az erdőgazdálkodást nem zavaró jogai (például az erdőben levő kőbánya üzemének folytatására) változatlanul fennmaradnak és tovább gyakorolhatók, követeléseikért pedig a kincstár, mint vagyonátvevő (a korábbi tulajdonossal egyetemlegesen) felelős, bár perelni egyelőre nem is lehet e követeléseket a kincstár ellen (1947: V. t. c. 8. §).

Minden haladó szellemű magyar jogász tagja a Magyar Jogász Szövetség-nek

talanítás is »az állam« (jövőbeli) »teherbíróképessége szerint« alakul s tehát elképzelhető, hogy alatta marad a birtok értékének: az állam felelőssége nyilván nem ez utóbbi, hanem csak az előbbi erejéig terjed.

Az állam nemcsak »a telekkönyvi hitelezők« kielégítésével törődik. Ellenkezőleg: a szociális szempont arra indította, hogy — megfelelő közelebbi feltételek mellett — nyugellátást nyujtson (a Földbirtokrendező Alap terhére) a földreform »során megváltott vagy elkobzott *mezőgazdasági*[72]/a ingatlanon magánjogi szolgálati szerződés alapján teljesített szolgálat« alapján azoknak a volt gazdasági alkalmazottaknak, illetve hátramaradottaiknak, akiknek nyugellátás járna a volt birtokostól, de az azt nem nyujtja, mert a földreform folytán képtelen annak teljesítésére.[73] A képtelenséget viszont a vonatkozó rendelet a volt birtokos bonitásának konkrét vizsgálata nélkül fennforgónak tekinti, ha a földbirtok egészben vagy legalábbis felerészben megváltásra vagy elkobzásra került.[74]/[75]Másszóval tehát a »képtelenség« mint a nyugellátás állami átvállalásának alapja fikciószerű, mögötte valójában a »res cum onere« gazdasági szempontja áll. (Hiszen a nyugdíjfizetésre való »képtelenség« in concreto hiányozhatik is.) A szóbanforgó szabályozás, mint már említettem, az elkobzott birtokok volt alkalmazottait teljesen egyenlően kezeli a megváltottakéival, ami megerősíti korábbi tézisünke,t hogy t. i. a retorzió szempontja elvileg nem hat ki az elvételt szenvedő hitelezőire, általában az érdekelt 3. személyekre. Egyébként ezeket a nyugdíjterheket (esetleg tőkeértéküket) annak ellenére, hogy a hitelezők nem telekkönyviek, az állam várhatólag ugyancsak le fogja vonni a volt birtokosoknak megváltásul nyujtandó kártalanítás összegéből.[76]

Vannak, akik azon vitáznak, hogy eredeti vagy származékos jellegű-e az államnak az államosító törvények alapján való tulajdonszerzése — és a választól teszik függővé azt, hogy elvileg átszállnak-e a terhek (dologi terhek és 3. személyek követelései) az államra, vagy pedig a szerzés tehermentes. T. i. az eredeti szerzésmód következményének tekintik a tehermentességet, míg származékos szerzésnél a terhekben is való utódlást tartják természetesnek. Az eredeti szerzés vitatását arra szokás alapítani, hogy a szerzés közjogi címen (törvényen) alapszik, a korábbi tulajdonos akarata, átruházó ügylete nélkül. A magam részéről ezt az érvelést mindenekelőtt nem tartom konkludensnek. Van származékos szerzés átruházó ügylet nélkül is (pl. az intesztát öröklés); van származékos szerzés közjogi címen is (pl. a vagyonelkobzás [76]/a - [76]/a[1]; nézetem szerint ilyen a kisajátítás is, amelyet lényegében kényszereladásként fogok fel); másrészt pedig van eredeti szerzésnél is lehetőség a terhek átszállására (így a terhek elismerése mellett folytatott birtoklás által bekövetkező elbirtoklás).[76]/b

---

[72]/a Az államra szállt erdőgazdaságok volt alkalmazottainak szolgálati jogviszonyát, valamint nyugellátását már korábban külön rendezte a 12.260/1945. M. E. sz. rendelet. Erre való tekintettel nem kellett a 6.800/1948. Korm. sz. rendeletnek (v. ö. köv. j.) az erdőgazdasági nyugdíjigénylőkre kiterjednie és zárhatta ki azokat a maga rendezési köréből. Vegyesen mező- és erdőgazdasági birtokon teljesített szolgálat esetében: elhatárolás aszerint, hogy melyik kategóriába esett »azoknak az ingatlanoknak, amelyekre (az igénylő) szolgálata kiterjedt«, a nagyobb része (5. §).

[73] 6.800/1948. Korm. sz. r. 1. és 2. §§.

[74] Uott 2. § (2), 3. § (5)

[75] A földbirtokok legalább felerészbeni igénybevételének tényállásához a jogalkotó már korábban hozzáfűzte a volt birtokos javára a volt gazdasági alkalmazottak járandóságainak nem ugyan nyilt megszüntetését, de kizárását a bírói úton való érvényesíthetőségből (11.670. 1946. M. E. sz. r. 2—3. §§). Ha a birtoknak felénél több maradt meg, a volt birtokos perelhető, de tartozásának méltányos mérséklését kérheti (uott 5. §). A fizetésképességet vagy képtelenséget ezen az alapon magának a volt birtokosnak személyében kell nézni; az, hogy volt esetleg kezese vagy egyetemleges adóstársa, nem alap az ő egyébként kizárt felelősségének fenntartására, ellenkezőleg a korlátozás kedvezménye őróla átterjed ezekre is (uott. 6. §). A perlési lehetőség felfüggesztése mögött érdemben természetesen az a probléma áll, hogy egyáltalán fennmarad-e a volt birtokos felelőssége, vagy pedig áthárul másra (éspedig kézenfekvőleg az államra mint jogutódra)? s másrészt úgy egyik, mint másik esetben változik-e a követelés összege? Ezeket a kérdéseket a rendelet kifejezte és új rendeletre tartotta fenn (uott 4. §). Ez az új rendelet a mezőgazdasági körben: a 6.800/1948. Korm. sz. r. — Ugyanaz a tényállás, a legalább felerészbeni igénybevétel általában is alapul szolgálhatna a volt birtokosnak a gazdálkodásból fennmaradt kötelezettségek alóli mentesítésére. Legalábbis a megváltás előtt kötött termény- és termékeladási szerződés alapján ily esetben továbbiakig nem lehet őt perelni: 5.700/1948. Korm. sz. r. 1. §. — Ellenkező alapon a Kuria Hjogi Dtár 1948 53/II.; Pjogi Dtár 1948 85.

[76] Azonban az egy birtokra eső nyugdíjterhek nincsenek maximálva a kártalanítási összegben, ennyiben tehát — szociális természetükre tekintettel — előnyösebben állnak, mint »a tkvi hitelezők«. — Kisebb segélyben már korábban is részesültek az ilyen volt gazdasági alkalmazottak, ill. hozzátartozóik; a 6.800. 1948. Korm. sz. r. pro futuro jelentősebb nyugdíjakat provideál (6. § (1) bek.). Mindaddig, amíg az új nyugdíjaknak teljes folyósítását az államháztartás helyzete lehetővé nem teszi, az előző, igen csekély segélyösszegeket ugyancsak lényegesen meghaladó átmeneti segély kerül folyósításra (6. § (7) bek.). Az átmeneti segélyeket az 51.200/ 1948. F. M. sz. r. a végleges nyugellátásnak 40—65 %-ára szabja.

[76]/a V. ö. fentebb a 61—64. j.-eknél.

[76]/a/1 Az egész ipari államosítást lényegileg *ex lege derivativ successio*ként gondolja és jórészt konstruálja is az 1948:XXV. t. c. (v. ö. Világhy-Benárd, Az iparvállalatok államosítása, 32. lap fent: »Jegyzet: I. Egyéni cégek esetében a T. 6. §-a *törvényes jogutódlást* rendel az állam javára«), úgyhogy — eltekintve a törvény 9. §-ában foglalt kivételektől — a tartozások is átszállnak. Átszállnak: egyéni cégnél kifejezetten (6. § (1) bek.); kft.-nél, közkereseti és betéti társaságnál a törzstőke, vagyonilletőség elemeiként (5. § (1) bek.). Rt.-nál és szövetkezetnél lényegileg ugyancsak átszállnak, jogi konstrukcióban pedig egyszerűen változatlanul fennmaradnak annak folytán, hogy ezeknél az államosítás a részvények (üzletrészek) állami tulajdonba vétele útján történik (3. § (1), 4. §), úgyhogy már maga a rt. vagy a szövetkezet mint jogi személy érintetlen marad (s tehát tartozásaik is érintetlenek).

[76]/b Elbirtoklásnál az új jog »tartalmában azonos .. a régivel, de a jogelőd személyében rejlő jogfogyatékosságok nélkül« (Szladits-féle hatkötetes Magánjog, I. k. 252.); tehát az egyéb fogyatékosságok, terhek fennmaradnak? — Az »elbirtoklásnak ... hatálya az, hogy ... tulajdonjogot eredményez ... Ennek ... terjedelme mindazt magában foglalja, amire a birtoklás vonatkozott ... quantum possessum, tantum praescriptum ...« (uott. V. k. 250.).

Felfogásom szerint azonban már a kérdésnek ilyetén feltevése is téves és nem más, mint a Begriffsjurisprudenz-nek kísértetjárása. Igazából azt a kérdést, átszállanak-e a terhek, mint reális jelentőségű problémát önállóan, priméren kell eldönteni, függetlenül a szerzésmódnak fogalmi minősítésétől, amely inkább csak elméleti, didaktikus, szekundér kérdés. A tehermentesség problémájára adott válasz: jus, — a szerzésmód minősítésére adott válasz csak: regula juris, amely helyes metódus mellett nem hat ki az érdemre.[76]/c Non ex regula ius sumatur, sed ex iure quod est regula fiat. [76]/d (Nem az elméleti maximából kell a pozitív jogot levezetni, hanem utóbbiból előbbit.)

ad c) Az elkobzások visszahatása; az időközi szerzők helyzete

A népbírósági vagyonelkobzás kiterjeszthető azokra a vagyontárgyakra is, amelyek az elkövetőről öröklésileg vagy élők közt ingyenesen a német megszállás kezdete (1944 márc. 19) óta szálltak másra; sőt kijátszás meghiúsítására kiterjeszthető az 1919. évi ellenforradalomig visszamenőleg.[77] — A vagyonelkobzást a népbírósági ítélet mondja ki; az utóbb esetleg megdönthető polgári perrel.

A külföldön tartózkodókat érhető vagyonelkobzás is visszahat a német megszállás kezdetéig, mégpedig azokra a vagyontárgyakra, amelyek az elkobzást szenvedőről élők között ingyenesen szálltak másra (itt az időközi öröklési átszállás mentesít); kijátszás meghiúsítására is ugyanazon napig hat vissza (nem 1919-ig); végül visszahat az állampolgárságtól megfosztás kimondását megelőző egy évre, visszterhes (és nem is kijátszó célzatú: tehát jóhiszemű) szerzés esetére is.[78] Ebben a körben a visszahatólagos elkobzás a budapesti népbíróság kizárólagos eljárására tartozik[79] (itt tehát nincs lehetőség polgári perbeli revizióra).

A kitelepülő csehszlovákok ingatlanai[80] tekintetében: visszahatás a lakosságcsere-egyezmény életbelépéséig (1946 május 15-ig), a »rosszhiszemű«, vagyis a kitelepülési szándékot sejtő ügyleti szerzőkre. [81]/-[82]/-[82]/a

A kritikus visszahatási időkön belül ezek szerint tehát bizonyos esetekben ki vannak téve az elkobzásnak, az elkobzást szenvedőn kívül, nemcsak a tőle ügyletileg

ingyenesen (bár jóhiszeműen) —

rosszhiszeműen, kijátszás céljából (bár visszterhesen) —

hanem esetleg: a jóhiszeműen visszterhesen (!) szerző 3. személyek is — továbbá esetleg a tőle

öröklők is (habár jóhiszeműek).

Nyilván a visszaható erőnek ezekre a magánjogi szemléletben súlyos kihatásaira tekintettel nyujtja a jogalkotás garanciaképpen azt, hogy ily esetekben nem közigazgatási szerv dönt, hanem büntető-, sőt esetleg polgári bíróság.

Egyébként a büntető vagyonelkobzás visszahatását már »a hazaárulók vagyoni felelősségéről« szóló 1921: XLIII. t.-c. (1. § 2. bek.) kezdte kiépíteni.

ad d) A volt tulajdonos kártalanítása

A nem-retorziós elvételekre nézve a jogalkotás — egyes már érintett kivételektől, pl. a szénjogtól, a szén- és bauxit-bányajogosítványoktól eltekintve[83] — kimondotta, hogy azok kártalanítás ellenében történnek.

A kártalanítás azonban nem egyidejű az elvétellel, hanem a jövőben lesz eszközlendő, általában külön törvények alapján.[84] Összege nyilván nemcsak a megváltott földbirtokokra nézve fog az állam teherbíróképessége szerint alakulni. A fináncziális szemponton felül érvényesülhetnek természetesen egyébirányú állampolitikai tekintetek is.[85]

---

[76]/c Regula est, quae rem quae est breviter enarrat .. per regulam ... brevis rerum narratio traditur, et ... quasi causae coniectio est quae simul cum in aliquo vitiata est, perdit officium suum. Paulus, Dig. L., 17. (de diversis regulis iuris antiqui), 1.

[76]/d U. ott. — Vannak egyébként olyanok is, akik ugyan fontosnak tartják a szerzésmód minősítését, de annak a tehermentesség kérdésére való kihatását kiküszöbölik azáltal, hogy az államosításban sui generis harmadik szerzésmódot látnak, amely szerintük nem esnék sem az eredeti, sem a származékos szerzés fogalma alá.

[77] 1947: XXXIV. t. c. 1. § (2). — Előbb csak az ingyenesen átruházott vagyontárgyakra állt a visszaható erő, csak 1944 dec. 22-ig (2.600/1945. M. E. sz. r. 1. § (1) *b)* pontja).

[78] 1948: XXVI. t. c. 8. § (1).

[79] 1948: XXVI. t. c. 8 §. (2).

[80] V. ö. fenti 40. j.

[81] 10.000/1946. M. E. sz. r. 2. § (2), (3) a tulajdonjogot — 5. § a más dologi jogot szerzőkre. — Vélelem a falubeliek ellen.

[82] Visszahatás — abszolute jóhiszeműek ellen is: a Szovjetúniónak átadott német vagyon körében: 15.720/1947. Korm. sz. r. 1., 3., 4. §§.

[82]/a Távolabbról rokonjelenség például az ipari államosítás körében az a gondolat, hogy a részvénytársasági, szövetkezeti vezetők és érdekeltek 1946 aug. 1-ig visszaható hatállyal kötelesek az általuk jogalap nélkül felvett (kivont) értékeket az államosított vállalatnak — bizonyos esetben — megtéríteni: 1948: XXV. 10. § (V. ö. fentebb, 54/b. j.)

[83] 1946: XIII. t. c. 2. §, 6. § (1) 2. m.; 1948: XIII. t. c. 9. § (1) 2. m.

[84] A szénbányászat körében: 1946: XIII. 6. § t. c. (1) 3. m. A villamosművek államosításánál: 1946: XX. t. c. 14. § (2) 1. m. A bankrészvényeknél: 1947: XXX. t. c. 8. § (1) 2. m. Az ipari államosításnál: 1948: XXV. t. c. 14. § (1) 2. m. A bauxitbányászatnál: 1948: XIII. t. c. 9. § (2). — A kártalanítási törvények benyujtására általában nincs határidő. A szénbányászat körében eredetileg volt négyhavi határidő ismételten meghosszabbíttatott, legutóbb 1948 dec. 31-ig (1948: XIV. t. c.); a villamosműveknél eredetileg irányadó ugyancsak négyhavi határidő már »a törvényhozás további rendelkezéséig« van meghosszabbítva (1948: XXVII. t. c.).

[85] A bolsevik forradalom győzelmének éjjelén (1917 okt. 26./nov. 8.) a szovjetkongresszus meghozza a földről szóló dekrétumot; ennek értelmében »a földnek földesúri tulajdona ... minden váltság nélkül« töröltetett el. (A »Szovjetúnió kommunista ... pártjának története« 176.).

Szociális szempontból esetleg előlegek folyósíthatók a kártalanítási összegre. Igy a földreform körében,[86] a bankrészvényekért,[87] az ipari államosításnál.[88] Miután a volt tulajdonosnak és az egyéb érdekelteknek kártalanítása lényegileg rokonprobléma, ebbe az összefüggésbe tartozik a megváltott mezőgazdasági birtokok volt alkalmazottainak nyujtott, már érintett nyugellátás is, amelynek rendezése érthetően sürgősebb, mint a volt földbirtokosok kártalanítása.

Ahol ily kivételes intézkedés nincs, ott az érdekeltek kénytelenek várakozni, mert a kártalanítás iránt perrel fellépni továbbiakig nem lehet.[89] Általánosságban tehát a kártalanítás problémája ezidőszerint[90] függőben van.

IV. Magánjogpolitika és általános politika

Ha a politika, elméletileg értve, az állami, közösségi célok és eszközök tudománya, gyakorlatilag pedig azok tényleges kitűzésének és érvényesítésének a rendszere, úgy a »magánjogpolitika« nyilván a céloknak és eszközöknek oly körére utal, amely a magánjoggal áll szoros kapcsolatban.

Azzal, hogy az ilyen magánjogpolitikának, ennek az általában nem igen emlegetett tudásságnak és művészetnek a létezését valljuk és tartalmát kutatjuk, többfélét is mondtunk.

Állástfoglalunk mindenekelőtt amellett, hogy a pozitív magánjognak, értve a tárgyi értelemben vett magánjogot, a szabályvilágot, egyáltalán *vannak* céljai. Ezzel szembefordultunk a száraz dogmatikus szemlélettel, a fogalmi jogászattal,[91] amely a jogot s különösen épp a magánjogot öncélú valaminek nézi, de még ezzel a feltételezett öncéllal sem foglalkozik, csupán a szabályok tartalmával, vagy legalábbis semmi figyelmet nem fordít a jognak őszerinte magában hordott vagy akár transzcendens céljaira, ha esetleg hisz is ilyenek létezésében. Ez a dogmatikus módszer, beállítás, hit hívja ki napjainkban a legsúlyosabb kritikát a joggal, illetve talán inkább a jogászokkal szemben: azt a szemrehányást, hogy a jog normatív természete ellenére semmiféle célokat nem ismernek; ezzel minden célszerű közösségi cselekvéstől, mozgalomtól, politikától elvágják magukat, elzárkóznak; következőleg hogy akaratlanul is kerékkötői és akadályozói minden újnak, a haladó politikának; hogy nincsenek fogantyúik, amelyeket megragadva meg lehetne mozdítani őket és a kezükben lévő jogalkalmazást; hogy nem lehet velük beszélni, hanem csak hatalmi szóval lehet őket megtörni vagy az útból eltávolítani.

De állástfoglalunk a magánjogpolitikának a jelzett értelemben hirdetésével amellett a szemlélet mellett is, hogy a magánjog céljai, legalábbis átfogó, magasabbrangú céljai, a jog körén kívül esnek (»metajurisztikaiak«) s tehát nyilván az általános politika céljaival azonosak vagy legalábbis azok felé vivő lépcsőfokok. Másszóval a jogszabály létesítése és fenntartása, értelmezése és alkalmazása, érvényesítése és érvényesülése: mindez csak eszköz. Jurisprudentia ancilla politices. »Der Zweck ist der Schöpfer des ganzen Rechts« és a célok rendszerét a jogász számára is az általános politika adja.

Végül állástfoglalunk a jogalkalmazás metódusának alapvető kérdéseiben is. Elismerjük, hogy a jogalkalmazásnak van *iránya*. Akik tehát azt mondják, hogy nincsen, ezzel szükségszerűleg csak valamely más, sokszor maguk előtt sem tudatos, de olykor szándékosan elhallgatott, leplezett célra vesznek irányt, amely rendszerint régebbi időkből maradt vissza, már legyőzött gazdasági, társadalmi állapotoknak a csökevénye, következőleg ellentétes a ma politikájával.

Azzal, hogy a jogot, jogalkalmazást célratörő cselekvésnek ismerjük el, csatlakoztunk ahhoz az egyáltalán nem új felfogáshoz, hogy ahol valamely jogi problémának — mint rendszerint — többféle megoldása lehetséges, ott a célszerűt kell választanunk s az arra vezető konstrukciót alkalmaznunk. Quotiens idem sermo duas sententias exprimit, ea potissium accipiatur, quae rei gerendae aptior est.[92] *Ezzel* illeszkedik be a jogász mint jogalkalmazó (bíró, közigazgató stb.), *ezzel* illeszti be a jogot a népi demokrácia haladó mozgásába.

A cél szempontjából való kritika és orientálódás nem meghamisítása a jognak, nem idegen elemek kívülről belévitele, nem a jog méltóságát feladó magatartás, hanem éppen a jog lényegének helyes kifejtése. A jog lényege: az emberi társadalom javának[93] szolgálása,[94] rendezett együttműködés, organizált tömegcselekvés által. Ennek útját-módját a törvényhozás és a kormányzat szabják meg irányadóan. A haladó jogász nemcsak a jogalkotó hatalma mint nagyobb erő előtt hajlik meg, hanem bensőleg is meg van győződve a mai fejlődési iránynak és az azt érvényesítő kormánytevékenységnek a helyességéről. Ezért törekszik a ma politikájának, világnézetének és marxista elméletének minél behatóbb megismerésére, hogy maga is képes legyen a saját feladatkörében a jogalkalmazás helyes irányát a konkrét esetekben megtalálni. A jogot dominálja a magánjogpolitika, a magánjogpolitikát az általános politika.

Ne higyjük azonban, hogy ezzel az állásfoglalással valami csodaszert találtunk, egy könnyen kezelhető, sablonszerű, mechanikus megoldási modalitást minden problémára; hogy most már a kor általános politikai irányát megismerve és az előtt meghajolva, elértük azt a kényelmet, felelős-

---

[86] 13.840/1947. Korm. sz. r.

[87] 1947: XXX. t. c. 8. § (2). — Ezekért esetleg gazdasági szempontból is: ua. § (3).

[88] 1948: XXV. t. c. 14. §. (3)

[89] A földreform körében: 1947: V. t. c. 8. §.

[90] 1948 novemberében.

[91] »Begriffsjurisprudenz.«

[92] Julianus, Dig. L. 17. (De diversis regulis iuris antiqui), 67.

[93] Kizsákmányoló rendszerekben: elsősorban, esetleg kizárólagosan csak az uralkodó társadalmi rétegekéé. Osztálynélküli, szociálista társadalomban: a társadalom egészéé.

[94] Omne ius *hominum causa* constitutum (»az emberek érdekében«).

ségmentességet és biztonságot, amelyet azelőtt a magasabb szellemi funkciókról való abdikálás, a szubaltern önállótlanság önkéntes vállalása árán is hiába kerestek a dogmatikus-, a legulejus-, a Nur-Jurist-típusok. Nincs élet cselekvés s tehát állandó felelősség nélkül. A jogász számára örökös feszültséget jelent az a feladat, hogy a politika irányvonalát és a magánjog mindenkori tételes anyagát meggyőzően kapcsolja össze, hogy egyiküket se ejtse el a másik kedvéért, hogy művészetének eredményei egyaránt megfeleljenek a politikai haladás, az emberiesség, az igazságérzet és a fennálló jogszabályok követelményeinek.

De hogy ködösnek ható általánosságban ne maradjunk, lássunk példaként egy-két konkrét, időszerű magánjogpolikai fontolgatást.

A »jog öncélúságát« szolgálná pl. s ezzel a folyamatban levő átalakulást hátráltatná egy olyan álláspont, amely a szerzett jogok sérthetetlenségét, a tulajdon szentségét hangoztatva, az államosításokat, a különböző típusú vagyonelkobzásokat és igénybevételeket contra rationem iuris levőknek akarná nézni s mint kivételeket megszorítólag magyarázná. Ellenkezőleg az államosítás ma a fejlődés egyik legfőbb vonala, tehát maga a ratio iuris.

Ellenben nem helyezkedik szembe a jogalkotóval egy oly felfogás, amely államosítandónak tartja azt a vagyont, amelyet törvény vagy kormányrendelet ilyennek jelöl ki, de nem tartja megszüntetendőknek, elveendőknek azokat az egyéb jogokat, objektumokat, amelyek a vagyonelvételt szenvedőtől különálló, saját személyükben vagyonelvétel alá nem eső harmadik személyekéi, pl. az ő hitelezőiéi, vagy az elvett vagyonnal egyéb gazdasági kapcsolatban állanak. Ellenkezőleg a

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

könyvtára

TANULMÁNYOK A SZOVJETJOG KÖRÉBŐL

Közzéteszi a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság Jogtudományi Szakosztálya

Készül az Igazságügyminisztérium hozzájárulásával

Szerkeszti: Dr. KÁDÁR MIKLÓS és Dr. NÉVAI LÁSZLÓ

Megjelent:

GORSENYIN: Az államügyészség a Szovjetunióban. *(Fordította: dr. Tardy Lajos.)* Ára: 7.50

Sajtó alatt:

SZEREBROVSZKIJ: A szovjet magánjog alapelvei. *(Fordította: dr. Benkő Gyula)* Előjegyzési ára kb. 10.—

Rövidesen megjelennek:

LJEVIN—HALFINA—SZTROGOVICS: Az állam és jog elméletének alapjai. *(Fordítja: dr. Szabó Imre)* Előjegyzési ára kb. 7.—

LJEVIN—KOTOK—KLEINMAN: A szovjet közjog alapelvei. *(Fordítja: dr. Névai László)* Előjegyzési ára kb. 12.—

KOTOK: A szovjet közigazgatási jog alapelvei. *(Fordítja: dr. Márkus Ferenc)* Előjegyzési ára kb. 6.—

MARJACHIN: A Szovjetunió adórendszere. *(Fordítja: dr. Benkő Gyula és Vizy István)* Előjegyzési ára kb. 7.—

PASERSZTNYIK: A szovjet munkajog alapelvei. *(Fordítja: dr. Fésüs József)* Előjegyzési ára kb. 5.—

KAZANCEV: Az ingatlan- és kolhozjog alapelvei a Szovjetunióban. *(Fordítja: dr. Fésüs József)* Előjegyzési ára kb. 6.—

DURMANOV: A szovjet büntetőjog alapelvei. *(Fordítja: dr. Tardy Lajos)* Előjegyzési ára kb. 6.—

DURMANOV—KLEINMAN: A szovjet bűnvádi és polgári eljárásjog alapelvei. *(Fordítja: dr. Csánk Béla)* Előjegyzési ára kb. 6.—

VENEDIKTOV: A Szovjetunió vállalatainak szervezete és jogi helyzete. *(Fordítja: dr. Névai László)* Előjegyzési ára kb. 10.—

VISINSZKIJ—ARZSANOV: Az állam és jog elméletének néhány kérdéséről és soron következő feladatairól, *(Fordítják: dr. Feri Sándor és dr. Szabó Imre)* Előjegyzési ára kb. 6.—

(Változások előfordulhatnak)

A fenti kiadványsorozatunk 12 füzetének összesen kb. 88.— forintos előjegyzési ára az 1—12 füzet egyszerre történő megrendelése esetén kb. 80.— forint.

Megrendelhető 10.— forintos havi részletre is a

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY KIADÓHIVATALÁBAN

Budapest, V., Alkotmány-utca 12. Telefon: 120-034

jogalkotót híven szolgálja, aki elveszi azt, amit ő elvesz, s meghagyja, amit ő meghagy. Hogy ekörül természetesen nem élünk restriktív interpretációkkal, hanem minden államosító, minden megtorló törvényt a maga rációja szerint, esetleg tehát a szóhangzatot kiterjesztően is magyarázunk és alkalmazunk, azt már érintettem.

De — hangzik itt egy érdekes, politikai alapú ellenvetés — nem ismered-e el magad is, hogy gyorsan előrehaladó jogban élünk ? nem tudod-e, hogy amire ma még nincsen szabály, arra holnap vagy egy-két év mulva lehet ? nem tudod-e az irányt magad is megállapítani ? és nem következik-e mindebből, hogy a konkrét ügyintézésben, adott esetben mindjárt alkalmazzad a még csak holnap kimondandó szabályt is ? Arról lenne tehát szó a haladás érdekében, hogy innenmaradni a jogalkotó által kitűzött vonalon ugyan semmiesetre sem szabad, de azon túlmenni esetleg igen. Pl. az ipari államosítás körében azt vallja ennek a felfogásnak a híve, hogy arról természetesen nem lehet szó, hogy a törvényben államosítandónak kijelölt valamely objektum ne vétessék igénybe, de igenis lehet arról szó, hogy ugyanazon cél szolgálatában igénybevétessenek egyes oly objektumok is, amelyek világosan kívülfekszenek a törvényben kijelölt körön.

Erre a forradalmi szellemből fakadó, kétségkívül nem időszerűtlen kérdésre az a magánjogpolitikailag helyes válasz, hogy — nem érintve persze a politikai exigenciákat, amelyeket a helyes jogalkalmazás, esetleg extenziv interpretáció segélyével, kielégít — elvileg a törvény vonalán túlmenni sem helyes[95]. Még ha el is fogadnók azt, hogy a jövőbeli jogalkotás tartalma kiszámítható s tehát anticipálható (amiben persze mindig bennerezeg valami kétely), akkor sem szabad megfeledkezni arról, hogy a fejlődés tempójának és étapjainak a megszabása ugyancsak a kormányzat feladata. Mint bevezetőben mondtam, a fejlődésnek forradalmi tartalma teljesen rendezett jogi formákban valósul ma nálunk ; a népi demokrácia átmenet a szocializmus felé, de ugyanakkor a saját legalitását érvényesítő jogállam is. Igen kétesen szolgálná tehát a kormányzat intencióit az a jogalkalmazó, aki a jogalkotónak holnapi intencióit türelmetlenségből már ma próbálná érvényesíteni és ennek érdekében megfeledkeznék arról, hogy ugyanannak a jogalkotónak felismerhető intenciója az is, hogy »ma eddig és ne tovább«. A gyakorlatban, a politikában, a magánjogpolitikában jelentős a »mikor ?« is ; ebben a körben áll Anatole France formulázása : »avoir raison trop tôt, c'est une manière d'avoir tort« (akinek túlkorán van igaza, annak nincs igaza). A kormányzat tudja, miért megy egy törvény vagy rendelet bizonyos pontig és nem tovább ; aki saját szakállára azon túl igyekszik lendíteni a jogalkalmazást, szükségszerűleg bizonytalanságot, keresztülviteli egyenetlenséget, nyugtalanságot kelt. A fegyelem is lehet forradalmi tulajdonság s kétségtelenul az a második fázisban, amikor az új erők már az államhatalom birtokában vannak és maguk építik új világukat jogi eszközökkel.

A legjobb irányú és hiszemű egyéni akciók is bomlasztják a jogot, amely pedig a fejlődésnek hatalmas eszköze. A haladás érdekében a jogot, a magánjogot is, nagyrészt ugyan át kell alakítani, meg kell újítani tartalmilag, de a jogrendet anarchiává szétbomlasztani nem kívánatos, ellenkezőleg azt egészében fenn kell tartani mint jogot és mint rendszert. Ezt a célt szolgálni, a fejlődésbe és a haladás politikájába beilleszkedni, a jog korszerű alkalmazását elérni, ezáltal a jog presztizsét a nemjogász körök és erők előtt teljesen helyreállítani és a megújuló jognak jogrendként fennmaradását biztosítani : ez a jogpolitikának s különösen a magánjogpolitikának is mai feladata.

Dr. Barton György

[95] Ez az érdemi indokolása a szekundér elvételek tételes alapjának megkövetelésére fentebb (az 55. j.-nél) felállított tételemnek.

Felfolyamodás az ügyvédi dij megállapítása iránti eljárásban

I.

Az élet állandó és rohamos változása szükségszerűen hozza magával a jogszabályok változását. Ezek a változások azután nem mindig állanak összefüggésben előző, és egy jogterületet átfogó szabályokkal. A jogszabályalkotó a részletek szabályozásánál nem mindig van tekintettel az egész rendszerére és ezekből az eltérésekből a gyakorlatban számtalan vitás kérdés merül fel.

Ilyen vita támadt most abban a kérdésben, hogy vajjon milyen hatóság hivatott dönteni az ügyvédi költség és munkadíj megállapítása iránti eljárásban használt felfolyamodás felett. A zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok vagy baloldali magatartás folytán elvesztett üzlethelyiségek, berendezési (felszerelési) tárgyak, valamint áru- és anyagkészletek visszabocsátása tárgyában folyamatba teendő eljárás a vonatkozó rendelet értelmében[1] döntőbizottsági hatáskörbe tartozik.[2] Egy ilyen eljárásban az igénylő jogi képviselője ügyvédi költségeinek és munkadíjainak az Ürt.[3] 105. §-a értelmében való megállapítását kérte. A döntő-

[1] 7.590/1945. M. E. sz. és 11.310/1945. M. E. sz. rendelet.

[2] 7.590/1945. M. E. sz. r. 9. §.

[3] 1937 : IV. t.-c, a továbbiakban : Ürt.

bizottság határozata ellen a kérelmező ügyvéd felfolyamodással élt és ezt a felfolyamodást a döntőbizottság a területe szerint illetékes törvényszékhez, mint felfolyamodási bírósághoz terjesztette fel, mely hatóság a szóbanforgó kérdésben másodfokon határozott. E másodfokú végzés ellen a kérelmező ügyvéd további felfolyamodással élt a törvényszék területe szerint illetékes ítélőtáblához, mondván, hogy a benyujtott felfolyamodás érdemi eldöntésére nem a törvényszéknek, mint felsőbíróságnak, hanem az ítélőtáblának, mint fellebbezési bíróságnak van kizárólagos hatásköre.

Az illetékes ítélőtábla a hozzá benyujtott felfolyamodást hivatalból visszautasította.[4] Végzését azzal indokolta, hogy »az ügyvéd költségeinek saját felével szemben az Ürt. 105. §-a alapján való megállapítására irányuló eljárás során hozott határozat nem tartozik a 7.590/1945. M. E. számú rendelettel szabályozott eljárás folyamán hozott határozat fogalma alá. Az ilyen határozat elleni felfolyamodás tekintetében a 4.380/1946. M. E. számú rendelet 3. §-a (2) bekezdésének utolsó mondata értelmében a polgári perrendtartásnak és az azt kiegészítő és módosító jogszabályoknak a felfolyamodásra vonatkozó rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni. E jogszabályok értelmében — mondja tovább az ítélőtábla végzésének indokolása — a felfolyamodás elbírálására a közvetlen felsőbíróság hivatott és az Ürt. 105. §-a értelmében pedig az ilyen eljárás során hozott végzés ellen felfolyamodásnak a közvetlen felsőbírósághoz van helye. Ennekfolytán az Ürt. 105. §-a értelmében az elsőfokon eljárt járásbíróság által hozott ilyen határozat elleni felfolyamodás tekintetében közvetlen felsőbíróság a törvényszék. Minthogy pedig a Pp. 551. és az 1937. IV. t.-c. 105. §-ával kapcsolatosan állandósult bírói gyakorlat szerint (Kuria P. I. 763/1941/11. és Pk. I. 4.868/1942/18.) a törvényhozó az 1937 : IV. t.-c. 105. §-ának utolsó bekezdésében foglalt azzal a rendelkezéssel, amely szerint az ügyvédi járandóság megállapítása tárgyában hozott végzés ellen a közvetlen felsőbírósághoz felfolyamodásnak van helye, azt kívánta kifejezni, hogy csakis ehhez a bírósághoz lehet felfolyamodással élni, vagyis a közvetlen felsőbíróság végzése ellen való további felfolyamodást ki akarta zárni, ami egyértelmű azzal, hogy a megállapítás tárgyában hozott elsőbírósági végzés ellen »elsőfokú felfolyamodásnak van helye«.

II.

A fentebb ismertetett jogeset felveti tehát azt a kérdést, vajjon helyesen döntött-e a szóbanforgó kérdésben az ítélőtábla, avagy a felfolyamodó fél mellett szól-e az igazság abban a kérdésben, hogy a benyujtott felfolyamodás felett a közvetlen felsőbíróságnak vagy a konkrét ügyben eljárni hivatott fellebbezési bíróságnak kell-e határoznia.

De a most említett határozat más kérdéseket is felvet. Igy megvizsgálandónak látszik az is, hogy vajjon az ügyvédi költség és munkadíj megállapítása iránti külön eljárás (szándékosan mellőzzük a »perenkívüli eljárás« megjelölés használatát) csak a Pp.-ban vagy a végrehajtási eljárásban szabályozott peres és perenkívüli eljárásokban vehető-e igénybe, vagy igénybevehető más olyan eljárásokban is, amelyeknek bírósági szervezete, vagy eljárási szerkezete a fenti eljárásoktól eltér.

Az ismertetett határozat elolvasása után végül az a harmadik kérdés is felmerül, hogy ha a benyujtott felfolyamodás felett arra hatáskörrel nem biró hatóság határoz, van-e mód arra, hogy az ekként hozott végzés hatályon kívül helyeztessék és az ügy újabb érdemi elbírálás alá kerüljön. He pedig arra az álláspontra jutnánk, hogy a hatáskörrel nem rendelkező bíróság döntését hatályon kívül kell helyezni, vizsgálandó lesz az a további kérdés is, hogy ez vajjon milyen hatóság által és milyen eljárás útján történjék.

Az alábbiakban megkíséreljük megtalálni ezekre a kérdésekre a helyes választ.

III.

Hogy megfelelő megoldáshoz juthassunk, elsősorban az szükséges, hogy a szóbanforgó jogszabályok történeti kialakulását megismerjük.

Az ügyvédi költség és munkadíj megállapítása iránti eljárást jelenleg az Ürt. 105. §-a szabályozza. Ez a jogszabály lényegében és szövegének nagyobb részében a Pp. életbeléptetési törvényének 18. §-ban írt szövegét vette át.[5] Az életbeléptetési törvény szakított a multtal és a törvénykezési rendtartásnak idevonatkozó rendelkezéseit félretéve.[6] mellőzte annak kimondását, hogy a bíróság minden eljárásban hivatalból állapítsa meg az ügyvéd díját és költségeit. E jogszabály szerint ilyen megállapítás csak az ügyfélnek vagy a jogi képviselőnek kérelmére foghat helyt. A törvény szerint az ügyvédi költség és munkadíj megállapítása iránti eljárás perenkívüli eljárás, amely annál a bíróságnál indítandó, amely az alapügyben elsőfokon eljárt.

Az életbeléptetési törvény az ügyvédi költség és munkadíj megállapítása kérdésében határozó elsőfokú végzés ellen egyfokú felfolyamodást enged a »közvetlen« felsőbírósághoz. Ez a meghatározás összhangban áll azzal a változással, amelyet a Pp. honosított meg és amelynek idevonatkozóan lényege az, hogy a Pp. bizonyos esetekben — amint azt alább látni fogjuk — különbséget tesz az ügyben eljáró bíróság »közvetlen« felsőbírósága és az ügyben eljáró bíróság »fellebbezési« bírósága között. A Pp.-ben és ennek következményeként az Ürt-be tehát a »közvetlen« szó a Pp-ból került át.

IV.

Ha ezek előrebocsátása után vizsgáljuk azt a kérdést, hogy az ügyvédi költség és munkadíj megállapítása iránti eljárásban használható felfolyamodás felett melyik bíróságnak kell határoznia.

[4] Bp. Tvszék. X. 8.290/1948./54. közzétéve nincs.

[5] 1912. évi LIV. t.-c. továbbiakban Ppé.

[6] 1868. évi LIV. t.-c. 252. §.

roznia, különbséget kell tenni a törvény szövegének nyelvtani és logikai magyarázata között.

Ezen a helyen egyelőre csak a nyelvtani magyarázattal foglalkozunk.

Az életbeléptetési törvény 18. §-ának (6) bekezdése egy szó hiányával szó szerint megegyezik az Ügyvédi rendtartás 105. §-ának (7), vagyis utolsó bekezdésével. Eszerint »a megállapítás tárgyában hozott végzés ellen a közvetlen felsőbírósághoz felfolyamodásnak van helye«. A két törvényhely közötti különbség mindössze az,hogy az Ürt. fenti szövegével szemben, az életbeléptetési törvény a »felfolyamodásnak« szó elé beszúrta az »elsőfokú« szót.

Ezt a különbséget egyelőre figyelmen kívül hagyva megállapíthatjuk, hogy a ma fennálló jogszabály szerint a felfolyamodás felett a »közvetlen« felsőbíróság hivatott határozni.

Kérdés, már most melyik bíróság tekintendő a konkrét ügyben »közvetlen« felsőbíróságnak.

Maga a Pp. szövege ebben a kérdésben megnyugtató választ nem ad.

Az 550. § használja elsőízben a »közvetlen felsőbíróság« meghatározást. Szakíróink az ezen törvényhelyhez fűzött magyarázatnál hivatkoznak a Pp. 4. §-ára,[7] ha azonban felütjük ezt a törvényhelyet, akkor azt látjuk, hogy ehelyen szabályozva van ugyan a felsőbíróságok fogalma, azonban a törvény itt a »közvetlen« megjelölést nem használja. Joggal merülhetne tehát fel az a kérdés, hogy vajjon az 550. §-ban említett közvetlen felsőbíróság azonos-e a 4. §-ban említett felsőbírósággal. Ha abból az álláspontból indulunk ki, hogy a képviselőház által meghozott és szentesített törvény többé nem azonos a törvényjavaslat készítőjének elgondolásával, vagyis az a magyarázat, amelyet a törvényjavaslat miniszteri indokolása tartalmaz, hiteles magyarázó erővel többé nem bír, akkor a törvénynek ebből az eltérő szóhangzatából esetleg messzemenő következtetést vonhatnánk le.

Ennek a kérdésnek a vizsgálata azonban túlvezetne értekezésünk keretén.

A Pp. 4. §-a változatlan szöveggel került át a javaslatba, mindössze az következett be, hogy a javaslat 7. §-ából[8] a törvény 4. §-a lett.[9] A törvényjavaslat miniszteri indokolása pedig világosan kimondja, hogy »habár a javaslat a fellebbvitel elintézésére hivatott bíróságokat a fellebbvitelről szóló címben (482., 531. §§) tárgyalja, mégis, miután egyes esetekben (52., 554. §§) a felsőbíróságra ruházza az intézkedés jogát, nem mellőzheti annak a meghatározását, hogy ez esetekben melyik bíróságot kell felsőbíróság alatt érteni.«

Miután a miniszteri indokolás fenti szövegében hivatkozik a javaslat 554. §-ára, amelyből a törvényben 550. §-a lett, kétségtelennek látszik, hogy a törvényjavaslat alkotója a törvény 550. §-ában használt »közvetlen felsőbíróság« megjelölés alatt a törvény 4. §-ában írt felsőbíróságokat értette. Mindenesetre kiemelendő, hogy a törvényjavaslatnak nemcsak 7. §-a, hanem annak miniszteri indokolása sem beszél »közvetlen« felsőbíróságról.

A bírói gyakorlatban elfoglalt álláspont szerint ott, ahol a törvény szövege a törvényjavaslat szövegével megegyezik, a törvényjavaslat miniszteri indokolását autentikus magyarázatnak kell elfogadni és ennekfolytán közvetlen felsőbíróságnak a Pp. 4. §-ában szabályozott felsőbíróságokat kell tekinteni. A Pp-nak a szóbanforgó kérdésben jelentőséggel bíró 550. §-ának (2) bekezdése különbséget tesz a most említett közvetlen felsőbíróságok és a konkrét ügyben eljárni hivatott fellebbezési bíróságok között, amelyek az e törvényhelyben kifejtettek szerint bizonyos ügyekben egymástól különbözők.

A Ppé. tehát, amikor »közvetlen felsőbíróság«ról beszél, nyilvánvalóan átvette a Pp. eme fogalmát és eszerint közvetlen felsőbíróságnak azt a bíróságot kell tekinteni, amely a Pp. szerint ilyenként jelentkezik. Miután pedig az eme rendelkezését az Ürt. szószerint átvette, az e helyen említett közvetlen felsőbíróság alatt is a Pp.-ban szabályozott felsőbíróságot és nem fellebbezési bíróságot kell tekinteni.

A törvény nyelvtani magyarázata szerint tehát helyes a fentebb tárgyalt ítélőtáblai határozat indokolása, amely szerint a Pp. életbeléptetését 30 évvel követően szervezett különleges döntőbizottsági eljárásban az ügyvédi költségek megállapítása tárgyában hozott végzés ellen benyujtott felfolyamodás felett — ha a döntőbizottságot járásbíróságnak tekintjük — a járásbíróság területe szerint illetékes törvényszéknek kell határoznia.

Arra a kérdésre, hogy a döntőbizottság járásbíróságnak tekintendő-e, illetve, hogy az egyáltalán bíróság-e, majd a későbbiekben vissza fogunk térni.

V.

A tárgyalt kérdés szempontjából elsősorban jelentőséggel bíró jogszabály az Ürt. 105. §-a. Mielőtt még annak a kérdésnek a vizsgálatába kezdenénk, hogy vajjon a használható felfolyamodás mely hatóság általi elbírálása tekintetében mi volt a törvényhozó valódi akarata, rá kell mutatnunk arra, hogy a törvény szövegezésénél részben nyelvtani, illetve törvényszerkesztési, részben pedig értelmi hibák állottak elő.

Igy például a 105. § 2. bekezdése rendelkezik a tekintetben, hogy az ügyvédi költség és munkadíj megállapítása iránti kérelem általában az alapügyben elsőfokon eljárt bíróságnál adandó be, míg végrehajtási ügyekben a kérelmet annál a bíróságnál kell előterjeszteni, amely a végrehajtás elrendelésének kérdésében elsőfokon határozott. E rendelkezéshez hozzáteszi a törvény, hogy egyéb esetekben a kérelem az ügyvéd személyes bíróságánál nyujtandó be.

Miután pedig a felhívott törvényhely első bekezdése világosan akként rendelkezik, hogy az ügyvéd költségét és munkadíját ezen eljárás sze-

[7] Kovács Marcell: A polgári perrendtartás magyarázata, II. kiad. II. kötet, 1.149. lap, I. bek.

[8] Igazságügyi javaslatok tára II. évf. 1. sz. 5. lap.

[9] 1911. évi I. t.-c.-et a továbbiakban Pp. megjelölés alatt idézzük.

rint csak polgári peres és nem peres, valamint végrehajtási ügyekből kifolyólag kérheti megállapítani, nyilvánvaló, hogy nem fordulhat elő olyan »egyéb eset«, amely az ügyvéd személyes bírósága előtt ügyvédi költség és munkadíj megállapítását lehetővé tenné.

A törvény eme hibája abból adódik, hogy a törvényhozó nem volt figyelemmel az Ürt. 105. § 2. bekezdésének megalkotásánál, az első bekezdés szövegére, illetve másra gondolt, amikor a második bekezdést szövegezte.

A törvény egy és ugyanazon §-ának első és második bekezdése között mutatkozó ez a logikai eltérés, természetesen, kétféle magyarázatra adna alkalmat. Az egyik az lehetne, hogy a felhívott § első bekezdésének felsorolása nem taxatív, hanem csak példálódzó és ennek folytán az ügyvédi költségnek és munkadíjnak megállapítása nemcsak bírói perenkívüli, hanem egyéb perenkívüli ügyekben is kérhető az ügyvéd személyére nézve általánosan illetékes bíróságnál. A másik magyarázat pedig az lenne, hogy a tárgyalt § első bekezdésének felsorolása taxatív, minekfolytán a második bekezdésnek az ügyvéd személyes illetékességű bíróságára vonatkozó utalása téves és törvényszerkesztési hiba következménye.

E jogszabály magyarázói ezen utóbbi álláspontot fogadták el helyesnek.[10] E kérdés akkor lesz jelentős, ha az Ürt. 105. §-ának a mi szempontunkból fontos magyarázata szóba kerül.

Nemcsak a most tárgyalt eset mutat tudniillik arra, hogy a törvényhozónak más volt a szándéka, mint amit a szöveg valójában feltüntet. Az Ügyvédi Rendtartás 105. §-ának első bekezdése ugyanis akként rendelkezik, hogy az ügyvéd költségének és munkadíjának megállapítását nemcsak az ügy befejezése után, hanem az ügy folyamatban léte alatt is kérheti.

Amikor a konkrét bírósági peres vagy perenkívüli ügyben felmerült ügyvédi költség és munkadíj megállapítása iránti kérelem elbírálását a törvényhozó ama bíróságnak kizárólagos illetékességébe utalta, amely az alapügyben eljárt, nyilvánvalóan az a gondolat vezette, hogy a költségeket az a bíróság állapítja meg, amely a szóbanforgó alapügyben már egyébként is tárgyalt és az ügyet alaposan ismeri.

A cél tehát az volt, hogy az ügyet ismerő bíróság döntsön a költség mérve felett. Ez érthető is, mert hiszen sokkal kevesebb munkát jelent a perbíróságnak az előtte lefolyt eljárást értékelni, mint egy másik bíróságnak, amelynek az alapügyet újból át kell tanulmányozni. Nem lehet itt érv az, hogy nagyobb létszámú bíróságoknál és olyan esetekben, amikor az ügy befejezése után kérik a költségek megállapítását, esetleg a kérelem felett más fizikai személy fog dönteni, mint aki az alapügyben döntött, mert ennek lehetősége ugyan fennáll, azonban a mindennapi élet tapasztalata azt mutatja, hogy az ügyvéd egyrészt költségeinek megállapítását rendszerint az ügyfél képviseletéről lemondva a folyamatban lévő eljárás keretében kéri, másrészt, ha vita merül fel közte és az ügyfél között pusztán a mennyiség kérdésében, de akkor is nyomban az ügy befejezése után. Az ügyek túlnyomó százalékában tehát mégis az a bíró fog dönteni, aki az alapügyben is határozott.

De nem is ez talán a mi szempontunkból a kérdés lényege, hanem az, hogy az ügyvédnek jogában áll költségeit és munkadíját a folyamatban lévő alapeljárás alatt is megállapíttatni. Tegyük fel mármost azt, hogy egy olyan perről van szó, amely értékére tekintettel három fórumot járhat végig és a költség és munkadíj megállapítása iránti kérelem előterjesztésekor felülvizsgálati stádiumban harmadfokon van folyamatban. Az ügyvéd költségeinek és munkadíjának megállapítását az ügyben első fokon eljárt bíróságnál köteles kérni. Az Ürt. rendelkezése az igazság szem előtt tartása mellett az ügyvéd jogos és méltányos érdekeinek megóvására készült. Ebből a szempontból vizsgálva a törvény rendelkezéseit, azt kell mondanunk, hogy az ügyvédi költségek és munkadíjak megállapítása érdekében folyamatban lévő eljárás fontosságában az ügyvéd szempontjából olyan, mint maga az alapeljárás a félre nézve. Ennek folytán az ügyvéd szempontjából méltánytalan lenne megvárni a per jogerős befejezését és csak azután intézkedni a költségek megállapítása felől, viszont az ügyfélre méltánytalan lenne az iratokat harmadfokról visszakérni, az ügyvéd költségeit megállapítani és azután a benyujtott felfolyamodás keretében esetleg az ügyet a közvetlen felsőbírósághoz felterjeszteni és végül a felfolyamodás jogerős elbírálása után visszaküldeni. A méltányos és a törvény szellemének megfelelő eljárás itt az lenne, ha a benyujtott kérelmet az a bíróság intézné el, amelyik előtt az ügy éppen folyamatban van. Ezt egyébként peregyszerűsítési és pergazdasági szempontok is indokolják. (L. Bp. tvszék. 5.423/1921. Pdt. VII. 61. lap.)

Ez azonban a törvény rendelkezése szerint nem lehetséges.

Az Ürt. 105. §-a akként rendelkezik ugyan, hogy a kérelmet annál a bíróságnál kell benyujtani, amely az alapügyben elsőfokon eljárt, míg ott, ahol afelett rendelkezik, hogy a kérelmet szóbeli tárgyalás nélkül is el lehet bírálni, már nem beszél

[10] Gerlóczy—Mezey—Ribáry—Villányi: Az ügyvédi rendtartás magyarázata, 273. lap, Bátyka: Az 1937. évi IV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában, 108. lap.

MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉG
hivatalos lapja
a
JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
Tudományos folyóirat mellékletekkel

első bíróságról, csak »bíróságról«. Elvileg tehát lehetne arra az álláspontra helyezkedni, hogy a kérelem ugyan az elsőbíróságnál terjesztendő elő, dönteni azonban az ügyben annak a bíróságnak kell, amely előtt az ügy éppen folyamatban van, míg az elsőbíróság határoz akkor, ha az ügy már befejeztetett. Ezt az álláspontot azonban az elmélet és a gyakorlat nem támogatják és kétségtelennek látszik, hogy a törvényhozó szándéka valóban az volt, hogy az ügyvédi költség és munkadíj megállapítása iránti kérelem felett elsőfokon az alapügyben eljárt elsőbíróság döntsön.

Visszatérve kiindulási pontunkhoz, amint a hozott határozat elleni felfolyamodás elbírálására hatáskörrel bíró bíróság kérdését vizsgálni kezdjük, ellentét mutatkozik tehát a törvény betűje és szelleme között.

A törvény kétségtelenül akként rendelkezik, hogy a felfolyamodás felett az elsőbíróság közvetlen felsőbírósága (tehát nem a fellebbezési bíróság) határoz, míg a törvény szelleme vitán felül az volt, hogy a felfolyamodás felett a fellebbezési bíróság határozzon.

Mint már rámutattunk arra, hogy a »közvetlen felsőbíróság« szavak csak azért kerültek bele a törvénybe, mert az Ppé. a Pp.-ból átvette és az Ürt. szerkesztője nem tulajdonított jelentőséget a törvény eme szövegezésének.

A Pp. 550. § 2. bekezdése azonban itt csak azt tartotta szem előtt , hogy bizonyos esetekben a törvényszék ítéletét nem az ítélőtábla, hanem a Kúria fogja felülbírálni és ilyen esetben a felfolyamodások elintézését nem tartotta szükségesnek kúriai hatáskörbe vinni azért, mert a felfolyamodások elbírálásánál arra gondolt, hogy azok mindig kisebb jelentőségű kérdés felett hozott határozat ellen irányulnak és ezért azokat mindig a közvetlen felsőbíróság által rendelte elintézni.

A Pp. azonban nem rendelkezik azok felől a perenkívüli eljárások felől, amelyek nem a Pp. szerint folynak le.

Igy például a hagyatéki eljárásban, valamint a végrehajtási eljárásban a másodfokú végzések elleni felfolyamodások elbírálása a Kúria hatáskörébe tartozik. Ezekben az eljárásokban tehát a felfolyamodások elbírálására hivatott hatóság tekintetében különbség van a perrendtartás által szabályozott eljárásokhoz viszonyítva.

Igy nem lehet egyszerűen arra az álláspontra helyezkedni, hogy minden bírói perenkívüli eljárásban a Pp. szabályai az irányadók. Régi hiánya jogrendszerünknek, hogy a birói perenkívüli eljárások egységes szabályozásáról nem gondoskodott.[11]

Ha eljutottunk odáig, hogy a törvény szöv' ge a törvényhozó által szem előtt tartott cél megvalósítását nem támogatja, akkor vizsgálnunk kell annak a lehetőségét, hogy miként juthatunk el a valóban szem előtt tartott cél érvényre juttatásához.

Miután a törvényhozó szándéka kétségtelenül az volt, hogy az eljáró bíróság munkáját csökkentse és az ügyben való helyesebb határozat hozatalát elősegítse, felvetett kérdésünk szempontjából akként magyarázandó a törveny, hogy a törvényhozó egyfokú felfolyamodást kívánt engedni és ennek elintézését a közvetlen felsőbíróság, tehát fellebbezési bíróság hatáskörébe utalta.

Az előbb, amikor a Pp. 550.§-ára utaltunk, rámutattunk arra, hogy a Pp.-al szabályozott peres és perenkívüli eljárásokban a felfolyamodás lehetősége nem mindig egyfokú és akkor, amikor a Pp. a felfolyamodás elbírálását a közvetlen felsőbírósághoz utalta, ezalatt szükségképpen nemcsak egyfokú, hanem két fokú felfolyamodás esetére is gondolt. Ekként gondolt arra az esetre, amikor a másodfokú felfolyamodás elbírálását járásbíróságok előtt indított ügyben nem a Kúriához, hanem az ítélőtáblához kívánta irányítani. A lényeg az volt, hogy a felfolyamodások elbírálása alól a Pp-ban szabályozott eljárásoknál a lehetőséghez képest mentesítsük a Kúriát.

Miután azonban az ügyvédi költség és munkadíj megállapítása iránti eljárásban a törvény csak egyfokú felfolyamodásra ad módot és az elsőfokú határozatot az alapügyben eljárt elsőbíróságnak kell meghoznia, a Pp. szerint a közvetlen felsőbíróságnak kivétel nélkül mindig egyúttal az alapügyben eljárt elsőbíróság fellebbezési bírósága is lesz.

Igy tehát a közvetlen felsőbíróság és a fellebbezési bíróság nem vált külön egymástól az ügyvédi költség és munkadíj megállapítási eljárások szempontjából.

VI.

Nyomban megváltozik azonban a helyzet, ha az ügyvéd költségeinek és munkadíjának megállapítását a Pp-ban nem szabályozott eljárásban kéri.

A kiindulásunk alapját képező ítélőtáblai döntés szintén olyan ügyben kelt, amelynek eljárását nem a Pp. szabályozza. A 7.590/1945. M. E. sz. rendelet az itt szabályozott ügyek eldöntésére különleges eljárást rendszeresített, az úgynevezett döntőbizottsági eljárást, amelynél még az is vitás lehet, hogy vajjon a döntőbizottság egyáltalán bíróságnak tekintendő-e.

Ehelyen bennünket egyelőre csak az érdekel ezzel az eljárással kapcsolatban, hogy az eléje vitt kérdésben elsőfokon a rendelet szerint alkotott döntőbizottság, másodfokon pedig az ítélőtábla hivatott dönteni.

Ez tehát annyit jelent, hogy a döntőbizottságnak közvetlen felsőbírósága és egyben fellebbezési bírósága is a területére nézve illetékes ítélőtábla.

Egy későbbi rendelet azonban akként intézkedett, hogy az igénylőnek jogában áll igényének érvényesítésével nemcsak a döntőbizottsághoz fordulni, hanem választása szerint fordulhat ahhoz a járásbírósághoz is, amelynek bírája körül a döntőbizottságot megalapították.

[11] L. szerző: Jogerő a perenkívüli eljárásban című tanulmányát, Szegedi Tudományegyetem barátai egyesületének jog és államtudományi szakosztályában tartott előadások 14. füzet, 57. lap; Magyary—Nizsalovszky: Magyar polgári perjog, III. kiadás, 22. lap.

Ez a rendelet nem változtat azon az eredeti intézkedésen, hogy a járásbíróság fellebbezési bírósága az ítélőtábla. Miután azonban most már a járásbíróság jár el elsőfokon, a Pp. rendelkezéseinek megfelelően a közvetlen felsőbíróság és az illetékes fellebbezési bíróság különválik és közvetlen felsőbíróságként a törvényszék, míg fellebbezési bíróságként a tábla jelentkezik.

Kérdés már most, hogy az ezen eljárásban előterjesztett ügyvédi költség és munkadíj megállapítása iránti kérelem felett hozott elsőfokú határozat elleni felfolyamodás elbírálására a közvetlen felsőbíróság vagy az ítélőtábla lesz-e hivatott.

Hogy ezt a dérdést eldönthessük, vizsgálnunk kell, vajjon nem fordult-e elő már a multban hasonló eset.

Utalunk a társadalombiztosítási bíróságok szervezetére, ahol elsőfokon a járásbíróságok, mint munkásbiztosítási bíróságok járnak el, míg másodfokon a határozás a budapesti ítélőtábla kizárólagos hatáskörébe utaltatott.[12]

Abban a kérdésben tehát, hogy ha az ügyvéd költségeinek és munkadíjának megállapítását e bíróságnál kéri, melyik bíróság döntsön a felfolyamodás felett, itt is kialakulhatott volna a vita, azonban a törvényhozó észlelvén a két eljárás közötti különbséget és azt hogy ebből a különbségből szükségszerűen vita támadhat a költség megállapítási eljárásban, ezért akként rendelkezett, hogy ebben az eljárásban az ügyvédi költség és munkadíj megállapításának helye nincs.[13]

Az előbbi eljáráshoz hasonlóan merülhetett volna fel vita abban a kérdésben, hogy vajjon mi történjék akkor, ha az ügyvéd költségeinek és munkadíjának megállapítását a községi bíróság előtti eljárásban kéri és a hozott határozat ellen felfolyamodással él. A községi bíróság és a rendes bíróság közötti különbséget és azt a nehézséget, amely abból állott volna elő, hogy vajjon a járásbíróságot közvetlen felsőbíróságnak vagy fellebbezési bíróságnak kell-e tekinteni a törvényhozó is észlelte és ezért ebben az eljárásban is akként rendelkezett, hogy ezen eljárásban az ügyvédi költség és munkadíj megállapításának helye nincs.[14]

Hasonló módon az ügyvédi panaszeljárással kapcsolatban is kizárta a törvényhozó az ügyvédi költségek és munkadíjak megállapításának lehetőségét.[15]

Azt látjuk tehát, hogy az ügyvédi költség és munkadíj megállapításának csak a Pp.-ban szabályozott eljárásokban van helye, ezekben az eljárásokban pedig a közvetlen felsőbíróság mindíg azonos a fellebezési bírósággal. Azokban az esetekben, amikor nem ez a helyzet, csak a közvetlen felsőbíróság és a felülvizsgálati bíróság viszonylatában áll be különválás.

Ezek a különbségek azonban arra figyelemmel, hogy a törvény az ügyvédi költség és munkadíj megállapítása iránti eljárásban csak egyfokú felfolyamodást enged, kérdésünk szempontjából már nem érdekesek, de azért a teljesség kedvéért rámutatunk a következőkre. Az uzsorabírósági eljárás külön szabályozásakor még abban az időben, amikor ebben az eljárásban a semmiségi panasz felett a Kúria volt hivatva dönteni, gyakran előfordult, hogy a törvényszék, mint uzsorabíróság végzései elleni felfolyamodás felett az ítélőtábla, míg az ügy érdemében használható egyedüli perorvoslat, a semmiségi panasz felett a Kúria döntött.[16]

Itt is az volt tehát a helyzet, hogy a közvetelen felsőbíróság különbözött az ügyben használható jogorvoslat felett döntő bíróságtól. Ez a különbség azonban csak látszólagos, mert az uzsorabírósági eljárásban a fellebbezés jogorvoslata kiesett. A törvényhozó mégis észlelte az ebből származó nehézségeket és ezért az uzsorabírósági eljárásban használható semmiségi panasz elbírálását a táblák hatáskörébe utalta. Így a felfolyamodás és semmiségi panasz felett döntő bíróság ismét azonos fórum lett.

Hasonló az eset a revizió per saltumnál a polgári perben, ahol az elsőbíróság végzése elleni felfolyamodás a közvetlen felsőbírósághoz, az ügy érdekében használható felülvizsgálati kérelem pedig a harmad bírósághoz fog tartozni. De a különbség is csak látszat, mert itt is kiesik a fellebezés és ennek kapcsán a fellebbezési fórum.

Felemlítettük ezt a két példát, mert mint látszólagos, de valóságban nem fennálló kivételek erősítik azt a szabályt, hogy a közvetlen felsőbíróság a fellebbezési bírósággal azonos legyen.

VII.

Mielőtt eddigi vizsgálataink eredményét levonnók, még rá kell térnünk annak vizsgálatára, hogy a döntőbizottságot bíróságnak kell-e tekinteni.

Miután a döntőbizottsági rendelet több helyen utal a Pp-ra, a használható jogorvoslat felett másodfokon rendes bíróság dönt, a szervezet módosításánál pedig a döntőbizottságot a járásbírósággal helyettesítették és végül, mert a döntőbizottságnak az ügyet végeredményben eldöntő tagja hivatásos bíró, a hozott határozat a jogerős bírói ítélettel esik egy tekintet alá, véleményünk szerint a döntőbizottságot bíróságnak kell tekinteni, olyan bíróságnak, mint aminő például a munkaügyi bíróság, amely eddig is ülnökök bevonásával határozott.[17]

---

[12] 1921. évi XXXI. t.-c. majd később az 1934. évi IV. t.-c. és a 12.000 és 17.000/1932. I. M., valamint a 12.600/1936. I. M. sz. rendeletek.

[13] 35.000/1924. I. M. sz. r. 7. § ut. bek. A rendelet csak az Igazságügyi Közlöny 156. lapján jelent meg. Később e rendeletet a 12.000/1932. I. M. sz. r. 36. § 1. bek. 2. pontja hatályon kívül helyezte.

[14] 197.100/1914. B. M. sz. r. 25. és 61. §-ai.

[15] Jogi Hirlap Döntvénytára, Polgári eljárási jog II. kötet, 186. lap. 3. bekezdés.

[16] L. a 6.770/1925. M. E. sz. r. 2. §-át, valamint az azt módosító 7.070/1941. M. E. sz. r. 5. §-át.

[17] 9.180/1920. M. E. sz. r. 8. §.

Az Ürt. 105. §-a csak a polgári peres és nem peres eljárás tekintetében rendelkezik, de nem intézkedik abban kérdésben, hogy vajjon a megállapítási eljárás csak rendes bíróság vagy külön bíróság előtt is igénybevehető-e. Igy ha a polgári pert vagy eljárást ilyen külön bíróság tárgyalja, arra az álláspontra kell helyezkednünk, hogy az ügyvédi költség és munkadíj megállapítása minden olyan rendes vagy külön bíróság ellőtt kérhető, amely polgári peres és perenkívüli ügyekben eljárni hivatott.

Ekként a döntőbizottsági eljárásban is kérhető az ügyvédi költségek és munkaidejök megállapítása.

VIII.

Az ügyvédi költség és munkadíj megállapítási eljárás jogi természetét illetőleg az újabban kialakult elméleti állásfoglalások egységesek abban, hogy egy eljárás jogi természetét nem annak elnevezése, hanem szabályozásának miléntje határozza meg. Az eljárás a törvény elgondolása szerint kontradiktórius eljárás, amiből keletkező határozat anyagi és alaki jogerőt teremt, így az eljárás lényegében azonos a megállapítási perek eljárásával.[18] Ebből a szempontból mindegy az, hogy az eljárást a törvény perenkívüli eljárásnak nevezi és hogy az elsőfokú határozat nem ítélet, hanem végzés és hogy ennekfolytán az ezen határozat ellen irányított jogorvoslat nem fellebbezés, hanem felfolyamodás. E megállapítás csak annyiban jelentős, hogy az eljárás lényegében peres eljárás lévén, a sérelmes elsőfokú határozat ellen irányított jogorvoslat fellebbezés és ez amellet szól, hogy a törvény itt a közvetlen felsőbíróságot a fellebbezési bírósággal azonosította.

Utalva azokra a fejtegetéseinkre, amelyek szerint az Ürt. 105. §-ának megalkotásánál nyilvánvaló törvényszerkesztési hiba történt, atekintetben is törvényszerkesztési hibát kell feltételeznünk, hogy a törvény a felfolyamodás eldöntését a közvetlen felsőbíróságra bízta, holott azért tette az alapeljárás bíróságát kizárólagosan illetékessé, hogy az az ügyet alaposan ismervén, azt kevesebb munkával, gazdaságosabban és gyorsabban intézhesse el.

Megállapíthatjuk továbbá, hogy a törvény akkor, amikor az ügyvédi költség és munkadíj megállapítási eljárást a kérelmező ügyvédre nézve általánosan illetékes bíróságtól, az alapperre nézve különösen illetékes bíróság elé utalta és ezen eljárás folyamatba tételét az alapügy folyamatban léte alatt is megengedte, nyilván arra gondolt, hogy az alapügyben eljáró bíró és fellebbezési bíró fog dönteni a költség megéállapítás kérdésében is, tehát a törvényhozó előtt az a szempont lebeghetett, hogy a közvetlen felsőbíróság a fellebbezési bírósággal azonos lesz. A törvényhozó csak a kétfokú felfolyamodást kívánta kizárni, tehát a költségmegállapítási eljárást szükségtelennek tartotta harmadfokra is kiterjeszteni, még abban az esetben is, ha az alapügy maga a harmadfokot megjárhatta és etekintetben az elgondolása megfelel a Pp. elgondolásának abban a vonatkozásban, hogy a felfolyamodások kisebb súlyú ügyet tárgyazván, általában csak egyfokú fellebbvitelre korlátoztatnak.

Abból a törvényszerkesztési hibából, hogy az Ürt. hivatkozott §-a egyéb ügyekben az ügyvéd személyére nézve általánosan illetékes bíróság előtti eljárást rendel, arra kell következtetnünk, hogy a törvényhozó az általánosan illetékes bíróság eljárásával szemben a bíróság előtti peres vagy perenkívüli ügyekből fakadó költségigényeknél e bíróságok illetékességét és hatáskörét kívánta megállapítani. Ebből következik, hogy a törvényhozó elgondolása szerint a nem bírói perenkívüli ügyekben a felfolyamodás felett határozó bíróság a dolog természete szerint esett volna egybe a közvetlen felsőbírósággal és az alapügyben előterjesztett ügyvédi költség és munkadíj megállapítási eljárásban benyujtott felfolyamodás elbírálására hivatott bíróság a Pp. szerint esett volna egybe az alapügy közvetlen felsőbíróságával.

Ezen mitsem változtat az a tény, hogy e különböző illetékességekre vonatkozó rendelkezés csak tévedésből került a törvénybe, mert e rendelkezés éppen hibássága folytán mutatja a törvényhozó valódi szándékát.[19]

De az a körülmény is mutatja, hogy a törvényhozó szándéka szerint az ügyvédi költség és munkadíj megállapítása iránti eljárásban a felfolyamodási bíróságnak a közvetlen felsőbírósággal azonosnak kell lennie, hogy mindazokban a különös eljárásokban, amelyekben ez a törvénynek a közvetlen felsőbíróságról szóló rendelkezése folytán nem lett volna így, kizárta az ügyvédi költség és munkadíj megállapításának eljárását. Hogy maga a Kúria is ezt az álláspontot látta elfoglalhatónak, az kitűnik egyik döntéséből, amelyet a választott bírósági eljárás keretében hozott.

Itt kénytelen volt a Kúria kimondani, hogy a választott bíróságnak az ügyvédi költségek megállapítása felől rendelkező határozata ellen benyujtott felfolyamodás a választott bíróság fellebbezési bíróságához tartozik.[20]

Ezzel a felvetett kérdés eldöntöttnek is tekinthető. Fejtegetésünk eredménye tehát az, hogy az ítélőtábla ismertetett döntése nem felel meg a jogszabály szellemének és ennek folytán a helyes döntés csakis az lehet, hogy abban az esetben, ha az ügyvéd költségeinek és munka-

[18] Bacsó Jenő: Az ügyvédi díj megállapítása iránti eljárás jogi természete, Miskolci Jogászegylet Könyvtára, 91. sz. 9. lap; Magyary—Nizsalovszky: Magyar polgári perjog, III. kiadás, 225. lap. 4. bek.

[19] »A törvényjavaslat nevezetesen a magáneljárás keretében felmerült költség és munkadíj perenkívüli megállapítását is lehetővé akarta tenni s erre vonatkozott volna a harmadik eset«, Bátyka—Gaár: i. m. 108. lap. II. bek.

[20] P. VI. 5.007/1921. Jogtudományi Közlöny perjogi döntvénytára, IX. kötet, 42. lap; Ujlaki Géza: A választottbíráskodás kézikönyve, III. kiadás, 358. lap; a tőzsdebíróság költségmegállapító végzése elleni felfolyamodásra lásd Kovács Marcel: A polgári perrendtartás magyarázata, II. kiadás, III. kötet, 1.633. lap 6. és 7. jegyzet, valamint az 1.672. lap. 2. bekezdését; végül Bernhard M.—Bernhard Gy.: Az ügyvédi munkadíj az új ügyvédi rendtartásban, című tanulmányának 41. lapján közölt gyakorlatot.

díjának megállapítását olyan ügyben kéri, amely polgári peres vagy perenkívüli eljárással kapcsolatos, a felfolyamodás elbírálására a fellebbezési bíróság illetékes.

IX.

Még azt a kérdést kell megvizsgálnunk, vajjon, ha az ügyvédi költség és munkadíj megállapítása tárgyában rendelkező határozat elleni felfolyamodást mégis más bíróság, például a közvetlen felsőbíróság bírálta el, a fellebbezési bíróság helyett, használható-e emiatt valamelyes jogorvoslat, illetve amennyiben ilyen jogorvoslat igénybevételére mód nem lenne, kínálkozik-e alkalom az ekként hatáskörén kívül hozott másodfokú döntés megváltoztatására.

A kérdés eldöntésének alapfeltétele az abban a kérdésben való határozás, vajjon az ügyvédi költség és munkadíj megállapítási eljárás peres, vagy perenkívüli eljárásnak tekintendő-e.

Ebben a kérdésben eltérőek a vélemények, mert míg az elmélet arra az álláspontra helyezkedik, hogy itt lényegében peres eljárásról volna szó, addig a törvény és ennek alapján természetesen a bírói gyakorlat is azt az álláspontot foglalja el, hogy ez az eljárás perenkívüli eljárásnak tekintendő.

A magunk részéről az elmélet álláspontját tartjuk helyesnek, az ügyvédi költség és munkadíj megállapítási eljárás lényegében megállapítási per és ennekfolytán az ebben a perben keletkezett jogerős határozat a Pp-nak a perújításra vonatkozó szabályai szerint támadható meg.

Ez felvet egy sokat vitatott kérdést. Ugyanis polgári perjogunk értelmében a polgári perben jogkérdésben bekövetkezett hibát a perújítási eljárással helyrehozni nem lehet,[21] és bár az idevonatkozólag kiegészítő rendelkezésekként számbavehető törvények a szándékosan eljáró vagy gondatlanságból mulasztó bíró ellen kártérítési jogot adnak, ez a jogosultság a gyakorlatban mitsem jelentett, mert abban a néhány ügyben, amelyben ez a kérdés felmerült volna, nem lehetett megállapítani a bíró szándékos vagy gondatlan mulasztását, vagy pedig a felek, nem is beszélve az ügyvédekről, nem tartották kívánatosnak és ildomosnak a perbíró elleni fellépést. Miután pedig a polgári perjog a büntető eljárás mintájára rendszeresített jogegységi perorvoslatot nem ismer, a jogban való tévedés minden következménye a sérelmet szenvedett félre hárul.

Amikor tehát elvben arra az álláspontra helyezkedünk, hogy az ügyvédi költség és munkadíj megállapítása iránti eljárást peres eljárásnak tekintjük, tesszük ezt az elmélet állásfoglalásának ismeretében és abban a meggyőződésben, hogy a kérdés legközelebbi rendezésekor a törvényhozó az elmélet álláspontját magáévá fogja tenni, de egyben az egész polgári peres eljárásra kiterjedően rendelkezni fog atekintetben, hogy a jogban való tévedés miatt is mód nyíljék jogerős ítéletet vagy perújítással, vagy pedig a jogegység érdekében használható rendkívüli perorvoslattal megtámadni.

A most előadottak azonban inkább csak elméleti szempontból érdekesek.

A gyakorlat szempontjából egész más a helyzet, mert itt mint már említettük úgy a törvény mint a bírói gyakorlat egységesen arra az álláspontra helyezkedik, hogy az eljárás perenkívüli eljárás.

Ha pedig a gyakorlatban ezt az álláspontot kell követendőnek elfogadnunk, akkor természetesen alkalmaznunk kell az ezen eljárásban keletkező határozat jogerejére azokat a jogelveket, amelyeket úgy az elmélet, mint a bírói gyakorlat a perenkívüli eljárásokban hozott határozatokkal kapcsolatban kidolgozott.

Mint ismeretes, itt általános elv az, hogy a perenkívüli eljárásban hozott határozat anyagi jogerőre nem képes, minekfolytán a hozott határozat perrel megtámadható, perben hatályon kívül helyezhető, vagy ettől függetlenül megindúló perben felülbírálható.[24]

Ezt az elvet vitte keresztül a bírói gyakorlat az örökösödési, végrehajtási és más perenkívüli eljárásokban és erre az álláspontra helyezkedett az ügyvédi költség és munkadíj megállapítási eljárás határozatával kapcsolatban is, ha megállapítást nyer, hogy a határozat az eljárásra előírt szabályok lényeges megsértésével keletkezett.

Az eljárási szabályok lényeges megsértését kell látni abban, ha az elsőbíróság végzése ellen benyujtott felfolyamodást hatáskörrel nem bíró másodfokú szerv bírálja el és ennekfolytán véleményünk szerint az ügyvédi költséget és munkadíjat így megállapító és alakilag jogerős végzéshez a törvény kifejezett rendelkezése ellenére sem fűződhetik anyagi jogerő-hatás. Ezért a költségek megfizetése iránt, tehát marasztalásra irányulóan meginduló perben az eljárási szabályok megsértésével keletkezett jogerős perenkívüli határozat még azokban a kérdésekben sem teremthet anyagi jogerőt, amelyekben ilyen jogerőhatást előidézni a törvénynek szándéka volt.

Dr. Habermann Gusztáv

[21] Pp. 563. §. továbbá Kovács Marcel: A polgári perrendtartás magyarázata, II. kiadás, II. kötet 1178. lap. 154. jegyz., 1182. lap XXVI. bekezdés.

[24] P. VI. 766/1928. Pdt. XV: 133. lap; 1074 sz. elvi jelentőségű határozat, Polgárijogi Határozatok Tára VIII. k. 270. lap; Magyary—Nizsalovszky: i. m. 226. lap.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
Tudományos folyóirat mellékletekkel
a
MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉG
hivatalos lapja

A jogügyleti típusok igazi jelentősége

I. A kötelmi jog a jogügyletekre vonatkozó általános rendelkezések mellett egyes fontosabb szerződéseket külön is szabályoz, meghatározza azoknak tényálladékait és felállít számukra speciális jogszabályokat. Már a jogfejlődés kezdeti stádiumában, a legrégibb jogforrásokban is találunk a kezdetleges forgalom szükségleteinek megfelelően egyes primär szerződési formákra (adásvétel, kölcsön, bérlet) jogszabályokat,- a jogügyleti típusok rendszerét azonban csak a római jog fejlesztette ki, a modern jogrendszerek pedig nagyban-egészben átvették azt a rómaiaktól és ámbár az idők folyamán jelentőségükből sokat veszítettek, még ma is nélkülözhetetlen kellékei a jogrendszernek.

Az újabb jogfejlődés, amely inkább a generalizálás, mint a specializálás irányában halad, már korántsem tulajdonít a jogügyletek tipizálásának olyan döntő jelentőséget, mint a rómaiak, akiknél minden szerződésnek egy sajátos actio felelt meg és a jog érvényesítése a praetori formula segítségével csak a megfelelő actio megjelölésével történhetett. A késői császári jog perrendjében erre már nem volt szükség, még inkább a mai magyar perjogban: a Pp. 129. § III. szerint a keresetlevélben csak a jogalapító tényeket kell előadni az ügyleti forma megjelölése nélkül.

II. Egyelőre azonban az összes modern magánjogi törvénykönyvek fenntartják az ügyleti típusok rendszerét és a kötelmi jog fejezetében külön címek alatt foglalkoznak egyes szerződésekkel. Igaz viszont, már vannak külön törvények, amelyek mellőzik a tipizálást, ehelyett bizonyos jogviszonyokat kimerítően szabályoznak anélkül, hogy megjelölnék az illető jogviszony alapját képező szerződés standarizált típusát. Igy az egyes »munkaviszonyokat« szabályozó törvények, amelyekben a jogviszony szerződési alapja nem is mindíg munka-, hanem vállalkozási szerződés.

Ma már mindenki tisztában van azzal, hogy az emberek nem kizárólag az intézményes ügyleti formák alapján szerződnek egymással és hogy az életviszonyok tarka sokféleségének megfelelően számtalan, a legkülönbözőbb tartalmú szerződések keletkezhetnek, amelyek a törvényileg szabályozott szerződési kategóriák egyikében sem helyezhetők el, mert a törvényben előírt sajátos jogszabályok egyike vagy másika nem illik rájuk. A legközelebb fekszik az, hogy az ilyen szerződéseket, mint névtelen (innominát) szerződéseket a kötelmi jognak a szerződésekre vonatkozó általános szabályai szerint bíráljuk el, van azonban egy másik irányzat, amely oly intézményes szerződések jogszabályait applikálja rájuk, amelyek az adott szerződéssel bizonyos hasonszerűséget mutatnak.

A szerződési formák különben sincsenek az életben egymástól olyan élesen elválasztva, mint a jogi diszciplinában, az egyes szerződések sokszor eltérnek a törvényben szabályozott sablontól, más ügyleti típus elemei vegyülnek el bennük. A gazdasági életformák változása következtében ilyenformán új szerződési típusok keletkeznek, amelyek két vagy több különálló típus kereszteződéséből jöttek létre.

Itt nem azokra az összetett szerződési alakzatokra gondolunk, amelyekben a szolgáltatás tartalma az intézményes szerződési típusokban szereplő szolgáltatások közül többnek az összekapcsolódása (szállodai, penzió, szanatóriumi stb. szerződések), amelyekből pl. a lakbérlet mellett különböző egyébb kötelmek is erednek. Nem újonnan keletkezett szerződési típusok ezek, hanem egyszerűen több intézményes szerződéstípus kumulációi, amelyben több kötelem mintegy anyagi halmazatban van egymással. *Villányi László* Szladits magánjogában „Vegyes tipusok" cím alatt ezeket a szerződéskomplexumokat tárgyalja, amihez mindenesetre szó fér. Szerény véleményünk szerint ezek a szerződésképződmények dogmatikai szempontból érdektelenek, mert minden egyes részlegkötelemre egyszerűen a megfelelő intézményes szerződési forma jogszabályait kell alkalmazni.

Az igazi vegyes szerződések azok a keresztezett típusok, amelyekből nem többféle kötelem származik, hanem amelyek a szolgáltatás egysége mellett egyazon kötelem egy más kötelem vagy különböző más kötelmek elemeit hordozza magában. A büntetőjogi terminologia transzponálásával azt lehetne mondani, hogy itt a különböző kötelmek eszmei halmazatban vannak egyazon kötelemben. *Beck Salamon* az ilyen ügyleti típusokat találóan kémiai vegyületekhez hasonlítja, amelyek az azokat alkotó elemektől eltérő lényeget mutatnak.[1] Itt már nem egyedül jogalkalmazási probléma van, hanem jogalkotási is: a keresztezett szerződési típusok az idegen kötelmi elemektől denaturált vezérkötelem egysége következtében külön szabályozást igényelnek. Igy az ügynöki szerződés, amely a domináló munkaszerződési jelleg mellett a vállalkozási és a társasági szerződés elemeit is magában hordozza.

III. A típusképződés processzusa állandóan tart és sohasem zárul le. Számos szerződésre még nincs kialakult ügyleti típusunk, egyesek csak most vannak kialakulóban. Itt csak a garanciaszerződést és a delcrederet említjük. Mellékszerződések ezek, amelyek sohasem szerepelnek önállóan, hanem mint valamely alapszerződés kiegészítő részei. A joggyakorlat ezeket a szerződéseket következetesen és tévesen a kezességgel konfundálja, holott a garanciaszerződés önálló kötelmet létesít (Mt. 1204. §), tehát nem járulékos, mint a kezesség, a delcredere pedig viszterhes szerződés, amivel szemben a kezesség szükségkép ingyenes.[2]

Az újonnan keletkezett típusokkal szemben vannak a multban erősen divott szerződések,

[1] *Beck Salamon*, Négy értekezés. 1941. 129 old.

[2] A garanciaszerződés és a delcredere jogi természetével részletesebben foglalkozik »Látszólagos kezességek és az újabb jogfejlődés« c. tanulmányunk. (Magyar Jogi Szemle XVII. 3. 117 old.)

amelyek a gazdasági életformák változása következtében az igénybevétel hiányában elenyésztek. Ki beszél ma még antichresisről, contractus mohatraerről?

Egyes szerződések a szerződés tartalmának módosulása következtében más szerződésekre fordulnak át: ezek egybeolvadó típusok. A letéti szerződés, ha a letét tárgya helyettesíthető dolog és a felek abban egyeznek meg, hogy a letét tárgyának tulajdona a letéteményesre szálljon át stb. (depositum irregulare), kölcsönre fordul (Mt. 1343. §.). A haszonkölcsön, ha a felek ellenszolgáltatást kötöttek ki, már nem haszonkölcsön, hanem bérlet. A vállalkozási szerződés, ha a szolgáltatandó mű helyettesíthető dolog és az anyagot egészen vagy tulnyomó részben a vállalkozó adja hozzá, vételre fordul (Mt. 1601. §).

IV. Egyes szerződéseknek törvényi tényálladéka is módosult az idők folyamán úgy hogy az illető szerződés alkatilag is megváltozott, aminek következtében szükségkép változást szenvedett azoknak normatívuma is. A megbízás tárgya többször is módosult. A római mandátum ingyenes munkaszerződés volt, később képviseleti szerződés lett, vagyis kizárólag jogcselekményekre irányuló. A Mt. vegyes tárgyú szerződésként konstruálta: tárgya nemcsak jogcselekmény, hanem munka is lehet, ezáltal képviseleti (»ügyviteli«) jellegének fentartása mellett kisegítő munkaszerződés lett. Most már nem szükségkép ingyenes szerződés, lehet viszterhes is, sőt a Mt. külön szabályokat állít fel a viszterhes megbízásra. A Kúria azonban egy sajnálatos fogalmi inverzió következtében sokáig nem tudott szakítani a tulhaladott egyoldalisági dogmával és az ebből folyó revokabilitást mereven alkalmazta, következetesen figyelmen kívül hagyva a Mt. 1628 és 1629 §-aiban lefektetett jogelveket, aminek folytán főképpen az értelmiségi dolgozók mostoha elbánásban részesültek.[3]

A munkaszerződés tényálladékának változásait itt mellőzzük és utalunk egy korábbi tanulmányunk tartalmára.[4] De változott újabban a vállalkozási szerződés tényálladéka is. Régebben a szolgáltatás tárgya, a mű csak dolog készítése vagy átalakítása lehetett, azaz csak materiális eredmény, a jelenleg uralkodó felfogás szerint lehet eszmei eredmény is. (Mt. 1580. § II.). A vállalkozási szerződés ilyenformán a megbízás mellett alkalmassá vált a kisegítő munkaszerződés szerepére mint a feladatmeghatározó munkaszerződés fedőtípusa, feltéve, hogy az eredmény fogalmát az elsődleges (szükségképi) eredmény értelmében vesszük.

V. A jogügyleti típusoknak a fentiekben vázolt rugalmas természetével régebben nem voltak tisztában. Ha valamely szerződési tényállás típusi hovátartozását meg akarták állapítani, úgy előbb azt vizsgálták: alkalmazhatók-e arra a törvényben az illető szerződési formára szabott jogszabályok. *Zsögöd* sokat idézett tanítása: »hogy valami a jogban az-e, aminek állítják, mindíg csak azt jelenti, szólnak-e rája azok a szabályok, amelyek az utóbbi felől felállítvák« — a jogügyleti típusokra nem talál. A fenti szentencia egyébiránt is aggályos: téves szillogizmuson alapul, mert a tényállásból kell következtetni a jogkövetkezményekre és nem fordítva. A jogi differential diagnozisnak ez az empirikus eljárási módja, — amelynél az adott jogszabályoknak kémiai reagens szerepét kellene betölteniök, — itt felmondja a szolgálatot, mivel a jogügyleti típusok rugalmas természetét figyelmen kívül hagyja. Az intézményes szerződési formák azonban nem merev sémák, nem mértani idomok, amelyek a geometria változtathatatlan törvényeihez igazodnak, hanem egyszerűn *szokványos szerződésminták* — ú. n. normálszerző-

[3] Bővebbet erről »A megbízás mint munkaszerződés és a szolgálati szerződés« c. tanulmányunkban. (Jogtudományi Közlöny 1946. aug. 20.)

[4] »A munkaszerződés fogalmának kérdéséhez.« (Jogtudományi Közlöny, 1948. jún. 20.)

A magyar könyvkiadás legnagyobb eseménye

Megjelent

Lenin:

VÁLOGATOTT MŰVEK I.

Ez a kötet a Bolsevik Párt és az első szocialista állam megalapítójának legfontosabb műveit foglalja magába 1917 áprilisáig. A művek tanulmányozását megkönnyítik a kötethez csatolt tájékoztató jegyzetek és mutatók.

1104 oldal, ára: fűzve 30.—, kötve: 40.— forint

Ismét kapható

A SZOVJETUNIÓ KOMMUNISTA PÁRTJÁNAK TÖRTÉNETE

Ára: fűzve 8.—, kötve: 16.— forint

RÉSZLETRE IS MEGRENDELHETŐK:

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja"

Budapest, V., Alkotmány-u. 12. Tel.: 120-034

dések, — *amelyeknek tényálladékai a gyakori igénybevételre való tekintettel a törvény által lerögzítettek ugyan, de a felek akaratának vagy az élet követelményeinek megfelelően módosulhatnak*, sőt gyakran az idők folyamán a törvény is módosítja őket.

Az ügyleti típusok rugalmas jellegük ellenére a jogalkalmazás számára mégis bizonyos, fix támpontokat jelentenek, amiért is azokat a jogélet nem tudná nélkülözni. Lehetséges, hogy a jogfejlődés során valamikor majd eljön az idő, amikor a szerződésekre vonatkozó általános jogszabályok annyira tökéletesek lesznek, hogy felesleggessé válik azoknak skolasztikus szellemű sematizálása, amivel megszűnik az a visszás helyzet, hogy az élet által felszínre vetett különböző, eltérő alkatú jogviszonyt abba a néhány sablon egyikébe, vagy másikába próbálunk beleerőszakolni, amelyet a törvény szabályozott. Egyelőre ettől még távol vagyunk. A szerződések nem provideálhatnak minden eshetőségre : a felek a szerződés létesítésekor rendszerint még maguk sem tudják, hogy bizonyos jövőbeli, — sokszor előre nem látott — esetben mi lenne a jogügyleti akaratuk? De ha bizonyos szerződési forma meg van határozva, akár olymódon, hogy a felek a szerződéskötés alkalmával kifejezték abbeli szándékukat, hogy az általuk megjelölt szerződés szabályai szerint kívánnak szerződni, akár pedig a törvény imperatíve meghatározza bizonyos jogviszony alapját képező szerződés tételesjogi formáját, úgy a vélelem amellett szól, hogy a törvény által ahhoz kapcsolt összes jogkövetkezményeket is akarták.

A jogügyleti típusok fogalmáról és jogtechnikai jelentőségéről fent előadottak helyessége ellen a magánjog szféráján belül aligha lehet ellenvetést tenni. Kérdés azonban, hogy transzponálható-e a probléma a munkajog területére? A munkaszerződés — szabályai a kogencia következtében közjogi elemekkel lévén átszőve, — megszünt a felek akaratterméke lenni és szerződési tartalma az objektív jogrend részeként jelentkezik. Ilyen formán ma már jogosultsága van egy olyan felfogásnak, hogy a munkajog tulajdonképpen nem is a magánjogba, hanem a közjogba tartozik. A szerződő felek akarata a jognak ebben a szférájában tehát a szerződési tényálladékot nem módosíthatja. A magánjogi szerződési formák rugalmasságával szemben, itt bizonyos stabilitás jelentkezik. A kérdés részletes megvilágítást igényel, miért is annak tárgyalását más alkalomra kell hagynunk.

Dr. Brachfeld Dezső

Jogerősen megítélt követelések valorizálása iránti perekben a res iudicata problémája

A valorizációs perek között nem kis számban akadnak olyanok is, amelyekben korábban már jogerősen megítélt követelés átértékelését kérik. Az ilyen jogerősen megítélt követelések valorizálására irányuló perekben szükségszerűen felmerül a probléma, vajjon a korábbi perben hozott ítélet jogereje valamilyen vonatkozásban befolyással van-e a későbbi valorizációs perre, s ha igen, miben áll a jogerős ítélet joghatása az átértékelés iránti perben.

A kérdés megvizsgálása nemcsak elméleti szempontból érdekes, hanem gyakorlati szempontból is jelentős.

Mivel vizsgálódásunk tárgya az lesz, hogy a korábbi perben hozott jogerős ítélethez fűződő jogi hatások a jogerősen megítélt követelés valorizálására irányuló perben mennyiben érvényesülnek, ezért elsősorban is azt kell emlékezetünkbe idéznünk, hogy mik a jogerős ítélethez fűződő jogi hatások.

Az ú. n. anyagi jogerő lényege a bíróságoknak és a feleknek az ítéleti rendelkezéshez való kötöttségében áll. Ez a kötöttség két irányban is megnyilvánul : I. a jogerős ítéletben foglalt rendelkezés kizárja, hogy ugyanazon ügy ismételten is sikerrel polgári per tárgyává tétessék, tehát, hogy azon ügy iránt sikerrel lehessen újabb keresetet indítani, ez a jogerős ítélet kifogása — exceptio rei iudicatae ; II. a helytadó ítéletben foglalt megállapítás, illetve konstituálás alapja egy másik pernek, illetve végrehajtási, esetleg más eljárásnak. (Magyary Géza : Magyar polgári perjog. III. kiadás 471. old. V.)

I.

Az anyagi jogerő tehát elsősorban is — negatív irányban — kizárja azt, hogy a bíróság ugyanazon felek közt ugyanazt a jogviszonyt ismételten elbírálja, vagyis kizárja a megítélt jog újbóli érvényesítését és az ítéleti rendelkezéssel ellentétes rendelkezést.

Mivel az anyagi jogerőnek a jogerősen *megítélt* követelések valorizálása iránti perekben megnyilatkozó hatása képezi vizsgálódásunk tárgyát, ennek körén nyilvánvalóan kívül esik az az eset, amikor a korábban a követelés iránt indított perben a bíróság jogerősen *elutasított*, ezért ezzel nem is kell foglalkozni.

Foglalkozni kell azonban azzal a kérdéssel, hogy amennyiben a korábbi perben hozott ítélet helytadó volt, ennek az ítéletnek anyagi jogereje kizárja-e a megítélt követelés valorizálása iránti keresetet.

E kérdésre a választ nagyon könnyű megadni. Ugyanis már a koronaromlással kapcsolatban kialakult bírói gyakorlat is következetesen arra az álláspontra helyezkedett, hogy jogerősen

megítélt követelések valorizálását is lehet újabb perrel kérni, tehát a korábbi perben hozott ítélet anyagi jogereje nem zárja ki azt, hogy a jogerősen megítélt követelés újabb perben újabb ítélettel átértékeltessék. Az 1928 : XII. t.-c. 13. §-a értelmében is a névértékben marasztaló jogerős ítélet nem zárta ki az átértékelés iránti keresetet, még pedig még akkor sem, ha a jogerős ítélet a perben átértékelés iránt előterjesztett kérelemnek jogszabály hiánya miatt, vagy az id. törvénnyel ellenkező jogszabály alapján nem adott helyet. Ilyen előzmények után magától értetődő, hogy a pengőpénznem katasztrófájával kapcsolatban kifejlődött bírói gyakorlat is kezdettől fogva minden habozás nélkül arra az álláspontra helyezkedett, hogy a névértékben marasztaló ítélet anyagi jogereje nem zárja ki a megítélt követelés valorizálása iránti újabb keresetet, sőt még az olyan valorizáltan marasztaló ítélet jogereje sem, amelynek meghozatala után tovább folytatódott a pénzromlás (gondoljunk itt a valorizációs célzattal adópengőben marasztaló ítéletekre).

Elméleti szempontból érdekes az 1928 : XII. t.-c. előtti bírói gyakorlat erre vonatkozó állásfoglalást tartalmazó határozatait szemügyre venni. Ez a bírói gyakorlat — eltekintve azoktól a határozatoktól, amelyek e tekintetben egyéb indokot fel sem hozva, csupán annak egyszerű kijelentésére szorítkoztak : »nincs perjogi akadálya annak, hogy felperes a jogerősen megítélt összeg valorizációját új keresettel szorgalmazhassa« (Kúria P. I. 5.441/1924.) — indokolásul rendszerint vagy arra hivatkozott, hogy a jogerő nem terjed ki az ítélet után beállott tényekre (»A koronaromlásból, mint az ítélethozatal után előállott tényből eredő azt az igényt, amely ítéleti döntés tárgya még nem volt, a hitelező külön per útján érvényesítheti« (Kúria 5.904/1925.), vagy pedig azzal érvelt, hogy »ítélt dolog jogcímén csak a már megítélt jognak ugyanoly terjedelemben újabb keresettel való érvényesítése nem foghat helyt, tehát a felperes új keresetben csak az előző perben már jogerősen megítélt követelését nem érvényesítheti, de az alperessel szemben még nem érvényesített, a pénz értékcsökkenésére alapított kártérítési igénye érvényesíthetésének sem perjogi, sem anyagi jogi szempontból nincs akadálya« (Kúria P. II. 5.697/1925.).

A bírói gyakorlat álláspontja helyes, de a hozzáfűzött indokolás nem teljesen kielégítő, elméleti szempontból kiegészítésre szorul.

A Pp. 411. §-a értelmében, az ügy érdemében hozott ítélet csak annyiban válik jogerőssé, amennyiben a keresettel érvényesített jog iránt határoz. A törvénynek ez a rendelkezése megszabja, körülhatárolja az anyagi jogerő tárgyi terjedelmét, amely eszerint csak a keresettel (viszontkeresettel) érvényesített »jog«-ra terjed ki, előfeltétele tehát a jog *azonossága*. A jog azonossága pedig függ : *a)* a jognak az anyagi jogszabályok szerinti minősítésétől, illetve a jog tartalmától ; *b)* a jog tárgyának, vagyis a kereseti kérelemnek azonosságától és *c)* a tényalap azonosságától is, mert a jog csak az alapjául felhozott, azt individualizáló tényekkel kapcsolatban és nem más tények folyományaként képezi jogerős elbírálás tárgyát. A jogerő tárgyilag nem terjedhet túl a kereseti kérelmen és az ítéleti rendelkezésen. ((Fabinyi : Polgári perrendtartás 674., 675. old.; Kovács Marcel : A polgári perrendtartás magyarázata II. kiadás 850., 851. old.)

A jogazonosság szempontjából vizsgálva azt a kérdést, hogy az előző perben hozott jogerős ítélet ítélt dologként kizárja-e a megítélt követelés valorizálása iránti keresetet, a fentiekre figyelemmel kétségtelen, hogy az átértékelési kereset érvényesítését kizáró res iudicatát nem képezhet az előző perben hozott ítélet, mert a két perben nem forog fenn a keresettel érvényesített jog azonossága.

Ugyanis a jog tartalmának, a jogi alapnak azonossága nem forog fenn, amennyiben a megítélt követelés átértékelése iránt indított pernek a jogi alapja az, hogy a kirovó pénznem értékében beállott változás folytán a pénztartozás összegének megváltoztatását követelheti a hitelező, míg az előző perbeli jogi alap nyilván más volt.

Az is kétségtelen, hogy nem forog fenn a jog tárgyának, a kereseti kérelemnek azonossága sem, hiszen nyilvánvalóan nem azonos a kereseti kérelem, ha pl. felperes kereseti kérelme az előző perben kölcsön címén 1.000 P megítélésére irányult, míg a valorizációs perben a jogerősen 1.000 P-ben megítélt követelésének 1.500 Ft-ra átértékelését kéri.

De nincs meg a tényalap azonossága sem. Ugyanis az átértékelés iránti perben az érvényesített jogot individualizáló tényalap azzal bővül ki, hogy a kirovó pénznem értékében ilyen és ilyen mértékű eltolódás következett be időközben.

Bár kétségtelenül helyes az a tétel, hogy a jogerő nem terjed ki az ítélet után beállott tényekre — hiszen a jogerős ítélet mindig csak bizonyos időpontra (az ítéletet megelőző utolsó szóbeli tárgyalásra) vonatkoztatva állapítja meg valamely meghatározott jogállapot fennállását — és bár gyakorlatilag az esetek túlnyomó részében ez az érv *is* felhozható a mellett, hogy a jogerősen megítélt követelések átértékelését az előző perben hozott ítélet anyagi jogereje ki nem zárhatja, miután a kirovó pénznemnek a valorizálásra alapot nyujtó értékromlása legalább is részben rendszerint az előző perbeli ítélet meghozatala után következett be, azonban ez a tétel mégsem alkalmas arra, hogy minden egyes esetre érvényes általános szabályként, elvileg megindokolja a jogerősen megítélt követelések valorizálásának ítélt dolog okából való ki nem zárását. Ugyanis — főként a koronavalorizáció idején — nem egy esetben már a névértékben marasztaló ítélet hozatala előtt, az első per folyamán végbement és befejeződött a pénz értékcsökkenésének a folyamata, mégis az első perben ennek ellenére nem történt meg a követelés átértékelése, akár valorizálási kérelem előterjesztésének hiányában, akár azért, mert a bíróság akkor még jogszabály hiányában megtagadta a valorizálást. Mivel pedig a bírói gyakorlat és az 1928 : XII. t.-c. 13. §-a szerint ilyen esetben is helye lehetett utóbb megindítandó újabb perben a névértékben megítélt követelés

átértékelésének, holott ilyenkor a pénzromlás nem az ítélet után beállott tény, ebből nyilvánvaló, hogy ilyen esetben a korábbi perben hozott névértékben marasztaló ítélet anyagi jogereje nem azért nem akadálya az átértékelés iránti keresetnek, mert a jogerő nem terjed ki az ítélet után beállott tényekre, hanem ennek más az oka.

Hogy a névértékben marasztaló ítélet jogereje még az esetben sem zárja ki a valorizálás iránti keresetet, ha az átértékelés alapjául szolgáló pénzértékcsökkenés már az ítélet hozatala előtt megindult, sőt be is fejeződött és így tulajdonképpen már az előző perbeli ítélet is megvalósíthatta volna a követelés valorizálását erre irányuló kérelem előterjesztése, illetve ezt megengedő jogszabály létezése esetében, — ennek oka kétségtelenül az, hogy az irányadó jogszabály (törvény, illetve bírói szokásjog) ilyen rendelkezést tartalmaz.

Ez a szabály eredetét tekintve kétségtelenül a bírói gyakorlatban alakult ki és ennek nyomán került az 1928 : XII. t.-c. 13. §-ába, míg a pengő elértéktelenedésével kapcsolatban kialakult újabb valorizációs bírói gyakorlat a nagyban-egészében per analogiam irányadónak elfogadott 1928 : XII. t.-c. 13. §-ában készen kapta az alkalmazandó jogszabályt, amelyet ezúttal minden ingadozás nélkül ismét alkalmazásba is vett. E jogszabálynak szokásjogi eredetét tekintetbe véve, különösen érdekes annak megvizsgálása, hogy a bírói gyakorlatnak ilyen irányban alakulása eltérést jelentett-e a jogtudománynak az anyagi jogerőre vonatkozó tanításától, vagy pedig azzal összhangban állt-e.

E vizsgálódásnál a fent egykalap alá vett kétféle tényállást külön-külön kell szemügyre venni, mert megítélésüknél eltérő szempontok érvényesülnek.

Az egyik tényállástípus az az eset, amikor a jogerős ítélet, bár a valorizálás alapjául szolgáló pénzértékcsökkenés már az ítélethozatal előtt végbement, csupán névértékben marasztalt, de nem is volt előterjesztve átértékelés iránti kérelem. Ebben az esetben tehát már az előző perbeli ítélet hozatalakor megvoltak a valorizálás anyagi jogi előfeltételei, de az akkor mégis elmaradt a kérelmen túlterjeszkedés tilalmának eljárásjogi akadálya folytán ; máskép kifejezve a dolgot : a felperes az anyagi jog értelmében többnek — követelésének felértékelt — megítélését követelhette volna, a bíróság azonban erre irányuló kérelem hiányában csupán a kért kevesebbet — a követelését névértékben — ítélhette meg.

Hogy ennek a felperesi magatartásnak milyen anyagi jogi következményei lehetnek adott esetben, ezúttal vizsgálódásunk körén kívül esik, úgyszintén az is, hogy ennek milyen kihatása lehet az utóbb megindított valorizációs per költségének viselésére, — az azonban nyilvánvaló a fent kifejtettekre figyelemmel, hogy a korábbi perben hozott névértékben marasztaló ítélet jogereje ebben az esetben azért nem zárja ki az átértékelés iránti keresetet, mert nem forog fenn a keresettel érvényesített jog azonossága, hiszen ez esetben az utóbbi per kereseti kérelme kétségtelenül sokkal többre irányul, mint amennyire irányult az előző perben jogerősen elbírált kereseti kérelem, vagyis a két perben nem azonos az érvényesített jog tárgya, terjedelme.

Ilyen esetben a névértékben marasztaló ítéletben megítélt követelés átértékelése iránti új kereset megengedése voltaképpen nem egyéb, mint a valorizációs perre való alkalmazása annak a bírói gyakorlatban általában követett elvnek, mely szerint az a körülmény, hogy felperes az alapperben a kereseti kérelmet tévedésből kisebb mérvben terjesztette elő, mint aminőhöz joga volt, új keresettel orvosolható (Kúria VII. 5.117/1915.) ; különösen akkor, ha az előző per folyamán az, hogy a perbevitt jog alapján felperest nagyobb követelés illeti meg, csak oly időben derült ki, amikor keresetét már fel nem emelhette, vagy pedig ha kifejezetten kijelentette, hogy követelését megosztja és jogait a még nem érvényesített részre nézve fenntartja. Sőt ilyen előfeltétel nélkül is megengedi a gyakorlat, hogy felperes a marasztaló ítélet után a követelésnek még nem érvényesített része iránt keresetet indítson. Ez a Pp. 411. §-ában foglalt abból az alapelvből következik, mely szerint a jogerő csak abban a terjedelemben keletkezik, amelyben a jog a kereset tárgyát képezte. (Kovács Marcel id. műve 858. old. XIX.)

A fentiekből kitűnik, hogy az a bírói gyakorlat, amely a pénz értékcsökkenési folyamatának lezáródása után hozott, de átértékelési kérelem hiányában csupán névértékben marasztaló ítéletben megítélt követelés új keresettel történő valorizálását ítélt dolog okából nem tekinti kizártnak, nem jelent eltérést a jogtudománynak az anyagi jogerőre vonatkozó tanításától, hanem azzal és az anyagi jogerő tárgyi terjedelmét illetően általában követett bírói gyakorlattal teljes összhangban van.

A másik tényállástípus az az eset, amikor a pénzértékcsökkenés bekövetkezése után hozott névértékben marasztaló ítélet a valorizálás iránti kérelmet jogszabály hiánya miatt jogerősen elutasította. Mint láttuk, az 1928 : XII. t.-c. 13. §-a a korábbi gyakorlatnak megfelelően ez esetben is megengedte a névértékben megítélt követelés átértékelése iránti keresetet.

A valorizációs kérelem megtagadásával csupán névértékben megítélt követelés új keresettel való átértékelését megengedő jogszabály eltérést jelent a jogerős ítéleti rendelkezéshez való kötöttség elvétől. Ugyanis a névértékben marasztaló jogerős ítéletnek a valorizációs kérelmet elutasító rendelkezésével nyilvánvalóan szöges ellentétben áll az átértékelés iránt indított újabb perben hozott ítéletnek valorizáló rendelkezése, már pedig az anyagi jogerő — lényege az ítéleti rendelkezéshez való kötöttség lévén — fogalmilag kizárja nemcsak a megítélt jog újbóli érvényesítését, hanem az ítéleti rendelkezéssel ellentétes rendelkezést is.

Az ítéleti rendelkezéshez kötöttségtől eltérés az eljárási jog területén megnyilvánuló következménye a valorizációra vonatkozó anyagi jogszabály rendkívüli visszaható erejének. A valorizációs jogszabálynak természeténél fogva immanens visszaható ereje van, hiszen keletkezésének oka az,

hogy a pénz értékében rendkívüli körülmények hatása folytán igen nagy eltolódás állott be, ami a pénztartozások hitelezőire olyan mérvű károsodást ró, amelyet a jogérzet kiáltóan igazságtalannak tart s ehhez képest a valorizációs jogszabály célja a pénz értékében már bekövetkezett eltolódás által okozott súlyos hitelezői érdeksérelemnek méltányos kiegyenlítése, vagyis a valorizációs jogszabály mindig a multban már létrejött tényálláshoz (a pénz értékcsökkenéséhez) utólag fűz olyan jogi hatályt, amely a valorizációs jogszabály hatálybalépése előtt nem fűződött ahhoz a tényálláshoz. Ebből nyilvánvaló, hogy a valorizációs jogszabály szükségképpen retroaktiv hatályú. Ámde a visszahatás rendes, szabályszerű alakjánál a jogszabály időbeli hatálya azzal van korlátozva, hogy a multban már bírói ítélettel (egyességgel) jogerősen elbírált tényállásokra és jogi hatásokra (causae finitae) nem nyerhet alkalmazást. A valorizációs jogszabály visszaható erejének rendkívüli volta abban áll, hogy a hatálybalépése előtt már ítélettel (egyességgel) jogerősen elbírált ügyekre is alkalmazást nyerhet. Az anyagi jogszabály szóbanforgó rendkívüli retroaktivitásának perjogi hatása abban nyilvánul meg, hogy az új jogszabállyal ellentétes döntést tartalmazó korábbi ítéleti rendelkezés a jogszabály visszaható ereje következtében hatályát veszti. Ha pedig az ítéleti rendelkezés hatályát veszti, az ahhoz való kötöttség is megszűnik, következésképen az átértékelési kérelmet elutasító rendelkezéshez — hatálytalanná válása után — nem fűződhet többé az ítélt dolog hatálya sem.

Az eddigi fejtegetésekből levonható következtetéseket az alábbi tételekben foglalhatom össze:

Az ítélet anyagi jogerejének a megítélt jog újbóli érvényesítését és az ítéleti rendelkezéssel ellentétes rendelkezést kizáró jogi hatása nem zárja ki: *a)* a névértékben jogerősen megítélt pénzkövetelés valorizálásának új keresettel érvényesítését; *b)* sőt már a valorizáltan megítélt követelésnek újabb keresettel való újbóli valorizálását sem, ha az előző valorizáló ítélet után a kirovó pénznem értékcsökkenése tovább folytatódott; *c)* a névértékben megítélt követelés átértékelését az sem zárja ki, ha az előző perbeli ítélet a valorizációs kérelmet jogszabály hiányában, illetve az átértékelést tiltó jogszabály (pl. az ú. n. aranypengőrendeletek) alapján jogerősen elutasította.

Ezzel szemben azonban, ha a bíróság a pénz értékcsökkenési folyamatának befejezte után hozott ítéletével a követelést valorizálta, ennek az ítéletnek jogereje kizárja azt, hogy a valorizálás mértékével elégedetlen fél sikerrel újabb pert indíthasson az átértékelés iránt, e tekintetben csupán perújítással kereshető orvoslás, ha annak törvényes előfeltételei fennforognak. Hasonlóképpen, ha a bíróság a valorizációra vonatkozó jogszabály rendelkezései alapján elbírálva a keresetet, azt elutasította azért, mert a jogszabály az ilyen jogcímből eredő követelés átértékelését általában kizárja, vagy mert az eset összes körülményeit figyelembe véve, a kereseti követelést a valorizációt megengedő jogszabály alapján is in concreto nem találta átértékelhetőnek, az ilyen ítélet jogereje kétségtelenül kizárja azt, hogy az elutasított felperes sikerrel indíthasson újabb pert az átértékelés iránt.

II.

A bíróságnak és a feleknek az ítéleti rendelkezéshez kötöttsége (az anyagi jogerő) nemcsak az eddig tárgyalt negatív irányban hat azzal, hogy kizárja a megítélt jog újbóli érvényesítését és az ítéleti rendelkezéssel ellentétes rendelkezést, hanem hat pozitíve is, amennyiben a későbbi perben a bíró azt a felet, aki a jogerős bírói döntés helyességét vitássá teszi, nem hallgathatja meg, hanem határozatát a jogerős ítélet alapján köteles meghozni, tehát a jogerős ítélet a jövőben irányadó praeiudiciumot létesít, vagyis a bíróságot és a feleket a határozat szükségképpeni következmé-

Megjelent a Jogtudományi Közlöny könyvtára

Tanulmányok a szovjetjog köréből

kiadványsorozatának első füzete

K. P. Gorsenyin:

AZ ÁLLAMÜGYÉSZSÉG A SZOVJETUNIÓBAN

Közzéteszi a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság Jogtudományi Szakosztálya

Készült az Igazságügyminisztérium hozzájárulásával

nyei tekintetében is megköti. (Fabinyi id. m. 673. old.)

Az anyagi jogerő szóbanforgó pozitív hatása helytadó ítélet esetén különösen abban nyilvánul meg, hogy a tevőlegesen megállapító vagy konstituáló jogerős ítéletben foglalt megállapítás, illetve konstituálás egy későbbi eljárásnak, névszerint egy későbbi polgári pernek és végrehajtási eljárásnak alapjául szolgál. (Magyary id. m. 479. old. Megjegyzendő itt, hogy Magyary az elmarasztaló ítéletet csak a tevőlegesen megállapító ítéletek egy különös alakjának tekinti.)

Hogy a jogerős ítélet miként szolgál a végrehajtási eljárás alapjául, vagyis az ítélet végrehajthatóságának kérdése vizsgálódásunk körén kívül esik. Annál inkább a tárgyhoz tartozik annak taglalása, hogy a marasztaló ítéletben foglalt megállapítás, illetve konstituálás miképpen szolgál egy későbbi pernek alapjául.

Magyary e tételt a következőképpen fejti ki: ha egy magánjogi viszony feltétele egy más magánjogi viszonynak és ha ezt a feltételt képező jogviszonyt jogerős ítélet megállapítja, akkor az a feltételezett jogviszony iránti perben is valónak veendő. Fennállása tekintetében az ítélet a további eljárásokban kötelező következtetési alap. Pl. ha a bíróság a kölcsönkövetelést jogerejűleg megítélte, a kamatkövetelés iránti perben a kölcsönkövetelés a jogerős ítélet alapján valónak veendő.

Mivel annak, hogy a hitelező követelése valorizálását követelhesse, elsősorban az az előfeltétele, hogy legyen követelése, ezért, ha a követelés fennállását jogerős ítélet már megállapította, a követelés valorizálása iránt utóbb indított perben is a megítélt követelés fennállását — Magyary ismertetett okfejtése szerint — a jogerős ítélet alapján valónak kell venni — legalábbis mindaddig, amíg bizonyítást nem nyer, hogy a követelés az ítélet után keletkezett tény folytán megszűnt. Az eddigiekből az következnék, hogy a jogerősen megítélt követelés valorizálása iránti perben a korábbi perben hozott marasztaló ítélet, amely tehát implicite magában foglalta a követelés fennállásának megállapítását, kötelező következtetési alap atekintetben, hogy a megítélt követelés az ítélet hozatalakor (pontosabban: az ítéletet megelőző utolsó szóbeli tárgyalás időpontjában) fennállott. Következésképp a valorizálás iránti perben a jogerősen megítélt követelés fennállása az ítélet előtti tények alapján e szerint nem volna vitássá tehető.

De vajjon az elméleti megfontolásokból levezetett ez a szabály helytálló-e s vajjon általános szabályként kivételt nem tűrő módon minden esetre alkalmazható-e, vagy kivételnek is van-e helye, ehhez képest nem szorul-e helyesbítésre, vagy legalábbis kiegészítésre?

A bírói gyakorlat mindkét irányban állást foglalt. A P. VII. 743/1925., 7.009/1927. és 5.489/1927. sz. határozatok res iudicatának tekintik a felperes követelési jogát, a P. IV. 6.366/1924. és P. VI. 2.881/1924. sz. határozatok viszont megengedik annak újbóli vizsgálatát.

A jogirodalomban tudomásom szerint csak Kovács Marcel foglalkozott a kérdéssel, id. művében a Pp. 411. §-ához fűzött kommentárjaiban. Természetesen a hatalmas anyagot feldolgozó műben e kérdés tárgyalására sok hely nem volt szentelhető.

Kovács Marcel (id. m. 857. old. XVI.) — lábjegyzetben utalva a fent ismertetett ellentétes bírói határozatokra — álláspontját a következőkben foglalja össze: »A res iudicata nem hat ki az utóbb követelt valorizációs követelésre, mert a követelés alapjának megállapítása mindig csak az ugyanakkor érvényesített mennyiség feletti határozathozatalnál köti a bíróságot; és ha a res iudicata nem gátolhatja a felperest abban, hogy az átértékelést új keresettel érvényesítse, akkor az alperes sem zárható el attól, hogy az addig még nem érvényesített többlettel szemben szabadon hozhasson fel olyan új védekezést vagy bizonyítékot, amit nem volt érdemes a korábbi jelentéktelen követeléssel szemben felhozni; különösen szembetűnő ez akkor, ha az első ítélet mulasztásos ítélet volt.«

Kovács Marcel álláspontjának alaptételét, hogy t. i. a követelés alapjának megállapítása mindig csak az ugyanakkor érvényesített mennyiség feletti határozathozatalnál köti a bíróságot, helyeselni kell, hiszen ez a Pp. 411. § első mondatából következik. Ennek az álláspontnak kifejezője az a bírói gyakorlat is, amely szerint ha akár a kereset, akár az ítélet tárgyát csak a követelés egy része képezte, az ítélet jogereje nem terjed ki az egész követelésre. (Kovács Marcel id. m. 854. old. X.)

Ha azonban a jogerős helytadó ítéletben foglalt marasztalás (ezentúl értve ezalatt rövidség kedvéért a puszta megállapítást és a konstituálást is) csak olyan terjedelemben szolgálhat egy későbbi per vitássá nem tehető alapjául, irányadó praeiudiciumául, amilyen terjedelemben a jogerős ítélet marasztalt, akkor annak meghatározásához, hogy a jogerő következményei milyen terjedelemben érvényesülhetnek, arra is szükség van, hogy a marasztalás terjedelme megfelelő mértékkel le legyen mérve.

Hogy a jogerős ítéletbeli marasztalás terjedelmének (mennyiségének) mérésére az átértékelési perben való alkalmazás szempontjából milyen mérték a megfelelő, nézetem szerint a következőkből kell kiindulni. A valorizáció a pénztartozások materiális értékazonosságának gondolatán alapul. Ez azt jelenti, hogy a pénztartozások mennyiségét voltaképpen nem a kirovó pénznemnek az a meghatározott számú egysége határozza meg egyszersmindenkorra, amellyel a tartozás mennyiségét eredetileg közvetlenül kifejezték, hanem közvetve az a csereérték, amelyet a tartozást kirovó pénzösszeg a tartozás meghatározására irányadó időpontban képviselt. Tehát pl. az 1939 január 1-én felvett kölcsönből keletkezett pénztartozás mennyisége nem egyszersmindenkorra 100 P-ben tekintendő meghatározottnak tekintet nélkül a pengő pénznem értékében beállott változásra, hanem elvileg abban a vásárló értékben, amelyet 100 P 1939 január 1-én képviselt.

De ha a pénztartozás mennyiségét — a valorizáció elvi alapját képező értékazonossági gon-

dolat szemszögéből nézve — nem a kirovó pénznemben számszerűen meghatározott összeg, hanem az ezen összeg által a tartozás meghatározására irányadó időpontban képviselt érték határozza meg, akkor a marasztalás mennyiségi terjedelmének mérésére is ugyanezt a mértéket kell alkalmazni. Tehát azt kell vizsgálni, hogy a megítélt összeg a jogerős ítélet keletkezésekor milyen értéket képviselt. Ha ugyanis az ítélet hozatalakor a marasztalási összeg ugyanolyan értéket képvisel, mint amilyen értéke volt a tartozás meghatározására irányadó időpontban a tartozást kirovó pénzösszegnek (azonos értékű marasztalás), akkor mivel a követelés ebben az esetben egész értékében, egész gazdasági jelentőségében képezte ítéleti döntés tárgyát, a jogerős ítéletben foglalt marasztalás a jövőben irányadó praeiudiciumot létesít a tekintetben, hogy a követelés elvileg a keletkezésekorival azonos értékben, tehát egész mennyiségi terjedelmében fennáll, következésképp: ha utóbb bekövetkezett pénzromlás folytán szükségessé válik a követelés valorizálása, az átértékelési perben a korábbi ítélet jogereje folytán nem tehető vitássá a valorizálandó követelés fennállása. Pl. ha felperes 1939 január 1-én kölcsönadott 1000 P visszafizetése iránt 1939 márciusában pert indított s a bíróság 1939 április 10-én hozott mulasztási ítélettel, amely jogerőre emelkedett, alperest 1000 P-ben elmarasztalta, az 1948. évben az 1000 P kölcsönkövetelés 3430 Ft-ra leendő átértékelése iránt indított perben res iudicata az, hogy felperesnek alperessel szemben 1939 január 1-i értékű 1000 P kölcsönkövetelése van, mert 1939 január 1. és 1939 április 10. között a pengő pénznem értékében lényeges változás nem állott be s így a marasztalási összeg a tartozás eredeti összegével azonos értékű volt. Kétségtelen, hogy ebben az esetben semmiféle szempont nem szól a mellett, hogy az ítélet jogereje ne kösse a bíróságot az átértékelési perben, hiszen alperes azzal sem jut súlyosabb helyzetbe, mint amilyenben volt 1939-ben a jogerős ítélet folytán, ha a bíróság őt tényleg 3430 Ft megfizetésére kötelezi, mert 1939 áprilisában 1000 P kétségtelenül képviselt olyan értéket, mint amilyent jelenleg 3.430 Ft képvisel, tehát alperest az átértékelési perben a korábbi ítélet jogereje folytán nem éri olyan hátrány, amellyel a korábbi ítélet hozatala előtt nem számolhatott, s amely ellen annakidején nem védekezhetett.

Ezzel szemben, ha a marasztalási összeg a jogerős ítélet keletkezésekor jelentékenyen kisebb értéket képvisel, mint amilyen értéke volt a tartozás meghatározására irányadó időpontban a tartozást kirovó pénzösszegnek (nem azonos értékű marasztalás), akkor nézetem szerint az ítélet jogereje az átértékelési perben nem köti a bíróságot. Ugyanis ha a pénztartozás mennyiségi terjedelmét valójában a pénztartozásnak a meghatározására irányadó időpontban fennállott értéke szabja meg, akkor a jelentékenyen kisebb értéket képviselő összegben való marasztalás lényegében azzal egyjelentőségű, mintha csak a követelésnek egy kis része képezte volna ítéleti döntés tárgyát. Mivel pedig a követelés egy részében marasztaló ítélet jogereje nem terjed ki az egész követelésre, ezért a követelés eredeti értékének csupán egy részét képviselő értékben marasztaló, tehát a követelést nem egész értékében, nem egész jelentőségében marasztalás tárgyává tevő jogerős ítélet az értékazonosság megvalósítását célzó és így elvileg a teljes értékű követelésre irányuló átértékelési perben nem képezhet irányadó praeiudiciumot a valorizálandó követelés fennállása tekintetében. Pl. ha felperes 1939 január 1-én kölcsönadott 1000 P visszafizetése iránt 1946 januárjában indított pert s a bíróság 1946 február 10-én hozott meg nem fellebezhető s így jogerős ítéletével alperest 1000 P-ben elmarasztalta, ez a jogerős ítélet az 1948. évben az 1000 P követelésnek 3430 Ft-ra leendő átértékelése iránt indított perben nem lehet vitássá nem tehető kötelező következtetési alap arra nézve, hogy felperesnek alperessel szemben 1939 január 1-i értékű 1000 P

Most jelent meg!

K. P. Gorsenyin:

Az államügyészség a Szovjetunióban

»Tanulmányok a szovjetjog köréből« c. kiadványsorozat első füzete. Készült az Igazságügyminisztérium hozzájárulásával

Ára: 7.50 Ft

MAGYAR NEMZETKÖZI MAGÁNJOG

Irta: **dr. Szászy István** egyetemi professzor

Ára: 15.— Ft

Bírói szervezet és bíráskodás a Szovjetunióban

Irta és a törvényt fordította: **dr. Névai László** ügyvéd

Előszóval ellátta: **dr. Hajdu Gyula** igazságügyi államtitkár

Ára: 7.— Ft

A büntetőtörvények egyes fogyatékosságainak megszüntetéséről és pótlásáról szóló 1948: XLVIII. törvénycikk magyarázata

Irta: **Dr. AUER GYÖRGY** kuriai tanácselnök

Ára 9.50 Ft

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja"

Budapest, V., Alkotmány-u. 12. Tel.: 120—034

kölcsönkövetelése áll fenn, hiszen 1946 február 10-én 1000 P kb. olyan értéket képviselt, mint jelenleg 5 fillér, egy ilyen értékben marasztaló ítélet jogereje nem zárhatja el alperest attól, hogy egy 3430 Ft-ra irányuló keresettel szemben a követelés alapja, fennállása tekintetében korlátlanul védekezhessék, mert valószínű, hogy annak idején alperes az olyan jelentéktelen követeléssel szembeni védekezéssel nem sokat törődött, ha ugyan egyáltalán érdemesnek tartotta védekezni, az esetleg helytelen ítélet ellen pedig jogorvoslattal nem is élhetett, mivel a csekély értékre való tekintettel a fellebbezés ki volt zárva.

A fentiekben kifejtett álláspontomat röviden a következőkben foglalhatom össze :

A jogerősen megítélt követelés valorizálása iránti perben a korábbi perben hozott jogerős marasztaló ítélet alapján a valorizálandó követelés fennállását csak akkor kell ítélt dologként valónak venni, ha a jogerős ítélet keletkezésekor a marasztalási összeg *nagyjából* ugyanolyan értéket képviselt, mint amilyen értéke volt a valorizálandó követelésnek a meghatározására irányadó időpontban. Ha azonban a marasztalási összegnek a jogerős ítélet keletkezésekori értéke *jelentékenyen* kisebb volt, mint a követelésnek a meghatározására irányadó időpontban volt értéke, ez esetben a korábbi perbeli marasztaló ítélet jogereje az átértékelési perben a valorizálandó követelés fennállása tekintetében nem köti a bíróságot és a feleket.

Az előző bekezdésben nem véletlenül, hanem szándékosan írtam azt, hogy ahhoz, hogy a res iudicata kihasson az átértékelési perben a követelés alapjának megállapítására, elegendő az, ha a jogerős ítélet keletkezésekor a marasztalási összeg nagyjából ugyanolyan értéket képviselt, mint amilyen értéke volt az átértékelendő követelésnek számszerű meghatározásakor, s ugyancsak szándékosan írtam azt is, hogy a res iudicata kihatását az átértékelési perre csak az zárja ki, ha a marasztalási összegnek a jogerős ítélet keletkezésekori értéke jelentékenyen kisebb, mint a követelésnek keletkezésekor volt értéke. Ezzel ugyanis azt a nézetemet akartam kifejezésre juttatni és hangsúlyozottan aláhúzni, hogy annak a kérdésnek elbírálásánál, hogy a korábbi ítélet jogereje kihat-e az átértékelési perre vagy sem, nem szabad az értékazonosság szempontját túlságosan mereven alkalmazni.

Igy pl. ha egy 1939-ben keletkezett követelés iránti perben 1942-ben keletkezett a jogerős marasztaló ítélet, annak ellenére, hogy 1939-től 1942-ig a pengő értéke kb. $^1/_3$-ával csökkent s ehhez képest a marasztalási összegnek a jogerős ítélet keletkezésekori értéke csupán a követelés eredeti értéke $^2/_3$-ának felel meg, nézetem szerint nincs akadálya annak, hogy a marasztalás »nagyjából« azonos értékűnek tekintessék s ennek folytán az ítélet jogereje kihasson az átértékelési perre.

Bár álláspontom elvileg az értékazonosság gondolatán alapul, mégis ennek az elvnek a gyakorlatban való rugalmas alkalmazását a következő okokból tartom megengedhetőnek, sőt szükségesnek.

Annak a jogszabálynak, amely a jogerő következményeit az ítéleti rendelkezés (marasztalás) terjedelme szerint korlátozza, indokoltságát főként az adja meg, hogy a jogerős ítéletből kifolyólag alperes terhére olyan következmény ne állhasson be, amelyet előre nem láthatott s amely ellen ezért megfelelően nem is védekezhetett. De ha a jogerős ítélet egy későbbi perben azért nem szolgálhat egy súlyosabb marasztalás vitássá nem tehető alapjául, mert feltehető, hogy alperes a számításba nem vett súlyosabb következmény veszélyének tudatában másként jobban védekezett volna, akkor viszont azt is figyelembe kell venni, hogy alperest védekezése során és a jogorvoslatok igénybevételénél hanyag, felületes magatartásra s főként mulasztásra rendszerint csak az indítja, ha a marasztalás várható következménye olyan jelentéktelennek tűnik fel előtte, ami ellen nem érdemes a pereskedés izgalmait vállalva védekezni, s egyáltalán nem valószínű, hogy egy kereset ellen csak azért nem fog védekezni, illetve az ítélet ellen csak azért nem fog fellebbezni, mert a kereseti, illetve marasztalási összeg értéke valamivel kisebb, mint amennyi volt az érvényesített követelés keletkezésekori értéke. Visszatérve az előbbi példára, teljesen kizártnak tarthatjuk, hogy alperes 1942-ben az 1000 P-re irányuló keresettel szemben csak azért nem védekezett, illetve a helytadó ítélet ellen csak azért nem fellebbezett volna, mert a tőle követelt 1.000 P ekkor már csak annyit ért, mint 1939-ben 660 P. Nyilvánvaló, hogy ha a kölcsönt fel nem vette, vagy már visszafizette, annak ellenére, hogy a követelt 1000 P értéke az 1939. évihez képest csökkent, alperes mégis csak védekezett, illetve fellebbezett volna, hiszen 1942-ben még nem volt 1000 P olyan jelentéktelen összeg, hogy ennek tartozatlan megfizetése ellen nem lett volna érdemes védekezni. Ezzel szemben azt pl. már nem lehet kizártnak tartani, hogy 1945 áprilisában alperes a teljesen alaptalan 1000 P követeléssel szemben esetleg nem védekezett volna. Addigra a pengő értéke az 1939. évihez képest 1/60-ára csökkent s bizony 1000 P elég jelentéktelen összeggé vált ahhoz, hogy egyikmásik alperes ne tartsa érdemesnek ennyiért vállalni a pereskedés izgalmait. Egy valorizációs perben pl. azt észleltem, hogy alperes az őt 1945 októberében egy írógép értékének megtérítése fejében 25.000 P megfizetésére kötelező ítélet ellen nem fellebbezett, pedig a fellebbezés minden valószínűség szerint eredményes lett volna, amennyiben az ítélet jogi döntése kétségtelenül téves volt, de alperes nem akart 25.000 P miatt tovább pereskedni, holott 25.000 P 1945 októberében még legalább 100 Ft-nak megfelelő értéket képviselt.

Hogy az alperes milyen értéket tart olyan jelentéktelennek, ami ellen nem érdemes védekezni, ez persze sok mindentől függ, pl. vagyoni helyzetétől, attól, hogy a per kedvező kimenetelében bízik-e, vagy azt kétesnek tartja, hogy perlekedésre hajlamos természetű-e, vagy inkább kerüli-e az izgalmakat stb.

Ebből kitűnik, hogy az érték jelentéktelenségének szempontja ugyan meglehetősen bizonytalan, egyénenként változó mérték, mégis úgy vélem, hogy alkalmas korrektívum ahhoz, hogy segítségével az elvi alapul elfogadott értékazonosság gondolata a gyakorlati követelményeket kielégítő rugalmassággal legyen alkalmazható. Ha ugyanis a pénz értékében bekövetkezett és az indexszámok segítségével meglehetősen pontos, objektív mértékkel lemérhető eltolódás után sem mutatkozik a jogerős ítéletben foglalt marasztalás a követelés eredeti értékéhez viszonyítva túlságosan jelentéktelennek, akkor — annak ellenére, hogy a jogerős ítélet a materiális értékazonosság objektív mértékével mérve a követelés eredeti értékével nem azonos értékben marasztalt — mégis arra való tekintettel, hogy a marasztalás az eredeti követeléshez viszonyítva nem csökkent annyira jelentőségében, hogy ez egymagában alperest a perbeli védelmi eszközök igénybevételénél érthetően passzív magatartásra indíthatta volna — az ilyen ítélet, mint az alperes védekezési érdeke szempontjából hasonló jelentőségű, elfogadható nagyjából azonos értékben marasztalónak s ehhez képest jogereje az átértékelési perben köti a bíróságot. Ha viszont a marasztalási összegnek a marasztaláskori értéke jelentékenyen kisebb, mint a követelésnek eredeti, kirováskori értéke volt, ez olyan jelentőségcsökkenést jelent, ami egymagában alkalmas lehetett alperest védekezésbeli mulasztásra késztetni, ezért ilyen esetben indokolt a jogerős ítélet figyelmen kívül hagyása.

A fentiekben megkíséreltem a jogerősen megítélt követelések valorizálása iránti perekben a korábbi ítélet jogerejével kapcsolatban felmerülő problémákat feltárni és a megoldásukra vonatkozó álláspontomat is kifejtettem. Tettem ezt abban a reményben, hogy az érdekes problémák felvetése az eljárási jog és a valorizáció kérdéseivel foglalkozó jogásztársaim érdeklődését felkelti és ezzel elindítója lesz egy tanulságos vitának.

Dr. Szigligeti Viktor

A közszerzeményi igény az örökösödési eljárásban

Közszerzemény: az egyik házastárs törvényen lalapuló követelése arra, hogy a másik házastárs a vagyonában a házasság tartama alatt beállt szaporulatnak a felét reá ruházza, s ennélfogva a közszerzemény tárgyi jogszabályon alapuló *kötelem.* (Almási meghatározásai.) A közszerzemény a közszerzeményi vagyonra vonatkozó jogközösséget, helyesebben minden egyéb tulajdonközösségtől különböző tulajdonközösséget képez. Különbözik más (szerződési vagy incidentaliter előálló) tulajdonközösségtől, mert a házastársak különös jogcselekménye nélkül, a törvény rendelkezéséből a házassági kötelékkel kezdődik s azzal végződik. A közszerzemény jogintézménye tehát sajátszerű, mert csak házassági viszonyban jöhet létre. De nemcsak létrejötte, hanem tartama, tartalma és hatálya is megkülönbözteti más jogközösségtől. Határozatlan tartamú, addig tart, ameddig a házassági kapocs, annak megszűnése előtt egyoldalúlag meg nem szüntethető s csak közös akarattal osztható meg. Tartalma szerint sajátszerű közösség, mert az egyik részes (házastárs) sem jogosult az őt megillető eszmei fele részét a házasság tartama alatt azzal a hatállyal másra átruházni, hogy a szerző a közösség részese legyen. Hatályát tekintve sajátszerű, mert a közszerzeményi jog nem abszolút, mindenkivel (tehát jóhiszemű harmadik személyekkel) szemben érvényesíthető, hanem csak relatív hatályú, ami természetesen nem zárja ki, hogy bármelyik házasfél közszerzeményi jutalékáról — a házasság megszűnésétől függő hatállyal — a házasság tartama alatt is szabadon rendelkezhet (ez volt az értelmezése az 1840 : VIII. t.-c. 8. §-ának).

Ha a házasság (halál, holtnak nyilvánítás, házassági kötelék felbontása vagy érvénytelenítése által) megszűnik, a közszerzeménynek kezdettől fogva létező eszmei osztottsága (pro partibus indivisis) realizálódik és a közszerzeményi vagyonnak az elhalt házastársat — esetleg csak eszmeileg — megillető részét az elhalt hitvestárs

Megjelent a

A JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

kiadásában az

1949. évi ÜGYVÉDI ZSEBNAPLÓ

HÓFEHÉR PAPIRON — MŰBŐR KÖTÉSBEN ÁRA: 18.—Ft.

A 18.— forintos ár a 41—41 postatakarékpénztári csekkszámlánkra fizetendő be.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY KIADÓHIVATALA

BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-UTCA 12 POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZÁMLA SZÁMA: 41—41

örökösei (leszármazói, hitvestársa, felmenői vagy azok leszármazói és az 1946 : XVIII. t.-c. óta az államkincstár) igényelhetik, mert mint kötelmi jogi konstrukció a házasság tartama alatt várományt jelent, de a házasság megszűnésekor a realizált eszmei rész kiszolgáltatásának követelésére jogot ad. Vagyis helyesen dönt a Kúria (3.838/1937) amikor kijelenti, hogy »tekintet nélkül arra, hogy az ingatlan tulajdonjoga melyik házastárs nevére volt bekebelezve, a közszerzeményi ingatlan a házasság megszüntekor fele részben a férj, felerészben a feleség tulajdona.«

Az örökösödési eljárásról szóló törvény végrehajtása tárgyában kiadott rendelet (R.) 48. §-a a házastárs halála után foganatosítandó leltározás szabályait állapítja meg, a csődtörvény 46. §-ában meghatározott jogszabály és a presumtio Muciana elvei alapján, mely szerint a feleségnek a házassági életközösség folytatása alatti vagyonnövekedése a férj vagyona árán történtnek tekintendő. Ezeket a jogszabályokat az élet és az 1946 : XII. t.-c. tulhaladta, ma már helytelennek tetszik a R. mely a férj elhalálozása esetében az egész — nevén álló ingatlan — vagyont az ő hagyatékául leltározza »a nő által bejelentett igények megemlítésével«, a feleség elhalálozása esetében csak követelés alakjában lehet azt az értéket leltározni, ami a feleséget férjével — vagy annak jogutódjaival — szemben megillette.

A hagyatéki tárgyaláson a közszerzeményi igény vitás lehet s ezzel kapcsolatban vetődik fel az igénynek a »törvény rendes útján való érvényesítésének fennhagyása« (Öe. 73. §.), vagy a perreutasítás (84. §.) kérdése, ebben a vonatkozásban nagy a zűrzavar, mert elmosódott az alaptétel : perreutasítani csak azt lehet, akinek olyan öröklési jogcíme van (végrendelet érvénytelenítése esetén), mely kereseti jogcímül szolgál. Perreutasításnak csak a hagyatéki tárgyaláson valószínűsített öröklési igény tekintetében van helye (kivétel az Öe. 70. §-a szerinti perreutasítás), s perre csak az utasítható, vagy csak azzal szemben történhetik perreutasítás, akinek öröklési igénye van. A közszerzeményi jog a családi vagyonjog körébe tartozik és mint ilyen nem öröklési, hanem kötelmi jogi természetű lévén, érvényesítése az Öe. által szabályozott eljárás és a 84. §-on alapuló perreutasítás keretén kívül, külön perrel eszközlendő (K. 2.288/1914).

Ezeknek a vitán felül álló és közismert jogszabályoknak idézésével lehet helyesen megjelölni az »Egyszerre elhalt házastársak közszerzeménye« című cikkben idézett és ott is ingadozónak mondott bírói határozatok közül azokat, melyek helyesek. A kiindulás — a fentiek szerint — az a jogszabály, hogy az egy időponttal holtnak nyilvánított közszerző házastársak közül csupán az egyik házastárs tulajdonául bejegyzett ingatlan felerészben a férj, felerészben a feleség tulajdona (az egyik házastárs telekkönyvönkívüli tulajdona), így két hagyatéki tömeg van. A telekkönyvi tulajdonos házastárs hagyatékául (az egyik tömeg) kell leltározni a R. 48. §-a szerint a nevén álló egész ingatlant, a másik házastárs közszerzeményi követelését, összegszerűleg meghatározva a terhek közé kell felvenni; a telekkönyvönkívüli tulajdonos, — akinek tulajdonjoga — prae existens házastárs hagyatéka : (a másik tömeg) a közszerzeményi igény, mely a házasság megszűnésével érvényesíthető, tehát akkor is, ha a házasság mind a két hitvestárs egyidejű halálával szűnik meg ; a Mtj. 154. §-a szerint végrehajtás alá vonható, átruházható (kötelmi) igény. Helytelen döntés a miskolci törvényszék Pkf. 2.512/1948., mely szerint a »közszerzeményi jelleg csak túlélő házastárs esetében bír fontossággal«, mert az elmondottak szerint a házassági életközösség tartama alatt két vagyon van : a férj vagyona és a feleség vagyona, míg a »különvagyon« és »közszerzemény« csak a túléléstől független kötelemtárgy — megjelölések, számolási tömegek és így a közszerzeményi jelleg fontos, ha valaki a túl nem élő házastárs jogán lép fel.

Az 1946 : XXV. t.-c. téves értelmezésével sokszor találkozunk. A magyar állam az ági öröklés korlátozása és egyébként örökösök nemléte folytán reá háramlott és a törvényben közelebbről meghatározott örökhagyók megszerzett vagy megszerzendő hagyatékait az Országos Zsidó Helyreállítási Alapnak »átengedi«, vagyis szabatosabban kifejezve : a Kincstár átruházza a törvényben meghatározott személyektől öröklött vagyonát az Alapra. Örökös és pedig valóságos örökös az állam (államkincstár), nem pedig az Alap. Az államra nézve irányadók örökösödési jogunk összes szabályai, sőt a Kincstár, mint álörökös ellen a később jelentkező örökös hereditatis petitióval is felléphet ; perreutasítás, a törvény »rendes útján« vagy »különkeresettel« kapcsolatos jogok vagy kötelezettségek a kincstárt illetik, vagy terhelik és sohasem az Alapot akinek joga az államkincstártól javára »átengedett, jog. Semmiképen sem helytállóak tehát azok t« felfolyamodási bírósági döntések, melyek a Kincstár helyett az Alapot utasítják perre, főleg helytelen annak megállapítása, hogy a csak átengedés folytán jogszerző Alap »ellenfele« van birtokban vagy azért utasítandó perre, mert »igénye csak a per során nyerhet tisztázódást« vagy »mert az összes körülmények figyelembevétele« indokolja ezt.

Helytelen az a döntés, mely nem adja át mindennemű — tehát nemcsupán az 1946 : XXV. t.-c. 2. § (2.) szerinti — személyeket illetett hagyatékot, ha csak az vitás, hogy bizonyos ingók vagy követelések a hagyatékhoz tartoznak-e (Öe. 73. §) s nem adja át a hagyatékot az Öe. 77., 78., 79., 81. és 82. §-ok esetében sem.

Megfontolandó a jogszabályok ismerete birtokában és az elmondottak figyelembevétele után a sok vita, valamint a hagyatékok rosszhiszemű elidegenítésének érdekében, hogy helyes-e fenntartani azt a szabályt, hogy a közszerzeményi jog csak az Öe. és annak 84. §-án alapuló perreutasítás keretén kívül érvényesíthető, mert hiszen az özvegynek mint örökösnek a családi jogon alapuló igényéről van szó, amely szorosan összefügg hitvestársi, ági öröklés és törvényes örökrész, most a Kincstár közvetítése által az Alapot meg-

illető jogok kérdésével és főleg az örökösök, esetleg az örökösök és az Alap között vitássá vált hagyatéki állag kérdéseiben is, a közszerzeményi igényt kivonni az öröklési jog keretéből, dacára, hogy érvényesítése az egyik házastárs halálától függ, de megfontolandó lenne permegelőzés okából a közszerzeményi igények biztosítását a házasság fennállása alatt szabályozni, mint a telekkönyvben egyedüli tulajdonosként feltüntetett házastárs tulajdonjogának — harmadik személyekkel szemben is érvényes — korlátozását.

Dr. Krenner Zoltán

A közjegyzői eljárás egyes kérdései a kitelepítettek hagyatékainak tárgyalásán

A magyarországi németajkú lakosságnak a háború alatt tanusított magatartása miatt a kormányzat a német lakosság egy részének kitelepítését rendelte el. Az ezzel kapcsolatos kérdéseket számos rendelet szabályozta, ezekre azonban ezúttal nem térünk ki, mivel nagyrészük azóta hatályát vesztette és a kérdést egységesen a 12.200/1947. Korm. számú rendelet (M. K. 245. sz.) rendezte. A rendelet (R) 10. §-a kimondja, hogy a Németországba áttelepülésre kötelezett személynek a 12.330/1945. M. E. számú rendelet 3. §-a értelmében zár alá vettnek tekintendő ingó és ingatlan vagyona az áttelepülési kötelezettség megállapításával egyidejűleg tehermentesen az államra száll át és a földbirtokrendező alap állagához tartozik. A fenti szabályozást megelőzően pedig az 1946 : IX. t.-c. 1. §-a úgy rendelkezett, hogy a Németországba áttelepítettek által visszahagyott minden vagyon az áttelepülés tényével a magyar államkincstárra száll át. Eszerint tehát a tulajdonváltozás csak az ország határának elhagyásával egyidejűleg a kitelepülés tényével állt be. A R.-nek idevágó módosítása után pedig a tulajdoni változás már a kötelezettség jogerős megállapításával egyidejűleg bekövetkezett.

A 22.900/1948. F. M. számú rendelet, amely a R. vagyonjogi rendelekzéseinek a végrehajtását szabályozza, kimondta, hogy (2. § 3. bek.) az 1945 évi december hó 29. napja után elhalt vagy külföldre távozott személyeket vagyonjogi vonatkozásban úgy kell elbírálni, mintha életben lennének, illetve az ország határán belül tartózkodnának, kivéve, ha a külföldre távozott személy az ország határát az arra illetékes hatóság engedélye nélkül hagyta el, ez utóbbi esetben ugyanis Németországba áttelepítettnek kell tekinteni.

A közjegyzők előtt lefolyt hagyatéki tárgyalások során igen sok esetben az örökösök mindegyikét kitelepítették és így vagyonilletőségük a kincstárra szállt át. Nem kétséges ugyan, hogy — feltéve, hogy maga az örökhagyó személyében semmiféle korlátozó rendelkezés hatálya alá sem esett — a hagyatéki eljárásra szükség van a tekintetben, hogy a vagyon állaga, végrendelet léte vagy nem léte továbbá az örökösöknek a személye és öröklési jogosultsága megállapíttassék. A kincstár ugyan nem magánjogi jogutóda az örökösöknek, még sem lehetne azt állítani, hogy jogai, jogainak terjedelme összefüggésben nem áll a kitelepített örökös hagyatéki igényével, még akkor is, ha a hagyaték illetősége az őt terhelő kötelezettségektől mentesen száll át.

Ez utóbbi szempont döntő jelentőségű a tekintetben, hogy a közjegyzői eljárás szükséges volt-e vagy sem. A kincstár ebben a kérdésben megfelelő jogszabályi rendezés hiánya miatt kezdettől fogva azt az álláspontot foglalta el, hogy a német hagyatéki ügyek tárgyalásánál a közjegyzői eljárás alól ki kell venni azokat a hagyatékokat, amelyeknél az örökhagyó vagyonelkobzás vagy kitelepítési kötelezettség alá esett, amikor tehát vagyona az 1945. évi VI. t.-c.-el törvényerőre emelt 600/1945. M. E. számú rendelet 4—6. §§ alapján 1945. évi március hó 18.-i hatállyal ex tunc a kincstárra szállt át. Ilyen esetben hagyaték nincs is s az eljárás megszüntetendő.

Ha azonban az örökhagyó teljesjogú, a hagyatéki eljárás a fennálló tételes jogszabályok alapján, már a kérdésnek egyéb úton való szabályozatlansága miatt is lefolytatandó és annak eredményeképpen kerül azután a kincstár (Földalap) részére való átadásra.

Az eljárás során a közjegyzőknek ezért hivatalból vizsgálniok kell azt is, hogy az örökhagyó vagy az örökösök nem vétettek-e fel a kitelepítendők névjegyzékébe. (84.350/1947. B. M. 1. §). Mivel e jegyzék egy példányát a 9. § 2. bekezdése értelmében a területileg illetékes községi előljáróság is megkapja, ez a hozzá intézett ilyen irányú megkeresésekre hiteltérdemlő választ adhat.

A kincstár képviselői, amennyiben a tárgyalásokon eljártak a fenti vizsgálat megejtésére, ennek alapján a hagyatéki ügyek »megrostálására« kellő gondot fordítottak.

Az ezután fennmaradó, el nem kerülhető hagyatéki eljárás, valamint az idézés nélkül, »hivatalból lefolytatott eljárások« költségei azonban olyan, a kincstár szerzésével kapcsolatos terhek, amelyek fogalmilag nem vonhatók azon terhek körébe, amelyektől mentesen volna a hagyaték az 1946 : IX. t.-c. 1. §-a, illetve a 12.000/1947. Korm. számú rendelet 10. §-a alapján a kincstárnak átadandó.

Ezen aligha megtámadható jogi érveléssel szemben, mégis az az ellenvetés merül fel, hogy a közjegyzők az ilyen hagyatékok tárgyalásával jórészt rövid, formális eljárást végeznek, hiszen a hagyatéki terhek, különböző természetű vagyonjogi kötelezettségek vizsgálata nélkül, egyszerűen az illetékes közigazgatási hatóságnak az elkob-

zásra, illetve kitelepítésre vonatkozó nyilatkozata alapján adják át a hagyatékot a kincstárnak. Fel kell még említeni azt is, hogy ezeket az ingatlanokat az esetek túlnyomó részében már földreform céljára ténylegesen igénybevették, sőt, sokszor a kincstár tulajdonjoga már korábban telekkönyvi bekebelezést is nyert, esetleg az egész ingatlanilletőség a juttatott nevére lett átírva. A közjegyzők egyébként sem ismerik a tényleges helyzetet s így munkájuk az ilyen hagyatéki ügyekben vagy elkésett, vagy a földbirtokrendező szervek rendelkezéseivel ellentétes. Sőt, megfontolandó, hogy ezen ügyek a földreformmal való legszorosabb kapcsolatuk miatt nem volnának-e az eljárás alól kivonandók, de legalább is a földbirtokrendező szervekkel együtt előzetesen letárgyalandók.

A kérdés szabályozatlanságának kóros elfajulása következett be azáltal, hogy a kincstár (Országos Földhivatal) a hagyatéki eljárás során megállapított közjegyzői díjakat és költségeket a fenti, érthető indokolással nem fizette ki és a kincstári jogügyi igazgatóságot ismételten a hagyatékátadó végzéseknek a kincstári díj és költségfizetésben elmaraszta1ó része elleni jogorvoslat megtételére kérte. A kincstári jogügyi igazgatóság által beadott nagyszámú felfolyamodások felhozható indoka csak az lehetett, hogy a rendelkezések szelleme értelmében a hagyaték abban az esetben is tehermentesen adandó át, ha az eljárás tényleges lefolytatásának jogi szempontból akadálya nem merült fel. Vagyis, a »teher«-mentesség fogalmi körébe igyekezett szorítani az eljárási költségből eredő terhet is. További elvi, a vonatkozó jogszabályok alapcélkitűzéseire támaszkodó indok volt, hogy a földreform során az ingatlanok túlnyomó része máris igénybe lett véve s így a földreformtörvény sem engedi a kincstárral szemben az ilyen követelések érvényesítését. (1947: V. t.-c. 8. §.)

Felsőbíróságunk az alsófokú végzéseket minden esetben helybenhagyva, a tételes jogszabályok alapján utasították el a kincstárt, a Kuria elvi határozatára hivatkozással, hogy a hagyatéki eljárással felmerült költség minden mást megelőz s annak mértékéig az örökös pro viribus felel. Így állt elő, hogy a díj és költségkövetelések tetemes összege nyert bekebelezést a kincstár nevére került ingatlanokra.

A sokat vitatott és a németajkú vidékeken levő közjegyzők anyagi érdekeire komoly kihatással levő kérdés több irányú mérlegelés alapján a közeli hetekben jogszabályi rendezést nyer. A megoldás miként je tekintetében korai és illetéktelen lenne nyilatkozni. A megoldás azonban összhangba kellett kerüljön azokkal az alapelvekkel, amelyek a demokratikus jogalkotásban eddig is irányítóak voltak és az egyéni érdekek túlzott érvényesítése helyett a közösség, a szocializmus felé haladó népi demokrácia érdekét tartják mindenekfelett szem előtt.

A német hagyatékok közjegyzői eljárási problémáival kapcsolatban rá kell még mutatni egy megoldandó kérdésre. Általános tanácstalanság tapasztalható, mi történjék a hagyaték megnyilása előtt kitelepített németekre eső hagyatéki hányaddal. A budapesti közjegyzői kamara a kérdés elvi jelentősége miatt állásfoglalásért az igazságügyminiszterhez folyamodott. A minisztérium válaszában (40.203/1947. I. M. VIII. és a korábbi 60.782/1946. I. M. IX.) az ügyek felfüggesztését javasolta addig, míg a kérdés nemzetközi úton általános rendezést nyer, mert a német állampolgároknak Magyarországon való öröklési és szerzési képességére nézve csak a vonatkozó nemzetközi tárgyalások lefolytatása után tud nyilatkozni.

A kitelepített németajkú lakos ugyanis az ország elhagyásával (84.350/1947. B. M. 17. §) elveszíti magyar állampolgárságát s külföldivé válik, szerzési (öröklési) képessége tehát az általános magánjog szabályai szerint nyerhet elismerést, vagyis viszonosság alapján. Épp ezen a ponton tehát a kérdés visszaható jelentőségű. Kétségtelen, hogy a németek kitelepítésénél a törvényhozó intenciója az volt, hogy a földingatlan a háborút okozó németség kezéből kikerüljön, nem is szólva arról, hogy a vagyonelkobzásra ítéltek méltatlanná is váltak arra, hogy magyar föld tulajdonosai lehessenek.

Dr. Skorka György

Kapható már

Döntvénytári mellékletünk

Bekötési táblája

az 1948. ÉVI III. ÚJ FOLYAMÁHOZ

ÁRA 12.— FORINT

Megrendelhető már a

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
főlapjának
(1948. ÉVI III. ÚJ FOLYAM)

Bekötési táblája

ÁRA 12.— FORINT

A FENTI ÁRAKBAN A CSOMAGOLÁS ÉS SZÁLLÍTÁSI KÖLTSÉG IS BENNFOGLALTATIK

MEGRENDELHETŐK A KIADÓHIVATALBAN, Budapest, V., Alkotmány-utca 12

A bekötési táblák vételárát — az összeg rendeltetésének feltüntetése mellett — a 41-41 postatakarékpénztári csekkszámlánkra kérjük befizetni

SZEMLE

I.

Megalakult a Magyar Jogász Szövetség. A Jogtudományi Közlöny a felszabadulás óta elsősorban arra törekedett, hogy a gazdasági és politikai viszonyok változásának megfelelően lerakja azokat — a fejlődést és haladást szolgáló — elméleti alapokat, amelyre a gyakorlatnak : a jogalkotásnak és jogalkalmazásnak szüksége van. Nem hanyagolta el a gyakorlati élet vizsgálatát, bírálatát és értékelését sem, mert egyfelől a gyakorlati élet határozta meg azokat a feladatokat, amelyeket az elmélet segítségével meg kellett oldanunk, másfelől a gyakorlatban vált el az, hogy az elméleti megoldás helyes-e. A Jogtudományi Közlöny és munkatársai eddig az úttörő előőrs feladatát végezték. Viszonylag kevesen voltak és általában nem maguk választhatták ki a megoldásra váró feladatokat, hanem azokkal a kérdésekkel kellett foglalkozniok, amelyeket a rohamosan fejlődő élet felvetett. Hiányzott a kollektiv és tervszerü munka lehetősége.

Megalakult most — nemcsak a jogászok, hanem az egész ország és a Magyar Dolgozók Pártjának várakozásától kísérve — a Magyar Jogász Szövetség. Nem véletlen az, hogy most alakult meg, mert a magyar jogászság most kezdi tömegesen felismerni és átérezni azt az igazságot, hogy helye a többség, a dolgozó nép mellett van. Nem véletlen az sem, hogy a Magyar Jogász Szövetség munkáját várakozás — éspedig bíráló, de jóindulatu várakozás — kíséri, mert a szocializmus építésénél komoly szerep vár a jogászok becsületes munkájára. A Magyar Jogász Szövetség célkitűzéseit az alakuló közgyűlés során felszólalt előadók vázolták. (Az anyag részletes ismertetésére még visszatérünk.) Mi a Jogtudományi Közlöny részéről szaktársi szeretettel és ugyancsak várakozással üdvözöljük az immár megalakult Magyar Jogász Szövetséget. A Jogtudományi Közlöny a Magyar Jogász Szövetség hivatalos lapja. Ez a viszony azonban csak akkor felel meg a követelményeknek, ha a Szövetség tagjai egyre nagyobb számban bekapcsolódnak a Jogtudományi Közlöny munkájába és részt vesznek a jogtudomány — elmélet és gyakorlat tervszerű művelésében, mert csak így térhetünk át az úttörésről az építésre, csak így lesz alkalmas a jogászság arra, hogy a gazdasági és társadalmi élet tervszerű megszervezésével kapcsolatban a jogra váró feladatokat elvégezze.

W. A.

II.

Struktura változások Törvényi kötbér

Dr. Csanádi György a Jogtudományi Közlöny ezidei 23. számában közzétett kitűnő tanulmányában említi a törvényi kötbér intézményét — hogy az állami vállalatok egymásközötti szerződéseiben a törvény alapján —, tehát szeződéses kikötés nélkül is igényelhető legyen bizonyos kárigény, a kár bizonyítása nélkül (hiszen a kötbér jogéletbeli funkciója éppen a kár és főleg a károsszeg bizonyítása alóli mentesítés). Csanádi hivatkozik a jegyzetben a G. F. 2.779/1948. sz. határozatára, amely már a cikk megírása után vált ismertté. Nyilván ez volt az oka, hogy Csanádi nem tért ki a törvényi kötbér gondolatának a G. F.-határozathoz való viszonyára. Annyi kétségtelen, hogy a G. F.-határozat szinte autoritative alátámasztja Csanádi idevágó gondolatfűzését, de meg kell állapítanunk, hogy a jogfejlődés szempontjából a »törvényi kötbér« elsőséget érdemel a G. F.-határozatban követett megoldással szemben. Ez a határozat ugyanis utasítja a vállalatokat, hogy szerződéseikben kötbért kössenek ki. Egy rövidke »elméleti« kitérés. A jogrend két módját nyujtja az érdekvédelemnek: az első mód esetén, amit humana provisionak, öngondoskodásnak nevezhetünk, a jogrend az általános keretet, lehetőséget szolgáltatja, amely lehetőséget az érdekelt félnek igénybe venni, realizálni, jelenvalóvá kell tenni, hogy az érdek valóságos oltalomhoz jusson. Tipikus példa: bérlő-haszonbérlő a tulajdonos változás erejét (Kauf bricht Miete tétel elszenvedését) kizárhatja a telekkönyvi bekebelezéssel, ha — azt kiköti, vagyis, ha érdekének a tulajdonos változás esetére való védelméről a kikötéssel önmaga gondoskodik. Másik mód : a legis provisio, a törvényi gondoskodás, amikor a fél a maga érdekvédelmét a törvény alapján megkapja — külön kikötés szüksége nélkül. A másik tipikus példa: Ingatlannak »kikötmény« ellenében való elidegenítése esetén a kikötményi jog »hivatalból«, tehát a szerződés hallgatása esetén is bekebelezendő. (MTJ. 1471. § 1., 2. bekezdése.) Szladits még azt tünteti fel a magyar jog álláspontjának, hogy a »kikötmény« megállapodás szerint a telekkönyvbe is bejegyezhető. (Vázlat II. rész, 272. lap.) Minden messzebbmenő utángondolás nélkül is megállapítható, hogy a kapitalista rendszernek — amelynek egyik hibája és erőssége volt a gazdasági egyedeknek a saját erejükre való utalása — a humana provisio, az öngondoskodás módszere felel meg, amivel szemben a mai felfogásnak a legis provisio, a törvényi (közvetlen) gondoskodás módszere felel meg. A G. F. határozat viszont a kötbérkikötést előíró rendelkezésével még a humana provisio gondolatkörében maradt. A szerződéses bírság kikötése a törvényi kötbér intézménye esetén is jó szolgálatokat tehet az eset körülményeihez való símulás révén. A törvényi és szerződéses kötbér nem egymást elvben kizáró, csak egymást esetileg felváltó intézmények. Történeti érdekesség okából legyen szabad megemlíteni, hogy e sorok írója előterjesztésére a budapesti kereskedelmi és iparkamara az első világháború idején teljesülési határozatban kérte a szerződésszegők terhére a törvényes kötbér követelhetőségét. Az igazságügyminiszteriumhoz intézett felterjesztés teljesen hatás nélkül maradt.

A kérdés dogmatikai hátterének alafestésére: jogunk több területén ismeri az átalánykártérítést. Az átalánykártérítés tulajdonképpen tartalmilag: törvényes kötbér, amely az igénylőt felmenti a kár bizonyítása alól. Igen mélyrehatóak Ihring fejtegetései a bizonyítás kényszerű nyűgéről (fejtegetéseiből csak néhány mondatot idézhetünk). »Der Beweis ist der Preis um den die Rechste processualisch zu haben sind; je höher dieser Preis, d. h. je umständlicher, schwieriger der Beweis, umsomehr verringet sich der praktische Wert der Rechte . . . Möglichste Erleichterung des Beweises ist eine der

wichtigsten Rücksichten. (Geist des römischen Rechtes III. rész, 201. lap, 3. bekezdés.) A törvényi kötbér jelentős lépés volna Ihering gondolata irányában, ami mellett megemlíthetjük, hogy a versenyjogi irodalom és gyakorlat sok vonatkozásban a bizonyítás lehető megkönnyítése, a sértett jogainak valóságos — a bizonyítás terhétől nem akadályozott — érvényesülése felé haladt.

B. S.

III.

Befolyással üzérkedés a budapesti ítélőtábla döntésének tükrében

A Jogtudományi Közlöny Büntetőjogi Döntvénytára 88. szám alatt közölte legutóbb a budapesti ítélőtábla B. III. 1.362/1948. számú ítéletét. Az ítélet iskolapéldája annak, hogy miképpen nem szabad a büntetőbíróságnak a szocializmus felé haladó népi demokráciában ítélkezni, miért is szükségesnek tartjuk az ítélettel bővebben foglalkozni.

A tényállás szerint a vádlott sértettel azt közölte, hogy feljelentés van ellene az államrendőrségen és annak síma elintézését ígérte, ha sértett 500 forintot lefizet neki az előadó és még valaki megvesztegetésére. A tényálláshoz hozzátartozik az is, hogy sértett ellen feljelentés a rendőrségen nem volt, azt tehát, hogy feljelentés van sértett ellen, vádlott nyilvánvalóan anyagi haszonszerzés céljából koholta.

A budapesti büntetőtörvényszék B. VII. 8.818/1946. számú ítéletével vádlottat bűnösnek mondta ki az 1942. évi X. t.-c. 5. §-ában meghatározott befolyással üzérkedés vétségében, őt a Btk. 92. §-ának alkalmazásával kéthónapi fogházbüntetésre ítélte és a szabadságvesztésbüntetést a vádlott előzetes letartóztatásával kitöltöttnek vette.

A törvényszéki ítélet ellen a vádhatóság súlyosbításért, a védelem pedig a bűnösség megállapítása miatt fellebbezett. A budapesti ítélőtábla vádlottat a Bp. 326. §. 1. pontja alapján felmentette. Ítéletének indokolásában megállapítja, hogy az 1942. évi X. t.-c. 5. §-ában meghatározott befolyással üzérkedés bűncselekményének egyik lényeges tényálladéki eleme az, hogy a cselekményt elkövetőt az a célzat vezesse, hogy a vagyoni előnyt azért követelje vagy fogadja el, hogy befolyását valamely hatóságnál vagy közhivatalnoknál *magánérdek előmozdítása végett* érvényesítse. Minthogy azonban sértett ellen a rendőrségen feljelentés nem volt, tehát nem volt olyan magánérdek, amelynek előmozdítása lehetséges lett volna és így hiányzik a szóbanforgó bűncselekmény egyik lényeges alkotó eleme.

Megállapította az ítélőtábla azt is, hogy a vád tárgyává tett tényállás maradéktalanul megvalósítja a Bn. 50. §-ában meghatározott, a Btk. 380. §. 2. tétele szerint minősülő csalás bűntettének kísérletét, mert vádlott szándéka, amikor sértett előtt azt állította, hogy vele szemben a rendőrségen eljárás van folyamatban, megtévesztésre, s amikor a kedvező elintézésért 500 forintot kért, jogtalan vagyoni haszon szerzésére és arra irányult, hogy a sértettnek kárt okozzon. Az ítélőtábla azonban ennek dacára — az indokolás szerint — csalás kísérlete miatt nem mondhatta ki vádlottat bűnösnek, mert a tettazonosság keretében erre nem nyílt lehetőség. Az ítélőtábla szerint ugyanis a vád tárgyává tett cselekmény a tettazonosság keretében a vádtól eltérőleg csak akkor volna csalásnak minősíthető, ha a vád tárgyává tett bűncselekménynek, tehát a befolyással üzérkedésnek a jogi tárgya azonos volna a csalás bűntettének jogi tárgyával. Minthogy azonban a befolyással üzérkedésnek a jogi tárgya a közhivatalnok tisztaságához fűződő érdek, a csalásé pedig a vagyoni jog, az ítélőtábla szerint a tettazonosság keretén belül a vádlott csalás miatt sem volt elítélhető.

A fentiek szerint felmerülő jogi kérdések közelebbi vizsgálata nélkül is nyilvánvaló, hogy az ítélet az egyszerű ember józan jogérzékével homlokegyenest ellenkezik és így a népi demokráciának a büntetőbíráskodással szemben támasztott követelményeinek sem felelhet meg. Becsületes, józan ember képtelen megérteni, hogy valakit a bíróság ártatlannak tartson, aki másnak a megtévesztésével pénzt akar kicsalni és közben a rendőrséget is megrágalmazza, hogy ott egy feljelentést megvesztegetéssel ad acta lehet tétetni. Az ilyen bírói ítélet, még ha a fennálló jogszabályokkal nem is ellenkeznék, merőben helytelen lenne.

Rá kell azonban mutatnunk arra, hogy a jelen esetben figyelembe veendő jogszabályok pontos betartása mellett sem lett volna szabad a budapesti ítélőtáblának ehhez a helytelen ítélethez eljutnia.

Ha ugyanis a bíróság vett volna magának fáradságot arra, hogy a befolyással üzérkedés bűncselekményére vonatkozó jogszabály indokolását elolvassa, úgy meggyőződést szerezhetett volna arról, hogy ezt a jogszabályt többek között éppen azért hozták, mert »befolyással üzérkedőket« a vádhatóság azelőtt csalás miatt állított bíróság elé és azokat sokszor a csalás tényálladékához nélkülözhetetlenül szükséges »fondorlat« hiánya miatt felmentették. Az indokolásból világosan látszik, hogy a befolyással üzérkedés bizonyos mértékben a csalás »fiókbűncselekménye«. Ha tehát a védett jogi érdek a két bűncselekménynél valóban nem is azonos, világos, hogy amennyiben a befolyással üzérkedésnél súlyosabb csalás bűntettének tényálladéki elemei megállapíthatók (mert a vádlott a befolyással üzérkedést fondorlattal követte el), úgy ennek a következménye nem felmentés, hanem még szigorúbb ítélet kell, hogy legyen.

De téves az ítélőtábla indokolása a tettazonosságra vonatkozó részében is. A Bp. 325. §-ához fűzött indokolás többek között a következőket mondja:

»A bírónak eljárásában mindig azt kell szem előtt tartani, hogy a főtárgyalás adatai szerint megváltozott-e a vádlottnak a vád tárgyává tett konkrét magatartása? Ha e konkrét magatartást másnak találja, mint ami vád tárgyává volt téve, azaz más akaratelhatározással, a vád tárgyává tett konkrét ténytől helyre és időre különböző tettel áll szembe a bíró: akkor már a tett nem azonos, következőleg azt vád nélkül ítélete tárgyává nem teheti«.

Tény, hogy a Bp. 325. §-ával kapcsolatban a felszabadulás előtt hozott elvi határozatok egy része a tettazonosságot úgy magyarázza, hogy a vád és az ítélet alapjául szolgáló tettnek nemcsak a történeti esemény, hanem a büntetőjogilag védett érdek szempontjából is azonosnak kell lennie (bár a törvény indokolásában erről szó sincs), azonban ezek az elvi határozatok nem képezhetnek mai ítélkezésünk számára tabut.

Nyilvánvaló tehát, hogy a budapesti ítélőtáblának ez az ítélete nem a közösség érdekeit szolgálta és jogszabályellenes is.

T. I.

IV.

A budapesti törvényszék gyakorlatából

Bérlet

Megosztott társbérlet

1. A megosztott társbérlettel kapcsolatos bérlői érvelés is alaptalan, mivel a 8.000/1946. M. E. sz. rendelet 5. §-a értelmében megosztva használt lakás csak az, amelynek egy részét a hatóság igénybe vette és annak bérlőjét kijelölte, már pedig a jelen esetben a hatóság az egész lakást vette igénybe és utalta ki egységesen, nem pedig részenként megosztva a bérlőknek.

A megosztva történt használatnak pedig a 44.200/1948. É. K. M. sz. rendelet 4. §-a értelmében nincs jelentősége, eszerint, a lakás megosztása szempontjából csak az tekinthető bérlőnek, akinek a lakásügyi hatóságok működésük megkezdése (1941. év) után a lakást legalább részben jogerősen kiutalták. Az ilyen módon keletkezett bérleti jogviszonyból eredő jogok és kötelezettségek tekintetében a lakás bérlői — ú. n. társbérlők — közt egyetemlegesség nem keletkezik a 6.000/1948. Korm. sz. rendelet 49. §-a értelmében. Ilyként bérlők bérlőtársak, nem pedig társbérlők. (31. Pf. 4.821/1948.)

2. Bérlő a 18. sorszámú kérvényében bejelentette, hogy a lakást bérlő és társbérlője műszakilag megosztották és kérte a bérnek ezen műszaki megosztás figyelembevételével történő megállapítását. Bérbeadó 21. sorszámú kérvényében bejelentette, hogy a megosztás önkényesen, hatósági hozzájárulás nélkül történt.

A törvényszék ezt a műszaki megosztást figyelmen kívül hagyta, mivel mindaddig, amíg a becsatolt lakáskiutaló határozatok megváltoztatva nincsenek, — ennek ellenkezőjét bérlő nem is állította — irányadók a bérlet tárgyai tekintetében.

Amennyiben a műszaki megosztást a hatóság jóváhagyja, illetve az egyéb helyiségeket műszaki megosztásnak megfelelően utalja ki, a társbérlőknek vagy bérlőnek módjában lesz a fizetendő bér tekintetében újabb bérmegállapítást kérnie.

A 18. sorszámú kérvényben előterjesztett kérelme bérlőnek, hogy az általa fizetendő bér a bérlemény műszaki megosztására való tekintettel állapíttassék meg, tehát teljesíthető nem volt. (31. Pf. 3.836/1947.)

3. Nem helytálló felfolyamodónak azon érvelése, hogy azért, mert 1944. évben, amikor Gy. M. bérlő feleségül vette dr. M. S. leányát és egymással olyan megállapodást kötöttek, hogy a lakást megállapodásuknak és az addigi használatnak megfelelően megosztva fogják használni, ezért továbbra is a 8.000/1946. M. E. sz. rendelet 5. §-ában szabályozott módon megosztva tartoznak alacsonyabb bért fizetni.

Ez az érvelés azért téves, mivel a 14.000/1947. Korm. sz. rendelet 1. § 4. bek. értelmében az 1. § rendelkezései csak akkor nem alkalmazhatók, és a 8.000/1946. M. E. sz. rendelet 5. § rendelkezései maradnak továbbra is irányadók a bér kiszámítására nézve abban az esetben, ha a lakás már az 1. § első bek. *a)*, illetőleg *b)* pontjában megjelölt kezdő nap előtt is ugyanolyan módon megosztva használt lakás volt és az említett napnál későbbi hatósági kijelölés, illetőleg bérleti szerződés folytán csak a bérlő személyében történt változás.

Bérlők nem azt vitatják, hogy csak a bérlő személyében történt változás, hanem ellenkezőleg arra hivatkoznak, hogy a bérlő személyében nem is történt változás, csupán a lakás addigi használatát szankcionálta a lakáshivatal 1946. évi július hó 12-én Gy. M. bérlőnek az addig is használt lakrészének kiutalásával.

A 14.000/1947. Korm. sz. rendelet 1. § 4. bek. tehát a törvényszék állás ontja szerint nem erre az esetre vonatkozik, hanem akkor lenne alkalmazható, ha Sz. S.-né a lakrészének hatósági kiutalás vagy bérleti szerződés alapján bérlője lett volna és a Gy. M.-nek történt kiutalás folytán csak a bérlők személyében történt volna változás. (31. Pf. 4.741/1948.)

A bérmegállapítási eljárásban perújításnak (újrafelvételnek) nincs helye, de a bérlet tárgyában bekövetkezett változás esetén helye lehet újabb bérmegállapítási eljárásnak

A törvényszék nem tette magáévá az elsőbíróságnak azon jogi álláspontját, hogy bérmegállapítási eljárásban is helye van perújításnak, mivel az 1947. El. III. C. 16/3. sz., a budapesti ítélőtábla elnökének és az igazságügyminisztériumnak is egyező állásfoglalását feltüntető leiratra figyelemmel a törvényszék úgy döntött, hogy a 8.000/1946. M. E. sz. rendelet alapján folyamatba tett bérmegállapítási eljárásban perújításnak, újrafelvételnek helye nincs, ezért bérlő kérelmét nem mint perújítási kérelmet, hanem mint új és önálló bérmegállapítási kérelmet bírálta el, a konyha és kamra kizárólagos használatbavétele folytán.

A 8.000/1946. M. E. sz. rendelet 22. § 12. bek. értelmében ugyanis — amennyiben a hivatkozott rendelet eltérő rendelkezést nem tartalmaz — a bíróság a polgári perrendtartás szabályai szerint jár el. Tekintettel pedig arra, hogy a Pp. csupán peres eljárásban ítélet ellen enged perújítást, azonban végzések ellen felfolyamodást engedélyez csupán, azonban sem perújítást, még kevésbé újrafelvételt megengedő rendelkezést nem tartalmaz, ennélfogva a törvényszék jogi állásfoglalása szerint ebben az eljárásban perújításnak helye nem lehet, ilykép az alapbér és az annak alapján kiszámított, fizetendő bér a jogerős megállapítás után újból vitássá nem tehető a bérleti viszony fennállása alatt.

Bérlő kérelme azonban, mint önálló bérmegállapítási kérelem is elbírálható volt, mivel a 8.153/1946/2. sz. végzést, melyben az I—III. ker. járásbíróság a felek közti bérleti viszony alapján a fizetendő 130 P. alapbért megállapította, a bíróság 1946 október hó 7. napján hozta meg s ellene felfolyamodással nem éltek, ilykép az egy szoba fizetendő bére havi 32 Ft 50 f-ben lett megállapítva. Az 54.331/1947. sz. bérmegállapítási eljárás iratainál 5. sorszám alatt elfekvő, a Budapest Szőváros Lakásügyi Döntőbizottságának ....sz. végh határozata pedig, amelyben a kerületi elöljáróságnak .....sz. azon határozatát, melylyel a .....sz. alatti lakrészhez tartozó konyhát teljes egészében kizárólagos használatra L. E. részére vette igénybe, helybenhagyja, 1947 március hó 28. napján kelt.

Ezen tényállás szerint tehát a 8.153/1946/2. sz. végzés meghozatala után a bérlet tárgyában olyan változás következett be, mely a hivatkozott bérmegállapítási eljárás során még elbírálható nem volt, ennélfogva újabb bérmegállapítási eljárásnak a jelen esetben helye van, mert hiszen a 8.000/1946. M. E. sz. rendelet 22. § 10. bek. rendelkezése értelmében csak abban az esetben nincsen bérmegállapítási eljárásnak helye, ha a felek az alapbérben meg-

egyeztek, vagy ha bármelyik fél kérelmére a bíróság az alapbér mennyiségét megállapította, mert azt a bérleti jogviszony fennállása alatt a felek egyike sem teheti többé vitássá.

A hivatkozott rendelethely tehát csak a már megállapított alapbérnek újabb megállapítását tiltja meg, amely rendelkezésből a contrario következik, hogy a rendeletalkotó a fizetendő forintbér újabb megállapítását a bérlet tárgyában bekövetkezhető vagy egyéb változásokra tekintettel nyitva akarta tartani.

Miután bérlő nem a már a 8.153—1946. sz. eljárásban elbírált bérleti viszony tárgyát, hanem ott még nem szerepelt, konyhával bővült bérleti viszony alapján fizetendő bér megállapítását kérte, amely kérelemnek tehát az alapbér megváltoztatása nem tárgya, és mert nem egy már elbírált bérleti viszony alapját képező bérleten alapuló végzést kíván új bizonyítékokkal vagy új tényállításokkal felülbíráltatni és megváltoztatni, hanem egy még el nem bírált új bérlettárgy alapján kér bérmegállapítást, ennélfogva a törvényszék a fent részletesen kifejtett okokból a bérmegállapítási kérelemnek helyt adott. (31. Pf. 3.650/1948.)

Örökösödési eljárás

Az örököstársak által osztályra bocsátott vagyontárgyak értéke a közjegyzői díj megállapításánál figyelmen kívül marad

Az eljárt közjegyző a hagyatékátadó végzésnek azt a rendelkezését sérelmezi felfolyamodásában, amely rendelkezésben — díja az általa felszámított 1550 Ft helyett — 1150 Ft-ban állapíttatott meg, arra hivatkozik, hogy osztályrabocsátás történt az örökösök részéről, minek folytán díjátalánya nem 70.000 Ft érték alapulvételével 800 Ft-t, hanem 140.000 Ft érték alapulvételével 1200 Ft-t tesz ki. A felfolyamodás nem alapos.

Az örököstársak vagyonának osztályrabocsátása az Ö. E. 60. §-án alapszik, ezen §-ban megjelölt vagyontárgyak pedig a 6.800/1935. I. M. sz. rendelet 1. § 4. bek.-nek kifejezett rendelekezése értelmében figyelmen kívül maradnak a díjszámítás alapjának megállapításánál. Az elsőbíróság tehát helyesen járt el, midőn a felszámítás végösszegéből a fenti 400 Ft különbözetet levonásba helyezte s ekként állapította meg a díjat. (21. Pf. 2.763/1948.)

Ha a hagyatéki eljárást a bíróság az érdekeltek kérelmére átadó végzés hozatala nélkül fejezi be, a közjegyzői díjat azok kötelesek megfizetni, akik kérelmükkel a közjegyző eljárására okot adtak. A díjmegállapítással kapcsolatban nincs helye a díjszámítás alapját képező leltári érték felülbírálásának

Az eljárt közjegyző részére az elsőbíróság által 1200 Ft-ban megállapított díjat a felfolyamodók 360 Ft-ra kérték leszállítani avval az indokolással, hogy a hagyatékot képező szerzői jogdíjaknak 300.000 Ft-os értékelése, miként erre már a hagyatéki tárgyaláson hivatkoztak, túlzott és az egész hagyatéknak 25.000 Ft-os értékelését találják megfelelőnek, az ehhez képest járó díjátalánnyal pedig, mivel az eljárás lefolytatására szükség nem volt, díja és kiadásai együttesen megfelelően díjazva vannak. Felfolyamodók arra is hivatkoznak, hogy ők az örökhagyó magyarországi vagyonából, illetve ennek jövedelméből nem részesednek.

A felfolyamodás nem alapos.

Előrebocsátja a törvényszék, hogy az érdekeltek, akiknek kérelmére a közjegyző a hagyatékot tárgyalta s akik az elsőbíróság végzésének ezt a megállapítását nem is támadták, az eljárást azzal fejezték be, hogy átadó intézkedést nem kértek, minek folytán a bíróság sem hozott hagyatékátadó végzést. Az igaz, hogy a 6.800/1935. I. M. sz. rendelet 12. §-a értemében az átadó vagy perre utasító végzésben állapítandó meg a díj; ennek azonban nem adható oly értelmezés, hogy ha a közjegyző az érdekeltek kérelmére eljárt, az id. rendelet 4. §-a szerinti tennivalók egy részét elvégezte, az érdekeltek akarata folytán nem került sor az osztályos egyesség létesítésére s az ebből folyó további teendőkre, úgy díj őt nem illetné meg; ilyenre a felfolyamodók nem hivatkoznak.

Különlegesen alakul a helyzet abban a kérdésben, hogy a díjat ki köteles viselni. Ugyanis a 6.800/1935. I. M. sz. rendelet 13. §-a nem lehet irányadó, bírósági határozat sem lévén a tekintetben, hogy ki az örökös: a hagyaték átadása esetén mentesül a díj viselése alól az, aki esetleg kérte az eljárást, de mit sem örökölt; átadás hiányában azonban, minthogy nem vizsgálható az, hogy ki lett volna örökössé vagy hogy esetleg a bíróságon kívül az érdekeltek hogyan egyeztek meg, a díjviselés kérdésében csak az az álláspont foglalható el, hogy arra azok kötelesek, akik kérelmük által a közjegyző eljárására okot adtak. Ezért a jelen esetben ez alól felfolyamodók az általuk előadott okból sem mentesülhetnek.

Ami a díj összegszerűségét illeti, a 6.800/1935. I. M. sz. rendelet 1. §-a értelmében a díjszámításnak alapját képező leltári értéknek felülbírálására a jelen eljárásban jogszabályadta lehetőség nincs és így nem lehet annak vizsgálatába bocsátkozni, hogy a szerzői jogdíjak jövedelmének a felfolyamodásban megjelölt összege helyes-e, valamint hogy annak hányszoros szorzata volna a 9.100/1947. Korm. sz. rendelet alkalmazásában irányadó. Ezek a szempontok az illetékkiszabási eljárás során érvényesíthetők és ha ezen alkalommal a hagyaték értéke a leltári értéknél alacsonyabban fog megállapíttatni, úgy módjukban lesz az érdekelteknek utólag a közjegyzői díj megfelelő leszállítása iránt is lépéseket tenni, tekintettel arra, hogy bár az id. rendelet 1. §-ának utolsó bekezdése csak arra az esetre, ha az illeték kiszabása alkalmával magasabb érték állapíttatnék meg, tartalmaz rendelkezést a közjegyző javára, a kialakult gyakorlat értelmében ez megfordítva, a felek érdekében is alkalmazást nyerhet.

Az egyelőre nem érinthető leltári értékhez képest pedig a 44.500/1946. I. M. sz. rendelet szerint járó díjátalánynál alacsonyabb összeg állapíttatott meg az eljárt közjegyző részére, ennek kifejezett kérelme folytán, mindezekre tekintettel a felfolyamodásnak helyt adni nem lehetett. (21. Pf. 5.569/1948.)

Az ügygyondnoki díj előlegezésére az örököstárs csak akkor kötelezhető, ha az ügygondnokoltnak nincs kielégítési alapul szolgálható vagyona

Az állandó gyakorlatnak megfelelően az ismert örökösök előlegezésre kötelezése csak abban az esetben történhetik, ha az ügygondnokoltnak nincs kielégítési alapul szolgálható vagyona. Mivel jelen esetben a hagyatéki ingatlan vagyon,

az ügygondnokolt örökrésze kellő kielégítési alapul szolgálhat az ügygondnoki díj tekintetében, így az öröstárs előlegezésre kötelezésének helye nincs. (21. Pf. 5.486/1948.)

Telekkönyvi eljárás

Elkobzott ingatlan tulajdonjogának juttatás címén való bekebelezésével kapcsolatban a székesfőváros javára feljegyzett tulajdoni korlátozás nem törölhető, de az annak biztosítására bekebelezett jelzálogjogot törölni kell

A megtámadott végzésében az elsőbíróság elkobzott ingatlan tulajdonjogának juttatás címén való bekebelezése iránt rendelkezett és az ebből folyó intézkedéseket tette meg.

Budapest székesfőváros közönsége a felfolyamodásában a javára feljegyzett tulajdonjogi korlátozás s az annak biztosítására bekebelezett jelzálogjog törlését sérelmezi, azzal az indokolással, hogy az 5.600/1945. F. M. sz. rendelet 18. §-ának helyes értelmezéséből az következik, hogy a közérdekből történt bejegyzések nem törlendők.

A felfolyamodás részben alapos.

A 600/1945. M. E. sz. rendelet, amelyet az 1945. évi VI. t.-c. törvényerőre emelt, a 28. §-ában a juttatott ingatlanok tehermentes tulajdonbaadásáról rendelkezik; az 5.600/1945. F. M. sz. rendelet 18. §-a az ingatlant terhelő jogokat törölni rendeli. Ezen §-ban foglalt felsorolás nem kimerítő ugyan, de — tekintettel a Trt. 54. §-ára is — nem vonatkoztatható a Trt. 52. §-ának *d)* pontjában megjelölt korlátozásokra, amelyek tartalmuknál fogva nem esnek a terhek fogalma alá s így a telekkönyvnek nem teherlapján, hanem tulajdoni lapján foglalnak helyet.

Az elsőbíróság tehát túlment a jogszabály rendelkezésein azáltal, hogy az említett tulajdonjogi korlátozás törlését is elrendelte.

Ellenben az 5.600/1945. F. M. sz. rendelet 18. §-ának parancsoló rendelkezése nem tesz különbséget a terhek törlése tekintetében aközött, hogy azok magánjogi érdekekkel kapcsolatosak-e vagy pedig közérdekből történt-e a bejegyzésük; így tehát az is közömbös, hogy esetleg összefüggenek a tulajdoni lapon szereplő oly bejegyzéssel, amelynek törlése az előbb mondottak szerint nem rendelhető el. (21. Pf. 5.446/1948.)

Összeállította: Dr. Szigligeti Viktor

Az »Ügyvédi zsebnapló« 33. oldalán »Házassági perek illetéke« c. rovat utolsó sora a pénzügyi hatóság legújabb állásfoglalása folytán a következőképpen javítandó ki: »Visszahívó kérvényre 120.— Ft, ezt követő keresetlevélre ugyanennyi illeték jár.«

Dr. Hegedüs Jenő

JOGIRODALOM

K. P. Gorsenyin: Az államügyészség a Szovjetunióban. A Jogtudományi Közlöny könyvtárának »Tanulmányok a szovjet jog köréből« című sorozatában dr. Tardy Lajos által készített magyar fordításban jelent meg a mű, melynek eredetijét Moszkvában 1947-ben adták ki.

Gorsenyin, a Szovjetunió igazságügyminisztere könyve első fejezetében az államügyészség szerepével foglalkozik a kapitalista államokban és a forradalom előtti Oroszországban, majd rövid áttekintést nyujt arról, hogy a cári bíróságok és ügyészségek működésének beszüntetése után miképpen folyt a büntető igazságszolgáltatás a forradalom utáni első években. Az ezután következő fejezetek a legtanulságosabbak. Itt a szerző részletesen tájékoztat bennünket arról, hogy 1922-től kezdődőleg miképpen szervezték meg a szovjet államügyészséget és milyen ennek szervezete jelenleg. Végül könyvének két utolsó fejezetében kifejti, hogy mi volt a szovjet államügyészség feladatköre a nagy honvédő háború alatt és milyen újabb nagy feladatok hárulnak rá a háború befejezése óta.

Gorsenyin bebizonyítja, hogy a kapitalista országokban bármenynyire is eltérnek egymástól az államügyészség szervezési és működési formái, a lényeg egy: a kapitalizmusban uralkodó társadalmi viszonyok alátámasztása és megerősítése, a dolgozók elnyomása és a tőkés uralom megóvása. »A tőkés államügyészség nem más, mint a legális leszámolás szerve a haladó szervezetekkel és személyekkel szemben.«

Figyelemreméltó, hogy már 1917 decemberében — tehát két hónappal a forradalom után — maga Lenin foglalkozott a közvád képviseletének kérdésével. Ebben az időben ugyanis tervezet készült, amely szerint vádló és védő minőségében minden, politikai jogainak birtokában levő állampolgár felléphetett volna. Lenin ezzel szemben arra adott utasítást, hogy a bíróságok mellett meg kell szervezni azoknak a személyeknek kollégiumát, akik a jogi képviseletnek szentelik magukat úgy a közvád, mint a közvédelem tekintetében. Lenin tehát a bíróság előtti vádképviseletet és védelmet már abban az időben állami funkciónak tekintette.

Az intervencionista háborúk és a polgárháború befejezése után lehetővé vált a különböző eljárási kódexek megalkotása és ezzel kapcsolatosan 1922-ben a törvényesség fokozott ellenőrzése céljából egy különleges szervnek, a szovjet államügyészségnek a megalkotása. Most is Lenin volt az, aki az államügyészség szervezetének kérdésében határozott irányt mutatott a Politikai Irodához intézett híres levelében, amely a szovjet államügyészség szervezetének és működésének elméleti alapja. Lenin szerint az államügyész őrködik azon, hogy a törvényeket egyöntetűen magyarázzák az egész köztársaság területén, figyelmen kívül hagyva a helyi különbözőségeket és minden helyi hatást. Ennek megfelelően a leghatározottabban óvást emelt az ellen, hogy az államügyészségek részben az igazságügyi népbiztosságnak, részben pedig a tartományi helyi hatóságoknak legyenek alávetve és leszögezte, hogy az államügyészség kettős alárendeltsége helytelen, csakis a központi alárendeltség biztosítja az államügyészség zavartalan működését. Az államügyészség szervezésének ezt a lenini alapelvét Sztálin váltotta valóra.

Az ezután következő évtized nemcsak a szovjet népnek, hanem a szovjet államügyészségnek is hősi korszaka. Az államügyészségek a szovjet államhatalomnak és a Szovjetunió Bolsevik Pártjának legelevenebb, legmegbízhatóbb politikai szerveivé váltak. Igen fontos szerepet játszottak mindazokban a politikai harcokban, amelyeket az államhatalom és a Párt vívott ellenségeivel szemben. Az államügyészség kíméletlen szigorral járt el azokkal szemben, akik a szocialista hatalom megdöntésére és a kapitalizmus visszaállítására törekedtek, így a hazaárulókkal, kémekkel, a közvagyon rongálóival, a szabotőrökkel, a kulákokkal szemben. A szovjet államügyészség tehát a proletárdiktatura első korszakában a dolgozó nép hatékony szerve volt a belső ellenséget képező kisebbséggel szemben.

A közvád képviseletén kívül rendkívül fontos szerepe volt a szovjet

ügyészségnek a forradalmi törvényesség védelme, az államvédelmi hatóságok és a milicia (rendőrség) felügyelete és különösen a bíróságok ellenőrzése terén. A szovjet államügyészség éber figyelemmel kísérte a bíróságoknak büntető és polgári ügyekben hozott ítéleteit és mindenütt fellépett azokkal szemben, ha az ítéletek nem a szovjet nép érdekében hozattak és a szocialista jogfelfogással ellenkeztek.

A szocialista jogrendszer megerősítésének egyik legfontosabb intézkedése volt a Szovjetúnió Államügyészségének megalkotása. 1933—1936. években a Szovjetúnió valamennyi államügyészségét, tehát a polgári, katonai, víziközlekedési, vasúti stb. államügyészségeket a Szovjetúnió Államügyészének főhatósága alatt központosították.

A Szovjetúnió Államügyészének hatásköre rendkívül nagy. A Szovjetúnió egész területén ellenőrzi az összes hatóságokat, hogy rendelkezéseik megfelelnek-e az alkotmánynak és a Szovjetúnió kormánya rendeleteinek, ellenőrzi az összes bíróságokat, hogy a törvényeket helyesen és egyöntetűen alkalmazzák-e, bármely ügyet bármely eljárási szakban magához vonhat, az ítéleteket megfellebbezheti és végrehajtásukat felfüggesztheti, bűnvádi eljárást indíthat és a vádat képviselheti bármely bíróság előtt, ellenőrzi az államvédelmi szervek, a rendőrség és a javítómunkaintézetek működését és végül irányítja az összes szövetséges köztársaságok államügyészségeinek működését.

Az államügyészségek szigorú központosítása lehetővé teszi az összes hatóságok törvényes működésének ellenőrzését. A Szovjetúnió 1936-ban megalkotott alkotmánya az államügyészi szervek központosításának alapelvét és a Szovjetúnió legfőbb államügyészének való alárendeltségét külön is kifejezi.

Az eképpen központosított államügyészségek legnagyobb teherpróbája a háború volt. A szovjet államügyészségek ezt a próbát jól kiállották, mert a szökevények, rendbontók, rémhírterjesztők, a munkafegyelem megbontói, a szocialista tulajdon fosztogatói és a spekulánsok ellen a legszigorúbban eljártak. Az államügyészi szervek azonban nem szorítkoztak csak a bűnösök büntetőjogi felelősségre vonására, hanem az állam érdekeinek biztosítására közigazgatási feladatokat is elláttak.

A szocializmus győzelme a Szovjetúnióban, a kapitalista csökevények és a kizsákmányoló osztályok teljes felszámolása a szovjet államügyészségek működésében is új korszakot nyitott meg. A sztálini alkotmány különösen hangsúlyozza a törvényesség jelentőségét és fontosságát a győzelmes szocializmus országában. Ennek a törvényességnek őre elsősorban a szovjet államügyészség, amelynek feladatai ekként részben átalakultak. Igy figyelemreméltó, milyen nagy helyet foglal el a szovjet államügyészség működésében a közvagyon védelme mellet most már a szovjet polgárok munkával szerzett magántulajdonának védelme is.

A magyar ügyészségek szervezetében a felszabadulás óta a népügyészségek felállítását kivéve komoly változás nem történt. A magyar ügyészség úgy szervezetében, mint személyi összetételében majdnem ugyanaz, mint 1944-ben volt. Nyilvánvaló, hogy a szocializmus felé haladó népi demokratikus államrendünk megkívánja, hogy államügyészségeinket fokozatosan a szocialista jogfelfogásnak megfelelően alakítsuk át. Ebben a munkában rendkivül hasznos a szovjet államügyészségek szervezetének tanulmányozása.

Népi demokráciánk »viszonylag békés átmenet« a kapitalizmusból a szocializmusba. Ez az átmeneti korszak állandó és éles harcot jelent városban és falun egyaránt a kizsákmányoló osztályokkal, az egyházi reakcióval, a kémekkel, a szabotőrökkel, a tervgazdálkodást gátló elemekkel szemben. Az élesedő osztályharc megkívánja, hogy a magyar államügyészségek, amelyek a népügyészségek megszűnése után a legveszedelmesebb politikai bűntettesekkel szemben is el fognak járni, ugyanolyan éberséggel, felkészültséggel és fáradhatatlan munkával védelmezzék a dolgozó nép rendjét, mint ahogy ezt tette a szovjet államügyészség.

Rövidesen egész büntető igazságszolgáltatásunk területén hivatásos ítélőbírák mellett laikus bírák is részt fognak venni az ítélkezésben. Ennek a változásnak bizonyos mértékben változást kell jelentenie az államügyészség munkájában is. Anélkül, hogy ez a jogászi követelmények rovására menne, az ügyészségeknek vádirataikban és a bíróság előtti szóbeli eljárásuk során legegyszerűbben, a laikus bírák által is érthető módon kell kifejezniök magukat nemcsak a tényállás, hanem a jogi következtetések feltárásában is. Szükséges, hogy az államügyészek vádirataikban és a főtárgyalásokon részletesen rámutassanak a tényállásnak a büntető jogszabályba való formális ütközésón kívül azokra a minden bűncselekménynél fellelhető politikai szempontokra, amelyek a közösség érdekében súlyosabb vagy enyhébb elbírálást tesznek szükségessé.

Nagy szerep vár az ügyészségekre ezenkívül abban a tekintetben is, hogy büntetőbíróságaink gyakorlatában addig is, amíg új jogszemléletünknek megfelelő új jogszabályok hatályba nem lépnek, a régi liberális, individualista szemlélet helyett mindjobban tért hódítson a közösségvédelmi, szocialista szemlélet. Ebben a vonatkozásban is az államügyészségeknek kell irányt mutatniok és az új jogszemléletnek meg nem felelő bírói ítéletek megfellebbezésével ki kell harcolniok a helyes döntést, úgyhogy ez a további ítélkezés során is precedensül szolgáljon.

A Szovjetúnió példája nyomán előbb-utóbb fel fog vetődni a kérdés, hogy nem kell-e összes ügyészi szerveinket hasonló egységes központi irányítás és ellenőrzés alá helyezni. Igy éppen napjainkban, amikor a katonai ügyészségek jelentősége a honvédség fejlesztése kapcsán a legsúlyosabb hűtlenségi bűncselekmények odautalásával, valamint az államrendőrség tagjainak katonai büntetőbíráskodás alá helyezésével mind nagyobb mértékben fokozódik, felmerül az a veszély, amely a Szovjetúnióban is az egységesítés előtt hibákra vezetett, hogy a katonai ügyészségek és bíróságok teljes külön állása folytán a büntető igazságszolgáltatásban bizonyos kettősség áll elő, amelynek megszüntetése csakis a polgári államügyészségek és a katonai ügyészségek egységes felsőbb szervezetbe foglalásával szüntethető meg.

Végül feltétlenül szükségesnek látszik az államügyészségek személyi állományának népi elemekkel való felfrissítése. Megfelelő tanfolyamokon kiképzett fiatal államügyészekre van szükségünk, főleg a munkásság és parasztság soraiból a régiek természetes utánpótlására. Ezek az új erők teszik majd végleg alkalmassá ügyészi szerveinket az eléjük tornyosuló nagy feladatok megoldására.

Dr. Timár István

TÖRVÉNYEK és RENDELETEK

1948 december hó 1-től 1948 december hó 15-ig.

TÖRVÉNYEK

A Fővárosi Közmunkák Tanácsának és a Fővárosi Pénzalapnak megszüntetése, valamint a városrendezési ügyek intézése. *(1948. évi XLIV. t.-c. — M. K. 269.)*

A Magyar Nemzeti Bank létesítéséről és szabadalmáról szóló 1924 : V. t.-c. kiegészítése és módosítása tekintetében intézkedő 1948 : XXXII. t.-c. módosítása. *(1948. évi XLV. t.-c. — M. K. 269.)*

A honvédelmi miniszternek honvédügyészségek felállítása és megszüntetése tekintetében adott felhatalmazás. *(1948. évi XLVI. t.-c. — M. K. 269.)*

Katonai titok tekintetében elkövetett hűtlenségre vonatkozó hatásköri rendelkezések. *(1948. évi XLVII. t.-c. — M. K. 269.)*

A büntető törvények egyes fogyatékosságainak megszüntetése és pótlása. *(1948. évi XLVIII. t.-c. — M. K. 269.)*

Kiskorúak és gondnokoltak gyámhatósági kezelés alá tartozó pénzeinek elhelyezése és a gyámpénztári tartalékalap megszüntetése. *(1948. évi XLIX. t.-c. — M. K. 269.)*

Az országgyűlési választói névjegyzék helyesbítésének elhalasztása. *(1948. évi L. t.-c. — M. K. 269.)*

Egyes vármegyei és községi állásoknak állami állásokká átszervezése. *(1948. évi LI. t.-c. — M. K. 269.)*

Az 1948 : XXII. t.-c. hatályának kiterjesztése és a közjegyzők, valamint a bírósági végrehajtók elmozdítására vonatkozó átmeneti rendelkezések. *(1948. évi LII. t.-c. — M. K. 269.)*

A kiváltságos haszonvételi jogok megszüntetése. *(1948. évi LIII. t.-c. — M. K. 273.)*

A büntető ítélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények korlátozásáról és megszüntetéséről szóló 1940 : XXXVII. t.-c.-ben foglalt kedvezmények kiterjesztése. *(1948. évi LIV. t.-c. — M. K. 273.)*

A méterrendszernek a földadókataszteri munkálatokban és a telekkönyvben való alkalmazása. *(1948. évi LV. t.-c. — M. K. 273.)*

RENDELETEK

MAGÁNJOG

A szabványügy egységes rendezése. *(11.920/1948. Korm. — M. K. 265.)*

A mezőgazdasági traktorok tulajdonjogi igazolásának és igénybevételének szabályozásáról szóló 8.130/1946. M. E. sz. r. módosítása, valamint egyes rendelkezéseinek hatályon kívül helyezése. *(8.261. 12.080/1948. Korm. — M. K. 266.)*

Tűzrendészet céljára rendelt egyes ingóságoknak az Államkincstár tulajdonába vétele. *(5.620. 12.090/1948. Korm. — M. K. 266.)*

Egyes közületi szerződések felmondása tárgyában kibocsátott 10.270/1948. Korm. sz. r. kiegészítése. *(3.270. 12.210/1948. Korm. — M. K. 267.)*

Meglévő épületek tekintetében társasház-tulajdon alapításának felfüggesztése. *(3.733. 12.260/1948. Korm. — M. K. 267.)*

Kiskorúak és gondnokoltak gyámhatósági kezelés alá tartozó pénzeinek elhelyezéséről és a gyámpénztári tartalékalap megszüntetéséről szóló 1948 : XLIX. t.-c. végrehajtása. *(5.161. 167.250/1948. II/2. B. M. — M. K. 272. (helyesbítve) M. K. 273.)*

MUNKAJOG

A társadalombiztosításra vonatkozó egyes rendelkezések módosítása. *(3.500. 12.140/1948. Korm. — M. K. 266.)*

Testimunkások munkaközvetítéséről szóló 6.490/1945. M. E. sz. r. újabb kiegészítése. *(9093. 12.150/1948. Korm. — M. K. 266.)*

Boncolósegéd napidíjára és utazási költségére vonatkozó rendelkezések módosítása. *(2.052. 130.000/1948. I. M. — M. K. 266.)*

Budapest Székesfőváros Javadalmi Hivatalának államosításával kapcsolatos egyes intézkedések. *(6080. 12.180/1948. Korm. — M. K. 267.)*

Az öregségi, rokkantsági, özvegységi és árvasági biztosításban a járadékcsoportokra vonatkozó szabályoknak, továbbá járadékoknak megállapítása tárgyában kiadott 89.300/1948. N. M. sz. r. *(M. K. 247.)* *helyesbítése. (M. K. 267.)*

A Magyar Országos Szövetkezeti Központnak a 9.040/1948. Korm. sz. r. hatálya alá vonása. *(3.551. 12.190/1948. Korm. — M. K. 270.)*

A MÁSz. által fenntartott iskolák államosításával kapcsolatban általános iskolai és népiskolai alkalmazottak részére biztosított pótlék kifizetése, valamint a vállalat által a vallásfelekezetek részére juttatott támogatás teljesítése. *(1222. (1.100.) 12.300/1948. Korm. — M. K. 270.)*

Társadalombiztosítással kapcsolatos egyes rendelkezések módosítása és kiegészítése. *(3.500. 12.370/1948. Korm. — M. K. 271.)*

A Magánalkalmazottak Biztosító Intézete által különállóan teljesített társadalombiztosítási feladatoknak az Országos Társadalombiztosító Intézet feladatkörébe utalása. *(3.500. 12.380/1948. Korm. — M. K. 271.)*

Az állami vállalatoknak központi nyugdíjpénztáráról szóló 9.040/1948. Korm. sz. r. hatályának kiterjesztésére vonatkozó felhatalmazás. *(3551. 12.390/1948. Korm. — M. K. 272.)*

Munkaerőgazdálkodás központi irányítása. *(3.920. 12.400/1948. Korm — M. K. 272.)*

Műszaki újítások díjazásáról és az újítási javaslatokkal kapcsolatos ügyek intézéséről szóló 11.940/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(9.054. 12.560/1948. M. K. 273.)*

A Pénzügyőrség állományának kiegészítésére vonatkozó rendelkezések módosítása. *(6.080. 12.630/1948. Korm. — M. K. 275.)*

Bőripari kollektív szerződés. *(41.055/1948. O. M. B. I, 8—9.)*

A napraforgó magot feldolgozó olajsajtoló üzemben foglalkoztatott fizikai munkavállalók teljesítménybérrendszerben történő munkabérelszámoláshoz szükséges jóváhagyás. *(41.601/1948. O. M. B. — I. 8—9.)*

Textilipari kollektív szerződés hatálya alá tartozó műszaki értelmiségi munkavállalók termelési többlet-juttatása. *(40.877/1948. O. M. B. — I. 8—9.)*

Az 1.322/1948. O.M.B. sz. alatt jóváhagyott erdőgazdasági kollektív szerződés 22. pontjában felsorolt és a különböző faválasztékokra megállapított egységbérek kiegészítése és részbeni módosítása. *(40.824/1948. O. M. B. — I. 8—9.)*

A munkakörüknél fogva kollektív szerződés hatálya alá nem tartozó munkavállalók részére engedélyezett többletteljesítési-juttatásra vonatkozó mutatószám mértékének bejelentése. *(41.600/1948. O. M. B. — I. 8—9.)*

Nyomda- és papíripari iparági kollektív szerződés. *(41.179./1948. O. M. B. — I. 10.)*

A vállalatok (szövetkezetek) besorolása az 5.690/1948. Korm. sz. r. alapján. *(49.582/1948. O. M. B. — I. 10.)*

Könyvterjesztők kollektív szerződése. *(40.968/1948. O. M. B. — I. 10.)*

Budapesti Helyiérdekű Vasutak Rt. Betegségi Biztosító Intézet orvosai üzemi kollektív szerződése. *(8.076/3/1948. O. M. B. — I. 11.)*

Több magánkórház és gyógyintézet üzemi kollektív szerződése. *(40.939/1948. O. M. B. — I. 11.)*

Magyar-Szovjet Polgári Légiforgalmi Rt. üzemi kollektív szerződése. *(41.130/1948. O. M. B. — I. 11.)*

Az 1948. évi karácsonyfaünnepélyek kiadásainak fedezésére keretösszeg biztosítása. *(41.403/1948. O. M. B. — I. 11.)*.

Az 1948. évi gabonacséplésnél alkalmazott etető bére. *(41.603/1948. O. M. B. — I. 11.)*

GAZDASÁGI JOG

Államosítás, állami gazdálkodás. A mezőgazdasági traktorok tulajdonjogi igazolásának és igénybevételének szabályozásáról szóló 8.130/1936. M. E. sz. r. módosítása, valamint egyes rendelkezéseinek hatályon kívül helyezése. *(8.261. 12.080/1948. M. K. 266.)*

Tűzrendészet céljára rendelt egyes ingóságoknak az Államkincstár tulajdonába vétele. *(5.620. 12.090/1948. Korm. — M. K. 266.)*

Budapest Székesfőváros Javadalmi Hivatalának államosításával kapcsolatos egyes intézkedések. *(6.080. 12.180/1948. Korm. — M. K. 267.)*

Egyes közületi szerződések felmondása tárgyában kibocsátott 10.270/1948. Korm. sz. r. kiegészítése. *(3.270. 12.210/1948. Korm. — M. K. 267.)*

Magtisztító és magtároló vállalatok ellenőrzése. *(8.081. 12.550/1948. Korm. — M. K. 275.)*

Egyes állami alapoknak az állami költségvetésbe olvasztásáról szóló 9.980/1948. Korm. sz. r. módosítása. *(3.662. 12.600/1948. Korm. — M. K. 275.)*

Vállalatok köztartozásaiért való felelősség. *(10.082. 12.060/1948. Korm. — M. K. 266.)*

Nemzeti vállalatok. Biztosítási tevékenységet folytató nemzeti vállalat. *(6.169. 12.290/1948. — M. K. 268.)*

Mezőgazdasági Nemzeti Vállalatok létesítése. *(10.081. (8.320.) 12.490/1948. Korm. — M. K. 274.)*

Kereskedelmi jog. Egyes pénzintézetek közgyűlése. *(6.160. 12.160/1948. — M. K. 267.)*

Vállalatok tőkeleszállítása, felszámolása, illetőleg egyesülése esetén a köztartozások befizetésének biztosítása. *(6.330. 12.360/1948. Korm. — M. K. 270.)*

Vételár utólagos fizetése esetében felszámítható utófizetési felár és az előfizetés esetében nyujtandó előfizetési engedély mértéke. *(10.000. 33.800/1948. Á. H. — M. K. 268.)*

Biztosítás. Biztosítási tevékenységet folytató nemzeti vállalat. *(6.169. 12.290/1948. Korm. — M. K. 268.)*

Biztosító magánvállalatok működéséhez szükséges engedély kiadásának további felfüggesztése. *(6.169. 12.610/1948. Korm. — M. K. 275.)*

Szövetkezeti jog. Magyar Országos szövetkezeti Központnak a 9.040/1948. Korm. sz. r. hatálya alá vonása. *(3.551. 12.190/1948. Korm. — M. K. 270.)*

Devizajog. A 4.500/1931. M. E. sz. r. módosítása. *(6.090. 12.420/1948. Korm. — M. K. 272.)*

Külföldi pénznemre szóló tartalék vagy folyószámla betéten alapuló egyes követelések érvényesítésének korlátozása. *(6.112. 12.540/1948. Korm. — M. K. 273.)*

Szellemi tulajdon. A védjegyügyi eljárás szabályainak módosítása és egységes szerkezetbe foglalása tárgyában kiadott 20.700/1948. Ip. M. sz. r. (M. K. 259.) helyesbítése. (M. K. 271.)

Műszaki díjazások újításáról és az újítási javaslatokkal kapcsolatos ügyek intézéséről szóló 11.940/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(9.054. 12.560/1948. M. E. — M. K. 273.)*

A műszaki újítások díjazásáról és az újítási javaslatokkal kapcsolatos ügyek intézéséről szóló 11.940/1948. Korm. sz. r. (M. K. 264.) helyesbítése. (M. K. 275.)

Az államnak felajánlott találmányok szerzői jogvédelméről és díjazásáról szóló 11.950/1948. Korm. sz. r. (M. K. 264.) helyesbítése. (M. K. 275.)

LAKÁS — HELYISÉG

Üzlethelyiség bérletének a közület részéről történő rendkívüli felmondása. *(3.270. 12.250/1948. Korm. — M. K. 267.)*

Üvegezések helyreállítása. *(3.744/12.280/1948. Korm. — M. K. 273.)*

PERENKIVÜLI ELJÁRÁS

A Magyar Állami Mezőgazdasági Gépüzem részére kiállított okiratok hitelesítése. *(8.260. 12.070/1948. Korm — M. K. 266.)*

A háború folytán szükségessé vált kivételes holtnaknyilvánítási szabályok. *(2.806. 12.200/1948. Korm. — M. K. 267.)*

ALKOTMÁNYJOG

Az Országos Törvénytár, valamint a törvénygyüjtemények szerkesztése és kiadása. *(5.091. 12.460/1948. Korm. — M. K. 273.)*

A Magyar Közlöny szerkesztése *(5.092. 12.470/1948. Korm. — M. K. 273.)*

BÜNTETŐJOG

A magyar forint értékállóságának biztosítását célzó egyes különleges büntető rendelkezések időbeli hatályának újabb meghosszabbítása. *(1.070. 12.590/1948. Korm. — M. K. 275.)*

KÖZIGAZGATÁSI JOG

Anyaggazdálkodás. Pamutmétéráruk forgalmának újabb szabályozása. *(10.181. 100.028. A. G. — M. K. 267.)*

Ócskavas, ócskafém, roncs, hadianyag, vas- és fémhulladék forgalma. *(10.110. 100.017/1948. A. G. — M. K. 271.)*

Árszabályozás. Beszolgáltatási kötelezettség teljesítésére átadott kukorica 1948. évi december havi ára. *(10.611/1948. — Á. H. — M. K. 265.)*

Belföldön előállított paraffin- és keverék-karácsonyfagyertya legmagasabb ára. *(10.573/1948. Á. H. — M. K. 226.)*

Tej és tejtermékek árának megállapításáról szóló 80.160/1948. Á. H.

sz. r. módosítása. *(10.707. 82.400/1948. Á. H. — M. K. 267.)*

Vételár utólagos fizetése esetében felszámítható utófizetési felár és az előfizetés esetében nyujtandó előrefizetési engedmény mértéke. *(10.000. 33.800/1948. Á. H. — M. K. 268.)*

A gyógyszerárszabásról szóló 202.100/1948. N. M. számú rendelet 4. sz. rendeletének kiegészítése és módosítása. *(10.575. 51.730/1948. Á. H. — M. K. 268.)*

Kender-, len- és jutaipari árkiegyenlítés eddigi rendszerének megszüntetése, továbbá a kender-, len- és jutaipari gyártmányok legmagasabb gyári eladási és fogyasztói árának újabb megállapítása, valamint áruleltározás elrendelése. *(10.544. 62.400/1948. Á. H. — M. K. 268.)*

Gerebenezett kenderből kézierővel készített gazdasági kötelek legmagasabb fogyasztói árának újabb megállapítása. *(10.544. 62.420/1948. Á. H. — M. K. 268.)*

Kender- és lenipar, valamint a jutaipari szövöttáruk legmagasabb árának újabb megállapításáról és áruleltározás elrendezéséről szóló 114.007/1948. Ip. M. számú és 114.026/1948. Ip. M. számú rendeletben elrendelt leltározási és bejelentési kötelezettségekkel kapcsolatos egyes kérdések rendezése. *(105.44—45. 62.740/1948. Á. H. — M. K. 268.)*

Paradicsomkonzerv (sűrített paradicsom) legmagasabb árának újabb megállapítása. *(10.753. 82.500/1948. Á. H. — M. K. 270.)*

Beszolgáltatott sertészsír legmagasabb árának megállapítása. *(10.705. 82.380/1948. Á. H. — M. K. 270.)*

Nyersbőr árának megállapításáról szóló 92.619/1946. K. M. kiegészítése. *(10.511. 51.573/1948. Á. H. — M. K. 271.)*

Viharlámpák egységes fogyasztói árának újabb megállapítása. *(10.412. 52.728/1948. Á. H. — M. K. 274.)*

Belügy. Ujonnan szervezett anyakönyvi kerületek sorszámának megállapítása. *(5 311. 118.318/B. M. — M. K. 267.)*

A 156.100/1945. B. M. számú rendelettel felállított Országos Mozdulatművészeti Tanítóképző Tanfolyam megszüntetése. *(5.551. 637.440/1948. B. M. — M. K. 270.)*

Törvényhatóságok és a községek (megyei városok) által vezetendő nyilvántartások körének megállapítása. *(5.022.1 2.330/1948. Korm. — M. K. 272.)*

Kiskoruak és gondnokoltak gyámhatósági kezelés alá tartozó pénzeinek elhelyezéséről és a gyámpénztári tartalékalap megszüntetéséről szóló 1948 : LIX. t.-c. végrehajtása. *(6.161. 167.250/1948. II/2. B. M. — M. K. 272.)*

Kihágások elbírálásának gyorsításáról és egyszerűsítéséről szóló 920/1935. B. M. sz. r. módosítása. *(5.710. 573.900/1948. IV/5. B. M. — M. K. 272.)*

Tűzrendészet céljára rendelt egyes ingóságoknak az államkincstár tulajdonába vételéről szóló 12.09/0 1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(5.620. 637.500/1948. B. M. — M. K. 272.)*

Az Állami Határügyi Bizottságról szóló 12.030/1948. Korm. sz. r. módosítása. *(5.152. 12.340/1948. Korm. — M. K. 273.)*

Egyes jogi személyek birtokában lévő mozgófényképüzemi mutatvány-engedélyek visszavonása. *(5.543 12.520/1948. Korm. — M. K. 273.)*

A kiskoruak és gondnokoltak gyámhatósági kezelés alá tartozó pénzeinek elhelyezéséről és a gyámpénztári tartalékalap megszüntetéséről szóló 1948 : XLIX. t.-c. végrehajtása tárgyában kibocsátott 5.161 — 167.250/1948. H. B. M. sz. r. (M. K. 272.) helyesbítése. (M. K. 273.)

Építés és közmunka. Az Állami Építéstudományi és Tervező Intézet átszervezése. *(3.651. 12.270/1948. Korm. — M. K. 268.)*

Az építés- és közmunkaügyi igazgatónak az építési engedélyek tekintetében a tervgazdálkodási szempontokból követendő eljárása. *(3.743. 63.300/1948. É. K. M. — M. K. 268.)*

Üvegezések helyreállításáról szóló 12.280/1948. Korm. sz. r. végrehajtásáról, továbbá a lakóházak helyreállításáról szóló 26.000/1947. É. K. M. sz. és a 4.600/1948. É. K. M. sz. r. módosítása. *(3.744. 66.000/É. K. M. — M. K. 273.)*

Földmívelés. Állami mezőgazdasági ingatlanok egységes kezelésére vonatkozó »Utasítás« tárgyában kibocsátott 95.257/1948. F. M. sz. r. egyes rendelkezéseinek módosítása. *(8.311. 95.543/1948. F. M. — M. K. 257.)*

Vendéglátó üzemekben a kenyér- és lisztjegy megszüntetése. *(8.917. 107.000/1948. K. H. — M. K. 271.)*

Kenyér forgalombahozatalának szabályozása. *(8.917. 107.020/1948. K. H. — M. K. 271.)*

Vágásra szánt szarvasmarha, borjú és juh forgalmának szabályozásáról szóló 103.220/1947. K. M. sz. r. kiegészítése. *(8.941. 107.030/1948. K. H. — M. K. 273.)*

Országos árvízvédelmi kormánybiztos. *(8.776. 12.580/1948. Korm. — M. K. 274.)*

Burgonyatermesztés minőségének fejlesztése. *(8.216. 250.100/1948. F. M. — M. K. 274.)*

Gazdaság. Szabványügy egységes rendezése. *(11.920/1948. Korm. — M. K. 265.)*

Közszállítások lebonyolításának egyszerűsítése. *(9.053. 12.310/1948. Korm. — M. K. 268.)*

Honvédelem. Honvéd Kollégium felállítása. *(4.431. 12.220/1948. Korm. — M. K. 267.)*

Lőfegyverek és lőszerek előállításának, tartásának és forgalmának szabályozásáról, illetőleg bejelentéséről és beszolgáltatásáról szóló 3.490/1948. Korm. sz. r. kiegészítése. *(5.521. 12.320/1948. Korm. — M. K. 271.)*

Igazságügy. Boncolósegéd napidíjára és utazási költségére vonatkozó rendelkezések módosítása. *(2.052. 130.000/1948. I. M. — M. K. 266.)*

Ipar. Szabványügy egységes rendezéséről szóló 11.920/1948. Korm. sz. r. végrehajtása. *(20.780/1948. Ip. M. — M. K. 265.)*

Gyáripari és a kereskedőtanoncok alkalmazásba vétele és tanszerződésének ideje. *(9.126. 20.808/1948. Ip. M. — M. K. 266.)*

Ipartestületi tagsági kényszer megszüntetése. *(9.412. 12.410/1948. Korm. — M. K. 272.)*

Gépipari igazgatóság megszüntetése. *(10.083. 20.900/1948. Ip. M. — M. K. 272.)*

Kereskedelem és szövetkezet. Nyiltárusítási üzletek karácsony előtti zárórája. *(7.142. 54.100/1948. K. Sz. M. — M. K. 271.)*

Nagy Budapest területén az 1948. évi karácsonyfaforgalom szabályozása. *(7.162. 54.700/1948. K. Sz. M. — M. K. 271.)*

A soproni belkereskedelmi igazgatóság megszüntetése, szombathelyi belkereskedelmi igazgatóság szervezése és a győri belkereskedelmi igazgatóság területi illetékességének újabb megállapítása. *(7.005. 45.900/1948. K. Sz. M. — M. K. 272.)*

A kereskedelem- és szövetkezetügyi miniszter ügykörébe tartozó

iparjogosítványok kiadásának, valamint a meglévő üzlethelyiségen felül új üzlethelyiség nyitásának újabb szabályozása tárgyában kiadott 16.000 1948. K. Sz. M. sz. r. módosítása. *(7.131. 54.500/1948. K. Sz. M. — M. K. 272.)*

Virágkereskedések karácsonyi és szilveszteri zárórája. *(7.142. 54.4000/1948. K. Sz. M. — M. K. 275.)*

Közlekedés. Külföldre szóló vasuti menetjegyek megváltásának szabályozása. *(6.112. 12.240/1948. Korm. — M. K. 267.)*

Vidéki távbeszélőnévsor árának közzététele. *(7.957. 277.220/1948. Közl. M. — M. K. 267.)*

A postának jogügyeiben a bíróságok és más hatóságok előtti képviseletre hivatott szervéről. *(7.904. 277.000/1948. Közl. M. — M. K. 270.)*

Az állami gyermekvédelemre vonatkozó egyes rendelkezések módosítása és kiegészítése. *(3.365. 12.050/1948. Korm. — M. K. 272.)*

Népjólét. Gyógyszertárak berendezéséről és felszereléséről szóló 260.520/1934. B. M. sz. r. módosítása. *(3.170. 262.122/1948. N. M. — M. K. 2.66.)*

A dolgozók 1948. évi karácsonyi gyermeksegélyének szabályozása tárgyában kibocsátott 11.980/1948. Korm. sz. r.-nek a hadisegélyben és hadigondozási pénzellátásban részesülők teniktetében történő végrehajtása. *(3.451. 325.280/1948. N. M. — M. K. 267.)*

Az újjáépítéssel kapcsolatos egyes lakásügyi kérdések szabályozása. *(3.270. 330.527/1948. N. M. — M. K. 268.)*

Társadalombiztosítási bejelentésekre vonatkozó egyes rendelkezések módosítása. *(3.500. 90.220/1948. N. M. — M. K. 271.)*

Egyes fogművesek (fogtechnikusok) vizsgára bocsátásának szabályozása. *(6.126. 12.170/1948. Korm. — M. K. 274.)*

Vallás- és közoktatás. A MÁSz. által fenntartott iskolák államosításával kapcsolatban általános iskolai és népiskolai alkalmazottak részére biztosított pótlék kifizetése, valamint a vállalat által a vallásfelekezetek részére juttatott támogatás teljesítése. *(1.222. (1.100). 12.300/1948. Korm. — M. K. 270.)*

PÉNZÜGYI JOG

Vállalatok köztartozásaiért való felelősség szabályozása. *(10.082. 12.060/1948. Korm. — M. K. 266.)*

A pénzügyi közigazgatás átszervezésének és egyszerüsítésének gyakorlati megvizsgálása. *(6.021. 12.230/1948. Korm. — M. K. 267.)*

Cukor belföldi eladási árának megállapítása. *(10.756. 4.822/1948. X. a. P. M. — M. K. 267.)*

Cukor után fizetendő kincstári részesedés újabb szabályozása. *(6.460. 4.832/1948. X. a. P. M. — M. K. 267.)*

Cukor forgalmára és felhasználására vonatkozó kötöttség megszüntetése. *(8.981. 4.824/1948. X. a. P. M. — M. K. 267.)*

Belföldi forgalomban fizetendő termelői általános és fényűzési forgalmi adóról szóló 3.400/1948. P. M. sz. r. és az egyes fényűzési forgalmi adóköteles áruk értékhatárának megállapítása tárgyában kiadott 3.450/1948. P. M. sz. r. egyes intézkedéseinek kiegészítése, illetőleg módosítása. *(6.401. 4.540/1948. P. M. — M. K. K. 268.)*

Vállalatok tőkeleszállítása, felszámolása, illetőleg egyesülése esetén a köztartozások befizetésének biztosítása. *(6.330. 12.360/1948. Korm. — M. K. 270.)*

A rizstermelést előmozdító hozzájárulás, továbbá a rizstermeléssel és öntözéses gazdálkodással kapcsolatos egyes kérdések szabályozása tárgyában kiadott 11.450/1948. Korm. sz. r. (M. K. Rendeletek Tára, 250 — 251) helyesbítése. (M. K. 270.).

Állami tulajdonba, illetőleg állami kezelésbe vett vállalatokat a közadókkal összefüggésben terhelő pénzbüntetésekre és pénzbírságokra vonatkozó eljárás szabályozása. *(10.080. 4.800/1948. P. M. — M. K. 271.)*

Egyes növényi olajokkal és szappanfélékkel kapcsolatban fizetendő árkiegyenlítési forgalmi adók. *(6.401. 5.030/1948. P. M. — M. K. 271.)*

Kárbiztosítási ág egyes fajaiban a viszontbiztosítási kötelezettség beállta. *(6.169. 44.343/1948. V. P. M. — M. K. 271.)*

Társbérletek megszüntetése céljából a lakások műszaki megosztásának előmozdításáról szóló 8.650/1948. Korm. sz. r. végrehajtása és a lakásmegosztással kapcsolatos házadókedvezmény szabályozása. *(6.324. 261.400/1948. VII. P. M. — M. K. 271.)*

Kirendelt vállalatvezetők vezetése alatt álló vállalatok 1948. évi vagyonadó és nyereségtöbbletadó bevallása. *(6.333. 269.076/1948. VII. P. M. — M. K. 271.)*

Biztosító egyesületek évi zárószámadása és statisztikai kimutatása. *(6.169. 43.983/1948. V. P. M. — M. K. 272.)*

Az állami italmérési jövedékről szóló 1921 : IV. t.-c. egyes rendelkezéseinek módosítása. *(6.541— 7.130. 12.530/1948. Korm. — M. K. 273.)*

Az állami italmérési jövedékről szóló 1921 : IV. t.-c. végrehajtása tárgyában kiadott 101.010/1921. P. M. sz. utasítás kiegészítése. *(6.540. 214.960/1948. XV. P. M. — M. K. 273.)*

Gyógyszergyártás céljára kiutalt szesz kedvezményes egyedárusági eladási ára. *(6.531. 86.800/1948. X. b. P. M. — M. K. 274.)*

Fürdőhelyekre szóló italmérési engedélyek után fizetendő szeszes-italforgalmi illeték újabb szabályozására vonatkozó 138.386/1948. XV. P. M. sz. r. módosítása. *(6.440. 213.593/1948. V. P. M. — M. K. 275.)*

Egyes pénzintézeti követeléseknek a Magyar Nemzeti Bankra vagy a felügyelete alá tartozó vidéki pénzintézetekre történő átruházásával kapcsolatos illetékmentesség. *(6.470. 246.241/1948. XI. a. P. M. — M. K. 275.)*

A MOSzK és a MITART közötti gabona-, liszt- és a kenyérliszthez keverendő pehelyforgalomról kiállított számlák illetékmentessége. *(6.475.246.375/1948. XI. a. P. M. — M. K. 275.)*

Szállítmányozó vállalatok számláinak illetékkedvezménye. *(6.475. 246.504/1948. XI. a. P. M. — M. K. 275.)*

A Magyar-Olasz Bank Rt. elismert vállalati nyugdíjpénztár megszűnésével kapcsolatos illetékmentesség. *(6.470. 246.571/1948. XI. a. P. M. — M. K. 275.)*

A Magyar Állami Mezőgazdasági Gépüzem részére kiállított okiratok illetékmentessége. *(6.475. 246.582/1948. XI. a. P. M. sz. — M. K. 275.)*

NEMZETKÖZI JOG

Az Egyesült Államok részéről érvényben tartott kétoldalú nemzetközi egyezmények újbóli alkalmazása. *(0.603. 12.130./1948. Korm. — M. K. 2670.)*

A csehszlovák, román és jugoszláv területen szerzett egyes oklevelek és iskolai bizonyítványok belföldi érvényességének szabályozása. *(1.401 12.570/1948. Korm. — M. K. 275.)*

Hirlap-, Szaklap- és Könyvkiadó r. t. Felelős: Dr. Kádár Miklós 487659. — Athenaeum, Budapest, VII., Miksa-u. 4-6. Felelős: Gorszky Tivadar igazgató